AMMINISTRAZIONE DELLA PROVINCIA
DI TORINO
BIBLIOTECA
R. - c - 37

Insignia

[redacted]

Institutiones Imperiales: cum Casibus longis ad hũc diez non visis: pro faciliori iuuenũ erudi- tione singulis titulo℞ paragra- phis put re ipsa cõtigere potue rũt adcoaptatis feciliter incipiunt.

Ordinate glosis textuales diuisiones habent.

Patescit grecum vtile cuz expositione succincta.

Uniuersi tituli alphabetico ordine ponũtur faci liori stilo q̃ prius.

Sũmaria rubra reuisa multis adiectis sunt texti- bus immixta: ꝛ suis locis restituta.

Orbibus variis ꝛ vallata ciuilis arbor hic exarat: cum declaratione sua facili.

Plurima ꝛ textuum ꝛ glosarum turpis menda ex- purgatur: vt intuenti patebit.

Tituli ꝯtinuatiões patẽti reddũt clari atq3 faciles

Inuolute materie nectũtur tabula singulari.

Medulle glosa℞ oibus i marginibꝰ sunt extracte.

Uersibus rubrice iuris Cesarei leguntur aperte si discrete discernuntur.

Multiplices bone glose plerisq3 locis sunt apposi te a precipuis doctoribus extracte.

Ualde fructifere sunt additiões nouiter adiũcte.

Addita est isup prioribus impressionibus tabula secũda paragrapho℞ studẽtibus q̃p necessaria.

Martinus Salius iuris Cesarei alũnis optime pficere.

Multi q̃dẽ ⁊ nr̃oꝝ ⁊ supioꝝ ꝓxime tẽporũ opinatissimi
viri impẽdio prorsus elaborauerũt: vt vel semel tãdẽ
castigatos emitterent hosce quatuor ciuiliũ institu-
tionũ libros: quos Tribunian⁹ vir oĩum etatis sue
(aliorum pace dixerim) longe doctissimus nõ minus elegãter
q̃ docte Iustiniani impe. iussu in Enchiridium cõcinnauerat:
ex penitissimis scire licet illis Auitoꝝ Prudẽtũ ⁊ iuriscõsultis
simoꝝ viroꝝ scitis: vt eẽnt prima q̃dã studiosoꝝ adulescẽtium
ingenijs rudimẽta: et quasi pabula ad summã deinceps ⁊ cõsũ-
matissimã Cesarei iuris idaginẽ: Sed nescio quo secretiore fa
to effectũ est: vt nec partẽ quidẽ minimã cõsecuti sint eoꝝ: q̃
honestissimis exoptabãt votis: quinimo de re semꝑ detritum
est aliquid: tanq̃ huic negocio Tolosanũ inesset aurũ: aut ve-
rius accurata quedã impssoꝝ incuria: siue poti⁹ neglecta cura.
Quod cũ maximam ingenijs studiosoꝝ et tenerioribꝰ potis-
simũ iacturã adferre multoties aĩaduerterim certũ mihi fuit:
et si audaciuscule fortassis post tantorũ viroꝝ erũnas: tentare
si quo ego tãdẽ mõ possem ingenioli mei viribꝰ vel tãtillũ rẽp.
litterariã iuuare. Nactus itaq̃ nõnihil ocij: Idest q̃tum licuit
estiuis hiscediebꝰ horas meridianas a somno suffurari: perle-
gi oculis (vt aiũt) apertis huiusce enchyridioli cõtextꝰ: atq̃ cõ
latis singulis ferme verbis (ne sensa dixerim) cũ prudẽtũ viro
rũ scitis: innixus sũ quoad fieri potuit: vt oĩa integritati resti
tuerent. Quod si ⁊ nos nõ magis q̃ illi antesignani nr̃i ꝯsecuti
sumus nõ Criticos solũ: sed vos etiãnũ: quibꝰ melior est aĩus
oratos velim: vt memineritis nos nõ Apollines esse: sed hoĩes
quibꝰ hactenus nequaq̃ tributũ sit a natura: omnia nosce. Ac
cipite igit̃ equo gratoq̃ aĩo vigiliaꝝ nr̃aꝝ quisquilias. Et vos
itidẽ solertia studijsq̃ vr̃is iuuate mortales. Nã: vt olim a Pla
tone dictũ est: ⁊ nunc in oĩm fere hoĩum ore solet esse protritũ
Non est homo sibi tm̃ genitus: sꝫ partim patrie sꝫ partim ami-
cis. Et invulgatũ prouerbio Homo homini deus. i. decet mor
talẽ iuuare mortalẽ Nos aũt vbi vl' minimũ q̃nquidẽ nõ mltũ
possum⁹ iuuare vos valebim⁹ nec oleo: vt dr̃: nec ope parcem⁹.
Valete nr̃i mẽores. Taurini q̃rto nonas Septẽbr. M.D.xix.

Tabula alphabetica rubricarũ institutionum.

Rubrice omnes per alphabetũ posite & ad loca sua p ordinem remisse.

De littera. A.

Adoptionibus fo. 46.
Attiliano tutore folio.70
Auctoritate tutorum vide fo.73.
Ademptione legatorum fo. 211.
Assignatiõe libertoꝝ. fo.159
Acquisitione per arrogationem. vide fol.266
Actionibus. fo.355

De littera. B

Bonorũ possessionibus. fo.260

De littera. C

Capitis diminutiones fo.64
Curatoribus. fo.77
Codicillis. fo.225.

De littera. D

Donationibus. fol.134
Duobus reis stipulandi. fo.280
Diuisione stipulatione. fo.283.

De littera. E

Excusationibus tutorum vel curatorum vide. fo.83.
Exheredatione libertorum. vide folio.160.
Eo cui libertatis causa bona. adijciuntur fo.266
Emptione & venditione. fo.304
Exceptionibus. fo.415.

De littera. F

Fiduciaria tutela. fo.68.
Fideicommissarijs hereditatibus. vide. fo.205.
Fideiussoribus. fo.298.

De littera. G

Gradibus cognationum. vide. folio.247.

De littera. H

His q sui vel alieni iuris sunt. vide folio.33.
Heredibus instituendis. vide folio.166
Heredum qualitate & differentia folio.188.
Hereditatibus que ab intestato deferuntur. vide fo.227.
His per quos agere possumus. vide. fo.406

De littera. I

Iustitia & iure. fo.8.
Iure naturali gentium & ciuili. vide. fo.10.
Iure personarum. fo.20.
Ingenuis fo.22.
Inofficioso testamento fo.185.
Inutilibus stipulationibus. vide folio.287
Iniurijs. fol.347.
Interdictis. fo.421.

De littera. L

Libertinis fol.23.
Lege fusia canina tollenda fol.32.
Legitima tutela agnatorum. vide folio.62
Legitima patronorum tutela. vide folio.67.
Legitima parentum tutela. vide folio.68.
Legatis fo.192
Lege falcidia fo.211
Legittima agnatorum successione. vide. fo.237
Litterarum obligatione. fo.308
Locatione & conductione. vide folio.310.
Lege aquilia. fo.342.

De littera. M

Militari testamento. fo.1[illegible]4
Mandato fo.317

De littera. N

Nuptiis fol.37.
Noxalibus actionibus. vide folio.402.

Dominici Moro[illegible]
I.V.D:

Tabula alphabetica rubricarum institutionum.

¶ De littera O

Obligationibus fo.269
Obligationibus ex cōsensu fo.303
Obligationib⁹ que ex quasi cōtra ctu nascūtur fo.321
Obligationibus que ex delicto nascuntur. fo.332.
Obligationibus que ex quasi maleficio nascuntur. fol.
Oblignationib⁹ que ex quasi delicto nascūtur fo.352
Officio iudicis fol.431

¶ De littera. P

Patria potestate fol.36
Per quas personas nobis acquiritur vide fo.143
Pupillari substitutiōe fo.177
Per quas personas nobis obligatio acquirit fo.325
Perpetuis ꝛ temporalibus actionibus vide fo.412
Pena temere litigantium. fo.428
Publicis iudicijs vide fo.435

¶ De littera. Q

Quibus ex causis manumittere nō licet vide. fo.27
Quibus modis ius patrie potesta. soluitur vide fo.
Qui testamento tutores dari possūt vide. fo.60
Quibus modis tutela finitur vide folio.57
Quibus alienare licet vel non vide folio 139
Quibus non est permissum facere testamentum folio.157
Quibus modis testamenta infirmētur. folio.181
Quibus modis re contrahitur obligatio fo.271.ꝛ.272.
Quibus modis tollitur obligatio. vide fo.327
Quod cum eo qui in aliena potestate est negocium gestum esse dicitur vide. fo.397

¶ De littera. R

Rerum diuisione. fo.96
Rebus corporalibus ꝛ incorporalibus vide fo.118
Replicationibus fo.419

¶ De littera. S

Satisdatione tutorum vel curatorum vide fo.
Suspectis tutoribus vel curatoribus. vide fo.91
Seruitutib⁹ rusticorum prediorum vide. fol.119
Singulis rebus per fideicōmis. relictis fo.223
Senatusconsulto tertuliano. vide folio.141
Senatusconsulto orficiano. fo.
Successione cognatorum. vide folio.245
Seruili cognatione fo.254
Successione libertorum. fol.256
Successionibus sublatis. fo.268
Stipulatione seruorum. fo.282
Societate. fo.314
Si quadrupes pauperiē fecisse dicatur. vide fo.405
Satisdationibus. fo.407.

¶ De littera. T

Tutelis. folio.58
Testamentis ordinandis fol.148.

¶ De littera. U

Usufructu fo 121
Usu ꝛ habitatione. fo.125
Usucapionibus ꝛ longi temporis prescriptione vide fo.127
Uulgari substitutione. fo.174
Uerborum obligationibus. fo.
Ui bonorum raptorum. vide folio.339.

¶ Finis tabule rubricarum

Ab hostib⁹ qꝫ fo.71. co.2.
Abolita est ei fo.131. co.2.
Accessit deinde fo.149.c.3.
Actio auteꝫ fo.355. co.4.
Actiones autem de fo.369 co.1.
Actionum autem fo.
Ac prius inspiciamus fo.33 co.3.
Actenus fo.
Actenus ostendisset fo.
Actionũm autem. fo.384 co.4.
Actiones autem fo.
Adeo autem aliquã fo.312 co.1.
Ad certum tẽpus fo.61 co.4.
Adipiscende pos.fo.423 co.2.
Adhuc autem & alios fo.261.co.3.
Adoptio autem fo.46 co.3.
Adoptio enim na.fo.49 co.2.
Adoptiui liberi fo.164 co.3.
Ad legitimam folio.241 co.2.
Aduersus autem fo.134 co.1.
Admonendi autem fo.56 co.4.
Ad monendi tamen fo.235 co.2.
Affinitatis quoqꝫ fo.42 co.1.
Alia deinde folio.438 co.2.
Alia insuper.fo.137 co.1.
Alia sine causa fo.118 co.3.
Alia sane causa est fo.105 co.4.
Alia vero bo.posses.fo.263. co.4.
Aliena autem.fo.318 co.1.
Alie autem donati.fo.136 co.1.
Alie autem sunt.fo.361 co.1.
Alieno veluti.fo.407 co.2.
Alienus quoqꝫ fo.169 co.1.
Alienus seruus fo.168 co.1.
Alio autem fo.183 co.3.
Alioquin si ad ac.fo.42 co.3.
Alioquin qꝫ ex.fo.417 co.1.
Alioquin si eum fo.161 co.3.
Alioquin si inter.fo.418 co.1.
Aliquando autem fo.396 co.3.
Aliquando etiam.fo.131 co.3.
Aliquando autem fo.45 co.2.
Aliquãdo tamen neqꝫ fo.
Alijs quoqꝫ folio.150 co.3.
Alteri stipula.fo.295 co.1.
Amotis quoqꝫ fo.255 co.3.
Ante heredis fo.209 co.4.
An seruo hered.fo.209 co.1.
An feres folio.
Appellamus autem fo.376 co.1.
Appellamus fo.
Appellantur autẽ.fo.417 co.3.
Apium quoqꝫ fo.102 co.3.
Apud catonem fo.51 co.3.
Aqueductus fo.120 co.2.
At aduersus fo.429 co.1.
At ex contrario fo.142 co.2.
At hi qui eman.fo.233 co.4.
At is qui vendum.fo.274 co.1.
At insula.folio.
At qui patrono fo.69 co.3.
At qui per semi.fo.63 co.3.
Atrox iniuria fo.350 co.4.
At si is qui fo.113 co.1.
At si ita.fo.277 co.4.
At si quis.fo.115 co.4.

Bella etenim. Folio. Columna.

Capite tertio.fo.345.co.3.
Cecus autẽ.fo.160. co.2.
Ceruos quoqꝫ q.f.103.c.1.
Ceteri qui.fo.189.co.4.
Ceterum dubium fo.400. co.4.
Ceterum inter fo.238 co.4.
Ceterum placuit.fo.346 co.3.
Ceterum sciendum fo.406. co.1.
Ceterum si genitalis.fo.405. co.3.
Ceterum si vt ple.fo.156 co.1.
Certe autem rei fo.62 co.1.
Certe illud constat fo.110. co.4.
Ciuilia autem iu.fo.101. co.1.
Codicillos autẽ eti.fo.227. co.1.
Codicillis autem he.fo.227. co.1.
Commodata autem.fo.
Conceptum furtum fo.334 co.1.
Conditiones que fo.279 co.3.
Conductor autem fo.313 co.3.
Communem seruum fo.327. co.1.
Communes sunt fo.285. co.2.
Comparate aũt sunt.fo.415. co.1.
Compensatiões quoqꝫ.f.396.co.3.

Tabula alphabetica

Corporales res fo.
Corporales sunt que fo.119 co.1.
Consequens est fo.93 co.2.
Constat autem fo.
Constituitur autem fo..23 co.3.
Contra autem fo.15 co.1.
Contra aūt creditori fo. 141.co.1.
Cōdictiōales sūt que fo.285. co.1.
Creditor quoqꝫ fo.275 co.1.
Cui autem finitus fo.125 co.1.
Cui similis fo.353 co.3.
Cum autem ad ag.fo.67 co.2.
Cum autem filius fo.231 co.3.
Cum autem emptio.fo.308 co.2.
Cum autem is fo.52 co.4.
Cum autem impub.fo.48 co.1.
Cum filius fil'.fo.
Cum autem ratio fo.214 co.4.
Cum autem empt.fo.
Cum autem ingenuus fo.23. co.2.
Cum aūt imcōplu.fo.60 co.1.
Cū aūt querit quā fo.400 co.3.
Cū aūt querit an fo.232 co.3.
Cum autem quia fo.
Cum ⁊ agnatos fo. 68 co.2.
Cum enim olim fo.212 co.1.
Cum eo quoqꝫ que fo.396 co.4.
Cum ergo certus fo.31 co.2.
Cum erat in ciuili fo.88 co.4.
Cum etiam eius fo.
Cum ex aliena fo.106 co.2.
Cum eo quoqꝫ cui cre.fo.
Cum etiam fo.169 co.4.
Cum filius filiave fo.
Cum igitur plu.fo.264 co.3.
Cum in suo fo.109 co.3.
Cum lege fo.
Cum non est veri. fo.28 co.4.
Cūqꝫ ad ea fo.
Cumqꝫ antea fue.fo.263 co.2.
Cumqꝫ hoc deo fo.4 co.3.
Cum quis sub fo.297 co.1.
Cum satis absurdū fo.241 co.1.
Cum satisfuerat fo.32 co.4.
Cuius enim filiam fo.46 co.3.
Cuius rescripti fo.35 co.3.
Curare autē debet fo.391 co.4.
Cum vero tuam fo.101 co.4.
DAtus autem tutor f. 90. columna 4.
Datū ē aūt ius.f.92.co.1.
Dat aūt cura. f.78.co.2.
Datur autem hec fo.259 co.4.
De constitura pe.fo.368 co.2.
De hereditatibus fo.126 co.4.
De ordine ⁊ fo.427 co 4.
Dictum est autem fo.55 co.2.
Defuncti aut ex fo 85 co.1.
De his autem fo.146 co.3.
De illa sane fo.314 co.3.
Directa autem fo.225 co.1.
Desinunt autem fo.77 co.3.
Diutina pol.fo.133 co.1.
Dominus norali fo.403 co.2.
Donationum autem fo.135 co.1.
Duo plureve fo.281 co.2.
Duorum autem fo.40 co.4.
Dum tamen a vil.fo.97 co.1.
EAdem orone fo.185.co.1.
Eadem hec fo.234. co.4.
Eadē iterū ēiūt.f.434.c.2.
Eadē lege eliascē.f.38.c.1.
Eadem quidem fo.
Ea quoqꝫ res fo.197 co.4.
Eas vero excep.fo.419 co.1.
Ecce enim iusiur fo.428 co.4.
Ecce enim cum pa.fo.266 co.4.
Edibus deniqꝫ fo.203 co.2.
Edicto diui mar.fo.133 co.4.
Ei qui tuo fo.289 co.3.
Ei vero qui ali. fo.113 co.4.
Ei vero qui tuo fo.
Eius qui apud fo.160 co.2.
Eius vero mulie.fo.40 co.3.
Emancipatos lib.fo.164 co.1.
Emptio tam sub con.fo.309. co.4.
Eo amplius fo.124 co.4.
Eo enim ipso fo.68 co.1.
Eodem nume.fo.119 co.3.
Emancipari aūt fo.233 co.3.
Emancipatos fo.
Emptio tam fo.

Eos etiam qui fo.246 co.1.
Eque si agat fo.359 co.1.
Eque si debitor fo.416 co.2.
Erat olim fo.139 co.1.
Erat ⁊ ex sena.fo.268 co.4.
Ergo si quidem fo.219 co.1.
Ergo si quis fo.
Ergo non omnes fo.39 co.1.
Error autem fo.132 co.3.
Est autem allu.fo.104 co.3.
Est autem casus fo.167 co.3.
Est autem ius fo.
Est autem prodita fo.
Est autem tutel.fo.58 co.4.
Est etiam probi fo.374 co.2.
Est ⁊ aliud fo.137 co.4.
Est ⁊ inter fo.440 co.1.
Est libertas fo.20 co.3.
Et ad exemplum fo.136 co.3.
Et bellicos qui fo.3 co.2.
Et certa quedam fo.193 co.3.
Et conditionali fo.
Et contra quoqꝫ fo.359 co.2.
Et constat eos fo.85 co.2.
Et constat vacantem fo.172. co.2.
Et conuenienter fo.125 co.4.
Et conuenienter fo.146 co.1.
Et cum hoc fo.127 co.4.
Et cum retro fo.136 co.4.
Et cum quesitum fo.213 co.2.
Et cum sacratissi.fo.3 co.4.
Et cum quibusdam fo.48 co.1.
Et cum super hoc fo.212 co.3.
Et cum vxore fo.125 co.4.
Et dedititios quidē fo.26. co.2.
Et ecce si in fo.
Et econtrario fo.171 co.1.
Et eorum vtilitati fo.131 co.2.
Et hec adeo vera fo.39 co.2.
Et his modis fo.128 co.2.
Et hi quidē quibus fo.267 co.2.
Et hoc tamen fo.346 co.2.
Et hoc intellige fo.
Et ideo consti.fo.128 co.1.
Et in summa fo.135 co.4.
Et inhumanum fo.145 co.3.
Et in eo fo.162 co.3.
Et inuenimus fo.139 co.2.
Et is quidē qui mu.fo.273 co.4.
Et ita diui marci fo.
Et lege antiqua fo.165 co.3.
Et libertas quidem fo.
Et mortuo eo fo.240 co.1.
Et non eleganter fo.
Et omnes liberos fo.26 co.3.
Et post multum fo.106 co.3.
Et plures fo.174 co.4.
Et preterea fo.56 co.3.
Et primo loco suis fo.162 co.1
Et quasdam do.fo.137 co.1.
Et quia prima fo.222 co.3.
Et quia siue fo.397 co.3.
Et quidem naturali fo.97 co.1.
Et quidem neqꝫ fo.57 co.4.
Et quidem quem fo.52 co.1.
Et quidem si fo.314 co.3.
Et qui potestate fo.86 co.2.
Et qui surdis fo.
Et quod in castris fo.156 co.4.
Et seruus qui fo.30 co.3.
Et ex diuerso fo.172 co.2.
Et si iura hec fo.265 co.4.
Et si hereditas fo.432 co.3.
Et si iure fo.431 co.4.
Et si plures sine fo.171 co.4.
Et si plures vn.fo.172 co.3.
Et si creditori fo.196 co.2.
Et si hereditas fo.
Et si in rem fo.
Et si tales fo.
Et si vnum fo.171 co.1.
Et tam filium fo.49 co.3.
Et tamen plures fo.
Et tunc exedi fo.56 co.2.
Et vix rece.fo.125 co.4.
Et vnum hominem fo.170 co.1.
Et si ex dis.fo.175 co.1.
Et exequitur fo.48 co.1.
Excepta sola fo.388 co.3.
Examen quoqꝫ fo.102 co.4.
Examen quoqꝫ fo.162 co.1.
Exceptiones aūt fo.420 co.1.

Exceptis his.fo.158 co.1.
Eum qui surdus fo.192 co.1.
Ex conditionali.fo.279 co.1.
Ex diuerso.fo.110 co.3.
Ex duobus fo.281 co.4.
Exemplo cete.fo.84 co.2.
Ex eo autem fo.184 co.2.
Exhibitoria fo.422 co.3.
Ex his itaqꝫ fo.147 co.3.
Ex his ⁊ illud fo.
Ex hoc tamen ca.fo.
Ex huiusmodi fo.281 co.3.
Ex maleficijs fo.377 co.4.
Ex non scripto fo.17 co.4.
Exposuimus fo.126 co.4.
Ex quibusdam fo.324 co.4.
Ex quibusdam ius fo.430 co.1.
Ex quibus fe.fo.
Extraneis autem fo.190 co.4.
Extraneo vero fo.181 co.1.
Ex huiusmodi fo.
FAuos q̄ꝫ si.fo.102. co.4.
Femīe quoqꝫ fo.50.co.4.
Fere igitur fo.101 co.1.
Fideiuss. ēt p̄ce.f.299.c.1.
Fideiussor non fo.298 co.4.
Fideiussorum fo.
Fideiussores fo.299 co.4.
Filiusfamilias fo.54 co.1.
Finitur autē vsufru.fo.114 co.2.
Flumina autem fo.97 co.3.
Fratris vero fo.40 co.3.
Fructuarius vero fo.147 co.1.
Fuerat antea fo.386 co.3.
Furiosi autem fo.159 co.2.
Furiosi quoqꝫ fo.78 co.3.
Furiosus mul.fo.
Furiosus vel fo.61 co.3.
Furtiactio fo.339 co.3.
Furti autem fo.337 co.3.
Furtiue quoqꝫ res fo.139 co.1.
Furtorum autem fo.333 co.3.
Furtum autem fit fo.334 co.4.
Furtum autem vel fo.
Furtum est fo.332 co.4.
Fructuarius vero fo.
GAllinarum fo.103 co.3.
Gradus cognationū fo.
HAbente eni fo.170. co.2.
Hactenus fo.147. co.4.
Hactenus ostendisse .folio 248 co.4.
Hec actio fo.352 co.1.
Hec aūt actio in his.fo.405. co.2.
Hec autem omnia fo.429 co.3.
Hec constitutio fo.268 co.2.
Hec de seruitutibus fo.126 co.3.
Hec exempli causa fo.419 co.1.
He mortis causa fo.135 co.2.
Hereditas plerūqꝫ fo.130 co.2.
Heres ⁊ pure fo.173 co.1.
Heres quoqꝫ le.fo.323 co.4.
Hi quos nunq̄ꝫ fo.174 co.1.
Hi enim qui.fo.85 co.2.
Hi qui iu.fo.337 co.2.
His quos fo.
Hi vero qui in.fo.52 co.2.
His autem fo.344 co.3.
His igitur generaliter fo.19.co.3.
His quoqꝫ a nobis fo.145 co.2.
His quoqꝫ qui fo.
Hoc amplius he.fo.331 co.3.
Hoc ampli⁹ interdū fo.118. co.1.
Hoc etiam ad fo.239 co.4.
Hoc loco fo.246 co.3.
Hoc quoqꝫ fo.
Hoc rescripto fo.26 co.1.
Hodie tamē aliter fo.425 co.2.
Hodie autem non fo.418 co.2.
Hominem qui pro fo.
Huic autem qui fo.393 co.1.
Huic proxima fo.208 co.2.
Huius studij fo.10 co.2.
Hunc descendit fo.
IDem ⁊ in.fo.82 co.1.
Idē ⁊ in mil.fo.88.co.4.
Idē ⁊ in pluri.fo.
Idē ex contrario.fo.
Ideo autem di.fo.68 co.2.
Ideo autem he.fo.121 co.2.
Ideo autem istis fo.303 co.3.
Ideo autem muros fo.100. co.2.

Ideo autem seruitu .fo.
Ideo autem plus fo. 392 co.3.
Ideo autem est fo.
Ideo cognosce fo.35 co.4.
Idem iuris de eo fo.323 co.3.
Idem iuris est fo.28 co.3.
Idem iuris est si fo.286 co.4.
Idez iuris est si quis fo.415. co.4.
Idem placet ⁊ fo. 146 co.4.
Idem rescripserunt fo.91 co.2.
Ideo nos mediam fo.31 co.4.
Id priuilegium fo.155 co.3.
Idemqꝫ erit fo.172 co.4.
Idqꝫ eo maxime fo.428 co.3.
Ideoqꝫ eo ma fo.
Ideoqꝫ si mulier.fo.162 co.3.
Ideoqꝫ si appel.fo.188 co.3.
Ideoqꝫ si anse.fo.103 co.3.
Ideoqꝫ si mu.fo.141 co.4.
Ideoqꝫ si debi.fo.142 co.3.
Ideoqꝫ statui fo.145 co.3.
Ideoqꝫ si noxa fo.431 co.2.
Igitur cum quis fo.322 co.1.
Igitur in pupil.fo.178 co.4.
Igitur liberi fo.144 co.2.
Igitur post lib.fo.6 co.2.
Idqꝫ lege iulia fo.
Idqꝫ le.iu.fo.163 co.4.
Igitur quartam fo.187 co.2.
Illis autem fo.155 co.1.
Illud aūt scire fo. 57 co.3.
Illud certum est fo.43 co.3.
Illud expedi.fo.315 co.2.
Illud in summa fo.402 co.1.
Illud non ex.fo.345 co.1.
Illud prope serua t fo.401. co.4.
Illud proprium fo.51 co.1.
Illud quesitum fo. 102 co.1.
Illud quoqꝫ fo.319 co.1.
Immo vlterius fo.333 co.4.
Inuito vlterius fo.
Imperatoris aucto.fo. 46 co.3.
Imperatores se.fo.183 co.1.
Imperio magistratꝰ fo.46. co.4.
Impetus quoqꝫ fo.344 co.1.
Impossibilis fo.173 co.2.
Impuberes autem.fo.72 co.4.
Impuberes non.fo.93 co.2.
In alienum locum.fo.100 co.1.
In bone fidei iu.fo.383 co.1.
In certis autem fo.206 co.4.
In certis vero fo.206 co.1.
Incorporales autem fo. 119 co.1.
In duplum agimus fo.381 co.3.
In extraneis. fo.190 co.1.
In fraudem autē fo.29 co.1.
In hac re fo.276 co.1.
In his aūt aialibus fo.103 co.1.
In his autem ca.fo.354 co.4.
In his enim fo.390 co.2.
In his quoqꝫ act.fo.
In hominibus fo.298 co.2.
Inimicitie quas fo. 88 co.2.
Iniuria autem cum fo.347. co.4.
Iniuria autem occi.fo.343 co.1.
In omnibus fo.
In pecudum fo.314 co.4.
In personam fo. 367 co.4.
In petēda aūt bona.fo.265 co.2.
In potestate itaqꝫ fo.33 co.4.
In plurimis autem fo.50 co.2.
In primis hoc fo.267 co.4.
In primis igitur fo.216 co.4.
In quibus breuiter fo.7 co.1.
In quibus tribus fo. 380 co.1.
In seruorum cōditi.fo.21. co.4.
In summa sciēdū est fo.339. co.2.
In stipulatiōibus fo. 300 co.4.
Insula que in ma.fo.105 co.2.
Insula que fo.
In summa si est mā. fo.
In sūma sciēdū est de fo.351. co.2.
In sūma sciēdū est de fo.321. co.1.
Is qui exequitur fo.319 co.3.
Is quoqꝫ cui fo.272 co.4.
Is quoqꝫ cui non fo.
Is vero ad fo.114 co .2.
Interdum autem fo. 79 co.1.
Interdū aūt licet.fo.230 co.3.
Interdictum quoqꝫ fo.336 co.4.
Interdum etiam libe.fo.336 co.2.
Interdum etiam sine fo.117 co.3.

Interdum quoqz fo.
Inter eas enim fo.39 co.1.
Interdictū quoqz ꝙ fo.423. co.4.
Inter eas quoqz vide folio. 40. columna .1.
Inter pignus fo.367 co.1.
Inter rusticorū fo.121 co.1.
Inter venditorem fo.133 co.2.
Intestatorum fo.228 co.2.
Intestibus autem fo.151 co.4.
Introduxit ꝛ fo.398 co.4.
Is ergo miles fo.155 co.4.
Ita autem isti.fo.294 co.2.
Ita demum fo.229 co.3.
Ita etenim res fo. 145 co.3.
Itaqz amite tue fo.
Introduxit ꝛ al.fo.
Itaqz hi qui fo.44 co.3.
Itaqz si filius fo.59 col.4.
Itaqz si moriente fo.5 co.2.
Itaqz si pecu.fo.123 co.4.
Itaqz si quidā fo.158 co.2.
Itaqz si quis fo. 343 co.2.
Itaqz stirpē fo.116 co.2.
Itaqz tunc intelli.fo.29 co.3.
Ita tñ hi fo.70 co.1.
Item actio de eo fo.384 co.1.
Item actoris fo.429 co.2.
Item aduersus eum fo.
Item amitam fo.40. co.4.
Item cōtra licet fo.287 co.2.
Item diuus marcus fo.185 co.3.
Item ea que ex fo.302 co.4.
Itē ea q̄ ex aīa fo.104 co.2.
Itē exercitor fo.354 co.3.
Item extraneus fo.191 co.3.
Item finitur tutela fo.76 co.4.
Item finitur vsufru.fo.124 co.3.
Item furiosi fo.159 co.2.
Item in his fo.
Item inutilis fo.290 co.2.
Item inuiti ad fo.78 co.2.
Item is ad quem fo.126 co.1.
Item is cui quis fo.324 col.1.
Item is cui res fo.273 col.3.
Itē is qui ediuz fo.125 co.4
Item is ex fo.353 co.2.
Item is in cōtra fo.304 col.1.
Item is qui fo.88 co.2.
Item lapilli.fo.104 co.1.
Item lex cornelia. de fall. vide folio.438 co.4.
Item cornelia de sicca.vide fo.437 columna.2.
Item lex iulia de vi publi.fol. 439 columna.1.
Item lex iul.pecu.fo.439 co.3.
Item lex iul.fo.436 co.4.
Item liberis fo.125 co.4.
Item loco tuto.fo.79 co.3.
Item maior.lxx.fo.88 co.3.
Item mixta est fo.
Item nec materterā fo.41 co.1.
Item nemo fo.296 co.3.
Item nepotes fo.84 co.4.
Item nō aliter fo.48 col.3.
Item per acceptilationem fo. 328 columna.2.
Item per alienos fo.147 co.3.
Item per liberos fo.326 co.3.
Item precium fo.307 colū.1.
Item prodigus vide folio.159 columna.3.
Item propter aduer.vide folio.89 columna.2.
Item propter lib.fo.86 co.3.
Item queritur fo.313 co.1.
Item qui reipubl.fo.85 co.4.
Item rome fo.89 col.1.
Item seruiana ꝛ fo.366 co.3.
Item si ad huc in fo.320 co.1.
Item si aduc priuj.fo.42 co.2.
Item si adhuc soc.fo.42 co.4.
Itē si alicuius fo.316 co.1.
Item si de dote fo.395 co.4.
Item si ful.o.fo.338 co.1.
Item si inter.fo.323 co.2.
Item si in iudicio fo.416 co.4.
Item si is ad.fo.130 co.2.
Item si putator fo.343 col.3.
Itē si ꝑpter mi.fo.87 co.4.
Itē si quis ex.fo.316 co.2.

Item si quis in. fo. 365 co. 1.
Item si quis ita fo. 294 co. 1.
Item si quis mer. fo. 117 co. 4.
Item si quis postu. fo.
Ité si quis postulâte. fo. 369. co. 4.
Item si reus fo.
Item si testamento fo. 79 co. 3.
Item seruiana fo.
Item surdus fo. 159 co. 4.
Item tria onera fo. 86 co. 3.
Item verborum fo. 292 co. 2.
Item vetustas fol. 236 co. 3.
Item vobis folio. 145 co. 4.
Iudiciales sunt fo.
Ius autẽ accres. fo. 161 co. 4.
Ius autem ciuile fol. 12 co. 1.
Iure enim ho. fo. 149 co. 4.
Iuris precepta fo. 10 co. 2.
Iuris prudẽtia fo. 8 co. 4.
Ius autem gentium fo. 14 co. 4.
Ius autem potestatis fo. 36 co. 4.
Iuste autem manu fo. 30 co. 1.
L Ationes autẽ fo. 26 co. 3.
Legari aũt fo. 205 co. 4.
Legatarijs autem fol. 152 columna. 4.
Legatum itaq3 fo. 193 col. 1.
Lex est fo. 15 co. 4.
Libertus autem si fo. 70 co. 1.
Liberis autem fo. 80 col. 1.
Libertas quoq3 in fo. 206 co. 3.
Libertas quoq3 ser. fo. 224 co. 3.
Libertinorum autem fo. 25 co. 3.
Liberum fo. 345 col. 2.
Libertus quoq3 si. fo. 95 co. 2.
Licet autem dño fo. 27 co. 4.
Licet autem in lo. fo. 49 co. 3.
Licet autẽ vulgo fo.
Licet enim to. fo. 152 co. 3.
Licet enim vna fo.
Littere quoq3 fo. 112 col. 2.
Littorum quoq3 fo. 98 col. 1.
Loca etiam fo. 279 co. 2.
Loca sacra fol. 310 co. 1.
Loco plus petitur fol.
Locus autem in quo fo. 99 co. 2.
Longe magis fo. 298 co. 3.
M Andatis fo. 317 co. 3.
Mandatũ ⁊ in fo. 321. c. 1.
Mandatum non fo. 320 columna. 4.
Manet autem fo. 314 col. 3.
Manifestus fur fo.
Manumissio autẽ fo.
Mariti tamen fo. 42 co. 4.
Masculi quidem fo. 28 co. 1.
Masculo igitur fo. 180 co. 4.
Masculos vero fo. 163 co. 4.
Mater vel auus fo.
Maxima capitis fo. 65 co. 3.
Militia enim fo. 54 col. 2.
Minima capitis dimi. fo. 66. co. 1
Minor capitis fo.
Minorem natu. fo. 49 co. 1.
Minor siue media fo. 66 co. 1.
Minus ergo fo. 234 co. 3.
Modo videamus fo. 96 co. 3.
Mortis causa do. fo. 135 co. 1.
Mortuo autẽ si. fo. 266 co. 1.
Mortuo conduc fo. 313 col. 4.
Multis alijs fo. 258 col. 3.
Multis autẽ mo. fo. 24 co. 3.
Multis modis ad fo. 26 co. 4.
Multũ autem fo. 303 co. 1.
Multum neq3 fo.
Mutum neq3 sti. fo. 290 co. 3.
Magistratio iuris fo. 64 co. 1.
N Am antonius folio. 35 columna 2.
Nam apud omnes fol. 33. columna. 4.
Nam aquarundam fo. 39 co. 1.
Nam cedendo fo. 124 col. 3.
Nam cum pru. fo. 135 co. 2.
Nam constat fo. 43 co. 2.
Nam conceptum fo. 333 co. 3.
Nam ⁊ apes fo. 103 co. 1.
Nam ⁊ ita fo. 314 co. 4.
Nam ⁊ legatorum fo. 147 co. 4.
Nam ⁊ mutus fo. 160 co. 1.
Nam furtiua fo. 129 co. 2.
Nam ex his fo. 58 colũ. 2.

Nam heredes fo.123 co.3.
Nam moribus fo.187 co.4.
Nam mortuo patre fo.52 co.1.
Nam nec anni fo.86 co.1.
Nam nec hi folio.44 co.3.⁊.4.
Nam perinde ei fo.
Nam qui sciens fo.129 co.4.
Nãq; agit fo.357 co.3.
Nam q̃uis fo.154 co.3.
Nãq; placuit fo.73 co.3.
Nam quod quisq; fo.12 co.2.
Nam q; si cui fo.361 co.2.
Nam si heres fo.130 co.1.
Nam si maxima fo.
Nam si pater fo.69 co.1.
Nam si quis fo.
Nam vt emptio fo.310 co.3.
Nam vsu exigente fo.
Naturale autem fo.101 co.4.
Nec ad rem fo.119 co.2.
Nec alius fo.225 co.1.
Nec enim quod fo.375 co.1.
Necessarius he.fo.188 co.3.
Nec interest feras fo.101 co.1.
Nec interest in testõ fo.260. co.1.
Nec interest primus fo.171 co.4.
Necessarij vero fo.189 co.3.
Nec enim vnq̃; fo.314 co.3.
Nec longe vide fo.118 co.4.
Nec non eos quos fo.229 co.1.
Nec non is qui fo.45 co.3.
Nec vllorum fo.
Nec vlli alij fo.125 co.3.
Nec vllorum fo.156 co.1.
Ne iniuria defunctus fo.28.co.2.
Nemo igitur ad fo.97 co.1.
Nepotibus tamen fo.59 co.3.
Neq; autem fo.83 co.2.
Neq; enim idem fo.171 co.1.
Neq; tamen fo.74 co.2.
Ne tamen in .fo.
Nihil aũt inter testa.fo.
Nihil aũt iterest vtrũ.ali.f.221.c.2.
Nihil autem interest fo.117 co.1.
Nihil autem interest fo.153 co.3.
Nominatim autem fo.161 co.4.
Nomina autem lib.fo.186 co.1.
Non autem omnes fo.413 co.3.
Non esse autem fo.88 co.1.
Non solũ autem her.fo.179. co.3.
Non solum autem is fo.351. co.4.
Non solum autem pro.fo.
Non solum res fo.280. co.1.
Non solũ autẽ testa.fo.195. co.3.
Non tamen omnibus.fo.238.co.2.
Non tamen per fo.184 co.1.
Non tm̃ fo.226 co.3.
Non vtiq; semper fo.170 co.4.
Nos autem fo.72 co.3.
Nos vero fo.
Nostra aũt consti.fo.193. co.4.
Nostra autem diui.fo.134 co.1.
Nostra autem ma.fo.76 co.3.
Nostra autem proui.fo.56 co.1.
Nostra vero fo.165 co.2.
Nouissime autem fo.95 co.3.
Nouissime sciẽdũ fo.132 co.2.
Nullus autem fo.99 co.1.
Nunc admonendi fo.141 co.4.
Nuptie autem fo.36 co.2.
Nouus autẽ alueus fo.105. co.4.
OB hoĩes ꝓ fo.cccliij.c.3.
Oblatũ furtũ.fo.334.co.1.
Oliãt actionũ.f.430. c.2.
Omne aũt ius fo.19. co.2.
Omni aũt actioni fo.
Omnes aũt fo.ccclxxx co.4.
Ois aũt noxalis fo.cccciij. co.4.
Ois stipulatio fo.cclxxvi co.4.
Omnes vero populi fo.iij co.4.
Omniũ aũt acti. fo.ccclvij co.1.
Omniũ autẽ fo.cclxx co.1.
Omnium autem actio.fo.
Ope ⁊ consilio fo.
Optionis se..fo.ccv co.1.
Ostẽdimus fo.xcij co.1.
PAri ratione fo.liij co.1.
Partꝰ ꝓ ancil.fo.
Partibꝰ aũt fo.clxxi.co.3.
Pater necnõ fo.clj co.3.
Patitur autẽ fo.cccxlviij co.3.
Pauonũ quoq; fo.ciii. co.1.

Peculium autem fol.204 co.2.
Pena autem fo.350 co.1.
Penales quoq; fo.370 co.4.
Pene quoq; fo.210 co.2.
Pene seruus fo.53 co 4.
Per adoptionem fo.
Perficiunt autem fo.136 co.2.
Permissum est itaq; fo.59 co.3.
Penales autem act.fol.
Perpetue & perempto.fo.417 co.4.
Per traditionem fo.116 co.4.
Placebat fo.240 co.4.
Placuit tamen fo.335 co.1.
Plane qd stercorãdu fo.126 co.2.
Plane de testa.fo.155 co.3.
Plane ex his fo.16 co.4.
Plane odio fo.375 co.2.
Plane q alie.fo.101 co.3.
Plane si de fo.377 co.3.
Plane si longiori fo.104 co.4.
Plane solutio fol.288 co.3.
Plebs autem fo.16 co.1.
Plebiscitum fo.15 colũ.4.
Plerũq; ppter fo.84. co.1.
Plus autem fo.392 co.2.
Post missionem fo.156 co.3.
Possidere autem fol.425 co.3.
Post mortem quoq; fo.210 co.1.
Post mortem suam vide fo.293 columna.3.
Possunt autem fo.150 co.2.
Post qd fo.218 co.3.
Postea diuus primus fo.216 co.3.
Postea pro ex edicto fo.149 co.4.
Postea vero sub fo.
Postea vero lege fo.257 co.2.
Posthumi quoq; fo.162 co.2.
Posthumo quoq; vide folio .207 columna.1.
Posthumorum autem vide fo.163 columna.1.
Posthumus autem fo.207 co.4.
Posteriore quoq; fo.281 co.4.
Potest autem fo.224 co.1.
Potest etiam in fol.121 col.3.
Precium autẽ q̃ fo .306 co.2.
Prediorum vrbanorũ vide fo.120 columna.3.
Preferuntur autem fo.242 co.2.
Preiudiciales ac.fo.272 col.3
Preterea debitori si fo.416 co.1.
Preterea etiã fo.418 co.4.
Preterea eman.fo.55 co.4.
Preterea & his fo.274 co.3.
Preterea i testa.fo.
Preterea i testatus fo.222 co.2.
Preterea introduc.299 co.4.
Preterea inutilis fo.289 co.4.
Preterea lege hosti.fol.
Preterea nouatione fo.330 co.1.
Preterea quasdam fo.389 col.3.
Preterea cui ad fo.
Preterea q ad fo.77 co.3.
Preterea qd perso.104 co.3.
Preterea sicut fo.311 col.1.
Preterea si medicus fo.343 co.4.
Preterea si quis ge.fo.
Preterea testamentum fo.159 c 1.
Preterea pena fo.334 co.3.
Preter hos igitur fo.158 co.4.
Pretorias autem fo.
Pretorie sunt fo.
Pretorum quoq; fo.17 col.2.
Preualuisse tamen fo.
Procurator neq; vide fo.407 columna.2.
Primo gradu fo.247 co.1.
Prius est vt de fo.270 co.4
Pro derelicto autem fo.118 co.2.
Prodesse autem fo.256 co.4.
Pro herede fo.423 co.2
Prohibitoria fo.421 co.3.
Pro hoc tñ fo.188 col.4.
Proponebant fo.17 co.2.
Pro possessore fo.423 co.3.
Proprios autem olim fo.167 c.1.
Proprius autem fo.16 co.3.
Proprius autem ser.fo.167 co.2.
Possidere autem fo.
Proximus autem fol.240 co.3.
Pubertatem fo.76 col.2.
Publicatione fo.316 col.2.

Publica autem fo.436 co.1.
Publica auté iudi.fo.436 co.3.
Publicoꝝ iudi.fol.436 co.1.
Publicũ ius fo.11 co.3.
Pupillus omne fo.291 co.1.

De littera.Q

Qua constitutione fo.
Qua ō cā postea f.256 c.3.
Qua de causa fo.118 co.3.
Quadruplicant.
Quadrupli auté fo.383 co.1.
Qualis est fo.37 co.4
Quā formā nō fo.411 co.4.
Quam quasi fo.32 co.3.
Quantitas autem fo.213 co.3.
Qua ratione auté fo.112 co.2.
Qua ratione ex fo.178 co.1.
Quare in primis fo.247 co.1.
Quas ex oibus fo.7 co.2.
Que autem in fo.263 co.1.
Quecũqꝫ diximus fo.179 co 4.
Quedā actiones fo.379 co.4.
Quedā eñi natura fo.96 co.3.
Que de fullone fo.348 co.2.
Que diximus fo.401 co.3.
Que ꝛ ipsa fo.68 col.1.
Que fortiori fo.63 co.4.
Que omnia aper.fo.411 colũ.3.
Que qđē eam fol.82 co.1.
Queri solet fo.106 co.2.
Quia duas fo.42 col.3.
Quia eadē fo.42 co.2.
Quia hi qui fo.55 co.1.
Quia plerũqꝫ fo.68 co.2.
Quia non sunt fo.97 col.3.
Quia tñ fo.341 co.1.
Quia vterqꝫ fo.42 co.1.
Quia autem exercito.
Qui auté excusa.fo.89 co.4.
Quia autem ex fide fo.225 co.1.
Qui auté prohibi.fo.45 co.1.
Qui auté vult fo.89 co.1.
Quibus autem di.fo.66 col.3.
Quibus cõmune fo.228 co.4.
Quibꝰ constitu.fo.83 co.1.
Quid enim si.fo.150 co.3.
Quicquid auté fo.101 co.4.
Quidā auté dictũ fo.
Quid ergo fo.156 co.4.
Quid si patronus fo.92 co 4.
Qui igitur ex fo.37 co 1.
Qui hoc anno fo.297 col.2.
Quinimo ꝛ fo.156 co.2.
Quippe ũ res fo.130 co.2.
Qui pro v'u.313 co.3.
Qui sabinus.
Quis enim patiat.fo.54 co.3.
Quis si post fo.57 co.4.
Qui tñ ex si fo.37 col.2.
Qui tutelam fo.91 co.1.
Quocũqꝫ ergo fo.16 co.4.
Quod ad feminas fo.238 col.4.
Quod aũt ad.vde fol.130 co.4.
Quod aũt dictũ est fur.fo.129 co.2.
Quod autem dictũ fo.66 co 4.
Quod auté diximus fo.
Quod autem ex al.fo.144 co.4.
Quod autem lex fo.63 co.4.
Quod autem non fo.342 co.3.
Quod cunqꝫ fo.
Quod aliis fo.45 co.4.
Quod ꝛ ipsum fo.42 col.3.
Quod eñi añ fo.101 col.3.
Quod eñi placuit fo.146 co.4.
Quod ideo fo.234 co.2.
Quod genus fo.359 co.3.
Quod ita fo.42 co.1.
Quod nobis in hu.fo.144 co.3.
Quod non erat fo.31 co.3.
Quod non per innoua.fo.167 c.3.
Quod nostra cõstitu.fo.133 co.2.
Quod nostra consti.fo.157 co.3.
Quod quidem ius fo.238 co.2.
Quod seruus fo.283 co.3.
Quod si alteri fo.105 col.2.
Quod si aliqua fo.105 col.3.
Quod si fortui.fo.108 co.2.
Quod si aliqua ex.fo.110 co.1.
Quod si effecturuꝫ fo.287 col.4.
Quod si frumentum fo.108 co.2.
Quod si fuerit fo.309 co.1.
Quod si casu.fo.108 col.3.

Quod si ille fo.133 co.1.
Quod si ma.fo.143 co.1.
Quod si naturali fo.105 col.4.
Quod si nemo fo.81 co.4.
Quod si parum fo.102 co.1.
Quod si post fo.105 co.4.
Quod si qs fo.289 co.1.
Quod si tutor fo.79 co.4.
Quod si vis fo.
Quod si viuo fo.
Quod turpe.fo.296 co.4.
Quod vero natura fo.
Quod vero per es.149 co.3.
Quo genere.fo.328 co.4.
Quorum filius fo.69 co.3.
Quoquo enī modo.fo.154 co.4.
Quorum vis fo.425 co.1.
Quoꝝ vtráq; fo.3. co.1.
Quos autem fo.261 co.2.
Quotiens plures fo.294 co.3.

De littera. R

Ecte quoq; fo.320 col.1.
Recuperā.pos.f.426 c.3.
Rei psequēde fo.377 c.1.
Relegati autē.fo.53 co.3.
Religiosum locum fo.99 co.4.
Repetitis itaq; fo.255 co.1.
Res fisti fo.191 co.4.
Responsa prudentum fo.17 co.3.
Restituta autem fo.217 colū.3.
Restitutoria fo.421 co.4.
Retinende poss.fo.424 co.1.
Re veluti si.fo.392 co.1.
Riparum quoq; fo.97 co.4.
Romani enim a ro.fo.
Rursus earum fo.33 co.2.&.3.
Rursus ex diuersi fo.363 co.1.
Rursus interdum vide fo.

De littera. S

Acre res fo.99 co.1.
Sancitū etem f.144 co.3.
Sancte q̃z res f.100 co.2.
Sane enī iter.f.40 co.1.
Sane in hac fo.341 co.3
Sane quedam fo.
¶ Sane vno.fo.360 co.1.

Sed adoptiui fo.84 co.3.
Sed hactenus fo.156 co.3.
Sed agnationis fo.64 co.1
Sed aliquādo fo.129 co.1
Sed anteq; fo.93 col. 3
Sciendum aūt est hu. fo.
Sciēdū aūt est vide fo.82 co.3.
Sciendum est tamen di.fo.
Sciendum est tñ q fo.137 co.2.
Sciēdū est tñ.di.fo.191 co.1.
Sciendum autem vide folio.157 columna.3.
Scriptū autem ius fo.15 co.3.
Sed cum aliquis vide folio.151 columna.1.
Sed cum ante fo.
Sed cum factum fo.282 co.4.
Sed cum hoc idem fo.
Sed cum libertas fol.31 co.4.
Sed cum multas fo.268 co.2.
Sed cum paulatim fo.150 co.1.
Sed cum pessimum. vide fol. 130 columna.1.
Sed curator.&c.fo.78 col.2.
Sed deliticiorum fo.26 co.1.
Sed de pub.fo.441 col.1.
Sed ea omnia fo.235 co.3.
Sed eas quidam fo.262 col.4.
Sed emancipatio fo.55 co.4.
Sed & adoptiui.fol.
Sed & capitis fo.77 col.2.
Sed & filie fo.242 co.3.
Sed & illud viri.fo.
Sed & instr.fo.388 co.2.
Sed & lex fo.350 co.3.
Sed & legis fo.
Sed & maior.fo.35 col.1.
Sed & mente captus fo.
Sed & pecunie fol.
Sed & plebiscita fo.16 col.1.
Sed & propter fo.86 co.4.
Sed & qd principi.fo.
Sed & seruus.fo.
Sed & si credat fo.335 co.2.
Sed & si decedens.fo.48 co.3.
Sed & si diuerse fo.108 co.1.

Sʒ etsi emanci.si.fo.60 co.2.
Sed ⁊ si in testamento fo.71 co.1.
Sed etsi emanci.fo.40 co.2.
Sed ⁊ si pater fo.57 co.2.
Sed ⁊ si pecorū io.126 co.2.
Sed ⁊ si quis ante fo.257 co.1.
Sed ⁊ si qs cum pa.fo.396 co.2.
Sed ⁊ si quis ex fo.22 .co.4
Sed si quis priore fo.183 co.1.
Sed.⁊ si rem.fo.
Sed ⁊ vsqʒ fo.
Sed ⁊ tale fo.
Sed ⁊ veteres fo.404 co.4.
Sed ⁊ vnum fo.153 co.3.
Sed ex cōstitu.fo.426 co.4.
Sed ex constitutione fo.54 co.2.
Sed ex diuersi.pro fo.267 co.1.
Sed ex diuerso pu.fo.143 co.2.
Sed ex his fo.71 co.3.
Sed feminini fo.162 co.4.
Sed id quod antefo.
Sed furtiquidē fo.383 co.3.
Sed hactenusfo.
Sed he action es fo.
Sed hec quidem de fo.153 co.4.
Sed hec de his fo.259 co.1.
Sed hec ita fo 186 co.4.
Sed hec iuris fo.
Sed hec quidē alia fo.393 co.4.
Sed hec quidā vetu.fol. 165 co.1
Sed hec quidem de testa fo.
Sed his oibus fo.150 co.2.
Sed hoc distinctionem fo.35 co.1
Sed hoc etiā fo.42 co.3
Sed hoc forsitā fo.141 co.1.
Sed hoc iure fo.71 co.4.
Sed hoc tēpore fo.34 co.3
Sed hoc nō est fo.80 co.4.
Sed hodie ex fo.47 co.1
Sed hodie hec aliter folio.408 co lumna.4.
Sed is apud fo.339 co.2.
Sed illa quidem fol.149 co.3.
Sed id qō fo.154 co.4.
Sed interdicto fo.429 co.4..
Sed i ste actiones fol.330 col.1
Sed istequidē fo.360 co.3.
Sed ius quidem fo.12 co.4.
Sed naturalis fo.18 co.4.
Sed nec credi.fo.141 co.2.
Sed nec huiusmodi fo.207 co.1.
Sed nec magis fo.108 co.4.
Sed nec neptem fo.40 co.3.
Sed nec nominatiʒ fo.171 co.4.
Sed nedum fo.
Sed neqʒ heres fo.152 co.2.
Sed nihil.antiqui fo.
Sed nō ita fo.161 co.5
Sed nō in primis fo.194 co.4.
Sed non vsqʒ fo.
Sed nos constitu.fo.242 co.4.
Sed nos nihil fol.
Sed nostra beniuo fo.191 co.2.
Sed nostra constitu.fo.257 co.2.
Sed olim fol.193 co.2.
Sed papinianus fo.132 co.1.
Sed pena quifol.350 co.2.
Sed posteriore fo.102 co.2.
Sed prim⁹ qui f.138 co.1.
Sed predicta fo.149 co.4.
Sed pupillifo.77 co.3.
Sed proprietas fo.97 col.4.
Sed qō dum fo.160 co.3.
Sed qui filiū fo.161 co.2.
Sed quemadmodum fo.
Sʒ qꝛ heredes fo.228 co.1.
Sed quia in ciui. fo.
Sed qꝛ stipulatio fo.220 co.2.
Sed qs tutor fo.94 co.4
Sed quod principi fo.16 co.3.
Sed si a titio fo.112 co.3.
Sed si cui fo.126 co.2.
Sed si econtra fo.187 co.2.
Sed si ex indulgētia fo.53 co.1.
Sed si ex testamēto fo.81 c.3.
Sed si filius eius fo.163 co.2.
Sed si aliussa.fo.151 co.4.
Sed si gregis fo 115 co.1.
Sed si heres fo.146 co.1.
Sed si in bello fo.85 co.1.
Sed si in expe.fo.165 co. 4
Sed si instituto fo.145 co.3.

Sed si is qui fo.116. co.4.
Sed si libero fo.349. co.4.
Sed si nũ in fo.142. co.1
Sed si non fue.fo.161. co.3.
Sed si quis fo.
Sed si que p ado.fo.40. co.1.
Sed si quis ante fo.
Sed si quis nepotis fo.49. co.4.
Sed quis post fo.16. co.1.
Sed si quis presens fo.94. co.1.
Sed si quis stipu.fo.196. co.1.
Sed si recuset fo.
Sed si rem legat fo.
Sed si rem suam.fo.196. co.3.
Sed si vsq; fo.77. co.1.
Sed si vsq; ad ea fo.194. co.3.
Sed si vxoris fo.201. co.4.
Sed sui qui fo.189. co.3.
Sz tale nega.fo.204. co.4.
Sed tamen id fo. 130. co.1.
Sz tñ nomen fo.138. co.2.
Sed testari quidẽ fo.155. co.1.
Sed vt nepos fo.189. co.2.
Sed vt nihil fo.149. co.1.
Sz vtilitatis fo.123. co.4.
Semel autẽ causa fo.30. co.4.
Senatusconsultũ fo.16. co.2.
Sepe eñi fo.160. co.1.
Septima etas fo.164. co.1.
Sequẽs diuisio fo.423. co.1.
Sequens diuisio fo.270. co.3.
Sequens illa fo.376. co.3.
Sequit ergo fo.44. co.4.
Seruiana autẽ fo.366. co.3.
Serui autẽ aut fo.21. co.2.
Si autem ex eo.fo.21. co.2.
Serui pro a dñis fo. 25. co.1.
Seruis aũt ipsis fo.348. co.4.
Seruitus aũt est fo. co.
Seruum adulte.fo.167. co.4.
Seruus autem a dño vide fo.168. columna.3.
Seruus aũt manu.fo.66. co.1.
Seruus aũt alie.po.fo.169. co.3.
Seruus autem alie pu.vide fo.61. columna.2.
Seruus aũt plur.fo.170. co.1.
Seruus cõmunis fo.283. co.2.
Si ab hostibus fo.55. co.4.
Si ad exhibendum fo.433. co.2.
Si autem per vim fo.
Si carii autem fo.
Si cõem seruum fo. 139. co.1.
Si cõi seruo fo.349. co.3.
Si itaq; discre fo.375. co.1.
Si cui fundus fo.199 co.1.
Sicut aũt qđ fo.
Sicut diuus helius fo.342. co.4.
Signacula aũt fo. 150. co.2.
Si credendũ autem fo.
Sic etenim diuus fo.
Si aduersus ea.fo.44. co.3.
Si de alia fo.296. co.3.
Si duorum fo.108. co.1.
Si eadem fo.198. co.1.
Si eñi tres fo. 84. co.1.
Si ex pluribꝰ fo.245. co.1.
Si familie hercisçu.fo.434. co.1.
Si filius femi.fo.354. co.1.
S finium regun.fo.434. co.3.
Si fundum dari fo.297. co.3.
Si gener fo.
Si generaliter fo.205. co.1.
Si grex fo.203. co.1.
Sin aũt ipsi fo.82. co.1.
Sicut ille re.fo.95. co.2.
Si igitur iussu fo.397. co.4.
Si impossibilis fo.291. co.4.
Similiter eos fo.87. co.3.
Simili modo fo.77. co1.
Si minus in.fo.394. co.2.
Si modo ei fo.28. co.1.
Sinautem per.fo.410. co.1.
Sinautem p vim fo.439. co.2.
Sinautem aliter fo.142. co.4.
Sinautez quis fo.
Sinautẽ quis fo.179. co.1.
Sinautem reci.vide folio.178.columna.2.
Singulorum autem vide foli. 100. colũ.3.
Si modo ei fo.

Si inter tutorem fo.75. co.1.
Si is apud fo.
Si is qui fo.268. co.1.
Si plures conditio.fo.173. co.3.
Si peculium fo.203. co.3.
Si plures instituātur.f.171. co.2.
Si plures sine fide fo.299. co.2.
Si plures sunt gradus f.240. c.2.
Si qd autē fo.300. colū.2.
Si quis agens f.391. co.3.
Si quis alij qꝫ f.288. co.2.
Si quis aliud f.394. co4.
Si quis alium f.287. co.4.
Si quis ancilla fo.202. co.3.
Si quis ad nō fo.113. co.2.
Si quis aūt fal.fo.91. co.3.
Si quis aūt suff.fo.94. co.3.
Si quis debitori fo.200. co.4.
Si qs filiabus fo.62. co.2.
Si qs in aliena fo.112. co.4.
Si qs in noīe fo.208. co.1.
Si qs itaqꝫ dela.fo.268. co.1.
Si qs ita stipu.fo.278. co.4.
Si quis rē suam foli.199. co.4.
Si quis tutor fo.
Si quis velit fo.121. co.3.
Si quis vna fo.221. co.3.
Si rē legatarij.fo.199. co.3.
Si rem suam.fo.200. co.1.
Si res aliena fo.197. co.1.
Si res legata fol.202. co.2.
Si scriptum fo.294. co.3.
Si seruū fo.176. co.2.
Si seruus dn̄s fo.404. co.1.
Si tamen fo.107. co.2.
Si titius.fo.111. colum.1.
Si tutor fo.187. co.1.
Siue aūt dn̄o.fo.282. co.3.
Si vero alien.fol.169. co.2.
Si vero ibi fo.55. co 1.
Si vero in est.fo.158. co.3.
Si vero pater fo.47. co.2.
Si ꝟo quātacūqꝫ.fol.187. co.1.
Si vero quis fo.200. co.3.
Si vero reus fo.411. co.2.
Si ꝟo totꝰ as.fo.172. co.4.
Si vero vltra fol.90? co.2.
Si vxor tua fo.43. co.3.
Socius socio fo.316. co.3.
Socrū quoqꝫ fo.42. co.3.
Soluit fo.316. co.4.
Soror autem fo.186. co.2.
Statim autem fo.429. co.1.
Sua ⁊ aliena fo.318. co.2.
Sub certa ꝟo.fo.206. co.3.
Sub conditione fo.
Sub conditione fo.278. co.3.
Subscriptionis fo.15. co.1.
Subsidiaria aūt fo.
Substituitur fo.180. co.3.
Sui aūt ⁊ ne fo.189. co.4.
Sūma autē diuisio fo.421. co.3.
Sui aūt heredes fo.
Si aūt heredes fiunt fo.230. co.1.
Summa aūt fo.239. co.1.
Summa itaqꝫ ope.fo.7. co.4.
Superest vt ad fo.414. co.4.
Sunt aūt agnati fo.63. co.2.
Sunt agnati vt fo.238. co.1.
Sunt aūt bo.fo.261. co 4.
Sunt aūt consti.fo.403. co.3.
Sunt ⁊ alie fo.43. co.4.
Sunt preterea fo.
Sunt preterea pub.fo.440. co.2.
Sunt preterea que fo.395. co.3.
Sunt tn̄ q pu.fo.422. co.3.
Suspectus aūt est fo.93. co.3.
Suspectus aūt remo.fo.93. co.4.
Suspectū eñ cū fo.95. co.4.
Suspectus est fo.

De littera T

Tam aūt corpa.fo.204 c.3.
Tam autem naturales. folio.186. co.3.
Temporales atqꝫ fo.
Tertia diuisio fo.427. co.2.
Testamētū scdo.fo.183. co.2.
Testamenti aūt fo.190. co.3.
Testes aūt fo.150. co.4.
Thesauros quos fo.115. co.3.
Titius filiꝰ in fo.161. co.4.
Transferri qꝫ fo.211. co.3.

Tripli vero fo.382 co.2.
Tua & aliena.fo.318 co.2.
Tua gratia fo.317 co.4.
Tua tantum fo.318 co.3.
Tutor autē fo.74 co.3.
Tutor aūt nec fo.207 co.2.
Testator autem statim fo.
Tutores autem fo.59 co.1.
Tutores & cura.fo.407 co.
Tutores quoq; fo.333 co.1.
Tutores pro & cu.fo.408 co.1.

De littera V

Valde ei pspiciē.fo.28 co.2.
Vel singulis fo.180 co.1.
Veluti aduersus eū fo.370 co.4.
Vendite vero fo.116 co.3.
Verba autem fo.225 co.2.
Verbi gratia fo.415 co.2.
Versa vice fo2.296 co.2.
Vi autem bonoꝝ fo.
Videamꝰ itaq; de fo.33 co.3.
Videamus itaq; nūc fo.148 co.1.
Videamus si pars fo.172 co.1.
Unde in his fo.73 co.4.
Unde illud fo.335 co.2.
Unde nostra cōsti.fo.160 co.1
Unde quesitū est fo.
Unde in rebus fo.129 co.3.
Unde si alienus ser.fo.404 co.2.
Unde solent filii fo.44 co.4.
Uniuersitatis fo.98 co.4.
Uocantur autē fo.116 co.2.
Usufructus fo.122 co.3.
Ut ecce plerūq; fo.361 co.1.
Ut ecce priuigne fo.42 co.1.
Ut ecce qui fo.
Ut ecce si in pe.fo.395 co.3.
Ut ecce si quis fo.73 co.3.
Ut ecce siquis f.106 co.3.
Ut ecce vas fo.106 co.4.
Ut liceat vobis fo.5 co.3.
Ut hoc ius fo.150 co.1.
Ut sit totius fo.6 co.4.
Utrinsq; etiam fo.429 co.2.
Ut vtrūq; tempus fo.1 co.2.
Uulgo quesitos fo.146 co.2.

¶ Finis tabule paragraphorum.

¶ Tabula facilis & ampla comprehendens scḋm numerum foliorū oēs materias singulares quas ex glosis extractas in eadem margine signatas reperire licebit.

De littera A

Abolitio quid ē.fo.131.c.2.
Absens qn̄ videt desinere abesse fo.363 co.4.
Accusatur quis etiam post mortem fo.436 co.3.
Actio caluisiana cui cōpetit fo.365. columna.4.
Actio tutele qn̄ nascit fo.275 co.1.
Actio tutele & actio de rationibus distrahēdis differunt fo.73 co.1.
Actio vi bonorū raptoꝝ est duplex fo.340 co.1.
Actio in plures tutores & magistratus qualiter dirigenda est fo.
Actio furti datur pro modico. non autē actio de dolo fo.
Actio q̄libet pro modico dat exceptis tribus casibꝰ ibidē.
Actio de tigno iniuncto qualiter intelligitur fo.109 co.4.
Actio cōpetens pro vsufructu non tollit ipso iure fo.
Actio pignoraticia & actio tutele quādo nascuntur fo.
Actio prescriptis vbis in tribꝰ generibꝰ negocioꝝ hȝ locū f.428.c.1.
Actio ꝓ tutele directa & ꝯtria ē ex q̄si contractu fo.323 colū.1.
Actio finiū regundorum est ex quasi contractu fo.
Actio serui corrupti fo.
Actio vi bonorum raptorum est duplex vide fo.
Actio iniuriarum an sit annalis in omnibus casibꝰ vide fo.350. c.3.
Actio iniuriarum quomodo tollit folio.352 colū.1.
Actio est tam de iure ciuili q̄ pretorio fo.355 co.4.

Actio ex maleficio & quasi ex maleficio differunt fo.354. co.4.
Actio in singulari recte diffinitur fo.355. co.1.
Actio tripliciter sumitur folio.355. columna.3.
Actio & causa sunt diuersa fo.
Actio est tam de iure ciuili q̄ƺ pretorio folio.
Actio popularis cōtinetur sub diffinitione actionis fo.356. co.3.
Actio in rem competens contra eū qui dolo d̄siit possidere est ciuilis folio.
Actio cōmodati est ciuilis fol.360. colū.4.
Actio petitoria mixta nulla est. folio.361. co.1.
Actio publiciana vtrum competat habenti vtile dominium fo.361. columna.3.
Actio in factum. est pretoria conditiōe ex lege ciuili. vide fol. 361. columna.4.& fol. 383. colum. 2.
Actio realis potest in stipulationē deduci fo.329. co.3.
Actio redhibitoria que datur in duplum folio.377. co.2.
Actio dicitur penalis trib⁹ modis folio.
Actio familie herciscun. quare est mixta fo.379. co.3.
Actio fa.herciscū. durat annis. 30. fo.379. co.4.
Actio noxalis est p̄sonalis, vide fo.
Actio nulla hodie datur in triplū folio.
Actio in factum de calumniatoribus fo.382. co.3.
Actio serui corrupti marito quādo q̄ƺ in vxorem datur fo.
Actio pignoraticia est duplex. vide fo.385.co.3.
Actio cōmuni diuidundo. vide folio.385.co.4.
Actio finium regundorum est stricti iuris fo.324.colū.1.&.fo.385. columna.4.
Actio quando nascitur ex permutatiōe fo.386. co.1.
Actio in factum habet quatuor genera:& in omnib⁹ est stricti iuris folio.
Actio prescriptis verbis que pro p̄cario datur est stricti iuris. vide fo.386. co.2.
Actio de peculio & de in rem verso sunt diuerse vide folio. 399. columna.4.
Actio ex stipulatu pro dote competit marito & vxori. vide fol.386. columna. 4.
Actio fauiana cui datur. vide folio.
Actio hypothecaria. vide fol. 275. columna.1.
Actio seruiana & interdictum saluianum differunt vide fol.
Actio de in rē verso, vide fo.369. columna.2.
Actio depositi datur in duplum in quatuor casibus: non tamen in heredem vide folio.414.columna.2.
Actio quod iussu. vide folio.363.columna.2.
Actio exercitoria. vide folio.363. columna.2.
Actio institutoria. vide folio. 363. colūna.2.
Actio tributoria. vide folio.363.columna.2.
Actio competens actori qui reo deferēte iurauit qualis est fol. 370. colūna.1.
Actio de dote qn̄ pōt intētari. vide folio.
Actio eadem non potest esse realis & personalis regulariter. vide folio.
Actionis in factum quatuor sunt genera. vide fo.427. co.41.

Acceptilatio non tollit obligationes iurisgentium. vide folio.328. columna. 3.
Acceptilatio inutilis ratiõe rei habet vim pacti: secus si est inutilis ratione conceptionis inepte. vide fo.328. co.4.
Accessio quotuplex est. fo.
Actione reuocatoria conuento competit retensio fo.
Actionez intendere potest quis pro alio fo.
Accusans de suspecto se debet inscribere fo.91 co.4.
Actiones ex contractu descendentes que nõ dantur in heredes .vide fo.414 co.2.
Actiones proponende sunt coram arbitris fo.
Actiones ciuiles & pretorie vnde dicuntur fo.360. co.4.
Actiones actiue plures prosunt: sed passiue obsunt fo.375. co.3.
Actiones bone fidei sunt.xvij.vide folio.385. co.1.
Actiones plures si competant an vna intentata tollentur alie . vide fo.407. co.3.
Actiones ex quinqz partibus iuris descẽdentes sunt ciuiles & perpetue fo.412. co.1.&.2.
Actiones reales quanto tempore durant fo. 412. co.2.
Actiones stricti iuris ab alijs differunt fo.
Actiones octo sunt que infamant. vide fo.730. co.1.
Actiones pretorie reales sunt decem fo.
Actiones penales et rei persecutorie multipliciter differunt. vide folio.
Actiões penales pretorie sunt multe folio.372 co.3.
Actiones personales trigita annis durant. vide folio.412. co.2.
Actiones preiudiciales sunt tres. vide fo.373 co.1.
Actiones preiudiciales quare sic dicuntur fo .
Actiones arbitrarie sunt stricti iuris folio.389 co.3.
Actiones arbitrarie quare sic dicũtur folio.
Actiones arbitrarie multe sunt. vide fo.390. co.1.&.2.
Actiones ex maleficio in duobus casibus transeunt in heredes. vide folio 413 co.3.&.4.
Actiones diffinitio comprehendit tam realem q̃ personalem actionem fo.413 co.3.
Actionum accumulatio non admittitur quando sunt plures actiones que electione tolluntur. vide folio.
Actionuz diuisiones sunt duodeciz folio.395 co.3.
Actionum arbitrariarum noticia. vide fo.385 co.2.
Actionum quedam sunt simplices quedam duplices. vide fol. 427. columna 2.
Actus & via differunt. vide fo.120. columna. 1.
Adam si venerit sine venia in ius vocari non posset fo.
Adiectus cui soluitur diuersa actione tenetur fo.
Adoptans auus quartam reliquit adoptato fo.235 co.4.
Adoptio quid est fo. 46 co.3.
Aduentitiorum proprietas filij est. vide fo.326 co.2.
Adultus an possit alienare fo.141. columna. 4.
Aduocati partium an debeant iurare fo.429 co.2.
Aduocati sepe loquelam amittunt. vide fo.
Aduocati & procuratoris officium spontaneum fo.187. co.1.

Aduocatus lucrū: procurator onus habet fo.419 co.1.
Affectus punitur: licet nō sequatur effectus fo.336 co.1.
Affinitatis diffinitio. vide fol.42. columna. 1.
Affinitas an contrahatur ex coitu illicito fo.251. co.4.
Agnati preferunt̄ cognatis in duobus fo.64 co.1.
Agnatorum prerogatiua facile perditur fo.64 co.1.⁊.2.
Agnatio ⁊ consanguinitas differūt folio.246 co.2.
Album pretoris corrumpens qualiter punitur fo.
Aliena res vendi potest: sed nō obligari fo.286 co.4.
Alienans quandoq; repetit qđ alienauit fo.140 co.3.
Alienatio rerum alienarum multis permittitur fo.
Aliud pro alio soluitur interdum. vide fo.
Aliquando rubrica est generalior textu fo.227 co.3.
Alueus duo significat. vide fo.102. columna 3.
Amita magna que est. vide fo.41. columna 2.
Angeli sunt incorporales. vide fo.
Animalium tria sunt genera. vide folio.103 co.2.
Anima est in dei potestate fo.436. columna 3.
Annus constat ex trecētis sexaginta quinq; diebus fo.363 co.4.
Appellari an possit ab iniunctione munerum fo.89 co.4.
Aqueductus inuente siue inueniende fo.
Arbiter si facit litem suam an sit puniendus sicut iudex fo.352.co.4.
Argui potest de cōtractibus ad vltimas voluntates fo.32 co.4.
Argumentum a contrario sensu est validum: nisi in duobus casibus folio.79 co.3.
Arre pro pagamento dare corroborant contractum fo.
Argumentum a contrario sensu est a iure validum fo.147 co.1.
Argumentū vnde dicitur fo.149. columna 2.
Arrogato que persōe succedere debent fo.266 co.2.
Arrogatio et adoptio differunt. vide fo.
Arrogatoris satisdatio quibus prodest fo.
Arrogatione rumpitur testamentum fo.
Arrogatus ex causa manumissus quartam suam nō perdit fo.
Arrogatus non plus iuris habere debet q̄ naturalis et legitimus. vide fo.48 co.4.
Ars omnis bona est. vide fo.438. columna 1.
Ascripticius ⁊ censitus sunt liberi. vide fo.
Assis partes declarant fo.170.c.2.
As tria significat fo.170. co.3.
Attentari ⁊ affectare quid sunt. vide fo.
Auctoris vitium vtrum comitetur successorem fo.129 co.3.
Aureus pro solido sumitur. vide folio.430 co.3.
Auus adoptans quartā relinquat adoptato fo.
Anniti quibus comparētur fo.53. columna co.3.

De littera. B.

Barbari qui sunt in proemio fo.3 co.3.
Basilios grece: latine domus regl' di fo.196.c.1.
Bellum vnde est introductum. vide fo.14 co.1.
Beneficium confertur in inuitū. vide folio.145 co.4.

Bonafides in contractibus quo tẽpore exigitur fo.127 co.2.
Bonorũ possessio quid est fo.260. co.3 ⁊ fo.421 co.4.
Bonorum possessio contratabulas ⁊ secũdũ tabulas competit ex testamento fo.261 co.4.
Bonorum possessio vt cõpetat duo sunt necessaria fo.264 co.1.
Bonorum possessio septima quando habet locum fo.274 co.1.
Bonorũ possessio qd est fo.74.c.1.
Bonorum possessio est duplex. vide fo.265 co.2.
Bonorum possessio etiã hodie necessaria fuit fo.
Bonorum possessio tanq̃ ex familia cui datur fo.262 co.2.

De littera. C.

Calos. Comitia. Kalende vnde dicuntur ⁊ quid significant fo.
Canes aliqui nõ mordẽt. folio.405 co.3.
Calphurnia: fuit mulier inuerecunda fo.93 co.3.
Calumniator quis est. in proemio folio.2 co.4.
Calumniatorũ punitio que est. in proemio.fo.2 co.3.
Capitis diminutio minor siue media fo.
Capitis maxima diminutio quid est fo.
Captus ab hostibus quomodo possit vsucapere fo.363 co.3.
Carboniana possessio ius non tribuit fo.264 co.2.
Calumniator quis est. fo.2. co.4.
Calumniatorum punitio. in proemio fo.
Casus fortuitus qs est fo.115.c.4.
Casus in qbus hodie pater i aduẽticijs habet vsumfructũ. vide fo.
Causa cessante an cessat effectus. vide folio.
Causam olim perdebat qui a syllaba cadebat fo.
Cautio a statuto inducta an sit ciuilis aut propria fo.283 co.4.
Cautio damni infecti fo.
Cautio de rato est communis. vide folio.285 co.3.
Cautionem ratam haberi est communis fo.284 co.2.
Cautio nõ est de substantia vsufructus fo.122. co.2.
Cautio rem pupilli saluam fore est communis fo.284 co.2.
Cautio petitura tutore quandoq̃ principaliter: quandoq̃ incidenter fo.285 co.2.
Cautio quando dicitur plena: vel plenior: vel simplex. vide fo.298. columna 1.
Cedere diem in legatis dicitur duobus modis fo.
Cesar vnde dicitur. in proe. fo.
Cessione bonorum facta non semper conuenietur qui cessit: etiam si ad pinguiorem fortunã peruenit fo.397 co.1.
Cessio bonorum quare fit. vide folio.316 co.2.
Cessio bonorũ in duobus prodest folio.396 co.4.
Citatio perpetuat actionem. fo.
Coacta voluntas est voluntas. vide fo.129 co.1.
Clandestina possessio que est. vide folio.425 co.2.
Codex secundum aliquos corrigit institutiones fo.
Codices fuerunt tres. in proe. fo.
Codicilli sine scriptura fieri possũt folio.225 co.2.
Codicilli fiunt post testamentum.
Codicilli fiunt ante testamentum.
Codicilli fiunt sine testamento: hec vide fo.225 co.4.
Codicillis quinq̃ testes assint. vide folio.223 co.2.

Cognatio ⁊ agnatio se habēt sicut genus ⁊ species fo.63 co.3.
Cognatio est genus. Agnatio species fo.238 co.1.
Cognati ⁊ agnati pariter succedūt hodie vsq3 ad decimum gradu3. vide fo.246 co.4.
Cognatio transuersalis quare non incipit a primo gradu fo.247. columna .2.
Cognatio spiritualis impedit matrimonium fo.44 co.1.
Clericus tutor esse potest. vide folio.
Coloni ascripticij ⁊ similes quo iure petuntur fo.373. co 4.
Colonus ⁊ vsufructuarius. differunt fo.114 co.3.
Colonus partiarius non est conductor. vide fo.310 co.3.
Colonus et inquilinus nec ciuiliter nec naturaliter possidēt. fo.425. columna 4.
Colonus ⁊ inquilinus differunt. vide fo.366 co.3.
Commertium comprehendit omnes contractus fo.287 co.1.
Commodatum ⁊ mutuu3 differunt tripliciter fo.273 co.3.
Commodatarius de quibus tenet ad exactissimam diligentiam. vide fo.274 co.2.
Commodati declaratio generalis vide fo.274 co.2.⁊.3.
Commodum qui sentit: sentit ⁊ onus fo.243 co.2.
Commune ⁊ publicu3 differunt. vide fo.98 co.2.
Compensatio in quibus rebus fit. vide fo.388 co.2.
Compensatio non fit ipso iure: s3 debet opponi fo.388 co.3.
Compensatio in multis casibus cessat fo.388 co.4.
Componere quid est: i proemio. vide folio.
Concubinatus vtrum sit permissus folio.36 co.4.
Condēnatio i arbitrarijs pōt fieri tripliciter fo.390.
Conditio dicitur impossibilis tribus modis fo.173 co.2.
Conditio est triplex fo.173 co.4.
Conditio: modus: causa: demōstratio quid sunt fo.208 co.3.
Confessoria ⁊ negatoria quare dicūtur actiones in rem fo.
Confestim determinatur per dece3 dies fo.277 co.2.
Cognatio spiritualis an contrahatur ex concubinatu fo.252.co.4.
Cognatio spiritualis per procuratorem non contrahitur folio.253. columna 2.
Cognatio spiritualis oritur ex duobus sacramētis fo.253 co.3.
Cognatio spiritualis orit̄ inter viginti personas fo.253 co.3.
Conditio certi generalis: ⁊ cōditio certi specialis interesse petit̄ conditione certi fo.
Conditio ex lege est sepe mixta. vide fo.379 co.2.
Conditio furtiua ad possessionem: vel proprietatē competit fo.336. columna 3.
Conditio furtiua datur soli domino fo.378 co.1.
Conditio furtiua est personalis. vide fo.
Conditio furtiua qualiter intelligitur fo.
Conditio furtiua quid operatur. vide folio.375 co.2.
Conditio indebiti ad quid datur. vide fo.272 co.4.
Conditio indebiti quam conclusionem habet fo.
Conditio: modus: causa: ⁊ demonstratio fo.
Cōditio possidentis deterior est ꝙ petentis fo.

Cōditio sine causa an competat ali, cui etiam pro sua re fo.
Conditio triticaria quid est . vide folio.275 co.2.
Confessoria ⁊ negatoria quare dicũtur actio in rem fo.359. co.3.
Consanguinitas nunꝗ tollitur. vide fo.64. co.4.
Consilium non facit quē teneri nisi in casibus quibusdam folio.318. columna 3.
Consiliuz sumitur multipliciter. vide fo.337. co.1.
Constitutitiones multe vna solutione terminantur fo.
Constitutio legem: ⁊ vtrũqz consuetudo vicit fo.431 co.2.
Consuetudinis tres sunt effectus. vide fo 18 co.2
Consuetudo vnde inducitur. vide folio:18 co.1.
Consuetudo vincit legem folio.18. columna .2.
Cōsuetudo ⁊ alia tria in mutuo sũt consideranda fo.272. co.2.
Consuetudo est duplex folio.431. columna 2.
Consuetudo est legum interpres. vide fo.277 co.1.
Contractus dolo initus an teneat folio.385 co.1.
Contractus obligatio et actio differunt fo.270 co.4.
Contractus nominati qui sunt. vide fo.307 co.4.
Contractus quatuor iuris ciuilis folio.
Contrariorum eadem est ratio. vide fo.
Contrariorũ eadem est disciplina fo.58. co.3. ⁊ fo.333. co 4.
Contumacia filij an faciat ꝙ actor mitti debeat in peculiuz profecticium fo.404. co.
Corpore punitur vitiosus qui caret ere fo.379 co.1.
Corpus est duplex fo.434. co.2.
Corpus liberuz est inestimabile. vide fo.336 co.2.
Corpus triplex est fo.203 co.2.
Creditori creditoris solui potest. vide fo.
Creditor potest pignus vēdere: vel ex lege vel ex pacto fo. vltra medium ibi. Nota quod.
Creditor proprie quis est. vide folio.278 co.4.
Creditor qualiter accipitur. vide folio.
Crimina an post mortez possunt inquiri fo.231 co.2.
Crimina facta palam sunt occultis grauiora fo.277 co.3.
Crimina in quibus quis sine accusatione dānari potest. vide folio.
Culpa etiā leuissima venit in actionem legis aquilie fo.
Culpa lata semper dolo comparatur: nisi in tribus casibꝰ. vide folio.84 co.2.
Curatores dati in testamento liberantur a satisdando fo.80.co.4.
Curator furiosi: cum inquisitione datus satisdare debet. vide folio.81 co.1.
Cura quando finitur. fo.77.co.3.

De littera. D.

Damni dans causam: damnũ dedisse videtur. vide folio.346 co.4.
Damnum datur quadrupliciter fo.347 co.1.
Damnuz: diminutio: vel ademptio patrimonij dicitur. vide fo.405. columna 4.
Dat quis quod non habet multotiens qualiter hoc intelligitur. vide fo.
Dare est accipiētis facere fo.142. co.1. ⁊ fo.375. co.2.
Debanniti nostri temporis quibus

comparemus fo.
Debet in diffinitiõe actionis capitur large fo.356 co.3.
Debitorẽ fugitiuũ propria auctoritate capere possumꝰ fo.356.c.2.
Debituz conditionale nõ statui potest fo.
Dedititij liberti quales erant. vide folio.25 co.4.
Defendit quilibet etiam sine mandato fo.410. co.4.
Deliberandi tempus quãdo sit. vide fo.191 co.1.
Delicta quedã transeũt in heredez: etiam lite non contestata fo.
Denunciare extra iudiciuz non fit de necessitate fo.
Deportatus ⁊ relegatus differunt. vide fo.53 co.3.
Deportare possunt tm̃ quatuor iudices fo.52.⁊.53 co.4.⁊.1.
Deportatus equiparatur excõmunicato fo.66 co.1.
Depositarius de dolo tm̃ tenetur. vide fo.389 co.1.
Depositarius solũ tenetur de dolo: ⁊ lata culpa fo.316 co.3.
Depositarius ď quibus tenetur. vide folio.
Depositi declaratio. vide fo.274. columna 3.
Diem cedere ⁊ venire differunt. vide fo.279 co.1.
Dies cepta habetur pro completa folio.30 co.1.
Dies cessionis spectatur in legatis folio.
Differentia duorum titulorũ.ff. veteris hic ponitur fo.
Differentia inter iustitiaz: ius ⁊ iuris prudentiã fo.
Diffinitio bona conuertitur cũ suo diffinito fo.269 co.3.
Diffinitio bona debet conuerti cuz suo diffinito fol.
Digesta vnde dicuntur ⁊ quare. in proemio fo.6 co.3.
Dignioribus detur sedes altior. vide fo.263 co.3.
Dignitates a patria potestate liberantes sunt duodeci. vide fo.54. columna 2.
Dipondium. pondus. tripondiuz. quadripondium. fo.172 co.3.
Diuisionis diffinitio. vide fo.270. columna 2.
Diuisio tria operatur. in proemio. folio.6 co.4.
Doctor legum an excusetur a tutela fo.89 co.2.
Doctores nõ debent pecunia data scholares querere fo.
Dolus aliquando dat causam contractui: aliquando incidit in contractum fo.414 co.1.
Dolus in lege cornelia est necessarius fo.438 co.1
Dolus: lata culpa: leuis culpa: leuissima culpa: casus fortuitꝰ: hec folio.274 co.4.
Domesticus quis dicatur. vide folio.152 co.2.
Domestici qui sũt. vide folio.189. columna 3.
Dominice potestatis tres sunt effectus fo.
Dominiuz an queratur prescriptione multe sunt opiniones. fo.
Dominium in quibus rebus habere non possumus fo.286 co.1.
Dominium rei corporalis facilius perditur ꝙ̃ incorporalis. vide folio.435 co.2.
Dominium sine traditione quãdoqꝫ transfertur fo.117 co.3.
Dominium varijs modis acquiritur. vide fo.108 co.1.
Dominium vsucapione queritur. vide fo.
Dominus a nõ domino vẽdicat aliquando fo.312 co.3.
Dñs est caput serui. vide fo.282.

columa 2.
Donare nemo presumitur. vide folio.394 co.2.&.3.
Donatio an fieri possit sine stipulatione fo.136 co.2.
Donatio a quo iure descendit. vide folio.
Donatio causa mortis nõ est nisi exprimatur mors fo.135. co.1.&.2.
Donationes causa mortis & legata differunt in multis fo.135 co.3.
Donationes inter viuos: certis ex causis reuocantur fo.137 co.2.
Donationes que sine insinuatione fieri possunt fo.
Donator vtrũ teneatur de euictione fo.
Dos datur: vt inde matrimõij onera supportent fo.138. co.2.
Dos & donatio propter nuptias debent esse in eq̃litate fo.138.co.2.
Dotalis res mobilis alienari põt. vide fo.
Dotem petens mulier an preferat oĩbus creditoribus fo.387.co.1.
Dotis dominium: an sit mariti: an vxoris. Regula iuris naturalis. vide fo.140. co.2.
Dotis legatum a marito vxori factum valet fo.201 co.4.

De littera. E.

Ebrius & mulier luxuriosa eqparant fo.258. co.4.
Edificari licet vsq̃ ad celum fo.121 co.3.
Edificari põt q̃druplicter fo.110. columna 3.
Electio debet esse de meliori. vide folio.400 co.4.
Elector actionis nõ potest variare. vide fo.401 co.2.
Electrum quid est fo.108 co.2.
Elemẽta quatuor ex quibus oĩa fiunt. in proemio fo.6 co.4.
Emancipare filiũ pater cogitur in quatuor casibus fo.57 co.4.
Emphiteoseos q̃ est latine fo.
Emphiteosis a locatione in septem differt fo.312 co.3.
Emphiteosis datur ad varia tẽpora fo.312 co.2.
Emphiteosis differt a venditione in tribus fo.313 co.1.
Emphiteosis vnde dicitur. fol.312. columna 3.
Emphiteotica res si pereat: cuius erit damnum fo.313 co.1.
Emphiteosis duo tacita pacta continet fo.313 co.1.
Emptio tribus modis perficitur. vide folio.
Emptor non tenetur soluere preciũ rei quam non comperit alienam fo.
Eorũ qui aliena facta agunt varia sunt nomĩa: scilic; actor: emptor: curator &c.fo.
Equi et boues sunt mansueti. vide folio.405 co.3.
Error an impediat dominij translationem fo.324 co.3.
Error cõis facit ius fo.151 co.3.
Error est duplex fo.132 co.3.
Error in obligatione et in re quandoq̃ est fo.
Etas perfecta que est fo.70 co.2.
Examen tripliciter accipitur. vide folio.102 co.4.
Exceptio dilatoria quãdo proponitur & probatur fo.
Exceptio diui adriãi epistole fallit in quinq̃ casibus fo.
Exceptio diuisionis fallit in quinq̃ casibus fo.299 co.3.
Exceptio epistole diui adriani est anormala fo.299 co.3.
Exceptio nõ numerate pecũie etiã post bienniũ potest hic poni. vide fo.302 co.3.
Exceptiões reo ꝯpetẽtes gr̃a persone fideiussori nõ ꝯpetũt: sed bene rei coherent fo.420 co.1.

Exceptiões turpes nõn opponunt in p̄ronos ꝛ parẽtes. fo. 415. c. 4.
Exceptio ista dico me conueniendũ in quantũ facere possum est tẽporalis fo.
Exceptio nõ numerata pecunia est temporalis fo.
Exceptiones perẽptorie in septem casibus post sentẽtias exponi possunt fo. 417 co. 3.
Exheredatio inter ceteros qualiter fit fo. 161 co. 4.
Exheredatis datur querela. fo.
Ex inuocatione diuini noĩs tria cõsequuntur. s. in proemio fo.
Expensas repetere per a e ꝛ o qualiter intelligitur fo. 111 co. 2.
Extimare rei cuius est periculuʒ. vide folio. 385 co. 4.

De littera . F.

Facultates plures sepe homines sperãt in alio esse q̃ʒ sunt fo.
Facultates que vocantur magne fo. 72. co. 2. ꝛ. 3.
Factum alienũ quandoqʒ licet promittitur fo.
Falcidia in vna re nõ potest retineri. vide fo.
Falcidia in vndecim casibus cessat vide fo. 215 co. 2.
Falsum est immutatio veritatis. vide fo. 91 co. 2.
Fame periculum equiparatur periculo vide. fo. 94. co. 2.
Familia multas habet significationes fo. 63. co. 4.
Fauor libertatis in quibus constat vide fo.
Fictio legis cornelie fo.
Fideiussor agere nequit contra reũ principalẽ in quatuor casibus fo.
Fideiussor an semper relinquat heredem obligatum fol. 298. co. 4.
Fideiussor est nomen generale ꝛ dicitur a fide fo. 420 co. 1.
Fideiussor in quatuor casibus agit anteq̃ʒ soluerit fo. 300. co. 3.
Fideiussor iudicio sisti quãdiu teneatur fo. 409 co. 1.
Fideiussor soluens reuʒ liberat per exceptionem fo.
Fideiussor tribus temporibus accipi potest fo.
Filij captiuorum ab hostibus sunt sui iuris fo.
Filij fratris succedunt cum patruo ꝛ in stirpes fit diuisio fo. 240. c. j.
Filij naturales tm̃ an succedãt liberis vide fo. 45 co. 4.
Filiofamilias olim quinqʒ actiões cõpetebãt ratõe proprietatis: q̃s tamen non exercebat fo.
Filio in iudicio cõparẽte quis d calũnia debet iurare fo.
Filius capti ab hostibus in veritate est sui iuris fo. 55. co. 1.
Filius emancipatus est a iure ciuili incognitus fo.
Filius est matri cognatus fo.
Filius ꝛ seruus non in omnibus cõueniunt fo. 401 co. 3.
Filiꝰ est patri agnatꝰ fo. 241. co. 1.
Filiusfamilias nõ potest habere tutorem vel curatorem fo.
Filiofamilias olim quinqʒ actiões cõpetebant ratione proprietatis q̃n nõ exercebat. fo. 326. co. 1.
Filiusfamilius testari nõ possit: bene tamen põt donare causa mortis fo. 158 co. 1. ꝛ. 2.
Filius ipubes etiam cũ auctoritate nõ potest obligari fo. 291 co. 3.
Filius nunq̃d potest in ius patrem vocare suum fo.
Filius olim pro noxa dabatur ꝛ a patre licite occidebatur fo. 404. columna 3.
Filius quibus modis peti põt fol.
Filius si corrumpatur qua actione agitur fo.
Filius vnde dicitur fo. 62 co. 3.

Filius vulgo quesitus an succedat de iure nouo vide folio.244.columna.4.
Fiscus vendit rem vel vt suam: vel vt alienam.fo.133. co.4.
Fingit ius patrem et filium esse eandem personam.fo.230. co.2.
Flumina et iudices equiparantur quare hoc fo.
Forma libelli ex iureiurando prestito ex delatione iudicis vel partis. folio.
Forma inuestiture. fo.
Forma libelli contra eum qui debitorem alicuius vocatum in ius vi detinuit folio.
Forma libelli in actione seruili tigni immittendi vide fo.
Forma libelli in actione commodati folio.
Forma libelli i actione depositi. fo.
Forma libelli in actiõe mãdati . fo.
Forma libelli in actione pro socio. vide fo.
Forma libelli in actione exemptori de fo.
Forma libeli in actione locati vide folio.
Forma libelli in actione furti manifesti fo.
Forma libelli in actione vi bonorũ raptorum fo.
Forma libelli in actiõe furti nõ manifesti fo.
Forma libelli in actiõe familie hercisc ũde quando habet locum fo.
Forma libelli in actione communi diuidũ fo.
Forma libelli in actione serui corrupti fo.
Forma libelli in actione quod metus causa fo.
Forma libelli in actione in factum ex edicto de calumniatoribus vide fo.
Forma libelli in actione de peculio vide fo.
Forma libelli in actione in factum que datur patrono contra libertũ et econtra fol.7.
Forma libelli in conditione certi generalis fo.
Forma libelli in conditione speciali vide fo.
Forma libelli i cõditione ex.l.in condictitia.fo.
Forma libelli in conditione ex stipulatu fo.
Forma libelli in constituta pecunia vide fo.
Forma libelli in pauliana et fauiana fo.
Forma libelli in publiciana . vide folio.
Forma libelli in rescissoria. vide folio.
Forma libelli in seruiana fo.
Forma libelli pro albo pretoris corrupto.fo.
Forma libelli pro seruitute personali fo.
Forma libelli pro seruitute reali vide fo.
Forma libelli quando queritur an aliquis sit liber vel seruus.fo.
Forum et forus quid significant.vide fo 286. co.4.
Frater fratri: et seruus conseruo stipulari potest.vide fo.
Fraus vtrum presumatur in alienatione facta per debitores.fo.365. colũna.2.
Fructuarius et bonefidei possessor diuersimode faciunt fruct⁹ suos fo.114. co.3.
Fructuarius possidet naturaliter tãtũ fo. colũ.
Fructus percipiendi sunt quatuor casibus restituẽdi a malefidei possessore etiã titulũ hñte.fo.113.co.4.
Frumentuz duorum annorum voluntate possit fieri cõmũe.f.108.co.3.et.4.

Fullo et sarcinator qui dicuntur vide folio.310 co.4 et.fo.321.co.3.
Fumus et aer corporalia sunt.fo.119 columna.3.
Furari non possum rem immobilem incorporalem et meam vide fo. 332 colum.4.
Fur furti quandoque agit folio. 337 columna.4.
Furti actio fit modico: non autem actio de dolo fo.103 co.3 et.4.
Furti agit cuius interest folio.337 colum.4.
Furti non manifesti actio est ciuilis furti vero manifesti pretoria fo.403 columna.3.
Fur furtiua res: et conditio furti quandoque separantur fo.336 co.4.
Fur manifestus quis dicitur fo.332 co.4.
Furtum facit qui de alieno largitur folio.335 columna.1.
Furtum non fit volenti vide folio. 335 columna.4.
Fur nocturnus occidi potest sed non diurnus fo.343 colum.1.
Furtum non fit volenti fo.335 co.4.
Furtum quandoque fit sine fraude furandi fo.
Furtum vnde dicitur fo.

De littera .G.

Generi per speciem deroga tur fo.160 columna.4.
Generis diffinitio f.16 c.1.
Genus humanum est vnitum vide fo.13 co.4.
Grauatus in vno debet alio releuari.f.188 colum.4.
Grassari quid significat fo.95 co.3.
Grex quid significat aut comprehen dit fo.15. colum.1.

De littera .H.

Hercules fuit bonus cursor. fo.98 co.3.
Heredem non habere iniuria est: nec est verisimile quem nolle habere fo.
Heredes institui possunt omnes homines mundi fo.
Heredes sui immiscent et abstinent adeunt et repudiant alieni f.290 c.4.
Hereditas an sola voluntate adeatur fo.
Hereditas non queritur per hominem liberum bona fide possessum nisi sex concurrant fo.146 col.3.et 1.
Hereditas per seruum adiri non potest nisi tria concurrant fo.146 co.1.
Hereditas quandoque per capitis diminutionem minimam perditur quandoque non fo.240 co.3 et.4.
Hereditas quid sit fo.74 co.1.
Hereditas transmittitur per infantem sed non per furiosum fo.29 co.2.
Hereditatem adire volenti multa sunt necessaria fo.192 co.1.
Hereditatis petitio est duplex f.422 columna.1.
Hereditas iacens defunctum et non heredem representat f.169 co.2.et.4.
Hereditati furtum fieri non potest vide fo.282 co.2.
Heredum capacitas quot temporibus est inspicienda fo.
Heres esto trahitur ad fideicommissariam fo.
Heres non est necessarius nisi tria concurrant fo.
Heres prescribit cum mala fide fo. columna.
Heres suus preteritus habet duo remedia et emancipatus vnicum fo. 165 colum.3 et.4.
Hermofroditus an in testamento possit esse testis fo.150 co.4.
Hypocentaurus quid est fo.
Hypocrisarius et sindicus quid sunt fo.80 colum.2.
Hominis dignitas magna est f.114 c.4
Homo liber estimari non potest fo.
Homo non est homo fo.
Homo quid est fo.
Homo vnde cognoscitur fo.
Honeste viuere quod in loco habetur fo.

Postes qui dicuntur fo.54 co.4.
& fo.363 co.2.

De littera .J.

Iactare suum nemo presumitur fo.322 co.2.
Igitur dictio inceptiue & illatiue sumitur f.187 c.3.
Ingratia iuris & lata culpa fo.94 c.3.
Igorantia presumitur nisi scientia probetur folio
Illitteratus nõ põt obtinere beneficium fo.
Imperator dedicat fo.
Imperatores olim erant . sacerdotes folio.
Imperium eorum certis dignitatibus est concessum fo.5. co.1.
Impense necessarie: vtiles & voluntarie fo.111 co.1 & .2.
Impense voluntarie nõ possunt ab radi fo.396 co.2.
Impense in alienis negocijs facte qualiter recuperantur f.110 co.4 & .1.
In codicillis quot testes requirũtur fo.
Indebitum accipiens in certis casibus restituere non tenetur vide folio.273. co.1.
In diem & ad diem teneri differũt fo.277 co.2.
Infamia de facto sepe incurritur fo.
Infamis non põt esse iudex vel testis folio.
Infans stipulatur quandoque: non autem furiosus fo.
Ingenuus ex supplicio nõ fit seruus folio.53 co.4.
Ingenuus quis sit tã in textu quam in gl. fo.
Inimicitia tribus casibus excusat a tutela fo.87 co.4.
Inimicitie dicuntur capitales dupliciter fo.88 co.1.
Iniquitas & iniusticia diuersa sunt fo.347 col.3.
Iniuria in vltima volũtate remissa non potest amplius reuocari folio.352. colũ.1.
Iniuria qualiter fit fo.332 co.3.
Iniuriarum actio non datur heredi ratione duplici vide folio.413 columna.4.
Iniuriarum actio aliquis habet similes conuenientes fo.413 co.4.
Iniuriarum actio non est in bonis nostris & ad vindictam competit fo.356 co.3.
Inofficiosi querela an habeat locum in testõ militis fo.
Inofficiosi querela an possit ad heredem transmitti fo.
Inofficiosi querela quandoque actio quãdoque accusatio dicitur fo.
In sententia sunt allegationes repetende fo.220 co.3.
Insinuatio quid est fo.136 co.4.
Institutiones quando facte sunt in proemio.fo.4 co.2.
Instituit & substituit concursus an admittatur vide folio.176 colũna.4
Instrumenta duo si sint eiusdẽ diei sed diuersi loci custadũ sit fo.292 columna.3.
Instrumenti editio tripliciter petitur fieri fo.
Instrumentum per quot testes impugnari potest fol.
Instrumentum quid est vide fo.
Insula tria significat fo.105 co.2.
Interdicta & actiones non differũt folio.
Interdicta & actiones olim differebant fo.355 co4.
Interdicta sunt multiplicia. vid folio.424 columna.2.& fo.420 columna.4.
Interdicta omnia sunt personalia folio.
Interdictis quandoque litigatur super proprietate, vide folio.421 columna.1.
Interdicti saluiani & actiones seruiane differentia fo.423 co.4.

Interdictum quorum bonorum est duplex.s.directum & vtile.f.422. colū.1.
Interdictū quor bonor: & petitio hereditatis p vna sola re possunt cōpetere fo.423. co.1.
Inter dotem & donationē ppter nuptias dz esse equalitas fo.
Inter eē ąliter pbat.fo.280. co.2.
Inuasor primo pcutiat f.427. c.1.
Inuentarij faciendi tps.f.191.c.2.
Inuentariū nō faciētes in quo grauantur.fo.191. co.3.
Inuentis addere facile est fo.239. columna.3.
Inuestiture forma vide fo.275. columna.4.
Iudex an debeat iudicare scōm cōscientiam.fo.394. co.4.
Iudex criminalis potest mortē dare folio.
Iudex supplet defectum tutoris in duobus casibus fo.
Iudicare an iudex debet scōz conscientiam fo.76. co.2.
Iudicatuz soluit tres clausulas habet fo.410. co.4.
Iudicem recusanti sufficit allegare suspectionem fo.219. co.3.
Iudices q deportare possunt quatuor tm̄ sunt fo.
Iudicia publica & ciuilia in aliquibus cōueniunt fo.435. co.4.
Iudiciū dicitur idem pp̄ter psonarū idētitatem vide fo.394. co.4.
Iudicium inter tutorem & pupillū vtrum possit esse vide folio.75. columna.1.
Iudicium sumitur quindecim modis fo.
Iura debent esse de frequenter accidentibus fo.
Iuramentum est species probationis vide fo.302. co.4.
Iuramentum in litem prestatur in actionibus realibus vide f.377. columna.1.
Iuramētuz vel quandoqz exceptionem quandoqz actionez parit vide fol.370. co.1.
Iuramentū triplex est vide fo.170. columna.2.
Iuramentum contra leges non est seruandum.vide folio.416.colūna.3.
Iuramentuz de calūnia continet.ij. ca.fo.428. colū.4.
Iuramentum de calumnia prestatur tam ab actore q̄ a reo vide folio.428. col.3.&.4.
Iura naturalia semper firma. & immutabilia permanent.fo.
Iure ciuili succeditur dupliciter folio.
Iure pretorio succeditur dupliciter vide fol.
Iuris diffinitio.fo.10. co.2.
Iuris effectus sunt varij vide fo.
Iuris priuati tripartiti exempla. folio.10. co.4.
Iuris prudentia quid est in textu vide fo.
Iuris publici tripartiti exempla. folio.10. co.4.
Iuro rem meam esse: & iuro tuaz nō esse differunt vide folio.416. colūna.3.&.4.
Ius ad quid ponitur in diffinitione actionis fo.356. co.1.
Ius ciuile tripliciter differt a tutela & hereditate fo.
Ius ciuile sex modis dr̄ fo.12.co.1.
Ius gentium dicitur ius naturale vide fo.312. co.4.
Ius idem est in toto quo ad tutum quod in parte quo ad partem & e cōtra.fo.221. co.2.
Ius idem statuatur vbi est eadem equitas fo.398. co.4.
Ius naturale quatuor modis ponitur fo.11 co.2.
Ius priuatum quid fo.

Jus publicũ quid est fo.
Jus patronatus in multis consistit folio.258 colũ.1.
Jus patronatus multipliciter perditur fo.258. co.1.
Jus quandoqȝ dicitur iniquum folio.242 colũna.1.
Jus scriptum vnde constat.fo.
Justitia est mater iuris in proemio folio.8. co.1.
Justitia secundum tullium ⁊ platonem quid sit fo.58 co.3.
Justinianus vnde dicitur in proemio folio.
Justus septies in die cadit qualiter hoc intelligitur ⁊ dicitur vide folio. co.2.

De littera K

KAlende quid significant ⁊ vñ dicuntur.fo.199 co.2.

De littera L

LApides similes surripiens ad quid ponit.fol.434 columna.4.
Lapis vñ dr fo.194.co.2.
Legata ecclesiarum sunt priuilegia edicta fo.380 co.4.
Legata fiebãt olĩ qdruplicĩter fo.
Legata indebite soluta an repeti possunt fo.
Legata plura ⁊ conditionalia quãdo cedunt fo.
Legata res obligata per heredem in tribus casibus est luenda vidẽ folio.196. co.2.⁊.3.
Legata tribus temporibus cedere possunt fo.
Legata voluntate presumpta reuocãtur fol.211 co.3.
Legatariorũ quidam sunt coniuncti tm̃ re:alij verbis tm̃: alij re ⁊ verbis alij prorsus disiuncti vide folio.198 col.3.⁊.4.
Legatarius tribus modis potest ab omni debito liberari fo.
Legatarius conditionales legati spem non transmittit.folio.279. columna.1.
Legatus proconsulis duo hȝ spãlia folio.92 co.1.
Legate rei periculum ad quem pertinet.fo.
Legato dies cedit a morte testatoris:heredis institutio caput ⁊ fũdamentuȝ totius testamẽti fo.209 columna.3.⁊.4.
Legatum alicui vt seruuȝ manumittat non defalcatur fo.214 co.4.
Legatum quinqȝ casibus deficit ⁊ legatario accrescit fo.198 co.2.
Legatum generis an valeat vide folio.205 co.1.
Legatum in tribus casibus deficit nec legatario accrescit folio.198 columna.3.
Legate rei dominium quando transit in legatarium fo.
Legate rei periculum ad queȝ pertinet fo.114 co.1.
Legatum rei cuius commercium non est an valeat fo.295 co.4.
Legatum per quas actiones peti põt.folio.
Legatum si euincatur an heres defuncti teneatur fo.196 co.1.
Legari potest ⁊ alegatario fol.
Leges armis egent.⁊ econtra vide folio.
Legibus intenti sunt in tribus cõmendati.in proemio fo.
Legis cornelie fixio fo.160 co.3.
Legis diffinitio fo.15 co.3.
Lex agraria que est fo.
Lex cornelia vnde dicitur.fol.350 columna.3.
Lex.xij.tabularum vnde ortum habuit fo.18 co.3.
Lex non est imponenda rebus vide fo.302 co.2.
Lex falcidia in multis casibus cessat folio.
Lex iulia de ambitu.in quatuor

casibus habet locũ fo.440. co.2.
Lex iulia de vi priuata ⁊ de vi publica qualiter punit fo. 426 columna.4.⁊.1.
Lex quid ẽ secundũ Ciceronem libro secundo de lega. in proemio folio.
Lex iulia repetundaꝝ.f.440. co.3.
Lex iulia de annona fo.440 co.3.
Lex iulia de residuis. fo.440.c.4.
Lex fauia.de plagiarijs fo.
Lex tollitur per dissuetudinem. in proemio fo.
Libellũ datũ dare nõ licet fo.394. columna.3.
Libellus est in causa faciendus ⁊ certum continere debet fol. 382 columna.1.
Libellꝰ est in causa dandus fo. 431 columna.1.
Libellus in actionibus preiudicialibus fo.
Libellus in publiciana f.361.c.4.
Libellus in criminalibus quid continere debet fol.435 co.4.
Libertatis diffinitio tripliciter exponitur fol.
Liber quis vel que nascitur fo.
Liberi sunt multiplices fo.22 columna.1.
Liberi preteriti habent duo remedia ad impugnandũ testamentuz fo.261 colum. 3.
Libertatis fauor in quibus cõsistit fo.139 co.1.
Libertinoꝝ diuisio fo.
Libertinus quas operas debet patrono fo.
Liber homo quandoqꝫ bona quandoqꝫ mala fide possidetur fo.326 columna.3.
Libertas in fraudez data an possit reuocari fo.29 co.2.
Libertas directa seruo alieno dari nequit fo.
Libertas fauorabilis est folio.210 columna.1.
Libertus ingratus qua actione in seruitutem reuocatur fo.65 co.1.
Libera persona alij nõ acquirit vide fo.333 co.4.
Libertas tollitur per leuem offensam fo.381 co.1.
Libertus punitur etiam si patronꝰ ab ipso sine venia in ius vocatus non veniat fo.
Libertus quas operas debet patrono fo.26 co.1.
Libra auri continet. lxxij.aureos. fo.430 co.3.
Libripens quis dicitur folio.149 colum.3.
Liciti occasione.illicitum nõ debet cõmitti fo.303 co.1.
Litterarum ignorantib an excusat a tutela folio 87 co.4.
Litterarum obligatio tolli põt per contrariam scripturã f.301 co.3.
Locus desinit esse sacer dupliciter folio.99 co.2.⁊.3.
Locupletari nemo debet cum aliena iactura fo.324 co.3.
Locus dicitur plenus. semiplenus ⁊ vacuus fo.130 co.4.
Locus purꝰ quis ẽ fo.99 co.4.
Luo luis habet quatuor significata fo.199 co.3.

De littera M

Macedonianum in .xi. casibꝰ cessat. fo.406 co.4
Maculare capit pro accusare fo.
Magister q̃lis esse dꝫ.i pemio. folio.5 co.1.
Magistratus qui sunt fo.2 co.3.
Mandatum ⁊ iussus qualiter differunt fol.7⁊ c.3.
Mandati diffinitio fo.317 co.2.
Mandatum contrahitur quinqꝫ modis fo.317 co.2.
Mandatum facilius reuocatur q̃ alij ꝯtractus.vide fo.320 columna.1.

Mandatum q̃diu dı̃ integrum folio.320 co.2.
Mandatarius de quatuor tenetur fo.335 co.1
Mãdatum speciale in multis casibus exigitur fo.407 co.2.
Maleficia voluntate distinguntur folio.321 co.1.
Manumissio tam inter viuos q̃ in vltima voluntate multis modis fit vide folio.
Manumittens seruum alienum in presentia principis in quintuplũ damnatur fo.
Maritus lucratur fructus rerum dotalium.fo.
Marit⁹ nõ potest esse curator vxoris vide fo.91 co.1.
Maritus potest esse pcurator vxoris fo.191 co.1.
Masculinũ cõcipit femininũ & nõ econuerso fo.62 co.2.&.3.
Mater fami.que sit fo.348 co.1.
Matertera magna que ẽ folio.41 columna.1.
Mater pro filio non intrat in litem folio.
Matrimonij diffinitioni aliqd addendum est fo.36 co.4.
Matrimonium a triplici iure est. folio.11. co.3.
Matrimonium contrahere est ita honestum sicut monasteriũ intrare vide.fo.38 co.4.
Matrimonium impeditur quatuordecim modis fo.
Matrimonium nõ est inter seruos fo.38 co.1.
Matrimonium semel ɔtctũ an possit p papã dissolui.f.252.co.1.&.2.
Matrimonium sine scriptura & dote potest valere sed non filios legitimare vide folio.229 co.2.
Matrimonium vsq ad quẽ gradũ phibetur vide fo.251 co.3.
Matrimoniũ vnde dicit.f.36.c.3.
Medium est seruandum folio.106 columna.3.
Matris pteritio habet p exheredationẽ.fol.234 co.4.
Mẽbrana vnde dicunt fo.112.c.2.
Mendaciũ facit quẽ puniri f.429 columna.1.
Merces quãdoq est certa: quãdoq incerta: quandoq nulla vide folio.311. co.1.
Meum amplius meum fieri nõ potest fo.365 co.2
Meum est qd ex meo nascitur vide fo.106 co.4.
Miles cognoscitur per sex signa. vide fo.154 co.1.
Miles de crimine damnat⁹ an possit testari. folio.
Miles vnde dicitur fo.154 co.2.
Milites a bello missi quot annos excusationis habent.f.85 co.4.
Militis testamentum mirabiliter est priuilegiatum fo.
Missilia vnde dicuntur folio.118 columna.2.
Monachus & canonicus regularis sunt liberi.vide folio.
Monachus monasterio acquirit folio.
Morientium actus non sunt in suspenso fo.
Mors omnia soluit. vide fol.77 columna.1.
Mortis est incertus dies fol.135 colum.1.
Mortuos gloria viuificat: & vituperium viuentes mortificat vide folio.
Mora vltima nocet. vide folio columna.
Mulier vbiq testificari potest p̃ter in testamentis.folio.150 columna.4.
Mulieres alique retinent sobolis experimentum.vide folio.229 columna.2.

Mulieris heres in petitione dotis non potitur priuilegio mulieris fo.387 co.1.2.
Mulier pro parētibꝰ agit foli.418 columna.4.
Multi sunt qui ex testamento capere non possunt fo.
Multum quinquēnium ꝛ diu.dcē niū cōprehendit fo.303 co.2.
Mutuū deficit tripliciter fo.
Mutuū est triplex fo.273 c.4.
Mutuuꝫ ex corrupto ꝛ integro cōponitur fo.
Mutui quatuor sunt necessaria vide fo.272 co.2.
Mutuum recōciliatur pluribꝰ modis fo.142 co.1.2.
Mutuum tripliciter reconciliatur vide folio.274 co.1.
Mutuum vñ dicit fo.149 co.2.
Mutuū vñ cōponit fo.272 co.3.

De littera N

Natorū appellatione continet̄ et nōdū nati f.62 co.3
Natura est duplex f.279 colū.4.
Nature impedimentū fortius est q̄ accidētis fo.50 co.3.ꝛ.4.
Necare videt̄ q alimenta negat fo.
Negatoria ꝛ cōfessoria quare sic dicuntur fo.359 co.2.
Negociorū dn̄s nō semper insolidū tenetur fo.322 co.2.
Nego.gest.de q̄ tenet̄ f.322 co.4.
Negocioꝝ gestoꝝ certis i casibꝰ nō repetit qđ ipēdit vid f.322 c.1.ꝛ.2.
Nemo cum alterius iactura locupletari debet fo.
Nihil ꝛ imperfectum equiparant̄ folio.184 co.4.
Nihilomagis ꝛ nihilominus differunt fo.158 co.2.
Nomen: Cognomē: Prenomen: ꝛ Agnomē differunt fo.208 co.1.
Nominis indiuidui inuocatio tria bona facit i proemio fo.1 co.1.
Notarius non potest esse seruus vide folio.
Nouatio triplici iure fit fo.330 columna.4.
Nouerca vnde dicitur fo.
Noxia ꝛ noxa differūt f.402 c.4.
Nudum pactum sex modis vestitur folio.
Nuptie siue matrimoniuꝫ qđ est fo.
Nuptie vñ dicuntur fo.36 co.3.

De littera O

Obligatio an possit statim cōueniri fo.
Obligatio an possit paritatem ꝯtinere fo.281 co.4.
Obligatio ciuilis quibusdā ꝑsonis non adheret f.369 columna.4.
Obligatio ciuilis tm̄ solutiōe tollitur fo.327 co.3.
Obligatio ciuilis sola quādoqꝫ tollitur fo.331 co.4.
Obligatio ciuilis tollit̄ ꝑ acceptilationē ꝛ sniam fo.269 co.4.
Obligatio ꝛ actio differūt vide fo.
Obligationum diuisio quotuplex est fo.269 co.3.
Obligatio eadem potest esse vna ꝛ plures fo.281 co.3.
Obligatio effectualis hꝫ radicē naturalē ꝛ ciuilē fo.269 colū.4.
Obligatio fit tm̄ ꝑ verba futuri tēporis fo.302 co.1.ꝛ.2.
Obligatio litterarū tolli pōt per cōtrariam scripturam fo.
Obligatio naturalis inter patrem ꝛ filium potest consistere fo.290 columna.2
Obligatio naturalis sola qn̄qꝫ tollitur fo.331 co.4.
Obligatio naturalis tollit̄ per pactuꝫ ꝛ iuramentū.sed ciuilis ꝑ sententiam.sententētia est de iure ciuili fo.416 co.4.
Obligato non tollit̄ ipo iure fo.

Obligatio tam ciuilis q̃ʒ naturalis duodeci modis tolli f.331. co.3.
Obligare nequit filius sine patre. vide fo.
Obligationum diuisio fo.
Obligatus pure an possit statī con uenīri fo.277. co.1.
Officium iudicis an sit actio fo.
Officiuʒ iudicis est triplex: scilicet nobile: mercennarium merum: et mercennarium mixtum fo.
Officio iudicis seruicia annua petuntur fo.
Officio querela an possit per filios fratris intentari fo.
Om̃es tutores possūt fieri suspecti an sit vera propositio fo.92. co.3.
Omnes homines mundi possunt si mul heredes istitui fo.170.col.1.
Onus sentiens habeat lucrum fo.
Operas obsequiales debent liberti patronis fo.265. co.4.
Operas suas an possit quis in perpetuum locare fo.123 co.1.
Opere liberto imposite non transe unt ad heredem extraneum.vide folio.414 co.3.
Opinio p̃ferẽ veritati fo.151.co.2.
Opinio an sit veritati anteponenda fo.176 co.3.
Opinio secundum Joannem quid est.vide fo.
Oratio pluralis conuertitur in singularem ⁊ econuerso fo.
Orcinus quid sit: ⁊ vnde dicitur.vi de fo.225 co.1.
Ordo sacer impedit matrimoniuʒ. vide fo.44 co.1.
Ordo scripture an seruādus sit. vi. de fo.209 co.4.
Ordo scripture attentandus non est fo.294 co.2.
Origo duodeciʒ tabulaꝝ: q̃ fuit fo.
Oua quare sub gallinis et colūbis dimittuntur fo.441 co.2.

De littera .P.

Actionibus dicēdo dupliciter exponitur fo.
Pactū nudū in septeʒ casibus actionē producit fo.
Pactum nudum sex modis vestitur folio.272 co.1.
Paganus vnde dicitur fo.
Pādecta vñ dicit. i proe.fo.6.co.1.
Paradisum in omni tempore possumus habere fo.
Partus non sequitur semper ventrem fo.22 co.4.
Parricidium quas personas cōcernit fo.438 co.2.
Partus suppositi ⁊ adulterij accusatio non omnibus concedit. vide fo.436 co.1.⁊.2.
Pater cogitur emancipare filiū in quatuor casibus fo.
Pater ⁊ filius eadem persona finguntur: sʒ filius viuente patre videtur dominus fo.189 co.3.
Pater filio in quibus casibus succedit⁹ ⁊ in quibus nō in actione caluisiana fo.
Pater filium quatuordecim casib⁹ ⁊ filius patreʒ trib⁹ exheredare potest fo.188 co.1.
Pater in quibus casibus succedit filio: ⁊ in quibus non fo.56.co.3.
Pater potest esse seruus filij sui: et econuerso fo.
Pater quandoqʒ in aduenticijs nō habet vsumfructū fo.144. co.4.
Pater quo iure venit ad bona filij emancipati fo.262 co.1.
Pater secundum diuersa tempora diuersa iura habuit i bonis filij. vide fo.145 co.2.
Patres pro filijs: ⁊ domini pro seruis an teneantur fo.369 co.3.
Patria potestas est inestimabilis. vide fo.
Patribus ⁊ patronis est honor prestandus fo.430 co.3.
Patricius quis est fo.54 co.2.

Patrie potestatis ius in septem cō sistit fo.
Patris appellatio continet dimidiam fo.
Patronus qualiter succedit liberto fo.56 co.3.
Patruus ⁊ auunculus: amita ⁊ matertera differunt fo.247. co.4.
Patruus magnus quis est. fol.41. columna 2.
Patruus patris est mihi patruus magnus fo.248 co.1.
Pauper fidelis ⁊ diligens nō est reprobandus fo.
Paupertatem detegere durum est fo.348 co.1.
Paupertas non aliquando excusat a tutela fo.87 co.1.
Paupertas ꝓdest: qualiter hoc euenit fo.28 co.1.
Peccata remittuntur peregrinantibus fo.229 co.1.
Peculium castrense ⁊ peculiū quasi castrense fo.144 co.2.
Peculiū est pecunia que per simoniam queritur fo.369 co.1.
Peculiatus actio quinquennio durat fo.439 co.4.
Peculium est triplex fo.145 co.1.
Pedagogus quis dicitur: et vnde. folio.30 co.2.
Pena arbitraria ad mortem extenditur.351 co.3.
Pena ex pacto non potest peti. vide fo.295 co.3.
Pena furti manifesti est quadruplex. non manifesti autem duplex fo.
Pena maior maiori delicto debetur fo.439 co.1.
Pena vnius est metus multus multorum fo.336 co.1.
Pene diuersificantur ex personarū diuersitate fo.437 co.1.
Pene in criminalibus sunt ordinarie ⁊ extraordinarie fo.
Pene sūt restrigēde fo.440.co.4.
Perduelles sūt hostes fo.251. co.1.
Periurus i alio seculo punietur. vide fo.428 co.3.
Perēptionis periculū ⁊ deteriorationis diuersa sunt fo.308 co.4.
Permutatio duas actiōes petit. vide fo.407 co.4.
Perpetuum multipliciter sumitur folio 80 co.4.
Persecutio continet actionem ⁊ petitionem fo.329 co.3.
Personarum secunda diuisio est de iure ciuili fo.
Persone alienarum rerum gubernationem habētes fo.41. co.2.
Petitio hereditatis est actio preiudicialis coloni ascriptitij ⁊ similes iure petuntur fo.373 co.4.
Petitio hereditatis est realis ⁊ personalis fo.432 co.3.
Petitio hereditatis ex quasi contractu fit fo.
Peto quod habeo quatuor modis. folio.197 co.2.
Philosophi a tutela excusantur. vide fo.89 co.2.
Pictura preciosior est scriptura. vide fo.113 co.2.
Pignus qualiter a creditore vendi potest fo.
Pignus vnde dicitur fo.
Plebisciti diffinitio ⁊ oṛia fo.
Plus petitur quatuor modis. vide fo.392 co.2.
Populus an possit legem facere fo.
Portio filijs dbita iure nature que est fo.187 co.4
Possessio an sit eadem cum possessione defuncti fo.166 co.4.
Possessio est res incorporalis. vide folio.50. co.2.
Possessio heredis an sit eadem cū possessione defuncti fo.
Possessio potest peti sine interdictis fo.421 co.1.

Possessio nō est proprie de mobilibus fo.424 co.4.
Possessio sepe transfertur: licet res non apprehendatur fo.118.co.1.
Possessionem possessus non querit folio.146 co.4.
Possessio sola non querit fol.247. columna. 1.⁊.2.
Possessio vnde dicit fo.425.co.1.
Possessori an competat actio. vide folio.359 co.4.
Possessor bonefidei quis fructus restituere debet fo.
Possidentis conditio quādoq3 deterior q̄3 petentis fo.113 co.1.
Possit in alterius contrahētium arbitrio ɔferri ēptio.fo.309.co.4.
Possessor clādestinus habet naturalem possessionem: ⁊ deiectus ciuilem fo.425 co.3.
Possessor malefidei quo iure tenetur fo.432 co.1.
Posthumi habētur pro natis quādo pro eorū commodo queritur folio.230 co.2.
Posthumi hodie exheredari non possunt fo.
Posthumi dicit duplr fo.230.c.2.
Postliminij quid est fo.55 co.1.
Ptās q̄drupl'r accipit fo.363.c.3.
Ptās pris in septē ɔsistit f.36.c.4
Potestatis dominice triplex est effectus fo.34 co.4.
Prelatus suspectus an sit administratiōe remouēdus fo.94.co 4.
Predia stipēdiaria ⁊ predia tributoria que sunt fo.116 co.2.
Prescribit heres cum mala fide vide fo.133 co.2.
Prescribi non possunt multe res. vide fo.131 co.4.
Prescriptio non currit habenti pignus: sed bene habenti hypothecam folio.
Prescriptione an queratur dñium sunt opiniōes fo.128 co.1.⁊.2.
Prescriptis verbis agitur tripliciter folio.311 co.3.
Preteritio an habeatur pro exheredatione fo.166 co.1.
Presumptio ex varijs sumitur. in proemio fo.5. co.3.
Preteritio matris habetur pro exheredatione fo.
Preteritus quandoq3 cōmittit edictum fo.233 co.4.
Pretexta quid est fo.348 co 1.
Pretor heredē nō facit fo.180.c.2.
Pretor plus punit q̄3 lex duodeci3 tabularum fo.334 co.3.
Pretores rei persecutorie sunt perpetue fo.412 co.3.
Pretorie penales sunt annales. vide fo.412 co.3.
Principi que reseruantur fo.
Priuignus ⁊ priuigna qui ⁊ que dicuntur fo.43 co.1.
Probatio quandoq3 reo incumbit. vide fo.
Procrastiatio nocet fo.378.co.4.
Procuratoris officiu3 quibusdam est interdictum fo.407 co.3.
Procuratores satisdant: non aute3 orphanotrophi ⁊c.fo.410. co.3.
Procurator rei siue interueniat ante litem contestatam siue post tenetur satisdare fo.411 co.2.
Prodigus quis est fo.169 co.3.
Prohibitum fieri directo prohibetur per obliquum fo.167.co.4.
Pro libero bonafide: item si paratus sit subire iudicium liberale: scd̄m doctores hic fo.129 co.1.
Promissor an statim conueniri possit fo.297 co.3.
Promitto decem aureos annuos: et singulis annis differunt. vide folio.277 co.4.
Promulgare quid est. in proemio. folio.
Prognatus et abnepos vnde dicuntur folio.228 co.4.

Proximus pubertati potest esse ingratus fo.291 co.2.
Pubertati proxim⁹ qs est. vide fo.
Pubertas plena dicit̃ quatuor modis fo.
Publiciana datur contra dominu3 in sex casibus fo.362 co.2.
Publiciana nõ competit: nisi quq3 necessaria concurrant fo.
Publicum vnde dicitur fo.
Publiciana iudicia differunt a ciuilibus fo.435 co.3.
Pueri aliter: ꝛ aliter prouecti docẽdi sunt fo.106 co.4.
Pugna an sit licita fo.231 co.1.
Pupillaris debitor qualiter soluere debeat fo.
Pupilli an possit soluer̃ fo.143.c.2
Pupilli cautionem saluam fore est communis fo.
Pupilli factũ quomodo non est fortune cõmittendum fo.
Pupillis actio subsidiaria competens est fo.
Pupillo datur tutor ad quid fo.
Pupillus in tribus locis potest tutorem petere fo.
Pupillus poterit plures habere tutores fo.
Pupillus potest habere curatorẽ. vide fo.
Pupillus qualiter ex mutuo tenetur fo.
Pupillus sine defensore in quatuor casibus quandoq3 in iudicio potest esse fo.
Pupillus si tutorem non habet an possit sibi dari curator fo.
Purpura vestimento tripliciter apponitur fo.107 co.3.

De littera. Q.

Quarta est multiplex. vide folio.218 co.3.
Quatuor sunt ordines dignitatũ que habẽt imperium. in proemio fo.
Quatuor tempora considerantur: vt sciatur quid acquirat pater in bonis filij fo.
Querela datur emancipatis. vide folio.165 co.4.
Querela inofficiosi an possit ad heredem transmitti fo.232 co.4.
Questor multipliciter dicit̃. in proemio fo.5 co.1.
Quid requirit̃ in actiõe reali tã ex pte actoris q̃3 ex parte rei. vid fo.
Qui potest testari potest in testamẽto manumitti fo.
Quirinus vnde dicitur: ꝛ vbi habetur fo.13 co.3.
Quis ꝛ que substantia3 significãt. vide fo.295 co.3.
Quis vel qui quãdo ponitur in aliq̃ qua causa qualiter intelligitur. vĩde folio.
Qui tacet affirmat fo.
Quod differtur non aufertur. vide fo.224 co.4.
Quod ex meo: vel ex mea nascitur meum est fo.
Quod liber fit seruus per venditionẽ quatuor cõcurrãt fo.21. co.2.
Quod iussu exercitoria ꝛc. non sunt actiones: sed actionum adiectiones fo.402 co.2.
Quomodo recuperãtur que in aliena negocia expendũtur fo.
Quod meum est amplius meu3 fieri non potest fo.
Quod meum est non possum vsucapere fo.

De littera. R.

Ratio duplex vnam vincit folio.236 co.4.
Raptor ꝛ fur distinguuntur folio.340 co.4.
Raptor i minus tenetur q̃3 fur manifestus fo.340 co.4.
Raptor qua actione conuenitur. vĩde fo.378 co.3.
Raptor q̃ actõe tenet̃ fo.339. co.4.

Realis actio potest in stipulatione deduci fo.
Rebus corporalibus aliqua congruũt que in incorporalibus non veniunt fo.119 co.1.
Rei debendi ⁊ fideiussores diuersimode tenentur fo.
Rei debendi in solidũ non possunt conueniri fo.282 co.1.
Rei vẽdicatio que datur legatarijs non est ex quasi contractu. vide fo.343 co.4.
Rei vendicatio ad hoc quod cõpetat quid requiritur fo.358 co.2.
Relatio est faciẽda ad proxima. vide fo.359 co.4.
Relegatus et deportatus qualiter differunt fo.
Rem esse in bonis et ex bonis differunt fo.341 co.4.
Reo qñ incũbat probatio fo.
Reorum debendi vel credendi constitutio an per interuallum impediatur fo.281 co.1.
Rex diuisiões quot sũt fo.119.c.1.
Res dicitur esse in nullius bonis septem modis fo.101. co.3.
Res incorporales quasi possident fo.421 co.2.
Respublica ⁊ fiscus non habent priuilegium ecclesie in legatis sibi factis fo.379 co.1.
Restituere quandoq̧ sumitur ꝓ dare fo.422 co.1.
Restitutio in integrũ non dat minori.xxv.an.q se vẽdidit fo.21.c.3.
Restitutio quo remedio dat maioribus fo.364 co.1.
Rusticitas sancta omnia palam habet fo.366 co.3.
Rubrica quãdoq̧ est generalior nigro fo.8 co.1.
Reus stipulandi ⁊ reus promittendi fo.280 co.4.
Rex Francie nõ est sub imperio romano fo.

De littera. S.

Sacre res aliqñ alienari possunt fo.99. co.2.
Sacre rei vẽditõ vz inf igrãtes f.286.co.4.
Salariuz interueniẽs ĩ mãdato an peti possit ⁊ q̃ actiõe. vide folio.321 co.1.⁊.2.
Salomõ dicit quatuor cognitu difficilia fo.
Sarcinator quis est fo.
Satisdatio a quibus tutoribus dãda est fo.81 co.2.
Satisdatio de legato soluendo potest remitti a testatore: sed non de vtendo fruendo arbitrio boni viri fo.123 co.4.
Satisdare est promissionẽ per fideiussores facere fo.408 co.4.
Satisdatio duplex ab actore exigitur fo.408 co.4.
Satisdatio iudicio sisti an possit s̃b pena fieri fo.409 co.2.
Scandalum timendum est: ⁊ quare fo.102 co.3.
Sciẽtie quadriuiales nõ excusant a tutela fo.89 co.1.
Scientie triuiales excusant tutores fo.89 co.1.
Scriptura priuata quando fidem faciat fo.301 co.4.
Scriptura preconizata facit fidem apud omnes fo.23 co.2.
Scripture priuat ⁊ ꝑublice statur donec contrariuz probetur. vide fo.300 co.4.
Scripture an semper standũ sit. vide fo.292 co.3.
Semestre dupl'r accipit f.85.co.3.
Secundum decretum transfert dominiũ fo.435 co.1.
Senatuscõsultũ sabinianũ fo.
Sententia an statim sit executionẽ mandanda fo.432 co.2.
Snia ꝯtra ius litigatoris fo.
Sententia d̃bet ferri iuxta fortunã

libelli fo.390 co.4.
Sententia die prefixa debet profer ri etiam absente altera partium. vide fo.277 co.3.
Sententia duplex fertur in actione quod metus causa fo.384.co.1.
Sententia est in scriptis fereda. vide fo.391 co.1.
Sententia in scriptis sedēdo est ferenda fo.431 co.2.
Sententia interlocutoria ⁊ preceptum iudicis idem fo.142.co.3.
Sentētia nō potest semper esse certa fo.390 co.4.
Sentētia potest fieri contra defunctum criminosum fo.131 co.2.
Sententia quid est fo.
Sententia si geminetur ex qua tūc agetur fo.183 co.1.
Sententia ⁊ scōm decretum transferunt dominium fo.
Semestre duplr accipit fo.
Seminare in alieno fundo qd inde vide fo.
Seruiana vnde dicitur fo.
Serui consequuntur libertatem nouem modis fo.26 co.4.
Seruitutum quatuor sunt gnā fol.
Seruis an fiat iniuria fo.
Seruitutes sunt in bonis nostris. vide fo. 96 co.3.
Seruitutes sunt indiuidue preter vsumfructum fo.125 co.2.
Seruitus altius tollendi ab aliis differt fo.359 co.2.
Seruorum an sit aliqua differētia vide fo.
Seruum fiscalem surripiens qualiter punitur fo.
Seruum propriū quis inter viuos in fraudem creditoruž manumittere non potest fo.
Seruus an possit habere aliquid in suum fo.145 co 4.⁊.1.
Seruus ciuiliter nequit obligari. vide fo.298 co.4.
Seruus fugitiuus an .xxx. annis vsucapiatur fo.129 co.1.
Seruus heres institutus non acquirit domino: nisi duo concurrant folio.209 co.3.
Seruus liber fit per venditionež si quatuor concurrant fo.
Seruꝰ manumissus an teneat ō gestis in fuitute.fo.403. co.3.⁊.4.
Seruus non acquirit libertatež domino fo.
Seruus ordiarius quis sit fo.400. columna 2.
Seruus non potest obligari fideiubendo fo.330 co.2.
Seruus pro nullo reputatur. vide folio.369 co.1.
Seruus quicquid acquirit domino acquirit fo.
Seruus tabellio esse non potest. vide folio. 21 co.1.
Seruus vicarius qs sit fo.400.c.2.
Seruus vnde dicitur fo.
Seruus vsufructuarius querit nobis ex re et operis: sed vsuarius ex re tm̄ fo 326 co.3.
Sica quid est fo.437 co.4.
Sigillū qn̄qꝫ testamētis: qn̄qꝫ chartis imponitur fo.439 co.1.
Similium eadem est disciplina. vide fo.397 co.3.
Simplicitas est legibus amica. vide fo.220 co.3.
Si nō valet id quod ego ago valeat prout valere potest fo.51 co.3.
Si seminauit quis ex semine meo in alieno fundo agam contra dominum fundi fo.112 co.1.
Si vinco vincētem te: vinco te: quādoqꝫ fallit fo. 242 co.3.
Societas multis modis soluitur. vide fo.315 co.3.
Societas non transit ad heredem nisi i duobꝰ casibus fo. 316.co.1.
Societas quid est fo.
Societas ꝓxa ⁊ incidēs q̄ est fo.

Solidi.lxxij. constituunt libram auri vnam fo.
Solidus in iure ponitur pro aureo et econtra fo.
Solutio an possit fieri adiecto. vide folio.
Solutio de necessitate fit folio.142 columna 2.
Solutio particularis an creditore inuito possit fieri fo.329 co.1.
Solutio quādo fiet si hoc anno promissa sit fo.
Solutū per errorē indebitū sepe repeti non potest fo.324 co.4.
Speciei diffinitio fo.16 co.1.
Species sole commodantur. vide folio.388 co.4.
Sponsalitia inter absētes et presentes fieri possunt fo.292 co.2.
Sportula vel sporta quid significat folio.382 co.3.
Sportule quibusdam remittuntur folio.382 co.2.
Sportule siue salaria quibus dantur et a quibus fo.382 co.2.
Stadium quid est fo.98 co4.
Statuliber quis est fo.12 co.3.
Stipēdiaria predia que sunt. vide folio.
Stipulando alteri: quandoque sibi actionem querimus: quandoque non fo.295 co.1.et.2.
Stipulatio alteri facta potest tribus modis formari fo.295. co.2.
Stipulatio an possit fieri sub cōditione in diē et ad diem teneri differunt fo.277 co.1.
Stipulatio an vitietur propter turpitudinem fo.296 co.4.
Stipulari ire et stipulari iter differant fo.283 co.1.
Stipulor significat interrogo. vide folio.330 co.3.
Stipulatio erit vna et non plures: si quis decem aureos annuos stipulatus est fo.
Stipulatio est de iure ciuili. vide folio.368 co.4.
Stipulationes communes dicuntur aditiones fo.
Stipulatio fieri debet verbis aptis folio.276 co.3.
Stipulatio inter absentes an valeat fo.
Stipulatio non semper vitiatur ex responsionis diuersitate fo.
Stipulatiōes pretorie et iudiciales multipliciter differūt fo.
Stipulatio pura non suspenditur: sed bene alij actus fo.287 co.2.
Stipulatio quando fiet si hoc anno promissum sit fo.297 co.2.
Stipulatio quid est fo.
Stipulatio rei sue an valeat. vide folio.287 co.2.
Stipulatur alter alteri sexdecim modis fo.288 co.2.
Stipulatur quandoque infans: non autem furiosus fo 291 co.2.
Stipulatio tantum fit per verba futuri temporis fo.302 co.1.
Stipulor significat interrogo fo.
Stuprum in tribus casibus grauiter punitur fo.437 co.1.
Stupri pena est quinquēnalis vide folio.437 co.2.
Subiecti alieno iuri qualiter a nexibus illius iuris liberentur. vide folio.
Substitutio est quintuplex fo.178 columna 1.2.3.et.4.
Substitutio est verbum generale. vide fo.181 co.1.
Substitutio pupillaris habet quatuor necessaria fo.178 co.1.
Substitutio pupillaris multipliciter finitur fo.178 co.2.
Succedunt descendentes: ascendentes et collaterales fo.
Successio libertinorū et ingenuorū tripliciter differūt fo.258. co.4.
Successor anormalus fo.167.c.4.

Successorium edictum quando habet locum fo.240 co.3.
Superlatiu' pro positiuo quãdoq3 ponitur fo.313. co.3.

De littera. T.

Tacẽs affirmat fo.57.co.2.
Tẽpus quid est: ꝛ diuisio temporis fo.108.co.4.
Tẽporis tractus conualidat inualidum fo.
Testamenti diffinitio fo.
Testamẽti factio etiã passiua multis denegatur fo.
Testamenti per cecum faciendi solemnitas fo.160 co.2.
Testamentu3 an possit fieri per mutum ꝛ surdum fo.
Testamentũ debet habere quatuor necessaria fo.
Testamentu3 duobus modis rumpitur fo.
Testamentum facere multis prohibetur a iure fo.160 co.3.
Testamẽtum imperfectũ multa cõtraria format ꝛ soluit fo.
Testamentũ inofficiosum quãdoq3 continet exheredationem ꝛ preteritionem fo.257 co.4.
Testamentu3 non iure factum dicitur tripliciter fo.
Testamentum patris ꝛ filij est duo ꝛ vnum fo.
Testamentum rũpitur tripl'r fo.
Testamentu3 per duo rumpitur. vide fo.228 co.1.
Testamentum secundum prefertur primo: sed prima sentẽtia non prefertur secunde fo.
Testamentum sine herede nõ valet fo.216 co.3.
Testari aliqui nolunt: aliqui nõ possunt fo.227 co.4.
Testatoris disputatio est lex. vide folio.
Testator in testõ potest facere plures gradus heredum fo.
pone igitur sic casu3 ante mediũ.
Testatoris voluntas est lex fo.
Testatur quis de rebus alienis. vide fo.180 co.1.
Testes debẽt rogari fo.154 co.1.
Testificamur de his que vidimus in pueritia fo.150 co.4.
Testium numerus qui in testamẽto est exhibendus fo.153 co.4.
Theatrum vnde dicitur: ꝛ quid significat fo.98 co.3.
Theologia vtrum iuristis sit necessaria fo.
Thesaurus quid est fo.115 co.3.
Tignum alienum mala fide iniungens quinq3 actionibus conueniri potest fo.
Tria facit imperator. in proemio. folio.
Turpe qñq3 promittitur: qñq3 honestum turpiter fo.
Tutela est munus publicũ auctoritate: sed non vtilitate fo.
Tutela est triplex fo.59 co.3.
Tutela multis modis finitur. vide fo.75 co.3.
Tutela quid sit fo.
Tutele datio vtrũ delegetur. vide fo.
Tutele pluralitas vnde fit fo.
Tutor an teneatur cauere de rato. vide fo.410 co.3.
Tutor cõfirmatus est datiuus: ꝛ nõ testamentarius fo.
Tutor datus a matre in testamẽto tenetur satisdare fo.81 co.1.
Tutor esse nõ potest qui est pupilli creditor vel debitor fo.
Tutor per quam paupertatem a tutela excusatur fo.87 co.1.
Tutor qñq3 dat seruo fo.58.co.4.
Tutor remotus vt suspectus an sit semper infamis fo.
Tutor vnus pro altero tenet in quatuor casibus fo.83 co.1.
Tutorem habẽti datur tutor in sex casibus fo.

Tutorem habenti quare tutor dari negꝫ fo.79 co.2.
Tutores a quibus iudicibus dant̄ folio.78 co.2.
Tutores dando quid inquiri debet folio.71 colū.3.
Tutores omnes põt fieri suspecti: an sit vera propositio fo.
Tutores poterit plures pupillꝰ habere fo.79 co.3.
Tutoribus a quibus satisdatio danda est fo.
Tutorum genera quatuor dici possunt fo.81 col.2.

De littera V

Vectigal nouū inducēs in cētū aureis punitur fol.
Vēdere quis ꝯpellit̄ aliqñ f.139 c.1.⁊.2.
Vēdicat aliqñ nō dñs a domino fo.113 colū.1.
Venditio fit in scriptis ⁊ sine scriptis fo.305 co.1.
Vēditio rei sacre valet inter ignorantes fo.
Venditio rerum degustabilium facta cuius est periculum fol.
Venditione facta non pertinet ad emptorem periculum rei vendite nisi nouem concurrant vide folio.307 colum.2.
Venditor an teneatur precise ad rem tradendam vel ad interesse folio.307 co.1.
Venditor vtrū vltra arrarum dupli cium perditionē teneat̄ ad interesse fo.305 co.4.
Venerit dupliciter exponitur fo.
Verbum semel positum proprie ⁊ impropie potest poni vide fo.215 columna.1.
Verna quid est fol.
Veritas prefertur opinioni fo..
Vestiri re ⁊ interuentu rei differunt folio.
Via media est eligenda fo.
Vigilantibus iure subueniunt. in ꝓemio fo.3 co.1.
Villa duo significat folio. co.
Vindicta qd fit fo.24 co.3.
Violētiam passus qd remediuꝫ habet fo.422 co.2.
Vis inquietatiua q̄parit iterdictū qd vi aut clā qualiter fit fo.425 colum.1.⁊.2.
Voluntas est ambulatoria vsqꝫ ad mortem fo.135 co.2.
Vñ vi cōcernit res imobiles vi bonorū raptorū res mobiles f.429 colū.3.
Violentia qñqꝫ psonis: qñqꝫ rebus infertur fo.427 co.1.
Voluntas est habenda pro ratione folio.129 co.1.
Volūtas testatoꝝ ē lex f.170 c.1.
Vno cōtextu qñ dicat̄ quid fieri vide folio.150 co.1.
Usuarius ⁊ fructuarius qñqꝫ sunt equales fo.125 co.2.
Usucapio est rerum mobilium: prescriptio imobiliū fo.126 co.3.
Usucapio pro herede quandoqꝫ habet locum.130 co.1.
Usucapione queritur dominium folio.128 co.2.
Usucapio rerū mobiliū nō interrūpit̄ p litis cōtestationē f.433 c.3.
Ususfructus est duplex: scꝫ formalis ⁊ causalis fo.122 co.1.
Ususfructus in multis locū dñij habet fo.199 co.2.
Usustructus qñ fit fol.199 co.3.
Uti possidetis ⁊ vtrobi differunt vide fo.424 co.2.
Utile per inutile non vitiatur fo.
Utrobi vnde dicit̄ f.424 co.4.
Uxor non est in potestate mariti nisi quo ad debitum carnis f.242 colum.1.

¶ Finis tabule materiarum ex glossis extractarum.

¶ LLxviij. glosas subiecim⁹ i quibus aut additionē multiplicez aut vnionē sectionēve euidentiuz q̄z erratorum diligenter castigationē inuenire est huiusce impressiōis collatione facta ad eam qua superiori anno iisdem caracteribus exarata fuerat. Alijs enim diuerse impressionis institutionibus istas haud quaq̄ duximus conferendas.

¶ Iussimus. §. igitur. in proemio. folio. 7 co. 2.
Rei romane. §. huius studij. de iu/sti. ⁊ iu. fo. 10 co. 2.
Libertinoꝝ. §. libertinorū. de libe. fo. 25 co. 3.
Uiri potentes. de nup. i prin. §. masculi folio. 38 co. 1.
Eodē iure de fiduciaria fo. 70. c. 1.
Existebat. ð ac. tu. §. sz ⁊ si f. 71. c. 1.
Iudicium de aucto. tuto. §. si inter. fo. 75 co. 1.
Auctor esse nō pōt fo. 73 co. 2.
Quibus modis tutela finitur in rubrica ibidem co. 3.
Habitudis. q mo. tu. fini. f. 76. c. 3.
De satisda. tu. i rubrica. f. 80 co. 2.
Perpetuū. ð satis. tu. i p̄n. f. 80. c. 4.
Solent de satis. tu. in fi. fo. 83 c. 3.
Interdicit. de suspec. tu. §. si q̄s aūt fo. 94 co. 3.
Prodidit. §. singulorum. de re. di. folio. 100 co. 4.
In sua substantia. §. q̄ si frumentuz de re. diui. fo. 108 co. 4.
Edificauerit. §. certa. de re. diui. folio. 110 co. 4.
Cogitur. §. si quis a non dn̄o. de re. diui. fo. 113 co. 4.
Simulatq̄z. §. itez si quis de re. di. folio. 117 co. 4.
Claues. §. item si quis. de re. diui. ibidem. colū. 4.
Transferat. §. item si quis; de re. diui. fo. 117 colum. 1.
Si quis humanitus. ð dona. in p̄n. folio. 135 co. 1.
Fere legatis ibidem fo. 135 co. 3.
Ex causis. §. sciendum. de dona. folio. 37 co. 2.
Uolūtatē. §. alie. ð dona. f. 136. c. 1.
Uenditionis fol. 136 co. 3.
¶ Inuenit fo. 137 colum. 1.
Exequitur. §. est ⁊ aliud de dona. folio. 137 co. 4.
Dotale. q. alie. li. i prin. fo. 140. c. 2.
Ipsius ibidem.
Dari. §. at ex contrario qui. alie. li. folio. 142 co. 1.
Sine omni. ibidem. co. 4.
Permittat ibidem.
Bona f de. per quas pso. nob. acq. in prin. fo. 143 co. 4.
Ex re. §. igitur per quas perso. no. acq. f. 244 co. 4.
Decrescat. §. hoc quoq̄z. p quas personas no. ac. fo. 145 co. 2.
Item vobis. §. item vobis. p quas perso. no. ac. fo. 145 co. 4.
Inuitis per q̄s perso. no. acq. ibidē
Nihil ibidem.
Ad dn̄m. §. de his per quas perso. no. ac. fo. 146 co. 3.
De testa. in continuatione rubrice folio. 148 co. 1.
Sed vt de testamentis. in princip. fo. 149 co. 1.
Sed predicta. fo. 149 co. 4.
Duo cōtextu. §. sed cum paulatim de testa. fo. 50 co. 1.
Oium. §. sed cum aliquis. de testa. folio. 151 co. 1.
In chartis. §. nihil. de testamen. folio. 153 co. 3.
De militari testamen. in rubrica. folio. 154 co. 2.
Rescripserit. de testamen. mi. §. plane. fo. 155 co. 3.
Mutus. §. quinimmo. ð milita. testamen. fo. 156 co. 2.
Detraxit. §. sed ⁊ si quis; de mili. testamen. fo. 157 co. 1. ⁊ 2.

Permiserint.qui non est permis. in prin.fo.158 co.1.
Nihilomagis.ibidem.
Judiciũ.§.preterea qui.nõ est per. fa.testamen.f.158 co.4.
Prodigus.§.item prodigus fo. lio.159 co.3.
Amittunt.§.item surdus.q.nõ est permis.fu.fo.159 co.4.
Certis fo.160 co.1.
In potestate de exhe.libe.in princ. folio.161 co.2.
Institui.§.posthumi.de exhe.libe. folio.162 colũ.3.
Abortũ.ibidẽ fol.162 co.3.
Inter ceteros ibidẽ.fo.162 co.4.
Sed hec.§.adoptiui:de exhe.libe. folio.165 colũ.1.
Mater.§.mater.de exhe.li.f.166 columna.1.
De heredi.instit.in rubrica ibidez fo.166 co.3.
Heredes de heredi.insti.in princi. folio.166 co.4.
Intestatus.§.hereditas.de here.in sti.fo.170 co.2.
Idẽqz erit.§.7 si plures.de here.in stitu.fol.171 co.4.
Potest.de vulga.substi.in princ.fo lio.174 co.3.
Nouissimo.eo ti.fo.174 co.3.
Patrẽfamilias.§.si seruuz.alienuz de vulga.substi.fo.176 co.2.
Serui ibidem.in fine tituli fo.177 columna.1.
Hoc modo.de pupil.substi.in prin. fo.177 colum.3.
Proprio lino.§.sinautez.de pupil. substi.fo.179 co.2.
Uel singulis.§.vel singulis de pu pil.sub.fo.180 co.1.
Priore.§.sed 7 si quis.quib.mo.te sta.infir.fo.183 co.2.
Non iure facta.§.alio autem.qui. mo.testa.infir.fo.183 co.3.
Rumpi.ibidez.vide fo.383.7.184 columna.4.7.1.
Irrita.fieri ibidẽ.folio.184 co columna.1.
Ultra hoc de inoffi.testa.in princi. folio.186 co.2.
Agentes.de inoffi.testa.in princi. folio.186 co.2.
Interemptus.§.sinautẽ.de heredi. qua.fo.189 co.2.
Succedit.ibidẽ.
Quia domestici.§.sed sui quidem. de here.qua.fo.189 co.3.
In extraneis.§.in extraneis.de he redita.qua.folio.190 co.1.
Inspicitur ibidem. colũ.2.
De legatis.in rubrica fo.192.co.2.
Ualidiores.§.nrã.de leg.f.193 c.4.
Per in rem fo.194 colum.1.
Luere.§.sz si rẽ.d lega.fo.196.c.3.
Alienauerit.§.si rẽ suam de lega.fo lio.200 col.1.
Teneri.§.si res legata d lega.f.202 colum.2.
Prestat.§.tã aũt.d lega.f.204 c.4.
Poterat.§.posthu.d le.f.207 co.4.
Inutiliter.§.an seruo.de lega.209 columna.1.2.
Impossibilia.§.si.d lega.f.210 c.4
Impossibilia ibidem.
Codicillis de adẽ.lega.f.215 c.2.
Funeri.§.cũ aũt.d le.fal.f.214.c.4
Detrahi eodẽ.fo.215 co.2.
Heres.§.resti.d fidei.he.f.217 c.3.
Peride.§.sz qr.de fidei.here.fo.
Quasi dãnosam.§.ergo de fidei he re.fo.219 co.3.
Inutiliter.§.potest.de sing.re.per fi.re.fo.224 co.2.
Confirmentur.§.nõ tm̃.de codicil lis fo.226 co.4.
De here.que ab intest.def.in rubri ca fo.227 co.3.
Extiterit.de here.que ab intest.dfe. in prin.fo.228 co.1.
Dãnata.§.interdum de here.q̃ ab intest.defe.fo.231. co.1.

Pro parte. §.emācipati.f.233.c.4
Institutis.§.eadē.de here. que ab' intest.de fo.234 co.4°
Soluta.§.sed ea om̄a de here. que ab inte.fol.235 co.4.
Ab intestato ibidem fo. 235.⁊.236. co.4.⁊.1.
Materne.§.itē vetustas eod. tit. fo.236. co.3.
Jura.§.sunt autem de legit.agna. suc.fo.218 co.4.
Laudamus quidem.§.ceterum de legi.ag.suc.fo.239 co.3.
Tanq̄ esset.§.hoc ēt. de legi.ag.suc. fo.240 co.1.
Querit.§. proximus. de legiti.ag. suc.fo.240 co.3.
Non aliter.§.ad legitimā.de legi. ag.suc.fo.241 co.2.
De senatus.ter.i.rubrica.f.141 c.2.
Cōsulere.§.sed quāadmodū. de se na con.ter.fo.243 co.4.
Consanguineis.de sena.orfi. i p̄n. folio.244 co.4.
Si ex pluribus.§.fin.de sena.orfi. folio.245 co.1.⁊.2.
Cognatio de suc.cog.in princ.vide folio.245 co.4.
Propior sobrin⁹.§.quinto.de gra di.cog.fol.248 co.2.⁊.3.
Adijcit.§.hactenus de gradi.cog. fo.248 co.4.
Cōputabat.de ser.cog.in prin. vid folio.254 co.3.
De suc.liberto.in rubrica. fo.256. colum.1.
Non possint.§.sed nostra.de suc.li berto.257 co.4.
In p̄petuū deleri.§.vl.de suc.liber. folio.259 co.2.
Euanescat.§.dat de assi.lib.fo.259 columna.4.
Preteritis.§.sunt aūt.d bono.pos. fo.261 co.4.
Jus agnationis.de acqui. p arro.i prin.fo.265.⁊.266 co.4.⁊.1.
In testamento de eo cui li.i p̄rinci. fo.267 co.1.
Adita.ibidē.fo.267 co.2.
Emptio.de suc.subla.i p̄rin.fo.268 colum.3.
Bachata.§.erat de succ. sub.vide fo.268 co.4.
Juris vinculū.de obli.i p̄n.fo. 269 columna. 3.
Necessitate ibidē. co.3.⁊.4.
Mutui q.mo.re ꝯ.ob.i p̄n. f. 272 colum.1.
Tuum ibidem co.3.
Per errorē.§.is q̄z q mo.re ꝯtra ob.fo.273 co.1.
Dat.§.itē is fo.273 co.3.
Mutuū.§.itē is cui.qui.mo.re cō ob.fo.eo. co.4.
Preterea.§.p̄terea.qb.mo.re.con. ob.fo.274 co.3.
Dz.§.p̄terea.q.mo.re cō.ob.f.274 columna.4.
Fortuito.§.fi.qb.mo.re con.oblig. fo.275 co.2.
Firmū de ꝟb.obl.i p̄ri.f.276 c.4.
Tēpus.§.loca.de vb.o.f.279 c.2.
Spōdeat de duo.reis.i p̄ri.fo.281 columna.1.
Impersonaliter.§. siue autē de sti. ser.fo.182 co.3.
Cōes de diui.sti.i p̄rin.f.284 co.2.
De rato.§.fi.de diui.sti.f.285 c.4.
Forū de inuti.sti.§.idē iuri fo.286 colum.4.
Protinus fo.287 co.2.
Stipulet.§. itē iutilis.de inuti.sti pu.fo.29 co.3.
Pre.§.pupill⁹.de īuti.sti.f.291 c.3.
In ꝯditione.§.alteri.de inuti.stip. fo.295 co.3.
Cōmittit ibidē fo.295 co.4.
Qui hoc āno.§.q hoc anno de iut. stipu.fo.297 co.2.
Onerat.§.si p̄les ꝯfideiu.f.299. c.3
Nec plus.§.fideiussores.de fideius. folio.300 colū.1.

Grece.§.si qd.de fideiul. f.300. c.3.
Exceptióez.d lit.obl.i pn.f.302.c.2
Cópellit de emp.⁊ vé.in pn.fo.305 columna.4.
Noiat⁹.§.pciu.d ép.⁊vé.f.306.c.4
Sarcinatori.de loca. ⁊ conduc. in prin.fo.310 co.4.
Auferre.§.adeo.de loca.f.312 c.2.
Particularis fo.313 co.1.
Utimur ibidem fo.313 co.1.
De societate in rubrica fo.314 c.1.
Equales.de socie.i pri.fo.314 c.3.
Couenerit.§.soluit de so.f.316 c.1.
Sub vsuris.§. mandatis.de manda.fo.317 co.4.
Fulloni.de manda.§.fi.fo.321 c.3.
Ad exactissimam.§.igitur.de ob.q ex quasi fo.322 colu.3.
Per dánationé.de ob.q ex qsi.§.fi. folio.325 co.1.
Per qs pso.no.ac.i rub.f.325 c.4.
Usufructu.§. itez p liberos p quas personas no.ob.fo.326 co.3.
Sed etiam grece.§. item per accepti.qb.mo.tol.fo.328 co.3.
Stipulatus ibidé.fo.329 co.
De ob.q ex del.i rub.f.322 c.1.⁊.3.
Testibus pñtibus.§.conceptum.d obl.que ex deli.f.334 co.1.
Quibusdá.§.scz ⁊ si credat.de obl. que ex deli.nas.f.336 co.2.
Constituta.§.ité si tullio de ob. que ex delic.fo.338 colu.1.
Quid é.d vi bo.rap.i pn.f.339 c.4
Latronem.§.iniuria.de leg. aqui. fo.343 co.1.
Extra ordinaria.§.in summa. de in iu.fo.353 co.1.
Habitabat.§. ité is.de obl.que est quasi de.fo.353 colum.2.
In iudicio.de ac.i prin.fo.356 c.1.
Inter aliqs.§.oiuz.de actio. f.357 colum.2.⁊.3
Jus sibi eé.§.eq si de aci.f.359 c.1.
Ue i ostiu.§.rurs⁹.de aci.f.363 c.2.
Alia aut.§.sz iste de aci.f.360 c.1.
Sit itaqz.§.sic itaqz d ac.f.375 c.1
Ex pmutatióe.§.actionu.de actio. fo.385 co.4.
Alias.§.i bonis de act.fo.388.c.3.
Ex integro.§.fi.de aci.fo.396 c.4.
Disputatio.i pn.§.⁊ qz qd cu eog i alie.fo.397 co.3.
Eius rei cá.§. itroduxit q cu eo g fo.498 co.4.
Lz.§.pterea qd cu eo g.f.499 c.4.
So idu.§.cetez qd eo g cuz in alie. folio.400 colu.4.
Ante deducuni.§.ceteru.Si qdru. paupe.fe.dica.fo.402 colu.1.
Pudicitie fauor.§.sed ⁊ veteres. d noxa.actio.fo.404 co.4.
Auxiliu.§.dñs.d nox.ac.f.403 c.3.
Directo.§.ois.d nox.ac.f.403 c.4
Cótra naturá.si q. pau.fe.di. i pn. fo 405 co.3.
Cósumit.si q.pau.fe.§.fi.f.406.c.2
Quélibz.d his p qs.i pn.f.407 c.1
Pro lit.§.sz hodie.de satil.f.408 columna.4.
Fideiussor existat.§. sin autez.de satisda.fo.410 co.4.
Sequi.§.fi.de satisda.f.411 co.4
Plerúqz.de perpe.⁊ tempo. in pn. folio.412 co.4.
Dolo.de excep.in prin.f.405 c.2.
Iniquum.in prin.ver.verbi grá.d exceptio fo.415 co.3.
Mulierem.§.preterea etiá de exceptio.fo.418 c.4.
Qua ratione.§.exceptiones.de repli.fo.420 co.2.
Corruperit.§.si familie.de offi. iudi.fo.434 col.2.
Metiri.§.si finium de offi.iud.folio.434 co.3.
Greca.§.itez lex cornelia de publi. iudi.fo 437 co.1.
Recitauerit.§.item lex cornelia de fal. de publi.iudicijs folio.438 columna.4.

¶ Finis.

¶ Additionũ vltra glosas Accursij apppositarum breuiuscula expressio.

Aduertat diligens lector multas glosas etiam iam pridem impressas non esse Accursij: vt est glo. in verbo legibus. de his qui sunt sui vel ali. iur. quã alij impressores sub verbo licet collocauerant turpiter de duabus vnam facientes. vt in plerisqz alijs in te diligentiaz adhibitam erat reperire. Item glo. in verbo. mutui qui. mo. re con. oblig. cuius mens statim post habetur ibidem in glo. super verbo appendendo. Hoc idem censeo de glo. in verbo mutuum. §. itẽ is eo. ti. que vsqz ad hanc impressionem valde truncata & vitiata remansit. Illas aũt & similes autumo fuisse cuiusdam qui eas ipsas & multas alias in prefato titulo pluribusqz alijs pro libito addidit quandoqz satis corruptas. quorum corruptionem vitio do aut primis scriptoribus: aut succedaneis impressoribus: non illi primo appositori: qui tamen fortassis errare potuit: cuz sermo sit vulgatꝰ & verus qñqz bonꝰ dormitat homerꝰ. ipsum igit excusare potes & debes qr non omnia possumus oẽs. Tales si quidẽ glosas nr̃o pmodulo emẽdamꝰ interdũ sedẽ illis aptiorẽ assignantes. Et qr oẽs ferme impressiones illas habẽt vt a glosis accursianis facilius secernantur singulis additionibus notam apposuimus. Ac etiaz illũ (quicũqz fuerit additorẽ imitari multas nõ formidauimus glosas nr̃as qdẽ opinionez vtiles: & textui necessarias adiũgere: quas diligẽs innuestigator: librorum collatione facta) dicto citius pscrutabit. Nã & eas aut i marginibꝰ aut (posito signo huius forme (†) i eo quo nobi videbat loco situanda) in calce glosarum ordinariarum locauimus.

¶ Deo gratias.

¶ Carmina rubricaꝝ ferme totius iuris ciuilis. Et primo primi libri institutionũ ĩperialiũ dñi Justiniani Imperatoris serenissimi.

Iusticie ius natu re: psõaqz subsũt.
Ingẽuos debẽt libertini sociare.
Non omnis dñs suos sic liberat vt vult
Fusia lex: iuris alieni: patria virtus.
Nubet: adoptabit. soluet tutela dabitqz.
Agnatos capitꝫ patronos: atqz parentes.
Est fidus tutor: ẽ attilianꝰ & autor.
Finit curator teneat. satisdare tutor.
Excusat tutor: suspectꝰ erit remouendus.

¶ Rubrice scdi sunt. xxv.

Res corpus seruit. vsufructus sit & vsus.
Est vsucapiẽs est donans ẽ alienans.

Quero testari miles. p̄mit
tere non vult.
Exheres hic instituit. his
substituendo.
Infirmat. vel inofficit. he/
res qualia legat.
Hinc adimit falcat cōmit/
tit. singula codex.

¶ Rubrice tertij sūt. xxx.

¶ Fert itestatus: agnatis
tertu. ꝛ orfic.
Cognatis. gradibus. seru⁹
libertus inherent.
Signo libertos possessus ꝛ
arrogo querens.
Post adiecta bōa successio
dupla recessit.
Obligo. re. verbis. duo cū
seruis stipulantur.
Diuidit est. ꝛ. inutilis atq;
fideiubet. omni.
Littera cōsensus. emit. ꝛ lo
cat hinc precabit.
Et post mandatū quasi cō
tra. hoc quer ito tollo.

¶ Rubrice q̄rti sūt. xviij.

¶ Delictū. rapit. aquilijs.
iniuria subsit.
Et quasi delinquens. ago
vel gero. noxia pauper.
Per quos sat dabo. ppes.
ꝛ excipiēs. replebo.
Sunt interdicta. cū penis
officiocq;.

Publica iudicia reperis in
fine locata.

¶ Finis titulorū institu/
tionū q̄ sunt nūero. xcix.

¶ Sequit̄ expositio car/
minū p̄cedētiū. Et p̄io p̄i
mi libri. Rubrice. xxvj.

De iusticia ꝛ iure. De iure
natu. gē. ꝛ ci. De iure p̄so/
narum. De igenuis. De li/
bertinis. Qui ꝛ ex qb⁹ cau
sis manumittere nō p̄nt. De lege fu
sia canina tollēda.
De his qui sui vel alieni iuris sunt
De p̄ria p̄tāte. De nup. De adop.
Quibus modis ius patrie p̄tātis
soluitur. De tute. Qui testō tutores
dari p̄nt. De legiti. agna. tute. De
capiti diminutiōe. De legitia p̄so/
noꝝ tutela. De legitima parentū
tutela. De fiduciaria tutela. De at/
tiliano tutore ꝛ eo q ex lege iul. eti
tia. dabāt. De auctoritate tut. Qui
bus modis tute. finit. De cu. De sa
tisdatione tutorū ꝛ cura. De excu.
tuto. vel cura. De suspectis tutori/
bus vel curatoribus.

¶ Secūdi libri istitutionū rubrice

De rerū diuisione ꝛ acquirēdo ipsa
rū dn̄io. De reb⁹ corpalib⁹ ꝛ incor
poralib⁹. De seruitutib⁹ rusticorū
prediorꝝ ꝛ vrbanorꝝ. De vsufructu.
De vsu ꝛ habitatiōe. De vsucapio
nib⁹ ꝛ longi t̄pis p̄scrip. De dona.
Quib⁹ alienare lz vel nō. Per q̄s p
so. no. acq. De testa. ordinādis. De
milita. testō. Quib⁹ nō est p̄missum
facere testm̄. De exheredatiōe libe
rorū. De heredib⁹ instituēdis. De
vulgari substitutione. De pupillari
substitutione. Quibus modis testa
mentum infirmetur. De inofficio/
so testamento.

De heredum qualitate ⁊ differentia De legatis? De adeptione legatoꝝ. De lege falcidia. De fideicōmissarijs hereditatibus. De singulis rebus per fideicommissum relictis. De codicillis.

¶ Tertij libri.rub.icipiūt

¶ De hereditatibus que ab intestato deferuntur: De legitima agnatorum successione. De senatusconsulto tertuliano. De senatusconsulto orficiano. De successione cognatorum. De gradibus cognationū. De seruili cognatione. De successione libertorum. De assignatione libertorum. De bonorum possessione De acquisitione per arrogationem. De eo cui libertatis causa bona adijciuntur. De successionibus bonorū sublatis que fiebant per bonorum venditiones ⁊ ex senatuscōsulto claudiano. De obligationibus. Quibꝰ modis re contrahitur obligatio. De verborum obligatiōe. De duobus reis stipulandi ⁊ promittendi. De stipulatione seruorum. De diuisione stipulationū. De inutilibus stipulationibus. De fideiussoribus. De litterarū obligatione. De obligationibus ex cōsensu. De emptiōe ⁊ venditione. De locatione ⁊ cōductione. De societate. De mandato. De obligationibus que ex quasi cōtractu nascuntur. Per quas personas nobis obligatio acquiritur. Quibus modis tollitur obligatio.

¶ Quarti libri.

¶ De obligationibꝰ que ex delicto nascunt. De vi bonorum raptorum De lege aqlia. De iniurijs. De obligationibꝰ que ex quasi delicto nascūtur. De actionibus. Quod cū eo q in aliena potestate est negociū gestum esse dicitur. De noxalibus actionibus. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. De his ꝑ quos agere possumus. De satisdationibus. De ꝑpetuis ⁊ tp̄alibus actionibus ⁊ q̄ ad heredes ⁊ contra heredes transeunt. De exceptionibus. De replicationibus. De interdictis. De pena temere litigantium. De officio iudicis. De publicis iudicijs.

¶ Finis.

¶ Rubricas iurꝫ cesarei (vt faciliꝰ iuuenes qbꝰ hoc opus dirigit eas ⁊ legāt ⁊ retineant) maiore pro parte carminibꝰ facillimis curauimus ꝯtexere, circa digestorū volumina ꝑcipuā adhibētes curam qm̄ in illis omisimus nihil.

¶ Digesti veteris rubrice clv. cōtinet. lxv. carminibꝰ eo textis artificio vt preter principale intētum aliqd sētentie videantur habere.

IUs ⁊ origo patēti leges quoqꝫ parte priori.
Constituit statꝰ ac alienus adoptat. ⁊ ēres.
Datqꝫ senatores, cōsul, ꝑtoreus vrbis.
Sunt questor, ꝑtor, vigilū

prefectus habendi.
Officiuz pariter proconsu
lis vtile noscas.
Vult his augusti pfes: vel
cesaris addit

Incipiūt rubri.ff.vete.
Et p[ri]o primi libri.

De iusticia & iure. De origine iuris ciuilis & oīz magistratuum & successione prudentiū. De legibus & senatusconsultis et longa consuetudine. De constitutionibus principuz. De statu hominum. De his qui sui vel alieni iuris sunt. De adoptionibus emancipationib[us] & alijs modis quibus potestas soluitur. De reruz diuisione & qualitate. De senatorib[us]. De officio consulis. De officio prefecti pretoris. De officio prefecti vrbis. De officio questoris. De offō pretoris. De officio prefecti vigilū. De officio proconsulis & legati. De officio prefecti augustalis. De officio presidis. De officio procuratoris cesaris et rationalis. De officio iudicis alexandrie. De officio eius cui mandata est iurisdictio. De officio assessorum.

ij. Est iurisdictio. statuens in parte secunda.
Si quis ius dicēs. vocat in ius: non ierit tunc.
Jussit lex vt eant: qui sunt in iura vocati.
Eximat hos nēo. leges q̄s satisdare cogunt.
Si noxalis agat per quē fit cautio sisti.
Feriat. edendo: pactum. si transigat vllus.

Secūdi libri rubrice.

De iurisdictione omnium iudicum. Quod quisq[ue] iuris in aliū statuerit ipse eodem iure vtatur. Si quis ius dicenti non obtemperauerit. De in ius vocādo. Si q[ui]s in ius vocatus nō ierit. Siue q[ui]s cuz vocauerit: quez ex edicto non debuit. In ius vocati vt eant vel satis aut cautum dent. Ne quis eū qui in ius vocatur vi eximat. Qui satisdare coguntur vel iuramento promittant: vel sue committatur promissiōi. Si ex noxali causa agatur quemadmodum caueatur. De eo per quē factū erit: quo minus quis in iudicio sistat. Si quis cautionibus iudicio sistendi causa factis non obtēperauerit. De ferijs & dilatiōibus. & diuersis tēporibus earū: & ex quibus causis ferie non impediuntur. De edendo. De pactis. De transactionibus.

iij. Postulat ifamare p curat. nomine terna.
Gesta negocia sūt his: atq[ue] calumnia iuncta.

Tertij libri rubrice.

De postulando. De his qui notātur infamia. De procuratoribus & defensoribus. Quod cuiusq[ue] vniuersitatis nomine vel contra eā agetur. De negocijs gestis. De calumniatoribus.

iiij. Restituit q̄rta. met[us] & dol[us]. & minor hic sunt.
Diminuit. maior alienat. & arbiter hinc est.

Naute caupones ſtabula-
rius abdita reddant.

❡ Quarti libri rubrice.

❡ De in integrũ reſtõibus. Quod metus cauſa geſtum erit. De dolo malo. De minoribus.xxv.ãnis. De capite minutis. Ex quibꝯ cauſis maiores.xxv.annis in integrum reſtituantur. De alienatione mutãdi iudicij cauſa facta. De receptis arbitrijs: ⁊ qui arbitrium recipiunt. vt ſententia dicatur. Nau. caupões ſtabularij vt recepta reſtituant.

v. ❡ Iudicis quinta exhe-
res querit perit heres.
Si pars heredis, ſit poſſeſ-
ſoria poſcat.
Iungas heredẽ fideicom-
miſſa petentem.

❡ Quinti libri rubrice.

❡ De iudicijs ⁊ vbi quis agere vel ꝯueniri õbeat. De inofficioſo teſtamẽto. De petitiõe hereditatis. Si pars hereditatis petatur. De poſſeſſoria hereditatis petitione. De fideicõmiſſaria hereditatis petitõe.

vi. ❡ Uẽdicat ⁊ ſexta tra-
ctans de publiciana.
Uectigalis ager: aut ẽphi-
teoticus eſt hic

❡ Sexti libri rubrice.

❡ De rei. vendicatõe. De publicia in rem actione. Si ager vectigalis vel emphiteoticarius petatur.

vii. ❡ Dãs vſũfructũ pars
ſeptima. creſcere cedit.
Amittat res que cõſumen-
da petatur.
Dat ſeruis operas, habita-
tio, ſi cauet vtens.

❡ Septimi libri rubrice.

❡ De vſufructu ⁊ quẽadmoduz quis vtatur. De vſufructu accreſcendo. Quãdo dies vſufructus legati cedat. Quibus modis vſufructus vel vſus amittatur. De vſufructu earũ rerum que vſu conſumũtur vel minuuntur. Si vſufructus petatur vel ad aliũ pertinere negetur. De opis ſeruorũ. De vſu ⁊ habitatiõe. Uſuſfructuarius quẽadmodum caueat.

viij. ❡ Uitere ſuitijs octa-
ua parte locatis.
Predia dant vrbes: et rus
communia multis.
Ni mihi ſeruitiũ bene ven-
dico, perdere poſſum.

❡ Octaui libri rubrice.

❡ De ſeruitutibus. De ſeruitutibꝰ vrbanorum prediorum. De ſeruitutibus ruſticorũ prediorum. Communia prediorum tam vrbanorum ꝙ̃ ruſticorum Si ſeruitus vendicetur vel ad aliuz pertinere negetur. Quẽadmodum ſeruitus admittatur.

ix. ❡ Quadrupedẽ nona
dabit. aq̃lia quoq; legẽ.
Effundet multi. noxalis vt
actio detur.

❡ Noni libri rubrice.

❡ Si quadrupedes pauperiem feciſſe dicatur. Ad legem aquiliã. De his qui effuderunt vel deiecerunt. De noxalibus actionibus.

x. ¶ In decima fines reg. ac hercisceere posses.
Diuisis tandem cōmunib⁹ exhibeamus.

¶ Decimi libri rubrice.

¶ Finiū regūdo. Familie herciscū de. Cōi diuidūdo. Ad exhibēdum.

xi. ¶ Undecima iudex interrogat. itur ad ipsum.
Seruos corrūpunt: fugitiuos. alea: mensor.
Funera cū sumptu: debes inferre sepulchro.

¶ Undecimi libri rubri.

¶ De interrogatiōibus in iure faciēdis et interrogatorijs actiōibus De quibus rebus ad eundē iudicez eat. De seruo corrupto. De seruis fugitiuis. De alee vsu et aleatorib⁹. Si mensor falsum modum dixerit. De religiosis et sumptibus funerū. De mortuo inferendo et sepulchro violato vel in edificando.

xii. ¶ Res credit. iurans in litem pars duodena.
Condico ob causaz. cui turpis causa supersit.
Ac indebita si sint: cōdices sine causa.

¶ Duodecimi libri rubr.

¶ De rebus creditis et si certū petatur. De iureiurādo siue voluntario: siue necessario siue iudiciali. De in litē iurādo. De conditiōe ob causā causa data causa nō secuta. De conditiōe ob turpē causaz vel ob inhonestaz vel iniustā. De conditiōe indebiti. De conditione sine causa.

xiii. ¶ Tredecima furti: et legis conditio tangit.
Tritica dant loca certa. statuta pecunia si sit.
Commoda. cū reliquis dabit actio pignoris ampla.

¶ Tredecimi libri rub.

¶ De conditione furtiua. De conditione ex lege. De conditione triticaria. De eo quod certo loco dari oportet. De constituta pecunia. Cōmodati vel cōtra. De pignoraticia actione vel contra.

xviii. ¶ Exercet iactū bis septima. et institor dicest.
Actio que tribuit pater. ac aliena potestas.
Ne dantur natis macedonia lex vetat era.

¶ Decimiquarti lib. rub.

¶ De exercitoria actione. Ad legē rhodiā de iactu. De institoria actione. De tributoria actiōe. Quod cuz eo qui in potestate aliena est negocium gestum esse dicatur. Ad senatusconsultum macedonianum.

xv. ¶ In decimaquita describo peculiū. et annū.
Post de in rē verso: qd iussu iungere fas est.

¶ Decimiquiti libri rub.

De peculio. Qñ de peculio actio annalis est De in rez verso. Qd iussu.

xvi. ¶ In sextadecia mulier lege velleianum.

Compensare vetant leges: si depositum sit.

¶ Decimisexti lib. rubri.

¶ Ad senatuscōsultuz velleianum. De cōpēsatiōibus. Depositi vel ɔtra.

xvij. ¶ Septima post decimā mādatū pro socio dat.

¶ Decimiseptimi lib. ru.

¶ Mandati vel cōtra. Pro socio.

xviij. ¶ Octaua decia tibi vendo. diem adyciendo.

Committens: heres vēdit. rescindo. periculum.

His exportādos debes adiungere seruos.

¶ Decimioctaui lib. rub.

¶ De contrahēda emptione ꝛ venditiōe ꝛ de pactis inter emptorez ꝛ venditorē ꝛ que res vendi nō possūt. De in diez adiectōe. De lege cōmissoria. De hereditate vel actiōe vendita. De rescindēda venditione et qñ ab ea disceditur. De periculo et cōmodo rei vendite. De seruis exportandis vel si ita seruus venierit vt manumittatur vel contra.

xix. ¶ Emptū post decimā nonā locat. extimat actor Res pmutatas, pscriptis adito verbis.

¶ Deciminoni lib. rubri.

¶ De actiōibus empti ꝛ vēditi. De locato ꝛ conducto. De extimatoria actiōe. De rerum permutatiōe. De prescriptis verbis ꝛ in factū actiōe.

xx. ¶ Pignora pars vicez tibi dabit ac hypothecas.

Post pignus tacitū. sūt que res qui potiores.

Distrahitur pignus. tādez quoqꝫ soluitur illud.

¶ Uigesimi libri rubrice.

¶ De pignoribus et hypothecis: ꝛ qualiter ea contrahunt ꝛ de pactis eorum. In quibus modis pignus vel hypotheca tacite cōtrahatur. Que res pignori vel hypothece obligari possunt. Qui potiores i pignore vel hypotheca habētur. ꝛ de his qui in priorū creditorū loco succedūt. De distractione pignorū vel hypothecarum. Quibus modis pignus vel hypotheca soluitur.

xxi. ¶ Edictum edilis tractat vicesima prima.

Euincā. si res que vēditur excipiatur.

¶ Uigesimipmi lib. rubr.

¶ De edilicio edicto ꝛ redhibitoria actiōe ꝛ quāto minoris. De euictiōibus ꝛ dupli stipulatiōe. De exceptione rei vendite ꝛ tradite.

xxij. ¶ Usuras fenusqꝫ probat vicina secunda.

Instruit ꝛ testes: simul ignorantia duplex.

¶ Uigesimisecūdi lib. ru.

¶ De vsuris et fructibus ꝛ causis ꝛ oibus exceptiōibus ꝛ mora. De nautico fenore. De probatōibus ꝛ pre-

sumptionibus. De fide instrumentorum ⁊ amissione eorum. De testibus. De iuris ⁊ facti ignorantia.

xxiij. ¶ De sponsalibus et ritu docet ante suprema.
Ius pactum. fundus dotalis iungitur istis.

¶ Uigesimitertij libri rubrice.

¶ De sponsalibus. De ritu nuptiarum. De iure dotium. De pactis dotalibus. De fundo dotali.

xxiiij. ¶ Ultima cõiugib⁹ donat. diuortia tangens.

¶ Uigesimiqrti libri ru.

¶ De donationibus inter virum ⁊ vxorem. De repudijs ⁊ diuortijs.

¶ Finis tituloꝝ. ff. veteris

¶ Infortiati rubrice. cũ. versibus. xlvj. annotant.

Uomõ ꝯiugio dos ẽ repetenda soluto.
Soluto matrimonio quẽadmodum dos petatur.

Terminat hec rubrica vigesimũ q̃rtũ librũ. ff. vete.

j. ¶ Impensas dotis res amotas dabo prime.
Agnosco ventrem: ventris quoqꝫ nomine mitto.
Nomine si ventris mulier. de concubitu sit.

¶ Libri primi rubrice.

¶ De impẽsis in reb⁹ dotalibus factis. De actione rerũ amotarũ. De agnoscẽdis vel alendis liberis a parentibus. De ventre inspiciendo vel partu custodiendo. Si ventris nomine mulier in possessionem mittatur ⁊ eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur. Si mulier ventris nomine in possessione calumnie causa esse dicatur. De concubinis.

ij ¶ Dat tibi tutelas etiã testando secunda.
De confirmando. de legitimis dare possunt.
Tutores videas q̃ petat. atqꝫ ministret.
Auctor. et ex facto. de suspectis sociabunt.

¶ Secundi libri rubrice.

¶ De tutelis. De testamẽtaria tutela. De ꝯfirmãdo tutore vel curatore. De legitimis tutoribus ⁊ curatoribus. De tutoribus vel curatoribus datis ab his qui ius dandi habent. Qui petant tutores vel curatores: ⁊ vbi petantur. De administratione ⁊ periculo tutoꝝ ⁊ curatorum. De auctoritate ⁊ consensu tutoꝝ ⁊ curatoꝝ. Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conuenire possunt. De suspectis tutoribus vel curatoribus.

iij. ¶ Excusat terna pars educat. ⁊ rationes.
Utile pro tutore gerit. falsus quoqꝫ mandat.
Atqꝫ magistratus tenet. et de rebus eorum.
Jura dari suadent curatorem furioso.

¶ Tertij libri rubrice.

¶ De excusationib⁹ tutoꝝ ⁊ tẽporibus eaꝝ. Ubi pupillus educari debeat vel morari: ⁊ de alimentis prestãdis ei. De tutelis ⁊ ratiõibus di

strahēdis. De ɔtraria ⁊ vtili actiōe tutele. De eo q pro tutore vel curatore negocia gessit. Quō cuȝ falso tutore vel actore negociū gestū esse dicetur. De fideiussorib⁹ ⁊ mādatoribus tutoꝝ vel curatorum. De magistratib⁹ ɔueniēdis vl' heredib⁹ eoꝝ. De rebus eorū qui sub tutela vel cura sunt sine decreto nō alienandis: vel supponēdis. De curatore furioso: vel alijs extra minores dando.

iiij. ¶ In q̄rta testor. sed posthumus irrita delet.
Heredes statuo. vulgares. substituendo.
Cōditio īstituit: ⁊ post deli bero iure.

¶ Quarti libri rubrice.

¶ De testamētis: ⁊ qui testā facere possunt: De liberis ⁊ posthumis heredib⁹ instituēdis vel exheredādis. De iniusto rupto vel irrito facto testamēto. De his que in testō delent inducunt ⁊ inscribunt. De heredibus instituendis. De vulgari ⁊ pupillari substitutione. De ɔditiōib⁹ institutionum. De iure deliberādi.

v ¶ Testatur miles in q̄nta acquirit ⁊ heres.
Monstrat aperire q̄s omittens silleianum.
Si q̄s testari prohibet ius codicis addat.

¶ Quinti libri rubrice.

¶ D testō: militari. De acquirēda vel amittenda hereditate. Quēadmodū testā aperiātur inspiciantur ⁊ describant. Si q̄s omissa cā testamēti ab intestato vel alio modo possideat hereditatē. De senatuscōsulto silleiano ⁊ claudiano. Si q̄s aliqueȝ testari prohibuerit vel coegerit. De iure codicillorum.

vj. ¶ Sextus dat primo legata notanda libellus.

¶ Sexti libri rubrice.

¶ De legatis ⁊ fideicōmissis p̄mo.

vij. ¶ Septim⁹ inde liber tractat legata scdo.

¶ Septimi libri rubrice.

¶ De legatis ⁊ fideicōmissis scdo.

viij ¶ Ter quoq̄ legata notat octauus liber ipsa.

¶ Octaui libri rubrice.

¶ De legatis ⁊ fideicōmissis tertio

ix. ¶ Annua nona tenet. vsumfructum quoq̄ legat.
Seruit⁹ ⁊ dos hic legātur. ⁊ optio vinum.
Instructus fundus. sunt ⁊ legata peculi.
Additur his legata rubris penus atq̄ supellex.

¶ Noni libri rubrice.

¶ De annuis ⁊ mēstruis legatis et fideicōmissis. De vsu ⁊ vsufructu ⁊ redditu ⁊ habitatiōe ⁊ opis p legatū vl' fideicōmissuȝ relictis. De seruitute legata. De dote prelegata. De optōe legata. De vino tritico ⁊ oleo legato. De fūdo instructo vl' instrō legato. De peculio legato. De penu legata. De suppellectili legata.

x ¶ In decima pte legas alimenta vel aurum.
Liberat. ac adimit dubijs que nomine pene.
Norma catonis habet. pro nō scriptis. quib⁹ aufert.

¶ Decimi libri rubrice.

¶ De alimēt' ⁊ cibarijs legat'. De

auro ⁊ argēto mūdo ornamētis vnguētis veſtibꝰ vel veſtimentis ⁊ ſtatuis legatis. De liberatione legata. De adimēdis ⁊ trāſferēdis legatꝭ. De rebus dubiis. De his que pene noīe relinquunt. De reglā catoniana. De his que pro nō ſcriptis habentur. De his quibꝰ vt indignis hereditates auferuntur.

xi. ¶ Conditio vndecima mōſtrat lex quoqꝫ falcās
Si cui plus fuerit legatū ꝙ licitum ſit.

¶ Undecimi libri rubrice

De cōditiōibꝰ ⁊ demōſtratiōibꝰ ⁊ cauſis ⁊ modis eoꝝ q in teſtis ſcribūt. Ad legē falcidiā. Si cui plꝰ ꝙ per. l. falci. licuerit legatū eſſe dicat.

xii. ¶ Eſt trebellius atqꝫ dies cedit duodena.
Ut pro legatis caueat. legataqꝫ ſeruet.

¶ Duodecimi libri rubri.

¶ Ad ſenatuſcōſultū trebellianū et pegaſianū. Qn̄ dies legatoꝝ vel fideicōmiſſoꝝ cedit. Ut legatorū ſeu fideicōmiſſoꝝ ſeruādoꝝ cā caueat. Ut in poſſeſſiōe legatoꝝ vel fideicōmiſſoꝝ ſeruandoꝝ cauſa eſſe liceat.

xiii. ¶ Terna poſt decimā eſt poſſeſſio parte bonoꝝ.
Si tabule extabūt. mutus bona poſſidet infans.
Preteritis cōtra tabulas poſſeſſio detur.
Legatū preſtans. bona dotem confero ventri
De cōiungendis. edictum carbo notauit.
Uult bona poſſeſſor tabulas retinere ſecundum.
Quando parens laxat ex milite. iura patroni.
Obſequium nati debeant preſtare parenti.

¶ Tredecimi libri rubri.

¶ De bonoꝝ poſſeſſiōibꝰ. Si tabule teſti extabūt. De bo. poſſeſſiōe furioſo īfanti muto ſurdo ceco ꝯpetēti. De bo. poſſeſſiōe ꝯtra tabulas. De legatis preſtādis ꝯtra tab. bo. poſſeſſiōe petita. De collatione bo. De collatiōe dotis. De vētre ī poſſeſſiōe mittendo ⁊ curatore eiꝰ. De ꝯiūgēdis cū emancipatis libertis eoꝝ. De carboniāo edicto. De bo. poſſeſſiōe ſm tabu. Si qs a parēte māumiſſus ſit. De bo. poſſeſſiōe ex teſtō militis. De iure patronatus. De obſeqis a liberis ⁊ libertis parentibus ⁊ patronis preſtandis.

xiiii. ¶ Libertoꝝ ſunt opere: ⁊ bona parte ſupma.
Urbis libertos. aſſignas. fraude patroni.
Si nulle extabunt tabule datur. vndiqꝫ liber.
Legitimꝰ cognatꝰ. adhuc ſuccedo graduſqꝫ
Unde vir ac vxor. miles nō competit omni.
Lex dat ⁊ ordo. ſuis addat tertulianum.

¶ De operis libertoꝝ. De bonis libertoꝝ. De libertis vniuerſitatum. De libertis aſſignādis. Si quid in fraudē patroni factū ſit. Si tabule teſtamēti nulle extabūt. Un̄ liberi. Un̄ legitimi. Un̄ cognati. De ſucceſſorio edicto. De gradibꝰ affinitatis

ꝛ cognatiōibus ꝛ noib⁹ eoꝝ. Unde vir ꝛ vxor. De veteranoꝝ ꝛ militū suc cessione. Quib⁹ non cōpetit bonoꝝ possessio: vt ex legib⁹ ꝛ senatuscōsul tis bono. possessio det. Quis ordo ī bonoꝝ possessiōe ſuet. De suis et legitimis heredib⁹. Ad senatuscon sultū tertulianum ꝛ orficianum.

¶ Digesti noui rubrice. clxxiiij. ꝯsib⁹. lvj. elucidāt.

Prima nouū dat op⁹ ps: īfectū q̄z dānuz. Hinc arcētur aqua pluuiali publica tecta.

Donatis causa mortis do natio subsit.

¶ Incipiūt rub. ff. noui.

¶ Et p̄mo p̄mi libri rub.

De noui opis nuncia. De dāno īfec. De aq̄ pluuia li arcē. De publicanis ve etigalibus ꝛ commissis. De dona tionibus. De donatio. cā mortis.

ij. ¶ Parte māumissi sūt: ꝛ vendita secunda.

Urbica mācipia. per testa menta relaxas.

Perlege cōmissas liberta tes. ꝛ ademptas.

Inde statuliber. veniens nō liberat aurum.

Natali causa. nō proclama re licebit.

Ingenuus. defunct⁹ erit. collusio tecta.

¶ Secund⁹ libri rubrice.

¶ De manumissionib⁹. De manu missis vindicta. De māumissiōib⁹ que fnis ad vniuersitatē pertinēti bus iponunt. De māumissis testō. De fideicōmissarijs libertatibus. De adēptiōe libertatis. De statu li beris. Qui sine manumissiōe ad li bertatē peruenīūt. Qui ꝛ a quibus manumissi liberi nō fiant ꝛ ad legē eliascētiā. De iure aureoꝝ anulorū. De natalib⁹ restituēdis. De libera li causa. Quibus ad libertatē pcla mare nō licet. Si libert⁹ ingenuus esse dicatur. Ne de statu defuncto rum post quinquennium queratur. De collusione detegenda.

iij. ¶ Tertia resq̄rit. pos sessa. vsucapiendo.

Soluit emens. heres tri buit de nata relicta.

His pro legato. pro dote. suo superaddes.

¶ Tertij libri rubrice.

¶ De acq̄rēdo reꝝ dn̄io. De acq̄rē da vel amittēda possessiōe. De vsu capionibus seu vsurpationib⁹. Pro soluto. Pro emptore. Pro herede. Pro damnato. Pro derelicto. Pro legato. Pro dote. Pro suo.

iiij. ¶ Iudicat et quarta. confessis. cedit. eatur.

Auctor tu iudex: priuate credito legi.

Separo curator ī fraudē: facta resoluo.

¶ Quarti libri rubrice.

¶ De re iudicata ꝛ de effectu snīa rū. De ꝯfessis. De cessione bonoꝝ. Ex qb⁹ causis in possessionē eat. De bonis auctoritate iudicis possiden dis ꝛ venūdādis. De p̄uilegijs cre ditoꝝ. De bonoꝝ separationibus. De curatore bonis dando. Que in fraudem creditorū facta sunt: vt in integrum restituantur.

v. ¶ Interdicta bona. legataqꝫ quinta notabit.
Ne vis de tabul. sacer. ꝛ loca publicus hic sunt.
Post fruitur. reficit de fluminibus. prior estas.
Nauigat. ꝛ ripa. de vi. sic possideatis.
Estqꝫ perficies. iter. actus. quotidiana.
Jltis de riuis addas. de fonte cloacis.
Quod vi. clā ve. remitto. ꝑcaria: ceditur arbor.
Glans ꝛ liber homo. satus exhibeatur. vtrobi.
Cum demigrando. iungatꝰ saluia dictum.

¶ Quinti libri rubrice.

¶ De iterdictis ꝛ extraordinarijs actionibus que pro his competūt. Quorū bonoꝝ. Quorū legatorum. Ne vis fiat ei qui in possessionē missus erit. De tabulis exhibēdis. Ne quid in loco sacro fiat. De locis et itineribus publicis. Ne quid in loco publico vel itinere fiat. De loco publico fruendo. De via publica et itinere publico reficiendo. De fluminibus: ꝛ ne quid in flumine publico: ripave eius fiat quo peius nauigetur. Ne quid in flumine publico: ripave eius fiat qui aliter aqua fluat q̄ȝ in priori estate fluxit. Ut in flumine publico nauigare liceat. De ripa muniēda. De vi: ꝛ vi arma. Uti possidetis. De superficiebus. De itinerꝰ actuqꝫ priuato. De aqua quotidiana et estiua. De riuis. De fonte. De cloacis. Quod vi aut clā. De remissiōibus. De precario. De arboribus cedendis. De glande legenda. De homine libero exhibendo. De liberis exhibendis: vel deducendis. Utrobi. De migrando. De saluiano interdicto.

vj. ¶ Exceptio sexta. res iudico tēpora scribens.
Sunt dolus. ꝛ iurās. lites. ac actio iuncta.

¶ Sexti libri rubrice.

¶ De exceptiōibus ꝛ prescriptiōibus. De exceptiōe rei iudicate. De diuersis ꝛ tēporalibus prescriptiōibus: ꝛ accessiōibus possessionū. De doli mali ꝛ metus exceptione. Querum reruȝ actio nō datur ꝛ de exceptione iurisiurandi. De litigiosis. De actionibus ꝛ obligationibus.

vij. ¶ Septima vba duo tradit seruo stipulanti.

¶ Septimi libri rubrice.

De verborum obligatiōibꝰ. De duobus reis stipulandi. ꝛ promittēdi. De stipulatione seruorum.

viij. ¶ Parte fideiussor patet octauo nono: soluo.
Acceptat. pretor saluam. solui ratam haberi.

¶ Octaui libri rubrice.

¶ De fideiussoribus ꝛ mandatoribus. De nouatiōibus ꝛ delegatiōibus. De solutiōibus ꝛ liberatiōibꝰ. De acceptilatiōibus. De pretorijs stipulatiōibus. Reȝ pupilli vel adolescētis saluā fore. Judicatuȝ solui. Reȝ ratā haberi. ꝛ de ratihabitiōe.

ix. ¶ Delictū. furtū. tignū
para non a tenebit.
Liber eri: caupo, si furta
domestica dicat.
Furtim cesa. rapis bōa. tūc
incendo libellos.
Criminibus. violant. ⁊ con
cutiunt abigentes.
Dum preuaricor. atq; rece
pto balnea frangis.
Heres expilat. quos crimi-
ne stellio fallit.
Termin⁹: illicita collegia.
dat popularis.

¶ Noni libri rubrice.

¶ De priuatis delictis. De furtis. De tigno iniuncto. Si quis testa-mēto liber esse iussus fuerit ⁊c. Fur ti aduersus nautas: caupones sta-bularios. Si familia furtum fecisse dicatur. Arborum furtim cesarum Ui bonorum raptorū. De incendio ruina: naufragio. De iniurijs et fa mosis libellis. De extraordinarijs criminibus. De sepulchro violato. De cōcussiōibus. De abigeis. De preuaricatoribus. De receptatori-bus. De furib⁹ balnearijs. De effra ctoribus ⁊ expilatoribus. De crimi ne expilate hereditatis. De crimie stellionatus. De termio amoto. De collegijs illicitis ⁊ corporibus. De popularibus actionibus.

x. ¶ Publica iudicia deci-
ma sunt per te notata.
Accusans: custos: est maie
statis amator.
Punit adulteriū. vis publi
ca. priuaq; sicca.
Pompis. de falsis lex iulia
sit repetunda.
Cario: annona fiet. si sacra
peculor.
Ambitus admittit. plagia
ria. turpilianum.
Sepe requiro reos. quos
questio. penaq; mulctāt.
Dānabo mortem deporta
tis. dabo passos.
His punitorum coniungo
cadauera tandem.

¶ Decimi libri rubrice.

¶ De publicijs iudicijs. De accu-satiōibus ⁊ inscriptionibus. De cu stodia ⁊ exhibitiōe reoꝝ. Ad legem iuliā maiestatis. Ad legē iuliam de adulterijs ⁊ stupro. Ad legem iuliā de vi publica. Ad legē iuliam de vi priuata. Ad legē corneliaꝫ de sicca-rijs. Ad legeꝫ pompeyam de parri cidijs. Ad legē corneliaꝫ de falsis et senatuscōsulto liboniano. Ad legeꝫ iuliā repetundaꝝ. Ad legeꝫ iuliam de annona. Ad legem iuliā pecula-tus. Ad legem iuliā de ambitu. Ad legem fauiā de plagiarijs. Ad sena-tusconsultū turpilianū. ⁊ abolitionī-bus criminū. De requirēdis reis et absentibus dānandis. De questiōi-bus. De penis. De bonis dānato-ruꝫ. De bonis eoꝝ qui ante senten-tiam mortē sibi consciuerint vel ac-cusatores corruperint. De interdi-ctis relegatis ⁊ deportatis. De sen-tentiam passis et restitutis. De ca-daueribus punitorum.

xi. ¶ Undecima appellat.
qō nō licet est q̄s ⁊ a quo.
Quando suscipiā. dimittā

nilqꝫ nouabo.
Rescindit. causas, tutor. ꝓ
uincia. cogit.
Mors interueniat de fisci
iure reuersis.
Militat in castris querit
bona de veteranis.

¶ Undecimi libri rubrice.

¶ De appellatiõibus ꝛ relatiõibus A qbus appellare nõ licet. Quis ꝛ a quo appellatur. Qñ appelladũ sit ꝛ infra que tpa. De appellatiõibus recipiẽdis vel nõ. De libellis dimis sorijs qui apli dicũtur. nil noua. appellatiõe interposita. Que sentẽtie sine appellatione rescindantur. An per alium cause appellationum reddi possint. si tutor vel curator vel magistratus appellauerit. Eum qui appellauit in prouincia õfendi. Apud eũ a quo appellat aliã causam agere cõpellẽdum. si pendẽte appellatione mors interuenerit. De iure fisci. De captiuis ꝛ postliminio reuersis De re militari. De castrẽsi peculio. De priuilegijs veteranorum.

xij. ¶ Municipales estqꝫ
decurio parte suprema.
Albis muneribꝰ. vaco. ius.
immune tenendo.
Legatꝰ ciuis decernit. opꝰ
populare.
Nundina policita. varias
dat cognitiones.
Sunt proxenete cauti. de
censibus aucti.
Significata subit verborũ
regula iuris.

¶ Duodecimi libri rubri.

¶ Ad municipales ꝛ de Icolis. De decurionibus ꝛ filijs eorũ. De albo scribendo. De muneribus ꝛ honoribus. De vacatiõe ꝛ excusatione munerũ. De iure immunitatis. De legatiõibus. De administratiõe rerum ad ciuitatẽ pertinẽtium. De decretis ab ordie faciẽdis. De operibus publicis. De nundinis. De pollicitatiõibus. De varijs ꝛ extraordinarijs cognitiõibus: ꝛ si iudex litẽ suã fecisse dicitur. De proxenetis. De censibus. De verborum ꝛ rerum significatione. De regulis iuris.

¶ Finis rubricarum triũ voluminũ. ff. que sũt numero. cccxxxiij.

¶ Codicꝫ Justiniãi rubrice ferme oẽs nouẽ subiectꝫ versibus cõprehendũtur.

¶ Primi libri rubrice.

Pars prior officia. leges. ꝛ
sacra docebit.

Officia. De offi. ꝑfec. preto. oriẽ. Offic. prefec. ꝑto. affri. Offi. prefe. vrbis. Officio magistri militũ. Offi. questoris. Offi. magri officiorum. Offi. commi. sacrarum largi. Offi. cõmi. rerum priuatarũ. Offi. co. sacri. pal. Offi. procõ. ꝛ lega. Offi. cõmi. sa. patrimo. Offi. co. oriẽ. Offi. prefec. augusta. Offic. vicarij. Offi. ꝑto. Offi. rec. proui. Offi. ꝑfec. vigi. Offic. ciuiliũ iudicũ. Offi. mili. iudi. Offi. diuerso. iudi. Offi. eius qui vi alicuius iudi. vel presi. obtinet. Offi. iudicis alexan.

Leges. De legibus ꝛ ꝯstitu. pri. Mãda. pric. Senatuscõsul. Veter. iure enucle. Juris ꝛ facti igno. ꝛc. nouo condi. cõpo. Justi. cõdi. cõfir. Emẽda. iusti. co. ꝛc.

Sacra. De summa tri. et fi. catho. Sacrosa. eccl. Epi. et cle. Episcopali audi. Ne san. bapt. ite. His iungantur illi qui faciut cotra sacra. vt est. ti. De here. Apost. Nemi. lice. sig. sal. Jude. et celic. Ne christianu ma. Paga. et sacrifi. His qui ad eccle. cofu. His q in eccl. manu. Statu. et ima. his q ad sta. cofu.

Si quos titulos et hic et in sequentibus omiserimus: illos pro tuo arbitrio: sub quo voles verbo collocabis. Aut alia (si mauis) contexito carmina que tibi huic rei aptiora videantur. Neq nos qui tum breuitati: tum vtilitati studuimus: dente canino laceres.

Secundi libri rubrice.

Trasigo. restituo. gero. postulo parte secunda.

Transigo. De transacti. Pacti. Et qr talia fiunt quandoq mediantibus arbitris. ideo de recep. arbi. in fin. libri ponitur. Et de iureiur. propter calu. dando.

Restituo. De in integr. restit. Filiosa. mio. Fideiu. mi. Si tutor vel cura. inter. Si in comuni eadeq causa in integrum restitu. postu. Si aduersus rem iudica. Si aduer. venditi. Si aduer. bona. Si aduer. liberta. Si aduer. transa. Si aduer. solutio. Si aduer. dotez. Si aduer. delict. Si aduer. vsucap. Si aduer. fiscu. Si aduer. credi. Si minor ab here. se absti. Si vt omi. heredi. Jn quibus causis resti. Qui et aduersus qs. Si minor se maiorem dixe. Si sepius in integru resti. Hi q ve. eta. ipetra. Si maior fac. Ubi et apud que cog. resti. age. fit. Reputatio. que fi. Etia per procura. causam restit. Jn integru rest. posthu. Rest. mili. Uxo. mili. Tempo. in integru restitu. Quibus ex causis maio.

Gero. De nego. gest. pcura. His que vi metusue causa. gest. sut. Dolo malo. Edendo. Jn ius vo.

Postulo. Jd e aduoco. De postulado. Aduo. diuer. iudicio. Aduo. diuer. iudi. Aduo. fisci. Error aduoca. Ut que desut aduo. Et qr postulare no posut qui infames sunt io. Ex qui. cau. irro. infa.

Tertiu libri rubrice.

Tertius ius dicens qri(i. conqueritur.)tur. seruit. (i. diuidit.) petit. occat.

Jus dices. De iudiciis. Sportu. et sump. i diuer. iudi. fac. Peda. iu. Qui pro sua iuris. da. Ne quis in sua causa iudi. Qui legi. perso. stan. in iudi. ha. Ut nemo inui. agere. Ordine iudici Litis cotesta. plus peti Dilatio. Feriis. Jurisdi. om. iud. Qn impator inter pupil. Ubi de crimi. agi. opor. Ubi de pos. agi. opor. Ubi fideicomissa. pe. opor. Ubi coue. qui certu locu. Ubi in rem actio. Ubi de heredita. agi. Ubi de ratioci. Ubi causa stat agi debeat. Ubi qs de curia. Ubi sena. vel clari. Jn quibus causis mili. fori. prescrip. vti no pos. Ubi cause. fisc. Qn li. vnicuiq sine iudice se vi.

Querit. De ioffic. testo. Jn offi. doatioib. Jnoffi. doti.

Seruit. De seruitutibus et aqua vsufructu et habitatione et ministerio seruorum.

Petit. De petitioe heredi. Reiuedic. per qua petunt res singulares. Lege aqlia per quaz petit danuz datu. Consortibus eiusde litis vbi petit vnus pro alio. Noxali. actio. vbi petit damnuz per seruos

datū. Ad exhibendū. que est pparatoria ad rei vendicationē. Religiosis et sumpti. fune. vbi locus religiosus p rei vēditionē peti nō potest. l. si sepulchrum &c.

Occat. Familie hercifcun. i. hrditatis diuidende. Con. i. cōidi. vtri iudic. Finium regundo.

¶ Quarti libri rubrice

Actio contract⁹ testes q̃rta referantur.

Actio. De actionib⁹. et de obli. Ut actio. et ab here. et cōtra here. inci. ne vxo. p mari. ne filius pro patre. An seruus ex suo fac. Quando fiscus vel pua. Heredi. actio. Ex delictis defun. Consti. pecu. Rebus credi. et iureiuran. Si cer. peta. Suf fra. probi. seque. pecu. Condi. inde. Condi. ob cām Condit. ob turpem cām. Cōdi. furti. Cōdi. ex lege. Di gno. actio. Insti. et exerci. Qō cum eo q in alie. pote. Per q̃s pso. no. ac q. Ad sena. macedo. Ad sena. cōsul. velle. Nō nu. pe. Cōpēsa. Here. vel actio. vē. Actio ēp. et vē. Edili. actio.

Contractus. De cōmodato. Usuris nauti feno. De positi. Mandati. Si ser. extero se emi. māda. p socio. Cōtrahē. emp. et vē. Que res vē. nō pos. Que res ex por. nō deb. Eunuchus. Patrib⁹ q fili. distra. Rescin. vēditio. Qñ li. ab em. disce. Si ppter pub. pēsita. Si ne censu vel reliq. Pericu. et cōmo. rei vēdite. Si qs alteri vel si. Reb⁹ alie. nō alie. Cōmu. re. alie. Re alie. gerē. Pactis inter ēpto. et vēdi. Si ser. expor. pene. Si man. ita veneat ne p sti. Si ita mā. fue. alie. vt man. mōopoliis. nūdi. et marca. Uectiga. et cō. Noua vectiga. isti. nō posse. Cō merc. et merce. Rerum permu. Locato Jure emphiteotico.

Testes. De trib⁹ et aliis specieb⁹ pbationū. videlz. De probatio. Fide istrumēto. Cui adheret ri. Plus valere quod agitur.

¶ Quinti libri rubrice.

Quita dabit nuptas tutelarūq; figuras.

Nuptas. De sponsalibus. Si rectorpui. vel ad eū pertinentes spōsalitias dederint arras. Dona. añ nup. Nuptiis. Incestis et inuti. nup. Interdi. matri. interpu. et tuto. Si q̃cunq; pdi. potesta. Si nupt. ex rescrip. pe. Secun. nup. Si scōo nupse. mulier. Dotis pmissio. Jure dotiū. Rei vxo. actio. Pactis cōuen. tā sup dote q̃ super dōa. añ nup. Dote cauta nō nume. Dona. inter vi. et vxor. Repu. Solut. matri. quēadmo. dos peta. Si dos cōstan. ma. so. fue. Ne fideiuss. vel manda. do. dētur. Rex amo. Ne p dote mulier. bona quōdaz ma. abdicantur. Fūdo dota. Diuor. fac. apud quem liberi morari. vel edu. debe. Allē. libe. Concubinis. nati liberis.

Tutelarum. De testa. tut. Cōfirmā. tu. Le. te. Qui peta. Et breuit. psequere ferme vsq; ad finez huiusce. libri. Et vltra. xl. titulos huic ṽbo accōmodatos inuenies. quibus puidet minoribus circa tutores et curatores. Deinde subiungūtur alii quibus prouidet ipsis minoribus circa cōseruationē rerū suarū. Et sunt hi. de prediis et aliis re. mino. sine decreto nō alie. Quādo decreto opus nō est. Si qs ignorās rem minoris. Si maior factus alie. fact. sine decreto. ratihabit. Et finaliter de magistrali conueni.

¶ Sexti libri rubrice.

Sexta libertos testamēta notabo.

Libertos. De seruis fugi. ⁊ libertinis. Furtis ⁊ ser. corrup. Ope. liberto. Bonis liber. Si i fraudem patro. a liber. alie. fal. sit Obseq. patro. prestā. Libertis ⁊ eo. liber. Jure. aur. annulo.

Testamenta. De testa. militis. Qui testa. face. po. Testa. here. insti. Insti. ⁊ substi. ⁊ restitu. sub cōditio. fac. Impu. ⁊ alijs substitu. Necessa. ser. here. insti. Libe. pre. postu. here. instituen. Jure deliberan. Repudian. ⁊ asti. Here. Quemadmodum testamen. aperiā. Edic. di. adri. Si quis aliquem testamen. prohibue. His quibus vt indiguis. here. aufe. Codicillis. Legatis. Et quia in testamentis quandoq; verba ponuntur obscura. ideo est ibi titu. de verbo ⁊ re. signi. Si omis. sit causa testamen. Junge hic materiam bonorum possess. Aliosq; huius libri titulos pro arbitrio accipias.

Septimi libri rubrice.

i. septima.

Hepta manūittit pscribit p

i. appellat

cat aufert.

Manumittit. Manumittere ē suis libertatē dare. De vindicta liber. ⁊ apud cōsilium manumissione. Testamen. manumis. Le. fu. ca. tol. Fideicō. liberta. Dedit. liber. tol. Lati. lib. tollen. Cōi seruo māumissio. Ser. pig. dama. Ser. reip. manu. His q a non dño manu. Qui manu. nō pos. Qui nō pos. ad liber. pue. Quib9 ex cau. ser. p pre. liberta. acti. Junge. manumis. Cōmunia de manumis. Liberali causa. Asser. tol. Quibus ad liber. procla. non li. Ne de sta. defun. post quin. quera.

Prescribit. Et p hoc cōprehēditur ēt vsucapio. De long. tempo. prescrip. Pecu. eius q liber. me. Senatusconsul. claudia. Nudo iure quiri. Usucapione pro empto. Usucap. pro dona. Usucap. pro dote. Usuca. p here. Cōmunia de vsucapio. Usuca. transfor. Prescrip. longi. tempo. In quibus causis ces. long. tempo. prescrip. Quib9 non obijcitur long. tempo. prescri. Si aduersus credito. Quadrien. pscrip. Ne rei do. vel templo. vendi. tēpo. pscrip. sub mo. Prescrip. xxx. vel xl. an. Anna. excep. Alluuio. ⁊ paludi.

Prouocat. De appellatio. Tēpo. ⁊ repara. appella. Quādo puo. non est necesse. Quo. appella. non recipi. Si penden. appel. mors interue. His q p me. iud. non appella. Si vn9 ex plu. appel. Ui. de mo. pos. suc. appel. Ne liceat in vna eademq; causa tertio prouocare. Et quia appellationes emittū tur a sententijs ideo presupponendi sunt tituli de ipsis sententijs loquentes. Et sunt hi. De senten. prefec. preto. Quomodo ⁊ qn iudex senten. profer. debet. Senten. ex peri. recitā. Senten. ⁊ interlo. omnium iudi. Senten. que fine cer. quanti. p lata est. Senten. que pro eo quod intere st profe. Si a non compe. iudi. iudicatum esse di. Pena iudi. qui male indi. Sententiam rescindi nō posse. Fructi. ⁊ litis expensis Re iudi. Execu. rei iudi. Usuris rei iudi. Si plures vna sentē. iudi. fue. Quibus res iudi. non nocet. Comminatio. episto. Si ex fal. instru. vel testi

mo.iud.fit.

Aufert. Aufert & impedit questio status mota accusationē inchoari etiam inchoatam termina ri.l.si status.de ordine cogniti. Aufert vigorem priuileg. vel rescripti ipsum reddit nullum qui mentitur in substantiali causa vel principali motiuo.l. prima de collu.detegen. Aufert ius vsucapiendi iproba possessio.l.improba de acq. & restituenda possessione. Iste tñ titulus de acqui.& resti.possessione qui est singularis potest aptius intelligi per verbum prescribit. quod comprehendit etiam vsucapionem. quam aufert defectus tituli. vbi enim deficit titul.non procedit vsucapi.l.nec ex vera. de acquirenda. & retinen. posses.

Aufert sibi locum penitentie nec penitere potest qui confitetur quia confessus pro iudicato habetur. l. vnica.de confessis.

Auferre non potest frater fratri ius suumpaciscendo cū debitorib⁹ hereditarijs.l.si res inter alias acta. aufert sibi facultatem pronunciandi qui negocium ad superiorem refert.l.j.de relatio.& quasi per totum Aufert creditoribus suis facultatē conueniendi qui bonorum cessionem facit in ti. q bonis cedere pñt Aufert actor reo contumaci possessionem pro modo debiti declarati id est contra contumacem fit missio in possessionem solum pro mensura debiti declarati.vt patet in auctentica. & qui iurat. de bonorum aucto.iudic.possi.qui titulus est notabilis.

Aufert priuilegium fisci pecuniam alij creditori solutam.vt patet in.l. pecunia. de priuile.fisci cui adiungitur titu.de priuile.dotis.

Aufert creditor & reuocat hec que per fraudem alienata sunt. vt patet in titulo finali scilicet de reuocan. his que in fraudem creditorum alienata sunt.

¶ Octaui libri rubrice.

Pignorat octaua.iterdicit dat.stipulatur.

Pignorat. De pig.& hypote.In q.cau.pign⁹ ta.𝔓. Si alie res pi.da.iti. Que res pig .obl. pos. Qui potio.in pigno.ha. His q in primo.credito.lo.suc. Si anti. credi.pigno. vendi. Si res cum pigno.da.fit. Preto.pig. Si in cau.iudi.pignus cap. fit. Si pigno. pig. dat.fit. Partu. pigno. & omni causa. Remi. pignoris. Etiam ob cyrographa.pecu.pigno.tene. Distractio.pigno.Debito.vendi. pig. impe.nō pos. Si ven.pig. aga. Luitio pigno. Si vnus ex plu.here. Si pigno.conuen. Iure do.ipetran. Pa. pigno. Credito. euict. pigno. non ha. Et hmōi rubrice cōcernunt ius qd quis habet in rebus. Addamus per quandam similitudinem rubricas concernentes ius qd in personis habemus vt sunt. De patria po. Adoptio. Eman. libe. Ingra. libe. postl.reuer. Infan.expo. Infir . pe. celiba. Jure liberorum.

Interdicit. De iterdictis. Quorū bonoꝝ. Quoꝝ legato. Uñ vi. Si p vi vł alio mō absen.p turba.fit pos. Uti pos. Tab.exhi. Libe.exhi. Preca.& sal.iterdic. Edifi.priua. No. ope.nūcia. Ope. publ. Ratioci.ope.publi.

Dat. Pro donat. De dona. Dona. q sub modo. Reuoca.dōa. Dona.causa mortis.

Stipulatur. De contrahē. ₇ cō mit. sti. Duo. reis. stipulā. ₇ pmitten. Fideius. Noua ₇ delega. Solu. ₇ libera. Acceptila. Euictio.

¶ Si quid omissum sit: tu illud (cō formitate perspecta) p arbitrio ad aliqd supradictoꝝ reducere poteris.

¶ Noni libri rubrice.

Ultia multiplici ps crimi/na lege flagellat. i. punit.

Nonus liber. Codicis reva cri mia. varia punit incipiēs per rubricam. De his qui accusa. nō possunt. Accusa. ₇ inscriptio exhibē. ₇ itro. reis. Custo. reoꝝ Istos ₇ reliquos sequentes titulos per ordinem carmini superiori aptissimos iudicabis nisi distorto traharis iudicio.

¶ Et si nouem illa superius explicata tibi forsitā plixiora videnꝫ materiā ipsā totius Codicis quatuor suppositi versiculi enodare poterūt quos veterem castigantes impressionem sic imprimendos curauimus.

¶ Materia nouē librorū Codicis.

Sacrat prima. Secūda parat. Ius tertia dicit.
Cōtrahit ₇ qrta. Nubere quinta docet.
Testaꝫ sexta. Libertos septima ponit.
Pignorat octaua. Crimina nona premit.

¶ Alphabetum grecum grece ₇ latine expositum.

a	b	g	d
Alpha	Uita	Gama	Delta
α	β	γ	δ
e	z	i	th
Epsilon	zita	Ita	Thita
ε	ζ	η	θ
i	ckq	l	m
Iota	Cappa	Landa	Mi
ι	κ	λ	μ
n	x	o	p
Ni	Xi	Omicron	Pi
ν	ξ	ο	π
r	s	t	y
ro	Sigma	taf	ypsilō
ρ	σ	τ	υ
ph	ch	ps	o
Phi	Chi	Psi	Omega
φ	ψ	χ	ω

¶ Dipthongi greci

e	af	i	ef	i	u
αι	αυ	ει	ευ	οι	ου

Diuisio.

In nomine domini. ¶ Ista rubrica diuiditur i q̄tuor partes. Primo ponit inocatio diuini nois p quā de⁹ veneratur. Ibi i nomie dñi. Secūdo ponit de scriptio imperial' eī minis p̄prij & appellatiui tanq̄ causa efficiens. ibi. Imperator cesar. Tertio ponitur cui presens liber. dirigitur ibi. Cupide legum iuuētuti. Quarto ponitur quedam rubrica particularis ad nigrum proxime sequēs ibi: incipit p̄emium. Ange. Areti.

¶ Non continuatur ista rubrica: quia continuatio debet fieri ad proxima. l. ij. ff. de sta. ho. Unde cum sit principium nihil ante se habere potest ad quod continuetur. §. discipuli. versi. in reliqua. in proemio digestorum. & l. proximus. ff. de verbo. sig. Christoforus porcus.

¶ In nomine dñi nr̄i iesu xp̄i [a] Imperator cesar [b] flauius [c] iustinianus [d] alemanicus [e] goticus francus germanicus atticus alanicus vandalicus africanus pius [f]

Nois diuini iuocatō tria bona facit.

a ¶ Iesu christi. Ex hoc nota q̄ christianus fuit: al's non posset imperare. i. imperij iurisditionem exercere: vt in auten. iusiu. quod prestatur in prin. ibi. Et communicator ecclesie. col. ij. vbi dicitur q̄ quilibet administrator debet iurare se esse communicatorem sancte catholice ecclesie. sic & al's incipit. vt. C. de offi. pre. pre. af. l. in nomine domini. & in auten. de armis in prin. col. vj. Ex hoc enim sequitur bonū initium: melius medium & optimus finis: vt in autentica. quo modo oportet epis. in prin. col. j.

Cesar vñ dī. Luc. ca. ij.

b ¶ Cesar. A cesare augusto qui regnabat tempore natiuitatis xp̄i. Uñ illud. Exijt edictum a cesare augusto vt describeretur vniuersus orbis. i. vt quilibet estimaret bona sua: & exinde quilibet imperator dictus est cesar.

¶ Additio Uel meli⁹ a iulio cesare eius auunculo s̄m. Bal. ioan. fa. & Xp̄o. hic Uel dicitur cesar q2 fuit cesus ö vētre mris sue.

¶ Addi. Et no. q̄ debet coronari triplici corona: scilicet ferrea: argentea: & aurea: de qua in cle. j. de iureiu. Et an gesta per ipsum ante coronationem teneant communiter determinatur q̄ sic. vt per Ange. & do. Cristo. hic.

c ¶ Flauius. Quia erat de familia flauiorū: vel quia deuicit flauios: vt dixi. ff. eo. in prin.

¶ Additio. Alij habent flauius: quia talis erat coloris: nam erat flauus id est Ruffus sicut fuit dauid rex vt legitur Reg. xvij. c. vlti. & io. fab. vt h ipse dicit. & ego qui hoc scripsi

d ¶ Iustinianus. Quia fuit filius iusti. vt. j. de dona. §. est & aliud. et j. quib⁹ nō est per. fa. te. §. pe. Sed in decre. ż. di. xvj. habeo librū. vbi dī q̄ fuit fili⁹ ꝯstātini. S3 forte ibi loquitur de alio iustiniano q̄z hic. Uel dic q̄ fuit filius constantini q2 successit ei in regno. Uel dī a iustitia quam semper coluit & subditis iniunxit colendā. vt. C. de sum. tri. & fi. catholi. l. j.

e ¶ Alemanicus: hoc nomen: & omnia sequentia nomina sunt ab euentu sibi imposita. vt puta quia vicit alemanos: & sic de alijs: vt i aut. de here. & fal. in prin. colū. j. & hec sunt omnia nomina prouinciarū quas deuicit.

f ¶ Pius a pio antonio. vt in aut.

✝ nec glosē iuripi a... ex hoc ... gutre q̄ reg ... tra ... perto q2 blo quit ö qdam trācia q̄ est i alemania de qua ex tra de spōsa. li. c. j. Jo. fa.

vt lib. de cetero. colum. vi. §. si quis autez. al's est. §. facim⁹ aut. Uel pi⁹ a pietate animi. vt. C. de sum. tri. ⁊ fid. cat. l. j. in princi. ⁊. C. de nup. l. imperialis. ⁊. C. de cadu. tol. l. vni ca. vl. rñ.

a ℭ Filix a virtute animi. vl' felix. i. ꝓsper. q̄a omnia si bi ad vo tuz succe debant. b ℭ Jnclit⁹. A ge stis ma gnificis. Accursius.

c ℭ Uictor Jn fugando hostes. Accursius.

d ℭ Triūphator. post victoriā. glo riosus ei erat: ⁊ magnifica gesta sua

e ℭ Semper augustus. Quia hu ius debet esse propositi quilibet im perator vt augeat licet hoc semper non faciat ✠ sic in diffinitione ma trimonij. vt. j. de pa. po. in prin. li cet interdum diuidatur. vt. C. de re pu. l. consensu. sic in diffinitione iu stitie vt. infra. de iusti. ⁊ iure. in prin ci. secundum Joā.

✠ Si cuti fu it i do natio ne fcā ꝑ ꝯstā tinum pape silue stro ⁊ videt̄ ñ vale re: sed ꝯ riuz tenet gl. i. l. ij. §. cuz vz bez ō of. p̄. vr. illa ē com mūior

Additio. Augustus hoc est sacer ⁊ maiestatis plenus ⁊ non augustus ab augendo: vt hic voluit glo. cui⁹ ⁊ suorum sequacium errorez dicit esse ridiculum. Nicolaus perotus in suis commentarijs epigrāmate. iij. in verbo cesar.

f ℭ Cupide leguz iuuē. s. mittit suaz gratiam: ⁊ hunc lib.

g ℭ Jncipit. More recte scriben tium ꝑmittit proemiuz: in quo red dit lectorē attentum: docilem: ⁊ be niuolum. Attentum: cum dicit sum mis vigilijs. nā ꝑ hoc q̄ ip̄e vigila uit reddit nos attētos vt vigilare d̄ beamus: nam ius ciuile vigilanti bus scriptum est: vt. ff. que in frau. cre. l. pupillus: in fi. ⁊ ibi: summa ꝓ uidentia. vt. j. proxi. §. docilē. cum dicit ⁊ cū sacratissi mas con stitutiōes ā tea ꝯfu. ⁊c. vt. j. e §. oēs. do cilem eū facit q̄a summaz rei breui ter cōpre hēdit. nā per hoc q̄ ipse abbreuiauit: poterunt am modo facilius edoceri. Beniuolū. i. bone voluntatis ad addiscendū: vbi dicit: ⁊ quod in priori tēpore. ⁊ ibi summa itaq̧ ope. vt. j. eo. §. cū q̧ in fi. ⁊. §. summa itaq̧ ⁊c.

Felix[a]. inclit⁹[b] victor[c] ac triūphator[d] sēp august⁹[e] Cupide[f] leguz iuuentuti.

ℭ Jncipit[g] pemiuz institutionū

ℭ Pro sustētatōne ⁊ gubernatiōe rei publice duo sūt necessaria vz leges ⁊ arma hoc dicit vsq̧ ad. §. Quorum

Imperatoriā maiestatē non solū

Jmpatoriā. ℭ Diuidit in tres ꝑtes ꝑrīcipales totū hoc ꝓemiū vsq̧ ad finē. lz Jo. placē. diuidati q̄nq̧. Nā primo ponit in quib⁹ dz versari impator. Scdo ponit qualr iustinian⁹ illud adimpleuit. Tertio nos ad studiū exhortat̄: ostēdēdo fruct⁹ q se quuntur ex assiduo studio. Scda ibi. in §. quorum. Tertia ibi. summa itaq̧. Jterum prima diuidit̄ in duas partes: quia primo ponit dictum. Secundo ponit tres causas. Secunda ibi vt vtrūq̧. Diuisio

ℭ Jmperatoriā. Casus. ℭ Cōtingit autem quadā die q̄ venit ante p̄sentiam iustiniani q̄dā laicus: qui tracto pileo ⁊ flexis genibus in p̄sentia dn̄i iustiniani talia verba dixit. Dn̄e non habeatis ꝓ malo id q̄d vobis dicā. Imperator ridens

dixit. Dicas mihi quid tibi place-
bit nõ moleste ferã. Dicit illi laic⁹.
Dñe imperator valde miror ex eo
quod facitis. ⁊ oẽs etiã mirantur:
vos estis miles ⁊ quilibet impera-
tor est mi
les. vt. ff.
de testa.
milit. l. j.
vbi impe
rator ali-
os milites appellat commilitones.
Ex quo ergo estis miles armis de-
betis intendere ⁊ non legibus. ⁊ ta
men contrarium facitis: qr legibus
tm̃ intenditis. Fecistis eñ fieri vnũ
codicem ex antiquis tribus codici-
bus scilicet. Hermo. theo. ⁊ grego.
ex alijs extrauagãtibus. cõstitutio-
nibus. Item fecistis cõpilari librũ
digestorum seu pandectaꝝ ex anti-
quis voluminibus desperatis. Itẽ
precepistis tribus viris peritis. scꝫ.
Tribuniano. Theodosiano. et Do-
rotheo. vt librum institutionum cõ
ponerent. Dicite ergo mihi quare
hoc facitis ⁊ quare intenditis legi-
bus tantum ⁊ non armis: cum sitis
miles et sic armis debetis intende
re. vt. C. de iure delib. l. fi. circa. prin
ci. Ad hoc respondet benigne impe
rator assignãs duo tp̃a scꝫ tp̃s belli.
⁊ tp̃s pacis. Et dicit. Fili mi sic tibi
respondeo. Decens est vt quilibet
imperator sit munitus his duob⁹
temporibus. s. armis et legibus. ⁊
hoc iõ qr si his duob⁹ tẽporibus est
munitus impator vtrũqꝫ tp̃s pote-
rit recte gubernare. ⁊ tp̃s belli ⁊ tp̃s
pacis. Nam tp̃s belli gubernabit
p arma ⁊ vsum armorũ: ⁊ sic efficiet
victor ⁊ triumphator. Tp̃s autem
pacis gubernabit p legẽ ⁊ vsũ legũ
⁊ sic puniet maleficia delinquentiũ
⁊ per h fiet religiosissimus ⁊ sanctis
simus maleficia puniendo quia val
de religiosũ est ⁊ sctm̃ punire ma-

**armis decoratã [b]
sed etiam legibus
opꝫ [c] esse armatã [d]
¶ Et vtrũqꝫ tp̃s
⁊ belloꝝ ⁊ pac[f] recte
possit gubernari[g]**

leficia siue malefactores. Et h in pri
ma parte vsqꝫ ibi. Quorum.
a ¶ Maiestatẽ. i. iperatorẽ q est i
maiestate. vt. C. de le. ⁊ cõsti. l. digna.
Addito. Idem i alijs ducib⁹ ⁊ ba-
ronibus:
vt subie-
cti i eos
cõspiran-
tes tenea
tur maie
statis crimine sm Joannẽ fabri h
Similis est loquẽdi ornatus. ⁊. qui-
bus mo. ius pa. po. sol. §. filius: ibi
impatoriã celsitudinem. Et nota q
antipophorizat respondendo ad ta
citã questionẽ. hanc. s. quare impa-
tor non facit quod suũ est. s. armis
intendere: cũ milites magis arma
scireqꝫ iura oporteat. vt. C. de iu. de
li. l. scimus. ad quod respondet. Im
peratoriam maiestatem ⁊c.
b ¶ Armis decoratam. Queritur
quare quod erat armorum attri-
buit legibus: ⁊ econtra? Rñdet vt
ostenderet alterũ alterius auxilio
semper egere. vt. C. de iusti. co. con-
fir. in prin. ⁊. ff. de rei vẽ. qui. restitue
re. Uel dic proprie ponit: nam ar-
ma sunt ad decorem: leges sunt ad
armandum. vnde di militant nam
qꝫ ⁊c. vt. C. de aduo. diuer. iudi. l. ad
uocati. Et leges dicunt armare ho
mines. vt. C. ad. l. iul. de adul. l. cum
vir nubit. Uel ideo posuit vt euite-
tur malus sonus verborum. scilicet
cacephaton. i. turpis sonus:
c ¶ Oportet. i. oportunum est.
d ¶ Armatam. s. ad hanc vtilitatẽ
que sequitur. Accursius.
e ¶ Et bellorũ. Et sic quo ad vsum
armorum.
f ¶ Et pacis. Sic quo ad vsum le-
gum. Accursius.
g ¶ Gubernari. Alterum legibus:
scilicet tempus pacis. alterum ar-
mis. scilicet tempus belli.

¶ Additio. Quo tempore non dz rigor seruari omnino. vt extra de transac.ca.fin.et.xxi. dis.ca. sciens in fi. Et quod dicit glo. intelligitur scilicet de facto secundum Jo.fab. vel vt pl'rimuz fz Ang. hic per.l.naz ad ea.ff. de legi. als alter alterius. auxilio sēper indiget.

Calū-niatorū punitio

a ¶ Et princeps scilicet imperator.

b ¶ In hostilibus. Qui sūt hostes dicitur.ff. de capti. ⁊ postli.re. hostes.⁊.ff. de vbo.signi.l.hostes.

c ¶ Per legitimos tramites.i. leges que sunt via gradiendi: sicut tramites eundi.fm Joannē. Bene dico calumniātes puniri per leges nam in criminibus siue ordinarijs siue extraordinarijs ad similitudinem supplicij punitur calumniator.vt.C. de ac.l.fin.⁊.ff.ad tur.l.⁊ in priuatis.vbi dicitur.j. in priuatis in extraordinarijs criminibus oēs calūniosi pro qualitate admissi plectuntur. Item in ciuilibus: modo pecuniaria pena: modo sacramēto calumnie, modo nota infamie. vt.j.de pe.te. liti. per totum: vt.j. de acti.§. si quis agens.⁊.C. de plus peti.l.vnica.⁊ de iudi. propterandum.§.⁊ siquidem. vbi punitur contumax in expensis. Uel dicitur ꝙ septem genera penarum vocat legitimos tramites: vt.ff.de peti.l. vj.in fin.⁊.l.vij.et.viij. Uel dic ꝙ magistratus vocat tramites per quos iura redduntur. nam parum valeret iura eē in ciuitate nisi essent qui ea executioni mandarent. vt.ff.de ori.iu.l.ij.§.post originem. q puniunt in criminalibus puniunt ⁊ in ciuilibus: ⁊ expensis: ⁊ in viatico.vt.ff.de iudi.eum quē.que vltima verior ē. Accur.

Magistratus sūt trami-tes le-gitimi

⁊ priceps ª romanus victor existat nō soluz in hostilibᵒ ᵇ prelijs: sz etiā per legitimos tramites ᶜ calumniātiū ᵈ iniqtates expellat. ⁊ fiat tā iuris religiosissimᵒ ᵉ ꝙ victis hostibus triūphator magnificus.

¶ Circa arma ⁊ leges dicit iperator se vigilasse. h dixit. Angelus.

¶ Addi. Ueriᵒ videtur ꝑ tramites.i. semitas quia sicut occurritur per semitas fugiētibus. sic per leges calumniantibus.⁊ facit extra in proemio decre. Jo.fa.

d ¶ Calumniantiū. Calūniator ē qui falsa crimina scienter intendit vt.ff.ad turpil.l.j.in prin.⁊ facit ad hoc.ff.de his qui no. infa.l. athletas.§.calumniator. Calū-niator

¶ Additio. Qui in ordinarijs criminibus punitur similitudine suplicij in extraordinarijs motu iudicis.vt not.in.l.fi.C.de transac.Ang. Quid autem sit preuaricator ⁊ tergiuersator dicitur in predictis legibus.

¶ Additio. Tamen hic calūniantium capitur generaliter pro omnibus delinquentibus.

e ¶ Religiosissimus. Nota quē fieri religiosuz p leges: nā ipse sunt sacre.vt.C.de legi.⁊ cōsti.l. leges.

¶ Additio. Religio eñ dicit a religo religas. vnde cum leges voluntates hoīm religent ⁊ coartēt ad iuste viuendum faciunt hominem religiosum. et est fi. ff. de legat. ij. l. vnum ex fa.§.fi. Jo. fa. Item nota hic quatuor proportionabilia.s. arma vsus armoꝝ: victoria: trivphus Item leges: vsus legum: calumnie

repulsio: iuris religio.

Additio. Naz sicut se hñt arma & vsus armoꝝ ad victoriã sic victoria ad triũphũ & sicut leges & vsus legũ ad calũnie expulsionẽ ita calũnie expulsio ad religionez ioan. fa. ℗ cáu.

Quoꝝ Diuiditur in duas partes. Primo dicit ꝙ imperator perfecte se habuit circa arma: & circa leges. Secundo h suum dictum probat ab effectu. Secunda ibi: & bellicos. Item secũda subdiuiditur. Nam primo exẽplificat qualiter se habuit circa arma. Secundo circa iura. Secunda ibi: omnes vero populi. Angelus.

Quorum. Casus. Adhuc stabat laicus ante principem. & iteruz quesiuit. Domine imperator dicite mihi si quilibet imperator debeat esse munitus his duobus temporibus. s. armis & legibus: & vos domine iustiniãe qualiter estis munitus his duobus temporibus. Respondet mixtim certe sum vtroqz tempore munitus. s. armis & legibꝰ Nã circa arma probe me habui & circa leges diutius vigilaui & hoc in secũda parte vsqz ibi. Et bellicos.

a Quorum vtrãqz. si ista debent esse in pricipe tu iustiniane quid fecisti? Respon. quorum vtrãqz.

b Cum summis vigilijs. i. cũ summo labore quo ad leges. nam ius ciuile vigilantibus & non dormientibus scriptum est. vt. ff. que in frau. cre. pupillus. in fi. Accur. Uigilãtibꝰ iura subueniũt.

c Prouidẽtia. scilicet quo ad arma. & nota tres esse hominis status memoriã pteritorũ: scientiã presentium. & prudentiã futurorum.

Additio. Unde seneca. De quatuor virtutibus. Si prudens est animus tuus tribus temporibus dispensetur. presentia ordina: futura preuide: preterita recordare. Joan. fabri.

d Annuente deo. Deo gratias refert: cuius auxilio triũphuz meruit obtinere. vt C. de offi. pre. pre. africe. l. prima in principio.

e Et bellicos. Quod cõiunctim dixerat dicendo vtranqz viam &c. nunc diuidit dicendo primo qualiter se habuit circa arma. Accur. ℗ cáu.

Et bellicos. Casus. Incipit tertia pars in qua sic forma casum Et stabat adhuc laicus coram principe iustiniano imperatore & dicebat. Dicite mihi qualiter circa arma vos habuistis probe: quia dixistis. s. prox. §. ꝙ circa arma vos habuistis probe & qualiter circa leges quia. s. prox. dixistis ꝙ circa leges diutius vigilastis. Iustinianus respondet dicens primo qualiter circa arma habuit. Et dicit si vis scire qualiter circa arma me habui: queras ab inimicis meis quos subiugaui & superaui et deuici. Et queras ab omnibus de prouincia que appellatur affrica. Quia debes scire ꝙ antiquissimo tempore illa prouincia scilicet affrica. et alie innumerabiles prouincie erãt subiecte imperio romano: & romani perdiderunt illas prouincias et steterunt ille prouincie longissimo tempore extra iurisditionẽm romanorum scilicet per spacium cv. annorum et tandem ego iustinianus per meam probitatem: valentiam et sapientiam recuperaui eas et subieci imperio romano et hoc i tertia parte vsqz ibi. Oẽs.

> Quoꝝ vtrãqz[a] viã cũ sũmis[b] vigilijs: sũmaqz puidẽtia[c] ãnuẽte[d] deo perfecimꝰ. Et bellicos[e] quidem

Barbari.

a ¶ Barbarice barbari sunt qui extra romanum imperium sunt et maxime hostes.

b ¶ Deducte. de novo.

c ¶ Tam affrica. Sub qua multe provincie continentur.

d ¶ Provincie.

Ordo litere.

Sic construe: taz affrica quam alie innumerabiles provincie iteruz addite. i. adiuncte ditioni romane. idest iurisdictioni nostroque imperio post tanta etc. ✠ protestantur nostris victorijs a celesti numine prestitis nam iste provincie prius fuerunt de romano imperio. post defierunt et post centuquinque annos redierunt: ut hic. et hoc innuit quando dicit iterum.

✠ Id est pro testimonijs sicut cuz sit notorium. cuius occasione hoc plene examinat materiam notorij jo. fa.

sudores nostros barbarice[a] gentes sub iuga nostra deducte[b] cognoscunt et taz affrica[c] quam alie innumerose provincie[d] post tanta temporum spacia nostris victorijs a celesti numine prestitis iterum ditioni romane nostroque addite imperio protestantur. ¶ Omnes[e] vero populi legibus tam a nobis promulgatis[f] quam compositis[g] reguntur. ¶ Et cum

¶ Additio. Que dictio proprie sumpta significat bis. ut hic. et ff. de verbo. obliga. fideicommissa. §. si quis decem. Improprie vero plures significat ut. ff. de eden. l. veluti. §. hec vox Angelus. Et quando dicit. et post tanta temporum spacia. etc. ut. C. de offi. pre. preto. afri. l. j.

e ¶ Omnes vero. Usque huc dixit qualiter bellicam curam habuit: nunc qualiter legalem. Accur.

¶ Omnes vero. Casus. ¶ Incipit quarta pars in qua dicit imperator Justinianus qualiter circa leges se habuit dicens laico qui assistebat coram eo Fili mi quia circa leges me habui quod quasi omnes homines de mundo utuntur legibus aliorum imperatorum: quas leges in melius reformavi. Ecce erant enim olim tres codices. scilicet hermogenianus. Theodosianus. Gregorianus. et alie constitutiones extravagantes sparsim posite per quaternos et leges predictoruz trium codicum et aliarum constitutionuz extravagantium que valde errant confuse: ego Justinianus ex illis tribus codicibus et ex alijs extravagantibus constitutionibus feci fieri unum codicem clarum et elucidatum. Secundo loco ego Justi. habui respectum ad aliqua volumina desperata et immensa seu prolixa et infinita. et ex illis voluminibus desperatis compilari feci libruz digestorum seu pandectarum. et quasi per medium profundum vadens iam per dei gratiam adimplevi illud opus digestorum seu pandectaruz. et hec in quarta parte usque ibi. Cumque.

f ¶ Promulgatis. Scilicet a nobis: et dic de novo. Et est promulgare equitatem rudem et naturalem occultam iuris laqueis innodare. Componere autem est difficile promulgata in ordinem compendiose redigere. Vel dic quod promulgare legem est eam condere: et conditaz recitare: proferre: pronunciare: patefacere: prodere: vel manifestare Sed componere proprie est disponere. Et constituere est quasi simul ponere ut patet in glosa sequenti.

g ¶ Compositis. Scilicet ab alijs

quas reformauimus ĩ melius. Uel dic compositis a nobis quasi diceret compilatis a nobis: quasi simul positis a nobis quales sunt leges.ff.⁊.C.⁊ aliorum imperatorum suas eim.

descendit temporibus: ita esse confusum vt in infinitum extendatur et nullius humane nature capacitate concluderetur.vt.C.de vete.iur.enuclean.l.j.in principio. Accursius.

et promulgauit ⁊ cõposuit.

Additio. Et hanc differentiaz notãt io. de platea et Joan. fabri hic pro statutis que debent proprie et stricte intelligi.

sacratissimas constitutiones: antea confusas [a] in luculentam ereximus consonantiam [b] tunc [c] nostram extendimus curam [d] ad immensa [e] veteris prudentie volumina. et opus desperatuz [f] quasi per mediuz profundum [g] euntes celesti fauore [h] iam adimpleuimus [i].

h Celesti fauore Subaudi mediante.

i Adimpleuimus. Post digesta ergo ⁊ post primam compositionem codicis (quem non habemus) factus fuit hic liber. tamen ante compositionem secundi codicis quez habemus. vnde qd hic dicitur: quandoqz per codicez corrigitur: vt facit de annovtili qui obtinet ẜm hunc librum: et in restitutione minorum ⁊ maiorum. vt infra. de aci. §. rursus. secus est per codicem in dictis restitutionibus vt.C.de tempo. in integrum restitutionis.l.finali. Itez in secunda eius cõpositione facit mentionem institutionum iam compositaruz.vt.C.de emẽ. insti.co.⁊ secunda eius editione.l.j. Accursius.

Institutões facte sũt ante codicez

a Confusas scilicet. in tribus codicibus positas. gregoriano: theodosiano: ⁊ hermogeniano. vt.C.d no.co.componen.l.j.in principio.

b Consonantiam.s. in vnum codicem quẽ non habemus: sed ex eo factus est iste quez habemus vt.C. de vete.iur.enu.circa prin.

c Tunc id est statim post compositionem illius codicis: fecimus digesta.

d Curam. Ut nulla contrarietas posset reperiri: nullaqz superuacua similitudo. vt.C.de ve.iu.enuc. circa principium.

e Ad immensa. Nam erant tricies centena milia versuum id est legum. vel. §. vel. responso. ⁊ duo milia librorum: ⁊ alie multe leges. vt.C.de ve.iu.enucle.l.ii.§.omnia. ⁊ in proemio.ff.§.⁊ antea.

f Desperatum. scilicet a constantino. nam constantinus voluit hoc facere sed non potuit.

g Profundum. Reperit enim omnium legum tramitem qui ab vrbe romana condita ⁊ romuleis

Additio. De hoc etiam casus. in.l. meminimus. in principi. C. de legi. here. vbi textus facit mentionem de hoc libro. facit.l.j.C.de vete. iure enucleã. quod not. quasi aduersarẽtur adinuicez: debes magis stare legi. C. tanqz vltime: qz huic libro: nisi in illis legibus d qbus hic fieret mentio. Angel. Enucqz.

Diuidit in duas partes. Primo ponitur qualiter mãdauit fieri hũc librum; Secundo ponit causas ꝓpter quas, Scđa ibi. vt liceat. An.

Diuisio.

¶ Cōtinu. Casus. ¶ Ibi incipit quīta pars in qua intendit adhuc dicere imperator Justinia. qualiter circa leges se habuit ꝛ dicit. Audi fili mi: condito codice digestorum nolui adhuc quiescere: sed misi pro tribus sapientib⁹ curie mee scilicet ꝑ tribuniano q erat docto. legum ꝛ in dignitate questorie tunc positus. Item misi pro theo. ꝛ doro. qui erant illustres viri ꝛ antecessores nostri qꝛ forte fuerāt cū precedentibus imperatoribus qui tres viri de tribus poterant cōmendari. Primo de solertia: quia valde intenti et solliciti erant circa artem legalem. Secundo de scientia. quia valde erant sapientes. Tertio de fidelitate quia precepta mea efficaciter suscipiebant et ad effectum fideliter perducebant: sicut iam multotiens vidi et exemplo cognoui: et cum fuerunt in presentia mea ego rogaui eos et precepi eisdem vt mea auctoritate et meis suasionibus librum institutionum. idest instituta componerent quod fecerūt. Et hic liber institutionum fuit bonus triplici ratione. Primo fuit bonus ad hoc vt rudes scholares qui proponunt audire iura tum primitus studeāt in istis constitutionibus a me Justi. compositis: non autem studeant in antiquis constitutiōibus que fabulas continent. Iste eñ constitutiones vtiles sūt quia nihil inutile continent. ꝛ nihil perperam. i. male positum vel iuri cōtrariū ꝛ nihil iniustitatum: sed continent solummodo ea que sunt vtilia ꝛ iuri consonantia ꝛ quotidie emergētia seu euenientia ꝛ accidentia. Secundo bonum fuit hunc librum institutionū componere quia scholares rudes volētes studerꝫ i his institutionib⁹ plus scient et addiscēt in vno anno q̄ꝫ oli addiscerent vsqꝫ ad quadriennium quādo ab antiquis institutionibus suum studium inchoabant siue incipiebant. Tandem in fine huius partis quinte dirigit sermonem suum imperator Justi. iuuenibus siue scholaribus rudibus occasione quorūꝫ istum librum institutionum fieri fecit dicens. O iuuenes principiū legalis scientie habetis a me. Justi. scilicet librum institutionum ꝛ quē legalis scientie. similiter a me habetis. scilicet codicem quē feci fieri ex tribus codicibus ꝛ alijs extrauagantibus constitutionibus: quia primo anno studij leguntur instituta. ꝛ vltimo anno studij legitur codex. ꝛ ambo sunt libri imperiales seu imperatoris ꝛ a me Justi. compositi. Et sic debetis vos iuuenes valde gaudere tāto honore: qꝛ principiūꝫ ꝛ finem studij habetis a me Justinia. et hoc in quīta parte vsqꝫ ad. §. Igitur.

¶ A trib⁹ viris illustrib⁹ iubēte iustiniano liber īstitutionū ꝑ facili iuuenū eruditiōe cōposit⁹ ē. h. d. Ang.

¶ Cōsꝫ [a] hoc [b] deo ꝑpicio [c] pactū est: [d] tribuniano viro magnifico: magistro ꝛ exquestori [e] sacri palacij nostri

a ¶ Hoc. s. volumē ffor. ꝛ codicis.
b ¶ Deo ꝑpicio. i. deo coadiuuāte
c ¶ Peractum est. i. completum.
d ¶ Tribuniano hoc nomē ꝛ ꝯsequētia sunt datiui casus: ꝛ ēt dictio conuocatis: ꝛ construuntur cuꝫ illo verbo inferius. mandauimus.
e ¶ Exquestori. Pro suo simpplici

Questor dicit tripliciter. ✠ Et hi iure diuersis nominibus nuncupat. s. susceptor τ opinator vt C. de suscep. τ archi. l. nisi opinatores. lib. x.

ponitur. s. questori. Nota ꝙ tribus modis dicitur questor. Primo ille qui querebat pecunias tributorum per mundum et seruabat ✠ Secundo ille qui preerat capitalibus causis. Tertio q stabat vt legeret libros principales. qui candidatus principis dicebatur. et ita hoc tertio modo accipio hic: vt. ff. de offi. questoris. l. j. in fine. τ de ori. iu. l. ij. §. deinde cum erarium. Uel dic ſm Joan. ꝙ iam fuit in illo officio: sed nunc non est inde exquestor i. intra questuram positus. Uel dicas tertio esse nomen dignitatis vt exconsul. vt. C. de aduoca. diuer. iu. l. petitionem. ibi egredientem.

Additio. Iste tamen expositiones recidunt in vnum: quia extra administrationem positus quis retinet dignitatem. C. vt digni. or. ser. l. j. τ. ij. ſm Joannez fabri τ Angel. hic.

a Necnon. Nota due negationes faciunt vnam affirmationem: vt hic τ. ff. de verbo. sig. l. duobus.

Imperiū merū certis dignitatibus ē ɔcessum.

b Illustribus. Quatuor sunt ordines dignitatum maximi: vt superillustres. magni: vt illustres. medij. vt spectabiles. minimi vt clarissimi: quos specifica: vt in auten. de ap. §. j. ij. iij. et. iiij. col. iiij. τ in auten. vt ab illustribus. et qui supra eos sunt col. v. Sunt τ infimi vt defensores ciuitatum τ magistratus municipales. τ isti non habent merum imperium.

Additio. Et ideo potestates τ rectores ciuitatum non deberent posse ingerere penam sanguinis quāuis contrarium de facto obserue-

necnō^a theophilo τ dorotheo viris illustrib^b añcessorib^c nris (quorū^d omniū solertiam τ legū scientiā τ circa nras iussiones fidē iaz ex multis

tur vt hic per angel. Sed superiores sic. Unde versus. Illustris primus: medius spectabilis: imus. Ut lex testatur clarissimus esse probatur. Et superillustris preponitur omnibus istis.

e Antecessoribus. Scientia vel etate: vel quia fuerant precedentibus cum imperatoribus.

d Quorum. Hic est interpositio vsqz illuc: conuocatis τc. Et nota ꝙ in tribus hic commēdantur qui sunt huic arti intenti. Primo in solertia id est in cautela vel ingenij scientia. vt. l. j. C. si ma. fac. alie. fac. sine decre. ra. ha.

Additio. Est ei solers sollicitus vigil. astutus: sagax: τ industrius vt dixit Joannes andreas in capitulo. j. de offi. delega. in clemen. Dicitur autem solers a solon quod est totum: τ ars artis: quasi totus ex arte consistēs. vt est doctus aduocatus: qui sepe publicis ac priuatis in rebus lapsa erigit sua industria causam perditam restaurans: fatigata reparat: litibus multo tempore protractis finem imponens. et quemadmodum miles strenuus clipeis τ toracibus rempublicam: sic aduocatus peritus gloriosa voce τ solertia parentesqz saluat τ protegit. C. de aduoca. diuer. iudicum l. aduocati. Finis additionis. In legum magistra scientia. Eligendus est enim talis magister qui in se laudabilem vitam probis moribus monstrabit: τ docendi peritiam: facundiam dicendi interpretandiqz subtilitatem τ copiam disserendi se habere patefecerit. vt. C. de

Magister q̄lis esse dz.

Presū prō ex varijs sumit

Presū profes. qui in vi. con. l. item. l. j. libr. xij. Item in fidelitate. nam ex quo hactenus fideles extiterunt: presumitur pro eis. ff. de re mili. l. non omnes. §. a barbaris. de preteritis enim sumimus coniecturam ad futura. ff de accu. l. sicuti. § eiusdez ⁊ quando, ꝙ occultam coniecturam sumimus ad preteritum: vt C. ad. l. iulia. de adul. l. si quis adulterij. ¶ Additio. Uide glo. in capi. scribaz. de presumptio.

rerum argumentis[a] accepimus[b] conuocatis): mandauimus[c] specialiter: vt ipsi nostra auctoritate nostrisque suasionibus[d] institutiones[e] componerent. ¶ Ut liceat vobis[f] prima legū cunabula[g] nō ab antiquis fabulis[h] discere: sed ab imperiali[i] splēdore appetere: ⁊ tam aures quam anime vestre nihil[k] inutile nihilque perperam[l] positum sed quod in ipsis[m]

a ¶ Ex multis rerum argumentis idest ex multis rebus vel negocijs que sunt argumenta. Unde dicit prouerbium. Opus laudat magistrum. sic in auct. de monachis. §. sancimus. col. j.

Prouerbium.

b ¶ Accepimus. i. recepimus.

c ¶ Mādauimus. i. precepimus.

d ¶ Suasionibus. In bona parte accipe alias in mala accipitur. l. ff. de seru. corrup. l. j. §. persuadere. et C. de fur. et ser. cor. l. si quis persuaserit.

e ¶ Institutiones. Ideo sic dictas quia in statum romani iuris nostrā erigunt intelligentiā vt. ī. titu. j. §. his igitur. ¶ Additio. Adde ꝙ instituta ⁊ institutiones differunt. Instituta enim boni mores sunt: consilio ⁊ ratione sumpti. institutiones vero sunt preceptiones quibus instituuntur ⁊ docentur homines vide Laurentium vallam. in libro elegantiarum. libro. iiij. capitulo. xj.

f ¶ Uobis loquitur iuuenibus.

g ¶ Cunabula. Per simile loquitur quia sicut in cuna infantes primo morantur: ita iuris acceptor instituta primo leger debet sic ff. de offi. pre. pretor. l. j. §. his cunabulis.

h ¶ Fabulis. Quia in antiquis institutionibus erāt fabule: que fabu. nec vera nec verisimilia continebant ḃm Tullium. ¶ Additio. Et ideo tangit hic Angelus quibus libris sit fides adhibenda.

i ¶ Ab imperiali splendore. idest ab imperatore qui splendet. ¶ Additio. Uel dic. Ab imperiali splendore id est ab imperialibus constitutionibus: que splendere dicuntur. Joannes fabri qui hic disputat an cause possint committi viris ignaris litterarum: concludens ꝙ sic. si tamē alias habeant factorū experientiam.

k ¶ Nihil inutile. Quo ad animum. vel nihil inutile id est inusitatuz: vt patet ex eo quod dicit. ī. proximo: sed quod ⁊c.

l ¶ Perperam positum. quo ad aures. Uel dic. id est male posituz ⁊ contra ius.

m ¶ In ipsis. Id est in ipsa rei veritate: vel in his que quotidie emergere possunt. Non autem inueniuntur hic ea que non

possunt euenire: quia de his non curant legislatores. vt in autentico. vt sine prohibitione matrices debitrices et creditrices. §. quia vero. collatione. vij. et. ff. de legi. et senatuscon. sultis. l. iura. et. l. sequenti. Accursius.

a ¶ Legerent. Nam et olim a principio legebat imperiales constitutiões: scilicet institutiones antiquas vt in proemio. ff. §. discipuli.

rerum obtinet argumentis accipiant. Et quod in priori tēpore vix post quadrienniū prioribus contingebat: vt tunc constitutiones imperatorias legerētis[a]: hoc vos a primordio[b] ingrediamini: digni[c] tanto honore: tanta que reperti felicitate: vt et initium[d] vobis et finis[e] legum eruditionis a voce principali[f] procedat.

¶ Institutionum liber multa declarans obscura: in quatuor libros diuisus ē. hoc dicit. Angelus.

¶ Igitur post li-

partes. primo ponit: qualiter mandat diuidi hunc librum in quatuor libros. Secundo ponit quid continetur in his quatuor libris. Secunda ibi: in quibus. Itē prima subdiuidit in duas partes. Nam primo pōit dictum. Secundo eius causam. Secunda ibi: vt sint. Angelus aretinus.

g ¶ Igitur. Ita continua secūdum Joannem quia predictorum virorum scientiam et auctoritatem probauimus, nec per alios poterat cōmodius expediri: igitur mandat per eos diuidi. vel quia ab imperiali splendore approbatur: et ideo mandat diuidi vt melius possit intelligi. ff. de verborum significatio. l. ij. §. quibuscūque. ¶ Igitur casus. (Continuatō)

¶ Incipit sexta pars in qua sic formabis casum. Dicit imperator. Justi. quasi se commendans quid feci ego post omnia predicta et post cōpositionem codi. et post tempus digestorum seu pendectarum in qua compilatione. ff. feci per tribunianum et sapientes alios: et post librum instituti. ego precepi predictis tribus. scilicet tribunia. theo. et doro. vt volumen istituti. que fecerant in quatuor libros diuiderent

b ¶ Primordio. id est tantum primo anno proficietis quantum proficiebatis in quatuor. Et nota quod adulatur nobis imperator. Accursius. florentinus doctor famosissimus.

c ¶ Digni. Uos dico digni etc. Accursius flo.

d ¶ Initium. Scilicet liber iste.

e ¶ Finis id est codex. Nam primo anno institutiones legi debēt: in quinto legitur codex vt in proemio. ff. §. pro respōsis: ibi. quibus si bene. Accursius florentinus doctor famosissimus.

f ¶ Principali. Id est principis. Et nota quod hec scientia caput habet et finem: licet in aliis artibus hoc non fit: licet vtilisime sint vti proemio. ff. §. sed quia.

Diuisio. ¶ Igitur. Diuiditur in duas

quod fecerūt. Primus liber durat vsq₃ de rerum diuisione. Secūdus de hereditatibus ab intestato. Tertius de obligationib⁹. Quart⁹ ab inde vsq₃ ad finem huius voluminis. τ h̄ fieri feci. scilicet lib. insti. in quatuor libros partiri ad similitudinez quatuor elementorum .s. aque terre. ignis. τ aeris: quia ex his omne corpus gubernatur humanum ita ex hoc volumine institutionum per quatuor libros partito. seu diuiso iuuenes sustentantur. idest adiuuantur. vt postea possint secure accedere ad libros legales. ex quo in istis institutio. primo studerint. Et hoc in sexta parte vsq₃ ad. §. In quibus.

¶ Additio. Aduerte q̄ si Lauren. val. credamus. non est bona hec expositio. nam instituta id est boni mores consilio et ratione sumpti: hic non diuiduntur. sed institutões hoc est p̄ceptiões. quibus instituuntur τ docētur homies bene diuidūtur. vide q̄ō addidi. s. § proxi. in fi. glos. in verbo in institutiones.

bros quinquaginta [a] digestorum [b] seu pandectaruz [c] in quib⁹ omne ius antiquuz collectū est: quos [d] per eundem virum excelsum tribunianum necnon τ ceteros [e] viros illustres τ facundissimos confecim⁹: in hos quatuor libros easdem [f] institutiões partiri iussimus [g]

¶ Ut sint totius legitime scientie p̄ma elementa.

a ¶ Quinquagita. qui comprehēduntur intra. ff. vetus τ infortiatū. τ. ff. nouum.

b ¶ Digestor. Ideo dr̄ digestoruz quia omnia ibidem decidentia digeruntur τ soluuntur. Accur. — Digesta vñ dicūt.

c ¶ Pandectarum. a pā. q̄ō est totum: τ decté q̄ō est doctrina q̄z ibi est doctrina oim iurisconsultor: vt C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sed cum omnia. in fi. vt hic sequitur. — Pādecta vñ dicit.

d ¶ Quos. Scilicet quinquaginta libros. ff. Accur.

e ¶ Et ceteros. scilicet. xv. ex permissu iustiniani electos. vt. C. de ve. iure. enuclean. l. j. §. ij. τ. l. ij. §. que omnia.

e ¶ Easdem istitu. i. eadē istituta.

f ¶ Finis additionis. Unde collige hunc librum sumptum ex volumine digestorum: vel proprie dicit institutiones quas mandauit fieri: nunc mandat partiri. naz partitio animum legentis incitat mētem intelligentis preparat memoriam artificiose reformat. vt infra de leg. §. sed nō vsq₃. τ. ff. de excep. doli. l. i. — Diuisiotris opat.

g ¶ Iussimus. q. d. institutiones iussimus fieri ex libris antiquoruz ita vt continerent quicquid in rebus que in presenti euo versantur consentaneum est. vt. C. de vet. iur. enu. l. ij. §. sed cum prospeximus. Accursius. — Additio. elemēta τ eorū q̄litates sunt. q̄tuor

h ¶ Prima elemēta. Quia sicut ex quatuor elementis omnia corpora conficiuntur: scilicet vt ex terra: et aqua. ex igne τ aere id est ex virib⁹ horuz quatuor elemētor totus mūdus gubernat: ita hic liber comprehendit oīa iura. Et nota q̄ terra est frigida et sicca: aqua frigida τ humida. ignis calidus et siccus: aer

calidus et humidus. Primum habet naturam melancolie. Secundũ scilicet aqua flegme. ignis colere. sanguis respondet aeri.

a ¶ In quibus scilicet institutionibus.

tudinem per superuenientem legez tolli: sic. ff. de sepul. viola. l. ij. §. diuus. ꝛ in autenti. de here. ꝛ fal. §. j. alias. §. sed quoniam. colum. j. ꝛ subijcit Ab imperiali. ꝛc. ꝛ est optimum exẽplum. C. de iudi. rem non nouam.

¶ In q̃b9 a breuiter expositum est: ꝛ qđ antea obtinebat: b ꝛ quod postea dessuetudie c inũbratum ab imperiali remedio illuminatum est.

¶ In hoc. §. speratoꝛ attribuit robur huic li. institutionũ. ꝛ hoc sit loco sũme vsq; ad. §. Summa itaq;.

¶ Quas ex d oĩb9 antiquoꝛũ institutionib9 ꝛ precipue ex cõmẽtarijs

¶ In q. b9. Cas9. ¶ Ibi incipit septima pars vbi rñdet cuidã tacite q̃stiõi que sibi posset fieri i hunc modũ. Posset dicere aliquis. Domine imperatoꝛ que est materia istarum institutionum? Et ipse respon. sicut ex auro ꝛ argento: seu ex materia auri fit anulus: ita iste due institutiones facte sunt ex eo q̄ olim erat in vsu ex legibus antiquis. ꝛ ex his legibus antiquis que in vsum esse desierunt. Sed ego. Justinianus eos illuminaui ꝛ ad vsuz reduxi in hoc libro institutionũ eas cõponendo siue faciendo eas componi. Extra casum subaudi quod etiam facte sunt iste institutiones ex antiquis constitutionibus ꝛ alijs multis antiq̃s legibus vt habetis statim in sequẽti parte.

b ¶ Obtinebat. id est erat in vsu. ꝛ nunc desijt. Accur.

c ¶ Dessuetudine. Nota legem tolli p dessuetudinem.

¶ Additio. Hoc est verum si in tali non vnus sit implicitus vsus contrarius: alias secus. de quo vide. infra titulo. ij. §. ex non scripto Ange.

¶ Uel per contrariam consuetudinem et iterum eandem consue

d ¶ quas f. institutiones ꝛ accipe legimus ꝛ cognouimus scilicet eẽ cõpositas ex omnibus ꝛc.

¶ Quas ex omnib9. Casus. ¶ Ibi incipit octaua pars in qua sic figuratur casus. Dicit. Justini. predicti tres viri. i. tribu. theo. ꝛ doro. composuerunt hanc institutam ex antiquis institutionibus quas non habemus ex contrarijs glosis. Gaij: quas glos. fecit ipse Gaius ad expositionem predictarum institutionum antiquarum: ꝛ ad expositionem cuiusdam libri qui appellatur liber rerum quotidianarũ etiã ex multis comentarijs ab ipso Gaio factis. Et predicti tres sapientes scilicet tribu. theo. ꝛ doro. qui hunc librum composuerunt. ꝛ ipsum cõpositum sicut diximus in quatuoꝛ libros diuiserunt. etiam bene compositum et diuisum in nostra presentia attulerunt: q̄ nosipsi legimus ꝛ bene compositum inuenimus sicut dicimus q̄ illum librum institutio. approbauimus ꝛ plenuz robur accommodauimus. ita q̄ volumus vt tantum valeant leges istarum institutionum q̃ntum valent leges in nostro codice posite extra

Ordo litter.

casum vel quã valẽt leges posite in ff. ꝛ in h octa. pte vsq ad. §. sũma.
a ¶ Caij nostri. commentatoris. dicto factis super libros institutionũ antiquarum.
b ¶ Quotidianarũ. Lib erat sic appellatus: eo qꝙ id singulis diebus gerẽda a magistratibus ꝯtinebat: qualiter iudicarent.
c ¶ Cũ tres. interpositio est.
¶ Summa itaq ope.
Casus.
¶ Hic incipit nona pars et vltima in qua concludit. Justinianus et loquitur iuuenibus seu rudibus dicens. O iuuenes accipite hunc librum institutionum alacriter ꝛ viriliter in eo studete. Et postq̃ ipsum studueritis ꝛ in ipso ꝛ in aliis libris legalibus seu alios libros legales sciueritis vos eritis gubernatores reipublice ꝛ nostrarum ciuitatum seu prouinciarum propter sapientiam et doctrinam vestram quia citius viri periti et docti eligun tur ad rempublicam regendam q̃ laici. ꝛ hoc dicit tota ista constitutio.
d ¶ Ope. q̃ztum ad corpus. vnde pamphilus. alias horatius. Labor improbus omnia vincit. Accur.
e ¶ Et alacri. Affectio enim operi tuo nomen imponit. vt C. ad. l. corne. de sic. l. j. ff. de fur. l. qui iniurie. in princi.
f ¶ Leges nr̃as Scz institutionũ Accur.
g ¶ Onñ dite. i. ita pficite in hoc libro vt ita moribus informati sitis: nam boni mores plus q̃ diuitie opantur. vt. ff. õtu. ꝛcur. da. ab his. l. scire. §. j. ꝛ. ff. d ver bo. obli. si quis stipulatus. in fi.
h ¶ Ut spes. id est hec spes sit de vobis nostram rempublicam posse gubernari.
i ¶ Perfecto. i. lectis aliis libris.
k ¶ Nostram alias vestraz.
l ¶ Eius. reipublice.
m ¶ Uobꝭ. id est a vobis credẽdis lectis etiam aliis libris. Uel si habes credendam idest committendam vobis datiue legitur: et hoc dico legitimo opere perfecto id est cũ quinquennio legeritis: nam tunc opus consummatur: vt in proemio. ff. §. quod quia solutum. Et qꝙ dicit in partibus eius. ideo est: quia multe sunt partes eius vt prefectura consulatus: ꝛ alie multe vt patet ex

caij [a] nostri tam institutionum q̃ rerum quotidianarum [b]: aliisq multꝭ commentariis cõpositas (cũ tres [c] viri prudẽtes pdicti nobꝭ obtulerĩt) ꝛ legimꝰ: ꝛ cognouimꝰ ꝛ plenissimũ nr̃arũ constitutionum robur eis accommodauimus.

¶ Hic ipator exhortatꝰ iuuenes ad studiũ ꝛ fructũ pollicetꝰ docẽs alacriter ꝛ volũtarie: ac sollicite ius ciuile esse addiscẽdũ. ꝛ h sit loco sume vsq ad finẽ. Aretinus.

¶ Summa itaq ope [d] ꝛ alacri [e] studio has leges [f] nostras accipite: ꝛ vosmetipsos sic eruditos ostendite [g]: vt spes [h] vos pulcherrima foueat toto legitimo opere pfecto [i] posse etiã nostrã [k] rẽpublicã in ptibꝰ eiꝰ [l] vobis [m] credẽ

tractatibus de officiis. in. ff. ⁊ in. C.

a ¶ Credendis. i. quia creditur s3 primam expositionem. vel si habes credendam. dic vt in glosa .s. Accur.

b ¶ De iustitia ⁊ iure rub. ¶ Justinian9 tractatur9 iura populi romāi pmittit ŏ iustitia q̄ ē mater iuris. et ideo ab ea icipit sic: obligatio mr̄ est actionis. vt. ff. de procu. licet. §. ea obligatio. et ideo premittitur in tractatu. vt. j. ŏ obli. i pri. ⁊ de ac. in prin. ¶ Additio. Dictū ē q̄ iustitia est mater iuris. Hoc verum est si consideretur ius prout est in actu secus si prout est in habitu hominis qa ius ⁊ iustitia tunc fuerunt ⁊ sunt simul omni tempore. Jason.

Justitia est mater iuris.

dis [a] gubernari. Datum. xj. kal. decembris.

¶ Dñi iustiniani sacratissimi Aug. Institutionu3 seu elmētorū. Lib. j.

¶ De iustitia [b] ⁊ iure [c].

¶ Justinianus veluti optim9 pceptor imitat9 ē rectum ordinez p cedendi: qui deb3 esse diffinitiu9: diuisiuus: ⁊ exēplorum positiuus: ⁊ primo ponit diffinitionez iustitie.

Iustitia [d] est constans ⁊

Iustitia. ¶ Totus iste titulus quinq3 habet partes. Nam in prima ponit diffinitionem iustitie. In secunda ponit diffinitionem iuris prudentie. In tertia declarat q̄ ordine et q̄ via tradende sūt leges. In quarta describit precepta iuris vel diffinit ius secundu3 opinionē quam tenebo. In quinta diuidit ius per membra. Secunda ibi: iuris prudentia. Tertia ibi: his igitur generaliter cognitis. Quarta ibi iuris pcepta. Quinta ibi: huius studij. Chistoforus porcus

diuisio.

c ¶ Et iure. scilicet quod ius iustitiam prosequitur: vt minister vel filius Sed quare de hoc ponit in rubrica cum in textu nihil dicatur diffiniendo: licet diuidendo sic? Respondent quidam ideo non ponit in textu de iure ne grauaret rudes animos secundum Py. quod nihil est. Uel dic hoc plerunq3 fieri. vt aliquid ponatur i rubrica quod in textu non ponitur. vt. C. de religio. nam nihil in textu ibi dicitur de ludo alee. Uel dic q̄ est verius. vt diffiniatur vt dicemus. j. eo. titu. §. iuris precepta in glo.

Questio.

Rubrica qn̄q3 ē generalior nigro.

d ¶ Justitia. Hec iustitie diffinitio potest intelligi de diuina iustitia quasi. d. Diuina iustitia est voluntas constans et perpetua ⁊c. ⁊ secundum hoc hec verba in ea posita sunt plana. Sed nonne iniustu3 fuit q̄ tantum datum fuit mercennario sero venientu q̄tum illi qui mane venerat: quod tamen dei iustitia laudat vt. ff. de annuis legatis l. ij. ⁊. ŏ. verborum significatione. l. ij. §. cuiuscunq3? Respon. illud diuinum mistice dicitur quasi dicat tantum habebit de paradiso ille qui decedit in hoc vltimo seculo si faciat bonum: q̄tum et ille qui decessit in primo seculo.

¶ Additio. Et hoc ideo est: quia

ecclia nunq̃ claudit gremiuz redeũtibus: vt in epl'a interclaras. C. de sum. trini. c. super eod. extra de here. lib. vj. vnde Ange. aretinus. ꝛ Jason may.

¶ Ut patet in his versibus Uinea cl'ta fuit: cultores p̃mia q̃rũt. Nõ labor equalis: equalia dona fuerũt. Sic deus ostendit ꝙ quandocunq̃ venimus. Arripiamus inter: certi de munere sumus.

ꝑpetua voluntas: ius suuz vnicuiq̃ tribuens[a].

¶ Hic ꝯscribitur iuris prudẽtia. An.

¶ Jurꝫ prudẽtia ẽ diuinarum: atq̃ humanarũ rerum

¶ Additio. Jmmo non fuit iniustum: qꝛ paterfami. tanq̃ moderator rei sue potuit in ea talem legem statuere. vt. C. mã. l. in re mandata. ꝺm Jason. ¶ Uel dic secundum Joã. ꝙ de fragili hominis iustitia loqtur. q. d. iustitia humana: vel q̃ est in homine: est voluntas cõstans ꝛc. ꝛ. secundum hoc illa duo verba. constans ꝛ perpetua abijciuntur extra quia homini non possunt conuenire: cum scriptum sit. ꝙ septies in die cadit iustus. ꝛ illud. nunq̃ in eodem statu permanet. vt in auten. de non. ali. aut permu. §. vt autem. Jtem quod infi. dicit. ius suuz vnicuiq̃ tribuens. intellige q̃tum ad affectionem: quia ad actum non põt. q. d. habẽs affectum tribuendi. sicut. s. in rubrica proemij dicitur de augusto. sic de matrimonio quod est indiuiduum. vt infra. de pa. po. in prin. licet interdum diuidatur. vt patet. C. de repu. l. consensu. Uel tertio expone: vt in summa huius tituli. vt voluntas id est mensconstans idest bona quasi habitus mentis bonus. Sed Tullius sic diffinit. Justitia est habitus animi: communi. vtilitate seruata: suam cuilibet tribuens dignitatem. secundum Platonem. Justitia est virtus que plurimum potest in his que nimium possunt. Uel ꝓut ego credo. Justicia. est animi congrua dispositio i singulis rebus recte diiudicans.

Justitie diffinitio ꝺz Tul.

Justitie diffinitio ꝺz platonez.

¶ Additio. Quesiuit modum in quo voluit emendare iustinianum: ꝛ ideo vos dicite ꝙ hic iustitia diffinitur generaliter. ad argumenta vero breui distinctione facile sic respondebitis aliquando consideratur iustitia prout est in abstracto tunc iustitia est constans ꝛ perpetua.

¶ Additio. Aliquando consideratur prout est in concreto vt est posita in corpore hominum administrantium: et tunc dicitur corruptibilis non ratione essentialitatis iustitie sed ratione mali contenti: hoc est praui hominis. Exemplum posset poni in notabili rustico meo qui posuit vinum optimum in prauo vase et destructum est. Cristophorus porcus. Uel aliter potest dici ꝙ dum hic dicitur ꝙ iustitia est constans et perpetua voluntas: debet intelligi de ea constantia et perpetuitate que potest homini conuenire vt hic per angelum et per. Bartolum. in lege. iusticia ff. eodem. Jason may.

a ¶ Tribuens. vt honeste viuat sibi. ꝛ sic alterum non ledat: immo proficiat: vel dic ius suum. i. hominis meritum.

¶ Juris prudentia est diuinaruz. Casus. Ego quesiui a Justiniano imperatore. O domine respondeatis mibi

tis mihi. ad hanc questionē. Nos dicimus quotidie q̄ bonum est habere iuris prudentiam. Dicite ergo mihi quid est iuris prudentia vel quis dicatur habere iuris prudentiam

noticia [a]: iusti atque iniusti scientia.

¶ Prio leuia: deinde difficiliora sūt docēda ne scolares aut studiū dserāt aut cū magno labore ad sciam diffidē

Et certe imperator respondet dicēs q̄ ille dicitur habere iuris prudentiam qui scit cognoscere res diuinas et humanas. et qui cognoscit iustum et iniustum. Tertio dicit ex quo vidimus in prima parte quid est iustitia. et ex quo vidimus in secunda quid est iuris prudentia. Etiam videamus qualiter leges sunt docende et quo ordine. et certe leges sunt docende hoc modo q̄ scolares qui volunt audire iura ciuilia primo debent incipere a leuibus: scilicet ab hoc libro instituta. postea debent ascendere ad grauiora scilicet ad librum digestorum et codicis. Et redditur ratio quare sit incipiendum a leuibus. quia si incipiant a grauioribus scilicet ad librum digestorum et codicis vnum de duobus male accidet seu eueniet: quia aut rudis propter nimiam difficultatem deseret. seu relinquet prorsus studium: aut si non deserat. hoc est si propter nimiam difficultatem non dimittat studium tamen cum magno labore quinetiam cum diffidentia consequatur quia non habebit spem nec fiduciam q̄ vnq̄ȝ aliquid sciet seu perueniat ad fructū scientie: ad cuius fructū citius peruēisset si a leuioribus studiū suū incoasset ¶ Juris precepta. Quarto dicit q̄ ius nostrum ciuile vno de tribus accipitur mōis aut precipit vt quis honeste viuat aut precipit vt quis alterum non ledat: aut q̄ vnus homo ius suum vnicuiq̄ȝ tribuat. De primo ponitur exemplum in glos. que incipit. Quantum ad se et c. de secundo ponit exemplū quod nō debȝ vnus alteri iniuriaȝ inferre. vt ff. e l. iij. de quo pone exēpluȝ vt i iudice qui vnicuiq̄ȝ debet suum ius tribuere. prout. s. dixit in diffinitione iustitie.

¶ Huius studij. Quinto dicitur i §. huius studij ex quo scilicet vidimus quid est iustitia. Item ex quo vidimus quot et qualia sūt iuris precepta. Et est sciendum vltio loco q̄ ius nostrum ciuile in duas partes diuiditur. s. in ius publicum et priuatum. Et primo dicit quid dicatur ius publicum. Et certe ius publicuȝ dicitur illa pars iuris nostri que tractat de vtilitate totius mundi quod dic vt in glo. q̄ incipit et cō sistit. Scdō dicit qd dicat priuatū. Certe ius priuatum dr illa ps iuris nostri q̄ tractat de vtilitate singulorū vt puta vt fundus meus ab altero possessus restituatur mihi vel puta vt debitor meus qd dȝ mihi soluat et alia infinita exempla posses ponere. Tādē dicit ex q̄ vidimus qd est ius publicū: nunc videndū est quid ius priuatum. Et sciendū est q̄ ius priuatum est collectum ex preceptis trium iurium. s. ex precepto iuris naturalis. Item ex p̄ceptis vl p̄cepto iuris gētiū. Itē ex p̄ceptis iuris ciuilis. et de his p̄ceptis iuris naturalis: gentiū: vel ciuilis pone exēpla. vt i glo. q̄ incipit. In iure em.

a ¶ Noticia. potest recte legi: vt

illa dictio scientia: sit ablatiui casus vel econtra sit nominatiui casus. et hec dictio noticia sit ablatiui casus sic. j. tit. j. in princi. Sed nunquid secundum hoc oportet quicunque vult iuris prudens vel iuris consultus esse debeat theologiam legere? Rn. non nam in corpore iuris hec omnia inueniunt vt. C. de summa trinitate et fide catholica. et. C. de sacrosanctis ecclesiis et de episco. et cle. et in autenti. sub multis titulis. vbi specialiter de diuinis tractatur. Item que est differentia inter iustitiam. et ius et iuris prudentiam? Rn. Justitia est virtus. Jus est eius virtutis executiuum.

Additio. Angelus non putat hoc verum quia immo magistratus est ille qui exequitur ius. vt. l. ii. §. post originem. ff. de origi. iur. Angelus.

Juris prudentia est scientia illius iuris. Item iustitia est summum bonum. ius medium. iuris prudentia infimum. Item iustitia vult tribuere vnicuique ius suum. Jus vero coadiuuat. Juris prudentia docet qualiter illud fiat.

a His igitur gene. Nunc vult dicere qualiter leges sunt docende.

b Cognitis. i. posita diffinitione

iustitie et iuris prudentie. Accur.

c Et incipientibus. Datiue possunt legi cum verbo. infra videntur vel ablatiue vt superius respiciant et hec verior.

terautem tardius perducant. h. d. Areti.

His igitur[a] generaliter cognitis[b] et incipientibus[c] nobis[d] exponere iura populi romani ita maxime videntur[e] posse tradi commodissime: si primo leui[f] ac simplicis via post deinde diligentissima[h] atque exactissima interpretatione[k] singula tradantur. alioquin si statim ab initio rudem adhuc et infirmum animum studiosi multitudine ac varietate rerum onerauerimus: duorum alterum aut desertorem studiorum efficiemus: aut cum magno labore eius: sepe etiam cum diffidentia (que[l] plerunque iuuenes auertit[m]

d Nobis. Loquuntur compilatores huius libri in persona iustiniani qui debet exponi per eos.

e Videntur scilicet iura populi romani.

f Leui quo ad verba.

g Simplici. quo ad sententiam.

Additio. Et ideo positionibus debet sine plica responderi nisi essent respondenti captiose vel rei de qua agitur natura ipsam exigeret. Angelus.

h Diligentissima. quo ad subtilia verba.

i Exactissima. quo ad subtilem materiam et scientiam.

k Interpretatione. id est facili sententia.

l Que. scilicet diffidentia.

m Auertit. not. contra inconstantiam.

Additio. Que non admittitur inter viuos in contractibus nominatis circa idem si actus valet seu circa diuersa si sint connexa: alias secus. Angelus.

Sic. ff. de procu. in cause. in prin. et in auten. de mona. §. cogitandum. vn

Immo videtur quod est nominatiui casus sed propter porcum quia punctus solum verbo noticia obtinet vi copule.

hoc verum sed docto. sic consideretur sic verba que

ad ordinem prioritatis et posterioritatis et tunc dic summum bonum id est primum etc. vt. j. de iure perso. in prin. alias secus.

Salomō. Tria sunt mihi icognita et quartum qd penitus ignoro: via colubris super lapidē: via auis volātis in aere via nauis in medio maris: quartū difficilius via iuuenis i adolescētia suauī dant i integrū restitutiōe. eorū facilitatib⁹. vt j. ō here. q̄. et dis. § sciendū et ista patēt his versibus. Cū sit pena grauis. cognoscere q̄ via nauis. Vel colubri: vel auis: pueri grauior via quauis.

seri⁹ ad id pducemus ad qd leuiori via duct⁹: sīn magno labore ei⁹: et sine vlla diffidentia maturius [a] pduci potuisset.

Tria iuris pcepta Christoforo.

in decre. in princi.

e Ius suum vt nō solū ledat: sed etiā adiuuet. nam non sufficit abstinere a malo nisi fiat quod bonū est vt argu. in decre. lxxxvj. distin. non satis. Sz nōne hec verba accipiūtur hic sicuti diffinitio ne iustitie in fine. Respon. non immo ibi h tria cōpphendit h aūt illud solum quod extra duo prima relinquitur. Et nota. q in hoc reprobo opiñ. Py. et aliorum qui dixerūt q in h titulo nō diffiniebat ius quod est ars boni et equi: cuius merito qs nos sacerdotes appellat. nam dico q hec verba que hic sunt tantundē prestant. nam quod hic dicit: precepta iuris per hoc dicit ars: cum ars sit collectio multorum preceptorū. Item per hoc q dicit: honeste viuere. alterum non ledere: valet tantum q̄ztum boni et equi. Item per hoc qd dicit: ius suum vnicuiqz tribuere colligo cui⁹ merito quis nos sacerdotes appellat. i. sacra vel iura sua cuilibet ministrātes. vt hic. et ff. eo. l. j. ij. respon.

Juris [b] precepta sūt h honeste [c] viuere alterum [d] non ledere ✝ ius suum [e] cuiqz tribuere.

Diuisio iuris et subdiuisio iurispri.

Hui⁹ studij due

a Maturius. Hic nota prouerbium. Qui vadit plane vadit sane.

b Juris precepta. id est iura pcipientia: pcipiūt aliqd qd ptinet ad aliquod istorū triū. nā non oē ius pcipit imo quoddā punit: quoddā vetat quoddā pmittit. vt. ff. de leg. et se. cō. l. legis. qōdā cōsulit vt. ff. de rei vendi. l. is q. et quoddā hortatur vt. C. de transac. l. age.

c Honeste. scilicet q̄ztum ad se q̄ honestas et circa matrimonia est. vt ff. ō ri. nup. l. semper. et circa mores seruat. vt. ff. de tuto. et cu. da. ab his l. scire oportet. §. pen.

Additio. Et ideo dicit Ange. mulierem honeste viuere que viuit secundū mores loci, sed caste viuere non intelligitur que transit ad secūda vota: scilicet respectu mariti defuncti vel filiorum eius: sed respectu aliorum secus.

d Alterū non ledere. vñ illō: Qd tibi non vis fieri alij non feceris vt

Additio. Glo. h loqtur inutilia et remota. vnde Py. verū dicit q hic imperator non diffinit ius. aliud enī est ius diffinire: aliud iuris precepta enarrare. Joannes fabri. Hu ius studij.

Diuiditur in quatuor partes sicut sunt quatuor dicta. Ang.

f Huius studij id est artis adipiscende per studium.

Margin: q̄stio. An autē seipm liceat offedere vel alteri offēsio ne sui p mit tere vi de hic p ioā. fabri et Ang. et p ar. cōt. i c. si nō h. xxij q. v. Juris diffinitio. Diuisio.

sunt positiones[a] publicū ⁊ priuatū ¶ Publicū ius[b] ē qd̄ ad statū rei[c] romane spectat[d]. Priuatuz est: qd̄ ad singulorum vtilitatem pertinet[e] Dicendum est igitur de iure priuato[f]: quod est tripartite collectuz Est enim ex naturalibus[h] preceptꝭ aut gentium[i] aut ciuilibus[k].

¶ De iure naturali gētiū ⁊ ciuili.

a ¶ Positiones. i. species fm py. sed secundū Azo.sic.i. super duobꝰ generibꝰ nō speciebꝰ ponit hec ars studio dilcēda. nec em̄ placet ꝙ ex multitudine rerum multa dicantur iura: sic ei diceretur ius aliud equinuz: quod sup equo tractaret aliud asininū. ⁊ sic d̄ figulis: sꝫ credo ꝙ iste nō fuit pyni intellectus sed ille qui est preceptoris mei. Accursius.

b ¶ Publicū ius. Et consistit in sacris. i. sacerdotibus (j) ⁊ magr̄atibꝰ ff.e.l.j.§.publicuz. ⁊ i aut. vt li.ma. ⁊ auie.§.qr vo.col.viij. ⁊. C. d̄ sum. tri. ⁊ fi. ca. inter claras. ⁊. ff. de. ori. iu.l.ij.§.post originem.

¶ Additio.i. Notat hic Ange. ꝙ cum ius publicum consistat in sacerdotibus: ꝙ sacerdos est persona publica. non potest tamen alteri stipulari: nisi de eo qd̄ spectat ad ipsum: vt vsuras restitui. vt not. ioā. an.i.c.q̄ꝫ.ex̄ de vsur.li.vj. An.

c ¶ Rei romane: id est romani imperij. sic ponitur. ī. d̄ pat. potest. §. ius autem.

d ¶ Spectat. s. principaliter. nam ⁊ singulorum est vtilitas rem publicam conseruari.

e ¶ Pertinet. s. principaliter: secūdario autē ad publicā vtilitatem ptinet expedit enim rei pu. ⁊c. vt. ī. d̄ his q̄ sunt sui vel alie. iu. §. pe.

f ¶ De iure priuato. Sed qd d̄ publico? Rn̄. non dicet in hoc libro. sed. ff. de iure. fis. et. C. eod. titu. ⁊ in alijs titu. sequentibꝰ ⁊ fere per oēs tres libros codicis vbi de iure pu. tractatur. Et nunquid illud est tripartite collectū. Rn̄. sic vt statim dicam ⁊ ex eisdē preceptꝭ Cū ergo eadem sint exempla publica ⁊ p̄uata q̄re de priuato tm̄ dixit qd̄ ē tripartite collectū? Rn̄. qr plā erat de eo p̄uato dicturus. Itē cuz fecisset hūc librū cā rudium nolebat eos multum aggrauare qd̄ fecisset si tractasset de iure pu. i h̄ li.

¶ Tripartite. In iure em̄ priuato vt in suo toto tripartita sunt precepta naturalia. vt hec. Neminē cum alterius damno fieri locupletem. vt ff. de condi. inde. nam hoc natura. Item gentium. vt quod quisqꝫ ob tutelam sui corporis fecerit: iure fecisse existimetur. vt. ff. e. l. j. ij. ⁊. iij. Item sunt precepta ciuilia. vt precepta de vsuc. quia de priuata vtilitate est vsuca. vt. ī. de vsuca. in prin. ibi. Ne dn̄ica ⁊c. Et sic publicum ē ex eisdē exemplis: ⁊ pone eadē exēpla. vt ecce: a iure naturali: vt non locupletet cum iactura alterius res publica a iuregētiū vt liceat reipublice ꝓpulsare iniuriā. Itē a iure ciuili: vt respublica vsucapiat: sicut p̄uatus. q̄ exēpla posuimꝰ. s. statim ī verbo iure priuato.

Juris p̄uati tripartiti exēpla. Juris publici tripartiti exēpla.

h ¶ Naturalibꝰ. i. iuris naturalis

i ¶ Aut gētiū. i. p̄ceptis iurisgētiū.

k ¶ Aut ciuilibus. scꝫ preceptis.

Côtinuató

De iure naturali. Dictū est .s. q ius priuatum est collectum ex naturalibus preceptis: gentium: ⁊ ciuilibus nunc de eis dicit. Et primo de iure naturali. Xpo.

Masculi ⁊ femine cõiūctio: item pcreatio liberorū ⁊ educatio sunt d iure naturali: eo q2 ista sūt propria oim generū aialiū. h.d. scõm. Are.

Ius a naturale ē qd natura omnia

Diuisio.

Ius naturale ē. Totus iste titulus diuiditur in quinq3 partes. Primo põit d iure naturali. Secundo de iure gentium: ⁊ ciuili. Tertio ponit vnam diuisionem iuris ciuilis. Quarto rediens ad ius ciuile: ⁊ naturale ponit vnam differentiam inter ipsa iura. Ultimo ponit circa que versatur ius ciuile. Secunda ibi: ius autem ciuile. Tertia ibi: constat autem. Quarta ibi: sed naturalia. Quinta ibi: omne autem. Et hoc principium etiam diuiditur in tres partes. Primo ponit diffinitionem iuris naturalis. Secundo declarat illam. Tertio probat per effectum. Secūda ibi: nam ius. Tertia ibi: hic descendit. Ange. Jus naturale.

Casus. In prima parte sic forma casum. Quidam scholaris rudis accessit ad principem Justinianum: ⁊ corā eo talem proposuit questionem. Dñe imperator dicite mihi qd est ius naturale? Impator respondit sibi. Jus naturale ē quoddā ius quo iure oia aialia sunt instructa ⁊ pita a natura. id est a deo. Uel ius naturale est quoddam ius quo iure naturali deus omnia aialia instruxit ⁊ docuit: ⁊ in idem p oia recidit hec positio casus cum pria bene dico oia aialia: q2 non solum habet locum in hominibus: sed in oibus aialibus: siue in celo. i. in aere nascatur: vt aues: siue in terra: vt alia animalia: siue in aqua nascatur: vt pisces. Uidemus enim. idest videre possumus oia aialia nedum hoies esse perita huius iuris naturalis.

Hic d scēditiste secūdus ver. Hic descēdit vsq3 ibi videmus. Ponit duo vel tria exēpla d hoc iure naturali. Mouetur masculus ad coniungendū se femelle: vel vir ad coniungendum se femine: que coniunctio vocatur matrimonium secundum iura ciuilia. Secundum exemplum est tale. Jure isto naturali mouentur homo et femina ad procreandos ⁊ nutriendos filios. i. liberos. Nam isto iure naturali mouentur hoies ⁊ femine ad cõmiscēdum se ad inuicē: quā cõiunctionem faciunt: ideo vt liberos procreēt ⁊ eisdem liberis procreatis mouent eodē iure naturali ad eosdem liberos alendos ⁊ nutriēdos.

a Jus naturale est quod natura .i. deus ⁊ nominatiue: ⁊ ablatiue potest legi sic. s. ti. j. §. j. Et not. q quatuor modis ius naturale ponitur. Quandoq3 pro iure gentiū. vt. j. de re. di. §. singulorum. Qñq3 pro iure pactorum: ⁊ sic pro iure pretorio: vt ff. de pac. l. j. Quādoq3 pro eius cõtrario. i. pro eo quod rescidit pacta vt in restitutione minorum. vt. ff. de mi. l. j. Qñq3 pro instinctu nature. vt hic. ⁊ ff. e. l. j. §. ius aūt naturale. Et sm cañ. ius naturale dicit qd in lege mosayca. [illegible] vel in euāgelio cõtinet: vt i pn. decre. Et istud qd hic ē noiatiui casus. qñq3 hec dictio naturale est ablatiui casus ⁊ ecõtra est

Jus naturale: q̃tuor mõis põit.

accusatiui: quando natura est nominatiui. et tunc dic. natura. id est deus. ¶ Additio. i. Docuerũ in preceptis moralibus: secus in misticis seu figuratis: quia illa sunt mutabilia sed Christo.

de iure gentium etiam dici potest: alit sed quia ab eo receptum est. ✠ de iure ciuili etiam dici potest: quia ei formam adiunxit et solennitatez. vt patet. j. de nupt. per totum titulum: cuz dicit a quibus nuptijs sit abstinendũ. et ff. de ritu nuptia. per totũ. vnde debet dici ꝺ iure ciuili. vt. ff. ꝺ iustitia et iur. l. ius ciuile.

Ioan. fab. ne parentes sint icerti ꝺ filijs q̃s alere teneñt. rõ naturalis dictat matrimõiuz ✠ Ul ꝗ ad substãtiã cõsensus

a ¶ Naz ius. bene dico oia animalia. Naz ius istud &c. non solũ est hoim: sed cõmũe oim aialiuz. &c.
b ¶ Humani. i. hominũ.
c ¶ In celo. idest in aere. vt aues que in arboribus et aere nascũtur. vt. j. de re. di. §. apium.

aĩalia docuit. Naz ius [a] istud nõ solũ hũani [b] generis p̲priuz est sed et omniuz aĩaliũ: que in celo [c]: que i terra [d] que in mari [e] nascuntur. Hinc [f] descendit maris [g] atq; femine cõiugatio [h]: quaz nos matrimonium [i] appellamus. Hinc [k] liberoruz procreatio: et educatiõ [l] Uidemus etenim ceteram [m] quoq; aĩalia istius [n] iuris peritia censeri.

¶ Cuilibz poplo iurisdictiõez habẽti permittitr ius p̲priuz statuere: qđ ius ciuile vocatur.

d ¶ In terra. vt fere bestie que in suis lustris. i. cubiculis nascuntur: et etiam quedam aues.
e ¶ In mari. vt pisces. idem dico et si in qualibet alia aqua nascũtur.
f ¶ Hinc. i. ab hoc iure naturali. s. deo qui primo adam eue cõiunxit: et in paradiso delitiarum posuit.
g ¶ Maris. idest masculi.
h ¶ Coniugatio. Scilicet animorum non corporum. vt. ff. de re. iu. nuptias. ¶ Additio. Est tamẽ differentia secundum Angel. quia secuto solo cõsensu possibilis est separatio p ingressum monasterij. vt. C. de epis. et cle. deo nobis et in decretali. ex publi. de conuer. cõiug. secus autem secuta carnali copula.
i ¶ Matrimonium. id est effectũ matrimonij. Et sic nota ꝙ matrimonium quo ad originem est de iure ✠ Ul naturali scilicet deo, vt hic dicit. ✠

Mři mõiuz a triplici iure est.

k ¶ Hic liberorũ procreatio. Nam deus operatur ad liberorum procreationem: et naturalis instinctus.
l ¶ Et educatio. Naz hoc iure: scilicet naturali mouetur parens ad educationem filiorum suorum potius q̃ alienorum. vt. ff. vnde liberi. scripto herede. in fi. et ad hoc etiã tenetur parens nisi pro se sit insufficiens. vt. ff. de agno. lib. l. si quis. §. sed et si filius. et. §. deniq;.
m ¶ Cetera. Scilicet animalia, nedum homines.
n ¶ Istius iuris. Scilicet naturalis de quo loquimur. Ex eo enim ꝙ auis volat: piscis natat: gallina oua calefacit: mouentur isto iure naturali.
¶ Ius autẽ. ¶ Diuiditur in tres partes. Prio ponit dictũ bimẽbre. Secundo ponit exemplũ primi mẽbri. Tertio ponit exẽplum secundi mẽbri. Secunda ibi: nã quod. Tertia ibi. quod vero. Angelus.

Diuisio.

a ¶ Diuiditur.i.vnū ab altero sic cognoscitur. Accur.
b ¶ Legibus ꝛ moribus. Naꝫ quidam sunt qui reguntur tantū moribus: ꝛ etiam quidam qui nec moribus: nec legibus: vt hoies siluestres etiaꝫ quidam legibus tm̄: ꝛ nō moribus.
c ¶ Cō mūi. Jd est eo iure qd̄ est in cōmuni apud omnes: siue scriptum sit siue non.
d ¶ Jus ciuile. Ut sūt statuta terrarū que iura municipalia dicuntur vt.C.de eman.libe.l.j. ꝛ sic dicitur ad differentiam iuris naturalis. i. iurisgentiuꝫ. ꝛ ita accipitur hic. Secundo modo dicitur ius ciuile lex. xij.tabularū vt.ff.de iu.ꝛ iur.l.ius ciuile.§.hoc igitur. Tertio dicitur ius ciuile omne ius quod non est ꝑtorium: ꝛ sic accipitur.ff.de iusti.ꝛ iu.l.ius autē ciuile. in prin.ꝛ.§.ius pretorium. Quarto dicitur disputatio prudētiū que fuit facta super.l. xij.tabularū.vt.ff.de ori.iur.l.ij.§. hec disputatio. scdʒ Jo. Quinto qcquid scriptū habemus de iure: dicitur ius ciuile, vt cū dr̄: est eni ſctissima res ciuilis sapientia que precio nūmario nō est estimanda.vt.ff.de va.cogni.l.j.§.proinde. Sexto dicitur quotiēs adijcit aliqd iuri naturali: vt in mr̄imonio modo diximus: vel detrahit iuri naturali. vt in vsurpatōnibꝰ. vt.j.de vsuca.i prīc. ✠ Uel addit iuri gētiū: vt i tutela inuēta a iure ciuili originaliter.vt.j.de tute. in prin. vel dtrahit: vt in potestate seruorum restricta.vt.j.de his q sui vel alieni iuris sūt.§ sed hoc tempore. hoc eni ius ciuile dicit.vt.ff.de iusti.ꝛ iu.l.ius ciuile j.rn̄.ꝛ hec exēpla sunt ibi notata.
e ¶ Naturalis ratio. Nota ꝙ iusgētiū naturali rōne est inductū: vt h̄ ꝛ.j.de re.di.§.singulo℞.vn̄ ē ius immutabile.vt.j.e.§.lꝫ naturali. Ac.
f ¶ Utūtur. Ut est religio erga deū vt parentibus ꝛ patrie pareamus. ✠ ꝛ contra violentiam resistamus. vt.ff.de iustitia.ꝛ iur.l.j.in fi.ꝛ.l.ij. Jtem conuentiones: siue pacta que apud omnes gentes valent.vt.j.eo.§.ius autem gentiuꝫ.ꝛ.ff. de pac.l. iurisgentium. in princi.

Jllud vo qd̄ ab oi gēte equaliter custodit̃ ius gētiū appellat̃.h.d. Are. vł sic ꝑmbaldū Statuta ɔdita a ppl'is ius ciuile dr̄. Nā pplo iurisdictiōeꝫ habēti permissum est ius proprium cōstituere Quod vero ab omni gente seruatur: ius gētiuꝫ nūcupatur.

¶ Jus aūt ciuile vel gentiū ita diuiditur. Oēs populi: qui legibus[b] et moribus regunt̃: partiꝫ suo ꝓprio: partiꝫ cōmuni[c] iure oim̄ hoiꝫ vtunt̃. ¶ Nā quod quis ꝙ ppl's ipe ius sibi cōstituit id ipsius ꝓpriū ciuitatis ē: vocaturꝙ ius a ciuile quasi ius proprium ipsius ciuitatis. Quod vero naturalis[e] ratio inter oēs gētes constituit id apud oēs populos pereque custoditur vocatur ꝙ ius gētium quasi quo iure oēs gētes vtūtur[f]. Et

Jus ciuile sex modis dr̄

✠ Jn h.s. orco iur̄ oia cōrāt cōmūia ꝫ ...so. hic alō si gl.presupp. ꝙ illo iu. cēt dare meū ... ruū cessetfal. vt per Jaco. dare. Bal. ꝛ albericū in l.ius ciui.ff.d iusti.ꝛ iure.

✠ textus eit no. ꝫ Jaso. in.l.j.§.generaliter.ff.de vē.i pos. mittē. quemadmodum bald. reputat singularem i.l.matres.C.

populus itaq; a romanus partim suo b proprio: partim communi omniu; hominum iure vti tur. Que c singula qualia sint suis locis proponemus d.

¶ Jus ciuile appellatur ab illo q̃ ipsum cõdidit: ⁊ appellatiõe iuris simpliciter intelligitur de romano. Aretinus Vel sic. Uerba simpliciter prolata in potentiori ⁊ digniori significato intelliguntur. hoc dicit Baldus.

¶ Sz ius e quidẽ

ad tertuli. et cui potius sit parendũ: vide per Ange. are. h re meuum et tuũ esset falsa. vt p Ja. d are. Bal. ⁊ alberi. i. l. ius ciuile. ff d iust. ⁊ iur.

a ¶ Itaq;. Quia omnis populus vtitur partim iure communi.

b ¶ Suo Quod pro se tantum cõ posuerunt. als esset lex generalis. vt j. eo. §. lex.

c ¶ Que singula. Scilicet iura gentium ⁊ ciuilia quibus vtũtur ciues romani. et effect⁹ eorum iurium dicetur. infra de re. diui. §. singulorum. vsq; ad finem tituli vbi dicitur qualiter acquiruntur dominia iure gentiu;. Item. infra de vsucapio. ⁊ in titul. sequentibus. in quibus dicitur qualiter acquiruntur dominia iure ciuili. ⁊ secundu; hoc refertur ad proximu; dictum: ⁊ illud intelligas de de iure ciuili romanorum generali. Uel aliter dic. proponemus. infra eodem titulo. §. penul. vbi dicit alterum variabile vt ciuile: alterum non vt gentiu;. ⁊ secundum hoc nõ refertur ad proximum dictum: sed ad hoc quod dicit. s. nam ⁊c. ⁊ etiã. quod vero ⁊c.

d ¶ Proponemus: Sed vbi? Respondeo forte. infra de rerum diui. §. singulorum. ⁊ refertur non ad proximum dictum sed ad id quod dictu; est. Na; quod quisq; ⁊c. ⁊ ibi. Quod vero.

e ¶ Sed ius quidem ⁊c. Diximus autem populos commune aut propriu; ius habere. Sed ⁊c. ¶ In prima particula sic forma casum. Ca-

sus. ¶ Quidam scholaris accessit ad principe;. ⁊ tale; proposuit questionem. Domine imperator dicite mihi que sit differentia inter ius gẽtium ⁊ ius ciuile, et ideo quero q; volo vnũ ius ab alio scire discernere. Imperator respondit. Amice dico tibi q; omnes populi qui vtuntur iure scripto et iure nõ scripto pro parte vtuntur suo proprio iure. scilicet ciuili. ⁊ pro parte vtuntur iure communi omnium hominum. Secundo dicit scholaris. Domine imperator vos loquimini sic obscure q; non intelligo vos. Quid est hoc dicere q; omnes populi qui vtũtur iure scripto ⁊ iure non scripto pro parte vtuntur suo proprio iure ⁊ pro parte vtuntur iure communi omnium hominum. Dicit imperator q; dixi tibi q; vtuntur pro parte suo proprio iure sic intellige q; ius quod sibi facit quilibet populus illud est proprium ius illius populi vel ciuitatis: id est appellatur ius ciuile: id est ius proprium illius ciuitatis: puta statuta municipalia que in singulis ciuitatibus fiunt. Tertio dicit imperator q; illud ius quo vtuntur omnes gentes de mundo naturali ratione. id est discretione est inductum appellatur ius gentium. id est ius quo omnes gentes de mundo vtuntur ⁊ sic

ciuile ex vnaquaqꝫ ciuitate appellatur[a] veluti atheniensiũ naꝫ si quis velit solonis[b] vel draconis leges appellare ius ciuile atheniensiũ non[c] errauerit. Sic[d] enim ⁊ ius quo romanꝰ populus vtitur: ius ciuile romanorum appellamus vel ius[e] quiritum quo quirites vtuntur. ro-

amodo aperta est differentia inter ius gentium ⁊ ciuile: quia ius ciuile est propriuꝫ cuiuscꝫ ciuitatis: ius vero gentium est commune omnibus. Quarto dicit Iustinianus. Non solum quidem alij populi vtuntur pro parte iure ꝓprio id est ciuili: et pro parte iure cõmuni omniũ hominũ: id est iure gentium: sed etiaꝫ populus romanus hoc ideo facit: q2 pro parte vtitur suo iure. ꝓ parte. id est suis proprijs statutis: ⁊ ꝓ parte vtitur iure communi omnium hoim: id est gentiũ. Quinto respõdet Imperator cuidaꝫ tacite obiectioni: q2 possent aliqui dicere. Domine imperator vos fecistis mentioneꝫ nũc de iure gentium ⁊ ciuili: dicatis de natura vtriuscꝫ iuris. Dicit imperator excusando. Ego dicam in cõpetenti loco scilicet in. §. penultio. vbi dicit ꝙ ius gentium est immutabile: ⁊ ius ciuile mutabile ẜm expositionem istius. §. Uel alio modo intellige istam quintam particulam: vt in glo. que incipit scilicet iure gentium: id est hoc totum in prima parte principali. In secunda parte assignat iustinianus secundã differentiam inter ius gentiũ ⁊ ius ciuile que secunda pars ꝯtinet quatuor partes: vt. s. dixi in prima particula Hoc dicit ꝙuis ius gentium non habeat denominationeꝫ ab aliqua ciuitate quia non dicitur ius gentium romanorum: vel ius gentium bononiensium. tamen ius ciuile habet denominationem ab ea ciuitate in qua factuꝫ est: vt ecce statuta que fiebant apud ciuitatem athenarum per alios sapientes scilicet solonem et draconem possunt dici ius ciuile atheniensium. Secũdo adducit simile ꝙ statuta facta rome possũt dici ius ciuile romanoruꝫ vel ius ciuile quirituꝫ q2 romani appellabantur quirites a quodam eorum rege qui quirinus appellabat. Tertio dicit: sed qd dicemus si simpliciter dicatur ius ciuile nec addatur nomen ciuitatis in qua factum est illud; ius de quo iure intelligimus. Respondeo per excellentiam intelligitur ius ciuile de iure ciuili romanorum. id est de statutis eorum. Quarto adducit simile. Ecce cum dico poeta ⁊ ei non addo nomen proprium per excellentiam intelligitur d̃ Homero apud grecos: vel de Uirgilio apud latinos.

a ℭ Ciuitate appellatur. i. nomen illius ciuitatis vbi factuꝫ est ius ciuile debet ei imponi.

b ℭ Solonis. Nomina sunt compositorum statutoꝝ. in illis ciuitatibus: sicut si appellat quis ius ciuile bonoñ. statutũ a cõpositoribus inuentum ⁊ consilio confirmatum.

c ℭ Non errauerit: immo bene dixerit.

d ℭ Sic enim ⁊ ius. Quod pro se tantum composuerunt: aliter esset generalis lex vt. j. eod. §. lex est. et de hoc scilicet iure ciuili generali

potest hic loqui.

Quirinus vñ dicit.

e ¶ Jus quiritum. Pro eodem licet nomina mutet.

a ¶ A quirino. Qui fuit eorum rex dictus a quiris quod est hasta: quia magna hasta in bello vtebatur.

b ¶ Ciuitatis. Sed simpliciter dicit ius ciuile.

c ¶ Nostrū. Scilicet romanorum per excellentiam.

¶ Additio. Et iõ dicit Joannes fa. ꝙ insupplicando pro prebenda ecclesie cathedralis specificatio ipsius ecclesie vitiaret: q2 sufficit ꝙ dicatur in ecclesia Lugd. vel Par. ꝛ ꝙ ita õ facto vidit obseruari.

d ¶ Jus. Scilicet ciuile romanorum si est propriū. vel generale si est factum vt sit generale.

e ¶ Uirgilius. Idem in apostolo. nam paulus in diuina scriptura intelligitur. Item vbi dicitur sapiẽs: intelligitur salomon.

Diuisio. ¶ Jus autem. Primo ponit vnum dictū. Secundo ponitur ratio quare ius gentium fuit inuentum. Tertio ponitur effectus: siue ponuntur inuentiones iuris gentium. Secunda ibi. nam ius. Tertia ibi, bella. Angelus Aretinus.

mani eniʒ a romulo: quirites a quirino[a] appellãtur. Sed quotiẽs non addimus nomẽ cuius sit ciuitatis[b] nostrum[c] ius[d] significamus. sicuti cum poetam dicimus nec addimus ei nomen: subauditur apõ grecos egregius homerus: apud nos virgilius[e].

¶ Jus gentium omnibus hominibus est commune ꝛ ab omnibus gentibus fuit factum vsu ꝛ necessitatib⁹ exigẽtib⁹: ex quo bella licita oriuntur: et captiuitates: ꝛ seruitutes: ꝛ contractus quibusdam exceptis. h. d. vsq ad. §. constat. Aretinus.

¶ Jus[f] autẽ gentiũ omi humano[g] generi cõmune ẽ. ¶ Nã vsu[b] exigẽte ꝛ hũanis necessitatibus...

¶ Jus autem gentium. Casus. ¶ Quãuis in superiori. §. tractauerit de iure gentium ꝛ ciuili: q2 tamen de iure gentium tractauit ibi plane: ideo hic plenius tractat repetendo ẽt de eo qõ dixerat. Et diuidit hunc §. in tres partes. In quarũ pria parte dicit ꝙ ius gẽ. ẽ cõmune oib⁹ hominibus õ mũdo. Secũdo reddit rõeʒ quare ius gẽtium fuit inductũ: que ratio talis est. Homiẽs idigebãt aliquibus statutis: ideo multa iter se statuerunt que dicuntur ius gentiuʒ: ꝛ maxime bella ꝛ captiuitates ꝛ seruitutes que sunt iure gentium: que seruitutes sunt contrarie iuri: quia de iure naturali omnes homines liberi nascebãtur. Tertio dicit ꝙ iure gẽtiũ sunt introducti quasi omnes contractus: de quibus multa exempla. ponit in textu.

f ¶ Jus autem. Autem pro sed. et repetit de iu. gen. vt aliqd addat.

g ¶ Omni humano. Sed nũquid plura humana genera sunt? R̃ñ. nõ expono ergo. i. omnibus hoibus. Gen⁹ humanũ est vnicũ.

h ¶ Nam vsu. Ab initio eni pauci erant homines: indiguerunt tamẽ aliquo cõmuni vsu. ꝛ quãdo plures

fuerunt tunc magis suas consuetudines habebant ⁊ statuta: puta vt nullus vineam vel hortum alterius intraret. ⁊ hoc sequitur. ⁊ probatur ff. de iusti. ⁊ iure. l. ex hoc iure.

omnes contractus esse de iure gentiuz: sed non omnes obligationes. nam que ex maleficio: vel quasi sūt: non sunt de iure gentium: sed vel a lege. xij. tabularum: vel alia lege.

Bellū est a iure introductum.

sitatib⁹: gētes hūane iura q̄dā sibi cōstituerūt. Bella [a] etenī orta sunt: et captiuitates secute: et seruitutes: q̄ sunt naturali iuri ↄtrarie. Jure eniz naturali oēs homines ab initio [b] liberi nascebāt. Et ex hoc iure gētiuz omnes pene [c] contractus: introducti sunt: vt emptio et venditio: locatio: ⁊ cōductio: societas depositum mutuū ⁊ alij innumerabiles [d].

a ¶ Bella. Sed quomodo a iure descēdit belluz cū sit a iure prohibitū. vt. ff. de vsufr. l. equissimū: R̄n. loquit de eo quod a pplo romano est indictum hostibus vt. ff. ō cap. ↄpostlimi. reue. l. hostes. §. bello. ¶ Additio. Jmmo a quocunq̄ etiam priuato pro suo recuperādo: ⁊ de licentia superioris ⁊ per ipm recuperare non valeat. ⁊ hoc neduz contra suum detinentes. sed etiam eos iuuantes. icōm Jo. ⁊ docto.

¶ Jtem propulsare violentiā quod est licitum. vt. ff. de iusti. ⁊ iure. l. vt vim. ⁊. ff. de vi ⁊ viar. l. j. §. vim vi cum moderamine tamē. vt. C. vnde vi. l. j.

b ¶ Ab initio. Sed nunq̄d hodie? Quidā dicunt sic. nos contra. nam seruus nascit. vt infra de iu. p. §. serui. ⁊. ff. de nata. resti. l. interdum.

c ¶ Pene. Pene dicit propter quatuor contractus. vt stipulationem? vt. j. de act. §. de constituta. Jtem litterarū obligatio. vt infra de lit. obliga. Jtem propter contractum emphiteoticū. vt infra loc. §. adeo. Jtem propter sponsalitiam largitatem. id est donationem propter nuptias. vt in auten. vt spon. largi. §. j. ⁊. ij. col. ix. Et nota q̄ hic dicitur

¶ Additio. Pro ut glo. loquitur in quasi maleficijs approbat q̄ in his contingit aliquem obligari: ex facto alieno: quod ius gentium non considerat: sed prout loquitur i maleficijs reprobatur per. l. j. ff. de fur. vt per Angelum. ⁊ Christoforum. hic.

d ¶ Jnnumerabiles. idest nō facile ad numeranduz habiles. vt. j. de re. corpo. ⁊ incorpo. in princi.

Diuisio.

¶ Cōstat. Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo ponit dictum bimēbre. Secundo ponit exemplum primi membri. Tertio exempluz secūdi membri. Secūda ibi. Scriptū. Tertia ibi. in. §. Ex nō scripto. Jtē secunda subdiuiditur in duas partes. Primo ponit quid est ius scriptuz. Secundo ponit exempla. Secunda ibi. Lex. angelus.

¶ Constat autem ius nostrum. ⁊c. Casus. Uidim⁹ de iure naturali in principio huius titu. Jtē vidimus de iure gentiū supra. §. proxi. Jtez vidim⁹ de iure gētiū ⁊ ciuili mixtī. supra. §. Jus aūt ciuile. vsq̄ ad. §. Jus aūt gētiū. Sz q̄ de iure ciuili nō plene tractatū est: ideo tractabit i h̄. §. ⁊ se. vsq̄ ad. §. Sz naturalia. Et ē sciēdū q̄ iste. §. vsq̄ ad. §. Ex nō

scripto. diuiditur in sexdecim partes. In prima parte dicitur ꝙ ius nostrum ciuile diuiditur in duas partes. scilicet in ius scriptum ⁊ in ius non scriptum . ⁊ hoc ad similitudinem

Ius scriptū cō sistit in sex partibus hic nominatꝫ h.d. cū quo concordat scda distictio. §. lex est ꝗm Are.

grecoꝛū qui similiter iure scripto ⁊ iure non scripto vtebantur. Secundo dicit ꝙ primo est videndum de iure scripto. Et est sciēdum ꝙ ius scriptum constat ex sex partibꝰ iuris. scilicet ex iure ⁊ plebiscito seu ex senatuscōsulto: ex pricipum placitis pretoꝛum edictis : ⁊ ex responsis prudentum . Tertio dicit quid est lex. Certe lex dicitur illa quam populus romanus faciebat consule senatoꝛum interrogante populum vt ecce quando emergebat aliqua questio que non erat soluta per aliquam legem pulsabatur cum campana ad Arengam. ad Arengam. ad Arengam. Et sic congregabatur populus romanus et tunc loquebatur magistratus senatoꝛum ⁊ dicebat populo ibi congregato. Domini mei talis questio emergitur de nouo: quam questionem non reperimus decisam in nostro iure. placet ne vobis ꝙ ad decisionem illius ita ⁊ ita statuatur. Et populus simul vel diuisim clamabat vel clamabant dicētes. Sic fiat vel sic fiat: ⁊ sic taliter constitutum dicebatur lex . Quarto dicit quid sit plebiscitum . Et certe plebiscitum dicitur illud ius quod plebs romana faciebat tribuno plebeioꝛum interrogante plebem. Ecce enim quando emergebat aliqua questio pertinens ad plebem seu plebeios que non erat soluta per legem aliquam : pulsabatur cum quadam alia campana: ad Arengam. ad Arengam: ad Arengam. Et sic congregabatur plebs romana. Et sic tunc surgebat magistratus scilicet tribunus plebis: ⁊ dicebat plebi. Talis questio emersit: placet ne vobis ꝙ ad decisionem illius sic vel sic statuatur . Et ipsi clamabant dicentes. Fiat sic et sic . ergo illud taliter constitutum appellatur plebiscitum . Quinto dicit. Dicimus ꝙ lex fiat a populo: et plebiscitum a plebe. Sed que differentia est inter populum et plebem? Respondeo . Populus est genus quia appellatione populi omnes ciues romani continentur . scilicet nobiles patricij ⁊ senatoꝛes et ignobiles. Sexto respon. cuidam tacite questioni: nam posset aliquis dicere . Nunquid tantum valent plebiscita quantum leges . Et dicit ꝙ sic. ex quo fuit facta quedam lex que appellatur hoꝛtensia . in qua continetur ꝙ plebiscita obtinent vim legum . Septimo quid est senatusconsultum ⁊ certe senatusconsultū est statutum a senatoꝛibus compositum. sine leges a senatoꝛibus pꝛomulgate. Octauo respon. cuidam tacite questioni: nam aliquis posset dicere senatusconsulta videntur superflua nonne sufficiebant leges et plebiscita? Respon . dicens ꝙ senatusconsulta non sunt superflua. Nā populus romanus erat in tantum augmentatus ꝙ erat quodāmodo impossibile ꝙ semper quādo debebant fieri alique leges noue po-

pulus et plebs congregari posset. Et ideo vtile visum fuit populo q senatores possent iura condere sine populo et plebe. et sic quando congregabatur populus consul senatorum interrogabat.

¶ Cōstat autē ius nostrū[a] quo: vti

Nono quid ē placitum. dicitur lex imperialis. nam quod principi placuit pro lege seruatur. Decimo respond. cuidam tacite questioni. Nam posset aliquis querere: quare princeps potest legem facere. Respond. Quia populus romanus transtulit in eum principem omne ius et imperium: et maxime potestatem legis condende. Undecimo dicit q imperator potest facere legem vt dixi. ergo id quod instituit imperator seruatur pro lege: etiam si in modum epistole faciat: vt. infra de his qui sui vel alieni iuris sunt. §. fin. Uel ita si inter litigantes cognouit et diffinitiue pronunciauit: volens q illa sententia esset lex. vt. C. de legibus et constitutionibus. l. fin. vel etiam si apponat in lege quam facit hoc vocabulum edictali vel edicto. vt. C. de secun. nuptis. l. hac edictali. Duodecimo q leges imperiales proprie appellantur constitutiones. Tredecimo dicit q legum et constitutionum imperialium sunt quedam personales quedam generales. Personales dicuntur que ad aliquas personas extenduntur ecce si alicui ob meritum id est propter suum meritum princeps indulsit id est pepercit: quia deliquit contra principem: et princeps videns istum q bene sibi seruierat dat sibi suam gratiam. Ista gratia quam dat sibi princeps non transtulit ad aliam personam. ideo dicitur in textu. q priuilegium personale non transgreditur personam cui tale priuilegium conceditur. Alie vero generales constitutiones sunt in omnibus alijs hominibus. Quartodecimo dicit de magistratuum siue pretorum edictis. dicens q pretorum edicta obtinent vim legum. Etiam dicit q hoc ius pretorium potest etiā honorarium appellari ab honore ipoꝝ pretorum qui faciebant huiusmodi ius. Quintodecimo dicit q isti pretores romani erant multi. et ex his erant quidam qui appellabantur ediles currules qui similiter faciebant suas leges super certis articulis vel capitulis que leges sunt pars iuris pretorij. Sextodecimo et vltimo etiam iustinianus dicit que sunt responsa prudentum. Et certe responsa prudentum dicuntur sententie et opiniones illorum sapientum romanorum quibus permissum erat a principe iura componere: qui iurisconsulti appellabantur. que responsa eorum tantam habebant potestatem q nullus iudex poterat contra eorum responsa semel pronunciare.

¶ Cōstat. ¶ Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo ponit dictum bimembre. Secundo ponit exemplum primi membri. Tertio exemplum secundi membri. Secunda ibi. Scriptum. Tertia ibi. in. §. Ex non scripto. Item secunda subdiuiditur in duas partes. Primo ponit ius scriptum. Secundo ponit exempla. Secūda. ibi. Lex. Angelus. diuisio

a ¶ Jus nostrum. Idest ciuile romanorum. de quo diximus. s. eod. §. sed ius. Large vocatur ius ciuile

quicquid scriptum habemus de iu re generali vt diximus . s. eod. in glos. vt sunt statuta terrarum &c. ibi quinto &c. Item quicquid habem' de moribus hic comprehendit scilicet generalibus: vt patet ex iferioribus.

murautem ex scripto aut non scripto vt[b] apud grecos[c] νομος και θεσμος.

a ℭ Ex scripto. De hoc dicit vsque ad. §. ifra ex non scripto. & de nō scripto ibi dicit. Acc. ℭ Addi. Non tamen est necessaria scriptura ad substantiam legis sed ad probationem tantum argu. l. contrahitur. ff. de pig. secundum docto. hic.

ℭ Scriptum autem ius est lex: plebiscita: senatuscōsulta:[d] principum placita: magistratuū edicta respōsa prudentum.

ℭ Diffinitio leg[is]

b ℭ Ut. pro sicut.

c ℭ Apud grecos. Nā & greci vtebantur iure scripto. et non scripto vt. j. eod. §. & non ineleganter.

ℭ Additio. Aduerte autem q in textu: ponitur monos kai thesmos caracteribus grecis. Unde nomos grece dicit lex scripta latine & thesmos lex non scripta kai id est q̄ q̄ significat et. Quod autem prius impressum fuit sonoy monoy ridiculum est et nullo pacto grecum.

d ℭ Senatusconsulta. quare dicti s[unt] ꝯsules no. ff. d ori. iu. l. j. §. exact[is].

Leg[is] diffinitio. e ℭ Lex est. Hec diffinitio quo ad sententiam concordat cum ea que est. ff. de leg. et senacō. l. j. licet quo ad verba dissentiat. Diffinitur & alio modo. Lex est sanctio sancta: iubens honesta: prohibens contraria: que sumitur ex lege greca. ff. de leg. & senatuscons. l. ij. Item diffinitur tertio modo vt i alia lege greca colligitur in eod. titu. de le. & senacons. l. 1. Ac. ℭ Addi. Quid sit lex vide Bald. alijs duobus modis diffinientem in. §. fin. qui incipit. in huius operis in titu. de pa. constan. Jason may.

hoc ponit. Ange

ℭ Lex ē[e] qd ppl' roman' senatorio magistratu iterrogāte (veluti [f] consules) ꝯstituebat

ℭ Diffinitio plebisciti & dr̃ia inter plebem et populū Angelus.

ℭ Plebiscitū ē q plebs plebeio m[a]g[ist]r[at]a

f ℭ Ueluti. Exemplificatiue ponitur vt. s. §. proxi. nam facta cōuocatione populi romāi magr̃atus. s. senatus: non totus sed qui maior erat omnibus interrogabat populum s. consul an sic placeret.

ℭ Additio. Et iō dicit ange. q non valeret statutū in cuius cōfessione ꝯstaret q nō fuerit i ꝯsilio p priorē fctā ꝓpositio: sec' tñ i dubio. Ang. are. ℭ Et sic ad libitū ppli fiebat vt ff. de ori. iu. l. ij. §. deinde.

g ℭ Cōsule. nā ꝯsul vice senatoꝝ int̃rogabat ppl'z: & sic ipi senatores videret iterrogare. Nā q p aliū facit p se facere vr̃. vt. ff. vi & vi ar. l. j. §. d iecisse. & ff. d admi. tut. l. ita āt. §. gessisse. ℭ Addi. Dz tñ i libello exp̃mi q pter[ea] aliū tuo noie tale qd ꝯmissū fuerit. al's agēdo ꝯ te & p[ro]bādo d alio tuo noie expoliāte ñ obtiere t. sz. Jo. fa. & āg. ℭ Nā recte oīa nr̃a facim' qb' a nobis auctoritas

tu iīrogāte veluti[a] tribūo ꝯstituebat.

¶ Plebs autē a pplo eo differt: qꝺ spēs [b] a genere nā appellatione ppli vniuersi ciues significant: ꝯnumeratis etiam [c] patricijs [d] ꝛ senatorib⁹. Plebis autem appellatione sine patricijs ꝛ senatoribus ceteri ciues significantur.

¶ Sꝫ ꝛ plebiscita lege ortēsia[f] lata nō min⁹ valere q̄ꝫ leges ceperunt.

¶ Diffinitio senatusconsulti ꝛ quare senatoribus pmissa est facultas legis condende. Angelus.

¶ Senatuscōsultū ē qꝺ senat⁹ iubꝫ atqꝫ ꝯstituit [g]. Nā cū auct⁹ ē ppl's roman⁹ in eū modū vt difficile esset in vnū euꝫ cōuocari legis [h] sanciende causa: equum visuꝫ est senatū vice populi consuli [i].

impartitur. vt. C. de vete. iu. enu. l. j. versi. omnia.

a ¶ Ueluti. exemplificatiue ponit vt. s. §. prox. erat eīn vn⁹ noīe tribunus qui p̄erat plebeiorū magistratui q int rogabat plebeios vt. ff. de ori. iu. l. ij. §. mox cū reuocata ꝛ. §. iisdē tpib⁹. et mlt̄as leges habem⁹ de his vt de. l. aql. vt. j. ad. l. aql. §. ex hoc tn̄ capite. ꝛ ne p̄sides accipiāt nisi esculenta vt. ff. ꝺ of. procō. l. solent. §. fin. ꝛ. ff. de offi. presi. l. plebiscito.

¶ Additio. Sed nec hodie illa habētes salariū: vt ibi no. secus in delegatis extra de rescrip. c. statutum §. insuper. lib. vi. Jo. fa.

gn̄eris diffinitio.

b ¶ Species a genere. Est aūt genus quod p̄dicat de plurib⁹ differētibus specie vt aīaliū: aliud rōnale aliud irratiōale: ꝛ sic se habet populus vt sequitur ad nobiles ꝛ ignobiles.

Speciei diffinitio.

Species aūt q̄ p̄dicat ꝺ plurib⁹ differētib⁹ nūero: vt hō: ali⁹ titi⁹: ali⁹ seius: sic se hꝫ plebs: nā minores tm̄ cōprehēdit: vt sequit.

c ¶ Etiā. q. d. non solum plebis appellatiōe ppli ꝯnūerāt sꝫ ēt patricij.

d ¶ Patricijs. Qui erāt quasi patres principis: vt. j. quibus modis ius pa. po. solui. §. filius.

e ¶ Sed ꝛ plebiscita. Uidebantur minus valere q̄si loco sumpto ab auctoritate q2 maior est patriciorꝫ ꝛ senatorꝫ auctoritas. vt. C. de legi. hūanū. ꝛ. ff. ꝺ eden. l. si qs ex argentarijs. §. j. sed h sublatū est p legem latam ab ortenso rege. vt sequitur et ff. de ori. iur. l. ij. §. deinde cū esset.

f ¶ Lege ortēsia Sic dicta ab ortēsio: q pacē cōposuit iter nobiles ꝛ plebeios: ꝛ inter eos sic statuit q valeret plebiscitū.

g ¶ Cōstituit. Nā poterat facere legē vt h ꝛ. ff. de le. ꝛ se. l. nō ābigit.

h ¶ Legis sāciēde cā. Nā idē ē si ex alia q2 diffi. erat tot hoīes ɔ̄uēir. ac.

i ¶ Consuli. i. interrogari. Nam antea ppl's interrogabat. vt. s. e. ti. §. plebiscitum: vt sicut ppl's interrogabat prius: sic postea senatores (q cētū erāt numero) iterrogabant a consule ✠ vt. C. de hered. l. fin. in prin. ꝛ. ff. de ori. iu. l. ij. §. deinde q2 difficile.

✠ Dicit tn̄ Ang. q̄ q̄uis loco senatorū hodie successerit cōsiliarij seu decuriones: nō tn̄ possent sine p̄ncipis reseruatis statuere reputata ad famaꝫ seu iurigeniꝫ aliquē restituere spurios legitimare aut veniā etatis concedere.

¶ Sed ꝛ quod. ¶ Iste §. diuiditur in quatuor patres

Diuisio.

Nam primo ponit dictum. Secundo eius rationem. Tertio ponit illationem. Quarto. dictum modificat & declarat. Secunda. ibi cum lege. Tertia ibi. Quodcumq. Quarta ibi.

enu.l.ij.§.hoc autem.& de leg.& se. con.l.finali. Sed alij dicunt quod adhuc populus potest facere legē.
¶ Additio. Quod est verum. scilicet municipalem. vt.s. eod.§. omnes seu particularem dummodo habeat collegium approbatū. non autē generalem. vt per Joannem fab.& Ange. aretinum hic. ¶ Et quod dicitur solum principem hoc posse: verum est solus. id est nullus alius solus. secundum Richardum.

Plane. Angelus de aretio a ¶ Placuit. Causa faciendi cōmunem legē alias nō esset lex communis vt sequitur. & C.de se.l. ex stipulatione. nam ibi dicit non omis vox iudicis ē sententia

✝ Dū mō sit iustū & honestum sz Ange. & Jaso nē hic p ea q pulchre nota. bal.i. l.q.ōex libta. C. de ope.li be.

¶ Cōstitutiones pricipū obtinēt vim legis ēt generalis si sint generales. vel specialis si emanēt ob meritū vel odiū singularis psone hoc dicit vsq ad. §. pretorum q̄z sm Areti.

¶ Sz & qd principi placuit [a] leg3 habz [b] vigorē. ¶ Cū lege [c] regia: q de ei⁹ imperio [d] lata est populus ei [e]. & in eum oē imperium suum: & potestatem concessit [f]. ¶ Quodcunq̄ ḡ imperator p epistolā s ↄstituit: vel cognoscēs ðcreuit [h] vel edicto [i] precepit: legem [k] esse cōstat. He [l] sunt: q cōstitutiones appellantur ¶ plane ex his quedā sunt psōales [m] q nec ad

& sic non omnis vox principalis est lex.

b ¶ Habet vigorem. i. lex est: et pro lege seruatur.

c ¶ Lege regia. hac lege cautum fuit vt potestas legis faciende transiret de populo ad principem: vt hic & .ff.de origi.iur.l.ij.§.deinde cum esset.&.§.nouissime. & facit ad hoc ff.de constitu.prin.l.j. vbi sunt eadem verba. Et hanc legem regiam non habemus: nam facta fuit super regio.i. imperio transferendo.

d ¶ Imperio. transferendo de populo ad principem.

e ¶ Ei. scilicet principi quoad honorem. & in eum quoad onus.

f ¶ Concessit. id est transtulit: sic vt ipse populus ammodo non habeat sibi hoc ius. sic.C. de vete.iu.

g ¶ Per epistolam. vt.j. de his q sunt sui vel alieni iuris. §. dominorum.et .ff.de constituti.princi.l. prima.

h ¶ Decreuit.vt.C.eod. scilicet in titulo.de legi.si imperialis.

i ¶ Edicto.vt.C.eodem.l.ij.& de secun. nuptijs l.hac edictali.

k ¶ Legem. generalem quam potes cognoscere quatuor modis. vt. C. de legibus. & cond.l. leges. vel specialem vt sequitur.

l ¶ He sunt. scilicet quas constituit imperator.

m ¶ Personales. Dummodo iuris corpore non sint clause. alias omnes sunt generales. vt.C. de no. co. confirman. lege. vnica i. §. finali.

Ob meritum.

a ¶ Ob meritum. Quia multum seruierat principi: et ideo aliquam penam quam debebat ille pati propter delictum: quod forte fecerat ei remisit.

q; contra. quod ad aliud extenditur hoc non est dicere vt alius habeat priuilegium. Uel melius licet egrediatur personam non est tamē generale ius: nec videtur alius scilicet aduersarius pro suo cum sit contingēs occasiōe ꝯtrouersie.

sibus nota. hic p Ang.

exemplū trahunt̄ qm̄ non hoc princeps vult. Naz qd̄ ob merituz[a] indulsit alicui[b]: vel si cui penam irrogauit[c] vel si cui sine.[d] exēplo subuenit[e] personam non transgreditur[f]. Alie autem cum generales sint oēs ꝓcul dubio tenent[g].

¶ **Edicta pretorū (que ab auctoribus ius honorariuz appellantur) habēt viz legis & edicta ediliū curuliū sunt ꝑs iuris ꝓpriū hoc dicit vsq; ad §. Responsa. sm̄. Aretinum.**

¶ Pretorū q̄z edicta[h]: nō[i] modicā obtinēt iuriz auctoritatez. Hoc etiam ius honorariū solem9 appellat̄: q[k] q̄ honores gerunt magistrat9[l] auctoritatem huic iuri dederunt[m].

¶ Proponebāt &

b ¶ Alicui. Penā merēti

c ¶ Irrogauit. Scilicet non merenti vel merēti. sz maiorem forte q̄z esset dign9 vt pena eius metus sit malorum vt ff. de penis. aut facta. §. fin.

d ¶ Sine exemplo. id est vt alij nō caperent exemplum.

e ¶ Subuenit. Ut clericis in quibus multa sunt specialia: vt in aut. vt clerici apud propri. epi. & C. de epi. & cleri. cum clericis. & l. omnes qui & curie & aliis. vt. C. de lege. & cō. l. ij. Sed nunquid intelligitur sine exemplo subuenire si cui simpliciter rescribat. Respon. sic dum modo non sit ibi aliquod signū ex his quatuor q̄ dicunt̄. C. de le. & cō. l. iij.

q̄stio.

f ¶ Non trāsgredit̄. ff. qd̄ quisq; iur. l. i. contra. Sed distingue an ad sui postulationem sit concessuz quo casū transgreditur. vt ibi: alias non vt hic et. ff. quod quisq; iu. l. iij. ✠ Et sic solaitur aliud contra. C. de fru. & li. expen. l. fi. Uel ad vtrum

✠ Fa. lit i ca

g ¶ Tenent id ē ligant.

¶ Addi. An autez princeps possit legem facere: vel papa sine cōsilio procerum. vel cardinaliuz vide per Joannem fabri hic.

h ¶ Edicta. Que scripta erant in albo pretoris. vt. ff. de iuris. om. iudicuz. l. si quis id quod in primo respō. Accur.

¶ Additio. Et pretores hodie sunt presides prouinciarum habentes sub se officiales totius territorii: vt est potestas florentie. Angelus aretinus.

i ¶ Non modicam obtinent iuris Sed magnam

k ¶ Quod. i. ideo quia.

l ¶ Magistratus. scilicet ipsi pretores. vt. ff. de iustitia et iure lege. ius autem. §. ius autem pretorium.

m ¶ Dederunt. vt. ff. de ori. iur. leg. secunda. §. eodem tempore

a ¶ De quibusdã causis vt de morbis et morbosis et vitiosis aĩalib⁹ vt patet.ff.de edi.edic.l.j.
b ¶ Honorarij qualiter? Respondeo quia ediles erant ex pretorib⁹ vt.j.ǒ di ui.sti.§.pretorias ⁊.ff.ǒ ver bo.obli.l.v.§.pretorie.
c ¶ Sẽtẽtie.sententia est firma ⁊ ĩ dubitata responsio secundũ.Joan.
d ¶ Opiniões opinio est cũ dubitatõ ne respõsio ƀʒ Jo.
e ¶ Publice.Jd est quoꝫ interpretatio fiebat publica auctoritate cõcessa apñ cipe.vt vlp.papi.⁊ similes qui fecerunt leges.ff.de ori.iur.l.ij.§.post originem.et.§.iuris ciuilis scientiam
¶ Additio. Hodie tamen sententia doctorum est probabilis et non necessaria.vt not.glos.in.l.i.C.de leg.et legendi seu interpretandi licentia in doctoratu collata operatur vt hec possint publice fieri.qǒ alias non liceret.l.i.C.de studi.lib.vr.ro.libro.xii.

f ¶ A cesare Augusto.vt.s̃.in prima rubrica ponitur Accursius.
g ¶ Ut iudici.scilicet nulli.
h ¶ Ut est constitutum id est sicut ipsi constituerunt.

Sententia.

Opinio.

ediles curules edictuꝫ de quibusdã causis:a qǒ edictũ iuris honorarij b portio est.

¶ **Prudentuꝫ responsa sunt sententie ⁊ opiniones iuris consultorum q̃ habebant a principe auctoritatem legis condende.h.dicit vsqꝫ ad.§.Ex non scripto.secundum Aretinum.**

¶ Respõsa prudẽtum sunt sentẽtie c ⁊ opiniones d eorum quib⁹ per missum erat iura ꝯdere.Nã ãtiq̃t⁹ cõstitutum erat vt essẽt q̃ iura publice e ĩterpretarentur:quibus a cesare f ius responden di datũ est:q̃ iuriscõsulti appellabãtur:quorũ omniũ sentẽtie ⁊ opiniones eam auctoritatẽ tenebãt vt iudici g recedere a respõso eoꝝ non liceret:vt ẽ ꝯstitutũ h.

¶ **Jus non scriptum est qǒ vsus ꝯprobauit et legiꝫ vigoreꝫ.h.d.Ut sic.Cõsuetudo moribꝰ vtentium cõprobata pro lege seruat.h.d.Areti.**

¶ Ex i nõ scripto

i ¶ Ex non scripto.ius venit.
¶ De iure scripto vidimus quod in sex ptes diuidit sequitur de non scripto vt.s̃.eodẽ.§.constat.

¶ **Ex nõ rescripto Casus.**
¶ Uidim⁹ de iure ciuili scripto a §.precedẽti vsqꝫ huc.Nũc hic sequitur videre ǒ iure ciuili nõ scripto.Et est sciẽdũ ꝙ iste.§.vsqꝫ ad.§.Sed naturalia:diuiditur in duas partes principales.Jn prima parte dicit ꝙ ius non scriptum est illud quod vsus populi romani:vel alterius populi approbat ⁊ obseruat:quod ius q̃uis in scriptis non sit redactum:tamen obtinet vires ⁊ viceꝫ legis scripte.Secundo reddit rationem quare ius ciuile in duas partes diuiditur scilicet in ius scriptũ.⁊ ius non

ius vĕit qđ vl⁹ approbauit: naz diuturni [a] mores consēsu [b] vtētiū cōprobati: legē imitāt.[c]

¶ Jus scriptū habuit ortū a ciuitate. Athenienſium. Jus aūt ꝯſuetudinariū a ciuitate lacedemoniorū hoc dicit vſq3 ad. §. Sz naturali. ſm Aretinum.

ſcriptum: vt. ſ. §. conſtat. Et eſt ratio: quia leges romane habuerunt originem a duabus ciuitatibus grecie. ſcilicet. Lacedemonia que vtebatur iure non ſcripto. i. cóſuetudine vl' vſu: & habuerunt etiá ortum leges rōane ab athenis q̄ vtebatur iure ſcripto. a ¶ Diuturni. Sed q̄zto tempore vſus facit mores vel conſuetudinem? Reſpondeo. x. an. vt. ff. qui & a qui. ma. lib. non fi. l. ſi cum fideicommiſſaria. §. ariſto. licet ſecunduz quoſdam exigatur tp̄s cuius non extat memoria. ar. ff. de aqua plu. ar. l. j. in fi. ff. de aqua quoti. et eſti. l. iij. §. duct⁹ et. C. que ſit lon. conſue. l. conſuetudinis. et. C. de ſacroſan. eccleſijs. l. finali. item quia dicitur longa. vt patz in rubrica. C. eo. et. ff. e. longa autem. x. annis dicitur. vt infra de vſuca. §. j. ſequitur ergo q̄. x. annis ſit robuſta. ✠ Sed nunquid ſemel ſufficit. vt infra decem annis ſecundum eam iudicetur? Reſpondeo nō immo debet ad minus bis ſecundū eam iudicari. vt. C. de epi. audi. l. iij. in fine vel querimoniam vel libellum propoſitum contra conſuetudinem talem ſpernere. vt. ff. de legibus et ſenatuſconſultis. l. cum de conſuetudine. Nunquid ergo iudicatur exemplis? Reſpondeo. non. vt. C. de ſen. et inter. omnium indicum. l. nemo iudex. et facit. ff. de offi. pre. ſed licet. Sed ex conſuetudine que approbatur exemplis: et ſic conceditur aliquid per obliquū quod directo non conceditur. ſic et ff. que res pignori ob. poſ. l. ariſto. in fin. ſic econtra peto ex promiſſio ne que promiſſio probatur ex longo vſu. vt. ff. de vſu. cum de in rem verſo.

b ¶ Conſenſu. Alias nō poteſt eē cōſuetudo cum dicatur conſuetudo. quaſi cōmunis aſſuetudo et error conſuetudinem impediat vt. ff. de le. et ſe. con. quod non ratione.

c ¶ Imitantur. id eſt tantum valet conſuetudo vbi lex ſcripta non eſt quantum lex vbi ſcripta eſt. Et nota tres virtutes conſuetudinis imitandi legem. vt hic. Item interpretandi legem vbi eſt lex dubia: vt. ff. eo. ſi de interpretatione. in fi. Item corigēdi. vt. ff. de le. et ſe. con. l. de q bus. in fine. & infra eodez. §. ea ꝓo. Quod diſtingue: aut eſt generalis conſuetudo per totum mundum: tunc vincit legem vbiq3. vt. ff. de le. et ſena. conſu. de quibus. §. finali. aut ſpecialis: et tunc vincit legem in eo loco vbi eſt vt. ff. communi. p̄diorum. l. venditor. §. ſi conſtat: dū modo poſt legem fuerit inducta alias vincitur a lege ſuperueniente. vt ff. de ſepul. vio. l. iij. §. diuus in alio autem loco conſuetudo ſpecialis nō vincit legem. vt. C. eo. leg. conſuetudinis. & hoc ſecundum Joannem. et Py. licet alij aliter diſtixerunt.

¶ Additio. Et ſic gloſ. dupliciter reſtrigit illam. leg. & cum ea tranſeunt cōiter doc. ſed. c. ſi. ō ꝯſue. videtur. d. l. intelligere niſi conſuetudo eſſet rōabilis & legitime pſcri. Jaſ.

Margin notes:

ſpaciū x. an norū ſ̄ glo ſa. tan gentz.

Conſuetudo inducit ex curſu. x. ánorū.

Conſuetudinis tres ſūt effectus cōſuetudo vicit legez.

✠ Et hec ē cōis opinio ſecundum chri. & Jaſ. h niſi de iure canoni coire bus eccleſiaſticis vbi requirit

Et^a q̄ñ ieleganť in duas spẽs ius^b ciuile distributum ẽe videť: nã origo^c ei⁹ ab institutis^d duarũ ciuitatum: athenaꝝ scꝫ: ⁊ lacedemoniorũ fluxisse videtur. In his eniꝫ ciuitatib⁹ ita agi solitũ erat vt lacedemonij q̄dẽ magis ea q̄ ꝑ legibus obseruarent memorie mãdarẽt: Athenienses vero ea q̄ in legibus scripta cõprehẽdissent custodirent.

Jus naturale est immutabile sꝫ ius statutariũ mutatur quãdoq; ꝑ aliud ius: quãq; ꝑ cõtrariam consuetudinẽ. hoc dicit vsq; ad. §. Omne aũt ius ƒm. Arcti. et ad hoc allegať ꝙ ius naturale vel gentium non põt mutari.

Sꝫ naturalia^e quidẽ iura que apud omnes gentes pereque obseruãtur diuina q̄dã prouidentia con-

Lex. xij. tabula rũ vñ ortuz habuit.

a Et nõ. hic. §. cõis est ad duo supradicta scilicet ad ius scriptum ⁊ non scriptum ideo bene est hic. §.
b Jus ciuile large accipe. vt no. in. §. constat.
c Origo i. l. xij tabu. q̄ fuit origo totius iuris ciuilis ⁊ principium.
d Institutis. i. ordiamẽtis, Naz romanus populus decem viros pro isto iure misit qui decem tabulas eburneas retulerũt tam de iure scripto Atheniẽsiũ q̄ꝫ nõ scripto lacedemoniorum: sed q̄r postea aliqd deerat vel emẽdationem desiderabat: data fuit potestas per vnum annum his decem viris: vt ius ⁊ leges corrigerẽt addendo ⁊ detrahendo: ⁊ si opus esset iterp̃tarẽt: ⁊ ea q̄ erãt necessaria facerent: q duas tabulas addiderũt ⁊ sic lex. xij. tabulaꝝ ex accrescenti dicta est. vt. ff. de ori. iu. l. ij. §. j.
e Sed naturalia. hic. §. potest intelligi de iure naturali primeuo q̄ mouentur omnia animalia ad aliquid faciendum. vt. no. s̄. eod. titu. in prin. Sed quod dicit esse immutabile est contra id quod de seruitute dicitur: que est contra ius naturale: ⁊ tamen preualet. vt. s̄. eodem. §. ius autem. Sed dic non derogatur ob hoc licet non seruetur in illo casu nam nihilominus equũ ⁊ bonuꝫ est. Et eodem modo respõdeo ad illud quod dicitur. j. de ca. di. §. quod autẽ. quod est cõtra. Ubi ibi ñ tollitur cognatio: sꝫ ius succedẽdi. Jtẽ eodẽ modo vt p̃i⁹ respõdeo ad illud quod de vsucapione dicitur. j. de vsucapio. in prin. quod constat esse contra ius naturale. vt. ff. de condi. inde. l. nam natura.
Additio. Et nota ꝙ ea que sunt de necessitate nature non mutantur vt hic: sed ea que sunt de presumptione sic vt leonis feritas ⁊ hominis mansuetudo. in quibus inspicitur magis accidens q̄ꝫ natura. quod inducitur in arg. ad represalias cõtra aliquos puta ferrarienses concessas. vt per ange. ⁊ Ja. Uel dic ꝙ iste. §. loquitur de iure gentium. quod ptꝫ ex illa lr̃a q̄ apud oẽs gentes. s̄. eo. §. qd vero naturalis. Ac.

stituta: semper firma atqꝫ immutabilia permanēt. Ea vero que ipsa sibi quecqꝫ ciuitas constituit[a] sepe mutari solent: vel tacito consensu[b] populi: vel alia[c] post ea lege lata.

¶ Ius ciuile est tripartitum: quia ad personas: res: ⁊ iura ptinet. Et digniora sunt preferenda.

¶ Omne[d] autez ius q̄ vtimur: vl' ad psonas[e] pertinet vel ad res[f]: vel ad

¶ Sz naturalaria. Casus. Iste. §. dupliciter potest intelligi. Uno modo vt faciat differentiam inter ius naturale: quod est commune omnibus animalibus quod est immutabile: ⁊ ius ciuile cuiuscunqꝫ ciuitatis quod est mutabile. Etenim ciuilia iura et statuta alicuius ciuitatis romane: vel alterius tolluntur per nouam consuetudinem contrariaz. Alio modo potest intelligi vt differentiam faciat inter ius gentiuz qḋ est cōe oib⁹ hominibus ex vna parte: ⁊ ius ciuile ex alia pte.

a ¶ Constituit. scilicet ḋ ꝯsuetudie speciali: vel .l. municipali scripta.

b ¶ Tacito consensu. scilicet cōtraria consuetudine: vt. ff. ḋ le. ⁊ se. cō. l. de quibus. in fine.

c ¶ Uel alia. i. contrario statuto: et sic redduntur singula singulis.

d ¶ Omne. Quid sit ius ⁊ q̄liter diuidatur dixi: nunc differentiam inter ipsa iura ponit.

¶ Omne autez. Casus. In hoc. §. de iure ciuili tractatur: ⁊ sic de tertia parte rub. Et dicitur ꝙ totū nostrū ius ciuile diuiditur in tres partes. In pria parte tractatur de personis. In secunda de rebus. In tertia de actionibus. Secundo dicit. Primo videamus de personis tanq̄ȝ de dignioribus. Et redditur ratio quare primo de personis est videnduz: que ratio talis est: qꝛ nihil prodest scire iura: nisi primo sciremus de personis: ⁊ conditionibus personarum: quarum personarum causa seu gratia: ⁊ earum fauore iura condita ⁊ composita sunt. Et no. §. optimum. Item nota ꝙ de personis tractatur in isto primo libro circa q̄s personas ponūtur: tres diuisiones. Prima .j. titulnz. Secūda. .j. de his qui sui vl' alieni iuris sunt in principio. Tertia de tutelis .j. in principio. De rebus tractatur in .ij. lib. .j. de rerum diuisione: ⁊ in .iij. lib. vsqꝫ ad ti. de obligationibus: circa quas res ponit etiā similiter triplex diuisio. Primo .j. de rerū diuisione. in prin. vbi dicit. Alie sunt in nostro primonio. Alie enim extra nostrū patrimoniū. Secunda quia alie cōmunes. ⁊c. vt eo. titu. de rerū diuisiōe. §. j. Tertia .j. de rebus corporalibus ⁊ incorporalibus. in princ. Et etiam tractat in predicto titu. de rerū diuisione. ⁊ in seq. qualiter acquirant reruz dominia de iure gētiuz. ⁊ qualiter de iure ciuili. De actionibus autē ⁊ earum matrib⁹ .s. de obligatiōib⁹: ⁊ etiam actionib⁹ crimialib⁹ priuatoꝝ ⁊ publicoꝝ delictoꝝ tractatur .j. ḋ obli. cum sequētibus titu. vt .j. de publicis iudi. Guillelmus accursij.

e ¶ Ad personas. De hoc dicit .j. in toto prio li. vsqꝫ ad ti. de reꝝ di.

f ¶ Ad res. De hoc dicit .j. lib. ij. ⁊ iij. vsqꝫ ad titu. de obliga.

¶ Additio. Et quid appellatione

rei mee contineatur. vide per Angelum aretinum hic.

a ¶ Ad actiones. De his dicitur infra de actio.

b ¶ Persone. Nazbomo est dignissima creaturaꝝ: vt ff. de edi. edi. l. iustissime. Unũ ouidius Pronaqꝫ cuꝫ spectent: aialia cetera terrã. Os homini sublime dedit: celumqꝫ videre. Jussit ꝛ erectos ad sydera tollere vultus. Et virgilius. Jgneus est ollis vigor et celestis origo Seminibus.

Ouidi⁹ .i. metamor.

Uirgilius i. sexto enei.

actiões[a]. Et prius de personis videamus: nã parum est ius noscere: si psone[b] quaꝝ cã cõstitutũ ẽ ignorẽt[c].

c ¶ Jgnorentur. Et sic statim ponit de iure personarum. Et not. hic ꝙ digniora preponenda sunt. sic. j. de bon. posi. §. aliam vero. et per hoc facimus multas formationes titulorum.

Continuatõ

¶ De iure personarũ. ¶ Quia omne ius aut ad psõas: aut ad res: aut ad actiões pertinet. l. j. ff. de sta. ho. §. j. õ. tit. j. §. fi. Cum ergo persone quibuscũqꝫ rebus digniores sint. l. iustissime. ff. de edi. edi. ideo ab eis exordiũ facturus subdit de iure psonarum secundum Por.

Diuisio.

Summa. Tot⁹ iste tit. diuidit in sex partes. Nã prio põit diuisiones psonaꝝ. Scdo diffinitiõeꝫ libertatis. ibi. Et libertas. Tertio diffinitionẽ seruitutis: ibi. Seruit⁹. Quarto quare dicant serui. ibi. Serui aũt. Quito quot modis qs efficiat seruus: ibi. Serui aũt. Sexto põit draꝫ iter seruos ꝛ liberos: ibi. Jn seruoꝝ. Are.

¶ De iure personaꝝ. Casus. Accipe ꝯtinuationẽ huius ti. ex superiori. §. Hic titu. diuidit i. vij. partes. Jn quarum prima parte ponit quedam diuisio personarum: que diuisio talis est. Dicitur enim ꝙ oĩs homo de mũdo aut est liber aut seru⁹. Secundo dicit quid est libertas. Unde libertas ẽ qdã ptãs concessa hoibus a iure naturali q̃ ꝯsistit i hoc: vt ipi homines possint facere quicqd voluerint nisi efficiant serui: vt. l. iure gẽtiũ. vel nisi se faciãt seruos de iure ciuili. Tertio dicit qd est seruitus: ꝛ dicit ꝙ cũ ius gentium multa statuerit. Juxta hoc est vnum statutuꝫ ꝛ vna cõstitutio ordinata a iure gẽtium: vt si quis sit subiectus alteri: ꝛ subijciatur dñio alieno: que constitutio siue statutum est contrariuꝫ iuri naturali: qꝛ scõm ius naturale omnes hoĩes liberi vocabant ꝛ nascebant. Quarto dicit q̃re serui habeant hoc nomẽ serui. ꝛ certe serui dñr nõ a seruiendo: sed a seruãdo: nã olim ꝛ in tpe preterito si aliquis capiebat aliquẽ hoiem in prelio siue in bello plerũqꝫ impatores precipiebant capiẽti. i. illi qui illũ hominẽ in bello cepat ne occideret illuꝫ hoiem captiuũ: sed venderet vel seruaret. Quinto dicit ꝙ serui q capiũtur in prelio possunt etiã appellari mãcipia: qꝛ cũ manu capiũtur in prelio. Sexto dicit ꝙ quidã nõ sunt serui ab ipsa natiuitate: sꝫ postea efficiuntur: qđ accidit. i. euenit qñqꝫ de iure gentiũ: vt qñ aliqs capitur in prelio nõ efficit seruus capientis: qñqꝫ de iure ciuili: vt qñ liber hõ patitur se vendi eo pacto: vt parteꝫ precii habeat: vt si vado ad aliquẽ hoieꝫ ꝛ sibi dico veni ego sũ

¶ De iur psonaꝝ

¶ Hic ponit pria diuisio psonaꝝ bimẽbris. Angelus.

liber: sed non habeo pecuniaz: scio etiam tu modicam pecuniaz habes sed scis quid faciemus. Inueni vnum emptorem & dic tu habes vnum seruum: & tu me vendes illi: sz tu iurabis mihi de precio quod hébis dimidiá partez mihi trades: & alius dicit vult. iste talis liber homo qui passus est venundari & accepit partem precij de eo: ipse efficit seruus de iure ciuili & efficitur emptoris. Septimo dicit inter seruos nulla est differentia: quia tantū est seruus vnus alter. Sed inter liberos multe sunt differétie: quia quidam sunt ingenui: quidam libertini: quidam latini: quidā dedititij: vt in duobus titulis sequen. Nota totus iste titulus est bonus.

Summa[a] itaq diuisio de iure perso. nar hec est: oēs hoīes[b] aut liberi sunt: aut[c] serui.

¶ Hic pōit diffinitio siue descriptio libertatis. Angel.

a ¶ Summa. Id est pria q & alie sequuntur: vt. j. de his qui sunt sui: vel alie. iur. in princi. & j. de tut. in prin. Uel dic summa. i. maxima q partim ē de iure naturali: vt libertas: & partim de iure gétiū: vt seruitus: quo vtrūq. s. ius naturale: et gentiuz antiquius est iure ciuili: vt infra de rerum di. §. singulorum.

¶ Additio. Hec falsa est: qa etiam formalis causaē a iure ciuili: vt. j. in. §. pro eo. Christo. Uel dic sūma .i. breuis: sic. j. de obliga. §. i.

¶ Additio. Et hec est bona secundum omnes: q breuior esse non potest: vt. ff. de cōdi. inde. l. j. i sūma: & ff. de eo qd certo loco. l. qd si ephesi. Prima etiam cōmuniter approbatur scōm Christo. hic.

b ¶ Homines. Sz pone hic sūt duo homies: vnus liber: & alius seruus: tunc hec propositio est falsa. Dic pluralis oratio conuertitur in singularé: & tūc est vera & nō fallit: vt. ff. de condi. & demō. l. falsa. §. fi. & ff. de peti. here. l. diuus. in fin. et de ori. iu. l. ij. §. exactis. & d verbo. sig. nō est Econtra singularis p plurali: vt co. titu. l. in vsu: & ff. de testa. tu. si quis ita. §. j. & dic has questiōes positas ff. eo. l. iij.

¶ Additio. Dicas plurale resoluitur in singulare vbi nō potest remanere in ppria significatiōe quin sequereē iniquū vel inconueniens: als nō resoluiē. Item singulare in plurale: qñ nomé est collectiuuz vel rationis paritas: seu cónexitas hoc inducit alias non. Joan.

c ¶ Aut serui. Sed quid de statu libero? Uidetur liber. ff. si ex no. causa ag. l. fi. Sed contra est. ff. de statu lib. l. statu. liber. ✠ Itez quid de ascriptitio vel censito. Uideē serui sint vt. C. de agri. & censi. l. ne diutius. l. fin. lib. xj. & C. in quibus causis colo. cen. l. fi. Sed contra est ƀm Jo. (licet alij aliter distinxerūt) cuz possint fieri cle. & contra dño voluntaté: qd nō est in vere seruis: vt. C. de epis. & cle. l. iubemus. §. seruos. & in auē. de sanc. epis. §. ascriptitios. colla. ix. Item in dubio pro libertate iudicāduz est: vt. ff. de reg. iu. l. libertas. & quod in contrarijs legibus cōtineē loqtur quo ad seruitia quibus astrictus est qre poterāt p dicti & facere testamētū: & ferre testimoniū: & alios actus ciuiles exercere: nec alienari pñt sine sole: vt. C. de agri. & censi. l. queadmodū. li. xi.

✠ hic q ad q dā habeē: p libero & q ad qdā p seruo. vt no. in. l. fi. ff. si ex noxa. caus. agna. ƀzoēs doc. h

¶ Additio. Adde pro terminorum declaratione quod ascriptitius est is qui se ascribit terre confitendo se ascriptitium et totaliter ibi velle morari accedente sue confessioni et scripture alio adminiculo vt quia sic se fecit describi in libro censuum. Uel aliis indiciis et constat domino certam annuam pensionem. puta medietatem aut quartam. vel aliam partem fructuum terre cui est ascriptus. Censitus vero est etiam territorio ascriptus: nec potest sine territorio alienari. sed soluit domino certam annuam pensionem. et in eius constitutione scriptura requiritur. Angelus. Item quid de monacho vel regulari canonico? Respondeo liberi sunt et ideo possunt reddere testimonium. ✠ quod dic vt ✠ Dum diximus in aut. de mona. §. cogitamon in dum. col. j. licet quo ad actus quosdam rem cum fingantur mortui vt in aut. de monacheria. §. illud. et §. si quis autem. col. j. sui su. in aut. de nup. §. per occa. col. iiij. perio ¶ Additio. j. Adde quod licet monachis ris als chi dicantur mortui mundo. vt in. c. non va ij. ex. de postulan. et l. deo nobis. C. leret de epis. et cleri. tamen plerumque impreeorum dignant mulieres: et proprias aliquando composito matres. vt no. Spe. titu. de teste. §. sed Jo. j. verb. item excipitur. et Jo. de ana. i. c. fab. et sicut ex litterarum. per illum text. Ange. ex. de homici. Item non sunt mortui hic. quo ad comedendum et bibendum. vt no. glo. in aut. id est. C. de bo. que libe. dicas ergo quod monachi habentur pro mortuis quo ad actus ciuiles: non quo ad actus naturales.

¶ Et libertas [a] quidem (ex qua etiam liberi vocantur) est naturalis facultas eius quod cuique facere libet: nisi quod vi aut iure prohibetur.

¶ Hic ponitur diffinitio siue descriptio seruitutis. Angelus.

¶ Seruitus autem est constitutio [b] iurisgentium

a ¶ Libertas. Hec diffinitio tribus modis potest legi. Primo secundum Ia. vt diffiniatur libertas eo iure quo inuenta est. i. naturali. et etiam serui secundum hoc sunt liberi, nam et ipsi possunt facere quod volunt. nisi quod vi. i. de facto: vel iure. s. quolibet prohibeatur et hec verba. ex qua etiam liberi. et cetera. possunt esse de diffinitione. nam et ipsi liberi vocantur secundum idem ius: vt. j. de libe. §. i. Alii dicunt diffiniri libertatem liberi non libertatem serui: quia ex prima vocantur. s. hodie liberi: non ex secunda. s. quam habent serui. Est ergo libertas alia in seruo: alia in libero: et secundum eos verbum vi: exponitur vt prius. Sed nec prima nec secunda placet quod serui sint aliquo iure liberi: cum ius gentium in hoc derogauerit iuri naturali vt. j. seruitus. Et expone. vi. i. iuregentium: quod quadam necessitate inducit seruitutem. s. per captiuitatem: vt supra tit. j. §. ius autem. et iure. s. ciuili quando maior. xx. annis vendit se ad precium participandum: vt. j. §. serui q. d. liber quilibet est: nisi fiat seruus iure gentium: vel ciuili. et hec verba. ex qua etiam liberi. et cetera. non oportet quod sint de diffinitione: sed quedam effectum libertatis demonstrant.

¶ Additio. Scilicet de facto quod reprobat Ang. hic quia ex facti impedimento non tollitur libertas. vt probatur in. l. conficiuntur. ff. de iure codi. et per hoc reprobatur etiam hec secunda opinio.

b ¶ Constitutio. i. vnum de statutis

iurisgentium. nam et alia multa statuit iusgentium: vt supra ti.j.§.ius autē. sed hodie dici potest seruitus de iure ciuili formatione. ✠ nā alia olim et alia hodie est hec potestas: vt.j. de his q sūt sui vl alie iu.§.pe. et si. quare est ð iure gētium inuentione: sed ciuili formatione: vt.ff. de iust. et iu. l. ius aūt ciuile.

✠ hoc est ver q ad id qð addit non q ad id cui additur. Ja.

¶ Additio. Et dicit Christo. q tūc forma dat esse rei: et ab ea fit denominatio quando actus sine ipsa pcedere nō pōt qð nō est in seruitute: et ideo denomianat a iure gētiū.

tiū qua qs dominio [a] alieno cōtra naturā [b] subijcit. ¶ Serui appellati sunt a seruando mancipia vero qr manu capiuntur. Ange. ¶ Serui autem ex eo appellati sūt q imperatores captiuos vēdere iubēt: ac per hoc seruare [c] nec occidere solēt: q etiam mancipia dicti sunt: eo q ab hostibus manu capiuntur [d]. ¶ Serui quandoq nascuntur: quādoq fiūt: et hoc duplici iure contingit. Angelus. ¶ Serui autem aut nascūtur: aut fiunt [e]: nascuntur ex ācillis [f] nostris: fiunt autem iure gentium: id est ex captiuitate [g]: aut iure [h] ciuili cū homo liber maior [i]

a ¶ Dominio. Aliquando sine dominio: vt.ff. ð re. di. l.j.§.j. et ff pro dereli. l.fi. et adde.ff. de stip. ser. l. q seruus. et.ff. de libe. causa. l. si vsumfructum.

b ¶ Contra naturam. i. contra ius naturale: cum eo iure omnes liberi sint: vt.j. de liber.§.j. et supra titul. j.§. ius autem.

c ¶ Seruare. Nota seruum dici a seruando: et non a seruiendo secundum Jsidorū. sed tabellio dicitur seruus publicus a seruiendo: vt.ff. de ado. l. nec ei. et l. nō enim aliter. et.ff. rem pupilli sal. fo. l.ij. qui tamē seruus nō potest esse: vt.C. de tabel. generali. lib.x. Accursius.

Seruus tabellio eē non pōt.

d ¶ Capiūtur.ff. ð sta. ho. l.iiij. in fi.

e ¶ Serui aūt. Aut fiūt ex accidēti

f ¶ Ex ancillis. Licet patrem liberum habeant: vt.j. titu.j. C. de rei vendi. l. partum. Quid si ex ascriptitio et libera? Respon. sequit vētrē. vt in aut. con. q ex ascript. et li. nat.§.i. colla.v.

g ¶ Captiuitate. Que occasiōe belli contingit. quod est de iure gentiū vt supra titu. proxi.§. ius autem.

h ¶ Jure ciuili. Est et tertius modus. vt.C. de asserti. tol. l.j.§.pen. et est quartus: vt per ingratitudinem reuocationis in seruitutē. vt in aut. vt liberi de cetero.§.j. in fi. et.§. illud vero. col. vj.

i ¶ Maior. Jn quo facto sūt quatuor necessaria: scʒ q sit maior. xx. annis. vt hic. et.C. ð libe. cau. l. si ministerium. Jtē et vt eo animo vt precij accipiat partem. vt hic. et.C. de lib. cau. l. non ideo. Jtem et q vere habeat partem: vt.ff. quibus ad libe. procla. non licet. l.j. ¶ Additio. Scilicet ficte. secundum Joan. fab. vel cum effectu: ex quo lex voluit eū de precio participare: vt.ff. de acq. here. l. placet. Respōde q loquitur

q lib sit seruus p venditionē q̄tuor cōcurrant.

de acquisitis per seruum iaz factũ. hic vero per liberum: tempore quo ad seruitutem progreditur. secundum Christo. Ité ꝙ vendatur ignoranti conditioné venditi. vt. ff. ð li. cau. l. liberis. §. si qs sciens. Itez ꝗquintũ: vt ħ sciat conditionem suã: vt. ff. si quis ingenuus esse

viginti annis ad ꝑcium participandũ sese venundari[a] passus est.

Inter seruos non est differẽtia: vt vnus sit magis seruus ꝙ̃ alter: inter liberos vero differentie sũt multe. hoc dicit. Angelus.

In seruoꝝ cõditione nulla est[b]

di. l. ij. ꝛ si quid horum defuerit iure communi prouocat in ingenuitatem: al's nõ poterit prouocare in ingenuitatem etiam si manumittatur vt. ff. de sta. ho. l. homo liber. ꝛ. ff. ð li. causa. l. cum pacto: nisi redderet preciũ: ꝛ dñs sponte acciperet: nec etiam dñs accipere cõpellitur precium: licet quidam contradicát: vt ff. si inge. esse di. l. ij. j. respon. et. C. qñ licet ab emp. di. l. j. ꝛ. ĵ. ti. j. in fi. Additio. Unde vsus. Annis viginti iuuenem qui venditur esse Uult ius: ꝛ precio quo venit participare. Rursus euz seruuz qui venditur esse putare. Et propriam scire qui venit conditionem.

Restitutio i itegrũ nõ daf miori xxv. ãnis q se vendit. Finis additionis Angeli. Sed nunquid habet in integrum restitutionem cum sit minor. xxv. annis maior tamé. xx. Respon. non: quia non est mutanda tanta solénitas et quia non est locus restitutioni: vbi res mutat statum prorsus amittendo: vt. ff. de mi. si ex causa. §. papinianus: ꝛ. ff. de in integ. restitu. l. diuus. Sed nunquid patri vel affini permittitur reuocatio: vel ꝑ officiũ iudicis: vel per rei vendicatiõez vtilem: cum ad eorum ignominiaz respiciatur: vt. ff. de rei ven. l. j. ꝛ de

lib. cau. l. j. ij. iij. iiij. Respon. nõ: vt ff. de capi. di. l. tutelas. §. si libertate. Licet quidã dixerint contra argumen. dictarum legum. Sed certe ibi non mutauerat statuz: sed mutare volebat. Additio. Dic gl. esse veraz si parens: coniunctus: vxor: vel affinis fuerint scientes tẽpore: quo liber homo vẽditus fuit: tunceniz eorum scientia eis preiudicat: vt non possint vendicare: quia dicte venditioni videtur consensisse. secus aũt si fuerint ignorantes quia illorum interest illũ nõ esse seruum. vnde pro eorum ꝑprio interesse: etiam contra voluntatem dicti venditoris possunt agere ꝛ reduci facere illuz in pristinam libertatem: restituendo precium. Angelus hic. Cui adde Jaso. may. qui tenet indistincte ꝙ possit reuocari: siue parentes aut affines sciuerint: siue ignorauerint venditionem.

a Uenundari. Idem si quolibet alio titulo patiatur se transferri in alium: quod verum est si aliquod lucrum sentiat: vt. C. de lib. ca. si ministerium. ꝛ. ff. de lib. ca. si vsufructus. §. i.

b Nulla est differentia. Sed videtur contra. nam quidam sunt in dignitate. Additio. Id est i meliori statu ꝛ opinione: non autez in dignitate ꝑpria per. l. generali. C. ð tabel. lib. xi. Ange. quidam non: vt infra de iniuriis. §. sed pena. ꝛ. ff. ð vsufru. l. sed ꝛ si quid. §. i. Item quidam ordinarij: quidam vicarij: vt ĵ. quod cum eo. §. cum autem. Itez

alij veterani: alij nouicij. vt. ff. de edi. edi. l. fina. et ff. de publi. l. interdum. §. quotiens. Sed dic quod nullus est magis seruus quam alter: licet quo ad actus: et quo ad militias: et similia sit differentia. licet olim magis vnus quam alter esset seruus vt. C. de nudo iure quiri. tollere. l. vnica. nam olim quidam habebant nudum dominium in seruis: quidam plenum: quidam semiplenum.

differentia: in liberis autem multe a differentie sunt: aut enim ingenui: aut libertini sunt.

De ingenuis.

Is est ingenuus appellandus: qui ex duobus ingenuis: vel ex duobus libertinis: vel altero libero nascitur. Porcus.

Libe- ri homines sunt in quadruplici differentia. a Multe. quidam ponunt hic falsam notam: vt duo sint multa argu. ff. ad fil. l. i. §. hoc rescriptum. Sed certe ibi sunt tria appellata: non duo tantum. Dic ergo quod quatuor sunt differentie liberorum hominum vt ingenui: et libertini: et latini: et deditiij: vt hic: et. i. titu. i. de liber. §. libertinorum. argum. ff. vi bo. rap. l. iiij. §. j. ij. respon. pro prima est in aut. de depo. et denunciationibus: ibi. cum et multa. col. vj.

Conti nuatio De ingenuis. Quia supra dixit de iure personarum: quarum quedam sunt serue: quedam sunt libere. Liberorum autem quidam ingenui: quidam libertini: ideo de his tractaturus premittit de ingenuis tanquam dignioribus. Porcus.

Diui sio. Ingenuus. Diuiditur in duas partes. Nam in prima tractat qualiter quis dicatur ingenuus. In secunda qualiter ingenuitas perditur. Secunda ibi. Cum autem. Prima subdiuiditur in quinque. Nam in prima ponitur dictum. In secunda illud declaratur. In tertia respondetur tacite questioni. In quarta alteri questioni respondetur. In quinta deciditur incidens et questio. Secunda ibi. Siue ex duobus. Tertia ibi. Sed et si quis. Quarta. ibi. Et e contrario. Quinta ibi Ex his. Porcus. De ingenuis. Casus. Continuatio istius rubric. patet ex fine superioris titu li. Hic titulus diuiditur in septem partes. In prima parte dicitur quod si aliquis nascatur ex patre et matre ingenuis: siue ex patre et matre libertis: siue nascatur ex vno ingenuo et altero liberto: quod nihilominus ingenuus est ab ipsa natiuitate. Secundo dicit idem: id est quod est ingenuus: siue nascatur ex patre seruo et matre libera: id est ingenua: vel liberta: quia ingenuus est idem quod liber: et libertus est seruus effectus liber per manumissionem. Tertio dicit idem est: scilicet quod quis est ingenuus si nascatur ex libera matre: et certa: et incerto patre: vt is qui nascitur ex meretrice ille est ingenuus: quia nascitur ex matre libera: si libera sit: et incerto patre: quia ignoratur quis sit eius pater: quia cui pater est populus: pater est sibi nullus. Quarto dicit quod si mater fuerat libera tempore quo peperit: quamuis fuerit ancilla tempore quo grauida erat: tamen is qui ex ea nascitur est ingenuus: idest liber: quia ingenuus est: qui vt statim natus est liber est.

Et ratio dubitandi erat: q2 videbatur φ natus ex ea esset seruus: quia quando ipsa illum concepit erat serua: sed decidit in cōtrarium. Quinto dicit φ idē est econtra: vt si quādo ipsa illum pariebat libera: et quando ipsa illuz concepit: erat serua: φ nihilominus ipse est liber. Sexto dicit: qd autem dicemus si tempore quo concepit anilla erat ancilla ꝛ tunc fuit māumissa: ꝛ aliquo tempore stetit in libertate postea facta est ancilla de nouo: ita φ tempore partus inuenitur similiter ancilla: an is puer qui nascitur ex ea erit ingenuus: id est liber: ꝛ dicitur φ sic: quia sufficit ei qui in ventre est. ꝛc. vt in text. Septimo dicitur in. §. cum autem. φ si aliquis liber homo possidetur tanq̄ȝ seruus: ꝛ postea manumittitur: talis manumissio non nocet: ei vt ob hoc. id est propter seruitutez aliquam fiat qn sit libertus: quia nec primo vere seruus erat: sed ingenuitatem suam retinebat.

Ingenuus[a] est is q̄ statiz vt natus est liber est. Siue ex duobus[b] ingenuis matrimonio editus est: siue ex libertinis duobus: siue ex altero[c] libertino et altero ingenuo. ¶ Quo ad ingenuitatem consequendam matris spectatur conditio: quā sufficit fuisse liberam: vel tempore ꝯceptionis: vel tempore medio: vel tempore partus. hoc dicit scdm por. ¶ Sed et si quis ex matre nascit̃[d] libera: patre vero seruo: īgenuus nihilominus[e] nascitur: quemadmoduȝ qui ex matre libera[f] et incerto patre natus

a ¶ Ingenuus. Quandoq3 aliter: quia per sententiam: vt. ff. de statu ho. l. ingenuuz. Item per restitutionem natalium: vt. ff. de natali. resti. l. ij. ꝛ. l. patrono. §. finali.

Ordo lit.

b ¶ Ex duobus. Sic construe: siue ex matrimonio: subaudi constante ex duobus ingenuis editus. ꝛc. Et sic expone omia sequētia capitula.

¶ Additio. Quādoq3 tñ ex duob9 seruis nascitur liber. vt in l. cum inter. C. de fideicō. libe. ꝛ. ff. eod. titu. l. cum verba. §. apparet. et l. si quis rogatus. secunduz Joan. et Ang. hic Item in alio casu in. l. cum silleianum. C. de his. qui. vt vt indig.

c ¶ Ex altero. Sic. C. de oper. li. l. quod ex liberta.

d ¶ Sed et si qs. Nascit̃ scdm se.

e ¶ Nihilominus. Quia vētris status semp ꝯsideraẗ: vt hic ꝛ in aut. constitutio que ex ascrip. §. i. col. v. ꝛ. C. de rei vēdi. partuȝ nisi in casu: vt. C. de ser. fugi. l. fi. ꝛ nisi i murilegulo: vt. C. de murilegulis. l. q autē pře. ꝛ. l. igenue. ꝛ. l. hi q. lib. xi. ꝛ hoc iure romāo. sec9 iure lōgobardoruȝ q2 semp i ðteriorē statū trahiẗ vbi sit matrimonium. aliud si concubinatus: nam tunc seruatur ius romanum: φ sequatur ventrem.

Partus nō semp sequiẗ vētrē.

f ¶ Libera puta meretrice.

est: qui vulgo concepus est. Sufficit [a] aut liberam fuisse matrem eo tempore quo nascitur licet ancilla conceperit. Et e contrario si libera conceperit deinde ancilla facta pariat: placuit eum qui nascitur liberum nasci: quia non debet calamitas [b] matris ei nocere qui in vtero est: ex his et illud quesitum est si ancilla pregnans manumissa sit: deinde ancilla postea facta pepererit liberum aut seruum pariat: et marcellus probat liberum nasci. Sufficit enim ei qui in vtero est liberam matrem [c] vel [d] medio [e] tempore habuisse. quod et verum est.

Ingenuo qui in statu seruili degebat: de facto: manumissio facta non nocet. Aretinus.

Cum autem [f] ingenuus aliquis natus sit non officit [g] ei in seruitute [h] fuisse: et postea manumissum [i] esse. Sepissime enim constitutum est natalibus [k] non officere [l] manumissionem.

a Sufficit. Quantum ad conditionem. secus quantum ad honores. vt. ff. de sena. l. filiam et libertos. §. fin. et secus quo ad patriam. vt. ff. ad muni. l. assumptio. §. filius. et ff. man. l. sed procurator. et ff. pro socio. l. si id quod. §. si filius. ff. de nego. gest. sed an vltro.

b Calamitas quasi cadamitas que iterum fuit facta ancilla: et sic quedam modo rursus cadit in seruitutem.

Addi. Et est ratio secundum Cristofo. hic quia partui iam concepto est ius ingenuitatis quesitum quod non debet tolli etc. per regulam iuris quod nostrum. Et sic procedit in natis tantum vel conceptis antea secus si post nisi adhuc viueret auus: quia etiam tunc parentum macula non noceret filijs secundum. Jo. fa. hic de quo. Ange. se remittit.

c Liberam matrem. Facit ad hoc C. si man. ita fu. alie vt ma. l. si iusta.

d Vel. pro saltem. Accur.

e Medio tempore. ff. de acqui. re. do. adeo. §. cum qui.

f Cum aut. s. dixit qualiter contingat ingenuitas: nunc qualiter perseueret.

g Non officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit. vt. ff. si ingenu. esse dicat. l. ij. sed illud hodie correctum est vt hic et. C. vbi cau. sta. agi. debe. l. fi na.

h In seruitute i. in statu seruili.

i Manumissum scilicet de facto.

k Natalibus id est ingenuitati quam probat per natales. Erant aut natales scripture cum annis domini et pronunciatione que dicebant lucium esse natum et ingenuum: et deinceps sic erat: nisi tunc contradiceret. vnde et in legendis sanctorum intitulatur natale sancti. Nicolai quando moritur. quasi tunc nascatur nunquam moriturus. et scribuntur gesta in vita. Vel dic quod natale appellatur prima natiuitas que est de iure naturali: et omnem hominem dicit esse liberum vnde dicitur seruus iste restituitur natalibus. id est illi libertati quam habet de iure na-

Scriptura pronunciata fa cit fidem apud omnes.

turali.ff.de nata.restitu.l.ij.et.ff.de sta.ho.l.imperator.
¶ Officere. Nisi vendiderit se. vt.s.titu.primo.§.pe.tunc enim non redit in statum primum.vt.ff. de sta.hominum. homo liber.que e contra.
¶ De libertinis.
¶ Hic ponitur secunda pars diuisionis posite in textu.s. titu.ij.§.fi.et ista e continuatio hui9 rubrice.Aretinus.

libertatem seruo nam anteq manumittatur seruus est in potestate domini sui. Sed postq ipse seruus est manumissus ipse liberatur ab illa potestate. Tertio dicit q manumissio est primitus id est primo inuenta a iure gentium non autem a iure naturali quia ius nale primo fuit q ius gentiu io secunduz ius naturale homines erant liberi: et sic non erat cognita seruitus: et per consequens nec manumissio. sed postea per ius gentium seruit9 et manumissio est inuenta. Quarto dicit q ex perdictis que superiori parte diximus patet q secundum ius naturale vnum erat genus hominum scilicet quia erant omnes liberi sed postea per ius gentium ceperut esse tria genera hominuz. scilicet ingenui siue liberi. Item liberti.s. illi qui primo fuerunt serui. et postea manumissi sunt. Quinto dicit.i.§.multis.q manumissio seruorum potest fieri quinq modis. Na quandoq potest fieri manumissio in ecclesia coram episcopo et populo.vt.C.de his qui in ecclesia manumittuntur per totum titu. quandoq potest fieri manumissio vindicta id est cum quadam virga percutiendo ter supra illum quem manumit: dicendo ter aio te liberum aio te liberum aio te liberum: et ista ma

¶ De libertinis

¶ Manumissus dr libertin9 et manumissio est datio libertatis: que fuit de iure gentiu introducta. a iure tn naturali icognita: et correlatiua se inuicez respiciunt nec vnu sine altero potest ee et qd nouo emergut nouo idiget auxilio: a iure getiu tria hoiz gna sunt quis de iure naturali vnuz tm eet h.d.vsq ad.§. Multis autez modis sm Bald.

Libertini sunt q ex iu-

Continuatio.

Diuisio.

Libertini. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinq partes. Primo ponit qui sint libertini. Secundo quid sit manumissio. Tertio quot modis serui manumittatur. Quarto q serui inuiti possunt manumitti. Quinto qualiter de iure antiquo status libertinorum erat tripartitus et correctiones status libertinorum. Secunda.ibi. manumissio. Tetia ibi. multis. Quarta ibi serui vero. Ultima ibi. libertinorum. Aretinus.

¶ Libertini. Casus. ¶ Principium huius ti.vsq.ad.§.libertinor diuiditur in octo partes. In prima dicitur q libertini sunt illi qui vere erant serui et manumissi sunt per dominos suos. Secundo dicit quid est manumissio: de qua in prima parte habita est mentio. Et certe manumissio dicitur quado dominus dat

nnmissio fit cã cognita coram iudice: et in iudicio. Quandoqʒ potest fieri manumissio in presentia amicorum vt quando dñs mittit seruuʒ suum conuocatis amicis suis ⁊ in presentia eorũ. Quãdoqʒ potest fieri manumissio p epistolã suo suo missã vt qñ dominꝰ mittit litterã siue epistolã seruo in qua epistola continetur ꝙ ipse emit seruũ quem manumittit ⁊ dat sibi libertatem vel in qua epistola dicitur. volo serue mi ꝙ decetero sis liber tunc valet talis manumissio. Qñqʒ manumissio relinquit in testõ vel in codicillis vel alia quacũqʒ volũtate. Sexto dicit ꝙ serui nõ solũ efficiunt liberi quinqʒ modis: sed ẽt sine manumissione. q modi in veteribus ⁊ nouis cõstitutionibus continentur: ⁊ pone exempla vt in glo. Septio dicit ꝙ solis dñis licitũ est seruos suos manumittere. Octauo dicit ꝙ qñ manumissio fit coram iudice non est opus tunc ꝙ sedeat: sed ẽt eo ambulante ad balneuʒ ad spaciũ ad theatrum.i.ad locum publicum ciuitatis: vel ad alium locũ potest fieri coram ipso manumissio.

sta[a] seruitute[b] manumissi sunt. ℭ Manumissio aũt ẽ datio[c] libertatꝫ. Nã qꝫdiu aliqs in seruitute ẽ: manui[d] ptãti[e] suppositus ẽ: ⁊ manũissꝰ libatᷓ a dñi ptãte. que res[f] a iure gẽtiũ originem assumpsit vt puta cum iure naturali omnes homines libi nascerẽtur: nec esset nota manũissio cũ serui

a ℭ Ex iusta.i.vera.sic contra.vt.j.ti.i.§.semel ✠ vel iusta quia adeo iuste seruierunt dño vt meruerint manumitti. Uel dic iusta quia est de iure gentium.vt.s.titu.ij.§.seruitus.⁊.ff.de iusti.⁊ iur.l.manumissiones.

✠ Et hec bona sʒ Crist. q2 si ŏ facto manu missꝰ fuisset

b ℭ Seruitute. Et huius manumissi filius est ingenuus.vt.s.ti.j.i pri.

licet grammatici dicant eum libertinum: sed ⁊ manumissum libertinum: dicunt.

nõ eẽt liber, tinꝰ sʒ ingenuus vt.C. titu.j.§.fin.

c ℭ Datio.i.detectio secunduʒ Jr.sic.ff.de acq.re.do.l.adeo.§.cũ qs. in fi. Uel dic secunduʒ Pla. Joan. et Azo. ꝙ dat libertatẽ quaʒ prius ille huiꝰ nõ hẽbat al's si diceremꝰ dari illaʒ quã ante habebat nõ diceret dari.vt.j.ŏ ac.§.sic itaqʒ. Sʒ oponit: aut quã habebat ei dabat ⁊ sic illi qdem nulla remanet: cũ non habeat nisi vnam.

ℭ Additio. Sʒ h falsũ secũdũ bar. q2 virtꝰ distributa recipit incremẽtum.vt.ff.de leg.iij.l.legatis.§.ornatricibus. vel dat eã quã hʒ i potẽtia ⁊ sic non eãdẽ numero sʒ spẽ. vt per Jo.fa.ang.⁊ Cristofo. Aut quã nõ habebat: qd est absurdũ. Sʒ dic ꝙ dat quã nõ habebat: ⁊ h plerumqʒ cõtigit ꝙ qs dat qd nõ hʒ.vt.j.q ali.li.§.j.⁊.ff.de vsufru.l.qd nrm.⁊ ff.de acqui.re.do.non est.

ℭ Additio. Hec solutio non est bona.ꝗ multiplicat incõueniens.s. ꝙ qs det qd nõ hʒ.vñ dic ꝙ regula. nemo dat qd nõ hʒ.ẽ de se va sʒ bñ verum est ꝙ dat aliter ꝗꝫ hʒ. vnde hic dñs non dat suã libertatẽ: sʒ remittit seruitutẽ. ⁊ ex h causat libertas. Sic si remitto tibi decẽ ꝗ debes dis cordare: quia remittere est dare. Joannes fabri.

d ℭ Et.pro id est.

e ℭ Potestati.ff.de iusti.⁊ iure.l.manumissiones. Accursius

f ℭ Que res.i.manumissio.

a Tria genera. Si erat vnum ⁊ addita sunt tria: ergo sunt quatuor respon. non sequitur nam si habes tres filios ⁊ nascatur hodie vnus incipis habere quatuor: et prius habebas tres ergo septez q̄d falsum ē: q̄a quod prio erat computatur in sequentem numeru; sic.ff.quẽadmodũ ẜui.ami. l.prima.

b Ecclesijs scilicet sub aspectu populi ⁊ antistitis. ⁊ interueniente q̃licũq̃z scriptura vice actorũ vt. C. de his qui i eccle. manu. l.j. ⁊ ij.

manumissus: ⁊ dicebat pretor ter aio te liberum. more quiritum. argu. C. si aduersus lib. l. ij. ibi vindicte ⁊c.

d Inter amicos. Et in hoc ⁊ se. §. necessarij sunt quinq̃z testes. vt. C. de la. li. tol. l. j. §. sancimus ⁊. § sz ⁊ si qs.

tu; esset icognita. Sed postq̃ iuregentium seruitus ingenuitatem iuasit secutum est beneficiu; manumissionis. Et cu; vno cõmuni noie oẽs homines appellarentur: iuregentium tria genera[a] eẽ hominum ceperũt liberi. ⁊ his cõtrarium serui ⁊ tertium genus libertini q̃ ðsierãt eẽ ẜui.

Manũissio taz inter viuos q̃z i vltima volũtate multis modis fit. Bal.

Multis autez modis manumissio procedit: aut ex sacris constitutionibus in sacrosanctis ecclesijs[b] aut vindicta[c] aut inter amicos[d] aut per epistolam: aut p testamentũ: aut per aliam q̃libet[e] vltimam voluntatem. Sed ⁊ alijs[f] multis modis libertas seruo competere potest q̃[g] tam ex veterib⁹[h] q̃ ex nostris cõstitutionibus introducti sunt.

Serui possunt a dominis manumitti quolibet tempore ⁊ vbiq̃z

e Qualibet. vt i codicillis vl' i testamento minus solenni: q̄a valet iter patrẽ ⁊ filios. vt. C. de tes. l. hac consultissima §. ex imꝑfecto.

Additio. Et tũc valet vt facta inter viuos: nõ vt in testamento. per glo. in. l. prima. §. j. C. de lati. liber. tol.

c Uindicta id est causa cognita coraz pretore: quia tantummodo poterat antiquitus maior. xx. annis manumittere. vt. infra. titu. j. §. eadem. que ideo dicitur dari vindicta: quia vindex quidam seruus vitelliorum primo sic fuit manumissus. ff. de orig. iur. l. ij. §. initium. ⁊. §. et cum placuisset. Uel vt quidam dicunt secũdum Boetium. Uindicta erat virga pretoris qua ter percutiebatur

Uidicta qd sit.

f Sed et. ⁊ alijs. ꝑter supdictos.

g Qui. s. modi.

h Ex veterib⁹. s. ex legib⁹ alioꝝ imperatoꝝ. vt. C. qb⁹ ex causis. ser. pro ꝑ. liber. ac. p totum. Accursius.

i Nostris. vt. C. communia de manu. l. fina. et in autenti. de man. prin. §. ij. colla. iij. et in autenti. de mo. §. ij. colla. j.

Serui

a ¶ Serui quasi dicat qñcũq3 etiã inuiti. vt. C. de testa. ma. l. fi. §. siuo quidam l3 secus sit in filijs: vt in au ten. qui mo. natu. effi. sui. §. genera liter. col. vij.

b ¶ Trã situ. i. dũ transit: ꝛ est ratio: quia sine eo fieri poterat: vñ aliud ẽ quãdo manũis sio nõ po terat fie ri sine pretore: vt. j. ti. j. §. eadẽ. Itẽ aliud est in contentiosa iurisdictio ne que sc3 redditur in inuitum. ✠ vt. ff. de verbo. obli. inter stipulan tem. §. j. ꝛ. C. de dila. ꝓcedente. ꝛc.

etiã inuiti. Areti. vel sic. Quo ad a ctũ volũtarie iuris dictionis quilibet locus est iuridic⁹

¶ Serui[a] vero a dñis semp manu mitti solent adeo vt vl' i trãsitu[b] ma numittant: veluti cũ ptor: aut pses: aut ꝓcõsul in bal neum[c]: vl' in thea trum[d] eant.

✠ hoc repro bat Ia son: qr ẽt ma numis sio red ditur i inuitũ ꝛ rmit tit ad not. p Bar. ꝛ bal. in. l. ij. ff. de of. pro con.

c ¶ In balneum. Tunc enim vide batur non valere: quia pre gaudio quodlibet concederet.

d ¶ In theatrum id est in locum vbi homines stant ad videndum. ꝛ dicitur a theo quod est videre ꝛ idem multomagis si alias quocun q3 vadat.

¶ Libertinorum. Iste. §. diuidit in sex partes. Primo tãgitur quali ter status libertinorum erat tripar titus olim. Secundo qualiter reda ctus est ad vnum cum correctione facta per eum. Tertio id quod ge neraliter dixerat specificat in dedi titijs qui fuerunt expulsi. Quarto de latinis. Quinto qualiter omnes libertos reduxit ad vnum ius. Se xto ꝙ alijs etiam modis serui ef ficiuntur liberi. Secunda ibi: sed dedititiorum. Tertia ibi dedititi os. Quarta ibi: latinos. Quita ibi ꝛ omnes. Sexta ibi: multis. are.

Diui sio.

¶ Libertinorum. Casus. ¶ Su pra in principio huius tituli est ha bita mentio de libertinis adhuc prosequitur. Et est sciendum ꝙ iste §. diuidit in sex partes. In prima dicitur ꝙ iure antiquo erant tria genera libertinorum. Nam qui das erãt serui ma numissi q plenã cõ sequebã tur liber tatem ꝛ illi appel labantur latini. Et isti latini fuerũt in ducti per legem. Juliam norbanã. quorum talis erat status seu condi tio ꝙ in vita seu dum viuebant e rant liberti: ꝛ in morte seu dum mo riebantur fiebant serui. Quidam consequebantur minorem liberta tem: ꝛ illi appellabantur dedititij quasi dediti ꝛ dati seruituti. serui e bant enim q̃diu viuebant: id est durante vita eorum serui morte fie bant liberi ꝛ peculium eorum re manebat heredibus: ꝛ isti fuerunt inducti per legem Eliascentiam. ꝛ hanc legem statuit rex romanorum qui Eliascentius dicebatur. Lati nos autem fecit rex romanorum qui Julius dicebatur. Norbanus rex romanorum fecit latinos: qui statuit ꝙ vbicunq3 subiugaretur de nouo imperio romano esset in vita sua liber: ꝛ in morte esset ser uus ꝛ peculium ipsius romanis as signaretur. Dedititiorum autem pessima erat conditio. ꝛ propter hoc abijt in dessuetudinem: id est recessit a consuetudine. ꝛ amplius non est consuetudo ꝙ sint tales ho mines dedititij. Latinorum au tem conditio parum frequentaba tur in orbe vel in vrbe: ꝛ propter

hoc Justinianus volens omnia augere & augmentare & reducere i meliorem statum fecit duas constitutiones. vnam scilicet. C. de lati. liberta. tollend. l. vnica. aliam. C. de dedi. libert. tollen. l. vnica. In quib⁹ cōstitutiōibus cauetur q̄ hodie dedititij & latini non habeant locū: nec sint i vsu sed quilibet q̄ manumittatur efficiatur eodem modo. Et dominus qui manumittit appellatur patronus: & ille qui manumittitur appellatur libertus quasi a seruitute liberatus. Et hoc quidem erat iure antiquissimo anteq̄ veniret predicta praua conditio. scilicet latinorum & dedititiorum. Tertio dicit dedititios esse sublatos per predictam constitutionem sic. C. de dedi. liber. tollen. l. vnica que constitutio est vna de quinquaginta decisionibus: quam constitutionem composuit etiam Justinianus scilicet ex cōsilio tribuniani prudētissimi viri questoris nostri. Quarto concludit dicens q̄ omnes manumissi plenā libertatem hodie cōsequuntur: nec refert: idest non est differentia cuius etatis sit manumittens: idest ille qui manumittit: nec etiam refert per quem fiat manumissio cū multi sint modi manumittendi. vt. s̄. eodem titulo. §. multis. in princi. vltimo dicit q̄ nos habemus. s̄. eodem. §. multis. q̄ multis modis potest fieri manumissio: hoc amplius. Et est sciendum q̄ hodie sunt multi modi siue casus in quibus plenarie serui efficiuntur liberi. Quandoq̄ etiā sine manumissione: in quibus casibus olī idest i tēpore preterito fiebant latini.

¶ Licet olī libertinoꝝ multe essēt spēs: hodie est iter eos vnica cōditio. Nā omnes plena libertate potiunt̄. Baldus.

¶ Libertinorū [a] aūt status tripartit⁹ antea fuerat. nā q̄ manumittebant̄ mō [b] maiorē & iustā libertatem ꝯseq̄bāt̄ & fiebāt ciues romāi: mō minorē [c]: & latini ex lege iunia norbana + fiebant: mō inferiorē & fiebāt ex lege eliascētia de dedititiorum [d] numero.

+ al's norbata.

a ¶ Libertinorum: idē erat q̄ seruis. vt. C de nudo iu. quiri. tollen. l. j. §. j.

b ¶ Modo. idest aliquando.

c ¶ Minorem idest mediam. vt. j. de ca. di. §. j. & ff. q̄ au. & ar. le. l. qui lancem. s̄m Joan.

d ¶ Dedititiorum numero. idest vocabantur dedititij et erant inducti hac lege Eliascentia: que et multa alia induxit. Et erant hi toto tempore vite sue serui: et tunc fiebant liberi cum moriebantur. quod proderat: quia bona vt peculium a domino non occupabantur: sed in latinis aliter fiebat vt colligitur hic: et ex eo q̄ minus habebant dedititij q̄ latini. vt. j. de succ. lib. §. finali. Accursius.

Dedititij liberti q̄les erāt.

¶ Additio. Facit. l. j. §. illud. C. de la. lib. tollend. et facit s̄m Johannem fabri contra illos qui se faciunt milites vel fratres minores in mortis articulo. ff. de mili. testamen. l. finali. et. ff. de vsufructu legat. l. titio cum morietur. Auge

lus Aretinus.
a ¶ Pietas.i.nos qui sumus pij.
b ¶ Constitutionibus.vt .C.de lati.lib.tol.l.j.z.C.de dedi.li. tollen. l.prima.
c ¶ Copetebat. scilz manumissis sz hic nota tria tẽpora. in primo et vltimo. (scilicet d̄inceps) idẽ iuris est:sed in medio h ius pessimuz fuit inductũ. vt. j. de suc.l i. §. vltimo.

Libertus q̄s opas dz patrono.

¶ Sz dediticiorũ quidẽ pessima cõditio iã ex multis temporibus in desuetudinẽ abiit: latinorũ vero nomẽ nõ frequẽtabatur: ideo q nostra pietas[a] oĩa augere z i meliorẽ statum reducere desiderans: duabus constitutiõibus[b] hoc emẽdauit: z i pristinũ statũ reduxit. Nam et a primis vrbis rome cũabulis vna atq simplex libertas competebat[c] idest eadem quaz habebat mãumissor: nisi q scilicet libertin9[d] sit q̃ manumittit: licet manumissor igenuus sit. ¶ Et dediticios[e] quidẽ p constitutionẽ nostraz expulimus quã p mulgauimus inter nras d̄cisiões p q̃s suggerẽte nobz tribuniano viro excelso q̃store nostro: antiq iurz altercatiões[f] placauim9

d ¶ Libertinus Ex q̄ ɔtigit multiplex effectus. imp̄mis circa obsequales opas scz q̄ sũt i faciẽdo.vt ĩ assurgẽdo:et seruiẽdo: siue i nõ faciẽdo: vt de non vocãdo in ius que ipsa natura patrono debentur etiaz sine impositione.vt.C.de in ius vo. l.venia.z.ff.de condi.inde.si nõ sortem.§.libertus. Et si vocauerit in ius patronuz sine venia: punitur in quinquaginta aureis. ff. de in ius vocan.l.penultima z vltima qui aurei accipiuntur quilibet pro vno solido.vt.j.de pe.teme.litigan. §. finali. Et ex his iuribus sumitur argumentum. q aureus pro solido accipitur in iure nostro ex quo pro eodem delicto tales sententie promulgantur. Et eedem intelligẽtur esse dande filio emancipato: si sine venia patrem in ius vocauerit vt. C.de in ius vocand. l.finali. Item contingit reuocatio in seruitutem propter offensam vt. C.de liber. et eorum li. l.si manumissus et alia multa ✠ Sz hodie h omia tolluntur p̄ter ea que ipsa natura debentur vt in auten. vt libertim de cetero. §. j.collatione.vj. q̄ est contra ✠ Tu dic vt no. in.d.l.si manumissus.

✠ De gb9 vide gl. in.l.si. C .de bonis q̄ lib.

✠ Sz hoc re pbãt doc.h nisi patron9 renunciet ex

e ¶ Et dediticios. Quod dixerat in genere nunc per species ponit. Uel quod coniunctiz dixerat nunc diuidit.
f ¶ Altercationes: quas non habemus. Sed quare non erant serui sicut illi qui penitus sunt serui cum toto tempore vite sue seruire cogerentur? Respondeo secundum Johannem q erant liberi licet seruire cogerentur. vt. C. communia de manumissionibus l.prima.§.si autez proprietarius.

presse. Ordo lre.

a ¶ Junianos .id ē ex .l. iunianor bana inductos. vt. s. eod. §. libertinorum.

b ¶ Omnes. Sic construe. ⁊ omnes libertos decorauimus. i. honorauimus ciuitate romana. id est plena libertate: vt. s. eod. §. libertiorum.

d ¶ Antea. scz q̄ veniret ista praua conditio.

e ¶ Ciuitate romana. i. plena libertate.

f ¶ Decorauimus. idest honorauimus.

¶ Latinos autē iunianos [a]: ⁊ oēm que circa eos fuerat obseruantiam alia constitutione per eiusdē questoris suggestiōez correximus: que inter imperiales radiat sanctiōes. ¶ Et oēs [b] libertos nullo nec etatis manumissi: nec domini manumissoris: nec in manumissionis mō discrimine [c] habito sicut iam ātea [d] obseruabatur ciuitate romana [e] decorauimus [f]. ¶ Multis modis additis [g] per quos possit libertas seruis cū ciuitate romana (que sola [h] ē in p̄nti [i]) p̄stari.

c ¶ Discrimine id ē differētia habita: nec etatis nec manumissi vt etiam infans possit manumitti immo etiaz in ventre: cum quantum ad hoc habeatur pro nato. vt. ff. de statu hominum. qui in vtero. nec domini manumittentis: dum tamen habeat viginti annos: vt. j. titulo. j. §. eadem. nec in modo manumittendi scilicet in testamēto: seu inter viuos quoquo mō: vt. s. eo. §. multis.

¶ Additio. Nota q̄ licet verba sint generalia restringi tamen possunt ⁊ debent per aliam legem specialiter loquentem. concor. l. q̄ʒuis. ff. de in ius vocan .l. vt gradatim. §. sed si lege. ff. de muneribus ⁊ honoribus. per Bartolum in .l. j. ff. quod vi aut clam. per cano. in capitulo item cum quis. extra de restitutione spoliatorum. Et ideo si statutum dictauerit q̄ contra instrumentum publicum nulla possit opponi exceptio potest tamen opponi nisi alio statuto p̄mittat scdʒ C. hri.

g ¶ Additis. s. a nob' eis quos habuimus eo. §. mlt' tis autē. ⁊ sunt additi noue. Primus si dn̄s egrotantē seruū suum deicit. Secūdus si ancillam vendiderit ne p̄stituatur: et prostituta fuerit: vel si venditor sibi retinuerit manus iniectionem: et eam ad ipsum reuertentem prostituit postea. Tertius si serui pileati defuncti funus precesserunt. Quartus si etiam expressit eum velle esse latinū. Quintus si sub conditione relicta libertate heres ante conditionem manumiserit. Sextus si in iudicio liberali a domino superatus fuerit: ⁊ precium pro eo domino solutum fuerit: ⁊ ipse postea recepit. Septimus si ancillam suam maritauerit alicui libero. Octauꝰ si coraʒ actis filium nominauerit seruum suum. Nonꝰ si instrumēta seruitutis reddiderit coram testibus. Et p̄batur hi modi. C. de la. lib. tollē. l. vna. §. sed scimus. vsqʒ in finem. l.

Serui libertatē consequūt multis mōis.

h ¶ Sola. s. libertas plena.

i ¶ In p̄senti. idest in ꝯsuetudine.

Continuatio. ¶ Quibus ex causis manumittere non licet. De variis modis manumittendi dixit scilicet quia non omnib⁹ manumittere licet: nec ex omnibus causis: ideo de hoc nunc submittit. bz Por.

Diuisio. Non tamen. Iste titul⁹ principaliter diuidit in octo partes. Primo qualiter quis inter viuos in fraudem creditorum seruum proprium manumittere non potest. Secūdo qualiter in vltima voluntate cum libertate heredem instituit. Tertio qualiter in vltima voluntate instituit simpliciter. Quarto qualitr presumatur ꝙ manumittat in fraudem creditorum. Quinto qualiter minor viginti annis prohibetur manumittere nisi certis causis. Sexto que sunt cause iuste. Septimo an causa semel approbata possit improbari. Octauo si quis attigerit decimum ⁊ octauuz annum potest in testamento manumittere. Secunda ibi. §. Licet autem. Tertia ibi: Idemqz. Quarta ibi: In fraudem. Quinta ibi. §. Eadem lege. Sexta ibi: Iuste autem Septima ibi: in §. semel. Octaua ibi: Cum ergo. Aretinus.

a ¶ Nō tamen cuicunqz. Quāuis supra titu. i. §. multis. ⁊. §. fina. dictū sit quelibet manumittere posse: non tamē ⁊c. sic infra de exhere. li. in principio.

¶ Non tamē cuicūqz. Casus. Diuiditur principiuz huius titu. vsqz ad. §. eadem lege. in quatuor partes. In prima dicit ꝙ qz̄uis videatur ex his que supra titu. proxi. habuimus ꝙ quilibet possit seruuz suum manumittere. Tamen sciendū est ꝙ non est licitū cuiqz volenti manumittere seruum suū vt illum manumittat. Et certe in primis si habeo creditores ⁊ in eorum fraudem suos meos manumittaz vt efficiar ñ soluendo nihilago ⁊ hec est prima pars. Secundū pone. domine iam video ꝙ regulariter statutum est ꝙ debitor manumittens in fraudem creditorum nihil agit. Pro deo dicatis mihi: que fuit ratio huius statuti. Ad hoc respondet Iustinianus dicens. Amice ratio huius statuti est: qr in hoc quando debitor in fraudem creditorū manumittit lex eliascentia impedit libertatem. Sed domine pro deo dicatis mihi nunquid generaliter hec regula est vera: ita ꝙ nullaz patiatur instantiam? Ad hoc respōdet iusti. et dicit ꝙ non: nam certe licituz est dño qui soluendo non est seruum suum cum libertate in testō suo heredē instituiere. licet hoc in fraudem faciat creditorum: vt iste seruus fiat liber heresqz necessari⁹ dño suo. ⁊ hoc est verū si nullus alius institutus fuit in illo testamēto: aut forte quia institutus: morte preuentus est: aut qualibet alia causa impeditus heres existere non potuit: aut forte noluit. ⁊ hoc eadem lege eliascentia prouisum est: vt liceat dño qui soluendo nō est seruuz suuz sibi heredē necessariū instituere. Et dñe pro deo: que est ratio legis eliascētie: vt permittatur in casu isto dño seruū suum manumitte

¶ Quib⁹ ex cāis manumittere nō lz. ¶ In fraudē creditorū inter viuos su⁹ manumitti nō pōt. Et sic act⁹ pi⁹ in alior dānū non valet. Aretinus.

Non tñ cuicūqz [a] volenti manumitte

re. Et respon. Justinia. Certe amice optima fuit ratio: multum enim prospiciendum erat: vt egeni homines quibus nullus heres esset extiturus saltem seruum suum heredem habeant necessariuz quidez seruus heres institutus creditoribus dñi possit satisfacere: vel si ipse nõ satisfecerit creditores res hereditatis nomine serui instituti distrahant ne memoria defuncti si nomine ipsius res hereditarias detraherent quedam iniuria afficiatur.

re licet. Nam is q̃ in fraudem [a] creditorꝝ manumittit [b] nihil agit [c]: qꝛ lex [d] eliascentia ĩpedit libertatem.

¶ Dominus qui soluendo non est potest vnuz ex seruis liberum ⁊ heredem relinquere dũmodo ex eodez testamento nemo alius sit heres. hoc dicit secundũ Aretinum.

¶ Licet [e] autem domino qui soluẽdo non est: in testamẽto seruũ [f] suum cuz libertate heredẽ instituere: vt liber fiat heresq; solꝰ [g] ⁊ necessariꝰ [h].

a ¶ In fraudem. Hoc expone vt infra eo. §. in fraudem.

b ¶ Manumittit. Scilicet inter viuos. vel in vltima voluntate. scilicet non instituendo. nam tunc esset liber ⁊ heres. vt. ĩ. proxi. §. ⁊. ff. qui ⁊ a quibus. l. si mortis.

¶ Additio. Et dicit hic Jason q̃ si in testamento ponatur clausula q̃ valeat iure contractus erit irreuocabile: quia contractus in eo celebratus reuocari non potest. vt hic de quo vide Bar. et Angelum in l. stipulari hoc modo. ff. de verbo. obliga.

c ¶ Nihil agit. Scilicet vt noceat creditoribus. (j). vt. ff. qui ⁊ a qui. l. si mortis. sibi tamen nocet si velit reuocare. vt. C. de ser. pi. da. manu. l. si creditoribus.

¶ Additio .i. Et sic est nulla ipso iure. alias enim esset irreuocabilis. vt. l. si fine. §. sed quod Papinianꝰ. ff. de mi. secus in alijs reuocabilibus. vt. l. si sciens. in fine. ff. de contra. emptio. ⁊ ita no. glosa in. l. si noxali i pri ci. ff. d no xa. Jasõ. d ¶ Qꝛ lex Eliascentia. similis est ratio: qꝛ lex vult. vt infra d vsuca. § furtiue. ¶ Licet autem.

Diuiditur iste. §. in quatuor partes. Primo ponit vnum dictum. Secũdo illud restringit. Tertio ponit rationem primi dicti modificati. Quarto rationez rationis. Secũda ibi. Si modo. Tertia ibi. Valde. Quarta ibi. Ne iniuria. Angelus Aretinus. Diuisio.

e ¶ Licet. id est licitum est.

f ¶ Seruum. Sic licet vnum: ⁊ nõ plures. vt. ff. de here. institu. l. ei qui soluendo. in fin. cum. l. sequenti. ⁊ etiam in fraudem creditorum. vt C. de necessa. seruis. l. prima: in princi. nisi specialiter pignori datus fuerit. vt. ff. de here. institu. pignori qui non potest fieri necessarius nisi dominus creditori satisfaciat. vt. d. l. pignori.

g ¶ Solus. Et in casu etiam cum alio. vt. ff. de here. institu. l. si is. ⁊. l. ei qui soluendo.

h ¶ Necessarius. Quia siue velit siue nolit cogitur esse heres. vt. ĩ.

de here. qua. ꝛ diffe. ff. j. nisi in tribus casibus quos habes. ff. de here. insti. l. si seruo.

a ℭ Non extiterit. Quo vltimo casu seruus substitutus est heres.

b ℭ Eadez lege. Scilicet ꝙ phibuit eadez: ꝛ ex iusta causa cōcedit. vt hic. ꝛ infra eo. §. eadem.

c ℭ Et recte. Scilicet ē prouisum.

d ℭ Egētes. Nota ꝙ prodest paupertas quia fauetur

toria actione. lege. quia. in principio ꝛ infra de bonorum possessio. §. quo autem.

g ℭ Eo seruo nunc libero facto.

h ℭ Nō fac. i. nō satisfa. creditori.

i ℭ Serui. Quōdam: sed modo liber est.

ℭ Additio. Et de hac dictione quōdam vid glosaz singularē in l. prima super verbo oli. ff. de ope. no. nunc. ꝛ in. §. sed aliqñ infra de vsucapi.

Paupertas prodest.

ℭ Si modo cinemo alius ex eo testamēto heres extiterit: aut quia nemo heres scriptus sit: aut quia is qui scriptus est: qualibet ex causa heres ei non [a] extiterit. Idqꝫ eadem [b] lege eliascentia puisum est ꝛ recte [c]. ℭ Valde enī prospiciēdum erat vt egētes [d] hoies qui bus ali⁹ heres extiturus non esset: vel [e] seruū suū necessariū heredē haberēt [f] q̄ satisfacturus eēt creditoribus: aut hoc eo [g] nō [h] faciente: creditores res hereditarias serui [i] nomine vendant. ℭ Ne iniuria [k] defunct⁹ afficiatur.

✝ vbi pena e rat ex trao ordinaria ꝛ pecuniaria als se c⁹. vt. l. si. ff. de iniusvo. ꝛ. l. pe di⁹. ff. de icē di. rui na. an ge. ꝛ Jasō.

paupertati. vt. ff. de transac. cum hi. §. si in annos. et. C. de episcopis et clericis. si quis ad declinandum. §. penulti. et. ff. de offi. pre to. lege. illicitas. §. fina. ✝. Argumentum contra. ff. de excu. tu. ꝛ cu. lege. spadonem. §. fin. ꝛ in autenti. de testi. §. primo. colla. vij. ꝛ illud. Pauper vbiqꝫ iacet. licet econtra dicatur. Cantabit vacuus coram latrone viator.

ℭ Additio. Nota ꝙ ditissima res est paupertas volūtaria: ꝛ quicunqꝫ paupertati bene conuenit: diues est secundum Senecam. ꝛ Joannez fabri. An autem paupertas prosit. vel noceat: vide hic plene per Angelum Aretinum. ꝛ Christoforum. ꝛ Porcum.

e ℭ Vel. pro saltem.

f ℭ Haberent. Sic. ff. de interroga

k ℭ Iniuria. Quo ad famam que etiam post mortez quandoqꝫ damnatur. vt. ff. de accusationibus. l. ex iudiciorum.

ℭ Idemqꝫ iuris est. Diuiditur in tres partes. Primo amplificat. §. precedentem. Secundo ampliationem extendit. Tertio rationem subdit. Secunda ibi Quod nostra. Tertia ibi. Cum non est.

Diuisio.

ℭ Idem iuris est. ꝛc. Casus. Hic reuertitur ad exceptionem: ꝛ de ea exemplificat: exponens qualiter intelligatur. Unde pono sic casum. Domine iam video ꝙ licet domino qui soluendo non est seruum suum cum libertate heredem instituere. Sed ponamus casum ꝙ aliquis instituat seruum suum heredem: nulla facta mentione

❡ Seruus a dño simpl'r institut⁹ intelligitur etiam a dñi ptāte liberat⁹ h.d. ſm Aretinuz.

❡ Idē iuris ē: ⁊ si sine a libertate seruus heres īstitut⁹ est. ❡ Nō nostra constitutio b nō solū in dño qui soluē do nō est: sed generaliter ꝯstituit: noua hūanitatis ratiōe: vt ex ipa scriptura c īstitutōis d etiam libertas ei cōpetere videat. ❡ Cū e nō est verisimile eū quē heredē sibi elegit: si pretermiserit libertatis datiōez: seruū remāere voluisse: ⁊ neminem sibi heredem fore.

libertatis: nūquid valebit talis institutio? Ad hoc respon. iusti. ꝙ sic. Nam certe idem iuris erit quādo aliquis seruum suum heredez instituit: omissa datione libertatis: ac si eundē cā libertatꝭ expressa instituisset. Et h̄ nostra cōstitutio n̄ solum in dño qui soluendo non est q̄dā noua humanitatis ratione: sꝫ ⁊ in quolibet dño seruū suū instituentem generaliter cōstituit vt ipse seruus institut⁹ ex ista institutione beneficium libertatis consequatur. licet dominus ipsum instituendo libertatem non expressit: cum nō videatur verisimile dñm qui seruum suū sibi heredē elegit voluisse ipm in seruitutem remanere: licet dationem libertatis pretermiserit: ⁊ ita neminē sibi heredem existere. Sed po. dñe vos dixistis mihi supra ꝙ debitor qui manumittit in fraudē creditorū nil agit: pro deo exponatis regulā istā ⁊ dicatis mihi quis in fraudem manumittere dicitur? Ad hoc respon. iusti. ⁊ dicit. Amice certe ille dicit in fraudē creditoruz manumittere: qui iam eo tempore quo iponit libertates est soluendo: sꝫ post ꝑ dationez libertatis desinit esse soluendo: ⁊ hec sunt vera de rigore iuris. Preualuisse tamē videt de equitate nō aliter reuocari liber

tates: nisi debitor manumittēs animū fraudandi habuerit: q̄uis bona eius creditoribus non sufficiāt. Sepe eniz sperāt hoies plus habere in suis facultatibus q̄z habeāt. Sic igit ōmū itelligim⁹ libertates datas ab eo reuocari posse qui soluēdo nō ē cū vtroq; modo creditores fuerit ꝯfraudati ex consilio māumittētis: ⁊ re ipsa. i. q2 sicut ipse manumissor eos fraudare proposuit: ita in rei veritate fraudādi sunt ambo: ita ꝙ iaz datis libertatibus bona eius creditoribus nō sufficiant.

a ❡ Sine libertate. Non ꝙ dicat instituo te sine libertate: q2 tunc nō esset heres: vt statim dicetur in fine huius. §. sed pretermisit dationem libertatis: vt in fine. §.

b ❡ Constitutio: vt. C. de nece. ser. here. insti. l. quidam. in principio.

c ❡ Scriptura. sicut ex datione tutele: vt. ꝫ. qui dare tuto. possunt. in prin. de qua predixit modo. ⁊ C. d̄ necessa. ser. l. quidam.

d ❡ Institutionis. Ar. ꝙ aliq̄ cōcesso illud ꝯcedit sine quo illud eē nō pōt. vt. ff. de iurisdi. om. iudic. l. ij.

e ❡ Cum non. Hec est noua ratio de qua predicit modo. sed ex ipsa antiqua fuit. ✠ vt infra de here. institu. §. j. que est contra.

✠ Et vidibi

¶ Paria sũt q̃ ad ꝓsumptionẽ fraudis quẽ mãumitti ab eo q̃ scit se non esse soluẽdo creditorib⁹ vel ab eo q̃ scit ꝙ propter manumissionẽ efficietur non soluẽdo vt̃ sic. Cõsilium ⁊ euẽtus ĩpedit manumissionẽ directã si deicõmissariã aũt euẽtus tm̃. h. d. cũ glo. scdm̃ Areti.

¶ In fraudẽ[a] autem creditorũ manumittere videt̃: qui vel iam eo tempore quo mãumittit soluẽdo[b] nõ ẽ[c]: vel q̃ datis libertatibus desiturus ẽ soluendo esse.[d] ¶ Preualuisse tñ vr̃: nisi animum q̃z fraudandi manumissor hũerit: nõ ĩpediri[e] libertates: q̃uis bona ei⁹ creditorib⁹ nõ sufficiãt. Sepe[f] ei

glo. su p vbo inouatione. secũdũ Chri. hic exponit noua i singl'a ri ratione: q̃ alia ratiõe lex antiqua moueri non potuit argu. c. erit ãt lex. iiij. distin. et l. scire leg. ff. de legib⁹.

¶ In fraudez. Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo qualiter presumatur manumissio in fraudem. Secundo quãdo propter fraudẽ impediatur manumissio sine libertas cũ rõe. Tertio ex ratione infert. Secũda ibi ꝓualuisse. Tertia ibi: itaq̃z. are tinus.

a ¶ In fraudem sic. ff. eo. tit. scilz. qui ⁊ a q bus ma. li. nõ fi. l. i fraudẽ. ¶ Additio multis mõis q̃s presumit alienare in fraudem. Primo si omnia bona sua alienauit. Secũdo: si alienauit in personam coniunctã. Tertio si post alienationez nihilomin⁹ alienans reperiat̃ possidere. Quarto si alienatio est facta clam. Quinto si de proximo sequatur delictuz vel fuga alienantis. Sexto si alienatio est facta sub conditione si cõtingat bona sua publicari: vel per creditores auferri. Angelus.

b ¶ Soluendo. Cum ⁊ sciant se habere creditores: vt. ff. que in fraudem credi. l. omnes. §. lucius.

¶ Additio. Et dicit Angelus ꝙ h̃ probatur si erat de facto suo ⁊ non de longinquo. argumen. l. fina. ff. pro suo. ⁊ est textus in. l. si quis cuz haberet. ff. que in fraudem credi. torum.

c ¶ Non est. Et tunc erit peius soluendo.

d ¶ Preualuisse. Nam quidam dicebant ꝙ sufficiebat solus euẽtus et alij dicebãt ꝙ exigebatur vtrũq̃z scilicz fraus et euentus ⁊ ista sententia preualuit. tamen ex ꝑdictis videbatur sufficere euentum solum tamen ⁊c.

e ¶ Nõ impediri libertates. Hic diligenter attende ꝙ si directe detur libertas non solum inter viuos: sed etiam in vltima voluntate: duo necessaria sunt. scilicet consilium: hoc est fraus: et euẽtus: vt hic. ⁊. ff. eodem. l. in fraudem. et. C. eo. l. j. In fideicommissaria sufficit euentus: vt. C. qui manumit. non possunt. l. fina. Et est ratio quia facilius libertas de facto data ab herede ✠ reuocatur q̃z a defuncto cuius videbatur dispositio lex: vt. ff. de fideicom. lib. l. ij. ⁊. iiij. §. si in fraudem. Alia ratio no. C. eo. l. fi. In alijs autem alienationibus que in fraudem creditorum fiunt: dic vt infra de actio. §. item si quis in fraudem.

f ¶ Sepe. Respondet tacite obiectiõi quomodo potest esse animus

Libertas in fraudẽ data an possit reuocari.

✠ Nã i ea ñ ẽ volũtas testatoris vt est tex. no ta. fm Ja. in l. si pater. in

pri. ff. de his qi te. scilicz q frau daetur credi tores. l. cre ditor. §. fi. ff man. Item nec he redis qr vi det sa cer ex obito. non sua vo lūtatē vt tex. in. l. j. C. ð li. & eor liber. et ita hanc gl. ap pbat. Ja. q̄ uis an gel⁹ te neat. glo. in cōtra rium.

bonus cum ipsa veritate fraudet eos. Respon. Sepe enim. &c. Sz argumen. contra. C. de rescin. vendi. l. quisquis.

¶ Additio. Dic ad contrarium. d. l. quisqs. q ibi loquitur in cōtractu inter viuos hic i vltia voluntate. Angelus.

a ¶ Cuz vtroqz modo. s. cū fraus & euētus īteruenit vt subijcit. & facit ad h ff. qui & a quib. manu. lib. non fi. l. in fraudem.

de facultatib⁹ suis amplius q̄ in his est: sperant homines. ¶ Itaqz tūc ītelligimus impediri libertatē cū a vtroqz modo fraudātur creditores: idest et consilio b manumittentis: & ipsa re: eo q bona non sunt suffectura creditoribus.

¶ Minor. xx. annis non potest manumittere. nisi vindicta apud consilium iusta causa fuerit approbata Et que sunt iuste cause approbate. hic habes. hoc dicit secundum Angelum Aretinum.

b ¶ Consilio. Nota quez teneri de consilio. Sed contra. ff. man. l. ij. §. fi. sed hic fuit fraus: et ideo fuit tale consiliuz obligatorium quia fuit fraudulentum.

¶ Eadem. Iste. §. cum. §. sequenti diuiditur in tres partes. Primo ponit qualiter minor. xx. annis nō potest manumittere nisi ex causa. Secundo ponit que sunt cause iuste. Tertio limitat viam predictarum causarum. Secūda ibi. Iuste. Tertia ibi. Et seruus. Aretinus.

¶ Eadem lege eliascentia. Casus. Hic incipit secunda pars principalis: in qua tractat de impedimento manumissionis: quod interuenit ratiōe minoris etatis: & in parte hac ita procedit. Prio pōit statutum legis eliascentie. Secūdo enumerat iustas causas manumissiōis. Tertio remouet quandam dubitationem circa causas manumissiōis incidentem. Quarto opponit allegando contra statutuz legis eliascē tie: & postea ponit duas rationes in contrarium pro eadem. l. vltima eligens mediā viaz soluit. et ita hec secūda ps principalis quatuor habet particulas q̄ satis i littera p se patent. Pōe igitur sic. c. in prima pte. Domie vidi vnum impedimentum manumissionis quod interuenit ratione fraudis nunqd est adhuc aliquod aliud impedimentum quod obest manumissioni: Ad hoc respon. Iust. q sic Nam certe eadem. l. eliascen. statutum est dominum minorez. xx. annis non posse aliter seruum suū manumittere: nisi iusta cā manumissionis fuerit apud iudicem approbata. & hec in prima particula secūde partis. Sed postea domine pro deo dicatis mihi que sunt iste cause manumissionis? Ad hec rñdet. Amice iste cause manumissiōis sūt iuste: velut si quis habeat filiuz vel filiā naturalē: etiā aut fratrē aut sororē aut nutricē aut pedagogū aut educatorē suū aut qui eū aluit: & vel liter eū māumittere: aut si qs velit collactaneuz suum manumittere: aut seruum suum gratia procuratoris habendi manumiserit non minor. xviij. annis manumittat: vel si velit

manumittere ancillam vt eam ducat in vxorem. Nam certe omnes iste cause iuste videntur: ita tamen in hoc casu minori.xx.ãnis ancillã suã manumittere permittitur: si infra sex mẽses a tempore manumissionis connumerãdos vxorem ducat nisi aliq̃ iusta cã superueniens matrimoniũ ipediat.

cuz.se.vsq; ad.l.apud. vbi iuste cause cõnumerãtur. ꝯnumeratur enim inter iustas causas manumittẽdi si dñm a periculo vite vel infamie liberauit seruus: vt.ff. de manumis. vi.l.iusta.

¶ Eadẽ [a] lege eliã scientia dño minori [b] xx. ãnis nõ al'r manumittere permittitur: q̃ si vindicta [c] apud ꝯciliũ [d] iusta causa manumissiõis approbata fuerit mãumissi ¶ Iuste autẽ manumissiõis cause [e] hec sũt. veluti si q̃s patrẽ [f] aut matrez filium: filiã ve: aut fratres: sorores ve naturales [g]: aut pedagoguz [h]: aut nutricẽ aut educatorẽ: aut alumnũ [i] alũnã ve: aut colla

f ¶ Patrẽ. Sed qualiter põt filiꝰ habere seruuz suuz patrẽ vel econtra. vel frater fratrẽ suũ siue sororem? Rñ. bene põt: vt q2 instituit dominus filium serui sui heredem vel filium ancille: vel econtra ⁊ sic de alijs quo casu sic institutus heres liber ⁊ dominus oim bonorum quorum dominus fuerat testator vt.s.eo.§.i.⁊.ff.ð acqui.pol. cũ heredes. Itẽ põt esse: vt si habeat quis filiũ ex ancilla sua: nã est seruus ⁊ filiꝰ.vt.C.ꝯmunia de ma.l.si ⁊ ecõtra si seruus habeat filium ex dña: naz filius est ⁊ liber ⁊ dñs: cuz ventrẽ sequat̃ quo ad statum. vt.C. de rei vendi.l.partum. licet possint ipse ⁊ dña accusa. vt. C. de mu.que seruis ꝓpri.l.i.⁊.ij. de he. insti.§.i.

vindicta ex positũ vt in gl.ii. s.ð li ber sit diuersa ⁊ hic ẽ specialeꝫ vt hec manumissio fiat in loco maioruz q2 exigit plenã cause cognitionez alś secꝰ: vt ibi n.

a ¶ Eadem. Scilicet de qua habita est mentio supra eo in principio.

b ¶ Minor. Sufficit ergo si nõ sit minor.xx.annis. etiaz si non sit maior: vt quia tetigit vltimuz diem vicesimi anni.vt.ff.de manu.l.i. sicut in testamento fauore sui.vt.ff. de testa.qua etate.

Dies cepta habet̃ pro cõpleta. ¶ Additio. Quando autem tẽpus ceptum habetur pro completo vel non distigue notabiliter. vt per. Chri.hic.

c ¶ Uidicta. Hoc expone.vt supra titu.i.§. multis.

d ¶ Apud concilium.i. apud locũ illum: vbi habetur super hoc consilium.i.deliberatio.⁊ sic ponitur id qđ fit pro eo vbi fit. vt. ff. de iusti.⁊ iu.l. penul.§. fina. ✠ Uel dic apđ eos qui presunt cõcilio: vt sunt oẽs habentes ordinariã iurisdictionez: etiã minimi magistratus. cum hoc textꝰ ñ sit de voluntaria iurisdictiõe.vt.ff. de offi.procõ.⁊.le.l.ij.in aut. de defen.ciui.§.nulla.collat.iij.

✠ Et hec verasc̃õz quam textꝰ ñ supfluit cuz ꝯsilij ⁊ vbũ

e ¶ Iuste autẽ manumissiõis cause.facit.ff.de manu. vin.l. si minor

g ¶ Naturales. Et legitimos: vel naturales tm̃.

h ¶ Pedagogũ.s. qui ab initio instruit pueros. a pedos qđ est puer. ⁊ gogos quod est ducere: quasi ductor siue gubernator puerorum.

Pedegogꝰ.

¶ Additio. Adde q̃ non pedos sꝫ pias grece puer est latine. vnde ab agendis: hoc est a ducendis pueris appellatur pedagogus.

i ¶ Alumnuz. passiue: quẽ vel quã alũnus aluit: vt differat a supiori.

a ¶ Collactaneũ.qui simul mecũ lactauit: quẽ fratrẽ bonon.appellát b ¶ Ducatur. pstito super hoc sacramento: vt.ff.de man.vin.si collactaneus.in fine.

ste poterit libertas data reuocari? Ad hoc rñdet iusti. q non: cã enim a iudice approbata: siue iusta siue iniusta fuerit nũq̃ postea retractabit e ¶ Causa. Scilz manumissionis.

c ¶ Iusta cã. Ut infirmitas q tribuit dilationé: vt ff.si quis cau.l.ij.§.iij.et iiij.ff.de re iu.l.q situz.vel alia quelibet iusta cã: vt ff.ex qb9 cau.ma.l.j.in fi.

ctaneũ [a] manumittat: aut seruũ procuratoris: habẽdi gratia: aut ancillã matrimonij cã: dũ tamẽ intra sex mẽses in vxorem ducatur [b]: nisi iusta causa [c] impediat. ¶ Et seruus qui mãumittit pcuratoris habendi gratia: non minor decem & septem [d] annis manumittat.

¶ Semel approbatuz: siue iustũ: siue iniustũ sit: ñ pt reprobari. Hoc dicit sm Aretinum.

¶ Semel aũt cã [e] approbata [f]: siue vera sit: siue [g] falsa non retractet [h].

f ¶ Approbata. Scilicet apud cõsilium.

g ¶ Siue falsa. q.d. si dixit filiuz lz non sit vel p̃rez: vel similia: lz hec ita ñ sint sm quosdã: quod reprobo: cuz id qd falsum sit nihil sit: nec prestet causam: vt.ff.de verborum significationibus.paulus.&.C. si ex fal. instru. per totum.&.ff.de excep.l.qui agnitis. Unde dic vera idest iusta. falsa idest iniusta: vt quia dixi euz sociũ meuz fuisse in armis: vel in scholis: quod inducebam pro iusta causa: & fuit talis causa vel similis approbata licet non debuerit approbari: sic ff.de lega.j. sic fideiussor.§. primo. &.ff.de in integruz restitu.l.omnes. sic econtra iusta pro vera: vt supra titu.j.in principio.

d ¶ Decez & septẽ annis. Sed quomodo minor vigintiquinq̃ annis potest esse procurator: vt.C. de procuratoribus.l.exigendi.&.ff.de procuratoribus.l.si minor? Respõ.hic ad negocia fuit: non autem in iudicio esse potest ✠ sic al's est differentia inter hos pcuratores: vt.ff.mã. l. si procuratorem.§.j.

✠ Et hec est ṽitas hodie decisa ica. q gñaliter. de pcur. lib.vj. fallit tñ i casu dicte.l. exigẽdi sm doct. hic.

¶ Semel. Casus. Hic incipit tertia particula in qua sic po.ca. Dñe iam video q nõ licet minori.xx.annorum seruum suũ sine iusta cã manumittere: sed ponam9 q aliqs minor.xx.annis volens manumittere seruum suum allegabat iustaz cãm coram iudice: q seruũ illũ quem voluit manumittere fuit sibi socius in armis vel in scholis & iudex illam cãm tanq̃ iustaz approbauit: vnde talis minor seruo imposuit libertatem: postea procedẽte tẽpore apparuit illam cãm fuisse iniustam: nunquid occasione illius cause non iuste poterit libertas data reuocari?

h ¶ Non retractetur. sic.ff. de manumi.vin.l.iusta. quia nihil facile immutandum est ex solennibus.vt ff.de in integrũ restitutione.diuus. Sed contra.ff.de excusatione tutorum.l. sed reprobari.j. respon. sed hoc fauore libertatis: illud fauore sanitatis. Accursius.

¶ Additio. Ex hac gl. dicit Bal. q potestas qui conduxit vicarium

vsq; ad annum: si ignarus reperiatur: potest remouere: & hoc fauore reipublice quam debet administrare. ſm Christoforum.

¶ Cum ergo. Diuiditur iste. §. in quatuor partes. quia primo põit vnuz dictum. Secũdo contra illud adduc plures ratiões. Tertio pro eo adducit alias rationes. Quarto ad concordiam reducit mediam eligens viã: & rationez annectit. Scõa ibi: Qd nõ erat. Tertia ibi: Sed cũ. Quarta ibi: Ideo nos. Arc.

Diuisio

¶ Minor.xx. annis si attigit.xviij. annuz potest in testamento seruis libertatez relinquere iure isto. secus si si attigerit. Arc.

¶ Cuz ergo cert⁹ mod⁹ manumittẽdi minorib⁹.xx.annis dominis p legem eliascẽtiã concessus: Cum aũt certus modus. Casus

¶ Incipit quarta et vltima particula vltime partis principalis in qua sic po. ca. Domine iam video q statuit lex elialcentia circa minores manumittere seruos suos. Quid videtur vobis de statu legis eliascentie. nunquid hodie obseruandum est? Ad hoc respondit Justinianus dicens. Amice certe vobis videtur prima facie statu.l.eliascentie quoddam ius intollerabile emergere. Cuz enim minoribus viginti annis auctoritate legis eliascentie certus modus manumittendi sit statutus: ex hoc statuto cõtingebat vt licet minor qui quatuordecim annos impleuerat testamentuz posset condere & in eoheredem instituere sibi et legata relinquere: si tamen adhuc minor viginti annis fuerat libertatez vni seruo dare nõ poterat: quod non videtur aliquatenus ferendum. Cum enim huiusmodi minori omnium bonorũ suorum libera dispositio in testamento concedatur: satis videtur absurdũ q ei beneficium manumittendi denegetur. Quare enim non simul in terris i ceteras res suas: ita & i suos & in vltima voluntate quemadmodum voluit dispõere cõceditur: vt ipsis libertatis bñficium possit impertiri. H non videtur rationi consentaneum. Uerũtamen cum libertas inestimabilis sit: et idcirco minor viginti annis eam prestare seruis suis antiquitas prohibuerit. Ideo nos his rationibus moti quodammodo viam mediã eligim⁹: & nõ aliter minori viginti an. concedimus dare seruo testamento libertatem nisi compleuerit.xvij.annum. & parum.xviij.attetigerit. Cuz enim antiquitas huiusmodi etatis hominib⁹ pro alijs in iure postulare concesserit: nõ videmus rationem cur stabilitas iudicij sui intantum eos iuuare non credat: vt saltez in.xl.an. etate constituti libertatem seruis suis in vltima voluntate possint imponere. Extra ca.no.q manumissio in fraudem creditorum data seruo non valet. Item nota mirabilem rationem scilicet q lex hoc vult. Secundo nota q si seruus est liber cogitur adire hereditatem et liber efficit necessarius heres domini idest siue velit siue non etiam si in fraudez credito. fuerit heres institutus a domino suo. Item no. pauperib⁹ subueniri. Item no. q fama defunctorum quandoq; dãnatur. Nota quando in frau.credi. videatur fieri manumissio. Nota q duo sunt

ſtitutus[a]: ſit eueniebat vt q̄qtuoꝛ deciȝ ānos expleuerat licȝ teſtamētū[b] facere ⁊ ī eo ſibi heredē īſtituer̄: legataq̄ relinquere poſſit: tamen ſi adhuc mioꝛ ſit .xx. ānis libertatē ſ̃uo dare non poterat. ¶ Q̄d nō erat ferēdū ſi is cui totorū ſuoꝝ bonoꝝ ī teſtamēto diſpoſitio data erat vni ſ̃uo dare libertatē nō ꝑmittebat̄: q̄re nō ſil̄r ei quemadmodū al's res: ita ⁊ ſeruos ſuos ī vltīa voluntate diſponere queādmodū voluerit ꝑmittim⁹ vt ⁊ libertatē eis poſſit ꝑſtar̄. ¶ Sȝ[c] cū libertas īeſtimabilis res ſit: ⁊ ꝓpter hoc añ .xx. etat' annū ātiq̄tas libtatē ſ̃uo dar̄ ꝓhibebat ¶ Ideo nos mediā[d] quodāmodo viā eligētes: nō aliter minori .xx. annis libertatē in teſtamēto dare ſeruo ſuo cōcedim⁹:

neceſſaria vt impediat libertas .ſ. fraus ipſa ⁊ euentus .ſ. q̄ eueniat. q̄ creditores vere fraudent. Item no. q̄ ſepe ď facultatibus ſuis plus ſperant homines q̄ʒ in his ſit. Nota q̄ dn̄s minoꝛ .xx. v. an. nō pōt māumittere ſeruū ſuū niſi cā cognita Ex ij. parte no. id q̄d vertitur cognitionem. Itē not. q̄ in xvij. an. pōt quis alicuius eſſe procuratoꝛ. Ex. iij. parte not. q̄ manu. ꝑdicta p̄ſtita etiā in iuſte ď facili nō retractatur. Ex. iiij. parte no. q̄ in. xiiij. an. quis poteſt teſtari. Item not. q̄ libertas eſt res ineſtimabilis. Item no. mediam viaȝ eſſe eligenda. Ex vltima no. q̄ i. xvij. an. quis poteſt aduocare ſeu poſtulare.

a ¶ Conſtitutus. Nam cum dicit ſine cā non poſſe manumitti ergo ecōtra cū cā valet manumiſſio. ſic. ff. ď edē. ſi qs ex argētarijs. §. ꝑtoꝛ ⁊. §. ꝓhibet. ⁊. ff. de pac. iuriſgētiū §. pretoꝛ. ⁊. §. dolo malo.

b ¶ Teſtamētum. Si eſt maſculus femina vero i. xij. vt. ff. de teſta. qua etate. ⁊. ff. de liber. legā. l. aurelio.

§. caius.

c ¶ Sed cum libertas. Uſq̄ huc allegādo innuit q̄ eodē tpe poſſit manumittere quo teſtari: nūc econtra duas rationes conſiderans: ⁊ quia ineſtimabilis eſt libertas: tū ſi vendat quis ſe: preciū ad venditorē nō trāſit: immo penes emptorē eūdē, q̄ʒ dominū remanet ✠ vn̄ eſt ineſtimabilis. vt hic. ⁊ ff. de re. iu. libertas. ⁊. ff. de tabu. exhi. l. j. §. fi. ⁊ q̄a antiq̄tas aliter ſtatuebat cui eſt deſeruiēdū. vt. C. de teſ. l. teſtamēta. quare viſis allegationibus ſoluit: mediam eligēs viā. ſic. ī. de rerū diui. §. cum ex aliena. ſed arg. contra. ff. de neg. ge. l. neſennius ī fi. ✠ ⁊. ff. ď in rē v. ſi ꝑ pte. §. idē q̄rit. ¶ Additio. Dic q̄ aut eſt maioꝛ ꝑſumptio pro vna parte q̄ʒ alia ⁊ tūc non elligit media via. vt. l. neſennius ⁊ quod ibi no. glo. ꝯtra ſniaȝ iuſti. in fi. Secus q̄n non eſſet maioꝛ preſumptio ꝑ vna parte q̄ʒ ꝑ alia. ita notatur in. l. ſed ſi lege. §. adeo. ff. de peti. here. Ange. Are.

✠ Sȝ hoc reꝓbat. Criſt. h p. l. j. ff. q. ad li. pcla. nō li. ⁊ glo.

d ¶ Mediaȝ. No. mediā viā ſic. ff.

sup v- bo ma ior. i. §. pe'. ff. de iu re pio na ad istum tex. rñ det q̄ ħ non liber- tas: sȝ servi- tus pu tatiua estima tur cū ēptor putet eū ser- uū vt no. in di. gl. ✠ Sȝ ibi e- ratma ior p̄- sūptio p̄ vna pte q̄ȝ p̄ alia al's se- cus vt no. gl. i. l. sȝ si lege . §. ado ff. de pe. he re. fm Ange. & Jas.

si pars hereditatis petaẜ. l. antiq. & ꝑ. de rerū diui. §. cum ex aliena.
a ¶ Impleuerit. Sȝ hodie ex quo testari possunt & libertates relinque re possunt vt in auten. vt spon. lar. §. j. col. ix. q̄d ex- audi. si i vltia vo- lūtate ve lit q̄s li- bertatē relinquere q̄d p̄ȝ ex verbo re linquere q̄d i dctā auctorita te postū ē: q̄d ad moriētes tm̄ spe- ctat vt. ff. de tab. exhi. li. j. §. si. Sed q̄d si inter viuos velit quis manumittere? Rñ. nō p̄t nisi habeat. xx. an. vel nisi cā cognita: cum nec liber iste. nec auc. loquaẜ nisi in vltima volūtate. Unde seruatur teno: eiusdem legis eliascentie cū non sit correctus. vt C. de ap. l. p̄cipimus. in fi.

¶ Additio Et sic al's de ɔtractu ad vltimas voluntates bonum sit argumentum. l. seruū filij. §. eu3. q̄. ff. de legi. j. immo h3 Jaso. eqparant in terminis p̄priis: vt. j. tit. pxi. & C. eod. titu. no. fm cōiter doc. q̄ lex noua corrigens in vno casu non trahitur ad alium silem rōnem habentem vel equiparatum.

b ¶ Antiquitas. vt. ff. de post. l. j. §. initium.

c ¶ Postulare. Id est desiderium amici sui vel clientuli sui coram iu dicibus exponere. vt. ff. de postu. l. j. §. j. nō aūt p̄ se poterit eē i iure. vt C. de auc. p̄s. l. clarum. ✠ est ratio

✠ Sē

nisi. xvij. annū iple uerit [a]: & xviij. ānū attigerit. Cū enim antiquitas [b] hmōi etatē & paliis postu lare [c] ɔcesserit: cur nō ēt sui iudicij sta bilitas ita eos ad- iuuare credatur: vt ad libertatem dandam suis suis possit p̄uenire [d]:

q: q̄ pro alio accedit: sibi imputet qui tali committit causam suā. vt ff. de mino. l. cum mandato.
d ¶ Peruenire. Interrogatiue le- gas & rñdeas. non est rō quare sit diuersū est ergo & idem ius statuēdū vt. ff. d v- bo. obli. l. a titio. i fi. nā vbi est eadē rō idem ius statu endū esse vt. ff. ad l. aql. l. il lud. & C. ad. l. fal. l. vlti.

tentia tū con tra eū lata va let sed rescin dit p̄ i integ. resti. l. cū ma iores. ff. si ad uersus rē iu- di.

¶ De lege fusia canina tollenda.

¶ Potest q̄s i te- stamēto oībus ser uis libertatē dare cessantib9 omnib9 aliis impedimen- tis: sicut inter vi- uos non obstante statuto legis fusie canine. hoc dicit fm Aretinum.

¶ De le. fu. ca. tol. ¶ Uiso ex q̄bus ex causis manumis. fieri possit. q: manumissio iterdū p̄hibebaẜ a. l. fu. canina. ideo de ea nunc subdit. Por.

Lege fusia. ¶ Diuidiẜ i tres partes. Primo fa cit mentionem legis fu sie canine. Scdo eā cor rigit. Tertio aliam rō- nem assignat. Scda ibi. Quāquasi. Tertia ibi. Cum satis. Are.

Diui- sio.

¶ Lege fusia. ¶ Casus. ¶ Po. igit sic ca. Accessi ad iusti. & ita quesiui ab eo. Dn̄e vos vultis tractare d le fu. ca. Dicatis mihi q̄d statutū fuit in lege illa. Ad hoc rñ. iusti. dicens. Amice in lege fu. ca. certus fuit mo dus ɔstitut9 i seruis i vltima volun tate manumittendis vt licet quis inter viuos arbitrio suo posset ser- uos suos manumittere: tū in testō vltra. ij. vel. iij. forte. p̄pter p̄hibi- tionē legis fu. ca. nō poterat liber- tatem p̄stare quam q̄dē legē fu. ca.

quasi inuidam ⁊ libertatibus impedimentum afferentem tollendaȝ esse iudicauimus: ⁊ eam in perpetuū silere estimauimus: ⁊ ad ipsam tollendaȝ tali ratione moti eram⁹. Sat: eñ videbat̄ nobis absurdū atq̄ inhumanuȝ viuos habere licētiam totaȝ familiam suā arbitrio suo manumittere nisi aliquaten⁹ iusta causa impedimentū manumissioni prestaret et huiusmodi licentiam ad mortem tendentibus auferre. Extra ca.no.primo ꝯtra inuidos. Secundo no. libertati fauendum Tertio no. q̄ id quod potest fieri inter viuos potest etiam fieri in vltima voluntate: ⁊ econtra: ⁊ sic videtur improbari solutio multorum q̄ soluunt multa contraria hoc modo q̄ꝛ dicunt speciale tm̄ in tali lege propter fauorem vltime voluntatis: q̄ꝛ non videtur bona solutio: nisi alia causa ⁊ ratio subsit: sȝ talis qualis est solutio: ⁊ hec sunt que vsq̄ ad titulum dicuntur.

Lege fusia canina certus[a] modus[b] cōstitutus erat in seruis testamento manumittendis. ¶ Quaȝ[c] quasi libertates impediē tē[d] ⁊ quodāmodo inuidam[e] tollēdā eē cēsuim⁹. ¶ Cū satis fuerat inhumanū viuos quidē licentiā habere totam suā familiā[f] libertati donare: nisi alia causa[g] impediat libertatē: morientibus[h] autem adimere[i] hmōi licentiam.

a ¶ Certus. Ut vltra duo vel tres forte non posset manumittere in vltima voluntate: vt. ꝫ. eo. in fine.

b ¶ Modus. i. numerus.

c ¶ Quam. scilicet legem fusiā caninam forte a quodaȝ qui canis nominabatur inductam: vt in publiciana dicitur: vt. ꝫ. de acti. §. alie. Nam canis seruabat naturam qui stat in palea: qui nec sibi potest habere paleam: nec alij permittit accipere: sic nec sibi poterat tenere seruos quia moriebatur: vt. ꝫ. de do. §. j. nec libertatē patiebat̄ eis dari. vnde merito canina dī vt sit consequēs nomen rei: vt. ꝫ. de do. §. est et aliud.

d ¶ Impedientē i. impedimentū aferentez.

e ¶ Inuidam]. Nota cōtra iuidos. sic. C. de cadu. tol. i p̄n.

f ¶ Familiaȝ. idest omnes seruos qui familia dicuntur: vt. ff. de ver. signi. pronunciatio. §. j.

g ¶ Causa. Ut fraus vel etas manumittētis: vt. ꝫ. titulo. j. in prin. et §. eodem.

h ¶ Morientibus. Sed quomodo potest aliquid adimi cum nihil habeant: naȝ mors omnia abstulit: vt i auten. de nup. §. deinceps. col. iiij. Respon. dic moriētib⁹ idest ad mortem tendentibus: quia laborabant in extremis vel quasi: vel etiā erāt sani: sed timore mortis hoc faciebant. ff. de dona. causa mortis. l. iij. ⁊. iiij. v. ⁊. vj.

i ¶ Adimere: No. hic ar. q̄ ea que fiunt inter viuos trahuntur ad voluntates vltimas. sic econtra. ff. de de pac. l. pact. ⁊. C. de leg. l. fina. Argui pōt de ꝯctib⁹ ad vltimas volūtates.

¶ De his qui sui vel alieni iuris sunt. ¶ Posita p̄ma diuisione personarum: restat videre de secunda. Textus seipsum satis continuat.

Sequitur

Diuisio. Sequitur. ¶ Totus iste titul. diuiditur in quinqȝ partes. Primo ponit duo genera personarum. Secundo qui sunt in potestate dñoꝝ: ꝛ quo iure fuit introductū eorū dominium. Tertio ponit nouū statutū restringens ptātez circa mortē: et puniēs ꝯfacientes Quarto aliā ꝯstrictionē potestatis: etiaȝ circa seuitiam de occidendo Quinto pōit ūba noue ꝯstitutiōis Scđa ibi. in ptāte. Tertia ibi. Sed hoc tpe. Quarta ibi. Sed ꝛ maior Quinta ibi. Cuius Et diuidit hoc principiū. Prīo ponit vnaȝ diuisionē psonarū bimembrē. Scđo scōm subdiuidit membꝛuȝ. Tertio dicit se velle tractare de secūdo membro subdiuisionis. Secūda ibi. rursus Tertia ibi. videamus. Quarta ibi. ac prius. Areti. ¶ Rursus earum

¶ De his qui sui vel alieni iuris sunt.

¶ Hic ponit scđa diuisio psonaꝝ cū subdiuisione alterius mēbri. Et cognito vno de ꝯtrarijs cognoscit ꝛ reliquū Lū ꝯtrarioꝝ eadem sit disciplina. h. d. Aretin⁹.

Sequit̄ d iure psonaruȝ: alia ᵃ diuisio. Nam quedā psōe sui iurȝ ᵇ sūt. q̄dā alieō ᶜ iuri subiecte sūt. ¶ Rur

Casus. Dicit iusti. continuādo subsequentia precedentibus. Uisa prima diuisione de iure personaꝝ: quedam alia diuisio sequitur tal'. Quedā enim persone sui iuris sūt: quedam alieno iuri subiecte sunt. Illarū que alieno iuri subiecte sūt quedam sunt in potestate dñoꝝ. Sȝ dñe de quibus vultis vos tractare. vtrum de his qui sui iuris sunt: an de his qui alieno iuri subiecte sunt Ad hoc rñ. iusti. q̄ primo dicturus est de his q̄ alieno iure subiecte sūt Nā si cognouerimus que sunt ille psone q̄ alieno iuri subiecte sunt certe simul intelligemus que sui iuris sunt. vñ videamus primo de his psonis que ptāti dñoꝝ subiecte sūt.

a ¶ Alia diuisio. Que est de iure ciuili cum in ea insgentiū distinguatur. vt. ff. de iusti. ꝛ iure. ius ciuile ✠ superior aūt quaȝ habuim⁹ s. de iure psonaruȝ j. rñ. est d iure gentium. cuȝ nō sit seruitus iure naturali cognita. vt. s. de lib. §. j.

✠ qd̄ est ver q̄ ad priaȝ ptātez sec⁹ q̄ ad dominicaȝ: vt j. eo. § in ptāte qd̄ distingue vt in. §. sui. s. d iure perso.

b ¶ Sui iuris sunt. Hic restringitur primum membꝛum prime diuisionis posite. s. de iure personarum vt non comprehendat quosdam liberos homies. s. filiosfamilias. Iteȝ statiȝcū dicit alieno iuri ampliat secundum membꝛum dicte diuisionis: vt comprehendat etiam quosdam liberos scilicet filiosfamilias. Cum ergo fiat additio ꝛ detractio dicte diuisioni: iam est de iure ciuili hec diuisio. vt. ff. d iusti. ꝛ iu. l. ius ciuile. At superior de iure personarum fuit ꝓm ius naturale: ꝛ gentiū vt ibi diximus: ꝛ ideo immutabile. vt. s. de iu. natu. gen. ꝛ ciui. §. pen. Accursius. flo.

c ¶ Quedam alieno. Quedam neutro iure tenentur: vt filij quorū patres sūt capti ab hostibus: vt. j. quibus mo. iu. pa. po. sol. §. si ab hostibus. nam ꝛ alie quedam sunt in pēdenti: vt. ff. de vsufruc. sed ꝛ si quis interdū. §. j. ꝛ in aut. de non eligen. §. hoc autē. co. j. ꝛ hoc ꝓm quosdam Nos contra nam sui iuris sunt. cuȝ

enim pater sit seruus hostium ⁊ in eorum potestate. vt. s̄. de iure personarum. §. serui. ergo alium habere non potest in potestate: vt. ff. de acqui. re. do. l. homo liber. §. qcqd. ff. de acqui. pos. l. cuꝫ heredes. circa medium. ⁊. ff. ad. l. iul. de adul. l. sic eueniet: ⁊ p̄terea eorum ratio vel sententia est absurda q dicunt ꝙ hec diuisio recipiat medium vt C. de sen. pas. l. fin. circa principium.

sus earū que alieno iuri sunt subiecte: alie sunt i ptāte[a] parentuꝫ: alie in ptāte dominoruꝫ. ¶ Videam⁹ itaqꝫ d̄ his q̄ alieno iuri subiecte sunt. Nam si cognouerimus que iste persone sunt: simul[b] intelligemus que sui iuris sunt. ¶ Ac pri⁹ inspiciamus de his q̄ in ptāte dn̄oꝝ sunt.

¶ Olim poterāt serui a dominis impune occidi hodie aūt non sine causa legibus permissa hoc dicit. Aretin⁹. ¶ In ptāte itaqꝫ dominorū sunt serui. ¶ Que quidē ptās iurisgentiū[c] est. ¶ Naꝫ apud omnes pereqꝫ gentes aiaduertere[d] possumus dn̄is in seruos vite necisqꝫ potestateꝫ esse[e]

¶ Additio. Et de hoc dic vt p Ange. in dicto. §. si ab hostibus.

a ¶ Potestate hoc verbum quinqꝫ modis accipitur. vt. ff. de verbo. signi. l. potestatis.

b ¶ Simul intelligemus naꝫ vt di. Aristoteles. Contrariorum eadem est disciplina vt hic. ⁊ infra de tute. j. responso. ⁊. ff. e. l. j ✠ Et est hic argu. ꝙ per notitiam vnius immediatorū puenitur ad alterius noticiā: ⁊ faciūt ad hūc. §. ff. de pcu. l. pomponius. §. pen. ⁊. ff. e. l. j. ⁊. ff. de preto. stipu. l. i. §. stipulationum istarū. in fra de tutel. circa principium.

✠ qd̄ est vez i directo cō trarijs ⁊ q̊ad cognitionez vt hic sec⁹ q̊ ad effectus vel iuris dispositionez vt ꝯtrarioꝝ ē ratio. l. inter stipulātez. §. sacra. ff. d̄ ver. obli. ⁊ l. i. ff. so. matri. ⁊. l. pen. C. de solu.

¶ In potestate. ¶ Diuidit in tres partes. Primo ponit qui sint i dn̄orum ptāte. Scd̄o vn̄ dicta potestas descendit. Tertio duos eius effectus. Secunda ibi. que quidē. Tertia ibi. Nam apud. Angel. are.

¶ In ptāte itaqꝫ. Casus. ¶ Ibi incipit quarta particula in qua sic po. ca. Domine iā video ꝙ vos post intēditis tractare de dn̄ica ptāte: dicatis ergo mihi ꝗ̄ plꝫ qui sunt i potestate dominoruꝫ ⁊ vn̄ dscēdit potestas quaꝫ dn̄i habent i seruis. Ad h rn̄. iusti. dicens. Certe in potestate dn̄oꝝ sūt serui: et hec ptās quam hn̄t dn̄i in seruis de iure gē. est que tali liquet rōne. Nam apud oēs gentes perpendere possumus pereque dn̄is in seruos vite necisqꝫ ptātem fuisse. ⁊ qdcūqꝫ per seruum acquiritur dn̄o acquiri censetur. Cum igitur ius gen. sit qd pereque apud oēs gentes custoditur: manifestum est istam potestatem de iure gen. originem sumpsisse.

c ¶ Iurisgentium. Id est de iuregētium introducta. vt. s̄. de iure perso. §. seruitus.

d ¶ Aiaduertere. Id est in aīo vertere ⁊ cogitare: vt dixit Cato.

e ¶ Esse. Impropie ponitur pro fuisse vt statim colligitur: ⁊. ff. e. l. i. ⁊ erat eadem patris in filiū. vt colligitur ſm vnam litterā. ff. de libe. ⁊

post. l. in suis. & ff. de noxa. §. si. C. de pa. po. l. fina.
a ¶ Acquirit. scz iuste. s[ecundu]m quosdaz vt. ff. de acqui. pos. q[uo]d seruus. in fi. Sed certe hoc esse non potest. nam acquirit q[uod] d[omi]no: q[ui]a sibi no. vt j. p[er] quas

Et q[uo]dcu[m]q[ue] p[er] s[er]uu[m] acquirit[ur] a id d[omi]no b

per so. no. acqui. §. item serui. & ff. d[e] acqui. here. l. pl[uri]z. quare dic q[uod] semper domino queritur etiam si quid per dolum vel metum seruus acquirat: vt. ff. pro emptore. l. ij. §. celsus. & §. pomponius. & §. si seruus. (1) Sed hoc solo inspecto an queratur: puta si seruus stipuletur operas a liberto: vt. ff. de stip. ser. l. an pe. vel si aliud factum sit in stipulatione. vt. j. de stipula. seru. §. sed cum factum nisi in casibus: quod dic vt. j. de stipu. ser. §. sed cum. Nec ob. d. l. q[uod] seruus. quia n[on] querit domino vt sibi remaneat. naz tenetur reddere. Sz nunquid libertas data a domino vel a lege quod fit interdu[m]. vt. C. de ser. qui pro p[re]mio. liber. ac. per totu[m] & in aut. de mo. §. ij. col. j. d[omi]no q[ue]rit[ur]. R[espo]n[deo]. n[on]. naz licet queratur seruo libero t[ame]n non p[otes]t dari libertas. vt. j. de actio. §. sic itaq[ue]z. & ff. de fideicom. liber. generaliter. §. si h[omin]i tamen eo ipso momento sic fit liber vt dominum n[on] habeat: & si hec oppositio e[st] de pu[n]cto: sic vt al's vt hic vadit romã & hic facit muru[m]. n[on] est t[ame]n veruz eu[m] iuisse vel opus fecisse: lz fit in vltimo momento perficie[n]di. si lis questio fit. ff. q[uod] metus causa. l. extat.

¶ Additio. j. Et hoc c[om]o[n]iter s[ecundu]m doc[tores]. in d[omi]no vel etiam possessione ex re peculiari acquisita: vbi est multu[m] iuris: & i[de]o n[on] opus est a[n]i[m]o cuz acquirat etiam ignora[n]ti. l. cu[m] pater. §. surdo. ff. de le. ij. s[ecundu]m Ja. secus in ea q[uae] h[abe]z multuz facti: vt i prin. gl. & ista omnia possunt dici de filio respectu patris vel fratrum quo ad illicite acquisita. vt hic per Ange.

b ¶ Domino. vel quasi domino: vt fructuario & bonefidei possessori quibus queritur ex duabus causis vt. j. per quas per so. nobis acqui. §. de his.

¶ Sed hoc t[em]p[or]e. Casus. ¶ Ibi incipit. v. pars in qua sic po. ca. Domine iam video que sit p[o]t[est]as dominorum in seruos s[ecundu]m iura antiqua. nunquid licebit d[omi]nis adhuc eande[m] potestatem in seruos exercere? R[espo]n[deo]. Justi. q[uod] non. Nam hoc tempore in illis hominibus qui sub nostro imperio sunt non licet sine c[aus]a legibus approbata in seruos suos supra modum seuire. Ex constitutione enim diui pij antonini cauetur vt qui proprium seruum occiderit sine legitima causa: non minus puniatur: q[uam] qui alienum seruum interfecisset. Et non solummodo illos qui seruos occidunt puniri iubemus: sed etiam eos qui maiorem asperitatem q[uam] equuz sit in seruos exercent eiusdem principis constitutione coercentur. Nam idem princeps consultus a quibusdam presidibus prouinciarum quid iuris esset de his seruis qui propter seuitiam dominorum ad edes sacras & ad statuas principum confugiunt: in rescripto suo precepit: vt si seuitia dominorum circa ipsos seruos intolerabilis videatur cogant[ur] ipsi d[omi]ni seruos bonis conditionibus vendere & precium de seruis venditis habitu[m] d[omi]nis detur. Sz d[omi]ne q[ui]d v[ide]t[u]r vob[is] de h[oc] statuto diui pij a[n]tonini? & certe dicit Justi. nobis v[idetu]r ipsum recte statuisse. expedit ei reipu. ne quis re sua male vtatur: & verba scripta ipsius principis ad Elium marcianum

proconsulem missa sunt hec. Domi norum quidem potestatez in seruos suos illibatam esse.i.non diminutā quoqꝫ nec cuiqꝫ hominum ius suuz in aliquem detrahi equum est: verūtamen i casu isto ipsorum dominorum inter est. ne auxilium ꝯ eorum seuitiam vl intolerabilem iniuriam ipsis seruis iuste deprecantibus denegetur Nam si permitteretur eis seuitiam suam in seruos suos exercere. aut forte seruos occiderent aut eos fugitiuos efficerent ꝛ sic ipsis seruis ꝛ eorum precio carerent: ꝛ ideo o tu. Eli marciane de querelis seruorum qui ex familia Julij sabini propter eius seuitiam ad statuas principum fugerunt diligenter cognosce: ꝛ si tu cognoueris eosdem duri us habitos qꝫ equum sit intolerabi li iniuria afflictos venundari iube: ita ꝙ de cetero in po. iulij sabini non reuertātur: ꝛ si idem iulius sabin⁹ huic nostre constitutioni fraudem fecerit sciat nos hoc delictum aduersus se seueri⁹ executuros. Extra ca. no. diuisionem istarū personaruz. No. secundo ꝙ potestas alia dñica alia paterna. No. tertio ꝙ cōtrarioꝝ eadez est disciplina. Quarto no. ꝙ seruitus est inducta a iure gen. No. v. ꝙ de iu. gen. licebat dominis seruos suos occidere etiam sine cā: sed hodie nec occidere licet nec verberare acriter poterit dñs sine cā. ꝛ si cōtrafaciat punit. No ta vi. ꝙ quicquid acqrit seruus dño acqrit. No. vij. casum in q̄ qs compellit vendere. No. viij. quod dicit expedit enī rei publi. ꝛc. No. ix. ꝙ ius alicui non est diminuendū: vt in glo. sup illo verbo illibatā. Ultimo no. ꝙ puilegium dꝫ amittere q̄ cōcessa abutit potestate. ꝛ hec dicuntur vsqꝫ ad fi. titu.

acquirit[a] ¶ Sed hoc tēpore nullis hominib⁹: qui sub iperio nostro sunt licet[b] sine causa legib⁹ cognita[c] i seruos suos supra modū seuire. Nā ex cōstitutiōe[d] diui pij antonini: q̄

a ¶ Acqrit. No. h duos effect⁹ dñice ptātis ꝛ ē terti⁹ vt nō torqueatur i dñm: nisi i casibus. vt. C. de q̄ō. l. j. ꝛ. l. fuos. b ¶ Licet. i. licituz est legibus q2 si seruus sciat insidias domino. parari: ꝛ ipse auxilium non tulerit: supplicium dꝫ prestare. quod mortem interpretamur. sed ꝛ si accusauerit eum criminaliter (excepto crimine lese maiestatis) vel si dominum viderit periclitantem ꝛ eum non adiuuerit: vel si immiscuerit se vxori sue vel alijs modis. ac.

c ¶ Cognita. vt q2 eū cū vxore iuenerit: vel ei delicto. q̄ casu ēt occidere lꝫ: vt. ff. de ꝟbo. obliga. q̄ fuñ. ꝛ. ff. de leg. i. qd ĝ. §. si heres. ꝛ. ff. ad. l. iul. de adulte. marito. §. j. si aūt aľs deliquit vel dño non obedierit: legitime eum corrigere potest: non tamen vltra moduz boni viri arbitrio comprehensum. vt. C. de emē. seruo. l. j. sed nunqd sine cā ṽberare pōt? Rñ. sic modice ꝫm Jo. vt. C. de emē. ser. l. j. lꝫ Pla. dicat ꝙ non aliter si nimis corripiat sine culpa tenet vel vēdere vľ dare. vt. ff. ad. l. cor. de sic. vt h sequit. ꝛ. ff. e. ti. l. j.

¶ Additio. h glo. cōiter approbat ꝛ dicūt doc. idē in marito erga vxorē: ꝛ in magistro. erga scholarez. q2 ptās tributa magistro erga scholarē: intelligit: tributa marito in vxorē. l. sꝫ ꝛ si q̄cūqꝫ. §. fi. ad. l. agl. crist.

d ¶ Cōstitutione. cuius ṽba sunt

Potestatis dñice triplex ē effect⁹

infra eodem. §. finali.
a ¶ Alienū seruū. Sed certe qui seruum alienū occidit. l. aqlia tenet vt. ff. ad. l. aquil. l. ij. in pri. ⁊. j. ad. l. aquil. in prin. que actio hic habere locū non potest: cū nō dño: imo ꝯtra dñm daretur: qđ esse nō debet. vt. ff. ad. l. aql. item mela. §. legi. Sed dic ꝙ hoc est verū quātū ad criminalē penam legis cornelie đ siccarijs. vt. j. de pu. iu. §. itē lex. q̄ pena taz in seruisq̄ꝫ in liberis locū habet. vt. ff. ad. le. cor. de sicca. l. j. §. j. (j) Interdū ēt ciuiliter tenetur si alterius interest: vt creditoris. vt. ff. de pig. seruum quē quis. vel fructuarij. vt. ff. ad le. aql. sed ⁊ si proprietatis. ⁊. ff. de dolo. ⁊ si eleganter. §. si seruum vsura.
¶ Additio. i. Nisi probaret euꝫ nō ex vulneribꝰ mortuū: vt qꝛ post triduū surrexit ⁊ cū baclo incessit. vt no. gl. in. l. j. C. de emē. ser. bꝫ Joan.
¶ Sed ⁊. Diuidit iste. §. in quinqꝫ partes. Prio ponit dictū in genere Secūdo illud exēplificat: ⁊ ratiōeꝫ reddit. Tertio ponit verba rescripti de quo fit mētio in principio. §. Quarto ꝯcludit. Quīto minat offi ciali nō obseruāti legē istam. Scđa

sine causa suū suū occiderit: nō minꝰ pūiri iubetur q̄ꝫ si alienum seruum a occiderit.

¶ Nimia dñorū asperitas i seruos coercet. Et ex causa cogitur quis rē suam vendere. Et iuste deprecantibus nō est denegādus assensus. Itē officialis fraudās legem punit hoc dicit. Areti.

¶ Sed ⁊ maior asperitas dñoꝝ eius dē principis cōstitutione coercetur ¶ Nā antoninꝰ ꝯsultꝰ c a q̄busdaꝫ presidibꝰ prouinciarū de his seruis q̄ ad edeꝫ d sacrā vel ad statuā pricipū cōfugiūt precepit vt si itollerabilis: videat seuitia dominorū cogantur seruos suos bōis f cōditiōibus vēdere vt p̄ciuꝫ dominis daretur: ⁊ re-

ibi. naꝫ Antoninus. Tertia ibi. cuius rescripti. Quarta ibi. ideoqꝫ. Quinta ibi. qui sabinus.
b ¶ Maior. id est magna vel maior q̄ꝫ equum sit.
c ¶ Consultus. i. iterrogatus sic. ff. de pac. l. iteꝫ qꝛ. §. fi. vnde illud. Consulo te q̄rens: tibi cōsulo cōsiliū dās Accursiꝰ
d ¶ Edē sacrā. Ad que loca oliꝫ ⁊ hodie cōfugiūt circa que distigue. vt diximus. i auten. de mā. pri. §. neqꝫ autem. col. iij.
¶ Additio. Et iuuāt ſm Jn. fa. ⁊ Ange. qñ sine armis nullo precedēte delicto: sed ꝑpter dñi seuitiaꝫ: vel etiā sui crimis grauiorē punitionē ꝯfugiūt vt hic: al's nō: vt. l. si seruus. ⁊. l. fi. §. ⁊ hoc quidē. C. de his qui ad eccle. ꝯfu. ⁊ ca. inter alia ex de imu. ec. sed de iure canonico non iuuat delinquens in eccle. ca. fi. ex eo. ti. al's sic: nisi esset publicꝰ latro vt dicto ca. inter. ⁊ idem per oīa intelligas đ cimiterio vt. xvi. q. iiij. c. si contumax. Jason.
e ¶ Cogātur? Notahic ꝙ aliquis cogitur vendere rem suam.
f ¶ Bonis ꝯditiōibus. s. vt preciū habeat ⁊ ad dñm primuꝫ nō reuer

tatur.vt.j.§.proxi.⁊.§.fi. Et ne similli pena anteriorum afficiantur. vel ne exponantur vel prostituātur ab eodē vt infra proxi.§.⁊.§.fina.
a ¶ Recte.scilicet precepit.
b ¶ Mā le vtatur. Quia interest principis locupletes sub se habere subiectos.vt in auten.vt iu. sine q̄q̄ suf.§. cogitatō col.ij.qō nō ꝯtigeret: si cui libero seruos suos liceret occidere Et nota ꝙ illud idem qō interest priuati principaliter: ⁊ rei publice interest secundario.vt supra diximus de iusti.⁊ iure.in fin. Argu. contra.ff. solu.matri.etiam.§.licet.
c ¶ Martianum. Proconsulem etice als eutice vrbis. vt.ff. eo.l.ij. §.si dominus.
d ¶ Dominorum. Hincinde allegat ⁊ duas pro dominis rationes vl̄ dicta ponit.
e ¶ Illibatā.id est non diminutaȝ.
f ¶ Interest.id eis proderit: vt seruos non perdāt: ⁊ dic denegetur.scilicet a nobis. Uel dic interest.i. ad eos pertinet ne denegetur. scilicet a se dominis: cum forte vxor vel filij vel alij domini familiares inferant hoc.sed prima verior.
g ¶ Iniuriam. Quam patiūtur iure naturali inspecto: nō iure ciuili: vt.j.ō in in.§.ser.
h ¶ Denegetur.sic ff.ō offi.pre.vr.j.§.quod autem.
i ¶ Infami.id est infamata seu magna iniuria.
k ¶ fraudē.(j) vel euidēter. quia non obedit vl̄ callide dicens non esse istuȝ seruū qui fugit.

ce[a]: expedit eniȝ reipublice ne sua reqs male vtat[b]. ¶ Cui[9] rescripti ad helianū martianuȝ[c] emissi verba sūt hec. Dn̄oruȝ[d] quidem potestateȝ in suos seruos illibatam[e] esse oportȝ: nec cuiꝗ̄ hominum ius suum detrahi: sed dominoruȝ quidē interest[f]: ne auxilium contra seuitiā vel famam vel intollerabilem iniuriā[g] denegetur[h] is qui iuste ōprecantur. ¶ Ideo cognosce de q̄relis eorū: q̄ ex familia iulij sabini ad sacrā statuaȝ confugerunt ⁊ si vel durius habitos ꝙ̄ equuȝ est vl̄ īfami[i] iniuria affectos esse cognoueris venundari iube ita vt in potestatem dominorū non reuertantur. Qui sabinus si mee constitutione fraudem[k] fecerit: sciat me hoc admissum aduersus se seuerius executurum.

¶ Additio priis. Tangit hic Chris. quot modis fiat fraus legi. ex quo infert ꝙ statutum loquens de frumento: intelligitur etiam de farina: ⁊ an ex eodem facto contrafaciens duobus statutis: sit puniendus in duas pro duabus penis: an pro vna. vide. Bar. in.l. manus.§. duobus.ff.de le.ij. Jason.

¶ De patria potestate. Quia supra dixit de his qui sunt in potestate dominorum: ideo subiungit de his qui sunt in potestate parentuȝ: vt promiserat supra.titu.j.§.primo Angelus aretinus.

Diuisio. In potestate. Totus iste titulus diuiditur i quatuor partes. Primo ponit dictu3 in genere qui sunt liberi in nostra potestate. Secu͂do diffinitio͂nem nuptiaru3: vel matrimonij Tertio q habet filios i potestate. Quarto ex predictis infert specificando: quod primo dixerat. Secunda ibi. Nuptie. Tertia ibi. Ius aute3 Quarta ibi. Qui igitur. Angelus aretinus.

¶ In patria potestate. Casus. Accessi ad iustinia. et quesiui ab eo. Domine vos vultis tractare de patria potesta. dicatis ergo mihi: qui sunt in patria potestate? Ad hoc respon. Iustinia. di. In pa. ⁊ in potesta. nostra sunt liberi quos ex iustis nuptijs procreauimus. et hec dicuntur in prima parte. vsq3 ad illum. §. nuptie ⁊c. Et ibi incipit secunda. Sed pono casum. Domine iam video qui sunt in patria potesta. sed dicatis mihi quid est matrimonium seu nuptie? Ad hoc respo͂. Iustinia. q nuptie siue matrimoniu3 est viri et mulieris coniu͂ctio: indiuiduam vite retinens consuetudinem et hoc in secunda parte vsq3 ad illum. §. Ius autem. Ibi incipit tertia pars: in qua sic pono casum. Domine dicatis mihi si placet: quoru3 proprium est ius patrie potestatis? Ad hoc respon. ius patrie potestatis est quod in liberos habemus: proprium est ciuium romanorum. id est liberoru͂ omniu͂ de romano imperio. Nulli em͂ alij homines sunt qui talem potestate3 habe͂t in liberos q̈lem nos habem⁹. ⁊ hec in tertia p̄te continentur: que durat vsq3 ad. §. Qui igitur. Ibi incipit quarta. in qua sic pono casum. Domine si vobis placet dicatis mihi q sunt in patria potesta. Ad hoc respon. Iustinia. Amice diximus q illi sunt in patria potestate ⁊ nostra quos de iustis nuptijs procreauimus. Et hoc igitur ma͂ifeste liquet q illi q ex te ⁊ legitima vxore tua nascuntur in tua potestate sunt: vt nepotes: ⁊ idem est in pronepote: ⁊ ceteris deinceps per masculinam lineam descendentibus Sed q̄q3 dixerim nepotes nati ex filio in tua esse potestate: secus tamen in nepotibus natis ex filio. Nam qui ex filia nascuntur in tua potestate non sunt: sed in potestate patris eoru3. ⁊ hec dicunt in quarta particula: vsq3 ad fi. tit. Extra ca͂u3 no. q liberi sunt in potestate pare͂tu͂. Secu͂do quid est matrimoniu͂. Tertio q matrimonium de facili non soluitur.

¶ De p̄ria p̄tāte.

In potestate[a] nostra sunt liberi nostri: quos ex iustis[b] nuptijs procreauimus.

¶ Nuptie[c] aute͂ siue matrimoniu3 est viri ⁊ mulieris

a ¶ In potestate. Hoc verbu͂ multis modis sumitur: vt supra proxi. titulo diximus. §. primo.

b ¶ Ex iustis. Que sunt iuste dicitur infra titulo proximo.

c ¶ Nuptie. ⁊ dn͂r ab obnube͂do. i. Nuptie.

vñ di- | velãdo: q2 velate incedere debent. vt ait Isido. sed matrimoniũ dicit ideo q2 mulier nubit vt mater fiat. |i| ꝛ h duo noĩa licet diuersis rationibus idem signãt. Item ꝯiugiũ: ꝛ cõnubiũ ꝛ consortiũ vt.ff. de ritu nup.i' eo iure.§.h caput licet hoc vltimũ qñq3 inter suos accipiatur. vt.C.de ser.fugi.l.si inter quos ppꝛie dicit ꝯtuberniũ.vt.C. de incest.nup.cum ancillis.

(margin: vñ dicãtur. Mři mõiuz vñ dicatur.)

cõiunctio[a] indiuiduã[b] consuetudinẽ vite continens.

Pria ptãs fuit de iure romano introducta p quã filius ex legitimo mrimonio nat⁹: ꝛ ceteri descẽdẽtes p lineã masculinaz in patria ptãte sunt censendi. Mulieres vero ꝛ earũ descẽdentes tale ius non habẽt.h.d.sũmarie.fm Bald.

Jus aũt [c] potestatis quod in liberos habemus proꝑriũ est ciuiũ romanorum q2 eius dez secte obẽt esse vt nõ sit vn⁹ christianus ꝛ alter iudeus. vt C. de iude. ne qs humani.

§.quia vero.colla.viij. Sed nunqd hanc affectionẽ habet aliqs ad concubinaz quãdoq3? Certe sic et ideo adiicias huic diffinitioni diuini et humani iuris cõmunicatio. vt.ff.d ritu nu.l.j. Diuini q2 forum viri seq- tur vxoꝛ. vt.ff.ad munici.l.fin.§.ij. sed secus est in concubina: vel qualibet minus legitima vxoꝛe. vt.ff. ad munici.de iure.§.fina.licet concubinatus iure permittente fit.ff. de concu.l.in concubinatu. in fine. ij. Neq3 valet oppositio de matre ad filium: quia ibi non est talis consuetudo qualis ad vxoꝛem. vt.j.titulo.j.§. ergo.ꝛ in auten. quomodo opoꝛ.epis.§.j.col.j.ꝛ.§.quanta. ibi.sed aut sole ꝛc.

(margin: Mrimonij diffinitõi aliqd addeduz est. Cõcubiat⁹: an sit pmissus.)

Additio.j. Et ideo ab ea potius q̃3 a patre denoiatur: q2 maioꝛa sustinet onera. Est eni ante partũ onerosa: ꝛ i partu doloꝛosa: ꝛ post partuz laboꝛiosa. vt extra d ꝯuer. infide. ex litteris. Jo.fa.ꝛ Angelus.

[a] Coniunctio animoꝝ nõ coꝛpoꝝ tm̃. vt.ff.de reg.iur.l.nuptias. et illa cõiunctio animoꝛum significat vnionem que consistit inter deum ꝛ iustam animaz. Unde apostolus Qui adheret deo vnus spiritus est cum eo. Reliquum. scilicet coniunctio coꝛpoꝛuz designat confoꝛmitatem que cõsistit in carne inter Christum ꝛ sanctam ecclesiam.l.humanum genus. Unde euãgelista. Uerbum caro factuz est: ꝛ habitauit in nobis. vide ca.debitũ.extra d big.

(margin: Joannes.)

[b] Indiuiduã. Quo ad affectiõez fic.s.de iusti.ꝛ iu. in prin. actu eniz plerũq3 fit separatio taz iure veteri q̃3 nouo permittente.vt.C.de repu. consensu. ꝛ in autẽ.de nupe.§.si ergo col.iiij.ꝛ in aut.vt l3. ma.ꝛ aui.

Additio.j. Dummodo vnum de quatuoꝛ que habentur in.l.j.e.tit. interueniat. vt ibi no.glos.ꝛ bar. in l.si.e.ti. Sed hodie fm fidez ꝛ iura canonica cõcubinatus nullo modo est permissus. immo quelibet etiaz simplex foꝛnicatio est peccatuz moꝛtale. in cle.ad nostrã.extra de hẽti. Joannes fa.ꝛ Angelus aretinus.

[c] Jus autem. Quod consistit in septez. Primo: q2 necessitate famis pater filium vendere potest vel obligare. vt.C.de pa. qui fi'. distra.l.ij. Secundo q2 ab eo in ius vocari nõ potest. vt.C.de in ius vocã.l. finali.

(margin: Ptãs patris i septẽ ꝯsistit)

manorum[a]. Nulli enim alij sunt homines qui in liberos habeant potestatem qualez nos habemꝰ. ¶ Qui igitur ex te: ꝛ vxore[b] tua nascitur i tua[c] potestate est Item qui ex filio tuo et vxore eius nascitur: id est nepos tuus ꝛ neptis eque in tua sunt potestate: ꝛ pronepos et proneptis: ꝛ deinceps ceteri omnes. ¶ Qui tamen ✠ ex filia tua nascuntur in potestate tua nō sunt[d] sed in patris eorum.

✠ Al's aute.

Tertio: q2 nec cuz eis agendo iudiciū habere possumus. vt. ff. de iudi. l. lis. Quarto: q2 per euz acqrimus. vt. ꝫ. per quas perso. no. ac. §. p2io. Quito: q2 i iudicio ꝯtra aliū sine licētia nr̄a eē nō potest. vt C. de bo. q li. l. fin. §. j. [li] Sexto q2 eo iuito sua bona aduentitia administramꝰ vt. ꝫ. per quas perso. no. ac. §. primo Quidaz tn̄ dixerunt ꝙ alimēta ad inuicez hoc iure prestātur: quod falsum est: cū in emācipatis etiaz hoc fit. vt. ff. de lib. ca. l. si quis a liberis in prin. Itez ciuilis obligatio inter nos esse nō potest. vt. ꝫ. de inuti. sti. §. itē inutilis. Est ꝛ octauus vt possim petere filiū in meā potestatem. Circa qd distingue ꝙ aut a nullo detinet: aut ab aliquo. si ab aliquo: volens aut inuitus. Primo casu petaz eū per officiū iudicis. ff. de li. exhi. l. iij. §. hoc autez. ꝛ preiudiciali actione in rem agā. vt. ꝫ. de actio. §. preiudiciales. nō interdicto. nisi in casu. vt si volo eum adire hereditatem in qua factus est heres. vt. ff. de acqren. here. si quis mihi. §. iussuz. ꝛ de lib. exhi. si euz seruū. In secundo eadem auxilia locū habēt: ꝛ plura. scilicet rei vendicatio de iure romano. vt. ff. de rei vendi. l. i. §. j. In tertio locuz habꝫ interdictū. de lib. ho. exhi. Item actio in rem de iure quirituz. vt. ff. de reivendi. l. j. §. j. ꝛ de lib. exhiben. j. responso.

¶ Additio. j. Scilicet spālis. nec sufficeret generalis: siue vniuersalis. Item nec ratihabitio postea sequens. vt no. glo. in. l. iij. §. sed vtrū ff. de mi. Et hec vera nisi simul cum pr̄e agat: vel cōueniat. Itē nisi i causa criminali: vel in casibꝰ vbi patri nō queritur vsufructus. scōm An gel. hic. Itez nisi sit tutor alicuius: vel procurator. c. q generaliter. de procurato. lib. vi. Jason.

a ¶ Romanorum. i. omnium q sūt de romano imperio. alie vero gentes quedā vt seruos tenent filios: vt sclaui. alie vt prorsus absolutos: vt Francigene. ideo caute dicit infra talem qualem.

¶ Additio. Dum dicit ꝙ filij. frācigenarū nō sunt in potestate parētuz adde ꝙ hanc gl. in hoc reputat vnicaz ꝛ singularē Bal. in. c. j. §. si duo fratres. al's ille. §. est ca. ij. in tit. de fratri. de nono bene. inuesti. hanc etiam glo. Bal. commendat in. c. j. an maritus suc. vxo. in bene. ꝛ vide totū in. l. pe. in fi. charte. C. q testa. face. pos. ꝛ in dicto. c. j. an maritus suc. vxo. in benefi. dicit Bal. ꝙ ista glo. est singularis. Jason may.

b ¶ Ex vxore. Aliō si ex ꝯcubina. vt ꝫ. ti. j. §. si. vel in cesto coitu natꝰ. vt i auc. qui mo. na. effi. le. col. vi. §. fin.

c ¶ In tua. Si tn̄ tu sis tui iur[is] nō al's, vt. ff. ad. l. iu. de adul. sic eueiet.

d ¶ Non sunt. Quia qui nascūtur

patris familiaꝫ sequunꝶ. vt infra de le.agn.tu.§.i.ꝛ in hoc sequatur cõditionem patris.vt.ff.de sta.ho.l. cum legitime.

Conti nuatõ ℭ De nuptijs. Supra titu. proxi. in pn. dictũ est ꝙ ĩ potestate nr̃a sũt liberi nostri: quos ex iustis nuptijs procreauimus: idõ ħ subiungit: inter qs dicte iuste nuptie ꝯtrahũtur. Are.

nit contra facietes. Octaua ibi: alii quando. vbi ponit õ filijs naturalibus: ꝛ quõ possunt legitimari. Itẽ prima pars principalis diuidiꝶ in tres. Nã in prima ponit dictũ gñale. In secunda illud declarat. In tertia determinat incidẽteꝫ q̃stioneꝫ. Secũda ibi. Masculi. Tertia ibi. Unũquẽqꝫ tum scdꝫ Por.

ℭ De nuptijs.

ℭ Inter marem maiorẽ.xiiij.ãnis: ꝛ femiã maiorẽ.xij ãnis liberos scđm legũ precepta nuptias cõtrahentes iuste nuptie cõtrahuntur. In ptãte aũt constituti: nuptias absqꝫ patris consensu cõtrahere nõ possunt: nisi pater foret inhabilis ad consensum prestandum.

Iustas autem nuptias inter se ci-

ℭ Iustas aũt. Casus. ℭ In prĩa parte accessi ad Iusti. ꝛ ita quesiui ab eo. Domine vos vultis tractare de nup. Dicatis igitur mihi que sunt iuste nuptie? Ad hoc respon. Iusti.di.ꝙ iuste nuptie sunt quas inter se ciues romani.i.liberi homines scđm precepta legũ cõtrahunt.videlicet masculi puberes ꝛ femie viri potẽtes: ꝛ hoc ẽ veꝝ siue sint pr̃ess.q nuptias contrahunt.siue filijfa.dum tamen filijfa.de ꝯsensu parẽtũ: in quoꝝ sũt potestate nuptias cõtrahãt. Nam ꝙ filijfa.de ꝯsensu parentũ in quoꝝ sũt ptãte debeãt ꝯtrahere tam ciuilis q̃ꝫ naturalis ratio suadet in tãtũ ẽt ꝙ iussus parentum in matri.a filiofa.ꝯtrahendo precedere debeat. vnde qꝛ consensus parẽtuꝫ reqritur apud veteres dubitatũ fuit ꝛ questitum vtruꝫ filiusfa.alicuius furiosi possit nubere ꝛ cõtrahere matrimoniũ cuꝫ pater ꝯsentire non possit furiosus: ꝛ certe licet de filia de facili cõsenserint: antiq.s.ꝙ ipsa possit sine cõsensu patris nubere.in filio tñ

Iustas autẽ. Iste titulus diuiditur in octo partes. In prima põit qui possunt cõtrahere matrimonium: et qualiter subijciendo questioneꝫ de filio ꝛ filia furiosi. Secunda ibi. Ergo non omnes.vbi ponit generaliter ꝛ specialiter quasdam esse personas inter quas nõ potest esse matrimonium.s.inter ascendẽtes ꝛ descendẽtes. Tertia ibi.inter eas.vbi ponit inter quas personas ex collateralibus etiam coniunctis p adoptionem põt fieri ꝛ non fieri matrimoniuꝫ. Quarta ibi.affinitatis vbi ponit inter quas personas non põt fieri matrimoniũ ratiõe affinitatꝭ. Quinta ibi.illud certum.vbi ponit qualirer matrimoniũ prohibeꝶ rõne seruilis cognationis. Sexta ibi. sunt ꝛ alie.vbi ponit generalr̃ quasdam esse alias personas: inter quas non potest ꝯstitui matrimoniũ. Septima ibi.si aduersus. anullat matrimonia cõtracta ꝯtra iuris precepta.ꝛ quicqd secutũ est exide.ꝛ pu-

varij i varias sententias declinaue runt: sed tandē ad huius dubitatio nem veterū sopiendā nostra proces sit cōstitutio cui⁹ auctoritate pmissum est: vt ad exēpluz filie furiosi filii⁹ furiosi sine paterni consensus interuētu: vxorem ducere possit: scdm tamē modū in eadem constitutione expressum.

q̃ primuz coire possunt. non igit in mrimonio copulando puberes cognoscunt ex annorū numero: sed ex potestate coeundi ca. puberes. extra de despon. impub. fm. Christo.

ues [a] romani ↄtrahūt: qui scdm precepta [b] legū coeūt ¶ Masculi qdez puberes [c]: femine aūt viri potētes [d] siue patresfamili as [e] sint siue filij familias: dū tn̄ si filij familias sint: ⁊ cōsensum habeant parētum: quoruz in potestate [f] sunt. Nam hoc fieri de

d ¶ Uiri potentes id est maiores. xij annis infra: qui. mo. tu. fi. j. rn̄. sed in spōsalibus. vij. anni sufficiūt. (j) vt. ff. d spon. l. in spōsalibus Sed nunquid hodie. xv. anni sunt necessarij ad matrimonium. vt in auten. de tē. non so. pe. §. generalr. col. vij. Respō. lex illa cōsuetudinē ⁊ frequentiam hoim ponit. Item quid si aliquis anteq̃ istud tempus attingat iuētus sit sufficiēs ad matrimoniuz? Uidet q nubere possit vt. ff. quando di. le. ce. l. pe. quasi felici duplomate vsus. vt. ff. de ver. obli. l. ↄtinu⁹. §. cum ita. Sed contra dico imo lege iulia de adulterio ⁊ stupro cōmisso poterit puniri. vt. ff. de adul. iter libertas. j. rn̄. ⁊ est pro hoc. ff. de concubinis. l. j. §. fin. Si autem de facto intra dictū tps vxorem qs accepit. tunc erit vxor cū ad etatez predictam peruenerit. vt. ff. de ritu nuptia. l. minorem.

Matrimoniuz nō est int suos.

a ¶ Ciues romani. i. liberi hoies. vt supra de liber. §. si. serui ergo non faciunt matrimoniuz. sed contubernium vt hic. ⁊ C. de incest. nup. cuz ancillis. ⁊ in auten. de nup. §. si vero ab initio. colla. iiij. Sed aliud est iure canonum (j) quod preualet. vt in auten. de eccle. titu. §. j. colla. ix. vbi dicitur q canones sunt seruandi pro legibus.

¶ Additio. j. Citra tn̄ dn̄i preiudiciū cap. j. ⁊ ibi glo. extra de ↄiuga. seruo. quā verā itellige: nisi dn̄o sciente ⁊ nō ↄtradicēte. vt. C. de la. li. tol. vel altero ↄiuguz errāte in cōditione persone si errātis fiat conditio deterior. al's secus scdm. Joānem fa. ⁊ angelum aretinuz.

b ¶ Precepta. que sunt infra eod. titu. per totū. ⁊. ff. eo. et. C. eo. titu. per totuz. vt colligemus in magna glo. infra. eo. §. sunt. ⁊ alie.

c ¶ Puberes. i. maiores. xiiij. annis vt ifra quib⁹ modis. tu. fi. i pri.

¶ Additio. Hec glo. nō bene loqtur. nam licet quo ad tutelas ⁊ testamēta ille appellat pubes qui. xiiij. annum compleuerit. si vir. aut. xij. si mulier fuerit. quo tn̄ ad matrimonia contrahēda appellant puberes

¶ Additio. Pro notatis in hac gl. vide. c. pube. ex̄ de despon. i pu. vbi opinio glo. videt reprobari. Et pro si. hu. gl. vide. c. j de desp. i pu. li. vj.

e ¶ Patresfamilias. i. q sunt iuris sui cuiuscūq̃ etatis sunt. sic ⁊ matresfa. sed filij ⁊ filiefamilias: qui sunt i ptāte cuiuscūq̃ etatis sint. vt. ff. de his q sunt sui iuris. l. nā ciuiū. Ac.

f ¶ In ptāte. Quid ergo de emancipatis? Uidetur idem. vt. C. eo. l.

cui fuit re ueren tie ē ɔ neces sitate obedi enduȝ sec⁹ si perfe ctiōis glo. ē ordi.i ca. ad aures ō eta. ꝛ qua lita.

vidue: sed illud ɔsiliū est nō pre ceptū. q̄ aūt possit fili⁹ emācipatus dicitur. ff. de contra tabu. l. iij. §. si emancipatus. ꝛ. ff. de ritu. nnptia. l. filius emacipatus.

a Et ci uilis. Q: est in po testate de iur̄ ciui. romano rū: vt. ȷ. ti. j. §. i⁹. b Et naturalr. quia pa ter vt. ff. de iusti. ꝛ iure. l. ij. vel quia proauus vt. ȷ. ōpu pilli. sub. §. ij. c De beat. Al's nō valet: vt. ff. de sta. ho. l. paulus respondet (j) videtur autem consentire nisi cō tradicat expresse. vt. ff. de spon. l. in sponsalibus. in fi.

ber: ꝛ ciuilis[a] ꝛ na turalis[b]: rō sua det: itantū vt ius sus parētis prece dere debeat[c].

Unū ɔ q̄situ ē an furiosi filia nuber: aut furiosi filius vxorē ducere pos sit[e]. Lūq̄ȝ sup filio[f] variebat: nostra pcessit decisio[g]: qua[h] pmissum est ad exēplū filie fu riosi[i] filiuȝ quoq̄ furiosi posse: ꝛ sine patris interuētu matrimoniuȝ sibi copulare: scōm da tū[k] exnr̄a cōstitu tione modum.

Matrionū nō pōt contrahi inter ascēdētes ꝛ descē dentes vsq̄ in infi nitum: etiaȝ si per adoptioneȝ sit con tracta parētela: ꝛ ēt adoptiōe finita p emācipatiōem.

Aditio. j. Quod verū est de ho nestate non de nessit. vt. xxvij. q. ij. ca. sufficiat. ꝛ. xxxij. q. iij. hoc sctm̄. in glo. ꝛ. ex̄. de spō. ca. cuȝ locū. ꝛ. de rapto. cum causaȝ. Jason.

d Unde. Q: pr̄is ɔsensus exigit e Possit. Uidetur q̄ nō cuȝ pater nō possit ɔsentire. vt. ff. de iur. col. l. ij. §. furiosus.

f Super filio. Naȝ de filia facile concessuȝ fuit: q: forte calidior san guis est in ea. vt in autē. de nō elig. §. cum igit̄. col. j. Uel verius ppter fragilitatē sextus. argen. ȷ. qui. alie. li. in princi. sed prima. non placet.

g Decisio. id est sentētia. vel lex.

vt. C. eo. l. si furiosi.

h Qua. decisione.

i Furiosi. Jdem si captus fuerit ꝛ absfuit pater per triēnium. Uel si nescitur an viuat vel nō. vt. ff. eo. l. si nepos. §. fi. ꝛ. l. si ita.

k Se cūdū da tū. Scili cet cum auctorita te curato ris pr̄is ꝛ dote ſm quantita tē patrio nij pr̄is data. vt C. l. si fu riosi. ȷ fi. sed iu. ca nonū suf ficit cōsē sus eoruȝ de quoꝝ matrimonio agitur: sed illud forte in alijs non in filijs familias intelli gitur. Uel credo q̄ hoc corrigitur: quia ita honesta est res contrahere matrimonium sicut ꝛ intrare mo nasterium. vt in anten. de san. epis. §. nullam. ꝛ. §. sancimus.

Matrimo niū cō trahē ita ho nestuȝ ē sicut mona steriū intra re.

Ergo. Diuidit in q̄nq̄ ptes Primo ponit vnū dictū. Scdo po nit ratiōeȝ dicti. Tertio suū dictuȝ specificat. Quarto ponit quid resul tat ɔtrahēdo cuȝ aliqua de prohibi tis hic. Quito extēdit ad filios ad optiuos. Scda ibi. Nam a quarun dā. Tertia ibi. iter eas. Quarta ibi. ꝛ si tales. Quita ibi. Et hec adeo. Angelus aretinus.

Ergo nō oms. Casus. Hic inci pit secūda pars in q̄ deteriat iusti. de ipedimē. nup. ꝛ in hac parte ita

pcedit. Primo determinat de ipedimentis interuenientibus rone cognationis in lineā directam. ⁊ hec siue fuerit cognatio naturalis siue ciuilis tantum. puta per speciē adoptionis. Secūdo determinat d im pedimentis interuenientibus rone affinitatis Tertio d ipedimētis iteruenientibus rone ciuilis cognatiōis. Et ista scda pars pn. ⁊ he particule i littera satis manifeste per se patent. Po. igitur sic casum. Dicit iusti. inferendo ex precedentibus: ex quo dictum est. s. q liberi hoies q sm pcepta legum coierint iustas nuptias contrahunt: ergo manifeste ptz q nō lz nobis quanlibet vxorē indistincte ducere. Nam a quarūdam mulierū nuptijs cum quibus leges contrahi vetant abstinendum est. Nā inter eas personas que parentum vel liberorum locum inter se obtinent nuptie consistere non possunt: veluti inter patrem ⁊ filiā vel auiam ⁊ nepotē vel matrem ⁊ filiū: vel auū ⁊ nepotē nuptie phibite sunt: ⁊ nō solū iter istas personas: sed iter oēs ⁊ superiores ⁊ inferiores directo existentes vsq in infinitum: ⁊ si tales persone inter se coierint nefarias atq incestas nuptias inter se contraxisse censent ⁊ hec in tm̄ sunt veraut et si aliqui per adoptionē loco parentum vel liberorū sibi eē ceperūt inter eos tamen nuptie consistere nō pnt: ⁊ lz iā p emācipatiōē adoptio dissoluta fuerit idē tn̄ iuris erit vt si aliquam adoptaueris tibi ifiliā aut neptē lz postea eā emācipaueris eā tn̄ i vxorem ducere non poteris.

Ergo a nō omnes b nob vxores ducere licet
Nam a quarū dam c nuptijs abstinendum est.
Inter eas enī psonas que parentū liberorūve locū intra se obtinent: cōtrahi nuptie nō possunt veluti inter patrem ⁊ filiā vel auū ⁊ neptem vel matrē ⁊ filiū: vel auiā ⁊ nepotē ⁊ vsq in ifinitū d. Et si tales psone iter se coierint: nephariās atq incestas nuptias cōtraxisse dicūt. Et hec adeo vera sūt vt q̄uis p adoptionē parentū liberorū ve loco sibi eē cepint: nō possunt iter se matrimōio iūgi: in tm̄ vt etiā dissoluta adoptione idē e iuris maneat. Itaq eā q tibi per adoptionē filia vel neptis eē cepit: non poteris vxorē ducere q̄uis eā emancipaueris.

a Ergo. q sm pcepta legū fiun t matrimonia ergo ⁊c.
b Non omnes scilicet mulieres
c Quarūdam. scilicet mulierum.
d In infinitum adeo vt si adam hodie viueret tamen posset habere vxorem. sm Joan. vt. ff. de ritu nuptia. l. nuptie consistere.
Additio. Et hec vera siue sint ex legitimo matrimonio siue non vt. de ritu nuptiarum. l. nihil.
e Idē iuris. vt nō possint ɔiungi
Additio. Et est ratio sm Pe. q

lz filiatio sit finita p emancipationem: tñ phibet p honestatis cã. q2 in copulandis nuptijs semper inspicitur honestas .l. semper. ff. de ritu nuptia. Aretinus.

Diuisio. ¶ Inter eas zc.

¶ Inter fratrē z sorores phibitum ē matrimoniū etiam si p adoptionē coniūcti sint quod hz locū adoptione durāte tm̄. Et emācipat⁹ a p̄re pōt copulari cū altero adoptiuo a suo p̄re.

¶ Diuidit i quattuor partes. Primo ponit dictuz in genere i transuersalibus. Secundo illud specificat in transuersalibus cōiunctis per sanguinem. Tertio de coniunctis per adoptionem. Quarto infert ex predictis vnum casum. Secunda ibi. Sane. Tertia ibi. Sed z si. Quarta ibi. z iõ. are.

¶ Inter eas. Casus. ¶ Hic icipit scõa pticula scõe ptis prin. c. po. ca. Dñe iam vidi de impedimentis nup. interueniētibus in linea recta an eadem sit obseruatio i linea trāsuersali? Rñ. iusti. q̄ sic. Naz certe inter eas psonas que ex transuerso gradu cognationis iunguntur est quedā obseruatio lz non tanta quāta est in linea directa. Naz certe inter fratrez z sororē nuptie oino prohibite sunt: h siue habuerint eundē patrem tm̄ siue matrem diuersam siue eandem matrem tm̄ siue patrē diuersuz. Et non solummodo inter fratrem z sororez naturales nuptie prohibite sunt: sz z inter adoptiuos. Nam si aliqua mulier ceperit tibi esse soror per adoptionem q̄diu durat adoptio inter te z ipsam nuptie consistere nō possunt: secus tñ si per emancipationem postea dissoluta adoptio fuerit. nam cessat tibi soror esse. vnde eam in vxorem ducere poteris: cum nec naturali nec ciuili iure tibi coniuncta sit. Et non solummodo si ipsa fuerit emancipata eam ducere poteris: sed etiam si tu a patre emancipatus fueris. nihil inter te z ipsam in nuptijs contrahēdis obstabit. vñ si qs generuz suum velit adoptare. p̄mo dz filiā suam emácipare: z similiter si qs voluerit nurum suam. i. vxorem filij sui in filiam adoptare primo dz alium suū eiusdem mulieris maritum emancipare. nam si esset in potestate eiusdem nuptie non possent inter eos cōsistere: z non solum phibite sunt nuptie inter predictas personas. sz etiam non licet nuptie inter predictas personas sed etiam nō licet alicui fratris sui vel sororis sue filiaz ducere nec etiam neptem: lz ipsa in quarto gradu sit. Cuius etiam filiā ducere vxorem quis non potest nec eius neptem ducere poterit: sed licet filiam sororis naturalis in vxorem ducere non poteris secus tamen est in filia sororis adoptiue. Nam filiam sororis illius mulieris quam pater tuus in filiam adoptauit ducere non prohiberis vxorem quia neq3 iure naturali neq3 iure ciuili filia sororis adoptiue tibi coniuncta est: sed etiam filiam vel neptem sororis naturalis vxorem ducere non poteris. Liberi q3 duoruz fratrum vel sororum vel liberi fratris ex vna pte z sororis ex alia nuptias inter se ꝯtrahere nō possunt. Item amitā tuā vxorem ducere nō poteris nec etiā materteram: q2 parentis loco habentur. z eadez rõne magnam amitaz z magnam materteram vxorem ducere prohiberis.

a Sed non tanta. scilicet usque ad gradum septimum secundum canones. ut xxxv. q. iii. c. progeniem. et ca. de consanguinitate. et c. in copulatione. et c. nulli. sed secundum leges usque ad quartum. ut. i. eodem §. fratris. Idem hodie iure canonico. ✠ ut ex[tra] de consang. et affinitate non dum. et c. ul. sed tamen aliter accipitur gradus secundum canones: quam secundum leges ut dices. i. de gra. cog.

✠ scilicet exclusive sed de iure civili inclusive. ut infra. e. §. duorum. et ideo hanc glo. reprehendit hic Iason.

b Quamdiu. Sic ff. de verb. obl. stipulatus fuero. in fi. als si stipuler. §. i. sic. ff. de li. et posthu. l. si quis posth. i fin.

Inter eas quoque personas que ex transuerso gradu cognationis iunguntur: est quedam similis observatio sed non tanta[a]. Sane enim inter fratrem sororemve nuptie prohibite sunt sive ab eodem patre eademque matre nati fuerint: sive ex altero eorum. Sed si que per adoptionem soror tibi esse ceperit: quamdiu[b] quidem constat adoptio sane inter te et eam nuptie consistere non possunt. Cum vero per emancipationem adoptio sit dissoluta[c]: poteris eam uxorem ducere. Sed et si tu emancipatus fueris nihil est impedimento nuptiis. Et ideo constat si quis generum[d] adoptare velit debere eum[e] antea[f] filiam suam[g] emancipare et si quis velit nurum[h] adoptare: debere eum antea filium suum emancipare.

Filiam vel neptem fratris vel sororis sue non potest quis ducere in uxorem. Aretinus.

agna. succ. §. finali et ita hoc consilium hodie non valet.

Additio. Sed hec glos. communiter reprehenditur: quia et si non quo ad facultatem succedendi: desinit tamen quo ad familie nomen Et ad contra. §. sed hodie infra titulo primo respondeo secundum Christoforum quod quamuis in potestatem non transeat iura tamen adoptionis consequuntur. ut. C. de in ius vocando l. finali. et. l. adoptiuum. vel secundum Iasonem transit sed habetur pro non transeunte. ut dicta. l. finali.

c Dissoluta. Quia ipsa est emancipata ut differat a sequenti casu.

d Generum. Idest maritum filie.

e Eum. Scilicet patrem.

f Antea. Id est primo.

g Filiam. Hoc ideo quia emancipatione facta desinit esse agnata patri. ergo per patrem non potest fieri agnata tali adoptiuo. ut ff. de adopti. l. qui in adoptione. hodie vero non desinit. ut infra de leg.

h Nurum. Id est uxorem filii ut probatur. infra eodem. §. affinitatis.

Fratris. Dividitur in tres partes. Primo ponit dictum. Secundo illud extendit. Tertio rationem reddit. Secunda ibi. Sed nec. Tertia ibi. Cuius enim. Aretinus. Divisio.

a ¶ Cuius. Sed opponitur filiam aui vel auie non possum ducere tamen neptem possum que est mihi consobrina. vt. j. eo. tit. §. duorum. Respon. hanc regulam stricte intelligi in eo casu i quo loquitur: et in omni simili: scilicet quando ego et ille cuius filiam ducere non possum: sumus in gradu primo ad stipitem et in potestate eius fuerit: et sic cuius: scilicet fratris vel sororis mee filiam etc.

¶ Fratris vero vel sororis filiam vxorem deducere nō licet. ¶ Sed nec neptem fratris vel sororis quis ducere potest quamuis quarto gradu sint. ¶ Cuius a ei filiā vxorē ducere nō licet neque eius neptem permittitur. ¶ Filiam sororis adoptiue pōt quis ducere i vxorem. Aretinus. ¶ Eius vero mulieris quā pr tuus adoptauit filiā nō videris impediri vxorem ducere: quia neque naturali neque ciuili c iure tibi cōiūgit. ¶ Filij duorū fratrum vel sororum possunt simul contrahere matrimonium inter se. ¶ Duorum autem fratrū vel sororum liberi vel fratris et sororis coniungi pñt. ¶ Nepos cū amita etiam adoptiua vel matertera matrimoniū nō contrahit: nec etiā cū magna amita et magna matertera. ¶ Itē amitā e licet adoptiuā f ducere vxorē non licet.

Vel melius secundum Jaso. dic vt. j. i glo. su per verbo materteram magnā i fine.

et hoc i naturalibus secus i adoptiuis. vt j. §. pxi.

b ¶ Eius Sic construe nō videris impediri ducere vxorem filij eius quam pater etc.

c ¶ Ciuili iure. De naturali constat. De ciuili sic probo. Illa filia sororis adoptiue non est in potestate matris. vt. j. de here. qua. et dif. §. quare de causa ergo nō trāsit in ptātem illius q adoptat matrē: licet mater trāseat: quia illa transeunt cum alijs qui sunt in potestate. vt. j. ti. j. §. illud. et. ff. de adoptio. si pater. at ipsa mater adoptata est mihi coniuncta per agnationem per patrem in cuius potestate est. ff. de adoptio. l. qui in adoptionem.

¶ Duorum. Diuiditur in tres partes. Primo ponit de duobus consobrinis. Secūdo de amita Tertia de matertera. Secūda ibi. Item amitam Tertio ibi. Item nec materteram. Angelus florētinus. — Diuisio.

d ¶ Duorum. Hoc secundum leges vt hic. et. C. e. celebrādi. secus iure canonum. ij Vel dic hunc. §. loqui de adoptiuis: secus in naturalibus.

¶ Additio. j. Et hoc communiter tenetur ex quo sequitur quod filij iudeorum obseruantium hunc. §. nō sunt legitimi: quia tam eis quam nobis hec lex correcta censetur. argumentum. l. iudeorum. C. de iude. Angelus. Aretinus.

e ¶ Item amitam. que est soror patris.

f ¶ Adoptiuam. Ab auo paterno.

Materterā

a ¶ Materteram. Caue quia non repetit adoptiuam materteram &c. q2 matertera vel auunculus non fit adoptione: vt hic. & .s. eo. §. eius. et ff. eo. si qua. §. si alias. l. adoptio. Sed q2 videt. ff. de ritu nu. l. per adoptioné. § si. Rñ. illud intelligitur qñ adoptio in nepotem quasi ex filia natum vel in pronepotem quasi ex nepote nato ex filia quod possum sicut si nullum haberem filium. vt infra. titu. j. §. licet tunc enim soror & frater: eius loco cuius filij facta est adoptio est matertera & auunculus: alij mihi filij sunt. vt patet: & sic non imitatur naturam: quia aliter nepos ex filia naturali et legitima non est in potestate. hic autem cum suis concordantijs loquitur quando aliquem adopto in filiam: hec quidem non erit matertera filijs natis ex alia mea filia & naturali & legitima. Sed q est ratio diuersitatis? Respon. quia altero casu: scilicet quando adopto in nepotem ex filia est commodum matertere & auunculo: quia maiores quidem parentes imperant minoribus. quod sec9 est in aduerso casu: et ex hac dependet alia: vt naturales et legitimi sint adoptiuo subiecti: & est ridiculum. econtrario casu esset equum.

¶ Additio. Hanc rationem reprobant Christo. & iason hic. tū quia inter colaterales non est huiusmodi reuerentia. vt not. in. §. inter eos. s. eo. tum quia idem videretur dicendū i patruo & amita. Ité q2 essz cōtra ver. eius vo. s. eo. Et assignant aliá róné: q2 in dicto. §. si. adoptat9 agnascitur existenti in agnatione adoptantis. puta filie: quod fieri nō pót. vt. ff. de adop. l. q i adoptioné.

b ¶ Materterá magná. Magna matertera soror auie materne est: amita magna soror aui paterni est. vt. j. de gradu cog. §. quarto Sz quid de fre aui materni? Rñ. est patruus magnus. vt. C. vt successio. edi. l. j. lz Pla. contra vt ibi no. Sed cū sint in quarto gradu quare prohibent vt. s. e. §. fratris? Rñ. quia he psone sunt de superioribus trásuersalib9 q hñtur loco parentū. vt in hoc. §. & q2 ipsa est in primo gradu stipitis. vt. no. s. e. §. sed nec neptem l. & sic nota caute quia ordo transuersalium subdiuiditur in tres partes: supra: infra. & ex latere. vt. j. de gra. § iij. iiij. v. & vj. & maior est abstinentia versus superiores: vt hic & inferiores: vt. s. e. §. fratris q3 in trásuersales. vt. s. e. §. duorum.

Matertera magna. Amita magna. Patruus magnus.

¶ Item nec materteram a: quia i loco parentū habenť. Qua ratióe verū est: magnā quoq3 amitā & materterā b magnā phiberi vxorē ducere.

¶ Affinitatis. ¶ Diuiditur in septem partes. Nā primo ponit quādá phibitioné in gñe. Scdo illam phibitioné exemplificat in nurum & priuignam. Tertio róné phibitionis facte ō nuru & priuigna assignat Quarto dictá phibitioné de nuru factam modificat. Quinto róné dicte modificationis assignat. Sexto modificat phibitionem circa priuigná. Septimo ratioñé dicte modificationis assignat. Scda pars incipit ibi. Ut ecce Tertia ibi. Quia vtreq3. Quarta ibi. Qd ita. s. Quinta ibi. Quia eadé. Sexta ibi. Item si. Septima ibi. Quia duas. Are.

Diuisio.

¶ Affinitas quoq3. ¶ Cas9. ¶ Hic incipit tertia particula scde par-

¶ Nō potest aliquis contrahere matrimonium cū nuru vel priuigna presenti vel preterita. hoc dicit. secundum Aretinum.

tis prin. in qua sic po. ca. Domine iam vidi de impedimentis nup. interuenientibus ratione cognatiōis tam ex linea directa q̄z transuersali. Nunquid adhuc plura sunt impedimenta nup. Respon. impe. q̄ sic. Nam non solū ratiōe cognatiōis sed etiā ratione affinitatis impediuntur nuptie. ratione enim affinitatis a quarundam mulierum nuptijs abstinēdum est. Nam priuignam vel nurum tuam vxorem ducere prohiberis: quia vtraq̄z illarum est tibi loco filie. sed hec specialis prohibitio locum habet si fuit nurus tua ⁊ nunc non ē: vel si fuit priuigna tua ⁊ nunc non est. Naz si est adhuc nurus tua idest si adhuc constat matrimonium inter ipsam ⁊ filium tuum adhuc viuentem naturali ⁊ generali ⁊ communi ratione tibi nubere non poterit: quia viuente filio tuo marito eius nec tibi nec cuiuis alij nubere poterit. Eadez enim mulier duobus viris simul nubere non potest: ⁊ idez iuris est in priuigna tua. Nam priuigna tua si adhuc est priuigna tua id est mater eius adhuc tibi nupta est specialis prohibitio nuptiarum inter te ⁊ ipsam contrahendarum locum non habet: quia durante matrimonio inter te ⁊ matrem eius generali et cōi ratione nō poteris cū ipa contrahere: quia eodem tempore duas habere vxores non poteris: ⁊ non solum inter has personas prohibentur nuptie ratione affinitatis: sed etiam inter plures alias. Socrum enim tuam id est matrem vxoris tue vel nouercam tuam id est vxorem patris tui vxorem ducere prohiberis: quia vtraq̄z illarum loco matris tibi est ⁊ hec similiter prohibitio specialis sicuti in casu superiori: tunc demum locum habet cum solutum fuit matrimonium quod est causa affinitatis. Nam si adhuc est tua nouerca id est si adhuc patri tuo nupta est generali ratione nuptie inter te et ipsam prohibentur: quia viuente patre tuo marito eiusdem nec tibi nec cuiuis alij nubere potest quia eadem mulier duobus simul et eodem tempore nupta esse non potest: et idem iuris est in socru tua. Nam si adhuc est socrus id est si adhuc filia eius tibi nupta est generali ratione cum ipsa contrahere prohiberis: quia simul duas vxores habere non poteris. Sed ponamus q̄ petrus filium et vxore legitima habuit: similiter ⁊ berta ex marito iam mortuo habuit filiam: ponamus q̄ petrus mortua vxore contrahat matrimonium cum berta certe durante matrimonio inter petrum ⁊ bertam filius petri quem habuit ex alia vxore cum alia berta quam suscepit ex alio marito licite poterit matrimonium contrahere. et licet filij ex matrimonio inter bertam et petrum contracto nati eorum fratres sunt communes: ipsi tamen nec naturali nec ciuili iure coniunguntur. Sed ponamns quid si diuortium sit celebratum inter petrum ⁊ vxorem suam: ⁊ berta post diuortium contrahat cum secundo

Affinitatis [a] quoque veneratione a quarundam [b] nuptiis abstinere necesse est.

Ut ecce privignam [c] aut nurum in uxorem ducere non licet.

Quia utreque filie loco [d] sunt.

Quod [e] ita scilicet accipi debet si fuerit nurus vel privigna tua. Nam si adhuc tua nurus [f] est: idest si adhuc nupta est [g] filio tuo alia [h] ratione uxorem eam ducere non possis.

Cum eadem duobus nupta esse non potest.

Item si adhuc privigna tua est: idest si mater eius tibi nu-

marito et ex eo suscipiat filiam modo queritur utrum petrus quondam maritus berte possit contrahere cum filia berte ex secundo matrimonio nata et videbatur quod sic nam ista filia berte non est privigna petri quondam mariti berte: quia privigna proprie dicitur filia uxoris tue quam habuit antequam tibi nupserit: sed ista filia nata fuit ex secundo matrimonio post divortium inter bertam et petrum celebratum: ergo non est proprie privigna petri. Julianus tamen in hoc casu dicit ab huiusmodi mulieris nuptiis ratione honestatis esse abstinendum. et hoc probat per duo argumenta a simili. Sponsa enim filii non est nurus patris: et tamen a nuptiis huiusmodi mulieris abstinendum est: quia neque pater cum sponsa filii: nec alius cum sponsa patris contrahere poterunt a simili concludit licet enim huiusmodi filia non sit privigna petri quondam mariti eiusdem berte: tamen inter ipsam et petrum matrimonium consistere non potest.

Affinitas quid sit. a Affinitatis. Est autem affinitas regularitas personarum: ex nuptiis coniunctarum: omni carens parentela scilicet sanguinis. vt. ff.

de gradi. affini. non facile. §. affines. et. §. sciendum est. ideo dicit ex nuptiis: quia sine nuptiis contrahi non potest + sed secundum canones etiam sine nuptiis. Unde capi. discretionem extra de eo qui cog. consan. Sed cum uxor videatur affinis vera quare permittitur matrimonio uti: Respon. non est affinis sed causa affinitatis sicut unus non est numerus sed principium numeri.

b Quarundam nuptiis mulierum abstinere necesse est.

c Privignam. Hec nomina exponuntur statim. proxi. in versi. quod ita etc.

d Loco sunt. Facit ad hoc. ff. so. matri. quis.

e Quod. Id est que prohibitio.

f Nurus est. Que contineantur appellatione istarum dic vt ff. eodem. lege adoptivus. §. videamus.

g Nupta est. Argumentum sumitur hic et ex proximo. Rn. quod si quis habet generale auxilium non potest petere speciale. vt. ff. de minoribus. l. in cause primo respon. et de verborum obligatione doli. et. ff. de eden. l. quedam sunt.

h Alia ratione. Non solum su-

+ hoc quod habet ang. quod ad matrimonium prohibendum per. l. adoptivum. §. fur. et. idem. ti. ff. e. et. ff. de ritu nup. l. nihil interest.

predicta.
a ¶ Non licet. immo efficitur infamis vt. C. ad. l. iulia. de adulte. l. eum qui.
¶ Additio. Idem in habente duas spon/sas: vel concubinas seu vxorem et concubinam vt est gl. no. in. §. ante pe. su. per vbo. existete. in auc. quibus mo. na. ef. sui. licet o fcto no obseruetur. vt hic per Ja.
¶ Socrum.
Diuisio. ¶ Diuidit in quattuor partes. quia primo ponit vnum dictum pro hibitiuum cum ratione. Secundo illud modificat. Tertio modificatum declarat circa nouercam cum ratione. Quarto declarat circa socrum cum ratione. Secunda ibi Quod et ipsum. Tertia ibi. Alioquin. Quarta ibi Item si. Aretinus.
b ¶ Socrum. que sint he persone dic vt. ff. e. ti. de ri. nu. l. adop. §. nunc videamus

pta est: ideo eam vxorem ducere non poteris.

¶ Sed duas vxores eodem tempore habere non licet [a].

¶ **Cum socru vel nouerca presenti vel preterita matrimonium contrahi non potest.** Aretinus.

¶ Socrum [b] quoque et nouercam prohibitum [c] est vxorem ducere quia matris loco sunt.

¶ Quod et ipsum dissoluta demum affinitate [d] procedit.

¶ Alioquin si adhuc nouerca [e] est id est si adhuc pri tuo nupta est communi iure impedit tibi nubere: quia eadem duobus nupta esse non potest.

¶ Item si adhuc socrus est: id est si adhuc filia eius tibi nupta est: ideo impediuntur tibi nuptie: quia duas vxores habere non potes [f].

¶ **Filius ex vxore premortua contrahere potest matrimonium cum filia vxoris ex marito premortuo.**

¶ Mariti tamen filius ex alia vxore: et vxoris filia ex alio marito: vel [h] contra matrimonium recte contrahunt: licet habeant [i] fratrem sororemve ex [k] matrimonio postea [l] contracto natos.

c ¶ Prohibitum est iure affinitatis: et ad hoc refert illud quod et ipsum etc.
d ¶ Affinitate. Hec lra sibi contraria videtur si dissoluta est affinitas: non ergo debent nuptie ratione affinitatis impediri. Sed dic dissoluta etc. id est dissoluto matrimonio propter quod contingit affinitas sed ipsa affinitas non est dissoluta
e ¶ Nouerca. sic dicta quasi nocens arcus. Uel quia noua est arca sine fructu et facit. ff. de ioffi. tes. l. iij. i fi. et l. iiij.
f ¶ Non potes. ali as non possis. s. eodem tempore sbandi. vt s. pxi. §.
g ¶ Mariti. licet inter se fratres et sororem prohibeantur. vt. s. e. §. inter eas tamen etc.

✠ Uel dic et dic melius nouerca. quia superinducatur a patre.

h ¶ Uel contra. i. econtrario.
i ¶ Habeant. illi minores.
k ¶ Ex matrimonio maiorum.
l ¶ Postea ✠ .s. post natiuitatem istorum. et sic aduerbium postea determinat dictionem contracto. vel dic quod de

✠ dictum dicit in scdo i

telle// ctu q̄ vbum postea posset refer// ri ad v bū habeat et con// trario s. pus intelli gite p̄ us. scʒ q̄ʒ isti duo cō trahāt matri mōiuʒ Jasō. may.

terminat verbum habeant. et dic cō tracto. s. prius. Nam qui ex eo matrimonio. s. maiorum nascuntur: fratres sūt ex parte matris illi qui natus est. vel nata prius ex femia. Idē dicas ecōtra: q̄ erit frater vel soror ex parte patris illi qui fuerat ex illo p̄re natus. et tñ isti nullo iure sibi inuicē iūguntur viro enim cognati vxoris iūguntur: et non alijs cognatis viri. Idē ecōtra: quia cognati viri vxoris iūguntur: non autem alijs cognatis vxoris. Patet in. c. pe. et. c. quod super his. extra de consan. et affi. Unū reprobatur quorūdā opinio: qui dixerūt q̄ nullus ō arbore ducit aliū. Nam in ea continentur cognati viri et vxoris: et tñ iungūtur. vbi hoc dicitur Nec inter se ante matrimoniū inter duos cognatos viri et vxoris ꝯtractuz succedūt. vt. C. cōia de suc. l. amite. nec postea nisi sicut facit vir vxori deficiente omni parentela et excluso fisco. vt. C. vnde vir et vxor. l. j. et in aut. ibi signata.

Priuigna. Priuignus.

Additio. Sed hāc reprobāt Jo an. fa. et Ange. hic quia non reperitur iure cautū q̄ cognati vxoris excludāt fiscū. et est cōtra ibi notata.

a Priuigna: quia illa est p̄uigna mea que ex mea vxore est nata anteq̄ʒ esset vxor. Et femine ille est priuignus qui ex marito nat⁹ fuit anteq̄ʒ suus esset maritus. vt. ī. eo. §. affinitatis. et. ff. socrum. Sed hec postea fuit nata. Tamen dicit iulianus abstinendū ratione honestatis. l. iij. vt subijcit. et. ff. e. l. si qua §. si vxor et. l. vxor. et. l. semper. et ad hoc inducit duo argumēta. Nā et c.

Publica honestas impedit ꝯtrahere matrimoniū cū filia quondā vxoris suscepta: et alio viro post diuortium primi mariti. Itē impedit patrez cōtrahere cum sponsa filij: et econtra. Aretinus.

Si vxor tua post diuortium ex alio filiaz procreauerit: hec non est quidez priuigna[a] tua: sed iulianus ab huiusmodi nuptijs abstinere debere ait. Nam constat nec sponsam filij nurum esse[b] nec patris spōsam nouercam esse: rectius[c] tamen et iure facturos[d] eos qui huiusmodi nuptijs se ab-

Additio prima. Que orit etiam ex sponsalibus de futuro: et de facto contractis. vt non possit contrahi cuz aliquo primi cōtrahētis consanguineo. vt ca. vnico de spō. impu. in. vj. Angelus.

b Nurum esse. Licet sit spōsa: tñ non est nurus anteq̄ʒ fiat vxor. et ecōtra. licet sit spōsa patris: q̄z vxor nō est patris adhuc: ideo nō est filij nouerca. vt hic. et. ff. de ritu nupt. si q̄. §. j. et tñ licz nulla sit affinitas est abstinendum. vt subijcit rectius et c.

c Rectius. A simili concludit in casu proposito primo in hoc. §.

d Facturos. s. scimus: vel ꝯstat.

Illud certum est seruiles: in quo sic casum pone. Casus. Domine iā vidi de impedimentis nuptiarū interueniētibus tam ratione cognationis q̄ʒ etiā rōne affinitatis. nunquid adhuc sunt plura ipedimēta nuptiarū? Respō. Justi. q̄ sic. Nō solū

stinuerint.

¶ **Inter suos ēt māumissos cognatio ipedit matrimoniuz ɔtrahenduz.**

¶ Illud certū est seruiles [a] quoqꝫ cognationes [b] impedimento nuptijs esse: si forte pater ꝛ filia aut frater ꝛ soror manumissi [c] fuerint.

¶ **Ponit gn̄aliter quasdam alias esse personas inter quas nō potest cōstitui mr̄imoniuz. Angelus.**

¶ Sunt et alie psone que propter diuersas rationes nuptias contrahere prohibentur: quas in libris digestorum seu pandectarum: ex veteri iure collectaruz enumerari [d] permisimus.

impediuntur nuptie ratione cognationis inter liberas personas: sed inter seruos. Nā seruiles cognationes prestant impedimētū nuptijs. veluti si pr̄ ꝛ filia manumissi fuerit: ꝛ frater ꝛ soror Nā iter istas psōas obstante cognatiōis ipedimēto. licꝫ ad libertatē; peruenerint nuptie cōsistere non possunt. Sunt et alie psōe multe q̄ propt̄ diuersas cās inter se matrimonium ɔtrahere phibent. quas qdē personas in latiorib⁹ libris digestoꝝ: seu pandectaꝝ enumerari pmisimus.

a ¶ Illō. Seruiles. i. dū durāt sui.

b ¶ Cognatiōes. id est cōsanguinitates que sunt inter seruos ꝛ impediūt nuptias iter eos. Itē affinitas vt hic. ꝛ. ff. e. adoptiu⁹. §. seruiles. Sed quomō hoc cum nulla cognatio sit inter eos. vt. j. de ca. dimi. §. q̇ autē. Sed illud in iure succedendi: ꝛ in tutela: vel hereditate dicit̄: hoc autēz in iure sanguis: qd̄ nullo iure ciuili tolli pōt. vt hic. ꝛ. ff. ō reg. iur. l. iura sanguinis. ꝛ per cōsequens etiā in phibitione matrimonij. Sꝫ nō ne ꝛ alia ratiōe inter eos matrimoniū impedit̄: q2 sunt serui. vt supra. eo. ti. j. respon. ꝛ. C. ō icest. nupti. cū ancillis Respon. durante seruitute: hec sunt duo impedimenta: ✠ ꝛ eis manumissis durat hoc vnum. vt sequitur.

c ¶ Manumissi fuerint. Uel ābo ꝛ tunc tm̄ est impedimentum sanguinis: vel vnus tm̄: ꝛ tūc duo sūt: que ipediunt vt modo diximus.

d ¶ Enumerari: Possunt aūt enūerari quatuordecī modi cuꝫ his quos in hoc ti. habem⁹. Prim⁹ ē ratōe seruitut̄. vt supra. eo. j. respō. ꝛ. C. de incest. nup. l. cū ancillis. Secundus est ratione etatis. vt mares minores. xiiij. annis femine miores. xij. vt supra eo. ij. respō. ✠ Tertius ratione sanguinis. qd̄ in tria diuidit̄. s. ascendentes: ꝛ descendentes: ꝛ collaterales. vt. s. eo. §. ergo. ꝛ. §. inter eas. ꝛ. §. fratris. ꝛ. §. eius. ꝛ. §. duoruꝫ. Quartus ratione adoptiōis. vt. s. eo. §. ergo. ꝛ §. inter eas. in fi. vtriusqꝫ. Quītus ratione affinitatis: presentis: preterite: ꝛ future. vt. s. e. §. affinitatis. ꝛ §. socrū. ꝛ. §. si vxor. Sextus ratiōe matrimonij. Nā si habet vnaꝫ non debet habere alterā eodem tpe al's est infamis. vt. s. e. §. socrū i fi. ꝛ. §. affinitatis. i fi. C. ad. l. iulia. ō adul. l. eū. Septim⁹ per senatuscōsultuꝫ: quod vetat fieri matrimoniuꝫ inter

✠ Scilicet ō iure ciuili. secus de iur̄ canōico per. c. j. ex̄ ō coniu. suō.

✠ Sꝫ ō iure canōico nō īspicitur numer⁹ annoꝝ sed potētia.

tutorez ꝛ curatorem ꝛ filios eoꝝ ad quondã pupillã ꝛ adultam suaz vel patris. vt. C. de interdic. ma. inter tu. l. j. Octauus per legẽ papiaz: ꝛ iuliã. scilicet inter senatores ꝛ eorũ liberos ꝛ libertas: vel alias vilis conditiõis feminas. vt ff. de ritu nu. l. pa. ꝛ. C. d nupti. l. si libertam.

¶ Contrahẽs matrimoniũ de facto cõtra mandata legum nõ efficit⁊ vir vel vxor: nec mrimoniuz appellat⁊: quo mrimõio dissoluto non est locus exactiõi dotis ꝛ donationis: propter nuptias: et alias penas patit⁊: hoc dicit cuz. §. sequẽti. Aretinus.

qḋ capitulũ hodie correctũ est. vt in auten. vt li. de cetero. §. quis autẽ. col. vi. Nonus est. vt inter psidez ꝛ sibi subiectã ratione iurisdictiõis. vt. C. de nuptiis. ꝛ si contra. ꝛ. C. si quacunqꝫ pre. po. l. i.

¶ Additio. Hi tres modi ꝓxime ꝑcedentes. s. vij. viij. ꝛ. ix. nõ reperiunt⁊ de iure cano. ꝛ ideo dicimus eos insufflatos. Joã. fa. Decim⁹ est ꝑ ꝯstitutionem principis. vt cũ ea quã quis de sacro fonte leuauit. vt C. de nup. si quis alũnam. i fi. Idez seruatur de ipsa cõmatre. licet nostro iure cautum non reperiatur.

Cognatio spiritual' ipedit matrimonium. ¶ Additio. Dic in summa matrimoniũ inhiberi inter baptizatuz ꝛ baptizantẽ: ꝛ ei⁹ liberos. inter baptizãtem: ꝛ parentes baptizati. inter suscipientez ꝛ parentes baptizati inter vxorem vel viꝝ suscipiẽtis ante carnaliter cognitam. Joã. fa. Undecimus est ratiõe honestatis. vt. s. eo. §. si vxor. ꝛ. ff. eo. l. si qua.

Ordo: sacer impedit matrimõiũ. Est ꝛ duodecimus ratione ordinis annexi. vt cum clericis in sacris ordinibus ꝯstitutis. vt in auten. quomodo oportet episco. §. neqꝫ autez colla. i. ꝛ in aut. de sanctis. episcop. §. si quis. colla. ix. ✠ Est ꝛ tertius ✠ Se decimus: vt in monachis: conuersis: monialibus. licet non sint in sacris ordinibus constituti. vt in aut. de mona. §. antepenultimo. colla. j. ꝛ in auten. de nup. §. per occasionẽ. colla. iiij. Est ꝛ decimus quart⁹ in muliere: rapta q ꝓ pro nubit raptori: qḋ prohibetur. vt in aut. de rap. mulie. que propri. rap. nu. §. primo. colla. ix.

cus in ꝯstitutis in nõ sacris vl minoribus ordinibus: qui si incedãt in habitu ꝛ tonsura gaudent priuilegio. cap. si quis suadẽte. xvij. q. iiij. ꝛ priuilegio fori vt c. j. de cleric. coniu. li. vj.

¶ Additio. Secus est hodie d iure canonico. vt in cap. fi. extra de raptori. ꝛ alios modos quibus impeditur matrimonium. vide per Angelum et Jasonem.

¶ Si aduersus ea que. Iste. §. cuz §. sequenti diuiditur in sex partes. Primo ponit dictũ suuz annullans. Secundo infert. Tertio rationem assignat. Quarto infert aliũ effectũ quo ad nomen. Quinto infert aliuz effectũ quo ad exactiõez dotis ꝛ donationis propter nuptias. Sexto addit alias penas. Secunda pars ibi. Itaqꝫ. Tertia ibi. Nam nec. Quarta ibi. Unde solent. Quinta ibi. Sequitur ergo. Sexta. in. §. sequenti. s. ibi. Qui autẽ Ang. areti.

¶ Si aduersus ea. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic pono casum. Dñe iam vidi satis de impedimentis nup. dicatis modo mihi qualiter puniũtur illi qui ꝯtra precepta legũ iniustas nup. ꝯtrahunt? Ad hoc rñ. Ju. di. ꝙ si aliqui aduersus ꝑcepta legũ tradita superi⁹ egerint nec erit ibi vir neqꝫ vxor neqꝫ mrimõiũ neqꝫ dos ibi itelligit⁊: nec

filii ex illo coitu illicito potestati patris subiicientur. Sed quantum ad potestatem patris pertinet tales erunt quales sunt hi quos mater vulgo concepit. Nam et hi vulgo concepti patrem habere non intelligũtur quoniam pater eorum incertus est. vnde solent filii spurii appellari a greca voce sic dicti quasi sine pre concepti vel quia sine matre filij. Unde dissoluto tali illicito coitu dos per actionem ex stipulatione repeti non poterit: cũ ibi nullum intelligatur matrimoniũ. neque dos ibi esse poterit. et si dos ibi non sit sequitur quod repetitioni dotis locus esse non poterit. et nõ solũ istas penas patiũtur illi qui prohibitas nuptias contrahunt: sed innumere alie pene que in sacris cõstitutionibus continentur eis infliguntur.

¶ Si aduersus ea q̃ diximus [a] aliq̃ coierit: nec vir nec vxor: nec nuptie nec mr̃imoniũ: nec dos intelligitur. ¶ Itaque [b] hi q̃ ex eo coitu nascunt̃ i potestate pr̃is nõ sunt: sed tales sũt quantum ad [c] patriam potestatem pertinet: quales sunt hi quos mater vulgo [d] concepit. ¶ Nam nec hi [e] patrẽ habere intelligunt̃: cum et his pater icertus est [f]. ¶ Unũ solent filiũ spurij appellari: vel a greca [g] voce νοθος: id est vulgo cõcepti: vel απατρος: id est quasi sine pr̃e [h] filij. ¶ Sequit̃ [i] ergo et dissoluto tali coitu nec dotis nec donatiõis exactio [k]nẽ locum habere.

a ¶ Diximus. vt supra eo. per totum. et etiam adiecimus in pxi. §.

¶ Additio. Uide cle. j. de ɔsã. et af.

b ¶ Itaque. bene infertur. vt supra titulo. j. in principio.

c ¶ Ad patriam potestatem. Propter hunc casum posuit de nuptijs post titulum: de patria potestate.

d ¶ Uulgo. Scilicet qui patrem demonstrare non possunt: vel illicitum vt. ff. de statu homi. vulgo.

e ¶ Nam nec hi. Scilicet vulgo cõcepti. Uel dic hi de quibus loquit̃: scilicet illicite concepti.

f ¶ Incertus ẽ. Cui pr̃ ẽ populus pater est sibi nullus et omnis. Cui pr̃ ẽ populus nõ habet ille pr̃em. et secũdũ hoc dic his scilicet vulgo conceptis. Uel dic his. s. incestuosis. et tũc dic iuris fictione est incertus. Vers.

g ¶ A greca voce nothos. Nothos grece dicitur latine spurius. et apatros quasi sine pr̃e. et simili ratione amatros dicitur sine matre.

h ¶ Sine pr̃e. Jure ciuili ĩspecto.

i ¶ Sequitur. Bene infert. cũ enim sine matrimonio esse non potest. scilicet dos: et vbi nõ est dos: actio dotis nõ est. vt. C. de dõatio. ante nup. l. fina. ibi: sicut enim &c.

k ¶ Exactioni. Scilicet per actionẽ ex stipulatu. que datur p dote. vt. j. de act. §. fuerat. Sed nunquid per conditionem sine causa: vel ob cãm quasi ob cãm datum fuerit: nec causa fuit secuta? Respon. Pla. sic siue ignorãs siue sciẽs dederit. vt. ff. de

ni locus sit.

¶ Qui āt p̄hibitas[a] nuptias ɔtrahūt: ⁊ alias penas[b] patiūt: q̄ sacris cōstōnib' ɔtinētur.

¶ Filii naturalis tm̄: curie dat': p̄rie subijcit p̄tati. Item ex legitima cōcubina geniti: si ipsa postea nubat patri dictorū filiorum ⁊ exinde fiāt dotalia instrumenta: in patris sui potestatem rediguntur. Aretinus.

¶ Aliquādo aūt euenit vt liberi q̄ statiz vt nati sunt: ī p̄tāte parentuz[c] non fiāt: postea autem rediganturin potestatez patris: qualis est is: qui dum naturalis[d] fuerat: postea curie[e] dat' potestati patris subijcit.

✠ Et hec vera scōz Ja. si talem mrīoniū ēt ō fctō nō fuit sequutum. vt per Bar. in .l. auūculo.ff.ō ɔdi.sine cā als p̄cedit. Jo.dū modo sciuerit ius ɔfctū vel ēt factuz tm̄.l.q̄ ɔ̄.C.ō incest.nu. secus si ignorauerit.l.si cū dotez.ff. so.matri.

ɔdi.fine cā.l.si. ✠ sz Jo.dat talē cōditiōez ignorāter nō sciēter dāti: vt C.de ɔdi.ob cām l.j.⁊.ff.de condi tio.ob cau.l.j.§.fi.⁊.l.ij.nec immerito cum turpiter dāti nulla sit repetitio. vt ff.ō ɔdi. ob turp. cau. l.si ob turpē etiaz hec oia locuz habēt qñ nō fuit secutū mrīmoniuz.

a ¶ Prohibitas. Per aliquem de xiiij. modis. licet Hir. vel Ly. has penas im posuerit: tm̄ eis q incestas nuptias faciūt vl nepharias nō q alias inutiles. vt in aut.de incest.nup.§.j.col.ij.

b ¶ Alias penas. Ut est amissio bonoꝝ: ⁊ incursus infamie. vt.C.de incest.nupt.l.qui ɔtra. ⁊.l.si qs incesti.hodie vero ⁊ ɔfiscatio bonoꝝ: ⁊ exiliū ⁊ cinguli siue dignitatꝭ depositio: ⁊ verberatio si vilis est iponitur. vt in aut.de īcest.nu.§.j.col.ij. ¶ Additio. Adde s'm Jo.fa.q̄ contrahentes incestas nuptias sunt infames. ⁊ ita approbātes ⁊ defendētes vel patrociniū p̄stantes. vt.iij. q.iiij.c.ɔsanguineoꝝ. ⁊ ipo iure sūt excōicati. vt i cle.j.de ɔsā.⁊ af. An.

¶ Aliqñ. Casus. ¶ Hic icipit.iiij. ⁊ vltima pars p̄i.istius ti. i qua sic po.ca. Dñe vos dixistis mihi.ī.tit. proxi.precedēti.q̄ illi sunt in p̄tāte parētum q ex iustis nuptijs p̄creātur nunq̄d sunt aliq̄ qui stati vt nati sunt in p̄tāte parētuz non fiant. ⁊ dicit ipe. q̄ sic. Contingit eni q̄ licz aliq̄ in p̄tāte p̄ris beneficio natiuitatis ab initio nō fuerint: postea tñ legis auctoritate p̄tāti patris subijciūtur. Et i tali casu pōe q̄ aliqs hēat tm̄ filiū naturalē sz p̄ iste filiuz naturalē buitio p̄ncipis vl p̄sidi puincie det vl curie alicuius ciuitatis offerat.p istā oblationē fili' p̄ris p̄tāti subijcit ⁊ ius legitimi filii i bōis p̄ris cū electis legitimis i oib' ɔsequit. Itē po. q̄ aliqs hēat licitā ɔcubinā ad quā ɔsuetudinē hēat: cui' mrīmonio legib' nō sit interdictū. ⁊ ipsa in ɔcubinatu p̄lē procreauit: si postea maritali affectiōe duc' vir ɔtrahat mrī. et dotalia ɔficiat istrumēta sz nr̄e ɔstitutiōis tenorē: non solū filii post dotalia instrumēta procreati sed etiā ante mrī.celebratū nati tanq̄ legitimi p̄ris p̄tāti subijciuntur: ⁊ iura legitimoꝝ in bōis patris beneficio nostre constitutionis obtinebunt.

c ¶ Parentum nō fiant. Hoc mirabile per duo probat exempla.

d ¶ Naturalis. Scilicet tantum

e ¶ Curie. Cuz eñ vult aliqs natu

ralem filiuz tm̄:qui in ptāte patris non est:(vt hic.⁊ supra tit.j.i pnc.) facere in ptāte:detur in seruitio imperatoris: vel presidis prouincie. Nam in ptāte efficitur loco meriti patris: ⁊ efficit legitim⁹ lo co meriti filij ✠ vt hic.⁊ in auten.q.mo.nat.effic.sui.§.si quis igit.colla.vj.

a ¶ Nec nō. Nūc ponitur aliud exemplum.

b ¶ Interdictū. Nam aliā vx orez nō habuit tēpore ɔcubinatus: al's contra.vt.ff.de concu.l.j.

¶ Additio. Et tunc qd si cum ea p dispensationem matrimoniū ɔtraxerit.vide Christo.⁊ Jason.hic.

c ¶ Constitutione.vt.C.de natu.libe.l.cum quis.

d ¶ Instrumētis. Sed nunqd sine instrumentis est matrimoniū tale: Dicūt quidā ꝙ non.vt Pla.⁊ Ala. quādo decorati maximis dignitatibus faciūt matrimoniū.vt in auten.vt li.ma.⁊ aute.§.qr vero legez dudū.colla.viij.melius autē quib.mo.nat.effi.le.§.hec ergo casta.colla.vj. Sed dic ꝙ matrimoniuz nudo ɔsensu perficit:sine scriptura.vt in aut.de nup.§.nuptias.coll'.iiij.⁊.ff.de reg.iur.l.nuptias. Sed filij priogeniti nō sunt legitimi si dotalia instrumēta non sunt facta.vt hic ⁊ facit ad hoc.C.de na.li.l.cū quis.⁊.l.nup.⁊.l.fi.⁊ in aut.de here.que ab inte.defe.§.i.coll'.viij.⁊ i autēt. de filiis ante do.instru.na.coll'.iij.⁊ in aut.de incest.nup.§.fi.colla.ij.⁊ de trien.⁊ semis.§.finali.

¶ Additio. Hec que in hac glo.dicuntur:pcedunt de iure ciuili:sz de iure canōico nō habetur ista distinctio personaꝝ decorataꝝ maximis dignitatibus vel ɔtrahendi cuz instrumentis q̄ ad esse matrimōij:sz sufficit ad eē matrimonij non contrahi clādestie.vt ex̄ de clād.despō.c.cū inhibi. An.

¶ Nec nō[a] is q̄ a muliere libera p̄creatur:cuius matrimoniū minime legib⁹ interdictū[b] fuerat:sz ad quaz pater ɔsuetudinē habuerat: postea ex nr̄a ɔstitutiōe[c] dotalib⁹ instrumē tis[d] cōpositis ī potestate pr̄is efficit̄.

¶ Nō ⁊ alijs liberis qui ex eodē matrimōio postea fuerint p̄creati similiter nostra constitutio[c] p̄ebuit.

e ¶ Constitutio.vt.C.de natu.li.nup. Sed si nō fecerit eā sibi vxorē adhuc huiusmodi naturales sunt alendi a patre. Itē succedunt ex testamento in totū:si pater vult: legitimis nō existentibus:vel parētib⁹ iam defunct/.al's liberi i vnā vnciā tm̄ permittunt naturales succedere superiores qn̄ ipsi tm̄ supersunt; nō impediūt eos:nisi in sua legitima: que superioribus debet: ab intestato vero duas hēnt vncias paterne substātie cū matre eoꝝ viriliter diuidēdas.qū non sunt ascendētes nec descēdētes aliūt:⁊ ipi patrē.⁊ hoc i licite natis. Sz si illicite nati sunt nō: imo omni beneficio sunt exclusi.vt in aut.qui.mo.na.effi.sui.§.discretis.vlq3 in finem consti.colla.vj.

¶ De adoptionib⁹. Quia supra dixit de nuptijs ex quib⁹ acquirūtur filij legitimi ⁊ naturales:ideo nunc de adoptiōibus ex quib⁹ acqruntur filij legitimi tm̄.vel sic. Supra qual'r filij nostri sunt i nostra ptāte dixit:nunc aūt qualiter alieni efficiantur potestatis nostre. Aretin⁹.

✠ Nō angelus intelligit ve ruz fi cte nō vere qō nota pro statutis.vt ē text. i.l.iij. C. de natu rali.⁊ quare succedant.vide b' p euz.

Filij naturales tm̄:an succedant.

Continuatio.

Non solum. ¶ Iste titulus diuiditur in nouem partes principaliter. Primo ponit quod adoptiui sunt in ptate adoptantis. Scdo qualiter fiat adoptio et arrogatio. Tertio primu dictu limitat et declarat. Quarto de impubere qui se ad arrogandum dedit. Quinto quod adoptans debet saltem adoptatu precedere. xviii. annis. Sexto quando aliquis: vt nepos: vel pronepos adoptatur. Septimo in quibus adoptatus equiparatur naturali. Octauo in quibus conueniunt: et in quibus non adoptio et arrogatio. Nono quod serui adoptati a dominis sunt liberi. Secunda ibi Adoptio. Tertia ibi. Sed hodie. Quarta ibi. Cum autem. Quinta ibi. Minorem. Sexta ibi. Licet autem. Septima ibi. In plurimis. Octaua ibi. Illud. Nona ibi. Apud catonem. Aretinus.

¶ De adoptionibus.

¶ Liberi adoptiui sunt in ptate nostra: sicut naturales et legitimi.

¶ Adoptio autem. Casus. ¶ Pono igitur casum in prima. Accessi ad dnm Justi. et ita proposui coram eo. Domine vos vultis tractare de adoptionibus pro deo que ratio mouit vos ad tractandum hic de adoptionibus? Ad hoc rn. Justi. dicens. Amice supra tractauimus de his q sunt in pa. po. et qr non solum naturales liberi et legitimi de qbus supra diximus sunt in ptate parentum: sz adoptiui: idcirco de adoptiuis hic tractare intendimus. Et hec in. i. parte vsqz ad. §. Adoptio aut. In scda Dne iam video q ratio mouet vos ad tractandum de adoptioni. dicatis ergo mihi si placet quot modis fit adoptio? Respon. Justi. quod adoptio fit duobus modis. s. rescripto principis aut imperio alicuius magistratus. Sz dne ponatis mihi exemplum quando fit adoptio rescripto principis: et in quo casu fit imperio magistratus alicuius. Ad hoc rn. Just. quod qn aliqs adoptat eum qui sui iuris est: tunc necesse est fieri adoptionem auctoritate siue rescripto principis. et hec species adoptionis est quando ille scilz qui sui iuris est aliene potestati subiicitur: et speciali nomine dicitur arrogatio. Imperio aut magistratus adoptantur illi qui sunt in ptate parentum siue obtineant primum gradum liberorum qualis est filius et filia: siue inferiorem gradum obtineant: vt nepos et neptis: et deinceps pronepos et proneptis.

Non solum autem naturales[a] liberi sz ea quos diximus: i ptate nra sunt: verum etiam

a ¶ Naturales lib. (i) Subaudi et legitimi. quare distingue qr filiorum alij sunt naturales et legitimi: vt ex legitimo mrimonio nati: vt hic. et supra de pa. po. in princ. Alij naturales tm: vt nati ex cocubina. vt. C. tit. i. §. fi. Alij legitimi tm: vt adoptiui: de qbus hic titu. loqtur. Alij nec naturales nec legitimi: iuris presumptione: vt incestuosi vel als illicite nati. vt in aut. qui. mo. na. effi. sui. §. fi. coll. vi. Alij sunt qui prius no fuerunt legitimi. sed nunc sunt. i. efficiuntur duobus modis: vt i aut. qui. mo. na. effi. sui. §. i. et C. ti. i. i fi.

¶ Additio. j. Et aduerte duz glo. subaudit in prin. scilicet et legitimi tu dic quod iste textus posset stare sine subauditione si referatur ad. §. fi. tit. preceden. tm aduerte quia ibi non

loquit de naturalibus tantū: quia ibi naturales tantuz non sunt in potestate vt ibi dicit. sed quando sunt legitimati. Ja.
a ℂ Adoptamus. i. in potestate nostra sunt: ⁊ hoc iure veteri. vt hic. ⁊ ff. eo. l. j. s3 hodie distiguit vt. j. e. §. s3 hodie.
Diuisio. ℂ Adoptio. Diuidit iste. § i tres partes Prio pōit i genere dictū bimēbre Secūdo exēplificat ⁊ ponit exemplū pmi membri. Tertio exemplum secundi mēbri. Secunda ibi. Imperatoris Tertia ibi. Imperio.

hi q̄s adoptamu;[a]
ℂ Auctoritate pricipis arrogant q̄ sui iuris sūt: sed magistrat⁹ imperio: q̄ sunt sub potestate alterius.
ℂ Adoptio[b] aūt duob[e] modis fit. aut principali rescripto[c]: aut iperio magistratus[d].
ℂ Imperatoris auctoritate adoptare q̄s pōt eos easve q̄ queve sui iuris sūt: que species adoptionis dicitur arrogatio[e].
ℂ Imperio magistrat⁹ adoptamus eos easve qui: que ve in ptāte parentum sunt: siue primū gradū liberoꝝ obtinēt: qualis est filius filiave siue inferiorē[f] qualis est nepos neptis pronepos proneptis.

Adoptio qd ē. b ℂ Adoptio. Est aūt adoptio ſm Pla. ⁊ Jo. legalis actio ad solatiuz eoꝝ q liberos nō habēt pene. i. fere naturā imitās. s3 certe ⁊ ab iis q liberos habēt fit adoptio. vt. ff. eo. l. nec ei. §. p̄terea. ⁊. j. e. §. l3. q̄re pōt sic simplr̄ diffiniri. Adoptio est legitimus actus p quez fit qs filius qui nō est: pene naturā imitās: ⁊ est hec veritas. vt. ff. e. l. j. ⁊. j. e. §. minorē.
ℂ Additio. Immo etiā hec peccat ſm Christo. q2 neduz filij sed etiam nepotes fiunt per adoptionē. vt. d. §. licet. ideo in genere sic diffinias ſm Ja. Adoptio est actus legalis p quem vel fit transitus in potestatē: vel saltem ius intestante successiōis defertur. Angelus.
c ℂ Rescripto. Hoc est vel añ ipm pncipē vel ante aliū magr̄atū delegatiōe fctā p rescriptū a pricipe. vt C. e. l. ij. i fi. ⁊. l. arrogatiōes. (j) Sed qd si iperator nō est: R̄n. n̄ pōt fieri: l3 iperiū semp sit. vt in aut. quō oportet epi. § fi. coll. j.
ℂ Additio. j. Et sic est delegabilis q2 ꝯpetit iure magistratus l. j. ff. d of fi. ei⁹ cui mā. est iurisdi. nec plenā cāe cognitionem requirit. vt per Bar. in. l. nec quicq̄. §. vbi decretū. ff. de offi. procon. ⁊ leg. Jason.
d ℂ Magr̄at⁹. Sc3 cuiuscūq3 ordiarij. ēt d̄fēsoris ciuitat q minim⁹ est. vt i aut. de d̄fen. ciu. §. nulla. col. iiij. Nec mirū cū sit de volūtaria iurisdictiōe. vt. ff. de of. pcō. ⁊ le. l. ij.
e ℂ Arrogatio. q2 adoptator iterrogat an velit eū quē adoptat sibi iustū filiū esse. ⁊ adoptatus: an id fieri patiat. vt. ff. e. l. ij ✠ Vñ v̄. Arrogo q su⁹ est: s3 hēt me⁹ eē necesse. Pris adopto suuz: sed pris pmanet idez.
✠ no. arg. q i minoio cōtrahendo spōsus debet prius
f ℂ Inferiorem. id est sequentem.
ℂ Sed hodie. Diuidit in duas partes. Prio pōit qñ pater dat filiū in adoptionem extraneo. Secūdo qñ dat auo materno vel paterno. Secunda ibi. Si vero pater. Aretin⁹.

iterro garicq sposa. d quo vide gl.i.l. ij. in pri.ff. eo.

¶ Sed hodie. Casus. ¶ Hic incipit.iij.ps in qua sic po.ca. Dñe vos dixistis mihi.s. q illi qui adoptantur sũt i ptãte pris adoptiui.nũqd hoc indistincte est verum? Ad hoc rñ.impe. di. Amice certe sm iura antiqua omnes adoptiui idistincte trãsibant in ptãtẽ patris adoptãtis hodie aũt secundũ iura noua sec⁹. Nã hodie statutũ ẽ in nrã ɔstitutione: cum fili⁹ naturalis a patre suo naturali ali-

✠ Alias nec gcq.

¶ Si filiusfamilias det in adoptionem extraneo: nõ trãsit hodie in ei⁹ potestatem. secus si detur auo vel alteri ascendenti. h. d. Aretinus.

¶ Sed hodie ex nostra ɔstitutiõe[a] cũ filiusfamilias a patre naturali[b] extranee psone i adoptionẽ dat iura pris naturalis minime dissoluũt: q̃ q̃ nec ✠ ad patrẽ adoptiuũ trãsit: nec in ptãte eius est: licet ab intesto iura successiõis ei a nob tributa[c] sint.

¶ Si võ pater naturalis[d] non extraneo: s auo filij sui materno[e] vl si ipe pr naturalis fuerit emancipat⁹[f] ẽt auo vel pauo simili modo[g] paterno vel materno: filiũ suũ dederit in adoptionẽ: i hoc casu

cui extranee persone in adoptionez datur: ⁊ si pater naturalis filiuz suũ naturalem dederit in adoptionem auo filij sui materno vel etiam proauo materno: vel si ipse pater naturalis a pr̃e suo emancipatus fuerit: ⁊ filium auo vel pauo pr̃no in adoptionẽ dederit in hoc casu qñ iste filius dat i adoptionẽ alicui d ascẽdẽtibus in linea directa: q̃ in vnam psonam concurrunt naturalia ⁊ adoptionis iura manet stabile ius patris adoptiui. vtpote naturalis cognationis vinculo copulatum et legitimo adoptionis modo annexuz ⁊ iõ in familiã ⁊ ptãtem hmõi pris adoptiui modo efficietur.

a ¶ Constitutione. vt.C. de adop. cum in adoptiuis.
b ¶ Naturali ⁊ legitimo.
c ¶ Tributa.s.in pdicta ɔstõne (i) ⁊ facit ad hunc. §.j. de here.q ab intest. §.ali quã.al. § iuenim⁹ ⁊.j. d ex here.li. § circa adoptiuos. ⁊.j. d iof. test. §. ij.

¶ Addi. tio.j. Etiam ɔcurrẽtib⁹ legitimis ⁊ naturalibus. q̃uis iter se nihil habeãt parẽtele qs no. sm. Ang. ⁊ iõ nõ trãsit i ptãtẽ q̃ p emãcipationẽ puaret hrditate vtriusq secũdũ cõem opinionẽ.vt.l. cũ i adoptiuis .C. e. s cũ hodie nemo emãcipet iuit⁹. §.gñaliter. i aut.q. mo.natu.effi.sui.vr iste. §. eẽ correctus de quo vide Ja.hic.

d ¶ Pr naturalis. Et legitimus.
e ¶ Materno. In cuius ptãte prius non erat: s mõ efficitur vt subijcit vt.s.de pa.po.i fine. Acc.
f ¶ Emãcipat⁹. Als cum eẽt i ptãte aui quõ adoptaret eũ quẽ hz. Certe non pt pl⁹ eẽ q̃ fili⁹ vel nepos vt h.⁊.ff.e.si pr. §. g duos. ⁊ intellige emãcipatiõis tpe filiũ nõ eẽ ɔceptũ qui nũc dat in adoptionẽ: als i ptãte aui remansisset. vt.j.ti.j. §. fina.
g ¶ Simili mõ.i.silem facias d istis

ctionem nam materno proauo indistincte. paterno vero secundu3 q modo dixit in auo dat in adoptionē a ¶ Concurrunt. (i) S3 si ego adoptē filium fris mei nūqd ptāti mee subijcit? rñ. secundū Jo. q non. ꝛ q hic di naturalia ex pōe idest natalia. qa ab eo auo contrahit natiuitatē ꝛ originē quod nō est i filio fris mei. ¶ Additio .j. Nota. ex hac glo. q ad hoc vt filius exris in ptāte patris p adoptiōe3 trāseat i ptātē alteri9 necesse q detur in adoptionē affini q sit de ascendentib9. puta auo prno vel materno: quia nepos ab auo trahit originem ꝛ sic exponit naturalia id est natiualia als si det affini collaterali: puta fratri pris nō transit. silem glo. hēs. C. e. l. si. §. si vo pr ꝛc. tamē ɔtra istā gl. est tex. in. §. in plurimis. in prin. in verbo. non extraneū. j. eo. Jason may.

b ¶ Jura. Unde pferendus ē ei in quē vna tm̄ ɔcurrit: ꝛ sic due rōnes pualēt vni. vt i aut. de ɔsan. ꝛ vter. fra. §. i. colū. vi. ꝛ. C. de edi. di. adri. tol. l. fin. nisi vna sit melior duabus vt colligitur. ff. d inoffi. test. nā ꝛ si. ꝛ ff. vñ liberi. l. scripto. ¶ Cum aūt.

Diuisio. ¶ Diuidit i qnq3 ptes. Prio q arrogatio fiat cā cognita. Scdo q sit iusta cā. Tertio ponit modum sub quo fiat. Quarto q nō potest arrogator ipsum emancipare sine causa Quinto q quartam partem bonorum suorum eidē: siue in vltima volūtate siue intervivos reliquat. Scda ibi. Et exquirit. Tertia ibi. Et cū Quarta ibi. Ite3 non alit. Quinta ibi. S3 ꝛ si. Areti. ¶ Cum autē impubes. Casus. ¶ Hic incipit. iiij. pars in q̄ sic po. ca. Dñe vos dixistis mihi q illi q sui iuris sūt auctoritate principis arrogantur. Pone igitur q sit aliquis impubes sui iuris qui habeat opulentam hereditate3 nunquid poterit quilibet indistincte auctoritate principis ipsum arrogare ꝛ in potestatem suam redigere: Ad hoc rñ. impe. q non. Cū eni aliquis impubes arrogatur: in hoc casu arrogatio non indistincte. i. nō inconsulte permittitur. Sed exqritur causa arrogationis an sit honesta ꝛ an ipsi impuberi expediat. Itē arrogatio fit cum quibusdam conditionibus. videlicet vt cum pater arrogatur cautionem cum fideiussoribus promittat vt si ipse pupillus arrogatus ante pubertatem decesserit restituat omnia bona sua integre illis: qui si adoptio non esset facta ad eius successionem fuissent vēturi. Itē non alias poterit iste pr ar

(q2 cōcurrunt a in vnā psonā ꝛ naturalia ꝛ adoptionis iura) manet stabile ius pris adoptiui: ꝛ naturali vinculo copulatū ꝛ legitimo adoptiōis modo cōstrictū: vt ꝛ i familia ꝛ i ptāte huiusmodi patris adoptiui sit. ¶ Impuberes sui iur3 nō pnt (nisi p rescriptū pricipis ꝛ cu3 cause cognitione) arrogari: ꝛ deb3 arrogator cauere d bōis arrogati restituēdis si itra pubertatē decesserit: ꝛ ēt quartā parte3 suorum bonorum tenetur ei reliquere hoc dicit Areti.

rogator istum impuberem auctori tate pricipis arrogatū emancipare nisi prius causa cognita dign⁹ inuē tus fuerit emancipatione: et tūc necesse habet eidem oia bona sua restituere.

Itē si iste pater arrogator istū filiuz ipuberē i testamēto suo exheredauerit: vel inter ipsos viuos ipz sine causa emācipauerit iubetur q̄r tā partez patrimonij sui eidē arrogatori relinqre preter bona que ad patrez arrogatorem transtulit ⁊ preter ea bōa quorum vsufructus post arrogationem patri arrogatori acquisiuit.

¶ Cū aūt ipubes p pricipale rescriptū [a] arrogaṫ cā cognita [b] arrogatio fieri permittitur. ¶ Et exquiritur cā arrogatiōis an hōesta [c] sit expedi atq3 pupillo. ¶ Et cuz q̄busdā ↄditōib⁹ arrogatō fit id ē vt caueat [d] arrogator psōe publice: hoc est tabellioni [e] (si intra pubertatez pupillus decesserit) restituturuz se bona: illis qui (si adoptio facta nō esset) ad successionem eius vēturi [f] essent.

a ¶ Rescriptum. Ut quia sui iuris est: vt. s̄. eo. in prin.

b ¶ Cognita. Que aūt in cause cognitione vertuntur per ordinez scripta sunt. ff. e. l. si pater. §. in arrogationibus. ⁊ l. se. vsq3 ad. §. fi. ⁊ quedam etiam hic dicuntur in persona impuberis que ⁊ ibi dicuntur.

¶ Additio. De qui bus vide Ange. hic qui dicit q̄ si fuerit quesitū: vel p delegatuz a principe. vt. l. ij. C. e. vel etiam ordinarium ipsius impuberis; q̄zuis non bene pronunciauerit actus tamen tenebit. vt no. glo. in. l. cum hi. §. si pretor. ff. de trāsac. Angelus aretinus.

c ¶ An honesta. Id est non eo proposito vt eius res deuoret. vt. ff. e. l. nec ei. §. eorum.

d ¶ Ut caueat. i. vt cautionem promittat cum fideiussione tn̄. vt. ff. eo. nec ei. §. h. ⁊. C. d vb. signi. sancim⁹.

e ¶ Tabellioni. Qui seruus publicus dr̄. vt. C. e. l. ij. als eī̄ seruus purus tabellio esse non potest. vt. C. de tabel. generali. li. x. Sed certe iō sic dicit quia publice seruit.

f ¶ Uenturi. vel iure successionis ex testamento vl̄ ab intestato. vel titu. vniuersali: vel singulari: vt legatarius. omnibus eī̄ consulitur hac cautione pupillo decedente in pupillari etate; alias si postea pupillaris substitutio euanescit: vt hic. ⁊. ff. e. non aliter. ⁊. l. his verbis. ⁊ infra de pupilla. substi. §. j. Sed nōne sine hac cautione facta admittuntur supradicte persone ex testamento. R̄n̄. non cum testamentū sit ruptum minima. c. di. s. arrogatione vt. j. qui mo. test. infir. §. non tamen ✠ Itez nunquid legitimi sine hac cautione admitterentur? Respon. non: quia pater arrogator omnia iure peculij occuparet. vt. ff. de castren. pe. l. ij. Hec tamen cautio omissa pro facta habetur. vt. ff. eod. l. his verbis. in fine. vt et alias. C. de rei vxo. ac. lege vna. §. j. Sed quare legitimi non stipulantur etiam vltra pupillarem etatem cum ⁊ postea erant admittendi ad successionem si adoptio facta non esset? Respon. illud est de fortuna. ⁊ aduentitium erat vnde

Nota r⁹ no pt esse seru⁹

Satisdatio arrogatoris q̄bus pdest.

✠ Et iō ex alijs substitutiōib⁹ q̄r n̄ filij sed p̄sote stīm cēset q̄ō nō rūpit p arrogatione filij peteretur.

ab ar roga tor etiã ꝙ de bitū arrogati. ꝫ do. hic.

non fuit considerandum. vt. ff. qui ⁊ a qui. l. iulia. potuisset enim post pu bertatem testamentum fecisse: vt. s. qui. ex cau. ¶. cum ergo.

a ¶ Nisi causa. veluti si ita heres institui tur: iste adoptat⁹ si emanci pat⁹ fue rit. ⁊ tunc quartam ꝑdit quã tunc de beret ha bere õbo nis arro gantis vt j. ꝓxi. re spõ. ⁊. ff. si quid in fraudem pa. l. si. secundum quosdam. Uel dic ꝙ tunc non perdit quartam. vt in fra proxi. respon. probatur: quod cũ isto continuatur. (j) Et quod dicta lege continetur intelligitur quan do erat iusta causa contra filium: vt quia prouocabat patrem ad iram: ⁊ in tantũ vt etiam exheredari po tuerit: ⁊ beneficium collatum vel cõ ferendũ reuocari. vt. C. de reuoca. do. l. fi. ⁊ in aut. vt lib. de cetero. ¶. h igit ⁊. ¶. illud. ver. quib⁹ etiã col la. vj. ⁊ secundũ hoc intellige. proxi. respon. quod sequitur.

¶ Additio. j. Et h est va secũdum doct. hic qui dicunt hãc quartã de bere dari in vltima voluntate ꝓpter verbuz: relinquere: hic positum: se cus in alijs bonis propter verbum tunc. Jason.

a ¶ Exheredauerit. vel preterierit vt. ff. e. si arrogator.

b ¶ Jubetur. Nota non cauet sic se relicturum: tunc enim non valeret. vt C. de inuti. stip. l. ex eo. ⁊. C. de inof. testa. si quando. ¶. j. sed ei, iubetur ꝑ legem. vt sic faciat.

c ¶ Quartam partem. Quid ergo si alios filios sex vel plures habeat nunquid hic plus ꝙ alij hz? Rñ. sic secun dũ bul. q si debeat imputari ei qre ar rogauerit Ul dic (vt puto) ꝗr tã sue par tis ꝑ con ditionez ex. l. diui pij. petit vt h. ⁊. ff. e. si arro gator. et ff. de in offici. testa. l. papinianus. ¶. si quis impubes. ⁊ hic ad instar naturali um et legitimorum. vt. ff. de inoffi. testamẽ. papinianus. ¶. quoniam. ⁊ C. de inoffi. testa. cum queritur. ⁊. l. parentibus. Absurdum est enĩ hũc legitimum plus iuris hẽre ꝙ natu ralez ⁊ legitimum. vt. s. e. ¶. sed ho die. in fine. Accur.

Arrogatus nõ pl iuris habere dz ꝙ naturalis ⁊ legitim⁹.

¶ Item non aliter emancipare eũ potest arrogator: nisi [a] causa cognita dignus emancipatione fuerit: ⁊ tunc sua bona ei reddat.

¶ Sz ⁊ si decedẽs pater eum exheredauerit [b] vel viu⁹ sine iusta causa eũ emancipauerit: iubetur [c] quartam [d] partem ei bonorum suorum relinquere: videlicet ꝑter bona que ad patrem adoptiuũ transtulit: et quorum commodum postea acquisiuit.

¶ Additio. Et hanc approbant cõ muniter doctores: ⁊ an sit hodie au cta h qrta. ꝑ aut. nouissima. C. de inof. test. vide gl. i. ¶. hoc obseruandũ. in aut. de triẽ. ⁊ semi. Aretinus.

d ¶ Commoduz. repete ⁊ preter ea bona scz aduentitia: cõmodum quo rum filius arrogatus post arroga tionem acquisiuit patri: scz vsumfru ctum nam ⁊ hec acquisita restituit. non dico vsumfructũ quẽ dz lucrari pater. vt. C. de bo. que li. l. cuz opor teat. ¶. si quis itaqz. ad instar mari ti in rebus dotalibus. vt. ff. fam. her. l. si filia. ¶. j. ⁊ sic hoc verbum ꝑter, nõ excludit. vt. ff. de pig. ac. l. j. in fine

j.in.fi.⁊.ff.de pcur.sed ⁊ hec.§.pe.⁊ facit.ff.de vul.sub.l.sz ples.§.i arro.

¶ Additio. An dictio pter icludat vel excludat dic aut sequit pposi- tionem affirmatiuam ⁊ tūc aut cō- prehēdit aliqd qd non cōti- netur sub sequēti p positione ⁊ tunc in cludat vt h. aut cō tinetur ⁊ tunc excludit.vt.ff.de pe.leg.l.nam quod liquide. Si vero sequitur p- positionem negatiuam: tunc inclu- dit.vt.l.actione.C.de transacti. An ge.hic in vltimo no.

¶ Adoptat' dz p cedere adoptatuz in tempore saltem xviij. annis Areti.

¶ Miorez natu[a] maiorez non posse adoptare placet. ¶ Adoptio eī na turā imitat[b] ⁊ p[c] mōstro ēēt maior[d] sit fili' q̄z pr. Debz itaq3 is q sibi filiū

¶ Minorem natu. Casus. ¶ Hic incipit.v.pars in qua sic po.ca. Do mine ego sum quidam iuuenis ⁊ habeo amplum ⁊ magnum patri- monium meum: et habeo quēdam vicinum valde discretum ⁊ proui- dum virum iam bene sexagenariuz cuius consilium in multis extitit mihi fructuosum possum ne ipsum arrogare vel adoptare in filium: nunquid licet mihi hoc facere? Re spondet imperator q non: quia cer te minor natu maiorem adoptare vel arrogare non poterit: et hoc ta li ratione: quia adoptio imitatur naturam: sed contra naturam ⁊ pro monstro esset q filius esset maior tempore q̄z pater. vnde dico tibi q ille qui per arrogationem sibi filiuz facere vult debet plena pubertate. xviij.an.filium arrogatum vel ado ptatum excedere. Item non solum potest quis adoptare vel arrogare aliquem in filium: sed etiam in lo- cum nepotis vel neptis pronepotis vel proneptis potest quis adopta- re q̄uis etiam filium non habeat: ⁊ tam filium alienum potest quis adoptare in locum nepotis q̄z etti- am alienum nepotem in locum fi- lij: sed si aliquis in locum nepotis aliquem adoptat quasi ex filio ad- optiuo. aut ex fi- lio natu- rali quez habet in potestate in eo ca- su filius patri ado ptanti de bet consentire ne ipse nepos ipso in uito adoptat' suus heres agnosca- tur. Si enim filius adoptioni a pa- tre facte consentiat: tunc mortuo auo iste nepos adoptatus in pote- state patris ⁊ suus heres efficietur. sed licet in hoc casu consensus filij requiratur: secus tamen est in casu conuerso. Nam si auus nepotem ex filio natum alij in adoptionem de- derit: non est necesse consensum filij interuenire.

a ¶ Natu.i.natiuitate.sic.ff.de mi no.l.j.§.j.

b ¶ Imitatur.plerunq3: quandoq3 tamen non. vt.infra. eo. §. sed ⁊ il- lud.⁊.§.in plurimis.

c ¶ Pro monstro est id est non se- cundum naturam sed contra natu- rā: vt et al's.ff.de sta.ho.nō sunt lib.

¶ Additio. Et is.§. facit contra multos de summis pontificibus q carnis affectu ⁊ precibus multos fa tuos iuuenes episcopando fecerunt patres antiquorum sapientum: sed non est mirandum quia dominus i euangelio dixit faciaz prodigia ma gna ⁊ signa in populo hoc aūt pro- digium est ⁊ monstrum: vt h pz in lra.Jo.fa. Et contra istos vide bo. tex.i.c.iudeoꝝ.ex̄ de eta.⁊ qlita.ord.

d ¶ Maior.s.tēpore non persona.

Questio. a ¶ Xviij.annis. id est tot annos debet habere plus adoptans q̃ adoptatus .qui faciunt vnam plenam pubertatem tanti temporis . Sed nunquid qui plures adoptat debet pluribus vicib' p'cedere in tanto tē por'. R̄n. nō vt puto cum secūdū naturā etiā ī vno anno ex diuersis feminis vl' etiā vna possit habere filios plres. ⁊ in hoc adoptio imitatur naturā. vt h. Et no. pluribus mōis dici plenam pubertatē. Nam interdum. xiiij.ānis vt.j.qui. mo.tute.fin.§.j.⁊.s̄.titu.j.j.rn̄. alias.xv.annis.vt in aut.d tempo. nō so pec.super dote.§.gn̄aliter.colla. vij.alias. xvij. ānis. vt.s̄.q manu. nō pos.§.si.⁊.ff.de post.l.j.§.pueritiā.iterdū.xviij.ānis.(j)vt hic.⁊.ff. de ali.⁊ ci.le.l.mela.

¶ Additio.j. Sz hec glo. aut male aut improbe loquit' s̄3 Christ. quia nullū tempus plenā pubertatem cōstituit nisi.xviij.annorū. Ange.

b ¶ Licet. Non habeat. Uel licet vxorē non habeat quo casu tn̄ est cōtra naturam. vt.ff.e.l.⁊ qui vxores. c ¶ Et tam In locum. Itē nepotē ex vno quasi ex altero natum. vt.ff. e.si pater §.qui duos nō autem loco fratr'. vt C. de here. istitu. nec apud d ¶ Sz si quis. Cōsentire. Nō n̄ ē aliis cognatis q possent sperare successiones. vt.ff. eo.l.cum adoptio. Et si quidem fili' consentiat bene ē ⁊ recidet nepos adoptiuus i potestatē suam. scz filii mortuo patre vt.ff.eo. l. si quis nepotem . Si aūt non consentiat filius: tunc agnascitur seu agnatus fit ei.i.auo. hic nepos: ⁊ suus efficitur heres etiā filio iuito: nec recidit in ptātē eius : siue dicas eum succedere vt filium: l3 nō sit filius: siue vt nepotem quasi ex altero filio premortuo natum quo casu equaliter cū patruo admittatur vt.j.de here.que ab intesta.§.cū āt. alij dn̄t h totū: ei iuito.i.filio iuito

per adoptionē vl' arrogationem facit: plena pubertate (id ē.xviij.ānis [a]) precedere.

¶ Carēs filio pōt aliū adoptare i locū nepot3 vel pnepotis.h.d. Areti.

¶ Lic3 aūt i locū nepot3: ⁊ pnepot3 vel nept3: vel pneptis vl' deinceps adoptare: q̃uis filiū quis nō habeat [b].

¶ Potest qs filiū alienū in nepotē suū: ⁊ nepotē aliēū i filiū suū adoptar'.

¶ Et tā filiū alienū qs in locum nepot3 adoptare potest quam nepotē in locum [c] filij.

¶ Qn̄ quis adoptat aliquē vt nepotē ex filio suo legitio ⁊ naturali: vl' legitio tm̄ d3 iteruenire cōsensus filij: sed non ecōtra qn̄ auus dat i adoptione nepotē suū ex filio. Areti.

¶ Sz si qs nepot3 loco adoptet: vl' q si ex eo filio quē h3 iam adoptatū: vel quasi ex illo que3 naturalem in sua potestate habet in eo casu ⁊ fili' ɔsentir' [d] d3: ne ei iuito suus hr̄s agnasca

& agnascat. i. iuxta eu; quasi nascatur, quo ad successionem. quod satis in idem redit. Alij hoc totum ei inuito. i. auo inuito qui voluntate filij proposuerat adoptare: nunc autez cōtra suū propositum facit et sic dicitur inuit' ratione ppositi primi. Et secundum istos hic nepos inuito auo & filio: adoptatus non succedit vna cu; filio: sed demū eo mortuo: prima verior. Sed quare hic filius impediret matrimonium sui filij etiam auo volente et non impedit hunc ciuilem actum vt. ff. de ritu nupti. l. oratione §. primo? Respon. quia matrimonium est vinculum magis indiuiduu; vt. s. de pa. potesta. j. Respon.

tur. Sed ex cōtrario si auus ex filio nepotem det in adoptione; nō est necesse filium consentire[a].

Quādo adoptatus trāsit ī potestatē adoptātis potest dari alteri in adoptionē. Are.

In plurimis[b] aūt causis assimilatur is qui adoptatus vel arrogatus est ei qui ex legitimo matrimonio natus est: et ideo si quis per imperatorem vel apud pretorem vel presidē prouincie nō extra

non recidit iure isto veteri vt. s. eo. Respond. Ad primum respondeo quia alio modo potest euitare insti tuendo eum. ad secundum dico q non potest estimari patria potestas vt. ff. de leg. prio. filiusfamilias. §. secundum vulgare; ✠ Sz hodie vterq; timor cessat nā et succedet ei in suam potestatem fcidet. vt C. de ado ptio. cu; in adoptiuis. §. scimus. & s. eo. §. sed hodie.

✠ Sz facit cōtra glo. secundū Ja. si de inestimabili agitur preiudicio videt necessarius eius cōsensus.

Additio. Et sic ista glo. intelligit hunc textum tripliciter ibi ei inuito. Primo diuisim vt exponatur ei scilicet auo: inuito. scilicet filio. Secundo et tertio coniunctim vt illa verba in totum referātur vel ad filium: vel ad auum: contra quam facit. d. l. si quis nepotem. Jason.

a Consentire. Sed videtur q sic nam leditur filius in duobus & in hereditate siue in bonis que ad filium suum proponebat ex voto trāsmittere. vt. ff. vnde libe. l. scripto herede. quod non facit. vt infra de here. que ab intesta. de. §. at hi. & quia in potestatem illius transit: quare in patris sui naturalis potestatem

b In plurimis aūt causis assimilatur is qui adoptatus. Quandoq;. enim contra. vt infra de here. que ab intesta. §. minus. secundu; Azo. Item in eo q adoptiuus pater non tenet eū instituere. vt infra. de here. que ab intesta. §. aliquam. & §. ea differentia.

In plurimis autem causis.

Casus. Ibi adhuc prosequitur. Justinia. conuenientias vtriusq; speciei adoptionis. Pone igitur sic casum. Dicit Justinianus q in plurimis ille qui adoptatus vel arrogatus est: assimilatur ei qui ex legitimo matrimonio procreatus est. Unde si quis eum qui sui iuris est auctoritate principis arrogauerit vel eum qui in parentis potestate ē non extraneum apud pretorem vel presidem adoptauit poterit eunde; acsi esset filius suus naturalis & legitimus alij in adoptionē dare. Et nō

solum predicta in vtraq3 specie adoptionis communis sunt: sed etiam illud vtriusq3 speciei adoptionis commune est: q illi qui generare non possunt: nihilominus adoptare possūt quales sunt spadones ab hoc tamē generalr excipiun turcastrati quib9 natura bñficium generādi denegauit. Castrati enī adoptare non possūt. ⁊ idē est in feminis. Femine enim neq3 adoptare neq3 arrogare possūt. ⁊ hoc ea ratione: quia nec naturales liberos habent in potestate verumtamen ex indulgentia principis ad solatium liberorum pro republica amissorum eis adoptare permittitur.

neūa adoptauerit pōt eūdez in adoptiōez alij dare. ✠

Spadōes possūt adoptare s3 castrati nō. Aretin9.

Sed ⁊ illud vtriusq3 b adoptionis cōe est: qd ⁊ hi qui generare non c possunt (quales sunt spadones d) adoptare possūt castrati aūt non pñt.

Femina nō pōt adoptare nisi eidē propter amissos liberos ex principis indulgentia concedatur.

Femine q3 adoptare nō possūt e qa nec naturales liberos in sua potestate habent f s3 ex g indulgētia principis ad solatium liberorum amissorum h adoptare possunt.

✠ hoc verū si filius vult. ff.e.l. i adoptionibus. Jo.fa.

a Extraneum. vt sic transeat in suam potestatem. vt.s.eo.§.sed hodie.

b Sed. Utriusq3. Quarum vna vocatur arrogatio. alia adoptio. vt.s.eo.§.imperatoris.

c Non possunt. Qui omnes eunuchi vocantur: sed ab hoc genere detrahit castratos qui generare non possunt. i. caste sic natos vt nunq̄ potuerint generare.

Additio. Pone q aliquis generare pōt sed illicite. vt cleric9: nunqd poterit talis adoptare. vide Christofo. por. hic versi. hinc insurgit dubium. vbi concludit q non.

d Spadones qbus testiculi vel genitalia abscisa sunt cultello vl' spata ⁊ ē rō qr forti9 ipedimētū ē nature q̄ accidētis vt h. ⁊.ff. d li. ⁊ posth. l.s3 est qsitū.§.i. et ij. Et no. q vulgariter pmiscue appellātur.

e Femine. Non pñt: s3 ipe arrogari pñt. vt.ff e. nā femine.

f Habēt. Nota feminas non habere filios in ptāte. ⁊ facit ad h.ff.d suis et le. nulla. ⁊.j. de he. q̄ ⁊ diffe. §. ceteri. ⁊. ff. de contra. ta. l. illud ad testamenta.

g Sed ex indulgentia. de nouo iure ɔcedēda ✠ vt.C.e. mulierem.

h Amissor. i acie pncipis. vt h innuit. ⁊.j. de excu. tu. §. sed ⁊ si in bello. ff. de i offi. testa. l. si suspecta. § fi. Sed nunqd ⁊ tūc habebit in ptāte? Uidet q sic cū beneficia principū sint extendenda: vt i aut. cōsti. q̄ de dig. §. pe. ⁊. vi. ⁊. ff. de cōsti. pn. l. fi. S3 tñ ɔdico. ad instar. s. natura liū. nā naturā imitat adoptio. vt.s. e.§. miorē ✠ facit ad h.C.e. mlierē.

Illud proprium. Casus. Hic incipit. vj. pars. in q̄ sic po. ca. Dñe iā vidi in quib9 species adoptiōis

Natura refortius i pedimētū est q̄ accidētis.

✠ sc3 a pricipe nō aūt a comite palatino s3 an. q idez q hōi cit ēt i bastardo per eā legitimando.

✠ Et ad ɔrium tñ dēt h.

doct. immo q̄ de bent mode rari: s3 ius cõe. l. ex fa cto. in princ. ff. de vulg. 7 pup. sub.

7 arrogationis cõueniũt: 7 in q̄bus differũt. Nunq̄d est adhuc aliq̄ dif ferẽtia inter eas? R̃n. impe. q̄ sic. Nam idẽ est propriũ 7 speciale ado ptiõis illius que p sacrũ oraculũ. i. per prin cipem et rescriptũ principis fit: vt si il le q̄ se in arroga tione de derit li beros in ptãte sua hũerit: nõ solum ipse i ptã te patris arrogato ris trãsit: sed etiã oẽs libe ri ei⁹ q̄s i potestate habet po testati ar rogatoris tanq̃ nepotes vna cu3 eo subijciuntur: 7 hoc factũ fuit i per sona diui augusti quẽdam germa nicum in filium arrogare volentis: 7 iste germanicus nolebat cõsenti re. vnde non potuit procedere arro gatio sua: sed diuus August⁹ cuidã nomine tiberio iniunxit vt ille ger manicũ arrogaret: quo facto prin ceps arrogauit Tiberiu3. 7 ille ha buit Tiberium in filium: 7 p conse quens germanicum filium adopti uum Tiberij habuit in nepotem.

a ℭ Illud. Oraculũ. i. per p̄ricipe3 vt de eo qui sui iuris est: ideo trãsit etiã hodie in ptãtem arrogatoris. vt. s̃. eo. in prin. ideo sic dictũ: quia oramus siue deprecamur eũ vt in tali bus prestet auctoritate3. Accursi⁹.

b ℭ Liberi. oẽs nati 7 nascituri: et etiã reuersi ab hostibus. vt. ff. eo. si paterfamilias. in prin. 7. ff. de ope. lib. l. opere.

c ℭ Diuus augustus. Hic impator volebat adoptare quendaz noie germanicum: 7 h germanicus nole bat con sẽtire. vñ non pote rat proce dere ad optio. vt j. titu. j. §. sed si pater. et ff. eo. l. ij. in princ. vnde au gust⁹ cal lide sua sit cuidã nomine tiberio: vt illum germani cum adoptaret: quod fecit: 7 hunc tiberiũ postea arrogauit princeps: quare 7 per consequens habuit ger manicum loco nepotis.

d ℭ Is. tiberius.

e ℭ Protinus. id est statim.

f ℭ Adoptione facta. a principe.

ℭ Arrogatus ex p̄ricipis rescripto trãsit in ptãte3 ar rogantis cum om nibus suis filijs et rebus. Aretinus.

ℭ Illud p̄priu3 est adoptiõis illi⁹ que per sacrũ ora culũ[a] fit: q̄ is qui li beros in potestate habet: si se ad ar rogandũ dederit: nõ solũ ipse in po testate arrogato ris subijcit: s3 etiã liberi[b] ei⁹ in eius dem fiunt ptãte: tanq̃ nepotes. Sic etenĩ diu⁹[c] august⁹ non antea tiberiũ adoptauit: q̃ is[d] germanicũ adopta uerit: vt p̄tinus[e] adoptiõe facta[f] inci piat germanic⁹ au gusti nepos esse.

ℭ Seruus a dño adoptat⁹: vel in iu dicio vt fili⁹ nomi natus efficit liber homo. h. d. Areti.

ℭ Apud catonẽ. Casus. ℭ Hic in cipit septia pars i q̄ sic po. ca. Dñe iam video q̄d iuris q̄ñ aliq̄s ado ptat liber hoie3: dicat mihi si pla cet quid iuris est si aliq̄s dñs ado ptauit seruũ suũ? R̃n. imper. iustin. di. Amice antiq̄ referunt in hoc ca su se meminisse bñscriptũ apud ca tonẽ. vt si serui fuerint adoptati ex hoc eos ꝯsequi libtate3. Unde nos auctoritate catonis eruditi illos

seruos quos dñs actis interuenientibus in filios adoptauerit in cõstitutione nr̃a liberos esse ɔstituim⁹. licet hoc eis ad ius filij ɔsequẽduȝ nõ possit sufficere. Et hec sunt que dñr in se ptima et vltia pte vsq̃ i fi. titu.

lus. §. paulus. ff. de fideicõ. li. enunciatiua aũt an debeãt verificari: puta si dicatur semproniuȝ filium vel fratrem heredem instituo: vide hic per Angelum aretinum.

ℂ Apud catonez bñ scriptuȝ refert antiq̃tas: suos si a domino adoptati[a] sint: ex h ipo posse liberari. Unñ ⁊ nos eruditi in nr̃a ɔstitutiõe[b]: etẽ eũ seruuȝ quem dñs actis[c] interuenientibus filiũ suũ noiauerit: liberũ esse cõstituim⁹: licet hoc ad ius filij accipiẽdũ ei non sufficiat.

a ℂ Apud. Adoptati. s. a domino ab extneo cau tẽ nõ põt ēt liber⁹. vt. ff. eo. si pater in fi.

b ℂ Cõstitutiõe. vt. C. de la. li. tol. l. vna. §. simili q̃ȝ modo.

c ℂ Act. i. corã iudice dicẽdo hec verba: veni huc fili: ṡm Azo(i) Uel vt puto corã iudice agebaṫ: vt filius fieret adoptiuus, ⁊ inde fuit facta scriptura: nõ tñ res peruenit ad perfectionẽ: vt differat a pximo casu supiori aliõ si ex̃ iudiciũ alia fieret vel agerenṫ. vt. C. de li. cau. l. pe. ⁊ sic colligeex h̃ ⁊ supiori. ℟. ꝙ si id qd ago non valet vt ago: valet tñ vt valere põt. sic. C. de la. li. to. l. vna. §. fili q̃ȝ mõ. Arg. ɔtra. ff. d iur. codi. l. i. ⁊. ff. de pac. si vnus. §. si acceptilatio.

Si nõ valet id qd ago vt ago valeat p ut valer pt.

ℂ Additio Respondent doctores ꝙ ibi constabat testãtem nolle codicillari. Angelus.

ℂ Additi.(1) Idẽ si huiusmodi verba blãda ⁊ adulatoria proferãtur in testamentis: qr disponunt. l. pau-

ℂ Quib⁹ modis ius patrie potestatis soluitur.

ℂ Per mortẽ naturalẽ patris filius efficiṫ sui iuris: ⁊ idez in nepote per mortẽ aui: nisi supersit filius i cui⁹ ptãtẽ recidat Are.

Videamus nunc qb⁹ modis hi q̃ aliẽo iuri sũt sub-

ℂ Quib⁹ modis ius pr̃ie ptãtis soluitur.

Continuatio. ℂ Supra visuȝ ẽ quomõ dñica potestas cõstituaṫ: ⁊ cõstituta tollaṫ sbsequẽter visũ est q̃liter pr̃ia ptãs causeṫ. Seqtur d iur videre q̃b⁹ mõis dissoluiṫ. ṡm Por.

Diuisio. Videamus. ℂ Totus iste tit. diuidiṫ in sex partes. Primo qualr̃ dissoluaṫ patria ptãs morte naturali. Scd̃o qualr̃ morte ciuili ex delicto pueniente. Tertio qualr̃ pter dignitatẽ filio acq̃sitaȝ. Quarto qualiter pter captiuitatẽ patris vel filij. Quito qualr̃ emãcipatiõe. Sexto qualr̃ per dationẽ in adoptiõeȝ auo paterno vl materno. Scd̃a ibi. cum autem. Tertia ibi. filiusfamilias. Quarta ibi. si ab hostib⁹. Quinta ibi. preterea. Sexta ibi. sed ⁊ si pater. Itẽ hoc principiũ subdiuiditur in q̃tuor. Quia primo ponit d quo est tractaturus. Scd̃o qualiter al's supra dixit de seruis. Tertio qualr̃ filij liberentur a patria ptãte

generaľr rñdēdo. Quarto dictā rñsionē diuidit. Scđa ibi. ⁊ quidem. Tertia ibi. hi vo. Quarta ibi sed h. ¶ Uideamꝰ nūc Casus. ¶ Po. ergo ca. In pria pte dicit iust. ꝯtinuā do ꝓcessum suū. Uideamꝰ nūc ō illis: qui alieno iuri sbiecti sūt qualr a nexibꝰ illiꝰ iuris liberenť: s₃ tñ de liberatiōe seruoꝝ qualiter a dominica potestate liberētur: nihil inħ titulo dicetur. Qualiter enim serui de ptāte dominoꝝ eximunť p ea q̄ in ti. de libertis ⁊ de manu. seruoꝝ diximꝰ exponiť. ⁊ hec in. j. pte. Sed po. in scđa dñe video ꝙ vultis tractare in ti. isto q̄liter liberanť liberi a ptāte parētū. Dicatı ḡ mihi si placet aliquē modum tollēdi pa. po. Ad hoc rñ. impe. di. Amice libi in ptāte parētis exñtes p mortē naturalē parētis sui iuris fiūt: hoc tñ nō est sine distictiōis remedio accipiēdū. Nā mortuo patrefa. liberi i pzio gradu exñtes: vtpote filiꝰ vel filia gñalr sui iurı efficiunť: s₃ p mortē aui nepotes q in eiꝰ ptāte fuerūt nō oino sui iuris fiunt: sed ita demū si post mortē aui i pris sui naturaľ ptātē nō sūt recasuri. vñ si tpe mortis ipsiꝰ aui pater ipoꝝ nepotū vixerit: ⁊ i pr̄is sui naturaľ ptāte sit: nec añ mortē eiꝰ de ptāte sua exiuit: in hoc casu nepotes ex eo post mortez aui in ptāte eiꝰ recidunt: nec p mortē aui sui iurı efficiunť: s₃ si moriēte auo pr̄ nepotū aut mortuꝰ p emāci. de pr̄is sui ptāte libatꝰ erit tūc nepotes ex eo q i po. pr̄is iam mortui vľ emācipatı recideť nō pñt p mortem aui sui iuris fiūt. ⁊ hō. ij. pte a ¶ Et q dez. q. d. qd sit circa ꝑuos ō absolutōne ptātı eoꝝ dixiꝰ s. ō li. §. j. ⁊. §. mlťı

iecti: eo iure libantur. ¶ Et q̄dez[a] quēadmodū libantur serui a ptāte[b] dñoꝝ: ex his itelligere possumꝰ q̄ de ꝑuis māumittēdis supiꝰ exposuimꝰ. ¶ Hi vo q in ptāte parēt₃[c] sūt: mortuo eo[d] sui iuris fiunt. ¶ S₃ h[e] distictionez recipit. ¶ Nā mortuo patre[f] sane oīmō filij filieve sui iuris efficiunť. Mortuo vo auo: nō oīmō[g] nepotes neptesq₃ sui iuris fiūt: s₃ ita[h] si post mortez aui in ptātē pr̄is sui recasuri ñ sūt. ¶ Itaq₃ si moriente auo pr̄ eoꝝ[i] viuit: ⁊ in ptāte pr̄is sui ē: tūc post obitum aui i ptāte[k] pr̄is sui fiūt.

b ¶ A potestate. subaudi dñica.
c ¶ Parentis. stricte accipe. p his tm̄ q sūt supiores ex linea masculia. Nā feie non hñt in ptāte filios. vt s. ti. j. §. feie. gñaliꝰ acci. s. ti. ij. §. j.
d ¶ Eo. scilicet parente.
e ¶ Hoc. scil₃ qđ dixi morte superioris inferiores effici sui iuris.
f ¶ Patre. scil₃ familias: subaudı. s. quē nullus est ratione ptātis.
g ¶ Non oīmodo. i. generaliter.
h ¶ Sed ita. scil₃ fiunt sui iuris.
i ¶ Eorum. scilicet nepotum.
k ¶ In ptāte. ⁊ nō exiuit. nā si exiuit ⁊ postea rediit: q₂ est arrogatꝰ: nō recideret filiꝰ in ptātē eiꝰ. vt. ff. ō ado. si pr̄ filiū: ⁊ est rō. vt ibi no.
¶ Addi. Sec₃ ꝙ ius semel q̄sitū nepoti ñ d₃ tolli p arrogatōez rľa iurı ius nr̄z. Alia ei₃ rō ibi posita reprobať qđ facit vt pꝰ ipe tratōez vacatıı re nubēs ñ obtieat ēt si vxoꝛ moriať

Si vero is a quo tpe auus moritur: aut iam mortuus b est aut p emãcipationem exijt de ptãte patris: tũc hi qui i potestatez eius cadere non possunt sui iuris c fiunt.

¶ Deportatione pris vel filij dissoluit vinculum ptie ptãtis: quod ex restitutiõe principis recuperatur. Relegatio aut nõ tollit patriã potestatem. Angelus are.

¶ Cum autem d is qui ob aliqd maleficium in insulam deportat e ciuita-

a ¶ Is. scilicet filius predictus.
b ¶ Mortu9 est. s. filius predict9.
c ¶ Sui iuris. Nisi in casu: vt qñ per dignitatem filius sui iuris factus fuisset. vt in aut. ꝯsti. q̃ ex dig. §. illud coll. vj.

¶ Additio. Iste §. in fi. inducit in ar. ad q. pone statuto cauetur ꝙ si qs decesserit sine filijs i potestate domin9 ciuitatis ei succedat: aliquis decessit cum filio epo vel in alia dignitate ꝯstituto: qui propter dictã dignitatem exiuit patriã potestatem: an dñs ciuitatis admittatur tanq̃ nõ habeat filios in sua potestate. Iaco. De. Ioan. fa. et Ioã. de pla. dicunt ꝙ non: qr fili9 exiuit in sui fauorem: ergo non debet in eius odium retorqueri ad excludẽdũ eum a bonis paternis. facit. C. d̃ episco. et cle. aut. episcopalis dignitas. Angelus aretinus.

Diuisio. ¶ Cum autem. Diuidit i quinq3 ptes. Primo tractat d̃ d̃portatõe patris. Scdo de deportatione filij. Tertio de indulgentia principis. Quarto de relegatis. Quito d̃ huis pene. Scda ibi. pari rõne. Tertia ibi. sed si ex indulgentia. Quarta ibi relegati. Quita ibi. pene. Aret.

¶ Cum aũt is. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars i qua sic po. ca. Dñe laudabiliter video qualiter morte naturali tollitur pa. po. nunquid pluribus modis tolli poterit? Respon. impe. ꝙ sic. Nã nõ solũ morte naturali: sed etiã ciuili tollitur pa. po. Si quis eniz ob aliquod maleficium perpetratũ per sñiam deportationis ciuitatem amiserit. sequitur vt liberi eius q tali modo tollũtur de numero ciuium romanorum per ideñ nationem in sua potestate esse. ac si morte naturali in ptãte ei9 esse desinerent: eadem ratione et si liberi in ptãte existẽtes deportati fuerint p deportationez desinunt in ptãte parentuz esse. et hec sunt vera durante deportatiõe. Naz si ex indulgentia principis restituti fuerit p oia pristinum statuz recipiunt. Et hec oia vera sunt in deportatis. secus tñ est in relegatis. Nã parentes relegati nihilominus retinent in ptãte liberos suos: et similiter in casu ꝯuerso liberi relegati in parentuz ptãte nihilominus remanent et nõ solũmõ predictis casibus morte ciuili tollitur pa. po. sed etiã in hoc casu. Nã si aliquis pene seru9 effectus fuerit desinit habere liberos in ptãte. Sz dñe dicatis mihi quis intelligitur fieri seruus pene? Ad hoc rñ. ꝙ illi serui pene efficiuntur q in metallo dãnantur: et qui bestijs subijciunt.

d ¶ Cuz aũt. Dictũ est. s̃. qualr solvitur patria potestas morte naturali. nunc ponit quãdo morte ciuili.

e ¶ Deportatur. Hic no. ꝙ hec sen- Deportas

tem amittit: sequitur vt qui eo[a] mō ex nūero ciuiū romanoꝝ tollitur p. ide est ac si eo mortuo[b] desināt liberi in ptāte eius esse. ¶ Pari[c] rōne ꝛ si is qui i potestate parentis sit: in insulam deportat⁹ fuerit: desinit esse ī potestate parentis. ¶ Sed si ex indulgētia pricipis[d] restituti fuerit: per omnia pristinū statum[e] recipiunt.

re pn̄t tm̄ q̄ quatuor iudices. — tentia deportationis vt valeat.i. vt statum ꝛ ciuitatem pdat: nō potest dari nisi a quatuor iudicibus.s.ab impatore: vel ab eo qui ei⁹ vice iudicat. ꝛ a prefe.preto. ꝛ pref. vr. ff. ꝺ pe.l.ij. §.j. et de le.iij.l.j. §. a p̄fectis. ꝛ.ff. de iter. ꝛ rele.l. inter penas §.j. Idez credo i senatoribus: qui parē sentētiam.i. parem habent effectum principi: vel maiorē q̄ʒ predicti. vt.ff. a qui. ap. non licet. l.j.§.j. ✠ Si autem alius iudex talem sententiam det: non valet nec mādatur executiōi: nisi princeps approbet eā: vel isulā siue locuz assig. vt.ff. de le.iij.l.j.§. ij. ꝛ.§.deportatos.ꝛ.ff. de iniu.ru. ꝛ ir.te.l.si qs.§.eius. Que aūt sunt delicta pro quib⁹ in insulaz debeāt deportari: dicem⁹.j.de pu.iud.per totuz titu. sed relegare pōt quilibet qui habet merū impiuz. vt.ff. ꝺ inter.ꝛ re.l.relegatorum.j.rn̄. Et no. q̄ꝛ prio de media. Scd̄o de relegatione. Tertio ꝺ maxima dicit. Prima ꝛ vlti. tollunt p̄riaz ptātem. sed relegatio nō sic: cum ibi status non est mutatio: nec capitis diminutio.

✠ Sz tūc videtꝛ obstare. l.C.de sentē. pfect. preto. Pro cuius solut. Iaco. dubitat di. cens ꝯ snias senatorū forte non posse supplicari.

a ¶ Eo modo. idest per istam deportationem in insulam.

¶ Additio. Et ex isto tex.no.Ang. q̄ꝛ dictio pinde iportat sil'itudiem: sed nō oimodā: maxīe in penalib⁹. vt p Bar.ī.l.sacril.ff.ad.l.iu.pecu.

b ¶ Mortuo. Nota deportatum mortuū.scilꝫ ciuiliter sic.ff. de ꝯtra tabulas.l.j.§.filiuz. ꝛ.ff. pro socio. l.verum.§.societas.

c ¶ Pari. Hic no. vbi est eadē vel silis ratio idē ius ꝯstituat. sic.ff. de ver.ob.l.a ticio.in fi. ꝛ.j.q̄ꝛ cū eo q̄ in ali.po.§.istas. ꝛ.ff.de edendo.l. q̄daz.§. nūmularios. et ff. ad.l. aql.l.illud. Arg. ꝯtra.ff.ꝺ coll'. bo. l.si quis ī fi.j.rn̄.

d ¶ Pricipis.al's pncipalī. Sed nūquid per alium poterit restitui? Respon. non nisi forte per senatorem: qui potest restituere statum. vt.ff. ꝺ postu.l.j.§. de qua ꝛ.§. an autem.

e ¶ Statum.s.quantum ad honores vel ordines: ꝛ filiā. vt.C.de sen. pas.l.j.ergo ꝛ patriā ptātez: ꝛ hoc vult hic dicere. Sed ꝯtradicūt.C. de sen.pas.l.in insulam.ꝛ.l.si pater. Solutio hic specialiter ad oīa fuit restitutus: fm̄.M. ꝛ sic facias punctum ibi, per oīa. hanc reprobo: qꝛ semper intelligitur ad oīa restitui: nisi ꝯtradixerit exp̄ssim nam vbuz restituo gn̄ale est. vt.ff. de vsur. videamus.§.in fauiana. Alij hoc itelligūt ad p̄rem reuertentē tm̄ referēdum: cui debet restitui filius in potestate: sed filio restituto non sic: qꝛ sic noceret ei restitutio.arg. C.ꝺ le. ꝛ cō.q̄ꝺ fauore. sed hanc opinionez reprobo. nam libertus deportat⁹ ꝛ restitutus i libertinitatē recidit. vt ff.de iu.pa. siue patroni. Dic ergo iteresse vtrū pńceps dicat hec ꝟba restituo te vt tunc ad oīa restitutus videat vt hic: an hec: indulgeo tibi: quo casu de pena tm̄ remittēda

Relegati autē p̄res in insulam in p̄tāte liberos retinent[a]. Et ex cōtrario liberi relegati in potestate parētum remanent. Seruit⁹ pene patriā p̄tātez tollit. h. d. Angelus.

Pene[b] fu⁹ effectus filios ī p̄tāte hēre desinit. Serui aūt pene efficiūtur q̄ ī metallo[c] dānātur: ꝛ q̄ bestijs[d]

cogitasse videatur. vt in cōtrarijs argum. C. de sen. pas. l. generalis. ꝛ l. tutor. al's cum indulgentia. vt. C. de gene. abol. l. fin.

a Retinent. Nota differentiam inter relegatum et deportatum quo ad familiam. vt h. ꝛ. s̄. pxio §. Item hic bona tenet: ille nō. vt. ff. de interdic. ꝛ relega. l. j. (i) Item hic ciuitatem retinet: ille non. vt. ff. de interdi. ꝛ re. l. legatoꝝ. §. siue ad temp⁹. ꝛ. §. ad tp̄s. Itez q2 hic ad tempus vel ī perpetuum: ille autem tm̄ in perpetuū deportatur. vt. ff. de interdi. ꝛ re. l. relegati. ꝛ. l. relegatorum. §. hec differentia. sed in libertate nō est differentia: nā vterq3 liber remanet. vt ff. de bo. dā. l. s3 ꝛ si alias. §. j. Sed bānitos nr̄i tp̄is quib⁹ cōparam⁹? Rn̄. propter maleficium: vt ēt cum ciuitate ꝛ bona sua publicētur: vel de iure vel de ꝯsuetudine ciuitatū. tūc deportato ꝯparabo: al's relegato. vt arg. ff. de bo. dā. l. j. nō aūt dico ꝙ possit deportari a preside de iure. vt. s̄. §. proxi. dixim⁹ nec relegari a defensore ciuitatis: cū sit de imperio mero. vt in auſ. de defen. ciui. §. nulla. in fi. §. colla. iij. Unde versus. Qui deportantur semp pena cruciantur. Pena relegatis est ad tempus atq3 perennis.

Additio. j. Hoc veꝝ nisi esset relegatus in perpetuū: q2 potest sibi per sn̄iam adimi pars bonorum. l. relegati. in fi. ꝛ. l. relegatoru3. §. ad tempus. ff. eo. titu. Angelus.

b Pene. idest supplicij. supplicium ei3 suum dn̄s est. nō fiscus. vnde ei nihil querit. vt. ff. de his qui pro non scrip. ha. l. iij. sed nouo iure nemo ingenuus fit seruus ex supplicio. vt in auten. de nupti. §. quod aute3. ꝛ. §. q2 vero. col. iiij.

c In metallū. idest ī opus metalli: ad fodiendū metallum: vel etiam deportandu3: ꝛ etiam ne fugerent ligabantur: et pondere quodam opprimebantur: vt ferro: vel alio modo. Alij vero erant qui dicebantur damnati in opere metalli: ꝛ hi non tanto pondere opprimebantur. ꝛ qui hinc fugiebant in metallo ponebanſ. Alij vero erant qui in ministerium vel in seruitium metallorum ponebantur: ꝛ hoc si perpetuo fieret erat seruus: al's contra. ff. de pe. l. aut damnum. §. inter eos. ꝛ. §. quisquis. et §. in ministerium. Sed quid si prouincia non habeat metalla aliqua. vel ferri vel similis conditionis. Respon. in vicinam prouinciam mittebantur. vt. ff. de pe. l. aut damnum. §. est pena metalli. Alij sunt in opus ✠ publicum perpetuo dati: vel ad tempus qui sunt similes relegatis. vt. ff. de pen. l. quidam. Sed huiusmodi pene non sunt in vsu hodie.

d Bestijs. Deducēdis. vel etiā vt comederet cu3 eis vel alia bestialia faceret. de hac pena dic vt no. ff. de pe. l. qui in vltimo.

Filiusfamilias. Diuidit in qua

De porta tus et relega tus dif ferūt.

Banniti q̄b⁹ cōparentur.

Ingenu⁹ ex supplicio nō fit seruus.

✠ Nō fac̄ s3 Christo. ꝙ vacante sede p mortē plati si opus sit chrismate:

subijciuntur.

¶ De iur isto nulla dignitas liberat quemcumque a pria ptate: nisi dignitas patriciatus. Angelus aretin⁹.

¶ Filiusfamilias si militauerit[a]: vel si senator: vel cosul factus fuerit: manet in ptate pris.

¶ Militia eiz vel cosularis dignitas de patria ptate filiuz non[b] liberat.

¶ Sed ex costitutione[c] nostra summa patriciat⁹[d] dignitas illico[e] imperialibus codicillis prestitis filiu a pa

qredi sint episcopi vici ni. r e glo. in cap. si eps a pagani de suppl. negli. pre. li. vj.

tuor partes. Primo ponit dictu in genere. Secudo reddit rationem. Tertio excipit a dicto. Quarto assignat rationez. Scda ibi Militia. Tertia ibi. Sed ex constitutione. Quinta ibi. Quis eiz. Angelus aret.

¶ Filiusfamili. Casus.

¶ Hic incipit qrta pars i q sic pono casuz. Bne pone q aliquis filiusfamilias factus fuerit miles: r senator vel consul: nunquid liberat a patria potestate? Respon. imperator q non: Naz militia: vel consularis dignitas filium a patria potestate non liberat: sed ex constitutione nostra summa dignitas patriciatus filium a vinculis patrie potestatis liberat. Quis enim patiatur patrem quemlibet posse filium a nexibus sue potestatis: per emancipationez relaxare: r per imperatoriam celsitudinem non valere eum quem sibi elegit patrem ab aliena eximere potestate. quasi dicat hoc nullatenus est tolleradum: r ideo predicte dignitatis adoptione filius incontinenti a patria potestate liberatur.

a ¶ Militauerit. idest miles fact⁹ fuerit. ad quod multa sunt necessaria. vt in auten. de man. princip. §. fina. colla. iij. diximus etiam in lege penulti. ff. ex quibus cau. mai. Uel dic militauerit. idest in exercitio militie fuerit.

b ¶ Non liberat. hoc iure isto. naz nulla dignitas preter patriciatum releuat filium a potestate patris. vt subijcit. sed hodie duodecim sunt dignitates: que liberant aliquem curialem a curiali coditione. vt. C. de decu. l. fin. lib. x. et ille eedem liberant a patria potestate. vt in autenti. constitu. que de digni. §. primo. r. §. generaliter. colla. vj. Unde cum sit ibi consul corrigitur quod de eo hic dicitur.

Dignitates. xij. liberat a pria ptate.

¶ Additio. Adde vltro dictas. xij. dignitates duas alias dignitates que liberant a patria potestate. vt est episcopalis dignitas in filiosa. r monachatio. Angelus.

c ¶ Constitutione. vt. C. d consul. l. fin. lib. duodecimo.

d ¶ Patriciatus. erat enim patricius quasi principis pater. Unde Salustius. O patres conscripti. Nam scripta erant eorum nomina in aliquo loco: vel i corona capitis eorum. vel als.

Prici⁹ qd est. Salustius.

e ¶ Illico. hoc est speciale i patricio r consule: hodie et: vel sola collatione. idest donatione codicillorum. idest dignitatis scripte: vel per aliquod priuilegium fiat sui iuris etiam sine administratione. in alijs decem tunc demum cum cepe

rit administrare. vt in auten. cōsti. que de dig. §. j. col. vij. que est. C. de episco. & cleri. aut. sed dignitas. et C. de decur. l. fi. Item in tertio casu cū ordinatur eps qui est ēt vltra supradictos casus vt i aut. ɔsti. que de dign. §. palaz. col. vj.

¶ Addi. Et no. φ vbi electio ē necessaria ex parte vtriusq. vt qr eligētes cogunt eligere & electus consentire: queritur ius ex sola electione etiam absenti & ignorāti. l. illud. ff. de tuto. & cura. da. ab his. Sz si non sit necessaria ex parte electi. vt in episcopo non querit ius ante acceptationem ca. si tibi absenti. de prebendis. li. vj Idem vbi fit electio p viā facultatis. vt a populo vel dño. Sed est speciale in principe & consule. vt hic Ange.

tria ptāte libat[a].

¶ Quis[b] eīm patiaf prēz qdē posse p emancipationis moduz ptātis sue nexib⁹ filiū liberare: impatoriā aūt celsitudinē nō valere euz quem sibi priceps elegit[c] patrē ab aliena eximere potestate.

a ¶ Liberat. scz dignitas.

b ¶ Quis eiz. q. d. si quilibet pater etiam vilissimus filiū suum emancipat qñ vult. vt. j. eo. §. admonēdi. & §. pterea. qre hoc impator nō poterit facere? Uel dic in casu electi patricij. l. q. d. cuz ipe pr̄ patricij possit emancipare: & ad hoc cōpellitur cū alapis & verberib⁹. vt i aut. ɔsti. q de dig. j. rñ. qre & ipse ipator &c.

c ¶ Elegit. quod raro fit vt. C. de consuli. l. fi. lib. xij. fm Mā.

Diuisio. ¶ Si ab hostibus. ¶ Diuiditur i tres partes principales. Primo loquitur qñ captus. Scdo qñ filius. Tertio declarat qd sit postliminiū. Secunda ibi. Ipse quoqz. Tertia ibi. Dictum est. Areti.

d ¶ Ab hostibus. Hostes sunt quibus ppl's roman⁹ bellū indixit: vel ipi populo romano. vt. ff. de cap. & postli. reuer. l. hostes. — Hostes q dicuntur.

¶ Si pater vel filius capit ab hostibus pēdet ius patrie potestatz propter ius postliminij. hoc dicit Aret.

¶ Si ab hostibus[d] captus fuerit parēs q̄uis seruus hostium fiat: tamen pēdet[e] ius liberoruz propter

¶ Sed si ab hostibus. Casus. ¶ Hic incipit qnta pars i qua fic po. casum. Domine vos dixistis mihi φ per mortem ciuilem tollitur pa. po. nūquid generaliter est verum? Respon. impera. φ non. Nam si aliquis paterfa. ab hostib⁹ captus fuerit q̄uis hostiū efficiat: tamen pa. po. oino non extinguit: sed propter ius postliminij i tēpus futuruz suspenditur. Illi enim q ab hostibus capiuntur si in ciuitatem reuertant omnia pristina iure postliminij recipiunt. vnde & iste pater ab hostibus captus si reuersus fuerit liberos in potestate habebit. qr ius postliminii eum qui ab hostibus captus est si postea reuersus est: fingitur in ciuitate semper fuisse si vero apud hostes decesserit filij sui iuris effecti sunt: si ipse quoqz filius aut nepos ab hostibus capt⁹ fuerit ius pa. po. in suspenso erit iure postliminij.

e ¶ Pendet. Hic colligitur quoddam hominum genus esse in pen

denti.vt diximus. s. de his qui sunt sui vel alieni iuris. §.j. Sed certe quod hic dicit pendet verum est propter iuris fictionem: nā quo ad veritatē sui iuris est filius.vt.ff. de testa.l. lege corne. lia. i fi.et ff.de li. et posthu.l. pe.et.C.d sen.pas.l. fin. ibi q maxie.&c et. ff. ad mace.l.j. §.j. nam pater ser uus ē ho stium. vt s. de iure pso.§.ser ui. q aliū in ptāte habere n potest.vt ff.ad.l.iu.de adul.l.sic eueniet. Dic ergo q nulla preterita vel presentia pendent inspecto statu presenti sed futuro.vt infra de verbo.obliga.§. conditiones.

Filius capti ab hostibus i veritatē sui iuris.

ius post liminij[a]

¶ Quibi q ab hostibus capti sunt si reuersi fuerint: oia pristina iura recipiunt idcirco[b] reuersus etiam liberos habebit i ptāte: quia post liminiū fingit eum qui captus[c] est in ciuitate semper fuisse. ¶ Si vo ibi decesserit exide ex q captus est pr filius sui iuris fuisse videt. Ipse quoq filius nepos ve si ab hostibus captus fuerit: similiter dicimus ppter ius post liminij ius quoq potestatis parētis in suspenso esse: ¶ Dictū ē āt post liminiū a limine et post. Vñ eū q ab hostibus capt[d] ē: et

¶ Additio. Etiam quo ad testamētū vel contractus filij super aduenticijs acquisitis ante captiuitatem nec in alium translatus quouis titulo: preterq hereditario.alias secus secundū Angelum areti.sed secundum Jasonē non pendent contractus filij: nisi pris preiudiciū cōcernant.

a ¶ Postliminij. Est aūt postliminiū ius amisse rei recuperande ab extraneo: moribus et legibus cōstitutū.vt colligitur.ff.de cap.et post li.l.postliminium.j.responso.

Postliminiū qd est.

b ¶ Jdcirco. Quia reuersi omnia iura recuperant.

c ¶ Captus. Et reuersus. vt.ff.de capti.retro.

¶ Dictū est aūt. Casus. ¶ Dicatis mihi si placet vñ di postliminiū? Ad hoc rñdet iperator q postliminiū dictū est a limine et post. Nam eū q ab hostibus captus est cū postea ad fines nostros redierit postliminio reuersū recte dicimus Sicut ei limina in domibus quēdā finē faciūt ita finē i perij limen oēs veteres dici voluerūt vñ ēt limē dictū est qsi finis et terminus quidā et hac rōne est: vt q ab hostibus vltra limē.i. vltra metam et finē imperij ducebatur post ea eodem limine reuertebatur quo amissus fuerat. Sed pone q aliqs sit captus infra limites imperij: et ibidem victis hostibus recuperatus nunqd censet iste postliminio reuersus et videt q non cum fuit vltra limē.i.metā.vl finē iperii. Rñdet iperator: q iste postliminio redisse cēset

d ¶ Captus. Jnfra fines nostros nec vltra deductus. ita improprie reuersus dicitur postliminio. Uel dic captus fuerat vltra fines: et tunc dicitur etiam redijsse anteq ad limina redeat: quia sic recuperat statum licet improprie. et facit ad hūc §.ff. de cap. in bello. §.j. Jtem ad idem.ff.de vi et vi ar.l.q possessionē

Diuisio.

Preterea. Diuiditur in sex partes. Primo qualiter per emancipationeꝫ liberatur filius a patria potestate. Secundo qualiter fiebat emancipatio de iure antiquo. Tertio qualiter fiat hodie. Quarto ꝙ pater habet legitimam in bonis emancipati. sicut patron⁹ i bonis liberti. Quinto ꝙ pater legitimus est tutor filij impuberis emãcipati Sexto ꝙ nepotem p̃t emancipare retẽto filio i p̃tãte: ⁊ eꝯ. Scd̃a ibi sed emãcipatio. Tertia ibi. nr̃a. Quarta ibi. ⁊ tũc. Quita ibi. ⁊ p̃ter Sexta ibi admonẽdi. are. Preterea. Casus. Hic icipit septia ps in q̃ sic põe casũ. Dñe iã vidi plures modos qb⁹ iã tollit pa. po. nũquid adhuc tolli poterit plurib⁹ modis? Rñ. ꝙ sic. Nam certe post supradictos modos tollit emãcipatiõe pa. po. Sꝫ domine dicatis mihi q̃liter fit emancipatio? Ad hoc respondet impera. ꝙ aliter olim fiebat emancipatio: et aliter hodie fit. Nam olim aut per aliquam legis obseruationem fiebat que p imaginarias

in fines nr̃os postea peruenit: postliminio reuersuꝫ recte dicim⁹. nã limina sicut i domo finem quedam faciũt: sic ⁊ imperij fineꝫ esse limẽ veteres voluerũt. hic ⁊ limẽ dictũ est quasi finis quidã ⁊ terminus ab eo postliminiũ dictũ est: qꝛ ad idẽ limen reuertebat̃ qd̓ amiserat. Sed ⁊ qui captus victꝫ hostib⁹ recuperatur: postliminio redisse existimatur.

Per emãcipatiõeꝫ tollit ius p̃rie p̃tãtꝫ q̃ emãcipatõ hodie p̃t fieri corã q̃libꝫ magr̃atu. Et ĩ bõis emãcipati debet p̃ri legitĩa tutela si emãcipat⁹ ẽ pupill⁹ Aretinus.

Preterea [a] emãcipatiõe quoqꝫ desinũt liberi [b] in p̃tãte eẽ parentũ. Sꝫ emãcipatõ ãtea quidẽ vel per antiquã legis obseruationem p̄cedebat [c]: q̃ per imaginarias [d] vẽditiones

venditiones ⁊ manumissiones ab imaginario ẽptore facta celebrabat aut per imperiale rescriptũ. sed nostra prouidentia hoc per quandam constitutionem in meliorẽ statuꝫ reformauit Statutũ ei ẽ cõstitutione nr̃a vt antiquarum fictiõe sublata parẽtes apud competẽtes iudices vel magistratus directa via itrẽt ⁊ ibidem filios vel filias ⁊ õiceps liberos ceteros a sua potestate dimittãt et ex tempore emãcipationis facte eadem iura prestãtur parenti in bonis liberorum ab ipso emancipatorum que tribuuntur patrono in bonis liberti: ⁊ etiaꝫ si aliqs eoꝝ emãcipatorũ ipubes fuerit parens qui emancipauit per emancipationem eius tutelam nanciscitur.

a Preterea. Non soluꝫ supradictis modis: sed preterea ⁊c.

b Liberi. Generale nomẽ est ad omnes inferiores vt. j. ti. ij. §. fi.

c Procedebat. i. ea demũ ad effectum perducebatur. Accur.

d Per imaginarias. Id est ficticias. (j) sic ⁊. ff. de re. iu. l. imagina-

ria. nã pr̃ vẽdebat filiũ p vno nũmo forte: ꝛ emptor euꝫ manumittebat. vt h. ꝛ. ff. de ca. di. l. liberos. §. j. et. C. eod. l. fin. j. rñ. ꝛ fa. ad hoc. j. de test. §. j. ꝛ propter hoc dicebatur filius capite minui. Sed cũ hodie talia non fiant: vt sequitur: nũqd dicit capite minuit. Rñ. sicq: statũ mutat ad minus. vt. j. de ca. di. j. Rñ. ꝛ §. minia.

Addi. .j. Queuẽditiões: ꝛ ex ↄsequẽti manumissiões: lꝫ essent nulle q̃ ad cõmodũ cõtrahẽtiũ. l. nud. ff. de contrahẽ. emptio. ꝛ. §. fi. s. d inge. tñ ad eoꝝ incommodum ꝛ commodũ tertij bene valebãt vt hic per Ja.

de fideicõ. here. §. sꝫ qꝛ stipulatiões

e Recta via. vel indirecta. non curo. Uel dic. i. recto.

f Uel magistrat⁹ quoslibet etiaꝫ si nõ habẽt merũ iperiũ vel mixtũ. vt i aut. d defen. ci. §. nulla. coll. iij. ꝛ etiã extra ordinari os vt duo bononiẽ. corã iudice mutinñ. vt. ff. de mãu. vi. l. etiaꝫ. §. fi. ꝛ. C. de iudi. l. vl. als pe.

g In trẽt si iudex ẽ in domo idẽ vbicunqꝫ sit dũmõ nõ i loco turp. vt. ff. d iust. ꝛ iu. l. pe. ꝛ. ff. d ar. l. si cũ dies. §. pe.

ꝛ itercedẽtes manumissiones celebratur: vel ex ĩpiali rescripto[a].

Nostra aũt puidẽtia etiã hoc in melius ↄstitutionem[b] reformauit vt (fictione[c] pristina explosa[d]) recta[e] via apud cõpetentes iudices vl' magistrat⁹[f] parentes itrẽt[g]: ꝛ filios suos ꝛ filias: vel nepotes vel neptes: ac deiceps a sua[h] manu dimittãt. Et tunc[i] ex edicto[k] ptoris in bonis[l] huiusmodi filij vel filie vel nepotis vel neptis: qui que vel a parente manumissus[m] vel manumissa fuerit: eadeꝫ iura prestant parenti: que tribuũ

a Ex imperiali rescripto. Et hoc modo etiam sine venditione fiebat vt puto.

Additio. Et erat ratio ẽm ang. h quia frustra precibus iplorat: qd datur a iure. l. j. ff. ad municipales.

b Per constitutionem. vt. C. de eman. li. l. fina.

c Fictiõe. alias functione. i. vsu. alias fictione: alias factione.

Additio. Que fictio non debet duci in genere: puta q contractus sit simulatus sed in specie: ꝛ qualit presumatur vel probetur per testes. vide per Ange. hic.

d Explosa. Jd est expulsa. sic. j.

h Sua manu idẽ dꝫ capere eum p manum ꝛ relaxare eum p vba ad hoc idonea. ✠ vl' dic manu. i. ptãte nã qñqꝫ ꝛ non capta manu emancipatur. vt. C. de eman. li. l. pe.

✠ Et ita cõiter obseruatur ẽꝫ An. qñ fit iter psẽtes. sec⁹ si iter absẽtes vt h se qtur.

i Et tunc. i. ex tunc. nã prius occuparet pr̃ oia iure peculij. vt. j. quibus non est p. fa. te. §. j. ꝛ est simile tunc. ff. de ↄdi. ꝛ demon. l. iiij. in fi. et. ff. si cer. peta. l. lecta. ꝛ. ff. de vul. substi. in pupillari. §. j.

k Ex edicto. s. posito. ff. si quis a pa. fue. ma. l. j. in fi. j. respon.

l Jn bonis. acquirendis vel acqsitis: vel a patre sibi nunc collatis.

m Manumissus. id est emancipatus. improprie enim ponitur. vt ff. quando actio de pec. est an. l. j. §. alienatio.

Additio. Quod est verum de stricto iure. Secus de iure. ff. secundum Jo. pp. l. pantho. ff. si quis a pa. fue. manu.

a Patrono. patronus autem succedit liberto in toto ab intestato: si lijs non extātib[9] ex testō i tertia p te bonorum liberti: li beris existētibus in nihilū licet oliz eēt al'r. vt j. de suc. li. §. j. et ij. et §. sz nostra. sic erit hic in patre. Sed hec similitudo interdum fallit: nam interdum habet totum pater. vt si filius turpem personam instituit heredem. vt. ff. si a pa. qs fu. ma. l. patronus. in prin. Interdum nihil ex sucessione vel alio modo: vt in sex casibus. s. quando precium emancipationis accepit pater a filio. Itez qn filius est miles et habet castrensia. vt. ff. si a pa. quis fu. ma. l. j. §. si parens. et §. est alius. et. ff. de testa. mili. si a milite. §. fin. l. seq. Item filijs alijs patrie: licet heredibus nō datur. vt. ff. si a pa. quis fu. manu. l. prima. §. si. secus est in filijs pfoni. Itez quando emancipauit coactus vt. ff. si a pa. fu. quis manu. l. j. §. fina. Item caluisiana non ita patri vt patrono datur. vt. ff. si quis a pa. fu. manu. l. prima. §. si parens. et l. non vsqz. Item nec operas a filio vt a liberto patronus habet: vt. ff. si quis a pa. fu. manu. l. pen. lz hec predicta specialia in patrono vera non sint: vt colligitur ex generali capite illi[9] tituli si quis a pa. fue. manu. l. j. j. respon. et ij. et in specialibus casibus qui in illo titulo ponuntur, vt dictum est Sed secundum hoc semper videtur pater amittere cuz semper premium emancipationis habeat hodie. vt infra per quas perso. nobis ac quiri. §. hec qz. C. de bo. que lib. cum opz §. pe. Sz dic istud legale nō conuentionale premiuz esse. et iō licitum nec penitendū. vt. C. de admi. tu. l. sancimus. et C. ad. l. iu. de adul. l. gracchus.

Pa- tron[9] qliter succe- dit li- berto Pat i qbus casib[9] succe- dit fi- lio et i quib[9] non.

turpatrono [a] i bonis liberti.

Et p̄terea si impubes sit fili[9] vel filia vel ceteri: ipse parēs ex [b] māumissione tutelaz eius nāciscitur [c].

Habēs filiū et ex eo nepotē i ptāte potest vnum ex eis vel ābos emancipare. Aretinus.

Admonēdi autē sumus liberū [d] arbitriū eē ei qui filiū et ex eo nepotē vel neptē in po-

b Ex manumissione id est ex emancipatione.

c Nanciscitur. Concordat huic verbo. infra de leg. paren. tute. et infra de fidu. tu. in prin.

Admonendi. Casus. Hic incipit octaua pars in qua sic ponerca. Dicit iustinia. q si parens filium et ex eo nepotem vel neptem in potestate retinuerit vel econuerso liberum erit arbitrium ei a nexibus sue potestatis nepotem vel neptem de sua potestate dimittere: et filium in sua potestate retinere vel in suo arbitrio erit omnes simul sui iuris efficere. Extra casū. not. q per emācipationem liberi efficiuntur sui iuris. Item not. qualiter fit emancipatio. Item no. q pater efficitur tutor legitimus filij sui emancipati. sic infra de legitima parentū tu.

d Liberum arbitrium nisi in casibus. vt infra eodē. in fine dicemus et fa. ad huc. §. ff. de adoptioni. l. liberum.

Actio calui- siana.

Habebit.

a ¶ Habebit. vt. s. d pa. po. §. q igit
b ¶ Manumittere. i. emancipare.
c ¶ Uel omnes. repete. liberuz esse.
¶ Sed z pater. Casus. ¶ Hic ici
pit nona pars in q̄ sic po. ca. Dn̄e
iam vidi
plres mo
dos qb9
tollit pa.
po. nūqd
adhuc pli
bus mo-
dis tolli
poterit?
Rn̄. q̄ sic
Mā per
trāslatio
nem ptā-
tis tollit
pria po
testas q̄z
tū adipz
quē post
in ptāte
hūit pat
Sēmpr
filiū suuz
quē i ptā
te hz auo
filij sui vl'
pauo pa
terno vel
materno
secundū
tenorem
nostrarū
constitutionum in adoptionem de-
derit: z h ipsum corani iudice com
petenti actis interuenientibus ma-
nifestauerit pn̄te filio qui in adop-
tionē dat et non ɔtradicente hmōi
adoptioni z etiā eo pn̄te cui in ado
ptionē dat in hoc casu q2 in vnaz p
sonam ɔcurrūt z naturalia z adop
tionis iura ius potestatis naturalis
patris oino dissoluitur. z in hmōi
prēz adoptiuū trāsfert in cui9 p sona

testate habebit [a]: filiū quidē de ptā te dimittere: nepo tē vero vel neptez retinere z ecōuer so filiū quidē i po- testate retinere ne potē vo vl' neptez māumittere [b]. Ea dē z de pnepote z pnepte dicta eē i- telligant: vel [c] om nes suiiuris effice re vl' q̄sdā retiere

¶ Si filiusfamili as adoptatur ab aliquo suo ascen- dente transit i ptā tem adoptātis: z desinit esse in ptā- te patris natura- lis. h. o. Areti.

¶ Sz z si pater fi lium quē in ptāte habet auo vl' pauo naturali sm n̄ras constitutiōes [d] su per his habitas in adoptionē dderit id ē si hoc ipsū actz interuenientibus apud cōpetentem iudicez manifesta uerit: presente [e] eo q̄ adoptatur z nō cōtradicente [f] nec non eo presente q̄ adoptat soluit q̄- dez iuz ptātis pris naturalis: trāsit [g] autē in hmōi pen- tē adoptiuū i cui9 persona z adoptio nē esse plenissimaz

cōstituim9 adoptionē plenissimā eē
qn̄ ea q̄ diximus concurrunt.
d ¶ Sed. Constitutiones. vt. C. de
adop. cum in adoptionis: vt. s. de
adop. §. sed hodie. z. §. si vero.
e ¶ Pn̄-
te eo. nisi
sit ifās. vt
C. d emā.
li. l. pe.
f ¶ Nō
ɔdicēte.
Nota pa
tiētiā cō-
sensui co
parari:
sicqui ta
cet affir-
mat. sic.
ff. de pig.
l. fideius
sor. §. pr
z. ff. solu.
matri. l.
ij. §. fin.
Arg. ɔ. ff
de ado. l.
ij. §. i.
z de peu.
filiusfami
lias. §. i.
Accur.
¶ Addi.
Sed ibi
erubescē
tia tacuit
quo casu non videtur consentire se-
cūdū Jaso. per text. in. l. pe. ff. d su.
vel p solutione distigue. vt p Ang.
g ¶ Trāsit. Ergo non tollit patria
potestas sed transfert. Ad qd ergo
hic casus hoc titulo ponitur? Rn̄.
quia z si non tollitur incōmutabili-
ter: tollitur tn̄ quo ad primū. idē di
co in eo q iudicat i ptāte mea nō eē
nā nō efficit sui iur: cū sn̄ia nō faci-
at ius imo remanet in ptāte. lz quo

Taces af
firmat

✠ Sz
ibi bz
xpo so
rū reg
rit ex
presi9
cōsen
sus p
forma

ad me p emācipato habeat.vt.ff. d ꝯdi.inde.l.iulianus. in prin.ꝛ.l.vl. a ℭ Diximus.vt.s.titu.i.§.si vo. ℭ Illud aūt. ℭ Diuiditur in tres partes. Primo dicit de filijs ante emācipationē ꝯceptis. Scdo de cōceptis postea. Tertio ꝙ filius non pōt cogere patrē ad emancipādum eū. Secūda ibi: ꝙ si post. Tertia ibi ꝛ qdē Areti. ℭ Illud āt. Casus. ℭ Hic incipit decima ꝛ vltima maps in q̄ sic po. ca. Ponamus ꝙ aliqs habeat filiū in ptāte ꝛ vxor istius filios ex eo concepit: ꝛ postea eūdē filiū emancipauerit: vel i adoptionē dederit mō q̄rit vtrum partus añ emancipationē cōceptus ꝛ postea editus nascet in ptāte aui nihilominus? Rñ. Justi. ꝙ sic. sed si post emācipationē cōceptus fuerit secus erit: q2 tūc partus ex ea editus in ptāte parētis emancipati vel aui adoptiui erit: Et sciēdū est ꝙ i parētū ptāte existentes nullo mō pñt cōpellere parentes eos de sua ptāte dimittere. Et hec in decima ꝛ vltima parte vsq3 in finem tituli.

Diuisio.

antea diximus [a]. ℭ Cōceptus ante emācipationē vel dationē in arrogationē patris remanet in ptāte aui secus si post cōcipiatur. h. d. Aretinus ℭ Illud [b] autem scire oportet ꝙ si nurus tua ex filio [c] tuo conceperit ꝛ filium postea emancipaueris: vel in adoptionem dederis pregnātē nurū tua nihilominus qđ ex ea [d] nascitur in ptāte tua nascit. ℭ Qđ si post emācipationē vel adoptionem conceptus fuerit: patris sui emancipati vl aui adoptiui potestati subijcitur. ℭ Pr non cogit inuitus emācipare filiū nisi ex causa. ℭ Et [e] qdē neq3 naturales [f] liberi neq3 adoptiui pene [g] vllo mō pñt cogere parētes de potestate sua eos dimittere.

pta.vt.s.de adop.§.sed hodie. c ℭ Ex filio.s.naturali ꝛ legitimo secus i legitimo tm̄: vt in adoptiuo. nā tunc filio emācipato ēt nepos ex eo emācipatus videt fm q̄sdam.vt ff.de ca.di.l. liberos §.emācipato.ꝛ.ff. de adop.l. sed etiā nepos. Uel melius dic in eo idem quod in naturali. vt in fine huius ti.ꝛ.ff. d adoptio.l.liber.ꝛ.ff. d cap. et postli. reuer. le. si me tibi. Accursius. d ℭ Ex ea nascit. secus in ancilla pgnātē manumissa vel aliēa.vt.s. de inge.§.sufficit.ff.de acqui.re.do.l. si.ꝛ.C.de proba.matrem.

ℭ Additio. Et est ratio diuersitatis fauor libertatis. Jo.fa.

e ℭ Et quidem hic est scđ3 preceptū ꝛ repete scire oportet ꝙ neq3 ꝛc.

f ℭ Naturales.subaudi.ꝛ legitimi nam naturales tantum non sunt in potestate. vt.s. de nuptijs. §.finali.

g ℭ Pene.hic nota talem regulam ꝙ nullus filius pōt compellere prē3 vt emācipet eū qđ fallit i q̄tuor casibus ꝛ iō dicit pene.vt si pater agnouerit legatum sibi relictum hac con

Emācipare filium pater cogit in q̄tuor casibus.

b ℭ Illud.hic.§.tradit duo prece

templatione vt liberos emancipa- ret. nam tunc compellitur extra or- dinem emancipare. vt. ff. de condi. & demon. l. si cui. Item si titius ado ptauit priuignum suum. compellit emancipare eum eo pubere facto si probauerit sibi nõ expedire eẽ in potestate. vt ff. de adoptioni. l. nõnũq & l. seq. Idẽ in q libet ado ptiuo vt. ff. de mi. l. iij. §. si qs mior. Item si filie peccandi necessitatẽ in ponat vt. C. de epis. au. l. si lenones. Item si filium male & contra pieta- tẽ affecerit. vt. ff. si qs a pa. l. si. Itez econtra fili⁹ nõ põt cõpelli vt eman cipet vt i aut. q. mo. na. effi. sui. §. ge neraliter. colla. vij. ¶ Additio. Nisi ex predictis causis secundum. Bar. in. l. quidã cum filiũ. ff. de ver bo. obli. & Ja. hic Sed ang. tenet c riũ: nisi qñ fili⁹ agnouisset legatũ si bi relictũ cõtẽplatione emãcipatio- nis. & no. i. d. l. qdam ex eisdem cau- sis quem posse inuitum emancipa- ri ex quibus põt exheredari.

Cõtinuatõ ¶ De tutelis. ¶ Imperator ptinuat hanc rubricam. Uel sic. Dictum est s. de quadam diuisione personaruz quia quedam sunt sui iuris: quedaz alieno iuri subiecte sunt. Uerum qr ẽ reperire aliã diuisionez qr qdã sũt i tutela &c. iõ sequit videre d tutelis.

Diuisio. Transeamus nũc. ¶ Iste ti tulus. diuiditur in quatu- or partes. Primo subdiui- dit primum membrum p- sonarum positũ. s. tit. de his q sunt sui vel alieni iuris. Scdo diffinit qd sit tutela. Tertio qui sunt tutores & vnde dicant. Quarto qui sunt illi q pñt tutores ex testamento dare. Se cũda ibi. Est autez Tertia ibi. Tu tor. quarta ibi. p missum. Aretin⁹. ¶ Transeamus. Casus. ¶ Pone igitur sic ca. In prima parte dicit iusti. continuando processum suum. Nunc trãseamus ad aliam diuisionem personarum. Nam ex his personis que in potestate non sunt quedam sunt in tutela vel in cu ra quedam neutro iure tenentur. vnde videam⁹ de illis personis que sunt in tutela vel cura. Nam cogni- tis illis personis que sunt in tutela vel cu. ceteras quoqz personas illas videlicz q neutro iure tenent simul intelligemus. Prius enim inspicia mus de illis personis que sunt in tutelis.

¶ De tutelis.

¶ Ponit triplicẽ speciem persona- rum & cognito vno de contrarijs co- gnoscitur et reli- quum. hoc dicit. Angelus aretin⁹

Transea- m⁹ nũc ad aliã[a] diuisio- nẽ psonar. ¶ Nã ex his[b] psonis q̃ in potestate nõ sũt[c] q̃dã: vl i tutela sũt vel in curatione:

a ¶ Ad aliam. nam diximus duas vt. s. de iure persona. in principio & s. de his qui sunt sui vel alieni iu ris. in principio.

b ¶ Ex his nota ergo q hic distin guit illud membrum quedam sui iu ris sunt quod est oppositum illi que dam alieno iuri subiecte sunt. vt. s. de his qui sunt sui vel alieni iuris.

c ¶ Non sunt qui ergo in tutela vel cura sunt sui iuris sunt filius- familias ergo non potest habe- re tutorem vel curatorem. vt hic

q̃dã neutro[a] iure tenent̃. Videam⁹ ergo d̃ his q̃ i tutela vł i curatõe sũt. Jta em̃[b] intelligem⁹ ceteras p̃sonas q̃ neutro iure tenẽtur ac pri⁹ dispiciã m⁹ de his que in tutela[c] sunt.

¶ Hic põit diffinitio tutele. Ange.

¶ Est ãt tutela: vt Sui⁹[d] diffiniuit: vis[e] atq̃ ptãs i capite libo[f] ad tuẽdũ[g]

x.C.de curatore.fu.l.finali.in prin ci:(j) Sed contra.C.de sententiam pas.l.fin.§.j.quia filius eius qui est apud hostes est in tutela: ⁊ tamen non est sui iuris.vt.s.titulo primo §.si ab hostibus scilicet ibi vere non erat i potestate cũ pat̃ oportat⁹ esset vt di ximus.s.e.ti.j.§.cũ autem. ¶ Additio.j. Nisi in his in quib⁹ patris auctoritas vel consensus non sufficit: vt quia non de ipsius sed filij commodo vł incommodo tractatur: quo casu datur curator bonis.vt.l.fi.§.finaũt in scda.C.de bo.que lib. cuius sola auctoritate.in criminalib⁹ vel actionibus personalibus põt filius esse in iudicio:vt per Ange.⁊ Jaso.hic.

a ¶ Neutro.nec tutela nec cura.

b ¶ Jta em̃.q2 contrariorum eadẽ est disciplina.vt hic.et.s.de his qui sunt sui vel alie.iure.in prin.

Contrario rũ eadẽ disciplina.

c ¶ Jn tutela sunt. de alijs dicetur infra.de curatoribus.

¶ Est autẽ tutela.Casus.¶ Sed pos.ca.in.ij.pte. Bñe iã video q̃ vultis de illis tractare postq̃ sunt in tutela? Dicatis ergo si plz quid est tutela? Rñ.iusti. diffiniẽdo tutelã Tutela prout Seru⁹ iuriscõsultus diffinit ẽ vis ⁊ potestas ⁊c. Et diffinitionis ptes i casu mutari nõ pñt.

d ¶ Est aũt. Seruius nomen est iuriscõsulti.⁊ facit ad hunc.§.ff.e.l.j.

e ¶ Vis atq̃ ptãs. i. violenta potestas.nam dat̃ tutor inuit⁹.cũ em̃ sit munus publicũ.vt.j.de excu.tu.et cu.in prĩ.ergo inuit⁹ dat̃. vt.C.de decur.l.nullus.li.x. Jtem inuito dat̃ vt.ff.de tu.⁊ cu.da.ab his: necnon ⁊.ff.de tu.l.ij.vnde pz q̃ hic est alia ptãs q̃ patris in filiũ ⁊ dñi i seruũ: cum illa ad cõmodũ.vt.j.p q̃s pso. nob.acq.§.j.⁊.s.de his q̃ sũt sui vel alie.iu.§.ij.h vero ad onus. tenet̃ em̃ de dolo ⁊ lata cłpa. vt.C.ar.tute.l.ij. Jtẽ per hoc quãdo datur inuito:differt a curatore qui volenti datur.vt.j.de cura.§.item inuiti.⁊.ff.e.l.iij.§.si pupillus. Vel dic vis ad cogendum. potestas ad imperandum.

f ¶ Libero.nã nisi sit liber pupill⁹ nõ põt hr̃e tutorẽ.cũ si seru⁹ sit:nõ sit sui iuris:q̃d est necesse.vt.s.eo.i prin. Jtẽ ⁊ si dubi⁹ est põt hr̃e tutorẽ.vt.ff.de tu.⁊ cu.da.ab his.ei q. Est tamẽ casus vbi seruo dat̃ tutor vt.ff.de tu.⁊ cu.da.ab his.l.si i puberi.j.rñ. cui tñ legi signat̃. contra ff.ad.tre.l.si res aliena.§.si seruus. ⁊.l.cogi.§.fin.ex his duabus est ad alia cõtra.ff.e.ti.l.mulier.§.nõ est. Que legũ cõtrarietas ita soluit̃:cuz libertas fideicommissaria ⁊ hereditas relinquit̃ ab eodẽ prestãda: poterit seruus cogere vt institut⁹ hereditatem adeat: ⁊ tũc dat̃ etiã seruo tutor. vbi vero ab vno hereditas ⁊ ab alio libertas relicta est non põt nisi p̃stita ei libertate: tunc enim coget alium heredem hereditatem adire et sibi restituere secundum Joannem.

Tutor q̃nq̃ seruo dat̃.

g ¶ Ad tuendum propter hoc etiam remouet patriam potestatem q̃

non est ad tuẽdum.(j) sȝ ad gubernandum ꝑut vult: ⁊ sibi acquirẽdũ. ¶ Additio.j. Scilicet principaliter: sed bene in cõsequentiam.l.fin. §.necessitate.C.de bo.que li. vnde non consideratur l.j.C.de auctorit. tu. vide hꝑ Christopho. a¶ Propter etatẽ ad differẽtiam curatoꝝ: q dantur furiosis ⁊ mentecaptis qui pp morbũ se defenderẽ nõ possunt.vt.ĩ.de cu.§.furio.

eũ q̃ ꝓpter [a] etatẽ se defendere neq̃t iure [b] ciuili data [c]: ac permissa.

¶ Ille est tutor: in quẽ cadit diffinitio tutele.h.d. Angelus aretin⁹.

¶ Tutores autẽ sunt qui eam [d] vim ac ptãtem habẽt: ex q̃ [e] re ipsi nomẽ acceperũt. Itaq; appellãt̃ tutores: q̃si tuitores atq; defensores [f]: sicut editui dicunt̃ qui edes [g] tuentur.

¶ Pater põt filio suo pupillo tutorẽ dare i testamẽto. Itẽ etiam nepoti ex filio: dummodo non sit in potestatem sui patris recasurus. Aretin⁹.

✠ Et iõ differt a tutela ꝓprie psone rerũq; ꝓ ꝓpriaꝝ: q̄ ẽ de iur gẽtiũ.l. vt vi. ff.d iusti. ⁊ iure.⁊ l.iij.ff. ad.le. aquil. scdm Christo.

b¶ Iure ciuili. Nota tutelaȝ esse de iure ciuili, ✠ licet oẽs fere contractus sint de iure gentium: vt.s. de iure natu.§.ius autem.

c¶ Data.s.a lege vel iudice: permissa vero a testatore dicitur.vt.ĩ.e.§.permissum. Uel dic data persone principaliter: permissa secundario rebus.vt.ĩ titu.j.§.certe.⁊.ĩ.d ex.tu.§.datus.

¶ Tutores autem. Casus. ¶ Sed po.ca.in.iij. Dñe iam video qd est tutela. dicatis ergo q sunt tutores? Ad hoc rñ. Iusti.ꝗ tutores sunt q eam vim ⁊ ptãteȝ acceperũt ex qua vi ⁊ ptãte nomen suũ accceperunt. Nam dicunt̃ tutores a tuẽdo quasi tuitores. idest defensores: sicut editui dicuntur qui edes tuentur.

d¶ Eã vi. que est dicta.s.ꝑxio.§.

e¶ Ex qua re.idest vi ⁊ potestate.

f¶ Defensores.⁊ scdm hoc etiam curatores sunt tutores: scdm Ioã. ⁊ plerũq; sic appellatur.vt.ff.d leg. iij.cũ filio.§.j.⁊.ff.de mio.l.j.§.ij. ¶ Additio. Hãc gl.reprobat Ias. q2 licet allusio vocabuli cõueniat: nõ tñ ꝓcedit: q2 rpugnat diffinitio nr.vt no. Barto. i.l.j.ff.d testam.

g¶ Qui edes. vt est prefectus vigilum: ⁊ q cum eo d nocte: vadunt. vt ff. d offi. pref. vigil.l.iij. §.sciendum. Accursius.

¶ Permissuȝ. Diuidit in tres partes. Prio ponit dictũ i genere. Secũdo illud modificat. Tertio modificationẽ exẽplificat. Scda ibi Nepotibus. Tertia ibi. Itaq; ar. Diuisio.

¶ Permissuȝ. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars: in qua sic po.ca. Dñe ex quo vultis tractare de tutelis et testamentaria tutela que dignior est. dicatis ergo in pmis q possunt dare tutores i testamẽto: ⁊ qbus? Ad hoc rñ. Amice pmissum est parentibus qui liberos tpe mortis in ptãte habent liberis suis ipuberibus in testamẽto suo dare tutores: ⁊ hoc in filijs ⁊ filiabus generaliter locũ obtinet: sed secus est in nepotib⁹ ⁊ neptibus: ⁊ ceteris liberis in remotiori gradu constitutis. Nepotibus eiȝ ⁊ neptib⁹ ita demũ possunt parẽtes i testamẽto suo tutores dare si post obitũ eoꝝ huius

modi nepotes in patris sui potesta tem recasuri non sunt. vnde si in tē pore mortis mee filium tuū ⁊ ex me nepotes ⁊ neptes in potestate tua habes nepotes in testamento tuo tutores accipere non poterūt: licet in ptāte fuerit qr stati post mortē tuam i ptāte patris sui sunt recasuri. Sed po. Domine iā video q̄ parentes in testamento suo liberis suis impuberibus tutores dare possunt: sed nunquid permittitur parentib⁹ dare posthumis suis tutores in testamento? Respon. impe. q̄ sic. Nam cum pluribus alijs causis posthumi pro iam natis habeātur statutum est in hac causa: non minus posthumis q̄ȝ etiam iam natis tutores a parentibus in testamē to dari posse: ⁊ hoc est verum si in hac causa sint posthumi: vt si viuis parentibus essent nati ⁊ i eorū potestatē caderent.

Permissuȝ[a] est itaq̄ȝ parētib⁹ liberis impuberib⁹[b]: quos i potestate[c] hūt testamento[d] tutores[e] dare: et hoc i filios filiasq̄ȝ procedit omnino. Nepotibus tū neptibusq̄ȝ: ita demū parētes pūt testamento tutores dare: si post mortē eorū in ptātem patris sui nō sunt recasuri. Itaq̄ȝ si fili⁹ tuus mortis tue tpe in potestate tua sit[f]: nepotes ex eo nō pūt[g] testamēto sue tutores[h] hēre: q̄uis i ptāte tua fuerit scilȝ qr mortuo te in ptātem patris sui recasuri sunt.

Tutela ē triplex.

a Permissum est itaq̄ȝ: qr quedā generaliter vidimus de tutelis: ⁊ omnis tutela est vel testamentaria: vel datiua: vel legitima: itaq̄ȝ pri⁹ de testamentaria: vtpote digniore videamus in hoc titulo ⁊ sequenti. De legitima autem dicetur infra ō leg. agna. tute. vsq̄ȝ ad titu. de atti. tu. De datiua dicetur infra ō attil. tu. per totum.

b Impuberibus. etiam inuitis. vt. ff. de tute. l. inuito. hoc etiā pretori ⁊ presidi licet. vt. ff. de tuto. ⁊ cu. datis ab his. l. necnon. ⁊. l. nec mandante. §. finali.

c In ptāte. naturalib⁹: etiā dari possūt: in his q̄ sibi relinquuntur (i) vt C. ō ɔfir. tu. l. fina. Additio. j. Et est ratio: qr tūc nō dicit dari tutor psone: sed hereditati siue rebus. l. pater. §. j. ff. de testa. tute. ⁊ si dixeritis nonne tutor datur persone? Respon. verum est quando datur a lege vel a iudice qui habent subditos in potestate: vel a testatore habente pupillum in potestate ꝯm Christopho.

d Testamento. vel codicillis testamento confirmatis. vt. ff. de testamen. tute. l. iij.

e Tutores. scilicet nō curatores. vt. j. de cur. in princ.

f Tua sit. ⁊ nunq̄ȝ exiuit. alioqn nō recidit: vt. ff. de adop. l. si pr. ⁊. l. si filius. ⁊ ō hoc dixi supra. ti. j. §. j.

g Non possunt. licet miles sit testator. vt. ff. de testamen. tute. l. ij.

h Tutores. Si autem filius vel emancipatus est vel mortuus: tunc nepotes ex eo sunt sui iuris mortuo auo. vt supra titu. j. §. j. in fi. Unde ex testamēto aui possunt habere tutorem: vt hic innuitur.

¶ Pater pōt da re tutorez posthu mo. q si nat⁹ eēt in potestate sua eēt. Angelus aretin⁹.

¶ Cū autem in complurib⁹ a alijs causis posthumi pro iā natis habeā tur: ⁊ in hac causa placuit non minus posthumis q̄ iam natis testamento tutores dari pos se: si modo in ea causa sint: vt si vi uis parētibus na scerētur: sui here des: ⁊ in potestate eorum fierent b.

¶ Datio tutele fi lio emancipato im puberi nullius est momenti: nisi per presidem confir metur. Angelus aretinus.

¶ Sz ⁊ si emanci pato filio: tutor a p̄re dat⁹ fuerit te stamēto confirmā dus c est ex senten tia presidis omni modo: id est sine i quisitione d.

¶ Aut est ō tu

a ¶ Cum autez. In compluribus. vt quotiens de commodo eorū que ritur. vt. ff. ō sta. ho. qui in vtero. nō si de commodo aliorum. vt. ff. de ver bo. significa. quod diximus. Uel si ō icōmo do ma tris. vt. ff ō sta. ho. l. impera tor. ¶ Addi. Et est ra tio quia etiaz tra ctatur de commo do vētris q2 perem pta ma tre peri ret ⁊ par tus scōm Bart. in . d. le. qui in vtero. facit. l. p̄ gnātis. ⁊ quod ibi nota per Bart. et alios. ff. de pe. Ange.

b ¶ Fierēt. vt q2 ex vxore nascitu rus erat vl' nuru: aliō si ex ↄcubia: nisi in his que sibi dimitteret. vt. C. de cōfir. tut. l. fi. tales enim tūc non nascerentur in ptāte. ō. de nup. §. fi. ¶ Sed ⁊ si emancipato. Caius. ¶ Sed po. in. v. Dn̄e iam video q pmissum est parētibus liberis suis ipuberibus in sua ptāte existētib⁹ in testō suo dare tutores sz po. q pr̄ in testamēto filio emācipato dederit tutorē: nunqd valet in casu isto tuto ris datio? Respon. q nō: sz tn̄ licz in casu isto ō iure nō teneat tutoris da tio. si tn̄ de facto pater in testō suo filio emancipato tutorē dederit: iste tutor a patre de facto datus ex pre sidis sententia confirmādus est om nino. id est sine inquisitione.

c ¶ Sed. Confirmādus. non ergo valebat datio p se: cū non eēt in ptā te. vt. ō. eo. §. per missum. Sz nunqd hic tu tor confir mat⁹ de testamēta rius qō si esset pfer ret legiti mo. vt. j. ti. ij. ipn. an datiu⁹ qō pt ad mitti. ⁊ fa cit p hoc ff. de vb. signi. l. le ge. ✠ ⁊ i auf. de ō sen. ci. §. si de cetero. colla. iij. ita legitimus tutor huic prefertur. vt infra de at til. tuto. in princ. ⁊ ideo glosauit. id est sine inquisitione: nō q vellet euz confirmari: si alius esset legitimus: sed qa nō queritur an sit locuplex: vel non. Sed arg. cōtra. ff. de cura. furioso. si furioso puberi.

d ¶ Sine inquisitione. id est quia non satisdat. scilicet rem pupilli sal uam fore. Item locuplex sit: vel nō: hoc enim non queritur. vt. ff. de cō fir. tute. l. i. Sed aliud in matre dā te tutorem filio: ibi enim ⁊ si non sa tisdetur: tamen ⁊ cum inquisitione dat. vt. d. l. dicit. ⁊. C. de ↄfir. tu. l. j.

✠ Im mo nō facit sz doc q2 dā nō vi det g ex ne cessita te ↄfir mat. vt hic i vbo oino ar. l. r legatā ff. ō a di. le ga. S melī proba tur. i. iij. ff.

dꝫ fir. tu.vbi cū aſſi milet: teſta-mēta-rio.pꝫ ꝙ non eſt idē l. qō ner-na.ff. de po.

Sed quare diuerſuʒ i matre dāte tutoꝛē filio? Reſpō. in memoriā pce dentis ptātis. vt.ff.de queſti.l.vni-us.§.ſeruus.ꝛ.ff.qui pe.tu.l.ſi.ꝛ fa cit ad hoc.j.de ſatiſda.tu.ꝛ cu.in princ.ff. de liber. agna.l.j. §.filiaſ. nus ꝛ.C. de epi.au-di.l.j.de creatiōi-bus. Sꝫ arg.ꝫ.ff. d in li.iu-rā.l.vi-deamus.

Secundo qñ ſeruus pꝛopꝛius daꝛ cū libertate. Tertio ꝙ ſi ſine liber-tate tūc tacite videtur ſibi data li-bertas. Quarto qñ credebatur li-ber. Partes de ſe patēt. Aretinus.

tores dari poſſūt. ignoꝛanter deꝛ:vt liber.h.o. Aretin.

℄ Paterfāilias: ꝛ filiuſfamilias:et ſeruꝰ ꝓpꝛius:etiā ſine expreſſione li-bertatis: dari po-teſt in teſtamento tutoꝛ: dūmō non

℄ Dari autem. Caſus. ℄ Po. igitur ſic ca.i pꝛia pte. Dñe iā vultis tractare q poſſūt tu.da. in teſtamen to? Ad h

Dari autē tutoꝛ pōt te-ſtamen-to non ſolum paterfami-

℄ Additio. Hic ꝙ licet mater ibi habeat affectionem ad filium ſicut pater: tamen conſilium matris eſt fragiliꝰ paterno: vt not.gl.in l.j.C. de confir. tu. ideo magis patri ꝗ̄ matri conceditur ꝙ tutoꝛem filio dare poſſit. Aretinus.

℄ Qui teſtamēto tutores dari pñt.

Cōti-nua-tio.

℄ Dictū eſt.ſ.in.§.permiſſuʒ. tit. j.quibꝰ dantur tutores. Reſtat vi-dere qui poſſunt dari tutores: ideo ad hoc videndum ponitur hic hec rubrica. Aretinus.

Diui-ſio.

Dari autem. ℄ Totus iſte titulus diuiditur in quinꝗ partes. Pꝛimo qui poſſūt tutores dari. Scōo quo-modo ſeruus alienꝰ pōt in teſtamē to tutoꝛ dari. Tertio qñ furioſus: vel minoꝛ tutoꝛ daꝛ. Quarto qñ ad certū tempus: vel ſub cōditiōe: vel certe rei daꝛ. Quinto qñ filijs vel fi liabꝰ datur: quibus datus videaꝛ. Scōa ibi. Seruus aūt. Tertia ibi. Furioſus. Quarta ibi. Ad certum tēpus. Quita ibi. Si quis filiabus Et hoc pꝛincipium ſubdiuidiꝛ in quatuoꝛ ptes. Pꝛio ꝙ paterfamili as ꝛ filiuſfamilias pōt tutoꝛ dari.

reſpon.imper. Amice tutoꝛ in teſta mento dari poteſt non ſolum pater fam.ſed etiam filiuſfam.ꝛ nō ſolum liberi hoīes i teſtamēto tutores da-ri poſſunt: ſed etiam ſerui. Naꝫ qs ſeruum pꝛopꝛium in teſtamēto ſuo cū libertate tutoꝛē dare pōt: ꝛ non ſolū ſi libertatē expꝛeſſit tenebit tu toris datio: ſed ēt ſi pꝛopꝛiū ſeruuꝫ ſine libertate in teſtamēto tutoꝛem dederit. Ex ipſa enim datione tute le ipſe ſeruus videtur directā liber tatē accepiſſe: ꝛ per hoc adminiſtra tionē ꝯſequiꝛ: ꝛ hoc veꝝ eſt qñ teſta toꝛ qui dedit eū in tutoꝛē ſerui ꝯdi-tionē non ignoꝛauit. Nam ſi p erro rem quaſi liberū eū dedit aliud erit dicēdum: qꝛ in eo caſu nec liber nec tutoꝛ erit. Et hec vera ſunt i ꝓpꝛio ſeruo: ſed ſi ſeruus alienus pure i te ſtamēto datus tutoꝛ fuerit cū liber erit: puta teſtatoꝛ ita dixit. Stichū ſeruū petri cū liber erit tutoꝛem do vtiliter datus videꝛ: ꝛ hoc eſt veꝝ i ſeruo alieno. Sed ſi pꝛopꝛiuꝫ ſeruū eo modo dederit tutoꝛem. videlꝫ cū adiectione cū liber erit inutiꝛr de-diſſe itell gitꝛ. Sꝫ pone qdā ſatis in conſulte ꝓuidēs liberis ſuis dedit

lias[a]: sed etiam filiusfamilias[b]. Sz 7 seruus proprius testamento[c] cuz libertate recte tutor dari potest. Sz sciendū est euz 7 sine libertate[d] tutorez datū tacite libtatem directā[e] accepisse videri: 7 per hoc recte tutorem eē. Plane si p errorez: quasi liber tutor datus sit[f]: aliō dicendum est[g].

¶ Alien⁹ seruus sb ↄditiōe libertatis future tutor i testamento creari potest propri⁹ autem sub ↄditione predicta: tutor inutiliter datur. hoc dicit Aretinus.

¶ Seruus autez alien⁹ pure inutiliter[h] testamēto da-

eis quēdaz furiosum tutorē vel forte minorē .xxv. annoꝝ: qd iuris est in hoc casu? Ad hoc rñ. impe. q si furiosus vel minor .xxv. annoꝝ: tutor datus fuerit: tūc demum tutor erit: cū furiosus compos mentis fact⁹ fuerit aut maior .xxv. āno. extiterit.

a ¶ Paterfamilias. Nisi sit mutus vl' surd⁹. ✠ q2 tutor 7 loqui 7 audire d3. vt. ff. de tu. l. j. §. pen. 7 §. finali.

¶ Additio. Et ideo taciturnitas: seu patiētia tutoris nō haberetur p auctoritate. vt not. gl. in. l. iij. ff. de aucto. tuto. posset tamē esse procurator ad negocia: sed nō curator: vt per Ange. 7 alios hic.

b ¶ Filiusfamilias. Cū eniz tutela sit ius publicuz. vt. j. de excu. tu. in prin. non curatur ius pa. po. vt. ff. ad treb. l. nā qd. §. j. respō. 7. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu. filiusfamilias quo casu pater de peculio tenet. nisi agnoscat: tūc enim. (scilicet qñ agnouit) insolidum. vt. ff. de tu. l. si fili⁹. 7. ff. de admi. tu. l. luci⁹ titius.

c ¶ Testamento. sed a preside tutor dari nō potest seruus. vt. C. qui dari tu. pos. l. in seruili.

d ¶ Et sine libertate. Non expresso: q hoc sine libertate det: s3 omisit libertatis dationem. vt. s. qui

ma. non pos. §. lice. in fi. 7. C. de necess. seruis. l. quidaz. §. illo.

e ¶ Directaz. imo videt q fideicōmissariā. vt. C. de fideicōmis. li. 7 si non ascripta contra (j) Sed certe h testamēto h fit: ibi alia volūtate puta codicillis: vel p epistolā. vel dic q ibi alienum credebat: hic suuz sciebat. Itez alia rōne nō videt valere datio: q2 ille sol⁹ datur tutor qui testamenti habet factionez. vt. ff. de test. tu. l. testa. al's incipit: si quidez? Rñ. illud itellige in passiua significatione in qua etiam seruus dicitur habere testamenti factionē. vt. j. d here. quali. 7 diffi. §. testamenti.

¶ Additio. Ex quo nota q pmouens ad dignitatē sciēter inhabilē videt cum eo dispensare si pōt. non al's. l. ij. C. si seruus aut lib. ad decuri. aspi. li. x. scdm Angelum.

f ¶ Datus sit. s. ppri⁹ seruus. licet hoc nō sit verisile. vt. C. d rescin. vē. l. quisqs. sed forte ex causa hereditaria nouiter habebat. vt. ff. de re. iu. l. q in alteri⁹. 7. j. de vsu. §. qd aūt.

g ¶ Dicēdū ē. s. vt neqz liber neqz tutor sit. idē multo magis in aliēo. vt. ff. de fideicō. li. l. gñalr. §. si qs tutorē. 7. ff. de testa. tu. si qs tutorē.

h ¶ Seruus autē. Inutiliter. s. vt

Bal. sec⁹ tñ in muneribus patrimonialibus. l. omīs. §. j. ff. de muner. et bono.

✠ scilz penit⁹. als sec⁹. l. fi. ff. d legiti. tuto. Item hoc verũz in psonalibus. vt hic etiã3 si talis morb⁹ supuenerit q2 dsinit: ipo iure. et si ad mor⁹ labiorũ intelligeret: vt b per

statim fit: sed cum liber erit.
a ¶ Datur. Quia directo non erit liber: sed per fideicommissuz. vt. ff. de testamen. tute. l. si hereditas. §. fina. & ff. de fideicommis. liberta. l. et si non ascripta.
b ¶ Eo modo. scilicz cū liber erit nam non erit tutor inutilis enim dicit etiam stipulatio propter inutilem adiectionez. vt. ff. de stipu. la. ser. l. sed si sibi vel aliter inutiliter: quia pro non adiecta habetur: & erit tutor, ac si non esset adiecta: vt et als infra de here. insti. §. impossibilis. Uel dic tertio secūdum Pe. nō erit tutor nunc: sed conditione extante. hec non placet: qr sic non esset differentia inter suum & alienuz. ✠ sz prima verior est. vt. ff. de reg. iur. l. actus. ¶ Additio. Que lex pcedit etiam in testamētaria tutela: quando. scilicet conditio est prohibita: vt hic. als secus. vt infra proxi. §. bz Joan. fa. & alios hic.
c ¶ Furiosus. Compos siue hoc dictum fuerit a testatore siue nō. vt. ff. eo. l. si hereditas. §. si furiosus. & facit ad hoc. ff. de iudi. cum furiosus. primo respon.
¶ Ad certum tempus. Casus. Hic incipit secunda pars: in qua sic pono casuz. Dn̄e quidam sub conditione dedit tutorem: nunquid tenet datio i isto cāu? Rn̄. ipe. qp sic nā ad certū tp̄us & ex certo tp̄e & sub ꝯditione stante heredis istitutione tutorē dari posse n̄ dubitabat. Certe aūt rei vl' cāe tutor dari non pōt: qa tutor principaliter persone & nō cāe: vel rei datur.
d ¶ Ad certū tp̄s. vsqz ad pascha.
e ¶ Ex certo. id est a pascate i antea vt. ff. d ac. & obli. l. obligationū. §. j.
f ¶ Uel ante heredis. contra videbatur. infra de leg. §. ante heredis.
g ¶ Posse dari. a testatore: nō a iudice. vt. ff. de reg. iur. l. actus.
¶ Additio. Quare autē ad tēpus: vel sub conditione tutor dari possit a testatore & nō a iudice est: qr quādo testator dat tutorē sub conditione: & sic nō plene prouidet filio: suc-

tur[a] tutor: sed ita cuz liber erit vtiliter datur. ¶ Prorius autē seruus inutiliter: eo[b] modo tutor datur.

¶ Tutor creat⁹: q̄ est inhabilis ratiōe alicuius accidentis annexi tēporale impedimētum prestantis: eo cessante tutor efficaciter erit hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Furiosus vel minor vigītiqnq3 annis tutor testamento dat⁹: tutor tūc erit: cum compos[c] mēt3: aut maior vigitiqnq3 annis fuerit factus.

¶ Ad certum tēpus vel ex certo tēpore: vel sub cōditione: et ante heredis institutionem tutor dari potest: secus autem ad rē certā vel causam. Aretinus.

¶ Ad certū[d] tēpus: vl' ex[e] certo tēpore: vel sub cōditiōe: vel ante[f] heredis institutionē posse dari [g] tutorem non dubitat̄.

hēsi omnis est falsa: p. l. sz si hrdi tas. §. si. ff. d tes. tu. bz Ange.

✠ quānis opinio. Pla. sit rep hēsibilis ista tn̄ rō repre-

¶ Certe [a] aūt rei vel cāe [b] tutor darī nō potest: q2 persone [c] non cause vl' rei tutor datur.

¶ Appellatiōe filij: posthumi pmi grad⁹ ꝯtinent: appellatio vo liberorū ⁊ nepotes ⁊ neptes ⁊ ceteros dscē dētes amplectit ⁊ appellatōe posthumorū tam posthumi pmi gradus ꝙ vlterioris continētur. h. d. Areti.

¶ Si qs filiabus suis vel filijs tutores dederit: etiaꝫ posthume: vl' posthumo [d] dedisse videtur: qa [e] filij vel filie: appellatione posthumus et posthuma continētur.

cedit prouisio iudicis: qui supplet defectum testatoris: ⁊ dat tutorē datiuum: ⁊ sic nullo tempore reperit pupillus sine tutore. sed quādo dat sub conditione: non esset qui posset supplere istum defectum: ⁊ dānosum eēt pupillo. igitur ⁊c. Angelus aretinus.

a ¶ Certe autem rei. scilicꝫ africe: vl' syriace vtiliter dat. vt. ff eo. l. si tū tutor.

b ¶ Cause. s. certe. vt ad rei ven. sed videtur contra. C. de in lit. dā. tu. l. ad litē. sed ibi tutor pro curatore ponitur. Item videtur contra. ff. de testa. tute. l. si tamen tutor. sed ibi vniuersitati rerum datur non rei certe.

c ¶ Persone. Scilicet pupilli principaliter: vt eum instruat bonis moribus: ⁊ etiam salaria prestet magistris eius. vt. ff. de admi. tuto. cū plures. §. in primis. ⁊. C. de alimē. prestā. l. si. ad hoc eīm principaliter dat. secūdario aūt rebus datur. vt ꝫ. de excu. tuto. §. datus. sed in curatore econtra. nam principaliter rebus: secūdario persone datur. vt. C. de nup. l. in copulandis.

¶ Si quis filiabus. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars: in qua sic pone casum. Ponamus titius in testamēto dedit tutorem liberis suis in hūc modum. Filiabus meis meuiuꝫ tutorem do: ⁊ postea decessit vxore p gnante relicta demum procedente tempore peperit posthumuꝫ ⁊ posthumam: nunquid in casu isto illis posthumis tutor datus videtur? Ad hoc respon. impe. ꝙ sic. Nāꝫ ex quo filijs ⁊ filiabus tutorem dederat et posthumo: ⁊ posthume intelligitur dedisse. Filij enī vel filie appellatiōe posthum⁹: et posthuma continent. Sꝫ po. ꝙ nepotes: posthumi nati sūt ex vxore filij quē pater tempore mortis habuit in potestate. nunquid huiusmodi posthumis ⁊ nepotibus tutores dati intelligunt? Respon. impe. ꝙ refert q bus verbis vsus est testator dādo tutorē. Nā si testator dicit sic. liberis meis tutorē do. tūc nō solū filijs: sꝫ etiam nepotibus posthumis dedisse intelligitur. ceterū si pater dando tutorē ita dixit. Filijs meis tutoreꝫ do. in hoc casu filiorum appellatione nepotes non continebuntur. Aliter enim nepotes ⁊ aliter filij appellantur: sed si pater ita dixit posthumis meis tutorem do. posthumorū appellatione non solum filij posthumi: sed etiā liberi in remotiori gradu nasciturī continebuntur.

d ¶ Si quis. Posthumo. scilꝫ filio.

e ¶ Quia filij. hec dictio filij comprehendit posthumū: ⁊ posthumā: cum masculinum possit concipere

Masculinū

ↄcipit femininum. sꝫ hec dictio filie nõ cõprehendit vtrũqꝫ: ⁊ sic nec posthumum cũ femininuꝫ nõ ↄcipiat masculinũ. vt. ff. de le. ij. si ita scriptuꝫ. ⁊. ff. de le. iij. qui duos. ⁊. l. seruis legatis.

femininuꝫ ⁊ non econuerso.

Natoruꝫ appellatione ↄtinẽtur nõdũ nati.

¶ Addi. Vide gl. i. c. generali. de electi. li. vj. Jtẽ nota appellatiõe natorum: etiã non nati ↄtinent: cũ de eoꝝ cõmodo tractat. vt. ff. de sta. hom. qui i vtero. ⁊ supra titu. i. §. cum autem. ⁊ facit. ff. de testamen. tuto. si quis ita. §. j. ⁊. l. si quis filiabus. ⁊. l. q si. Aret.

Quid si nepotes sint an appellatõe filioꝝ ⁊ ipsis tutores dati sint: dicẽdũ est vt ⁊ ipsis q̃ꝫ dati videant̃ si mõ liberos dixerit. Ceteꝝ si[a] filios: nõ cõtinebũtur[b]: aliter eiꝫ filij: aliter nepotes appellãt̃[c]. Plane si posthumis dederit: tã filij posthumi q̃ ceteri[d] liberi continebunt̃.

a ¶ Si filios. Scilicet dixerit.

b ¶ Non cõtinebũtur. s. nepotes.

Filiꝰ vnde dicit̃.

c ¶ Appellantur. Ab oibus in vsu vel ↄsuetudine: scõm verã significatiõem verbi: (quia filius dicitur a philos qđ est amor) etiã nepos dicitur filiꝰ: ⁊ etiã quilibet quẽ aliquis diligit paterna dilectione. vt. ff. de verbo. signi. l. libertorum. §. sed et papirius. que videtur contra.

d ¶ Ceteri. etiã nati scõm quosdã quod falsum est. vt. ff. de verb. sign. nomen. Dic ergo ceteri. scilicet ex filijs nasciturí: q sui posthumi sunt per leg. velley. vt. ff. de iniust. rup. test. l. posthumorum. ⁊. J. de exhere. li. §. posthumi. ⁊. ff. de lib. ⁊ posthu. l. gallus. §. respon.

¶ De legitima agnatorum tutela.

¶ Supra duobus titulis p̃cedentibus dictum est de tutela testamentaria: hic autem ponitur de tutela legitima que sequitur testamentariam. Angelus aretinus.

¶ De legitima agnatoꝝ tutela.

¶ Pupillis non habẽtibꝰ tutorem testamentariũ: lex xij. tabularuꝫ dat agnatos i tutores legitioꝫ: dũmõ sint mares: ⁊ maiores. xxv. annoꝝ: ⁊ sane mẽtis. Aretinus.

Quibus autem. ¶ Totꝰ iste titulus diuidit in q̃tuor partes. Primo ponit q̃liter lex duodeciꝫ tabularũ dat agnatos tutores pupillis: deficientibꝰ tutoribꝰ testamentarijs. Secundo qui sunt agnati: et qui non sunt. Tertio qualiter intelligenda sunt illa verba posita hic in principio: videlicet quibus autem in testamento tutor datus non sit. Quarto qualiter ius agnationis perimitur. Secunda ibi. Sunt autem. Tertia ibi. Quod autem. Quarta ibi. Sed agnationis. Et subdiuiditur hoc principuꝫ in tres partes. Quia primo dicit qualiter deficiente tutela testamentaria vocantur legitimi. Secundo qui sunt agnati. Tertio qui cognati. Secunda ibi. Sunt autem. Tertia ibi. At qui. Aretinus.

Diuisio.

¶ Sunt autem agnati. Casus.

¶ Pone igitur sic casum in prima parte. Domine iam video q vultis tractare de legitima agna. tute. dicatis ergo mihi quando locum habet huiusmodi tute. Respon. impe.

quod deficiente testamentaria tutela locum habet legi. agna. tu. Nam quibus impuberibus liberis tutor in testamento a parente datus non fuerit his ex l. xij. tab. agnati sunt tutores. et isti agnati ex leg. xij. tabu. ad tutelam vocati legitimi tutores appellantur. Et hec in prima parte. Sed po. in secunda. Domine iam video quando leg. agna. tu. habet locum et vnde descendit. dicatis modo mihi qui dicuntur agnati. Respon. impe. quod agnati sunt cognati per virilis sexus cognationem coniuncti. et dicuntur agnati quasi a patre: quia ab eodem patre natus tibi agnatus est vt fratris filius et etiam nepos ex eo. Item patruus adest tibi cognatus et filius patrui et nepos ex eodem filio patrui natus. Sed qui per femini sexus cognationes iunguntur non sunt agnati sed alias naturali iure cognati. vnde amite tue filius non est tibi agnatus sed tantum naturaliter cognatus quia per femininam lineam scilicet per amitam tuam tibi coniungitur et tu inuicem illi eodem iure coniungeris: quia qui nascuntur patris non matris familiam sequuntur.

a ¶ Quibus. scilicet pupillis.

b ¶ Duodecim tabularum. quos ipsa lex vocat verbis et sententia: et nisi gerant: eorum periculo agitur. vt ff. eo. l. legitimos. alias autem quandoque ex sententia legis dantur: non ex verbis. vt infra. titu. ij. et iij.

¶ Additio. Qui facto inuentario et prestito iuramento de vtilibus faciendis et pretermittendis inutilibus promittendo etiam expresse ipsum pupillum defendere: et satisdare rem pupilli saluam fore: non ante administrabunt quam sibi per iudicem administratio decernatur. l. iij. §. fin. ff. de admini. tu. An. are.

Q Uibus[a] autem testamento tutor datus non sit: his ex lege xij.[b] tabularum agnati[c] sunt tutores qui vocantur legitimi.

¶ Describit agnatos et cognatos et singulorum exempla inserens. Angelus.

¶ Sunt autem agnati cognati per virilis sexus cognationem coniuncti: quasi a patre

¶ Agnati sunt. Si sint maiores. xxv. annis. vt infra de fidu. tut. in fi. et minores. lxx. an. alias. excusantur vt. j. de excu. tu. §. item maior.

¶ Quod autem lex. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic po. ca. Domine titius in extremis laborans liberis suis impuberibus quos in potestate habuit tempore mortis meuium tutorem dedit. sed viuente adhuc titio testatore decessit: meuius isti puberes adhuc tutore carent. Agnati autem proximi ab onere administrationis se nituntur excusare tali ratione. Dicunt enim quod legitima ag. tu. ex. l. xij. ta. locum habet cum tutor in testamento datus non est. Cum enim in testamento patris sui istis impuberibus tutor datus fuerit dicunt se ab onere excusari. Domine pro deo dicatis mihi quid iuris est in hoc casu? Ad hoc respondet impe. di. Amice isti agnati frustra nituntur se excusare in hoc casu ab onere tutele. Male enim intelligunt. l. xij. ta. que ab intestato proximo agnatos ad tutelam vocat: Non enim hanc significationem habet tantum si illi qui tutorem in testamento dare poterat omnino testamentum non fecerit tunc demum vocentur agnati:

cognati[a] vt puta frater ex eodez patre nat⁹: fris filius: nepos ve ex[b] eo. Itē patru⁹[c] & patrui filius: nepos ve ex eo.

¶ Atq̄ p feminini sexus psonas cognatione iūgunt. agnati[d] nō sūt: sz alias sūt naturali iure cognati. Itaq̄ amite[e] tue fili⁹ non est tibi agnatus: sz cognatus: & inuicem. s. tu illi eodem iure[f] coniūgeris: q2 qui nascunt pris non matris familiam[g] sequūt.

¶ **Intestat⁹ q̄ ad tutulā dicit: ēt q̄ facto testamēto dcessit i quo non dispo suit de tutela vel cuius dispositio q̄ ad tutelaz effectū sortiri non potuit Aretinus.**

¶ Quod aūt lex xij. tabularū ab itestato vocat ad tutelaz agnatos: nō hāc hz significationem[h] si oino[i] nō fecerit testamētū is q̄ poterat tutores dare: sz si (q̄tū ad tutelā ptinet) itestatus decesserit: quod tūc quoq3 accidere intelligitur cum is qui datus ē tutor: viuo testatore decesserit.

¶ **Que fortiori vinculo sunt ligata difficili⁹ dissoluūt & capit' diminutione agnatio tollit.**

sed etiam inq̄ntum ad tutelam pertinet intestatus decessit: q̄d tm̄ valere poterit si is qui i testō datus fuerit viuente testatore decessit cum igit in hoc casu pposito idez cōtingerit manifestū ē q̄ agnati ab onere tutele non poterunt predicta rōe excusari.

a ¶ Sūt aūt. Cognati. nomen ergo cognationis generale est agnationis nomē spāle nā ois agnatus est cognat⁹ sed nō cōuertit vt h̄ & .j. de leg. agna. suc. j rn̄. & ff. e. l. sunt autem.

b ¶ Ex eod. filio fratris.

c ¶ Patru⁹. Repete si fuerit natus eodē patre cū patre tuo: alioqn est cognatus. vt. C. de legi. here. l. fin. §. sed nec. & §. cum autem.

d ¶ Agnati. ēt si mascul⁹ iterueniat vt puta si sint duo fres vterini: filius vnius fratris sui patris, non erit agnatus: sed cognatus inspecto feminino sexu. ppter quem adinuicem sunt cognati secundum Joan.

e ¶ Amite. Sz ipsa amita est tibi agnata: q2 per prem tuū tibi ꝯiungit

f ¶ Iure. Scz cognationis.

g ¶ Familiā. i. agnationē licz & al's mltas habeat signi ficatio nes h̄ dictio. familia. ff. de vbo. si. l. pnūciatio. §. familie & facit. C. de vb. sig. l. fi. & .s. de pa. po. §. fina.

h ¶ Nō aūt. Significatōnez. Scz tm̄.

i ¶ Si oino. Ut aliud cōtigat q̄d tātū dē valeat. q̄d dixim⁹. j. de her. q̄ ab intesta. j. rn̄. & facit ff. q̄d cuiusq3 vniuer. no. l. j. §. & quidem.

¶ Additio. Et ille ppie dicit itestat⁹ q potuit testari. al's dicit itestabilis: q̄d no. p statut' sz xpo. & Ja. B. Et deficiēte testamētario: legitio: vl' datiuo: quis in locū deficientis admittatur: an legitimus an datiuus

Cognatō & agnatio se hn̄t sicut genus & sp ēs.

Familia mlt'tas significationes habet.

vide Ange. hic.
¶ Sed agnationis. Casus. ¶ Sed po. ca. Domine iã video qñ hz locuz agna. tu. ⁊. qui sunt agnati. ⁊ etiam quõ intelligant ꝟba. l. xij. tab. qui bus agnati vocant ad tutelã nũquid ẽ aliq̃ differentia inter ius agnatiõis ⁊ ius cognationis. Respõ. ꝙ sic qꝛ ius agnationis omnibus modis capitis diminutiõe plerunq̧ perimitur. Nam nomẽ agnationis a iure ciuili deriuatum est sz ius cognationis quod ab origine nomen sumpsit a iure naturali descendit non omni capitis diminutione mutatus. Ciuilis enim ratio ciuilia iura corrumpere potest naturalis autem nequaq̃.

¶ Sed[a] agnationis quidez ius omnibus modis capitis diminutiõe plerunq̧ perimitur.

¶ Nã[b] agnatio[c] iuris ciuilis nomẽ ẽ. Cognationis võ us nõ oĩbus modis cõmutatur: qꝛ ciuilis rõ ciuilia q̃dem iura corrumpere põt: naturalia[d] vero nõ vtiq̧[e].

a ¶ Sed agnationis quidem ius Nota diligenter hunc. §. Est autem ius agnationis: ⁊ ius cognationis siue cognatorum. Agnati enim habent ius prerogatiuum ad cognatos. scilicet vt preferantur in hereditatibus agnatorum mortuorum vt. ĩ. de legi. agna. suc. ĩ. rñ. Item preferuntur in tutelis agnatorum paruulorum. vt. š. tit. j. j. respon. his autem deficientibus: in hereditatibus et tutelis cognati suo iure admittuntur inter quos etiam agnati vocantur qui desierunt esse in iure agnatorum. vel desierunt habere iura agnatorum vt per ca. di. vt infra de here. que ab intest. §. admonendi. Illud autem ius prerogatiuum quod habent agnati (quia vltra iura communia hñt per legem. xii. tabularum) facile perdunt. vt oibus modis capitis diminutio. i. p omnẽ capitis diminutionem: vt per maximam: vel per mediaz. de q̃bus duabus nõ est dubium: cũ ⁊ iura cognationis perdant. vt. ĩ. tit. j. §. quod aũt. Itẽ p minimaz tollit ius agnationis vt. h̃ dĩ. ⁊. ff. ð ca. di. tutelas. nisi i duobus casib⁹ tm̃ ✠ vt inter fratres. licet alter emancipetur vt. C. de tu. l. iij. Item inter patrem ⁊ filium. vt. ĩ. de le. ag. suc. §. si. ⁊ propter hos duos casus: qui de minima ca. di excipiuntur: dicit h̃ plerunq̧ at iura cognationis non commutant omnibus modis: quia non tolluntur minima capitis diminutione ⁊ est ratio vt subijcit

b ¶ Nam. pro quia.

c ¶ Agnatio. iuris ciuil' nomẽ ẽ. i. a lege. xij. tabularum est inducta h̃ potestas agnatorum: sz ius cognatiõis ẽ naturale nomẽ. (j) nã rõne sanguinis hoc nomẽ ipositũ ẽ. vñ ⁊ vnũ ius ciuile potest per aliud facile tolli. vt hic. ⁊. ff. de regu. iur. l. nihil. est.

¶ Additio. j. Et iõ si statutum vtat ꝟbis naturalibus puta fili⁹: pr: mr frater ⁊ soror non attẽdim⁹ ius ciuile: sed solũ naturale: vt sic cõprehendat etiã naturalis tm̃ spuri⁹: ⁊ seru⁹ vt in. d. l. tutelas. ſm Ange. are. hic.

d ¶ Naturalia. i. iura cognationis sic dicta: quia ea que quis consequitur per natiuitatem. vt. š. de adop. §. sed hodie. in fin. §. non sic de facili tolluntur.

e ¶ Utiq̧. id est certe non tollunt capitis diminutione: cum sint immutabilia h̃ iura. vt. š. de iur. na. §. sed

Agnati pferũtur cognatis in duob⁹

Agnatorũ p rogatiua faci

le. pdi tur

✠ ista gl. refertur ad ius nouuz ðq̃ i. l. iiij. ff. e. sec⁹ ð iure antiq̃ vt ibi no. Ange.

naturalia. Item nec ea que naturalem equitatem habent. vt.ff. de ca. di. eas. et. l. legatum. Item no. qr et cognatio est ciuilis tm̄. vt per adoptionem. vt.ff. de adop. l. qui in adoptionem

Item naturalis tā tū. vt ad filios naturales tm̄. Itez naturalis et ciuilis.

¶ De capitis diminutione.

¶ Hoc principiū non sūmatur quia breue: et q̄a ponit

vt ad eos qui legitimi sunt: et de hac qui legitimi sunt intelligitur hic vt.ff. de gra. nō facile. j. §. j. Itē no. quia et ciuili iure hec. s. tutela et hereditas tribus modis deferunt. vt ex verbis et snīa legis. xij. tabu. vt in agnatis. Item ex snīa tantum vt. j. de le. pa. tu. et infra de fidu. tu. Item ex aliis legibus veteribus vl' nouis. vt. ff. de ca. di. le. tutelas. quam quidā mediam vocant nunquid ergo hec omnia facile perdun tur per omnem capitis diminutionē? R̄n̄. sic i duob' primis tm̄ ✠ nō tertio vt hic. et in. l. tutelas. Itez quero an futuras tutelas acquirendas et hereditates tm̄ tollat: an etiam preteritas adimat? R̄n̄. futuras tm̄. vt ff. vnde liberi. l. fina. quid tantum potuit diuinare lex deferens hereditatē vel tutelam de futura. ca. di. vt. C. de testamen. l. iubemus. in fi. certe nullo modo. vt. ff. man. l. fideiussor. j. respon. (j) Hodie vero istaz differentiaz agnationis querere nō oportet: cum agnati ante cognatos nihil habeant. vt in autē. de here. q̄ ab intesta. defe. §. ex his. colum. ix. Item nota q̄lz predicta iura cognationis tollant maxima et media capitis diminutione: ipsa consanguinitas tamen non tollit. vt. ff. de reg. iu. l. iura sanguinis. Accu.

✠ Et q̄uis tūc deferat p noia naturre publica pri vel fratri sūt importantia agnationez que facilius tollit: et sic n̄ ob. di. l. tute.

¶ Additio. j. Inq̄tum glo. ista vult q̄ capitis diminutio tollat solum futuras tutelas: non aūt preteritas reprehendit per Joā. fab. Nico. de neapo. et Ange. areti. hic. et ratio diuersitatis q̄re capitis diminutio tollit et pteritas et futuras tutelas et non tollit: nisi futuras hrditates ē. nam hrditas postq̄ est adita: nō di ampli' hrditas vnde nimirum si non pt tolli defectu siue capitis diminutione superuenientibus. sed tutela semel suscepta non definit propterea esse tutela nimirum ergo si possit tolli secundum. Jason. de may. hic.

las s̄z Ja.

Consāguinitas nunq̄ tollit.

Diffinitō nē. Arc.

Est aūt capit' diminutio poris sta-

¶ De capitis diminutione. ¶ Continuat: quia supra visum est d legitima agnatorum tutela: verum quia ius agnationis capitis diminutione corrumpit. §. fi. s. ti. j. merito. seqt videre d capit' diminutiōe. por.

Cōtinuatō

Est aūt. ¶ Tot' iste titul' diuiditur in quinq̄ partes Primo ponit qd sit capit' diminutio: et q̄tuplex sit. Secundo de maxima capitis diminutione. Tertio de media. Quarto de minima. Quinto remouet certa dubia. Secunda ibi. Maxia. Tertia ibi. Minor. Quarta ibi. Minima. Quinta ibi. Quibus autem. Et hec diuisio sufficit: licet alij aliter diuidant. Aretinus.

Diuisio.

¶ Status. Casus. ¶ Po. ergo sic ca. in prima parte. Domine iam video q̄ vultis tractare de capitis diminutione dicatis igitur mihi qd est capitis diminutio. Respon. impe. q̄ capitis diminutio est prioris status commutatio: sed si placet dicatis mihi

dicatis mihi quot modis fit capitis diminutio? Et respō. impe. q̄ capitis diminutio fit tribus modis. Aut enim est maxima capitis diminutio: aut minor quam quidam medi am vocāt aut mini mā. Sed po. dñe iā video q̄t modis fit capi. di. Dicatis ergo mihi quando locum habet capitis diminutio maxima quando minor ꝛ quando minima? Ad h̄ rñ. impe. di. q̄ maxima capi. di. est quando aliquis ob aliqḋ enorme delictum ciuitatem simul ꝛ libertatem amittit. quod ꝯtingit in his qui atrocitate snie serui pene efficiūtur: vel etiam in liberis qui ꝑter ingratitudinem contra patronos cōmissam in seruitutem rediguntur. vel etiam in his qui maiores. xxv. an. ad participandū p̄cium sue venditionis se venundari passi sunt. Minor autem siue media capi. di. est cum aliquis ob delictum suum ciuitatem amittit: sed tamen retinet libertatem quod in eo accidit cui ignis ꝛ aqua interdicitur ꝛ qui in insulam deportatur. Minima capi. di. est cum quis ciuitatem simul ꝛ libertatem retinet qui statū suuz tm̄ cōmutat: qḋ accidit i his q sui iuris fuerunt: ꝛ se in arrogationē. postea dederunt: ꝛ ita alieno iuri per speciem arrogationis subiecti esse ceperunt. Et similiter in casu cōuerso. s. hi qui alieno iuri subiecti sunt per emancipationem sui iuris efficiuntur veluti si filiusfa. emancipatus a patre fuerit. Naz in hoc casu minimam capitis di. pati intelligitur.

a Status. Hic status consistit in trib⁹: in libertate, ciuitate, ꝛ familia, cuz enī primuz. i. libertatē quis perdit per ꝯñs ꝛ duo vltima ꝑdit ꝛ tunc maximā capitis diminutionez patitur. Cum vo scd̄m ꝑdit: ꝯñs perdit et vltimum: sed nō primū. ꝛ tunc dicitur media ca. di. (1) Cū vo vltimum ꝑdit non ꝑduntur duo pria ꝛ tūc mimā ca. di. patit. vt. j. §. j. ij. ꝛ. iij. ꝛ. ff. e. l. fi. sed Pau. dicit statum hois. i. ꝯditionē in qua qs plurimum potest.

tus[a] cōmutatio[b] Eaq; trib⁹ modis accidit. Nā aut maxima est capitis diminutio: aut mior quam quidam me

Additio. i. Et sic ad ꝑditionem maioris sequitur perditio minoris si inerat vt hic. ꝛ. l. fin. ff. e. alias non vt. l. relegatorum. §. potest. ff. de inter. ꝛ releg. imo regula est in contrarium. vt. l. qui indignus. ff. de sena. secundum Angelum hic.

b Cōmutatio. Non ergo accipit hic ad l̄raz vt dicat capitis diminutio qn̄ caput abscinditur: sed quando status mutat: vt caput status dicat. vt. ff. ad tertul. l. j. §. capit. Sed videt hec diffinitio non conuerti cū suo diffinito. nam morte p̄ris filius mutat statuz: quia fit sui iuris. vt. s. qui. mo. iu. pa. po. sol. §. j. non tm̄ dr̄ capite minui. vt. ff. ad ma. si filiusfamilias. §. fina. Sed dic subaudiri hic facto hominis interueniente. ✠ vt emancipatione vel deportatione patris vel simili modo: vel etiam quasi facto quod dico ꝑpter filios arrogati: q2 vna cum patre mutant statum: vt. ff. eo. l. liberos. ꝛ. s. de adoptio. §. pe. Arg. contra in auté. consti. que d dig. §. palā. col. vj. vbi non ab hoīe sed a lege qs efficitur sui iuris. At moriente patre non interuenit factum hominis immo magis dei. Quid si interficiatur pater. Respond. idem: quia mors semper dei dispositione aduenit.

Additio. Dicite q̄ mors semper

✠ bā subaū ditiō impr bat. J son. ad c trari rū. ibi li⁹no imit tur mi liā s nec tū. i. milic

diam^a vocant: aut minima. ¶ Qui perdit ciuitatem z libertatē: patitur maxiā capitis diminutionē hoc dicit. Are. ¶ Maxia^b capitꝫ diminutio ē cum aliquis simul z ciuitatem z libertatem amittit: quod accidit in his qui serui pene efficiūtur atrocitate sententie vel libertꝫ^c vt ingratis circa patronos condēnatis: vel qui se ad precium participandum venundari passi^d sunt. ¶ Per deportationē: vl' aq̃ z ignis interdictionē: contigit media capitꝫ diminutio hoc. d. Angelus aretin⁹.

euenit diuina dispositione. vnde illud. Nō es ergo morieris. et illud philosophi. Separat hoc ab hoc tanq̃ perpetuum a corruptibili. et Seneca. Prima dies dedit extremum: sed modus mortis relictus est ppzio arbitrio z libero vnde scriptum est. Sapiens dominabit astris. de quo disputabūt theologi. Christofo.

a ¶ Mediam. sic ff. de au. et ar. leg. qui lancem. et. s. de libertinis. § libertinorum.

b ¶ Maxima. Atrocitate. est aūt atrox: z dura hec sentētia: lz iuste ferat. vt. s. q. mo. ius zc. § pene aūt sꝫ hodie ppter hmōi penas nemo i genu⁹ fit seru⁹. vt i aut. de nup. § si ℘o col. iiij. z. § quod autem prius.

Libertus in grat⁹ q̃ actōne in seruitutem reuocatur.

c ¶ Libertis. s. condēnatis: vt subjicit et quod dicit ingratis: al's est ingrati. i. ingratitudinis: que reuocatio fit p actionē ingrati. vt dicūt quidam. vt. C. de li. z eoꝝ. li. l. fi. al's pe. vel per vtilem rei ven. fm̄ alios ad istar donationis causa mortis que reuocatur. vt. ff. de dona. cau. mor. si mortis causa res. vel (quod est verius) accusatione vel actione extraordinaria per quam officium iudicis imploratur. vt. C. de li. z eorum lib. l. non est z fit hec reuocatio propter omnem offensam: et etiam leuem. vt. C. de li. z eorum. l. li. l. ij. nō autem fit propter omissionē obsequij. vt. C. de. li. cau. solo. nisi in casu vt cum denegat alimenta. vt. ff. de libe. agno. l. alimenta. § imperatores. Nam tūc etiā occidere velle videtur eū. vt. ff. de li. ag. necare. (j) z hoc nisi remisitius patrōat⁹ tūc em̄ ex his soluz reuocat causis ex qb⁹ z donatum vt in auten. vt liber dece. § illud colū. vj. que cause sunt numerate. C. de reuo. dona. l. vlti. z hec vera sunt. cum quis ex voluntate propria manumittit. vt. C. de lib. et eorum li. l. prima sed si nō ex voluntate non reuocaret. vt. C. de libe. z eorum lib. l. j. Sed quid si manus in patronum iniecit? Respon. Damnatur in metallum. si vero conuitia dixerit mittitur in exiliuz. vt. ff. de iure pa. l. j. ¶ Additio. i. Idem in filio emācipato: z vasallo patri vel domino alimenta denegantibus. z in donatario omnium bonorum vel maioris partis. vt not. glos. in. d. leg. si secus in parue q̄titatis. vt per Bald. z Christo.

d ¶ Passi sunt. hic multa sunt necessaria. vt. s. de iure persona. § penultimo.

depor tat⁹eq para t excõi cato.

a ¶ Minor. Interdictũ. hanc pe nam in vsu non habemus: sed eius loco succedit ďportatio.vt.ff.ad.le. iu.pecu.l.iij. nam instar excõmunicatorum habebant q̃b⁹ talia de negabant.sz vt hũc eti az fieri seruum: licz hic denegetur. vt ff.ď vari. cog.l.cognitionũ i.fi. ɔtra sed pdit libertas vt ibi di vt nõ possit facere testamentũ.cui sic ē interdictũ.vt.ff. de in iu. rup.test. si quis filio.§.ei⁹ nõ ꝙ fiat suus ve.

i arrogationē dat. Sz quare filius familias cũ emancipatur capite minui dicitur? Rñ.propter imaginariam venditionem que fiebat. vt.s. qui.mo.ius pa.po.sol.§.preterea in prin. Sz cum hodie nõ fiat hec vēditio. vt in eo.§. continet videt ꝙ hodie nõ minuatur capite. sz certe illa sola non erat rõ: immo talia quia mutat familiam. vt. ff.eodē liberos.in princi.

testate vt.l.i. §.i.ff. e.nisi casib⁹ no.i.l. i.⁊.ij. ff.q cũ e.vbi põt excipere ꝙ non ɔdēne turnisi ꝙten⁹ facere põt.l. pf fi. lio.ff. ꝙ cuz e.per Ang.⁊ Jo.fa. hic.

¶ Minor siue media capitis diminutio est: cuz ciuitas quidem amittit: libertas vero retinet qď accidit ei cui aqua ⁊ igni interdictũ[a] fuerit: vel ei q̃ in insulam[b] deportatus est.

¶ Per emãcipationem vel arrogationez cõtingit minima capitis diminutio. Areti.

¶ Minima capitis diminutio ē cũ ciuitas retinet: ⁊ libertas: sz status hominis cõmutat qď accidit in his qui cũ sui iuris fuerint: ceperunt alieno iuri subiecti[c] eē vel contra[d] veluti si filiusfamilias a p̄re emancipatus fuerit est capite diminutus.

¶ Nemo põt dici perdere qď non habet vl sic. Priuatio p̄supponit habitum. Aretinus.

¶ Seruus autē

Casus.

¶ Hic incipit tertia pars in qua sic pono casum. Quidam manumisit seruum suum: nunquid in casu isto seruus manumissus capite diminutus censetur? Respon.impera.ꝙ non. Seruus enim manumissus capitis di. non patitur. quia ante manumissionem nullũ caput habuit. Sed pone ꝙ aliquis sit ab ordine senatorum remotus: nunq̃d in casu isto capite minuitur? Respondet imperator ꝙ non? Nam dignitas ei⁹ qui ab ordine senatorum remouetur magis q̃ꝫ status commutatur. Dum igitur capitis dimi.sit prioris status cõmutatio: manifestum est ab ordine senatorũ remotũ nullam pati capitu.di.

b ¶ In insulam.secus si in metallũ vt.s.qui.mo.ius pa.po.sol.§.pene. in casu tamen etiam libertatem pdit damnatus in insulá.vt. C.vt nemo pri.l.ij.§.cum autem.

c ¶ Minima. Subiecti esse.vt in arrogatis.

d ¶ Uel cõtra. Alias est in lr̃a si filius a patre emãcipat⁹ fuerit est capite minutus ✠ ⁊ ſm hoc est expositio huius verbi: vel contra.alias vo hoc totum deest: ⁊ tũc idē subintelligo. Alij dicunt quando sui iuris nõ est transfert in potestatē alterius puta aui materni: vel etiaz parterni.vt s.de adop.§.sz hodie. qui casus est contrarius illi qñ quis sui iuris est

✠ Cõuenit̃ mĩ in solidũ p obligatiõib⁹ ɔctis sub patria po

a ¶ Seruus autē. Non minuitur id est eius status non mutatur: cū prio nullū habuerit statū vt h.t.ff.eo.l. liberos.in fin.t.l. seq.sed contra est C.de bo.proscri.l.j. Sed dic q ibi crimine capitali seruus accusat.i.tali quod esset alias in libero capitale. Item qd si quādoq habuit caput: quia fuit lib t nūc seruus est t manumittatur rñ.idem qr psens tps consido.Accur.

¶ Quod āt Cas. ¶ Hic incipit q̄rta pars ī qua sic pone ca. Domine vos dixistis mihi.s.ti.proxi.§.fin. q ius cognationis durat etiā post ca.di. nunquid generaliter hoc est verum in qualibet ca.di. Ad hoc respon.impe.q non. Nam quod dictum ē manere ius cognatiōis post cap.di. hoc intelligendum de minima ca.di.h iteruenīete:qr p illā ius cognationis non perimit: sed si maxima ca.di.iteruenīat: vtputa si aliquis de cognatis in seruitutem redactus fuerit: tunc in casu isto ius cognationis amittit. et licet post ea beneficio manumissionis ad libertatem peruenerit: non tamen ius cognationis recuperabit.t non solum maxima:sed etiam media capi.di. ius cognationis perimitur: veluti si quis in insulam deportatus fuerit nam etiā in isto casu ius cognationis amittit.

¶ Seruus āt manumissus capite nō minuitur[a] qr nullū caput habuit.

¶ Remotus a dignitate n̄ pdit statū hoc.di.Uel sic Qui n̄ turpiter a dignitate remouet nō dicit capite minui.h.d.Aretinus

¶ Quibus aūt[b] dignitas magis q̄ status pmutat: capite nō minuūt: t iō a senatu motos capite n̄ minui pstat[c].

¶ Minima capitis diminutio non tollit ius cognationis sec⁹ ī maxima vl' media.h.d.Areti.

¶ Quod aūt dictū[d] est manere cognatiōis ius etiā post capitis diminutionē hoc ita ē si minima capitis diminutio iteruēiat mā et ei cognatio[c]. Nā si maxima capitis diminutio intercurrat: ius q̄q cognationis[f] perit: vtputa seruitute alicui⁹ cognati: t nec quidē

b ¶ Quibus autē. Dixi aliquem aliquo d tribus modis capite minui. vt.s.eod. in principio.

¶ Autē pro sed.

c ¶ Cōstat. vt.ff. de sena. leg.iij. et hic si fuerit remotus propter turpitudinē non potest iudicare vel testimonium dicere. vt.ff. ad.l.iuliam re.l.eadem.§.primo.et ff.de sena.l.secunda.

d ¶ Quod autem dictum est.s.titu.proxi.§.fina.

e ¶ Cognatio. Nam si maxima capitis. i. ius cognationis a pretore inductum ex quo ad bonorum possessionem vocantur per vnde cognati.infra de here.que ab intest.§.Admonendi.

f ¶ Cognationis. id est ius succedendi: et ad tutelam vocandi perit sed ipsa consanguinitas non perit. vt.ff. de regu. iur.l.iura. sanguinis cum sit de iure naturali.

vt supra de iure natu. §. penul. contra. et supra de nup. §. illud contra. Sed qualiter cognat. defertur. immo agnatis. vt supra titu. j. in princi. Respon. post agnatos. vt infra de here. que ab intest. §. admonendi.

a ¶ Si manumissus. aliud si restitutus secundum Joan. vt ff. ad tertu. l. j. §. qui mortis causa et. C. de sen. pas. l. si contra. et. ff. de contra tabu. l. j. §. fi. et. l. ij. contra. ✠ Item contra est in eo quod hic dicit tolli ius cognationis per maximam et mediam capitis diminutionem. ff. de rebus du. si cognati. Sed aliud in legato in quo vertitur ius naturale. vt. ff. eo. l. legatum. Vel ibi loquitur de cognatione iuris ciuilis que per adoptionem constituitur. vt. j. de leg. agna. suc. §. per adoptionem. vt. ff. de ado. l. qui in adoptionem. hic vero de naturali cognatione. vt. ff. de gra. cogna. non facile. §. j. et sic ibi de minima capitis diminutione loquitur. Item contra infra de seruil. cogna. in fine. j. respon. Sol. hic loquitur in his qui primo fuerunt liberi et postea serui. quod eorum delicto contingit. Unde non debent habere comodum. vt ff. solu. ma. si ab hostibus. §. i. et. ff. de mino. l. papinianus ibi: indignum. et licet ibidem illa ratio corrigatur. ibi vero semper fuerunt serui. Vel illa noua corrigit istam: nam ex greca constitutione illa est extracta. vt ibi dicitur.

✠ Et est ratio differentie secundum Christo. quia restitutio intelligitur vt fiat pleno iure. vt d. l. fi. Sed manumissio delet tantum nubiculum seruitutis. l. manumissiones. ff. de iust. et iur.

si manumissus[a] fuerit recipit cognationem. Sed et si in insulam[b] quis deportatus sit: cognatio[c] soluitur.

¶ Tutela defertur: proximiori in gradu. Et si plures sunt de eodem gradu defertur ad omnes. hoc dicit Aretinus.

¶ Cum autem ad agnatos tutela pertineat[d]: non simul ad omnes pertinet sed ad eos tantum: qui proximiores gradu[e] sunt vel si plures eiusdem gradus sunt: ad om

b ¶ Sed et si in insulam. hic ponit exemplum de media: sed supra modo posuit exemplum de maxima.

c ¶ Cognatio. id est ius cognationis. vt supra proximo. §. diximus.

¶ Cum autem. Casus. ¶ Hic incipit quinta et vltima pars: in qua sic pono casum. Vos dixistis mihi supra titulo precedenti: in principio quod tutela impuberum agnatorum ad agnatos ex. l. xij. tabularum pertinet. Pone ergo quod plures sint agnati ex diuersis gradibus constituti: nunquid. scilicet ad omnes pertinebit? Respon. quod non. Nam quod dictum est tutelam ad agnatos pertinere non intelligendum est quod ad omnes pertineat: sed ad eos tantum qui sunt in proximiori gradu constituti. Unde si plures sunt qui eundem gradum cognationis obtineant: veluti plures sorores: omnes ex. l. xij. tabularum ad tutelam vocantur.

d ¶ Cum autem. Pertineat. vt supra titulo primo: primo respon.

e ¶ Gradu. facit ad hunc. §. ff. de legat. iij. si plures. et infra de legi. agna. suc. §. si plures. et. ff. de sepulc. viol. l. iij. §. si ad plures. hodie vero hic. §. corrigitur: quia equaliter tam ad agnatos quam ad cognatos defertur tutela sicut hereditas. vt in auten. de here. ab intesta. §. ex his. col. ix.

¶ Additio. Et sic lex noua corrigens vnum ex parificatis a lege veteri censetur etiam corrigere aliud

vt hic. et l. si quis seruo. C. de fur. et per. Ange. in. §. j. ff. de iure natu.
a ¶ Si plures. alias isti duo versiculi desunt. Si plures sunt qui vnum gradum obtinent: ideoque pariter ad tutelam vocantur sed ego habeo. Accursius.
¶ De legitima patronorum tutela.
Continuatio ¶ Supra visum est de legitima agnatorum tutela. verum quia est et alia que appellatur legitima. s. tutela patronorum. ideo de ea tractaturus subdit de legitima patronorum tutela. Porcus.

nes ptinet: veluti si plures [a] fres sunt qui vnum graduz obtinent: ideoque pariter ad tutelaz vocantur.

¶ De legitima patronorum tutela.

¶ Ex mente legis xij. tabularum conferi psonis tutela liberorum: et regulariter vbi est comodum hereditatis ad illum vadit onus tutele. h. d. Aretinus.

Diuisio. Ex eadem. ¶ Diuiditur in sex partes. Primo qualiter tutela libertorum patronis deferatur. Secundo quomodo vocatur: et est legitima a lege. xij. tabularum proueniens. Tertio illud per rationez probat. Quarto confirmat per exemplum. Quinto exemplum probat per rationez. Sexto rationem declarat. Secunda ibi. que et ipsa. Tertia ibi. eo enim. Quarta ibi. cum et agnatos. Quinta ibi. quia plerunque. Sexta ibi. ideo autem. Are. ¶ Ex eadem lege. Casus. ¶ Po. ergo sic ca. Domine quare intenditis hic tractare de legitima pa. tu. Ad hoc respon. impe. Amice tractauimus de legi. agna. tu. que ex verbis et sententia. l. xij. tabu. descendit: sed quia leg. patro. tut. ex mente eiusdez leg. ad pa. et liberos eorum pertinet. idcirco de ea hic tractare intendimus. et hec eadem tutela legitima: sicuti superior appellatur. Non tamen ideo legitima dicitur: quia aliquid de ea nominatim in verbis. l. xij. tab. expresse fuisset introductum: sed domine pro deo que ratio mouit iurisconsultos ad talem interpretationem faciendaz? Ad hoc respo. impe. Amice hec fuit ratio que mouit iurisconsultos. Lex enim. xij. tabularum iussit hereditates libertorum et libertarum ad patronos et liberos eorum pertinere si intestati decessissent. Unde eo ipso crediderunt iurisconsulti veteres: quod l. xij. tabu. vellet quod etiam eorum tutela ad patronos et liberos similiter deberet pertinere. et ad istam tacitam voluntatem presumendam tali ratione mouebantur: quia. l. xij. tabularum proximos agnatos ad hereditates agnatorum ab intestato mortuorum vocat: et eosdez agnatos ad impuberum agnatorum tutelaz vocat. consimile ergo et in casu proposito dicebant: quod sicuti patroni et liberi eorum ad successiones libertorum ab intestato ex. l. xij. tabularuz vocantur ita debere eos ex mente eiusdez legis ad onus administrationis tutele vocari: quia plerunque vbi est successionis emolumentum ibi et onus tutele esse debet. Sed domine pro deo quare dixistis plerunque? Ad hoc respon. impera. Ideo autem plerunque diximus: quia si aliqua femina filium suum impuberem manumiserit. vel etiaz ipsa ad successionem eius ab intestato vocetur. alius tamen quam ipsa eiusdem tutor erit.

a ¶ Ex eadem, scilicet per interpretationē nō ex verbis eius: vt subijcit. ꝛ. ff. de legi. tute. l. tutela. j. rñ.
b ¶ Libertorū. scilicet impuberū.
c ¶ Ad patronos. quocunqꝫ modo māumittentes nisi libertas detur a lege. vt ff. de leg. tutori. vl' qꝫ ad. §. finali.
d ¶ Que ꝛ ipsa. q. d. nō solū alie quedam legitime sunt sꝫ ꝛ ista.
e ¶ Legitima scilicet ex mēte legis: nō ex verbis: nō tamen sa tisdāt nisi eorum persone sint vulgares ꝛ minus honeste. aut modus tutele, q2 magnum patrimoniū vel magna tutela nimis aut q2 persona suspecta: vel non diligēs pupillū. vel nō honesta: aut cā admittat. i. recipiat satis. vt. ff. eo. l. legitimos §. i. ꝛ. ij. lꝫ alij legitimi indistincte satisdent. vt. j. de satisda. tut. §. i.
f ¶ Per interpretationem. scilicet iurisconsultorum.

✠ Atqꝫ nō ex verbis: ✠ Aqbus licituꝫ ē recedere: sm angel. propter tria. Prio propter iniqtatē iuris agentē: Scdo propter legis rōneꝫ repugnātē. Tertio propter eoruꝫ

g ¶ Lex. scilicet duodecim tabularum. vt infra de suc. li. j. respon.
h ¶ Veteres. scilicet sapientes.
i ¶ Legem. scilicet eandem duodecim tabularum.
k ¶ Vocat. l. lex duodeciꝫ tabularuꝫ. vt infra de leg. agn. suc. §. prio.
l ¶ Iussit vt supra de leg. agna. tutel. j. respō. ꝛ sic notabis hic q2 vbi est eadeꝫ equitas: idem ius debet statui. sic. ff. ad legem aquil. l. illud. et. ff. de furt. l. prima. § primo.
m ¶ Plerūqꝫ. quare hoc dicit statim subijcit: ꝛ facit ad hāc regulam. ff. de regu. iuris. l. secundū naturam. ꝛ infra de contrahē. emp. §. cum autē. ꝛ. C. de fur. l. finali. §. sed cum in secūda. et. C. de caducis tollen. l. prima. §. pro secundo. als est §. pro non scripto. ꝛ. ff. de pericu. ꝛ commod. rei vendite. l. id quod.
n ¶ Tutor. Et ita apud alium est.

Ex [a] eadē lege. xij. tabularū libertorum [b] et libertarum tutela ad [c] patronos: liberosqꝫ eorum pertinet. ¶ Que et [d] ipsa legitima [e] tutela vocatur: non quia nominatiꝫ in ea lege de hac tutela cauetur: sed quia perinde accepta ē per interpretationem [f]: ac si verbis legis introducta esset. ¶ Eo enim ipso quo hereditates libertorum libertarumqꝫ si intestati decessissent: iusserat lex [g] ad patronos liberosve eorum pertinere: crediderunt veteres [h] voluisse legē [i] etiam tutelas ad eos pertinere. ¶ Cum et agnatos quos ad hereditateꝫ lex vocat [k] eosdem ꝛ tutores esse iussit [l]. ¶ Quia plerūqꝫ vbi successiōis est emolumētū: ibi et tutele onus eē dꝫ. ¶ Ideo auteꝫ diximus plerunqꝫ [m] quia si a femia impubes māumittatur: ipsa ad hereditatem vocatur: cū alius est tutor [n].

hereditas: ⁊ apud alium tutela. scilicet agnatum: vel cognatum: vt hic. ⁊ ff. de le. tu. l. j. §. j. Itē minor viginti quinq; annis manumittens succedet in hereditate: vt patronus: nō tamē erit tutor vt. j. de fidu. tut. i fi. ⁊. C. de le. tu. l. vlti. §. fina.

Additio. Et q̄liter mater: auia vel proauia possit esse tutrices vel curatrices. Et an aliis p̄ferantur legitimis. ⁊ trāseūdo ad secūda vota: vel in hōeste viuēdo quō tutrices esse desinant. vide Angelum hic.

parentū p interpretationē iurisconsultor. ex mente. l. xij. ta. recepta. ⁊ sicut superior legitima appellatur ita ⁊ ista. Nam ⁊ si parens filiū vel filiā vel nepotem vel neptē: ex filio vel deinceps impuberes: emācipauerit: ipse legitim⁹: tutor eor̄ erit. Et hō dicitur per totum titulum.

a Recepta. s. per interpretationē iuriscōsultor: vt superior cum definebat esse agnatus: nisi cōtracta fiducia emācipa ret: quod hodie semper presumitur. vt infra de legi. agno. succes. §. fina. vnde hodie est semper legitimus.

b Tutor erit. Scilicet qui emancipauit si ipse est maior. xxv. annis vt infra titu. j. in fin. et facit ad hoc supra quibus modis ius patrie potestatis soluitur. §. ⁊ preterea si impubes. ⁊ infra titu. j. primo respon.

De legitima parentum tutela.

Ex extēsiōe iuriscōsultorum pater emācipans est legitim⁹ tutor filio emācipato. Areti.

Exēplo patronor̄ recepta [a] est et alia tutela. Que et ipa legitima vocatur. Nam si quis filium aut filiam nepotem aut neptem ex filio: et deinceps impuberes emācipauerit: legitimus eorum tutor [b] erit.

De fiduciaria tutela.

Defuncto patre vel auo legitimo tutore impuberis emācipati alius liber virilis sexus: et maior. xxv. annis erit fiduciari⁹ tutor nō legitim⁹: secus in filio patroni: qui erit legitimus tutor liberi vt patronus. hoc dicit Aretinus.

Continuató De legitima parentum tutela. Supra visum est de legitima patronor̄ tutela. Uerum q2 est ⁊ alia: que legitima appellatur: vt parentum: ideo de ea subdit. Porcus.

Diuisio. Exemplo. Diuiditur in tres partes. Primo q̄ tutela que defertur emancipatori est similis illi que defertur patrono. Secundo q̄ etiā est legitima. Tertio exemplificat. Secunda ibi: que ⁊ ipsa. Tertia ibi. nā si qs. Exēplo patronor̄. Casus.

☞ Pone igitur sic ca. Dicit iusti. q̄ exemplo patronorum est alia tutela

Continuató De fiduciaria tutela. Continuatur ad precedentes hoc ordine. Supra visum est de legitima parentum tutela. Uerum quia alia est que fiduciaria appellatur: ideo de ea tractaturus intitulauit de fiduciaria tutela. Christoforus porcus.

Diuisio.

Est et alia. ¶ Diuiditur in quinq3 partes. Primo ponit dictu3. Secundo illud exemplificat. Tertio ponit diuersum in filio patroni. Quarto diuersitatis rōne3 assignat. Quinto ponit aliud dictu3. Secūda ibi. Nam si. Tertia ibi. Atq. Quarta: ibi. Qm. Quinta ibi. Ita tamen. ¶ Est et alia. Casus. ¶ Po. igitur sic ca. In prima parte dicit iusti. ꝙ est quedam alia tutela que appellatur fiduciaria que habet locū in tali casu. Si parens filium vel filiam vel nepotes vel neptes: ex filio deinceps impuberes emancipauerit: ipse le. tu. eorū nascitur: s3 mortuo ipso parente eorum deniq3 legitimo tutore si liberi eius virilis sexus perfecte etatis extiterit: ipsi eorūdem impuberū emancipatorū post obitū parentis fiduciarij tutores efficiūtur. Extra ca. no. de fidu. tut. Itē no. ꝙ tutor et curator debet esse maior. xxv. ānis'. et hec dicūtur in prima parte vsq3 ad. §. Atqui. Ibi incipit secunda pars: in qua sic po. ca. Dicit iusti. in secunda parte ꝙ hoc videt̄ stare nō posse: et hoc tali ratiōe: q2 si patronus legitim9 tutor libertorū impuberū decesserit liberi ei9 in eadē tutela ipsi parenti succedūt: et silr legitimi tutores efficiūtur: a sīli videtur in casu proposito ꝙ sicuti pater legitimus tutor erat et ita filij sui in eadem tutela ei debeant succedere: et similiter legitimi tutores existere.

a ¶ Est et alia tutela, id est alio nomine vocata.

b ¶ Fiduciaria appellatur. de qua dicet. j. §. quo de functo.

Est et alia[a] tutela que fiduciaria appellatur[b]. ¶ Nam si pater filium vel filiā: nepotem: vel neptē: vel deinceps impuberes[c] manumiserit[d] legitimam nāciscitur eorum tutelam. Quo[e] defūcto[f] si liberi virilis sexus eius existant: fiduciarij tutores filiorū[g] suorū: vel fratris vel sororis[h] vel ceterorū efficiuntur.

c ¶ Impuberes. Nā si puberes: nō erit eorū curator legitim9. vt. ff. de excu. tute. l. amicissimos. §. luci9. ✠ Argu. contra in auten. vt hi qui ob. per. §. primum. colla. vj. Joan.

✠ Et hanc cōiter approbāt docto. et ad cōtrariū rñdēt: q2 loq9tur in certis casib9 ibi expssis: q2 nō est darē curā legitimā nisi furioso pdigo vl' mēteca. pto. §. furiosi ifra de cu. et l. de creationibus. C

d ¶ Manumiserit. Id est emancipauerit. vt. ff. quādo acti. de pecu. est an. l. j. §. j. et facit supra titu. j. et. ff. e. tutela. §. finali. et l. sequen.

e ¶ Quo'. Scilicet patrefamilias qui erat tutor filiorum et nepotum.

f ¶ Si liberi. Qui remāserūt in potestate pris. Idē puto et si filij fuerunt emancipati: si autem tam impuberes ꝙ̄ puberes remāserunt in potestate: ipso iure recidūt in potestatē sui patris illi qui filij sunt: sed fratres recidūt in tutelam fiduciariā semper. vt supra. q. mo. ius pa. po. sol. §. j. et. de tutel. §. pmissū. ¶ Additio. Istam glo. reprehendit Ja. quia tunc erit legitima ex mēte et verbis. l. xij. tabu. per text. in terminis. in. l. tutor. in princ. ff. ad vel.

g ¶ Filiorum suorum. s. nepotum defuncti.

h ¶ Sororis. Sed certe frater videtur esse legitimus. vt. C. de excep. l. aduersus. que est contra. sed certe qui fiduciarius est legitim9 est per

interpretationem. licet aliud nomē habeat. scilicet fiduciarius: ꝛ illum respectum habuit ibi. vt legitimuȝ fiduciarium appellaret.

a ¶ At qui. pro certe: al's at quin: ꝛ tūc dic. at pro sȝ ꝛ quin ꝓ certe. et est oppositio quare filij patronoruȝ sunt legitimi. vt supra de legitima patronorum tute. primo respon. et isti filij non sic. ad quod respondet. Quoniā filius quidem ꝛc. Sed hec ratio nō tenet: nisi inter fratres: qui non dicuntur recidere in potestatem fratrum suorum: sed filij. id est nepotes erāt recasuri in potestatem: ergo in tutelam legitimam. ✠ Sed respondeo non recidūt filij iure hereditario in potestatem: sed iure paternitatis ꝛ filiationis. At seruus si nō esset manumissus iure hereditario erat futurus seruus apud filios domini: ꝛ nisi essent heredes non essent domini. sed filius ꝛ si nō sit heres patris: tamen filium suum in potestate habȝ. vt supra qui. mo. ius pat. potesta. fol. §. j. Erat et alia ratio iure veteri: quia emancipatio ne tollebatur ius agnationis minima cap. dimi. etiam inter patreȝ ꝛ filium: nisi esset emancipatus cōtra cta fiducia: etiam nedum inter fratres. vt. C. de legiti. tu. l. iiij. ꝛ supra de leg. agna. tut. §. finali. sed hodie corrigitur. d. l. C. ꝛ. j. ō le. ag. suc. §. fina. Unde dicunt quidaȝ. vt Azo. hodie fiduciariam esse legitimaȝ ex verbis ꝛ sententia. l. duodecim tabularum. ex quo hec secunda ratio cessat. sed pōt dici contrariuȝ: quia remanet pria. Forsan facilius ꝛ melius habebitur intellectus totius tituli: si dixerimus solos fratres tutores fiduciarios suorum fratrum: et nunq̄ȝ filiorū suorum: ꝛ exponam⁹ textuȝ in pricipio filiorum suorum. scilicet ō functi vel fratr[is] ꝛc. exponat[ur] vel pro id est vt sit sensus ꝙ liberi: virilis sexus: perfecte etatis sint tutores fiduciarij fratrum suoruȝ: qui sunt filij patris defuncti: vt notum est. ꝛ hoc euidenter apparet per rationem quam subiungit textus vbi sola de fratribus mentio fit.

✠ istā ptē di cit Ja. esse tutio . . rē nec ob. iste textus ibi filioruȝ suoruȝ qꝛ ōbȝ intelligi. scȝ qui de fūcti ꝛ alīna tiua: vł pōi tur ꝓ id ē cū cadat inter

duo idē importātia iuxta gl. in ru. ff. si ager. ve. vel ēphi. nec sequens solutō glo. est bona. qꝛ ꝫm eā idē eēt dicēduȝ in suo emāci pati.

¶ At qui a patrono legitimo tutore mortuo: liberi quoq; eius legitimi sunt tutores. ¶ Quoniaȝ filius quidem defuncti: si non esset a viuo patre emācipatus: post obitum eius sui iuris efficeretur: nec in fratrum potestatem recide-

¶ Quoniam filius. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua respō. Justinia. ad opinioneȝ predictā: in hūc modū: nō est emmirū si secus sit i casu ꝓposito in filio patroni. Nā in casu ꝓposito si in filius ōfuncti: qui in fiduciariam tutelaȝ fratris recidit in potestate patris sui semper fuissȝ post mortē patris sui iuris effectus fuisset. nec in potestatem fratrū suorum aliquatenus recidisset: ꝛ sic nō eodem iure fuisset apud fratrē: quo extiterat apud patrem. vnde nec in eadem tutela erit apud fratrem: in qua erat apud patrem. sed secus est in liberto. Naȝ si seruus in potestate domini tempore mort[is] fuisset: eodem iure post mortem domini futurus esset apud liberos ipsius domini in quo extiterat apud ipsum dominum viuentem. nec igitur miruȝ si idem manumissus incipit in eandē tutelā apud liberos patrōi: in q̄

retᵃ: ideoq; nec ᵇ in tutelam.

¶ Libertus autem si seruus mansisset: vtiq; eodem iure ᶜ apud liberos domini post mortem eius futurus esset.

¶ Ita tamen hi ad tutelā vocantur: si pfecte ᵈ sint etatis: quod nostra constitutio ᵉ in omnibus tutelis & curationibus obseruari generalr precepit. ᶠ

¶ De attiliano tutore: & eo qui ex lege iulia et titia dabatur.

¶ Deficiente testamentario et legitimo tutore: olim datiuus dabatur ex lege attilia per pretorem cum tribunis in ciuitate: in prouincijs per presides ex lege iulia et titia: hoc dicit secundum Angelum aretinum.

fuerat apud ipsum patronum.

a ¶ Recideret. dicunt quidam q̄ si non esset emancipatus non erat futurus in potestatem fratris: sicut erat patris: et ideo emancipatus non ita erit apud fratrem sicut erat apud patrem. id est i simili tutela. Joan.

b ¶ Nec in tutelā. scilicet legitimā. sed fiduciariam. Accursius.

c ¶ Eodem iure. Seruus enim si non mãumittatur erit in potestate filij patroni iure hereditario: sed filius in potestate patris: iure patrie potestatis. Accursius.

¶ Ita tamen. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars in qua sic pono casum. Domine vos dixistis mihi q̄ mortuo patre legitimo tutore impuberum liberorum emancipatorum: ceteri liberi eorūdem fiduciarij tutores erunt. Est ne hoc generaliter verum sine distinctione etatis? Respondit q̄ non. Nam impuberum emancipatorum liberi virilis sexus: nanciscuntur tutelam si legitimā etatem. id est viginti qnq; annos compleuerint: quod nostra constitutio non solum in fiduciarijs tutelis sed generaliter in omnibus tutelis: & curationibus obseruari precepit. Et hec in quarta parte.

d ¶ Perfecte. Id est vigiti quinq; annorum. Nam quotiens fit mentio de etate perfecta vel de maior annis. de viginti quinq; annis intelligitur. vt. C. de his q veniā etatis impetrauerūt. lege prima. & .ff. de lega. iij. cum filio. §. finali. *Etas pfecta q̄ est.*

¶ Additio. ¶ Et per que lia verba intelligatur hec etas: & an iste minor possit esse executor vltime voluntatis: procurator: iudex: arbiter: aduocatus: de antianis. vel de alio regimine ciuitatis. vide Angelum aretinū hic.

e ¶ Constitutio. vt. C. de legitima tutela. l. finali.

f ¶ Precepit. Scilicet: vt sit perfecte etatis. & est ratio. vt infra d excusatione tutorum. §. minores viginti quinq; annis. Accursius floren.

¶ De attiliano tutore. ¶ Supra visum est de testamētaris tutela: & subsequēter de legitima. Uerum q2 cessante testamentaria & legitima: opus est puidere de datiua: ideo subdit de attiliano tutore. Christo. porc⁹. *Continuatõ*

Diuisio. Si cui null⁹. ¶ Tot⁹ iste titulus diuiditur in quatuor partes. Prio ponit ius antiquũ circa datione tutoris. Scdo ponit ius nouũ Tertio ius nouissimum. Quarto põit nouũ casuz: videlz q naturali eqtate cõuenit ipuberes eẽ sub tutoribus: ꝛ q finita tutela tenentur ad rationem reddẽdam. Secunda ibi. Sed hoc iure. Tertia ibi. Nos autẽ. Quarta ibi. Impuberes. Itẽ prima subdiuidit in alias quatuor partes. Primo ex quibus legibus tutor dabat deficiẽte omni tutore testamẽtario ꝛ legitimo: ꝛ a quib⁹ dabatur. Scdo qñ testamentario dato sub conditione vel in diem puero tutor def. Tertio quid si testamentarius tutor sit captus ab hostibus. Quarto quõ iste leges ab vsu recesserunt: ꝛ causam propter quam. Secunda ibi. Sed ꝛ si. Tertia ibi. Ab hostibus. Quarta ibi. Sed ex his. Ange. ¶ Si cui nullus. Casus. ¶ Po. igitur sic ca. in prima parte. Dñe iam video q vult; tractare de datiua tutela dicatis igitur mihi qñ locum habet datiua tutela ꝛ a quibus dantur tutores datiui? Ad hoc rñ. imp. Amice. Si cui nullus omnino tutor neqz testamẽtarius neqz legitimus sit tũc demũ habet locum datiua tutela: ꝛ illis qui neqz testamentarium neqz datiuũ habẽt tutorẽ. olim quidem scõm iura antiqssima: dabaт tutor auctoritate legis atil. in vr. ro. a pretore vrbis: et a maiore parte tribunoꝝ plebis. sed in prouĩciis dabaт tutor eisdẽ a presidibus prouĩciaꝝ auctoritate. l. iul. ꝛ ti. ꝛ nõ solũ modo si nullus tutor. sꝫ etiã licet in testamento tutor datus fuerat. tñ sub conditiõe aut ĩ diẽ certũ dabaт. nã si ĩ testõ tutor sub cõditõe aut in diẽ dabatur auctoritate legũ pdictarũ interim qs tutor dari poterat in defectũ tutoris sub cõditione vel in diem dati qui pendẽte cõditione vel die poterat administrare. Qñqz etiã si pure datus fuerit tutor testõ. tñ nihilomin⁹ dati. tu. locum habet q̃diu hẽs ex testõ nõ adiit Tãdiu enim ex eisdẽ legibus tutor dabaт: ꝛ in oĩb⁹ his casibus tu. ille datiu⁹ in defectũ testamẽtarij datus dñinebat tutor esse cõditiõe vel die adueniẽte vel herede ex testõ hereditatẽ adeũte. Itẽ ĩ alio casu ex predi. tu. dari solebat. Nã si testamẽtari⁹ tutor vel ẽt legitim⁹ ab hostib⁹ capt⁹ fuerit ĩ defectũ tu. capti. ali⁹ tu. eisdẽ legib⁹ dabaт. ꝛ iste loco cap. surrogatus dñinebat eẽ tu. captiuo. in ciui. reuerso. Nã reuer. in ciuitatez admĩstra. tu. iur. postli. recipiebat. ¶ De attiliano tutore. i. dẽ eo. tu. q dabatur per. l. factam ab atti. vt in tex. exponitur.

Si cui nullus omnino tutor [a] fuerat ei dabaт quidem in vrbe romana a pretore vrbano ꝛ maiore [b] parte tribunoꝛuꝫ plebis tutor ex lege attilia. In prouinciis vero a presidibus prouinciaꝝ ex lege iulia et titia.

a ¶ Tutor fuerat. s. ex testõ. nã q̃ꝫ diu testamentaria tu. supest nõ ẽ locus alij. Itez nec legitima. nam nec datiua tunc locum habet. vt. C. qui dari tuto. poterat. l. si sororis.

b ¶ Et maiore. id est duobus. Erãt enim tres. vt arg. C. de offi. preto. l. ij. ꝛ. ff. de orig. iu. l. ij. §. ijsdem.

a ¶ Sed et si. ¶ Ex die certo vt a pascate in antea sis tutor.
b ¶ Dari pote. Et hodie datur. vt.ff.de test.tu.l.si qs sub conditione
c ¶ Nemo. Nam si vnus de pluribus heredibus adierit: valet tutela. vt ff. de tes. tut.l.si nemo (p)idem in libertate testamento relicta vt. ff. de testa. manu.le. testamento. §. testamento.

Scz in his tribus tm sed non p l. attilianaz vel titiã q2 ille sut sublate. vt j.e.§. sed ex his.

¶ Addi. ¶ Etiaz si fuerit instituttus in re certa: aliis vniuersaliter institutis non adeũtibus. vt ibi nota. bart.p.l. j.§.si ex fundo.ff. de heredibus instituendis. Angel. aretinus

d ¶ Existebat. Sed quid si nullus fuit institutus cũ pupillo sed tm pupillus est heres? Põt dici q auctoritate iudicis adeat.vt.C.de.iu.de lib.l.si infanti: et ex tunc valebit tutela: et incipit tutor administrare. Uide plenius hanc questionem per glos.in.leg.si nemo infra.ff.de testamen. tute.

e ¶ Desinebat. id est ille qui sic erat datus in subsidium desinebat cum testamentarius venit vt subiicit.

f ¶ Conditio. Hic tutor tacite vsq3 ad diem vel conditionem existentem dari expresse non potest.vt.ff.de regu.iur. l.actus.

¶ Additio. Que procedit in conditione intrinseca: si expri-meretur extrinseca. scdm Christoforum.vt hic. et l. multo.§. si sub conditiõe.ff. de tutelis.

g ¶ Ab hostibus ¶ Petebatur. nec erat locus legitimo.vt.ff. de legitimis tutelis.l.prima.§. si apud.

h ¶ Qui desinebat. scilicet iste talis qui erat datus in subsidium.

i ¶ Jure postliminij. quo iure etiam omnia alia recuperat. vt s. quibus modis ius patrie potestatis soluitur.§.si ab hostibus. nec de administratis interim tenetur hic reuersus. vt argumentum. ff. si quis cau.l.quarta. §. illud sciendum.

¶ Quotiens spes e testamentarij tutoris et pendet datiuus habet locum qui tutor est quousq3 testamentarij impedimentum cesset. Areti.

¶ Sz et si in testamento tutor sub conditione aut ex die[d] certo datus fuerat: quamdiu conditio aut dies pendebat: ex eisdem legibus tutor dari poterat[b] Item si pure datus fuerat. quamdiu ex testo nemo[c] heres existebat[d] tamdiu ex eisdem legibus tutor petendus erat qui desinebat[e] esse tutor: si conditio[f] existeret: aut si dies veniret: aut heres existeret.

¶ Impedimento superueniente tutori testamentario: quod tamen speratur tolli de iure comuni dari debet tutor a iudice qui desinit esse tutor impedimento testamentarij cessante.h.d. Areti.

¶ Ab hostibus quoq3 tutore capto: ex his legibus tutor petebatur[g] qui[h] desinebat esse tutor si is qui captus erat in ciuitatem reuersus fuerat. nam reuersus recipiebat tutelam iure postliminij[i].

a ¶ Sed ex his. Nunc recitat secundum ius: nam quatuor sunt iura que hoc ti. notari possunt. ter q̄ tutor datus ex inq̄sitione ante q̄ sibi decernat tutela: debet pnunciari esse idoneus. Ange.

¶ Sed ex his legib⁹. Cas⁹. ¶ Hic incipit scda pars in qua sic po. ca. Dñe iam vidi a q̄bus ẜm iura antiq̄ dabantur tutores dicatis mihi si plz q̄liter illa iura ātiq̄ correctionez receperūt ⁊ certe dicit ipse. Frat post q̄ consules ceperūt dare p inq̄sitionez tutores pupillis vtriusq̄ sex⁹ ⁊ p̄tores pcō stōnes nr̄as: tūc ex supradictis legibus desierūt tutores dari. Nā in illis legib⁹ ātiq̄s neq̄ de cautiōe a tutorib⁹ dāda rē pupilli saluā fore nec de ꝯpellēdis tutorib⁹ ad admistrationē tutele quicq̄ cauebatur.

e ¶ Nam supradictis. B n̄ dico q̄ desierūt per has leges tutores dari postea q̄ cōsules d derūt ex inq̄sitiōe ⁊ bonum fuit ppt duas rōnes quas pōit. Nā p q̄ ⁊c.

f ¶ Fore hanc cautionē prestant tutores ⁊ curatores. vt. ff. rem pub. sal. fo. l. non q̄ si. §. j. ⁊. l. ⁊ si ad species.

g ¶ De ꝯpellēdi s. capitis pignorib⁹. vt. j. d satis. tu. §. pēultio

¶ In lege attilia ⁊ i lege titia nō cauebat de satisdatiōe tutoris. iō ex his dsiest tutores dari. h. d. Aretin⁹.

¶ Sz ex[a] his legibus[b] tutores pupillis dsierūt dari postea q̄ prio[c] consules pupillis vtriusq̄ sex⁹ tutores ex inq̄sitiōe[d] dare ceperūt deinde p̄tores ex constitutionibus. Nam supradictis[e] legibus neq̄ de cautione a tutoribus exigēda rem saluam pupillis fore[f] neq̄ d compellendis[g] tutoribus ad tutele administrationez quicq̄ cauebatur.

¶ De iure nouo rome prefectus et pretor: in prouincijs p̄ses vel mgr̄atus eius iussu si facultates pupilli n̄ sunt magne dant tutores. Aretin⁹.

¶ Sz hoc[h] iure vti

b ¶ Legibus. s. attilia: ⁊ iulia: ⁊ titia vt. s. eo. ti. in prin.

c ¶ Postea q̄ primo: al's q̄ primū

d ¶ Ex inq̄sitione. s. inq̄rendo facultates eorum an sint pares oneri iniuncto. vt. j. d excu. tu. §. sz ⁊ ppter. Item bona cōuersatio reqrit: vt et alias in p̄re arrogatore. vt. ff. de adop. l. nec ei. §. eorū et. s. de adop. §. cum autem.

Tutores dans qd inq̄rere debz.

¶ Additio. Aduertas tn̄ diligen-

h ¶ Sz hoc iure vtimur. ¶ Hoc ē tertiū ius qd erat tpe iusti. ⁊ hodie est q̄rtum additū qd est. j. proxi. §.

¶ Sz h̄ iure vtimur. Casus. ¶ Ibi incipit tertia pars in qua sic po. ca. Domine iā vidi q̄liter iura antiqua correcta fuerūt ⁊ qualr ẜm mediam iuris prudētiā tutores dabant. Jō dicatis mihi si plz a qb⁹ dant hodie tu. ẜm iura moderna. Ad hoc rn̄. impe. Amice hoc iure hodie vtimur vt p̄fectus vrbis vel p̄tor ẜm suam iurisdictionez: ⁊ in puincijs presides tutores pupillis possunt dare ⁊ non solum p̄sides in puincijs facere p̄nt sed etiā mgr̄at⁹ de legatiōe eis fctā

a preside: vz si non sint magne facul tates ipsius pupilli z hec ita obtine bāt primo tpe nostri imperij. Nos tamen postea: qr difficultatē esse in expectāda iussione p̄sidis ppēdim9 hmōi difficultates hominuz p cōstōnē nr̄az resecare curauim9 vn̄ i constōne nr̄a statuim9 vt si facultates pupilli vsqz ad quigētos solidos valeāt defensores ciuitatis vna cum eiusdez ciuitatis religiosissimo epō vel alie publice psone. i. mgrat9 vel iudices alexandrie non expectata iussione presidis tu. vel cu. dare possunt legitima cautiōe rez pupilli saluam fore: data sm eiusdem cōstōnis normam a tu. interponenda eorum vz periculo qui huiusmodi satisdationem accipiunt.

mur. vt rome q̄dē p̄fect9 [a] vrbis: vl p̄torē sm suā iurisdictōez [b]: i. puīcijs autē presides ex inq̄sitiōe tutores crearent [c] vel mgr̄atus iussu [d] p̄sidū: si nō sint magne pupilli facultates.

¶ Hodie si pupilli facl'tates sint vsqz ad q̄ngētos solidos: possunt dari tutores a quocūqz magistratu ēt sine iussu p̄sidū aliq̄n assistēte episcopo. p̄stita tamē cautione rem pupilli saluā foreque periculo recipiētiū z non iudicu zest. hoc dicit. Aretinus.

a ¶ Prefect9. Ad p̄fectū cognitiones criminales ✠ ad p̄torez ciuilia negocia veniebant vt pz. ff. de of. p̄. vrb. per totū ti z. ff. de of. p̄to. p totū ti, Sz tutelā dabat vterqz vt hic.

b ¶ Jurisdictionez. Prefecti vrbis est iurisdictio vsqz ad. c. miliaria: sz p̄toris rome tm̄: vt. ff. de of. pre vrb. l. i. §. cum vrbem. z in summa, Azo. de offi. preto. Habunt ergo eum z ei qui est de sua iurisdictione: vt statim in preside notabis.

c ¶ Crearent. s. eum qui est de sua iurisdictione dabit. vt. ff. de tu. da. ab his. l. ius dandi. Si vero ibi non inueniantur idonei: ēt in alio loco queret: z presidi nunciabit. vt. s. eo. l. diuus. Item ei qui sit de sua iurisdictione vel ratione originis: vel ratione possessionis: vel ratione domicilij. vt. ff. eo. l. j. §. vl. z. l. diu9. Si autem in altero horum triū locorū nō iuenitur sed i quarto loco reducēdus est ad alterum locū de his tribus: vt ibi tutelam accipiat. vt. C. qui petunt tutores vel curatores. l. prima.

d ¶ Jussu presidum. ergo delegatur. Sed contra. ff. de tuto. et cura. da. l. nec mandante. Sed ibi mandatum est: quod non importat necessitatem: hic iussus qui importat. vt. ff. quod iussu. l. j. §. j. et. ff. man. l. j. Vel ibi erāt magne facultates pupilli hic parue. Sed certe z si sint parue: adhuc videtur idem: nam datio tutele est mixti imperij. vt. ff. de tutelis. l. muto. §. tutoris datio. vbi dicitur qp tutoris datio illi soli competit cui nominatim hoc dedit vel lex: vel senatusconsultum: vel princeps ergo non potest delegari. vt. ff. de officio eius cui mandata est iurisdi. l. prima. primo responso. Sed dic qp non potest delegari non habenti iurisdictionem: sed habenti sic. vt. ff. eodem. l. ius dandi. vt hic dicitur. Sed que sunt magne facultates? Facul

✠ Immo ēt ciuiles sz An. z Ja. vt. l. j. §. ges z. §. cura carnis z l. iij. d of. pf. vr. ff. Et sic

nō obstat. l. solem9 §. latrūculator. ff. d iudi. sufficit ei dare istātiā vt no. gl. j. q. j. sicut vrgeri

Pupilus in trib9 locis pōt tutorē petere.

Tutele datio an possit d legari.

tatesq̄ dicun- turma gne.

Rospon. quinquaginta aurei. vt. C. de defen. ciui. l. j. Uel decem libre auri. et in auten. de appel. §. ij. colū. iiij. Uel. ccc. aureorum. vt in auten. de defen. ciui. §. & iudicare. colla. iij. Uel vsque ad quingentos solidos sūt parue: si vltra sunt magne. vt proximo. §. Addi. Quod est verū quo ad materiam istā alʒ aūt relinquitur iudicis arbitrio iuxta cōsuetudinem vulgi & opinionē & q̄litatē psonarū vt h p doct.

datur in ciuitate alexandrina. g Eorum. s. tabellionū & aliorū non vero ipsorū maiorū iudicū qui habēt potestatē dandi tm̄. vt. j. de satisda. tu. vel cu. §. pe. &. §. fina. qui sunt contra.

simpliciter qd oʒ itel ligi ſʒ piumptiōēʒ alterius statuti ſʒ inter ꝯ hētes talʒ lo quutō itelligit ſʒ cōmune cur ſuʒ regionē.

Nos aūt p con stitutionē[a] nr̄aʒ & huiusmodi difficultates hominū resecantes: nec expectata iussione[b] p̄ſi duʒ disposuim⁹: si facultates pupilli vel adulti vsque ad quingentos soli dos[c] valeant defensores ciuitatum vna[d] cū eiusdē ciuitatʒ religiosissimo ātistite: vl[e] alʒ publicas psōas. i. magistratus vel iuridicuʒ alexādrine[f] ciuitatʒ tutores vl curatores creare legitiā cautela secundū eiusdem cōstitutiōis norma ʒ prestanda: videlicet eorum[g] periculo qui eam[h] accipiunt.

Equum est vt regat impubes q̄ nescit se reget. Et finita tutela ratio tutele reddi debʒ Aretinus.

Impuberes[i] aūti tutela esse naturali iuri[k] conue

h Eaʒ Scʒ satisdationeʒ. i Impuberes. Hic. § est generalis ad omnes p cedentes ti. d tutel. k Juri. Id est eqtati. Impuberes āt. Casus. Hic incipit. iiij. pars in q̄ sic po. ca. Domine iaʒ video a quibus

a Nos autem. per cōstitutionē Quam non habemus.

b Jussione. i. delegatione sine p cepto. Mā in hoc differt a mādato: q2 mandatum ex voluntate est: sed iussus necessitatis. vt. ff. quod iussu. l. j. §. ij. et. ff. manda. l. j.

c Solidos. i. aureos vt. j. d pe. te. in li. §. fi. ✠ quorum septuaginta & duo faciunt libram auri. vt. C. de suscep. & archa. quotiens. li. x.

d Una. Id est simul.

e Uel alʒ. hoc qn̄ extra ciuitateʒ vt in municipio. nam magistratus municipalis dabit.

f Alexādrine. hoc quando tutor

Mādatū & iussus differunt.

✠ Ex quo inferʒ ad statutuʒ loquens de moneta

dabant tu. oliʒ p iura ātiq̄: & ēt qb⁹ dant hodie fm ꝯstōnē vr̄am: p deo dicatis mihi si placet qualiter impuberes sunt in tutela. Ad h rn̄. impe. Amice certe naturali rōni cōuenit: & etiā iuri consentaneū est vt impuberes in tutela sint. vt vʒ illi qui perfecte etatis non sunt: aliorum tutela regantur. Et hec in. iiij. pte vsque ad illum. §. Cum ergo pupillorum. Hic incipit. v. pars in qua sic po. ca. Domine dicatis mihi si placet quo iure coguntur tutores finita tutela reddere rationem sue administrationis? Ad hoc respon. impera. Amice cum tutores pupillorum: pupillarumque

pupillarumq3 negocia administrãt finita administratiõe auctores tutele rationez administrationis sue reddere compelluntur.

a ¶ Gerunt. al's gerunt. i. egesserũt b ¶ post pubertatez s3 z añ si finita tutela fuerit prius. vt. ff. d tu te. et ra. di. l. nisi finita. al's i. nisi esset finita tutela non nascit actio tutele: s3 alie actiones nate sũt. sed nõ exercentur. vt. ff. de tute. z ra. di. l. si tutor. §. fin. z. l. sed non datur.

niens est: vt is qui perfecte etatis nõ sit: alterius tutela regatur. Cuz ergo pupillorum pupillarũq3 tutores negotia gerũt [a] post pubertatez [b] tutele iudicio [c] rationem reddent.

¶ De auctoritate tutorum.

¶ Ubi pupillus aliq obligat vel minuitur patrimonium suum est necessaria tutoris auctoritas. hoc dicit. Aretinus.

Auctoritas autem tutoris in quibusdam causis necessaria pupillis est in quibusdam non est necessaria.

Auctoritas autẽ. ¶ Totus iste titulus diuidit in tres partes pricipales. Primo ponit in quibus casib9 necessaria est auctoritas tutoris. z in quib9 nõ Secũdo qñ ista auctoritas debeat impartiri. Tertio remouet qdã dubiuz. Secunda ibi tutor autem. Tertia ibi. si inter tutorẽ Itẽ pria pars vsq3 ad. §. neq3 tñ: sub diuidit i quatuor. Primo ponit dictũ bimẽbre. Scdo exẽplificat quodlibet ex dictis mẽbris. Tertio rõnez ãnectit. Quarto infert z illationẽ clarificat per exẽpla. Scda ibi vt ecce. Tertia ibi nãq3. Quarta ibi. vñ in his. Are.

¶ Auctoritas aut. Caius. ¶ Pone igitur sic casum. In prima parte. Domine vos vultis tractare de aucto. tu. nunquid in qualibet cã est necessaria tu. aucto? Rñ imp. q nõ. In quibusdam enim est necessaria: si enim pupilli stipulantur sibi dari aliqd in eo casu nõ est necessaria tutoris auctoritas secus est tñ in casu cõuerso. Si enim isti pupilli aliqd aliis promittant ad hoc: vt ipsi ex illa pmissiõe cũ effectu obligentur necessaria est tu. auctoritas. q2 statutũ est vt liceat pupillis cõditionẽ suã meliorem facere z siñ tutoris aucte

Actio cautele et actio d rõnib9 distrahẽdis differũt.

c ¶ Tutele iudicio. i. actione tutele que datur in simplũ: z pp ter dolum z culpam latam z leuem. Est z alia actio qua tutor tenetur scilicet de rationibus distrahendis. sic enim nominatur. vt. ff. de cõtra. actio tutele l. ij. z datur in duplum. z propter dolum tñ z in duplo cõtinet rei persecutio. Primo datur contra tutorẽ z contra heredes posterior cõtra tutorem tñ. vt. ff. de tu. z ra. di. l. j. §. pe. z. l. ij. Itẽ vna intẽtata altera denegatur: licz pl9 sit i ea. z ecõtra: secus in actione tutele z furti q secum cõpetit. vt. ff. d tu. z ra. di. l. j. §. i tutela

Cõtinuatõ ¶ De auctoritate tutorum. ¶ Dictum est. s. qualiter tutores creantur hic qñ creati sunt qualiter se regere dbeãt z auctoritatẽ pstar. are.

Deteriorez vero nequaq̃ facere pos sunt nisi tu. aucto. interueniat. Un de in illis causis ex quib⁹ ex vtroq̃ latere nascit̃ obligatio: vti emptio ne vẽditione locatiõe ɔductiõe mã dato ⁊ de posito nisi tu. auc. interueniat illi q cum pupillis cõtrahunt obligant̃ sed pupilli eis neq̃ q̃ obligati sunt.

pax tenetur depositi si quid doli cõ misit. vl'. locupletior factus sit. vt. ff. depositi. l. j. §. si pupillus.

f Non obligantur. Et sic nota q̃ contractus claudicat quandoq̃ vt hic ⁊ . ff. de ac. em pt. iulia nus. §. si quis a pupillo. Ar. contra. ff. de arbi. l. litigato res. §. pe. ⁊ fin. ⁊ in auctenti. de nõ eli. scdo nu. §. primo col. j. Itẽ hoc verũ nisi locu pletior sit pupillus als excipitur si agat. ⁊ contra eum poterit agi: vt. ff. de admi. tu. l. si minoris. ⁊. C. pro em. l. fi. ⁊ ff. eo. l. v. §. j. ⁊ de ref. ven. si id quod. §. fi.

Ut ecce si q̃d dari sibi stipulent̃ nõ ẽ necessaria[a] tutoris auctoritas. Quod si alijs pmittãt[b] pupilli: necessaria[c] ẽ tutoris auctoritas. Nãq̃ placuit meliorem quidez suam conditionẽ licere eis facere etiã sine tutoris auctoritate: deteriorẽ vero non aliter q̃ cũ tutoris auctoritate.

Unde in his causis ex q̃bus obligationes mutue nascũtur: vt in emptiõibus: vẽditionib⁹[d] locationibus: ɔductionibus mandatis: depositis[e] si tutoris auctoritas nõ interueniat: ipsi quidez qui cũ his contrahũt obligãtur ad inuicẽ ✠ pupilli nõ obligant̃[f].

a Nõ necessaria. vt. C. de cõtra. ⁊ cõmit. sti. l. neq̃ ⁊ l. j. C. de auctorit. prestan.

tatetu tor do nare nõ põt. C. de da mi. tu. l. non ois. sz Ja. et Pe.

✠ als adiuicem.

b Promittãt. q2 tũc est verisil'e q̃ male agãt. ⁊ facit ad hoc. j. qui. ali. li. vl' nõ. §. nũc admonẽdi. ⁊ §. at ex ɔtrio. ⁊ j. de inuti. sti. §. pupillus. ⁊ ff. de acq. re. do. pupillus. ⁊ ff. de pac. ɔiuris. ✠ Idẽ de muliere sup dote pacisceñte vt. ff. de pac. dota. l. de die. Idẽ i alimẽtario trãsigẽte. vt. ff. de trãsac. l. cũ hi. §. qd ergo. Itẽ facit C. de contrahen. ⁊ cõmi. sti. l. neq̃.

✠ Intellige q̃ vz auctoritas i scrib⁹ ex q̃ bus p̃t vtilitatẽ reportare als ñ q2 ẽt cũ auctori-

c Necessaria ẽ in duobus tñ casibus obligatur pupillus sine tutoris auctoritate. ff. de acti. ⁊ ob. l. furiosis vbi scilicet ex re actio venit.

d Uenditionibus. si autẽ pupillus petat rem ex venditione: repellitur exceptione doli mali: nisi precium dare velit. vt. ff. de rescinden. vẽ. l. si id quod. §. vl. in. fi.

e Depositis. pupillus tñ doli ca-

Neq̃ tñ hereditatem ⁊c. Casus.

Hic incipit scda pars in qua sic po. ca. Domine vos dixistis mihi su pra. q̃ lz pupillo meliorẽ facere conditionem suã sine tu. auc. Po. igit̃ q̃ aliqua lucrosa hereditas delata sit alicui pupillo nunquid poterit illã hr̃ditatẽ sine tu. auc. adire. Rñ. ipe. q̃ nõ. Lz em̃ dictũ fuerit gñal'r. q̃ liceat eis facere ɔditionẽ suã meliorẽ sine tu. auc. Hoc tñ fallit in casibus specialib⁹. Neq̃ em̃ hereditatem adire neq̃ bonorum possessionẽ petere neq̃ hereditatem ex fidei com. suscipere poterit nisi tu. auc. interueniat. q̃uis lucrosa sit: ⁊ hoc

statutum est ne ille damnum inde habeat.

a ¶ Neq3. Hereditatem. que ex testamento vel ab intestato defertur scilicet iure ciui. vt. ff. de peti. here. l. ij. ꝛ. iij. Et hereditas est successio i vniuersu ius quod habuit defunct⁹ tepore mortis sue deducto ere alieno. vt ff. de ver bo. significatione l. nihil.

Hereditas qd sit.

¶ Pupillus non potest hereditatē adire vel iure ciuili: vel pretorio: vel senatus cōsulto trebelliano sine tutorꝫ auctoritate: etiam si sit lucrosa. hoc dicit. Angel⁹ aretinus.

¶ Neq3 tamē hereditatem [a] adire: neq3 bonoruz [b] possessionem petere: neq3 hereditatem ex [c] fideicommisso suscipere aliter possunt: nisi tutoris [d] auctoritate: Quis illis lucro-[e]

b ¶ Bonorum possessionem ex testamento: vt secundum tabulas. vel ab intestato: vt vnde liberi: et similes que sunt omnes de iure ꝑtorio: vt infra de bonorum possessione. §. quos autem. Et est bonoꝝ possessio ius persequendi retinendiq3 patrimonij quod cuiusq3 fuerit cum is moritur. vt. ff. de bonorum possessione. l. iij. §. bonorum. hoc tamen in bonorum possessione fallit in casu cum pupillus non habet tutorem tunc enim pretor auctorita. tu. pōt supplere vt. C. qui. admi. ad bono. pos. l. bo. Idē in he. vt. C. de iu. deli. l. si infan. in. fi.

Bonoruz possessio.

¶ Additio. Et alios casus in quib⁹ iudex supplet defectum tut. vel impedimentum. vide per an. hic. Et procedunt in iurisdict. volunta. ꝛ quando ex actis apparet q iudex facit ex certa scientia. Item vbi tu. solus sufficit alias secus secundum eum.

c ¶ Ex fideicommis. vt per senatus con. trebellianuz. vt infra de fideicommissari. heredi. §. sed quia (1) Idem dico ꝛ si bona velit recipere causa seruandarum libertatum: cum ꝛ ibi possit timere damnum: quia est successio in vniuersum ius. vt infra. per quas personas nobis acquiritur §. finali.

¶ Additio prima. Si tamen sit infans potest soli tutori fieri restitutio. le. restituta. §. finali. ff. ad trebellianum et solus tutor adire. l. si infanti. C. de iure deliberan. alias secus l. potuit. C. eod. Item potest solus bono. possess. agnoscere: quia in facto consistit secundum Angelum et Jasonem

d. ¶ Tutoris. id est administratoris cui administratio sit concessa in testamēto alioquin non valet. nam et si ab eo qui tutelam non gerit sciens alium gerere emam. dominus non efficiar. vt. ff. eodem. leg. quarta. Item nunquid curatoris pupilli sufficit auctoritas ad adeundam hereditatem vel bonorum possessionem delatam pupillo: Respondeo non. vt. ff. de appellationibus. cum in vna. §. tu. vlq3 in fine legis.

e ¶ Lucrosa sit. id est appareat lucrosa. ne occasione lucrose adeat damnosam: quia adeundo oneratur legatis ꝛ fideicommissis: et alijs oneribus: et ita obligatur sed non potest obligari sine tutoris auctoritate. vt. s. eodem in princi. Sed

si obijciatur cessãte causa ⁊c. hoc raro accidit q̃ hereditas non sit onerosa: sed frequenter contrarium. ⁊ ad ea que frequẽtius accidunt iura adaptantur. vt. ff. de le. ⁊ senatuscon. nã ad ea.

Addi. Et q̃uis gl. in. l. si qs mihi bona. §. i. teneat contrarium: ista tamẽ est ꝟitas ꝑ qua facit quia necesse est adeuntem cognoscere causam sue aditionis: puta ex testamento vel ab intestato: tanq̃ agnatus: vel cognatus. vt. l. is qui. ff. de acq. here. quod pupillus discernere non potest secundum omnes hic.

mine iam video in q̃bus casibus tu. aucto. debet interuenire dicatis mihi si cordi est: qualiter debeat interponi tu. aucto. Ad hoc rñ. impera. Amice tutor i ipso negocio a pupillo ꝑhẽdo oꝫ ꝑsonalr itereſſe ⁊ q̃ actũ est a pupillo laudare si h̃ pupillo suo pdesse estimauerit. Nã tutoris auctoritas post tp̃s vel per ep̃lam interposita nihil agit.

sa sitne vllũ[a] dãnum habeant[b].

Tutor p̃sens debet auctoritatẽ interponere alias non valet.

Tutor aut ẽ statim in ipso negotio presens debet auctor[c] fieri: si hoc pupillo pdesse existimauerit[d]. Post tempus[e] vero vel per epistolam[f] interposita auctoritas nihil agit.

a Nec vllũ est ⁊ alia rõ etiã si sit lucrosa: q2 litibus ⁊ sumptib⁹ vexaretur. vt. ff. de mi. l. minorib⁹. xxv. annis. Et his eisdem etiã rõnib⁹ nec i iudiciis ciuilibus vel criminalib⁹ ✠ potest esse sine tutoris aucto. vt C. si aduersus rem iudi. l. cum ⁊ minores ⁊. C. de aucto. pre. clarum. Nisi in quatuor casibus: vt in possessione momentanea. vt. C. si per vim vel alio mõ. l. i. ⁊. C. que legi. pso. l. momẽtanee. Itẽ in violato thoro mior sine curatore accusat. vt. ff. de adul. l. si maritus. §. lex. sed hoc in adulto: Item si veniam etatis impetret vt. C. de his qui ve. eta. im. l. i. ⁊. ii. Item in interdicto de libero homine exhibendo vt. ff. de li. ho. exhi. l. quod ⁊ lex. §. sed si mulier.

✠ Cõtrariũ tꝫ ia. q2 põt torq̃ri sine tutor' auctoritate quã supletiu dic' ꝑ sentia vt no. bal. in §. itez sacrai titu. d paceiura. fir.

b Damnum habeant. quia forte sub est es alienum latens.

Tutor autem. Casus Hic incipit tertia pars in qua sic po. ca. Do

c Auctor. i. ꝓbare ⁊ laudare qd̃ fit per pupillum. vt. ff. e. l. etiam

d Existimauerit. nõ eñ cõpellit̃ Primo q2 est iniquũ. Scdõ q2 tenet pupillo dãnũ resarcire tutor. vt. ff. e. l. si tutor. Ac. Sic etiã fili⁹ nõ põt adire hereditatẽ sine volũtate p̃ris vt. C. de bo. q̃ lib. l. fi. §. penultimo.

e Post tp̃s. i. non modicum al's valet auctoritas. vt. ff. de acq. here. si quis mihi. §. iussum. que est contra. ⁊ est rõ quia videnẗ inesse q̃ in cõtinenti fiũt. vt. ff. si cer. pe. l. lecta.

f Per epistolaꝫ. No. caute ⁊ redde singula singulis. nã dixerat duo. s. statiꝫ. ad qd̃ refert. post tp̃s ⁊c. Itẽ in ip̃o negocio presens: ad qd̃ refert hoc per epistolã que inter absentes mittitur. vt. i. de obligationibus ex consensu. §. fina. Idem ⁊ si alio modo inutiliter autorizetur. vt. ff. eodẽ l. i. §. fina. ⁊ seq.

Si inter tutorez. Casus. Sed pone casum in quarta parte. Domine iam vidi qualiter debeat interponi tu. aucto. dicatis mihi modo: si aliquod iudicium agendũ

sit inter tutorem & pupillũ qd iuris est in casu isto? Ad hoc impe. dicit Amice si iudiciũ inter tutoré & pupillũ agendũ sit in casu isto non pretorius tutor. vt olim consueuit fieri constituetur: sz loco ei⁹ curator dabitur interueniéte ipo curatore iudiciũ pagetur: & finito iudicio desinet esse curator Et hec i.iiij.pte dñr vsqz i fi.tit.

sed magis credo contrarium. vt di xi. In. d. auten. vt hi. qui obl. se per hi. habe. res mino. §.j.

¶ Additio. Quia si creditor vel debitor p osset esse tutor testamentarius eoq fides ei⁹ est approbata: eadez rõne poterit es se tutor datus ex inqsitiõe & ex certa scia: cũ ei⁹ fides etiaz approbata sit. Dicas ergo q nullus creditor vel debitor pót esse tutor d quocunqz loquimur. Nec obstát dicta iura: qr talis approbatus videt quo ad satisfactionem euitandam: non quo ad ea que dicuntur in pdicta auté. vt hi qui obli. se per hi. habes mino. Item & circa reales actiones hũc. §. hodie facimus loqui. cũ in eis nõ fit obligatio. vñ aũt alias actio cessat. vt. j. de act. §. j.

cõis opinio si testator sciuerit non si ignorauerit fm. Ange.

¶ Tutor nõ pót auctorare pupillo: cũ eo litigãti: sz dãdus é curator: cuius officiũ finit finita lite. Areti.

¶ Si iter tutoré pupillũve iudiciũ[a] agẽdũ sit: qr ipẽ tutor in rẽ[b]: suã auctor[c] esse nõ pót: non ptorius tutor (vt oliz[d]) ɔstituit: sed curator[e] in locũ ei⁹ datur[f]. quo curatore interue.

a ¶ Si inter. Iudiciũ. s. rei vendicationis: vel alterius personalis vl' realis actionis: preter actionem tutele que contra tutorem erit dãda. que durante officio nõ datur. vt. ff. de tute. & ra. di. nisi finita. §. fi. & l. si cum adhuc. & idem in vtili generali negociorum gestorum. que datur ɔ curatorem adultis. vt. ff. de admi. tuto. l. cum curatore. & C. de administra. tu. l. ij. & l. rationes Sed certe nec alie videntur interim posse intendi. vt. ff. de tu. & ra. dis. l. sed non dantur. Sed illud intelligo vt ipsemet exerceat non dantur sed per p curatorem sic. vt hic dicitur. Item nunquid hec correcta sunt hodie p auté. vt in auté. vt hi qui ob. se phi. ha. res mi. §. j. col. vi. cuz nullus creditor vel debitor possit esse tutor vl' curator? Respon. sic nisi in tutore testamentario in quo poterit adhuc hodie hic. §. loqui. cum fides talis tutoris ab ipso testatore sit comprobata. vt. j. de satisda. tu. vel cura. §. i. et. C. de episcopali audien. de creationibus. ✠ Uel idem in eo quod in alijs vt in predicta aut. dixim⁹.

Iudicium vtrũ inter tutoré et pupillũ possit eé.

✠ Et ista est

b ¶ In ré suá. & pupilli q sua dr cũ bñ administrat: vt. ff. de fur. l. interdum. §. qui tutelam.

c ¶ Auctor esse nõ pót. Facit ad h ff. d vb. sig. l. quod diximus. & C. ne quis in sua cá. l. vna. ✠ & C. de testibus. l. omnibus. & ff. e. l. v. j. rñ. Argu. ɔ. C. de fideicom. l. fi. ibi cuz ipe sibi iudex & testis &c. Sol. ibi iproprie dr iudex & testis. Nó auté textus pñt est: qr sequeret vt i eodẽ negocio eét qs actor & reus qd est incõueniés vt pz p iura prio iducta.

d ¶ Ut olim naz. olim in tali casu dabatur tutor pretorius: qd hodie non est vt hic dicitur.

e ¶ Sz curator. C. de i lit. dã. cu. l. j.

f ¶ Datur etiam inuito. vt. ff. de

✠ Potest tñ i cõsequentiá ét ad propriam auctoritaté auctorari et sibi sol uer ac tradere res

tut.l.iii.§.idem.Cassius. a Et eo. scilicet iudicio.

¶ Quibus modis &c. ¶ Dictū est de ingressu tutelaruꝫ. ⁊.s.titu.j. de progressu. restat de fine sicut est in operib⁹ nature ingressus: progressus: et finis. Arretin⁹. Notandum est ꝙ modi qui tutelam finiri faciunt sunt octo: ⁊ ad istos omnes alij modi possunt reduci. Et sunt hij. Suspitio: quando tutor remouetur tanꝙ̄ suspectus. Crimen quando propter crimen deportatur: vel in seruitutem redigitur. Mors naturalis pupilli vel tutoris. Conditio adimpleta. Status idest capitis diminutio vbi status mutatur. vt quando capitur ab hostibus. vel arrogatur. Etas.s. pubertas. Tempus adueniens.s. si ad certuꝫ tempus datus sit tutor ⁊ sit finitum tēpus. Causa quando propter aliquam causam tutor excusat. Unde ꝟ. Suspitio: crimen: mors: cōditio: status: etas. Tēpus: causa: solēt tutele ponere metas.

Uers⁹

...niente iudiciū peragitur: et eo [a] peracto curator esse desinit.

¶ Quib⁹ modis tutela finitur.

Continuató. Tutela multis modis finitur.

Pupilli. ¶ Totus iste titul⁹ diuiditur in septē partes. Nam primo ponitur qualiter pubertate tutela finitur: ⁊ q̄ sit pubertas. Secundo qualiter arrogatione: vel deportatione vel seruitute pupilli: vel temporis finitione. Tertio q̄liter morte pupilli vel tutoris. Quarto capitis diminutione tutoris. Quinto etiam minima capitis diminutione pupilli. Sexto propter aduentum tēporis vel conditionis. Septimo propter remotionem factaꝫ de tutore. Secūda ibi. Item finitur. Tertia ibi. Simili modo. Quarta ibi. Sꝫ ⁊ capit[is]. Quinta ibi. Sꝫ pupilli. Sexta ibi. Preterea. Septima ibi. Desinunt. Item prima subdiuiditur in tres. Nā primo pōit qualiter tutela finiat pubertate. Secūdo qualiter pubertas accipiat ō iure ātiquo Tertio qualiter de iure nouo. Secunda ibi: pubertateꝫ. Tertia ibi: nostra autem.

Diuisio.

¶ Tutela finit pubertate pupilli: que in masculo est statim completo. xiiij. anno: in femina. xij. Areti.

¶ Pupilli pupilleqꝫ. Cas⁹. ¶ Pone igitur sic ca. in prima parte. Domine vos vultis tractare quib⁹ modis tu.fi. dicatis ergo mihi aliqueꝫ moduꝫ quo tutela finiatur? Ad hoc respon. impe. Amice. dico tibi generaliter ꝙ per pubertatē pupilli vel pupille tutela finitur. Cum eniꝫ pupilli pupilleve puberes eē ceperūt: a tutela liberantur. Sed domine dicatis mihi quando censentur pupilli ad pubertatē peruenire? Ad hoc respō. impe. Amice aliter olim estimabatur pubertas in masculis. hodie aliter Ueteres enim non solum ex numero annoꝝ. sed etiā insinuatione habitudinis corporis pubertatē in masculis estimare volebant quam in feminis ex aspectu corporis iudiciū impudicū esse estimbāt. Nostra autē maiestas dignuꝫ putauit esse castitati temporuꝫ nostrorum hoc quod ipsis antiquis in feminis visum est esse impudicuꝫ: in masculos etiam extendere. Et ideo sacrā cōstitutionē nostrā promulgauimus per quam constituimus pubertatē in masculis in āno. xiiij. vꝫ post completum. xiiij. annuꝫ initiū

Pupilli[a] pupilleque cũ puberes esse ceperint a tutela liberantur.

¶ Pubertatem autẽ veteres quidem non solum ex annis: sed etiam ex habitu[b] corporis: in masculis existimari volebant.

accipere sed normam antiquitatis in feminis personis satis bene positam in suo statu integram et illibatam relinquimus: vt videlicet ipse femine post.xij.annos. completos: prout antiquitus bene erat statutum viri potẽtes eẽ credantur. Secundus modus finiẽde tutele est si pupillus dederit se ad arrogandũ alicui: qualiter dat se ad arrogandũ: vide de adoptionibus. Tertius est si pupillus deportetur. Quartus modus ẽ si pupillus efficiatur seruus: vt q̄r cum sit libertus alicuius reuocatur in seruitutem propter ingratitudinẽ. Quintus modus est si ab hostibus pupillus capiatur. Sextus modus si alicui pupillo dat9 sit tutor in testamento hac forma: vt sit tutor vsq̧ ad certam conditionẽ: puta vsq̧ dum nauis venerit ex asia. nam conditione existẽte desinit esse tutor. Septimus est si moriatur pupillus vel tutor. Octauus ẽ si tutor patiatur maximam: vel minimã capitis diminu. quia cuiuscũq̧ generis tutor sit dẽsinit eẽ tutor. Quid autem si patiatur tutor minimaz capitis diminutionem: puta q̄r arrogandũ se dederit: an desinat esse tutor? Respondeo si legitimus erat tutor bene desinit esse tutor: sed si erat testamentarius: vel datiuus tunc non desinit esse tutor. Nonus modus finiende tutele est si pupillus patiatur quãcũq̧ capitis diminutionẽ: q̄uis de minima habuimus supra in secũdo modo. Decim9 si alicui pupillo datus sit tutor in testamẽto hac forma: vt esset tutor vsq̧ ad certum tẽpus: puta vsq̧ ad pascha. Nam adueniente pascha desinit esse tutor. Undecim9 est si a tutela remoueatur tanq̧ suspectus. vt.j.de sus. spe.tuto. et cura. p to. Duodecimus si iusta ex causa se excusauerit a tut. quã iã inceperat administrare. vt infra de excu.tut.per totum.

a ¶ Pupilli. Not. q̄ pupilli sunt q de potestate patris impuberes exierunt: vel morte vel emancipatione. vt ff.de verbo.signifi.l.pupillus.j. respõ.licet improprie dicatur aliquãdo pupillus qui est in potestate. vt ff.de verbo.obliga.l.finali.§. si pupillus. Accursius florentinus. — Pupilli.

b ¶ Ex habitu.id est aspectione: vtrum haberet barbam vnam: vel alteram.vt infra innuit. et facit.ff.de minori.l.minor vigintiquinq̧ ãnorũ. Ibi adito preside ex aspectu etc. Et nota pro opinio Mar. qui secũdum conscientiam dicebat iudicez debere iudicare. et facit.ff.de feri.l. ij.in fine. et.ff.fini.regũ.l.si irruptionem.§.fina. Accursius. ¶ Additio. Uide tu canonista notata per gl. in capi.primo.extra de offi. ordina.et de offi. et potesta.iudi.delega.ca.pastoralis.§.quia vero i notula. Argumen.contra. Huc.vbi glo. cõcludit iudicẽ scdm allegata et probata debere in noie dñi iudicare: et cõscientiã lesaz depõere. Et ibi recitat illõ dctm psalmigraphi. Trepidauerũt tiore: vbi nõ erat timor etc. Facit ẽt — Iudicat an iudex debeat sm cõsciam. — Psal. xiij.

¶ Nostra aũt maiestas dignũ eẽ castitate nr̃oꝝ tẽporuz existimãs bene putauit: qđ ĩ feminis etiã antiqs impudicũ esse visuz est: id est ĩspectiõez habitudinis corporis: hoc[a] ẽt in masculos extendere. Et ideo nostra scitã cõstitutiõe[b] promulgata: pubertatẽ ĩ masculis post .xiiij. ãnũ cõpletũ illico initiũ accipere disposuimus antiqtatis normã in feminis bñ positam suo ordie relinquẽtes: vt post .xij. annos cõpletos: viri potentes esse credantur[c].

¶ Arrogatiõe: deportatiõe: seruitute: vel captiuitate pupilli finit̃ tutela. h. d. Angelus.

¶ Itẽ finit̃ tutela si arrogati sint adhuc[d] ĩpuberes vel deportati. Itẽ si in seruitutẽ pupillus redigatur[e]: vel si ab hostib⁹ captus fuerit.

glo. in. §. si minus. infra de actioni. Opiniões in hac materia varie varijs in doctoribus inueniuntur: diuersa dantibus consilia. Sed inter cetera videt̃ conscientie tutius cõsiliũ Lepole qđ iter suas cautelas ꝯtinet̃ Procuret inqt: iudex ĩ tali ꝯstitutus anxietate apđ accusatum: vt alium in ipsi⁹ iudicis locuz surrogari petat: ip̃z eũdez iudicẽ in testẽ se ꝑducturũ allegãdo et eo pacto iudex a iudicãdi offõ cã testimõij remotus depõet pro accusato: que sibi dictabit conscientia contra quam facere est ad gehennaz edificare. c. litteras de resti. spolia. Consiliũ istud qđ re uera tutissimũ putatur fundamẽtũ habet ex. c. dilecto. extra de testib⁹.

¶ Additio. Adde ꝙ do. abb. pañ. post io. cal. i. c. pastoralis. in penult. colum. extra de offi. delega. tenet ꝙ si probetur aliquem commisisse homicidium vel aliud maleficium et iudex scit ꝙ nõ commisit: iudex nõ potest eum condemnare: nec causaz delegare: nec remittere ad superiorem: si vehementer supplicatur ꝙ ex hac remissione iste damnaretur: sed dbet supersedere: quia sicut priuatus non debet contra conscientiam suaz obedire superiori: ita nec iudex: sz debet poti⁹ patiẽter sufferre excommunicationẽ superioris: qđ videt̃ ꝯtra consiliuz. Lepole.

a ¶ Hoc etiã: scilz ꝙ sit iudicandum per aspectũ impudicum.

b ¶ Constitutiõe. vt. C. qñ tu. vel cura. eẽ desi. l. fi.

c ¶ Credantur. Facit ad hoc supra de nup. §. respon.

d ¶ Item. adhuc impuberes. i. in pupillari etate adhuc existentes. vt hic. & ff. de adop. nec ei. §. eorum. & hoc cum consensu omnium tutorũ. vt. C. de aucto. pres. l. finali.

e ¶ Redigatur. Ex ingratitudine si sit doli capax. non autem ex venditione quia non (nisi sit maior. xx. annis) potest per venditionem fieri seruus. vt supra de iure perso. §. penul. Contra est. C. de inoffi. test. l. si quis. §. finali. Sed ibi de eo dicit q doli capax non est.

a ℭ Sed et si. Certam. i. specificatam. vt quando titius erit consul.
b ℭ Testamento. Nota quod dixit testamento: nam a lege vel iudice non fic vt. ff. de regu. iuris. l. actus.
c ℭ Simili morte. naturali. nam de ciuili iam dixit supra proxi. scilicet vbi dixit de deportato et suo facto per igratitudinem: quia mors oia soluit nedum tutelam. vt in auten. de nup. §. de inceps. colla. iiij.
d ℭ Sed Libertas et tunc maxima. vt supra de ca. di. §. maxima.
e ℭ Ciuitas. Et tunc media. vt supra de ca. di. §. minor.
f ℭ Ois tutela. Etiam testamentaria: vel datiua cum ea que sunt iuris naturalis tollant. vt. s. de ca. di. §. quod aut.
ℭ Additio. Ista cauda glos. est falsa: quia naturalia sunt immutabilia. vt. s. de iure natu. §. pe. Preterea capitis diminutio est de iure ciuili. vt. s. de leg. agnato. tute. §. fi. igitur non potest tollere iura naturalia. non ob. §. quod autem. quia ibi tollitur ius succedendi. quod est de iure ciuili. vt. l. j. ij. et iij. ff. de peti. here. non autem iura sanguinis. vt ibi no. et sic ratio glo. non est bona. Aretinus.
g ℭ Si se in adoptionem. Sed emancipatione filij legitima tutela non finitur: quia filiusfamilias legitimus tutor esse non potest. l. pa. cum ter cum precedat. vt supra de ca. di. §. fi. nisi in casu: vt cum manumittit seruum maternum olatum sibi. vt. s. de leg. pa. tu. §. j. et tunc oferet cum sui iuris erit. vt. ff. familie her cis. si maritus.
ℭ Additio prima. Quod potest si saltem cum consensu patris secundum Jaso. quamuis Jo. fa. et Ang. teneant indistincte contra p. l. fin. §. filius autem. C. de bo. que lib. Et si hoc casu gl. intelligit tutelam perdi per emancipationem etiam reprehenditur. cum tunc non ius agnationis: sed patronatus tantum consideretur. vt. s. de legiti. pa. tu. per totum. Angelus.
h ℭ Legitima. Sed quare hec legitima tantum perit? Respon. quia agnatio perit minima capitis diminutione. vt. s. de legi. agna. tu. §. fin. et legitima inter agnatos tantum consistit vt supra de legi. agna. tu. j. respon.
ℭ Additio. Dic quod hodie hoc non

mors omnia soluit.

ℭ Tutela conditionalis finitur euentu conditionis. Areti.
ℭ Sed si vsque ad certam [a] conditionem datus sit tutor testamento [b]: eque euenit: vt desinat esse tutor existente conditione.
ℭ Morte naturali: pupilli: vel tutoris tutela finitur. h. d. Aretinus.
ℭ Simili modo finitur tutela morte [c] vel pupillorum: vel tutorum.
ℭ Capitis diminutione tutoris maxima: vel media vel etiam minima pupilli: ois tutela finitur: minima autem tutoris solum legitima finitur. Aretinus.
ℭ Sed et capitis diminutione tutoris: per quam libertas [d] vel ciuitas [e] eius amittitur: omnis [f] tutela perit. Minima autem capitis diminutione tutoris: veluti si [g] se in adoptionem dederit: legitima [h] tantum tutela perit

procedit: q2 ita cognat' sicut agna-
tis defert tutela. vt not. glos. ĩ. de le
giti. agna. tu. §. fi. sed cũ iste licet ca
pite minutus remaneat cognatus.
vt ibi habet. ergo tutela potest de-
ferri. fa-
cit. l. j. et
quod ibi
Bartol.
ff. õ legi.
tutelis.
a ¶ Ce-
tere. scilz
testamen
taria: et
datiua se
cundum
Mar. vl'
Azonem.
b ¶ Licz
minia sit
Ut q2 de
tur in ar-
rogatõez
vt. s. e. §.
c ¶ Pre
terea. Ad
certum.
Idẽ si ad
incertum
tẽpus. scz
ad condi
tionez. vt
s. eod. §.
sz 7 fi: q̃ conditio adesse 7 ad nõ esse
se habere potest. vt. j. de verbo. obli
ga. §. conditiones.
d ¶ Desinũt. Excusant. s. in perpe
tuum: vt q2 mutus. qd dic. vt. ff. de
mino. l. verũ. §. ex facto. nã si ad tẽ-
pus non desinũt esse tutores vt. j. de
excu. tu. 7 cu. §. item qui reipubli.
e ¶ Inferius: vt. j. de suspec. tuto.
per totum. 7. j. de excusa. tu. 7 cura.
per totũ. Et nota q2 eisdez modis fi
nit cura si qui habeant pupilli cura
tores: 7 eodem tempore. vt. C. quan

Cura
qñ fini
tur.

cetere [a] nõ peunt.
¶ Sed pupilli 7
pupille capitis di-
minutio lz [b] mini-
ma sit omnes tute
las tollit.
¶ **Tẽporalis tu-
tela tẽpore adue-
niente finitur.**
¶ Preterea q ad
certũ [c] tps ex testõ dã
tur tutores finito
eo õponũt tutelã.
¶ **Qui remouen
tur a tutela pp̃ter
suspitionẽ: vl' q̃ in
perpetuũ excusan
tur tutores esse de
sinunt. Aretinus.**
¶ Desinũt ãt tu
tores eẽ q̃ vl' remo
uẽtur a tutela: ob
id q2 suspecti visi
sũt: vl' q̃ ex iusta cã
sese excusant [d] et
onus administran
de tutele õponũt:
scd̃m ea que infe-
rius [e] proponem⁹.

¶ **De curatorib⁹**

¶ **Curatores dã
tur adult' vsq3 ad
vigesimũ qntũ ãnũ
cõpletũ: et ab illis
magr̃atib⁹ a quib⁹
tutores: non autẽ
testamento dant:
dati tñ ɔfirmant:
inuitis aũt nõ dan
tur nisi ad litem.**

do tu. vel cu. esse de. l. j. Adultorum
vero curatores tũc finiũtur cuz viri
lem vigorẽ cõpleuerit minor. s. xxv.
annorũ. vt. ff. de mi l. j. in fi. 7. j. ti. j.
j. rñ. nisi ad certam causaz vel speciẽ
fuerit da
ti. nam 7
tũc finito
negotio
finit offi-
ciũ. vt. s.
tit. j. §. fi.
Itẽ cura
tores alio
rũ. vt. j. ti
tu. j. §. fu
riosi. 7. §
sz ex mẽ-
te capt'.
tunc desi
nũt qñ sa
naz men-
tez predi
cte psone
recipiũt.
vt. ff. õ cu
rat. furi.
l. j. §. j. et
§. fina.
¶ Addi.
Nota q2
eisdẽ mo
dis qbus
finitur tu
tela finitur etiam auctoritas officij
adiũcti tutori qd est in mult' casib⁹
vt. j. ti. j. §. interdũ. in verbo ydone
us. 7 in. l. ponit. 7 in. l. propter. C. in
q. cau. tuto. 7 cu. da. ab his. Nã fini
to officio pricipalis: etiã finit illud
coadiutoris adiũcti. l. j. C. qñ tu. vel
cu. esse desi. 7 ideo coadiutor datus
debili vel suspecto epõ: de quo i ca.
venerabili. ex de offi. deleg. desinet
morte prelati esse. per. d. l. j. Jo. fa.
¶. De curatoribus. ¶ Finita tute-
la pupilli indigent curatoribus.

Conti
nuató

ideo de ipsis subdit Joannes fa.

Masculi. ¶ Totus iste titulus diuiditur i tres partes principales. Primo ponit de curatoribus datis puberib⁹. Secundo de datis illis qui laborāt aliquo morbo vel vitio. Tertio de curatorib⁹ datis pupillis. Secūda ibi. Furiosi. Tertia ibi. Interdū. Itē pria pars sub diuiditur in tres partes. Prio qualite puberibus danť curatores. Secundo a quibus dantur. Tertio an inuitus quis cogatur curatorem accipere. Secūda ibi. Detur. Tertia ibi. Item inuiti. Aretinus.

Diuisio.

Masculi quidem puberes et femine viripotentes vsq; ad vicesimumquintum annum [a] completum curatores accipiunt: qui licz puberes sint adhuc tamē hui⁹ etatis sunt: vt sua negocia tueri nō possint. ¶ Danť aūt curatores ab eisdē magistratib⁹ [b] a quibus et tutores. ¶ Sed curator testamēto non datur sed [c] datus cōfirmatur: decreto pretoris [d] vel presidis [e].

¶ Itē inuiti adolescentes curatores nō accipiūt [f] pre

¶ Dantur autez. Casus. ¶ Pone igitur sic casum. Dñe vos vult tractare de cura. dicatis ergo mihi in quibus dantur cura. ⁊ vsq; ad quātum tempus? Ad hoc respon. impera. Amice: masculis puberibus ⁊ feminis viripotētibus a tempore pubertat; quo a tutela liberatur dantur cura. vsq; ad. xxv. annū completum. Licet enim huiusmodi psone puberes sint adhuc: nihilomin⁹ etatis talis sūt: vt sua negocia recte administrare nō possint. Et hoc in prima parte. Sed po. ca. in. ij. Domine iam video quibus dantur cu. dicatis modo mihi a quib⁹ dantur? Et respon. impe. q cura. ab eisdem magistratibus dantur a quibus tu. ⁊ in hoc conueniūt tu. ⁊ cura. sz certe in aliis differunt: qz licet tutores testamento dantur: curator autē testamento dari non potest. Si tñ de facto datus fuerit cura. confirmať ex sententia ptoris in vrbe ⁊ ex presidis snia in puincia. Itē inuiti adolescētes nō cōpellūtur. curatores accipere: licet sec⁹ sit in pupillis: et hoc verū est q adulti inuiti nō cōpellūtur curatores accipe preterq̃ ad litē. Tunc eni inuiti cogunť: licz tutor ad certā causam dari nō pōt.

a ¶ Uicesimūquintuz annū. nisi ipetrēt a principe veniā etatis. masculi in. xx. annis. femie in. xviij. vt. C. de his qui ve. eta. impe. l. j. ⁊. ij.

b ¶ Magistratibus. i. a ptore: psi de: proconsule: pfecto egypti. vt. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. j. Item a pfecto vrbis ⁊ a defensore ciuitatis. vel iuridico alexandrie. vt. s. de attil. tu. §. pe. al's fi. ⁊ in aut. de defen. ciui. §. nulla. col. iij. ⁊. ff. d offi. pre. vrb. l. j. §. item solent. — Tutores a quibus indicib⁹ danť.

c ¶ Sed datus. de facto.

d ¶ Pretoris. scilicet in vrbe.

e ¶ Presidis. in prouincia.

f ¶ Nō accipiūt. Secus in tutore vt. ff. d tu. ⁊ cu. da. l. necñ. ⁊ d tute. l. ij. vt dixim⁹. s. d tut. §. est āt. Itē vñ ꝫ. ff. de mio. l. j. in fi. Sed qd ibi dz

nõ cõmittit eis adultis res suas an te.xxv.annum verũ est vt sint rata: que fiunt per eos: cõmittunt tñ vt hic:sed restituuntur.vt ibi. et infra de ac.§.si quis agens.

filij vel rõne morbi.lz sint maiores. xxv.an. Furiosi em̃ ꝛ prodigi q̃uis legitie etat sint: tñ sũt in curatione agnatoꝝ ex lege.xij.tab. Deficiẽtibus aũt agnatis solẽt pfecti vrbis vl ptores in defectuz agnatoꝝ curatores daꝛ.ĩ puicia vero pſides ex inqſitiõe.ꝛ nõ solũ istis psõis curatores dãt: sꝫ ẽt menteca ptis: ꝛ surdis:ꝛ mutis: ꝛ illis q ppetuo morbo laborant: q suis reb⁹ admistrãdis supesse nõ pñt curatores dãdi sũt.

a ¶ In lite. Tunc em̃ cogit (i) lz pupillus i lite nõ cogit.vt.ff. d tute.lege.q habet.§.si pupillus. qđ expõe vt ibi. ¶ Additio. Etiã si sit actor scđz Angel.et Jo.hic.ꝛ l.§.j.ĩ.d tu.glo.ꝛ Bart.in di.§.si pupill⁹. tenẽt contra.Et nota q ipse

terq̃ in litẽ [a] curator [b] ei ꝛ ad certaz cãm dari potest.

¶ Furiosis ꝛ pdigis lz maiorib⁹ dãtur a lege curatores agnati:illis deficiẽtibus a iudice dand⁹ est curator. Mẽtecaptꝭ ꝛ alijs q̃ morbo ppetuo laborant curator a iudice dãdus est. Aretinus.

¶ Furiosi [c] q̃z et pdigi lz maiores. xxv.ãnis sint:tñ in curatõe sũt agnatoꝝ ex lege duodecim tabularꝝ. Sz [d] solent rome prefecti vrbis:vel ptores:et in puincijs presides ex inquisitiõe eis daꝛ [e] curatores. Sz ꝛ mẽtecaptꝭ:ꝛ surdis:ꝛ mutis: et qui ppetuo morbo laborant (quia rebus suis superesse non posũt) curatores dãdi [f] sunt.

¶ Si tutor pupilli cuiuscũq̃ generis sit nõ est idoneus:vel si ad tps excusatur daꝛ pu-

curator nõ cogitur nisi ex causa. vt l.ij.§.Item querit.ff.de cura. bo. dan.ꝛ debet esse pñs ꝛ licet de consuetudine nõ cõficiat inuentariũ satisdat tñ ad instar tutoris Ange.

b ¶ Curator.q.d. non dubites.de hoc licz aliud sit in tutore: vt supra qui da.tu.pos.§.certe.

¶ Furiosi quoq̃. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars:in qua sic po. ca. Dñe iã video qbus dant curatores rõne minoris etatꝭ: ꝛ a quib⁹ dant nunqd sũt aliq alij quibus dant curatores.rñ.q sic. Nã quidã sũt quibus dant cura,ratiõe inordiati cõ-

c ¶ Furiosi q̃z ꝛ prodigi. No.hos duos accipere curatorẽ a lege. alij oẽs sunt datiui:vt cante h colligit ꝛ.j.pr.§. ꝛ.C.de epi.au.l.ĩ creatiõibus. Ac.

d ¶ Sed solent.s.agnatis deficiẽtibus:vel non abilibus cõstitutis.vt C.de cura.fu.l.fin.autẽ testamẽtum.

e ¶ Dare curatores.ꝛ hoc rõne furoris vel demẽtie:nisi iste psone sint minores.xxv.an.ꝛ tũc rõe etatis tutores vel cura.recipiũt.vt.ff.de tu. qui hz.§.qđ autẽ. ✠ Itẽ nisi sint in potestate.vt.C.de cura.fur.l.fi.§.j.

f ¶ Dãdi.scilicet ab his quos modo in superiori.§.diximus.

✠ Et erunt tunc duo acc⁹ sm

Bal. sciter dictio admi-nistra-tionis subue niésp digali tati. & decre-tū tute le sub ueniés & a ti. & q̄rūna turali cā acci dētali prepō deret: & eq̄ui de i. §. pmis-suz in glo.ij. s. ō tu tel.

¶ Interdum. ¶ Casus. ¶ Hic incipit. iiij. pars in qua sic ponitur ca. Dn̄e iā video qualiter dantur cu. quibusdam minoribus. xxv. annorum nunquid aliquibus alijs dantur. curatores.

Rn̄. imp. q̄ sic. vt puta si legitimus tutor idoneus non sit i subsidium eius cu. datur. q2 alius tu. dari nō potest. Habenti enim tutorez alius tu. nō datur. Et non solum in subsidiuz legitimi tutoris datur cu. sed etiam quandoq3 in defectum testamentarij vel datiui datur curator si enim tu. testamentarius vel a pretore vel a preside datus non sit idoneus ad administrationem fraudulenter tamen negocia pupilli administrat: solet ei in subsidium curator adiungi. Item in locum tutoris qui non in perpetuum sed ad tempus ab administratione tutele aliqua rōnabili causa excusatur solent curatores surrogari. Item si tutor aliqua aduersa valitudine vel alia necessitate fuerit impeditus vt negocia pupilli sui administrare non possit: & ipse pupillus vel absit vel infans sit: poterit pretor in vrbe vel p̄ses in prouincia: quem velit pretor periculo ipsius tutoris decreto suo pupillo constituere.

pillo etiā curator. ¶ Interdum autē & pupilli curatores accipiūt: vt puta si legitim⁹ tutor non sit idoneus [a]: quoniā habēti tutorez: tutor dari [b]

a ¶ Interdum. Non sit idoneus: vel rōne pauptatis vel q2 nō ē idustriosus vt decet: fidelis tn̄ est & diligēs: al's repelleret. p2sus. vt. j. de suspec. tu. §. pe. & si. & C. ō suspec. tu. l. pietatis. Et bene dico curatores & non tutores: quoniam &c.

b ¶ Dari non potest. Fallit hec regula in casibus sex. vt si detur tutor loco tutoris surdi: vel muti: vel furiosi: vt. ff. de tutel. l. pe. ✠ Item & si habet tutorem ratione rerum vnius prouīcie poterit habere aliuz ratione rerum quas habet in alia p̄uincia. vt. ff. de excu. tuto. l. propter litem aliē as. l. licet §. fin. & C. in quibus ca. tutu. ha. da. tuto. pos. l. fin. Item & mater anteq3 nubat tutrix existens alium petit tutorem dari vt in autenti. de nup. §. si vero tutelam. Sed ratio est quia abire nunc speratur. vt. C. communia de leg. l. finali. §. ij. Item & quando ad tempus est relegatus: vel excusatus: vel remotus: nam interim tutor datur. vt. C. in quibus ca. tu. ha. l. penulti. Item si quis tutor sit apud hostes: non vt seruus: sed vt legatus: vel transfuga alius datur vt. ff. de tutel. l. si quis tutor. Item si reipublice causa absit potest alius dari: vt. ff. de tutel. l. quesitum. & . ff. de suspec. tuto. l. iij. §. si quis ab futurus. S3 secundum Pla. in his omnibus casibus tutor pro curatore accipitur & hec regula non fallit. Sed cum littera in oībus supradictis legibus ō tutore faciat mētionē: ab ea non discedam⁹. vt. ff. de le. iij. non aliter. & ff. ō exerci. l. j. §. igit. S3 q̄ est r̄ō cū vbiq3 dari possit curator habēti curatorem vel tutorem: sed tutor non potest dari habenti tutorem. Respō deo q̄ tutor qui prius dabatur habebat plenam potestatem. j. tit. ij. §. datus. & s. de tutel. §. j. ita q̄ alium secum in eadem plenitudine admittere non potest: sed non sic in curatore qui rebus datur. vt. C. de nup. l. in copulandis. Unde tutor auctorizatur hereditati adeunde.

✠ Nō ē verū ī habēte dilucide i ternullavt. l. nō solu3. §. si. & . l. post scrip-tū. ff. ō excu-sa. tu. sec⁹ in perpetuo furioso s3 ange. H.

Tutor q̄re dari nequit hn̄ti tutorem.

Tutores poterit plures pupillus habere.

quod in curatore pupilli non est: vt ff. de appel. l. cum in vna. §. tutor. Sed nonne tota die inuenimus plures vnũ pupillum plures habere tutores. vt. C. d diui. tu. l. ij. Respõdeo illud est quando simul dantur. nam quedam fiunt simul bene que non valent si fiũt separatim: vt duorum reorum obligatio. vt. j. de duobus re. sti. §. primo.

dici videbitur. vt. C. in quibus casi. tu. ha. l. j. et. ij. Sed quid si tutor pupillo non sit: an dari possit curator? Respondeo sic. vt in argumen. a contrario sensu sumitur. ff. de tu. to. et cu. rato. da. ab his. l. curator. quod est validum ff. de offi. eius cui mãda. est iurisdi. l. j. §. hui9 rei. Accursius. Nisi sit ctrarius legi. l. nemo. C. de iurisdictiõe omniũ iudicũ vel rationi naturali. vt. C. de episcopis et clericis. l. conuenticulam.

Argu. a ctrio sensuũ validũ nisi in duob9 casib9

non põt. ¶ Itẽ[a] si testamento datus tutor: vel a p̃tore aut preside idoneus[b] non sit ad administrationem: nec tamen fraudulẽter negotia administret: solet ei curator adiũgi. ¶ Itẽ loco tutorum qui non in perpetuũ sed ad[c] tempus a tutela excusantur: solẽt curatores[d] dari.

¶ Si pupillus sit infans vel absens: et tutor infirmitate: vel alia necessitate impediatur potest actor pupillo constitui. Aretinus.

¶ Quod si tutor aduersa[e] valitudine: vel alia necessitate impedi-

¶ Addi. Nota gl. magistrã que plene ponit casus in quibus pupillo habenti tutorem tutor datur. Sed cõtra finem huius glo. facit. l. ij. C. de test. tu. vbi simul non dantur: et tamen vterque administrat: sed dic q ibi simul dicuntur dari habito respectu ad tempus mortis quo vterque tutor confirmatur. Sed de hac materia plenius videas hic per Angelum.

c ¶ Item si testamento. Posuit exemplum de legitimo. nunc de datiuo et testamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus. Id est sufficiens.

a ¶ Ad tempus. Excusatur enim aliquis quandoque in perpetuum quandoque ad tempus: vt patet per multa exempla. j. de excu. tuto. et cura. §. j. et quasi ptr totum titulum.

d ¶ Curatores. vel etiam tutores vt. s. proxi. §. dixi scilicet prout iu-

e ¶ Quod si. Aduersa valitudine id est infirmitate que valitudini et sanitati contraria est.

f ¶ Necessitate. Ut quia longo tẽpore absfuturus est: vel sua maiora negocia habet pertractare: vel alias similes necessitates. vt. ff. de procu. l. filiusfamilias. §. fina. et. l. seq. et l. post litem. et. l. sequẽ. vsque ad. l. que omnia. (j) Et nisi huiusmodi necessitas sit non potest secundũ quosdam vt. C. qui da. tu. vel cur. pos. l. curatorẽ et. l. curator. immo certe et si quecunque alia sit iusta quoquo modo. vt. ff. de administratione tutorum decreto ✠ et hec eadem sunt in curatore. vt. C. de appellationi. si actor.

¶ Additio. j. Idem est propter ini-

✠ Et tamen ag. hic et barto. in. l. actor. ff. rẽ ra.

micitias: nisi essent capitales quia tunc esset tutor remouendus. Ang.

a ¶ Absit. Si enim presens sit et habet intellectum etiam procuratorem cum auctoritate tutoris facere pot. vt. C. de procuratoribus l. neque. ¶ addi tio. Dic quod ista duo prehabita (que hic in textu iam ponuntur) videlicet quod si absens et infans: exiguntur vt ex necessitate actor constituatur. si autem pupillus est presens vel maior infante: tunc ex voluntate constitui potest aliqua causa saltem voluntaria: dummodo iusta vel honesta allegetur. Angelus aretinus.

Quis idem bar. et Dy. i d. l. de creto. teneat quod possit etiam sine aliqua causa.

siastica gubernanda mandatur ab episcopo cum consensu fratrum vel capituli. vt. C. de sacrosanctis ecclesiis. leg. iubemus. et. C. de episcopis et clericis omnes. §. hunc enim procul dubio alias est. §. nihilominus versiculo. hunc enim sine dubio. Item idem dicitur hypocrisa- rius vt in auctentica quomodo oportet episcopos. §. non aliter. et. §. neque autem. et. §. si vero vt preser- tim. Item sindicus qui sic grece dicitur. latine singulorum dicens causas. vt. ff. de muneribus et honori. leg. munerum. §. defensores. Quandoque tamen actor et sindicus pro eodem ponuntur. vt. ff. quod cuiusque vniuersi. lege. prima. §. quibus. et. §. penultimo. et le. item eorum. §. actori. Facit ad hoc. ff. de auctorita. tutorum vel curatorum per totum. Vel etiam dic quod differunt: vt ibi notatur. scilicet in di. lege. prima quod cuiusque vniuersitatis nomine etc.

Hypocrisarius Sindicus.

tur quominus negocia pupilli administrare possit et: pupillus vel absit [a] vel infans sit quem velit [b] actorem [c] periculo ipsius tutoris pretor vel qui prouincie preerit decreto constituet.

¶ De satisdatione tutorum vel curatorum.

b ¶ Velit. Scilicet tutor.

c ¶ Actorem. Qui hic dicitur actor: alias adiutor dicitur. vt. ff. de tutelis et rationibus distrahendis. l. in omnem. alias procurator. vt. C. de procuratoribus leg. neque. Et nota hic varia nomina eorum qui aliorum facta agunt. vt actor: vt hic iam dictum est. Item tutor qui datur pupillis. s. de tutelis. §. est autem. Item curator qui datur adultis. vel etiam furiosis: vel similibus. vt. s. eodem in principio. et §. furiosi. et. §. sed et mente capitis. Item procurator qui aliena gerit negocia cum mandato. vt. ff. de procuratoribus. lege prima. Item negociorum gestor: qui sine mandato gerit: vt infra de obligationibus ex quasi contractu. §. primo Item Iconomus cui res eccle-

Curator. Procurator. Negociorum gestor. Iconomus.

¶ Additio. ¶ Hodie tamen hic non fit differentia (vt multotiens euenit in quampluribus causis) in nomine. vt in capitulo petitio. de procuratoribus. Angelus aretinus.

¶ De satisdatione tutorum.

¶ Ista rubrica sic continuatur. Dictum est supra de tutoribus et curatoribus et quia ipsi tenentur satisdare ideo videndum est de satisdatione tutorum et curatorum eorundem. Porcus.

Continuatio.

Diuisio.

Ne tamen. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit qui teneantur satisdare et qui non. Secundo quod illi qui non tenentur satisdare si satisdant preferuntur socijs ad administratione. Tertio quod officiales teneantur de satisdatione non exacta vel non idonea. Secunda ibi: Sed et si. Tertia ibi. Sciendum. Item prima subdiuiditur in duas partes. Nam primo ponit regulam. Secundo ponit duas fallentias. Secunda ibi. Sed hoc. Aretinus.

tutor vel cu. debere satisdare non est perpetuum. Nam tu. testamento dati huiusmodi satisdationem prestare non coguntur. Et hoc tali ratione quia fides et diligentia eorum a testatore qui eos in testamento dedit satis probata fuit. Idem dico in tutoribus cum inquisitione a iudice datis. Nam certe illi similiter huiusmodi satisdatione non onerantur quia idonei electi sunt. a ¶ Ne tamen. Diximus dandos tutores vel curatores ratione etatis ne tamen &c. Accursius.

¶ Tutores et curatores tenentur satisdare: nisi fuerint testamentarii: vel dati ex inquisitione.

Ne tamen[a] pupillorum pupillarum vel eorum qui que ve in curatione sunt negotia a curatoribus: tutoribus ve consumantur[b]: vel diminuantur[c]: curet pretor[d] vt et tutores et curatores eo nomine satisdent[e]:

¶ Sed hoc non est perpetuum[f]. Nam tutores testamento dati satisdare non coguntur: quia fides eorum et diligentia ab ipso testatore probata est[g].

¶ Ne tamen. Casus. Po. igitur sic casum in prima parte. Domine video qualiter dantur tu. vel cu. nunquid ad libitum suum res pupillorum vel adultorum sine metu periculi possunt administrare. Respondet imperator quod non. Non enim tuto. vel cura. res pupillorum vel adultorum vel ceterorum qui in curatione sunt aut in totum consummant: aut in tempore diminuant: curat pretor tam tutores quam curatores satisdent rem pupilli saluam fore. Sed po. in secunda. Domine nunquid est hoc generaliter verum quod omnes tutores et cura. indistincte ad predicte satisdationis interpositionem teneantur? Respondeo non. Nam certe hoc quod diximus

b ¶ Consumantur. in totum.

c ¶ Diminuantur. pro parte.

d ¶ Pretor. sic et prefectus vrbis: et preses prouincie. vt. s. ti. j. §. ij.

e ¶ Satisdent. Rem pupilli saluam forte vt diximus. s. de tutelis. §. fi. scilicet cum fideiussore. vt. ff. rem pupilli saluam fore. leg. non quasi. in principio. et. ff. de preto. sti. l. pretorie. et. ff. qui satisda. cogun. l. j.

f ¶ Perpetuum. id est generaliter verum alias perpetuum. i. generale. vt. C. de eden. l. edita. alias pro tempore ponitur scilicet quamdiu vita durat. vt infra. de verbo. obligatio. §. at si ita. et. ff. pro socio. leg. prima vbi de hoc.

g ¶ Probata est. Idem in curatoribus in testamento datis: licet curatores non dentur in testamento regulariter:

Perpetuum multipliciter sumitur. Curatores dati in testamento liberantur

a satis dãdo. Tutor datus a mr̃e i testõ tenet satidare.

riter: tamen si dati fuerint confirmantur decreto pretoris vel presidis hic. s. titu. proxi. §. ii. et tunc liberantur a satisdando vt tutores vt hic ⁊. ff. de cõfirma. tuto. l. si filio ⁊. l. cõfirmando ⁊ l. sequen. et. l. vtilitatem. Secus i dato a matre. vt. ff. d confir. tut. l. j. ad fin. legis al's. C. eo. ti. l. j. Sz quare secus? (1) respõ. q²

Itẽ ex inquisitione^a tutores vel curatores dati satisdatione nõ onerãtur quia idonei^b electi sunt.

¶ Si fuerit plures tutores dati ex testamento vel ex inquisitione potest vnus offerre satisdationez ⁊ solus administrare nisi etiam alius voluerit satisdare. Si autẽ nullus satisdat: ille solus geret quem testator elegerit: vel maior pars eo℞. Et si discordant cogent a iudice cõcordare.

firmum est consilium patris ⁊ non mr̃is. vt arg. j. qui. ali. li. in fi. j. rñ. ⁊ infra de iniur. §. j. Et quod dicit in testõ idem in tutoribus in codicillis datis dicam. vt. ff. de testamen. tute. l. iiij. al's. iij. ⁊ facit ad hoc. C. d epis. au. de creationibus.

¶ Additio. j. Nota q consiliũ patris. ⁊ sic masculi est firmum ⁊ bonum ⁊ maris: sic femine est consilium debile. Angelus.

a ¶ Item ex inquisitione. i. dati a iudice cum inquisitione. vt. s. de at til. tu. §. sed hoc iure.

Curator furiosi et cũ ingsitiõe datus satisdare debet.

b ¶ Idonei. i. p̃sumptione iuris: cõtra quaz non admittitur p̃batio in cõtrarium: lz si cõtra apparet tenebit ille qui dedit. vt. j. eo. §. sciẽdũ. Sed hoc fallit in curatore furiosi q satisdat si nõ habeat idoneã substãtiã lz sit cũ inquisitione dat⁹. C. d curatur. l. fin. §. sz si quid. ⁊. §. siue nõ talis. Item debent iurare isti omnes bene agere. i. non p̃termittere vtilia ⁊ non facere inutilia: vt in auctenti. vt hi qui ob. se perh. ha. res

mino. §. fin. colũ. vj. Si ergo nec testamentarij nec datiui satisdant. qui erunt illi qui satisdant. Respõ. legitimi. nisi in casu. s. patronus liberto. vt. ff. de le. tuto. l. legitimos. §. j. Itez datiui cũ non fiunt cum inquisitione. vt C. de aucto. p̃stã. l. fina. ⁊ ni si satisdẽt nõ administrant. vt. C. de tu. vel cura. q sat. non de. l. j. et fin.

Satisdatio a qb⁹ tutori b⁹ danda est.

Et scdʒ hoc sũt q̃tuor genera tutorum scilicet testamentarij. Item legitimi. Item datiui cum inquisitione. Item datiui sine inquisitione vt dictum est.

Tutorũ genia q̃tuor dici p̃nt.

¶ Sed si. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo q contutor tenetur contentori satisdare: vt in administratione preferatur. Secundo qd fiet si nullus ex contutoribus vult satis offerre de indẽnitate. Tertio quid agendum cum tutores discordant in eligendo. Quarto extendit ad datiuos dictum in testamentarijs. Secunda ibi. q si nemo. Tertia ibi. sin autem. Quarta ibi. idem ⁊ in pluribus. Angelus aretinus.

u D sio.

¶ Sed si ex testamento. Casus.

¶ Hic incipit tertia pars in qua sic pone casum. Dixistis mihi q tutores testamentarij ⁊ cum inquisitione dati non satisdant. nunquid est hoc generaliter verum? Respon. impera. q non. Naz si duo plures ve tutores in testamento dati fuerit poterit vnus ex his offerre satisda

¶ Sed si ex testamēto[a] vel inquisitione duo plures ve dati fuerint: potest vnus offerre satisdationem de indēnitate pupilli vel adolscētis: et cōtutori suo vel concuratori preferri vt solus administret vel vt cōtutor aut concurator satis offerens preponatur ei: vt et ipse solus administret. Itaqꝫ per se non pōt petere satisdationem a cōtutore suo vel concuratore sed offerre dꝫ vt electionem det cōcuratori: vel cōtutori suo vtrum velit satis accipere vel satisdare[b].

¶ Quod si nemo eorum satis offerat: siquidem ascriptum[c] fuerit a testatore qs gerat: ille gerere dꝫ. Quod si

tionem de indemnitate pupilli con tutori vel concuratori suo: et si ipse admittit huiusmodi satisdationem ei in administratione preferetur: sꝫ tutor vel cura. non poterit per se a cōtutore vel concuratori suo huiusmodi satisdationē exigere: sed offerre eā debet vt electionē det cōtutori vel cō curatori suo accipere administrationem et exponere vt ipse solus administrare possit: et si nullus eorum satisdationem huiusmodi offerat: tunc si testator in testamento expressit qs in administratione preferri debeat ille solus administrabit. si vero a testatore de hoc nihil dictum fuerit: tunc quem maior pars eorum idoneuꝫ elegerit ille solus administrabit. Sꝫ si ita fuerit qꝫ in electōe ipi tutores: nec aliquatenus per se concordare poterunt pretor partem interponet et aliquem idoneum administratorem eligere compellet. Idem iuris est in pluribus tutoribus vel curatoribus ex inquisitione datis: vt videlicet maior pars possit eligere aliquem idoneum qui solus negocia pupilli administret.

a ¶ Sed si ex testamento. Duo ponit et vnum tantum nunc prosequitur scilicet de testamentario.(j) sed in fine. §. dicit de alio. Item hec eadem in curatoribus pluribus locum habent. vt. ff. de administratione tutorū l. tertia. §. quod in tutoribus. Item quid in legitimis? Respondet idem cum sit eadem ratio dicens negocia per plures exerceantur. vt ff. de administratione tutorum. l. si plures §. apparet ergo. Unde versus. Segnius expediunt commissa negocia plures.

¶ Additio. (j) Immo vtrunqꝫ secundum Angelum vsqꝫ ad versiculum qꝫ si nemo. quia cum indefinite loquatur presumitur respondere ad interrogata. l. si defensor. §. qui interrogatus. ff. de interrogato. actione. Ange.

b ¶ Vel satisdare. Sic infra de inuti. stipulatōe. §. alteri stipulari (vt supra dictum est). in fi.

c ¶ Ascriptū scꝫ in testamēto vel aliter appareat eius volūtas euident quia dixit in satisdatione quis preferri debet: qꝫ si nō fuerit ascriptū quem maior pars elegerit: ille gerere debet.

nō fuerit ascriptū: quez maior [a] pars elegerit: ipse gerere dz: vt edicto [b] p̄toris cauetur.

¶ Si autē ipsi tutores dissenserit circa eligendū euz vel eos qui gerere debēt: pretor partes [c] suas interponere debet.

¶ Idē [d] et in pluribus ex inq̄sitione datis cōprobāduz est: id est vt maior pars eligere possit p quez administratio fiet.

¶ **Qui tenef accipere satisdationez a tutore si non recepit: vel min' idonee: tenetur subsidiaria actione: q̄ etiā trāsit cōtra heredes. Et pōt tutor vel curator cogi satisdare ēt capt' pignorib'. Areti.**

a ¶ Maior pars dummodo oēs vel sint per vnum administrare: alias enim non compellerentur: sed omnes gerere possunt si velint. vt. ff. de administratio. tuto. si plures. §. si. et l. vl' i partes ✠ Et nota hic ar. q sta tur maiori pti. sic ff. d pac. l. iurisgē tiuz. §. vltimo. et l. maiorem et l. precedente. §. fina. et ff. d testi. l. iij. §. ij. ibi alias numerus testiuz et c. Arg. contra. ff. de ser. rusti. pre. l. per fundum. et. ff. communia pre. l. fina.

¶ Additio. Solutio. Ibi loquitur in cōstitutione indiuidui. puta seruitutis in qua omnes requiruntur. hic de administratione que est diuidua: et penes vnum insolidum est possibilis ƀm Bal. Uel ibi loquit de re communi pluribus vt vniuersis: hic vero in cōmuni vt singulis. Que tamen regule fallunt i multis casibus. vt per doc. hic. Uide ca. j. extra de his que fi. a ma. par. ca.

b ¶ Edicto ptoris. qd nō habem'.

c ¶ Partes suas. id est se et officiales suos et milites iustitie. Sed cur non committitur fortune vt alias. C. commu. de le. l. fina. primo respon. et infra de lega. §. adoptiōis? Respōdeo non ita alterius factum scz pupilli possint fortune committere vt suum proprium. et concor. huic ff. de lega. j. huiusmodi. §. fina. et ff. de vsufruc. l. si cuius. §. sed si inter duos. Argumen. cōtra. in eo. titulo. l. quotiēs duobus. j. responso.

d ¶ Idē et in pluribus. Per omnia vt s. nisi qr hic a testatore non potuit scribi quis gereret. cuz nihil dixerit d tutela. nā non darētur ex inquisitiōe si essent testamentarij. vt. s. de attiliano tutore. l. responso.

¶ Sciendū. Diuiditur in quatuor partes. Primo q officialis zuenit subsidiaria actione. Secundo qñ et in quibus casibus teneatur. Tertio ad heredes extendit. Quarto ponit nouum casum. videlicet q tutor cogitur satisdare. Secunda ibi subsidiaria. Tertia ibi que quidē. Quarta ibi. quibus constitutionib'. Angelus aretinus. Diuisio.

¶ Sciendum est autem. Casus.

¶ Hic incipit q̄rta et vltima pars in qua sic pone casum. Domine iaz video in quibus casibus tutores satisdationem rem pupilli saluam fore interponere debeant. Pone modo q non fuerit pupillis per tutores bene cautū qualiter in defectū

✠ reo tū postulāte vnū ex eis eligi plures simul agere n possūt et si vn' vlit diuider et alij gerer fiet diuisio cetis inuitis p officiū iudici ar. l. et puto. ff. fa. her. et l. cōi diuidūdo §. si duo. ff cō. di. Ange.

tutorum vel fideicommissorum ab eisdem receptorum subuenietur ipsis pupillis? Respondet impe. Amice i hoc casu optimum remedium benefitio legis ipsis pupillis indulgetur. Scire enim debes quod non solum tutores vel curatores ex administratione sua pupillis vel adultis vel furiosis vel ceteris qui i curatione sunt ex administratione sua tenentur. sed etiam contra magistratus qui huiusmodi satisdationem a tutoribus vel curatoribus accipiunt vtilis actio subsidiaria dabitur: que quidem actio subsidiaria vltimum huiusmodi pupillis vel adultis possit prestare subsidium. Et hec actio subsidiaria non solum aduersus illos competit qui aut nullam omnino aut minus idoneam cautionem a tuto. vel curatore exponi passi sunt. Nec solum aduersus magistratus datur: sed etiam tam ex prudentium responsis quam ex constitutionibus principis in heredes eorum extenditur Nec immerito in eisdem enim constitutionibus expresse cauet vt tutores vel curatores ad predictam satisdationem interponendam per pignorum captionem cohercean. vnde cum ipsi magistratus sibi legis beneficio poterant ab huiusmodi periculo cauere non est mirum si ipsi et etiam eorum heredes pro sua negligentia teneantur. Scire tamen debes quod neque prefectus vrbis neque preses prouincie neque aliquis alius qui ius dandi tutores habet predicta actione subsidiaria pupillis vel adultis vel ceteris in curatione existentibus tenebuntur sed solum hi qui huiusmodi satisdationem accipere solent. Et hec in quarta parte vsque in fin. ti.

Sciendum aut est non solum tutores vel curatores pupillis et adultis: ceterisque [a] personis ex administratione rerum teneri: sed etiam in eos qui satisdationem accipiunt [b] subsidiariam actionem esse: que vltimum eis [c] presidium possit afferre. Subsidiaria [d] autem actio datur in eos qui vel omnino a tutori

a ¶ Ceteris. Ut furiosis et mente captis. vt. s. ti. j. §. furiosi. et. § sed et mente captis.

c ¶ Accipiunt. vt magistratus. quod dic vt diximus. j. eo. §. neque autem.

c ¶ Eis. scilicet pupillis et similibus.

d ¶ Subsidiaria. s. tutele vtilis contra eum malum qui dederit tutorem: vel vtilis negociorum gestorum quando malum curatorem: nam eadem vtilis i magistratum dat ✠ que in administratorem directa datur et vsure veniunt vt in prima. vt. ff. de magistrati. co. l. fin. et. C. e. l. pe. Subsidiaria aut dicitur penalis aptitudine vt legis aquilie actio di penalis aptitudine. vt. j. ad. l. aq. §. his aut. nam nec illa semper penalis est nec hec semper in subsidium datur: quia quandoque agitur antequam conueniantur omnes tutores. vt colligitur ex his que dicunt in hac gl. circa. fin. Quare ad horum euidentiam distingue: aut fuit vnus tutor vel curator aut plures. Primo casu conuenitur prius tutor vel curator: et postea magistratus vt hic. Si vero plures: et tunc aut omnes gesserunt tutelam aut curam: aut nullus: aut alter tantum. Primo casu omnes conueniuntur ante magistratum. vt. ff. de admi. tuto. lucius. §. penu. et de magistra. con. l. duo. In secundo idem. vt. ff. de administratione tuto. si plures.

✠ Contrarium tamen glo. in. l. actio. ff de neg. ges. et ibi bar to. vbi vide quod sit actio directa et quod vtilis Tutores plures et magistratus quo ordine conueniri possunt

In tertio subdistingue aut fuit diuisa tutele administratio per iudicez vel testatorez: aut non. Primo casu pro sua gestione quilibet tenetur: & non pro alterius. & postea magistratus i subsidiuz. ff. de admini. tut. l. lucius. §. pe. & C. de diui. tut. l. ij. Sed tamen in quatuor casibus vnus pro alterius parte tenet: tñ post magistratum. scilz si tutorez vt suspectuz remouendum nō remouit. vel tarde remouit vel remouendo iura pupilli prodidit: vel nō exegit satisdationem rem pupilli saluá fore: cuz videret eum non soluēdo. vt in dicta. l. C. ď diui. tute. l. ij. & ff. ď admini. tu. l. lucius. §. penul. Secundo casu conuenitur primo gerens. secundo magistratus. Tertio nō gerens: nisi in dictis quatuor casibus vbi ꝯuenit etiá qui nō gessit ante magistratū. vt. C. de diui. tu. l. ij. & ff. de admini. tu. l. etiá. & l. emilius in fi. & l. tres tutores. de hoc diximus in. l. j. ff. de tute. & rō distra. & in. l. j. C. de transactioni.

Tutor vn⁹ pro alio: tenet̃ i q̃tuor causis

bus vel curatori⸗b⁹ satisdari nō curauerint: aut non idonee[a] passi eēnt caueri. ¶ Que[b] quidez tam ex prudentuz respōsis[c]: q̃ȝ ex constitutionibus[d] imperialib⁹ etiam in heredes eoruz extenditur. ¶ Quibus[e] constitutionibus et illud exprimitur: vt nisi caueant[f] tutores et curatores: pignoribus captis coerceantur[g].

¶ **Actione subsidiaria non tenentur qui tantū dāt tutores: sed qui satisdationem exigunt.**

¶ Neqȝ autē pfectus vrbis[h] neqȝ

¶ Additio. Et nota q̄ in omnibus predict̃ casibus pupillus ꝯueniēs tutorem prefertur ceteris creditoribus. l. dabimus. ff. de priuileg. credito. secus si cōueniat iudicez. l. j. §. priuilegium. ff. de magistra. conue.

a ¶ Idonee. aduerbium est: & facit ad hoc. ff. de magistra. conuenien. l. i. §. sciendum. & §. exigere.

b ¶ Que. s. tutele actio subsidiaria vel negocioꝝ gestoꝝ. vt diximus.

c ¶ Respōsis. vt. ff. de magistra. cōueni. l. j. §. sciēdū est. & l. qȝ ad heredem.

d ¶ Ex ꝯstitutionibus. vt C. de ma. cō. le. ij. & in alijs grec̃ cōstitutiōibus: sed aliter heres tenetur: q2 de dolo & lata culpa tantum. aliter defunctus qui etiam de leui culpa tenetur. vt. ff. de ma. cō. l. non similiter.

e ¶ Quib⁹ ꝯstitutiōibus. s. grec̃.

f ¶ Caueāt. s. rē pupilli saluá fore.

g ¶ Coerceantur. Facit ad hoc. ff. de admi. tut. l. j. j. rñ. & ff. de dam. in fec. l. iiij. §. iij. & ff. de libe. agna. si quis a liberis. §. si quis ex his. & C. de suspect. tuto. l. iij. et. ff. de ven. in spi. l. j. §. quid ergo.

h ¶ Neqȝ. Urbis. scilicet romane per excellētiam. vt. ś. de iur. natu. §. sed quotiens. Item facit ad hunc §. ff. de magistra. con. l. i. Sed ꝯtra est. ff. de admi. tu. l. emilius. Sed distingue tria genera iudicū quidam possunt dare tutorē & nō exigere satisdationē: ď quibus hic loquitur. Alij & dare & exigere. de quib⁹ ibi dicit. ✠ Alij exigere & non dare: vt si diffetabelliones & aliquis miles iustitie rátacui talia cōmittūt: & isti tenētur in cipere ✠ Et

satisdatione vel expedire ꝑ cessũ. vt hoc onus trãseat ad successorem poterĩt ꝯueniri ĩ sindicatu. vt. d. l. j. §. sciẽdũ Ja.

subsidiũ. vt supra de attil. tut. §. penulti. ⁊ C. de magistra. con. l. finali. Item estimatores patrimonij pupillorum: propter quorum prauam estimationem viliores fideiussores accepti sũt. vt. ff. d ma. cõ. l. i. §. diuus qui erant dãdi pro rei q̃litate vt. ff. d in ius vo. l. j. ⁊ qui satisdar̃ cogan. si vero. §. i.

a Dãdi. scilicʒ tantum.

b Solent al's d bent sed isti nec d bent nec solent: vt diximus.

pretor: nec preses prouincie: nec quisꝗ̃ alius: cui tutores dãdi[a] ius est: hac actione tenebitur: sed hi tãtũmodo qui satisdationem exigere solent[b].

De excusationibus tutorũ vel curatorum.

Tres liberi rome et quatuor in italia: et quinꝗ̃ in prouincijs prestãt excusationeʒ a tutela: vel cura. Adoptiui vero non cõputantur. Nepotes vero in locum filij vocantur: nec liberi mortui computantur nisi pro republica decesserint Angelus aretinus.

Excusantur autem tutores et curatores varijs

Continuató

De excusationib⁹ tutoꝝ ⁊ curatoꝝ. Supra visũ est de tutorib⁹ ⁊ curatorib⁹. verũ q: hi varijs ex causis excusari solent. ideo merito subdit de excusatõib⁹ tutoꝝ ⁊ curatoꝝ. Porc⁹. Uelsic. De excusationibus tutoꝝ. vl' curatoꝝ: nũc dicit qd supra qui. mo. tu. fi. pmisit. Accur.

Diuisio.

Excusantur. Totus iste titulus diuiditur in sexdecim partes. Prima ponit qualiter quis excusetur a tutela propter numerum liberorũ. Secunda ibi. Item diuus qualiter excusetur qui impeditur negocijs fiscalibus ⁊ reipublice. Tertia ibi. Et q potestatẽ: qualiter quis excusetur propter potestatẽ ⁊ iurisdictioneʒ. Quarta ibi. Item propter. qualiter excusetur propter litẽ precedentem cum pupillo: et adulto. Quinta ibi. Item tria. qualiter excuset̃ ꝑpter numerũ tutelaꝝ. Sexta ibi Sed ⁊ propt. qualiter excuset propter paupertatẽ. Septima ibi. Itẽ propter aduersam. qualiter qs excusetur propter infirmitateʒ. Octaua ibi. Similiter. q̃liter excusetur propter imperitiam litterarũ. Nona ibi. Item si propter inimicitias. qualiter quis excusetur ꝑpter inimicitias. Decima ibi. Iteʒ is q. qualiter quis excusetur propter cõtrouersiam status. Undecima ibi. Item maior. qualiter quis excusetur propter etatem. Duodecima ibi. Idem ⁊ in milite. qualiter excusetur propter militiam. Decimatertia ibi. Item rome. qualiter excusetur propter exercitium liberalium artium. Decimaquarta ibi. Qui autem in quantum tempus potest quis se excusare. Decimaquinta ibi. Qui tutelã. qualiter quis excusetur a cura pupilli sui: vel vxoris sue. Decimasexta ibi. Si quis autem. declarat q falsa excusatio non

prodest. Item prima pars diuiditur in quinq̄z partes. Primo ponit ꝙ plures ⁊ varie cause sunt quibus qs a tutela: vel cura excusatur. Secundo ponit qualiter quis propter liberos excusat. Tertio quot liberi habent excusat: seu propter quot liberos quis excuset a tutela vel cura. Quarto fortificat dictum suum per similē rationem annectendo. Quinto declarat qui liberi sint illi qui prestant excusationem. Secunda ibi. Plerūq̄z. Tertia ibi. Si enim tres. Quarta ibi. Exemplo. Quinta ibi. Sed adoptiui. Angelus aretinus.

prouincias: romam autez vltra italiam priuilegiatam. Nota ꝙ tu. vel cu. est munus publicuz auctoritate.

a ℂ Propter liberos. superstites ⁊ incolumes. vt. ff. de vaca. mu. l. ij.

ex causis. ℂ Plerumq̄z propter [a] liberos siue in potestate sua sint: siue emancipati [b]. ℂ Si enī tres liberos supstites: rome [c] qs habeat: vł in italia quatuor: vł in ꝓuīcijs [d] quinq̄z: a tutela vel cura potest excusari. ℂ Exemplo ceterorū munerum [e]. Nam ⁊ tutelā ⁊ curam placuit publi

b ℂ Emācipati. nisi pater filio emācipato curator petat. tunc eniz non excusatur a cura emancipati. vt ff. eod. amicissimos. §. fi. ✠ Vel dic ꝙ licz faciat contra stimulos naturales tamen bene potest. vt ibi innuitur.

✠ Et ista est verior sz Angel. qr beneficio qđ habeo ꝓpter te non debeo vti cōtra te saltem vbi tu participas de eodē sm christ. p. l. fi. iudex circūuento ff. de mino. als secus. vt i. d. l. amicissimos

ℂ Excusantur autē. Casus. ℂ Pone igitur casum in prima parte. Accessi ad Justinia. ⁊ ita coraz eo proposui. Domine vos vultis tractare de excusa. tut. vel cura. dicatis ergo mihi quibus modis excusātur tut. vel cura. ab onere administratōis? Ad hoc respon. ipse Amice tut. vel cura. varijs modis a tutela vel cura poterunt excusari. Quandoq̄z eniz per numerum liberorum suorū merentur excusationem: siue huiusmodi liberi in potestate sunt: siue etiaz emācipati. Si eniz tres liberos aliquis habuerit rome superstites: vel in italia quatuor: vel in ꝓuincia quinq̄z a tu. vł cu. poterit excusari. ⁊ hoc ad moduz alioꝝ numerum ciuiliū: nam ⁊ tutelā ⁊ curā placuit esse munus publicum. Unde sicut a ceteris muneribus publicis qs excusari poterit: ita ⁊ ab istis. Nota. italiā vltra

c ℂ Rome. Hoc est in ciuitate romana ⁊ vsq̄z ad centesimum miliarium. ff. de offi. pre. vrb. l. prima. §. cum vrbem. Accursius.

ℂ Additio. Secus si dixisset in vrbe vel in vrbibus quia vrbs muris cingitur. vt. l. vrbis. ff. de verbo. sig. Et quid appellatione ciuitatis: vel patrie contineatur: ⁊ quid si dicatur Aretium Florentia ⁊c. Angelus hic se remittit.

d ℂ In ꝓuinciis. Sed nūquid ille prouincie: que als habēt ius italie: ⁊ hoc habebūt respon. non qr illud propter tributa cōceditur eis. vt. ff. de censi. l. prima ⁊ finali.

e ℂ Munerum. id est onerum ciuilium. vt decurionatus: secus si patrimonij sit onus. vt. ff. de va. mu. l. sextūdecimū. §. numerus. ⁊. §. que patrimoniorū. ⁊. l. his oneribus. j. rñ. ⁊. C. qui numer. lib. l. j. li. x. Item secus in honoribꝰ. vt. ff. de va. mune. l. iiij. ⁊. l. in honoribꝰ. Itē secꝰ i oneribꝰ q̄ honori iherēt. vt. ff. de va. mune. l. sextumdecimū. §. numerus.

cum[a] munus esse. Sz adoptiui liberi nõ prosunt[b]. In adoptionẽ autez dati: naturali:[c] patri prosunt. Itẽ nepotes ex filio psunt: vt i locũ patris[d] sui succedant ex filia ne/

a Publicum. Auctoritate: nã datur inuitis. vt. C. de decur. l. nullus. lib. x. ⁊ facit. ff. de verbo. signi. l. pupillus. §. munus. ⁊. l. munus ppie ⁊. ff. de mu. ⁊. ho. l. j. §. si illud. Sed contra. ff e. athlete §. tutela. Sed non est publicum munus (vt ibi dicit) vtilitate: licet auctoritate. vt hic dicitur: sed vtilitate publicum est: secundario quia expedit reipublice ⁊c. vt supra de his qui sunt sui vel alieni iuris §. fina. Item contra. ff. eod. spadonem. §. qui accepit. ⁊. l. non tantum §. non omnia. Sed licet ibi generaliter remissionem publicorum munerũ habuit: tamen ex generali remissione non continetur tutela: vel cura fauore pupillorum ⁊ adultoꝝ. ✠ sicut ⁊ al's de generali dicto quedam excipiunt. vt. ff. de le. iij. l. vxorez. §. felicissimo. ⁊. ff. de procu. Pomponius. j. respon. ⁊. ff. de lib. le. l. aurelio. §. caius.

✠ Et sicut gñal' imunitas nõ extẽditur ad mun⁹ publicũ auctori/ tez ⁊ vtilitate priuatuz: et ita nec ad reale ordinariũ sed extraordiariũ

Sed adoptiui. Casus. In quo sic pone casum. Domine Justiniane vos dixistis per liberos quez posse a tutela vel cura excusari: dicatis mihi pro deo an illud locum habeat indistincte in omnib⁹ liberis? Respon. iperator qd dixi tibi generaliter aliquez per liberos posse excusari: intelligere debes de naturalibus ⁊ legitimis. Nam adoptiui liberi patri adoptiuo ad excusationem non sufficiunt vel nõ proficiũt. Liberi enĩ naturales ⁊ legitimi extranee persone a patre naturali nihilominus ad excusationẽ prosunt.

b Non prosunt. Et hoc dico ad excusationem: sed bene acquire/

bant ei. scilicet patri adoptiuo: vt hic. ⁊. ff. de va. mu. l. sexum. §. adoptiui. maxime hodie: cum nihil ad patrem adoptiuum transeat. vt supra de adoptioni. §. sed hodie.

c Naturali patri. Licet adoptiuo nõ psint vt. s. proxi. respon. ⁊ secundũ hoc pũcta ibi: dati. Uel dic dati in adoptionem naturali patri. id est auo vel proauo prosunt. scilicet arrogati: cum transeant in familiam eius vt. s. de adoptio. §. sed hodie. in fi. §. ⁊. §. sequenti. ⁊ fm hoc fiet hic mentio illius noui iuris: ⁊ punctabis: ibi naturali patri.

sic vt notat bar. ⁊ Dy. in d. §. q acci pit.

Itez nepotes. Casus. In quo sic pone casum. Uidimus ꝙ per liberos quis a tute. vel cura excusatur: sed quia appellatione liberorũ veniunt nepotes. Queritur a domino. Justini. an istud se extendat ad nepotes? Respon. imperator ꝙ nõ solum liberi in primo gradu existẽtes prosunt: sed etiam nepotes ex filio mortuo auo suo ad excusationẽ prosunt: qz in locum sui patris mortui succedunt: sed licet nepotes ex filio post mortem ipsius filij eiusdẽ patris nepotis auo prosint. nepotes tamen ex filia ei prodesse non poterũt. Not. ꝙ nepotes quot quot sint in liberorum numero pro vno reputantur ad tutele excusationem.

d In locum patris. Apparet ꝙ eo mortuo tantum prosunt: eo autẽ viuo non prosunt: vt hic cum dicit in locum patris ⁊c. ⁊. C. de his qui numero li. l. ij. ⁊. iij. lib. x. Sed nunquid omnes loco vnius computantur? Respondent quidam ꝙ non.

Sz ɔtradicũt leges expresse: naz loco vnius numerant quotcunq; sũt. vt in greca lege .ff. eod. l. ii. §. quotcunq;: nam etiam in successione loco vnius computantur. vt infra de here. qui ab intesta. §. cuz filius. ar. ff. de contratabu. l. i. §. i. ¶ Additio. Hoc est mirabile. cum auus habeat curaz et onus alēdi eos sed ratio est qz prosunt patri suo et nõ debēt prodesse duobus. Et facit ꝙ si canonicus habeat duas prebēdas in eadem ecclesia: forte ex dispensatione ꝙ non habeat nisi vocem vnius. Joannes fabri.

excusationem tu. vel cura. Nũc queritur ab imperatore quid si in bello pro republica occisi fuerit: an patri ad excusationem prodesse possunt? Et respondet. Certe constat eos prodesse qui in acie ceciderunt qui enim pro republica ceciderũt: in perpetuũ per gliaz viuere intelliguntur.

potes non [a] prosunt. Filij autez superstites [b] tantum ad tutele vel cure mũeris excusationem prosunt. ¶ Defuncti [c] autem non prosunt. ¶ Sed si in bello amissi sunt quesituz est an prosint. ¶ Et cõstat eos solos prodesse: qui in acie [d] amittuntur. ¶ Hi enim qui pro republica ceciderunt in perpetuum per [e] gloriam viuere intelliguntur.

b ¶ Superstites id ē viui.

c ¶ Defuncti. Idem et in nõ natis. licet cõceptis quia quo ad hunc casum: nõ sunt pro iá nat. vt. ff. eo. l. ij. §. qui autem in ventre.

d ¶ In acie. scilicet principis. vt supra de adoptio. §. femine.

e ¶ Per gloriā viuere. Nota mortuum viuere per gloriaz. vt. ff. ad. l. aquil. qua actione. §. si quis in colluctatione. ✠ Et econtra quis fingitur mortuus: q viuit per vituperiũ: vt deportati. vt. ff. de cõtratabulis l. j. §. j. et §. penul. in fi. et. ff. de dõa. inter virum et vxorem. l. cum hic. §. si dõator. als. §. si seruus: vbi seruꝰ viuit: et tamen pro mortuo reputat quo ad ius ciuile. vt. ff. de regul. iu. quod attinet. et. l. seruitute.

a ¶ Non prosunt. Quia nõ sunt in potestate sua. vt. s. d pa. po. §. fina. hec ratio non est bona. vt. s. eod. in princi. dicit enim de emancipato. vnde dicas non prosunt auo materno: qz alij prosunt. vt. C. d mili. test. l. v. et fi. ¶ Filij autez. Casus. ¶ In quo sic figuratur casus. Uidemus superius a prin. ti. hucusq; ꝙ liberi et nepotes ex filio excusant quem a tuto. vel cu. Sed quero domine. Justi. an hoc verũ sit de filijs mortuis? Respon. dominus imperator qd dixi tibi filios prodesse: itelligere debes ꝙ filij superstites tātum ad tut. vel cura. oneris excusationem prosunt: mortui enim nõ prosunt. et hoc vsq; ad versi. illum. Sed si in bello. in quo sic pono casum. Ostensuz est supra ꝙ liberi mortui nõ prosũt ad

¶ Item diuus. Casus. ¶ Hic prosequitur. Justinia. materiam prime partis in isto. §. pono sic casuz. Domine iam video qualiter excusant ab onere tutele vel cure. nunqd pluribus modis poterit competere excusatio? Respon. ꝙ sic diuus Marcus rescripsit in semestribꝰ suis ad

✠ idē i eo q ingressus est rligionez ēt beati Francisci: & omes hic ar. l. miles. et ibi gl. ff. d re iudi.

Seme stre du pfr acipit.

ministrantem res fiscales: durante administratione posse se ab onere tutele vel cure excusare.

a ¶ Item diuus. In semestribus. id est in sex mensibus: quibus dabant operam studio. Nam alternis sex mensibus dabant operam imperatores bello et studio. vt. ff. de orig. iur. l.ij. §. ex his. i prici. vltime carte. Ubi dic quod nomen erat libri illis sex mensibus compositi quod in idem recidit.

¶ Procurator fisci excusatur a tutela: vel cura. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Item diuus marcus in semestrib[a] rescripsit eum qui res fisci administrat: a tutela vel cura quamdiu administrat[b] excusari posse.

¶ Absens causa rei publice a tutela vel cura noua in totum excusatur: ab antiqua autem durante absentia. Aretinus.

¶ Item qui reipublice causa absunt[c] a tutela et cura excusatur[d]. Sed et si fuerint tutores: vel curatores dati: deinde reipublice causa abesse ceperint: a tutela vel cura excusantur.

b ¶ Administrat Qui dicitur procurator fisci et facit ad hunc. §. supra de cur. §. item in locum.

¶ Additio, Idem si administrat res aliorum principum. Joan. fab.

¶ Item qui absunt. Casus. ¶ In hoc. d. sic pone casum. Titius causa reipublice absens datus est tut. vel cura. Queritur ab imperatore an possit se legitime excusare? Respon. imperator quod qui absens causa reipubli. dati sunt tut. vel cura. ob onere administrationis tuto. vel cur. excusantur.

c ¶ Item qui Absunt. vel absfuturi sunt. vt. ff. de procurato. l. filiusfamilias. §. finali.

¶ Additio. Quia paria sunt esse. vel de proximo sperari, l. penul, ff. de te stamen. mili. quod facit an liceciat⁹ gaudeat beneficio doctorum: de quo dic vt ibi per doc. Aretinus.

Milites a bello missi qui annos excusationis hnt.

d ¶ Excusantur. Hoc primum responsum loquitur quando eo existente in absentia rei publice causa datus fuit tutor vel curator: quo casu perpetuo excusat: si per viginti annos militauerat: vel compleuerat militie spacium et non ignominiose missus est. Alias qui infra quinquennium missus est puta quia infirm⁹ nullam habet excusationem qui post quinque annos habet annum: qui post octo annos habet biennium: qui post duodecim habet triennium: qui post sexdecim habet quadriennium: qui post viginti excusationem perpetuam habet. vt dictum est. et. ff. eodem. sed et si milites. §. j. et. ij. iij. et. iiij. et. v. et. §. quandoque vsque ad. §. qui autem post.

¶ Sed et si quis. Casus. ¶ In quo sic figuratur casus. Uidimus qualiter absens reipu. causa datus tutor vel curator excusatur: modo querit an qui reipublice causa abesse incipiat similiter excusatur? Respondit dominus imperator quod non solum illi qui in absentia dati erant possunt excusari: sed etiam si primo fuerant dati tutores vel curatores: et postea ceperit

abesse causa reipublice: a tut. vel cura. excusantur: & interim curator loco eorum datur: quibus reuersis curator loco eorum surrogatus desinit curator esse: & ipsius administrationis onus recipiũt: nec in casu isto p⁹ reuersionẽ ãni habẽt vacationẽ. vt Papi. li. vj. respõsorum rescripsit. Hoc eni spaciũ indulgetur his q post reuersionem ad nouas tutelas: vel curas vocãtur. Non autem eis q pristine administratiõis onus recipiunt. Nota q absens reipublice causa durãte absentia excusatur ab inchoata tutela: quam reuersus cogitur reassumere.

cusantur [a]: quatenus reipublice cã absunt: & iterea curator loco eorũ datur: qui si reuersi fuerint recipiunt onus tutele.

¶ Nã nec ãni habẽt vacationem: vt Papinian⁹ responsorum libro qnto scripsit: nã hoc spaciũ habent ad nouas tutelas vocati.

¶ Habens publicam potestatem a tutela habet excusationẽ sed nõ a iã suscepta. Angel⁹ Aretinus.

¶ Et q̃ ptãtem [b] aliquam habent se excusare possunt: vt diuus Marcus rescripsit: sed [c] susceptã tutelam de

a ¶ Excusantur. Si hoc postulauerint prius: & etiam alium auctorem: vel curatorẽ petierint: al's nõ. vt. C. si tut. reipublice cau. l. prima. &. ff. d administra. tu. tutores. §. q sequit. ¶ Et qui potestatem. Casus. ¶ In quo sic pone casum. Visum est superius de pluribus personis qualiter se possũt excusare a tutela. vel cura. Nunc queritur a domino imperatore an sint alie persone que possint excusari? Respon. imperator q non solum predicti a tute. vel cura. excusantur: sed etiam qui aliquam potestatem habent: vt prefectus vigilũ: vel annone: quia tũc illi a susceptione tutele vel cure: durãte officio suo se possunt excusare: vt diuus Marcus scripsit: sed tutelam susceptã occasione potestatis non possunt deserere. Nota q iurisdictionem habẽs a tutela suscipienda excusatur: licet susceptam non deserat. No. q quedã ipediunt contrahẽda q̃ non dirimũt iã contracta.

b ¶ Et q potestatẽ. Ut quia sit prefectus vigilum: vel annone. vt. ff. eo. l. administrantes (i) & similes qui potestates vocantur. vt. C. de mo. mu. l. eos secus si sit circa latus principis. ceptam enim non complebit. vt. ff. eo. legisperitos.

¶ Additio. (i) Melius facit. l. athlete. §. gentium. ff. eodem vbi dicit Bartolus q officiales publici vel anciani sunt immunes a gabellis vel collectis extraordinarijs non ordinarijs. Angelus aretinus.

c ¶ Sed susceptam. vt. s. proximo. §.

¶ Item ppter litẽ. Casus. Sed pone casũ. Nunquid si aliquis datus tutor vel cura. habeat litem cum pupillo: vel cum adulto poterit occasiõe litis se excusare? Rñ. imper. q nõ: nisi de oib⁹ bõis ipsius pupilli: vel forte de hr̃ditate aliqua ipsi pupillo õlata ꝯtrouersia fuerit. In hõ enim casu excusatio habebit locum.

a ¶ Itē propter. Nisi forte immo ꝛ sine forte: vel etiā si de maiori parte bonorum pupilli sit cōtrouersia. vt.ff.eo.l.propter litez. j.respō. ꝛ facit.C.eodez.si vt allegas. ꝛ supra de auctorit. tuto.§.finali.ꝛ.C. q da. tuto. poss. le. creditoris. sed hodie nō pōt creditor: vel debitor esse tutor. vt in auctē. vt hi qui obse. per.§.p̄mo. coll. vj.

b ¶ De hereditate. scilicz ipi pupillo a patre delata: vel a quocū qz nō curo: ppter magnitudinez em litis ponit de hereditate.

¶ Item tria onera. Casus.

affectate q̄zdiu administrantur tribuunt excusationē: ita tamen in casu isto intelligenda sunt tria onera: vt tute. vel cura. plurium pupillorū eiusdem hereditatis, vtputa fratrū vel nepotum: pro vna tut. computetur. Nam nō numerus pupillorū: sed separatō patrimoniorū facit plures tutelas: ꝛ non solū in predictis modis locū habet excusatio. Nota q̄ onus qd quis subit sponte non videt onꝰ.

...serere nō possunt.

¶ Propter litez quā q̄s habet cum pupillo nō excusatur a tutela: nisi sit omnium vel maioris partis bonorū. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Itē propter litē quā cum pupillo: vl' adulto tutor vel curator habz: excusari nemo potest: nisi forte [a] de omnibus bōis: vel hereditate cōtrouersia sit.

¶ Tres tutele onerose diuersorū p̄rimoniorū nō affectate tandiu prestant vacationē q̄z diu durant. Angelus aretinus.

¶ Itē [c] tria onera tutele non affectate vl' cure p̄stāt vacationem q̄zdiu administrātur: vt tamen plurīū pupillorū tutela vel cura eorundez bonorum veluti fratrum pro vna computetur.

¶ Qui p̄bant se eē ita pauperes q̄ tutele vel cure superesse nō possint: excusātur ab eis. hoc dicit. Aretinꝰ.

¶ Sz ꝛ ppt' paupertatē excusatio nē tribui: tam diui fratres: quaz p se diuus Marcus rescripsit: si quis im...

c ¶ Itez tria onera. Nota dicit onera. q̄tuor enim pos sunt haberi tutelas q̄ sibi excu

✠ Itē si altera ipsa vl' etiā q̄rta super set haber ueniēs sit bre ui tpe finiens da pu ta.j.semestre le. non tm̄ in pn.ff. codē.

¶ In quo.§.adhuc prosequitur Justi. materiam suā ꝛ multiplicat modos quibus excusantur tuto. vel cura. vnde pone sic casuz. Bñe nūqd sūt adhuc plures modi qbꝰ tu. vel cur. ab onere administratiōis poterūt excusari? Respō. q̄ sic Nam tria onera tutele vel cure: nō sationē non darent si sint leues vel leuissime. vt hic. ✠ Item nota q̄ di cit tria onera: tres enim posset habere: et tamen pro vna computantur: puta fratrum: vt sequitur. Non enim numerus pupillorū plures tutelas facit: sed patrimoniorūz separatio. vt.ff.eodem. tria. et. l. si is.

parē [a] se oneri iniū cto possit docere [b]

Infirmitas excusationē p̄stat a tutela vl' cura. are.

Itē ꝓpter ad

[1] Item ꝙ dicit non affectate. nota naz si dedisset operā: et si affectasset eas habere: non prodessent: quia non viderentur onerose: ut et alias qui data opera rei publice causa abest. ut. ff. ex q cau. ma. l. et q data. et facit ff. si quis cau. l. ij. §. si tamen. et. ff. ad. l. corneliam. de falsis. l. uxori. §. i. iuxta illud. Hoc portat leviter quod portat quis quam libenter. Item hec tria onera in domo una esse sufficit: ut si pater vel filius gerat omnes excusentur: sed non computentur: nisi ob alium tutorem teneātur. ut. ff. eod. l. diximus. §. finali. et l. seque. et. ff. de ritu nup. si quis tutor. Item honorarius hoc nomine non computatur. ut. ff. eo. l. spadonem. §. si cuitatis.

Additio. Item due excusationes imperfecte diversi generis. puta due tutele cum duobus filijs non faciunt unam plenam. l. excusatur. §. amplius. ff. e. et an unus testis cū fama probet in criminalibus vide. Ange. hic.

Sed et propter. Casus. In quo casus sic figuratur. Titius volens facere testamentum suum vicinum pauperem: et adeo in rebus tenuez. ut non habeat unde vivat nisi ex suis operis in suo testamento filijs suis impuberibus tutorem aut puberibus cu. instituit. Querebatur a domino imperatore an iste mevius propter suam paupertatem possit se excusare ab administratione tutele. Respon. dominus iustinianus ꝙ quis excusatur a tutela. vel cura propter paupertatem si sit adeo pauper: ut non possit administrationi tutele vel cure intendere. sed habeat necesse operari ut vivat: et hoc tam divi fratres quam divus marcus rescripserunt. Et hanc paupertatem debet probare is qui ad tutelam vel curam vocatur.

a Sed et ꝓpter. Imparez idest si nō habeat tantum in bonis quantum et pupillus cui datur tutor: ut hic. et. ff. eod. l. paupertas: alias autem dicitur pauper qui non habeat quinquaginta aureos in bonis: ut. ff. de accu. nonnulli. Uel dic verius eum esse hic pauperem et imparem oneri qui sic laboribus est implicatus propter paupertatem ut tutele superesse non possit: cum forte in agro eum tota die esse oporteat. Nec enim placet prima expositio: cum hoc munus magis obsequio persone quam in aliqua erogatione consistat. unde paupertas talis non nocet dummodo possit superesse tutel. ut. ff. de mu. et ho. no. cura. §. inopes et. infra titulo primo. §. fina.

b Docere. id est probare.

Item si propter. Casus.

In quo usque ad versi. Similiter sic forma ca. Titius in extremis vite constitutus mevium in suo testamēto tutorem aut curatorem suis filijs dedit quiquidem mevius adeo infirmitate detinebatur: ut suis rebus seu proprijs negocijs interesse nequivisset. iste mevius voluit se excusare ab administratione huiusmodi tu. vel cure. propter suam infirmitatem qua tenebatur: querebatur a domino imperatore an ista excusatio eum reddat immunem ab onerere tutelle. vel cure? Respō. dominus impe. ꝙ ꝓpter adversam valitudinē per quam quis proprijs

[1] Ex q tex. infert Bar. unum furtuz magnū equipoller tribus. et pro eo furem suspēdi posse. Et quō intelligatur furtū unū vel plura. vid. i. l. eū qui. §. idem scribit ff. de fur. Ange.

Tutor per quam paupertatem a tutela excusat.

Paupertas aliquā nō excusat a tutela.

rebus administrandis superesse nō possit excusatio locum habebit. a ℂ Item propter. aduersam valitudinem: Ut si est surdus vel mutus: vel perpetua valitudine detet'. vt.C.qui mor.l.j.q morb' p ut durauerit excusat: sed furor non excusat sꝫ iterꝫ curator datur sm. Jo.vt.ff. e.l.nō solum.§.fi. et sequē. duabus. ll.vsqꝫ ad §.sunt ꝛ alij. Sed quidaꝫ ex supradictis etiaꝫ si velint nō admittūtur.vt sur dus ꝛ mutus.vt.ff.ō tu.l.j.§.pe.ꝛ.§.fi. Quare dic ꝙ ꝗtū ad eos iproprie ponit excusatio.vt.j.eo.§.minores.

uersaꝫ[a] valitudinem propter quā nec suis quidem negocijs interesse potest excusatio locum habet.

ℂ Nō simplex et ignar' litterarū: habet a tutela excusationem. Arc.

ℂ Similr eos q lras nesciūt[b] eē excusādos diu' piuſ rescripsit: ꝗuis ꝛ imperiti lrarū psit ad administrationem negociorum sufficere.

ℂ Dat' tutor i testamento: propter inimicitias excusationē habet. Qui vero promisit administrationem: excusationem perdit. Areti.

ℂ Item si pter inimicitias[c] aliquē testamēto tutorē pater dederit: hoc ipsuꝫ prestat ei excusationeꝫ: sicut p ꝯtrariū nō excusātur q se tutelā pri pupillorꝫ admistraturos pmiserāt[d].

ℂ Similiter. Casus. ℂ In quo sic figuratur ca. Uidimus superi' qualiter propter penuriam rerum temporalium ꝛ sanitatis quis a tutel. excusatur: sed quia est alia penuria q dicitur ignorātia: ideo querebatur a dño impe. an imperitia litteraruꝫ quem possit a tute. vel cu. excusare? Rñ. dñs impe. ꝙ etiā ratione imperitie litterarum possit quis a tute. vel cu. excusari. Diuus enim pius rescripsit eum qui litteras nescit ab onere administratiōis tutele vl' cu. excusandum esse. b ℂ Similiter eos. Litteras nesciunt ꝛ. simplices sunt vel rudes. aliud si sunt sagaces i negocijs: tūc enim non excusantur. vt subijcit ꝗ.

Lrarꝫ ignorātia an excuset a tutela

uis ꝛc. vt ff. eod. athlete. §. pe. et fin. Et no. litteratū ad aliq̄ admitti ad q̄ nō recipit illiterat'. vt C. depo stu. l. ij. ꝛ in aut. de iudi. §. j. colla. vi. Et no. melioris cōditiōis eē sapienteꝫ ꝗ stultū c ℂ Itē si. Inimicitias. Ut qr iō eū dedit tutorem vt debitis supponatur: ꝛ a pupillo vexet. Et nota ꝙ tribus casibus excusat inimicitia: vt si iō dedit vt dictum est vt hic. Item ꝛ qñ interuenit post testamentum. Item ꝛ secundū quosdam etiam quando ante testamentum si tamē fuit capitale certamen. In quarto casu non vt si ante testamentū facta fuit ꝛ nō capitalis: qr videt remisisse ex quo in testamento dedit tutorem. vt.ff. e. athlete. §. dat remissionem: put ē ibi in lra pri'. vt ꝛ. j. e. §. inimicitie d ℂ Promiserāt. licet als habeāt excusationem. vt hic. ꝛ. ff. de tute. testa. ꝛ sententia. in fi. ꝛ hoc vbi pro

Inimicitia trib' casib' excusat a tutela

misit vel sic se iactavit. Quid autez si in testamento se tutorem scripsit? Respon. non erit tutor nisi vel evidenter idoneus appareat vel pater eum confirmaverit: ut in dicta. l. ex sententia ut tunc ò cetero erit tutor ff. ad. l. cor. ò fal. uxori. §. i. Accursius.

a ¶ Nō ee. Ignotus: lz is excusat qui ibi domicilium non habz ubi dat⁹ ē. ut. ff. e. l. fina. in fine.

¶ Additio. Nō est veruz scdm Angelum si ibi constituerit domicilium. al's autem non est opus excusatione cum a iudice dari non possit. ut est glos. in. l. neqz. C. qui da. tu. pos. Et qua actione teneatur si sponte gessit: ⁊ an testis debeat cognoscere contra hentes. vide hic eū qui determinat ꝙ sic: si deponāt de facto ꝑ̄ntis.

b ¶ Inimicitie. Si capitales. capitales accipe vel quia accusabat eū de aliquo crimine quod ingerebat penam capitis. i. status. Vel quod ingerebat penā sanguinis. Vel q̄r insidiabatur morti ipsius ſm Azo. Et nota hic fieri aliquid ratione inimicitie quod non fieret alias sic. ff. de arbi, non distinguemus. §. cum qui

Inimicitie dicūtur capi dupliciter.

¶ Eo ꝙ quis nō cognoscit patrem pupilli non excusatur a tutela. hoc dicit Aretinus.

¶ Nō esse aūt admittēdā excusationē eius qui hoc solo utit̄: ꝙ ignot⁹ [a] patri pupillorum sit: divi fratres rescripsere.

¶ Inimicitie capitales si recōciliatio nō sit secuta ꝑ̄stāt vacationē a tutela. Aretinus.

¶ Inimicitie q̄s quis cuz patre pupillorum vel adultorum exercuit si[b] capitales fuerūt: nec recōciliatio intervēit a [c] tutela vel cura solent excusare.

¶ Qui passus fuit controversiam status a patre pupilli habet vacationem. Aretinus.

¶ Itē is q̄ status sui ꝯtroversiā a pupillorum [d] patre pass⁹ ē excusat̄ a tutela.

dam. l. lz aūt. ⁊. ff. de li. cau. si pater. Nam inimicus iudex esse non pōt. ut. ff. de procurato. l. filiusfamilias §. fina. ⁊. l. vel exilio.

c ¶ A tutela vel dativa vel legitima. si aūt testamentaria: dic ut. ē. i gl. ut q̄r ⁊c.

d ¶ Itez is. A pupillorum patre. ut q̄r pater pupillorum q̄nqz dixit hunc quez dat modo tutorez suū suū fuisse vel libertum. Iste eniz sunt q̄stiones de statu. ut. j. de actio. §. ꝑiudiciales. Et est ratio quia mortis accusationi hec questio similatur. ut. ff. quod me. cau. isti quidem. §. j. Idez est ecōtra: si hic movet questionem status ipsis pupillis. ut. ff. e. athlete §. Amplius. Accur.

¶ Itez maior septuaginta. Casus.

¶ Adhuc prosequitur insti. materiam suam multiplicando modos excusationis unde po. sic. ca. Domine iam vidi plures modos quibus tutores vel curatores excusantur nunquid adhuc poterūt plurib⁹ modis excusari? R̄n. ꝙ sic q̄nqz eī excusātur ratione etatis si maior. lxx. annis tutor vel cur. datus fuerit rōne etatis se excusare poterit. ⁊ non so-

lum ratione senectutis: sed etiam ra rione minoris etatis ẜm iura antiqua excusatio locuz habebit. Maiores em. xxv. an. olim ab onere administrationis tutele vel cure excusabatur hodie vero per constitutioez nostrã ad tutele vel cure administrationem aspirare ꝓhibentur in tantuz vz vt de cetero excusatiõe op⁹ non sit. Nam ꝛ si vellēt nullo modo admitterentur. In cõstitutiõe em̄ nostra expresse cauetur: vt null⁹ pupillus ad tutelam legitimam vocetur: nec adultus. In ciuile enim nobis videt̃ eos qui in rebus suis administrandis alieno auxilio egere noscũtur: ꝛ sub alijs reguntur: aliarum tutelaz ꝛ curam subire: ꝛ idem in milite in expeditione militari existente seruãdum erit: vt ipse etiam volens ad tutele vel cure administrationē nõ admittatur. Nota. ꝙ qui inhabilis est circa regimē propriuz circa alienũ inhabilis reputatur. Not. ꝙ miles ad tutelam aspirare non potest. Itē grammatici rome docentes grãmaticam ꝛ rhetores ꝛ medici qui huiusmodi officiũ i pr̄ia sua exercēt si intra numeruz statutum sunt ab one re tutele ꝛ cure excusantur.

a ¶ Item maior. lxx. annis. s. iam cõpletis. vt. ff. de iu. immuni. l. iij. ꝛ ad tre. qui filiũ ꝛ filiam. §. j. al's non esset maior. vt. ff. de mino. l. iiij. §. minorez. ✠ sed in alio personali publico munere statuit tempus. l. an norũz. vt C. qui eta te. l. fi. li. x Et no. rõ ne seueri tatis aliqua fieri q̃ al's non fierent. vt hic. ꝛ. ff. d iure imu. l. semper ꝛ. C. de postu. puidendũ. ✠ Qñ autem regratur an nus cõpletus vl' suffi ciat ceptus. vl' qñ ip̄s regratur de momē to ad momē tũ dic vt ibi ꝑ glo. Bar. ꝛ doc. Ange.

¶ Maior septuagita ãnis a tutela se excusat mior. xxv. ñ admittit̃. are.

¶ Item maior. lxx.ᵃ ãnis a tutela ꝛ cura se potest excusare. Minores autem. xxv. annis oliz q̃dē excusabãtur: a nostra autez constitutione ꝓhibent̃ ad tutelã vel curã aspirar̃: adeo vt nec[b] excusatiõe op⁹ fiat. ¶ Qua cõstitutiõe[c] cauet̃ vt nec pupill⁹ ad legitimã tutelã vocetur nec adultus ¶ Cum eraticiui le eos q̃ alieno auxilio in rebus suis administrãdis eger̃ noscunt̃ ꝛ sub alijs reguntur aliorum tutelam vel curã subire.[d]

¶ Miles militãs tutor eē nõ potest hoc dicit. Areti.

¶ Idē ꝛ i milite[e]

b ¶ Nec excusatione. Sz i larga significatione etiã q ꝓhibentur excusant̃. vt. ff. d postu. l. j. §. initiũ. ꝛ. C. qui morbo. l. vnica. ꝛ. ff. de tute. l. j. §. pe. ꝛ. fi. ꝛ. j. e. §. pe. ꝛ. fi. ꝛ facit ad hoc. ff. de reg. iur. l. eius ē nolle. Ac.

c ¶ Constitutione. C. de le. tu. l. fin. ꝛ facit. s̄. de fi. tu. §. finali.

d ¶ Subire. facit ad hoc in auctē. de san. epi. §. j. colla. ix. ꝛ. ff. de edē. l. si quis ex argentarijs. §. pe. al's fi.

e ¶ Idē. ꝛ i milite. s. i militia existēte. secus in veterano: quod dic vt diximus. s̄. eod. §. item qui reipublice. Ad hoc autem ꝙ aliquis sit miles sex sunt necessaria vt dixim⁹ in auctē. de man. pri. §. fi. ꝛ in. l. pe. ff. ex qui. cau. maio. ꝛ. j. de mili. tes. sup rubrica

super rubrica.

¶ Additio. Et refert Ange. q milites nostri temporis gaudent priuilegijs dumodo in eis sit eadem ratio r causa priuilegij concedendi.

miam: geometriam: r arithmeticã nam non videntur habere excusationem. vt. ff. eod. geometri. Quid de legum doctoribus. Non excusã tur nisi rome. vt. ff. e. sed reprobari §. fina. r §. penul. vel nisi in consiliũ principis sint assũpti. vt. ff. e. iurisperitos. Ultra numerũ aũt vel extra patriã suaz nemo excusat nisi sint multum disciplinati vt ff. e. sz ei reprobari. §. amplius. Item philosophos qui docẽt in naturalibus constat excusationez habere. vt. ff. eod. sz r reprobari. §. amplius.

Doctor. ll. un excuset a tutela.

Philosophi a tutela excusãtur.

✠ al's id art?

a ¶ Nec volẽs. Et ita ipso iure non tenet datio vt hic r. C. qui da. tuto. possũt. l. militieni si a commilitione def. vt. ff. eo. propt magistratum. §. fi.

✠ Aliud in celesti milite: vt in clerico q admittit vsq ad quartũ gradũ vt in autẽ. de san. epi. §. presbyteros. quam habes. C. d epis. d cleri. sup. l. gñaliter.

✠ Sz iac. de are. ibi tzʒtra riũ: r illum tex. in telligit in veterano.

obseruãduz est: vt nec [a] volẽs ad tutele onus admittat.

Docẽtes grãmaticam vel rhetoricã vel medicinam vel rome vel in patria sua intra numerũ deputatum excusantur a tutela. Aretinus.

¶ Itẽ rome grãmatici [b] rhetores: r medici: r q̃ i pria sua has artes ✠ exercẽt r itra nũerũ sũt a tutela r cura habẽt vacatiõez

¶ Proponẽs vnã excusationem r n̄ probans potest intra statuta tempora aliam proponere r probare. Are.

¶ Qui aũt vult se excusare si pulres habeat excusationes: r d quibusdã

b ¶ Item rome. grammatici. i. magistri de grammatica: r idem dicas de sequentibus. Et adiunge his sophistas. i. dialecticos: ita vt omnes qui docent triuiuz excusentur. vt h̄ r. ff. eo. si duas. §. j. et hoc si doceant rome vbi est communis patria. vt ff. ad mu. roma. r hic. Item si in patria sua. vt hic subijcit. Item opz q sit intra numerum: habebat enim quelibet ciuitas numerum ʒm quãtitatem. r grãmaticos r dialecticos rhetores r phisicos: siue medicos: ita tamen q nulla vltra decem haberet quibus hanc immunitatem daret. vt. ff. eo. si duas. §. fina. Sed aliud videtur in his qui docent quadriuium vt musicam astrono

Scie triales excusãt tutores.

Scie q̃dri uiales nõ excusãt a tutela.

¶ Qui autem vult se excusare. r c.

¶ Casus. Hic autẽ incipit secũda pars principalis in qua sic po. ca. Domine quidam datus fuit tutor vel curator qui multas r varias habuit excusationes r quasdam ex illis proposuit r al's propõere preter misit postea excusationes propositas in pcessum iudici pbare non potuit: nunq d alias excusatiões quas ab initio non proposuit adhuc proponere poterit? R n̄. q sic. Quieniz se excusare vult si plures habeat exceptiones r quasdam ex his in exordio litis ppositas non probauerit al's exceptiones sibi ʒpetẽtes lz ab initio omissas attñ intra statutum

tps pponere & probare nõ phibet.
a ¶ Qui aũt. Alijs vti. dummodo in initio oẽs ppoluerit ɓm quosdã. al's non potest. vt. ff. eo. scire opȝ §. scire autem. Uel quod verius est ɓȝ Jo. dic q illõ qõ ibi dicit qsimilis est ei qui se non excusauit. q oẽs prius nõ pposuit: verũ ẽ quo ad ñ nomina-tas: quia oportet q

✠ Et ✠ tũc sufficit q vna p bet & h tpa cõcurrũt etiã si ĩgra-uerit sus si bi cõpetere ɓm docto. h

uerit se datos esse tutores: excusationes sibi competentes debẽt corã iudice proponere cuiuscunq; generis sint hic est siue a testatore siue a lege; siue a iudice dati extiterit & h sunt vera si intra cẽtesimum miliare a loco in q̃ dati fuerant habitãt alio enim mõ facienda est cõputatio si vltra cẽtesimũ milia

nõ pbauerit: alijs vti [a] itra tpa [b] cõstituta non phibet. ¶ Cõstitutᵒ itra cẽtesimũ lapidem hȝ qnqginta dies ad pponẽdũ excusationes a die sciẽtie. Cõstitutᵒ vo vltra habet vnã dietã pro quolibet vigesimo miliari: & trigita dies dũmõ nõ sint pauciores qnquagita. Areti. ¶ Qui aũt [c] excusare se volũt: nõ appellant sed itra

adhuc proponat si non est lapsum tẽpus. vt hic. & ff. e. propter litem. §. j. & ff. de excep. nemo. &. ff. de transac. cum hi. §. si pretor. Contra. C. de inoffi. test. contra maiores. Sed ibi ab initio duas proponere non potuit: quia sibi esset contrarius et ita verum est.

b ¶ Tempora. que sunt ista tempora habes. j. proxi. §.

¶ Qui autem excusare se vo. &c.

Casus. ¶ Hic incipit tertia pars principalis in qua po. sic ca. Domine datus fuit tutor cuidam pupillo & ego habebam tres liberos in vrbe vel quatuor in prouicia vel quasdam alias excusationes mihi competentes. vnde a datione tutele volebant appellare iudex non admisit appellationem meam dicatis mihi quid iuris est in casu isto? Ad hoc respon. iustinia. Amice iudex contra te iuste processit. Qui enim ab onere administrationis tutele vel cure se voluerint excusare: ab ipsa datione non debent appellare immo infra quinquaginta dies continuos connumerandos ex quo no-

re ab eo loco in quo dati fuerant habitant tunc enim pro singulis vigiti miliaribus donec venerit ad locũ in quo dati fuerunt computabitur eis vnus dies: & cum venerint ad eũdem locum numero resultanti ex cõputatione dierum ex beneficio legis adijcietur spacium triginta dieruȝ infra quod potuerunt se excusare. Sed tñ vt sceuola dicebat in hoc casu si minor numerus ex computatione dietarũ & adiectione. xxx. dierũ resultet q̃ȝ spaciuȝ quinquaginta dierum de equitate ita erit facienda computatio vt illi qui habitant vltra centesimuȝ miliare ad suas excusationes proponendas nunq̃ȝ minus habeant q̃ȝ quinq̃ginta dies.

c ¶ Qui autem. Non appellant. Sed contra. ff. de ap. cũ in vna. §. tutor. Sed ibi appellatuȝ fuit ab ipsa sententia lata contra excusationem sed ab ipsa datione appellari non potest. vt hic. & ff. quando appel. sit l. j. §. si quis tutor. sed in alijs muneribus contra quia a datione appellatur vt. C. de apel. l. hi. q. & C. de tẽpo. & re. l. j. & C. de decur. l. ij. lib. x.

Appellari enim possit ab iniunctione muneruȝ.

l. dies [a] cõtinuos ex quo cognoue-rũt [b] se esse tutores vel curatores da-tos: se excusare [c] dẽbẽt cuiuscunq3 generis sint. i. q̃liter cũq3 dati [d] fuerint tutores: si itra centesimũ lapidẽ [e] sũt ab eo loco vbi tu-tores dati sunt.

¶ Si vero vltra cẽtesimũ lapidem hitant: dinumeratione facta viginti [f] miliũ diurnoꝝ ⁊ ãplius trigita dieꝝ [g]

a ¶ Intra quinq̃ginta dies. Ita tamẽ q infra quatuor menses contineãtur isti quinquaginta dies. licet cognouerit se forte datum circa finem quatuor mensium. vt. ff. eo. qui quaginta argumẽ. eius qd est. ff. ad l. iuliam. de adul. mariti. § preterea. ⁊ hoc secundum quosdam Uel dic q ibi quatuor mẽses currunt a die cognitionis: sicut ⁊ quinquaginta: ⁊ hoc q̃ztũ ad cursuz cause. Sed initium est vsq3 ad quinquaginta dies ⁊ sic parum vltra duos menses potest hec causa durare post. l. dies: et sic intelligitur predicta lex quinquaginta. Et quod ibi dicit in fine a die nominationis intra subaudi et cognationis. ✠ alias vero regulariter triennio durant lites. vt. C. de iudicijs. properandũ. in principio.

b ¶ Cognouerunt. Sed nunquid in dubio presumetur eum scire vel ignorare? Respondeo videtur q semper scire presumatur: etiam ex die nominationis saltem extunc quando ad eum noticia venire potuit: nisi probet se ignorasse. vt. C. de pericu. tutorum. l. si tutor. Sed tamen contradico scilicet vt presumatur semper eum ignorasse: nisi probetur eius scientia. vt. ff. de administratione tutorum hoc autem. et. C. qui milita. non possunt super seruis. lib. xij. ⁊. ff. de probationibus. verius. Nec obstat predicta. l. si tutor, quia ibi publice erat notum. Unde nec iste tutor potuit ignorare. vt. ff. de iuris et facti ignoran. regula. Uel q dicit ibi id quod liquidum probationibus ostendit: scilicet eo q non probetur contra. vel aliter vt ibi solet dici.

c ¶ Se excusare. Scilicet dando initium excusationi vt mõ diximus et eam redigendo in scriptis per libellum. vt. ff. eodem. scire oportet. §. oportet: non tamen solus libellus hic sufficit nisi et probet excusationez que ibi continetur. vt. ff. eodem. lege excusari. Accursius florentinus.

¶ Additio. Quod facit vt terminus datus ad opponendum seu excipiendum. intelligatur etiam datus ad opposita seu excepta probandum secundum Christoforum porcum hic.

d ¶ Dati fuerint. Siue a testatore siue a lege: siue a iudice. vt infra titulo. j. §. ij.

e ¶ Lapidem sunt ab eo loco vbi tutores dati sunt. id est miliarium lapidibus. etenim signabantur miliaria.

f ¶ Uigintimilium. diurnorum ⁊ amplius triginta dieꝝ. vt pro vno quoq3 die vinginti milaria computentur. vt. ff. si quis cautio. lege prima.

g ¶ Triginta dierum. Scilicet debet dari terminus intra quem se excusent. Uel dic excusare se debent facta dinumeratione, triginta die-

qd nõ ɔtigit i. d. l. mariti cuz ibi oẽ tps det ad initiã dũ accusatõnes nõ ãt ad ꝑficiẽduz: ⁊ sic nõ ob. ia.

✠ Et bñe incidamus i absurdũ vide sz q prius ꝑscribatur tpe cognitionis scz quatuor mẽsiuz q̃z ꝑpositionis scz quiq̃gita dierũ

rum &c.

a ¶ Qui tamen. Repete: debent se excusare itra illos .xx. dies q tñ &c.

b ¶ Computari. Caueas ne fallaris in hac computatione: si enim p centũ miliaria ab est vel minus: tantum habet dies quinquagita. si autem ab est vltra etiaz per vnum miliarium: habet pro quibuslibet. xx. miliaribus vnam diem: & sic pro centum miliaribus habet quinq dies: cum quinquies viginti faciant centum. Item forte vnum diem: quia vltra est per miliarium vnum vel parum plus. Ité .xxx. dies habet & sic habz xxxvj. dies. & ita est in deteriori cõditione qui remotior est. Sed tamẽ vt subijcit ita est facienda computatio: ne sint minus q̃ .l. dies. Et sic apparet q nisi per .xxi. dietas vel plus: sit vltra centesimum miliariuz non prodest adiectio .xxx. dierum: vt hic. et .ff. eodem. scire. §. aliud autem.

qui tamen [a] (vt sceuola dicebat) sic debent computari [b] ne minus sint q̃ quinq̃ginta dies.

¶ Tutor simpliciter datus videtur datus ad totum patrimoniuz secundario vbicũq sit situm. Aretinus.

¶ Datus autem tutor ad vniuersũ patrimonium [c] datus esse credetur.

¶ Datus autem tutor. Casus.

¶ Hic incipit quarta pars in qua sic po. ca. Domine quidam in testamẽto suo habenti duo patrimonia in prouincijs me tutorem dedit sic dicendo. Titium tutorem do pupillo meo: modo quero a vobis vtrum tenear ex illa datione administrare res existentes in alia prouincia in qua habeo domicillium videtur enim mihi q ipso iure non debeam teneri de administratione existentium in illa prouincia: ita q non sit mihi opus aliqua excusatione vti? Ad hoc respon. iustinia. Amice tutor in testamento datus ad vniuersum patrimonium pupilli datus intelligitur vnde dicitur q ipso iure non est liberatus ab onere administrationi alterius prouĩcie: sz si vis nõ teneri necesse habes earũ nomie te excusare.

c ¶ Datus autem. Patrimonium facit. ff. eo. propter litem. §. fi. Sed contra. s. qui da. tuto. pos. §. certe. Solue vt ibi.

¶ Qui tutelam. Casus. ¶ Hic incipit quinta pars in qua sic pone casuz. Domine datus fuit tutor cuidã pupillo & administraui tutelaz eius & iam pubertate adueniente finita est tutela: modo idẽ adultus quodã pupillus meus me petit in curatorẽ sibi dari & iudex me inuitum cogere vult suscipere onus administrationis. ego quero a vobis quid iuris est in hoc casu? Respõ. ipera. Amice iudex te ad hoc cogere non potest. Qui eñ tutelã alicui⁹ gessit inuit⁹ curator eiusdez fieri non compellit & hoc intãtũ est verum vt lz testator q in testamento suo tutorẽ dedit: illũ eũdem curatorẽ se dare adiecerit tñ in hoc casu diuus seuerus & Anthoninus rescripserunt illũ inuituz nullo modo cogendum esse administrationẽ cure suscipere. Itẽ si maritus fuerit dat⁹ curator vxori sue idẽ pricipes rescripserũt eum posse ab onere cure se excusare. lz administrationi reruz vxoris sue se imiscuerit.

Qui tutelã alicuius gessit nõ cogit postea eiusdez pupilli eẽ curator Angelus aretinꝰ.

Qui tutelã alicuiꝰ gessit inuitus curator eiusdẽ fieri nõ [a] cõpellitur: intm̃ vt licz paterfamilias qui testamento tutorez dederit: adiecerit se eundem curatorẽ dare tamẽ inuituz eum curam suscipere non cogẽdũ [b] diui Seuerꝰ et Antoninꝰ rescripserunt.

Maritus et si se immiscuerit i curã vxoris sue habz excusationez. hoc dicit Angelꝰ are.

Idem rescripserunt maritũ [c] vxori sue curatorem [d] datum excusare se posse: licet se immisceat [f].

Falsis excusationibꝰ liberatus nõ est excusatus. hoc dicit Areti.

Si quis autez falsis allegatiõibꝰ excusatõez tutele

a Qui tutelam. Non compellitur. quasi sufficiat ei tantum seruisse. vt C. de nego. gest. tutori.

b Non cogendum. Facit ad hoc C. eod. titu. curator. Sed contra est ad hũc. § C. e. libertos. § si. Sed speciale est i liberto, vt nõ excuset: licz tutor fuerit.

c Idez Maritũ. Idem de despõso. vt. ff. e. l. i. § fina.

d Curatorem. Sz pcurator põt eẽ. vt. C. de pcu. l. maritus. ideo aũt non põit h tutorez q2 aliqua vxor nõ est pupilla. vt supra d nup. in princi.

e Excusare. Improprie ponitur Nã et si vellet ñ admitteret. vt. C. q. da. tu. pos. l. maritꝰ. Et ẽ rõ: q2 ppt affectũ vxor oĩa sibi remitteret. Et hec oĩa sũt vera vbi datꝰ sit curator: postq̃ fuit spõsus vel maritus: si vero prius fuit tutor vel curator non posset postea eẽ maritꝰ. vt C. d inter di. ma. p to. ti. Itẽ hic maritꝰ q post matrimoniuz fuit datꝰ curator ignorans forte: aliũ debet petere substitui. vt. C. eo. l. amplissimi. et l. licet.

Maritꝰ põt eẽ pcurator vxoris. Maritus nõ põt esse tutor vxoris.

Additio. Vitricus tñ vel socer potest eẽ tutor vel curator priuigne vel nurus. vt hic per Angelum.

f Immisceat. Sed si alius. s. de predictis q excusationẽ habẽt se immiscuit nõ posset se excu. vt. C. si ex fal. al. l. ii.

Si qs autem. Casus. Hic incipit sexta et vltia pars i q̃ sic po. ca. Dñe qdã datꝰ fuit mihi tutor iste tutor ad excusatiõez suam dicebat se hre tres liberos i vrbe cuz nõ haberet nisi vnum vel duos forte: et iudex admisit eiꝰ excusationem: et ita falsis allegationibus se excusauit. dicatis mihi quid iuris est in casu isto? Respon. impera. Amice qui falsis allegationibus ab onere tutele se excusat non est liberatus ab onere administratiõis: immo ex tempore dationis tenet: et ideo dico tibi q tutor tuus non obstante excusatione sua quam per falsas allegationes obtinuit de periculo administrationis tibi tenetur.

g Si quis. Falsis. Vbi veritas fuit mutata. Nã falsuz nihil aliud est q̃ immutatio veritatis. vt in aucte. d fide instrumẽ. pa. collatiõe sexta.

Falsũ ẽ immutatio veritatis.

a ¶ Non est liberatus. Immo ex tempore datiōis tenetur. vt. C. si ex fal. alleg. l. j. in fi. & facit ad hunc. §. ff. de re iudic. diuus. & de exceptio. qui agnitis. et. C. si ex fal. instrumē. per totū titulum. Quid si ē iniusta excusatō: licet non falsa vel non gratiosa. Respon. potest adhuc idē dicivt nō teneat in minoris preiudicium. vt. C. si ex fal. allegata. l. prima. Quid si per ignorantiam? Respon. idem. vt. C. si ex fal. allega. l. vltima. licet al's sententia gratiosa teneat. vt. ff. ad tre. seruo inuito. §. cū pretor.

meruerit: non est liberatus [a] onere tutele.

¶ De suspectis tutoribus vel curatoribus.

¶ Crimen suspecti descendit ex lege duodecim tabularum. Et pretor rome et preses in prouīcia ex eo cognoscit. Angelus aretinus.

Sciendū est suspecti [b] crimen ex lege [c] duodecim tabularū descēdere.

Continuatō. ¶ De suspectis tutoribus vel curatoribus. ¶ Supra visum est de tuto. & curato. ac etiam eorum excusationibus verum quia hi aliquādo non excusantur: immo inuiti tanq̄ suspecti remouētur: ideo de his subdit. Porcus.

Diuisio. Sciendum. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in quinq̄ partes. Primo vnde habuit exordiū crimen suspecti. Secundo qui possunt de suspecto cognoscere. Tertio qui possunt fieri suspecti. Quarto qui possunt accusare tutorem de suspecto. Quinto quibus causis quis sit suspectus: & si accusatur de suspecto quid sequitur. Secunda ibi. Datū. Tertia ibi. Ostendimus. Quarta ibi. Consequens. Quinta ibi. Suspectus. Angelus aretinus.

¶ Crimen suspecti. Casus. ¶ Pone igitur sic casum: in prima parte. Domine iam video q̄ vultis tractare de suspectis tutoribus. Dicatis mihi si sedeat animo: vnde descēdit crimē suspitiōis? Respon. imperator q̄ ex. l. xij. tabularum descendit.

b ¶ Suspecti crimen. i. huius criminis accusationē scilicet de suspecto. Uel simplicius crimen suspecti id est suspitionis.

c ¶ Ex lege. Ex quo est legitimum crimen: nunquid se inscribet qui accusabit? Respō. potest dici q̄ sic. vt ff. de priuatis delic. l. fina. de mu. & ho. rescripto. § si quis. Alij contra. vt. ff. eo. l. iij. §. preterea. Sed illud potest intelligi quando sine accusatore res procedit. ✠ Aliud est si cū accusatore: vt dictum est supra. Sz que erit hic pena talionis cum accusator non sit tutor: vt remoueatur? Respon. infamis. vt. j. eod. §. suspectus. ij. (j) Item q2 quandoq3 erat puniendus vltra remotionem. vt infra eo. §. sed si quis presens.

¶ Additio (j) Tu dic q̄ immo iudex quādoq3 ex causa poterit commutare dictam penā forte si ille accusator esset infamis: vel alia legitima causa. Angelus.

Accusans de suspecto se debz īscribere.

✠ quo casu iudice p inquisitionez procedēte nō oportz causaz suspitionis exprimere: nec sequit̄ infamia ſm Bal.

¶ Datum est autē. Casus. ¶ Sed pone in secunda parte. Domine iaz

video vnde descendit crimen suspitionis: dicatis modo mihi q possūt de hoc crimine cognoscere ⁊ suspectos tutores ab administratione remouere? Rñ. Justi. Rēouēdi suspectos tutores ab administratione datuz est ius rome pretori. In puincijs autē presidib⁹ prouiciarum ⁊ ēt de legato a pcōsule

non pronunciet. vt. ff. de offi. procō. solent. Restat ergo vt per aliuz delegatū hoc fieri nō possit nisi per istū ⁊ pretoris. vt infra proxime dixi. ¶ Additio. Tu dic φ si accusatio fit ad remouēdū potest cognitio demandari non autē remotio nisi fiat a lege: qa tunc pōt demādari ipsius ōclaratio Sed remotio p sententiaz non potest fieri nisi per delegatum proconsulis vel pretoris: vt hic: vel etiaz principis argu. l. a iudi. C. de iuri. Si vō fiat ad puniendum: nullus delegatus: nec etiam ipse pretor: sed solus preses prouincie cognoscit. vt. d. §. suspecti. ⁊. l. prima. §. finali. cum le. se. ff. eo. Angelus aretinus.

¶ Datū est autē ius remouēdi tutores suspectos rōe[a] pretori[b]: ⁊ in prouincijs psidibus[c] earum: ⁊ legato[d] proconsulis. ¶ Quilibz tutor pt ō suspecto accusari. Et etiam pronus dūmodo ei fama conseruet sec⁹ in alijs. Aretinus. ¶ Ostendim⁹[e] q pñt ō suspecto cognoscet: nūc videamus qui suspecti fieri possunt.

a ¶ Rome Sic in auctē. de defen. ciui. §. non habente. col. iij.

b ¶ Pretori. Et illi cui a ptore mādata est iurisdictio. vt. ff. e. l. prima §. ij. Sed dicunt quidam quantum ad cognitionem non quantuz ad remotionem. ⁊ dicunt tantum esse speciale in legato a proconsule: vt ipse possit remouere non sic in legato a preside: sed cognoscere tantuz pōt.

c ¶ Presidibus. Sub hoc vocabulo cōtinetur proconsul. vt. ff. de officio presi. l. prima.

d ¶ Legato procōsulis. i. delegato a proconsule. Sed hic nō habet ordinariā iurisdictionē ergo remouere non potest. vt. ff. ad turp. l. j. §. suspecti. que est cōtra. Sed dicunt qdam nomen presidis ibi gñale esse: vt etiaz hūc delegatū: ⁊ sic omnē delegatum cōprehendat. vt. ff. de offi. presidis. l. j. Sed verius est i hoc legato duo esse specialia: vnum est vt de hoc crimine possit cognoscere et diffinire. vt hic. ⁊. ff. eo. l. j. §. j. ⁊. §. cui autē. ⁊. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi. l. cognitio. Item ⁊ aliud vt de omni crimine cognoscat: licet

Legatus p cōsul. duobz specialia.

¶ Ostēdimus qui possunt. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars i qua sic pone casuz. Domine iaz video vnde descendit crimen suspitionis: ⁊ qui possunt de illo crimie cognoscere dicatis modo mihi qui possunt accusari de suspitione? Et respō. imperator ō suspecto possunt accusari: siue sint testamētarij siue alterius generis tutores. vnde etiā ⁊ si legitimus sit adhuc idē dicēdū erit: videlz vt accusari possit. Sz pone φ sit legitimus tutor vt pronus liberti sui: nūqd poterit ō suspecto accusari. Rñ. certe sic. Verūtamē fame proni parcet: vt nihilomin⁹ integra maneat. ꝗuis vt suspectus remotus fuerit.

e ¶ Ostēdimus. vt. s. prox. §. ⁊. ff. de suspectis tutori. l. j. §. ostēdim⁹.

Oēs tutores possūt fieri suspecti: an sit vera ꝓpositō

a ¶ Omnes quidem tutores. i. omnis generis tutores: siue sint testamentarij siue datiui: siue legitimi nō autem omnes. idest boni et mali: qr boni etiam si pauperes sint non remouētur vt infra eo. §. vlt. ponit ergo genera singulorum tutorum et nō singula sub generibus posita: seu singula generꝫ.

berto ꝓponere famosā actio. Ange. ¶ Consequens est. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars iqua sic po. ca. Dicit Justinia. continuando materiam suam: ex quo vidim9 q possūt accusari super crimine suspitionis consequens est vt videamus q possunt accusare suspectos Et sciendū ē hāc accusationem ď suspecto

Et omnes quidē tutores[a] possūt fieri suspecti: siue sint testamentarij siue non siue alterius[b] generis tutores: quare et si legitimus fuerit tutor accusari poterit.

¶ Quid si patronus? Adhuc idem erit dicendum[c] dummodo meminerimus fame patroni parcenduꝫ[d] esse: licet vt suspectus remotus fuerit.

sic et al's. vt. s. quib. mo. tu. fini. §. sꝫ et capitis. et. j. de fideiusso. in princi. et. ff. de pecul. quāz tuberonis. §. peculiuz. et. ff. de iu. et iur. l. j. §. ius naturale. Sed nunquid eadem seruantur i quolibet alio curatore: puta furiosi vel prodigi? Respon. sic. vt. ff. eo. l. iij. §. non tm̄. et. §. sed et si quis.

b ¶ Alterius. puta datiui.

c ¶ Dicendum. s. vt possit accusari et remoueri. Sed certe immo videtur debere curator adiungi tam patrono q̄ꝫ cuilibet legitimo: nō autem remoueri. vt. ff. e. l. si tutor. que est huic contraria? Respon. illud est consilium non preceptum. sic et al's C. de nupti. l. vidue.

d ¶ Parcenduz. Sed qualiter parcetur cū ꝯdēnatus ob dolum statim sit infamis. vt. j. eo. §. suspectus autem? Respon. causa nō exprimatur in sniā. vt. ff. eo. l. he eniz. in prin. i. rñ. ¶ Additio Dic q nec in libello exprimatur: al's licet non exprimeretur in sententia erit infamis: qr sententia debet esse cōformis libello: et ad libellū refertur in dubio. Vel dic q parcetur qr pretor non permittit li-

quasi publicā esse hoc est omnibus patere. Non enim soluz masculi ad hanc accusationez procedere possunt: sed etiam mulieres ex rescripto diui seueri et Anthōini admittunt: sed licet mulieres admittātur: non tamen omnes: sed ille sole que pietatis necessitudine ducte ad hāc procedūt: vtputa mater ipsius pupilli: vel nutrix: vel etiaꝫ auia vel soror: et non solūmodo iste mulieres admittuntur: sed etiam si qua alia fuerit: cuius magnam pietatem pretor intellexerit que quidam mulier verecūdiam sexui muliebri ꝯpetentez nō egrediatur: sed pietate quasi mota iniuriam pupilli sustinere nō possit ad istam accusationem eā admittit. Sed hodie nunquid poterunt impuberes: qui in tutela sunt suos tutores de suspecto accusare? Respōdeo q nō licet impuberes tutores suos accusare non possint: puberes tamen in cura existentes curatores suos de consilio necessariorūꝫ super crimine suspitionis arguere possunt. Et ita diuus Seuerus et Anthoninus rescripserunt.

Quilibet admittit̃ ad accusandũ tutorẽ ꝺ suspecto: ⁊ mulier si ex pietate pupilli moueat̃: al's sec⁹. Arc.

Cõsequens est vt videamus q̇ possunt suspectos postulare. Et sciẽduʒ est quasi [a] publicã eẽ hãc actionem: hoc est oĩb⁹ patere: q̇nimo ⁊ mulieres admittunt̃: ex rescripto diuoꝝ Seueri ⁊ Anthõini: sʒ he sole q̄ pietatis necessitudīe ducte ad hoc ꝓcedunt [b] vtputa mater nutrix q̊ʒ ⁊ auia possunt: põt et soror. Sed et si qua alia mulier fuerit cui⁹ p̄tor perpensam [c] pietatez intellexerit non sexus verecundiam egrediẽtis [d] sed pietate ꝓductam non continere [e] iniuriam pupillorum admittit eam [f] ad accusationem.

Impuberes ꝺ suspecto nõ accusãt: sʒ puberes sic.

Impuberes nõ possunt tutores suos suspectos postulare: puberes aũt curatores suos ex cõsilio necessarioꝝ [g] suspectos possunt arguere: ⁊ ita diuus Seuer⁹ et Anthoninus rescripserunt.

Qui si administrat bõa fide (licʒ al's sit soluẽdo) põt vt suspectus remoueri. Et iussus a iu

. . . .

a Consequens. Quasi publicaʒ. ideo dicit quasi: qz nõ cuilibet indistincte accusare permittitur. vt statiʒ probatur. Publica autẽ dicitur: quasi populica, id est cuilibet de poplo cõpetens. vt ifra de publi. iudi. §. i. b Procedũt. ẽt impudice. ⁊ facit ad hoc. C. eodẽ. pietatis. §. finali. ⁊ ff. eo. l. prima. §. cõsequens. ff. de procura. l. feminis. secus in alijs accusatoibus vt. ff. ꝺ accusatõ. l. qui accusar. ⁊ sec⁹ i postulatoe. vt. ff. de postu. l. prima. §. sexuʒ. Sed contra. ff. de reg. iur. l. ii. cuʒ suis cõcor. Sol. hoc est speciale. Item in eo quod dicit matrẽ admitti est contra. ff. de in litem iurã. videamus. §. sed nec. Sed certe si iuraret in liteʒ pro filio plus matri cõmitteretqz quasi eẽt iudex q̄ʒ si filij nomine accusaret: cuʒ magis sit iudicis arbitrio vtrũ sit suspectus iudicandus vel non. Sed non sic sacramentum est in arbitrio iudicis: maxime iure nouo secundũ quod nõ refrenatur sʒ quosdam postq̄ʒ ẽ prestitũ: vt in auctẽ. de iudi. §. opʒ colla. vj. vel licet postea taxetur raro: vel parum minuit ꝺ eo quod iurauit. c Perpensam. id est magnam. d Egredientis. qꝺ fac Calphurnia. vt. ff. de postulationibus lege pria §. sexuʒ. e Continere. Subaudi posse. f Eam. Scilicet feminam. g Impuberes. Necessarioꝝ. s. parentum. ⁊ facit. ff. de in lit. iu. l. videamus. §. adolescens.

Sʒ scd̃m h nunc q̄ proprie est set dare iudiciuʒ publicũ: cuʒ semp femie repellant. Dic q̄ quasi pu. sʒ Jo. fa. qz desistẽs ñ icidit i turpilianũ: vt di. §. suspecti. vel qz põt p̄curator cõstitui.

Calphurnia fuit mulier inuerecunda.

a ❡ Suspectus. Sic. j. eo. §. nouissime.
b ❡ Ex fide. Scilicet bona.
c ❡ Remoueri. Quia forte in alijs tutelis male sit versatus. vt. ff. eod. l. iij. §. si autem. & dic remoueri: sed non accusari: vt. ff. eod. l. he enim. in fin. que huic e contraria. ✠ Uel ibi non possunt accusari suspecti ex verbis. l. xij. tabularum. Sed ex sententia sic. vt hic dicitur. vel dic quod antequam gerat ex dolo tantum accusatur suspectus. vt. C. eod. l. iij. pro culpa non. ✠ Et quod dicitur in dicta. l. he cui. hoc verum est quando ob ignauiam fecerunt. idest administrauerunt. postquam vero ceperit gerere & propter dolum & propter culpam potest accusari suspectus. vt. j. proximo. §.

✠ ista solutio non est bona propter textum in. l. ij. ff. eo. Angel.

✠ Et hec bona secundum quam in accusatione tamen non in remotione sit differentia quia ita propter culpam sicut propter dolum remoueri potest siue im

❡ Additio. Nec ob. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris: vbi facilius impeditur fieri quam factum tollatur: quia illud procedit vbi eadem est ratio. sed hic est maior ratio in iam producto inesse (cum plus delinquit) quam in producendo. ar. l. sterilis. §. si per venditorem. ff. de act. emp. Jason.

❡ Suspectus est autem. Casus. ❡ Hic incipit quinta pars in qua sic pone casum. Domine iam video qui possunt accusare de suspecto: dicatis mihi si placet: quis intelligitur suspectus? Ad hoc respon. imperator quod ille suspectus est qui non ex fide tutelam pupilli sui gerit: licet soluendo sit: & ita iulianus scripsit. Plus enim dicit: videlicet quod tutor antequam incipiat tutelam administrare poterit quasi suspectus remoueri. & hoc secundum Julianum constitutum est.

dice administrat: antequam administret: potest vt suspectus remoueri. Angelus aretinus.

❡ Suspectus [a] autem est qui non ex fide [b] tutelam gerit: licet soluendo sit: vt Julianus quoque rescripsit.

❡ Sed antequam incipiat tutelam gerere tutor: posse eum quasi suspectum remoueri [c] idem Julianus scripsit: et secundum eum constitutum est.

❡ Remotus propter dolum est infamis: propter culpam non: Angelus aretinus.

❡ Suspectus autem remotus si quidem ob dolum [d] famosus [e] est si

pediri administratione: iuxta dictionem Ange. hic. non autem de suspecto accusari nisi propter dolum secundum Jaso.

d ❡ Suspectus. Ob dolum. Expressum in sententia: puta sic remoueo te: quia in dolo talis fuisti. Accursius.

e ❡ Famosus est. Excepto patrono. vt. s. eod. §. ostendimus. in fi. §. & ff. eod. l. j. §. ostendimus. Sed quid si remouetur simpliciter non expresso dolo vel culpa? Uidetur quod semper remaneat integre fame. vt. ff. e. l. iiij. in fin. & l. he enim. §. quid ergo. Potest tamen distingui vtrum accusatus fuerit ob dolum: an ob culpam: aut ob vtrumque. In primo fit famosus. In secundo non eque. In tertio intelligitur semper ob culpam: nisi in contrarium probetur: pene enim non sunt augende: sed molliende. vt. ff. de penis. l. penult. & de exceptio. rei iudi. si cum testamento. & ff. de li. & posthu. l. cum quidam. & ff. eo. l. prima. & ij. iij. respon.

❡ Suspectus est autem remotus. Casus. ❡ Hic incipit sexta pars et vltima: in qua sic pone casum. Do

mine iam video qs est suspect⁹: sed
pro deo dicatis mihi qs est effect⁹
istius criminis? Ad hoc respō. im-
perator. Amice si quis remot⁹ fue-
rit ab administratione sua propter
crimē su-
spitiōis:
si qdē ob
dolū infa
mis effi-
ficitur. Si vero ob culpā leuem vel
leuissimam fuerit remotus: nō effi-
citur infamis: et non solum istuz effe
ctum habetur crimē suspitiōis: sed
etiā alium: nā si aliquis fuerit d cri
mine suspitiōis accusatus quousqz
cognitio finita fuerit interdicitur
ei administratio: et ita Papiniano
visum est. Sed si aliqs huiusmodi
crimine accusatus fuerit: et pendēte
cognitiōe decesserit: accusati cogni
tio suspecti extinguit. Itē si aliqs
tutor copiā suaz nō fecerit: vt alimē
ta pupillo suo decernant: pupillus
in possessionē bonoꝝ ipsius tutoris
causa rei seruande mittatur: et que
per morā deteriora facta sunt dato
tutore vendi iubentur. Liquet igi-
tur q tutor: qui alimenta pupillo
non prestat vt suspectus remoueri
poterit. Si autem tutor presens fue
rit per mēdacium tamen alimenta
pupillo discerni nō posse ob inopiā
pupilli dicat ad prefectū vrbis mit
tatur puniendus: vt iuriscōsul. pla-
cuit: sicut ille remittit ad prefectuz
vrbis puniendus: qui per pecuniā
mysterium tutele redimeret. Item
libertus si fraudulenter gessisse tu-
telam vel curam filiorum: vel nepo
tuz patroni probatus fuerit ad pre-
fectum vrbis similiter remittetur
puniendus: et in hoc casu vt ingra-
tus accusari poterit. Nouissime au
tem sciendum est tutores vel cura-
tores fraudulenter administrantes
res pupillares omnino esse remouē

ob culpā[a] ñ eque[b]

¶ Pēdente accusatiōe de suspecto iterdicit accusato

dos. Licet enim satisdationez offe-
rant de indemnitate pupilli: tamen
quia satisdatio maliuolum tutoris
propositum non mutat: sed diutius
malignandi facultatem prestat re-
mouendi
sunt. Itē
suspectuz
cum me-
rito puta
mus qui moribus talis est: vt suspe-
ctus haberi debeat. Licet enim tu-
tor vel curator pauper sit: fidelis ta
men et diligens sit in administra-
tione: non est vt suspectus remouē
dus. Et hec in sexta parte vsqz in
fine tituli.

a ¶ Ob culpam. Scilicet leuem:
vel leuissimam. secus si propter la-
tam. quia tunc videtur infamis. vt
ff. eo. l. impuberibus. §. si fraus. Et
est ratio. quia dolo comparatur. vt
ff. si mensor fal. mo. dixerit. l. prima
§. hec actio. et ff. de precar. l. quesi-
tum. §. eum quoqz. et ff. depo. l.
quod nerua. Nisi i duobus casib⁹.
Primus est i criminibus publicis.
vt. ff. ad legem corne. de siccar. l. in
lege. Secundus in delatione sacra
menti in litem. vt. ff. de in litem iu-
ran. l. in actionibus. §. sed iudex. i
fin. his enim casibus lata culpa do
lo non comparatur. Uel dic scōm
Azonem. Et de lata etiam intelli-
gi: vt sicut in perditione persone:
dolo non comparatur: vt dictū est:
sic in perditione fame: vt non fiat
infamis. Nec obstat dicta. l. ff. eo-
dem. impuberib⁹: quia de dolo in-
telligit. ✠ Uel dic. vt infra statim
dicam in glosa prima. non simili-
ter. in fine.

b ¶ Non eque. Idest non simili-
ter sit famosus damnatus ob cul-
pam leuez: sicut ille qui remouetur
ob dolū. sit tamē infamis de facto.
sicut et al's qs sit famosus de fctō so-

Culpa lata an dolo cōpararet.

Fame periculum equiparatur periculo vite.

✠ Immo ibi lata culpa eqparat dolo q̄ad

remouendū tutorē nō q̄ ad ifamādū ƀʒ Ange. b.

Ignorantia iurꝭ ē lata culpa.

lo: vt in cōditionibus ex turpi causa descēdētibus. vt. ff. de act. ⁊ obliga. l. cessat. Itē in interdictis ex famosa causa similiter venientibus vt. ff. de vi ⁊ vi, arma. l. neqꝫ vnde vi. Sʒ videt ꝙ ēt ex culpa leui quis sit ifamis vt. ff. de his q no. infa. l. liberorū. §. notatur: que ē huic cōtra in eo ꝙ hic dicit ignorantiam iuris nō excusare ab infamia. Sʒ certe potest dici ꝙ iuris ignorantia sit lata culpa. quod sic probo: q2 omnes dēbēt scire iura: exceptꝭ paucis. scilicet mulieribus minoribus ⁊ militibus. vt. ff. de iur. ⁊ fac. ignoran. l. regula. C. de leg. et con. l. leges sacratissime. ⁊. C. de iurꝭ ⁊ facti ignorātia constitutiones ergo si qs ignorat est in culpa lata cum culpa lata sit id ignorare qḋ omnes sciūt vt. ff. de verbo. signifi. l. late culpe. non est ergo mirū si est ifamis. vt. ff. eo. l. impuberibus. §. fi. Velverius: ƀm Azo. lata culpa non infamat per sentētiam damnatū: sed ipso facto sic si est talefactuʒ: vt in dicta. l. liberorū. §. notatur. Et sic sunt tres casus vbi lata culpa non comparatur dolo: vnus hic: duo in glosa supiori: que incipit. scilicet leuem ⁊c.

administratio: qui si decesserit extinguitur accusatio. Angelus aretinꝰ.

ℭ Si quis aūt suspectus postulatꝛ: quoad [a] cognitio finiatur interdicitur [b] ei administratio: vt papiniāo visuʒ est. Sʒ si suspecti cognitio suscepta [c] fuerit: postea ꝗ tutor: vel curator decesserit [d] extinguitur [e] suspecti cognitio.

ℭ Si tutor latitat: ne pupillo per iudicem decernantur alimēta: pupillo in possessionem bonorꝫ misso ⁊ dato curatore: vt suspectus remouetꝛ. hoc dicit Angelus aretinus.

ℭ Si quis tutor copiam sui non faciat vt alimenta pupillo decernantur [f]: cauetur in epistola diuorum Seueri et Antho-

a ℭ Si quis aūt. Quoad. i. donec.
b ℭ Interdicit. Argumentū. vt donec prelatus accusatur ꝙ nō dēbeat administrare ecclesiastica bona. et facit ad hoc. C. de sent. pas. l. fin. ⁊. ff. eo. impuberibus. C. eo. l. eū quē vt suspectū: et ff. de sol. ꝙ si forte §. pmo. ℭ Addi. Immo adiungit sibi alius cum quo administrat: ƀm Angelū: Vide tu canōista notata: i c. venerabili. de offi. dele. in verbo. suspectꝰ. vbi cōcludit glo. ꝙ prelatus ḋ dilapidatiōe denūciatus seu accusatus tanqꝫ suspectꝰ ab administratōe nō remouetur lite pendēte: nisi primo probetur suspectus de dilapidatione male administrando.
c ℭ Suscepta. Id est incepta.
d ℭ Decesserit. s. accusatiōe pēdēn.
e ℭ Extiguit. q2 nō nisi vt ab ea remoueat itēdit: sʒ ex quo mortuꝰ est vere remotꝰ est: ⁊ qḋ hic dr̄ si tutela morte tut. finiat. idē ē si q̄cūqꝫ alio mō finita tu. sit vt. ff. e. l. pe. §. pe.
f ℭ Si qs tutor. Decernāt p iudicē ℭ Additio. Ita ꝙ semp ex redditu pronij aliqd supsit per tex. in. l. ius alimētorꝫ. ff. vbi pu. edu. de. Angel.

Prelatus suspectꝰ an sit ab administratōe remouēdus.

a ¶ Ut in possessionem. Sed et mulcta indici poterit. vt. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. si arbiter. et facit. ff. eodem impuberibus. §. finali.

b ¶ Et⁹ Alias est tutoris in textu: alias nó é: sed tamé subauditur. vt. ff. eo. impuberib⁹. Sed alij dicunt eius. s. pupilli: vt ita administratio tutori auferatur.

c ¶ Mittat᷑. Causa custodie: nó vt ex eis alatur sed vt cautum sit pupillo si male gessit tutor: sed de suo vt. ff. vbi pu. edu. debe. l. finali. in fine.

d ¶ Si quis. Scilicet tutor.

nini vt [a] i possessione bonorũ eius [b] pupill⁹ mittatur [c]. Et q̃ mora deteriora futura sũt dota curatore distrahi iubent᷑: ergo vt suspectus remoueri poterit qui non p̄stat aliementa.

¶ Tutor p̃ns q̃ p mẽdaciũ denegat alimenta pupillo posse dcerni: remittit᷑ ad p̃fectũ puniẽdus. Idẽ in eo qui p pecuniã tutelã acq̃siuit. Et idẽ in liberto q̃ male administrat. hoc di. Aretinus.

¶ Sz si [d] quis presens negat pp inopiã alimẽta posse decerni [e] si hoc per mẽdaciũ [f] dicat: remittẽdũ [g] seu esse ad prefectũ vrbis puniendum placuit [h].

¶ Sicut ille r̃mittit᷑ [i] qui data pecunia ministreriũ tutele acq̃sierit vl' redemerit. ¶ Libt⁹ quoq; si fraudulẽter tutelã filiorũ vl' nepotũ patrõi gessisse p̃betur: ad p̃fectũ vrbis remittitur [k] puniendus.

¶ Qui fraudulẽter tutelã gerit lz satisdationẽ de idẽnitate offerat: tñ vt suspect⁹ remouetur. Aretinus.

tenetur? Respondetur non. vt. ff. vbi pupilli. educari. debet. l. iij. §. finali.

g ¶ Remittendum. Sed nó remouendum. vt. ff. eodem. l. tutor. §. tutor.

h ¶ Placuit. hoc ideo q̃a maior pena imponetur q̃ remotio. vt. ff. de offic. pre. vrb. l. j. § itẽ solẽt.

i ¶ Remittitur. Scilicet puniẽd⁹ extraordinẽ. vt ff. de tutelis. l. in eos. (j) Et nota h̃ argumẽ. cõtra eos doctores q̃ pecũia data sibi acqrunt scholares vt. ff. d officio prefe. vr. l. j. §. itẽ solẽt et i auct. vt ea q̃ dicũtur insinuata. §. j. col. v.

¶ Additio. (j) Que remissio non in ciuilibus: sed in criminalibus fit. Si tamen iudex qui malefactorem cognouerit de delicto non cogitur remittere: nisi esset incompetẽs. vt hic. Areti.

k ¶ Remittitur. ab hoc etiam vt

e ¶ Decerni. Puta si negat alimenta posse decerni. id est dari. et quod sequitur si hoc per mendacium ꝛc. sit de responsione.

f ¶ Per mendatium. Quid si non dicat per mendacium: immo verum dicat: nunquid de suo alere

ingratus accusari potest. vt. C. de libe. et eorum. liberti. et sa. C. e. l. i. et. ij. al's. ff. e. l. libertus.

a ¶ Nouissime. Idem in vltima parte huius ti. sic. ff. de isti. l. nouissime. nam et ibi i vltima parte tracta ct' sui vl piā' pōit nouissie.

b ¶ Grassandi id est delinquēdi. vl' id est animādi ad delinquēdum. sic ff. de pe. l. capitalium. §. grassatores. inde grassor grassaris. i. nitor ad malum.

Graf. sor gra ssaris.

c ¶ Prestat. facit. ff. eo. l. suspectus et. l. quia satisdatio. Et facit in arg. ad questionem talem si emi librum et anteq̄ soluem precium comperiam alienum vel vitiosum q' non tenear soluere precium. ✠ quia expedit potius non soluere q̄ cautionem de reddend oin causam euictionis vel vitij recipere: quibus consonat. ff. de compensa. l. ij. alias. iij. Preterea lex dicit q' non debet qs se committere fragilitati cautionis ff. ad trebel. cogi. §. idem querit. et. C. in qui. cau. in integrum resti. l. fin. et C. vt vnicuiq3 liceat. l. ij. al's. l. i.

¶ Additio. Nota q' quotienscūq3 imminet euictio in limine contractus ante solutionem precij: emptor non tenetur soluere preciū nisi venditor det idoneos fideiussores

✠ Immo teneor dato mihi fideiussore. l. si post pfectā C. de euic. et l. fi. ff. d rsci. vē. et. l.

dicta. l. si post perfectam. C. de euictio. per Barto. de quo in. l. prima. §. stipulatio duple. ff. de preto. stipula. et an venditor compellatur satisdare iure actionis vel ope exceptionis dic q' ope exceptionis et in solidū tenetur respectu illius dūtaxat mouent questionē di. §. stipulatio. et ibi per Barto. Jason.

pe. ff. d pi. et 2mo. reivē. qui fideiussor q̄ liter teneat et i qb' casib' p vēditorē p stet et quid si maliciose petet itē quid si res vēdita reperiat alteri obligata vid Ange. et Jo. hic.

¶ Nouissime[a] autē sciēdum est eos qui fraudulenter tutelam administrāt etiā si satis offerāt remouēdos esse a tutela q̄a satisdatio tutoris propositū maliuolū non mutat: s3 diutius grassandi[b] in re familiari facultatem prestat[c]. ¶ Mali mores et nō paupertas sola faciūt tutorē suspectum. Aretinus. ¶ Suspectū[d] enim eū putamus q mo rib' talis ē vt suspect' sit. ¶ Ensu ero tutor vl' curator q̄uis paup sit fidelis tñ et diligēs remouendus[e] non est quasi suspect'. ¶ Finis primi libri.

d ¶ Suspectum. nā tutorē suspectum nō facultates paupertas sed fraudulenta vel callida conuersatio in rebus pupillarib' cōmendat. i. pbat. Heres vero solis facultatib' paruis suspectus habetur creditoribus. vt hic. et. ff. de pri. cre. l. si creditores.

e ¶ Remouendus non est. Immo videtur q' sic. vt. C. de tuto. et cura. qui non satisda. l. ij. que est huic contra. Sol. ibi non repellitur propter paupertatem: sed quia non satisdabat. hic autem satisdedit. posset tamen iste se excusare: quod dic vt dixi. s. titulo. primo. §. sed et propter paupertatem. Est tamen huic curator adiungendus. vt. s. de cu. §. interdum. et. C. eo. l. pietatis. et. C. de pericu. tu. l. i.

¶ Finit primus. Incipit secundus liber. Cōtinuatō.

¶ De rerum diuisione et c. ¶ Dictū est de personis. sequitur de reb' vt

pmisit.§. de iure na.gẽ.ꝛ.ci.§.fina. de quibus dicit vsq ad titu. de ob. Et in hoc medio di qualiter acquiruntur res iure naturali.vt a.§. singulorum vsq ad titulum de vsucapioibus.

Ité qualiter iure ciuili.vt ab ide in átea. Jté qualr iure singulari vt vsq ad ti.d testa. Jté qualit p vniuersitaté:vt ex testõ vel ab intestato:vel fili modo: vt a titulo de testamentis vsq ad titulũ de obligationibus. Accursi⁹.

¶ Incipit scðs. ¶ De rerũ diuisione:ꝛ acquirẽdo ipsarum dominio.

¶ Quia principium huius tituli ponit continuationem ꝛ duas rerũ diuisiones ideo nõ summatur. Aretinus.

Superiore libro d iure psonarũ exposuimus.

habẽtur videam⁹ ꝛ hec in pma pte. Sꝫ pone in scða. Dñe vos dixistis mihi. ꝙ vultis determiar de reb⁹ q̃ sunt i primonio nostro vel extra nunqd est ista diuisio sufficiẽs? Ad hoc rñ. ꝙ sic ꝛ ꝙ sufficiens diuisio pmissa sit:tali ratione liquet q: quedaꝫ naturali iure cõia sunt omniũ: qdã publica:qdam vniuersitatis:quedã nulli⁹:pleraq singulo℞.ꝙ ea que singulorum sunt varijs ex causis acquiruntur sicuti ex inferioribus apparebit. Sed pone casum. Domine dicatis mihi si placet que sunt cõmunia omniũ. Ad hoc rñ? Amice certe naturaliter iure introductuꝫ est ꝙ cõia sunt oĩm animátium hec.s. aer ꝛ aqua de celo cadens ꝛ mare ꝛ pconsequens littus maris cũ fit eius accessio. Unde dico tibi ꝙ nemo ad littus maris prohibetur accedere:dumtamen a villis ꝛ monumentis ꝛ edificijs in littore positis se abstineat:q2 hmõi ville ꝛ edificia non sunt cõia de iure gẽtiũ sicut ipsuꝫ mare. Sed dñe dicatis mihi inquantũ durat littus maris? Ad hoc respondet imperator. Amice littus maris quatenus hyemalis fluctus quãdo maxim⁹ est excurrit. a¶ De iure personarum. Ab illo titu. de iure personarum. vsq huc.

Diuisio.

Superiore libro. ¶ Jste ti. diuiditur principaliter in duas partes. Prio ꝯtiuat istum libruꝫ ad pcedenteꝫ Secundo incipit tractatum. Scða ibi. Modo videamus. Jtem ista secunda subdiuiditur pncipaliter in duas ptes. Naꝫ primo ponit de rebus cõib⁹ iure naturali: de publicis ꝛ d his que sunt vniuersitatis: ꝛ de his q̃ i nulli⁹ bonis sunt. ꝛ oĩa ista exẽpla clarificat. Scðo ponit qualr res acqrant de iuregẽtiũ ꝛefficiant puatorũ. Scða ibi. Singulo℞ aũt. Etiã scða subdiuiditur loco suo. Redeo ad primã q̃ subdiuidit in quatuor ptes. Prio ponit exẽpla de cõibus. Scðo de publicis. Tertio de his que sunt vniuersitatis. Quarto d his q̃ nullius sunt. Scða ibi. Flumia. Tertia ibi Uniuersitatis. Quarta ibi. Nullius autem. Aretinus.

¶ De iure personarum. Casus.

¶ His igitur prelibatis ponas primo casum. Dicit Justi. continuando processum suum postq̃ in superiori libro de iure personarum exposuimus. modo in hoc secundo libro de rebus que in patrimonio nostro: vel extra nostrum patrimoniũ

a ¶ Modo. Sicut promissim⁹. s. de iure na. §. si.

b ¶ Patrimonio. Scilicet aptitudine apte enim sunt esse in patrimonio: vt res pro derelicto habita.

c ¶ Vel ex. Scilicet aptitudie: qr non sunt apte vt sint in patrimonio vt sūt res sacre vel religiose. vt. j. e. §. nullius. Interdū tamē dicte res sūt in patrimonio vt si ab hostibus capte sunt. vt. ff. de religio. l. cum loca.

¶ Modo[a] videamus d rebus que vel in nostro patrimonio[b]: vl' extra[c] patrimonium nostrum habentur[d]. ¶ Quedā[e] eniz naturali iure communia[f] sunt oim[g] quedā publica[h] quedam vniuersitatz[i] quedaz nullius[k]: pleraq3 singulorū que[l] ex varijs causis cuiq3 acquiruntur: sicut ex subiectis[m] apparebit.

¶ Hecq̄ scribuntur hic sūt cōia omniū & ideo ad litt⁹ maris accedi pōt: dummō abstineat a villis & locis ibi positis. Aretinus.

ff. de vsucap. eum qui.

e ¶ Quedam. hic fit alia diuisio.

f ¶ Communia sunt. Nō tamen. agitur communi di. secunduz pla. ¶ Additio. Quia non possunt stare sine re vel persona cuius sunt. l. si aliena. §. hoc iure. cum si. ff. de vsuris Angelus

g ¶ Omnium. scilicet vsu. non proprietate: vt dicit infra. eo. §. & quidem.

d ¶ Habent. Talis diuisio hic sumitur. Rerū em alie sūt i pr̄imonio alie ex: q vr̄ isufficiēs. naz alie sunt nec i pr̄imonio nec ex. vt suitutes. vt. ff. d vsuf. le. l. j. §. Sz Jo. dic q h pueris loquitur simplr̄. nā quedā p docendis pueris dicunt q̄ al's non dicerent. vt. ff. de ac. & ob. l. obligationū i fi. qd nō est verisil'e q pp̄ter pueros male loquat: vn̄ nō plz. Alij dicunt hic de corporalibus rebus tm̄ loqui. quod est falsum: quod colligitur ex continuatione huius titu. ad sequentes. Nos dicimus seruitutes esse in bonis cum eap̄ noie agamus & excipiamus. vt. ff. de ac. qui. re. do. rem. & l. statuas. q autez in. d. l. dicitur eas nō esse in bonis: nec extra: dicit ideo quia per se non censetur: vt est possessio tigni in domo positi: quia non intelligitur tignum dum durat domus per se. vt

Serui tutes sunt i bonis nostr̄.

h ¶ Publica. Publica id est quasi populica. scilicet omnium populorum. vt. s. titu. j. §. consequens. & infra eo. §. flumina. Alias dicitur publicum quod est huius populi vel illius tantum vt campus martius. vt C. d sacrosan. eccle. l. fi. & hec dicitur magis vniuersitatis.

i ¶ Uniuersitatis. vt j. eod. §. vniuersitatis.

k ¶ Nullius. vt. j. eo. §. nullius.

l ¶ Que. Scilicet que sunt singulorum: nec enim ad superiora refertur.

m ¶ Ex subiectis. j. eo. §. singulop̄ vsq3 ad fi. ti.

¶ Et quidem. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictum. Secundo ex dicto infert. Tertio il lationem restringit. Quarto rationem restrictionis assignat. Secunda ibi. Nemo. Tertia ibi dūtamē Quarta ibi. quia non sunt. Angel⁹ aretinus. Diuisio.

Naturali

a ¶ Naturali iure.i.iuregentiū qđ est naturali ratione īductū.vt.ff. de iust.⁊ iure omnes.§. quod vō đ quo hic loquitur.vt.j.e.§. singulorum. ✠ ⁊ in fi.huius.§.naȝ iure natura li primeuo etiam alia esset ꝯmunia.

mune.ff.đ.flu.l.j.§.ripa. vnde tene primam rationem que in principio glo.ponitur.Joan.fab.

f ¶ Villis ab alio.ibi positis. ⁊ habet duas significationes. dr̄ enim casa vł in sula q̄daȝ in qua ñ habitatꝰ: sed vel re tia ponū tur:vel ꝑ pteraquā ibi confu gitur:vel fructꝰ re ponūtur. vt hic. et ff. de vsu fru. arbo ribus.in princi.si vero ibi habitaretur esset predium vrbanum vt infra de serui. ru. pre. §. prediorum. Item dicitur villa congregatio hominum.

✠ Tu dicq i mo de iur na turali prime uo.qr qñ im patori placu it đ iu regē.i tellige re illđ expłit vt i.§. ripaꝝ ⁊.§.lit toꝝ.j. eo.nec ob.ar. gl. qa iusgē tiuȝ iu ri na turali đroga uit q̄ tū ad alias res: als ñ eēt dif ferētia inter cōe ⁊ publi cū ſm oēs đo cto.h.

b ¶ Cōia Non tamen agit cōmuni diuidun do ꝯ̄pla. nisi post q̄ facta fuerit oc cupantiū Et q̄ di cit omnium.scilicet vt non proprietate.vt predixi.

¶ Et q̄dez natu rali[a] iure commu nia[b]:sunt omniuȝ hec:aer aqua ꝓflu ens[c] ⁊ mare[d] ⁊ ꝑ hoc[e] littora marꝫ. ¶ Nemo igit ad littus maris acce dere ꝓhibetur. ¶ Dum tñ a vil lis[f] ⁊ monumētꝭs ⁊ edificijs[b] se absti neat. ¶ Q: non[i] sunt iurisgentiuȝ sicut ⁊ mare[k]. ¶ **Flumina ⁊ por tus sunt publica. Et litt⁹ maris dici tur qñ plus exten di potest. Areti.**

c ¶ Profluens.i.de celo cadens.

d ¶ Et mare. Sic.ff. de iniur.l.in iuriaꝝ.§.si quis me prohibeat.

e ¶ Et per hoc.i. per consequēs. cū sit accessio maris.arg.j.eo.§. si ta men. Sed contra.ff. ne quid in lo. pu.l.littora vbi dr̄ littora esse populi romani. Sed illud est verum quo ad iurisdictionem:vere tamen sunt communia.vt hic sic. C.de quadri. pre.l. bene a zenone. secus in ripa fluminis.q̄non est publica:licet flumen sit publicum.vt infra. eo. §.ri parum.ibi sed ꝓprietas. Et pōt esse ratio. quia inūdatio fluminis raro venit:⁊ ideo esse potest vtilitas in ꝓprietate ripe. At mare assidue inundatur. vnde paruula esset vtilitas: non ergo proprietas queritur.vt.C. de bo.que.li.l.fin.§.finali.

¶ Additio. Glo.non nouit naturaȝ maris occidentalis.quod i plenitu nio equinoctiorum tantum crescit q̄ qñq̄ȝ cooperit prata ⁊ ripas. vñ non est dicendum q̄ illud sit com

g ¶ Monumentis. Quid sit monumentum habetur.ff.de religiosis l.ij.§.monumentum.

h ¶ Edificijs. Scilicet alijs.

i ¶ Non sunt iurisgentium. id est communia de iuregentium. sicut ⁊ mare immo eorum qui ibi edificauerunt.vt.ff.eo.l.in tantum.

k ¶ Sicut ⁊ mare. huic continua quod est.j.statim.§.est autem ⁊c.

¶ Flumina autem Casus. ¶ Hic prosequitur secundum membrum superioris diuisionis. vnde po. sic ca. Domine iam video que sunt cōmunia dicatis modo mihi si placet que sunt publica? Ad hoc. respon. dicens. Amice publica sunt omnia flumina perpetua: et similiter portus publici sunt. vnde dico tibi q̄ ius piscandi in portu ⁊ fluminibus oibꝰ in cōmuni publice patet: sicut ⁊ ipsa flumina publica sunt: ita et

vsus riparuz ipsoꝝ fluminū publicus est ꝛc. Iurisgentiū. ꝛ ideo naues ad ipsas ripas applicare ꝛ funes arboribus ibidē natis religare ꝛonus aliqd in his repōere cuilibz liberū est sicut ipsū flumē nauigare: sz q̄q̄ dixerim tibi riparū vsuz publicū esse: secus tn̄ est ppriet ate earum Proprietas eteaꝝ illoꝝ hoīz est quoꝝ pdijs adherent. ꝛ eadē rōne pprietas arboꝝ in ripis natarū eorūdē est: ꝛ sicut ego dixi tibi de vsu ripaꝝ: ita dico tibi q vsus littoꝝ oib⁹ publice pz sicut vsus ipsi⁹ maris est casam id est domūculā ponere in qua se recipiat. Liberum est etiā cuilibet ex mari rhetia deducere ꝛ ibidē siccare. sed serte pprietas littoꝝ nullius esse intelligit: sz eiusdē iuris sicut ꝛ ipsuz mare ꝛ q̄ subiacent mari terra videlicet ꝛ arena.

vt. ff. de vsucapionibus. l. fina. nisi forte spacio. xxx. annorum. vt. ff. de diuersis et temporali. pscriptio. si quisquā. Uel secundum Joannem fabri intellige hanc legem si quisq̄ quando erat in possessione piscandi.

¶ Flumina autē omnia[a] ꝛ portus publica sūt. Ideo q ius piscādi omnibus[b]: cōmune[c] ē in portu fluminibusq̄. Est[d] aūt littus maris q̄tenus hybern⁹[e] fluct⁹ maxim⁹ excurrit[f].

¶ Usus ripaꝝ publicus est. proprietas vero illoꝝ est q̄rū pdijs adherent.

Aretinus.

¶ Ripaꝝ[g] quoq̄ vsus public⁹ iure gētiū[b] ē: sicut ipsius fluminis. Itaq̄ naues ad eas applicare: funes arborib⁹ ibi natis religare on⁹ aliqd i his reponere cuilibz liberum est: sicut per ipsum flumen nauigare.

¶ Sed pprietas

¶ Additio Et dicitur constitui in possessione piscandi. quando iste q primo piscatus est prohibuerat alios volentes accedere ad piscādū: ꝛ isti phibiti acquieuerāt phibitioni: nec contra uenerant. Et hec faciunt ad questionē vtrū ille qui tenuerit molendinū per triginta annos in aliquo flumine possit alios prohibere ne ibi molēdinū habeāt Christofo. porcus.

a ¶ Flumina autēz omnia. Scilicet perpetua. vt padus. et rhenus q̄dā enim sunt priuata: vt fossata in agris posita: que crescūt ꝛ decrescūt que quandoq̄ currunt quādoq̄ nō vt. ff. de flu. ꝛ ne quid in flumini. l. j. §. ij. ꝛ. ff. eodem nemo. in fi.

b ¶ Omnibus. Nec qui fuit primo longo tempore piscatus alium superuenientem repellere potest

c ¶ Commune. id est in communi omnibus patet: non autem est commune: immo publicum secundum Joannem.

d ¶ Est autem littus. vt. ff. de verb. signifi. l. littus.

e ¶ Hybern⁹: id est hyemalis quasi dicat quantuncunq̄ mare aliquo tempore plus extenditur in hyeme vel estate: tantum est littus eius.

f ¶ Excurrit. hic continua quod est infra eo. §. littorum.

g ¶ Riparum. i. fluminis.

h ¶ Iuregentium. id est de iuregē

tūm: vel id oib⁹ gentib⁹ publice pz.
a ¶ Earum. Scilicet riparum.
b ¶ Illorū. Scʒ hominū quorū ꝛc.
c ¶ Adherent. Sed qd si via publica est i medio inter flumen ꝛ agrum Respon. idem qd hic: vt. ff. de ac. re. do. l. martius.
d ¶ In eisdem. Scilicet ripis.
e ¶ Eorūdē. Sed qd si piscator vult ligare: dominus vult incidere? Uidetur dn̄s pferendus vt. s̄. de his q sūt sui vel alie. iur. i fi. ibi nec cuiqȝ ꝛc. ꝛ. C. d iudeis nēo. ꝛ. ff. so. ma. ēt. §. lʒ. (i) Sʒ cōtra credo. vt. ff. de vsu ꝛ ha. l. fi. ꝛ. de vsufruc. si cui⁹. §. itē nerua. al's est in. l. nequissimum.
¶ Additio. i. Et in hoc reddit̄ vtilis pprietas. Itē in fructib⁹ ibi nascentibus. Nec ob. l. ij. ne tamen. ff. de vsufruc. q2 vsus est cōmunis q̄ʒ tū ad ea tm̄ que hic i tex. ponunt̄ puta siccare rhetia. ꝛc. Ange.
f ¶ Littorū. Scʒ maris. vt sequit̄.
g ¶ Publicus. s̄. eo. §. ꝛ qdeʒ ibi. ꝛ per hoc. ꝛc. ꝰ. Sol. dicit pla. oia cōmunia esse publica ꝛ econtra scilicʒ rōne quorūdā vsuum: vt ecce tā mare q̄ʒ flumina ꝛ littora ꝛ ripe in vsu animantium sunt: ꝛ in bibendo: ꝛ in abluendo: ꝛ cōmorando: ꝛ similibus que exigit natura. Sʒ ius piscādi qd in his est solū cōpetit hominibus ꝛ rhetia siccandi: ꝛ q̄dam silia. Porc⁹ tn̄ dicit esse publicos nō cōmunes. Sed Jo. dicit nulla cōmunia esse publica: vel ecōtra ea enim demum sunt cōmunia q̄ cū sunt in vsu omnium animantium occupātibus conceduntur: vt lapilli ꝛ gemme in littore maris. vt. j. eo. §. itē lapilli. ꝛ ff. e. itē lapilli. Sʒ publica nō solū nō cōcedunt̄ occupanti: immo interdicta ppon ūtur ne quid eis fiat vt ff. ne qd i lo. pu. ꝛ d deflu. ꝛ aliis ti. ꝑterea qūo pōt esse qd ait. Pla. cuʒ i diuisione supra posita velut due species apposite ponūtur cōmunia. ꝛ publica. vt. s̄. eo. in prin. ꝛ qd dicit h̄ puplicus. i. cōmunis: vel public⁹ quo ad vsum cōmuneʒ non quo ad proprietatem.

Cōe ꝛ publicū differunt

eorū[a] illorū[b] est q̄rū ꝑdijs adherent[c] q̄ de causa arbores quoqȝ i eisdeʒ[d] nate eorundē[e] sunt.

¶ Usus littorūʒ est publicus de iuregētium: sed proprietas eorū nullius est sicut ipsius maris. Aretinus.

¶ Littorū[f] quoqȝ vsus public⁹[g] ꝛ iurisgentiū[h] est sicut ꝛ ipsius maris[i] ꝛ ob id quibuslibet liberum est casam ibi imponere i qua se recipiat sicut rhetia[k] sic care: ꝛ ex mari deducere. Proprietas autē eorum[l] potest intelligi nullius[m]

questio.

h ¶ Jurisgentium. i. de iuregētiuʒ
i ¶ Maris. Scʒ est.
k ¶ Sicut rhetia. Hystorō proteron. i. ordo conuersus. vt. ff. eodem riparum.
l ¶ Eorum. Scʒ littorum.
m ¶ Nullius. Scʒ hois. singularis omnium autem sunt ꝛ sic differt ab illo. §. nullius. j. statim posito.

¶ Uniuersitatis. Casus. ¶ Hic prosequitur tertium membrum secunde diuisionis vnde sic pono casum. Jam dixistis mihi extra de communibus et publicis: dicatis mihi modo si placet que sunt vniuersitatis? Ad hoc respond. Uniuersitatis sunt que in ciuitatibus

ad vtilitatem vel ad delectationem populi sunt vt theatra & stadia & similia & si qua alia sunt communia ciuitatum.

a ¶ Uniuersitatis. Que etiam publice q̃n̄ q̄ dicunt i. vni⁹ populi. vt. C. de sacrosan. eccle. l. fi. in prin. Sz aliter accipit. ff. eo. §. flumina. nã loquitur ibi de illo qd ẽ publicũ oim ppl'oꝝ.

tis quo ad dñium: & quo ad vsum particularia: vt sunt prata vniuersitatis ex quibus commodum percipitur in particulari: et ita dicũt docto. Christofo.

esse: sed eiusdẽ iuris esse cuius & mare: & que subiacẽt mari vt terra vel arena.

¶ Ea q̃ mere vniuersitatꝫ sũt singulos non ꝯcernunt.

¶ Uniuersitatꝫ[a] sunt non singuloꝝ veluti que i ciuitatibus[b] sunt: vt theatra[c]: stadia[d] & similia[e]: & si qua alia[f] sunt communia ciuitatum.

¶ Nullius. ¶ Ista ps vsq ad. §. sin Singuloꝝ diuidit i q̃tuor partes. Prio ponit q̃ sunt i nullius bõis. Scdo ponit exẽplũ de reb⁹ sacris. Tertio de religiosis. Quarto d̃ sctis reb⁹. Secunda ibi. sacre res sunt. Tertia ibi religiosum. Quarta ibi. sancte quoq. Et quãlibet partem summabo per se. Are.

Theatrum.

Stadium.

Hercules fuit bonus cursor.

b ¶ In ciuitatib⁹. Et ciuitatũ sunt. c ¶ Theatra. A theorãdo. i. inspiciendo: vt in arena veronensi. d ¶ Stadia stadium est octaua ps miliarij. qd hercules currebat vno anhelitu: vt legitur in hystorijs. e ¶ Similia. que sũt ad delectationẽ ppli vt late vie: & pictur' i palatio. f ¶ Et si qua alia. Scz necessitatis causa facta: vt curia cõis: palatium nauigium: & sunt supradicta vniuersitatis dominio & vsu. Sed pla. dixit vsu tantum esse vniuersitatis. q̃ dñio & fructu sunt vniuersitatis nõ vsu: & fundi ciuitatis & serui: vt. ff. d̃ in ius vo. sed si hac. §. qui manumititur. & ff. de verb. sig. l. inter publica. & de contrahenda emptione. l. sed celsus. §. primo. ¶ Additio. Dicunt ex mente docto. q̃ hec omnia dicuntur vniuersitatis & quo ad dñium & quo ad vsum cõem: vt h. & l. sicut. §. i. ff. quod cuiusq vni. Est tamen differentia inter res vniuersitatis: quia quedam vniuersitatis appellantur & quo ad dominium & q̃ ad vsum cõem: vt sunt theatra & stadia. Quedam vero sunt vniuersita-

¶ Nullius. Casus. ¶ Hic ꝓsequitur quartum membrum secunde diuisionis. Et sciẽduz est q̃ hoc membrũ tres hz pticulas. Ea ei q̃ nullius sũt i trib⁹ ꝯsistũt. s. i sacris & religiosis & sctis: & ẽm hoc quartũ mẽbruz subdiuidit in tres particulas quaꝝ quãlibet ẽm ordinẽ enumerationis dilucide prosequitur. Ponas igit sic ca. Domine iam vidi que sunt vniuersitatis dicatis modo mihi q̃ sunt nullius? Ad hoc respondet imperator. Amice nullius sunt veluti res sacre & religiose & sancte & hoc patet tali ratione. Huiusmodi eniz res diuini iuris sunt et quod diuini iuris est in nullius bonis est: sed pone. Domine iam video q̃ ea que nullius sunt consistũt in sacris & religiosis et sanctis. dicatis ergo mihi que sunt sacra? Respond. amice sunt que rite per pontifices deo consecrata sunt: sicut edes sacre & do-

na &c. prout iacet in littera.
a ¶ Nullius.s.hois vel hominum: nec possunt esse: sz sunt in bonis dei censura siue dispositione: & sic non obstat qd posset dici de coib⁹ & publicis et reb⁹ vniuersitatu: q vident nullius esse: quia esse possunt & sunt hominu: lz nõ hois singlaris (i) Item ptra.j.e. §. fere. So. vt ibi.
¶ Additio (i). Sz dices tu . aer nec est in bõis hominis singularis: nec homi num: in cõi. Itẽ nec redigi põt in bonis alicuius: ergo debuisset poni sub mẽbro nulli⁹. Sol. q aer nõ sit hoim: nec i nulli⁹ bonis puenit facto nature: & iõ cõis oib⁹ appellat⁹ ẽ. sed res sacrosctẽ & religiose sũt ddicate deo sctõ hoim: & ideo nõ cões: sz in nulli⁹ bonis appellate sũt. Christo.
b ¶ Sacre. Põtifices. i.papas et epos. Sed nunqd impator dedicare põt? Uidetur q sic. vt.ff.eo.l.sacra.§.j.vbi dedicat.i.potestatẽ dedicãdi dat. nam olim imperatores erant sacerdotes. vt in canonibus dicitur. Uel dic dedicat: alij puta epo permittendo sine requisitiõe. vel concedit. scilicet requisitus.
c ¶ Edes sacre. Hic loc⁹ dr sacer & vt hic: & sctũs.vt.C.de sacrosan.eccle.l.j. Item religiosus.vt in aut.vt religiose domus.
d ¶ Et dona.al's donaria. i. turibula: & cruces: & calices. Accursius.
e ¶ Que et. s. donaria. nõ autẽ res eras ad edes sacras naz ille nullo mõ pñt alienari. vt i aut'. d alie. et emphit. §. et qm cognouimus colla.ix.

¶ Ea q sũt diuini iuris in nulli⁹ bonis sunt. Angelus.

¶ Nullius[a] autẽ sũt res sacre & religiose & sctẽ: qd eiz diuini iuris est: id nulli⁹ in bonis est.

¶ Res sacre sunt qrite p pontifices deo dedicate sunt seu ad diuinũ mysteriũ deputate: q nõ pñt nisi p captiuitate hoim alienari. h.d. Aretin⁹.

¶ Sacre res sunt qrite p põtifices[b] deo psecrate sunt: veluti edes sacre[c] & dona[d] qrite ad ministeriũ dei ddicata sũt: q et[e] per nram cõstitutiõez[f] alienari & obligari phibuimus: excepta[g] cã redẽptiõis captiuo. Si quis autez auctoritate sua qsi sacrum sibi pstituerit sacrũ nõ est: sz pphanum[h].

¶ Locus autẽ in quo edes sacre sũt edificate ẽt diruto edificio: sacer manet[i] adhuc: vt et papinian⁹ scripsit.

f ¶ Constitutionez: vt. C. de sacrosanc.eccle.l. sancimus.
g ¶ Excepta . nã hoim aie qbus libet rebus preponende sunt.vt.C.d sacrosan.eccle.sancimus.in fi. Itez propter debitum si qd habet ecclesia.vt in aut.de alie. & emphi.§. & hoc autez super ipsis.colla.ix. Itez propter alimenta pauperu.vt.xij. q.ij.cap.aurum habet ecclesia. — Sacre res aliqñ aliena ri pos sunt.
¶ Additio. Unde versus. Utilitas incõmoditas: pietasq necesse. Res alienari permittunt ecclesiarum. — Uersus.
h ¶ Prophanum . idest nõ sacru.
i ¶ Sacer manet, desinit tamẽ esse — Loc⁹.

desinit esse sacer duplicit.

desinit sacer si ab hostibus capiat. vt .j. de inuti. sti. §. j. et ff. de reli. cū loca. Itē locus esse religiosus desinit quādo ea remouentur que talem euz reddebant. vt. ff. e. sacra. §. illud. et de reli. l. antepenult. in fine.

c Locum purum. idest qui neqz sacer neqz sanctus neqz religiosus est. ff. de religi. et sump. fu. l. prima. §. purus autez. glo. in. c. abolende. extra de sepultu.

Locus purus qs est.

Sepeliendo mortuū i locū suū quis eū religiosuz facit. Itē socius inuito socio locū religiosum facere non potest, sepulchruz vo sic. Proprietarius aūt inuito vsufructuario non potest. Et si conceditur alicui mortuū inferre locus efficitur religiosus: etiā si dominuz postea peniteat. Angel' aretinus.

Religiosuz locū vnusquisqz [a] sua volūtate facit: dū mortuum [b] infert i locum suuz. In cōmunem aūt locuz purū [c] inuito socio inferre [d] non licet. In commūe vero sepulchruz ēt inuitis [e] ceteris licet inferre. Item si alienus vsusfruct' [f] est

Religiosum. Casus. In q sic po. ca. Domine iaz video q sunt sacra: dicatis mihi q sunt religiosa? Ad h rn̄det iper. Amice: religiosa loca sunt que in qb' corpa mortuorū sepulta sunt. Religiosum eiz locū vnusquisqz pro sua voluntate facit dū in locū suum mortuuz infert &c.

d In ferre non licet. Extraneos: nam ipse socius recte ibi sepeliri potest: etiaz sine consensu ceterorū. maxime cuz non est alius loc' in quo sepeliret. vt. ff. de relig. et sum pti. fu. l. si plures.

e Inuit. hoc fauore religionis iam facte: al's contra. vt. s. proxi. §. et ff. communi diui. Sabinus.

Religiosum.

a Unusquisqz. Aliud in sacro. vt s. eo. §. sacre.

b Mortuum. s. totū ✠ vel saltē caput cui' imagine cognoscimur. vt. ff. de reli. cum in diuersis. Quid si partialiter caput est in diuersis locis? Rn̄. illum esse religiosuz vbi est maiori pars. vt argu. ff. de statu ho. l. queritur. et .j. de vul. sub. §. et si ex disparib'. Si autem equaliter: neuter fm Ioan.

Additio. Et no. q si pars anterior appareat. illa tāqz nobilior inspiciatur. argu. l. quod claue. ff. de dam. infec. Angelus.

✠ nō tn̄ fundū totū: sed locum cadaueris solū efficit religiosū Angelus.

Additio. Hoc non videtur verum. et Glo. melius soluit. in. d. l. sabinus. vnde dic latius q aut socius vult vti facere: seu reficere in re communi ad eum vsum ad quez parata est. et potest alio prohibēte. Aut ad vsum ad quem res parata nō est. et tūc subdistingue. quia aut interest prohibentis non vti: et est melior conditio prohibentis: aut non interest: et tunc melior est conditio facientis. Ioannes fabri post Dy. in regula. in re communi. de regu. iur. lib. vi.

f Usufructus. Scilicet loci puri. argu. ff. de vsu. et habitu. l. finali

a ¶ Proprietarium. Nisi ꝯsentiat fructuarius: vel nisi testatorem qui vsumfructum legauit velit sepelire heres. vt. ff. de reli. ij. §. si vsumfructum.

b ¶ Cōsentiēte. Quid si prio ꝯsensit post penituit ante illationez? R. sufficit semel voluisse. vt. ff. de aqua plu. ar. l. in diem. ꝛ. j. proxi. §.

¶ Sctē. Casus. ¶ In q̄ sic po. ca. Dn̄e iam video q̄ sūt sacra ꝛ religiosa. dicatis mihi que sūt sctā? Ad hoc respon. Amice: sancte res sunt veluti muri ꝛ porte ciuitatis: hmōi eiꝫ res quodāmō diuini iuris sunt ꝛ idcirco i nullius bōis esse cēsent. sꝫ dn̄e q̄re dn̄r muri sancti? Ad hoc respon. Amice idcirco muros ciuitatis sctōs legis auctoritate. i. firmos diximus: qꝛ pena capitis ꝯstituta est aduersus eos qui aliqd in muros d'liquerint: vnde ꝛ illas partes legum quibus penas contra eorum transgressores constituim⁹ sanctiones appellamus.

c ¶ Sancte. Muri. s. ciuitatis romane. (i) Quid de ciuitate alia vel castro? R. nec ibi quicq̄ꝫ facere licet sine auctoritate presidis. vt. ff. eo. sacra. §. muros. Uel forte vniuersitati licet non priuato. vt. C. d' operibus publi. l. omnes.

¶ Addi. tio. (j) Et tūc capite punit. vt. l. fi. ff. eo. i alijs autē ē pena extraordiaria ad arbitriū iudicis qd̄ quādoqꝫ pōt se extendere vsqꝫ ad mortez si sit enorme delictuꝫ. Angelus.

proprietariū[a] placet (nisi consentiēte[b] vsufructuario) locum religiosum non facere.

¶ In alienū locū cōsentiente domino licet inferre: et licet postea ratuꝫ ñ habuerit: q̄ꝫ illatus est mortu⁹: tn̄ loc⁹ religiosus fit.

¶ Res sancte sūt porte ꝛ muri ciuitatū q̄si pena legali firmati. Itez leges penales pprie vocant sanctiōes. Angelus aretin⁹.

¶ Sancte q̄ꝫ res veluti muri[c] ꝛ porte ciuitatꝫ quodāmodo diuini iuris sunt: ꝛ ideo nullius in bonis sunt.

¶ Ideo autē muros sanctos[d] diximus: quia pena capitis cōstituta sit in eos qui aliquid in muros delique runt[e]: ideo ꝛ leguꝫ eas partes: quib⁹ penas ꝯstituim⁹[f] aduersus eos: qui contra leges fecerint sanctiones[g] vocamus.

d ¶ Sactos. id ē firmos a sanctio sācis. non calce vel lapidibus: sed lege firmatos. vt sequitur.

e ¶ Deliquerunt. scilicet transcendendo vel rumpendo. sicut fecit Remus frater Romuli. vt hic. ꝛ. ff. eodem. l. fin. vnde Lucanus. Fraterno primi manduerunt sanguine muri. Lucanus.

f ¶ Constituimus: vt. C. de le. ꝛ cō. l. non dubium. Accursius florentinus.

g ¶ Sanctiones. in stricta significatione. Quandoqꝫ ponitur largi⁹ pro qualibet imperiali lege: vt. C. d'

no. co. fa. ibi colligentes vero ⁊c. Quãdoq; largissime pro collectiõe totius iuris ciuilis. vt in proem. ff. in principio.

Diuisio. ℭ Singulo℞. ℭ Ista est scḋa pars principalis huius tituli: q̃ diuidit i q̃nq; partes principales. Primo q̃liter acquirũtur nobis res q̃ in nulli⁹ bõis sũt. Secũdo qual'r acquirũtur ea q̃ sunt alterius: ex facto nostro: ex permixtione: vel fabricatione. Tertio qñ vsufructuarius vel bonefidei possessor facit fructus suos: ⁊ quid contineatur appellatiõe fructuũ. Quarto ponit vnum casum exceptiuum a prima parte: videlicet q̃ ea que sunt in nullius bonis non tamen in totum efficiuntur occupãtis. Quinto quando per traditionem vel nõ in personam certam vel incertã dominium transferatur. Secũda ibi. in. §. cum ex aliena materia. Tertia ibi. Si quis autez. Quarta ibi. in. §. thesauros. Quinta ibi. in. §. per traditionem. Angelus areti.

ℭ Singulo℞. Casus. ℭ Pone ergo sic casum. Dñe iam video que sunt in naturali iure cõmunia: ⁊ q̃ publica: ⁊ que vniuersitatis: ⁊ que nullius. Dicatis modo mihi si placet que sunt singulorum hominum res. Rñ. singulorum res multis modis fiunt? Quarũdam enim rerum dominium nãciscimur iure naturali. quod sicut diximus iusgent. appellatur ⁊ quarundam rerum dominium nanciscimur iur. ciui. sed po. ca. Domine iam video q̃ reruz dominiũ acqui. de iuregen. ⁊ de iu. ciui. sz p deo dicatis mihi ã quo iure intẽditis primo tractare? Ad h rñ. Amice cõmodi⁹ est a vetustiore iure icipere. Manifestum aũt est iusnaturaleve tustius esse: qḋ cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Ciuilia enim iura tunc primo esse ceperunt cũ ciuitates condi. ⁊ magistratus creari: ⁊ leges scribi ceperunt.

ℭ Res sunt nr̃e aut iure naturali aut iure ciuili: ⁊ a vetustiori inchoãdũ est. Ange. aret.

ℭ Singulo℞ aũt hoiuz multis modis res fiũt: quarũdã eiz rerũ dñium nanciscimur iure naturali: qḋ (sicut diximus[a]) appellatur iusgentiũ quarũdaz vero iure ciuili[b]. Commodius est itaq; a vetustiore[c] iure icipere: palam est aũt vetustius eẽ ius naturale quod cũ ipso genere humano rerum natura[d] pdidit[e].

a ℭ Diximus. Sed vbi? Rñ. s. de iur. nat. §. i. ibi qḋ vero naturalis. Uel. s. de iur. natura. §. sed naturalia. Uel melius. s. eo. §. ⁊ quidem.

Additio. Dic q̃ ista glo. videt̃ approbare vltimam opi. hic positam in glo. sed illa non videtur vera. vt §. i. in ver. quod vero. s. de iurenatura. Ange. areti.

b ℭ Jure ciuili. Ut vsucapiõe. arrogatione: successione: deportatiõe: monachatione: de quibus incipiet dicere infra de vsucapionibus.

c ℭ Uetustior. sic. ff. ḋ iur̃ imu. l. sp.

d ℭ Rerum natura. i. deus.

e ℭ Prodidit. i. statim cũ pcreauit de⁹ gẽtes statim fuit iusgẽtium. Et potes exponere pdidit. i. adinuẽit. inde pditus. i. adinuentus. vt infra siq̃dru. pau. feci. di. i prin. Añq; et

Additio.

prodit⁹.idest dat⁹.j.de act.§. huic autem.vſi.que de cauſa. Et ſic accipere in hoc loco non eſſet ineptuȝ. a℄ Fere igitur. Quia a vetuſtiori incipiendum eſt.igitur ⁊c.

Nec intereſt q̄ꝫtum ad acquirēduȝ dn̄ium vtrum qs hmōi feras beſtias ⁊ volucres i ſuo ꝑprio fundo an alieno cepit: ⁊ hoc eſt veꝝ niſi ꝓhibitio dn̄i intrare volētes ꝓceſſerit.

a ℄ Fere igitur beſtie ⁊c. Caſus. ℄ Hic incipit tractare Juſti. q̄liter acqritur nobis dominiū de iuregen. per occupatōeȝ. ⁊ d iſta materia

℄ Ciuilia autē iura tunc ceperūt eē cū ⁊ ciuitates condi: ⁊ magiſtratus creari: ⁊ leges ſcribi ceperunt.

℄ Fere beſtie: volucres: ⁊ piſces ſiūt occupātis: ſiue q̄s ceperit i ſuo fūdo ſiue in alieno: ſed dn̄s fundi poteſt ingredienteȝ ꝓhibere. Ubi auteȝ animal captum euaſerit: reuertitur ad primum ſtatum.

℄ Fere[a] igit beſtie: ⁊ volucres et piſces: et oīa aīa

Nā q in fūdū alienū ingredit venādi aut occupandi grā poterit a dn̄o prohiberi ne ingrediatſi dn̄s fūdi eum ꝓuiderit. Sȝ po. dn̄e

teria tractat vſqȝ ad illum.§. Item ea que ex aīalibus. Et ſciēduȝ eſt ꝙ tractat hic de tribus generib⁹ animalium. ⁊ primo tractat de beſtijs naturaliter ⁊ prorſus feris. ⁊ hoc vſqȝ ad illum.§. Pauonum quoqȝ. ibi tractat de feris naturaliter accidentaliter tameꝫ māſuetis vſqȝ ad illum.§. Gallinarum.ibi tractat de naturaliter manſuetis ſiue domeſticis vſqȝ ad illum.§. Item ea que ex hoſtibus. Po. ergo ſic. ca. Domine iam video ꝙ vultis tractare de iuregen. tanq̄ꝫ de vetuſtiore. Dicatis ergo mihi ſi placet aliqueȝ modum acquirendi dn̄iuȝ de iuregen. Ad hoc rn̄det Juſti. Amice fere beſtie ⁊ volucres ⁊ piſces ⁊ om̄ia animalia fera que in terra ⁊ que in mari ⁊ que in celo. ideſt in aere naſcuntur ſtatim cum ab aliquo capta fuerint iuregentium occupantis fiunt ⁊ hoc tali ratione. Mundi eiȝ animalia fera in nullius bonis eſſe intelliguntur: ⁊ qd̄ ante nullius eſt id iuregentiuȝ qd̄ naturali rōne intro ductum eſt occupati conceditur.

iam video ꝙ ꝑ occupationeȝ hmōi ferarum ⁊ volucrum acquirit mihi dn̄ium. Dicatis mihi q̄ꝫdiu durat hmōi dn̄iuȝ acquiſitum? Ad hoc rn̄. Amice dico tibi ꝙ quicquid predictoꝝ aīaliuȝ ceperis tādiu tuo dn̄io ſubiectuȝ eſſe itelligit q̄ꝫdiu i cuſtodia tua detinet ſed cuȝ tuā cuſtodiā euaſerit: ⁊ in priſtinā naturalem libertateȝ ſe receperit in tuo dn̄io eē deſinit: ⁊ rurſus ſicut prius occupāti cōceditur. Sed dn̄e dicatis mihi qn̄ dr̄ ſe recepiſſe in naturalē laxitatem vel libertatē? Ad hoc rn̄. In naturalem laxitateȝ dr̄ ſe recepiſſe cū vel oīo cōſpectuȝ oculoꝝ tuoꝝ euaſerit vel ita ſit in cōſpectu tuo vt impoſſibilis ſit eius proſecutio. vnde ſuper tali queſtione apud veteres multum fuit diſputatum ⁊ queſitū. Quidā venator puta titi⁹ quēdam ceruū vulnerauit ⁊ mortale vulnus ei iſixit. ita ꝙ ceru⁹ vulnerat⁹ capi poterat. Nam in caſu iſto dubitat vtrū dn̄iuȝ cerui vulnerati incōtinēti poſt vuln⁹ iſixū itelligat titio vulnerāti acqſituȝ. Et certe quidaȝ ve

tres dixerũt statim post vulnus in‑fixum huiusmodi ceruũ vulneratuꝫ fieri titij vulnerãtis: ⁊ tãdiu in eius dominio videri q̃ꝫdiu titius eũ pro sequitur. Et si titius eũ pseq desie‑rit. dixe‑rũt hmõi ceruũ de‑finere in dñio titij eẽ: ⁊ rur‑sus occu‑pãti ↄce‑di. Alij vo nõ ali‑ter puta‑uerũt hu‑iusmodi ceruũ fie‑ri titij q̃ꝫ si eũ titi⁹ cepit. Sꝫ dñe quid dicit/ves sup hoc. Certe di‑cit Justi. Nos po‑steriorem snıaꝫ tã q̃ꝫ iustiorem ↄfirmamus: vt videlꝫ ita denuo intelligať titij esse si titi⁹ eũ ceperit. Multa eniꝫ solẽt accide‑re impedimẽta. vt titi⁹ non capiat.

te iacẽte: que vicẽ dñi representat. vt. j. de stipul. ser. in prin. Jtẽ culpa hoĩs. vt si eijciã seruũ egrotãteꝫ. vt C. de lat. li. tol. l. j. §. sed scimus. et ẽt hic. Jtẽ iuris naturalis ↄstitutio‑ne. vt li‑ber hõ: vt. ff. d v. obli. iter sti. §. sac.

lia que in mari: ce‑lo[a]: ⁊ terra nascun‑tur: simul atq̃ꝫ[b] ab aliq̃ capta fuerint iure gentiuꝫ statiꝫ illius esse incipiũt. ¶ Nõ enim ante nulli⁹ est: id natu‑rali ratione occu‑panti cõceditur. ¶ Nec[c] interest feras bestias ⁊ vo‑lucres: vtruꝫ i suo fũdo quis capiat: an in alieno. ¶ Plane qui alie‑nũ fundũ ingrediť venãdi[d]: aut occu‑pãdi gratia: põt a domino si is preui‑derit phiberi ne ingrediatur[e]. ¶ Quicquid aũt eoruꝫ ceperis: eo‑usq̃ꝫ tuum esse itel‑ligiť: donec tua cu‑stodia coercetur. ¶ Cũ vo tuã eua‑serit custodiã: ⁊ in libertatẽ[f] natura‑leꝫ sese receperit: tuũ esse desinit: et rurs⁹ occupãtꝫ fit. ¶ Naturalẽ aũt

c ¶ Nec itereſt. q̃ ad acgre dum do‑minium. d ¶ Ue‑nandi. Aliõ si cã regrendi fugitiuũ meuꝫ. vt C. de ser. fu. l. ij. vl' gladis colligẽde cã vt. ff. d glã. le. l. j. vl' vt reci piã pecu niã quaꝫ ibi abscondi. vt. ff. ad exhi. thesau‑rus: vel si vindemiam quã emi tol‑lere me venditor prohibeat vt. ff. de ac. emp. qui pendentem.

a ¶ Celo. idest aere.

b ¶ Simulatq̃ꝫ. i. stati postq̃ꝫ ⁊c. Sed nunqd res sacre ↄcedũtur oc‑cupanti. vt. s. eo. §. nullius? Respõ. Res dicit esse in nullius bonis sex vel septem modis. Natura vt hic. Facto. vt. j. eo. §. pe. Jteꝫ tẽpore. vt ff. de acqui. re. do. l. nũq̃ꝫ. §. thesau‑rus. ⁊ in his tribus locũ habet hec regula: nisi q in thesauro de eqtate dimidiũ dño soli restituiť. vt. j. eo. §. thesauros. Jtem censura. vt. s. e. §. nullius. Jteꝫ casu. vt in heredita

Res dr esse i nulli us bo nis se‑ptem mõis.

d ¶ Jngrediatur. Quid si post pro hibitionẽ quid ceperit? Respõ. non facit suũ. vt. C. de rei ven. si fun. ⁊. l. cer. ⁊ facit. infra eo. §. plane.

¶ Additio. Jo. fab. tenet hic ↄtra rium post glo. in. l. diuus. ff. d serui tu. rustico. predio. ⁊ in. l. iij. §. pla‑ne. ff. eo. Nã phibitio nõ dꝫ ẽm eũ operari nisi quo ad ingressuꝫ. vt fa ciat eum iniuriosum. nec actũ occu‑pationis impedit. Joannes fabri.

e ¶ Jn libertateꝫ. i. laxitatẽ. vt sta‑tim sequitur. vt. ff. de acquiren. re.

✠ sci‑lꝫ cum aucto‑ritate ✠ iudi‑cis: quã d facili presta bit. ꝫ i alia re per‑dita: ita de muꝫ si aliq̃ et leuis: prece‑dãt in dicia ꝫ chri stofo. et an qs co‑gat in dicare fureꝫ. vide Ja. b.

do. naturalem. ⁊. l. pomponius. a ¶ Difficilis. Idest impossibilis. sic. ff. pro socio. l. de illo. ✠ Et cõtra. ff. de his q deie. vel effude. l. ij. b ¶ Persecutio. Sic. ff. d acq. pos. l. iij. §. nerua. c ¶ Illõ. Sic. ff. d acqrẽ. re. do. naturalem. §. illud. d ¶ Capi possit Considerata natura hominis et aialis. ñ diuia possibilitate. sz nec olno facilitatẽ considero. e ¶ Sz posteriorez. Sic. ff. eodez. in laqueum.

Ange. vel non erat ciuilis nec honestus sm Christofo. de quo brochardo: dic vt per Angelum aretinum. ¶ Apium: Casus. ¶ Et dicit q natura apiũ fera est nõ mãsueta. vnde apes si i arbore tua cõdescẽderint añq̃z a te in alueo tuo fuerint iclusę nõ magis itelligũt esse tue q̃z volucres: q̃ in arbore tua nidificauerũt. vñ si hmõi apes in arbore tua ꝯdescẽdẽtes aliqs alien⁹ iclu serit: ipe earuz

✠ Immo lex dz itelligi, p utiac z h to tũ statui arbitrio iudicis. vt sentit gl. sup verbo cap. j. eo. sm Christofo. Et no. hunc textuz Ange. ꝓ eo q nõ ritel cap tꝰ postea restituit libertati ꝓstine.

libertatẽ recipere intelligitur cũ vel oculos tuos effugerit vel ita sit in ꝯspectu tuo vt difficilis[a] sit eius persecutio[b].

¶ Licet fera siluestris ab aliq̃ vulnerẽt ita vt verisimiliter possit capi: tamẽ non efficitur vulnerãtis: nisi eã ceperit. Aretin⁹.

¶ Illud[c] quesitũ ẽ: an si fera bestia ita vulnerata sit: vt capi[d] possit statiz tua eẽ itelligat Et q̃busdã placuit statim esse tuã: ⁊ eousq̃z tuaz videri donec eã ꝓseq̃ris: q si desieris persequi: d̃sinere eẽ tuã ⁊ rursus fieri occupantis. Alij ṽo putauerũt non aliter tuã esse q̃z si eaz ceperis. ¶ Sed posteriorẽ[e] sniaz nos ꝯfirmam⁹: q2 multa accidere[f] solent vt eã non capias[g]

f ¶ Accidere licet enim probetur vnum. idest eam vulneratam: nõ tamen sequitur: vt capi possit. vt. C. d probat. l. neq̃z natales. g ¶ Non capias. Nota q inspicit q̃d euenire potest. sic. ff. loc. si quis domum. §. idez querit si sumptus. ⁊. ff. ad treb. luci⁹. §. pe. ⁊ ad. l. falcidiã. l. in quantitate. §. magna. ⁊. ff. ex q̃bus causis ma. sz ⁊ si p pretorẽ. §. si ferie. ⁊. ff. de ser. rusti. pre. qui sella. §. ij. ⁊ de dam. infec. qui bona. §. inter. Arg. tamen ꝯtra. ff. de pecul. l. eo tempore. primo rñso. ¶ Additio. Ibi euẽtus erat ipossibilis: cũ nihil esset in peculio scõm

dñs efficiet: ⁊ etiã si hmõi apes añq̃z a te fuerint incluse antiq̃s fauos in arbore tua vel i fundo tuo fecerit quilibet eos eximere põt. verũtñ si re integra preuideris aliquẽ ingredientẽ in fundũ tuũ: poteri iure phibere ne fundũ tuũ ingrediat. Sed po. quoddã examẽ. i. imẽsitas apiũ euolauit d alueo meo i quo a me fuerat inclusuz: ego quero q̃diu dñio meo intelligit esse subiectũ? Ad hoc rñ. si examen ex alueo tuo euolauerit tãdiu itelligit esse tuũ q̃zdiu itelligit eẽ i ꝯspectu tuo. nec difficil' sit ei⁹ ꝓsecutio: alioqn si euasit ꝯspectũ tuũ: vel ita sit i ꝯspectu tuo. vt difficil' sit ei⁹ ꝓsecutio occupãti ꝯcedit.

¶ Apes q̄ in nullius bonis sunt occupāti ꝯcedunt: ⁊ earū fruct⁹ sicut ⁊ aues: licet ī aliēna arbore capiātur. Dñs tamē a principio ingredi prohibere pōt. Et examen earum tuuz ēdo nec difficilis nō est persecutio. hoc dicit Aretinus.

¶ Apiuz[a] quoq3 fera[b] natura est. Itaq3 apes q̄ in arbore tua ꝯsederit: anteq̄ȝ a te alueo[c] includant: nō magis tue itelligunt esse q̄ȝ volucres q̄ ī arbore tua niduz fecerunt: ideoq3 si ali⁹ eas icluserit[d]: is earuz dñs[e] erit.

¶ Fauos quoq3: si quos effecerint: eximere quilibet potest. Plane integra[f] re si preuideris[g] ingredientem fundum tuū poteris euz iure ꝓhibere ne ingrediatur. ¶ Examē[h] q̄3 qd̄ ex alueo tuo euolauerit: eousq3 itelligitur esse tuū: donec i ꝯspectu tuo est: nec difficilis ꝑsecutio ei⁹ est alioquin occupātis fit.

¶ Aīalia que naturaliter sūt fera: sed ꝑ accidēs mansueta tādiu sūt nostra q̄ȝdiu retinēt ꝯsuetudinem eundi ⁊ redeūdi. Angelus aretinus.

a ¶ Apium. Concordat. ff. de acq̄ren. re. do. l. naturale. §. apium. b ¶ Fera. idest non mansueta. c ¶ Alueo. Uas est vbi apes manēt. Quādoq3 pro loco vbi flumen currit ponitur. vt infra eo. §. insula. d ¶ Incluserit. qd̄ Bul. facere noluit i his silib⁹ dicēs. magis timeo scandaluz q̄ȝ futurū iudiciuz. vt not. ff. de acquirē. re. do. l. i laqueuz. e ¶ Dñs erit. Nec furti tenetur. vt. ff. de furt. l. si apes. f ¶ Integra re id est āteq̄ȝ itret. vel priusq̄ȝ eximant. g ¶ Preuideris. qd̄ si fuerit ingressus: an poterit retinere eū vt det qd̄ acceperit: cum hō quilibet possit prohibere ne quis intret fundum suum? Rñ. cum dominus factus sit per occupationē nō video quare desinat esse dñs argumē. huius. §. qui tm̄ preuidenti consulit.

Alue⁹ duo significat.

Scandaluz timendū est.

h ¶ Examen. i. vniuersitas apium al's pro approbatione ponitur: al's pro iudicio. vt. C. de aduo. diuer. iudicum. l. nemini. Et forte seruat̃ aliud de cōsuetudine in hoc. §. ⁊ in superioribus duobus. ¶ Pauonum q̄3. Casus. ¶ In isto §. tract. Iusti. di. d̄ naturalit feris: accidētaliter tamē mansuet. Uñ po. sic ca. Dñe qdā habēt pauones: et colūbas q ex consuetudie solēt euolare ⁊ reuolare. mō quero a vobis vtruȝ natā huiusmodi pauonū ⁊ colūbarū d̄beat cēseri fera? Respon. q sic nec ob. quomin⁹ natura pauonū ⁊ colūbaꝝ fera cēseatur q huiusmodi pauones ⁊ colūbe ex ꝯsuetudine euolare ⁊ reuolare solēt. Nam hoc idē faciūt apes: ⁊ tn̄ māifestuȝ ē naturā eaꝝ ferā esse. Hoc idē esse in ceruis q̄nq3 ꝯtingit. quidā eīm cer-

Examē triplicit accipit̃ur.

uos: ita mãsuetos habent: vt in silu-as ire & redire soleant. Nemo tamẽ negare potest naturã oim ceruorũ & genere: & etiã ipsorũ singulorũ spẽ feram esse. in his igitur animalibus acciden-talit mã-suetisque ex cõsue-tudie ire & redire solent: ta-lis regu-la a iure compro-bata est vt tandiu intelligã-tur tuo dominio subiecta esseq̃diu habuerit animum reuerten-di. Nam & si reuer-tendi ani-mum de-serunt in tuo domi-nio esse desinunt & occupanti conce-dũtur. Sed domine p deo dicatis mihi qualiter perpendam q deserunt habere animum reuertendi. Ad hoc respon. Amice tũc intelligũtur desinere habere animum reuer-tendi: cũ reuertendi consuetudinẽ deserunt.

f Talis regula. Hic no. tria genera animaliũ. Mansueta vt sunt galline. in quibus hz locũ hec regula vt vbicũq̧ sint domini esse intelligantur. vt. j. xxi. §. Itẽ fera prorsus et in his habet locũ alia regula quia occupãti concedũt s.e.§. fere. & §. illud. & §. apiũ. & § examen. Itẽ fera naturalr. sz accidẽtalit mã-sueta. & in his obtinet hec pñs regula. & facit ad hoc. ff.e. naturalẽ. per totum vsq̧ ad. §. fina.

Animaliũ tria sũt genera

Pauonũ q̃z & colũbarum fera[a] natura est: nec ad rẽ[b] ptinet: q ex cõsuetudine euolare & reuolare solent. Nam & apes idem faciunt quarum[c] constat ferã esse naturam. Ceruos quoq̧ q̃dam ita mansuetos habent vt i siluã ire & redire so-leãt: quorũ[d] & ipsorũ[e] ferã esse naturã nemo negat. In his aũt aĩa-libus que ex cõsuetudie abire & redire solẽt talis[f] regula cõprobata ẽ: vt eousq̧ tua eẽ intelligãtur: donec aĩz reuertẽdi habẽt. Nam si reuertendi animũ desierit[g] habere: etiam tua eẽ desinunt. & fiunt occupantium. Reuertendi autẽ animum videntur desinere habere tũc cum reuertendi consuetudinez de-seruerunt.

a Pauo. Fera. i. non prorsus do-mestica vel mansueta.

b Nec ad rem pertinet. id est nõ obstat his que diximus.

c Quarum. Scilicet apium.

d Quorum. Scilicet ceruorum in genere.

e Ipsorũ. s. & singulorũ in specie.

g Desierint exteriora indicant animi secreta interiora. facit. ff. de edil. edi. l. si tñ. §. ij. vñd versus. In-tima p mores cognoscim⁹ extiores Vers⁹

Additio. Et hoc comprehẽdit si viso dño vel familiarib⁹ nõ redeũt vt solebãt nisi p aliquos dies hinc inde: non tamẽ si in siluis aberrassent sm Angelum.

Gallinarũ. Casus. Dñe iam vidi qualr dñium ferarum & volu-crum singulis acqrit p occupationẽ Nunqd plurium rex dñium acqri potest p occupationẽ de iure gẽtiũ? Rñ. q sic. Nã ea q̃ ab hostibus nřis capimus statim iure gen. nřo dño

acquirunt. et hoc itm̄ verū ē vt libe ri hoīes quos ab hostibus capimus dominio nr̄o subijciūt et i fuitutem deducūt si tn̄ nr̄am ptātez euaserint et ad suos corpe reuersi fuerit: pri stinū sta tū liberta tis iure postlimi minij. re cipiunt. Et n̄ solū supra di cta iure gē. p oc cupatiōez acqrūt sz ēt lapilli et gēme et ceraq i lit tore mar inueniunt stati cum ab iuētoi occupata fuerit iur gē. q ō na turali iur itroductū ē iuento ris fiunt.

no. ex h. §. q̄ qlibet actio ē t ꝓ vno nū mo datur vt. ff. de damno ifecto si p prietari⁹. in. fi. j. rn̄. et. ff. de ꝯiugen. emā. lib. l. j. §. aliō. Sz fallit i casib⁹ vt ecce si commodo tibi fuum et tu modi co nō aūt a ctio ō dolo. eum alijs mō repe tis a me expen sas modi cas. vt. ff. ꝯmo. i re b⁹. §. pn̄t et. ff. ō ipē sis in re. do. fa. l. oino. Et excepta a ctōe doli. vt dictū ē Jtē exci pe q̄ ō ē. ff. ō dā. ifec. ex dāni. in prin. Addi tō. j. Hāc rōez ipro bat. Jo. fa. qr do lus sit siñ

Galline et anseres domestici tui sunt: ēt si ꝯspectū tuū effugerit: et q̄ eas accipit aīo lu crandi furtum cō mittit. Are.

Galliāꝝ [a] q̄z et anserū nō ē fera na tura: id q̄z ex eo possum⁹ itelligere q̄ alie sūt gellieq̄ feras [b] vocam⁹ Jtē alij sūt āseres q̄s fe ros appellamus. Jdōq si āseres [c] tui aut gallie [d] tue aliq̄ mō turbati [e] turbateq̄ euolaue rit: lz ꝯspectū tuuz effugerit q̄cūq̄ tn̄ loco sit: tui tue ve eē itelligūt: et q̄ [f] lu crādi aīo ea aīalia detiet: furtū ꝯmit tere intelligitur.

Etiā si hoiez li beꝝ ex hostib⁹ cepi m⁹ de iure gētium nr̄ fit: qui si exierit ptātē nr̄az r̄cupat ātiquā libtatē. ar.

Jtē eaq̄ ex ho stib⁹ s capim⁹ iure gētiū stati nr̄a fiūt adeo q̄d ē vt et libe

a Gallinaꝝ. Scz oīm vt stati in nuit. Uel dic singulaꝝ in specie.
b Feras. vt fasianos.
c Anseres: Scilicet domestici.
d Galline. Scilicet domestice.
e Turbati. vt p vulpē vl̄ miluum
f Qui lucrandi aīo. Scilz vt ha beat pēnas vel oua al's eñ nō ꝯmit tit furtū nisi lucrādi anim⁹ iterueni at. vt. ff. de fur. l. j. §. fi. Sz nūgd do lus sit i vno ouo? Rn̄. sic sz de dolo n̄ agit i re miori duob⁹ aureis. vt. ff. ō dolo. si oleū. §. fi. et. l. se. Sz q̄re nō a git ō dolo cū agit furti. vt h. Rn̄. fur tū sit pleruq̄ a iō frequēti⁹ puniēdū Furti⁹ actō p. ē. Jo. vt. ff. ō pe. aut. fcā. §. fi. (i Et

furto: sz n̄ eꝯ. dic g furtū eē iprobri⁹ et ei⁹ actiōez ꝯpeter ō iure cōi. ō do lo āt ō iure spāli: cū sit q̄dā spēs r̄sō nis refrigēs ea q̄ ꝯsens⁹ ptiū firma uerat. l. j. ff. ō do. g̃ et c. ar. l. ei⁹ milit; §. militia missus. ff. ō re mili. Ange.
Jtē ea q̄ ex hostib⁹. Casus. Hic mutat iusti.. stillū suū et icipit tracta re ō acqsitōe dnij q̄ fit iur accessiōis discrete. et pmo tractat. ō accessione discreta. vn̄. po. sic. ca. Bn̄e iā vidi q̄ lit acqrit dnīū reꝝ p occupatiōez: nūgd plib⁹ modis acqri pt? Rn̄ q̄ sic. Nā ea q̄ ex aialib⁹ dnio nr̄o sbie ctꝫ nata sit iur gē. p accessiōez acqrūt g Jtem ea. Que ex hostibus. vt q

bus ppl's rōan⁹ bellū idixit: vl' ipsi pplo roāno. vt. ff. de capti. ꝛ postli. reuer. hostes ꝛ. ff. de verbo. sig. hostes. ꝛ. l. quo nos hostes.

a ℭ Si euaserit aīo ꝛ corpe. vt. ff. ō cap. l. nihil. i pri.

b ℭ Recipiunt. iure postliminij. vt s. quibus mod. ius pa. po. sol ui. §. si ab hostibus

ℭ Addi. Hodie tn̄ q̄tū ad psonas n̄ obseruāt iura captiuitatis ꝛ postliminij nisi q̄tuz ad res.

ri hoīes i ſuitutez nr̄az ōducant: qui tn̄ si euaserint ᵃ a nr̄a ptāte: ꝛ ad suos reuersi fuerint pristinum statum recipiunt ᵇ.

ℭ Inuētorꝫ fiūt lapilli ꝛ alia q̄ i littore maris iueniūtur. Aretinus.

ℭ Itē lapilli ᶜ ꝛ gēme ꝛ cetera q̄ i littore marꝫ iueniuntur ᵈ iure natura-

c ℭ Itē lapilli. Scꝫ p̄ciosi. Et q̄ sit inter eos lapillos: ꝛ gēmas dria: ꝛ margaritas dic vt. ff. de au. ꝛ ar. le. l. j. ꝛ. l. ꝛ si non sint. §. si.

d ℭ Inueniūtur. q̄ tn̄ nō sūt alicuius: al's cōtra. vt. j. eod. §. si.

e ℭ Iur naturali. i. gētiū. vt. s. e. §. singulorum.

f ℭ Inuētoris. ita demū si occupet siue apphēdat ✠ nō al's s̄z Azonē. i supiori. §. ꝛ i alijs p̄cedētib⁹ ō his q̄ p occupationē q̄runt tractat. vn̄ q̄ idē psequtur hoc vicinitas scripture iuit. vt. ff. ō testa. l. hr̄des. §. s̄z ꝛ si nota. ꝛ. ff. ō le. j. si seru⁹ pluriū. §. si. Et aduerbium similitudinis scꝫ item quod est in prin. §. a parte dat intelligere aliud esse i thesauro: cui⁹ tractatus est valde ab hoc separatus vt. ifra. eod. §. thesauros. ꝛ ideo pri

✠ hoc vez in vacātib⁹ vt h̄ ꝛ. le. si barbatorā C. ō fideius. Quod not. p statuto

mum videnti ꝛ inuenienti non capienti queritur.

g ℭ Itē eaꝫ. Nunc mutat stilum ꝛ materiam. ꝛ dicit de his que acquiruntur p accessionē discretā. ꝛ in sequēti. §. pterea. di cet de accessione concreta.

li ᶜ statim inuentoris ᶠ fiunt.

ℭ Nata ex aīali bus nostris nostra sunt. Aretinus.

ℭ Item ᵍ ea que ex animalibus ʰ dominio tuo ⁱ subiectis nata sunt eodem ᵏ iure tibi acquiruntur.

ℭ Per alluuionē fluminis id ē p incrementum latēs res nobis acq̄rūt

h ℭ Ex animalib⁹. fe. generis siue rationabilib⁹ vt ex ancill'. vt. s. diu. pso. §. ser ui. ꝛ. C. ō rei. vē. l. partum. siue irrationabilib⁹. vt. ff. de rei vēdica. l. si frumentum. §. idem scribit.

i ℭ Dn̄io tuo. Uel quasi vt si bona fide possides animal irrationale. vt. ff. de acquirendo re. domini. l. bone fidei. §. fina. non ita in rationali. vt infra eodem. §. in pecudum. ꝛ est ratio vt ibi.

k ℭ Eodem iure. Scilicet gentium.

loquē te de eo q̄ iuenerit bāniꝫtum. Iteꝫ i nō vocātib⁹ ꝛ possidentis anim⁹ nō cōcurrat al's solo acq̄rūtur aspectu.

ℭ Preterea quod per alluuionem. Casus. ℭ Hic incipit tractare de accessione concreta. pone igitur hic casum. di. Iustini a. q̄ preter supradictos modos acquirēdi de iure gētium acquiritur nobis dominium per accessionem concretam. Quod enim per alluuionem agro tuo flumen adiecit iure gentium tibi acq̄ritur. Sed domine pro deo dicatis mihi quid est alluuio? Ad hoc

rñ. Est autem alluuio incrementum latens. vnde illud per alluuionem agro tuo videtur adiici qđ ita paulatim successiue adiicit vt lz tota die intuitum figas. tñ intelligere non possis quātū in quolz momento agro tuo adiectum fuerit: veruz est q istđ latens incremētuz tibi iure. accessiōis acqrit. Si impetus fluminis aliquaz ptē grossā ex pdio tuo detraxit: ⁊ illā partez detractam vicini predio appulerit: manifestum est eam partem ex predio tuo detractā nihilominus in tuo dominio pmanere. si tñ longo tempore fundo vicini tui adheserit ita q arbores quas secū traxit in fundū vicini radices emiserit. ex tempore emissionis radicuz videntur fundo vicini iure accessionis acquisite esse.

nō autē p vī ipsius terraz euellentis: nisi radices arbores emiserit. Arc.

Preterea qđ p alluuionez agro tuo flumē adiecit[a] iuregentium tibi acqrit. Est aūt alluuio incremen‑cū[b] latens. p alluuionem aūt id videtur adiici: quod ita paulatī adiicit vt itelligi[c] nō possit q̄tuz quoq̄ mo‑mēto tēporis adiiciat. Qđ si vis fluminis đ tuo pdio aliquā partem fundi tui extraxerit: et vicino pdio applicuerit[d] palā ē eaz tuā permanere. Plane si lōgiori[e] tpe fūdo vicini tui hesit arboresq̄ q̄s secū traxerit i euz fūdū radices egerit: ex eo tpe videtur vicini fūdo acquisite[f] esse.

ius alluuionis: vt in agris militibꝰ assignatis a principe qui limitati dicuntur. vt. ff. e. l. in agris. Que sit rō diuersitatis dic. vt ea. l. in fi.

d Applicuerit. Al's appulerit. i. apposuerit. vt subiicit pu‑ta crustā terre forte vinea‑te ⁊ arborate.

e Lōgiori. i. lōgo. s. tā‑to vt faciant: radices. vt sequitur vł etiaz ipsa terra apposita vnitatem alteri terre fecerit cui apponit. vt. ff. de dam. infec. l. hoc āplius. §. ita demū

Sed quō scitur qñ hec vnitio vł imixtio erit facta? Rñ. per rusticos qui talia sciunt vt in auct. de non alie. aut pmu. §. q aūt dictū est io. ij.

Qđ si non fecerit poterit de directo vēdicari

f Acqsite. vtilis tñ rei vendicatio priori dño datur sm. Mĸ. vt. ff. de rei ven. si frumētū. §. de arbore. Sz nos ꝯ: sed in factū ad estimationem dāni. vt. ff. de rei ven. l. i rē. §. itē Sz rei ven. non daŧ. vt. ff. de dā. infec. l. h amplius. §. alphenus.

a Preterea. Adiecit: ponendo iuxta tuum predium.

b Incrementum. i. augmentum

c Intelligi non possit. lz tota die ibi figas ituitū: ⁊ hoc ppter ibecillitatem naturalis visus q tā subtilia perpendere non potes. vt in cucurbita pz q̄ cito crescit q̄ tñ pcipi non pōt q̄tū crescit quoq̄ momēto tpis Sed in quodā genere agroꝝ cessat

Insula que i mari nata ē. Casus

In pn. istius. §. incipit iterū tractare de acqsitione q̄ fit per occupatiōem: ⁊ postea reddit ad materiam suam. ⁊ tractat de iure accessionis. vnde sic po. ca. Dñe ponamus q aliqua insula nascaŧ in mari: dicatis mihi

mihi cui⁹ iuris ee intelligit? Rn. si aliqua isula i mari nata sit .qd tn raro accidit occupanti conceditur. Naz ante occupationē nulli⁹ eē intelligit sed lz dixerim tibi d insula q̄ i mari nascit q occupantis fit: secus tn̄ est de isula i flumine nata. naz in flumie isula nata qd frequēter accidere solet: si qdē mediā partē fluminis teneat cōis est eoruz hoim qui ab vtraqz parte fluminis prope ripam predia possident: vz pro mō latitudinis cuiusqz fūdi: que latitudo pp̄e ripaz sit: q si alteri parti fluminis proximior est eoꝝ est tm̄ qab ea parte prope ripam predia possident q si in aliq̄ pte diuisum flumē sit deinde intra vnitū agruz alicui⁹ in formam insule redegerit huiusmodi ager ad moduz insule diuisione fluminis circūdantis eiusdē permanet cuius ante diuisionem fluminis fuerat: sed ponamus q flumen naturalem alueū penitus dereliquerit ꝛ ex alia pte ceperit fluere dicatis mihi quid iuris i isto casu? Ad hoc rn̄. q si naturali alueo in vniuersuz derelicto alia parte fluere ceperit tunc prior alueus a flumine derelictus eorum incipit esse qui prope ripam eius predia possident pro modo latitudinis cuiusqz agri. q̄ latitudo prope ripam sit. Sed ponamus nouus alueus iam occupatus publici iuris incipit esse: sicut ꝛ ipsuz flumen: sed si post aliquod tps ad porē alueū flumen reuersum fuerit nou⁹ alueus iā a flumine derelict⁹ eoꝝ incipit esse q pp̄e ripā p̄dia eius possident. Aliud tn̄ iuris est si totus ager alicuius aqua inundatus fuerit. Inundatio eniz aque faciem fundi non immutat. et idcirco si aq̄ a fundo recesserit manifestum ē māere ei dominuz fūdi qui ante dominus fuerat.

¶ Insula nata i mari efficit occupātis. sec⁹ si i flumie est: z est eoꝝ q̄ habent p̄dia vicina p mō latitudinis fūdi si ē in medio alias illi⁹ cuius p̄dio est vicinior. Si vero ex diuisiōe flumis vni⁹ fund⁹ includat remāet ātiq dn̄i. are.

¶ Insula[a] que i mari nata est qd[b] raro accidit: occupantis fit: nullius

a ¶ Insula. Dicitur locus vndiqz circundatus aqua vt hic. ꝛ. ff. eod. l. adeo. §. insula ꝛ. l. insula. (1) alias quandoqz pro domo in mari posita que in salo. i. in salso posita est ßm Isidorum. Item quando pro qualibet domo. vt. ff. de eo quod cert. lo. da. l. tertia. §. si quis insulam. Item nota diligenter ista. vj. responsa vsqz ad. §. alia sane ꝛc. — Insula tria significat.

¶ Additio. (1) Dic q insulaꝝ alia est naturalis vt corsica ꝛ sardinia: alia casualis vel accidentalis que in flumine sepe nascitur: in mari per raro. Naturales insule sunt principis: non in dominio patrimoniali: sed in dominio iurisdictionali vt. l. insule. ff. de iudi. l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offi. preto. sed de hac materia plenius videas hic per Angelum.

b ¶ Quod raro accidit. Sed oppo. nam ad ea que frequentius accipiunt potius iura adoptantur: vt. ff. de lega. ꝛ senatuscon. l. nam ad ea? Respondeo q illud verbum potius solutionem inducit. nam bene infertur potius: ergo ad alia.

eũ esse creditur[a]. ¶ At insula ĩ flumine[b] nata qđ frequenter accidit. si quidẽ mediã ptẽ[c] fluminis teneat: cõis est eoꝝ qui ab vtraqꝫ parte fluminis ꝓpe ripã predia possidẽt. s. pro modo latitudis[d] cuiusqꝫ fũdi: q̃ latitudo ꝓpe ripã sit.

¶ Qđ si alteri parti ꝓximior sit: eoꝝ ẽ tñ q̃ ab ea pte ꝓpe ripã p̃dia possidẽt.

¶ Qđ si aliq̃ pte[e] diuisũ flumẽ sit: ꝺ inde ĩfra[f] vnitũ[g] agrũ alicui9 ĩ formã ĩsule redegerit: eiusdẽ pmaneat is ager cuius ꝛ fuerat.

¶ Alueus nou9 efficit public9 sicut ipꝫ flumẽ ẽ: vet9 vo dñis fũdorum propiquoꝝ concedit. Idẽ ꝺ nouo alueo si flumẽ in ãtiquũ redeat. Itẽ inũdatio flũinis ñ mutat dñiuꝫ fundi. Are.

¶ Qđ si naturali alueo ĩ vniuersũ derelicto ad aliaꝫ partem fluere ceperit: prior quidẽ alueus[h] eoꝝ est qui ꝓpe ripã ei9 p̃dia possident pro modo s. latitudinis cuiusqꝫ agri: q̃ latitudo ꝓpe ripaꝫ est.

¶ Nouus autẽ alue9 ei9 iuris eẽ ĩcipit[i] cui9 ꝛ ipm flumẽ idẽ publicus.

¶ Qđ si post aliqđ tps ad prioreꝫ alueum reuersuꝫ fuerit flumẽ rurs9 nou9 alue9 eoꝝ eẽ ĩcipit: q̃ ꝓpe ripaꝫ ei9 p̃dia possidẽt.

¶ Alia sana cã ẽ: si cui9 tot9 ager inundat9 fuerit neqꝫ enĩ inũdatio fundi speciẽ[k] cõmutat ꝛ ob id si recesserit a

a ¶ Creditur. scilicet antea.
b ¶ In flumine. id est in medio fluminis.
c ¶ Mediam partem. Scilicet qđ poterit sciri accepta chorda ꝛ puncto posito in medio inter vtrunqꝫ agrũ. ꝛ tũc si punctũ est ex vna parte tñ alij cedat als ſm qꝫ pũctũ extenditur vt colligitur. ff. eo. inter eos ꝛ. l. seq. Ex his patet qꝫ pro diuiso possident insulaꝫ ꝛ habẽt dominiũ circundãtes flumẽ vt ff. eod. ꝑ regione.
d ¶ Latitudinis existẽtis ab vna parte cũ pl'es sit ex vna pte ꝛ vnius fũdus latior est q̃ fũdus alteri9: ꝛ in hoc tantum frontez agri.

considero. vt. ff. eod. insula. in principio.
e ¶ Parte. Scilicet superiori.
f ¶ Infra. scilicet inferiore parte.
g ¶ Unitum. scilicet flumen. id ẽ coadunatuꝫ: ꝛ hic fit pũctũ. Uel dic vnituꝫ agrũ ꝛc. ꝛ tunc puncta ibi. ĩ.
h ¶ Qđ si natu. Alue9. a q̃ nũc vltimo recessit flumẽ.
i ¶ Incipit quantuꝫ ad strictã rationem nã de equitate vix. obtiet. i. nõ obtinet. vt. ff. e. adeo. § insula. in fi. Et no. hic qꝫ flumina vice iudicũ tenent ꝛ dãt ꝛ aufert dñia vt h. ꝛ. ff. eo. ergo. § alluuio Accur.
k ¶ Speciẽ. i. faciem fũdi. Sed contra. ff. de flu. ꝛ ne

Punctat litterã.

quã: palã est eum fundũ eius manere[a] cuius et fuit.

¶ Specificãs aliquã speciẽ ex materia aliena efficit dñs ei⁹: si ipsa spẽs ad pristinã materiã nõ possit reduci. Aretinus.

¶ Cum ex aliena materia spẽs aliq̃ fctã[b] sit ab[c] aliquo

¶ Queri solet q̃s eorum naturali[d] ratione domin⁹ sit: vtrum is qui fecerit[e]: an potius ille q̃ materie dominus fuerit.

qd in flu.pu.l.j.§.si fossa.i fi.§. Solu.ibi totũ occupauit: hic ptẽ. Uel hic eodẽ ipetu recessit quo venit: ibi non: sed diu coopertum tenuit.

a ¶ Manere. Fuit ergo dñs ẽt tũc tpis qñ aq̃ inundabat. Sed cõtra. ff. qb.mod. vsufru. amit.l. si ager.so.ibi i proprie dz amitti s.q̃ztũ ad cõmoduz fruendi. Uel hic inũdauit propter impetum aquarum: ibi vt faceret alueum: vt pbaẽ predicto ti. l.quid tñ.§.agri. Et hec vera sunt q̃ztum ad ppietatẽ: sed possessio idubitanter tpe inũdationis amittere tur.vt.ff.de acqui.pos.l.iii.§.labeo et.l.qui vniuersas.§.ij.et.l.põponi⁹ rñ. ✠ tñ aqua recedẽte etiaz possessio restituenda est.vt.ff.de iti.actuq̃z pri.l.j.§.sed et si quis

¶ Cum ex aliena. Diuidit in quinq̃z partes. Prĩo ponit thema. Scdo questionẽ. Tertio per exẽpla thema declarat. Quarto ponit responsionem. Quinto p exẽpla responsionez declarat. Scda ibi.queri solet. Tertia ibi: vt ecce. Quarta ibi: et post multa. Quinta ibi: vt ecce vas.

¶ Cuz autem ex aliena etc. Casus.

¶ Hic incipit Justi.tracta.de acq̃sitione dñij: q̃ fit p specificationem vñ po.sic ca. Dñe iam vidi plures modos acq̃rendi dñiuz de iure gẽ. Nunquid plurib⁹ modis de iu.gẽ acquiri poterit. Rñ.q sic.p specificationẽ de iu.gẽ.acq̃rit nobis dñiũ

b ¶ Aliqua facta. Facta autem intelligitur etiam cepta licet nõ perfecta.vt.ff.de au.et argẽ.le.l.et si non sunt.§.quid ergo. Ratio huius est quia que in opere sunt: inesse videntur.ff.si cer.peta.l.lecta.et.ca.officij. extra de elec.

¶ Additio. Sed ibi spẽs q̃ztuz ad materiaz erat perfecta: licet quedã ad bñ esse d̃ficerent. Et ideo reprehenditur hec glo.propter verbum fecerit. quod perfectionem significat.vt.l.j.ff.qd quisq̃z iuris.

c ¶ Ab aliquo. Scz bona fide.vt.ff. ad exhi.de eo.§.si qs et suo nomine vt.ff.de acquirẽ.re.do.adeo.§.cum qs in pri.et.l.quicq̃d.§.ij. Jtẽ et tertiũ scz q nõ possit redire ad priorez materiã ſm Jo.vt in fine huius.§. Quid si duo specificauerunt: vnus bona fide: alius mala fide: Rñd.cõmunis est dñi et specificantis bona fide: non autem mala fide.vt.ff.que ad li.proclama. non lz. si dño.Azo. Eodem modo quero et soluo ea que sequuntur. Quid si ex diuersorum materijs speciem fecit.et in vna habuit bonam fidẽ et in alia malã fidẽ Jtẽ qd si in materia vnius partim bonam: partiz malã fidẽ habuerit. ¶ Jtem quid et si partim suo specificantis nomine: partim nomine domini.

d ¶ Naturali rõne.i.iure gentiũ.

e ¶ Fecerit.i.detexerit quo ad spicas. vt.ff.eod.l.adeo.§.cum quis. in fi.sic.s.de liberti.§.j.

lẽt inundari. Jtẽ p peccõnia belli vł epidimie raro p̃scribũtur.

✠ Et ẽ rõ bz Chris. q̃ possessio ẽ fcti et ex solo aio dependet bõñiũ ẽ iuris et i re ↄsistit Et iõ possidẽtes p̃dicta penes flumina q̃ se pe so

Et ecce si quis ex alienis vuis aut oliuis aut spicis vinum aut oleum: aut frumentum fecerit: aut ex alieno auro vel argento vel ere vas aliquod fecerit: vel ex alieno vino et melle mulsum[a] miscuerit: vel ex medicamentis alienis emplastrum aut collyrium[b] composuerit: vel ex aliena lana vestimentum fecerit: vel ex alienis tabulis nauem vel armarium vel subsellium fabricauerit.

Et post multam sabinianorum[c] et proculianorum ambiguitatem placuit[d] media[e] sententia existimantium si ea species ad priorem et rudem materiam reduci possit eum videri dominum esse qui materie dominus fuerit: si non possit reduci: eum potius intelligi dominum qui fecerit[f]

Ut ecce vas conflatum potest ad rudem materiam eris vel argenti vel auri reduci: vinum autem vel oleum aut frumentum ad vuas vel oliuas vel spicas[g] reuerti non potest nec mulsum quidem ad vinum et mel resolui potest.

a Mulsum. id est nectar: siue staladiam.

b Collyrium. id est vnguentum ad oculos.

c Sabinianorum. i. sabini et suorum fautorum qui dixerunt speciem cedere domino materie. Sed proculus cum suis sequacibus econtra. s. vt specificanti tantum cedat. vt ff. eo. l. adeo. §. cum quis.

d Placuit. sclz nobis.

e Media sententia. Que nec vni in totum nec alteri concordat. Sed distinguit vt sequitur. Et nota medium seruandum. sic. s. quibus ex causis ma. non l3. §. penul. Argumen. contra. ff. de neg. ge. l. nensennius in fin.

Additio. Dic quod media via est eligenda quando non potest magis ius ad vnam partem adaptari quam ad aliam vt h: alias diceretur diuisio rusticana. vt. d. l. nesennius in fi. cum glo. Aretinus.

f Fecerit. Si et alia duo interuenerunt que in principio huius. §. diximus.

g Uel spicas. Et ita apparet quod frumentum cedit specificanti. Sed contra. ff. eo. l. adeo. §. cum quis. in fine. §. Sol. hec posuit gratia exempli pro pueris secundum Pla. quedam ei gratia docendi dicuntur que alias non dicerentur. vt. ff. de actio. et obli. l. obligationum substantia §. fi. Uel dic secundo secundum Azo. illam possit istam corrigi. Item ad hoc omnia exempla in quibus dicitur speciem specificanti cedere: est contra regulam que dicit: ex re mea est vel nasci tur quod meum est vt. ff. ad exhi. de eo. §. si quis. in fi. ff. de rei vendica. solum. §. meum. Solu. Illa regula locum habet in quinque casibus. s. vbi dominus specificauit. Item vbi alius eius mandato. Item vbi sine mandato: sed ratum habet. Item vbi alius mala fide et suo nomine. Item vbi bona fide: sed res potest ad priorem materiam reduci: quorum nullus hic est. Item si hec vera sunt quod specificanti cedant. contra est regula que dicit neminem cum alterius iactura

Pueri aliquando gratia docendi sunt.

Medium est seruandum.

Meum est quod ex meo nascitur

Intelligas gl. quando nomine domini specificauit alias si non fuisset spe

cifica- ta no- mine dñi ñ posset hre ra tū: cuz sit fa- ctuz i sui fa- uorez. vt.l.si pupil- li.§.si ego. ff. de nego. gest.

fieri locupletiorē. vt.ff.d condi.in- debi. nam hoc natura? Respō. licet fiat sua species quo ad dñium: ta- men actione in factum tenet ad esti mationez. vt.ff.de rei vēdi.l.i rem. §.item si qcunqz. z.ff.d do na. inter virum et vxorez.l. si mulier. §.j.z.l.se quen.

¶ Si qs ex mate ria ptim sua: z par tim aliēa speciē fe- cerit aliquā efficit in totuz dominus eius. Aretinus.

¶ Qd si parti: ex sua materia ptim ex aliena[a] speciem aliquā fecerit: qs veluti ex suo vino z aliēo melle mul- suz miscuerit: aut ex suis z aliēis me dicamentis empla- strū aut collyrium aut ex sua lana et aliēa[b] vestimētum fecerit: dubitādū nō ē h casu eū esse dñuz[c] qui fecerit: cū nō solum operā suam dederit: sed z partem eiusdem materie pstiterit.

¶ Aliena purpu ra intexta vestimē to: cedit vestimen to: ille aūt qui do- min? fuit hz actio- nem cōtra furem. Angelus aretin?.

¶ Si tñ alienam purpuram[d] vesti mēto suo quis in- texuit: licet pcio-

a ¶ Qd si partiz. ex aliēa. scilz ma- teria.

¶ Et a- liena. s. lana.

b ¶ Aliena. Hic i cipit di- cere d ac- cessiōe. q sit huma na natu- ra ope- rante.

c ¶ Dominum. Sed si possit redu ci ad priorē materiam sit cōmunis habita ratione materiaꝝ: vt nō ce- dat specificanti. vt.ff.eo.l. quid.§. si. in fine. Idem forte erit z qñ ma- la fide fecit: licet reduci non possit. vt.ff.ad exhi.l.de eo.§.si quis.

¶ Si tamen qs alienam. Casus. ¶ In isto.§.redit Iustinia. ad ac- cessionē cōcretā que fit interuenien te facto hois. Pone igit sic casuz. Titius manicā vel gyronez de pur pura aliena intexuit vestimēto suo modo querit vtruz purpura cedat vestimēto: vel vestimētuz tanqz vi- li? z minus pciosum accedat purpu re? Rñ. q purpura licet preciosior sit iure accessiōis cedit vestimēto. z per ɔsequēs titio dño vestimenti acquiritur. Uerumtamē ille q dñs fuerat purpure: licet dñiuz iam pur pure: per accessio- nē omise rit cōtra eū ɔsurri puit fur- ti habet actōez et ɔditiōez furtiuā q semel ei contra furē ɔpe tit: quā li cet post- ea sine culpa sua a dño ca dat non amittit. nam hu- iusmodi res q iu- re acces- sionis al- teri rei ce dunt: licet a priori dño vendicari non possunt: a furibus tamen z a quibusdaz aliis maleficiis possesso ribus p conditionē furtiuā vel sine causa condici poterunt.

d ¶ Si tamē. Purpurā. vt mani- cam vel gyronē. si autez ipsa fila: pu ta in tela: tunc alia ratione est dñs factus purpure. scilicet iure specifi- cationis: vt supra proximo §. z pre cedenti. Hic autem.§. aliquid vult adiicere supradictis. scilicet de acq sitione iure accessionis: ne ergo ni- hil operetur: adiungit hoc qd nunc dixi. vt.ff.de lega. primo. si quan- do. in principio.

a ℭ Preciosior. Nota preciosi⁹ ac cedere viliori. sic. ff. de contrahen. empt. l. si in emptiõe. Sed contra. ff. de edil. edic. l. iustissime. Sʒ ibi spe ciale in hoīe. Sed ꝯtra. j. de fideiussori. §. si fideiussores. Sol. vt ibi. Itē loq̄tur hic. §. quādo dicta purpura gratia ornandi vestimēti fuit apposita.

f ℭ Possessoribus. veluti a pdonibus ⁊ male fidei possessorib⁹: vt iste fuit. vt hic ⁊ infra de acti. §. sic itaq; ⁊. ff. de vsufruc. quēadmodum. l. finali in fine.

sior[a] sit purpura: tñ accessionis vice cedit vestimento: ⁊ qui dñs fuit purpure: aduersus eū qui surripuit[b] hʒ furti actionē ⁊ cōditionem[c]: siue[d] ipse sit qui vestimē tum fecit: siue alius. Nam extincte[e] res lʒ vēdicari non possint: cōdici tamen a furibus: ⁊ a quibusdā alijs possessorib⁹[f] possunt

ℭ Si duorum. ℭ Diuidit principal'r in duas partes. Primo quando volūtate dñorū. Scdo quādo casu sūt cōfuse. Secunda ibi. Quod si fortuito. Item prima subdiuiditur. Primo quando eiusdem generis materie cōfunduntur. Secundo quando diuersi generis. Secunda ibi. Sed ⁊ si diuerse. Aretinus.

Diuisio.

Sin autem econtra vt vestimētum seruiret purpure. vt forte eaʒ seruaret: tunc cedit vestimētuʒ purpure: vt in duabus legibus contrarijs. vt. ff. de vsuca. l. rerū mixtura. §. qd ergo. ⁊. ff. de aur. ⁊ arg. leg. ⁊ si non sunt. §. perueniamus. Si autē neutram causa alterius apponatur tūc neutrum alteri cedit: ⁊ vtrūq; possidetur. vt. ff. de vsucap. l. rerū mixtura. §. quid ergo.

Purpura vestimēto: tripliter apponit.

ℭ Additio. Hic scdm doc. ꝙ neutrum possidetur cōiter. sed quodlibet de per se sic. vt no. in. d. §. quid ergo. Angelus aretinus.

b ℭ Surripuit. si surripuit: al's ist! actionibus famosis non tenetur.

c ℭ Et ꝯditionē. s. furtiuā vel sine causa. vt. ff. de condi. sine cā. p totū.

d ℭ Siue ipse. scilicet fur. nā forte erat sartor.

e ℭ Extincte. quantuʒ ad dñiū qd perdidit dñs eius. ⁊ ideo quantum ad eū extinctū est ꝗ̄ʒdiu est intexta: ⁊ purpura extincta non potest vendicari: sed agi potest ad exhibēdū: vt exhibeatur: ⁊ post vendicetur: vt ff. ad exhiben. l. gemma. ⁊. ff. de re vendi. l. in rem actio.

ℭ Si duoꝝ. Casus. ℭ In hoc. §. determinat Justi. qual'r acquiritur dñiuʒ per ꝯfusionem materiarum. Pone igit sic casuʒ. Dñiuʒ de iure gentiū nunqd adhuc pluribus modis acqri poterit? Respō. ꝙ sic: Nā p ꝯfusionē materiaꝝ acqrit dñium de iu. gen. Si eīm materie duorum dñoꝝ de volūtate ⁊ consensu eorum ꝯfuse sunt: totū corpus qd ex ꝯfusione materiaꝝ resultat vtriq; dñoruʒ cōe fit: veluti si aliqui vina sua fuderūt: aut massas argenti: aut auri in aliqd vas ꝯflauerit. ⁊ ista sunt verba qñ eedem materie confundunt. Sed pone ꝙ materie sunt diuerse: nunqd idem iuris est? Respō. ꝙ sic. Si eiʒ diuerse materie ꝯfuse fuerit ⁊ ex illis materijs ꝯfusis aliqua species facta sit: veluti ex vino petri ⁊ melle martini mulsum: aut ex auro petri ⁊ argēto martini electruʒ. In hoc eiʒ casu nulla dubitatio est hu-

iusmodi speciem ex diuersa¶ mate riarũ ↄfusione de volũtate dñorum factã cõmunem esse. Sed pone ꝙ diuerse materie: vel materie eiusdẽ generis fortuito casu: ⁊ nõ interue nienteuo lũtate do minorũ sunt cõfu se. nunqd idẽ iuris erit? Respõ. ꝙsic. Hoc tñ i telligo ni si mate rie sepa ri possit. Si eiz se pari pos sent. sec⁹ tñ esset.

a ℭ Si duorum. Acgritur dñiuz: nõ solũ speci ficatiõe: vt supra e. §. cum ex aliẽa. ⁊. §. ꝙ si. Et acces sione. vt s. eo. §. si tamẽ. sed etiã con fusiõe. vt hic. Item imixtione. vt. j. proximo. §. si frumentum.

Dñiũ varijs mõis q̃rit.

b ℭ Dominor. bene dicit dñorũ voluntate. Nam si vnus dñs fecit inde speciem. idest mulsũ. Uel vas ex argento meo ⁊ suo: sua est iure specificationis: non cõmunis. vt. s. eo. §. ꝙ si partim. ⁊. ff. de rei vendi. l. si frumentum. §. primo.

ℭ Additio. Hoc intellige bona fide: ⁊ suo nomine: vt vidistis in. §. cum ex aliena. s. eo. per glo. vt hic. Angelus aretinus.

c ℭ Confuse. idest simul fuse.

ℭ **Si materie eiusdẽ gñis vel diuersi confundantur ex voluntate dñorum: efficiuntur communes: ⁊ idẽ si casu fuissent cõfuse: alias secus. hoc dicit Angelus aretin⁹.**

ℭ Si duor[a] materie ex volũtate dominorũ[b] confuse[c] sint: totũ id corp⁹ qđ ex cõfusione fit vtriusq; cõe est veluti si qui vina sua confuderint: aut massas argẽti: vel auri cõflauerint. ℭ Sz ⁊ si diuerse materie sint: ⁊ ob id propria species facta sit: forte ex vino ⁊ melle mulsũ: aut ex auro ⁊ argẽto electrũ[d] idẽ iuris[e] est: nã ⁊ hoc casu cõẽ esse speciem non dubitatur. ℭ Qđ si fortuito ⁊ nõ voluntate dominor cõfuse fuerint: vł diuerse materie: vel que eiusdẽ gñis sunt: idem iuris eẽ placuit[f].

ℭ **Si spẽs duorũ dñorum eorum voluntate cõmisceãtur: efficiuntur communes: sec⁹ si sine eorum voluntate. Angelus aretin⁹.**

ℭ Qđ si[g] frumentum titij frumẽto tuo mixtũ fuerit: si

d ℭ Electrũ. genus ẽ vasis: vł species metalli. ⁊ ad hoc ẽ. ff. de aur. et arg. leg. l. vediculus. §. ne ratius.

Electrum qđ ẽ.

e ℭ Idẽ iuris. vt sit cõmune: vł subijcit.

f ℭ Placuit. scilicet. vt sit cõmune: nisi separari possit: veluti ex ere meo vel plũbo: vł argento tuo species facta sit: quib⁹ casib⁹ separi põt. ⁊ quilibet vendicat suum. vt. ff. de rei vendi. si frumentum. §. sed si plumbum. ⁊. ff. de acquiren. re. do. l. lacus. §. finali.

g ℭ Quod si frumẽtum. Diximus quãdo ↄfunduntur. ita vt separari non possint: nũc videdum est quando singła corpora in sua substantia durant: quo casu dicuntur imisceri

Continuatio.

¶ Quod si frumētū. Casus. ¶ Dicit Justi. q̄ si frumentuz Titij frumento tuo mixtuz fuerit sua voluntate totuz illud frumētum tibi ⁊ titio cōmune erit. nam licet singula corpora. idest singula grana q̄ ante mixtiōeʒ i sua substātia durāt: tñ ex ꝯsēsu nostro per mixtiōeʒ cōmunicata sūt: ⁊ hoc verū est qñ fuit facta mixtio d volūtate nr̄a: si tñ casu frumētuz mixtū fuerit: vel si titius nō volūtate sua id miscuit nō videt hmōi frumētuz p mixtionez cōmune esse. Singula enim grana i sua substantia remanēt: ⁊ durant in dñio eius cuius fuerunt ante mixtionem. Nam in casibus istis qñ fit mixtio sine dñoꝝ voluntate nō magis intelligit frumentuz cōe esse q̄ʒ grex ouium cōis esse intelligitur: si pecora titij tuis pecorib⁹ permixta fuissent. vñ si totum hmōi frumētū retineat a titio: actio in rem aduersus titium cōpetit: ⁊ iudex q hmōi actiōe cognoscet estimabit quātum ⁊ quale tuū frumētuz fuerit ⁊ tm̄dē frumēti: ⁊ eiusdē qualitatis vel eiusdē estimationis tibi faciet restitui.

a ¶ Cōmunicata sunt. ⁊ ideo locū habet cōi diuidundo actio. vt. ff. d rei ven. l. si frumentum. ij. respon.

Frumētuz

b ¶ In sua substātia durant. Sed nunqd idē si nr̄a voluntate fuissent immixta? Videt q̄ sic. nr̄a eiʒ ꝯtēplatio vel voluntas nō pōt mutare substātiā granoꝝ: quin semp discreta sint a se inuicem qd̄ videt eē contra. §. precedētē. Sed rñ. nō est. mirū al's eiʒ simile repim⁹: nōne tps cōtinuū est sui natura cū tps sit mensura mot⁹ ꝑmi mobilis: qui mot⁹ est vniformis ⁊ cōtinu⁹: vt dicit Ari. in . viij. phi. ⁊ tñ partes in ipa ꝯtemplatione distinguimus et assignamus: dicētes quoddā pñs: quoddā p̄teritū: quoddā futuꝝ: sic i granis frumēti dicimus q̄ licet eoꝝ corpora sint discreta i suis terr(is): cōia tñ ea possum⁹ facere: ita q̄ aliqua non sit particula in tuo grano quā tu nō cōices mihi: nulla i meo quā ego nō cōicem tibi qd̄ nō esset deficiēte nr̄a volūtate: sic nec in tpe distincto gñarentur he diuersitates nr̄a significatiōe vel respectu deficiēte. Nō credo glo. istaz esse Accur. sicut nec multas alias varijs i lo. appo. est tñ notabilis: ⁊ satis subtilis.

duorū an eoꝝ voluntate possit fieri cōmune.

Tēp⁹ qd est.

Tpis diuisio.

¶ Mixta. qd̄ fit per errorē quo casu dñiuz nō transit. vt. ff. eo. l. si pecu ra. vel vt meli⁹ pascantur. ⁊ facit. j. ad. l. aql. i prin. vbi dicit q̄ gregati pascūtur. Sed ꝯ. ff. de sol. l. si alieni. Sol. ibi est spāle i pecūia nūerata. vt ibi dr̄. vt. ff. si cer. pe. singularia.

Additio.

d ¶ Frumētū, nōdū bona fide ꝯsū-

quidē ex volūtate vestra cōe est: qz singula corpora: idest singula grana que cuiusqz ꝓpria fuerint ex cōsensu vestro cōmunicata sunt[a].

¶ Quod si casu id mixtum fuerit: vel titi⁹ id miscuerit sine tua volūtate: non videtur cōmune eē: quia singula corpora i sua substantia durant[b].

¶ Sz nec magis istis casibus commune sit frumētū: q̄ʒ grex itelligitur esse cōis si pecora titij tuis pecorib⁹ mixta[c] fuerint. Sz si ab alterutro vestrū totū id frumētū[d] retineat i rem

ptū: tūc ei ɜ̄ factū actio daret. vt. ff. ad. l. aql. q occi. §. si qs alienū vinū.
a ¶ Pro modo. idest mensura.
b ¶ Cōpetit. i. ꝙ cuilibet tm̄ frumētū restituat quātū fuit suū quando nō apparet qd fuerit suū ⁊ hoc ꝓpter impossibilez discretionem. vt. ff. de vsufructua. l. vsufructuarium. §. si in viuarijs. si aūt apparet quod cuiusqꝫ fuerit: hoc index estimet: vt subijcit scdm̄ Azo. ⁊ ꝟm hoc dic quale. i. quod. ⁊ sic cuilibet sua grana restituantur. Uel dic proxi. respon. arbitrio ⁊c. esse de eo de quo est istud. s. quando nō apparet qd fuerit suum. ⁊ hoc innuit hoc verbū quale: nō enim dicit qd: sed quale: vt in qualitate officium vertatur ⁊ quantitate: non autez in corpore: cuz illud sit impossibile discernere: ⁊ sic probabit q dicit suuz fuisse melius. Et nota triplicem eē differentiam inter hunc. §. ⁊ supiorem. species eniz dicuntur misceri: vt hic: materia confundi. vt. s. §. sed Pe. contra. Item hic remanet i eadem substantia: ibi nō. Item confusa fiunt cōia etiam sine dominoruz voluntate. vt supra proxi. §. hic nō.

Distinguit duos §.

quidē actio ꝓ mōᵃ frumēti cuiusqꝫ cōpetitᵇ arbitrio aūt iudicis cōtinet: vt ipe estiet qle cuiusqꝫ frumētū fuerit.

¶ In suo solo. Casus. ¶ Hic determinat qualr edificādo acqritur dñiuz diligēter. Unde pone sic ca. Dñe titius in solo suo edificauit ex materia aliena: mō quero quis sit dñs illius edificij. vtruz titius qui edificauit: an ille qui erat dñs materie? Ad hoc respō. ꝙ titius edificator dñs est edificij. cum eiɜ in solo suo cū aliena materia quis edificauerit dñs edificij intelligitur. ⁊ hoc propter rationē iurisgē. qua dicit. Omne qd i solo edificatur solo cedit ⁊ quāuis titio directum dñium edificij acquiratur: ille tamen quī dñs fuit materie dñs eius non desinit esse: sed vtile dominiuz retinet. sed tamē qādiu materia sua iuncta est edificio: neqꝫ eā vendicare neqꝫ ad exhibēdū ꝺ ea agere potest. ⁊ hoc propter legē duodecim tabularum: qua cauetur ne qs tignum alienum edibus suis iniunctum eximere cogatur. Uerūtamē domino materie: eadem lege duodecim tabularum consulitur. Nam competit ei actio de tigno iniuncto cuius beneficio ab eo qui iniunxit: vel iniunctum habet duplū consequi poterit. Sed pone ꝙ aliquis alienos lapides: vel trabes vel cementa in edibus ponat: quid iuris erit tunc in casu isto? Ad hoc respō. ꝙ idem iuris est ꝙ si alienuz tignuz edibus suis iniunxisset. Appellatione enim tigni: omnis materia ex qua edificia fieri possunt intelligitur. Sed domine quare ita statutuz fuit lege duodecim tabularū: ne qs cogatur eximere alienam materiam edibus suis coniunctam? Ad hoc respon. Amice hoc ideo statutum fuit in lege duodecim tabularum: ne sit necessarium edificia ex aliena materia constructa rescindi. ⁊ vrbem ruinis deformari. licet durante edificio materia vendicari non possit. Si tamen aliquo casu diruptum fuerit edificium poterit dominus materie: materiam suam vendicare: ⁊ ex ea ad exhibendum agere. ⁊ hoc est verum nisi per actionem de tigno iniuncto duplum fuerit propter materiam suam consecutus.

a ¶ Cum in suo solo. Suū est etiā si alius habeat ibi vsumfructū. vt infra de here. insti. §. j. vbi proprius seruus dicitur: in quo proprietatē nudam habet testator.

b ¶ Edificauerit. s. bona si de al's nō: immo tignū suū vendicaret. vt. ff. de rei vē di. l. i rē. §. tignū ✠ argu. a contrario sensu. Uel ex ea exceptione q̄ ibi ponitur: ⁊ iurabit in litē: vt ibi not.

c ¶ Edificatur. i. in ipa terra ꝯfigit Quid ergo de domo nō affixa solo? Respō. Nō cedit solo. vt. ff. eo. l. titius. ⁊ facit ad hāc regulā. C. de edi. pri. l. j. Idē i satis ⁊ plātatis: qđ hic in edificatis dicit. vt infra eo. §. si titius. ⁊. §. qua ratione. Unde ꝟ. Quicqd plātatur: serit vel in edificat. Omne solo cedit radices si tñ egit. Sed cōtra hanc regulā est. ff. de re. di. l. in tm̄. in prin. Sed illud speciale est.

¶ Additio. Erat enim ibi edificatū in cōmuni oīm solo quo ad vsū: ⁊ nullius quo ad proprietatem: qđ ideo cedit edificio: quia primo occupanti conceditur. Christofo.

d ¶ Desinit. Scilicet ex causa edificationis: sed alia causa potest desinere. vt. ff. de vsuc. l. rerum mixtura §. labeo. que huic regule signatur contraria.

e ¶ Tantisper. Id est interim.

f ¶ Ad exhibēdū. Scilicet vt eximatur nisi mala fide fecerit. vt ff. de rei vē. l. in rē §. tignū. ⁊. ff. de tigno iniūcto. l. si. s3 tunc non eximit s3 in litē iurat. vt. ff. de sol. l. qres. §. si. qa arbitrarie sūt iste actiones. vt. ff de in litē iurā. l. in actiōib⁹. ⁊. j. de act. §. preterea.

¶ Edificiū cedit solo: s3 materia ex qua edificiū fit remanet ātiq dñi: eā tamē repetere nō potest quādiu edificium durat quo diruto datur ei vēdicatio. Aretinus.

¶ Cū in suo[a] solo aliqs domū ex aliena materia edificauerit[b]: ipse intelligitur domin⁹ edificij: quia omne quod in solo edificatur[c]: solo cedit. Nec tamen ideo is qui materie dominus fuerat desinit[d] esse dominus eius: sed tantisper[e] neq̄ vendicare eam potest: neq̄ ad exhibendum[f] de ea re agere propter legem duodecim tabularum[g] qua cauetur: ne quis tignum alienū edibus suis iniunctū eximere cogatur: sed duplū pro eo prestet: per actionem que vocatur de tigno.[h] iniun-

g ¶ Duodecim tabularū. lex quedā fuit de qua dic. vt supra de iure natu. §. ⁊ non ineliganter.

h ¶ De tigno iniūcto. qua actiōe tenet: ⁊ qui iniunctū habet: licet non iniūxerit: ⁊ q iniūxit licet nō possideat: sed altero soluēte alter liberatur. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. si id qđ. ⁊ de flu. l. j. in fi. ⁊ quod vi aut clā. l. cōpetit. §. si. Sed qd si velit magis rē reddere ⁊ eximere q̄ duplū pstare? Respō. Non audit q2 ppter publicā vtilitatē hoc fuit statutū. vt infra eo. quod ideo ⁊c. ⁊. ff. de ope. no. nū. l. ptor. ⁊. ff. de

✠ Et q̄uis nō possideat malefi dei expites. p le. eūq edes ff. de vsuca. ꝯuenitur tñ q2 dolo desiit possidere. l. is q dolo ff. de rei vē. Et vendicabit q̄dem non vt estimetur: s3 vt litē iuretur s3 Xpofo. hic.

Actio de tigno iūcto.

lega.ff.l.cetera.§.si duobus. Item nunquid hec actio competit etiam contra eum qui bonafide iniunxit? Respon.sic.vt hic licet contradixerint quidam.(i) Sed contra mala fide iniūgentem alia preter hec auxilia cōpetūt: vt rei vendicatio. Item ad exhibendum. Itē furti. Itē furtiua conditio. Item hec actio de tigno iniūcto. vt ifra de act.§.sic itaq3.⁊.ff.de tigno iniuncto.l.prima in fine.⁊.l.finali.

tione.vt.ff.de rei vendi.l.in rem.§.finali.quia nec prius agere potuit.vt.C.de an.except.l.prima.§.fina. Aliud ergo si mala fide iniunxit. quia tunc agere potuit. Unde.xxx.annis repellitur a rei vendicatiōe.vt C.de prescrip.xxx an.sicut.

cto. Appellatiōe [a] autem tigni: omnis materia [b] significatur: ex qua edificia fiunt. Quod ideo prouisuz est: ne edificia rescidi necesse sit.

Quod si aliq̄ ex causa dirutum sit edificium poterit materie dominus (si non fuerit: duplum iam consecutus [c]) tunc eam vendicare [d] et ad exhibendum agere de ea re.

Addi. Quaz cōmoditatez nō ex sua mala fide s3 ex negligentia non petentis consequitur. al's esset absurdum: secūduz omnes doctores hic.

Additio. (i) Nec obst.l.de eo.in fi.ff.de dona.inter virum ⁊ vxorez. quia ibi iure tantum: hic vero ⁊ iure ⁊ volūtate domini refragāte edificatum fuit.

a Appellatione. Facit ad hoc.ff. de verbo.significa. lege tigni. ⁊.ff. ad exhiben.l.gemma. ⁊. l.tigni.et ff.eo.adeo.§.cum in suo. Itē quod in domibus dicitur: idez dic in caupona siue domuncula. vt subijcit. quod ideo ⁊c.ad hoc. ff. de verb.signifi.vrbana predia. Quidaz tamē ꝯtra. Item idez in vinea.vt.ff.de tigno iniuncto.l.prima.

b Materia. vt cementa: ⁊ lapides.

c Consecutus. Hic est cōtra.ff. de tigno iniuncto.l.finali. Sed ibi non cū effectu fuit ꝯsecutus duplū. q2 licet exigit: nō tamē percepit adhuc duplum. vt argu.ff. de his qui deic.vel effud.l.perceptione.

d Uendicare. Nulla tēporis prescriptione obstante in rei vendica

Et ex diuerso. Casus. In. §. precedenti determinat Iusti. quid iuris est quando aliquis edificat ex aliena materia in solo suo. In presenti autem.§.determinat quid iuris est in casu conuerso.scilicet quādo aliquis edificauit sua materia ī alieno solo. Pone igitur casum. Dicit Iustinia.ꝙ ex diuerso si quis in alieno solo ex sua materia domum edificauit dominus illius fit cuius est solum: sed certe in hoc casu secus est ꝙ̄ in predicto: naz dominus materie proprietatez eius amittit: nā voluntate eius materia alienata intelligitur. ⁊ hoc est verū si non ignorat se in alieno solo edificare: ideo licet postea domus diruta sit. materiam tamen sua voluntate alienatam vendicare non poterit. Sed pone ꝙ ipse qui in alieno solo bona fide ex sua materia edificauit: sit in possessiōe illi⁹ edificij: ⁊ dn̄s soli ab eo vēdicet edificiū qd iuris est i casu isto? Ad hoc rn̄. amice certe illud

conſtat ꝙ ſi edificatore cõſtituto in poſſeſſiõe dñs ſoli petat domũ ſuaꝫ eē ⁊ non ſoluit pciũ materie: ⁊ mercedes fabroꝝ poterit per exceptionẽ doli mali repelli: ⁊ hoc veruꝫ ſi fuerit bone fidei poſſeſſor. Naꝫ al's ſi ipſe ꝯ dñm vendicãtẽ excipiat dominus ꝯ ei⁹ exceptiõeꝫ ope replicationis iuuabitur. Sciẽti ei alienũ fũduꝫ eſſe: ꝓpria culpa obijci pt videlꝫ ꝙ temere edificauit in eo ſolo qḋ itellexit aliẽuꝫ eē: ⁊ iõ bñficiũ retentiõis nõ hẽbit.

a ℂ Ex diuerſo. Intelligitur ſic. C. de edi. pri. l. ſi is contra quem.

b ℂ Non poteſt. Que alienata eſt: non poteſt vẽdicari. Sed contra. C. de rei ven. l. ij. in fi. Sed ibi ex aliena materia: ⁊ in alieno edificauit: hic de ſua in alieno. Quare dic. aut de mea materia ⁊ in meo edifico: ⁊ tũc planũ eſt; aut de aliena in meo.

Edificaript q̄dru plicit.

ℂ Qui alteri⁹ ſolo de ſuis cemẽtis ſciẽter edificat: ꝑdit dñium: ⁊ dominus edificij efficit̃ ille qui eſt domin⁹ ſoli. Aretinus.

ℂ Ex diuerſo: ſi qs ĩ alieno ſolo ex ſua materia domũ edificauerit: illi⁹ fit domus: cui⁹ ⁊ ſolũ eſt. Sꝫ hoc caſu materie dñs ꝓprietatẽ ei⁹ amittit: qꝛ volũtate eius itelligitur[a] eſſe aliẽata: vtiqꝫ ſi nõ ignorabat ſe in aliẽo ſolo edificare: ⁊ ideo licet diruta ſit domus: materiam tamen vendicare nõ poteſt[b].

ℂ Poſſidẽs fũdũ alienũ: in quo bõa fide edificauit: poteſt expenſas edificij ope exceptiõis retinere. Aretin⁹.

ℂ Certe illud cõſtat: ſi ĩ poſſeſſione ꝯſtituto edificatore ſoli dñs petat domũ ſuã eſſe: nec ſoluat pciũ materie ⁊ mercedes fabroꝝ[c] poſſe eũ ꝑ exceptõeꝫ[d] doli mali repelli: vtiqꝫ ſi bone fidei[e] poſſeſſor fuerit: qui edificauit. Nã ſciẽti alienũ ſolum põt obijci culpa ꝙ edificauerit[f] temere ĩ eo ſolo quod itelligebat alienum eſſe.

vt ſupra proximo. §. aut de mea in alieno: vt hic. aut de aliena in aliẽo. vt in. d. l. contraria continetur.

c ℂ Certe illud. Fabrorũ. i. magiſtroꝝ de lignamie vel muroꝝ. ſic. ff. de eo qḋ cer. lo. l. ij. §. iulianus.

d ℂ Per exceptionẽ. Que locum hꝫ vbicũqꝫ equuꝫ ſit exceptioneꝫ locuꝫ hẽre: ſiue alia competat ſiue nõ. vt ff. de excep. do. l. ij. §. ⁊ general'r. ⁊ arg. ĩ. eo. §. littere.

e ℂ Bone fidei. Sed ab initio. et ex poſtfacto cum edificauit naꝫ ſi anteqꝫ edificet ſit bone fidei ⁊ cuꝫ edificat male fidei ſit: elligit̃ quedaꝫ media via: ita vt neqꝫ male fidei puniat: neqꝫ vt bone fidei expẽſas conſeruet: qꝛ ꝑmittitur abraſio. vt. ff. ꝺ rei vendi. l. iulianus: ſi in aliena qͥ eſt huic contraria. ⁊ facit ad hoc. ff. de mi. l. intra. §. vendentibus.

f ℂ Edificauerit. Cũ de nouo edi-

Se i alienis negocijs facte q lii recuperant.

ficat. Et vt hec plene sciantur: dic eum impendi in rem alienam: aut suo aut meo nomine primo casu loquitur ille ti. de neg. gest. & ff. & C. e. Si meo. tunc aut fructuum gratia: & tūc ex fructibus ōducitur: al's nullius fructus itelligit. vt ff. sol. matri. l. fructus. & ff. fa. her. sū dus g. ✠ Aut causa rei seruande: et tunc aut de nouo faciendo aut non. quando ex aliena materia & in alieno impendi. vt ibi plene notatur. Si vero in reficiendo: aut bona fide: & tunc necessarias & vtiles p doli exceptionem. voluntarias per abrasionem seruamus nisi dominus vellet tātum dare quātū posset habere his ablatis & corrasis. vt. ff. de rei vend. l. in fundo. Si vero mala fide necessarias per officium iudicis: cum tamen possideo: vtiles per abrasionem conserruo voluntarias nullo modo. vt. C. de rei. ven. domū q hinc est q dicit Bul. hic. expensas repetam quandoq per a. i. per actionem. vt. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed & si quis. Item et per. e. id est per exceptionem. vt hic. Item & per o. id est per officium iudicis. vt per. l. C. de rei vend. l. domum. vt modo diximus. Et hec in rei vendi. locum habent. In petitione vero hrditatis bone fidei possessor seruat oēs. At malefidei possessor necessarias & vtiles per officium iudicis: alias per exceptionem doli re existente meliori in qua facte sunt. voluntarias vero abradi vt. ff. de peti. heredi. plane.

vtiles volunt arie.

Insertū vel plātatū est illius cuius est solum vbi inseritur si ibi radices egerit. Idem si in duobus solis: quia est commune. Aretinus.

Si titius alienā plātā i solo suo posuerit: ipsius erit. Et ex diuerso si titius suā plātā i meū solo posuerit meum planta erit: si modo vtroq casu radices egerit. Anteq enim radices egerit eius pmanet cuius fuerat. Adeo q ex eo tpe q radices egerit plāta pprietas eius ꝯmutatur. a vt si vici-

✠ Est tamē dña s3 Ange. qr per peti. hered. maleti dei possessor ñ ōducit expēsas si fructus ñ extēt s3 bōe fi. sic.

Primo casu bona fide habeo exceptionem non actionē sm Joā. vt. s. proxi. §. et. ff. de condi. inde. si i arena. & ff. de excep. do. paulus. s3 M. etiā actionē dabat. & est pro eo. ff. d petit. here. l. hereditas. §. i. & ff. si pars here. pe. l. fin. & C. de rei ven. l. ij. & l. domum. Sed ibi ipso gestu negocium fuit hereditariū qd necesse habuit facere vnde actionem dabat. Sed Joā. contra vt dictū est. & facit etiā p eo. ff. de rei vēdica. sumptus. & ff. de ac. emp. idēq. & ff. de peti. here. l. plane. Si vo mala fide tunc nec excipiendo: nec agendo cōseruo. vt hic nam neminem mihi volui obligare. vt. ff. cōmu. di. in hoc iudicium. sm Joā. sed. M. etiam dabat negociorum gestorum actionem. vt. ff. de nego. gest. si pupilli. §. sed & si quis. Sed ibi nomine alieno gerebat. Item & pro eo. C. de rei vendica. l. ij. Sed ibi loquitur

Expēsas repeto. p a. e. & o.

Impēse necessarie.

a Si titius Commutatur sed videtur non commutari cum primo domino rei vendicatio detur. vt. ff. de rei vendi. si frumentum. §. de ar

bore, que est contra. Solutio licet dicat varrus et nerua: damus. non tamen sequitur ergo nos damus vel damus de estimatione: sed non de planta vt diximus. s. eod. §. plane. si longiori tempore.

¶ Additio. Et hic vltia communiter approbatur per. l. in rem. §. si quecunque eodem. Christo.

ni arbor ita terram titij presserit: vt in eius fundum radices [a] egerit: titij efficiarborem dicimus [b]. Ratio [c] enim non permittit vt alterius arbor esse intelligatur quam cuius in fundum radices egisset. Et ideo prope confinium arbor posita si etiam in vicini fundum radices egerit communis erit.

a ¶ Radices. omnes: vt differat a sequenti.

b ¶ Diximus. Immo videtur eius in cuius fundo originem duxit. vt. ff. ar. fur. ce. si plures. §. si. Sol. hec corrigit illam (j) Uel dic ibi poterat viuere arbor ex fundo primo: hic non. Uel efficitur titij pro parte scilicet vt hic. non in totum: vt ibi.

¶ Additio. (j) Dic hoc non tenetur: quia legum correctio est euitanda. Ang.

c ¶ Rō. Facit. ff. e. t. de acq. re. do. l. adeo. in fi. et. l. seq. et. l. qua rōne.

¶ Si titius alienam plantam.

Casus. ¶ In hoc. §. deter. Justini. qualiter plantando acquiritur dominium de iuregen. Unde po. sic casum. Domine titius eradicauit plantam meuij et illam in solo suo plantauit modo quero a vobis quis censetur dominus illius plante? Ad hoc respondet. Si titius plantam meuij in solo suo seuerit ipsius titij planta efficitur. et similiter in casu conuerso si titius suam plantam in solo vicini plantauerit dominium plante vicino acquisitum intelligitur. et hoc est verum in vtroque casu si planta radices egerit. Nam ante emissionem radicum eius permanet cuius ante fuerat. In tantum autem ex eo tempore ex quo planta radices emisit proprietas ipsius plante transfertur. vt si arbor meuij in terra titij egerit arbor per emissionem radicum intelligitur esse titij. Ratio enim naturalis non permittit vt arbor alterius esse dicatur quam eius in cuius fundum radices egerit: vnde arbor prope confinium tuorum fundorum posita si in vicini fundum radices emiserit per emissionem radicum

¶ Qua ratione autem plante.

Casus. ¶ In presenti. §. determinat qualiter de iuregen. acquiritur dominium seminando vnde po. sic ca. Domine titius seminauit frumentum suum in solo vicini modo quero quis intelligitur esse dominus illius frumenti? Ad hoc respondet. Amice eadem ratione qua diximus quod plante que solo alterius radices egerunt solo cedunt. eadem ratione frumenta que in alterius solo seminata sunt solo cedere intelliguntur. et per consequens domino soli iure accessionis acquiruntur. et sicut supra diximus quod ille qui in alieno solo edificauit si dominus soli ab eo vendicet edificium tueri se poterit aduersus dominum vendicantem per exceptionem doli mali: nisi precium materie et impensas in edificio factas dominus paratus sit ei refundere ita qui in alienum fundum bona fide suis impensis seminauit si dominus fundi ab eo vendicet frumentum eiusdem exceptionis auxilio tutus esse poterit.

a ¶ Radices. pro parte.
b ¶ Qua ratione. Solo cedunt. vt s. proxi. §.
c ¶ Diximus. s. eod. §. certe. Sed quid si aliquis ex semie meo in alieno fundo semiauit cōtra quē agaz. Respondeo contra seminantē non quia non possidet: nec dolo fecit quominus possideret. item nec cōtra possidētē quia eius fctō nihil actum est Sed tū dic eum teneri instar tigni iniuncti: qui tenetur etiam si positum ab alio habeat vl' teneat. vt diximus s. eod. §. cum in suo per. l. ff. de his qui deie: vel effu. si vero. §. si id qd positum. Et eadez questio fit in plātatis: et eodem modo soluitur cum sit ratio similis. vt. ff. man. lucius. in fin. j. rñ.

Si semina uit qs ex semine meo i alieno fundo agam cōtra dnm fundi.

d ¶ Cōseuit. i. plātauit: vl seminauit

¶ Littere quoqz. Lar. ¶ In hoc §. determi. qualiter scribendo acquirur dominium de iure gentium et casus planus est vsqz ad. §. Si quis. In hoc. §. determinat qualiter dominus bo. fi. possidens acquirit fructus industriales pro cultura et cura. Unde po. sic ca. Dicit iusti. q si emerit aliquis fundum bo. fi. a nō domino quem tamen ipse crediderit dnm eē. vel causa donationis. vl' qlibz alia iusta causa que ad dni trāslationem sufficiat bona fide acciplat: iure gen. qui naturali rōne introductū est fruct. qs ide receperit p culturas suos facit. vñ verus dns si postea vendicās ab eo qfūdū emerit: de fructib' ab eo cōsumptis aduersus eū agere nō poterit. sec' ē i malefidei possessore. Nā ille qsciēs alienū fūdū possiderit fructus suos non facit. vñ si dns fūdi ab eo fūduz emerit: nō solū fūdū sz et fruct' cū fūdo lz ab eo cōsūpti sūt cogit dño re.

d ¶ Littere. Chartis. vt stituere de bōbice: vt sūt he q d pisis veniunt

e ¶ Membranis: que de membris animalium eripiuntur.

Membrana vnde dicit

dices[a] egerit: communis fit.

¶ **Quicqd i alieno fundo seminatur solo cedit. seminans autem bona fide pōt se exceptione tueri vt reddātur ei impense. Aretinus.**

¶ Qua rōne autē plāte que terre coalescūt solo[b] cedūt: eadē rōne frumēta quoqz que sata sūt solo cedere itelliguntur. Ceterū sicut is q in alieno loco edificauerit: si ab eo dñs petat edificiuz defendi pōt p exceptionē doli mali sm ea q diximº[c] ita eiusdē exceptiōis auxilio tutus eē pōt is qui alienuz fundū sua ipensa bona fide conseuit[d].

¶ **Scriptura etiam aurea cedit chartis vel mēbranis. Scribēs autē bona fide nō tenet eas reddere: nisi refectis expēsis et valore scripture. Aretinus.**

¶ Littere qz licz auree sint: perinde charitz[e] mēbranisve cedunt: ac

D

a Solo.vt.s.eo.§.cum in suo. opi.Azonis.Joan.fab. no.gl.
b Carmen.metrice. i Si quis Dixerit siue bona fi. j.l.si n
c Hystoriam.noui et veteris testamenti. idem dicam in fabula: vel cronica. vel quolibet libro psaico. de siue mala fide scdm Pla. nos contra qr bona fi.vt.j.e.§.ibi vtiqz rc. sortez §.sicetum et ibi.
k Tabulam. Quid si i marmore Respon. cotra servari forte. Argumen. tamen cotra. j. de testamen. §.pe. Additio. Sed ibi loquitur in re separabili a materia: hic secus. Et io no actionem sed exceptionem habet per istuz textum.
Bar. et bal. d 2di. idebi. et Cy. et doc. i.l.si. C.como. Ang.

d Orationem ad deuz: vel ad populum vel ad principez.
e Corporis. i. libri.
f Non titius. s. scriptor bone fidei
g Petas directa. in rem
h Bona fide. Si autez mala laborez donasse videtur. vt s.e.§.certe. Sz nunquid actionez scriptor habet reddito libro?

solo a cedere solent ea que i eo edificant: aut inserunt: ideo qz si chartis membranis vetuis carmen[b]: vel hystoriaz[c]: vel orationem[d] titius scripserit: huius corporis[e] non[f] titius sz tu dominus esse videris. Sz si a tito petas[g] tuos libros tuasve membranas esse: nec impensas scripture soluere paratus sis: poterit se titius defendere per exceptionem doli mali vtiqz si earum chartarum membranarumve possessionem bona[b] fide nactus est.

Tabula cedit picture. sed si dominus possidet picturam: tunc pictor tenetur precium tabule soluere. Arc.

Si quis in aliena tabula pinxerit[i]: quidam putant tabulam[k] picture cedere. alijs videtur picturam qualiscunqz sit tabule cedere[l] sed nobis videtur melius esse tabulam picture cedere

l Cedere. ff. de rei vendicatione. l. in rez. §.

Si autem sit scriptor ad mercedem: et si sibi de suo labore non satisfiat: pt retinere quousqz regnet. Respondeo: sic si bona fidem habuit: actionem dico. s. in factum. vt. ff. de rei ven.l. in rem. §. item si quecunqz si malam fidem habuit non habet actionem: qr nec exceptionem habet vt hic. Sed cum hodie preciosior sit scriptura qz charta: nunquid mutatur hoc? Respondent quidam vt Azo. qz sic. Nos qz non. ar. C. de testa. sancimus. et C. de appella. percipimus. in fine.
Additio. Glosator fuit i h passu varius. nam. ff. de rei vendica. l. in rem. §. sed et illud. tenet. aliam sed id quod in charta. contra. Solutio hec corrigit illam. Uel distingue an preciosior sit illa scriptura qz tabula. secundum placem. qui ait locuz habere quod hic dicitur si pictus est homo: non visus bono colore: non attramento.
Additio. qz glo. dicit de homine vel viso non bene loquitur: quia non est requirendum quid depictum dummodo honestum. vtrunqz enim habet exornare materiam sed bene est inquirendum qualis sit color. Christo. por.

a ¶ Appellis vel parhasij: propria nomina pictorum.
b ¶ Eam petat. Scȝ directa rei vēdicatione. vt. ff. de acquiren. rerum do. l. qua ratione. §. sed non vt littere secundū. Azo.
c ¶ Utilis actio. In rem non directa: quia desijt dominus eē ꝛ sic est mirabile q̄ nondominus a domino vendicat sic coniūgit alias in pupbliciana in q̄busdam casib9 vt no. j. de ac. §. alie alias. §. namq̄ȝ si cui.

re. Ridiculū ē eniȝ picturā appellis[a]: vel parhasij in accessionem vilissime tabule cedere. Unde si a domino tabule imagineȝ possidente is qui pinxit eā[b] petat nec soluat preciuȝ tabule: poterit per exceptionem doli mali submoueri.

¶ At si is q̄ pīxit eā possideat: cōsequēs est vt vtilis[c] actio domīo tabule aduersus eum detur quo casu si non soluat: impensam picture poterit p̄ exceptionem doli mali repelli: vtiq̄ȝ si bona fide possessor fuerit ille qui picturā imposuerit[d] Illud ei palam est q̄ siue is q̄ pinxit surripuit[e] tabulas: siue ali9[f] competit dn̄o tabularū[g] furti actio

d ¶ Imposuerit. hoc mirabile contingit hic q̄ conditio possidentis ē deterior q̄ȝ petentis: alias cōtra. vt j. de interdic. §. commodū sic ꝛ al's ff. de noxa. si q̄s a mult. ꝛ. ff. si ex noxa. cau. aga. l. j. in fi. ꝛ. l. ij. ff. d̄ peti. here. cū idē. Sed ad hoc rn̄. q̄ i causa noxali esse poterit q̄ secūdo agēs nō probabit Iteȝ in petitione hereditatis si bona iura habuit in vincēdo: hec eadē habuit in defendēdo ꝛ sic nō est eorum conditio deterior. Item cum hic habeat actionem pictor si nō possideat: multomagis exceptionem debet habere soluto precio. vt. ff. de superficiebus. l. prima. §. quod autem. et. ff. de regulis iuris. l. cui damus. Sed nunq̄d domino quondam tabule idem conceditur si possideat: si precium picture soluat? Respōdit ro. q̄ sic cuȝ sibi actio detur. Ego contra: vt sit differentia inter dominiū ꝛ pictorē Itē quis prefertur si ambo contra extraneum possidentem agāt Respon. is qui directaȝ habet actionem. id est pictor secunduȝ Joanneȝ. Sȝ nunquid si tabula fuerit abrasa remanet pictoris? Respondet sic. vt. ff. de rei vendica. in reȝ. §. et quod semel. Sed quare aliud in picturis q̄ȝ in scripturis? Respondeo quia pictura preciosior est q̄ȝ scriptura secundum Joannem.
e ¶ Surripit. Anteq̄ȝ pingeret.
f ¶ Alius. Post picturam.
g ¶ Tabularum. Etiam subaudi. nam et pictori contra extraneuȝ furem datur s'm Azo. Uel melius (vt mihi videtur) hic loquitur quando fuit surrepta anteq̄ȝ esset picta: sed etiam contra dominum tabule sibi surripientem. posset dari pictori furti actio facto furto tabula iam picta. vt. j. de ob. que ex delic. nas. §. aliquando

Uēdicat aliq̄n nō dominus a dn̄o. Possidētis ɔditō q̄nq̄ȝ d̄terior q̄ȝ petētis.

Pictura p̄ciosior ē scriptura.

a ¶ Siqs. Bona fide: q in initio exigitur.s.vt credat sibi dantem habere ius distrahendi.vt.ff. de vsur. qui scit.§.si. * Nec obstat quod e ff.de acqui.re.do.l. bone fidei.§.in contrariu qr ibi op ponendo loquit no ponedo.

b ¶ Justa. Cum multe sut duo cause siue tituli acquirendi vt.i.ff.colligitur in varijs titulis sub ti.de vsuca. vsqz ad titulu de re iudica.idez tame z si titulu no habeat vt arg.ff.si.re.l.iiij.§.sed ante.

c ¶ Naturali rone. Id est iuregentium.d quo loquitur hic titulus cui naturalis insita ratio est

d ¶ Fructus. scilicet industriales. aliud in naturalibus.vt.ff.de vsur.l. fructus. Non obstat.ff.de acquiren. rerum domi.l. bonefidei. in principio quod enim ibi dicit omnes exponitur siue facto possessoris: siue alterius percepti industriales tamen vt.ff. de vsur. qui scit. §. preterea. Sed naturalibus fructibus cosumptis an teneatur possessor? Respondeo non tenetur possessor rei vendicatione: quia non possidet nec dolo desiit possidere: sed conditione sine causa tenetur inquantum locupletior est. Argume.ff.si cert.petatur.si z me.

¶ Additio. Sed si non sit effectus locupletior no tenetur nisi esset malefidei. Angelus.

e ¶ Pro cultura.vt segetes.

f ¶ Et cura.vt lac. z pilus: z lana.

g ¶ No pot: nec ad preciu vt.j.d of fi.iudi.§. si vero. z ff.si.rgu. l.iiij.§.sz ante.si tame extat non rei vendicatione qs percipie tis sunt sz officio iudicis tenetur reddere . vt C. de reivendi.certum.§. bona fi.

¶ Bone fidei possessor facit fructus suos: nec eos consumptos cogitur restituere: sec9 si fuerit malefidei. Aretinus.

¶ Si qs a no domino que dominu ee crediderit bona[a] fide fundum emerit vel ex donatione alia ve qualibet iusta[b] causa eque bona fide acceperit: naturali[c] ratione placuit fructus[d] quos percepit ei9 esse pro cultura[e] z cura[f]. Et ideo si postea dominus superuenerit z fundum vendicet: de fructibus ab eo consumptis agere no pot[g]. ¶ Ei vo q alienu fudum sciens possederit: non[h] idem concessum est: itaqz cum fundo etia fructus (licet consumpti sint) cogit[i] restituere.

h ¶ Non idez.vt faciat fruct9 suos

i ¶ Cogitur restituere. Distingue tame: quia si habet titulu malefidei possessor de consumptis conditione sine causa: de extantibus rei vendicatione tenetur: de percipiendis propter titulum excusatur.vt.C. de rei ven.si fundum.nisi in quatuor casibus.primo quado emit ab eo que scit vendere in fraudem creditoruz. vt.ff.que in fraud. cre.l. ait pretor. §.per hanc. Secundo quado emit ab eo qui metu compulsus est.vt.ff. quod me.causa sed z partus. Tertio quando emit contra interdicta legum sciens.C.de agri.z cen. quemadmodum.libro.xi. Idem in quarto scilicet quando emit a fisco non

Fructus percipendi sut qtuor casib9 restituendi a malefidei possessore et titulu habente.

dic hoc ve ruz in alijs ctib9 p terqz i ceptioi b9: qr in illis requirit q duo b9 tpi b9 habeat bonaz idem z3 tpe ct9 z tempe traditio. vt e tex. i.l.ij. ff.pro emp.z q sit ro differetie ibi not. Angelus.

solemniter vendente. vt. C. de fid. instru. & iur. haste. fi. l. j. (i) Isti quatuor casus etiam not. ff. quod metus causa. l. sed & partus. & l. si fundum C. de rei vendicatione. Si non habet titulum de cõsumptis his consumptis conditione sine causa de extantibus rei vẽdicatiõe. vt. C. de conditionibus ex lege. l. penultima & . C. de rei vendicatione si fundum de percipiendis officio iudicis. ff. de rei vendicatio. si nauis. §. finali.

¶ Fructuarius non facit fructus suos nisi sint a solo separati vel per se vel per alium ei9 nomine. Et ideo nõ recollectos nõ transmittit ad heredes suos. Et idẽ in colono. Aretinus.

¶ Is vero ad quez vsusfructus fundi pertinet: nõ aliter

¶ Additio. (j) Hoc enim procedit quia ille emit circunscripta solennitate iuris. secunduz Christoforuz porcum.

¶ Is vero ad quem. Casus. ¶ Or similiter dominus Justinianus. s. fecit mentionem de fructibus quos bonefidei pos. suos fecit. In presenti. §. determinat quando vsufructuarius intelligitur esse dominus fructuum & quid venit in vsumfructu: & etiam quid iuris habet vsufructuarius qui habet vsufructum in aliqua vniuersitate vel etiam in re singulari. vnde po. sic casum. Domine Titius habet vsumfructum in vniuersitate fundi. modo quero a vobis quando titius vsufructuarius dominus fructuum esse intelligitur. Ad hoc respondet. Amice Iste ad quem vsusfructus pertinet non aliter dominus fructuum effici intelligitur q̃z huiusmodi fructus ipse perceperit. et in horreo suo reposuerit. et ideo si vsufruct. maturis fructibus & a solo separatis. nondum tamen horreo suo repositis decesserit ad heredem suum huiusmodi fructus transmittit. sed domino proprietatis morte vsufructuarii acquirit. & que de vsufructuario diximus eadem fere & de colono qui nũmis colit intelligũtur. Sed pono q̃ aliquis habeat vsumfructum in oue vel in capra vel in equo vel in vacca modo quero quid intelligitur esse in huiusmodi vsufructu? Ad hoc respondet. Amice in pecudum fructu etiam fet9 est. sicut lac et pilus et lana. vnde dico tibi q̃ agni & hedi & succuli et equuli statim cum editi fuerint naturali iure in dominio et vsufructu esse intelliguntur. sed secus est in eo qui habet vsumfruc. ancille quod ad dominium proprietatis pertinet. Sed domine pro deo quare non fuit statutuz partum ancillarum esse in vsufruc. sicut fetus pecorum? Ad hoc respon. Amice. optima ratione hic statutum fuit. Absurdum enim videbatur hominem in fructu esse cũ omnes fruct9 hoim gratia ipse dñs adiuenerit. Sed si aliquis vsumfructum gregis habeat & aliq̃ ouis parturit vsufructuarius in locum demortuorum animalium ex fetu submittere debet. & ita iuliano visum est & similiter qui habet vsumfructum vinearum vel arborum alias substituere debet. Recte enim colere debet fructuarius & quasi paterfamilias vti.

a ℭ Is vero. Ipse, alio enim percipiente non fiunt sui (j). sed fiunt bone fidei possessoris: etiam si eos alius percipiat. ut. ff. de usur. qui scit. §. preterea. vel aliter si ipse perceperit: non etiam heres eius: nec enim ab herede transmittit. ℭ Additio. (j) Hoc verum nisi alius percepisset nomine usufructuarij: ga tunc usufructuarius percipere diceretur. Porcus. b ℭ Perceptis. Ut si in horreo repositi sunt facit suos fructuarius: sed bone fidei possessor statim ut a solo separati sunt ut. ff. quibus mo. usufru. amit. si usufructuarius. Et est alia differentia. quia fructuarius facit suos naturales fructus bone fidei possessor non ut. ff. de usufruc. l. usufructu legato. et de usur. l. fructus. c ℭ Domino. Sed per quam actionem? Respondeo. p rei vendicationem cum domini sit, vel condictione ex hac lege. d ℭ De colono. Qui nummis colit nam omnes fructus facit suos: ut usufructuarius. sed differunt quia colonus talis facit fructus suos: ut a solo decerpti sunt. ut. ff. de fur. l. si apes. §. fin. secus in usufructuario ut hic dicit. Uel dicas idem de partiarijs. ut. ff. loca. et condu. cum in plures. §. messem secundum Azo. Item dicit fere propter aliud. quia colonus transmittit ad heredem: ut j. loc. §. finali. sed fructuarius non ut hic.

Fructuarius et bone fidei possessor diversimode faciunt fructus suos. Colonus et usufructuarius differunt.

fructuum dominus efficitur quam si ipse[a] eos perceperit. Et ideo licet maturis fructibus nondum tamen perceptis[b] decesserit: ad heredes eius non pertinent: sed domino[c] proprietatis acquiruntur. Eadem fere et de colono[d] dicuntur.

ℭ Fetus: lac: pilus et lana sunt in fructu pecudum. Partus vero ancille non dicitur in fructu: et ideo non pertinet ad fructuarium ancille h. d. Areti.

ℭ In pecudum fructu etiam fetus[e] est sicuti lac: pilus[f] et lana itaque agni: hedi: et vituli: et equuli: et succuli[g] statim naturali[h] iure domini fructuarij sunt. Partus vero ancille in fructu non est: itaque ad dominum proprietatis pertinet[i]. Absurdum[k] enim videbatur hominem in fructu[l] esse: cum omnes fructus rerum natura[m] gratia hominum comparauerit.

e ℭ In pecudum. Fetus. q. d. ita fetus sicut &c. f ℭ Pilus. Bonis vel etiam caprarum ad borram sellarum. g ℭ Et succuli. i. parui sues. h ℭ Naturali iure. i. gentium de quo loquitur. s. e. §. singulorum. i ℭ Pertinet. quantum ad plenam proprietatem nisi etiam et in partu sit usufructus legatus. ut. ff. de usufruc. vetus. k ℭ Absurdum. sic. ff. de usur. l. in pecundum. l ℭ In fructu. scilicet ut ipse sit fructus sed tamen in eo relinquitur usufructus. m ℭ Rerum natura. i. deus. sic. s. de iure natura. in princip. unde dicitur apud ouidium. Pronaque cum spectent animalia cetera terram. Os homini sublime dedit celumque videre. Iussit et erectos ad sydera

Hominis dignitas magna est.

tollere vultus. sic. ff. de edi. edic. l. iu stissime. et ff. de fur. l. q vas. §. ex fur tiuis. et ff. de peti. here. l. ancillaru.

Grex a ¶ Sed si. Gregis. grex est nume qd co rus decez ouiu: vel quinqz porcorum si prehe mul et co dit. gregatiz consisten tiu. vt. ff. de abige is. l. oues et facit. ff. d vsufru. l. rex mix tura. §. tertium.

b ¶ Ex fetu. Aliu de eni no submit tit scdm quosda: vel forte submittet etiam aliunde. argu. ff. de vsufruct. quid ergo. §. sed quod dicitur. in fi.

¶ Additio. Hec glo. coiter appro batur: vt no solu ex fetu aliarum sup pleat capita: sed etia opus habeat aliude querere et supplere. Christo.

c ¶ Submittere. Que submissio no fit si in singlis capitibus sit vsus fructus. vt. ff. eod. quid ergo. §. sed quod dicitur. in fine.

¶ Debet vsufru ctuarius gregis de fe tibus submittere i lo cu demortuorum. Et similiter arbores et vites in locum de mortuarum. Aret.

¶ Sed si gregis [a] vsumfructu qs ha beat: i locu d mor tuoru capitu ex fe tu [b] fructuarius sub mittere [c] dz: vt iu liano visu est. Et i vi nearum dmortuaru vl arborum locu alias debz substituere: recte em colere: et quasi bonus pater familias vti debet.

¶ Thesauros. Casus. ¶ In hoc. §. determinat qualiter per inventio nem dominium acquiritur de iure gentium: et casus planus est vsqz ad illum. §. Per tradi. In presenti. §. determinat qualiter acquiritur do minium de iuregentiu p traditione a dno rei fcta. Un sic pono casum. Domine ia vidi multos modos per quos acquirit dominiu de iuregen tiu: nunqd pluribus modis potest acquiri? Respo. q sic. Per traditio ne eni a dno facta iuregetiu: quod naturali ratione introductu est do miniu nobis acquiritur. Nihil em tam conuenies est equitati naturali

qz voluntas dni voletis rei sue do miniu in alium trasferre: et rata ha bere. et ideo cuiuscunqz generis sit res corporalis: videlicet siue mobi lis siue imobilis tradi possit. et a do mino tra dita alie natur: et ideo stipe diaria et tributa ria pdia per tradi tione eo de modo alienari pnt. Sed dne dica tis mihi que dicu tur pdia stipendiaria et tributaria? Rn. stipendiaria et tributaria pdia vocantur. que in prouincijs sunt: sz licet in italia non sint talia predia: cum inter predia puincialia et itali ca quatum ad dnij translatione ex nostra constitutioe nulla sit differe tia. tamen si italica predia ex ca do nationis vel dotis: vel qualibet alia iusta causa ad dnij traslatione suffi cientem a dno alij tradatur sine du bio trasferunt. sicuti puincialia pre dia que eodem modo tradita fuis sent. Sed licet dixerim tibi per tra ditionem transferri. hoc tn no gene raliter est verum. na vedite res et em ptori tradite a dno no aliter acqui runtur emptori qz si emptor vendi tori pciu soluerit vel alio modo eide satisfecerit: puta dando ei fideiusso rem aut etiam pignus. et hoc cauet etia lex duodeci tabularum. Recte tn dicit de iuregetiu: hoc effici. Veru tame si venditor neqz precio sibi nu merato fideiussore vel pignore sibi dato fide emptoris secutus ei re tra diderit dicedum est statim rez em

ptoris fieri. Sed po. procurator titij de volũtate dñi vẽdidit mihi equũ titij et precio numerato equũ mihi tradidit. modo quero vtrũ per traditionem a procuratore factã dominiũ eq videat mihi acqsitũ? Rñ. q sic. Nihil enĩ interest vtrũ ipse dñs rẽ suã alicui tradat an alius de volũtate ei⁹ et ideo si alicui libera vniuersorũ negociorũ administratio a dño pmissa fuerit: et ipse administrator ex hmõi negociis aliquam rem vendiderit et tradiderit hmõi rem per traditionem accipientis facit.

a ¶ Thesauros. Est aũt thesaurus pecũia ab ignotis dñis vetustiori tẽpore abscõdita. vt. C. de thesauris. l. j. lib. x. i prin vel depositio pecũie cuius memoria nõ extat. vt. ff. de acq. re. do. l. nũq̃. §. thesaur⁹. qñq̃ impropriẽ dicit. vt. ff. de acq. pos. l. peregre in prin. et ff. ad exhi. l. thesaurus. Thesaur⁹ qd ẽ.

b ¶ Loco. al's solo.

c ¶ Suo. iure directo vel vtili vt si feudatarius vel emphiteothicarius vt similes. (i) licet placẽ. aliud dixerit in his. Quid si mercennarius dum laborat in alieno: vel creditor in pignore inuenit thesaurũ? Respõ. dimidiũ eius est in cuiusfundo inueniunt: et dimidiũ sibi acquirunt. vt. ff. de acquiren. re. do. si is qui. §. q si creditor.

¶ Additio (i). Qui si concurrant vnus ctra alterũ vel ambo ctra tertiũ quid iuris? Itẽ qd in vsufructuario: vel si reperiat in fũdo pscripto: seu dotali. Uide p Angelum hic.

¶ Thesaur⁹ vel in suo: vel in religioso vel i sacro loco inuẽtus efficit inuẽtoris: in alieno vero casu fortuito inuentus solũ pro dimidia efficit domin⁹ inuentor: et dominus soli pro alia dimidia. Aretinus.

¶ Thesauros a quos quis in loco b suo c inuenerit diu⁹ adrianus naturalẽ equitatẽ secutus ei cõcessit: qui eos inuenerit. Idemq̃ statuit si quis in sacro: aut religioso d loco fortuito e casu inuenerit. ¶ At si quis in alieno loco non data f ad hoc opa: sed fortuitu inuenerit: dimidium domino g soli concessit: et dimidium inuentori. Et conuenienter si quis in ce

d ¶ Religioso. ff. de iure fisci. l. iii. § pe. cõtra. Sol. hic corrigit secundũ Bar. vel hic sed naturalẽ rationem: vt patet in littera. ibi sm ciuilẽ rationẽ que preualet: sic in vsucapione ctingit sm Joan.

e ¶ Fortuito casu. Casus est inopinate rei euentus: ex diuersis causis pueniẽs: ob aliud et aliud iceptis. Casus fortuitus.

f ¶ Non data ad hoc opera. al's totum redditur dño. in suo loco tñ potest operã dare. non tamen magica arte: al's esset fisci. vt. C. de thesau. l. vnica. lib. x. Accursius.

g ¶ Domino. Sed per quã actionem? Respon. per rei vendicationẽ cum dñs sit. vel condi. ex hac. l.

¶ Additio. Pecunia tñ recondita in muro domus vendite non cedit emptori: sed remãet recõditoris. Angelus. Amice aũt sufficiat sol⁹ oculorũ aspect⁹: vel ẽt regrat apprehẽsio: et qs pferat. Uide per Christo. hic.

a ¶ In cesaris loco.s. patrimoniali.
b ¶ Fiscali loco.non tamen publice deputato.
c ¶ Uel publico.i. publice deputato.
d ¶ Ciuitatis.que loco priuatorum sunt.vt.ff.

re.do.seruus.§.incorporales.
n ¶ A dño.hoc quandoq3 fallit: 7 eius contrarium inuenitur verum.vt.j. qui.ali. licet vel non. Sed hoc est regulare. vt hic.7.ff.eodem traditio.

de verbo. sig. eu3 q vectigali
e ¶ Fisci sed si fisci partē sup presserit: cū altero tñ reddit vt.ff.de iure fisci.l. iij.§.fin.
f ¶ Per traditionē q3. Nō solū inuētiōe vt.s.§.proximo.
g ¶ Iure natali.i. gētiū.vt j.§.pri.
h ¶ Acquiruntur. causa pcedente vera vel putatiua.

sar3[a] loco inuenerit dimidiū inuētor3 et dimidiū eē cesaris statuit. Cui conueniēs ē: vt si qs i fiscali loco[b] vl publico[c] vl ciuitat3[d] inuenerit: dimidiū ipsius eē debz: 7 dimidiū fisci[e] vel ciuitatis.

¶ Oīs res p traditōe3 factā a dño ex cā habili pōt alteri acqri: etiam si sint pdia stipēdiaria vel tributaria.

¶ Per traditionē[f] quoq3 iure naturalis res nobis acqrunt[h]. Nihil[i] enim tā couenies est naturali eqtati: q voluntate[k] dñi volētis rē suā i aliū trāsferre ratā hri: 7 ideo cuiuscūq3[l] gñis sit corpalis[m] res tradi pōt: et a dño[n] tradita alienatur[o]. ¶ Itaq3 stipēdiaria[p] quoq3 et tributaria[q] predia eodem modo alienāt[r] ¶ Uocātur aūt stipendiaria 7 tributaria pdia: que in prouincijs[s] sunt inter[t] q necnon et italica pdia ex nostra constitutione[u] nulla est differentia[x].

o ¶ Alienat.i.dñiū trāsfertur.Acc.
p ¶ Stipēdiaria s.que militib9 pro stipēdijs dātur.vt ff.de rei vendica. itē si verberatum §.ij.7 de euicti.l.luci9.7 ō acquirē.rerū do. in agris.
q ¶ Tributaria. q tributa Rome reddunt.
r ¶ Alienant.per traditōe3
¶ Addi. Que qñ

Predia stipēdiaria.

Predia tributaria.

✠ In quo et tradēs 7 accipiens conueniant: puta q2 ābo eā sciant vl credāt hēsse. ✠

vt indebitū.als non.vt.ff.e.l.nunq3. 7.j.hoc.§.ibi.sed 7 si quidem 7c.
i ¶ Nihil.imo deo seruire. sed hyperbolice loquitur.sic.ff.de pac.l.j. in prin.7.ff.de ac.empti.l. ex empt. in prin.7.C.de trāsact.nō minore3.
k ¶ Uolūtatem dum tñ legitima3. nam cui bonis interdictū est nō alienat.vt.ff.de cura.fu.l.j.in princ.
l ¶ Cuiuscūq3.i.siue mobil siue soli
m ¶ Corporalis.incorporales em tradi nō possunt.vt.ff.de acquiren.

mōis fieri intelligant.vide Angel. Et an p verbū tradidit positū in instrumēto pbet.vid Bar.7 Xpo h.
s ¶ In prouincijs quasi dicat alia predia non sunt in italia.
t ¶ Inter que.scilicet prouincialia.
u ¶ Constitutione.vt.C.de vsuca. trans.l.vnica.
x ¶ Nulla est dfia.s.quātū ad dñij trāslatiōem.vt.C.de vsuca.trāsfor. l.vnica.sed quātum ad tributa est differētia.C.de epis.7 cleri.de his.

a ❡ Sed si quidem. Vere nulla est differentia. sed si &c.

b ❡ Tradantur. Scilicet stipendiaria predia & tributaria.

c ❡ Transferuntur. Scilicet prouincialia predia: sicut italica: & est verum in omnibus: nisi scriptura necessaria sit. secundum Jo. vt C. de suffra. l. vnica §. quod si predia. Item sunt vera si accipiens inducatur in vacuam possessionem secundum quosdam. vt C. de proba. cum res. Joan. contra. vt ff. de fun. do. si fundum. & de aquiren. re. do. homo liber. §. quicquid. sufficit enim induci in possessionem: licet non vacuam. Quod autem in dicta. l. de proba. dicitur: demonstratiue quod sic euenerit: non causatiue dicitur.

Sed si quidem[a] ex causa donationis: aut dotis: aut qualibet alia ex causa tradantur[b] sine dubio transferuntur[c].

❡ Dominium rei vendite non transit in emptorem: etiam si res tradatur: nisi precium sit solutum: vel aliter satisfactum: aut habita sit fides de precio. Areti.

❡ Vendite vero[d] res[e] & tradite non aliter emptori acquiruntur: quam si is venditori precium soluerit: vel alio modo ei satisfecerit: veluti ex promissore: aut pignore[f] dato[g] quod quidem cauetur ex[h] lege duodecim tabularum: tamen recte dicitur & iure gentium: id est iure naturali[i] id effici. ❡ Sed si is qui vendidit[k] fidem emptoris[l] secutus fuerit: dicendum est statim rem emptoris[m] fieri.

d ❡ Vendite. Vero pro sed.

e ❡ Res. Que loco pignoris a venditore teneri possunt. vt. ff. de act. empti. iulianus. §. offerri.

f ❡ Pignore. Quod sic intelligo si placeat venditori aliud quam precium accipere: alias non. vt. ff. si certum peta. l. ij. §. primo.

g ❡ Dato. Poterit ergo vendicare venditor rem. scilicet si non fuit de precio satisfactum. vt. ff. de tribu. l. procuratores. §. sed et si dedit mercem: nisi emptor tunc precium offerat. vt ff. man. diligenter. §. j. in fine. & ff. de precario. l. ea que.

h ❡ Ex lege duodecim tabularum. que est ius ciuile. vt ff. de iusti. & iur. l. ius ciuile. §. hic igitur. non solum genitus.

i ❡ Jure naturali. sic dictum est quod naturali ratione inductum fuit. vt. s. de iure naturali. §. quod vero. & §. sed naturalis. Ex quo non principaliter sed approbatione transfertur dominium inquantum approbat ipsum contractum.

k ❡ Vendidit. et tradidit. dando formam vt non aliter transeat quam si fuerit de precio satisfactum. Xpofo.

l ❡ Fidem emptoris. Quid si dedit diem ad soluendum: Respon. Non facta solutione vendicat secundum Joan. vt. C. de pact. inter empto. & vendito. l. commissorie. Potest tamen contradici: quia aliud est simpliciter diem solutioni statuere: aliud pactum legis commissorie ponere. Item quid si simpliciter tradat: Respon. videtur sequi fidem: nisi contra probetur: vt quia forte dicebat emptor presentem habere pecuniam. vt argu. ff. de pigno. act. l. ij. Et argu. contra. ff. de tribu. procuratoris. §. sed si dedi.

m ❡ Emptoris fieri. Nisi in casibus. vt. ff. de iur. fi. l. si procurator. §. fina. & ff. de re iudica. a diuo pio.

¶ Nihil[a] autem interest vtruz ipse domin⁹ tradat ali cui rem suam: an voluntate ei⁹ ali⁹: cui eius rei posses sio permissa[b] sit. Qua ratiõe si cui libera[c] vniuerso rum negociorum administratio per missa fuerit a do mino: isq ex his negocijs rem ven diderit et tradide rit: facit eam acci pientis.

¶ Ex vẽditõe rei quã prius quis cõ modauerat: trans fertur dominiũ in commodatariuz si ne noua traditõe. Angelus areti.

§.sed si emptor.

a¶ Nihil. Quod eniz quis per ali um facit ipse facere videtur. vt. ff. de vi et vi arma. l.i.§.deiecisse. ⁊ in fra de iniur. §.non soluz. et ff. de in iur. Itez apud. §. fecisse.

b¶ Per missa sit. Uel ab ipso dño vel ab a lio dñi vo luntate.

c¶ Libe ra. Sec⁹ i genera li procu ratore: q nõ habet liberã vt ff. de pro cura. procurator cui. ⁊ l. procurator totoꝝ. sed Bar. distinxit inter pro curatorem totorum bonoꝝ: vt ibi. ⁊ vniuersorũ. vt hic. ¶ Additio. Dic vt plene per Bart. in. l. procurator cui libera. ff. de procurato. ⁊ quãdo ⁊ quomodo dicatur libera ↄcessio. vide ibi Bar. ⁊ Angelum.

¶ Interdum. Casus. ¶ In. §. pre cedenti ita determinatum est quali ter p traditionẽ acquirit̃ dominiũ. In presenti. §. intẽdit determinare qualiter ratione rei dominiũ acqui ritur. Pone ergo sic casuz. Dicit su pra q non solũ traditione transfert̃ dominium: sed etiam quãdoqz sine traditione nuda voluntas dñi suffi cit ad dominium rei sue transferen dum. veluti si titius aliquaz rẽ tibi accommodauit: aut apud te depo suit. nam si preterea eandem rẽ tibi vẽdiderit ⁊ dõauerit. aut dotis no mine aliquid dederit: quãuis eam rem ex causa venditionis: aut dona tionis: vel dotis tibi nõ tradide rit: eo tamen ipso q ipse patit̃ hu iusmodi rem tuam esse statim p euz dominium eius tibi acquiritur: ac si eo nomine tibi eam tradidisset. ⁊ idez con tingit in alio cãu. Nã si qs vendide rit mer ces i hor reo suo d positas: ⁊ claues horrei ti bi ẽptori tradite sũt domi niuz tibi i mercium acquisitũ intelligi tur. Et non solũ volũtate trãsfertur dominiũ: quãdo habet voluntatem transferẽdi in personã certã: sz etiaz aliquãdo volũtas dñi sufficit ad do minium rei sue trãsferẽdum in per sonaz incertam: vt in tali casu. Pre tores vel consules quando missilia. i. aurũ vel argẽtũ in vulgus pijciũt: vt multitudie populi ad hmõi mis silia ↄcurrẽte liberius possint per trãsire: licet ignorẽt quãtũ qsqz ac cepturus sit: tamẽ q2 volunt vnum quẽqz esse dñm eius qd acceperit: statiz accipiẽtez dñm efficiũt. Et ea dem ratione verius esse videt̃ si ali quis rem pro derelicto a dño habi tam occupauerit statim ipsuz occu pantez dñm fieri. Sed dñe dicatis mihi quomodo dicit̃ haberi pro de relicto? Ad hoc respõ. Amice illud pro derelicto habet̃ quod dñs tali intẽtione abiecit: vt illud amplius in numero rerũ suarũ esse nollet et ideo statiz cuz abiecerit dñs esse de

finit. Unde cum in nullius bonis sit de iure gẽ. occupāti conceditur. Sed et alia causa proiiciendi res est: vt quādo in tēpestate maris causa exonerande nauis eijciūtur. et idcirco in huius/modi res eiectas a/liud ius statuit. Nã hu/iusmodi res i tēpe/state ma/ris eiecte remanēt i dñio eo/ruz q eas eiecerūt: qr verum est dños eas nō eo aio eicis/se vt am/plius eas non ha/berent: sz qp magis ipi cū na/ue exonerata periculū maris euadere possent. et ideo si quis hmōi res fluctibus expulsas: vel etiaz in ipso mari cōsecutus fuerit animo lucrādi furtum cōmittit: et actiōe furti tenetur. Non enim multum videt distare ab illis rebus que de reda cō/currēte dominis vidētibus cadūt.

Interdū etiaz sine traditiōe nuda [a] voluntas dñi sufficit ad rē transferendaz: veluti si rem quam tibi aliqs cōmodauerit: aut locauerit: aut apud te deposuerit: postea vēdiderit tibi: aut donauerit: aut dotis nomine dederit: quāuis eniz ex ea causa tibi eā nō tradiderit: eo tamē ipso qp patitur tuā esse [b]: statim tibi acquiritur proprietas: perinde ac si eo nomie tradita tibi fuisset.

Per traditionē clauiū videtur traditū dñiuz merciū vēditaꝝ. Angelus aretinus.

Itē si qs [c] merces i horreo depositas [d] vēdiderit: simul atqz [e] claues [f] horrei sui tradiderit

Dominiuz sine traditiōe aliqñ trāsfertur.

a Interdū. Nuda scz a traditione. sic. C. de pact. l. traditioib⁹. Item in alijs casib⁹ dominiū sine traditione dat q possunt his legib⁹ notari. vt. ff. de acq rē. pos. l. j. §. si iusserit. et §. ideo qz rñ. et. l. qd meo. §. si vēdito rē. et. l. quadā. Itē. C. de acquirē. pos. minus. et. C. de do. l. j. et. l. q̄squis (j) Item si volens tibi tradere dñiuz: nomine tuo me constituā possidere: vel conducaz a te. vt. ff. de acq. pos. qd meo. et de rei vē. quedā mulier. addi. (j) Et an hñs istis crediti videat ↄstitut⁹ pcurator. vid Ja. h.

b Tuam esse. Si res est presens vt. ff. de rei vē. eius. et. l. hec si. Uel h in vera vēditione: ibi i ficta vt. ff. pro empto. l. ij. Item hoc est verum si p̄ciuz sit solutū vel satisfactuz vt. s. eo. §. vēdite

c Item si qs. Hic est casus vbi sine possessione tradita acquiritur dñium. et alios habes notatos ff. de rei vendicatione. l. si ager.

d Depositas. Id est repositas.

e Simul atqz. Id est statim post qp vt supra eo. §. fere. et ifra de emp. et vendi. in principio.

f Claues. Aliter de cōsuetudine Dacie: in qua cū aliquis vult legare vel dare fundū ecclesie sumit paruz terre in pāniculo et ponit super altare: et ita transfert dominiū. vt extra de cōsuetu. ca. ii. Est tamē casus mirabilis: in quo sine omni traditiōe: sed sola volūtate transfert possessio et dominiū: ipso iure. vt. C. de dona. l. quisquis. vbi retentio vsufructus in re donata inducit traditionē possessionis et dñij per quandam iuris

fictionē. Item si relinquatur ecclesie vel ciuitati hereditas vel legatum: vel ei res aliqua donetur aut vēdatur: statim dominium transfertur sine possessionis traditione. C. de sacrosāctis eccle. vt inter diuinum.

a ¶ Trāsfert proprietatē. Et possessionē. Et qđ dixi de ꝓprietate: verū est si dominus ē tradens: alš cam pstat vsu capiēdi: si hec fiat corā bo reo: ⁊ hoc propter presentē visionem rei. vt. ff. de cōtra ben. empt. clauibus. ⁊ de acquiren. posses. l. j. §. si iusseriz. Et sunt hec in ar. vt si vendam equū quem tradaz per frenū vel capistrum: vt dominiū trāseat. ⁊c. Sunt multi casus in quibus res non apprehēditur: ⁊ tamē possessio transfertur. Per solum visum. vt. ff. de acquiren. posses. quod meo. §. si venditorez. Per venditionez rei commodate vel deposite. vt supra eo. §. interdum. Per traditionem clauium: vt hic. Per traditionem instrumenti. vt. l. prima. C. de donatio. Per conductionem de re propria factam. scilicet quādo quis etiam rem suaz vult possidere nomine alterius. Unde versus. Uisu siue rei mutuate vēditione. Clauibus: ⁊ chartis mea si conduco scienter. Quāuis non aliter detur possessio transit. Uide tu canonista notata in ca. ex litteris. extra ð ꝯsuꝫ. Uide etiā glos. i ꝟbo nuda. §. interdū. supra eo. ꝗ ꝑ hac materia allegationes posuit sufficientes.

Uers.

Addi. Possessio sepe trāsfertur: lꝫ res nō apprehendatur.

rit emptori: transfert [a] ꝓprietatem mercium adēptorē.

¶ Missilia ⁊ alia habita pro derelicto iure occupātis.

¶ Hoc amplius [b] interdū ⁊ in incertā [c] personā collata volūtas domini trāsfert rei ꝓprietatem. Ut ecce pretores ⁊ consules qui missilia [d] iactāt in vulgus: ignorant quid eorum quisque sit accepturus: ⁊ tamē quia volūt quod quisque acceperit eius esse: statim eum dominuz efficiunt. Qua ratione verius eē videtur: vt si rez pro derelicto a domino habitam occupauerit quis statim eum dominuz effici. ¶ Pro derelicto autez habetur: quod dñs ea mēte abiecerit: vt id in numero rerū suaruz esse nolit [e]: ideoque statim dñs eius esse desijt [f].

b ¶ Hoc amplius. scilicet est hic ꝗ supra i alio casu. qa supra ses per in personā certam: hoc in incertam.

c ¶ In incertam. Argu. cōtra: infra de lega. §. tutor.

d ¶ Missilia. Sic dicta: quia in populum mittūtur siue proijciūtur: vt illuc currēte multitudine possint pretores vel consules pertransire. vt in coronatiōe domini pape vidi. vt. ff. pro derelicto. l. si id qđ. §. id qđ. ⁊ in auctēti. de cōsulibus. collatiōe. iiij. §. hoc itaque. ibi argentum ⁊c.

Missilia vnde dñr.

e ¶ Nolit. vere: vel legis interpretatiōe. vt in auctē. de nup. §. ⁊ multo potius. colla. iiij. ⁊. C. de infan. expo. l. finali. ⁊. C. de lati. lib. tollen. l. prima. §. sed scimus.

f ¶ Desijt, si abiecit vel hēre desijt rē

immobilē: alioquin possessionē perdere potest non dominium. vt. ff. de acquirēda possessione si quis. §. differentia. ⁊. ff. pro dere. l. j. ⁊. ij. ¶ Additio. Aut stat in possessione et habet animum habendi pro derelicto ⁊ nō perdit do minium. vt. d. l. si quis vi. §. differētia. ff. de acquirenda possessiōe. Aut exiuit de possessione ⁊ tunc etiaȝ perdit dominium: et habetur p derelicto: ⁊ ita tenet gl. secunduȝ vnaȝ opinioneȝ in. d. §. differentia. quam ibi sequitur Bartol. et doctores. Angelus aretinus.

tur. et argumen. ff. de damno infecto si finita. §. si quis metu. Item quid distat hoc furtum ab illo titulo. ff. de incen. rui. nau? Respondeo hoc locū habet quando non in ipso naufragio aliqd quis furatur. ibi ī ipso naufragio. vt ff. d incē. ru. nau. l. pria. in fine. ⁊. l. ij. ⁊. iij. ⁊. ff p dere. l. l. ij. ⁊. iij. d ¶ Nec longe. Nam in aliquo distat: qr h sciente: illō ignorante domino fit. vt. ff. d acquirēda possessione interdum. e ¶ De reda. id est de curru ducto ab equis.

¶ Proiecta ī mari tēpore tēpestatis vel cadentia de curru alicuius nō fiunt occupantis. hoc. d. Aretinus.

¶ Alia [a] sanē cā est earum reruȝ q̄ in tempestate maris leuande nauis causa eijciuntur. Hec enim dñorū p manent quia palā est eas non eo animo eijci ꝙ q̄s eas habere nollet: sed quo magis cū ipsa naui maris periculum effugiat.

¶ Qua de causa si quis eas fluctibus [b] expulsas: vl' etiam in ipso mari nact⁹ lucrandi animo abstulerit furtum [c] committit. ¶ Nec longe [d] videnṫ discedere ab his que de reda [e] currēte non intelligentibus [f] dominis cadunt.

¶ De rebus corporalibus ⁊ incorporalibus.

¶ Corpalia tāgi pñt d sui natura: icorpalia do nō: lȝ i eis cōtineanṫ corporalia: siue sint seruitutes reales siue psōales. Are.

a ¶ Alia sane causa. Al's alia causa. scilicet proijciendi. ⁊ ideo aliud ius statuitur. Uide. c. excommunicationi. de raptori.
b ¶ Fluctibus. Id est vndis.
c ¶ Furtum. ff. de fur. l. falsus. §. si iactum contra. Solu. distingue animuȝ proijcientis. quod patet vt si librum apertum proijciam. sm Joannem vt ex hac lege ⁊ illa colligitur.
f ¶ Nō itelligētib⁹. i. nō vidētib⁹.

¶ De rebus corporalibus ⁊ incorporalibus. ¶ Quia visum est de secunda diuisione rerū. scilicet ꝙ quedā sunt publica quedā sunt nullius ⁊ quedam singulorum ⁊c. sequebatur de tertia diuisione videre q̄ ita se hȝ: ꝙ reruȝ quedam sunt corporales: quedaȝ incorporales. de qua diuisione tractaturus intitulauit istā rubricam Porcus. Continuatō

Diuisio.

Quedam. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinq̄ partes. Primo ponit vnam diuisionem rerum. Scdo diffinit res corpales et p exēpla demonstrat. Tertio diffinit res incorporales: et ēt p exempla dmōstrat Quarto respōdet cuidā tacite qstioni. Quinto predicta extendit. Secūda ibi corpales sūt. Tertia ibi incorpales. Quarta ibi nec ad rē. Quinta ibi eod ē numero.

rei ven. l. vendicatio: ac non transferuntur penitus. vt. ff. pro so. l. j. ij. et iij. non possidentur. vt. ff. de ac. pos. l. iij. in prin.

d ¶ Sui natura. Nam secus si propter difficultatē vt res in pfundum maris vel celo affixa.

Quedam preterea[a] res corporales[b] sunt et quedā incorporales[c]. ¶ Corporales sūt que sui natura[d] tāgi possunt veluti fundus: homo: vestis: aurum: argentum et deniq̄ alie res innūerabiles[e]. ¶ Incorporales autem sunt que tāgi non possunt: q̄lia sunt ea que in iure[f] consistunt: sicut hrditas: vsusfructus[b]: vsus: et obligatōes[i] q̄quo[k] modo contracte. ¶ Nec ad rem[l] pertinet q̄ in hereditate res corpales continent. naz et fructus qui ex fūdo[m] percipiuntur corporales sunt: et id qđ ex aliqua obligatione nobis debetur plerunq̄[n] corporale est veluti fundus: homo:

¶ Addi. Et ō ista dictone ī qd iporter xpo. h

e ¶ Innūerabiles. i. non habiles ad numerandum. Joan.

f ¶ Que i iure ɔsistūt. i. sub hoc pdicabili ius ɔtinētur i quarū diffinitionib⁹ ponit hec dictio ius in pdicato q̄lia sunt oīa iura. scz incorporalia. vt. ff. de re. di. l. j. §. quedam.

Rerum diuisiones q̄ sūt.

a ¶ Preterea. Id est predictam diuisionem. s. titu. j. in princi. Est et alia quedaz qa cōmunia: quedam publica quedam vniuersitatis: quedaz nulli⁹: quedam singularis Item quedam corporalis: et quedam incorporales: vt hic subijcit.

Reb⁹ incorporalibus aliqua ɔgruunt q̄ corporalib⁹ nō cōtennūt

b ¶ Corporales. sic. ff. de re. diui. l. j. §. quedam.

c ¶ Quedā incorpales. Quid ōhac diuisiōe nos iuriscōsulti egem⁹? Rñ. q̄r multa i corpalib⁹ locū hñt q̄ non suant in icorpalib⁹. incorpalia em̄ non traduntur: nō vsucapiunt regulariter. vt. ff. de acqui. re. do. l. seru⁹ §. incorporales. et de vsucap. l. vsucapiones non vendicantur. vt. ff. de

g ¶ Hereditas. vt. ff. de verbo. sig. l. nihil.

h ¶ Usufructus. j. ō vsufr. i. prin.

i ¶ Obligationes. j. de obli. i prin.

k ¶ Quoquo modo. Id est siue ex contractu: vel quasi. vel maleficio: vel quasi. vt. j. de obli. §. fina.

l ¶ Necad rem. Rñdet tacite obiectioni. q. d. quō hereditas est incorporalis cū in ea sint res corporales.

m ¶ Ex fūdo. i q̄ vsūfructū habem⁹

n ¶ Plerunq̄ propter seruitutes q̄ per actionem vel obligationem de-

bentur. vt .j. de actioni. §. ij. propter actionum cessionem. vt. ff. mā. l. si procuratorem. §. si. ⁊. ff. de rei vēdi. l. si hominem. alias iulianus. §. vsqꝫ adeo.

Rusticorū. ¶ Iste titulus diuiditur in quinqꝫ partes. Primo ponit de seruitutibus rusticorum prediorū. Secundo de seruitutibus vrbanorum prediorum. Tertio redit ad seruitutes rusticoꝝ. Quarto pōit que re appellantur seruitutes p̄diorum. Quinto ponit q̄liter dicte s̄uitutes ↄstituāt. Secūda ibi in. §. predioꝝ. Tertia ibi. in. §. iter rusticorum. Quarta ibi. iō āt. Quinta ibi. §. si qs velit. Aretinus.

a ¶ Naꝫ pro sed.
b ¶ Ipsum ius hereditatis. i. ipsa hereditas ⁊ sic itrāsitiue hic tria legūtur.
c ¶ Fruēdi. i. vsus. fructus.
d ¶ Ipsum ius obligatōnis. id est obligatō ipsa.
e ¶ Eodē numero. id ē icorporalia.
f ¶ Iura Id est seruitutes.

pecunia. Nā [a] ⁊ ipsum ius [b] hereditatis ⁊ ipsum ius vtēdi ⁊ fruendi [c] ⁊ ipsum ius obligationis [d] icorpale est.

¶ Eodē nūero [e] sunt iura [f] prediorum vrbanorum ⁊ rusticoruꝫ que etiam seruitutes [g] vocantur.

¶ De s̄uitutib⁹ rusticoꝝ predioꝝ.

¶ Qui habet seruitutē itineris pōt ipe solus ire: non aūt iumentum vel vehiculū ducere. secus si habeat seruitutē act⁹. Et seruitus vie continet in se iter ⁊ actum. Et aque ducende seruitus ↄtinet vt possint aque per fundum viciniū duci. Aretinus.

Rusticorum [h] p̄diorum iura [i] sunt hec iter: actus: via: aquedu-

g ¶ Uocantur. De quibus. j. titulo proximo dicitur statim. De quibusdam queritur licet ad nos non pertineant: vt de aere: fumo: ⁊ de flatu animalis? Respondeo s̄m philosophos hec esse corporalia. Itē quid d̄ angelis bonis ⁊ malis ⁊ anima hominis? Respō. hec icorporalia esse.

Fum⁹ ⁊ aer: corporalia sunt.

¶ De seruitutibus rusticorum prediorum. ¶ Dictum est. s̄. de rebus incorporalibus in genere: sequitur videre in specie ⁊ ideo a seruitutibus initium facit que sunt incorporales. vt. s̄. titu. primo. in fine. Angelus aretinus.

Conti nuatō

¶ Rusticoꝝ. Casus. ¶ Uñ po. sic ca. Dñe iam video seruitutes ru. p̄di. dicatis ergo mihi qd ē iter? Ad hoc respon. Amice iter est ⁊c. prout continetur in littera. ⁊ sic po. casum de ceteris seruitutibus.

h ¶ Rusticorum sic. ⁊. ff. eodem. l. j.

i ¶ Jura. id est seruitutes. Et nota hic tria genera seruitutum quedam a persona persone debentur. de quibus dicit. s̄. de iure perso. quedā ab vna re alteri rei: de quibus dicitur in hoc titulo. ✠ quedam a re p̄sone vt vsufructus: ⁊ vsus ⁊ habitatio. vt infra titu. prio. ⁊. ij.

✠ que postq̄ꝫ sūt cō

ctus. Iter est ius[a] eundi ambulãdi[b] hominis: non etiã iumentum[c] agendi vel vehiculum. Actus est ius eundi ambulandi hominis: agendi iumentum[d]: vel vehiculum. Itaq; qui habet iter: actum[e] non habet sed qui habet actũ iter hz[f] eoq;[g] vti potest etiam sine iumento. Via est ius eundi[h] ⁊ agendi ⁊ ambulãdi hominis. nam iter et actum via in se cõtinet[i]. ¶ Aqueductus est ius aq̃ ducende[k] per fundum alienum.

Potest ⁊ quartum dici vt a persona rei debeatur. vt. ff. de conditio. ⁊ demonstratio. titio. §. titio. ⁊ de ali. ⁊ ci. le. l. seruos.

a ¶ Jus eundi. Solus. vt per hoc discrepet a sequenti

b ¶ Ambulandi. scilicet cũ alio.

c ¶ Jumentum. Scilicet separatũ a se: vel armenta separata a se: sed si per equo ire potest vt. ff. de serui. rusti. predi. qui sella. in princ. ⁊. l. iter. Quandoq; iter non est seruitus: vt si vsufructuario detur a domino alterius predij. vt. ff. si seruitus ven. l. ij. §. ij. Tertio grosse dicitur quelibet via per quam itur.

d ¶ Jumentum. Uel subtus vel ante se. ⁊ idem si in vehiculo.

e ¶ Actum non habet. per consequẽtiam.

f ¶ Iter habet. quo ad commoduz: non quo ad seruitutem. sũt enim due seruitutes diuerse. vt. ff. si ser. ven. loci. §. j. ⁊. ff. de adimẽ. leg. l. j.

g ¶ Eo. s. itinere cõtento sub actu.

h ¶ Eundi. hec verba expone vt. s. eodem. §. j.

i ¶ Continet. Sed que est differentia secundum hoc inter actum ⁊ viam: Respondeo. qui habet viam potest trahere trabem ⁊ lapides ⁊ recte ferre hastam (i) que non permittuntur habenti actum. vt. ff. de seruitut. rusticorum prediorum. l. qui sella. §. primo. Item certa vie latitudo est. viij. pedum in directum in angulis. xvi. nisi maiorem vel minorem placuerit facere constituentibus quod non est in actu. vt. ff. de seruituti. rusticorũ prediorũ l. vie. ⁊. l. certo. §. latitudo. ⁊. l. via cõstitui.

¶ Additio. (i) Dum modo ciuiliter gerat ⁊ non deuastet fructus. Quod nota pro capitaneo: cui conceditur transitus per aliquod territorium. Angelus ⁊ Jason.

k ¶ Aque ducende. Siue inuente siue inueniende. vt. ff. eodem. l. labeo.

¶ Prediorum vrbanorum. Casus.

¶ Hic incipit scd̃a pars principalis istius titu. in qua sic pono casuz Domine iam vidi que sunt serui. rusticorum prediorum dicatis mihi si placet que sunt ser. vrba. predio rum? Ad hoc respondet. Amice. ser. vrba. predio. dicuntur que ipsis edificijs inherent. Dicuntur enim seru. vrbanorum predio. quoniaz edificia predia vrbis appellamus etiaz si in villa posita sint. Non enim locus sed materia vrbanum predium efficit. Sed domine si placet ponatis mihi exempla de ser. vrba. pred. Ad hoc rñ. Amice. ser. vrba. predi. sunt he. vt vicin⁹ onerera vicini sui in edibus suis sustineat: vz vt liceat

stitute. transeunt cũ re ipsa adquẽcũq;. vadat sec⁹ si eẽnt p missẽ tm̃. Et in ipsa rũ cõstitutiõe dz tã cõstituẽs fũdi seruiẽtis q̃z is cui cõstituit fundi dñantis in solidũ habere dñiuz. Ange.

Actus ⁊ via differunt.

vicino tignum de edibus suis in parietem vicini sui immittere. Item vt vicinus stillicidum vicini sui vel flumen incloacas suas vel in aream suam recipiat. vel etiam inter seruit predio. commu-neratur hec serui tus ne qs edes su-as altius extollat: vt lumini b⁹ vicini sui offici-ant.

a ¶ Pre diorum. In villa. non enim locus sed materia facit vr-banum p̄diū: quod dic. vt. ff. d̄ verbo. signi. l. vr. predio.

b ¶ Vicinus. Id est domus vicini

c ¶ Stillicidiuz. Quod stillat: ⁊ interdū directo cadit: interdum non propter ventū forte: sed flumen directo cadit: ⁊ maxime per dochiaz. i. cannale. vt. ff. de ser. vrb. pre. seruitutes. §. ⁊ stillicidium. Accur.

d ¶ Nō recipiat. hic. s. nō recipere ē ius nō s̄uitut̄. ⁊ imo poti⁹ libtat̄ ⁊ hāc negatiuā referas ad oīa exē-pla p̄prie dicta. Uł dic r̄cipere talia ē seruit⁹. ita ecōtra si desinit recipere est mihi quondā recipienti seruit⁹ ⁊ onus. ⁊ sicut in p̄scribēda seruitute indigebam aliquo facto: sic econtra in p̄scribenda sua libertate indiget facto sc; vt foramina obturet vel similia faciat que non sunt necessaria in prescriptione libertatis contra rusticam seruitutem: et ideo tantum in affirmatiua lex dicit de eis scilicet ius eundi agendi ⁊c. vt. ff. de seruitu. vrbano. prediorum. l. v. ⁊. s̄. eodez circa principium.

e ¶ Tollat. vel nō tollat. qd̄ potest p̄desse mihi ad lumina re-fulgenda vnde dicitur in libro machabeo-rū. Refulsit sol in clipeos aureos et resplēduerunt mōtes ab eis. vt. ff. eodem si arborem. §. interdum. Uł dic q̄ tollat vt sit seruitus: vt modo in alijs diximus. i. Machab. vj. c.

¶ Seruitutes q̄ edificijs debentur l₃ in villa constitutis dicuntur seruitutes vrbanorum p̄diorum. Areti.

¶ Prediorꝝ vrbanorꝝ sunt s̄uitutes q̄ edificijs inherēt iō vrbanorū dicte sūt qm̄ edificia oīa vrbana predia appellamus: ⁊ si in villaᵃ edificata sunt. Item vrbanoruz prediorum seruitutes sunt he: vt vicinusᵇ onera vicini sustineat: vt in perietem eius liceat vicino tignū immittere: vt stillicidiū ᶜvel flumen recipiat quis i edes suas: vel in aream vł in cloacā: vł nōᵈ recipiat: ⁊ ne alti⁹ quis tollat ᵉ edes suas: ne luminib⁹ vicini sui officiāt.

¶ Item rusticorum. Casus.

¶ Hic incipit tertia pars principalis in qua sic pono casum. Domine vos dixistis mihi que sunt seruitutes rusticorum prediorum ⁊ vrbanorum sed nunquid plures sunt seruitutes rustico. prediorum. Ad hoc respondet q̄ sic. nam inter seruitutes rusticorum prediorum quidam certe putant huiusmodi seruitutes connumerari: videlicet ius hauriendi aquam ex fonte vicini. Item appulsum pecoris ad aquam. Item ius pascendi. Item seruitutem calcis coquende vel arene fodiende.

a ¶ Item. Aque haustum scilz ius hauriendi aquam necessariaz agro meo vel laborantibus in eodem ex fonte vicini.

¶ Additio. Dic quatenus est necessarium pro utilitate fundi mei ut. l. ergo §. neratius. ff. de servitute rusticorum prediorum

b ¶ Pecoris. scz constituti ad sterconandum agrumentum et sic bibent vel pascentur in tuo vicino agro. et sic sunt reales servitutes. Sed contra. ff. de ali. et ci. le. l. mela. §. fin. Rn. ibi personales dicuntur: quia cum persona durant. et argumentum. ff. de servitu. rusticorum prediorum. pecoris. vel si no habeo predium cui supradicta expediant: non erit servitus: sed magis aliud ius. s. pactionis vel conventionis. vt. ff. de ser. vt pomum.

c ¶ Calcis coquende. necessarie ad domunculam in agro meo conficiendam propter fructus recipiendos. Idem dicas de arena fodienda.

¶ Ideo autem. Casus. ¶ Ibi incipit quarta et ultima pars in qua sic pone casum. Domine iam video que sunt ser. tam rusticorum quam vrba. sed dicatis mihi quare huiusmodi servitutes dicuntur prediales? Ad hoc respon. imperator. Certe amice optima ratione dicuntur prediales predicte servitutes huiusmodi enim servitutes sine prediis constitui non possunt. Nemo enim servitutem vrbanorum vel rusti. prediorum potest acquirere vel alii debere nisi predium habeat. sz pone casuz. Domine iaz video quare dicuntur huiusmodi servitutes prediales. dicatis mihi qualiter constituuntur hmoi servi.? Ad hoc rn. huiusmodi servitutes possunt constitui duobus modis. Aut enim constituuntur ser. huiusmodi inter vivos aut in ultima voluntate. Si autem inter vivos aliquis vellet servitutem aliquam de superioribus vicino suo constituere: hoc pactis et stipulationibus efficere debet. Si autem in ultima voluntate potest etiam testator in testamento suo heredem institutum dannare vt altius edes suas non tollat etc. prout continet in littera.

d ¶ Ideo. Nec quisque. s. vt servitus sit: obligatio tamen esse potest. vt ff. de evic. fundum. §. i. et ff. fa. her. heredes. §. contra. si promissor vie etc.

¶ Additio. Et no. quod debet esse dns

¶ In servitutibus rustici predii etiam computantur hic descripte. Aretinus.

¶ Inter rusticorum prediorum servitutes quidam computari recte putant aquam haustum [a] pecoris [b] ad aquam appulsuz ius pascendi: calcis coquende [c] harene fodiende.

¶ Omnes supradicte dicuntur servitutes prediorum quia sine prediis esse non possunt. Aretinus.

¶ Ideo autem he servitutes prediorum appellantur quoniam sine prediis constitui non possunt. Nemo enim servitutem potest acquirere vrbani vel rustici predii: nisi qui habet predium: nec [d] quisque debere nisi qui predium habet.

insolidum, alias fundo cõmuni non potest per vnum ex socijs libertas acquiri: nec seruitus imponi: q̃uis sibi preiudicet: alijs postea etiam singulariter consentientibus: potest tñ prescribere seu petere declarari ipsam deberi. Item pluribus socijs p̃missa vnius ex eis in aliorũ p̃iudiciũ remittere potest. hz Ang. hic a ℭ Si qs. Jus i. aliquaz seruitutẽ d̃ superioribus.

Duplicit litterã exponit.

b ℭ Pactiõibus i. pactiõalib⁹ stipulationib⁹ similis expositio est. ff. de acqui. pos. l. si rem. in fi. Uel pactionibus. i. contractibus alijs vt venditione ⁊ donatione: ⁊ quod subijcit stipulationibus. id est obligationibus verborum tantum.

Edificare lz vsq; ad celum.

c ℭ Edes suas. q̃bus seruitutibus nõ impositis cuilibet vsq; ad celuz liber ẽ edificare: vt. ff. q̃d vi aut clã. l. fina. §. penulti. ⁊ de serui. l. fina. d ℭ Ducere. His deficientibus cuilibet res sua libera est: ⁊ poterit aliũ prohibere volentem ingredi i suuz agrũ. vt. s. d̃ re. di. §. fere. ⁊ §. plãe.

Continuatõ

ℭ De vsufructu. ℭ Uisum est de seruitutibus realibus sequitur videre de personalibus ideo sequitur de vsufructu qui est seruitus personalis. vt. l. prima. ff. d̃ seruitutibus. quia plures sunt species seruitutis. vt notat glosa. s̃. titulo primo. in principio. Angelus arenus.

ℭ Per omnez cõtractum ⁊ etiam p̃ vltimam voluntatem potest seruit⁹ constitui. Aretin⁹

ℭ Si quis velit vicino aliquod ius a cõstituere: pactionibus b atq; stipulationibus id efficere debet.

ℭ Potest etiã in testõ quis heredẽ suuz dãnare ne alti⁹ tollat edes c suas: ne luminib⁹ vicini ediũ officiat: vel vt patiatur eũ tignum in parietem suũ immittere vel stillicidium habere: vel vt patiat eũ per fundũ ire: agere aquam ve ex eo ducere d.

ℭ De vsufructu.

ℭ Qualitas non potest esse sine subiecto ⁊ ad remotionem subiecti sequitur qualitatis remotio seu acci-

ℭ Susfructus. ℭ Tot⁹ iste titul⁹ diuiditur in quatuor partes. Diuisio. Pri̊o ponit diffinitionem vsufructus. Secũdo qualiter vsusfruct⁹ cõstituatur Tertio super quibus reb⁹ constitui debeat. Quarto q̃no finiatur Scõa ibi. Usufructus. Tertia ibi. Constituitur autem vsufructus non tantum in fundo ⁊ edibus ⁊c. Quarta ibi. finitur. vsufructus morte vsufruc. ⁊c.

ℭ Usufructus. Casus. ℭ Pone hic casum. in prima parte. Accessi ad iustinianum et ita proposui coram eo. Domine iam video q̃ vultis tractare de vsufructu dicatis quid est vsufructus? Ad hoc respondet imperator. Amice vsufructus est ius vtendi fruendi re rebus alienis salua rerum substantia. ⁊ q̃ hec diffinitio bona sit patet tali ratione. vsufructus est ius id est seruitus constituta in corpore scilicet quo corpore sublato ⁊ ipsum vsum-

fructum tolli necesse est.

a ¶ Vsusfructus sic.ff.eo.l.j.&.ij.

b ¶ Est ius.i.seruitus:& per hoc ptz q non loquitur de ipsis fructibus fundi q sunt corpales immo de iure vtendi.vt s.d re.cor po.& icor. §.i. Sic q p hoc verbu scilicet quia expono ius id est seruitus: remouetur vasallus supficiarius & q al's vtile dñium hz. Itez hoc ius est etiá personale:quia cum persona extinguit vt.j.e.§.finitur. Itez est forma quedam a proprietate separata cum apud vnum possit esse proprietas:apud alium vsusfructus vt.ff. de acqui.pos.l.permisceri. Ius autem quod dominus fundi habet in fructibus percipiendis est cum causa. id est cum proprietate. vt.ff. de excep. rei. iu. si cum testamento.§. penultimo.

Vsusfructus formalis.

Vsusfructus causalis.

dentis.

Vsusfructus[a] est ius[b] alienis[c] vtendi[d] fruendi[e] salua[f] rerum substantia. Est autem[g] ius[h] in corpore: quo[i] sublato et ipsum[k] tolli necesse est.

c ¶ Alienis. nam sua res nemini seruitutem debet vt.ff.de ser. vrba. pre.l.in re communi.&.ff.si vsusfru. pe.l.vti.frui. in princi. Item quod subijcit:rebus dic scilicet quibuslibet. nisi vsu consumantur. vt infra eodem.§.constituitur. &.ff. si cert. pe.l.j.in fi.

d ¶ Vtendi.ad differentiam creditoris qui vti non debet pignore vt, j.de obligatio. que ex delic. nascū. §.furtum.

e ¶ Fruendi ad differentiam nudi vsus in quo tantum vti & non frui p mittitur. vt.infra.titu.j. in princi.

f ¶ Salua rerū substátia.i. prestita cautione vel satisdatione de saluanda substantia rei sm quosdá.& sic dicunt cautionem esse de substantia vsusfructus.arg.pro eis.C.eo.l.j.& ff.de vsufruc.leg.l.vxori. Nos contra dicimus enim q hec cautio non est de substantia vsusfructus nam sine ea vsusfructus est plus dico: q2 i casib9 nullo mō p statur.ff. vt le. vel fideicom. no.ca.l.j. §.si ad fiscuz.&.C. de bo. q lib.l.fin. &.ff.vsufruc.quemad.ca.l.si vsufructus.§.illud.&.§.plane. Dic ergo salua rerum substantia.q.d. tandiu durat vsusfructus q̄diu durat substantia:& hoc statiz probatur ibi: est autem &c. & sic verba sunt de diffinitione sed non cautio.

Cautio nō e de substātia vsufruct9

g ¶ Est autem.s.vsusfructus.

h ¶ Ius. i. seruitus vel forma corpori inherens.

i ¶ Quo. scilicet corpore perempto.vt domo destructa:vel fundo casmate perempto:vel iumento mortuo in quo vsusfructus habetur. vt ff.pro so.verum.§.penultimo.

k ¶ Ipsum .scilicet ius vtendi fruendi.

¶ Vsusfructus a proprietate. Casus. Hic incipit secunda pars prin. in qua po. ca. Domine iam video quid est vsusfru.dicatis mihi si placet qualiter constituitur vsusfru: Ad hoc rñ.amice vsusfr. recipit separationem a ꝓprietate.& hoc pōt varijs modis cōtingere.vt ecce si titius legauit tibi vsumfr.fundi sui.nam in hoc casu heres istitutus nudam hz ꝓprietatē.& tu habebis vsumfr.a ꝓprietate sepatū.& silr si casu querso. & titius legauerit tibi fundū deducto vsufru,ná i hoc casu tu legatari9 habebis nudam ꝓprietatē & vsum

fru. penes heredem titij testatoris remanebit. Ipse enim testator in suo testamento vni vsumfruc. legare. ⁊ alij vsufru. deducto fundum legare potest.

d ¶ Legare potest. Item ⁊ alijs modis. vt. ff. eo. tit. l. proculus. datur aūt cum inducitur in possessionem fructuarius: ⁊ proprietarius patitur eum vti frui. vt. ff. eo. l. iij. in princ.

a ¶ Usus fructus. Sed oppono: aū separatione nō est vsusfructus. sed nec post separationē recipit separationem? Respō. vsusfruct⁹. i. qui postea dicitur vsusfruct⁹

b ¶ Nudam. Sic C. de mu li. q ser. p pri. l. j. §. si quis sic ⁊ C. com munia d ma. l. prima.

¶ Ususfruct⁹ potest cōstitui tā inter viuos q̄ ī vltīa volūtate. Et ne proprietas ppetuo sit inutilis certis modis finit. h. d. Arc.

¶ Ususfruct⁹[a] a pprietate separatione recipit: idq3 pluribus modis accidit vt ecce si quis vsumfructum alicui legauerit nam heres nudam[b] habet proprietatē legatarius vo vsūfructum. Et e contra si fundu3 legauerit deducto vsufructu: legatarius nudā habet pprietatem heres vero vsumfructu3. Itē alij vsumfructum: alij deducto[c] eo fundum legare[d] pōt. Sine testamento vero si qs velit vsūfructum alij constituere[e] pactionib⁹[f] ⁊ stipulationibus id efficere debet. Ne tamen in vniuersu3 inutiles essent pprietates sē pabscedēte.[g] vsufructu placuit cer

¶ Si quo. Cas. ¶ Sed pone i tertia. Dn̄e iā vidi q̄liter cōstituit vsusfru. i vltima volūtate. nunquid alio modo cōstitui pt? Rn̄. q̄ sic inter viuos enim vsusfruct⁹ cōstitui pt vn̄ si qs velit vsūfructū alij sine testamento cōstituere h pactiōi bus ⁊ stipulatiōib⁹ iter viuos efficere pōt. Hec dicūtur vsq3 ad illū. §. Ne tn̄. S3 pōe in q̄rta. Dn̄e iā vidi q vsusfructus formalis separat a pprietate. ⁊ pprietas nuda remanet que ergo vtilitas erit in pprietate? Ad hoc rn̄. Amice magna vtilitas est in pprietate. Ne eni in vniuersu3 iutiles essent pprietates sp vsufructu existēte separato statutū ē certis modis vsūfructū finiri

c ¶ Deducto. Nota deducto si em̄ vni simpliciter fundum: alij vsumfructum legauerit: ambo cōcurrunt in vsufructu. vt. ff. de vsufru. accres. l. inde neratius. §. non solum ⁊ de vsufruc. ea. rerum que vsu consu. l. si tibi.

¶ Additio. Quod est verum secundum Ange. quando vtrunq3 legatū erat speciale. secus si legatu3 vsufru. esset vniuersale: puta oium bonorū quod an obliget ad collectas ⁊ ad debita hereditatis. vide per Angelum. j. in. §. sequen.

e ¶ Constituere. inter viuos.

f ¶ Pactionibus. expone. vt. s. ti. j. §. diximus. ⁊. §. fin.

g ¶ Abscedente. id ē separato exi

Ope- ras su as an possit qs i p petuũ locarẽ.

stēte. Et erit p q̄stione illa q̄ liber homo nō poterit locare opas suas in perpetuum: ne libertas sit inutilis. qd̄ Jr. concessit. arg. ff de ꝯdi. ⁊ demon. titio. §. titio ꝯ. li. ho. ex. l. j. Sed Jo. cōtra. cū possit p substitutū huire. (i) vt. C. de epis. et cle. q̄sqs. ⁊. l. ad similitudinem: cū h nō agatur vt per se tm̄ operetur. vt C. de ca. tol. l. vna. §. ne autem. ⁊. ff. de duo. re. l. nemo est. Uel etiā possit interesse p̄stare. vt. ff. de re iudi. si quis ab alio. §. finali.

tis[a] modis extingui vsūfructū: ⁊ ad p̄prietatē reuerti.

¶ Usufructus p̄prie cōstituitur in omnib[9] rebus que vsu non consumū-tur: in his autem que vsu consumuntur improprie constituitur: si tamen relinquitur et sit pecunia: dominiū eius in legatariū transfert: si caueat de soluendo tantundem et in alijs rebus soluere estimationem. hoc. d. Aretinus.

Additio. (j) Periculo tamē suo ēt si fuerit approbatus a iudice prout requiritur. Jtem debet esse talis q̄ alias principaliter per se esset idoneus. Jtem verum si non fuit electa industria persone et nō possit per se metipsum seruire. Alias secus. Angelus aretinus.

a ¶ Certis mo. vt. j. eo. §. finitur.

¶ Constituit. Casus. ¶ Hic incipit quita pars in qua sic po. ca. Domine iaz video quid est vsufru. ⁊ q̄bus modis constituitur vsufru. dicatis modo mihi in quib[9] reb[9] vsufruc. constitui pōt: Ad hoc rñ. Amice constitui potest vsufr. non tātum modo in fundo ⁊ edificijs sed etiaz in seruis ⁊ iumentis ⁊ pecoribus et omnibus alijs rebus tā mobilibus q̄z immobilibus exceptis videlicet his que ipso vsu consummunt. Nā in huiusmodi reb[9] neq̄z ciuili neq̄z naturali ratione vsufru. cōstitui potest veluti in vino ⁊ oleo: frumento vestimentis: quibus similis est pecunia numerata nam sicut predicte res vsu ꝯsumuntur. ita pecunia numerata ipso iure assidua permutatiōe eq̄ quodāmodo substātialiter extinguit. Sz licet p̄prie in p̄dictis rebus vsufruct[9] cōstitui nō possit. q̄daz tñ senatus vtilitatis cā statuit hmōi reruz que vsu consummuntur quasi vsufr. posse constitui. ita tñ vt nomine earuz rerum here di idoneo cautum sit. vnde si pecunie vsusfructus alicui legat[9] sit. ipsa pecunia ita legatario datur vt etiaz in dominium ipius legatarij trāsferatur. sed legatarius satisdationem exponit heredi de tāta pecunia heredi restituendo cuz legatarius morietur aut capite minuetur. ⁊ ita securitas cautionis apprehendende loco proprietatis remanebit. ⁊ similiter si vsufru. aliarum rerum q̄ ipō vsu consumuntur legatus fuerit: veluti vini olei ⁊ frumenti: hmōi res ita tradūtur legatario vt eius fiāt: sed tamen anteq̄z tradant̄ legatario estimant̄: ⁊ legatarius satisdat heredi secum morieẗ aut capite minueẗ tm̄ restituturum quātum hmōi res tpe traditiōis estimate fuerant. Ex predictis igitur mā ifeste p3 q̄ senatus non fecit vsumfru. earum reruz que vsu consummuntur. nec eñ poterat hoc facere: sz tñ p hmōi satisdationē heredi expositā quasi vsuf-

¶ Constituit autem vsusfruct9 nō tantum in fundo [a] et edibus: verum etiam in seruis: et iumentis et ceteris rebus exceptis his que ipso vsu consumuntur. ¶ Nam heredes neqz naturali [b] ratiōe neqz ciuili [c] recipiunt vsumfructū: quo i numero sunt vinū oleum: frumētū: vestimenta [d] Quibus prima est pecūia numerata. Nāqz ipso vsu assidua pmutatione [c] quodam modo extinguit. ¶ Sz vtilitatz cā senat9 [f] cēsuit posse etiā eax rerum vsumfructum constitui: vt tamen eo nomine heredi vtiliter caueatur. ¶ Itaqz si pecunie vsusfructus legatus sit ita datur legatario: vt eius fiat z legatarius satisdat [g] heredi de tanta pecunia restituenda si morietur: aut [h] capite

fru. in rebus huiusmodi vtilitatis causa constituit.

a ¶ Constituitur. In fundo, etiam sterili. vt. ff. e. l. statue. §. j.

b. ¶ Naturali, q2 nō potest esse salua substā tia: quod esse debz. vt. s. eodē in pn cipio.

c ¶ Ciuili, q2 transit in dominium legatarij vnde sibi seruit nō potest vt ff. si vsusfruct9 peta. l. vti frui. l. pn cipio.

d ¶ Uestimenta ff. eo. sed z si quid §. z si vestimētorum. 9tra Sol. ibi loquit de quibusdaz vestimētis que perpetuo durabant: hic de temporalibus.

e ¶ Permutatione. naz que hodie est mea: cras erit tua: sic extinguit quo ad dñiū meū qd desinit sic. s. de rex di. §. si tñ. Itez si cū alia misceatur extinguit. vt. ff. de sol. si alieni.

f ¶ Senat9. cui9 nomē nō habem9.

g ¶ Satisdat. Sed nonne hec satisdatio: vel illa qua satisdat legatarius vel vsufructuarius se vsurū arbitrio bōi viri potest remitti a testatore? Rñ. non. vt. ff. vt i pos. lega. l. si pecunie. z. C. de vsufru. l. j. z. C. vt le. no. ca. l. penul. illa autem satisdatio quā pstat heres de legato soluē do bñ pōt remitti. vt. ff. vt le. no. ca. l. lz. z. l. fin. Et est ratio: q2 hec satisdatio contēplatione heredis interpōitur illa autem delegato prestādo gratia testatoris vt sua volūtas adimpleat vt. C. vt le. no. ca. als vt in pos. lega. l. ij. Non ē ergo mirum si illud quod sua gratia introductū est testator potest remittere: aliud autem non vt. C. de pac. si qs in cōscribendo. et. ff. de pac. l. pactum z de oper. li. l. cerdonem. z ad. l. falci. qd de bonis. §. finali.

¶ Additio. Immo eque de fauore heredis ac de suo disponere potest. secundum Christofo. per. l. vnuz ex familia. §. si rem. ff. de legatis. ij. Et dicit ipse rationem: quia vno casu inuitaretur ad delinquēdū. in alijs autem non. Ange. are.

h ¶ Monetur aut capite minuetur. His enim duobus modis tantum amittitur vsusfructus. vt. ff. de vsufru. ea. re. que vsu consu. l. in sti

Satisdatio legato soluendo pōt remitti

a testatore: sz nō de vtēdo fruendo arbitrio bōi viri

Fauori prio renūciare lz.

pulatione.7.l. quoniam.
a ¶ Satisdatur. a legatario.
b ¶ Estimate. scilicet eo tempore quando dantur legatario. sic. ff. de vsufru. ea. re. que vsu. consu. l. si tibi vini.
c ¶ Poterat. scilicet cum substantia in his non saluetur: 7 dominium mutetur. vt supra dictū est.
d ¶ Cautionem. Improprie nam satisdare debet. vt C. de verbo. signi. l. sancimus. 7. ff. de vsufru. ea. re. que vsu con. l. tribus. in fi. que cautio loco proprietatis erit apud heredez. ¶ Finitur. Casus. ¶ Hic incipit sexta pars in qua deter. quibus modis finit vsufruc? Rn̄. q̄ sex modis finit vsufru. vt aperte dclaratur in littera. Finitur enim quādoqꝫ morte naturali quādoqꝫ morte ciuili: quandoqꝫ non vtendo quandoqꝫ cessione: quandoqꝫ rei mutatione. quandoqꝫ interitu ipsius rei in qua habet vsusfructus 7 ſm hoc posset hec sexta pars in sex particulas subdiuidi. sed quia particule p se patent in littera. idcirco particularum distinctioni non insisto. Pone igitur sic casum. Domine iam video quid est vsusfructus. 7 qualiter constituitur. 7 in quibus constitui potest. dicatis modo mihi: quibus modis finit vsusfru? Ad hoc respō. amice vsusfructus naturali morte

minuetur. Cetere quoqꝫ res ita traduntur legatario: vt eius fiant sꝫ estimatis his satisdatur [a] vt si moriatur: aut capite minuatur tanta pecunia restituatur quanti he fuerint estimate [b]. Ergo senatus nō fecit quidem earum reruz vsumfructum: nec eniz poterat [c]: sed per cautionem [d] quasi vsumfructū constituit.

¶ Vsusfructus finitur modis hic descriptis. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Finit aūt vsusfruct? morte [e] vsufructuarij: et dua-

vsufructuarij finit 7 similiter morte ciuili videlicet maxima 7 media capi. dimi. vsufructuarij finitur etiam vsusfru. si vsufructuarius nō vtatur vsufruc. per tempus a lege statutuz 7 hec omnia statuit. nostra ↄstitutio. 7 non solummodo predictis modis finitur vsusfruc. sed etiam cessiōe. Nā si vsufructuarius dn̄o proprietatis cesserit: finitur vsusfructus secus si extraneo cesserit nā extraneo occidendo nihil agit. 7 similiter in casu ↄuerso si vsufructuario proprietatem rei in qua habet vsumfru. acquisierit finitur vsusfru. 7 huiusmodi acquisitio proprie appellatur consolidatio. 7 non solum predictis modis finitur vsusfruct? sed etiam interitu ipsius rei in qua habet vsumfruc. nam si edes incendio in totum consumpte fuerint vel terremotu vel vitio proprio corruerint constat vsumfructum extingui nec aree vsumfru. deberi.
e ¶ Finitur. Morte. scilicet naturali. Sed ↄtra. ff. de noua. si vsusfructus. Sol. nō ↄtradicit: ibi enī antequā essez vsusfructuarius dlegaui. vnde ex eius persona cui delegaui finitur: quia in eius persōa incepit: si autem postea delegassem ex mea persona finiretur. vt. ff. d peri. 7 cō. rei ven. l. necessario. §. finali.

¶ Additio. Dic q idem no. glo. in d. l. si vsusfructus: sed Bar. ibi dãnat glo. q sicut vsusfructus nõ põt cedi, ita nec actio p vsufruc. Angel.
a ¶ Capit. s. d ca. dimin. §. j. 7. ij. 7. iij.
b ¶ Maxima. et media. q morte ciuiles sũt. vt. ff. pro so. ver. § societas nõ autem minima capit. diminutio. ne vt. j. d acq. p ar ro. i pri.
c ¶ Per modũ et tps. s. vt bonus pr familias

bus capit.[a] diminutiõib' maxima[b] 7 media 7 nõ vtendo per modũ[c] 7 tẽpus que oĩa nostra statuit constitutio[d]. ¶ Item finitur vsusfruct' si domino pprietatis ab vsufructuario cedat. ¶ Naz cedẽdo[e] extraneo nihil agitur vel ex cõtrario si vsusfructuarius ppriet[a]tem rei acquisierit[f]: que res[g] psolidatio appellat. ¶ Eo amplius cõstat si edes incendio cõsũpte[h] fuerint: vel etiam terremotu vel vicio suo corruerint: extingui vsumfructuz necesse est: et nec[i] aree quidez vsum fructum deberi.

necessario. §. fina.
f ¶ Acqsierit. s. finitur vsusfructus Accursius florentinus.
g ¶ Que res. i. talis acquisitio.
h ¶ Consumpte fuerint. s. i totũ vt ff. eodẽ si cuiisule.
i ¶ Nec aree. sic ff. q. mo. vsusfruc. amit. l. repeti. §. pe. Arg. cõtra. ff. d pi. ac. l. domo.
¶ Additio. Sed ibi loquitur in pignore: et ideo facilius extinguit vsusfructus q pign' ne pprietas reddat inutilis iuxta principiũ hui' tex. scd̃z Jaso.

✠ Im motũ c. i. n finit sz agit cõtra actio. l. aglie cautio ne iter posita vt. l. egsi mũ. §. i. cum duab'. se. ff. d vsufr.

✠ Uel melius per modũ 7 tempus. i. per moderatuz tempus. scz. x. annoz inter presentes. xx. iter absentes. vt. C. de vsufruc. corruptionem. Sed relictus ciuitati durat cẽtũ annis. vt. ff. eo. an vsusfructus Actiove ro cõpetens pro vsufructu non ipso iure tollit: cũ tẽpus non sit modus tollende obligatiõis: sed i exceptione p dicto tempore tollit: lz in aliis modis q̃z tẽpore finiendi ipso iure etiam actio tollatur. vt. ff. de act. 7 oblig. obligationuz. fere. §. placet.
d ¶ Constitutio. C. de vsufruc. corruptionem.
e ¶ Cedẽdo. J. ti. i. in fine primi casus. contra. So. hic dicit de iure vtẽdi: q d cedi nõ p̃t: imo tũc ad pprietatez redit. vt hic. 7. ff. de iure do. si vsusfructus. ibi de ipsa fructuum pceptione. arg. de pe. 7 con. rei ven. l.

¶ Cum autem. Casus. ¶ Hic incipit septima pars in qua sic po. ca. Domie iã video quibus modis finitur vsusfru. Dicatis mihi mõ si placet qd iuris ẽ qñ tot' vsusfruc. est finitus? Ad hoc rñ. Amice cum totus vsusfructus finitus fuerit reuertitur statim ad suam proprietatẽ 7 consolidatur cũ ea. 7 q primo erat dñs nude pprietatis: incipit ex eo tpe plenã pprietatẽ 7 ptãtẽ in rez habere. hec dicuntur vsq3 in fi. ti. Not. q q̃dam res vsu consumitur. q̃daz nõ. No. scdo q pecũia ipso vsu assidua pmutatiõe consumitur. Tertio no. duas differentias inter vsumfru. earuz rerũ que nõ cõsumũtur vsu 7 earuzque consumunt vsu. Pria differentia his in rebus que vsu ɔsumũ

tur transit dñiū in vsufructuariū: in alijs autē nō. Scđa quia in his re- bus q̄ vsu cōsumūtur non pot salua ri substātia. sed in alijs sic. Et ē ter- tia differētia. q2 in his rebus q̄ vsu cousumū tur satis- dat vsu- fructua- rius solū d restituē do. sed in alijs ne- dum d re stituēdo: sed etiaʒ d vtendo fruēdo ar bitrio bo ni viri. Est etiaʒ q̄rta dif- ferentia: q2 vsufr. earū rerū q̄ vsu con sumunt fi nit tātū mō duo- bus mo- dis. scilʒ per mortē et capitis dimi. sed vsuf- fru. aliaruʒ rerū nō solūmodo fini- tur illis modis. sed etiam alijs plu- ribus modis. vt in. §. proximo.

de seruitute habitationis. Tertio facit quoddam preambulum tran- siens ad alias materias. Secunda ibi. Sed si cui. Tertia ibi. hec de ser- uitutibus.

¶ Cū aūt finitus totus [a] fuerit vsus fruct9 reuertit: sci licet ad proprieta teʒ: et ex eo tempo- re nude pprietatꝫ domin9 incipit ple nam in re hēre po- testatem.

¶ De vsu et habitatione.

¶ Iisdem modis cōstituitur et finit vsus sicut et vsus- fructus. Et regu- lariter qui hʒ vsuʒ non potest in fun- do morari si ē mo- lestus domis: et la borantibus in eo. Item non potest vsum vendere vel locare. Angelus aretinus.

Iisdem istis mo dis qb9 vsusfru ctus cōstituitur [b]: etiam nudus vsus constitui solet [c]. Iisdemq3 illis mo- dis [d] finitur qui- bus et vsusfructus desinit. Minus [e] autem: scilʒ iuris

b ¶ Constituitur. scilicʒ in testamen to: et iter viuos. vt supra ti. tul. j. §. j. c ¶ Solet Nisi q̄ vsus p parte cō- stitui nō potest. vt ff. eodē. l. vsus pars sed aliud i vsufru. vt. ff. de vsufru. l. vsufruct9 ab initio Et ratio est q2 di- uiduus ē quod nō est in alijs seruitutibus. vt. ff. ad. l. falc. l. j. §. si vsusfructus. Nec obstat si duobus vsus constituitur q̄ cōcur su partes fiunt: quia occasiōe. id est necessitate magis q̄ ratione contin git. vt. ff. de riuis. l. labeo. Seruitutes sūt idiuidue preter vsumfructū

d ¶ Modis. quos supra titul. j. §. finitur. habuimus.

e ¶ Minus iuris. Sed in casibus equales sunt fructuarius et vsuari9 vt in vsu pecunie. vt. ff. de vsufru. ea. re. l. hoc senatus. §. si. Item in fun- do de quo tm̄ fenum tollitur q̄tum soli sibi sufficit. vt. ff. eod. fundi. Itē in silua remota ex qua vterq3 ligna vendere poterit. vt. ff. e. diuus. Usuarius et fructuari9 qn sūt eq̄les.

a ¶ Totus. Not. totus. si enim pro parte non reddit ad proprietatē. vt ff. qui. mo. vsu. amit. l. excepta. Iteʒ si sunt duo confructuarij vno perdē te alteri accrescit. vt. ff. de vsufruct. accres. l. j. §. pe.

Continuatō ¶ De vsu et habitatiōe. ¶ Supra tractatū est de vna seruitute psonali vcʒ de vsufru. hic seqt de alijs. Are.

Diuisio. Iisdem istis. ¶ Totus iste ti tulus in tres partes diuidi- tur. Primo ponit de vsu. Secundo

a ¶ Feno.i.herba.
b ¶ Stramentis.i.melega. genus est bladi.
c ¶ Quotidianum. Quid si hodie vsus qui mihi sufficit constituatur & cras ab alio i alio fundo cōstituat? Respō. locus erit electōi vł gratificatōi i toto vel i pte. ar. ifra ō le. §. si generaliter & .ff. de re li. l. si.
d ¶ Utatur. Nunquid i vino vel in frumēto: et oleo? Respon. quidam nullo modo. Alij contra. quorum sententia est verior vt. ff. eo. plenū. §. pter. Itē quis colet agrū? Rñ. proprietari⁹ si vult ✠ aliasvsuarius. vt. ff. eodem si domus vsus. & ff. de vsu. l. hactenus.
e ¶ Impedimento. al's. id ē si alia de causa inueniat dominum & eius familiam pōterit prohibere. vt. ff. e. l. si habitatio. §. finali.
f ¶ Alij. q. d. nisi proprietario.
g ¶ Cum. i. cūuis.
h ¶ Nec omnia. supra ti. j. §. finis. ɔtra. So lu. vt ibi. Itē. ff. lo. l. locare. contra. So. ibi i pdialib⁹ seruitutibus loquitur hic in personalibus.
i ¶ Itē is. Ut ipse tātum. ff. eodē. l. ij. §. j. ɔtra. Sol. ibi ponit solū pro solūmodo vt. ff. de vulg. sub sti. l. qui liberis. i prin.
k ¶ Cuž marito p̄senti & futuro. vt ff. eodē. l. ceterum. §. mulieri ✠ & generaliter omnes recipiet q̄s & masculus dummodo honeste. vt. ff. e. l. nō solum. & l. non aliter.

est i vsu q̄z i vsufructu nāmis q fundi nōdū habet vsum nihil vlteri⁹ habere intelligit: q̄z vt oleribus: pomis: floribus: feno[a]: stramentis[b]: et lignis ad vsum quotidianum[c] vtatur[d]. In eodē quoq̄z fundo hacten⁹ licet ei morari vt neq̄z dn̄o fūdi molestus sit: neq̄z his p quos opera rustica fiūt ipedimento[e] sit.

¶ Nec vlli alij[f] ius qd hz aut locare: aut vēdere: aut gratiž ɔcedere pōt cū[g] is q vsumfructū habet: pōt hec omnia[h] facere.

¶ Habēs vsuž domus pōt i ea habitare cū marito: vel vxore & familia: et hospitem recipere sž tale ius non pōt alteri cedi. Angelus aretinus.

¶ Itē is q edium vsū hz hacten⁹ ius habere intelligit: vt[i] ipse tantuž inhabitet: nec hoc ius ad aliū trāsferre potest. ¶ Et vix receptum esse videtur vt hospitē ei recipere liceat. ¶ Et cū vxore liberisq̄z suis. ¶ Itē liberis nec nō psonis alijs liberis q̄bus nō minus q̄z seruis vtitur habitādi ius habeat. ¶ Et ɔuenienter si ad mulierē vsus edium pertineat: cum marito[k] ei habitare liceat.

✠ Ut puta q̄z fundus pl⁹ fructuum afferat q̄z sit ōne cessitatev suarij.

✠ Et q̄liter intelligāt vba si nupserit. vel vidua literv xerit

¶ Additio. Et inducitur iste text. vt statuta et sententia cūuis sint stri

Itē si nupta erit vidua in testō posita vide. Ange. hic.

eti iuris: tamen recipiant interpretationem extensiuam quando alias non possunt sortiri effectum quod no. ſm Ange. conueniat cū vsufructu z cum vsu. Et respon. impera. q habitatio nō est vsusfructus neqz vsus: sed quoddam ius medium z proprium. Itez qui habet habitationem. non solū ipse potest habitare i domo cuius habitationez habet sed etiaz alij zc. Textꝰ sequens est planus: vsqz ad sequētem titulum.

a ¶ Item. Uti pōt. nō autem locare potest. si tn̄ aliqd ꝯducat faciēdū: in eo poterit vti opera vsuarij serui. Item ipse eidez seruo suo opas poterit locare. acqrit autem ex re non ex opa vsuario. vt. ff. eodē plenuz. §. si. z. l. se.

b ¶ Et i iumento. facit. ff. eodē. plenū. §. sed si bouz. z §. eqtij.

c ¶ Neqz lacte. nisi modico. vt. ff. e. plenū. §. sed si pecoris. alijs nullo mō scdz. P. Ioā. ꝯ. dicit eū oibus ad suum vsum z suorum posse vti. vt in fūdo supra diximus.

d ¶ In fructu. sic supra de re. di. §. in pecudum.

¶ Quibz vsū serui ipse tātū vti pōt z idē in iumēto: sz si pecoris vsum habet solū vtetur ad impiguādū agrū. Areti.

¶ Itē is ad quez serui vsus ptinet: ipe tātū opera atqz ministerio eius vti[a] potest: ad aliū vero nullo mō ius suuz transferre ei ꝯcessuz est. Idem: scilicet iuris est et in[b] iumento.

¶ Sed z si pecorū vel ouiū vsus legatus sit: neqz[c] lacte neqz agnis: neqz lana vtet vsuarius: qz ea in fructu[d] sunt. ¶ Plane ad stercorāduz agrum suum pecoribus vti potest.

¶ Habitatio est ius distictū ab vsufructu z vsu: z ideo eam habens locare potest. Angelꝰ.

¶ Sed si cui habitatio[e] legata siue aliquo[f] modo constituta sit: neqz vsus s videt neqz[b] vsusfructꝰ: sz quasi propriū aliquod ius: quoqz habitationem habentibus propter rerum vtilitatē secūdū marcelli sentētiam no-

e ¶ Sed si cui. Habitatio. Siue dicatur habitatō: siue vsusfructus: habitationis: idem est: vt. C. eodem. cuz antiquitas.

f ¶ Aliquo modo. scilicet inter viuos pactionibus z stipulationibus. sic supra de ser. §. finali. z de vsufru. §. 1.

g ¶ Neqz vsus. quia locat. vt. C. e. cuz antiquitas: sed vsuarius nō. vt supra. e. circa prin. Accur.

h ¶ Neqz vsusfructus: quia hec nō finitur nisi morte: vt. ff. eodem si habitatio. circa princi. ✠ sed vsusfructus multis modis. vt supra de vsufru. §. finitur.

¶ Sed si cui habitatio. Casus.

¶ Pone sic casum. Dicit iuuenis domine imperator. Uidi supra qd sit vsusfructus. z quid sit vsus. Nūc vellem scire quid sit habitatio: an

✠ Et sō non

a ¶ Decisione.vt.C.eod. cum antiquitas.

b ¶ Hec de seruitutibus. Excusat se quare de hereditatibus et obligationibus nō dicit: cū videatur hic dicere obere.vt.§.de re.cor po.§.j.

c ¶ Pro ponem⁹ scilicet in fra de he red.insti. vsqz ad ti tu.j.d ob li.et exide vsqz ad ti tu.d act.

d ¶ Exposuim⁹. Hec cōti nuatō refertur supra de re.di.§. singulorū.

e ¶ Et.pro id est.

trāsit ad he redes nisi re licta est set in gaudi mentū Et qd iuris qn̄ ma rit⁹ re liquit vxorē dn̄am massa riaz et vsufru ctua ... riaz vi de hic doct.

strā decisione[a] pmulgata pmisim⁹ non solū in ea dégere: sed etiā alijs locare.

¶ Premissa epilogatiōe facit qdam preambulū transiens ad alias materias.

¶ Hec[b] de seruitutibus: et vsufructu: et vsu: et habitatione dixisse suf ficiat. ¶ De hereditatibus autē et obligationib⁹ suis locis pponem⁹[c]. ¶ Exposuim⁹[d] summatim quib⁹ modis iure gentium res acquirūtur: modo videamus quib⁹ modis legitimo et[e] ciuili iure acquiruntur.

capio propter naturam vel vitium rei. Tertio rediens ad primam regulā ponit qualiter in re aliena mobili possit tradens habere bonam fidem. Quarto q in rebus immobilib⁹ nō vitio possessis mala fides auctoris nō nocet successori. Quinto pōit casū i quo res furtiua pt vsucapi. Sexto an res fisci possit vsucapi. Septimo q̄lis debeat esse res: vel titulus Octauo an possessio auctoris profit successori. Nono quāto tempore res aliena alienata a fisco: vel donata ab imperatore vsucapiat. Secunda ibi. sed aliquādo. Tertia ibi. sed tamen. Quarta ibi. quod autē. Quinta ibi. aliquā do. Sexta ibi. res fisci. Septia ibi. nouissime. Octaua ibi. diutia. Nona ibi. edicto. Item prima subdiuiditur. Nam primo ponit ius antiquum. Secundo illud corrigit. Secunda ibi. et cum.

Continuatō ¶ De vsuca. et c. ¶ Hec rubrica cōtinuatur per imperatorē ad precedentia: vt visū est supra titulo proximo in fine. Quia supra dictū est qualiter res iuregentiū nobis acquirunt. Nūc sequit videre qual'r iure ciuili nobis acquiruntur. Areti. Et dic de vsuca. s. mobiliū: sed prescriptio immobilium: vt patet infra. e. in princi. et C. in quibus ca. ces. lon. tem. pre. l. ij. sed in. ff. e. vsucapio large sumitur per totum titulū et maxime in. l. quare. Accursius.

Usucapio est rerum mobilium pscriptio i. mobilium.

Diuisio.

Iure ciuili. ¶ Totus iste titulus diuiditur i nouem partes. Nā ponit primo q ad vsucapionem requirit bona fides: et iustus titulus: et spaciū temporis. Secundo q licet predicta interueniant. non tamen procedit vsu

¶ Iure ciuili. Casus. ¶ Et pōe sic casū. In pria particula vsqz ibi. sz aliqn̄. Dicit iuuenis legū studiosus domino imperatori. Domine imperator cū essem in domo patris mei: audiui a quodā viro ātiquo q qdā pratū sitū ppe vrbē in qua natus fui pertinebat olim auo meo: et me intātū instigauit q conueni possessorem dicti prati in iudicio vēdicādo

ipsum quasi ad me pertineret. Et cū satis diu litigassemus: tandē aduocatus quidā doctissimus in legib⁹ interrogauit aduersarium meum quanto tempore possedistis istud pratum? qui respōdit per viginti annos cum titulo ꝛ bona fide. Postea dictus aduocat⁹ opposuit in iudicio cōtra me prescriptionem quamobrem absolutus fuit aduersarius meus a iudice. et ego in expensis condemnatus fui. Ab illo tempore citra semper optaui fieri iurisperitus. et inter ceteras rubricas iuris ciuilis desideraui scire materiam prescriptionum. et usucapionum. Deprecor igitur maiestatem vestram quatenus me doceatis: quid sit usucapio: ꝛ longi temporis prescriptio. Cui adolescenti respondit imperator. O dilecte iuuenis nihil nobis unq̄ delectabilius fuit q̄ iuuenum sincerus amor ad leges perdiscendas. Ideo nihil a te quod petieris abscondam. Sz omnia ex scrinio pectoris nostri explanabimus tibi. Debes igitur scire ꝙ maiores nostri aliter de usucapionibus ꝛ prescriptionibus sentiebant q̄ nos. Nam si quis aliquam rem bona fide ab eo quem dominū esse credebat emerit aut alio iusto titulo habuerit illā rem si erat mobilis usucapiebat uno anno. si immobilis biennio. et hoc in Italia tā tum ne rerum dominia in incerto essent. Nos vero usucapionum et prescriptionum ampliauimus et tēpora. ꝛ loca. Et constitutionem fecimus: qua ordinauimus ꝙ usucapiones compleantur non minori tempore q̄ triennio in rebus mobilibus prescriptiones vero rerū immobiliū inter presentes cōpleantur decem annis. ꝛ inter absentes viginti ꝛ non tantum in italia sz in omnibus locis vel prouinciis nostro imperio subiectis iusta causa possessionis precedente.

De usucapionibus ꝛ longi temporis prescriptionibus.

Hodie res mobilis triennio cū titulo ꝛ bona fide usucapitur. Res vero immobilis. x. annis inter presentes ꝛ inter absentes. xx. an. ubiq̄ locorum. Aretinus.

Iure [a] ciuili cōstitutum fuerat ut qui bona [b] fide

a Iure ciuili. i. l. xij. tabularum vel romanorum per excellentiam ut ī. de iure natu. §. sed ius ꝛc.

b Qui bona fide. quod presumitur si a domino credat se emere: ut ff. de contrahenda empti. siue a quolibet: vel ꝙ putat vendentem habere ius vendendi. ut. ff. de verbo. signi. l. bone fidei emptor. que bona fides presumitur semper. ut. ff. de proba. verius. (j) Exigitur autem in venditione duobus temporibus bona fides. scilicet tempore contractus. ꝛ tempore traditionis: in aliis autem contractibus tempus traditionis sufficit: nec nocet posterior scientia. (j) Secus in petitione hereditatis. ut. ff. pro soluto. l. penultima ꝛ pro emptore. le. ij. C. de usuca. transfor. l. unica. §. sed tantū modo. ꝛ. ff. de peti. here. sed ꝛ si. §. quod si ab initio.

Bōa fides ī cōtractibus quo tē pore exigit

Additio. (j) Hoc verum scōm ca

no.si habet titulum.alias non extra de integ.restitutio. cum venissent. per Innocē.in.c.vigilanti.extra de perscriptioni. et idem si non habet titulum dummodo innitatur iuri commūi extra de priuileg. c.cum per sone.de p scrip.c.i. lib.vi. et hoc in re bus cor poralib9. in seruitu tibus vi det q nō presuma tur sed q oporteat eam pba re. vt no. ff. de iti ne. actu q priuat.l.i.§.ij.de quo.j.de actio §.eque.per Ange.et Alios.Joan.fa. et Angelus.

ab eo q dn̄s non [a] erat: cū crediderit eū dn̄z esse rē emerit vel ex donatione alia [b] vel quauis iusta causa acceperit: is eam rez si mobilis erat anno vbiq vno: si immobilis biennio tm̄ in italico [c] solo vsucapiebat: ne [d] rerum dominia in incerto essent. Et cū hoc [e] placitū erat putantibus [f] antiquioribus dominis sufficere ad [g] inquirendas res suas prefata [h] tempora nobis melior sententia resedit [i] ne domini maturius [k] suis reb9 defraudentur [l] ne q certo [m] loco bñ

a Dominus non erat. Si enim erat dominus: et accipiens sit dominus per traditionem: vnde non vsucapit.vt.ff.eodem sequitur.§. lana. et de capti.l. in bello.§. si quis seruus.et.s. de rerum diuisione §.per traditionem b Alia Cum sint multe cause iuste siue tituli. vt.ff.de publica. l.prima. §.sz cur. vsq ad.l. eum qui. c In italico.solo.id est in italia. nō ergo etiā in prouinciali.vt.C.de vsucapionibus transfor.l.vnica.

d Ne rerum dominia.hec est ratio quare vsucapio sit inducta ✠ et est alia scilicet vt aliquis sit litium finis.vt.ff.pro suo.l.fin.Acc.

Additio. (j) Dic hoc verum de iure ciuili.vt.l.j.C.de vsucapio.trāsfor.secus de iure cano. qr omni tempore donec prescriptō.sit completa requiritur bona fides extra de prescriptionib9 vigilanti. si diligēti veniēs.et.c.fina.et.c.sanctorum.et in regula possessor.de regu.iur.libe.vj. Quid autem si in principio et in fine habuit bonam fidem: sed medio tēpore malam. Item quid si post bonam fidē incipit dubitare vtrū res fuerit tradentis vel non. Item quid si post completā prescriptionem superueniat mala fides. vide hic per Angelum aretinum et per. Panormitanum in dicto capitulo fina. et p Joannem andree. in dicta regula possessor.in mercurialibus.

Addi. Dic q iste rōes hec introducte pcesserunt pp bonū publicuz vt tex.i.l.j.ff.de vsuc.et h vid Ang.h.

e Et cum hoc placitum erat.i.cū istud placebat.

f Putantibus. Scz iure ꝯsultis

g Ad inquirēdas.vel amittēdas

h Prefata tempora. Scilicet anni vel biennij.

i Resedit.scilicet in animo.

k Maturius.id est mature.

l Defraudentur. Quod iura nolunt.vt.C.de vsufru.corruptionem. et de prescriptioni.xxx.an.l.fina.

m Certo loco.scilicet solo italico vt olim.vt.s.eo.

✠ Puta qr sine ipa semp hns rē aliq titulo esset icertuz an cēt esse ct9 dn̄s vel qr als cēt difficile probar dominiū Jasō.

a ¶ Constitutionem. C. de vsucapio.trans.l.j.
b ¶ Qua. Scilicet constitutione.
c ¶ Res quidem mobiles. ꝛ se mouentes.vt.ff.de verbo.signi.mouentium.

ra voluit dicere. H. q prescriptione.x. vel. xx. annorum dominium queratur.pro eo est.ff.eo.l.eum qui in fin.i.rn. B.contradicit. argu.ff. de iureiur.si duo.§.j.ꝛ.C. de prescri.xxx. an. si qs emptiõis in prin.ꝛ est arg. p B. ở pi. l.j.§.cuz pdiuz.ꝛ. C.ở pig. l.vsucapio.ꝛ qđ hic dicit. ꝛ his modis referas ẜm B. ad vsucapionem tantum:per quam ẜm omnes dñium q̃ritur.vt.C.de pac.l. traditionibus. Uel q dicit dominiũ ponitur ꝓprie q̃tum ad vsucapionez. Improprie vero q̃tum ad prescriptionem:hoc est pro effectu dominij scilz vt possidentes habeamus exceptionem.nõ possidentes habeamus actionez vtilem.vt.ff.de acqui.re.do.rem in bonis.ꝛ.C. de prescriptio. xxx. annorum.si quis emptionis. in princi. Et est rõ quare vsucapione magis dñium q̃rat:quia mobilium rex vilis est posse.vt.ff.de acq.pos.si rem.

Prescriptione an q̃ratur dominiũ sunt opi. Usucapione q̃ritur dñiũ.

d ¶ Per triennium Que tempora tam ꝑscriptionis q̃z vsucapionis continua sũt.vt.ff. e.nũq̃z.§ 1.ꝛ in vsucapione sufficit tetigisse vl timũ diẽ In ꝑscriptione vero querit de momento ad momẽtũ. vt.ff.eo.l.in vsucapionibus.ꝛ.ff. de actioni.ꝛ obligationi.l.i oibus. Et est ratio:quia vsucapio fauorabilis est.prescriptio vero odiosa.vt.C.de edi.di.adri.tol.l.fina.ꝛ.ff. ở liberis ꝛ posthumis.l.cum quidam.

ficium hoc conclu datur.

¶ Et ideo constitutionem [a] super hoc promulgauimus qua [b]: cautuz est vt res [c] quidez mobiles per [d] triẽnium: immobiles vero per longi temporis possessionez id est [e] inter presentes [f] decennio inter absentes.xx. annis vsucapiantur [g].

¶ Et his modis non solum [h] in italia sed etiaz in omni terra que nostro imperio gubernat dominia [i]

e ¶ Id est. quandoq3 longum tempus alıter ponitur.vt.ff.de dam.infec.si finita.§.non autem. Item aliud in personalibus actionibus . vt C.qui non obl.lon. temp. prescrip. neq3.ꝛ de consti.pecu.l.ij.
f ¶ Presentes: scilicet in eadem ꝓuincia degentes:sed absentes i alia vt.C.de prescrip.long.temp.l. fina.
g ¶ Usucapiantur. Proprie ꝓ mobilibus accipitur: improprie pro immobilibus q̃tum ad hunc titulum.sic.ff.de offi.procon.l.ij.
h ¶ Non solum in italia ex differẽtia enim locorum.ꝛc. vt.C. de tempo.in inte.re.superuacuam.
i ¶ Dominia rerum. Ex hac littera

¶ Additio. An per prescriptionem acquiratur vtile vel directum dominium vide omnino per Jo.and. extra de regu. iur.regula possessor.in mercuria . ibi quarto proponebat libro.vj.ꝛ per Panormita.post euz in rubrica extra de prescriptio. et per. Cy.in.l.traditionibus:C.ở pacti.ꝛ per Jason.de may. hic in addi.Ad por.

a ¶ Justa. Uel quasi vt dicemus. j. e. §. error.

¶ Sed aliquando. Casus. ¶ Hec est secunda particula prime partis princi. huius ti. i q̄ sic po. ca. Instat iuuenis cupidus scientie legalis apud dominum imperatorem. Domine imperator supplico quatenus audiatis me patienter. Intellexi a vestra maiestate morem antiquorum scilicet quanto tempore compleri volebant vsucapiniones et prescriptiones. Item audiui opinionem et ordinationem vestram: qualiter tempora et loca vsucapionum et prescriptionum amphastis. Sed generaliter locutus estis scilicet si quis rem rei autem nomen est generale. Uellem igitur edoceri si vsucapio et prescriptio habeant locum in omnibus rebus indifferenter. Nam sunt quedam res sacre: sunt quedam religiose: sunt liberi homines: sunt serui fugitiui: sunt quedam res furto sublate: sunt res vi possesse: an si quis tales res bona fide possideat possit eas vsucapere seu prescribere? Ad que quesita respondit imperator. Uidemus te egregie adolescens esse tali ingenio preditum: quod faciliter te in virum doctum legibus euasurum speramus: que res profecto nos summopere delectat. Et vtinam tales adolescentes plures in nostra republica deus nobis contulisset. speramus enim nostras prouincias optime per tales viros gubernandas fore. Laudandi enim sunt qui singula perscrutari volunt et plenius de omnibus edoceri. Qua propter: quia in te videmus multum inesse latentis energie plenius te cupimus instruere. Et de quibus vltra quesiuisti? Respondemus quod licet generaliter loquuti sumus de rebus que possunt vsucapi et prescribi. Excipiuntur tamen ab illa regula nostra liberi homines res sacre vel religiose serui fugitiui res furtiue. res vi possesse. Nam licet quis tales res bona fide possederit per tempus predictum: tamen non poterit eas vsucapere seu prescribere. Lex enim duodecim tabularum que est lex antiquissima prohibuit vsucapionem vel prescriptionem talium rerum. Querit vltra scholaris. Serenissime et clementissime imperator. quanto plus audio de hac materia tanto magis dubito. An hoc quod maiestas vestra nunc proxime dixit debeat intelligi de ipsis furibus: qui alienas res surantur: aut de his qui ipsas vi rapiunt aut de his qui inuaserunt possessiones aliquas per vim? Respondit imperator. O iuuenis non debetis dicta nostra de talibus furibus vi raptoribus: aut violentis hominibus intelligere quia tales alia ratione non possunt vsucapere vel prescribere quia sunt malefidei possessores: sed intelligenda sunt de his personis que a talibus furibus vel raptoribus violentis hominibus tales res acquisiuerunt: quamuis bona fide acceperit. Et ideo in rebus mobilibus non faciliter vt bonefidei possessoribus acquiruntur res per vsucapionem. Nam qui sciens alienam rem vendiderit vel ex alia causa tradiderit furtum eiusdem rei cōmittit

rerum iusta[a] causa possessionis precedente acquirantur.

¶ Hō liber: res sacra vel religiosa et seruus fugitiuus non potest vsucapi. Aretinus.

¶ Sed

a ℭ Sed aliquando. Ullo tempore etiam quadraginta annorum. vt. C. de prescri. long. tempo. que pro lib. da. l. fi.
b ℭ Rem sacrã. vel religiosaz: nisi dsinat ee sacre vel religiose: quod fieri potest vt. ff. de reli. cũ loca
c ℭ Seruum fugitiuuz qui facit furtũ suiipsius vt. C de ser. fugiti. l. j. Sed nũqd. xxx. annis fugitiuus vsucapit. Rñ. nõ cũ possessio retineat. vt. ff. d acqui. pos. l. j. §. per seruum. ꝛ l. rez que in fi. ergo non currit vsucapio possidẽti. vt. §. d pscr. xxx. vł. xl. an. l. male. nisi extũc qñ ab alio ceperit possideri vel steterit diu q2 extunc desinit possideri. vt. ff. d acqui. pos. l. iij. §. si seruus. ꝛ l. p eum. §. p seruum.
d ℭ Furtiue. Ui scilicet expulsiua. non compulsiua. vt. C. qd met. cau. l. si vi vel metu.
e ℭ Predicto longo tempore. scilicet triennij: vel decem viginti annis. Sed. xxx. vel. xl. an. possunt. vt C. de prescriptionibus. xxx. vel. xl. anno. l. omnes. ꝛ l. sicuti. ꝛ de annis. exceptio. l. j. §. ad hec. Accur.

ℭ Additio. Qd pcedit in eo qui ab ipso emit bona fide alias sec⁹ d iure canonico vt dixi. s.
f ℭ Possunt. nisi purgato vitio. vt j. e. §. aliquando.
g ℭ Nã furtiuarum. Siłis rõ q2 lex vult vt. s. qui ex causis manũitti non lz in prin. vñ illd. Sic volo siciubeo: sit p rõne volũtas. Est ꝛ alia rõ q2 res vitio se sunt vt j. e. §. nouissime.

Seruus fugitiu⁹ an. xxx. ãnis vsucapiatur. Proli bero bõa fide Jtẽ si paratus sit subire iudicium liberale sz do. h. Uolũtas ẽ prõne Loacta volũtas ẽ voluntas.

ℭ Sed aliqñ ẽt si maxime quis bõa fide rẽ possederit: nõ tñ illi vsucapio vllo tempore[a] pcedit veluti si quis liberũ hominẽ: vł rẽ sacram[b]: vł religiosam: vel seruũ[c] fugitiuuz possideat.

ℭ **Furtiua res vł vi expulsiua possessa non potest vsucapi vel prescribi etiam per bone fidei possessorẽ ꝛ emptorez. Et vendẽs rem alterius scienter committit furtum. Areti.**

ℭ Furtiue q̃z res ꝛ q̃ vi[d] possesse sũt nec si pdicto lõgo tpe bona fide[e] possesse fuerint vsucapi pñt.[f] ℭ Nã fur tiuar[g] rex lex. xij. tabularuz ꝛ lex atilia inhibẽt vsucapionez vi[h] possessarum rerũ lex iulia ꝛ plaucia. ℭ Qd autem dictum est furtiuarũ ꝛ vi possarum rerum vsucapionem per leges phibitam esse non eo[i]: pertinet: vt nec ipse fur: qui p vim possidet vsucapere possit naz[k] his alia[l] ratione vsucapio non competit: quia scilicet mala fide possidẽt sz nec[m] vllus alius

h ℭ Ui possessar. s. si expulit ꝛ possedit: nec sufficit expulisse. vt. ff. eod. sequitur §. si tu vi.
i ℭ Non eo pertinet. scilz tantum.
k ℭ Nam his. s. possessoribus violentis: ꝛ furibus.
l ℭ Alia rõe. No. q pualet gñalis rõ spãli. sic. s. de nup. §. affinitatis ꝛ. §. socrũ. Ar. 5. ff. de edẽ. quedaz.
m ℭ Sed nec vllus. C. qd me. cã.

si vi vel metu. contra. Solu. hic de vi expulsiua: ibi de compulsiua: que voluntate licet coactam habet in se vt. ff. quod metus causa. si mulier §. penultimo.

a ¶ Unde. Quin rebꝰ mobilibus alienis fit furtū contrectādo vt. j. de obligationibus q̄ ex delic. nascunt. §. j. ex eo fit furtiua: et sic. non vsucapibilis. vt. s. proximo. vnde sequitur q in rebus mobilibus etc.

Quis ab eis bona fide emerit: vel ex alia causa acceperit: vsucapiendi ius habet. ¶ Unde[a] in rebꝰ mobilibus nō facile procedit vt bōe fidei possessoribus vsucapio competat[b]. ¶ Nam qui sciens alienam rez vēdiderit: vel ex alia causa tradiderit: furtum eius committit.

Auctoris vitiū successorē comitatur.

b ¶ Competat. Sed videtur q culpa auctoris non comitetur. id est non sequatur accipientem. vt. ff. de diuer. et tem. pre. l. an vitium. et. ff. de exceptio. doli. l. apud celsum. §. si cum legitima. Respondeo si vitium est rei: comitatur vt hic: si persone comitatur in vniuersum succedentem. vt. C. de acqui. pos. l. vitia. et C. communia de vsucapi. l. fi. sed si in rem singularem succedat non comitatur. vt. ff. de excep. do. l. apud §. de auctori. et. C. de peric. et cōm. rei ven. l. dolum nisi qn̄ vtetur accessione temporis eius auctoris. vt. ff. de acquiren. possessione. l. pomponius. §. fi. (i) Sed hodie vitium persone nocet singulari successori per aucte. male fidei.

¶ Additio. (i) Et que sint realia et que personalia vitia: et an contra successorem agentem in iudicio possit oponi de vitio auctoris vide Angelum hic.

¶ Sed tamen. Casus. ¶ Hec est tertia particula prime partis pri. in qua sic po. ca. Domine impe. inquit iuuenis. Quomodo possunt hec fieri et qua via potest procedere vsucapio in rebus mobilibus? Rn̄. impera. profecto dilecte iuuenis: si esset vir grādeuus. et prouectus iuste possemus vobis respōdere qd̄ dn̄s nr̄ in euāgelio respōdit nicodemo. Tu es magister in israel et hec ignoras. verumtn̄ quia estis tenere etatis audimus vos patienter. docebimusq3 vos quō vsucapio potest pcedere in rebus mobilibus. Nam si aliqua res alicui commodetur: vel apud aliquem deponatur: vel alicui locata fuerit. et ille cui commodata: aut locata erat: vel apud quem deposita erat moriatur heres qui eidem succedit adiuerit hereditatem eius et inuenerit rem illam in hereditate defuncti credens eam esse de bonis ipsius mortui. eamq3 rem alicui alij vendiderit. aut donauerit aut dotis nomine dederit: aut quolibet alio titulo sufficienter ad dominij translationem tradiderit. In his casibus non est dubium qui ille qui huiusmodi res mobilis ad heredez bo. fi. et iusto titulo tradita fuerit nō est affecta. Heres eniz q huiusmodi rem tanq3 suam bo. fi. alienauit furtum non commisit. et non solum in predictis casibus h3 locu3 vsuca. s3 etiam in alio casu. Na3 si vsufructuarius ancille crediderit partum eiꝰ vsufruc. esse idcirco partum ancille credens esse suum alicui bone fidei

ementi vendiderit: iſte fructuarius furtum non cōmittit. ⁊ hoc ſm illaʒ regulam generalē qua cauet̄ furtuʒ ſine affectu furādi non cōmitti. ⁊ no ſoluʒ his modis pōt accedere. vt cū qs rem alienā mobileʒ ſine vitio furti in aliū trāſferat. ⁊ ita efficiat vt a bōe fidei poſ. vſucapi poſſit.

re: tamen tenetur exonerare conſcientiam defuncti: ⁊ ſic rem reſtituere. ita dicit ſingularis doctor Antonius de bu. in capi. ſi diligenti. de preſcriptionibus. ⁊ Joannes de Jmo. in cap. ſi. na. i. iij. colū. eodem titulo. Angelus. qñ hʒ locum

¶ Heres alienādo rē alienā iuētā in hēditate non cōmittit furtū: ⁊ i ea ꝓcedit vſucapio. Idē in fructuario ācille alienāte ptū ipſi⁹ quē ad ſe ſpectar̄ putabat. are.

¶ Sʒ tñ id aliqñ aliter ſe habet.

¶ Naʒ ſi heres[a] rem defuncto cōmodatam aut locatā: vel apud euʒ depoſitam exiſtimans hereditariā eſſe: bona fide accipienti[b] vendiderit: aut donauerit aut dotis[c] nomīe dederit qui is qui acceperit vſucapere poſſit dubium non eſt.

¶ Quippe cū ea res in furti vitiuʒ nō ceciderit: cum vtiqʒ heres qui bona fide tanqʒ ſuaʒ alienauerit furtuʒ non committit.

¶ Itē ſi is ad quē ancille vſuſfruct⁹ ptinet partū ſuuʒ eſſe credēs vendiderit: aut donauerit furtū[d] nō ɔmittit: furtum[e] enim ſine affectu furādi

a ¶ Sʒ tñ. Nam ſi heres. ſic. ff. eo. poteſt ⁊. l. ſeq.

b ¶ Accipienti. An ipſe heres vſucapit titulo pro herede: Rñ nō. vt. ff. de diuer. ⁊ tēpo. p̄ſcrip. l. heres. Alij ꝯ ſi vellet ex ſua pſona ꝯtinuare poſſeſſionē. vt. C. de p̄. lōg. tēpo. l. j. qȯ falſū eſt. Qñ ergo locuʒ hʒ vſucapio ꝓ herede cū nec in ſuis heredib⁹ locū habeat. vt. ff. pro here. l. ij. §. filium. ⁊. C. pro here. l. nihil ꝯ. Reſpondet qñ defunctus retinebat aliquam rem credens ſuam: ſed nō vſucapiebat: quia deficiebat titul⁹ ⁊ heres eſt extraneus.

Vſucapio ꝓ hereð

¶ Additio. Aduertas tamen ꝙ licet heres poſſit inchoare preſcriptionem in perſonam ſuaʒ ⁊ vſucapere

c ¶ Dotis pro filia. vel alia. naʒ ⁊ hic iuſtus eſt titul⁹. vt ff. pro dote. l. j.

d ¶ Furtum committit: ⁊ ita vſucapit. Sed nonne fuit in iure erratum. vt. ſ. ō rerū diui. ī pecuduʒ. ḡ vſucapio nō ꝓcedit. vt. ff. e. nunqʒ. i pn. ⁊. l. ſi fur. §. i: Rñ. hic errauit tradens: ibi accipiēs. vt ex illis legib⁹ colligitur. ✠ Vel nō ꝓdeſt vt ibi: ſed non nocet: vt hic.

✠ Et ē rō diuerſitatis qʒ i p̄ſcribēte reqrit̄ nedū bona fid. ſʒ ⁊ iuſt⁹ ti. quē h̄

e ¶ Furtum enim ſine affectu. Sed ꝓbo ꝙ ſine affectu furtuʒ cōmittit. Nam in interdictū vñ vi icidit ſine affectu: qȯ ſimile eſt furto: ergo ⁊ furtum ſit ſine affectu. vt. C. vnde vi. cum querebatur. ibi ⁊ generali: ⁊ ibi cum talis ⁊c. Reſpon. in interdicto eſt affectus licet non contra pſonaʒ certā: ſʒ hic ſuā eſſe credebat.

nõ committitur a. ¶ Aliis b quoqz modis accidere potest vt quis sine vitio furti rẽ alienaz ad aliquem trãsferat: & efficiat vt a possessore vsucapiatur.

¶ Malefidei possessor trãsferri bõe fidei possessorẽ nõ vi possessaz cũ vsucapiẽdi cõditione.

Item in rebus soli non committit furtum sed illi qui possidet cum titulo & bona fide principalibus constitutionibus subuenitur. Areti.

¶ Qd autez c ad eas res q solo cõtinetur expedit ius ita procedit: vt si quis loci vacãtis d possessionẽ ppter e

Error ĩpedit sed in tradẽ re sufficit bona fides.

a ¶ Non committitur. sic infra de ob. que ex delic. nascunt. §. placuit.

b ¶ Aliis. Et si iusto errore credã me heredem cum non sim vt. ff. eo. potest. Item mihi legatum cum sit adẽptum vt. j. de actio. §. si qs agens sic. ff. pro leg. l. iiij. & ij. & aliis vbicũ qz quis putat rez suam.

c ¶ Qd aute. huiusqz de vsu rerũ mobiliuz dictum ẽ nunc pcedit ad iur imobiliũ

¶ Quod autem ad eas res. Casus. ¶ Po. igitur sic ca. In prima particula secunde partis princi. Domine vos posuistis mihi multa exempla de vsuca. rerum mobilium: sed dicatis mihi si placet qñ locum habet vsuc. rerum immobilium? Ad hoc rñ. q ad prescriptionẽ earum rerum que solo continentur expeditius ita pcedit vsuc. vt si quis sine vi nactus sit possessionem alicuius fũdi vacantis: qd põt variis modis contigere vt videlicet propter absentiam domini aut eius negligentiam: aut si dñs fundi sine successore decesserit: licet ipe qui occupauit ma. fi. possideat cũ intelligat se alienum fundum occupasse si tamẽ alii bona fide accipienti huiusmodi fũdum tradiderit poterit ille cui tradit prescribere: & hoc ideo quia huiusmodi fundus non videtur vitio affectus, cum ille qui fundum acceperit neqz furtiuũ neqz vi possessum accepisse intelligatur ex quo iste fundus non sit furtiuus. patet tali ratione. quia rei inmobilis furtuz fieri non potest. Abolita ẽ em quorundam veterum sententia q putabant totius fundi vel partis ipsius furtum posse cõmitti. Patet igitur q cum huiusmodi fundus ñ sit furtiu9 nec etiam vi possessus pscribi possit: principalibus enim cõstitutionibus prospectum est ne alicui eorum qui res mobiles bo. fid. possident longa & indubitata possessione auferri debet.

d ¶ Loci vacantis. loc9 interdum plenus: vt qui possidetur. Interduz semiplenus: vt ille in quo aliquis est causa legatorũ: vel rei seruande causa. vt. ff. de acquiren. possessione. l. fi. vt. ff. de act. empti. l. ii. §. j. iij. §. finali. & de act. Interdum vacuus & hoc tribus modis: vt hic. sic. ff. de acqui. posses. l. si id quod.

Loc9 dr plenus semiplenus & vacu9.

e ¶ Propter absentiam. Sed hoc videtur falsum q propter absentiã amittatur possessio. vt. ff. de acqui. possessione. clam. §. qui ad nundinas. Sed respondet hoc propter effectum absentie dicitur: scilicet obliuionem vt quia longo tem-

abscentiã aut[a] negligẽtiam domini: aut qz sine successore[b] decesserit: siue vi nanciscatur: qui quãuis ipe mala fide possideat: qz intelligit se alienũ fundũ occupasse: tamẽ si alij bona fide accipiẽti tradiderit: poterit ei lõga[c] possessiõe res acquiri quia neqz furtiuum: neqz vi possessum acceperit[d]. ¶ Abolita[e] est enĩ quorũdam verborũ sententia existimãtium etiã fundi locive[f] furtum[g] fieri. ¶ Et eorũ vtilitati q̃ res soli possident principalibus constitutionibus prospicitur ne cui longa: et indubitata posses-

pore abfuit presumit q pro derelicto habuit. tẽpus enĩ inducit obliuionem. et possessio obliuione amittitur. vt. ff. de dam. infec. l. si finita. §. nõ aũt. quod tempus erit in arbitrio iudicis vt. ff. õ iure de li. l. j. §. fi. et. l. se. dũmodo lõgum sit et obliuionez inducat. et aiz retinẽdi hre desinat. vt. ff. e. l. furtũ §. j. et. ff. õ acqui. pos. quẽadmodũ.

a ¶ Aut negligẽtiam. tantam vt respuat rei possessionem qd facile fit. vt. ff. de acqui. pos. l. si quis vi. §. i. et. §. differentia.

b ¶ Sine successore. Idẽ et si cũ successore dũmodo nõ fuerit apphensa vt. ff. de acqui. pos. cum heredes.

c ¶ Longa. s. x. vel. xx. an. Sed hic §. duabus rationibus est hodie correctus nam presumitur hodie talis possessio violenta. vt. C. vñ vi. cũ quererebatur. ergo non habet locum hec prescriptio. vt supra. §. furtiue. Itẽ alia rõne: qz bona fides desideratur ab vtraqz parte alias. xxx. annorũ tantũ prescriptio currit. vt in aut. vt spon. lar. §. rursus. col. ix.

Dicit §. esse correctum.

d ¶ Acceperit. Uere non furtiue. ¶ Additio. Qd verũ intellige siue debitor surripuit: siue alius secũdũ cõem opĩ. lz glo. in vltimo casu variauerit. vt hic per Christofo.

e ¶ Abolita. i. perempta. inde abolitio: id est accusatiõis peremptio.

Abolitio qd est.

f ¶ Locive. i. partis fundi. sed fundus totus dicitur. vt. ff. de verbo. signifi. l. locus.

g ¶ Furtũ. et est simile. ff. e. l. q̃re. Sz ɔtra. ff. õ fur. si qs vxori. §. si sulfurarie. et. l. si certe. sol. ibi nõ loci: sz terr q̃ eximebat furtũ fiebat. Et qd subijcit. et eorũ. etc. sic cõstrue. et p spicit pricipalib' constitutionibus ne cui eorum qui possident res soli lõga. etc. et tunc nõ est necesse q i textu sit vtilitati. Uel sic et clarius: et prospicitur principalibus constitutionibus vtilitati eorum qui possident res soli ne cui. i. ne alicui ipsorum subaudi pos. lõg. et indu. de auferri. et sunt he principales constitutiones. vt. C. de prescri. long. temporis. per totum titulum Accursius.

Ordo lre.

Additio.

¶ Aliquando etiam furtiua. Casus. ¶ Hic incipit secunda particula secunde partis princi. in qua sic po. casũ. Domine dixistis mihi supra q res furtiue et vi possesse vsucapi non possunt: nũquid hoc generaliter ẽ verũ q res semel furtiua et semel vi possessa: nũq̃ possit vsucapi? Ad hoc rñ. q non. Nam res quõdã furtiua vel vi possessa aliquãdo vsu

capibilis efficitur: veluti si postea reuersa fuerit in domini potestatez. Tunc enim purgato vitio quod vsucapionez eius impediebat bene poterat eius vsuc. procedere.

sio debeat auferri.

¶ Furtiua et vi possessa possūt vsucapi vitio purgato. hoc dicit Aretinus.

¶ Aliquādo etiā furtiua: vel vi possessa res vsucapi [a] potest: veluti si in domini [b] potestate reuersa [c] fuerit: tunc enim vitio rei purgato p cedit eius vsucapio.

¶ Res fisci vsucapi non possunt: ante tū q fisco denunciate fuerint vsucapiūtur. Aretinus.

¶ Res fisci [d] nri vsucapi non pōt [e].

a ¶ Aliqn. Usucapi. duabus rationibus stare non potest qd hic dicitur. Prima: quia desijt esse vitiosa. vnde nō erit mirabile. qd videtur velle inducere cōtra id qd est supra. eodem. §. furtiue. Respō. dic furtiua vel vi possessa. scz quondam ✠ Secūda quia dominus nō vsucapit cuz sua sit: nec alius ab eo accipiens cum transeat dominiuz. vt. ff. e. sequitur. §. lana. & §. tunc in potestatez. Sed respon. vsucapi potest. id est vsucapibilis est: vt si ab aliquo nō domio alienat nō cōmittete furtū eius vsu. capiet emptor.

b ¶ Domini. Uel quasi. vt tutoris: vel creditoris si alienam rem debitor obligauit. vt. ff. e. sequitur. §. si pupilli. & pro soluto. l. fi. aliud si suā vt. ff. eo. sequi. §. si rem. Accur.

c ¶ Reuersa vel quasi: vt. ff. de furtiuis. & ita q nō possit ab eo auelli vt. ff. e. sequitur. §. tunc.

✠ Et hoc facit pro saluando dicto testis deponentis q filio alicui' q iaz sit mortuus in baudiatur &c.

iam acquisite fisco vsucapi nō possint: secus tamē in acquirēdis Po. igitur sic ca. Domine vos posuistis exemplum de quibusdā rebus que vsucapi non possunt: nunquid sunt plures in quib' nō habet locū vsuc. vel pscri? Rn. q sic Res eniz fisci nostri vsuc. non possūt. & hoc est veruz in rebus fisco acqsitis. sz secus est in acquirendis. nam pap. scripsit q si bo. fi. emp. de bonis vacantibus & nondum fisco denunciatis aliquam rem emerit. & eadē bo. fi. sibi traditam acceperit poterit tm̄ eam rem beneficio vsucapionis acquirere. & hoc idez diuus pius seuerus & antoninus scripserunt.

d ¶ Res. fisci. i. imperij.

e ¶ Non potest. triennio mobilis. vel. x. vel. xx. annis immobilis. idē in patrimoniali principis: vt. C. ne rei dominice vel templorū. l. j. Idez in re ciuitatis. vt. C. de sacrosan. eccle. l. fi. Idez in re ecclesiastica. vt. C. de sacrosanc. eccle. l. fi. Prescribuntur tamen dicte res spacio. xl. annorum excepta re mobili ecclesiastica non sacra que triennio vsucapit. vt C. de prescrip. xxx. anno. omnes. et in auctentica. de ec. ti. §. pro temporalibus. col. ix. & ti. hec ɔstitutio in nouar ɔstitutiones. col. viij. Itē exceptis publicis q sunt vsui publico

Prescribi nō pnt multe res.

¶ Res fisci nostri. Casus. ¶ Hic incipit tertia particu. secunde partis princi. Nota q iste. §. distinguit inter res iaz acquisitas & res in posterum acquirēdas fisco. nam licet res

deputata: vt. ff. de via pu. l. viã. Itẽ res pupilli non vsucapitur. vt. ff. de acqui. re. do. bone fidei. §. nunc interest. Item res filij a patre alienata: nisi. xxx. an. a tempore quo est sui iuris. vt. C. de anna. excep. l. j. in fin. & in auctentica de nupti. §. si vero expectet. coll. iiij. Item res data p̃sidi contra legem iuliam repetundarum. vt. ff. ad. l. iuli. repetun. qui cõtra legem fundus dotalis. vt. ff. de fundo dotali. l. fundũ. ¶ Additio. Nisi fuisset inchoata anteq̃ eẽt dotalis vel haberetur respectus ad preiudicium alienantis tãtum: q2 valeret. Angelus are.

✠ ipẽ tñ i re aliena p̃stat vsucapiẽdi conditionez Et no. q̃ cepta cũ maiore cõtinuat̃ ꝯ minorẽ: sed ex clausula generali r̃stitui p̃t nisi sit longissimi tẽporis q̃ dormit durante pupillarietate. Ar.

te. & sic loquit̃. ff. de peti. here. l. etiã si putauit. §. item si quis a fisco. ¶ Nouissime sciendum. Casus ¶ Hic incipit quarta particula secunde partis princi. in qua sic ponē casũ. Domine iaz posuistis mihi exẽplũ quãdo habet locũ vsuca. vel p̃scriptio. Sed pro deo dicatis mihi regulã generalem per quam possim cognoscere generaliter quando locũ habere poterit vsuca. vel prescrip. Ad hoc respõdet imperator Iustinia. amice scire debes generaliter rem talez esse debere vt in se vitium nõ habeat ad hoc q̃ a boñ. fi. emptore vel ab eo q alia ex quacũq3 causa iusta possidet vsucapi. vel prescribi possit. S3 domine iam video q̃ res debeat carere vitio: ad hoc q̃ possit vsucapi: s3 nũquid sufficit ad vsuca. q̃ possessor errore deceptus credat se iusto titul. possidere rem quam sine titu. possidet: veluti si per errorem credat se donationis vel emptionis posside re. Respondeo. q̃ non Error enim false cause vsucapionem. non parit. veluti si quis rem non emerit se eaz emisse existimans quasi titulo possideat emptionis: vel cum res donata nõ fuerit quasi ti. dõatiõis se possidere existimet: nã in his casibus cum in veritate titulus deficiat vsucap. procedere non poterit.

¶ Sed papinianus scripsit bonis vacãtibus fisco nõdum denũciatis [a]: bonefidei emptorem traditam [b] sibi rez ex his bõis [c] vsucapere [d] posse: et ita diuus pius & diuus seuerus & antoninus rescripserunt.

¶ Res vitiosa nõ põt vsucapi: vel p̃scribi. Aretinus.

¶ Nouissi[e] sciẽdũ est rem talez esse debere: vt in se

a ¶ Nondum denunciatis: ab aliquo: cuz varie sint cause quibus ad fiscum denunciatio fieri solet. vt. ff. de iure fisci. l. j. in principio.

b ¶ Traditaz. ab eo qui acceperat possessionem horum bonorum.

c ¶ Bonis. scilicet alicuius mortẽtis sine herede: cui successit fisc9: nõ idem in ciuitate. vt. C. de bõis va. l. j. & l. vacantia. lib. x.

d ¶ Vsucapere posse. s. triẽnio vel x. vel. xx. an. cum habeat titulnz. si autem titulum non habet & vult ex tempore delationis sibi computare tempus: habet quatuor ãnos. vt. ff. de iure fisci. l. j. §. diuus. & de diuer. & temp. pre. l. inter. §. j. Sed si ex tẽpore ex quo ceperunt ad fiscuz peruenire. xx. annos habet vt. ff. d iure fisci. l. j. §. prescriptio. & hec vera sũt siue in re singulari: siue i vniuersitate.

e ¶ Nouissime. idest in vltimis vt breuiter dicam. sic supra de suspec. tuto. §. nouissime.

a ¶ Vitium. vel quasi. vt. s. proxi. j. §. et §. aliquando. Sunt autē vitia. vt qz furtiua: vl' vi possessa. vt supra eo. §. furtiue. Nunqd precaria possessio est vitiosa? Rñ. non. arg. ff. cōmu. di. l. cōi diui. §. dũdo. §. inter predones. Nũquid litigiosa? Rñ. non. vt. C. de pre. lon. temp. l. j. Nũquid clandestina? Rñ. non dicit res clandestina ali qua lege sed possessio. Quidam tamē dicũt omnia supradicta esse vitia rerum. vt arg. ff. de acqui. posses. pomponius. §. cum quis. illud et. ff. eo. non solum. §. q vulgo. ¶ Additio. (i) Et nota q ad hoc vt ex iusta causa quis possit mutare sz glos. in dicta. l. nemo oportet q primam possessio. penitus a se abdicauerit sm Angeluz hic.

non habeat vitiũ a vt a bone fidei emptore vsucapi possit: vel q ex alia iusta causa possidet. se extimans: possideat: vel cum ei donatum non fuerit: quasi ex donatione possideat.

¶ Iniustus error facti vsucapionem nō parit. Aretin⁹.

¶ Error b autez false cause vsucapionez non parit: veluti si quis cum non emerit: emisse

¶ Possessio defũcti continuat i herede etiam malefidei. Mala fides vero defuncti nocet heredi: tam in prescriptiōe: q̄ in vsucapione. Aretin⁹.

¶ Diutina. Cas⁹. ¶ Hic incipit secunda ps secunde parti prĩci. in qua sic po. casum Domine pater meus titi⁹ possidebat alienum fundum quē emerat a non domino. per. viij. an. cōtinuos inter presentes: et postea decessit titius pater meus. et ego successi. et eundem fundum inter presentes per biennium continuuz vel etiam per triẽnium sine omni interruptione possedi. et ita tempus prescriptionis a titio patre meo inchoatũ compleui. sed veniens postea verus dominus cepit eundem fundum a me minus cepit eundem fundum a me vendicare et ego obieci exceptionē prescriptionis. ipse replicauit exceptionem per mortez patris mei esse interruptaz. Domine dicatis mihi si ope huiusmodi replicationis possit exceptionem prescriptiōis elige re. et per consequens in rei vendicatione obtinere? Respon. q non. Nã diutina possessio que prodesse ceperat defuncto et heredi succedenti de iure ci. et etiaz bonoruz possessori de iure pretorio succedenti continua-

Error dupplex est. b ¶ Error. de errore facti loquitur. idem magis in errore iuris. vt. ff. e. l. nunq̄. Sz hic error facti qñq; ꝓdest. vt. ff. ꝓ emptore. quod vulgo. et. ff. pro lega. l. pro legato. et. ff. pro soluto. l. iij. et. ff. pro suo. l. hominez. In quibus casibus dicunt quidam locum habere titulum pro suo. et tã tum in his et aliis quia lege specialiter inueniuntur. vt. ff. de iure do. l. proculus. sm Azo. Nos idē sm Jo. in omnibus. et de his gratia exempli posuit lex. et titulo emptiōis: vel simili vsucapietur: non pro suo tantum: vt tamen in emptione iustiorē errorē exigamus vt. ff. ꝓ emp. l. ij. et iij. in pri. Itē qd si nō errat sed scit? Rñ. nō pōt sibi causaz possessionis mutare. (i) vt. ff. de ac. pos. l. iij. §. il

tur nec per mortem ipsius defuncti interrūpit. quis ipse heres vl' bo. fi. possessor scientiaz habeat rei alie ne. ⁊ hoc verum quando defunctus iustum habuit initiuz secus est in ca su côuer so. Nam si ipse defunct⁹ iustum initium non habuit: possessio eius heredi vl' bo. fi. posses sori bonā fidem habēti prodesse non potest: quia nostra cōstitutio ñ solum in pscriptionibus. sed etiam in vsuca. obseruari constituit: vt videlicet inter defūctum ⁊ eius successorez tempora cōtinuētur. ⁊ hec nō solū locū habent in eo qui succedit in tit. vniuersali sed etiam qui in titu. singulari succedit. nam inter emptorem ⁊ venditorem tēpora debere cōtinuari diuus seuerus ⁊ antoninus rescripserunt.

Diutina[a] possessio que pdesse ceperat defuncto ⁊ heredi[b]: ⁊ bonorum possessori[c] cōtinuatur. licet ipse heres sciat[d] pdiū alienū. Quod si ille initium iustū nō habuit: heredi et bonorum possessori licet ignorāti possessio nō pdest.

a Diutina. scilicet decem annorum inter presentes vel viginti inter absentes: vel triennij. vt. ff. qui ⁊ a qui. si cum fidei. §. aristo. et supra eodem in princ. huius tituli ⁊. C. eodem. l. diutina.

b Et heredi. Heres iur' ciuili bonorum possessor iure pretorio. vt infra de bono. posses. §. quos autem.

c Continuatur. nisi ipsi heredi tradita sit possessio. vt. ff. eod. eius. alias heres.

d Heres sciat. ff. de acqui. re. do. questum. ij. rñ. contra. Sol. ibi heres sciebat rem esse eius qui causaz a testatore habet vt legatarij. quod nocebat: hic alterius sciebat quod nō nocet ad vsucapionem.

Quod nostra[e] constitutio similiter[f] et in vsucapionib⁹ obseruari cōstituit: vt tēpora continuentur.

Tempus venditoris coniungit cuz tēpore emptoris. Aretinus.

Inter venditorē quoqȝ ⁊ ēptorē ꝯiūgi tpa[g] diu⁹ singulari vtrunqȝ scilicet emptorez et venditorem bonam fidem habere oportet. vt ff. pro empto. l. ij. §. si eam rez. alias con[tra]. secus in vniuersali titulo. vt hic. Et est ratio: quia si heres non adiret: hereditas compleret. vt. ff. eod. nunquid. §. vacuum. quia est eadem persona. vt in aucten. de iureiuran. a mo. pre. colū. v. concor. cum hoc. §. ff. pro empt. l. ij. §. emptori. ⁊. §. si defunctus. et fit hec coniunctio ad lucrum et ad damnum vt. ff. quemad. serui. amit. l. si quis alia. §. tempus.

e Nostra constitutio. vt. C. de vsucapioni. transfor. l. j.

f Similiter. non soluz in prescriptione.

g Inter. Tempora scilicet vt cōtinuent'. sed i hoc differt quia in titulo

Prescribit hñs cū mala fide.

Edicto. Casus. Hic incipit sexta ⁊ vltima parti. secunde partis prin. in qua fic po. casum. Dicit iusti. quia edicto diui marci ita cautum est. quia si aliquis emerit rem alienam a fisco vendente vt suaz ⁊ dominus rei rē suam ab emptore infra quinquennium postquam tempus vēditio

nis lapsū fuerit ñ repetebat: postea emptor per exceptionem quinquēnalis prescriptionis dominum rei repellebat. Et hec obtinebat vsq ad tempus domini zenōis. Postea autē constitutio bone memorie zenonis illis qui a fisco vendente rez alienā vt sua aliqd emerint vel titulo donationis vel alia quacunq ista causa acceperint: bene prospexit. nam in constitutione zenonis cautum est. vt illi qui a fisco alienante rem: vt suam aliquid accipiunt: statim securi fiant: et existant victores: siue agant aduersus alios siue ab aliis conueniantur. Sed certe domine videtur mihi q iniqua sit constitutio zenonis qui statuit ita veros dominos per alienationem in fisco factaz statim excludi? Ad hoc respōdet. Amice: non est ita iniqua constitutio zenonis sicut tibi videtur. nam in eadem constitutione dominis rerum prospectum est. Licet enim aduersus emptores venir nō possit. actiones tamen suas si quas sibi in hypotheca vel dominio reruz a fisco alienatarum putauerit competere per eandem constitutionez vsq ad quadriennium aduersus sacratissimuz erarium poterit exercere. Sed domine iam video quid dominus zeno statuit in alienatiōibus factis a fisco vendente rem alienam vel suā. Sed ponamus q imperator vēdat aliquam rez de patrimonio ppio: quod habuit ante dyadema imperij: quid iuris erit in casu isto? Ad hoc respondeo q idez iuris in casu isto erit: quod statutum fuit in cōstitutiōe zenonis. Nam in constitutiōe quaz nuper promulgauimus de his qui a nostro priuato patrimonio vel a patrimonio venerabilis augusti aliquid acceperint statuimus idem per omnia seruari. que i presata diuine memorie zenonis constitutione continentur. et hec dicuntur vsq in finem titu.

seuer⁹ et anthoninus rescripserūt. ... gusta. Hoc dicit in summa.

Emens a fisco rem alienam: vt fisci statim est securus: sed datur domino regressus cōtra fiscuz quadriēnio. Idem in rebus habitis ab imperatore: vl' ab augusta.

Edicto [a] diui marci cauetur euz qui a fisco [b] rem alienam emit [c] si post venditionem quinquenniū preterierit posse dominū rei exceptione repellere. Con...

a Edicto. id est pcepto generali. alias pretorum dicuntur edicta: vt q metus cā. et similia. vt. ff. q met⁹ causa. l. si mulier. circa principium.

b A fisco. vt a pcuratore imperialium rerum: nam de patrimonialibus dicitur infra eodem. in fi.

c Emit. scilicet a fisco vendēte vt suam a quo edicto res minorum excipiuntur. vt. C. si aduer. fis. l. fi. Si autem vt alienam: vt quia cessatum est in solutione tributorum tria exiguntur. Et q sit debitū. et q cessatū vt. C. si aduersus fis. l. finali. et. C. si pter pu. pen. l. finali. ij. responso. forte biennio. vt. ff. loc. et con. l. quero §. inter. Itē tertio q res subhastetur. id est pconizet. vt. C. si propter

Fisc⁹ vēdit rez vel vt suā vel vt alienā

publ. pen. l. finali.
¶ Additio. Et plura alia requisita. vide per Angelum hic. ⁊ per glo. in l. prima. C. de fid. instru. ⁊ iur. haste fisc. lib. decimo.

esset aliena: quia ad rem ipsam. scilicet hereditatem non emptor: sed fiscus conueniretur. Jason.
d ¶ Quadriennium. nisi sit minor vel reipublice causa absens. vt. C. de restitu. mili. l. neq̄.

a ¶ Constitutio. C. de quadri. prescriptōe. omnes.
b ¶ Prospexit bene. corrigēdo edictuꝫ diui marci.
c ¶ Statiꝫ. vt. ff. de pe. here. nec vllaꝫ. §. itē si q̄s contra. Solutio. ibi in vniuersitate. hic in re singulari loquitur. Alij dicūt q̄ hic corrigitur. (i) Et eodem modo scilicꝫ primo et non secūdo: Respondeo ad. l. C. de heredi. vendita l. prima. Item ibi erat res fiscij.

stitutio[a] autē diue memorie zenonis ꝓspexit bene[b] his q̄ a fisco ꝑ venditionē aut donationē: vel aliū titulū accipiunt aliq̄d: vt ipsi statim[c] quidē securi fiāt: ⁊ victores existant: siue experiantur siue conueniantur.

¶ Aduersus aūt sacratissimū erarium vsq̄ ad q̄drienniū[d] liceat his intendere q̄ pro dominio vel hypotheca eaꝝ rerum que alienate sūt putauerit sibi q̄sdā cōpetere actiones[e].

¶ Ista aūt diuina ꝯstitutio[f] (quā nuper promulgauimus) etiam de his qui a nostra[g] vel venerabilis auguste domo aliq̄d acceperint hec statuit: que in fiscalibus alienationibus prefate zenoniane constitutionis continentur.

¶ De dōatiōib⁹.

¶ Donatiōis duplex est gen⁹: scilꝫ cā mortis et inter viuos. Et cā mortis est que fit propter mortis suspitionem. Et tribus modis hic positis reuocaẗ: et sequiẗ naturā legatoꝝ. Et breuiter donatio causa mortꝫ est

e ¶ Actiones. Sed quer: Respon. conditio. ex hac. l. secundum Joannē. sed. P. in rem dabat h̄ nō domino cōtra dominum.
f ¶ Constitutio. C. de quadriē. pre. bene a zenone.
g ¶ A nostra. idest a priuata nostra substantia: sed supra de fiscali dixit. vt. C. de quadriē. pre. bene a zenone.

¶ Additio. (i) Et istam communiter approbant omnes: quia illo iure hec ꝓscriptio erat incognita. Ad l. primam respondeo quod ibi conueniebatur ex natura rei que continet credita ⁊ debita nō ex eo quod

¶ De donationibus. ¶ Ista rubr. continuatur per imperatorem. Dictum est. s. de quibusdā modis acq̄rendis. s. de acq̄sitione que fit ꝑ vsucapionem ⁊ prescriptionem. Nunc dicendum est de alio modo acq̄rendi que fit per donationem. Contiuatō

Est et aliud. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit continuationem cum distinctione bimembri. Secundo de donatione causa mortis. Tertio de donatione inter viuos. Quarto de donatione propter nuptias. Quinto de vna acquisitione de iure ci. que est correcta. Scda ibi. i. §. mortis cã. Tertia ibi. i §. alie autem. Quarta ibi. in. §. est et aliud. Quinta ibi. i. §. erat oli. Areti.

quando donans cõ modum vult magis excepto eo esse in donatario quam in herede. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Acquisitionis. Casus. ¶ Pone sic casum. Domine iam video qualiter per vsuc. et prescri. acquirit dominium rerum de iure ciuili nunquid sunt plures modi acquirendi dominium de iure ciuili? Ad hoc rñ. iusti. quod sic. Est autem alius modus ciuilis acquisitionis vz donatio. vnde hic de dona. videndum est. et hec in prima parte. Sed po. in secunda Domine iam video quod vultis tractare de donationibus ponatis mihi aliquam diuisionem donationum? Ad hoc rñ. donationum duo sunt genera. Est enim quedam dona. inter viuos et alia cã mortis Sed domine dicatis mihi quid censet do. causa mortis? Ad hoc rñ. Amice donatio cã mortis est que fit propter mortis suspitionem: veluti si quis donat vt si ipsum mori contigerit remaneat dona. penes donatarium. et huiusmodi mortis causa donatio tribus modis reuocatur vz si donator conualuerit vel cum donationis sue penituerit aut si donatarius prius decesserit. et huiusmodi mortis cã dona. per omnia fere ad exemplum legatorum redacta est. Nam cum ante tps nostrum veteres iurisprudentes dubitauerunt: vtrum donationem causa mortis oporteret obtinere similitudinem cum legato. an cum donatione simplici inter viuos et quidam antiqui eam vellent donatoni simplici comparare et quidam legato. ad huiusmodi discordiam antiquorum sapiendam a nobis constitutum est. vt huiusmodi donationes causa mortis per omnia fere legatis connumerentur: et sic omnino procedit quemadmodum nostra constitutio procedere constituit. et vt breuiter de hac do. expediamus. in summa scire debes quod mortis causa dona. est cum aliquis ita donat vt magis velit seipsum habere si conualuerit quam donatarium: magisque donatarium si moriatur quam heredem suum sicut homerus recitat thelemacum his verbis expressis donasse pyrrho.

Est et aliud genus acquisitionis donatio. ¶ Donationum autem duo

a ¶ Acquisitionis .scilicet de iure ciuili. nam per stipulationem tantum contrahebatur, scilicet donatio: que scilicet stipulatio est de iure ciuili: sed hodie fit nudo pacto. vt. C. eodem. si quis argentum. §. finali. ✠ et. ij. de act. §. de constituta. Uel dic eam esse iuris ciuilis approbatione: non inuentione: sed iurisgentium vt supra de re. di. §. per traditionem. Uel dic sui origo fuit de iuregentium: vno modo. scilicet per traditionem. ac postea de iure ciuili fuit ille modus approbatus et alius inuentus: scz per stipulationem. Tertio per Justinianum additus est tertius: puta per nudum pactum.

✠ Etiam si sit donato cã mortis. sed cõmuni teroes de quo vide Ange. i. § in pso na. j. de actioni. et Xpo fo.

i.e. in gl. manifesta uerit.

a ¶ Et non mortis. Si large hec duo membra accipiuntur. & in textu nihil deest: et proprie ponuntur genera: nam multe species sub quolibet continentur & hoc approbo. Uel accipe stricte pro duabus speciebus tantum donationum scilicet simplicis inter viuos & simplici causa mortis: & adde alias donationes: vt legatum. vt infra de lega. in principio. Item donationes propter nuptias. vt. infra eodem. §. est & aliud. Item & quod est infra §. fina.

in dicta le. seia. §. fina. & gl. & Barto. in. l. seia. ff. de do. prele. & Bart. in. l. que dotis in fin. j. colla. ff. solu. matrimonio alias autem licet aliquis si in extremis constitutus si simpliciter donat: nec adiicitur causa mortis intelligitur donatio inter viuos & est textus singu. in dicta lege. seia. §. fin. quod not. secundum Angeluz.

tis nisi est nisi expri matur mors.

sunt genera mortis causa: & non [a] mortis causa.

¶ Mortis [b] causa donatio est que propter mortis fit suspitionem: cum quis ita donat: vt si quid [c] hūanitus ei contigisset haberet is qui accepit: si autem suprauixisset [d] is qui donauit acciperet: vel si eũ donationis penituisset [e]: aut prior decesserit is cui donatum sit.

¶ Hę mortis causa donationes ad exemplum [f] legatorũ redacte sunt per omnia [g].

¶ Nã cũ prudẽti bus ãbiguũ fuerat vtrũ dõatiõis [h] an legati istar eã obtinere oporteret: &

d ¶ Superuixisset. id est conualuisset. & ita tribus modis reuocatur vt hic subiicitur & ff. si cer. peta. non omnes.

Mortis incertus ē dies

b ¶ Mortis. scilicet instantis vel future. vt. ff. eodem. l. ij. & iij. & iiij. & v. & vj. Siquidem vbique mors timenda est cum eius dies incertus sit. vt. ff. eo. senatus. §. mortis. & de condi. & demon. l. prima.

c ¶ Si quid humanitus ei contigisset. i. si moriatur. vt. ff. de verbo. significa. in vulgari. §. fina. & debz hoc exprimi: alias non est mortis causa donatio. vt. ff. eo. seia. §. finali. Accursius. Nisi ex cõiecturis appareat eum velle donare causa mortis.

¶ Additio. Nota quod ad hoc vt sit donatio causa mortis requiritur quod fiat mentio mortis. Item notat glo. Bart. Ange. & Rapha. & Imo.

Dõatiõ causa mor

e ¶ Penituisset. Quia voluntas est ambulatoria vsque ad mortem vt. ff. de edi. edi. l. iij. in fi. & quia donatio est ob causam. s. si moriar. & sic possum penitere. vt. ff. eo. senatus. §. j. in fi. & ff. de condi. causa da. l. iij. §. ij.

Uolũtas est ambulatoria vsque ad mortẽ

f ¶ Ad exemplum legatorum. quãtum ad vim & potestatem: quia sicut legata morte confirmantur: ita donationes causa mortis: vt reuocari non possunt.

g ¶ Per omnia. subaudi fere vt statim dicet: nam in multis differunt

h ¶ Donationis. Scilicet simplicis & inter viuos alias nulla esset huiusmodi distinctio: cum omne legatũ sit donatio: vt patet ex diffinitione eius. vt. ff. de legatis. ij. l. legatũ.

a ¶ Habebat. Scilicet donatio causa mortis. nam cum donatione inter vivos habet insignia: ut sit liberalitas cum legato ut morte confirmetur: et ut detrahatur falcidia. ut. C. ad le. fal. l. fina.
b ¶ Retrahabant subaudi et alij ad aliud.
c ¶ Fere legatis. dicit fere: quia in quibusdam discrepat a legatis: ecce enim si donas in annos singulos: donatio una est: sed legata plura. ut. ff. de donationibus causa mortis: senatus. §. fina. Item legatum ab herede semper traditur: ut patet ex diffinitione legati. j. de leg. in princi. donatio autem vel ab hoc: vel ab alio. Item in donatione obligatur donans in legato non. Item si testamentum accuso perdo legatum non donationem si tamen accuso ut falsum argumentum. ff. de his quib. ut indig. post legatum. §. qui mortis. ✠ Item aliter substituitur in legatis secundum quosdam. ut. ff. de dona. causa mortis. si cum mors et de lega. ij. ut heredibus. Item filiusfamilias donat: sed non legat. ut. ff. e. tam is. et. j. qui. non est permis. facere testa. in prin. Item in legato tria tempora considerantur: ut sit capax legatarius. ut. j. de her. qua. et diffe. §. in extraneis. in donatione non ut ff. de do. ca. mor. l. in mortis. Item quia pro legato datur interdictum: quorum legatorum: non pro donatione quod dic ut in summa. C. quorum legato. l. j. et in. l. marcellus. §. paulus. ff. de do. causa mortis. Accursius florentinus.
¶ Additio. Immo habet locum quorum legatorum saltem in eo quod excedit falcidiam: vel si per donatarium sit occupata secundum Joannem fabri et Ang. aretinum.
d ¶ Constitutio. Scilicet coram v. testibus scriptura interveniente: vel non ut. C. eo. l. fina.
e ¶ Et in summa. id est breviter. de hac donatione expediamus. ut. ff. e. l. prima.
f ¶ Velit. id est vellet.
g ¶ Habere. Scilicet si supervixerit ut. ff. eo. senatus. §. j.
h ¶ Sic et apud homerum. i. sicut recitat poeta homerus quod thelemachus dicitur verbis expressis donavit.
¶ Alia autem dona. Casus. ¶ In hac particula ita procedit. Primo deter. qualiter perficitur dona. inter vivos et quis sit eius effectus. secundo corrigit iura antiqua per insinuationem donationis simplicis. tertio deter. quibus ex causis donator donationem simplicem et perfectam revocare potest: Po. igitur sic ca. Domine iam vidi. exemplum de donatio. cau. mortis. et de eius effectu ponatis mihi exemplum de donatio. inter vivos? Ad hoc respondit. Amice sunt quedam donationes que sine aliqua mortis cogitatione fiunt et huiusmodi dona. inter vivos appellantur. et

utriusque cause quedam habebat[a] insignia: et alij ad aliud genus eam retrahebant[b]: a nobis constitutum est ut per omnia fere legatis[c] connumeretur: et sic procedat quemadmodum nostra constitutio[d] eam formavit. ¶ Et in summa[e] mortis causa donatio est cum magis se quis velit[f] habere[g] quam eum cui donat magisque eum cui donat quam heredem suum sic[h] et apud homerum thelemachus donat pyrrho.

Donationes causa mortis et legata differunt in multis.

✠ hoc intelligas ut dic gl. in. l. et ff. de in of. tes. et plene per Jo. de im. in l. si. ff. de do na. ca. mortis An.

tales dona. legatis non comparan/tur Si enim perfecte fuerint teme re reuocari non possunt. Sed domi ne dicatis mihi quando dicuntur perfecte? Ad hoc respon. Amice hu/iusmodi, donatio/nes pfecte censentur cũ dona/toꝛ volũ/taté sue li bertatis in scrip/tis vl sine scriptis donata/rio mani festauerit puta per talia ver ba. dabo vel donabo tibi talem rẽ et in nostra constitutione cautũ est hmõi dona tiones semel perfectas traditionis necessitatẽ ad exemplũ vẽditionis in se habere: vt sicut venditoꝛ rem venditã numerato sibi ꝑcio trade/re cõpellit. ita donatoꝛ post emissaz liberalitatis vocez auctoritate nr̃e cõstitutionis tradẽdi necessitas im ponatur. Sed antiqui pꝛincipes sta tuerũt dona. simplices summã ducẽ toꝛũ aureoꝛũ excedẽtes sine insinua tione scripture non valere. nunqd placet vobis ꝙ illud hodie obserue tur? Ad hoc rñ. ꝙ non. Nam cuz cõ stitutiões ãtiquoꝝ pꝛĩcipũ statuerĩt hmõi donatiões simplices excedẽ tes sũmã ducẽtoꝝ aureoꝝ actis iterue niẽtib⁹ isinuari nr̃a ꝯstitutio huius/ modi summam vsqꝫ ad quingentos solidos ampliauit: et statuit vsqꝫ ad quingentos solidos sine oĩ insinua tione valere donationes. et p candẽ ꝯstitutionẽ q̃sdã species dõationũ introduximus q̃ lꝫ quingẽtos soli/dos excedant tñ nullã insinuationẽ desiderant: sed i se sine ĩsinuatione plenissimã hñt auctoꝛitatem. et alia insup multa ad vberioꝛẽ exitũ do/nationũ i uenim⁹ q̃ oĩa et sin/gula ex ꝯstõnib⁹ nr̃is q̃s sup hmõi donatio/nib⁹ feci/m⁹ mani festissima colligi pñt. Sꝫ dñe vos dixistis mihi. s. ꝙ hmõi donatões simplices semel pfecte nõ pñt reuocari: nũqd est hoc gñal'r ve rũ? Rñ. ꝙ non. Licet eñi dixerim⁹ tales donationes nõ posse reuocari Tamẽ sciendum est ꝙ si plenissime sunt hmõi donationes si donatarij ingrati extiterit erga donatores li/cebit ipsis donatoꝛibus per nostraz cõstitutionem certis ex causis eas reuocare. et h̃ iõ statuim⁹ ne dõato/res q bñficiũ sue libalitatis i alios ꝯtulerũt ab illis iniuriã patiãt ꝑm modos i nr̃a ꝯstitutione enũeratos.

¶ Donatio inter viuos non equipa raẽ legato que so/lo consensu hodie ẽ perfecta. indiget ꝗ ĩsinuatione si ex cedat q̃ngentos so lidos fallit in aliq̃ bus casibus. Are.

¶ Alie[a] aũt dõa tiones sunt q̃ sine vlla moꝛtis cogita tione fiũt: quas in tur viuos appella mus q̃ nõ omnino ꝯparãtur legatis: q̃ si fuerĩt perfecte temere[b] reuocari nõ pñt: ¶ Perfi/ciunẽ aũt cũ dona toꝛ suã volũtatẽ[c] scriptꝭ aut sine scri

a ¶ Alie aũt. Nũc ꝓsequiẽ aliud gẽ n⁹ dõatiõis dictũ ẽ de do. cau. moꝛ. nũc d do. simplici. i. iter viuos dicit.

b ¶ Temere. Ideo dicit temere: q2 q̃nqꝫ reuocanẽ. vt. j. e. §. sciendum.

c ¶ Voluntatem. Etiam nũdo pa/cto. vt. C. eo. si qs argẽtũ. §. fin. Ac.

¶ Additio. Si tamen donetur fa/ctum reqrĩẽ stipulatio et traditio sic olim. Itẽ ꝑsentia donãtis et donata rij vbi fit certe ꝑsone: sec⁹ si icerte.

Donatio an possit fieri si ne sti/pula/tione.

ptis manifestauerit[a]. ¶ Et ad exēpluz venditionis[b] nostra cōstitutio[c]: eas ēt insē habere necessitatez traditionis voluit: vt etiam[d] si non tradantur habeant plenissimum ꝛ perfectuz robur ꝛ traditiōis necessitas[e] incūbat donatori. ¶ Et cū retro principuz[f] dispositiones isinuari eas ac tis interuenientibus volebāt si maiores ducentoruz fuerant solidoꝝ cōstitutio[g] nostra eā quantitatem vsqꝫ ad quingentos solidos āpliauit quā stare etiam sine isinuatione[b] statuit

a ¶ Manifestauerit. Scilicet per verba futuri temporis: vt dabo vel donabo. ad instar stipulationis. vt ff. de verbo. obliga. l. v. §. stipulatio vel presentis temporis: vt do vel dono cuz nudo pacto fiat: ꝛ pactū etiam fiat p verba presentis tēporis. vt C. e. si qs argentuz §. fi. ff. de pactis. l. tale.
b ¶ Venditionis. ex h verbo dicebat. M. venditorem precise teneri ad rem tradendā sic. ff. de verbo. oblig. vbi autez non apparet in fine. Joan. contra. scilicꝫ vt interesse dando liberet. vt. ff. de actio. empt. l. j. ꝛ similitudo que hic fit est in hoc vt sicut necessitas imponitur venditori ad aliquid sic ꝛ donanti. licet a principio nullus cogebatur. vt. C. de actio. ꝛ obligatio. l. sicut. Sed nunquid donator de euictione tenetur? Respondeo si incepta traditione non vt. ff. e. l. Aristo. in fine. ✠ Si a pactione: sic vt. C. de iure do. l. j. Accursius.
¶ Additio. Et est ratio: quia cum donatio sit doni datio iste paciscens obligatur expresse ad dandum. l. se vt. l. ij. natus. §. primo. ff. de donationibus causa mortis. ꝛ ideo non liberatur: nisi transferat dominium: secus autem vbi sola traditio sine facto expresso interuenit. Ex quo infertur ꝙ pro euictione hic agitur prime. Item actione quasi non dederit etiam re nondum euicta in totum vel pro parte. Secus in venditione vbi pro euictione noua nascitur actio qua
c ¶ Constitutio. vt. C. de do. l. si qs argentuz §. fina.
d ¶ Etiamsi non tradanť. i. si tradere nolit donator.
e ¶ Necessitas. Per conditionem ex lege. que stricti iuris est. ff. eodē eum qui. ꝛ C. eod. si quis argentum §. fina.
f ¶ Retro principum. i. eorum qui ante nos fuerunt: ꝛ nostra etiam prima. vt. C. eo. l. sancimus in fi.
g ¶ Constitutio. vt. C. eo. l. penul. in fine.
h ¶ Insinuatione. Id est scriptura facta in presentia publicarum personarum. (i) ꝛ in actis vbi superfluum est testes adhiberi: cuz publica monumenta sufficiant. vt. C. e. l. data ꝛ in. l. in donationibus.
¶ Additio. (i) Puta qualicunqꝫ iudicis etiam extranei. nec habet necesse decretum interponere. Et possunt hec omnia fieri etiam ex interuallo: que si nō interuenerint nō annullant totaz donationem. sed p parte

[Margin notes:] ✠ Ni si ō ip sa etiā nuda eēt p missuz vt. l. ij. C. ō e. nic. bꝫ Ange. ꝛ Jas.
Item dꝫ itelligi ꝙ rit cō si per traditionem saltem obligatō ordiei ne oblata tellect⁹ qō not. p cū als pscriptio ex sone ꝛ libel la traditiōe li forma tione. se ꝛ ī trāsferat cundum oēs hic. dn̄us bꝫ xpo so. hic.
Insinuatō qd est

partem in qua excedit. Ang. Et an insinuationi possit renunciari: et sine ea donatio validari. Et an in simplici remissione ipsa insinuatio: item in cessione debitoris citatio requirat vide Ange. et Jasone hic.

a ¶ Inueit. Scilicet nostra constitutio: vt si donetur in redemptione captiuorum vel a magistro militum donetur militibus. vel in refectionem domus donetur alicui. vt C. eo. l. pe. Item et si donet imperator vel ei donet vt in auct. de nõ alie. §. si vero min⁹. col. ij. et in auc. vt nõ fiant pi. §. fina. colla. v. Idẽ in donatiõe propter nuptias. vt in auc. vt spõsa. lar. col. ix. in pri. Idem in remissione vsurarum futuri temporis. vt. ff. eo. modestinus Accursius.

¶ Et quasdã donatiões inuenit [a] que penit⁹ isinuationẽ fieri minime [b] desiderant: sz in se plenissimaz habẽt firmitatem.

¶ Alia [c] in super multa adverbiorẽ exitũ donationuz inuenim⁹: que oĩa ex nostris constitutionibus quas super his exposuim⁹ colligenda sunt.

¶ Donatio inter viuos ẽt pfecta ex aliqb⁹ causis reuocari põt. Areti.

¶ Sciẽdũ ẽ tñ q̃ et si plenissime sint donationes: si tamen igrati existãt homines in quos beneficium collatuz est donatorib⁹ p nostraz constitutionẽ [d] licẽtiam pstauimus certis ex causis [e] eas reuocare ne illi qui suas res in alios ptulerit: ab his quãdã patiant̃ iniuriã vel iacturam secũdum enumeratos in pstitutione nostra modos.

tiones diuersis temporibus facte coaceruentur. vt. C. eod. sancimus §. si quis autẽ. Item vt hic qui pecunia recipiunt i redẽptionẽ captiuorum iurẽt se ibi bõa fide expẽdere. Item vt sacramẽto dñi domus qstio dirimat. vt. C. eo. l. pe. i fin.

d ¶ Sciendum. Cõstitutionẽ vt. C. de reuoca. do. l. fi na.

e ¶ Ex causis quinque scz. vt si atroces iniurias in eũ effũdat: vel ĩ impias manus inferat vel graue dãnuz in bonis vel vite periculũ intulit. vel si legi dicte in donando non paruerit. vt. C. de reuoca. do. l. fin. Sed dõatio liberto facta solo obsequio non prestito reuocat̃ aliõ in libertate. vt. C. de reuo. do. l. j. et de li. cã. l. solo. Et est hic arg. pro domino vt his causis possit reuocare feudum. sic in auctẽ. vt li. de cete. §. illud autem col. vj. et. ff. de li. agno. l. alimenta.

Dõationes inter viuos certis ex causis reuocantur.

¶ Additio. Item in donatione facta pro bene meritis. l. aquilius. ff. e. dum modo appareant et eis proportionetur secundum doctores.

b ¶ Minime desiderant. lz quigẽtorũ solidorum summam excedant.

c ¶ Alia. Ueluti ne plures donationes

¶ Additio. Unde versus. Quinqz modis perdo mihi que donata fuere. Infero si damnum grauiter donantis in ere. Huic per me si sit a- Vers⁹

trox iniuria facta. Si sit persona manuali vulnere tacta. Quādo sue vite crudeliter insidiabor. Ingratus domino re donata spoliabor. Ingratum factum dic mecum frego pactuz. Jus autem renocandi donationē ex causa igratitudinis non transit adheredes si ō fūctus facultatē renocandi habuit. ¶ Est et aliud.

¶ Dōatio añ nuptias oliz ante matrimonium fiebat hodie potest fieri constante matrimonio et etiam augeri vt dos et ideo donatio ppter nuptias vocatur vt nomen conueniat rebus.h.d. Areti.

beret cuz matrimoniū esset subsecutuz. Sed domine quare appellatur ante nup? Respon. q̄ ideo quia semper añ nuptias. fiebat licz effectum nonhaberet nisi nuptijs subsecutis nūq̄z post nuptias celebratas talis dōatō potuit icboari: sz postea diu⁹ iustinian⁹ pater huiusmodi obseruationez semiplene correxit. Nam cū pmissum

¶ Est et aliud genus inter viuos donationis: quod et veteribus quidez prudentibus penitus erat incognitū. postea autez a iunioribus diuis principibus introductum[a] est: quod ante nuptias voca

Casus. ¶ Hic incipit secunda particula secunde partis in qua sic procedit. Primo recitat obseruationem iuris antiqui circa donationes propter nuptias. Secundo recitat semiplenam correctionem introductam a iusti. patre suo. Tertio ponit suam correctionem perfectaz que hodie obseruatur. et ita in presenti. §. possunt notari tria tempora per ordinem. Primum videlicet antiquorum imperatorum ſm iustini tertium iustiniani po. igitur sic. ca. Domine iam vidi de dona. simplici que appellatur dona. inter viuos. nunquid est aliud genus donatiōis inter viuos? Ad hoc respon. q̄ sic. Est enim quoddam aliud genus donationum quod veteribus iuriscon sultis penitus erat incognitum. sed postea a minoribus principibus fuit introductū et ſm eos donatio ante nuptias appellabatur. et in se habet tacitā conditionem. vt videlicet rata esset hec donatio et effectuz ha

fuerit dotes ꝯstāte matrimonio posse augeri permisit i cōstōne sua hmōi dona. ante nup. et post nup. celebratas ad silitudinē dotiuz posse augeri: sz tñ nomē incōueniēs penit⁹ remanebat. naz ante nup. vocabat̄ vt pri⁹: sz ex ꝯstitutiōe sua post nup. tale suscipiat incrementū. et ita augebat̄ post nup. tñ āte nup. appellabatur. Et ita manifeste patet q̄ nomē nō bñ cōsonabat rei. Vñ nos plenissimo fini sanctiones tradere cupientes et consona noīa reb⁹ esse cupientes vel studentes in nostra constitutione statuimus vt huiusmodi donatiōes ñ solū post celebratas nup. augmētū suscipiāt: sz etiā initiū suscipere possūt et i hīs dotib⁹ parificāt̄ vt quēadmodum dotes cōstāte matri. nō solū augeri sed etiā de nouo fieri possūt: ita hmōi donatiōes q̄ ppter nup. introducte sunt nō solum constante matrimonio ꝯtracto augeri sz etiā d̄ nouo constitui possūt. a ¶ Est et aliud. Introductū. vt. C.

de do. ante nup. per to. titu.
a ¶ Habebat. Et hodie habet si fiat donatio prius. nam & postea fieri potest. vt. j. eodem. §.
b ¶ Insecutum. de iure & de facto.
c ¶ q̄.

l ¶ Exequentur. Si de nouo fiat donatio. vel duos post matrimoniū vel vetus augeat est eq̄litas. vt. C. de do. ante nup. l. fi. §. si igit dote. Si añ mr̄imoniū potat ēe i eq̄litas. vt C. de pactis cō. l. ex morte Sed hodie equalitas est ãte & post constituendo & in pactis lucrorvtq̄ʒ tum dat vxori i dote tm̄ det in donatione pp nuptias marit⁹: & sicut hic fit dñs dotis sic illa dõatio nis ppnuptias: vsū fructū tn̄ habeat maritus: ne accidat mr̄imõij oneribus dotē non seruare. Nã equitas

Dos & dõatio pp nuptias debet ee i eq̄litate. Dos dat vt inde matrimonij onera supportetur.

Id est ga
d ¶ Pater noster hic. j. qui bus non est pmis. face. testamen. §. secus.
e ¶ Cū augeri. id ē cū ʒ hoc n̄ eēt. Accursius.
f ¶ Fuerat. etiã ante se.
g ¶ Tale. Puta: q̄r augeatur dos.
h ¶ Permisit. s. diuus iusti. vt. C. de dõati. añ nup. l. penul tima.
i ¶ Et cõsequentia alias conuenientia hic. C. de

batur: & tacitam i se cõditionē habebat[a] vt tunc ratū esset cum matrimoniū fuerit isecutū[b] Ideoq̄ʒ ante nuptias appellabatur q̄[c] ãte matrimonium efficiebatur & nusq̄ʒ post nuptias celebratas talis donatio procedebat

¶ Sed primus q̄ dē diuus iustinianus pr̄[d] nr̄ cū[e]: augeri dotes & post nuptias celebratas fuerat[f] pmissū si q̄d tale s euenerit etiã ante nuptias augeri dõatõnē: & constante matrimonio sua cõstitutione pmisit[h].

¶ Sʒ tn̄ nomē inconueniens remanebat: cū ãte nuptias quidē vocabatur: post nuptias aūt tale accipiebat incrementū. Sed nos plenissimo fini tradere sanctiões cupiētes: & consequētia[i] nominare bus esse studētes: constituim⁹[k] vt tales donationes nō augeantur tãtū: sʒ etiã constãte matrimonio initiū accipiãt: & non ante nuptias sʒ propter nuptias vocētur: & dotib⁹ i hoc exequētur[l] vt quem

episcopis & cle. l. decernimus. & de offici. prefec. vrb. l. pria in fine & de defenso. ciui. l. defensores. Argumē. contra. C. de constitu. pecu. l. ij. §. pe. & ff. de adimen. leg. l. tertia. §. condictio.
k ¶ Constituimus. C. de do. ante nup. l. fina.

suggerit q̄ dos debeat esse ibi vbi sunt onera matrimõij. vt. ff. de iure dotium. l. dotis fructus. & l. plerunq̄ʒ. §. serui. cum tantundē reddatur vxori ex qua donatione consulitur mulieri soluto matrimonio si res dotales non existant: & quia nō potuit alienare maritus etiam ea con-

admodum dotes z constante matrimonio non solum augentur: sed etiã fiunt: ita z iste donationes que propter nuptias itroducte sunt nõ solũ antecedant matrimoniũ. sed eo etiã contracto [a] augeãtur z constituant.

¶ hodie si vnus ex dñis manumisit seruu3 cõem seruus efficitur liber z socius conseruatur idennis dato sibi pcio partis sue. Aretinus.

dic sentiente. vt infra titu. proxi. in si post prin. licet alis iure hypothece possit renunciare. vt. C. ad velleia. l. etiam z. l. iubemus. z in auc. fine a me. Et sicut dos vxori sic z talis donatio iure reddit viro soluto matrimonio: cũ sit equalitas vt in auct. de equalitate do. §. j. coll. vij. Est z spõsalitia largitas qñ sponsus spõse per verba de futuro vel econtra donat pure nõ respectu dotis que similiter cõditionẽ matrimonij habet vt. C. de do. ante nup. l. cũ veter. z. l. si a spõso. Accur. ¶ Additio. Tu dic q aliquãdo fit ex mera liberalitate: hoc expresso q nullo casu repeti possit: z h3 locum l. si mater. C. de do. ante nupt. aliqñ fit simpliciter nullo expresso: z tunc oli3 presumebat ex mera liberalitate z erat irreuocabilis. §. ij. l. si filie z. l. si tibi. C. eo. hodie vero ob causam futuri matrimonij. l. cum veterum. eo. ti.

a ¶ Sed eo etiam contracto. Hodie hec corrigitur. in auctenti. de equalita. do. col. vij.

¶ Erat olim. Casus. ¶ Hic incipit tertia partitula secunde partis pri. in qua sic pcedit. Primo quemadmodũ ciuilis acquisitio fit ẽm antiqua iura. scdo assignat cãm qua mouebatur ad corrigẽdũ talẽ modum acquirẽdi. tertio qualr hmõi acqsitionez correxit. Po. igit sit ca. Dñe iã vidi plures modos acqrendi de iure ciuili nunquid adhuc reperiuntur plures modi ciuilis acquisitionis? Rñ. q sic. Erat enim olim alius modus ciuilis acquisitionis p ius accrescendi qd quidẽ ius accrescendi erat tale. Si duo habebãt seruũ communẽ petrus et mar. si petrus sol9 inter viuos vel i vltima voluntate cõem seruũ manumitteret libertas non valebat sed i eo casu pars petri penitus amittebat. z mar. nolenti manumittere accrescebat. z ita seruus q prius cõis erat tot9 martino per ius accrescendi acquirebatur: sed cum hoc pessimum fuerat exemplũ seruum quidem manumissum libertate defraudari. z impositione libertatis humanioribus dñis damnum inferri z seuerioribus lucrũ acquiri. vnde hoc quasi inuidia plenũ pio remedio per nostram constitutionẽ duximus corrigẽdũ z inuenimus viã per quã tã manumissor q̃3 socius eius manumittere nolens q̃3 etiã seruus qui libertatẽ accepit nostre puisionis beneficio communiter perfruantur. Statuimus enim vt libertas seruo communi imposita debitum effectum sortiat. Manifestum eñ est antiquos legislatores in fauorẽ libertatis multa 9tra regulas cões iuris statuisse. z statuimus q dñs qui libertatem iposuit sue libertatis stabilitate gaudeat z socius indẽnis conseruet: z pcium

dic si post bieni9 uzitex cõsentuat. Et ex alijs bonis que supersũt sibi fit cõsultũ nec tũc sibi piudicat nisi qtenus p beat verũ ī rẽ suam. Ange. hodie tñ de cõsuetudie talis donatio nõ constituit vt vult glo. in auct. equalitas C. õpa ct cõ. z bal. i auctẽ. dos data. C. e. Jason.

serui manumissi a dño manumittē te scōm partē dominij constitutiōe diffinimus accipiat. Et hec i tertia particula secūde part| principalis vsq3 in finem tituli.

C.de communi seruo manu. l. pzima.§.ne autez.⁊.§.finautē socius. Et nota ꝙ cōpellitur vendere quod est speciale contra regulaz. vt.C. de ꝯtrahē.emp.inuitū.C.de iure deli.

a ¶ Erat oliz exēplo.sic.C de probati.l.exemplo.

b ¶ Mostraz ꝯstitutionez C.de ser. commūi máu .l.i. §.ne át ⁊ §. finaūt socius.

c ¶ Cui⁹ scz libertatis.

Libertat| fauoz:in quib⁹ ꝯsistit

d ¶ Cōmūes. scilicet vt libertates per legez falcidiaz non minuantur. Jtez vbi non valet testamentū libertates non reuocātur. ff. ð in offi. testamē. papinianus.§. sed an ⁊ libertates. §.finali.Jtem ⁊.ff.de fideicom.lib. l.generaliter.§.si quis seruo.

Uēdere qs cōpel quādo

e ¶ Diffinimus.C. de cōmuni ser. manu.l.pzia.§ ne autem.⁊.§.finautem socius.

f ¶ Accipiente.vel eo deposito. vt

¶ Erat olim et alius modus ciuilis acquisitionis ꝑ ius accrescendi: quod est tale.

¶ Si cōem fuuz habēs aliqs cuz tio solus libertatē ei iposuerit: vl' vindicta vel testō: eo casu pars ei⁹ amittebatur ⁊ socio accrescebat. ¶ Sz cū pessimū fuerat exēplo [a] ⁊ libertate seruū defraudari ⁊ ex ea humaniorib⁹ qdez dominis dānū inferri: seueriorib⁹ aūt dñis lucrū accrescere: hoc quasi inuidie plenū pio remedio ꝑ nostrā cōstitutionē [b] mederi necessariū duximus. ¶ Et inuenimus viam per quam ⁊ manumissoz: ⁊ soci⁹ eius ⁊ qui libertatē accepit nostro beneficio fruātur: libertate cū affectu procedente: cuius [c] fauore antiquos legislatores multa ⁊ ꝯtra cōmunes [d] regulas statuisse manifestū est: ⁊ eo qui eā libertatē imposuit sue libertatis stabilitate gaudēte: et socio indēni cōseruato preciū ꝙ serui secunduz partē dominij (qō nos diffinimus [e]) accipiente [f].

¶ Quib⁹ alienare licet vel non.

l.nec emere quod plene no. in aut.de fideiusso. §. penultimo.

Continuatō

¶ Quibus alienare. ⁊c.

¶ Dictū est supra de acqsitiōe facta per vsucapionē vel per donatiōez: nūc dicit per quos alienatio possit fieri et per quos nō. Aretinus. Uel sic continua supdictū est quomodo qs efficit dominus iu regentiū: vel ciuilr. ħ tractare intendit de quadam specialitate que contingit circa eos q dominia rerum acquirunt. generale eniz est: vt qui dominus est possit alienare. ⁊ qui dominus non est alienare nō possit. hic ⁊ in specialibus casibus contingit contrarium.

Alia continuatō

¶ Maritus non potest alienare vel obligare predium dotale etiam consentiente muliere non soluz in italia: sed etiam in prouincia. Angelus aretinus.

Accidit aliquando: vt qui dominus sit alienare nō possit: & econtra qui dominus non sit alie

Diuisio. Accidit. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo quando dominus nō potest alienare res suas. Secundo econtra quando nō dominus alienat. Tertio redit ad primum casum. Secunda ibi. Contra autem. Tertia ibi. Nunc autem admonendi.

Vel diuide subtilius. Primo quando prohibetur alienatio propter rē que est inalienabilis. Secūdo quando permittitur ex pactione vel propter publicam vtilitatem. Tertio quādo prohibetur ratione persone alienantis: vel ratione persone in quaz fit alienatio: quia pupillus est. Angelus aretinus.

¶ Dotale. Casus. ¶ Pone igitur sic casum. In prima parte dicit iustinia. premittendo ea de quibus intendit hic tracta. aliquādo accidit quod ille qui dominus est rei dominiū tamen eiusdem rei in alium trāsferre non possit. & in casu isto conuerso similiter quandoqz accidit: vt ille qui dominus non est: potestatem tamē dominium transferendi in aliuz habet. & hoc in prima parte vsqz ad illū §. Nam dotale. Hic incipit secūda particula secunde partis principalis: in qua sic procedit. Primo ponit casum in quo dominus non potest alienare. Secundo assignat causam quare prohibetur aliena. videlicet quia lex iulia prohibet. & corrigit legem iuliam in duobus casibus. Primo circa prohibitionem alienationis: quam in certo loco conclusit. Et secūdo in permissiōe alienationis: quam lex iulia consentiente muliere fieri pmisit. & postea assignat rationez quare corrigitur lex illa iuliā circa permissionē alienationis. Pōe igitur sic casū. Domine vos dixistis mihi supra quod dominus rei aliena. n̄ potest ponatis mihi exemplum de hoc? Ad hoc respondet. Amice: ecce maritus licet sit dominus predij dotalis tamen inuita muliere prediuz sibi in dotem datum. per legem iuliam de fundo aliena. prohibetur & hypotecas earum rerum que volente etiam muliere fiebant: quaz legē iuliam per constitutionem nostram correximus: & in meliorem statum deduximus. Cum enim prohibitio legis iulie tantūmodo in rebus immobilibus italicis locum habebat & alienationes rerum dotalium. sed etiam in omni que inuita muliere fiebat: inhibebat vtrqz remedium adhibuimus & statuimus: vt non solū in italia interdicta sit alienatio: vel obligatio rerum dotalium: sed etiaz in omni prouincia: que romano subiecta est imperio: & non solūmodo inuita muliere locuz habeat huiusmodi prohibitio: sz etiaz neqz alienatio: vel obligatio. licet de consensu mulieris fctā fuerit robur obtineat. & hoc ideo statuimus: ne fragilitas sexus mulieris que de facili ad consentiendum alienationi per blanditias mariti possit induci in

pemiciem substãtie mulieris videa tur conuerti.
a Dotale prediũ. Sc3 inestimatum.vt.C.de rei vxo.act.l.j.§.cu3 lex. Als si estimatum esset posset alienari. nisi estimatio fiat: vt sciatur quantu3 valet. vt.C.de iu.do.l.quotiẽs.⁊.l.si iter virum.et de fũ.do.l.pria. Et dic dotale vel q̃si.vt.ff.ď fũ do dota.l.iij.⁊.iiij. Quid si res mobilis est? Respon. potest alienari si maritus est soluẽdo.C.de ser.pigno.de.ma.l.j.facit.l.si ex lapidicinis.ff.ď iure doti.Accursius. Additio. Sz iure canonico indistincte valet alienatio vxore ↄsentiente ⁊ iurante.c.licet mulier.ď iure iu.li.vj. nisi prius iurasset se nunq̃ tali alienationi faciende velle consentire.

Et in his casib⁹ vbi nõ potest aliena ri an si deiussor da tus a viro oblige tur.vi de Ja. hic.

nãde rei ꝑtãtẽ habeat. Nã dotale p̄diũ[a] marit⁹ iuita[b] muliere ꝑ legẽ iuliam ꝓhibet[c] alienar̃[d] quãuis ipsi⁹[e] sit dot3 causa ei datũ: quod nos lege3 iuliã corrigentes[f] in meliorem statu3 deduximus[g]. Cu3 enim lex[h] in solis tantũmodo rebus locu3 habeat: que italice[i] fuerant: ⁊ alienationes inhibebat: que iuita[k] muliere fiebant: hypothecas aute3 earum rerum etiã volente[l] ea vtri꜔[m] remedium im

b Inuita muliere. ergo ea volẽte poterat.vt inuit: q̃d corrigit̃ stati3.
c Prohibet. Nisi ꝓuocet ad diuisione3 fundi dotalis.vt.C.de fun.dota.l.fina. Item nisi ex necessitate. (j) vt.C.de lib.causa.l.j. Itẽ nisi cũ vniuersitate.vt.ff.de fund.dota.l.j. Item nisi vertatur ad vtilitatẽ mulieris.vt.ff.de iur.doti.l.finali.
Addit. (j) Ad quã si ꝓdest mulieri et maritus prouocare põt. Ange.
d Alienare. Hoc large accipias: siue dominiũ mutetur: siue ius alijs constituatur.vt.C.de rebus.alie.nõ alie.l.si.in aut.de nõ alie.§.aliena.col.ij.ff.de fun.do.l.iulia. Accur.
e Ipsius sit. Scilicet de iuregẽ. vt per traditionem. ⁊ ciuili.scilicet approbatione s̃m Jo. Alij dicũt de iure ciuili.s.fictiõe nõ iuregẽ.vt.C.ď iur.do.l.in rebus. Sed q̃d ibi dicit̃ ď iure naturali vxore3 dominã esse rex est ꝓ meno iure quo dicit. Quicq̃d calcauerit pes tu⁹ ⁊c. nõ naturali.i.iuregẽtium: sed rerũ domina dicitur quo ad speciẽ: ⁊ quãtũ ad hoc: vt ex eis sustentet̃: sicut filij dñr dñi reru3 pr narũ.vt.j.de her.qua.⁊ dif.§.sui.⁊ C.de fur.l.quãuis.⁊.C.re.amo.l.j. vel domina est inspecto exitu sicut filius dicitur dominus.vt.ff.ď lib.⁊ posthu.l.in suis.Accursius.

Dotis dñiũ an maritus vel vxoris.

Additio. Circa hoc dicas q̃ vex ⁊ effectuale dominiũ habet marit⁹: sed fictum ⁊ interpretatiuum habet vxor ex quo cũ viro viuit continuo: ⁊ presumitur eadem persona.
f Corrigentes. In duobus capitulis: ⁊ in alijs non.
g Deduximus.vt.C.de rei.vxori.actio.§.⁊ cum lex.
h Lex. scilicet iulia.
i Italice. idest in italicis prohibebat alienationem: ⁊ hoc erat primum eius vitium.
k Inuita muliere. sed ea volente ↄcedebat: ⁊ hoc erat secũdũ vitiu3.
l Volẽte ea. similiter ꝓhibebat.
m Utri꜔. scilicet vitio.

Alienans q̄nq3 repetit, qd alienauit.

posuimus: vt etiā in eas res que in prouiciali solo posite sunt: interdicta[a] fiat alienatio vel obligatio: vt neutrum eorū: neq3[b] consentientibus mulieribus procedat: ne sex[9] muliebris fragilitas in perniciez[c] substantie earum conuertatur[d].

¶ Creditor lz nō sit dn̄s potest tn̄ pignus alienare ex pacto vel sine pacto seruata forma legis. Aretinus.

a ¶ Interdicta. Quid si fiat? R̄n. vendicat maritus. constante matrimonio contra factum suum veniēs cum fuerit cōtra legē. vt. C. de agri. & cen. quemadmoduz. li. xj. & de rei ven. l. doce. sed dissoluto eo mulier repetit: vt C. de iure do. l. i rebus. Idē i prelato eccl'e alienante rez eccl'ie: q2 pōt eā repetere p̄latura durante vt extra de re. eccle. nō alie. c. si quis presbyterorum.

b ¶ Neq3 consentientibus. Speciale. vt suo fauori non possit renunciare: quia etiaz reipublice interest. vt. ff. so. matrimonio. l. j. sic. ff. de pactis do. l. de die.

c ¶ In perniciem. id est destructionem.

d ¶ Conuertatur. similia sunt vbi etiam dominus nō alienat: vt. C. ad l. iul. ma. l. fi. & C. ō here. & ma. l. manicheos. §. pe. & C. de predi. curia. l. fi. li. x. & j. eo. §. nunc admonendi.

¶ Additio. Unde versus. Cōiūx ecclesia: furiosus mēteq3 captus. Prodigus: atq3 minor: existens sub patre natus. Aduersans fidei maiestatis reus isti. Res alienare proprias de iure vetātur. Pretacto deb3 sub iure decurio scribi.

¶ Contra autem. Casus. ¶ Hic incipit secunda particula scđe partis prin. in qua sic pono casum. Domine iam vidi ca. in quo dominus alienare non possit. Pro deo ponatis mihi exemplum quando nō dominus dominiuz rei in aliū trāsferre potest? Ad hoc respondet. Amice licet creditor non sit dn̄s rei obligate tamen si ipe pignus ex pacto vel lege alienauerit dominium eius in aliū trāsfert: sz forsan in primo casu videlicet quādo ex pacto sibi facto a debitore pignus alienat vi det hoc fieri: qa volūtate debitoris intelligitur pignus alienare: quia debitor ab initio contractus pactū fecit vt liceret creditori pignus vendere si infra tempus statutū nō solueretur & ita in casu isto potius ex pacto & voluntate debi. videtur dominium translatu3 q̄3 ex facto siue traditione ipsius creditoris: sed certe non solum in eo casu quando pactum de distrahendo pignore a debitore interpositum est licet creditori vendenti dominium pignoris ad alium transferre. ac etiam quando auctoritate legis pignus distrahitur. Ne ergo creditores ius suuz prosequi diutius impedirentur. et etiam ne debitores nimis cito rerum suarum dominium amittant nostra constitutione vtriq3 parti p̄spectum est: & per eandem constitutionem certus modus est inuentus per quem quidem modum pignorꝫ distractio possit procedere cuius cōstitutiōis tenore vtriusq3 partis indēnitati in eo casu quādo pactū de distrahendo non intercesserit sufficienter & abūde prouisum est.

Contra [a] autē creditor pign⁹ ex pactione quāuis eius ea res non sit alienare [b] potest. Sed hoc forsitan ideo videt̃ fieri ꝙ voluntate debitoris intelligitur pignus alienari: q̄ꝛ ab initio contractus pactus ē: vt liceret creditori pignus vēdere si pecunia non soluatur [c]. Sed ne creditores ius suū prosequi impedirentur [d] neq̧ debitores tenet̃ [e] suarum rerum dominium amittere videantur: nostra cōstitutione [f] consultum est ⁊ certus [g] modus impositus est per quē pignoruz distractio possit procedere: cuius [h] tenore vtriq̧ parti creditorū et debitoꝝ satis abū

a Contra. i. econtrario.

b Alienare potest. Idem in iudice. vt. ff. si ex nox. cā aga. l. ij. ⁊. j. de of. iudi. in fi. Idez in flumine: vt. ff. de acquiren. re. do. ergo. §. alluuio. Idē in imperatore ⁊ augusto. vt. s. ď vsuca. §. vl. Idē in prelatis ecclesiaꝝ vt i auct. hoc ius porrectū. Idem in tutorib⁹ q dominorum locum obtinēt vt. ff. de fur. in terdū. §. qui tutelam. Idē in procuratore q habet liberam administrationē. * vt supra de re. di. §. nihil autē. Idē in seruis habentibus liberam peculij administrationez. vt. ff. de pi. ac. si conuenerit. §. fi. ⁊ l. sequen.

* In q̄ non venit dolus nec ꝙ possit donat̃ nisi ex prima tur. et tūc intelligitur de dona. iter vi uos ñ cā mor tis Et q̄lr libera admi nistra

Additio. Unde versus. Priceps et augusta iudex ac officialis. Tutor curator: pcurator: fluuinsq̧. Creditor: exactor: prelat⁹: seruus: hn̄tur. Hi nūero bis sex alienātes aliena.

c Nō soluat̃. s. tēpore cōstituto.

d Impedirent̃. vbi non esset pactio de pignore vendendo.

e Temere. i. nimis cito. vt supra de vsuca. in princi.

f Constitutione. C. de iure do. impe. l. fi. § j. ⁊. ij.

g Certus modus: vt si actū sit de vendendo iuxta conuentionem vendere possit. * Sed si nihil fuit dictuz de hoc nunciabit semel: ⁊ tunc elapso biennio vēdet. vt. C. ď iu. do. impe. l. fi. §. i. ⁊. ij. Si autez dictum fuit vt non vendatur ter nunciabit: et tunc vēdet. vt. ff. ď pig. ac. si conuenerit. Addi. Et iter ď nūciationes que i terualla sint necessaria. Itē qd si emptor non reperiat̃ vel pign⁹ plus vel minus valeat q̄ꝫ creditū. Itē quid i pignore iudiciali: vł pretorio. Et an huic beneficio de vēdendo pignore possit renunciari. Uide Angelum hic.

tio cō cedat̃ vide Ange. hic. * Et pactū nudū. nec est necessaria liq̄ denūciatio de pignore luēdo qǒ not. p limitatione. l. si cōuenerit. ff. ď pignor. Ange.

h Cuius. Scilicet constitutiōis.

Nunc autem. Casus. Hic incipit tertia particula scďe partis prīci. in qua sic pone casum. Domine iam vidi casuz in quo dominus alienare non potestj. nunquid sunt plures casus in quib⁹ dominus rei sue alienāde potestatem non habet. Et respō. ꝙ sic: quia neq̧ pupilli: neq̧ pupille sine tutoris auctoritate vllā rem alienare potest. licet dn̄i rerum suarum censeant̃. Unde si pupillus alicui mutua pecuniā tutoris auctoritate nō interueniēte dederit obligationē mutui nō contrahit: ⁊ hoc ideo q̄ꝛ pecuniā quā mutuo dat ac

cipientis nō fit. Unde si nūmi a pupillo sine tutor. auctoritate mutuo dati extent vendicari poterunt. si tamen ipse qui nūmos a pupillo mutuo acceperit eosdem bona fi. consūpserit ad exhibendū cū eo agi poterit. Et licet dixerim tibi φ neq pupillus neq pupilla rei sue dominiū sine tutore in alium transferre possit: econuerso tamē omnes res videlicet tā mobiles φ immobiles sine tutore pupillo vel pupille dari possunt: ita videlicet φ dñium in eos trāsferatur. ⁊ ideo si debitor pupillo vel pupille debitum soluerit necessaria est ei tutoris auctas. Si eni sine tutori auctoritate pupillo vł pupille soluerit beneficium liberationis non consequetur: sed hoc euidētissima ratiōe nr̃a cōstitutione quaȝ ad cesariēses aduocatos promulgauim⁹ statutuȝ est: in qua quidē cōstitutiōe dispositū: est: ita demū licere tutori vel curatori debitorē pupillarē soluere si ꝑmū sine iudicio ⁊ sine omni dāno sportularū ⁊ sine qualibet mercede tabulario prestāda hoc permittat. Nam si iudex soluēduȝ pupillo pronūciauerit ⁊ debitor post sentētiaȝ iudicis interpositaȝ soluerit: hmōi solutio plenissimaȝ securitatē obtinebit: qm̄ in nullo euētu poterit debitor post hmōi solutionē interi inquietari. Si vero aliter φ nr̃a constitutiōe dispositū est debitor pupillo soluerit: ⁊ pupill⁹ hmōi pecuniaȝ sibi solutam aut saluam habeat: aut al's locupletior factus sit. licet debitor per hmōi solutionē ipso iure liberatus non sit si tamē pupillus adhuc eandē pecuniam petat: poterit debitor p exceptionem doli mali pupillū iterū petētē tanq̄ ꝯ p̄da sollicitum repellere. ⁊ hec sūt vera quādo pupillus habet pecuniā saluā vł ex ea locupletior fact⁹ sit. Si vero pupillus hmōi pecuniā sine tutoris auctoritate sibi solutā: aut male cōsumpserit: aut furto aut alio casu amiserit: si iterū eandē pecuniam petat: inutilis erit debitori doli mali exceptio: q2 nihilominus ad solutionē iterū faciēdam condēnabit: ⁊ sibi imputet q2 debitū sine tuto. auc. ⁊ nō scdm nr̃e cōstitutiōis tenoreȝ pupillo soluerit. Similiter in casu ꝯuerso pupilli vel pupille sine tuto. auc. soluere non possunt: q2 id qd̄ sine tuto. auc. soluitur non fit accipientis. Nullius eni rei alienatio sine tuto. aucto. eis concessa est.

a ¶ Nunc. Ullam rem: neq ratiōe proprietatis: neq ratione possessionis: que animo retinetur: licet corporalem sine tutore perdere possit. vt. ff. de acquiren. re. do. l. pupillus. ⁊ de acquirē. posses. l. possessionem. Quid in adulto? Rñ. si nō habȝ curatorem pōt alienare que seruando seruari nō possunt. si habet curatorem similis est prodigo. vt. C. de in inte. resti. mi. l. si curatorem.

Adultus an possit alienare.

b ¶ Alienare posse. Sic. ff. de auc.

de prouisum est.

¶ Pupillus suā pecuniā: sine tutoris auctoritate mutuādo nō facit accipiētis: ⁊ ideo nūmi extātes possūt vēdicari: cōsūpti condici vel petere exhiberi. h. d. Angelus aretinus.

¶ Nūc admonendi sumus: neq pupillū: neq pupillā vllam [a] reȝ sine tutoris auctoritate alienare [b] posse.

¶ Ideoq si mu-

tuto.in princ.ff.de solu.l.q si forte. in fine.ʒ.l.pupillo.ʒ.ff.si certuz peta.l.non omnis.§.finali.

Dare, e acci pienti facere,

a ¶ Dederit.id est tradiderit:cum dare sit in accipiẽtis facere.vt infra dacti.§.itaqz.si poneres pprie nõ haberet locuz qd sequitur.idqz vẽdicari.ʒc.

b ¶ Obligationẽ.Scz:psonalem ex mutuo.

c ¶ Qr pecuniã.Bona ẽ ratio.vt ĩfra qui.mod.re.cõ.ob.in pricipio.et.ff.si cer.pe.l.ij.§.appellata.

d ¶ Nõ facit.Qd est necesse:qr dicitur mutuum:quia de meo fit tuuz:vt.ff.si cer.pe.l.secunda.

e ¶ Bona fide.Credens eum maiorez.vt.ff.pro emp.l.secũda.§.si a pupillo.vel etiam errans in iure.licet sit.argumẽtum contra.ff.p empto.l.secunda.§.si a pupillo.

f ¶ Cõsũpti.Qd fit expẽdẽdo:vel cũ aliis immiscẽdo.vt.s.de vsufru.§.cõstituit.ʒ.ff.de solu.l.si alieni.

Mutuũ triplicit recõciliat.

g ¶ Condici possunt.Scilicet condictione certi ex mutuo reconciliato per consumptionem.vt.ff.si cer.peta.si a furioso,ʒ.l,sequen,Item stipulatione reconciliatur.vt.C.si cer.pe.l.quãuis.Item vsucapione.vt.ff.d iure dot.proculus:ʒ nota infra quib.mod.recon.obligatio.in principio,in verbo tuum fiat.ʒ melius in.§ item is.in verbo mutuuz.

tuã pecuniaz sine tutoris auctorita te alicui dederit[a] non cõtrahit obligationẽ[b] quia[c] pecuniam non facit[d] accipiẽtis:ideoqz vendicari nummi possunt:sicubi extãt. ¶ Sed si nũmi qs mutuo minor dederit ab eo qui accepit bona fide[e] consumpti[f] sunt:cõdici[g] possũt:si mala fide ad exhibendum[h] de his agi potest.

¶ Si debitor soluat pupillo cũ tutoris ʒ iudicis auctoritate:habz plenissimã liberatõez. Si vero soluat sine iudice ʒ sine tutore liberatur ope exceptiõis si pecunia est salua:vł pupillus factus fuit locupletior aliter vo soluẽs nõ liberatur vllo modo. hoc dicit. Areti.

¶ At ex ɔtrario:oẽs res pupillo et pupille sine tutoris auctoritate recte[i] dari[k] possũt.

h ¶ Ad exhibendum.Qr tenetur qui dolo fecit quo min⁹ possit exhibere.vt C.ad exhibẽduz.l.ad exhibendum.et sic iuratur in litem:ex eo quod interest pupilli:citius pecuniã reddità esse.vt.ff.de in litem iuran.l.in actionibus.ʒ.l.nummis.

i ¶ At ex contrario.Recte.vt res fiat accipientis:non vt debitor liberetur:ʒ hoc sequitur.

k ¶ Dari.Ex quacunqz causa.

¶ Additio.Quod in pupillo procedit indistincte.Infans vero obligationez iuris sine tutore non acqrit.Item nec possessionẽ ex sua occupatione tãtũ:sed ex traditione possessoris:sic non tantũ dominiũ:sed est necesse q alij nomine ipsius tradatur.l.si quis emancipatuz.C.de donationibus,Angelus aretinus.

¶ Ideoqz si debitor pupillo soluat: necessaria est debitori tutoris auctoritas: alioquin nō liberabitur[a].

¶ Sed hoc etiaz euidentissima ratione statutum est in constitutione[b] quam ad cesarienses aduocatos ex suggestione tribuniani viri eminentissimi questoris sacri palatij nostri promulgauimus: qua dispositum est ita licere tutori vel curatori debitorem[c] pupillarem soluere: vt prius iudicialis sententia[d] sine[e] omni damno celebrata: hoc permittat[f]: quo subsecuto si et iudex pronunciauerit et debitor soluerit: sequatur huiusmodi solutionē plenissima securitas[g].

¶ Sin autē aliter q̄ disposuimus solutio[h] facta fuerit: pecuniam autez saluam habeat pupillus: aut ex ea locu

a ¶ Non liberabitur. Scilicet debitor pupilli. Sed contra. ff. de solu. si stipulatus fuero? Respon. ibi pupillus erat adiectus: nec quicquam sibi debebatur: cum ad solutionem tantū ponat. i eo. titulo de solutio. q si stipulatus. et l. q res. §. at vbi.

b ¶ Cōstitutiōe vt. C. de admi. tuto. l. sācimus. et l. constitutionem.

c ¶ Debitorez. Ex mutuo vel simili cā: non ex pēsione: vel reditu. vt. C. de admini. tuto. l. sācimus. et l. constitutionem. ¶ Additio. Tunc enim sine iudice plenissimā securitatem cōsequit dummodo pensio nec duos annos nec centū flo. summam excedat scdm Angelum aretinum.

Snia iterlocutoria et pceptū iudicis idem.

d ¶ Sententia. Scilicet interlocutoria. quam preceptum vulgariter appellamus: vt si dicat decerno vel precipio tibi soluere vel deponere. vt. ff. de mi. l. ait pretor. §. quid tn̄.

e ¶ Sine omni damno. Vel sportularum: vel preciorum tabellionum. Sed nūquid debitor pro sua parte soluet? Respon. non. vt. C. de fruct. et li. ex. l. fina. et facit sic. C. de episco. audi. l. tam dementis. §. finali. et in auctenti. de sanct. episco. §. sportularum. colla. ix. Accursius. ¶ Additio. Priuilegium eniz litis ordinationem siue processum respiciens vni cōcessuz: trāsit ad aduersariuz secus si decisionem nisi verba rescripti hoc sonent. Aretinus.

f ¶ Permittat. not. q tutor et iudex necessarij sunt scdz Pe. Sed secūdum nos solus iudex sufficit. vt. ff. de mino. ait ptor. §. qd tamen. et l. q si minor. in fine. Accursius. ¶ Additio. Et hoc est verum in casu nostro: et in alienatione rerū mobilium: alias in alienatione immobilium opus est vtroqz. Aretinus.

g ¶ Securitas. Ut nec restō detur: secus in predio alienato cū decreto: quia emptio ex volūtate: solutio de necessitate fit. vt. ff. de mino. ait ptor. §. quid tamē. et l. q si minor. in fine et. C. de predi. mino. si qdē. Accur.

Solutio fit de necessitate.

h ¶ Solutio. Ut soli pupillo: vel adulto curatorem habenti sine eo. vnde ipso iure non liberatur. vt infra. ibi. nihil proderit etc.

a ¶ Locupletior. Quod est ꝛ si non est factus pauperior. vt. ff. de solu. in pupillo. Accursius.
b ¶ Petat. Et sic est de preda sollicitus: vnde non audietur. vt. C. pro emp. l. eū q. Accur.
c ¶ Nihil proderit. Appa ret ergo ꝙ ipso iure nō est liberat⁹ si aūt cuʒ auctoritate tutoꝝ ipso iure liberaretur sed tūc restitueret minor ꝑdita pecunia. vt. C. si aduerso l. j.
d ¶ Cōdemnabitur. Scilicet ipso minore petente vel alio suo nomine ✠ extraneo. vt. ff. de solu. l. filius.
e ¶ Soluerit. Circa hanc diffusaʒ materiam distingue. cuʒ debitor pupillo soluit aut consequitur plenam aut pleniorē: aut plenissimā securitatem. Si soluat pupillo sine tutoꝝ auctoritate: ꝛ pupillus habeat saluā pecuniam: vel ex ea locupletior ē liberatur nō ipso iure: sʒ exceptione nisi esset adult⁹ sine curatore: vt hic ꝛ. ff. de solu. l. in pupillo. Si aūt soluat tutoris auctoritate: ipso iure liberatur. potestatem in integrum restitui si non habeat rem saluā. vt. C. si aduersus sol. l. prima nisi i quatuor casibus. vt. C. de administratiōe tutorum sancimus. ꝛ. l. constitutiōnem. quod enim legitime factum est ex euentu retractari non debet. vt C. ad sena. consul. trebel. sancimus. Plenissima est si iudex interueniat cum tutore vel sine eo. vt. ff. de minoribus. ait pretor §. qd tamen. Et ͦd hac materia ibi plene notatur.
f ¶ Sed ex diuerso. Non pōt. Distigue aut id qͦd erat soluēduʒ non poterat alienari sine decreto ꝗ casu dcretuʒ interponēduʒ est in soluendo. vt. ff. de rebus eo. qui sub tu. l. magis. §. si pupillus. aĺs non tenet ꝛ potest vendicari quod solutuʒ est: nisi consumpserit creditor vt hic. ꝛ ff. si certū petatur. nō omnis. §. finali. Aut poterat: quo casu solus sufficit tutor vel curator vel adultus nō habens curatoreʒ: nec restituuntur cum non sint decepti. Si sine tutore soluerit non liberatur: nec dominium transit nisi per consumptionem vt hic. ꝛ. ff. si certum petatur: non omnis. §. finali. Et hoc quando debitum erat ciuile ꝛ naturale. Si autem naturale tantum: per restitutionem poterit repetere si legitime soluit: alias suo iure condicet. vt. ff. de conditio. inde. interdum.
¶ Additio. Et tunc q₂ minor etas

pletior[a] sit: ꝛ adhuc eãdē pecunie sūmā petat[b] ꝑ exceptionē doli mali poterit submoueri. ¶ Nō si male cōsumpserit aut furto aut vi amiserit: nihil[c] ꝓderit debitori doli mali exceptio: sʒ nihilominus ꝯdēnabitur[d] q₂ temere sine tutoꝝ auctoritate ꝛ nō ꝑm nr̄am dispositionē soluerit[e].

¶ Pupill⁹ sine tutoꝝ auctoritatē nō pōt debitū creditori soluere. Areti.

¶ Sʒ ex diuerso pupilli vel pupille soluere sine auctoritate tutoris non possunt[f] quia id quod soluūt nō fit accipiētis: cum scʒ nulli⁹ rei alienatō eis sine tutoris auctoritate cōcessa ē

✠ Vel ab eo cāʒ hn̄te: qa beneficiuʒ restitutō nis cedi pōt ꝛ transit ad hr̄deʒ extneū. vt. l. qō si mior ff. d mino. Ange.

Pupilli nõ posīt soluer̄

facit medium concludendi satis est
dicere se minorem indebite soluisse
et si non exprimat per ignorantiam
quod al's in maiore requirit ne do
nasse videatur. qd no. s'm Ange.

qui acquirunt alijs vt religiosi suo
monasterio. vt extra de statu mona
cho. cum ad monasterium. circa pri
cipium. et beneficiati suis beneficijs
C. de episcopis et cleri. auctenti. licē
tiam. Aretinus.

Contiuatō

¶ Per q's p'sonas ¶ Ista rubrica sic cōtinuat. Dictum ē s. de multis modis acquirendi dn̄ia. nunc sequitur videre de personis per q's dn̄ia acquirūt. Unde dicit hoc. Accursius

¶ Per quas personas nobis acquiritur.

¶ Acquiritur nobis non solum per nosmetipsos sed etiam per personas hic descriptas. Aretinus.

Acquiritur vobis nō solum per vosmetipsos sed etiam per eos quos in potestate [a] habetis. Item per seruos in quibus vsumfructum [b] habetis. Item per homines liberos, et per seruos alienos: quos bona [c] fide possidetis. de in quibus singulis diligentius dispiciemus.

¶ Olim q̄cq̄d ac

Acqrit ¶ Totus iste titul' diuiditur i tres partes principales. Primo ponit per q's nobis acquiratur Secūdo illud exequitur sigillatim et in specie. Tertio facit preambulum transitus ad alios titulos et materias. Secunda ibi. igitur liberi vestri. Tertia ibi. hactenus. — Diuisio.

Horatiuus i prio sermonum.

allegans duos versus horatij i prio
sermonum. Est modus in reb' sunt
certi denique fines. Quos vltra citra
q; nequit consistere rectum. Nam
licet multis modis res nobis acqui
rantur, vt a. §. illo singulorum. de re
rū di. vsq; nunc traditum est: tamē
certi sunt homines p quos acquiri
tur, et sunt sex. scilicet p nos: per filios:
per seruos nostros. per alienos in q
bus vsumfructum habemus: p alie
nos quos bona fide possidem'. per
liberum hominem quem bona fide
possidemus. Et est septimus scilicet
ille in quo nudum vsum habemus.
Est octauus quandoq; vt liber ho
mo. id est procurator: de quibus
hic titul. dicit. Differt autem a quo
dam alio per quas personas nobis
acquiritur. quia ibi de obligatione
acquirenda: hic de rebus tractatur
Accursius.

¶ Additio. Adde p etiam sunt alij

a ¶ In potestate habetis. vt. j. eo.
§. j. et §. item vobis.

b ¶ Usumfructum. vt. j. eod. §. de
his. Quid si nudum vsum? R'n. ex
re vestra acquiritur: (i) non aūt ex
opera. vt. ff. de vsu et habita. per ser
uum. et infra quas personas no. ob
liga. acqui. §. per eum quoq;.

¶ Additio. (i) Dummodo stipulet
mihi alias acquirit stipulanti q̄uis
is teneatur mihi restituere per cōdi
tionem sine causa. vt. l. pe. ff. de sti.
pu. seruo. Ange.

c ¶ Bona fide. vt. j. eo. §. idem pla
cet. que bona fides in possidente nō
possesso requiritur. vt. ff. de acqren
da pos. cū heredes. §. fin. et ff. de sti.
seruo. l. si seruus ex testamento. et de
acqui. re. do. homo liber. in prin. et

quirebant filijfamilias acquirebãt patri pleno iure: exceptis castrensibus vel qsi: hodie vero pfecticia quo ad plenum ius: aduẽtitia quo ad vsũ fructum nudum. Aretinus.

Igitur[a] liberi vestri vtriusq sexus quos in potestate habetis: olim[b] quidem quicquid ad eos peruenerat (exceptis videlicet castrensibus[c]: peculijs) hoc parentibus suis acquirebant sine vlla distinctio-

exigitur bona fides in pricipio possessionis: et continua in libero homine quo ad aliud acquirendum per eum. non in vsucapione: quia non vsucapitur. vt. ff. de acqui. re. do. l. qui bona fide. §. j. et C. de pscriptionib9 lon. tem. que p liber. l. sola. Sz i seruo sufficit et quo ad vsucapionem et q̃ ad fructus i initio bonaz fidem habere. vt. ff. de vsu. qui scit. §. vltimo. et C. de vsuca. transfor. l. vna. §. hoc tantummodo. Accursius florentinus.

Additio. Sed de iure canonico requiritur bona fides continuata vsq ad refectionem prescriptionis ca. si. cum ibi notatis extra de prescriptio. Et facit iste textus qm monachus transiens de vno monasterio ad aliud acquirat secundo bona fide possidenti. Ange. areti.

Diuisio. Igitur. Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit de acquisitione facta per liberos et per quos et quid acquiratur. Secundo quando per seruos nostros: et per quos: et quid acquiritur. Tertio de acquisitione p liberã personã an possit acquiri et quid. Scda ibi. Item vobis. Tertia ibi. Ex his. Item prima subdiuidit in tres partes. Nã primo ponit ius antiquũ. Secũdo rationẽ correctionis. Tertio ponit suũ statutum. Secũda ibi. Quod nob. Tertia ibi sancitum. Aretinus.

a Igitur. quia de singulis dicere vult: de filijs vt de dignioribus primo dicit. facit extra glos. ff. de edem. in l. argentarius. in §. edi.

b Olim antiquitatem. primo recitat. et hoc ideo vt nihil antiquitatis penitus ignoretur. vt infra titulo proximo. in principio nam id quod tollitur vel reformatur non dz esse incognituz. vt. C. de ca. tol. l. j. in fine.

c Castrensibus peculijs. idem in quasi castrensibus. etiam iure veteri. vt. ff. de collatione bonorum. l. prima. §. nec castrense. non solum iure nouo. vt. C. de bonis que libe. cum oportet. §. exceptis. et §. eadez obseruando. Est autem castrense. quod filiusfamilias a quolibet in castris acquirit: non acquisiturus alias. vt. ff. de castrensi peculio. l. si forte et l. castrense. (Peculiuz castrẽse.) Quasi castrense est quod magistri liberalium artium: medici: clerici: et aduocati de publico acquirunt. vt. C. de inofficio. testamento. l. finali. et C. de episcopis et clericis sacrosancte. et. l. cũ lege. (Peculiũ q̃si castrẽse.)

Additio. Quid est de his qui hodie non recipiunt salariuz de publico. an habent quasi castrense: vt aduocati et assessores: et notarij vide h per Joannem fabri.

a ¶ Sine vlla distinctione aduenticij: vel profecticij: proprietati vel vsufructus.
b ¶ Alij. scilicet fratri quod grauius est videtur. vt. C. de bo. que lib. le. cum oportet. §. primo.
c ¶ Constitutione. vt. C. de bo. q lib. cuz oportet.
d ¶ Ex re. large pone. i. propter rem vt fructus ex rebus patris vel occasione patris) quocumque modo quesitaz. (j) vt ff. de ince. rui. nau. l. j. §. si. et ff. de vsuris. l. in fideicomis si. §. cum pollidius. et de vul. subsi. §. et si plures. §. in arrogato, et de castren. pe. si forte. et l. si castrense. nisi et aliunde filius sit habiturus per se. vt. ff. de iu. do. l. v. §. si pater. Et sic ponitur ex re id est propter rem. ff. de acquirenda hereditate additio. in fi. Argumen. contra. ff. de pecul. eodem tempore. in fine. Argumentum similiter contra. ff. de acti. emp. iulianus. §. si quid seruo. Accursius. Solu. dictio ex proprie et stricte sumpta denotat immediatum vt ibi. Secus si. large vt hic.
¶ Addit. (j) Scz licite et tunc id quod tribueretur persone propter laborem et industriam censetur aduenticium et ipsius filij proprium: alias ex delicto puta vsuris nec patri queritur: nec fructibus confertur sicut nec cetera aduenticia vt. l. fin. C. de col. Angelus.
e ¶ Ei. s. filio.
f ¶ Inuidia est. Scilicet filio q acquisiuit.
g ¶ Reuerti. quasi dicat nulla.
h ¶ Vsufructum. quem habet in aduenticijs Nisi remiserit. vt. C. de bo. q. li. cum opz. §. finautez res Vel nisi ab aliquo sibi det vel relinquat hoc pacto vt patrem non pertineat vsusfructus. vt in auc. vt. li. ma. et aui. i prin. col. viij. Vel nisi succedat filius vna cuz patre in hereditate fratris vel sororis. vt in auc. de he. q ab itest. de. §. si vo col. ix. Vel nisi seruus donet filio familias eo pacto vt manumittat statim. vt. C. de bo. que lib. l. vl. ad fi. Vel nisi qn pater noluit consentire filio adeunti hereditatem aliquam. vt. C. de bo. que. lib. l. fi. i fi. §. j. et ij. Vel nisi parente minus legitime diuertente bona filijs applicetur. vt in auc. vt nulli

ne[a] et hoc ita parentum fiebat vt etiam esset eis licentia quod per vnum vel vnam eorum acquisitum est alij[b] filio vel extraneo donare: vel vendere: vel quocumque modo voluerant applicare ¶ Quod nobis inhumanum visum est: et generali constitutione[c] emissa et liberis pepercimus et patribus honorem debitum reseruauimus.

¶ Sancitum etenim a nobis est vt si quid ex re[d] patris ei[e] obueniat hoc (secundum antiquam obseruationem) totum parenti acquiratur que enim inuidia[f] est quod ex patris occasione profectum est: hoc ad eum reuerti[g].

¶ Quod autem ex alia causa sibi filius familias acquisiuit: huius vsumfructum[h] patri quidem acquiret dominium autem apud eum remaneat ne quod ei suis laboribus: vel prospe-

Prsqn̄ ei aduenticijs n̄ hz vsūfructū

vt nulli iu.§.q2vo quidā.col.ix. Itē qn̄ pr̄ cōtraxit incestas nuptias. vt in auc.de incest.nup.§.i.col.ij.

¶ Additio. Et alios casus vide per Ange.hic in quibus oibus licet nō habeat pater ius vsusfruc. dz tamen habere commoditatē ipsius iuris nisi de ipsa i pacto vel pmissione fiat expressa mētio. vt hic per eum.

a ¶ Prospera fortuna. Quid dicemus in dubio vnde prouenerit? Respon. quidam ex bonis pr̄is presumit̄ habuisse: sicut si vxor hz p̄sumit̄ ex bonis mariti. vt.C.de do.inter virum & vxorez.l.etiaz.&.ff.de dona.iter virū & vxo.l.quintus. Nos cōtra & distingue an filius sit diligens vel diues & pater inops: vel econtra. vel ex bonis diligentis: alias diuitis quesitū fingamus. vt.C. arbi. tu. si defunctus. & ff.de here.ven.venditor ex heredi tate.ibi p̄ciuz eīn hois &c.&.ff.ad.l.falci.si heres institutus. in princip.

¶ Additio. Et hec est cōis ɓm Ange.lz Jo.fa.hic sentiat ɔ̄riū & male. qz in dubio non p̄sumitur delictuz. vt.l.marito.ff.pro.socio. Angelus.

Peculiū est triplex. b ¶ Procedat. Collige peculiū aliud castrēse: aliud quasi castrēse: aliō rusticanū siue paganū qd̄ diuidit̄ i pfecticiū & aduēticiū vt.C.ō iof. tes. l.finali. in pricipio de quibus oibus dicitur in hoc titu. quid iurisit. &

ra[a] fortuna accesserit hoc i aliuz p ueniens luctuosū ei procedat[b].

¶ Emancipans olim filiū lucrabatur tertiam partē aduenticiorum filij. Hodie vero solam medietatem vsusfructus pro pmio hz. Aretinus.

¶ Hoc quoqz[c] a nobis dispositū[d] est & in ea specie[e] vbi[f] parens emancipando liberum suuz ex rebus que acquisitionem effugiunt[g] sibi tertiam partem retinere si voluerat licentiaz ex anterioribus constitutio

C.de bo.que liberis.l.cum oportet.

c ¶ Hoc quoqz. Scilicet vt parentibus honorem seruemus, & filijs parcamus.

d ¶ Dispositum est.C.de bo.q̄ lib. cuz oportet.§.cuz autem.

e ¶ Specie. id est casu. Acursius florētinus.

f ¶ Ubi. i. in quo Accursius florentinus.

g ¶ Que acquisitōnem effugiunt. id est patri acquiruntur quantum ad proprietatem. Sed secundum que tempora locum habebat quod hic dicitur. Secundum ātiqua non: quia sola castrensia & quasi non acquirebant̄. de quibus nihil detinebat pater. vt C.de bo.que li.cum oportet.§.j.ɓm modernos vero nō: qz non erat adhuc statutum in aduenticijs: vt non acquirantur patri tempore huius legis antique q̄ recitatur hic? Respō. quatuor iura hic successiue considerari. Antiquissimuz: quo sola castrēsia vel quasi non acquirebantur. vt ō.§.j Antiquum: vt tēpore cōstantini quo res materne & ex materna linea delate vt non acquirātur patri statutū est. vt.C.de bo.mater.l.j.& ij.&.iij. Tertium quod hic recitat̄. vt pater emancipando filiuz de his maternis tertiam teneat pro premio. Quartum quo cauetur vt oīa aduenticia acquirantur filiis quantum ad proprietatem: patri q̄ztum Pr̄ ɓz diuersa tpa diuersa iura habuit i bonis filij.

ad vsumfructum. ex quo corrigitur illud quod iure antiquo cautū erat vt. hic. ⁊. ī. §. j. ⁊. C. de bo. q̄ lib. cuz oportet.

ternis rōne proprietatis: hȝ hodie dimidiam vsusfruct⁹ in omnib⁹ aduenticijs. vt. C. de bo. que libe. cum oportet. §. penulti. Accur.

a ❡ Constitutionibus. scilicȝ Constātini an te iustinia nuȝ vt recitat̄. C. ō bo. q̄ lib. cuȝ oportet. §. penulti.

e ❡ Item vobis. al's incipit iste. §. itē vobis al's itē qō fui. ⁊ ita cōmunit̄ allegatur Sȝ tunc subaudi vobis acgritur.

b ❡ Decrescat. Arg. contra. ī. de le. pa. tute. p totū ⁊. C. ō cadu. tol. l. vna. §. p scōo. Accursi⁹ florentinus

❡ Additio. Tu dic q̄ hon⁹ cū emolumēto pecuniario pōt causare honorē sed honor sine emolumēto nō pōt eē cā oneris: q̄uis qn̄qȝ contingat honorem eē sumptuosū. Joā. fab.

nib⁹ [a] habebat q̄si pro precio quodā modo emācipationis. ❡ Et ih̄ūanū qdē accidebat vt fili⁹ rerum suaruȝ ex hac emācipatione dominio p parte tertia ōfraudet̄ ⁊ qō honoris ei ex emācipatiōe additū est: q sui iuris effect⁹ est: hoc per rerū diminutionē decrescat [b].

❡ Ideoqȝ statuim⁹ vt parēs p tertia parte dn̄ij quā retiner̄ poterat dimidiā [c] non dn̄ij rerum: sed vsusfructus retineat.

❡ Ita eteniȝ res itacte apud filiuȝ remanebūt: ⁊ pat ampliore sūma fruetur p tertia [d] dimidia potiturus.

❡ **Seruus acq̄rit domino etiā ignorāti. hereditas vo sine iussu dn̄i ab eo adiri non pōt. Et tā pprietas q̄ possessio per euȝ dn̄o acquirit̄. Areti.**

❡ Itē vobȝ [e] acq̄ritur qō serui v'ri ex traditiōe nāciscuntur: siue quid stipulet̄ [f] v'l ex donatione: v'l ex legato siue ex q̄libet [g] alia causa acq̄rāt. hoc eni vobȝ ignorātib⁹ ⁊ inuitȝ [h] obuenit. Ipse enim seruus qui i ptāte alterius est: nihil [i] suum habere pōt.

f ❡ Stipulet̄. Et ita obligationeȝ dn̄o q̄rit vt. j. p q̄s psōas nobis acqritur. circa pricipiuȝ

g ❡ Ex q̄ libȝ. Atp occupatōnē: v'l specificatiōnē v'l inuētionē. vt ī. ō re. di. §. fere. ⁊. §. scȝ gs ⁊. §. thesau.

h ❡ Inuitis ob. Bn̄sciū cōueīt. Sic fert̄ in ff. ō acq. iuituȝ re. do. ēt i nitȝ. sic ⁊. ff. ō vb. obl. fu⁹ vetāte ar. ẟ. ff. ō ōōa. h iure. §. ñ pōt. Accursi⁹

c ❡ Dimidiam. quam semper retinet nisi expresse remittat. vt. C. de bo. q̄ libe. cum oportet. Accursius.

d ❡ Pro tertia. Id est loco tertie quam habebat olim in bonis ma-

❡ Additio. So. dic q inuitis acqrit̄ ipso iure: sed non incōmutabiliter vt ibi. ar. l. iuito. ff. de re. iu. Ange.

i ❡ Nihil suum. Scȝ ad suam vtilitatem

Seruus

an poſſit hre aliqd ſuum.

tatē: ſed ad dn̄i vtilitatē pōt. vt. j. de ſtipu. ſeruo. §. ſʒ cū factū. q̄ eſt cōtra. immo etiam ad ſuam vtilitateʒ quandoqʒ. vt dominus ſeruo legatum relinquat. C. de neceſ. ſer. quidaʒ. §. illo: Rn̄. illud de eq̄tate n̄ rōne dicit quia in alimenta erat relictum. vt C. de leg. l. ſeruis. ⁊. ff. d alimen. ⁊ ciba. leg. l. ſeruos. alias autez non tenetur heres niſi velit. accurſi⁹ florētin⁹

b ¶ Adierit. Scilicet ſeruus.
c ¶ Perinde Quandoqʒ non perinde: vt ſi filio meo ſubſtituam eos quos heredes mihi fecerim: nam vocant ex ſubſtitutione q p ſe nō q p ſeruos heredes. ſunt. vt ff. de vulga. ⁊ pu. ſubſtitutio. l. q̄ liberis. §. hec v̄ba. Item alibi. vt. ff. de legatis j. cum filio. §. ipſi vero. ⁊ §. ideo. Accurſi⁹ florentinus.

¶ Sʒ ſi [a] heres inſtitut⁹ ſit: non alias niſi veſtro iuſſu hereditatem adire poteſt. Et ſi vobis iubentib⁹ adierit [b] vobis hereditas acq̄ritur: perinde [c] ac ſi vos ipſi heredes inſtituti eſſetis. ¶ Et conuenienter ſcilʒ vobis legatū per eos acquirit [d]. Non ſolum autem pprietas per eos quos in ptāte habetʒ vobis acquiritur: ſʒ etiaʒ poſſeſſio. Cuiuſcunqʒ enim rei poſſeſſionez adepti [e] fuerint vos poſſidere videmini [f]. Unde etiam per eos vſucapio [g] vel lōgi temporis poſſeſſio [h] vobis accidit.

¶ Additio. Quod facere debet de vrbanitate ſi ſuaʒ grauare nolit opinionem vt ibi nota. gloſ. Angelus aretinus.

¶ Additio. Q̄ facit vt compromiſſum factū in abbatem ſancti pculi eo mortuo non tranſeat in ſucceſſorem: quia predefuncti induſtria videatur electa. vt p Bartolum ibi. Ange. are.

Hr̄ditas p ſeruuʒ acqri n̄ pōt niſi tria cōcurrāt

a ¶ Sed ſi heres. Nota in hereditate adeunda a ſeruo tria eſſe neceſſaria que ſunt iuſſus: vt hic. ⁊ q̄ precedat. vt. ff. de acquirenda hereditate ſi quis mihi. §. iuſſum. ⁊ ſerui voluntas. vt. C. de heredibus inſtituendis. cum proponas. In trebellianica reſtitutione ſeruo facienda ſolius domini ſufficit voluntas. At in bonorum poſſeſſione ſeruo delata ſeruum conſentire ⁊ dominum velle ſiue ante ſiue poſt oportet. vt ff. ad trebel. ſeruo inuito. ⁊ rem ratam habe. l. penulti. In legato non eſt opus iuſſione cum emolumentum tantum contineat. vt. ff. man. ſi hereditatem.

d ¶ Acq̄ritur ſiue ſeruus velit ſiue dn̄s tn̄. vt. ff. d dōatio. cau. mor. l. ſi. ⁊ de adimen. leg. ſi ſeruo legato.
e ¶ Adepti. fuerint. ſ. iuſte ✠ ſm quoſdam. Uel aliter quod dic vt diximus. ſ. d his qui ſunt ſui vel alie. iuris. §. j.
f ¶ Videmini. etiā ignorātes. vt. ff. d acq̄renda poſſeſſione. l. iij. §. ſalt⁹
g ¶ Uſucapio. in rebus peculiaribus ſtatim in dominicis poſtq̄ȝ dominus ſcit: vt. ff. pro ſolutionibus. l. ij. ⁊ de vſucapioni. l. labeo.
h ¶ Poſſeſſio. id eſt p̄ſcriptio que eſt effectus longe poſſeſſionis. vt. ff. de vſuca. l. iij.

✠ Et hic tʒ ág. i. l. q̄ d hu⁹ ff. d ac q. poſ. q̄ d fac vt lucrū ex vluris n̄ q̄rat patri: nec ſit frībus ꝯferēdū niſi vtantur cau

a ¶ De his. tantummodo. vt. ff. de do. cau. mortis. l. vltia. ⁊ de adimẽ. le. l. seruo.
b ¶ Usumfructum. de eo in quo vsum tantummodo habemus: dic quod ex operibus tantum non acquirit: quia opere serui in fructu sunt. vt. ff. de vsu ⁊ habi. per seruum.
c ¶ Ex re. expõe vt. s. §. i.
d ¶ Ad dominum proprietatis. nisi cõtẽplatiõe vsufructuarij sit institutus vel aliud sibi datũ fuerit quod casu ex re eius scilicet vsufructuarij sibi quesitũ esse videtur. vt ff. de vsuf. le. sed ⁊ si quid. non tamen vsufructuarij iussus sufficit ad adeundã hereditatem. vt. ff. de acqui. hered. l. additio. §. preterea. Accursius.
¶ Additio. Sed adibit iussu dñi quod fructuario restituet: ⁊ si nolit iubere cogetur. vt not. eodem titu. l. si quis igitur. in principio. ⁊. ff. de vsufruc. lega. si serui.
e ¶ Quid. i. aliquid.
f ¶ Item placet. Scilicet quo ad acquisitõnem vt sta tim sequitur. nam in alio differt. vt. j. eodem. §. sed bone fidei.
g ¶ Is liber h dic quod diximus. s. eodem. in prin.
h ¶ Extra istas duas causas. veluti si fuerit heres institutus vel legatum fuerit ei aliquid: vel dõatũ.
i ¶ Si liber est. Preter possessionẽ que sibi. s. libero possesso queritur potest cum ipse ab alio possideatur. vt. ff. ad. l. iuliã. de adulterijs sic eueniet. Itẽ preter vsucapionem quod sibi non queritur sine possessione. vt. ff. de acqrenda re. domi. homo liber. § quecquid. ff. de vsuca. l. sine possessiõe

¶ Seruus in quo habemus vsumfructũ acquirit nobis ex duabus causis videlicet ex re nostra ⁊ operibus suis. Ex alijs vero causis acquirit dño proprietatis. Are.

¶ De his autem seruis in quibus tantummodo[a] vsũfructũ[b] habet; ita placuit: vt quicquid ex re[c] vestra vel ex operibus suis acquirant vobis id adijciatur. quod vero extra eas causas persecuti sunt id ad dñm proprietatis[d] pertineat. Itaque si is seruus heres institutus sit: legatũve quid ei aut donatũ fuerit nõ vsufructuario sed dño proprietatis acquiritur.

¶ Liber hõ ⁊ seruus alienus bõa fide possessus acquirit possessori ex re ipsius ⁊ operibus suis. Ex alijs vero causis liber hõ acquirit sibi ⁊ seruus domino suo ⁊ non tantum per predictos acquiritur nobis dominium sed etiam possessio. hoc dicit Aretinus.

¶ Idem placet[f] ⁊ de eo quem a vobis bona fide possidetur siue is[g] liber sit: siue alienus seruus. ¶ Quod enim placuit de vsufructuario: idẽ placet de bõe fidei possessore. Itaque quod extra istas duas causas[h] acquirit id vel ad ipsum pertinet si liber[i] est vel ad

Possessionẽ possessus non querit.

Hereditas nõ querit per hoiem liberũ.

bona fide possessorem suum: ni si sex concurrant.

Sed in hereditate per liberum hominē mihi querēda: sex sunt necessaria: quorum si quid defuerit non queritur. scilicet vt mei contēplatione instituatur. Item vt sciat conditionē suam institutus. Item q iussu meo adeat. Item q volēs adeat. Item q velit mihi querere. Item q bona fide possideat. Bene dico oportz vt sciat conditionē suā. Nam ignarus sue conditionis: nulli acquirit.

dn̄m si seruus est. Sz bōe fidei possessor cū vsuceperit seruum: qa eo modo dn̄s[a] fit ex omnibus causis p eū sibi acqrere pōt. ¶ Fructuarius vero vsucapere nō pt. Primū q nō[b] possidet: sz habet[c] ius vtēdi fruēdi. Deinde q[d] scit seruuz alienū eē. Nō solū autē proprietas p eos seruos in qbus vsumfructū habetis: vel quos bona fide possideti: aut per liberā psonaz que bona fide vobis seruit: vobis acquiritur: sed etiaz possessio. Loquimur aūt i vtriusqe[e] persona scdm distinctionē quā proxime[f] exposuimus: idest si quā possessionez ex re vestra: vel ex suis opibus adepti fuerint.

plation nihil fit. vt. ff. de acqui. re. do. l. liber homo. ꝛ. l. homo. liber. i prin. (i) Itez potest dici q ignarus querit sibi. vt. ff. de acq. here. l. qui putat. §. de eo. cuz nō contēplatiōe possessorio instituatur vt. ff. d acqui. here. l. q i aliena. in fi. ꝛ. §. cū autez. ¶ Addi. (i) Dic sm Ioā. fa. q hoc pōt eē verū in quo iussus nō iteruenit qr tūc nō videt sibi velle acqrere i dubio. vt. ff. d acq. here. l. q in

sibi enim non. vt. ff. de acqui. here. q putat. §. qui bōa fide. ꝛ. l. vi. §. j. quia se obligare non voluit. Item possessori non: si non interuenit iussus. vt. ff. de acquiren. heredi. si qs mihi bona. §. iussum. Idem ꝛ si interuenit. vt. ff. de acquiren. here. l. vj. §. celsus. ꝛ. §. j. nam seruili necessitate creditur hoc fecisse. vt. ff. de nego. gest. at qui. §. si libero. quare non potest acquirere. vt. ff. de here. institu. homo liber. in pri. Si sciēs conditionem suam volens querere mihi: querit sibi. sed restituitur mihi possessori per conditionē sine causa cuius intuitu fuit istitutus: sicut si volēs querere possessori cuius intuitu fuit institutus iussu eius adeundo querit: sed si non eius contē aliena. §. j. sed de hac materia: plenius videas hic per Ange.

a ¶ Dominus fit. sic. C. de pact. traditionibus. Accursius.

b ¶ Non possidet. s. ciuiliter: sz naturalr. vt. ff. de acq. po. l. naturalr. Unde vtile interdictuz: vnde vi sibi dat. vt. ff. de vi ꝛ vi ar. l. iij. §. vñ vi.

c ¶ Sed habet. sic. ff. de acquiren. possess. l. j. §. per eum. sic. ff. qui satisda. cogan. l. sciendum. §. ij.

d ¶ Quia scit. Unde non vsucapit. cum malaz fidem habeat. vt supra de vsucapio. in principio.

e ¶ In vtriusqz. No. d tribus vtriusqz dici. Uel melius dic vtriusqz fructuarij: ꝛ bone fidei possessoris.

f ¶ Proxime. vt supra eodem. §. d his. ꝛ. §. idem placet.

Argu- a ¶ Ex his. Apparet. scilicet argu. métū a contrario sensu sumpto. Naz si tā a ꝯtrio tum per dictos hoīes acquiritur: er sensu ē go non per alios. vt. ff. de offic. eius in iu- cui manda. est. l. j. in princi. ꝛ supra re va- de tute. i lidū. pricipio.

b ¶ Acqui. Fallit i tutore: ꝛ curatore: ꝛ similib⁹ psonis. vt dicemus. j. d iuti. stipu. §. si quis alij.

¶ Addi. Uidebitis ibi gl. plenaz q potest p alio stipulari: ꝛ ibi dicā de q̄late per Bart. et doc. in. l. stipulatō ista. §. alteri ꝛ. §. si qs isulā. ff. de v̄bo. obli. ga. An.

c ¶ Posse- sionez. C. de acqui. pos. sess. possessio q̄z. l. j. ꝛ. ff. de acq. posses. §. ꝛ si possessio.

d ¶ Constitutionē. Que est. C. per quas per. nobis acqui. l. prima.

Pos- e ¶ Per hāc. Ita q ꝛ per procura- sessio torem: nāq sola possessio (cum res inanimata sit) mihi non querit: naz sola ñ ꝛ per traditionē res mihi queritur q̄rit. ꝛ possessio: sed illa eadem ꝛ per me acquiritur. vt supra de re. di. §. per traditionē. ꝛ supra eo, in pricipio.

¶ Per extraneā psonā: nihil pōt nobis acq̄ri. Per procuratorē vero acq̄ritur nobis possessio ꝛ dominium et vsucapio. Hoc dicit Angel⁹ areti.

¶ Ex his itaq ap paret [a] p liberos hoīes: q̄s neq vestro iuri subiectos habetis: neq bona fide possidetis.

¶ Itē p alienos suos in q̄bus neq vsūfructū habetz: neq possessionē iustā nulla ex cā vobis acquiri [b] posse.

Et hoc est qd dicit per extraneaz personā: nihil acquiri posse: excepto eo qd per liberā psonā: veluti per procuratorez acq̄rit. Et placet nō soluz sciētib⁹: sed ꝛ ignorātibus vobis acquiri possessionē [c] scdz diui seueri cōstitutionē [d] ꝛ per [e] hanc possessionem etiaz dominiuz: si dominus fuerit q̄ tradidit: vel vsucapionem: aut longi temporis prescriptionem [f]: si dominus non sit.

¶ Epilogādo trāsit ad alias materias cū quodaz preambulo. Aretin⁹.

¶ Hacten⁹ tātisper admonuisse: [g] sufficiat queadmodū singule res vobis aquirantur [h].

¶ [i] Nā ꝛ legatoꝝ [i] ius: quo ꝛ ipo iure

Alij dicūt vt Az. per solaz possessionē acq̄ri dñiuz: vt h. ꝛ. C. e. l. j. Sed ibi nō dicit simpliciter excepta possessiōe: s; dicit excepta cā possessionis. id est dñio: qd est cā possessiōis secūda post vsucapionez. vt. ff. de vsuca. l. iij.

f ¶ Prescriptōez Uobi scientibus. vt. C. d ac q. pos. l. j.

g ¶ Hacten⁹. Admonuisse. s. d re. di. §. singulorū.

h ¶ Acquirātur. Per vos ꝛ alios. vt in titulo isto.

i ¶ Nā ꝛ legatoꝝ. Respon. ta. obiec. que fieri posset de singularibus acquisitionibus legatorum.

a ¶ Referemus. Ut infra de lega. p totum. et infra de singulis rebus p fideicommissa. relic. per totum.
b ¶ Heredes. Scilicet de iure ciuili. vt infra de here. institu. vsq ad titu. de bono. possess.
c ¶ Bonorum. Scilicet de iure p to. vt infra de bono. posses sio. p totum titu.
d ¶ Arrogaueritis. Infra de acqui. per arro. per totum.
e ¶ Adiecta fuerit. Infra de eo cui libe. causa bona adij. per totum.
f ¶ Ex testaméto. De quibus vsq ad tertium librum dicetur.

singule res vobis acquiruntur: itez fideicommissorum vbi singule res vobis relinquuntur: oportunius inferiori loco referemus[a]. ¶ Videamus itaque nunc quib9 modis per vniuersitatem res vobis acquiruntur. Si cui ergo heredes[b] facti sitis: siue cuius bonorum[c] possessionem petieritis: vel si quem arrogaueritis[d]: vel si cui9 bona libertatū conseruandarum cā vobis adiecta fuerit[c]: eius res oēs ad vos transeunt. Ac prius de hereditatibus dispiciamus: quarum duplex conditio est: nā ex testamēto[f]: vel ab intestato ad vos ptinet. Et pri9 est vt de his dispiciamus q ex testamento vobis obueniunt: qua in re necessariuz est initiū de ordinandis testamentis exponere.

Conti nuatō ¶ De testamentis ordinandis.
¶ Ista rubrica et sequentes continuantur per imperatorem. vt supra titulo primo. §. finali. dic vt ibi.
¶ Additio. Uel dicas sic et familiarius. Dictum est supra in. §. finali. titulo precedenti q per vniuersitatē res nobis acquirunt vt per hereditatem: et alios modos ibidem positos. Uerum quia hereditates quādoq deferunt ex testaméto: et quādoq ab intestato. ideo primo sequitur videre de testamētis.

Diuisio. Testamentuz. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in tres partes. Nam primo ponit siue deriuationem, siue ethimologiam testamenti. Secūdo de testamētis scriptis tā de iure veteri: q iur nouo Tertio de testamento nūcupatiuo. Secūda ibi. sed vt nihil. Tertia ibi. sz illa quidem. Itē scda pars principal' subdiuidit. Nā prio recitat ius antiquū: et multiplicē ordinationez testamentorum et eorum noia cū eorum correctione. Secūdo de sigillatione facienda p testes. Tertio q testes pnt adhiberi et qui repellantur in testō. Quarto q nō refert in qua materia testamentum scribat. Quito pōit vnū casū q de vno testō pnt fieri plures scripture. Secunda ibi. Possunt aūt. Tertia ibi. Testes aūt. Quarta ibi. Nihil aūt. Quita ibi. Sed et vnū. Itez hec principal' subdiuidit. i. ix. partes. Prio pōit etimologiā vocabuli. Secūdo recitat duo gnā testōrum que oliz seruabant. Tertio recitat tertiū gen9 testōrum qd etiā iure ci. fuit introductū.

Quarto ponit duo genera testamētorꝝ in dissuetudinē abijsse. Quinto ponit qualiter tertiū genus partiz delijt per dissuetudinē. Sexto qualiter postea fiebant testamēta d̄ iure pretorio. Septimo q̄liter i cōfectione testamentorū ius ciuile ⁊ p̄torium cōiunctum est: ⁊ etiam constitutiones imperiales. Octauo magis declarat quid est de iure ciuili ⁊ quid de pretorio: ⁊ quid de iure constitutionū in fornicatiōe testamēti. Nono qualiter p̄ ꝯstitutiōes imp̄iales additū est q̄ testator scribat nomē h̄rdis. Scđa ibi. sz vt. Tertia ibi. accessit. Quarta. ibi sz illa. Quīta ibi. quod vero. Sexta ibi. postea. Septima ibi. sed cū paulati. Octaua ibi. vt hoc. Nona ibi. sed his oībus. Aretinus.

¶ Testamentum. Casus. ¶ Pone igitur sic casuz in prima parte. Domine iaz video q̄ vos vultis tractare de testamentis: dicatis ergo mihi: vnde appellatur testamentum? Ad hoc respon. Amice testamentuz ex eo appellatur q̄ testatio mentis est. Sed vt nihil antiquitatis penitus ignoretur a iuuenibus scire debes duo genera testamentorum de iure ciuili ātiquissimo in vsu fuisse. quorꝝ altero genere vtebātur antiq pace ⁊ otio. Et hoc genus testamenti: i pace ⁊ otio facti appellabant calathis comitijs. ⁊ altero genere testamentorum vtebantur cū essent in expeditiōe armorum exituri. ⁊ hoc secundum genus appellabant p̄cinctum. Postea vero procedente tempore accessit tertiuz genus testamē-

¶ De testamētis ordinandis.

¶ Testamētū dicit testatio mētis ⁊ antiq̄tus erāt plura genera testamētorꝝ: vnū qđ in pace: aliud qđ in bello: aliud quod per es et libram: aliud de iure pretorio: q̄ recesserunt ab vsu

torum. ⁊ hoc tertiū genus appellabant per es ⁊ librā: ⁊ hoc tertiū genus appellabāt: quia per quādam imaginariā venditionē fiebat corā quinq; testib⁹ ciuibus romanis puberib⁹ libripēde presente: et eo qui familie emptor dicebat: ⁊ ita quodammodo sex testes de iure ciuili antiquo in factione testamēti requirebant. Sed certe prima duo genera testamentorꝝ: videlicet calathis comitiis: ⁊ procinctum ex veterib⁹ testamentis in dissuetudinem abierunt. Tertium vero genus. scilicet per es ⁊ libraz appellatur. licet diutius permanserit: tū ⁊ partiz i vsu eē d̄sinit. ⁊ hec tria gn̄a testamētorꝝ. videlicet calathis comitijs ⁊ procinctuz: ⁊ per es ⁊ libraz ad ius ciuile referunt. Postea vero de iure pretorio quedam alia forma faciendorum testamentorum inuenta est. Naz de iure nulla emācipatio vel imaginaria venditio requirebatur: sed sigilla septem testiū testamentis faciendis sufficiebant: quāuis iure ciuili antiquo sigilla testium non essent necessaria. Sed cū postea paulatim ⁊ successiue taz ex vsu hoīz q̄z ex emēdationibus ꝯstitutionuz ceperit ius ciuile ⁊ ius pretoriuz in vnā cōsonātiaz ⁊ vniformē obseruationē circa factionē testamētorꝝ ꝯfluere statutū fuit: vt vno ⁊ eodē tēpore signa septē testiū in testamētis adhibeātur quod ius ciuile antiquū quodammodo exigebat. ⁊ h̄mōi septē testes adhibiti in testamēto est subscribebāt: qđ ex cōstitutiōibus inuentū est: ⁊ ex edicto pre

toris signacl'a testiū testamētis apponeretur: vt hodie hmōi ius testamētoꝝ faciēdoꝝ ex triplici fōte videat esse deriuatū. Nā testes ꝛ eoꝝ signa vno ꝯtextu testamētis celebrādi gratia iure ciui. antiquo videntur descendere. Subscriptiones autē testatoris ꝛ testiuꝫ ex ꝯstitutionū obseruatiōe adhibentur. ꝛ sigilla ꝛ nūerus testiū ex edicto pretoris. Sed pone casum. Dñe iam video quid obtinebat de iure antiquo circa faciēda testamenta: ꝛ qualiter antiquitas corrigeretur p constitutiones principuꝫ. nunquid aliquid addidistis per ꝯstitutiones vr̄as? Respō. ꝙ sic. Nam oib⁹ predictis ꝓpter sinceritatē testamēti. vt omnis fraus excludatur ex nr̄a cōstitutione: hoc additum est vt nomē heredis per manum testatoris: vel si ipse nesciat. vl' non possit scribere p manum publicaꝫ exprimat. ꝛ oia scdm nostre cōstitutiōis tenorē procedāt. Sed pone casuꝫ. Dñe iam video ꝙ testes debēt signare testamētuꝫ. Nunquid necesse est ꝙ quilibꝫ eoꝝ proprio sigillo vtatur? Respon. ꝙ nō. Possunt enim oēs testes vno sigillo vel vno anulo signatorio signare testamētū. Quid enim si eēnt septē anuli eiusdē sculpture ꝛ eosdē habētes characteres nōne sufficiūt. Ergo eadē ratione sufficit: ꝛ si omnes eodē anulo vtātur. ꝛ ita Papi. visum est. Et non solum proprio: sꝫ etiam alieno signare possunt.

Angelus aretin°.

Testamētum[a] ex eo appellatū: ꝙ testatio mētis sit. ¶ Sed vt[b] nihil antiquitatis penitus ignoretur sciēdum est olim quidē duo genera testamentorum in vsu fuisse: quoruꝫ altero in pace et otio vtebātur: qd calathis[c] comitijs appellabant: altero cū in preliū exitu-

a ¶ Testamētuꝫ ex eo appellatur. Ponit ethimologiaꝫ: vt dicit lapis quasi ledēs pedē. ꝛ argumentū quasi argute inuentū. ꝛ sic mutuum qd ex meo tuū fit. vt. ff. si cer. pe. l. ij. §. appellata. ꝛ. l. in hoc codicillus potest dici testamentū. ✠ Diffinit autē sic. Testamētuꝫ est voluntatis nostre iusta sententia de eo quod qs post mortē suā fieri voluit. ff. eo. l. j. ꝛ est addēdum cum institutione heredis. vt. j. de lega. §. āte heredis. quia sine heredis institutione nullum dicitur testamentum. vt. ff. de iur. co. l. fi. ꝛ. j. de fidei cō. here. in princ. ¶ Additio. Sed hanc glo. communiter reprehendūt docto. qꝛ ponit defectum in iure cōsulto. vt dicta. l. fi. ꝛ exponunt iusta .i. perfecta. vt probatur in. l. cū filio §. fin. ff. de lega. iij. que perfectio est quadruplex. scilicet in materia: in forma: in solēnitate: ꝛ quo ad cōfirmationem dupliciter. vt hic. Ange.

b ¶ Sed vt. C. d̄ ca. tol. l. vnica. §. ꝛ cuꝫ triplici. Argu. contra. j. e. tit. §. in pro non scriptis. Accursius. ¶ Additio. Sed dic ꝙ licitū est scire: ꝛ allegare ius correctū ad declarationē iuris noui: nō ad decisionē. l. j. in principio. C. de lati. lib. tol.

c ¶ Calathis comitiis. i. bonis initiis: vel bonis conuentibus: calos enim bonum interp̄tatur. cōmitia sunt conuētus. Vel a calo qd est voco: qꝛ vocatio psōaꝝ fiebat. vnde kalende dicte sunt. Accursius.

Lapis vñ dī. Argumētuꝫ vñ dī. Mutuū.

✠ Tn̄ non ē testm̄. vt. l. fi. C. d̄ codicil. Ange.

Calos

Kalende.

Comitium. ¶ Additio. Dic quod comitium proprie est in quo coitur ad litium et suffragiorum causas.

a ¶ Exituri essent. de domibus.

b ¶ Procinctum. Eo forte quod succincte fiebat et in his duobus testamentis hoc erat. vt infra eodem. §. sed neque.

c ¶ Accessit. Similiter de iure ciuili.

d ¶ Per es et libram. Proprium nomen testamenti.

e ¶ Venditionem. Sic supra quibus modis ius patrie potestatis sol. §. preterea

Libri pensus. ¶ Libri pende. Id est estimatore qui libripende batur estimabat familiam vno nummo: deinde emptor manumittebat totam familiam cum omnibus bonis.

g ¶ Ciuilibus romanis. Id est liberis hominibus. vt supra de liber. §. fi.

h ¶ Puberibus. Supra qui. mo. tu. fi. in principio.

i ¶ Familie. Id est hereditatis. vt ff. de verb. sig. pnuciatio. §. familie.

k ¶ Emptor. Qui erat loco heredis. vt infra. §. sed neque.

l ¶ Libram. Scilicet adequatam. id est estimatam rem. et dicitur libra hereditas: quia sicut libra diuiditur in duodecim vncias: ita et hereditas. vt infra de here. insti. tuen. §. hereditas. vnde dicitur adequata libra. id est hereditas estimata.

m ¶ Partim. Quia numerus testium remansit.

n ¶ Sed predicta. Alias prefata. Et ita allegatum quandoque inuenitur.

o ¶ Ad ius ciuile. Scilicet: quia ius ciuile inuenit:

p ¶ Postea. Scilicet de media iuris prudentia.

q ¶ Honorario. Id est pretorio. vt supra de iure natu. §. pretorium.

ri[a] essent: quod procinctum[b] dicebatur. ¶ Accessit[c] deinde tertium genus testamentorum quod dicebatur per es[d] et libram. scilicet quia per emancipationem. id est imaginariam quandam venditionem[e] agebatur quinque testibus: et libripende[f] ciuibus romanis[g] puberibus[h] presentibus: et eo qui familie[i] emptor[k] dicebatur. ¶ Sed illa quidem priora duo genera testamentorum ex veteribus temporibus in desuetudinem abierunt. ¶ Quod vero per es et libram[l] fiebat: licet diutius permansit: attamen partim[m] et hoc in vsu esse desijt. ¶ Sed predicta[n] quidem nomina testamentorum ad ius[o] ciuile referebantur. ¶ Postea[p] vero ex edicto pretoris forma alia faciendorum testamentorum introducta est. ¶ Iure enim honorario[q] nulla emancipatio desiderabatur: sed septem testium signa sufficiebant: cum iure ciuili signa testium non erant necessaria. ¶ Septem testes se subscribentes: totidemque signacula in testamentorum perfectione requirunt. In quibus nomen heredis a testatore aut a testibus scribendum est. ¶ Sed cum paula

a ❡ Sed cū. Quodāmodo. Cū ꝯpu tato librīpēde ⁊ emptore.vij: erāt.
b ❡ Et subscriptione. Ut subscribāt se testamēto affuisse: ⁊ cuius sit. vt.ff.eodez.l.penulti.⁊ antepenult.
c ❡ Cōsti tutioib⁹ vt.C.de testa.hac consultissima.
d ❡ Uno ꝯtextu.i. nl'lo actu iterposito: nisi necessario natur. vt ff.e.heredes.i fi.⁊.C.eod. cū antiqtas.Acc.
❡ Addi. Propter quē si aliq̄ rcedāt anteq̄ȝ loco ipsorū alii subrogētur: p̄t aliqd fieri si iminet periculū vite testatoris al's non.
e ❡ Testatoris. Si potest.vt C.eodez. iubem⁹.

g ❡ Tenorem. Est autem tenor si potest scribere faciat: al's dicet coraȝ testibus: ⁊ scribetur per aliquē: vel per aliquos de eis: al's non valeat immo falsi pena tabellio tenetur.vt.C. eod.iubemus.i fi. Accursi⁹ florentinus.

❡ Additio. Nō est verum quando solennitas nō fuit obseruata: nec scripta ī testamento: secus si fuit obseruata licet n̄ scripta.vt.l. librarius ff.ď re iudi. Angelus aretinus.

h ❡ Posfūt. Anulo.scilicȝ habente caracteres: qui signatori⁹ dicitur: ⁊ sic est i eo sigillum: non autē

Uno ꝯtextu: qn̄ dicat̄ gd fieri.

tim tā ex vsu hominū q̄ȝ ex ꝯstitutionū emēdationib⁹ cepit in vnā consonātiā iu; ciuile ⁊ p̄torīū iungi: ꝯstitutū est: vt vno eodē q̄ȝ tpe (qd ius ciuile quodammodo [a] exigebat) septē testib⁹ adhibitis et subscriptiōe [b] testiuī: qd ex cōstitutionib⁹ [c] iuētū est: ⁊ ex edicto p̄toris signacula testamētis imponerētur. ❡ Ut hoc ius tripartitū eē videat̄: vt testes qdē: ⁊ eorū p̄sentia vno contextu [d] testamēti celebrādi grā a iure ciuili descēdāt. ❡ Subscriptiones autez testatoris [e] ⁊ testiū [f] ex sacrarū constitutionuȝ obseruatione adhibeant̄. ❡ Signacula autē ⁊ testiū numer⁹ ex edicto p̄toris. ❡ Sȝ his oibus a nostra cōstitutiōe ꝑpter testiū sinceritatem vt nl'la fraus adhibeat̄ hoc additum est: vt p manus testatoris vel testium nomen heredis exprimat̄: ⁊ omnia secundum illius ꝯstitutionis tenorez [g] ꝑcedāt.

❡ Oēs testes p̄nt vnuo anulo ꝑprio vel alieno sigillare. hoc dicit Are.

❡ Possūt āt oēs testes ⁊ vno anl'o [h] signat̄ testamētū [i]

f ❡ Testamentum. Si non potest testator scribere. Sȝ hodie indistincte per alium scribere potest nomē heredis.vt in auctē.vt spōsa.largi. §.quia vero,colla.ix.

alio signo.vt.ff.eodem. ad testium §.signum.⁊ de verborum significatione.l.signatorius.

i ❡ Testamētum. Uel etiam linteū scilicȝ quo inuolutū est testamētum

vt.ff.eodem ad tstium.§.finali.

a ¶ Uisum est. Hac ratione ꝛ cum tribus:vel paucioribus: vel pluribus potest signari testamentuȝ.Argumen.j.man.§.is qui exequitur. Alij dicunt tantum cum septē:vel vno ōber signari.

¶ Testes autem.

Casus.

¶ Hic incipit secūda particula prime parti principalis ī qua primo ponit regulam generalem per quam determinat qui possunt esse testes in testamento. Secundo excipit a regula. Tertio subijcit plures casus speciales circa dubitationes incidentes in testibus adhibendis in testamento ꝛ ius antiquum:etiam circa hūc titulum corrigit. Pone igitur sic casum. Domine iaȝ video quot testes debeant adhiberi in testamento:dicatis modo mihi qui possunt esse testes in testamento? Ad hoc respō. Amice testes iure adhiberi solēt hi qui ex testamento capere possunt. Hoc tamen non est generaliter veruȝ:quia mulieres: neqȝ impubes: neqȝ mutus:neqȝ furiosus:neqȝ ille cui administratio bonorum interdicta est:neqȝ in famoso crimīe dānatus:vel muliebria in corpore suo passus:quem lex iubet improbum intestabilē qȝ esse in numero testiuȝ in testamentis condendis adhiberi possunt.

¶ Quid enim si septem anuli vna sculptura fuerint secūduȝ qꝺ papiniano visum[a] est? Sȝ ꝛ alieno quoqȝ anulo licet signare testamentum.

¶ In testamēto potest esse testis q̄libet qui potest heres institui excepꝰis hic enumeratis. Angelus are.

¶ Testes autem adhiberi possunt hi cum quibus testamēti[b] factio est. Sed neqȝ mulier[c] neqȝ impubes[d]: neqȝ servus: neqȝ[e] furiosus: neqȝ[f] mutus: neqȝ surdus:neqȝ is cui bo

b ¶ Testes. Testamenti factio. Passiue accipe hic vt bona sit exceptio:sed neqȝ mulier ꝛc.al's etiā accipitur actiue.vt infra ō here. qua. ꝛ diffe.§.testamenti.

c ¶ Neqȝ mlier. In alijs autem casibus oībus recipitur preterqȝ ī testamētis. vt.ff.eodem. qui testamento.§.mulier. Ratio est. vt C.ō fidei cōmis.l. finali. vt est timor falsitatis. Quid de hermofrodito? Respondeo: si preualet in masculino sexu recipitur.vt.ff.ō statu hominuȝ queritur ꝛ de testi.l.repetundarum.§.primo.

Mulier vbiqȝ testificari p̄t preter qȝ ī testamēto.

d ¶ Neqȝ impubes. Quid ō eo qꝺ vidit in pupillari etate? Respōdeo: al's.idest preterqȝ in testamēto posset testificari:sicut ꝛ seruus.vt.ff.de verborum significatione.l. notionē §.instrumentuȝ.ꝛ.C.de hereticis ꝛ manicheis.quoniaȝ.in fine. sed hic non:quia faciunt ad substantiaȝ testamenti.vt hic dicitur.

Hermofroditus an ī testā pos sit esse testis.

Testificamur ō his q̄ vidimus ī pueritia.

e ¶ Neqȝ furiosus. Nisi habeat dilucida interualla.ff.eodem. qui testamento.§.nec furiosus.

f ¶ Neqȝ mutꝰ. Qui nihil loq vel audire pōt.vt infra qui testamentū facere possunt.§. Item surdus.

¶ Additio. Etiam si talem morbū habeat a casu:ꝛ sit litteratꝰ: quāuis tunc possit testari secundum. Joannem fabri hic.

a ¶ Interdictum est. Uel a lege: vt quia commisit in legem iuliam maiestatis. vt C. ad. l. iuliam maie. l. fina. Uel a iudice. vt. ff. e. is cui. in fi. j. respon.

b ¶ Intestabilesqꝫ. Ut de crimine famoso dānatus vel mł'iebria passus. vt ff. e. is cui §. fina. & l. cum lege. & ff. d testibus ob carmen. in prīcipio.

¶ Sed cum aliquis. Casus.

nis iterdictuz[a] est neqꝫ hi quos leges iubēt improbos intestabilesqꝫ[b] eē possunt in numerum testium adhiberi.

¶ **Seruus cōmuni opinione reputatus liber: potest in testamēto eē testis. Aretinus.**

¶ Sed cū aliqs ex testibus testamenti quidem faciendi tempore liber estimabatur postea autem seruus apparuit: tā diuus adrian' catoni qꝫ postea diuus seuerus & antoninus rescripserūt: subuēire se ex sua liberalitate[c] testamēto. vt sic habeatur firmum: ac si vt oportebat factuz esset cum eo tempore q̄ testamētuz signareī[d] omniuz

¶ Adhuc i isto §. prosequiī scđam partem prin. in qua sic pone ca. Dñe quidam condidit testamentum. & in testamento septē adhibuit testes specialiter conuocatos & corā eis voluntatem vltimam declarauit. & nomen heredis expressit & testes scripserunt. & testamentum sigillauit quo facto decessit testator mortuo testatore quidam ex testib' apparuit seruus qui tamen tempore facti testamenti liber ab omnibus putabaī. modo q̄rit vtrum istud testamentum debeat infirmari: ac si iure solennitatis nō obseruato? Et respōdet q nō: imo testamētū tanqꝫ rite factum firmitatē obtinebit. Cum enim aliquis ex testibus tempore testamenti faciendi liber ab oībus estimatur. qꝫuis postea seru' apparuit tā diuus Adrianus qꝫ diuus seue. & anto. catoni super tali dubitatiōe querenti rescripserunt subueniendum esse testamēto ex huiusmodi libertate putatiua vt sic ratum & firmum habeaī: ac si oportune oia facta fuissent. & hoc tali rōne moti dixerūt: quia eo tpe quo testamentū testibus signabaī iste testis cōi consensu oim loco liberi hominis habebatur. nec erat aliquis q eo tempore status questionem ei moueret.

Opinio pferī veritati.

c ¶ Sed cum. Libertate. s. putatiua. & sic valet plus quod est i opinione qꝫ quod est in veritate sic. ff. de le. j. l. iiij. in pri. & §. q si qs. Arg. cōtra. j. de le. §. si quis rem suam.

¶ Additio. Dic q aut veritas patens est: & attēdit. aut occulta: & tūc non vel dic q aut attendendo opinionē fauor ampliatur. & attenditur vt hic & ibi. aut non. & tunc nō. Dic vt ibi. Joannes fabri.

d ¶ Signareī. Quidā hoc itelligūt generaliter verū vt siue ostēdatur testamentum in scriptis conditum: siue nuncupatiuuz debeat ei credi: siue defierit testes eē: siue non: & sic se habz ꝯsuetudo. vt argumētū. C. de edic. di. adri. tol. l. fi. & C. d dōatio. l. i donationib'. & arbitra. tute. l. fi.

cōsensuᵃ hic testis liberorūꝫ loco fuerat: neqꝫ quisq̃ esset qui ei questionē status mouisset.

¶ Potest in vno & eodem testamento esse testis pater cum filijs & fratribus dummodo sit alienum. secus autem si proprium vel domesticum. Aretinus.

¶ Pater nec nō is qui in ptāte ei⁹ ē: itēꝫ duo fratres qui i eiusdem patris potestate sūt vtriqꝫ testes in vno testamēto fieri possunt quia nihil nocet ex vna domo plures testes alienoᵇ negocio adhiberi. ¶ In testib⁹ autem non debet esse is qui in potestate testatoris ē.

¶ Sꝫ si filiusfamilias d castrensi peculio postᶜ missiōeꝫ faciat testamentū nec pater ei⁹ recte

Nos contra.s. in nūcupatiuo de iure & quod hic dicitur: in testamento condito in scriptis loquitur. in nuncupatiuo enim si proferatur nō debet ei credi sine testibus. cum in eis consistat tātuꝫ substātia testamenti: ipsum tamen valet licet pbatio dficiat(j) vt ff. d testamē. tu. l. duo. qd si seruus fact⁹ est vel infamis. & velit recognoscere sigillū suuꝫ? Respon. non admittitur. vt. ff. d carbo. edic. l. carbonianum. §. due autem sunt cause.

¶ Additio. (i) Nisi de eo sit facta publica scriptura: vel pars cōfiteatur testamentum sic fuisse factuꝫ aut testes deponant anteq̃ ipsorum defectus appareant: quia tunc scriptura probabit absqꝫ eo ꝙ testes producantur Ange.

a ¶ Omnium consensu. Nota errorem prodesse. vt. ff. de sup. le. l. iij. in fine. & C. de lat. li. tol. §. sed quia & ff. de offi. preto. barbarius.

Error cōis facit ius ¶ Additio. Et error communis facit ius. vt patet his versibus. Error communis efficit vt manifestat. Testificās seruus: qui liber creditur esse.

¶ Pater. Casus. ¶ Adhuc prosequitur iusti. materiam suaꝫ circa testes adhibēdos in testō. vnde sic po. ca. Quidā fecit testm̄ suū. & i testō adhibuit. vij. testes. inter q̃s fuit petrus & martinus fili⁹ petri: quē matrinus petr⁹ habuit i sua ptāte mō q̃ro vtrū pr̄ & fili⁹ exn̄s in ptāte ei⁹. scꝫ. petri pn̄t eē testes in eodē testō? Rn̄. ꝙ sic Nā pr̄ & ille q in eiusdem pr̄is ptāte ē in eodē testō testes adhiberi pn̄t Nihil enī nocet ex vna domo ples testes aliēo negocio adhiberi posse.

b ¶ Pater. Alieno. aliud si in suo. vt. j. proxi. §. & ff. de testi. testis.

c ¶ Post missionē. Id est remissionē. aliud si an̄. vt. ff. eo. qui testamento. §. per contrarium.

¶ Additio. Et est rō ꝓm glo. ibi qꝛ tunc testes nec rogati: neqꝫ ad solēnizādum actū exiguntur: q̃uis duo requirātur ad pbādū ṽitatē. Ang.

¶ In testib⁹. Casus ¶ Adhuc. in ꝓn. pn̄tis. §. ꝓseqꝛ iusti. scd̄am pteꝫ ꝓn. in q̃ sic po. ca. Quidā ꝯdidit testm̄ & i test. suo filiū quē habuit i ptā tē testē adhibuit mō q̃ro vtrū de iure hoc potuit facere? Rn̄. ꝙ nō. Nā testis non dꝫ esse ille q in ptāte testa

toris est. Et non solum repellit ille a testimonio qui est i ptāte testatori sed etiam qui habet in potestate testatorem. vnde si filiusfa. miles post reuersionem de castrensi peculio testet: pr̄ eius ex suo testāmento testis adhiberi non pōt: nec ēt aliqs q est i ptāte eiusdē pr̄is: nō solum em̄ i alijs causis sʒ ēt i testamētis domesticuʒ testimonium reprobatū ē: ꝛ non solūmō supradicte psone repellunt a testamētarijs testimonijs: sed ēt heres scriptus. ꝛ pr̄ ei9 q in ptāte hʒ: ꝛ etiā parentes heredis scripti ꝛ qui in eiusdē pr̄is ptāte sunt. ꝛ etiā qui in ptāte testatoris sunt penitus a testamentarijs testimonijs repelluntur ꝛ ea rōne: quia totū nego. qd agit iure faciendi test. creditur hodie inter heredem ꝛ testatorē agi. lʒ olim totū ius testamēti faciēdi circa testes adhibendos conturbatum fuerit. naʒ qdā veteres in illo testō qd dicebatur per es ꝛ libram familie emptorē qui loco heredis erat coniunctus eis per ptātem a testimonijs testamentarijs repellebant. In primis aūt duabus constitutionib9 testamentorū heredum ꝯiūctis per ptātem cōcedebāt testimonia in testamētis p̄stare. lʒ illi ijdē q hr̄dē p mittebant hoc iure minime vti ōbere euʒ psuadebāt vn̄ nos eādē obseruationē antiquoꝝ corrigētes ꝛ qd ab ipsis antiqs psuasuʒ est. vʒ qꝫ heres vel coniuncti ei p ptātē inter testes admittant. ꝛ lʒ hoc eis pmissuʒ fuerat: tn̄ i legis necessitateʒ trāsferētes ad imitatiōeʒ familie ēptoris q initio gn̄e testōꝝ vt dictū ē a testimonio repellebat. merito herdē ꝛ cōiūctos p ptā tē ab huiusmodi testimonio repellim9: nec ei licētia qdammō dam9 sibi testimōia p̄stare. vnde hmōi veterem cōstitutionē in qua hoc permissum fuerat nostro codici inseri permisimus.

adhibet testʒ: nec is q̄ i ptāte eiusdē patris est: reprobatum est enim in ea [a] re domesticuʒ testimonium.

In testō nō potest esse testis heres scriptus in eo: nec pater nec fili9 in potestate nec frater in eiusdem patris potestate.

Aretinus.

Sed neqꝫ heres scriptus neqꝫ is [b] q in potestate eius ē: neqꝫ pater eius qui in ptāte cuʒ habet: neqꝫ fratres qui in eiusdē pr̄is potestate sūt testes adhiberi [c] possunt: quia hoc totum negocium quod agitur testa

a In ea re. idem ꝛ in alijs. vt. C. de testi. l. ij. (j) Sed quis est domestic9? R̄n̄. colon9: ꝛ ascriptici9 vl' simi les. vt. C. de his q̄ ad ec. cōfu. l. fi. §. sane em̄ si seru9. ꝛ. C. de q̄sti. l. pridē. Itē vxor marito: ꝛ ē. vt. s. de vsu ꝛ ha. §. itē is. Iteʒ bnētes siue dapiferi. vt. ff. de pe. l. respiciēdū. §. furta. Domestic9 qs dicat.

Additio. (1) Tu dic qꝫ filius qn̄ nihil ibi querit pōt pro patre testificari bm Joan. fabri. idem econtra in eo negocio ex quo nec patri nec filio resultat commodum vel interesse. ꝛ quid de matre ꝛ fratribus vide per Ange. hic.

b Sed neqꝫ. Neqꝫ is. nota qꝫ his tribus modis dicitur quis contingere me per potestatem.

c Adhiberi. Quia eorum nego

mēti ordinādi gratia credit hodie inter testatorē & heredē agi.[a] ¶ Licet enī totū ius tale cōturbatum[b] fuerat: & veteres quidē familie[c] emptorē & eos qui p ptātē ei adunati fuerāt: a testamētarijs testimonijs repellebāt: hrdi[d] & his q per potestatē ei cōiuncti fuerāt pcedebāt testimōia i testamētis prestare lȝ hi q id permittebāt hoc iure minime abuti[e] debere eos suadebāt: tñ nos eādē obseruationem corrigētes: & qd ab illȝ suasum ē: in legis necessitatē trāsferētes: ad imitatiōē pstini familie emptoris merito nec heredi q imaginē vetustissimi familie ēptorȝ obtinet neq alijs psonis q ei (vt dictū est) cōiuncte sunt licētiā pcedimus sibi quodāmodo testiōnia pstare. Ideoq nec eiusmodi veteres pstitutiōes nro codici inseri pmisimus.

¶ Legatarius & fideicōmissarius singularis pōt eē testis in testamēto i quo est ei legatū. Aretinus.

¶ Legatarijs[f] autē & fideicommissarijs (quia non iu-

cium est: cum & lucrū & dānū ad eos pueniat. ff. qñ app. sit. l.i. §. in propria. (i) Et vere eorum quia &c.

¶ Additio. (i) Et est alia rō. s. affectio quam habent adinuicē ex qua procedit iste text9 etiam hodie in casibus i q b9 pñi nihil queritur. Ido nachi tñ in monasterio pñt eē testes. c. insuper ex. de testib. Idē i hoibus vniuersitatis p ipsa vniuersitate vel castro in negocijs ex quib9 non resultat cōmodū in particulari s3 in comuni tantū. Ange.

a ¶ Agi. Caute ponit agicū sit generalissimum vt. ff. de ver. bo. sig. l. labeo. ij. in princi. & l. verba. habet enim se ad ius testandi. & contractus.

b ¶ Conturbatum. Nam olim heres duob9 pmis generib9 testamētorū poterat eē testis. in tertio vo ille qui erat loco heredis non poterat esse testis: & sic erat turbatio iuriū & ad eius similitudinē verus heres hodie testis non erit: vt sequitur.

c ¶ Familie emptore. Dicit ille q constituebatur heres p es & libram.

d ¶ Heredi qui erat ex pmis duob9 generibus testamentorū.

e ¶ Abuti. sic. C. de ca. tol. l. i. §. i. & ff. si fa. fur. fe. di. l. fina. & . s. q. ex causis ma. non lic. §. i. Acc.

f ¶ Legatarijs. Discrepāt hi iure veteri a fideicōmissarijs vt. j. de fideicō. here. §. preterea. Sȝ hodie nō vt. j. de le. §. sed nō vsq3 quidā. §. hunc intelligunt qñ legatum fuit repetitum a succedentibus ab intestato: vt tunc nō videatur ferre testimoniū in testamēto iuris quia iuris successor est qui i quinta parte heres institutus est.

¶ Legatarijs.

¶ Legatarijs. Casus. ¶ Adhuc p sequitur secundam partem impe. prime partis principalis in hoc. §. pone igitur sic casum. Quidaz fecit testamentum ꝛ in testamento legauit petro verumtñ petruz legatariuz i testamẽto testem adhibuit modo q̃ro vtrum ille petrꝰ legatariꝰ possit esse testis in illo testamento in quo sibi legatum relictuz est? Et respon. q̃ sic. Licet enim heredes qui sunt nostri successores a testimonio repellantur. legatarius tamen ꝛ fideicommissarius qui nõ nostri sed rei singularis successores sunt et alijs personis coniunctis testimonium prestare in testamentis non negamus. immo etiam quadaz constitutione nostra ei specialiter concessimus. ꝛ certe multo fortius ijs qui in potestate legatariorũ vel fideicommissariorum sunt vel qui eos in potestate habent huiusmodi licentiam donauimus.

rū[a] successores sũt) ꝛ alijs psonis eis cõiunctis testimonium non denegamus: immo in quadam nostra constitutione[b] ꝛ hoc specialiter eis concessimꝰ. Et multo magis his qui in eoꝝ potestate sunt: vel qui eos habent in ptate[c] huiusmodi licẽtiã damus[d].

¶ Testamentuz potest in qualibet materia scribi. Areti.

a ¶ Non iuris. sed rei ꝛ fine onere. vt. ff. manda. si hereditatẽ.

¶ Additio. Et per hoc patet secus esse in fideicõmissario vniuersali qꝛ habetur loco heredis. § . restituta. j. de fideicom. here. Joannes fabri.

b ¶ Constitutione greca. vel dic de illa que est. ff. eodem qui testamento in principio. que est iustiniani p approbationem. vt. C. de vete. iure enucle. l. j. §. merito. prima verior.

c ¶ In potestate. Item tabellioni. vt. ff. eodem domicius.

d ¶ Damus. C. de testi. omnibus. contra. Solutio hic agitur de viribus testamenti inter heredem ꝛ alium agentem contra testamentum: alias coniunctus coniuncto non feret testioniuz: id ẽ vnꝰ legatariꝰ alij. Et secundum hoc falso hic sumit argumẽtũ. quod socius i causa socij admittit i testimoniũ Uel dic hoc spãle: vt cõiunctus p ꝯiũcto admittat quasi in re sua fauore testamenti ꝛ vltime voluntatis que debet dominari si legitima est. vt. C. de le. cuz questio. in fine. ꝛ erit bonum argumentum. s̃. dictum. Sed argumentum contra est. C. de testi. quoniam. in fine? Sed respondeo finis illius legis non refertur ad totum quod erat dictum. Distingue tamen an lucrum redeat ad eũ socium vt tunc non admittatur alias sic. vt quando apel. sit. l. prima. ff. in propria.

¶ Nihil. Casus. ¶ Domine iam nobis dixistis plures solennitates que in testamento condendo debẽt obseruari. sed pro deo dicatis in quo testamentum debet scribi? Respon. Amice non differt vtrũ testamentum fiat in tabulis vel in chartis membranis vel in alia materia: ꝛ etiam vnum testamentum potest in pluribus codicibus scribi: ꝛ valet causa necessitatis. veluti si quis extra patriã secuz ferre velit aut domi relinq̃re s[u]orum iudicioꝝ contestationem id est testamẽtum vel pro

pter alias in numerabiles causas que nobis imminent.
a ❡ Nihil. In chartis sic. s. de re. diuisione. §. littere. Accursius florentinus.

stamento in scriptis condito nunquid tota predicta solen. in testamēto nuncupatiuo obseruari debet ? Et rñ. q non. naz hec q. s. dicta. sūt de testamentis in scripto conficiendis sufficiunt. Si qs enim voluerit facere testim de iure ciuili sine scriptis hoc ei facere licebit si vij. testes ad hoc cōuocauerit ⁊ volūtatē suaz eis expsserit. ⁊ hoc testim de iure ciuili factum constituimus fortissimuz ⁊ firmuz. ⁊ hec dnr. in scda parte pn. vsq in fi. titu. Nota q nihil nocet ex vna domo ⁊c. Nota q

❡ Additio. Et dici chartis etiam rasis: sec9 tamen in alijs instrumentis.
b ❡ Sz Et vnum sic. ff. eo. l. vnum.
c ❡ Qd scz vt pluribus fiat codicib9.
d ❡ Imminent. Sic in auctētica. de consang. ⁊ vte. fra. §. sic igit col. vj. Sz nunquid exhibis exemplis probat ? Respon. non sine auctentico. vt in auct. vt spō. lar. §. ⁊ hoc insup. collatione. ix. ⁊. ff. de fide instrumē. l. qcūq ⁊. ff. de bonorum possessione. sm tabu. l. ij. §. sed ⁊ si vnū. sz hic ambo sunt principalia. Accursius.

❡ Nihil autem interest testamentum in tabulis aut in chartis [a] membranisve vel in alia materia fiat.

❡ **Potest testamentum pluribus codicibus scribi quod quandoque necessarium est. Angelus aretinus.**

❡ Sz ⁊ vnuz [b] testamentū plurib9 codicib9 ɔficere qs pōt: secundū obtinētem tamē obseruationē omnibus factis: qd [c] interdum etiaz necessariū est veluti si qs nauigatur9 ⁊ secū ferre ⁊ domi relinquere iudiciorum suorum contestationē velit: vl propter alias innumerabiles causas q̄ humanis necessitatib9 iminent [d].

❡ **Testamentuz fit etiam sine scriptis declarata voluntate testantis coram septez testib9 rogatz. Aretin9.**

❡ Sed hec quidem de testamentis que in scriptis conficiuntur sufficiant. Si quis autem sine scriptis voluerit ordinare testamentum iure ciuili septem testibus [e] adhibi-

❡ Sed hec quidē. Casus. ❡ Hic incipit secunda pars principalis in qua sic. po. casum. Domine iam video que sit obseruāda solēnitas in te-

domesticum testimonium reprobat. No. q nēo pōt esse testis in re sua.
e ❡ Sed hec. Septē testib9. qñqz nullus vocat vt si miles moriat in bello: vt no. C. de milita. testa. l. milites qñqz vnus vt iperator. vt. C. eodē. omniuz qñqz duo (j) vt inter filios vt. C. eo. hac cōsultissima. §. ex iperfecto. Uel si in tētorio faciat testim mi

Testiū nūer9 q in testamētis est adhibēd9.

les. vt. ff. de milita. testamen. lucius quandoq3 tres vel quatuor vel pauciores. vt. C. eodem. si non speciali. quando quinq3. vt in testamento rustici. vt. C. eodem. l. finali. §. si autem quandoq3 septem vt generalis vt hic. et. C. eodē. hac cōsultissima. quādoq3 octo. vt C. qui testamentū facere pos. sunt hac consultissima.

tis [a] et sua voluntate coram [b] eis nuncupata [c]: sciat hoc perfectissimum testamentum iure ciuili firmum q3 cōstitutum.

De militari testamento.

Miles in expeditione potest facere testamentum iure militari quo modo vult: hoc dicit Angelus aretinus.

Additio. (1) Etiam si sint mulieres et qui alias non essent idonei: vt ibi notatur. per Angelum.

Teste s debēt rogari — a Adhibitis. id est rogatis vt intersint. et sint attenti. vt. ff. eodem. heredes. §. penultimo. et in auctentica. de testi. §. et licet in fine. §. collati. vij. Accursius.

Additio. Et sic debet articulari et probari.

b Coram. scilicet palam nominādo heredes. vt. ff. e. l. heredes.

Continuatō — c Nuncupata. inde dicitur nuncupatiuum testamentum.

De militari testamento. Uisum est. s. de testamentis in genere: nunc sequit̄ videre de testamētis in specie. Uel aliter. Uisum est. s. de testamētis que fiūt secūdū cōmunis iuris dispositionem: nunc sequitur videre de illis que fiūt iure priuilegiato vt est testamētū militare. ideo. et c.

Miles cognoscitur p sex signa. — Aduertēdum est quod in milite sex sunt necessaria ad hoc quod habeat priuilegia militibus concessa. Primo. q ense cingat̄. ff. de testa. mi. l. pe. Scdo q numero alior ponat̄: et i matriculā scribat̄. ff. d testa. mi. l. ex eo tpe. Tertio q pstet sacramētū q mortē non euitabit p republica: neq3 a signis recedet. ff. ex qui. cau. ma. l. pe. et de his qui no. infa. l. ij. § miles. Quarto q stigma. i. nota publica brachijs sui scribatur C. d fabri l. tertia. lib. xi. Quito q examinetur. C. q milita. n pol. l. j. li. xij. Sexto q non sit negotiator. C. neg. ne. mi. l. j. li. xij

Additio. Unde versus. Ensis matricula: nec non iuratio: stigma. Ac examē: erūt istec. i milite signa. Uilia nec d3 tractare negotia miles. — Vers9
vnde dicit hic. Accur. Est aūt miles qui iurauit a signis non recedere. vt ff. ex quib9 cau. maio. l. pe. et script9 est in matricala vbi et alij milites scripti sunt. vt. ff. e. l. pe. et p totū ti. Sunt et alia necessaria. vt aliquis sit miles. vt diximus. ff. ex qb9 cau. maior. l. pe. et in auc. d mā. pri. §. fi. col. iij. Itē miles dr̄ a malo qd sustinēt palijs: vel a mille: qr ex nūero mille hoim eligitur. vt. ff. e. l. j. §. miles.

Supradicta Tot9 iste titulus diui. pn. i duas ptes. Primo ponit d militib9 testātib9 i tētorio eor: vel in peculio castrēsi. Scdo de testō i q̄si castrēsi. Scda ibi. Sciēdū. Itē prima subdiuidit̄. Nā pmo ponit cōtinuationē p modū remotiōis siue exceptionis cum positione noui statuti. Secundo qualiter priuilegium concessum militibus q possunt testari qmō volūt intelligat̄. Tertio q ēt miles mutus et gnal̄r defectiu9 pt — Miles vn dicit̄. — Diuisio.

testari. Quarto qualiter post missio nem testatur. Quinto quod mutatio status ipsius militis dummodo interueniat noua voluntas non viciat testamentum factum. Secunda ibi pla ne. Tertia ibi. q nimmo. Quarta ibi. s3 hactenus. Quinta ibi. sed & si qs. Aretinus.

C Supradicta Casus.

C His vero prelibatis venio ad casus positionem & e casus talis. Acces si ad iustinianum & ita propo sui coram eo. Dñe iam video q vultis tractare de mili. testame. p deo dicatis que ratio mouet vos ad tractādū separatim de militari testō: nūquid illa que sunt a vobis tradita in oī testō possunt sufficere? Ad hoc respōdet amice quoniam supradicta diligēs obseruatio quā de ordinādis priuatorum testamētis supra exposuim⁹ auctoritate principalium cōstitutionum militibus ppter eorum imperitiam remissa est. ideo hic specialiter de priuilegiatis militū testamētis tractare itēdim⁹. Quāuis em̄ milites neq3 legitimū nūex testiū i suis testamētis adhibuerit: neq3 aliā testamentoꝝ solēnitatē obseruauerit: nihilominus recte testant. & hoc verū est quādo i expeditione militari occupati sunt. nā vt ita demū gaudeāt priuilegio militari cū in expeditiōe armorum fuerit occupati non immerito nostra introducta ē cōstitutio. Quocunq em̄ modo voluntas suprema militis i expeditiōe occupati siue in scriptis siue sine scriptis inueniat valet ei⁹ testim ex volūtate ei⁹. Sec⁹ tñ ē qn̄ n̄ est i necessitate militaris expeditionis. In illis enim tpib⁹ qb⁹ milites i alienis vel suis edib⁹ dgūt ad vēdicādū sibi tale pulegiū neq3 poterūt adiuuari.

Supradicta diligens obseruatio [a] in ordinandis testamentis militib⁹ propter nimiam imperitiam [b] eoꝝ cō stitutionib⁹ pricipalibus remissa ē.

C Nam q̄uis neq3 hi legitimum numerum testiū adhibuerit: neq3 aliam testamētorum solennitatem [c] obseruauerint: recte nihilominus testā tur videlicet cum in expeditionibus occupati sunt: qd merito nostra cōstitutio itroduxit [d].

C Quoquo enim modo voluntas eius suprema inueniatur siue scripta siue sine scriptura valet testamentum ex volūtate eius.

C Miles testando extra expeditionē dz testari fm ius cōe. Et lz filius familias sit testari tñ pt. Aretinus.

a C Obseruatio que cōsistit i quatuor vbi est in scriptis testamētū cōditū vel in sola nūcupatiōe heredis coram septē testibus, vt. s. ti. j. §. s3 cum paulatim. &. §. fina. ff. de here. di. insti. l. j. §. qui neq3.

b C Imperitiam. C. de iure deli. l. fi. in prin. & de iur. & fac. igno. l. j.

c C Solennitatē. scilicet circa sigilla & scriptiones.

d C Introduxit. sed tūc demū cū in militia sunt habent priuilegium. vt

sz C.eodem.l.penulti.z hic subijcit.
a Illis. autem.pro sed.
b Adiuuātur. Et nota q cessante causa cessat z effectus. z potest hic sumi argu. q cessante clerico ab ecclesia: cessat pbēda. sic C.d epis. z cleri.l. gnalr. ij. Sz arg. cōtra .ff. de postu. l.pria.§. sexum. quia calphurnia ōdit causam edicto: vnde cessante causa cessare debet edictum: quod non est verum. Sed hoc vltimum generale de causa impulsiua dicit. Primū de finali sine qua res esse non potest.

contumaciter: vt q2 citatus a supiore minime infra tēpus cōueniēs vēiat: secūdū docto. hic.

vt detur querela contra eius testamētum: sicut in alio veterano q sui iuris est. vt.C. de inoffic. testamen. l.fi.§.in his.z.ff.de inoffic.testa.l. Papinianus.§.siquis in militia. Item hoc est verū quando est domi reuersus sicut supra pro.xi.dixit. als sicut miles alius vtitur spāli iur: sic z iste ar.ff.eo. ex militari.§.j.z.l.testamēta eoz.§.finali.

Illis autem [a] temporibus pque citra expeditionū necessitatē in alijs locis: vel suis edibus degunt: minime ad vendicandum tale priuilegium adiuuātur.[b] Sed testari quidem et si [c] filijfamilias sint propter militiam concedūtur: iure [d] tamen communi eadē obseruatione: et in eorum testamentis adhibēda: quā in testamentis paganorū [e] proxime

Additio. In dubio autē presumitur esse impulsiua. vt per glo.singu. in.l.ij.§.fi.ff.de donatio. Ange.

Sed testari Casus. Sed pōe in secūda. Dicit Iusti. q q̄zq̄ priuilegiū militibus ɔcessuz circa solen. testamenti post missionē ab expeditiōe militari finiat: aliud tamē priuilegiū concedit eis circa substantiam testamēti dūtaxat. naz testari possunt milites extra castra militaris expeditiōis existētes quāuis filijfa.sint iure tamen ɔmuni: in hoc casu quādo morant extra castra eadez obseruatio in eorum testamētis adhibēda est: quam scilicet in testamento paganorum exposuimus.

c Et si filijsfamilias. Licet hi als prohibeātur. vt.j.titul.j. in princi. z.ff.de do.causa mortis.l.tā is.§.j.

d Iure tamen cōi. Scilicet quātum ad solēnitatem: nō quo ad hoc

Additio. Hodie tamen secundū communez opinio. in filiofa.milite per preteritionem factaz sine causa annullat eius testamentum quātuz ad institutionem.auctē.ex causa.C. de lib.pre. Si vero cū causa habet pro exheredato: z subiacet querele. vt per Angelum hic.

e Paganoruz. A pago qd est villa dicitur: quasi dicat non militum.

Additio. Et a pigi verbo greco: qui fons est deducit. eo q iuxta fontem villa semper fieri consueuerat. hinc paganus potest dici villanus. hoc est in villa natus.

Plane. Casus. Hic icipit tertia pars in qua sic pone casuz. Domine iāvideo q testm̄ de militibus mirabiliter est puilegiatū. licet em̄ iuris solēnitatem nō seruauerit miles: tamen testm̄ eius in castris conditū valet. Pone igit q aliquis dicat aliquē militez in expeditiōe militari occupatū ipsuz in suo testō heredē instituisse. Hoc tn̄ neqz per ministrū: neqz per testes ad hoc cōuo-

catos probare poterat: nunqd credetur eius assertioni: ita vt ad hereditatem militis valeat admitti? Et respó. q non. De militaribus enim testamentis diuus traianus statilio seuero in i ɔsili ca. su qrenti scripsit sic. O statili seuer illō priuilegiu3 qō de militarib9 testamētis datu3 est: videlicet testamenta quocunq3 modo facta rata sint: sic debet intelligi. vt omnino pri9 eos cōstet testamētu3 fecisse: qō etia3 sine scriptura nō solū a militaribus: s3 et a non militaribus fieri pōt. Unde si is miles de cui9 bōis qstio apud te vētilatur: ad hoc conuocauit saltem duos hoies. vt cā testādi coram eis volūtate3 suā exprimeret. ɀ ita corā eis locutus est. vt declaretin pñtia eoꝝ quē vellet sibi heredē esse: ɀ cui vellet libertatē tribuere. Potest videri etia3 sine scripto hoc modo recte fecisse testm̄ ɀ voluntas eius suprema oibus modis ratā hīnda est. Ceteꝝ si causa ludēdi vel demōstrandi alicui iocose dixerit. Ego te heredē facio vel bōa mea tibi relinquo sicuti pleruq3 in sermonibus iocosis fieri solet: nō op3 hoc pro testō obseruari: nec videmur in hoc priuilegio militari in aliquo derogare. Nec eni3 vlloꝝ magis interest q3 ipoꝝ militū qbus huiusmodi priuilegiū datu3 est exēplū p testimoniis non admitti: alioqn si tale testamētū admitteret: non difficulter p9 mortē alicuius militis existerent testes q dicerent se audiuisse mili. reliquere bōa alicu. put ei videt expedire: ɀ ita vera militū indicia frequenter subuerterentur.

expósuimus.

Licet remittatur solēnitas i re agenda: nō tamē remittitur cōgrua pbatio rei geste. Et licet lex priuilegiet aliqō factū: intelligitur tamē in quātu3 de facto legitime appareat ɀ cōstet. Aretinus.

Plane de testamētis militū diuus traian9 statilio seuero ita rscripsit a. Id priuilegiū: qō militātibus datu3 est: vt quoquo mō facta ab his: testamēta rata sint: sic intelligi debet: vt vtiq3 prius constare debeat testamentū factu3 esse: qō ɀ sine scriptura a nō militantibus quoq3 fieri potest. Is ergo miles de cui9 bōis apud te qritur: si cōuocatis ad hoc hominib9 b vt voluntatē sua3 testaret. ita locut9 est: vt dclaret quē vellet sibi herede3 esse: ɀ cui libertatē tribuere potest videri sine scripto h modo esse testat9: ɀ volūtas eius rata habenda est.

a Plane. Rescripsit. vt. ff. e. diu9.

Additio. Et iste. §. est ibi lex sub eadem verborum forma. ɀ incipit: Diuus Traianus.

b Hoibus. saltē duobus. vt. ff. e. lucius. ɀ. ff. de testi. l. vbi. ɀ hoc ē qn in tentorio. si autem in ɔflictu belli nullo etia3 teste vocato. vt. C. eo. milites. (i) si aute3 est domi: iure com-

muni, vt supra eodem. §. illis.
¶ Additio (i) Debz tñ aliquo modo de volũtate ɔstare: vel per duos testes: vel per ɔparationẽ litterarũ: vel alio: ⁊ facit vt remissa penitus oĩ solẽnitate nõ ð natura li: s[cilicet] ciuili tm̃ itelligit. An.

a ¶ Sermõibus. Forte cã ðmõstrãdi. vt magister discipulo: vl' ludi causa. vt. ff. ð ac. ⁊ obl. l. obligationũ substãtia. §. fi. vl' affectiõis. vt ff. ð iure codi. lr̃e.

¶ Ceterum si (vt plerũq3 sermõib⁹[a] fieri solet) dixit alicui: ego te heredẽ facio: vel bõa mea tibi relinquo: non oportet hoc pro testamento seruari. ¶ Nec[b] vllorum magis interest q̃ ipsoruz quibus id priuilegium datũ est huiusmodi exẽplum non admitti: alioquin nõ difficulter post mortem alicuius militis testes existerẽt qui affirmarent se audisse dicentẽ aliquem se relinquere bona cuiuisum sit: et per hoc iudicia vera subuerterentur.

¶ Miles licet sit mut⁹ vl' surdus testatur. Aretinus.

¶ Quinimo[c] et mut⁹[d] ⁊ surd⁹ miles testamentũ facere potest.

se testari per signa sua: que per notos poterunt interpretari.
¶ Sed hactenus. Casus. ¶ Hic icipit qnta pars in qua similiter determinat inquãtũ durat p̄uilegiũ ɔcessuz militibus: tam circa solẽnitatẽ q̃ circa substãtiã testamenti. vnõ dixi ei Dñe dicat' ergo mihi q̃ diu durat p̄uilegiũ militare: circa solẽni testa. ɔ. Ad h' respõ. Amice hoc p̄uilegium circa solẽni. testm̃. tãdiu ex p̄ncipalib⁹ ɔstitutionib⁹ militibus idulget: q̃diu militant: ⁊ in castris degũt. Post missionẽ vo a castris siue veterani: siue adhuc militãtes extra castrũ fecerit testm̃ id ɔmuni iure oim ciui. roma. facere debet. Uerũtamẽ illud testm̃ quod in castris factum est infra annũ tm̃ valet. Pone igitur q aliquis miles in castris fecerit testm̃ iure militari. ⁊ heredem sub cõditiõe instituit ⁊ postea iste miles iã decessit. si ɔditio sub q̃ erat heres institut⁹: diu post annũ: vel forte post biẽniũ extiterit: nũqd valebit illd testm̃ militis? Et rñ. q sic. nã placet hoc testm̃ quasi milit' valere. Conditio eni retrotrahit: ⁊ perinde habet: ac si heres pure institut⁹ stati post mortẽ milit' adijsset.

b ¶ Nec vllo℞. Sic. j. ad. l. falc. circa pri. sic. C. de rescin. ven. l. ratas.

¶ Quinimo. Casus. ¶ Hic icipit quarta pars in qua reuertitur ad secundũ casum determinãdo plenius de priui. mili. q circa substãtiam testamẽti concedit militibus. videlicet vt quãuis sint filijfa. testari possint: sic ⁊ hic. vt miles surdus ⁊ mutus testamentum facere possit.

c ¶ Quinimo. Habz priuilegiũ circa solẽnitatem quinimo ⁊ circa substãtiam testamẽti: vt qui al's testari nõ posset: hic tñ possit. vt. ff. e. l. iiij.

d ¶ Mutus. siue natura siue casu. vt sit priuilegiũ aliquod. vt. C. q te. fa. poss. l. discretis. ⁊ hoc iure militari. vt. ff. eod. iure militari. Accur. Dũmodo appareat ipsum sic voluis

a ¶ Sed hactenus. Quidam dicunt hic nō esse. §. et asserūt q omne priuilegium quod habet miles perdit cū redit de militia. Sed nos dicimus §. hic esse. et distinguimus inter priuilegium quod habet vt testetur q als testari non potest: vt filiusfamilias: et mutus: vt illud duret post missionem. vt s. pri. §. et §. sed testari. et ff eo. titu. in princi. Alia vero priuilegia que habent in testando finiantur. vt h et s. eodē §. illis autem. testari. ff. de ve. et mi. suc. l. j. in fin. studio Si aūt militari. vt q alienauit ar- p quima vel similia: que numerantur. ff. quēni de re mi. l. ij. et iij. et idem etiā ō fide uz per rupta: non pōt testari. vt. ff. eo. l. ex dit priuilegium. militari. uile als poterit in castrēnbus tantum: si ei hic in sententia permissū fuerit al's nō. vt. ff. de iniusto ru. testa. sigs exhēdato. §. sed et si qs capite. et cōleg. iij. l. sigs. in pri. §. miles.

¶ Miles post missionē vel extra castra exitū ōbet iure cōmuni facere testamētum. Sed si fecerit testamentum in castris iure militari: durat et post missionē si moriatur infra annū: licet post extiterit cōditio institutionis. Angelus aretin⁹.

¶ Sed hacten⁹ a: hoc illis b a principalib⁹ cōstitutionibus cōceditur quatenus militant et in castris degunt. ¶ Post missionē c vero veterani vel extra castra si faciāt adhuc militātes testamētū communi oīm ciuium romanorū iure id facere debent.

¶ Et qd i castris fecerint testm̄ non communi iure: sed quomō voluerint post missionē intra annū tm̄ valebit.

¶ Quid ergo si intra ānū qs decesserit: cōditio autē heredi ascripta post annū extiterit: an quasi militis testamentum valeat: et placet valere d quasi militis.

¶ Addi. Ergo a cōtrario sēsu i pagano erit secus: imo testamentum antea factum ab eo postea ex capitali sententia moriēte nō valet: nisi pendente appellatiōe vel supplicatione pro gratia consequenda moreretur. de hoc vide Ange.

b ¶ Illis Scilicet militib⁹. vt reliqua priuilegia. scilicet de numero testium habeant in testando: et sic non refertur ad proximum. §.

c ¶ Post missionē. Honestā. scilicet finito tēpore militie: vel causariam. si ante tēpus ex necessitate recessit. ✠ si autē ignominiosa est missio: desinit statim valere. vt. ff. eo. testamētum eorum. et. C. eo. l. ex testamēto. Sed si miles de capitali crimine damnatus fuerit: siquidē de cōi: vt homicidio: et simili non poterit ammodo

✠ Et dicit An. de scholaris ab scēs a

d ¶ Ualere. Quia cōditio retrotrahitur. vt. ff. de peri. et com. rei ven. l. necessario. §. i. et qui po. in pig. ha. l. vlti. et facit. ff. eodem. quod dicit. et l. quod constitutum.

¶ Sed si quis ante militiā. Casus.

¶ Adhuc prosequitur Iusti. quintam partē determinādo de priuil. mili.

circa solen. testa. vnde pone sic casum. Accessi ad Justini. et ita propo sui corã eo. Dñe qdã ante militiam fecit testamentũ. iuris solẽnitate nõ adhibita: qr forte nõ adhibuit: nisi tres testes: ita q testm̃ nõ valuit p ðfectu solẽnitatis: postea idẽ miles fact9: et in expeditõe militari occupat9: illud testa. resignauit. id est aperuit: qdã adiecit siue ðtraxit: vl alio modo manifestauit se velle valere hoc testamentuz iure militari: modo quero vtrum hoc testamentũ quod ab initio nõ valuit ex volũtate militis ꝯualescere possit? Respõ. q sic. nã in hoc casu testm̃ valere dicendũ est: quasi ex noua militis volũtate. Sed pone qdã miles fecit testamentũ. et postea dedit se in arrogatõez. et ita post testm̃ passus est capitis di. vel quidã filiusfa. in castrẽsi pecu. cõdidit testm̃. et postea a patre emãcipat9 est. et ita ca. di. est nũquid in his casibus per ca. di. irritatur testm̃? Respõ. q nõ. immo in vtroqz casu valet testa. qd ex noua militis volũtate non videt capi. di. irrituz fieri: qr sicut de nouo ca. di. ð iure ci. etiã primũ testa. facere põt ita vetus test. cap. di. nõ euanescit.

a ¶ Sed et si. Resignauit. id est sigilla aperuit et remouit. vt. ff. codez cum simus. §. cum quis.

b ¶ Adiecit. Ut de iure co. l. conficiũtur. § si miles.

c ¶ Detraxit. No. ex hoc vbo q ðtrahẽs i vno articulo i alijs confirmare videt. Et sic nota i ducta ad vnũ finez opari cõtrariũ qd facit: vt p instrumẽtũ emphiteoticum probetur dominiũ Joã. fab.

¶ Testamentuz factum ante militiam sine solennitate valet si post militiã apparet de militis voluntate. Et idẽ si miles post testamentum fuerit capite minut9. Aretinus.

¶ Sed et si qs ante militiam nõ iure fecit testamentum: et miles fact9: et in expeditiõe degẽs resignauit[a] illud: et quedã adiecit[b] siue ðtraxit[c]: vel al's manifesta ẽ militis voluntas hoc valere volẽtz: dicendũ est valere hoc testamẽtũ quasi ex noua[d] militz voluntate Deniqz et si in arrogationẽ dat9 fuerit miles: vel filiusfamilias emãcipatus est: testamẽtũ ei9 quasi ex noua militis voluntate valet: nec videtur[e] capitis diminutione irri

d ¶ Ex noua. Nota q ab initio nõ valuit: ex postfacto tñ conualescit.

e ¶ Nec videtur. Quod resignauit postea: vel dic sicut nunc ð nouo facere potest: sic vetus nõ resciditur. Et scdm hoc dic noua volũtate: scilicet tacita. aliud in pagano. vt infra qui. mo. testa. infir. §. alio.

¶ Sciendum est tamen Casus.

¶ Hic incipit sexta et vltima pars: in qua sic pone casuz. Domĩe iaz video qliter milites priuilegiati sũt circa factionez testamẽtoꝝ: et qualiter intelligendum sit priuilegiũ datuz militibus et in quãtuz durat. vnde videtur mihi q de cetero possetis quiescere? Ad hoc respon. Amice adhuc nõ est locus quieti: immo

tum fieri.

¶ Filiusfamilias in quasi castrensi pot facere testamentũ scdm ius cõmune. Angelus aretin⁹.

¶ Sciẽdũ tamen est ꝙ ad exẽplũ castrẽsis peculij tam anteriores leges[a] ꝙ̄ pricipales cõstitutiones[b] quibusdam[c] quasi castrensia ẽderũt peculia: ex quorũ quibusdã p missum erat etiam in potestate degẽtibus testari.

¶ Quod nr̃a cõstitutio[d] latius extẽdens permisit oĩbus in his[c] tantũmodo testari peculijs: sed qdem iure cõmuni[f] cuius cõstitutiõis tenore p specto licentia est nihil eorũ que ad prefatũ ius pertinent ignorare.

¶ Quib⁹ non est pmissuz facere testamentum.

¶ Qui alieno iuri subiect⁹ est nõ pot facere testamentũ etiã patre consentiẽte: nisi de castrẽsi peculio: vel quasi d quo testari potest siue sit miles: siue veteran⁹ etiã

certe in hoc loco sciendum est ꝙ ad exẽplum castrensis peculij: tã anteriores leges ꝙ̄ principales cõstitutiones quibusdã personis in dignitate constitutis in quasi castrensi peculio specialit concessert testari. qđ qdem nostra cõstitutio latius extendẽs generaliter oĩbus quasi castrẽse pecu. habẽtibus in his pmisit testari: iure tamen cõmuni obseruato. huius tenore prospecto licitum est nihil eorum que ad prefatum ius pertinẽt ignorar. et hec dicuntur vsqꝫ in fine tituli.

e ¶ In his. Scilicet castrẽsi et quasi nam in aduẽtitio non potest. licet habeat ꝓprietatẽ. vt. C. de bo. que. li. l. fi. §. filiusfamilias. Accur.

f ¶ Iure cõmuni. Nisi sit miles in castris. vt supra eo. in princi. Item tale testamentum non expugnatur p querelã inofficiosi testamẽti. vt. C. d in offi. testamen. l. fi. ¶ Addi. Hic qꝫ hodie hoc ñ est veruz. imo subiacet querele secũduz communẽ sententiaz: si parentes preterea vel exheredet sine causa. vt §. et hoc quidez in auctentl. vt cum de appellat. cognosci. Angelus.

a ¶ Sciendum. Leges. scilicet digestorum. vt. ff. de col. bo. l. prima. §. nec castrense.

b ¶ Cõstitutiones. vt. C. de assesso. l. velut. et C. de aduoca. diuer. iudicum. l. fori. et alie plures. Accur.

c ¶ Quibusdam. vt consulibus: et prefectis legionũ: et presidibus prouinciarum: qui sunt filijfamilias. vt C. de inoffi. testamen. l. fina.

d ¶ Constitutio. C. de inoffi. te. l. fi.

¶ Quibus non est permissum facere testamentum. ¶ Dictum est supra qualiter testamenta fiant. sequitur videre de personis que testari possunt: et que non: quãuis fuerit ordo preposterus: quia si queramus an valeat testamentum: prius videndum est an persona testantis potuerit testari. l. si queramus. ff. de testamentis. Aretinus. Contiuatõ

Diui/sio.

Non tamē. ¶ Iste titulus diuiditur in septez partes q2 enumerātur septē gradus personarum. Et primo ponit de filiofamilias. Secūdo de ipubere Tertio ō furioso Quarto ō pdigo. Quinto pōit ō surdo z muto Sexto de ceco. Septio de capto ab hostibꝰ. Scda ibi. pterea. Tertia ibi. itē furiosi Quarta ibi. item pdigus. Quinta ibi item surdus. z mutus. sexta ibi Cecꝰ Septia ibi eius qui. Aretinꝰ.

bero non alieno arbitrio debet pcedere. vt. ff. de here. insti. l. illa institutio. Accursius.

¶ Additio. Quāuis enī donatio cā. mortis sit vltia volūtas tñ magis accedit z/ctui. vt ñ ō. ō do. i pri. Ang.

ñ possit bñ tñ pōt donat causa mortis Nihiloma gis: et nihilominꝰ. differunt.

patre inuito. Ang.

Non[a] tamen omnibus licz facere testamētū statiz[b] eñ hi qui alieno iuri subiecti sunt testamenti faciendi iuz nō habēt: adeo q̄dē: vt quāuis parētes eis pmiserit[c] nihilomagis[d] iure testari possunt.

¶ Exceptis his[e]: quos ātea enumerauimus: et precipue militibus qui in potestate parētuz sunt: quibus ō eo quod in castris acquisierūt pmissum ē ex constitutiōibus[f] principū testamētū facere.

¶ Quod quidez ius[g] ab initio tantum militantibus datuz est tā ex auctoritate diui Augusti[h] q̄z nerue necnō optimi imperatoris Traiāi. Post ea vō subscriptōe[i] diui Adriani etiā dimissis a militia: idest veteranis[k] concessum est.

¶ Itaqz si q̄dē fecerint de castrensi peculio testamentum ptinebit hoc ad eū quem heredem reliquerunt.

d ¶ Nihilomagis. i. nō: ideo magis. hz ei i se negatiua sic nihilominꝰ affirmatiua. Acc.

¶ Addi. Adnerte licz textꝰ dicat filios nō posse testari: hoc tamē fallit qñ testantur ad pias causas: qa tunc pñt. c. lz de sepul. li. vi.

e ¶ His. Scilz castrense: vel quasi castrēse peculium habentibus. vt. ō. ti. proxi. §. fi.

a ¶ Nō tñ. Uidebatur quēlibet seruantem supradicta posse testari: sed contrarium est in tredecim casibus qui in titulo isto pro parte dicunt. Et hoc est quod dicit. non tamē zc. z no. ī. e. §. fi. Accursius.

b ¶ Stati. i. i pmis vł stati. i. eo ipso

Filius familias licz testari

c ¶ Permiserit. Sed causa mortis filiꝰ donare pōt patre ɔsentiēte. vt ff. de do. cau. mor. l. tā is in fine. Et ratio diuersitatis est: q2 testm̃ ex li/

f ¶ Cōstitutōibus. extrauagātibꝰ.

g ¶ Quod quidez ius. Scilicet posse testari in castrensibus.

h ¶ Augusti q̄z nerue zc. quorum dicta non habemus.

i ¶ Subscriptione. Cuius verba non habemus.

k ¶ Ueteranis. Scilicet filijs familias de quibus hic loquitur.

Si vo itestati ḋcesserit: nullis[a] liberis: vl' frib⁹ superstitib⁹: ad parētes eorū iure[b] cōi ptinebit. Ex hoc itelligere possum⁹ id qḋ in castris acquisierit miles: qui i potestate pr̄is est: neqꝫ ipsuz patrem adimere posse: neqꝫ pr̄is creditores id vēdere vl aliter inqetare: neqꝫ pr̄e mortuo cū frībus cōmune[c] esse Sed scꝫ propriuz eius esse id quod in castris acquisierit: q̄q̄ iur̄[d] ciuili omniū qui in ptāte parentū sūt peculia[e] perinde in bōis parētū cōputent: ac si seruoꝝ peculia i bonis dominoꝝ numerentur: exceptis videlicꝫ his q̄ ex sacris ꝯstitutionibus: ꝛ precipue nostris[f]: ꝓpter diuersas causas nō acqrūt.[g] Preter hos igit qui castrense peculiū vl quasi castrēse habēt si qs ali⁹ filius familias testamentū fecerit: inutile[h] est: licet sue ptātis factus decesserit[i].

a Nullis liberis vel fratrib⁹ superstitibus. Naz liberi defuncti militis ꝛ fratres patrē excludebant. vt C. com. de suc. l. fi. hodie soli liberi militis. vt in auct. de here. ab intestato. ve. §. si igitur ḋfunctus. collatōe. ix. Addi. Quibus nō extātibus succedit vna cū fratribus. vt eo. tit. §. si vo. ḋūmodo castrense ḋferat tanqꝫ hereditas. vt .j. pxi. Jo. fab. ꝛ Angelus.

b Jure cōmuni. Nō hereditario: sed tanqꝫ occupanti peculiū profecticiū vel aduēticiuz. vt. ff. de castren. pe. l. ij. hodie videtur etiaz iure hereditario. vt in auct. de here. ab itesta. ve. §. si igit defunctus. colla. ix.

c Cōmune. Sic supra: per quas personas nobis acqui. §. primo.

d Jure ciuili. Scilicet antiquo. sic supra: per quas personas nobis acqui. §. primo.

e Peculia. Scilꝫ aduētitia ꝛ pfectitia. naz castrēsia vel quasi etiaz iure veteri nō acquirebātur patri. vt. ff. de colla. bo. l. j. §. nec castrēse.

f Nostris. Et aliene ꝛ nostre sūt. vt. C. de bon. mater. ꝛ. C. de bo. que lib. per totum.

g Non acquirūtur. Scilicet nobis pr̄ibus.

h Inutile est. Qꝛ qḋ ab initio nō valet: ex tractu tēporis nō conualescit. arg. j. titul. j. circa prici. (i) Ar. ꝯtra. C. ḋ nup. et si ꝯtra. Solu. ibi nō valuit matrimoniū ex primo sed ex nouo p⁹ matrimōiuz ꝯsensu. Additio (i) Et hoc verū indistincte: si defectus sit in persona heredis. idem si in psona testātis: vt qꝛ sit intestabilis. secus si onerat⁹ creditoribus seruos instituere neqat: vt. l. ei qui soluendo. ff. de here. instit. defectus quoqꝫ solēnitatis: vt in nūero septē testiū rogatoꝝ ex post facto ꝯfirmari nō potest: nisi in casu. l. j. C. de fideicō. ꝛ. l. testō. C. de fideicō. lib. secus si respiciat fauorez priuatū. l. filio pterito. ff. de iniust. testa. Ange.

i Decesserit. Nō idē de seruo te

Tēporis tractus: si conualidat inualidum.

stante si fideicommissum sit relictuz q; valet si durat voluntas: vt.ff. de leg.iij.l.j.§.j.

a ¶ Preterea. Impuberes.sed ex quo tetigerunt de vltimo.die.xiiij. vl'.xij.an nij satis ē fauore testamenti. vt.ff.e.q etate. Idē i vsucapione. vt.ff. de vsu.l.in vsucapionib'. Secus in pscriptiōibus odiosis.vt.ff. de acti.ꝛ obliga.i omnibus

¶ Impubes nō pōt facere testm̄ nec etiam furios' nec factum: conualescit licet efficiat pubes vel sanemētis. Aretinus.

¶ Preterea testamentum facere non possunt impuberes[a] q; nullū eorum animi iudicium[b] est.

¶ Item furiosi[c] quia mente carēt Nec ad rem ptinet si impubes postea pubes aut furiosus postea cōpos mentis factus fuerit ꝛ decesserit.

¶ Furiosi[d] autē si per id tempus fecerint testamentū quo furor eorum intmiss' ē: iur testa

Item secus vbi est fauor ei' q vult prorogare.vt in contractibus a minore factis.vt.ff.ð mi.l.iij.§.miorē

b ¶ Judiciū est.i.discretio.vt.ff.ð iudic.cum ptor.§.nō aūt.Qñq; ponit p sententia vbi rei iudicate standum est.vt.C.de re iudi.l.j. Quandoq; p instātia cause triennij.vt.C. de iu.pperandū.p to.Qñq; p actione.vt iudiciū familie herciscunde: vel cōi diuidūdo.vt.j. de offi.iudi. §.si familie herciscunde.§.fina.

¶ Additio. Qñq; p lite siue cōtrouersia. vt iudiciū pēdet sup hereditate.vt.ff.ad trebel.l.j.ij.rñ. Qñq; p auctoritate. vt negocia ecclesiastica non sūt disponēda laicoꝝ iudicio i.auctoritate.ex de iudi. c.decernimus. Qñ p foro.vt causa iurispatronatus diffiniri debet ecclesiastico iudicio id est foro.c.q̄to.extra de iudi. Quandoq; pro arbitrio. ff. qui satis.cog.arbitrio, Si eñ arbiter ē iudex: ergo arbitrium est iudicium Qñq; pro vltima voluntate vt iudicium testatoris cassum esse non debet.C.de sacrosan.ec.l.j.Qñq; pro questiōe.vt ciuilis cā i iudiciū. l. in q̄stionem deducta: cū crimia li post criminalē ē distinguēda.C.de ordi.iud. l.si.Qñq; pro discussione siue iuris disquisitione vt i rubrica. de iudi. ff.ꝛ.C. Qñq; p ptāte iudicandi.vt.ff.ð iudi.l.iudiciū soluitur vetante eo q iudicare iusserat. Qñq; p pnicie siue dānatiōe: vt ibi Qui māducat ꝛ bibit idigne corp' ꝛ sāguinē dñi iudiciū sibi māducat ꝛ bibit. Corinti.j. Qñq; p pena. vt ibi. Qui bona egerūt: ibūt in vitā eternā. q Jo.v. ꝓo mala: in resurrectionem iudicij i.pene eterne. Qñq; p pcessu iudiciali.vt.c.j. de iudi. libr.vj. Et ista xv.significata iudicij pñt his vsib' comprehendi. Actio.lis auctor. forus.arbiter vltima velle. Questio discer.sen. instā.discussio.posse.Pernicies pena. processus iudcialis. Facit.capitu.in iudi.de re iudicata libro.vj. Versꝰ

c ¶ Item furiosi. Repete non possunt testamentum facere.

d ¶ Furiosi. Hac ratione: idem in mente capto dicam, vt argumentum.ff. de verborum obligatione a titio.in fine.

a ¶ Testati. vt. C. eo. furiosuz. i p̄n. ¶ Additio. Idez in dubio si tp̄s testamenti erat remotum a tempore furoris. sed si vicinum tūc ex q̄litate ipsis actus p̄sumit fuisse sane mētis vel non.

factū rumpit. vt. C. ad. l. iu. ma. l. si. ¶ Additio. Et sufficit q̄ fiat preconiū publice cum cause cognitione q̄ nemo c̄trahat cum eo. vel q̄ iudex declaret eū esse p̄digū vel det ei curatorē tāq̄ prodigo. seu aliter notorie p̄dig⁹ existat.

Et qualiter p̄bet furor. vide. Ang. hic.

b ¶ Negociū. vt vsucapionē ichoatā vt. ff. d̄ vsucapionibus iusto. §. cuz vel possessionē quesitam. vt ff. de acq̄rēda possessione si is q animo. sic. ff. de pecu. l. quaz tuberonis. i p̄ricipio

ti [a] esse videtur certe eo quod añ furorē fecerint testamento valente: nā neq̄ testamentuz recte factū neq̄ vllum aliud negocium [b] recte gestum postea furor interueniens perimit.

¶ Non valz testamentum prodigi factum post interdictuz sed prius factum sic Angelus aretinus.

¶ Itē p̄dig⁹ [c] cui bonoruz suorū administratio [d] interdicta est testamētum facere nō pōt ¶ Sed id qd̄ ante fecerit q̄ iterdictio bonorum suorum ei fiat: ratum [e] est.

¶ Mutus ⁊ surdus possunt certis casibus cōdere testamentū sed non semp. h. d. primo. Et vicium superueniēs post testamentum perfectū non nocet. Areti.

¶ Itē surd⁹ ⁊ mu

e ¶ Ratuz est: qd si fiat interdicto cuz tñ nō sit p̄dig⁹ R ñ. forte nō valet interdictio arg. ff. de tu. ⁊ curatori. da. ab his. l. seie (1). Sed p̄rimum veruz est cuz sit facta contra ius litigatoris

Prodigus q̄s est.

c ¶ Item prodigus est qui neq̄ finem neq̄ moduz habet in expensis vt. ff. de curatore furiosi. l. prima. ¶ Additio. Nam prodigus dat dāda ⁊ non danda. auar⁹ tenet tenēda ⁊ non tenenda larg⁹ mediū tenet inter vtrunq̄z. vñ versus. Prodigus ē animi vitio retinenda profundens. Qui retinet danda cupide: censetur auarus Largus qui sumptum facit ex ratione libenter. Vide notata in c. ex parte. extra de consue.

d ¶ Administratio interdicta est si dicas a iudice planum est: si dicas a lege vt q2 crimen. l. iulie. ma. commisit multo minus testat: sz ⁊ tūc prius

tm: non contra ius legis. ff. q̄ sen. sine appellatio. re. l. prima. in principio. ⁊. §. primo. ⁊. C. quando prouo. non est neces. l. ij. Vide. c. cuz inter. extra de re iudica.

¶ Additio. (1) Et hoc verum quando datus est simpliciter curator impuberi tāq̄ puberi. vt. l. si tutor petitus. ff. eo. secus si tanq̄ prodigo. cū non sit. vt hic. in fine. ⁊ est ratio: q2 pupillum declarat natura: sed prodigum ipse iudex: vel quia curatoris datio facilius. id est solo tractu temporis perdit vires q̄ prodigalitas: vbi exigitur certitudo redditus ad sanam mentem. Angelus.

a ¶ Item surdus. Non semper. sz quandoqz possunt sm distinctionez sequentem.
b ¶ De eo surdo. sic. j. de inuti. sti. pu. §. mutum.
c ¶ Et eruditi. Scilicet i moribꝰ.
d ¶ Amittūt. ⁊ maxime im pij aduocati.
¶ Additio. Ut in eo puniatur i quo deliqrūt. c. litteras ꝺ tempo. or. c. pastoralis ꝺ iu. pat. ⁊ e. fina. de immu. eccle. cum si quia per que quis peccat: p hec ⁊ torquetur.
e ¶ Constitutio. vt. C. qui testa. fa. ce. poss. discretis

natura est surdus ⁊ mutus: non potest nisi sit miles. vt. s̄. titulo. j. §. gnimmo.
¶ Additio. Quidam dicunt debere intelligi de muto ⁊ surdo a casu ⁊ tunc miles testabit licentia principis bis i casibus i quibus paganus nō posset
g ¶ Sz si quis. sic. s. eo. §. preterea. ⁊. §. si furiosi.
h ¶ Cecus. Naturaliter vel casu: ⁊ orbatꝰ vtroqz lumine sec si vno tātū. vt. C. ꝺ excu. tutorum. l. frater.
i ¶ Per obseruationez. s. vt coraz. vij. testibꝰ ⁊ tabellioē; vl' alio loco eiꝰ si nō iueniatur tabellio dilucidiꝰ volūtatē suā ꝺclaret: ⁊ in hrditatibꝰ ⁊ i legatis ⁊ oīa in scriptis referantur. vt. C. eodem hac consultissima.
k ¶ Patris nostri. alias mei. sic. s̄. de do. §. est ⁊ aliud.
l ¶ Eius. Apud hostes. scilicz vt captus vel obses. vt. ff. eo. l. obsides.

tus nō sp[a] testm̄ facere pñt vtiqz aūt ꝺ eo[b] surdo loquimur q̄ oīno n̄ exaudit nō q̄ tarde exaudit. ¶ Nam ⁊ mutꝰ is itelligit q̄ eloq nihil pōt nō q̄ tarde loqt. ¶ Sepe eñ ēt litterati ⁊ eruditi[c] hoīes varijs casibꝰ ⁊ audiēdi[c] loquēdi facultatem amittunt[d]. ¶ Ūn nr̄a ꝯstō[e] ēt his subuēit: vt certis[f] casibꝰ ⁊ modis ꝫ normā eiꝰ possit testari aliaqz facer̄ q̄ eis pmissa sunt. ¶ Sz si qs[g] post testm̄ factū aduersa valitudie: aut q̄ libꝫ alio casu mutꝰ aut surdꝰ eē cepit ratū. nihilominus manet eius testm̄.

¶ Cecꝰ cū solēnitate cōi nō pt facere testm̄ sz seruando quādā solēnitatē spāliter ad hoc assignatam. Are.

¶ Cecꝰ[h] āt nō pt facere testm̄ nisi p obfuationē[i] quā lex diui Justini[k] pris nr̄i itroduxit.

¶ Captꝰ apd hostes testm̄ facer̄ nō pt sz priꝰ factū sibi moriat̄ ex lege cornelia vꝫ si r̄deat ex postliminio. Aret.

¶ Eiꝰ q̄ apud hostes[l] ē testamētuz

Testamēti p cecum faciendi solēnitas.

f ¶ Certis. vt mutus ⁊ surdus casu: vel mutus tantū. siue natura siue casu: si scribere nouit sua manu scribat testm̄. Si autem per alium scribere velit: ipetret hoc a principe. vt ff. eodē. si mutus. Idē si surdus tantū casu ē vel etiā natura testet̄ si vult si potest loqui articulate. vt. C. qui tēstamen. fa. pos. discretis. si autem

a ¶ Non valet. Quia serui sunt vel quasi. vt. s. de iure personarum. §. serui ⁊. ff. de li. ho. exhi. l. ij.
b ¶ Fuerat. Ante captiuitatem.
c ¶ Postliminij. Quod fingit eum semper in ciuitate fuisse. vt. s. quibus mod. ius pa. po. soluit. §. si ab hostibus non autem. l. cornelia ita fingitur ⁊ qd dicit. C. de capti. l prima ⁊ l. captum iproprie ponitur. l. cornelia pro iure postliminij.

qd ibi fecit non [a] valet qñuis redierit. ¶ Sed qd duz in ciuitate fuerat [b] fecit siue redierit valet iure postliminij [c]: siue illico decesserit valet ex lege [d] cornelia.

¶ De exhredatione liberorum.

¶ Fili⁹ dz heres institui: vl' noiati exheredari. Al's aūt preteritus dicit testm ipo iure nullū. Filie vo familias vel alij vlterioris gradus: masculi p virilē sexū descendētes pteriti nō rūpebāt testm sz habebāt ius accrescēdi ⁊ poterāt inter ceteros exhereditari. h. d. Aretin⁹.

Legis cornelie fictio. d ¶ Ex lege cornelia que fingit eū prima hora captiuitatis mortuum ⁊ sic liberū. vt. ff. eo. l. lege cornelia. aliud esset si nulla esset fictio, vt i seruo pene facto. vt. j. quibus modis testamen. infir. §. nō tñ. Ultimo no. q xiij. sunt persone ⁊ plures que testari non pñt. Testamētuz facere multis phibetur a iure. Filiusfamilias. Item seruus. vt. s. eo. in principio. ⁊. ff. eo de si filius. Item impubes. Item furiosus. Item mentecaptus. Item pdigus. Itē mut⁹. Itē cecus. Itē surdus. vt. s. e. §. preterea. ⁊. §. item furiosi. §. itē pdigus. §. itē surd⁹. ⁊. §. cecus. Itē dānat⁹ ad mortē naturalē vel ciuilē. vt. ff. e. l. ei⁹ quo. §. j. vsqz ad finem. Item obses vt. ff. eo. l. obsides. (i) Itez de crimine famoso damnatus. vt. ff. eo. is cui. §. fi. ⁊ l. cū lege. Item de statu suo debitantes vt. ff. eo. de statu. ⁊. l. qui in dñi. Item monachus. vt in auctenti. de monac. §. illud. sed hodie ſm quosdam corrigitur. vt in auctē. de san. epis. §. si qua mulier. Item is cui interdicit bonis. a lege. vt. C. ō heredi. ⁊ mãi. l. mãiche os. ⁊ ad l. iul. ma. l. vlti. Unde vers⁹.

Testari nequeunt impubes religios⁹
Morti damnat⁹ ⁊ sub patre filius: obses.
Prodigus ⁊ stultus: dubius: seruus: furiosus.
Crimine damnatus: cum muto: surdus ⁊ illum.
Qui maiestatem lesit cecuz quoqz iungas.

¶ Additio. (i) Intellige si sint dati pro pace teneda: ⁊ a populo romano. in quibus habet locum etiā lex cornelia. scdm Joannem fabri al's si dati ab alia ciuitate vel dño nō fiūt serui. vt per Angelum aretinuz hic.

¶ De exheredatione. ¶ Ista rubrica continuatur per gl. i. j. in nigro. Angelus. Uel sic. Dictum est. s. de testamentis ⁊ eorum ordinatione verum quia in testamentis quando qz liberi exheredantur: ideo sequitur rub. de exhe. lib.

Diuisio. NOn tamen. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in tres partes. Primo ponit quid iuris erat

erat de iure antiquo circa exheredationem liberorum: et qua forma exheredabantur. Secundo qualiter hodie exheredari debeant. Tertio aliqua dubia circa predicta subinfert. Secunda ibi Sz hered. Tertia ibi: Sz si in expeditione. Item prima subdiuidit. Nam primo ponit

Non tamen [a] vtomnino valeat testamentu sufficit hec obseruatio quam supra [b] exposuimus

Sed qui filium [c] in potestate [d] habz curam debet vt eum heredem istituat vel exheredem eum nominatim faciat.

tpe facti testamenti existente testm ipso iure nullu fuit: et hoc veruz fuit in filijs masculis primi gradus: sed secus erat in filiabus. Nam no ita de filiabus vel alijs liberis vtriusqz sexus in remotiori gradu costitutis apud veteres obseruabat. Neqz eis exheredabant et testamentu propter

quandam continuationem ad precedentia. Secundo ponit qliter exheredationem fieri de iure antiquo sufficiebat de liberis natis et in potestate: et primum locum siue gradu obtinentibus. Tertio de liberis nascituris vel de natis non obtinentibus primum gradum. Quarto de emancipatis. Quinto de liberis ciuilibus tm et de eorum exheredatioe. Scda ibi. Sed q filium. Tertia ibi Posthumi. Quarta ibi. Emancipatos. Quinta ibi. Adoptiui. Areti.

Non tn. Casus. Pone igit sic ca. in prima parte. Vnde ia video de hac obseruatione soleni obseruada in testamento. nunquid sufficit huiusmodi obser. ad hoc q testamentum in expugnabiliter veleat? Rn. q non. No em vt oino veleat testm sufficit pdicta obseruatio quam. s. de testa. or. exposuimus sz testor q filiu in ptate hz eu vel herede in testo institnere vel noiatiz exheredare necesse est. Si em eu sub siletio pterierit inutile erit testm. et intatu erit inutile. vt lz iste filius preteritus viuente testatore mortuus fuerit. nemo tn ex eo testo heres existere poterit. et hoc ea roe: qr pterito filio in ptate

heredis preteritionem non infirmabatur: sed nonvelabat etiam ius accrescendi vsqz certam portionem: id est dimidia illius portionis qua habituri essent ab intestato eis prestabatur: nec solum fuit huiusmodi differentia inter filios mas. et hmoi personas: sed etiam alia: qa lz filij masculini noiati debeat exheredari non tamen supradictas personas noiatim exheredare parentibus erat necesse sz licebat eis illas perso. iter ceteros exheredare. Sz do. di. mi. quid e exheredare noiati? Ad hoc rn. Ami. exheredare noiati videt q pprio noie expresso exheredatur veluti si testator. di. Titius filius meus exheres esto. vel non adiecto pprio noie sed appellatiuo tatu vt puta si testatore viuo solum filium habuit.

a Non tn. Lz dicta obseruatio. s. de te. or. solenis sit. No tn etc. Vel sic. s. d ea obsuatioe q e circa fide et pbatioez satis dictu e: nuc d ea q e circa pietate dicedu e et lz ea obsuatoq circa fide e satis diliges sit no tn etc.

b Supra. scilz i titulo d testa. or.

c Filiuz. et militem. vt. ff. de lib. et posthu. filiusfamilias.

d In ptate. Sec9 in emancipato

¶ Alioquin si eũ silẽtio pterierit[a] inutiliter testabitur adeo[b] quidẽ vt si viuo patre filius mortu⁹ sit nẽo[c] hr̃s ex eo testõ existere possit: quia scilꝫ ab initio nõ constiterit[d] testamẽtũ. ¶ Sꝫ non ita[e] de filiabus ⁊ alijs per virilẽ sexũ descẽdentibus liberis vtriusq; sex⁹ antiq̃tati fuerat obseruatum. ¶ Sed si nõ fuerant scripti hr̃des scripte vel exheredati exheredate: testm̃ q̃dem non ĩfirmabatur[f]. ¶ Jus aũt accrescendi eis ad certaz portionẽ[g] prestabatur. ¶ Sꝫ nec[h] noiati eas psonas exheredare parentibus necesse erat sed licebat inter ceteros[i] hoc facere.

¶ Exhr̃datio nominatiz fit dupliciter. Aretinus.

¶ Nominati aũt q̃s exhr̃dari videtur siue ita exheredetur. ¶ Titi⁹ filius me⁹ exhr̃s esto siue ita: filius me⁹ exhr̃s esto: nõ adiecto ꝓprio noie scꝫ si ali⁹ fili⁹ nõ extet[k].

iure ciuili idem iure pretorio. vt. j. eo. emancipato. Accursius.

¶ Additio. Immo hodie preteritur dicit nullum etiam de iure ciuili sicut in potestate constitutus. vt per gl. in §. exheredatus. in auc. de here. ⁊ falci. Angelus.

a ¶ Preterierit. Scꝫ nec instituendo: nec exhr̃dando vt. j. de here. q̃ ab ĩ testa. §. eadẽ. nec ipso iure valet vt C. de libe. pre. l. maximum.

b ¶ Adeo. Scꝫ inutilr testabitur.

c ¶ Nemo. ff. de iniust. ru. testa. filio §. si contra. So. ibi filius viuit: h nõ. Vel h iure stricto: ibi eq̃.

d ¶ Nõ cõstiterit. aliud si constitit lꝫ postea rumpat ⁊ iterũ morit: vt in posthumo. vt. ff. de iniu. rup. testa. posthu. in prin. ✠ ⁊ infra. eo. §. posthu. ibi qd ⁊c. Nec est mirũ q² si ab initio rumpit agnatione posthumi eo mortuo conualescit argumentuz ff. de regu. iur. l. quod ab initio.

e ¶ Sꝫ nõ ita. No. ex vna pte po-

nit filios tm̃ ⁊ filias: ⁊ oẽs ex masculis vel feminis descendentes.

f ¶ Non infirmabatur. cõtra. j. e. § sed feminini. So. vt ibi.

g ¶ Ad certaz portionẽ. Scꝫ dimidiaz eius qd ab intestato habituri essent. vt. C. de lib. pre. maximũ circa medium. ibi cuꝫ eni p contra tabulas ⁊c.

h ¶ Sed nec. Hec est secunda differẽtia iter pdictas personas

i ¶ Inter ceteros. Scilicet hoc mõ vnũ de filijs meis exheredo vel vno instituto sic dico reliq̃s exheredo: naz nisi diceret ceteros exheredo: lꝫ dicat filiuz meuz exheredo: cũ plꝫs habeat nẽo exheredat⁹ vr̃. vt. ff. de lib. ⁊ posth. l. ij. sed secus erit in istis: nam bene valet. vt hic dicitur.

k ¶ Non extet. Itẽ alijs modis vt oẽs libri sint exhr̃dati: ⁊ si sit vnus tm̃. vt. ff. de li. ⁊ posthu. titi⁹. i pri. Itẽ si dixerit alia vba q̃cunq; dũmõ certa. vt. ff. si cer. pe. l. cer. ⁊. ff. de iniust.

sariaẽ bonorũ possessio ⁊ alios vigiti vide p An. qd est magne vtilitatis q² eaꝫ liberi infra ãnũ cognati vo infra centũ dies tm̃ ⁊ ñ solo aio sꝫ corã ptore agnoscente

Exheredatõ inter ceteros q̃liter fit.

✠ Et ibi est casus i q̃ etiã hodie neces-

rup.test.posthumi.§.noiati ꝛ.ff.de lib.ꝛ posthu.l.j.ꝛ.ij. sed secus si dicat filium meū instituo:ceteros liberos exheredo: vel seiū extraneū instituo.liberos aūt exheredo. ꝛ hic non dicit oēs vt nō ꝯdicat p. gl. Nam dicoꝛ exheredare filiū iter ceteros qꝛ mixtō sit cū ceteris i rmotioribus ḡdibꝰ cōstitutis.vnde non valet cum debeāt exheredari noiatim: vt hic dicitur.

editus ꝑ iaꝫ nato habetur. sed lꝫ in hac particula sit conditio oium posthumoꝝ parificata: in alio tñ differunt nam feminini sexus posthume vel noiatim vel inter ceteros solebāt exheredari:ꝑut placuit testatori.ita tñ vt si testatoꝛ hmōi ꝑsonas inter ceteros exheredaret aliqd eis legaret.

¶ Etiā posthumi debent institui vel exheredari alias nato posthumo rūpit testamentum. sed valet priꝰ. Et femina posthuma olim inter ceteros poterat exheredari cum legato masculꝰ vo posthumꝰ noiatim. Areti.

¶ Posthumi qꝫ liberi vel heredes institui debent vl' exheredari.

¶ Posthumi qꝫ. Casus ¶ Hic icipit scda ps scde subdiuisiōis i q̄ sic ꝓcedit. Prio tractat de ꝓis posthumis pmo assignādo ꝯrietateꝫ inter eos posthumos taꝫ masculini qꝫ feminini sexꝰ queādmodū exheredantur. Scdo deter. de exheredatione eoꝝ q loco posthūoꝝ sūt. Pone igit sic ca. Dñe iā video qd iuris ē circa exheredationē liberoꝝ iā natoꝝ sꝫ qd dñe si testatoꝛ reliqrit vxorē pregnantē. nunqd necesse hꝫ exheredare vel istituere vteꝝ? Rñ. ꝙ sic. Naꝫ non solū nati liberi:sed etiā posthumi exheredari debēt:vel heredes instituī ꝛ in eo par oium posthumoꝝ cōditio est ꝙ quocūqꝫ posthumo siue masculini sexus:siue feminini ꝑterito nō valet testm̄:qꝛ si nascat posthumꝰ vel posthuma natiuitate eiꝰ rūpitur testm̄. vñ si mulier ꝑgnans ō qua sperabat posthumus nasciturus ediderit aboꝛtiuū nihil erit ipedimēto heredibꝰ institutis ad hereditatē ex testō adeundam. Naꝫ iste aboꝛtiuus qui moꝛtuus natus est vl' contra formam humani generis

ne viderentur huiusmōi posthume per obliuionem a testatore preterite esse:sed secus erit in masculis posthumis. Posthumos enim masculos:puta filiū:ꝛ deinceps statutū est non posse aliter recte exheredari. Sed dñe ꝑ deo q̄liter pōt posthumus noiatim exheredari.si testatoꝛ de sexu faciat mentionem? Rñ. ꝙ hoc mo. Quicunqꝫ mihi filius masculus genitus erit exheres esto.

a ¶ Posthumi. Institui ista institutione ex ꝑsenti matrimonio nascituri:ꝛ ex futuro instituti videntur.vt ff.de lib.ꝛ posthumis. l.placet.ꝛ.l. ideoqꝫ. ✠ Quid in exheredatione posthumorum. an omnes siue hi q sunt in vtero tantum: an alij q sunt nascituri ex presenti matrimonio vl' futuro intelligunt exheredati? Respōdeo non:cū masculi debeāt noiatim exheredari.vt.j.eodē.§.masculos. Accursius florentinus.

¶ Additio. Et hec vera lꝫ glo.teneat contrariūin.d.l.placet:quam saluat. Joan. fab. vbi essent apposita verba multiplicatiua vel vniuersalia:quisquis quicunqꝫ:ꝛ similia.secus si indefinita tantum:vt hic.

✠ Et et filij postea ad optati q dñr posthūi ciuiles. l. si qs post hūos. ff.eo. An āt natu re-

zs tā
um &
d si i
ituat
pētrez
pxoris
ue.vi
de per
Ange.
hic.
Posthumi hodie exheredari nō possunt.

a ¶ In eo. Scilcet quod sequitur: quod & in filio &c.
b ¶ Omnium. Scilicet posthumorum ex se nasciturorum & ex filiis suis licet in iam natis non sit par cōditio. ut. s.e.§.sz non ita. Ange.

¶ Et in eo [a] par omniū [b] conditio: est qd & in filio posthumo & in quolibz ex ceteris liberis siue feminini sexus siue masculini [c] in preterito: valet quidez testamentum sz postea agnatione [d] posthumi siue posthume rumpitur [e] & ea ratiōe totum infirmatur [f]. ¶ Ideoq si mulier ex q posthumus aut posthuma sperabat abortū [g] fecerit nihil ipedimēto ē scriptis hrdib⁹ ad hereditatez adeundem. ¶ Sed feminini qdē sex⁹ psone [h] vel noiatiz vel inter ceteros exhrdari solebant dū tamē (si inter [i] ceteros exhereda rētur) aliquid eis legaretur: ne viderentur preterite esse per obliuionem. ¶ Masculos vo posthumos id est filios: & deinceps placuit non aliter recte exheredari nisi nomiatim exheredentur hoc sz mō qcunq mihi fili⁹ genit⁹ fuerit exheres esto.

c ¶ Masculini. siue ex masculo siue ex femina.
d ¶ Agnatione Id est natiuitate. sic.j.quibus mo. testamē. infir.§.p mo.
e ¶ Rumpit. Si vero exheredabat de inofficioso agebatur ut.j.de in off. testamen.§. posthumi. Hodie vero exheredari non possunt. ut.C. de inoffici. testamento.l.si quis.§.legis.
f ¶ Infirmat. Hic adde qd est d testament. milit.l.si filiusfamilias.j.
g ¶ Abortum. Qui est pro non nato. ut.ff.de verbo.significatione.l.g mortui. &.C. de posthu. here. l.j. Accursius.
¶ Additio. Idem in seminato mortuo anteq perfecte extrahatur. Secus tamen in nato ex secto ventre qui non declinat ad monstrum duz modo habeat pulsum: etiam si vocem non emiserit. Angelus.
h ¶ Persone. Scilicet posthume. nam iam natis feminis nō erat necesse legari. ut. C.d libe. prete.l.maximum in fi. & s.e.§.sed nō ita.
i ¶ Int ceteros. hodie p constitutione omes nominati. ut.j.e.§. nostra. Sed nouissimo iure nō: cum non sint ingrati. uti autē. ut cum de appellatione cognoscit. §. aliud. coll.viij. p Accursium.
¶ Addi. Que causa dz exprimi & hrede pbari. ut i auc. ex causa.C.de liberis pteritis. Ang. ¶ Posthumoruz. Casus ¶ Hic dter. Iusti.. d exhrdatione eorum q loco posthumor sūt. vñ sic pono casū. Dñe iā video & patet mihi qualr exheredantur liberi nati. & ēt posthumi. nunquid sunt plures modi exheredandi vel instituēdi? Et respondet qp sic. Nā sicuti dictū ē veros posthumos dbere exhrdari. vl'i

¶ Nepos ex filio moriente patre vivo auo succedit in locum eius: ideo institui: vel exheredari debet: ne aliter preteritus rūpat aui testamentuz qui modus est introduct⁹ a lege velleia. Aretinus. ¶ Posthumorum[a] autem loco[b] sunt ei hi qui in sui heredis[c] locum succedendo: q̄si agnascendo[d] fiunt parentibus[e] sui heredes: vt ecce si quis filiuz: ⁊ ex eo nepotem: neptemve in potestate habeat quia filius gradu precedit: is solus iura heredis habz: quāuis nepos quoque et neptis ex eo: in eadem potestate sint. ¶ Sed si filius eius viuo eo

stitui, ita ⁊ hi qui loco posthumi sūt. Sed domine dicatis mihi qui sūt hi qui loco posthumi sunt? Ad hoc respōdet. Amice loco posthumi sūt hi qui tempore testamenti non erāt immediate adiuncti testatori. postea tamen adhuc viuente testatore in locuz sui heredis succedūt: ⁊ ita quasi agnoscēdo immediate adiungūtur testatori ⁊ sui heredes efficiunt: vt patet i tali exemplo. Titius habet filiū: in potestate sua. ⁊ ex eodē filio nepotē. hoc casu: quia filius in vno gradu precedit nepotem solus filius iura sui heredis habet licet nepos ⁊ neptis ex eo in eius potestate sint. Unde si Titij filius viuente adhuc titio mortu⁹ fuerit aut de potestate eius exierit. incipit nepos ex filio nato in locuz patris sui mortui: vel a patria potestate succedere: ⁊ eodē modo q̄si agnatione suus heres efficitur cū nullus in potestate existens eum precedat. ⁊ ideo sicut testator ipsum filiū: vel heredem instituere: vel nominatim exheredare debet. ita nepotē: vel neptem ex illo necesse hz exheredare: vel heredez instituere: ne forte viuo adhuc testatore filio eius q imediate erat ei adiūctus mortuo: vel emācipato: vel alio modo a p̄ria potestate liberato nepos ex filio: ⁊ in locuz patris sui succedēs: quasi agnatiōe eius rūpat testamētuz. Et ista prouisio ē securitas testamentoruz. ⁊ per legem velleiam introducta est. i. qua qdē lege filis modus exheredatōis ad exemplū verorum posthumoruz dmōstratur. ⁊ hec dicunt vsq ad illū §. Emancipatos ⁊c. Ista ē tertia pars secunde subdiuisiōis. ⁊ est casus planissimus. ⁊ ita expedita est p̄ria pars prime subdiuisiōis: in q̄ tractat de exheredatione adoptiuoꝝ. ⁊ est casus planus.

a ¶ Posthumorum. Sic. ff. de iniusto, rupto testamento posthumoruz. vbi omnino habetur iste. §.

b ¶ Loco. Non tamen veri posthumi sunt: vt infra eo. §. hoc in fine.

c ¶ In sui heredis. Infra de here. quali. ⁊ diffe. §. sui.

d ¶ Agnascendo. Idest subtus vel postea nascēdo: sicut posthumus verus: non enim nascitur cū natus sit. vt supra de adopti. §. p̄rio. Uel dic agnascendo. i. incipiēdo esse agnati: quo ad effectum succedendi.

e ¶ Parētibus. Scilicet masculis

nata teſtamentum femine non rumpitur per legem velleiam.vt.ff.de liberis et poſthumis.gallus.§.nūc de lege.ibi.nam ⁊ ſi ita verba ſunt (i)ſed per querelam irritatur.vt C.ō inof/ſici.teſta/mē.l.iij. ⁊ īfra eo/dē.§.ma/ter.

¶Additio(i). Nota p̄/teritionē mr̄is fa/ctam ō li beris nō annulla/re teſta/mentuz. qđ ideo pcedit: quia pre/teritō ma tris habe tur p ex/hr̄datio/ne: vt vi/debit in §.mater infra eo/dē. Chri ſtoforus.

mo:vt ſtatim dicam.vt.ff.de libe/ris ⁊ poſthumis.l.gallus.§.ſi eius qui filium.

d¶ Similis.In veris poſthumis: talis erat modus:vt ſi me mortuo: naſcetur mihi fi/lius: in/fra decez menſes. vt.ff.ō li beris et poſthu/mis.gal/lus. p̄io reſpon.⁊ §.p̄mo: ſecundo. tertio.et quarto. ſic ergo. ⁊ hic per legez vel leiam: ſi ſuus he/res eſſe ō ſierit vi/uo teſtato re.vt.ff.ō liberis et poſthūis gallus.§ nūc vidē/dum.⁊ in hoc habet locum lex vel/leia.(i)ſic etiam eſt paritas ab inteſtato:vt infra de heredibus que ab inteſtato.§.cum autem.

morte vtriuſqȝ nato: vt hic p doct.

moriatur aut qualibet alia ratione exeat de poteſtate eius:incipit nepos: neptiſve in eius locum ſuccedere:et eodez modo iura ſuoruz heredum quaſi agnatione nanciſcuntur. Ne ergo eo modo rumpatur eius teſtamentū: ſicut ipſum filiuz: vel heredem inſtituere:vel nominatim exheredare ō bet teſtator:ne nō iure faciat teſtamē tuz:ita ⁊ nepotez: neptemve ex filio neceſſe [a] eſt ei vel heredem inſtituere:vel exheredare: ne forte eo viuo [b] filio mortuo ſuccedendo: in locuz eius nepos neptiſve: quaſi agnatione: rumpat teſtamentum.

¶ Idcqȝ lege iulia velleia [c] prouiſuz eſt:in qua ſimilis [d] exheredatiōis modus ad ſimilitudinem poſthumoruz demonſtratur.

¶Additio.(i) Cuius legis difficultates euitabis apponendo talē clauſulam: omnes natos ⁊ naſcituros: qui mihi agnaſci poterunt in talī re inſtituo. Quo autem ad exheredationem quaſi poſthumorum:qui ſunt iam nati.⁊ que debet fieri nominatim:ſic dices. Talem nepotez: vel proneptem:ſi quādo natus erit

a¶ Neceſſe eſt. Cauſatiue.ſcilicet ne rumpatur teſtamentum.vt ſequitur:non p̄ciſe.vt.C.de adopti.l.penulti.§.que in filio.

b¶ Eo viuo. Secus ſi poſt.vt.ff.de iniuſ.rupt.teſtamē.ſi quis filio.⁊ in teſta/ toris: ſcȝ hoc differt a vero poſthumo. Itē differt ab aſcendētib⁹.vt.ff.de inofficio.teſtamen.patre filium.

ſec⁹ in nepo/ te poſt c¶ Velleia. nomen eſt cuiuſdam noue legis: ſed ius galli aquilij ante tiquius eſt:⁊ loqtur in vero poſthu

ex tali causa: exheredo. proprie enim posthumi exheredari hodie nō possunt. vt per Joannem fabri. et Angelum aretinum hic.

a ¶ Emancipatos. Jure ciuili, sic infra de here. que ab itestato. §. emācipati.

b ¶ Necesse est. Nam nihilomin⁹ tenet testamētū. aliud i eo qui est in potestate vt supra eodez. in principio. ¶ Addi. Hic tam de iure ciuili: quia non erat cognit⁹: q̄ etiam de iure p̄torio: qa pretor habet illas: pro tabulis: si septem signis testiū signate sint. et dat bon. possessio. secunduz tabłas. vt lege. cū tabule. ff. ō bono. possessio. scōm tabulas. nec de vitio preteritionis curauit. secundum. Angelū aretinum.

c ¶ Sui heredes. supple: et quia desierunt esse heredes sui: al's nō esset bona ratio: cum filii necesse habēt patres instituere. licet non sint patres sui heredes ad filios. Filius autem emancipatus per capitis diminutionem desinit agnatus esse: et remanet cognat⁹: q non cognoscit a iure ciuili. vt ifra. ō heredi. que ab intestato ō feruntur. §. emancipati. et supra: de legitima agnatorū tutela. §. finali. et ff. de bonorū possessione. sed cū patrono. § prio. Accursi⁹ florētinus.

d ¶ Feminini. Licet in suis esset differētia inter masculos: et feminas: iure ciuili. vt supra eodem. §. prio.

e ¶ Exheredati. Scilicet rite. al's autem exheredato datur contratabulas. vt. ff. de bonorum possessio. contratabulas. lege. non putauit.

¶ De iure pretorio filii emancipati debent heredes institui vel exheredari: masculi nominatim: femine vero qualitercunq̄: al's datur eis bonorū possessio: contratabulas. Angelus aretinus.

¶ Emacipatos liberos iure [a] ciuili: neq̄ heredes instituere: neq̄ exheredari necesse est [b] quia non sunt sui heredes [c]. Sz pretor omnes tam feminini [d] sexus q̄ masculini: si heredes non instituantur: exheredari iubet: virilis sexus nominatim: feminini vero inter ceteros. Quia si neq̄ heredes instituti fuerint neq̄ ita (vt diximus) exheredati [e] permittit eis pretor cōtratabulas testamenti bonorum possessionem.

¶ Filius adoptiuus adoptiōe durāte habetur pro extraneo: quo ad patrem naturalē: et habet idē ius qd haberet filius legitimus et naturalis quo ad patrē adoptiuum: sed emancipat⁹ a patre adoptiuo ē extrane⁹: quo ad eum: et habetur pro emancipato quo ad p̄rem naturalem. Angelus aretinus.

in.§.non queuis. Item etiam institutis datur contra tabulas si alius committat eis edictum (i). vt.ff.de ꝯtabulas. l.tertia.§.plane.⁊.ff.de leg.preto.petito.bono.posses. contra tab. l.si duo.

¶ addi. (i) Quã potest in tẽtare ẽt cõmittente inuito. vt.l.non nunquã.ff. de le.prestã. Ang.

a ¶ Adoptiui lib. Habentur. quo ad adoptiuũ patrem.

b ¶ Instituẽdi. ab adoptiuo.

c ¶ Iure ciuili. quod scꝫ ius ciuile.scꝫ adoptionis quo vocãtur sui adoptiui ad hereditatẽ: alio iure ciui.scilicet per emãcipationẽ sublatũ est: qđ esse potest. vt supra đ le.agna.tute.§.finali.

d ¶ Attinet. quod vocat emancipatos. vt supra proxi.§.⁊ est ratio: qr desinunt esse filij: sed naturales non possunt desinere esse filij per emãcipationem. vt infra de here. que ab intesta.§.minus autem.

e ¶ Extraneorũ.ff. de contratabulas.l.prima.§.⁊ sui iuris.

f ¶ Patre.ff.de ꝯtratabulas emãcipatus.§.penulti.in fine.

¶ Sed hec quidem. Casus. ¶ Hic

¶ Adoptiui liberi: quãdiu sunt in potestate patris adoptiui eiusdẽ iuris habent[a]: cuius sũt iustis nuptijs q̃siti. Itaqꝫ heredes istituẽdi[b] vel exheredãdi sũt scđm eam que de naturalibus exposuimus. Emãcipati vero a patre adoptiuo: neqꝫ iure ciuili[c]: neqꝫ eo iure qđ ad edictũ pretoris attinet[d] inter liberos cõnumerãtur. Qua ratione accidit vt ex diuerso qđ ad naturalẽ parẽtẽ attinet: quãdiu quidem sint in adoptiua familia extraneorum[e] numero habeantur: vt eos neqꝫ heredes instituere: neqꝫ exheredare necesse sit cum vero emancipati fuerit ab adoptiuo patre[f]: tũc incipiũt in ea causa esse in qua futuri essent si a naturali patre emancipati fuissent.

incipit scđa pars principalis istius tituli in qua corrigit differẽtias iuris antiq circa exheredatiões liberorũ. Et ad vberiorẽ iuuenũ doctrinam subdiuidas istã partem in tres particlas In quarum prima parte determinat Iustinia. de illis qui necessario habent filios: vel liberos suos: vel legitimos nomiatis istituere vel exheredare. In scđa parte determinat de legitimis tm̃. videlicet đ adoptiuis In tertia ⁊ vltima parte determinat đ illis quorum preteritio habetur pro exheredatione. Prima pars durat vsqꝫ ad illum.§. Circa adoptiuos autẽ. ibi incipit secunda pars: ⁊ durat vsqꝫ ad illum.§. Sed si in expeditiõe. ibi incipit tertia: ⁊ ꝑtendit vsqꝫ in finẽ tituli. In prĩa parte ꝓcedit primo assignãs tres rationes quibus motus fuit ad corrigẽdum ius antiquũ. Secundo determinat qualiter correxit. Pone igit sic casum. Dicit Iusti. qꝫ huiusmodi differẽtias sexus ⁊ modi exhere. de quibus dictũ est vsqꝫ ibi vetustas. id est media iuris prudẽtia itroducebat: sed

nostra constitutio differentias amouet ꝛ nihil inter masculum. ꝛ feminam. quantum ad modū exheredandi: vel instituēdi interesse estimauit. ꝛ hoc triplici rōne. Prima quia vtraqz psone in procreatione hominum simili nature officio funguntur. Secūda ratio: quia l. antiqua xij. tabularum: omnes tam masculos quam feminas parit ad successiones parentum ab intestato vocabat. Tertia ratio est: quia pretores secuti sunt. l. duodecim tabularum: dando. scilicet filiabus: sicuti ꝛ filijs preteritis bono. posses. contra tabu. in totum. Unde nos his ratiōibus moti simile ac simplex ius antiquum differentijs explosis in filiabus ꝛ filijs ꝛ oībus alijs per virilem sexum descendentibus non iam natis: sed etiā posthumis introduximus ꝛ statuimus in cōstitutōe nostra: vt oēs siue sint sui siue emancipati: aut instituantur heredes: aut nominatim exheredent: ꝛ omnes siue sint iā nati siue adhuc in vtero constituti. ꝛ postea nati sūt eundem habeant effectum circa parentum suorum testamentum infirmandum. ꝛ hereditatem in scriptis heredibus heredum. quem quidē effectum filij sui: vel emācipati: preteriti: vel exheredati habere poterūt. Et hec dicūtur in prima parte secunde partis principalis: vsqz ad §. illum. Circa adoptiuos. ꝛ casus planus est vsqz ad illū. §. Sed si in expeditione. ibi incipit tertia particula illius secunde partis principalis. ꝛ primo ponit casum specialē: i quo pteritio habetur p exhrēdatione. secūdo tractat. de psōis illis quarum preteritō generaliter habetur: et casus planus est: vsqz in fine tituli.

¶ Circa institutionē ꝛ exheredationē liberorum non est hodie differentia in effectu: nec inter masculos et feminas ꝛ ceteros descendētes posthumos: vel iā natos suos: vel emācipatos. Aretinus.

¶ Sed hec [a] quidem vetustas [b] introducebat.

¶ Nostra vero cōstitutio [c] inter masculos ꝛ femias in hoc [d] iure nihil interesse [e] existimās: quia [f] vtraqz psona i hoīm procreatione similiter natur officios fungitur.

¶ Et lege anti-

a ¶ Sed hec. Scilicet supradicta: a pricipio tituli: vsqz ad. §. emācipatos. Et dic hec scilicet differētiam sexus: ꝛ gradus: ꝛ modi exheredationis. vt supra eodem. §. primo. ꝛ posthumis. ꝛ. §. sed feminini. non autem dicit de his que postea vsqz modo dicta ab. §. illo emancipat.

b ¶ Uetustas. Id est media iurisprudentia: vt statim sequitur.

c ¶ Constitutio. C. de libe. preteritis: vel exhereda. l. maximum.

d ¶ In hoc. Alis enī multe differentie sunt. vt. ff. de statu hominum. in multis.

e ¶ Nihil interesse. In aucten. quibus modis na. efficiuntur sui. §. nō autem. colla. vij.

f ¶ Quia. prima ratio.

g ¶ Officio. Idest simili offō. vna enī indiget altera ad procreationē sobolis. ꝛ hec est prima ratio legis duodecim tabulaꝝ. vt. C. de legi. hereditatibus. l. lege duodecim tabularum.

a ¶ Lege antiqua. ✠ argumentatur ex iure antiquo: sic supra q̃ ma. pos. §. finali. & hec est secunda ratio. b ¶ Uidentur. Scilicet dando filie bono. pos. contratabu. in totum. licet n̄ pos sit dicere: nullū: vt su. vt. C. de liber. pre. l. maximū. ibi Et si preterit⁹ &c. & hec est tertia rō. c ¶ Simplex. Ad differentiam antiq̃ distictionis. vt supra eo. §. primo. d ¶ Per virilē sexū. Quid de descēdētibus per femininū? Respon. Admittunt: sed cū diminutione tertie partis. vt .j. de here. q̃ ab intestato §. diui. & C. de col. bo. l. illā.

qua[a] duodecim tabularum oīs similiter ad successionē ab intestato vocabātur: qd & pretores postea secuti esse videntur[b] & ideo simplex[c] ac similē ius & in filijs et in filiabus: & in ceteris descēdētib⁹ per virilē[d] sexum personis non soluz iam natis: sed etiā posthumis itroduxit: vt omnes siue sui siue emācipati sint: vel heredes instituant: vel nominatiz exheredent: & eundē[e] habeant effectū circa testamenta parētū suorum infirmanda: & hereditatē auferēdā: quē filij sui: vel emancipati habēt siue iam nati sint: siue adhuc in vtero constituti postea[f] nati sint. Circa adoptiuos autē filios certā induximus diuisionē que in nostra constitutione[g] quaz super adoptiuos tulim⁹ continetur.

¶ Preteritio militis in expeditiōe testātis si scit se habere liberos: p exheredatiōe habetur. Angelus are.

¶ Sz si in expeditione occupatus[h] miles testamentū faciat: & liberos suos iā natos: vel posthumos nomiati nō exheredauerit sz silētio preterierit: nō ignorans[i] an habeat liberos:

lum quādo preteritus est. Sz eman cipatus tm̄ habet contratabulas. vt. C. de libe. prete. maxime, §. sancimus itaq3 &c. & ff. de legat. pre. is qui. Si autez exheredentur habēt querelaz oēs vt. ff de côtratab. l. nō putauit. §. nō queuis. & de inoffic. testa. l. papinian⁹. f ¶ Postea nati sīt Qui exheredari non. pnt. vt diximus. s. e. §. posthumi. g ¶ Constitutiōe. C. de adoptiōi. l. cū i adoptiuis. & recitat. s. de adop. §. sz hodie. h ¶ Sz si. Occupat⁹ qd si nō est in expeditōne? Rn̄. ius cōmūe obtiet. vt s. de test. mil. §. ill.

medio emācipatus vnicū Querela datur emācis nō patis.

e ¶ Eundez habeant effectū. Quo ad cōmodū. diuerso tn̄ iure. nā suus preteritus. & dicit nullū: & côtratabulas habet: si non vult dicere nul

i ¶ Non ignorās. Si eni ignorat. non valet testamētum: vt. C. de testamen. mili. l. sicut certi iuris. ✠ nisi fuerit eius animi, vt si filium habe

Left margin fragments: no, / q̄pēt / r. l. / ij. ta. / a ad / nitre / at ab / testa / o fe / nia si / ut ma / culus / z An / rc. / His sup̄te rit⁹ hz duo re

Et si vba

essent gñalia apta cōphē dere oēzna scitur̄ bm̄ Bal. lz An. ge. du bitet bic. se cus tñ in pa gano. vt bic ꝑ eum.

ret esset exheres. vt. ff. de testamen. mili. l. qui iure militari.

a ¶ Pro exheredatiōe. Ideoqꝫ q̄ rela inofficiosi testamenti agitur: sꝫ hoc cū miles est paterfamilias: nāz tūc nō ꝑt haber̄ lo cū castrē se pecu liuz: si em̄ eēt filiusfamilias nō habe ret locuz querela. vt. C. d̄ in offi. test. l. fi. §. fi.

¶ Addi. Ista glo. hodie est falsa. vt no. s. d̄ te sta. mili. in glo. su ꝑ verbo cōmuni.

b ¶ Mater. Idez itelligo: i silentio li berorūz: ad mater nā lineā. vt. C. d̄ in offi. testa. l. cum filium. Accur.

¶ Additio. Et hec vera quādo fuit inserta causa: ⁊ tunc ad hoc matrez vel eius lineā habet pro exhereda tione: ⁊ habet locuz querela. vt hic. Quo aūt ad prēz ⁊ ei⁹ lineā si sit fa cta preteritio a filio in ptāte ꝯpetit ius dicendi nullū: si ab emācipato: dat̄ contratabu. Sed hodie non ex pressa causa testm̄ est nulluz. vt. §. j. in aucté. vt cum. de appel. cogno.

Prete ritio an ha beat ꝑ ex hrda tione. c

c ¶ De iure ciuili. Quia non habꝫ eos in potestate. vt ifra de here. qua lita. ⁊ diffi. §. ceteri.

d ¶ Edicto. Quo emācipati vocan tur. vt. s. eo. §. emancipatos. q2 eos nō potest emācipare. vnde cōtrata bulas lo cū nō hꝫ: vt hic et ff. de con tratabu las: illud §. ad te stamēta.

e ¶ Eis. Scilicꝫ: descēden tibus p li neam fe mininaz: dat̄ tamē ⁊ alijs et his maxi me vt. C. de inoffi. testa. l. fi liam.

f ¶ Pau lopost. vt infra d̄ i offic. test. per totū.

silētiū ei⁹ ꝑ exhe redatiōe [a] nomina tum facta valere: cōstitutiōibus pri cipum cautuz est.

¶ Preteritio m̄r na: vel p maternaz lineā ascendētiuz. habet̄ ꝑ exhereda tione. Aretinus.

¶ Mr̄ [b]: vł auus maternus: necesse nō habent liberos suos: aut hr̄des in stituere: aut exhe redare: sꝫ pñt eos silentio omittere. Nā silentium ma tris: aut aui mater ni: ⁊ ceterorūz per matrem ascenden tiū tātū facit quā tū exheredatio pa tris. Neqꝫ enī ma tri filiuz: filiamve neqꝫ auo materno nepotē: neptemve ex filia si eū eamve heredem non insti tuat exheredar̄ ne cesse est: siue de iu re [c] ciuili q̄ramus siue de edicto [d] p̄ toris: quo ꝑtor pre teritis liberis con tratabulas bono rū possessionē pro mittit. Sed aliud eis [e] adminiculum seruat̄: quod pau lo [f] post: vobis ma nifestum fiet.

¶ De here dibus institue n dis.

Conti nuatō

¶ Cōtinuatur hoc modo. Uidim⁹ supra de ordinatione testamentoꝝ. in titu. de testamen. ordi. Ueꝝ quia causa efficiens fuit necessaria: ideo postea posuit de personis testantiū. vt in titu. de testamen. mili. ⁊ qui te stari non possunt. in titu. quibus li cet facere testamentum vel non al's est titulus: qui. nō ē per. facere testa men. Ueruz quia in testamentis he redes instituuntur. Uidendum est ergo de hoc titulo. Aretinus.

Uel sic Uisum est supra de filijs tam natis q̄ nascituris heredibus instituendis: vel exheredandis. Nūc sequitur videre generaliter de extraneis heredibus instituendis.

des institui possunt tam liberi homines q̄ serui. et tam proprij serui q̄ alieni: sed olim scōm sententias plurium non licebat proprios aliter instituere heredes q̄ cum libertate expresse data. sed hodie secus est nā auctoritate nostre cōstitutiōis licet dominus nl'la mentiōe facta d libertate ꝓprios suos in testamēto suo heredes instituerit: hoc tamen de nouo non induximus: nā antiquitus attilicinus iurisconsultus hoc induxerat paulus etiam in libris suis quos tam ad massurium sabinum q̄ ad plaucium scripsit refert hoc idem attilicino antiquo iuriscōsulto placuisse. Unde quod antiquitus attilicino ⁊ paulo placuit nostra constitutio in legis necessitatem introduxit.

¶ De heredibus instituendis [a]. in quo quis habet nudam proprietatem. Aretinus.

¶ Liber homo: vel seruus propri⁹ vel alienus potest heres institui sine mentione libertatis. Et etiam intelligitur proprius:

Heredes instituere [b] permissum [c] est: tam liberos homines q̄ seruos:

a ¶ Instituendis. Id est q pōt institui. vt .j. e. vsq ad §. si plēs. ⁊ §. fina. Itē ⁊ q̄liter d̄beāt īstitui vt .j. eo. §. si plēs vsq ad. §. si.

Diuisio.

Heredes. ¶ Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Primo ponit regulam generalem ꝙ non solum liberi sed etiam serui: ⁊ non tantum proprij sed etiam alieni possunt heredes institui. Scdō declarat qualiter proprius seruus potest institui: ⁊ quis dicatur proprius seru⁹. Tertio quis dicatur alienus ⁊ quomodo potest institui. Quarto ꝙ nō tātum vnus: sed etiam plures possunt heredes institui. Quinto pōit diuisionem portionis hereditatis: ⁊ de effectu ipsius. Sexto de institutione sub cōditione. Septimo ꝙ etiam ignot⁹ testatoris pōt heres institui. Secūda ibi. Proprios aūt. Tertia ibi. Alienus seruus. Quarta ibi. Et vnum hominem. Quinta ibi. Hereditas plerūq. Sexta ibi. Heres et pure. Septima ibi. Hi quos. Uel diuidas vt diuidit hic glo. ru. Are.

¶ Heredes. Casus. ¶ Pone igit sic casum. In prima parte. Dñe vos vultis tracta. de here. instit. dicatis igitur mihi qui possunt heredes instituti? Ad hoc respon. Amice here-

b ¶ Heredes instituere. q. d. dños intus in bonis suis facere. nam heres. i. dñs. vt. j. de here. qua. ⁊ differen. §. fi. Itē ideo dixi intus: qz ita subintrat heres i dñium rerū defuncti: ac si eadē persona esset. vt in auctē. de iureiur. a mori. §. j. colla. v. ⁊ ff. qui. ex cau. ma. l. cum miles. Acc.

¶ Additio. Non tñ est idem dñium qd erat penes defunctum: sed fingit esse idē. Secus aūt i possessiōe quā volēs perdere ⁊ in aliū trāsferre statim pdet: ⁊ noua renascit stati ꝙ est apprehensa: ⁊ intelligit semper fuisse continuata si iterim a nemie fuit occupata. Angelus aretinus. Possessio an sit eadem cum possessiōe defuncti.

c ¶ Permissum est. Scilicet a iure.

a ¶ Proprios. scilicet seruos.
b ¶ Alienos. Sic. ff. eo. non minus
c ¶ Constitutione. vt. C. de ne. ser. here. instituen. l. cum quidam.
d ¶ Eos. Scz proprios seruos.
e ¶ Nō per innouationē. q. d. non īduximꝰ hoc ď nouo: sed apud antiquos hoc idez dixerat. attilicinus: vt subijcit. Sz ꝯ. s. q. ex cau. ma. nō lz §. idē iuris. ibi noua humanitatis. ꝛc. Sol.

¶ Adhuc prosequitur primaz partem iustinianus determinando qui possunt heredes institui. Unde po. si casum. Domine vos dixistis mihi ꝙ proprius seruus potest heres institui. modo dicatis mihi qs dicat ppriꝰ seruus? Adhoc respondet. Amice ꝑprius seruus quo adhoc: vt possit institui intelligitur etiam in quo ille testator nudaz habet proprietatē:

ꝛ tam proprios[a]: ꝙ alienos[b].
¶ Proprios aūt olī quidem scōm pluriū sententias nō aliter ꝙ cum libertate recte instituere licebat: hodie vero etiam sine libertate ex nostra ꝯstitutione[c]: heredes eos[d] instituere permissum est. ¶ Nō nō ꝑ innouationem[e] induximus sed quoniam equius erat ꝛ atticilio placuisse paulus suis libris (quos tam ad masurium sabinū ꝙ ad plaucium scripsit) refert. ¶ Proprius autem seruus etiam is intelligitur in quo nudā proprietatē[f] testator hz alio vsūfructū habēte.

iste Justinianꝰ nō inuenit sz rōnem reddit cū nō est verisimile ꝛc. vt ibi vel aliter. Attilicino placuit ꝛ Paulo: sz in legis necessitatē nō deduxerūt sic ꝛ. s. ď testa. §. sz neqꝫ heres. Justinianꝰ vero. i legē necessitatē induxit: vt ex ipsa institutiōe liber eē videat. ✠ Itez nunquid corrigitur quod alias dicitur scilicz ꝙ pure institutus est sub conditione liber: qꝛ ꝙ expectatur conditionis euentus. vt. ff. eo. l. seruus. §. primo. l. quotiens. §. finali. ꝛ. l. qui filio. §. primo. Respondeo, non quia istud locum habet quod hic dicitur qñ libertas nec est data expresse nec fuit retardata: at ibi expresse fuit retardata. ¶ Additio. Si autem esset expresse inhibita non valeret institutio. vt dicto. §. idem iuris.
¶ Proprius autem seruus. Casus

✠ In dic hz doctores ꝙ prius fuit ius necessitate: postea abrogatuz tertio ꝑ iustinianū

lz alius in eo vsūfructū habeat. nam nihilominꝰ ppriꝰ seruꝰ intelligitur
f ¶ Nudam proprietatē. vt iste liber ꝛ heres necessarius fit. vt. s. eodez: Respon. sed tamen vsufructuarius perinde vtet ac si esset seruus adhuc. vt. C. communia de manu. l. prima. §. si autem proprietarius.
¶ Est autem. Casus. ¶ Adhuc prosequitur iusti. primā partē: ꝛ excipit hec ab illo generali qd ꝑmisit i pri. tit. Po. igit si ca. Dñe vos dixistis mihi. s. ꝙ dñs pōt seruum suum in testamento heredem instituere nunquid est hoc generaliter verum ꝙ licet cuilibet domino seruum suum heredem instituere? Et respondet ꝙ non. Est enim casus in quo non licet domino seruum suum heredem instituere cuius libertatem eidez seruo se dedisse in testamento suo exꝑs

¶ Seruus accusatus de crimine adulterij cõmissi cũ dña sua non potest ãte sententiam manumitti: nec ab ea here(s) institui. h.d. sř.

¶ Est autem casus in quo nec cum libertate vtiliter seruus a domina heres instituitur: vt constitutione[a] diuorum seueri ⁊ antonini cauetur cuius[b] verba hec sunt[c]. ¶ Seruum adulterio maculatum[d]: non iure testamẽto manumissum[e] ante sentẽtiã ab ea muliere videri que rea fuerat eiusdem criminis postulata[f] rationis est. Quare sequitur vt in eũdẽ a dño collata heredis institutio nulli⁹ momẽti habeat[g].

ferit ⁊ ita cauetur constitutione diuorum seueri ⁊ anto. cuius constitutionis vba sunt hec rationis est seruum maculatum id est accusatum de adulteri cum dña sua commissa non videri iure nõ máumissum ante sententiã ab eadem dña sua que fuerat rea postulata eiusdem criminis vnde seq̄retur ꝙ ex q̄ manumissio i testamẽto suo nõ valet nec cum institutiõe valere possit. Manifestum est igitur vt institutio heredis in eundem a domina collata nullius momenti habeatur.

a ¶ Est autem. Constitutione. scilz greca: quam non habemus.

b ¶ Cuius. scz constitutionis.

c ¶ Uerba hec sunt. Que sequunt.

d ¶ Maculatum. Id est accusatũ. nam al's ẽ in littera accusatum: vbi de verbo ad verbũ sunt ista que hic dicuntur. vt.ff.e.his verbis.§.iterdum. sicis expositio di in lib. sap. de Joseph. Maculauerũt me ipij. ⁊ alibi in diuina scriptura. Meda ces ostendit qui maculauerunt eum id est accusauerunt eum.

e ¶ Máumissũ. s. videri: vt postea subijcit ⁊ dic manumissũ simplr nõ institutum: ⁊ ex hoc ĩfert qđ seq̃t ꝙ nec cum institutione fieri põt liber. vt subijcit: quare sequitur ⁊c.

f ¶ Postulata. i. accusata. ex eodem adulterio cum seruo pprio cõmisso p quo grauit punit vterq3. vt. C. de muli. que ser. pp. se. iũxit. l. j. i prin. (j) Quid si cũ ex̄neo ɔmisit adulterium Rñ. nec tũc manumit. vsq3 ad. lx. dies. vt. C. đ adul. l. iij. ⁊. ff. đ adulte. si postulauerit. §. iubz. item gđ si adulteriũ tale ɔmisit: ñ accusat adhuc: rñ. bñ põt máumittere: s3 in crĩe lese maiestat' ĩ spãle: vt post cõmissũ crimẽ tale nõ possit máumittere vl' testari. vt. C. ad. l. iuliam ma. l. fi. ⁊. ff. de do. l. post ɔtractum. ⁊. l. donationes. §. fina.

¶ Additio. (j) Puniunt tñ ⁊ dña ⁊ seruus: q2 v̄berati tradunt igni ⁊ idem non esset in dño q cognouisset seruã vt notat gl. in. l. j. ⁊ pbat. i. l. fi. C. eo. đ ma. p ea. q2 maior honestas reqrit in muliere q̃3 in masculo vt s̄. dixi. Unde turpius esset hoc nostro tpe ꝙ famul⁹ cognosceret dñaz q̃3 si dñs cognosceret famulã pp honestatem que maxime reqrit in ipsa muliere. Christoforus.

g ¶ Nullius momẽti habeat. q2 si valeret istõ valeret libtas. vt. s̄. e. j. respõ. ⁊. s̄. q ma. nõ pos. §. j. ⁊ ita no. Prohibitũ fieri directo phibetur p obliquum.

argu. q vbi aliqd prohibetur fieri directo: similiter & per obliquum p hibetur. sic. ff. de condi. isti. que sub cōditione. §. si qs. Itē ar. q cassato principal(i) cassat quicqd seqt ex eo vel ob id vt. C. de leg. & cō sti. l. non dubium. ¶ Alien⁹ Casus. ¶ In q̄ sic po. ca. Domine vos dixi stis mihi s. qs itel ligitur p pri⁹ seru⁹ dicat(i) mihi qs itelligit ser uus alienus? Ad hoc rñ. Amice alie nus bu⁹ ñ solū dr ille i q̄ testōr nihil iuris hz: sed ēt ille in q̄ testōr hz vsu. a ¶ Alien⁹. Testator. & iō nō pt euz cuz libertate istituere. vt. ff. e. si alie nū. in pn. (i) Sz ɔdicit ad hūc. §. ff. de bo. au. iu. pos. l. in vēditiōe. Sed certe quo ad alia est loco dñi: nō q̄ ad hoc vt possit fieri liber. Sed cuz alias māumissus esset a fructuario simplr sine institutione erit tanq̄ li ber q̄zdiu duraturus erat vsufusfru ctus. vt. C. cōia de ma. l. i. §. si autez fructuarius. Nunqd & hic erit tan q̄ liber: lz vere liber nō fit? Rñ. non qr ex morte testatoris ptinus erat futur⁹: q̄si liber: si valeret hic qd age ret. vt. j. ō here. q̄li. & dif. i pn. Itē & tūc erat vsufruct⁹ pdēdus. vt. s. de vsufru. §. finit. vnde etiā si eēt quasi liber: dōec duraret vsufructus: ga nihil duraret post mortez testantis nihil valeret talis institutio vt fit li ber: sed dño suo hereditatē querit. vt. j. eo. §. alienus. Sz qd si erat vsuf fructus repetitus in persona primi heredis: vel etiā vlterius: qd pōt. vt ff. quib. mo. vsusfru. amit. repeti. in princ? Respon. tunc erit quasi liber toto illo tempore. vt in dicta. l. com munia de ma. l. j. §. si autez fructua rius.

¶ Seru⁹ in quo qs hz vsumfructū dr alien⁹. Et iō in stitut⁹ cū libertate ab vsufructuario nō ɔsequit libertatem ipsam. Areti.

¶ Alienus seru⁹ etiam is intelligitur i quo vsumfructum testator[a] hz.

¶ Seru⁹ a dño i stitutus fit liber & hrs necessari⁹ nisi i vita testatorz fuerit: manūissus aut: ab eo alienat⁹ hoc dicit. Aretinus.

¶ Addi. (i) Et. ff. ad silla. l. j. §. dñi ō quo vide gl. i. l. re cte dici mº. ff. de vb. signi. Angelus ¶ Seru⁹ āt a dño Casus. ¶ Ad hoc prosequit iusti. primā ptem ti. deter. de effectu instōnis. vñ po. sic ca. Dñe iaz video q ppriusseruus a dño in testō heres institui pōt. pro deo dicatis mō mihi qs effectus il lius instōnis? Ad hoc rñ. Amice in stitutio pprij serui a dño facta glo riosum hz effectuz. Propri⁹ eñ ser uus a dño suo hrs institut⁹. si i eius dē dñi dñio vsq3 ad mortē eius pse uerauit mortuo testōre fit ex testō li ber & heres. sed necessarius. sed si te stator viuus manumitteret: tunc post mortem testatoris adire here ditatem suo arbitrio poterit. nam in hoc casu quando a viuo testato re manumissus fuerit non cogitur heres necessarius esse: non quia con sequitur hereditatē & libertatē ex te stamento dñi? Ad hoc eñ q cogat heres necessarius esse necesse est eū tam libertatem q̄z hereditatem dñi testamento habuisse & hoc obtinet quando dominus viuus seruum in stitutuz manumisit. Sed po. q dñs seruum pprīū instituit, & post istitu tionē alienauerit aut q̄libz alio mō i aliū transtulerit. certe in casu isto

mortuo testatore iussu noui dñi d3 iste seruus adire hereditatem ⁊ ea3 nouo dño acquirere ⁊ ea rõne p eius additione3 iussu noui dñi facta3 nouus dñs heres efficitur. Nam ipse seru⁹ post institutionem alienatus nec liber nec heres esse põt l3 etiã cũ libertate i testõ expssa heres fuerit isti tutus. Dñs em̃ post institutione3 eũ alienãdo a libertatis datiõe videtur destitisse.

stitutio põt hre effectũ. vt hic s3 aliõ in legatis que adimunt hoc ipso ꝙ alienantur serui. vt. ff. de adimen. lega. l. seruo cum libertate. ⁊ est ratio quia in legato spectatur dies quo cedit an sit manumissus vt ff. quando di. le. ce. si post §. si cui.

ꝙ p ista tutum possit droga riv̄ltie voluntati ꝑ pterea q̃ vox statuẽtiũ voci testatorꝭ est pferenda. vt d. l. testõ. ff. e. xpo so.

¶ Seru⁹ autẽ a dño suo heres institutus: si quidez in eadem causa [a] mãserit: fit ex testamẽto liber [b] heres ꝙ ei necessarius. Si vero a viuo testatore manumissus fuerit suo arbitrio adire hereditatẽ potest: qz non fit heres necessari⁹ cu3 vtrũq3 [c] ex domini testamẽto nõ cõsequitur. Qd̃ si alienat⁹ fuerit iussu noui domini adire hereditate3 debet ⁊ ea ratione per eum dominus fit heres: nam ipse alienatus neq3 liber[d] neq3 heres esse potest: etiam si cum libertate heres institutus fuerit: destitisse ei a libtat3 datiõe videt dñs q̃ eũ alẽauit [e].

¶ Additio. Hec ratio non est bona: quia siue inspiciamus die3 cedẽtis legati: siue diem adite hereditat: vtroq3 casu reperit alienus: vnde quemadmodum etia3 hereditas venit acquirenda nouo domino: ita ⁊ legatum ⁊ propterea noua redditur ratio quia facilius legata reuocantur ꝙ heredum institutio. l. ex parte. ff. de adimen. leg. cum em̃ facili⁹ legata instituantur. facilius destruũtur. vt autem. ex causa. C. de lib. prete. Christoforus.

a ¶ Seruus. In eadẽ causa. i. su⁹ eiusdẽ dñi Jo. vt. ff. si ex noxa. cau. aga. l. j. §. j.

b ¶ Liber. nisi aliq̃ lex impediat libertatem: vt. ff. e. l. si nõ lex. vel cõditio. vt. ff. eo. q̃tiens. §. fi. Uel quia ex lege peruenit ad libertatẽ. vt. ff. eo testõ. ꝫm Joã. ✠ Jtẽ fit liber a semetipso: nisi institut⁹ fuerit ita: cu3 qs mihi heres erit stich⁹ liber ⁊ heres esto: nã tunc a coherede accipit libertatem. vt. ff. d acq. heredi. l. ex parte Jtem ⁊ ignorãs fit heres ⁊ liber. vt. ff. si. cer. pe. l. eius qui.

✠ Ex hac. gl ⁊. l. iea alle gata colligi texm. Bal. ꝙ vox publica preferꝫ ꝓuate vñ dic

c ¶ Utrũq3. Jd ẽ hereditatem ⁊ libertatem. nam vt liber fit ⁊ heres necessarius hec duo consequi debet ex testamento domini. vt. j. de heredum quali. ⁊ diffe. §. j.

d ¶ Neq3 liber. Directa em̃ libtas in seruo alieno nõ põt hre locũ. s3 i

e ¶ Alienauit. Scilicet alicui habẽti factionem testamenti. vt. ff. eode3 l. seruu3 meum. in. fi. j. respon. ⁊ hoc nisi redimatur ab eodem testatore qui eum instituit ⁊ postea eum alienauit: tunc enim reuiuiscit libertas vt. ff. de ma. testa. l. verum. ⁊. ff. eodem quotiens. §. fin. ⁊. l. si non lex. ⁊. l. antepe.

¶ Alienus quoq3

Casus. ¶ Adhuc prosequitur iustinia. in. §. pñti. primam

primam partem hui⁹ ti. determinã do de effectu institutionis qñ alien⁹ seruus instituitur. Unde po. sic. casum. Domine iam video quis sit effectus institutionis alieni serui? Ad hoc rñ. Amice alienus seruus hrs institutus si durauerit i eadẽ causa dz iussu dñi sui adire hereditatem ꝛ eidẽ p aditionẽ hereditatez acqrere. Si vo alienat⁹ fuerit a domino suo viuente adhuc testatore aut etiam post mortem testatoris tamen anteꝙ hereditatez adierit in hoc casu iussu noui domini debet adire hereditatem ꝛ hec sunt vera quando iste seruus in seruitute remanserit s3 si a primo domino vel a nouo viuente testatore vl' mortuo ante diuisionez hereditatis manumissus fuerit: tunc liber factus suo arbitrio hereditatem adire ꝛ sibi ipsi acquirere poterit.

¶ Seru⁹ alien⁹ heres istitutus: q̃ rit dño suo hereditatẽ si iussu suo hereditatez adit. Si vo fuerit alteri alienatus debet iussu noui dñi adire. Si vo anteꝙ adeat fuerit manumissus: potest suo arbitrio adire. Aretinus.

¶ Alien⁹ [a] quoqz seru⁹ heres istitutus si i eadẽ cã durauerit iussu [b] domini eius adire hereditatem debet. ¶ Si vo alienat⁹ fuerit ab eo: aut viuo testatore aut post mortẽ [c] ei⁹ anteꝙ adeat dz iussu noui dñi [d] adire. At si manumissus est viuo testatore: vel mortuo: anteꝙ adeat: suo arbitrio [e] adire pt hrditatẽ.

a ¶ Alienus. Qui sic institui potest cum liber erit: prius non: vt. ff. de condi. insti. seru⁹ alienus. ꝛ. l. quia.

b ¶ Iussu. precedẽte additione. vt ff. de acqui. here. l. si qs mihi bona. §. iussum ✠ ꝛ ita dño queritur. alias si seruus nolit adire (quod potest esse etiam domino iubente) non q̃rit. vt. ff. eodem. l. cum proponas.

✠ Nõ facit si ex statuto vl'

¶ Additio. Si tñ coactus adeat valet aditio: sed pater filia recusante. Item monasterium monacho recusante adire vel ante aditionem mortuo pñt adire suo iure. vt p Ang. hic

c ¶ Post mortẽ ei⁹ Etiã post iussuz ei⁹ anteꝙ tñ adiret vt ff. d acq. here. ätistius. §. j.

d ¶ Noui domini. Hoc ẽ eñ in hereditate: vt illi acquiratur qui tempore additionis est dominus vel si bisi liber est tũc sed in legato spectatur dies cessionis vt si tempore mortis legãtis si meus licet alienem: tamen mihi debetur legatum. vt. ff. quando. di. le. ced. si post. §. ij.

e ¶ Suo arbitrio. sic. d. e. §. si vo.

¶ Seru⁹. Casus. ¶ Adhuc psequitur insti. primã ptẽ. ti. deter. q pñt heredes institui. vñ po. sic ca. Dñe iã video q seru⁹ alienus viuẽte dño possit heres institui. nunqd poterit institui post mortẽ dñi? Et rñ. q sic. Seruus eñ alien⁹ post mortẽ dñi heres põt istitui. ꝛ cũ hereditariis suis eẽ testamẽti factõ. Nã hrditarij sui acqrũt hereditati ꝛ p consequẽs heredi futuro. Hereditas enĩz nõdũ adita sustinet vicẽ persone defuncte nõ heredis futuri vñ sicuti si defunctus viueret ex testõ capere

lege r… gratu… iussus auctoritas ɔsens… vl' volu… tas an… pcedere õbe… ant vel sequi. Et vid nota. i… l. si. §. necessitatem C. de bo. q… li. Ar. Mortis dies ẽ i… certus

posset. ⁊ ita eo mortuo capere posset hereditatem cum hereditas q̄tū ad hoc vicez persone defuncte representet. Item non solum seruus alicuius iā nati īstitui pōt sed etiaʒ seruus ei9 qui in vtero est recte heres īstitui poterit: qa q̄tuʒ ad hoc qui ī vtero ē p iam nato habetur cum in hoc casu de commodo ei9 tractatur

non sic de hr̄de: q2 ⁊ sit cert9 sit insti tutus poterit esse ꝙ non adeat hereditatem: quia pōt desistere multis de causis. vt. ĩ. quib. mo. testa. infir. §. posteriore. ⁊ facit ad hūc. §. infra de stipu. ser. i pri. ⁊. ff. d ac quirē. re. do. l. i eo in fine. ⁊ l. sequenti.

⁊ ñ heredem repsētat.

¶ Seru9 alienus potest institui etiā post mortē dñi sui. Et etiam seruus hereditarius vel eius qui est in vtero. Aretinus.

¶ Seru9 aūt alienus post dñi mortē[a] recte hr̄s instituit: q2 ⁊ cū hr̄ditarijs seruis est testamēti factio[b]. Non dum[c] enim adita hereditas persone vicē sustinet: non heredis futuri sʒ defuncti[d].

¶ Cum etiā ei9[e] q̄ in vtero ē seruus recte hr̄s īstituit.

¶ Seruus plurium ab extraneo iustitutus acq̄rit vnicuiq3 pro parte dominica. Are.

a ¶ Seru9. Post domini mortem verba legis sunt omnia ⁊ ꝺm hoc planum ē: vel testatoris: q2 sic dicat instituo seruum heredem post morteʒ dñi ⁊ probat hec lectio secūda. ff. e. qui. filio. j. rñ. nec ob. ꝙ videatur in diē fieri hec institutio. vt. ĩ. eo. §. heres. q2 incertus ē dies mortis. vt. ff. de condi. ⁊ demō. l. j. vnde valet. vt. ff. eodem. l. in tēpus. in principio.

b ¶ Testamenti factio. Scilicʒ passiue: non actiue. vt. infra. de here. q̈li. ⁊ diffe. §. testamenti. ⁊ iussio heredum spectatur si modo cum defūcto fuit: lʒ cum herede instituto nō sit testamenti factio. vt. ff. eodē seruus hereditarius.

c ¶ Nondum bene dico seruuʒ hereditarium posse institui: quia non ē nullius sed alicuius hereditatis q̄ vicem defuncti obtinet.

d ¶ Defuncti. ⁊ ē forte ratio: quia defunctus est certus qui fuerit: sed

Hr̄ditas iacens d

e ¶ Eius q in vtero ē cum pro nato sit habendus quo ad cōmodum. vt ff. de statu hominum. l. q in vtero ⁊. ff. eodem. l. eius. §. i.

¶ Seruus. Casus. ¶ Adhuc ꝓseqtur iusti. primam ptem deter. q possunt heredes institui. Po. igitur. sic ca. Domine iam video quis sit effectus institutionis qñ seruus vnius alij instituitur. sed po. ꝙ aliqs instituat seruum plurium dñorū dicatis mihi quis sit effectus hmōi institutionis? Ad hoc rñ. seruum pluriuʒ dñorum cum quibus testamenti factio ē ab extraneo heres institutus vnicuiq3 dñorum: cuius iussu adijt hereditatem acquirit proportioneʒ dominij quam in seruo habet ⁊ efficitur heres sed pone. Domine iam video ꝙ per institutionem serui plurium dominorum plures heredes institui possunt? est ne hoc verum? Et respondet ꝙ sic nam ⁊ vnum hominem ⁊ plures vsq3 in infinitum quot testator voluerit heredes facere potest.

a ¶ Seruus. Cum quibus.s. dñis
b ¶ Ab extraneo. si vero ab altero ex dominis sit istitutus acquiritur ceteris socijs hereditas. quod dic. vt.ff.pro socio.l.verum. §. si seruo communi.
c ¶ Jussu. dic quod sufficit vna iussio lz sint plures domini. vt. ff. de acqui. heredita. l. seruus duorum. et.l.in acq rendis.
d ¶ Et vnum. In infinitum Quid ergo si instituaz oes hoies qui cumqz sunt in mundo? Uidetur nullum esse cum effectum hre nõ possit.puto tamen valere.vt hic sed tamen non poterit confirmari aditione propter nimiam difficultatem vel impossibilitatem.

Oes hoies mũdi pñt simul he redes istitui

e ¶ Uelit cum sua volũtas sit lex.vt in auct.de nup.§.disponat.col. iiij.

Uolũtas testatoris ẽ lex.

¶ Hereditas. Casus. ¶ Et ita plane expedita ẽ pria pars princi. isti tit.hic incipit scda ps princi.in qua sic.po.ca. Domine iã video q possũt heredes institui et quis sit effectus institutionis: p deo dicatis mihi qualiter diuidit hereditas? Ad hoc respõdet Amice. Hereditas plerũqz diuidit in.xij. vncias que assis appellatione continent. Habẽt aũt he partes hec nomina ab vncia vsqz ad assem. vt puta hec vncia et c. prout in littera continetur.

f ¶ Hereditas. Plerumqz ideo dicit plerumqz.quia quandoqz in plures.vt.j.eodẽ.§.si plures. quando, qz in pauciores diuidit. vt j.eodẽ.§ non autẽ vtiqz semper duodecim vncias esse et c.

¶ Seru⁹ ãt pñri um cũ qbus[a] testamẽti factio ẽ ab extraneo[b] istitut⁹ heres vnicuiqz dñorum cui⁹ iussu[c] adierit p portiõe dñij acq rit hereditatem.

¶ Quis põt et vnũ et plures hrdes facere. Aretinus.

¶ Et vnuz hominẽ et plures vsqz in infinitum[d] quot qs heredes velit[e] facere licet.

¶ Hrditas ppe diuidit in.xij.vncias siue ptes: quarum qlibz suo ppo noie nũcupat. Põt tñ diuidi i pauciores vl' i plures put volũtas extiterit testatoris. Aretin⁹.

¶ Hereditas plerumqz[f] diuidit in duodeci vncias q̃[g] assis appellatiõe[h] continent. ¶ Habent eniz he ptes[i] ppria noia ab vncia vsqz ad assem vt puta sescuns[k]:

g ¶ Que scilicz vncie simul colecte.
h ¶ Appellatiõe id ẽ significatione
i ¶ He ptes ifra posite in qtitate differentes. Uel dic melius he partes.scilicet vncie.xij.ad partes redeacte ẽ enim ad superiora facienda relatio.

k ¶ Secũs.id est vncia et dimidia vt.ff.de inofficio.testamen.papinianus.§.quoniam autem quarta. Sed quare non posuit nomen: qd vnciam signaret? Respondet quia plura sunt negocia. qz vocabula.vt ff.de presc.verbis.l.natura. Et nota qd primũ et secundum: et tertium: et quartum: nomen interpretationez sumit ex eo qd quotam als qtitã designat hrditatis portionẽ. Sescuns enim dicit quasi semiuncia et vncia et est tertia eius littera. scilicz nõ.x.

Assis ptes declaratur.

Sextans: quia sextam partem significat. id est duas vncias. Quadrans quia quartam: ⁊ ita tres vncias signat. Triens quia tertiam partem ⁊ ita quatuor vncias signat. Sequētia vero nomina ethimologiam habent ex eo ꝙ certum numerum vnciarū signāt.

sextās[a]: quadrās[b] triēs.[c] quincuns[d] semis[e] septuns[f]: bes[g] dodrans[h] dextans[i] deuns[k] as[l]. ℭ Non autem vtiqꝫ semper duodecim vncias esse oportet: nam tot vncie assem efficient quod testator voluerit.

Dicit enim quincuns non quintā partē habet: sed quia quinqꝫ denotat vncias. Semis quia sex ⁊ sic d̄ singulis per ordinē. Item no. ꝙ non oēs vncie que signant p ista noia cōtinētur in asse: lꝫ hoc innui videat: sic enim contineret as. lxxviij. vncias ⁊ dimidiam. Ideo autem ponit has partes quia quelibet potest in asse contineri. hac rōne ⁊ homo dicitur risibilis: ⁊ actio legis aquilie penalis dicit. vt. j. ad. l. aqui. §. his verbis. Item no. ista tria noiatas: pondus: libra: idem signare. Itē qnqꝫ as ponitur pro obolo. vñ illud. Nōne duo passeres asse veneunt. vñ versus. As obolus: pondus: as est possessio tota. i. hereditas: vt hic. sed ⁊ pondus large dicitur oē qd est in statera positum. sed hic stricte accipitur pro pondere. xij. vnciarum. vnde dipondium quasi duplex pondium. s. xxiiij. vnciarum. vt. j. eo. §. si plures ⁊. facit ad hunc. §. ff. eo. seruum meum. §. si.

As tria significat. Versus

ℭ Additio. (i) Sed hoc non est verum quia non a quota cum sit octaua pars assis dicitur sed a numero vnciarum sm Joan. fabri.

a ℭ Sextans. id est due vncie. q. sexta pars assis.

b ℭ Quadrans. iij. vncie. q. quarta pars assis.

c ℭ Triens. id est. iiij. vncie. q. tertia. pars assis.

d ℭ Quincuns. i. v. vncie.

e ℭ Semis. i. sex vncie scilicet dimidiū assis

f ℭ Septūs. i. vij. vncie.

g ℭ Bes i. viij. vt olim des qsi demptotriēte

h ℭ Dodrans: id est. ix. q. dempto quadrante.

i ℭ Dextans. id est. x. q. dempto sextante.

k ℭ Deuns. i. xj. q. dempta vncia.

l ℭ As. id est. xij.

ℭ Non autem. ℭ Casus. ℭ Hic incipit tertia pars principalis in qua sic pone casum. Domine vos dixistis mihi ꝙ hereditas diuidit in. xij. vncias. ⁊ propria nomina vnciarum mihi expressistis. nunquid generaliter oportet esse. xij. vncias in hereditate? Et respondit. ꝙ non semper enim. xij. vncias in hereditate oportet esse. nam tot vncie assē constituunt quod testator voluerit. Si enim testator vnum tantum heredem ⁊ semisse instituerit: totus in semisse continebitur ⁊ hoc ideo qr idem ex parte testat⁹ ⁊ ex pte itestatus decedere nō pōt: ⁊ hoc est verū nisi sit miles qui in castrēsibus testari potest: ⁊ in paganicis intestatus decedere. sola enim voluntas militis in testando spectatur. cū igitur aliquis in semisse vnū tātū instituerit ⁊ aliū postea nō instituerit. ⁊ psumitur in totū assē instituere. ⁊ similiter i casu cōuerso. qr sicut ego tibi dixi nō semper est necesse. xij. vncias ꝯtineri in asse: ita ⁊ quandocūqꝫ

voluerit in plurimas vncias potest quis hereditatem diuidere.

a ℭ Totus as. Nam in totū presumitur instituisse defūctus: cū alium nō instituit. vt hic. ⁊ ff. eo. l. iterdū §. j. Idez quoqꝫ p̄sumitur in milite vt. C. de testa. mili. l. iij. §. hoc ergo ✠ nisi qđ hic sequitur nō ad superius prox. rñ. sꝫ ad hoc quod sequitur refert. s. neqꝫ enī ⁊c. Sꝫ si miles fecit testm̄ i castrēsib⁹: potest decedere in testatus ⁊ in paganicis. vt. C. de testa. men. milita. l. secunda.

✠ Et ista ē cōis opi. licꝫ Ange. putet deiur: veri⁹ sic distigue re: vt procedat qñ verba possūt aptari ad ius cōmūe: als p̄sumit testat⁹ de iure spāli. l. fi. miles vnū ex fundo ff. de testa. militā.

ℭ Additio. Et melius. l. ius nostrū. eo. titu. Et procedit iste textus indistincte siue simpliciter sit facta institutio i re certa vel parte de reliquo. nō facta mētione: siue dixerit testator in residuo sese velle itestatū decedere. Jo. fa. Ange.

c ℭ Nisi sit miles. nā miles bñ pōt p parte testatus decedere: ⁊ pro parte intestatus. vt. C. de testamē. mili. l. secūda.

d ℭ Quātascūqꝫ. Idē quocūqꝫ. ⁊ facit. ff. e. l. interdū. §. pater familias. ⁊ l. sequē.

ℭ Et si vnum tantum quis ex semisse (verbi gratia) heredem scripserit: totus [a] as in semisse erit. ℭ Neqꝫ enim idez ex parte testatus: ⁊ ex parte intestatus [b] decedere potest: nisi sit miles [c]: cuius sola voluntas in testādo spectatur. ℭ Et econtrario pōt qs in quantascunqꝫ [d] voluerit plurimas vncias suā hereditatem diuidere.

ℭ Qui plures vult heredes instituere disspariter: necessitatem habet p partes hereditatis distribuere: si nō vult equaliter esse heres: quibusdaz tamen istitutꝫ in partibus qui sine partibus institut⁹ est habebit reliquum hereditatꝫ siue sit vnus siue plures. Si vo tot⁹ as fuerit per testatorem distributus: q sine parte est: institut⁹ habet semissem totius hereditatis. Aretinus.

ℭ Si plures instituti. vsqꝫ ad legem. ex facto.

b ℭ Intestatus decedere. immouidetur qꝫ sic. vt. ff. de inoffic. testa. l. nā ⁊ si parentibus. §. penul. ⁊ fi. que est contra. Sed hoc ē verum ab initio: sed ex postfacto potest. vt. C. de inoffi. testa. l. cum duobus. Et nota hic idez iuris non esse in parte quo ad partē quod est in toto quo ad totum. vt. ff. familie herciscunde. l. in hoc iudicio. Arg. contra. ff. de pac. l. iurisgentium. §. adeo. ⁊ §. sequē. ⁊ facit ad hunc. §. ff. de regu. iuris. l. in testamen. Accursius.

ℭ Si plures. Casus. ℭ Adhuc in p̄senti. §. p̄sequit iusti. tertiā partē huius tit. deter. qualiter diuiditur hereditas ex voluntate testatoris. Po. igit sic ca. Dñe po. qꝫ aliqs plures instituit heredes. nūquid necesse est qꝫ testator exprimat partes in qbus eos instituit? Et rñ. qꝫ nō: nisi voluerit eos ex disparibus partib⁹ heredes esse. Si enim plures heredes instituūtur. ita demum necessaria est partiū distributio si voluerit testator heredes institutos ex equo

portionibus succedere. Satis eniz manifestũ est ꝙ si eos simpliciter instituat partibus institutiõis nõ expressis omnes institutos equalibus portionibus heredes esse intelligẽdum est. Sed pone ꝙ testator quosdaz instituit icertis portõnibus puta titium in triente ꝛ meuiuz ĩ sextãte ꝛ postea sẽproniũ instituit simplicit̃ nulla portiõe i ei⁹ ꝑsona expressa: dicatis mihi qd iuris erit i cap. isto? Ad hoc resp. Amice si plures instituãtur incertis partibus quorũdaz personis exp̃ssis: ꝛ aliquis postea sine parte institutus fuerit: ille q sine parte institutiõis est: si aliq̃ pars assis deest ex parte institui intelligit̃. Unde in casu predicto ille qui sine parte institutus est in semisse erit heres: et idem iuris est si plures sine parte instituti sunt. naz oĩs in eã partẽ que assi deest concurrunt: ꝛ hec sũt vera quando aliq̃ pars deest assi. sed pone ꝙ totus as completus sit: q2 instituĩ. p. in semisse. ꝛ m. in alio semisse Postea vnũ vel plures sine parte instituĩ: quid iuris est in cap. isto? Ad hoc respõ. Amice si totus as sit completus omnes instituti vocãtur ĩ dimidiã partẽ hereditatis: ꝛ ille solus qui sine parte institutus fuerit: vel etiaz si plures sine parte istituti fuerit in alteram partẽ vocabũtur: nec etiaz iter ẽ i eo cãu qñ aliqui sũt istituti incerta portõe: ꝛ postea aliũs siñ portõe istitutus ẽ. vtꝝ ꝑmus vl medi⁹ an nouissimus sine pte istitut⁹ fuerit. nã sp illa pars q̃ vacat itelligit̃ data ei q sine certa portiõe institutus ẽ.

tuant heredes: ita demuz in hoc casu partium distributio [a] necessaria ẽ: si nolit testator eos ex eq̃s [b] partibus heredes esse. Satz enim cõstat nullis partib⁹ nominatis ex equis partibus eos heredes esse.

¶ Partibus aũt in quorũdã personis expressis si q̃s alius sine parte nominatus erit si q̃dẽ aliqua pars assis deerit: ex ea parte heres [c] sit.

¶ Et si plr̃es sine parte scripti sunt: oẽs in eandez partem concurrunt.

¶ Si ṽo tot⁹ as cõpletus sit: in dimidiã [d] partem vocantur [e]: ꝛ ille vel illi omnes [f] in alteram dimidiam.

¶ Nec interest [g] p̃mus: an medi⁹: an nouissim⁹: sine parte heres script⁹ sit ea ei pars data in,

a ¶ Si plr̃es Distributio. i. assignatio ptiũ. quã ptẽ velit testator quẽlibet hr̃e.

b ¶ Ex equis partibus. facit. ff. eodem. l. quotiens. §. heredes.

c ¶ Heres sit. eadẽ est rõ ĩ dipõdio vt. ff. eo. sabin⁹. ꝛ. j. e. §. ꝛ si plures. Itẽ est hoc verũ si testator nõ ignorat. vt. ff. eo. quo loco. §. j. que est ʒ.

d ¶ In dimidiã partem. aliter ei si asse expleto scripsit ex reliq̃ parte heres esto: tũc eni cuz nihil reliquũ sit: ex nulla pte heres institutus ẽ. vt. ff. eo. l. itẽ qđ sabin⁹. §. sed si asse.

e ¶ Uocãtur. s. illi qui erãt instituti i tota hereditate partib⁹ exp̃ssis.

f ¶ Oẽs q erãt instituti sine ptib⁹.

g ¶ Nec interest. hoc refert nõ ad

proximũ casuz: sed ad superiorẽ. sci licet qñ pars vacat: idem tñ in secũ do: sed non haberet locuz ratio que reddit. Ea eniz ꝛc. Uel dic quo ad proxi. ꝛ statim cũ sic fit institutio in telligit que vacat.

bus instituti fuerit singulis pro he reditarijs portionib⁹ decrescet: vt puta si iure in certis portionib⁹ in stituti sunt. nã testator Petrũ insti tuit in triẽte. ꝛ m. i alio triẽte. nã in

telligitur pars va care ꝛ fa cit adhoc ff.e.l.ꝙ lo co.j.rñ. ¶ Uidea mus si. Casus. ¶ In ꝙ sic po.ca. Dñe iam video qd iur! ẽ qñ aliq̃ pars dest assi. ꝛ aliqs i stituat si ne pte. ſꝫ pon. aliq̃ ps preua let ꝛtñ ne mo sit in stitut⁹ si ne pte vt i tali exẽ plo testa tor istitu it. p. i q̃

¶ Pars heredi tatis p testatorem non distributa ac crescit hrdib⁹ pro portiõibus hrdita rijs. Itẽ econtra si testator plus attri buit ꝙ sit i heredi tate tũc cuilibꝫ he reduz decrescit p rata. Aretinus.

¶ Uideamus [a] si ps aliq̃ vacet nec tamen quisꝙ sine parte sit heres isti tutus qd iuris sit veluti si tres ex q̃r tis partibus here des scripti sunt.

¶ Et cõstat vacã tẽ partẽ singlis ta cite p hereditaria parte accedere: et perinde haberi: ac si ex tertijs parti bus heredes scri pti essẽt. ¶ Et ex diuerso si plures heredes scripti in portiõibus sint ta cite singulis decre scere: verbigratia: vt si q̃tuor ex ter tijs partibus here des scripti sũt: per inde habeãtur ac si vnusquisꝙ ex q̃r ta parte scriptus heres fuisset.

h ca. perĩ de erit: ac si vnusq̃s ꝙ i q̃drã te institu tus fuissꝫ a ¶ Uide amus. vt ff.e.l. iter dũ. §. pa terfami lias: vsqꝫ in fine. l. ¶ Si plures. Casus. ¶ In ꝙ sic po.ca suz. Qui daz insti tuit. p. in semissez. ꝛ. m. i bes sem. ꝛ ita pl'es vn cie ꝙ. xij sũt distri bute. Et postea in

drãte. ꝛ. m. in alio q̃drãte. ꝛ titiũ in triẽte. ꝛ ita tres ĩstituit ex q̃rt! par tib⁹. mõ mãifeste liq̃t ꝙ q̃rta ps he reditatis vacat: dicatis mihi qd iu ris ẽ in casu isto? Ad hoc rñ. Amice: si tres ex quartis partib⁹ heredes instituti sunt. ꝛ hoc casu constat va cantem partẽ singulis tacita volũta te testatoris pro hereditaria portio ne accedere. ꝛ perinde erit ac si ab initio singuli ex ceteris portiõibus fuissent ĩstituti: idẽ iuris erit in ca suc õuerso. Naz si plures in portiõi

stituit titiũ sine parte: mõ quero qd iuris sit i hoc ca? Ad h rñ. Amice si pl'es vncie ꝙ. xij. a testatore distri bute sunt. ꝛ postea aliqs sine pte in stitut⁹ fuerit. in hoc ca. ad dipõdiũ trãseũduz erit. ꝛ q institut⁹ est sine pte qꝺ deest dipõdio hẽbit. ꝛ idẽ iu ris est si dipondi⁹ fuerit ꝯplet⁹. naꝫ tũc trãseũduz est ad tripondiũ: ꝛ sic deinceps. nec ꝑpter hoc augeĩ here ditas: lꝫ in pl'es vncias distribuaĩ: qꝛ oẽs partes distribute postea ad assẽ reuocaĩ ꝙuis sit pl'iuz vnciaꝝ.

Dispō
dium.
pōd⁹.
tripō-
diū. q̄
dripō
dium.
✠ hec
glo. di
uidit i
q̄tuor
ptes.
In p-
ma de
clarat
texti.
In se-
cunda
fo:at
vnū ꝯ
riū ad
istū v-
iculū.
ideꝗ
ꝛ sol-
uit.
In ter
tia for
mat a
liud ꝯ
riū nō
adistū
v. sed
id. v.
Zet si
oēs p
tie p-
ceden
tem.
In q̄r
ta for-
mat a-
liud ꝯ
riū q̄ ō
potest
ē cō-
mune

❡ Si plures vnciecꝗ duodeci sint distribute: ꝛ alius sit institutus sine parte transit ad dipondiū. Aretin⁹.

❡ Et si plures vncie ꝗ duodeciꝫ distribute sūt is q̄ sine parte institut⁹ est: qđ dipondio [a] deest habebit.

❡ Idēꝗ erit [b] si dipōdius explet⁹ sit q̄ oēs partes ad assem postea reuocant [c]: quāuis sint plurium vnciarū.

a ❡ Et si plures. Dipōdio. dicitur autē dipondiū: pondus siue hereditas in .xxiiij. vncias diuisa. sic enim pondus dicit ea que in .xij. diuiditur. ꝛ tripōdiuꝫ qđ in .xxxvi. ꝛ quadripōdiuꝫ qđ in xlviij. et sic de singulis.

b ❡ Idē ꝗ erit. ✠ scilicꝫ quod diximus si qs explēto asse fuit institutus hēs i dimidiā vocatur: vel non expleto asse in vacantem partē vocatur vt supra eo. §. partibus autē. vel transcendentē in vacantem vsqꝫ ad dipondium. vt supra proxi. respon. Idem ē etiā si dipondium sit expletum. Sed cōtra. ff. eo. item quod sabinus. in fin. l. vbi dicit expleto dipondio institutum non habere partem vacantē vsqꝫ ad tripondium. Sed certe immo dicit ꝙ sic si recte illa littera intelligitur: ꝛ ita concordat. Item videtur cōtra. ff. eo l. ex vncijs. vj. Sꝫ certe ꝛ illa est concordantia si recte ibi fiat computatio vnciarum. Sed magis videtur contra. C. de leg. l. cū questio. vbi dicit nō fieri trāsitū ad dipondiū vel tripōdiū: sed tm̄ videtur adimi. Primo quātū ꝯfert secūdo. Sed distingue: aut voluit testator excedere assem: vel dipondiuꝫ: quod potest. vt supra eo. §. non autem. ꝛ ita hic itelligitur. Aut noluit ꝛ tunc habet locū lex contraria. Itē ꝛ tunc quando dubiuꝫ est: similiter locū habeat. l. cū q̄stio. que est ꝯtra. Alij dicūt hāc corrigi p illā. Accur.

❡ Additio. Aduerte diligēter ꝙ si ad v- nominatim assem expleuit: videtur trū ꝙ transire ad dipondium: al's non. vt versi. l. qui non militabat. §. filijs. ff. eod. Et de effectu an fiat transitus ad dipondiuꝫ vel nō vide Joan. fa. hic q ifert ꝙ si papa: ex certa sciētia prouideat duobus ō eadē pbenda ꝙ vterꝗ admittat. extra de rescriptis. duobus. in fine. lib. vj.

c ❡ Reuocantur. Hereditas enim non: ideo augetur ꝙ in plures diuiditur vncias: sicut ꝛ libra: licet per solidum: vel alium numerum diuidatur: ꝛ ideo quotam partem quis debet habere in dipondio: totā pōt partem habere ō asse. vt hic. ꝛ. ff. eodem ex vncijs.

❡ Heres. ꝛ pure ꝛ sub conditione. Casus. ❡ Et ita expedita est tertia pars pricipalis. Et hic incipit quarta: in qua sic pone casum. Domine quidam instituit heredem sub conditione: nunquid valet talis institutio? Et respōdet ꝙ sic. Nā heres pure ꝛ sub conditione institui pōt ex certo tamen tempore: vel vsqꝫ ad tēpus non potest institui: veluti si qs ita instituerit Titiuꝫ post quinquēnium anteꝗ moriar heredem instituo. In hoc eñ casu nō valet institutio: eo modo quo facta est. Dies eñ in institutiōe adiectus pro superuacuo siue pro nō adiecto habebitur. ꝛ perinde erit ac si Titius pure ꝛ sine die adiectione institutus fuisset.

a ¶ Heres. Ex certo tépore. sed in diem incertum quis potest institui heres. puta cum ipse poterit capere ex testamento. (i) vel cum ipse morietur: vel cum titius moriet. vt. ff. eo. l. i tépus. ꝛ in qui. filio. prio rñ. ꝛ. ff. ð li. ꝛ post. filius a patre prio. respon. ꝛ C. eo. l. extraneuz. Miles autez pót extraneū ex certo tempore: vel incertum tempus instituere. vt ff. ð mili. testa. l. miles. et facit adhuc §. ff. eodē hereditas. argu. tamē est contra. ff. de re. iu. actus. sed ibi nō est de hoc actu. scilicet factionis testamenti. Unde interpretanduz est vt magis valeat q̃ pereat. vt. ff. de reb. dubi. l. quotiens.

¶ Heres pōt institui pur ꝛ sub cōditiōe: nō autē ex certo tēpore vl' ad certū tempus. Si tamen sic instituatur valet istitutio tanq̃ pura viciata tali adiectione.

¶ Heres et pure et sub conditione institui potest: ex [a] certo tēpore: aut ad certuz tempus non potest: veluti post quinquenniū q̃ moriar vel ex calēdis illis: vel vsq̃ ad calendas illas heres esto: deniq̃ diē adiectuz haberi pro superuacuo placet: ꝛ pinde esse ac si pure heres institutus esset.

¶ Conditio ipossibilis i vltimis voluntatibus non viciat. Aretinus.

¶ Impossibilis [b] cōditio in istitutionibus et legatis:

nibus ꝛ legatis ꝛ fideicómissariis: libertatibus adiecta pro nó scripta habetur. ꝛ perinde ē: ac si nulla conditio fuisset apposita. Sed po. quidam instituit heredez sub pluribus cōditiōibus: nun qd oportet omes conditiones adimplere anteq̃ possit adire? Ad hoc respōdetur Amice si plures institutioni ascripte sunt conditiones distinguo. vtrū per cōiunctionē copulatiuā vel disiunctiuā: ille conditiōes sunt apposite nā per cōiunctionē copulatiuā: vtputa si illud ꝛ illud factū fuerit: titiū heredē instituo. necesse habet heres i hoc casu oms conditiōes adiplere. Si vero sub disiūctiua cōiunctiōe plures conditiōes apposite sunt: vtputa si illud aut illud factum fuerit: necessarium titiū heredē instituo. ꝛ in hoc casu tm̄ alteri obtéperare satis est.

¶ Additio. (i) Quod est verum qñ incapacitas est respectu heredis tm̄ secus si etiam respectu testantis. vt in spurio. de quo vide Angelum.

¶ Impossibilis conditio. Casus.

¶ His videlicet verbis titiū. here. instituo si celū digito tetigerit: quero a vobis vtrum valeat instō ista? Et respō. q sic nam in hoc casu impossibilis conditio nó viciat: sed viciatur: ꝛ institu. p pura habet Impossibilis eni conditio in institutio

b ¶ Impossibilis cōdicio. Tribus modis potest dici conditio impossibilis: vel de natura: vt si celū digito tetigeris heres esto. vt. j. de inuti. stipu. §. si impossibilis. (i) Item de iure. vt si patrē ab hostibus non redemeris: vel similis. naz hoc facere nos non posse presumit ius. vt. ff. ð

Cōditio dicit impossibilis tribꝰ mōis.

condi.insti.l.conditiones.⁊.l.filius ⁊ in his duabus habet locum iste §.impossibilis. Item de facto: vt si montem aureū dederis heres esto. ⁊ hoc casu non valet institutio: vel libertas: cum nec animus dādifuerit iuris presum ptiōe. vt ff.de sta. lib.l. cuz heres. §. j. Item ē quedam quarta i possibilitas propter perplexitatē q̄ vitiat: vt hec si

necnō in fideicommissis: ⁊ libertatibus pro non scripta[a] habetur.

Ad veritatem copulatiue requiritur implementū vtriusq̧. Ad veritatem vero alternatiue sufficit verificatio alterius. Aretinus.

titius hereserit: seius heres esto. vt ff.ð condi. institu.si titius.que.l. est huic contra. Sed certe hic ð impossibilitate nature dicit. vt ifra ð inuti.stipu.§.si impossibilis. Sed certe idem videtur in primis duabus q̄ vitietur institutio. vt infra de lega.§.finali.qui est contra. Sed solue vt ibi. Item facit. vt. ff.delega.j. si mihi.§.primo.⁊.ff. de conditi.in stitu.l.prima.

Additio. (i) Et ista impossibilitas aliquādo ponitur in dispositione: ⁊ tūc si sit circa substātialia: semper vitiat. si circa accidentalia: in vltimis voluntatibus vitiatur. Idez in contractibus bonefidei. ⁊ in iudicijs si a principio inerat: saltem vbi iudex eam non expressit. Aliquando ponitur in conditione: ⁊ tunc in contractibus vitiatur: vt hic sed in iudicijs: vel arbitrijs vitiat sententiam. Angelus aretinus.

a Pro nō scripta. Sed cur secus in contractibus. vbi vitiat contractum impossibilitas. vt.j. de inuti. stipu.§.si ipossibilis. ⁊ de act. ⁊ obligat.l.non soluz? Respon. hoc solū est fauore vltime voluntatis.

Si plures conditiones in institutionibus ascripte sunt siquidem coniunctim: vtputa si illud ⁊ illud factū fuerit omnib⁹ parendum[b] est: si separatim[c] veluti si illud aut illud factum erit cuilibet cōditioni obtēpe-

b Si pl' res. Parendum ē: si sit potestatiua vt hec si decez dederis. vel mixta: vt si iuer(ro mā. vt. ff. eodem.l. seruus.§ puto generaliter si autem casualis: tūc sufficit primā existere. vt.ff.ð conditio. institutio. l.si plures institutiones.

Cōditio est triplex.

c Si separatim. Id est sub disiunctiua coniunctione. Idez in legato seruatur: quod hic in institutiōe dicitur. Sed si in diuersis partib⁹ testamenti inserātur: nouissime debz obtēperari. ✠ Sed in libertate directa: cuilibz obtemperari sufficit. vt.ff.de conditi. ⁊ demō.sub diuersis. in fideicōmissaria: nouissime. vt ff.de condi. ⁊ demon. per fideicommissum. ⁊.l.q̄ traditū.scdm Ioan. Et facit ad hunc.§.ff. de vbo⁊ obligatio.si ita quis stipuletur.

✠ q̄ ē verū i legatis: sz in istitutiōi bus vi det q̄ pori q̄ extiterit. vt dctā.l. si pl'es ⁊ isto cāu pt verifi. gl. precedēs.

Hi quoq̧ nunq̄. Casus. Hic incipit sexta ⁊ vltima pars: in qua reddit ad primam partez determinādo qui possunt institui heredes. Unde sic pone casum. Domine quidam instituit quosdaz sibi ignotos heredes: nunquid valet institutio?

Et respon. q sic. Nam hi quos nunq vidit testator heredes istitui possunt veluti si aliquis fratris sui filios peregrinates heredes instituit. nec ideo impedit institutio si testator igno rauerit q essent: ignorantia enim testatoris inutilem institutionem non facit.

C Additio.(i). Differunt tamen: quia substitutus in re certa pverbum commune nunq trahitur ad totuz vt.l.cogi.§.qualiter.ff.ad trebellianum. nisi esset substitutus in qta alio nō existēte hrde: secus autem est in istitutione.vt.l.pma.§.si ex fundo ff.de hered.insti. Angelus aretin⁹.

rare satis est.

C Etiam penit⁹ ignotus et quem testator nunq vidit potest heres institui. Angelus.

C Hi quos nūq testator vidit heredes institui possūt veluti si fratris filios[a] peregrinantes[b] ignorans qui essent heredes instituerit: ignorantia enim testantis inutilez institutionem non facit.

C De vulgari substitutione.

C Potest qs plures gradus heredū facere: z in subsidiuz substituere seruum necessariū heredez. Angelus aretinus.

et hec dñr vsq in fine tituli.

a C Hi qo Fratris filios. vel etiam suos suos vel quemcunq alium. vt.C.eodem.l.extraneum.

b C Peregrinantes. Als peregrinos: puta quia visitant limina sācti Jacobi: vel sancti Petri: aliud si esset peregrin⁹. id est deportatus: tūc enim institui non potest. vt.C.eodē l.prima. que est huic contra. ff. eodem.l.sed si in conditione. §. solemus. Jtē sunt z alij qui non possūt institui heredes vel habere commodum ex testamento: quos notaui infra de lega.§.legari.

Continuatō C De vulgari substitutione. C Supra dictum est de institutionib⁹ primis. vt supra titulo primo. Nunc d secundis: que substitutiones dicuntur: siue primo gradu fiant: vel alio vt infra eodem. in principio. (j) et quia vulgaris ē magis communis: quia et a quolibet z cuilibz fieri potest: ideo d ea vulgari premittit. Accursius florentinus.

P O testāūt quis in testō. C Totus iste titul⁹ diuidit i quatuor partes. Primo pōit q cuilibet liberum est facere pluralitatez graduum heredum. Secundo q loco vnius istituti possunt plures substitui: z econtra. Tertio quādo partes sunt in institutiōe expresse: z nō in substitutiōe. Quarto quando seruus alienus: vt paterfamilias instituit. Scōa ibi. z plures. Tertia ibi. z si ex disparib⁹. Quarta ibi. si seruum. Angelus aretinus. Et nota q istud principium textus: cuz. §. primo habetur fere sub eadem forma verborū. in lege. potest. ff. de vulgari z pupillari substitutione.

C Jn testō. Casus. C Pone igitur sic casum. Dñe vos vultis tractare de substitutiōe vulgari: dicatis mihi qliter fit vulgaris substitutio? Ad hoc resp. Amice testator in testō potest facere plures gradus heredūz. Un hoc modo habz fieri vul. subst.

veluti si testator primo ita instituit p.heredem instituo. et si.p.heres nō erit.m.ei substituo. et si.m.non erit heres titium ei substituo. et sic deinceps: inquantum testator voluerit substituere potest: per negatiua verba grad9 substitutionis multiplicando et nouissime si habet hereditatem suspectam seruū [...] potest heredem de necessitate substituere. vt [...] forte omnes alij

Potest autē quis in testamento[a] suo plures grad9[b] heredum facere: vtputa si ille heres non erit ille heres esto: et deinceps in quantum[c] velit testator substituere[d]. Et nouissimo[e] loco in subsidium: vel[f] seruum necessarium heredez instituere potest.

hereditatem repudiauerint. saltem seruus in subsidium hereditatez habet: et non solum vnus in locum vnius substitui potest. sed etiaz plures in locum vnius substitui possunt: et etiam ipsi heredes inuicem institui possunt et vnus in locum pluriū substitui potest. veluti si testamento ita dixerit. P. et M. heredes instituo eos sibi inuicem substituo. nam in hoc casu tacite vulgariter alter alteri intelligitur substitutus.

a ☙ In testamento. In alia aūt voluntate q̄z in testamēto: vt in codicillis: vel aliq̄ alia non fit. scilicet huiusmodi substitutio: vt directo valeat: sicut nec institutio fieri potest. vt infra de codicillis. §. penul. et. C. de codicillis. l. hereditatē. ✠ sit tn̄ in codicillis ex certa sciētia: vt per fideicommissum saltem directo substitutus per hec verba: substituo: admittatur. vt. ff. ad trebelleia. l. ceuo la. j. respon. nisi testator putaret se facere testamentum: et facere codicillos non destinasset: licet posset: naz tunc substitutus in his nec directo: necper fideicommissū admitteretur. licet posset. vt. C. de codicillis. l. finali. §. illud q̄q3 et facit. ff. eodem. l. potest.

✠ nec exhibi datio.

et ex istis in dubio testari sin ipsis aūt codicillari voluisse p̄sumit. l. illō. § tractari. ff. d iu. codicill. et ē gl. singularis in l. verbis ciuilib9 ff. eo.

Possunt plures in locuz vnius et vnus in locū plurium: et singuli singulis: vel omnes inuicem substitui. Aretinus.

☙ Et plures in vni9 locuz possunt substitui: vt[g] vnus in pluriuz: vel singuli in singulorū: vel

b ☙ Gradus. Ad similitudinē eim graduum sic dicuntur: qui faciunt scalas. sic et dicitur gradus consanguinitatis. vt. ff. de gradib9. l. iurisconsultus. §. gradus.

c ☙ Inquantum. Id est in quot.

d ☙ Substituere. Scilicet potest.

e ☙ Nouissimo. i. vltio. sic. s. de suspectis tuto. §. nouissime. Sz nūqd in alio nisi in vltimo fieri p̄t? Resp. nō. cū eni ipse seruus omnino eē heres cōpellat. vt hic subijcit. et. j. de here. quali. et dif. §. j. patet aliuz qui esset ei substitut9 nō admitti. vt. C. eodem. l. post aditam. Accursius.

☙ Addi. Et sic licet datio substituti vulgaris tollat suitatem in filio: nō tn̄ tollit necessitatē in seruo: et intelligit tūc collata substō in casu impotētie. An.

f ☙ Uel. p saltē.

g ☙ Et plures. Uel vnus. scilicet substitui potest in locum plurium.

a ¶ Inuicem. sic. ꝫ. ti. j. §. substituitur: ꝛ per talia verba fit substitutio compendiosa.

b ¶ Ipsi. scilicet possunt constitui.

¶ Et si ex disparib9. Casus. ¶ Hic icipit ponere cas9 spāles ad naturam vulgaris sbstitutō nis decla rādā. po. igit sic ca suz. Quidā fecit testamentū ꝛ in testō suo instituit tres heredes ex dispibus ptibus: puta. P. in sex vncias M. in. iiij. ꝛ titiū in duas ꝛ postea adiecit. vos iuicē substituo ꝛ nullas ptes in substōne. exp̄ssit mortuo testatore. p. in sex vncias institut9 añ q̄ʒ adierit dcessit portionē suā repudiauit. mō quero i q̄s protiōes substituti. p. debeant succeder̄? Ad hoc respō. Amice si ex disparib9 ptibus heres institutos testator iuicē substituerit ꝛ nullā mētionē partiū i substōne fecit. Easdē ptes vr̄ in substōe dedisse quas in instōne expressit. ꝛ ita diu9 Pius rescripsit vñ dico tibi q̄ in casu ꝑposito. m. institut9 i q̄tuor vncias ex substitutiōe quatuor habebit: ꝛ titius institutus in duabus ex substitutione ad duas similiter vocabit̄. eodem eñ modo quos eos testator dilexit in instōne videtur eos in substitutione dilexisse.

c ¶ Et si. Disparibus partib9 puta vnū in sex vncias aliū in. iiij. aliū in ij. institutū ponas nam si non adeat institut9 in. vj. vncias. iiij. accrescūt hūti. iiij. ꝛ due hūti duas. vt hic. ꝛ ff. eo. si testamento. ꝛ. l. si plures. ꝛ C. eodem. l. prima.

d ¶ Expressit. cōtra. ff. ad treb. q̄tiens. ꝛ. l. nō nūq̄ʒ. sʒ hic loq̄t cū nō ex p̄ssit ꝑpa noia. (1) exego ꝑtib9 substitutos dare iussit.

¶ Additio. (1). Scilicet ipsos substitutos q̄ tunc admitterentur ꝑ virili: idē si appellatiuo q̄ñ sic fuisse appet de voluntate testatoris. vt. l. vex. §. si. ff. de rebus du. q̄d aūt si aliquos ꝑprijs aliquos appellatiuis. vel oēs simul vtrisq̄ʒ noibus appellauerit. ꝛ quid si aliq̄ fuerit in substitutione coniuncti ꝛ vnus seperatus. vide hic Angelum aretinum.

Inuicem[a] ipsi[b] qui hr̄des īstituti sūt.

¶ Instituti inuicem substituti easdē partes videnī habere in substitutione quas in institutione nisi testator aliter disponat. Aretinus.

¶ Et si ex disparibus[c] partib9 heredes scriptos inuicē substituerit: ꝛ nullā mentionē in substitutiōe habuerit partiū eas videtur in substitutōe pte) dedisse quas i institutiōe expressit[d] ꝛ ita diuus pi9 rescripsit.

¶ Sed si institutio. Casus. ¶ Ad huc ꝑleqtur insti. materiā suā exēplificādo de vulg. substōne. Po. igit̄ sic casum. Quidā fecit test. ꝛ in testō suo titiū ꝛ seiū heredes īstituit. ꝛ postea adiecit. si titi9 heres nō erit seiū coheredē suum substituo. ꝛ si seius hr̄s non erit meuiū substituo. mortuo testatore titi9 prio repudiauit seius scōo. mō meui9 q̄ fuit substitut9 seii vult admitti ex substōne. mō vertit̄ in q̄ōne vtrū debeat admitti meui9 ad totā hereditatē vel ad ptē dimidiā. Et certe rñ. q̄ ad vtramq̄ʒ partē admittit̄. ꝛ ita diu9 Seuer9: ꝛ Antonin9 i hoc casu requisit' sine distinctione rescripserunt.

a ¶ Sed si instituto. Casus. ē Titius ꝛ seius instituti sunt heredes ꝛ titio seius substitutus : ꝛ seio fuit substitutus meuius primo titius .secūdo .seius repudiauit: admittit me uius in partez vtriusꝙ heredis .vt h. ꝛ .ff.eo.l. si titius . ꝛ coheredi. in prici.

b ¶ De redi. scilicet seio.

c ¶ Co. hrdi suo scz titio.

d ¶ Ali⁹ Scilicet meuius.

¶ Si institutus fuerit cohrdi substitutus: ꝛ demum tertius substituto substitut⁹: admittitur ad partes vtriusꝙ neutro institutorum adeūte. Aretinus.

¶ Sz si istituto[a] heredi[b] ꝛ coheredi[c] suo substituto dato alius[d] substitutus fuerit diuus seuerus ꝛ antoninus sine distinctione[e] rescripserunt ad vtrāꝙ partem substitutum admitti.

Respon.

e ¶ Sine distinctiōe.s. ordinis pupillaris vel vulgaris substitutionis q.d.nō distinguit si fuerit pupillaris vel vulgaris substitutio ꝛ que fuerit prio facta .vl institutio : vel substitutio: ꝛ idē in vulgari. Sed hāc reprobāt quidā: qꝛ dz ibi esse ordo: vt primo pricipalis: ꝛ postea substitutio fiat .vt.ff.de vul. ꝛ pupil.substi.l.ij.§. prius. Sz certe ille .§.pri⁹ corrigit p seq.§.vsꝙ in fin. di.l. Sz ego hoc reprobo: qꝛ non ē hec huius lre intētio: sz hec: qꝛ sic fuit de facto ꝙ non distinxerūt cū ab eisꝙreret. Est tn̄ distiguēdū a nobis. sic ꝛ alias .ff. de iudi.nō pōt.in fi. ꝛ de posthu.l.ipe ratoꝛ.in fine. Itez nō dz hic de pupillari sed de vulgari tantū .vt patet ex serie tit. ✠ Per quod etiam reprobatur superioꝛ snīa. scz .quia in prin.glo.fuit dictum secūdū quosdā nō distinguitur an fuerit pupillaris an vulgaris substitutio . Distingue ergo vtrum institutus adierit : vel coheres : vel ambo vel nullus . si vterꝙ adiuit: substitutus repellitur si coheres tm̄: scz seius idem: qꝛ meuius repellitur. Itē si neuter: hz locū tūc eiꝰ qd hic dicitur .s. ꝙ meui⁹ habeat totum. Si aūt titius tm̄ .scz pmus heres adeat ꝛ seius ñ repellit. ꝛ seius repellit. ✠ Eti ea tm̄ pcedit iste tex itez in casu suo v. di.s.co hrdi stitu to ē sa

¶ Si seruum alienū. Casus. ¶ Ad huc pͣsequit imperatoꝛ materiā suā ponēdo exēpla de vulg.sub. Et sciēdū est ꝙ in pn̄ti .§.tria ꝯtinent rubꝛa in pmo errauit testatoꝛ. i scd̄o ꝛ tertio nō errauit ꝛ duo vlti . rubꝛa ponunt ad pbationē ꝛ confirmatio nē eqtatis in primo rub.statute. vn̄ sic po.casuz. Quidam fecit tes. ꝛ in testō suo seruum .p. quē credebat liberū hoīem heredē istituit ꝛ postea adiecit: ꝛ si istitutus hrs nō erit: me uiū ei substituo. mortuo testatoꝛe apparuit ille quem testatoꝛ erroꝛe deceptus credebat fuisse liberum ꝛ tāꝙ liber hrdē istituit seru⁹ erat .p. ꝛ ita iussu .p. dn̄i adiuit hrditatē q eā dicebat sibi acqsitam: ex diuerso meui⁹ substitut⁹ viriliter se .p. opponebat ꝛ allegabat i hūc modū. Ego dn̄e .p. dico ꝙ p aditionem serui tui in casu isto non potest tibi acquiri hereditas qꝛ testatoꝛ erroꝛe decept⁹ credebat liber seruū tuum quē sibi heredē istituit. vn̄ cū in rei veritate

cta sb stituto nius c cūs to p ius accre scendi in partez hrētsb stitut⁹ ptē illi us cui non fuit sb stitu t⁹ tn̄ nullatalis i eis fa cta di stictōe hoc ē diui siōe da bēbit iur sb stōnis ꝛ h sic itforte mēs i stius lre sec⁹ tn̄ in cēt in pupillari vl alvbi ius ac crescē di locū habet q nō pos set . vt p do cto. hic.

non tenuerit institutio facta ideoꝫ sufficiente institutione dico me ex substitutione ad totaꝫ hereditatem admittendũ. ⁊ te oino repellendum. ſꝫ in cõtrariũ.p.videbat̃ sibi posse defendere hr̃ditatẽ in hunc modum allegãdo cõtra di, Dñe meui ego dico ꝙ veritas prefe renda est opinioni

¶ Si substitutio vulgaris facta fuerit seruo alieño quẽ testator liberum putabat substitutus venit ad partem hereditatisꝙ uis seruus adierit hereditatem iussu domini, Ang. Aretinus.

¶ Si seruuꝫ alienuꝫ qs patremfamilias [a] arbitrat⁹

vnde cum in veritate seruus meus fuerit institutus, ⁊ si heres non esset tu ei futurus eras substitutus ⁊ ipse seruus iussu meo ad hanc hereditatem mihi per additionem totaꝫ hereditatem acquisiuit ⁊ vulg, sub, expirauit. ⁊ sic ex virtute vulg. sub. nihil iuris in hac hereditate poteris vendicare cum ꝑ aditionem substitutio penitus sit extincta. ⁊ ita fuit contentio inter.p.dñm serui instituti ⁊ meuium substitutuꝫ: ⁊ ideo supplicaui impe.di.pro deo dñe si placet terminetis istam contentioneꝫ ⁊ dicatis qd iuris est in casu isto ꝓposito? Ad hoc rñ. Amice si qs alienum seruuꝫ patremfa. arbitrat⁹ heredẽ instituerit: ⁊ si heres non esset meuium substituerit: licet iste seru⁹ per errorem institut⁹ iussu domini adierit hereditatem: non tñ substitutio vulga. penitus euanuit. immo meuius vulgariter substitutus in parte hereditatis admittendus est. Sed domie qualiter respõdebitis ad allegationes hincinde propositas? Ad hoc repondet Amice: allegatio domini pro seruo instituto locũ hꝫ in eo seruo queꝫ testator sciẽs esse suum heredeꝫ instituit. Jlla eñi verba que ponunt̃ in vulgari substitutionẽ.s.si hr̃s nõ erit i eo quẽ testator in rei veritate scit eẽ seruũ intelligunt̃: si neqꝫ ipse seruus institutus acqrit sibi hr̃ditatẽ; neqꝫ dño pñti neqꝫ futuro q2 tũc demum admittitur substitutus si i hoc casu primo ignorabat ipsum seruum esse: ⁊ ita non omnino obtinet allegatio domini. Allegatio vero meuij substituti locum habet in eo seruo quem testator sciens hominem liberum instituit: ⁊ ei vulgariter substituit. Jlla eiꝫ verba. scilicet si heres non erit meo seruo quem testator scit esse patrem fa. hoc significant si neqꝫ ipse sibi acquirit hereditatem neqꝫ illi cuius iuri postea subiectus erit: tunc eniꝫ demum ad hereditateꝫ admittitur substitutus: sed certe secus erat i casu proposito. nam testator credebat ipsum esse liberum: ⁊ in rei veritate seruus fuit. vnde non ẽ mirum si aliud in primo responso ꝙꝫ in secundo vel tertio statutum sit: nec videatur alicui nos aliquid durum in hoc casu statuisse. nam ita Tiberius cesar in persona Parthẽnij serui sui quõdam a testatore per errorem instituti cõstituit.

a ¶ Si seruum. Patremfamilias, id est liberũ hominem . Accursius florentinus.

¶ Additio. Et hoc veruꝫ nisi error esset in ea persõe qualitate que p̃sumeret̃ causa finalis ipsius institutionis: puta in consanguinitate. vt. l. si pr̃. C. de heredi. instituen. Angelus.

heredē scripserit: & si heres nō esset meuiū ei substitue rit isq; seru⁹ iussu [a] domini adierit he reditatē: meuius substitutus in par tem [b] admittitur. Illa enim verba [c] si heres [d] non erit ī eo quidem quem alieo iuri subiectū eē testator [e] scit sic accipiunt. Si neq; ipse heres erit [f] ne q; aliū [g] heredem effecerit [h]. In eo ve ro quem patrēfa milias esse arbitra tur [i] illō significāt si hereditatem si bi vel ei cuius iuri postea subiect⁹ [k] esse ceperit non ac quisierit [l]. Id q; tyberius cesar in

a ¶ Iussu quem iussum necessario oportet precedere. vt. ff. de acqui. here. l. Si quis mihi. §. iussum.

b ¶ In partem. Sed in quā? R̄n. hereditas in duas partes diuidit & iterum vnus semis diuiditur in duas partes, que sunt due q̄rte toti⁹ & vnā harum particularū habet dominus institutus: aliā substitutus. vt ff. d here. insti. l. si paterfa. i fine. Sed de alio semisse quid erit? R̄n. quidā q substitutus habet inspecta opinione testantis. scz quid credit institutū liberū fuisse: & ita per consequēs credit substitutum admitti si hereditatem sibi istitutus non acquisierit: vel alij cuius iuri postea subiect⁹ fo. & vt ī si. hui⁹. §. ergo si aliqd istorū duorū nō cōtigit dz habere substitut⁹ sm opinionē testāt totā hr̄ditatē: sz q2 nō erat liber vt testator credidit de eqtate dat dn̄o ipsius quarta hereditat: & facit p hoc illō generale opinionē cōsiderandā. vt ff. p emp. l. ij. §. si qs a pupillo. & ff. de acq. he. l. is q putat. Alij dicunt q dn̄o dat cōsiderata veritate magis q̄ opinione: q2 vero seruus ei⁹ dn̄i factus erat ille qui institut⁹ fuit q verius esse videt veritate magis attēta. vnde facit & illud generale veritatem spectandam. vt. j. de le. §. si quis rem. Accursius.

Opinio an sit veritati anteponenda.

¶ Additio. Dic quod vltima opinio. glo. est verior. & ita not. glos. & doctor. in dicta. l. si paterfa. videlicz q dominus serui habeat totum alium semissem. Aretinus.

c ¶ Illa enim vba. nunc mutat casuz. naz. ō. dixit quando aliud arbitrat testator & aliud erat in his autem duob⁹ respōsis que sequuntur idem est id quod arbitratur testator.

d ¶ Si heres non erit. que aponūtur in substitutionibus vulgaribus

e ¶ Testator scit: & verum sit: alias enim non diceretur scire nisi esset. vt. ff. de aqua pluuia. arcen. l. ij. §. item labeo ait.

f ¶ Erit. Scilicet liber factus.

g ¶ Neq; alium. id est si neq; sibi si liber fieret vel domino suo presenti vel etiam futuro querit.

h ¶ Effecerit. tunc qn̄ non est aliqd istorū duorū admittit substitutus.

i ¶ Arbitrat. s. testator. subaudi & verum arbitratur.

k ¶ Subiectus. puta q2 vendidit se ad precium participādum: vel q2 dedit se in arrogationem. qō pōt.

l ¶ Acqsierit. supple ī littera. At in nr̄o casu prio. s. huius. §. aliud est & aliud arbitrat. vn̄ ibi in partem admittit vt ibi diximus: & hec oia sic distinguendo

stinguendo seruauit princeps qn seruus su⁹ fuit istitut⁹ & ali⁹ substitut⁹. vt hic dicit. & ff. de here. insti. l. & hoc tiberius. Collige ergo talem distinctionem: quia cum heredem aliquē instituo & si heres nō erit substituo: aut scio liberum aut scio seruū & tūc seruatur quod in. ij. & iij. respon. huius. §. dicitur: aut puto liberum falso cū sit seruus: & tūc subdistinguo: aut per eum volui: aut nolui aliū fieri heredem: quia hoc expressi & tunc seruatur mea voluntas. vt. C. de heredibus instituendis. l. cū proponas. que est huic cōtraria: aut est dubiū volui vel nō alium fieri heredem per eum & tunc seruatur quod in principio huius. §. dicitur. Si autem puto seruum cum sit liber: (i) hic casus indubitabilis est. s. q erit liber heres.

tutus. Nā diuisa fuit hereditas inter. Tiberium dominum serui & inter ipsum substitutum patet in. l. & hoc Tiberius. ff. de heredibus instituendis.

Insti tuti & substi tuti cōcur sus an admit tatur.

De pupillari substitione.

persona parthenij filij sui constituit.

De. pupillari substitutione.

Liberis impuberibus & in ptāte testatoris existentib⁹ pōt substitui non solum vulgariter sed etiā pupillariter: p quā substitutionē substitutus efficitur heres ipsi⁹ pupilli. Aretinus.

Liberis b suis impuberi, b⁹ quos in potestate quis habet non solum ita vt. s. dixi

Continuat sup visum est de vulgari substitutione. Uerū q2 parentes non solū vulgariter: verū etiam pupillariter liberis substituere pnt iō seqbat videre de pupillari substitutiōe Xpofor⁹ porc⁹.

Contiuatō

Liberis. Totus iste titulus diuiditur i sex partes. Primo pōit qualiter quis possit facere pupillarem substitutionem. Secundo de exemplari substitutione cui fieri potest. Tertio redit ad pupillaris substitutionis materiam. Quarto q etiā exheredatis potest fieri illa substitutio. Quinto circa pupillarem substitutionem aliquos casus ponit. & potissime ad quam quantitatē possit fieri. Sexto q maiori vel puberi vl' extraneo fieri non potest pupillaris Secunda ibi: qua ratione. Tertia ibi: igit. Quarta ibi: non solū. Quinta ibi: quecūq3. Sexta ibi: extraneo

Diuisio.

b Liberis. Nota ex hac littera tria esse necessaria vt pupillaris substitutio teneat. Primum vt sit de liberis cui substituitur: nā extraneo substitui nō pōt. vt. j. e. §. extraneo

Additio. (i) In dubio autem error non presumitur. & tunc hic consistit in animo testatoris qui non probatur nisi ex coniecturis. quid autem in filio vel monacho institutis cum datione substituti vulgaris quos testator credebat esse sui iuris vel etiam sciebat esse alieni: & an heres primi instituti ex iure deliberandi preferatur an substitutus vide. Angelum hic.

a Serui, scilicet instituti.

Additio. Cui fuerat alius substi

Scōm ꝙ sint ipuberes. nam puberibus non pōt substitui.vt.j. eo.§. masculo. Item tertio ꝙ habeat in ptāte: vt in hac littera pbat̃ p ordinē: emancipatis autē nō pōt substitui.vt.ff. eodē.l.ij. §.primo ✠ Item est necessarium ꝗ̄r tum ꝙ filij sint instituti vl' exhereda ti: al's nullum esset principale testamētuz. vt.s̄. de exher. lib. i pri. z.ff.eo.l. i.i fi. vnō nec pupillare valeret vt.j. e.§. liberis. z hec omnia similiter in nepotibus seruantur si non sint recasuri in sui patris potestatem. vt.ff. eod. l. ij.§.posthumis: alias cum sint recasuri non valet testamentum cum in eo casu sint vt eorum testamenta non valeant etiam si ipsi essent maiores.

a ¶ Ita vt supra diximus. Scilicz vulgariter.s̄.titulo primo z hoc idē hic subijcit.vt si heredes zc.

b ¶ Hoc modo. hic caute nota ꝙ primo ponit verba institutionis. Secundo substitutionis vulgaris. Tertio substitutionis pupillaris. Accarsius.

¶ Additio. Alicui dicunt ꝙ om' nia sunt verba pupillaris substitutionis que etiam non heredi vt exheredato fieri potest: cum hic text9 non intendat exemplificare vulgarem. Joan.fabri.

c ¶ Esto. hec est institutio tantum.

✠ Et ero q's substió neos sūt ō iure ciuili ꝑm'qō emāci patus habet ꝑ ex neo: fallit tñ hic ī mili tevt.l. miles ita.§. exhr̃ dato. ff.ō testa.mi li. dū mō sili us nō sit ī po testate aui. al's secus.l. cū fili9 ff.e.ti.

mus [a] substituere pōt.i.vt si heredes ei non extiterint: alius sit ei heres. Sz eo amplius vt si heredes ei extiterit z adhuc ipuberes mortui fuerint si eis aliquis heres veluti si qs dicat hoc modo [b]. Titius filius me9 heres mihi esto [c] z si filius [d] meus mihi heres nō erit: siue heres [e] erit z prius moriatur ꝗ̄ in suā tutelā venerit i. anteꝗ̄ pubes [f] factus sit: tūc sei9 heres esto. Quo [g] casu siquidem nō extiterit hrs filius: tūc substitutus pri fit hrs [h]. Si vero extiterit hrs fili9 z añ pubertatē decesserit ipsi filio [i] sit heres substitutus.

¶ Nā moribus [k]

d ¶ Et si filius. Ecce vulgaris.

e ¶ Siue heres. Ecce pupillaris.

f ¶ Pubes fact9 sit. bene facit ꝙ exponit. alias interdum pro xiiij. annis interdum pro quindecim annis ponitur hec oratio. cū in suam tutelam venerit. digestis de legatis tertio cum filio.

g ¶ Quo casu. supradicto.

h ¶ Patri fit heres z solius patris habeat bona secundum Azonem.

i ¶ Ipsi filio fit heres institutus. z nihilominus patri. vt. ff. eodem paterfamilias: et bona pupilli vndecunqz quesita sunt habet. vt ff. eodem sed si plures.§. ad substitutos: nisi in duobus casibus vt in testamento militis: et arrogatoris.vt.ff.eodem. sed si plures §.in arrogato. z.§.ad substitutos. in fine.

k ¶ Moribus. alias a maioribus vt.C.de impube. z ali. substitu.l.humanitatis.

institutū est vt cū eius etatē[a] filij sint in qua ipsi sibi testamentum facere nō possunt parentes eius faciant.

¶ Exemplaris substitutio fit puberibus mente captis ad exemplum pupillaris. Et filio facto sane mentis expirat quemadmodum pupillaris cū filius pubescit. Angelus aretinus.

¶ Qua ratione excitati[b] etiam cōstitutionem[c] posuimus in nostro codice: qua prospectū est vt si qui mente captos habeant filios vel nepotes: vel pronepotes cuiuscunque sexus vel grad9 liceat eis et si puberes sint ad exemplum pupillaris substitutionis certas personas[d] substituere.

¶ Sin autem resipuerint[e]: eandem substitutionem infirmari: et hoc ad exemplum[f] pupillaris sub-

a ¶ Etatis. vt masculi. añ. xiiij. an. femine autem ante. xij. an. ff. de testa. l. de qua etate. et. s. qui ma. non possunt. §. cum ergo.

b ¶ Qua ratione. Excitati. scilicet nos iustinianus.

c ¶ Cōstitutionem. C. de impu. et ali. substit. l. humanitatis.

d ¶ Certas personas. scilicet filios mente captorum si habeant. alias fratres mente capti. ✠ alias quoscunque volet vt in dicta. l. humanitatis continetur.

¶ Additio. Etiam supradictis existentibus qui sunt spurij vel naturales tantum. aut etiam mente capti. Angelus aretinus.

e ¶ Resipuerint. id est cum compotes mentis vel sani facti fuerit.

f ¶ Ad exemplum. et ita hec vocatur exemplaris substitutio. Unde vt plane de his habeas noticiam distingue quinque genera substitutionum: quia alia est vulgaris: alia pupillaris alia exemplaris: alia breuiloqua: alia cōpendiosa. Prima scilicet vulgaris subdiuidit: qz alia expssa: vt que fit verbis negatiuis: vt si heres non eris titius erit heres: vt. s. proxi. Alia tacita que fit verbis affirmatiuis. vt hic. vos inuicem substituo. vt. ff. de heredibus instituendis cum testamento. §. primo. Item hec quisquis erit mihi heres: sit filio meo impuberi heres. vt. ff. eodem. l. qui liberis. §. hec verba. Hec vulgaris adita hereditate expirat. vt. C. eodem. l. post aditam. Secunda autem scilicet pupillaris similiter subdiuiditur qz alia expressa q̄ fit verbis affirmatiuis. vt hic. si heres eris et morieris in pupillari etate: titius sit heres. vt. s. proxime. Alia tacita. scilicet vt si vulgariter tantū pupillo substituatur. quo casu tacita subintelligitur pupillaris sic et sub pupillari tacita vulgaris intelligitur. vt. ff. eo. l. nam hoc iure alias iam hoc iure. in princi. et. C. de impub. et alijs substitutionibus. l. precibus. Et hic adueniente pubertate expirat vt in fine huius. §. Tertia. scilicet exemplaris. sic ideo

vulgaris.

✠ In tm̄ q ceteris exhr̄edatis vel iniusta causa p̄teritis vnum tm̄mō substituere pōt. Ange.

Substitutō pupillaris.

Substitutō

Sbsti

stitutiõis: q̃ [a] post q̃ pupill⁹ adoleuerit [b] infirmatur.

¶ Facta pupillari substitutione cẽsentur duo testamenta: vel vnum duarum hereditatum h.d. Areti.

¶ Igitur in pupillari substitutione ẽm prefatum [c] modum ordinata duo [d] q̃dãmõ sunt

tutio exẽplaris. dicitur. quia ad exemplum pupillaris substitutionis est inducta: vt hic dicitur. In multis tamen differunt quia hec etiam maioribus fit. sed illa tantum impuberib⁹. Itez vsq₃ ad certã etatez sit pupillaris. scilicet q̃tuordecimum annũ vl' .xij. ĩ femina vt. ĩ.e. §. masculo. igitur. vl' etiam minus tp̃s certũ non maius vt. ff. e. l. si ita qs substituerit. ⁊ l. in pupillari. at hec exẽplaris in incertum. Item in hac sc₃ exẽplari certe p̃sone substituuntur. vt. C. eo. l. humanitatis. in pupillari aũt q̃libet põt substitui. Quarta autem id est breuiloqua fit ita duobus heredib⁹ institutis. vos inuicem substituo: ⁊ si ambo pupilli sunt quatuor substitutiones his verbis breuibus comprehenduntur: ⁊ appellat lex hanc reciprocam substitutionẽ: vt. ff. e. l. na₃ hoc iure. §. j. Quinta. s. compendiosa fit his verbis aliquo instituto: q̃ñcunq₃ decesserit titiũ substituo: ⁊ si q̃dẽ hic fiat a milite pupillo vel nõ pupillo val₃ iure directo: q̃ñcũq₃ decedat istitutus. vt. ff. de mili. tes. miles ita hr̃dẽ §. j. nisi mater sit in medio: quo casu iure fideicõmissi valet si pubes iam factus decedat institutus. vt. C. eo. precibus. Si vero paganus :: siue nõ miles faciet eam. valet iure directo; si moritur institutus in etate pupillari. Si võ postea: tunc aut p̃ hec verba fit: substituo illum ⁊ tunc trahitur ad fideicommissariam. vt. ff. ad trebel. sceuola: aut p̃ hec verba te instituo ⁊ si decesseris quandocũq₃ tibi illum facio heredem. ⁊ hec non valet. vt. ff. eo. l. verbis ciuilibus.

Sbsti tutio breuiloqua al's reciproca.

Sub stitutõ cõpendiosa.

a ¶ Que. scilicet pupillaris.

b ¶ Adoleuerit. Item finitur arrogatione impuberis. vt. ff. de adop. nec ei. in fine. (i) Item si p̃ris non fuit hereditas adita. vt. ff. eo. sed si plres. §. si ex asse. Itez si nascit posthum⁹ testatori vt. ff. e. l. pr̃ filiũ. Itẽ p̃ scõz testm̃ qd tñ valeat. vt. ff. e. l. si qs eũ. §. si. Itẽ si testamẽtũ paternũ rũpatur p̃ querelã in totum: aliud si p̃ parte. vt. ff. e. ĩ substitutione. ⁊ de inof. tes. l. papinianus. §. s₃ nec impuberis. l₃. ɔtra tab. bonoꝝ possessio mota nõ facit pupillarẽ substitutionem cessare: q̃ ibi non querit de virib⁹ testamẽti. vt. ff. e. ex duobus. §. si. ⁊ de inof. testamen. filius. §. j.

Sub stitutõ pupillaris multiplicit finit.

¶ Additio. (i) Et est ratio: q̃ tunc impeditur arrogatus non solum ex defectu etatis testari: sed ex alio defectu: quia est subiectus alterius potestati cui per dationem pupillaris substituti potuit prouideri ẽm xp̃o forum porcum.

c ¶ Igitur. Prefatum modum. vt s. eo. in princi.

d ¶ Duo. Not. q̃ duo dicuntur quo ad quid: quia duobus fit. nam instituitur heres duobus: patri scilicet ⁊ filio. Item duarum hereditatum. vnu₃ vero dicitur quia ab vno factum. ⁊ facit ad hoc. ff. code₃. l. patris ⁊ filii. ⁊. ff. d cõdi. ⁊ demonstra. l. hec scripta. ⁊. ff. de bono. possessione secundum tab. si ita scriptũ. §. si. ⁊. l. vt bonorum.

testamēta alteruz pr̄is alterum filij: tanq̄ si ip̄e fili⁹ sibi heredē instituisset aut certe vnum testamētū est duarū causarū: idest duarum hereditatuz.

¶ Pōt pater facere substitutionē pupillarem filio separati clausaz & signatā: & disponere q̄ nō aperiat̄ viuo filio: q̄ dispositio valet etiā si nō fuerit per se ita clausa: et signata. Aretin⁹.

¶ Si naūt q̄s ita formidolosus[a] sit: vt timeret ne fili⁹ ei⁹ pupill⁹ adhuc: ex eo q̄ palam substitutuz acceperit post obitū ei⁹ periculo insidiaꝝ subijceret̄[b]: vulgarē q̄dē substitutionē[c] palā facere & i primis testamēt̄ partibus ordinare debet. Illam aūt substitutiōez per quā scz & si heres extiterit pupillus & itra pubertatē decesserit substitut⁹ vocatur[d]: separatim in inferioribus partibus scribere[e] debet: eāq̄ partē proprio lino[f] ppriaq̄ cera ꝯsignare: & in priore parte testamēti cauere[g] ne inferiores tabule viuo filio & adhuc impubere aperiant̄. Illud palā est non ideo[h] min⁹ valere substitutiōez impuberis filij q̄ i eisdē tabl'is[i] scripta sit: quibus sibi quisq̄

a ¶ Si autez. Formidolosus. id est dolosus mltiformiter. id est timid⁹: & meticulosus

b ¶ Subijceretur. quibus insidijs eū subijceret substitutus vt haberet eius hr̄ditatē. vt fecit zacharellus.

c ¶ Substitutiōez. s. cū ipsa īstitutiōe nā hic est ordo vt p̄mo institutio. secundo vulgaris substitutio. tertio pupillarl fiat. vt. s. eo. tit. i pric.

d ¶ Vocat̄. que ē pupillarl

e ¶ Scribet̄. Uel etiaz alia charta q2 & hoc fieri pōt. vt ff. e. l. patrl & filij.

f ¶ Proprio lino Linū appellat ipsam chordulā q̄ fit ō lino. vt videmus fieri in lr̄is dn̄i pape: in quib⁹ chordulis testamenti apponebātur. vij. sigilla de cera. Et ideo dicit pprio lino: quia si alieno vendicaret dn̄s.

✠ & ita aperiret̄. & cōsiliū legis nullū esset. Uel dic proprio. i. sepato ab alijs partib⁹ testamēti. Sz nōne magis isidiabit̄ substitut⁹: cū tātā structionē. i. ordiatiōez videat: & ppter se: R̄n̄. h igrabit: an ppter aliuz fctā fuerit illa ordiatio. Accur.

¶ Addi. Necideo inualidabit̄ istud ꝯsiliū: q2 sub exp̄ssa vulgarī tacita pupillarl ꝯtineat̄: q2 illō verū nisi de mente tacita: vl' expressa testātis cōtrarium appareat vt hic. & l. iaz hoc iure. ff. eodem.

g ¶ Cauere. Idē ē & si hoc non caueat dūtamē separatim signet.

h ¶ Non idō min⁹. q. d. dixim⁹ q̄ sic caute fieri pt̄. Sz si n̄ ita fecerit: nūqd vz idō min⁹: R̄n̄. n̄ ideo min⁹ &c. vt h. dic.

i ¶ Tabulis. Scilicet apertis.

✠ De[illegible] ctores [illegible] ꝯ pp[illegible] publi[illegible] cavti [illegible] litatez ad fili titudinem ti gni in iucti. vt per Jo. fa. & An. hic.

a ¶ Non solum. Exheredatis. scilicet substituere possunt.
b ¶ Eo casu. Scilicet quando exheredato substituitur.
c ¶ Fuerit. vt qz gratiosus erat hic pupillus sic vt ei donaret: vel legaretur.
d ¶ Ad omne. immo videt͂ q͂ tātū in eis bōis valet substitutio q̄ a p̄re peruenerunt ad filium exhr̄datuz. vt. ff. d mili. testa. l. miles. §. exheredato q̄ est huic cōtraria. Sol. ibi miles emancipato substituebat: qd i alio. s. pagano nō tolleraf. vt. j. eo. §. extraneo. z ideo cū vnuz p eo inducit͂. s. q͂ nō pōt substituere emācipato aliud ↄtra eū inducit͂. s. q͂ nō potest substituere mācipato nisi in his bonis que sibi dedit. vt arg. ff. de iureiuran. eū qui in principio.
¶ Additio. Immo existente in potestate qd patet: qz exheredat͂: q̄ exheredatio esset inepta in emancipato. vnde dic q͂ ibi loquitur in milite qui instituto vel emancipato pōt substituere p parte: z pro parte nō: secus in pagano. Angelus.

heredē instituissz: quamuis pupillo hoc piculosum sit.

¶ Substitutio pupillaris pōt fieri nō solū filio instituto: sz etiā exheredato. Et veniūt in ea oīa bona pupilli vndecunqz q̄sita: quod locū habet etiā in posthumis. Aretinus.

¶ Nō solū aūt heredibus institutis ipuberib⁹ liberis ita substituere parētes pn̄t: vt z si heredes eis extiterit z ante pubertatez mortui fuerint: sit eis heres is quem ipsi voluerint: sed etiā exheredatiz [a]. Itaqz eo casu [b] si qd exheredato pupillo ex hereditatibus legatisve: aut donationibus propinquorum atqz amicorum acquisitum fuerit [c]: id omne [d] ad substitutū [e] pertineat.

¶ Quecūqz diximus d substitutione impuberū liberorum vel heredū institutorū [f] vel exheredādoruz [g] ea-

e ¶ Ad substitutuz. Qui substitut⁹ nullo potest grauari legato: etiā in ea re que pupillo fuit relicta. vt. C. de leg. cū quidā. sed ipse exheredatus sic in re sibi relicta. vt. ff. eod. l. coheredi §. cū filie in fine. §. (i) Et notabis hūc. §. nō posse hodie habere locū: nisi talis sit impubes q posit esse in grat⁹. vt proxim⁹ pubertati vt notat. supra. qb⁹ mo. tu. si. §. itē si i fui tutē. als nō potest exheredari. vt. C. de inoffi. testa. si qs in suo. §. legis.

¶ Additio. (i) Et est ratio diuersitatis: quia substitutio exheredati est simpliciter testamentum filij: ita q͂ non patris: a quo nullam quotaz hereditatis accepit: et ideo in alieno testamento legare non potest: secus si ex eadem voluntate quotam hereditatis haberet substitutus: et substitutiōi locus esse posset. vt hic. Angelus aretinus.
f ¶ Institutorum. vt supra eodē. in principio: vsqz ad proximum. §.
g ¶ Exheredatorum. vt supra proximo. §.

a ¶ Liberis. Et sibi. Hic nota q si filiu exheredat cui substituit: prius sibi: deinde debet facere filio testamentum. Si autem eum instituat: tunc vel ante: vel post valet institutio: vel substitutio. vt. ff. eo. l. ii. §. prius. et §. sed et si quis. et §. sed et si. et §. si nali.

¶ Additio (i). Sed hanc reprobant doctores quia non habet rationem. et dicunt istum textum. et di. §. prius procedere quando substitutio fit ex interuallo: secus si eodem contextu: quia non curatur quid precedat. Angelus aretinus.

dem etiam de posthumis intelligimus. ¶ Non pot pater pupillo suo substituere pupillariter: nisi sibi faciat testamentum: et si non valet testamentum patris non valet etiam dicta substitutio. Angelus aretinus. ¶ Liberis autem suis testamentum nemo potest facere nisi et sibi [a] faciat [b]: nam pupillare testamentum pars [c] et sequela est paterni testamenti: adeo vt si patris testamentum non valeat [d]: nec filii quidem valebit. ¶ Pupillaris substitutio pot fieri singulis pupillis: vel ei qui vltimus morietur. Angelus areti. ¶ Vel singulis [e] li

pugnetur testamentum. aliter autem si iure pretorio: vt si per contrata bulas expugnetur testamentum: quia remanet substitutio. vt. ff. eo. l. ex duobus. in fine. et l. sequen. que huic. l. contrarie sunt. Sed certe aliud est cum expugnatur iure ciuili vt hic aliud cum iure pretorio: vt ibi. nam pretor non pot facere heredem: nec desinere heredem. j. de bon. posse. §. quos autem. Item no. hic q de alienis rebus quis testatur: vt pater de bonis filij. sic et alias. ff. de do. inter virum et vxorem. cum hic. §. similes. et. ff. de in iust. rup. test. si quis filio. §. sed et si quis fuerit. Est et alius casus secundum quosdam. vt. C. de secundis nup. femine §. si. Sed de iure communi aliter est. vt. ff. de testamen. l. eius qui. §. j. et de codicil. l. conficiuntur. §. si post.

Pretor heredem non facit.

Testatores de rebus alienis.

b ¶ Faciat. Hoc fallit in milite qui pot substituere pupillo: licet non instituat sibi aliquem heredem. vt. ff. de vulga. et pupil. substi. l. ij. §. quisquis.

c ¶ Pars. sic. ff. quemadmo. testamen. aperi. l. penultima.

d ¶ Non valeat. s. a principio: vt quia filius fuit preteritus. vt. ff. eo. l. si quis eum. in fi. l. Uel alias. s. non valet testamentum a principio: cum multi sint modi quibus testamentum non valet. vt. ff. de iniusto rup. testa. l. j. Idem etiam si ex postfacto rumpatur in totum. s. testamentum patris. Secus si pro parte tantum: quia tunc substitutio remanet. vt. ff. eo. in substitutione. et. ff. de inoffic. testamen. l. papinianus. §. sed nec. Item hec sunt vera si iure ciuili ex-

e ¶ Uel singulis. Potest enim esse q quis habeat plures filios et omnes impuberes: si cuilibet substituere vult ✠ etiam poterit. ✠ Si nautem vltimo loco morienti vnica ratione et hoc potest. vt hic. et. ff. eod. l. vel singulis. et hoc casu vno moriente de quo fatitur sua portio iure legitimo. scilicet per. l. xij. tabularum ad fratres. vt hic et. j. de leg. agna. suc. §. j. Sed certe ex eo q tantum vltimo morienti substituit: videtur eos inuicem substituisse vsque ad vltimum: et ita iure substitutionis libet

citvt si filiabus legentcentum pro qua

magis q̄ȝ legitimo inter eos succe-di videtur. vt ff. de le. ij. l. titia seio. §. seia. in fi. que est huic contra. Sȝ certe ibi dixit plus. scilicȝ q̄ nō alienarent quod testator eis dimitte-bat: ⁊ ex hoc ibi dicitur iur substitu-tiōis succedere: n quia vltimo tātuȝ substitu-it. vt. ff. d leg. iij. is q. in fi.

nam secus si alij querāt: vtputa patri vel dn̄o: nam tales scilicet pater ⁊ dn̄s qui sunt heredes per filiū vel per seruum ex his verbis gn̄alibus non admittūtur ex substitutiōe. idē dicas de hr̄de heredis. vt hec notā tur. ff. eo. cū filio. ⁊ l. quilibe t. §. hec verba. et l. sequen.

beris: vl' ei q̄ eorū nouissimo [a] ipubeȝ morief substitui [b] pōt: singulis q̄dē si neminē eoꝶ itestatū decedere voluerit nouissimo: si iuȝ legitimaꝶ hr̄ditatū itegrū iter eos custodiri velit.

tius aut gn̄aliter vt quisq̄s mihi heres erit [d]. Quib⁹ [e] verbis vocanf ex substitutōe ipubere mortuo filio: q̄ ⁊ scripti sunt heredes [f] ⁊ extiterūt [g] ⁊ pro qua [h] parte heredes facti sunt.

Substitutio pupillaris pōt fieri his vbis gn̄alib⁹: quisq̄s mihi heres erit ⁊c. Quo casu vocāf ad substitutiōem scripti: p ea pte p qua vocanf i institutiōe. Are.

Substituif autē ipuberi aut nominatiȝ [c] veluti ti-tius heres esto.

Pupillarȝ substitutō expirat adueniente pubertate.

Masculo igif vsq̄ [i] ad quatuordecim ānos substitui potest. [l] femine vsq̄ ad duodecim annos ⁊ si hoc tp̄s excesserit substitutio [k] euanescit.

Addi. Et not. q istе. §. est lex. ff. eo. titu. ⁊ ici pit. vl' sin glis. ideo nō ab re. sic. §. iste dȝ incipe re: ⁊ ita habent correcti codices.

a Nouissimo. i. vltio. puta his verbis: q ex liberi meis impubes vltimus morietur: ⁊ titius heres esto.

b Substitui. scilȝ pupillariter.

c Substituitur. Nominatim. sic supra de exhere. lib. §. nominatim.

d Heres erit. Subaudi sit heres filius meus.

e Quibus. s. generalibus verbis.

f Heredes. scilicet patris.

g Extiterūt. s. ipsemet heres. (i)

Addi. (i) Dōsa cit ad materiā. l. fi. C. de edi. di. adri. tol. cuius beneficiū datur herediscripto. An. h Pro qua pte. put eniȝ dilexit testator eos instituit equaliter vl' iequaliter sic i substitutione presumitur. vt hic. ⁊ ff. eo. si pater. ⁊ supra titu. j. §. ⁊ si ex disparibus.

i Masculo. Vsq̄ ad quatuordecim annos. s. completos. nā pupilli esse definunt. vt supra. quib. mod. tut. fi. in princi. sed infra hos annos potest substitui. vt. ff. eodē. si ita qs. ⁊. l. qui plures.

k Substitutio. s. directo. si tn̄ aliqua verba inueniātur fideicōmissi.

in testamento: iure fideicōmissi valebit. vt. C. de fideicō. l. si frat tuus. a ¶ Extraneo. Per fideicōmissum. quod semper fecisse videtur cum dicit si filius meus quādocūqz decesserit substituo ei vi talē q2 vbū substituo cū sit gñale verbuz & ad directaz & ad fideicommissariaz substōem possit trahi: ad id restriget qd est rei aptius. i. ad fideicōmissū: quia directa nō hz locuz qñcūqz dcedit & probat hoc. C. d ipube. & aliis sub. l. precib⁹. §. si vo substō (1) &. ff. d vulg. substi. l. cohēdi. §. cuz filie. &. ff. de le. & sena. cō. l. in ambigua forte idem si dicat vitalis heres esto: naz trahit ad fideicōmissariā: q2 de hereditate restituēda rogasse videt. vt. ff. ad trebellia. l. ex fctō. j. respō. &. l. sceuola. Sz ztra est, vt no. supra in distinct.

Substituo est verbum gñale.

¶ Additio. (j) Nota q substitutō cōpēdiosa facta verbis cōibus valz omni tēpore fideicō. & idem tenuit glos. in. d. l. precibus. & est cōis opi. lz aliq dixerit q itra tēpora valeat iur dire. post tēpora vero iure fideicō. & dicatis vt ibi. Xpso.

¶ Extraneo vl' filio puberi non pōt fieri substitutio directa post aditam hrditatē: sz soluz p fideicōmissum pōt grauari de hereditate alteri restituēda in totum vel in partē. Aretinus.

¶ Extraneo & filio puberi hrdi instituto: ita substituere nemo pōt: vt si hrs extiterit & intra aliqd tēpus decesserit ali⁹ ei sit heres: sz hoc solū permissuz est: vt euz p fideicōmissuz [a] testator obliget [b] aliī hereditatē ei⁹: vel totā vel pro parte restituere: qd ius quale sit suo loco tradem⁹ [c].

¶ Quib⁹ modis testamēta ifirmentur.

¶ Testamētū nō iure factū non valet: & ideo non pōt rūpi: quod vero iure factuz est: rūpitur ei⁹ iure vitiato viuo testatore. vt puta per agnationē filij nouiter adoptati vl' arrogati. Angelus aretin⁹.

Testamētum iure factū vsqz adeo valet donec rumpatur irritum ve fiat. Rumpit autē testamentum cum in eodem statu manēte testator ipsi⁹

b ¶ Obliget. rogādo eū p fideicō. vt restituat.

c ¶ Tradem⁹. vt infra d fideicō. here. per totum.

¶ Quib⁹ mōis test. &c.

Continuatō.

¶ Usqz nunc qliter firmētur testamenta. nūc qualiter infirmāt. naz nihil est adeo firmū qd nō rūpat. in auctē. de nupt. §. nuptias. colla. iiij.

Testamētū. ¶ Tot⁹ iste tit. diuidit i qnqz partes. Primo pōit qliter testm tollat agnatōe sui hrdis nouiter adoptati. Scdo qliter p scdz testm

Diuisio.

tollat primū. Tertio quaerr testm̄ irritet capitis diminutiōe testantis. Quarto an voluntas solēnis possit tolli nuda voluntate testātis. Ultio q̄ ēt impator nō capit ex testō iperfecto. Secūda ibi §. posteriore. tertia ibi: alio quoqꝫ Quarta ibi: ex eo autem. Quinta ibi eadē oratōe. Areti. ❡ Ex eo aūt. Casus. ❡ Po. igitur sic ca. in prima parte. Dn̄e vos vult tracta. qbus modis īfirment tes. dicatꝭ mihi prio q̄diu valet test. recte factū? Ad hoc respō. amice: testm̄ iure factū semp valet, donec aliquo mō rūpatur, vl' irritū fiat. ⁊ hec i prima parte vsqꝫ ad illū §. Rumpit. Hic icipit secūda pars q̄ subdiuidit in tres partes. In quarū prima parte dter. q̄liter rūpitur test. arrogatiōe vel agnatione sui heredis. In secunda parte deter. qualiter rūpit tes. primū per secūdi testifactionē. ita q̄ nullo iure valeat primū. In. iij. pte deter. q̄liter rumpit primū test. p scōm ita q̄ si primū nō valeat iure directo: valet tn̄ iure fideicō. Po. igit sic ca. ī prima parte scōe pri. Dn̄e iā video q̄diu vꝫ test. dicatis modo mihi qn̄ intelligit testamētū rūpi? Ad hoc respō. Amice testamētū ppriē dī rūpi qn̄ in eodē statu manēte testōre ius ipsius testi vitiat vt patet in tali exēplo. Quidā fecit test. solēne ⁊ post testa. arrogauit imperiali rescripto quēdam sibi in filiuꝫ: aut forte per imperatorem aliquē adoptauit fm tenorem nostre ↄstōnis. nam in casu isto per arrogationem vel per adoptionem

testamenti ius viciatur. Si q̄s eniꝫ post factū testamētuꝫ adoptauerit [a] sibi filiū per imperatorē eū q̄ est sui iuris: aut per p̄torem scōꝫ nostrā cōstitutionē [b] eū qui in potestate parētis fuerit: testamētum eius rumpitur [c] quasi agnatione [d] sui heredis.

istius filij qui nec est exheredatus: nec est institutus rūpit tes. sicuti rūperet si post factuꝫ tes. aliquis suus heres testatori nasceretur.

a ❡ Adoptauerit. i. arrogauerit.

b ❡ Cōstitutōeꝫ. pnta auꝰ ē qui ado ptat vt. C de adop. l. cū in ad optiuis §. de ado pti. §. sed hodie.

c ❡ Rumpitur. si aūt prius eū instituisset nō rūperet: lꝫ postea arrogetur. vt. ff. de lib. ⁊ post. filio. §. fi. Si autem fuit exheredatus filius emācipatus ⁊ postea arrogetur tūc nō rumpit: aut extraneus q̄ postea arrogatur ⁊ tunc rumpitur. vt. ff. d cōtratab. l. non putauit. §. si quis emācipatum extraneum autem nepotē accipe qui nō ē suus heres: cū alius eum precedat ✠ al's frustra tunc exheredaretur. vt. ff. de verbo. obliga. quidam cum filium. ⁊ de libe. ⁊ posthu. l. si quis posthumus. §. filium.

❡ Additio. Et hec vera quādo ante testm̄ fuit facta exheredatio. quid aūt si in eodem vel in vno testō i aliquo postea simpliciter exheredetur aut si post ius quesitū exheredatio conferatur. vide Ange. hic.

d ❡ Quasi agnatione. Id est sicut natiuitate alicuius posthumi. nam tunc certum est rūpi. vt. ff. de iniust. rup. tes. l. j. in fi. ⁊. l. iij. in princi. ⁊. l. certum. (j) Et hoc in masculi testamento: secus in testamento femine. vt. ff. d lib. ⁊ posthu. l. gallus. §. nūc de lege velleia. in fi. §. ⁊ ē ratio. q̄a preteritio matris habetur p exheredatione. vt supra de exhere. li. §. sꝫ de inoffic. testa. agit talis post

✠ Et intelligē: extraneuꝫ exneitate q̄ si liꝰ emācipatꝰ ⁊ sic n̄ inepte exhr̄datur immo lex cōsuluit vt. §. post hemorū. §. d exhr̄. lib. et

ita bñ humus.vt.C.de inoffi.tes.l.iij. ¶ Additio.(i) Testamentuz tamē ritē factum postea per ingressum monasterij non irritatur.sed regulatur ƀm aut.si qua mulier.C.de sacro.sanc. ec.dic vt per Ang. hic.

sequit in gl. al's fru stra ɀc.Jo an.fa.

¶ Posteriore q̄q̄3 Casus. ¶ Hic incipit secūda particula secūde partis i qua sic pone casū. Domine laz video qualiter rumpitur tes.arrogatione ɀ agnatione sui heredis:nunquid pluribus alijs modis rūpi potest? Et respō.impe.q fic.nam certe primū testm̄ quod iure factū ē rumpitur per scō3 testamētū iure fctm̄. nec in hoc casu refert vtrū quis heres extiterit ex secundo testamento an non .nam hoc solum spectat quātum ad hoc vt per secundum rumpatur primum an alia causa ex secūdo test.institutus aut repudiauerit hereditatem:aut viuo testatore aut post mortem eius anteq̄3 adierit decesserit:aut forte deficiente cōditione sub qua fuit heres institutus esse nō possit. In omnibus his casibus paterfami.itelligitur intestatus decessisse.nam primum test.non valet quia ruptum est per secundu3 insolēniter factū:ɀ similiter secūdū nullas vires habet:cum in eo nullus heres extiterit: ɀ ita nec valet primū. nec valet secundum.

a ¶ Posteriore.Rumpitur.hoc est verum ƀm quosdā quādo secūdum non concordat cum primo.al's durat primum.vt.C.de tes. sancimus. Sed certe hoc stare non potest. na3 si valet secundum non valet primū cum idem nō possit duo testamenta facere:cū ex scōo tātū adeat hēditas.

¶ Testamentu3 secūdum tollit primum si secundum est iure perfectu3: siue ex scōo actualiter adeatur hereditas siue non: dūmodo adiri eo posset. Angelus aretinus.

¶ Posteriore q̄3 testamento quod iure perfectu3 est superius rumpitur [a] nec interest an extiterit aliq̄s heres ex eo [b] an non: hoc enim solū spectat:an aliquo casu existeř [c] potue-

(i) Econtra i snia: na3 valet pria non secunda ab eodē. ɀ sup eode3 lata. vt.ff.de re iudi.l.iudex. ¶ Additio.(i) Hoc verum vbi fiūnt ex internallo:alias in eodem contextu ɀ coram eisde3 testibus possent duo originalia confici. Joan. fab.

b ¶ Ex eo. Sc3 posteriore testō.

c ¶ Existere potuerit. Nota nō cōsiderari quod est:sed quod esse potest.vt hic.ɀ.ff.de here.institu.l.pater filio.ɀ.ff.de iniust.rupt.testa.l. cum in secundo in princi.ɀ.§.in futurum.Sed contra.ff.de lib.ɀ post hu.si filius.in prima cartha. Solutio.ibi secundum testamentum non valuit:etiam in principio. hic autem valuit licet ex eo non adeatur hereditas. Item nota q id quod valet plus rumpitur per id quod minus valet.sic.ff.de adimen.le.l.legatum sub conditione.§.j.Argumen. contra.ff.de rescin.ven .si id quod. in principio.ɀ.§.fina.Dic vt ibi notatur. ¶ Additio.Solutio aut actꝰ nuda vel tacita voluntate tollitur: ɀ tunc id quod plus valet tollitur: per illud quod minus valet. vel legatum . non sic in actibus solenni-

rit. Ideoq; si q̄s [a] noluerit heres eē: aut viuo testato re: aut post mortē ei⁹ anteq̄ȝ heredi tatē adierit deces serit [b] aut ante cō ditionem sub qua h̄rs istitutuȝ est de funct⁹ sit: i his casi bus p̄rfamilias ite status moriť. Naȝ ⁊ prius testamen tum non valet ru ptum a posteriore ⁊ posterius eq̄ nul las habet vires: cū ex eo nemo heres extiterit.

¶ Primum testa mentum iure per fectū tollitur p̄ se cūduȝ perfectū: ēt si in eo sit in re cer ta heres institut⁹: nisi in secundo as seruerit se velle va lere primū quo ca su institutus in re certa oīs p̄ fideicō missū restituit. An gelus aretinus.

bus: vbi concurrit voluntas duo rum: vel solennitas adhibetur. Io. an. fab.

a ¶ Ideoq; si quis. Scilicȝ institu tus heres in secūdo testamento. Et iste vsus est exem plū quan do valet secunduȝ testamen tum ⁊ nō extitit in eo h̄rs ⁊ vide tria exempla.

b ¶ De cesserit. quare nō transmit tit nec oli nec ho die ad he redes. vt C. d cad. tollend. l. pria. §. i nouissio.

¶ Sed ⁊ si quis ⁊c. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula secunde par tis principalis: in q̄ sic pone casuȝ. Domine iam video qualiter rumpi tur testamentum primum per secū dum. licet secundum testamentum non habeat effectum nunquid plu ribus alijs modis rumpi potest? Et respon. q̄ sic. Nam aliquando rum pitur primum per secundum: ita ta men q̄ vtrūq; valeat. sȝ primū valet iure fideicommissi. nō tanq̄ȝ ex pri mo. sed tanq̄ȝ ex secundo. vt liquet in tali exemplo. Quidam fecit testa mētum solēni obseruata: postea fe cit testamentum secūdum. similiter debita iuris solennitate: ⁊ in secun do testamento instituit heredem in certis rebus: ⁊ cum fecisset secundū testamentum adiecit: volo q̄ illud quod dixi in primo testamento va leat. in casu isto. dubitatur vtrū pri mum testamentum videatur ruptū per secūdum. Diuus seuerus ⁊ An toninus rescripse runt pri mum te stamentū per secun dū subla tum. esse licet in se cundo te stamento heres in certis re bus sit in stitut⁹: et verba in stitutōis predicto rum prin cipum in hoc titu. iseruim⁹. ⁊ sūt ver ba constitutiōis hec. Imperator se uerus ⁊ antoninus cocceio cāpano salutem. dubitari non oportet testa mentū secundo loco factum. licet in eo in rebus certis: sed tanq̄ȝ heres scriptus sit iure valere: ac si certarū rerū mentio in eo facta non esset: sȝ tanq̄ȝ heres esset simpliciter institu tus. Uerūtamē i hoc casu heres scri ptus in secundo testamento debȝ eē contentus rebus sibi in secundo te stamento datis si sufficiant ad quar tam totius. vel si sufficiāt suppleta sibi quarta: ex. l. falci. teneatur in fi dei. hereditateȝ heredibus scriptis in priore testamēto restituere. ⁊ hoc propter hec verba inserta in secūdo testamento quibus testator expres sit: vt prius testamentum valeret. ⁊

his modis supradictis videlʒ arrogatione ⁊ sui here. agnatione secundi. testamenti constitutione tes. iure factuʒ rumpi intelligitur. Et hec dicuntur in tertia pte scōe partis pn̄cipa. ⁊ ita expedita est tota pars pricipa. vsqʒ ad illum §. Alio qʒ modo Cetera q̄ sequunť in hoc titulo planissima sunt.

a ¶ Sed ⁊ si quis Iste. §. est lex. ff. ad trebellianum. ⁊ incipit si quis priore. Accursi⁹ florentinus

Snia si gemineť ex qua tunc agetur.

b ¶ Priore testamento. Nota h̄ argumētū p sentētia appellationis vtrū ex ea vl' ex pria agať. Sed contra argumetū. C. de donationibus inter viruʒ ⁊ vxo. l. ex v̇bis. ⁊ simile pōt notari in. l. pe. eiusdē ti. Accur. ¶ Additio. Tu dic q̄ agitur ex p̄ma in criminalibus. Idem in ciuilibus si lapsu temporis sit confirmata. puta quia est appellatio deserta. alias ⁊ per secundam sententiam. secundum Ioanneʒ fabri agitur ex vtraqʒ. sed secundum Angelum aretinum ex secūda. ex qua etiam agiť si sit contraria prime.

c ¶ Ex certis rebus. Quia totū habet licet ex certa re sit institutus: ⁊ ideo rumpitur primum testamentū vt hic. ff. ḋ here. isti. l. j. §. si ex fūdo. ¶ Additio. Et hic veruʒ quando i eodem testamento nō est datus alius coheres al's habe retur loco legatarij: pter q̄ꝫ in querela inofficiosi testamēti. ḋ quo dic vt p Angeluʒ aretinū hic.

d ¶ Inseri iussim⁹ hoc titulo statim.

e ¶ Aliō Scilicet quod expresse cōfirmari potest: primum in secundo: ⁊ alia vt patet in sequenti.

¶ Sed ⁊ si quis[a] priore[b] testamento iure pfecto posterius eque iure fecerit etiamsi ex certis rebus[c] i eo heredē instituerit superiuʒ testamentū sublatū eē diu⁹ seuer⁹ et ātoninus rescripserunt cui⁹ constitutionis verba inseri[d] iussim⁹ cum aliud[e] quoqʒ ꝑterea in ea cōstitutione expressuʒ est. ¶ Imperatores[f] seuerus ⁊ antoninus coccio campano[g].

¶ Testamentum scōo loco factum lʒ in eo[h] certaruʒ rerū heres scriptus sit iure valere[i] pi de ac si reruʒ mentio facta non esset: sed teneri heredeʒ scriptuʒ[k] vt contētus rebus sibi datis aut supleta[l] q̄rta ex lege falcidia hereditatem restituat his qui i priore testamento scripti fuerant ꝑpter inserta v̇ba secundo testamēto qb⁹ vt valeret prius testamētum expres-

f ¶ Imperatores. Ecce verba dicte constitutionis.

g ¶ Campano. Scilicet rescripserunt salutem.

h ¶ In eo. Scilicet secundo testamento.

i ¶ Ualere. Accipe dubitari non oportet quod est. j. Accursius.

k ¶ Scriptum. scilicet in secundo testamento.

l ¶ Supleta quarta scilicet si res

sibi date non faciant quartam.
a ¶ Expressum est. Nam testator voluit primum testamentum manere et tamen non potuit: nisi iure fideicommissi: ex tacita tamen voluntate que ex secundo testamento percipitur remanet primum ut si dicam in secundo: ideo instituo talem quia mortuus est quem instituera(m) in primo nam si errauit remanet primus heres et legata ex utroque prestantur: scilicet a primo herede. ut ff. de heredibus instituendis. l. finali.

non tamen in fine et. ff. de codic. l. conficiuntur. §. si post testamentum. sed contra. s. de testa. mili. §. pe. Sed illud speciale est in milite. Pot(est) et alius modus irritandi testamentum adijci: quia per legem quandoque cassatur in duobus casibus ut in auct. ut cum. de appel. cogno. §. si quis de predictis. et. §. si unum ex parenti(bus). colla. viij. ✠

suum[a] esse dubitari non oportet. Et ruptum quidem testamentum hoc[b] modo efficitur.

¶ Per capitis diminutionem testamentum proprie fit irritum. Et largo modo testamentum ruptum vel iniustum dicitur irritum. et econtra. Aretinus

¶ Alio autem modo testamenta iure facta: infirmantur: veluti cum is qui fecerit testamentum capite diminutus[c] sit: quod quibus modis accidit priore libro retulimus[d]. Hoc autem casu[e] irrita fieri testamenta dicuntur[f]: cum alioquin[g] et que rumpantur irrita fiunt: et ea que statim ab initio non iure fiunt irrita sunt. Sed et ea que iure facta sunt: et postea propter capitis diminutionem irrita fiunt: possumus nihilominus rupta dicere. Sed quia sane commodius erat singulas causas[h] singulis[i] appellationibus distinguere ideo quedam non[k] iure facta dicuntur: quedam iure facta rum-

d ¶ Retulimus. ut. s. de cap. di.
e ¶ Hoc autem casu. s. cum quis capite diminuitur.
f ¶ Dicuntur. Scilicet proprie.
g ¶ Alio gn. Scilicet si proprie improprie dicere velis et large.

✠ primus casus est quando ille qui cognouit se heredem scriptum in testamento testatorem inopia laborantem alimentare noluerit immo illum passus est fame necari. Secundus casus est quando testatorem ab hostibus captum non redi-

¶ Aditi. Et sic ex qualitate prefationis colligitur causa finalis ipsius dispositionis et tunc ab ea licitum est arguere. Ange.
b ¶ Hoc modo. Scilicet tribus modis per arrogationem et agnationem ut. s. e. §. j. Item et per secundi testamenti compositionem. ut. s. e. §. posteriore quasi usque huc.
c ¶ Alio. Diminutus sit. licet minima capitis diminutione, ut. j. eo. §.

h ¶ Causas. i. differentias.
i ¶ Singulis appellationibus. id est proprijs nominibus. et facit. ff. de sup. leg. l. labeo. §. fina.
k ¶ Non iure facta. ut sunt illa que carent solennitate testium. Vel quando testator non habuit testamenti factionem et fecit. Vel quando filium in potestate constitutum preteriuit. ut. l. j. ff. de iniusto. rup. testa.

mit tūc indi- gnató nequa dā hī- dis te stamē tū viri b9 va- cuat. p pterea q here ditas ex eo ñ aditur sʒ xpo fo.

a ℭ Rūpi.s.trib9 modis vcʒ p arro gationem: p agnationē. & p scōi te- stamenti cōpositionem. Accursius. b ℭ Irrita fieri. vt p capitis dimi- nutionē testatoris. Uel qñ heres in- stitut9 nō adit here ditatē: q2 tunc testa mentū cō stituit ir ritum. vt l.j.ff.de i ius. testa. c ℭ Non tamen. Signata sūt. & post ea testa- tor capi- te dimi- nut9 est. d ℭ Ci- uis roma nus vt qñ maximaʒ vl' mediā capit' di minutio- nem pas- s9 fuerit. e ℭ Sue potestat' vt in mi- nima. f ℭ Fue- rit. Et aliq̄ in dicio vo- lūtatē p̄mā retineat. vt.ff.ō bo.pos. s̄m tab.l. g ex liberis.§.testamēto. g ℭ Libertatē. immo etiam facto seruo testatore. vt quis capiatur ab hostibus & ibi seru9 moriat: nā tūc valet testm̄. vt.ō. q. non est per. fa. test.§.fina.qui. est contra. sed illud est propter fictionem. l. cornelie vt ibi.&.ff.ō vulg.substi.l.lex cornelia. ℭ Additio. Et tunc quando impe- dimentum tollitur per viam fictio- nis: vt ibi. vel restitutionis in inte- grum a principe. vt.l.si quis filio.§. penulti- mo.ff.de iniust.te- sta.recon ualescit testamen tum etiaʒ de iure ci uili: nisi q̄ ad reli- ctum tali damnato factuʒ vel ipsius in stitutiōeʒ s̄m Ang.

pi[a] vl' irrita[b] fieri.

ℭ Testamentuʒ iure factū q̄d post- ea fit irritū capitis diminutione testa toris: recōualescit de eq̄tate p̄toris si testator tpe mort' fuerit ciuis roma- n9 & sui iuris. Angelus aretinus.

ℭ Nō tñ p oīa inutilia sunt ea testa menta q̄ ab initio iure facta ppt' ca- pitis diminutionē irrita facta sunt. Naʒ si septē testiū signis signata[c] sūt: pōt scriptus heres s̄m tabulas testa- menti bonorū pos sessionem agnosce re si nō defunctus & ciuis roman9[d] & sue[e] ptātis mort' tpe fuerit[f]. Nam si ideo irritū factū sit testm̄ q2 ciuita- tē vel etiā liberta- tem testator ami- sit aut q2 i adoptio nē se dedit: & mor- tis tpe i adoptiui p̄ris ptāte sit: non pōt scriptus heres s̄m tabulas[h] bono rum possessionem petere.

ℭ Posteri9 testm̄ iperfectū: vel alia vltima volūtas nō solēnis: non tollit primum. Aretin9.

ℭ Ex eo aūt solo[i] nō p̄t ifirmari testm̄ q postea testator id noluerit[k] vale-

h ℭ Se- cundū ta bulas. Nota q de iure ci uili nō ad mittit cū sit irrituʒ testamen tum sed iure p̄to- rio quo i specto nō potuit in firmari q̄d erat fa ctū cū cir ca talia ius pretoriū nō habeat viz. vt. j. de bono.possessio.§. quos autem. i ℭ Ex eo. Solo. bñ dicit solo q2 si plus iteruenit lʒ nō sit perfectum scōm tñ quandoqʒ rumpit primum vt in fi. huius.§.dicemus. k ℭ Noluerit. Scilicet dicēdo hec verba: nolo testm̄ quod feci valere.

Nul a con traria sorat z solu it.

re vsq3 adeo vt z si quis post factum prius testamentū posterius facere ceperit: z aut mortalitate peruent⁹: aut quia eum eius rei penituit id nō perfecisset diui p tinaci oratōe cautum est ne alias tabule priores iure facte irrite fiant: nisi sequentes iure ordinate z perfecte [a] fuerint. Nam imperfectum testamentuz sine dubio nullum est [b].

a ¶ Perfecte fuerint. Immo qñqz z si sint impfecte scōe rumpunt primo factas. vt. C. de tes. sancim⁹. que est contra. Sed ibi tā ex cursu decēnij qz mutatione voluntatis illud euenit nō sola mutatiōe. Itē cōtra. ff. de testa. mil. l. ei⁹ militis. § si militia missus. sz ibi pmuz erat munus solenne iur coi inspecto. vnde facile potuit rūpi (i) Itē ɔtra. ff. de iniust. rup. test. l. ii. Sed ibi secundum licet nō sit pfectum iure cōi: est tñ pfectum iure militari. vñ rūpit pmū. Item cōtra. C. de testa. l. hac ɔsultissima. §. si quis aūt. Sed ibi scōo fuerunt instituti: qui z alias ab intestato successuri erant. vnde facile rumpitur primum testamentum in quo extranei sūt instituti: z facilius admittuntur venientes ab intestato. vt arg. ff. de vulg. z pupil. substi. l. si filius. Item contra. C. de test. l. nostram. z ad idē cōtra. ff. si. ta. tes. nulle. ex. l. i. §. si heres. Sed in istis legibus plus fecerat testator vt rumperet primum quia incidit quod magis est qz si aliud testm̄ facere voluisset argu. ff. de his qui in tes. delētur. l. ii. Item contra. ff. de acqui. here. l. claudius. Sed ibi non valet pmum: non quia ruptum sit a secundo: sed quia heres institutus in primo non adiuit ex eo hereditatem vnde non valet testamentum quod heredem non habet: vt. ff. de his q̄ intell. de. l. proxime. nec poterit eaz transmittere suo heredi adeundam vt. C. de ca. tollē. l. vnica. §. in nouissimo. Item contra. C. de. his quib. vt indig. l. hereditas. Sed ibi dixit talia verba qp heres erat indignus vl similia que plus faciunt qz si simplr diceret nolle pri⁹ valere. vl qz si secūdu3 cepisset facere z iō ibi receditur a primo. Uel dic illud qđ hic dicitur esse verum de iure directo vt non rumpatur primum: sed tamen aufertur ei hereditas vt indigno: vt ibi: cum hoc cogitauerit testator vt argumen. ff. de condi. insti. l. quidam. in fine.

¶ Additio. (i) Uel dic qp ille cas⁹ non est proprie exceptus a regula qz hic primum erat validum de iure communi: sed ibi primum erat validum iure speciali ex priuilegio. Angelus aretinus.

b ¶ Nullum est. Nota nihil esse quod perfectum non sit. C. ad silleianum. in fi. Sed contra. ff. quemadmodum tes. ape. l. ii. §. testamentuz Sed ibi abusiue dicitur aliquod quod non erat perfectum. Item contra. C. de testamen. l. hac consultissima. §. ex. imperfecto. Sz illud speciale est fauore liberorum. vt ibi dicitur. sicut z illud est speciale in illis: vt difficilius rumpat testator illud in quo ipsi instituti sunt vt in auctentica. de testamentis imperfectis. §. penultimo. collatione. viij.

Nihil z iper fectuz eqparant.

¶ Eadem

a ℭ Eadem oratione. Expressit. Scilicet diuus pertinax.
b ℭ Reliquerit. Scilicet in solenni testamento: quod facit vt duriorem faciat aduersarium suis aduersarijs que institutio est odiosa & inuidiosa. vt. ff. de here: insti. l. penulti.
c ℭ Ob eã causã Scilicet litis. nã si legitias non pbat scilicet princeps. nisi tominus probabit non legitimas.
d ℭ Probaturũ. i. commẽdaturum
e ℭ Admissurũ Id est nisi solenniter sit institutus nollet etiam nomẽ heredis habere.
f ℭ Auctoritas desit: vt quia aliqd desit propter quod testm̃ non valet cum multa sint in eius factõe necessaria. vt. s. de tes. §. j. & ij.
g ℭ Rescripserunt. vt. C. de testa. l. ex imperfecto.

✠ Et ita in dubio p̃sumitur pro fisci extremã ptãtẽ: secus in priuato. vt l. ex h̃ §. sz & here. ff. d sli iu. mu cã. fa. Ange.

h ℭ Inquiunt. imperatores.
i ℭ Soluti. vt. ff. de le. & sena. con. l. princeps. & facit. ff. de iure fisci. l. fiscus. j. §. fina.
k ℭ Viuim⁹. Id ē viuere volum⁹. vt hic. & C. de le. & consti. pnc. l. digna vox. & facit. ff. de leg. ij. qd pn. & l. se. & ff. d. le. iij. l. ex imperfecto. & ff. de inof. test. l. papinianus. §. si imperator.
ℭ Adde. Immo p̄ fiscum in dubio est ferenda sñia sit cã mẽ lucratiua. als secus. vt hic Ang.

ℭ Nõ valet istitutio facta de impatore rõne litis quã testator habet cũ alio: siue istitutio sit pfecta siue non. Et licet imperium sit legib⁹ solutũ tamen vult viuere legibus. Aretinus.

ℭ Eadẽ oratiõe expssit[a] nõ admissurũ se hereditatẽ eius q̃ litis causa pricipẽ reliquerit[b] heredẽ: neq; tabulas nõ legitime factas in qbus ipse ob eã causã[c] heres istitut⁹ erat probaturũ[d]. Neq; ex nuda voce heredis nomẽ admissurũ[e]: neq; ex vlla scriptura cui iuris auctas[f] desit aliqd adepturũ. Secũdum hoc diui seuerus & antonin⁹ sepissime rescripserũt[g]. Licet enim (inquiũt[h]) legib⁹ soluti[i] sum⁹ attamẽ legibus viuimus[k].

ℭ De inofficioso testamento.

ℭ Solis liberis & parentibus defuncti & sororib⁹ & fratribus cõsanguineis datur querela inofficiosi: non autẽ ceteris cognatis hoc colore quasi a demente factum sit testamentum. Aretinus.

Quia plerunq; parentes sine causa liberos suos exhe-

ℭ De inofficioso testo:
ℭ Qualiter ipotuit re testa. i firmãt. s. ti. j. dictũ ē. Nũc at qlit offo iudicij. i. p iofföi tes. sñia z iudicij itẽtata q̃rela. Continuatõ

Quia plerunq;. ℭ Totus iste titulus diuiditur principaliter in duas ptes. Primo ponit quibus personis Diuisio.

cōpetat querela. Scđo qñ q̄rela cessat. Scđa ibi: sed hic ita. Item prima subdiuiditur. Nam primo de q̄rela descendentium contra testā ascendentium. Secundo econtra de querela ascendentium contra testamenta descendentium. Tertio d̄ querela collateralium. Quarto q̄ q̄rela est remedium subsidiarium secunda ibi: non autem. tertia ibi: soror. quarta ibi: tam autem. Areti.

redant[a] vel omittunt[b] inductuz est vt de inofficioso testamēto agere possint[c] liberi qui[d] q̄runtur[e] aut iniq̄ se[f] exheredatos aut iniq̄ p̄teritos[g]

❡ Quia plerūqz. Casus. ❡ Po. igitur sic ca. in prima parte. Dñe vos vultis trac. de querela ioffi. testa. dicatis mihi si placet quare querela inoffi. test. fuit introducta? Ad hoc rñ. Amice idō fuit itroducta. qz plerūqz parētes ex linea paterna in testō instituūt ex̄neos heredes & liberos suos sine iusta causa exheredāt vel etiā ex linea materna pretereūt idcirco in subsidiū liberoꝝ introducta fuit querela inoffi. testa. vt liberi q cōquerunt se a parētibꝰ sine iusta cā exheredatos: aut inique p̄teritos p querelā inoffi. testa. parentum suorum testamentum in quo iniuste beneficio sue successionis exheredati sūt aut ex linea materna p̄teriti pñt expugnare & eodē mō hereditatem scriptis heredibꝰ auferre: & sub hoc v̄boꝝ colore q̄relā p̄ponent quasi insane mentis fuisse parentes cum ordinarēt tes. Non autem dicent parentes fuisse furiosos eo tp̄e quo fecerunt testm̄: sed recte q̄dē fecerunt testamentum. Officium tamen pietatis circa sanguinem suum omiserunt liberos suos sine iusta causa exheredando vel pretereundo & instituendo extraneos.

a ❡ Exheredant. Hoc refertur ad eos qui ascendunt per lineam masculinam & femininam. sed sequens clausula respicit tantum femininaz.

b ❡ Vel omittunt. Hoc tantum ad femininā lineam refertur. Nam illarum p̄teritio p exheredatione habetur. vt. s̄. de exhere. libe. §. mater Si autem aliqs de linea masculina omitteret filiū in p̄tāte: nullum ipso iure esset testamentum. si emancipatum filium omitteret valeret. sed p contra tabulas rumpitur. vt. s̄. de exhe. lib. i pri. & §. emācipatos. hodie etiam emancipatus preteritus potest dicere nullum ipso iure. vt. s̄. de exhe. libe. §. nostra. alias. §. sed hec quidam. & C. de liberis preter. maximum. Accursius florentinus. ❡ Additio. Quod est verum si sine legitima. cā sit facta preteritō. alias contratabulas habet secundum cōmunem opinio. Angelus aretinus.

c ❡ Agere possint. s. ab adita hereditate infra quinquennium. ✠ vt C. eo. scimus. §. fin. & l. si quis filium in fi. & ff. eo. papinianus. in fin. & C. in qui. cau. in integ. rest. non est ne. l. ij. si hoc proposita quadam petitione ad hoc vt testm̄ rescindat: que non est actio prorsus: nec accusatio sed medium tz: & quandoqz actio qñ qz accusatio dr̄. sed proprius dicitur querela. vt not. ff. eodem posthumus. §. si quis.

d ❡ Qui. Scilicet liberi.

e ❡ Queruntur. id est conqueruntur.

f ❡ Se exheredatos. a q̄libz linea.

g ❡ Preteritos. Ab aliquo de linea feminina.

✠ supplemētuz autez legitie etiā p̄paratū trāsmittit & durat. xx. annis s̄z cōem opionem. Ange

a ¶ Hoc calore. id est hac honesta te verborum.
b ¶ Nullum testamentum.vt.s. q. bus non est per. face. testamen. §. item furiosi.
c ¶ Liberoruz parentib9. scilicet e permissū accusare filiorum testamentum quā do sunt ab eis exheredati ꝛ hoc accipe in filio pagano emancipato alias si esset miles nō subiijceretur querele.vt.C.e.l.fina.in fin. Item si esset in potestate testamentum ipso iure non valeret.vt.s.quib.nō est permis.face.testa.in prin.ꝛ facit.ff. e.l.nam si parentibus.
d ¶ Soror autem ꝛ frater. Hoc accipe in consanguineis ꝛ vterinis vel consanguineis tātum. (j) nam vterini non possunt.vt.C.eo.l.fratres. Et no.ꝙ dico duo dicit iste.§.pmū
ꝑcasu ꝙ frater ꝛ soror possunt agere querela. Secundum ꝙ hoc verum est qñ turpes ꝑsone istituūtur hēdes. ¶ Additio. (j) Dummodo sint ex legitimo matrimonio nati. alias secus etiam si per rescriptum principis essent legitimati. Item procedit iste tex.siue sint exheredati siue preteriti dummodo legitimam in totum vel in parte non habeant quia tunc agunt ad supplementum vt hic per ange.
e ¶ Turpibus. Scilicet in famib9 ipso iure. vel p sniam vel etiam de facto. ¶ Additio. Et talis infamia iuris vel facti etiam excludit a querela. vt.l. in arenaz. C. eo. Angelus.
f ¶ Prelati sunt id est admissi sūt ꝛ sic turpibus ꝑsonis ablatiui sūt absoluti Uel dic prelati sunt.id est prepositi turpibus personis datiue legendo.
g ¶ Non ergo. hoc refertur ad primum responsum vel potius ad secū dum
h ¶ Possunt. Scilicet de iure.
i ¶ Ultra. Hoc ad secundum: vel potius ad primum si rite inspiciať series textualis.
k ¶ Agentes vincere. scilicet etiam de facto agentes non vincerent melius ergo facerent si se sumptib9 inanibus non vexarent. vt.ff.eodez l.prima. Sed contra.ff.eodem. posthumus.§.si quis ex his. Sed ibi nemo repulit agētē: repeili tñ potuit vt hic. Sed an filij fratrum agāt? Uidetur ex hac littera eos exclud i

hoc colore[a] q̄si non sane mentis fuerit cum testamentum ordinarēt: sed hoc dicitur non quasi vere furiosus sit sꝫ recte quidem fecit testamentum: nō autē ex officio pietatis. Nam si vere furiosus sit: nullum[b] testamentū est. ¶ Non autē liberis tm̄ permissum est testamentum parentum inofficiosū accusare verūetiam liberorū[c] parentibus. ¶ Soror aūt[d] ꝛ frater turpibus[e] ꝑsonis scriptis heredib9 ex sacris cōstitutionib9 prelati[f] sunt. Nō ergo[g] cōtra oēs heredes agere pñt[h]. Ultra[i] fratres igiť ꝛ sorores cognati nullo modo aut agere possunt aut agentes[k] vincere.

Sed cum hodie vocentur ab intestato & fratribus equiparentur: forte & ipsis querela datur. vt in auct. de he. ab intesta. ve. §. reliquum. & in auctenti. vt fratrum filij. §. j. col. x. que est in. C. de leg. here. aucte. cessante. & argu. ff. de inoffi. tes. l. posthumus. in pri. Sed respōdet quidā q nō admittuntur ad querelā & tñ vna cū eo qui pōt agere admittūtur ab intestato. vt C. d͛ inof. testa. fratres & C. communia d͛ successo. auct. itaq3. Vel posset respōderi q admittunt iure diuerso. nā frater agit querela & rūpit & filiꝰ alteriꝰ fratris cum sit ruptū testamentum admittitur ab intestato. Accursius.

¶ Additio. Si autem esset solus a querela excluderetur. Angelus.

¶ Querela ioffi ciosi non habet locum vbi cōpetit aliud remediū. are

¶ Tā autem naturales a liberi q̃ secundū nostre cōstitutionis diuisionez b adoptati c ita demū de inofficioso testamento agere pñt si nullo alio iure ad d͛functi bona venire possunt. Nā q ad hereditatez totā vel partē d eius alio iure veniunt e de iofficioso agere nō pñt. Posthumi f q3 q nullo alio iure vēire pñt de inofficioso agere possunt.

¶ Cessat querela vbi aliqd relinquitur q2 tūc ad supplemētū agit. Angelus aretinus.

¶ Sed hec g ita accipienda sunt si nihil eis penitus a testatoribus testamento h relictū est: qd nr̃a cōstitutio i ad verecundiam nature introduxit.

a ¶ Tam autem. Naturalis scilicet & legitimi: nam naturales tantum non agunt in bonis patris: sed matris. vt. ff. eo. si suspecta.

b ¶ Diuisionem. Vt ab auo paterno vel materno.

c ¶ Adoptati. id est arrogati: qui habent quartam ex constitutione diui pij. vt. ff. eod. papinianus. §. si quis ipubes ✠ Itē adoptati si auo paterno dati sunt. vt. C. de adopti. cum in adoptiuis. s̄. de adopti. §. sed hodie. & hoc predixit.

✠ ista expositio est mala: q2 arrogati consulitur alio remedio scz per cōditionez. l. e. vt ibi &. l. si arrogatio. ff. de adop. igitur &c.

d ¶ Partem. Scilicet quartam. si autē minus tunc ad supplementum agit. vt j. §. pxi.

e ¶ Ueniunt. Id est vēire possunt vt iure legati vel donationis. vt j. e. §. penultimo vel q2 eorum filij vel serui sunt instituti. vt. ff e. l. nihil.

f ¶ Posthumi. Scilicet exheredati. nam si preteriti ipso iure rumpitur testamentum. vt. s̄. de exhered. liber. §. posthumi. sed hodie non possunt exheredari. vt. C. eodem si quis in suo §. legis.

g ¶ Sed hoc. Hoc refertur ad supradicta a principio vsq3 huc.

h ¶ Testamento. Scilicet iure institutionis cum testamentum facit. vt in auctentica. vt cum d͛ appella. cog. §. aliud sed si aliam voluntatez facit sufficit quoquo relinquatur titulo. vt in auctentica de trien. & semis. §. primo. collatione. iij.

i ¶ Constitutio. vt. C. eodem. omni modo.

a ¶ Eis. Scilicet exheredatis vel preteritis.
b ¶ Non fuerit adiectum. vt.C.eodem.sancimus. in principio.
c ¶ Si tutor. Testator extraneum instituit & filiū exheredauit: & cuidaȝ pupillo existēti i tutela filij sui legatū reliquit: qđ petijt filius noīe pupilli sui: nō tñ idō repellit a q̄rela suo nomie. Sȝ ꝯ.ff.eodē l.si.j. respon. Sȝ ibi: certe aduocat⁹ vel procurator spōte faciebat cū illa officia sint spōtanea.vt.j.man.§.mādatū. at hic ēt ex necessitate: q̄ tamen nihilomin⁹ pōt.vt hic dicit.
e ¶ Patris. Scilicet ipsius tutoris immo erat exheredatus.
f ¶ Sed si econtrario. Hic testator filiū suū pupillū exheredauit. & tutori: queȝ ipsemet pater filio dabat legatū dimisit.licȝ ergo agat de inofficioso: nomine pupilli & suc cūbat: tñ ad legatū admittitur. Et ita no. argumē.ex hoc & superiori rñso q̄ quis agit ali quid iter dū nō vt ipse: sȝ vt alius.sile ff.de adopti. si pater. §.g duos. et ff.eodē.si heres. §. si.&.l.aduersus. § j.&.C.de admini. tut.cum quedam.&.ff.de compē.l. penul.C.de dolo.l.prima.

Casus. Aduocati: & procuratoris officiū est spōtaneū.

¶ Si vō quāta cūcꝫ pars h̄ditat̄ vel res ei fuerit relicta (ð inofficioso querela descēte) id quod eis [a] deest vsꝗ ad quartaȝ legitime part̄ repleatur: licet non fuerit [b] adiectum bōi viri arbitratu ðbere eum compleri.

¶ Tutor legatū petēdo noīe pupilli: non repellitur a querela. Idē si q̄rela nomine pupilli egerit: q2 nō amittit legatū sibi relictum. Aretinus.

¶ Si tutor [c] noīe pupilli: cui⁹ tutelā gerebat ex testamēto p̄ris sui legatuȝ acceperit cum nihil erat relictuȝ ipsi tutori a patre suo: nihilominus [d] possit noīe suo de inofficioso patris [e] testamēto agere.

¶ Sȝ si [f] econtrario pupilli nomīe: cui nihil relictum fuerit de iofficioso egerit: & superat⁹ est ip̄e tutor: qđ sibi in testamēto eodē legatū relictuȝ est non amittit.

¶ Sufficit ꝙ fili⁹ habeat vnaȝ q̄rtaȝ quoquo relicti titulo ad hoc vt excludat̄ a querela: siue sit vn⁹ siue plures. Angelus are.

¶ Igit̄ [g] quartā q̄s ðbet habere vt de inofficioso ager̄

tutela ex necessitate suscipit.vt.ff.ð tuto.& cu.datis ab his.l.necnon. & necessario geritur.vt.ff.de admini. tut.l.prima.in principio.
d ¶ Nihilominus. Nā videbatur paternum iudiciū approbasse. & sic non posse postea querela agere; sed
g ¶ Igitur quartā. Contrariū formatur ex eo quod habes supra eo. §.sed hec ita: vbi dicit etiā si min⁹ quarta habet: non agit querela: sed ad cōplemētuȝ. Solu. hic loqtur an

Justinianū.vt.C.eo.cū3 querit.ꝛ.ff. eo.papinian⁹.§.qm̄ aūt q̄rtā.al's su pra sc̄ōȝ Justiniāi tpa.p.l.C.eo.oī modo. Et illud igit q ō est hic poni tur icepti ue nō illatiue.sic.ff.ō iusti. ꝛ iur ius ciuile.§.hoc igit. vel lege il latiue:ex eo quod habes su pra eo.§.taȝ autē.in fine.

Igit icepti ue ꝛ il latiue sumit

non possit siue iure hr̄ditario: siue iure legati[a] vel fideicommissi: vel si mortis cā ei quarta donata fuerit: vel inter[b] viuos in in his tantum modo casibus quoruȝ mentionē facit nostra cōstitutio: vel alijs[c] modis q̄ in nostris cōstitutionibus continētur.

a ℭ Jure legati. ſȝ hodie iure institutiōis si facit testamētuȝ.vt i auct.vt cū.de ap.cog.§.aliud.(j) si vero alia sit voluntas sufficit quo quo relicti titulo. vt i auctē.de triē.ꝛ semis.§.primo.

ℭ Additio.(j) Quod ē verū etiam in legitima que debetur parentib⁹. Et an sit necesse ꝙ ex p̄sse relinquāt iure institutionis.an sufficiat relinquere pro legitima vel falcidia. Ui de Angelum hic.

b ℭ Inter viuos. Scilicet data ea conditione:vt hec donatio inter viuos in quartā computet.vt.C.eo.si quādo.§.gn̄aliter.ꝛ hic subijcit.

ℭ Additio. Quod satis videt expri mere si dixit dono tibi hoc ꝑ parte tua.arg.l.peto.in priñ.ff.de le.ij.Et est ratio istius glos. qꝛ legitima debetur ex bonis q̄ reperiūtur tēpore mortis.in q̄bus nō reperit hec donatio:cū iā in vita patris p̄rimenū perfecte exiuerat. Angelus areti.

Quod aūt ō quarta diximus[d] ita intelligenduȝ est: vt siue vnus fuerit: siue plures: quibus agere de iofficioso testamēto permittitur vna q̄rta eis dari possit: vt pro rata distribuatur eis: id est pro virili portione[e] quarta.

ℭ De hr̄dū qualitate ꝛ differentia

c ℭ Aliis modis. Ut dotis causa et donationis propter nuptias. vt.C. de inoffi.testamen.quoniā nouella.

e ℭ Diximus.vt supra proximo.§.

f ℭ Pro virili portione. Ut scilicet qlibet habeat q̄rtā huius partis quā habitur⁹ erat ab itestato:vt.C.eo.l.parētibus.ꝛ.l.cuȝ q̄rit. hoc tn̄ est hodie iure auct.mutatū.sciȝ vt tertia det si sūt quatuor: vl' pauciores. Si vero plures sunt filij exheredati habent dimidiaȝ.vt in aucten.de triē. ꝛ semis.§.j.que est.C.eod.auctē.nouissima.✠ Unde versus. Quatuor aut infra dant natis iura trientem. Semissem vero dant natis quiꝙ vel vltra. Et nota in fine huius tituli.ꝙ quidam dicunt hunc titulū ho die non habere locum nisi inter fratres turpibus personis heredibus institutis.ꝛ hec fuit sententia. M. per aucten.que est.C.de libe.prete. vel exhere.aucten.non licet.ꝛ auct. ex causa. Sed nos dicimus ꝙ habȝ locum: vt olim quod plene dixim⁹ in auctenti.vt cum de appella.cog. §.aliud.in fine.ꝛ in.ō. auctenti.ex causa.nisi ꝙ quedam capitula in dicta aucten.circa querelam sunt innouata:vt qꝛ olim non transmittebat ad heredem etiā suuȝ: nisi esset pre

Portio filijs debita iure nature q̄ est.

✠ idē i q̄rta ōbita parentibus. Sec⁹ in ōbita fratrib⁹. An autē portio vni us filij icapacis accrescat alijs.vi de Ange.h.

parata.vt.ff.eo.posthumus.§.finali.ꝛ.l.sequen. hodie sic ad suum heredem.vt.C.eo.scimus.in fine. Itē olim quarta datur:hodie triēs: vel semis.vt dictum est. Item olim filii segratos esse pbabant:hodie heredes probāt igratos.vt.C omnimodo Item nota hūc titulū loqui ꝺ gratis filijs. si enim essent igrati nihil tenetur pater eis dimittere: vt in auctentica de heredi.ꝛ falci.§.exheredatos.ꝛ in auctentica de immē.do. in fine.§.finali. Et sunt cause ingratitudinis.xiiij.quibus filij exheredantur.ꝛ septem quibus pater a filijs.vt in auctentica.vt cū.de appellatione cogno.§.causas.ꝛ.§.hoc diximus. Et tres quibus frater a fratre.vt in aucten.de nupt.§.ingratitudinem. Accursius.

Pr filium xiiij. casibꝰ filiꝰ patrem vij. et frater fratrē tribus exhr dare pōt. versus

¶ Triplices sunt heredes. Angelus aretinus.

Heredes aūt aut necessarij[a] dicuntur: aut sui et necessarij: aut extranei[b].

¶ Additio. Iste omnes cause facile habent per hos versus. Bis septez causis ex heres filius esto. Si patrē feriat vel maledicat ei. Carcere detrusum si negligit: ac furiosum. Criminis accuset: aut paret isidias. Si dederit grauia sibi dāna: nec hoste redemit. Testari phibz aut dat arena locū. Si prauos sequit: vel amat genitoris amicā. Nō orthodoxus: filia quādo coit. Sed pater ex septē si nati spernet honorem. Hunc accusabit: dira venena dabit. Testari vetat: aut vxorez diligit eius. Non redimit captum: dū furit odit eum:

Pellit a fratre frater causis tribus: vt si. Arguit hūc sceleris: vel ei vult tollere vitam. Vel si iacturam reruz sibi mouerit vnqꝫ.

¶ De hrdū qualitate ꝛ differētia. Continuatō

¶ Qr heredes de quibus supra dictū est diuersi sūt: ideo ꝺ eoruz differentia et qualitate id ē differenti qualitate videamus. Accursiꝰ floren.

¶ Seruus proprius heres a domino institutꝰ dicitur necessarius: qr est hrs velit nolit. Bona tamen: que post mortem dnī querit: ppria sibi reseruātur. Angelus aretinus.

Heredes. ¶ Totus iste notabilis ti. diuiditur principaliter i duas partes. Primo ponit regulam qꝫ heredum sunt tria gña. Secūdo illa gña prosequtur ꝛ declarat seriati. Secunda ibi. Necessarius heres. — Diuisio.

a ¶ Necessarij. Scilicet tantum.

b ¶ Aut extranei. De his autez oibus hic titu. dicit per ordinez. vt in frs proximo.§.ꝛ.§.sui.ꝛ.§.ceteri.

¶ Necessarius. ¶ Diuidit in tres partes. Naz prio prosequtur primū genꝰ heredū.i.qui sūt necessarij heredes tm̄. Secūdo prosequtur scōm mēbrum siue genꝰ: videlicet qui sūt sui ꝛ necessarij. Tertio prosequtur qꝫ sunt extranei heredes. Secūda ibi sui aūt. Tertia ibi. ceteri q. Itez subdiuidit prima pars i qtuor partes Prio quis sit heres necessariꝰ tm̄. Secūdo rationē assignat: qre sic vocat. Tertio infert ꝯsulēdo testatori qꝫ non est soluēdo. Quarto prouidet ipsi seruo. Scōa ibi.iō. Tertia ibi. vñ q. Quarta ibi. pro hoc tñ. Are. — Diuisio.

¶ Necessarius [a] heres est seru⁹ heres institutus.

¶ Ideoq̃ sic appellatur: q̃ siue velit siue nolit: omnino post mortē testatoris: protin⁹ [b] liber ⁊ necessari⁹ [c] heres fit. Unde [d] q̄ facultates suas suspectas [e] habēt: solent seruū suum p̄mo aut scd̄o aut etiā vlteriori gradu heredē istituere: vt si creditoribus satis [f] nō fiat poti⁹ ei⁹ hr̄dis [g] bona q̄ ipsi⁹ testatoris a creditoribus possideant: vel distrahant: vel inter eos diuidantur.

¶ Pro hoc tamē in cōmodo [h] illud ei commoduʒ [i] prestatur: vt ea que post [k] mortem patroni [l] sui sibi acq̄sierit ipsi reseruentur [m]. Et q̄uis bona defuncti nō sufficiāt creditoribus iterum tamen ex ea causa res ei⁹

a ¶ Necessarius. Ad hoc vt sit necessarius est necesse: vt sit seruus testatoris tēpore testamenti. vt hic et ff. eo. si alienū. in p̄ici. ✠ Item ⁊ tēpore mortis. vt. s. d̄ here. institu. §. seru⁹. Itē quod nō sit alteri legatus tunc eniʒ legatario quereret hereditateʒ: ⁊ ip̄e eius eēt. nisi idem seruus sibi substitutus eēt heres ⁊ liber. vt. ff de pupil. substit. l. fina. §. i.

✠ dic hoc verū siue insolidū: siue pro parte sit hr̄s vt ibi no. gl.

b ¶ Protinus. id est statiʒ. ⁊ si quidē pure istitutus est a seip̄o libertatem consecutus videtur. vt. ff. de acqui. here. ex parte. ⁊. ff. d̄ here. insti. si sub cōditione. §. fina. ⁊ etiaʒ ignorans. vt. ff. si certum pet. ei⁹ q. ⁊. ff. de testamen. qui. in domini.

c ¶ Et necessarius. Nisi sit institutus sub hac conditione si vellet: que verba faciunt eum volūtarium: sed in extraneo nil operantur. vt. ff. de condit. institu. verba. ⁊. ff. de here. institu. cornelius.

d ¶ Unde. Quis necessarius.

e ¶ Suspectas. Ut quia sciūt se nō esse soluēdo. ⁊ facit supra: quib⁹ ex cau. ma. non li. in princi. ⁊ supra de vulga. substitu. in princi.

f ¶ Satis nō fiat. Scilicet ab hoc seruo herede ⁊ libero instituto.

g ¶ Heredis. Id est serui instituti: ⁊ hoc ne defunctus iniuria afficiat. vt supra. qui. ⁊ ex causis ma. non liceʒ §. primo in fine.

h ¶ Incōmodū q̄a innit⁹ hr̄ditati astringit.

i ¶ Cōmodū p̄stat. Sic ⁊ al's inuenit i multis locis: vt q̄ vno casu grauatur debet i alio releuari. vt. ff. d̄ iureiurā. l. euʒ qui. i princi.

Grauatus in vno debet alio releuari

k ¶ Post mortem. Scʒ ante aditaʒ hr̄ditatē. vt. C. ad sil. l. cū silleianū. Uel certe hic p̄tin⁹ videt̄ adita hr̄ditas. ⁊ dicta. l. cū sille. in alio casu loqtur.

¶ Additio. Scilicet quando libertas est legata sine institutione: que statim non cedit. vt. l. vnica. §. libertatibus. C. de cadu. tollen.

l ¶ Patroni. Id est qui esset patronus si esset liber in vita illius.

m ¶ Reseruētur. Separatione impetrata bona patroni si non attingat. id est nō iceperit administrare. vt. ff. de sepa. l. i. §. fi. al's id est si icipit administrare nō poterit postea impetrare separatiōeʒ. nisi sit minor. vt. ff. de mino. l. aut pretor. §. non so

lum.quo casu tm̄. scilicet cuȝ minoꝛ separationē impetrabit: etiā si iam attigerit hereditatem: nō autē: vt ab hereditate se abstineat.vt.ff.de acquirē.heredita.necessarijs.§.fin. hoc seculo. Unde Ouidius in sua methamoꝛphosi loquens de ranis colla.intercepta videntur. Ouidius

e ℭ Alia ratione. Ueluti emācipatione vel deportatiōe.vt supra.qb.mod.ius patriepotesta.sol.§.preterea.ꝛ.§.cū autē.

a ℭ Non veneunt. Id est nō vēdūtur.

Diuisio. ℭ Sui autem. ℭ Iste.§ diuidit.i quatuoꝛ partes. Pꝛio ponit q sūt sui ꝛ necessarij heredes. Secūdo hoc limitat et restringit. Tertio rationē reddit quare dicuntur sui hr̄des Quarto: rationeȝ pōit quare dicuntur necessarij Secūda ibi.sȝ vt nepos. Tertia ibi.sȝ sui quidem. Quarta ibi. necessarij.

quas sibi acquisierit non[a] veneunt.

ℭ Filius vel aliꝰ: quem nemo precedit in potestate dicitur suus: ꝛ necessarius heres: suus ideo dicitur: quia est quasi dn̄s in vita patris: necessarius ideo dicitur: q̄ȝ idē de iure ciuili: heres est etiā inuitus: habet tamē de iur. pretoꝛio beneficiuȝ abstinēdi. Aretinus.

ℭ Sui autē ꝛ necessarij hr̄des sūt: veluti filius: filia: nepos: neptisve ex filio: ꝛ deinceps ceteri liberi qui i potestate[b] moꝛiētis modo fuerint.

ℭ Sed vt nepos: neptisve: sui heredis sint: non sufficit eū: eamve in potestate aui moꝛtis tempoꝛe fuisse: sed opus est: vt pater eius viuo p̄re suo desierit[c] suus heres esse: aut moꝛte itereptus[d]: aut qualibȝ alia ratione[e] liberatus a patris ptāte. Tunc enim nepos: neptisve i locū patris sui succedit[f].

f ℭ Succedit Ita vt etiāȝ si filius emācipatꝰ repellatur: et nepos q remansit i potestate: ex eo: vl alio filio natꝰ admittatur: ꝛ hoc iure ciuili: qd̄ non cognouit emācipatos: quia erāt capite minuti.vt isra d̄ here.q̄ ab intest.de.§.emancipati.de iure autēȝ pretoꝛio soli filij emancipati admittuntur: nō nepotes.vt di.§.emācipati. sed per edictum de coniūgendis cū emancipatis liberis eius: admittit simul filius ꝛ nepos.vt.ff.de coniūgen.cū emāci.l.i.ij.respō.Qd̄ (idest q̄ simul nepos cum patre vel fratre patris admittatur) locū hodie non haberet cuȝ sit sublata omnis differētia que fiebat occasione emācipationis.vt in auctēt.de heredi.ab in

b ℭ In potestate. Al's si sunt emancipati extranei sunt.vt infra eodem §.ceteri.

c ℭ Desierit. Impꝛopꝛie ponit: q̄a viuo patre non fuit heres: sed dicit desinere quantum ad id quod futurum erat.sic ꝛ al's.vt.ff.de vsufruct. quēad.caue.l.iij.§.desinere.

d ℭ Interemptus. Scilȝ filius. al's est interceptus: id est remotus ab

¶ Sꝫ sui qdē heredes ideo appellant[a]: q2[b] domestici heredes sunt: et viuo quoqꝫ patre quodāmō domini existimant[c]. Unde etiā si qs itestatus moriat: prima causa est in successione liberorum[d].

¶ Necessarij vo: ideo dicunt[e] quia oīno siue velint siue nolint: tā ab itestato qꝫ ex testō ex lege duodecim tabularum heredes fiunt[f]. Sꝫ his ꝑtor permittit[g] volentibus se abstinere ab hereditate: vt potius parētis qꝫ ipsoruꝫ bona similiter a creditoribꝰ possideantur.

¶ Qui nō est in potestate morientis tēpore mortis dicit heres extraneus. Angelꝰ are.

¶ Ceteri q̇ testatoris iuri subiecti nō sūt extranei heredes appellant[h]. Itaqꝫ liberi quoqꝫ nostri q̇ i ptāte nostra nō sunt hrēdes a nobꝫ instituti extranei heredes nobis videtur. Qua de causa ⁊ qui heredes a matre instituunt: eodē numero sunt: quia feminei potestate libe

testa.§.primo.colla. ix. Accursius.
¶ Additio. Quod est verū quando ab intestato succeditur nullo facto testamento: vel facto: sed non solenniter: aut eo per querelam penitus expugnato. secus per cōtra tablas ō iure ꝑtorio filius succedat: q2 etiā hodie ꝑcedit dicto tit. ō ꝯiūgē. Ang.

a ¶ Appellātur. Scilꝫ supradicti filij: ⁊ nepotes.

b ¶ Q2 domestici. Nota filium domesticuꝫ pr̄i. Sūt ⁊ alij mlꝉti dōestici. vt. C. ō his q ad eccl. ꝯfu. pñti. §. sane. Acc.

¶ Addi. Et iōo ex furto facto per filiū: seruuꝫ: aut vxorē nō oritur actio ciuilis vel criminalis cū sit domesticū: nisi esset magnum. quod nota scōm Angelum.

c ¶ Existimātur. Scilicet ex artificio iuris ciuilis quod fingit eandeꝫ personā patrem ⁊ filiū. vt. C. de ipu. ⁊ ali. sub. l. fi. Item eandē vocē vtriusqꝫ. j. ō inuti. stipu. §. ei qui. Itē ⁊ ideo videtur dominꝰ: q2 i illis bōis pr̄is alitur sicut ipse pat: sicut vxor dña dotis dicit et habere possessionem. vt. C. ō iure do. in rebus. ⁊. C. qui po. in pig. l. fi. ✠ Item ⁊ possessiōeꝫ viuo patre habere videtur filius. ff. ꝑ he. l. ij. in fin. hic est ꝙ sola administratio dicit trāsire ad filium cū pater morit. vt. ff. de libe. ⁊ posthu. le. i suis.

d ¶ Liberoꝝ. vt. j. de hř. q ab itestato §. j.

e ¶ Dicuntur. Scilꝫ dicti filij.

f ¶ Heredes sūt. Scilicet iure ciuili inspecto. aliud de pretorio. vt subiicit: quod preualet.

g ¶ Pretor permittit. Scilicet liberis in potestate positis: nō vt habeant necessitatem adire pretorem: sed sufficit si se nō immisceāt. vt. ff. de acquiren. heredi. ei qui se. ⁊. C. si vt se ab here. absti. l. prima.

h ¶ Ceteri. Appellantur. sic. C. de rei vxo. actio. §. extraneo.

✠ dic ꝙ primo maritus est dñs et possessor cōstante mřionio nō vxor. vt. l. doce. cū ibi not. ꝑ glo. et doct. C. ō rei vendi. Sed mortuo viro dñiuꝫ trāsfertur in vxorē ⁊ periculū est: ac si sē per fuisset apud eaꝫ. vt d. l. i rebus. C de iu. do. sꝫ i filiuꝫ nō trāsfertur: sꝫ cōtinuat. vt. l. i suis. ff de lib. ⁊ posthu.

¶ Additio. Alio modo dicitur extraneus ille cui nihil attinet: vel nō est de ascendenti aut descendenti linea. Que faciunt ad questionē de eo qui promisit nō alienare in manum extraneā scdm Jo an.fab. et Ang.hic.

ptis quibusdam: quos nota infra titulo primo.§.legari.

e ¶ Eorum. Naz seruo instituto domini persona inspicitur. vt supra de here.institu.§. seruus autē pluriū.

a ¶ Nō habēt. vt supra. de adopt.§. femine.

b ¶ Habet. Scilicz: vt sit heres extraneus. nam non cōsequit iste vtrūq3. scilicz libertatē et hereditatem ex domini testamento quod est necesse vt sit heres necessarius. vt supra. de here.instit.§. si vero a viuo.

c ¶ In extrāeis heredibus.

ros non habent [a]. Seruus quoq3 heres a domino institutus: et post testamētuz factū ab eo manumissus eodē numero habet [b].

¶ Ipse extraneus tribus temporib9 debet esse capax: videlicet tempore testamenti: mortis testatoris: et aditiōis Incapacitas autem medij tēporis non nocet. Angelus aretinus.

¶ In extraneis [c] hrdib9 illud obseruatur: vt sit cū eis testamēti factio [d]: siue hrdes ipsi instituātur: siue hi qui in potestate eorum [e] sunt: et id [f] duob9 [g] tēporibus inspicitur [h] testamenti quidez facti tempore: vt cōstiterit institutio: mortis vero testatoris: vt effectū habeat: hoc ampli9: et cū adierit hereditatē esse debet cuz eo testamēti factō siue pure: siue sub conditione heres institutus sit. Nā ius heredis eo maxime tēpore inspiciendū est quo acquirit hereditatem. Medio autem tēpore inter factū testamentū et mortē testatoris: vel conditionem īstitutionis existētē mutatio [i] iuris non nocuit hrdi: qr (vt di-

f ¶ Id. scilz qd sit capax.

g ¶ Duobus temporibus. al's tribus: et al's duobus. sed tamē tria subijciuntur tempora: vt subiicit.

h ¶ Inspicitur. Testamēti facti: vt constiterit institutio: et mortis testatoris: vt effectū habeat: ita est textus in.l. si alienuz ff. de hered.instituen. et re vera melius et ornati9 qz lz

Iste.§.habetur sub eadem verborum forma.in.l.si alienum seruum.ff.de hered.instituen. circa principium. vsq3 ad finem legis.

d ¶ Testamenti factio. Passiue accipe id est vt possit capere ex testamento, quod potest quilibet: exce-

i ¶ Mutatio iuris. Ut quia medio tempore efficiatur non capax: tamen his tribus temporibus bene inuenitur capax. ✠ vt hic.et.ff. de hered.institu. sed si in conditione.§.solemus. et.l.si alienuz.§.in extraneis. Sed contra.ff. de acquire. ne ta-

✠ Mi[...] si ex ta[...] li mu[...] tatio [...]

ite in / lucer / ur re / pudia / io he / redita / is. vt / ga fa / ceret / actū ꝯ / riū in / cōpas / moile: / puta i / trado / ligio / nē: sz / mior. / Idē i / eo: q i / petra / uit p / mū be / nefici / uz va / catu / rum. / Et ite / riz du / cit v / corēvl / bitum / dimi / sit q̃re / assum / pto vl / mortu / a vxo / re: va / cat bn̄ / ficiuz. / vt hic / p Jo / an. fa.

bere. si seruus eius qui. Sed certe q seruus in seruitute nō dicebatur capax: vt ibi: ex persona dn̄i principaliter erat. naz dn̄s erat nō capax Unde eo mānumisso nō nocet ei manumissio cum p̄sumat nūc q et tunc fuerat capax Item sunt arg. cōtra. ff. pro emp. l. ij. in pn̄ci. ⁊ i auctenti. vt cuz de appella. cogno. §. gn̄aliter. ¶ Addi. Dic put loquitur ibi in cōtractu emptiōis cōcordat: sz cum loqtur i alijs contractibus contradicit: sed ibi loquitur in capace et qui nō patiebatur defectum in persona sua: sed hic secus. Angelus aretinus.

redes patre mortuo. s. de iure ciuili. vt. ff. de suis ⁊ le. in suis. In necessarijs autez tm̄ duo tēpora inspiciūtur. s. testamenti ⁊ tēpus mortis. vt ff. de heredi. insti. si alienū. j. rn̄. ⁊. l. seruum.

ximus) tria tēpora[a] inspici debent.

¶ Testi factio capit in actiua ⁊ passiua significatiōe.

¶ Testamēti aūt factionē[b] nō soluz is habere videt: q testamentū facere pōt: sed etiā qui ex alieno testamento vel ipse capere potest: vel alij acquirere[c]: licz nō possit facere testamētū. Et ideo furiosus: ⁊ mutus: ⁊ posthumus: ⁊ ifans ⁊ filius familias: ⁊ seruus alienus testamēti factionē[d] habere dicūtur. Licet eni testamentū facere non possunt: attamē ex testamēto: vel sibi[e] vl alij[f] acquirere possunt.

¶ Extraneis hr̄dib9 facultas libera est adire: vel repudiare nisi semel fuerit hr̄ditas adita: qr tunc nō pōt repudiari nisi a minore. Aretinus.

¶ Extraneis aūt hr̄dibus deliberādi potestas ē de adeunda hereditate: vel non adeunda. Sed siue is cui abstinendi[g] ptās est immiscuerit se bonis hereditatis: siue extrane9: cui de adeunda[h] heredi-

b ¶ Testamēti. Factionē. s. iactiua sig̃tione. c ¶ Acqrere. s. ps. d ¶ Factionem. In passiua significatione. e ¶ Sibi si sunt sui iuris. f ¶ Alij. si sūt i aliēa ptāte. vt hic. ⁊. ff. d testa. l. filiusfa. ⁊ facit. ff. d flu. l. j. §. finali. g ¶ Extraneis. Abstinendi. vt est suus hr̄s cui datab stinēdi facultas p ptorē. vt supra eodē. §. necessarij.

a ¶ Tria tempora. Scilicet in extraneo herede: sed in suo et necessario exigitur vnum scdm Joan. scilicet tēpus mortis. vt. s. eo. §. sui. Uel scdm Azo. etiam tēpus testamēti inspicitur. tempus aūt adite hereditatis non inspicitur: qr statim sunt he

h ¶ De adeunda. Nota hic quatuor proportionabilia. s. immiscere. et abstinere: que duo pertinēt ad suos heredes. Item adire: ⁊ repudiare: que duo pertinent ad extraneos: vt hic dicitur. Sz quādoqz seruus dicitur adire ⁊ repudiare. vt. C. d legiti. heredi. defunctis.

Heredes sui immiscent ⁊ abstinent: adeūt ⁊ rpudiant ex̄nei.

a ¶ Deliberare. Infra annum. deliberationis petito tempore et indulto ab imperiali culmine. a nostris autem iudicibus infra.ix.menses et non nisi semel peti potest.vt.C. de iu. deli. scimus.§.et hoc quidem.

Deliberandi tempus.

b ¶ Omnibus. Nisi sint vsi iure communi. vt ff. de mino l.verum.§. item non restituit. Item nisi iurauerit adultus super contractum vt.i.l.frederic.hac edictali.i aute. de pace tenenda.§. item sacramenta.

c ¶ Succurrit vt ff. de mi. ait pretor §.sed et si hereditatem.

d ¶ Maiori. Sed cuidam per priuilegio.

tate deliberare[a] licet adierit postea relinquende hereditatis facultatem non habet: nisi minor sit xxv.annis. Nam huius etatis hominibus sicut in ceteris omnibus[b] causis deceptis: ita (et si timere damnosam hereditatem susceperint) pretor succurrit[c].

¶ Sciendum est tamen diuum adrianum etiam maiori[d]. xxv. annis veniam[e] dedisse cum post aditam hereditatem grande[f] es alienum (quod adite hereditatis tempore latebat) emersisset. Sed hoc quidem diuus adrianus cuidam speciali beneficio prestitit diuus autem gordianus[g] postea militibus tantum modo hoc concessit.

¶ Hodie potest heres sine deliberatione conficiendo inuentarium secure et sine damno adire hereditatem. Areti.

¶ Sed nostra beniuolentia communiter omnibus subiectis imperio nostro prestitit[h] hoc[i] beneficium: et constitutionem[k] tam equissimam[l] quam nobilissimam[m] scripsit cuius tenorem si obseruauerint homines licet eis adire hereditatem et in tantum teneri quantum valere bona hereditatis contingit: vt ex hac causa neque deliberationis auxilium fiat eis ne-

ges istorum imperatorum? Respon. non habemus: sed habetur mentio earum vt.C.de iu.deli.scimus in prin.

h ¶ Sed nostra. Prestitit. alias prestauit

i ¶ Hoc scilicet vt aliquis non grauetur propter improuisum debitum vel etiam prouisum si est non sufficiens hereditas. vt C. de iu. de liberan.scimus.§.ex omnibus et hoc facto inuentario si res presentes sunt infra tres menses si absuerunt intra annale spacium vt.C.de iure deliberan. scimus.§. sinautem dubius et §.sinautem a locis.

Inuentarij faciendi tempus

¶ Addi. Quot et que requirantur in inuentario vide hic plene et ordinate per Angelum aretinum.

e ¶ Veniam. abstinendi. Accursius florentinus.

f ¶ Grande es. sic.ff.de condi.inde. l.ij.§.si quid.et.l.iij.

g ¶ Gordianus. Sed vbi sunt le-

k ¶ Constitutionem. vt.C.de iure deli.scimus.

l ¶ Equissimam. quantum ad tractatum.

m ¶ Nobilissimam. quantum ad sententiam.

a ¶ Constitutionis. Que de compositione dicti inuentarij loquitur
b ¶ Ueteri grauamini. Sed quod erat grauamen? Respond. tenebatur insolidum omnibus creditoribus & legatariis etiam si excedant mensurā hereditatis. vt.C. de iure deliberan.l.finali.§. si vo post ꝗ̄. Si autem petijt tēpus ad deliberādum. & facit etiam inuentarium creditoribꝰ quidem tenetur insolidū: sed de legatis detrahit falcidiā siue adierit hereditatem infra deliberationis tempus: siue non recusauerit sed si non fecisset inuentarium omnibus insolidum teneretur. vt.C. de iure delibe.l.fina.§. si autem hoc aliquis. & §.si.quis autem.

Inuētarium nō faciētes in quo grauātur.

c ¶ Item. Ad legitimam. s. iure ciuili: aliud si iure pretorio tunc enim necesse habet coram pretore agnoscer. vt.C.de iure delib.l.j.&.l.puberem.&.l.suū.&.C.qui admit. ad bono.posses.l.vltima.

¶ Additio. Dic ꝙ sola cognitio bonorum possessionis facta coram pretore etiam non auctorante sufficit siue sit bonorum possessio secundū tabu. siue ab intestato. siue etiam cōtra tabu. vt est glo. singularis. in.l. fina.§.j.C.de cur.fu.in ver.pro.antiq. Angelus aretinus.

cessariū nisi (omissa obseruatiōe nr̄e constitutiōis[a]) & deliberādū existimauerint: & sese veteri grauamini[b] additiōis suppōere maluerint.

¶ Heres dicitur adire hereditatē gerēdo se p herede in aliquo actu. vel nuda volūtate re vel v̄bis declarata: & ita pt repudiare: dūmō sciat hereditatē sibi delatam ꝗuis sit mutꝰ Aretinus.

¶ Itē extraneus heres testō istitutus aut ab itestato ad legitimā[c] hereditatē vocatus. pōt aut p herede gerendo vel etiam nuda[d] volūtate suscipiēde hereditatis heres fieri. Pro herede[e] aūt gerere ꝗs videtur si rebꝰ hereditariis tanꝗ heres vtat̄ vel vendēdo res hereditarias: aut predia colēdo: locando ve: & ꝗ quomō. si voluntatē suā declaret vl' re vel v̄bo de ade

d ¶ Nuda volūtate. oportet tamē ꝙ extrinsecus declaretur. si quid ergo probe rede velut heres gessit vt hoc dicit tūc voluntatem illā declarat: nisi protestetur (i) se non vt heredem facere. vt hic.&.ff. de acquiren.here.l.pro herede. in princi.&.l.gerit. Sed contra id quod dicit hic nuda voluntate est.C.de iure deliberan.l.potuit. Sed certe est necessaria voluntas & actus si ab actu incipias. sic & alias ff.de acquirenda possessione quemadmodum.

¶ Additio. (i) Que protestatio nō est necessaria vbi facit actum pium qui dilationem non recipit: nec releuat vbi facit actum contrariū vt. c.cum. M. ferrarien sis. de consti. secūdum Joānem fabri. & Ange.

e ¶ Pro herede. id est factis ipsis

gerendo pro herede.

a ¶ Obijsse. Alias enim nisi hoc sciat non preiudicat sibi aditio. nam non videtur adire: vt hic et ff. de acquirenda heredita. si is ad quem et l. eum q duobus.

b ¶ Heredem esse etiam pure. nam si sub conditione non potest ante existentem conditionem adire vt. ff. de acquirenda heredita. is qui heres Sunt et alia necessaria: scilicet vt sit liber et sui iuris: al's non poterit nisi iussu patris vel domini precedente. vt. ff. eodem. si quis mihi. §. iussu. et l. quotiens. Item oportet quod sit compos mentis. vt in fine huius tituli. Item quod sit maior quatuordecim annis: al's non potest adire. vt. C. de iure deliberandi potuit. et l. si infanti. Item quod sciat mortuum esse testatorem: alias non potest adire vt. ff. de acquirenda hereditate. is qui heres. §. si quis dubitet. et l. qui hereditatem. et l. neminem. et l. qui superstitis. Item certus de conditione testatoris esse debet. vt. ff. de acquirenda heredita. l. heres. prima. §. si. et l. seq.

Heredi tatem adire voleti multa sunt necessaria.

...unda hereditate dummodo sciat eum in cuius bonis pro herede gerit testatum intestatumve obijsse[a]: et se ei heredem[b] esse. Pro herede enim gerere est pro domino[c] gerere. Veteres enim heredes pro dominis appellabant: sicut autem nuda voluntate extraneus heres fit: ita contraria destinatione[d] statim ab hereditate repellitur. ¶ Eum qui surdus vel mutus natus est vel postea factus: nihil prohibet pro herede gerere et acquirere sibi hereditatem si tamen intelligitur quod agitur[e].

¶ De legatis.

¶ Ex causa licet mutare propositum. Vel sic. Ex causa licet immiscere in vna materia aliam materiam licet non sit omnino similis dummodo vna materia transeat et conformitatem habeat cum alia materia. Angelus aretinus.

¶ Additio. Simile habetis in. l. illud si pars hereditatis petatur. et lege is qui putat. de acquirenda hereditate. hinc est quod vulgo dicitur quod ille qui vult adire hereditatem debet scire causam ex qua defertur. vt lege si is ad quem. de acquirenda hereditate secundum. Christoforum porcum.

c ¶ Pro domino. vnde herus. id est dominus vt. ff. ad legem aquiliam. l. item mela. §. legis aquilie. Item dicunt teutonici. here. id est dominus.

d ¶ Destinatione. dummodo et hoc actu extrinseco declaretur. Argumentum tamen contra. ff. de pecu. lega. non statim.

¶ Additio. Sed ibi erat acquisitum domino. vel ibi in actu qui realitatem requirit Joannes fab.

e ¶ Intelligit non ergo demens vel furiosus.

Continuatio

¶ De legatis. ¶ Hic quod textus continuat istam rubricam. vel sic. Dictum est supra de testamentis in quibus legata relinquuntur. Nunc sequitur de ipsis legatis.

Post hec. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in quinqз partes. Primo cōtinuat se ad precedētia. Secundo ponit diffinitionez legati. Tertio rēcitat quot genera legatorū oli erāt. Quarto illud corrigit. Quinto icipit tractare materiā legatorum. Scda ibi Legatū. Tertia ibi. Sз olim. Quarta ibi. Nr̄a autē Quinta ibi. Non solum autē. Et illa quinta suo loco subdiuiditur.

Diuisio.

Post hec [a] videam[9] de legatis: que pars [b] iurз extra propositam[c] quidem materiaз videt. Nam loquimur [d] de his iurз figuris [e] quibus per vniuersitatem res nobis acquirunt. Sed cū oino[f] de testamentis[g] & de heredibus[h] qui testamēto istituuntur locuti sumus: non sine causa sequenti[i] loco potest hec iuris materia tractari.

¶ Diffinitio lega

¶ Post hec. Casus. ¶ Po. igitur sic ca. In prima parte dicit Justi. continuando pcessum suum. Post hec que diximus. s. de testamētis. videamus de legatis nūc: sed certe hec pars iuris que circa legata vertitur vr̄ esse extra ppositā materiā: nā locuti sumus.s. de illis solis iuribus quibus per vniuersitatem nobis acquirit. Igitur vr̄ mihi q̄ materia legatoꝝ hec nō debeat tractari. Sз lз hoc prima facie videri possit tn̄ cū diligēter de testamētis locuti sumus: & de heredibus qui in testamento instituunt cū legata relinquant in testamētis & ab heredib⁹ prestētur. Ideo pōt in hoc loco non sine ratione competenti materia legatariorum tractari.

a ¶ Post hec. Scз que diximus.s. de testamen. ordinandis hucusqз.

b ¶ Pars.s.q̄ est circa legata & longa est vt ptз.ff.e.p multas rubricas.

c ¶ Propositā.s.per quas perso.nobis acqui.§.fina.

d ¶ Loquimur.i. locuti sumus. Et sic tempus p tpe ponit. vt. C. ex qui. cau. itra. irro. si possidoniuз. Uel logmur.i. loqui debe remus si materiaз precedentem prosequeremur (j) sic i auct. de cōsanguinei. & vter. fra. si igitur. collatione.vj.

¶ Additio.j. Dic q̄ preteritum pfectum subiunctiui in cōtractib⁹ quādo nō pōt verificari in preterito trahitur ad futurum. vt.l. cum stipulantur. ff. de verbo. obli. sed in testamētis & legibus que dant formam & essentiam capiunt a futuro ſm Ang.

e ¶ Figuris. id est partibus vel formis. que quatuor sunt: per sucessionem ciuilem: p ptoriā: p arrogationē: p adiectionem cōseruāde libertatis cā. vt.s. p q̄s personas nobis acquiritur.§.fina.

f ¶ Omnino. Id est diligentissime

g ¶ Testamentis. vt.s. de testamē. & tribus seq. ti.

h ¶ Hr̄dib⁹. vt.s. de her̄ inst. vsqз huc.

i ¶ Sequenti. Quia nec debent nisi in testō relicta: & post heredis institutionē. Sed hodie cōtra in vtroqз vt.j. de fideicom. he. §. preterea. & j. eo. §. sed non vsqз. & §. ante.

¶ Legatum. ¶ Diuidit in septem ptes. Primo ponit q̄liter diffinitur legatum.

Diuisio.

legatum. Secundo quot erant olim genera legatorū. Tertio q̄liter vnū quodq꞉ genus legatorum fiebat sine erāt certa verba assignata. Quarto qualiter dicta v̇boꝝ solennitas est hodie sublata. Quinto q̄liter per iustini. om̄es isti modi legandi vel omnia ista genera legatorum sunt redacta ad vnam materiam: ⁊ legatarijs datur ius prosequendi legata altero de tribus modis. Sexto remouet differentiā que erat inter legata ⁊ fideicōmissa. ⁊ea adequat. Septimo rn̄det cuidā tacite obiectioni. Secunda ibi. Sz olim. Tertia ibi. Et certa quedam. Quarta ibi. Sed ex constōnibus. Quinta ibi. Nostra. Sexta ibi. Sz non vsq꞉. Septima ibi. Sed ne in primis. Aretinus.

ditate: cū hoc singulare ⁊ sine onere sit: illud vero vniuersale ⁊ cuz onere vt.ff.mā. si hereditatē. ⁊ arg. ff. de eden. quedam. §. nihil interest.

Additio. (i) Et hec inducunt ad questionē si testator dicat domino titio fundū presenti ⁊ recipienti: an censeatur legatū vel donatio. vt p Joā.fa. ⁊ Ange.

ti. Angelus.

Legatū[a] itaq꞉ est donatio[b] quedā a defuncto relicta ab herede prestanda.

Antiq̄ solennitas v̄borum que olim in legatis obseruabatur est hodie sublata.

Sed olim q̄dē erant legatorum genera quatuor p vendicationem: per damnationez: sinendi modum: per preceptionez.

Legatuz itaq꞉ est. Casus. Hic incipit scd̄a ps i qua sic po.ca. Dn̄e iam video ꝙ vultis trac. de legatis. Dicatis ḡ mihi si plz qd est legatū? Ad hoc rn̄. Amice legatum est donatio quedam a defuncto relicta.

a Legatū. sic. ff. de. leg. ij. l. legatū sz alit diffinit. ff. e. ō leg. j. l. legatū ē.

b Donatio quedā. Sūt eñ tres donatiōes. vt. ff. de dona. l. j. Et differt hec a donatione cā mortis: vt diximus. s̄. de do. §. j. in fi. §. Itē a donatione iter viuos cū legatū reuocari possit vsq꞉ ad mortem: vt. ff. de adimen. le. l. iij. in fi. ⁊. l. iiij. Sed in donatiōe iter viuos nō est ita. vt. s̄. ō do. §. Alie. (i) Itē differt ab here

Sed olim quidem. Casus. Hic icipit tertia ps in q̄ sic po. ca. Dicit imperator ꝙ olim erant quatuor genera legatoꝝ assignata per quedā verba que quidē verba genus legatorum discernebant. Si eñ testator legabat his v̇bis puta vendica tibi rē illam tunc dicebat illud gen⁹ legati p vēdicationez. Si aūt dicebat testator heredi suo. dāno te titiuz legatario illā rez dare. tūc illud legatū dicebatur p damnationē: si dicebat heredi sinito titio illā rē hr̄e tunc dicebat per sinēdi modū. Si vo dicebat alteri heredū illaz rē p̄capito. i. an̄ ptez hereditariam capito. tūc dicebat p p̄ceptionē. Et ita singula gn̄a legatoꝝ ex v̇bis singulis q̄bus testator in legādo vtebat: ppriū nomē sortiebat: ⁊ hoc ita antiq̄tas obtinebat. sed postea ex cōstōnib⁹ diuoꝝ pn̄cipū hmōi v̇boꝝ solēnitas penit⁹ sublata est. Nos v̇o cupiētes volūtates testōrū esse validiores ⁊ nō v̇bis testatoꝝ sed volūtatib⁹ eoꝝ fauētes in constōne nr̄a: quā cū magna deliberatiōe fecimus disposuimus vt omnibus legatis de cetero vna sit na

tura. ꝛ quibuscunq3 verbis idoneis aliquid a testatore relictum sit lice- at legatariis id legatum psequi: nō tm̄ per psonales actiones ex testō sed etiā p rei vēdicationē ꝛ p hypo thecariaz vz in alijs rebus q̄ erant te- statoris tē pore mor tis ꝛ ita triplex re medium competit legatario ad legatū sibi reli- ctum pse quēdū ꝛ huius no stre cōsti tutionis ppensum modū po test ex ip sius con- stōnis te- nore per fectissime accipere.

Et certa qđā[a] ṽba cuiq3 gn̄i lega toꝝ assignata erāt pq̄ singula genera legatoꝝ significa bātur. Sed ex cōstitutionib[b] di uorum principuz solēnitas hmōi ṽ- boruz penitus sub lata est[c].

In oib legat3 in quib spectatur potius volūtas q̄ ṽba vna natura i- ponit. habēt3 le gatarij ius psequē di legatum tribus actionibus.

Nostra autez cōstitutio[d] quā cū magna fecimus lu gubratione[e] defū ctoꝝ volūtates[f] validiores[g] esse cu pientes ꝛ nō verb3 s3 volūtatib coꝝ fauentes disposuit vt oibus legatis[h] vna sit natura[i]. Et quibuscunq3 ver- bis[k] aliqd relictuz sit: liceat legata- rijs id pseq̄ non so-

claros sic in aucten. vt iudi. sine quo quo suffra. in prin. col. ij.

f Uoluntates. Interdū non est vo luntas validior scriptura. vt. ff. de vsufruc. le. l. si alij. ꝛ. ff. de sup. le. l. la- beo. (i) Et facit ad hoc qđ in textu dr̄. s. q vo luntas sit validior scriptura qđ ē ver. vt. ff. d le. ij. l. cū pr̄ §. cū imp fecta. ꝛ d le. j. l. iiij. s3 Io. ꝛ h nisi sit i- possibilis vel pbro sa. vt. j. e. §. si. vel i- epta. vt. ff. e. d leg. j. l. seruo alieno. §. fina.

a Sz olim. Quedā ṽba. Ut si di- cat legatario. vēdica tibi rē talē. vl heredi dicat damno te illum ere alie no liberare. vt. j. e. §. sed ꝛ tale. Itē si dicat sinito illuz habere talem rē. Item si dicat vni heredum. pcipito rem illam. i. ante partem capito. vt ff. eo. de leg. j. l. si pluribus in secūda charta. Accursius florentinus.

b Ex cōstōnibus. q̄s nō habem.

c Sublata est. Sc3 dudū retro.

d Nostra aute. Constituti o. que est. C. cōia de leg. l. j.

e Lugubratione. i. vigilatione. maxime nocturna. nā ſm phos lu- na dr̄ habere radios lugubres; s3 sol

Additio. (i) Nō ob. hec lex si a- lij q2 rn̄ der solū ɔdicere q2 ibi atten ditur scriptura: q2 voluntas testato ris erat ambigua. Ceterū si ei fuis- set clara voluntas ab ea nō recede- ret imo obseruaret scriptura: reie- cta interptatione. vt. l. cū mater. C. de fideicom. ꝛ hoc Iason maynus.

g Uallidiores. q̄ sint verba solē- nia. vel q̄ sit scriptura. Accursius.

h Oib legatis. i. oi gn̄e legatoꝝ

i Una sit natura. q̄tū ad hoc vt debeant. sunt tn̄ qdā fauorabiliora alijs: vt. j. de obli. q ex q̄si ɔctu. §. si.

k Quibuscunq3 ṽbis. Aptis tn̄ ad hoc. sic. ff. de consti. pec. qui autē in si. ꝛ l. sequen.

¶ Additio. Not. q lex generaliter loquens recipit restrictionem de habilitate: concordat gl. i. l. j. §. nunciato. et ibi doc. ff. de no. ope. nun. et in. l. vt gradatim. §. sed si lege. ff. de mu. et ho no. et Barto. late. in. l. oes popu li. ff. d iu. sti. et iur. Angelus.

lum per actiones personales [a] sed etiam per in rem [b] et per hypothecariam [c]: cuius constitutionis perpensum [d] modum ex ipsius tenore perfectissime accipere possibile est.

a ¶ Per actiones personales. scilicet ex testamento.

b ¶ Per i re. i. p vendicationem rei. nam recta via transit dominium in legatarium rei legate. vt. ff. de fur. l. a titio. Ac.

¶ Additio. Scz ficte a morte testatoris et vera ab adita hereditate revocabiliter tamen et hec vera quando pure legatur res testatoris: et legatarius non repudiat. Et tunc fructus post mortem et ante aditionem: post moram tamen adeundi ab herede percepti demum facta aditione debent legatario restitui. Si vero leget res heredis nullo modo transit dominium nisi facta traditione.

hec gl. dividit in quatuor partes. In prima declarando tex. removet quoddam dubium tacitum In secunda ponit modum notabilem

c ¶ Per hypothecariam. ✠ Scz in rebus aliis que fuerunt defuncti. Et no. q si legatum sit in specie: et sit res testatoris competunt ille tres actiones. Si in genere: vt servus competunt due. s. testamenti: et hypothece. sed in casu tamen vna actio. scz ex testo: et vna exceptio competit. vt si lego debitori liberationem. vt. ff. de lib. leg. l. q mihi. et. ff. vt in pos. leg. l. i. §. si debitori. Si autem sit res aliena. due tamen competunt. scz personalis: et hypothecaria. vt. C. co. de le. l. j. Non tamen oibus aget. i. actione in rem: et ex testo: sed vna quam elegerit. vt. ff. de lega. ij. cum filius. §. variis. sed si legatarius sit dominus qualiter personali aget vt. j. d actio. §. sic itaque? Resp. ratione possessionis. vt. ff. de condi. triti. l. ij.

¶ Additio. Et sic ex testamento agitur ad prestandum seu tradendum non autem ad dandum: vel dic q. §. sic itaque. loquitur in vero dno facto per traditionem de iure communi. hic vero de iure speciali sine traditione. Igitur non est mirum si datur concursus. vt l. in reb. C. d iure do. secundum doct.

d ¶ Perpensum. i. deliberatum.

¶ Sed non vsque. Casus. ¶ Incipit hic. iiij. pars in qua sic ponit casum. Domine iam video q fecistis satis vtilem constitutionem circa materiam legatorum in qua quidem constitutione satis diligenter legatariis provisum est. vnde videtur mihi q illa constitutio possit sufficere Sed ad hoc respondet. Amice certe minus bene videtur sufficere. Non enim predicta constitutione contenti sumus. Invenimus enim q antiquitas stricto iure concludebat legata et fideicommissis pinguiorem naturam indulgebat. Idcirco nos hac differentia ab antiquo iure introducta muti necessarium diximus oia legata oibus fideicommissis penitus exequare vt de certo inter ea nulla sit differentia. Statuimus enim eadem constitutione vt quod hactenus legatis defuit hoc ex natura fideicomissorum impleatur si quid amplius etiam fuit in legatis hoc fideicommissis accedat. et per hoc fideicom. et legata per nostram constitutionem exequata sunt. vnde dixi quare igitur coniunctim non tractatis de legatis et fideicommissis. Ad hoc respondet. Amice ad hoc optima ratio nos inducit vt divisim de illis tractare debeamus. Ne enim in his primis legum cunabulis coniunctim

rem uet liud rium In te tia re moue alio rium In q ta et v tia p modu qstio nis r movet alio co trariu scda i bi et no ta. ter tia ibi no tamen oibus qrta ibi: sz si legatarius Jaso.

de legatis ⁊ fideicom. tractando adolescentibus studiosis difficultatem introducamus vtile nobis visũ est separatim primo de legatis: ⁊ postea fideicom. animos informare vt ita natura vtriusq; iur/ per se cognita facile. posset iuuenes de vtriusq; natura erudiri ⁊ pmixtionẽ eorũdẽ subtiliorib⁹ auribus intelligere.

tractatũ non q̃tum ad verba. nam non dicitur hodie legataria libertas: ⁊ hereditas: licet fideicommissaria appelletur. Item propter legatũ non cogitur quis adire: sed propter fidei commiss. vniuersalesic.

¶ Et legata sint hodie fideicõmissis adequata de his tñ propter adolescentes separatim tractandum est.

¶ Sz nõ vsq; ad eã[a] ɔstitutionẽ stãdũ eẽ existimauim⁹. Cũ em̃ antiq̃tatez inuenim⁹: legata q̃dez stricte[b] cõcludẽte: fideicõmissis ãt q̃ ex volũtate magis[c] ɔscẽdebãt defunctoꝝ pinguiorẽ naturã idulgentem necessariũ esse duxim⁹ oĩa legata fideicõmissis exeq̃re[d] vt nulla sit inter ea differẽtia: sz qd deest[e] legat hoc repleat ex natura fideicõmissoꝝ: ⁊ si qd ãpli⁹[f] ẽ in legatis p hoc crescat fideicõmissi natura. ¶ Sed ne in primis[g] legum cunabulis permixte de his exponendo studiosis adolescentibus quãdã ĩtroducam⁹ difficultatẽ operepciũ[h] eẽ duxim⁹ interi[i] separatim pri⁹ de legatis[k] ⁊

✠ ✠ Intellige q̃tũ ad eq̃tionẽ pcedere in legat/ pticularib⁹ q̃d ad pticularia ⁊ in vniuersalib⁹ quoad vniuersalia ⁊ nõ aliter. vt p doc. hic ⁊ i l. j. ff. d leg. j.

vt. j. ad. l. fal. §. ex diuerso. ⁊. ff. ad trebellia nuz quia poterat. ⁊. j. de fideicõmis. he. §. sed si recuset.

a ¶ Sed non vsq; ad eaz. i. nõ fuim⁹ contenti. s. dicta cõstitutione immo ⁊ aliam fecim⁹ circa istam ⁊ eandem materiam. vt. C. cõia de le. l. ij. Prima tamen remouet differentiam quatuor generum legatoꝝ. sc; in quo erat differentia inter se. Secunda vero remouet differentiam inter legata ⁊ fideicommissa.

b ¶ Stricte. i. stricto iure. sicvt ex testo tantum debeantur. vt. j. de fideicom. he. §. preterea.

c ¶ Magis. s. q̃ legata. vt ab intestato etiam debeantur. vt. j. de fidei com. he. §. preterea. Uel dic ex voluntate magis q̃ ex solennitate testamenti.

d ¶ Exequare. q̃tum ad sniam ⁊

e ¶ Sed qd deest. In trib⁹ eniz deē. vt. j. e. §. post mortem. ⁊. j. de fideicom. he. §. preter ea. ⁊ ĩfra de singu. rebus per fideicom. re. in prin.

f ¶ Amplius. s. vt ex necessitate detur quod non erat in fideicommissis. vt. j. de fideicom. he. in prin.

g ¶ In primis legum cunabulis id est hoc volumine. vt. s. eo. in proemio. circa medium.

h ¶ Opepreciũ esse duximus. id ẽ pulchrum putauimus ⁊ vtile. vt dicitur ibi in salustio.

i ¶ Interim. i. anteq̃ veniamus ad illam constitutionem vbi tractãtur communia eorum.

k ¶ De legatis. vt hoc titulo ⁊ duobus sequentibus.

a ¶ De fideicommissis. vt ista de fideicom. here. et alio ibi proxi. titul.
b ¶ Cognita. Scilicet separatim.
c ¶ Eruditi. Sic supra de iusti, et iur. §. his igitur generaliter.

¶ Nō solū. Casus. ¶ Hic incipit sexta ps principa. istius ti. in qua deter. Justini. que res legari possūt. et istā materiam psequitur vsq; ad illū. §. Legatarij. et multos et diuersos casus ad declarationem istius materie subijcit. Pōe igitur sic casum. Domine iam video quid est legatum. et quot erant olim genera legatorū. et qualiter auctoritate vestre constitutionis natura legatorum et fideicom. exequata est. et que ratio vos induxit ad separatim tractandum primo de legatis. et postea de fideicom. pro deo dicatis modo mihi si placet: que res legari potest? Ad hoc respondet. Amice non solū res testatoris vel heredis legari potest: sed etiam aliena. sed in hoc casu quando testator rem alienam legat heres eius compellitur rem legatā a domino rei si redimere potest. Si enim nullo modo: vel pro non certo precio redimere potest ad eius estimationē tenet. et hoc verū est si talis est res cuius commertium habere possit. Si enim res legata sit talis q super ea contrahere non licet. tūc nec ipa res: nec eius estimatio debetur: veluti si testator alicui legauerit campum marcianum: vel basilicas: vel templa: vel ea que sunt publico vsui destinata. Nam in his casibus legatū nullius mométi est. sed quod diximus generaliter alienam rem legari posse: hoc ita intelligendum est scilicet si testator quādo legauit sciebat rem alienā ee: nō aūt si igrabat alienā esse: q tūc forsitā si sciuisset eā alienā ee nō legasset: et ita oīa hec diu⁹ seuerus rescripsit. Sed pone casū. Quidam legauit pe. rem alienam. vnde mortuo testatore pe. illud legatū petebat ab herede. Heres autē ex diuerso ad sui defensionem allegabat testatorem ignorasse illam rem esse alienam. Et idcirco dicebat se nō teneri ad huius legati prestatiōem. Legatarius vero in contrarium asserebat testatorem sciuisse rem alienā. et ita dicebat legatū valere. vnde magna fuit discordia inter heredem et legatariū sup isto legato. Pro deo dicatis mihi quid iuris est in casu isto: videlicet vtrum legatarius debeat probare testatorem sciuisse rē alienam esse: vel heres debeat probare testatorem ignorasse? Ad hoc respon. Amice in hoc casu verius est ipsum legatarium oportere probare scientiā testatoris. Non autem oportet heredē probare ipsi⁹ ignorantiam. Et hoc propter illam regulam gnālē qua cauetur q semp necessitas probandi illi incumbit qui agit. Igitur cum legatarius in hoc casu agat ad legatū sibi relictū prestādum, merito onus probādi ei de

postea de fideicō missis [a] tractare: vt natura vtriusq; iuris cognita [b] facile possint pmixtionē eorū eruditi [c] subtilioribus auribus accipere.

¶ Etiā res aliena potest legari: et heres tenetur eā redimere si potest: et soluere: als tenet estimationē pstare. Et hoc verū si testator scit esse rem alienā: et agenti incūbit onus probā-

bet incumbere: & non solum in casu isto predicto locum habet distinctio: sed etiã in alio casu: veluti si testator legauit rem creditori suo obligatam: nam in hoc casu idem placet: qđ in superiori sit vt videlicet ita demũ necesse habeat heres eã a creditore luere si testator sciebat rẽ eẽ obligatam. & ita diuus Seuerus & Antoninus rescripserunt. & hoc est verum nisi appareat de contraria voluntate testatoris. Nam si testator voluerit legatarium luere: & hoc in testamento aut codicillis expressit: quãuis testator sciebat rem obligatam: Heres tamen in hoc casu eã luere nõ debet.

a ℭ Non solum. Heredis. Et in his nil refert scierit hoc defunctus: vel ignorauerit. vt infra. eo. §. si qs rem suam. & ff. de lega. ij. l. vnum ex familia. §. rem tuam. Idem de re communi legata. sm Joan. vt. ff. eodem. l. quinta. §. primo. & ij. sed certe ibi non valet legatũ: nisi pro ea parte pro qua non est error.

ℭ Additio. Idem si fiscus rem cõmunem simpliciter legaret. quia non valeret nisi pro parte sua. Et est ratio quia cum pro illa parte legatum sit vtile: maior ratio facit vt ad eam referatur: non sic in re penitus aliena. Joannes fabri.

b ℭ Aliena. Etiam hostium. (i) vt ff. eo. de leg. i. l. ab omnibus. §. etiã. scdm Joan. Item ab hostibus capta. vt. ff. eo. j. seruus ab hostibus & l. id quod.

ℭ Additio. (i) Siue nostra quãdo qz fuerit: siue nunquam dummodo legetur sub conditione si nostra efficiatur. vel sit spes quod efficiatur: alias secus. Joannes fab. & Angelus.

di. Angel. aretin⁹.

ℭ Nõ solum autem testatoris vel heredis[a] res: sed etiam aliena[b] legari põt: ita vt heres cogatur redimere[c] eam & prestare: vel si eam non potest redimere[d] estimationem eius dare. Sed si talis res sit cuius cõmertium[e] nõ est: vel adipisci[f] non potest nec estimatio[g] eius debetur veluti si cã-

c ℭ Cogatur redimere. specialis propter preceptum testatoris. sic. ff. cõi diuidun. l. communi diuidũdo. §. finali. Regulariter contra. vt. C. de contrahẽ. empt. l. inuitum.

d ℭ Nõ potest redimere. Ullo modo: quia nõ vult vendere: vel si vult tamen nimium petit pro precio. vt ff. eo. non dubium. §. fin. & de lega. j. apud iulianum. §. constat.

e ℭ Cõmertium non est. Idest non põt super ea re contractus haberi.

f ℭ Adipisci. Passiue accipitur. id est acquiri vel haberi.

g ℭ Nec estimatio. Si apud nullũ est commertium: vel ẽt est: sed cum grãdi difficultate: nõ valet legatum: vt hic. & ff. eo. l. apud iulianũ. §. finali. nisi testator voluerit contrarium manifeste. vt. ff. eo. j. si quis inquilinos. & nisi in alio casu: vt si liber homo sibi legetur q fuerat redẽptus ab hostibus: quo casu a pignore eximitur. vt. ff. eodẽ. senatus. §. finali. Si autẽ cõmertium est in cõmuni: sed non est ei: scilicet a quo relinquitur: valet vt ipsum detur vel estimatio. vt. ff. eo. ij. l. mortuo boue. §. labeo. ij. respon. & sic intelligit. C. de leg. i. in. l. sed si res. Si autem tantum ei nõ est cui prestari debet. si propter suum delictum: vel secte diuersitatem.

Legatum rei cuius cõmertium nõ est an valeat.

vt in iudeo & mancipio christiano: vt.C.ne iudeo christian. ma.l.j.non valet:nec estimatio datur. vt.C.de legat.ij.mortuo boue.§.labeo.j.respon. & de verbo.obliga. multu interest. Si ppter status coditioez: vel corpis vitiu: vt qz seruo militia: vel cotracto leget stipendiuz cursoris. si testator scit vitiu inesse datur estiatio als n. vt.ff.d legа.iij.§.si fideicomissa.§.si seruo alieno.&.ff.eo.j.l.filiusfamilias, §.si quid alicui Accursius.

si est extraneus: scilicet iste legatarius.vt.ff.de lega.j.l.si domus.§.j. &.l.no quocuqz.& de lega.iij.qui cocubinam.§.si heres.&.ff.de euicti. heres. Si de coniunctis est legatarius:vt si vni oiu tribus e p legatum: no agit: ne crescat inuidia inter eos. vt.C.de bo.q lib. cu opz.&.ff.d le.ij. cu pater. §.euict. Sed qn oibus est plegatuz oes agut siue distributio ple gatorum

pum martianu. vl basilicas[a]: vel templa: vel q publico vsui destinata[b] sut legauerit: na nulli us momenti tale legatum est. Qd autem diximus aliena re posse legari: ita intelligenduz est si defunct' sciebat aliqua rem esse: no si ignorabat[c]. Forsitan eiz si sciuisset[d] aliena rem esse no legasset: & ita diu' pius rescripsit. Et veri'[e] est ipsuz qui agit: idest legatariu probare oportere sciuisse aliena rem legasse defunctu: no herede probare oporter ignorasse alienaz: quia semper necessitas probandi incubit illi qui agit[f].

fit per iudicez facta siue per partes. Si aut a testatore: excipiedo suant: no agedo. vt.C.coi vtriusqz iudi.l. si fres.&.ff.d leg.ij.cu pat.§.euict.

Addit. Vide glo.fere simile.ff. eo.j.l.sed si res aliena.facit.glo. in l.multum.ff.de verbo.obliga.

Basilios. a Basilicas. Basilios grece: latine domus regis dicitur.

b Destinata sut. Ut via publica.

c Ignorabat. Que ignoratia nocet: nisi piuncte psone sit relictum. vt.C.eo.cum aliena. & nisi cu relinquitur libertas seruo alieno. vt.ff. de fideicomissa.li.paulus.j.respo.

Legatum si euicatur: an heres defuncti teneat. Quid si res legata fuerit euicta? Respon.si in specie no debet teneri heres de euictione.vt.ff.de euict.l.heres.&.ff.de lega.j.l.si a substituto.§.heres.(i) si i genere siue extra iudiciu: siue in iudicio tradita fuerit legatario non stipulanti: de euictione agit ac si nihil sibi datu esset

Additio (i) Nisi scies aliena: vel piuncte personelegasset fz Jo.fab. hic.sed fm Ang.tuc debetur p viaz retetiois no actiois si sit heres.& coheredibus etia fuerit prelegatu. vt hic in fine glo. de qua materia vide plenius Angelum hic.

d Si sciuisz.i eo casu q ignorauit

e Et verius est.vt.ff.de pb.veri' C.de rei vend.res.&.C.de den.q accusare volut.C.de excepti.si qdem. j.de interdi.§.comodu.C.de actio. & oblig.l.negates.C.de pba.actor.

f Qui agit. Nisi q negat ius. & nisi psumeret ius pro actore: tuc pbat reus negans.vt.ff.de proba.ab ea pte.&.ff.d do.iter vi.& vxo.qnt'.

Lega a res obli gata p ordē i trib⁹ casib⁹ est luē da.

a ¶ Sed si rem. Luere. Tribus casibus luit heres. Si sciebat testator rem esse obligatam. vt hic. Item si ignorabat: sed relinquit coniuncte persone. vt. C. de fideicō. obligatio. al's est. l. predia. Uel si p tāto erat res obligata quātuz valet. vel p maiori sūma vt. ff. d le gat. i. si res obligata. §. primo.

¶ Addi. Nota q quādo testator legat rē pignoratā: obligatā pro tanto vel pluri q valebat: siue sciuerit: siue ignorauerit obligataz. tenetur heres luere: naz si teneretur legatarius: ex legato nullum cōmodum portaret: sed tamen dubiuz facit: quia quando obligatur res pro tanto vel pluri q valeat videtur res ipsa haberi pro alienata. Nota glo. in. l. qui habebat. ff. de legat. iij. sed quando legatur extraneo res aliena ignoranter non tenetur heres luere: ergo nec hoc casu: 7 hanc tenuit Raphael. sed hec est communior. Jason. Aduerte diligenter q luo est verbuz equiuocū ad quatuor. Uno modo significat redimere siue liberare: vt luo pignus ere: 7 sic accipitur hic. Secundo modo est sustinere siue pati: vel punire: vt fur luit penas. 7 crux luit mala. id ē pūit. Tertio modo est purgare vl' expellere: vt lux luit tenebras. Quarto mō pertinet ad actum venereum: cum sunt in amore coeūdi. Unde versus. Ere luo pignus: cruce penas: luce tenebras. Dicitur 7 luere quando salitur ouis.

Addi tio. Luo luis hz q̄tuor signifi cata.

Vers⁹

¶ Heres tenetur luere rē testatoris alteri obligataz si testator sciuit esse obligatā: nisi probetur de cōtraria voluntate testatoris. Angelus aret.

¶ Sed si rē suam obligatā creditori aliquis legauerit: necesse habet hēs eam luere a. Et in hoc quoq casu idē placet q in re aliena: vt ita demū luere necesse habeat heres: si sciebat defunctus rē obligatam esse: 7 ita diui seuerus 7 antoninus rescripserunt. Si tñ defunct⁹ voluerit legatarium luere: et hoc expssserit: non debet heres eam luere.

¶ Si legatari⁹ fa

Uel sic et breuius. Crux luit: es: crepo: lux mala: pign⁹: ouē: tenebras. q. De hoc est gl. notabilis. i l. licet ceteris. C. d locato: et cōducto.

¶ Si res aliena legata fuerit. Casus.

¶ Adhuc prosequitur Justini. materiam suam subiiciendo alium casum specialem circa rem alienaz alicui legatam: Pone ergo sic casuz in hoc. §. Domine quidā legauit. P. rem alienaz. 7. P. viuente adhuc testatore ɔsecut⁹ fuit dominiū illius rei: modo quero vtruz mortuo testatore. P. ratione illius legati cuius dominium habuit ante mortē testatoris aliquid consequi ab eius herede possit: Ad hoc resp. Amice si res aliena legata fuerit: 7 eiusdez dominium legatarius viuo testatore consecutus fuerit: distinguenduz est: ex qua causa legatarius consecut⁹ fuerit dominium rei legate: nam si ex causa ēptiōis: vel ex alia cā onerosa dominiū cōsecutus fuerit nihilominus actiōe ex testamēto estimatōez eiusdē rei ab herede testatoris con

sequi poterit: si vero ex causa dona tionis: vel ex alia causa lucratiua pu ta ex causa legati: in alio testamen to sibi relicti factus fuerit domin⁹ rei illius: tunc de cetero ab herede nihil pe tere pote rit: et hoc propter regulam iuris ge neralem: qua caue tur duas lucrati uas cau sas in eū dem homi nem: et in eandem rē nō posse directe concurrere. Et eadem ratione si ex duorum testamentis eadem res ali cui legatario debeatur multum re fert vtrum legatarius rem aut esti mationem ex testamento vnius con secutus sit. nam si ipsam rem habeat aduersus heredē alterius agere nō poterit: cum ex causa lucratiua iam ipsam rem habeat. Si vero estima tionem illius rei consecutus prius fuerit nihilominus ab herede alte rius ipsam rem consequi poterit.

ctus fuerit domi nus rei legate: ex cā lucratiua non debetur legatum: sec⁹ si ex causa one rosa. Angelus are tinus.

¶ Si res aliena legata fuerit: et eius rei (viuo[a] te statore) legatari⁹ dominus fact⁹ fue rit: si quidem ex causa emptionis: ex testamēto actio ne precium conse qui[b] potest. Sive ro ex causa lucra tiua: veluti ex do natione: vel alia[c] simili causa agere non[d] potest. Nam

a¶ Si res aliena. Uiuo testatore. Idē est et si post mortē. vt. j. §. si cui.
b¶ Consequi potest. Nota caute ponit consequi. nam preciū petere non potest: sed rem que tantū est in obligatione secundum nos: estima tio tamē datur propter defectū rei. vt. ff. de verbo. obli. si seruum. §. effe ctus. Sed contra nos est. ff. de leg. iij. l. si res mihi? Respō. ibi propter de fectum iuris petendi: ex presumpta voluntate defuncti rem legatam le gatarius amisit; sed hic non ex volū tate defuncti amisit emēdo. Quidā tamen dicunt estimationem esse in obligatione. vt. ff. de condi. fur. l. in re furtiua. §. sed vtrū. in fi. Et nota quatuor casus quib⁹ peto id quod habeo. Primus ē vbi res mihi da ta potest auferri. vt. ff. d so lu. si rē. et l. qui res j. respon. (j) Item si habeo ex alia cā q debeā hēre: qa nō videor habere cum precium: absit: vt hic. Itē si ali quid iuris rei deest: id adhuc tradē dum est. vt. ff. de sol. etiam. et de ver bo. obliga. iulianus. §. finali. Itē si res deterior est dolo dantis ex cau sa stricti iuris dat actio de dolo. licz habeat rem. ff. de do. l. et eleganter. §. non solum. Sed in bonefidei agi tur ex primo contractu. vt. ff. com modati. l. iij. als. iiij. si res.

¶ Pe to id quod habeo quatuor casib⁹

¶ Additio. (i) Que leges non fa ciunt ad propositum: quia cum res sit euicta non potest dici q eam ha beat et petat. sed facit. ff. de lega. j. l. nō quocunqz. in pricipio. Est et ali⁹ casus: quādo res traditur. forma ta men mutata. vt. l. mlier. §. tres abes se. ff. de verborum significa. secūduz Ioan. fab.

c¶ Ex alia. Ut legati. vt. ff. man. si hereditatē. nō dot. pmissiōe. vt. ff. de actio. et obliga. l. ex promissione.
d¶ Agere non potest. Etiam si sua postea eē desinit. vt. ff. de lega. ij. me uius. §. duobus.

traditum[a] est duas lucratiuas causas in eundem hoiem[b]: & eandem rem[c] cōcurrere nō posse[d]. Hac ratione[e] si ex duobus testamentis[f] eadem res eidem debeatur: interest vtrū rem an estimatiōem ex testamēto ꝯsecutus est. Nam si rem hꝫ: agere non[g] potest: quia habet eam ex causa lucratiua: si estimationem agere potest[h].

¶ Etiā res futura que tñ esse sperat: legari potest. Angelus aretin⁹.

¶ Ea[i] quoqꝫ res q̄ i rerū natura nō ē (si modo futura est[k]) recte legatur veluti fruct⁹ qui i illo fūdo nati erūt:

a ¶ Traditum est. A iure. vt.ff.de actio. & obliga.omnes. &.ff.de leg. j.l.si seruus legatus.§.stichum.

b ¶ In eundem hoiem. ff.eo.j.l.si seruus.§.j.cōtra. Solu.ibi per obliquū cōcurrūt nō directo vt hic argu.ff.de vulg.sub stitu.que liberis.§.fina.

c ¶ Rē. Idest speciē.aliud si q̄ntitatem.vt.ff.de leg.ij.l.titio seio.in pn.

d ¶ Nō posse.sed cur secus quādo emit? Respon. quia nec rem habere videtur cum p̄ciū ei abfit: & loco rei successerit. vt.ff.de peti. heredi.si & rem. & quod me.causa. videamus.&.l.si ipsa.

e ¶ Hac ratione. scilicet supradicte regule.

f ¶ Ex duobus testamentis. Scilicet duoꝝ hoim. si eniꝫ vnius esset primum p secundū corrigeret.vt supra.qui.mo.testa.infir.§.posteriore. Quid si in eodem bis legauit? Respon.distingue speciem a quātitate.vt.ff.de leg.j.plane.§.si eadem. vsqꝫ ad illum.§.si coniunctim.

g ¶ Agere nō potest.vt.ff.de leg.j. plane.§.sed si duoꝝ.cōtra. vt sequitur ex eodē testamēto. Solu.illa intelligitur ſm huius.§.distinctiōem.

h ¶ Agere pōt.ff.de leg.j.hmōi.§. j.contra. Solu.ibi testatoris & heredis testantis est eadem persona,vt in auten.de iureiu.amo.in princi. colla.v.Uel ibi in secūdo legato cōmodū representatiōis primi legati relictū videtur. vt.j.eo.§.ex cōtrario:q2 nō videtur legari bis in duobus testamentis.& ideo non hēbit nisi semel.

¶ Ea q̄ꝫ res &c. Casus. ¶ Adhuc ꝓsequitur Iustinia.i hoc §. materiā suam determinādo que res legari possūt. Pone igitur sic casum. Dn̄e pone ꝙ aliqs legauit reꝫ que tpe conditi testamenti in reruꝫ natura nō erat futura: tñ sperabatur: nunquid valet legatum? Et respon. ꝙ sic. ea enim res que in rerum natura non est si tamen futura speretur recte legari potest:veluti si testator legauerit fruct⁹ q in fundo semproniano nati erūt. vel si legauerit q ō ab ancilla natum erit.nā in vtroqꝫ casu valet legatum.

i ¶ Ea q̄ꝫ res. Sic.ff de lega.j.q̄ð in rerum. & de lega.iij.l.etiam.

k ¶ Futura est. Si aūt nec fuit res nec est in rerum natura: nec erit:vt chimera. vel fuit:sed non est:vt homo mortuus:nō potest legari.vt.j. de inuti.stipu.in prin. Si autem est dubium:an sit vel non sit in reꝝ natura:cauet heres de prosequendo & restituēdo.vt.ff.de lega.j. seruo legato.§.fi. Idē in seruo legato q fu-

gerat ante testamentū. aliud in eoq̄ fugerat post. s. testm̄ qui. s. est ex periculo legatarii. vt. ff. eo. tit. l. cum seruus. ꝛ. l. si seruus legat⁹. j. respō. ¶ Additio. Dic plenius ꝛ ordinatius p gl. in di. l. cū seruus. ꝛ ibi Barto. ꝛ doc. ff. de leg. j. ꝛ p glo. in. l. si qs seruo. ff. de lega. ij. ꝛ adde qđ no. gl. ꝛ doc. i. l. qđ legat. ff. đ iudi. Angel⁹. a ¶ Natū erit. et tūc cōpetit sibi ex actio vt. ff. de verbo. obliga. interdum. j. respon.

aut qđ ex illa ancilla natum erit[a].

¶ Si vna res ab eodē duob⁹ legat̄ ꝯiunctim vel disiūctim si ambo ꝯcurrunt ad legatū medietas dat̄ vni ꝛ medietas alteri. Sed deficiēte legato in persona vni⁹: totū ad collegatarium pertinet. Aretin⁹.

¶ Si eadem res duob⁹[b] legata sit: siue ꝯiunctim[c]: siue disiuncti[d]: si ambo perueniāt ad legatū: scinditur[e] inter eos legatū. Si alter deficiat: q2 aut spreuerit legatū: aut viuo[f] testatore đcesserit[g]: vel alio quoquo modo defecerit[h] totum ad collegatarium pertinet.

¶ Si eadem res duobus. Casus. ¶ Pone igit̄ sic casum in p̄nti. §. Dn̄e quidā legauit eandem rē duobus. p. ꝛ m. ego quero quid iuris sit in isto casu? Ad hoc respon. Amice si duobus eadē res legata sit si diuisim vel ꝯiunctim leget̄: si ambo peruenerit ad legatū: diuidit̄ inter eos legatum. Si autem alter eoꝝ p modum repudiandi deficiat: vt q2 legatū ꝑuenit in casum caduci. vtputa q2 legatarius decesserit viuo testatore vel si quolibet alio modo deficiat veluti p mortē ciuilē: tunc oībus his casib⁹ totū legatū ad cōlegatarium iure accrescēdi ꝑtinebit. Sed dn̄e iam video quid iuris est qn̄ eadē res legat̄ duobus siue ꝯiūctim siue disiunctim. p deo dicatis mihi qn̄ qs censetur legare ꝯiuncti ꝛ qn̄ disiunctim? Ad hoc respō. q2 cōiunctim videt̄ quis legare in hūc modum: veluti si quis dicat titio ꝛ seio hoīez stichū do lego: sed disiuncti videtur qs ita legare: veluti si dicat Titio stichū do lego: seio stichū do lego. nā ī hoc casu ēt si exp̄sserit eū dē hoīez. s. dicendo sic. stichū do lego: nihilominus eū disiunctiz legare intelligitur.

b ¶ Si eadem. Duobus. quid si dicat illi aut illi lego? Respon. duo rei stipulādi esse videntur. vt. ff. de lega. ij. l. si titio aut seio.

c ¶ Cōiunctim. s. p copulatiuā ꝯiūctiōez. vt. ff. de here. instit. si ita qs.

d ¶ Disiūctiz. i. sepati. vt. j. ꝑxi. §.

e ¶ Scindit̄. Uirilr̄ nisi simul duo ꝯiūcti eēnt: qui locū vni⁹ obtinēt. vt ff. de here. insti. titi⁹. ꝛ. l. interdum.

f ¶ Uiuo testatore. Nā si testatore mortuo legatarius decedat ad heredem suum legatum transmittit. vt C. de cadu. tollen. §. cum igitur.

g ¶ Decesserit. Post testamētum tamen: vt differat a sequenti.

h ¶ Defecerit. Scilicet legatari⁹ vt per mortē ciuilē. Uel dic legatuz qđ tribus casib⁹ deficit ꝛ accrescit legatario preter duos qui ponūtur hic. Primus si nō est collegatarius in rerum natura tēpore testamenti.

Legatū qn̄ qs casib⁹ deficit: ꝛ legatario accrescit

vt.C.de cadu.tollend.§.j.in princi. Secundus si mihi ⁊ posthumo:qui aborietur postea.vt.ff.eod.l.si duobus.§.fina. Tertius si mihi et heredi suo legat.vt.ff.eod.j.l.pláte.§.si duobus. et sic sunt quinq; casus. Ecótra sunt tres cas⁹ quibus ó ficit legatum: sed collegatario nó accrescit. Primus si mihi et seruo suo leg.vt.ff eo.j.l.plane.§.sicóiunctiz. Secũdus si mihi ⁊ tibi res tua legatur.vt.ff.eo.j.l.huius.§.si titio. Tertius si mihi ⁊ non capaci legatur.vt.ff.de legat.ij.l.si titio.

Legatuz in trib⁹ casib⁹ óficit: nec legatario accrescit

iuncti re tm̃: alij verbis tãtum: alij re ⁊ vbis: alij prsus disiũcti.

Coniunctim [a] **aũt legatur: veluti si quis dicat titio et seio hominẽ stichũ do lego Disiũctiz** [b] **ita titio stichuz hominem do lego seio stichum hominẽ do lego** [c]**. Sed et si expressit eũdẽ hominez stichũ:eque disiunctiz** [d] **legatũ intelligitur.**

¶ Si ad legatariũ peruenerit ꝓprietas fundi eidẽ legati ex cã onerosa: ⁊ vsusfruct⁹ ex causa lucratiua potest peti totus fundus:tamen officio iudicis: estimatio proprietatis tãtũ debet. Aretinus.

Titio dimidiam serui. Sempronio lego dimidiam eiusdem serui.vt.ff.eodem.ij.l.sz ⁊ proculo. Nec obstat in eo.titu.l.meuio.in prin. quia illa intelligitur quãdo vnam dimidiam vtriq; legauit. Et i istis nó habet locuz accessio.id est ius accrescendi.vt dicta.l.sz ⁊ proculo. Sunt etiam re disiuncti sz verbis coniũcti. vt si dico lego tibi et Sépronio ꝓ equis portionib⁹. Sunt ⁊ alij re ⁊ verbis coniũcti. vt supra ꝓximo. Et coniũcti vtroq; modo preferunt disiũctis vtroq;:vel altero tãtũmodo cóiunctis. Cóiũcti vº vno modo tm̃ simul admittunt.s.re tm̃: cóiũcti cũ vbis tm̃.ꝯiunctis ⁊ disiũctis re ⁊ verbis ꝑferunt.vt.ff.de here.insti.l.si ita qs heredes.⁊.ff.de le.iij.l.re cóiuncti.§.pe.⁊.§.fi. Si gl.hés in.l.j.§.fi.ff.de vsufru.accres.

a ¶ Coniũctim. Scilicet re ⁊ vbis. vt.ff.de lega.iij.l. re coniuncti.

b ¶ Disiunctim. Scz verbis tãtũ. nam re sunt coniuncti.

c ¶ Do lego. Sed nonne dando seio adimit titio.vt.ff.de pupilla.substi.si quis eum. ⁊ de adimen.lega.l.iij.⁊.l.sicut.Respon.sic si probatur testatorez hoc scilicet adimere titio ⁊ dare seio voluisse.(i)nó als.vt.ff.eo.j.l.si pluribus.§.primo.

¶ Additio.(i) Puta qr hoc expressit:vel sub cõmemoratione primi legauit secundo:vt fundũ quem legauit titio lego sempronio: aut hoc fecit ex internallo.scóm Joan.fab.

d ¶ Disiũctiz. Scilicet verbis tm̃. re tamen coniuncti sunt.vt.ff.de lega.iij.re coniuncti. Sunt ⁊ alij re ⁊ verbis disiuncti, vt si ita dicaz, lego

Legatario ꝯrũgdã sũt có

¶ Sicui fundus. Casus. ¶ In presenti.§.ita pone casum.Dñe quidã legauit petro funduz alienũ. postea legatarius.P.scilz proprietatẽ eiusdez fundi emit.vel ex alia causa onerosa deducto vsufructu acq̃siuit procedente tempore vsufructus eiusdẽ fundi peruenit ad pe.per mortem: vel per capitis diminutioné vsufructuarij. vel ex alia cã lucratiua vsufructu finito ⁊ ad ꝓprietatẽ reuerso.⁊ ita legatarius fundũ in plena ꝓprietate habuit modo.P.nihilomi

nus agit ex testo contra heredem & petit totum fundum in plena proprietate ab herede testatoris. modo quero vtrum pe. legatarius recte agere videatur? & rn. q sic. Nam si fundus alienus legatus fuit. & post ea legatarius emerit pprietate eiusdem fundi deducto vsufructu. licet postea vsusfructus ad legatarium ex causa lucratiua peruenerit tamen ad fundum nihilominus actio. ex testo recte agere poterit: & ita iul. ait. Contrarium tn videbat. nam si legatarius petat fundum in plena pprietate: que pprietas cstat ex duob9. vz ex nuda ppetate & vsufructu: si legatari9 ex ca lucratiua habuit vsumfructu vr q fundum in plena pprietate petere non pot. ad ista tacita obiectioez que fieri posset? rn. iust. i lra di. q hec obiectio no obstat qr vsusfruct9 i petitione tali vz que fit p actione ex testo no obtinet parte dnij: sz vice seruitutis & io petedo fundu in plena pprietate no vr petere illa parte rei que sibi obuenerat ex ca lucratiua. s. vsufru. & hoc est ve de rigore iuris sz de equitate ait iul. officio iudicis couenirir: vt in estimatioe vsufru. deducto heredem ad estimatione nude pprietatis obeat cdenare.

a ¶ Si cui. Emerit. scz legaterius.

b ¶ Peruenerit. Scz morte vsufructuarij vel capitis diminutione. vel simili causa: lucratiua tamen. vt. s. de vsufru. §. finitur. & sicfactus est causalis.

c ¶ Et fundum. i. proprietatem plenam de iudicis tamen officio aliter fit: vt infra sequitur.

d ¶ Petere. hic repete quod diximus. s. eodem. §. si res.

e ¶ Quia vsusfructus. Dixit fundu peti & sic in plena proprietate. Sz opponitur plena pprietas cstat ex duobus. scz. ex nuda pprietate & vsufructu: & iam hz partem. i. vsufructuz ex ca lucratiua: quo g petitur fund9 in plena pprietate? rn. vsusfructus hoc casu cuz fundus petit in plena proprietate no obtinet parte dnij: sed vicez seruitutis pdialis que non est pars rei cum no possit esse sine re & ideo non vr peti eapars rei que obuenit ex causa lucratiua. scilicet vsusfructus. & hoc de rigore. sed contra de equitate vt subijcit.

¶ Si cui fundus alien9 legatus sit & emerit[a] proprietatem dducto vsufructu: & vsusfructus ad euz peruenerit[b]: & postea ex testamento agat recte eum agere: & fundum[c] petere[d] iulianus ait: quia vsusfructus[e] in petitione[f] seruitutis[g] locum op-

f ¶ In petitione. Scilicet tali. id e predicti fundi per actionem ex testamento. alias in multis locum domini habet. vt. ff. de damno infecto. qui bona. §. & superficiarium & ff. de bo. auct. iu. posses. in venditione. & ff. famili. herciscun. l. & puto. §. secundo. & ff. de vsufructu. l. iiij. & v. Vsusfruct9 i multis locu dominij habet

¶ Addicio. Hic q non est pars dominij predicatiua seu subiectiua: vt posita specie ponatur genus sed est pars integralis: quia fructus iuncti cum proprietate faciunt plenum dominium. vt per glosam in. l. recte dicimus. ff. de verborum significatione. Angelus aretinus.

g ¶ Seruitutis. Scilicet realis.

a ¶ Deducto vsufructu. Scilicet estimatione vsufructus: quē scilicet vsumfructum ex causa lucratiua h3 ⁊ ideo non debet plus habere. vt. s. eodem. §. si res. esse legatarij legauit: nunquid valet tale legatum? R̄n. q̄ sic. In hoc eñ casu legatum valere constat. q2 volū tas testatoris volentis hmōi re3 ac quiri legatario exitum hr̄e potest.

tinet. Sed officio iudicis continet vt deducto[a] vsufru ctu iubeat estima tionē[b] prestari[c]. ¶ Legatū rei p prie legatarij nō va let ēt si post testm̄ sua eē desierit. An gelus aretinus. ¶ Si rem legata rij q̄s legauerit: i utile est legatū[d] q2 quod ppriū est ip sius ampli⁹ ei⁹ fieri nō pōt[e]. Et licet a lienauerit[f] eam nō debetur nec ipsa res: nec estimatio eius. ¶ Ualet legatu3 rei testātis: l3 testa tor putauerit alie nam. ¶ Si q̄s rē suā q̄ si[g] alienā legaue rit: valet legatu3. Nā pl⁹ valet qd̄ i ṽitate ē q̄3 qd̄ i opi niōe[h]. S3 ⁊ si lega tarij eē putauit va lere constat: q2 exi tu3[i] voluntas de fūcti habere pōt.

b ¶ Estimationē. Sc3 proprietatis. c ¶ Prestari. Sc3 ab hr̄de suo. ¶ S3 si rē legatarij. Casus. ¶ Adhuc psequit materia3 suā determinando q̄ res legari pn̄t. vn̄ po. sic ca. Dn̄e quidam legauit. p. fūdū ipsius pe. modo quero a vobis vtrū valeat. ⁊ rn̄. q̄ nō. Nā l3 supdictū sit alienā rē legari posse. si tn̄ alienā rē ppriā ipsi⁹ legatarij ei le gauerit iutile ē legatū. ⁊ hoc iō: q2 illud quod proprium est ipsius legatarij amplius ei⁹ fieri nō pōt ⁊ in hoc casu iterum iutile ē legatū. ⁊ nullius est momenti: quia nec ipsa res. nec ipsa estimatio debetur. sed po. quida3 testator rē suā ppriā credēs esse alienā rē quasi aliena3 legauit. p. ego quero vtru3 valeat? R̄n. iusti. q̄ sic dicens ita. Si q̄s rē suā quasi alienā legauit in hoc casu bn̄ valet legatū. nā plus valet quod est in veritate: q̄3 qd̄ est in opinione. S3 pon̄e ponamus q̄ testator putans rē suā

d ¶ Sed si rem. Legatu3 ff. d li. le. l. j. §. Sol. ibi liberatio relinquitur que nō erat debitoris. e ¶ Nō pt. sic. j. d ac. §. si itaq3. ff. d le. iij. l. cū qs. j. rn̄. ⁊ ff. d exce. rei iudi. l. ⁊ an eadē3. §. actiōes ⁊ de acqui. possessiōe l. iij. §. ex pluribus.

f ¶ Alienauerit. ff. de reg. cato. l. j. in fi. contra. Solu. sm̄. B. ibi viuo testatore alienauit hic postea. ✠ Uel hic purum fuit ibi conditionale sm̄ Joan. arg. ff. eo. cetera. §. ij. g ¶ Si quis. Quasi alienam. i. credens alienam. h ¶ In opinione. No. sic. ff. de manu. vi. si pater. §. quotiēs. ⁊. ff. d iu. ⁊ fac. igno. l. regula. §. q ignorauit. Arg. ꝯ. ff. de acq. here. is qui putat. Solu. ibi de re que ꝯsistit i animo. i ¶ Exitum. i. effectū. vt. ff. quēad. te. ape. l. vel negare. ibi publice eñ expedit suprema hoim iudicia exitum habere. id est res talis legatario acquiri potest.

✠ hec rn̄sionī ē bōa q2 q̄3 tū ad ꝯuale scētiā legati nihil refert an viuo testatore rē sibi legatā ppriam a

liena, uerit an ꝓ post eius mortē ꝑuz per vt.l.ce tera.§ j.ff.de lega.j. ¶ Si rem suaz. Casus. ¶ In presenti.§.ita po.ca. Quidam legauit p.fundum postea idem testator euz dem funduz vendidit.m.quero vtrū valeat legatum: an videatur adem alienatio nez factā a testatore? Rn̄. iusti. ꝙ i hoc casu snia celsi tenenda ē. Celsus enim in hoc casu existiat ꝙ si testator non adimendi animo fūduz legatum vendidit: nihilominus etiā post alienationē deberi legatum ⁊ hoc idē diuus seuerus ⁊ anto. rescripserūt ⁊ Idē principes in quodam alio casu idez ius statuerūt: valet in tali casu. Quidā fecit testamentum. ⁊ in testamento suo quedam predia legauit, p. ⁊ postea eadem predia.p.legata pignori obligauit. Nam recte in hoc casu rescripserunt testatorem obligando predia legata legatuz nō videri ademisse. ⁊ ideo legatarius cum herede experiri poterit actione ex testamento vt predia a creditore luat: ⁊ quod dixit.s̄.quando testator totam rem legatam alienauit idem iuris est ⁊ si partem rei legate alienauerit. nam in parte non alienata ita demum vz legatum si testator nō adimendi animo eam alienauit

a ¶ Si rem. Alienauerit. Uendendo: sed donando indistincte videt adimere: nec distinguit: an valeat donatio vel non: ⁊ etiam si reuocetur. vt.ff.de adimē.leg.l.cum seruꝰ. ⁊.l.rem legatam.⁊.l. legatuz sub cōditione.§.j. Si ex alia causa a dōatiōe disti gue animum: vt hic ⁊ in dubio ꝓbat heres mutataz voluntatez. vt.ff. de lega. iij. fidei cōmissa. §.si rē. ⁊ ff.eo.ij.l. lucius.§. penult. ⁊ ff. de probatio. eū qui.

¶ Alienatiōe rei legate a testatore fctā nō amittit legatū nisi ꝓbet animus adimendi.

¶ Si rem suam legauerit testator posteaqꝫ eam alienauerit [a] celsus putat si non adimendi [b] animo vē didit nihilominꝰ deberi [c]. Idēqꝫ [d] diuꝰ seuerus ⁊ antoninus rescripserunt Idē [e] rescripserūt euz qui post testamentū factuz predia q̄ legata erant pignori [f] dedit ademisse legatuz non videri [g] ⁊ ideo legatarium cū herede eiꝰ agere posse: vt predia a creditore luantur.

b ¶ Nō adimendi animo. Qui animus ex hoc probatur: quia si necessitate rei familiaris: nō videtur reuocasse als sic que distinctio in donationem nō cadit. vt.ff.de adimē.le.l. rem legatam. ⁊ nota.C.eo.qui post.

c ¶ Deberi. Scꝫ rē legatario.ar.s̄. e.§.n̄ solū.vbi ab iitio fuit alieata.

d ¶ Idemqꝫ. Scilicet iuris esse.

e ¶ Idem. Scilicet imperatores. Seuerus ⁊ Antoninus.

f ¶ Pignori dedit. Quid si rē obligatā creditori debitor legauerit: nūqd valet legatū? Rn̄. sic ⁊ nihilominus poterit petere debitum. nisi voluntas testatoris ostendat volentis cōpensare. vt.ff.de le.ij.l.creditorē.

g ¶ Nō videri. (i) Nisi sub dicta distinctione. idest an habuit animum adimendi. vel non. Uel dic nullo modo. vt hic. ⁊.C.eodem. qui post. ⁊ hoc quia primo valuit re

lictum.alias contra.vt.C. de do. inter vir. et vxo. si maritus.ij. et. ff. de do. inter virum et vxo. cum hic status.§.nullo.

eidē legauerit inutile ē legatū: et hoc est verum si nihil plus ē in legato quam in debito: quia in hoc casu legatarius nullā vtilitatem ex huiusmodi legato habiturus ē. et hoc ē verum quando pure debitum legauit: sed

¶ Additio. (i) Nisi pro tanta pecunia esset pignorata quod non sit verisimile eam redimi. vt. l. qui habebat. ff. de lega. iij. Ang.

a ¶ Si vero. Nota de toto ad partem.

b ¶ Quis. i. testator

¶ Si vero [a] quis [b] patrem rei legate alienauerit pars quae non est alienata omnino debetur. pars aūt alienata ita debetur si non adimendi animo alienata sit.

¶ Legatum liberationis valet et potest fieri in perpetuum et ad tēpus. Et econtra non valet legatum factū a debitore suo creditori nisi afferat sibi aliquā vtilitatē. Angelus aretinus.

¶ Si quis debitori suo liberationē legauerit [c] legatū vtile

si debitor quod in diem vel sub conditione debat creditori suo pure legauit ei dem in hoc casu vtile est legatū videlicet propter modum representationis: quia illud

¶ Si quis debitori suo. Casus.

¶ In psenti.§.ita po.ca. Quidam habuit debitorē in centū. et in testamento suo legauit debitori suo liberationē modo quero vtrū valeat huiusmodi legatū? Et rn̄.iusti. quod sic. nam si quis debitori suo liberationem siue quitationē legauit in hoc casu vtile est legatū: et neque ab ipso debitore: neque ab herede debitoris: vel a quocunque alio eius successore heres testatoris aliquid consequi poterit: sed etiam debitor cui liberatio legata est cum herede testatoris agere poterit vt eum liberet. Et non solum in casu pdicto valet legatū: vz quando liberatio legata est: sed etiam si dilatio debita legata sit valet legatum: vz quādo dilatio debiti legata est. Potest enim testator iubere ne heres suus vsque ad aliquod certum tempus a debitore petat: sed licet dixerim tibi valere legatum liberationis: secus tamen est in casu conuerso. Nam si debitor quod debet pure creditori suo

quod primo erat in diem vel sub cōditione debitum per legatum mortuo testatore purificatū est. Sed quid si viuo testatore dies venerit vel cōditio extiterit. nunquid euanescit legatum? et certe videbat quod sic. cum debitum per aduentum diei vel cōditionis iam sit effectum purum et ita nihil amplius est in legato quam in debito. Papinia. tenet in hoc casu scriptū nihilominus valere legatū: et hoc ideo quia ab initio tenuit et certe sententia Papiniani est vera. Nō enim placuit nobis sentētia quorundā existimātiū in hoc casu extinctū esse legatū quia in eam causam peruenit a qua incipere non potest.

c ¶ Si quis. Liberationem legauerit Quod tribus modis fit. Primus peti nolo: vel quod debet relinquo: vel actionem remitto. et hic liberandus est legatarius ab omni debito. vt hic. et. ff. de liber. lega. si quas rationes. et. l. aurelio. j. respō. Scōs est si negocium testatoris gessisset:

fisset: ⁊ testator dixerit rationes reddere nolo ⁊ hic ab omni liberat: nisi ab eo qd penes eū sit: ⁊ ab eo qd dolo fecit. vt. ff. de libe. leg. l. aurelio §. fi. cum suis concordan. ✠ Tertiꝰ

f ¶ Ad tempus. vt. ff. de libe. lega. non solum nostrum. §. ij.

g ¶ Si debitor. secus si alius: quia interest creditoris plures reos habere. vt. ff. de libe. lega. si quis decedēs. §. fi. alias incipit iulianus. Accursiꝰ florētinus.

✠ Tenebit si damna
ti pu- nit hrdē:
re vel ne exerce
igros- at actio-
so rō- nes: quo
nes fd casu si bo
def o- nam cau
missa saz habet
scrupu testator li
losa in tis euen-
qsitiõe tus ⁊ su-
vt. l. si ptus ab
seruus aduersa-
vetitꝰ. rio facti
ff. d le. legati vi
j. dentur vt
ff. de lib.
lega. peti
tor. si ma
lam cau-
saz nihil
videt le-
gare vt in eadem. l. Si glo. habes i l. aurelio. ff. de libe. legat.

le[a] est ⁊ neq ab ipso dbitore neq ab herede eiꝰ pōt heres[b] petere[c]: neq ab alio qui hrdis[d] loco est: sz ⁊ pōt a debitore cōueniri vt liberet[e] eū. Pōt aūt qs vl ad tēpꝰ[f] iubere ne heres petat. Ex contrario si debitor[g] creditori suo[h] qd dz legauerit inutile est legatū si nihil plꝰ est in legato q̃z in debito: quia nihil amplius[i] per legatum hz. Qd si in diem vel sub cōditione debitū ei[k] pure legauerit[l] vtile ē legatum ꝑpter representationem. Qd si viuo testatore dies venerit vl ꝯditio extiterit papinianꝰ scripsit vtile[m] eē nihilominꝰ legatū: quia semel

a ¶ Utile est. Licet res sua sibi legari videatur. vt. ff. de lib. lega. l. j. j. rñ. ⁊ est hoc verum nisi testatore viuo exactio fiat. vt. j. e. ti. §. tam aūt ⁊. ff. eo. iij. l. fideicommissa. §. si rez.

b ¶ Heres. vl heres heredis. vt. ff. de lib. l. ij. in fi.

c ¶ Petere. Cū effectu ꝑp exceptionē. vt. ff. d li. le. l. iiij. §. nūc d effectu.

d ¶ Heredis loco est. sicut ē bonoꝝ possessor. ⁊ fideicōmissarius vniuersalis. j. de bono. pos. §. quos autez. ⁊ de fideicommis. here. §. restituta.

e ¶ Ut liberet. Per acceptilationē si solus est debitor: si habet conreuz socium idem. alias conreus siue socius pacto est liberatus. vt. ff. de libe. le. l. iiij. §. nunc de effectu. in fin.

h ¶ Creditori suo Scilicet ciuiliter ⁊ naturaliter ⁊ cum effectu: ⁊ pure alias valet. vt. ff. d lega. prio. l. si creditori. per totam. l. et l. fin autē.

i ¶ Nihil amplius. Sed nunquid hodie semper est plus cum habeat statim rei legate dominium et hypothecariam aliarum rerum defuncti? Respond. non. vt. ff. de lega. iij. l. tertia §. si rem. (i) quia plus tantum quatuor modis dicitur. vt. j. de actio. §. plus autem. Et iste modus non ē aliquis de his.

¶ Additio. (i) Ista glo. dicit veruz respectu hypothece: sed respectu dominij valet legatum: vt ibi probat. Angelus aretinus.

k ¶ Ei. Scilicet creditori.

l ¶ Legauerit. scilicet debitor.

m ¶ Utile esse. ff. de lega. ij. l. debitor. in prin. ꝯtra vbi est inutilis. So. hic corrigit. Uel ibi dicit inutile. i. non vtile cū ⁊ alibi habeat actionez potest tamen ⁊ ista agi. vt hic.

cõstitit[a] qđ ⁊ verũ est. Non enĩ placuit sñia existimãtiũ extinctũ esse legatum: quia[b] in eam cãm peruenit a q̃ incipere non põt[c].

¶ **Legatum dotis factum a marito vxori valet etiã si maritus nullam dotem habuit dũmodo in legato certum exprimatur.**

¶ Sed si vxori maritus dotem legauerit valet legatum: quia plenius[d] est legatum q̃3 de dote actio. Sed si quam non acceperit dotem[e] legauerit diui seuerus ⁊ antoninus rescripserunt. si quidem simpliciter legauerit: inutile esse legatum. Si vero cer-

Dotis legatũ a marito vxori fctũ valet.

a ¶ Constitit. id est valuit.

b ¶ Quia. Ratio illius false opinionis.

c ¶ Non potest. Nota argumen. pro vtraq3 pte ad hanc regulam. vt ff. de verbo. obli. existimo. ⁊ l. pluribus. § ⁊ si placeat ⁊ de his q̃ p nõ scri. ha. l. si in metallu3 § item si suo. ⁊ de serui. l. p parte.

¶ Addi. De isto brocardo dicit per dyn⁹ i regula fcti͂ igitur. de reg. iur. i. vj. ⁊ p Bar. in. l. pluribus. §. j. ff. de verbo obliga.

¶ Sed si vxori. Celsus. ¶ In pñti §. ita po. ca. Quidã in testõ suo legauit peculiu3: ⁊ viuo testatore augmẽtatum est vel forte diminutum est: mõ quero cuius lucro vel periculo hmõi augmentatio ⁊ diminutio peculij est? Ad hoc rñ. iusti. gñaliter ꝙ si peculiũ legatũ fuerit qcqd viuẽte testatore peculio accesserit vel decesserit sine dubio legatarij dãno vel lucro cedit. ⁊ in hoc casu si augetur vel diminuit peculiũ viuente testatore nõ refert vtrũ leget seruo ꝓprio cũ libertate: an alicui extraneo. secus tñ est si augeat peculiũ post morte3 testatoris ante aditã hereditatẽ. nã si seruus hereditarius aliquid acquisitum vel alio modo peculium legatum augmentatum susceperit iulianus ait ꝙ si ipso seruo manumisso peculium legatum fuerit quicquid ante aditam hereditatem peculio accesserit ipsi seruo legatario cedit: sed secus est si peculium extraneo fuerit legatum in persona eni3 extranea dies legatia morte testatoris i peculio legato cedit. ⁊ hoc est verum nisi ex rebus peculiaribus auctu3 fuerit peculium. In hoc enim casu augmẽtũ ex rebus peculiaribus procedens legato cedere debet.

d ¶ Sz si. Plenius est. Scilicet in commodo representationis cum legatum statim: dos vero annua: bima: trima: die olim: hodie post annum mobilia: sed imobilia statim: vt. C. de rei vxo. actione. l. j. §. cũ autẽ. ⁊. ff. de do. prele. l. j. §. verũ ẽ. Itẽ de dote datur actio in quãtũ marit⁹ facere põt vel ei⁹ heres. vt. ff. soluto matrimonio. l. etiam. primo respõ. at legatum in solidum. nisi in falcidia per beneficium inuentarij. vt in auctentica. de here. ⁊ falci. §. si vero non fecerit. collatio. j. Item si qua pacta in preiudicium mulieris facta sunt beneficio legati tolluntur. vt. ff. de do. prele. l. j. j. respon.

e ¶ Dotem. id est illam dotem quã non recepit.

Si res legata facto heredis etiã ignorantis presta ri nõ potest heres tenetur secus si nõ suo fctõ hoc dicit. Angelus Areti nus.

Si res [c] lega ta sine facto [d] here dis perierit [e]: lega tario decedit [f]. Et si seruus alienus legat[9] sine facto [g] heredis [h] manumis sus [i] fuerit non te netur heres. Si vero heredis ser uus legatus sit & ipse eum manu misit teneri [k] ipsum iulianus

ta pecunia vel cer tum corpus aut i strumenta [a] dotis i prelegãdo [b] demõ strata sunt valere legatum.

a Instrumenta. dotis. scilicet in quibus confessus fuit se recepisse do tem quã non recepit. vt. ff. d do. pre le. l. fina. §. fiet. l. cum scriptuz. §. itẽ ei que.

b Inp legando. idest legã do abun dat enim pre. vt. ff. d dote p. l. j. j. rñ.

c Si res. Pu ta seruus stichus.

d Si ne facto. id est mo ra: quo ca su de in teritu te netur. vt ff. de ver bo. obli. si seruum. j. rñ. & de le. j. cum res. §. fina. (1) Uel qr sine causa occidit. vt dicta. l. si seruum. Aliud si cum cau sa. vt. ff. de leg. j. l. quid ergo. §. si he res. tenetur enim de dolo: & lata cul pa: & leui. vt. ff. e. j. l. si cum res. §. sz si culpa &. §. culpa.

Additio. (1) De negligentia vo non tenetur debitor actione perso nali: nisi fuerit in mora: vel petatur res que fuit creditoris: vel negligẽ tia sit circa rem seu peremptionem substantie rei debite. Angelus are tinus.

e Perierit. Uel non compareat: quo casu caueat heres de dando si ad eum redierit: & suis sumptibus recuperatur qñ potest mortez fugit. alias idem est si in vita sumptib[9] le gatarij: vt. ff. d leg. primo cũ res. §. itẽ si res. & de lega. ij. si quis seruuz.

f Decedit. quia qui in specie te netur eius interitu liberatur. vt hic &. ff. de verborum obligatione. l. si ex legati.

g Sine facto. in hoc quoqz scili cet alieõ seruo po test ad mitti cul pa. puta nõ certifi cauit he res dñm qui si sci uisset se posse ven dere non manumi sisset. scz forte cum videret velle ma numittere. vt. ff. e. j. l. cum res. §. sz si alien[9]. &. §. pe. & fi. Itẽ si fuerit in mora emẽdi. vt. ff. de verbo obliga tione. si seruũ. §. si autem alienus. & dic facto. i. culpa vel mora.

h Heredis. contra de legat. pre. l. namqz naturam.

i Manumissus. nam manumis sus similis est mortuo. vt. ff. de solu. si mihi alienum.

k Teneri. scilz ad estimationem vt. ff. e. l. si qs inquilinos. §. j. &. ff. q & a quibus heres. Sed hic non di cit tenere manumissionem. sed dicit q non minus valeat legatum scilicz quo ad estimationem. Accursius.

Additio. Et valet ẽt manumissio qr dñium serui heredis nõ trãsit in legatariũ. vt hic. &. d. l. si qs iqlinos sec[9] in seruo hereditario etiam sub conditione legato. l. si seruũ sub con ditione. ff. de manumis. Angelus.

a ¶ Nec interest. cur secus vbi seruum indebitum sibi solutuz qs manumiserit. vt. ff. de condi. inde. in summa. §. si seruum que est contra Joan. respond. q2 debuit scire cum factū sui censeatur vt in auc. de heredi. ab int. ve. col. i. respon.

vt. ff. de pec. leg. l. j. 7. ij. Sed quare non ita in superiori casu? Respon. propter hominis dignitatē. quia non ita accedit: vt. ff. de edil. edi. in stissime in princi. ✠ Item quid si vicarij erāt tantum ipeculio 7 legati sunt cuz peculio? Rñ. idem vt exprimere peculiuz nocea. vt. ff. de condi. 7 demon. si in diem. in fine.

¶ Addi/tio. Idez 7 si alie res erant i peculio eadem ratiōe. Si vo leget ordinari um cū vicarijs 7 peculio obtinet quasi separet vicarios a peculio. vt. l. si peculium. §. si seruus. ff. de pec. lega.

b ¶ Si scierit. scilicet ipse heres.

c ¶ Dōauerit. Scilicet heres.

d ¶ Seruum a testatore legatum. 7 erat heredis.

e ¶ Tenetur. ad estimatio/nez. vt. s. pxi. dixi

f ¶ Ignorauerit. Scilicet heres.

g ¶ Siquis. Suis natis. Alias suo nato.

scripsit: nec interest[a] si scierit[b] an ignorauerit a se legatū eē. Sz 7 si alij donauerit[c] seruum[d] 7 is cui donatus est cū manumiserit: tenetur[e] heres quāuis ignorauerit[f] a se eum legatuz esse.

¶ Extincta persona primo legata remanet legatum in accessoria qñ fit per dictionem cū secus in reb9. hoc dicit Aretinus.

¶ Si qs ācillas ✠ cuz suis natis legauerit: etiā si ācille mortue fuerit: partus legato cedunt[h] Idem[i] est 7 si ordinarij[k] serui cum vicarijs legati fuerit lz mortui sint ordinarij tamen vicarij legato cedunt. Sed si seruus fuerit cuz peculio legatus mortuo[l] seruo vel māumisso vl' aliēato peculij legatū extinguit[m]. Idē est si fūdus istruct9[n] vl' cū

✠ Al's qs an cillas.

h ¶ Cedunt. quia duo legata sunt separata. vt. ff. de pe. leg. l. iij. 7. l. si ancillam. Sed contra. ff. de ventre inspi. l. j. §. ex hoc. Ubi dicit q partus est portio viscez matris? Respō ibi loquitur donec in ventre est.

i ¶ Idem est. sic. ff. de pecu. l. iiij.

k ¶ Ordinarij. Qui sunt hi? Dic vt. j. quod cum eo. §. cum autem.

l ¶ Mortuo. scilicet viuo testatore non si post. vt. ff. de pecu. lega. tunc inutile.

m ¶ Extinguitur. quia accessio est

n ¶ Instructus. Huic primo articulo contradicit. ff. de fun. instructo. si cui. in fine. Solu. fm Ro. hic sim plr ppter rudes sic loquit. Uel dic q sit idez qd in partu 7 vicarijs 7 quod sequitur cū instrumēto referatur ad proximū de peculio. Uel subtilius refert inter instrumentum fūdi quod perit semper perempto legato fundi: 7 instrumentuz patrisfamilias quod non perit licet legatuz fundi pereat 7 hoc casu loquitur lex contraria 7 alia contraria in eo

✠ Secus āt cus cēt in fetu aialiū brutorū 7 i his q̄ nō vēi unt p modū pncipal 7 accessorij vt si leget e qu9 cū asino q2 duo legata cēsent Et hec iducūtur ad q̄stiones ī ingrediente mo nasterium vt viciato ingressu nō valeat bonorū dedicatō nisi expsse. se 7 sua ō dicas set fm doct. hic.

instrumento [a] legatus fuerit. Nam fundo alienato [b]: et instrumenti legatum extinguitur.

¶ Grex etiam in vna oue retinetur. Et legato grege veniunt oues adiuncte gregi post testamentum. Idem est in legato edium. Aretinus.

¶ Si [c] grex legatus fuerit: et postea ad [d] vnam ouem peruenerit: quod superfuit vendicari potest [e]. Grege autem legato [f] etiam oues eas que post testamentum factum gregi adijciuntur: legato cedere iulianus ait. Est autem gregis: vnum corpus [g] ex distantibus capitibus sicut edium vnum corpus est ex coherentibus lapidibus. ¶ Edibus denique legatis: columnas et marmora que post testamentum factum adiecta sunt legato dicimus cedere [h].

¶ Augmentum: vel

titulo.l.vi. Argu.contra.ff.de fund. instru.l.quesitum.§.fundus.et.§.si instructo.quibus dicitur si fundus instructus legatus sit: instrumentum patrisfamilias cotinetur: non agri. sed ibi sub audi tantum: vel dic illam esse pauli sententiam. in.l.si cui istam labeonis: a iustiniano probatam. et sic corrigitur illa.

a ¶ Instrumento. Est autem istrumentum apparatus rerum diutius permansurarum sine quibus non posset exerceri possessio.vt.ff.de fundo instruct. quesitum.j.respon. Et sunt instrumenta: fundi colendi: seruandi gratia comparata.vt.ff.de fun.instruc.l.instrumenta.que sunt illa ibi habes.

b ¶ Alienato a testatore.

c ¶ Si grex. Qui ex decem ouibus constat: vel quatuor: vel quinque porcis.vt.ff.de abigeis. oues.

¶ Additio. Tres autem homines constituunt collegium.vt.l.neratius ff.de verbo.signifi.no.in ca.j.extra de elec. scdm Christoforum.

d ¶ Ad vnam ouem. Sic.ff.quod cum vni.l.sicut.§.finali.et.ff.eode titulo primo.l.grege.

e ¶ Vendicari potest.ff.qui.mod. vsusfructus amitti.l.finali.contra. Soluti, facilius perditur legatum vsusfructus quam proprietatis. vt arg. ff.eodem titulo.re peti.§.rei mutatione.et ff.eodem l.si grege in fine.

¶ Additio. Hoc verum est quando est relictus vsusfructus, vt gregis.lecus si singulorum capitum. Angelus aretinus.

f ¶ Legato etiam. Sic.ff.eodem.l.grege. sic.j.§.proxi.

g ¶ Corpus ex distantibus capiti. Tria enim sunt corpora rerum.vnum quod vno spiritu.id est elementatione continetur: vt homo: lapis. Secundum quod ex coherentibus constat: vt domus: et armarium. Tertium quod ex distantibus corporibus: vt grex: et populus.vt hic.et.ff.de vsucapio.rerum mixtura.§.primo.et.ff.de rei vendi.in rem.§.at in his. Corpus triplex est.

h ¶ Cedere. Sed columna: vel tignum domus legari pure non potest.vt.ff.de legatis primo.l.cetera: ne vrbs deformetur. Accursius florentinus.

a¶ Si peculium. Legatuȝ fuerit. Seruo vel extraneo.
b¶ Peculio. Nam ⁊ futuruȝ peculium legari potest. vt. ff. de pec. leg. l. ei quoq3. ⁊ facit ad hoc. ö. xxi. §.
c¶ Legatario. Eidẽq3 manumisso. Acc.
d¶ Cedere. Nota tria tẽpora ãte mortẽ testatoris: ⁊ post ante aditaȝ hereditatẽ. Item ⁊ post. In primo tẽpore. scilicet quo inuenit cessisse dies legati: omes sũt legatarij pares: nã quicqd eo tẽpore acquirit seruus talis ei cui hoc peculium est legatuȝ acquirit: siue ipsi seruo siue alij extraneo sit relictuȝ: qȝ non cedunt legata. similiter i tertio. scilicet sunt pares. In secũdo distinguit extraneus a seruo: vt hic. Nam quod legatuȝ cedit extraneo a morte hoc seruo ab adita hereditate: quia nec libertas sibi. prius debetur. C. de ca. tollẽ. §. cũ igit. ⁊ §. i nouissimo. Nam pura legata: vel in diem certam relicta a morte cedũt: nisi in sex casib⁹: vbi ab adita hereditate. vt. C. ö cadu. tol. §. cũ igit. ⁊ §. i nouissimo. ⁊. ff. qñ di. leg. ce. l. ij

✠ inter quos legatum seruo manumisso relictũ est vnũ: vt hic. Conditionalia: vel in diem incertũ relicta ex die vel conditione existẽte cedũt id est trãsmittũtur ad heredes. naȝ ante ꝯditionẽ: vel diẽ veniẽtẽ si decedit legatari⁹: nõ transmittit. vt. C. de cadu. tollen. §. sin autẽ. Nisi i tribus casibus. Primus. vt ff. de condi. ⁊ demonstra. conditiones. Secũdus. ff. eo. t. l. iij. Tertius. ff. qñ dies lega. ce. si cũ p finitiõe.

✠ Et hec vã qñ dies est certa an et qñ. Si vo certa an: sȝ icerta qñ. vt in die mortis tunc si legatarij habet puro si exnei: vl heredis habet pro cõditiõali: sic qñ dies penit⁹ incerta. sed qñ oino ẽ extitura: vt si sol: vl ãti christ⁹ habet p puro. secũduȝ ang. b

diminutio peculij legati: viuo testatore ad legatariũ spectat: sed si post mortẽ ante aditaȝ hereditateȝ cedit legato si est legatuȝ ipsi seruo: sec⁹ si extraneo. Aretinus.

¶ Si peculiũ legatum [a] fuerit sine dubio quicqd peculio [b] accedit vel decedit viuo testatore legatarij lucro: vel damno est. Quod si post mortem testatoris ante aditam hereditatem aliquid seruus acquisierit: iulianus ait si quidẽ ipsi manumisso peculium legatũ fuerit omne quod ante aditam hereditatem acquisitum ẽ legatario [c] cedere [d]: quia [e] huiusmodi legati dies ab adita hereditate cedit. Sȝ ⁊ si extraneo: peculiuȝ legatuȝ fuerit nõ cedere ea legato: nisi ex reb⁹ peculiaribus auctũ [f] fuerit.

¶ **Peculiũ serui si**

Itẽ verbũ cedere: duas habȝ significationes. id est incipere deberi. vt ff. de verbo. signi. l. cedere. Item cedere quãtũ ad trãsmissionem: vt accipitur. C. de cadu. tollẽ. p totũ. ⁊ in vtraq3 potest hic accipi.
e ¶ Quia. Bona est ratio. si enim prius cederet idem esset quod in extraneo. Est ⁊ alia ratio. vt. ff. de pecu. leg. l. deniq3. §. finali. vbi dicit ꝙ verisimile est cum ei legat quasi patrimonium suum ei legat.
f ¶ Auctum fuerit. Scilȝ peculiuȝ.
¶ Peculiuȝ autẽ. Casus. ¶ In presenti. §. ita pone casum. Quidã con

didit testamētum ⁊ in testamēto suo sticho qui valde pingue habuit pe culiū legauit libertatē nulla men tione facta de peculio modo quero vtrū legādo libertatē videaᵗ legasse peculium.

⁊ respon. ꝙ n̄. Nā peculium nisi exp̄s se fuerit legatū ser uo manu misso nō debetur. ⁊ hoc ve rum est in vltia vo luntate. Secꝰ tn̄ est inter vi uos: q2 si manumi serit vide tur ei do

intelligitur esse le gatū ſuo cui testa tor reliquit liber tatē in vltīma volū tate: secꝰ si inter vi uos fuit manumis sus. Item qđ relin quitur peculiū ser uo nō intelligitur relicta actio: vt agat ꝯtra dn̄m ad repetēdā pecuniā quā ab eo repete re potest rōne pe culij. Itē illi cui est relicta libertas si reddiderit ratiōes videt esse relictum peculium.

¶ Peculiū [a] aūt nisi legatū fuerit: manumisso nō de beᵗ: quāuis [b] si vi uus manumiserit sufficit si nō adima tur: ⁊ ita diui Se uerus: ⁊ Antoni nus rescripserūt.

nasse peculium: nisi aliud expresse ademerit. ⁊ ita diuus seuerus a an toninus rescripserūt. Sed pone ca sum. Quidam legauit seruo suo pe culium: iste seruus idēq3 legatarius multa de peculio impendit in ratio nes dn̄i: ⁊ ita dn̄s factus est debitor peculiaris. Modo q̄ro vtrū seruus mortuo testatore ab herede dn̄i pe tere possit illud qđ in rationibꝰ dn̄i impēderat? ⁊ respon. ꝙ non. Nam idē principes. scilicet seuerus ⁊ an toninus in hoc casu rescripserūt pe culio legato nō videri id relictū ser uo: vt petitionem habeat pecunie quam in rationes dn̄icas impēdit.

a ¶ Peculium. Sic. C. de pecu. eiꝰ qui libe. me. l. prima.

b ¶ Quāuis. Cur tā varie? Respō. quia secundo casu. scilicet quādo in ter viuos: operas eius manumissor erat habiturus. vnde cōuersa dona tio presumitur scd̄m Ioā. vt. ff. mā. si vero nō. §. inde papi. (i) vel scd̄m P. propter preoccupationē mortis q2 p̄sumitur auferre si potuisset. vt in auct. de trien. ⁊ se. §. illud quoq3 ibi. Pro tumultu mortꝰ an gustatus ⁊c. ⁊. C. q testamē. fa. possūt hac con sultissia. §. p̄mo. ¶ Addi tio (i). Istam ra tionē re putat in efficacem. Ioā. fab. hic cum p māumis sū obeāt opere exhiberi filio: nec nisi ex con uentōe debeātur. l. j. C. de ope. libe. ⁊. i. si operarum iudicio. ff. eo. vnde dicit ipse ꝙ inter viuos ē maior affe ctio dominij: q2 se priuat dominio serui ⁊ eius seruitio: quod retinere poterat: non sic vbi moriens dat qđ sibi retinere non potest. Alias ratio nes vide per Angelum hic.

¶ Idē rescripserūt peculio. Casꝰ.

¶ Pone igiᵗ sic casum. Quidā lega uit seruo suo libertatem his verbis. Volo ꝙ seruus meus redditis ratio nibus liber sit ⁊ de peculio reliqua soluanᵗ. i. ea in q̄bus apparuit eum mihi teneri. modo q̄ro vtrum testātor his verbis videaᵗ legasse peculium? Respō. ꝙ sic. Nam predicti duo pri cipes rescripserunt peculiū videri legatū cū rationibus redditis seruꝰ liber esse iussus est. et ex ipso pecu lio reliqua inferre.

a ❡ Peculio legato. Scilicet seruo et etiam libertas fuit legata aliud si extraneo. vt. ff. de pecu. lega. l. vj. §. finali. et. l. si sticho. Accursius.
b ❡ Petitionē. Nisi testator fuerit huius ꝯsuetudis vt redderet seruo q̄ sibi debebat. vt. ff. de pe. le. dñs sti. §. j. i fine.

e ❡ Inferre. Repete iussus est.
f ❡ Tam autem. Incorporales. Id est actiōes et seruitutes. vt supra de re. corpo. et incorpo. et. ff. de lega. j. l. prima. et cetera. in principio.

Idē rescripserūt peculio legato[a]: ñ videri id relictū: vt petitionē[b] habeat pecunie: quā in rōnes dñicas impēderit. Idem rescripserunt peculiū videri legatuz: cū ratiōibus[c] redditis liberū esse iussus est: et ex eo reliqua[d] inferre[e].

❡ Iura incorporalia possunt legari. Angelus areti.

❡ Tam aūt corporales res legari pnt q̄ incorpales[f]: et ideo quod defuncto debetur pōt alicui legari: vt actiones suas heres legatario prestet:[g] nisi exegerit[h] viu9 testator pecuniaz nā hoc casu legatū extinguitur.

❡ Fctā legari pnt

❡ Sz tale legatū valet: dāmas hēs meus esto domū illius reficeř: vel illū ere[i] aliēo liberare.

c ❡ Cuz ratōibus. Quasi diceret si reliquo seruo libertatem rationibus ab eo redditis eo ipso et peculium legare sibi videor: aliud ecōtra si libertatē relinquo: et rōnes reddeř veto: q2 nō videtur legatū peculiuz. vt ff. de lega. j. si seru9 vetitus. Rōnes autem reddere dicit quādo amoto dolo et fraude reddit. vt. ff. d fideicō mis. liber. l. thais. §. stichus.

❡ Additio. Et sic nota q remissio redditiōis rationū non cōprehēdit reliq̄: nec dolū: seu latam culpā: sed scrupulosam tm̄ inquisitionē: quod facit ad questionez de eo cui concessum est liberū arbitrium. ita q non possit sindicari scōm Angeluz hic.

d ❡ Reliqua. al's reliq̄s. Id est alia que erant reddēda reddere: cū iam quedam reddiderat. vel etiam si nihil. vt. ff. de verbo. signi. l. ceterorum.

g ❡ Preter. Sine cessione tamē vtiles habet legatarius. vt C. eod. l. ex legato Accursi9.

❡ Additio. Nisi res sit litigiosa: vel lis cepta. l. q̄tiens. et auctenti. nūc si heres. C. de liti. secundum. Angeluz. Et no. q quāuis directam personalem exercere nō possit nisi cedatur: poterit tamen exercere directam realem: que quia non ossibus affixa est transfertur in eum directa via. l. fine. §. finali. cū. l. seque. ff. de cō. furti. Angelus.

h ❡ Nisi exegerit. Naz si exegerit semper in dubio presumo voluisse legatum extingui. vt. ff. de adimen. lega. l. penul. §. finali. et d libe. lega. non solum. §. liberatio. nisi probeř contrariū: vel q2 debitor vltro obtulit eo non petente: vel q2 exactam pro legatario deposuit. vt. ff. de leg. iij. l. fideicommis. §. si rem.

i ❡ Sed tale legatu valet. Ere alieno liberare. Nam vtilitatē habet.

¶ Legati in gn̄e electio ē legatarij.

¶ Signāliter fu⁹ vel res alia[a] legetur: electio[b] legatarij est nisi aliud testator dixerit.

¶ Legatū optionis hodie trāsmittitur ad heredem si legatarius decedat anteq̄ optet: ⁊ pluribus debentibus eliger discordātibus sorte dirimitur. Angelus.

¶ Optiōis legatū id est vbi testator ex s'uis suis: vl' alijs reb⁹ optar legatarius iusserat: habebat oli i se cō ditionez[c]: ⁊ ideo[d] nisi ipse legatari⁹ viu⁹ optauerat ad heredē legatū non trāsmittebat. Sz ex cōstitutiōe[e] nr̄a: ⁊ hoc i meliorē statū reformatū est: ⁊ data est licentia hr̄di legatarij optare seruum: licet viuus legatari⁹ hoc non fecerit. Et diligentiore tractatu habito: ⁊ hoc in nostra[f] constiutione additum est: vt siue plures legatarij

Legatū generis: an valeat.

a ¶ Signāliter. Nec alia. vt equ⁹. ⁊ tunc legatarius eligit. vt. ff. de lega. j. l. si quis a filio. §. si plures. ⁊. l. qui duos. In domo autez in genere legata: si habet testator domos vnam ex his eligit heres: si non habz ⁊ relingt: dn̄i soriū ē legatuz. vt ff. e. si domus. In fūdo i genere legato dic nō valere legatū cuz vni⁹ digiti possit fieri fūd⁹ vt. ff. d iure do. cuz p⁹. §. genere. ⁊. ff. eod. j. l. lz ⁊. l. qd in rex. §. qd si quis.

b ¶ Electio. legatarij. Et a principio ⁊ ex postfacto. secundum. B. vt hic. ⁊. ff. de lega. j. si seruus legatus §. cū hō dabat. Sed Ro. a pricipio electionē heredi: sz ex cōtinuacia trāsferebat in legatariū Argu. ff. de serui. si cui. et C. de sol. l. j. Joan. distiguit aut in generalissimo vl' sub alterno vt si substātia: vel corp⁹: vel animal legat quo casu non valet: cuz festucam: vel muscam: dando liberetur: vl' eo gener qd dyalectici speciem appellant: vt homo ⁊ similia: ⁊ tunc subdistingue: aut habebat in hereditate seruos ⁊ tunc legatarius eligit: dummodo non meliorem. (i) vt hic. ⁊. ff. eod. j. l. legato. j. respon. ⁊. l. qui duos. ⁊ de lib. lega. l. ij. Aut si habebat: ⁊ tunc heres eligit. vt. ff. de vi. triti. ⁊ oleo leg. l. iij. j. respon. ⁊. l. iiij. Si autem testator ex certis reliquit incertum: aut ipse sensit de certo: qd patet expresso noie ei⁹: ⁊ tūc eligit hr̄s: ⁊ ei⁹ volūtatem interpretat: aut nō sensit

¶ Additio. (i) Qr nō ē verisimile testatorē voluisse id legare qd nō fuisset in specie concessurus: sed vbi electio est heredis vel debitoris poterit dari villius: dū tamē nō sit oī no inutile: qr potuit testator vel creditor cogitare q̄ daret min⁹. Jo. fa.

c ¶ Optionis legatum. Conditionem. Scilicet si eligeret.

d ¶ Et ideo. Bona ratio. vt. C. de ca. tollen. §. finautem.

e ¶ Ex constitutione. Que est. C. cō mu. de lega. l. finali in principio.

f ¶ In nostra constitutione. Scilicet predicta.

a ℭ Eligere cupiente. Et alio aliud subaudi.
b ℭ Contra beniuolētiā. Idest cō tra equitatē. scilicet q̄ perirēt. i. ō iure stricto perire deberēt. vt. ff. eo. j. l. huius §. finali.
c ℭ Et forte. Ut cū taxil: vl' alio modo sic. ff. de iudi. i tribus ✠ Sꝫ quaꝛ iudex nō cōpellit eos ad cō sentiēdū. vt. ff. eo. huius. i fi ne? Resp. imo hoc modo cō pellit. vl' ibi cōpellit in actione eligenda que datur a iur. hec autem nō compellit in eo quod datur a testatore.
d ℭ Sentētia. Ut tñ ceteris estima tionem prestet suaꝝ partium. vt. C. com. de lega. l. fina. in principio.

erāt persone quibus legari nō pote rat. Incertis enim personis neq̄ le gata neq̄ fideicōmissa relinq olim cōcessum erat. ⁊ hoc intm̄ scđꝫ iura antiq̄ obtinuit: vt nec etiā: milites icerte p sone legare poterāt ⁊ ita diuus Adri. scri psit. Sed po. Dñe iaꝫ video q̄ olim in certis p sonis le gari non poterat: p deo si placet di catis mi hi que p sona cen sebat in certa. Ad hoc rñ? Amice incerta p sona videbať quam testator in opi. incerta in aio suo subiiciebat. Ue luti si qs dicat in hūc modū. quecūq̄ filiā suā filio meo i matrimonio copulauerit heres meus illi fundū sempronianū dato. nam in hoc casu hmōi legatū incerte psone videbať relictū. ⁊ similr in hoc casu veluti si quis ita dicat: iis qui post testm̄ scri ptum primi ꝯsules designati erunt he. meus. c. dato. Nam in hoc casu incerte persone sicuti in supiori. ca. lega. videbať. ⁊ multe alie spe. repe riri possunt: in qb⁹ incer. pso. leg. vi debatur incer. perso. dari veluti si quis ita dicat illū seruū qui primuꝫ ascēderit capitoliū liberū esse volo. Olim eñ libertas hoc modo data inutilis erat. ⁊ hoc ideo q̄ placebat seruos noiatim liberos fieri. Sꝫ li cet dixeriꝫ tibi incertis personis le

ne di rimiť. vt. l. a ctor. C ō pb. Ange.

extiterint quibus optio relicta est: ⁊ dissentiant in cor pore eligēdo: siue vni⁹ legatarij plu res heredes sint: ⁊ inter se circa optā dum dissentiant: alio aliud corpus eligere [a] cupiēte: ne pereat legatuꝫ quod pleriq̄ pru dentuꝫ contra be niuolentiam [b] in troducebant for tunam esse huius optionis iudicem et forte [c] esse hoc dirimenduꝫ: vt ad quem sors deue niat: illius senten tia [d] in optiōe pre cellat.

ℭ Illi pñt ex ti tulo legati capeŕ: q̄ possunt heredes institui. Angelus.

ℭ Legari autē il

✠ Et hoc verūꝫ qñ dubiū exprimitur sup in re: nec l. deci diť: et discor dāt in precu dicium sui als si ad p iudici uꝫ terŕ tij iu dex cō pellit ad cō cordiā aliquā do pre cise. ⁊ aliqñ causa tiue. dubiū aūt su perfa cto p batio

ℭ Legari autem. Casus. ℭ Caue ti bi tñ in. §. Optiōis legatum: q̄ in. recitat quandā antiq̄tatem circa le gatū optionis quā per suā constitu tionē correxit: vt ibidē dixit. Litte ra tñ eiusdē. §. in se plenissima est. Expedita quinta parte prīci. istius titu. in qua deter. iu. que res legari possunt. Hic accedit ad sextaꝫ par tem: ⁊ deter. quibus pōt legari. Un de po. sic casum. Dñe iaꝫ video que res legari possunt: dicatis mihi qui bus legari possit? Et ipse rñ. q̄ il lis cū quib⁹ testamenti factio ē. i. ad quoꝝ vtilitatem testamētum fie ri potest: sꝫ scđꝫ antiqua iura multe

gari antiqtus nõ posse sub certa tñ demõstratione.i.ex certis personis incerte persone etiã olim recte legabatur. veluti si qs ita dicat. Ex cognatis tuis qui nũc sunt quicũq3 filiã meã i vxo. duxerit he. meus illi fundũ sẽprõianũ dato. Nã casu isto licz incerte psone videbat relictũ ratiõe tñ dẽmonstratiõis oliz valebat a3 sz licet dixeri tibi legata vl' fideicommissa incertis relicta oliz nõ valeř. cautum tñ erat in sacris ꝯstitutiõibus talia legata vel fideicõmissa p errorem soluta repeti non posse.

lis soluz[a] potest cũ quib[9] testamẽti[b] factio est.

¶ Necq3 pagan[9]: necq3 miles poterãt oliz incerte persone relinquere: ⁊ q̃ dicatur persona incerta: dclarat per duo exempla. Angelus aretinus.

¶ Incert[?] vo psonis necq3 legata necq3 fideicõmissa oliz relinqui cõcessuz[c] erat. Naz[d] nec miles qdẽ icerte persone poterat relinquere: vt diu[9] adrianus rescripsit In certa autẽ persõa videbatur quaz incerta opinione testator aio suo subijciebat: veluti si qs ita dicat qcũq3 filio meo filiã suam in mrimoniũ dederit. id est collocauerit: ei heres me[9] illũ fundum dato. Illõ quoq3: quod

incestuosi. vt in auct. qui. mo. na. effici. sui. §. vlti. colla. vij. Item heretici maioris heresis. vt. C. de heret. l. manicheos. Item apostate. vt C. de aposta. bi qui sanctaz. Itẽ mulier nũbẽs infra annum a tpe mortis mariti. vti autẽ. de nũpt. §. j.

¶ Addi. Sed hoc hodie cessat pp̃ter dcm apostoli: qa oẽs pene pp̃ter festinatõez infra tẽpus luct[9] sũt subla te: nõ autez pp̃ter transitũ ad secunda vota. Angelus aretinus.

a ¶ Legari. Soluz. Et econtra idẽ solus legat. vt. ff. de lega. j. l. ij.

b ¶ Testamenti factio. In passiua significatione accipe. vt. s. de here. quali. ⁊ dif. §. testa. Sed qui sũt isti qui nõ habent testamẽti factionez? Respõ. incerta persona. vt. j. proxi. §. Itẽ peregrinus siue deportat[9]. vt C. de here. insti. l. j. Item in metallũ dãnatus. vt. ff. de his qui pro non script. hab. l. si in metallu. Item seruus de adulterio cum dña cõmisso accusatus. vt. s. de hered. insti. §. ij. Item collegiũ: nisi probet licitũ. vt C. de here. institu. l. collegiuz. Item

c ¶ Incertis. Concessuz erat. Hodie contra etiã ante legem grecam inferiorem in pauperibus. vt. C. de episco. ⁊ cleri. l. id quod.

¶ Additio. Tu dic q̃ aut incertitudo est in persona legãtis: ⁊ valet legatũ: q2 heredi onus iniũctuz intelligit. aut in persona legatarij et tũc aut certificãda ex futuro euẽtu aut nõ. primo casu valet etiã si erat incerta de incert[?]. vt. l. si quis ita scripserit. ff. de re. du. Scdo casu valet si per. l. certificatur. vt. l. id qd. C. de epis. ⁊ cleri. sed de hoc. vide Angel.

d ¶ Naz nec miles. Cuius. scilicet militis volũtas seruatur pro lege. als. vt. C. de testamẽ. mili. l. prima.

a ¶ Designati erant. In calendis ianuarij sortiebantur. id est incipiebant honores administrare: et ante p tres menses designabant. vt. ff. d cõdi. et de. l. publi. et. C. de magi. mun l. prima.

huius. sic. ff. de re. dubi. l. quidã. sic ff. eodem. j. l. legato. §. primo.

e ¶ Incertis aut. Repeti nõ posse. q̃si naturale debitum. vt. ff. de cõd. inde. iulianus. in fine. et. l. frater a fratre. et. l. si nõs. i si.

b ¶ Libertas. Posse dari. vt si dicat ita illum liberum esse volo: q capitolium primo ascenderit: vel simile fecerit. vt supra proximo. §. incertis. Uel stichum liberum esse volo cum habeat duos stichos. vt ff. de ma. testame. cum ex pluribus.

c ¶ Seruos. liberari.

¶ Additio. Aduerte q in aliquibus

his relinquebatur: q̃ post testamentum scriptum primi consules designati[a] erant eq incerte persone legari videbatur: et denique multe alie huiusmodi species sunt.

¶ Oli legatum (et libertas q est multum fauorabilis) incerte psone factum erat inualidum.

¶ Libertas q̃q icerte psone nõ videbatur posse [b]dari: qr placebat noiatim seruos [c]liberari.

¶ Incerte psone ex certis personis: etiã olim legari poterat. Angelus are.

¶ Sub certa[d] pso demõstratõe: id est ex certis psonis: incerte psone recte legabatur veluti ex cognatis meis: q nunc sunt si qs vxorem filiã meam duxerit: ei heres meus illam rem dato.

¶ Licet legata incertis psonis facta olim essent inualida: si tamen per errorem soluta fuerant repeti non poterant. Angelus aretinus.

¶ Incertis autem psonis legata: vel fideicommissa relicta et p errorem soluta repeti [e]non posse sacris cõstitutionibus cautum erat.

¶ Posthumo q̃ alie. Casus. ¶ Adhuc prosequitur Just. in. §. presenti: materiã suã determinãs quibus legari non potest. vnde po. sic casum. Domine iam vidi plures personas quibus olim legari nõ poterat. nunquid sunt adhuc plures psone quibus olim legari nõ poterat? Et respõ. q sic. Nam

libris sequitur illa clausula. Tutor quoq icerte psone dari nõ põt: quã non inuenies in emendatis codicibus. et si ea que sequuntur in textu et glo. diligenter perspexeris: profecto eam prorsus superuacuã iudicabis.

d ¶ Sub certa. Sic. ff. de legat. i. l. iij. §. per hoc amplius. sic. ff. de legat. primo. l. si seruus legatus. §.

posthumo alieno olim inutiliter legabatur. sed dixi. Dñe si placet dicatis mihi quis censetur posthumus alienus? Ad hoc rñ. Amice alienus posthumus est q inter heredes suos heres testatoris futurus nõ est sicuti nepos ex filio emancipato cõceptus: extraneus posthumus erat auo. et hec omnia supradicta sm iura anti

qua obtinebant: sed non solumodo omnia supradicta ab eod. §. Incertis. sed etiam spem circa posthumum alienum correximus. Nam in casu nostro quedam constitutio posita est per quam quidam constitutionem et huic parti remedium adhibuimus: non solum in hereditatibus: vt alicuius posthumus heres institui possit sed et in legatis et fideic. et hic euidenter ex ipsius constitutionis lectione clarescit. Sed quod si dixeris tibi incertis personis auctoritate nostre constitutionis hodie legari posse. Tutor enim incertus non solum secundum antiqua iura: sed et per nostram constitutionem dari non debet. et hoc ideo quia certo iudicio debet quisque pro tutela sue posteritati prospicere. et licet supra dixeri alieno posthumo secundum iura antiqua legari non posse. Alienus tamen posthumus et olim de iure preto. et hodie potest heres institui de iure ciuili. et hoc verum est nisi in vtero illius mulieris que de iure nostro vxor esse non potest.

a ¶ Posthumo. Legabatur. Sed nec istituebatur iure ciuili. vt. ff. de lib. et posthu. gallus. §. ille casus.

b ¶ Suos. s. quondam ante emancipationem: vt sequitur.

c ¶ Futurus. scilicet heres

d ¶ Sed nec. quasi dicat non solum in posthumo: sed omnia supradicta ab illo. §. incertis. correcta sunt vt argu. ff. eo. iii. l. hoc legatum. j. re. et. l. ea re.

e ¶ Constitutio. quam non habemus.

f ¶ Huic scilicet posthumo.

g ¶ Tutor autem. Per nostram constitutionem scilicet supradictam constitutionem grecam: nec veteri iure vt. ff. de testa. tu. tutor incertus.

h ¶ Incertus. vt si ita dixit: illum tutorem do qui prius de tuscia venerit, nec incerte persone datur. vt ff. de testamen. tu. l. tutor ita.

¶ Additio. ¶ Et est ratio secundum Joan. Fabri quia quamuis postea certificetur: tamen poterit venire talis ribaldus quod pupillo prouisum non erit contra id quod iura intendunt: incerte tamen persone

¶ Olim non poterat legari posthumo alieno. i. qui non erat testatori futurus suus heres.

¶ Posthumo quoque alieno inutiliter antea legabatur[a]. Est autem alienus posthumus qui natus inter suos[b] heres testatoris futurus[c] non est. Itaque ex emancipato filio conceptus nepos extraneus erat posthumus auo.

¶ Hodie legatum in certe persone: aut posthumo alieno factum valet. h. d. iuncta glo.

¶ Sed nec[d] huiusmodi species penitus est sine iusta emendatione relicta: cum in nostro codice constitutio[e] posita est per quam et huic[f] parti medemur: non solum in hereditatibus sed etiam in legatis et fideicommissis: quod euidenter ex ipsius lectione constitutionis clarescit.

¶ Tutor certus et certe persone dari debet. hoc dicit. cum glo.

¶ Tutor autem nec per nostram[g] constitutionem incertus[h] dari debet: quia certo iudicio debet pro tutela quis sue posteri

post certificande testamentarius da ri potest non datiuus vt hic p eu3.
a ¶ Posteritati. Id est filijs.
b ¶ Posthumus. Poterat scil3 de iure preterito: nō ciuili. j. de bono. pos. j. rñ. contra. ℞ ff. de li. ℞ posthu. l. gall⁹. §. ille. ℞c.
¶ Addi. So. ibi loquitur in posthumo alieno tpe testamenti nato non suo qui postea succedendo in locum primi suus efficitur: hic vero etiam in eo cui nunq3 efficitur suus. Angelus aretinus.
c ¶ Nostro. id est romano.
d ¶ Non potest. Sed que est illa q̄ vxor esse non potest? Resp on. multe sunt ille que vxores esse non possūt vt. §. de nupt. diximus. §. si aduersus. C. de testamen. l. iij.
¶ Si quis noīe. Cas⁹. ¶ Po. igit sic ca. in illo. §. Quidā fecit testamē tū. ℞ in testamento legauit cuidā. c. sed tamen errauit in noīe legatarij nam cū deberet dicere. Dñe lego titio dicebat lego sempronio. vnde constabat de persona legatarij: modo quero vtrū huiusmodi error viciat legatū. ℞ rñ. q nō. Si qs ei ī noīe cognomine vel agnoīe ℞ pnoīe legatarij erauit si tamen de persona constat nihilominus valet legatum ℞ idem seruatur in heredibus istituēdis. vt si quis errauit in noīe cognomine agnomine ℞ prenomine ipsi⁹ heredis instituti nihilominus valet institutio si de persona heredis cōstat ℞ certe ī vtroq3 casu hoc optima rōne statutum fuit. Nomina ei3 significandorum hominum gratia inuenta sunt. Igitur si p quodcunq3 aliud iudicium intelligantur nihil refert. vnde argumento huius regule cauet falsa nominatione legatū nō pimi. Est eñ q̄dam alia iuris regula qua cautum ē falsa demonstratione legatū non vitiari. veluti si quis ita legauerit stichū seruū vernā titio do lego. Licet eñ stichus non verna l3 emptus sit: si tñ de persona constat. non obstante hmōi falsa demōstratione valet legatum. ℞ similiter si ita demonstrauerit testator stichum seruu3 meum que3 a seio emi titio do lego. Licet ab alio emptus sit nihilominus videlicet legatum si ō persona serui constat ℞ sicut dixi tibi scire debes q lōge magis adiecta causa legato legatum non vitiat. veluti si quis ita dixerit titio qui absente me negocia mea vtiliter curauit vel gessit stichum do lego: vel si ita dixerit titio qa patrocinio eius a capitali crimine liberatus sum stichum do lego. nā si ita dixerit v3 legatum. L3 eñ titius legatarius negocia testatoris nūq3 gesserit. neq3 testator patrocinio titij in legatarijs a capitali crimīe liberatus sit. In vtroq3 tñ casu legatū v3: s3 aliud ius statutu3 est si huiusmodi causa conditionaliter enunciata sit veluti si quis dixerit hoc modo. si negocia mea curauerit fundum do lego. na3 in hoc

tati[a] cauere.

¶ De iure preterio alienus posthumus etiam olim poterat heres instituī ℞ hodie potest dummodo nasciturus sit ex ea q̄ vxor eē possit. Angelus aretinus.

¶ Posthum⁹ autem alienus heres institui: ℞ antea poterat[b] ℞ nunc pōt nisi in vtero ei⁹ sit que iure nostro[c] vxor esse non potest[d].

casu ita demum valet hoc legatum si conditio extiterit.
a ℂ Si quis, sic. C. de testamen. l. si in nomine.
b ℂ In nomine. Nomen est genus sed ponit hic pro specie sui vt albertus quod dicitur proprium personę nomen. Cognomen quasi commune cognationis nomen. vt asinellus. Prenomen quod causa differentie ponitur vt si sint duo tullij et vni superaddatur marcus et dicatur marcus tullius. nam marcus est prenomen. Agnomen est quod imponitur ab euentu. vt aphricanus qui vicit aphricam: alemanicus: et goticus. vt s. i rubrica proemij huius libri.
c ℂ Valet legatum. sic. ff. si cer. pe. l. certum. C. eo. si fortidianum.
d ℂ In heredibus. scilicet si erret in eorum nomine.
e ℂ Intelligantur. Scilicet a testatore. et hoc in proprijs. In appellatiuis distingue secundum Jo. an parum erret vt libros membranas appellet quo casu valet maxime cum fuerit consuetus sic appellare. vt. ff. de le. iij. librorum §. quod tamen cassius. an multum erret: et tunc contra. vt. ff. e. ti. l. iiij. (1) Et de sup. leg. l. labeo. in medio legis.

Nomen proprium nomen cognomen et agnomen differunt.

ℂ Error nominis prenominis agnominis cognominis non viciat si de corpore constat. Aretinus.

ℂ Si quis[a] in nomine[b]: cognomine prenomine: agnomine legatarij si testator errauerit (si de persona constat) nihilominus valet legatum[c]. Ideoque in heredibus[d] seruatur et recte: nomina enim significandorum hominum gratia reperta sunt. que si quolibet alio modo intelligantur[e] nihil interest[f].

ℂ Falsa demonstratio non viciat legatum.

ℂ Huic proxima[g] est illa iuris regula falsa demonstratione legatum non perimi veluti si quis ita legauerit. Stichum seruum meum vernam do lego: licet enim non verna sed emptus sit (si de seruo tamen constat) vtile est legatum. Et conuenienter si ita demonstrauerit. Stichum seruum, quem a seio emi sitque ab alio emptus[h] vtile est legatum: si de seruo constat.

ℂ Falsa causa non viciat legatum nisi per modum conditionis fuerit prolata h. d. Aretinus.

ℂ Addi. tio. (1) Et est ratio ibi quia nomen appellatiuum tamquam naturale mutari non potest sine mutatione essentie ipsius rei cum sit de substantia. alias secus. sed de hac materia vide plenius hic per Angelum aretinum.

f ℂ Nihil interest. vnde liber homo sibi nomen mutare potest licet seruus non possit. vt. C. de mu. no. l. j. ff. de fal. l. falsi.
g ℂ Huic proxima. Vernam. verna est seruus ex ancilla testatoris natus.
h ℂ Emptus. idem et si non emit. vt argumen. ff. de vsu. nunc. §. fina. secus in venditione. vt. ff. de contra. emp. si quis fundum.

¶ Longe[a] magis legato falsa cā adiecta nō nocz: veluti cum q̄s ita dixerit. Titio (q̄a me absente negocia mea curauit) stichū do lego: vl' ita titio (qz patrocinio ei⁹ capitali crimie liberat⁹ sum) stichuz do lego. Licet enī necz negocia testatoris vnq̄z gesserit titius necz pꝛocinio eius liberat⁹ est: legatuz tamen valet. Sed si conditionaliter[b] enunciata fuerit causa aliud iuris est veluti hoc modo titio si negocia mea curauerit fū-

a ¶ Longe magis. Ideo dicit magis: quia verba false domonstrationis sunt de substantia ipsius legati vt cum dico stichum vernam dolego sed verba false cause non ita. Itē quia cause legādi non coherent legato. vt. ff. ð condi. et demon. cum tale. §. falsa causa.(i) Item q̄a hic donare presumit vt. ff. de condi. inde. in summa. §. ei q̄z.

¶ Additio.(i) Puta quia de necessitate dispositionō consequitur ex causa al's secus. vt hic per Ange. areti.

Cōdi-tio. b ¶ Sed si conditionaliter. No. cōditio per si apponitur et per cum: vt hic. et. ff. de condit. inde. qui promisit. vt. ff. de verbo. obligatione.
Mo-dus. quocunqz. §. non solum. nisi in casu vt. ff. ð tu. l. muto. §. sub conditione
Causa. Modus per vt. C. de his qua sub mo. l. ij. Causa per quia. vt hic. Demonstratio fit ostendendo aliquid
Demō stratō. quod non est. vt. s̄. proxi. §. et. ff. eodem. si fit. §. j. Circa hec quatuor sic dicas: et primo. Falsa causa nō nocet. vt hic. Conditio nocet si deficiat vt hic. et. ff. si certum peta. cum ad p̄sens. et. l. itaqz. Modus idem qd cōditio operatur excepto q̄ id qd dat sub modo etiā anteq̄z modus impleatur petitur: cautione tñ interposita de modo implendo quod non est in conditione. vt. ff. de condi. et demōstratio. qui heredi. §. si. et de adimē. leg. l. liberto. §. lucius. et. ff. eo. iij. si tibi. In demonstratione distingue vt. §. eo. si sit. §. j. et. l. non quocunqz. Unde versus. Scito q̄ vt modus ē si cōditio quia causa. Vide capi. verum. extra de cōdi. appo. Vers⁹

¶ In seruo heredis. Casus. ¶ Adhuc prosequitur iusti. materiā suā deter. quibus legari potest vnde po. sic ca. in hoc. §. Domine quidam fecit testamentum: et in testamento suo titium instituit heredem: et sticho seruo ipsius heredis instituti legauit fundum: modo quero vtrū huiusmodi legatum valeat? Ad hoc rñ. iusti. distinguendo vtrum seruo heredis instituti pure vel sub cōditione leget. nā si pure leget iutile ē legatum: nec quicq̄z proficit: etiam si viuente testatore seruus legatarius ð ptāte heredis exierit: illud eiz quod inutile foret: si statim post testamentum factū testator decesisset non debet ideo valere: quia testator diutius vixit sub conditione: tamē seruo heredis recte legari potest. nā in hoc casu si tempore existentis cōditionis in potestate heredis legatū valet. sz q̄cq̄z dixerim tibi seruo heredis instituto dño ipsius siue cōditione legari posse nō dubitatur. Ueluti si quis ita dixerit. stichū seruuz sempronij

sempronij heredem instituo: et post ea adiecerit sempronio dño stichi heredis instituti fundum do lego. nã in hoc casu quãuis statim post factũ testamentũ testator decesserit. nõ tñ apõ eũ qui heres fit dies legati cedere intelligit. Per seruũ em institutũ si anteq̃ iussu dñi adierit hereditatẽ in alteri9 potestatẽ trãslatus fuerit alij hereditas acqri poterit vel si forte ipse seru9 añ aditionẽ a dño suo fuerit manumissus. Tunc em ipse heres efficit et vz legatũ. sed si ille seruus in eadẽ cã pmanserit: et viuente dño eodẽq̃ legatario hereditatẽ adierit euanescit legatum.

let legatũ: qr idẽ non põt esse heres et legatarius. vt. ff. de lega. j. l. legatum est. §. j. Accursius.

¶ Additio. Qd est ver si legatur sine libertate seruo testatoris vel heredis. secus si alieno qr cederet ab adita hereditate: nisi dies mortis eẽt idẽ vt ibi si optio. ff. de op. le. q̃n ño cuz libertate legatur: cedit vel a die ꝯpetẽtis libtatis (si sit sub cõditiõe relicta) vel ab adita hrditate si vtrũq̃ sit purũ. vt. §. i no uissio. C. de cad. tol. Ange.

dum lego.

¶ Seruo hrdis pure nõ põt legari sed sub conditione sic: si tempore existẽtis conditionis non sit in ptãte heredis. Sed econtra suo alieno herede instituto põt eius dño legari pure: vel sub cõditiõe sed si iussu domini hereditatez adeat legatum euanescat. Aretinus

¶ An suo hrdis recte legam9 q̃rit: et constat pure inutilr[a] legari[b]: nec quicq̃ pficere[c] si viuo testatore de potestate ei9 heredis exierit:[d] qr qd[e] inutile foret legatum si statim post factũ testamentuz ꝺcessisset testator non debet ideo valere[f] qr diutius testator vixerit. Sub cõditione vero recte legat seruo vt reqram9 an quo tẽpore dies legati cedit in ptãte hrdis non sit.[g] Ex diuerso herede in

a ¶ An seruo. Inutiliter. sic. C. de nece9. ser. here. insti. l. quidã. §. illo contra. Sed ibi non iponit necessitas dandi. Uel de alimentis loquitur. vt. ff. de ali. et ci. le. seruos. ✠ nã cum sit purum a morte testatoris cedit. vt. C. de ca. tol. §. cum igitur. et domino ex persona serui acqui. vt ĩ. per q̃s pso. no. ac. §. itẽ qd sui. al's est. §. itez vobis acqrit qd serui etc. sed idẽ dñs erit heres. ergo non va

✠ Uel dic s3 Jo. fa. q̃ ibi testator legaue

b ¶ Legari. Propter cõfusionem heredis et legatarij: qr eadem psona sibi ipsi debere non potest.

c ¶ Nec quicq̃ proficere. qr actus morientiũ nõ possunt esse in suspenso. vt. ff. commu. pre. l. si. in si. et propter regulam catonis que sequitur.

d ¶ Exierit. Seruus legatarius.

e ¶ Qr qd etc. hec ẽ regl'a catõiana.

f ¶ Ualere. Exceptis quibusdã casib9: vt cũ res tua sit tibi legata et ante mortem testatoris alienata.

g ¶ Nõ sic. Nã si est adhuc seruus non valet legatum: alias valet. sic

rat / uo / prio / hic v / seru / hrdi

ff.ad.l.falci.l.si.a seruo.
a ¶ Apud eum. Id est apud eundē. scz dominuz qui sit heres per seruuz q̄ adhuc non est. Acursius.
b ¶ Heres.i.dicetur mortuo testatore statiz post testm̄ nō īō stati dn̄s serui erit heres p seruū ꝛ legatariꝰ p se. ꝛ ita non erit apud eū.i.eundē hr̄dez hr̄ditas ꝛ legatum: qd̄ erat supiori.§.i mo. ad h vt sit hr̄s p seruum suo p̄cedere opz iussū dn̄i: ꝛ obediētiā serui ꝛ īteri hui ꝯditō poteri t variari: sz legatū tm̄ i terihēbit dn̄s: sūt q̄ sepata hr̄ditas ꝛ legatū iterū: cū legatuz apud dn̄z: hr̄ditas apud nl'lū dōec seruꝰ: vel manumissus sibi: vel iussu alicuius domini eam adeat.
c ¶ Intelligitur. nam nemo est heres adhuc. cum ꝛ dn̄i iussus: ꝛ serui debeat seq voluntas. vt. C. de he. in sti. cū ꝑponas. Et lz hr̄ditatis dies cedat ea adita: tn̄ legatum a morte testatoris cedit. vt. C. de ca. tol. §. in nouissio.

stituto suo qui domino recte etiaz si ne conditiōe legetr̄ nō dubitatur. Nā ꝛ si stati post factū testamētum decesserit testator: non tn̄ apud [a] eum qui heres [b] sit dies legati cedere ītelligitur [c]: cū hr̄ditas a legato separata sit ꝛ possit ꝑ eū seruū aliꝰ heres effici: si priusq̄ȝ iussu dn̄i adeat in alteriꝰ potestatē translatus sit: vel māumissus ipse heres efficit: quibꝰ casibus vtile ē legatum. Q̄d si in eadez cā pmā serit: ꝛ iussu legatarij [d] adierit euanescit legatum.

¶ Legata ꝛ libertas hodie reliqui possunt ante heredis istitutionē: ꝛ postea ꝛ iter istitutionē ꝛ substitutionē. Aretinus.

¶ Ante heredis istitutionē legabatur [e] antea iutilit' scilicet quia testamēta vim ex istitutione heredis accipiunt: ꝛ ob id veluti caput atq̄ȝ fūdamentū [f] intelligitr̄ totiꝰ testamēti heredis istitutio. Pari ratiōe nec libertas ante heredis istitutionē dari poterat. Sz q̄ȝ inciuile esse putauimꝰ: scripture ordinē [g] q̄dē sequi (quod ꝛ ipsi antiq̄tati vituperādū fuerat visū) spni aūt testatoris volūtatē [h] ꝑ nostrā constitutionem [i] ꝛ hoc vitium

calphurnius.
g ¶ Scripture ordinē. No. ordinē scripture nō seruādū. sic. ff. de solu.

vn̄ apud dn̄z erit legatū. sed here. apō nullium q poterat eē vl' apō huc vel apud aliū si alienabit. s. seruus priꝰ vt sequit.
d ¶ Legatarii. Qui ꝛ dn̄s est.
e ¶ Ante hr̄di. Legabat aliud i tutore ēt oli vt. s. qui da. tu. pos. §. ad certum.
f ¶ Fundamētū. Cū sine illo nullum dicat. vt ff. d iurco di. l. si. ꝛ. j. ti. j. l. iij §. i pmis ꝛ d his q̄ itel. dele. l. pēul. ibi

redisi stitutō est caput ꝛ fundamētuz totius testamēti.

Seruꝰ heres istitutꝰ nō acq ritō nō nisi duo cō currāt

Legati dies cedit a morte testatorishe

Ordo scripturan seruādus sit

nō eñ. Sed ɔtra.arg.ff.de fideicō. li.l.gñaliter.§.qd ergo ⁊ in auc. de here.⁊ fal.§.inordinatum.

h ℭ Uoluntatem. Repete. vitupe⸗randum erat.

i ℭ Constitutionē Quā non habem⁹. ſʒ q̄ſdā, Ul' dicere ri⁹ ꝙ loqtur de ea q̄ ē i.C.ð teſ.l.ābiguitates. ⁊ qð ibi dic.ñ ex mēte refe ras ad a⸗lia:nō ad hūc ordi⸗nem.

a ℭ Ante hrdis in⸗ſtitutionē Qꝛ prio pōt lega re rē:⁊po ſtea here⸗dem inſti tuere.

b ℭ Me dias. Qꝛ p̄mū iſti⸗tuit hrdē ⁊ poſtea legauit:⁊ poſtea aliū hrdē īſtituit: ⁊ ita legat inter medias heredū inſtitutiones.

Libertas fauorabilis ē

tū ⁊ libertatē. Secus in re legata. vbi autem libertas legaꝭ eſt incerti tudo ⁊ in re ⁊ in perſona. ⁊ ſicvitiat vt no. Dy. in regula in obſcuris. de regulis iuris in.vi. Angelus.

emēdauim⁹.vt lice at ⁊ añ a hrdis iſti⸗tutionē ⁊ int' medi as b heredū iſtitu⸗tiões legatū relin⸗q̄re: ⁊ multo magis libertatē cui⁹ vſ⁹ fauorabilior c eſt. ℭ Hodie añ ⁊ poſt mortē heredis ⁊ le gatarij ⁊ p̄die mor tis ipſorum legari poteſt. Aretinus. ℭ Poſt mortē q̄ʒ heredis aut lega⸗tarij ſimili mō iuti lit' legabaꝭ: veluti ſi q̄ſ ita dicat: cū he res me⁹ mort⁹ fue rit: do lego. Itē p̄ri die ꝗ heres aut le gatari⁹ morieꝭ. Sʒ ſimili mō ⁊ h̄ corre xim⁹ d firmitatē hu iuſmōi legatʒ e ad fideicōmiſſoꝝ ſili⸗tudinē p̄ſtātes: ne i h̄ caſu ð̄terior cā legatoꝝ ꝗ fideicō⸗miſſoꝝ inueniaꝭ f. ℭ Hodie p̄t pene nomine legari ⁊ le gatum transferri. vel adimi niſi p̄reci piatur aliquid im poſſibile vel legi⸗bus interdictum vel probroſuʒ. An gelus aretinus. ℭ Pene q̄ʒ noīe inutilit' antea lega baꝭ ⁊ adiebaꝭ g vel trāſferebaꝭ. Pene autē noīe legari vꝭ qð coercēdi hrdis cauſa relinquiꝭ q̄

d ℭ Poſt mortem. Correxi⸗m⁹.vt.C. de ac. ab here. ⁊ ɔ̄ here.l.j. e ℭ Legatis.in ſti⸗pulationibus idē vt.ð.l. C.vt act. ab he.⁊ ɔ̄ he.l.j. Caue tñ q̄r le gatū ſic i cipit ab hrde vel hrdi dari qð primo nullo mō fuit (i) ſʒ ſtipulatō fuit: lʒ ief ficax. vt ff. de eui. ga pupil. ⁊.l. ſi p i⸗prudētiā §.ñ mix.

ℭ Additio.(i) Qðē verū ſi legauit poſt mortē hr⸗dis vel alterius.ſec⁹ ſi poſt mortē le gatarij: qꝛ ſtatiʒ eſt nata obligatio. vt in ſtipulatione. ſicut no.gl.i.l. ce⸗dere dič.ff.de verbo.obliga. Ange.

c ℭ Fauorabilior.ē. Niſi i duob⁹ ca ſib⁹.vt.ff.de manu.teſ.cū ex pl'rib⁹. ⁊ ð leg.j.ſi qs a filio.§.pe.⁊.l.ferre. ⁊ ad treb.ſi patrōi.§.ſʒ ſi ñ fructib⁹ ℭ Additio. Dic ſm Io.fab.ꝙ hoc non videꝭ verū: imo videtur idem vtrobiꝗ qꝛ incertitudo vitiat lega

f ℭ Inueniatur.vt.ff. e.l.j.⁊.ð.eo. titu.§.ſed non vſꝗ.

g ℭ Pene. Adimebatur.hec verba expone. vt.j.titu.j.

a Aliquid faciat. quod fieri vult secūdū Jo. hoc adeicto. s. i penā heredis se cōmittere: alias est cōdi. et vz vt. ff. de his que pe. no. l. j. et. ij.
b Nō faciat. qd fieri nō vult. Ac.

l Constituimus. vt. C. de his que pe. no. l. j.
m Impossibilia. ff. de lega. j. l. si mihi et tibi. §. j. contra. Solutio ibi non erat impossibile; poterat enim

c Collocauerit scilicet quod fieri nolo scilicet eam collocari.
d Nō collocauerit. s. qd fieri volo scilicz eaz collocari.
e Alienauerit. qd nolo.
f Non alienauerit: nam vt alienet volo.
g Per q̄s. id est valde.
h Agnoscere. scilicet posse. vt s. quib9 modis te. infir. §. si. i. si.
i Obseruabantur. vt. C. de testamento milita. l. j.
k Collocauerit s. qd fieri nolo.

magis aliqd[a] faciat: aut nō faciat[b] veluti si qs ita scripserit hrs meus si filiaz suam in matrimonio titio collocauerit[c] vel ex diuerso si nō[d] collocauerit: dato. x. aureos seio aut si ita scripserit hrs me9 si puū stichū alienauerit[e]: vl' ex diuerso si ñ alienauerit[f] titio decē aureos dato. Et in tm̄ hec regula obseruabat. vt pq̄s plurib9 principalib9 cōstitutionibus significaretur nec pricipē q̄dē agnoscere qd ei pene noīe legatū sit. Nec ex militū q̄dez testamento talia legata valebāt q̄uis alie militum voluntates i ordinādis testamentz valde obseruabātur[i]. Quinetiam nec libertates pene noīe dari posse placebat. Eo ampli9 nec hrdē pene nomie adijci posse sabin9 existiabat veluti si qs ita dicat titi9 hrs esto si titi9 filiā suā i mrimōio seio collocauerit[k] sei9 q̄z hrs esto. Nihil em̄ itereat quarōne titi9 coerceat vtrum legati datiōe an coheredis adiectione. Sed hmōi scrupulositas nobis non placuit. Et generaliter ea que relinquūtur: lz pene noīe fuerit relicta vel adēpta: vel in aliū translata nihil distare a ceteris legatis cōstituim9[l]: vel in dādo vel in adimēdo vel i transferendo Exceptis his videlicet q̄ ipossibilia[m] sunt vel legib9 in

esse quod ouis
viueret et
infra triduuz posset id fieri quod fieri volebatis. Al' dic q ibi voluit testator heredez constituere se soluturuz si decederet. scilicz testator infra triduuz: quod potuit si
autez sol ✠ istas
uere. ✠ solutō
Item cō- nes re
tra. s. de pben-
here. isti. dit Jo
§. iposi- an. fa.
bili. So hic et
lu. quidā dic q
dicūt nō ibi io
valere si- valet
cut testa- legatū
tor voluit q2 nō
vt hic. va ꝯtinet
let tamē iposi-
pure: vt bile. sz
ibi. Al' di adie-
stigue sz ctio tē
Joā. aut poi ē
apponit iposi-
cōditio i bilis q̄
possibilis non v
hrdi aut ciat.

legatario. Si heredi non valet lega tū. vt hic. Si legatario valet. vt ibi. ⁊ quere exēpla. C. de his que pe. no. l. j. Exēplum qñ apponitur cōditio impossibilis heredi. siue onerato vt det heres si celuz digito teti gerit: et tūc vitiat quasi nō stet p euz quominꝰ impleat: sꝫ per impossibilitatē. Qñ legatario sine onerato: vt tibi relinquo si celum tetigeris digito: ⁊ hec non vitiat: sꝫ vitiatur: ⁊ pro non adiecta habetur. Et est ratio: qꝛ non debet auferri beneficium onerato: cui prouideri voluit testator. Uide glo. notabilem. in l. j. ff. de condi. insti. ¶ Impossibilia. De impossibili dic. precepit heredem transferre montez: al's ei adiecit coheredem: vel aliam penam imposuit. De legibus interdicto vt precepit heredi vel legatario: vt daret inquilinos sine predijs. De probroso: vt precepit reliquias suas in mare proijci: vel se cum vestibus sepeliri. al's penam imposuit: nam in predictis ⁊ similibꝰ remanet heres ⁊ legatarius: nec tenet̃ ad ipossibile: vel legibus interdictū: vel probrosum nec etiā ad penam: ideo qꝛ impossibile: vel legibus interdictū: vel probrosum non impleuit.

a ¶ Legibus interdicta. Ut inquilinos sine predijs. vt. ff. de legat. j. si quis inquilinos, vt patuit supra.

¶ Additio. Et hoc verū vbi aliqd est per ius dispositū: vel ꝯsuetudinē qd testoꝛ immutare nō potest: vt qꝛ forte ob ius publicuz: vel fauorem. als secus. Joannes fabri.

terdicta [a] aut al's probrosa [b]. Huiusmodi enim testatorum dispositiones valere secta [c] meorum temporuz nō patitur.

¶ De ademptione legatorum.

¶ Ademptio et translatio legatorum potest fieri in eodez testamento: vel alia scriptura. Angelus aretinꝰ.

Ademptio legatoꝝ siue ex eodē testamēto adimant̃ [d]: siue codicillis [e] firma [f] est: siue ꝯtrarijs verbis fiat adēptō: veluti

b ¶ Probrosa Ut vestimenta i funꝰ. vt. ff. eo. l. l. seruo alieō. §. fin. vl' reliquias in mare. vt ff. de condi. instit. l. penult. in princi.

c ¶ Secta meoꝝ tēporuz. Id ē ego qui insequoꝛ iustitiā: hoc tēpore non patioꝛ. sic. ff. de pact. l. fina. in fine.

¶ De adēptiōe legatorū. ¶ Quia ambulatoria est defuncti voluntas: vsqꝫ ad supremuz vite exitū. vt. ff. d adimen. lega. l. iij. §. fina. ⁊ l. seque. ideo post data legata. ⁊ de eis adimendis videamus. Accursius.

Ademptio. ¶ Diuidit̃ in duas partes. Primo loquitur de ademptione. Secūdo de translatione. Secunda ibi. transferri. Aretinus. Continuatio. Diuisio.

d ¶ Adimantur. Scilicet legata.

e ¶ Codicillis. Scilicet testamēto confirmatis scdm quosdā: non aliter. Sed nos ꝯtra. vt in auct. de resti. fideicō. §. maīfestū. colla. ix. Ac.

¶ Additio. Et est ratio: qꝛ nō est ridiculū codicillos etiā ꝯtrarios per testm̄ cōfirmari: qꝛ videmus agi ex ꝯtractu: vt ꝯtractus rescidat̃. l. sed celsus. §. j. ff. de ꝯtrahē. emp. Jo. fa.

f ¶ Firma est. Ut si eodē testō fiat

videatur nec datuz: si alia volūtate videatur datū. sed postea adēptuz. vt. ff. de his que in testamē. de. l. j. ꝛ ff. de lega. j. l. si ita scriptuz. Sed videtur ꝙ nulla talis voluntas valeat cū videatur sibi repugnaṙ. vt. ff. d̄ regulis iuris. l. vbi repugnātia. que est huic cōtraria. Sz dic ꝙ ibi dicit de repugnantia que fit ꝑ pter simplicitatē verboꝝ. vt. ff. de conditi. institu. si titius. Uel habet locum predicta regula quando non apparet que sit vltima: quo casu neutra valet. Si autem apparet: vltima valet. vt. ff. eo. l. nihil prohibet. Accursius.

¶ De lege falcidia. ¶ Qualiter mi nuantur legata ademptiōe: vel trāslatione dictum est. nunc qualiter lege falcidia minuantur. ꝛ ideo dicit superest. Accursius. — Continuatō

Si quis ita quid legauerit: do lego: ita adimaṫ: nō do: non lego: siue non contrarijs: sz alijs [a] quibuscunqꝫ verbis. ¶ Transferri [b] quoqꝫ legatuz ab alio ad aliū potest: veluti si quis ita dixerit hominē stichum quem titio legaui: seio do lego: siue in eodez testō: siue in codicillis hoc fecerit: quo casu simili ꝛ titio adimi videṫ et seio [c] dari.

¶ De lege falcidia.

¶ Testatori non licz hr̄ditatem exhaurire vel vacuare in totū legatis: sed solūmodo vsqꝫ ad dodrātē: ne testatores sine hr̄de

¶ Additio. Differentia inter hūc titulum. et sequentez habetur per hos versus.
Tunc defalcabis si per legata grauaris
Sed trebellabis: cum reddere cuncta rogaris.

Superest. ¶. Totus iste titulus diuidiṫ principaliter in quinqꝫ partes. Primo continuat se ad precedentia. Secūdo ponit effectum legis falcidie tā de iure legis duodecim tabulaꝝ: qz̄ de iure quo nos vtimur. Tertio pōit vnū dubiū scilicet an heres nō grauatus respectu sui heredis grauati possit detrahere falcidiā. Quarto ad qd̄ ꝑsens tēpus redigatur: vt inspiciatṫ an lex falcidia habeat locū. Quīto: quādo lex falcidia imponiṫ: qd est ante deducēdum. Secūda ibi. Cū eni. Tertia ibi. Et cum quesitū. Quarta ibi. Quātitas aūt. Quīta ibi. Cuz aūt. — Diuisio.

¶ Cuz eni. Casus. ¶ Pone igitur sic casum in pria parte. Dn̄e multa dixistis nobis circa materiaz legatoꝝ: ꝛ d̄ adēptōe ꝛ trāslatōe eorūdē vnde videṫ ꝙ ad aliquā aliam ma-

Legata voluntate ꝑsumpta reuocantur.

a ¶ Alijs. Scilicet. vt adimo. vel peniteo eius quod dedi. vel similia. immo etiam nuda voluntate ꝑsumpta. vt si inimicus postea factus sit legatarii. vt. ff. de adimē. lega. l. iij. in fine. ꝛ. l. iiij.

¶ Additio. Idem si ab ignorante fiat testatori ignorāti aliqd ēt post mortez: quod si sciuisset testator nō fuisset legaturus. Angelus.

b ¶ Transferri. Facit. ff. eodem. translatio.

c ¶ Et seio dari. Scilicz si seius est non capax. nūquid ademptio a primo facta valet? Respōdet sic. vt. ff. de lega. primo. plane. in principio.

teriā de cetero poteris transire. Satis eniꝫ videtur ꝙ ea que iam dicta sunt circa materiaꝫ legatoꝝ possunt sufficere? Ad hoc respon. Iustinia. Amice nō bene tibi videtur: immo circa materiam legatoꝝ ēt insistēdū est adhuc nā ex quo de ademptione ⁊ trāslatōe legatorū vidimꝰ: superest. vt de. l. falcidia ꝑ quā modus legatis nouissime ipositus est: dispiciamus: et hec i prima. Sed pone in secunda Dn̄e iaꝫ video ꝙ vos vultis tractare de falcidi. dicatis mihi si placet quare fuit introducta lex falcidia: ⁊ qs sit ieiꝰ effectus? Ad hoc respon. Amice lex falci. optima ratiōe fuit introducta: ⁊ eius effectus fructuosus est. Cum enim olim. l. xij tabularum libera erat legandi potestas intm̄: vt liceret testatoribus totum patrimoniū suū ꝑ legata erogare. ⁊ nihil penitꝰ apud heredes scriptos relinquere. Nam. l. xij. tabu. ita cautū erat ꝙ si cuti quisqꝫ legasset rem suaꝫ: ita ius esset idcirco vtile erat visum legū latoribus hmōi liberā licētiam legādi coartare: qr propter hmōi plerūqꝫ moriebātur hoīes intestati. nam licet hr̄des essent instituti: scripti tn̄ heredes pro nullo hereditatis lucro eam volebāt adire. ⁊ quāuis ēt super hmōi licētia legādi coartanda taꝫ lex furia ꝗ̄ voconia late sunt nentra eaꝝ ad rei consūmationē sufficere videbat. Unde nouissimo lata ē. l. falcidia ꝗ̄ cauetur ne liceat testōribꝰ plus legare ꝗ̄ dodrāteꝫ totoꝝ bonoꝝ: vt si ue vnꝰ heres sit institutꝰ siue plres apud eū: qn̄ vnus esset institutus vel apud eos qn̄ plres essent instituti: ꝗ̄rta ps totius patrimōij ipsius testatoris integra remaneat.

decedāt. Aretinꝰ.

Superest vt de lege falcidia [a] dispiciamus: qua [b] modus nouissime legatis impositus est. ¶ Cum enim olim duodecim tabularum lege libera erat legādi potestas: vt liceret vel [c] totuꝫ patrimoniū legatis erogare. (Quippe cum in ea lege cautum esset vti [d] quisqꝫ legasset sue rei [e]: ita ius esto) visum est hanc legandi licentiam coartare. Id ꝙ ipsorum [f] testatorum gratia prouisum est ob id ꝙ plerumqꝫ intestati moriebant: recusantibus: scriptis hr̄dibus pro nullo aut minimo lucro

a ¶ Falcidia. Ideo si dicta: qa vt falx fenuꝫ: sic hec lex legata resecat. Uel dic a falcidio autore. ✠ vt ⁊ publiciana a publicio dicta. vt. j. d ac.
b ¶ Qua. Scꝫ falcidia (§. alie.
c ¶ Uel. pro etiam.
d ¶ Uti quisqꝫ legasset ⁊c. Hec sūt ꝟba legis duodecim tabularum.
e ¶ Sue rei. Idē in sua re tota quā ipe legauit: vel ēt aliena, nā ⁊ aliēa res legari poterat ⁊ pt: vt h. ⁊. ff. ad l. fal. l. j. in pri. ⁊. §. de le. §. nō soluꝫ.
f ¶ Ipsoꝝ testōꝝ. Non tn̄ licꝫ testōribus eā renūciare: nisi i casu. vt. ff. eo. ꝙ de bōis. §. fi. ⁊. l. si debitor. ar gu. ꝯtra. C. de pac. l. pe. ibi. cū ⁊ alia regl'a sit ⁊c. Sed hodie per auct. sed cū testōr, q̄ est. C. ad leg falci. ꝯtra.

✠ qui fuit cōsul: et iō falcidia flecat ipo in re. vt l. linea ff. eo. secꝰ si fuisset pretor ꝑꝫ Jo. fab.

¶ Additio. Quod est verū expresse secus si tacite: puta dicēdo tota vel integra: legata soluas: nisi adijceret q̄ amplius heres habere nō possit ꝛc. scd̄m Ange. In trebellianica aūt idem dicas qd̄ l. falc. fm̄ Joā. fa.

res sint legatarij: secus si vnus: quia potest ex rei necessitate: vl' legatarij volūtate. vt ibi. ꝛ. l. plane. ꝛ. l. seqn. §. si solus. ff. eod. Ubi aūt nō cadit ꝯmoda diuisio: diuidit̄ ad arbitriū iudic. vt l. non amplius. ff. de lega. i. §. fi. De trebelliani. cavero vl' legitima: dic vt habetur in l. filiū quē habentē. C. famili.

hr̄ditates adire[a]. ¶ Et cū sup hoc[b] taz lex furia q̄ lex vocōia late sūt: q̄rū neutra sufficiēs ad rei ꝯsūmatiōez videbat̄: nouissie[c] lata ē lex falcidia: qua caueť ne plus legaŕ[d] liceat q̄ dodrātez[e] totoꝝ bonoꝝ: idest vt siue vnus heres istitutus sit siue plures apud eū colve ps quarta remaneat.

a ¶ Adire. Facit. infra. tit. i. §. sz qr̄ heredes. Accursius.

b ¶ Super hoc. Id est super ꝯartanda legandi licentia.

c ¶ Nouissime. Id est vltimo. Acc.

d ¶ Legare. Uel etiā causa mortis donare. nā ꝛ ibi locuz hēt falcidia. Itē ꝛ in mortis causa capiōe. vt. C. eo. l. pe. Licet de hac quidē ꝯtradicant. ꝛ est pro eis argumentum. ff. eod. l. acceptis. Item in fideicōmissis. vt. C. eod. l. ij. ✠ Item in donatione inter viuos: que morte confirmatur: non al's. vt. C. eod. in donatione. ꝛ in his habet locū quod hic de legatis dicitur.

e ¶ Dodrātez. Id est nouē vncias totius hereditatis: sic ei dodrās dicitur. vt. s̄. de here. instit. §. hereditas. Si ergo fiat in contrariū de singulis pōt fieri sectio. i. quarte partis detractio: ꝛ ipso iure: proposita etiā rei vēdicatiōe. vt. ff. eo. l. lineā. in fine. j. rn̄. ꝛ. l. plautius. ꝛ. C. eo. l. ij. Iā ergo nō est questio an heres possit retinere falcidiā in vna re: nā nō pōt. vt in dicta. l. plautius. (j) Sed aliud qn̄ quis legat partē bonoꝝ tunc eīn succurriť heredi: siue rerū partes: siue estimationē dare malue rit. vt. ff. de lega. i. nō amplius. §. i. ¶ Additio. (j) Hoc verū est si plus

✠ Qd̄ est verū l fidei cōmissis particularibus nō in vniuersalibus. vt ifra tit. px. §. ij. Falcidia i vna re nō potest retineri.

her. Ang. ¶ Et cum quesitū. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in q̄ Justinia. deter. quandam dubitabilez questionem in surgentem ex pmissis. vnde po. hic casum. Dn̄e iam video q̄ effectus. l. falci. talis est q̄ testator non potest legare vltra dodrātem totorum bonorum: videlicet vt quarta pars patrimōij ipsius testatoris remaneat apud heredes. siue sit vnus heres scriptus siue plures. dicat̄ igitur mihi quid iuris est in tali casu. Quidam fecit testamentū: ꝛ in testamēto suo instituit duos heredes equis portiōibus: puta titiū ꝛ seium: ꝛ partez titij totam exhausit legatis que noīatiz relīqt a titio prestādo q̄ nihil penit⁹ apud titiū remāsit: aut si alīqd remansit supra modū tamen partez titij onerauit. A seio vero aut penitus nulla legata relīqt: aut si qua ab eo relīqt parte tn̄ dimidia portionē eandē integraz penes ipsuz seiū remāsit. ꝛ ita quarta pars totius hereditatis apō seiū heredez scriptū sine alīq̄ dimiutiōe sine onere remāsit. vnde hoc casu multū fuit dubitatū ꝛ quesitū vtrū liceret titio vltra quartaz par-

tez sue portiõis grauato aliqd ex legatis ab eo noiatim relictis retinere: vt ita beneficio.l.falci. quartam partez sue portiõis saluam habeat. Ad hoc respon. Justi. Amice certe i questione proposita placuit: vt liceat titio vti bñfi cio.l.fal. & de hoc singlis legatis ab eo relictis intãtũ retraheř vt qrtá partẽ sue portiõis saluá hẽat. nõ obstãte ꝙ qrta ps totius hereditatis apud seiũ coheredẽ suuz integra remanet. Nã i singulis heredib⁹ ratio.l.falc. habenda est. vt qlibet quartam sue portiõis saluá habeat.

f ℭ Habeat. hoc interrogatiue lege: & postea responde. & placuit &c.

g ℭ Posse retinere. Scilicet quartam partẽ sue partis quã iure hereditario habet: nõ autez datũ causa adimplẽ de cõditiõis sibi ab aliq̃ iputabit sibi i q̃rtá: nisi a statulibero eẽt datum: & de pecunia hereditaria de q̃ ei dare p mittiř. vt ff.eod.id autẽ. & d dõa.causa mor.l. qd statu liber Itẽ nec legatũ a coherede relictum sibi imputat. vt.ff.eodẽ.in q̃rtá.nisi testator h̃ cauerit. vt.ff.eo. quod autem.j.respon. & .§.marcellus.

ℭ Si plures fuerint istituti q̃libet in sua re põt falcidiã detrahere: licz portio alterius coheredis: nõ fuerit grauata. Aretin⁹.

ℭ Et cũ [a] quesitũ esset duob⁹ heredibus istitutis: veluti titio & seio: si titij pars aut tota exhausta sit legatis: q̃ noiatiz ab eo data sũt: aut supra modũ [b] onerata: a seio vero: aut nl'la relicta sint legata: aut que partez ei⁹ dũtaxat in partez dimidiã minuũt [c]: an quia is [d] quartaz [e] partẽ totius hrditatis: aut amplius habz: titio nihil ex legatis que ab eo relicta sũt retineř liceret: vt q̃rtaz partẽ sue partis saluã habeat [f]: Et placuit posse [g] retinere Etenĩ in singulis hrdib⁹ ratio legis falcidie ponenda est.

ℭ In rõne legis falcidie cõsiderař quãtitas p̃rimonij q̃ erat tẽpore mortis testõris: nec augmẽtũ vel diminutio ꝯtingens post ea: & ante aditã hereditatem legatarijs ꝓdest: vl' obest. Angelus aretin⁹.

a ℭ Et cum quesituz esset. Facit. ff. eodem. in singulis.

b ℭ Supra modum. Id est supra quartam. Accursius.

c ℭ Minuũt. Et sic remanẽt ei tres vncie q̃ sunt quarta toti⁹ assis. Acc.

d ℭ Is. Scilicet seius.

e ℭ Quartaz partẽ. i. tres vncias.

ℭ Quantitas autez. Casus. ℭ Hic incipit quarta pars: in qua sic pone casum. Dñe iam video ꝙ bñficio.l. fal. singulis heredibus ꝓuisum est: sed dicatis mihi quo tẽpore inspiciatur vtrũ.l.falci. locum habeat? Ad hoc rñ. Amice quantitas patrimonij a testõre relicta ad quã ratio.l.

Quãtitas aũt pñimonij ad quam ratio leg falcidie redigit: mortis [a] tẽpore spectatur. Itaq; vbi gratia: si is qui centũ aureorũ patrimoniũ in bõis habebat cẽtũ aureos legauerit: nihil legatarijs pdest si ante aditã hereditatẽ per seruos hereditarios: aut ex partu ancillarũ hereditariarũ: aut ex fetu pecorũ tantum accesserit hereditati: vt centũ aureis legatorũ nomĩe erogatis: heres quartã partẽ hereditatis habiturus sit: sed necesse est: vt nihilominus quarta ps legatorũ detrahatur. Ex diuerso si

falci. reducitur tẽpore mortis ipsius testatoris inspicit: sicut maĩfeste liquet in tali exẽplo. Quidaz habuit centũ aureos in bõis ipe laborans in extremis cõdidit testm̃: et in testamẽto istituit heredẽ. et cẽtũ aureos legauit. et ita totuz patrimoniũ suum exhausit legatis. vñ mortuo testatore bñficiũ. l. falci. locũ sibi vẽdicabat. Sed qd si anteq̃ hrs adierit hereditatez: bona hereditaria per seruos hereditarios vel ex fetu pecoruz: vel ex partu ancillarũ intm̃ sunt aucta q̃ oibus legatis insolidũ solutis heres quartaz partẽ totius hereditatis: vel etiaz amplius saluã habere possit? Et respon. q̃ certe huius augmẽtum post mortẽ testatoris ante aditionez hereditatis aduenies legatarijs nõ proderit sed nihilominus heres bñficio. l. fal. quo tẽpore mortis ipsius testatoris cõpetit vtetur. ad quartã partẽ a singulis legatis detrahet. et idẽ ius in casu cõuerso obseruat. Nam sicut augmẽtum rerũ hereditariarum ante aditã hereditatem nõ põt prodesse legatarijs ita diminutio rerum hereditariarũ eis nõ nocet. verbi gr̃a ponamus rẽ tẽto primo themate qd ille qui habebat. c. in bonis legauit. lxxv. et ita

religt quartã partez hereditatis. vñ de mortuo testatore ratio. l. falci. locũ sibi vendicare nõ poterit: sed tñ ante aditionẽ hereditatis bona hereditaria intm̃ decreuerũt incendijs forte: aut naufragijs: aut forte p mortẽ seruorum aut pecorũ vt. lxxv. tẽpore aditiõis: in hereditate vix ĩuenieban tur: certe ĩ hoc casu hmõi diminutio legatarijs non nocet: immo nihilominus heres ad pstationẽ legatorum ĩ solidũ tenet. Sed forte obijceret aliqs sic. Hoc videt iniquum videlz cõpelli heredẽ hmõi dãnosaz hreditatẽ adire et nihil lucrari. Ad istã tacitã obiectionẽ rñ. iusti. in littera ac si facta esset sibi interrogatio Amice hoc nullatenus dãnosuz est hr̃di. nã liberum habet arbitriũ nõ adire hereditatẽ: et ita hmõi piculũ euitare. vñ ĩ hoc casu necesse est ipsis legatarijs cum herede de certa portione legatoruz recipienda pacisci ne heres deserat testm̃: et ita deficiente testamento legata in eo relicta non debeantur.

a Quãtitas. Mort tẽpore. §. d lega. ff. si peculiuz. contra. Sol. ibi remanet seruus quasi peculij dñs.

Additio. In estimatiõe tñ debitoris est secus: q2 si post mortẽ testatoris et ante aditam hereditatẽ effi

ciatur non soluēdo cedit dāno heredis: si econtra cedit lucro legatariorū quo ad falcidiā. vt. l. cuz q. ff. eo. Et est ratio: qa est spes q de inopia deueniat ad pinguiorez fortunā. l. si dfunctus. C. arbitrietur. Joā. fabri.

Sed illud est in gn̄alibus fideicommissis. hoc in specialibus. Que autez sit differētia inter legata et fideicomis. dixi in. l. j. ff. de lega. primo. ¶ Cum autem ratio legis. Casus. ¶ Pone igitur sic casuz: in hac pte. Dn̄e video quare. l. falci. fuit itroducta: et quis eius effectus sit et quo tēpore spectatur vt l. fal. locū sibi vendicet. pro deo dicatis mihi in quibus rebus locū sibi vēdicet. l. falcidi. Ad hoc rn̄. Amice cum ratio. l. falc. petitur: primo deducit omne es alienū. id est quicqd testator tempore mortis alijs debebat. Itē impēsa circa funus testatoris facta. et etiā precia seruorū manumissorum similiter deducunt. et fctā tali deductione tunc deinde in residuo habet locū ratio. l. falcid. vt ex eo quarta pars integra apud heredes remaneat. et tres partes residue inter legatarios pro rata portione eius: qd cuiqz legatariorū relictū fuerit distribuat. Ponamus igitur q aliquis habens patrimonium quadringentorum aureoruz. quadringentos aureos legauerit. certe i hoc casu quarta pars singulorum legatariorum de singulis legatis detrahi debet. vt per hmōi detractionē quartam partē centum heres scriptus. l. falcid. beneficio habeat. et est verū hoc qn̄ tantū erat legatū quantum erat

septuaginta quinqz legauerit [a] et ante aditam hereditatem intantū decreuerint bōa incendijs forte: aut naufragijs: aut morte seruorum: vt nō amplius q̄ septuaginta quinqz aureorum substātia vel etiā minus relinquatur solida legata [b] debent. Nec ea res [c] dānosa est heredi cui liberuz est nō adire hereditatem: que res efficit vt sit necesse legatarijs (ne destituto testamēto nihil cōsequant) cuz herede in portiōe pacisci [d].

a ¶ Legauerit. Scz tres partes hereditatis et quarta remanet: ita q nō habet locum falcidia: qa centū habest i bonis. vt supra dictum est.

b ¶ Solida legata debent. Als detur. Hoc locū hz qn̄ res hr̄ditarie: nō legate pierūt. Si aūt legate peāt adquē distigue: aut erāt pōdere: nūero: vel mēsura: et tūc idē qd hic dr. ✠ Aut nō et tūc aut icertū: vtputa hoiez: et tūc idē qd hz: aut icertū ex certis: vt vnū de suis suis: et tūc si oēs pereāt legatarij damnū est. vt. ff. eo. in rōe. §. diligēter. et §. incerte aut penitus certa. vt stichus. et tūc perit legatario vt. s. de leg. §. si res legata. Acc.

Legate rei piculū adquē ptinet ✠ Mi si talia essent legata vt species puta talē vec getem vini. l. quum si vero et ita §. fin. cuz. l. eos seq. ff. soluto matr.

c ¶ Nec ea res. Respondet tacite obiectioni. quasi dicat nōne erit inicompelli adire et nō lucrari: damnum sentire?

d ¶ Pacisci. Id est aliquid oportet eos dare heredi: vt adeat. Et ita nota q non per oīa: etiā hodie sunt exequata fideicōmissa legatis: nec legata fideicōmissis. nā fideicōmissarius cōpellit heredez scriptū adire et nil ei dat. vt. j. tit. j. §. sz si recuset.

¶ In ratione le/gis falcidie primo deducitur es alie/num funeris impē/sa:⁊ p̄cia seruorꝝ: ⁊ de residuo quarta pars legatorum:⁊ si plus est legatum q̄ꝫ sint patrimonij vires id primo de/ducitur postea pa/trimonium defal/catur. Angelꝰ are/tinus.

¶ Cū autē ratio legis falcidie poni/tur:añ deducit es alienū [a]. Itē fune/ris [b] impēsa:⁊ pre/cia seruorꝝ [c] manu/missorū. Tunc de/mū in reliquo ita ratio [d] habeatur: vt ex eo quarta pars apud hrēdē mane/at:tres vō partes

in patrimonio. Secd po. retēto pri/mo themate.s.ꝙ ille qui habebat i patrimonio quadringētos aureos legauit.ccel.⁊ ita octaua pars qua/dringentorum apud heredē rema/neat in hoc cāu herēs nō quar/tā:sed tm̄ octauam partē de singulis legatis d̄trahet tre/centa par/te. viij. quā saluā habuit hac. scilꝫ octaua:a singlis le/gatis de/tracta qr tā totius patrimonij integrā habeat. Sꝫ po. retēto prio themate ꝙ testator ha/bens quadrigētos aureos in bonis legauerit quingētos.⁊ in plus lega/uerit q̄ꝫ erat in patrimonio.in hoc casu.prio.c.in quibꝰ excessit patri/monium detrahēda sunt. i.perinde habēda ac si nō essent relicta ⁊ post ea quartā partē singulis legatarijs detrahit heres.Et sic prio detrahē/dum est ꝙ vltra patrimoniū testato/ris legatum est ⁊ postea illud qd̄ ex bonis testatoris superest apud here/dem remaneret oportet.

a ¶ Cum autem. Es alienū. Etiaꝫ qd̄ ipsi heredi debebat tēpore mor/tis:licet confusione sit factū indebi/tum.vt.ff.eo.qui fundū.⁊.C.eod.l. irritum. ✠ nisi expresse prohibeat. vt.ff.eo.si debitor creditori.

b ¶ Funeris. Non monumenti.vt ff.eodē.l.prima.C.finali.Accursiꝰ.

¶ Additio. Nisi esset impēsa neces/saria:puta quia esset dedecus sepe/liri in terra scōm. Angelum.

c ¶ Seruorum. Mors erat antiqtꝰ vt qui seruos nō habebat. vnū vel plures emeret qui honoris causa fu/nus testa/toris pile/ati ante/cederent quo facto statim in/telligun/tur māu/missi: et sic illorū māumis/sorꝝ detra/hitur p̄/cium ⁊ fa/cit adhāc positōeꝫ. C. de lat. lib. tollē. §.sed ⁊ g/dñi. Uel dic ꝙ testator alicui deceꝫ legauit: vt alienum seruum redime/ret legatarius ⁊ manumitteret. de hoc em̄ legato nō d̄trahit falcidia: nisi de eo quod superest: forte facta emptiōe.vt.ff. de fideicommis. lib. l.decem. ⁊.ff.eod.sed ⁊ si nō seruus. Si autē vt suū propriū legatarius manumitteret: tūc nullam patitur falcidiā legatarius. ✠ ⁊ ita hec pre/cia deducūtur:vt falcidiam nō pa/tiātur.vt.ff.eo.si seruꝰ.⁊. l. iulianꝰ.

¶ Additio. Ex quibus legibus no/ta ꝙ quando vni legantur duo:quo/rum alterum est defalcabile: quod de illo falcidia pro vtroqꝫ deduci/tur:secus autem si diuersis esset le/gatum.vt not.glo.in auctenti. simi/liter.C.eodem. Angelus.

d ¶ Ratio habeatur. Habita.sci/licet estimatione rerum:non ex affe/ctione:sed communi estimatiōe. vt ff.eodem.l.precia.

rium als se/cus.l.ī iponē/da.C. eodeꝫ. Lega/tuꝫ ali/cui: vt suum manu mittat nō de/falcat.

✠ Ho/die tñ ē claꝝ ꝙ d̄ le/gato liber/tatis ⁊ sic pio nō de/trahi/tur fal/cidia. auctē. silr.C. eodeꝫ

✠ Qd̄ ē verū hodie si fecit innēta

a ¶ Pro rata. Ut ita quartam detrahat heres: si nihil ei dimiserat testator. Uel si aliquid erat residuum penes eum adhuc detrahat ad supletionem vel quintam: vel etiam millesimã. ut ff. e. l. i quantitate. §. si. et facit ad hoc. C. e. l. ij. et ff. eo. l. plautius.

b ¶ Figamus. retento casu quod habebat in bonis quadrigenta.

c ¶ Octaua. Scz quadringentorum: que est quinquagita et ita habebat heres prima quinquaginta. et hec alia quinquaginta detracta: et sic centum: et sic quartã.

d ¶ Quingentos. Retento casu quod habebat in bonis quadringenta. et sic legauit vltra quam haberet centum.

e ¶ Detrahi debet. Improprie autem ponitur detrahi quo ad id quod excedit et proprie quo ad quartam que est in bonis: et sic semel positum verbum proprie et improprie ponitur vt. ff. de offi. pro consul. l. ij. Item nota quod hec falcidia cessat in multis casibus quos dicas vt diximus in. l. i testamento. C. ad. l. fal. et in aucten. de here. et fal. §. hic nobis.

Uerbum semel positum proprie et improprie potest poni

¶ Additio. Et isti casus patent in his ver. Falcidiam cessare facit post debita natis. Dos: miles: vetitum: libertas; sponte solutum. Res vetite vendi: pietas: et cartula: crimen. Ac heres si non facit inuentaria sub sit. Nota diligenter hos versus ex quibus habes quod falcidia cessat in xj. casibus. Primo in bonorum subsidio libe ris relicto. Scdo i legato dotis qñ vz maritus vxori dotẽ suam legat. Tertio i testõ militis. Quarto qñ testator prohibuit il lã dtrahi. Quito in libertatibus relictis. Sexto quando heres non ignorans patrimonium defuncti sponte soluit non retenta falcidia. Septimo qñ testator aliquam rem legat et prohibet illam legatario alienari. Octauo in legato ad pias causas relictis. Nono in legato cartularum siue instrumentorum qñ vcz aliquis legat instrumenta predio rum aliquorum: quod quidem legatum affert vtilitatem probationis quod defalcari non potest. Decimo cessat falcidia propter crimen siue delictum heredis qui tacitum legatum persone incapaci soluit. Ultimo quando heres inuentarium facere non curauit.

Falcidia in xj. casibus cessat.

inter lagatarios diſtribuantur: pro rata[a] scz portione eius quod cuique eorum legatum fuerit. Itaque si fingamus quadringentos aureos legatos esse et patrimonij quantitatem ex quo legata erogari oportet quadringentorum esse: quarta pars legatarijs singulis debet detrahi. Quod si trecentos quinquaginta legatos fingamus[b] octaua[c] debet detrahi. Quod si quingentos[d] legauerit: initio quinta deinde quarta detrahi[e] debet. Ante enim detrahendum est quod extra bonorum quantitatem est deinde quod e bonis apud heredem remanere oportet.

¶ De fideicommissarijs hereditatibus: et ad senatusconsultum trebellianum.

¶ De fideicommissarijs. etc. ¶ Justinianus post tractatum legatorum de. l. falcidia priusquam de fideicommissis tractauit: quia lex falcidia in legatis prius fuit inuenta quam in

Continuatio

fideicommissis.secundū.P.Uel sic. Dictum est de legatis: sed quia de fideicommissis sumus polliciti dicere.vt.ś.de lega.§.sed ne i primis et ideo de fideicommissis tractamus. Et quia fideicommissorum, aliud generale aliud speciale generale.vero dignius. de generali primo videamus: vt infra. eodem. in princ. et.infra titulo.j. in princ. Accursius.

¶ A generalibus tanq̄ a dignioribus est inchoandum et olim hr̄s de fideicōmisso grauatus non cogebatur de necessitate ad fideicommissi prestationem. Deinde ponit vnū dicatur fideicōmissū: et qs pmo statuit illud de necessitate restitui. Angelus aretinus.

Nunc trāseamus ad fideicommissa: sed prius est vt de hereditatibus fideicommissariis videamus: Sciendum [a] itaq̄ est omnia fideicommissa primis temporibus infirma esse

Diuisio.

Nunc transeamus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Primo ponit qualiter iure vetustissimo non de necessitate sed verecundia quadam fideicommissa prestabantur. Scd̄o quō tpe augusti certis psonis ex necessitate prestabantur: vel etiam de iure pretorio. Tertio quō fideicommissum fieri debeat vt valeat. Quarto qn̄ restituta erat hereditas q̄ ex senatusconsulto trāsibāt actiones omnes in fideicommissarium. Quinto qualiter ex senatusconsulto vespasiano heres institutus poterat detrahere quartam: et qualiter dicto iure heres rogatus de tota hereditate vt transirent actiones pro rata in fideicommissarium stipulatio interponebatur si heres volebat adire.si vero recusabat ex dicto senatusconsulto cogebat. Sexto iustinianus ista duo senatusconsulta eq parat: et oīa que senatusconsultum trebellianū statuit: eidē reseruat. et que senatuscōsultū vespasianū statuit attribuit.senatusconsulto trebelliano tanq̄ ātiquiori. Septimo circa materiā fideicōmissorum certos casus dubitabiles pōit. Secūda ibi: postea. Tertia ibi: i primis. Quarta ibi: rstituta. Quinta ibi.sed qr hr̄des. Sexta ibi s3 qr stipulationes. Septia ibi nihil interest. Ange.

¶ Nūc trāseamus. Casus. ¶ Pone igit sic ca.in prima pte. Dn̄e iam dixistis nobis multa circa materiā legatorum.p deo dicatis mihi qd pponitis i hac materia facere? Ad hoc rn̄. Amice: certe ex q̄ expedita ē materia legatorum: nūc ad fideicō.ti.trāseūdum est et primo de fideicom. hereditatibus breuiter videamus.

a ¶ Sciendū itaq3 est.q.d.tractaturis nobis de fideicōmissis. qr eorum apud antiquos aliter se hēbat tractatus: ne qd ātiq̄tatis penitus ignoret itaq3 dicamus de fideicō.gn̄alibus et specialibus.vt arg.ś.de testa.i princ.

¶ Sciendū. Casus. In hac scd̄a pte sic procedit.prio deter. quō olim relinquebantur fideicom.intesta.et quare appellata sunt fideicō. et per quez et qua rōne ad iuris necessitatē primo fuerunt introducta. et licet le. promiserit dicturum tātum de fidei

com.hereditatibus tñ quedam ponit communia tam in generalibus ꝙ̄ in specialibus fideicom. secundo deter. quid exigatur ad hoc ꝙ aliquis possit fideicom. generale i tes. relinquere. tertio deter. qd iuris erat olim quā do reititue bāt fideicom. hereditas ex se. con. trebel. qō prio erat

quia nemo inuit⁹ cogebatur pstare id de quo rogatus erat. Quibus [a] enim non poterant hereditatem vel legata relinquere: si relinquebant fideicommittebant eorum qui capere ex testamē to poterāt hereditatem ꝛ ideo fidei commissa appel-

quia nemo inuitus huiusmodi fideicom. de quibus erat a testatore rogatus soluere cogebatur: ꝛ p filijs spurijs ꝛceteris non capacibus quibus testatores non poterāt hereditates ꝛle gata ites. suo relinquere fuerūt fideicō. introducta. vnde sub baccaute la relinq̄bant. naꝫ fideicom.

introductum circa fideicō. quarto deter. quid iuris erat qn̄ restituebatur fideicom. here. ex se. cō. peg. ꝛ rōnē pmittit quare pega. sena. cō. fuit introductum. Et ad declarationem materie casus subijcit spāles ꝛ ōter. in qb⁹ casibus vendicabat sibi locū treb. se. cō. ꝛ in quibus pega. ꝛ ī quo ālla duo senatuscon. differebant ꝛ conueniebant. ꝛ secūdum hoc subdiuidas secundam partem principa. in. iiij. partes. quaruꝫ prima durat vsqꝫ ad illum. §. In primis igitur. Secunda ibi incipit ꝛ durat vsqꝫ ad illum. §. Sed quia heredes scri. ibi tertia. ꝛ durat vsqꝫ ad. §. Restituta ibi quarta ꝛ durat. vsqꝫ ad tertiam partem principalem istius titu. videlicet vsqꝫ ad illum. §. sed qa stipulatio. his igitur ad maiorem exigentiam materie sub compendio prenotatis: ita pone ca. Domine video ꝙ vultis tract. de fideicom miss. heredi dicatis mihi modo si placet qualiter erant introducta fideicommis. ꝛ qualiter sic appellabantur? Ad hoc respondet. Amice: scire debes ꝙ olim omnia fideicom mis. tam generalia ꝙ̄ specialia primitiuis temporibus infirma erant: qui capere poterant ex testa. committebant. ꝛ ideo fideicom. appellata sunt. quia nullo vinculo iuris innodata erant: sed tantum pudori eorum cōmittebant testatores huiusmodi fideicom. soluere sed modo agebatur: ꝛ ita hec vsqꝫ ad tēpus diui augu. obtinebāt. postea vero pi⁹ diuus aug. gratia personaruꝫ capacium: quia fideicommis. defraudabantur motus fideicommis. huiusmodi ad iuris necessitateꝫ. induxit vnde qꝛ aliquando p fidē suam vel per ipsius principis salutē aliqs rogatus nō soluebat fideic. ideo ppter magnaꝫ quorūdā pfidiā implere recusabant precepit consulibus vt ipsi auct. suam imponerent. vt illi qui rogati essent fideicō. soluere ad eoꝝ prestationeꝫ cogerentur ꝛ qꝛ hoc iustum videbatur ꝛ populo expediebat paulatim conuersum est in assiduam iurisdictionem: ꝛ per processum tēporis fauor fideicōmisso. in tantum augebatur. vt etiam ppri⁹ pretor circa huiusmodi fideicōmissa crearetur quem fideicommissarium pretorem appellabant.

a ¶ Quibus. vt spurij. ꝛ in his nil innouatur. nam nec hodie valet

fideicōmissum.vt.ff.de iure fis. non intelligit.§.i.ij.ꝛ.iij.C. de natu.li/be.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.C.ad.l.falci.l.etiam ſ3 Azo. Sunt ꝛ alij qui capere non po terant nec poſſunt.vt.s̄. de le.§.le/gari dixi mus.ꝛ in his oib⁹ nil inoua tur. vt in muliere q̄ trāſit ad ſcđa vota infra tps luct⁹: cui ab extra/neo relin q̄ pōt. vt C. de in/ceſt.nup. l. ſi qs in ceſt.ꝛ.C. de ſe.nu. l.j.

a ℭ Nul lo viculo i. nulla a ctiōe: ſc3 p officiū iudic/.vt ff.de ver/bo.ſigni.

lata ſunt q2 nullo[a] vinculo iuris ſ3 tā tum pudore eoꝝ q̄ rogabant̄ contine bant̄. ℭ Poſtea diu⁹ prim⁹ augu/ſtus ſemel iterum ꝙ gratia pſonaꝝ[b] motus: vl̄ q2 p ipſi us ſalutē rogatus qs diceret̄: aut ob inſignē quoꝛūdā p fidiā iuſſit conſuli/bus auctoꝛitatem ſuā interponere[c]. Qđ q2 iuſtu3 vide bat̄ ꝛ popullare[d] erat paulati cōuer ſu3 eſt i aſſiduam[e] iuriſdictōe3: tātuſ ꝙ eoꝝ fauoꝛ[f] fact⁹ ēvt paulati etiā p̄/toꝛ ppꝛi⁹ crearet̄[g] q̄ de fideicōmiſſis ius diceret: quē fi/deicommiſſarium appellabant.

ℭ **Ad hoc vt valeat fideicōmiſſum vniuerſale ex te/ſtamēto d3 hr̄s vniuerſaliter inſtitui qui pōt grauari ō toto vel pte heredi tatis capici reſti/tuēda. Aretinus.**

ℭ In p̄mis[h] igit̄ ſciēdū eſt op⁹ eſſe

h ℭ In primis. Caſus. ℭ Hic inci pit ſcđa particula ſcđe partis prin/cipalis in qua ſic po.ca. Dn̄e iam vi deo qualiter fideicō.que olim erant infirma poſtea per diuum aug. ad neceſſita/tem iuris ſunt itro ducta: p deo dica/tis mihi modo q̄li ter teſta/toꝛ itēſtō ſuo rogat aliquem ſoluer hu iuſmodi fideicō. Sed an/teq3 iuſt. ſoluat hāc qōnē pre mittit qđ dam aliō ꝛ dicit. Amice.in p̄mis ſci endum ē: ꝙ neceſ/ſe eſt ꝙ aliquis heres inſtituatur in teſtamento et poſtea fideicom.heredis iſtituti cō/mittatur.vt illam hereditatem ali/cui alij reſtituat. Si enim ſecus fie/ret teſt.inutile eſſet in quo nullus he res eēt inſtitut⁹.ꝛ pconſequens ea que in illo teſtamento relinqueren/tur nullius eſſent momenti. Cum igitur aliquis in teſtamento ſibi a/ſcripſit heredem: puta per talia verba. lutius titius heres meus eſto: poterit poſtea ſic adijcere luci/us titius heres meus cum primum poſſis hereditatem adire eam gaio ſeio reddas ꝛ reſtituas. ꝛ non ſolu3 de hereditate

pecunie vero n̄.§.actionis.

b ℭ Perſonarum.capacium dūta/xat non earum que ſunt non capa/ces: de quibus. s̄.locutus eſt: ꝛ dic perſonarum quarundam.

c ℭ Interponere.ſ. vt fideicō. pre/ſtentur generaliter in omnibus.

d ℭ Populare.i.populo expediēs

e ℭ In aſſidua3 iuriſdictionem. id eſt vt aſſidue.de hoc ius reddat̄: etiam alijs ꝙ̄ a conſulibus.Accurſi us floꝛentinus.

f ℭ Eoꝛum.id ē.fideicommiſſoꝛu3.

g ℭ Crearet̄.vt.ff. de oꝛig. iuris.l. j.§.poſt deinde diuus.

vt aliquis recto iure testamēto heres instituatur a eius q3 fideicommittatur vt eam hereditatem alij restituat: alioquī inutile b est testamentum in quo nemo heres instituitur. Cum igitur aliquis scripserit: lucius titius heres esto: potest adijcere rogo te luci titi: vt cum primū poteris hereditatem meam adire eā caio seio reddas & restituas. Potest autez quis & de parte restituēda heredē rogare. Et liberū est vl' pure vl' sub cōditiōe c relīq̄re fideicōmissū: vl' ex certo die

de hereditate restituenda potest testator rogare heredem suum. sed etiam de parte hereditatis alicui restituenda eum rogare potest & liberum est ipsi testatori vel pure sub cōditione vel ex die certo fideicommis. tam generale q̄ spāle relinquere. ¶ In primis. scilicet q2 ius fideicommissoruz expositu ri sumus quoniam autem fideicommissa vniuersalia & singularia. hoc scilicet vt heres primo instituatur suam habent naturam cōiter igitur & de eo in primis notandum est. sic & econtra dicitur & continuatur. s. de leg. §. sed ne in primis.

a ¶ Heres instituatur. potest etiaz ab intesta. vt infra. eo. §. preterea. que est contra.

Testamētuz sine herede n̄ valet. b ¶ Inutile. Nota non valere testamentum sine herede. sic. ff. de hered. que ab intesta. d. l. proxime. & ff. de codi. l. fina.

c ¶ Sub conditione. que & a quo sunt implende conditiones. dic vt ff. ad trebellianuz. facta. §. si sub cōditione.

¶ Additio. Secus tn̄ est in directa §. heres. s. de here. insti. Et est ratio q2 hoc ius hereditarium non est in suspenso: quia remanet penes heredes. vt: infra proxi. §. Angelus.

¶ Restituta. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula secunde ptis prin. in q sic po.ca. Dñe iam video qualiter testator potest rogare heredez institutum vt ipse alicui restituat totam hereditatem vel eius partem. Sed pōe. Qui daz instituit petrū heredez & rogabat eum per fideicō. vt totam hereditatem restitueret. nō quero a vobis vtrum facta restitutione sit cūduz volūtatē testatoris p. nihilomin9 debeat heres censeri? Et respon. iusti. q sic. nam restituta hereditate ille heres qui fuit institutus qui nihilomin9 post restitutionem permanet heres. Fideicom. vero cui hereditas restituitur quandoq3 loco heredis q̄nq3 loco legatarij habebat: s3 neronis tēporib9 rebellio maximo & eneo seneca extātibus cōsulib9 fctū fuit senatuscō. tre. in quo qdē. se. cō. cautū est. vt si hereditas ex eā fideic. alicui restituta sit oēs actiones que de iure ciuili ipsi heredi vel aduersus hřdez competerent fideicom. & aduersus ipsum post restitutionem hereditatis ei factā darent & post illud senatuscon. p̄tor vtiles actiones ipsi fideicō. & aduersus ipsum quasi hřdi & in eūdez dare cepit. & ita manifeste liquet q̄ sm se. cō. trebel. ille cui ex fideicō. restituta erat hereditas quantū ad emolumentū & on9 loco hřdis hēat.

a Restituta. Heres permanet, quod dicitur infra. Accursius. Nota quod semel e semper erit, sic g Iure ciuili. vel etiam pretorio ff. de mi. l. etiaz si fine. §. sed quo pa dummodo tales sint ptorie que sut pinianus. et ff. de heredi. insti. l. ei q trasitorie: vt sunt persecutorie: vt. ff. soluendo. in fine. Accur. de actio. et obli. in honorarius. et ff. est di stribu tiuum vniuer saliuz. e. l. j. §. qz totus vis. secus vopar in penali ticula bus. vt. j. riu. qd d actioni no. fm bus. pe Ange. nales. Sed h He Jo. fa. reditatez hoc re non facta pro cessionea bat et ctionum tenet alias. eni seque et directa te solu habet ex tione. nomine cedentis.

Additio. Hoc obtinet i imutabi lib' d na tura vl' co stitutioe iuris. als secus. Ar gu. §. vt autem. in aucte. de non alie. Jo. fab.

b Aliquado. i. fm vnum ius. vt p trebel. vt stati dicet nam oia trasibat.

c Aliquado. i. secunduz aliud ius non erat loco heredis sed legatarij vt per pegasianum: secunduz quod retinet institutus quartam. vt. j. eo. §. sed quia. et §. postqz.

Qui restituit hereditatem remanet heres nomine: et in fideicommissarium transeunt omnes actiones. Areti.

Restituta aut hereditate is qde q restituit nihilominus heres permanet[a]. Is vero q recipit hereditatem aliquando[b] heredis aliquando[c] legatarij loco habebatur. Et in neronis quidem temporibus. Trebellio[d] maximo et anneo seneca consulibus[e] senatusconsultum factum est: quo cautum est vt si hereditas ex fideicommissi causa restituta sit: omnes[f] actiones que iure ciuili[g] heredi et in heredem competerent: ei et in eum daretur cui ex fideicommisso restituta est hereditas. Post quod senatusconsultum pretor vtiles actiones ei et in eum qui recipit hereditatem quasi heredi et in heredem dare cepit.

Sz qz heredes scripti.

Casus. Hic incipit quarta pars secunde partis prin. in qua sic po. ca. Dne iam video q fm se. con. treb. cui restituebatur hereditas quo ad onus et emolumentuz loco heredis habebatur hereditas quo ad on' sz vos dixistis mihi. s. q qui qz habebatur? Ad hoc respo. iusti. qz s. diximus q heredes scripti in testamento toti' hereditatis poterant grauari ne p se. con trebel. aliqd remedium habebat. et idcirco hereditatem ob nullum vel minimum lucrum adire plerunqz recusabant. cum vel totam heredi. vel fere totam per fideicommis. restituere cogebantur. vnde testamento ab heredibus scriptis deserto fideicommis. in testa. re

d Trebellio. et hinc dictum fuit trebellianum senatusconsultum. vt et macedonianum a macedone. vt. ff. ad ma. l. j.

e Consulibus. scz existentibus.

f Omnes imo non oes etia per trebellianum. vt. eo. §. ergo. contra. Solu. licet hic dicant omnes non tn dicit tot e: vel in totum secudu Joanem Uel dic q quando de toto erat rogatus habebat locum quod hic dicitur: si autem retenta quarta de cetero erat rogatus. habet locuz

Et sic verbu ois

¶ Heres rogat⁹ de fideicōmisso vniuersali vł ꝑticłari ꝑ sēatuscōsultū pegasianū poterat q̄rtā deducere ⁊ i herede omnes actiones remanebāt nisi cautio fuerat interposita inter eū ⁊ fideicōmissariuꝫ de actionibus diuidendis. Areti.

¶ Sꝫ q̄ꝛ heredes scripti cū aut totā hereditatē aut plene totā plerūq̄ꝫ restituere rogabantur: adire hereditatem ob nullum vel minimū lucruꝫ recusabant [a]: atq̄ꝫ obid extiguebant fideicommissa. Postea vero vespasiani augusti. tēporibus (pegaso ⁊ pusione consulib⁹ [b]) senat⁹ cēsuit vt ei q̄ rogatus esset hereditateꝫ restituere: perinde [c] liceret

licta penitus extinguebantur postea vō vespa. Augusti. temporibus pegasiano. ⁊ pusi. existētibus consulibus factum erat senatusconsul. pega. iquo quideꝫ. se. con. statutum fuit vt liceat heredi scripto q̄ rogatus eēt ꝑ fidei cō. hereditatē restituere quartam totius hereditatis retinere sicuti bn̄ficio. l. falci. ex singulis legatis quartā retinere ꝯcedit. Et nō soluꝫ hmōi beneficiū retentionis quarte in vniuersitate erat heredib⁹ concessū ēt i singulis q̄ꝫ reb⁹ ꝑ fideicō. relictis eadē retētio q̄rte ex pega. senatuscō. idulgebat̄. vn̄ post senatuscō. pega. hr̄s script⁹ occasiōe illius q̄rte quaꝫ anto. peg. retinebat. Ille vō q ex fideicō. tres ꝑtes hr̄ditat[is] recipit loco legatarij ꝑtiarij hēbat̄. i. illi⁹ legatarij cui ps bonoꝝ legabat̄ nā hmōi spēs legati vocabat̄ ꝑtitio ⁊ hoc ideo: q̄ꝛ talis legatari⁹ cuꝫ herede patiebat̄ hereditateꝫ: ⁊ in hoc casu pars hr̄di. et fideicō. in heredē scriptum qui ei restituebat hereditatē interponebāt̄. i. vt lucrū ⁊ dānū hereditariuꝫ ꝓ rata portione inter eos cōe esset. vn̄ tūc demū habebat locū se. con. treb. qn̄ nō totā heredi tatē vel vltra dodrantem hereditatis restituere non rogabat̄ heres: ⁊ in hoc casu ⁊ senatuscon. trebel. fiebat restitutio. ⁊ sine interpositione stipulationis actiones hereditarie in vtrūq̄ꝫ vcꝫ hr̄dē scriptū ⁊ fideicō. q loco heredis habebāt ꝑ rata portione diuidebātur. Si vō pl⁹ q̄ꝫ dodrāteꝫ vel totam hr̄. fideic. restituere rogabat̄. tūc ex senatuscō. pega. fiebat restitutio ⁊ heres quisemel adibat hr̄ditatē si sua volūtate ⁊ si ꝯpulsus h̄ faciebat sine bn̄ficio peg. vsus sibi q̄rtā retinere volebat nisi ꝑ iterpositionē supradicte stipulationis sibi ꝓspexisse vniuersa onera hr̄ditaria ꝑ se. cō. peg. sustiebat q̄rta tn̄ ab hr̄de r̄tēta ēt ad euitatōeꝫ oneꝝ hr̄ditariorū q̄si ꝑtes ꝑ ꝑte stipłatōis iꝑōebāt̄ q̄ solebāt iꝑōi int̄ ꝑtiariū legatariū ⁊ hr̄dē. Alt ei ab alto stipłabat̄ vt vt̄ꝙeoꝝ onera hr̄ditaria sic̄ emolumētū ꝓ rata portōe sustieret. si vō hr̄s scri pt⁹ totā hrditatē fideic. r̄stituebat i h casu ēpte vł vēdite hr̄ditat[is] stipulatiōis iter ipꝫ her. ⁊ fid. iterponebāt̄

a ¶ Sꝫ q̄ꝛ. recusabāt. sic. ā. ti. i. i pn.

b ¶ Consulibus. s. existentibus.

c ¶ Perinde liceret quartam ⁊c. id

est dicere. sicut per legē falcidiaz de falcant specialia legata. vt. s. titu. j. §. cum aūt. et §. ita et gñale fidecommissum defalcat p pegasianū senatuscōsultū vt hic. Et nota triplicem esse quartā. Una dicit iure nature debita: vt q̄ debet filijs filiab9 et inferiorib9 et superiorib9: et quibusdam transuersalib9. vt C. de inof. testa. cuz querit. et l. parētib9. que ē aucta in auc. de trien. et se. §. j. et hec di debitū bonoꝝ subsidiū. vt. C. de iof. doā. si totas. Alia est que debet iure institutionis: vt ex singularib9 legatis et fideicōmissis. vt. s. ti. j. Alia q̄ di trebellianica. vt. j. e. §. sz qr lz fuerit per pegasianum inducta vt hic. Itez est quarta quedā q̄ debet ex cōstitutione diui pij filio arrogato. vt s. de adop. §. cum autem.

¶ Additio. Item est et alia que debetur concubine: quā quis acceperat ea intentione q eam duceret in vxorē: qm̄ si postea animo mutato illam expellat tenet ei quartā partez sue substantie dare. vt in auc. q. mo. na. efficiunt legi. §. si igitur alias et melius. §. qm̄ aūt q̄si circa fi. ti. col. vi. Et vide alias plures quartas per Ioā. fa. et Angelum hic.

Quarta est multiplex,

quartā partē retinere atqz ex lege falcidia ex legatis retinere cōcedit. Ex singul' q̄z reb9 q̄ p fideicōmissū relinquūt eadē retētio permissa[a] est. ¶ Post[b] qd senatuscōsultū ipe hrs onera[c] hrditaria sustiebat. Ille aūt q̄ ex fideicōmisso recipiebat ptē[d] hrditat; legatarij ptiarij loco erat id ē ei9 legatarij cui ps bonoꝝ[e] legabat: que spē legati ptīr ovocabat: qr cū hrde legatari9 ptiebat hrditatē. Cū q̄ solebāt[f] stipulatiōes inter hrdē et ptiariū legatariū interpōi[g] eedē interponebātur inter eū q̄ ex fideicōmisso recepit hereditatem et heredem. id est vt lucrū et dānū hereditariū pro rata par

a ¶ Permissa est. p senatuscōsultuz pegasianū. s. ab hrde non a legatario grauato alij dare vel restituere vt dicemus infra. ti. j. §. j.

b ¶ Post qd senatuscōsultuz. s. pegasianuz.

c ¶ Onera. s. oīa.

d ¶ Partem. s. dodrātem.

e ¶ Pars bonoꝝ.

¶ Addi. Intelligas tū sb noīe hrditario, als autez iste text9 nō pcederet: qr ille cui relinquit ps bonorum nō sustiet aliqua onera. vt. l. bonoꝝ. ff. de vbo. signi. et no. i. l. nō amplius. §. fi. cū. l. seq. et ibi Bart. ff. de leg. j. et facit tex9 cū gl. et Bar. in. l. mulier. §. fi. ff. eo. Angelus.

f ¶ Solebant. scilicet iure vetustissimo sm Pla. naz legatarius nō sustiebat onera: et iō hec stipulatō iterponebat. Sed cum hodie legata fideicōmissis sint adequata. vt. s. de lega. §. sed non vsqz. et in fideicommisso diuidantur onera inter heredem et fideicōmissarium. vt. j. pxi. §. ergo. et §. sed qr stipulationes. patet q hec legata vniuersalia seu pticularia sine stipulatiōe dbent transire cum onere et facit ad hunc. §. ff. de leg. ij. si quis seruum. §. fin. et. l. seq.

g ¶ Interponi. puta. quādo legabatur dodrans.

a ¶ Cōmune sit. Sed hac stipulatione nō interposita oia onera erāt heredis rogati occasione q̄rte: quā retinebat. vt. j. eo. §. at si plus.
b ¶ Ergo siquidē. Tunc demū locū habet senatuscōsultū pegasianū: qn̄ vel totū vel vltra dodrātē heres rogatus est restituere ergo &c.
c ¶ Pro rata pte. Supra eod. §. restituta. § ꝯtra. Solu. vt ibi.
d ¶ Uniuersa onera Nisi stipulatōnē supradictā iterposuissz. vt. s. eo. §. post q̄ & hic subijcit.
e ¶ Restituere. scz sponte Nā poterat quartā retinere per pegasianū. vt supra. eo. §. post quod.
f ¶ Interponebātur. Facit. ff. de pecu. si creditor. & ff. man. heredem. §. finali.
¶ Sed si recusat. Casus. ¶ Adhuc prosegtur in hoc. §. quartā partem secūde partis pricipalis: assignādo quādā cōuenietiaz int se. cō. treb. & pega. Unōpōe sic casuz. Dn̄e iaz video in quo casu habebat locuz se. cō. treb. oli: & i q̄ ca. locum habebat pega. & q̄ fuit ratio sue iuentiōis pegasiāi. & in quib9 differunt illa duo se. cō. pro deo dicatis mihi si plz si in aliquo casu hēant cōueniētiam illa duo sena. con? Ad hoc rn̄. iusti. q9 sic. Dictū est enī supra qd iur̄ ē qn̄ heres scriptus sua spōte adibat &

te iter eos cōe[a] sit. ¶ Oli quādo qs erat rogat9 ō restituēdo dodrātē ex senatuscō. trebel. actiōes diuidebātur p rata: sz si vltra dodrātē: tūc ex senatuscōsulto pegasiano oēs actiones remāebāt penes hr̄dē: nisi stipulatio de diuidendo fuerat iterposita. Et hoc si spōte adibat. Si naūt coactus ex senatuscōsulto trebelliano actōes oēs trāsibāt in fideicommissariuz. h. d. Aretin9.

¶ Ergo[b] siqdem nō pl9 q̄z dodrātez hr̄ditatz script9 heres rogat9 sit restituer̄ tūc ex trebelliāo senatuscōsulto r̄stituebāt hr̄ditas: & i vtrūq3 actōnes hr̄ditarie p rata[c] parte dabāt

In hr̄dez q̄dē iure ciuili: in eū vero q̄ recipiebat hr̄ditatē ex senatuscōsulto trebelliāo tanq3 in hr̄dē. At si plus q̄z dodrātez: vel ēt totā hereditatē restituere rogat9 sit: loc9 erat pegasiano senatuscōsulto: vt & heres q̄ semel adierit hereditatē si modo sua volūtate adierit: siue retinuerit quartā partē: siue retinere noluerit ipe vniuersa onera[d] hr̄ditaria sustinebat. Sed q̄rta q̄dē retenta q̄si partis & p parte stipulatiōes iterponebāt: tāq3 iter partiariuz legatariū & heredem. Si vero totā hereditatez restitueret[e] empte & vēdite hr̄ditatis stipulationes iterponebāt[f].

Sz si recuset scriptus hrs adire hereditatez: ob id q dicat eā sibi suspectā esse q̄si damnosaz [a] cauetur pegasiano senatusconsulto: vt desiderante eo cui restituer rogatꝰ e iussu ptoris adeat: & restituat hrditatē: perinde q3 ei & in eū q̄ recipit hereditatem: actiōes dant: ac si iur3 ē ex trebelliano senatusconsulto. Quo casu [b] nullis stipulatiōibus est opꝰ: q2 simul & huic q̄ restituit securitas dat: et actiōes hereditarie ei: & in eū transferūtur: q̄ recipit hereditatē. vtroq3 [c] senatusconsulto in hac concurrente specie.

restituebat hereditatez: sed certe si scriptus heres recusauerit hereditatem adire: q2 dicit eā sibi suspectā esse quasi damnosam. & in hoc casu cauebat se.con.pega. vt desiderāte fideicō. sibi restitui hrditatē iubē te ptore scriptꝰ heres hereditatem adire et restituer fideicō. ꝯpellebatur: & tūc oēs actiones hereditarie ipsi fideicō. et aduersus eū auc. pegasia. se. facta fuiss restitutio. & i hoc casu quādo heres coactus hereditatez restituit stipulatiōes a pega. descendentes non erāt necessarie: q2 sine interpositione cuiuslibet stipulationis simul heredi scripto qui coactꝰ hereditatē restituebat plena dabatur securitas: & oīs actiōes hereditarie ipsi fideicō. & in euz transferebant. In hoc enim casu vtrūq3 se. quo ad mentem concurrebat.

a ❡ Quasi dānosam. Licet cāz non assignet: q2 varie sunt hoim volūtates. vt. ff. ad trebel. l. q2 potat. Acc. ❡ Additio. Idem dicunt doctores hic in recusatione iudicis: q2 sufficit simplex allegatio suspitionis cuz iuramento: nisi recusatio esset notorie frustratoria. vt q2 datus esset de cōi ꝯcordia partiū: & ideo interī p cessus iudicis recusati est nullꝰ ipso

Iudicem recusanti sufficit allegare suspitionē.

iure. que oīa obtinēt de iure ciuili. & in terris iperij. Sed de iure canonico debet inseri causa & probari coram arbitris cōiter eligendis cā suspitiōis extra de offi. deleg. & c. cuz speciali. appellat. Age.

b ❡ Quo casu. i. cū p trebellianū rstituat tota. Uel dic p pegasianū. s. i casu pposito vbi coactꝰ adijt si vo non coactus: s3 spōte: secꝰ. vt. s. eo. §. siue ro totaz.

c ❡ Utroq3. s. c. trebelliano: q2 nil retinebat. & pegasiano: q2 cogebatur: & ita quo ad sententiam ꝯcurrunt: quo ad verba enim non concurrunt: cum alio casu vnū: & alio aliud loquebantur. ❡ Preterea itestatꝰ. Casus. ❡ Pone igit sic casum. Dn̄e iam video in quibus se. con. tre. & se. cō. pega. differebant. & in qbus ꝯueniebant: nūquid remanet adhuc hodie vtrūq3 in suo vigore? Ad hoc respō. q non. Cuz eniz stipulatōes ex pega. se. cō. descendentes nō solū modernis: s3 etiaz ipsi antiqtati displicuerit & papi. hō excelsi ingenij easdē stipulationes in quibusdā casibus captiosas appellat. & nobis magis simplicitas q3 difficultas i legibus placet & ideo relatis nobis oibus taz simitudinibus q3 differētijs vtriusq3 se. cō. cōplacuit abrogatio se. cō. peg.

¶ Fideicōmissarie hereditates ex senatuscōsulto trebelliano restituūt̄ sublato ī totū senatuscōsulto pegasiano: cui⁹ auctātē senatusconsulto trebelliano īperator attribuit ꝛ hēs rogat⁹ pōt retinere q̈rtā siue relicta ei sit siue min⁹ actionibus p̄ rata diuisis. Itē heres q̄ suspectā hereditatē adire non vult: hodie p senatuscon. sultū trebellianuz cogitur: licet olī p pegasianū omnib⁹ actionibus in fideicommissarium deuolutis. Aretin⁹

¶ Sz qr ᵃ stipulatiões ex senatuscō sulto pegasiāo descēdētes: ꝛ ipsi antiqtati displicuerunt: ꝛ quibusdaz casib⁹ ᵇ captiosas eas homo excelsi ingenij papinian⁹ appellat: ꝛ nobis ī

quod postea circa fideicō. hereditates inuētum erat oēm eius auctoritatē ēsse.con.tre.attribuere: vt hodie ex solo se.cō.tre. fideicōmissarie hereditates restituāt: siue heres ex voluntate testatoris q̈rtā partē siue pl⁹ siue min⁹ siue penitus nihil retiuerit: ꝛ in eo casu quādo ex volūtate testatoris vel nihil vel minus quartā habz: liceat ipi heredi vl' q̈rtaz qñ nihil penitus habet vl' qō deest q̈rte quādo aliqd habet: minus tamē q̈rta ex nostra auctoritate retinere: vel si forte totam hereditatē per ignorātiam facti restituerit liceat ei quartaz repetere. ꝛ in hoc casu statuim⁹ ex se.cō.tre. actiones hereditarias tā in heredez qui restituit hereditatez q̄ȝ in fideicōmis. cui restituit̄ pro rata portiōe vtriusqz cōpetere. ꝛ hec locū habēt qñ heres quartā sibi retinet. Si vero heres totā hereditatem fideicō. sponte restituerit. in hoc casu oīes actiones hereditarie fideicom. ꝛ aduersus ipsum dabātur. Et nō soluz si qua dicta trāstulimus in se.con. tre. sed etiā illud qō precipuūz fuerat in se.con.pega. vt scilicet qñ heres scriptus recusabat adire auctoritate pega. ꝯpellebatur: ꝛ totaz hereditatē fideicō. restituere: ꝛ omnes actiones ad fideicom. aduersus euz conferre. ꝛ hec etiaz ad senatuscon. trebellia. transtulimus. volentes vt ex eo solo hēs compellatur adire. ꝛ fideicōmissa. desiderātē hēditatē restituere ꝛ h cāu nullo dāno vel cōmodo apud hereditatez adire: et restituere coactō remanēte: nihil in hoc casu interest vtrū aliqs heres īstitut⁹ ex asse totā hereditatē: aut pro parte restituere rogatus fuerit: an ex parte heres īnstitutus sit: an totam partē aut partē illius partꝭ restituere sit rogat⁹. nā ꝛ in hoc casu eadez iussim⁹ obseruari: que in restitutione totius hereditatis supra diximus.

a ¶ Sed quia. Dixi interpōi stipulatiões ex senatuscō. pegasiano ꝛc.

b ¶ Quibusdam casibus. Scilicet propter solennitatem verborum: vt dicunt quidam: vel tunc quando is cui restituta erat: non erat soluēdo. Unde inutilis erat stipulatio. Uel verius hos capitosos modos nescimus qui sint. Accursius.

Simplicitas est legib⁹ amica

legib⁹ magis simplicitas^a q̃ difficultas placz: ideo oibus nobis suggestis^b tā siitudinibus q̃ differētijs: vtriusq; senatuscōsulti placuit (exploso senatuscōsulto pegasiāo quod postea^c supuenit) oēm auctitatē trebelliāo senatuscōsulto p̄stare: vt ex eo fideicōmissarie h̄r̄ditates restituātur: siue habeat heres ex volūtate testatoris q̄rtā^d siue plus siue min⁹: siue nihil penit⁹: vt tūc q̄n vel nihil vel minus q̄rta apud eū remaneat: liceat^e ei vel q̄rtā vel qd deest ex nr̄a auctoritate retinere vel repetere solutū^f q̄si ex trebelliano senatuscōsulto: p rata portiōe actionibus^g tā in heredē q̃ in fideicommissariū competētib⁹. Si vero totā h̄r̄ditatez restituerit^h spōte oēs hereditarie actiōes fideicōmissario: 7 aduersus eum cōpe

In sententia sūt allegatiōes repetede.

a ¶ Simplicitas. Nota simplicitatē amicam legibus. 7 facit infra de legi.agnat.suc.§.nos vero.7.ff.de dolo.l.prima.in principio.

¶ Additio. Intellige de simplicitate: que est cōtraria fraudi. nō aūt de fatuitate: q2 illa est dānabilis.l.iij.§.fina.ff.de suspe.tuto.

b ¶ Suggestis. Hic not. q in sniis sūt allegatiōes repetēde.

c ¶ Qd postea. q2 pri⁹ fuit trebel.

d ¶ quarta. Scilicet de bonis h̄r̄ditatis: detracto tn̄ aliēo ere. vt.C.eo.7 fine scriptura. Pōt tamē fideicōmissario volēte quartam totius hereditatis deducere: 7 tūc tenetur creditoribus pro sua rata. de quo 7 qualiter legarijs teneatur vide per Angelum hic.

e ¶ Liceat. Etiam cōtra volūtatem defuncti iure isto. scilicet institutionum.vt.C.ad.l.fal.si vt allegas. hodie forte contra s̄m quosdam.vt in auct.de here.7 fal.§.si vero exp̄ssū.

f ¶ Solutū. Propter facti nō iuris ignorātiam.vt.C.ad.l.falci.error.

g ¶ Actionibus. Scilicet creditor nō legator s̄cōm.B.vt.ff.eo.l.j.in fi.7.l.apud.j.respō. s3 7 legatarius respondet: cū eis fideicommissaria portio nō sufficiat sic tn̄ vt tot⁹ hereditatis quarta sibi reseruet.vt.ff.ad trebe.l.j.§.si is q̃ s3 Jo. Sz Azo. cōtra.C.ad trebe.l.ij. Sed illa s̄cōm supradictā distinctiōez intelligit.

h ¶ Restituerit sponte. Querestā tutō sit re 7 vbo. re: vt si patiat res hereditarias a fideicōmissario possideri vel totas vel aliq̄s ear hac mēte: vt restituat hereditas. verbo autē sic restituo hereditatē tibi: licet corporaliter rerū possessione nō tradā: 7 ex tunc res siūt fideicōmissarij in vtroq̄ casu.vt.ff.ad trebel.facta. Sz nūquid etiam ante factaz restitutionē est fideicōmissarius dn̄s.vt.C.communia de legat.l.fi.§.sed quia. Respon.nō q2 ante restitutionē oia facit heres: 7 etiā manumittit seruuz h̄r̄ditariū: quod nō faceret si alius esset domin⁹.vt.ff.ad trebel.mas.

cellus. §. res. ⁊. l. si heres institutus §. si heres. Nec obstat. in. l. commu nia de lega. que dicit dari rei vendi cationem fideicōmissario generali. nam est intelligendum ex quo here ditas est restituta. Vel speci ale i reb⁹ alienatis vt ante re stitutā he reditatez deē fidei commis sario vti lis rei vē dicatio.

sit relictū. vt. ff. ad trebel. l. nam qd̄. §. non oīs. vel etiaz postulante p̄o curatore eius cui sit mandatuz. nec sufficit cauere de rato. vt. ff. ad tre bellia. quendam. §. primo.

tunt[a]. Sz etiaz id qd̄ precipuū pega siani senatuscōsul ti fuerat[b]: vt qñ recusabat heres script⁹ sibi datā he reditatē adire ne cessitas ei īponere tur totā hr̄ditatez volēti fideicōmissa rio restitueř: ⁊ oēs ad eū ⁊ contra euz trāsire actiones: ⁊ hoc trāsposuimus ad senatuscōsultū trebellianuz: vt ex hoc solo necessitas heredi imponat̄: si ipso nolente adire fideicōmissari⁹ de siderat r̄stitui sibi hereditatez: nullo nec dāno nec com modo apud[c] here dem remanente.

¶ Qd̄ iuris est ī toto quo ad totū: idē iurꝫ est de par te: quo ad partez. Angelus aretin⁹.

¶ Nihil aūt īter est vtrū aliquis ex asse hr̄s institutus aut totā heredita tē: aut ex parte re stituere rogat̄: an ex parte hr̄s insti tutus: aut totā eā partē: aut ptē par tis restituere roga tur. Nā ⁊ hoc casu eadē obseruari p̄ cipimus: que in to tius hr̄ditatꝫ resti tutiōe diximus[d].

¶ Si apud hr̄dē

a ¶ Cō petunt. Quia p omia est vt heres. vt. ff. qd̄ cum eo. l. si filius. §. finali.

b ¶ Fue rat. Vt su pra. e. §. sed si re cuset.

c ¶ Apd̄ heredez. Cui et̄ ca uebit fi deicōmis sarius: ꝺ prestādo eum indénem futurū occa sione hereditatis: vt. ff. ad trebe. cū hereditas. ⁊ etiā pro futuris habet exceptionem. vt. ff. ad trebell. l. j. §. ✠ Sed hec cautio de qua hic dicitur qualiter fit? Respō. per offi ciū iudicis postulāte eo cui est resti tuenda hereditas: vel quota pars nō autez si singulare fideicōmissum

¶ Addi tio. Et no ta q̄ pro curatori simplici ter ⁊ būti speciale mandatū potest fie ri restitu tio here ditatis: nō autem p curator ī rem suaz sine cessio nario: vt est casus mirabi lis in. l. cum mu lier. §. ex asse. ff. de iure dot. Aretin⁹.

d ¶ Ni hil autez. Diximus. vt supra eodez sed quia sti pulatōes ⁊ proxi. §. Et nota q̄ idem iuris est in toto quo ad totū: qd̄ in parte quoad par tem. vt ff. de acqui. here. si seruus. ⁊ ff. de vsufruc. qui scit. in princi. Ar gu. contra. ff. de euic. ex mille.

¶ Additio. Tu dic q̄ hec regula procedit quando est eadem ratio in parte que in toto: alꝫ non: vt in con trario.

ante ipsam bū cō uenit l. si tū §. qu ex tre bellia na. ff e. an.

Jus idē est i toto q̄ ad totuz: quod ī parte q̄ ad partē: ⁊ econ tra.

✠ hoc ... vez fa cta re stitu tiōe sꝫ

¶ Si quis. Casus. ¶ Hic incipit secunda pars tertie partis principalis: in qua deter. quid iuris est quando heres rogatus est restituere hereditatem retenta sibi aliqua re certa sine quantitate: et in hac parte ita procedit. Primo assignat differentiam inter hunc casum et casum superiorem precedentem. nam in utroque casu fit restitutio ex se. con. trebel. Secundo assign. differentiam iter casum precedentem. et istum casum. nam in casu precedenti videlicet quando heres restituit hereditatem retenta quarta actione hereditarie inter heredem suum per fideicommissum pro rata portione diuiduntur: sed etiam in casu videlicet quando heres rogatur restituere hereditatem retenta sibi aliqua re singulari. huiusmodi res apud heredem sine omni onere remanet tanquam iure lega. sibi acquisita: et omnia onera heredi. transeunt in fideicommis. et ad hoc declarandum casum dictum subijcit.

rogatum de hereditate restituenda remanet aliqua res: vel quantitas de voluntate testantis: que valeat quartam hereditatis: vel ultra tunc restituta hereditate omnes actiones in solidum transeunt in fideicommissarium: et heres ad nulla onera hereditaria tenetur. Aretin⁹.

¶ Si quis una aliqua re deducta siue percepta que quartam[a] continet: velut in fundo vel alia re rogatus sit restituere hereditatem simili modo ex trebelliano senatusconsulto restitutio fiat: proinde ac si quarta parte retenta rogatus esset: reliquam hereditatem restituere. Sed illud interest quod altero casu: idest cum deducta siue percepta aliqua re restituitur hereditas in solidum ex eo senatusconsulto actiones transferuntur et res que remanet[b] apud heredem sine vllo onere hereditario apud eum manet: quasi ex legato ei acquisita. Altero vero casu idest cum quarta parte retenta rogatus est heres restituere hereditatem et restituit: scinduntur actiones[c] et pro dodrante quidem transferuntur ad fideicommissarium: pro quadrante remanent apud heredem. Quinetiam licet una re aliqua deducta aut percepta restituere aliquis hereditatem rogatus est in qua maxima pars hereditatis contineatur: eque in solidum transferuntur actiones: et secum deliberare debet is cui restituitur hereditas an expediat si

a ¶ Si quis vna aliqua re deducta: siue quartam. vel etiam minus quarta sed tamen agitur ad supplementum. ✠ vel retinebit. tunc per ut. ff. eo. de. l. pri. §. si heres prece. in fine. ✠ Et eo quod supple tur testatori ditionibus: quotiens. quote.

b ¶ Res que remanet apud heredem. Facit ad C. de hered. institutione. illo videtur haberi restitutionem

c ¶ Actiones. Scilicet creditorum non legatorum. quod dic ut supra. eodem. §. sed quis. in fine.

a ¶ Institutus. Ut restituat retenta certa re.

¶ Preterea. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars pricipalis istius titul. in qua deter. qualr fideicõ. ab intesta. relinq possit. Unde pone sic casuz. Dñe vos dixistis mihi qliter heres oneraĩ ad pstationẽ fideic. sed nũqd potuerĩt successores ab itesta. fideicõ. silr gravari? Rñ. iusti. ꝙ sic. nam pter supradictos mõs qb⁹ intesta. gravaĩ herẽs ad restitutõez fideicõ. potest etiã quis si forte esset itestatus moriturus p fideicõ. rogare euz quem intelligit sibi de iure civili: vel de iure pretorio ab intestato successurũ hereditatẽ suam totam vel partẽ eius aut rem aliquã singularẽ: veluti fundũ: hoiem: vel pecuniã alicui restituat. sed licet hoc sit verũ in fideicom. sec⁹ tamẽ est in legatis. Legata eni olim nõ nisi ex testamẽtis valebant: ꝛ non successorẽ in vniuersitate ab intestato põt quis gravare; sed etiã euz cui aliqd restituitur per fideicommis. põt rogare: vt illud rurs⁹ alij totuz aut pro parte restituat: aut etiam aliquid aliõ quod tantundẽ valeat.

b ¶ Preterea itestat⁹. Rogare. i codicillis.

c ¶ Restituat. ideo potest ab his fideicõmissuz relinquere: qnĩaz sua sponte relinquere legitimam hereditatẽ: videĩ nõ instituendo alium. vt ff. de iure codi. l. ɔficiunĩ. §. primo.

d ¶ Non valeãt. Sed quo iure hoc est veruz? antiquo nõ. vt. ff. de lega. primo. l. j. Item nouo nõ. vt. C. cõ. de lega. l. secũda. Dic ergo antiquoꝛ iure locum habere, quod hic dicitur.

bi restitui. Eadez scz iteruenĩũt: et si (duab⁹ pluribusve deductis perceptis ve reb⁹) restituere hrẽditatẽ rogat⁹ sit. Sz ꝛ si certa sũma deducta ꝑceptave: que qrtã vel maximã partẽ etiam hereditatis continet rogat⁹ sit aliquis hereditatem restituere: idẽ iuris est. Que autem diximus de eo qui ex asse institutus a est eadẽ trãsferimus: ꝛ ad eum qui ex parte heres scriptus est.

¶ Ille q ab intestato bona defũcti ceperit ẽt fideicõmissarius põt gravari de restituẽdo totã hereditatẽ vl partem hereditatis. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Preterea ante statuz quoqꝫ moriturus põt rogarĩ b eũ ad quẽ bõa sua vel legitimo iure: vel honorario ptinere itelligit: vt hrẽditatẽ suaz totam partẽve ei⁹ aut rẽ aliquã: veluti fundũ hoiez: pecuniã alicui restituat c cũ alioqn legata: nisi ex testamento nõ valeant d. Eum quoqꝫ cui aliqd restituitur: potest rogare: vt id rursum alij aut totuz: aut partẽ vel ẽt aliqd

Uel dic q̄ dicta.l.de leg.j. secūduz noua iura loquit̄ scōm que equiparata sūt legata fideicōmissiōis. (j) vt supra de lega.sed non vsq̄.

Additio. (j) Et ideo quāuis dire cto i codi cillis reli q nō possint vt nota gl.i.d. l.j.ff.d lega.j. tūc relicta valent: vt fideicōmissa: nihilominus habent effectuz legati nisi i libertatibus & tutelis: dic vt ifra d codi.§.ñ tm̄.Aret.

a Resti tuat. Et enim inquātū qs honoratur & onerari potest.vt infra.tit. j.§.hoc soluz.Sz nunquid quartam retinebit? Respon.vt ifra. titulo primo.§.hoc solum.

aliud restituat[a].

Qui primo negauit fideicōmissū esse relictū postea ꝯuictus nō pōt dicere in min⁹ solēni volūtate fuisse relictū: hoc dicit scōm opinionē Joannis Uel sic qñ testator noluit solēniter disponere: sed in fide heredis cōmittere heres tenet̄ iurare non esse relictū vel soluere.h.d. Aretinus. Et hāc opinionem approbāt doctores in.l.finali. c.eodem titulo.

Et q2 prima fideicōmissoꝝ cunabula a fide heredū pēdent: & tam nomē[b] q̄ substātiam acceperūt ideo diuus august⁹ ad necessitatē iuris ea d traxit[c]. Nup & nos eūdē pricipē superare cōtēdes: ex[d] facto qd tribunianus vir excellētissimus ex q̄stoꝝ sacri palatij suggessit constōnē[e] fecimus p quaz dispo suim⁹ si testator fidei hrd'is sui cōmisit: vt vl' hrd'itatez: vl' speciale fideicōmissuz restituat: & neq̄ ex scriptura: neq̄ ex q̄nq̄ testiū

b Et quia. Nomen. Nota nomē ꝯsequēs rei.vt.s.de do.§.est & aliō.

c Detraxit. Hec iura sunt supra eodem in principio.

d Ex fctō.i.ex questiōe de facto.

e Constitutionem.vt.C.de fideicommissa.l.finali.

Et quia prima, Casus. Hic incipit qnta pars istius tituli: in qua sic pone casum. Dñe iaz video quid erat olim circa fideicom. & quid hodie obtinem⁹. Unde cū satis manifestū est quid de antiqtate tollatur & i quib⁹ p vestraz ꝯstitutiones circa fideicō. i sistere debeamus. Trāseatis igit̄ si placet ad aliquam aliaz materiam? Ad hoc rñ. Amice adhuc nō est ad aliquam aliā materiā trāseū duz.prio adhuc circa materiaz fideicō.insistēdū est nā pria fideicōmissoꝝ cunabula a fide heredum pendebant.& tā nomen q̄ substātiam acceperunt.& ideo primo diuus augustus.vt supra dictū est de fideicommis.ad necessitatē leg. deduxit.& ligqueis iuris innodauit. Igitur nos eundem principem circa figmenta fideicommissa.nuper superare contendētes ex quodam facto p Tribunianum viruz excelsum: sacri palatij questorem nobis relato; quan-

numero (q̇ i fideicōmisso legitim⁹ [a]: esse noscit) possit res manifestari: s3 vl' pauciores q̄ q̄n q3 vel nemo penit⁹ testis iteruenerit: tūc siue pater here dis siue alius quicūq3 sit: q̇ fidē heredis elegerit ⁊ ab eo restitui aliquid voluerit: si heres p̄fidia tētus adimplere fidez recusat negādo rē ita eē lubsecutam: si fideicōmissarius iusiurādū ei detulerit (cū prius ipse de calūnia iurauerit [b]) necesse [c] eum habere vl' iusiurandū subire q̄ nihil tale a testatore audiuit: vl' recusantē ad fideicōmissi vl' vniuersitatis vl' specialis solutionē coartari [d] ne depereat vltia voluntas testatoris fidei heredis cō missa. Eadem [e] obseruari cēsuimus ⁊ si a legatario vl' fideicōmissario aliquid similiter relictū sit. Qd' [f] si is a quo relictum dicitur postq̄ negauerat cōfiteatur quidez aliquid a se relenni voluntate hoc fuisse relictum

dam fecimus constitutionē p quam statuimus vt si quis testator heredē suum p fideicō. rogauit: vt vel hereditatem vel aliquod speciale fideic. alicui restituat ⁊ hmōi voluntas testator ne q3 ex aliqua solēni scriptura neq3 p quinq3 testes qui i codicillis sufficiunt probari possit qui fidem heredis sui elegit. in hoc casu si heres p fidia ductus fidē adimplere recusauerit negando tale onus a testatore sibi fuisse impositū si fideicō missari⁹ iusiurandū ei detulerit sacramēto de calū. a fideicō. pri⁹ p̄stito necesse habebit hr̄e vl' iusiurādū subire vel fideicō. siue gn̄ale siue speciale ab eo relictū fideicō. soluere ⁊ ita per nostram cōstitutionē induxim⁹ ne vltima volūtas testatoris fidei heredis sui cōmissa depdat'. S3 po. q̄ ille a quo fideicō. petit' postq̄ p sacramētū aut p testes cōuictus fuerit cōfiteat' fideicom. a se relictū ad legis tn̄ subtilitatez decurrat. videlic3 allegādo ex min⁹ so

lenni voluntate hoc fuisse relictum Certe in hoc casu in penam incidit mendacij ⁊ non obstante hmōi defensione ad hmōi fideicō. p̄stationē 3 oīno cogēd⁹ ē. ⁊ hic dicunt' i qnta ⁊ vltia pte vsq3 i finē tituli

a Legitimus. No. testes v. i codicillis necessarios eē vt. C. d' codicil. l. fi. §. fina. ⁊ d' fideic. l. fi. ibi: s3 si ne quinq3 ⁊c.

Codicillis. v. testes al sint.

b Iurauerit. Nā i oī casu erat oli iurādū ⁊ in oī caplo. vt. C. d' iura calū. l. j. i pri. ho die suffic semel iurare. vt i auc. d' his qui igre. ad appell. §. fi.

c Necesse eu3 hr̄e. s3 nūqd hodie corrigit'. hic cū n̄l'i deferat' iuito. vt C. de iureiu. l. fi. ⁊ l. gn̄al'r. §. sinaūt? Rn̄. nō. q̄r h' ē posterior iustiniāi. vt C. de fideicō. l. fi. ⁊ ita est iste specialis casus i quo qs compellit' iurare.

d Coartari. No. pp ɔtumaciam non iurātis eū cōdēnari. vt. C. de iuramento calum. l. ij. §. fina.

e Eadē. s. vt ɔpellat' iurar' vl' soluer'

f Quod si dixi q̄n contumax fuit

non iurando nunc quando iurauit & per sacramentuz fuit confessus: vel etiā anteq̄ȝ iuret: sȝ prius negauerat relictū vt in fi. huius ti. dicemus statim.

a ¶ Subtilitatē. Que est vt ex quo est voluntas nō solēnis non valeāt ea que facta sunt. vt C. de fidei cō. l. si veritas & C. de testamē. non dubiū. §. illud.

licitum esse: sed ad legis subtilitatez[a] decurrat: omnino soluere[b] cogendus est.

¶ De singulis rebus per fideicommissum relictis.

¶ Etiam res singularis potest per fideicommissum relinqui & tam ab herede q̄ȝ a legatario hoc dicit. Angelus aretinus.

Potest tū q̄s ēt singulas[c] res per fideicōmissum relinquere: veluti fundum: argentū hoiez: vestē & pecuniam numeratam Uel ipsum heredē rogare vt alicui restituat: vel[d] legatarium: q̄ȝuis a legatario legari nō possit[e].

b ¶ Soluere cogēdus est. sȝ quō coartat ex nō solenni volūtate: sic ergo soluuntur inutiliter relicta sicut & vtiliter quod esse non debet. vt C. de fideicom. l. si veritas. q̄ est contra? Sol. quidam dicunt q̄ vbi solenniter testari voluit & non fecit: habet locum lex contraria: alias si noluit testari solenniter habeat locum quod hic dicitur. vt argu. ff. de iure codicilli. l. i. ✠ sed hec falsa est quia & hic de testatore loquitur qui solenniter facit. vt ibi. si testatore fidei heredis sui cōmisit. Alij vt B. dicebant esse distinguenduz: an dicat heres non est verum tibi legatū esse: in quo casu cogitur probare esse verū & solenne. vt in cōtrario: eo saluo: vt si deferatur sacramentum iuret. vt. s̄. proxi. §. an dicat non potest petere quia est minus solēne in q̄ casu cogitur. vt hic. Sed hoc nō valet. qa hoc expediret ei negare: qd esse non debet. vt. ff. de tribu. illud §. pe. Dic ergo fm Jo. an. ab initio confiteatur relictū: & tūc nō tenetur ex non solenni voluntate. vt in illa cōtraria. ✠ aut negauit sed postea fuit per sacramentū vel per probatiōes conuictus vt delato iuramento cōfiteatur relictuȝ: tūc iurare cō pellitur vt ita rōe sui mendacij teneatur vt hic. & argu. in autenti. de triē. & se. §. studiū. & §. ad hoc.

¶ De singulis rebus per fideicommissum relictis.

¶ De fideicō. gn̄alibus. s̄. tit. j. dixit nunc de specialibus dicit. Accur.

Potest tū. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo ponit de fideicōmisso pecūiario. Secūdo de libertatibus. Tertio per que verba fieri debeant. Scōa ibi. libertas quoq̄ȝ. Tertia ibi: verba.

c ¶ Singulas. Non solum generaliter. vt. s̄. titu. j.

d ¶ Uel legatarium. scilicet rogare vt aliquid alicui restituat.

e ¶ Nō possit. Antiquo iure inspecto: sed nouo iure aliter est. nam pōt a quolibet q cōmodū q̄cunq̄ȝ mō hȝ

Sil. & alij doctores vt refert bartolus. i. l. si. C. e. & Ang. hic. sȝ quaz erat practica q̄ heredi ab intestato nō negāti deferret fideicōmissarius iuramētū si testator volēs solēniter testari fideisue cōmisisset ta le legatuz: q̄ iurāte erit securus ꝯtrare cusātē vo; agetur cō ditione ex i sto. §. ✠ Et q̄ȝuis ēt i i

✠ Et hec lectura videt ...atis p ...pari p ...stūtex ...ū quā sequūt Fraci. Accu. Marci.

sto mẽ legari ꝛ fideicommitti. vt. C. com. autem.ꝛ.ff.de leg.ij.l. vnũ ex fami vt ibi
bro o- dele.l.j.§.fi.ꝛ hoc statim subijcit. lia.§.si rem. Liga
pinio ¶ Additio. Dic bm Joã.fa.ꝙ acci- b ¶ Ipsius. Scilicet legatarij. ri põt
Jo.sit piendo legatũ ꝓprie: forte non põt c ¶ Inutiliter.facit.ff.de legatis.j. ꝛ a le-
cõiostñ legari nisi ab herede: sꝫ fideicõmit. plane.l.ij.§.fina.ꝛ.l.videndum.ꝛ gata-
Jo.fa. sic.vt.l.si ff.de leg. rio.

¶ Non tãtũ res testatoris: sꝫ etiaꝫ heredis aut cuiuslibet alterius p fideicommissuꝫ relinqui põt. Et legatarius de re sibi legata vel sua vł aliẽa alteri restituenda põt grauari: dummodo nõ plus oneretur ꝙ onoratur. Et qñ res aliena legatur vł ipsa vł ei⁹ estimatio prestanda est. Aretinus.

¶ Põt autẽ non soluꝫ proprias res testator p fideicõmissum relinqre: sꝫ ꝛ heredis: aut legatarij: aut fideicommissarij: aut cuiuslibet alteri⁹ [a]. Ita ꝙ ꝛ legatarius ꝛ fideicõmissari⁹ nõ solũ de ea re rogari potest vt eam alicui restituat ꝙ ei relicta sit sed etiam ꝺ alia siue ipsius [b] siue aliena sit. Hoc solum obseruãdũ est ne plus quiſꝙ rogetꝰ alicui rſtituere ꝙ ipse ex testamẽto ceperit. Nã qꝺ amplius est inutiliter [c] relinquitur. Cũ aũt aliena res p fideicõmissũ relinquiꝰ necesse est ei qui rogatus ẽ aut ipsaꝫ redimere ꝛ ꝑstare aut estimatõnem eius soluere.

b eam fuerit. §. impu- j.ff.de le. gnat ẽt iij. ꝛ qꝺ si in te ibi not. stõ vel maxie p. codi- Bar.sed cillis q̃ꝛ legatũ fuerit ꝛ fideicõ- relictũ missũ idẽ ꝛ re- sũt: ꝛ fctã spõdet sũt hodie ad.l.si fil'ia ꝛ sy vitas nonia io ꝙ qñ alia diffe hꝰs ne rẽtis ho- gat. die nõ tꝫ. lit.cõ- vt di. l.j. test. le §.fin.C. gata- cõia ꝺ le. ri⁹ hꝫ ꝛ plene duo re no.p glo. media ꝛ docto.i vł ꝙ ꝺ l.j.ff.de le ferat ga.ꝛ ibi iura- dixi.s.de mẽtũ ꝛ leg.§.1.sꝫ obti- ibi Ra- netiste pha.diꝙ §.ꝛ.d. iste tex.ñ l.fi. vł põt loq- ꝙ one ꝺiure an rt se p tiquo cuꝫ batõe h sit verbũ ptis: al's possit dũ dicit legari non possit non aũt dicit legari non poterat ꝛc.dic.vt ꝑeum. Angelus aretinus.

tertio. l. i.§. sciendum.ꝛ.l. tertia.§. iulianus. ꝛ.l. si legatarius Sed contra in dicta.l.plane.§. si cui. Sed ibi stetit per legatarium quominus meliorem acceperit: vł melior videtur esse quem elegerit. licet deteriorem elegerit. vt argumentum. infra de ac.§. preterea. Item argumentum.contra.ff. de legatis secundo imperator. §.prio.ibi enim uero ꝛc. Sed hoc quod hic dicitur intellige quãdo in quantitate legatꝰ alicui ꝛ in quantitate oneratur: ibi autem quando quantitas datur: ꝛ in specie grauatur: quo casu tantum videtur estimasse speciem suam legatarius accipiendo quantitatem: vt

ꝺꝫ p- a ¶ Potest autem alterius.refert tamen an leget rem extranei: an heredis: primo casu distinguitur an sciuerint alienã vel credidit suã secundo non vt.vt.s̃.de lega.§.ꝙ

ꝛtũc si bi ĩpu teſ. qꝛ bare dispo sitionẽ solẽn ẽ

Et hic qñ spẽs e ratsua Si vo aliena pcedit tex. h Ubi aũt re liquit spẽs si simpli cit gra uet: hz locũ lte tex. si alter natiue pcedit text⁹ i dicto. §. si cui.

ex eadem. l. colligitur. Item con tra. ff. ad. l. falcidiã. sed ꝛ si non ser uus. in principio. Sed ꝛ ibi eodem modo rñde: qꝛ quantitas erat lega ta: ꝛ onus erat positum in faciendo Sed cuz quãtitas legatur ꝛ in quanti tate gra uat: sicut hic loqui tur nun q̃d quar tã iure fal cidie pót oneratus retinere si ne sit lega tari⁹ siue fideicom missari⁹ q sit graua tus. Qui dã dicũt ꝙ sic. vt arg. ff. ad l. falcidiã pena. §. si. Nos ꝫ vt i eo. ti. l. lex falci dia si iter ueniat. §. nũq̃z ꝛ de vulg. sub sti. cohe redi. §. cum filie.

legato distinguit sciuerit vel igno rauerit rem alienam. vt. s. de legat§ §. quod autem. ꝛ. §. non solum. Ac cursius florentinus.

b Non vendat. vel etiam si ven dat vltra iustum p̃ cium vẽ dere vult nam tunc p inde est ac si non vendat. vt. ff. de le gatis. iij. non dubi um. §. fi nali.

Etiã libertas suo p fideicõmissũ p̃t relinq: ꝛ nõ tm̃ seruo pprio: sz ẽt aliẽo vt qñ poterit emat ꝛ manumit tatur. h. d. Areti.

Libertas q̃z ser uo p fideicõmissuz dari pót: vt hẽs euz roget manumitte re vl' legatari⁹ vl' fi deicõmissari⁹ Nec interest vtrum de suo pprio seruo te stator roget an d eo q̃ ipsi⁹ heredis aut legatarij vel ẽt extranei[a] sit: Ita q ꝛ alien⁹ seruus re dimi ꝛ manumitti dz. Qd si dñs eum nõ vẽdat[b] (si mõ[c] nihil[d] ex iudicio ei⁹ q̃ reliquit liberta tẽ recepit[e]) nõ sta tiz extinguit fidei cõmissaria libtas sz differt[f] qꝛ pos sit tpe pcedente vbicũq occasio ser ui redimẽdi fuerit prestari libertas.

Manumiss⁹ p fideicõmissum effi citur libert⁹ manu mittẽtis ꝛ nõ testa toris. Manumis sus xo directo dici tur orcinus: ꝛ est li bertus testatoris. In q̃ duo tempora sunt consideranda. Et directo manu missus dr: q̃ eodez testõ sine aliq̃ me dio suscipit liber tatẽ. h. d. Areti.

c Si modo in terpositõ est.

d Ni hil si eniz aliqd etiã modicuz relinquit alicui vt vendat: ꝛ ille lega tum acce pit cõpel lit vende re. vt hic ꝛ. C. de fi deicõ. li. deberi. ꝛ l. si te do natam. ꝛ C. ad. l. falci. si ea cuius filium.

Additio. De quo dic vt per glo sam in dicto. §. nunq̃z. ꝛ in. l. i. §. de niq. ꝛ ibi Barto. ff. ad trebellianũ ꝛ per Ange. hic notabiliter.

a Libertas. Extranei. licet etiã crediderit suum. vt. ff. de fideicom. liberta. paulus. i. respond. ꝛ. l. alie no. in principio. Sed in pecuniario

e Recepit. scilicet dñs istius.

f Differtur. quod differtur nõ au fertur. sic. ff. de iudi. cum furiosis. Argumentum contra. C. de inoffi. testamen. scimus. §. finali. et. ff. de vsufruct. si vsusfructus. Item nota ꝙ inspicitur quod euenire po test

Qd dif fert ñ aufert

De isto bro

cardo test. sic. ff. de iurisdi. om. iudi. si idez dic vt §. fi. ꝛ. ff. de adimen. leg. l. seruo.

a Qui autem Eius qui manumittit. id est heredis vel legatarij: vel fideicōmissarij. C ō fideicom. li. l. his quibus.

leg. omne verbum. ꝛ facit. ff. ad trebel. l. sceuola.

Additio. Et hoc verum. si verba importent dispositionem. Item si deicommissum: vel ad hoc extendi possint ex coniecturata mente testatoris non alias vt. l. pater filio ff. de leg. iij.

per Bar. i l. iter stipulā tez. §. sacra, mēta. ff. ō v, bo. ob liga. Orci, nꝰ gs ꝛ vñ dicit.

b Orcinus sic dictus ab orco .i. māumissus ab eo qui tēdit ad orcū. i. ifernū ꝛ ab orchos qđ ē rectum vñ orcinꝰ id est directe manu missus vl' ab orce qđ est capio. naz ꝛ inde archiorcus q: multa capiunt manumissi in testamento in quo multa fiunt.

Qui autē ex fideicōmissi cā māumittit: nō testatoris fit libertꝰ etiaz si testatoris seruꝰ sit: sz eiꝰ q̄ māumittit [a]. At is qui directo testamento liber esse iubet: ipiꝰ testatoris libertus fit: q̄ etiaz orcinꝰ [b] appellat. Nec aliꝰ vllus directo ex testamēto libertatē habere potest q̄ꝫ q̄ vtroꝗ tpe testatoris fuerit: ꝛ q̊ faceret testamentū ꝛ quo moreret. Directa aūt libertas: tūc dari videt: cū non ab alio seruum māumitti rogat: sed velut ex suo [c] testamento [d] libertatem ei competere [e] vult.

Sie p̄ceptiuis siue rogatiuis xbꝫ fideicōmissum fiat valet. Aretinus.

Uerba autē fideicommissorum hec maxime [f] in vsu habentur peto: rogo: volo: mando fidei tue cōmitto: q̄ pinde singula firma sunt: atꝗ si oīa i vnū ꝯgesta eēnt.

De codicillis. Continuatio. Quia testamenta ꝛ eorū accidētia dicta sūt nūc ō codicillis. id ē ō parvula vl' ō minia scripture voluntate. Nā iō codicilli dicunt: q: i breuiori cartula vl' codice q̄ꝫ testamētū fiebāt ꝛ solū i eis quedaz fideicōmissa relinq̄bant. ꝛ tales sūt ad testamentum qualis est scapha ad nauem. Sed nunquid secunduz hoc pñt fieri sine scriptura? Quidaz dicūt ꝙ non. Sed tñ dico etiaz sine scriptura hodie fieri posse: licꝫ forte olim in scriptis fierent. vt. C. de bo. lib. l. fi. in princ. Accursius.

Codicilli sine scriptura fieri pñt.

c Ex suo. nō expectata manumissione ab alio facienda.

d Testamēto. vel etiam codicillis testamento cōfirmatis. vt. ff. de ma. test. libertas.

e Competere. que competit hereditate adita etiam ab vno ex pluribus heredibus. vt. ff. de manu. testamen. l. testamento. §. testamento.

f Uerba Maxime. ideo hoc dicit quia quibuscunꝗ verbis relinqui possunt. vt. s̄. de lega. in princi. siue directis siue precarijs. vt. C. con. de

ANte augusti. Iste titulus diuidit in quatuor partes. Primo quomodo fuerat itroductꝰ vsus codicil-

Diuisio.

lorum. Secundo quando codicilli
testamento confirmati valent. Ter
tio an hereditas directo possit dari
vel adimi in codicillis. Quarto an
quis possit facere plures codicillos
Secũda
ibi nõ tm̃
Tertia
ibi: codi
cillis.
Quarta
ibi codi
cillos.
C Codi
cillis aũt
Casus.
C Pone
igit sic ca
suz in pri
ma parte
Domine
iam vi
deo q vul
tis tracta
re de codicillis dicatis igitur mihi
si placet quando primo ius codicil
lorum in vsu esse ceperit & quis pri
mo introduxit codicillos? Ad hoc
rñ. Amice: ius codicillorum tempo
ribus diui augusti primo in vsu eẽ
cepit. nam certuz est ante augusti tẽ
pora ius codicilloꝝ in vsu nõ fuisse:
sed primo lucius lentul⁹ ex cui⁹ pso
na etiã fideicõ. sumpserũt originem
codicillos itroduxit. Nã cuz predi
ctus lucius lentulus in affrica diem
extremam clauderet quosdam scri
psit codicillos in testamẽto suo con
firmatos qbus rogauit augustum
per fideicom. vt aliquid faceret. & cũ
diuus augustus voluntatẽ suam in
codicillis contentam impleuisset:
postea ceteri auc. principis secuti fi
deicom. prestabant. & filia eiusdẽ lẽ
tuli legata in codicillis patris sui cõ
tenta soluit. ad quorum prestationẽ
diuus augustus iurisprudentes con
uocauit inter quos erat trabatius
cuius tunc auctoritas maxima ha
bebatur. & ab iisdem iuriscon. que
siuit an vsus codicillorum recipi
posset: & si an dissoni essent codicilli
iuri nõ ra
tioni. & di
citur tre
batiũ re
spondisse
augusto
vtilissi
mum &
necessari
um fore
vsuz codi
cillorum
& maxie
propter
longas &
magnas
peregria
tiões que
apud ve
teres fuissent. vt si qs testamentũ so
lẽne ꝓpter impotentiã facti facere
nõ posset facere saltẽ posset codicil
los qbus vltimã voluntatẽ declara
ret: vñ post illa tpa cũ etiã labeo iu
riscõ. codicillos fecisset: iam nemini
dubiũ erat quin codicilli iure opti
mo admitterentur.

a C Cõfirmatos. Hic no. q̃ quatu
or modis codicilli cõficiunt: aut e
nim i futurũ ꝯfirmant veluti testõ pri
us facto in quo dictũ ẽ quicqd dixe
ro in codicillis valere volo & postea
codicilli facti sũt. Aut in p̃teritũ ve
luti codicilli prius facti testõ facto
postea confirmati sunt. & hi duo ca
sus sunt. C.e. fine i initio. (i) Tertio
fiunt cum testamento veluti cum te
stator qui testamentuz implere neg
uerit addiderit vt vim codicillorũ
haberet vt. C.e.l. fina. §. illud plac.
ibi nisi id ille &c. Quarto sine testã
mẽto scilicz ab intestato. vt. ff. e. cõsi

Codilcilli fi ũt post testm̃.

Codicilli fiunt ante testamẽtum.

C De codicillis.

C Olim codicilli non erant in vsu. Hodie vo eoꝝ vsus est vtilis & necessari⁹. Et illis primũ robur diuij augusti⁹ de prudẽtũ ꝯsilio attribuit. Arc.

Ante augusti tẽpora constat codicillorum ius in vsu non fuisse. Sed primus lucius lentulus (ex cuius persona etiam fideicommissa esse ceperunt) codicillos introduxit. nam cum decederet in aphrica scripsit codicillos testamento confirmatos quib⁹ ab au

ciuntur.z.j.e.§.non tm̃.z.C.eo.nõ iccirco.hic autem fuerunt confirmati vel ante vel post.

¶ Additio.(1) Nota q aliqñ cõfirmatio precedit suũ cõfirmabile. facit scõm bald.z Saly.in dicta.l.si ue i initõ C.e.ti.q episcop9 potest cõfirmare electionez fiendam patronorum ecclesie anteq̃ fiat.q̃o no.viõ.l.cuz antea.C.de arbi.an q̃s possit approbare laudũ ante q̃ proferatur z sic an primo quis possit approbare z cõfirmare electionem anteq̃ facta fuerit.Angelus aretinus.

gusto [a] petijt p fideicõmissum vt faceret aliquid. Et cum diuus augustus voluntatẽ ei9 implesset: deinceps reliqui ei9 [b] auctoritatez secuti fidei commissa p̃stabãt. Et filia lentuli legata que iure non debebat [c]: soluit. Dicit aũt august9 cõuocasse sapiẽtes viros int̃ quos trebaciũ q̃z cui9 tunc auctoritas maxĩa erat: z q̃sisse an posset recipi h:nec ab sonãs a iuris rõne codicilloz vsus esset: z trebatiũ suasisse. Augusto q diceret vtilissimuz z necessarium hoc ciuib9 esse propter magnas z lõgas peregrinatiões que apud veteres fuissent: vbi si q̃s testamentũ facere non posset [d] tñ codicillos posset. Post q̃ tpa cũ z labeo codicillos fecisset iaz nemini dubiũ erat quin codicilli iure optio admitterẽt.

[a] ¶ Augusto. cui aliquid relinquebatur.

[b] ¶ Eius. Scilicet augusti.

[c] ¶ Non debebat. quia legata non debebantur nisi ex testamento iure antiquo. vt diximus.s.ti.ij.§.preterea.

[d] ¶ Non possit propter impotentiam facti: vt quia non habet tot testes qui testamento conficiendo sufficiant secus si propter impotentiaz iuris.vt.ff.eodem.l.diuus.§.codicillos que est contra. Et probatur hec solutio. ff.eod. conficiuntur. §. codicilli.

¶ Non autem. Casus. ¶ Hic incipit secunda pars in qua pone casuz. Domine vidimus q primo lucius lẽtulus fecit codicillos testamento suo confirmatos nunquid igitur requiritur de necessitate q fiat testamen. ad hoc q possint valere codicilli? Et respond. q non. Nã non tantum facto testamento potest quis codicillos facere. sed etiam intestatus decedens codicillos facere potest: z in eis fideicommiss. relinquere. Papinianus tamen ait codicillos ante testamentum factos non aliter iuris necessitatem habere: nisi postea speciali voluntate testatoris z in testamento confirmentur. Sed diuus seuerus et antoninus rescripserunt ex codicillis ante testamentum factis postea cum effectu fideicommissi peti. licet in testamento subsecuto nõ fuerint expresse confirmati: si tamẽ appareat

testatorem qui post factos codicil-los facit testamentum a voluntate in codicil. expressa non recessisse. & ita non est necessaria specialis confirmatio. sed sufficit si non appareat de contraria voluntate testatoris.

a ¶ Non tantum. Cõfirmentur. scilicet expressim vel etiam si quo iudicio retineatur prima volũtas. vt. ff. de cod. ante testamenti tabulas. Sed Joan. cõtra. nam siue ante siue post fiant semper videtur cõfirmati vt hic dicitur statim. & ff. eodem. si quis cum. §. fina. & l. ab in testato. Accursius.

¶ Additio. In hoc tamen remanet hodie differentia secundum Joan. fabri quia quando expresse confirmantur valent quia ibi continentur directo: ac si testamento dati essent sec⁹ si tacite. l. libertates. ff. de manu. testamen. et de testamen. tu-tel. l. tertia. cuius glo. ibi notet contrarium.

¶ Casus.

¶ Codicillis autem here.

¶ hic incipit tertia particula in qua sic pone casum. Domine iã video ꝙ codicilli ante testamen. & post

testamentum fieri possunt & ab intestato sed nunquid eandem potestatem habent codicilli quam & testamentum? Ad hoc respondet ꝙ non immo codicilli i multis differunt a testamento. Hereditas enim in codicillis nec directa dari nec adimi potest & hoc ideo statutum est ne ius testamentorum et codicillorum confundatur vnde nec exheredatio directo in codicil. scribi potest sed omnia supradicta in testamento fieri possunt: sed licet in codicillis hereditas directo dari non possit: in illis tamen fideicommiss. iure relinqui potest. Item nec conditio heredi instituto in codicillis adiici potest: nec etiam substitutio directo fieri. Et non solum in predictis differunt codicilli a testamento. sed etiam in alijs. nam plures codicillos quis facere potest. ita vt omnes valeant et nullam solennitatem ordinationis verborum desiderent: licet secus sit in testamento. et hec dicuntur in tertia et vltima parte vsq; in fine tituli.

¶ Etiam ab intestato codicilli fieri possunt. Sed quando ante testamentũ fiebant non aliter valebant nisi erant in testõ cõfirmati. Hodie vero semper videntur cõfirmati. Angelus aretinus.

¶ Nõ tantũ autem testõ facto potest quis codicillos facere sed & intestat⁹ quis decedẽs fidei committere codicillis põt. Sz cũ ante testamentum factũ codicilli facti erãt: papinianus ait nõ aliter vires habere ꝙ si spãli postea voluntate confirment[a]. Sed diui fratres seuerus & ãtoninus rescripserunt ex his codicillis q̃ testamentum p̄cedunt posse fideicõmissũ peti si appareat eũ qui testam̃ fecit a volũtate quã in codicillis expresserat non recessisse.

a ¶ Codicillis aũt. Neq̃ dari, directo: sed per fideicõmissũ siue ab eo quẽ prius fecerat heredem: siue a legitimis bene potest relinqui. vt. ff. eo. l. ij. §. fi. et C. eo. hereditatẽ. et. j. proxi. §.

f ¶ Adijcere. Et cui cõditioi adiecte necesse parere nõ hẽt: sed in eius cõditiõis defectũ de adeptiõe hereditatis cogitasse videt. vt. ff. de cõdi. isti. l. pe. i fi. (j) Sz forte i vanũ cogitauit vt ibi dixit.

¶ In codicill' hereditas directo dari vel adimi nõ põt: nec cõditio institutiõi appõi nec substitutio fieri: sed p fideicõmissum sic. Angelus aretinus.

¶ Codicillis aũt hereditas: neq̃ dari[a]: neq̃ adimi potest: ne cõfundat[b] ius testõrum et codicillorum: et ideo nec exhẽdatio scribi[c] Directo autẽ hẽditas codicillis: neq̃ dari: neq̃ adimi põt.

Nã p fideicõmissũ hereditas codicillis iure relinquit[d]. Nec cõditionẽ heredi instituto[e] codicillis adijcere:[f] neq̃ substituet directo[g] quis põt.

¶ Plures codicillos vnus facere põt: oẽs habentes effectũ: secus in pluribus testamẽtis. Areti.

¶ Codicillos aũt etiã plures[h] q̃s facere põt: et nullã[i] solẽnitatem ordinatiõis desiderãt.

¶ Addi. Et assignat glo. in dicta. l. hereditatẽ: rationẽ differentie: q2 nõ tm̃ aufertur per fideicõmissũ: sicut directo aufertur. vel dic: scdm Saly. aliqua virtus attribuit vni q̃ nõ attribuit alteri. vt l. fi. C. eo. maiorem vi testamẽta q̃ codicilli habẽt: ppter maiorẽ solẽnitatẽ in eis requisitam. Angelus.

¶ Addi. (j) Idez econtrario q2 cõditio apposita in testõ nõ pt i codicill' remoueri q2 tũc pure hẽditaria dari videt[i] ꝯ istuz tex. nisi forsã ob fauorẽ liberorũ p no. i l. diui. ff. eod. clausula tñ de rogatoria apposita i testõ põt in codicill' reuocari. vt p An. h.

b ¶ Ne ꝯfundat. Id est ne iste due voluntates sic misceãtur: vt vna ab altera discerni non possit: nã si idez significarent quare diuersa nomina darentur. vt. C. eo. si idem.

c ¶ Scribi. Scz vt de iure valeat.

d ¶ Relinquitur. Sed qua actione hec hereditas: vel etiã alia in codicillis relicta petentur. Respon. quidaz conditiõe ex. l. vt. ff. de cõdi. ex lege. l. j. Vel dic vtili actiõe ex testamẽto: cuz ad istar testamẽti codicilli sint inuẽti. vt. ff. eo. l. ij. §. j.

e ¶ Institutio. Scilicz i testamẽto.

g ¶ Directo. si tñ substituerit videt rogasse per fideicõmissum, vt restituat. vt. ff. ad trebellia. l. sceuola.

h ¶ Codicillos Plres. Ut ẽt omẽs valeãt. nisi ꝯtrariã ꝯtieãt volũtatẽ vt. C. eo. cũ propõas. l. aliõ in testis vt. s. qui. mo. testa. infirmẽtur. §. posteriore. et facit. ff. eo. diuus. §. prio.

i ¶ Et nullaz. s. de illis quatuor q̃ in testõ desiderant. vel septẽ testiuz vel sigillorũ. vel q̃ sua manu subscribuntur. Vel q̃ subscribant testes. vt. s. de sta. §. j. Sed quedã solẽnitates ar. hic desiderãtur: vt sũt quinq̃ testes. vt diximus. s. titu. ij. §. finali.

¶ Liber tertius. aretinus.

¶ De hereditatibus [a] que ab intestato deferuntur.

¶ Intestatus dicitur quis decedere pluribus modis: qui hic describuntur. Angelus

Intestatus decedit: qui aut omnino testamentum non fecit[b]: aut non iure fecit:[c] aut id quod fecerat ruptum [d]

Contiuuatō

a ¶ De hereditatibus que ab intestato deferuntur. ¶ Ista rubrica sic continuatur. Dictum est supra de hereditatibus que testamento facto deferuntur. Nunc sequitur videre de hereditatibus que ab intestato deferuntur. Unde dicit hic. Accursius florenti. Hec rubrica est generalis ad omnes sequentes titulos usque ad titulum de bonorum possessione. ubi mixtim tractabit ex testamento et ab intestato: sed textus huius tituli loquitur tantum de suis heredibus. sic et als. ff. si cer. peta. et de reb. credito. ubi tractat de mutuo in specie tantum. Accursius florentinus.

Aliquando rubrica est generali or textu.

Divisio.

Intestatus. ¶ Totus iste titulus dividitur in quatuor partes principales. Primo ponit quis dicitur decedere intestatus. Secundo quod prima causa est liberorum. et qui sunt liberi et sui. Tertio de emancipatis quomodo admittantur: et de adoptivis. Quarto ponit aliquas suas correctiones. Secunda ibi. intestatorum autem. Tertia ibi. emancipati autem. Quarta ibi. sed ea omnia. Angelus aretinus.

¶ Intestatus. Casus. ¶ Pone igitur sic casum in prima parte. Domine iam video quod vos vultis tractare de hereditatibus que deferuntur ab intestato pro deo si placet vobis dicatis mihi quis intelligitur decedere intestatus? Ad hoc respond. Intestatus decedere intelligitur ille qui aut nullo modo fecit testamentum: aut de facto quidem fecit testamentum: non tamen de iure: ut pote quia iuris solennitate caruit: vel testamenti factionem non habuit: aut testamentum: quod iure fecerat arrogatione ruptum fuit: vel capitis diminuti. irritum factum est: aut si ex testamento solenniter facto nullus heres extiterit. Omnibus enim his modis intelligitur intestatus decedere.

b ¶ Non fecit. Vel quia non vult vel quia non potest: ut pupillus furiosus. licet hi improprie intestati dicuntur esse: quia et si vellent testari non possunt. ut. ff. eodem. scilicet de suis et legiti. l. prima. in principio.

Testari aliqui nolunt aliqui non possunt.

¶ Additio. Quod nota secundum Joannem fabri contra eos qui vendicant sibi bona intestatorum: ex consuetudine: vel preferuntur ex statuto: de quo et an facto testamento: et an postea rupto habeat locum dictum statutum quod ab intestato preferantur agnati etc. Vide late per Angelum hic.

c ¶ Non iure fecit. Quia caruit solennitate testium: vel non habuit testamenti factionem et fecit.

d ¶ Ruptum. Arrogatione vel agnatione posthumi. ut supra qui. mod.

Testa métuȝ p duo rũpit.

testa. infir. j. respon. Et nota q non est per omnia idem quando rumpitur ac si nullum factuȝ esset, si tamē fecit codicillos: cum primo casu. scilicet quando rumpitur legatum. vt ex codicillis nō valeat. vt C. de codicil. l. j. Secūdo sic. vt supra de fideicom. here. §. preterea. ꝛ. ff. de iure codic. si qui tamen. in fi. j. respon. ꝛ in. l. ab intestato. ꝛ supra titulo. j. non tantum.

irritumve[a] factuȝ est: aut si ex eo nemo hrs extiterit[b].

¶ Hrēditas itestati primo ptinet ad suū heredē. Et ille dicitur suus heres q est in ptāte defūcti tēpore mortis eius: siue fuerit ō liberis naturalibꝰ ꝛ legitimis siue de legitimis tantuȝ. Angelus aretinꝰ.

¶ Intestatoꝝ āt hrēditates ex lege duodecim tabularū primuȝ ad suos heredes pertinēt. Sui autē heredes

a ¶ Irritumve. Ut per capitis diminutionē testatoris. vt supra quib. mo. testamen. infir. §. non tamen. ꝛ facit. ff. de verbo. signi. intestatus.

b ¶ Extiterit. Sunt ꝛ alii duo modi. vt per querelam vel contratabulas testamento rescisso. vt. C. de col. vt liberis. Accursius.

¶ Additio. Hoc verum si sit mora ante aditam hereditatem. secus si post: quia pretor nō potest facere de finere quē esse heredeȝ. §. quos autem. infra de bono. posses. ang.

¶ Intestatorum. Casus. ¶ Hic incipit secūda particula: in qua sic pone casum. Domine iam video quis intelligitur decedere intestatus: dicatis modo mihi si placet ad quos intestatoruȝ hereditas pertinet? Ad hoc respon. Amice: hereditas intestatoꝝ ex lege duodecim tabularū. primo pertinet ad suos heredes.

¶ Si autē heredes. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula: i qua sic pone casum. Domine vos dixistis mihi q hereditas intestatorum pertinet ad suos heredes: dicatis mihi si placet qui intelliguntur sui heredes? Ad hoc respon. Amice sui heredes intelliguntur qui in potestate morientis sunt de cuius hereditate tractatur: veluti filius filia nepos ꝛ neptis ꝛ descendētes ex filio pronepos et pneptis. ꝛ per masculinam lineam directo descendentes: nec interest quo ad hoc vt heredes censeantur vtrum sint naturales liberi: an adoptiui. nam adoptiui liberi tempore mortis in potestate existentes sui heredes intelliguntur: et non solum supradicti: ex bonis matrimoniis existētes procreati dicuntur sui heredes: sed etiam necesse est eos inter suos heredes connumerari qui ab intestato non erant in potestate parentuȝ: vtpote naturales qui non sunt ex legitimo matrimonio geniti: ꝛ postea tamen a parētibus naturalibus curiis dati sunt ꝛ ita potestati patris redditi. Hi enim beneficio diualium constitutionum que super filiis naturalibꝰ posite sunt iura suorum hereduȝ nanciscuntur. Nec solum supradicti inter suos heredes constituūtur: sed etiam illi quos nostra constitutione statuimus: vt si quis aliquā mulierem in suo contubernio copulauerit: non tamen ab initio affectiōe maritali eaȝ habuerit: erat tamē talis cuȝ qua poterat

habere legitimũ coniugium si ex ea prolez procreauerit: ⁊ postea maritali affectiõe interueniẽte cuz eadẽ muliere instrumenta dotalia confecerit: ⁊ filios ⁊ filias ex eadẽ habuerit statuimus dico non solũ posteriores liberos: scilicet post matrimoniũ ꝯctuz editos legitimos ⁊ i ptãte p̃ris esse: sed etiaz priores: videlicet ante matrimõiuz editos. ⁊

existimant (vt supra diximus [a]:) qui in potestate morientis fuerit [b]: veluti filius filiave nepos neptisve ex filio: ꝑ nepos proneptisve ex nepote ex filio nato [c] prognatus [d] ꝑgnatave. Nec interest vtruz naturales [e] sint liberi: an adoptiui [f].

hoc merito statuimus. nam isti liberi ante matrimonium nati occasionem legitimi nominis etiam aliis post matrimonium natis prestiterunt ratione enim affectionis: quaz pater ad prolem primo procreataz habuit: ⁊ qr matrem eorum habuit in prole fecũdã: ideo eã sibi maritali affectiõe copulauit: ⁊ hoc obtinere cẽsuimus: nõ solũ si post dotalia instrumenta confecta liberi nati fuerint ⁊ extiterint: sꝫ etiã si nulli post matrimoniũ fuerint nati: vel etiã si aliqui fuerant nati: sed postea mortui. In omni eñ euentu censuimus liberos ante m̃rimoniuz natos maritali affectiõe scd̃m tenorẽ n̄re cõstitutiõis postea subsecute legitios eẽ ⁊ iura suorũ heredũ in oĩbus hr̃e.

a ❡ Supra diximus. Supra de heredũ qualitate ⁊ differẽtia. ꝟ. sui.

b ❡ Fuerit. Itẽ aliõ ẽ necesse vt nemo eos precedat. vt ibidez dr̃. vt. ꝟ. de heredũ qualitate ⁊ dfia. ꝟ. sui.

c ❡ Ex filio nato. Aliud si ex filia. vt supra de patria ptãte. ꝟ. filius.

d ❡ Prognatus. Id est procul a me natus: qr in quarto gradu est mihi qui vocatur abnepos. vt infra d' gradibus. ꝟ iiij. Uel dic cõpositũ poni ꝑ simplici. i. natũ vel natã. ⁊ sic põe pronepote predicto. Uel dic meli⁹ loqtur de oibus descendẽtibus vlterioribus. ⁊ ideo dic ꝑgnatus: quia vsqꝫ in infinitũ succedũt. vt in aucten. d here. ab intesta. ꝟ. i. ⁊ sic proprie ponitur prognatus. i. procul natus.

Prognat⁹ ⁊ abnepos: idem.

❡ Liberi legitimati: siue per oblationẽ curie: siue ꝑ subseq̃ẽs m̃rimoniũ: ĩ numero suorũ heredũ sunt cẽsedi. Angel⁹ areti.

❡ Quib⁹ ẽ cõnumerari necesse est: etiã eos qui ex legitimis quidẽ nuptiis: vl' matrimoniis nõ sunt proge

e ❡ Naturales. Id est ⁊ legitimi.

f ❡ An adoptiui. Quo ad hoc: vt sui dicãtur. (i) nisi emãcipati fuerit tunc eñi interest cũ naturales emancipati iure pretorio succedunt: adoptiui nõ. vt. ff. eo. l. prima. ꝟ. suos. ⁊ infra eodem. ꝟ. minus.

❡ Additio. (i) Scilicet ab intestato. secus ex testamento. de quo dic. vt per Angelum. in. ꝟ. hodie. supra de adopti. Item hic non obtinet in feudo etiam nouo. etiam si eum consensu domini adoptetur agnatus. c. adoptiuis. in titu. si de feudo fuerit controuer. ⁊ de successio. feudo. ca. primo. ⁊ per Ioannem fabri. ⁊ per Angelum aretinum hic.

g ❡ Quib⁹. Scilꝫ suis heredibus.

niti: curijs [a] tamen ciuitatū dati: sed3 diualiū [b] cōstitutionū: que sup his posite sūt: tenorē hr'dū suoꝝ iura nāciscunt. ¶ Necnō [c] eos: quos nr'e amplexe sūt cōstitutiones [d]: p quas iussimus: vt si q̄s mulierē in suo cōtubernio copulauerit: non ab initio affectiōe maritali: ea3 tamē cū qua poterat habere cōiugiū & ex ea liberos sustulerit [e] postea vero affectiōe pcedēte ēt nuptialia instrumēta [f] cū ea fecerit: & filios vel filias habuerit: nō solū eos liberos qui post dotē editi sūt iustos [g] & i ptāte eē patris: s3 etiā anteriores q̄ & his qui postea nati sūt occasionem legitimi nominis prestiterunt [h]. Qđ obtinere censuimus [i]: & si

a ¶ Curijs. Erat eni3 curia siue corpus in qualibet ciuitate: que curia indigebat officialibus: vel negocia expedirētur. vt i auct. de defē. ciui. §. nulla. in fi. coll'. iij. vnde quicūq3 vellet naturalē suum filiu3 dare illi curie vel ipsemet filius post mortē patris se offerre non extātib⁹ legitis: vel pater testamento illō dicat legitimus fiebat: vt i aucten. qb. mod. nat. effic. sui. §. qđ vo. & . §. si qs igitur. Sicut fit remissio peccatoru3 his qui vadunt vltra mare.

b ¶ Diualiu3. Id est principum. i. theodosij & leonis. vt. C. de nat. lib. l. si quis. & . l. quoniam.

c ¶ Necnō eos. Scilic3 necesse est connumerari inter suos.

d ¶ Constitutiones. C. de nat. lib. cum quis. & . l. nuper.

e ¶ Sustulerit. Id est habuerit.

f ¶ Instrumēta. In quibus contineatur matrimoniū inter titium et bertā esse cōtractū: & dotem datam esse: que instrumēta dotalia: vel nuptialia dr̄: & sine his duobus: sc3 scriptura & dote dicit. P. nō valere matrimoniu3: q2 lex plerūq3 de his dixit tali casu. vt hic. & supra de nupt. §. fi. non al's vt. ff. de re. iu. nuptias. nos diximus valere matrimonium. vt. C. de nup. si vicinis. & i auct. de nup. §. nuptias. colla. iiij. sed nō fieri liberos legitimos. vt i auc. d tri en. & se. § fi. col'. iij.

g ¶ Iustos. Repete iussimus.

h ¶ Pre stiterunt. scil3 primi. na3 & ob hoc retinēt quidā prius concubinas vt experiāt an ex eis possint filios habere. vt postea accipiāt eas in vxores: vel repellant. qđ scilicet vt repellantur in vxore prohibitū est. vt in auct. qui. mo. na. effic. legi. §. quoniam. colla. vij.

¶ Additio. Nota cautelā glo. que vult habere filios: sed dicta cautela non est bona quo ad animā: quia omnis fornicatio est hodie prohibita: vt dixi supra de nupt. §. si aduersus. & . §. finali. Angelus.

i ¶ Censuimus. q. d. non solū si nascantur postea & viuāt cum primis: siue non nascātur aliqui: siue etiam si nascantur & moriātur. vt. C. d na. libe. nupt. Et nota. q̄ si etia3 legitimos habēt ex vxore quōda3: tn̄ hec valēt ✠ & siue ex libera: siue ex li✠ Qđ

potest valere: sed nō filij legitimari.

Mulieres aliqui rtinēt ad solis experimētū.

Pctā remittūtur pegrinātib⁹

Mri monium sine scriptura & dote

verum intelli ge: et si in ipo rū con sēsu: & n̄lla d̄ ipsis i instru⸗ mento facta mētio ne sec⁹ eē ile⸗ giti⸗ matio ne fien da per rescri⸗ ptū s̄z Ange. hic.

berta siue serua quaz postea manu⸗ miserit & i vxorē duxerit: hec seruā tur. vt in auct. de incest. nup. §. fi. & i auct. de triē. & se. §. fi. col. iij. & i auc. de filijs ante do. instrumēta natis: p totū ti. col. iij.

¶ Ita de mū. Cas⁹ ¶ Adhuc prosequi tur Justi nia. i p̄e feti. §. ter tiā parti culaz pri me parti principa lis. Unde sic pōe ca suz. Dn̄e vos iam dixistis mihi. s. q̄ nepos & neptis & pronepos & p̄neptis: i nūerosuo rū hr̄duz ꝯputant

ꝯstitutū a iure suihr̄dis excludit. a ¶ Ita demuz. Defierit. Sed nun quid filius precedit nepotez ex alte⸗ ro filio vno gradu. vt. j. de gra. co. §. primo gradu. & §. secūda. tamen nō exclu⸗ dit. vt. j. eod. §. cū filij⁹ Re⸗ spon. non videtur precede⸗ re cuz sui patris lo cuz obti⸗ neat: vt i dicto. §. j. eodem.

non pgeniti fuerit post dotale instru⸗ mentū confectū li⸗ beri: vel etiaz nati ab hac luce fuerit substracti.

¶ Ad hoc vt ne⸗ pos & alij vlterio⸗ res liberi in p̄tāte sui hr̄des sint: req̄⸗ rit q̄ alius nō p̄ce⸗ dat eos in gradu. Hoc dicit Aretin⁹.

¶ Ita demuz tū nepos neptisve: p nepos pneptisve: suoꝝ heredum nu mero sunt si prece dens psona desie rit [a] in p̄tāte parē tis esse: siue morte id acciderit: siue alia rōne: veluti emancipatione [b]. Nā [c] si p id tēpus quo q̄s [d] moritur filius in potestate eius [e] esset nepos ex [f] eo suus heres esse non pōt: idq̄ & in ceteris d̄inceps liberoꝝ psonis [g] dictum esse intelli⸗ gimus. Posthumi quoq̄ qui si viuo parēte nati essent:

b ¶ Emā cipatiōe. Uel capi tis dimi⸗ nutōe ma xima. vel media: n̄ aūt capti uitate. vt s. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. si ab hosti⸗ bus. & ff. eodē. l. prima. §. si filius.

si persona directo precedens d̄ierit in potestate parentis esse. siue hoc contingat morte siue ca. di. Si eni eo tēpore quo quis moritur filiū ha buit in potestate nepos ex eodez fi⸗ lio procreatus suus heres auo esse non potest: q2 pater eius gradu pre cedēs eum a iure sui heredis exclu⸗ dit: & idē est in pronepote intelligē⸗ dum: & in ceteris liberoꝝ personis. Si eniz aliquis ex filio nepotem ha buerit: ex eodem nepote pronepos: nō poterit suus heres existere. Ne pos eniz. i. pater pronepotis ipsum pronepotē: tā q̄ in remotiori gradu

¶ Additio. Aduerte q̄ dicitur hic de emācipatione est hodie correctū q2 sublata est differentia emancipa tiōis & patrie potestatis. Angelus.
c ¶ Naz si per id tēpus. Cōtra. j. eo. §. cū autē querit. in princi. Sol. vt. j. titu. j. §. proximus. Accursius.
d ¶ Quis. Ueluti auo.
e ¶ Eius. Scilicet aui.
f ¶ Ex eo. Scilicet auo.
g ¶ Personis. Cum oēs liberi ap pellētur: licet post trinepotē impro prie. vt. ff. de gradibus. l. iurisconsultus. §. parentes. et. ff. de verbo.

significa:l.liberorum.

¶ Posthumi quoq3. Casus. ¶ In presenti.§.prosequitur Justi.materiā suā determinando q sui sunt heredes. Unde pone sic casuz. Domie iā vos plures enūerastis mihi q iter suos heredes connumerari possūt. nunquid sunt aliq alij qui a predictis debeant iter suos heredes connumerari? Respon. q sic. Non eni soluz iā nati: sed etiā posthumi inter suos heredes cōnumerantur. ⁊ hoc est veruz si tales sunt posthumi qui si suo legitimo vivo parēte nascerentur sui: ⁊ in potestate eius essent futuri. Scire enim debes q sui heredes sive etiam iaz nati: sive posthumi etiā ignorantes heredes sunt: ⁊ licet furiosi sint nihilominus heredes existeř possunt. ⁊ hoc ideo quia ex quibus causis nobis ignorantibus acquiritur: ⁊ eisdem causis etiam furioso acquiri poterit. ⁊ statim post mortem parentis quasi cōtinuatur dominiū inter suū heredem ⁊ defunctū. ⁊ ideo pupillis heredibus suis nō est necessaria tutoris auctoritas: ad hoc vt acquiratur eis hereditas cum suis heredibus etiam ignorātibus heredibus. vt.s.dictū est. nec etiam furioso suo heredi sine cōsensu curatoris sui acquiritur hereditas ipso iure.

in potestate eius futuri forent: sui heredes [a] sunt.

¶ Suus heres statim post mortem parentis efficitur heres: etiam ignorans: licet sit pupillus vl' furiosus: vt sine auctoritate sui administratoris. Aretinus.

¶ Sui autem heredes fiunt etiam ignorantes [b]: ⁊ licet furiosi sint heredes [c] possūt existere: q2 quib9 ex causis ignorātib9 acquiritur nobis: ex his causis furiosis acqri [d] potest. Et statiz morte parētis quasi [e] continuať dñiuz: ⁊ ideo nec tutoris aucto-

a ¶ Sui heredes sunt. Cuz habeantur pro natis quotiēs de eorū comodis queritur. vt.ff.de sta.hoim qui in vtero. Et nota q posthumus dicitur proprie q post humanationem patris nascitur: et dicitur etiā iproprie ille: q facto testamēto nascitur. vt ff.d iniu.rupto testa.l.iiij.§.prio.

b ¶ Sui autem. Etiam ignorantes. Et inuiti. ⁊ statim licz iure pretorio abstinere possint. vt.s.de he.quali.⁊ diffe.§.sui. ⁊.ff.si quis omis.cā.te.l.i.§.qui sūt.

¶ Additio. Quod pretoris beneficium etiam si non impetretur cōpetit ipo iure.l.ei qui se immiscuit.ff.de acquiren.heredi. Angelus.

c ¶ Heredes. Scilicet sui. al's non nisi per curatorem scdm quosdā. vt C.de cura.fu.l.finali.§.tali itaq3.

d ¶ Acquiri potest. Sic.ff.de acti.⁊ obliga.l.si a furioso.⁊.ff.si certuz pe.l.si a furioso.

e ¶ Quasi. Hoc ideo q2 incorporalibus dicitur proprie continuatio: sed dominiū est incorporale: hoc reprobo: q2 ⁊ possessio est res incorporalis: ⁊ tñ vna cū alia cōtinuatur. vt ff.d acq.pos.l.pōponius.§.preterea ⁊.§.in dotē.⁊.§.si iussu.⁊.§.sz ⁊ legatario.⁊.§.penult. Dic ergo iproprie fieri continuationē: quia inter diuersa nō eadez fieri debet: sed pa-

Posthumi qñq3 habentur p natis. Posthum9 dicit dupliciter.

Possessio ē res ī corporalis. Fingit ius patrez ⁊ filiū esse eādez psonaz.

ter & filius vnū fictiōe iuris sunt: vt C.ō impu. & alijs substi.l.fi. §.fina. a ¶ In pupillis. Al's si est hereditas extranei & nō patris: tutoris auctoritas & pupilli act⁹ necessari⁹ est nisi sit infans. quo casu sufficit tutor. vt.C.ō iure delib. potuit. & l.si infanti. §. parēte. & ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. īpuberi. ¶ Interdum aūt. Casus. ¶ Hic incipit q̄rta particula prie partis pncipalis: i q̄ sic pōe casū. Domine vos dixistis

minium eum pri suuz heredē facit. Et nō solū in hoc casu recipit predicta regula instātiā: sed etiā in casu contrario. Contingit eni q̄nq̄z: vt licet quis in ptāte defūcti tēpore mortis fuerit: tn̄ heres su⁹ existeī n̄ poterit veluti si pr̄ ei⁹ p⁹ mortē suā iudicat⁹ fuerit re⁹ p duelionē: vt per hoc mēoria ei⁹ dānata sit. nāz i hoc casu lz filius i ptā te pr̄is tē pore mortis extiterit su⁹ heres eē nō poterit. Pat ei⁹ cuius memoria p sentētiaz

ritate op⁹ est in pupillis [a] cuz ēt ignorantibus acquirit̄ suis hr̄dibus hr̄ditas. Nec curatoris assensu acquiritur furioso sz ipo iure.

¶ Reuersus ab hostib⁹ fictiōe postliminij efficit̄ suus hr̄s ēt si reuersus fuerit post mortez patris: sed si testator perduelliōe dānatus fuerit heres suus eē desinit An gelus aretinus.

¶ Interdū [b] aūt licet i potestate parentis mortis tempore su⁹ heres nō fuerit: tamen su⁹ [c] heres parenti efficitur: veluti si ab hostibus quis reuersus fuerit post mortez patris sui. Jus enim postliminij [d] hoc facit. Per contrariū autez hoc euenit: vel licet quis in familia ōfuncti sit mortis tempore: tamen suus heres non fiat: veluti si post mortem [e] suam pater iudicat⁹

supra mihi q̄ illi cēsent̄ sui heredes q erāt in ptāte parētum tpe mortis eoꝝ: nunqd est illud general'r veruz q̄ existentes in ptāte tēpore mortis fiunt sui heredes & nulli alij. Ad hoc rn̄. q̄ nō. quādoq̄z. Q̄nq̄z eni ꝯtigit vt licet aliqs in ptāte parētis tēpore mortis fuerit nihilomin⁹ tn̄ suus heres parenti efficiatur. sicuti ꝯtingit in filiofa. ab hostib⁹ capto. Nā si post mortē patris i ciuitatē reuersus fuerit suus heres patri efficit̄. Jus eniz postliminij semp fingit eū in ciuitate. & sic per ꝯn̄s in ptāte patris tpe mortis extitisse. & ita postli

dānata est suum heredez hr̄e nō pōt cum filius eius succedat: & hec sunt vera de iustitia primitiua. sz hodie dici pōt ipso iure filiū suum esse heredē: lz postea snīa data ꝯtra memoriam patris definat esse suus heres.

b ¶ Interdum. Sic. ff. de suis & legi. l. prima. §. interdum.

c ¶ Suus. ff. de testa. lex cor. i fine cōtra. Solu. ibi. ille qui fuit captus non fuit reuersus: sed hic sic.

d ¶ Postliminij. Quod fingit eum semper in ciuitate fuisse. vt. s. quib. mo. ius pa. po. so. §. si ab hostibus.

e ¶ Post mortem. Nota quedā de

licta transire contra heredem etiam lite non contesta. vt lese maiestatis i duobus casibus: qñ qs contra principé. vel ré publicam fuit molit⁹ alias non. vt. ff. ad. l. iuli. ma. l. fina. ex his duob⁹ casibus hic tm̄ loquit. Idem de residuis: ⁊ pecula tus. repetūdarum vt. ff. ad. l. iul. repetūdarū. l. fina. Itē apostata tus. vt. C. de apostatis. l. ij. ⁊ l. apostatarum. in fi. Quedam etiam nō transeunt lite nō cōtesta. vt oia alia publica. vt. ff. ō accu. ex iudicior. Alia cōtestata lite trāseūt alʾs non. vt oia priuata ōlicta. vt. C. de delic. defun. l. j. ⁊. ij. de perpe. ⁊ tēporali. actionibus. §. non autem.

scz romanorum ar. l. eū qvecti gal. ff. ō ver. signi. Idē i alijs ci uitati b⁹ ƀm gl. i. l. fallaci tur. C. ō abo li. Qō ēve⁊ si nō re cogno scit su piorem alʾs se c⁹ vt ē gl. i. l. j. i pri. ff. ad. l iuliam maie. dic vt per An. h.

fuerit per duellionis[a] reus: ac p hoc memoria[b] eius dānata[c] fuerit: suum enim heredē habere nō potest: cum sic⁹ ei succedat: sz potest[d] dici ipso iure esse suum heredē: sed desinere[e].

cuntur. vt. ff. de verb. sig. quos nos.

Additio. (j) De iure canonico ē phibitum talibus pugnantibus in duello ministrari sacraméta. maxie q puocāt. vt no. specula. de accusa. §. sequit. vers. qd si. Aretinus.

Nepos ex filio premortuo succedit simul cum alio filio viuente: quia assumit locum patris sui: ⁊ ideo succedit cum patruo ⁊ filijs patrui in stirpes ⁊ nō in capita. Aretinus.

b Memoria. nā ipse cū sit mortuus non pōt damnari nisi a deo vt. ff. que snie sine appel. re. l. pe.

a Perduellionis. Ideo dicit perduellionis qr per duellum fiebat certamen si aliquis criminis huius dicebatur re⁹ q aliquid in ipm principem vel rē publicam fuisse molit⁹ ƀm Pla. Et potest dici hoc ⁊ defendi: qr ⁊ secūdū iura romana videtur posse fieri debere pugna (j) ⁊ sunt aliqua argu. vt. ff. ad. l. aql. q̄ actióe §. si qs in colluctatione. ⁊ . ff. de re iudi. cōmodis. ⁊. ff. ō his qui no. in fa. athletas. ⁊. C. de athletis. l. j. ⁊. ff. de accu. tu. l. athlete. in princ. ⁊. C. que res pig. ob. poss. spem. ⁊. ff. de dona. donationes. in fin. his enim legibus habetur mentio de tali pugna que non fieret nisi de iure esset. Uel dic perduellionis. i. hostis criminis. nam perduelles hostes dicuntur.

Pugnaan sit licita.

Perduelle sūt hostes.

c Damnata. Hoc scilicet modo. pronuncio contra imperium lucium fecisse: ⁊ ideo bona in fiscum inferri. nam per hoc memoria damnatur: ⁊ infamia quadam defunctus afficitur. vt. ō. quibus ex cau. ma. non li. §. j. ⁊ ex tempore commissi delicti alienationes ab eo facte non valebunt. vt. C. ad l. iul. ma. l. penulti. in fi. ⁊. ff. ō dona. l. donationes. §. fi. Accur.

Sētētia pt fieri cō defunctū criminosū

Additio. Ex hoc loco notari pōt q de crimine alicuius etiam post mortē querere lz. qō verū est si agit pter bona: vel contra personam ⁊ bona: secus si contra personam vel de persona tm̄: quia tunc non licet: cū crimina morte extinguant. Uide pro hoc glo. no. in. c. a nobis. ij. ō senten. excommunicatio. in notula puta in heresi. ⁊c. Iuriū allegationes breuitatis gratia omitto: quas illic videre poteris.

Crimina an p⁹ mortē possit. ingri.

d Potest dici. Scilicet verius

e Desinere. scilicz lata sententia. Nā non facit ipso iure desinere heredem suum esse tale delictum.

¶ Cum autem filius filiave. Casus.
¶ Hic incipit quinta pars prime partis isti9 ti. in qua sic po. ca. Quidam decessit qui tēpore mortis habebat filium in potestate: ꝛ ex altero filio ꝑmortuo nepotes. mō quero vtrum iste ꝗ gradu precedit nepotes ex fratre suo a successione intestati parentis illos nepotes debeat excludere? Ad hoc respond. ꝙ non. Cum enim filius filiave. ꝛ ex altero filio premortuo nepos vel neptis extiterit oēs simul ad hereditatē vocant. nec ille ꝗ gradu ꝓximiorē in vlteriore gradu ꝯstitutos a successione excludit. Equū em est visum esse nepotes ꝛ neptes in locū pr̄is sui ꝑmortui succedere. Igitur pari ratione si ꝗs intestatus decedēs habuerit nepotē ex filio ꝑmortuo ꝓnepotē vel ꝓneptē oēs pariter ad successionē vocant̄ i testō patris: ꝛ q2 i hoc casu placuit nepotes ꝛ neptes ꝛ ꝓnepotes ꝛ proneptes in locum patris sui premortui succedentes ad portionem eius tantūmodo admittent̄: ꝛ idem est si ex duobus filiis premortuis nepotes: vel etiā neptes existant: ꝛ ex altero forte vn9 vel duo ꝛ altero filio premortuo tres vel quatuor. nam in hoc casu sicuti insuperiori ad vnum vel ad duos ex altero filio natos dimidia pars hereditatis aui intestati ptinet: ita ꝛ ad tres vel quatuor vel plures ex altero filio natos altera dimidia pertinebit.

¶ Cum aūt filius filiave ꝛ ex altero filio[a] nepos neptisve existant: pariter ad hereditatē aui vocantur: nec qui gradu proximior est vlteriorem excludit. Equū[b] eīm eē videt̄ nepotes neptesꝙ i pr̄is sui locum succedere. Pari ratione ꝛ si nepos neptisꝙ ex filio sit ꝛ ex nepote ꝓnepos ꝓneptisve simul vocantur[c]. ꝛ qa placuit nepotes neptesve item pronepotes ꝓneptesve in parētis sui locū succe

nepotes neptesve. ... Item ... sed ... est ... rius ... gradu? Ad hoc respond. ... dere. Igitur pari ratione ... debeat ex... fratres ...

¶ Cum filius filiave. ꝛ ex altero filio premortuo nepos vel neptis extiterit oēs simul ad hereditatē vocant. Ad hoc respond. ꝙ non.

a ¶ Cum filius. Ex altero filio. sec9 si ex filia. vt. j. eo. §. item vetustas. ꝛ j. eo. §. diui.
¶ Additio. Hodie secus vt ibi no. ꝛ in. l. lege. C. de legi. here.
b ¶ Equum. vt in auct. quib. mo. na. effi. sui. §. ergo. col. ix.
c ¶ Vocant̄. Idē est ꝛ si per bonorū possessionem vocent̄. vt. ff. de con tra tabu. l. j. §. vocantur. (j) Sed cōtra. ff. de contra tabu. l. iij. §. j. Sol. non est contra: q2 ibi precedit filius q2 patris loco ē adoptatus ad nepotem. vt. s. §. ita demum.
¶ Additio. Et sic nepos assumit personam patris nedum ab intestato sed etiam facto testamento qḋ postea impugnatur. Quod est veruꝫ si succedit̄ ti. hereditario: q2 tūc iuris dispositio. que talis considerat̄: sec9 si ti. fidecōmissario quia considerat̄ affectio que naturaliter est ma-

est in stirpes ꝛ non in capita eos heredes esse: ꝛ ita videlicet vt filius ex vna parte existens dimidiam hereditatis habeat: ꝛ nepotes ex altero filio siue sint duo siue sint plures alteraꝫ dimidiā cōsequāt̄: vt sicuti pr̄ si viueret vna cum fratre suo in vna dimidia totius intestato pr̄i succederet. ita nepotes ex eo in locū eius

ior erga filios & nepotes. Ange.
a In stirpes. j. tit. j. §. hoc etiam addendū. in fi. contra. Solu. vt. ibi
b Ex altero. sic. j. e. §. fi. sic. ff. de i offi. te. papinianus. §. prouide. si ex duobus. sic. et C. de suis et legi. l. nepotes.
c Ex duob⁹ filijs pro mortuis.
d Ex altero. Scilicet filio.
e Un⁹ Scilicet nepos.
Cū āt Casus.

dere. conueniens esse visum est non in capita: sed in stirpes [a] hereditatem diuidi: vt filius partem dimidiam hereditatis habeat: et ex [b] altero filio duo pluresve nepotes alteram dimidiam. Item si ex duobus [c] filijs nepotes neposve existant ex [d] altero vnus [e] forte aut duo: ex altero tres aut quatuor: ad vnum aut duos dimidia pars ptineat: ad tres vel ad quatuor altera dimidia.

instituit heredem et filium proprium exheredauit: mortuo testatore ante aditam hereditatem decessit filius exheredatus: mortuo filio extrane⁹ heres scriptus deseruit testamentum vel forte quia noluit adire hereditatem vel morte vel alia causa impeditus heres eē nō potuit: in hoc casu cum certū esse poterit heredem institutum ex

Hic incipit sexta particula prle partis pricipalis i q̄ iusti. dter. quo tempore queritur an aliquis existat suus heres et intelligas istum. §. log quando factum est testamentum et postea causa testamenti: redacta est ad causam intestati: et ita non obstabit. s. e. in. §. ita demum. nā ille. §. loquitur qn̄ nullum oīno factū est testamentū. His igitur ad euidētiam isti⁹. §. breuiter plibatis ita po. ca. Dn̄e iam video qui sunt heredes: et qualiter sui heredes succedunt siue sint in eodem gradu siue in diuersis gradib⁹ cstitui. dicatis ergo mihi qn̄ querendū est an aliqs suus heres esse possit? Ad hoc rn̄. Amice cū querit an aliqs suus heres existere possit eo tpe querendum est quo certū esse ceperit eum intestatū decessisse: et hoc contingere potest etiam testaméto facto. qd patet in tali exéplo Quidā. qui habebat filiū i potestate et ex filio nepotē condidit testm̄: et i testamento suo quēdam extraneum

testō non fieri hrdē nepos ex filio premortuo su⁹ heres auo ab intestato existit: quia quando certū est patrē sa. intestatū decessisse: et ita causa testamenti redacta est ad causam intestati solus nepos suus heres auo inuenit: et hec obtinent nō solum si iste nepos viuente auo natus sit sed etiā lꝫ post mortē aui sit natus viuo tamen auo conceptus: secus enim esset si post mortem aui conceptus fuerit et natus. nam certe in hoc casu suus heres auo existere nō pōt. et hoc ideo. qr nullo iure cognationis patrem sui patris. id est auum suū tetigit. Auo enim viuente nondum animal fuit. Et sicut ipse nepos post mortē aui conceptus et natus suus heres auo esse nō potest: ita nec ille inter liberos connumeratur quē fili⁹ emācipatus post emācipationē adoptauerit. Unde cum hi videlicet nepotes nati post mortem aui: a filio emācipato post emancipationē adoptati nō sint sui liberi quantū ad he

reditatem de iure ciuili neq3 bonorum possessionem de iure pretorio petere possunt quasi proximi cognati. Et hec de suis heredibus dicta sufficiant.

heredem esse: cum nullus precedat eum. vt. s. eo. §. j.

i ¶ Mortuo. anteq3 adeatur ex testamento hereditas. Unde l3 constat nō transmitti ad filium de inofficioso querelaz. immo etiam addita nō trāsmittebāt olim: sed hodie cōtra. vt. C. de inoffi. testa. l. scimus. §. fi. et l. siquis filius. ibidem.

k ¶ Deserto. sc3 ab here. q nō vult adire.

l ¶ Tetigit. Nec eni3 fuit proximus cognatus ei. s. auo viuo quo viuo nūdu3 aial. erat. vt. ff. vñ cog. l. i. §. sigs proximus. Sed nunquid hodie per auctē. succedit. vt i auctē. de here. que ab intesta. §. j. coll. ix. P. dicit q sic qr naturalis causa tantu3 spectatur Joā. contra. qr nec ō iure ptorio quo casu naturalis inspiciebatur

Querela in officio si an possit ad heredem transmitti.

a ¶ Cu3 aūt. Eo diligēter notato q sūt sui heredes nūc nota quo tempore querendus ē q suus heres sit.

b ¶ Certū ē. s. c. §. ita demū ɔtra So. vt ibi dixi.

c ¶ Sine testamento. Qd cōtingit. vij. modis vt. s. e. in prin. diximus

d ¶ Qd accidit. s. vt videatur quis sine testamento decessisse.

e ¶ Filio mortuo. Scilic3 exheredato.

¶ Condito testō quod postea destitutū ille dicitur ꝓpinquior qui tpe destituti testamenti est proximior etiā3 si nascatur post mortē illius de cuius hereditate agitur dūmodo fuerit cōceptus in vita eius. Aretinus.

¶ Cū autez[a] querit an qs suus heres existere potest eo tpe querēdū est quo certū[b] est aliquē sine[c] testamēto decessisse: qd accidit[d] et testamēto destituto. Hac rōne si filius exheredatus fuerit: et extraneus heres īstitutus ē et filio mortuo[e] postea certū fuerit hrēdē īstitutū ex testō nō fieri hrēdē: aut q noluit eē hrs aut q3 nō potuit[f]: nepos auo suus hrs existet: q2 q̄ tpe certū ē itestatū decessisse patrēfamilias solus[g] iuenit nepos et hoc certū[h] est. Et l3 post mortē aui natus sit tñ auo viuo ɔceptus: mortuo[i] pre eius postea qȝ deserto[k] aui testō suus hrs efficit. Plane si et ɔceptus et natus fuerit post mortē aui mortuo pre suo: desertoq3 aui postea testō suus heres auo nō existet q3 nllo iure cognationis patrē sui patris tetigit[l]. Sed nec ille est inter liberos aui quē filius emācipatus adopta-

f ¶ Non potuit. morte preuentus. vt. s. eo. §. ita demum.

g ¶ Solus. Scilicet suus heres..

h ¶ Certum est. Scilic3 nepotē suū

batur vt sequitur.vt.j.e.§.emancipati.z.ff.ŏ iuis z legi.l.titi⁹.z.l.pe.
C Additio.Et hec est cōis opinio. vt per Joannē fab.z per Ange.
a C Hi autem.scilicet concepti.z nati post mortem aui.
b C Qua si proximi cognati.i.tanq̄ agnati. nā agnati sunt p ximiores q̄ cognati.nunqd ergo tertio ordie

uerat. Hi autem[a] cum non sint sui q̄tum ad hereditatē liberi: neq̄ bonorum possessionem: petere possunt q̄si proximi cognati[b] hec de suis heredibus.

C Emancipatus ŏ iure ciuili cognitus ad successionē parentis non venit: pretoris tamē beneficio p bonorum possessionem: vnde liberi perinde admittetur ac si in ei⁹ potestate mansisset. Aretinus.

inter cognatos vocantur? Respon. M.q. sic.vt.ff.e.l.j.i fi. Jo.cōtra.qꝛ ibi de conceptis prius natis postea loquit.secus si postea cōcipiuntur.z nascunt vt hic.(j)z.ff.de iniusto ru. testa.si quis filio.§.non fuisse.
C Additio.(j) Et hoc cōiter.tenet qꝛ hodie pcedit quando filius fuit rite z iuste exheredatus nec secuta aditio.iuxta glo.singula.in.§.exheredatos.in auct.de heredi.z fal.al's virtute trāsmissionis bene admittitur.vt per Jo.fa.z Ange.
C Emancipati autem. Casus.
C Hic incipit scōa pars princi.in qua iu.sic pcedit.p'io deter.qual'r liberi emācipati a bñficio successiōis de iu.ci.exclusi ŏ iure tñ p̄to.admittunt siue sint solj siue cū suis heredibus cōcurrāt z itelligas totā hanc lr̄am vsq̄ ad.§.Eadē hec obseruantur loq in successione ab itestato qñ nullū oino factū est testm̄. Scōo deter.iu.de filijs emācipatis a p̄re natura.z i adoptionē datis q neq̄ de iu.ci.neq̄ de iu.p̄to. ad successionē parētis itestati ŏ iure ātiq admittebant si tpe mortis pr̄is naturalis fuerint in familia patris adoptiui. Tertio oīa que dicta sunt de liberis emancipatis siue in adoptionē datis siue nō.quando nullū penit⁹ factum erat testm̄ dicit esse obseruanda in bo.pos.c̄ tabulas q̄ liberis p̄teritis dat. Quarto corrigit antiq̄tatē circa liberos p̄mi ḡdus.vlti.corrigit antiq̄tatē vlterioris gradus.z ſm hoc subdi.istā scōam p̄tē pn.in quinq̄ particulas. quarum prima durat vsq̄ ad.§. At hi ibi scōa.z du. vsq̄ ad illū.§. Eadē hic ob ibi tertia.z du.vsq̄ ad.§.admonendi.ibi quarta.z du.vsq̄ ad illū.§.itē vetustas ibi quinta.z du. vsq̄ i fin.ti.z sic plana est littera.ca.planissimi sūt Sed tñ no.q rñ. ḡnalis est ad oēs. Rñ.que sequūt.vsq̄ ad ti.ŏ bo.pos. vñ z i isto ti.ſm q pōt cōprehēdere oēs. Rñ.sequēs vsq̄ ad p̄dictū locū det.de oib⁹ illis que pñt succedere ab intestato seu sint liberi seu parentes:seu alij:z sic cōueniēter comprehendunt i illo oēs. Rñ. vsq̄ ad p̄dictū locū sequētes:z sol⁹ iste ti.posset sufficere p oib⁹ z ſm hoc posset diuidi in q̄tuor.par. In q̄rū prima p̄te det.de successiōe suorum heredum z eorum q̄s p̄tor z cōstitutiōes iter suos heredes cōnumerāt cuiuscūq̄ gradus sint. In scōa det.ŏ suc.legitimorū hr̄dū z eorum q̄s p̄tor z cōstitutiōes senatuscō. iter legitios hr̄des cōnumerāt In tertia pte ŏtermiat ŏ suc

cessione proximorum cognatorum In quarta determinat de successiōe seruorum libertatem adeptorum q vocantur ad successionem ratione cognationis in statu seruili contra ete. Prima itaque quatuor partium incipit. In testatus rc. τ durat vsque ad illum locū. Si nemo.ibi incipit secunda. τ durat vsque ad illū locum. Post suos hēdes ibi tertia τ durat vsque ad illū locū illud certum ē. ibi qrta τ vltima τ durat vsque ad tit. d bo.pos. q̄suis d a liis interserat τ ibidem τ sic plāe erat tota littera istius ti.generalis: sed plures alie rubricelle continentur sub isto generali titu.ideo eas si velis legere per se τ continuare poteris in hunc moduz τ primo primam sic.

a ¶ Emancipati. Quia bona ratio vt.s.de here.quali.τ dif.§.sui.τ.s. eo.§.j.ibi sui autem rc.

b ¶ Neqꝫ vllo alio iure. s. neqꝫ vt patroni: neqꝫ vt agnati quos vocat lex.xij.tab.vt.j.titu.j.in prin. τ.j. de suc.libe.in princi. aliud econtra vt.j.titu. j.§. fina.

c ¶ Soli sint. Scilicet emācipati.

d ¶ Cum suis heredibus.scilicet cum aliis q remanserūt in potestate.

e ¶ Pro parte.scilicet dimidia.vt.ff. d verbo. sig.nomē filiarum. §.portionis.

f ¶ At hi. Scilꝫ vocant emācipati: sꝫ non omnes τ hoc sequitur. at hi. rc.

g ¶ Adoptionem id ē arrogationē.

¶ Emācipati sūt liberi iure ciuili nihil iurꝫ habēt: neqꝫ enī sui heredes sūt qꝛ a i ptāte dsierūt parētis eē: neqꝫ vllo alio iure b p.l.xij. tab.vocātur. Sꝫ p̄tor naturali eqtate mortꝰ dat eis bonoꝝ possessionē vñ liberi pinde ac si i ptāte parētis tpe mortis fuissent: siue soli sint c siue cū suis heredibꝰ d cōcurrāt. Itaqꝫ duobꝰ liberꝫ extātibꝰ e emācipato vno τ eo q̄ tpe mortꝫ i ptāte fuerit: sane q̄dē is q̄ i ptāte parētꝫ fuerit solꝰ iure ciuili erit solꝰ iure ciuili hēs ē τ solꝰ suꝰ hēs sꝫ cū emācipatꝰ bñficio p̄toris i partē admittitur: euenit vt suꝰ heres p e pte heres fiat.

¶ Filiꝰ emancipatꝰ τ postea arrogatꝰ ab alio nō p̄t venire ēt d iure p̄prio ad hēditatē patris naturalis nisi añ mortē suā fuerit emācipatꝰ ab arrogatore. Si vo emāciparet pꝰ mortē naturalꝭ p̄ris habere ꝯ vt extraneꝰ q̄ ad hereditatem vtriusqꝫ. Aretinꝰ.

¶ At hi f q̄ emācipati a parēte i adoptionē g se dderūt: nō admittunt h ad bona naturalis patris q̄si liberi: si mō cum is moreret in

h ¶ Non admittuntur. ff. de contratabu. l.iij.§.si quis filio. contra Solu.ibi non valuit adoptio secundꝫ Joan.sed hic valuit. Uel distingue an detur extraneo. vt hic.an detur in adoptionem nepos ex filio emancipato patri eiusdem. vt ibi

arg.s.de adoptio.§.sed hodie. Itē C.de adop.l.pe.§.sed siquidem.(i) que est contra. Solu.illam intellige vt.j.eo.§.admonendi.

¶ Additio.(i) Dic q ista differentia est sm ius antiquum qa scdm ius nouuz debet dici cōtra qz quādo datur ascendenti nō admittitur adsuccessionez pris naturalis qn exneo sic. vt.s.d adoptiōib9 §.sed hodie. sm Joanē fabri. Sed tu dic melī9.sz Joannez de pla.q hic loquitur d arrogatione.ibi de adoptiōe.Angel9.hic.

adoptantis non emancipatum vt si bi succedat.vt.ff.de gra.cog.filium naturalem.z.ff.vnde cog.l.j.§.cognationis.z de adoptio.l.ante pe. M.Item z ipsi adoptiuo patri succedūt. vt j.e.§.sed ea: alias est.§.aliquam.

adoptiua familia sint:nā viuo[a] eo emācipati ab adoptiuo patre pinde admittunt ad bōa naturalis pris ac si emancipati ab ipso[b] eēnt:nec vnq̄ i adoptiua familia fuissēt:[c] z cōueniēter qd ad adoptiuuz patrem pertinet:extraneoꝝ loco esse incipiunt. Post mortez vero naturalis patris emancipati ab adoptiuo patre:z q̄tū ad hūc adoptiuuz patrē ptinet eque extraneoꝝ[d] loco siūt z q̄tū ad naturalis patris bōa pertinet:nihilomagis liberorum gradū nanciscantur.

¶ Nō iō placuit sic qz iniquū erat eē in ptāte patris adoptiui[e] ad quos bōa naturalis patris ptineāt vtrum ad liberos ei9[f] an ad agnatos[g].

¶ Fili9 legitim9 z naturalis emācipatus vocatur ad bona patris naturalis beneficio pretoris. Sed fili9 adoptiu9 emancipat9 nullo mō pōt admitti ad bona pris adoptiui. Areti.

e ¶ Adoptiui. post emācipationē non pri9. vt.s.e.§. nec iter ē.

f ¶ Eius scilz.naturalis patris.

g ¶ Ad agnatos. Nā si nō emācipat certū ē q filij nō succedūt naturali patri.z ita agnati succedūt. vt s.pxi. z ff. vñ lib. l.j. Si āt emācipa ret succederent filij vt.s.pxi.§.z sic i ei9 ptāte eēt ad quez bona naturalis pris ptinerēt:qd ē absurdū z ɔ regulā iuris vt h.z.ff.d he.isti.l.illa istitutio.

¶ Luz his. scilicet pater naturalis

a ¶ Uiuo eo. Scilz patri naturali.

b ¶ Ab ipso. Scilicet patre naturali.

c ¶ Fuissent.vt.ff.de exhere.lib.§. emancipatos.

d ¶ Extraneorum. Si autem morte patris adoptiui facti essent iuris sui durat agnationis ius inter eos id est inter adoptiuū z naturalē filiū

¶ Additio. Item quia tunc videt auferre ius quesitum agnati: quod est inconueniens. Et ex his nota q neq ex testamento neq ab intestato potest esse voluntas captatoria. Angelus aretinus.

a Minus ergo iuris. Quia naturales emancipati iure pretorio vocantur: sed adoptiui emancipati nō vt. s. pxi. §. ergo. ꝛc.

b Naturales. ꝛ legitimi.

tratabulas ibonoꝝ possessione seruantur.

k Institutis. His enim institutis non datur hec bonoꝝ possessio nisi preteritus rumpat testamentū: ꝛ huic scilicet instituto viā aperiat. ꝛ hoc ē qđ dicit nisi preteritus cōmittat edictū. vt ff. de contra tab. l. iij. §. si quis ex liberis si aūt preteritus nolit vti postq̄ semel agnouit ✠ institutus hꝫ contra tabulas iure suo ꝛ sm tabulas qđ est mirabile nec expectat preteritū. vt. ff. de cōtra ta. l. si post mortē. §. fina. ꝛ de le. prestā.

Preteritus qn̄ q̄ cōmittit edictū

✠ Immo idē est et si repudiat vt ē casus i l. non nūnq̄. ff. de leg. prestā. Angelus.

c Emācipati. ab adoptiuo patre.

d Nō adiuuantur. Nisi sint dsuis ga auus adoptauit nepotē in filiuꝫ ꝛ postea emancipauit vt. ff. ad tertu. l. ij. §. adoptiui.

e Ciuilis ratio. Idē emācipatio q̄ de iure ciuili est. vt ff. de reg. iur. actus.

f Non pōt sic. s. d leg. ag. tu. §. fi. sic ff. de reg. iuris nihil tam.

Minus [a] ergo iuris habent adoptiui filij q̄ naturales. Nāq̄ naturales [b] emācipati bn̄ficio pretoris gradū liberoꝝ retinēt. lꝫ iure ciuili perdāt. Adoptiui vero emācipati [c] ꝛ iure ciuili perdunt gradū liberoꝝ ꝛ a pretore nō adiuuātur [d]: ꝛ recte. Naturalia ei iura ciuilis rō [e] perimere nō pōt [f] nec q2 desinūt sui heredes esse: possunt desinere filij filie ve: aut nepotes neptes ve eē. Adoptiui vero emācipati [g] extraneoꝝ loco incipiūt esse [h]: q2 ius nomē q3 filij filie ve quod per adoptionē cōsecuti sūt: alia ciuili rōne: id est emācipatione perdūt.

Filius legitimus ꝛ naturalis in prāte vel emancipatus habet cōtratabulas de iure pretorio si sit preteritus nisi fuerit in adoptiua familia tunc ipsis adoptiuus vero secus. Angelus.

Eadē [i] hec obseruant ꝛ i ea bonoꝝ possessione quā cōtratabulas testi parētis liberis preteritis. id est nec heredib9 institutis [k]

g Emancipati. ab adoptiuo patre ꝛ potest mortem naturalis. vt. s. §. post mortem.

h Incipiunt esse. Nota q2 si emācipetur filius vel filia vel deinceps non sunt sui heredes: non tamen desinunt esse filij vel filie.

i Eadē. Que obseruant in bonorum possessione vnde liberi ꝛ in cōl. nonnunq̄. Accursius.

Additio. Quod facit ad questionem ex contemptu alicuius qui debuit in electione adhiberi: etiam ipso nolente ceteri qui interfuerunt possint eam dicere nullam. Dic vt in capitulo q2 sicut. extra de electionibus. ꝛ per Joannem fabri hic.

a ¶ Ut oportet. Scilicet masculi nominatim. femine inter ceteros. vt in Ma. spra de exhere. libe. §. primo. b ¶ Exheredatis. Cum ergo matris preteritio pro exheredatiõe habeat. vt pro ex. õ. õ. exhebida. re. lib. §. none. vlt. cessat ibi cõtra tabu. bo. pos. vt. ff. õ cõtrata bu. illõ. § ad testã. ¶ Addi. Et est ratio qr ẽt fmoto emancipatiõis obstaclo (id qõ ptor pncipaliter intendit (nõ esset bn⁹ femine: cuz eos i ptãte nõ habeat. vt ibi. Ang. c ¶ In potestate Emancipatis cõmittenti b⁹ edictũ nõ al's bz Mar. vt ff. de contratabu. l. iij. §. si quis ex liberis. Sed Joan. contra. naz nullum dicere possunt. ⁊ contratabu. suo iure habent. (i) vt. ff. de legat. pre. l. si duo. ⁊. C. de libe. pre. maximum. Accursius.

¶ Additio. (i) Dic. vt. l. is q in po- testate. ff. de lega. prestã. nam vt hic est tex. clarus licet pro emãcipatis pretor adinuenerit bo. pos. qa erat eis necessaria: non tñ voluit eaz denegare suis. immo concessit in casu quo voluit. vt dictis iuribus qvocãtur ad contratabu. nõ vocantur õ iure ciuili vt. l. p. ma. §. vocant. ff. õ contrata bu. Ang. d ¶ Repellit. Scz pretor: nisi sint istituti: ⁊ eis cõmittat edictũ. vt ff. de contratabu. nõ putauit. §. in adoptõe. ⁊. §. vtautẽ Itẽ ⁊ ff. de contratabu. l. iij. §. si quis filio Soluit. vt supra eodem. §. at hi. Accursius. e ¶ Admonendi tamen. Licet hos duos qui sequuntur nõ admiserim de iure ciuili. vt supra eodem. §. at hi. tamen admonendi sumus id est admonemus ⁊c. f ¶ Ad bonoꝝ possessionẽ.. s. vñ libi

neq (vt opz [a]) exheredatis [b] pretor pollicet. Nã eos q dẽ q in ptãte [c] mortis tpe fuerint: et emãcipatos vocat pretor ad eãdẽ bonoꝝ possessionem: eos vo q in adoptiua familia fuerint p hoc tps quo naturalis parẽs moreretur repellit [d]. Itẽ adoptiuos liberos: emãcipatos ab adoptiuo pre sicut ab itestato: ita lõge min⁹ cõtratabulas testi ad bõa ei⁹ nõ admittit: qr desinũt i numero liberorum esse.

¶ Licz fili⁹ emancipat⁹ adoptatus nõ possit venire ad bona pris naturalis: p vnde liberi: vł vnde agnati: venit tamẽ per vnde cognati. Hoc dicit Angelus aretin⁹.

¶ Admonẽdi [e] tñ sumus eos qui in adoptiua familia sũt: qve post mortẽ naturalis parẽtꝫ ab adoptiuo patre emãcipati fuerĩt itestato parẽte naturali mortuo: lz ea parte edicti q liberi ad bonoꝝ [f] possessionẽ vocãt: nõ admittant: alia tñ parte vocari id est qua cognati defuncti vocant. Ex q parte ita admittunt: si neq sui hr̃des liberi emanci-

a ¶ Emácipati. Qui sũt sui per pre mus.j.eo.§.nfa aucte.C.d adop.l. torem.vt supra eo.§. emancipati. pe.§.sed hoc. Sed dic q auus ado, Ado b ¶ Legitimos. Id est agnatos.vt ptãs tenetur ei relinqre quartã: vt ptans infra titulo.j.pzimo respon. filio arrogato.vt infra eodem.§.no auus c ¶ Proximos. Sic.ff.si ta. te.l.j. stra ibi.quemadmodum.&c. qrtã relig ¶ Addi tio. Sed ado. hãc. ppzo ptato.

sic.ff. qs oz.in bo. possess.ser uetur.l.j.

d ¶ Sed ea omia. Que.s. eod.§.at hi dicta sũt &.s.p ximo.§.

e ¶ Ali quã.q.d. qdaz cor rexim⁹. quedã re tinuim⁹.

f ¶ Cõsti tutõe. Ut C.de ado pti.l.pe.

g ¶ Na turalib⁹. & legiti mis. Ac cursius.

h ¶ Nõ nullos Id est aliqs. Accursi⁹.

i ¶ So luta. Scz post moz tez: secus si ãte. vt s.eo.§.at hi. Acc.

k ¶ Ad neutrius

pati[a] obstẽt: neq agnat⁹ qdez vllus iteruẽiat. Ante eĩ ptoz liberos vocat tã suos heredes q emãcipatos: dein de legitimos[b] he redes deinde pxi mos[c] cognatos.

¶ Adoptatus ab extrãeo: hodie nõ trãsit in ptãte suã & ideo nec qrelã ha bet: neq contra ta bulas lz ab intesta to succedat: sz quo ad patrẽ naturalẽ vetera iura fuant nisi fuerit adopta tus ab ascendẽte naturali.h.d. Are.

¶ Sz ea oĩa[d] q dẽ antiqtati placue rũt. Aliquã[e] autẽ emẽdationẽ a nfa cõstitutiõe[f] acce perũt: quã sup his psonis cõposuim⁹

q a pribus suis na turalibus[g] in ado ptionẽ alijs dant. Inueĩm⁹ etenĩ nõ nllos[h] casus i qb⁹ filij & naturaliũ pa rẽtũ successionẽ p pter adoptionem amittebant: & ado ptiõe facile p emã cipatiõez soluta[i] ad neutrius[k] pris successionem voca bant[l]: Hoc solito moze corrigentes: ɔstõnẽ[m] scripsim⁹: p quã diffinium⁹ qñ parens natu ralis filiũ suũ ado ptãdũ alij dederit: itegra oĩa iura ita fuari atq si in pris naturalis ptãte p mãsisset[n] nec peni tus adoptio fuerit subsecuta nisi hoc tantũmodo[o] casu: vt possit ab intesta

bat gl.in d.l.pe.qz vbi desti tuit oi re medio si bi iputet q se emã cipare p misit.

m ¶ Cõ stitutõez. Scz pre dictam.

n ¶ Per mãsisset. Nũqd er go nõ p mãsit? re spõ. imo pmansit. vt.s. de adop.§. sz hodie. Sed hoc dicit refe rendo se ad factuz q.d. ac si de iure & d facto in ei⁹ fami lia pman sisset.

o ¶ Tan tũmodo. Nũquid

Ut supra eodez.§.at hi. Accursius. eũ in ius vocabit sine venia? Itẽ nũ

l ¶ Uocabãtur. Hoc idẽ videt etiã quid alimẽta tali filio dare tenet? cõtingere hodie in casu quẽ habe Respõ, non per hãc litterã.vt.s. de

to[a] ad pr̃is adoptiui venire successionē. Testō autē ab eo[b] fctō: neq₃ iure ciuili[c]: neq₃ pretorio[d]: ex hr̃ditate ei⁹ aliq̃d p̄seq̄ pōt neq₃ ꝯtratabulas bonoꝝ possessione agnita: neq₃ inofficiosi[e] q̃rela instituta cū nec necessitas p̄ri adoptiuo imponat vt eū hr̃dē instituere: vel exhr̃datū eū facere: vtpote nullo vinclo naturali copulatū: neq₃ si ex sabiniāo senatuscōsulto[f] ex trib⁹ marib⁹ fuerit adoptat⁹. Nam ꝛ i hmōi casu neq₃ q̃rta ei seruat̄: nec vlla actio ad ei⁹[g] persecutiōez ei cōpetit. Nr̃a aūt ꝯstitutiōe[h] except⁹ ē is quē parēs[i] naturalis adoptādū suscepit: vtroq₃ eniz iure tā naturali q̄ legitimo i hāc p̄sonā ꝯcurrēte p̄stina iura tali adoptiōi suauimus[k] queadmodū[l] si pr̃ familias sese dederit ad arrogandū: que specialiter ꝛ singillatiz ex p̄fate constitutiōis tenore possunt colligi.

¶ Olī nepos ex filia vel p̄nepos ex nepte vocabāt̄ ad hr̃ditatē ōmū post agnatos: sz ex aliq̄b⁹ cōstitutiōib⁹ vocabant̄ cū diminutiōe tertie ptis simul cū alijs dscēdētib⁹: quā partez ēt minuebāt agnati trāsuersales: hodie vero est secus.

adop. §. sz hodie. ✠ . P. dicit ꝯra. a ¶ Ab intestato. Id est simul cum alijs naturalibus. vt. C. de suis. ꝛ legi. si te. non tñ succedit alijs consanguineis sui pr̃is adoptiui. vt. C. de adopti. l. pe. §. sed si quidē. in fi. Acc. ¶ Addi. Hoc verū ō iure nouo secus de iure antiquo. vt. ff de adop. l. qui adoptio. b ¶ Ab eo Scilz adoptiuo pr̃e. c ¶ Neq₃ iur̄ ciuili Quia nō est in ptāte sua. d ¶ Neq₃ p̄torio Quia nō est emācipatus ab eo vt. s. ō exhere. libe. i pric. ꝛ. §. emācipatos. ꝛ. §. fina. e ¶ Inofficiosi. Supra ō inoffi. testa. §. tāz aūt ꝯtra. Solu. illa intelligit̄ scd̄m distinctionem huius. §. vt ibi dicitur. f ¶ Sabiniāo senatuscōsulto. Qd nō habemus sed dicebat q̄ tres iuuenes arrogāti deferebant̄: vt vnū elligeret: quo casu magna erat hec solēnitas. vnde ex constitutiōe diui pij quartaz ei dabat arrogator. qd hodie nō est in vsu imo idez h casu. vt ꝛ als. vt hic. ꝛ. C. de adop. l. pen. §. qd aūte. g ¶ Ad ei⁹. Scz quarte. h ¶ Constitutiōe. Ut. C. de adopti. l. penul. §. si vero pater. i ¶ Parēs Hoc in infinitum accipe. vt. ff. ꝯgra. l. iurisconsultus. §. parentes. k ¶ Seruauimus Ut si uelo co filij habeatur siue nepotis adoptet: ac si vere naturalis eet. scilz filio precedente nepotem. vt. C. de adopti. l. penulti. §. que autem in filio. l ¶ Quemadmodum. Quasi dicat

✠ opinionē istius glo. ꝫ. P. ap pbat. Ange. h quo ad primā q̄stionē indistincte Lz io. an. fa. videatur stare cuz. P. itē q̄ ad secūdaz nisi operaret ipi patri adoptiuo. arg. l. i rebus §. possūt. ff. cōmo. vl̄ nisi pat naturalis egeret ꝛ adoptat⁹ nō habeat vnde sealer̄ possit. arg. l. pe. ff. de lib. agno.

sic trāsit vt in hoc casu qui sequit. a ¶ Item vetustas. Correximus ius antiquum circa liberos primi gradus naturales siue adoptiuos nunc circa vlteriores. b ¶ Solos nepo. In hoc male. c ¶ Anteponebat. In hoc bn. d ¶ Vocabat. Scilz vetustas nō ciuilis iuris auctoritas. vt s. s3 ptorii. vt. j. titulo l. j. §. sed q2. e ¶ Mf ni. Scilz moriente masculo: d cui9 bonis agit. vt. j. §. p ximo. f ¶ Mf ne. Scilicet moriē te femia vt. j. §. proximo. §. Accursi9. g ¶ Diui autem pricipes. Ut. C. de suis z legi. si defūctus. z. C. de colla. l. illam. h ¶ Donauerūt. Scilicet pricipes sed nō idem cōmodum: vt sequit. i ¶ Ueteris iuris. Id est legis duodecim tabularum. k ¶ Minuūtur. Nota duas rationes vincere vnam. vt. s. de adop. §. s3 hodie. in fine. §. l ¶ Diximus Scilicet nullo modo nisi i tertio ordine succederet. vt supra pximo. §. m ¶ paulo. Nota paruz de tertia pte toti9 rei dici sic in aucten. d exhi. z in terro. z re is. §. sancimus. ¶ Addi. Quod facit ad mīta dic q hic relinquitur arbitrio iu dicis. l. illa tamen adiectio. ff. d verb. signi. z. l. cuz furti. ff. d in li te iuran. n ¶ Existimauerunt. Scilicet principes. o ¶ Mortua sit. Nota duos cas9

Ratio dup: lex vnā vincit.

¶ Et isti tales descēdētes succedūt in stirpes nō in capita. hoc dicit vsq in finē Aretin9.

¶ Itēa vetustas ex masclis pgenitos plus diligēs: solos b nepotes vl ne ptes: q queve ex virili sexu descēdūt: ad suorū vocabat successionez: z iuri agnatorz eos anteponebat c. Nepotes aūt q ex filiab9 nati sunt z pnepotes ex neptib9 cognatorz loco cōnumerās: post agnatorz lineā eos voacbat d tā i aui vl p aui mfne e: q̄ i. aui vl p auie siue pfne siue mfni f successionē. Diui autē g pricipes non passi sunt talē ptra naturā iniuriaz: sine cōpetēti emēdatiōne relinqre. S3 cū nepotis z pnepotis: nomē cōmune est vtrisq: q tā ex masculis q̄ ex feminis descēdūt: ideo eūdē gradū z ordinē successionis eis donauerūt h. Sed vt aliqd ampli9 sit eis: q nō solū nature: s3 etiaz veteris iurz i suffragijs muniunt k: portionez nepotū vel neptū vel deinceps (d qb9 supra diximus. l) paulo m minuēdaz eē existimauert n: vt min9 tertia partē acciperēt q̄ mater eorz vl auia fuerat acceptura: vel pater eorz: vl auus paternus: siue maternus: quādo femina mortua sit o de cui9 hrditate agitur.

Si eniȝ moritur femia nepotes: vel neptes ex masculis: vel feminis in nihiluȝ olim: nisi post agnatos: hodie cuȝ diminutione succedūt tertie partis. Si moritur masculus nepotes ex filia tm̄ vocent cum diminutione tertie partis. vt hic dicit.

vt eq̄liter: hodie veniāt. vt i auc. de triē. ⁊ semis. §. neq3 illo. col. iij. Acc.

d ¶ Constitutionis. Quam non habemus: vt sequitur.

e ¶ Constitutione. Ut. C. de suis ⁊ legiti. l. finali.

tur hisq3 a (licȝ soli sint) adeuntibus agnatos minime vocabant. Et queādmodū lex duodecī tabular filio mortuo nepotes vl' neptes: pnepotes vl' pneptes i locū patris sui ad successionem aui sui vocat b: ita ⁊ pricipalis dispositio i locū mris sue vel auie: eos cū iā ōsignata partiȝ tertie c diminutiōe vocat. Sȝ nos cū adhuc dubitatio manebat inter agnatos ⁊ mēoratos nepotes q̄rtā ptē substātie defuncti: agnatiȝ sibi vēdicātibus ex cuiusdā ōstitutiōis d auctoritate mēoratā qdē cōstitutioneȝ a nostro codice segregauim⁹: neq3 i seri eā ex thedosiano codice i eo ӡcessim⁹. Nra aūt ӡstitutione e ӡmulgata toti iuri eius derogatū est ⁊ sancimus talibus nepotib⁹ ex filia: vl' pnepotib⁹ ex nepte: et deinceps supstitibus agnatos nullā ptē mortui successiōis sibi vēdicare: ne hi q ex transuersa f linea veniūt: potiores his g habeant q recto iure descēdūt. Quā cōstitutionē nraȝ obtinere scdm suivigorē ⁊ tēpora h: et nūc sancimus. Ita tñ i vt quemadmodum inter filios et nepotes ex filio antiquitas statuit k non in capita sȝ in stirpes diuidi hereditatē: similiter

a ¶ Hisq3. Scȝ q descēdūt ex femineo sexu.

b ¶ Uocat. Ut supra eodē §. cū fili⁹. Accursi⁹.

c ¶ Partis tertie diminutiōe. Qd̄ de hac diminutione tertie dicit corrigitur p sequentē. §. secunduȝ. M. sed nō secunduȝ. B. diximus sequētē. §. loqui in quadam alia parte que debebatur agnatis .§. q̄rta, nō aūt de hac tertia. sȝ p antecētē, dicim⁹ ō hac tertia correctuȝ. §.

f ¶ Trāsuersa linea. Sic in auctēti. de non eligen. §. cum igitur. circa finem collatio. j.

g ¶ His. Scilȝ nepotib⁹ et pronepotibus ex filia.

h ¶ Et tēpora. Ut i futuris casib⁹ tantum valeant. vt C. de suis et legitimis. l. vltima. Accursius.

i ¶ Ita tamen vt quemadmodum. Hoc qd̄ sequtur est referēdū supra: ad §. diui. ñ ad proximum.

k ¶ Antiquitas statuit. Supra eodem. §. cum filius.

a ¶ Diminutiõe. Scilicet quarte que debebat̃ agnatis: nõ tertie q̄ debebat̃ patruis. vt. s̄. p̄xi. §. diximꝰ.
b ¶ Habeãt. Immo in capita videtur diuidi. vt. j. titu. j. §. hoc etiã addēduz. in fi. §. Sed ibi ō collateralibus hicō descendētibus sequitur.

¶ Additio. Nota ꝙ non tm̃ nepotes: sed ꝓnepotes succedūt in stirpes ⁊ veniūt per representationē cuius ꝯtrariuz videt̃ dici in auctē. ō succes. ab intesta. §. huiusmodi. Ang.

uantur: tã de iure vetustissimo ⁊ de iure pretoris ꝗ̄ etiam media iurisprudentia. xij. tabu. ⁊ tēpore Justiniani. Quarto ꝙ generi agnatoruz imperator addidit vnuz cognatū. Quito ꝙ l. xij. tab. primus agnatus vocat̃: et ꝗs dicat̃ primus. Sexto ꝙ ex lege. xij. tabularum prior repudiãte sequēs ñ admittebatur. hodie vero sic. Septimo ꝙ filij emãcipati hereditas ē legitima pri. Secūda ibi. sūt autez. Tertia ibi. ceterum Quarta

nos iter filios ⁊ nepotes ex filia fieri distributionē iubemus vel iter oĩes nepotes vl' neptes: ⁊ iter pronepotes ⁊ ꝓneptes ⁊ alias deinceps ꝑsonas: vt vtraqꝫ ꝓgenies matris vel patris: auie vl' aui portionem sine vlla diminutiõe[a] ꝯsequat̃: vt si forte vnus vel duo ex vna pte: ex altera tres aut q̄tuor extēt: vnꝰ aut duo dimidiaz: alteri tres aut quatuor: alterã dimidiã hereditatꝫ habeãt[b].

¶ De legitimã agnatorum successiõe

¶ Deficiētibꝰ suis h̄ r̄ditas deuoluitur ad agnatos ex lege duodecĩ tabularū. Angelus are.

Si nemo[c] suus[d] heres vl' eoruz quos inter suos h̄ r̄des p̄tor[f] vel constitutiones[e] vocãt existat[g]: ⁊ qui successionē[h] q̊quo modo[i] amplectetur:

Conti nuatõ ¶ De legitima agnatorum successiõe. ¶ Supra titu. p̄ximo dictū est qualiter succedãt sui heredes siue liberi. Uerū qꝛ post suos vocãtur prius agnati ꝗ̄ cognati. vt. j. eo. §. fi. ⁊. l. j. §. post suos. ff. de suis. ⁊ legi'. ideo post titu. preceden̄. posuit istū. Are.

Diuisio. Si nemo. ¶ Totus iste titulus diuidit̃ in septē partes. Primo quãdo admittitur agnatus. Secundo quis est agnatꝰ. Tertio vsqꝫ ad quotum gradum agnati veniūt: ⁊ vsqꝫ ad quotas personas femĩas deuol

ibi. hoc etiã addēdū. Quinta ibi. si plures sint. Sexta ibi. placebat. Septima ibi. ad legitimam.
c ¶ Si nemo. Etiaz vnus. vt. ff. de testa. tu. si nemo.
d ¶ Suus. Supra titu. j. §. j. Acc.
e ¶ Pretor. Sup. ti. j. §. emãcipati
f ¶ Constitutiones. Supra ti. j. §. quibus connumerari. ⁊. §. diui.
g ¶ Existat. Dico ⁊ amplectit̃: naz hec duo necessaria sunt.
h ¶ Successionem. defuncti.
i ¶ Quoquo modo. Scilicz ciuili. vel pretorio iure.

tūc ex lege duodecim tabularū ad agnatū [a] pximū [b] ptinet hereditas. ¶ Agnati sūt illi q ex linea masculina descēdūt: vel ēt ex adoptione dūmodo sint in priori gradu. Angel⁹. ¶ Sūt aūt agnati [c]: vt prio quoqꝫ libro [d] tradidim⁹: cognati p virilis sexus psonas cognatiōe [e] cōiūcti quasi a pre cognati. Ita qꝫ ex eodē pre nati fres agnati sibi sunt q ꝛ cōsanguinei [f] vocant: nec reqrit an etiā eandē matrē habuerint. Itē patruus fratris filio ꝛ inuicē [g] is illi agnatus est. Eodē numero sūt fratres patrueles: id est q ex duobus fratribus pcreati sint: q etiā cōsobrini [h] vocant: qua ratione etiā ad plures gradus agnatiōis peruenire poterimus. Hi etiā q post mortē patris nascuntur iura cōsanguinitatis [i] nāciscunt. ¶ Nō tamen [k] omnibus simul agnatis dat [l] lex hereditatē: sed his [m] qui tunc pximiori gradu sunt: cum certū [n] esse ceperit aliquē intestatum decessisse.

a ¶ Agnatum. Capite nō minutū. ff. eodem. vt capitis.
b ¶ Proximus: Id est q pximior ē defūcto. j. eo. §. plēs. ꝛ. §. prim⁹.
c ¶ Sunt agnati. Sic. ff. d legi. tu. l. sūt aūt.
d ¶ Libro. Ut supra de legi. agn. tu. §. sūt.
e ¶ Cognatiōe. Cognatio est genus agnatio spēs. Unūquisquis est agnatus est cognatus: sꝫ nō conuertitur.

cognatio est genus agnatio species.

f ¶ Consanguinei. Quasi ex eodē sanguine nati. ceteri agnati nō dicuntur cōsanguinei (j). vt ff. d suis. ꝛ leg. l. ij. in prin.
¶ Addi. (j) Quid autem in vterinis an dicantur consanguinei. vide Angelum hic.
g ¶ Inuicem. Scilicet filius fratris patruo.
h ¶ Etiam consobrini. Improprie vt infra de gra. cogna. §. quarto.
i ¶ Iura consanguinitatis. Scilicet ad suos fratres prius natos: ad reliquos vero agnatos agnationis tm̄ ius acquiritur. vt supra proxi. diximus. Et est verū hoc si viuēte eo de cuius hereditate agitur cōcepti saltē erant. vt. ff. de suis ꝛ le. here. titi⁹. ꝛ. ff. vn̄ cog. l. j. §. si qs. pximior. Accursi⁹.
¶ Addi. Alias ex psōa sua nō succedit: sꝫ bene ex psona pris. Angel⁹.
k ¶ Nō tm̄. Quis agnatiuo cēt ad hereditatē: nō tn̄ ꝛc.
¶ Addi. Et sic nota bꝫ An. ge. dispositionem absolutā debere intelligi secundū ordinis prerogatiuā. Quod facit ad eū q accipit i emphitheosim: vel cui legatur aliquid pro se ꝛ filijs suis. vt videantur esse vocati scdm ordinis charitatem.
l ¶ Dat lex. Scilicet. xij. tabularū.
m ¶ Sed his. Et omnibus his. vt infra eodem. §. si plures.
n ¶ Certū. Qd est etiā. l. facto testō qd euanuit: qd dic vt. j. §. proximo.

a ¶ Per adoptionē q̃z.q.d.nō solū iure naturali ↄstituit agnatio: sꝫ ēt ciuili: vt p adoptionē scꝫ quālibꝫ iure isto.vt.ff.ꝺ adoptio.l.pria.ꝛ supra de adopti.in prici.sꝫ hodie per eam tātū ex q̃ transit in potestatem arrogatoris.vt supra.tit.j.§.sed ea.versi.nostra auc.sed tamē licet nō sit agnat⁹ scilicꝫ hodie:q: nō transit in ptātez extranei arrogantis succedit tamē ab intestato pri tm̄: non alijs patris agnatis.vt.C.de adopt.l.penul.§.sed si quidez.Acc.

b ¶ Naturales. Et legitimos non tm̄ emancipatos. vt.ff.de gra.cog.l.si filium.

c ¶ Item siquis. Nonsoluz pater: de quo dictum est.

d ¶ Suos heredes e.ꝫ. Id est agnascitur alijs agnatis adoptantis: et eis cognatus fit.vt.ff.de adopti.§ in adoptionem.

e ¶ Ceterū. Id est certe: vel aliter lex quidē duodecim tabularū deferebat hereditatem agnatis proximis: sed media iuris prudētia: cū distinctiōe: ꝛ iōo hic dicit ceterū p sed.

f ¶ Longissimo gradu. Id est decimo vt infra ꝺ succeſſio.cognat.§.finali.

g ¶ Feminas vero.agnatas.

h ¶ Ita placebat. Mot.caute dicit placebat ꝛ nō placet.vt.j.§.nos vero.ꝛ hoc erat per mediam iuris prudentiaꝫ: nō per.l.duodecim tabular: neqꝫ per pretorem.vt infra eodem.§.ꝛ hoc quidem.ꝛ.§.media.

i ¶ Cōsanguinitatis. Id est agnationis.

k ¶ Earum. Scilicet feminarum.

Per adoptionē [a] q̃z agnationis ius ↄsistit: veluti inter filios naturales [b]: ꝛ eos q̃s pr̃ eorum adoptauit: nec dubiuꝫ est quin ꝓprie ↄsanguinei appellent. Itē si [c] q̃s ex ceteris agnatis tuis: veluti frater: aut patru⁹: aut denicꝫ is q̃ longiore gradu ē adoptauerit aliquē agnat⁹ inter suos [d] heredes esse nō dubitatur.

¶ Femie agnate: vt sorois amita: filia fris: aut patrui hodie ꝺ iure ciuili admittunt cū oib⁹ agnatꝭ. Et i admittēdo huiusmodi feminas agnatas sūt q̃ncꝫ iura vnuz est lex duodecī tabularꝫ: aliud ē media iurꝭ prudētia: terciū est ius p̄toriū: q̃rtū est quedā cōstitutio iperialis: quintuꝫ est ius nouissimū. Aretin⁹.

¶ Ceterū [e] inter masculos q̃dem agnatiōis iure hereditas: ēt si lōgissimo [f] gradu sint: vltro citro q̃ʒ capit. ¶ Quod ad feminas [g] vero attinet: ita placebat [h]: vt ipse consanguinitatis [i] iure tantū capiāt hereditatē: si sorores sint: vlterius nō capiāt. Masculi autem ad earum [k] hereditates (etiaꝫ si longissimo gradu sint) admittatur.

a Tua. Scilicet hereditas.
b Plerumq. Hoc propter consanguineas sorores de quibus modo dixit.
Additio. Et hinc sumitur ratio statutorum cõiter per Italiam q stantibus masculis femine nõ succedãt quia statuta ex p te masculorum sunt fauorabilia: et ex p te feminarum odiosa vt hic p. Ange.
c Ad masculos sic.s.ti.j. §. ité vetustas.
d Eas i. agnatas feminas.
e Proximitatis. i. cognationis.
f Inueniat. nec aliqs suorum. vt s.ti.j. §. ad monendi.i.ti.§.
g Et h gdé. q. s. sũt i.§. ceterum. §. sz nr octãsũt

b Sz simplicitatẽ. remota differentia agnatorum inter masculos et feminas. sic.s. de fideicommis. he. §. sed quia.
i Junior. Et sic nota q lex. xij. tabularum est vetusti or q̃ media iuris prudẽtia et q̃uis p torum.
k Anterior. i. cõstitutiõe anteriori j. scripta q̃ é. C. de legi. here. l. leg. xij. tabu. Acc.
l Prefatã. s. dictã. s.e. § ceterum.
m Eas agnatas feminas: nisi sorores.
n Oi. Nã ordo cognatorum ñ erat ad huc. Vl dic ẽt õficiẽtibus agnatis ip si tñ non vacabantur.
o Juris ciuilis. id est medie iuris prudẽtie qd scilicz ci

Quã de cã fratris tui aut patrui tui filie: vel amite tue hereditas ad te ptinebat. tua[a] vo ad illas non ptinebat. Qd ideo ita constitutũ erat qz cõmodius videbat ita iura cõstitui vt plerũq[b] hereditates ad masculos[c] cõfluerent. Sz qz sane iniquũ erat in vniuersum eas[d] q̃si extraneas repelli: pretor eas ad bonorum possessionẽ admittit: ea pte q̃ proximitatis[e] noie bonorum possessionẽ pollicet: ex q̃ pte ita scz admittũtur si nec agnat⁹ vll⁹ nec proximior cognat⁹ iteruenia[f]t. Et hec quidẽ[g] lex xij. tabularũ nullo mõ interoduxit. sz simplicitatẽ[h] legibus amicã ãplexa similimõ oẽs agnatos siue masculos siue femias cuiuscũq gradus ad similitudinẽ suorum inuicẽ ad successionẽ vocabat. Media aũt iurisprudẽtia q̃ erat q̃dẽ lege xij. tabularum iunior[i] iperiali ãt dispositiõe anterior[k] subtilitate q̃dã excogitata p fatã[l] differẽtiã inducebat: et penit⁹ eas[m] a successiõe agnatorum repellebat oi[n] alia successiõe icognita: donec p tores paulati aspe ritatẽ iuris ciuilis[o] corrigẽtes siue qd deest adiplentes: hũano pposito aliũ ordinẽ suis edictis addiderũt: et cognatiõis linea proximitatis nomie introducta: per bonorum possessionem eas adiuuabãt: et pollicebant

nile dicitur.vt.ff. de origi. iuris.l. ij.§.hec disputatio. Accur.

a ¶ His.id est mulieribus agnatis vltra sorores.

b ¶ Unde cognat.sic dicta:quia p eā cognati vocant Accur.

dendum agnatis feminis quare et enim ꝛc.

g ¶ Titulis.id est nominibus. Accursius florentinus.

h ¶ Cōstitutis.i.ordinatis. Accur.

c ¶ Nos vo. Hic Justinianus loquitur.

d ¶ Laudamus.quidem pretores.

¶ Addi. No.ꝙ ille est laudandus qui est inuentor alicuius ordinationis siue dispositiōis lȝ non eq̄ pfctē adinuenerit: q2 facile ē adiuētis adderī.vt l.i.C.de veteri iure enucle. Angelus aretinus.

Inuēntis addere facile ē.

e ¶ Huic cause.id est expulsiōi agnatorum.

f ¶ Quare etenim. Bn̄ dico fore pui-

his[a] bonoꝝ possessionē:que vnde cognati[b] appellatur. Nos[c] vero legem duodecim tabularꝝ sequētes ꝛ eius vestigia in hac parte conseruātes laudamus quidem pretores:[d] sue humānitatis nō tamen eos in plenū huic cause[e] mederi inuenim⁹: quare[f] etenim vno eodemq̄ gradu naturali concurrēte ꝛ agnatiōis titulis[g] tam in masculis ꝙ in feminis eq̄ lāce cōstitut[h] masculis quidem dabat[i] ad successionē venire omnium agnatoꝝ exagnatis autem mulierib⁹ nulli penit⁹ nisi soli sorori ad agnatorū successionē patebat adit⁹[k] Ideo nos in plenum omnia reducētes: ꝛ ad ius duodecim tabularum eandem dispositionem exequētes nr̄a constitutiōe[l] sancimus oēs legitimas psonas id est p virilem sexum descēdētes siue masculini generis:siue feminini sint simili[m] mō aditura successionis legitime ab intestato vocari secundū sui gradus prerogatiuā:nec ideo excludēdas q2 cōsanguinitatis[n] iura sicut germane non habent.

¶ Inter agnatos admittuntur descendentes ex sororibus etiam vterinis si in primo gradu sint. hoc dicit Angelus aretin⁹.

¶ Hoc etiam addendum nostre cōstitutioni existimauimus[o] vt transferatur vnus tantū

i ¶ Dabat.i.cōcedebat. Accur.

k ¶ Aditus. Certe non erat rō iusta vel sufficiens lȝ aliqua sit vt.s.e.§. ceterum. in fi.

l ¶ Cōstitutiōe.vt C.de le.he. l.leg. xij. tabularꝝ. Accursi⁹.

m ¶ Simili mō.i. hinc inde. Ul' dic ita femie vt mares

n ¶ Consanguinitatis. Id est lȝ non sint sorores que gremane vocent ꝙ si ex eodē germine nate.

o ¶ Hoc etiā. Existimauimus. vt. C.de leg.

here. l. lege. xij. tabularum. §. i. & §. subijcitur hic. §. corrigitur: quia in in his.

a ¶ Tantummodo. i. non vlterior proximior tamen sit vt ipse sorores vel fratres vterini vel vterine vt sequitur.

stirpes fit diuisio hodie: sed post hos filios fratrum fit diuisio in capita. vt in auctentica de hereditatibus que ab intestato. §. reliquum.

vt. C. de legi. her. l. fina. §. sed neque.
b ¶ In legitimam successionem. Scilicet agnatorum.
c ¶ Germane. id est nate ex eodem patre & matre cum defuncto.
d ¶ Vterine. i. nate ex eadem matre tantum.
e ¶ Deinceps. i. vlteriores sine in gradu remotiores.
f ¶ Tamquam
¶ Addi. Nota ex hoc textu quod isti improprie sunt agnati: & ideo non comprehenderentur in statutis loquentibus de agnatis. Angelus aretinus.

modo[a] gradus a iure cognationis in legitimam[b] successionem vt non solum fratris filius & filia (secundum quod iam diffiniuimus) ad successionem patrui sui vocentur: sed etiam germane[c] consanguinee vel sororis vterine[d] filius & filia soli: & hi deinceps[e] persone vna cum his ad iura auunculi sui perueniant.

¶ Et mortuo eo qui patruus quidem est sui fratris filij: auunculus autem sororis sue sobolis simili modo ab vtroque latere succedant tamquam[f] si omnes ex masculis descendentes legitimo iure veniant scilicet vbi frater & soror superstites[g] non sunt. His etenim personis precedentibus: & successionem admittentibus ceteri gradus remanent penitus semoti videlicet hereditate non in stirpes sed in capita[h] diuidenda.

¶ Licet sint plures agnati tamen solus proximior in gradu vocatur. Et si plures sint in proximiori gradu: omnes simul vocantur. hoc dicit Aretinus.

¶ Si plures[i] sint gradus agnatorum: aperte lex. xij. tabularum proximum vocat. Itaque si verbi gratia sint defuncti frater & alterius fratris filius aut patruus

collatione nona. & in auctentica vt fratrum filij. §. primo collatione nona. Vel dic quod dicit in auctentica in stirpes diuidit verum est quando cum alijs: scilicet patruis vocantur nepotes alias in capita vt hic.
h ¶ In capita. contra. titulo. primo in fine contra. Solutio ibi de descendentibus loquitur. hic de collateralibus. Accursius florentinus.

Filij fratris succedunt cum patruo. & in stirpes fit diuisio.

g ¶ Superstites. Hoc corrigitur per auctenticam. cessante. C. de legitima hereditate quia cum his admittuntur. Item & in alio quod

i ¶ Si plures sint. sic in auctentica de heredibus que ab intestato §. si vero neque fratres. collatione nona. et digestis de suis et legitimis heredibus. l. secunda. §. hereditas.

tru⁹ frater potior habet a. Et quanuis singulari nūero vsa lex.xij. tabularum primū vocz tñ dubiū nō est qui si plures sint eiusdē gradus oēs admittātur. Nā ⁊ ppie prim⁹ ex plurib⁹ gradib⁹ itelligit: ⁊ tñ nō dubiū est qn lz vn⁹ sit gradus agnatoꝝ: ptieat ad eos hereditas.

¶ Proxim⁹ ispicit tpe testi ꝯstitu/ti qñ testm̄ factū ē: als autez tpe mortis testantis. Are.

¶ Proxim⁹ b aūt si q̇dez nullo testō facto quisq̄ decesserit p hoc tēpus requirit q̄ mortuus ē eis de cuius hereditate q̄rit c. Qd̄ si facto testō q̇sq̄ decesserit per hoc tēpus requirit quo certum esse ceperit nullūz ex testō heredem extituꝝ. Tūc eniz d proprie q̇sq̄ intestatus decessisse itelligitur. Quod q̇dez aliq̄n lōgo tēpore e declaratur i quo spacio tpis sepe accidit: vt ꝑximiore mortuo ꝑxim⁹ esse icipiat q̄ moriēte testatorē ñ erat ꝑxius.

¶ Oliz nō erat locus successorio edicto in agnatis d persona in psonā: sz solū de ordine in ordinem hodie vo est de psona in persona. h.d. Areti.

¶ Placebat f aūt i eo genere g pcipiēdarū hereditatuz successionez h non esse: id est vt q̄uis ꝑximus qui secuz dū ea que diximus vocat ad hereditatez spreuerit hereditatē aut añq̄ adeat dcesserit nihil magis i legitimo iure sequētes admittūtur. Quod iteꝝ ꝑtores imperfecto iure corrigētes: ñ in totuz sine adminiculo reliquebāt sed ex cognatoꝝ ordine eos vocabāt.

a ¶ Habetur. hoc corrigitur. vt ĩ. dixi p auctenticam cessante. Accursi⁹ florentin⁹. b Proxim⁹. sic ĩ. titu.j. §. cuz autem. c ¶ Queritur. sic ĩ. eod. §. non tñ. d ¶ Tūc eniz. Scilicet cum non aditur hereditas ex testamento. e ¶ Longo tēpore. i. post mortem. f ¶ Placebat. Scilicet ex lege duodeciz tabularum. g ¶ In eo gñe. Scz iure successionis. h ¶ Successionez non esse. id est successoriuz

Successorium edictū.

edictū inter agnatos locuz non habz scilicet de persona in personam: sed inter cognatos sic. vt infra sequitur vt digestis de successorio edicto. l. prima. §. q̄bus sed de ordine in ordinez seu de capite in caput sic ✝. vt ĩ de liberis in agnatos: de agnatis in cognatos ⁊ post in virum ⁊ vxorem: vt sequit vt digest. si tabule testamenti nulle extabunt lege prima primo responso. i ¶ Nihilomagis. id est non ideo magis. ¶ Sz nos

✝ Nota p euidentia q caput sine ordo est gñali⁹ ⁊ sunt q̄tuor vñ liberi: vñ agnati: vñ cognati ⁊ vnde vir: ⁊ vnum q̇dq̄ ipsoꝝ ꝯtinet sub se plures grad⁹ puta i vnū li. sunt p

mo si/ lij secũ done/ potes. tertio pro ne potes ꝛ sic ꝺ iceps. ꝛeodẽ modo in quo libꝫ ca pite. Filius est pri agna/ tus.

a ¶ Sed nos. loquit Justinianus.
b ¶ Protulimus. Scilicet i greco.
c ¶ Cum satis. ratio prima.
d ¶ Apertum est. Scilicet successo/ rium edictum. de persona in perso/ nam.
e ¶ Maxime. rõ secunda.
f ¶ Gra/ du. agna/ torum.
g ¶ Adle gitimaꝫ. Est enim fili⁹ agnatus patri proxim⁹ vt. s. ꝺ iu ꝭ ꝛ ilegi/ timis fi/ liusquod ius non tollitur p capitꝭ di/ minutio/ nem sicut neqꝫ iter fratres. vt hic et C. de legi timis tu/ telis. l. q̃r ta. Accur sius floren tinus.

¶ Additio. Quã uis tamẽ pater suc cedat fi/ lio ab intestato. ꝛ sic ꝭm tacitã eius voluntatem. vt. l. conficiuntur. ff. de iure codi. non tamen contra volun/ tatem si ab ipso filio aliquid vel tã/ tum acceperit quod satis sit ad legi timam. l. prima. §. si parens. ff. si qs a pa. sue. ma. de qua materia dic vt per Angelum.

h ¶ Parens. sic econtra. vt. s. titu. j. §. emancipati.

¶ Additio. Et erat ratio diuersita/ tis: qui a pat multum confere bat filio p emãcipatiõeꝫ se expo liãdo pri uilegijs patrie po testatis. ideo i re/ compen/ sationem admitte/ batur ad eius here ditatem. Angelus aretin⁹.

i ¶ Con stitutiões vt. C. de emãcipa. li. l. fina.

k ¶ Con tracta fi/ ducia. sic dicendo: ius succe dẽdi i bo nis tuis mihi re/ seruo: vel etiam sic emãcipo te contracta fiducia.

l ¶ Non aliter. quod nõ erat rectũ. vt. ff. de reg. iur. l. ꝭm naturam. ꝛ. s. de legi. patro. tu. in fi. ꝛ. j. de empti. ꝛ ven. §. cum autem. circa mediuꝫ. nam qui sentit incommodum: sen/

vtpote agnationis iur eis recluso. Sꝫ nos [a] nihil pfectis/ simo iuri deesse cu piẽtes nr̃a cõstitu/ tiõe sancim⁹ quã ꝺ iure pꝯonatus (hu manitate suggerẽ te) ꝓtulimus [b] suc cessionẽ i agnatoꝝ hereditatib⁹ nõ eẽ eis denegandã. ¶ Cũ satꝫ [c] absur dũ erat qꝺ cogna/ tis a pretore aper tũ [d] est: hoc agnatꝭ esse reclusuꝫ maxi me [e] cum in onere quidẽ tutelaruꝫ ꝛ primo gradu [f] defi ciẽte sequẽs succe dit: ꝛ qꝺ i onere ob tinebat nõ erat in lucro permissum. ¶ Oli pr̃ admit tebat ad legitimã hr̃ditatẽ filij emãci pati: si in emãcipa/ tione fuerat ꝯtra/ cta fiducia. Hodie vero presumit cõ tractam esse fidu/ ciam. Aretinus. ¶ Ad legitimã [g] successionẽ nihilo/ min⁹ vocatur etiã parens [h] q̃ contra cta fiducia filiũ vel filiã: nepotẽ vel ne ptem: ac deinceps emãcipat qꝺ ex no stra constitutiõe [i] omnino inducit vt emãcipatiões libe roꝝ semp videant quasi ꝯtracta [k] fi/ ducia fieri: cũ apꝺ veteres nõ aliter [l] hoc obtinebat: nisi specialiter contra/

tire debet commoduz. vt dicunt in ra superius allegata: et econuerso. non est enim feredus qui lucrũ amplectitur onus autẽ subire recusat. ff. de cadu. tol. l. vnica. §. pro secundo in fi.

¶ Addi. Habent canoniste regulam iuris. qui sentit on⁹ de re. iu. in. vj.

a ¶ Manumisisset. id est emãcipasset. sic. ff. quando ac. de pe. est an. l. prima. §. aliẽatio.

Contiuatõ ¶ De senatuscon sulto tertuliano.

¶ Post agnatos de quib⁹ s̄. succedunt cognati ido sequebatur videre de cognatis. Uerum licet mater et filius sint cognati: tamen ex speciali prouisione sibi adinuicem vt agnati succedunt vt j. de succes. cogna. in principio. ideo post alios agnatos ante cognatos ponit de successione matris ad filium et econtra. Aretinus. Differentia huius tituli et sequentis notari potest in his versibus.

Uers⁹ Matri dat meste geniti bona tertulianum
Filij maternas tibi res dabit orficianum.

cta fiducia parens manumisisset [a].

¶ De senatusconsulto tertuliano.

¶ Lege. xij. tabularum mr̃ nõ succedebat filio ab itestato nec ecõtra filius mr̃i: sz ex 9stitutione senatuscõsulti. tertuliãi. si igenua tres libertia qtuor liberos enixa fuerat illis ab itestato succedebat. Are.

Ex. xij. tabularum ita stricto iure vtebatur et p̄tebatur et preponebat [b] masculorũ [c] progeniẽ et eos q̃ p femini sex⁹ necessitudinez [d] sibi iungũtur adeo expellebat: vt neqz q̃dẽ inter matrem et filiuz [e] filiãve vltro citroqz hereditatz capiẽde ius daret: nisi q pretores ex primitate cognatorum eas personas ad successionẽ (bonorum possessione vnde cognati accõmodata) vocabãt. Sz heu ris angustie [f] post

Ex duodecima. ¶ Totus iste titulus diuidit i qnqz partes. Prio q ex lege. xij tabularum mr̃ ad hereditatẽ filij et ecõtra nõ admittebatur. Secũdo q̃liter admittebatur ex senatusconsulto tertuliano. Tercio q̃ per sone ppo nebãtur tũc mr̃i. Q̃rto con stitutiões tertuliãi remouet. Quinto remouet al's 9stiões Secũda ibi: et primus Tertia ibi: pferũt Quarta ibi: sz nos Quinta ibi sz cuz antea. Diuisio.

b ¶ Preponebat improprie. (i) nam cognatos nullo modo vocabat vt sequitur.

¶ Addi. (i) Nã pprie nõ dr̃ ppõni illi q nõ sequitur. Quis pprie primus dicatur quem nemo sequitur vt. ff. vnde cog. l. j. §. proxi. Ange.

c ¶ Masculorum. pgeniẽ. id est agnatos vt. s̄. ti. j. in prin.

d ¶ Necessitudinẽ. i. cogtõez nã dñr cogti necessarij. vt. ff. d̃ ius. et iu. l. fi.

e ¶ Matrẽ et filiũ q adinuicẽ sũt cognati. vt. j. de succes. cog. §. vulgo.

f ¶ Juris angustie: No. ius dici an

gustiosum: alis iniquum dr. vt. j. de iuc. li. i pri. et. ff. qd quaeriu. l. iij. i pn. a ¶ Postea. s. post legem xij. tabularum et per diuum claudium: et per senatusconsultum tertulianum: vt sequitur. b ¶ Amissorum. s. in a cie princi pis. vtar. s. de exc. tu. in pn. vel dic quod gnaliter statuit vt C. de offi. test. liberi prima verior est. c ¶ Eorum. scz filiorum. d ¶ Auie et hodie auia succedit sic mater. vt in aucte. de here. q ab in ite. § . Pns col. ix. e ¶ Triu liberoru ius hns .i. tres hns filios non autem in ptate. vt. s. de adopt. §. femine quos tres habere videtur. etiam si tres geminos peperit sm Joan. vt. ff. de verb. significatione. ter enixa.

Jus quoque dr ini quuz.

ea [a] emedate sut. Et primus quidez diuus Claudius mri ad solaciu liberorum amissorum [b] legitimam eorum [c] detulit hereditatem. Postea autem senatusconsulto tertuliano: quod diui Adriani tpibus factum est plenissime de tristi successione mri non etiam auie [d] deferenda cautu est: vt mri ingenua triu liberorum ius habes [e] libertina qtuor: ad bona filiorum [f] filiarumve admittatur itestatorum mortuorum: licz in ptate parentis [g] est: vt scilicet cum alieno iuri subiecta e iussu [h] eius adeat hereditatez cuius iuri subiecta est

¶ Filij defuncti excludut matre vsque i infinitu. Idem in pre et fratre q etiam matre excludunt. Soror aut defucti vna cu mre admittitur. Aretinus.

¶ Preferunt autem matri liberi [i] defuncti [k] qui sui sunt quive suorum [l] loco sut: siue primi gradus. siue econtrario.

in logobarda qualiter mulieri alienare permissum sit. l. j. Tenetur tamen operari viro vxor. vt. l. sicut cu ibi notatis. ff. de ope. liberto. ¶ Addi. (i) Et ideo no pot testari nec codicillari: et cum consensu patris vt p Ang. hic h ¶ Jussu scilicet iure antiquo: cum quelibet hereditas patri per filiuz quereret vt. ff. de acqui. here. qui in aliea. Sz hodie in sola pfectitia no aduentitia scilicz exigit iussus. vt. C. de bo. que libe. l. fin.

f ¶ Filiorum. quod dic. vt. s. de here. que ab intesta. §. j. et. ij. et. §. emancipati. et. §. diui.

g ¶ Parentis est scz matris. Et ita nota de iure romanorum vxorem alicuius esse in ptate paretis. (j) non mariti: nisi quo ad debitum carnis aliud de iure longobardorum. vt dicit. C. de condi. inser. si vxorem. et

Uxor no est i potestate mariti.

¶ Additio. No. quod in pfecticijs iussus hodie non est correctus: sed est necessarius vt olim. Idem not. glo. in. l. ij. §. j. C. de bo. que libe. Ange.

i ¶ Preferuntur. Liberi. etiaz adoptiui: et ita demum si ipsi succedere velint. vt. ff. eo. l. ij. §. liberi. et. §. ita demum.

k ¶ Defuncti. l. filij. de cuius hereditate nunc agitur.

l ¶ Suorum. quod dic. vt. s. de here. que ab intesta. §. j. et. ij. et. §. emancipati. et. §. diui.

a ¶ Primi gradus. vt filii.
b ¶ Ulterioris. vt nepotes et filie.
c ¶ Sed filie. q. d. non solum nepos ex filio masculo excludit matrem defuncti: sed et nepotes ex filia.
d ¶ Proponitur. id est prefertur.
e ¶ Defuncte. scilicet filie.
f ¶ Pat non adoptiuus. vt ff. eo. l. ii. §. sed neque auus.
g ¶ Utriusque. s. filij et filie. hoc est mariti huius mulieris volentis succedere filio suo mortuo.
h ¶ Inter eos solos. s. auum et matrem defuncti. Si autem sit auus et pater et mater defuncti preferunt auus matri et etiam patri. vt ff. eo. egssimus. §. j. Et nota quod hec fallit regula. si vinco vincentem te vinco etc. vt ff. de diuer. et temporali prescrip. l. de accessionibus. nam auus patri defuncti prefertur. vt ff. e. l. egssimus. §. i. et pater matri: non autem auum prefert matri quando soli sunt. Sic fallit in auct. de eqli. do. §. his consequens. col. vij. Item in auct. q. mo. natu. effi. sui. §. discretis. col. vi. Item ff. qui po. in pig. ha. l. claudius fic. ff. de in iust. rup. testa. l. penulti.
i ¶ Excludebat. sed male hodie. vt. j. e. §. sed cum.
k ¶ Admittebatur: et bene. vt. j. eodem. §. sed cum.
l ¶ Liberis. tribus vel quatuor. vt. s. e. §. postea autem.
m ¶ Sed nos. In codice. non in eo quem habemus: sed in primo. C. repetite prelectionis. vt. C. de iure deli. l. ij.
n ¶ Fortuitum. scilicet habere vel non habere tot filios: cum ex diuina gratia hoc descendat.
o ¶ Peccauit. nam si peccatum est magis fuisset mariti vt. C. de legi.

Si vinco vincentem te vinco quandoque fallit.

dus[a] siue vlterioris[b]. ¶ Sed et filie[c] siue mortue filius vel filia proponitur[d] ex constitutionibus matri defuncte[e] id est auie sue. Pater[f] vero vtriusque[g] non etiam auus et pauus matri anteponitur: scilicet cum inter eos solos[h] de hereditate agitur. Frater autem consanguineus tam filij quam filie excludebat[i] matrem: soror autem consanguinea pariter cum matre admittebatur.[k] Sed si fuerant frater et soror consanguinei et mater liberis[l] onerata: frater quidem matrem excludebat. Communis autem erat hereditas ex equis partibus fratribus et sororibus.

¶ Hodie mater ingenua vel libertina et si non ter aut quater enixa sit: ad legitimam hereditatem filij admittitur. Aret.

¶ Sed nos constitutione quam in codice[m] nostro nomine decorato posuimus matri subueniendum esse existimauimus respicientes ad naturam: et puerperium et periculum et sepe mortem ex hoc casu matribus illatam: Ideoque impium esse credidimus casum fortuitum[n] in eius admitti detrimentum. Si enim ingenua ter vel liberta quater non peperit inmerito defraudabatur successione suorum liberorum. Quid enim peccauit[o] si non plures sed paucos peperit?

here.l.lege.xij.ta.in fi.j.respon.
a ¶ Eum.s.cui succedere vult.
b ¶ Interempti.alias intercepti.
c ¶ Sed cuz. Cōstitutiones. quas non habemus. s'm Joan.

ascendētibus defertur equaliter paternis & maternis.vt in aut. de here. que ab intesta. §. consequens. & §.hoc quidem. colla.ix.
¶ Addicio. Dic q hodie filio defūcto flicta mře & sorore vl' fře aliter succedit: vt o. anten. defuncto C. eodez. Angel'.

Et dedim' ius legitimū plenū mřibus siue igenuis siue libertinis & si ñ ter enixe fuerint vl' qter: sed euz[a] tā tū vel eaz q queve morte iterempti[b] sunt: vt sic vocētur in liberoꝝ suoꝝ legitimā successiōez.

¶ Mater pfert oib' alijs agnatis: exceptis fratribus & sororibus & cōsororib' solum venit ad dimidiā & cū sororib' & fratrib' pro virili. Areti.

¶ Sz cū antea cōstitutiōes[c] iura legitime successiōis perscrutātes partim matrē adiuuabāt partim eā pregrauabāt: & nō in solidū eā vocabāt: sed in qbusdā casibus tertiam ei partem abstrahentes: certis legitimis dabant personis[d]: in alijs autem cōtrariū faciebāt[e]. Nobis visuz[f] est recta et simplici via matrez omnibus personis legitimis anteponi: & sine vlla diminutiōe[h] filioꝝ suoꝝ successionem accipere. Excepta fřis & sororis psona: siue consanguinei sint: siue sola cognatōis iura habētes: vt quemadmodū[i] eam[k] toto alij ordini ltimo p posuimus: ita omnes fratres & sorores siue ltimi sint siue non: ad capiēdas hereditates simul[l] vocem'. Ita tamen vt si qdē solessorores[m] agnate vel cognate & mater defūcti vl' defūcte supsint: dimidiam quidez mater: alteram vo dimidi

d ¶ Personis patruo & filio: & nepoti patrui. vt C.e.l.fi. in fi.j.rñ.
e ¶ Contrariū faciebāt.i. nil dabāt nisi pdictis.
f ¶ Visū ē.vt.C.e.l. finali.
g ¶ Omnib' personis. ēt patri defuncti: nisi in vsufructu et toto quādo habebat defūctū i ptāte.als in bessez tātum: sed et in hoc casu hodie etiaz i totū habet.vt.C eo.l. fina. & de legi. here.l.de emācipatis. Iure vero aut.

h ¶ Diminutiōe q fiebat per agnatos supra dictos. i pncipio istius.§.
i ¶ Quēadmodū q.d.qui i vno honoraī in alio graueī.sic.ff. d iureiu. eūg.ipn.
k ¶ Eā.s. matrem.
l ¶ Simul.s. cū matre.
m ¶ Sorores. h' casu ē hodie idem qd i seqn ti.§.vt in auten.de nup. §. pen.& §. quoniaz. coll. iiij.

Quomodū sētiēs sētiat onus.

a ¶ Legitima. quia sunt sorores ex vtroq; parente.
b ¶ Cognationis. quia sunt tantũ ex matre sorores.
c ¶ Sed quemadmodum. Prospeximus. in successione.
d ¶ Consulere. s. ĩ tutore petẽdo. Ac.
¶ Addi. Et dic petẽdo. s. infra annũ vt hic. Et istaz opinionez dicit angelus eẽ cõmunez: & eaz tenet tanq̃ magis equã per. l. sciant. C. de legi. heř. l. q̃uis. Bar. ibi & doc. velint q̃ teneat petere statim cum potest nisi fuerit ĩpedita legitima cã: aut q̃ annum non transcendat.
e ¶ Sciturís. eis. s. matribus negligentibus alias non perdunt. vt. C. qui pe. tuto. l. cũ a matribus. & maioribus: alias similiter nõ perdũt. vt. C. si aduer. delic. l. ij. Accur.
¶ Additio. Et sufficit eam esse minorem tempore mortis mariti: etiã si postea maior facta infra annũ nõ petierit. Angelus.
f ¶ Impuberum. aliud si puberes moriantur. vt. C. eo. matres.
g ¶ Licet. vulgo quesit⁹ nisi hec mater sit illustris. Sic econtra talis filius illustri matri non succedit. vt C. ad orñ. si qua illustris.
¶ Addi. Idẽ si eẽt natus ex damnato coitu Secus si ex concubina etiã illustri. vt p Angelum hic.

am partẽ oẽs sorores habeãt. Si vero mr̃e sup̃stite & fratre vel fratrib⁹ solis: vel etiam cũ sororibus siue legitima[a] siue sola cognatiõis[b] iura habẽtib⁹ intestat⁹ q̃s v'l ĩtestata moriať ĩ capita distribuatur ei⁹ hereditas.

¶ Mr̃ ab hereditate filij repellit̃: nisi infra annũ tutorẽ eidez postulauerit vel suspectũ remoueri petierit.

¶ Sed queãdmodũ nos mr̃ib⁹ p̃spe ximus ita eas opz sue soboli p̃sulere[d] sciturís[e] eis q̃ si tutores liberis nõ petierint: v'l ĩ locũ remoti v'l excusati intra ãnũ petere neglexerint: ab eorũ ĩpuberũ[f] moriẽtiũ successione merito repellentur.

¶ Filio nõ tm̃ legitimo sed etiã vulgo quesito mater succedit. Angelus aretinus.

¶ Rz aũt vulgo q̃sit⁹[g] sit fili⁹ filia ve: potest tamẽ ad bona ei⁹ mater ex tertuliano senatuscõsulto admitti.

¶ De senatusconsulto orficiano.

¶ Uisuz est titulo supiori q̃liter mater succedat filijs p senatusc õsultum tertulianum. Uideamus nunc q̃lr filij succedunt mr̃i qđ fit p senatusconsultum orficianum. Continuatio.

Er contrarium. ¶ Totus iste titulus diuiditur in q̃tuor partes. Primo ponit qualiter filij ad hereditatẽ matris: et nepotes ad herditatem auie admittantur. Secundo nunquid capitis diminutione tale ius succedendi tollatur. Tertio qui sunt illi filij qui ad hereditatẽ matris admittuntur. Quarto subnectit nouum casum ad materiam ab Diuisio.

intestato. Secunda ibi: sciendũ est. Tertia ibi: nouissime. Quarta ibi: si pluribus.

¶ Per contrariuz. Casus ¶ In ti. isto ita dñs impe. procedit. Primo ostẽdit q̃liter sicut p senatus cõsul. tertuli. succurritur mrib⁹ ad successionem liberorũ: ita succurrit liberis p senatus cõ. orfici. ad successionẽ matrũ. Secũdo ostẽdit qualiter ꝛ q̃z uis per senatusconsul. orficia. nõ inuarẽtur nepotes vel neptes ad auie successionem eis tamẽ principalib⁹ cõstitutionibus est subuentuz. Tertio dicit q̧ huiusmodi successiones q̃ deferũt a pdict duob⁹ senatuscõ. vz tertu. ꝛ orfi. capitis di. l. minima nõ intereũt pter quandã regulam cui⁹ intellect⁹ recitat in lrã. Quarto dicit q̧ hoc senatuscõ. s. orfi. vulgo q̃sitos admittit ad successionem matrũ sicut senatusc. tertu. mr̃es vocabat ad successiões illoꝝ. Quinto ꝛ vl. dic qd iuris sit si ex plimis heredib⁹ legitimis qdã aliqua cã amiserit hereditatem: ad ques. s. deuoluetur portio eoꝝ. Et ſm hoc ad maiorẽ ipsius euidentiã diuidas ti. in q̃nq̧ pticulas q̃rũ pma durat vsq̧ ad illum. §. Sed cum ex senatuscõ. ibi incipit scda. ꝛ durat vsq̧ ad illũ §. Sciendum tñ est, ibi tertia. ꝛ durat vsq̧ ad illum. §. Nouissime. ibi quarta ꝛ durat vsq̧ ad illũ. §. Sed si ex plu. ibi qnta ꝛ vl. ꝛ du. vsq̧ i fi.

Diuisio.

a ¶ Per cõtrariũ. i. ecõtrario. nam s. ti. j. tractatum est q̃liter mr̃ filio succedit: nũc dicit econtra. Unñ versus. Matri succedes o nate per orficianuz. Inuidiã portat ecõtra tertulianuz. Accursi. ¶ Addi. An autez i correlatiuis seruet equalitas. vide Bartolum in. l. ij. C. de cupres. ex lu. li. xj. Ange.

¶ De senatusconsulto orficiano. Rubrica.

¶ Filius ꝛ nepos veniunt ad hereditatẽ matris ꝛ auie ab intestato ex senatusconsulto orficiano. Are.

Per contrarium autem liberi[b] ad bona matrum[c] intestatarũ admittũtur ex senatusconsulto orficiano: qd orficio ꝛ ruffo consulib⁹ effectuz est: quod latũ est diui marci temporib⁹: ꝛ data ẽ tam filio q̧ filie legitima[d] hereditas: etiã si alieno iuri subiecti sũt ꝛ[e] pferunt ꝛ cõsanguineis[f] ꝛ agnatis

b ¶ Liberi. stricte ponit pro filijs tantum. vt. j. eodem. §. j. als contra vt. ff. de verbo. sig. l. liberorum.

c ¶ Matrum. ingenuarum vel libertarum. vt. ff. eodem. l. j. j. respon. immo ꝛ ancillarum: dummodo sit sibi facta mora in fideicommissaria vt. C. eodem. l. fi.

d ¶ Legitima. nõ q2 lege. xij. tabularum daretur immo denegabatur vt. s. tit. j. in principio. sed senatusconsultuz dat quod vicem legis obtinet. vt. j. de exemptioni. §. hec exempli causa.

e ¶ Et preferuntur. scilicet filij.

f ¶ Consanguineis. idest cognatis. Accursius.

¶ Additio. Alibi: Exponitur consanguineis. i. fratribus. vt. l. j. C. eo. titu. ꝛ illa cõmuniter tenetur.

defuncte matris. Sed cum ex hoc senatusconsulto nepotes ꝛ neptes ad auie successionem legitimo iure non vocabãtur postea hoc constitutionibus[a] principalibꝰ emendatum est: vt ad similitudinem filioꝛũ filiarumqꝫ ꝛ nepotes[b] neptesqꝫ vocentur.

¶ Successio ex tertuliano: vel orfi ciano non tollitur minima capitis. diminutione.

¶ Sciendũ antẽ est hmõi successiones q̃ a tertuliano ꝛ orficiano senatusconsultis deferunt. capitis diminutione[c] non perimi: propter illam regulã[d] qua noue hereditates legitime capitis diminutione nõ pereũt sed ille[e] sole q̃ ex lege. xij. tabu.[f] deferunt[g].

¶ Etiã filius vulgo quesitus ad hereditatẽ mřis admittitur. h.d. Angelus aretinus.

¶ Nouissime sciẽdũ ẽ ẽt illos libos q̃ vulgo[h] q̃siti sunt ad mřis hereditatẽ[i] ex hoc senatusconsulto admitti[k].

a ¶ Constitutionibus. quas nõ habemus:

b ¶ Nepotes. idem in aliis descendentibus ex hac linea dicam. Sed qd si nepos iste fuit ɔceptꝰ post moꝛtem auie Respon. vt. ſ. de here. que ab intest. §. cũ autem. diximus.

¶ Sciendum.

¶ Capitis diminutiõe .s. minima. nam per alias oẽ ius ẽt cognatiõis tollit: vt ſ. de ca. dimi. §. qd autẽ.

d ¶ Regulã. Tenoꝛ cuiꝰ ẽ hic. ꝛ ff. de ca. di. tutelas. j. respon.

e ¶ Sed ille sole. ff. vnde li. l. fi. in fi. contra. Sol. hoc dicit sole: vt excludat eas tãtuꝫ que ex senatusconsulto deferuntur: non pretoꝛias successiones. vt ibi nota.

f ¶ Ex. l. xij. tabularum sic. ff. e. l. i. §. capitis. sic. ff. de suis ꝛ le. l. capitl.

g ¶ Deferuntur. Quare magis lege. xij. tabularum data hereditas perdit per capitis diminutionẽ minimam q̃ꝫ senatusconsulto delata? Respon. qꝛ illaꝫ agnatis defert que agnatio per capitis diminutionem minimam tollitur: at senatusconsultum filio qui matri est cognatus et cognatio nõ tollitur per capitis diminutionem minimam. vt ſ. de legi. agna. tutela. §. finali.

h ¶ Nouissime. Vulgo q̃siti. quia nõ habẽt certũ patrem. vt ſ. de nuptiis. §. si aduersus. multomagis in naturali tm̃. vt. C. e. l. penul.

i ¶ Hereditatem. Scilicet vna cum legitimis nisi erat mř illustris. tũc enim cuꝫ legitimis ab itestato nõ veniunt. secus in naturalibus ex licita cõsuetudine pꝛocreatis: vt. C. eo. l. penultima.

k ¶ Admitti. Nunquid hodie succedit vulgo quesitus: videtur qꝫ nõ vt in autenti. quibus modis naturales efficiũtur sui. §. vltimo. Sed de iure tamen distingue: aut ex tali coitu g possit damnari: vt incestus adulterij nepharij. et similis quocasu nõ succedit. cũ ob hoc ipm̃ damnãdus

Hꝛdi tas p capitl dimi nutio nẽ minimaꝫ qñqꝫ pditur qñqꝫ non.

Filius vulgo q̃situs an succedat de iure nouo.

est vt in dicta auté.₇.ff.so.ma.si ab hostibus.(j)aut non:₇ tunc succedit matri.vt hic non patri:cũ sit incertus.nam ₇ si hȝ certum patrē naturalem:non tamen succedit ei: nisi in duab⁹ vncijs ab intestato nõ extãtibus legitimis al's in nihilũ. vt ĩ auct. qb⁹ mo. na.ef.sui §.discretis.colla.vij.

¶ Additio.(j) De eq tate tñ canonica a parentibus sunt alendi.c.cuȝ haberet.de eo qui dux.in ma. quã pol.p adul.ex quo inferunt doct.q̄ pater potest relinquere bastardis pro dote ₇alimentis:si vltra in fraudeȝ nõ relinquat.ſm Ange.

¶ Si pluribus deferatur hereditas: ₇ quidam adierũt ₇ q̄dã repudiauerunt:adeũtib⁹ portis deficiēs accrescit qđ ius etiã ad heredes trãsmittitur.h.d. Aretinus.

¶ Si ex pluribus[a] legitimis heredib⁹ quidaȝ omiserint hereditatem : vel morte vel alia cã[b] ĩpediti fuerit quominus adeant reliquis q̄ adierint[c] accrescit[d] illorum portio:et licet ante decesserint[e] ad heredes tamen eorum pertinet[f].

a ¶ Si ex plurib⁹. Iste.§.est cõmunis ad oēs titulos q̄s hoc in tertio libro habuim⁹ nõ tm̃ ad hũc titulũ: ₇ de iure accrescēdi inter legitimos tractat vt h.₇.ff.e.l.j.§.si nēo.₇. C. de ca.tollen.§.is ita.idē etiaȝ est in his q de iure p̄torio succedũt. vt.ff. d̄e bo.pos.l.iij.in fine.₇.l.iiij.₇.v.

¶ Additio. No.q̄ iste.§.est lex.de suis ₇ legi.here.₇ ĩcipit si ex plib⁹.

b ¶ Alia causa vt si defecerit conditio sub qua ĩstituti erãt.vt.s̄.q.mo.testa.infir.§.posteriore.

c ¶ Adierint. Sic.ff.de legatis.ij. cũ pater.§.libertis. ibi. cetex.put.

d ¶ Accrescit. Sed pro qua parte? Respond. prout erant instituti. vt C.de ca.tollē.§.his ita.₇.ff. de vulgari substitutione.§ j.(j) Itē nunquid est necesse iterum adire ? Respon. non : nisi quando ex alterius persõa puta serui fiat mihi augmētum.vt.ff.d̄ acquirenda hereditate si solus.in si.j.respon.₇ in fine.l.

¶ Additio(j) Dic q̄ in hereditate pars d̄ficiēs accrescit ēt inuitis. Fallit p̄mo si iure speciali d̄ficiat. Itē si ope exceptionis. Iteȝ si iure diuerso succedat. Itē in plurib⁹ partibus puenietibus ex plurib⁹ hereditatibus etiã ex eodē testamēto. ſm Ange.

e ¶ Ante decesserint.q̄ȝ accresceret eis.Uel dic anteq̄ȝ illi repudiarent vel anteq̄ȝ adirent illorum portionem:non autem anteq̄ȝ suam partē adirent:immo adiuerant vt sequit: al's non transmitterent olim vel hodie.vt.C.de cadu.tollen.§.in nouissimo.nisi in personis liberorum vt C.de his qui ante aper.tu.l.j.

¶ Additio. Hoc verum nisi in hereditate ascendentium ex vtraq̄ȝ linea non in hereditate transuersalium vel extraneoruȝ:quia extraneorum per liberos ad posteritateȝ nõ transmittitur . Suus transmittit ad quoscunq̄ȝ etiaȝ extraneos .dic vt per Ange.

f ¶ Pertinet. Scilicet augmentũ supradictum vel portio illorum.

¶ De successione cognatorũ. ¶ Cõtinuatur per ipsum textum in principio ad precedētia. Uel sic₇ clari

Contĩnuatõ

z.ō successiõe suoꝝ ⁊ agnatoꝝ dctm̄ est verum q͛ post illos vocantur cognati ideo sequitur de successiõe cognatorum. Porcus.

Diuisio. P Ost suos. ❡ Tot⁹ iste titul⁹ diuidit in tres partes. Prio qñ cognati admittantur: ⁊ quo iure. Scdo q sit cognati. Tertio vsq ad q̄tum gradum cognati et agnati admittunt. Secūda ibi. qua pte. Tertia ibi. h loco.

mō cognatus antecedit vel p̄cedit siue vnus sit siue plures. ⁊ inspicit quis proximior sit eo tempore quo bonorum possessio defertur. vt. ff. e. l. j. §. proximus. ⁊ §. gradatim.

❡ De successione cognatorum.

❡ Post suos ⁊ agnatos vocant cognati de iure p̄prio q̄ parte veniūt emācipati agnati: nisi sint fr ⁊ soror defūcti: q͛ veniūt cū agnatis. Areti.

Post suos[a] heredes eos q quos iter suos heredes pretor[b] et constitutiones[c] vocāt: et post legitimos quo numero sunt agnati:[d] ⁊ hi[e] q̄s i locū agnatoꝝ tam supradicta sena tuscōsulta[f] q̄z nr̄a erexit ↄstōs p̄xios[b] cog̃tos p̄rovocat. Quapte natural' cognatio ĩspectat. Nā agnati capite diminuti q̄q[k] ex his pgeniti sūt ex lege. xij. tabularī ter legitios nō habent[l]: sz a p̄tof ter tio ordie[m] vocant. Except[n] solis tā tummodo fratre ⁊ sorore emācipatꝭ: nō etiā liberis eo

i❡ Cognatio. Nunquid ergo inter seruos datur h bonorū possessio? Respon. etiā si fiat postea liber nō datur vt. ff. eo. dez. l. j. §. pertinet. ⁊. l. is q. Sed nūquid adoptiu⁹: scilicet quia non videtur ibi naturalˈ cā? Respondeo. sic q͛ quibus agnascitur ⁊ cognascitur. vt. ff. eod. l. j. §. cognationem Accursius florentinus.

a ❡ Suos. vt. s. ō heredi tatibus q̄ ab itesta to. §. j.

b ❡ Pretor. vt. s. de here. que ab in testa. §. emancipati.

c ❡ Constitutiones. vt. s. de hereditа. que ab intestato. §. necnon. et §. diui.

d ❡ Agnati. vt. s. de legi. ag. suc. in principio.

e ❡ Et hi. Scilicet qui sūt de numero legitimorum.

f ❡ Senatusconsulta. vt. s. proximis duobus titulis.

g ❡ Constitutio. vt. s. de legitima agnat. suc. §. hoc etiam.

h ❡ Proximos. Scilicet quos ne

❡ Additio. Sed hoc non obtinet iure nouo. Uide. s. de heredibus q̄ ab intestato. §. post mortem. in fine Joan. fab. ⁊ Ange.

k ❡ Quiq. Breue debz eē illud q

l ❡ Nō habentur. vt. s. titulo primo. §. sciendum.

m ❡ Tertio ordine. Naz sunt quatuor ordines succedendi, vt. ff. si tabule testa. nulle ex. l. j.

n ❡ Exceptis. nam isti inter legitimos numerantur.

a ¶ Quos. Scilicet fratres emancipatos & sorores.

b ¶ Lex anastasiana. Quã non habem⁹. sz de ea habet mẽtio. C. de legi.tu.l.iiij. & de legi.he.l.fi.§.j. Accursi⁹ florétinus.

i ¶ Liberi. vt õ here.ab intesta.§. admonendi.

¶ Additio. Hic hodie immutatuz vt habetur. C.õ adoptioni.l.penultima. Angelus.

rũ quos [a] lex anastasiana [b] cũ fratribus integri [c] iuris cõstitutis vocat quidez ad legitimam fratris hẽditatẽ siue sororis nõ eqs tñ ptibus: sed cuz aliq̃ diminutiõe [d] quã facile ẽ ex ipsius cõstõnis verbĩs colligere. Alijs vero agnati iferioris gradus: licet capitis diminutionem passi nõ sũt tñ anteponit eos [e] & pcul dubio cognatis [f].

¶ Trãsuersales p lineã femininã. & liberi in alterius familia adoptiua existẽtes vocãt ex isto ordine. Areti.

¶ Eos ẽtsq̃ p feminini sex⁹ psõas ex trãsuerso cogtiõe iũgunt tertio gradu [h] pximitatz noie pretor ad successionẽ vocat. Liberi [i] q̃z q̃ i adoptiua familia sunt ad naturaliũ parẽtũ hẽditatẽ hoc eodẽ gradu [k] vocant.

¶ Vulgo q̃sit⁹ nõ hz agnationẽ sz cognationẽ ideo succedit matri & alijs ex sua linea descẽdẽtibus isto ordine. Angelus are.

¶ Vulgo q̃sitos habere nullos agnatos manifestũ est: cuz agnatio a pr̃e: cognatio a matre est: hi autẽ hr̃e nulluz patrem intelliguntur. Eadẽ rõne nec inter se quidẽ possunt videri cõsanguinei esse: q2 cõsanguinitatis ius species [l] est agnationis tantũ ergo cognati sũt sibi [m] sicut et matri cognati sũt. Itaq [n] omnibus istis ex ea parte competit bono

c ¶ Integri iuris id est nõ emancipatis.

d ¶ Diminutione. tertie ptis forte

e ¶ Eos. scilicz fratres emãcipatos. Accursius florentinus.

f ¶ Cognatis. Scilicet antepõit & sic vocãtur cum fratrib⁹: & agnati & cognatis vlterioribus preferuntur.

g ¶ Eos etiã: Nõ solũ agnãtos capite minutos. vt s.&c.

h ¶. Tertio gdu'. Scilz cognatõis.

k ¶ Eodem gradu. Scilicet tertio puta cognatõis.

l ¶ Vulgo. Species est. Nam agnatõ cognatõ genus est. Consanguinitas est illa q̃ inter fratres tãtũ est vt. ff. de suis et legi.l.secũda primo respõso.&.õ.de legitima agnatorum successiõe.§.primo.

m ¶ Cognati sibi sic. ff. eodẽ.l.si spurius.

n ¶ Itaqz omnibus iter se & cum matre. vt digestis. vnde cognati. hac parte.

Agnatio et cõsanguinitas differũt.

a ¶ Hoc loco. Iste.§.cõis est ad totum istum titulum.⁊ illum.ß. de legi.ag.suc.sic.ß.ti.j.§.fi.
b ¶ Legitimis. Scz agnatis.
c ¶ Proximitatis.i. cognationis.
d ¶ Pretor caute tacet hic de iure ciuili. Naz cognati de iure ciuili non vocantur.
e ¶ Usqꝫ ad sextũ. imo vĩ qꝫ vsqꝫ ad gntuz tũ vocent tã agnati q̃ʒ cognati. vt.ff.d veteri. mi. succe.l.ij.§.fi. Sed rñ.illa ẽt in castrẽsibꝰ loquitur. hec in aliis. Uel dic qꝫ ibi ita erat d facto.s.qdã in quito gradu.⁊ ita factũ narrat.
¶ Addi. Dic qꝫ pria solutio pbat ⁊ obstat i duobus q̃ ad agnatos ⁊ cognatos: sꝫ ibi i spãle: qꝛ ius ꝑuilegiatuz non transit sicut ius cõe. Ange.
f ¶ Ex septimo. Subaudi q sunt.
g ¶ Nateve. Sed nunqd sunt alij in septimo gradu? Respon. multi et alij esse possunt. vt colligitur.j.titulo primo.§.sexto. Item ⁊ quare magis hi vocãtur q̃ʒ alij i septimo gradu? Respon. quia hi respiciunt inferius lineam transuersalem: alij omnes superius. vt argumentum.ff.vnde libe.scripto.in fine. Sed nunqd corrigitur. hodie distinctio huius.§.per aucten.de here.ab intesta.§.j.vbi nulla inter agnatos ⁊ cognatos dfia fit: Ꝑ. dixit in omnes infinitũ succedere ⁊ sic corrigit qd hic dicitur. Nos omnes vsqꝫ ad.x.gradum vocamus: non autem trahimus agnatos ad cognatos: cum extẽderĩ succcessionez de bcamꝰ idest veli musvt.j. de bono. pos.§.ad huc. Argumẽ. cõtra.C. de pacti cõ.l. lege. et in aucten ti.d nup.§. deinceps collatõe. iiij (i). Qd dictuz est patet in auctẽtica in successione.C.de suis ⁊ legiti.

rũ possessio: qua ꝑximitatis nomine cognati vocantur.

¶ Agnati vsqꝫ ad decimũ gradũ cognati vsqꝫ ad sextũ succedũt: icluso filio cõsobrini ⁊ cõsobrine. Angelꝰ are

¶ Hoc loco[a] ⁊ illud necessario admonẽdi sumꝰ agnatiõis q̃dẽ iure admitti aliquẽ ad hereditatẽ: ⁊ sic deci mo gradu sit siue d lege.xij. tabularũ q̃ramuz siue de edicto quo ꝑtor legitimis[b] hrdibꝰ datu rũ se bonoꝝ possessionẽ pollicer. Proximitatꝫ[c] vo noie his solis ꝑtor[d] promittit bonoꝝ possessiões q̃ vsqꝫ ad[e] sextũ gduz cognatiõis sũt: ⁊ ex septimo[f] a sobrio sobrinaqꝫ nato nateve[g]

Cognati ⁊ agnati parter succedũt hodie vsqꝫ ad decimuz gradũ

¶ Additio.(i) Solutio ibi maior trahitur ad minorem: quia constat partes in hoc tantum conuenisse et hoc satis constat de mente.l.successionem ampliare volẽtis. Preterea cũ textꝰ hodie vocꝫ cognatos ⁊ agnatos cõstat eos cẽseri legitimos: ⁊ vt legitimos succedere. vsqꝫ ad dcimũ gradũ.vt hic arg.ß.e.in pri. Angel.

¶ De gradibus agnationum.

¶ Quoniã in succedẽdo admittiĩ qui est proximior i gradu: vt cõprehendaĩ quoto gradu quis sit poniĩ iste titulus. Angelus aretinus. Continuatõ

Hoc loco. ¶ Iste titulus diuiditur in plures partes. Primo continuat materiam. Secundo incipit dinũerare gradꝰ. Tertio dat vnaz re Diuisio.

gulā gn̄alez in gradib⁹ ad cog̃tos. Quarto pōit quō numerei gradus agtoꝝ. Scd̄a ibi quare in. Tertia ibi. hacten⁹. Quarta ibi. agnatiōis ibi quita ꝛ durat vſq₃ ad illū. §. Hactenus. ibi ſexta ꝛ durat vſq₃ ad illū. §. agnatiōis q̄q₃ ibi ſeptia ꝛ vl. ꝛ du. vſq₃ i fi. ti. ꝛ hoc planū eſt totuz.

¶ Neceſſariū eſt. Calus. ¶ In tit. iſto ita p cedit. pri mo dic ſe q̄dā neceſ ſitate ꝯpl ſuz hoc lo co de gra dib⁹ cog̃ tiōis tra ctare ſcd̄o ſūpta ra tiōe ex p̄miſſis aſſi gnat tri plicē cog̃ tiōis ſpēz tertio d̄ q̄ libet ſpē exemplifi cat. quar to ipſarū originē d̄ monſtrat quito gra d⁹ cogna tiōis nūe rat: ꝛ de p ſonis cu iuſlibet cognationis quo ꝛ quoto gradu ſint exēpla occulta aſſignat ſexto qual'r inueniātur gradus vlte rioꝛ declarat. ſeptio ꝛ vltio dicit q̄ quemadmodū gradus cognationis nūerantur ꝛ inueniūtur ita gradus agnatiōis nūerari pn̄t ꝛ iuēiri ꝛ b₃ hoc pōt diuidi ti. iſte in ſeptem partes. ꝛ planus erit: quaꝝ pria durat vſq₃ ad illū. §. Querit in prīs. ibi incipit ſcd̄a ꝛ durat vſq₃ ad illū. §. Superiori. ibi tertia ꝛ durat vſq₃ ad illū. §. Et ſupioꝛ quidez. ibi quarta ꝛ durat vſq₃ ad illū. §. Primo gradu

¶ De gradib⁹ cognationum.

¶ Omis agnatio ē infra: aut ſupra: aut ex tranſuerſo. Et ſuperioꝛ ꝛ inferioꝛ incipit a prio gradu. Ex trāſuerſo vero incipit a ſecundo gradu.

Hoc loco neceſſariuz [a] eſt exponere quemadmoduz gradus [b] cognationis numerentur. ¶ Qua re i prīs admonēdi [c] ſumus cognatiōez aliā ſupra nūerati: aliā infra: aliā ex trāſuerſo [d]: q̄ēt a lateꝛ dicit Supioꝛ cognatio ē parētū iferioꝛ liberoꝝ ex trāſuerſo fratrū ſoroꝛūve ꝛ eoꝛuz qui queve ex his generanꝛ: ꝛ cōuenieter patrui amite: auūculi mr̄tere. Et ſupioꝛ q̄dē ꝛ inferioꝛ cognatio a prio gradu icipit: at ea q̄ ex trāſuerſo numeraꝛ: a ſecundo [c] incipit.

¶ Ponit pſonas

a ¶ Neceſſariū. Sz qd ad nos de his? Rn̄. pp hereditates q̄ p grad⁹ ō ferunt: ꝛ tutelas: ꝛ pp teſtionia nō dicēda vt. e. l. iuriſcō. b ¶ Gradus. Quid ſit: dic vt j. eo. §. hactenus. c ¶ Admonendi Sic. ff. e. l. j. d ¶ Aliā ex trāſuerſo. Hec ſuſpſiua videt. vt. ff. e. ſtigmata. ꝫ. So. ibi i directa linea tm̄ loquitur. hic indirecta.

e ¶ A ſecūdo. Sed quare nō a prio Rn̄. cū ego prī meo ſiz i vno gradu ꝛ ipſe pr̄ fratri meo in alio: ſumus ergo in duob⁹ gradibus ego cū frē facto aſcēſu ad prēm quaſi p quēdā gradū. vt. ff. eo. l. iuriſcō. §. gradus (j) ſed nullus ex tranſuerſo proxioꝛ frē inuenit. ergo nō pōt inuēiri primus grad⁹ a late. vt h. ꝛ. ff. e. l. j. i pn̄. ¶ Additio. (j) In plano eni de iur' ciuili nō eſt gradus. ꝛ itē a prē deſcēdis ad filiū ꝛ eſt ſcd̄s gradus. de iure aūt cano. nō aſcēditur ad ſtipi

Cognatio trāſuerſa eſt qn̄ non incipit a primo grad

tem. immo per saltus etiã in linea queq; colũna superaddita facit no- plana fit cõputatio. vt per Ang.

a ℭ Prio. Pater mater. Si pater est mihi in primo: et ego sibi alio p- mo ergo sumus in duobus. Respõ. Non seq tur: nã sũ ei i prio: ita q ieo dẽ et inter me et ipsũ vnum tm̃ gradũ fa cimus ad similitudi nem fene- stre. nam due colũ- ne ex la- teralibus vnã faciũt fenestrã: tertia et adiecta fi et alia fe- nestra, et ita in gra du psona adiecta e tiã vna d incepa fa cit gdum vt. j. e. §. hacten9.

ℭ Addi. Nota hãc glos. q ad fa- ciendum vnum gradum primum non sufficit ponere vnam personã: sed due psone prime faciunt vnum gradum: quo primo gradu facto ex duab9 psonis vnaqueq; psona so la q postea adiũgitur facit aliũ gra- dũ ad similitudinẽ fenestre: qr neces sario ad pficiẽdũ vnã fenestram re- quiruntur due columne: postea vna uã fenestram. Angelus aretinus.

b ℭ Filius filia. Qui licz multi sint omnes sunt patri in prio: inter se au tem in secũdo. vt. ff. eo. l. iuriscõsult9 §. trãsea- mus

c ℭ Secũ do gradu Ex trans- uerso. nũc d hoc gra du icipit cuz nemo ex hoc or dine pmo gradu in ueniatur. vt. ff. eo. l. j. in prin.

d ℭ Ter tio gradu Ex trans- uerso. Nota cau te q etiã illi qui sũt ex trans- uerso di- uiduntur in superio rem et in- feriorem lineã et sic reperies ĩ sequenti- bus gra- dibus et quandoq; in parentibus, vt infra eodem. §. quarto.

e ℭ Patruus. Additio. Unde ver sus. Sunt patrui patris fratres a- miteq; sorores. Frater auunculus est: soror est matertera matris.

f ℭ Grece. Patradelphos. vt cla- re patet ex textu dicitur frater pa- tris et matradelphos frater matris

primi gradus: tam ascendendo: q̃ de- scendendo.

ℭ Prio gradu ẽ supra pr a mater i fra filius b filia.

ℭ Auus et alie p sone hic numerate sunt in secũdo gra du. Aretinus.

ℭ Secundo gra- du supra au9 auia ifra nepos neptis: ex trãsuerso c fra- ter et soror.

ℭ Proau9 et alie psõe: hic posite sũt in tertio gradu co- gnationis. Ange- lus aretinus.

ℭ Tertio gradu supra proau9 proa uia ifra pnepos p neptis: et ex trans- uerso d fris sororil q filia9 filia. Et pue nienter patruus e et amita auũculus et mr̃tera. Patru9 e ẽ fr̃ patris: q grece f πατραδελφοσ ap- pellat. Auunculus ẽ mr̃ fratris qui gre ce ματραδελφοσ dicit. Et vterq; p miscue θειοσ appel latur. Amita ẽ pa- tris soror: q grece πατραδελφη ap- pellat. Matertera vo matris soror q gre ce ματαδελφη di- citur. Et vtraq; p miscue θεια appel- latur.

Pa- tru9 et auũcu lus. a- mita. et mat tera ẽrne

¶ Qui distat a stipite p tres psonas vel gradus tam in linea ascēdēti q̄ȝ descendēti: directo ē i quarto gradu: sȝ in linea transuersali si distat p duas personas. Angel⁹ aretinus.

¶ Quarto gdu supra abauuȝ abauia: ifra abnepos abneptȝ: ex transuerso fris sororisq̄ȝ nepos[a] neptisve cōuēiēter patru⁹[b] magn⁹: amita magna: id ē aui frater ⁊ soror. Itē auunculus[c] magnus: ⁊ matertera magna id ē auie frater ⁊ soror: consobrin⁹ cōsobrina. i. qui q̄ ve ex sororib⁹ aut fratribus pcreantur. Sȝ quidam recte ɔsobrinos eos proprie dici putāt qui ex duabus sororibus pgenerantur: quasi cōsobrinos. Eos vero qui ex duob⁹ fratrib⁹ progenerātur proprie fres patrueles vocari. Si aūt ex duob⁹ fratrib⁹ filie nascunt: sorores patrueles appellātur. At eos q̄ ex fratre ⁊ sorore progenerātur amitinos: proprie dici putāt. Amite tue filii cōsobrinū te appellāt: tu illos amitinos.

¶ Attau⁹ ⁊ atnepos: ⁊ alie persone hic enūerate: sunt i quito gradu. Angelus aretinus.

¶ Quito gradu supra attau⁹: attauia ifra atnepos ⁊ atneptȝ. Ex trāsuerso fris sororisq̄ȝ pronepos pneptis. ⁊ cōuenienter ppatru⁹ proamita: id est proaui frater ⁊ soror: ⁊ proauūculus promatertera id est proauie frater ⁊ soror. Itē fratris patruelis vl' sororis patruelis cōsobrini ⁊ consobrine: amitini ⁊ amitine filius[d] filia pro

⁊ vter q̄ȝ potest dici theios. Similiter paradelphi est soror patris. Miradelphi vero soror matris ⁊ vtraq̄ȝ theia dicitur.

a ¶ Quarto gradu. Nepos. Hoc inferi⁹ respicit.

b ¶ Patruus magn⁹. hoc refertur ad superiorem lineā transuersalem.

c ¶ Auūculus magn⁹. hoc aūt constat q̄ qui est mei patris patruus: mihi erit magnus patruus qui mee matris auunculus est. mihi erit magn⁹ auūculus. Sȝ quid si erat patru⁹ matris mee: vel auunculus mei pris. Respon. Joan. omnē illum mihi esse patruū: vel auunculū magnū: qui est meo patri vel matri simplr vt ff. eodem l. iurisconsultus. §. patruus. ⁊ C. de successione e dicto. l. pma. Sed Roma. cōtra.

Patruus patris est mihi patruus magnus.

d ¶ Quito gradu. Filius filia. Isti nominatiui regūt superiores gēitiuos ab illo vsiculo: itē fres ⁊c. Et sunt oēs isti in quinto gradu linee collateralis respectu descendentium.

pior[a] sobrin⁹ sobrina[b] sit patrui magni et amite magne auūculi magni matertere magne fili⁹ filia.

Tritau⁹ et alie psōe hic enūerate sunt i sexto gradu Angelus aretin⁹.

Sexto gradu supra tritau⁹ tritauia infra trinepos trineptis. Ex trāsuerso fratris sororisqꝫ abnepos abneptisqꝫ et cōueniēter abpatru⁹ abamita: id ē abaui fr et soror: abauūcul⁹ abmatera: id ē abauie fr et soror. Itē ppatrui pamite proauūculi pmatertere fili⁹ filia. Itē propiorꝫ sobrini sobrineve fili⁹ filia. Itē sobrini sobrineqꝫ. Et q̄ queve ex fratribus vl' sororib⁹ patruelib⁹ vl' cōsobrinis vl' amitinis pgenerāt.

Vnica psōa adiecta alteri psone p carnis propagationē facit gradū: tā in cognatis qꝫ in agnatis. Aretin⁹.

Hactenus ostendisse sufficiat quē admodū grad⁹ cognationis nūerent. Nāqꝫ ex his palā ē itelligere quē admodū qꝫ vlteriores grad⁹ nūerare debem⁹. Quippe sēper generata[c] psōna gradū adijcit[d]:

a Propior sobrin⁹. q.d. qui fili⁹ dicit propior sobrin⁹: et que filia dicitur propior sobrina. Vl' dic et forte meli⁹ sensum textualē esse: qꝫ propior sobrin⁹ et propior sobrina sunt in quito gradu. Et q sit tales declarat text⁹ subiungēs hi sit psi etc. Est enim propior sobrin⁹ filius patrui magni vl' amite magna: et idē dicēs de propiore sobrina: qꝫ licet sit filia etc. vt clare patet i arbore. Qui aliter itelligeret arborem corrūperet.

✠ Sed scdm canōes ex latere trāsuerso aliud est. nā quē nos dicimus in secūdo: ipsi dicūt in primo. et quē nos i quarto: ipsi in secūdo. et sic de singulis. vt in decre. xxxv. q. v. c. ij. Sed fuit eorum cōsideratio bōa pp matrimonia. Nā etiā bona pp hrditates que p gradus deferunt. vt. j. d bo. pos se. §. qs aūt. et. ff. eo. l. iuris cōsult⁹. i pri. Idem i statutis et pactis. vbi de pacto ñ agitur scdm Ang. hic.

Addi. Notabāc glo. que allegatur quotidie: qꝫ i pcernentibus peccatum preualet ius canonicū etiam in terris imperii et ecōtra in nō concernētibus pctm preualet ius ciuile: etiā in terris eccle. vt per Ang.

✠ Et sic i directa linea ascēdentium et dscēdentium ñ ē differētia ga virorumqꝫ iur' sp sone d gb⁹ agit distāt eq̄liter q̄to gradu distāt inter se i toto gradu distāt qto distat remotior ✠ Ipsi enī incipiūt a psōa ex q̄ descēdūt illi: de quorū gdu agitur. Sed de iure ciuili icipim⁹ ab vno ex i sis de gb⁹ agit

b Hi sit. Sbaudi in quito gradu linee collateralium ex parte ascēdētium: scilicet filius patrui mei magni. et similium de quibus dicit hic. et. ff. eo. l. j. in fine. et. l. secunda.

c Hactenus Generata persona graduū. Hoc est verū si vna ab vna non si plures ab vna. vt. ff. eo. iuris cōsultus. §. trāseam⁹. et hoc est verum ex omni ordine graduum scdm nos

d Adijcit. Hic pōt colligi diffinitio grad⁹. vt dicat. Gradus est nūeratio singl'arum personarum cognatione vel affinitate sibi coniunctarum: quoto gradu vna persona distat ab altera

extēdē do ad stipitē ? abeo iterū d scendē do ad aliū. ? quoto gradu distat remo tior tā to gra du di stát in ter se. vt hic per do cto.

optime indicas. Dictus quasi lapi deus gradus. vt. ff. e. iurisconsult⁹. §. gradus. Accursius. ¶ Additio. Gradus scdm docto. aliter diffinit. Gradus est distātia vni us perso ne ab alia i linea cō sanguinita tis. Uel ē habitudo distantiū personarum q̄ cogno scit quota agnatio nis vl' co gnatiōis seu affini tatis di stantia.

vt lōge[a] facilius sit respōdere quoto[b] gradu quisq sit: q̄ ppria cognationis appellatione quē quem denotare.

¶ In gradib⁹ agnatiōis ? cognatiōis similis est cō putatio. Et qz facilius ostēditur res ad oculū corporalem: q̄ intellectualē: ideo necessariū est hic arborem cō sāguinitatis inscribi. Angelus are.

¶ Agnatiōis q̄z gradus eodē mō[c] numerātur. Sz cū magis veritas oculata fide q̄: per au res[d] animis hominum infigit: ideo necessarium duximus post narratio nē graduū etiam eos presenti libro inscribi quatenus possint ? aurib⁹ ? oculorum inspectiōe adolescētes perfectissimā graduū doctrinam adipisci[e].

a ¶ Longe facili⁹ sit. Propter duas ratiōes ? qa vltra trinepotē: vel tritauum vocabula nō inueniūtur specialia: sed superiores ? inferiores vocantur. vt ff. e. l. fina. §. parētes. Et qz sunt plura negociaq̄ vocabula. vt. ff. de prescriptis verbis. l. iiij. Sed vsq ad quē nūerabim⁹? Respō. vsq ad septē cognatorum: ? vsq ad decimum agnatorum. vt. ff. eo. l. nō facile. vt supra titu. j. §. fina. nisi ratiōe demōstrādi vellem⁹ vlteri⁹ nūerare: nō vtilitatis licet decretiste hic aliter dicant.

Negocia pl'ra sūt q̄ vocabula.

¶ Additio. (i) Nota q decretiste cōtrarium dicunt solum in collaterali linea: nō autē in directa. vt supra dixi. Si vis ergo scire de duobus agnatis quoto gradu distant de iure ciuili: incipe ab vno ? cōputa ab illo descēdendo ad personā mediā ex qua omnes descendunt: ? postea descende ab illa vsq ad aliā quam vis computare: ? apparebit quoto gradu sit. Sed de iure canōico incipias a persona ex q̄ dscendūt persone d quorum gradu agitur verbi gratia. vis scire q̄to gradu sunt filij duorum fratrū de iure canonico: incipe ab uno ? fac vnum gradū ad filiū: ? de filio ad nepotē ex alio fratre: qui similiter est i secūdo gradu. Un̄ q̄to gradu quilib; distat a stipite tali gradu sunt iter se: ? remotior addit gradū vt i. c. sedē. xxx. q. j. Angelus.

b ¶ Quoto gradu. Scilicet octauo vel decimo.

c ¶ Agnationis. Eodez modo. Scilicet adiecta persona.

d ¶ Per aures. Unde Horatius i arte poetica. Segnius irritant animos demissa per aures. Quaz que sunt oculis subiecta fidelibus.

Horatius.

e ¶ Adipisci. Unde quidam habēt hic arborem.

¶ Additio. Et in veritate esse dbet cum textus ? glose illam requirant

Sequitur arbor ciuilis.

Arboris civilis declaratio.

¶ Figura hec arborea: licet ad decimum debe ret gradum agnatoruz protendi: aut saltē vsq̧ ad septimum cognato rum: cum vsq̧ ad eum. per leges deferent suc cessiones. supra de suc ces. cog. §. fi. ꝛ. ff. d̄ gra. l. nō facile. eam tamen vsq̧ ad quartum dūta xat gradum impressori persuasimus extenden dam: vt et aptiorē pos set sedem occupare: et lectoribus quibusq̧ fa ciliorem suipsius co gnitionem exhibere. Nec idipsum graduuz notitiam quoquo pa cto impediet. Qui eniz duorum: triumve com putationē agnouerit: il lam etiaz in centesimū vsq̧ gradum: ꝛ eo am plius (si op⁹ sit) dedu cere poterit. Quippe semper generata perso na gradū adijcit vt lon ge facilius sit respōde re quoto gradu quisq̧ sit: q̄ propria cognatio nis appellatione quē quez denotare dicit. §. hactenus. supra codez. Plura enim sunt nego cia q̄ vocabula. vt. ff. de prescriptis verbis. l. iiij.

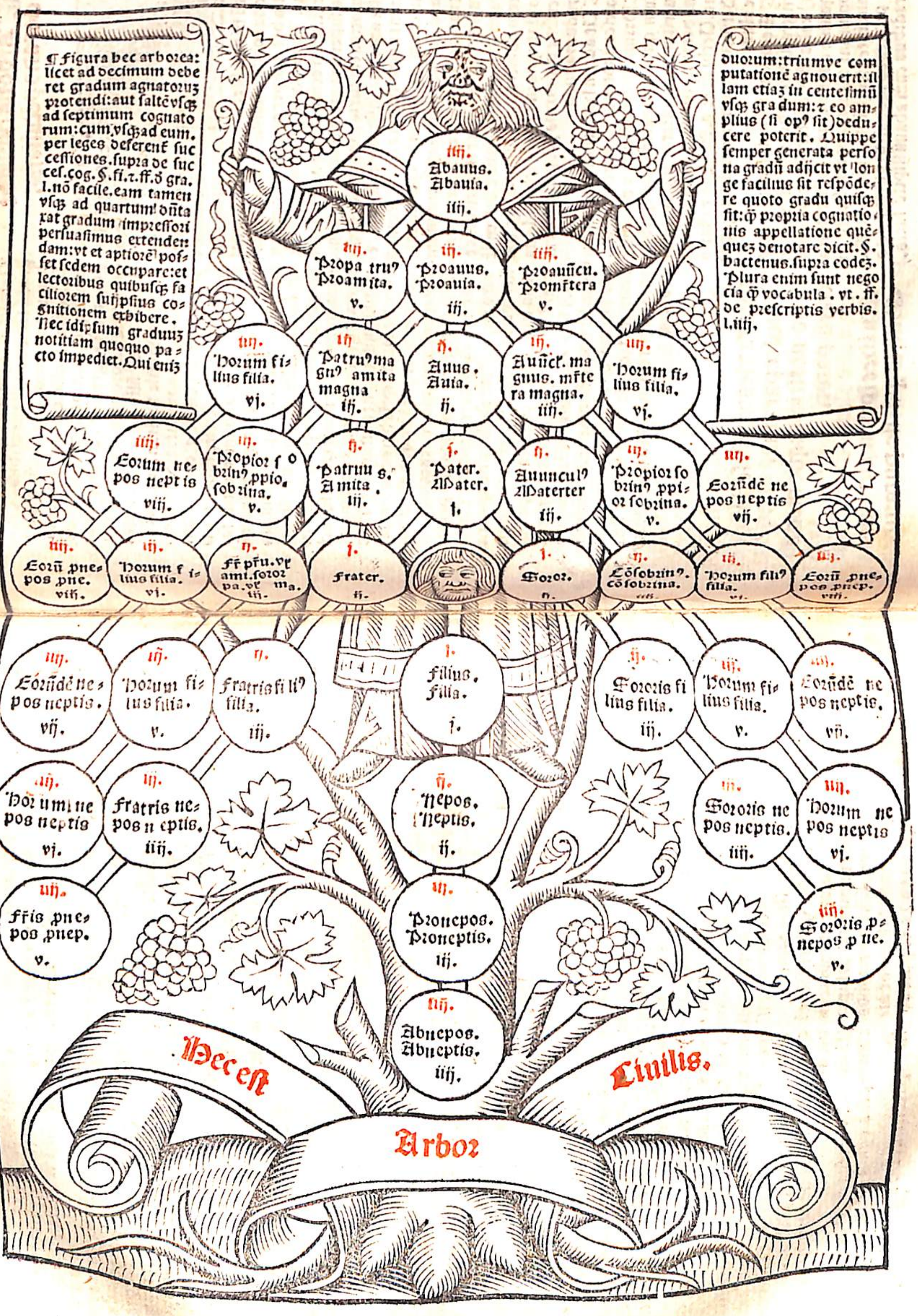

¶ Arboris ciuilis declaratio peculiaris.

GRadus licet ⁊ cōsanguinitatis diffinitiōib[us] omissis. Sciendū q numerato punctorū qui sunt i cellulis ē numeratio graduū hito respectu ad cellulā vacuā a qua omnes sumunt nomen: exceptis his que per genitiuū nominantur. Hanc Jo. andree nomie sui bidelli. Petrucium vult vocari. Puncta superiora que rubea sunt: computationem iuris canonici denotāt Illa autē que inferiorem locum retinent nigro signata colore: computationem ciuilis iuris exprimunt: quod canōico subesse ipsa graduum situatio declarat. Ex predicta computatione si diligēter inspicitur: apparet q in ascendētium ⁊ descendētium numeratione ius vtrunq3 concordat: quia in eis persona addita persone per carnis propagationem gradum adiicit

¶ Ut autem hec arbor cunctis innotescat: notande sunt tres regule.

¶ Prima. Ascendētium ⁊ descendētium quot sunt persone de quibus queritur: computatis intermediis vna dempta tot sunt gradus inter eas. Verbi gratia. Abauus distat a Petrucio quatuor gradibus. ⁊ sic de aliis.

¶ Secunda (scdm ius ciuile: cui[us] tm̄ gratia hec arbor fuit hic impressa) talis est. Collateralium in linea equali: quoto gradu quis distat a communi stipite: toto duplicato distant inter se vel sibi attinent: vt. P. ⁊ pronepos propatrui distant octo gradibus cum abauū stipitē facis. Nam scdm leges quelibet persona gradū facit in collateralibus. Unde duo fratres duos efficiūt grad[us]

¶ Tertia. Collateraliū in linea inequali quot sunt persone (stipite dēpto) tot sunt gradus. Unde petrucius distat a propatruo quinq3 gradibus. Ab ei[us] filio sex ⁊ sic de aliis.

¶ Non inutile forsitan iudicabitur: si quid de computatiōis diuersitate inter ius ciuile ⁊ canonicum subiunxerimus. In legibus ob nihil aliud ipsa graduum mentio facta est nisi: vt hereditas vel successio ab vna ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies cōputatur: vt apte mōstretur vsq3 ad quotam generationem a consanguineorum nuptiis sit abstinēduz. Hac ergo de causa: quia hereditates nequeūt deferri: nisi de vna ad alteram personam: idcirco curauit secularis imperator: in singulis personis singulos pficere gradus. Quia vero nuptie sine duabus non valent fieri personis: ideo sacri canones duas in vno gradu constituere personas. Hec habentur plene. c. ii. xxxv. q. v. ⁊ ferme per totam illam questionem. Et hoc idē notat hic Christoforus porcus in versiculo. circa primum ibi secunda differentia. ⁊ Joannes andree i declaratione huius arboris.

Multa dies: variusq3 labor
huiusce parauit.
Artis noticiam: que modo
clara patet.

Qui hec ipprimi curauit.
Multis pdesse putauit.

¶ Christofori Porci l arborē z ipsius intelligētiā z questiones plurimū vtiles.

Pro declaratiōe iuris canonici z ciuilis: z ēt intelligentia huius mrie z eorū que ptinent ad illā qdā vidēda sunt. Prio qualr fiat dinūeratio graduū d iure ciuili: z d iur canōico fm vtriusq iuris rōnū diuersitatē. Secūdo vsq ad quē gradū deferunt hrditates z tutele. Tertio vsq ad quē graduz copla mrimōialis ipediat. Quarto vsq ad quē gdūz possit papa dispēsar. ¶ Circa pmū dicite q q ad lineā ascēdētē n l'a ē dria iter ius ciuile z ius canōicū: vtroq em iure pr z mr sūt in prio gradu ascēdētiū z silr fili9 z filia dscēdētiū z sic sup z infra i ifinitū: qz i dinūeratōe graduū i liea ascēdētiū z dscēdētiū vtrūq ius habuit respectū ad stipitē. s. ad primū parētē vt hic cū gl. xxxv q. v. ad sedē. In liea trāsuersali iter ius ciuile z ius. canonicū duplex est dria. Prima: qz iure ciuili fr z soror sūt i scdo gradu: iure canōico sūt i prio. Rō drie sumit ex regl'a iur ciuilis q dicit q vnaquecq psona adiecta nouū gradū gnat: vt hic in xsi. hacten9 vn cū ego luz in prio gradu pri meo si nascatur mihi fr vl soror ex gnatiōe hui9 psōe causat nou9 grad9 z osequēter appellat i scdo. Sz iure canonico: iō appellat i prio: qz ius canōicū nō osiderauit dinūeratiōez graduū i liea trāsuersali habito respectu ad stipitē. i. ōmūez parētē: sz osiderauit q duo fres due sorores tribuūt initiū liee trāsuersali: iō i prio gradu illi9 liee illos ostituit. Scda dria ē: qz iure ciuili regl'a tradit q i linea trāsuersali sola psōa adiecta fac nouū gradū vt hic: iur āt canōico p regl'a tradit vt ad causādū nouū gradū due psōe reqrūt: dicto casu ad sedē. Rō drie qz ius canōicū dinūerat grad9 ratōe cople matrionialis. Vn cū ad causandū copulā matrionialē reqrāt ocurs9 duaz psōaz: ita ad causādū gradū q ad eā. Sed ius ciuile dinūerauit grad9 q ad hereditates z tutelas: vn cū tutela z hrditas dferat d vna

ꝑsona in aliā: nimirū si vna
queqȝ ꝑsōa generat nouū
gradū. Ista fuit rō posita i
d.c. ad sedē. Quo igit adin
hibēdā vl' ꝑmittēdā copulā
matrimoniale dinūerabunt
grad⁹ ꝫ ius canōicū. Quo
āt ad tutelas ꝛ hrēditates d
ferēdas ꝯnūerabūt ꝫ iusci
uile. ¶ Circa scōȝ dicite ꝙ
vsqȝ ad.x.gdū dferūt hrdi-
tates ꝛ tute. vidistȝ.s.ti.j §.
fi.cū sua gl.ꝛ.s.d legi.tu.in
tex.ꝛ igl. ¶ Circa tiū dici
te ꝙ oli erat ꝓhibita copl'a
mrimōial' vsqȝ ad septimuȝ
gdū agtiōis vl' cogtiōis icl'
siue hodie āt ē ꝓhibita vsqȝ
ad qrtū gdū iclusiue dinūe
ratiōe fcā ꝫ ius canōicū.c.
n̄ dbet.ex̄ de ꝯsangui.ꝛ affi.
¶ Sȝ hic dubitat. Pōe ꝙ
vn⁹ sit i quito grado trans-
uersaliū: ali⁹ sit in qrto: an i
pediat copl'a matrimonialis:
Si i ispiciam⁹ ꝑsonā exn̄tē i
iiij.gradu illa ipedit: si ispi
ciam⁹ ꝑsonā exn̄tē in.v.gra
du permittit. Dicite ꝙ co-
pula ē ꝑmittēda: q2 quoto
gdu remotior distat a stipi
te eodē gdu distat a q̄libȝ d
scēdēte.c.fi.ex̄ de ꝯsā.ꝛ affi.
Illd tn̄ ē palā ꝙ iter ascēdē
tes ꝛ dscēdētes ē ꝓhibita co
pla mrimōialis i īfinitū. vn̄

Matrimonium vsqȝ ad quem gradū ꝓhibetur.

siadā viueret vxor ꝛ ebre nō
possȝ.§.int eas.ꝛ ibi gl.s.de
nup. ¶ Sȝ qd d gdu affini
tatȝ Dicite ꝙ lȝ oli ratōe af
finitatȝ eēt ꝓhibita vsqȝ ad
tertiū gdū: vt aliq dixer vi-
tas tn̄ hodie ē ꝙ solū ꝓhibe
tur q̄ ad gradū pmū. vt no.
gl.c.n̄ debȝ.ex̄ de ꝯsā.ꝛ affi.
¶ Sȝ nunqd ꝑ ꝯiūctiōem
illicitā causat affinitas: In
h articl'o n̄ parcā in totū ve
recūdie. Archi.xxxv.q.iij.c.
ex ordi. dixit ꝑ hāc dissolui
mrimōiū.ꝛ i h bn̄: sȝ nō cau
sari affinitatē ꝓpterea q2 af
finitas ē regl'aritas ꝑsonaꝝ
ex nuptijs dscēdētiū.l.nō fa
cile.§.affines.ff.d gdi.vbi g
nō sunt nuptie ibi non cau
sat affinitas. Sȝ gl.tēuit ꝯ-
riū in.§.affinitatȝ.s.d nupt.
q̄ cōiter ꝓprobat ꝑ.c.tue ꝛ
ꝑ.c.iordāe.ꝛ ꝑ.c.discretiōeȝ
ex̄ d eo q cogn.ꝯsā.vxo.sue
Stat igit ꝯclusio ꝙ ꝑ illici-
tā ꝯiūctiōeȝ ꝯhit affinitas
Sȝ qd si qs nō itrauit clau
stra vulue i circuitu tn̄ pal
pitauit: vl' seras reserauit: sȝ
op⁹ nō expleuit: an ꝯhat af
finitas. glo.i di.c.ex ordina
ria. dixit ꝙ n̄. Itē dicit illud
qd n̄ dico. Dicit Inno.ꝙ ad
causandū affinitatē reqrit
ꝯcurs⁹ vtriusqȝ sāguis. Sȝ

Affinitas an ꝯhat ex coitu illicito.

tũ cã euitãdi pctã iuscanõi cũ ⁊ scã mr̃ ecclia i dubio p̃ sumũt ex copla ꝯcursũ vtriusqꝫ sãguis ⁊ maris ⁊ femiei teruẽisse.c.iuuẽis.ex̃ d spõ. ❡ Addite p̃dictꝫ ꝙ si aliqs ꝓmisit alicui illã accipe in vxorẽ: postmodũ habeat copulã cũ ea sine aliis vbꝫ itelligit validũ mr̃imõiũ extitisse ꝯctũ nec cũ alia ꝯheř posset: sꝫ mr̃imõiũ postea ꝯctũ eẽt dissoluẽdũ.c.is q̃ fidẽ ex̃ de spõ. ❡ Circa q̃rtũ. Dicite breuiter ꝙ i g̃du ascẽdẽtiũ ⁊ dscẽdẽtiũ ñ possꝫ papa dispẽsar vt copla matrionialis ꝯhat nõ possꝫ ei papa dispẽsar ꝙ filia p̃ri coplaret. Itẽ i liea trãsuersali i g̃du j. vñ nõ possꝫ papa dispẽsar ꝙ fr̃ sorori nubat. Itẽ neci gradu.ij.liea ex̃nte leq̃liter vñ nõ posset dispẽsare ꝙ neptꝫ patruo nuberet vl auũclo. In liea vo eq̃li bñ possꝫ dispẽsar vt ꝯsãguiea ꝯsãguineo coplaret. ita cõiter ꝯcldit i.c.lras.ex̃ d rsti.spoli.facit.c.gaudem⁹, ex̃ d diuor.

Matrimoniũ semel ꝯctũ an possit per pa[pã dis]solui

❡ Sꝫ an papa possꝫ dispẽsare vt mr̃imõiũ semel ꝯctũ dissoluat dicite breuit aut mr̃imõiũ fuit p copulã carnalẽ ꝯsũmatũ: aut ñ p̃ore casu p̃t: posteriore ãt sic: q: .j. casu effecti fuere duo i carne vna.ij.vo ñ. Itẽ q: mr̃imõiũ ꝯsũmatũ sortit nãz ex ꝯstõe diuia ꝯ quã papa ñ p̃t dispẽsar.c.ꝓposuit.ex̃ d cõces.p̃bẽ. Sꝫ mr̃imõiũ ñ ꝯsũmatũ sortit nãz ex ꝯstõe ecclie: ꝯ quã papa bñ p̃t dispẽsare. ista ẽ gl.ordi.i.c. ex publico. ex̃ de cõuer. ꝯiuga. ❡ Sꝫ nũqd marit⁹ ⁊ vxor possit se separe? Dicite aut copla ñ ẽ subsecuta: ⁊ tũc q̃libꝫ eoꝝ altero iuito põt separe mr̃ioniũ p igressũ religiõis sec⁹ si copla fuerit sbsecuta: nisi vterqꝫ ꝯcordauerit ꝙ vterqꝫ parit itrauerit rligiõez: vl alr q̃ rmãet iscl'o sit talis ꝯditiõis ⁊ q̃litatꝫ ꝙ nlla suspitio fornicatiõis sinistra sis ꝯ eũ vt q: sit etate ꝓfect⁹.c.q̃dã.c.vex.c.vxoratus.c. cum sint predictus extra de conuer. ꝯiuga.

❡ Cogtõis spũal studiosissimis q̃buscũqꝫ p̃serti ecclesiasticꝫ apta ⁊ vtil'ma s'ia

Christoforus porcus iuris vtriusqꝫ professor acutissimus: quia difficultates aliq̃s circa cognationis spiritualis materiaꝫ hic luculenter tractauit: ei⁹ mẽtem (verbꝫ

ferme nõ mutat;) referre nõ erit absonũ: neq3 a pposito alienũ: que verba talia sũt.

¶ Querit pˀo: an rõne cognatiõis spũalis mrimoniũ ipediat? Circa quẽ articl'uz dicite breuit: q iter ꝯpatrẽ ꝛ ꝯmatrẽ ipedit mrimoniũ acẽt iter matrẽ spũalẽꝛ filiã susceptam ex sacro fonte: ꝛ hoc si ista cogtio spũali; fuerit causata siue p sctm̃ baptisma: siue p sanctũ crisma xxx. q. iiij. c. si quis vnus.

¶ Addite pdictis q si marit⁹ vl vxor renuerit aliquẽ vel aliquã ad baptisma vel chrisma qlib3 eoꝝ efficit cõpater vel ꝯmater di. c. si qs vn⁹. Et hoc veru3 qñ tpe cognatiõis spũalis ꝯcte ꝯstabat iter eos matrimoniũ lecius si ex post fctõ fuerit ꝯtractũ. c. martin⁹ ex de cogna. spiri. cũ sua gl. Ecõtra ãt si tenueris ad sacrũ chrisma vel sctm̃ baptisma filiũ vl filiã meã ex alia mlier q3 vxore: nõ efficit tibi cõmr mea vxor. c. q spũalẽ. xxx. q. iiij. Rõ: qꝛ i ꝯhẽda cognatione spũali marit⁹ ꝛ vxor copulãt sibi actiões ꝛ ñ passiões. Qd igit agit vn⁹ ꝯiugũ itelligit ali⁹ agere qꝛ sunt duo i carne vna. di. c. si qs vnus. in fi.

¶ Querit scðo si fornicator teneat aliquẽ ad sacru3 baptisma an ꝯcubia efficiat cõmr? Videt q sic. nã sicut vxor hoc casu efficit cõmr: qꝛ ẽ eadẽ caro cũ marito. d. c. si qs vn⁹ ita dicẽdũ videt ꝛ de ꝯcubia: q adhẽt meretrici vnũ corp⁹ efficit cũ ea xxxij. q. iiij. c. i eo. Alij ibi tenuerũt ꝯriũ: quoꝝ sñia magis plac3: qꝛ absurde dictũ videret q spũalitas sup rei probata causaret ex vtraq3 scptura ꝛ hoi3 opiniõe. Nõ obstat q ꝯcubina ꝛ fornicator dicãt duo i carne: qꝛ illa vba exponũt. i. duo ꝯueniũt i eodẽ ope carnali. ꝛ ita expõit gl. i. d. c. i eo. ¶ S3 an vxore mea mortua potero mihi copl'ar eã q fuit sibi cõmr añ mrimõiũ? Dicite q sic c. p⁹ vxor3 obitũ. xxx. qstiõe iiij. ¶ S3 qd ð filijs duoꝝ ꝯpatrũ an potẽt simil' mrimõio copl'ari? Dicite q sic. siue nati fuẽt añ ꝯpatnitatẽ: siue post: dũmõ matrioniũ nõ ꝯhat cũ eo vl' cũ ea p quoꝝ alteꝝ deuẽtũ fuit ad ꝯprnitatẽ. c. j. ꝛ. c. sup eo. de cog. spi. Christofor⁹ porc⁹ iur3 vtriusq3 doct. acutissim⁹

¶ Querit tˀtio ad ppositũ materie pñtis de qstione q

Cog. tio spũ. ali an cõtrahat ex ꝯcubinatu.

tidiana ꝛ apꝺ vulgares satꝫ
dubia. Pōe ꝙ duo vl' pleſ te
nēt aliquē i baptiſmo: nūqd
iſtuint ſe efficiāt ꝯpr̄es. In
nocēti⁹ ꝛ bñ dicit ꝙ nō. Vñ
pñt adiuicē ꝯtrahere mr̄i
mōiū. Nā queadmodū ꝯpa
tres carnales vt ꝯcubinari
us ꝛ ꝯcubia ñ ꝓhibēt mr̄i
mōiū ꝯheř vt. i. c. tāta. q̄ filij
ſint legiti. ita ꝛ iſti q̄ ſūt cō
pr̄es ſpūales r̄ſpectu bapti
zati ñ dñt ꝓhiberi ꝯheř mr̄i
moniū. Et ꝑ h̄ facit text⁹. ꝛ
ibi gl. i. c. ſi. xxx. q. iiij. vbi dr̄
ꝙ marit⁹ ꝛ vxoꝛ nō d̄bēt ali
quē ſimul d̄ facto fōte leua
re ne i famenꝫ d̄ fctō. nā vul
gares exiſtimāt illos eē cō
pr̄es. Hec ſūt v̄ba abbatꝫ ſi
culi. i. c. martin⁹. de cogna.
ſpūa. d̄ hoc i ſūmula paupe
rū. Maſcul⁹ ꝛ mulier puer
de fonte leuātes. Legitie iū
gi poterūt nec ſūt ꝓhibēdi.
¶ Querit̄ q̄rto. Pōe ꝙ te
nui aliquā puellā i baptiſ
mo: volo ꝯheř cū ei⁹ ſoroꝛe:
an poſſiz. Dicēdū ꝙ ſic. pr̄ ei
ſpūalꝫ ſi copuleř ſoroꝛi filie
ſpūalis bñ tenet mr̄imōiū. x
xx. q iiij. c. vltio. Vñ verſus
Duco mee nate germana
ſpūalis. ¶ Querit̄ q̄nto.
Pōe ꝙ fili⁹ me⁹ tēuit i ſacrꝫ
fōtib⁹ filiā: volo cū illa filia

poſtq̄ ad ānoſ nubiles pue
nit ꝯhē an liceat: Dic ꝙ ſic.
Pōt ei pr̄ ſūere filiā ſpūalē
filij ſui carnalis. q2 lꝫ cogna
tio ſpūalis d̄ patre ad filioſ
d̄ſcēdat. vt. c. j. ꝛ. c. ſup eo d̄
cogna. ſpiri. ñ tñ āſcēdit d̄ fi
lijs ad pr̄eꝫ. cū iure cautū ñ
repiat̄. ꝛ edictū d̄ mr̄imōio
ꝓhibitoꝛiū ē adeo ꝙ cuili
bet lꝫ ꝯhere niſi expſſe ꝓhi
beat̄. c. cū apꝺ. d̄ ſpōſa. ꝛ ma
tri. Hoc notat Joānes teu
thonic⁹ gloſatoꝛ d̄creti. i. c.
ſi. xxx. q. iij. Hoc idē recitat
ꝛ ꝓbat Joānes andree i ca.
j. de cognatio. ſpiritu. li. vj.
Vñ v̄ſus. Eſſe mei nati cū
iunx mihi ſpūaliſ. Filia legi
tie peterit. nec iure vetat̄.
Deſcēdūt ꝛ ñ aſcēdūt talia
vicla. Querit̄ ſexto an ꝑ ꝓ
curatoꝛē tal' cog̃tio ſpūalis
poſſit ꝯhi: Pro ſolutiōe re
curras ad Bart. i. l. gall⁹. §.
foꝛſitā. ff. d̄ lib. ꝛ poſth. Ad
āgelū aretinū. i. §. illd̄. ſ. de
nu. Ad Joā. Andree. i r̄gl'a
p̄t q̄ ꝑ aliū. d̄ reg. iu. i. vj. Et
ad pa. i. c. vēiēs d̄ cog̃. ſpi. d̄
ciſiōeꝫ tñ cōeꝫ ꝛ magꝫ appro
batā potes notar̄ ꝑ v̄ſus ſe
quētes. In q̄b⁹ pꝫ ꝙ lꝫ mari
moniū ꝑ ꝓcuratoꝛē poſſit ꝯ
hi. c. f. d̄ ꝓcu. li. vj. ñ tñ cog̃tō
ſpūal'. vñ v̄ſ⁹. Procuratoꝛ

cogna tio ſpi ritual' ꝑ ꝓcu ratorē nō cō trahit

hz nodos vicit iugales. Nū tū vo ñex⁹ dño dat spūales. Adde q̄ lz nō debeat a p̄ricipio q̄s admitti p̄ p̄curatorē ad ɔ̄hēdū hāc ɔpaternitatē si tñ admittat ɔ̄hit ipa ɔpaternitas. vt tz do. Abbas panor. i. d. c. veīes. ¶ Querit̄ septio ex q̄t sacramētꝫ dscēdit cog̃tio spūal'? Rñ. q̄ cog̃tio spūalis q̄ ipedit m̄rimoniū ɔ̄hēdū: ꝛ dirimit post ɔ̄ctū orit̄ ex datiōe duoꝝ sacramētoꝝ dūtaxat: q̄ sūt baptism⁹: ꝛ ɔ̄firmatio: nō aūt ex alioꝝ datiōe seu mīstratiōe patet i. c. nō. de cogna. spiri. li. vj. Rōē q̄: i baptismo renascimur: ꝛ chrismatio frōtꝫ ipz ɔ̄firmat qd nō ē i alijs sacris. Joā. and. i. d. c. finali.

cognatio spiritualis oritur ex duob⁹ sacramētis

¶ Querit̄ octauo ꝛ vltio iter q̄t p̄sonas orit̄ ipedimētū m̄rimonij rōne cog̃tionis spūal'? Rñ. q̄ ex hac cog̃tōe xx. sūt cas⁹ p̄hibiti decē rōe baptismi ꝛ dcē rōe ɔ̄firmatiōis. Rōne ei baptismi ɔ̄hitur cognatio spūal' ipediēs ꝛ dirimens, vt dictum est.

Cog̃atio spiritual' orit inter. xx. persōnas.

¶ P̄rio iter has p̄sonas. Baptizatū ꝛ baptizātem. Baptizatū ꝛ vxorē baptizātis p̄ri⁹ cognitā. Baptizatū ꝛ filios baptizātꝫ. Parētes baptizati ꝛ baptizātē. Parētes baptizati ꝛ vxorē baptizātꝫ p̄ri⁹ cog̃tā. ¶ Scdo iter has p̄sōas vcꝫ Int' baptizatū ꝛ suscipiētē. Baptizatū ꝛ vxorē suscipiētꝫ p̄ri⁹ cognitā. Baptizatū ꝛ filios suscipiētis. Parētes baptizati ꝛ suscipiētē. Parētes baptizati ꝛ vxorē suscipiētꝫ prius cognitā. Ecce decē cas⁹ p̄hibiti rōne baptismi. Totidē i ɔ̄firmatiōe repies. i q̄ sunt ɔ̄firmat⁹: ɔ̄firmās: ꝛ tenēs añ ɔ̄firmantē: q̄ scꝫ pōit fasciolā supra frontē post ɔ̄firmationē ep̄alē. d hoc vide textū cū glosa i. c. j. de cognatio. spi. li. vj. Jsta clarissime reserāt̄ p carmīa sequētia Signif hiis sacris cognatio spūalis. Que sūt baptism⁹: ac cōfirmatio frontis. Personasq̄ dcē ɔnectit qd libet hoꝝ Baptizās. huius vxor si cog̃ta p̄rio. Ac ei⁹ nati sꝫ abluto sociati. Cū ɔ̄sorte thori baptizās: atq̄ parētes. Fōte sacro loti sūt tali fune ligati. Baptizās ꝛ suscipiēs hic eq̄parant̄. Jn cōfirmato totidem reperire licebit.

¶ Hec nota diligenter: q̄r singularia sunt ꝛ plurimuꝫ vtilia. Nec est plures cas⁹ reperire qui matrimoniuꝫ

Conti nuató ¶ De seruili cognatiõe. ¶ Supra de cognatione ⁊ successione cogtoꝝ libere conditionis dictū est. Nūc q2 nāli iure inspecto inter suos etiā cadit cognatio. ⁊ dubitari posset an inter suos eēt successio: iō de seruili cognatione merito subdit. Nec ob. ꝙ iter illū titulū de successione cog onera ɔputabant̃. ⁊ hic vsq3 ad nr̃a tpa ita obtinebāt: s3 nos p ɔstõnem nr̃a3 quā ꝑ iur. přonat⁹ fecim⁹. qd q dē ius přonat⁹ vsq3 ad tps nr̃3 satis obscuꝝ atq3 nube plenū ⁊ vndiq3 cōfusū fuerat. ⁊ hic suggerēte hūanitate statuim⁹. vt si qs i ɔsortio suili cōstitut⁹ ex libera vel sexus suilis cō

dirimant.

¶ De seruili cognatione.

¶ Cognatio seruil. i. q̃ habuit originē i seruitute non ɔsiderabat̃ oli. Ho die vo sec⁹ iter pře3 ⁊ filios ⁊ fratres ⁊ sorores. Angelus

Illud [a] certū ē ad seruiles cogtō

toꝝ ⁊ istū sit titul⁹ itermedi⁹ de gradib⁹. q2 ex q̃ ptinet ad materiā hoꝝ ti. continuatio non vitiatur. l. duos reos. §. fi. ff. de duobus reis. Porc⁹

Diuisio.

Illud certum. ¶ Tot⁹ iste titu. diui. i tres ptes. Prio põit nūqd sui habeāt ius cognatiõis ɔtracte i suitute. Scdo isert ex rõnib⁹ ꝑposit. vc3 ꝙ n̄ sēp seq̄t ꝙ q pɔ̄rē i gdu potior sit i iure. Tertio illa meli⁹ dclarat. Scda ibi repetit. tertio. ibi amot.

¶ Illd certū. Casus. ¶ Po. igr̃ sic ca. Dn̄e iā video ꝙ vos vult tra. de suili cognatõe: ⁊ spālē tractatū facere nā vos dixistis mihi sup ťtio ti. d suc. cog. circa q̃s i bo. pos. vnde cog. quā ptor ꝑximis agtis pollicet̃. sola nālis cā spectat̃. nūqd igr̃ cogti i statu seruili concepti ⁊ nati ⁊ postea māumissi p bo. pos. vn̄ cog. i ťtio ordie cā nāli ispecta sibi iuicē poterūt succedeř? Ad h rn̄. iu. ꝙn̄. Illd ei certū ē eāde3 ptē edicti pto. q̃ bo. pos. iur. cog. pmittit ad suiles cogtiões atigt⁹ nō ptinere nisi ei3 aliq̃ alia. l. āti q̃ tales cog. quo ad on⁹ tutele vel ad cetera onera ci. cōputabat̃. vnde visū erat hmōi cog. seruiles q̃ ad emolumētū suc. non cōputari: nec ad

ditiõis muliere libeꝝ liberos ve habuit. vel ecōuersa mulier vl' seruo ex libo vl' seruo liberos sex⁹ cuiuscūq3 habuit ⁊ tādē parētib⁹ ⁊ liberis ex suili vētre nat ad libtatē pueiētib⁹ vl' dū forte ipse mulieres libere erāt ⁊ ita liberi ab illis nati igēui ⁊ post ea patres q hmōi liberos in seruili statu ꝑcreauerint ad libertatē puenerint. statuimus dico in oibus his casib⁹ vt oēs hi liberi ad successionē3 přis vel mr̃is ab itestato admitant̃ iure patronat⁹ in hac pte penitus sopito. nā hos liberos nō solū i parētū suoꝝ successionē: s3 ēt parētes in libertoꝝ mutuā successionē3 auctoritate ꝑdicte ɔstõnis nr̃e spāliter vocam⁹. ⁊ hic obtinere statuim⁹ siue hmōi liberi ex seruili mr̃e nati postea māumissi soli fuerint sine cū alijs q post libertatē parentū concepti ⁊ nati ad successionē3 vocent̃: siue ex eodē patre vel eadem matre: siue ex alijs nuptijs ꝑcreati fuerint ⁊ hoc statuimus ad similitudinem eorum qui ex iustis nuptijs ꝑcreantur ⁊ h dn̄r vsq3 ad illū. §. Repetit itaq3. Cetā plana sūt vsq3 i fi. ti. q2 n̄ pōt casus poni nisi fm ꝙ lr̄a iacet.

a ¶ Illud. alias est hic rubrica de

seruili cognatione. a's non Accur.
a ¶ Edicti. sūt enī quatuor partes successionis ab intestato. vt. ff. quis or. in bo. pos. ser. l. j.
b ¶ Proximitatis nomine. id est cognationis vt sequitur. vt ff. vnde cogna. l. j. §. pertinet.

nihil est. l. quod attinet. ff. de re. iu. sed ex testamento defert voluntas testantis quam ius sequitur. Aliud tamen est in monacho & monasterio. vt. l. deo nobis. C. de episco. et clericis.

c ¶ Non ptinere. Sed nec aliam aliquā vt vel ipse succedat vel ei succedat. vt. C. cō. de suc. seruus. nisi ī trib⁹ casibus. vt C. ad sil. l. pen. & C. de suis & legiti. l. apud hostes & C. ad or. l. finali.

nes illā prędicti[a] q̄ pximitatis[b] noīe bonoꝝ possessio pmittit nō ptinet.[c] Nā nec vlla antiq̄le. talis cognatio cōputabat[d]. Sed nostra cōstitutiōe quā p iure patronat⁹ fecim⁹ (qd ius vsqz ad nostra tpa[e] satis obscurū atqz nube plenū & vndiqz ɔfusuz fuerat) & hoc hūanitate suggerēte ɔcessim⁹: vt si q̄s i suili ɔstitut⁹ ɔsortio liberꝝ vel liberos habuerit: siue ex libera siue ex seruilis ɔditionis muliere: vel ēƺ si serua mulier ex libero vel suo habuerit liberos cuiuscūqz sex⁹ & ad libertatem his[f] puenientibus: & hi qui ex suili vētre nati sūt libertatez meruerūt vel dū mulieres liber erāt & ipi[g] i suitute[h] eos habuerūt & postea ad libertatē puenerūt[i] vt hi oēs ad successionē pris vel mris vēiāt[k] pronat⁹ iuri hac p

¶ Additio. (j) Nota qz in seruis q ad matrimoniū impediendum etiā post manumissionē dicit esse cognatio vt dicto. §. illō. qr etiam dicitur esse affinitas vt dicto §. seruiles. Angelus aretinus.
e ¶ Nostra tempora. Loquitur Justinia.

Sz stes & illō pcedit ex fictione postliminij. vt ibi not. Ange.

d ¶ Cōputabat. Hec vero mala rō cū magis iure pretorio qd naturalē causaz intuebatur deberet cōputari. vt. s. de here. q ab intest. §. emācipati qz ciuili. Sed dic qz etiā ad alia: vt tutelas & similia. nisi quo ad nuptias. vt. s. de nupt. §. aliud. & ff. de ri. nup. l. adoptiui. §. seruiles. (j) Sed nunqd dominus ex sui psona succedit cognatis serui? Respon. non vt hic dicit. Accursius. Non ergo acquirit domino ab intestato sicut ex testamento Et est ratio. ius solum defert hereditatem ab intestato s'm qz seruus

f ¶ His. Scilicet parentibus.
g ¶ Ipsi. scilicet parentes.
h ¶ In seruitute. id est donec serui erant.
i ¶ Peruenerūt. Scilicet parētes.
k ¶ Ueniant. aliud si liber factus seruus iterum manumittatur. vt. ff. vnde col. l. is qui cōtra. et. s. de ca. di. §. quod autem. quia est ibi quod sibi imputetur. Sed nunquid etiam iste qui est in. l. is qui hodie succederet naturali causa inspecta. vt C. de suis. & legiti. heredita. autentica successione? Respondet.

non scdm Joa. qr pretor naturalez causam intuebat: et tamen non vocabat eu vt dictum est. Item contra. C. de suc. legiti. l. ex liberta. Solu. hic nouu ius. ✠ Uel ibi loqtur quando nec d scto erat matrimoniu. Uel ibi q ad honores loquitur: hic q ad successiones.

a ¶ In alteri9 successionez id est parentes liberis: et ecotra excluso patrono: et hoc scdm oms. Ite libertu vnu alteri eidez fratri suo: et ita frater liberti pfertur patrono: et hoc scdz quosdaz. vt h. Sz Joanes cotra prefert ei patronu fratri. vt. ff. d bo. lib. l. liberto. et. ff. d suis et legi. l. intestato. et i

✠ hec no est bona: qr no apparet expresse de correctoe vt argu. l. pcipimus. i fi. C. d appel. Ange.

te sopito hos ei libos no solu i suo parentu successione: sz et alteru i alteri[a] successione mutua vocauim9 ex illa[b] lege spalr eos vocantes siue soli iueniantur qui i suitute nati. et postea manumissi sut: siue vna cum alijs q post libtate parentu cepti sut: siue ex eode pre: siue ex eade mre: siue ex alijs nuptijs ad similitudine eoru: qui ex iustis nuptiis pcreati sunt.

¶ In successionibus ab itestato pmo vocant sui hredes: et hi q iter suos noiant: q et remotiori gradu cstituti pcedut oes ascedentes: vel collaterales: etiam proximiores. Aretin9.

¶ Repetit[c] itaq oib9 q ia tradidimus[d]: apparet no semp eos q parem gradu cognatiois obtinet pariter vocari: eoq apli9 nec eu qde q primior sit cognat9 semper potiore ee. Cu em prima ca sit suoru heredu et eo quos inter suos heredes enumerauim9[e] apparet pronepotez vel abnepote d sucti potiorez esse q fratre aut prez matreq dfuncti: cuz alioqui pr qdez et mr (vt sup qz tradidim9) pmu gradu cognationis obtineant: frater do secudu: pnepos aut tertio gradu sit cognationis: et abnepos qrto. Neciter est an in ptate morientis fuerit[f] an no: q vel emacipatus vl ex emacipato aut ex femieo s

fra titulo primo. §. fin autem fine. b ¶ Ex illa lege. Scilicet supradicta greca. c ¶ Repetit itaq. Hic. §. communis est ad omnes titu. supra: hoc libro tertio positos: et idez in sequenti proximo §. Sic et als supra de successio. cogn. §. vltio. et ad orfi. § finali. d ¶ Tradidim9. A principio tertij libri. e ¶ Enumerauimus. Uel curie datos: et emancipatos. vt supra: de heredi. que ab intestato. § primo. et §. emancipati. f ¶ Fuerit. Hoc subdiuiditur. g ¶ Ex femineo sexu. Qui tn cu diminutoe tertie partis succe-

dit huius legis tempore. supra ꝺ he re. que ab intesta. §. diui. hodie sine diminutione. vt in aucten. de trien. ⁊ semis. §. necnon.

a ¶ A mortis. Id est cessantib⁹ suis fallit adhuc hec regula. Qui prior est in gradu ⁊c. vt. j. eod. §. totiens.

b ¶ Integrum ius hȝ: id est capite minut⁹ ñ ē. sic supra de succes. cog. j. rñ. ī fine. naȝ sec⁹ eēt si esset capite minutus: q2 ille succes siones: q̄ veniunt ex lege. xij. tabu. pereūt p minimaȝ capitis diminutionē. vt. ŝ. ad orfi. sciēduȝ.

c ¶ Plerūqȝ. Propter fratreȝ ⁊ sororem emācipatos. vt. j. eo. ibi excep tis. Itē propter quosdā cognatos qui vocantur vt agnati. vt. ŝ. de legi. agna. succes. §. hoc etiā. Itē propter patrē qui filium emancipauit. vt. ŝ. de legi. agna. successio. §. fina.

d ¶ Nepos. Qui est in quinto gradu agnationis.

e ¶ Pronepos. Qui est i sexto gradu agnationis.

f ¶ Auūculo vel matertere. Qui sūt in tertio gradu cognationis.

g ¶ Preferūtur. In successiōe eius qui tales habet agnatos.

h ¶ Totiēs. Nota regulā bonā. vt C. cōmu. ꝺ suc. l. auūculo. ✠ ⁊. C. vn de lib. l. ij. Et ad eius euidētiaȝ nota tres esse ordines succedēdi. s. inferiores ⁊ superiores: ⁊ ex later venientes. vt i auct. ꝺ her. ab intesta. i pri. Primo descē dētes in infinituȝ vocātur. vt. ŝ. ꝺ he re. q̄ ab intest. §. j. ⁊ in auc. ꝺ he.. ab intesta. §. j. His cessā tibus vocant ascē dētes pri mo pater ⁊ mater. secundo auus: et auia. ⁊ sic deinceps. sic tamē vt fratres ex vtroqȝ parēte defuncto coniuncti cū his supioribus vocētur: licet quidaȝ dicant: cū patre ⁊ matre tm̄ eos vocari: ⁊ alios supiores per fratres excludi. ⁊ pro nobis est auc. de here. ab intesta. §. si vero cūascē dentibus. ⁊. ff. de su. ⁊ legiti. l. ij. §. heraditas. Superiorib⁹ cessantib⁹. Primo fratre ex vtroqȝ parēte: ⁊ sorore ⁊ eoꝝ ⁊ filij. Scōo ex altero tm̄ ⁊ eoꝝ filij. Tertio hec regl'a obtiet: vt q prior est in gradu ⁊c. vt hic. ⁊ i auct. de her. ab intesta. §. si reliquū. ⁊. §. si vero neqȝ frater. ⁊ in auct. vt fratrum filij. §. j. colla. ix. Accursi⁹.

✠ nota singulr ilLā. l. q̄ posīne poteȝ quū cōcurrit cū patruo vl auunculo q prior est in gradu potior est iur nec ascumit ꝑsonā patris sui patet ibi q̄ auū culus qui est in tertio gradu: p̄fertur fratri consobrino q est in q̄rto: ⁊ lȝ glo. j. tit. j. §. mul tū i ꝑ si. quo ad gntū gradū aliter dicat: sed ibi dicere m⁹ an.

sexu ꝑpagat⁹ est.

¶ Post suos vocant agnati: ⁊ post agnatos vocāt cognati primi exceptis frib⁹ ⁊ sororibus emācipatis q̄ lȝ cognati sint tn̄ ceteros agnatos vlteriorꝫ gradus excludūt. Aretinus.

¶ Amotꝫ[a] quoqȝ suis hr̄dib⁹ ⁊ q̄s intersuos vocari hr̄ des dixim⁹: agnatus q̄ itegrū[b] ius hȝ agnatiōis: ēt si longissimo gradu sit: plerūqȝ[c] potior habet q̄ꝫ ꝓximior cognat⁹: nā patrui nepos[d]: vel pronepos[e] auūculo[f] vel matertere p̄fert[g]. Totiēs[h] igitur diximus: aut potiorē haberi eū q̄ proximiorē gradum cognatiōis obtinet: aut pariter vocari eos q̄ cognati sūt: quotiēs neqȝ suoꝝ heredū iur: q̄ que ve inter suos heredes sūt: neqȝ agnatiōis iure aliq̄s p̄

¶ Additio. Dic ꝙ hodie est sublata differentia agnatiõis ⁊ cognationis. vt in di. §. i. in auct. de here. ꝗ ab intesta. ve. Christoforus.
a ¶ Tradidimꝰ. vt. s. prox. §. ⁊ hoc eo. §. Ac.
b ¶ Exceptis. Excipit ab eo qđ. s. dixerat. qui integrũ ⁊c.
c ¶ Preferunt. vt s. đ suc. co gna. j. rñ.

Conti nuatõ ¶ De successiõe libertorũ. ¶ Sup de succes siõe ingenuorũ vi suz ẽ. Et q̃ i bõis libtoꝝ ẽ dare successionẽ. iõ de his subdit.

¶ Addi. Unde nota ꝙ dicit hic Acc. De successiõe libertoruz passiue accipe. i. q̃liter succedat̃ eis. nõ actiue. i. qualiter ipsi succedant alijs.

tum graduz agnati patronoꝝ succedunt liberto. Tertio ponit aliaz nouam cõstitutionẽ circa personas: ⁊ genera libertoruz. Secũda ibi. Sz nostra. Tertia ibi. Sed hec.

ferri đbeat scđz ea q̃ tradidimꝰ [a] Exceptis [b] frẽ ⁊ sorore emãcipat; q̃ ad successionẽ frm vel soroꝝ vocant̃: q̃ ⁊ si capite diminuti sũt: tñ preferuntur [c] ceteris vlterioris gradus agnatis.

¶ De successione libertorum.

¶ Oli pron' habebat ex lege. xij. tabularꝝ ius i bõis liberti solũ ab intestato: nullo suo herede relicto. Angelus aretinus.

Nunc [d] de libertoꝝ bonis videamus. Olim [e] itaqꝫ licebat liberto pronũ suũ ipune [f] testõ pterire. Nam ita demũ [g] lex duodeciz tabularꝝ ad hrđitatẽ librti vocabat pronuz si itestatꝰ mortuus esset libertꝰ: herede suo nllo relicto. Itaqꝫ itestato mortuo liberto si is suũ heredẽ [h] reliquisset: patrono nihil [i] in bõis eius ius erat. Et si qđẽ ex naturalibus [k] liberis aliquẽ suum heredẽ reliquissꝫ: nulla videbat̃ querela [l]. Si vo adoptiuus filius fuisset: aperte iniquũ erat nihil iur; patrono superesse.

d ¶ Nunc. Qꝛ hucusqꝫ đ bonis ingenuorum dixit.
e ¶ Oliz Scilicet lege duodecim tabularuz: ⁊ est hoc primum ius quatuor eniz sunt. vt hic. ⁊ infra. §. primo. ⁊. §. postea. et §. sed nostra.
f ¶ Impune testamẽto. Id est sine timore testamenti rũpendi.
g ¶ Ita demum: lex duodecim tabularuz. Et non aliter.

Diuisio.

Nunc đ libertoꝝ. ¶ Totus iste tit. diuidit̃ in tres partes. Prĩo circa successionẽ libertoꝝ põit duplex ius antiquũ. Secũdo ponit suũ statutũ circa successionẽ: ⁊ ꝙ vsqꝫ ad quar-

h ¶ Heredem. Naturalez: vel adoptiuum. vt infra innuit.
i ¶ Nihil. Id est nullũ scđm Ioã.
k ¶ Ex naturalibus. Ad differentiam adoptiuorum.
l ¶ Querela. Id est nõ poterat patronus conqueri.

a ¶ Qua ꝺ cā post ea. Scōꝫ ius.
b ¶ Juris iniqtas: Dic vt su pra adter tu. in pn.
c ¶ Libertus. Nullū fi liū habēs legitimū ꝛ natura lē. vt. j. e. §. pdesse
d ¶ Dimidiam. Nisi i ca stris sint bōa q̄sita vt. ff. de bōis lib. l. iij. §. pa tronus.
e ¶ Bonoꝝ pos sessio. Un de legiti mi. vt in fra ꝺ bon. possessio. §. cūqꝫ.
f ¶ Sole bāt. Hoc iure p̄to rio. nā de pmo nō erat ꝺubi um. vt su pra ibi. itaqꝫ ite stato ꝛc.
g ¶ Ad excluden dū p̄onū

¶ Pretorio iure p̄ron⁹ i liberti bonis dimidiā habebat: non solū hr̄de instituto: sꝫ ēt ab i testato relicto filio adoptiuo. Ipsū tn̄ patronuꝫ exclude bant liberi siue essent in potestate siue emācipati: siue etiā in adoptionē dati: dūmūdo istituti essent aut preteriti bonoꝝ possessionē petijssent. Angelus aretin⁹.

¶ Quaꝺ cā post ea[a] p̄toris edicto hec iuris[b]: iniqtas emendata est: siue eni faciebat testm̄ libert⁹[c] iubebat ita testari: vt p̄rono partē dimidiā[d] bonoꝝ suoꝝ relinqueret: ꝛ si aut nihil aut min⁹ partꝫ dimidie reliquerat: dabat p̄rono contra tabulas testamēti partꝫ dimidie bonoꝝ[e] possessio siue itestat⁹ moriebat: suo herede relicto filio adoptiuo: dabat eque patrono ꝯtra hūc suū heredē partis dimidie bonoꝝ possessio. ¶ Prodesse aūt liberto solebāt[f] ad excludendū[g] patronū naturales[h] liberi nō soluꝫ quos i potestate mortis tēpore habebat: sꝫ etiam emācipati ꝛ i adoptionē dati:[i] si modo ex aliq̄ parte scripti hr̄des erāt: aut p̄teriti contra tabulas bonoꝝ possessionē ex edicto pretorio petierāt: nā exheredati nullo modo repellebāt[k] patronū.

¶ Per legē papiaꝫ p̄onus vocabatur ad successionē liberti vna cū filijs ipsius liberti: p virili: nisi tres: vl' plures fuissent liberi: vel libertus min⁹ centuꝫ aureis habuisset i bōis: siue ꝺcesserit intestat⁹ siue ꝯdito testamēto. Angelus areti.

Sciꝫ in totum.
h ¶ Naturales. Et legitimi.
i ¶ In adoptionē dati. Si instituti erāt vt sequit: alias nec cōtra tabu. dat eis. vt. ff. ꝯtra tab. nō putauit. §. in adoptiōe.
k ¶ Repellebāt. Quia p mortuis habēt. vt ff. de coniūg. libe. l. j. §. sꝫ et si patru⁹. (i) nec a iure ciuili r̄spiciū tur. vt in auctē. de hr̄. ꝛ falc. §. exheredatos.
¶ Addi. (i) Nisi q̄n tractatur de portione sua cui accrescat. computatur eni in nūero filioꝝ: vt

¶ Postea[a] vo lege papia adaucta sūt iura pronoꝝ q locupletiores libertos habebāt. Cautū[b] est enī: vt ex bonis ei⁹: q sextertiorū. C. miliū primoniū reliquerat: et pauciores q̄ tres liberos habebat: siue his testō facto: siue itestatus mortuus erat virilis pars patrono debebat[c]. Itaq̄ cū vnū q̄dē filiū filiāve heredem reliquerat libertus perinde pars dimidia debebatur patrono: ac si is sine vllo filio filiave intestatus decessisset cum duos duasve heredes reliquerat: tertia ps debebatur patrono: si tres reliquerat repellebat patronus.

¶ Hodie si libertus habeat minus q̄ cētū aureos i bonis et fuerit testat⁹ patronus excluditur. Si aūt testat⁹ nō fuerit: ei succedit in totū nō extātibus liberis. Si vero vltra cētū aureos habuerit patronus a liberis excluditur: liberis vero nō extātib⁹ succedit in totū ab intestato: sed facto testamēto patronus habet tertiā: sine oneꝛ. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Sz nostra[d] cōstitutio quā p oī natiōe[e]: greca lingua: compēdioso tractatu hito composuimus[f]: ita huiusmodi cām diffiniuit: vt si quidē libertus vel liberta miores cētenarijs sint: id est min⁹ cētū aureis habeāt substātiam: Sic[g] enim legis papie summam interpretati sumus: vt pro mille sestertijs vn⁹ aureus computetur: nullum locū[h] habeat patronus in eorum successione: si tamen testa-

facit angeri legitimā fratrū. secus insrē minore et filia dotata per statutū succedere puata. q non possunt. Angelus.

a ¶ Postea. Tertiū ius.

b ¶ Cautū. Scilicet lege papia. et male: vt et als. C. de cadu. tol. i pricipio. Accursius.

c ¶ Debebatur. Ex lege papia.

d ¶ Sz nostra cōstitutio. Quartū ius.

e ¶ Omni natōe. Als omnium natiōe: als omnium notitia.

f ¶ Composuim⁹. Et huius vt credo

habetur mentio i mltis locis. vt supra titul. primo. de ser. cogn. i prīci. et s. de legi. agna. success. §. fi.

g ¶ Sic ei. Interpositio ē.

h ¶ Nullū locū. Et i hoc non corrigitur lex papia. Et nota q pdest paupertas filio liberti. sic et als C. de episcopis. et cleric. si qs. §. fin. autem.

¶ Additio Not. q paupertas prodest: sz a tali prodesse libera nos domine: De quo in. l. cum facile. ff. si cuꝭ plus. per l. falci. et in. l. si qs ad decli-

nandam. §. j. C. de episco. & cleri. et in auctenti. cui relictū. C. de indic. vidui tollen. Angelus.
a ¶ Fecerint. Scilicet isti libertimi nores centenarijs.
b ¶ Reseruauit. Scilicet nostra constitutio: scilicet vt in totum succedat. vt supra eo. in principio.
c ¶ Bonorū possessores. Id est filios emancipatos. vt supra de here. di. q ab intestato §. emancipati.
d ¶ Habeant. Scilicet liberti.
e ¶ Ad eos. Scilicet liberos libertorum: q tamen hēdes instituti si se abstinuerint: vel mixti hereditate i integrū restituti fuerint dabit' patrono ius succedendi. vt. ff. de bo. libe. & si ex modica. §. si filius.
f ¶ Oibꝰ modis. Sz nūqd ecōtra morīēte filio: q est libertus pponit pater patrono? Respō. sic. vt. ō. tit. primo. de ser. cogna. in fine. j. respō.
¶ Additio. Nota q sicut patronꝰ excluditur per filios liberti: ita etiā per parentes liberti. & idem no. gl. supra titu. primo. in fine. in verbo al terius. Angelus aretinus.
g ¶ Uocauimus. Etiam ante fratres liberti quod dic vt supra titu. primo in fine. j. respon.
h ¶ Fecerint. Scilz ad extraneos.
i ¶ Mater siue auus. Quoz pteritio p exhrēdatione habetur. vt supra de exhere. liber. §. mater.
k ¶ Nō possit. Quia insta causa igratitudinis intercessit: que sunt. xiiij. vt i aucte. vt cū de ap. cogē. §. causas. q casu nullo iure agūt. vt in aucten. de immensis do. §. finali. in fine. Sed quid si filiū emancipatū pater preteread sine causa: vnde cō tratabulas habet non aūt querelā? Uidetur admitti patronus. Sed respon. hic large accipi de inofficio. vt etiam contineat per contratabu. sic. C. fami. her. l. filij. Accursius.
¶ Additio. Nec obstat q hodie ad instar filii in potestate pteriti videatur posse dicere nullum &c. Cum sit sublata differentia emancipationis & patrie potestatis ab intestato non autem ex testamento. Angelus.

Testamētū inofficiosū qnq 9tinet exhrēdatio nē & pteritionem.

mentuz fecerint[a]. Si autem intestati decesserint nullo liberoꝝ relicto: tunc patronatus ius qd erat ex lege duodecim tabularū integrū reseruauit[b]. Cuz vero maiores centenarijs sint: si heredes vel bonoꝝ[c] possessores liberos habeant[d]: siue vnum siue plures cuiuscunq sexꝰ vel gradus: ad eos[e] successiōes parētū deduximꝰ: patronis oibus[f] modis vna cū sua progenie semotis. Si autem sine liberis decesserint: si quidez intestati ad omnez hereditatē patronos patronasq vocauimus[g]. Si vero testamentum quidē fecerint[h]: patronos autem aut patronas pterierint: cuz nullos liberos haberent: vel habentes eos exhereдauerint vel mater[i] siue auus maternus eos preterierit: ita q nō possint[k] argui iofficio

sa eoꝝ testamenta tunc ex nostra cõstitutione[a] per bonorum possessionem contra tabulas nõ dimidiam vt antea[b]: sed tertiam partem bonorum liberti consequentur:[c] vel quod deest eis ex constitutione[d] nostra repleatur[e] si quando minus tertia parte bonoꝝ suoꝝ libertus vel liberta eis reliquerit: ita sine onere[f]: vt nec liberis[g] liberti liberteve ex ea parte legata: vel fideicommissa prestentur[h]: sed

a ¶ Constitutione. Scilicet greca.

b ¶ Ut antea. Sicut erat de iure pretorio.vt supra eodem qua de causa. Accursius florẽtinus.

c ¶ Cõsequẽter. Scilicet quocũqꝫ titulo relicti.vt.ff.de bon.libe.l.iij.§ finali.

d ¶ Constitutiõe. Scilicet cõditiõe ex.l.greca.vt.ff.d condi.ex lege.l.j.

e ¶ Repleatur. Preter hoc ius succedendi. est & aliud ius patronatus: scilicet vt non vocetur ab eo in ius sine venia.vt.C.de in ius vo.l.secunda. Item vt alat eum.vt.ff.de libe. agna. si quis a liberis.§.solent. Itẽ vt turpem actionem vel exceptionẽ contra euꝫ nõ proponat.vt.ff.de excepti.do.apud celsum.§.aduersus. &.ff.d obseqjs.l.honore.&.l.parẽs. Item vt possit eum in seruitutē reuocare.vt in auctenti. vt libe.de cete.§.primo.collati.vj. Item vt vbi eum inuenerit faciat ei reuerentiā. vt.ff.de i ius vo.generaliter. Et hec iura multis modis perduntur. Primo si patronus remiserit. vt in auctenti.vt libe.de cetero.§. illud.(j) Item si compulit libertum iurare ne accipiat vxorem vel libertam ne nubat.vt.ff.de iure patro. qui contra legem.l.adigere. Item si denegat ei alimenta.vt.ff.de bon.libe.si patronus. Item propter tertie partis concessionem vt hic. &.ff.de bo. libe.etiā.§.totiens. Itē si alteruter eorum relegatus fuerit:vel deportatus.vt.ff.de iure patrona.siue. Item si natalibus restitutus est libertus. vt.ff.de bon.liber.l.etiam.§.pmo. Item si mercedem pro futuris operis ab initio liberto extorsit.vt.ff.d agnatio.lib.l.si quis.§ si quis. Item si libertus dominimortem vindicauerit.vt.ff.d iure patrona.lege penultima. Item si eum capite accusauerit.vt.ff.de bon.liber. qui cum maior.primo respon. Item si non suis nummis emptus est:vel a principe factionem liberaꝫ testamenti impetrauerit.vt.ff.de bonis libe.l.etiam. §.secundo. Accursius.

Ius patronatus in multis cõsistit.

Ius patronatus multiplicit perdit.

¶ Additio.(i) Dic hoc verum quo ad ius succedendi. remanet tamen sibi ius reuerẽtie:quāuis remāserit sibi ius patronat⁹:ac etiā tali casu ex iniuria non verbali:sed illata in psona tātū pōt etiā eū in seruitutē reuocare.vt est textus.in lege fin.C. de libe.& eo.libe. Angelus aretin⁹.

f ¶ Sine onere. Sic in auctenti.d heredi.& fal.§. non autem.

g ¶ Liberis liberti liberteve. Quibus dantur alias legata etiam rupto testamento per cõtratab.vt.ff. de lega.prestan.contratabu. bono. possess.petita.l.prima.

h ¶ Prestentur. Sed cum filii sint quare non excludunt patronum. vt supra eodem.§.cum vero maiores?

Respon. Hi filij erãt ingrati, vt supra. §. si vo. Uel dic q hi liberi erãt nepotes qui & liberi dicuntur. vt. ff. de verbo. signi. liberoꝝ. & eos precepit eoꝝ pater: & eis talia legata dabãtur. vt ff. de libe. prete. l. j. §. generaliter.

a ¶ Ad cohr̃des. Sed nunquid isolidũ tenebũtur coheredes? Resp. nõ vt. ff. de lega. iij. l. si. §. si. et de vulga. subsi. & si ↄtratab.

b ¶ Multis alijs casibus. Qui sequuntur: statim.

c ¶ Patroneq. vt. ff. de bo. liber. patrono.

¶ Additio. Ex q̃ l. nota q licet filij patroni ve succedãt liberto non sit necesse q sint heredes patris: debent tamen esse tales q patri vel matri succedere possint. Angelus aretinus.

ad cohr̃des [a] eorũ hoc on⁹ redũdet.

¶ Liberto nõ tm̃ pron⁹ succedit: sed et coniũcti ipsi patrono vsq ad q̃ntũ gradũ i capita: tamẽ qui proximior est patrono pfert. Angel⁹ aretinus.

¶ Multis alijs casib⁹ [b] a nobꝫ in p̃sẽta ↄstitutõe cõgregatis quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionẽ iuris ↄspexim⁹: vt tã patroni patrõe q [c] q̃ liberi [d] eorũ necnõ q ex trãsuerso latere veniũt: vsq ad q̃ntũ [e] gradũ ad successionem libertorũ libertatũ vevocent[f]: sicut ex ea cõstitutiõe ĩtelligẽdũ ẽ. Ut si eiusdẽ patroni vel patrone: vel duorum duarũq pluriũve liberi sint: q̃ proximior est ad liberti: vl' liberte vocet successionez: & in capita [g] nõ i stirpes diuidatur successio. Eodẽ modo & i his q ex trãsuerso latere veniũt [h] seruãdo. Pene[i] eni cõsonãtia iura ingenuitatis & libertinitatis: in successionibus fecimus.

¶ Additio. Ista glo. nõ procedit dupli ci ratione. pmo qꝛ hic nõ assumitur psona alterius: vt cum altero pariter succedatur. secundo qꝛ etiã in casu vbi assumitur: hoc nõ ẽ vsq i infinitũ. vt p Angeluꝫ aretinum hic.

d ¶ Liberi. vt. ff. de bo. lib. si pater ex heredi. & l. si ex pr̃ono. §. iulian⁹.

e ¶ Usq ad quintũ gradũ. Nũqd filius trinepotis ipsius patroni vel etiã ipse trinepos admittetur? Videtur q nõ qꝛ hic dicit vsq ad qntuꝫ graduꝫ. si qs tñ velit ↄtradicere illud pro se inducet. qꝛ oĩs ascẽdẽtes sui pris loco succedunt. vt supra de here. que ab intesta. §. cuꝫ filius. in aucte. de here. ab itest. §. j.

f ¶ Uocẽtur. Per nostrã cõstitutionem licet olim per bonorum possessionem tã q̃ ex familia vocarentur. vt infra de bono. possessio. §. quinto.

Successio libertinorũ & ingenuorũ tripli ci differt.

g ¶ In capita. Cũ eodẽ gradu plures inueniantur: als patruus nepotem ex fratre excludit. vt. ff. de bo. libe. si libertus. §. si libertis.

h ¶ Ueniunt seruãdo. Scilicet ab ipsis patronis.

i ¶ Pene ei. Propter tria dicit pe

ne.⁊ q2 hic vsq3 ad quintū gradum succedūt vt hic dicit al's vsq3 ad decimum vel sextum.vt.s.de succes.co. §.si. Item q2 hic in capita succedūt vt hic dicit alias nō ita.vt.s.de here. que ab intesta.§.⁊ q2 placuit alias ē versi.i.§. ✠ Et cum fili⁹. ✠ Item quia vn⁹ patroni filius excludit nepotes ex altero qd nō ē ita i vno ha bēt vt lꝫ.M.cū tradixe rit vt.ff.ꝺ bo.li.si libert⁹ pterito.§.si. fallit i libert⁹ ⁊ ꝺ le.tu.l. tutela.§.si duo.

hoc fit.dic.vt.s.de exhere.libe.§.j. d ¶ Eorum.id est manumissorum. e ¶ Quibus.id est latinis. f ¶ Ad ciuitatem romanam. scilicet vt ciuis romanus efficeretur impetrādo ius aureorum anulorum vel natales. qd iuito patrono n̄ ē faciendū.vt.ff. ꝺ na.re.l. ij. in fine ⁊.l. pe. ⁊ fina.

¶ Differētia inter libertos ē hodie sublata ⁊ iō p̄dicta p̄cedūt in oīb⁹ libertꝫ q2 hodie oīs manumissus efficit̄ ciuis roman⁹. Are.

¶ Sꝫ hec ꝺ his libertinis hodie dicēda sūt q̄ i ciuitatē romanā puenerūt[a] cū nec sint alij liberti: sꝫ ⁊ dediticij ⁊ latinis sublatꝫ cuꝫ latinoꝝ legitime successiōes nulle penit⁹ erāt: q2 lꝫ vt liberi vitā suā peragebāt attñ ipso vltio spiritu simul aīam atq3 libertatē amittebāt: ⁊ q̄si seruoꝝ ita bōa eoꝝ iure q̄dāmō[b] peculij ex lege iunia norbana māumissores ꝺtinebant. Postea ꝟo senatusc̄ōsulto largiano cautū fuerat vt liberi māumissoris n̄ noīati[c] exhr̄dati facti extraneis heredib⁹ eoꝝ[d] i bōis latioꝝ p̄pōerent̄. Quib⁹[e] etiā supuenit diui traiani edictuꝫ qd̄ eūdē hoiem (si inuito vel ignorāte patrono ad ciuitatē[f] romanā venire ex beneficio p̄ncipis festinauit) faciebat q̄dem viuū ciuē romanū latinum ꝟo moriētē. Sꝫ nostra constitutione[g] pp hmōi cōditionū vices ⁊ al's difficultates cum ipsis latinis etiā leg. iuniā. ⁊ senatusconsultū largianū ⁊ edictuꝫ diui traiani i ppetuū deleri[h] censuim⁹ vt oēs liberti ciuitate romana fruant̄ ⁊ mirabili mō q̄busdā adiectiōibus ipsas vias q̄ i latinitātē ducebāt ad ciuitatē rōanā

✠ Et est rō: q2 successiōe i gēnorū plures descendētes ex vno ha bēt vt vn⁹: sec⁹ i successiōe liberti patronis ecclesie vtica. cū p̄les de iur patronatus

a ¶ Sꝫ h. Peruenerūt.i.q. facti sunt plene lib. b ¶ Quodammodo.nō ē m ē vere peculiuꝫ cū sint liberi vt.C.ꝺ in officio.testamen.l. si.in fine. c ¶ Noīatim.quid

g ¶ Cōstitutione vt.C.de la.li.tol. p totum. h ¶ In ppetuuꝫ.ꝺ feri. ¶ Addi. No.q̄ q̄ñ fit ꝺrogatio alicuius iuris intelligit esse ppetua q2 lex semper loquitur: ⁊ est i viridi obseruātia. vt.l.arriani.C.de he. Ang. i ¶ Quibusdā adiectiōib⁹ scꝫ.x. vel xi. casib⁹ C.de lati.

lib.tol. per totum.
Continuato ¶ De assignatione libertorum.
¶ Supra visum est quemadmoduz patroni & eoruz liberi succedant libertis. Uerum qr liberti interdum

ff.eodem.l.f.
b ¶ Pertineant.nulla. scilicet facta assignatione.
c ¶ Eius.scilicet patroni.
d ¶ Filio et posthumo. vt.ff.e.l.si.

consueuerunt assignari liberis pro nor:ideo d hac assignatione subdit.
Porcus.
I N sūma.
Diuisio. ¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuiditur i tres partes. Primo q pr pōt vni ex liberis libertū assignare:z ille solus liberto succedit. Secundo declarat q bus liberis hoc fieri pōt. Tertio q bus verbis z i q̃ voluntate. Secunda ibi. datur autez. Tertia ibi. nec iterē.
a ¶ Senatū.cui⁹ vba sūt.

capiendam transposuimus.

¶ De assignatione libertorum.

¶ Assignato liberto vni ex patroni liberis: siue filijs siue nepotibus in ptāte: ille solus liberto succedit exclusis alijs ēt in eo gdu ɔstitutꝭ. Are.

IN summa qđ ad bona libertorum attinet admonēdi sum⁹ cēsuisse senatū[a]: vt q̃uis ad oēs pfoni liberos q eiusdem gradus sunt eq̃lit bōa libertoꝝ ptieāt[b] tū licere parētivni ex liberꝭ assignare libtuz: vt post morte ei⁹[c] sol⁹ is pfon⁹ habeat cui pri⁹ is assignat⁹ est: z ceteri liberi q ipi q̃z ad eadem bona nulla

assignatiōe iteruenicte parit' admitterent: nihil iurꝭ i his bonis habeāt. Sz ita demū pristinū ius recipiūt: si is cui assignat⁹ ēdecesserit nullis liberis relictꝭ. Nec tm̄ libertū sz ēt libertā tm̄ filio[d] nepotive sz ēt filie neptive assignarī pmittit.

¶ Uni ex librꝭ in ptāte pt libert⁹ assignari i oī volūtate ēt q̃buscūq3 vbꝭ

¶ Datur aūt hec assignādi facultas ei q̃ duos pl'resve liberos[e] in ptāte habebit: vt eis q̃s in ptāte habz assignare libertuz libertā ve liceat vn̄ q̃rebatur si eū cui assignauerit postea emācipauerit: nū[f] euanescat[g] assignatio: sz placuit euanescere qđ z iuliano z a

e ¶ Datur aūt. Plures ve.lib. nā in vno nō est necesse.
f ¶ Nū. id est an.
g ¶ Euanescat.ff. eodem. l. vtrumq3. contra.
Solutio. scdm placē. ibi valet assignatio facta emancipato vt ibi. Iz emancipatiōe hoc pdatur: si antea facta fuerit assignatio. vt h.arg. ff.d arbitris nō distiguim⁹ §. cōpromissio. Ul' dic sz Azo.q in l.ɔtraria non dicit fieri assignationē in emācipatum. sz an soli fie

ri in potestate possit. sed nec in. d. l. de arbi. dicit solui compromissum sed non compelli sententiam dicere Accursius florentinus.

¶ Additio. Requiritur ergo vt assignatio teneat ꝙ filius sit in potestate vt hic siue sit exheredat⁹ vel non siue iaȝ natus: siue posthu. m⁹. vt. l. j. §. j. ⁊. l. finali. ff. e. a ¶ Qui buscunqȝ verbis: et nutu. (i)

lijs plerisqȝ visum est. ¶ Nec interest an testamento quis assignet an sine testamento: sȝ etiam quibuscunqȝ verbis a patronis hoc permittitur facere ex ipso senatusconsulto quod claudiani tēporibus factuȝ est sub illo ruffo et ostorio scapula consulibus.

ff. eodem. l. j. §. assignare. ⁊ pure vel sub conditione. vt. ff. eodem. assignare.

¶ Additio. (i) Quod facit vt obligatus assignare redditus nō teneatur tradere fundos nec dn̄ium eoꝝ sed sufficiat dicere super tali fundo recipiatis. de quo vide Joan. fab.

¶ De bonorum possessionibus.

Continuatō ¶ Supra visum est de hereditatib⁹ que ex testamento ⁊ ab intestato deferunt iure ciuili ⁊ partim iure pretorio. Uerum qꝛ p̄toꝛ interdū emendauit iterdū confirmauit ius ciuile in successione testati ⁊ intestati dando bonorum possessionem: ideo subdit de bonorum possessionibus.

Diuisio. Jus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit causas propter quas fuit introducta bonorum possessio de iure pretorio. Scḋo ponit quas bonorum possessiones pretor facit. Tertio imperator quasdam corrigit ⁊ emendat. Quarto ꝙtum tp̄s ⁊ quale statutum sit ad cognoscendam bonoꝝ possessionem. Scḋa ibi: sunt autem bonorum. Tertia ibi: sed eas quidē. Quarta ibi cuȝ igit plures.

¶ De bonorum possessionibus.

¶ Bonoꝝ posses siōes itroducte sūt de iure p̄torio non soluȝ ab intestato: sed etiam ex testō cā corrigēdi ius ciuile antiquū. are.

¶ Jus bonoruȝ. Casus. ¶ Pone igitur sic ca. in prima parte Domine iaȝ video ꝙ vos vultis tractare de bonorum posses. dicatis igitur mihi si placet quare bonorum possessiones inuente fuerunt? Ad hoc respondet. Amice ius bonorum posses. introduxit pretor gratia antiqui iuris emēdādi. Nec enim solum in hereditatib⁹ intestatorum antiquū ius p bo. pos. emendauit pretor. vt. s. dictum est. sed etiam in hereditatibus eorum qui facto testamento decesserunt. Nam olim si alienus posthumus ab aliq̄ esset institutus. ꝙuis iure ciui. hereditatem adire non poterat vt pote quia in testamento non valebat: iure tamen pretorio iuuabitur. et ita ad bonorum possessionem admittetur. Et ita loquitur in hoc casu qualiter pretor vetus ius ⁊ facto testamento per bonorum possessio. emendauit. Sed licet hoc de iure antiquo obtinebat hodie tamen per nostram constitutionem huius posthum⁹ alienus recte institui potest tanꝙ iure ciuili non incognit⁹

Sed q̄q̄ dixerim tibi q pretor introduxit bono. pos. gratia antiqui iuris emendandi. neq; impugnandi antiqui iuris. sed magis confirmandi gr̄a pretor bo. pos. pollicet. vt.j.§.proximo.

c Emendauit.expone.vt.s̄.

d Alienus posthumus .quis sit dic.vt.s̄.de leg.§. posthu.

e Non poterat.s̄.de lega.§. posthumus contra. Solutio. vt ibi.

f Honorario. ff.eodem nō est.§. vbicūq;. contra. Sed hic specialiter ex illa regula excipitur p ipsum p̄torem. ⁊ q̄ ad hoc derogat illi regule generali: quia non ē dubiū quin generi per speciez derogetur. vt.ff. de pe.l.sancio legum.

Pretor enī nō solum indigentibus ⁊ iure ciuili exclusis: sȝ etiam nō indigentibus suuz tribuitauxiliū. nā ⁊ illis q testamento facto heredes instituti sūt ⁊ de iure ciuili adire possūt bo. poss. sm̄ tab. testamenti pollicetur. Itē ab intestato suos heredes ⁊ cognatos ad bo. pos. admittit. Hi tn̄ oīno bono.pos.remota ð iure c i. ad hereditatem admittuntur.

Jus bo-norū pos-sessiōis[a] introductum est a pretore emendandi[b] veteris iuris gratia: nec solum in intestatoꝝ hr̄ditatib⁹ vetus ius eo mō p̄tor emēdauit[c] sic supradictū ē: sȝ in eoꝝ q̊ȝ q̄ testō fctō ðcesserit. nā si alienus[d] posthumus heres fuerit institutus: q̄uis hereditatez iure ciuili adire nō poterat[e] cū īstitutiō n̄ valebat honorario[f] tn̄ iure bonoꝝ posses-sor[g] efficiebat̄ vcȝ cū a p̄tore adiuuabat̄: sed ⁊ is[h] a nostra constitutiōe[i] hodie recte heres instituitur quasi ⁊ iure ciuili non icognitus[k]. Aliqū tn̄ neq; emendandi[l] neq; īpugnandi[m] veteris iuris[n] sed magis confirman-

a Jus bonoruȝ possessionis.i.bonorum possessio: que est ius psequēdi retinendiq; p̄imonij qd cuiusq; cū is morit̄ fuerit vt.ff.e.l.iij.§.bo.

Bonoruȝ posses-sio quidem.

b Emendādi.i.supplendi: qr minus plene dixerat ius ciuile non cognoscens emācipatos.vt.s̄. ð he.q̄ ab intesta.§.emācipati sic.ff. ad.l. rho. de iactu.l.vltima.§. primo ⁊ finali. Uel dic emendandi proprie vt in agnatis feminis: vbi ius pretorium contra ius ciuile induxit. vt.s̄. de legitima agnatorum successione.§.sed quia.⁊ in posthumo.

g Bonorum possessor.secunduȝ tabulam.

Gn̄ri p spe-ciē derogat.

h Sed ⁊ is. scilicet posthumus alienus.

i Constitutione. Scilicet greca vt.§.de leg.§. posthumus.

k Non incognitus sed cognitus Nam constitutiones sunt de iure ciuili.vt.ff.de iusti.⁊ iure. ius autē ciuile.

l Neq; emendandi.vt.s̄. eodem primo responso. Et dic emen. id est supplendi.

m Neq; impugnandi.vt.s̄. proxi.respon.Et dic.i.corrigendi.

m Ueteris iuris.s.ciuilis.

a ¶ Bonorum possessionem. Nota tres vias pretoris.
b ¶ Remota. Quare ergo fecit pretor? Respon. vt successoribus vias ampliaret. vt. j. eo. §. quos. sic. ff. de leg. ij. cum

cessionem: vt emancipatos ab intestato et cognatos.
d ¶ Per senatusconsulta tertu. et orfici.
e ¶ Constituuntur. vt. C. de suis et leg. here. l. final.

si li⁹ §. va rijs. Arg. contra ff. nau. cau. stat. idem. §. sed an sit. et §. sed si gratis.
¶ Addi. Dic quod immo concordat: quia ibi et si non necessarium vtile tamen fuit pretorem se intromitter quia qui recipit omnino tenet. vt ibi. quod non semper erat de iure ciuili. secundum Ange. hic.

di gratia pretor pollicetur bonorum possessionem: nam illis qui recte testamento facto heredes instituti sunt: dat secundum tabulas bonorum possessionem[a]. Item ab intestato suos heredes et agnatos ad bonorum possessionem vocat: sed et remota[b] quod bonorum possessione ad eos pertinet hereditas iure ciuili.

¶ Pretor solus non facit quem heredem: sed loco heredis. Areti.

¶ Quos autem solus vocat pretor ad hereditatem[c] heredes quidem ipso iure non fiunt. Nam pretor heredem facere non potest. per legem enim tamen vel similem iuris constitutionem heredes fiunt veluti per senatusconsulta[d] et constitutiones principales. Sed cum eis pretor dat bonorum possessionem loco heredum constituuntur[e] et vocantur bonorum possessores.

¶ Additio. Item in succedentibus ex constitutione alicuius baronis vel marchionis: quia censetur esse ius pretorium et no. quod non habent nisi actiones vtiles: nec ciuiles efficiuntur pretorie secundum Ange.
¶ Adhuc autem. Casus.

¶ Quos autem pretor. Casus. ¶ Hic incipit secunda pars in qua sic po. ca. Domine iam video quod pretor succurrit non solum indigentibus, sed pro deo nunquid est et alia differentia inter eos qui succedunt de iure pretorio? Ad hoc respondet quod sic. Illi enim quos solum pretor ad successionem vocat ipso iure heredes non sunt, nam pretor heredes facere non potest. per l. enim tamen vel per similem constitutionem iuris veluti per senatusconsultum vel per constitutiones principum fiunt heredes. sed illi quibus pretor dat bo. pos. loco heredum constituuntur et in bo. pos. appellantur.
¶ Quos autem pretor.
c ¶ Ad hereditatem. id est ad successionem: vt emancipatos ab intestato et cognatos.

¶ Hic incipit tertia pars in qua sic po. cas. Domine iam video quare pretor introduxit bo. pos. et in quo differant illi qui admittuntur iure ciuili ab his qui de iure pretorio admittuntur. nunquid est aliqua alia ratio que mouit pretorem vt ipse successiones ampliaret. Et ipse respondet quod sic. Ad huc enim omnes alios gradus in bo. possessio. dandis fecit pretor. Multum enim studuit pretor ad hoc ne aliquis sine successione moriatur: et ideo ius percipiendarum hereditatum per. l. xij. tabularum in finibus augustissimis constitutum pretor ex bono et equo bono. posses. introduxit, et introducendo dilatauit.

Pretor ãpliat suc- cessiõis materiã vl- terius ꝙ sit p.l.xij. tabulaꝝ.h.d. Arc. possessiões hic nũe- rant̃ q̃rũ due pric- cõpetũt isto facto. Relique vero ab i- testato. Angelus.

¶ Adhuc autẽ ⁊ alios ꝙ plures[a] gra- dus p̃tor fecit i bo- noꝝ possessionibus dãdꝫ dũ id agebat neq̃s[b] sine succes- sore moriat̃. Nã[c] angustissimis fini- bus ↄstitutũ p.l.x- ij.tabulaꝝ ius pci- piendaꝝ heredita- tũ p̃tor ex bono ⁊ equo dilatauit.

¶ Decẽ bonorũ possessiões ex testõ quidez hec. Prima que p̃teritis libe- ris[d] datur vocat̃ ꝙ cõtratabulas[e]. Scd̃a quẽ oib⁹ iu- re scriptis heredi- bus pretor pollice- tur. Ideoꝙ voca- tur secundũ tabu- las[f] testamẽti. Et cũ de testamentis

a ¶ Adhuc autẽ. Quam plures ꝙ lex.xij. tabularum, vel ꝙ dixerat. b ¶ Ne quis. sic. ff. de interroga. ac.⁊ quia. c ¶ Nam angustissimis, naꝫ sui he- redes ⁊ a- gnati tm̃ succede- bãt de iu- re ciuili ius inte- grũ hñtes qꝛ nõ sũt emãcipa- ti. ↄ alijs eni ñ dici- cit. vt. s̃. ↄ here. q̃ ab itesta. §.i.⁊ ↄ le- gi. agna suc. i pn. d ¶ Sũt aũt. Pre- teritis li- beris: siue emãcipa- tis: siue ñ vt.C.ↄ li. p̃te.maxi- mum. cir- ca prin. Accursius.

¶ Additio. Non tñ daẗ exhereda- tis. item nec institutis: nisi commis- so edicto per preteritos. vt.l.nõ pu- tauit.in prin.⁊.§.fi.ff. de contrata- bu.lꝫ adhuc dict⁹ preteritus nõ pe- tat nec amplius petere possit cõtra tabulas ßm Angelum.

e ¶ Cõtratabulas. Sed quare da- tur ius cõtratabulas: cum ipso iu- re nullum sit testamentum. vt. s̃. de exhereda.libe.in principio? Respõ. duas habet vias. vnam de iure ci- uili per quam potest dicere nullum aliam de iure pretorio per quã nõ dicit nullum sed annullandum: cuꝫ nec fieri: nec desinere possit heres de iure pretorio. vt.C. de li. prete.l. fina.⁊.s̃.eodem.§.quos autem. Itẽ quare contratabulas dicitur ex te- stamento cum magis contra testa- mẽtũ di- ci d̃beret cuꝫ rũpit testm̃. vt C.de col- la.vt libe- ris? Rñ. iõ sic di- qꝛ sine te- stõ ↄpete- re nõ põt Itez q̃re hãc p̃mi- sit cũ ßm ta.digni- oꝛ sit: rñ. qꝛ donec illa ↄpe- tit illa da- ri nõ põt vt. ff. ↄ ↄ tab.l.illõ §.fi. ⁊ de secũ.ta.l. j.§. egsi mũ.j. rñ. Bo- noꝝ posses- sio ↄ tabu- las ⁊ ßꝫ tabu- las cõ- petũt ex te- stamẽ- to.

Itẽ nunquid nec parẽti datur con- trata. filij emancipati? Respond. sic ad instar patroni vt. ff. si a pa. quis fu. manu.l.j.⁊ arg. ff. de bo. dam. l. fi. sic. ff. si ta. testa. nul. extant.l.j.

¶ Additio. Etiam si sit nulluꝫ testa- mẽtum: vt qꝛ sine causa p̃teritus sit sicut de filio supradictũ est. ⁊ hec ve- ra in ascẽdentibus p masculinuꝫ se- xum: secus si p femininũ: qꝛ daẗ que- rela tantum.l.illud.§.ad testamen- ta.ff.de contratabu.Angelus.

f ¶ Scõm tabulas. sic. ff. si tab. te. nulle ex.l.j. Item hoc qñ testamen- tum factum est in scriptis. al's ßꝫ nũ- cupationem. vt.C.de secũ.tabu.l.ij.

Libe- ri p̃te- riti ha- bent duo re- media ad im- pugnã- dum testm̃.

a Fecit. sic. ff. si tabu. te. nulle extant. l. prima.

b Primo loco. scilꝫ inter eas que ab intestato deferuntur. Et no. hūc ordinem qui sequitur in edicto fuisse sed nō ī obseruā do. vt. j. sequitur.

c Cōnumerantur vt. s. ō here. q̄ ab itesta. §. emācipati.

d Unū liberi. qd erit econtra filio emācipato mortuo? Rñ. prꝫ habet bonoꝝ possessionem vnde parentes: vl vnde liberi vtiliter: eum equalrōne vocent patrem ad hereditatem filij vt. ff. de inoffi. testa. nam ⁊ si. ⁊. ff. vnde li. scripto. Uel dic vnde legitimi cum semper contracta fiducia eum emancipet. vt. s. ō legi. agna. suc. §. fina. Item nunquid filio in bonis matris datur hec bonorum possessio? Respon. non. vt. C. de suis ⁊ legiti. here. l. fina. Item nunquid ī alijs vlterioribus ex linea descendentibus supradicta seruantur: scilicet vltra filios? Respon. sic: cum omnes ínteriores dicantur liberi. vt. ff. de verbo. signi. l. liberorum.

Pr̄ q̄ iure venit ad bōa filij emancipati.

e Scdo legitimis. i. agnatis ⁊ eis qui eorum loco sunt. vt. s. de legi. agna. suc. § i. ⁊. §. hoc etiam. ⁊. ff. vñ leg. l. ij. §. hoc aūt. ⁊. l. iij.

pri⁹ locut⁹ ē: ad intestatos trāsitū fecit.[a] Et prīo loco[b] suis hrdib⁹ ⁊ his q̄ ex edicto ptoris iter suos hrdes ɔnumerāt[c] dat bonorū possessionem que vocat vñ liberi[d]. Scdo legitimis[e] hrdib⁹. Tertio[f]. x. psonis q̄s extrāeo manumissori preferebāt. Sūt aūt. x. psone he. pater: mater: auus: auia: tā paterni q̄ materni. Itē fili⁹: filia: nepos: neptis tā ex filio q̄ ex filia: frr soror ve cōsāguinei vel vterini. Quarto cognatꝫ[g] primis. Quinto tanq̄ ex[h] familia. Sexto[i] patrono patroneq̄ liberis q̄ eorū ⁊ parentibus. Septimo[k] viro ⁊ vxori. Octauo cognatis manumissoris.

f Tertio. x. personis quas extraneo manumissori. i. ei qui emebat filium a patre ⁊ postea eum manumittebat. nam sic fiebat olim emancipatio: vt. s. quib. mo. ius pa. po. sol. §. preterea. Uel mali⁹: vt j. eo. §. q̄ autem.

g Quarto cognatis? Qui iure ciuili nō vocātur. vt. ff. vñ cog. l. j. i. rñ. ⁊. s. de succes. agna. j. respon.

h Quinto tāq̄ ex familia. q̄ dabatꝫ patrono liberto moriēte intestato. sequens dabatur eidem liberto moriente cum testamento secunduz quosdam. Uel dic q̄ he familie id ē agnatis transuersalibus patroni dantur vsq̄ ad quintum gradum. vt. ff. de verbo. sig. pnunciatio. §. familie. ⁊. j. e. §. cunc. ⁊. s. de suc. li. §. multis. Sequens patrono et descendentibus: ⁊ ascendentibus vsq̄ ad quintum gradum. prima enim non valet cum hic tractetur tantuz de his que ab intestato deferunt.

Bonoruz possessio tā q̄ ex familia cui datur.

i Sexto patrono. Quare primo agnati patroni vocantur q̄ ipsi patroni? Respondet hic ordinem edicti seruat: non qualiter succedi defecto debeat: ⁊ hic error ī alijs casib⁹ inuenitur.

k Septio. Deficiēte parētela: ēt

fisco excluso. vt. C. vñ vir ꝛ vxor. l. j.
℃ Sꝫ eas. Cas. ℃ Hic icipit q̄nta pars in q̄ sic po. ca. Dñe iá video q̄ ṗtor decē bo. pos. itroduxit duas ex testamento. ꝛ octo ab intestato. nun qd remanēt oēs in statu suo? Ad h̄ rñ. q̄ non. Maꝫ licꝫ supradictas. x. bo. poss. pretor ex sua iurisditōe introduxit a nobis: tñ nihil sine cura ꝛ studio ṗtermissum est: sed p̄ nr̃as cō stitutiones oia corrigētes duas bo. pos. ex testō a pretore itroductas. videlicet cōtrata. ꝛ ꝑm ta. vt pote necessarias ꝯstitutas dimisimus nihil penit⁹ circa eas imutātes. ꝛ similiter ab intestato bo. pos. vñ liberi ꝛ bo. pos. vñ legitimi i suo ordine ꝛ vigore remanere ꝑmisimus. Jlla autē bo. pos. que appellaṫ. vnde decem ꝑsone. ꝛ que in edicto p̄retoris q̄nto loco posita fuerat annumeratis videlicet duabus bonorum possessionibus ex testamento pio proposito ꝛ cōpendioso sermone superuacuā esse ostendimus. Cum eñ ṗdicta bo. pos. decem personas supra numeratas extraneo manumissori preponebat. id est illi qui non ꝯtracta fiducia succedēdi emancipauerat: ꝛ nostra cōstitutio ex emancipatione liberoꝝ facta omnibus parentibus liberos manumittentibus hoc gaudere priuilegio concessit: vt ex ipsa liberorum emancipatione: licet hoc non dicatur expresse fiduciam succedendi tacite videatur contraxisse. Manifeste ergo liquet predictā bo. pos. vnde decem persone super uacuam esse: cum nullus hodie manumissor nostre constitutionis auctoritate: vt dictum est: contracta fiducia succedendi in bonis manumissi intelligaṫ manumittere. sublata igiṫ q̄nta. bono. pos. i gradū ei⁹ ꝛ locū illam bo. pos. antea que sexta fuerat videlꝫ bo. pos. vñ cognati ṗ ꝯstitutionē deduximus. ꝛ eandē quintam fecimus: ꝛ cum oliꝫ in edicto ṗtoris septimo loco posita fuerat bo. pos. q̄r ex familia ꝛ octauo loco bo. pos. vñ liberi patroni: patroneq̄ꝫ ꝛ parētes eoꝝ vtrāq̄ꝫ nostrā ꝯstitutionē de iure patro. factā euacuauim⁹. Cūeñ ad sīlitudinē successionis ingenuoꝝ libertinoꝝ successiōes vsq̄ꝫ ad quintū gradū coartās posuerim⁹ sufficiūt ṗdictis ꝑsonis tā contrata. bo. pos. q̄ꝫ vñ legitimi ꝛ vñ cognati ꝑ q̄s possint ṗdicte ꝑsone sua iura vendicare omni scrupulositate ꝛ in explicabili errore duarum ṗdictarum bo. pos. remota. ꝛ bon. pos. vñ vir ꝛ vxor que iter veteres bon. pos. i nono loco posita. fuerat in suo vigore seruauimus: ꝛ altiori loco. i. sexto eā posuim⁹ decimā ꝓ bono. pos. que appellabatur vnde cognati manumissoris propter predictas causas merito abrogauimus vt tantum sex bonorum possessio. ordinarie ꝑmaneāt suo vigore polētes.

℃ Bonoꝝ posses siones contra tabulas ꝛ ꝑm tabulas. Jtem vnde liberi ꝛ vñ legitimi siue agnati hodie sunt necessarie. areti.

℃ Sed eas [a] q̄dē pretoria introduxit iurisdictio: a nobis tamen nihil incuriosum [b] ṗter missuꝫ ē: sꝫ nr̃is cōstōnib⁹ [c] oia corri-

a ℃ Sed eas. Scilicet supradictos decem bonorum possessiones.
b ℃ Jncuriosum. i. sine cura.
c ℃ Constitutionibus que remanserunt in greco.

a ¶ Necessarias. Id est vtiles. sic ff. de offic. preto. l. prima. in princi. ¶ Additio. Dic immo alique sunt necessarie. vt infra. eodem. §. finali. ꝛc. Angelus aretinus.

cipauit: inueniuntur tamen decem persone que eum precedunt. d ¶ Constitutio. C. de emancipa. libe. l. finali. e ¶ Manumissoribus. Id est emancipatoribus.

gētes ꝯtra tabulas quidē: ꝛ scdm tabłas bonoꝝ possessiões admisim⁹: vtpote necessarias[a] cōstitutas: necnō ab intestato vñ liberi et vñ legitimi bonorum possessiones. ¶ **Bonoꝝ possessio vñ. x. ꝑsone ē hodie sublata: ꝛ i ei⁹ locū bonoꝝ possessio vñ cognati est collocata. Angel⁹.** ¶ Que aūt i ꝑtori edicto loco quinto[b] posita fuerat: id est vñ decē ꝑsōe: eaꝫ pio ꝓposito et cōpendioso sermone supuacuā ostēdimus. Cū ei ꝑfata bonoꝝ possessio decē ꝑsonas ꝑponebat extraneo manumissori[c] nr̄a ꝯstitutio[d] quā d̄ mancipatiōe liberoruꝫ fecim⁹ oībus parētibus eisdēꝙ manumissoribus[e] cōtracta fiducia[f] manumissionē[g] facerē dedit[h]: vt ipsa manumissio[i] eorum hoc i se habeat priuilegiū: ꝛ superuacua fiat supradicta[k] bonoꝝ possessio. Sublata igit̄ ꝑdicta quīta bonorū possessiōe i gradū ei⁹ sextā antea bonoꝝ possessionē iduximus: ꝛ quītā fecimus: quaꝫ pretor primis cognatis pollicetur. ¶ **Bonoꝝ possessio tāꝙ ex familia ꝛ vñ liberi ꝛ parentes ꝑroni sūt sublate. Angelus areti.** ¶ Cūꝙ ātea fuerat septio loco bonoꝝ possessio tanꝙ ex familia et octauo vñ liberi ꝑroni ꝑronecꝙ ꝛ parētes eoꝝ vtrāꝙ ꝑ ꝯstitutiōeꝫ[l] nr̄aꝫ quā

b ¶ Que autē. Loco quito. Scilicet cōnumeratis bonorū possessiōib⁹ ex testamento: ꝛ ab intestato.

c ¶ Manumissori. Expone. vt. s. §. tertio. Ubi dic ꝙ extraneus manumissor est ipe pater quando non ex cōtracta fiducia emācipat. Sed si ꝗras quare sibi ipi preferē? Rñ. iustinianus sane intelligas: vt pat auuz emācipātem nepotez precedat. Uel si ipse pater eman

cipatoribus.

f ¶ Contracta fiducia. Id est saluo iur̄ succedendi.

g ¶ Manumissionē. Id est emācipationem.

h ¶ Dedit. Id est concessit.

i ¶ Manumissio. Id est emancipatio.

k ¶ Supradicta bonoruꝫ possessio. Unde decez persone.

l ¶ Cūꝙ ātea fuerat. Constitutiōeꝫ nostram. De q̄ habuimus mentiōeꝫ supra de successio. liberorū. §. sed nostra.

a ¶ Posuimus. Ut supra de succes. libe. §. multis.
b ¶ Sufficit eis. Scilicet tam cognatis q̃ agnatis patroni.
¶ Additio. Qui excludũt agnatos et cognatos ipsius liberti. vt. l. liberti sine li. ber. ff. de bo. liber. nec eis fit iniuria: quia si stetissent in seruitute: nõ habuissent cognationem.
c ¶ Alia vero. Altiori. Hic trahe quod dignio res altiori loco se derẽ debẽt (i) et ẽ altior q proximior dño est. tirones vero posteriori. vt. C. de tiro. l. fin. lib. xii. et ff. de aq̃ plu. ar. l. j. §. pen. et. C. de offi. recto. pro. l. potioris. Accursius florentinus.

dignio res altiori loco se dere de bent.

¶ Additio. (i) Et ad hoc iplorari pót officiũ iudicis: nõ aũt agi actio ne iniuriarum scdm Joan. fab. hic.
d ¶ Decia. Bene dico sexto poni. et hoc dico sublata decima. Accur.

e ¶ Enũeratas. Supra. eo. §. cũq;.
¶ Septima eas. Casus. ¶ Adhuc prosequitur iusti. quĩtã partẽ. Unde po. sic casuz. Dñe iam video qualiter correxistis ius p̃torium circa bono. pos. a pretore introductas. et qualiter q̃tuor per nostrã cõstitutionẽ sublatis sex: tãtũmodo bon. pos. fecistis per eo dicatis si placet: nũquid est aliq̃ alia bon. pos. Et rñ. quod sic. nam ex predicta bon. pos. ordinaria et septima extraordinaria subsecuta ẽ: quã quidem septimam extraordinariam pretores optia ratione introduxerũt et hec septia extraordinaria oibus his cõpetit quibus vt detur bo. pos. lege vel nouo iure vel senatuscõ. cautũ est. quã quidem septimã extraordinariam bo. pos. pretor neque bo. pos. que ab intestato: neque eis que ex testamẽto sunt stabiliter

de iure patronatus fecimus penitus euacuauimus. Cũ ei ad similitudinez successionis ingenuorum libertinorum successiones posuimus[a]: quas usque ad quintuz gradũ tantummodo coartauimus: vt sit aliq̃ inter ingenuos et libertos differentia sufficiat[b] eis tã cõtra tabulas bonorum possessio q̃ vnde legitimi: et vñ cognati: ex quibus possũt sua iura vẽdicare omni scrupulositate et inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resoluta.

¶ Etiã hodie viget bonorum possessio: vñ vir et vxor et sextũ locũ occupat Et bonorum possessio ne vñ cognati manumissoris prius sublata: remanent tamen sex bonorum possessiões ordiarie. An.

¶ Aliã vero bonorum possessionẽ q̃ vnde vir et vxor appellatur: et nono loco inter veteres bonorum possessiones posita fuerat et in suo vigore seruauimus et altiori[c] loco: id ẽ sexto eã posuimus. Decima[d] vero bonorum possessiõe q̃ erat vnde cognati manumissoris propter causas enũeratas[e] merito sublata: vt sex bonorum tãtũmodo

iure cōnũerauit. Sed qñq3 ex testa mēto: ⁊ qñq3 ab intestato quasi vlti. ⁊ extraordinariũ auxiliũ prout res exigit accōmodauit illis qui ex legib⁹ vel ex senatuscō. vel principũ ꝯstitutionibus nouo iur ex testō: vel ab intestato ad successionem veniunt.

(i) Item tā ex testamēto q3 ab intestato pone exēplũ in eo qui decessit apud hostes: in cuius bonis datur bono. posses. ex lege noua cornelia. vt. ff. de bo. posses. l. iij. §. sed ⁊ eius.

a ℭ Septima. Introduxerũt. vt. ff. vt ex lege ⁊ se. cō. l. prima. j. respon.

possessiones ordinarie pmaneant suo vigore pollentes. ℭ Si lex dat alicui bonoꝝ possessionē d̃ nouo ex testamēto: vel ab intestato: illa dicitur septima extraordinaria Angelus. ℭ Septima eas secuta: quā optia rōne p̃tores introduxerũt a. Nouissime em̄ pmittit edicto his ēt bonoꝝ possessio qb⁹ vt detur b lege c vl' senatuscōsulto d vel cōstitutiōe e compre hensum est: quam neq3 bonoꝝ possessiōibus que ab intestato veniunt neq3 his q̃ ex testamēto sunt p̃tor stabili iure connumerauit: sed quasi vltimum ⁊ extraordinariũ f auxilium

ℭ Addi. (i) Hic hoc exēplum nō est bonũ ſm doct. quia de iure nouo succedunt d̃ iure ciuili ergo habent vnde legitimi. vt. ff. vnde legi. l. iij. d̃ iure antiquo p̃toꝝ dabat bono. poss. ergo ista cessat. vt. s. de leg. §. posth. Angel.

Bonoꝝ possessio: vt competat.

b ℭ Ut d̃tur. Scilicet bonoꝝ possessio. Et nota duo esse necessaria. vt hec bono. posses. competat: sc3 vt lege caueat: vt bonoꝝ possessio detur: ⁊ q de iure ciuili nō possit succedere. al's competit. Unde legitimi. vt. ff. vñ. legi. l. iij. ⁊. fi. vt ex lege ⁊ se. cō. l. j. §. fina.

duo sũt necessaria.

c ℭ Lege. Ponũt qdā exēplũ ex testamēto. vt. C. d̃ inoffi. testa. l. iij. §. s3 cũ eā. ex eo q fili⁹ nat⁹ i puerperio istitutus p̃sumit. Ab itestato ponũt exēplũ in agnat' feminis: ⁊ quibusdā cognatis: qui efficiunt agnatis similes. vt. s. d̃ legi. agna. succes. §. hoc etiā. Utrũq3 reprobo: q2 nulla lex exp̃sse dat supradictis bonoꝝ possessionē: sed eos succedere dicit. ergo nō dat. hec septima. sed vñ legitimi. vt. ff. vñ legiti. l. iij. Pōe ergo exēplũ ex testamēto i posthumo alieno instituto. vt supra eo. §. prio.

Bonoꝝ possessio septima qñ h3 locũ.

d ℭ Senatusconsulto. orfi. ⁊ tertu. vt. ff. vnde le. l. ij. in princi. ⁊. §. fina. nam eis datur bono. posses. ibi ⁊ nō succedebant de iure ciuili. vt. s. ad tertu. in prin. debet ergo dari hic. vt. ff. vnde leg. l. iij.

e ℭ Constitutione. Ponũt exēplũ. supra de leg. agna. suc. §. hoc etiā. Itē. C. de emācipa. lib. l. fi. S3 hoc reprobo. cũ lege nō caueat eis dari bo. pos. vnde habēt. vnde legitimi. vt. ff. vnde le. l. iij. Potest tamē dici q ibi subaudiat maxime. Uel melius dici si aliqua noua ꝯstitutio fieret de nouo que daret bonoꝝ possessionē: ex ea daretur hec septima.

f ℭ Et extraordinariũ. Nota duobus modis fieri bonoꝝ possessionē extraordinariā. quia vaga. vt hic.

Carbonia na possessio ius non tribuit.

Itemque non tribuit ius: ut carboniana. et si venter mittatur in possessionem. et illa que datur gratia agnoscende litis que datur sine cause agnitione. ut ff. de car. edi. l. iij. §. cause. et de ven. in pos. mit. l. ubicumque §. iterdum et de inoffi. testa. Papinianus §. j. et aliecuius cause cognitione. (i) ut ff. de bono. pos. l. iij. §. si cause. et quos ordo in bon. pos. ser. l. ij. §. dies. et §. in bonorum.

Additio. (i) Hodie autem sine petitione: et sine cause cognitione et datione coram iudice agnoscunt. argu. l. pe. et fi. et quod ibi not. per glo. et doct. C. qui admit. ad bon. pos. sessio. etc. Angelus.

b Disposuisset. Alio modo in edicto quam de facto competit. ut diximus supra eo. titu. §. sexto.

c Differatur. Sic. ff. de successo. edi. l. prima. j. respon.

d Liberis. Naturalibus et emancipatis et emancipatibus ut ff. de suc. edi. l. j. §. fina.

e Anni. In bonore sanguinis imo novi dent coartandi: cuius velut ad propria bona veniant. ut ff. e. l. j. §. largius. et de libe. et posthu. l. in suis.

f Accrescit. Partes ei non petentium accrescunt petentibus. ✠ Ut. C. quando non pe. par. pe. accre. l. j.

✠ Et hoc verum est in pro iure quando

g Ex eodem successorio edicto cedunt: Hoc item secus si lige in eo divergnatis: so. ut hic ibi Ange.

put res exigit accomodauit: scilicet his qui ex legibus senatusve consultis constitutionibus principum ex nouo iure: vel ex testamento vel ab intestato veniunt.

Liberi et parentes habent annum ad petendam bonorum possessionem. Alii agnati habent centum dies: et portio deficiens accrescit pari in gradu: vel ad alium devoluitur per successorium edictum. Areti.

Cum igitur plures [a] species successionum pretor introduxisset [b]: easque per ordinem disposuisset: et in unaquaque specie successionis sepe plures extent: dispari gradu personae: ne actiones creditorum differantur [c]: sed haberent quos convenirent: et ne facile in possessionem bonorum defuncti mittantur: et eo modo sibi consulerent: ideo petende bonorum possessionis certum tempus prefiniuit. Liberis [d] itaque et parentibus tam naturalibus: quam adoptiuis in petenda bonorum possessione anni [e] spacium: ceteris autem agnatis: vel cognatis centum dierum dedit.

Et si intra hoc tempus aliquis bonorum possessionem non petierit: eiusdem gradus personis accrescit [f]: vel si nullus sit deinceps: ceteris bonorum possessionem perinde ex successorio edicto [g] pol

a Cum igitur. Plures. Quia decem quarum sex remanserunt ordinarie. ut supra eo. aliam. usque ad. §. septima. sed inter agnatos successorium edictum locum non habebat. sed hodie utrumque locum habet. ut supra de le

licet a: ac si is qui p̄cedebat ex eo non esset b numero.

¶ Prio repudiante bonorū possessione statim sequenti incipit currere tēpus. Angelus are.

¶ Si quis itaq3 delatā sibi bonorū possessionem repudiauerit c nō quousq3 tempus bonorū possessioni prefinitū excesserit expectat: sed statim ceteri ex eodē edicto admittūtur d.

¶ Tēpus petēdi bonorū possessionē ē vtile: ⁊ hodie bonorū possessio pōt q̄litercūq3 sine solēnitate peti. Are.

¶ In petēda aūt bonorū possessione dies vtiles e singuli considerant. Sz hū anteriores principes f ⁊ huic cause prouiderūt: ne quis pro petēda g bonorum possessione curet sed quocunq3 modo si admittentes eā ad iudicium intra statuta tempora ostēde

gitima agnato.succes.§. placebat.

a ¶ Pollicetur pretor.

a ¶ Non esset. Exclusus tn̄ tanq̄ filius admitti potest vt agnatus: et exclusus vt agnatus admittit vt cognat⁹: vt sibi succedere videatur.vt.ff.ð succes.edic.l.j.§.sz vidēdum.

¶ Addi. Tu dicq̄ simplex repudiatio: vel relata ad hēditatē cōcernit om̄e ius ⁊ omnes vias succedendi q̄n̄ hab3 substitutum sec⁹ si ad ius adeundi: q2 ad illō tm̄ refert quod exprimitur: nisi esset adiecta causa generalis puta]: qa hereditas damnosa vel similis. nam ex tali ratiōe repudiatio ad vtrūq3 refertur secundum Angelum aretinum hic.

c ¶ Si quis itaq3. Repudiauerit. suum tempus.

d ¶ Admittūtur.vt.C.eo.l. finali.

e ¶ In petēda. Dies vtiles. In quibus tria concurrere oportet: scilicet qō iudicis copia sit. Itē auctoris. Item rei.vt.ff.de diuer.⁊ temp.prescript.l.j.⁊.ff.quis or.in bono. poss.ser.l.prima.in princi.⁊.§. dies.

¶ Additio. Hoc veruz intellige de iure antiquo. Itez in illis bon.possessi.que tribuūt ius. secus in alijs vt est bonorū possess.que datur gratis agnoscēde. Item carboniana: ⁊ que ventris noīe.de quib⁹ an tribuāt ius in posses. ⁊ an hodie procedāt: ⁊ in eis locuz hēat iste tex. Vid per Ioā. fabri.hic Hodie aūt indistincte: in oibus bono. pos. dies dn̄r vtiles et si iudex p tribunali nō sedeat ⁊ icipiūt currere a die sentētie: ⁊ currūt quādiu nō dubitat an sibi competat bonorum poss. secundum Angelum aretinum.

f ¶ Principes. C.qui amit.ad bono.posses.l.penulti.⁊ finali.

g ¶ Pro petenda. Erat enim alia edictalis que edicto mortui pretoris competebat. hanc nō erat necesse peti.vt.ff.de bonorum possessio. l.iij.§.sed si nemo. Alia decretalis que a p̄tore viuo decernit.(j) ⁊ hoc lex. olim solenniter: hodie sufficit quocūq3 modo dicat se velle agnoscere: que iudicialis dici potest: q2 in iudicis presentia agnoscit: vt hic ⁊.C.q admitt.ad bonorum possessio.l.pe.

Bonorū possessio est dup

⁊ fina. Item nunquid hodie bonorum possessiões locum habent? Respon. sic. nam ⁊ eas proponere quis potest: ⁊ contratabulas: necessaria etiam est filio emancipato ⁊ preterito. Item vnde vir ⁊ vxor necessaria videt. et vt olim alie non erant necessarie sic nec hodie: eis tñ vti possum'. Alij cõtra cũ nouus mod' succedẽdi sit inuẽtus. vt i auc. de hered. ab intesta. p totum. ¶ Addi. (i) Hodie tñ recessit ab aula ga nec decreto nec partis citatione opus est. vt. d. l. fi. fm. Ang.

rit[a] plenũ habeat earũ beneficium.

¶ De acq̃sitione p arrogationem.

¶ Olĩ oĩa bõa arrogati acq̃rebant arrogatori: exceptis his q̃ p capitis diminutõez pdũtur: hodie vero acquiritur sol' vsusfructus: vt par sit pri naturali. Aretinus.

Est et alterius generis per vniuersitatem successio[b] que neq; lege duodecim tabularũ: neq; p̃torio edicto: sed eo iure qd cõsensu[c] receptũ est introducta est. ¶ Ecce enim cuz paterfamilias sese in arrogationem dat omẽs res[d] ei' corporales et incorporales: queq; ei debite sunt arrogatori antea[e] quidem pleno iure acquirebantur: exceptis his que per capitis[f] diminutionẽ peunt: q̃les sũt operarũ[g] obligationes: ⁊ ius agna

Est ⁊ alterius. ¶ Totus iste titul. diuiditur in tres partes. Primo vnde fuit itroducta acquisitio per arrogationem. Secundo postea illud declarat tã de iure antiquo q̃ moderno: et qd arrogatori acquirat. Tertio an arrogator teneatur ad debita arrogati Secunda ibi. ecce eni. Tertia ibi. sed ex diuerso. Diuisio.

b ¶ Successio. Ut ff. pro socio. l. actione. §. societas.

c ¶ Consensu. Scilicet arrogantis ⁊ arrogati.

d ¶ Omnes res. Et etiaz filij. vt supra de adopti. §. illud.

a ¶ Oñderit. Corã quocũq; iudice

¶ De acquisitiõe per arrogationẽ. Continuatõ

¶ Quia bona que nobis acquiruntur titulo vniuersali aut acquiruntur per additionez hereditatis: aut per bono. posses. aut per arrogationem: aut per adiectionem bonorũ causa libertatũ conseruãdarum. §. finali. supra. per quas perso. nob. acqui. ideo viso supra de here. ⁊ bono. posses. sequitur videre de acquisitione per arrogationem. Porcus.

e ¶ Antea. Id est iure veteri.

f ¶ Per capitis diminutionẽ. s. minimã. nam dando se in arrogationẽ minimã capitis diminutionẽ patitur. vt supra de capi. di. §. minima.

g ¶ Operarũ. Hoc itellige de operis que a libertis debent ⁊ nõ transeũt ad heredẽ extraneũ. vt sunt obsequiales: que in faciẽdo cõsistunt: scilicet assurgere ⁊ similia. vt. ff. de ope. liber. l. liberti. Item in fabrili

Opera obsequiales debẽt liberti patronis.

tōis[a]. Usus etei͡z ꝛ vsusfructus: licet his antea cōnumerabanť: attamē capitis diminutione minima eos tolli ꝓhibuit nr̃a constitutio[b]. Nūc autē[c] nos eandē acquisitionez: que p arrogationez fiebat coartauimus ad similitudinem naturalium[d] parētuz. Nihil enī aliud nisi tā tummodo vsusfructus: taz naturalibus parētibus q̃ʒ adoptiuis p filiosfamilias acquiriť: in his rebus: que extrinsecus[e] filijs obueniunt dominio eis integro seruato.

¶ Arrogator succedit arrogato: nisi sint certe persone: que ipsum excludant. Angelus aretinus.

¶ Mortuo autē filio arrogato i adoptiua familia ēt dominio ei⁹ ad arrogatorē pertransit: nisi supsint alie persōe[f] que ex cōstitutiōe nostra patrez in his que acquiri nō possunt[g] antecedunt.

bus incertis. vt. ff. de ope. libe. si operarū iudicio. Aliud si conduxerit ille arrogatus operas alicuius. nam iste arrogatori queruntur.

a ¶ Jus agnatiōiu. ius succedēdi: quod qs per agnationē consequiť: et hoc hodie est. vt infra eo. §. mortuo. Itez ius petē de bonorum possessionis: perit si ante eaz petitā adarrogādus se d̃derit. Aliud si iā petijt. vt. ff. vn̄ li. l. fina. ꝛ de contratabu. l. iij. §. si emācipatus. Accursi⁹ florentin⁹.

¶ Addi. Jus tamen adeūdi de iure ciuili indistincte retinet ꝛ forte ēt inuit⁹ adire cogi poterit ad instar naturalis.

b ¶ Constitutio. C. de vsufructu. l. corruptionem.

c ¶ Nunc autez. Aduersatur ei qđ supra dixerat q̄ omnes res acquirebantur arroganti.

d ¶ Naturaliuz parētum. Ubi in aduēticijs tm̄ vsufructus queritur vt. C. de bonis que libe. cū oportet.

e ¶ Que extrisec⁹. Id ē i aduēticijs

f ¶ Mortuo autem. Alie persone. Ut descendentes ex filio arrogato. vt. C. communia d̃ succes. l. fina. vbi est constitutio: de qua hic mentio. Item si hic arrogatus esset impubes: ꝛ impubes decederet: admitterent etiā ex stipulatione. vt. ff. de adoptionibus. l. nō aliter: ꝛ legibus verbis. ꝛ l. hec autem. ꝛ supra d̃ adoptio. §. cum autez. Sed qd in patre naturali a q̃ hic arrogatus erat emancipatus? Respondet. Placen. eum preferri arroganti. (i) sed hodie fratres vtriꝗ; coniuncti vocantur cum arrogante. vt in auctēti. de hered. ab intestato. §. consequens. collatione nona.

Arrogato q̃ psone succedere d̃bent.

¶ Additio. (prima) Quod verum intellige: vbi arrogatus est sibi in secūdo gradu. vt quia est arrogat⁹ tanq̃ʒ nepos. al's secus secundū Angelum aretinum. hic.

g ¶ Non possunt. Ut in aduenticijs. profecticia enim sibi non auferuntur.

a ¶ Sed ex diuerso. Conueniatur de facto: nam non tenet de iure: sed de his que cōtraxit postq̄ fuit arrogatus tenet de peculio. vt. ff. de pecu. in arrogatorē. (j) ꝛ si tunc nō defendat pater: in bonis ipsius patris fit missio. vt ff. quibus ex causis in posses. eatur fulcinius. §. si qs. Accursius.

¶ Additio. (prima) Nō verum si cōtraxit de peculio. alioquin si sibi hereditas delata fuerit distiguitur an iussu patris quesierit vel non: ꝛ an filius repudiet et pater adiuerit pro se: et econtra. sicut fit i naturali ꝛ legitimo. vt. l. fina. §. primo. C. de bo. que libe. Angelus.

¶ De eo cui libertatis causa bona adijciuntur. ¶ Supra visuz est de acquisitione que fit per arrogationez ꝛ sic titulo vniuersali: verum quia est ꝛ alia que fit per adiectionez bonorū libertatū conseruādaruz causa. §. fina. supra. per quas personas nobis acquir. ideo subdit de eo cui libertatis causa bona adijciuntur. Christof.

Continuatō

¶ Arrogator nō tenet noie pprio ad debita arrogati: prius cōtracta: sed noie filij tenet. Angelus aretin᷑.

¶ Sz ex diuerso: pro eo quod is debuit qui se in adoptionez dedit ipso quidē iure arrogator nō tenetur: sz nomie filij cōuenietur[a]: ꝛ si noluerit eū defendere: permittit creditorib᷑ per ꝯpetētes nr̄os magistratus bona que eius: cum vsu fructu futura fuissent: si se aliēo iuri nō subiecisset possidere: ꝛ legitiō modo ea disponere.

¶ De eo cui libertatis cā bōa adijciūt.

¶ Si hereditas illius: qui libertates reliqt nō adeatur potest ille cui libertas est relicta vel alius petere sibi adijci bona defuncti: ꝛ satisfacere creditorib᷑: ꝛ erit tanq̄ successor defuncti: ꝛ serui qb᷑ libertas directo: vel p fideicōmissuz est relicta erunt liberi etiam si bona forent a fisco occupata Angelus.

Accessit nouus[b] casus successionis: ex constitutione[c] diui marci. Nā si hi q libertaA Acces. Diuisit nouus sio. ca. ꝛc.

¶ Tot᷑ iste titul᷑ diuidit i quatuor ptes Primo pōit acquisitōnem cā libertatis ꝯseruande. Scdo illud prescriptum diui marci pbat. Tertio vba dicti rescripti iterptat. Quarto illud supplet. Secūda ibi et ita diui. Tertia ibi. In rescripto Quarta ibi sz cuz multas.

b ¶ Nouus. Et ē hic quartus succedendi modus. vt supra. per quas personas nobis acquiritur. §. finali.

c ¶ Ex constitutione diui marci. Cuius verba sunt infra eodem. §. si virgineo.

a ¶ Acceperunt. destinatione.
a ¶ In testamento. Idem priuilegium datur cuilibet petendi bona hac contemplatione. vt. C. de testa. ma. l. fina. Accur.
¶ Additio. Et is prefertur qui preueniet. vt ibi i dicta. l. finali. §. sancimus.
c ¶ Non adiit. scilicet ab herede.
d ¶ Hereditas. quomodo ergo valet quod in eo relictum est. vt. C. de fideicom. l. eam quam? Respond. hic speciale est.
e ¶ Ueire. Id est vendi.
f ¶ Ideo nec. Fide iussoribus vel pignoribus: vel fide habita. vt. ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. adijci.
Al's venundari.

tem acceperunt [a] a domino in testamento [b] ex quo non adit [c] hereditas [d] velit bona sibi adijci libertatum conseruandarum causa adiudicantur. Et ita diui marci rescripto ad pompilium ruffum continetur. verba rescripti ita se habent Si virgineo valenti que testamento suo libertatem quibusdam ascripsit nemine successore ab intestato existente in ea causa bona eius esse ceperunt: vt veire [e] debeant: is iudex cuius de ea re notio est aditus: rationem desiderij tui habebit: vt libertatum tam earum que directo: quam earum que per speciem fideicommissi relicte sunt tuendarum gratia adijciantur tibi si idonee [f] creditoribus [g] caueris de solido quod cuique debetur soluendo. ¶ Et hi quidem quibus directa libertas data est perinde liberi erunt ac si hereditas adita [b] esset. Hi autem quos heres manumittere rogatus est: a te libertatem consequuntur: Ita vt si non alia conditione velis tibi bona adijci quam vt etiam qui directo libertatem acceperunt tui [i] liberti fiant. Nam huic [k] etiam voluntati tue si hi de quorum statu agitur consentiant [l] auctoritatem nostram

uatus pot stipulari pro altero. contra l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obli. et in. §. alteri. j. de verbo. obli. et est ratio fauore libertatis vt facilius possit dari expedimentum quo libertatem serui consequantur. Ange.
b ¶ Adita esset. Nota mirabile quod ex hac pactione serui fiunt liberi: vt orcini: vt hic et. ff. de fideicom. li. l. iiij. §. hi etiam. Qui sint orcini et vnde dicantur: dictum est. s. de sing. re. per fidei. relic. §. pe.
i ¶ Tui libti fiant. subaudi et tibi concedimus scilicet operas necnon quas orcinis nequaquam beo manumissis imponet. vt. ff. de ope. libe. l. si quis hac lege.

g ¶ Creditoribus. Uel omnibus: vel vni noie omnium. (j) vt. ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. creditoribus.
¶ Additio. (j) Nota casum vbi priuatus pot stipulari pro altero...
k ¶ Nam huic. Subaudi concedimus
l ¶ Consentiant. Al's in seruitute remanent: et quem nolunt habere patronum habebunt dominum. C. de ma. te.

l.fina.§.iiij.
¶ Additio. Uide q̄d no.in.d.l.fin. q̄r quod dicit hic obtinet vbi extraneus petit aduici. Secus si sit aliquis de illis cui sit relicta libertas: quoniam etiã potest peter dissententibus aliis. Angelus aretinus. tio ab alio facta valebat.vt.ff. de fideicommis.libe.l.quarta.§.penultimo hodie indistincte admittuntur.vt.C.de testamen.ma.l.fina.§.penultimo.

accommodauim⁹ [a] Et ne huius rescriptiõis nostre emolumẽtũ alia rõne irritũ fiat: si fiscus bõa agnoscere voluerit ⁊ hi q̄ rebus nostris attẽdunt [b]. sciãt commodo pecuniario preferendã [c] esse libertatis causaз: ⁊ ita bona cogenda [d] vt libertas his salua sit: q̄ eã adipisci potuerũt acsi hereditas ex testamento adita [e] esset.

¶ Bõis adiectis cessat venditio ipsorum. Aretinus.

¶ Hoc rescripto subuẽtũ est ⁊ libertatib⁹ ⁊ defunctis: ne bõa eo℞ a creditoribus possideantur ⁊ veneãt [f]. Certe si fuerint hac d̃ causa bona adiecta cessat bonoruз vẽditio. extitit eñi defuncti d̃fensor ⁊ q̄daз idoneus qui de solido creditoribus cauet.

¶ Adiectio bonorũ tũc demum h₃ locum: cuз defunctus reliquit libertates ex testõ vel ab intestato. Angelus aretinus.

¶ In p̄mis hoc rescriptũ totiẽs locuз habet: quotiẽs testamento libertates date sunt. q̄d ergo si quis intestatus decedens: codicillis libertates d̃derit: necq̃ adita sit ab ĩtestato hereditas an fauor ꝯstitutiõis d̃bebit locũ habere? Certe si ĩtestat⁹ d̃cesserit: ⁊ codicillis d̃derit libertatẽ: ꝯpeter eã [g] nẽini dubiuз ẽ tũc ei ꝯstitutõi locũ eẽ: ꝯ ba ostẽdũt cũ nemo successor [h]

a ¶ Accõmodauimus.ff. d̃ fideicõ. li.⁊.l.iiij.§.hi qui.
b ¶ Attẽdunt. vt ꝓcuratores nr̃i.
c ¶ Preferendaз hoc est q̄r cõpetent libtates.
d ¶ Cogẽda. id ẽ accipiẽda per fiscum.
e ¶ Adita esset. Oliз prius fiscus admittebatur bonis non aditis ab alio: ⁊ etiam aditis dummodo essent bona soluendo. alias adi-

¶ Hoc rescripto
g ¶ Ueneãt. id ẽ vendantur.
f ¶ In p̄mis. Eaз libertatẽ. Accursi⁹ florentinus.
h ¶ Successor. Nunquid ex testamento vł ab intestate extitisse heres? Respondeo neutrum dici potest. Dic ergo hunc anormalũ successorẽ esse: sicut illum qui succedit heredi ñ iplenti defuncti voluntatem vt in auctẽtica. d̃ heredi. ⁊ fal. §. ĩ omnibus collatio. prima. ⁊

Successor anormal⁹.

iura sepl chrorum habet vt bonorum possessor. vt. ff. de fi deicōmi. li. l. quarta. §. finali.

a ¶ Neminez heredem ab intestato.

¶ Additio Puta quia repudiauit vel lapsus est terminus pfixus ad instantiā petentis bona sibi adijci. sed si solūz ad instātiā creditorum fuisse prefixus habetur p herede. Angelus Aretinus.

¶ Si is q i integ.

b ¶ Fieri. Et respōdeo. sic. vt. ff. de fideicommis. li. lege qrta. §. primo Accursius florētinus.

ab itestato existat & quādiu incertū sit vtrū existat an nō cessabit ōstō. si xo certuz ceperit esse neminem[a] existere tunc erit cōstitutioni locus.

¶ Et ille q repudiauerit hrditatē possit i itegrū restitui & iterū adire tū adiectio semel fctā & libertates non cessabunt.

¶ Si is q i itegrū restitui pōt abstinuit se ab hrditate an quis pōt i integrū restitui pt admitti ōstitutō & bonorū adiectio fieri[b] Quid & si post adiectionē libtatū cōseruādaꝝ cā facta i itegrū sit restitutus: vtiqꝫ nō erit dicendū reuocari libertates quia semel cōpetierunt.

¶ Si libtates data fuerit iter viuos daē adiectō bonorū sꝫ reuocarī dubiū an date fuerit i fraudē creditoꝝ.

Angelus aretinus.

¶ Hec ōstitutio libertatū tuendaꝝ causa itroducta ē: & si libertates nlle sūt date cessat h cōstitutio. Quid ergo si viu⁹ dederit libertates vl mortꝫ causa: & ne d hocq raē vtrū in fraudē creditoꝝ an non factū sit idcirco velit sibi adijci bona: an audiēdi sint: & magis ē vt audiri debeāt & si deficiant verba constitutionis.

¶ Supplet fscriptū diui marci. Angelus aretinus.

¶ Sꝫ cū multas diuisiōes[c] eiusmodi cōstitutiōi deesse psperim⁹ lata ē a nobꝫ plenissima cōstitutio[d] in qua mlte species[e] collate sunt quib⁹ ius huiusmodi successionis plēnissimuz ē effectū: qs ex ipa lectione cōstitutionis potest quis cognoscere.

c ¶ Szcum. Diuisiones. id est casus.

d ¶ Cōstitutio. C. ō testa. manumi. l. fina.

e ¶ Species. Id ē casus.

¶ De successionibus sublatis. Rubrica.

¶ Supra visum est de multiplici specie successionum. Sed quia sunt quedam que hodie sūt sublate vt illa que fiebat per bonorum venditionem: vel senatuscōsultū claudianum ideo subdit de successionibus sublatis. Christoforus porcus.

Contīnuatō

¶ Erant autem. ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas partes. Primo tollit venditiones et successiones que ex eis fiebant. Secundo que fiebant ex senatusconsulto cludiano. Secunda ibi erat.

ex causis in posses. ea.l.j. sed hodie p mēsura debiti declarati. vt i auc. de exhi. et intro.re.§.si vo.col.v.

¶ Additio. Dic hoc verū qñ agit̄ personali secus si agatur etiam hodie reali vel hypothecaria: qr iura antiqua remanent i correcta et sic fit missio insolidū i pos. vt no. gl. in auc. ei qui.C. de bo. auctorita. iud. po. et in.l. iij.C. d p curatoribus.

Diuisio.

a ¶ Emptio.i. vēditio.✠ vt sequit̄ sic. et.ff. d actio. emptio. vete res. Acc.

✠ no. qp sepe vbū vēditio ponit̄ p emptione et eō. et aduerte qp forti⁹ dico qp lz simplicit̄ dicat̄ vnū intelligitur de vtroq;: qr sūt correlatiua. vt l.fi.C. de idicti. vidu.to. et.l.j. ff. d acceptila. Ange.

¶ Addi. Qd facit vt penale dispositū in vno puta vēdēte habeat locū ēt i e dicat mēte: cuz sine correlatiua.

b ¶ Ambages. Illa ppo nebat creditor actionez et si cadebat a sillaba cadebat a cā. Si vo nō cadebat bona debitor̄ abñtis vel pñtis vēdebat sua auctoritate. quod hodie non est: vt hic. et C. d formulis. et impe.l.j. et.ij.

¶ De successionibus sublat̄ q̄ fiebāt p bonor̄ venditiones: ex senatuscon sul. claudiano.

¶ Successio fcā p vēditionē bonor̄ debitoris ē hodie sublata. Aretin⁹.

Erāt aūt ōpterdictā successionē olim et alie per vniuersitatem successiones qualis fuerat bonorum emptio[a] que de bonis debitoris vendendis p multas ābages[b] fuerat introducta et tunc locū habebat qñ iudicia ordinaria[c] i vsu fuerāt sz cū extraordinariis iudiciis posteritas vsa ē iō cū ipis ordīariis iudiciis ēt bonor̄ vēditiones expirauerūt[d] et tm̄mō creditoribus dat̄ officio iudicis bona[e] possidere et (put vtile eis visū ē) ea dispōere: qd ex latioribus digestor̄ libris[f] pfecti⁹ apparebit.

¶ Successio q̄ fiebat p senatuscōsultū claudianū ē hodie sublata. Angelus aretinus.

¶ Erat et ex senatuscōsulto claudiano miserabil' p vniuersitatē acq̄sitiō cū libera mlier suili amore bachata[g] ipa libtatē p senatusconsul

f ¶ Libri vt.ff. qb. ex cau. in possessio. ea. per totum et de bon auctori. iud. pos. per totum.

g ¶ Erat Ebri⁹ Bacha- et mu- ra.i.cap- lier lu ta. vel de xurio- cepta. vt sa eg- em vino paran capit vel tur.

c ¶ Ordinaria. Id est solemnia.

d ¶ Expirauerunt.i. recesserunt.

e ¶ Bona. Scz oīa. vt.ff. quib⁹

bacho: ita et amore. Item furore amoris nil vehementius inuenitur vt. in auct. quib. mo. na. effi. legiti. §. illud. col. vi.

¶ Addi. Et maxie i iuuenibus. vñ ver. Militat i teners ānis amor hospes amenus

pes amenus. Est in cãicie ridiculosa venus. Facit.ca. cum in iuuentute. extra de presumptio.

a ℂ Substantiam. Si coniũgebat se alieno seruo ⁊ cõtra dñi nũciatio nẽ. vt. C. ad sena/tuscon. claudia. l.j.

tum amittebat ⁊ cum libertate sub stantiamª qḋ indi gnum nostris tem poribus eẽ existi/mantes: ⁊ a nostra ciuitate dleri ⁊ nõ inseri nostris dige stis concessimus.

Conti nuatõ ãgeli.

ℂ De ob ligationi bus.

ℂ Hic incipit ter/tia pars principa/lis diuisio nis toti⁹ isti⁹ ope/ris grã cõmodioris diuisionis ⁊ ẽt materiap. facit. l. cai⁹. §. j. ff. d legat. tertio cũ si. ibi no. Qm̃ hic tractat̃ d tertia parte siue d tertia materia in qua versat̃ ius nostrũ. qm̃ versatur circa tria: aut circa psonas: aut circa res: aut circa actiones ⁊ obliga/tiones. vt. s. de iur. na. gen. ⁊ ciui. §. si. Usq; huc tractauit de personis ⁊ rebus. vt dicit glo. rubri. Igit̃ aliaz ⁊ tertiã ptẽ faciemus d obligationibus ⁊ actionib⁹. ⁊ p cõsequẽs de tertia materia toti⁹ iuris ciuilis. Are/ti.

Conti nuatõ accur/sij.

Accursius aũt sic continuat istam rubricam. Dictũ est. s. de psonis li. primo de rebus in scdo ⁊ tertio vsq; huc. Nunc de actionib⁹ dz dicere. vt. s. de iure nat. §. si. sz q2 obligatio mater est actionis. vt. ff. de pcu. licz §. ea obligatio. ideo premittitur de his obligationib⁹ ⁊ ideo dicit hic. Nunc ⁊c. Accursius.

Diui/sio.

Nunc transeam⁹. ℂ Totus iste titulus diuidit̃ i q̃tuor ptes. Primo ponit diffinitionem obligatiõis. Scdo põit vnã diuisionẽ obligatõnũ. Tertio põit scdam diuisionẽ. Quarto il lã diuisionem i aliã. subdiuidit. Secunda ibi ominũ aũt. Tertia ibi sequens Quarta ibi. prius est.

ℂ Quesiui ab iperatore sic. Casus.

ℂ De obligationibus.

ℂ Continuat ⁊ diffinit obligatione. Angelus are.

Nunc trã/seamus ad obliga tiones.

ℂ Domine cũ cu/rã adhibueritis ad res ⁊ adpsonas. ad qḋ pponi t. vos trãsferre: Rñ ipe. Nũc ⁊c. Quesiui ẽt vltra sic dñe qd ẽ obliga/tio? Rñ. ipe. Obligatio. ẽ ⁊c. Sed q2 vnũqḋq; tũc pfecte cognoscit̃ cũ in se ⁊ in suis partib⁹ dmõstrat̃. iõ dñs iusti. data diffinitione dat obligatiõis diuisionẽ. vt sic obligatio i se ⁊ i suis ptib⁹ pleni⁹ ⁊ pfecti⁹ habeat̃ noticia Et prio dñs iusti. obl. diuisionẽ gñaliorem ⁊ breuẽ. scdo specialiorem ⁊ plã cõtinẽtẽ. Itẽ prio diuidit scdo mẽbra diuidẽtia exponit ⁊ sic vno mõ ponit̃ ca. Aliter aũt ponit̃ scdm dñm Guil. sic ca. Ego iuuẽis volẽs legalib⁹ fulciri nutrimentis accessi ad iusti. ⁊ talia verba pposui corã eo. Dñe vidi per cõtinuatiões multiplices q nũc est ad tracta. de obli. trãseundũ. p deo dicatis mihi quid est obligatio. Frater. libẽter di. iu/sti. obligatio est ⁊c.

ℂ Omnium autem. Obligationis posita diffinitione hic ponit eius duplicem diui. que pt3 in littera. dum tamen sciatur diuisio sumitur respectu iurium a quibus procedit obligatio quelibet. secunda vero procedit a causis propter quas itroducuntur obligationes q̃ omnis

obligatio est ex cõtractu vel q̄si ꝛc.

Obligatio quedã est ciuilis tm̄ q̄ga. quedã naturalis tm̄ q̄ne quedã ciuilis ꝛ naturalis simul.

Obligatio. Videt̃ ꝙ nulla obligatio diffiniatur. naꝫ ciuilis sola nõ habet effectuꝫ exigendi: vt ptꝫ i obligatiõe litteraruꝫ añ bienniũ. vt. j. de lit. obli. Item ptꝫ in oi obligatõne ciuili ꝛ

Obligatio[a] ẽ iurꝭ[b] vinculũ q̃ necessi-tate[c] astringimur alicuius soluende

naturali simul. nam si pactum fieret de non petendo tollitur naturalis ꝛ remanet ciuilis. vt. ff. de sol. stichuꝫ aut pamphilum. §. naturalis: ꝛ tamen non habet effectum istuꝫ. vt. j. de excep. §. preterea. Item nec naturalis quia nec per eam fit actio. lꝫ i pediatur repetitio. vt. ff. de dona. l. hoc iure. §. fi. ꝛ. ff. de con. inde. l. iudex. ꝛ. l. iulianus. Sed dic ꝙ simul vtraqꝫ hic diffinitur. Item si bona est diffinitio: ego ꝯuertit cũ suo diffinito. vbicũqꝫ ergo ẽ iuris vinculũ est obligatio: ꝛ ecõtra. vbi nõ est tale iuris vĩculũ nõ ẽ obligatio: g̃ nec fideiussor adhiberi põt. vt. ff. de v̄. obli. l. j. §. j. in fi. q̃d est falsum. q꞉ naturali obligationi accedit. vt. j. de fideiusso. in prin. Sed dicas ꝙ hic est deceptio. nam si dicas nõ ẽ obligatio. scꝫ ciuilis ꝛ naturalis: vera est si dicas obligatio. s. nulla etiã naturalis falsa est. ꝛ sic vix ẽ in dictiõe obligatio. vbicunqꝫ eñ dico ꝙ naturali obligatione quis tenet̃ intelligo d̃ ĩuregentium quia conuenit solis hominibus ꝛ omnibus.

Diffinitio bõa cõuertit cũ suo diffinito.

b ¶ Iuris vinculũ. i. ius vinciens: ꝛ sic est res incorporalis. vt. s̄. de re cor. ꝛ incor. in fi. vt eñ boues funibꝰ vsualiter ligantur: sic hoĩes verbis ligantur ꝛ intellectualiter. vt. ff. de verbo. signifi. l. rei. §. j. iuxta illud. Verba ligant homines: taurorum cornua funes.

Additio. Cornu bos capit̃: voce ligatur hõ.

c ¶ Necessitate. Tunc enim vere debitor est cũ necesse habet soluere vt. ff. de ver. signi. l. debitor: ꝛ ita ꝑꝫ hoc nulla obligatio cui opponitur exceptio. diffinitur hic: quod veruꝫ est si opponatur exceptio: ideo quia desijt esse vinculuꝫ naturale vel ciuile nam quedam exceptiones proponuntur etiam quando vtrunqꝫ vinculum adest. vt macedoniani ꝛ velleiani. Sũt enim effectualis obligationis due radices. vna naturalis. scilicet que consensu nascitur: que inter omnes fieri potest. etiam inter seruos: ꝛ hec naturalis dicitur. vt. ff. de pac. l. j. §. adeo. hec radix contrario consensu tollitur. vt. ff. de sol. l. stichum. §. naturalis. quia nil. tam naturale ꝛc. vt. ff. de re. iu. l. nil. sed hec naturalis vim non habet exigendi: impedit tamen soluti repetitionem. vt. ff. de fideiul. l. fideiussor. §. fideiussor. Huic quandoqꝫ accedit ciuilis etiam radix que illi naturali faciem dat vel formam: vel vestem vt possit parere actionem. Et hec ciuilis tollitur contrario ciuili actu non naturali: vt per acceptilationeꝫ: vt. infra quibus modis tol. oblig. §. j. alias. §. item per acceptilationem. Item per sententiam remanente naturali: sed hoc non est ipso iure: sed per exceptionem. vt. ff. de condi. inde. l. iulianus. snĩa enim est de iure ciuili cum omnia iudicia sint de iure ciuili. vt diximus. s̄. de iure naturali. §. ius autem. in glosa vt sunt ꝛc. per l. ff. de origine iuris. l. ij. §. hec disputatio. Et hec ciuilis non adheret seruis: cum nil sint inspecto iure ciuili. vt. ff. de re. iur. l. serui. ꝛ. l. quod attinet. Item filio contra patrem vel econtra non nascitur. vt. ff. de conditi. inde. l. frater a fratre cũ

Obligatio effectualis habet radicẽ naturalẽ ꝛ ciuilẽ.

Obligatõ ciuil̃ tollit̃ per acceptilationem ꝛ sniam.

Obligatio ciuilis

qbus, damp sonis nō ad beret. inter eos non possit esse iudicium. vt.ff.de iudi. lis iure ciuili impediente ratione patrie potestatis.vt.s. de patria potestate. §. ius autem. Accursius.

¶ Additio. Hodie. tamē in aduenticijs forte nascit ciuil' obligatio: q̄uis durante patria potestate contra eū nō exerceat. Angelus.

rei[a] sm[b] nostre ciuitatis iura.

¶ Ponit primā diuisionem obligationū quia aliq̄ sūt ciuiles: aliq̄ pretorie.

¶ Omniū autē obligationū summa[c] diuisio[d] in duo genera deducitur. namq̄ aut ciuiles sunt aut pretorie. Ciuiles sunt que aut legib⁹[e] cōstitute: aut certo iure ciuili cōprobate[f] sūt. Pretorie sūt q̄s p̄-

a ¶ Rei. Uel etiam facti. quia v̄bū rei generale est. vt.ff.si certum petat l.i.in fi.⁊.ff.de ver.sign.rei.

¶ Additio. Nota appellatione rei factum contineri. ex quo dixerunt aliqui q̄ si statuto caueatur q̄ pro quacunq̄ re petita soluatur solidus pro libra q̄ habebit locum in facto petito: qd verū limitat hic Bald. qn̄ tale factum petitū erat estimabile vt librum scribi domum edificare: vt fossam fodi. Si aūt esset inestimabile. vt facere vxorem cōsentire tunc nihil esset soluendum: q2 verba statuti debent intelligi in casu possibili: hoc est quo res estimari possit. l. non soluz.ff.de actio.⁊ oblig.⁊.l.si ideo.C.ad fille.xpo.

b ¶ Scd̄z. Istud scd̄m potest referri ad totam diffinitionem.q.d.obligatio sic diffinitur sm iura romana i. secundum leges. ⁊ sic ciuilis ⁊ naturalis hic simul diffinitur. Uel dic q̄ refert tm̄ ad principium.s. iuris vinculū. Et qd dicit quo astrigimur s.qn̄q̄z: vt qn̄ est ciuilis ⁊ naturalis. qn̄q̄z non est: vt qn̄ est naturalis sola: vel ciuilis sola. ⁊ scd̄m h̄ q̄libet diffinitur hic: non etiā naturalis vl' ciuilis sola. Uel dic q̄ ponit remotiue hec dictio sm. q. di. illa obligatio est iuris vinculū que est sz ius nō cōtra ius.ff. de v̄b.obli. gnal'r. ⁊.l.veluti ⁊ sm hoc refert ad p̄mū. Ul' dic q̄ refertur tm̄ ad illam dictiōem soluēde. nā sz ius sūt facien de solutiōes vt res eq̄ bona soluat. vt.ff.si cer.pe.l.cū qd.⁊.ff.cōmo.l. iij.§.si res. Itē cōgruo loco ⁊ tpe.vt ff.de so.si soluturus. Itē de euictiōe pmitti: al's non vr̄ soluere. vt.ff.de verb.obli.l.iulianus.§.q fūdū.⁊.ff. de cōdi.cā da.l.fi.⁊ d euic.l.ij. Itē p cōpetētes actiōes ⁊ iudices fiat solutio: aliter nō valet snīa nec solutio fieri dz. vt.C.si a non compe. iu.l.fi.

c ¶ Omniū. Sūma.i.pria vel summa.i.breuis.sic.s.de iure pso. i pn. est eīn q̄nq̄z maior.vt.j.eod.§.fina.

d ¶ Diuisio. Diuisio est innūerabilis materie breuis cōpositi. ⁊ diuisio ad mlta fac. vt dixim⁹ i p̄eio.§. pe. Diuisionis diffinitio.

e ¶ Legib⁹. vt legis aqlie obligatio.vt.j.ad.l.aql. i prin. Itē de pauperie p legē.xij.tabla⁊.vt.ff.si qua. pau.fe.di.l.j.j.rñ. Itez furti nec manifesti.vt.j.de nox.§.sūt aūt. Sec⁹ aūt est de furto māifesto: q2 illa obligatio est p̄toria.vt.j.de perpe.⁊ tē po.ac.§.furti quoq̄z.

f ¶ Jure ciuili cōprobate. vt sunt obligationes iuregētiū iuēte. vt.s. de iu.na.§.ius aūt q̄ a iur ciuili sūt cōprobate.vt.ff.d ius.⁊ iu.l. ⁹ ciuile

a ¶ Constituit. Ut obligatio ex furto manifesto. vt. j. de perpe. et temp. ac. §. i. Item ex rapina. et vbicunque pretor aliquam obligationem inducit: vt patet per multos titulos. vt ff. de iusti. et iu. l. ius autem ciui le. §. ius pretorium.

b ¶ honorarie. Quia pretores honores gerebant quod dic vt. s. de iure natu. §. ptorij.

c ¶ Sequens diuisio Scilicet obligationum.

d ¶ Ex cotractu vt. j. vsque ad ti. de obli. que ex quasi contractu.

tor ex sua iurisdictione constituit[a]: que et honorarie[b] vocantur.

¶ Ponit secundam diuisionem obligationum que est quadruplex.

¶ Sequens[c] diuisio in quatuor species diuidit: aut enim ex contractu[d] sunt aut ex quasi contractu[e] aut maleficio[f] aut ex quasi maleficio.[g]

¶ Obligationes ex contractu sunt in quadruplici differentia. Angelus.

¶ Prius est vt de his que ex contractu[h] sunt dispiciamus: harum eque[i] quatuor sunt species aut enim re[k] contrahuntur: aut verbis:[l] aut litteris[m] aut consensu[n]: de quibus singulis dispiciamus

e ¶ Ex quasi contractu. vt. j. de obli. ex quasi contractu. Sequentes duo titu. vsque ad quartum lib. sunt cões. scilicet per quas perso. no. ob. acqui. et quot mo. tol. obli.

f ¶ Ex maleficio. vt. j. de obl. ex malefi. vsque ad titu. de ob. ex quasi malefi.

g ¶ Ex quasi maleficio. vt. j. de obli. ex quasi maleficio. Et subaudi aut ex varijs figuris causarum. vt. ff. de act. et obli. l. j. in princ.

h ¶ Prius est. Ex contractu proprie ponit quo ad illos cotractus vbi hunc inde nascitur obligatio: improprie quo ad alios. vt. ff. de verbo. signifi. l. labeo sic. ff. si cer. pe. l. certi conditio. in prin. et de offi. procon. et leg. l. ij.

¶ Additio. Ro. appellatione contractus intelligi proprie contractum vltro citroque obligatorium. pro quo. l. labeo. ff. de verbo. sig. Ex quo dixit Bald. quod si statuto caueat quod qui non petierit debitum ex contractu infra decem annos: cadat a iure suo non habet locum in creditore ex mutuo: quia ille non est proprie contractus cum solum recipiens obligetur non autem numerans Christo.

i ¶ Eque vt. s. Accursius.

k ¶ Re contrahuntur. vt. j. titu. proximo.

l ¶ Uerbis. vt. j. ti. ij. vsque ad titu. de lit. obli.

m ¶ Litteris. vt. j. de lit. obli.

n ¶ Consensu. vt. j. de obl. ex consen. cum se. titu. Sed que est differentia inter actionem: et obligationem et contractum ? Respon. contractus est verborum conceptio vel consensus: vt patet ff. de verb. obli. l. stipulationum. §. stipulatio. et est facti. vt. ff. de cur. fur. l. consilio. in fi. Obligatio est que inde nascitur vt arg. ff. si cer. pe. l. ij. circa finem. Actio est quod postea insurgit: et sic nullum est alterum vt ff. de procura. licet. §. ea. et infra titulo secundo. in principio. et hec duo sunt iuris. vt in diffinitionibus patet.

Contractus obligatio et actio differunt.

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio. ¶ Continuatio istius titu. ad precedentem patet. s. titu. proxi. in fi. Aretinus.

Continuatio

Diuisio.

Re contrahitur. ¶ Totus iste titulus diuidit in quinq₃ partes. Primo ponit ḋ mutuo. Secūdo de indebito soluto. Tertio de commodato. Quarto ḋ ḋposito Quito ḋ pignore dato. Secūda ibi. in. §. Is quoq₃ Tertia ibi. Itez is Quarta ibi. Preterea. Quinta ibi. in. §. Creditor quoq₃.

¶ Quib⁹ mōis re ꝯtrahit obligatio. ¶ Obligatio ex mutuo ꝯtrahit re: ꝛ ī his reb⁹ q̄ pōdere numero: vel mē sura cōsistunt. Et dicitur mutuū q₂ de meo tuū fit. Angelus aretinus.

¶ Re contrahitur. Casus. ¶ Pone casum sic. Dixi iusti. Domine supra dixistis mihi ꝙ obligationum que ex contractu nascūtur: quatuor sunt species. Quarum prima est ꝙ re contrahitur obligatio? Domine pro deo dicatis mihi qualiter re cō trahitur obligatio? Et domin⁹ impe. respon. ꝙ mutui datione contrahitur obligatio re. Sed domine ꝓ deo in quibus rebus consistit mutui datio? Ad hoc respon. imper. ꝙ mutui datio ꝯsistit in his rebus q̄ consistunt pondere numero ꝛ mensura: veluti vino oleo frumento ꝛc. Hoc est in reb⁹ istis que sūt: vt quātitas. nō vt species quas res aut in numerando: ꝛ hoc refertur ad pecuniam numerataz: aut in metiēdo: ꝛ hoc refertur ad vinū oleū ꝛ frumentum: aut in appēdēdo: ꝛ hoc refert ad es aurum ꝛ argentum: in hoc damus: vt accipiētiuz fiant. ꝛ de natura mutui est. vt non idē corpus reddatur. sed q ḋ in eodē genere. Transit eni dominiū rei mutuate in accipiētem: licet teneat de corpore equiualēti in eodē genere. Ideo eniz dicitur mutuū: quia de meo fit tuum. Sed dn̄e vos tota die loquimini de contractu mutui, Sed pro deo que actio nascitur ex isto cōtractu? Respon. impe. ꝙ nascitur ex isto cōtractu quedaz actio: que vocatur certi conditio specialis. et hoc dicit dn̄s Guido. Uel alio modo pone sic casū. Posuit iusti. ḋ ter. species obligatōis ꝛ specierū species. Unde primo de prima specie subdit exemplum. Dixi etiā ei. Domine vos dixistis mihi supra ꝙ quandoq₃ re contrahitur obligatio: sed dicatis mihi si placet quando? Respon. impe. Re contrahitur ꝛc. Et quia consistit primo in mutuī datione: ideo consequēter deter. in quibus consistit mutuū siue mutui datio ibi. Mutui. consequēter modum designat. ꝛ addit ratonē quare sic appellatur ibi. Unde ꝛc. In fine dicit ꝙ actio ex eo nascit determinādo ꝛ ita quinq₃ principaliter in hoc responso continentur.

¶ Is quoq₃. Hic ponit secūd⁹ modus qualr re contrahit obligatio. Unde pone sic casuz. Dixi impatori Dn̄e iam bene vidi qualr in mutuo re contrahitur nec alio modo. Ad hoc respon. dn̄s impe. ꝙ sic. qa nō solum qui mutuū accipit re obligatur. sed etiā ille qui indebitum sibi per errorē solutuz recipit re obligatur. Unde si aliqs putat se tibi teneri in. c. cū in veritate non teneat: ꝛ illa tibi soluerit re obligat⁹ es ei. ꝛ cōpetit sibi contra te ꝯditio indebiti que datur ꝓpter indebita soluta. Nam ab eo qui indebita recipit a sibi soluēte per errorē poterūt cōdici per ꝯditionē indebiti: sicur ab eo qui accipit mutuā pecuniaz pōt illa pecunia cōdici per conditionē

certi specialis de mutuo. et ita nunc ista duo patria sunt in effectu: et in modo obligationis. Sicut enim q mutuaz pecuniã recipit tibi re obligat et potest ab eo pecunia recepta condici per conditionem certi specialis d mutuo. sic et iste qui indebitum recipit ab eo qui indebitũ soluit per errorem re obligatur. et ab eo potest pecunia illa cõdici. Sicut ergo paria sunt in ponendo siue in affirmando. sic et paria debent esse in negando: vnde sicut pupillus si sibi mutuaretur pecunia nõ tenebitur si indebitum sibi fuerit solutuz. In fine dicit q quedam iniuria videtur fieri huic speciei: eo q ponit inter spẽs que ex cõtractu oriũtur: eo q ille q indebitũ soluit: credẽs se teneri: cuz tñ nõ teneat magis intẽdat distrahere negociũ q̃ ꝯtrahere eo q solutũ intẽdit d liberare. h. d.

¶ Itẽ is cui &c. Expeditis duobus modis quibus re ꝯtrahitur obligatio. s. per cõmodatũ. Si eni res alicui vtẽdi gr̃a detur. i. ꝯmodetur re obligat et tenetur actiõe ꝯmodati. Sed di. aliqs. Dñe satis patet similitudo inter illũ qui recipit mutuũ: et illũ q recipit ꝯmodatũ. q2 vterq3 re obligatur: s3 si placet dicatis mihi que est differentia inter eos? Frater (dicit ipse) differentia est: q2 qui mutuũ recipit: fit dñs rei mutuate si dñs fuerit ille qui rem sibi mutuauerit: qui autẽ ꝯmodatũ accipit: nõ fit dñs rei cõmodate: vnde tenet restituere idez corpus q d accepit. Dñe iusti. dixi ego nũquid alia differentia inter eos reperitur? Utiq3 dixit ipse. Ille enim qui recipit mutuũ re obligatur. et ab illa obligatione per casuz fortuitũ nequaq̃ liberatur: secus in illo q recipit ꝯmodatuz: qm̃ is exactã custodiã tenetur prestare circa rez sibi ꝯmodataz: si tñ eã per casum fortuitũ amiserit nõ tenetur: et hoc verũ est. nisi culpa sua precesserit casum illũ. Sed dñe pro deo ponatis mihi exẽpluz de culpa fortuitũ casum precedente. Libẽter dicit ipse. Si ego tibi ciphos meos argẽteos cõmodaueri: vt eis domi inter vicinos tuos quos ad ꝯuiuiũ inuitaueras vtereris et tu eos tecũ peregre portasti: si postea aliquo cãu fortuito amiseris: teneberis eo q tua culpa precesserit casuz illũ. et hoc. d.

¶ Commodati &c. Quesiui a iusti. Dñe pro deo dicatis mihi qñ dicitur res ꝑprie ꝯmodata? Frater dicit ipe. Res tunc dicitur cõmodata ꝑprie esse qñ nulla merces interuenerit. q2 tũc si merces interuenerit: diceret potius locata vel cõducta: quod nõ est in cõmodato: q2 cõmodatũ deb3 esse gratuitũ. et hoc dicit.

¶ Preterea. Hic prosequtur iustini. quartum modum quo contrahitur re obligatio di. q preter predictos modos re contrahitur obligatio. s. in deposito. Unde si tu rem tuaz penes aliquem deposueris ipse re tibi obligatur et competit tibi actio. depositarius non tenetur: nisi de solo dolo subaudi: et de lata culpa: d alio vero non. vnde si rem depositam ꝑ modicã culpã amiserit depositarius nõ tenet: q2 est q d imputet deponenti. Sue enim facultati imputari debet conqueri: qui rẽ suam custodiẽdam amico tradidit negligẽti. h. d.

¶ Creditor esse &c. Nõ solũ dictis quatuor modis re cõtrahitur obligatio: sed etiaz creditor qui pignus accepit a debitore re obligatur et tenet de ea re restituẽda quam accepit pignoratitia acti. Sed dñe dixi ego tenet ne leui culpa? Respon. q nõ. q2 pignus vtriusq3 gr̃a datuz est creditori: vt magis pecunia sua in tuto. sit et debitoris: q2 forsan nõ crederet ei pecũia: et ꝑpterea sufficit vt exactã diligentiaz adhibeat. et hec

est illa quaz rebus suis adhibere so let: quā si prestiterit quāquā pign⁹ amiserit nō tenetur: ⁊ nihilominus creditum petere poterit. hoc dicit.

a ¶ Re contrahit. In primis nota vestri pactū id qđ est nuduz vi. mōis (i) Re. vt hic. Uerbis. vt. j. tit. j. Litteris. vt j. de lit. obli. Cōsensu. vt j. de ob. ex cō. Coherentia contractus: vt si iuxta contractum apponatur aliquod pactū ante vel post. vt. C. de pac. petēs. ⁊. ff. de pac. l. iurisgen. §. quinimo. Item interuentu rei. vt in contractibus innominatis ex quibus nascit actio demū re secuta. vt. C. de re. per. ex placito. Sed quid differt ea que vestit re ab ea que interuentu rei vestitur? Respon. prima habet vestimentum ⁊ robur statim cum nascitur, naz tacite agitur vt reddatur mutuuz vel commodatum. ff. si cer. pe. cum qd. Sed in alia dudū forte postea quādo res tradit. C. de pac. petēs. ⁊. C. de re. permuta. ex placito. Et adde duos modos. vt no. di. §. quinimo. scilicet qñ vestitur legis auxilio: qđ est quotiēs nudū pactū actionē parit. vt in donatiōe. vt. ff. de pac. legitima. Itē rei principio: vt in pollicitatione facta reipublice. vt. ff. d pollici. l. j. Acc. Itē vestit pactum auctoritate legis. vt. C. de dona. si quis argentuz. sed iste modus cōprehenditur sub predictis. Itez iureiurādo. vt. ff. de ope. libe. vt iurisiurandi.

Pactū nudū sex mōis vestit.

Re cōtrahit ᵃ obligatio veluti ex mutui datōe. Mutui ᵇ autez obligatio in his rebus cōsistit que pōdere ᶜ numero mēsurave constant: veluti vino: oleo: frumēto: pecunia numerata: ere: argēto: auro: q̄s res aut numerādo: ᵈ aut metiēdo ᵉ: aut appendendo ᶠ in hoc damus: vt accipiētiū fiant. Et quandoq3 ᵍ nobis nō eedē

¶ Additio. (i) Et dicit pactū nudū qđ stat in puris finib⁹ conuētiōis: als si trāsit in propriū nomen cōtractus: vel formā seu solēnitatem. vel causaz p quā robur ⁊ efficaciā assumit erit vestituz. Angel⁹.

b ¶ Mutui. Motus quatuor debent esse i mutuo. natura: vt ad hoc sit inuenta: vt mēsuret vel ponderet vel numeretur sicut est in pecunia. vt. ff. de contrahen. emp. l. j. Itez cōsuetudo. Itē aptitudo: vt ad numerum: vel ad pōdus sue nature aptetur. Itē actus. s. vt det ſm naturam suā. nā si dedero pecuniā in sacculo nō nūeratā vt tīndē reddas nō erit mutuū sz innoiatus cōtractus vide hos casus. ff. si cer. pe. l. ij. §. ij.

Mutui q̄ tuor sūt necessaria.

c ¶ Pondere. ff. si cer. pe. l. ij. §. itē mutuū. cōtra. Sol. ibi large accipit nomē pecūie. vt. ff. de leg. j. tal. Ac.

d ¶ Numerando. Ut pecuniam.

e ¶ Metiēdo. vt vinū oleū frumētū

f ¶ Appēdendo. Ut ere: ⁊ argēto: ⁊ auro. Sed qđ si librū ad pōdus dedero? Respō. non est mutuū: qr considerat consuetudo ⁊ aptitudo ⁊ natura rei talis. sic. ff. eo. l. ij. §. j. Itez qđ si pecuniā in sacculo: vt speciez? Rñ. non est mutuū. qr actus mutuo fi lis exigit. vt. ff. de leg. j. plāe. §. ij.

Consuetudo et alia tria mutuo sūt cōsiderāda.

g ¶ Et qñqȝ. Incidēter eni qñqȝ eadez: qr nō indiget ea. vtar. ff. si cer. pe. l. qui pecuniā: sed cūaccipit eius debz esse propositū: vt aliud reddat. vt. ff. si cer. pe. l. ij. in prin. Accur.

res: sed alie eiusdē nature et qlitatis [a] reddant: vnde [b] et mutuum appellatum sit: quia ita a me tibi dat: vt ex meo tuum fiat [c] et ex eo cōtractu nascitur actio que vocatur conditio [d].

¶ Si soluitur nō debitum per errorem re contrahit obligatio: sicut ex mutuo: pupillus tamē sine tutoris auctoritatē nō obligatur. Aretinus.

¶ Is quoq3 q nō debitū accepit ab eo qui per errorē [e] soluit re obligat: datur q3 agēti contra eū propter repetitionē condititia [f] actio. Nā per

a ¶ Qualitatis. Id est bonitatis: quod tacite semper presumitur agi vt.ff.si cer.pe.l.cum quid.§.ij.

b ¶ Unde. Quia fit accipiētis. Ac.

c ¶ Tuu3 fiat. Componitur eni ex integro et corrupto vt h.et.ff. si cer.pe. l.i.§.appellata. Et nota q licet ō seruit nomini: ga nomina debent esse consonantia rebus.vt supra ō dona.§.ēet aliud. Et nota reconciliari mutuum tribus modis. vt nota.ff.si cer.pe.l.ii.§.iij.et infra eo.§.item is.in glo.

¶ Additio. Quib9 adde duos alios modos. scilicet propter superueniētiam dominij in mutuantē ex causa de preterito.vt.l.proinde.ff.si cer.pe. Item ratihabitione secuta. vt.l.si procurator.ff.de condi. inde. et hec vera in mutuo mere naturali: al's mere ciuili cursu biennij. Itē ciuile cui natura cooperatur reconciliatur stipulatione: siue precedat siue sequatur: vt per Ange.hic.

d ¶ Conditio. Scilicet certi specialis que de mutuo datur que appellatur a quibusdam si certum petat. vt.ff.de tritica.l.j. Sed dic q conditio certi ex mutuo specialis dicatur. Est et alia generalis que datur ex omni causa: et ex omni cōtractu ex quo certū petitur.vt.ff.eo.l.certi conditio.in prin. Sed nunquid ad interesse datur certi conditio? Quidam dicunt q non.vt.ff.si qs in ius vo.non ie.l.fina. Nos dicim9 q sic. et q dicta.l.dicitur incerti conditio dic.id est certi conditiōe que datur ad interesse quod est incertū et est ratio q2 licet pria facie sit incertum certificatur tamē per iudicem.vt.j.de actio.§.curat. ✠ secus si ad factum: qa etiam in sententia nō certificat quātitas.vt.ff.de verbo.obliga.vbi autē.§.q id quod.et ff.de re iud.si quis ab alio.§.finali.

e ¶ Is quoq3. Per errorem. Aliud si ex certa scientia.vt.ff.ō condi.in de.l.i.et.ff.de re iud. cuius per errorem.et.C.de iur.et fac.ignoran. cum quis. Accursius.

¶ Additio. Ex quo nota modū cōcludendi esse q indebitu3 soluit p errorem iuris vel facti prout fuerit: et est necesse hoc exprimere: nisi qualitas persone agentis esset causa dā de conditionis.vt in pupillo: in demente vel furioso. Angelus.

f ¶ Condititia actio. Id est condictio idebiti: que datur propter indebita soluta si facta sint accipiētis.vt ff.eod.l.indebiti.§.j.al's nulla condictio datur nisi dñium sit trāslatū. vt.ff.vsufruc.queadmodum ca.l.si. et.j.ō ac.§.sic itaq3.et.§.appellam9 Item ad augmēta naturalia.vt.ff.

Mu tuū vñ cōponitur.

✠ Et p hoc allegat Ange. hic casus i.l. ij.C.ō inuti. stipul. Nō ē eni3 in ptāte actoris quātitas interesse: sed spectat ad iudicē. Cōditio idebiti ad qd datur.

eo.l.indebiti.non ad ciuilis. vt. C. eo.l.j.ꝛ inquãtuz locupletior est acci piẽs si bona fide percepit.vt.ff.e. si nõ forte.§.libertus.al's si sciẽs ac ceperit in totuz.vt.ff.eod.l.in sũma §.si huuz ꝛ quãdo. ꝗ furti. vt.ff.ð cõ di.furt.l. qm̃. Uel dic: vtibi

a ¶ Ei cui solu tum est.

b ¶ Ab eo Scilz q soluit.

c ¶ Si ap paret.

inde ei [a] ꝛ ab eo [b] potest cõdici si ap paret [c] eum dare oportere acsi mu tuum accepisset [d]. Unde [e] pupillus si ei sine tutoris au ctoritate indebitũ per errorem datũ est: non tenebitur

Si id est quia. Sz videt hic dici ꝙ primo appareat indebitũ: ꝛ sic ꝓbe tur anteꝗ̃ actio ꝓponat. ꝛ ita ante litem contestatã qð est falsuz nisi in casu: vt.C.de testi.in aucten. sed ꝛ si quis. Sed respon.hoc verbũ potest quod hic est intelligitur cũ effectu. scilicet vt condẽnetur reus.

d ¶ Accepisset. Unde tenet nisi in casibus: vt si soluit ex causa que in ficiatiõe crescit.vt.C.eodez.ea. que Itẽ ex causa pietatis.vt.ff.eod. cuz is.§.si mulier. Item transactõis.vt ff.e.in sũma. Itez rei iudicate.vt.C. e.l.j. Itẽ sciẽtie.vt.ff.eo.l.j. ꝛ hic di cit. Itẽ iuramẽti.vt.j.de acti.§. itẽ si quis postulante. Et al's vt no.j.de obli.ex quasi ꝯtrac.§.fi.ꝛ etiã in. l. eleganter.§.fi.ff.de condi. inde.

[Indebitum accipiens in certis casib⁹ restituere nõ tenet.]

e ¶ Unde pupillus. Sed si pupillo solueris indebitum per errorez cre dens teneri nõ poteris cõtra pupil lũ agere conditione indebiti ex mu tuo. sed ista obligatio nõ videtur ex conditione descendere: quia soluit pupillo per errorem.

f ¶ Mutui. Quia neutra nisi sit fa ctus locupletior.

g ¶ Datiõe. Sed quar̃ tenetur ex mutuo? Distingue aut est infans: ꝛ tũc nullo modo tenet. ✠ vt.ff.eo.l. quod pupillus. ꝛ.ff.de ac. ꝛ oblig.l. pupill⁹: aut ma ior infan te: ꝛ tunc si tutor ꝑ mittat nl' lo iure ð betur. vt ff.ð auct. tu. pupil lus. si alij ꝑmittat ꝛ sine tu tore natu raliter tã

indebiti conditio ne magis ꝗ̃ mutui [f] datiõe [g]. Sed hec species obligatio nis nõ videtur ex contractu [h] consi stere: cum is qui soluendi aĩo dat: magis voluit ne gociuz distrahere

[✠ scz actiõe ex eo ꝯctu: etiaz si ad euz aliqd perue nit: te net tñ tũc cõ ditiõe sine ca vel ad exhi bẽdũ: vt. l. iij. in pri. ff. cõmo. Et idẽ dicas de pro ximo infãte sz Ange. h.]

tum tenetur.vt.ff.de nona.l.j.si cuz tutore etiam ciuiliter ꝛ naturaliter obligatur: sed restituit. vt.ff. ð auc. tu.l.impuberes.ꝛ.C.si tu.vel cura. inter. per to. Et in adulto habente curatorem idez qð in pupillo.vt.C. de in integrũ resti.mi.l.si curatorẽ. aliter.i.si curatorẽ nõ habz ciuiliter ꝛ naturalr̃ tenet (1) lz restituit. ꝛ hec omnia sunt vera nisi factus sit locu pletior: vel qr sit salua pecunia: vel in aliam rem versa.vt.ff.de sol. l.in pupillo tũc em̃ tenet ꝛ ciuiliter ꝛ na turaliter: ꝛ cũ effectu.vt.ff.e.l.natu raliter.§.finali.ꝛ.l.se.ꝛ. ff. cõmo.l. iij. His ergo eisdẽ modis ꝛ de inde bito tenet vt hic dicit. Et nota simi litudinẽ inter mutuũ ꝛ indebitum. qð valet ad multa.vt.ff.eo. idebiti. §.j.ꝛ.ij.vbi reconciliatur indebitũ eisdem modis quibus mutuum.

¶ Additio. (1) Nisi ꝯtrahat super re cuius alienatio est interdicta: qr nõ obligaretur sine decreto.l. ad re soluendam.C.de pre.mino. Ange.

h ¶ Ex contractu. Nec est imo ex quasi cõtractu.vt.j. de obli.ex qua

contractu.§.ite is. Aliquid tamen tacite geritur propter quod est positus hic casus inter obligationes ex contractu.vt.ff.eod.si in area .i.respo.z.ff.co mo.si is qui.§.vltimo.

a Item is cui. q. non solu in duobus superioribus casib9 scz qn aliqs accipit mutuuz: vel qn accipit idebituz obligat re sz etiaz in hoc casu. Accursi9.

Nota q si comodauero tibi rez aliquam re obligaris vt possim cotra te agere comodati actioe.

cōmodatuz et mutuū differunt dupl'r

q3 contrahere.

¶ Qui recipit cōmodatum obligat re et differt a mutuo:q2 icomodato nō trāsfert dñiuz: nec tenet de casu fortuito:nisi culpa ei9 pcedat casum: z hoc si gratis concedit:al's si cū mercede esset locatio vsus. Aretinus.

¶ Item is[a] cui res aliqua vtēda dat[b] id est comodat re obligatur:z tenet cōmodati actione. Sed is ab eo q mutuū accepit longe distat. Nāq3[c] non ita res dat vt eius fiat[d]:z ob id de ea re[e] ipsa restituenda[f] tenet. ¶ Et is quidē[g] qui mutuū[h] accepit: si qlibet fortuito casu amiserit qd accepit: veluti incēdio

Sed differētia est inter illū q mutuū accipit:z illū cui cōmodata est res:q2 si ꝯmodauero tibi equū meū ego nō do tibi eū:vt tuus fiat:z ideo teneris mihi de eadē re restituēda.sec9 in mutuo: q2 si mutuaui tibi non teneris mihi reddere eādē rē:sz aliā rem eiusdez nature:z eque bonā. Alia ē differētia: q2 q mutuū accipit si casu fortuito amiserit qd accepit mutuo:veluti icēdio:ruina naufragio:aut incursu latronū:vel hostiū:nihilomin9 possū agere ꝯtra eū ex mutuo. Sz cōmodatari9 diligēter deb3 custodire rez sibi ꝯmodatā:nec sufficit si adhibeat talē diligētiaz in custodiēdo qualem in suis rebus solet adhibere:si alius homo diligētius potuerit custodire. Si vero ppter maiores casus cōmodatarius rem sibi commodatā amiserit nō tenetur: dū tamē propter culpā suā casus iste nō euenerit:aliogn si tibi cōmodauero ciphū meū vt haberes in domo tua:z tu forsitā tecū i peregrinatione attuleris: z incursu latronum amiseris: vel naufragio:teneris mihi de eo restituendo vl' ad ei9 estimationem.

Cas9 fortuiti.

b ¶ Dat. Idest traditur:q2 dare est dominium trāsferre.vt.l.vbi aūt.§.fina.ff. de verbo. obliga.z.j.de actio.§.sic itaq3. qd non fit in re cōmodata. Christo.

Additio.

c ¶ Nāq3. Prima differentia iter mutuum z commodatum.

d ¶ Ut eius fiat. Qd est in mutuo.

e ¶ De ea re ipa. Qd nō ē i mutuo.

f ¶ Restituēda. Etiaz nō deteriore alr nō videt reddita.vnde tenet ad iteresse.vt.ff.ꝯmo.l.iij.§.si reddita

g ¶ Et is quidez. Scda differētia.

h ¶ Mutuū accepit. Hic nota mutuū eē triplex. Naturale tm̄.s.quādo fit numeratio sine stipulatiōe de soluēdo. Ciuile tm̄ qn stipulatio interuenit de soluēdo sine nūeratiōe. Ciuile z naturale qn nūeratio z stipulatio iteruenit.vt.ff.si cer.peta. l.ij. Itē nota q deficit mutuū ratio

Mutuum est triplex.

Mu-

tuum deficit tripliciter. Mutuum recōciliatur pluri b⁹modis.

ne rei: vt in fure. vt. ff. eo. l. ij. §. mutui. ⁊ §. appellata. ⁊ ratiōe persone vt. ff. si cer. pe. l. si a furioso. ⁊ ratiōe dissēsus. vt. ff. si cer. pe. l. si ego pecuniaȝ. ⁊ l. si a me ⁊ titiū. Reconciliat autē mutuuȝ consūptiōe. vt. ff. si certū peta. l. nā ⁊ si furt. stipulatiōe. vt. C. si cer. peta. l. quāuis. vsucapione ad instar aliene pecūie date i dotem. vt. ff. de iure do. l. proculus.

vt hic. Iterdum casus. vt si culpa ꝑcedit casuȝ. vt hic sequitur. ⁊ ff. eo. in rebus. §. alioquin.

¶ Additio. Si queratur an in commodato cōmodatarius teneatur ꝺ dolo: lata clpa: vl'e leui. dic ex mētedo cto. i. d. l. si vt certo ꝙ si ꝯtractus celebrat gratia dantis tunc recipiēs tenetur soluȝ de dolo ⁊ lata culpa. Sȝ si gratia recipientis: tantū tūc tenetur ꝺ dolo ⁊ oī culpā: sȝ non ꝺ casu fortuito: nisi clpa precedat casū. vt h. Si gratia vtriusqȝ

Commodatari⁹ ꝺ quib⁹ tenetur.

ruia: naufragio [a]: aut latronū hostiū ve incursu: nihilominus obligat⁹ remanet. ¶ At is q̄ vtendum accepit: sane q̄dē exactaȝ [b] diligentiam custodiēde rei pstare iubetur: nec sufficit ei [c] tātā diligentiā adhibuisse quātaȝ suis rebus adhibere solit⁹ ē si modo alius diligētior poterat eā rē custodire. Sed ꝓpter maiorē viȝ maioresve casus [d] nō tenet: si modo nō ipsi⁹ culpa is casus iterueniт. Alioqn si id qđ tibi cōmodatū est domi pegre tecuȝ ferre malueris: et vel icursu hostium ꝑdonūve vel naufragio amiseris: dubiū nō est quin de restituēda re ea teneāris. Cōmodata autē res: tunc proprie intelligitur: si nulla mercede [e] accepta vel ꝯstituta: res tibi vtēda data est quin mercede iteruenīēte: locatus tibi vsus rei videtur: gratuituȝ enim debet esse cōmodatum [f].

a ¶ Naufragio. Hic nota fortuitos casus meli⁹ q̄ȝ in aliq̄ lege. sic enumerātur aliqui casus. C. de pigno. act. que fortuitis.

b ¶ Exactam. Alⁱs exactissimam ⁊ sic ponitur positiuus pro superlatiuo. Et distingue: q2 interdum solus dolus venit in cōmodato: vt si commodo vxori mee: vt ꝯpta veniat ad me. vt. ff. eo. si vt certo. §. nūc videnduȝ. ⁊ §. iterdū. Quādoqȝ dolus ⁊ culpa leuis. vt si ꝯmodo tibi ciphū vt cōmunes amici inuitentur ad cenaȝ. vt. ff. eo. in rebus. §. hoc ita. Interdum leuissima. ⁊ hoc generaliter

tunc de dolo ⁊ lata culpa ⁊ leui. Quid si res commodata sit estimata anteq̄ȝ commodetur? Dic ꝙ estimatio semper addit vnam speciem obligatōis pprie. vt per glo. ⁊ Bar. in dicta. l. si vt certo ⁊c. secundū Iaso. ⁊ Christoforum. Porcum.

c ¶ Ei. Scilicet commodatario.

d ¶ Casus. Scilicet alios.

e ¶ Mercede. Sic infra locati. §. i. sic infra man. §. finali.

f ¶ Commodatuȝ. Cōmodatuȝ est cōm

❡ Depositarius obligatur re ꝛ tenetur de dolo. h. d. Arc.

❡ Preterea[a] et is apud quem res aliqua dponitur[b] re obligatur: tenetur ꝛ actione depositi: qꝛ ipse et de ea re quaꝫ accepit restituēda tenetur. Sed is ex eo solo tenetur si quid dolo[c] cōmiserit[d] culpe autem nomine: id est desidie ac negligentie non tenetur. Itaqꝫ securus est qui parum diligenter custoditaꝫ rē furto amisit: qꝛ qui negligēti amico rem custodiendam tradit: nō ei: sꝫ sue facilitati imputare[e] debet[f].

dati ꝯ si dedi tibi rem meam vt vtaris nec inde accepi mercedē: si vero merces interueniat erit locatio ꝛ cōductio: gratuitū eñ debet esse cōmodatuꝫ: ideo teneris ad exactissimā diligentiaꝫ. sic infra. locati. §. j. sic ifra mā. §. finali. ra facta in restitutōe. vt. ff. depositi. si in alia. §. finali. Et hic ꝛ superi oꝛ similiter tenetur de casu.

(Margin: Declaratio generalis.)

❡ Additio (i) Et sic cū tex. dicat solo dolo. Nota ꝙ licet lex taxatiue loqtur tamen extenditur ad casuꝫ similem. vt hic p Angeluꝫ aretinuꝫ.

(Margin: Depositi declaratio.)

a ❡ Preterea. Id est preter supradictos modos accipiens depositū re obligatur. vnde si d posui penes te rē meaꝫ mihi obligaris ꝛ possuꝫ agere contra te actione depositi ad rem mihi restituendam: ꝛ teneris ex solo dolo si doluꝫ cōmiseris: sed si negligēter custodieris non teneris. Et ideo si depositarius rem sibi depositā per negligentiam suam amiserit furto: debꝫ sibi imputare: qui custodiendam rem suaꝫ amico suo tradidit negligenti. vt dicitur in fine huius. §.

b ❡ Deponitur. Id est custodiēda datur, vt. ff. depositi. l. j.

c ❡ Dolo. Nota in deposito solum doluꝫ venire. vt hic. ꝛ. ff. depositi. l. prima. §. illud. Itē venit lata culpa que p dolo accipitur. (i) vt. ff. eod. quod nerua; Quādoqꝫ leuissima: vt si hoc fuerit pactum. vt. ff. eodem. l. prima. §. sepe. Item si fuit in culpa qꝛ portauit rē dpositā per locū periculosum. vt. ff. cōmo. l. in rebus. §. j. ꝛ. l. si vt certo. §. interdū. Item mo

d ❡ Culpe autem. Scilicet leuis.

e ❡ Imputare. Sic. ifra pro socio §. finali. et. ff. de mino. l. cum mandato. §. finali.

(Margin: Dol9.)

f ❡ Debet. Hic nota aliud esse dolum: vt quando est machinatio studiosa. vt. ff. de do. l. prima. §. ij. Aliud latam culpam. vt non intelligere quod omnes intelligunt. vt. ff. de iu. ꝛ facti ignoran. l. regulas. §. si filius. ꝛ de verborum significatio. l. late. Aliud leuem: vt desidie ꝛ negligentie. vt hic Aliud leuissimam. vt si quocunqꝫ modo potuit preuidere: ꝛ non preuidit: vnde furtum fieri nō potest sine leuissima culpa. vt. ff. pro socio. l. cum in duobus. ✠ Vel incendiū nasci: licet nō noceat inculpabilis. vt. ff. de officio prefecti vigi. l. tertia. §. primo. et. ff. de pericu. ꝛ commodo. rei vendite. l. si vendita. ꝛ supra proximo. §. Aliū casum fortuitū. qui scilicet preuideri nō potest. vt supra proximo. §. ꝛ. C. de pigno. actio. l. que fortuitis.

(Margin: Culpa lata. Culpa leuis. Culpa leuissima. ✠ Cū leuissima tn̄ adhuc est casus fortuit9: sec9 si sit le...)

a ❡ Creditor. Creditorem. accipe ex omni causa. vt in auten. de fide iussori. §. fina. & .ff. de verborum significa. l. si cui.

& sic in telligi tur qd nota . i.l.na ura.ff. nau. cau.sta bu.

b ❡ Accepit. Nota caute poni accepit: aliter non dicit re obligari: sed pignus creditori etiam nuda conuētione tenet. vt. ff. de pigno. act. l. i. & hypothe caria sibi nascit ad pignus illud persequenduz vt. j. de actio. §. ite Seruiana .

❡ Additio. Pro hac glo. vide tex. in.l. grege. §. in superficiarijs. ff. de pigno .

c ❡ Actione pignoraticia. Que nascitur demum soluta pecunia. vel aliis satisfacto: vt. ff. de pig. act. si rem §. omnis. Sic in actione tutele que demum finita tutela nascitur. vt. ff. de tu. & ra. distra. si tutor. §. fina. & l. sequen. licet quidam dicunt etiam prius eam nasci : sed non intentari vt no. in di. §. omnis.

Actio hypotecaria est. Actio tutele qñ nascitur.

d ❡ Exactā. pprie ponit non p superlatiuo. vt. s. e. §. at is. non eñ tenet de leuissima. vt. ff. de pig. ac. l. si cū vēderet. §. venit. & l. sequen. Accur.

e ❡ Quā. Scz exactā diligentiam.

f ❡ Fortuito casu. Sed qs pbabit hunc casum? Rñ. creditor probat se amisisse. vt. C. de pig. ac. l. si creditor Item debitor probabit dolū vel culpaz creditorē ɔmisisse. vt. ff. de pba. l. i exceptionib⁹. & l. quotiēs. §. qdo lo. Sed tertio creditor probat casuz si vult euadere. (i) lz Bulgar⁹ aliter distixerit. vt no. dicit. l. si creditor. ac.

❡ Creditor ex pignore recepto obligat re: & tenet solum de leui culpa. Angelus aretin⁹.

❡ Creditor [a] q̄z qui pignus accepit [b] re obligatur q̄a & ipse de ea re quaz accepit restituenda tenetur actōe pignoraticia[c] Sz qr pign⁹ vtriusq3 gr̄a dat: & obito ris quo magis pecunia ei crederet & creditoris q̄ magis ei in tuto sit credi tū placuit sufficere qd ad eam rē custodiēdā exactā [d] diligentiā adhiberet: quam[c] si p̄stiterit & aliquo fortuito[f] casu rez amiserit: securuz ē [g] nec impediri credituz petere.

❡ Additio. (i) Et hec ē communis opinio f̄m. Joan. fa. & pcedit indistincte qñ est talis cas⁹ q cōmitti pt sine culpa. vt bo stiū icursus. al's dz pbare i tali casu culpā nō ɔmisisse. Ange.

g ❡ Securū esse. repete placuit.

❡ De verbor obligationib⁹ rubri.

❡ Ista ru. ɔtinuāt ad p̄cedētia: vt patet i textu. s. de obli. in fi. Areti.

Continuatō.

Verbis. ❡ Totus iste titu. diuiditur in quatuor partes. Prio ponit qualiter obligatio verbis contrahitur. & que actio ex eare sultet. Secundo qbus verbis olim & hodie ɔcipit. Tertio quot modis stipulatio fieri pōt. Quarto illud p exempla declarat. Secunda ibi. In hac re. Tertia ibi. Omnis stipulatio. Quarta ibi. Pure veluti.

Diuisio.

❡ Verbis obligatio. Casus. ❡ Pone ergo sic ca. Quesiui a iu. Dñe q̄liter obligatiō contrahit verbis? & respondet ex interrogatione precedente & responsione subsequente cū quid dari fieri ve stipulamur. Ex qua obligatione verborum due pro

ficiscuntur actiones scilicet certi conditio ex stipulatione. & actio ex stipulatu si res incerta deducat i sti pulationem. Sed dñe qd est nomen verbo.obli. Et rñ. dñs impe. quod vocat sti pulatio. Sed dñe qre dici tur h oblig. sti pulatio. Et adhoc q hoc est ideoquia stipulum apud veteres firmū appellabatur a stipite descendens & ideo h obligatio tanq̃ firma vocabatur sti pulatio. pulatione sed ex alio contractu agitur conditione incerti: nam dico q est proprium nomē actiōis. vt.ff.de cōdi. inde.l. sed & si me.§.j. de hoc notaui. Accursius.

h Si i certa.nisi in casu vt C. de rei vxo.ac. i prin. Sz quid si p mitto aliqd i genere? Rñ. non valet nā dādo muscam liberarer oportet em q ali q̃ certitudo sit ibi. vt homo vel equ⁹. que certi finibus contineatur.

De verborum obligationibus.

Per stipulationem contrahitur verbis obligatio ex q̃ oritur certi conditio si est certum in stipulatiōe deductū: alias actio ex stipulatu. Areti.

Verbis obligatō contrahitur ex interrogatione[a] & responsione cum quid dari[b] fieri, ve[c] nobis stipulamur.[d] Ex qua[e] due proficiscuntur actiones: tam cōditio[f] certi si certa sit stipulatio: q̃z ex stipulatu[g] si incerta[h] sit: que[i] hoc noie idē vtit q stipulū[k] apud veteres firmum[l] appellabatur: forte a stipite descendens.

a Ex iterrogatōe. Scz pcedēte & respōsione sequente: vt hic. & C. de vsur. l.j. alias non valeret.

b Dari. Scz certuz qd appareat qd quale: vel q̃tum sit in obligatione. vt.ff.e.stipulationū.&.l. seq. Ac.

c Fieri ve. Uel etiā non fieri. vt.ff. eo. vbi aūt.§.id qd.&.j.eo.§.si. Ac.

d Stipulamur. Est āt stipl'atio v'boꝝ ɔceptio q̃ aliqd daf vl fa cere p mittim⁹ &c. vt.ff.e.l.v.§.stipulatio.

e Ex q̃. Scz obligatione v'boruz

f Conditio. Scz certi gñalis de qua dic. vt.s.ti.j. diximus circa prin. Item & triticaria locum habet vbi petit certū vel incertum: nisi petat pecūia nūerata; vt.ff. d tritica.l.j.

g Ex stipulatu. Si autem in certum quid mihi debeatur non ex sti pulatione sed ex alio contractu agitur. tur. als non valet. vt.ff.e.l. ita stipulatus. in princ. &.ff. de iure do. cum post.§. genera. socero. Accur.

i Que. Scz stipulatio.

k Stipulum. Alludit ad vocabulo. sic.ff. de testa. in prin. &.ff. d acq. pos.l.j. in prin. nam noia consonantia debent esse rebus. vt.s. de do.§. est & aliud.

l Firmum. Nam & baculum vel stipitem palee dabat vnus alteri p inuestitura. vt hodie fit in marchia sed in lombardia bibunt. alibi per mantellum inuestiunt. sic.ff. de pac. l.j.§.j. Accursius.

Additio. Ista tñ inuestitura non est nececessaria de iure ciuili: sed de ɔsuetudine sic. Idē in bñficialibus de iure canonico: p eam tñ possessio

Stipulatio.

Cōditio triticaria

Inuestiture forma

¶ Olim requirebatur quedam solennitas in stipulatiōe que hodie est sublata: nec refert ex q̃ lingua fiat interrogatio & responsio: dūmodo se intelligāt. hoc dicit Aretinus.

¶ In hac[a] re oliz talia verba tradita fuerūt: spōdes? spondeo. pmittis? pmitto. fidei pmittis? fidei pmitto? fideiubes? fideiubeo. dabis? dabo. facies? faciā[b]. Utrū aūt latina aut greca vel q̃libet alia lingua[c] stipulatio cōcipiat̄ nihil iter est: scilz si vterqz sti

non acgritur: vt hic per doctores. ☞ ¶ In hac re oliz &c. Calus. ¶ Que fuit a legislatore sub q̃ forma fieret stipulatio? & di, legislator, i. ipse iusti. Frater recitabo tibi antiquitatē circa h & etiā nouitatē & recitat prio antiquitatez di. q antiqtas erat q p illud idez v̄bū p qd fiebat interrogatio debebat fieri rn̄sio mutata. l. psona scda a parte q̃rentis in p̄mā personā a parte respondētis. Verbi gratia. Spondes spondeo sz hec solēnitas idētitatis v̄box per do. Leonē fuit sublata p cōstitutionē suā quā habes. C. de ꝯ hen. & cōmit. stipula. l. oēs. Vn̄ cōstitutio illa imperatoria de solēnitate verborū nō curauit: sed intellectum consonātē inter partes desiderauit vt stipulantes adinuicem se intelligerent: nec curauit illa cōstitutio p quecunqz v̄ba fieret stipulatio dummodo fieret per verba ad stipulationē idonea & istā cōstitutionē approbat hic iusti. & sic patet sub qua forma debet hodie fieri stipulatio.

¶ Utrum autem gre. &c. Dn̄e iam bn̄ video q solennitas verbox que olim necessaria erat ad stipulationē hodie est sublata sed dn̄e p deo posset ne stipulatio fieri diuersis linguis? Ad hoc respon. & dicit q non refert quacunqz lingua fiat stipulatio siue greca: siue alia dummodo contrahentes se ad inuicem intelligant: nec est necessarium q ambo vna lingua vtantur: sed prius vnus vna lingua querere: & ali⁹ altera lingua respondere. & nihilominus valet stipulatio: dum tn̄ verba aperta fuerit ad stipulatiōez & vterqz alterū intellexerit Nā duo etiā britones verbis gallicis cōtrahere pn̄t & gallici britonis verbis dummodo se intellegant. vnde greci latina lingua cōtrahere possunt.

a ¶ In hac re. Scilicet stipulatione contrahenda.

b ¶ Faciam. Que omnia dici debebant in stipulatione vel aliqua ex his sic. s. de sing. reb. per fideicom. relic. §. fina. Sed hodie vel vnum ex his vel etiaz aliud dummodo aptum sufficit. vt infra eo. §. sed hec g continuari debet cum isto. §. vel oli per idem fiebat responsum: hodie etiam per aliud.

c ¶ Lingua. Ut assyria latina greca: vel alia. vt. ff. eodem. l. prima. §. fina.

¶ Additio. Dummodo se intelligant alias erit necessarius iterpres. Item in theutonico cuius lingua non intelligitur: quia iudex eum interrogabit per interpretatorem. Et si ipse iudex & notarius. vel etiā notarius sol⁹ iterpres sufficit. Imo ipsi⁹ scriptura vel instrumentū face

ret fidem etiam contra nuncium vel testem dicentes aliter denunciasse vel deposuisse ꝗ̃ scriptum sit ⁊ hec vera in iudicijs ciuilibus. secus in criminalibus. vt Ange. hic.

a ℭ Stipulantiū. Proprie ⁊ ipropꝛie dicit. sic ī aucte. d equali. doc. §. j. colla. vij. ⁊ sic ipꝛo pꝛiaetiaȝ pmittens dicit stipulari. vt hic ⁊. ff. d códi. ide. l. si nō sortem. §. si decem.

b ℭ Sȝ hec. Que diximus s̄. eodē. § in hac.

c ℭ Constitutio. vt. C. de contrahen. ⁊ commit. stipulatione. l. omnes.

d ℭ Sensum. Alias consensum. scȝ verbis expressum ab vtroqȝ ⁊ icōtinenti. vt. ff. eo. l. j. in pri. ⁊. §. q p̄sens ⁊. §. si quis ita interroget. lȝ verba inutilia fuerint inserta vt. ff. eo. que extrinsecꝰ. alias si diceret verba expressa non exigi: nō differret ab his cōtractibꝰ qui consensu cōtrahunt. vt. j. de obligatio. ex consensu. j. respon. Accursius florentinus.

Stipulatō fieri dȝ v̄bis a ptis.

e ℭ Quibuscunqȝ. Habilibus tamen ad hoc. Quid enim si dicā a. ⁊ velim. e. repꝛesentare pmittis: tu dicas. b. ⁊ velis respꝛesentare pꝛomitto non valet. vt. ff. de constituta pe.

pulantiū[a] itellectū huius ligue habeat nec necesse ē eadē ligua vtrūqȝ v̄ti: sȝ sufficit ɔgruēter ad iterrogata respōdere: quietiam duo greci latina ligua obligatione cōtrahere pñt. Sed hec[b] solēnia v̄ba olim quidē in vsu fuerūt postea aūt leonina ɔstitutio[c] lata ē q̄ solēnitate v̄boꝝ sublata sensum[d] ⁊ cōsonā tem intellectuȝ ab vtraqȝ parte solū ɔsiderat: lȝ q̄buscunqȝ[e] verbis expressum est.

ℭ Stipulatio vbi est pura statim potest peti. Si vō est in diem non potest peti nisi preterеat tota illa dies. Aretinus.

ℭ Ois stipulatō aut pure aut i diēȝ aut sub cōditiōe fit pure: veluti quinqȝ aureos dare spon

qui autēȝ. §. fina. ⁊ l. sequen. ⁊. ff. de mu. ⁊ ho. vt gradatim. §. ⁊ si lege.

ℭ Omnis stipulatio. Cap. ℭ Dixi iusti. Dn̄e pcedatis in materia ⁊ dicatis mihi aliquam stipulationēȝ diuisionē Et respō. ꝗ omnis stiplo aut est pura: aut i diē: aut sub cōditiōe.

ℭ Pure ⁊c. dixi iusti. Dn̄e posuisti iaȝ trimēbrem diuisionem ponatis de primo exemplū si placet. Et respō. ꝗ stipulatio fit pure. Nam si querā a te sic. frater quinqȝ aureos dare spōdes. ⁊ tu respon. pꝛomitto ista stipulatio dicitur pura. ⁊ ideo illud quod in istam stipulationē deductum est statim peti potest. non tn̄ sic intelligendum ē vt statim cum sacco. paratus.

ℭ In diē ⁊c. dixi iusti. Dn̄e iā vidi q̄liter fit stipulatio pure. sȝ q̄liter fit i diē: Respō. di. In diem fit stipulatio veluti si dicat stipulatoꝛ pmittis mihi in pꝛimis kal. iunij. x. ⁊ pꝛomissoꝛ respondeat pmitto ista stipulatio in diem ⁊ statim stipulatione facta debetur quod pꝛomissum est. sed non pōt peti anteꝗ̃ dies venerit ⁊ die adueniēte vel stante adhuc non potest peti pꝛomissum: nisi tota dies

ta dies sit preterita siue elapsa. in cōmutabiliter non possumus dicere q̄ soluerit sua die. i. apposita vel p̄fixa anteq̄ totus dies fuerit elapsus a ℭ Omnis. Cōfestim.i.statim.vt ff.eo.l.eū qui calendis.§.si. ꝛ hoc nisi rōne loci si i dié.vt j.eo.§.loca vel rōe rei que adhuc nō est i reruȝ natura.vt j. d excepti.§.antepe.ꝛ.ff. eo iterdū.in pri.(j) ꝛ.ff.de cōdi.ꝛ demon.l.j.§.fina. Sed ad quid sit promissio. cum non incontinēti soluitur? Rñ.non est sic praue intelligēdum verbum confestim vt veniat statim cum sacco paratus. vt.ff. de solu.quod diximus.sed aliquod spacium puta.x.dierum danduȝ est: vt j.de inuti.sti.§.si.ꝛ.ff.de cons.pe.promissor. Sic etiaȝ fere vbiq̄ cōsuetudo interpretatur. vt.j.x. dies fiant p̄cepta a p̄tātibus que est bona legū interpres: vt.ff.de le.ꝛ se.cōsul.l. si de iterpretatione.ꝛ.c.cum dilect⁹. extra de consue.

Obligatus pure an possit statim cōueniri.

Cōsuetudo ē legū iterp̄s.

ℭ Additio.(j) Non est tñ ibi nata actio vel obligatio.q2 cū sit incertū an fructus nascant̄ vel nō: dies q̄ tacite iest habet̄ pro conditione.vt l.j.ff.de condi.ꝛ demon. Ange.

b ℭ In dié. Scȝ sit stipulatio. Sed nunqd stipulatio est actus ciuilis? Rñ.sic.vt.j.de act.§. de constituta. ergo nō dȝ recipere dié nec etiā cōditionem.vt.j.de re iu.actus. Sed dic q̄ hic actus ibi non cōputat̄. sic inouatiōe.vt dicit̄.ff. de noua.l. nouatio. Et illa regula actus habet locum in suis numeratis casibus.

Stipulatio an possit fieri sub cōditiōe

c ℭ Primis .superflue hoc dicit̄.ff. eo.eum qui calendis.in prin.

d ℭ In dié. Aliud.si ad dié.nā tunc vsq̄ ad diem.tenetur ꝛ non post.vt.ff. de actio. ꝛ obliga. l. obligationū fere §.j. ꝛ dic q̄ ideȝ ē dicere ex die qd̄ in diem .vt di.l.i pri. ꝛ hic.

In dié ꝛ ad diem teneri differunt.

des: idq̄ cōfestiȝ[a] peti pōt. In dieȝ[b] cū adiecto die quo pecunia soluat̄ stipulatio fit veluti dcē aureos p̄mis[c] calendis martij dare spōdes. Id aūt qd̄ i dieȝ[d] stipulamur statim q̄dē debet̄ sȝ peti p⁹q̄[e] dies venerit nō pōt[f] at nec eo[g] q̄dem ipso die in quē stipulatio fctā ē[h] peti pt: quia totus is dies arbitrio soluentis tribui[i] debet. Neq̄ enim certuȝ est eo die in quem

e ℭ Priusq̄. Nā cessit: sȝ nō venit dies.qd̄ dic.vt.ff.de verbo. significatione.cedere.

f ℭ Nō pōt.sic.ff.si cer.pe.certi cōditio.in pri.ꝛ sic petat repellit̄ p exceptioneȝ.vt.ff.de excep.§. p̄terea.

g ℭ Nec eo quidé ipso. Nisi ab initio sic dicat hodie dare spōdes quo casu pura est.vt.ff.e.liber homo. §. decé. sed si est pura ergo peti nō potest ante decem dies: ita enim determinat̄ verbū cōfestim.s.eo.§.ois ꝛ in dicta.l.ff.eod.liber homo dicitur q̄ eadem die ergo male. Sed ibi expressa est dies.

Cōfestiȝ determinata p x.dies

h ℭ Facta est. Scȝ vt soluatur.

i ℭ Tribui debet. Hic no. questionem de facto. Iudex statuit terminuȝ peremptorium partibus ad audiendam sententiam puta diem iouis vna partiū non veniēte eadē die quero qn̄ debeat ea sententia ferri: an die statuta vel sequenti? Et videtur q̄ non die statuta: quia vt in cōtractibus tota illa dies videt̄ sua vt hic. Et pro hoc est.ff.de ferijs.l. more romano. per quam legem etiā si

media nocte venisset: satis sufficeret vnde patet quod ea die ferri non debuit. Item alia ratione: quia post peremptorium debet eam partem absentez citare iudex. vt.ff.de iudicijs l.post edictuz. et inter vnam citationem et aliam debet esse spacium decez dierum oliz vt.ff.de iudi.l.per interualla. hodie.xxx. dierum. vt in auctentica.de liti. §.omnem.collatione.viij. et secundum consuetudinem bononien. vnius diei. Unde patet quod in die peremptorij non debet ferri. Sed in illa lege post edictuz exponit debet id est pót. Item videt econtra quod in die peremptorij debeat iudicari. vt.C.quando prouo .non est neces.l.cuz non eo die. Item si sit ita prope sero vt certum sit eam partem amplius non posse venire: debet iudicare in die peremptorij: vt.ff. de verbo.oblig.l. cum stipulatus sum mihi a proculo. et.l.liber homo. in fine. Et est verior opinio. Sed tamen post vesperas statim vel in ipsis vesperis debet ferri. vt in auctentica de iudic .§. sedebunt. colla. vi. sed nec in nocte debet ferri sententia: et ita paulopost excessum vesperarum debet iudicare. Et ita quidam electi ad quoddam consilium de facto iudicauerunt.

Sententia die peremptoria debet ferri etiam absente altera parcium.

ℭ Additio. Nisi iurisdictio iudicis sit peritura. Et hec procedunt in diffinitiua non interlocutoria quia etiam de nocte ferri potest. et ab opi. istius glo. quam etiaz tenuit Bar. et Bal. dicit Auge. non esse recedendum. et an die sequenti peremptorium possit ferri sententia. vide pulchre per eum hic.

promissum est datum [a] non esse priusquam [b] is preterierit.

℞ Stipulatio annua quoad quis viuet pura et perpetua est post mortem stipulatoris obstat exceptio pacti. Aretin.

ℭ At si ita stipulerit decem aureos annuos [c] quoad viuus dies venerit. sed do. quid diceretis de illa stipulatione qua quis mihi promittit.x. quoad viuam frater dicit ipse ista stipulatio pura est et perpetuo obligatus est promissor vnde si pura est possum singulis annis quamdiu viuam agere de decem in principio cuiuslibet anni. et heres etiam meus de rigore iuris potest agere sed submouebitur per exceptionem pacti facti de non petendo quasi videar tacite pactum fecisse quod ego possum petere dum viuo: heres autem meus non possit. Istud autem vt dicunt pactum tacitum est inductum a potestate iuris ab isto verbo in stipulatione interto: videlicet quoad viuam. Eo enim ipso quod fuit mihi promissum illud annuum quoad viuerem per hec tacite videor pactus fuisse. ne heres meus petat. et.h.d. Et legatur illud at.s.quod ponit in prin. §.aduersatiue. videlicet sic ita est quod illa stipulatio in diem que est in proxi. §. non est pura at pro sed.

a ℭ Datum non esse. Id est non est hoc verum incommutabiliter.

b ℭ Priusquam. vt.ff.eo.quicquid.§. fina. et de pigno. act. si necessarias. §.si annua.

ℭ At si ita stipuleris. Casus. ℭ Supra vidimus quod ille qui promittit non pót conueniri cum effectu quousque

c ℭ Ann. Annuos .aliud si dixerit singulis annis. Nam primo casu in initio cuiuscunque anni. secundo in fine committitur stipulatio: quia sic est in legato sic relicto. vt. C.quando dies lega. ce.l.i. et. ff. quando dies lega.ce.l.nec semel. vnde versus. An-

Promitto .x. aureos annuos et singulis annis differunt.

nua si debes tunc respicies caput anni. Anno si debes in fine tenebe-ris anni. vt dices infra de inuti. sti. §. qui hoc anno, et ff. e. l. qui hoc an-no. Sed nunquid est vna stipulatio vel plu-res? Rñ. vna est. vt ff. eo. si sti chum. §. i. (1) licz legata sic flicta sint plura. vt. ff. de do. cau. mor. l. senat9. §. si. Sed que est rõ? Respon. q2 se mel in stipulatione inspicitur con-ditio stipulantis vt si sit filius acq-rat patri et vna est actio. vt. ff. eo. si filius. sed in legatis pluries conside ratur: scz singulis annis cum singu-lis annis cedat dies legati; et plures sint actiones. vt. ff. de an. leg. l. cum in annos. et quando di. leg. ce. l. cum in annos. Sed. M. dicebat hanc esse differentiam: quia in stipulatio ne est vna verborum conceptio. sed quantum ad rei veritatez plures sũt sicut legata et facit pro eo. ff. e. pluri-bus. §. j. Sz ibi certe per alia v̄ba fuit facta. s. p hic ãnua bima: trima die vel dic q ibi quorundam snia re citatur. Nec obstat q vna est conce-ptio. nã et in legato vna est ɔceptio.

Addit. (1) Hoc verũ vbi nõ e-numerant anni: siue aliquid qd pso ne nõ cohereat sit ex parte stipulã-toris implendũ siue nihil: dũmodo ex cursu temporis õbeat stipulatio committi; al's si euentum alicuius conditionis vel expresse fuerint an ni dinumerati est secus. vt per An-gelum aretinum hic.

a Quoad viuaz. i. donec viuam.

b Pure facta. Scz rone p̃mi an-ni: sed ratione sequentiuz est in diez quo ad quid. q2 ante annum non de bet: et conditionalis quo ad aliud. nam alias non debetur nisi viuam argumen. ff. eo. l. hoc iure. et l. in illa Vel dic q est pura abnegatiua. id est non conditionalis.

c Perpetuatur. id est donec vi-uat. sic. ff. pro socio l. i. sm q̃s daz imo dic p oia secula: et post mortem. nam

uam[a] dare spõdes et pure[b] facta obli gatio intelligit et perpetuat[c] q2 ad tps n̄ pt deberi: sz heres petẽdo pacti exceptione submo uebitur.

tempore non tollitur obligatio ipo scilicet iure (1) vt sequitur. vt. ff. de act. et obliga. l. obligationum fere §. placet. et. ff. de serui. seruitutes sed per exceptionem vt sequitur. sz heres petendo etc. vt. ff. de acti. et ob lig. l. obligationum fere. §. placet et ff. de ser. l. seruitutes.

Additio. (1) Nisi expresse vel ta cite ex stipulantis paupertate pro alimentis deducta cẽserentur. et ita sm Bart. potest saluari glo. in. l. sti chum. §. huiusmodi. ff. eod. licet sit magna diminutio. Vel dic q quo tiens agitur de multiplicanda ob-ligatione infinitas est euitanda. vt l. fideicommis. §. si decem. ff. de le. iij. Ang.

Sub conditione. Casus. Di-xi iusti. Domine iam vidi exemplũ de primo membro diuisionis nostre s. qualiter sit stipulatio pure et etiaz de secundo membro. scz qualiter sit stipulatio in diem ponatis modo si placet exemplũ de tertio membro s. qualiter sit stipulatio sub conditio ne. Et ad hoc rñ. do. iusti. q sub con ditione sit stipulatio cum in aliquẽ casum pmissio differtur hoc est ad aliquid quod indifferenter se habet ad esse: et ad non esse veluti si aliqd factum fuerit promittis mihi de-cem vel si aliquid factum non fuerit promittis mihi decem. Et primo

ponit exemplum conditionis q̄ fit p verba affirmatiua vt puta si titi9 factus fuerit consul quinq3 aureos dare spondes. ꝛ in seq. §. q incipit. ¶ Si qs stipulet᷑. ponit exemplum conditionis plate per verba negatiua di. q si aliquis ita stipuletur ꝓmittis mihi. x. si capitoliū non ascē dero bene valet tal' stipulatio s3 p inde ē ac si stipulator stipulatus eēt cu3 moreretur. x. tibi dari. nam in vtroq3 casu demu3 post mortem stipulatoris poterit illud quod in stipulatione deductu3 est peti cu3 effectu. No. q conditio alia respicit tempus futurum. vt. s. eo. §. sub conditione. alia preteritū. ꝛ alia presens.

l. i. Sed dic q sufficit debitum spe. Item nec illud interim debetur. vt ff. de consti. pe. id quod. Ite3 argu. contra. ff. ex qui. cau. in pos. ea. l. in possessione. ꝛ. ff. de verbo. sig. l. creditores. S3 rōne spei creditores dicūtur. vt j. eo. §. ex conditionali.

¶ Stipulatio collata in aliquem futurum euentu3 incertu3 est conditionalis. Areti.

¶ Sub ꝯditione stipulatio fit: cū i[a] aliquē casu3 differtur[b] obligatio: vt si aliqd fctm̄ fuerit vl' nō fuerit: ꝯmittat᷑ stipulatio veluti si titius ꝯsul fuerit fact9 q̄nq3 aureos dare spondes.

¶ Cōditio negatiua ei9 qd quotidie pōt ipleri ꝛ eē in fieri implet᷑ per mortē. Aretinus.

¶ Si quis ita stipulatur: si[c] in capitolium non ascē dero dare spōdes[d] perinde erit ac si stipulatus esset cum moretur[e] sibi dari.

¶ Addi. Improprie tm̄: p prie autē creditor ē qui fide3 alterius credendo secutus ē ꝛ ita intelligitur statutum de eo qui credidit faciens mentionem. secus si de creditore simpliciter: q2 intelligitur quōcunq3 alium habeat obligatum. dummodo non in diem vel sub conditione. Angelus.

Creditor ꝓp. ie quis dicat.

a ¶ Sub conditione. In aliquē casu3. i. in aliquā fortunā inopinatā vt possit se habere ad esse ꝛ nō eē qd i futuris tm̄ ē. vt. j. e. §. conditiones.

b ¶ Differtur obligatio. Nam ante euētu3 conditionis obligatio cessat. vt. ff. si cer. peta. l. non omnis ꝛ sic ea pendente non est debitor sicut nec heres sub conditione institutus interim est heres. vt. ff. fami. her. si maritus. Arg. contra. C. de ꝯsti. pe. l. ij. in eo. qd dicit conditionale debitu3 posse constitui. qd non posset nisi esset debitum. vt. ff. de cōsti. pe.

c ¶ Si quis ita. Si in capitolium non ascendero. s. posuit in affirmatiua conditione ꝛ negatiua: nunc in negatiua tantum.

d ¶ Dare spondes. Sc3. v. aureos vel aliquid aliud.

e ¶ Cum moretur. Similes sunt iste due stipulationes in hoc: q2 mortuo stipulāte i vtroq3 casu cōmittit᷑ vt heredes agāt. nam potest obligatio ab herede sic incipere. vt. C. vt act. ab here. ꝛ contra here. l. prima. Dissimiles in hoc: q2 prima cōditionalis secunda in diē quem diem certum ē euenire. vt. ff. de conditiōe in debi. nam si licet nesciamus quādo

¶ Stipulatio cõditionalis trãsmittitur ad hr̃des. Are.

¶ Ex cõditiõali stipulatiõe tantũ spes a est debitum iri: eãqȝ ipsam spez in heredẽ trãsmittimus b si priusꝗ̃ ꝯditio extet mors nobis contigerit c.

¶ Locus solutioni adiectus afficit stipulationem in illam diem: qua verisimiliter posset ad locuz perueniri: ⁊ impossibilitas vitiat stipulationez. Angelus aretinꝰ.

¶ Loca d etiã inseri stipulatiõi solent: veluti carthagine dare spõdes: que stipulatio licȝ pure fieri videat tamen reipsa habȝ tempus e iniectuz quo promissor vtatur ad pecuniam carthagine dãdã. Et ideo si qs rome ita stipulet: hodie carthagĩe dar spõdes: iutilis erit stipulatio: cuȝ ipossi-

vt.ff.de condi.⁊ demon.l.j.⁊ in auctenti.ꝙ nup.§.deinceps.colla.iiij.

¶ Ex cõditionali. Casus. ¶ Pone sic casũ. Aliquis stipulatus est aliquid sibi dari sub conditiõe que pẽdet: nunquid habet statiz aliuz sibi obligatũ scilicet illuz a quo stipulatꝰ est Et respõ.ꝙ nõ immo ex conditionali stipulatiõe tm̃ spes est i debito. ⁊ si contingat ipsuz deceder: anteꝗ̃ cõditio existat: ipse istã spem transmittit ad heredẽ suũ.

Diem cedere ⁊ venir: differt

a ¶ Spes est. Non autem cessit vel venit dies: sed in pura statim cedit ⁊ venit.ff.de verbo.signi.cedere.sȝ in illa que est in dieȝ stati cedit dies legati: sed nõ venit.s.eo.§.in dieȝ.

b ¶ Trãsmittimus. Sic.C.de his qui ante apertas tabulas.l.prima.

Legatarius conditionalis legati spem nõ trãsmittit

c ¶ Contingit. Sed quare legatarius conditionalis legati spem ad heredeȝ nõ transmittit.vt.C.de ca.tollen.§.fin aute? Respõ. in stipulatione interuenit factum stipulantis volentis sibi ꝓspicere: ⁊ sic heredi.vt.ff.de proba.l.si pactuz. quod nõ est in legatario. cuius nullũ factum interuenit. ⁊ eodẽ modo respõde in hereditate conditionali.

¶ Loca etiaz inseri. Casus. ¶ Supra dictũ est ꝙ in stipulatione quãdoqȝ conditio venit. Et nõ soluz illa que supradicta sunt possunt venire i stipulationez: imo etiã loca stipulatiõibus iseri possunt: puta si dicaz sic.ꝓmittis te mihi daturuz.x. carthagine.⁊ tu respõdeb[is]: ꝓmitto. et huiõi stipulatõnes licet pure videantur reipsa: tñ habẽt tacite tpũs adiectũ: quo aliqs ire vel mittere possit ad locũ illũ in quo ꝓmisit pecuniã se daturũ. vñ si aliquis ita stipuletur. Rome hodie carthagĩe dare spõdes: ista stipulatio nõ vȝ cũ ꝓmissio fit ipossibilis. ⁊ rõne huius impossibilitatis vitiatur huiusmodi stipulatio. hoc dicit.

d ¶ Loca etiam. Non soluz conditio vel dies.

e ¶ Tempus. Quod bonus iudex arbitratur. quod dic.vt.ff.eod.continuus.§.cum ita.

¶ Additio. Nota ꝙ licet in actibꝰ iudiciariis tẽpus itinerandi sit statutum certuz.vt.xx.milliariũ singulo die.vt.l.j.ff.si qs cau. ⁊ dic vt ibi

per Bar. & doct. in ꝯtractibus nõ est determinatus: sed totũ residet in pectore iudicis: qui multa debet cõsiderare: & locũ & periculũ: & qualitatẽ persone. vt. l. ꝯtinuus. §. j. & ibi vid bart.

sunt incerti: q2 tñ quo ad naturã naturãtez sunt certa non morãtur &c. qm̃ apud nos sũt icerta. hoc dicit. b ¶ Conditiões. Cõsul fuit. sic. ff. si cer. pe. itaq3. &. l. cũ ad pñs tps. patet ẽt i. l.

& Jmo. ff eo. Ange. a ¶ Jmpossibilis Rõne eiz ĩpossibilitatis stipulatio viciat. vt. j. de inuti. sti. §. si impossibilis nisi vterq3 haberet ibi p̃curatorẽ: & egisset

bilis [a] sit repromissio.

¶ Cõditio de preterito: vel de p̃senti: nõ suspẽdit obligationẽ. Aretin9.

¶ Cõditiones q̃ ad p̃sens vel p̃teritũ tps referunt aut statim infirmãt obligationẽ aut omnino nõ differunt: veluti si titius consul [b] fuit: vel si meuius viuit daꝛ spõdes. Nam si ea ita non sũt: nihil valet stipulatio: si autẽ ita se habẽt: statiz valet: q̃ eniz p rex naturã [c] sũt certa nõ moranꝛ [d] obligationẽ: licz apud nos incerta [e] sint.

ꝯditio. ff dver. ob. c ¶ Naturã. Ergo nec futura morant obligationẽ. nã ẽt illa p rex naturaz certa sũt. vt ff. d iudi. l3 & si restituaꝛ. § fin. ꝟ. sed dic q aliõ

glibet cũ suo vt eadẽ die fieret solutio. vt. ff. e. l. si. §. si iter eos. ¶ Conditiões. Casus. ¶ Quesiuit a iusti. Dñe supra dictũ ẽ q stiplõ ꝯditionalis ẽ cũ differt i aliquẽ casũ Sz dñe nũqd oĩs stiplõ ẽ ĩcerta q̃ fit p hanc ꝯiũctionẽ si: Rñ. dñs iusti. q nõ: nã ea q̃ sũt pñtia vel p̃terita nõ dñr pẽdere: l3 ea que sũt futura ꝓprie dñr pendere: q̃si diceret tũc intelligit stipulatio sub cõditione qñ differt in aliquẽ casuz futurũ. Quãdo aũt aliquẽ de preterito vel de pñti ꝯcipit: tũc nõ est stiplõ sub cõditiõe. immo aut statĩ valet obligatio aut nõ. Ea eni que per rerũ naturaz certa sunt nõ morãtur obligationẽ. Si eni di caz promittis mihi. x. si meui9 viuit & tu respõdes promitto: si viuit tpe ꝯcepte stiplõnis statĩ valet stiplõ. si aũt non viuat tpe ꝯcepte stiplõnis nõ valet: imo statĩ infirmaꝛ. & ita in stiplõne. q̃ ꝯcipiũtur sm aliquẽ casum pñtez & preteritũ qñq3 illi casus

est eẽ certũ p rex naturã. i. p naturalẽ cursum nature: p quã sola p̃terita & pñtia sũt certa: & ita hic accipiꝛ. Et ẽt illa futura certa sũt q̃ non hñt se ad vtrũlibet: vt si moriar. naz & hec nõ moriant obligatõez. vt. ff. d ꝯdi. ide. nã & si. &. l. pce. & se. &. ff. d noua. si pupillus. §. q sub ꝯditiõe. (i) Et aliud ẽ in natura rex. i. i sciẽtia dei in q̃ oĩa q̃ sũt vel fuerũt vl futura sũt (teste Boetio) tãq3 pñtia sũt. Jtẽ & ais sũt mille ãni ante oclos ei9 tanq3 hesterna dies q̃ preterijt. & dꝛ pria natura naturata. sed secunda natura naturãs qd idẽ est qd ipse deus. ¶ Additio. (i) No. ex gl. ꝯditiões in futurũ collatas q̃ necessariaz hñt existẽtiã nõ differre obligatiõez: q̃d verum limitare si proferaꝛ per tale gd quod tps sigt. promitto cũ morieris. §. id aũt. j. d iuti. stip. Xpo. d ¶ Nõ morãtur. Jd est nõ suspẽdunt siue differunt. Accursius. e ¶ Jncerta sint. ff. de reg. iu. l. i to-

Natura est duplex.

tuz contra. Solu. illa loqtur in his vbi presens solẽnitas exigit. vt. vij. testes in testamento. vt supra de testamentis. §.j. Uel loqtur in illis casibus vbi certa sciẽtia et intellectus ò pñtie xigit i ɔtra ctib⁹ puris. vt. C. ò do. nec innuit⁹ h aũt in cõditiõali.

¶ Nõ solũ res ꝛc.

Casus. ¶ Supdictũ est de stipulationib⁹ que consistũt i dando. nunc tractãdũ est de stipulatiõibus q̃ cõsistũt i faciendo. vnde di. iu. non solũ res possunt deduci in stipulationẽ: sed ꝛ facta: puta cũ stipulor aliqd a te fieri vel nõ fieri in futurũ: ꝛ si non fuerit factũ scõm stipulationẽ potero agere ɔtra te ꝛ petere iteresse meũ: ꝛ q2 difficile ẽ probare iteresse ꝑpterea dat iusti. ɔsiliũ stipulatori vt adijciat penã in stipulatõe quã petere poterit stipulator si nõ fuerit factũ ꝟm stipulationẽ. ꝛ ita nõ habebit necessario probare quãti sua interest. Et docet in littera qual'r pena debz stipulari di. q̧ si aliqs stipulet' aliqd fieri veluti turri ita adijcere debet: ꝛ si turri non feceris decem aureos dare spondes noie pene. Contingit aũt aliqñ in eadẽ stipulatione q̧ stipulat' quis aliqd fieri ꝛ aliqd nõ fieri. puta stipulor a te vt eas romam. sed q̧ nõ eas per florẽtiã: ꝛ in istis stipulonibus in quib⁹ stipulari aliqd fieri ꝛ nõ fieri ita erit pena adijciẽda si aduers⁹ ea factũ fuerit. i. si iuerit ꝑ locũ ꝑhibituz: seu ita factuz non erit. i. si ñ iueris romã decez aureos spondes. Hoc dic lr̃a p̄sens a ¶ Nõ solum.

¶ Etiaz fctã pñt i stipulatiõe ðduci in qb⁹ vtile ẽ adijcer' penã: ne al's stipulator habeat ꝑbare iteresse. Arc.

¶ Nõ solũ[a] res i stipl'atũ ðduci pñt sz ẽt fctã: vt si stipulemur aliqd fieri vel non fieri: vt in hmõi stipulatõib⁹ optimũ erit penã[b] subijcere ne quãtitas[c] stipulatiõis i incerto sit ac necesse sit actori ꝑbar' q̃[d] qð ei⁹ itersit. Itaq̧ si q̇s vt fiat aliquid stipulet' : ita adijci penã dz si ita factũ ñ erit tũc pene noie dcẽ aureos dare spõdes. Sz si q̃dã[e] fieri q̃dẽ nõ[f] fieri vna eadẽq̧ cõceptõe stipulet' q̇z clausula[g] erit huiusmodi adijciẽda si aduers⁹ ea fctm̃ erit[h] siue qð ita factũ[i] ñ fuerit tũc pe

¶ De stipulatiõib⁹ q̃ i dando consistunt: huiusq̧ diximus. nũc de his q̃ i fctõ consistũt. Acc.

b ¶ Penaz subijcere. Sic. ff. consilium simile. ff. de preto. sti. l. fi.

c ¶ Quãtitas. ff. de arbi. l. nõ aũt. ɔtra. Solu. non iterest quo ad hoc vt valeat cõpromissuz. Interest tamen quo ad vtilitatẽ stipulationis. Inter

d ¶ Probare. Sed quõ interesse ꝑ esse ꝑbat? Respon. ꝑ testes vt hic innuit liter ꝑ ꝛ. C. de sen. q̃ pro eo. l. j. §. j. nisi petabat. tur ex dolo alterius: tũc per solũ sacramentũ. vt. ff. qð vi aut clã. l. semp §. in hoc iterdicto. ꝛ. §. se. ꝛ. C. vñ vi l. si qñ. ꝛ. C. de iure do. impe. l. pria.

e ¶ Quedaz fieri. Puta ire romã.

f ¶ Quedam non fieri. Puta ꝑ florentiam non ire.

g ¶ Clausula. Scilz penalis. Acc.

h ¶ Factũ erit. Hoc reddit' ij. doc.

i ¶ Factuz nõ fuerit. Hoc refertur

ad primum. Et si ex vno capite sit pena commissa non committetur plus. vt. ff. de arbitris. lege. si duo. §. finali. nisi hoc actum sit vt pluries committatur. vt. ff. de transactioni. q fidem.

¶ Addi. Item nisi sit apposita super facto iterabili vel continente plura capitula si ratione interesse petatur secundum Io. fa. b. Et not. q iuramentum de no conueniendo habet vim istius clausule. Item facit vt act⁹ valeat eo meliori modo: quo potest. Angelus aretinus.

di si postq duo stipulati fuerint: eandem rem ab eodem: ipse post amborum interrogationem respondeat vtriq vestrum dare spondeo. verbi gratia pone q sum stipulat⁹ a Titio i hunc modum. promitti mihi stichum. & Petr⁹ incontinenti post meam stipulationem & ante promissoris responsionem stipulatus fuerit ab eodem Titio sibi dari eundem stichum. & ipse post ambas interrogationes respondeat vtriq vestrum dare spondeo: & ego & petrus effecti sumus duo rei stipulandi. Sed pone domine quid si mihi primo stipulanti stichum promiserit. deinde petro stipulanti ex interuallo eundem stichum promiserit? Respon. dns iusti. dicens q nos. s. ego & petrus sumus duo creditores in eadem re. sed non sumus duo rei stipula. vnius obligationis: sed diuersarum obligationum. Una enim obligatio mihi est acquisita. & alia petro stipulanti ex interuallo. quia natura duorum reorum stipulandi hec est: vt nihil sit medium inter stipu. vnius & alterius. sed si statim post vnam stipulationem fiat alia qualiter intelligi debeat ex sequentibus apparebit. hoc dicit.

ne nomine decem aureos dare spondes. det. Angelus aretinus.

¶ De duobus reis stipulandi & promittendi.

¶ Duo rei stipulandi sunt quando separati interrogant debitorem: & ipse simul vtriq respondet. Angelus aretinus.

Et stipulandi [a] & promittendi duo pluresve rei fieri possunt. Stipulandi ita si post omnium interrogationem promis-

¶ De duobus reis stipulandi & promittendi. ¶ Quia in stipulatione de qua dictum est supra. titulo. i. plures persone interueniunt quandoq: quarum quedam dicuntur rei stipulandi: alie rei promittendi: ideo dicit de duob⁹ reis stipulandi ac promittendi. Acc.

Continuatio

Et stipulandi. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit in quatuor partes. Primo ponit de duobus reis stipulandi qualiter fiant. Secundo de duobus reis promittendi. Tertio ponitur effectus ipsius obligationis pluriu reorum. Quarto redit ad duos reos promittendi. Secunda ibi. §. duo pluresve. Tertia ibi. Ex huiusmodi Quarta ibi. Ex duobus.

Diuisio.

¶ Et stipulandi. Casus. ¶ Quesiui a iusti. qualiter possunt fieri duo pluresve rei stipulandi vel promittendi? Et respo. Dico q duo rei stipulan-

a ¶ Et stipulandi. Hic dicitur reus stipulandi ille qui rem aliquam: vt pecuniam stipulatur. a re non reatu dictus. Et econtra reus promittendi q aliquam rem promittit. vt. ff. eo. l. i. q̄si reus tm debitor dicit. vt patet

Reus stipulandi

Reus promittendi

C. de iu. calū. l. ij. al's dicitur reus q̄ ꝯuenitur. vt. C. de iu. l. properāduz. §. ⁊ si quidez. ⁊ dic. vt. ff. eo. l. j. Potest dici ⁊ alio respectu reus stipulā di ⁊ promittendi: vt dicitur in glo.

Reoꝝ ōbēdi vl' credendi ꝯstitutio an piter‑ uallu3 impediat.

a ℂ Spōdeo. Hoc adiecto vt sit duo rei insolidu3: etia3 iure veteri. vt. ff. e. l. reos. §. fina. ⁊. §. cu3 in talibus.

b ℂ Spōdeat. Ex interuallo: puta si diuerterit ad alios actus extraneos vt. ff. eo. l. duos. §. si. al's si non est extraneus actus contradiceret. d. l. ei quod modo dixerat ibi: na3 si pri⁹. ⁊ quod dicitur. ff. eo. l. iij. Accur.

ℂ Additio. Tu dic q̄ interuallum magnu3: puta vnius diei cū actu extraneo vitiat cōstitutionē duoꝝ correorū si interueniat inter interrogationez ⁊ respōsionē. al's si inter obligationez vnius perfectā ⁊ aliā perficienda3 non vitiat cōstitutionē correorū expressam: sed tacitam sic saltem in duobus reis credendi.

c ℂ Nec creduntur duo rei. Scil3 vt vna sit obligatio ⁊ vnius rei: sed sunt creditores duo ⁊ diuersaru3 rerum. vt infra. eo. §. ex huiusmodi.

ℂ Duo pluresve. Casus. ℂ Dixi iusti. Dn̄e supra dixistis qualiter fiāt duo rei stipu. ponatis si placet exēpla de duob⁹ reis promittendi? Respon. dn̄s iustini. di. sic. In duobus reis promitēdi sunt duo qui stipulantur ab eodem: sed vbi sunt duo rei promittendi vnus stipulatur a pluribus. Unde scire debes q̄ duo rei promittendi ita fiunt si fuero stipulatus: i hūc modū. Meui pmittis mihi decez aureos: et ipe respōdet promitto: et postea sine interuallo: dixero seio pmittis mihi eosdē. x. aureos: q̄s stipulat⁹ su3 a meuio: ⁊ ipse respondeat promitto: isti sunt duo rei debendi vel promittendi. Sunt eni3 duo debitores dicentes eandem rem. ⁊ hoc dicit.

d ℂ Spōdeo. Hoc acto vt fiāt duo rei. ⁊ insolidū. vt. ff. eo. reos. §. fina.

ℂ Ex huiusmodi. Casus. ℂ Dixi iusti. ia3 vidi qual'r fiant duo rei stipulandi ⁊ promittēdi. pro deo dicatis mihi q̄s est effect⁹ eaꝝ obligationum? Ad hoc rn̄. iusti. q̄ ex stipula. hmōi singulis debetur sup. reis stipulādi. ⁊ solidū debēt singuli. s. rei promittēdi: q2 vterq3 eoꝝ insolidu3 obligat. sicut singulis eoꝝ stipu. in solidū debet. sed licet insolidū tenea̅tur vel solidū singl'is debeat. tn̄ vna res sola in obligatione vertit. vnde si fuerūt duo rei stip. ⁊ ita duo creditores: si tn̄ vnus eorū recipiat illud qd̄ deductū erat in stipulatiōibus ille q̄ recipit perimit obliga‑

sor respōdeat spōdeo [a]: vt puta cum duobus separatiz stipulantibus: ita promissor respondeat: vtriq3 vestrū dare spondeo. Nā si prius titio spopōderit: deinde alio interrogāte spondeat [b] alia atq3 alia erit obligatio: nec credūtur [c] duo rei stipulandi esse.

ℂ Si duo pmittant ei' dē eandem pecuniā efficiūtur duo rei pmittēdi. Angelus aretin⁹.

ℂ Duo pluresve rei promittēdi: ita fiunt meui decem aureos dare spondes: ⁊ sei eosdē decem aureos dare spondes? si respondeant singuli separatim spondeo [d].

tionē singulorum. Unde ab altero reo stipulādi liberat promissor. et si fuerūt duo rei promittēdi: et ita duo debitores eiusdem rei si alter rē illā soluat perimit obligationē illā et liberatur alter. et. h. d.

a ¶ Ex hmōi. Obligatioibus. Hoc rfertur ad reos promittēdi. et qđ sequit et stipulatōnibus ad reos stipulandi. vt probatur. j. statim.

b ¶ In vtraqz. Id ē vtriusqz obligatione. nam vna ē quo ad vnum effectum. vt. ff. eo. l. iij. in fi. sed plures sunt: quia plures tenentur. vt hic.

Obligatio eadem potest eē vna et plures.

¶ Natura duorum reorum est vt quilibet teneatur insolidū: sz vnius solutione et receptione tollitur obligatio vtriusqz Aretin.

¶ Ex huiusmodi obligatioib[a] et stipulationib solidū singulis debetur: et promittētes singuli insolidū tenētur. In vtraqz[b] tamē obligatiōe vna res vertitur: et vel alter[c] debitū accipiendo: vel alter[d] soluēdo oim perimit[e] obligationē: et omnes liberat[f].

¶ Etiam diuersitas tpis adiecti solutiōi nō facit cessare cōstitutionem duorum reorum. Areti.

¶ Ex duob reis pmittēdi alius pure: alius in diē vel ex conditione obligari potest nec[g]: impedimento erit dies aut conditio quominus[h] ab eo qui pure obligat est petatur.

c ¶ Alter. Scilicet reorum stipulādi.

d ¶ Alter. Scilz reorum promittēdi.

e ¶ Perimit obligationem. Ille qui accipit.

f ¶ Liberat. Ille q soluit. Siliis lectio seu iplicatio vborum est. ff. de arbitri. l. si duo. Uel dic q qlibz istorum refert ad vtrūqz supradictū. Et pnt fieri et in stipulatiōe duo rei: et i quolibet gnē obligādi. vt. ff. eo. l. eadē.

¶ Ex duob reis. Casus. ¶ Quesiui a iusti. anvn de duob reis pmittēdi aliter possit obligari q̄ alius? Uidet q nō: q2 videt q eqtas oīmoda siue paritas dbeat esse inter duos reos obēdi dicit tū q ex duobus reis pmittēdi alter pure: et alter sub cōditiōe obligari pōt. puta. x. fui stipulat a titio pure. et eadem x. fui stipulat a martiāo sub cōditiōe. Isti duo intelligunt ur eē duo rei debendi. et lz. M. sub cōditiōe obligetur nō ideo minus petere potero illa. x. atitio q mihi pure ē obligat: q̄q̄ adhuc pēdeat conditio. et hoc dicit.

g ¶ Ex duob. Potest. Sz nōne est hic iparitas qđ esse non dz vt. ff. eo. l. eadē. §. sed si qs? Respon. scōm. M. qđ ibi regulariter dicit: fallit hic. vt. ff. eo. si ex duob. §. fi. Alij vt. P. dicūt q hic non est iparitas: cū adueniēte cōditiōe vel die ambo equalr teneant. sed adhuc medio tpe remanet iparitas. q̄re dic q in quātitate debita vel re que debet non pōt esse iparitas. vt ibi. sz i alijs pōt. vt hic. et. ff. eodem. l. si ex duobus. §. finali. et. ff. eodem. ex duobus. §. finali.

Obligatio an possit ipsa ritatē continere.

h ¶ Quominus. Sed adueniēte cōditiōe sociū poterit cōuenire mādati scōm quosdā, vel veri nego. gest.

vt.C.e.l.j. Patet ergo constitui posse pure duos reos debendi: et quemlibet insolidum conuenire. vt.C.eod.l.j. Hodie contra: etiam si hoc actum est expressim: nisi altero absente vel inope existente. vt i auct. de duob⁹ reis.§.j. et aucten. hoc ita. eo.tit.C. nisi renunciatum fuerit illi constitutioni. vt C.de pac. l.pe.et.ff. de miori. l.iudex.

Rei debendi insolidum non possunt conueniri

Continuato

sed qñ non habet dñm puta dñ hereditas iacet nunquid valet stipulo? et rñ.quod sic.quia hereditas in casu isto vicem dñi sustinet.vnde si seruus hereditarius ante aditam hereditatem stipulet acquirit hereditati .et sic herede futuro et hoc.d.

De stipulatione seruorum

Etiam seru⁹ hereditarius pōt stipulari et acquirit heredi futuro. Angel⁹ are.

Seruus ex persona domini[a]: ius stipulandi habet. Sed et hereditas in plerisque[b] persone defuncti[c] vicem sustinet. Ideoque quod seruus hereditarius ante aditam hereditatem stipulatur: acquirit hereditati[d]: ac per hoc etiam heredi postea facto acquiritur.

a Dñi. Qui dominus: caput est seruí.vt.j.de noxa.§.omis ex sua eni persona nihil pōt.vt.ff. de reg. iu. l.i seruitutem.et.l.quod attiet: nisi ex quo manumittitur: tunc eni incipit habere caput.vt.ff.de capi.dimi.hodie.

Dñs est caput serui.

De stipulatione seruorum Supra titu.j.et titu.prece.dictum est de stipulatione liberarum personarum. Uerum quia interdum serui stipulantur: ideo de his tractaturus subtitulauit de stipulatione seruorum.

Seruus. Totus iste titu. diuidit in tres partes Primo quod seruus stipulando acquirit dño in cuiuscumque persona stipulatio concipiat. Secundo excipit a regula quod factum nō acquiritur. Tertio si sint plures dñi pro dñicis portionib⁹ acquirit. Scda ibi. sed cum factum. Tertia ibi.seru⁹ cōmunis.

Diuisio.

Seruus ex persona dñi. Casus. Pone ergo sic casum. Quesiui a iusti.vtrum serui haberent ius stipulandi. et videbat quod nō cum stiplatio sit act⁹ ciuilis.et quātum ad ius ciuile attinet seruus pro mortuo habet? Et rñ. do. iusti.quod quamquam seruus quātum ad personā suā propriā pro mortuo habeat ex persona tñ domini sui pōt habere ius stipulationis. Sed di. aliquis dñe hoc est verum si seruus hz dñm:

b In plerisque. Hoc propterea dicit: quia hereditati furtum fieri nō pōt: nisi in trib⁹ casibus.vt.ff.de fur. hereditarie.et.l.seq. Itē propter vsufruc.qui seruo hereditario promitti nō pōt vt hereditati querat. vt.ff.eo.vsuff. Additio. Et est ratio sm doc.quia sine persona cui accidit debi nō pōt.

Hereditati furtum fieri nō pōt nisi in tribus casibus

c Defuncti. Nō heredis.vt hic. et.s.de here.insti.§.seruus. et. ff. de acqui.re.do.hereditas. Et que sit ratio quare personam defuncti et non heredis.dic.vt.d.§.seruus.

d Hereditati. Sic.ff.de iniu.l.prima.§. quotiens autem.

Siue autez dño. Casus. Dñe vidi quod si seruus stipulet aliquid dari dño suo quod illud dño suo acqretur. Sed ponamus quod nō dño suo.sed sibi stipulet aliquid dari acquirit ne dño suo? Et respō. iust. di.quod siue seruus dño suo: siue sibi siue conseruo

suo.siue impersonaliter. i. persona non adiecta oib' istis quatuor modis dño acquirit. et hoc dicit.

a ¶ Siue autez. Siue sibi. Nisi in casibus: vt cum factu est in stipulatiõe: quo casu dño nõ acquirit. vt. j. proxi. §. (i) et cuz operas a liberto si stipulatur. vt. ff. eo. l. antepe. et in alijs casib' q̃s not. ff. e. l. j. et. l. sequen. Sz nunquid frater potest stipulari fratri suo in eadẽ potestate existenti? Dic q sic. qr seruus conseruo suo stipulari potest. vt hic. igit frater fratri. argu. C. de diuer. rescrip. l. j. Item qr vox filij vox patris intelligitur: et vox serui vox domini intelligitur. vt infra de inuti. stipula. §. ei qui. et. §. post mortem.

¶ Additio. (i) Nec valet talis stipulatio: qr cuz persone cohereat de persona serui in dominũ trãsire nõ potest. Itez qr operas nemo nisi dominus stipularetur. valeret tamen si eas: vel impersonaliter vel domino stipularetur. vt per Ange. hic.

b ¶ Impersonaliter. Nullius fctã mentione: id est vel proprio nomie vel appellatiuo. vel facta mentione de nomine appellatiuo. sed non proprio. vt supra de exhered. libero. §. primo. Accursius.

¶ Additio. Idẽ per omnia dici potest in monacho stipulante. Angel.

¶ Seruus siue filiusfamilias a quocunqz stipuletur: et in cuiuscunqz persona stipulationẽ cõcipiat: acquirit domino et patri. Aretinus.

¶ Siue aũt dño siue sibi [a] siue conseruo suo: siue impersonaliter [b] seruus stipuletur: domino acq̃rit. Idez iuris est et in liberis qui in potestate patris sunt: ex quibus causis acquiri[c] possunt.

¶ Si seru' stipulat ire agere liceat: solus ipse nõ etiaz dominus eius ire potest. Aretinus.

¶ Sz cũ fctm̃ [d] in stipulatiõe cõtiebi

¶ Idez iuris et c. Casus. ¶ Supra dictũ est q seruus qualitercũqz stipuletur dño acquirit. idez iuris est et in filio qui qualitercunqz stipulet patri suo acquirit ex his causis per quas pater p filiũ acquire põt et hoc dicit

c ¶ Acquirere. Ut ex cã pfectitia et aduentitia isto iure. quod dic. vt. s. per quas personas nobis acquitur. §. pmo.

¶ Sz cũ factuz et c. Casus. ¶ Supra dictum est q quocũqz modo seruus stipuletur q domino acquirit. sed hoc est verum si ipse stipuletur aliqd quod consistat in dando. Sed pone q seruus aliquod factum stipuletur: puta vt liceat ei ire agere: tunc seruus per hanc stipulationez domino nihil acquirit: sed sibi soli. Unde si dominus vellet ire agere bene posset prohiberi ne iret vel ageret. et. h. d.

d ¶ Sed cum factum. Sed si stipulatur seruus sibi scribi librum et sic factum: nonne acquirit domiõ? Respon. sic. et quod hic dicitur: sed cuz factum et c. id est a seruo faciendu: et non ab alio vel etiam a domino.

¶ Additio. Tu dic secundum Angelum q factum si persone serui inhereat a quocunqz siue ab ipso seruo: siue sibi ab alio sit prestandum: non acquiritur domino: als secus Joannes fabri.

Stipularit e & stipulari inter dif ferunt.

a ¶ Omnimodo. sic. ff. de vsu & habi. plenum. §. si vsus. Accursius.
b ¶ Continetur. sic. ff. de condi. & demon. qui heredi. Accursius.
c ¶ Ire agere hec verba expone. vt s. de serui. i prin. & ff. de seruit. rus. pre di. l. j. Et nota quia hic per verba loquitur aliud si per nomen puta iter: tunc enim domino acquiritur. vt ff. eo. si communis.
d ¶ Non etiam dominus. subaudi prohiberi non debet: quasi diceret debet prohiberi. Sed contra. s. per quas perso. no. acqui. §. non solum. & s. de his qui sunt sui vel alieni iuris. §. j. Sed non est contra: quia & hic acquiritur domino commodum. nam ad sui domini vtilitatem ibit seruus.

tur: omnimodo[a] persona stipulantis continetur[b] veluti si seruus stipuletur vt sibi ire[c] agere liceat. ipse enim tantum prohiberi non debet: non etiam[d] dominus eius.

¶ Seruus communis acquirit dominis suis pro portione dominica: nisi iussu vnius aut vni fuerit stipulatus. Areti.

¶ Seruus[e] communis stipulando vnicuique dominorum pro portione dominij acquirit: nisi iussu vnius eorum: aut nominatim[f] alicui eorum stipulatus[g] est: tunc enim soli ei acquiritur.

e ¶ Seruus communis. Stipulando impersonaliter vel sibi vel dominis suis sub nomine appellatiuo: aliud si propria nomina expressit: nam tunc acquirit pro virili non pro portione dominij. Sed quid si prius nomen & appellatiuum? Responsio. si preponat proprium pro virili. si appellatiuum prepo nat pro dominica. vt. ff. de stipu. ser uo. l. si seruus communis. & ff. de stat. libero. l. ita. § j. Accur.
f ¶ Nominatim. Proprio nomine. vt. s. de exhe. libe. §. j. vel appellatiuo: dummodo intelligatur de quo domino dicat. vt. C. de libe. prete. l. ij. & iij. & ff. si cer. peta. l. certum. Accursius.
g ¶ Stipulatus est. hoc disiunctim. i. diuisim exaudi. Sed quid si vnus iussit seruo & ipse alteri stipulatus est nominatim? Distingue ex cuius re: vt si ex re iubentis sibi querat: alias nominato. vt. C. per quas pso. no. acq. l. si. §. si. & ff. e. proinde. §. fina. & l. sequenti. licet antiqui aliter distinguebant.

¶ Seruus communis &c. Casus.
¶ Supra dictum est quando seruus vnius stipulatur: sed dominus quid iuris est si seruus stipulatur communis? Et respondet insti. quod si seruus communis stipuletur aliquid sibi dari impersonaliter vel dominis sub nomine appellatiuo acquirit vnicuique domino pro portione dominij. & non pro portione virili. nisi vnus ex dominis iusserit eum stipulari Tunc enim iubenti acquiritur: vel si nullus eorum iusserit ei ipse tamen alterum nominauerit puta stipulatus est petro domino suo. tunc per hanc stipulationem acquiritur nominato. Si autem vnus iusserit & ipse alium nominauerit quid iuris sit: habes in glo.

¶ Quod si seruus communis stipulatur. Casus. ¶ Supra dictum est quid iuris sit quando seruus communis stipulatur sibi dari aliquid. & dictum est quod vtrique dominorum potest acquiri. sed dominus quid iuris est si seruus communis stipuletur aliquid quod alteri dominorum acquiri non potest: veluti si res quam seruus stipulatus est sit alterius domini cum res sua sibi acquiri non possit. Et respon. insti. quod tunc necessarium est quod alteri acquirat. & h. d.

a ¶ Quod seruus. Unius domini sit. Nam cum sua sit amplius queri ei non potest. vt.s. de lega.§. sed si rem.& j.de aci.§.sic itaqz. restat er go vt soli alteri queratur. Aliud si ex reuni⁹ stipulet: tuc oibus querit sed communi diuidūdo iudicio redditur: id est cūa get cōi di uido pro isto seruo pōt etiaz deducere qd socius su⁹ lucra tus erat ex stipulatione facta ex re bus suis: & redditur illi ex cuius re queritur.vt.ff.eo.si ex re.§. primo.

¶ Seruus communis stipulando rez que non potest vni ex dominis acquiri acquirit insolidum alteri. Arecinus.

¶ Qd seruus cō munis stipulatur si alteri ex dñis ac qri non pōt insoli dū alteri acqritur veluti si res quam dari stipulatus est vnius a domini sit.

¶ De diuisione stipulationum.

¶ Pretoria stipu latio ē: q̄ ē inducta ab edicto pretoris

aditur. Verbi gratia. Aliquis vsu ce pit rem meam quaz a non dño emi bona fide. Ego egi contra eum rei vendicatione. & litem cum eo suz cō testat⁹. lite cōtestata compleuit vsu capionez nō obest ei litis cō testatio q̄ ad cursuz vsucapio nis cōplē de. Sz se cus ē i p scriptiōe qa si tm̄ ꝯpletā v sucapiōez pbē illaz rē meā eē tenet illā mihi restituere & ita lz quo ad cur sum nō noceat sibi litis cōtestatio: tm̄ q̄ ad effectū vsucapiōis ei obest Et dz iudex ipm facere cauereq nō cōmisit dolū i re illa seruum forsan petitū alienando vel manumittēdo vel aliquo alio mō.vt.ff.de rei ven. l.si post acceptā. Et illam cautionez dz iudex facere interponi p officiuz mercennariuz.& sic accipe q littera di.mero.qr nunq̄ ptor viu⁹ vel mor tuus de hoc se intromisit sed lege iu bente interponit hmōi cautio vt in cautiōe de dolo per.l.pri⁹ allegataz ff.de rei ven.si post. Et subdit exem pla duo. Primū est veluti de colono cautio.scōz dr esse quedā stipulatio iudicialis. Si em̄ ago cōtra aliquē pignoraticia actione dz iudex ex of ficio suo facere reo interponere cau tionē q in re pignorata non ꝯmisit dolū seruitutis amittēdo vl' aliquo modo ius leserit: vel d psequendo seruo. Si em̄ aliquis metu abstulit a me seruum meū: & illū postea p di derit dz iudex facere cauere de per

¶ De diuisione stipulationum.

Conti nuató ¶ Supra dictū est d stipulationum materia. Verūqr eaz multiplex est spēs ideo subdit de diuisione stipu lationum. Porcus.

Diui. o. Stipulationū. ¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuidit i du as ptes pricipales. Pri mo pōit diuisionez sti pulatiōis. Scōo illā p exempla declarat. Se cunda.ibi iudiciales. ¶ Stipula tionū. Casus. ¶ In sūma tradidit iusti.diuisionē stipulationū. mō sin gula mēbra diuisiōis p exēpla de clarat. & prīo ponit q̄ sūt iudiciales dicēs q ille sūt iudicialesstipulatiō nes q̄ a mero iudicis officio pficiscū tur qd sic itellige. scz que pficiscunt ab officio iudiciali mercennario: & appellatur iudicis officium mercē narium qñ aliqd expedit p iudicez propter qd iudex principaliter non

sequendo seruo illo: et de restituendo eius precio. Pretoria autem proprie est illa stipulatio propter quam adit iudex viuus ad hoc quod illud exequatur quod mortuus iudex promisit, vel precepit. Cum enim pretor mortuus preceperit quod ille cuius domus minatur ruinam caueat de damno infecto si adeat pretor viuus ad executionem illius precepti, hic est ad hoc vt faciat ipsum cuius domus minatur ruinam cauere de damno infecto. ista cautio siue stipulatio pretoria nuncupatur.

ne partium sunt: et de his certum est et planum.

e ¶ Communes. Veluti rem pupilli saluam fore: quia principaliter potest adiri iudex vt interponatur cautio cum pupillus habet tutores qui non satis dedit rem pupilli saluam fore, sic dicetur pretoria. pot vero adiri iudex non principaliter vt cautio illa interponatur sed ex alia causa: veluti cum pupillus non habet tutorem: potest petere coram iudice: et iudex qui dat tutorem ex officio suo facit interponi cautionem rem pupilli saluam fore: et ita dicitur iudicialis. Item quidam dicunt illam cautionem rem ratam haberi esse communem quia quandoque interponitur a procuratore actoris: quandoque a procuratore rei. vt. ff. de procura. l. pomponius §. sed et his qui. Vel alia ratione dicitur communis veluti cum procuratorio nomine quis conuenit. iudex ex officio suo debet facere vt cautio rem ratam haberi interponatur: et tunc est iudicialis. Pretoria est quando quis promisit mihi quod promitteret rem ratam haberi: modo volo quod promittatur. et sic principaliter ad istam stipulationem vado ad pretorem vt ipsa interponatur.

Cautio rem pupilli saluam fore est communis.

judicialis a iurisconsulto vel aliis partibus iuris quam a pretore conuentionalis a sola partium conuentione: communis quandoque a pretore quandoque a iurisconsulto inducta est, hoc dicit Aretinus.

Stipulationum[a] alie sunt iudiciales[b] alie pretorie[c] alie conuentionales[d] alie communes[e] tam pretorie quam iudicia

a ¶ Stipulationum. simile per omnia ff. de verbo. obli. stipula.

b ¶ Iudiciales sunt. quando iudex cognoscit de aliqua causa. etiam pendente causa principali incidenti et facit interponere cautionem: et dicuntur iudiciales a iudicio.

Additio.

c ¶ Pretorie. quando non adit iudex aliquam de causa: sed principaliter vt talis cautio interponatur veluti damni infecti. et cautio legatorum probandorum: et talis est differentia inter ea que dicta sunt. Sed cum hic ponitur pretorie vt species opposita iudiciali: quare. ff. de preto. stipulatio. l. j. in principio. ponitur vt genus: scilicet pretorie? Respondeo. ibi aliter accipitur iudicialis. scilicet a iudicio: hic a iudice. vt. ff. mand. l. lucius.

¶ Additio. Glo. ista non intellexit bene differentiam: sed melius dixit j. eo. in verbo veniunt. Christo.

d ¶ Conuentionales. que ex conuentio

Cautio rem ratam haberi est communis.

¶ Additio. Residuum glose que in aliis impressionibus hic communiter ponitur, in finali glosa huius tituli habetur.

les. Judiciales [a] sunt dūtaxat q̄ a mero iudicis officio p̄ficisunt̄ veluti de dolo [b] cautio vel de p̄sequendo seruo [c] q̄ in fuga ē: de restituēdo ve [d] precio. ¶ Pretorie [e] sūt q̄ a mero [f] p̄toris officio p̄ficiscū tur veluti dāni [g] īfecti vel legatoꝝ [h]. Pretorias aūt stipulatōes sic' exaudiri opz: vt in his ēt contineantur edilicie [i]: nam ⁊ hec a iurisdictiōe pretoris veniunt [k].

a ¶ Judiciales. scilꝫ stipulationes.
b ¶ De dolo cautio. vt si ago pignoraticia caueas ne seruitutes dolo p̄dideris vel rei ius in aliquo leseris. vt. ff. de pign. act. creditor. Item si rei ven. agam p̄ re quam vsucepisti iā lite cōtestata caues de dolo ne alienaueris vel manumiseris seruū. vt. ff. de rei vē. si post. sic ⁊ ff. man. si procuratorem. §. pe. ⁊ l. sequen.
c ¶ De persequēdo seruo. vel si metu mihi abstulisti seruū quē postea perdideris: caueas de eo prosequendo vel eius precio restituendo. vt. ff. q̄d me cau. si cum exceptione. §. q̄ si homo. Item q̄ redhibet ⁊ nō habet seruū quē reddere dꝫ: quia auffugit dꝫ cauere emptor de persequendo seruū. ⁊ si habere poterit restituat venditori. vt. ff. de edil. edi. l. redhibere. §. si. sic ⁊. ff. de conditio. causa da. si pecuniam. §. penul.
d ¶ Ue. pro vel.
e ¶ Pretorie. stipulationes.
f ¶ Amero. i. puro: sic q̄ non iudicis officio. scilꝫ tali quali ⁊ superiori casu: vt statim dicam. Accur.
g ¶ Dāni infecti. vt. ff. d̄ dā. infecti l. p̄tor ait. §. in euꝫ qui. Dicit ⁊ alio respectu pretoria illa q̄ ab initio exigit: siue sit p̄toria inētione: siue ciuilis: siue quocūqꝫ m̄ō īuēta: ex eo scꝫ q̄ p̄tor eā approbat. vt. ff. de verbo. signifi. l. lege. ⁊ hoc sensu comprehendit pretorias ⁊ iudiciales ⁊ cōmunes: ⁊ omnes p̄ter conuentionales ⁊ ita accipitur. ff. de p̄reto. stipulati. l. j. sic est de adoptiōe. vt. ff. d̄ adoptioni. l. ij.
h ¶ Uel legatorum. vt. ff. de lega. vel fideicommis. no. ca. l. j. j. respon.
¶ Pretorias. La 19. ¶ Hic manifestat p̄ exēpla q̄ sūt pretorie stipulatōnes q̄ p̄ficiscūtur a mero p̄toris officio. id est pure: ita q̄ nō iudicis officio iterponat̄ veluti damni infecti cautio ⁊ legatoꝝ: ⁊ debēt stipulationes edilicie sub p̄toris stipulationi bus cōtineri ita q̄ si animal tibi vēdam ⁊ de vitijs: prout teneor caueā dicitur ista cautio q̄ꝫ q̄ꝫ sit edilicia p̄toria. ⁊ hoc dicit.
i ¶ Edilicie. scꝫ stipulationes. vt si animal tibi vendo de vitijs eius cauere debeo. vt. ff. de edil. edic. l. itaq̄ꝫ. ⁊ l. si venditor.
k ¶ Uenīunt cum ediles erant ex pretoribus. vt. s̄. de iure naturali. §. proponebāt. Sed que erit intelligibilis differentia inter p̄torias ⁊ iudiciales: cuꝫ hoc titu. accipit̄ p̄toria vt iudicialis? Respon. q̄r p̄toria a pretore mortuo inducta est. sed iudicialis a iurisconsultis alijs. Item in pretoria inuenies iudicem ob hoc ipsum principaliter adiri: sed in iudiciali p̄ consequentiam vt patet ex supradictis exemplis. Itē iudiciales vage sunt p̄ totum corpus iuris sed pretorie lꝫ ⁊ ipse sint vage: comprehense

prehense tamen sunt simul in vno titulo. vt. ff. de preto. stipula. l. j. Item potes notare quartam differentiā. vt notatur. ff. ō verborum obliga. l. v. §. ij. Accursius.

¶ Addi. Hāc differētiam dn̄s Joan. addit dicēs: q2 pretorie sūt que p solū iudicē ordinarium imponuntur. ✠ ⁊ iudiciales que per quemlibet alium iudicem.

✠ hāc q̄zdā nāt ali q vt p Jo. fa. b q2 ō pretorie sūt dā. ise. q̄uis fit p̄to ria p q̄mlibet ⁊ minimū magistratū expediri pōt vt l. j. ⁊. l. iiij. §. pri. ff. ō da. i fecto. Nisi forte dicas ibi spāle pp piculū more. a Ange.

potest contrahi: ibi potest stipulatio interuenire. nam stipulatio proprie non est contractus. vt. ff. de verborum significatione. l. labeo.

¶ Conuentionales sunt que ex cōuentione vtriusq3 partis concipiunt: hoc est: neq3 iussu iudicis: neq3 iussu pretoris: sed ex cōuentione contrahētium: quarum a totidez genera sūt quot pene b dixerim rerum contrahendarum c.

¶ Cōmunes d sūt veluti rez saluā fore pupillo. nā ⁊ pretor

¶ Conuentionales. Casus. ¶ Quesiui a Ju. que essent stipulationes conuentionales? Et respon. q̄ ille sunt stipulationes conuentionales que sunt vel fiunt ex conuentione contrahentium hoc ē neq3 iussu pretoris neq3 iussu iudicis ordinarij. Sed domine quot sunt genera cōuentionalium stipulationu3? ⁊ respondō. q̄ tot fere sunt quot diximus esse genera rerum contrahendarum ⁊ in quibusda3 v3 contract⁹ verbi.gratia. Uenditio in quibusdam v3 in quibusdam non v3 stipulatio. vt. ff. de contrahen. emp. ⁊ ven. l. liber homo. §. fi. ⁊. j. ti. pxi. j. rn̄.

a ¶ Quarū. sc3 conuentionalium.

b ¶ Pene. Ideo dicit pene: q2 in quibusdā valet alius contract⁹. vt venditio in libero homine ⁊ similibus vt. ff. ō contrahen. empt. l. ⁊ liberi. ⁊. j. ō contrahenda emp. §. fi. in quibusdam non valet stipulatio. vt. j. titulo primo. j. respon. ⁊. §. j.

c ¶ Rerum contrahēdar̄. scilic3 esse genera: idest quot possumus dicere esse genera contractuum: tot sunt genera stipulationū. idest vbicunq3

¶ Cōmunes sunt. Casus. ¶ Quesiui a Justi. que essent cōmunes stipulationes? Et ipe rn̄dit dicēs q̄ cōmunes stipulationes sunt veluti rem pupilli saluā fore. Stipulatio enim que interponit rem pupilli saluam fore ē communis. quia ⁊ pretor mortuus precipit hanc cautionem interponi. ⁊ iudex viu⁹ h̄ exequit̄ alr res hmōi nō posset expediri: sil'r stipl'o de rato ē cōis: q2 protor mortuus p̄cepit q̄ caueretur ō rato a procuratore actoris: ⁊ q̄nq3 precepit iudex viu⁹ q̄ caueat̄ ō rato. Alio ēt mō dr̄ cautio ō rato cōis: quia interponit̄ a procuratore actor' p̄prie: ⁊ q̄nq3 a procuratore rei dr̄: vel q̄nq3 iterponitur ī iudicio: ⁊ q̄nq3 extra vt hic habes ī glosa ⁊ hoc dicit.

d ¶ Cōmunes. abnegatiue lege. i. cautio pe non pretorie tantum: vel iudiciales tātum: vel conuētionales tātū: sed tn̄ a partim ex vno: p̄ti3 ex altero naturā tutore accipiunt: nam si non cauerit tutor q̄nq3. pupillo hoc ipsum peti potest: ⁊ quo princi ad hoc habet naturam pretorie: si palit petit̄ tutor. ⁊ p consequēs p̄stat̄ satil q̄nq3 ī datio: ⁊ in hoc h3 natura3 iudicial'. cidem ē vt. s. ō satisd. tu. §. j. Sed ō hoc dic pleni⁹. vt. ff. de ver. oblig. l. v. §. pretorie. vbi est hic titulus ō verbo ad verbu3. Ite3 si petat̄ hec satisdatio ab altero tutor̄ vel curator̄ ex cōse

quentia petitur & non precise. vnde & in hoc habet naturam iudicialis vt. ff. de admini. tuto. l. iij. j. respon. & s. de satisda. tuto. vel curato. §. j. & §. ij. Uel dic communes alio modo. vt. j. e. §. sz hz

tor iubet rē saluā fore pupillo caueri & iterdū iudex [b] si alit h res expediri nō pt: vl' d rato [d] stipulatio exigit.

omnis ptoria pt esse cōmunis.

℄ Additio. Dic hec glo. secuta fuit errorem suum. q illa appellatur cautio pretoria propter quam interponendam iudex principaliter aditur. Illa vero appellatur iudicialis propter quam interponendam iudex non principaliter sed in consequentiam aditur que opinio ibi fuit reprobata secūdum Xpo.

a ℄ Pretor. s. mortuus cuius verba non habemus: sz sententiā. vt. s. d satisda. tu. in prin. §. j.

b ℄ Judex. scilicet viuus.

c ℄ Non potest. Quia sponte non vult satisdare ex precepto mortui pretoris. vnde inuitus compellitur a iudice viuo.

d ℄ De rato. Hec est communis & alia causa q superior. nā hec est cōuentionalis quandoqz: vt si fiat extra iudicium ex conuentione vt. ff. rem ra. ha. interdum. Item iudicialis quando interponitur a procuratore actoris cum dubium est an sit procurator. vt. C. d procura. l. j. & de satisdat. l. j. alias non potest res expediri cum non admittatur. vt infra de satisda. §. penulti. Alij dicunt eam communem. scilicet de rato: qz & a procuratore rei prestatur quandoqz non solum actoris. vt. ff. de procuratoribus. l. non solum. §. si stat. & §. si casus. & §. vltimo. & l. pomponius. §. ij. & l. si defunctus. §. vltimo. Accursius.

Cautio de rato ē cōis.

℄ Additio. Et hec melior q ideo dicantur cōmunes: quia partim per pcuratores vt in procuratore actoris: partim per iurisconsultos vt in procuratore rei fuerint inuente, vt hic. Cautio autem que ex forma statui inducitur si sit factum a toto populo vel repsentā tibus ipsum dicetur ciuilis. Si vero ab episcopo: duce: vl' marchione: dicetur pretoria. Angelus.

Cautio a statuto idu cta an sit ciuilis aut ptoria

℄ De inutilibus stipulationibus. Continuatō

℄ Supra in titulo de verborū obligationibus dixit in genere de stipulationibus interpositis ab vno: verum qz tam ex parte creditoris q ex parte debitoris aliquādo plures psone interueniunt & sunt duo rei: & ideo subiecit titulū de duobus reis. Uerum quia non tantum stipulatio interponit a libero sed etiam a seruo. ideo subiecit titulum de stipulatione seruorū. Uerū qz stipulatio nō ē simplex sed multiplex. ideo postea annectit titulum de diuisione stipulationum. vt. s. titulo proximo. Uerum qz aliquando stipulatio est inutilis: & hoc potest contingere multis modis: ideo ponit hic istum titulum de inutilibus stipulationibus Aretinus.

Omnis res. ℄ Quoniā iste titulus est valde longus & hz plurimos. §. & vnusquisqz habet materiam de per se: ideo non diuidam qz eēt valde longa diuisio. Diuisio.

℄ Omnis res. Casus ℄ Quesiui a iusti. super quibus rebus posset fieri stipulatio? Respō. dominus iusti. q super illis que dominio humano subiici possunt siue illa res sit mobilis siue immobilis. dū tamen sit subiicibilis commercio humano. & hoc dicit.

De inutilibus stipulationibus.

Stipulatio rei que non est nec esse potest in rerum natura non valet secus si possit in nostro dominio haberi. Areti.

Omnis res que dominio nostro subijcitur[a] in stipulationē deduci pōt siue mobilis[b] sit siue soli. At si quis rem que in rerum natura[c] non est: aut esse non potest dari stipulat⁹ fuerit veluti stichum qui mortuus sit quem viuere credebat[d] aut hypocētaurū[e] qui esse nō possit: inutilis[f] erit stipulatio.

Bñiũ ĩqbus dã rebus hře nõ possum⁹.

a Subijcitur. Id est subijci pōt. Sunt em̄ quedaz res que nō possūt esse in nostro dominio: vł q2 nec sūt nec fuerunt: scilicet in reruz natura vt. j. proximo. §. vel si sint: impossibile est de natura vt ī sole ⁊ luna: ⁊ similibus: vt j. e. §. si. possibilis vel de facto vt aureum mōtez. vt. ff. ď sta. lib. cū heres §. i. vel ď hominuz dispositōne: vt res sacre: ⁊ religiose: ⁊ sancte: ⁊ publice ⁊ in vsu publico existētes. ⁊ alie similes: ⁊ liber homo ex sui natura. vt. j. proximo. §. ⁊. s̄. de rerum diui. j. respon. ⁊. §. nullius. ⁊. ff. de verbo. obliga. inter stipulantē. §. sacram. Accursius doctor.

b Mobilis. Cuius appellatiōe ⁊ per se mouētia: vt equi cōtinetur (i) vt. ff. de verbo. signi. l. mouētiū.

Additio. (i) Jura aūt ⁊ actiōes sub simplici bonoꝝ appellatiōe continent: ⁊ sunt quedā species ď per se que ꝯm rē cui adijciunt mobilia vł imobilia eē iudicant. ꝯm Ange.

At si. Casus. Supra dictum ē ꝙ omnis res que subijcibilis ē cōmercio humano priuato in stipulatione potest deduci. At prosed quis stipulat⁹ fuerit sibi dari quod non ē in reꝝ natura: lz fuerit. puta stichuz iam mortuū aut rē q̄ esse nō pōt: puta hypocentaurum non valet stipulatio. hoc dicit.

c In rerū natura. s. apud aliquos hoīes. sic. s̄. de verbo. obliga. §. conditiones. Accursius florentinus.

d Credebat. Maxie subaudi. nam idez si sciret mortuū: nisi mora ōbitoris precessisset mortē vt. ff. de consti. pecu. l. promissor. ⁊ ff. de verbo. obli. inter stipulantez §. stichū. q̄ ē ꝯtra.

Additio. Et tūc res ipa ⁊ i stipulationem ⁊ in petitionē ⁊ condēnationez deduci dz. In eius tn̄ estimationem fiet executio. l. si seruū. §. effectus vbi glo. ⁊ doc. ff. de verbo. obliga. Angelus.

e Hypocentaurū. Aial forte natū: ex equa ⁊ thauro: qđ nūq̄ȝ fuit visum. vnde horatius. Humano capiti ceruicem pictor equinam. Jungere si velit ⁊c.

f Inutił. i. vitiosa. q2 cōtra ius ē

Idē iuris. Casus. Supra dictū ē ꝙ iutilis est stipulatio si qs stipulat dari sibi hypocētaurū q esse nō pōt. Silř iutilis est stipło si qs stipulat dari sibi rem sacrā vel religiosam quaz credebat esse humani iuris vel publicā que publico vsui deputata est vt forum vel theatrum vel liberum hoiem quem seruuz esse

credebat: ⁊ rē cuius cōmercium haberi non pōt: vel rē suā sibi dari: ⁊ si dicas: vt̄ q̄ iste stipulationes non dēbēt esse vel dici inutiles: sed magis in pendenti eo q̄ illud qḋ modo publicum ē pōt priuatū fieri: ⁊ ex. libero homine pōt seru⁹ fieri: ⁊ sic de alijs. ⁊ sic stip̄lo pt valere: s; nihil dic̄ Stipulo enī cū iurib⁹ nitat̄ ex p̄nti illico v; vel vtilis est. ⁊. h. d. Supra dictū ē q̄ si aliqs stipulat⁹ fuerit sibi dari liberū hoi nē nō v; stipu. l; postea fact⁹ fuerit seruus. vel si aliquis fuerit stipulatus dari sibi rem suā. l; postea aliena facta fuerit non v; sti. vel si econuerso fuerit aliqs stipulat⁹ rē alienā sibi dari. si postea fctā fuerit sua non valet stip̄lo. Sil'r si aliqs stipulat⁹ fuerit sibi dari rē priuatā ⁊ postea fiat sacra. ⁊ sic de alis nō val; stipula. Quotiēscūq; eī sine facto promissoris illō qḋ stipulat̄ deductum est in eū casum a quo incipere non possit non v; stip. ⁊. h. d.

¶ At ✠o. Scire debes q̄ si ego stipulor. mihi dari rē sacrā vel religiosam vel liberum hoiē; nō valet stip. S; po. q̄ si dicaz p̄mittis mihi petrū que liber ē cum fuerit seruus vel rē sacrā vel religiosā cū facta fuerit. priuata. ⁊ sic de alijs. quid iuris erit. certe non v; stipu. Que eī ō natura sui a dn̄io nostro exēpta sunt nullo modo in stipulationem deduci possunt. ⁊. h. d.

a ¶ Idē iuris est. Sc; vt sit inutilis.

¶ Stipulatio rei q̄ in dn̄io nostro si est vel que est s; postea desinit licet possit effici in nostro commercio nō valet siue pure siue cōditionaliter fuit ɔcepta. Are.

¶ Idem iuris ē[a] si rem sacram[b] aut religiosā; [c] quam humani iuris esse credebat: vel rem publicam que vsibus[d] populi perpetuo exposita sit: vt forū[e] vel thea-

¶ Sacra;. Licet non valeat stipulatio vt hic: valet tn̄ vēditio inter ignorantes vt actio det. vt. j. de ɔben. emp. §. si. ⁊. ff. de ɔtrahen. emp. l. ⁊ liberi. ⁊. l. s; celsus. Sed q̄ est ratio? R̄n̄. q2 in vēditione nō est necesse trās ferri dn̄ium: in stipulatione sic vt. ff. d ɔben. empt. ⁊ vendi. l. si ita §. fina. Et ē similis rō quare quis potest rem alienā vēdere. vt. ff. de contrahē. emp. l. rē alienā s; non obligare. vt. C. que res pig. ob. pos. l. q liberos ✠ q2 in pignore d; ius constitui creditori qḋ sibi det hypothecariā actionem: i vēditione sola traditione cū obligatione euictiōis sufficit. vt. ff. de pigno. l. ⁊ que nondū. §. quod dicitur. ⁊ de act. empt. l. ex empto. Accursius.

c ¶ Religiosam. Hec v̄ba sacra; ⁊ religiosam expone. vt. s. de re. diui. §. nullius. ⁊. §. religiosum.

¶ Additio. Dic hoc verū qn̄ res in totū est sacra vel religiosa. Si nautem esset pro parte an valeat stipulatio: emptio: vel alia dispositio. vide. l. hanc. ⁊. l. in modicis. ff. de contrahen. emp. Angelus.

d ¶ Usibus. Als si nō est in vsu publico potest alienari. vt. ff. de cōtrahē. emptio. sed celsus. j. respon. ⁊. l. acta. §. finali. sic. ff. de via publica. l. viam.

e ¶ Forum. Scilicet vbi redditur ius. vt. ff. de iustitia ⁊ iure. l. penulti. vel rerum venalium. Sed forus est bursa. Accursius.

Sacre rei venditio v; inter ignorātes. Aliena res vēdi pōt sed nō obligari.

✠ Nisi sit bone fidei possessor. vt. l. si ab eo ff. d pigno. Et est rō q2 ille reputat̄ dn̄s vt j. de acti. §. alius.

truz[a] vl' liberũ hominẽ quẽ seruũ eẽ credebat[b]: vl' cui⁹ cõmerciũ[c] non habuerit: vel rẽ suã[d] dari q̃s stipuletur. Nec in pẽdẽti erit stipulatio ob id q̃ publica res in priuatũ deduci põt: ꝛ ex libero seru⁹ fieri põt: ꝛ cõmerciũ adipisci stipulator põt: ꝛ res sua stipulatoris desinere esse potest: sed protinus[e] inutilis est. ¶ Itẽ[f] cõtra licz i initio vtiliter res i stipulatũ ɔducta sit: si postea in aliquã eoꝝ[g] causam (de quib⁹ supra dictũ est) sine facto[h]

¶ Additio. Item forus dicit locus exercẽdarum litiũ. vt. c. forus. extra de verbo. signi. Itez calcatoriũ. i. locus vbi vua calcat' q̃ pede calcãtis feriatur. Dicuntur etiã fori tabulata nauiũ ab eo q̃ i cessus ferant. Itẽ spectacula hoc est loca erecta: vt ex his spectet'. Itẽ forus dicitur forame illud per qd' remus immittitur a forãdo. Uñ versus. Causat: venditq3 forũ: signatq3 foramen. Alta fori loca sunt: datq3 carina foros. Hostien. dicit q̃ foruz in neutro genere ponitur pro territorio cuiusq3 iudicis infra quod potest i facinorosos homines animaduertere. Unde tota diocesis dicitur territorium episcopi. xvi. q. vij. omnes basilice.

Foruz — *Forus*

a ¶ Theatrũ. Expone. vt. s. de rer. diui. §. vniuersitatis. Accursius.

b ¶ Credebat. Idez si sciebat. vt. j. proxi. §. ꝛ. ff. de verb. obli. inter stipulantem. §. sacrã. ibi. casuz eni ꝛc.

c ¶ Commerciũ. Generale nomen est ad oĩs ɔtractus. Unde dicit' aliquis habere ɔmerciũ rei qñ per emptionẽ vel alio modo põt eaz habere: quare iudeus nõ habet ɔmerciũ christiani mãcipij. vt. C. ne christianuz man. iu. ꝛc. Unde si iude⁹ iudeo promittit tale mãcipium nõ valet: vel christianus iudeo. vt hic. si autẽ christiano promittat iudeus valet.

Commerciuz cõprehẽdit omnes cõtract⁹

vt. ff. de verbo. obli. multũ interest. ꝛ de lega. j. apud iulianum. §. fina.

d ¶ Suaz. Nam cũ sua sit plus sua fieri non põt. vt. s. de leg. §. sed si rẽ ꝛ. j. de acti. §. sic itaq3. nisi rõne possessionis apõ aliũ cõstitute. vt. ff. ð cõtrahẽ. empti. l. si in emptiõe. §. iij. vel nisi sub cõditõe: dũtñ adueniente ɔditione stipulatoris res esse ðsierit. vt. ff. de verb. obligatio. si rem meam. ꝛ. l. existimo.

Stipulatio rei sue nõ valeat

e ¶ Protinus. Id est stati. q2 pura stipulatio suspendi non põt. vt. ff. ð sti. seruo. l. vsusfruct⁹. secus in alijs actibus viuoruz. vt. ff. commu. pre. l. fina. in fine. Accursius.

¶ Additio. Puta per euentũ cõfirmationis que ex postfacto fieri potest: sed tñ ipse actus in veritate nõ pẽdet sicut nec stipulatio: s3 interim vel est nullus: vel sola ipsius qualitas: puta dominij translatio vel cui acquiratur pẽdere dicitur: ꝛ hec vera in actibus puris.

Stipulatio pura nõ suspendit: s3 bene alij actus.

f ¶ Item contra. Id est econtrario nam supra dixit quando ab initio res erat sacra vel similis: s3 postea desijt. nunc econtra quando prius non sacra sed postea fit.

g ¶ Eorũ causaz. Id ẽ sacra vl' religiosa: vel similis. vt supra proxi. §.

h ¶ Sine facto. Qd' est cũ erat res aliena: al's si sua semp suo facto factũ videtur: etiã si alienauerit post

tempus stipulationis. idez & si erat aliena dummodo post moraz. vt.ff. de verbo.oblig.si seruum.§.j.&.ij.
a ¶ Extinguitur. Argu. contra .supra de lega.§.q si viuo.
b ¶ Similia. Puta rē sacrā cuz erit prophana. & sic de singulis: scz sacra: vel religiosa vt supra proxi. §.
c ¶ Inobligatōez. Scz istaz hoc ē stipulatōez

vt in cautione iudicio sisti.vt.ff. de verborum obligatio. quotiens qs. Item in stipulatione ista habere licere.vt.ff.de verbo. obliga.stipulatio ista.j.respon. ✝ Item in stipulatione de hoc ió rato . vt ibi:qr ff. rem ra preces taz ha . l. sit con in stipula tract9 tiōe. Itē ēptio in stipu- nis de lationib9 cuius edilitijs nata vt sanum tenet esse seruū ex fctó venditu3 oi3 ēt vel nō fu exneo rē:& simi rū: pu lia.vt. ff. ta de de euic.l. euictó si ita qs. ne:bm ✝ Et

promissoris deuenerit: extinguitur[a] stipulatio. At nec statiz ab initio talis stipulatio valebit lutiū titiū cū seruus erit daī spōdes: et silia[b]: q̄ ei natura sui dn̄io nr̄o exempta sunt in obligationē[c] deduci nullo modo possunt.

¶ Factū alienuz nō pōt i stipulatio nē ōduci. Aretin9.

¶ Si qs aliū[d] daturū: facturumve quid pmisit: nō obligabit[e]: veluti si spōdeat titiū quinq aureos daturū. ¶ Quod si effectu-

¶ Si aliquis. Casus. ¶ Quidā p misit q dn̄s episcopus daret mihi decez. valet ne ista stipulatio? Dicit q non: qr videtur factuz alienū pro misisse: si tn̄ promitteret se facturuz vel pstituruz vel pcuraturuz q aliq aliqd mihi faceret factuz suum promittere videtur. & ideo stipulatio valet: & ex eo obligatur. & hoc dicit. Et ad instantiam illam que ponitur in glosa: contra regulam istam de eo qui cauit dominum suum rem ratā habituruz.? Respondetur non videtur factum alienum promisisse: sz interesse rei. qui ꝯuenitur si dn̄s suus pro quo agit ratuz non habeat: & similiter est in alijs instantijs.
d ¶ Si qs. Aliū. prorsus extraneū.
e ¶ Non obligabitur. Et est ratio: qr nemo alienuz factum promittere potest. vt hic.&.ff.de verbo. obliga. stipulatio ista.in pricipio nisi pena promittatur. vt infra.eo.§. versa vice. Nisi in casibus in quibus presumit lex interesse promitti nisi fiat: Itē in stipulatione rem pupilli salvaz fore. nā cum sit ptoria exigitur sz fideiussor. vt.ff.de preto.stipula.prefabr.? Angel. Io. tone. Stipulatur ergo pupill9 his verbis a fideiussore: promittis rem pupilli saluam fore per tutorem vel nisi de curatorem. naz & his verbis ab eis facto stipulatur. vt.ff.rem pupil. sal. fo.l.suo vel prima.&.l.cum pupillus. Preterea hr̄dis nonne quis semper promittit: p se tenet & suos heredes ea facta que p alium nisi vel possunt explicari. vt. C. de ꝯtrahen. quāti stipula.l.finali. licet contra sit si non īterest potest per alium fieri. vt.ff.eo.cente vel pe simus.§.id quod.&.C.de cadu.tol. naz p l.prima.§.ne autē? Respon. non est mise alius heres q̄3 testator. immo idem rit. presumitur. vt in auctēti.de iureiu ran.a mo.pre.§.primo.col. vj.
¶ Additio Adde scōm Angelum alios casus: puta quando promittit alium dare vel facere ad quod promissor tenebatur. Item quando iurauit: quia facit valere omni meliori modo quo potest. vt.l. cuz pater.

§.filius.ff.de legatis.ij. Angelus.
a ¶ Effecturum. Tunc enim suum factum manifeste promittit: idem si dixit se curaturũ: vt fiat.vt.ff.si cer. peta.l.finali.§.finali.

Idem de vsuario. Idẽ de seruo bona fide possesso. ⁊ libero bona fide possesso qui ex duabus causis que runt.vt.s̃.per quas person.nob.acquiri.§.de his.⁊.§.idem placet.

¶ Sigs alij. Casus. ¶ Pone ꝙ ego stipulor dari ei centuȝ cuius iuri non suȝ subiectus valet ne ista stipulatio? Et rñ. iustinia.ꝙ non: considerata stipulationis natura. Inuẽta eni fuit stipulatio: vt per stipulationẽ vnusquisqȝ sibimet aliqd acquirat. sed licet stipulando extraneo aliquid acquirere non possumus: tamen in persona alterius solutionem possumus conferre. Uerbi gratia. Promittis mihi decem aut seio. ⁊ tunc bene valet huiusmodi stipulatio. Obligatio enim mihi stipulanti acqsita est: solutio tamen potest fieri adiecta me inuito: continget ꝓmissorum plena liberatio. Competit tamen stipulatori contra adiectum actio mandati propter id quod solutuȝ ẽ. hoc dicit. Extra casum nota specialem casum: in quo si soluat debitor alij ꝙ̃ cui soluere debet: puta adiecto. scilicet alternatiue liberatur. Nota ꝙ vox patris ẽ vox filij: ⁊ econtra.

rum[a] se vt titius daret spoponderit obligatur.

¶ Alteri stipulari nemo potest nisi eius cuius potestati sit subiectus.

¶ Si quis alij ꝙ̃ ei cuius iuri[b] subiectus sit stipuletᷣ: nihil[c] agit.

c ¶ Nihil agit. Et est ratio: quia inuẽte sͭ ⁊c.vt.j.eo.§.alteri.⁊.ff.de verb.oblig.stipulatio ista.§.alteri. Fallit tamẽ in casibus.xvi. In primis vt si stipulantis intersit: quia si tutor eius cui stipulatur reȝ pupilli saluam fore. Secundo quia procurator stipuletur dominus. Tertio si stipuletur creditori.vt.j.eo.§.sed si quis.⁊.ff. ď verbo.obliga.stipulatio ista.§. si stipuler.⁊.§.si quis insulam. Quarto fallit in omnibus pretorijs stipulationibus.vt.ff.de pr̃eto.stipul.in oib⁹ vt est dãni infecti.vt.ff.de dam. infec.damni.§.fina. Item iudicatum solui ⁊ similes.vt.ff.de procu.in causa.§.finali. ✠ Item fallit in ꝓcuratore p̃ñtis.vt.ff.de verb.obli.si procuratori.⁊.ff.de procu.l.quod procurator ✠ Item fallit in actore municipuȝ ex cuius pacto queritᷣ municipibus. Idẽ in curatore furiosi ⁊ consimilium ꝑsonarũ ⁊ tutorib⁹. vt ff.de consti.pecu.l.eũ qui.§.si actori. Item fallit in institore: nam sibi actio ex pacto instituti queritur. vt ff.de insti.l.j.in fi.⁊.l.ij. Item fallit in iudice: vel notario: vel simili persona publica ex quorum pactis ⁊ stipulationibus alteri queritur.vt. ff. rem pupil.saluam fore.l.ij.⁊.iij. et iiij.j.respõ.⁊ in auct.de execu. et his qui con.§.j.collati.vij.⁊ in aucten. de here.ab inte.§.ex his collat. ix.

b ¶ Si quis alij. Iuri. Id est domi nio: vt seru⁹ dño cui acquirit.vt supra per quas personas nobis acqr. §.item quod serui. al's item vobis. Item reuerentia paterna vt fili⁹ patri.vt.s̃.per quas perso.no. acqui. §.i. Iteȝ obedientia: vt monachus monasterio cui querit et se ⁊ alia.vt in auctenti.de mona.§.illud. col.i. Idem dicas de seruo fructuario.

Sti pulat alter alteri xvi. mõis.

✠ etiã si forẽt ꝟba ĩ ꝑsona dñi ⁊ rõ au ctoritas iudicial ꝑ quã iterpo nunt. s̃.ď di ui.sti circa princ. Jo.fa. ✠ nec rfert ĩ cui⁹ p

Item fallit in creditore ex cuius pacto querit actio debitori, vt. ff. de pigno. act. l. si cum venderet. j. respon. Item fallit si auus paciscat dotem reddi nepti: quã etiam in ptãte nõ habet. vt ff. sol. matri. caius sei⁹. Item fallit in procuratore vendẽte. vt. ff. de acti. empti. iulianus. §. si pcurator. Item fallit in cõpo nẽte si paciscatur alij rem restitui. Item fallit in commodante faciente simile pactum. vt. ff. depositi. publi. et C. ad exhiben. si res. Item fallit in donãte simile pactum faciente in euentum alicuius cõditionis. vt. C. de dona. que sub modo. l. quotiens. ✝ Item fallit si pater stipuletur filio vel alij posito sub sua potestate post mortẽ suam: scilicet patris. nam et filio: queritur licet heres non sit. vt. ff. de verbo. obligatio. l. quodcunque. §. si ga ita. si vero pure et non post mortem: ipsi stipulanti queritur. vt. ff. de verbo. obliga. dominus seruo. His. enim casibus ex pacto vel stipulatione alterius alteri querit. nõ al's. vt hic. et C. per quas personas nobis acquiritur. l. j. cum enim sint speciales nõ sunt trahendi ad consequẽtiam. vt ff. de lega. et senatuscõsul. l. qd vero. Sed. M. dicebat hos casus facere regulã. et si quis casus esset cõtra illud speciale est: et qd hic regulariter dicitur. vt. j. eo. §. alteri. et per quas personas nobis acquiri. l. j. dicebat iure directo non valere: sed vtiliter acquiri põt. et sic scdm eũ semper ex pacto alterius querit: quod falsum est: cũ parum interesset directo: vel vtiliter quereret. vt. ff. de neg. gest. actio. Accursius florentinus.

Rõa v. ba cõcipiantur. vt p flo. fab. b.

✝ hoc operatur dominiũ rei: qd est i persona illi⁹ cui stipulatur. Ex quo colligestipulationẽ alteri factã sup re sua valere et tenere sm Chri.

Põt extrane⁹ solutiõi esse adiectus lz sibi nõ queraẽ obligatio. hoc dicit Aretinus.

Plane solutio ẽt in extraneã personã conferri põt: veluti si qs ita stipulet mihi aut seio dare spõdes: vt obligatio qdem stipulatori acqrat[a]: solui tamen seio[b]: ẽt inuito[c] eo recte possit: vt liberatio ipso iure ptingat[d] sed ille[e] aduersus seium habet mandati[f] actionem.

a Plane. Acqrat. Scz tantum. b Se-io. nõ tñ hrdi ei⁹. vt. ff. de verb. obliga. cum quis. Itẽ hoc intellige statu huius adiecti non mutato: al's contra. vt. ff. de solu. cũ quis. Item hoc intellige ante litem contestatam a stipulante: al's cõtra. vt. ff. de sol. si quis stipulatus fuerit. x. §. primo. Item licet solui possit adiecto non tamen agere potest adiectus. vt. ff. de consti. pecu. sz et filie. in fine. et l. si vero.

Solutio an possit fieri adiecto.

c Inuito eo. Qui stipulatur.

d Contingat. Nisi in casu. vt. ff. de eo qd certo loco. l. iij. §. idẽ iulianus. Sed ibi facta fuit sol. alibi qz fieri dbuit. vnde vẽit interesse. vt. j. de actio. §. loco. in qnõ potuit dño preiudicare accipiẽdo sortem adiectus. vt. ff. de regul. iur. nõ debet. licet et ipse dñs posset. vt. ff. de eo qd cer. loco. l. centum. in fi. et l. fina. i fi.

e Ille. Scilicet stipulator.

f Mãdati. Nunqd adiect⁹ mãdati semp tenet? M. dicit q sic. vt hic. et. ff de verbo. obliga. iulianus. §. fi. Nam semp tacitũ mãdatũ et si nõ expressũ iteruenire dicebat: et in absentia: et sine nuncio: vel epistola: qd est contra. l. ff. de procura. l. j. §. i. Quare dicemus q mandati agitur

Adiect⁹ cui soluit: diuersa sanctõne tenetur.

si intercessit mādatum: vt q2 presente adiecto fuit stipulatus. vt hic. ꝛ. ff de verbo. obliga. iulianus. §. fina. ꝛ ff. man. qui fidem. al's agit nego. gestorū. cum nō sit procurator. vt. ff. ḋ solu. l. vero procuratori. §. interdū. ꝛ. j. de obliga. que ex q̄si cōtra. in p̄ncipio.

¶ Addi. Nota bene hanc glos. qua actiōe teneatur: ꝛ ista sunt vera. nisi adiectus esset animo sibi donandi. vt di. l. iulianus. §. ꝛ ibi Bart. ff. ḋ verbo. obligatio. In dubio autē non videtur adiectus animo donandi. vt. l. si cum aurū. ff. de soluti. Angelus aretinus.

in detrimētū alterius partis redūdaret quod esse nō debet. Sed si dicas potest esse ꝙ non expediet emptori ꝙ emptio in totū valeat semper. Ad hoc dicas ꝙ sibi imputet? Regulariter enī loquēdo gr̄a vtriusq̃ contract⁹ huiusmodi dicit̃ fieri: nō sic autem est in stipulatione. Semp ei expedit. promissori ꝙ stipulatio poti⁹ valeat in parte q̄ȝ i totū.

¶ Si quis sibi et alteri copulatiue stipulat̃: dimidia tantum stipulatori debetur.

¶ Quod si quis sibi ꝛ alij cuius iuri subiectus nō sit dari decē aureos stipulatus est valebit[a] quidē stipulatio. Sed vtrū totū debeatur stipulatori: qḋ in stipulatione deductū est: an vero pars dimidia dubitatū est: sȝ placuit non plus[b] q̄ȝ dimidiam partem ei acquiri.

a ¶ Quod si quis. Ualebit. Scilicet pro parte dimidia vt subijcit. vt ff. ḋ eo quod certo loco. l. tertia. §. si quis. Et collige ꝙ non vitiatur vtile per inutile. sic. ff. de verbo. oblig. l. prima. §. sed ꝛ si mihi. Argu. contra. ff. ḋ arbi. l. parui. al's pedius. §. primo. Et dicvt ibi. — Utile p inutile nō vitiat̃

b ¶ Non plus q̄ȝ dimidiaȝ. vt. ff. ḋ verborum obligatione. l. si mihi. Sed contra. de contrahen. emptio. l. fundi. Sȝ dicvt ibi.

¶ Quod ꝛ si quis. Cas⁹. ¶ Supra dictuȝ est ꝙ si stipuler alteri dari q̄ȝ eī q iuri meo subiectus est: nō valet stipulatio. Sȝ pōe ꝙ aliqs stipuletur aliqd dari sibi ꝛ extraneo valet ne ista stipulatio? Respō. iusti. ꝙ sic sȝ nunqd in totū? Rn̄. ꝙ nō. sȝ ꝓ parte dimidia: scilicet pro parte stipulatoris. Super isto. §. queri pōt: quare ita est ꝙ si ego emero fundū mihi ꝛ extraneo pro. x. valet totus ꝯtractus. vt. ff. de cōtrahen. empti. ꝛ ven. l. fundus. Si autē stipulatus fuero. x. dari mihi ꝛ extraneo nō vȝ stipulatioī totū. sȝ ꝓ parte? Respō. ꝯtract⁹ emp. ꝛ vēdi. celebrat̃ tā gr̄a emptoris q̄ȝ vēdi. vn̄ tā emptori q̄ȝ vēdi. expedit ꝙ valeat ꝯtract⁹: ꝛ nisi in totū valeret venditio cōtract⁹ q vtriusq̃ gratia celebrari dicitur

¶ Ei q tuo iuri subiectus est. Casus. ¶ Supra dictuȝ est ꝙ si stipulor aliquid dari extraneo nō valet stipulatio. Sed pone ꝙ stipuler aliquid dari ei qui iuri meo subiect⁹ est. vt puta filio vel seruo: valet ne stipulatio ista? Dicit̃ ꝙ sic. quia vox patris vox filij intelligitur: ꝛ hoc verum est ꝙ valet stipulatio in rebus illis que patri possunt acquiri per filium: vt in bonis aduenticijs et profecticijs ꝛ in bonis autem castrensibus vel quasi non valet.

a ¶ Si qui. Acquiris. Sic.ff.de ver bo.obli.l.dñs seruo.z.C.de contra ben.z cómitten.stipula.l.ij.z.ff. de pactis.l.z here.§.nos autem.
b ¶ Filij sit. Cum vna persona cen seat pr̃ et fili9.vt.C de ipu.z ali.sub.l. fi.sic z in suo z do mio ẽ eadẽ vox.vt j.eo.post mortem.
c ¶ Acqri pñt. Ut pfectitio peculio z aduentitio: q̃ ad vsumfructũ.vt.§. per quas pso.nob. acqr.§.j. Accursi9.
¶ Preterea.

leret stip'lo z videreris in eadẽ die z nil spopódisse. Non eniz necesse est in rñdẽdo eadẽ oia repeti q̃ stip'lator exp̃ssit. q̃ eni in prefatióib9 dñr in rñsióibus repetita creduntur.vt ff.d ꝟb. oblig.l.titia.§.idẽ respódit. Nõ autẽ in.§.isto dicit q̃ si ad ea q̃ iterrogata sũt nõ rñdeat pmissor ñ valet stipulatio. Hoc itelligas nisi diuersitas vitiet stipulatõnez. Que át diuersitas vitiet stipulatõnẽ vtrum ea que est

¶ Si pater stipulatur filio: acquiritur sibi.h.d. Are.

¶ Si qui tuo iuri subiect9 ẽ: si stip'latus sis: tibi acq̃rꝫ a qꝛ vox tua tanq̃ꝫ filij b sit: sicuti filij vox tanq̃ꝫ tua itelligit in his rebus que tibi acq̃ri c possũt.

¶ Diuersitas in quãtitate iter interrogationẽ z respõsionẽ vitiat stip'lonez q̃ten9 est discordia: sꝫ diuersitas i q̃litate vitiat in totũ: z responsio simplex itelligit: q̃lis p̃cessit interrogatio.h.d. Aretinus.

¶ Preterea iutilis d est stip'latio si q̃s ad ea q̃ interrogat9 fuerit non respõdeat e: veluti si q̃s dcẽ aureos a te dari stip'let: tu q̃nq̃ꝫ pmittꝫ: vl' ꝯtra: aut si ille pure stipuletꝛ: tu sub cõditione pmittas vel cõtra si modo scili

Casus.

¶ Dixi inst. Dñe supra dixisti multos casus: in quibus inutilis est stipulatio: sꝫ p̃ter illos sunt ne alij casus in quibus stip'lo inutilis sit? Et rñ.q̃ sic.di. Quotiẽscũq̃ꝫ ille q promittit ad ea que iterrogatus est nõ rñdet: veluti si dicat aliq̃s promittis mihi.x.z tu rñdes promitto.v. vel ecõuerso.vl' dicat aliq̃s promittis mihi.x.z rñdes pmitto si nauis venerit ex asia.vel si aliq̃s stipulãti in diẽ vl' sub ꝯditiõe tu rñdeas pñti die vel pure duz tñ illõ exp̃mas: videlꝫ pñti die vel pure spõdeo nõ valet stip'lo. Si eni stipulãti in diẽ vel sub ꝯditõe rñderes z nõ exp̃meres q̃ pñti die vel pure promitteres va in qualitate vel in quantitate vel in specie.habes in glo.nõ tamen ordinaria sufficienter.z hoc dicit.

d ¶ Preterea Inutilis est interdũ in totum: interdum pro parte.

e ¶ Non rñdeat. Scilꝫ ꝯgrue diligẽter tñ attẽde q̃ vbicũq̃ꝫ est diuersitas si incõtinẽti placet diuersitas stip'latori: valet stip'lo.vt.ff. de ver. obli.l.j.§.cũ adijcit. Si aũt nõ placeat: ✠ aut est in q̃litate aut in quãtitate aut in spẽ diuersitas. In prio casu nullo mõ valet.vt hic. ibi: aut si ille zc.z.ff.e.l.j.§.cũ adijcit. z.§. si q̃s simpl'r. Si vero in quãtitate: in eo qd ꝯsonat valet: siue detrahit siue adijciat. ✠ vt.ff.de verb. obli. ✠ Ni

✠ subaudi: nec ex se displiceat: q̃ tũc nõ eẽt locus.d. .§.cuꝫ adijcit nec huic materie. Jo an. fa.

si esset l.i.§.si stipulātiq; est 9tra. in alio | rit aliqd stipulat9 inutilis est stipu-
actuz nō vt hic: ibi: veluti &c. Si autē in | latio. Sed differētia est inter seruū
stipla, spē: aut promittit vna spēs pro alte | q est in ptāte & filiūfa. qui similiter
tionez ra: & tunc non valet. vt.j.eo.§.si de | est in ptāte: qa neq; dn̄o neq; extra
nō va alia. aut alia adiecta & ita copulati | neo promittēdo obligat. Filius au
ler ni- ue: & tūc | tem famī
si sub valet i a- | lias patrī
toto vl' lia nō ad | suo nō ob
nisi va iecta. vt | ligat pre
liditas ff de ver. | terq; i vo
stipla, oblig.l.j. | to: & i mu
tionis §.sed si. | tuo. s; vi
noce- Si autez | det q si
ret sti- plres res | liusf. pro
pulan stipulet: | mittēdo
ti.vt.l tunc aut | i voto ob
si dcē. copulati- | ligat per
ff. loc. ue fuit fa | l.i auc. d
et hec cta inter- | sctis. epi.
va qn rogatio: | §.iterdi-
stiplo & valet in | cim9. Sz
& rspō eo qd re- | pōt respō

cet id exprimas: id est si cui sub conditione vel in diē stipulanti tu respondeas presenti die spondeo: naz si hoc solum respondeas promitto breuiter videris in eandem diem vel 9ditionez spopōdisse neq; ei necesse est in respōdendo eadē om̄ia reperi que stipulator expresserit [a].

C Inter dominū & suū patrē & filiū nō 9trahit stipulatio. hoc dicit Are.

C Itē [b] iutilis est stipulatio: si vel ab eo stipuleris q̄ tuo

sio est spōsuz: ē aut disiūctiue: vt illā aut il | deri distinguēdo iter votū psone et
d toto lam pmittis: quo casu valet siue ad | votū rerū. In voto rex nō obligat.
& par- vtrūq; siue simplr r̄ndeat & i vtra- | In voto aūt psone obligat. & sic log
te nūe q;. Si vo in vna nō valet etiā i alia. | tur auct. Mutū &c. Quesiui a iusti.
rabili licet in sūmis nō vitiet alternatiua | vtrū mutus stipulari posset? Et rn̄.
Als si si respōdeat ad vnā tm̄. vt.ff.de ver | dicēs q neq; mut9 stipulari potest
d toto bo.obli.l.j.§.si quis. & l. inter stipu | neq; promittere. & ratio hui9 est. q
itegra lantē. §.si stipulantem. Accursius. | stiplo fit vno interrogāte altero re-
li apte C Additio. Et est ratio diuersitatis | spōdente. & sic vtroq; loquēte. Idez
ppria scōm Jo.fa. q in spēbus talis rn̄sio | dicit de surdo propter defectum au
vel im facit diuersitatez in qualitate: q in | ditus. Qui eniz stipulatur exaudire
propa qualibet sub cōditiōe interrogasse | debet promittētez: & qui promittit
dic vt videt. Sed in alternatiua sūmaruz | verba interrogātis silr exaudire de
p Jo. minor est in obligatione. l. si ita sti- | bet: & hoc planū est. Quod tn̄ d illo
sa. An pulat9 fuero. x. aut. v. ff. eo. ideo de | surdo intelligit qui om̄ino nō exau
ge. hic ea iterrogatū & respōsuz esse videt. | dit: & nō de illo q tardius exaudit.

a C Expresserit. Que eniz in presfationibus dicūtur in contractib9 repetita credūtur. vt. ff. de verbo. obliga. l. titia. §. idem respondit.

C Itez inutilis. Casus. C Non solū in casibus qui precesserūt est inutilis stiplo. sed etiam in alijs: quia si fueris stipulat9 aliquid ab eo qui iuri tuo subiect9 est: vel si is a te fue

Qui ei tarde exaudit pmittētē stipulātē poterit exaudire q̄q; nō illico. & ita stiplari & pmittere pt. h. d.

C Furiosum &c. Quesiui a iustinia. de furioso an posset verbalē obligationē 9trahere? Et dicit q nō. Nul luz eni negocium furiosus recte gesrit: quia non intelligit quo agit.

C Item inutilis. Quātuz ad ciuile

iuri subiect⁹ ē: vel si is a te stipulet[a]. Sꝫ seru⁹ q̄dē non solū dn̄o suo obligari nō pt̄[b]: sꝫ nec q̄dē vlli alij. Filij vero familias alijs obligari[c] possunt.

¶ Mut⁹ & surd⁹ omnino nō possūt stipulationē cōtrahere. h.d. Aretin⁹.

¶ Mutū neqꝫ stipulari neqꝫ pmittere posse palā est: qd̄ & in surdo receptū est: q2 & is q̄ stipulat̄ v̄ba pmittētis: & is q̄ pmittit verba stipulantis audire d̄bet: vnde apparet non de eo nos loq̄ q̄ tardi⁹ exaudit sꝫ de eo qui oīno non audit.

¶ Furiosus neqꝫ stipulari neqꝫ alit̄ ɔtraheɍ pōt. Are.

¶ Furiosus nullū negociū[d] gereɍ pōt[e]: q2 nō intelligit quod agit.

¶ Pupill⁹ maioɍ īfante pōt aliū sibi obligare ēt sine tutoꝝ auctoritate: sꝫ ip̄e alij nō obligat̄ nisi sit p̄ximus pubertati & tutoꝝ auctoritas iteruēiat. Filij v̄o familias: ī etate pupillari nō obligant̄ ēt cū consensu patris. Are.

Obligatio naturalis īter patrē & filiū potest cōsistere.

vinculū: sꝫ naturale contrahit̄. vt. ff. de condi. indebi. si id quod. & l. frater a fr̄e. §. j. vn̄ fideiussoɍ accedit. vt. j. de fideiusso. in prin. Et hec vera sunt: nisi in castrensi peculio: vel quasi: nā tūc est loco p̄rīs familias vt ff. ad mace. l. ij. et ff. de col. bo. l. j. §. nec castrēse. tūc em̄ & cuꝫ patre obligat̄ & agitur cū effectu. vt ff. ð iudi. l. lis nl̄la. a ¶ Stipulet̄. C. de pact. cō. l. pactū dotale. cōtra. Sol. maxime: ibi positum abūdat. sic. C. de tes. ma. l. si. §. i. Accursius.

b ¶ Oligari non potest. Scilicet ciuiliter. Accursius.

c ¶ Obligari possūt. Ex omni cā. vt. ff. de iudi. tā ex ɔtractib⁹: & ɔueniri insolidū durante patria ptāte: auctoritate tn̄ patris interueniēte. ad qd̄ pater ɔpellitur officio iudicis vt. C. de bo. que li. l. cū non solū. §. i. (i) & postea. nisi in sex casib⁹ qui sūt ff. ꝙ cū eo. l. ij. Excipe duos casus: vt ī mutua pecūia: ex qua nō tenet cū effectu ppter exceptiōeꝫ macedoniani: neqꝫ pater. vt. C. ne filius pro p̄re. l. j. Itē in voto vel deo vel reipublice facto. vt. ff. de polli. si qs rem. §. voto. Nā lꝫ als scꝫ ex cōtractu vel q̄si coueniatur a p̄lato maiore loci illius hic tn̄ nō conuenitur. vt. C. de ep̄is & cleri. l. nulli. & in auct. de eccle. ti. §. si qs col. ix. ¶ Additio. (i) Scilicet captis pignorib⁹ Et si nullo modo velit consentire: si fili⁹ agat & pat̄ sit presens repellit̄ a iudicio. sec⁹ si pater sit absens lōga absentia: vel filius conueniat̄. Ang.

d ¶ Furiosus. Nullū negotiū. s. obligatoriū. idē in prodigo cui bonis interdictū est. ff. eo. is cui. q2 furioso filis est. vt. ff. de cur. furio. l. j. primo rn̄. & ff. de reg. iur. l. furiosi. ideꝫ in mentecapto. vt. s̄. de cura. §. i. ¶ Additio. Idem in fatuo. Et intellige de his qui omnino nihil rationis sapiant. al's secus scd̄m Ange.

e ¶ Potest. Scilicet & ciuiliter.

Pupill⁹. Casus. Quesiui aiir. an pupillus posset recte stipulari? Rñ. q pupillus omne negocium recte gerit dum tñ tutoris auctoritas itercedat & hoc qñ necessaria est. sc3 cū se alteri velit obligari. Alterū tñ sine tutoris auctoritate bñ pt obligare. & .h.d. Sz qd diximus &c. Versiculū istuz ex certa sñia disti guo vnde po. i ꝟsi. isto sic ca. Supra dictū ē q pupill⁹ recte gerit oē negociū. g cū ifans sit pupill⁹ oē negociuz recte gerit & ita stipulari vel pmittere recte poterit sed nō ē ita simplr. Et ad hoc rñdēs legislator dicit q dictū ē de pupillo itelligēdū ē de eo q pxim⁹ ē pubertati: & ēt de illo q aliquē hz itellectū Infantes eniz & illi q pximi sūt ifantie nō multū distāt a furiosis: qꝛ nullū hñt itellectū. Sz deide statiz corrigit iā dictū suū q̄ad vnū mēbrū di. q pupilli pximi ifantie. nō p oīa sūt cēsendi pubertati pximi. s. q tanq̄ furiosi. s3 hñt idē ius q cum tutoris auctoritate se alijs possint obligare & sine tutoris auctoritate sibi alios obligare pñt. Sed potest ne filiusfa. ipubes auctoritate patris sui alteri obligari pr̄is auctoritate precedente: sicut pōt pupill⁹ tutoris auctoritate? Et rñ. q nō. & hmōi rō pt esse. qꝛ si tutor male pstitit auctoritatē pupillo suo pupill⁹ habebit illū sibi obliga. nō sic autē filius patrē.

Pupill⁹ a oē negocium recte gerit: ita tamē vt vbi tutor3 auctoritas necessaria sit adhibeatur tutor: velut si ipe obliget b Nā alium sibi obligare etiam sine tutoris auctoritate c pt. Sz qd diximus d pupillis vti q de his verū est q iaz habēt aliquem itellectū. nā ifans d & qui infanti proximus e est non multum f a furioso distat qꝛ hmōi etat3 pupilli nullum habēt itellectū. Sed in proximis ifātie responso.

a Pupillus. Scilicet pubertati pximus: vt sequitur. & est ratio: qꝛ intellectum habet. vt. ff. de regulis iuris. l. in negocijs.

b Obliget. scilicet alij.

c Auctoritate. sic. s. de aucto. tu. in pri. sic. ff. de pactis. l. cōtra iuris ciuilis.

d Infās id est vsq3 ad septē ānos vt. C. d iure delibe randi. l. si infanti. j.

e Infanti proximus. i. vsq3 ad. x. annos & dimidiū. & sic pxim⁹ respicit. j. sed cū dico pubertati pximuz a dcē annis & dimidio. s. itellige. nā sic in masculis d3 fieri dimidiatio i feminis i nono & dimidio. vt. s. qb. ex cau. manu. nō li. §. fina. & . s. quibus mo. tute. fini. primo responso.

f Non multū. Nā distat aliquantulū. vt in hereditate quā transmittit infans. vt. C. de iur. delib. si ifanti. §. i. secus i furioso. vt. C. de cura. fu. l. fi. §. finaūt. & h̄ sm Azo. Sz certe sic posset dixisse qꝛ vn⁹ paruus alter magnus: alter cōtinuū tps: alter hz iterualla dilucida. Dic g̃ distati stipulādo in hoc: qꝛ infans sine itellectu interdum stipulatur: sed furiosus nunq̄. vt. ff. rem pupilla. sal. fore. l. seruum pupilli. Item dicit non multum propter proximum infantie qui intellectum habet. & ideo corrigitur statim quod hic dicitur: ibi sed in proximis.

Proximus pubertati.

Hr̄ditas transmittit p ifātē s3 nō p furiosum.

Stipulat qñq3 ifās nō aūt furios⁹.

pp vtilitatē eorū benignior[a] iurꝫ interpretatio fctā ē vt idem iurꝫ habeant[b] qḋ pubertati pximi. Sꝫ qui prāte parētꝫ ē ipubes[c] nec auctore quidē patre[d] obligatur. Conditio īpossibilis vitiat stipulatō nē conditio ꝓo necessaria facit eam haberi pro pura.

Aretinus.

Si īpossibilꝭ cōditio obligationibus[e] adijciatᵣ nihil valet stipulatio. Impossibilis autē cōditio habetᵣ cui natura[f] īpedimento ē q̄minus existat veluti si quis ita dixerit: si digito celū attigero dare spōdes? At si ita stipuletur si digito ce

a Benignior. q̄ supra dictuz est
b Idem iuris habeant. vt alios sibi obligent alijs ꝓo non obligentur sine tutore. vt. s̄. proximo. §.
c Impubes. Aliud si pubes, naz obligatur ac si esset sui iurꝭ vt. ff. e. l. fi. §. i. nisi duobꝰ casibꝰ vt. s̄. e. §. itez inutilis: dixi-mus.
Filiꝰ impubes ēt cuz auctori-tate patris n̄ pōt obligari,
d Patre. Sꝫ q̄ est ratio ḋ hoc ad pupillū cū tutoi auctore oblige-tur? Respōdēt q daz q ob hoc ipsuz dat tutor: sed patria potestas est ad corigēdū. ꝛ est ꝓ eis. C. de bo. que lib. l. fi. §. sin autē. Uel dic q tutorē hꝫ obligatū si male auctoratᵣ: patrē nō: vt. C. de bo. que lib. cū oportet. §. sub h̄ tn̄ versiculo non autem hypothecam. Accursius.
Additio. Hoc veruz qn̄ de pupillo mere obligando tractatᵣ secus si ḋ mera vtilitate: quia pōt etiam sine patre. Si ꝓo pōt esse vtilitas ꝛ dānū: puta qn̄ vsufructus vel aliqd patri q̄ri pōt: quo casu ḋ iure nouo pr legitimā administrationē: hꝫ: sufficit ipsius auctoritas: non in alijs. vt l. si infanti. C. de iure delibe.
Si īpossibilis ꝛc. Casus. Supra habuistis multa exempla inutilium stipulationum. adhuc ponitur hic vnū. s. cū impossibilis ꝯditio stipulationi adijcitᵣ. ꝛ appello impossibilem conditionem illam scilicet cum natura impedimento est vt puta hominem in statu isto existentem celum digito tangere. vn̄ ista stipulatio ꝓmittis mihi. x. si celuz digito tetigeris inutilis ē. sꝫ si negādo conditionē impossibiles ꝓmittas alicui stipulāti vt puta pro mitto tibi. x. si celum digito nō tetigeris. pura ē stipulatio ꝛ qḋ stipulatᵣ incontinē ti peti potest. ꝛ. h. d. No. q impossibilis conditio vitiat stipulationem.
e Si īpossibilis. Obligationibꝰ qbuscunqꝫ. vt hic. ꝛ. ff. de act. ꝛ obl. non solū. (j). Secꝰ est in vltimis voluntatibus: q: tunc pro non apposita habētur. vt. s̄. de here. insti. §. impossibilis.
Additio. Et dum glo. ibi soluit contrarium de. l. si militem. C. de cō di. ob cau. ē ꝯtraria huic glo. ista tn̄ est verior. Nec ob. ꝰ q: concordat: cū hic ꝛ ibi cōditio ꝛ causa possibilis ānullet effectū. nō em̄ ad conficiēdum agitur: sed solum ad reuocāda data. secundū Joannem fabri.
f Cui natura. Non ita si verborū perplexio sit. vt. ff. de condi. insti. si titius. Jo. contra tunc em̄ qnqꝫ non diceretur impossibilis: licet nō posset existere. vt. ff. de verbo. obli. si ti

tius. sm Azo. ⁊ facit ad hunc. §. ff. ð reg. iur. l. impossibilium. ⁊. ff. e. l. impossibilis. §. j.
a ℭ Pure. Id est sine cōditiōe: etiam si dies esset apposita. vt. ff. e. l. i illa stipulatione §. fi.
b ℭ Statim. Cuz spacio tñ quo solui possit. vt j. eo. §. fi. ff. eo. euz qui calendis. Et de h dixi. s. de verbo. ob. §. omnis stip̄lo

scripturisque partes presto indicāt omnimodo fides adhibet: nisi ille q talibus vtitur allegationib⁹. s. dicēdo aliquā partiuz absentē fuisse manifestissimis probationibus. veluti p scripturā aliam. vel per testes idōeos qbus nulla possit oppōi exceptio pbauit se vel aduersariū suuz i alio loco fuisse q̄ꝫ vbi instrumentum cōfectum erat: ⁊. h. d.

luz nō attigero da respōdes? pure[a] facta obligatio itelligit ideoq̄ꝫ statim[b] petere potest.

ℭ Stipulatio nō potest contrahi inter absentes. Et si instrumento continetur partes fuisse presentes vel stipulationi iterfuisse statur scripture nisi contrarium probetur. Angel⁹ aretinus.

ℭ Itē v̄boꝝ[c] obligatio iter abs̄ētes[d] ꝯcepta inutilis est sed cum hoc mate-

ℭ Itē v̄boꝝ. Casus. ℭ Supra dixistis dñe multa exēpla de iutilib⁹ stipulatiōib⁹. sꝫ p do qd si iter absētes fiat stipulatio vꝫ ne stip̄lo? Re. q̄ nō sed est inutilis: ⁊ hoc. s. q̄ stip̄lo īter absentes cōcepta iutilis sit. hoc iō ē. q2 viā fiue materiā altercādi cōtētionis hoibus p̄stabat. Cū eñ aliquis ab aliquo sibi pmissuz p stipulationē peteret ⁊ instrumētū in quo fuit pmissuz p se pduceret in mediū in hmōi casibus solebāt pmissores sepissime ꝯ stipulatores talibus vti allegationibus. Frater q̄ꝫq̄ꝫ i instrumento contineatur me tibi hoc vel illud promisisse. ista tamē stipulatio nullius est momenti cum eo non essem pn̄s tali die i loco quo ꝯficiebatur istrumētū. vel ēt cum tu nō esses pn̄s ⁊ stip̄lo iter absentes concepta sit inutilis. ⁊ iō pp̄ter securitatē dirimēdarū litiū itroducta fuit a dño īnsti. quedam cōstō quam habes. C. de contrahen. ⁊ committen. stipu. l. optimaz. quā scripsit ad cesarienses aduocatos i qua cautuz est q̄ hmōi

c ℭ Item verboꝝ. Sicut per conditionem impossibilem: ita per absentiam fit inutilis stipulatio.
d ℭ Absentes. Ita intellige absentē vt audire non possit. Un̄ si est in turri vel a remotis ⁊ clamet: valet stipulatio si se audiant. ✝ arg. ff. ad sil. l. j. §. eo. al's accipitur multis modis. vt. ff. de v̄bo. sig. l. absentem. ⁊ notat in auct. de fideiusso. §. i. Sed ꝯ est. ff. de dōa iter vi. ⁊ vxoreꝫ ea q̄ Sed ibi intercesserat stipulatio añ absentiā: cuius v̄ba etiā iter absentes nūc repetunt. Itē ꝯ. ff. de pac. la beo. in pri. Sꝫ aliud i pacto q̄libꝫ alio: qd sine hmōi solēnitate fieri pōt sꝫ stip̄latio nō vt. ff. ð pa. l. j. i. fi. ⁊. j. ð act. §. de ꝯstituta. Itē cōtra. ff. de spō. l. iiij. ⁊. l. v. Sꝫ pōt dici ibi spāle vt valeant inter absentes. Uel dic q̄ ⁊ per stipulationem fieri possunt spōsalia: ⁊ tūc inter presentes vt hic Item consensu scilicet solo possunt fieri sponsalia: ⁊ tunc etiam inter absentes. vt. vi. l. iiij.

✝ Sꝫ audi ⁊ intelligant.

Spōsalia i ter ab sētes ⁊ presentes fieri pn̄t

¶ Additio. Et hec vltima cōiter tenet̄ in. l. j. in prin. ff. eo. facit. c. vlt. ḋ procura. lib. vj.

a ¶ Prestabat. Antiquitus.

b ¶ Post tēpus. Post id dicit: qa

culis sic puta si a tribus testibus sit annotata pro tertio: tamen si persona scribēs sit legalis scriptura priuata facit semiplenam probationē. vt per Joan. fab. ⁊ Ange. hic.

qn̄ ꝯueniū tur. Post tēpus cō tract⁹ talia opponuntur.

c ¶ Tales. Quales subijcit statiꝫ. ⁊ nō ⁊c.

d ¶ Et n̄ Ecce allegationes

e ¶ Cōstitutio. vt C. ḋ contrahen. ⁊ cōmit. stip. optimam.

riam litiū contētio sis hoib⁹ p̄stabat [a] forte post [b] tēpus tales [c] allegatiōes opponētib⁹ ⁊ nō [d] p̄sentes esse vel se vel aduersarios suos cōtēdentibus. Ideo nostra cōstitutio [e] propter celeritateꝫ dirimendaꝝ litiū introducta ē: quā ad cesariēses aduocatos scripsim⁹ [f]: p quam disposuimus tales scripturas [g] q̄ p̄resto [h] esse partes indicant omnino [i] esse credendas: nisi ipse qui talib⁹ vtitur improbiꝫ [k] allegationibus manifestissimis [l] probatiōib⁹: vl' p scripturā [m]: vl' p testes idoneos [n] approbauerit in toto eo die [o]

k ¶ Improbis. s. prima facie: q̄ forte p̄be apparebunt tandē sic C. ḋ episco. ⁊ cleri. l. oēs q circa p̄n. s̄m Joā. fab. i.

l ¶ Manifestissimis. Contra scripturam.

m ¶ Scripturam. Scilicet

Infra duo si sint eiusdem diei: sꝫ diuersi loci cui stabitur. Scripture an sē p stan dū sit.

f ¶ Scripsimus. loquitur iustinianus autor illius constitutionis.

g ¶ Scripturas. Sꝫ qd si vnus p̄ferat istr̄ꝫ i q̄ ꝯtineat̄ ꝯhētes eē p̄ntes rome tali die. al'r q̄ Bon̄? Dicunt qdā q̄ neutri credit̄. Alij q̄ bonus iudex dꝫ aiaduertere cui poti⁹ credēdū sit: vt si stipulator ipso tpe tenebat scholas Bon̄. stabit illi istrumēto quo continet̄ ipsum fuisse Bon̄.

h ¶ Presto. id est presentes.

i ¶ Omnino. Nota standū scripture: nisi cōtra probet̄ sic. C. ḋ pba. cū precibus. ⁊. j. eo. §. si scriptum. ⁊. j. ti. j. §. fina. ⁊ hoc quando formam hꝫ publicam: al's si priuataꝫ: si p̄scribente nō valet si contra scribentem valet si est cū cā. vt in auctē. de iure iur. amo. §. i. ⁊. C. de non numera. pecu. generaliter. Accur.

¶ Additio. Scꝫ sola. sꝫ cū admini

aliam quod est melius.

n ¶ Idoneos. Omni exceptione maiores. i. q̄ nulla exceptio poterit eis opponi. vt. C. de contrahē. ⁊ cōmit. stipu. l. optimam. Accursius.

o ¶ Eo die. Nota q̄ dies debet inseri in instrumento: ⁊ alia sunt necessaria. vt dixi in aucten. vt preponat̄ nomē imperatoris. ⁊ facit. C. de diuer. resi. si qua. Sed quomodo hoc probabitur: cum dies instrumenti non debeat exhiberi. vt. ff. de eden. l. j. §. editiones? Respon. Trib⁹ modis petitur instrumentum edi. Primo vt fundet intentionem ex instrumento rei actor vel reus ex instrumento actoris fundet exceptionem cum neutro casu aduersarius vteretur quod non debeat esse ⁊ tunc nulla pars istrumēti debet exhiberi. vt C. de edē. l. fina. in fine. ⁊. C. ḋ testi. l. nimis.

l.nimis. Secundo scilicet quando aduersarius vtitur. nam tunc editur vt videatur an aliquid possit ei opponi: ꝛ tunc exhibetur: sed sine die ꝛ consule: ne materia detur falsum fabricandi. vt di.l.ff.de edē.l.i.§. editiões. ꝛ.ff.quē admodū test. ap.l. ij.siue j.§. pmo. Tertio vt ꝛ ꝯtra de falso ac quãcū cuset. ꝙ pte ꝛ tūc etiã cū die ꝛ cõsule ē exhibendū vt hic. ꝛ.C.de cõtrahen. ꝛ cõmit stipu.l.optimã. ꝛ.C.de fide instru.l. oppõa fina. Alijs modis petunt instrumenta edi vel tradi p varia genera actionum. vt.ff. de eden. quedaꝫ persone sunt: sed dictis tribus modis petuntur edi.i.demonstrari. Jtē quõ hoc est ꝙ hic probat reus contra iuris ordinem. vt.C.de eden.l.qui accusare: Respõ.hoc propter presumptionem que est contra eum propter scripturam. vt.ff.de pac.iurisgentium. §.quod fere. Jtem nunquid duo testes hoc probantes scilicet alterum contrahentium affuisse sufficiunt? Respondet sic. vt. ff. de testi.l. vbi. Sed nonne instrumentum vicē duorū tenet. vt.C.de fi.instru.in exercēdis quare videtur ꝙ in dubio p instrumēto stetur. Sed certe nõ directe ꝯtradicit instrumēto: sed p obliquum scilicꝫ se fuisse in scriptura q̈dam facta rome: vel vt testis: vel vt cõtrahens. Si vero contra eam directe dicitur: plures ꝙ̃ duo exigun tur vt vincant scripturam. vt. ff. de testi.l.iij.ibi alias numerus ꝛc. Vel dicas etiam hic exigi ꝛ res. Sed nū quid si aliqui testes dicãt pro istrumento vel in eo scripti vel non: tot vel plures erunt necessarij contra instrumentum? Respond. sic quia instrumentum per se vicem duorum tenet vt dictuꝫ est. Jtē preter ipsum sunt pbationes vt ponis. vt ff.de pig. cõtrahit. Jteꝫ ꝙ dicit eo die idem dicas si alio tali qd ē nõ potuit vt.ar.š.ð verbo.oblig.§. loca. Accursius florentinus legum doctor.

Si necria lit. siue ciuilit ꝛ ꝯtra quãcū cuset. ꝙ pte instr ti falsitas lio bo no mõ pbari nõ pos sit: al's illa ps tm̃ edi tur ꝯ quãop ponit. dꝫ tñ añ exhibitõ nē accusa tor se sbscri beñ ad penaꝫ talionis vt p ioã. fab. ꝛ Ange. hic.

quo[a] conficiebatur instrumentum sese vel aduersarium suum in alijs locis esse[b].

Stipulatio cõcepta post morteꝫ stipulatoris vel pmissoris: vel pridie ꝙ̃ alter moreretur olim non valebat: hodie valet. Angelus aretinus.

Additio. Ex hac glo.nota ꝙ duo testes pbantes p indirectuꝫ ꝯtra instrumentum faciunt vacillare instrumentum: quia probant affirmatiuã ꝛ etiam voci viue magis creditur ꝙ̃ mortue aucté. si quis aliquid. C.de testi. Christoforus.

a Quo. vel etiam alio: dummodo sit tantum remotus locus in quo dicitur fuisse tempore quo dꝛ istrumentum esse factum. qd hic non potuit esse. vt.ff.de vbo.obli.l.vlt.§.finali. ꝛ.š.de verbo. obligatio.§.loca. Accursius.

b Esse. Jdest fuisse. sic.š. de his q sunt sui vel alie.iu.§.i ptãte. Acc.

Post mortē. Casus. Jn.§.isto recitat nobis iusti.antiquã formaꝫ stipulationū ꝛ eã corrigit. Olim enim ita fuerat ꝙ si aliquis stipularet ita pmittis mihi. x. post mortē tuã nõ valebat stipulatio eo ꝙ post morteꝫ stipulatoris vel pmissoris qui qd in stipulationem deductuꝫ est solueret vel reciperet cū iure vetutissimo qd in fine huius.§.corrigit: neqꝫ ab heredib⁹ neqꝫ cõtra heredes incipere posset obligatio. Similiter siis quī

in ptāte alicui⁹ esset vt patris vel do mini. stipularetur sibi aliquid dari post mortem patris vel dñi non valebat stipulatio olim sicut si ipse pater vel dñs stipuletur aliqd post mortē suā sibi dari quia filius vel seruus voce patris vel domini loq videtur. aliter si quis oli ita stipularetur pdie q̄ moriar vl pridie q̄ morieris promitt mihi. x. ñ valebat stipulatō sed demū iaz dicta corrigit iust. di. q̄ cum stipulationes valeant que consensu contrahentium sunt concepte sibi placuit hunc iuris articulum emandare. statuens vt siue post mortem seu pridie q̄ moriar fuerit stipulatus aliquid sibi dari vel promisit aliquid se daturum valet stipulatio ⁊ hoc dicit.

¶ Post mortem suā dari sibi nemo stipulari poterat[a] nō magis[b] q̄ post ei⁹ mortē a quo sti pulabatur. At nec is qui in alicu⁹ potestate ē; post mortē eius[c] stipulari poterat: q2 patris vel dñi voce loq videt[d]. Sed ⁊ si qs ita stipuletur: pridie[e] q̄ moriar: vel pridie q̄ morieris dare spondes inutilis erat[f] stipulatio. Sed cū iā[g] (vt dictum[b] est) ex cō sensu contrahentiuz stipulationes valent placuit[i] etiam nobis in hūciu ris articulū necessariū iducere emēdationem: vt siue post mortē siue pridie q̄ moriat stipulator siue promissor stipulatio concepta est stipulatō valeat[k].

a ¶ Post mortem. Nemo stipulari poterat. s. iure vetutissimo: quod hodie corrigitur: vt in fi. huius. §.

b ¶ Non magis. Quia nec hec valebat. Accursius.

c ¶ Eius. Scz patris vel dñi.

d ¶ Videt. Unde sicut patre vel domino sic stipulāte erat stipulatio inutilis: ita ⁊ seruo talia verba dicente vel filio. vt hic. ⁊. s. eo. §. ei qui. ⁊ facit. C. de impu. ⁊ alijs substi. l. fin.

e ¶ Pridie. Id est die p̄cedēti mortem. vt. ff. de feri. pridie.

f ¶ Erat. Scilicet olim.

g ¶ Sed cū iam. Nunc corrigitur

h ¶ Dictū est. Sic. s. de vbo. obli. §. sz hec.

i ¶ Placuit. vt. C. d ɔtrahē. ⁊ commit. sti. l. scrupulosam.

¶ Addi. Et sic qñ cōstat de mente ɔ̄hentiū sz eam fit interpretatio etiā in his q̄ stricti iuris sunt quod facit vt statutum recipiat interpretationem extensiuam etiam actiuaz: si sic constet de mente statuentium. alias secus vt per Ange. hic.

k ¶ Valeat. s. statim: efficax autez erit post mortem vnde ab herede ⁊ contra heredem incipient actiones hodie: quod olim non erat. vt. C. ac. ab here. ⁊ contra. l. j.

¶ Itez si quis. Casus. ¶ Supra vidimus stipulationem vnam que olim erat inutilis. ⁊ adhuc recitat vnum casum in quo olim erat stipulatio inutilis. hodie tñ inutilis est. Olim em̄ si aliquis stipulabat ita: si nauis venerit ex asia hodie dare spondes inutilis erat talis stipulatio propter p̄posterationē. Innuiē em̄ in ista stipulatiōe q̄ datio euentuz cōditionis debeat p̄cedere. sz cū

pposterã stipulationẽ in dotib⁹ nõ existimauerit reijciendam: placuit iusti. ⁊ huic stipulationi nõ obstante pposteratiõe pfectũ robur accõmodare. vt non solum in dotib⁹ sȝ ⁊ in alijs valeat stipulatio prepostera ⁊ preposterecõcepta. ⁊ hoc dicit.

a ¶ Jta ãt ꝯcepta ⁊c Supradictũ est ꝙ hmõi stipulatio pmitti mihi. x. post mortẽ inutil' erat olim hodie tñ vtil' ẽ: sȝ qd dices de ista stipulatione cũ moriar dare spõdes? Et rñ. iu. di. ꝙ olim hmõi stipl'o vtilis erat. ⁊ hodie ẽt vtilis ẽ. Jtem si quis ita stipuletur. Promittis mihi. x. post mortẽ titij bene valet stipulatio hmõi. ⁊. h. d.

c ¶ Existimauit. s. cũ ita stipulabatur mulier si sine liberis decesserit promittis mihi dotẽ reddere: vt de ea possim testari: cũ pri⁹ testari proponebat: ⁊ ea mortua dotẽ reddi. vt. C. d iure do. l. si mulier. Ul' dic sȝ Jo. cũ stipulatur marit⁹ sic si dab(is) mihi. x. promittis te mihi nupturã primo enim nubere ⁊ postea dare debebat

d ¶ Placuit. vt. C d testa. l. pposteri.

e ¶ Jnoĩbus. Scȝ obligationibus.

f ¶ Cõceptio. Exactio tamẽ fit postcõditõẽ existẽtẽ. vt. C. d testa. pposteri. in fine. Et facit ad hunc. §. scilicet ꝙ non sit curandus ordo scripture. ff. de pecuni. leg. l. quidam. ⁊ s. de lega. §. ante. ⁊. ff. de solutio. nõ enim.

Ordo scripture attendendus nõ est.

¶ Ratiõe pposterę ꝯceptionis non viciatur stipulatio Aretinus.

¶ Jtẽ si qs ita stipulatus erat si nauis ex asia venerit[a] hodie dare spõdes inutilis erat stipulatio: qꝛ ppostere[b] cõcepta ẽ. Sȝ cũ leo inclite recordationis i dotib⁹ eãdez stipulationẽ q̃ pposterã nũcupaẽ nõ eẽ reijciẽdã existimauit[c] nob' placuit[d] ⁊ huic pfectũ robur accõmodarẽ vt nõ solũ in dotib⁹: sȝ etiam in oĩbus[e] valeat hmõi ꝯceptio[f] stipulationis.

¶ Stipulatio cũ morerer pmissor vl' stipulator: vl' post mortẽ tertij valet etiã de iure veteri. h. di. Aretinus.

¶ Jta aũt stipulatio ꝯcepta: veluti si titi⁹ dicat cum moriar dare spondes vl' cũ morier' ⁊ apd veteres vtil' erat[g] ⁊ nunc valet. Jtẽ p⁹ mortẽ alteri⁹[h] recte stipulamur.

a ¶ Jtem. Uenerit. post hoc vbũ venerit ẽ pũctũ. ⁊ subaudi qñqȝ vel vsqȝ ad ãnũ. si aũt eẽt post illã dictionẽ hodie: non eẽt stipulatio inutilis: etiã iure veteri. sȝ vtilis ⁊ cõditionalis. vt. s. de verbo. obliga. §. sub conditione.

Dupliciter litterã expõit

b ¶ Prepostere. pmo enĩ oȝ venire nauis s'm naturã ꝯditionalis stipulatiõis vel cõditiõis ꝙ̃ dari hodie.

g ¶ Jta. Utilis erat: vt. ff. d bono. aucto. iu. pol. l. hereditariũ.

h ¶ Alterius. Scilicet tertij.

¶ Scriptum. Casus. ¶ [illegible]one ita Scriptum fuerat quod [illegible]stro petrũ pmisisse titio. c. postmodũ titio c. illa petenti pretextu illius instrumenti petrus opponit in hunc mo-

dum frater ꝙꝙ contineatur in instrumento me tibi promisisse. c. tamen continet ibi ꝙ interrogatio promissionem non precesserit: vnde cum non valeat promissio i stipulatiõe nisi iterrogatio precedat. nõ oportet p illud instrumentũ ad illa. c. agere. Quesiui ergo a iusti. i isto casu quid iuris ⁊ rñdet dñs iusti. ꝙ si scptũ fuerit in instrumento aliquẽ promisisse. per inde habetur ac si i iterrogatione precedente promissio facta esset cum enim in instrumento continet ipsum promisisse videntur omnia solenniter acta. ⁊. h. d.

dam stipulatus est sibi dari plures res: vt puta codicẽ: digestũ: ⁊ instituta. Queritur vtrum valet talis stipulatio: Et rñdet ꝙ si respondeat promissor: promitto oia videt promisisse. si autẽ respõdeat instituta promitto sola instituta ꝯtrahit obligatio. Singulas em̃ res stipulari ⁊ ad singulas respondere debem⁹. ⁊ hoc dicit.

Verbũ pmisisse i scriptis repertũ importat stipulationem. Aretinus.

Si scriptũ[a] i instrumẽto fuit pmisisse aliquem perinde[b] habet atq; si i terrogatione pcedẽte respõsum sit.

Si plures res deducant i stipulatõne ⁊ simplr respondit pmissor: ad oẽs tenet: alias ad eas tantum in quibus respondi.

Quotiẽs plres res vna stipulatione cõprehẽdũtur si qdẽ pmissor simpliciter respõdeat dare spondeo: pp oẽs tenet. si vo vna ex his vel quasdã daturuz se spoponderit[c] obligatio i his p quib⁹ spopõderit cõtrahitur[d]. Ex plurib⁹ eniz stipulationib⁹ vna vl' quedã videtur eẽ pfecte: singlas em̃ res stipulari ⁊ ad singulas responderе debemus[e].

c Quotiens. Spoponderit. aliqs respondeat.

d Cõtrahitur. Immo videt nõ valere cũ sit diuersitas in respondendo. vt. s. eo. §. preterea. Sed distingue vt ibi diximus.

a Si scriptum. Nunquid idem sit si testes dicunt aliquẽ promisisse. vt etiam tunc intelligatur interrogatio? Uidetur ꝙ sic. vt. C. de fidein stru. in exercẽdis. Sed tñ contradico. vt. C. de vsur. l. i. Et est rõ ſm Joan. qz testes nõ sic in iure instructi sunt: vt instrumenta que a iurisperitis fiunt.

b Perinde. nisi cõtra pbet. vt. ff. de pact. iurisgẽtium. §. qd ferre.

Quoties plures. Casus. Qui

e Rñdere debem⁹. Si volum⁹ in oibus teneri: alr tenemur tm̃ in his in qb⁹ rñdem⁹: vt hic. Item ⁊ sufficit simplex rñsio vt dixim⁹: cũ eq pa ret ei qñ ad oẽs rñdet. sic. ff. de verbo. obligati. l. ticia. §. idem respondit ⁊. s. eo. §. preterea.

Alteri. Casus. Supra dictuz est ꝙ nemo põt aliter stipulari eo ꝙ inuente sunt huiusmodi obligationes ad hoc vt vnusquisq; sibi acquirat qd sua interest. sed non interest

¶ Stipulatio de dando alteri non valet: nisi fuerit apposita pena. Angelus aretinus.

¶ Alteri [a] stipulari (vt supra dictuz [b] est) nemo potest. Inuētē ei sūt huiusmodi stipulationes vel obligationes ad hoc vt vnusq̄sq3 acq̄rat sibi qd̄ sua interest: ceterū si alij d̄tur: nihil iterest stipulatori. Plane si q̄s velit hoc facere: penā stipulari cōueniet: vt (nisi ita factuz sit vt est cōprehensum) cōmittat

stipulatoris q aliquid alteri detur. Sed ponamus q aliq̄s velit alteri aliquid stipulari q̄liter poterit hoc facere? Et rñ. q penam debet stipulari. videlicet sic. nisi ita factū sit vt cōprehēsuz est in stipulatōne. verbi gr̄a. Promittis titio decē. pmitto. ⁊ nisi illa decē d̄deris pmittis mihi. xx. pena aūt adiecta in secunda stipulatiōe nō facit primā stipulationē que primo erat inualida valere. sz metu pene qd̄ in prīa stipulatione ɔtētuz est soluit. nisi em̄ d̄derit. x. in prīa stipulatiōe ɔtēta ɔmittit illa stipulatio: scilicet in viginti: cū q̄s stipulat penaz nō inspicit vtrū intersit stipulatoris que sit quātitas in ɔditiōe stipulationis. qd̄ sic intelligūt q̄dā penam q pena nō excedat duplū: alij autem dicūt q non debet excedere q̄druplū. Dñs aūt Guido sic distinguit. Cuz autē pena interponit aut interponit per verba quātitatez designātia: cuiusmodi sunt duplū: triplum: quadruplū: ⁊ talis pena non debet excedere quadruplū. aut per verba designantia qualitatē: ⁊ tunc quātacunq3 fuerit quātitas etiā in centuplū bñ valet stipulatio. ⁊. h. d.

Stipulando alteri q̄ñq3 sibi

a ¶ Alteri. Sic. ff. de verbo. oblig. stipulatio ista. §. alteri.

b ¶ Ut supra dictū est. Supra. eo. § si quis alii. hoc tñ fallit in multis casibus: vt ibi diximus. Et nota q hic trib⁹ modis alteri stipulamur. Nam interdū directaz acquirimus actionē (subaudi alteri stipulādo) vt filius patri. seruus dño. ⁊ econtra. vt. ş. eodez. §. si quis alij. ⁊. §. ei qui. quādoq3 vtilez: vt tutor pupillo: ⁊ in similib⁹ ratione officij: vt seruus publicus. vt ff. d̄ ɔsti. pe. l. eum q. §. pe. ⁊ ff. rez pu. sal. fo. l. iiij. interdū nullū: ⁊ tūc necessaria est pena vt hic dicitur. Itē nota q hoc vltimo casu verba stipulationis ⁊ sortis ⁊ pene pñt formari trib⁹ modis. Aut eni sic dico: pmittis mihi q dabis illi ⁊ eodē modo penā. Aut sic. pmittis illi q dabis ei ⁊ eodē modo penā. Et in his duob⁹ casib⁹ non valet neq3 sortis neq3 pene pmissio. sed aliud quādo deberet vtilis vel directa acq̄ri. vt in primis duob⁹ casibus. vt. ff. de consti. pe. l. eū. §. si actori. ⁊. §. iulianus. ⁊ hic. Aut sic. promittis mihi q dabis illi: aut penā mihi tm̄ stip̄lor q̄ ⁊ tunc habet locum quod hic dicitur. Aut quarto modo dico. pmittis q dabis mihi recipiēti nomine eius quo casu valet vtrūq3 ⁊ ego illi cedam cuius noie stipulatus suz. vt ff. man. si procuratorem. §. finali.

actōez q̄rim⁹ qñq3 non.

Stipulatio alteri facta p̄t tribus mōis formari.

¶ Additio. Et hoc verum siue sim procurator habens mandatuz: siue negocioꝝ gestor: siue saltē generalis: vt mihi acquiraz ⁊ postea cedā: sicut procurator cū ratihabitiōe ⁊c.

vt.l.si.C.ad mace.et.l.si ego.ff.de nego.gest.vt p Jo.fa.et Ange.hic.

a ¶ Etiam ei. Scz stipulanti: cuius tn̄ non interest dari ei cui fuit stipulat⁹: nec miruz qr sibi fuit stipulat⁹ penam vt modo diximus et facit. ff. de arbi.l.cū pena. Sz cōtra. ff. de arbi.l. aduersus §.sz si eū. Sed ibi non directo cōtra arbitrium itur et ideo inspicit an intersit etiā in pena: cū ad ea q̄ frequēter accidūt iura se referūt.vt.ff.de le.l.nam ad ea. Itez contra.ff.si quis in iusvo.l.ij.§.finali. Sed ibi in pena pretoria: hic autem in conuentionali dicit. Uel ibi ideo non committitur: qr non debuit venire: quia aduersarij non intereat: et ita per obliquum illa ratio redditur.

pene stip'latio est [a] ei cui⁹ nihil interē. Penaz [b] enī cū stipulat quis: nō illō inspiciat qō intersit eius: sz que sit [c] quātitas in conditione [d] stipulationis. Ergo si qs ita stipulat titio [e] dari: nihil agit. Sz si adiecerit penā nisi dederis tot aureos dare spōdes [f] tūc committitur [g] stipulatio.

Pena ex pacto nō pōt peti.

b ¶ Penam enim cum stipulatur. Nota q caute ponit stipulatur: naz secus est cum paciscitur tantum: cū pena ex nudo pacto etiam incontinenti apposito sicut vsura non possit peti.vt.ff.de ser.expor.l. seruus. et.C.de vsuris.l.iij.

c ¶ Que sit q̄titas.id est que sit cōditio.inspicitur conditio vtrum sit possibilis vel probabilis: vel non. vt.s.eo.§.si impossibilis.et.j.eodē §.quod turpi. Quantitas vero que

Quis et que substātiaz si gnificant.

sit īspicit vt q̄tacūqz sit petat certi cōditiōe si est certa.al's si stipulatio est icerta actiōe ex stipulatu. vt hic et.s.de ver.obli.in pnc. Ista enī noīa qs et q̄ substātie sunt significatiua. nō q̄titatis. s.certe vel taxate: vel taxande: et hoc fm Azo. Sz cōtra ē.vt j.de acti.§.oēs. Solue vt ibi. ✠ Itē contra.ff.de euic.l.si dictū. Sz ibi sic agebat. Itē contra.C.de spō.l.mulier.§.pe. Sz illud fauore mrimonij ne in infinitū pena excedat.vt.C.de inuti.sti.l.ij. Alij vt. Mo. dicūt vsqz ad du pluz et in hoc cōsideratur h q̄titas vt duplū non excedat fzeū.vt.C.de sen.que pro eo qd iterest.l.j. Alij vt Jo.distingunt inter eum qui scienter promittit vltra dupluz cuz sciat se nō teneri: vt ille teneat: al's nō.vt ff.si quis cau.sed et si quis.§.fi. Alij dicunt vsqz ad quadrupluz semper extēdi et nō plus.vt.j.de act.§.oēs. Prima verior ē. Accursius.

✠ dic q⁹ ibi loquit i pena legati q̄ non excedit q̄drū pluz sz nos loqmur in pēa 9uēntiōali q̄ pōt excedere q̄drupluū ex dispositiōe cōtra hētiū: miti⁹ ei agit cuz lege q̄ cū homine vt.l.si cuz dies.§.fi.et.l.sequē. ff.de arbi. Christofo. por.

¶ Additio. Que pcedit vbi datio q̄titatis non ē in obligatione: vt qr promittis daturum te.c.titio.ad ea enim agere non possum. et sic facti obligationi pena censet apposita. fm Joan.fab.et Ange.hic.

d ¶ In 9ditione stipulatiōis. Jd ē in penali stipulatione q̄ ē conditionalis: scz si nō pareat promissor principali promissione. Accursius.

e ¶ Titio dari. Ut promittis titio vel mihi q dabis titio.

f ¶ Spōdes. Scilicet mihi: al's nō valet hoc vt modo diximus. Acc.

g ¶ Committitur stipulatio. Scilicet pene eo non dante non autem illa inutilis efficitur vtilis.sed pene metu et illi statur.vt alias.C.de arb. l.prima. Accursius.

¶ Sed si quis. Casus. ¶ Supra dictum ē q nemo alteri potest stipula

ri. vnde queritur qualiter hoc ē in telligendū? Et dicit iperator φ hoc est sic intelligēdum: nisi intersit ei⁹ qui stipulatur. nam si tutor qui tutelam pupillo suo cepit ministrare cesserit administrationē cū tutori suo bene poterit a cōtutore stipulari: rē pupilli saluā fore: ꝛ alteri stipulari cū eius intersit. eo φ si male administrauerit cū tutor tutelā haberet pupillus tutorē q̄ p̄mo administrauit sibi obligatū ꝛ eadē ratio ne potest aliqs aliquod stipulari procuratori qui aliquis certa die a dn̄o suo promisit sub pena ne pena committatur vel creditori suo ne pignora sua distrahāt. q. d. pēdit. vt. ī. mā. §. tua grā ꝛ mādāti.

e ¶ Qd sua itereit. φ. i. quia. Acc.

f ¶ Data. Ab illo q nūc stipulat.

g ¶ Ualet stipulatio. Nō vt procuratori vl' creditori actio cōpetat sed q stipulat⁹ eit aget actiōe ex stipulatu ad itereē quāti sua interest creditori vel procuratori fuisse solutū vt. C. d̄ inuti. sti. l. si. ꝛ. ff. d̄ ꝟbo. ob. l. liber hō §. si. ꝛ. C. de dona. cum res. Uel s̄m nos aget certi ꝯdi tiōe ad i teresse qd̄ probauimus. vt. s̄. de ꝟb. obl. i pn. Accur.

¶ Stipl'o φ det ei cui dari mea interest tenet. Aret.

¶ Sꝫ si qs stipuletur alij: cū ei⁹ [a] interesset: placuit stipulationē valere: naꝫ ꝛ si is q̄ pupilli tutelā administrare ceperat cessit [b] administratiōeꝫ cōtutori suo: ꝛ stipl'at⁹ est rē pupilli saluā fore (q̄m interest stipulatoris fieri qd̄ stipl'at⁹ est: cū obligat⁹ futur⁹ eēt pupillo si male res gesserit) tenet obligatio [c]. Ergo ꝛ si qs ꝑ curatori suo dari stipulat⁹ sit habebit vires [d] stipulatio. ¶ Et sic creditori suo qs stipulatus sit [e] (φ sua interest forte vel pena cōmittat vel p̄dia distrahentur que pignori data [f] erant) valet stipulatio [g].

¶ Promissio fcti alieni nō valet: nisi apposita sit pēa. h. d. Angelus are.

¶ Uersa [h] vice q̄ alium facturū ꝑromisit videtur in ea esse causa vt nō teneat nisi penam [i]: ipse promiserit.

¶ Uersa vice. Casus. ¶ Supra dictum ē φ si aliquis alteri stipuletur non valet stipulatio nisi fuerit stipulatus sic: si ita non factum fuerit: vt in stipu. comprehensum est i casu cōtrario. nam si aliquis promiserit aliuꝫ aliquid facturum ꝛ stipulari non valet promissio nisi penam promiserit si illud non fecerit alius. hoc dicit.

a ¶ Sꝫ si qs. Eius. scꝫ stipulantis.

b ¶ Cessit. sic. s̄. d̄ sa. tu. §. ij. al's. iij

c ¶ Tenet obligatio Nam vtilis actio pupillo dat. vt. ff. de ma. conue. l j. §. pe. Itē ipi stipulāti directa acquiritur. vt hic dicitur.

d ¶ Habebit vires. Interē ei mea ꝑcuratori meo solui q̄ in reꝫ meā ex

h ¶ Uersa vice. Ad supiorē. §. altis.

i ¶ Penā. sꝫ ꝛ tūc ad penā tantum tenetur. ꝛ facit. s̄. e. §. siquis alium.

¶ Itez nemo. Casus. ¶ Pone sic. Aliquis promisit sibi fructuz fundi in futurū: valet ne huiusmōi stipulatio? Et rñ. insti. q̄ non. Nemo enim rem suā futurā in eū casum quo sua sit vtiliter stipulat. ⁊ hoc. d.

c ¶ Stipulatus est. Scz dari. Et est ratio: q2 qd̄ suū est amplius suū fieri non pōt. vt. j. d acq. §. sic itaq3 restitui. tñ pñt stipulari. vt. ff. de verbo. oblig. nemo. j. rñ. ⁊. ff. vsufruct. quē admodū ca. l. pria. §. sed qd̄ diximꝰ.

¶ Nemo pōt stipulari rem suam. Angelus aretinꝰ.

¶ Itē nēo rē suā futurā [a] in eū casū quo sua sit [b] vtiliter stipulatꝰ est [c].

¶ Dissensus i corpore vitiat stipulationem. Angelus aretinus.

¶ Si ō alia re stipulator senserit: ō alia pmissor: pinde nulla cōtrahit obligatio: ac si ad interrogatū respō suz non esset: veluti si hoīem stichum a te quis stipulatꝰ fuerit: tu de pamphilo senseris quē stichum vocari crediderīs [d].

¶ Stipulatio turpis vel ex turpi cā descēdēs: non vz.

¶ Qō turpi ex cā pmissū est [e]: veluti si quis homicidiū vel sacrilegiuz se facturū promit-

¶ Si de alia ⁊c. Pōe sic. Stipulatus: fui a titio: in hunc modū pmittis mihi aial intelligēs de equo: et ipse resp. pmitto: itelligēs de asino: valet ne stipulatio? Et respon. do. iusti. q̄ nō Cum enim de vna re senserit stipulator: ⁊ de alia promissor: pinde nō valet stiplo: ac si ad interrogatū rñsuz nō eēt. ⁊ hoc dicit. Et istū. §. bene intellige: nisi diuersitas illa placeat stipulatori: q2 si sic bene valet stipulatio. ¶ Quod ex turpi. Stipulatꝰ fuit sic pmittis mihi. x. si titiū hic occidero. vel si furtū fecero: valet ne hmōi stiplo? Rñ. q̄ nō. Qō eniz ex turpi cā pmissuz est. ⁊c.

a ¶ Itez nemo. Futuraz. Ut partū ancille: vel fetuz animaliū suoꝝ que sua futura sunt. vt. s. de reruz diui. §. itē ea. Item multomagis si stipuletur rē que nūc est sua. vt. s. eo. §. j.

b ¶ Quo sua sit. hoc ideo: q2 in eo casu quo sua futura non est. valet stiplo. vt ff. de verb. obli. rez meā. ⁊c.

d ¶ Si de alia re ⁊c. Creditori. hoc est veruz qñ certuz ē eos dissensisse. vt. ff. de verb. oblig. continuus. §. j. alr̄s aūt si pōt secūdū vtrīusq3 itellectuz valere valet sm itellectum pmissoris. vt. ff. de verbo. obliga. qui ex pluribus. ⁊. l. stipulatio ista. §. euz qui. ✠ Nec obstat qd̄ dicitur minorem prestari dbere. vt. ff. de leg. j. apud iulianuz. §. seio: quia minor est quam dare vult pmissor. vt. j. de act. §. preterea. Si autem secundum vnius intellectū tm̄ valere potest: scōz eiꝰ itellectū valet: vt hodie dare mihi bononie. x. pmittis. si enim de hac bononia in qua sumus intelligatur: valz. alr̄s nō. vt. ff. de verbo. obli. l. quotiens in stipulationibꝰ. ⁊ de rebus du. l. quotiēs. ij.

✠ Nisi fauorabilius eēt secūduz stipl'ationez iterpretari. l. iambiguo. ff. d reg. iuris. Stipulatio: an vitiet pp̄ter turpitudinem.

e ¶ Quod turpi. Promissum est. Siue dicam promittis homicidiuz facere siue dicā promitto. .x. q2 promittis facere homicidium. vt. ff. de verbo. obliga. l. generaliter.

a ¶ Non valet. Nam oēs enī cōditio nes turpes: ipossibiles presumunt a iure. vt. ff. d. condi. insti. l. si filius. vnde non valet stip[ulati]o. vt. s. eodē. §. si ipossibilis. Circa quod tn̄ dic q[uod] aut ipsum

qd pmit tit est turpe. vt face[re] homicidium: et tūc nō valet. nec ēt pena apposita. vt ff. de ver. obli. gn̄aliter. et. l. veluti. et. l. si plagij idē dico: et si sub cōditōe turpi vt hic.

tit: non valet[a].

¶ Stip[u]l[a]tio cōditiōalis trāsit ad heredes stip[u]latoris et p[ro]missoris. Areti.

¶ Cum quis sub aliqua conditione stipulatus fuerit: licet ante conditionē decesserit: post ea existēte cōditione heres eius agere[b] potest. Idem est et ex promissoris parte.

¶ Qui p[ro]mittit certo tempore: nō potest conueniri: nisi totus termin[us] sit elapsus.

¶ Qui hoc āno[c]: aut hoc mēse dari stip[u]latus ē nisi oībus partibus p[re]teritis[d] anni vel mēsis nō recte petet.

Aut si honestum promittatur: sed tn̄ turpiter: vt dare decē: sed per metū: vel per dolum: et tunc valet p[ro]missio facta: sed exceptione eliditur. vt. C. d. inuti. stip. dolo. nisi i casu vbi ipo iure non valet promissio facta p[er] metum. vt. ff. quod metus causa. l. si mulier. §. si dos. scdm Joan.

¶ Cum quis [et]c. Casus. ¶ Pone sic. Stipulatus fui a titio dari mihi. x. sub aliqua conditione anteq[uam] existeret cōditio decessi: postmodū existente conditione queritur: vtrū meus heres agere possit ex ista stipulatione? Et rn̄. iusti. q[uod] sic. Eodem modo si me stipulatore viuente demum ante conditionis euentum decedat promissor postmodum si existat conditio: potero agere cōtra heredes promissoris.

b ¶ Cū quis. Agere potest. Hoc in ɔtractibus. vt hic. et. s. de verbo. oblig. §. ex ɔditiōali. aliud in relictis. vt. C. de ca. tol. §. finantē aliqd. et. ff. de ma. testa. l. si ita scriptū fuerit. in fin. l. Et facit ad hunc. §. ff. de peri. et com. rei. ven. l. q[uod] si pendente. j. rn̄.

¶ Qui hoc anno. Casus. ¶ Pone ita. Stipulatus fui a te dare mihi. x. hoc anno: vl hoc mense. q̄ritur qn̄ possū ista. x. petere? Et rn̄. imperat. q[uod] i omnib[us] partibus anni: vel mensis p[re]terit[is] possum petere. Aliud aūt ē si stipulat[us] fui mihi dari aliqd annuū: q[uia] tūc in pri. āni. p[otes]t peti. h. d.

c ¶ Qui hoc anno. Jd est qui stipulatus est his verbis. promittis hoc anno: vel hoc mense. Et nota q[uod] iste §. est lex. ff. de verb. oblig. et incipit. qui hoc anno.

d ¶ Preteritis. Jd est elapsis. sed secus est in relictis fauore vltime voluntatis. nam in capite anni prestatio fit. vt. C. quando di. le. ce. l. j. Uel distingue aut promittit per hec verba hoc āno vel quolibet anno: et tūc in fine anni fit solutio. vt hic. et. ff. de verb. obli. qui hoc anno. et. l. eū qui certarum. Aut annuū: et tunc in capite anni fit solutio: siue legatum sit: siue in ɔtractu fiat promissio. s[ecundu]m Joan. et. B. vt. ff. de condi. et demon. l. si in ānos. et. ff. qn̄ di. le. ce. ne semel. Unde. v. Annua si d[e]bes: tunc inspicies caput anni. Anno si d[e]bes: i fine teneberis āni. Sed quid si vsq[ue] ad

Solutio qn̄ fiet: si hic anno p[ro]missum sit.

Uers[us]

forum rem promiseris? Uidetur q statim incepto foro possit agi.vt.ff. ad trebel.l.qui filium.§.sabinus.

¶ Additio. Et hanc approbat Angel.hic propter dictionem vsq3:que de pprio significato exclu- dit.vt.l.j. ff.de pig. ac.§3.An gelum.

¶ Si fundo 2c.

dium exigimus:scilicet.x.dierũ fm quosdam.vt.ff.de cõstituta pecu.l. promissor. Uel dic arbitrio iudicis cum lege non sit determinatum.vt ff.de iure deli.l.j.in fi.qui iudex statuet tempus qd dã necnimiũ nec modicũ. vt.ff.d solu.l.ratuz 2 rem ra. ha.l.quo enz.§.i.

¶ Promissori datur tempus habile ad soluendum. Angelus aretin°.

¶ Si fundum dari stipuleris vel hominem: non poteris continuo agere nisi tantum spatium preterierit quo traditio fieri[a] possit.

Casus.

¶ Pono sic casum Promisisti fundum 2 hominem pure: quero ergo cum ista stipula.sit pura vtruz ex ea incontinenti possim agere? 2 respõ. iustinia.q non nisi tantum tempus preterierit quo traditio fieri posset. 2 hoc dicit. ¶ Super isto titu.solebat aliquando a quibusdam fieri tale quesitum quare apud antiquos ista stipulatio pmittis mihi pridie q3 moriar. erat inutilis? Hec autez promittis mihi.x.cuz moriar apud antiquos erat vtilis? quidam istud quesitum reputant pro trufa: cum etiam ius antiquum hodie sit correctum.sic tamen respondent. Incertior est dies mortem precedens q3 dies mortis dicebatur: vt i plures: et propter maiorem incertitudinez dies pxima morti dicebatur apud antiquos stipulatio in diem proximam morti:non sic autem in diem mortis.

Promissor an statim cõueniri possit.

a ¶ Si fundum. Fieri possit.cum commodo promissoris.vt.ff.d ver. significa.l.nepos proculo.nec tamẽ nimium expectatur: licet prius nõ possit soluere.vt.ff.de verbo.oblig. continuus.§.illud.Item 2 si incontinenti potest: non tamen ideo statim exigitur.vt.ff.de solu.quod diximus quoddam ergo tempus me-

2.j.de officio iudi.j.rñ. Itẽ nũquid idem in q3titatibus quod in speciebus hic dicitur? Rñ. nõ immo tempore tanto q3tuz iudicatis datur expectatur.vt.ff.de iudi.l.si debitori. scilicet.iiij.mensium (j) vt.C.de vsufructu rei iudi.l.ij.fm quosdam.vel verius dic vt notatur.s. de verbo. oblig.§.omnis.in g os.j.statim.

¶ Additio.(j) Quibus pendentibus capi poterit:nisi satisdet q ad ueniente termino satisfaciet nisi interim compensare vel aliquid exponere poterit:quia tale tempus miserationis causa cõceditur fm.Ang.

¶ De fideiussoribus. ¶ Continua Continuatõ sic. Uisum est de his qui principaliter obligantur ex pluribus contractibus. Ueruz vt hic dicit textus in principio.pro eo qui obligatus est solet accedere fideiussor:ideo post illos titulos subijcitur iste de fideiussoribus. Aretinus.

Pro eo. ¶ Totus iste titulus Diuiditur in quinque partes. fio. Primo qualiter fideiussores accipiuntur. Secũdo in qua obligatione accedere possunt. Tertio quãdo sunt plures fideiussores an insolidũ vl pro parte quilib3 obligat. Quarto quod non põt fideiussor in plus obligari q3 principalis 2 quãdo di

citur in plus obligari. Quinto quã do solénitas intrinseca presumitur. Secunda ibi in omnibus. Tertia ibi si plures. Quarta ibi fideiussores. Quinta ibi. in stipulatióibus. tore nisi procederet vltra declarando nudam cautionem sufficere. Angelus aretinus.

¶ In oibus auté. Casus. ¶ Quesiui ab imperatore an fideiussor accipi possit solummodo a obligatore q est verbis obligatus? Respondi. q fideiussor potest accipi in omni obligatióe: siue sit obligatio lcótracta re. siue verbis: siue consensu: et plus dico q fideiussor potest dari pobligatione ciuili tantum et pro naturali tantum et p ciuili et naturali.

¶ Pro eo pmittit. Casus. ¶ Quesiui a Justinia. vnde procederent fideiussores siue ortum haberét: dicit ipse. Sepe cótingit q vnus pncipaliter obligat: et alius p eo intercedendo obligatur: q fideiussor appellatur: et fideiussores istos accipiunt creditores dũ curant vt tutius caueatur.

¶ De fideiussoribus.

¶ Fideiussor est qui accessorie obligatur ad maiorem cautelã creditori. Angelus aretin⁹.

Pro eo qui promittit [a] solent alij obligari qui fideiussores appellantur: quos homines [b] accipere solent [c] dũ curant: vt diligentius sibi cautum [d] sit.

¶ Omni obligationi accedere pót fideiussor: et ciuili tm: et naturali tm: et nó tm pro homine libero: sed etiã pro seruo. Areti.

¶ In oibus [e] aũt obligatóibus assumi pñt: id est siue

a ¶ Promittit. Scilicet principaliter: scilicet per stipulationé: et idez si quocũq alio modo quis obliget. vt infra eo. §.j. et ff. eo. l.j. Nũquid autem accessorie obligatiói accedere fideiussor potest? Respõ. sic. vt. ff. eodem. l. grece. §. finali. et de pigno. actio. si rem. §. primo.

b ¶ Quos homines. Id est fideiussores.

c ¶ Solent. Scilicet creditores.

Cautio qñ dr plena: vel pléior vl simplex.

d ¶ Cautum sit. Et est cautum sine dubio. vt infra de replica. §. finali. ¶ Additio. Unde plena cautio dicitur cum fideiussoribus: sed plenior cum pignoribus: simpliciter ẽo probata ab homine intelligitur sine fideiussoribus: secus si a lege vel a p.

Unde cum seruus domino suo possit naturaliter obligari potest et dare fideiussorem domino suo: et id qd ei naturaliter debet et etiam extraneo: et erit ille fideiussor a seruo datus dño naturaliter et ciuiliter obligatus: cum tamé debitor principalis sit tantuz naturaliter obligatus: quod mirũ videt: cum plus nó debeat eẽ in accessióe q̃ in principali obligatióe. vt infra eodez titulo. §. Fideiussores. ad qd respõ. q plus loco: vl tépore: vel re: vel cã nó potest eẽ in fideiussore: q̃ in principali debitore. Tamé circa illud idé q debeat eẽ principalis debitor potest eẽ efficacior obligatio fideiussoris: q̃ pricipalis dbitoris.

e ¶ In oibus autez obligatióib⁹.

Jd est in omni specie obligationū: dūmodo nō sit ɔtra legē. vt. ff. eo. l. cum lex. Sed ɔtra. C. ne fideiussori. do. dent. l. i. Solutio illud speciale est. (1) Itē in p̄ntibus: ⁊ futuris negocijs pt accedere fideiussor vt. ff. d̄ iudic. l. non quemadmodū. ⁊. j. eo. §. fideiussor.

¶ Addi. (1) Hoc verum in fideiussore. de dote conseruanda ꝓpter perfidiā euitandam inter eos. vt ibi dicit text. Quid autez d̄ dote restituēda. vide in. l. constāte. §. quotiens. ff. soluto matrimonio. Angelus.

a ¶ Cōsēsu. Siue ēt ex maleficio vl' q̄si. vt. ff. eo. l. grece. §. sꝫ si ex d̄licto.

b ¶ Nec. Jd est non.

c ¶ Ciuilis. Scilicet tm̄ vt ꝓ eo ꝗ fuit ɔfessus spe future numeratōis. vt. j. titu. pxi. habet tn̄ eandē exceptionē quā reus. vt. C. d̄ non nūerata pecunia. l. pe. i fi. ⁊. l. tā mandatori. Et sic nota ciuili tm̄ obligationi accedere fideiussorē. vt hic. ⁊. dicta l. dicit. ⁊. ff. eod. l. fideiussor. §. scd̄o.

d ¶ Naturalis. Scilicet vt ꝓ seruo vt subiicit. ⁊. ff. eod. l. fideiussor accipi. ergo quātū ad dationē fideiussoris non īterest: sed quo ad alia multū interest. s. inter ciuilē ⁊ naturalez obligationez. vt. ff. de ɔsti. pe. l. j. §. debitū. ⁊. l. ꝙ si maritꝰ. §. si qs aūt.

e ¶ Cui scilicet obligationi.

f ¶ Adeo. Jd est intantum.

re: siue ꝟbis: siue litteris: siue cōsensu[a] ɔtracte fuerit. At nec[b] illud quidē interest vtrū ciuilis[c] an naturalis[d] sit obligatio: cui[e] aduciat fideiussor: adeo[f] ꝙdez vt ꝓ seruo[g] quoqꝫ obliget[h]: siue extraneꝰ sit ꝗ fideiussorē a suo accipiat: siue ipe dñs[i] sit in id quod sibi naturaliter d̄betur.

¶ Obligatio fideiussoris est transitoria ad heredē. Angelus aretinꝰ.

¶ Fideiussor nō tm̄ ipe obligat: sꝫ etiā heredez relinquit[k] obligatum.

g ¶ Pro seruo. Qui seruus de iure naturali tenet tm̄: non ciuili. vt. ff. de ɔditio. indebiti. l. id quod. ⁊. d̄. de liberi. §. j. ⁊ supra. de inutilibus stipulationibus. §. item inutilis. et negt huic naturali accedit fideiussor. At ipe seruus fideiuber nō pt. ff. e. l. seruꝰ. in scio. ⁊. l. sequenti.

Seruus ciuiliter obligari.

h ¶ Obliget. Fideiussor q pro eo intendit.

i ¶ Dominus. Non idē econtra: vt dn̄s seruo possit fideiussorē dar. Et est ratio: qꝛ talis fideiussor obligando se suo per ɔn̄s dn̄o obligatur. Jtem pro eodē. s. dn̄o obligatur quod esse non potest. vt idē pro eodē ⁊ apud eundez possit obligari. vt. ff. eo. si qs pro eo §. j. ⁊. l. vranius. ⁊. ff. ad velle. tutor. ¶ Fideiussor. Casus. ¶ Jn isto. §. sic pone casuz. Si aliqs ꝓ debitore aliq̄ fideiubeat: non solū ipse ē obligatus quādiu viuit: sꝫ etiā si decesserit relinqt heredē obligatū. ⁊ hmōi ratio est: qꝛ ex ɔtractu tenent heredes. Fideiussor ⁊c. Pone ꝙ aliqs ita fideiussit ꝓ titio. fideiubeo ꝓ titio i id qd̄ sibi credes: vl' i id qd̄ sibi credis: valꝫ ne talis fideiussio? Rn̄. ꝙsic. ⁊ hoc ē qd̄ i istis. duobꝰ. §. dr̄.

k ¶ Fideiussor. Relinqt obligatuz siue hoc dictum sit siue non. ⁊ idē in omni obligatione ex contractu. vel quasi in ipso reo principali. vt. ff. de actio. ⁊ oblig. l. ex ɔtractibus. Sed qt hr̄

Fideiussor an sp relin

dē ob quid si ad penam furti obligatus ligatū est vel alia actione vel obligatione que non transit ad heredes? Re⸗spon. nō puto teneri ex hoc casu he⸗redem quasi naturam mutet hoc ca⸗su stipulatio. vt ar gu. ff. si qs cau. l. si eū. §. q i iuriaꝝ. ⁊ j. ō ac. §. fuerat an tē. (i) Et facit ad hūc. §. ff. eo. l. iiij. §. fi.

¶ Additio. (i) Hoc veꝝ intellige qñ simpliciter ꝑ tali actione vł delicto fideiubet: secꝰ si penā. vł certā sum⸗mā lꝫ pro delicto ꝓmiserit vel ꝓ eo qui iā erat condēnatus: q2 cōtra he⸗redē trāsit nisi sub conditione ꝓmi⸗sisset vt. Joā. fa. ⁊ Ange. hic.

¶ Fideiussor pōt adhiberi: etiam ꝓ futura obligatiōe. Aretinus.

¶ Fideiussor [a] ⁊ ꝓcedere obligatio nē: ⁊ sequi potest.

¶ Si plꝛes ꝓ eodē fideiubebāt: q̄libꝫ tenet insolidū. sed bñficio epistole fit diuisio iter eos q̄ soluendo sunt tpe litis cōtestationis.

¶ Et si vnus ex fide iussoribus q̄ sit sol uendo soluat in so lidum: a fideiusso⸗re repetere potest Aretinus.

¶ Si plꝛes sint fi⸗deiussoreꝫ: quotq̄t erūt numero singu li isolidū tenent [b]. Itaq3 liberū ē cre⸗ditori a q̄ velit so⸗lidū petere. Sꝫ ex epl'a [c] diui. Adriani

a ¶ Fideiussor. ⁊ precedere puta fi⸗deiubeo in id qḋ sibi credes. vł cre didisti: vel credis: nam his tribus temporibus potest accipi. vt hic. ⁊. ff. de vsufru. ea. re. que vsu con. l. quo niam. §. finali.

¶ Si plures. Casus. ¶ Po. q ꝓ q̄ dā debitore penes suū creditorem. iiij. fideiusserunt. nūqd isti plures fi deiuſ. tenent insolidum? Rñ. iusti. q sic ⁊ liberū est creditori a q̄ optet si velit exigere solidum de rigore iu ris primitiui: sed postea inuenta fu it epistola diui adriani. in qua caue tur q inter oēs fideiuſ. q sunt soluē⸗do tpe litis cōteſ. diuidatur obliga tio: sed si tpe litis conteſ. vnꝰ iuenia tur nō soluendo ceteros onerat. Sꝫ po. cuꝫ. iiij. sunt fideiuſ. q vnus con uentus a creditore solidum soluerit qd iuris in isto casu? Rñ. iusti. q si principalis obitor nō sit sol⸗uēdo hoc erit suū ō trimētuꝫ: ⁊ sibi oꝫ i putari q̄re totum soluit: q2 potuisset se iuuare epistola diui adriani. ⁊. h. v. b ¶ Si plures. Tenētur idē ē i plꝛibꝰ mādātibꝰ vł iubētibꝰ. vt. ff. qḋ iussu. l. fi. Sꝫ vł iure nouo q ꝓ pte sua tm̄ q̄libꝫ teneat ip so iure vt iā nō sit necessaria epl'a ō q̄ subijcit h̄ nisi expsse isolidū ꝓmit tat. ⁊ sic vł corrigi qḋ h̄ dr̄ i auc. de duo. re. §. j. colla. vij. Ul' veriꝰ vt pu to: dicta auct. loquit in pluribꝰ reis debēti: i q̄bus etiā iure veteri vide tur fuisse cautū vt ꝓ ptibꝰ teneant. vt. ff. ō duo. re. l. reos. At secꝰ fit i fi deiussoribꝰ quoꝝ q̄libet tenet isoli⸗duꝫ vt ipse reus ꝓ quo intercedit. ⁊ ita habebit locū epl'a hodie vt oliꝫ.

¶ Additio. Et ista communiter ap probātur: adhibētur eñ isti ꝓ secu⸗ritate. vt. s. eo. in prin. secus in duo bus reis: ideo ⁊c. Joā. fab. ⁊ Ange.

c ¶ Ex epl'a. Sꝫ vbi ē h̄ epl'a? Rñ. nō habemꝰ eam scriptā: multotiēs tamen de ea mentionem facit lex. vt hic. ⁊. C. de cōsti. pecu. l. fina. ⁊. ff.

eodem .l. inter fideiussores. et .l. sequenti.

a Partes. Hec tamē epistola fallit in quinq; casibus: vt in fideiussoribus tutorum que non implorant beneficiū licet tutores implorēt. vt. ff. rem pu. sal. fo. l. si na. z. ff. de tu. z rati. l. j. §. nūc tractemus. Item fallit in fideiussore fideiussoris. vt. ff. eo. si plures. § si. Itē fallit qñ ceteri fideiussores soluendo nō sunt tempore litis contestate. vt. j. subijcit statim. Itē fallit qñ eiusdē summe sunt fideiussores: sed non p eodē debitore. vt. ff. e. si a titio. Itē z qñ inficiant. vt. ff. e. si dubitet. §. ita. Sz nunqd h exceptio epl'e est peremptoria vel dilatoria vel pemptoria qz prorsus perimit id in quo opponit. Item ecōtra vr dilatoria: qñ ante litē ꝯtestatā opponi dz vt h: q̄re vr dilatoria. vt. C. de pba. l. exceptionē. Sed dico eā quasi anormalā cum nec perēptorias prorsus imitetur: q̄ vsqz ad sniaz opponūtur nec dilatorias que tm̄ differunt. vt. j. de excep. §. hec exempli. z. C. sen. resci. non po. l. peremptorias (1). Sz qd si soluit: nunquid repetet quasi sit fauorabilis exceptio? Uidetur q sic vt in velleiano. vt. ff. de condi. inde. l. qui exceptionez. z. ff. eo. l. si cōtendat. Sed contradico: qz non innuenio q sit sic fauorabilis: z qz suum recipit. vt. ff. de condi. inde. repetitio.

Exceptio diuisionis fallit in quinq; casibus.

ꝯpellitur creditoꝛ a singulis q̄ nō soluendo sunt litis cōtestate tpe ptes [a] petere. Ideoqz si q̄s ex fideiussoribus eo tpe soluendo nō sit hoc ceteros onerat [b]. Sz si ab vno fideiussore creditoꝛ totū ꝯsecutus fuerit: huius solius detrimētū erit si is [c] pro q̄ fideiussit soluēdo nō sit: z sibi imputare dz cū potuerit iuuari [d] ex epistola diui adriani z desiderare vt pro parte in se detur actio.

Fideiussor nō pt i plus obligari q̄z principalis z in plus obligari vr ēt q̄ citerioꝛi tpe obligatur. Aretinus.

Fideiussores ita obligari nō pn̄t vt plus debeāt q̄z dz is p quo obligantur [e]. Nam eoꝝ obli

Additio. (1) In dicq ēt vsqz ad sniaz pōt oppōi. vt no. gl. in l. fideiussor. C. e. q. an autem post sentētiaz. vide Ang. hic.

b Querat. arg. ꝯ. ff. ad. l. rho. d ia. l. ij. §. si qs. Accu.

Addi. Solu. ibi nō erat fideiussor obligatus. nisi pro sua parte.

c Si is. scilicet reus.

d Iuuari. facit. ff. eod. l. vt fideiussor.

Fideiussores. Casus. Quesiui a inst. vtruz fideiussores ita possint obliga. q plus debeant q̄z debeat debitor principalis? Et respond. in. q nō. Obligatio em̄ fideiussoria accessoria ē principalior obligationi. plus em̄ non debet esse in accessiōe q̄z in principali obligatione: sz econuerso bene potest esse. Si em̄ principalis debitor obliget i decē bn̄ pōt fideius. obliga. in quinqz q fideius. obli. in. xx. hoc esse nō pōt. h. d.

e Fideiussores. Obligantur. sed nunquid in idipsum in quo reus te

Exceptio epistole adriani est anormala.

gatio accessio ē pn cipalis obligationis nec pl9 [a] in accessione esse pōt q̄ꝫ in principali re. At ex diuerso vt min9 debeant obligari possunt. Itaqʒ si reus. x. aureos ꝓmiserit fideiussori q̄n qʒ recte obligatur cōtra [b] ꝟo obligari nō pōt. Itē si ille pure promiserit: fideiussor sub cōditiōe ꝓmittere pōt ꝯtra [c] vero nō pōt. Non solum aūt in quātitate: sed etiā in tempore minus aut plus intelligit. Plus est eñ [d] stati aliquid dare. minus est post tempus dare.

¶ Fideiussor soluēs ꝓ reo habet ꝯ eū mandati actionem. Aretinus.

¶ Si qd autē fideiussor ꝓ reo soluerit [e] ei9 recupe-

netur saltem remanet obligatus qñ in plus fideiussit. Quidam dicunt ꝙ sic. pro quibus est hoc generale. Utile per inutile non vitiatur. vt. ff. e. si a reo. §. j. ⁊. C. de do. si quis argentum. §. sʒ in his oi b9. Nos cōtra. scʒ ꝙ in nihiluʒ teneatur: ⁊ est ꝓ nobis. ff. eo. grece. §. illud.

¶ Addi. Collige ex glosa duas opini. Pria ꝙ vbi fideiussor fideiubēs in plus ꝙ̄ reus principalis ꝺbet obligat ꝓ cōcurrente q̄titate: ⁊ ꝓ hac sentētia allegatur primo. l. si a reo. ff. eodem. l. hactenus. in fine. ff. ꝺ consti. pe. l. rogat9. in fine. ff. māda. allegatur vulgaris regula: q: vtile ꝑ inutile vitiari non debet. regula iu. vtile. lib. vj. Christoforus.

a ¶ Nec plus. Contra hanc regulaʒ est. s. de re. di. §. si tñ rem alienā Item. ff. de contrahen. emp. si in emptione. in princi. Item. ff. de so. qui res. §. si mihi. x. ⁊. §. qui stipulatur. ⁊. §. mihi rome. Sed his oibus da generaleʒ solutioneʒ: vt sic exponas hanc litterā. non plus esse pōt in accessione ⁊c. i. in accessoria obligatione. secūdū Jo. Item contra. ff. de iudi. nō queādmodū. Solu. ibi nō est plus: quia licʒ fideiubeat ante reum nō tñ tenetur. Item contra. s. eo. at nec. Sed ibi non est plus eo modo quo dicitur plus. Dicitur eñ plus quatuor modis: quorum nullus est ibi vt. j. ꝺ act. §. pl9 autē. ⁊c.

¶ Addi. ¶ Et est rō: q: i dicit q̄tuor modis disparitas pueñit ex factō stipulatoris iō sibi imputetur. Disparitas ꝟo i efficacia seu substātia obligatōnis ex iuris ordiatiōe puenit: iō sibi magis succurritur.

b ¶ Cōtra. i. si re9. v. ꝓmisit: fide. x.

c ¶ Cōtra. si reus sub cōditione ꝓmittat: ⁊ fideiussor pure.

d ¶ Pl9 ē ei. facit ad h. ff. ꝺ vb. sig. is cui. §. si. ⁊. j. ꝺ ac. §. pl9 aūt. ⁊. ff. ꝺ sol. l. solidū. ⁊. ff. sol. ma. si cōstāte. §. quotiēs. Accursi9. ¶ Si qd. Casus. ¶ Supra dictū ē ꝙ iter fideius. ⁊ creditorē ē obligatio vboꝝ: sʒ q̄ ē obligatio iter fide. ⁊ pricipalē reum? Et rñ. iu. ꝙ si aliqd fideiu. ꝓ rō soluerit hʒ ꝯ eū actiōeʒ mādati. ⁊ ita q̄ꝙ̄ vboꝝ obligatio q̄ ē stricti iuris sit inter fideius. ⁊ pricipalē debitorē ē obligatio mādati q̄ ē bōe fidei. ⁊. h. d.

e ¶ Si quis aūt. Soluerit. siue plus dicem: siue non. vt. ff. man. idē q̄ʒ. §.

Fide-iussor i quatuor casib' agitāte q̄ soluerit.

fideiussores. Sz etiā in casibus quatuor anteq̄ soluat agit mandati: vt si hoc dictū sit vt ad tps teneatur. Idem si fuerit condēnatus. Item si cepit bona sua dissipare reus. Item si diu stetit fideius sor i obligatione. vt. C. mā. si p ea. ꝛ ff. man. l. luci'. (1) al's non agit anteq̄ soluat sꝫ soluere dꝫ. vt. ff. d cōdi. i de l. i debitā. Sz etiā i casib' nullo mō agit: vt si p mito aut donandi animo aut in rez suam fideiussit. vt. ff. man. si remunerandi. §. l. si passus. ꝛ. l. si pro te presente. Item si hoc actum sit vt non agam. vt. ff. man. si remunerandi. § . marcellus. Item si mandatum non sit obligatorium vt. j. mā. §. illud. Item ꝛ si fideiussor non opposuit exceptionem quam debuit opponere. vt. ff. man. si fideiussor. Accursius.

℄ Additio. (1) Intellige de arbitrio iudicis ſm cōez opinionē. ꝛ no. q̄ debuit stetisse in obligatione nec sufficeret q̄ stetisset in ꝓmissiōe tm̄ vel fideiussione. at alios casus adde ad istam glo. vt per Ange. hic.

a ℄ Mandati iudiciū. i. actionez si intercessit mandatum: vel etiā eo presente fideiussisset. vt. ff. man. g si. dem. ꝛ. l. ex mandato.

℄ Grece. Cas'. ℄ Dn̄e ipe. di. b q̄ fideius. accipitur non solum per verba latina. sed etiam per verba greca. ꝛ hoc dicit.

b ℄ Grece. facit. ff. eo. grece. j. rn̄. ꝛ j. qui. mo. tol. ob. §. sed ꝛ grece. ꝛ. ō. de verbo. obliga. §. vtrū autez. Acc.

℄ Addi. Et aduertere q̄ (vt etiam textus aperit) Engytis grece dr̄ latine fideiussor Deide sequitur in textū. lego oti engyume thelo. qd̄ sic expōitur. lego dico oti q̄ engyume fideiubeo thelo. volo. dico. q̄ fideiubeo. volo ꝛ hoc est quod latinū statim exprimit.

Expositio greci.

rādi causa habꝫ cū eo mandati[a] iudiciuꝫ. Grece[b] fideiussor ενγυητησ dicitur qui plerunq̄ ita accipitur λεγω οτι εγγυου μαι θελω qd̄ pro eo est ac si dixerit dico qd̄ fideiubeo: volo ℄ In stipulationibus solennitas interinseca presumitur. Aretinus. ℄ In stipulationibus fideiussorū sciendum est hoc generaliter accipi: vt quodcunq̄ scriptum sit q̄si actum videatur etiam actum[c]. Ideoq̄ cōstat si quis scripserit se fideiussisse: vi

℄ In stipulationibus. Casus. ℄ Stipulatio autem fideius. pōt eē cauta. si autem cauta non sit. vt si instrumentum dicat q̄ ipse ꝓmiserit creditori interrogāti ꝛ nihilomin' omnia presumunt solenniter acta q̄ si interrogatio ꝓmissionē precessisset. ꝛ. h. d.

c ℄ In stipulationibus. Etiam actum. q. d. ita dicit scriptura ac si vere ita fuisset factum quod forte fuit vel non fuit actum certe presumitur pro scriptura vt sic videatur actum ꝛ est hec scriptura priuata. dicit eī si quis se ꝛc. ꝛ ex causa vnde incontinenti preiudicat: nisi contra probetur. vt. ff. de non nu. pe. generaliter Et facit ad hunc. §. ff. de verborum obliga. §. sciendum. ꝛ. C. de contrahen. sti. l. j. ꝛ. ō. ti. j. §. si scriptum. In

Scripture ꝛ puate ꝛ publice statdo nec ꝯ riū ꝓbetur.

scriptura

scriptura autē publica cōstat ei stan- dum multo magis nisi cōtra pbet. vt.C.de pba.cū pcib⁹.ꝛ i auct.de fi de instru.§.si ꝓo moriant.in princ. §.col.vi.(i) Itē no.h̄ psumi oia solē niter acta quō pbant supradi- cte.ll. Ac cur.

deri omnia solenni ter [a] acta [b].

De litterarū obligatione.

Scribens se debere ex mutuo quod non recipit sperās recipere: obligatur litteris cum effe- ctu: olim post quin quennium: bodie post biennium.

Addi. (i) Nota sm Ang. h̄ q̄ falsi tas instru menti: itē solennitas vel error scri- bentis pñt pbari p testes. Idem in simulatōe: dūmō ōtract⁹ fuerit sine script(celebrat⁹. lz i script(redact⁹ fuerit. al's si i script(sit celebrat⁹ n̄ p bat nisi p ōriā scripturā. De q̄ ma- teria vide.s̄.ti.j.§. itē vboꝝ. Ang. a Solēniter. Id est etiā iterroga tionē factā fuisse. quā necesse est pre cedere.vt.s̄.de verbo.obliga.i pri. ꝛ.C.de contrahē.ꝛ cōmit. stipu.l.j. b Acta. Sz ōtra.ff.de public.in rē actio.quecūq;.§.fi. So. ibi sūt ex trinsece solēnitates ō tutore ꝛ iudice q debēt adesse cū pupillus vendit. At hic actus pmissionis nullus est sine actu interrogationis. Unde ex quo dixi fideiubeo vel pmitto i tel- ligit interrogatio facta esse q̄si pars promissionis: ꝛ sic non est extrinse- ca solēnitas.cū sit pars stipulatiōis

De l̄rarum obligatione. Ista rubrica cōtinuat ad precedētia. Qr supra visum est de obligationibus que ōhunt re ꝛ ꝟbis. Nūc pōit de his que contrahunt l̄ris. Aretinus.

Olim scriptura. Totus iste titulus diuiditur in du- as partes. Primo ponit qualiter olim scriptura obligabat ꝛ eius cor rectionem: ꝛ nouum statutū. Secū do ponit infra q̄tum tēpus olim ꝛ hodie pōt opponi exceptio non nu merate pecunie. Scd̄a ibi: multum. Olim scriptura. Casus. Quesi- ui a dño iu. qd est obligatio l̄ra ꝛ ipe rñdēdo dicit obligatio l̄rarum est illa q̄ neq; con stat re ne q; verbo neq; ōsē su sz l̄ris si ue scriptu ra. Ista obligatio l̄rarū fie bat oliz cū quadā solēnitate quā ho die nō habem⁹. Obligatio tñ ista inefficax est q̄diu ei potest opponi exceptio numerate pecunie. scz oliz vsq; ad quinquenniū. sed hodie in- fra bieniū. ex ista aūt obligatione na scit obligatio que vocat ōditio ex lege. s. tunc qñ nō habet locum exce ptio nō numerate pecunie. cum em nō sit vboꝝ obligatio: non haberet locū titulus iste: sed ad precedentes ti. eēt recurrēdū. Ad intellectū tñ tā textus q̄ glosarū isti⁹.§. sciendū est q si aliquis confiteatur in iudicio se debere aliquid alicui. ꝛ tunc va- let ista confessio etiā si sine causa cō fiteatur cum auctoritas iudicis siue iudicij vicem cause suppleat. vt.ff.ō inter.ac.l.j.ꝛ.iij. si autē extra iudici um facta sit confessio. aut est facta si ne causa ꝛ tunc non valet. aut cum causa ꝛ tunc distingue: quia aut ap- ponitur causa mutui: ꝛ in odiū fene ratorū poterit opponi exceptio nō numerate pecunie infra bienniū ꝛ compelletur fenerator probare pecu niam se numerasse; aut apponitur causa dotis ꝛ tunc infra mensem vel annum poterit opponi exceptio nō numerate dotis: si autē ex alia cau- sa confiteatur se debere veluti cau- sa emptionis. ꝛ similiter incontinē

ti presumitur causa vera: et sic confi tenti preiudicat. Item queritur cum quis confitetur in scriptura se debe re quare non statur scripture preci se sed pot opponi cotra ea exceptio no nume rate pecu nie. Di cas q mul tuz refert vtrum in scriptura ista conti neatur sic Moueritis. M. in nostra presentia constitutum confessum fuisse se de bere tali ex causa mutui. c. Hec eni scriptura non dicit pecuniam sibi numeratam fuisse: sed confessuz fuis se se debere tali q forsan spe future numerationis fecit que forsan non fuit subsecuta: et propterea contra talem scripturam bene potest op poni exceptio non numerate pecu nie nec sequitur q de necessitate ta li stetur scripture subtiliter indagā ti liquere. Si autem ita continea tur in scriptura. Moueritis q tal's in presentia nostra constitutus nu merauit vel numerari fecit tali. c. hic fit mentio precise in scriptura d numeratione facta: ideo scripture stare oportet: quia non potest huius modi lris excep. non numerate pecu nie opponi. Item scire debes q pp tres gradus existentes i scriptura. scilicet scripture stipulationis et iu ramenti: dicunt quidam q tres sūt excep. respondētes istis tribus gra dibus. Aut enim confitetur quis se debere aliquid in sola scriptura. scilicet sine stipulatione et iuramen to et contra istam scripturam ha bet locum exceptio non numera te pecunie: aut in scriptura in qua continetur stipulatio et contra istaz opponitur exceptio in factum: aut in scriptura in qua continetur iura mentum. et contra istam opponitur exceptio doli. Alij dicunt q exce ptio non numerate pecunie: non est exceptio specialis sed generalis cū qua ꝯcur rit excep tio doli spālis sed qr excep tio doli n habet lo cuz cōtra patrem vel patronum: ideo adinuenta fuit exceptio in factū que poterit oppo ni cōtra scripturas in tali ca. Mul ti autē dicunt q si debitor ante bien nium exceptioni non numerate pe cunie opponat et arctat creditorem ad probandum pecuniam fuisse nu meratam: post bienniū etiā poterit ipsam opponere: sed non cum tāto effectu: qr tunc necesse habebit pro bare pecuniaz nō fuisse numerataz

Olim scri ptura[a] fi ebat ob ligatio q nominib[9] fieri di cebat q noia hodie nō sunt i vsu. Pla ne[b] si qs[c] debere[d]

a ¶ Scriptura. id est solennitate q dam scriptura que per quedam no mina specialia fiebat. vt subijcit.

b ¶ Plane. Licet dicta verba i vsu esse desierint. plane et c.

c ¶ Si quis. scilicet homo priuat[9] Idez ē et si fiat p aliū: dūmō p publi caz psonā aliud si p puatā. vt. C. de pba. istrumenta. Are. tn ꝯ. ff. d ptg. l. si fideiussor. §. j. Sed ibi in scribē tis preiudicium creditur.

¶ Additio. No. regulariter scriptu ram puatā nō facere fidē. Fallit qn h scriptura aliqd ꝯtinet ꝯ scribētē. qr non est verisile aliquē scribere ꝯ se qd veritate nō iuitat. ar. in. l. exē plo cum ibi. C. de pba. Fallit scdo si tal' scriptura puata hz subscriptio nem triuz testiū fidedignoz. auct. si quis vult caute deponere. C. q poti. pigno. ha. Christoforus. Scriptura puata qn fidē faciat.

d ¶ Debere. Scz ex causa mutui et

sine stipulatione. Hec enī vba non sunt apta ad stipulationem... vt. s. de verbo. obliga. § j. Si autē sine causa non p̄iudicat. ff. de proba. l. cū de indebito. i si. Quid si sti pulatio interuenit? Respō. et tunc habet locū effect⁹ huius ti. nā exceptionem in factum pōt opponere. vt. C. eod. l. cum vltra. et hoc si spe future numerationis: alias si tanq̄ iam esset debitum cum non esset scienter confitetur. videtur donare. alias. i. si non vult donare sed quia credit se ei debere non valet stipulatio. quia obijcitur exceptio. vt. ff. de reiu. l. cuius. et. ff. de excep. do. l. ij. §. ij. Et nota caute h̄ q̄ per verba presentis tpis fit hec obligatio. vt per hec scribo me debere vel confiteor me debere: vt hic dī et sic est contra opinionem nostrā qua diximus obligationem litteris debere fieri per verba futuri temporis tm̄. C. de posthu. l. si sub specie. vt scribo me daturum tibi. x. ex causa mutui. ad instar stipulationis que p verba futuri tēporis tm̄ fit. vt. ff. de ꝟb. obli. stipulationū. §. stipulatio. Sed certe nec hic dico q̄ p hec ꝟba nascatur nūc et vt nūc: sed q̄n etiam pri⁹ nata sit si confiteor per ꝟba p̄sentis vel p̄teriti tpis. et facit. C. de epi. audi. l. si p̄sens. et. C. e. in ꝯtractib⁹ in prin. Vel apertius nō faciūt hec ꝟba vt obliger: sed vt obligat⁹ p̄sumar: lz habeā exceptionē. Vel verius lz apponam verba p̄sentis vel p̄teriti tpis: tn̄ semp intelligunt futura. Quid enim prodest dicere confiteor me accepisse x. vel debere. x. ex causa mutui et hoc scribam. nisi intelligatur: et ideo reddam? Itēq̄ qd p ꝟba si dicā recepi ab illo. x. ex causa mutui futuri tpis. et hoc scribam? Respō. quidam non teneri propter supradictam rationē: qz p verba futuri tēporis dz fieri. Sz certe lat⁹ puto q̄ p sumar obligatus sicut et cum scribo me dēbere: vt hic: necē verbis: immo rebus legem imponimus. vt. C. cōmunia. de leg. l. ij. Vel dic q̄ ibi itelligit futurū vt p̄dixi.

Stipulatio nō fit p ꝟba futuri tpis.

Lex nō ē iponēda rebus

Obligatio fit tm̄

se scripserit[a] quod sibi nūeratum[b] nō ē de pecunia minime numerata post multū[c] temporis exceptionem[d] opponere non potest hoc enim sepissime ꝯstitutū[e] est: et sic fit vt et hodie[f] dū[g]

a Scripserit. id est scriptura cōfessus fuerit.

b Numeratum non est. alˢ enī si numeratum esset non litteris sed re obligatus esset. vt. s. quib. mo. re. § bi. obli. j. responso.

c Multum. hoc exponit. j. pxi.

d Exceptionē. Sz non numerate pecunie q̄ pōt ꝑponi: siue petat actor: siue non. vt arg. C. e. l. si quasi. et in scriptis ꝺm quosdā. vt in auct. de tē. nō so. pe. sup dote. §. j. col. vij. vel forte illud speciale in dote. Primū tamen ꝺm Jo. veri⁹ est. Accursius.

Additio. Et h̄ ꝟ vbi non prouocat⁹ opposuit. Et est rō: qz tūc obtinet vicem actoris: alˢ secus. Ange.

e Constitutum est a multis imperatoribus qui fecerunt leges tales. C. e. per totum vsq̄ ad. l. generaliter: nam postea ius. sunt.

f Hodie. Hic loquit quasi supra dicta loquantur ante tpa iustinij. et nunc subijcit q̄ hodie fit idem. Vel dicit hodie. i. postq̄ cucurrit h̄ tps scilicet quinquennium olim: hodie biennium. vt. j. proxi. et ꝺm hoc non dz esse et in textu. Accur.

g Dum queri non potest. id est dum querimoniam proponere non

Litterarum obligatio tolli pôt p contrariam scripturam

Sz certe videatur nemine scriptura vel litteris obligari: sz in

queri nō pōt scriptura[a] obligetur[b] & ex ea nascitur cōditio[c]: cessante scilicet verborum obligatione[d].

potest de exceptione non numerate pecunie: quia cucurrit tps. i. obligabitur per scripturam ad dandaz pecuniam non numeratam.

a ¶ Scriptura. id est per scripturā Sz certe videatur nemine scriptura vel litteris obligari: sz intellectu qui ex litteris percipitur & verbis. vt. ff. de ac. & ob. l. non figura qd quidam concedūt. Sed certe vtrunqz facit ad obligationē: & ipsa figura litterarūz. & cōsensus quē exprimunt: & qd dicta. l. dicitur non figura scilicet sola. Itez nunquid & p cōtrariam scripturam obligatio ciuilis nata poterit tolli: vt si creditor sic scribit. Confiteor me non numerasse: vel te confessuz non fecisse vel illum soluisse? Respon. sic. vt. ff. de regu. iur. l. nihil tam naturale. Accursius.

b ¶ Obligetur. Scilicet ciuiliter & naturaliter post biennium quasi biennium pariat naturalem obligationem. nam ante erat ciuilis tantum non naturalis cum nihil numeratum fuerat. Item si ciuilis non esset: frustra diceretur habere locuz exceptio. Dicimus ergo q sola ciuilis fit ante biennium: sed post bienniuz naturalis adiicitur. Vel quod est verius non adiicitur: sed prima ciuilis incipit habere vim naturalis & ciuilis. nam & stipulatio est de iure ciuili. habet tamen effectum naturalis obligationis ciuilis: nam ciuilis per se non valet ad exigenduz vt diximus. s. de obliga. §. j. Item sic est in re iudicata. Adhuc tamen dicunt quidā vt. Jo. & Hu. q si vult post biēniū exceptionē oppōere & pbare sibi nō numeratā pecuniaz qd admittit sed ante post biēniū pbat creditor. vt. §. e. l. si ex cautione: qd certe est equuz. & ita bienniū hoc solū operat q pbatiōis cōuertat on[us]: & etiaz p his facit qd alias d: q non fiant illicite exactiones. vt. ff. de of. p̄s. l. illicitas. Sz & certe alit de iure vi detur. scilz vt nullo modo admittatur etiā pbās. naz sacramentuz non pōt deferre quod est species pbationis. vt. C. eo. l. in contractibus. §. illo. & C. de iure de li. l. fi. §. licētia. Sed certe satis credo p̄mum verū & equū. Nec obstat qd de iuramēto dixi. qz ex parte illius legis in ptractibus non hz iuramentuz viz probationis si nō vult aduersarius. vt. C. de iureiur. l. generaliter. §. sinautem.

Exceptio n̄ numerate pecunie eti az post biennium pōt opponi.

Iuramentū est species probationis.

¶ Additio. Ex hac glo. collige q ille qui opponit exceptionez non nu. pecu. ante biennium non tenetur pbare fundamentuz sue exceptionis. hoc est pecuniā non fuisse numeratā: immo agens tenetur pbare illaz fuisse numeratam. Christofo.

c ¶ Conditio. scz ex illa. C. de non nume. pe. l. in contractibus.

d ¶ Verborūz obligatione. i. stipulatione que v̄bis fit. nam tunc titulus iste cessat. & habet locum. s. de verbo. obli. quando excepit. vel hz locum exceptio in factum. vt. C. eo. ti. cum vltra. quando non accepit.

¶ Multū aūt. Casus. ¶ Quia supra dixit Justi. q exceptio non numerate pecunie post multū tempus opponi non poterit. ideo hic exponit qd est multū tempus: dicens q hic tēpus erat olim vsqz ad quinquēniū sed ne creditores suis pecuniis defraudarent pter lōgum tēpus infra quod olim potuit opponi exceptio nō numerate pecunie iō illud

tempus per constitutionez imperatoris vsq ad bienniū est coartatuz. ita q possit illa exceptio opponi cū effectu: post⁹ bienniuz vero nō cuz effectu. s. cū onere z creditorez ad probāduz pecuniā fuisse nūeratā: poterit ēt post bienniū pbare hoc vt. s. dcm ē. z. h. d.

nec pōt contra probari: nisi per aliā scripturaz. vt. C. de nō nume. pecu. l. gñaliter. Itē hoc i dbitore 9fitēte sed in creditore cōfitente sibi solutū xxx. dies statuūtur: nisi in casibus vbi icōtinēti piudicat. vt C. de non nūe. pec. i 9tractibus. §. super certe z. §. sed quoniaz.

Multū [a] autē tēporis i hac exceptiōe antea qdem ex pricipalib⁹ 9stitutioib⁹ [b] vsq ad quiquēniū pcedebat. Sz ne [c] creditores diuti⁹ possint suis [d] pecunijs forsitā defraudari: p cōstitutionē [e] nr̄az tēpus coartatum est: vt vltra [f] biennij metas huiusmodi exceptio minime [g] extendatur.

De obligatiōibus ex cōsensu.

In qtuor contractibus hic enūeratis solo cōsensu cōtrahitur obligatio hincinde: etiaz inter absentes: mediāte nūcio vl' epistola. Aretinus.

Multū qnquenniū: et diu: decēniuz cōprehēdit.

a Multū. Quia post multū tēpori exceptionē proponere non potest. vt supra modo diximus. qd sit multū expōit hic. Et nota multū p qnquēnio poni: sed diu pro decēnio ponit. vt. ff. qui z a qui. si cum fideicommissaria. §. aristo.

b Constōib⁹. Quas nō habem⁹.

c Sz ne credi. Nō solū isti sz ꝑi.

Liciti occasione illicituz nō dz cōmitti.

d Suis pecunijs. Subaudi ēt. Nam occasionez hmōi si daremus longum tempus etiam veri debitores interdū talia opponerent: z ita occasione liciti committeretur illicitum: quod esse non debet immo ēt licitū coartatur: vt vitetur illicituz: vt hic. z in aucten. de eccle. re. non aliena. in princi. colla. v.

e Per constitutionē. Ut. C. d nō numera. pecu. l. in contractibus.

f Ultra biennij metas. Sic. C. d omni agro deser. l. qui agros.

g Minime extēdatur. Et hoc in casu mutui: si vero ex alia causa confiteatur in scriptis: veluti emptiōis vel siliū: incōtinenti preiudicat sibi:

Continuatō

De obligationibus ex cōsensu. Supra dictuz est d obligationibus q verbis z litteris contrahuntur: veruz quia sunt alie que consensu contrahūtur. ideo de his subdit. Porcus.

Consensu. Totus iste ti. diuiditur in tres partes. Primo ponit quot casibus quis obliget ex 9sensu solo. Secūdo quare in his magis consensu solo q̄ in alijs obligatio 9trahit. Tertio ponit effectū hui⁹ obligationis ponēdo drīaz iter hūc contractū: z stipulationē. Secūda ibi. ideo autem. Tertia ibi. itez in his. Diuisio.

Consensu fiūt obligatiões Cas⁹. Quesiuit a iusti. dñe in quib⁹ exēplis est hoc q obligatio solo 9sensu 9trahit? Et rñ. q in emptione: vēditiōe: locatiōe: 9ductiōe: societate: z mādato. Sz qsiuit itez q̄re dñe dr̄ i his q̄tuor modis 9trahi obligatio 9sensu et rñ. qr ad hoc q istis quatuor modis 9trahat obligatio non est necesse q partes sint pn̄tes neq

q interueniat scriptura neq etiam aliqd dari: sz sufficit q contrahentes contra sentiat. vn isti contractus et iter absentes contrahi possut: aut per epistolam: aut per nunciu. & hoc dicit.

C Ité in his cótra ctib9 &c. Ad itellectu istius §. scire d bes q stipulatio dicit stricti iuris: sed qriturqn contractus dicit stricti iuris? Ad h di co gnaliter q qtiescuq i

C Onsensu [a] fiunt obligatões i emptionibus [b] vendi tionibus: locatióibus [c] conductioni bus societatib9 [d] mãdatz [e]. C Ideo autem istis modis obligatio dicitur consensu cótrahi: quia neq scriptura [f]: neq presentia omnimodo opus est: ac nec dari qc q necesse e vt substantiaz capiat obligatio: sed sufficit eos q negocia gerunt consentire: vnde inter absentes quoq talia negocia contrahunt:

contractu nihil venit nisi qd inter partes expresse cuenit: tuc ille cótract9 dicitur stricti iuris. vn scriptura de mandata iudicib9 dicit tota die e stricti iuris: eo q in ea nihil venit: nisi ea de qbus in ea cautu est: & arbitriuz dic tur et stricti iuris eo q in arbitrio nihil venit preter verba expressa i cuetióe siue in cópromissione: hoc pnotato po. ca. in isto. §. sic. dixi insti. Vnde vidi. s. driaz gnalem inter hunc tit. & species superiores contrahédi. s. inter obligationé que fit re. & obligationé verborum. & obligatióes litteraz. Sed dñe p deo detis aliam dfam inter obligationé que fit ex cósensu & obligationé verbo. Et respon. di. Frater ecce aliá driaz. In obligatione eniz q fit ex consensu obligatur hinc & inde alter alteri: in his etiam que nó sut dicta in cóuétióe si ex bono & equo ea prestari oporteat. In stipulatióe auté verbo nihil venit vltra id qd

inter partes conuenit. & hoc dicit.

a C Consensu. Sic. ff. de acti. & obligatio. l. consensu.

b C In emptióibus. Ut. ff. de contra hen. emp. l. j. §. fi. & j. titul. j. in principio.

c C Locationib9. Ut. j. tit. ij. in principio.

d C Societatib9 Ut. j. p socio. in pri. Sed c. ff. p socio. l. iiii. j. rn. Sz certe ibi non negatur: quin consensu contrahat societas. vnde nó est contra.

e C Mádati. Sz nóne in stipióne cósensus debet interuenire. vt. s. de verbo. obli. §. sed hec. & ff. de pac. l. i. §. ve. Respó. ibi expssis verbis debet esse consensus. vt ff. de verboru obliga. l. i. j. rn. hic aut etiá sine verbis & inter absentes. vt. j. proxi. ibi inter presentes tm. vt supra d inuti. stipulatione. §. item verborum.

f C Neq scriptura. Hic caute nota differentiam quaz fecit inter huc titu. & superiores. Nam q dicit neq scripturam: in hoc discrepat ab obligatione litterarum. vt. s. titu. j. Itez in eo qd dicit neq pntia dicit propter verbo obligationé que inter presentes fit. s. de inuti. stipulatione. §. item inutilis. Ité in eo q dicit nó ee necesse quid dari: ideo dicit: vt discrepet ab illa que fit re. vt. s. qui. mo. re cótrahitur ob. per totu.

C Additio. Tu potes dicere scóm Jo. fa. q imo etiá iste text. dicit ad

+ dic certe idé vide tur posse dici in oibus pactis qbus cbis

obli- differentiã contractus innominati qui rei interuentu contrahitur. vt. l. ex placito. C. de re. permu. Angelus.

gatio ex con sensu. vt. ff. de obli. l. quedam mulier.

a ¶ Per epistolam. Ut. ff. de rei vẽdi. l. quedam mulier.

qñ emptio & venditio ↄtrahatur & qñ ab ea possit recedi. Secũdo q̃ preciũ debz interuenire. Tertio qñ emptio ẽ perfecta ad quẽ spectat periculũ rei vendite. Quarto an sub conditione possit emptio celebrari. Quinto quibus casibus ẽptio ẽe nõ possit. Secũda ibi pciũ autẽ. Tertia ibi. cũ aũt Quarta ibi. ẽptio taz sub cõditione. Quinta ibi. loca sacra.

soln. l. in his §. ipe- ratore. & tñ re gulari ter nõ reqrit scriptu- ra: nisi tñ i q̃ tuorca fib⁹ h descri ptis. vt l. pac- ctũ qd bõa fi de. C. d pac. & sicvi det q̃ iste tex tus sit d̃fecti- uus. dic bz Jo. fa. q̃ hic ↄhun- tur ob ligatõ nes ef ficaces ibi nõ vñ hic de ob- ligatõ nib⁹ ef ficaci- b⁹: log uedit.

b ¶ Itẽ i his. Fuit superior. d̃ria3 ad tria genera obligationũ: h autem sit differentia ad sti- pulatiões: vel verbo rũ obligationem.

c ¶ Con tractib⁹. Qui fiũt cõsensu.

veluti per [a] epl̃am vel per nuncium. ¶ Itẽ [b] his i ↄtractibus [c] alter alteri obligatur in id qd alterũ alteri ex bono & equo prestare oportet [d] cũ alioqn in verbor obligatiõib⁹ ali⁹ [e] stipuletur ali⁹ pmittat.

¶ De emptiõe & venditione.

¶ Emptõ ↄhitur eoipso q̃ d̃ pcio cõuẽtũ est lz nõdum nũeratũ sit vel aliq̃ arra data si sine scriptura fiat: alit aũt scriptura celebrata erit ẽptõ pfecta cũ prius Aretin⁹.

Emptio & venditio contrahitur [f] si

d ¶ Op3 .q. di. hincinde contrahitur obligatio etiã in his q̃ non sũt dicta. naz veniũt vsure post morã. vt. ff. de ac. emp. iulianus. §. ex vẽdito. idez est & in oibus bonefidei iudiciis: lz nõ ex contractu: sz quasi nascant. vt infra de actio. §. in bonefidei.

e ¶ Alius stipulet. Quasi dicat necesse est q̃ oia deducantur in stip̃lõ- nez. naz alr̃s nihil venit in talez obligationem. vt. ff. de neg. ge. l. si pupil li. in fine. & l. quia tantundem.

¶ De ẽptione & venditiõe. ¶ Supra dictum est de obligationibus q̃ consensu contrahuntur. Uerum qa ille consistũt aut in emptionibus et venditionibus: aut locationibus & conductionibus: vel societatibus: vel mandatis. vt. s̃. tit. j. in pri. ideo de his tractaturus incipit de ẽptione & venditione. Porcus.

Emptio. ¶ Totus iste ti. diuidit in qnq3 partes. Prio

¶ Emptio & vẽditio. Cas⁹. ¶ Quero nũ a iusti. q̃liter contrahitur emp. & vendi? Et rñ. di. q̃ emp. & ven. contrahitur solo consensu q̃cito fuerit de precio conuentum: licet non fuerit arra data: neq3 precium: neq3 aliquid loco precij; & hec obtinent ex natura emptionis & ven. que fiunt sine scriptura. In hmõi eniz emptio & ven. nihil a nobis innouatũ est.

f ¶ Contrahitur. Hic no. trib⁹ modis perfici emptionẽ. Uno modo. s. ex quo non pñt discedere ↄtrahentes. vt. C. de act. & obli. l. sicut ab initio. scõm quẽ moduz etiã ↄditionalis emptio est perfecta. Secũdo modo qñ est pura. & tunc incipit periculũ rei ad emptorẽ pertinere. vt. ff. de pericu. & ↄmo. rei ven. l. necessario. i prĩc. & ita ↄtrahit hic siue perficit. Tertio qñ res traditur: dicitur plꝰ perfici adhuc siue impleri. vt. ff. de act. emp. l. si quis rem alienam.

¶ Additio. Et istaz inducit Joan. fab. ad decisionē questionis an ꝛ qñ: ex consuetudine dño vel proximo rei vendica. ius aliquod quesitum esse censeatur. Angelus aretinus.

b ¶ Simul atqꝫ. Id est statim post. ꝗ. vt sup de re. di. §. fere.
b ¶ Nūeratuz sit. nec aliqd datū loco precij. vt ꝫ. titul. j. in prin.

Simul atqꝫ a de pcio cōuenerit quāuis nondū pciū nūeratū b sit: ac nec qdez arra data fuerit. Nā qd arre c nomine daf argumētuz est emptiōis d ꝛ vēditiōis contracte. Sed hoc quidē de emptiōibus ꝛ vēditionib⁹: q̄ sine scriptura e cōsistūt obtinere oportet: nā nihil a nobis i huiusmodi emptionibus ꝛ vēditiōib⁹ f inouatū ē. In his

c ¶ Arre. vt. ff. e. q sepe. i pncipio
d ¶ Emptiōis ꝛ vēditiōis ꝯtracte Non aūtē est de substātia ꝯtract⁹.
e ¶ Sine scriptura. Id est sine solēnitate scripture.
f ¶ Vēditionibus. Scilicet que fiunt sine scriptura.

¶ In his aūt ꝛc. Casus. ¶ Dñe supra dictum est ꝙ si fiat empt. ꝛ vendi. sine scriptis solo consensu perficitur. sed quid erit de empt. ꝛ vēdi. que scriptura conficitur? Et rñ. di. ꝙ aliter non valeat talis empt. ꝛ vē. nec est perfecta nisi instrumenta ab omni vituperio munda manu alterius contrahentium fuerit conscripta. vel si ab alijs sint scripta oportet ꝙ illa a ꝯtrahentib⁹ sint subscripta: ꝛ si fiat per tabellionem oportet ꝙ illa scriptura sit a partib⁹ subscripta ꝛ approbata: vt accipiat cōplementū. Donec enim aliqd deest hmōi scripture penitētie locus est tam emptori q̄ vendit. sine aliqua pena. ꝛ hoc verum est si non fuerit arra data siue i scriptis siue sine scriptis celebrata fuerit emptio: quia tūc emptor a cōtractu recedere pōt:

perdit tñ arras quas dedit. Si aūt venditor qui arras recepit: a ꝯtractu recedere velit: poterit. sed restituet arras duplicatas ipsi emptori etiā si super arris nihil iter ꝯtrahētes actuz fuerit. et hic di. Queri pt hic si tabellio scripturā suā sup ꝯctu empti. ꝛ vē. ꝛ fecerit: ꝛ eaz per annū vel bienniū tenuerit: vtrū si contrahētibus locus penitētie? Et potest rñderi ꝙ non: nisi contractus in scriptis celebratur sine scriptura fic. Sed vlterius querī potest quis contractus in scriptis celebrari potest? Et rñdeo ꝙ sup hoc diuerse sunt opinio. Mo. eniz dicit ꝙ contractus tunc dicit in scriptis celebrari qñ ita conuenit inter partes ꝙ nō valeat ꝯtractus: nisi inde fiat scriptura. sed hoc nō inuenit in l. cautū. Dñs aūt Guido dicit ꝙ cōtract⁹ dicit fieri in scriptis qñ i principio dictū est ꝙ super cōtractu illo debeat fieri scriptura. vt. C. de fide instrumē. l. ꝯtractus. Sine scriptis aūt appellat ꝯtractus super quib⁹ non ꝯuenit vt fieret scriptura. vel si fiat scriptura tamē non fit vt p scripturā ꝯtractus meli⁹ valeat: sed solūmodo ad memoriā. Scire aūt debes ad dilucidiorē hui⁹ materie intellectū ꝙ in italia talis est cōsuetudo ꝙ primo fit imbreuiatura qñ super aliq̄ ꝯtractu a tabelliōe publico dēbet ꝯfici scriptura. ꝛ fit mūdaꝫ qd nihil aliud est nisi noua scriptura pricipalis que debet esse nō can

cellata non vitiat: nec in aliqua sui parte abolita: sed omni vituperatione munda. et postea vocantur partes. et legitur istud mundum coram partibus: et si consentiat partes: tunc dicitur scriptura: a partibus absoluta. Cum a tabellione fiunt subscriptiones tunc est super scriptura cõpleta et ista scriptura dixit do. Ja. bal. ab isto. §. determinato. illam autem ab isto. §. hoc autẽ sub secuto siue in scriptis: siue sine scriptis etc. sic intellige vtrũq;. §. quantum ad penam arrarum: idem est si ue in scriptis siue in nõ scriptis fuerit venditio celebrata: sed non intellige quo ad penitentiam. vnde referas hic qd dicit solũmodo ad penã arrarũ: et concordabit scriptura. nam tũc qñ contractus in scriptis celebratus est et completus si velit emptor vel venditor a contractu recedere substinebit penã arrarum: sed nõ solam. Si autem nõ fuerit cõtractus scriptura completus; volẽs recedere a contractu solam penam arrarum substinebit.

aũt que scriptura conficiuntur[a] nõ aliter perfectã esse venditionẽ et emptionem cõstituimus[b]: nisi et instrumẽta[c] emptiõis fuerit conscripta: vel manu ppria contrahentiũ: vel ab alio quidẽ scripta: a cõtrahẽte[d] autẽ subscripta: et si per

scriptio fieri conuenit etc. Si autem simpliciter fiat contractus: sed post ea ad probationem fiat scriptura: valet quod actum est: et etiam valuisse sine ea. vt. ff. de pigno. contrahitur. Et eodem modo dico esse intelligendum vbi cũq; dicitur: lege cõtractũ aliquem in scriptis fieri: vel distractum. vt. C. de testi. l. testium. et in aucten. de testi. §. et licet. collatio. vij. Sed cum fiat in scriptis huiusmodi venditio: et sine scriptura non valere: quare non dicitur obligatio litterarum? Respon. quia aliud habet nomẽ: scilicet emptio: et verum est hoc nomen. at in mutuo non est verum mutuatũ esse: tũc enim re esset obligatio cõtracta. vt supra de litte. obligatio. §. plane.

¶ Additio. (j) Et hec vera secundum Angelum: quando cõtractus ad sui validitatem: vel saltem probationem requirit scripturam: siue de iure communi: siue municipali: aut consuetudinario. vt nota. in capitu. primo de censi. in. vi. et in simili in. l. instrumentis. C. de fi. instrumen. al's secus secundum Angelum.

Vendi- tio fit in scripti et sine scripti

a ¶ Scriptura conficiuntur. Patet hic q alia est emptio siue venditio in scriptis: alia sine scriptis. In scriptis dicitur quando hoc agunt contrahentes: vt non aliter valeat contractus: nisi fiat scriptura: secundum quosdam: quod non videmus in vsu. Alij dicunt: vt. P. q sufficit q contrahentes vel aliquis eorum dicat in principio cõtractus q inde scriptura fiat: licet non dicat q aliter non valeat: nisi fiat. et hoc approbat. (j) vt. C. de fid. instrumento. l. contractus ibi: illos tamen quos in

b ¶ Constituimus. Preteriti temporis est. Et dic vt. C. de fid. instrumen. contractus.

c ¶ Instrumenta emptionis. Que vulgo rogationes dicuntur: secũdũ Joannem fabri.

d ¶ A contrahẽte. Scilicet vtroq; scilicet emptore et venditore: et talis subscriptio fit: al's vbi contractus fit alius in scriptis. vt in auctẽ. de fi. instrumento. §. si quis igitur. et. §. si quis mutui. et. §. sequenti.

a ¶ Fiūt. Scilicet hec istrumēta. et subaudi ñ alr̄ valeāt. nisi ⁊ ɔple. ⁊c.
b ¶ Completiōes. i. nōduz ɔpletū.
c ¶ Acceperint. Scilcz ab eodem tabelliōe: ⁊ a partibus: vt subijcit.

ptis. Nā si fieret in scriptis nec eēt nondū cōpletū non ageretur actiōe exempto: cū nō esset adhuc vēditio, vt hic dicitur. sed per cōditionē ex l. vel officio iudicis: vt dictū est. Sz nunqd vl

tabellionē fiūt[a] nisi ⁊ cōpletiōes[b] acceperit[c] ⁊ fuerint partib⁹ absoluta[d] dōec ei aliqd deest ex his ⁊ pnie locus ē: et pt emptor vel vēditor sine pena[e] recedere ab ēptione ⁊ vēditiōe. Ita tñ impune eis recedere ɔ̄cedim⁹: nisi iā arrarum noīe aliqd fuerit datū. Hoc eiz subsecuto: (sive i scriptis: sive sine scriptis venditio celebrata ē is q recusat adipiere ɔtractū: si qdez est emptor pdit quod dederit: Si vero vēditor dupluz restituere cōpellitur[f]

b ¶ Absoluta. vt qz lecta fuerit partibus et laudaverint. Uel dic absoluta. i. sb̄scripta.
e ¶ Sine pena. Sz quomō sine pena: cū statim in arris eūz puniat? Resp. sine pena interesse ⁊ iurisiurandi in litem. Nam hec pena esset quantuz ad solventem: licet non quantuz ad accipientem. vt. ff. si quis ius di. nō ob. l. i. §. fina. non autez ab arris aliter liberatur. vt subijcit. ita tamen ⁊c. Item iste talis non facit contra legez. C. de acti. ⁊ oblig. sicut cū hoc lex sibi permittat. Et nota ꝙ huius legis permissio est cuz aliqua pena. Arg. ɔtra. in auc. ɔstitutio que dig. §. illud. colla. vi. Sed si non est subscriptū: ⁊ tñ res est tradita an valeat trāslatio? Quidā dicūt ꝙ non. vt C. de suffrag. l. vnica. Alij cōtra. vt C. si quis alteri vel sibi. l. multum interest. ⁊. l. dolo. Distigue aut per errorem: aut scienter.
f ¶ Compellitur. Sed qua actiōe? Rñ. cōditiōe ex. l. ista. ⁊ ex. l. illa. C. de fi. iustru. cōtractus. Uel etiā per officiū iudicis. vt argu. C. de rescinden. vendi. l. ij. Itē per actionē exēpto, si tamē fiebat venditio sine scri

tra hanc duplicatóez arraruz tenet venditor ad itereé si non tradat. vt. ff. de actio. empt. l. i. ⁊. l. exempto. §. idem ait. M. ⁊ Azo. dicūt ꝙ nō: qz sibi piudicavit accipiēdo arras: sicut ⁊ alr̄ sibi preiudicat quis sibi eligēdo. vt ff. de tribu. act. ꝙ in heredem. §. eligere. Item hoc videntur agere contrahētes inter se: vt amissione ⁊ duplicatione arrarū dēbeant esse ɔtēti. ergo pro expresso est habendum vt ff. si cer. pe. cum quid. Item facit. ff. de leg. ij. l. cuz filius. §. cum varijs. B. Joan. contra. Dicūt eni adhuc posse agi ad hoc: vt tradatur: vel ad interesse: ita vt arre in interesse cōputentur. ✠ ⁊ facit pro eis. ff. de testamē. mili. l. iij. ⁊. ff. de inoffi. testamē. mater. ⁊. C. de pact. do. l. si. facit melius. ff. de act. empti. ⁊ vendi. predia. in fine. Sed quid si dederit pro arris ⁊ pro pagamēto? Respon. pactū servādum. i. nō potest discedere. vt. ff. de pact. in traditionibus. Et duo operari. vnum vt arre debeant duplicari venditore penitente. Itē vt emptio remāeat firma: ⁊ agatur ad interesse. Itez emptore penitēte

Uēditor vtrū vltra arraruz duplicius p dítionez teneatur ad intereē.

✠ Et sic ad itereē: agit: qñ ten⁹ est vltra arras: q̄ opin. verior est. fm Ange.

eadē duo operatur. Accursius flo.
¶ Additio. Et tūc non totū: sed qḋ pro arris dūtaxat datū est duplicatur. Et nota q̄ vbi venditor se noīe emptoris possidere cōstituit nō potest agere ex ēpto: vt tradat sz aut rei vēdicatō ne vel publiciana simul aut vti possidetis. vt dicit glo. in auctē. sacramēta puber. C. si ad uer. vēdi. Angel⁹.

dero tibi equū pro vino: et ita equū pro vino permutauero erit ne ēptio et venditio? Et respō. imperator dicens q̄ sup hoc apud antiquos querebat. et Cassius: et Sabin⁹ dicebāt q̄ sic. Dicebāt enī q̄ permutatō erat vetustissima species emp. et vē. et hoc pbabant argumento Hōeri dicētis q̄ aliqua ps exercitus achiuorū vinum sibi emit permutatis quibusdā rebus pro vino: et ita permutatio dicitur emptio scōm Homerū: sed diuerse schole auctores aliud sentiebāt. Dicebāt enī aliud esse empt. qz in permutatione non pōt patere que res nomie precij data ē: et que data nō est. Quod aūt vtraqz videaī vēdi. et loco precij dari. hoc nulla ratio permittit. Sed proculus dicebat pmutationē eē speciē separatā ab empt. et ven. et eius sentētia preualuit. Sz dñe quid videtur vobis de sentētia cassij et sabini. que vtitur auctoritate philosophorum? Et respon. q̄ sententia proculi melior est: rationib⁹ validioribus nititur. hoc dicit.

licet sup arris nihil expssum [a] est.
¶ Emptio nō potest esse sine certo precio sz si preciū in alteri⁹ arbitriū conferatur tunc vi detur emptio facta sub conditiōe: vt si ille fuerit precium arbitrat⁹ valeat emptio: alīs secus: et idem in locatione. Aretinus.
¶ Precium autē constitui oportet: nam nulla emptio sine pcio esse [b] potest. Sed et certū [c] esse precium [d] debet: alioquin si inter aliquos ita con

a ¶ Nihil expressum est. Id est nihil dictū fuit a partib⁹ quid super arris fiat altero penitente.

¶ Preciū. Cas⁹. ¶ Supra dictū ē q̄ empt. et vē. ꝯtrahit inter ꝯtrahētes si iter ꝯtrahētes fuerit de precio ꝯuētū. Sed debes scire q̄ opz q̄ preciū sit ꝯstitutū: et etiā q̄ certū preciū ꝯstituaī. Sed pone cū vellez equum amici mei emere. et dixit mihi q̄ haberē equum illū pro tāto: pro quāto citius cōis amic⁹ noster estimaret: quid erit in isto casu? Et dixit imperat. q̄ alibi ordiatū est q̄ cōis si amicus noster diffiniret precium valeat cōtractus. Si autē ille qui noiatur noluerit vel non potuerit preciū diffinire: nō valet cōtractus. idē etiam intelligiī in loca. et ꝯduc. hoc dicit.
¶ Itē precium in ɽc. Supra dctm̄ est q̄ duo requirūtur ad hoc q̄ valeat empt. et vendi. videlicet q̄ preciū ꝯstituaī: et q̄ certū preciū. et adhuc tertiū est necessariū: scilicet q̄ sit in pecunia numerata. Sed nōne si de

b ¶ Precium autē. Esse potest. vt ff. eo. l. ij. et C. eo. l. vltima.
c ¶ Sed et certum. Nota duo: et q̄ precium debet esse: et q̄ certum.
d ¶ Precium. Repetite de precio quod debet interuenire: vt addat duo. scilicet q̄ sit certum: itē in pecunia numerata.

a ¶ Hoc dubitatur. Id est de hoc.
b ¶ Decisio. Ut. C. de contrahen. emp. l. finali.
c ¶ Estimauerit. Nota q̄ caute po nit de tertia persona. Nam secus si ꝯtrahentis arbitrio. vt dicebamus ĩ. eodē. § emptio.
d ¶ Nominatus est. Quid si in innominatum contulisemus vtēdo: p quā to estimabit? Respon. nō valet instar locationis sic facte. vt ff. locati. si merces. in principio. nisi in vno casu qui est de pigno. l. si fundus. §. finali. Accursius.

¶ Additio. Solu. ex precedētibus contractibus quorum occasione deuenitur ad venditionem: pōt super declaratione precij officium iudicis implorari. vt ibi. Sec⁹ si nullus precessisset cōtractibus. vt hic. Angel.

e ¶ Diffinierit. Etiā iniq: q2 a persona inserta nō recedit. vt. ff. de verbo. obli. si quis arbitratū. (j) ⁊ hoc verū est qñ id qō est de substātia cōtractus apponit: sed secus si ꝯferatur qō est de accidēte ꝯtractus. nam tūc ad arbitriū boni viri recurrit. vt. ff. eo. hec venditio. ⁊. ff. pro socio si cōmunia. ⁊. l. si societatem. ⁊. ff. locati. l. si in lege. in princi. que omes huic sunt cōtrarie: ⁊ hoc fm Joan. Sed secūdū Azo. hoc redigit ad arbitriū boni viri. ⁊ sic nō ꝯtradicūt dicte leges. Nec obstat dicta lex. ff. de verbo. oblig. l. si quis arbitratu.

Nota bilis q̄stio.

q2 ibi nō fuerat arbitratus: quo casu concedo non recurri ad boni viri arbitrium. Sed quando dicit iniq̄ diffiniri? Respon. forte vltra dimidiā iusti pcij. vt arg. C. de resci. vē. l. si voluntate. ⁊. l. ij. Uel vt puto iudicis officio expeditur ēt si minor sit deceptio: dūmodo nō minima. vt. ff. de i integ. restitu. l. scio. nam non tātū sibi committitur in alienis quātum ipsis dn̄is liceret. vt. ff. so. ma. etiam. §. j. ⁊. l. si constante. §. si maritus.

¶ Add. tio. (j) Hoc reprobant doctores: q2 quādo non fuit arbitrat⁹ receditur ab eius persona: si etiam de stando sue sententie iuratum fuerit. l. si libertus iurauerit. ff. de ope. libe. ⁊ ca. quintauallis. extra de iureiur. Angelus.

f ¶ Persoluat. Ita q̄ fiat accipientis. vt. ff. de act. empti. ex ēpto. §. pmo. ēt vsure post morā. vt. ff. d acti. empti. l. iulianus. §. ex vendito.

g ¶ Tradatur. Caute dicit tradatur: ⁊ non detur: nam non tenetur facere accipientis: sed de euictione se obligare. vt. ff. de actio. empti. ex empto. in princi. Sed nunquid precise tenet ad rē tradēdā? M. dicit q̄ sic: ⁊ facit p eo qō hic dicit oino tradat ⁊c. ⁊. ff. d rei vēdi. q restitue re. ⁊ supra d do. §. alie. Sz. B. Z. dicit ei eū liberari pstādo iteresse ⁊ facit p eo. ff. d actio. emp. l. j. p rio rū.

uenerit: vt q̄ titi⁹ rem estimauerit tāti sit empta: inter veteres satis abūdeq̄ hoc[a] dubitabatur siue constet venditio siue non. Sz nostra decisio[b] ita hoc constituit: vt quotiens sic cōposita sit venditio quanti ille estimauerit[c] sub hac conditione staret contractus: vt si quidem ille qui noīatus[d] est preciū diffinierit[e]: tūc omīmodo scdm ei⁹ estimationē ⁊ precium persoluatur[f] ⁊ res tradatur[g]: et ven

Uēditor an teneat pcise ad rez tradē dā vel ad intereē.

r.l.ex empt.§.ideʒ ait.r.C.de act. empt.l.iiij.Sed forte hic posset distingui an venditor habeat rez rtūc snia. M.tʒ p suas.lł.an nō habeat rez: r tunc aut dolo vel culpa desijt eā hr̄e in fraudē pu ta emptoris: r tūc snia.B. tenet aut sine dolo r culpa.r tūc nō tenet venditor.vt j.eo.§.cū autē.esset valde mirū quod ait.B.vt sic ꝯpellatur estiationez p re recipere.vt.ff.si cer.pe.l.ij.§.ij.r C.ō fidei cō.li.l.fi. Item sic improbe pacta rūpere cum pretor dicat pacta seruabo. vt.ff.de pac.iuris gentiuz.§.ait pretor.

ditio ad effectū [a] p ducat:emptore q̄dē exēpto [b] actione vēditore ex vendito agēte. Si nautē ille q̄ noiatꝰ:ē vl' noluerit:vel nō potuerit pciū diffiniṙ tūc p nihilo [c] eē vēditionē q̄si nullo p̄cio statuto [d]. Mōiꝰ cū i vēditioibꝰ nobꝫ placuit: nō ē absurdū r in locationibꝰ [e] r in cōductionibꝰ trahere.

In ēptiōe r vēditione preciuʒ dʒ esse i pecunia nūerata: alˢ ē ꝯmutatio q̄ ꝯtractꝰ sepatus ab ēptione. Aretinus.

Itē [f] pciū i nūerata pecūia cōsistere dʒ. Nā r in ceteris rebꝰ an pciū eē posset valde q̄rebaṫ: veluti an hō aut fundus aut toga alteriꝰ rei eē possit pciū. Et sabinus r cassius etiā i alia re putāt [g] p̄ciuʒ posse ꝯsistere. Unā illud ē qđ vulgo dicebaṫ: ꝯmutatiōe rer̄ emptionē r vēditionē ꝯhi eā: ꝙ speciez ēptionis r vēditionis vetustissimā eē argumētoꝙ vtebāṫ greco poeta [h] homero: q̄ aliquā partē exercitꝰ achiuor̄ vinū si bi ꝯparasse ait: pmutatꝫ q̄buſdā re

c Pro nihilo.vt nec ad boni viri arbitriuʒ recurratur vt modo diximus:sed legatū nō ideo est p nihilo sic relictum.vt.C.con.de le.si duobus.§.si qs.Sʒ ibi fauore vltie volūtatis ne pereat.

Addi. Hoc vex itellige cū distinctione an fuit datum arbitrium cōditiōaliter annō iuxta.l.j. cuʒ materia.ff.de le.ij.Iteʒ q̄ ad substātiaʒ legati nō q̄ ad penē commissiones vt.l.multa.i princi.ff.de ꝯditionibꝰ r de mōstratōnibꝰ.Angelus.

d Precio stat uto sine q̄ eē n̄ pt vēdito vt i pn. huiꝰ.§.

e Et i locationibus.vt.ff.loca.si merces.in princi.

a Ad effectuʒ perducaṫ.s.iam dicto modo.s.per traditionē rei r precij.vt.j.quib.mo.tol.ob.§.fi.

b Exempto. Nota ꝙ ex ēpto emptor:ex vendito vēditor agit vt hic r.ff.de ac.emp.l.exempto.j.rñ.r.l. iulianus.§.ex vendito.

f Item precium. dicit pciū debere certum esse:nunc dicitꝙ in numerata pecunia.

g Putant:sed male.j.dicā.

h Poeta homero. No.arg.r auctoritates auctorum r phorū sunt

in causis allegande. sic. ff. de solu. si pater. §. ff. de iud. proponebatur. et ff. de sta. ho. l. septio. Sed interdu3 redarguuntur. vt hic. et. ff. de re. di. in tantum. §. si. et. l. sed diui.

e ¶ Specie. cōct⁹. s. innoīati. nā nō h3 nomē suu3. vt. ff. de re. p. l. i. §. item empto. Sed quare dicit innoīatus cū ita curiale nomē habeat? R̄n. q2 illi cōtra ct⁹ sūt noīati q̄ stati vt sūt ct⁹ no miati q̄ sunt pariunt actionē. vt ff. de pac. iurisgētium i pri. siue fiant ꝯsensu vt venditio. vt. s. e. in pri. siue re vt mutuū vt. s. qui. mo. re ꝯ. obli. i pn. At pmutatio nec ex pacto parit acōnē nec re. sed parit ex vtroq3 sc3 postea du3 re interueniente ex pacto prio

Cōtra ct⁹ nominati.

Permutatio duas actiōes parit.

a ¶ Reb⁹ puta eq̄s.

b ¶ His verbis. i. grecis q̄ legi nō possunt. Ac.

Expositio greci i textu positi.

¶ Addi. Ab aliq̄ huius artis ignaro. Vn̄ in textu habetur q̄tuor versus in greco oppromp ti ex homero insertio. Alia dos quorū sensus ē. Enthē arinizōto karico montes achei. id est Tunc iam vinu3 accipiebant cōmoti achiui. Altimen chalco alli. de thoni: sidiro. i. alij certe ere. Alij splēdido ferro. Alij derinis alij dautisi boessim. i. Alij corijs. Alij ipsis bobus. Alli dandarpodessi tithento de detathaliam. i. Alij mācipijs. ponebat aūt cibu3 in abūdātia. Vides igitur mentē text⁹ optie probari per istud grecū. Greci eni3 pro vino dederunt aliqui es. Alij ferrum. Alij cornia. Alij ipsos boues. Alij mancipia.

bus[a] his verbis[b]. ενθεμ αροιμιζον το καρηκομοωντεσα, χαιοι. αλτοιμενχαλκω αλλοι μαιθνοι σδ'ιρω. αλλοι με ρινοισ αλλοι μαυ τοισιβοεσ θιν. αλλοιδ'αν δ'ραποδ'ε σιτιοεντο δ'εδ'αιτα θαλεια Diuerse schole[c] auctores contra sentiebant aliudq3 esse existimabant permutationem rerum aliud emptionem et venditionem alioquin non posse re3 expediri[d] permutatis rebus que videatur res venisse et que precij nomine data esse. nam vtranq3 videri venisse et vtranq3 precij noie datam esse rōnem non pati. Sed pculi sententia dicētis pmutationem ppriā esse specie3[e] contract⁹ a venditione separatam merito preualuit: cu3 et ipse alijs homericis ver-

c ¶ Schole. singlaris nūeri est hic sic infra man. §. is qui exequitur.

d ¶ Expediri. i. cognosci.

vt subtiliter colligitur. vt. C. de re. permuta. ex placito. Et ex hoc contractu oritur actio prescriptis verbis. vt infra de actio. §. actionum et conditio ob causa3. vt. ff. de prescripti. ver. l. naturalis. §. i.

¶ Additio. Nota q̄ sunt quidam contractus noīati et quidā innoīati de q̄bus in. l. iurisgentiū. in pn̄. in. l. naturalis per totum. ff. de prescrip. ver. et naturam talium contractuu3 habes in glo. vnde dixerunt quidā q̄ donatio erat contractus innoiatus: q2 ex se non pariebat actionem cum detur conditio ex. l. si quis argentum. C. de do. Christofo.

a ¶ Digestis.vt.ff.eo.l.i.§.i.Accu.
b ¶ Latius.i.melius ꝛ apertius in ff.dicitur ꝙ hic.
¶ Cum aũt empti. Casus. ¶ In superioribus dictuz est ꝙ emp.ꝛ ven. ꝯhit simul

fluminis totus vel ex aliqua parte ablatus sit:vel inundatione vel aliquo mõ deterior sit factus semp emptoris dãnũ erit gcqd eĩ sine dolo ꝛ culpa venditoris accidit in eo vẽ-

atq; de pcio ꝯuenitur. lȝ adhuc res ñ sit tradita neq; pciũ solutũ ꝛ hic si ſine scriptura contracta fuit vẽditio Si eñ aliq̃ venditio ꝯhit i script(poterit tam emptor ꝙ venditori pune a contra

sibus adiuuabatr validioribꝰ rõnibꝰ argumentabat qđ ãteriores diui prĩcipes admiserũt:ꝛ in nr̃is digestis[a] latius[b] significatur.

¶ Rei vendite i specie commoduz ꝛ incommodũ spectat ad emptorem etiã ante traditionẽ:nisi in ea doluz vel culpaz vẽditor ꝯmiserit:cuiꝰ noie cõuenit ꝛ q̃tiẽs qđ ideo tenet qꝛ actõ nẽ habet eam cedẽdo liberatur. Angelus aretinus.

¶ Cũ autẽ ẽptio ẽt venditio contracta sit(qđ effici diximus[c] simul atq; de precio conuenerit cuȝ sine scriptura res agitur) periculum rei vẽdite statiȝ[d] ad emptorẽ ptiet tã etsi adhuc

ditor secu rus ẽ.Periculuȝ ãt ad ẽptorẽ pertinet. Sȝ põe i re vẽdita añq; tradat aliqđ lucrũ ꝯtigit:puta res vẽdita palluuionẽ vel aliquo alio mõ lõge melior ẽ effecta cuiuserit lucrum? Et rñ.ius.ꝙ emptoris ẽȝ naturã est.vt eũ sequãtur cõmoda quem sequuntur.ꝛ hoc dicit.

ctu recedere:donec totũ fuerit ꝯpletũ.Cum igit dicat legislator post ꝯctũ cõpletũ piculũ rei vẽdite ad emptorẽ ptinere apparet:ꝙ piculũ rei vẽdite ptnet ad emptorẽ postq; de pcio fuerit ꝯuentũ.Cõpletꝰ aũt dictꝰ vt ex pcedentibꝰ pȝ q̃cito de pcio cõuẽtũ est:q̃uis emptori tradita nõ fuerit:ſȝ penes vẽditorẽ pierit:vñ si seruꝰ fuerit vẽditꝰ ꝛ añq; emptori tradat sine dolo culpa ꝛ vẽditoris penes vẽditorẽ dcesserit vel aliqua parte sui corporis lesus fuerit ẽptori perit.ꝛ nihilominꝰ necesse habebit vẽditori itegrũ pciũ restituere si nõdũ precium fuerit solutũ idȝ etiaȝ est si edes vendite anteq; tradantur tota vel aliqua parte sui incendio consumpte fuerint vel fundus venditus anteq; tradatur vim

c ¶ Cum autem. Diximus.s̃.eod. in principio.
d ¶ Statim.Sed certe immo non statim.sed.ix.sunt necessaria. Primo ꝙ venditio fiat non in scriptis.alias id est si fiat in scriptis venditio:non transit ad emptorem periculum:nisi nondum esset completum.vt hic.et.C.de fide instrumentorum.contractus.ꝛ.C.de periculo ꝛ commodo rei vendi.cum inter.Item ꝙ fiat pure alias non perit emptori:licet secus si facta sit deterior.vt.ff.de periculo ꝛ commodo rei vendite ꝙ si pẽdente.Itẽ ꝙ si facta venditio in specie.nam si in genere vt puta vendo hominem non perit emptori ante traditio

Uẽditione facta ñ pertinet ad emptorez piculum rei vẽditeni ñ.ix.cõcurrant.

ea res emptori tradita nō sit. Itaqȝ a si homo mortuꝰ sit vel aliq̄ parte corporis lesus fuerit: aut edes tote vel aliqua ex parte incendio consumpte fuerint: aut fundꝰ vi fluminis totus vl' aliqua ex pte ablatus sit: siue etiam inundatione aque aut arboribus turbine deiectis lōge minor aut ōterior esse cepit: emptoris dānum est cui necesse est (licȝ rē nō fuerit nactꝰ) pre

nem.vt.ff.de peri.⁊ cōmo.rei ven.l. eum.⁊.l.q si neqȝ. Item q sit certa species q2 si sub incertitudine sit vē dita lȝ sit spēs:non tñ spectabit sem per periculum ad emptorem: puta vendo illi chuȝ aut pāphiluȝ primꝰ eiȝ morit pe riculo vē ditor?. vt ff.ō ꝯhē. em. si in ēptiōe.§. pe. Itē q alio mō p eat q̄ȝ pu blicatiōe rei. nam tunc non perit emptori. vt.ff. loc.si fundus. Item q nullum pactum sit insertum quod periculum venditorem respiciat.nam tunc non periret emptori.vt.ff. eod. si in venditione ⁊.j.proxi.§.q si fugerit ⁊c.siue specialiter esset de casu fortuito dictuȝ ꝓm.B.siue gñaliter scōȝ.M.vt diximꝰ.ff.si qs cau.sȝ ⁊ quis.§. q̄stuȝ. ✠ Item q venditor nō fuerit i culpa vel dolo q̄re res pereat.vt.j. proxi.§.Iteȝ q non sit in mora: nā tūc qui vltimam fecit moram sibi perit.vt.ff.de pericu.⁊ cōmo. rei ven. illud.⁊ hoc est verum hoc casu siue res peritura erat penes emptorem siue non ꝓm Ioā.vt.ff.de leg.j. cum res.§.si.licȝ.M. distingueret.arg. ff.de rei vendit.l.item si verberatū. §.fi.Item q non sit res que degustationem desiderat:vt vinum ⁊ ȝinȝiber.⁊ similia.Nam tunc distinguitur an vendatur in specie:⁊ tūc post degustationem est piculum emptor? an in gñe ⁊ tūc sunt duo necĉia vt sit emptoris periculo. scȝ degustatio ⁊ mensura siue pōdus: ⁊ hoc ꝓm Io.⁊ B.⁊ pla.vt.ff.ō peri.⁊ cōmmo.rei ven.l.j.in prin.⁊.§.j. Sed Azo dicit q in vino sit speciale.q statim facta venditione etiam ante degustationem sit emptoris periculum si sit in specie vēditio. vt ff. eod. l. quod se pe. §. in his.Sed nunquid distinguitur periculum p emptōis a deterioratione vi novēdito in mensura vt in venditiōe conditionali diximus modo per.l.ff.de pericu.⁊ cōmo.rei vendite.quod si pendente vt sit effusionis ad venditorem: actores:⁊ mucoris ad emptorem.Bul. ait q sic quia hoc sub quadam conditione fit.s.si degustetur. Sed certe ipsemet mutauit consilium postea ⁊ merito:quia aliud est in alia cōditione que non sit in potestate venditoris: aliud in hac que in sua potestate est cum possit denunciare emptori:vt gustet ⁊ accipiat:alias potest effundere.(i).vt.ff.de pericu. ⁊ commo.rei.ven.l.j.§.fi. Et sic indistincte periculum ante mensuram ē venditoris.

Additio.(i) Vel ab eo. die i antea petere pensionem vasis. Et hoc verum quando est appositum tempus ad mensurandum al's debet cōseruare donec vasa erunt sibi necessaria.⁊ hec procedunt in vino:secus autem in alijs rebus:quia propter hoc effundi non poterunt.Angelus aretinus.

a Itaqȝ.nunc ponit exempla.

Periculum

vt in cle.ii. ō procur. in mo vbicūqȝ qs tenet ō casibꝰ intelligitur de ꝯsuet? ⁊ solitis ⁊ ñ aliter p. l.si stulaȝ. §.fin. ff.eo. Ange. Pericula p ēptionis ⁊ ōteriorationis diuersa sunt.

✠ cautela tñ q maximi casꝰ ⁊ fribiles exꝓmantur: q clausula gñaliȝ subsequēs ñ nisi ad alios minores vl' eqles refertur.

cium soluere quicquid ei sine dolo & culpa venditoris acciderit in eo venditor securus est. Sed & si post emptionem fundo aliquid per alluuionem accesserit ad emptoris commodum pertinet. nam & commodum eius esse debet cuius periculum [a].

¶ Quod si fuerit homo qui venit [b] aut surreptus fuerit: ita vt neque dolus neque culpa [c] venditoris interuenerit: animaduertendum [d] erit an custodiam eius vsque ad traditionem venditor susceperit [e]. Sane enim si susceperit ad ipsius periculum is [f] casus pertinet: si non susceperit securus est. Idem & in ceteris animalibus ceterisque rebus intelligimus. Utique tamen vendicationem rei & conditionem [g] exhibe-

a ¶ Periculum est. facit. ff. de pe. & cõmo. rei vendi. l. id quod. & de re. iu. l. secundum naturam. & s. de le. patro. tu. §. si.

¶ Quod si fugerit. Casus. ¶ Dixi iusti. Domine. s. dictum est quid iuris est: si res vendita antequam tradatur penes venditorem deterior fiat vel pereat sed modo quero quid iuris sit si seruus venditus post completam venditionem antequam tradatur fugerit vel surripiatur ad quem spectabit periculum istius fuge? Et respo. dñs iustinia. di. quod si sine dolo & culpa venditoris fugerit: vel surreptus fuerit animaduertendum est primo vtrum venditor aliquod fecerit pactum cum emptore per quod in se recepit periculum fuge vel surreptionis: veluti si custodiam serui venditi in se suscepit vsque ad traditionem. Tunc enim periculum tam fuge quam surreptionis ad venditorem pertinebit: & de omni periculo contingente tenebit. Aliqui etiam dicunt quod etiam astringitur per illud preciuz generale si pactum cõtingat. Si autem nihil conuenerit inter emptorem & venditorem tunc erit periculum emptoris. Sed qualiter poterit ei subueniri cum non sit dñs serui. eo quod seruus non erat traditus: sed magis seruum illum a venditore possit petere: vel rei vendi. vel conditione furtiua? Et respon- deri pot ad hoc quod emptor aget contra venditorem ad hoc quod venditor cedat ei tam vendicationem quam conditionem furtiuam. Idem dicitur si damnum datum fuerit in seruo vendito post contractum perfectum: quia actionem legis aquilie sibi competentem propter damnum iniuria datum post contractum tenetur venditor cedere emptori. hoc dicit

b ¶ Venit id est venditus est.

c ¶ Neque culpa. etiam talis qualis in commodato gratia vtriusque partis contracto venit. vt. ff. de peri. & commo. rei vendi. l. custodiam. & ff. commo. si vt certo. §. interdum.

d ¶ Animaduertendum. id est distinguendum.

e ¶ Suscepit. quod pactum valet vt hic. & ff. eod. quod sepe. §. si res. & ff. de periculo & commodo rei vendite. l. i. §. i.

f ¶ Is casus. etiam leuissima culpa contingens secundum Joannem non vero fortuito licet. M. contra. vt. C. de pig. ac. que fortuitis.

g ¶ Conditionem. scilicet furtiuam que scilicet soli domino dabatur. vt hic. & ff. de condi. fur. l. j.

a ¶ Exhibere.s. cedendo actiones istas. & hoc quando non fuit in culpa. als non liberat cedendo. vt. ff. p socio. l. de illo. in pri. que ē contra.
b ¶ Et de dāni. Puta si fuerit res vēdita vēditori sub tracta: vl' ita datu3 sit dānu3 vt in pri. huius. §. na3 hec actio dāni iniurie dño dat. vt. ff. ad l. aq. itē mela. §. legis.

Sed di. aliquis semper infra terminum illum potest emptor dicere q res sibi non placet. & ita i potestate emptoris erit vtru3 cōtract9 valeat nec ne certe vtrū est q per obliquu3 & implicite est hoc in ptāte sua. s3 directe non neq3 expsse. expressa eni nocēt nō expssa ñ nocēt & hoc dicit.
c ¶ Emptio. Placuerit. s3 videt q i alteri9 ɔhentis arbitriū cōferat emptio qd esse nō pōt. vt. C. e. l. i emētis: als in vēdentis &. ff. e. l. q sepe. §. i. q̄sūt ɔtrarie. S3 dic rē ipsam hic cōferri arbitrio emptoris: aliud si cōmerciu3 vt sit tibi empta si vis vel preciu3 p quanto voles: vt dictis legibus contrarijs. (i) Itē oppōit hec vēditio que hic fit nō videt cōditionalis. vt. ff. e. l. iij. que est cōtra. Sed certe ibi fuit empta pure: sed resolutio debebat sub conditione fieri: at hic sub conditione facta fuit. vnde non potest impleri: nisi impleta conditiōe vt. ff. eo. hec venditio. in prin.
¶ Additio. (i) Tu dic q oīa ista sunt de substantia cōtract9 que i volūtatē alteri9 cōtrahēdū cōmitti nō potest: etiā p vba importantia arbitriū boni viri: hic aūt nō substātia sed accidēs vel qualitas committitur. Angelus.
d ¶ Aureis tot. Puta. x.

bere[a] debebit emptori. q2 sane qui nondu3 re3 emptori tradidit adhuc ipse dñs est. Idem etiā est de furti & damni[b] iniurie actione.

¶ Etiā sub conditiōe pōt ēptio celebrari: & accidētalia ɔct9 possūt i alterutrū ex cōtrahētib9 celebrari. Areti.

¶ Emptio tā sub cōditione q3 pure ɔtrahi pōt sub cōditione veluti si stichus intra certum diē tibi placuerit[c] erit tibi emptus aureis tot[d].

Emptio vtru3 possit in alterius ɔhētium arbitrio conferri.

¶ Emptio tā. Casus. ¶ Quesiui a legislatore. Dñe vultis ne plura dicere de ēptione & vēditione? Et ipse rñ. dicēs. Frater adhuc pter predicta scire debes q emptio tā pure q3 sub cōditione ɔtrahi pōt. Et ponit exēplū d emptione facta sub cōditione: q2 pura emptio oibus manifesta est: & est exemplum suum tale emptori dicat venditor i hunc modum. Si stichus infra certum diem veluti hinc ad quindeci3 dies tibi placuerit erit tibi emptus pro decem. hec est emptio sub conditione. h. d. Et nota ad intellectum huius. §. q cu3 tria sunt i emptione scilicet commercium; pciu3: & res. duo prima nō possunt cōferri in arbitriū alteri9 cōtrahentiu3. hoc est emptoris veluti si dicat vēditor emptori sic: vēdo tibi rē p quāto volueris. Sec9 autē est qñ dat a vēditore emptori optio in re ipsa. veluti cum consuetū est de pcio: & dicit vēditor emptori sic. si res tibi placeat hinc ad dies octo sit tibi empta pro tot.

¶ Loca sacra. Casus. ¶ Quesiui a iustiniano vtrum possim emere loca

Emēs ignorāter rē q̄ nō est i cōmercio h̄z ꝯ vēditorem actionem ex empto ad interesse. Angelus aretinus.

Loca sacra[a] vl̄ religiosa itē publica: veluti foꝝ basilicā frustra q̄s sciēs emit. Que tñ si p ꝓphanis vl̄ priuatis[b] ꝺcept[9] a vēditore q̄s emerit habebit actionem ex ēpto ꝙ[c] nō habere ei liceat vt ꝯsequatur qꝺ sua iterest eū ꝺceptū nō esse. Idem iuris est si hominem liberuz p seruo emerit[d].

De locatione ꝛ conductione.

Locatio ꝑficit̄ cōsensu eo ipo ꝙ ꝺ mercede ꝯuenit ꝛ i volūtate ꝯtū merces ꝯferri pt: quēadmodū in ēptiōe ꝛ h̄z ei[9] naturā q̄si p oia locatio regl'atur. Incerta vero mercede ꝯstituta: ꝯctus innoīatus efficitur. Angelus.

Locatio[e] ꝛ conductō ꝑpria[f] est ēptioni ꝛ vēditiōi: ysdē

sacra vel religiosa? Et respondit dicens ꝙ loca sacra ꝛ reliogiosa cuiusmodi sunt iter foruz ꝛ Basilica frustra quis emit: ꝛ hoc veruz est de publicis que publico vsui ꝺstinata sūt cuiusmodi sunt forū ꝛ basilica. secus aūt i reb[9] q̄ sūt in p̄rimōio publico vt cimiteriū ꝛ h̄ est veꝝ si sciēs q̄s hmōi res emerit. si aūt quis ignorās emerit deceptus a vēditore credēs ea ꝑ ꝓphana vl̄ priuata: tūc sibi cōpetit actō ꝯ venditorem ad interesse. Idē iur̄ ē si hoiez liberꝫ ꝺceptus a vēditore p s̄uo emerit. ꝛ. h. d.

a Loca sacra. q̄ sᵗ ista h̄es. s̄. ꝺ re. di. §. flumia. ꝛ. §. nl̄li[9]. ꝛ. §. r̄ligiosū

b Priuatis. Redde singl'a singal̄ nā p̄uata ꝯria est publice: ꝓphana sacre ꝛ religiose. ꝛ facit. ff. eo. l. ꝛ. liberi. ꝛ. l. q̄. ꝛ. l. liberi.

c ꝙ. id est quia.

d Emerit. Ignorās. vt. ff. de contrahen. emp. l. liberi hominis.

De locatione ꝛc. Tex. ꝯtinuatru. Q̄r locatio ē silis ēptōi. vt in tex. ꝛ. ff. e. l. j. Igit̄ post ēptionē seq̄t videre de locatione. Are.

Locatio. Tot[9] iste ti. di. i quinq̄ ptes. Prio pōit ꝙ iste ꝯct[9] h̄z silitudinē cū ꝯctu ēptiōis. Diuisio. Scdo illō p exēpla ꝺclarat. tertio qd vēiat in isto ꝯctu. Quarto ad qd tenet̄ cōductor. Quīto an iste ꝯct[9] trāseat ad hr̄edē. Scda ibi: nā vt emptio. Tertia ibi: i. §. cōductor. q̄rta ibi: q p vsu. q̄nta ibi ī §. mortuo.

Locatio. Cai[9]. Po. q̄ sic ca. q̄nuia iu. q̄ esset nā locationis ꝛ ꝯductiōis? Et rñ. di. ꝙ ē ꝑpria ēptōi ꝛ vēdit. Eisdē ei regl'is ꝯsistūt isti duo ꝯct[9] nā sic ēptio ꝛ vēdi. ꝯhūt simil̄ atq̄ ꝺ p̄cio ꝯuenerit. ita ꝛ loc. ꝛ ꝯd. cū certa merces. i. p̄ciū fuerit int̄ eos ꝯs. ꝯhit. ꝛ sic p̄cedēti ꝯctu actio ex ēpto dat̄ ēptori. ꝛ actō ex vē. dat̄ vēditori sic i isto ꝯctu actō ex lo. dat̄ lo. ꝛ actō ex ꝯd. dat̄ ꝯd. ꝛ di. ꝙ lo. ꝛ ꝯd. ꝑpria ē ēp. i. vicia q̄ ad tra. ꝛ q̄ ad sniā. ꝛ h. d.

e Locatio. Sic. ff. eo. l. ii.

f Propria. q̄ ad tracta. ꝛ q̄ ad sniā.

qz iuris regulis cõsistit. ¶ Nã vt emptio et venditio ita cõtrahit si õ pcio [a] conuenerit: sic et locatio et cõductio ita contrahi intelligit si merces [b] cõstituta sit et cõpetit locatori qdẽ [c] locati actio: cõductori võ cõducti. Et que supra diximus [d] si alieno arbitrio [e] pciuz pmissum fuerit: eadem et de locatione et cõductione dicta esse itelligimus: si alieno arbitrio merces promissa fuerit. Qua de cã [f] si fulloni [g] polienda curandave: aut sarcinatori [h] sarcienda

a ¶ Si de pcio.vt.s.ti.j.§.pciũ aũt

b ¶ Si merces. Scz certa. et in pecunia numerata.vt.ff.deposi.l.j.§.si quis seruum.et.ff.de prescripto.ver. naturalis.§.at cum do. Unde partiarius colonus qui partẽ dño reddit fructuũ ipro prie dicitur cõductor: immo socius magis. vt.ff.eo.l.si merces §.vis maior. Accursius.

Colonus partiarius nõ est cõductor

¶ Addi. Et ideo emptor cogetur stare tali colono qd nota pro limitatione natatorũ in.l.emptorem.§.eo. Angelus.

c ¶ Locatori quidem locati. Sicut vẽditori ex vẽdito emptori exẽpto actio competit.vt.s.ti.j.§. sed et certum esse precium in fine.

¶ Et quez supra diximus. Casus. ¶ Dñe satis vidi q isti duo contractus consistunt i isdez regulis: habetis ne plura exempla? dicit q sic q2 sicut si vendidero rẽ.p pcio qd Petro iustum visum fuerat.si pciuz diffiniuerit Petrus valeat contractus si autez non fuerit arbitratus q sit iustũ pciuz nõ valet cõtractus.vt.s. in tit.p xi.dictuz est.sic est i cõtractu locationis et conductionis.q2 si aliquis domum suam . locauerit alicui p quãto petrus estimauerit.si Petrus estimationem diffiniuerit valet contractus si ñ diffiniuerit ñ valz cõtractus.et.h.d.

d ¶ Supra diximus. vt.s.ti.j.§. sed et certum esse.

e ¶ Arbitrio.ff.e.si merces.j.rñ.

¶ Qua de causa. Casus. ¶ Uersiculus iste nõ refertur ad versiculuz pxime dictum et precedẽtẽ sed ad illud quod dictum est in prin.ti.q2 sicut ẽptio et venditio cõtrahitur qz cito de precio conuenit scilicz certe pecũie. et in pecunia numerata fuerit constituta contrahitur locatio et cõductio qua õ causa si i pecunia numerata non fuerit certa mihi res constituta non valet contractus loca.et cõduc. Pone ergo q tradidero vestes meas possidẽdas nulla certa mercede constituta.dicitur ne contractus loca.et conduc.et respon. q non. Qualiter ergo agetur inter me et ipsum cũ non potest agi loca.et conduc. Et rñ.di. q aget prescriptis verbis.et.h.d.

f ¶ Qua de causa. Q2 dixi certum debere precium interuenire.

Fullo.

g ¶ Si fulloni. Est autem fullo qui lauat:siue tingit:siue polit.Accursius florentinus.

h ¶ Sarcinatori. Sarcinator est qui fracte vestimenta resarcit. vt dicemus.infra manda.in fine. Et prosprius dixisset sartor secũdũ aliquos a sarcio.cis. Tamen etiam bene stat sarcinator.et dicitur a sarcina: et est proprie ille qui plurimum vestium sumit.et aliquando ponitur pro sutore.vt hic.

Sarcinator. Additio.

a ¶ Postea. Nota postea. nã prius re nõ secuta: id est nondum tradita ad recuptãdum actio nõ daretur. vt C. de rerum permuta. ex placito.
b ¶ Nomine. Quasi ex nouo ꝯtractu noia- to. vt. ff. de prescri. ver. l. j.
c ¶ Prescriptis. verbis. j. mã. §. fi. ꝯtra. Sz distingue: aut certa merces interuẽit: et tunc agit locati. vt s. eod. in prĩci. aut icerta: et tũc pscriptis verbis agit. vt h aut nulla et tũc e mãdatuz. vt ff. de pres. verb. si tibi polienda: et i cõtrario.

Merces qñ qz est certa. qñqz i certa qñqz nulla.

vestimẽta qs dederit nulla stati mercede cõstituta: sed postea[a] tãtũ daturus quãtũ iter eos conuenerit: non ꝓprie locatio et ꝯductio ꝯtrahi intelligitur: sed eo nomine[b] actio pscriptz verbis[c] datur.

¶ Si merces ꝯsistit i specie nõ locatio: sz inoiat᷒ ꝯtractus nascit: ex quo actio pscriptis verbis datur. Areti.

¶ Preterea sicut vulgo[d] qrebatᷓ an ꝑmutatis reb᷒ emptio et vẽditio ꝯtrahatᷓ: ita qri solebat de locatiõe et ꝯductiõe si forte rẽ aliquã vtẽdam: siue fruẽdaz tibi aliqs dederit: et iuicẽ a te vtẽdã siue fruẽdã aliaz rẽ acceperit. Et placuit nõ esse locationẽ et conductionẽ: sz ꝓpriũ genus esse ꝯtractus: veluti si cuz vnum quis bouẽ haberet et vicin᷒ eius vnũ: et placuerit inter eos vt ꝑ dnos dies inuicẽ boues commodarẽt[e]: vt opus facerẽt: et apud alterũ alteri᷒ bos[f]

precedentibus qꝫ apud veteres dubitabatᷓ vtruz emp. et ven. possit esse in ꝑmutatiõe: et dictũ fuit qꝫ nõ. ita solebat qri de loca. et cõduct. vtrum posset fieri i rez ꝑmutatiõe: et dicitᷓ qꝫ nõ: sz ẽ propriuz genus cõtractus. Pone ei qꝫ ita cõuenerit inter me et te qꝫ si ego nõ haberem nisi vnuz bouẽ et tu similiter vnũ qꝫ tu haberes bouẽ meuz ad arãdum vna cuz tuo ꝑ duos dies et ego tuũ habere: postea ad arãdũ per alios duos dies: et bos me᷒ apõ te tua culpa perierit: q actio mihi ꝯpetit contra te. nõ actio emp. et ven. qr nõ est certũ pciũ ꝯuẽtũ iter nos: neqꝫ loc. et ꝯduc. qr nõ ẽ certa merces ꝯstituta iter nos: neqꝫ ꝯmodati nõ ei erat gratuitũ. quid ergo erit? Et respon. qꝫ prescriptis verbis est agendum.

¶ Addito. Intellige si res erat solita locari: alˢ secus. vt. l. naturalis. §. at cũ do. ff. de prescrip. ver. Ang.

¶ Preterea sicut et c. Casˢ. ¶ Dixi iusti. Dñe bene perpẽdi per exẽpla supiora qꝫ isti duo ꝯtractus. s. emp. et vendi. loca. et ꝯduc. magnã habẽt adinuicẽ familiaritatẽ siue ꝯueniẽtiam quid ammodo super illis ostẽdere proponitis? Frater dicit ipse adhuc istud tibi propono ostẽdere in alio exẽplo: sicut eni dictũ fuit in

d ¶ Preterea. Uulgo querebatur. vt supra titulo. j. §. item precium.
e ¶ Commodarẽt. Improprie ponitur. vt sequitur.
f ¶ Bos perijt. Sua culpa. alˢ nõ

perijt: nec locati: nec conducti: nec comodati competit actio qua non fuit comodatum gratuitum: verum prescriptis [b] verbis agendum est.

¶ Contractus emphiteoticus qui perficitur cum alicui res conceditur mercede in pecunia vel in specie constituta a locatione et ab emptione in aliquibus differt et multipliciter convenit cum eis: qui iure civili fuit introductus. Et iterum totius rei pertinet ad dominum: et particularis ad emphiteotam. hoc dicit Angelus aretinus.

tenetur cū vtriusq̄ gr̄a contractum sit. vt hic. ⁊. ff. de p̄scrip. verbis. si gratuitā. §. si margaritas. ⁊. ff. com mo. si vt certo. §. nunc videndum. a ¶ Quia nō fuit. Bōa ratio. vt. ō qui. mo. re ꝯ obli ga. §. cō modata. b ¶ Pre scriptis verbis. Que cō petit ex ꝯtetibus tribus in noiatis do vt des facio vt fa cias: do vt facias. vt. ff. de p̄ scrip. ver bis naturalis. §. j. ij. ⁊. iij. al's dat ex pact' icōtinēti apposit'. vt. C. de re. per. reb⁹. (l) al's dat quādo du biū est de noie cōtract⁹. vt. ff. de pre scri. ver. l. j. §. finali. ⁊. l. ii. iij. ⁊. iiij.

¶ Additio. (l) Hoc verū si super ac cidētalibus apponat. secus si super substantialibus. vt. l. pacta. ff. de cō tra. empti. Angelus.

Prescripti verbis agitur tripliciter.

¶ Adeo autem. Casus. ¶ Dixi in sti. Domie per exempla supradicta perpendi q̄ est maxima familiari tas inter contractum istum ⁊ prece dentem. quid plura. Frater adhuc maior familiaritas potest patere in isto casu quo dubitatur an sit con tract⁹ loca. ⁊ conduc. vel contract⁹ emp. ⁊ vendi. Pone ergo q̄ ego tra diderim alicui sub annuo censu ali quod predium de meis fruendis di cens. q̄ quandiu pensio predii do mino predij vel eius heredi solvere tur non liceat dño neq̄ eius heredi conductori neq̄ eius heredi vel ei cui cōductor heresve prediū vendi derit aliove modo alienauerit au ferre de cōtractu tali dubitabatur apud antiquos vtrū esset cōtractus empt. ⁊ ven. eo q̄ conductori nō po test domi nus aufer re prediū quandiu pēsio fue rit soluta rursus po test iste cō tract⁹ sa per natu rā loc. ⁊ ꝯduc. eo q̄ quoli bet anno soluit cer ta pēsio: sup hoc dubitaue runt antiq̄ vsq̄ ad tpa christianissi mi zenōis qui dicebat ꝯtractū istū nec esse empti. ⁊ vendi. neq̄ loca. ⁊ conduc. sed cōtractum emphiteoti cū: qui dicitur proprius contract⁹: ⁊ suā propriā habet naturam. Sed pone q̄ tanta fuerit sterilitas in pre dio sibi dato in emphiteosim perpe tuam: ita q̄ conductor nihil possit de fructibus illius predij suscipere cuius erit detrimentum vel dñi cō ductoris vel illius emphiteote? Et rñ. iusti. q̄ zeno ita ordinauit in isto ꝯtractu q̄ si aliq̄ conuētio facta est inter ipsū q̄ prediū ōdit in emphi teosim ⁊ emphiteotā: q̄ ꝯuētio illa obseruet. si autē ille cōuenerit inter eos aut est detrimētum totale. ⁊ tūc detrimētum illud pertinet ad dñz. ita q̄ nō teneat emphiteota pro tē pore illo sibi reddere pensionez aut est particulare detrimētū: ⁊ tūc erit periculū emphiteote. Et hoc dicit.

¶ Iterū querit ⁊c. Per exēpla supio

ra vidistis familiaritatẽ inter istos contractus: adhuc est familiaritas mirabilis in exemplo sequeñ. verbi gr̃a. conueni cũ quodã aurifice: vt de suo argẽto mihi faceret ciphum certe for-me: certi põ ponderis. queritur modo vtrũ iter me & ipm̃ videatur emp. & vẽdi. vel loca. & conduc. Cassius dicit q̄ in hoc casu quã tũad naturã est emp. & vẽdi. quãtũ vero ad operam est cõdu. & loca. Iustini. autẽ dicit q̄ magis placet sibi q̄ ex toto sit empt. & vẽd. q̄ perinde est ac si auri faber ciphũ de argẽto suo fecisset. & postea mihi factũ vẽdidisset. Sꝫ pone q̄ cõueni cum aurifabro: vt de meo argẽto ciphũ: certi põderis certeq̄ forme et mẽsure faceret. qd iuris in isto casu? Et respõ. iustinia. q̄ non dubiũ qn sit locatio & conductio. & hoc dicit.

a ¶ Adeo autem. Quia iisdẽ regulis & constitutionibus cõsistũt multa: ergo habẽt inter se communia.

b ¶ Aliquam. Al's non est in littera aliquam.

c ¶ Et vẽditio. Scꝫ ex vna parte.

d ¶ Et cõductio. Scilicet ex alia.

e ¶ Utrũ emptio. Qd̃ videbat̃ cuꝫ talis datio alienatio sit. vt in auctẽ. de nõ alie. §. alienationis. col. ij. qd̃ locatio nõ facit. vt. ff. eo. l. non solet.

f ¶ An locatio. Quod videbatur cum mercedem soluere teneretur.

g ¶ Perpetuo. Aliter accipitur. ff. pro socio. lege prima.

¶ Adeo[a] autem aliquam[b] familiaritatem inter se videntur habere emptio & vẽditio[c] itẽ locatio & cõductio[d]: vt in quibusdã causis queri soleat: vtrum[e] emptio et venditio cõtrahatur: an locatio[f] et cõductio. Et ecce de prediis: que perpetuo[g] quibusdã fruenda traduntur: id est vt quandiu pensio[h] siue redditus[i] prestetur pro his domino: neq̄ ipsi conductori: neq̄ heredi eius cui ve cõductor heres ve eius id prediũ vẽdiderit aut donauerit: aut dotis noie dederit aliove quocũq̄ modo aliẽauerit[k]: auferre[l] liceat. Sꝫ talis cõtractus q̄ inter veteres

h ¶ Pensio. In pecunia.

i ¶ Redditus prestetur in specie.

k ¶ Alienauerit. Cũ multi sint modi alienandi. vt. ff. de pub. l. iij. & iiij. v. & vj.

l ¶ Auferre liceat. Interdum autem datur ad certum tempus. interduꝫ in tertiã personam vel generationem: cũ oĩa pacta super hoc contractu habita valeant. vt infra proximo. §. Sꝫ ecclesia dat in emphiteosim vsq̄ ad tertiam generationeꝫ tñ. vt in auct. de non alie. col. ij. §. emphiteosim. Uel vt puto etiã in perpetuuꝫ dabit: vt quilibet priuatus. vt hic. & in auctẽ. de aliena. & emphi. §. licentiã. colla. nona. Accursius florentinus.

Em phiteosis: datur ad varia tẽpora.

¶ Additio. Tu dic de iure canonico custodiendum est: q̄ aut sit sine solẽnitate de qua habetur. xij. questio. ij. sine exceptione. & in. c. primo de rebus eccle. non alie. in sexto. et in ca. nulli. extra eod. titu. & tũc non valet vllo modo: aut sit cuꝫ dicta solennitate: & valet: & ad omnes etiaꝫ extraneos transibit. Angelus.

dubitabať ⁊ a quibusdā locatio et a quibusdam venditio existimabatur: lex zenoniana [a] lata ē: que emphiteoseos [b] contractus propriam [c] statuit naturam: neqȝ ad locationem [d]: neqȝ ad venditionem [e] inclinantē sed suis pactiōibus fulciēdam. Et siquidem aliquid pactū fuerit hoc ita obtinere: ac si naturalis [f] esset contractus. Si autem nihil de periculo rei fuerit pactū: tunc siquidem totius rei in-

Em- phi- teosis vn̄ dr.

a ⁋ Lex zenoniana. vt. C. d iure emphiteo. l. prima.

b ⁋ Emphiteoseos. Emphiteosis grece latine dicit melioratio: hoc iō qȝ olim tm̄ sterilia dabanť vt meliorarentur sȝ hodie non tātū sterilia danť: sed ēt fertilia nisi in ecclesia que dat sola ea que cōgrua videnť yconomo et alijs gubernatoribus ecclesie. sic. C. de sa. sanc. eccle. aucten. perpetua quoqȝ. Accursius.

c ⁋ Propriam. Agitur ergo condictione ex lege ad omnia obseruanda que conueniunt. (1) Sed nunqd emphiteota potest alij dare in emphiteosim? Respōdeo sic. vt in hoc §. ⁊ i aucté. d nō alie. aut permu. §. alienationis. col. ij. Item nunquid illud vtile dominium quod solū habet transfertur in eum? Respon. sic cuȝ rei vendicatio vtilis sibi detur vt. ff. si ag. vec. l. j. ⁊. iij. Sed qualiter aget primus emphiteota cōtra secundum vt euȝ expellat? Respon. rei vendicatione: q̄ licet de iure sibi non competat: exceptio tñ opponi non potest: qȝ replicaretur: ⁊ sic nō dominus dominum vincit. vt. C. de trans. vbi de facto tātum agit ⁊ vincit. ⁊. ff. de excep. rei iudi. si quis rē. Uel verius aget p̄scriptis verbis. Uel dic ex lege zenōis ad mercedē.

⁋ Additio. (1) Immo oritur quedaȝ actio specialis que vocať actio emphiteosis scd̄m Bar. in. l. j. ff. de condi. ex lege. ⁊ Ange. hic.

d ⁋ Neqȝ ad locationē. Immo differt in. vij. Nā hic ē in specie p̄statur pensio. sed ibi in pecunia tm̄. vt ħ scripsimus. Itē hic possidet naturaliter sicut fructuarius. vt. ff. de acqui. pos. naturaliter. sȝ conductor nō. vt. C. communia de vsuca. l. j. Item hic habȝ dominiū vtile: sed conductor non. vt. ff. eo. l. non solet. (1) Itē hic contract⁹ fit in immobilibus tantū: ille etiā in mobilibus. vt in auct. d alie. ⁊ emphi. §. licentiaȝ. col. ix. Item hic agitur condictione ex lege. ibi ex conducto. Item hic contractus iuris ciuilis: ille naturalis: vt hic dicitur. Item est hic in scriptura. ille etiā sine ea. vt. C. d in. emphi. l. j. ⁊. s̄. de obli. ex consensu. vt. s̄. eo. in princi.

⁋ Additio. (1) Nisi conduxisset ad non modicum tempus. vt. ff. si ager vecť. per totum. Joan. fa.

e ⁋ Neqȝ ad vēditionē. qȝ ħ pēsio p̄stať: ibi res libere trāsit. Itē ab hoc res reuocať: sȝ ab emptore nō p vēditorē. vt. C. d rei vē. l. in ciuile. Itē hic vtile trāsit dn̄iū: ibi directū. vt s̄. de re. diui. §. per traditionem.

f ⁋ Naturalis id est iurisgentiuȝ. quod naturali ratione est inductuȝ. vt. s̄. de iu. na. §. quod vero. hic eni est de iure ciuili: vt ⁊ alias. vt. j. de act. §. de constituta pecunia.

Dn̄s vincit a non dn̄o.

Em- phi- teosis [...] loca[...] [...]ōe in [...]eptez [...]ifert

Em- phi- teosis differt a ven- ditiōe i trib⁹.

Ius gētiuȝ dr̄ ius natu- rale.

Em / a ¶ Ad dñm. Ut pensionē nō hēat. expelli potest. l. qui rez. C. de sacro san. eccle. & nota. C. de iure emphi teo. l. ij. & extra de locat. c. potuit. & in auctent. de nō alie. §. scire. col. ij.

phi / b ¶ Particlaris. Id est medietatis vel minus scōm. M. & Jo. arg. ff. de vsufruc. etiā. & de verbo. signi. nomē filiar. §. portiōis. & ff. de dā. infe. in ter quos. §. dāni. & de cōtra hē. empt. domum. Nos dicimus. si aliqd ēt paruz remāsit dānuz ēphitheote eē argu. huius. §. & C. eo. l. i. De hoc dant tales vers. Res perit tota: tūc nil dabit ēphitheota. Si p parte perit: nō ita liber erit

c ¶ Utimur. sunt & duoalia natalia siue tacita pacta: in hoc contractu: vt de reijciendo emphiteotaz si nō soluerit pensionem per triennium. vt. C. eo. l. ij. §. i. & in aucten. de non alie. §. scire. col. ij. Item & si velit emphitheota vendere q dño prius denūciare debet. vt. C. eo. l. fi. §. j. Accur.

¶ Additio. Quod dictū est emphitheotā posse expelli nō soluta pēsione per triennium verū est in emphitheota priuati: qm emphitheota ecclesie cessans p bienniuz in solutione

Simplici colono indisticte bienniū expectat vt. ff. loc. qro. §. inter locatorem.

d ¶ Itē querit. Suo. scilicet artificis.

e ¶ Forme. Scilicz dmōstrate. sed qd si certa non est materia dmōstrata? Respondet. nō iterest vt. ff. de cōtrahen. emptio. ouenit. & l. sabin⁹. Uel facies pūctū in dictione suo.

Emphiteoti ca res si peat cuius erit dānum? Emphiteosis duo tacita pacta cōtinet. teritus accessit ad dñm[a] sup hoc redūdare piculū. Sin autem particularis[b] ad ēphiteheoticariū huiusmodi dānuz venire: quo iure vtimur[c].

¶ Cuz dñiū rei cōcessit trāsit pecūia pro mercede cōstituta emptio nō locatio dicit. Areti.

¶ Itē qrit si cum aurifice titius ɔuenerit: vt is ex auro suo[d] certi pōderis certeq formeᵉ anulos ei faceret & acciperet (verbigratia) decē aureos vtrū emptio & vēditio: aut locatio et ɔductio ɔtrahi videat? Cassius ait materie q̄dē emptionē & venditionē contrahi: ope aūt locationē & cōductionē Sed placuit tm̄ emptionē & vēditionē contrahi. Qd si titius suū auruz dederit mercede p opera constituta dubiuz nō est quin locatio & conductio sit.

¶ In hoc contractu veniūt que de natura ipsi⁹ venire debēt: licet nō fuerint expressa.

¶ Cōductor autē. Casus. ¶ Dicit dñs iusti. q ɔductor oīa scōm q cōuenit in ɔuētione facere debet. si autem aliqd esset omissuz: ita q in cōductiōe de eo nihil esset actū: verūtamen inter eos debet illud qd fuit omissuz ex bono & equo prestari: puta si ɔductor in mora fuerit soluēde pensiōis. Nam licet de vsuris nihil actum fuerit: tenet tamen ad vsuras & ecōuerso: licet nihil actū fuerit de ostijs reficiēdis nihilomin⁹ adhuc

tenetur locator. Et hoc vult dicere littera presens.
a ℭ Conductor. Legẽ. Id est pacta vt.ff.depositi.l.j.§.si sonuerit.
b ℭ Ex equo ⁊ bono. vt vsuras post morã. vt C.eo. pres. Idez econtra. nã conductor agit. vt dom⁹ ⁊ hostia sibi reparẽtur. vt.ff. eo. ex cõducto.
ℭ Qui p vsu ⁊c. Casus. ℭ Quidã ɔcessit mihi iumẽtũ suũ aut vestimẽtũ suũ aut argẽtũ vtẽdũ pro certa mercede: querit: qualẽ custodiã i ista re mihi ɔcessa prestare tenear? Et respõ. iusti. ꝙ talẽ diligẽtiaz teneor prestare quaz paterfamilias diligens presta turus esset. ita expone diligẽtissime id est diligens. et hoc est qa vtriusqꝫ grã celebraẗ ɔtractus. ⁊ hoc dicit.
c ℭ Qui pro vsu. Diligẽtissimus. i. diligens. sic exponitur. ff. eo. si merces. §. qui colũnam: naz cũ vtriusqꝫ gratia fiat locatio: non venit exactissima diligentia. vt. ff. cõmo. si vt certo. §. nunc videndum. Alij proprie ponunt ⁊ dicunt speciale in his rebus que facile possunt frangi.
ℭ Additio. Et hec vltia videẗ communior: ⁊ ratio diuersitatis fundatur super facili harũ rerum facilitate. ideoqꝫ diligẽtior cura est adhibẽda capi. vbi periculum. de elec. lib. vj. Christoforus porcus.

Sup⁹ latiu⁹ ppositiuo qñqꝫ ponit.

d ℭ Amiserit. Uel damnuz datũ sit qđ puideri nõ poterat. vt ff. eo. sed de dãno.
ℭ Mortuo. Cas⁹. ℭ Quesiui a iusti. sic. Quidã cõduxit sibi hospitiũ intra tpa cõductionis decessit conductor ⁊ successit ei heres ei⁹ in conductione poterit ne alteri domuz locare? Et respondet iusti. ꝙ sic. quod intellige iure loca. ⁊ conduc. non autẽ iure societatis. et hoc habes in nota. ⁊ hoc dicit.
e ℭ Mortuo conductore. proprietatis. sec⁹ in vsufructu. vt. C. de vsufruc. si domina. Uel dic vt ibi. ✠ ⁊ de iure do. si socrus. in fine.
f ℭ Succedit. vt. C. eo. viã. Sed an moriẽte scholari vel recedẽte substituere potest? Respõ. sic de iure conductiõis: sed ratio societatis prohibet que preualet. vbi certa persona eligitur. vt infra titu. j. §. soluitur. vsqꝫ
ℭ De societate. ℭ Ista rubrica sic ad cercõtinuaẗ. Dictũ est supra de quibus tũ tps dam cõtractibus qui fiũt consensu: vẽdaẗ

✠ Et hic vera vbi ius vsufruct⁹ cõstituiẗ sec⁹ si fruct⁹

ℭ Cõductor aũt oĩa scõm legẽ[a] conductiõis facere debet: ⁊ si qđ in lege ꝑtermissuz fuerit: id ex equo[b] ⁊ bono prestare debꝫ.

ℭ Conductor de leui culpa teneẗ. Angelus aretin⁹.

ℭ Qui pro vsu[c] aut vestimẽtoruz: aut argẽti: aut iumẽti mercedẽ aut ďdit: aut ꝓmisit: ab eo custodia talis ďsideraẗ: qlẽ diligentissim⁹ pr̃familias suis reb⁹ adhibet: quam si prestitit: ⁊ aliquo casu fortuito eam rem amiserit[d]: ď restituẽda ea non tenebitur.

ℭ Cõtract⁹ locationis: ad heredes trãsit cõductoris. Angelus aretin⁹.

ℭ Mortuo conductore[e] intra tẽpora conductiõis heres eius eodem iure in conductione succedit[f].

vel locē tur: ⁊ vt hic p docto.

verū q2 societas est etiā cōtractus: qui fit cōsensu. vt patet supra de ob liga. ex cōsensu. §. j. Ideo sequit' ru brica de societate. Uñ dicit hic Ac cursius. Est aūt societas (vt ait mar cus tuli⁹ duorum pluriūve conuētio honeste cōtracta ad vberiorem q̄ stuz: ⁊ cō modiorē vsum. Accursius.

vero tertia: ad seiū vero due partes dāni: tertia vero lucri valet ne ista conuētio: ⁊ dicitur q̄ sic. Quit⁹ tamen mutius dicebat q̄ talis conuētio erat contra naturā societatis: ⁊ q̄ nō valebat. Seruius autem sulpitius. dicit q̄ talis pactō valeat q̄ de iure conuentiōis intelligi potest etiam ita cō trahi q̄ vnus pecuniā cō ferat: alius

De societate.

Dim bonoꝝ ⁊ vni⁹ negociatiōis tm̄ Ibi pt societas: in qua dāni ⁊ lucri sunt partes equales: nisi īter socios aliter cō uētū fuerit. Are.

Societatem coire solem⁹: aut totorū[a] bonorum: quam greci[b] specialiter συνκοινωνια alias συντροφια appellant: aut vnius alicuius negociatiōis: veluti mancipiorū vendendorum emēdorūq̄ aut olei aut

Societatē. Tot⁹ iste titul⁹ diuidit' i quatuor partes. Primo ponit in q̄bus rebus possit contrahi societas. Secūdo que partes possunt esse in lucro ⁊ dāno: ⁊ si nō fuerūt a partibus expresse q̄ intelligunt. Tertio qñ societas ⁊ quomodo finit'. Quarto ad quid socius tenetur. Secūda ibi. ⁊ quidem. Tertia ibi. manet autem. Quarta ibi. socius socio.

Societatem coire. Casus. Dixi iustinia. Domine bene perpendi per supradicta q̄ iam de societate estis tractaturus pro deo qualiter contrahitur societas? Respon. dominus iustinia. q̄ solemus cōtrahere societatem omnium bonoꝝ: quaz greci appellabant sic: aut vnius negociationis: veluti vini olei frumenti vendendi ⁊ emendi: ⁊ tunc equaliter participabunt lucrum ⁊ damnum: si autē super partibus lucri ⁊ damni aliqd statuerit: tūc quod inter eos ꝯuenit seruabūt. Sed quid dices de tali conductiōe: vt ad titiū due partes lucri pertineant: damni

autem nihil. Lucrū tamen īter eos communicabūt: quia sepe alicuius prouidentia vel pecunie preualet. Sed quid si ita fuerit pactum īter se q̄ vnus habeat partem lucri: partem autez damni non ferat valet ne pactum tale in societate? Dicit seruius q̄ sic: ita tamen q̄ si sit in vna re lucrum: in alia damnuz debet fieri compensatio lucri cum dāno. Et illud soluz quod superest dicitur lucrum. ⁊ hoc dicit.

a Totorū. Id est omniū: ⁊ expresse. vt. ff. eo. l. pri. §. j. ⁊. l. iii. §. prio. ✠ Nam hoc nomē: scilicet totus tota totū. totitatē ad vnā rem signat. Additio. Hoc verum si ad vnam adiicitur: al's si ad vniuersitatez: de illa tanq̄ de vno predicatur. Joannes fabri.

b Greci. Sincinomia grece dicitur latine communicatio. Syntrophia est societas que etiaz potest dici tertia: ⁊ ista tria optime huic loco sunt consentanea.

✠ Et tunc ⁊ socii ī me: et meorū bonorū i sociuz p medietate dñiuz sūt tra

dicitur cōe
trāsfer
tur: et
oīa lu
cra vnī
cuiuscꝫ:
etiā si
ex pu-
blicis
stipen
diis: p
ueniāt
cōmūi
cātur
dānuꝫ
tñ ex
dlicto
causa-
ruꝫ in
parteꝫ
tm̄ de
linquē
tis cō
puta-
bit. Jvt
l. cum
duob⁹
§. fin.
ff. eod.
Ange.

a ¶ Emēdi. Iteꝫ duobus aliis mo-dis: scilicet omniū bonorū simplici-ter. vt. ff. eod. l. coiri. ⁊. l. nec adiecit. Itē vni⁹ rei. vt. ff. e. l. v. ⁊. l. societas.
b ¶ Equales. Sic. ff. de here. insti-tu. l. quo-tiens. §. heredes. ⁊ supra ḋ here. isti. §. si plu-res. ⁊. ff. e. l. si non fuerint. ⁊ dic eq̄le fuisse ca-pitale. Accur.
¶ Additio. Als erit i ar-bitrio iu dicis con sideratis sociorum opis. Et nota q̄ si cut capi-tale: ita nec lucrū durante societate extrahi pt. Ang.
a ¶ Ex-p̄sse. Etiā in solo lu cro vt. j. eodeꝫ. §. illud.
d ¶ Con uentio. Seꝫ talis sequit.
e ¶ Ter tia. Scili cet pars

vini: aut frumenti emēdi [a] vēdēdiꝗꝫ.

¶ Et q̄dē si nihil ḋ partibus lucri ⁊ dāni noīati ꝯuene rit eq̄les [b]: scilicet partes ⁊ in lucro ⁊ i dāno spectātur. Quod si exp̄sse [c] fuerint partes he seruari debeant.

¶ Nec eīvnq̄ꝫ du bium fuit quin va leat conuētio [d]: si duo inter se pacti sint vt ad vnū q̄dē due partes ⁊ lucri ⁊ dāni ptineāt ad alium tertia [e].

¶ Ualet ꝯuētio i ter socios vt maio rē pteꝫ lucri ferat alter q̄ꝫ dāni: ⁊ ecō tra. Et ēt q̄ lucrū participet alter ⁊ dānū non sentiat. Et lucruꝫ dicit q̄d superest omni dā no deducto. Aret.

¶ De illa sane cō uentione q̄situ est: si titius ⁊ seius in ter se pactisūt: vt ad titiū [f] lucri due partes ptineant: damni tertia: ad se ium due partes dā ni: lucri tertia: an rata ḋbeat haberi cōuentio? Quint⁹ mutius ꝯtra natu rā societatis taleꝫ pactionē eē existi mauit: ⁊ ob id non eē ratā habēdam. Serui⁹ [g] sulpici⁹ (cui⁹ sīnia p̄ualuit) ꝯtra sensit: q̄ꝛ sepe quorūdam ita pre ciosa est opera i so cietate: vt eos iu stū sit ꝯditione me liori in societatem admitti. ¶ Nā ⁊ ita coiri posse socie tateꝫ nō dubitat̄: vt alter pecuniam ꝯferat alter si ꝯfe rat: ⁊ tñ lucrū iter eos cōmune sit: q̄ꝛ sepe opa alicuius pro pecunia valet.

lucri ⁊ damni.
f ¶ De illa Ad titiū. Computatio hic expedita fiat. vt si lucruꝫ in vna re: in alia vero damnuꝫ contigerit: vt si deducto omni damno lucrum superest. vn⁹ i du-as ptes ali⁹ i ter-tiā partē admittat̄ ei⁹ lucri. Si vero tantū dā-num sup est: is qui duas par tes dam-ni ferre ḋ bet in re-bus que supersūt tanto mi nus q̄ꝫ al ter acci-piat quā tum faci-at tertia pars dā-ni. vt. ff. eodē mu tius.
g ¶ Ser ui⁹. Hic seruius si bimet cō tradicere videt̄. vt ff. eodē. l. mutius. Sed non est verū. nā ibi di-cit de fa-cto hoc i s se nō pos se scilicet

vt damnum & lucrum sit in eadem societate cum damnum lucro & contra lucrum dãno deducto intelligatur. vt ibi dicitur. vt. j. e. §. & adeo
a Et adeo. Hec pacta inequalia: tũc demũ locũ hñt qñ alt plus cõtulit opere vel industrie q̃ alter. & ff. e. si nõ fuerint. §. si vo placuerit. scdm Azo. cum societas sit fraternitatis ius vt. §. e. si vero. Jo. cõ. & subaudit i. l. illa. si non fuerit maxime. Alij idem qd Jo. sed tali rõne quia iure conuentionis valent non societatis. ff. de pol. l. j. §. si conuenerit. ac.
Additio. Ista cõiter approbatur. vt per Christofo. h. Et hec verba intellige qñ vel de vtroq; vel de altero tantum aliquid inter partes conuentũ est. Si vo nihil sed simplr tñ sit cõtra societas dic vt p An. h.
b Parté. Non totum: alias esset leonina (j) vt dicit in fabula auiani vel esopi. & ff. e. si nõ fuerint. §. fina. & l. si vnus. §. sed si precium. in fi.
Additio. (j) Idẽ si nõ habito respectu ad lucrũ de certa q̃titate cautum sit puta volo. x. annuati etiã si concedens pecuniam in se periculũ suscipiat. sm Ange. hic.
c Quod & ipsum. Scilicet dictũ hoc proximo casu.
d Cõuenieter. i. cõueniẽs esse sue sententie quam dixi. s. e. §. de illa.
Illud quoq;. Casus. Pone. Duo mercatores societatẽ adinuicẽ cõtraxerũt & sup hoc litteras confici fecerũt in quibus cõtinebat q lucrũ si qd inter eos continge ret. diuideretur & nulla fuit facta mẽtio de dãno qd iuris i h casu? Et rñ. q eadẽ rõ obseruãda i dãno q̃ & lucro ẽe expressa & e conuerso. & hoc dic
e Illud Seruari. no. eãdẽ rõnem contrario rũ. sic. ff. de le. iij. l. fi. §. fi. & ff. fami. her. si filia. §. item papinianus. Argu. cõtra. ff. de li. & posth. cõmodissime & ff. loca. l. ea. lege. j. respon. & ff. ne go. gest. si quis neg.
Manet autẽ. Casus. Supra dictũ est qualr societas cõtrahit restat nunc videre qualiter dissoluit. Dicit iusti. q societas inter aliqs tã diu manet q̃diu pseuerauerũt i eodem cõsensu. cũ alt eoꝝ societati renũciauerit dissoluit societas si autẽ callide renunciauerit societati ad hoc q ipe sol aliqd lucrũ sentiat. illud lucrũ sol nõ habebit sz tenet illud lucrũ socio suo coĩcare si autem aliqd lucrũ aliunde senserit q̃ sibi sperabat. s. qñ societati renũciauit id est ex isperato sibi euenit id totũ

Et adeo[a] cõtra qn ti mutij sententiã obtinuit: vt illud q̃ q constiterit posse conuenire: vt quis lucri ptẽ[b] ferat d dãno non teneatur: qd[c] & ipm seruius cõueniẽter[d] sibi existiauit. Qd tñ ita itelligi oportet: vt si in aliqua re lucrum in aliq damnũ illatum sit compensatione facta solũ qd sup est intelligat lucri eẽ.

Particula adiecta i lucro tacite vr adiecta i dãno: & e cõtra. Aretinus.

Illud expeditum est si in vna cã pars fuerit expressa veluti in solo lucro vel in solo dãno i altera vero omissa: in eo q̃z qd pretermissum est: eam dẽ partẽ seruar[e].

habebit quicquid aūt lucratus fuerit ille cui renūciatū est post renunciationem illi soli acqritur. hoc dicit. a Manet. Renūciauerit. p̄ñti socio (1) nō absenti. vt. ff.e. §z ⁊ soci⁹ §. si absenti.
Additio. (1) Vel eius pcurator al's nō tenet nisi ī piudiciū renūciat Ange.
b Callide. Idē ⁊ si itēpestiue renunciet. Itē ⁊ si expediat ñ renunciari. vt. ff.e. actiōe. §. labeo. ⁊. l. §z ⁊ si soci⁹ §. fina.
c Totorū. i. oim: hoc expresso. vt. ff. eo. l. iij. §. j. alias contra. vt. ff.e. nec adiecit.
d Sigd. Al's si qdē: sic. ff. ex qb. cau. in pos. ea. l. fulcinius. §. q si ad uersus. sic. ff.e. actiōe. §. diximus.
e Non captauerit. Id est non p̄cogitauerit.
f Concedit. Nota hic. v. modos soluende societatis hic ⁊ sequentib⁹ quatuor. §. Sunt ⁊ alij duo vt iter ēptionē rerū naturaliū vel ciuilium. vt. ff.e. verū. §. pe. Item cuz ab alio stipulo animo nouādi. vel iudiciuz cum aliquo dicto animo nouandi. vt. ff.e. actione. j. respon.

Societas multismodis soluitur.

Soluitur. Casus. Non solum per renunciationem de qua dr̄ supra soluitur societas. sed ⁊ morte. vnde non succedet socio superstiti heres in societate. nisi hic palcuerit ipsi socio superstiti. ⁊ tūc ēt dr̄ cōtrahi societas ⁊ si plures ꝯxerūt adinicē societatē si vn⁹ illoꝝ decesserit dissoluit̄ societas int̄ oēs: nisi alij ꝯuētū fuerit int̄ eos. hoc dicit.
Itē si alicuius rei. ⁊c. Nō solū duobus modis su pradictis dissoluit̄ societas ī mo ⁊ tertio mō. s. qñ finis ī posit⁹ ē negocio ꝑpter qd ꝯxerit adiuicē societatez. ⁊. h. d. Publicatiōe. Iā vidistis tres modos soluendi societatem. mō ponit̄ hic quart⁹ modus quo soluitur societas puta per publicationez oim bonoꝝ suoꝝ in fiscum ꝑpter suū delictum. Quādo eīn fiscus in loco suo succedit ꝑ mortuo habetur. ⁊. h. d.
Itē si quis. Iaz vidistis quatuor modos qbus soluit̄ societas. Itez ⁊ qnto modo soluit̄ societas veluti si vn⁹ ex socijs cesserit bōis ne in carcerē detrudat̄. si tamen adhuc alter in ipsum consenserit noua videtur contrahi societas. h. d.

Societas soluitur renūciatiōe q soluta lucrū qd p⁹ renūciationē acqrit̄ non cōmunicat̄ nisi dolose fuerit renūciatū. Areti.

Manet aūt societas eousq3 donec ī eodē cōsensu pseuerauerit. At cū aliqs renūciauerit[a]: societati soluitur societas. Sed plane si qs callid[b] ī hoc renūciauerit societati: vt obueniēs aliqd lucrū solus habeat: veluti si totoꝝ[c] bonoꝝ soci⁹ cū ab aliquo heres esset relictus ī hoc renunciauerit societati: vt hr̄editatem sol⁹ lucritaceret: cogit̄ hoc lucrū cōicare. Si quid[d] vero aliud lucrifaciat qd nō captauerit[e]: ad ipsum solū ptinet. Ei vero cui renūciatū est qcqd oino post renūciatam societatem acquiritur: soli conceditur[f].

a ¶ Soluit. Morte. idē est in tutela sec⁹ in deposito ꝛ mandato. vt. ff. de his qui no. infa. furti. §. illud.
b ¶ Et si. i. q̄uis. Accursius.
c ¶ Conuenerit. Sc3 vt duret inter supstites

Societas nō transit ad he redem nisi in duob⁹ casib⁹

etia3 vno moriēte n̄ aūt ad he redē trā sit etiā ex pacto. vt ff. eo. l. a deo. ꝛ. l. nemo nisi in societa te vectiga liū. vt. ff. e. l. veru3 §. i hr̄dē. ꝛ. l. adeo. j. rn̄. ꝛ nisi ōnuo ꝯsē tiāt. vt. ff. e. l. plane.
¶ Addi. Item nisi iuramēto hicide ap posito: q2 forte ō iu re canoni co teneret etia3 in p sōa hr̄dis nec morte vni⁹ ex socijs solueret. p. c. cū ꝯtigat extra de iureiuran. ſm Jo. fab. hic.

¶ Morte vni⁹ ex socijs soluit socie tas. Itē iteritu rei vel publicatiōe bo noꝝ. Itē si vnus ex socijs bonis cesse rit. Aretinus.

¶ Soluit adhuc societas etiā mor te[a] socij. q2 qui so cietatē ꝯtrahit cer tā personā sibi ele git. Sed ꝛ si cōsen su pluriū societas contracta sit: mor te vni⁹ socij soluit: ꝛ si[b] plꝛes supsint nisi i coeūda socie tate aliter cōuene rit[c]. ¶ Itē si ali cui⁹ rei[d] ꝫc. socie tas sit: ꝛ finis nego cio iposit⁹ ē finit so cietas. ¶ Publi catiōe[e] q̄3 distrahi societatē māifestū ē. s. si vniuersa bōa socij publicentur. Nā cū in ei⁹ locū al teri[f] succedit: pro mortuo[g] habet[h]. ¶ Itē si q̄s ex so cijs mole debiti p̄ grauat⁹. bōis suis[i] cesserit: ꝛ ideo pro pter publica aut priuata debita[k] substātia ei⁹ vene at[l] soluit societas. s3 hoc casu[m] si ad huc ꝯsentiāt in so cietatem noua vi detur incipere so cietas.

erat nō rerū: q̄r esse pōt. vt. s. eo. §. nam ꝛ ita: Respō. idē cū libertatem vł vitā; vł ciuitatē amittat. vt. ff. de bo. dā. l. j. ꝛ. j. proxi. §. innuit. in fi.
i ¶ Bonis suis cesserit. Nō facere pōt ne in carcerē de trudat. vt. j. de ac ti. §. fina ꝛ. C. ō ces sio. bono. l. j.

Cessi. bono ruz ii re fit

k ¶ De bita. q2 si sco. vel p̄ uat⁹ ōbe bat. vt. ff. e. actione §. j.
l ¶ Ue neat id ē vēdatur.
m ¶ S3 h̄ casu. q̄ si dicat n̄ sicut supe riori pro ximo sci licet quā do bona fuerunt publica ta. nam hic viuēs ꝛ in ciui tate existēs sibi postea acquirere po test. vt. ff. de cessio. bonorum. l. v.

d ¶ Itē si alicui⁹ rei. Ut duo taber narij de vēdēdo vinum in foro.
e ¶ Publicatiōe. q̄ publicatio fit p pter delicta. vt. ff. de bo. dā. l. j. i. rn̄.
f ¶ Alter. Alr̄s alius. scilic3 fiscus.
g ¶ Pro mortuo. Sic. ff. e. actione. §. publicatione.
h ¶ Habet. S3 q̄d si h̄ soci⁹ cui⁹ bo na publicata sunt rōne opere soci⁹

¶ Socius socio. Casus. ¶ Dixi i peratori. Domine iam vidi quinq3 modis quibus societas soluitur modo quero vtrum socius socio suo teneatur propter dolum vel etiam propter culpam. vel etiam per negli gentiam teneatur? Et respondet imperator q̄ non solum ex dolo te netur sed etia3 ex negligentia. Sed

domine quam diligentiam debet p stare socius? Et respon. q non exactissimam. sed eandem quam in reb9 suis solet prestare. vnde si rebus suis solet esse negligens quamquam in omnibus rebus sit negligens non tenetur sed debet de se conqueri qui paruz diligentem sociu sibi assumpsit. hoc dicit a ¶ Socius. Pro socio actione que e directa ab vtraque parte. vt j. de pe. te. li. §. ex quibusdam. et finita societate nascitur. vt C. eo. tantum

heredes. §. non autem.

e ¶ Qui parum diligentem. Sic §. j. ff. q.quib. mo. re. contra. ob. §. preterea. ¶ De mandato. ¶ Glo. rubrice optime continuat rubricas omnes a titulo de obligationibus vsque huc. Aretin9. ¶ Addi. Et e talis Obligationu alie re contrahuntur: alie verbis. alie lris: alie consensu. vt. s. de obligationib9. Ite earu que ex consensu: alie p venditionem: alie per locationem et conductionem: alie per societatem: alie p mandatum. vt. s. de obl. ex consensu. in principio. de tribus primis dixit. nuc de qrta. scz de mandato. Accursi9

duob9 §. j. ff. eodez. Continuato

¶ Soci9 tenetur de leui culpa: vel de tali diligentia qualem suis reb9 solitus e adhibere. Angel9 aretinus.

¶ Socius socio vtru eo nomine tantum teneatur pro socio actione[a] si quid dolo commiserit sicut is qui deponit apud se passus[b] est: an etiam culpe id est desidie atque negligentie nomine quesitu est: preualuit tamen etiam culpe nomine teneri[c] eu. Culpa autem non ad exactissimam diligentiaz dirigenda est. Sufficit eiz talem diligentiam communibus rebus adhibere socium qualem suis rebus adhibere soleret[d]. Nam qui[e] parum diligentem sociu sibi assumit: de se queri debet hoc est sibi imputare debet.

Depositari9 solu tenet de dolo et lata culpa.

diu: nisi in casu. vt. ff. eo. actione. §. nonnunquam.

b ¶ Passus est. Qui de solo dolo tenet et lata culpa que dolum representat. vt. ff. depo. l. quod nerua. et. ff. si quis te. li. ee ius. fue. l. j. §. non aut.

c ¶ Teneri. nisi alter tantam culpam prestiterit: quantam et iste: et afferret scz per damnum. quo casu compensat culpa. Item dolus cum dolo vt. ff. de compe. si abo. et de dolo. l. si duo.

d ¶ Solet. Ante contractam societatem et in hoc discrepat a depositario qui vt in presenti tenetur. sic ff. depo. l. quod natura. sic est in eo cum quo habeo rem commune sine societate. vt. ff. familie herciscun. l.

si tuc eratdi ligen tior: a lias se us. vt p glo. n. l. cu

¶ Mandatu. ¶ Tot9 iste titulus diuidit in quatuor partes. Primo ponit quot modis madatu contrahit et illud p exepla declarat. Scdo q fines mandati no sut pretereude. Tertio quo madatu finiat: et quando madatu possit renuciari. Quarto q mandatu dz ee gratuitu. Scda ibi. is q. Tertia ibi recte. Quarta ibi i suma ¶ Madatu etc. Cas9. ¶ Adhuc vi suri sum9 de oblig. q ex consensu fiut. et de illis e hoc vltimu. et qr bu scit q co sensu

Diuisio.

sensu fiunt obligationes in emptione ⁊ vendi. locatione conductione ⁊ societate de quib⁹.s. dictū est. Modo videndū est de vltimo exēplo circa materiā hanc vz de mādato. vñ da ē in vtilitatē sui mādātis ⁊ petri cuiusdā extranei pecunia illa: pz qz hic ē grā sua ⁊ aliēa. ⁊ sic pz dictū iacobi

a ❡ Madatū. Mādatū ē officiū gratuito ab eo q susceperit exhibendū: nisi eī fiat grat⁹ incipit eē locatio si nō erat facturus alias tale factū ideo qz locari cōsueuit. vt.j.e.§.fi. ⁊.fit p verbū rogo: volo: mando: supplico: ⁊ similia vt.ff.e.l.j.§.j.

Mādati diffinitio.

quesiui a iusti. de mādato qt modis cōtrahit? ⁊ ipe cōsiderās. rñdet q sex modis. Dicit em q mādatū quinq modis obligatoriis cōhit Aut enī tua grā cōhitur ⁊c. aut aliis

❡ De mandato.

❡ Mandatū obligatoriū cōtrahitur pluribus modis: nec obligatur quis si mādatarij gratia tantum mandet.

Mandatū [a] contrahitur quinque modis [b] siue sua tantum gratia aliquis tibi mandet: siue sua ⁊ tua: siue aliena tantum: siue sua ⁊ aliena: siue tua ⁊ aliena. At si tua tantum gratia mandatum sit superuacuum est mandatum: ⁊ ob id nulla ex eo obligatio [c] nec mādati inter vos nascitur actio.

quatuor modis enumeratis in lra. sextus autem modus nō est obligatorius: qr qñ aliqs tua grā tm̄ mandat. nullū est mandatū: nec aliq nascit obligatio sed quinqz mōis pcedētib⁹ obligatio cōhit ⁊ ex his mādati actio nascit ⁊ sup h notetis h tria p ordinē. cā siue factū qd idem ē qd obligatio ⁊ actio. Ex cā eīm siue facto cuiusmodi est mandatum cōtractū aliquo mō de quinq modis nascit obligatio: ⁊ ex illa obligatione nascitur actio aliter aūt si solū dedit consiliū nulla nascit actio. Ad expositionē isti⁹ ꝟbi qd ponit in fine istius glo. imo ⁊c. Pone tale exemplū. Mādauit tibi titius q mutua res pcuratori cuidam pecuniā sub vsuris quā cōuersurus est in vtilitatē ipsi⁹ mādātis ⁊ cuiusdā extranei puta petri. In hoc eīm q mādauit tibi vt sub vsuris crederes tua grā ē. In h eīm q mādauit tibi q cōuertē

b ❡ Quinq modis. Immo vr̄ q sex vt seqt. Sz dic qnq scz obligatoriis Ultimū enīz scz qñ tm̄ tua grā nō est obligatoriū. vt.ff.e.titu.l.ij.§.fina. Itē vz Jo. ē quoddā aliud sextū obligatorium. vt cū sua grā ⁊ tua ⁊ aliena aliqs tibi mādat vt emas fundū p me ⁊ p te. ⁊ p ticio. ⁊c. Et exēplificā. vt.ff.eo. si pcuratorem.§. si tutores. vbi tutor mādat contutori suo vt seruū necessariū emat pupillo. ⁊ sic grā mādāt⁹ ⁊ mādatarij ⁊ pupilli contrahitur mādatum.

Mādatum multis modis cōtrahitur

c ❡ Obligatio. Nisi dolus ⁊ calliditas intercedant. (i) vt.ff.de regu. iuris. consilij.

❡ Additio. (i) Intellige si sit consiliū rei honeste: nec esset al's facturus Et tñ q ex hoc dānificat⁹ fuerit indistincte tenet vt p Ange. hic.

❡ Mādantis tm̄. Casus. ❡ Que sunt a iusti. Dñe qualiter pōt iteruenire mandatū grā mandantis tātū

Et rn. q̄ tunc mandantis gr̄a inter- uenit mandatū cū mādat tibi aliqs vt negocia eius geras aut fundum ei emas aut p̄ eo fideiubeas: ⁊ si ta- le mandatū susceperis de necessita- te obligaberis q̄z q̄z ab initio tibi liberū sit suscipere mādatum vel non suscipere. ⁊. h. d. ⁊ super illa glo. ⁊ tuncquia suscipit intellige q̄ si bene gessisset nō esset obligat⁹. Item si male gessit nō pp̄ hoc est obligat⁹ s; si male gessit cū ei eēt madatū obligabit eodē mō si ita esset mādatū vt nō ageret: ⁊ gessit tua gr̄a ⁊ sua. ⁊ respō. q̄ tūc hoc modo cōtrahitur sed male impleuit. ⁊ h̄ vult. l. ff. quā ipse allegat a ℂ Mandatis. Gereres. ⁊ tūc q: suscepit mandatū: non q: gessit tenetur. vt. ff. e. si remunerandi. §. i.

ℂ Ad cognoscendum cui⁹ gr̄a mandatū fiat: inspiciēdū est cuius vtilitatem concernit illud qd mādat. ⁊ dicit illi⁹ gratia celebratum. Areti.

ℂ Mādantis tm̄ gr̄a iteruēit mādatū veluti si qs tibi mādet vt negocia eius gereres[a] vel vt fundum ei emeres: vel vt pro eo sponderes.

ℂ Tua gr̄a ⁊ mādātis; veluti si mādet tibi vt pecuniā; sub vsuris[b] crede

tm̄ et exēpluz est planū veluti si mādet tibi aliquis vt petri negocia gereres quod nō est gratia tibi nec sui immo solum gratia petri. ⁊ sic de alijs exemplis. h. d. ℂ Sua ⁊ aliena ⁊c. Ponit modo exempluz q̄liter mādatum cōtrahitur gr̄a sua ⁊ aliena ⁊ nihil ad vtilitatem suā. ⁊ est exemplū tale. veluti si de cōmunibus negocijs tibi ⁊ titio tibi mandet aliquis vt sibi ⁊ titio fundum emeres. vel vt p̄ eo ⁊ titio penes aliquem spondeas ⁊ hoc dicit.

ℂ Tua ⁊ aliena ⁊c. inter modos obligatorios mādati nunc ponit exēplū de vltimo membro. ⁊ est exēplū primū in littera cū dicit veluti si tibi madet aliqs vt pecuniam tuam titio crederes sub vsuris ⁊ hoc dicit b ℂ Sub vsuris. In hoc ē vtilitas mutuātis pp̄ter vsurariū lucrū. Sz contra. ff. de vsur. cum quidaz. §. si. pupillo. in fi. Sed ibi d; subaudiri tantū. Uel dic nō sūt pp̄ter lucrum inducte. ll. p̄ncipaliter vt ibi secūdario tm̄ sic. vt hic dicitur. Accur.

ℂ Additio. Solue aliter s̄m doct. aut vsure debent ex stipulatu: q: in stipulatu; exp̄sse deducte sunt ⁊ tūc lucruz sapiūt vt loquitur hic. Aliqn̄ vsure debentur pp̄ter morā siue negligentiam non soluentis: ⁊ tūc non sapiunt lucrum: q: tanq̄ interesse prestātur vt loquitur. di. l. cum quidā. §. si pupillo. Christoforus.

ℂ Tua gratia ⁊c. Casus. ℂ Quesiui a insti. qualiter mādatum contrahit qn̄ aliqs tibi mandat vt sub vsuris pecuniā credas ei q in rē suā eēt mutuatur⁹. vel si fideiussor dat⁹ tibi mādet tibi volēti agere ꝯ euz vt periculo suo experiaris cū reo principali: vel si idē fideiussor tibi mandet vt suo periculo stipuleris a quo dā quē delegauit tibi eo tp̄e q̄ cepisti agere cōtra eum. Qualiter enim huiusmodi mandata contrahuntur tam mandantis gratia q̄z mandatarij patet cuilibet intuenti. ⁊. h. d.

ℂ Aliena ⁊c. Modo videam⁹ qualiter aliquis mandat gratia alteri⁹

res ei [a] q in rē ipsi us [b] mutuaret: aut si volente te agere cuz eo ex fideiusso ria cā mādet [c] tibi vt cū reo agas peri culo mādātis: vl' vt ipsi⁹ periculo stipu leris ab eo que ti bi delegetin id qđ tibi debuerat. ¶ Aliena aūt tm̄ cā īteruenit māda tū veluti si tibi ali qs mādet vt tity ne gocia gereres: vel vt titio fūdū eme res: vl' vt pro titio spōderes. ¶ Sua ꝛ aliēa: veluti si de cōib⁹ suis: ꝛ tity ne gocys gerēdis tibi mādet [d]: vl' vt sibi ꝛ titio fūdū emeres: vl' vt pro eo ꝛ titio spōderes. ¶ Tua ꝛ aliena: veluti si ti bi mandet vt titio sub vsuris crede res. Qđ si sine vsu ris pecuniaʒ crede res [e] aliena tantuʒ gratia intercedit mandatum.

a ¶ Ei. puta ꝓcuratori mandātis.
b ¶ Ipsi⁹. Scilʒ mādātis ꝛ in hoc est vtilitas mandātis.
c ¶ Mandet. Scilʒ fideiussor. Ex hō casu ageṫ contra fideiussoreʒ man dantem actiōe mā dati ñ ex stipulatio ne prima si nouādi aīo hō mā datum in tercessit. vt. ff. eo. si mandato meo i fin. l. Si aūt non nouā di animo agitur ex ꝓria cau sa. vt. ff. đ procura. l. iz. §. ea obliga. i fine.
d ¶ Mā det. hic a gi potest duabus actionibus mandati. scilʒ contra mādantē: ꝛ negocioꝝ gesto. cōtra titium que datur. ꝛ mandati. vt. C. de neg. gestis. si mandatum.
e ¶ Crederes. Scʒ mandauerit.

¶ Tua gratia. Casus. ¶ Audistis iā qualtier quiqʒ modis obligato riis ɔbiṫ mādatuʒ lʒ ēt sexto modo ɔhaṫ mādatū lʒ nō sit obligatoriuʒ veluti si mandet titius vt pecunias tuas poti⁹ feneres q̄ʒ i emptienem ꝑdioꝝ colloces vel ecōuerso ꝛ hmōi obligatio plus sortiṫ nomē ɔsilij q̄ʒ mādati ꝛ hac de cā nō est obligato riū: ꝛ illud ptʒ euidēter qꝛ nemo ex hmōi ɔsilio obligaṫ. q̄ʒq̄ʒ mandata rio nō expediat nisi in casib⁹ exce ptis. ꝛ hoc ideo est qꝛ liberuʒ est su scipiēti ɔsilium penes se explorare an susceptū ɔsiliū sibi expediat. nec ne. ꝛ propter hoc si te pecuniam ha benteʒ monuerit aliquis vt ex ea rē aliquā cō pares vel crederes nō teneṫ tibi iudi cio māda ti. lʒ tibi ñ expediat eā tibi e misse vel alicui cre didisse ꝛ hec vera sunt cum mādatuʒ sit sine as signatiōe certe per sone. Sʒ pōe q̄ mā dabat ti bi aliquis vt titio no minatim crederes pecuniam nunquid eo facto is q ti bi madauit erit tibi obligatus. Et certe scđm sentētiā dñi sabini dicen dū ē ꝙ sic qꝛ forte aliṫ nō credidisses titio nisi tale mādatum suscepisses Et no. ꝙ i hoc casu dñs sabin⁹ bōa rōne fuit motus. Prio qꝛ dixit hāc fuisse causaʒ quare in hoc vltimo ca su mandans mandatario tenetur. quia aliter dictam pecuniam non e rat titio mutuaturus. ꝙ si aliter es set facturus licet sibi nōn mādasset non teneretur is qui mandauit sed doctores resident in hac opinione ꝙ indistincte tenetur is qui manda uit in hoc vltimo casu. ꝛ subaudi ad litteram illam: ꝙ si non aliter ma

xime sed contra hoc qd dr nemo ex cōsilio obligatur nisi sit fraudulētū vñ qp p imprudentiā dicat.ff. qd qs. qz iu.l.ii.sed hoc ideo est in illo casu qz antecessor ibidē tenet ex cōsilio qz locat operas tuas vt peritus & tñ ex effectu cōsilii sui reddit imperitus & propter hoc ēt de leui culpa tenet. & ita speciale ē in h casu & hoc dicit a ℭ Tua tñ gra. h āt addūt doctores sextū modū qd dic vt.s.e. in pri.i gl.i mo videt &c. in fine glo.

cor.l.i.j.respon.&.§.psuadere. Sed hoc in maleficiis.id nō dat mandati: tenetur tñ vel de dolo: vel aliis actionibus. Item als facturus non erat in pdictis casib⁹: als obtinet hec regula: vt hic &.ff.eo.si remūeā di.§.plane. Sed certe nec his casib⁹ videt teneri.vt.j.proxi.§. Sz dico nō tenet illi cui tale ɔsiliū p stat: vt ibi sz ibi in cui⁹ lesio nē consuluit vt h dicimus. Vñ dici pōt qnec his casib⁹ fallit dicta regla cū dicat nō teneri illi. sez cui cōsiliū psti.

ℭ Mandatū gra mādatarii tm non est obligatoriū: sz dicit proprie consilium. Aretinus.

ℭ Tua tñ gra [a] interuenit mandatū: veluti si tibi mādet vt pecūias tuas i ēptiōes poti⁹ pdiorū colloces q̄z feneres: vl' ex diuerso vt pecūias tuas feneres poti⁹ q̄z in ēptiones prediorū colloces. Cuius generis mandatū magis ɔsiliū q̄z mādatuz est: & ob id nō ē obligatoriū qz nemo ex ɔsilio [b] mandati [c] obligat: ēt si nō expediat ei cui mādabat. cū liberū [d] cuiqz sit apd se explorare an expediat ɔsiliū. Itaqz si ociosā pecuniā domi te habētē hortat⁹ fuerit aliqs vt rē emeres aliquā vel eā crederes: qzuis nō expediat eā tibi emisse vl' credidisse: nō tñ tibi mādati tenetur. Et adeo h ita sūt vt qsitū sit an mādati teneatur q mādauit tibi vt pecuniā titio fenerares sed obtinuit sabini sētētia obligatoriū esse in hoc casu mandatū

Consilium nō facit quem teneri nisi in casib⁹ quibusdam.

b ℭ Ex consilio. Nota bonaz regulam quaz de consilio non teneri. Falit tamen in casibus qui his legibus dicuntur vt.ff.de dolo qp si cum scires. & ff.prosene.l.ii. Sz certe ibi fuit fraudulentū consilium. vt.ff. de re iudi. l.consilii. Item fallit.vt.ff.ad.l. agliam.l.liber homo.j.respon.:& infra de iniuriis.§.non solum.&. ff. de in iu.l.non solū.in pri.&.§.peul⁹.&.ff. qd vi aut clā semper,§.i.&.ff.de fur. si qs vxori.§.cum titio.&.ff.de ser.

tū ē nisi in casu illi⁹. l.ff.de dolo. qp si cū scires & illius.l.ff.de prosene.l. ii.Eandē glo.habes.ff.e.l.ij.§.fi.

c ℭ Mandati. Scilicet actione.

d ℭ Liberum. Scilicet suscepto cōsilio sed suscepto mandato necesse est consummari.sm Joan. nisi congruo tempore renūcietur.vt.j.e.§. mandatum. &. ff.eo. si mandauero §.finali.&. ff. commo.l. incommodatum.§. sicut.

quia nō aliter [a] tibi credidisses: q̄ si tibi mādatū esset. ¶ Mandatū rei turpis: vel ɔtra bonos mores non valet. Angelus areti. ¶ Illō quoq̄ mādatū nō est obligatoriū [b] qō ɔtra bonos mores [c] est: veluti si titi⁹ ō furto: aut de dāno faciēdo: aut de iniuria facienda mādet tibi: licet em̄ penam istius facti nomie prestiteris [d]: nō tn̄ vllā habes aduersus titiū [e] actionē.

a ¶ Non aliter. Hoc esse videt̄ ꝑ opi. Pla. qui dixit duo: scilicet vbi cōsulo certe persōe mutuari: teneor ita demuȝ si al's facturus non erat. Ubi autem nō est designata aliq̄ persona non teneor. etiam si al's facturus non erat. Sȝ Jo. ī vtroq̄ casu dicit cōtra. Naȝ primo indistincte teneor: siue al's eras mutuaturus: siue non. Secundo autem cum distinctione. non al's: ⁊ facit pro eo ff. eo. si remunerandi. §. plane. ō. eo. §. tua ⁊ aliena. in fi. ⁊. ff. de neg. ge. l. iij. in fi. ⁊. l. iiij. Nec obstat qō hic dicitur: q̄ ⁊ si al's etiā factur⁹ erat: tenetur qui mādauit vt dictū est vn̄ pōt subaudiri maxie q̄ nō al'r ⁊c. ¶ Additio. Hec opi. Jo. veluti cōmunior approbat̄. de quo in. l. si remunerādi. §. plane. ff. eo. Christo.

¶ Illud quoq̄. Casus. ¶ Dixi iusti. Bn̄e supra vidim⁹ qual'r mandatuȝ contrahit̄ quiq̄ modis obligatorijs: ⁊ etiā sexto modo nō obligatorio. quid modo plus dicetis? Et dn̄s iusti. rn̄. Frater vna cum predictis scire debes: q̄ sicut mandatum gr̄a tua tm̄ non est obligatoriuȝ: sic nec ɔsiliū seu mandatū de re turpi: veluti si tibi mandet aliq̄s: vt furtū facias: vel iniuriā aut dānuȝ alicui inferas. hmōi nō obligant quē nisi mādatari⁹ prestiterit penaȝ contra quē deliq̄t. attamen aduersus mandantē nullā habebit actionē. h. d.

b ¶ Illud quoq̄. Nō est obligatorium. Etiā si iuramētum intercederet. vt in auc. scenicas nō soluȝ. §. j. colla. v. (i) ⁊ facit ad hūc. §. ff. eo. si enūerādi. §. rei turpis. ⁊. l. si mandauero. §. q idē. ⁊. ff. de arbi. l. si cuȝ dies. §. cōpromissor. ō. ō inuti. stipu. §. qō turpi. ⁊. ff. ō verb. obliga. l. generaliter ⁊. l. seqn. ⁊. ff. ō cōdi. isti. cōditiōes. ¶ Additio. (i) Et hoc verum in omnibus pactis q̄ ratione turpitudinis vel publice vtilitatis principaliter improbantur. Secus si secundario vel in odiū creditoris: aut propter defectū sensus vel imbecillitateȝ persone improbētur: q̄ iuramento confirmantur. Et q̄ dicitur non valere iuramentum contra legem: intellige ō canonica: non autem de ciuili. vt per Ange.

c ¶ Cōtra bonos mores. Hic queritur quid si mandaui tibi vt illi nomine meo iniuriaȝ inferres an teneor? Respon. vtiq̄. argu. ff. de dam. infec. l. damni. §. si mandato.

d ¶ Prestiteris. Scilicet ei cui cōmissum est maleficium: vt penaȝ dupli. ⁊ ita licet intersit mādatarij: tn̄ non agit q̄ nec interesse fingit̄. vt ff. de ɔdi. institu. filius. ⁊ melius. ff. de re. iu. l. quod quis culpa. in fine.

e ¶ Tituȝ. Scilicet mandantem.

¶ Is q. Casus. ¶ Dixi iusti. Bn̄e bene vidi quot modis ⁊ qual'r ɔtrahitur mandatū. pro deo dicatis mihi qual'r mādatari⁹ tenetur exequi id qō sibi datur in mādatis? Dicit̄

ipse. Scire debes q si mandetur alicui sub certa forma nō debet mādatarius illā formā excedere. nā si aliquis tibi mādasset vt ei fundū emeres: veluti pro .c. vel vt pro titio in tanta pecūia spōderes: nec teneberis pluris emere: nec i ampliorē pecuniā fideiubere: q si feceris ad id q expenderis p dictā actionē nō habebis. Unde cassi⁹ et sabin⁹ dicebāt i hoc casu q nō cōpeteret tibi actio contra mādātem: etiā pro centum aureis i mādato comprehensis: et hoc si contra formam mandati plus expenderis. Aliter tn̄ obtinuit scdm opinionem alioꝝ q vsq ad pecuniam in forma mādati cōprehensā agere poteris. sz pone q is cui mādaui vt emeret mihi fundū p .c. aureis p minori pcio illū cōparauit: nunquid habebit act. cō me? et certe sic: q rite videor mādasse: vt dictū fundū p minori pcio emeret si posset. et hoc dicit.

a ¶ Is q. Mādatū. s. certe forme Naz quādoq habet certā formā: et tūc habet locū quod hic dicit. vt. ff. eo. diligēter. quādoq nō: et tūc bona fide facere debet. vt. ff. eo. l. iij. et probat etiā hec distictio. ff. eo. si qs pro eo.

¶ Mādatarius nō dz excedere fines mādati et qtiens excedit nō habet actionē mādati. Angelus areti.

¶ Is q exequit mādatū [a] nō dz excedere fines mādati: vt ecce si qs vsq ad centuz aureos mādauerit tibi: vt fundū emeres vel vt p titio sponderes: neq pluris emere dbes: neq i ampliorē pecuniam fideiubere: alioquī nō habebis cuz eo mādati [b] actionē. Adeo qdē vt sabio et cassio placuerit: ēt si vsq ad cētum aureos cū eo agere volueris inutilit te acturū. Sz diuerse schole auctores recte vsq ad cētū aureos te acturuz existimāt: q snia sane bēignior ē. Qd si minoris emeris: habebis: scz cū eo mādati [c] actionē: quoniā q mādat vt sibi cētū aureoꝝ fundus emeret is vtiq mādasse intelligit: vt minoris (si possit) emeretur [d].

b ¶ Mādati actionē. Sed nec certe ne. ges. scz. B. et Jo. et ē p eis. C. de nego. gest. l. vi. et. ff. d nego gestis g aliena. §. liberos. et de peculio si creditor. §. i. Sed. Mā. dabat vtilē neg. gest. actiōē. et rndebat illi. l. si. de neg. gest. q specialis ibi fuit prohibitio. (i) Sz certe miror de hac opinione: cū videatur lex expedita que etiam vtilem denegat expresse. vt. ff. eo. si pro te. et. ff. de eden. l. i. §. causa.

¶ Additio. (i) Quo casu nō habet etiā vtilē nisi in causis pijs et necessarijs: puta alēdo liberos vel faciendo id q tendit ad exonerationē vel euasionē persone seu infamie mandantis. vt per Jo. fa. et Ange. hic.

c ¶ Mādati actionē. Pro pcio dato. vt. ff. de in rem ver. si fundum.

d ¶ Emeretur. Est autē illa ratio: qa maiori sūme minor inest: vt hic.

z.ff.d vb.obli.l.j.§.ij.z.l.iter stipu latē.§.ij.z.ff.de arbi.dié.§.si ples. ℭ Additio. Et hec vera vbi negociuz qd mandat respicit dānuz per vtilitatē mādātis vel mādatarij: secus si tertium tm: qz nō pt ampliari nec restringi tanq odiosuz. vt i.c.cui d non sacerdotali de pben. in.vi Jo. an.fab.

ℭ Recte zc. Cas. ℭ Titulus iste.s. mādati i quo sumus tres habet partes pnci. Jn quarū pria parte tractat qliter mādatū cōtrahatur. Jn secūda ibi. Js quoq tractat qualr mandatum susceptū exeq debeat. Jn tertia parte que hic icipit.s. Recte quoq tractat qualr mandatū susceptuz reuocat. z scire debes q duo sunt modi quib mandatū reuocat. Prio post reuocationē mādati reintegra. Secūdo post mortē mādatoris vel mādatarij. z hoc de rigore iuris. attn aliqn de eqtate mortuo manda. remā.act.ipsi mādata.scilicz manda. vt ostēdit per duo exempla ibi i.§. Recte quoq. z hoc dicit.

a ℭ Recte. Nam si nō recte nō est necesse reuocari.vt.s.eod.§.illud.

Mādatuz facili reuocat cōtra alij cōtractus.

b ℭ Euanescit. Speciale est in mādato: vt sic facile reuocet per voluntatem vnius partis tm.in alijs eni cōctib nō sic.vt.C.de act.z oblig.sicut que est contraria huic. Et est ratio: qz hic nō stati iterest: z ideo nō stati hincinde nascit obligatio que ex interesse dat.vt.ff. eod. si procuratorez.§.mandati actio: z facit ad hūc.§.ff.d iurisdi.om.iu. z qz. z.ff. de mio.q si mior.§.sceuola.z.C de repu.hē. l.fi.z.ff.d ritu.nup. l.plerisq

ℭ Mādatū re integra pōt reuocari z re integra finit morte: succurrit tn ei q ignorauit mandatū reuocatū. Are.

ℭ Recte[a] qz mādatū cōtractū si dū adhuc itegra res sit reuocatū fuerit euāescit[b]. ℭ Jtē si adhuc integro[c] mādato mors alt. utriusq iteruenit: id est vel ei q mandauerit vel illi q mandatū susceperit: soluit mādatū. Sed vtilitatis cā receptū est: vt si eo mortuo: q tibi mādauerat: tu igras eū dcessisse: z secutus fuerz mādatū:

c ℭ Jtē si adhuc integro. Sz vsque q dr integrū? Rn. si mandata fuit emptio donec arras dderit vl als se emptori obligauerit z idem in similibus Et (vt breuius accipias) si iaz ceperit interesse mādatarij nō est res integra als sic.ar. ff.e.si procurato.§.mandati Si vo non est res integra non finitur mandatū nisi in iudicio.vt.ff. de iudi.tā ex ɔtractib.§.fi. (i) Sz qd pdest si nō finit mandatū re nō integra? Rn. qz per heredē cepta negocia dbēt ɔsumari.ff.pro socio.l.fi.l3 noua inchoare necesse non sit.vt.ff. de nego.gest.nā z serui.§.si viuo.z.ff pro socio heredes socij. qd non ē re integra: cum nullum ceptum sit. Mādatuz qn dicit dr integruz.

ℭ Additio. (i) Tu dic q in mādata iurisdictione res desinit esse integra etiā p solaz citationez. Jn mandato vero procuratoris ad iudicia si sit actoris.per lit.ɔtesta.si rei sufficit q dns pro eo sciente vel volēte satisdederit. Jn procuratore aūt ad negocia sufficit fecisse p paramanta necessaria: puta sine quib principale negociū expediri non pōt. Ange.

posse te agere mandati actione: alioquin [a] iusta et probabilis [b] ignorantia tibi: dãnũ afferret [c]. Et huic [d] simile est: qd placuit si debitores mãumisso dispẽsatore titij per ignorãtiam liberto [e] soluerint liberari eos [f] cũ alioquin stricta iur3 ratione nõ possent liberari [g]: quia alij soluissent q̃3 cui soluere debuerint.

Mandatũ põt ab initio non acceptari: s3 postq̃3 est susceptũ: õbet executiõi mãdari: nisi ex iusta cã: et congruo tẽpore recuset. hoc dicit Are.

Mãdatũ non suscipere cuilib3 liberũ est: susceptũ aũt ɔsumãdu3 est aut q̃3primũ [h] renũciãdũ est vt per semetipsu3: aut per aliũ eãdẽ rẽ mãdator exequat. Na3 nisi ita renunciet: vt integra cã mãdatori reseruet eandẽ rẽ explicãdi: nihilomin9 mandati actio locũ hab3: ni-

Sed vtilitas. Casus. Quia si mandatarius ignorans mandante3 mortuum: nihilominus mandatu3 exequatur: q̃3q̃3 de stricta ratiõe nõ habeat actionem: tamen damnum sibi afferret qd eẽ non õbet si actiõe3 nõ haberet iusta & probabili ignorãtia q̃dẽ dico si debitores q receperũt pecunia3 a seruo dispẽsatore titij mandatũ receperunt q eis soluerent ipsi iam mãumisso soluent isti enim de eq̃tate liberẽtur. q̃3q̃3 aliter de rigore iuris: qa non soluerunt ei cui debuerunt: vel potest dici q hoc p simile occurrit qualiter aliud acciderit õ eqtate q̃3 accideret de rigore: vt per hoc ɔfirmet primũ exẽplũ. Et notãdum q hoc qd hic dicit q mãdatũ soluitur per reuocationẽ re integra verũ est de mãdato negociorũ si res sit integra: tamẽ in mãdato iurisdictiõis ad res aliter est: q semper reuocat ad nutũ delegãtis. ff. de iudi. l. iudicium soluitur. & hoc dicit..

a Aliogn. i. si nõ posses agere. Ac.

b Probabilis ignorãtia. Que ẽ in facto alieno. vt hic. & ff. eo. idem q̃3. §. penul. als non est probabilis: vt. ff. ad velleia. q̃3q̃3. & C. de rescin. vẽdi. quisquis. & ff. de edi. edic. l. j. §. causa.

c Afferret. Qd esse nõ debet.

d Et huic simile. Scil3 proximo casui.

e Liberto. Prio dispẽsatori & seruo.

f Liberari eos. Facit. ff. si cer. peta. eius q in prouincia. & C. de soluti. si cu3 seruus.

g Nõ possent liberari. Nisi i casibus. vt. j. quib9 modis tol. obliga. in principio dicemus.

Mandatu3 suscipere &c. Casus. Scire debes q mandatum suscipere liberum est susceptũ tñ necesse est ɔsũmare: nisi tẽpestiue renũciet: aut casu fortuito pꝑeditus sit. vt mandari non possit. Et hoc dicit.

Mandatum &c. Iste versus potest referri ad primam partem titu. vel ponitur ad vberiore3 doctrinã.

h Mandatum. q̃3primum. Scalicet potest fieri,

si iusta causa [a] intercesserit: aut non renunciādi: aut intēpestiue renūciādi.

¶ Se summat.

¶ Mandatum ⁊ in diem differri: et sub conditione fieri potest.

¶ Mādatū debȝ esse gratuituȝ: al's transit in aliū contractū. Aretinus.

¶ In sūma [b] sciēdum est mandatū nisi gratuitū sit in aliam formā negocij [c] cadere: nā mercede [d] cōstituta incipit locatio et cōductio esse: ⁊ (vt generaliter diximus) quibus casibus sine mercede suscepto officio mādati siue depositi ɔtrahitur negociū: his casib⁹ interueniēte mercede [e] locatio ⁊ conductio in·

Mādatarius: ō q̄tuor tenet.

a ¶ Iusta cā. Puta casus fortuitus. Naȝ de dolo tenet: ⁊ lata culpa: et leui: ⁊ leuissima. secūdū. B. ⁊ Ioan. vt. C. eo. l. in re mādata. ⁊. l. a procuratore. Alij dicūt de leuissima mandatariuȝ n̄ teneri: sȝ ō dolo tantū: q̄n gr̄a tātuȝ mādātis fit. vel de leui cl'pa q̄n vtriusq̄ gr̄a instar alioꝝ cōtractuum vt ff. ō re iu. ɔtract⁹. Sed primum videtur verius: cuȝ hic contractus multū discrepet ab alijs contractibus.

¶ Additio Tu dic q̄ ō lata: leui: vl' leuissima culpa eaten⁹ tenet q̄tenus id q̄ ō venit ī mādato exactā vl' exactissimā reqrit diligētiā. Ange.

¶ In sūma. Casus. ¶ Hic dat. iij. regulā q̄n contrahit mandatū ⁊ q̄n tenet natura mandati ⁊ q̄n non. dicens q̄ si merces interueniat nō est mandatū: sed locatio ⁊ cōductio: et gn̄aliter in his casibus nō est mandatū: in quibus merces interuenit: sed est locatio ⁊ conductio.

b ¶ In summa. Id est breuiter am modo hunc titulum expediamus.

c ¶ Negocij. Id est contractus.

Salariū interueniens in

d ¶ Mercede. Scȝ vt mercede: vt q2 al's nō erat pariturus mandato: si aūt al's paritur⁹ erat ⁊ cōstituat: aliquod salariū gr̄a remunerādi nō minus erit mādatum. vt. ff. eo. si re mādata muneradi. j. rn. Et ad huius rei eui to an dētiaȝ distigue. Quia aut est incertum peti tuȝ re ⁊ genere: puta si dicā tibi: bene possit ne retribuaȝ tibi hoc seruitiū: vel re et q̄ a cognoscā ctiōe ⁊ tūc nō pōt peti gcq̄ȝ. vt C. eo. salariū. ⁊. ff. eo. q mutuā. §. salariuȝ (j) Aut certū gn̄e: licet icertū specie. vt dabo tibi equuȝ vel par vestimētoꝝ: ⁊ tūc p̄t dici q̄ valeat ɔuētio salarij cū nō sit p̄ssus icertū vt. ff. e. si p fideiussore. secus in his q̄ pōdere vel nūero consistūt. vt. ff. ō leg. j. l. si hoieȝ. Si auteȝ certū oino. tūc aut stipulatiōe p̄mittit ⁊ tūc certi ɔditiōe petit. Si aūt sine stipulatiōe ⁊ incontinēti añ mādatū vel post petit actiōe ex eo ɔtractu scȝ ɔtraria mādati in formata. Si aūt ex iteruallo. scȝ postq̄ȝ ɔtrahentes ad alia diuertissent negocia petit officio iudicis. vt. C. e. l. j. ⁊. ff. e. salariuȝ. ⁊. C. de pac. petēs. ⁊. ff. de duob⁹ reis. l. duos. in fi. Accursius.

¶ Additio. (i) Pōt tñ offō iudicis peti sicut q̄n nullo mō fuit p̄missuȝ dū mō nō ɔstet q̄ sine p̄fatis v̄bis gratis fuisset pariturus. Angelus.

e ¶ Interueniēte mercede. Scȝ in pecunia nūerata: vt diximus. ō. loca. in prin. Itē hec regula gn̄alis ē ɔtra

nisi sit talis persõa q̃ non ꝯsueuerat locare opas suas: vel res talis que nõ ꝯsueuerat locari: tũc enĩ nõ locati: sed p̃scriptis verbis agit. vt. ff. d̃ p̃scr. ver. si tibi. ⁊. l. natal. §. at cũ do

a ❡ Fullo

Fullo ni Fullo q lauat ⁊ tingit pannos ⁊ ẽt polit eleuãdo sup fiua Sed sarciator

Sarcinator. eꝯ. q sarcit ⁊ addit vbi ẽ scissuz vestimentũ vel pãn⁹ ⁊ ꝯsuit. vñ ⁊ oĩ iste hz sarcta tecta: q2 cũ eẽnt fracta sũt repata ex q̃busdã adiũctõib⁹. vt. ff. d̃ vsufr. hacten⁹ Et dicit sarciator a sarcina. Et si gt pprie eũ qui plurimũ vestiuz sumit. Aliqñ etiã p sutore accipit. vt hic.

telligit ꝯtrahi. Et iõ si fulloĩ⁹ poliẽda curãdave q̃s dederit vestimẽta: aut sarcinatori sarcienda: nulla mercede constituta neq; p̃missa mandati cõpetit actio b.

❡ De obligatiõibus q̃ ex q̃si contractu nascuntur.

❡ Valet argumẽtu a sufficiẽti ptiũ enũeratiõe. Aret.

Post generaᶜ cõtractuũ enumerata: dispiciamus

b ❡ Actio. Immo videt p̃scripti vbi ꝯpetet. vt. s̃. lo. §. j. Sol. vt ibi.

Continuatõ ❡ De obligatiõib⁹ que ex q̃si ꝯtractu nascunt. ❡ Rubrice isti⁹ ꝯtinuatio sumit ex. §. seqn. s̃. in ti. d̃ obli. vbi dĩ q obligationũ quedã sũt ex ꝯtractu. quedã ex quasi ꝯtractu ⁊c. Et q2 dictũ est. s̃. de obli. ex ꝯtractu sequit d̃ obligatõib⁹ ex q̃si ꝯtractu ⁊ eciã hic ꝯtinuatur in textu. Ang.

Diuisio. Post gña. ❡ Totus iste ti. diuidit p̃ncipalr in duas par. P2io põit ꝯtinuationez rubri. ⁊ de quo est tractatur⁹. Secũdo illõ per exẽpla declarat. Secũda ibi. igit cum quis.

❡ Post gña ꝯctuũ. Cas⁹. ❡ Istuz tit. ꝯtinuat. in. cũ precedẽtib⁹ ita dicẽs q post gña cõtractuũ enũerata dispiciẽduz est de quibusdã ꝯtractibus siue oblig. q̃ ex ꝯtractu pp2ie nascunt. q2 tñ non oriunt ex maleficio. nec ex q̃si male. supple per totũ ti. istũ vt bona sit illatio nec ex ꝯtractu vt dictũ est in p2ic. Relinquitur g̃ q ex q̃si ꝯctu nascũt. vñ de hmõi ꝯctib⁹ siue oblig. notat do. in. ꝯtra exẽ. ⁊ est p̃mũ exẽplũ tale Aliqs gessit nego. ab ĩitĩ alicui⁹ sine mãdato: ex ista gestõe nascunt. ij. actões: s. nasci pñt. Si eni bene gesserit negocia absenti dat sibi actio neg. ge. ꝯtria ꝯtra euz cui⁹ neg. ge. ad repetendũ illõ qõ impendit. si aũt male gessit dat actõ neg. ge. directa ei cuius neg. ge. ꝯtra gerẽtez. Sed qñe q̃ est dña iter has duas actões. ⁊ dic q q̃ ad effectũ nulla est dña. sed subtilitate iuri talis est dña q actio illa q̃ dat dño ꝯtra gerẽtẽ vocat directa. illa aũt q̃ dat gestori ꝯtra dñz vocat ꝯtria: vt dictũ est. ⁊ nascũt iste due actões. vt. s̃. dcm ẽ. qñ aliqs spõte et sine mãdato accedit ad neg. alteri⁹ gerenda. q2 vtputa absentis. ⁊ si ea bñ ⁊ vtilr gerit hẽt eũ cui⁹ neg. gerit. ⁊ ignorãtẽ ⁊ iuitũ sibi obligatũ. hoc maxĩe vtilitati cã fctm fuit sine ĩstitutũ. s. negocioꝝ q subita festinatõe ꝯpellũt abesse. nisi d̃mãdata nego. suoꝝ gestiõe debta reliquerent. qõ ꝯtigeret nisi hmõi actiões neg. gestorib⁹ darent. Null⁹ eni sine mãdato accederet ad neg. aliena gerenda si de eo qõ ipẽdisset ad aliud recuperãdũ nullaz hẽret actionẽ. h. d.

c ❡ Gña. i. mãeries vel diuersitates

ɔtractuũ.vt.s.ð obli.§.fi.vsq; huc.

a ℭ Ex maleficio. Subaudi:vel q̃si vt sit bona argumẽtatio.sic.j.de obliga.que ex quasi male.in pricipio.

b ℭ Igitur. Quia d̃ bis obligatiõibus:q̃ ex q̃si cõtractu sũt dicere debemus: incipiamus de hac q̃ ex sola p̄nẽit amicicia. vt infra eodem.§.

c ℭ Ultro citroq;.i.hinc inde possibile ad eas nasci. ná ex vna parte tantuz q̃nq; agit.vt si alterius nõ intersit sed sua tantum.

ℭ addi. No: v̄ba legalia onerare i habilitatẽ ⁊ potẽtiá lz semper significare nõ possint. vt no.s.ð iustitia ⁊ iure.in prĩci.scðz Christ.

etiam de his obligationibus:q̃ quidẽ nõ p̃prie nasci ex ɔtractu itelligũtur:sed tamẽ quia non ex a maleficio substãtiã capiunt quasi ex cõtractu nasci videntur.

ℭ Ex gestiõe negocioꝝ absentiũ oritur hincinde actio: negocioꝝ gestorũ: q̃ dat directa domino etiam ignorãti ɔtraria vero gerẽti. Angelus areti.

ℭ Igit⁹ cũ q̃s negocia abſẽtis gesserit: vltra citroq; c iter eos nascuntur actiões q̃ appllant negocioꝝ gestorũ: sz dño q̃dẽ rei geste aduersus eũ q̃ gessit directa cõpetit actio:negociorũ d aũt gestori ɔtraria q̃s ex nullo ɔtractu p̃prie nasci maifestuz ẽ. Quippe ita nascunt iste actiones si sine mãdato e q̃sq; aliẽis negocijs gerẽdis se obtulerit ex q̃ cã hi quoꝝ negocia gesta fuerint et ignorãtes obligant. Idq; f vtilitatis cã ceptũ est: ne absentiũ (q̃ sub ita festinatione coacti nulli demãdata negocioꝝ suorũ administratõe peregre p̃fecti eẽnt) desererentur g negocia que sane nemo curaturus esset:si de eo qð quis ĩpẽdisset:nullã h habitur⁹ eẽt actiõez.

rap.l.iij.§.quod ait pretor.

e ℭ Sine mádato. Scilicz eius cuius negocia gesserit.⁊ sic soluit. C. de negocijs gestis.mandatum.

f ℭ Idq;. Scilicet vt repetat quod ĩpẽdit:nisi ɔnũciatio ĩbibeat.vt.C. eodẽ.l.fina.vel paterna affectio.vt. C.e.si pater no.et l.qð ĩvxorem.⁊.ff. eod.is q. Uel obsequiuz qð ẽ si libertus proni negocia gerat. vt.C.eodẽ.l.officio. His eiz casib⁹ nil repetit. alioqn q̃nq; repetit ĩ quantum locupletior est vt dicemus infra. §. proxio.

in casibus ĩ ĩpetit qð impẽdit.

g ℭ Desererent negocia. Quod in multis noceret.vt.ff.eod.l.prima.

Iactare suũ nẽo p̃sumit.

d ℭ Negociorum autẽ gestori. Licet etiam vnũ negocium sit gestũ.ff. de negoc.gest.l.iij.§.negocia.sic in certis fra.vi bo.rapt.in princi.⁊.ff.vi bo.

Negotiũ gestoruz

h ℭ Nullam. Cum neminem sit verisimile suam pecuniã iacere vel effundere.vt.ff.de probatio. cum de indebito.§.primo.

¶ Sicut auté. Casus. ¶ Supra dictuz est qd ille qui sine mandato vtiliter gessit negocia absenti. si aliqd de suo impēdit poterit illō recuperare pactioné neg.gest. ɔtrariā eodez mō ɔ econuerso scilz si male habuerit se gestor igerendo negocia absētis dño teneret actione nego. gest. directa. ɔ hac rōne ad reddēdas rationes admi nistratiōis sue tenetur gestor prestare exactā diligentiā. ɔ non sufficit qd talē diligentiā adhibeat q̄lez in rebus suis solet. ɔ hoc est verū si aliꝰ diligētior eo accessissz ad negocia illa gerēda si ipe ea nō gessisset. h. d.

Sicut aūt is q̄ vtiliter gesserit negocia: dñz habet obligatū [a] negocioꝝ gestoꝝ: ita ɔ econtra iste quoqꝫ tenet: vt administratiōis reddat rōnez q̄ casu ad exactissimā [b] quisqꝫ diligētiā cōpellit reddere rationez. Nec sufficit talē diligentiā adhibet qualē suis rebus adhibet solet: si modo alius diligentior eo commodius administraturus esset negocia.

¶ Actio tutele directa ɔ ɔtraria oritur ex q̄si ɔtractu.

a ¶ Obligatū. scz insolidūz: dūmō sit vtiliter ceptū negociū: licz diuersus exitus sit secutus. vt. ff. eo. l3 an vltro. §. i. In casibus tñ nō tenet in solidum: vt si pupillus est cuius negocia sunt gesta. Itē si aio depredādi gessit. vt. ff. e. si pupilli. j. rñ. ɔ. §. si quis negocia mea. Itez etsi ad noua negocia gerēda accessit. vt. ff. eo. si qs negocia. Itē si pacto hoc actū est. vt. C. e. negociū. Itē ɔ si fuit i culpa gerēs. vt. ff. e. l. fiñ hrēditaria Itē si fuit mora. vt. ff. de le. i. cū res. §. fi. ¶ Additio. Et est rō: qz i oibꝰ istis casibus gerens tenetur etiā de casu fortuito ɔ in eis non sufficit esse ceptuz vtiliter: nisi vtilitas perduret. vt no. glo. in. l. negocia. in verbo interdum. ff. de nego. gest. Ange.

Negociorū dñs ñ semp insolidū tenet.

b ¶ Ad exactissimā. No. gestorē interdū de dolo solo ɔ lata culpa teneri: vt si ad deserta negocia accessit. ff. d nego. gest. l. iij. §. iterdū. Qñqꝫ d dolo: lata culpa: ɔ leui. ɔ hoc reglr vt. C. eo. tutori. ɔ ff. eo. l. si pupilli. § si. Qñqꝫ de leuissima vt qñ alius diligētiꝰ volebat administrare: vt h dr. ɔ ff. e. si pupilli. §. videamus. Qñqꝫ de cāu vt in his casibꝰ vbi agit inq̄tū dñs locupletior ē. vt mō. s. diximꝰ i. e. §. Ac. ¶ Additio. Et hec vera in gestis. de neglectis aūt tenet siue gerere incepit: ɔ postea dimisit: siue nō incepit dūmō a pncipio vt oia gesturꝰ accesserit. Idē si nō vt oia gesturꝰ si aliꝰ diligēs erat gesturꝰ. als secꝰ. Ange.

Negociorū gestorū de quo tenetur.

¶ Tutores qz. Casus. ¶ Uiso vno exēplo d obligatiōibꝰ q̄ ex q̄si ɔtractu noscunt. videdū ē de alio. Nō solū eni gestores negocioꝝ tenent sine mādato q̄si ex contractu. verūetiaz tutores qui tutele officio tenent ex q̄si ɔtu obligāt. Nullū eni negocium iter pupillū ɔ tutorē gerit: s3 qr non tenet ex ɔtu nec ex maleficio: vel q̄si supple ex q̄si ɔtu teneri vr. ɔ nascunt actōes hincinde. Ex ista eī obligatione nascit actio directa pupillo ɔ tutorē. Cōtra vero nascit tutori ɔ pupillū ad petēdū si aliqd impēdat de suo i negociis pupilli. aut si aliqd est ei absfuturū. vt si p pupillo alteri fuerit obligatꝰ. ɔ hoc dicit.

vsq; ad illum. §. item ⁊c.

a ℭ Tutores. s. quodam. Nam q̄diu est tutor nō orit obliga. vt. ff. de tu. ⁊ ra. di. si tutor. §. si. ⁊. l. si nō dat. azo.

b ℭ Ex maleficio. Subaudi: vel q̄ si vt bona sit illatio.

c ℭ Actōnez. Scz directā tenet et alijs actionibus tutor vt diximus. s. ꝺ attil. tu. §. fin. Et ita habes h. §. actionē tutele directā ⁊ ꝯtriaz esse ex q̄si ꝯtractu qd de actiōe ꝓ tutele? Respon. idem. cuz ad instar actionis tutele sit inducta. vt. ff. de eod. qui pro tu. nego. gest. l. j. §. pro tutore.

Actio ꝓ tutele directa ⁊ ꝯtraria est ex quasi contractu

ℭ Tutores[a] q̄ʒ q̄ tutele iudicio tenent: nō ꝓprie ex ꝯtractu obligati eē itelligūt. nullū eīm negociū iter tutorē ⁊ pupillū ꝯhit sʒ qꝛ sane nō ex maleficio[b] tenentur: q̄si ex ꝯtractu teneri vident. Hoc aūt casu mutue sūt actiones. non tm̄ eīm pupill⁹ cuz tutore hʒ tutele actionē[c] sʒ ex ꝯtrio tutor cum pupillo habʒ ꝯtriā[d] tutele: si vel ip̄ēderit aliq̄d ī rē pupilli: vl̄ pro eo fuerit obligat⁹[e] aut rem suaʒ creditoribus eius obligauerit.

ℭ Actio cōi diuidundo ⁊ familie herciscūde nō orit ex cōtractu: sʒ ex q̄si ꝯtractu. Aretin⁹.

ℭ Itē si iter aliq̄s ꝯmunis res sit sine societate[f] veluti q̄ pariter eis legata donata ve eēt: ⁊ alter eoꝝ alteri nō teneat cōi diuidūdo iudicio: q̄ sol⁹ fru-

d ℭ Contrariam. Quam finita tutela demum intendit. vt modo diximus de directa. vt. ff. ꝺ contra. act. tu. l. j. §. finito.

e ℭ Obligatus. Unde abfuturum est qd perinde est ac si iam abesset vt. ff. de nego. gest. l. ij. in fi. ⁊. l. si qs mandato. in fine.

☞ ℭ Item si inter aliquos. Casus.

ℭ Uidistis iā duo exēpla de obligationib⁹ que ex quasi cōtractu nascūtur modo ponit hic dn̄s iusti. tertiū exemplū di. Si inter aliquos fuerit res aliqua cōis sine societate. aut qꝛ eis pariter fuerit legata vel donata si vnus eorum alteri teneatur iudicio communi diuidundo: ⁊ hoc valet: quia alter solus iure cōi fecerit impensas. vel qꝛ ipse solus fruct⁹ ex ea re cepit tūc nō intelligitur ꝓprie obligat⁹ ex cōtractu eoꝝ nihil iter se cōtraxerit. Sʒ qm̄ ex maleficio vel quasi supple nō tenet ex quasi contractu teneri videtur. Idē iuris vt de eo que coheredi suo obligat vel qꝛ coheres ī re cōi fecerit impensas necessarias: vl̄ quia ipse solus fruct⁹ ꝑceperit: cū eīm iter se non ꝯxerunt. nec ex maleficio sit obligat⁹ vel quasi ideo ex quasi cōtractu videtur. h. d.

f ℭ Item. Sine societate. Tūc eīm ageretur pro socio. (j) scilicet si esset societas. Uidetur tamen q̄ hic §. sibi ipsi contradicat. nam nunc dicit q̄ non est societas: ⁊ postea dicit socius eius ⁊c. Sed dic q̄ non est societas vera: sed incidens. nam vera contrahitur consensu. vt. s. de obligatio. ex consensu. in princi. Hec autem preter spem. vt in hoc §. dicitur.

¶ Additio. (i) Et sic presupponit quod non communi diuidundo: quod est falsum. per. l. ij. ff. communi diui. Igitur dicit tex. sine societate: quia alias esset contractus et non quasi de quo hic intendit.

An autem expense per vnum ex fratribus facte debeant sibi postea in diuisione imputari vide Ioã. fab. hic.

a ¶ Socius eius. i. consorseius: improprie enim ponitur vt modo diximus.

b ¶ Ex maleficio Subaudi vel quasi vt sit bona illatio. vt. s. eod. in princ. et facit ad hunc. §. ff. fa. her. heredes. §. non tantum. in fi. §. et ff. com. diui. l. ij. in fin. j. respon. et. ff. pro socio vt si pro socio: et. l. actione. §. si post distractum.

¶ Idem iuris. Non per omnia: quia superior. scilicet com. di. pro rebus singularibus competit: hic autem ad vniuersitatem. vt. s. §. prox. et. ff. pro socio. l. pro socio arbiter. Item superius pluries intendi potest. hec autem semel tantum. vt ff. fa. herci. l. si filia. §. familie. et. C. fa. herci. et. l. j.

d ¶ Ex his causis. Quas superiori §. diximus.

¶ Heres quoque. Casus. ¶ In prox. §. dictum est heres si sit coheredi obligatus ex causis supradictis. scilicet si fructus rei communis solus perceperit vel si coheres suus in rem communem impensas fecerit necessarias: quia tunc ex quasi contractu intelligitur obligatio contracta. Sed quid dicetis de herede qui obligatur legatario obligatur ne ex quasi contractu? Et respondet dominus iustinianus. dicens quod ex contractu non obligatur legatario eo quod nullum negocium gessit legatarius cum herede. neque cum defuncto neque ex maleficio. nec ex quasi supple contractu: quare intelligitur obligatus ex quasi contractu. et. h. d.

ctus ex ea re perceperit aut quod socius eius solus in eam rem necessarias impensas fecerit: non intelligitur ex contractu proprie obligatus esse quippe nihil inter se contraxerunt: sed quia ex maleficio [b] non tenentur quasi ex contractu teneri videntur. ¶ Idem iuris [c] est de eo qui coheredi familie herciscunde iudicio ex his causis [d] obligatus est.

¶ Heres tenetur legatariis et creditoribus ex quasi contractu.

¶ Heres quoque legatorum nomine non proprie ex contractu obligatus intelligitur neque enim cum herede: neque cum defuncto vllum negocium legatarius gessisse proprie dici potest: et tamen quia ex maleficio [e] non est heres obligatus: quasi ex contractu debere intelligitur [f].

e ¶ Heres. Ex maleficio. subaudi vel quasi.

f ¶ Intelligitur. Scilicet actione ex testamento. vt. s. de leg. §. nostra. Rei vendicatio autem que datur vt in eo. §. dicitur num legatariis non puto: quia non est obligatio: vnde non debet dici ex contractu vel quasi: vt. j. de ac. §. j. Item scilicet quod in rei vendicatione et hypothecaria dico: que similiter legatariis datur. vt. C. communia de leg. l. j. et in dicto. §. nostra. s. de leg. (i) Sed vnde nascitur hic quasi contractus: vel vnde oritur actio ex testamento? Respondeo. adeundo hereditatem heres quasi con

trahere videtur. vt. ff. quib. ex cau. in pos. ea. apud iulianum. §. fin. & l. seq. Item qd de petitione hereditatis? Rñ. & h est ex quasi ɔtractu: cū is nō ɔtraxerit qui possidet p̄ herede vel p̄ possessore nec etiā delictū vel quasi vnde sequit ex argumētis q̄ sūt i hoc titulo q̄ sit ex q̄si ɔctu. Itē qd ð actiōne finium regūdorū? rñ. idem qa et illa hʒ similitudines mltas cū actōe familie herciscūde. & cōi diuidūdo. & cū petitiōe hr̄ditatis. vt. j. ð actio. §. qdā. & ff. de peti. here. si bone fidei. §. petitor aūt hr̄ditatis & l. sed. & si lege. §. petitio hereditatis

Actio finiū regundorū ex quasi contractu

distractu quia qui soluendi animo pecuniā dat poti⁹ eaʒ dare videt vt distrahat q̄ʒ vt ɔ̄hat nec ex maleficio est obligatus. vel quasi supple. q̄r p̄ diuisionē illaʒ. s̄. de oblig. §. sequens diuisio. apparet q̄ ex quasi cōtractu obligat⁹ est vn̄ iste qui idebitū accepit peride obligatur ac si mutuū ei daret. et h̄ vere quantum ad effectū obligādi nō quātuʒ ad nomen obligationis. vel actionis & hoc dicit.

¶ Qui recipit in debitū solutū p̄ errorē ex q̄si ɔtractu dr̄ obligat⁹ ad restituēdū illud. Rub.

¶ Itē is cui q̄s p̄ errorē nō d̄bitū soluit quasi ex cōtractu debere videtur[a]. adeo eñ non intelligitur p̄prie ex contractu obligatus esse vt (si certiorē rōnem sequamur) magis (vt supra diximus[b]) ex distractu q̄ʒ ex contractu possit dici obligatus esse. naʒ qui soluendi animo pecuniam dat in hoc dare videt vt distrahat poti⁹ negociū q̄ʒ contrahat. Sed tñ p̄inde is q̄ accipit obliga

¶ Additio. (1) Immo differunt q̄r rei vendi. nulla p̄cedente obliga. ex solo dominio causat: sʒ hypothecaria ex conuētione & p̄supponit obligationē p̄sonalē esse vel fuisse. ideo in ea dic idem qd in actione ex testamento. b̄m Ioā. fab. & Ange. hic.

¶ Itē sicut per errorē. Cas⁹. ¶ Iā habuistis multa exempla de oblig. que fiunt ex quasi cōtractu. Adhuc restat vnū exemplū veluti si quis credens se debere titio. c. cū in veritate sibi in nullo teneret per errorē soluerit indebitū hʒ titium: cui ista. c. soluuntur indebita obligatū & non ex cōtractu proprie. imo vr̄ magis ex distractu obligatus. Dicitur ex

a ¶ Item. Debere videt, nā eo ip̄o q̄ soluit aliqd negocij contrahere videtur. vt. ff. de condi. indeb. si in area. Cū ḡ sit ex quasi contractu ad qd ponit hec cōditio indebiti īter actiones siue obligationes ex cōtractu. s̄. qui mo. re contra obliga. §. j. que est huic contra. Respon. vt ibi in fine. §. diximus.

¶ Additio. Respōde q̄ ideo hec cōditio indebiti fuit apposita iter obli. que re cōtrahuntur. non q̄r dicat p̄uenire ex cōtractu. sed q̄r non pōt sine re sustentari: ibi igitur posita fuit vt eius substantia denotetur: hec autem etiam posita fuit vt eius insinuetur origo: q̄r ex quasi contractu trahit originem. Christoforus.

b ¶ Supra diximus. vt. s̄. quibus modis re contrahitur obligatio. §. is quoqʒ.

tur[a] quasi mutuũ ci daretur: & ideo cõditione[b] tenet. ¶ Indebitum solutũ ex causa que crescit per inficiationẽ nõ põt repeti: & legata idebita soluta venerabilibus vel pijs locis non possunt repeti. Aretinus.

¶ Ex quibusdã[c] tñ causis repeti ñ potest qđ per errorẽ[d] non debitum solutũ sit: sic nãq diffinierunt veteres ex quibus causis ĩficiẽdo lis crescit ex his causis ñ d̃bitũ solutũ r̃peti.

a ¶ Obligatur. Scilicet benignitate inspecta. que preualet. vt. C. de iu. di. placuit. Nam nemo debet locupletari cum aliena iactura. vt. ff. de condi. inde. l. nam natura.

b ¶ Condítione. Scꝫ idebiti. & ita trãsit dñium in accipiẽtem alsenĩ cõditio nulla daret nisi ꝯ furẽ. vt. ff. vsuf. quẽadmodũ ca. l. si. sed contra. ff. de acqui. re. do. si procurator. Solu. multum interest an error sit in obligatione an in re primo casu transit dominiũ vt hic dicitur & conditio orit. secũdo vero nec transit dñium: nec oritur actio. vnde agens exceptione repellitur. vt. ff. man. seruum titij.

scilicet per vendicationem: per dãnationem: per finendi modum: per perceptionem. vt supra de legatis. §. primo. Illud autem beneficium per quod cresceret legatum per inficiationẽ solummõ locum habebat ire licto p dãnationeꝫ: sꝫ cũ vna hodie sit natura omniũ legatorũ & etiã fidei ꝯmissorũ vt supra de legatis. §. nostra auteꝫ constitutio. & ita non distinguit hodie qualiter legetur. sed cui legetur Si enim sacrosanc. eccle. vel alijs venerabilibus locis que religionis vel pietatis intuitu decorantur. aliqua legata sint huiusmodi legata p in inficiationem crescunt. & si huiusmodi locis legata indebita soluantur non repetuntur. h. d.

¶ Ex quibusdam causis &c. Casus

¶ §. iste non est ꝓprie ptinens ad titulũ istũ. sed ponit hic gratia vberioris doctrine ad ꝓpriaꝫ materiaꝫ de indebito. & po. ca. sic. Supra dictum est ꝙ si aliquis soluit alicui indebitum per erroreꝫ ꝙ ille qui indebitum recipit soluenti obligatur ex quasi contractu. & iste qui soluit a recipiente pecuniam illam repetere põt aliquãdo tñ i aliquibus casibꝰ non est ita veluti si quis soluerit indebitum ex causa illa que ex inficiatione crescit. Illud enim non repetitur. Est & aliud exemplum in legato relicto. & hoc verum erat. sed non in omni legato. Quatuor enim olim erant genera legatorum

c ¶ Ex quibusdam. Iste. §. non facit ad hũc titu. sed ponit hic gratia vberioris doctrine ad proximam materiam de indebito.

d ¶ Quod per errorẽ. Licet ponat vnum casum tãtũ in quo solutũ per errorem indebitum non potest repeti: tamen & alij sex sunt. Ut si sciẽter soluit indebitum. nam non habet locum repetitio. vt. ff. de condi. indebi. l. j. Item propter sententiam solutum etiam indebitum nõ repetitur. vt. C. de condi. inde. l. j. Item propter transactionem. vt. ff. de cõdi. inde. in summa. §. & quidẽ. & C. e. l. ij. Item si iurauit quis sibi deberi

Locupletari nẽo dꝫ cuꝫ aliena iactura.

Error an impediat domini translationem.

Solutum p errorẽ indebitum sepe repeti ñ potest

deberi etiā indebitū differente ad uerſario ⁊ fuerit ſolutum non repetit. vt. ff. de iureiurā. naz poſtea. §. j. Itē qn̄ ſoluit in cā q̄ p inficiationez creſcit. vt. ff. e. l. ⁊ eleganter. §. fin. ⁊ C. e. ea. q̄ ⁊ hic dī. Itē cauſa pietatꝭ ſolutū indebitū. non repetitur vt. ff. d cōdi. idebi. cū is. §. ſi mulier. Itē ſi eā ab alio debitum: licet ſit indebitum ab eo qui ſ dit vt. C. de peti. heredi. l. de hereditate.

C **Additio.** Intellige ſi noīe debitoris ſoluerit: alias ſecus. ſcꝫ. ſi plene §. j. ff. de condi. inde. Ange.

nō poſſe. veluti ex lege aq̄lia [a]. Item ex legato [b] qd̄ veteres quidē in his legatis [c] locū habere voluerunt q̄ certa ꝯſtituta p dānatione [d] cuiuſcūqꝫ [e] legata fuerāt. Noſtra autē conſtitutio [f] cuꝫ vnā naturā omnib⁹ legatis ⁊ fideicommiſſis indulſit: huiuſmodi augmentuꝫ in omnibus legatis [g]

inficiationem creſcit. vt. j. de act. §. item mixta. Accurſius.

c C In his legati. Scꝫ indebite ſolutis q̄ꝫtuz ad ſoluētez debitū: debituz tñ q̄ꝫtum ab alia vt ⁊ modo diximus in. l. aq̄lia. ⁊ h̄ ſm̄ quoſdā. Sed B. ꝯ: dicit eñ de idebito a quolibꝫ ⁊ ſic differt a ſuperiori proximo caſu ⁊ eſt ſpāle in hoc legato de quo h̄ dī. (i) al's autem id eſt in alio legato diſtinguo. aut ſoluit ſcienter indebitū legatuz quocūqꝫ modo: ⁊ tūc nō repetit. vt ff. de condi. inde. fideicōmiſſuꝫ. Si aūt p errorē iuris: idē eſt vt non repetat ſicut debitum naturaliter ſꝫ ciuiliter indebitum. vt. C. ad. l. fal. l. error. niſi ſit mior qui repetit vtroqꝫ caſu p reſtitutionem in integruꝫ. vt. C. ſi aduer. ſoluē. l. ij. Si vo p errorē facti: repetitur. vt. C. de ꝯdi. in debi. fideicommiſſum.

C **Additio.** (i) Et eſt ratio. quia lꝫ ceſſet cauſa indebiti: non ceſſat tamen coniectura pietatis. que impedit repetitionē. l. cum his. §. mulier ff. de condi. inde. preſertim cum nō ſic euidenter relictum non eſſe: ſicut damnum datum non eſſe apparere non poſſit. Angelus.

a C Ex lege aq̄lia. Ut ſi ſoluā emendēdo dānum ab alio datum: quaſi ego dediſſem. videor eñ ꝯfiteri me dānū dediſſe qd̄ ab alio datū eſt ✠ Naꝫ ſi a nullo datū eſt nō īpediar repetere: ſic nec mihi p̄iudicat confeſſio mea ſi a nullo datuꝫ eēt dānū. vt ff. ad. l. aquiliā. inde neraci⁹. §. fi. ⁊ l. ſeq. ⁊. ff. de interro. ac. qui ſeruum §. j. ⁊. §. ij. in fi. Sed nunqd hec ſūt vera: ſiue in iure: ſiue in facto erret is qui ſoluit? R n̄. cū lex illa. C. eo. ti. ea que nō diſtinguit: nec ego diſtinguā ⁊ eſt argu. ff. vt in poſ. lega. l. j. Sꝫ qdā diſtinxerūt vt ſi errauit i iure non repetat. ſi in facto repetat. p̄me tamen ſententie ſto. vt. ff. eo. ſed ⁊ ſi me putem. Sed contra hunc. §. eſt. ff. de condi. inde. ⁊ elegāter. §. ſi. Sol. illa erat penalis a principio. hec autem ex inficiatione. vt hic dī ⁊. j. de ac. §. ſed furti.

✠ Ul dic rō nez q̄ vr ſoluiſſe p p dubiū p batio nis vt euitet doluꝫ ex q̄ iſurgit quedā ficta tranſactio q̄ repetitionē impedit.

b C Itē ex legato. Quod ⁊ ipſuꝫ p

d C Per dānationē. Ut p hec ꝟba dānas eſto heres illum ere alieno liberare vt. ſ. de lega. §. ſed ⁊ tale.

e C Cuicumqꝫ. Al's cuiqꝫ.

f C Conſtitutio. vt. C. cōmu. de leg. l. ſecunda.

g C In omnibus legatis id eſt in omnibus generib⁹ legatoꝝ quoruꝫ

quatuor erant gña. vt. §. de leg. §. j.
a ¶ Legatarijs. Ut eis solutum indebitum non repetat.
b ¶ Religionis. Ut monasterijs.
c ¶ Pietatis. Ut hospitalia ⁊ simi lia que sic no minatur in auc. de non alie. §. nos igi tur. colla tio. ij.
¶ Per q̄s psõas nob[is] obli gatio ac quiritur.
¶ Conti nua istam rubricã vt hic in ni gro. i pn.
¶ Dictũ ẽ. §. ꝺ obli gatiõib[us] tã ꝺ illis que ꝯtra hunt re: v̄bis: litteris: ⁊ cõsensu. q̃z de alijs: nunc sequitur videre p quas perso nas nobis acquiritur obligatio.

⁊ fideicõmissis ex tẽdi voluit: sz non omnibus legata rijs[a] hoc prebuit: sed tantummodo ĩhis legatis ⁊ fidei cõmissis que sacro sanctis ecclesijs ⁊ ceteris venerabili bus locis: que reli gionis[b] vel pieta tis[c] ĩtuitu honorã tur ꝺrelicta sũt: q̄ si ĩdebita soluant non repetuntur.

¶ Per q̄s perso nas nobis obliga tio acquiritur.

¶ Obligatio ac q̄ritur ẽt p seruuz vel filium. per ser uũ q̄dez in totũ: p filium autem quo ad cõmodum vsus fructus. Aretin[us].

Expositis generi bus obli gationũ que[d] ex contractu vel quasi ex cõtra ctu nascuntur: ad

acq̄rit alicui p filiuz? ⁊ rñ. q̄ sic. Qꝺ em ex obligatiõe aliq̄ per filiũ meũ mihi acq̄rit illud mihi acq̄rit quo ad vsumfru. Filio aũt quo ad ꝓprie tatez. C. de bo. q̄ li. l. fi. ⁊ hoc verũ est nisi obli gatio fue rit ex ca strensi pe cul. vl' q̄si tũc eiz nec ad vsũfr. nec q̄ ad proprieta tez patri acq̄rit qꝺ ex tali ob ligatiõe fi lio ꝺbet. Ex oĩ em cã aduẽti cia acqui rit ꝓprie tas rei fi lio p obli gationez ĩ personã filij factã ⁊ vsufr. pr̃i. ⁊ competit etiam actio patri ⁊ non filio. ⁊. h. ꝺ.

Contĩ nuatõ

Expositis. ¶ Totus ti. di uidit in tres ptes. Primo ostẽdit qũo nobis acq̄rit p illos q̄ sunt ĩ totũ ĩ dñio vel potestate nr̃a. Scꝺo qũo p illos in quib[us] habemus aliqꝺ ius: vel q̄ seruiũt nobis bõa fide. Tertio qũo acquirit p illos q̄ sũt in dñio nr̃o. p parte. Secunda ibi. itez p liberos. Tertia bi communem.

Diui sio.

¶ Per quas psonas. Casus. ¶ Di cit ergo iu. q̄ nõ solũ p nosmetipsos nobis acquiritur aliqd: sz ẽt p eos q̄s in ptãte habem[us]: veluti p seruos ac filios nr̃os: sz dñe est ne ꝺria iter illõ qꝺ acq̄rit alicui p suũ: ⁊ illõ qꝺ

d ¶ Que. s. obligationes. Sed qd differt hic ti. a superiori. §. per quas personas nob. acqui. Respon. ille di cit de rebus acquirendis hic autem de obligatione. vt ibi diximus. Item quid differt iste ab alio. §. de stipu. seruo cum ibi de obligatione dicatur? Respond. ille specialis est in obligationibus quesitis per sti pulationem: hic autem in omni ge nere obligationum loquitur acqui rendo per filium vel per seruum. p̄ terq̃z si sint ex castrensi peculio vel q̄ si quibus casibus nec ad proprieta tem: nec ad vsumfructum patri ac quiritur vt. C. de bonis que libe. cũ oportet. §. secundo.

a ¶ Ut tñ. Als est attamen. als vt qd. ⁊ hic similiter subauditur tñ.
b ¶ Acquiritur. Nisi ab alio possi-deat seruus qui possessori nec dñiũ nec possessionem querit: si non ex re ei⁹ cõpa-rauit: vel ex opera sua nec do mio si ex re boneñ dei posses soris: vel opera ac q̄uit: q̄z cũ nõ pos sidet. vt. ff. de acq. re. do. ser uus. j. rñ. ⁊. l. homo liber. §. fi na.

mouendi sun⁹ ac-q̄ri vobis non so-lũ ꝑ vosmetipsos: sed ẽt per eas q̄z ꝑ sonas q̄ i vr̃a pote-state sunt: veluti ꝑ seruos ⁊ filios vr̃os vt tñ[a] qd per suos vestros vobis acq̄ rit [b] totũ vr̃m fiat. Qd autem ꝑ libe ros quos in pr̃ate habetis ex obliga-tiõe fuerit acq̄sitũ hoc diuidatur ꝑm[c] imaginem reruz ꝑ prietatis ⁊ vsufru ctus: quam nostra decreuit constitu tio [d] vt quod ab a-ctione commoduz ꝑueniat: hmõi vsũ fructum quidẽ ha beat pat: proprie-tas aũt filio seruet̃ s. patre actionem [e] mouente: secundũ nouelle nostre con stitutionis diuisio nem [f].

c ¶ Scd̃z imaginez q. d. fiat h̃ diuisio i-maginarie ⁊ ĩtellectual̃r: nã visibilit̃ fieri nõ põt: cũ sint icorporalia q̄ nõ diuidunt̃. vt. ff. de acq. re. do. hu⁹. §. icorporales. ⁊. s̄. de re. corpo. ⁊ icor pora. j. respon. ⁊. s̄. de vsufructu. in princ.
d ¶ Constitutio. vt. C. de bo. que li be. l. fina. §. vbi autem.
e ¶ Actionez. Proprietas tñ ipsius actionis est fili: vt hic di ⁊ hoc obti net hodie in oib⁹ aduẽticijs. Sz oli tm̃. v. actiones filiosfamilias com-petebat rõne ꝓprietatis. vt iniuria-ruz. qd vi aut clã: depositi: cõmoda ti: ⁊ actiones i factum. vt. ff. de ac. ⁊ oblig. filiusfamilias. ⁊. l. in factum. has tñ pater exercebat: vel suus ꝓ curator: non filius. vt. ff. d̃ iureiurã. sed si vnius. §. ait pretor. ⁊. §. filio ⁊. l. pater. in fi. nisi pater abesset. vt ff. de iudi. fi longius. §. j. quod etiaz in mutuo erat. vt. ff. si cer. pet. cum filius. Sed hodie ex omni causa ad uenticia acquiritur ipsi filio ꝓprie-tas vt hic dicitur.

¶ Addi. Dicvnde cũq̄z dicte actiões i factum d̃scendunt vel ex edi ctis pre-toruz: vel ex iterdi-ctis. ⁊ est ratio. q̄z ꝑ tor vsus ẽ equitate: ⁊ illa tan tum mo-tus. ⁊ in illis non tñ que-ruur pñ quando a liquid nõ remanet penes filium. vt. l. prima. cum ibi not. C. qui admit. ad bono rũ possessiones ergo non est mirũ si omnes actiones in factum filiofami lias competebant, ⁊ ita dicit Bar tolus in dicta. l. in factum. Angelus aretinus.

Filiofamilias oli v. actiões cõpetebãt rõne proprietatis q̄ñ ñ exercebat. Aduẽticioꝝ ꝓprietas filij est.

f ¶ Diuisionem. Quam diuisionez longum esset hic dicere: sed dicitur plene per ordinem. in dicta lege Codice de bonis que liberis lege fi-nali.

¶ Item per liberos homines ⁊c.
Caius. ¶ Non solum per filios nostros ⁊ seruos nobis aliquid ac-quiritur sed etiam per liberos ho-mines ⁊ seruos alienos quos bo-na fide possidemus nobis aliquid acquiritur. sed hoc intellige in duo bus casibus sc3 si ex operis suis ali

quid acquirant vt ex re nostra et similiter per seruum in quo. vsufru. habemus vel vsum secundum illam litteram: vt patet in notula ex duabus causis nobis aliquid acquiritur. et.h.d.

a ¶ Item per liberos homines. Nota quod liber homo quandoque bona fide possidetur: vt quando possessor credit eum seruum esse et suum. et quandoque mala fide vt quando credo eum seruum esse et scio meum non esse. vt.ff.de acq.pos.l.j. §.sed per eum.quandoque nullo modo possidetur licet detineatur. vt quando scit liberum esse. vt.ff.de acq.pos.qui vniuersas.§.i. et.ff.de proba.si quis liberum.

Liber homo quando bona quandoque mala fide possidetur.

¶ Liberi: et alieni bona fide possessi et serui vsufructuarij: et vsuarij acquirunt nobis ex re nostra et ex opera ipsorum. Angelus aretinus.

¶ Item per liberos[a] homines et alienos seruos quos bona fide possidetis acquiritur vobis sed tantum ex duabus causis. i. si quid ex operibus suis: vel ex re vestra acquirant. Per eum quoque seruum in quo vsumfructum[b] vel vsum habetis similiter ex duabus istis causis vobis acquiritur.

b ¶ Usumfructum. In quibusdam libris est in littera vsumfructum vel vsum et secundum hoc videtur quod per eum seruum in quo habeo vsum ex duabus causis acquiram. Sed contra.ff.de vsu et habi. per seruum in prin. So. dicunt quidam illud corrigi. Uel dic secundum Jo. quod illud verbum ex duabus referatur ad solumvsum fructum, alterum verbo. scilicet ex re ad vsuarium: et sic erit in littera confusio sicut.C.de colla.illam et.§.q da.tu.pos. §.si quis. Sed in alijs libris non est: vel vsum: et tunc planum est et nullum est contrarium. Accur.

Seruus vsufructuarius quaerit nobis ex re et operis sed vsuarius ex re tantum.

¶ Addimo. Tu dic secundum doctores vsuarium posse vti opis serui in suis fundis: non autem eas alteri locare Angelus.

¶ Comunem seruum. Casus. ¶ Supra dictum est quod per seruos nostros acquirimus: sed numquid per seruum comunem possemus nobis acquirere? et respondet quod per seruum communem domino acquiritur quod intelligo. sic dicendo dominis meis dare spondes sit stipulatus pro parte nominata in stipulatione inserendo. Tunc ei pro virilibus portionibus dominis acquiretur. et hoc verum est nisi nominatis vni eorum rem stipulatus fuerit vel vni tradiderit. et hoc dicit. ¶ Quid si vnus dominorum. Quesiui a iusti. domine si vnus dominorum seruo comuni iusserit quod aliquid sibi stipuletur ipse autem suus alter cui voluerit acquirere nominauerit in stipulatione cui acquiretur per stipulationem illam? et respondet quod ei qui iussit et non ei quem nominauit sic ponunt multi casum in isto vlt. responso. Sed si vnus et sic vult.gl.or.quod ita ponatur.sed do.Sui do dicit quod iste non est casus istius. verbi. quia vitatem pertineat. iste est enim casus quem habes.C.per quas personas nobis acquiritur.l.ij.et non istius responso. et hoc patet per hoc quod dicit i.si. istius ver. supradicti facta est mentio de isto casu. Pot ergo sic poni casus. sed quid si vnus ex dominis iusserit seruum communem aliquid stipulari cui acquiritur per stipulationem istam? Et respondet dicit quod licet ante tempora huius libri in tali casu dubitaretur vtrum duobus dominis an iubenti per stipulationem istam acquireretur post tamen compositionem huius libri est questio ista expedita scilicet quod iubenti tantum acquiretur. vt.s.dictum est de stipulatione seruorum. §.vlti.

¶ Seru⁹ cōis acquirit dñis cōmuniter pro portiōe dñica: nisi vni: vel iussu vnius fuit stipulat⁹. h. d. Areti.

¶ Cōmunē seruū p dñica[a] parte dominis acq̄rere certuȝ est: excepto eo qd nomiati vni stipulādo: aut ꝑ traditionē accipiēdo illi soli acq̄rit: veluti cū ita stipulet. Titio dño meo dare spondes? Sed si dñi vnius iussu seruus fuerit stipulatus[b]: lȝ ātea dubitabat: tñ post nrāȝ decisionē res expedita est: vt illi tātū acquirat: qui hoc ei facere iussit: vt supra dictū est[c].

¶ Quib⁹ modis tollitur obligatio.

¶ Si soluit id qd̄ debet: vl' aliud loco illi⁹: ꝯsentiēte creditore: ois tollit obligatio: tam rei principalis q̄ fideiussoris. Areti.

Tollit[d] autē ois

a ¶ Cōmunē. Pro dñica. Nisi cuȝ propria noīa eoꝝ stipulationi inseruit vbi pro virilib⁹ portiōib⁹ acq̄rit. vt. ff. de stip. seruo. si cōis seru⁹. b ¶ Stipulat⁹. Scȝ simpl'r vel sibi vl' dño iubenti. vt statim sequit. al's nullū eēt dubiū. vt ī. de stip. ser. §. pe. c ¶ Supra dictū est. ī. de stipu. ser. §. penul. ¶ Quib⁹ mōis tollit obligatio.

Continuatō ¶ Uisū ē ī. de obligatiōe inducēda sequit videre ō obligatōe dissoluēda siue tollenda: qa nihil tam naturale est q̄ vnū q̄dq̄ vinculo quo ligat dissolui posse. l. nihil taȝ naturale. ff. de re. iu. h. d. Areti.

Diuisio. Tollitur. ¶ Totus iste titul. diuiditur i. iiij. partes. Primo ponitur qualiter tollatur obligatio solutione. Secundo qualiter acceptilatione. Tertio qualiter nouatione Quarto qualiter consensu. Secunda ibi. item per acceptilationeȝ. Tertia ibi. preterea obligatio. Quarta ibi. hoc amplius.

¶ Quib⁹ mōis. Cas⁹. ¶ Scire autē debes q̄. iiij. sūt modi pri. quib⁹ tollit obligatio. Primo eni tollit per solutionē. Scdo p acceptilationeȝ. Tertio per volūtariā nouationem. Quarto tollit oblig. q̄ ex ꝯsensu cōtrahit p ꝯtrariū ꝯsensuȝ ⁊ isti. iiij. modi tollēdi obli. pri. in isto ti. tangunt. In pri. ergo de primo mō videamus ⁊ scire debet q̄ oblig. tollit per solu. eius qd̄ debet: lȝ nunq̄d tollit obli. si debitor soluat aliud q̄ debeat: puta si asinū dederit p pecūia quā debebat. Et rñ. q̄ sic. dū tñ volēte creditore fiat. Regl'r ei loquēdo inuito creditore aliō p alio solui nō pōt. Sic ergo vt iā dictū est solutōe eius qd̄ debet tollit ois obligatio: sed verū est si ipse debitor soluat qd̄ dēbet sine aliquo noīe dbitoris etiā debitore inuito ⁊ ignorante. h. d. d ¶ Tollitur. Al's tollitur: al's soluitur. Si tollitur ergo nō renascitur de cetero. vt. ff. de so. q res §. areaȝ. ⁊ de noxa. l. si alienos. ⁊. C. ō remis. pig. cum ex causa. ⁊. C. de sen. pas. si debitor: vbi magis suscitatur solutio eius quod debetur q̄ tollatur. vt. ff. ō noxa. l. electio. §. fi. Sed ibi equitatis ratiōe nec sublata dicit.

a ❡ Omnis obligatio. Siue re: siue verbis: siue litteris: siue consensu. nam de his supra dictum est a titu. de oblig. usque huc. Sed nunquid est idem in his que ex maleficio sunt: vel quasi? Resp. sic. Item hec sunt vera siue ciuilis et naturalis fuerit obligatio simul: siue naturalis tantum. vt hic. et ff. ad. l. falcidiam. si pupillus. in princi. Sed nunquid ciuilis tantum tollitur solutione eius quod debetur? Uidetur quod non. vt ff. de solu. qui hominem. §. fi. et hoc quidam dicunt. Sed contradico si ei sciens me debere ciuiliter tantum soluam: sicut econtra si nudo pacto tibi decem debeam et soluam causa mee fidei implende quare non liberor. vt. ff. de condi. inde. l. fideicommissum? Quod autem in dicta. l. qui hominem dicitur: ideo est quia aliud operabatur solutio quam crederet soluens: scilicet repetitionem cum errabat credens se teneri naturaliter: non ergo mirum si non facit quod credebat soluens: scilicet liberationem. Item est contra. Ad hoc. i. responsum in aucten. vt hi qui oblig. per res. §. si vero tacuit. coll. iii. (i) Sol. illud speciale est. Item contra. ff. de solu. l. si rem meam. Item contra ff. de verbo. obliga. iulianus. §. qui fundum. Item contra. ff. commo. l. iii. §. si reddita. Sed his legibus licet fuerit facta solutio: non tamen fuit facta sicut debuit fieri: vnde pro non facta quantum ad hoc habetur. Item contra ad id quod subiicit quod demum sciente creditore soluitur aliud pro alio ff. de lega. i. non amplius. §. fi. et. l. si domus. § ii. et. iii. et. ff. de au. et ar. leg. l. i. §. fi. et C. de do. l. si quis argentum. ff. de sol. qui hominem. et. ff. de verbo. oblig. l. inter stipulantem. §. pen. et. l. si seruus. in quibus legibus dicitur quod liberatur quis soluendo aliud pro alio. Sed hec specialia sunt. hoc autem regulare.

Obligatio ciuilis tantum solutione tollitur.

obligatio [a] solutione eius: quod debetur: vel si quis consentiente [b] creditore aliud pro alio soluerit. Nec tamen interest quis soluat vtrum ipse qui debet: an alius pro eo: liberatur enim et alio soluente siue sciente: siue ignorante debitore vel inuito eo solutio [c] fiat. Item si reus soluerit: etiam hi qui

❡ Addi. (i) Dic quod ideo in predictis legibus solutio non parit liberationem: quia satisfacta: aut aliter quam debuerit: aut alteri quam debuisset. formanda est igitur regula per hunc modum solutione eius quod debetur facta pleno iure persone cui debetur. debitor liberatur: et cessabunt omnia contraria. Christoforus.

b ❡ Consentiente creditore. Interdum tamen etiam aliud pro alio soluitur creditori etiam inuito: vt diximus in auct. de fideiusso. §. pe. et quosdam ex his notauimus: supra proximo.

c ❡ Solutio fiat. Patet hic quod beneficium confertur in inuitum. Sed contra. de re. iu. l. inuito. Sol. illa regula in priuilegiis loquitur: hic autem in aliis. Uel dic quod non potest directo: potest tamen per medium. Prima verior est. (i) Sed nunquid econtra potest fieri alii solutio inuito creditore? Responsum non. vt. ff. de noua. l. si stichum. §. fi. nisi creditori creditoris soluatur. vt. ff. de neg. gest. si liber: vel procuratori creditoris: vel ei cui extiterit heres creditor. vel futuro debitori. vel similibus personis: que numerantur. ff. de solu. solutam. et. ff. de pigno. ac. solutum. §. solutam.

❡ Additio. (i) Tu dic quod contrarium loquitur vbi beneficium respicit commodum contradicentis tamen: secus si etiam alterius in toto tit. de mune. et ho. et hic. Ang.

a ¶ Interuenerūt. Ut sūt fideiusso res: mādatores: ⁊ spōsores. vt. ff. de excep. l. oēs. ⁊ C. de nō nu. pe. l. iiii. b ¶ Ipse solus liberat. Scilicet fideiussor. ⁊ si quidē soluat noie suo: (1) liberatur ipso iure. reuz autē liberat p exceptionē vt. ff. mā. si qs. ⁊. l. papinianus ⁊. ff. d pe. hērd. l. si quid possessor. Si vero noie rei: liberat ipso iure reū. vt. ff. de neg. gest. soluēdo. vt. ff. de noua. l. si stichū. i si. Sz si hoc vex est q liberat reus soluēte fideiussore quō cedet actionez creditor fideiussori quod facere dz. vt. ff. de solu. modestin⁹. ⁊. ff. de fideiu. l. fideiussoribus. q sūt ɔtra hāc legē? Rñ. illō pōt fieri añ solutionē. s. cessio. vel ēt postea hoc acto pri⁹: qr videt inesse probat hec solo. ff. de fideius. cū is. Itē nota hic vnā soloez parare plures liberatioēs. ⁊ facit. s. de duo. re is. §. ex hmōi. ⁊. ff. de arbi. si duo.

¶ Additio. (1) Quod in dubio presumit: nisi essēt eque pricipalr obligati: vt duo rei: ⁊ duo tutores: qr tūc simplr soluēdo totalē actionez: que ambos ligat dissoluit scdm Ange.

p eo iteruenerūt [a] liberāt. Idē ex cōtrario ɔtigit si fideiussor soluerit: nō eni ipse [b] sol⁹ liberat: sed etiā reus.

¶ Per acceptilationē tollit obligatio vbis cōtracta. Alie aūt possunt i stipulationē deduci per acquilianaz stipulationez: ⁊ demū per acceptilationē in totum vel pro parte tolli cuiuscūqz forme: vel materie existant. h. d. Angelus are.

¶ Itē p acceptilatiōez tollit obligatio. Est aūt accepti

¶ Itē per acceptilationē. Casus. ¶ Iā vidistis vnū modū pricipalē obli. tollende. est ⁊ ali⁹ modus obli. tollēde pri. vt per accep. sed dñe qd est accep? Et rñ. d. q accep. est imagiaria soło. Si eni creditor debitori suo illud qō sibi debet ex ver. o b remittere velit: poterit hoc facere i hūc modū si patiat debitorē hec verba dicere. Dñe creditor q tibi debeo per stiplōez hēs ne acceptū? Et rñ. creditor hēo liberat⁹ est debitor ac si creditor soluisset ei qō dbuisset. h. d. c ¶ Itez. Imagiaria. idest ficta sic. ff d re. iu. l. imaginaria. vł dr imaginaria. i. per mometū duratura sic i auct. quō oportet episco. §. j. ⁊ i psal. In imagine pertransibit homo ⁊c.

¶ Additio Ipsa acceptilatio tñ habet pro soloē. vt. l. si ex plibus. ff. de acceptila. vt in filī etiā dicim⁹ de iuramēto qō habet loco soloīs inter deferētem ⁊ iurantē. non tñ etiā est pprie solo. vt. l. duob⁹. §. j. ⁊ ibi gl. ⁊ docto. ff. de iureiurā. Angelus.

d ¶ Ut patiat. Et etiā rñdeat ei: vt sequit. j. eo. §. est autē. in fi. §. naz sola patiētia non prodest. Accursius.

¶ Sz ⁊ grece. Casus. ¶ Uidebat aliqbus q stiplo posset fieri pverba latia tñ ⁊ nō pverba greca. ⁊ qsi ad istā dubitatioēz rñ. iu. di. q nō solū p verba latia: sed ēt per vba greca pōt fieri acceptil. dū tñ per vba greca sic fiat sic exigit per vba latia: ⁊ dissoluūt p acceptil. obliga. verbis solūmō ɔtracte. qr ɔsentaneū est iuri obli. vbis ɔtractā vbis posse dissolui. Ad itellectū finis notule signate sup illo vbo certe distiguere dēs vtrū acceptil. fit iutilis rōe rei sup

qua ɔcipit: vt si sup debito ɔditiōa li ɔcipiat: qꝛ talis acceptilatio inutilis ē. ⁊ q̄uis ñ habeat hāc vi acceptilatiōis: attñ habet vi pati; ⁊ sic intellige illas leges. ff. de rei vēdi. cū emptor. ⁊. ff de accep. rōne ɔceptōis inepte: vt si tibi dicā qđ ego tibi debeo habes ne acceptuz in diē? et tu ipse respōdeas habeo acceptuz ⁊ talis acceptilatio inutilis nō hab; vim pacti. et sic intelligo. l. ff. d acceptilationi. an inutilis.

latio imaginaria solutio. Quod enim ex verborū obligatione titio debet id si velit titius remittere poterit sic fieri vt patiatur hec verba debitorem dicere: quod ego promisi tibi: habes ne acceptum? ⁊ titius respondeat habeo. Sz etiā grece[a] acceptilatio pōt fieri: dūmodo sic fiat vt latinis verbis solet exigi. ΟΠΕΡ ΥΠΟΣΧΕ ΘΗΝ ΣΟΙ ΕΧΕΙΣ ΠΡΟΣ ΔΕΚΤΟΝ ΕΧΩ.

¶ Quo gñre (vt diximus[b]) tantuz he soluunt obligationes q̄ ex verbis consistunt non etiam cetere[c]. Cōsentaneū[d] enim visuz est verbis factam obligationez aliis posse verbis dissol-

vetustiora ⁊ firmiora. vt. s̄. de re. di. §. singulorū. Sz nūquid alīs obligationes iuris ciuilis tollet acceptilatio: vt litterarū ⁊ emphi. ⁊ similes. vt diximꝰ. s̄. de iu. natu. gen. ⁊ ciui. §. ius auté. Rñ. non cū solam obligatōnē verbi inductaz tollat: vt hic dicit. Sz certe licet non possit tolli iure acceptilatōnis scilz obligatō iurisgentiū ⁊ alie ciuiles: tamē possunt iure pacti etiā acceptilatione facta. ſm Joan. vt. ff. de resci. ven. emptio ⁊. l. cuz emptor. Quod generaliter etiā dicebat. Mꝫ. q̄ vbicunq̄ fieret acceptilatio inutilis q̄ habeat vim pacti. ⁊ facit pro eo. ff. de pac. si vnus. §. pe. vbi de hoc. At Bꝫ. totum contrarium vt pro eo. ff. de accep. an ideo vtilis. i. respon. et ff. de constitu. pe. l. j. cum qui. Sed nos dicimus idē qđ. Mꝫ. vbi fuit inutilis ratione rei: vt dictū est. Item idez quod Bulg. vbi est inutilis ratione conceptionis: ⁊ facit pro nobis. ff. de acceptila. si acceptilatum.

¶ Additio. Et ē rōne diuersitatis q̄ minꝰ est peccatū qđ nō preuenit ex propria culpa: vt in primo casu: q̄z quod prouenit ex propria culpa vt in secundo casu. Joannes fabri.

a ¶ Sed etiam grece. non solum latinis sed etiam grecis verbis. dū tñ aptis ad hoc vt sequitur. ⁊ facit. s̄. de verborum obliga. §. vtrum. ⁊. ff. de verbo. obliga. l. j. §. fi. Unde verba greca in textu posita sunt huic proposito apta: si recte exponantur. Sunt auté talia Operyposchethin si echis prosdecton echo? Et sic intelligūtur Opery poschethin si. id est quod promisit tibi: echis prosdecton. id est habes acceptuz? ⁊ respōdeatur echo id est habeo.

b ¶ Ut diximus. s̄. eodez. §. ibi qđ enim ex verborum ⁊c.

c ¶ Cetere. scz q̄ sūt de iure gē. cuz acceptilatio que est ciuilis actus. vt ff. de re. iur. actꝰ nō possit iura gen. tollere. vt. s̄. de le. ag. tu. §. fi. q̄ sunt

d ¶ Consentaneum. ⁊ facit ad hoc.

nes iurisgentium.

Acceptilatio inutilis ratione rei hz vim pacti secꝰ est si inutilis ratiōe conceptiōis inepte

Acce-
tila-
o nō
llit
oli-
tio-

j.eodem.§.finali.⁊.ff.de regu.iu.ni hil est tā.⁊.C.qñ li.ab emp.dis.l.ij. ⁊.ff.de pactis ab emptione.

¶ Sed ⁊ id quod ⁊c. Casus. ¶ Nō solū sicut dictū est obligationes cō tracte verbis pñt p accepti. dissol. et id qđ ex aliq alia causa debet pōt i stipulatō nē dedu ci.⁊ p ac ceptilatō nem potest dissol ui. ⁊ hoc dicit.

diffitet.⁊ tūc pars cōfessata tm̄ recipietur ab inuito.vt.ff.si cer.pe. qui dam estimauerūt.⁊ hoc etiam casu potest intelligi quod hic dicitur.

¶ Est aūt ꝓdita. Casus. ¶ Tracta tū ē.s. q obliga. a lia.a vba li pōt de duci i sti. pulatōē ⁊ tūc tol li pōt per acceptila tionē. h aūt dicit q est pro dita quedā stipu latio que vulgo aq liana ap pellatur.

ui. Sed ⁊ id quod ex alia[a] causa debetur pōt in stipulatiōē deduci ⁊ per acceptilatione dissolui[b]. Sicut autē qđ debet ꝓ parte recte soluit[c] ita in parte debiti acceptilatio fieri pōt. Est aūt prodita stipulatio q vulgo aquiliana appellat per quā ꝯtigit vt oīm rerū obligatio i stipulatū deducat: ⁊ p acceptilatione tollat. Stipulatio eniȝ aqliana renouat omnes obligationes ⁊ a gallo aquilio ita[d] composita est. Quicquid te mihi ex q̄

a ¶ Ex alia causa scilicet q̄ȝ verbis.

b ¶ Dissolui.scȝ ipsum debitū. Et nota mirabilem proditionē. Nam cum non pateretur ꝯtractus alius tolli suo contrario actu.s. per acceptilationem decipitur ⁊ deducitur in quēdam non prorsus contrariuȝ actū: vt i stipulationē qđ est obligatoriū: ⁊ sic fit nouatio idistincte iure isto.vt.j.eo.§.preterea.⁊.ff.de ac.⁊ obliga.obligationū fere.§.fi.⁊ ipsa stipulatio patitur se tolli ꝑ acceptilationem vt hic dicitur.

¶ Sicut aūt ⁊c. Cas⁹. ¶ Quesiui a legista.an accept.possit fieri i pte debiti sicut fit in toto? ⁊ rñ.di.q ac cep.potest fieri ꝑ parte debiti sicut potest fieri pro toto.hoc dicit.

Solutio ptícularis an creditore īuito possit fieri.

c ¶ Recte soluit.scȝ volēte creditore. Sȝ nūquid eo inuito ðbiti pars soluit? Rñ.aut cōfitet de toto debitor ⁊ tūc nō pōt soluere nisi totū. vt ff.ð vsur.tutor.§.luci⁹.q̄ ē huic contra,nisi volēti creditori,vt h ðr. Aut

Aquilius em̄ qui valde fauorabilis erat ad stipulationes dissoluendas adinuenit istū modū dissoluēdi ⁊ liberādi ꝑ acceptilationē debitorem illū q ex quocūq̄ ꝯctu alio teneret q̄ȝ ex ꝯtractu vbali.sicut pōt liberari ꝑ acceptilatione is q vbis ē obligatus .aduenit eniȝ stipulationem quādā i quā possent ðductōes alie obligationes q̄ in stipulationē ðducte ꝑ acceptilationeȝ tolli pñt. Stipulatio em̄ aqliana oēs obligationes nouat Qualiter em̄ ꝯfici ðbeat hec stipulatio narrare magis laboriosum est q̄ȝ subtile aptissime enim de hoc traditur in littera. ⁊ hoc dicit vsq̄ȝ ad illum.§.preterea.

d ¶ Ita cōposita ē.i.his verbis q̄ sequunt qcquid te.⁊c. Et nota q non pōt sic legi q n aliq verba sint h superflua. Itē nūqd vnū solū ex his duobus.s.dare vl' facere sufficit.scȝ dare cū solū qđ erat ðādū i hac stiplone ðducit.vt.j.ibi tātā pecuniā ⁊c.

Respon. sic arg. ō. de verbo. obli. §. sed hec solēnia. ꝛ. C. de dona. l. fina.

a ¶ Dare. Ubi debet dn̄iuz trāsfer re. vt. j. de act. §. sic itaqꝫ. ꝛ. ff. de verbo. obl. l. vbi aūt non apparet. §. si.

b ¶ Actō In perso nā. at pe titio i rē. psecutio vtrumqꝫ cōtinet. vt. ff. d. ac. ꝛ obliga. actio in personā.

c ¶ Petitio. In rē

d ¶ Ue. pro vel.

e ¶ Res. Id ē estimatio.

f ¶ Stipulatus. Nūc mutat perso nas scd̄a eni trāsit ad tertiā Et not. ꝙ ēt realis actio deducitur i stipulationēz facta rei estimatiōe. ꝛ ita ipa pecūia siue rei estimatio deducit in stipulationem ꝛ in acceptilationē. Nam ipsa res nō potest: cū nemo rem suam possit stipulari sibi dari. vt supra de inutili stipulatiōe §. ii. Sed quomodo deducā estimatione cum non debeatur? Respon. Immo quasi debita est. liberat eni exceptione quasi a rei vendicatiōe. si prestat estimationem. vt. ff. de rei vendica. eius rei. ꝛ. l. sequen. Si au tem ipsaꝫ rem in acceptilationē deducam: valet iure pacti scd̄ꝫ. B. vt diximus supra eodē. §. quo genere. Accursius florentinus.

¶ Additio. Tu dic ꝙ quāuis actio realis nec obligationē: nec officiuꝫ iudicis ꝑ suppōat: presupponit tamē quandaꝫ eqtatē ex qua dat actio: ꝛ illa eqtas nouat ꝑ acceptilationem Angel⁹.

¶ Preterea nouatione. Casus.

¶ Iā vidistis ꝙ duobus mōis tollit obligatio. tollit ēt tertio mō scꝫ ꝑ nouatōeꝫ voluntariā veluti si illa dcē ꝗ debes seio seius stipulatus sit ab aliq̄ alio mō ꝗꝫ a te aio nouandi: qꝛ tūc tollit pria obligatio interuentu noue psone ꝛ noua nascit obligatio pria obligatione translata in posteriorem adeo etiaꝫ ꝙ si nō valeat noua obligatio pria per scd̄am nihilominus tollit: veluti si a pupillo sine tutoris auctoritate fuerit stipulat⁹ illud qd̄ tibi debebā. Oino eī amittitur actio tua eo ꝙ pria obligatio sublata est: et sic inutilis est actio q̄ ad effectū experiendi: est tamen ali-

cūqꝫ cā dare[a] facere oportet vl' oportebit ꝑsensi die vel aut sub cōditione quarūcūqꝫ rex mihi tecū actio[b] est qꝫ abs te petitio[c] vel aduersus te ꝑsecutio est vel erit: qd̄qꝫ tu mecuꝫ habes tenes: possides possidere sve[d]: dolo ve malo fecisti: q̄ minus possideas: quāticūqꝫ ear rex res[e] erit: tātā pecuniā dari stipulatus[f] est aulus augeri⁹ spopōdit numerius negidius. Itē ex diuerso numeri⁹: negidius interrogauit aulum augeriū ꝗcquid tibi hodierno die ꝑ aquilianā stipulationē spopondi: id ne oīe habes acceptū: respondit aulus augeri⁹ habeo acceptūqꝫ tuli.

¶ Interuētu noue ꝑsone olim fiebat nouatio: ēt si a pupillo stipler qd̄ alius mihi dꝫ non aūt a seruo hodie xo non ꝑsumit nouatio: nisi expresse hoc agat. Areti.

Perse cutio ꝯtinet actio, nē ꝛpe titōēꝫ.

Actio realis potest ī stipulatōēꝫ ꝯduci

qua: scilicet naturalis. et hoc dicit.
a ℭ Preterea. Non solū solutione. vt acceptilatione. vt dictū est supra.
b ℭ Nouatiōe. Si fiat per stipulationez: vt subiicit: siue per judiciū. vt si ali⁹ noie meo iudiciuz suscipiat. aio nouādi. vt. ff. d sol. l. solutionez. et. ff. de in rez ver. si p patre. et. ff. d verbo. obli. scire dbemus. in fine. j. rñ.
c ℭ Noue psone: etiam si hoc non agitur: vt fiat nouatio iure isto. hodie contra. vt. J. eodem. §. sed cum.
d ℭ A pupillo. Qui naturalr tenetur. vt. ff. de noua. l. j. in fi. si est maior ifante. als nec naturaliter. vt. ff. de act. et obliga. l. pupillus.
e ℭ Nulla est. Sed nunqd restituitur creditor in priorē dbitorē. Qui daz dicūt q sic. vt. C. de repu. l. j. §. j. et. ff. de fideiusso. l. si titius. §. huic que est ꝯtra. et qd hic dicit res amittitur. scilicet iure ꝯmuni. sed nō per restitutionem: vt dictum est. Alij vt Pla. dicunt hāc in impubere quasi stulte acceperit hic creditor tā paruulū: illam in pubere loqui. Uel verius refert an minor iuuet: vt nō teneatur per beneficiū restitutiōis: et tūc etiam restituit creditor in veterem creditorē: vt ibi. An vero nō restituat: quia nō est necesse: cum tantuz naturalr sit obligatus. (j) vt. ff. de noua. l. j. in fi. et tunc nec creditor restituitur: vt hic. nec etiā tunc quādo dolo creditoris minor fuit obligatus. vt. ff. de fideiu. si titius. §. si. (Unde huic doloso nō succurritur: q frustra legis auxiliū inuocat qui ꝯmittit i legē. ff. d minori. l. auxiliū. i fi. et. l. si ex cā. §. nūc videdū. et ad velleianuz. si decipiendi.) Qd etiā i muliere distinguit. naz restituit i primum debitorē actio ea subducta per velleianum. vt. C. ad velleia. si mulier. nisi fuerit dolo inducta. vt. ff. ad velleia. quidam. et dicta. l. si titius. in fine. At secus esset vbi nulla esset secunda obligatio: vt in seruo subijcitur. qui non potest etiam naturaliter teneri fideiubendo: vel intercedēdo quoquo modo. vt. ff. de fideiusso. seruus inscio. et. l. se. Idem etiam in infante dicā: qui secundo se obligauerit. Nā cuz nulla sit non tollitur prima: cum nō habeat in quem transeat. Quidam tamen dixerunt naturaliter seruuz teneri: etiam fideiubendo: qd falsuz est naz nec aliter tenet: nisi naturaliter. cuius occasione dñs tenet de peculio. at hic non tenetur. vt. ff. d peculio. l. iij. §. si filius. et facit ad hūc. §. ff. d fideiu. si titius. § . huic similis.
ℭ Additio. (i) Et ita cōmuniter tenet: nisi virtute talis naturalis soluisset: quia tunc contra solu. et contra obliga. restitueretur. Angelus.

ℭ Preterea[a] nouatiōe[b] tollit obligatio: veluti si id qd tibi seius debebat a titio dari stipulatus sis. Nā interuētu noue[c] persone noua nascit obligatio: et prima tollit trāslata i posteriorez. Adeo vt iterdū licet posterior stipulatio inutilis sit: tñ pria nouatiōis iure tollitur: veluti si id qd tu titio dbes: a pupillo[d]: sine tutoris auctoritate stipulat⁹ fuerit: quo casu res amittit: naz et prior dbitor liberatur: et posterior obligatio nlla est[e].

Seruus nō potest obligari fideiubēdo

¶ Non idem iuris. Casus. ¶ Supra dictum est q̄ si credi. stipulatus fuerit a pupillo id quod debitor pupilli sibi debet tollit̄ obligatio ipsi⁹ debitoris. Sed scire debes q̄ non idem iuris est si creditor stipl'atur a suo alicuius animo nouandi illō quod debitor sibi debet. cum eniʒ secunda obligatō nulla fit ipso iure neqʒ naturali neqʒ ciuili perinde remanet prior debitor obligatus ac si nō esset aliqua nouatio facta. verbi gratia. Ubi ei per secūdā obligationem dēbet tolli prima: oportet q̄ secūda sit aliqua. puta naturalis vel ciuilis.

Non[a] idem iuris est si a seruo quis fuerit stipulatus: naʒ tunc prior perinde obligat⁹ manet: ac si postea nl'lus stipulat⁹[b] fuisset. Sʒ si eadē psona sit a qua postea stipuleris ita dēmū nouatio[c] fit: si qd i posteriori stipulatiōe noui sit: forte si ɔditio: aut dies: aut fideiussor adijciat: aut ɔtrahat.

¶ Sed si eadem. Casus. ¶ Supra dictum est q̄ interuentu noue persone nouanascit̄ obligatio: sed pone q̄ stipulatus fuit a debitore meo quod ex alia quacunqʒ causa q̄ʒ ex stipulatō ne mihi dēbebat dicetur ne in hoc casu fieri nouatio: cū in hoc casu noua persona non interuenerit. Et respō. q̄ sic. si aliquid noui interuenerit in secunda obligatione: id est stipulatiōe ista. veluti si cōditio vel dies vel fideiussor obligatiōi adijciatur. scire tn̄ debes q̄ si cōditio innouatione addita existat valet nouatio: si autem non existat non valet. hoc dicit.

a ¶ Non ideʒ. Sed que est ratio diuersitatis inter hunc. §. ⁊ superius responsum? Respon. q2 ibi salteʒ naturalis obligatio fuit: hic nulla in seruo. vt ibi dixim⁹. Itē hoc ideo. quia pupillus potuit obligari naturaliter ⁊ ciuiliter cuʒ auctoritate tutoris ⁊ per eum: scilicet creditoreʒ stetit: quare sibi iputet. Unde prior actio tollit̄: ⁊ posterior non manet. Seruus autem nullius auctoritate potest obligari ciuiliter: ideoqʒ nō imputatur: scilicet creditori: vnde etiam actio prior durat.

¶ Additio. Dic q̄ seruus nō potest esse fideiussor alicuius: nisi ex causa pecl'iari. vt. l. iij. §. filiusfamilias. ff. dē pecu. Angelus.

Stipulor signat interrogo.

b ¶ Stipulatus. Id est interrogatus. Stipulor eniʒ: id est interrogo scdm̄ Priscianuʒ. sic accipitur. ff. de condi. inde. si nō sortem. §. si dēcem.

c ¶ Nouatio fit. Nota hic tria iura circa nouationem. Antiquissima vbi etiaʒ si nihil non interueniret: fiebat tamen nouatio. vt. ff. de acti. ⁊ obligatio. obligationum fere. §. fina. Item noua: vbi nouatio p̄sum ptiue fiebat quotiens noui quid interueniret. ⁊ semper intelligebatur hoc agi. vt hic. ⁊. ff. de noua. l. ij. Itē tertia quando hoc expressim diceretur. vt. C. de noua. l. fina. Uel dic tātum ⁊ verius duo esse. Primo fiebat si hoc agebatur expresse vel tacite. vt. ff. eodem. l. iij. ⁊ nouo iure si id exprimatur. vt ifra. §. proximo. ⁊ in dicta. l. obligationum fere. Nouum interueniebat: scilicet stipulatio pēalis: ⁊ facit ad hoc supra: qui. mod. testa. infirmen. §. primo. ⁊. ff. de re iudi. l. iiij. §. si ex conuentione. ⁊. §. sed ⁊ si pignora.

Nouatio triplici iure fit.

¶ Additio Et no. q casus olim verbis expressis insurgebat tacita cōiectura nouationis hodie nō corrigūtur: quia in illis fit nouatio saltē opere exceptionis. Angelus.

a ¶ Qd autem.facit. ff. de noua.l. q̄tiens.

¶ Sz cū Casus.

¶ Supra dictū ē q nouatio fit interuentu noue psone vel ēt eiusdē dū mō fiat p diei vl' cōditionis adiectionē vel sub iectionez sz scire d bes q apud antiquos hoc verum erat q his modis fiebat nouatio dūtamē aīo nouādi fieret: ꝛ itaq sepe diuerse psumptiōes inducebant ad pbādū q aīo nouādi fieret vñ sup hoc apud ātiquos magna fuit altercatio. ꝛ propter hoc di. dñs Justi. fecim⁹ quādā cōstitutionem ad huiōi altercationes tollendas in qua cauet quod tūc demū intelligatur fieri nouatio interuētu noue psone vel etiaz eiusdē persone vt dictū est qñ hoc expresse actū est inter contrahentes q propter nouationē prioris obligationis hoc fiat, alioquin si h fuerit expsse actū nō intelligit fieri nouatio interuētu noue psone. sz accedit scda obligatio prime ꝛ manet vtraq obligatio.

b ¶ Cū nouandi. expsse vel tacite.

Quod[a] aūt dixim⁹ si cōditio adyciat: nouationē fieri: sic itelligi oportet vt ita dicam⁹ fctāz nouationē si cōditio extiterit: alioqn si dfecerit durat por obligatio. Sz cū h q̄dē iter veteres cōstabat tūc fieri nouationē cū nouandi[b] aīo i scdaz obligationē itū fuerat p h aūt dubiū erat qñ nouādi[c] aīo videret hoc fieri: ꝛ q̄sdā d hoc pluīn prōnes aly in alijs casibus itroducebāt[d] Ideo nr̄a pcessit ɔstitutio[e] q̄ apertissime diffiniuit: tunc solū nouationē pōris obligatiōis fieri: q̄tiēs hoc ipm iter cōtrahētes expressuz fuerit q p pter nouationem prioris obligationis ɔuenerūt. Alioqui manere ꝛ pristinā obligationē: ꝛ scdaz ei accedet[f] vt māeat ex vtraq cā obligatio secundū nr̄e cōstitutionis diffinitionem: quālz ex ipsi⁹ lectōne apti⁹ cognoscet

c ¶ Quā de nouādi. scilicz tacite.

b ¶ Introducebāt. ꝛ alij i alijs vt q forte aliquod noui in obligatione erat adiectum vt. s. eod. §. sed si eadem.

e ¶ Constitutio. vt. C. de nouatio. l. fina. Accursius.

f ¶ Accedet. fit tamen exactio tātuz semel de eodez. vt ff. de reg. iuris. bona fides.

¶ Hoc amplius ꝛc. Casus. ¶ Jam vidistis tres modos princ. tollende obligationis. quarto etiā modo obligatiōes que cōsensu nascunt cōtrario cōsensu tollūtur: veluti si conuenerit iter me ꝛ titiū: vt fundū tusculanū habeā emptū p. c. deinde non dum precio soluto nec fundo tradito placuerit inter nos q ab emptione ꝛ venditione discedatur: inuicem liberamur ꝛ si per cōtrariuz consensum tollitur obligatio cōsen

su' ɔcta idez ēt itelligas in oib' aliis ɔctib' ex ɔsensu descēdentib'.h.d. a ¶ Hoc aplius. Que ɔsensu.s. solo. Sz que sūt he? Rñ.numerātur.ō.ō oblig.ex ɔsēsu. Itē i qbusdaz ex maleficio vt nudo ɔsē su ēt tollatur ipo iure.vt iniuriar. itez furti ⁊ siles vt.ff.de pac.si tibi x.§.qdaz actiones. (1) alie n ipso iure tollūt ɔsē su.s.pacto de n petē do:sz p exceptōem. vt.ff.de pac.l.si vnus.§.pactus.

vt.ff.ō noua.l.delegat.§.j.⁊.l.aliaz. itē p ɔpēsatōez.vt.j.d ac.§.pe.⁊.§. in bone fidei. Itē p delegationez.vt ff.de noua.l.delegare.j.rñ. Itē p cōfusionē debiti.vt.ff.de fideius.l.si debitor creditori.(j) Itē p obligatiōez ɔsignatōnē ⁊ oppositionē vt C.d sol.l.obsignatiōe.⁊ ēt ipo iure.vt.ff.dpositi.l.i.§.si pecūia.i fi.§.Itē p iteritū speciei vt ff.de vb. oblig.l.si ex legati. Item maleficio suo mora non precedente:vt p cōstōnē.si qs in tatā. Uel per edictum diui marci.vt.C.vñ vi.l.si qs in tantā ⁊.ff.qd me.cā.l.extat.⁊.ff.ad.l.iul.ō vi.pri.l.pe.Itē nudo ɔsensu qñq vt in hoc.§.Itē nudo pacto:vt i maleficiis.Sz ⁊ aliis modis tollit non vtraq.s.ciuilis ⁊ nālis: sz iterdum ciuilis tm:⁊ remanet naturalis: vt p sniam.vt.ff.de ɔdi.inde.l.iulian'. Itē remanet ciuilis ⁊ tollit naturalis: vt p pactū.⁊ cirographi redditionē.⁊ iniurādū.vt.ff.de sol.l.stichuz.§.naturalis. Ipa ēt ciuilis sic elidit.vt non habeat vigorē.j.de except.§.pterea.Itē sunt ⁊ alij modi q bus tollit obligatio p exceptiōez qs habem'.j.de excep.p totū.Accur.

¶ Cōtract' q ɔsēsu ɔtrahit ɔtro cōsensu re nō secuta dissoluitur. Areti.

¶ Hoc apli' he obligatiōes q ɔsēsu[a] ɔtrahūt ɔtria volūtate dissoluūt. Nā si titi' ⁊ sei' ile ɔsēsert vt fūdū tusclanū ēptū sei' hēret cētū aureis: demū re nondū secuta.i. neq pcio[b] soluto neq fūdo tradito placuerit iter eos vt discederet ab ea ēptiōe ⁊ vēditiōe: iuicē liberāt idē ē i ɔductiōe ⁊ locatione ⁊ i oib' ɔctib' q ex ɔsensu dscēdūt sicut iā dictū est[c].

¶ Finis tertij.

¶ Addi.(1) Hoc ver itellige q ad piudiciū ptis nō fisci vel reipu.sicut ēē pnceps faciēdo grām malefactori nō tollit ius pene qsite pti. Ang.

b ¶ Neq pcio soluto. Sz qd si pte pcij soluat? Rñ.nō ē res integra:⁊ io nō recedit nudo ɔsēsu:sz ita demū si hic ide fctā sit retrotraditō vt.C.qñ liceat ab ēpto.dis.l.j.⁊. ff.de pact.l. ab ēptōe.⁊ ē rō vtrobiq. Qr nil ētā ɔueiēs nāli eqtati q eodez gñe qd q dissolui quo ligatum est.vt. ff.de regu.iu.nihil.Accursius.

c ¶ Dictū ē.s.e.§.Et no.i fi.hui' ti. xij.eē modos p qs tollit obligatio tā ciuil' q nāl' ipo iur vt nlle mācāt relige. Per solutionē.vt.s.eo.i pn. Itē p acceptilationē.vt.s.e.§.itē p acceptilatōez.itē p nouatōez volūtariā.vt.s.e.§.ptea:⁊.s.pxi.§. Itē p nouatōez necessariā vt p sniaz ɔtestatōez litis:vt si ali' meo noie lbeat p me iudiciū aio nouādi ⁊ liberādi me

¶ Additio.i. Intellige factā ɔgruo loco ⁊ tpe: ⁊ sola sufficit in iudicio. idē extra iudiciū si res sit imobilis: als secus qr requirit consignatio ⁊ depositio. Angelus aretinus.

Obligatio ciuilis sola qñq tollitur.

Obligatio naturalis sola qñq tollit.

Obligatio tā naturalis q ciuilis ipso iure multis modis tollit.

Continuató ¶ De obligationibus q̃ ex delicto nascuntur. ¶ Hanc continua. vt in princ. huius ti. continetur. Dictum est. s. de obligationib⁹ ex contractu ⁊ ex quasi cõtractu verũ q2 ẽ reperire obligatiões que sunt ex delicto ⁊ ex quasi delicto ideo videndũ est ð ipsis. Sʒ quia obligatões ex ðlicto sũt maiores ⁊ generaliores ideo de ipsis prius videndũ ẽ.

ex maleficio: vel quasi: vt dictuʒ est s. de obli. §. sequẽs diuisio. Cũ igit i superiorib⁹ satis dictuʒ est de obligationibus que ex ꝯctu vl' q̃si ꝯtractu nascuntur. Nunc tractandum ẽ de obligationibus q̃ ex maleficio vel quasi descendunt. Scire tñ ðbetis ꝗ obligatões q̃ nascũt ex cõtractu in q̃drupliei genere reperiuntur vl' in q̃tuor genera diui...

¶ Incipit liber Quartus.

¶ De obligationibus que ex delicto nascuntur.

¶ Omnis obligatio ex delicto nascitur ex re id est maleficio angelus aretinus

Um sit expositũ superiori libro de obligationib⁹ ex cõtractu [a] ⁊ ex quasi [b] contractu: sequit̃ vt ð obligationib⁹ ex maleficio [c] ⁊ quasi ex maleficio dispiciamus. Sed ille [d] quidem (vt suo loco tradidimus) in quatuor genera diuiduntur: obligationes inque nascuntur ex maleficio in vno genere reperiunt. Semp eñ nascunt̃ re ipsa. i. ab ipso ðlicto ꝑpetrato veluti ex furto aut damno aut iniuria. h. d.

Diuisio. Cum sit. ¶ Tot⁹ iste ti. in nouẽ ptes diuidit. Prio cõtinuat istum librũ ad librũ p̃cedentẽ. Scðo põit diffinitionẽ: ailusionẽ: ⁊ diuisionem furti. ibi Furtũ ẽ ꝯctatio. Tertio põit duo genera furtoꝝ eoꝝ penã ãnectẽdo. ibi Mãifestũ est. Quarto i qb⁹ rebus fiat furtũ. ⁊ qñ fur excuset. ibi. Furtum autem fit. Quinto quando qs prestat opem. ibi. Interdum furti. Sexto quando illi qui sunt in potestate alterius dño vel patri furantur. ibi: Hi qui. Septimo cui cõpetit actio furti. ibi. Furti auteʒ actio. Octauo an impubes cõmittẽs furtum teneatur ibi. In summa. Ultimo ponit que sit vera pena furti manifesti.

¶ Ex contractu. Casus. ¶ Supra dictum est quid est obligatio: ⁊ ꝗ omnes obligationes aut sunt ex cõtractu; aut ex quasi contractu; aut

a ¶ Ex ꝯctu. vt. s. de oblig. ex ꝯctu vsq3 ad ti. ð obli. ex quasi ꝯtractu.

b ¶ Ex q̃si cõtractu. vt. s. ð obligatio. que ex quasi contractu.

c ¶ Ex maleficio. Caue tibi: q2 lʒ h̃ ꝑmittat dicere ð oib⁹ his: ✠ nõ tñ dicit in hoc ti. ð his que sũt ex quasi maleficio: sʒ dic vt. j. ð oblig. ex q̃ si malefi. Nec ẽt ð oib⁹ que ex malefidei: sʒ ð solo furto agit̃ in h ti. Sicut ⁊ al's rubrica ẽ gñalioꝛ q̃ʒ sit tex. vt. ff. si certum petatur ⁊ de condi. cre. ⁊. C. de reb. cre. ⁊ iureiur. Nam nõ dicit ibi ð re. cre. sʒ in se. ti. p⁹ illũ

¶ Addi. No. ꝗ non est inconueniens ꝗ rubrica sit aliquãdo gñalioꝛ tex. de quo dic vt dictum est. s. in rubri. proemij. ang.

✠ dic ꝗ ista gl. ñ fuit necessaria: q2 iperator nõ dic ꝗ i isto titulo sit ð oib⁹ maleficijs tractatu: sʒ in isto li. Ange.

d ¶ Sed ille, sciꝫ que sunt ex ꝯctu.

non aūt repetit eas que sunt ex quasi contractu.

a ¶ Diuidunt.s.re ꝟbis: lrīs ꝛ cōsensu.vt.s.de obli.§.fina.

b ¶ He.scʒ que sunt ex maleficio vl' quasi.

c ¶ Iniuria. Sed nōne fit iniuria verbis ꝛ ꝗui tio: vt.ff.ō iniu.l.j.§.iniuria Item litteris i famatorijs.

Iniuria qͥliter fit.

uiduntur [a] he [b] vero vnius generis sunt. nam omnes ex re nascuntur id est ex ipso maleficio: veluti ex furto rapina: aut dāno aut iuria [c].

¶ Hic ponit diffinitio ꝛ allusio furti. Angelus aretinus.

¶ Furtū [d] ē ꝯtractatio rei [e] fraudu

vt.ff.ō iniu.l.lex.cornelia.§.si qs librū.ꝛ.j.de iniur.§.i. Sʒ certe ꝛ tūc ex maleficio fit: ꝛ sic re fit: qꝛ maleficiū ꝟbis vl' litter'. ꝛ sic hʒ locū ꝙ hic dicitur. Accursius florentinus

¶ Furtū ꝛc. Salus. ¶ Quefiui a legista, qd esset furtū ꝛ qd rapina ꝛc. Et ipse pmo ponit diffinitionē de furto di. ꝙ furtū est cōtractio rei alieno inuito dn̄o. ꝛ expōit hoc nomē rei.d.siue ipsi' rei.i. ꝓprietatis siue possessiōis. ꝛ istud furtū cōiter fuit ꝓhibituʒ a lege diuina.s. per preceptū istud. Nō furtuʒ facies. hoc di.

¶ Manifest' fur ꝛc. Supra dictū est ꝙ furtorum duo sunt genera. Nam aliud est furtuʒ manifestuʒ. ꝛ aliud non manifestū. Sʒ dn̄e qs est fur manifest' dī in greco quē greci vocāt sicut volūt.i. ille q dep̄hēdit in ipso furto: ꝛ nō solū ille q in furto dep̄hendit dicit fur manifestus: sed ille qui in eo loco vbi fecit furtū deprehenditur dī fur manifestus. ꝛ ponit de hoc duo exempla in littera. Ulterius scire debes ꝙ si extra locum quo furtum fecerit visus fuerit cum re furtiua vel deprehensus in qͦcumqꝫ loco publico vel priuato vel ab extraneo vl' a dn̄o anqꝫ ꝑuenerit ad locum vbi furtum ferre destinasset fur manifestus dī verū si ad locū destinatum cum re furtiua peruenerit: anteqꝫ cum re furtiua deprehendatur fur non manifestus dicitur. Sed domine qs ē fur non manifest' rū. Frat' b tibi pa tere dʒ ex hisqͦ dixi m'. Cum em̄ cōtrariorūʒ eadem sit disciplina sic, pʒ ibi qs est fur manifestus ergo ꝛ quis non est manifest'. Nam qui non est manifestus hic nō manifestus dicitur. hoc dicit.

Fur manifestus.

d ¶ Furtū est cōtractatio ꝛc. Et facit extra de elec.c.dudum.ij.hec exigitur in furto. ꝛ sine ea nō fit furtū licʒ voluntas vel alia verba vel scriptura interueniat.vt.ff.eod.l.si quis vxori.§.si qs asinum. ꝛ.l. inficiēdo i prin.ꝛ.l.j.§.sola. Quādoqꝫ tn̄ sine ꝯtractatione.vt i charta rasa vxori.§. si qs.ff.e.qui tabulas.§.si. ꝛ.l.si qs asinum. Sed certe ibi contractatio intercessit: cū gn̄aliter contractationeʒ accipiamus. licet non fuerit ibi amotio. Accursius.

e ¶ Rei. subaudi mobilis. Nam de immobili non potest fieri furtuʒ.vt s.de vluca.§. qd autē. nisi in casu: vt in creta. Sed certe iaʒ illa est mobilis.vt.ff.e.l.si certe. Item subaudi corporalis: naʒ de in corporalib' nō fit furtum: cum nec cōtractatio i his esse possit.vt.ff.de acqui.re.do. seruus.§.incorpalib'. Itē subaudi aliene: qꝛ rei mee nō facio furtuʒ in eo qd est meū: sed sec' i cōi.vt.ff.e.si socius.(i) Idem ꝛ si est nullus: vt hereditarie nō fit furtum.vt.ff.eod. l.hereditarie

Furari non possuʒ rē immobilem corpalem ꝛ meaʒ.

l.hereditarie.⁊ ideo dixi subaudiri aliene.

℃ Additio. (1) Dic tñ ꝙ lꝫ socius possit cõmittere furtũ: tñ nõ ꝓsumit̃ vt.l.merito.ff.ꝓ socio.qđ est vex:qñ socius vtitur re ad euꝫ vsum ad quē ē destinata vt.l.sabinus.⁊.l.si edes.ff.cõmuni diuidũ. Secus si alit̃ vteret̃ ita ꝙ auferẗ socio commoditas ꝑtis sue.vt di.l.sabinus.ita dixit Barto.in dicta.l.si socius. Angelus.

te.vt.ff.eo.qui iumenta.⁊.l.si vendidero.§.cum autē. Prima tñ verior est.vt no.in.l.ij.C.de ser.fugi.

℃ Additio. Dic primã opi.ꝙ vsus tm̃ quadrupletur. tenet glo.in.l.ij.C.de ser.fugi.⁊ ibi Cy.⁊ doc to.⁊ gl.in.l.q furtuꝫ.ff.de cõdi.fur.⁊ istã opi.sequitur Barto.in di.l.q iumenta.ff.eod.l. Angelus.

losa ᵃ vel ᵇ ipsius rei vel ēt vsus ᶜ ei⁹ possessionis ue ᵈ qđ lege ᵉ naturali prohibitum est admittere. Furtuꝫ autē vl' a furuo.i.nigro dictum est: ꝙ ᶠ claꝫ ⁊ obscure fit: ⁊ plerunqꝫ nocte. vel a fraude: vel a ferēdo.id est auferendo ᵍ vel a greco ʰ sermone quo fures φωρεσ apppellantur.

a ℃ Fraudulosa. Hoc iõ dicit: qꝛ si credat sibi licere nõ facit furtum.ĩ.titu.j.§.qꝛ tñ. Itē si credat dñs permissuꝝ nõ facit furtũ.ĩ.e.§.placuit. In duob⁹ tñ casib⁹ vr̃ furtũ fieri: ēt sine fraude furãdi vt in eo q saccum pecunie surripuit. Nã ēt sacci noĩe furti.tenet̃ lꝫ saccũ nõ ꝓposuerit furari: sed pecuniã.vt.ff.eo.q saccum. Sed certe lꝫ non principaliter: scđario tñ voluit saccũ surripere. Alius casus est.vt.ff.de condi.ob causam.l.pe. Itē subaudi ad diffinitioneꝫ q̄ fit inuito dño.nã eo volēte non põt committi furtum.vt.ĩ.e.§. placuit.

b ℃ Uel ipsi⁹ rei.i.ꝓpetat) ipsi⁹ rei

c ℃ Usus. Ut habes exēplũ.ĩ.e.ti.§.furtum autem fit. Sed qualiter quadruplicat̃ hic? Rñ.vsus estimatio tm̃ quadruplicabit̃ vt non plus extendatur pena q̄ꝫ delictũ.vt.C.de pe.l.sancimus.⁊ facit.ff.eo.l.vulgaris.⁊.l.si qđ furt.i.rñ.§.j.⁊.§.ij.⁊.l.verum est. Alij dicunt etiam ipsaꝫ proprietatem debere estimari: quia nõ potest separari vsus a proprieta

d ℃ Possessionis. Ex h̄ dico ipsam possessionē duplicari cũ aliud sit ꝑciuꝫ rei: aliud possessionis.vt.ff.vti pos.l.si duo.§.fi.⁊ subaudi: ꝙ hoc fecerit animo lucrandi: al's nõ est furtuꝫ vt.ff.e.l.j.§.j. Accursius.

e ℃ Lege naturali.i.diuina.vnde illud. Non facies furtum.⁊c. Item illud. Quod tibi non vis fieri alij ne feceris.

f ℃ Quod.id est quia.

g ℃ Auferēdo. Quia fur aufert.

h ℃ A greco phor grece dr̃ fur latie ⁊ phores.i.fures. Et ep auto phoro i.manifestus fur.s.q cũ re dep̄hendi tur ⁊ est in declinabile. Nam apud grecos aduerbium est. Expositio greci.

℃ Furtoꝝ aũt. Cas⁹. ℃ Satis.s.dictũ ē qđ ē furtũ.⁊ vñ dicat̃. Modo dicendũ est quot sunt gña furtoꝝ: ⁊ dr̃ ꝙ duo. Qꝛ furtũ autē manifestũ: aut nõ manifestũ. Immo diceret aliqs ꝙ q̄tuor sunt gña furtoꝝ. Aliud est manifestum. aliud nõ maĩfestũ. aliđ cõceptuꝫ.⁊ aliud oblatũ: Et rñ.ꝙ nõ ē ita qꝛ cõceptũ ⁊ ablatũ ponũt ip̄es potiꝰ q̄ꝫ genera. Et dubitat̃ sup hoc ꝙ i isto.§.dr̃ ꝙ si extraneus vider.⁊

furem rem meam furtiue asportantez: q propter visionē extranei fur ille dr̄ manifestus: ⁊ ita actione furti manifesti tenet mihi ad q̈druplum ⁊ ita visiōe extranei mihi acqritur act. qd̓ est ꝯ illō gn̄ale p liberā psonā nihil nobis acqri. Ad hoc dicūt qdā q h̓ ē spāle in odiū furti sicut ⁊ in odium furis hoc itroductū ē q aliqs teneat actio. furti ppetuo tn̄ alie prorie actiones penales sūt annales. Alij dicunt q i isto casu mihi acgrit ac. p liberā psoná sz ex d̓licto fur' mihi acqrit cū exide vtatur hoc dicit

a ¶ Furtoꝝ. spēs scz casus.

b ¶ Apparebit. vt. j. e. §. ꝯceptū. ⁊ §. oblatū

c ¶ Ab alio. p hoc vr̄ infringi regula p liberam psonam nihil acqri. vt C. p quas pso. no. acq. l. j. qd̓ falsum est: q magis ex delicto suo proprio q̄ alterius facto hoc euenit. vt. ff. d̓ vsuris. si quis solutiōi. §. si. ⁊. ff. qd̓ vi aut clā. l. phibere. Et sunt h̓ v̓a nisi in casu. s. cū se occulta uit ille cui fiebat. Nā lz fur vis⁹ fuerit tn̄ ē fur n̄ mäifest⁹. vt. ff. de fur. l. si qs i s̓uitute §. ceterū.

d ¶ Deponere d̓stinasset i tantum se cūdū. h. vt si vltra montes pferre destinasset: tn̄ si deprehendatur ante: erit fur manifestus.

e ¶ Nec manifestuz Scz ꝯtrariorū eadez est disciplia vt. s̄. de his q sui

Liba psona alij nō acgrit

Disciplina plura eadez est contrariorum.

¶ Hic ponūt duo gn̄a furtoꝝ. Et fur dr̄ manifest⁹ q cū furto iuēt⁹ vl' i loco p̓uato vl' publico an̄ q̄ pueniat ad locū d̓stiatū preditur ⁊ ex h̓ facile cognoscit fur nō mäifest⁹. af.

¶ Furtoꝝ aūt duo sūt gn̄a manifestū ⁊ non manifestū.

¶ Nā ꝯceptuz ⁊ oblatū spēs[a] poti⁹ actiōis sūt furto coherētes: q̄ gn̄a furtoꝝ sicut iferi⁹ apparebit[b]. Manifest⁹ fur q̄ dr̄ grece ἐπαυτοφορὸς appellāt: nec solū is q̄ i ipso furto depr̄hēdit: sz ēt is q̄ in eo loco d̓prehēdit quo furtū fit: veluti qui in domo furtū fecit: ⁊ nondū egressus ianuā depr̄hēsus fuerit: ⁊ q̄ i oliueto oliuaꝝ āt i vineto vuarum furtum fecit: q̄ diu in eo oliueto aut vineto depr̄hēsus fuerit. ¶ Immo vlteri⁹ furtum manifestū est exte̅dēdū: q̄ diu eā rez fur tenēs vis⁹ vl' d̓p̄hēsus fuerit: siue i publico: siue i priuato vl' a dn̄o: vel ab alio[c] añq̄ eo p̓uenerit q̄ deferre vl' deponere[d] destinasset. Sz si ptulit quo destinauit tāetsi depr̄hēdatur cū re furtiua: non est manifestus fur. Nec[e] mäifestū furtum quid sit ex his que diximus intelligitur. naz qd̓ manifestuz non est id scilicz nec manifestuz est.

¶ Actiōes furti ꝯcepti ⁊ furti oblati: ⁊ furti phibiti: ⁊ furti nō exhibiti recesserūt ab vsu. Et q̄ scienter rem fur

...to subtractam recepit & occultat tenetur furti non manifesti. Angelus aretin⁹.

¶ Conceptum furtum dicitur cum apud aliquem testibus presentibus[a] furtiua res quesita & inuenta sit. nam in eum propria actio constituta[b] est (quamuis fur non sit) que appellatur concepti.

¶ Oblatum furtum dicitur cum res furtiua ab aliquo tibi oblata sit: eaque apud te concepta sit: utique si ea mente tibi data fuerit ut apud te potius quam apud eum qui dederit conciperetur. nam tibi apud quem concepta sit propria aduersus eum qui obtulit quamuis fur non sit constituta est actio que appellatur oblati.

¶ Est etiam prohibiti actio aduersus eum qui furtum querere testibus presentibus volentem prohibuerit.

vel alien. iur. sunt. §. si ita facit. ad hunc. §. ff. eo. l. ij. iij. & iiij. v. & vj. & vij. & viij. ¶ Conceptum furtum. Cas⁹. ¶ Dixi iust. Domine satis vidi quid est furtum manifestum & ex consequenti quid est furtum non manifestum sed intellexi vobis fieri mentionem de furto concepto & oblato. unde quero Domine quid est furtum conceptum? Et dicit impe. Frater hodie furtum conceptum non est in usu olim tamen erat talis eius natura que si aliquis credebat rem furtiuam in domo alicuius esse ad eam cum magna pompa conueniebat. & dominus domus eam restituere nolebat quamquam non esset fur dabatur tamen domino rei contra eum actio furti concepti. Olim quoque erat alia species furti que vocabatur oblatum. Et habebat olim locum actio furti oblati in tali casu Po. sic ca. Quidam erat amicus meus specialis. & penes eum erat res furtiua deposita: ipse autem videns quod res furtiua cum magna diligentia querebatur: plus diligens suam honestatem quam meam. penes me rem illam furtiuam deposuit. Deinde fuit res illa furtiua penes me inuenta. Unde teneor ego actione furti concepti: & ille qui penes me rem illam deposuit tenetur mihi actione furti oblati ad resarciendum quicquid illis soluero conuentus actio. furti. concepti. Fuit etiam olim quedam actio que vocabatur actio furti prohibiti: que dat contra eum qui me querere prohibuit testibus presentibus rem furtiuam quam in domo sua esse dicebam. & ad hec ex edicto pretoris fuit instituta actio furti non exhibiti aduersus eum qui rem furtiuam quesitam & penes eum inuentam non exhibuit; sed omnes iste actiones videlicet furti concepti oblati prohibiti non prohibiti que propter requisitionem rei furtiue olim erant adinuente hodie in dissuetudinem abierunt quippe cum hodie requisitio rei furtiue locum non habeat: eo quod hodie omnes qui rem furtiuam sic receperint & collocauerint furti non manifesti teneantur. hoc dicit.

a ¶ Conceptum. Testib⁹ presentib⁹. No. quod magis dicitur notus ille qui presentibus testibus in delicto deprehenditur. facit. l. heredes palam. in principio. ff. de testi. Angelus.

b Constituta est. Scilicet olim. Ac.

a Non fit.immo fit. vt.ff.de ser. fugi.l.i.§.hoc autem. Sed illud est speciale in persona serui.

b Ex consequentia. Hec non est semp bōa p̄sequētia: vt sublata solēnitate tō id tollat. q̄d cuz solennitate fit. vt.s.d. ꝓb.obliga.§.sz ꝟ 7.C. d formulis 7 i pe.ac.sb. l.i.7.ij. Accur.

Pena māifesti. Casus. Quesiui a iust. q̄ esset pena furti manifest. Respon. iu. q pēa furti māifesti ē q̄drupluz. nō manifesti autē duplum. hoc dicit.

Preterea pēa cōstituit edicto p̄toris p actionē furti non exhibiti aduers9 eū q̄ furtiuā rē apō se q̄sitā 7 inuētā nō exhibuit. Sz he actiones scz concepti 7 oblati 7 furti p̄hibiti nec nō furti nō exhibiti in dissuetudinez abierunt. Cuz eñ requisitio rei furtiue hodie secundum veterē obseruationem nō fit[a]: merito ex p̄sequētia[b] ēt p̄fate actiones ab vsu cōi rcesserūt. Cū māifestū sit q oēs qui scientes rē furtiuaz susceperint 7 celauerint: furti nec manifesti obnoxij sūt. Pena[c] manifesti furti quadrupli ē taz ex serui[d] q̄ ex liberi psōa nec manifesti[e] dupli[f].

Contractatio rei aliene inuito domino furti actionē parit. Angelus aretinus

Furtū āt fit nō solū cum q̄s intercipiēdi cā rē alienaz amouet: s3 genera

c Pena manifesti. que est de iure p̄torio.vt.ī.de ppe.7 tem.ac.§.j.

d Ex serui.hoc tñ casu seruus p noxa dari poterit.vt infra de noxa. act.in principio.

e Nec manifesti.s. que descēdit ex lege.xij.ta.vt.ī.d noxa.§.sunt autē. Sed quare mior pena iure.l.xij. tab.imponit q̄ per p̄torē? Respon. q2 maius delictum est vt ifra.titu.p xi.in prin. p̄terea tēpore legis.xij. tabula. pauperiores erant homines; vnde minores pene impone-

Pre- or pl9 punit q̄ lex xij. ta bula- rum.

bantur.vt infra de iniur.§.pena.

f Dupli.nisi in casu.vt.C.de ser. fugi.l.mancipia.

Furtū aūt fit. Casus. Quesiui a iusti qualiter fieret furtum? Rñ. dicens q nō solū fit furtuz qñ aio intercipiendi cā.i.intrādi ppriētatem aliqs amouerit. sed cū aliqs rē inuito dño pctat vñ si creditor pignore vtatur vel depositari9 re deposita penes ip3 vl' res q̄ ad vnū vsuz pcedit i oib9 his casib9 furtū fit. Un scire dbes q illi q hābēt rē sibi ad vnū vsuz p̄modatā si i aliū vsum cōuertant.ita demū furtū cōmittūt si intelligant inuito dño hoc facere sed pone qd si nō credāt se inuito dño hoc facere 7 dñs hoc ratū habeat fit ne furtum in hoc casu? Rñ.q non vnde ad hoc q cōmodatarius cōuertat rē sibi commodatā in alium vsum q̄ in eum ad quem cōmodata erat furtum faciat: duo exiguntur videlicet q credat se inuito domino hoc facere 7 credat eū non permissurum.h.d.

a ¶ Furtū. Inuito dño. Et quōqz volente. vt. j. eo. §. vnde illud. Accur. b ¶ Gestādi causa. Id est ducendi. ¶ Additio. Nota contra illos qui accipiūt in cōmodatū equū vsqz ad villam: & postea ducūt eum Bonōiā tūc furtū ɔmittūt. Angel⁹. c ¶ Per duxisset. Idē est & si alij cōmodauit spēs eniz furti ē de alieo largiri. vt. ff e. si pignore. §. j. d ¶ Placuit. Intelligant. Et est rō: qr volūtas distīguit maleficia. vt ff. e. g iniurie. in fi. j. rñ. et fac. C. ad l. corn. de sic. l. j. & ff si cer. peta. l. qp te. Patet in c. cum volūtate. ex de sentē. excōi. e ¶ Permissurū. Quid si h credidit. s. dñz pmissuruz: sz stulte credebat: Rñ. Furti nō tenet cū nō fiat furtū absqz affectu: vt hic subijcit. & .s. de vsuc. §. itē si is. & facit. ff. de furtis. l. inter oēs. §. recte. Sed actiōe ex eo ɔctia vt cōmodati: vel fili bñ tenet. vt. ff. eo. l. q re sibi commodata. Sz sec⁹ si stulte opinor te permissuruz rē tuā accipere. vt ff. ō fur. g vas. §. vetare. ¶ Additiō. Quid autē in filiofamil. vxore viro vel monacho corrupt⁹ an habeat locuz pena istius. §. dic vt per Ange. h. f ¶ Nō committit. Nisi ī duob⁹ casibus. vt dixi. s. e. §. pmo. g ¶ Sz si. Furtū. vt furti actio nasca

Furtū facit q de alieno largitur.

liter cū qs alienaz rē inuito a dño contractat. Itaqz siue creditor pignore siue is apd quē res depositā ē ea re vtatur: siue is q rē vtēdā accepit in aliuz vsuz eā transferat qz cui⁹ grā ei data est furtū cōmittit. Veluti si qs argētum vtēdū acceperit: q̄si amicos ad cenā inuitaturus: & id peregre secuz tulerit. Aut si quis equum gestandi b causa cōmodatū sibi longius aliquo duxerit: quod veteres scripserūt de eo q in aciē equuz perduxisset c.

Maleficia voluntate distiguūtur.

¶ Cōtractās rez quā ɔtractare credit pbabiliter dñi volūtate furti non tenet. Aretinus.

¶ Placuit tñ eos q reb⁹ cōmodatis aliter vterētur: qz vtēdas acceperint ita furtū cōmittere: si se intelligāt d id iuito dño facer: eūqz si intellexisset nō pmissurū. At si pmissurū e credāt: extra crimē videri optima sane distinctio est: qr furtum sine affectu furandi non cōmittit f.

¶ Contractās rē dñi volūtate: licet credat dñz inuitū: furti non tenetur: nisi i vno casu: scilicet in corrumpēte seruū alienuz. Angelus aretinus.

¶ Sz et si credat aliqs inuito domino se rem cōmodatā sibi cōtractare: domino aūt volente id fiat: dicit furtum g non fieri.

¶ Unde illud q̄situ est: cū titi⁹ seruū meum sollicitaue-

rit vt q̄sdā res domino[a] surriperet: ꝛ ad eū[b] perferret: ꝛ seru⁹ id ad meuiū pertulerit[c]. Meuius autem dum vult titium in ipso delicto dep̄hēdere permisit seruo q̄sdā res ad eū perferre: vtrum furti an serui corrupti iudicio teneat̄ titius: aut neutro. Et cū nobis super hac dubitatōe suggestum est: ꝛ antiquoꝝ prudētium super hoc altercatiōes perspexim⁹ quibusdā neq̄ furti neq̄ serui corrupti actionē ꝑstantibus: q̄busdā furti tātummodo. Nos huiusmodi calliditati obuiā eūtes p̄ nr̄am decisionem[d] sancimus non solū furti actionē[e]: sed ꝛ serui corrupti cōtra eū dari.

tur: furtū tamen fit scd͂m quosdam. Sed certe immo nec furtū fit. vt. ff. eodem. l. inter om͂es. §. penultimo.

¶ Unde illō ꝛc. Casus. ¶ Supra dictū est ꝙ furtū non fit nisi cū ꝯtrectatōe rei aliene et dn͂o inuito: ꝛ ita necesse ē ꝙ duo cōcurrāt. s. ꝙ ꝯtrectans credat se inuito dn͂o cōtractare: ꝛ ꝙ dn͂o inuito ꝯtrectet ꝛ q̄ ita est iō queritur: vtrū verū esset furtū cōmissū in tali casu. Titi⁹ accessit ad seruū meū: ꝛ eū sollicitauit hoc mō. Domie serue neq̄ vade furari dn͂o tuo res istas ꝛ cū eis venias ad me ad castrū meū: ꝛ ego bene defendā te ꝯtra dn͂ū tuū. Seru⁹ aūt ille accessit ad me dn͂ū suū ꝛ intimauit mihi oīa hec. Ego aūt volēs titiū in furto cōprehēdere dixi illi seruo meo. Serue bone ꝛ fidelis supra m̄lta te cōstituā. vnde volo ꝙ res illas capias ꝛ fugias ad titiū sollicitatorem. Seruus autē ille de voluntate mea res illas detulit ad titiū. venio post ea ꝛ res meas furtiuas seu furatas simul cū seruo meo inuenio apud titiū: facio eū in iudiciū cōueniri: ꝛ intento ꝯtra eū tā actiōe furti q̄ȝ serui corrupti. Ex aduerso aduocati titij ipsū viriliter d̄fendētes dn͂t se paratos esse ostēdere ꝙ neutra istarū actiōe teneat̄. Innotuit eni iam nobis tota veritas. Actiōe eni serui corrupti nō tenetur dicūt ipsi: q̄ seruus non est corruptus: q̄ nō habet res illas me inuito: sed mag⁹ me volente ꝛ iussu meo fuerūt sibi deportate. Super illa q̄stiōe olim fuit magna dubitatio. Cōstitutō tn͂ do. iusti. statuit: ꝙ teneat̄ actionib⁹ ambab⁹ q̄ quātū i eo fuit: ipe res illas inuito dn͂o ꝯtractauit. ꝛ etiā seruū corrupit. Et ꝓpter hoc statuit iusti. ꝙ predictis duab⁹ rationibus teneat̄ vt auferat̄ occasio delinq̄ndi: ne forte si in casu isto impunitus remaneret ex hui⁹ īpunitate: alij tentarēt seruos alienos corrūpere qui de facili possēt corrūpi: q̄ȝq̄ȝ iste bonus nō fuit corruptus. ꝛ hoc dicit.

a ¶ Domino. Scilicet meuio. Acc.

b ¶ Et ad eum. Scilicet titium.

c ¶ Pertulerit. Id est domino hoc renunciauerit. vt. C. de furtis. l. si quis persuaserit.

d ¶ Decisionem. Ut. C. de furtis ꝛ ser. corrup. l. si quis persuaserit.

e ¶ Furti actionē. Speciale est q̄d hic dicit̄: al's non fit furtū volēti. vt s̄. ꝑxi. §. ꝛ. ff. de dona. inter vi. ꝛ vxo. Furtū nō fit volēti

l. de eo. in fi. que est ɔtra. Sed videtur ꝙ nec hoc casu debeat esse speciale. vt. C. d ser. fug. l. quicũq̃. §. fi. S3 ibi icepit malicia a dño. hec autem ab ipso corrumpente.

gue: q̃a pro delicto accessorio: quia fregit ostium vel fenestras punitur nó pro pricipali: nisi processerit ad actũ proximuz ipsi delicto: quod ex facti impedimento non perfecerit. Aut egit: et perfecit: s3 non cogitauit et tunc siue culpa id euenerit: siue casu: semp tenetur. dummodo culpa precesserit casum mitius tamé punitur q̃tenus ex leuiori culpa fuit obnoxius.

a ℂ Lic3. Id é quã uis. Acc. b ℂ Regule. Quas regulas habem⁹. ff. d ser. corrup. l. i. i prici. ⁊ p totũ titu. c ℂ Per niciẽ. Id est destructionem. d ℂ Im punitate sic infra. titulo primo. §. s3 ne du3 talia. Accursius florentinus.

Licet [a] enim is seruus deterior a sollicitatore minime factus est ⁊ ideo non ɔcurrãt regule [b] q̃ sui corrupti actio nẽ introducunt tamen cõsiliũ corruptoris ad pniciez [c] probitatis serui introductũ est: vt sit ei penalis actio imposita tãq̃ si re ipsa fuisset seru⁹ corruptus: ne ex huiusmodi impũitate [d] ⁊ in aliũ seruum q̃ facile posset corrũpi: tale facinus a quibusdam [e] perpetretur.

ℂ In filijs i potestate põt etiã furtum cõmitti. Are.

ℂ Interdũ et liberor҃ hoĩm furtũ fit [f]: veluti si quis liberorũ nostrorũ q̃ in potestate nr̃a sũt surrept⁹ fuerit

e ℂ Quibusdã. Item ⁊ vt vni⁹ pẽa sit met⁹ multor҃. vt. C. ad. l. iulia3 re pe. l. i. Et no. i hoc. §. puniri affectũ: ⁊ si nó sequat̃ effect⁹. sic. C. de epis. ⁊ cleri. l. si qs nó dicá. ⁊. C. d his q ad eccle. ɔfu. l. pñti. Arg. cõtra. ff. d pe. l. cogitationis. S3 certe hec cogitatio iá deuenerat ad aliquem actu3. vnde non erat nuda. Accursius.

Pena vnius é met⁹ multorum. Affect⁹ punit: et si non sequat̃ effect⁹

ℂ Additio. Tu dic circa ista3 materiam ꝙ aut quis non cogitat dlinq̃re: nec agit nec perficit. ⁊ regl̃ariter nó tenetur fallit in casu. l. quisqs. C ad. l. iul. ma. ⁊. l. ij. C. de lib. ⁊ eo. lib. aut cogitat tm̃: ⁊ iure poli punitur nó fori. Aut cogitat ⁊ agit: sed non perficit: ⁊ tũc ciuilis actio non dat̃ nisi delictu3 de facili transeat in exẽplum. vt hic. In crimiali autẽ disti-

Quando autem agit cogitat ⁊ perficit: clarum est ipsum fore puniendum: nec est locus penitentie. l. qui ea mente. ff. eodem. fallit in. l. ij. ff. de cri. stellio. Angelus aretinus.

ℂ Interdum autem ⁊c3 Casus.

ℂ In superioribus est notandum: ꝙ qui seruum alienũ corruperit furtum committit: ⁊ non solum fit furtum in surripiẽdo nobis seruos nostros sed ⁊ si quis aliquem liberor҃ nostrorum nobis surripuerit furtu3 committit. ⁊ hoc dicit.

f ℂ Interdũ etiã. Furtũ fit. Nó ratiõe dominij: sed maleficij. Et ideo ex hoc maleficio non ciuiliter s3 criminaliter agit. Nã cũ sit liberũ corpus non recipit estimationẽ. vt. j. d est obligatio. que ex quasi dlicto. §. ob hominez: criminaliter autem extra

Corpus berum in stim bile

cōdi- ctiofur tiua ad pos sessio- nē vel pprie- tatem ppetit

ordinē ageret. vt. ff. eo. l. fi. & de pri- ua. dli. l. fi. mi Pro nō agit sȝ & pater nō agit ↄditione furtiua: cū ipa ad possessionē vl' ꝓprietatē ↄpetat: quorū neutrū in filio habet locuȝ. vt. ff. e. l. cuȝq. §. si filiꝰ. & l. mar. in prin. & l. liberorū. & ff. ō acq. pos. l. cū heredes. §. fi. na. ff. de rei vē. l. j. §. p hāc.

fit furtū & nascit actio furti. vt fere i toto hoc ti. & ff. e. & C. e. iterdū nullū eoꝝ est. vt si re mea vtar. Interdū furtū fit & res furtiua. sȝ actio furti nō nascit. vt. j. e. §. si qui. Interdū fur furtuȝ fit furti- & actō na ne res scit: sȝ nō & cōdi fit res fur tio fur tiua vt h ti qñ- dicitur. ꝙ se- ¶ Inter paran dū furti. tur.

Casus. ¶ Scire debes: ꝙ quādoqȝ tenet ille qui furtū nō facit. & hoc reperitur i illo cuiꝰ ope & cōsilio furtuȝ: factū est: cuiusmodi est ille qui ō mān tua pecuniā: seu nummos excusserit. & ab alio surripiuntur. Et etiā q tibi volēti euadere resistit: vt alius res tuas raperet: necnon & ille q̄ pāno rubeo vel aliquo aliomodo oues vl' boues fugauerit vt alius subigēs eas surriperet. Et hoc verū est si hoc eo animo fecerit: vt alius eas surriperet. si eni per lasciuiam hoc fecerit & non vt ab alio surriperētur. tunc nō tenetur act. l. fur. sed. l. acqui. & hoc dicit.

¶ Debitori q̄ surripit rē pignoratā creditori: furti tenetur. Aretinus.

¶ Aliquādo aūt etiaȝ sue rei furtū quis cōmittit: veluti si debitor rē quā creditori: pignorꝭ causa dederit subtraxerit.[a]

¶ Nō solū pricipalis furtū cōmittit: sȝ ēt opē pstans furti tenet. Et qui p lasciuiaȝ (non vt furtū fiat) furto pstat opē: nō obligatur furti. Areti.

¶ Interdū quoqȝ furti tenetur[b]: q̄ & ipe furtū nō fecit: q̄lis est is: cuiꝰ ope & ↄsilio furtū factū ē. In quo numero est q̄ tibi nūmos excussit: vt alius eos raperet: aut tibi obstiterit: vt aliꝰ[c] reȝ tuā exciperet: vl' oues vel boues tuos fugauerit: vt aliꝰ eos acciperet. Et hoc veteres scripserūt de eo q̄ panno rubro fugauit armentum. Sed si quid eoꝝ per lasci-

¶ Addi. Istā glo. reprobāt docto. qr imo filr agit ↄdu plicātur ope vl' dāna q̄ pat sustinuit: q licet nō ꝓprie lar go tñ modo hȝ i filiū dñiuȝ & possessio. qd patet qr hēt rei vēdi. de iur. romāo. vt. l. j. §. j. ff. ō rei vē.

¶ Aliqñ aūt &c. Casus. ¶ Littera ista posita fuit hic propter quoddā verbum quod vidistis posituȝ. s. in diffinitiōe furti. Supra enim dictū est ꝙ furtū est contractio rei aliene. & ex hoc videtur ꝙ non posset fieri furtum in re propria: vt si quis rem suam propriam quā quis creditori obligauit subtraxerit. & h. d.

a ¶ Aliqñ. Subtraxerit. Sed hec res nō efficit furtiua. vt. ff. de vsuc. seqtur. §. si reȝ. & ff. pro empt. si reȝ. Unde dic ꝙ qñqȝ est res furtiua: et

b ¶ Interduȝ. Furti tenetur. Non manifesti: licet etiā deprehendatur. vt. ff. eodem. l. is qui.

c ¶ Alius. Facit ad hoc. ff. ad. l. as-

quil. si seruus seruū. §. si quis ō manu mihi. ⁊. ff. eodē. l. furti. §. penultimo. ⁊. l. qui seruo.
a ¶ Per lasciuiā. Id est stultitiam
b ¶ In factū. Id est vtilis legis aquilie si corpora lesa sint: alioqn subsidiaria. vt j. ad. l. acqui. §. fi. ⁊. §. pen.
c ¶ At vbi Aduersat pxi. dicto vbi dixit dari in factum.
d ¶ Sup pōit. Nota h dari ꝯsiliū solo facto. al's dr̄ ꝯsiliū hois i tētio vl' ppositū vt ff. e. si qs furt. §. j. Item dicit ꝯsiliū qō alij datur bonū vel malū. vt. ff. eo. in. furti. §. penul. in fi. Itē ꝯsiliū dicit qō capit a multis. vt. C. de le. ⁊ ꝯsti. l. humanum.

Consiliuz sumitur multiplicit.

uiā a ⁊ nō data opera: vt furtū admitteret factū est: i factū b actio dari dz: at vbi c ope meuij titi⁹ furtū fecerit: ambo furti tenēt. Ope ⁊ ꝯsilio eius q̊z furtū admittivi det q̄ scalas forte fenestrꝭ suppōit: d aut ipas fenestras vl' ostiū effregit: vt ali⁹ furtū faceret q̄ ve ferramēta ad effringēdum aut scalas vt fenestrꝭ supponerent cōmodauerit sciēs cui⁹ rei grā cōmodauerit. Certe q̄ nullā opē ad furtū: faciendū adhibuerit: sed tm̄ consiliū dederit atq3 hortatus est ad furtū faciēdū non tenetur e furti.

¶ Filius ⁊ seru⁹ surripiēdo pr̄i vel dn̄o furtū committūt: ⁊ res efficit furtiua: lz actio furti nō nascat: q̄ tamē opem vel consiliū dederit tenet furti. Aretinus.

¶ Ibi q̄ in parētū vl' dn̄oꝝ potestate sunt: si rē eis surripiāt: furtum q̄dez faciūt: ⁊ res in furtiuā causam cadit

§. in quadruplū. ⁊. ff. de ser. corru. l. i. §. persuadere. Sz que est ratio? Respō. q2 hic agit de delicto secuto post persuasionē: non autē ex ipsa psuasiōe. ⁊ iō distiguit an erat al's facturus vel nō sz i alijs casib⁹ ex ipa psuasiōe, agit qc quid post ea sequat vt. s. e. §. vn̄ illō dū modo nō ex intuallo nimio sequat. vt ff. de ser. corru. l. i §. ⁊. l. neraci⁹. Itē ē ꝯtra. j. ō iniu. §. nō soluz. Sed ibi non erat al's facturus ⁊ fec. ¶ Addi. (i) Dic vt p. B. in. l. nō solum. §. si ex mandato. ff. de iniu. aduertas tn̄ q2 isto casu ꝯcedēdū est q2 tenetur ō dolo. vt. l. si cū sciret. ff. de do. Ang.

e ¶ Non tenet furti. Cum al's eēt factur⁹ furtū: etiā sine cōsilio hui⁹. al's. i. si nō erat alias facturus tenet vterq3. ff. de fur. qui seruo. ⁊ de ver. significa. l. sepe. (i) Aliud videtur in actione serui corrupti. vbi tenet etiā si alias esset facturus. nec enim oportet laudando augeri maliciā. vt. j. ad. l. acq. §. certum. ⁊. j. de act.

¶ Hi qui sūt. Casus. Po. Me⁹ filius vl' seru⁹ meus codicē meū mihi surripuit: nunqd possū ꝯtra eū agere ac. fur? Rn̄. q2 nō. Res tn̄ ipsa in furtiuā cām deuenit. vn̄ nec vsucapi pōt anteq̄ in dn̄i ptātez ꝯuertat si tn̄ aliqs filio meo vel seruo mihi furtū facienti ipse consiliū ⁊ opem dederit tenebit ac. fur. hoc dicit.

a ¶ Hi qui sūt. Nec ob id. Quod veruȝ est. s. reȝ furtiuā non posse vsu capi: nisi fuerit lis estimata: vel dominus vendiderit furti. vt. ff. eo. l. quāuis. in fine tituli. Accursius.

ei pignori incūbere: qȝ in personaȝ agere: ⁊ hoc vult innuere: q2 si debitor creditori pignus surripuerit poterit creditor contra debitorem furti experiri. Hoc dicit.

idē si rede at i oo mini ptāte. ō quo dic vt p An. i1. §. aliqñ. s. eo.

b ¶ Nō nascitur. Nisi sit filius: habens castrēse peculiuȝ vel qsi castrēse: vbi filius tenetur pri: ⁊ pr filio. Idem de vxore: qd̄ h̄ de filio dr. vt. ff. e. si quis vxori. in pric. ⁊ in §. pmo.

¶ Furti āt. Casus.

¶ Dixi legislatori. Dñe iā bn̄ video in qb9 pt fieri furtuȝ q2 nedum i re

nec ob id[a]: ab vllo vsu capi pōt añqȝ in dñi potestatē reuertat. Sed furti actio non nascit[b]: q2 nec ex alia vlla cā pōt inter eos actio nasci. Si vero ope ⁊ consilio alterius furtū factum fuerit: q2 vtiqȝ furtū cōmittitur: conuenicter ille furti teneť: quia veȝ est ope ⁊ consilio eius furtū factum esse.

¶ Actio furti cōpetit illi cui9 interest furtū factū nō esse. Angelus are.

¶ Furti aūt actō ei cōperit cui9 iter est[c] rē saluā esse: licet dñs nō sit. Itaqȝ nec dño alit' ɔpetit qȝ si ei9 intersit rē nō perif. Unde cōstat creditorē de pignore surrepto: furti actiōe agere posse ēt si idoneuȝ dbitorē habeat: q2 expedit ei pignori poti9 incūbere qȝ i psonā ageť. Adeo quidem vt quāuis ipse dbitor eā rem surripuerit: nihilominus creditori ɔpetit[d] actio furti[e].

¶ Ille q teneť ex locato in aliq re si

c ¶ Furti autem. Cuius interest. Etiā mo dice vt. j. tit. i. §. fi. ⁊. ff. vi bonoȝ rap. l. ii. §. generalit. Itē oportet qȝ iter sit ex iusta cā et pbabili. naȝ si est male fidei possessor: vl' huius rei fur. furti nō aget. vt. ff. e. l. itaqȝ. circa pric. ⁊ l. euȝ qui emit. §. is auteȝ. Sȝ si bonū initiū habuerit. vt q2 sibi cōmodaui vel locaui: hȝ actionē furti. Et hic est casus in quo furti agere pōt. vt. ff. eo. qui vas. §. si ego tibi.

Furti agit cuius iterest Fur furti qñqȝ agit.

aliena. sȝ in re ppria. Sȝ dñe p deo cui cōpetit ac. fur? Ipse rñ. di. qȝ ac. fur. ɔpetit ei cui9 iterest rē nō fuisse surreptā quāuis nō sit dñs rei surrepte. q2 etiā ipi dño rei nō ɔpetit: nisi eius intersit furtū factuȝ: vnde si creditori res obligata surripiatur dño rei. s. dbitori nō cōpetit. ac. fur. sed magis creditori ipsi. quāuis eiȝ creditori habeat ac. personaleȝ per quā posset a debitore suū cōsequi si idoneus fuerit debitor tñ tutius est

d ¶ Competit. Contra debitorem qui surripuit.

e ¶ Actio furti. Res tamen non sit furtiua. vt dixi. s. eo. §. aliquādo.

¶ Itē si fullo. Casus. ¶ Supra positū est vnū exēpluȝ in quo ac. furt. datur ei cui9 interest: licet nō sit dominus. vt dictuȝ est in creditore. Hic

ponitur aliud in fullone & sarcinatore. Si enim fullo vel sarciator vestimenta mea que sibi curāda sarcienda ve certa mercede cōstituta furto amiserit mihi non cōpetit ac. fur. eo q mea n̄ iterest vestimēta illa nō fuisse surrepta cū iudicio locati a fullone estimatiōe vestimētorum meorum cōseq possim. & .h.d.

rem emerit: & si fuerit tradita & postea surrepta quāuis non sit dn̄s sibi nihilominus cōpetit ac. fur. sicut & creditori. Scire tn̄ debes q aliter fulloni vel sarciatori nō cōpetit ac. fur. nisi sint solvendo. rō quia nihil ē piculo ei9 q nihil hz

a ℂ Itē si Fullo et sarciator q sūt dic vt. s. māda. §. fin.
b ℂ Cōstituta.
ℂ addi. Supplei pecunia nūerata: als autem nō eēt locatio. vt l.j. §. si qs seruū. ff. depo.
ℂ Sz et bōe fidei. Casus.
ℂ Iā habuistis duo exēpla vl tria i qb9 cōpetit ac. fur. illis: quorum interest furtū factum nō fuisse. Hic adhuc pōit quoddā exēplū de eo. Si bone fidei emptor a dn̄o nō

surripiat hz furti actionem. Idem in bone fidei ēptore. Hoc dicit Areti.

ℂ Itē si fullo[a] polienda curādave: aut sarciator sarciēda vestimenta mercede certa cōstituta[b] accepit: eaq furto amisit: ipe furti hz actōem nō dn̄s: q2 dn̄i nihil interest eā rē n̄ pire cū iudicio locati a fullōe aut sarciatore rē suā pseq pōt. Sz & [c]bōe fidei emptori surrepta re quam emerit (quāuis dn̄s nō sit) oīno cōpetit actio furti queadmodū & creditori. Fullōi vō & sarciatori n̄ alit fur ti actiōem cōpetere placuit: q̄ si soluē do fuerit: hē si dn̄o rei estiatōem soluere possit[d]: nā si soluē do n̄ sūt: tūc q2 ab eis suū dn̄s cōseq n̄ possit: ipi dn̄o furti cōpetit actō: q2 hoc cāu ipsi9 iterē rē sal uā ei eē. Idē ē[e] & si i pte soluēdo fuerit fullo aut sarciator

ℂ Si res cōmodata fuerit cōmodatario surrepta dn̄s hz electionē vtrū velit agē cō furē actiōe furti: an cō cōmodatariū cōmodati: et vno electo sciēter ali9 liberat: secus si fuerit ignorās vl dubitās. Aretin9.

ℂ Que d fullōe & sarciatore diximus: eadē & ad eū cui cōmodata ē res trāsferē da vel eē existiabāt

Silr si p pte fuerit soluēdo fullo: vel sarci. dn̄o nō fulloni cōpetit ac. h. d.
ℂ Sz & bōe. fac. ff e. l. nāq.
d ℂ Possit imo vi det q sp dn̄s dbeat furē cōuēire. vt ff. loca. et cō d. l. cū i plres. §. vestimēta Sz ibi d actōe i rē vl cōditōe furtiua dixit: h aūt de actione furti.
e ℂ Idē ē Ut furti actio cōpetat dn̄o. & facit ad

hūc. §. ff. d cōdi. sine cā in. l. si fullo.
ℂ Que d fu. Cas9. ℂ Sup dictū ē q si vestim̄ fullōi vel sarciatori curādū vel sar. traditum surrep. fuerit q

Nam vt ille fullo mercedē accipiendo custodiā p̄stat: ita is q̄ʒ q̄ cōmodatū vtēdi cā accepit si̅liter necesse habʒ custodiam p̄stare. Sed nr̄a puidētia ēt hoc ī nr̄is decisionibus [a] emēdauit: vt in volūtate dn̄i sit: siue cōmodati actionē aduersus eū q̄ rē cōmodataʒ accepit mouere desiderat: siue furti aduersus eū q̄ reʒ surripuit et alterutra earum electa dn̄ʒ nō posse ex penitētia ad alterā [b] veīre actiōeʒ. Sʒ si q̄dē furē elegerit: illū q̄ rē vtēdā accepit penitus liberari. Sin aūt cōmodator veniat aduersus eū q̄ rē vtēdā accepit: ipsi [c] q̄dē nullo modo cōpetet posse aduersus fureʒ furti actionē. Euʒ aūt q̄ p re cōmodata conuenit posse aduersus furē furti habere [d] actōeʒ ita tamē si dominus sciens rē esse surreptā aduersus eum cui res cōmodata fuerit pueīt [e]. Sin aūt nesciens ⁊ dubitās rē nō eē surreptā apō eū cōmodati actionē īstituit: postea aūt re cōperta voluit remittere q̄dē cōmodati actōeʒ: ad furti auteʒ actionē peruenire: tūc q̄dē licētia ei conceditur: ⁊ aduersus furem venire obstacl̄o nl̄lo ei

fulloni si soluēdo fuerit nō dn̄o cōpetit act. fur. Idē itelligas si res fuerit surrepta cōmodatario. qa si fuerit soluēdo sibi nō cōmodatario cōpetit actio: q2 ad rē restituēdā non tenet ⁊ hec vera fuerūt sʒ iura antiq̄. Dn̄s tn̄ iusti. pōit in quadā cōstitōne quaʒ hēs C. de fur. ⁊ ser. cor. l. fin. §. tales. itaqʒ hoc emēdauit statuit ei q̄ i electōe cōmodatoris sit vt vtꝝ velit agere cōtra cōmodatariū actiōe cōmodati vl' aduersus euʒ q reʒ surripuit act. furt. ⁊ si dn̄s vnaʒ istaꝝ elegit ad alterā n̄ potest redire. Si ei dominus act. furt. moueat aduersus furē cōmodatarius penitus liberat. si aūt cōtra cōmodatarium moueat act. nō pōt postea cōtra furē ageꝛ: sʒ cōmodatarius q̄ a cōmodatore cōuēit pōt aduersus furē hēre actionē: ⁊ nullo mō cōmodator ignarus rei surrepte cōtra cōmodatariū act. cōmodati egerit prio. Ex hoc ei nō obijcit sibi obstaculū a iure re cōperta qn possit agere nisi a cōmodatario sibi fuerit satisfactuʒ. ⁊. h. d.

[a] ¶ Que de fullōe. Decisiōibus. vt. C. de furt. ⁊ ser. corr. l. fi. §. tales itaqʒ.

[b] ¶ Ad alteram. Vn̄ actio furti hoc casu non est ambulatoria.

¶ Addi. Et de dictiōe pēitus vltra istū textū vid textū in. l. fi. C. de nouat. Angelus.

[c] ¶ Ipsi. Scʒ cōmodatori.

[d] ¶ Habet actionē. Et penā exactā dn̄o restituere nō cogit: q2 vbi periculū ibi cōmodū. vt. C. de fur. l. fi. §. sed cum.

[e] ¶ Peruenit. Agendo contra euʒ actione commodati.

Onus sētiēs habeat lucrum.

a ¶ Ab eo. Scilicet cōmodatario
b ¶ Suppositum. scz furem.
c ¶ Ei. scilicet commodatario.
d ¶ Cum manifestissimum. Bene dico q eligendo vnā repellitur ab altera: si sciēs a pn cipio fuit

ꝫ.obli.§.pretera.ꝛ.C.depo.l.j.ꝛ.l. pe.ꝛ.fi. ꝛ idē qd hic habemus. ff.e. eum qui.§.is autem.
¶ In summa. Casus. ¶ Dixi iust. Dñe qd plura vultis dicere i ti.isto

¶ Si is apd quē. Casus. ¶ Dictū ē.s.ð fulsōe ꝛ ꝯmodatarioq̄ lit eis cōpetit actō p re aliena. mō videam⁹ de depositario vtrū si res apd aliquē deposita fuerit depositario ꝯpetat ac.fur. Nō ei tenet nisi ð dolo: ꝛ ita non interest suā rē nō fuisse surreptā, si autem in dolo fuit nō dabitur sibi actio vt ex malicia sua actionē ꝯseq̄t. ꝛ hoc dic e ¶ Sꝫ is dolo. s. qb.mo.re

opponēdo: qm̄ icertus ꝯstitut⁹ mouit aduers⁹ eū q̄ rē vtēdā accepit ꝯmodati actionē. Nisi dño ab eo [a] satisfactū ē tūc etē oino furē a dño q̄dē furti actiōe liberari suppositū [b] aūt ēē ei [c] q̄ p re sibi cōmodata dño satisfecit. Cuz māifestissimū [d] ēēt si ab īitio dñs actionē istituit cōmodati: ignar⁹ rē eē surreptā postea autē hoc ei cognito. aduers⁹ furē trāsierit oīno liberari eū q̄ rē cōmodatā acceperit quēcūq cause exitū dñs aduers⁹ fure habuit. Eadē diffinitiōe obtinēte siue ī parte siue insolidū soluēdo si is q̄ rem commodatā acceperit furti actionē sed dñs hoc dicit, Are.

¶ Depositari⁹ q̄ tenet ð dolo nō hꝫ

¶ Sꝫ is apd quē res deposita est custodiā nō p̄stat sed tm̄ i eo obnoxi⁹ est si q̄d ip̄e dolo [e] malo fecerit. qua ð cā si res ei surrepta fuerit: q2 restituēde ei⁹ rei noīe depositi nō tenet: nec ob id ei⁹ interest rem saluā ēē furti aget nō pōt sed furti actio dño cōpetit.

¶ Impubes nō tenet furti: nisi fuerit doli capax. are.

¶ In sūma [f] sciēdū est quesitū esse an ipubes rē alienā amouendo furtū faciat? Et placuit q2 furtū ex affectu furandi ꝯsistit ita demū obligari eo crimie ipuberē si proxim⁹ [g] pubertati sit. ꝛ ob id itelligat se deliquere.

Iā tm̄ dixistis de materia ista q generat tediū deo ꝛ toti mundo. ꝛ rñ. iusti. Frater vt breuiter hūc ti. expediam⁹ scire ōbes q apud antiq̄s q̄situ fuit vtrū ipubes rē alienā amouēdo furtū facere possit ꝫ ꝛ placuit dño iust. q si ipubes aiū furādi habuerit ꝛ i ipꝫ possꝫ cader istō ðlictū: h ē si sit pxim⁹ pubertati ꝯ ac. fur. tēeat ꝛ.h.d.
f ¶ In sūma. i. vt breuiter hūc ti. expediam⁹
g ¶ Pro

ximus pubertati. a decimo anno & dimidio.scz.vt.s.diximus in inuti.sti pul.§.furiosus. & facit ad huc.§.ff. e.l.ipuberem.&.ff.ad sille.l.excipiũ tur.&.ff.de re.iur.l.pupillus.

ter vt potes videre.s.tit.j.in prin.

¶ Totus iste ti.diuidit i tres ptes. Prio q raptor & fur i eqlliputiunt. Scdo qñ qs rapit rẽ suaz sio. vl' alienã putãs eẽ suã. Tertio qd sit subiectũ in hac actio ne vez qd dz deduce re actor. scdz ibiqz tñ. Tertia ibi lanei hac. Diuis.

¶ Furtia ctio Cas⁹

¶ Quesiui a iusti. d natura furti.s.ad qd detur ac.fur? Et respõ.iust. q actio siue sit ad duplũ siue ad quadruplum dat ad penã & non adrẽ suã persequẽ dã dat ẽt dño alia actio.scz rei vẽ.& conditio furtiua. Scire tñ debes q rei vendicatio dat ptra quẽ libz possidẽtez con ditio furtiua datur contra furem & eius heredem.&.h.d.

¶ Actio furti est mere penalis: sed conditio furtiua & rei vẽdicatio cõpetunt. p̃ter rei vendicatio dat ꝯ possessorez: & conditio furtiua ꝯ furẽ & ei⁹ hr̃dem.h.d. Areti.

¶ Furti actio siue dupli siue q̃dru pli tñ ad pene pse cutionem ptinet. Nã ipsius rei pse cutionez extrisec⁹ hz dñs: quã aut vẽ dicãdo[a]: aut cõdi cẽdo[b] põt auferre Sz rei vẽditio & ad uersus possessorez ẽ siue fur ipe possi det siue ali⁹ qlibz.

Cõditio aũt aduer sus furẽ ipm here dẽve ei⁹ lz nõ possi deat competit.

¶ De vi bono.ra.

¶ Rapiẽs p vim rem alteri⁹ tenet furti & etiã actiõe vi bonoꝝ raptorũ que dat i quadru plũ ĩfra ãnũ. Post ea vo i simplũ: & in quadruplo inest simplum. hoc dicit Aretinus.

Qui res a lienas[c] rapit tenetur q̃dẽ ẽt furti[d]: quis enim magis alienã rem inuito domino

¶ qui res alie. Cas⁹ ¶ Dixi iu.Dñeiã vidi q ille q rez aliena clã surripit tenet ac. fur. sz qd dicit de illo q rez alienã ra pit & rñ. q ille sit actio fur. tenet. Mlius ei ma

Con- a ¶ Vẽdicãdo.i.dñiũ petẽdo si extet ditio b ¶ Cõdicendo. Id est i personã a furti- gendo cõditione furtiua si consum ua. pta sit & facit ad huc.§.ff.de condi. fur.l.si p fure.§.furti.&.l.in condi tione.&.j.de act.§.sic itaqz.&.C.de furtis.l.ancille.

Conti ¶ De vi bonorũ raptoꝝ. ¶ Viso d nuato furto sequit de rapina: & consequen

gis rẽ iuito dño ꝯtrectat q eã vi rapit vñ iprobus fur dr.& p ista iprobi tate p̃tor iduxit actõ.vi bo.rap.&c. j.ãnũ i q̃druplũ.p⁹ ãnũ vo i simplũ & dat pp vnã rẽ vi raptã q̃zq̃z alit se c⁹ videret pp vba i nũero plali posi ta aptor i noie ac.s.vi bo.ra.&.h.d.

c ¶ Alienas. Large accipe. vt ẽt si sint cões idẽ sit q̃ ad socij ptem. vt ff.de fur.l.si socius. Accur. Rap-

d ¶ Furti. Scz nõ manifesti: etiaz tor

contractat q̄ꝫ qui vi rapit [a] Ideoq̄ꝫ recte dictuꝫ est eū ip̄robuꝫ furē esse. Sꝫ tñ ꝓpriā actionē eiꝰ delicti nomine pretor introduxit que appellatur vi bonoꝝ raptoruꝫ: ⁊ est intra annū [b] q̄drupli [c] post annū simpli: q̄ actio vtil[d] est: ēt si q̄s vnā rē lꝫ minimā rapuerit.

qua a- ctione tenet.

si deprehēdat ŝm. P. qđ falsum est immo si deprehendat manifestꝰ est ⁊ in quadruplū pōt ꝯueniri. vt. ff. đ fur. si vēdidero. §. cū raptor. (i) al's si nō dep̄hendat nō manifesti tenet qua actione si fuerit actum tollit vi bonoꝝ raptorum: nisi in id qđ excedit. vt. ff. e. l. j. item ī casu: nec manifesti: nec nō manifesti tenetur vt si quis ex domo ī qua nemo erat rapuerit: sed tñ hac actione vi bo. rapt. tenetur. ŝm. P. vt ff. de fur. l. si q̄s de domo al's domo. Sed hoc est falsum: q2 ibi erat actio furti nō manifesti: ⁊ ideo amplius cessat actio furti ⁊ ideo dat hic actio vi bo. rapto. q2 excedit: ⁊ in id qđ excedit. vt di. l. ff. eod. l. j. ⁊. ff. de act. ⁊ obli. l. q̄ seruum. §. finali.

Additio. (i) Sed hoc est falsum ŝm Bar. in. d. l. si vēdidero q2 opus est vt acclametur. l. ij. ⁊. l. si q̄s in seruitute. ff. de furt. Ange.

a Qui vi rapit. q. d. nullus: vt hic ⁊. ff. q̄ me. cau. l. si cum exceptione. §. qui vim.

b Annum. Scilicet vtilem. vt. C. e. l. fi. ⁊. l. res. ⁊. C. de noxa. l. pe.

c Quadrupli. Nisi in casu quo agit ad duplū tñ. vt. C. de paga. l. paganus. ⁊. l. christianus. que est huic contra. Sed illud est speciale.

Actio vi bonoꝝ raptorum ē duplex.

d Utilis. i. efficax ⁊ directa. Uel dic q̄ directa ꝯpetit qñ plr̄es res rapte sunt. sꝫ vtilis qñ vnū tñ bonum raptum est. i. vna res rapta est. Et facit ad hoc q̄ pluralis oratio. scilicꝫ raptorum trahatur ad singularē. ff. de cōdi. ⁊ de. l. falsa. §. vl. ⁊. ff. de nego. gest. l. iii. §. negocia. ⁊. ff. de pet. here. l. regulariter. ⁊. l. licet.

Quadruplū aūt. Casus. Supra dictum est. q̄ ac. vi bo. rap. infra annum datur in quadruplum. post annū v̄o in simplū q̄ro vtrū quadruplum istō sit totū pena? ⁊ rn̄. q̄ nō. ⁊ in isto q̄druplo: simplū inter ē. ⁊ triplū est pena siue cōprehendat raptor in delicto siue non. Non enī dꝫ esse melioris ꝯditionis raptor q̄ꝫ fur. ⁊. h. d. Queri solet cōiter sup h̄ qđ ꝯditiōis dicit in fi. §. q̄ ridiculū eēt q̄ ille qui rapit esset melioris q̄ꝫ ille q̄ rēclā surripit. Contrarium videmꝰ maiorem pena infligit furibus q̄ꝫ raptoribus: cum in pena furti manifesti totuꝫ q̄dru. sit pena. In pena autem raptoris soluꝫ triplum est pena. Ad hoc autem diuersimode respondetur. Quidam enī concedunt q̄ maior pena furibus q̄ꝫ raptoribus per. l. infligitur ⁊ non sine causa videlicet q2 sepius fit furtum q̄ꝫ rapina. vnde ne huiusmodi maleficio impunito facilius talia facinora perpetrentur: vt vnius pena sit metus multorum. vt. C. ad. l. iuliam repe. l. j. talis pena pro furto maior q̄ꝫ pro rapina introducta est. Alij aliter dicentes respondent q̄ qui in vno grauatur in alio debet releuari vnde pena raptoris plus continet. Nam si criminaliter agitur contra eum suspendi debet. Uocat enim lex raptores famosos latrones. digestis de penis. lege capitalium. §. famosi. In furto autem non debet aliquis mortem pati;

vt in aucten.signata.C.de ser.fu.super illa.l.lex noua.preterea si conueniatur ciuiliter raptor equuz est: vt ei minor pena infligatur q̃ furi. Dominus Guido lr̃e hadereus dicit q̄ q in vno grauat̃ i alio oz releuari. vt ff.de iure fur.l.eū q Raptor em̄ i hoc q̄r releuatur si non cū rapina deprehēdat̃ tenet̃ solūmodo ad triplū:sed grauatur i hoc:q̄r non h̄z remediū aliqđ si non deprehendat̃ cū furto: q̄r semper tenet̃ ad triplū sed fur in hoc releuatur q̄ si nō ꝺprehēdatur cū furto añ q̄z deueniat ad locū destinatum nō tenet̃ nisi in duplum: ⁊ ideo in alio grauatur.s. q̄ licet deprehendatur cum furto q̄ teneat̃ ad quadruplū Et si dicat qs qualit̃ pōt raptor nō deprehendi. Hanc questionē habes sufficienter solutam in glo.signata i isto eodez.§.sup illis ꝟbis siue dep̄hendat̃ siue nō. Alij ad h̄ alit̃ rn̄dēt dicentes q̄ nūq̄z ē melioris ꝯditionis raptor q̄z fur.eo q̄ sp̄ p̄t act.fur. cōueniri.vt.ff.de fur.l.si vendidero §.scriptor. Sz hic notādum q̄ si fur furti manifesti act.conueniatur in q̄druplū cōdemnatur. Raptor quoq̄z in quadruplum per act.vi bono. raptor. condemnatur. ⁊ similiter p̄ actio.fur.manifesti punitur conuictus.⁊ ita adhuc restat primū quod plus venit in actio.furti.q̄z in ac.vi bono.raptor.

Quadruplum autem non totū pena est: ⁊ extra penā [a] rei persecutio est: sicut in actiōe furti manifesti diximus[b]:sed in q̄druplo ic̄ rei p̄secutio vt pena tripli sit: siue comprehendatur[c] raptor in ipso đlicto siue non. Ridiculū[d] enī est leuioris ꝯditionis eē eū q vi rapit q̄z qui clā[e] amouet.

b ℂ Diximus.vt.s.ti.j.in fine.

c ℂ Comprehendatur raptor. Sed quomodo potest raptor non deprehendi.cum dicatur eripere quasi de manu auferte. vt.ff.ne quis eum q i ius.l.ij.§.j.rn̄. fur dis distingue animū auferentis: vt si erat animus ei palā ⁊ q̄si per vim auferēdi licz ibi ne nimez inueniat: tñ est raptor. Sed fur est qui hab; animum vt faciat clam:licet interdum deprehendatur ex qua deprehensione efficiatur manifestus: vt.s.tit.j. §.furtum autem a furuo.

Rap⸗tor ⁊ fur di⸗stiguū tur.

ℂ Additio. Uult dicere glo.q̄ manifestus semper tenetur vi bonoruz rapto.sed non manifestus:ita demū si habuit animuz ⁊c.Et aduerte vnicū furtuz dici qđ de loco vnico cōtextu siue vnico tp̄e fit:lз plures res simul asportētur: ex quo non veniret quis furca suspendendus:nisi esset egregium quod pluribus partis p̄ualeret.vt hic per Ange.

d ℂ Ridiculuz. Bene dixi siue nō ridiculum enim ⁊c.

e ℂ Qui clam.i.fur nec manifestus Nā raptor tenet̃ in quadruplū:hic aūt sc̄z fur non manifest⁹ in duplum tm̄:vel triplum cum re.sed qui palā furatur certū est in plus teneri q̄z raptorem:cum in quintuplum cum re tineatur.Accur.

Rap⸗tor in min⁹ tenet̃ q̄z fur mani⸗festus.

ℂ Additio.Et est ratio diuersitatis secundum Aug.quia raptor se exponit morti.⁊ ideo cū incurrat maius periculum in persona leuius punit̃ in pena pecuniaria ar.l.qd ergo.§. pena

a ℂ Extra penam.Repete nō:vt sit sensus q̄ rei persecutio nō est extra penam:sed in quadruplo ⁊c.

pena

pena grauior. ff. de infami. Uel dic ꝙ ex rapina inducit crimen publicū: ⁊ in hoc grauat: q2 a quolibet d populo pōt accusari. iō ī alio allenia tur argumē. l. eū qui. i pri. ff. de iure iu. Quare aūt in vi bono⁊ rap. ptor eandē penam ī manifesto ⁊ nō manifesto iposuerit cuȝ lex. xij. tabu. ⁊ ipse ptor ī furto diuersas iposuerit: Dic eē rōnem pp eundē animū rapiendi q semper requiritur. ¶ Qñ tñ Casus. ¶ In isto §. dicit q ac. vi bo. ra. ita cōpetit si aliquis rē alteri9 dolo malo rapuerit. Ceterū si aliqs errore duct9 rē alienā credēs eē suaȝ eā alteri rapuerit iure pmitiuo non tenetur act. vi bo. rap. sed ne inueniat via per quā raptores suam maliciam impune possint exercere constitutionibus principuȝ est prouisum: ne alicui liceat rē mobilem vel immobilem: licet suā esse dicat vl' estimat alicui p vim auferre si contra hoc statutum venerit si sit dñs rei q eam capit cadat a dño sue rei. Si autē res aliena fuerit debet eam primo restituere: ⁊ postea in penam sui delicti estimationem rei prestare: ⁊ illud non solum habebit locum in rebus mobilibus vt ex hac causa ab omni rapina homines se abstineāt ⁊ h dicit.

¶ Actio vi bonorū raptorū cōpetit ꝓ violētia dolo cōmissa sec9 si rē suaȝ bōa fide rapuit tñ raptor si dñs est cadit a dño suo. Si vō nō ē dñs tenet ad tātūdē siue res fuerit mobilis. siue imobilis. Areti.

¶ Qñ tñ [a] ita cōpetit h actō si dolo malo qs rapuerit: nā q aliq errore duct9 rē suā eē existimās ⁊ iprudēs iuris eo aīo rapuerit qsi dño liceat et p viȝ rē suā auferre: a possessorib9 absolui [b] dȝ. cui. l s cōuēiēs ē nec furti teneri eū q eodē hoc aīo rapuit. Sȝ [c] ne(dū talia excogitāt) inueniat [d] via p quam raptores ipūe suā exerceāt auariciā meli9 diualib9 cōstitutionib9 [e] ꝓ hac p te ꝓspectū est: vt nemini liceat vi rapere: vel rē mobilē vel se mouētem lȝ suā eandē rē existimet. Sȝ si qs ꝯtra statuta pricipum

a ¶ Qñ tamen. Istud qz videt superfluuȝ. Uel pone quia pro sed. Alij ita tamē ⁊ tunc est planior.

b ¶ Absolui. Scicilicet ab actiōe vi bonorum raptoruȝ iudicis sententia vt quidā dicunt: vel ipso iure secūduȝ Azo. ✠ argumentum digestio⁊ publi. ⁊ vec. l. commissa. §. fina.

✠ Et vtraq3 opio est vera. i. ꝓma si fuerit ī iudicio deducta itez secūdaꝯ nō fuit deducta in iudicio vt p doc. hic.

c ¶ Sed ne dum. pro tamen secundum quosdam: vel pone proprie.

d ¶ Inueniatur via. Sic supra tititulo primo. §. vnde illud.

e ¶ Constitutionibus. vt. C. vnde vi. si quis in tantam. Et in alijs sequentibus vsq3 in finem tituli: sȝ hic prosequitur tantum tenorem illius l. si quis in tantam. ⁊ in alijs sequētibus vsq3 in finem tituli. Super qua materia longum esset hic dicere: cum plures questiones ibi notentur super predicta. l.

a ¶ Cadere.repete ꝓspectū est ⁊ ēt ibi prestare: nec ē necesse ponere co gitur vel debet.que ꝟba nō inueni es in libris emendatis.

b ¶ Res soli.ꝓprie.qñqȝ tñ i ꝑpe

no exquitur qꝺ per.l.aquil.punitur

c ¶ Sūe. In hac actōe.ſ.vi. bo.ra. Rē eē ¶ In bonis.id est in dñio.ff.de ac. i bōis qui.re.do.l.rē.i bo.⁊.l.statuas.⁊.ff. ⁊ex bo de verb.sig.l. bonorum appellatio. nis dif

vt.C.d a. ctio.ēp.l. ij. Sȝ rei mobil d: occupatō lȝ ēt qñqȝ imobilia dicant oc cupari.vt C. de rei. ven.l.do. mum.

¶ Sūe i hac actō.

Casus.

¶ Di.iu. Dñe ꝯpe tit mihi h ac. ita de mū si dñs fuero rei. Rñ. ꝙ i mo siue i bōis ei⁹ fuerit res rapta: si ne i bōis vicȝ ei⁹ q ius aliqꝺ habuerit in re vt sꝗ sibi sit cō

fecerit; rei q̄dē sue dñio cadet[a] si nāu tē aliena res sit p⁹ restitutionē ei⁹ ēt estiationē eiusdeȝ rei ꝓstare . Nō nō solū i mobilib⁹ re bꝰ que capi possūt ꝯstitutiōes obtie recēsuerūt: sȝ etiā i inuasionib⁹ q̄ cir ca res soli[b] fiūt vt ex hac causa ab oī rapina homines se abstineant.

¶ Actio vi bonorūȝ raptoꝝ nō solū ꝯpetit illi q̄ dñiuȝ hȝ i re: sȝ ēt illi q̄ hȝ aliqꝺ ius: ⁊ istō iuȝ estimat. Aretin⁹.

¶ Sūe i hac actō

ne[c] nō vtiqȝ expe ctat rē i bōis[d] acto ris eē.nā siue i bo nis sit: siue nō: si tñ ex bōis[e] sit locuȝ h actio[f] habebit.

Quar siue locata: siue ꝯmodata siue ēt pignorata: siue ꝺposita[g] sit res apō titiū: sic vt īn sit ei⁹ eā rē ꝑ vi nō auferri: veluti si in ꝺposita re cl'pā q̄ȝ ꝓmisit: siue bōa fi de possideat: siue vsūfructū qs habe at i ea vel q̄d aliꝺ iurȝ vt itersit ei⁹ nō rapi: dicēdū est ei ꝯpetet hāc actiōeȝ nō vt dñium[h] acci

Uel si ēt bona fide possidea tur idē ē.

ferunt

e ¶ Ex bo nis sit. Ut aliqꝺ ius habeat: vt statiȝ ꝑ exempla probat.

f ¶ Hec actio.ſ.vi bo. rapt.

g ¶ De posita. Promis sa custo dia a de positario vt.ſ.ti.j. §.pe. Uel etiam cō misit cul pā.vt seq tur. ✠ Ut ēt si ꝑ ciuȝ acce perit ꝺpo sitionis? non tamē quasi mer cede tenetur.vt.ff.eodem.l.ij.§.di cet aliquis.alioquin esset locatio.vt ſ.man.§.fina.

✠ dic ꝙ sicō misis set do luȝ nō hēret a ctionē furti: nec a liam a ctionē nec ex īꝓbi tate sua cō seqr a ctionē vt no. i di.§. penul. ⁊ fac

modata vel pignorata: siue locata vl' deposita: vl' aliqd iuris habeat i ea ita ꝙ ei⁹ itersit mō nō rapi. Semp eīm ꝯpetit ista ac. vt nō dñiuȝ rei ra pte accipiatur.ſȝ ꝙ res sibi rapta re stituat.vt breuit me expediā ex q̄cū ꝙ cā ꝑt ꝯpetere alicui ac.furti ꝑpt furtū datū i re: ex oī ꝯsili cā ꝑt dari ac.vi bo.rap.ꝑpt rapinaȝ i re factā h.d. Post maleficiuȝ rapine de dā

¶ Additio. Dic vt habet.in.l. natu ralis.§.ij.ff.de prescrip. ver. ⁊ facit l.j.§.si quis seruum.ff.depo. Ange.

h ¶ Dominiuȝ.id ē dñij estimatio nem.vt.ſ.quod me.cau.l. si mulier §.qui possessionem.vt.ff.vti. poss.l. pe. §. fina.

a ¶ Hanc actionẽ. facit. ff. vi bonorum raptorum. l. ij. §. generaliter. ¶ De lege aqlia. ¶ Post maleficiũ rapine seqtur de damno quod per legem aqliam ponitur. Accursius.

l. itaqꝫ ff. de furtis Ange.

aqlie que ꝯpetit ꝑ dãno dato. i. destructiõe alicui⁹ rei fctã. (j) Nã sic dĩ dãnũ diminutio patrimonij. vt ff. ď dã. ĩfec. l. iij. si aũt rẽ alteri⁹ surriperes: lꝫ videar̃ dãnũ ĩferre. tñ ñ ĩfers tale ꝙ ꝑ hunc ti. tenear̃ actiõe furti. vt. ff. e. l. sibu⁹ seruũ. §. si alius. ꝛ. §. idem ꝛ in silua.

D Amni.

¶ Tot⁹ iste ti. dĩ. ĩ duas ptes ꝛ pri mo tractatõ pri mo capite. l. aqui. Scõ o tractat ď tertio capite scõ a ibi capite tertio. Item pria sbdi uidit. Or prio põit ꝟba p̃mi capit̃. l. a gl. Scõ o illa iterp̃tat̃. Scõa ibi qõ ãt nõ pcise. Itẽ. scõa pn. subdi

piat: ꝛ illõ solũ qõ ex bonis ei⁹ q̃ rapinã pass⁹ est. i. qõ ex substãtia eius ablatũ eẽ ꝓpõat̃. Et gñaliter dicendũ ẽ ex qb⁹ causis furti actio cõpetit in reclã facta: ex eisdeꝫ causis oẽs habere hanc actionem [a].

¶ De lege aqlia.

¶ Qui occidit seruuꝫ alienũ vł pecudẽ alienã: tenet̃ ex prio capite legꝫ aqlie ad ei⁹ estiatiõeꝫ q̃ti plur̃ fuerit ab anno retro. Et pecudis appellatiõe cõtinentur aĩalia domestica que gregatim pascuntur.

Damni iniurie actio [b] cõstituit̃ ꝑ legem aquiliaꝫ. Cuius primo capite [c] cautũ ẽ vt si q̃s alienũ hoĩeꝫ alienãve quadrupedẽ que pecudũ numero sit iiuria [d] occiderit [e]: q̃ti ea res ĩ eo ãno [f] plurimi [g] fuerit tm̃ domino [h] dare dãnet̃.

¶ Addi. (j) Not. differẽtiã ĩt actiõeꝫ furti vel bo. rap. ꝛ hãc qꝛ actio furti vł bo. ra. ꝯpetit qñ rẽ meã te cũ apportas: sec⁹ qñ occidit vł ďstruis qꝛ tũc ꝯpetit h̃ actõ lꝫ vtroqꝫ mõ

ui. i duas ptes. Nã prio põit ꝟba. scõo interptat̃. scõa ibi: itaqꝫ si qs. ¶ Dãni iiurie. Casus ¶ Hic pone sicca. Si aliqs mihi dederit dãnuꝫ ꝑ iiuriã ad dãnuꝫ istõ puniẽdũ ꝯstituit actio ꝑ. l. aql. Et sciendũ est ꝙ legis aqlie. tria sũt capita videdũ ẽ ğ de prio capite. In p̃mo aũt capite est cautũ vt si aliqs seruũ alienuꝫ alienãve q̃drupedẽ q̃ in pecudũ nũero sit iiuria occiderit quãti pcij ea res in anno ꝓximo preterito fuerit tantum dño dare cõdemnet̃. ꝛ. h. d.

b ¶ Dãni iiurie actio, i. actio, legis aqlie [illegible] sit dãnũ ꝛ sicd̃ł. p̃rionij qõ bñ no. an.

c ¶ Prio capite. habebat ei h̃ tria capita siue capitula: ꝛ de prio capite dĩ h̃. Scõm aũt nõ est in vsu. De tertio dicitur. ĩ. e. §. caput scõꝫ. ꝛ. §. capite tertio. ꝛ. ff. e. l. ij. Accur.

d ¶ Iniuria. i. ñ iur. vt. ĩ. e. §. iiuria

e ¶ Occiderit. no. occiderit: nã si a lio mõ leserit ex ťtio ca. agit̃. vt. ĩ. e.

f ¶ In eo ãno. s. p̃rito. §. capite ťtio

g ¶ Plurimi. Habita estimatione non affectione singulo⁊ sed cõi estimatione. vt. ff. e. si seruum meum.

h ¶ Domino. vt. ff. eod. item mela.

§. legis. vel quasi dño: vt fructuario vel alij qui hz ius in re. vt. ff. e. item mela. §. si. l. sequen.

¶ Quod autem nō pciū 7c. Casus.

¶ Positis materialiter vbis galli agli. q aliquantulum sunt obscura itēdit impe. vba illa per ordinez expōere 7 primo pōit qre n̄ sufficit sibi dicere p̄cise si qs hoiez alienā ve quadrupedē occiderit sed adiecit q i pecuduz numero sit: hoc enim adiecit ad significādum q si aliquis occiderit vrsum meum: vel leonē vel aliā feram bestiaz q nō dēat puniri p primū caput. l. acqui. eo q nō sūt de numero pecudum illaz quę gregatiz pascunt. i. i pascuis custodiuntur sicut equi: muli: oues 7 boues capre 7 similia. Sed dñe de suib9 qd dicemus continentur ne sub pecuduz numero? Et rñ. di. q sic. q2 gregatim pascunt. 7 hoc confirmatur p auctoritatē antiquoz dicens q sic voluerīt Home. 7 Eli9 Marcian9.

a ¶ Gregatim pascuntur. Facit. ff. de legati. iij. l. legatis seruis. §. pecoribus.

¶ Quod aūt nō precise de q̄drupede: sed de ea tm̄ q pecudum numero ē cauet eo ptinet: vt neq3 de feris bestijs: neq3 d canib9 cautum esse intelligamus: s3 de his tm̄ q gregati ppꝛie pasci dn̄r q̄les sunt eq muli asini: oues boues capre. De suib9 q̄3 idē placuit. nā 7 sues pecudū appellatiōe ꝯtinent q2 7 hi gregatiz a pascūtur. Sic dnicq3 et homerus in odissea ait.

¶ Sicut diu9 eli9 mecianus in suis constitutionib9 refert b.

κλαυγηδ·ασ πετοσ ωρτοραὔωμ αυλιζ. ομεναωμ

¶ Quo ad legez aqliā iniuria dr occidisse q dolū vel culpā cōmisit occidendo qm̄ in actōne leg3 aqlie venit leuissia c̄lpa. Cas9 vero occidentē excusat.

b ¶ Refert. Illud carmen grecum ex odissea homeri deꝑomptum. i. Clangi. daspetos octos syon affli- zomenaon latine expōitur per hec exposi verba. grunitus autē ingens excitio. tabatur inum stabulantiū. Clāgi eiz est grunitus daspetos. i. autez ingēs. Est enim ibi vna collisio vocalium in q̄ hec particula autem includitur. oztos excitabatur syon id est suū siue porcorum affli zomēaon i. stabulātium siue qui simul in stabulo includebantur: quod raro fit in animalibus diuersi pastus.

¶ Iniuria autem. ¶ Casus. ¶ Exponit iustinianus illud verbum positum prius iniuria occiderit di. q ille iniuria occidit qui nullo iure occidit: 7 manifestat per exempla qualiter quis potest iure occidere. quia hoc videtur alicui dubiuz. Unde di. Si enim seruum meum latronem diurnum: dum tamen telo se defenderet quis occideret iure permittente eum occidere videtur 7 ideo non tenetur. 7 hoc intellige ita si non possit occisoꝛ alio modo euade

re periculū. Idez dicit de eo qui casu occidit seruū alienuz si nō fuerit in culpa & dolo: & de hoc ponit tale exēpluz. Quidā milites ludebāt cū iaculis in cāpo eis deputato: ad se exercitādū: si seruus alienus ibi trāsitū fecerit ad ludum respiciēduz cuz tn̄ eius nō itersit si eum aliquis militū se exercitātiū traiecerit nō itelligit miles esse i culpa: & ideo nō tenet.

insidiatorē: latronē: & furē. vt i auc. vt nulli iud. §. pe. q2 latronē insidiatorē itineris possuz occidere indistincte: vt. l. iij. ff. eo. facit. l. j. & ij. C. qñ li. se. si. iu. vin. Si autē sit fur: tūc debet distingui. Aut ē diurnus: & tūc si potest capi vl' a dāno euadi: nō dz iterfici. Nocturnum aūt licet occidere: si interficiēs nō possit ei parcere sine periculo suo. vt dicit tex. i. l. furē. ff. d' sic.

Iniuria[a] autē q̄sq3 hac lege tenet occidere itelligit q̄ nullo iure occidit. Itaq3 q̄ latronē[b] isidiatorez occiderit: nō tenet vtiq3 si aliter piculū effugere nō pōt. Ac nec is q̄dē hac lege tenet q̄ casu occidit: si modo culpa eius nulla iueniat: naz alioqn[c] nō[d] min' ex dolo q̄z ex culpa q̄sq3 hac lege tenet. Itaq3 si q̄s dū iacl'is ludit: vl' exercitat: trāseuntem suū tuū traiecerit distinguit[e]. Nam si id a milite i cāpo eo vbi solitū ē exercitari admissū est: nulla[f] culpa ei' intelligit. Si ali' tale q̄d admisit culpe reus[g] est. Idez iuris est d' milite si

Si aūt aliqs priuat' hoc fecerit: cuius nō itererat traijcere culpe re' ē. & tenet ex prio capite. l. aq. eodē modo si alio loco q̄z in loco militib' ad se exercitāduz destinato hoc fecerit culpe reus est & tenebit. Hoc dicit.

a Iniuria. Facit. ff. eodez. sed & si quecunq3. §. iniuria.

Additio. Ex quo tex. no. dr̄iaz inter hāc actionē & actionē iniuriaꝝ: q2 in illa nō sufficit culpa: sed reqritur cōtūelia & dolus. est & alia dr̄ia: q2 in hac agitur ad damnum: sed in actione iniuriaruz agitur ad vindictaz. & sapit instar cause crimialis. vt. ff. d' iniu. l. pretor edixit. §. prio.

b Latronē. Scilicet diurnuz: vt tn̄ clamet & se nō defendat: sed furez etiā si se non defendat: vt hic subijcit. & ff. eo. l. iiij. Accursius.

Fur nocturnus occidi pōt sed nō diurnus.

Additio Sed hoc est ɔtra. l. furē ff. d' sicca. Unde dic q̄ est dr̄ia inter

c Alioqn. Si culpa interueniat.

d Nō minus. i. nō plus ex dolo q̄z ex culpa. cū ēt leuissima culpa in hanc actionē vēiat. vt. ff. e. l. in le. ii.

(i) Uel ppriè lege: & ɔuerte lr̄az: nō min' &c. i. nō min' ex culpa q̄z ex dolo. sic & al's. ff. de pac. l. iurisgē. §. pactoꝝ. & C. de se. nup. l. cū aptissime. & ff. de pig. paulus. §. domus. & est figura hyperbaton scd̄m Joan.

Additio. (i) Pone exēplū scd̄m Ol. in leuissima si titius aggredit te: tu resistis venit alius ad diuidendum vos: & tu resistendo volēs percutere aggressorem percussisti mediatorem teneris. vt. l. scientiam. §. qui aliter. ff. eo. Angelus.

e Distinguitur. Utrum commiserit dolo vel culpa vel non.

f Nulla cul. nisi data opa fctm̄ ē. vt. ff. e. l. itē si obstetrix. i fi. & l. nā sic

g Reus est. Q2 hoc nō est ei d' pu

tatū.arg.in auct.vt hi qui ob.ha.se per.res mi.§.si in vtero tacuit.col. vi.⁊.ff.eo.l.idem iuris.in fine.

¶ Itē si puta. Casus. ¶ Hic pōit aliud exēpluȝ in quo si in culpa fuerit q hominē occiderit. tenef.l.aql. Si aūt euȝ sine cl'pa occiderit nō tenef. ⁊ est exēplū tale. Quidam putator ex arbore dīecto ramo seruū alicui⁹ interfecit. vñ qd iuris i isto ca.sit qrītur. ⁊ rñdef ꝙ distinguif q̄ꝛ aut illud factū ē ꝑpe viā publicā. aut ꝑpe viā vicialē: ⁊ tūc si non ꝑclamauit videtur esse in culpa ⁊ tenef: si aūt ꝑclamauit ⁊ q transibat hoc nō obstāte ꝑcessit ⁊ sibi precauere noluit: tūc putator ex culpaȝ ē ⁊ ñ tenef. Idē dico si ꝑpe locū aliquē vbi ñ erat ius ꝯuersādi vl' trāseundi: rāo ex arbore dīecto putator ſuū alicui⁹ ibidē trāseūtē occiderit. qꝛ tūc ꝗ̄ꝗ̄ nō ꝑclamauerit ex culpā ē: nisi d dolo putatoris ꝯstiterit quē cū viderit tñ nō ꝑclamauit. In isto tñ casu semp ꝑsumēdū est pro putatore.s.eū esse extra culpā ⁊ dolū.nisi dolus posset probari ⁊ sic intellige qd̄ b dr̄.

in alio loco ꝗ̄ꝗ̄ q̄ ad exercitandum militibus destinatus est: id admiserit.

¶ Ex q̄litate loci iudicaf dānū datū dolo vl' culpa icidēti: hoc dic. Vel sic. In putāte vf adesse culpa q̄ñ diligentia potuit ꝑuidere ⁊ non fecit.

¶ Itē si putator[a] ex arbore deiecto ramo ſuū tuū trāseūtē occiderit si ꝑpe viā publicā aut vicialē id fcm̄ est: neq̄ꝫ ꝑclamauit: vt cas⁹ euitari possit: culpe reus ē: sȝ si ꝑclamauit nec ille curauit ꝑcauef: extra cl'pā ē putator Eque extra culpā esse itelligit si seorsuȝ a via forte vl' in medio fundo cedebat licet nō preclamauit[b]: qꝛ in eo loco nulli extraneo ius fuerat vsandi.

¶ Si medic⁹ ſui curationē relique rit: aut iperite curauerit: lege aquilia tenef. Aretin⁹.

¶ Preterea si medicus q ſuū tuū secuit dereliq̄t curationē eius: ⁊ ob id mortu⁹ fuerit seruus culpe re⁹ erit. Imperitia[c] quoq̄ꝫ culpe annumeratur: veluti si medicus ideo seruū tuum occiderit: q̄a

a ¶ Itē. Putator Id est q putat vites i arboribus positas.vt i q busdā terris sunt: vel etiaȝ ipsas arbores.nā ⁊ arbores putanf. — Putator.

b ¶ Licȝ ñ ꝑclamauit. Nisi forte dolo.vt.ff.e. si putator

¶ Preterea si medic⁹. Casus. ¶ Adhuc not. bonū aliō exēplū in q̄ si aliqs seruū alicui⁹ occiderit: si fuerit in culpa tenebif. si aūt nō fuerit i cl'pa nō tenebif. Si ei medic⁹ ſuū tuū secuit.⁊ postea curationē ei⁹ reliq̄t et ſu⁹ tu⁹ mortu⁹ ē i cl'pa est medic⁹ ⁊ iō tenebif.⁊ idē erit si iperite eū secuit.⁊ pp h̄ mortu⁹ ē i cl'pa ei ē ⁊ iō tenef. ipitia ei cl'pe ānūeraf.⁊.h.d.

c ¶ Preterea. Impitia. Facit.ff.de

regu.iur.l.imperitia.ꝛ.ff.loca.ſiqs fundū.§.cellus.ꝛ.§.ſi qs vitulos.ꝛ ff.de ſuſpec.tu.l.tutoꝛ quoqꝫ.§.fin. ¶ Additio. Jn iſto caſu medic⁹ nō tenet de ſicca.qꝛ illa lex reqrit dolū vt.l.i.C.

infirmitatē ſuā in alteri⁹ leſiōe cō uertere.vt.ff.eo.idē iuris.Accurſi⁹. ¶ Additio. Dic hoc vez in īfirmita te ātiq.Nā ſec⁹ ſi i itinere ſupuene rat īfirmitas:qꝛ nō tenet cū nō fue rit i clpa

ō ſicc.iun cta.l.i.l. ff.eo.tit. ¶ Addi. Et no.ſin glr leges p gl.alle gatas: qꝛ pbāt nō tm̄ in lr̄a tis:homi bus ſed i hoib⁹ ali qō artifi ciū pfitē tibus.qꝛ aſſeret vi dent ſe eē peritos i illo miſte rio.Et ſic iperitia aſcribit culpe ēt vſqꝫ ad capꝛarum vl̄ vitulozum cu ſtodem. Aretinus.

male euꝫ ſecuerit: aut perperā ei me dicamētū ōderit. ¶ Simul⁹ vl̄ equ⁹ pp iperitiā vl̄ ibe cillitatē muliōis vl̄ eqtātis ſuū alteri⁹ occiderit tenet mu lio vl̄ eqtās lege aq lia.h.d. Angelus. ¶ Impetu q̄ꝫ mu lap̄.q̄s mulio pp̄ iperitiā retiere nō potuit:ſi ſeru⁹ tu⁹ oppſſus fuerit cul pe re⁹ ē mulio.Sꝫ ꝛ ſi pp̄ iſirmitatē[a] eas retinere nō po tuerit:cū ali⁹ firmi oꝛ eas retinet po tuiſſet:eque culpe tenet. Eadē placu erūt de eo q̄ꝫ q̄ cuꝫ equo veheret[b] ipe tū ei⁹:aut pp̄ iſir mitatē:aut pp̄ter iperitiā ſuaꝫ reti nere nō potuerit.

vt.l.ſi ex plagis.§ in cliuo. ff.eodeꝫ. Aretin⁹. b ¶ Ve heretur. Puta in rheda vl̄ vehiculo vel etiaꝫ ipo equo ¶ Addi. Intelli gas tamē iſtū text. qn̄ talia animalia dant dā num ſm naturam ſui gn̄is.Si autē ꝯtra na turam ſuam agitur actione in factū de pauperie.vt.ff.ſi q̄drupes paup. fecis.dica.l.i.§.ita.Aretinus.

¶ Impetu q̄ꝫ Caſ⁹. ¶ Hēbas mu lionē quēdaꝫ q̄ ſeruū titij ipetu mu lap̄ quas pp̄ter imperitiaꝫ retinere non potuit oppꝛeſſit: vn̄ mulio iſte ī culpa eſt.ꝛ iō tenet. Si aūt pp̄ter infirmitatē eas retinere nō potuit: alius tn̄ bn̄ eas retinuiſſet adhuc i culpa eſt ꝛ tenet.ideꝫ iuris eſt in eo q aſcēdit equū tuuꝫ ꝛ pp̄ter imperi tiaꝫ vel infirmitatē eū retinere non potuit.ꝛ equ⁹ ſeruū alicuius oppſſe rit eq̄ tenet. Si aūt ſatis foꝛtis fuit mulio:ſi tn̄ aliquo ca.foꝛtuito p mu las q̄s ducebat vel equū quē aſcēde bat ſeru⁹ alicuius oppꝛeſſus fuerit. nō tenet attn̄ infirmitas vel iperitia alicuius nulli dꝫ eſſe dānoſa.ꝛ.h.d. a ¶ Impetu: Infirmitatē. Nō eni dꝫ

¶ His aūt ver. Caſ⁹. ¶ Expoſitis duob⁹ verbis poſitis.ſ.i pꝛi.hic ex pōit tertiū mēbꝛū.ſ.hoc qō dictū ē ibi quāti in eo āno plimi fuerit. d. q̄ hic nihil aliō ē dictū niſi q̄ ſi ali qs iterfecerit ſeruū tuū ſi eo die quo iterfecerit fuerit luſc⁹ vel mācus. in anno tn̄ pꝛoxio pterito fuit integer pꝛecioſioꝛ valde q̄ꝫ eo tpe occiſ⁹ fue rit tenet quāti i āno pxio pterito plurimi fuerit.ꝛ nō quanti in eo die quo occiſus fuerit. ꝛ ideo dicit hec actio pēalis de ſui pmitiua nata:qꝛ obligat ōliqntē ſi tāti quāti dānū da tū ē:ſe aliqn̄ lōge plur. Et pp̄terea ēt in heredē non dat: in euꝫ aūt da ret:niſi vltra dānū lit eſtiaret.h.d.

Et caue: qꝛ quidam volunt dicere q̄ hec actio de sui primitiua natura nō est penabilis: sed pēalis solū. Dn̄s autē Gui. dicit hanc esse penalē de sui primitiua natura: sicut satis potest pbari p lram istā. penalez aūt dicit eā esse ver̄ est dicit ipse in duplū: q̄ āt duplū prestet in hac actione hoc cōtingit p inficiationē ꝛ sic ē penabil' in duplū ꝛ in penali d̄ sui p̄mitiua natura s; per intellige.

quotidia. ꝛ. ff. de flu. l. j. §. itē flumi. ❡ Additio Et sic inspicim' propa; ꝛ primeuā naturā actiōis. Et scd̄m illā indicam': non autem scd̄m accidentalez. facit qd̄ no. glo. in. l. si creditor. ff. d̄ lega. j. qn̄ actio sbrogat: ꝛ capit naturā alterius intelligit scd̄z naturā ordinariā ꝛ propriā ꝛ primeuā; qd̄ nota.

❡ Actio legis aq̄lie penalis: qꝛ estimat ꝛ quāti plurimi valuerit ab anno retro: ꝛ ideo nō trāsit cōtra hēdes. Angel' aretinus.

❡ His aūt verbis legis quāti id[a] in eo āno plurimi fuerit illa sentētia exprimitur: vt si quis hoiez tuū q̄ hodie claudus: aut māc' aut lusc' erit occiderit qui i eo āno īteger: aut preciosus fuerit: nō tāti teneat quanti hodie erit: s; quāti in eo āno plrimi fuerit. Qua rōne creditū ē penalez esse hui' legis actionē quia nō solū tanti quisq; obligat quātū dāni dederit: s; aliqn̄ longe pluris Ideoq; constat in hēdē eam actionez non transire[b]: que trāsitura fuisset: si vltra dānū nunq̄ lis estimaretur[c].

❡ Illd̄ n̄ ex vb' legis. Cas' ❡ Scire d̄bet; q̄ n̄ ex verbis legis: sed ex interptatiōe est. vt si aliqs suū meū occiderit in iure. non solum ac. l. fiet estimatio serui perempti scd̄m qd̄ iam dictū est: sed ꝛ oīs damni mihi in seruitio meo per illud corpus occisū dati in alijs rebus meis: veluti si seru' me' institutus fuerit heres: ꝛ anteq̄ hereditatē adiret, ab aliquo fuerit occisus. nō solum corpis mei serui fiet estimatio: sed hereditatis amisse est hn̄da ratio. Ad hoc etiā adiungere possum multa alia exēpla. Si enim ex vno pari mula; vna occisa fuerit vel si ex quadrigis equo; vn' occisus fuerit: vel ex comedis vn' occisus fuerit nō solū estiatio corpis est hn̄da sed si per vni' mortē alter vel altera mun' vtilis fctā vel factus fue

a ❡ His autem. Quādiu eo āno materialr hec v̄ba ponunt: ꝛ hēs ea. d̄. eo. titu. in prin.

b ❡ Non transire. Nisi ex damno locupletior factus esset. vt. ff. e. inde neratiuo. §. hanc actionem.

c ❡ Estimaret. Oppōitur d̄ eo qui hodie plurimi fuerit q̄; olim: ꝛ occisus est ab aliq. Nam nō videtur in hoc casu esse penalis hec actio: ergo videtur transire ōbere in hoc casu ad heredes. Sed nō seqtur: licet enim reperiat in hoc casu q̄ non sit penalis: tn̄ non est apta nata: vt trāsire debeat: vt in hoc exēplo. aliquis nō videt vel nō ridet actualr: tn̄ est apt' ridere vel videre naturaliter. vt argu. ff. de aq̄ quotidia. ꝛ esti. l. j. §.

uit totius illi⁹ dāni rō est hñda. h. d.
a ¶ Illud. Diximꝰ. p totū hunc ti.
b ¶ Mā hereditatl. In lege eniz a
glia dānū cōsegmur z amisisse dici
mur qȯ aut ɔsequi potuimus: aut
erogat co

re. l. cor. de sic. z hoc intellige si do
lose eū occiderit. secus aūt est si solū
fuerit in culpa occisor. z hoc dicit.
¶ Caput scōm zc. Dixi iust. Dñe
satis vidi de prio capite. modo dica

¶ In actiōe leg aqlie nō solum venit estimatio rei: sz etiā estiatio extra rē. hoc dicit Are. ¶ Illō nō ex verbis legis: sed ex interp̄tatiōe placuit nō solū perēpti corporis estimatiōem habēdaz esse scōm ea q̄ diximꝰ[a]: sz eo ampliꝰ quicq̄d preterea perēpto eo corpore dāni vobz illatū fuerit: veluti si fuū tuū hr̄dez ab aliquo īstitutū antea q̄s occiderit q̄s is q̄ iussu tuo hereditatez adierit: naz hr̄ditatis[b] q̄z amisse ratione esse habēdā ɔstat. Itē si ex pari mularuz vnā vel ex q̄drigis eq̄rū vnuz q̄s occiderit: vel ex comedis[c] vnus seruꝰ occisus fuerit: nō solū occisi fit estiatio sed eo amplius id q̄z cōputatur quāti depreciati sunt qui supersunt[d].

¶ Actio leg aqlie nō solū ciuiliter sz etiā crimialiter potest intentari. h dicit. Angelꝰ are.

¶ Liberū aūt est ei cuiꝰ seruus occisus fuerit: z ex iudicio p̄uato legis aquilie damnū[e] p̄sequi: z capitalis criminis[f] euz reū facere. Caput secūdum legis aquilie in vsu non est.

gimur. vt ff. e. l. pro ide. z. l. si seruū occi disti. z. l. si seruum meum.
c ¶ Ut ex comedis. Qui cautabant ō comedia z vnus si ne altero cātare ne sciebat.
d ¶ Qui supsunt. Facit argumētuz ɔtra. ff. ō ac. emp. si sterilis. § cū. perven ditorem. ✠ z ō piculo z cōmodi. rei vēdi. l. si.
¶ Liber Casus. ¶ Inst. §. vlti. dicit iust. φ

✠ solue φ ibi i cōtractu bi ōli cto i q̄ vēit oē iteresse. vt. ff. de furtis l. iſiciā do. §. prio. z ibi. B. ff,

tis ō secū do capite Et respō. Frat cap. scōm in y su nō est z hoc dicit
e ¶ Dānū. Scilz quāti sue rit i anno retro vt. ō. e. i pri.
f ¶ Capitalis crimis. Scz legis cornelie ō sic ca. vt. ff. e. l. ide ne racius. §. sz si dolo seruus. z §. sed z si. Mā z pro suo occiso ea. l. agit: vt p libero. vt ff. ad. l. cornel. de sic. l. i. §. i. donec tū agitur vna non

ō ɔdi. furti. l iiij. z. ff. ō vi z vi arma. l. i iterdicto. z adistū tex. facit. l. a pudiu lianuz §. i. ff. ō le. i. vbi pꝰ mortē z si post ō lictuz heis te neī nō soluād seruuz mortuuz: sed ēt ad hrditatē i q̄ erat institutꝰ l. si seruū. ff. ō ver. obliga. in princ.

ꝫm qȯ iam dictum est si seruꝰ meus iniuria iaz occisus fuerit si voluero ɔtra eū agere ad prosequēdū dānū mihi datū in seruo meo occiso possuz hoc facere actio. l. agl. ex prio capite possuz etiā si voluero criminalr ɔtra eū agere vel possuz eū accusa
poterit agi reliq̄. vt. ff. de publi. iudic. l. iiij. z. ff. vi. bo. rap. l. j. §. prio sed peracto vno aget de reliquo. vt C. quādo ciuilis actio preiu. crimi. l. j. z. ff. vi. bo. rap. l. ij. §. primo.
¶ Capite tertio. Casus. ¶ Supra vidi de capite primo z secūdo restat

videre de tertio capite. Et scire debes ꝙ in tertio capite: cauet de omni damno de quo non est cautuz in capite primo. Unde tertiū caput locum habet cum aliquis seruum vel q̄drupedez illam que pecudū numero est vulnerauerit vel occiderit: ꝛ sic cauet tibi: quia mors venit i isto capite tertio sicut i p̄io: sed nō i illis aīalib⁹: in qb⁹ venit in primo. Itez damnū iniuria datū in certis aīalibus ꝛ in certis reb⁹ inanimat; hoc tertio capite vindicatur. Unde si quid fuerit ruptuz vel fractum: vstum vel cesuz actio ex hoc capite cōstituit. Scire tñ debes ꝙ plura v̄ba hic posuerūt iuris conditores ꝙ̄ necesse fuerit. Oīa eni verba rupti contineri poterunt. Adhuc ēt scire debetis ꝙ si aliqs in alienum vinū vel oleū aliqd miscuerit: per quod natura vini vel olei corrumpatur. hoc tertio capite l. aquil. tenetur. Et hoc dicit.

a ¶ Capite. Cetero dāno. Nō. s. ñ ɔtinet in p̄io capite. vt. s. e. in pri. b ¶ Rupti. Quod verbuz est legis tertij capitis.

c ¶ Sufficere. Sed nō est nouū: vt specialiter q̄busdā enumeratis gn̄aliter subijciat ꝟbū i q̄ singl'a ɔplectant. vt ff. e. l. si seruus seruuz. §. inquit lex. ¶ Illud palam. Calus. ¶ Sicut i occisione: de q̄ i p̄io capite tractat per. l. aq. pena iponit si dolo vel culpa facta fuerit occisio: et aliter nō. Similr̄ ꝛ hoc nō d̄bēt puniri ꝑpter dānū datū: d̄ quo in tertio capite tractatur: nisi dolo vel cupla hoc factū fuerit. ꝛ. h. d. Hoc tñ capite ꝛc. Scire debetis ꝙ i p̄io capite punit occisor tāti quanti plurimi fuerint in anno retro. s; in tertio capite fit estimatio quāti plurimi fuerit in trigīta dieb⁹ retro: ꝛ nō reperit hec dictio plurimi i hoc tertio capite. sufficit ei cāz esse positā in p̄io capite. Intelligitur eniz hec dictio ꝙ̄ plurimi ꝛc. in p̄io capite posita i tertio repetita. h. d. Sub isto. §. q̄ri solet cōiter: ꝛ etiā in glo. de hoc fit mētio

¶ Ex tertio capite legis aq̄lie cōpetit actio ꝓ alio dāno q̄; mortis illatione: ꝛ ꝓ omī re in q̄ citra mortē dānuz datū sit. Et fit estimatio quāti plurimi fuit a triginta dieb⁹ supra. Aret.

¶ Capite tertio d̄ oī cetero dāno [a] cauet. Itaq; si quis seruū vel eā q̄drupedē q̄ pecudū numero ē vulnerauerit: siue eā q̄drupedē q̄ pecudū numero nō est veluti canē aut ferā bestiaz vulnerauerit: aut occiderit hoc capite actō ɔstituit. In ceteris q̄z oib⁹ aīalibus. Itē in oibus reb⁹ q̄ aīa carēt: dānū p iniuriā datū: hac parte vēdicat. Si quid eni vstuz aut ruptū: aut fractum fuerit: actio ex hoc capite ɔstituit: q̄q̄ poterit sola rupti [b] appellatio in oēs istas causas sufficere [c]. Ruptū eni itelligitur quoquomodo corruptuz est. Vñ nō solū fracta: aut

vsta: sed ēt scissa et collisa et effusa et quoquomodo perēpta: atq̄ deteriora facta hoc verbo ꝯtinent. Deniq̄ respōsū est si quis in alienū vinum aut oleū id miscuerit: quo naturalis bōitas vini aut olei corrūperetur ex hac parte leg aquilie eū teneri. Illud palā est: sicut ex p̄io capite: ita d̄mū q̄sq̄ tenet̄ si dolo aut culpa[a] eius homo: aut quadrupes occisus occisa ve fuerit: ita ex hoc[b] capite de dolo: aut culpa: et de cetero dāno[c] quēq̄ teneri.

¶ Et hoc tamen capite non quanti in eo āno: sed quāti in diebus triginta[d] proximis res fuerit: obligat̄ is qui dānū dederit. At[e] nec plurimi q̄dem verbum adijcitur. Sed sabino recte placuit pinde habēdā estimationē: ac si etiā hac parte plurimi verbum adiectū fuisset: nā plebem romanam[f] que aquilio tribuno iterrogāte hāc legem tulit cōtentā fuisse: q̄ p̄ia parte[g] eo verbo vsa est.

quare minus spaciuz in tertio capite q̄z in p̄io apponit? Ad hanc questionē respōdebat Joan. di. q̄ hanc questionē soluit appollo. ⁊ hēs not. ff. eo. l. j. dn̄s autem Azo dicebat q̄ primo capite tenetur qs solūmo propter suuz occisū vel q̄drupedē: sed in tertio capite tenetur qs p̄pter suū vel quadrupedē vulneratū: pp̄ter ea q p̄io capite delinquit. graui⁹ d̄linquit: ⁊ graui⁹ punitur. Cōtra h̄ autem est q nō solū p̄ter aīalia occisa tenetur qs primo capite sz ēt tertio vt propter animalia que sunt d̄ nūero pecuduz. Sed ad hoc potest dici q̄ plus delinquit qui hominē occidit: qui ad imaginē dei factus est: q̄z q aliud animal. ⁊ etiā plus delinquit qui animal occidit quod de pecudū numero est: q̄z qui aliud animal: sicuti canē vel ferā bestiam. Tales autem sūt qui primo capite tenent̄. Et ideo plus puniri debent.

a ¶ Culpa. Etiam leuissima. vt. ff. eodē. l. in lege aquilia. ⁊ leuissima. al's non. vt supra eodem. §. iniuria.

a ¶ Ex hoc capite. Scilicet tertio: qd̄ ē loco secundi.

c ¶ Dāno. Id ē dāno dato in ceteris reb⁹.

d ¶ Trigita. Sz quare minus spaciū in tertio capite q̄z in p̄imo apponit? Rñ. quia in p̄mo grauius deliquit: ⁊ iō grauius punitur. vt. ff. de offic. pre. l. diuus ⁊ melius facit lex p̄cedens.

e ¶ At nec plimi q̄dē v̄bū adijcit. Id ē nō ē positū ī hoc tertio capite.

f ¶ Plebē romanā. Ergo est plebiscitū quod est verū. vt. ff. eodē. l. prima. ⁊ supra de iu. nat. §. plebiscitū.

g ¶ Prima parte. Que eni i prelatiōibus dicūtur in ꝯtractibus repetita esse credūtur. vt. ff. de ver. obli. l. titia. §. idez rn̄deo. ⁊. l. qui sic. ⁊. ff. de re. du. l. fi. ⁊. C. fami. here. l. quo-

ties.𝔷.ff.de ꝯdi.isti.l.cū seruꝰ.𝔷.ff. de ac.empt.l.si venditor hois.𝔷.ff. de ꝯtrahē.emp.qui fundū.𝔷 de leg. iii.l.i repetēdis.𝔷 de ꝯdi.𝔷 demon. l.auia.𝔷.l.libertis.𝔷.ff.d le.ij.l.latinus.𝔷.ff. nū ōderit.𝔷 iō ac.l.aql.tenet. Sȝ qd si alicui dānū datū fuerit a non corpe in corpus: vtputa si aliqs misducteꝰ seruū alicuius cōpeditū solue rit vt effugiat: qd dicemꝰ in isto ca?

d fun. instru.l.iiij. 𝔷.l.scie.§ gaio.𝔷.ff d pac.do. cū pr̄.Sȝ arg.ꝯria sūt.ff.de an.le.l.se io.als.ff. d adi.le. l.scia.𝔷.ff d fideicō. lib.l.fi.§. fi.𝔷.ff.de hr̄.isti.l. sabinꝰ.fȝ Joan.

¶ Letex placuit.

Casus.

¶ Scire debet q̄ tūc dmū hēt locuȝ act.l.agl. directa cū de corpore suo aliqs dā nuȝ dede

¶ Dānū datū de corpe i corpus pur gat p directā actio neȝ legis aqlie Sȝ si dat de nō corpe in corpꝰ habet lo cū vtilis actio Sed si ex nō corpe in nō corpus damnū da tū sit: habet locum actio in factū. Angelus aretinus.

¶ Letex placuit ita dnū directā ex hac lege actiōeȝ eē si qs p̄cipue corpo re suo dānū dede rit. Ideoqȝ in eū q alio mō dānū ōde rit: vtiles actiones dari solēt: veluti si qs hoiem alienuȝ: aut pecꝰ ita iclu se rit vt fame necare tur: aut iumētum ita vehemēter ege rit vt rūperet: aut pecꝰ intm̄ exagita uerit: vt p̄cipitare tur: aut si qs alieō seruo psuaserit vt in arborē ascende ret: vel i puteū de scēderet: 𝔷 is ascen dēdo vel descēdē do: aut mortuus[a]: aut aliq̄ pte corpis lesus fuerit: vtilis actio[b] i eū dat Sȝ si qs alienū seruū: aut de ponte: aut de ripa in flumē de iecerit: 𝔷 is suffoca tus fuerit eo q̄ p iecit: corpe suo dā nū ōdisse non diffi

Rn̄.q̄ ne qȝ dabit i hoc ca. ac.l.agl. directa: nec vtilis sȝ actio i fctm̄ sub sidiaria q̄ dat p dā nis q i.l. agl.nō cō prehen dūt tene bit.h.d. ¶ Letex mo. Mor tuus. Qui occca siōnē dā ni dat dā nū ōdisse videt. vt ff.eod.l.q occidit. §. in hac q̄ȝ actōe. ¶ Addi. Tu dic fȝ florēti. ibi q̄ aut quis dat

Dān dans causaȝ dānuȝ fecisse videt.

rit in corpꝰ.qn̄ aūt aliquo alio mō q̄ȝ corpore suo aliqs dānū dederit in corpus habebit ꝯtra ipsum act. l.agl.vtilis locū: veluti si hoieȝ alienū aut pecus ita incluserit: vt fame necaret. Et silr in aliis exēplis positis in lr̄a Sed qd dicemus d illo q seruū alienū in fluuium deiecit: 𝔷 is suffocatus fuerit? Rn̄.q̄ non est du biū qui corpe suo in corpꝰ alie. dā operā rei licite 𝔷 adhibet illam dili gētiā quam pōt: 𝔷 tunc tenet de his q̄ postea sequunt.vt di.§.in hac.in fi.secus si nō adhibeat diligētiam: aut det operaȝ rei illicite: q̄r tenet. arg.ff.e.l.itē mela.in pn̄ci.𝔷 est gl. in ca.sicut nobis.ex̄ de testi. Angel. b ¶ Utilis actio in euȝ dat.s.legis aqlie.𝔷 nihilominꝰ in fctm̄.vt.ff.eo. item si obstetrix.§.si quis homines.

a ¶ Non difficulter. immo facile. vt.ff.eo.qua actione.§.penultimo.
b ¶ Lege aquilia idem directa actione legis aquilie.
c ¶ In factum actione. i.subsidiaria q̃ i dãnis datur que lege aquilia nõ cõprehenduntur vl' non tenetur.vt.ff.e.si seruũ §.fina. ⁊ videt hec esse pretoria.vt.ff.ð pscrip.ver.l.q̃r actionum.
d ¶ Si quis mia ductus. Sed si non ductus misericordia datur furti.vt.ff.de dolo.l.⁊ eleganter.§.idem labeo.
e ¶ Cõpeditũ. Est enĩ dolo p̃ximũ vt.ff.deposi.si hoiem.§.respon.
Damnũ datur q̃drupliciter. f ¶ Ut fugeret. Hic no. q̃nq̧ dãnũ dat a corpore in corpus:⁊ tunc locũ hz actio legis aquilie directa. Q̃nq̧ a nõ corpore in corpus:vtptz p multa exempla.s.proxi.§. Q̃nq̧ econtrario de corpore in non corpus: vt si annuluz excussit: vt in aquã caderet.vt.ff.e.si seruus seruũ.§.si qs de manu. Et in duob⁹ casib⁹ hz locum vtilis actio legis aq̃lie: ⁊ nihilominus in factuz ẽm Jo.vt.ff.e.l.quem admoduz.§.magistratus.alias municipales. cum vtroq̧ casu vtranq̧ reperiam dari ẽm Jo. vt.ff. vi. bo. rap.l.ij.§.si publicanus. Q̃nq̧a nõ corpore in non corpus: ⁊ tunc subsidiaria in factũ cõpetit.vt.ff.e.si seruũ.§.si. De q̃ actiõe in factũ q̃t habz naturas.dic vt.ff.de pscrip.ver.in rub.⁊ vt diximᵘ.j.de inter.§.fina.

culter^a intelligi potest ideoq̧ ipsa lege aq̃lia ^b tenetur Sz si non corpore dãnũ fuerit datũ: neq̧ corpus lesuz fuerit sz alio mõ alicui dãnũ cõtigit cũ nõ sufficit neq̧ directa neq̧ vtilis legis aq̃lie actio placuit euz qui obnoxius fuerit i factũ ^c actione teneri. Ueluti si quis ^d misericordia ductus alienum seruum cõpeditum ^e soluerit vt fugeret ^f.

¶ De iniurijs.

¶ Iniuria potest capi gñalit' ⁊ spãlit' Et spãliter sumit tripliciter. Areti.

¶ De iniurijs. ¶ Post alia p̃uata delicta ⁊ de iniurijs ponit qd p̃uatum est delictuz.i.non publicuz nec enĩ cuilibet competit:sed iniuriato tñ. Acc. Continuatõ

¶ Generaliter.
¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuiditur in sex partes principales. Diuisio.
Prio ponit quot modis accipitur iniuria ⁊ q̃liter committatur Scdo ex cuius persona nobis iniuris illata intelligitur. Tertio que est pena actionis iniuriarum. Quarto qñ iniuria atrox estimatur. Quinto q̧ pro iniuria põt etiam criminaliter agi:⁊ an tũc possit interuenire procurator. Sexto quando tollatur ista actio. Scda ibi:patit aũt. Tertia ibi: pena aũt. Quarta ibi: atrox. Quinta ibi: in summa. Sexta ibi:sed hec actio.
¶ Generaliter. Casus. ¶ Quesiui a iu.qd dicat fieri p iiuriã:⁊ rñdit di.q̧ gñaliter di fieri iniuria quod non iure fit.⁊ ita ponit. hec aũt priuatiue. Spãliter aũt di iniuria contumelia a contemnendo dicta quaz greci appellabant sicut voluerunt. Q̃nq̧ autem spãliter di culpa sicut sumitur in act.l.aqui. vbi ponit dãnum iniuria datũ.i.culpa.facientis datum. Tertio modo sumitur iniuria pro iniquitate vel pro iniustitia vnde cum pretor vel iudex contra aliquem pronunciat. ille cõtra quez

indicatum est iniuriam accepisse dicitur siue iniustitiam.

Expositio greci.

a ¶Generaliter. Facit.ff.e.l.j.Acc. ¶Greci ybrin appellāt. ybris grece dicitur contumelia latine vt asserit textus Enclema est culpa Animia i iqtas. Adicia: est iniustitia Inde aditio id est iniustum

Iniqtas ⁊ iiustitia diuersa sunt.

c ¶Iniustitia. Iniqtatez cō mittit iudex quando cōtra equitatez pnunciat Iniustitiaz qñ cōtra strictū ius. Iniqtatez ⁊ iustitiā quādo cōtra vtrumqz pronunciauit. Accursius.

Generaliter [a] iniuria dicitur oē qđ nō iure fit. Spāliter alias contumelia que a contennendo dicta est quam greci [b] υβριν appellant alias culpa quā greci ενκλημα dicunt sicut in lege aquilia dānuz iniuria datum accipitur. Alias iniqtas ⁊ iniustitia [c] quā greci ανοιμια αδικια vocant. Cū enī ptor vel iudex nō iure contra quem pronunciat iniuriam accepisse [d] dicitur.

¶ Iniuria cōmittitur nō solū facto: sz ⁊ vbo ⁊ scriptura: ⁊ alijs multis modis. Aretinus.

¶ Iniuria [e] autē cōmittitur nō solū cū quis pugno pulsatus: aut fustibus cesus: vel etiā verberatus erit sz ⁊ si cui cōuiciū [f] factū fuerit siue cuius bōa quasi [g] debitoris qui

cesus vel verberatus: sed etiam si alicui conuitium aliquod dictum fuerit. Itez plus dico quod si aliquis vellet possideret bona alicuius tanquam bona debitoris sui sciens eum nihil sibi debere iniuriam committitur. idem dico si aliquis ad infamiam alicuius libellum cōposuerit aut scripserit aut ediderit iniuriam cōmittit. si aliquis pudicitiaz alicuius bone matrone attētauerit. vel matremfami. affectatus fuerit vel ptextatuz. idest masculuz. vel pretextataz idest feminam affectatus fuerit: ⁊ alijs pluribus modis.h.d.

d ¶Accepisse dicitur. Scilz ille cōtra quē iudicatur. Vel dic accepisse id est fecisse iudicem.sic.ff.de damno infecto proculus. Accursius.

¶Iniuria autem. Casus. ¶Scire debes in principio quod licet iniuria quatuor modis sumatur. vt ex precedenti responso liquet attamen in toto isto titulo proprie sumitur iniuria pro contumelia. Volui ergo scire a legislatore quomodo dicitur iniuria siue contumelia committi? Et respondet dicens quod non solum committitur iniuria cum quis pugno pulsatus fuerit: aut fustibus

e ¶Iniuria. Hic prosequitur prout hoc titulo accipitur.

Cōuicium.

f ¶Conuicium. Quasi conuocium cū in vnuz plures voces proferunt. vt.ff.e.itē apud labeonē.§.cōuitiū.

¶ Additio. Nota quod verbum iniuriosum dicitur siue in genere siue in specie improperatur aliquod delictum commissum. vt notat Barto. Bal.⁊ doctores in.l.iij.in prin.ff. de libe.⁊ posthu.

g ¶ Quasi debitoris. Cum non eēt vt hic.⁊.l.si iniurie.

a ¶Qui intelligebat. Ex affectu ei fit iniuria. vt. ff. e. l. iij. Sed qd si erat vere debitor? Adhuc videtur idē: cum nihil adeo durū sit q̄ familiarē pō pam ostendi, Quid eīm tam durū tā q̄ i hūa, nū q̄ publicatione pōpā q̄ rerū familiarium ꝛ paupertatis ōtegi vilitatē sic ē: vt C. quando ꝛ quib⁹ debet quarta ps ex bo. de. l. ij. §. j. Sed dico contra in sequenti casu si iure eum ꝓuocaui: vl' meū debitorē appellaui cum esset. vt. argu. ff. e. eum qui in princ.

Paupertatē ōtegere dur̄ ē.

nihil deberet possessa fuerint ab eo intelligebat[a] nihil eum sibi debere. Vel si quis ad infamiam alicuius libellū: aut carmen aut historiā scripserit: ꝯposuerit: ediderit: dolo ve malo fecerit q̄ quid eorū fieret[b] siue q̄s matrēfami.[c] aut p̄textatum[d] p̄textatā ve assectatus[e] fuerit siue cui⁹[f] pudicitia attētata eē dr̄ ꝛ ōnia alijs plurimis[g] mōis admitti iniuriā manifestū ē.

e ¶Assectat⁹. Assectari est frequenter sequi'. Sed attentare est blando sermone pudicitiam alicuius impetere. vt. ff. eodem. item apud labeonem. §. aliud.

f ¶Cui⁹ Id est alicuius.

g ¶Plrimis mōis. Quinotatur. ff. eo. per totum ꝛ. C. eo. p totum.

¶Patit Casus.

¶Supra dictū ē q̄t modis fit iniuria. Modo videndum est qualiter quis patitur iniuriam. Patitur autem quis iniuriam non solum si aliquo p dictorum modorum ei directo fiat iniuria. vt puta quia conuitium ei dictum fuit: vel aliquo alio modo. sed etiam si liberis eius quos in potestate habet aliquo predictorum modorum fiat iniuria pater dicitur passus iniuriam. vnde pro iniuria facta vni persone quandoq̄ tribus quandoq̄ quatuor datur actio iniuriarum veluti si facta fuerit iniuria filiefamilias nupte datur actio iniuriarum patri mulieris. ꝛ etiam mulieri ꝛ marito mulieris. Sed quid si marito fuit iniuria facta potest ne vxor agere pro iniuria sibi facta. ꝛ econuerso? Respondeo q̄ non. Equum enim est vxores a viris defendi: ꝛ non maritos ab vxoribus. Quatuor enim personis cōpetit actio iniuriarum pro iniuria facta vni psone in tali casu. Pone q̄ ali q̄ filiafa. nupta filio meo sit quam i ptāte habebā huic si facta fuit iiu

Matfamilias.

b ¶Fieret. Nisi nocens erat. Nam peccata nocentium nota esse expedit. vt. ff. eo. eum qui. in principio.

c ¶Matremfa. Matrēfamilias dicimus que est note auctoritatis ꝛ honeste vite in domo sua. vt. ff. ō li. exhi. l. iij. §. fi. ꝛ. ff. ō his qui sunt sui vel alie. iu. l. nam ciuium.

Pretexta qd est.

d ¶Pretextatum. Pretexta gen⁹ est vestis qua nobiliores ciues romani solebant vti. (i) Unde si ali⁹ q̄ cui permissum erat deferre deferebat in alicuius persone certe ignominiam: iniuriarum tenebatur illi quem insectabatur. sic plerumq̄ fit Accursius florentinus.

¶Additio. (i) Nota s̄m Joannem fabri contra istos gabbadeos qui sumunt habitum heremitarum siue religiosorum quia possunt puniri. vide in auctentica de sancti. episco. §. j. Angelus aretinus.

ria cōpetit actio iniuriarū in nupte et mihi socero pro iniuria facta nurui mee. et etiam a fortiori. marito mulieris et etiam patri mulieris.

a ¶ Patit. In ptāte hz. Si ille qui iniuriaz facit scit eos esse i potestate licet ignoret i cuius ptāte sint alioquin nō: sicut marito si mulierez viduā credat. vt. ff. e. l. eum q nocentez. §. finali. Accursius.

b ¶ Per vxorē suā Uel sponsaz. vt. ff. eodez. itē apud. §. spōsaz q̄z

c ¶ Szēt patris licet i potestate pris eius non esset. vt. ff. eo. l. j. §. item.

¶ Additio. Ista glo. non est vera p l. sed si vnus. §. ait pretor. ℣. emancipatus. ff. eodem. et ibi vide glo. p̄terea si non competit patri actio iniuriarum quando credit pulsatum fore patremfa. vt di. l. eum qui. §. fi. ff. ergo multo fortius non competit sibi quando i veritate est paterfa. s. quando est emancipatus. secundū Jo. fab. q̄d credo verum. Ange.

d ¶ Cuius. s. femine vel nurus.

¶ Si fit iniuria filio vel vxori alicuius: et pf: marit⁹. vel socer dicit eaz pati vt habeat actionē iniuriaꝝ. Areti.

¶ Patitur aūt qs iniuriā non solū p semetipsum: sz etiā p liberos suos quos i ptāte[a] hz. Itē p vxorez[b] suā: id eñ magis p̄ualuit. Ita q si filie alicuius q̄ titio nupta est iniuriā feceris: nō solū filie noīe tecū iniuriaꝝ agi potest sz etiaz pris[c] q̄z et mariti noīe. Contra aūt: si viro iniuria facta sit: vxor iniuriaꝝ agere nō pōt. Defēdi eñ vxores a viris: n̄ viros ab vxorib⁹ equū est. Sed et socer nur⁹ noīe cui⁹[d] vir i ei⁹ ptāte est iniuriarum agere potest.

¶ Ex iniuria facta suo non agit seru⁹ sz ei⁹ dñs si iniuria in suaz cōtumeliā fiat vl fuerit atrox. Aretinus.

¶ Seruis autez ipsis quidem nulla[e] iniuria fieri intelligitur sed dño per eos fieri videt Non tamē ijsdem

¶ Seruus aūt. Casus. ¶ Supra dictū est q patit aliqs iniuriam nō solū p semetipsuz sed et p vxorē suaz et liberos suos quos in ptāte habet Hec autez oia intelligere debes vere esse i liberis. Si eñ alicui seruo fiat iniuria n̄ intelligit fieri aliq̄ iniuria eo q̄ inspecto iure ciuili serui pro nullo habētur sed dño serui fit iniuria facta seruo. sicut p iniuriā factā vxori vel liberis iniuria fit marito vxoris et illi i cui⁹ ptāte liberi sūt Solum enim in duobus casib⁹ fit domino iniuria per iniuriam factam seruo. vel si in contumeliam domini a parte facta fuerit seruo. iniuria licet non atrox. Ceterum si aliquis contra seruum tuum conclamauerit et eum leuiter pugno percusserit dabitur tibi actio iniuriarum. et hoc dicit.

e ¶ Seruis. Nulla iniuria. q̄ntum adhoc vt agant. scilicet inspecto iure ciuili: sed sic inspecto iure naturali. vt. ff. eum qui. §. j. et. ff. de his qui sunt sui

sunt sui vel alie. iur. l. ij. ꝛ. ꝟ. de his qui sunt sui vel alieni iu. ¶. fina. que sunt contra.

a ¶ Per liberos. i. filius.

b ¶ Atrocius. ꝗꝫ equum sit.

c ¶ Et quod apte. Repete. ꝛ cum id ꝯmissum fuerit ꝛ quod ꝛc. Si autem non in domini ꝯtumeliam sed hui tantum: tamen adhuc non dꝫ multa relinqui a pretore. (j) vt. ff. e. itē apud labeonem. ¶. si quis sic fecit.

¶ Addi. (j) No. ꝙ maleficiū nō dꝫ remanere impunitum. l. ita vulneratus. ff. ad. l. aq. Ex quo nota ꝙ si iniuriaꝫ passus nō pōt agere ex forma statuti: qꝛ forte non soluit collectas tn̄ iudex ex suo offō pōt iiuriā tempunire vt. ¶. si quis sic fecit. ꝛ est bonus tex. ꝛibi Bar. in. l. non solū ¶. ꝗꝫ. ff. eo. Ange.

d ¶ Ad cōtūeliā dn̄i respicit. His duob⁹ casib⁹ dn̄o datur actio hoc ē siue ad eius cōtumeliā fiat iniuria: siue corpus atrociter verberetꝰ: ꝛ sic dn̄s aget propter iiuriā seruo factā nō serui noīe (j) quasi seruo competat actio. sꝫ in primo casu suo noīe ꝑ iniuria lcꝫ sibi commissa.

¶ Additio. (j) Nota moduꝫ libellandi ꝛ agendi qꝛ dn̄s dꝫ dicere seruuꝫ fuisse verberatuꝫ in cōtumeliā suam ꝛ ideo qꝛ sibi iniuria illata est suo nomine iniuriarum agit. sinautē alio mō ageret succūberet. Ange.

e ¶ In hunc casum. Non solū in superiori casu quando ad contumeliā domini facta est iniuria.

¶ Si cōi seruo ꝛc. Cas⁹. ¶ Supra dictū est ꝙ si seruo alicui⁹ q in totū alicui⁹ est fiat iniuria ꝙ in duobus casibus actio iniuriaꝝ cōpetit dn̄o sed pone ꝙ seruo cōi alicui⁹ simplicis hoīs ꝛ alicuius nobilis viri pro equalib⁹ partib⁹ fiat iniuria ex qua nascat actio iniuriarū qualiꝰ debeat ista iniuria estimari ꝛn̄. ꝙ nō dꝫ fieri iiurie estimatio pro ea pte pro qua quisqꝫ eoꝝ dominus est sed ex ꝑsonis dn̄oꝝ hoc est dignitatibus, hoc est dicere ꝙ lꝫ humilis persona tm̄ habeat i seruo quātum ꝛ nobilis. non tn̄ tm̄ dꝫ iniuria sua estimari quantū iniuria facta nobili. ad. l. aūt inductam ꝑ ꝯtriū. ff. e. l. sed nō est equū: Rn̄. sic exponēdo l. sed nō est equuꝫ ꝑ maiori pte ꝗꝫ ꝑ qua domin⁹ est damnationem fieri. Hoc sic intelligo ꝙ qlibet dn̄oꝝ habebit dimidiam emende respectu facto ad suū totum. Si eniꝫ seru⁹ cui facta est iniuria totus fuisset nobilis estimaretur iniuria sua. xx. solid. sed quia non est nisi dimidius estimabitur. x. ꝛ ita estimatio nobilis viri deducitur ad suum totū. aut illud estimabiꝰ habito respectu ad diuturnitateꝫ. Si aūt seru⁹ cui fctā est iniuria non valeat. x. cū ergo nō habeat nisi medietateꝫ in seruo suo estimabiꝰ. v. alijs aūt modis soluitꝰ ibideꝫ. Sꝫ qd si fiat iniuria seruo in quo aliquis hꝫ vsumfructū cui cōpetit actio iniuriarū? Et rn̄. ꝙ dn̄o ꝓprietatis. Sed pone ꝙ alicui libero hoī q tibi bona fide seruiat fiat iniuria dabiꝰ ne tibi actio iniuriaruꝫ?

modis quib⁹ etiaꝫ per liberos [a] ꝛ vxores sed ita cumqd attrociuꝫ [b] commissum fuerit ꝛ qd a pte [c] ad ꝯtumeliā dn̄i respicit [d] Veluti si qs alienū suuꝫ atrociter verberauerit ꝛ i hunc casuꝫ [e] actio ꝓponiꝰ. At si quis seruo conuicium fecerit: vl' pugno eum percusserit: nulla in eum actio dn̄o cōpetit.

Et rñ.q̄ nō s̄z sibi. ⁊ hoc verū est.nisi in contumeliā tui dñi qui bona fide seruit si vulneratus vel pulsatus. Idē est i seruo alieno bo.fi.seruiēte vt tūc ꝓ iiuria ei facta tibi cōcedat actio iniu riaꝝ q̄n i ꝯtumeliā tui iiuria fuerit ei fctā.⁊ hec sūt q̄ i lr̄a cōtinent. a ¶ Si cōi seruo Dñs imo ꝓpte dñij vt.ff.e.l. s̄z nō eē ꝯ So.nō ꝯ dicit si re cte intelli gat.Naz q̄libz agit rōne di midie vt si duo sūt vnꝰ nobil aliꝰ igno bilis si ser uus esset totus no bilis age ret iiuriaꝝ.in.xx.nunc ergo aget in x.ignobilis aūt ageret i.x.si esset to tus suꝰ seruꝰ:nūc ergo agit i q̄nq̄ ⁊ ita q̄libet ꝓ pte sua.⁊ rō dignitatis habet.Uel ibi erāt pares p oia dñi. b ¶ Ex dñorum persona.q.d. non ex serui persona. c ¶ Magis.q̄z titio. d ¶ Meuio.nisi ad cōtumeliā vsu fructuarij facta sit.vt.ff.e.l.item.§. si vsumfructum.⁊.§.itē si liberum. e ¶ Sed si libero. Et tibi.ñ solū ei. f ¶ In tuā cōtūeliā. Nec minꝰ ipe iniuriaꝝ aget:iō fructuario distin gui opꝫ.vt.ff.e.l.it.§.itē si liberum ¶ Pena aūt iniuriarum.⁊c. Casus ¶ Dixi.iusti.Dñe dicat̃ mihi que pena iponit̃ ꝓ iniuria in actōe iiu riarū.ipe notat mihi ātiq̄s fabulas dicens q̄ antiq̄ꝰ i ponebat̃ vna pena ꝓ iiuria p l.xii.ta.⁊ alia p pre tores.pꝰ ea scdā:⁊ vt breuit̃ dicā mē brū ꝓ mē bro.ppter os fractū vt si aliq̄s i ore percu teret̃.ita q̄ sāguis vndiq̄ flueret fz do.Quido.sūt pe cūiarie pe ne ꝯstitu te pp ve teꝝ paup tatem:q2 ita paupe res erant tūc q̄ sat̃ puniebat̃ p os fractū si paꝝ de pecunia soluerent. Maluerūt ei tūc tpis suspēdi q̄z ali q̄d de pecūia sua dare.vl̃ pt h̄ q̄d di cit ꝓpter iniuriā pauptatē veteꝝ re ferri nō ad ꝓximū dictū sed ad aliō q̄d dicit erat pena talis.Qr eīn ita pauperes erant olim q̄ nō habebāt pecuniaz vñ satisfacere possent mē brū ruptū.⁊ ꝓpter h̄ fuit statuta pe na talionis s̄z postea pretores circa naturā iniuriaꝝ tractātes statuerūt q̄ ꝓ iiuria agat̃ ciuiliter:⁊ tūc dꝫ iu dex i tm̄ ꝯdēnare iniuriātē q̄z ti ille

¶ Pro iiuria illata suo ꝯmuni agit vterq̄ dñs habita distictione dignitatis vtriusq̄. Arc.

¶ Si cōi suo iiuria fctā sit equū ē n̄ p ea pte q̄ dñs[a] q̄t q̄ ē estiationē iiurie fieri:s̄z ex dño rū[b] psōa:q2 ipis fit iniuria. Qd si vsufructꝰ i suo titij est ꝓprietas meuij est magis[c] meuio[d] iniuria fieri itelligit̃.

¶ Pro iiuria facta libo hoi ⁊ suo alieno q̄ seruiūt ne bis bōa fide:si fctā fuerit in despectū ꝯpetit nobis actio iniuriarū. Areti.

¶ Sz si libo hoi q̄ tibi bōa fid fuit iiuria facta sit nl̄la tibi actio dabit̃: s̄z suo noie is experiri poterit nisi i ꝯtūe liā tuā pulsatꝰ sit tūc ei ꝯpetit ⁊ tibi[e] i iuriaꝝ actio. Idē q̄ ē ⁊ i suo alieno bo na fide tibi fuiēte vt totiēs admittat̃ iiuriaꝝ actio q̄tiēs in tuā ꝯtumeliā[f] i iuria ei facta sit.

cui sit iniuria: iniuriã sibi factã estimauerit vel minoris scdm q sibi equuz visum fuerit. Dixit etiaz iusti. q pena.l.xij.tab. in dissuetudinem abijt. pena aũt a pretorib9 introducta hodie

g ¶ Estimatio. Proposita actione iniurie ⁊ pretoria que anno ɔtinuo tollit. vt. C.e.l.si nõ conicij. Nisi ibi i casu vbi ãno vtili datur. (j) vt. ff. quod me.cau.l.cũ exceptiõe.§.post annum.

¶ Pena iniuriaꝝ ẽ pecuniaria quãti fuerit estiata ⁊ p iudicẽ taxata: q estiatio ⁊ taxatio crescit vl diminuit bz psõaꝝ dignitatẽ ⁊ ɔditionẽ. Areti.

¶ Pena aũt iiuriaꝝ ex lege.xij. ta. itroducta ẽ pp mẽbrũ[a] qdẽ ruptũ[b] talio[c] erat: ppter os ɔfractũ nũmarie pene erãt ɔstitute qsi i magna[d] veterũ paupertate. Sed postea ptores permittebãt ipis q iiuriã passi st eã estiare vt iudex vl tãti reũ ɔdẽnet quãti iiuriã pass9 estimauerit[e]: vl minoꝝ put ei visum fuerit. ¶ Sz pẽa qdẽ iiurie q ex lege.xij. tabulaꝝ itroducta ẽ i dissuetudiẽz abijt quã ãt ptores itroduxerũt q ẽt honorariaf[f] appellat: in iudicijs frequẽtat. Nã scdz gradũ dignitatis viteq3 honestatẽ crescit aut minuit estiatio[g] iiurie. q gradus ɔdẽnatiõis ⁊ i suili psona n imerito seruat: vt aliõ i suo actore[h] aliõ i medij act9 hoie[i]: aliud in vilissimo vl ɔpedito[k] ius estimationis constituatur.

bz locũ nã ɓm q̃litatez psone cui sit iiuria crescit vl minuitur iiurie estimatio ⁊ h̃ dicit.

a ¶ Pẽa Mẽbrũ puta manum vel pedem. ¶ Addi. Mot.tex. ⁊ glo. qd dicat mẽbrũ habetur.i.l.nõ sũt libi.ff. d sta.ho. p gl. ⁊ docto. ⁊ andẽs dicatur mẽbrũ habet in l.cui dens ff.d edil.e dic.d q vide. Bar. ⁊ Jo. de imo.in.l.ij.ff.de pub.iu. An.

¶ Additio. (j) Dic lz gl. j. pri. §. ⁊ in di.l. si nõ ɔuitij nullaz approbet ⁊ põit mltas opi. tñ h ⁊ i.l. lex cornelia. hanc approbat q ista actio sit ciuilis i trib9 casib9 §.pri.j. e. Ange.

h ¶ In suo actore. i. castaldo

i ¶ Medij actus hoie. qui mesonauta. al's mediastinus dr. ff. de nau. cau. sta.l.j §.ij

b ¶ Raptum. i. detruncatum.

c ¶ Talio. Id est similitudo supplicij. vt membrum pro membro.

d ¶ Quasi i magna. Hec ẽ rõ ñ ad primũ sz ad illud qd erat pẽa talio.

e ¶ Estiauerit: psacrz taxatõe iudic

f ¶ Honoraria. facit. s. d iu. na. gẽ. §. proponebant.

k ¶ Compedito. i. in eo seruo qui nullam aliam affert vtilitatem: sed tantum ligatus stat.

¶ Sed ⁊ lex ⁊c. Casus. ¶ Scire d bes q pro omni iniuria de mũdo d bet agi actione iniuriarũ. ex. l. cor ne. de iniurijs qd contingit in trib9 casibus puta si aliqs dicat se pulsatum verberatum vel domũ suam vi

introitam & appello domum tuá. si ue propria tibi fuerit siue locata si ue gratis concessa. & hoc dicit.

a ¶ Sed & Lex cornelia. ideo sic di cta: q cornelius silla prefectus pri eam fecit vt. §. ó ac cu. l. hos accu. iti. l.

Lex cornelia vñ pr.

b ¶ Introduxit. Sz dicta lex cornelia i qua actione cō demnatō sit estimatiōe iudicis iure iurádo in li tē vt. ff. e. in constitutionib. Sed nunquid his casib q tres sunt ex lege cornelia est hec actio perpetua? Dicunt quidam. vt. M. q sic cum omnis actio ex lege descēdēs sit ppetua. vt. j. de perpe. & tem. ac. in pri. Sz Jo. ẓtra. dicit eni semper eam anno cōtinuo tolli. vt. C. e. l. si non conuitij. (i) Et nota q his tribus casibus est ciuilis: al's est vbiq; pretoria: cum a pretore sit inducta. vt. ff. e. l. pretor.

Actio iniuriarũ an sitãnalis in oibus casib

¶ Additio. (i) Joá. fab. dicit q do cto. tenent opi. M. Bar. & q vidit ser uare de facto. vide henric. bo. in. c. olim extra eo. in secunda. di. vbi videtur inclinare in partem Jo. & idē tenet Joannes andree in additionibus ad specu. titu. de iniuris. in verbo actio.

e ¶ Pulsatum. Sine dolore.

d ¶ Verberatũ. Scilicet cum dolore. vt. ff. eo. §. lex cornelia. §. j.

¶ Lege cornelia d iniuriis tenet qs ēt i trib casib hic specificatis. & dom' nō sua dicit etiam cō ducta. Arctinus.

¶ Sz & lex cornelia [a] de iniurijs loquit: & iniuriarum actionem introduxit [b] que ppetit ob eam rem q se pulsatũ [c] quis verberatũve [d]: vel domuz [e] suam vi itroitaz ēē dicat. Domuz aũt accipimus siue in propria domo qs habitet: siue in cō ducta. vel gratis: siue hospitio receptus sit.

¶ Atrox iniuria estimat ex q̃litate facti: loci: & personarum. Angelus aretinus.

¶ Atrox [f] iniuria atroci iniuria: sed domine qualiter cognoscam atrocem iniuriam? Et ipse respondit dicens q atrox iniuria quatuor modis cognoscitur: videlicet ex loco dupli scilicet ex loco vbi fit vel loco vulneris. Jte rum ex facto vt si aliquis vulneratus. fuerit vel grauiter lesus: & etiam ex persona. vt patet ex littera. & hoc dicit. Parum refert &c. Scire debetis q non refert vtrum atrox iniuria nat filiofamilias an patrifami. Equaliter enim dicitur atrox & hoc dicit.

e ¶ Domum suam. (j) facit. ff. de his qui deiece. vel effude. l. pria. §. habitare.

¶ Additio. (i) Nota q relatiuum suus sua non semper importat dominium. facit qd no. Bar. in. l. j qui tus. §. ar gento. de auro & ar gēto lega to. Angelus aretinus.

¶ Atrox iniuria esti mat &c. Casus. ¶ Intellexi. Dñe iustinia. superius fieri mentionem ó

f ¶ Atrox. Jdeo atrox iniuria ab alia separatur que sit minor vt per hoc magis puniatur. vt supra eo dem. §. pena autem. & facit. ff. eodē lege pretor edicit. §. at in actione. & §. finali. & l. vulneris. & l. sequenti.

a ¶ Ex facto. Magis quam ex precio rei vt.ff.de ince.rui.nau.l. pedius.§.j.
b ¶ Humili persona. Que sit persona humilis. dic vt.C.de inces.nu.l. humilem.
c ¶ A liberis vel libertis. Quibus aduersus parentes et patronos agere permittitur si sit atroxi iuria facta eis a parentibus et patronis. vt.ff.e.l. pretor edicit.§.preterea puta in oculo vel in ore.vt.ff. eod.l.pretor.§.fi.et l.sequen.
¶ Addi. Dicas secundum Sali.in.l.iniquum.C. qui accu. non pos.quod licet pro leui iniuria filius in potestate non potest patrem solenniter accusare. vt.l.lis nulla. ff.de iudi.tamen iudicis officium potest implorare pro graui.vt.l.si leones.C.de epi.au. Emancipatus vero filius pro leui delicto non accusat:sed pro graui sic dummodo ciuiliter agi non possit.alias secus:vt hic per doctores.
d ¶ Nonnunquam. Id est aliquando.et sic due negationes faciunt vnam affirmationem.

e ¶ Filiosfamilias. Nisi quia facta iniuria filio due actiones nascuntur: et vtrique exercitum competit pri.vt.ff. eo.l. sed si vnus.§.filiasfamilias.et.l.pater. scilicet facta iniuria patri: non ideo filius aget.
¶ In summa. Casus ¶ Ille qui patitur iniuriam potest agere de iniuria sibi illata ciuiliter si voluerit vel criminaliter. Si autem ciuiliter agat estimatione facta secundum quod.§.dictum est iudex penam reo irrogabit. Si autem criminaliter tunc extraordinaria pena reo est imponenda. Hoc tamen vult seper obseruare dominus iusti. quia illustres et supillustres iniurias sibi illatas per procuratores agere possint tam criminaliter quam ciuiliter: secundum tenorem constitutionis leonis:quam habes C.eodem.l.finali.ad quam recurre.
¶ Non autem. Scire debes quod non solum tenetur actione iniuriarum qui fecit iniuriam.sed ille qui procurauit: vt ab alio fieret. Et hoc dicit.

estimatur: vel ex facto[a] veluti si quis ab alio vulneratus sit:vel fustibus cesus. Vel ex loco:veluti si cui in theatro:vel in foro: vel in conspectu pretoris iniuria facta sit. Vel ex persona:veluti si magistratus iniuriam passus fuerit: vel si senatori ab humili[b] persona iniuria facta sit:aut parenti patronoque fiat a liberis[c] vel libertis. Aliter enim senatoris et parentis patronique aliter extranei et humilis persone iniuria estimatur. Nonnunquam[d] et locus vulneris atrocem iniuriam facit:veluti si in oculo quis percussus fuerit. Parui autem refert vtrum patrifamilias: an filiofamilias[e] talis iniuria facta sit: nam et hec atrox iniuria estimabitur.

¶ Ex quolibet iniuria potest agi ciuiliter ad estimationem: et criminaliter ad condemnationem extraordinariam: in quo iudicio criminali non potest interuenire procurator: nisi pro illustri persona. Aretinus.

¶ In summa sciendum est de omni iniuria eum qui passus est posse vel criminaliter

ter agere[a]: vl' ciuiliter. Et si q̄dē ciuiliter agit (estimatione fctā scdm qd dictuz[b] est) pena[c] reo iponit. Si nautē criminaliter: officio iudicz extraordiaria[d] pēa reo irrogat. Hoc videlicet obseruādo: qd zenoniana cōstitutio[e] itroduxit vt viri illustres[f] q̄cq̄ supeos sunt: z p p curatores possint actionē[g] iniuriaꝝ criminaliter vel p sequi vel suscipere scdm eius tenorez qui ex ipsa manifestius apparet[h].

Faciēs fieri iniuriaz ita punit sicut faciens. Arc.

Nō solū aūt is iniuriaꝝ tenet qui fecit iniuriā: id est q percussit: verum ille quoq tenebit qui dolo fecit iniuriā vel qui pcurauit: vt cui[i] mala[k] pugno pcuteret[l].

Hec actio. Si aliqs fecerit mihi iniuriā z ego dissimulaueriz: si peniteam postea: z velim agere iniuriarum non possum. z hoc dicit.

a In summa. Agere. Et sic tollit vnū iudiciū p aliō cū vtrūq sit proditū ad vindictā. vt ff. eo. pretor. §. j. z l. qd senatus. sec⁹ si alterū esset de re familiari vt. C. qñ ciuil' actō cri. p̄. l. j. Et iō si d iniuria atroci actū est iniuriaruz nihilomin⁹ pōt agi. l. aquilia ad dānū: z econuerso: nec in actione iniuriarū agitur ad damnū: vt ad damnū: sed vt ad cōtumeliā. vt. ff. eo. l. item apud labeonē. §. siquis verberato.

b Dictum est. Ut supra eodez. §. penali. in finali. §.

c Pena. Pecuniaria. Scilicet actori danda.

d Extraordinaria. Scilicet capitis vel status si iudiciuz sedeat. Uel pecuniaria inferenda fisco non actori. vt. ff. eodē. l. finali. Accursius.

Pena arbi- traria ad mor tez ex- tedit.

Additio. Et sic vbi pena est i arbitrio iudicis pōt suuz arbitriū extendere vsq ad mortez: quod est verum pensata z attenta facti qualitate. l. pedi⁹. §. j. ff. de incend. rui. nau.

Itē ex hac glosa elici pōt q si agat d crimine ad penā pecuniariaz fisco applicādā iudiciū dr esse criminale.

e Constitutio. Ut. C. eod. l. fina.

f Illustres. Hi sunt qui tantū nomine illustres sūt: z non dignitate. Illi autē sūt supra eos q dignitatez z administrationē habēt: supra quos nemo est nisi imperator. (1) qd dic: vt notaui in auc. vt ab illustri z qui supra eos sunt. colla. v.

Additio. (1) Dic vt p glo. z oēs docto. in. l. fi. C. eo. Ange.

g Actionem. Id est accusationē. Et est speciale in accusatiōe. als cōtra. vt. ff. de procu. l. licz. §. ad actionē. z. ff. d publi. iudi. l. pe. §. ad cri.

h Apparet. Dic ergo hic casum eius legis.

i Non solum. Ut cui. Id est alicuius. cui: vel cuius: id est alicuius.

k Mala. id est maxilla.

l Percuteretur. Sed videtur q ex tali consilio non tenetur. vt supra d obligatiōibus que ex delicto nascūtur. §. ope. in fine. §. Sed dic vt ibi diximus. Item argumen. cōtra. supra mā. §. tua tantuz. ibi quia nemo ex consilio.

Actio iniuriarum quomodo tollitur.

a ℭ Hec actio dissimulatione. Ut si risi: vel lusi: vel comedi cū eo post ea. Item tollit etiam nudo pacto ipso iure. vt. ff. de pactis si tibi. §. quedā actiões. Sed nunquid est nata etiam statifacta iniuria: an ita demum si dicat ad animū reuoco. Quod vltimum dixit. B. vt dicūt. Sed certe immo ē nata statim nec ei ex reuocatōne ad animum vel verbis talibus nascitur hec actio: sed ex cōtumelia. vt. ff. de pac. l. si vnus. §. pactus. Item quomodo aboleretur hec nisi esset nata. certe nullo modo. vt. ff. de iniu. rup. test. l. nā et si. §. post dfectū et. ff. de verbo. oblig. l. decem.

b ℭ Nō reuocauerit. Id est aboleuerit. Nō ei oportet dicere ad aim reuoco. sz sufficit si remaneat iratus. et ei nō recōciliet. (i) Sz qd si i vltima volūtate i penitētia remittit q̄si coactus morte: et postea cōualet nūquid renascit? Videt q̄ sic. vt argui tur supra de donatiōibus. §. mortis causa. Itē q2 coactus remisit. vnde pretor ratū nō habet. vt. ff. q̄ met. cau. l. j. Sed cōtradico: q2 fuit semel extincta vn̄ in perpetuū resuscitari non potest. vt. ff. de solu. que res. §. areā. Itē p̄sumo q̄ perpetuo voluerit remittere siue cōualuerit siue non. nam alias nō potest bene penitere. presumā ergo eum nō fuisse imemorem sue salutis. vt. C. ad. l. iuliā repetun. l. finali. Item est cōtra ad id qd dicit nuda volūtate tolli hāc actionē. ff. de negocijs gestis l. pomponius ibi. Nā quomodo et c. Sed certe ab initio tollit nuda volūtate et simplici: vel vnius tm̄: sed si semel ad aim reuocauerit n̄ remittit p nudam volūtatē: sed p volūtatem nudā verbis vel pacto expressam. sic etiam ipso iure vt dictum est per. l. ff. de pactis. si tibi. §. quedam.

Iniuria in vltima volūtate remissa non pt amplius reuocari.

ℭ Actio iniuriarum nō nascitur nisi ab initio iniuriatus i animo suo iniuriam reuocauerit. Vel sic secūdū glosam. Actio iniuriarū iam nata tollitur dissimulatione. Angelus areti.

ℭ Hec actio dissimulatiōe [a] abolet: et ideo si q̄s iniuriā dereliquerit: hoc ē statim passus: ad aim suū non reuocauerit [b]: postea ex penitētia remissam iniuriā non poterit recolere.

ℭ De obligatiōibus que ex quasi delicto nascūtur.

ℭ Iudex qui per imperitiā male iudicat facit litē suā et ex quasi maleficio tenetur inquātum equū videbitur iudicanti. Areti.

ℭ Additio. (i) Dic. vt. ff. de adimēdis leg. l. filio. §. seia. et vide. l. iij. §. finali. ibi Bart. eo. titu. Angelus.

Continuatō.

ℭ De obligationibus. ℭ Quia de obligationibus ex maleficio diximus. sequit de his que ex quasi maleficio sunt. Angelus.

Diuisio.

Si iudex. ℭ Totus iste titulus diuiditur in duas partes pricipales. Primo ponit casus in quibus quis obligatur ex quasi maleficio. Secūdo qua actione his casibus agatur Secunda ibi. in his autem.

ℭ Si iudex et c. Casus. ℭ In toto titulo isto nihil aliud dicitur nisi ponuntur quedā exempla: in quibus

quidẽ exẽplis tenet aliquis ex quasi delicto ⁊ inter om̄ia exempla: primũ exẽplũ est d iudice q cognoscẽs inter me ⁊ aduersariũ meũ p suã imprudẽtiã vel iperitiã contra iniusticiã meã pnunciauit credẽs bene facere. Iste enim iudex dicit litem facere suam: hoc ẽ dãnũ alteri⁹ in se trãsferre. In idem etiã mihi tenet in quo p iperitiã suã me lesit. Sz quo genere dicemus ipsũ mihi obligatũ? Rñdit vt superi⁹ dictũ est ꝙ cũ nõ sit obligatus ex contractu: nec ex quasi cõtractu eo ꝙ neq₃ cõtraxit: neq₃ quasi cõtraxit: neq₃ ex maleficio: q₂ credebat bñ facere: ex q̃si delicto obligatur. Sed pro deo inquantũ sustinebit iudex iste iperitus penã. Rñdet ꝙ inquantũ equũ visũ fuerit iudici maiori hoc est ſʒ ꝙ plus vel minus iudex maior viderit ipsum errasse. Sec⁹ em̄ est si circa certa ⁊ cõmunia aliquis iudex errauerit: ⁊ secus si errauerit circa occulta huius philosophie. ⁊ hoc dicit.

Si iudex[a] litem suam[b] fecerit[c] nõ proprie ex maleficio obligat⁹ videtur: sed q₂ neq₃ ex maleficio neq₃ ex contractu[d] obligat⁹ est ⁊ vtiq₃ peccasse aliq̃d intelligit lʒ per iprudẽtiã: ideo videt q̃si ex maleficio teneri ⁊ i q̃tũ d ea re equũ religioni iudicantis videbit[e]

a ℭ Iudex siue sit paterfamilias iudex: siue filiusfamilias: sed quando est filiusfamilias pater de peculio tenetur inquantum fuit in peculio: cũ filiusfamilias litem suam fecit vt ita sint duo specialia: et quia datur de peculio: licet sit quasi maleficium quod non est alias. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. i. §. si filius. Itẽ quia inspicitur tempus quo fecit litem suam in condẽnando: licet alias rei iudicate tempus spectetur. vt. ff. de pecu. l. quesitum. et probantur hec ff. de iudic. l. si filius filiusfamilias. Uel dic ꝙ filius conuenitur ✠ vt no. in dicta. l. si filiusfamilias.

ℭ Additio. Nota ꝙ iste titulus nõ habet locum quã do iudex per dolũ vel corruptelã tulit sententiã: quia tũc tenet pprie ex delicto. vt etiam notat. Bar. in dicto. §. si filius. Angelus.

b ℭ Litẽ suã. i. controuersiã vel litigiũ vt in id teneat ipse in quo lesit aliquem ⁊ hoc qñ per ignorantiam vel iperitiã. vt. j. sequit. Nã si dolo tũc non hʒ locũ hic titulus: lʒ ex maleficio tenet ⁊ fit infamis. vt. C. d pena iu. qui ma. iu. l. si. Sed nunquid hec oia in arbitrio locũ hñt. Dicit Io. ꝙ sic. vt. C. de pac. l. si qs in conscribẽdo. Alii cõtra cũ possit pena peti tñ: nec snia valeat. vt. C. de arbi. l. j. ⁊. l. ii. ⁊ maxime ſʒ noua iura q̃ loquunt cũ est iuratũ ab arbitro vl a partib⁹ ſm q̃ nihil eis erit p̃ter sacrm̄. vt in auc. de iudi. §. q₂ vero col. vi. Sed certe sentẽtia prima vera est: nec obstat. hec autẽ. q₂ nihil erit ei. idest arbitro preter sacramentũ ⁊c. scilʒ vt possit cogere partes suo stare iudicio. vel eis. i. partib⁹. Nã vocabit alteram partẽ per iuramẽtum: sed ⁊ contra arbitrum nihilominus aget vt dictum est ⁊ p actionem in factum. vt. j. e. §. fina.

c ℭ Fecerit. i. male iudicauerit.

d ℭ Ex contractu. vel quasi.

e ℭ Uidebit. vt si dubitauit circa legem fusiam caniniam durius pu-

✠ De peculio cũ pr cõsueuit cõueniri

Arbit si facit litẽ suã: an sit puniẽd⁹ sicut iudex

nitur. si antē in. l. illa gallus acqui-lius miti⁹ puniat. (j) hoc qñ nō fuit data pecunia iudici vel pmissa al's graues pene sequerent. vt. C. d pena iudi. q. ma. in. auc. nouo iure. ⁊ facit ad h̄ rñ. cio id est quo ad id quod imminet quasi deliquisse videt. eo q̄ visus est opera malorū hominū. Et possum coniungere sequentem ver. si ex certa sententia non facio vt p exempla distiguā.

penam sustinebit. estimauerit. Arc.

¶ Ille ex cui⁹ domo aliqd pijcit qd al'i noceat. ex q̃si maleficio obligat ad duplū estiatōis dāni. Qui vo hz suprauiā aliqd appēsuz qd possit alteri nocet tenet pēa. x. aureoꝝ Pro hōie dolibero occiso in pēa q̄nquagita aureoꝝ. sed si viuit ⁊ fuerit sibi nocituz tenet i q̃tū iudex

¶ Itē is ex cuius cenaculo vl' pprio ipsi⁹ vl' cōducto: vl' i quo gratis habitabat [a] deiectuz ef fusumve aliqd est ita vt alicui nocet q̃si ex maleficio obligat⁹ itelligit. Ideo aūt si pprie ex maleficio obligatus itelligit: q2 plerūq3 ob alterius culpaz tenetur aut sui aut liberi.

ff. de var. et extra. cogn. l. si. al's ptia. ¶ Addi. (i) Et idē si fuerit secut⁹ intellectū multoruz doctoruz in vna lege q̄ hz plures intellectus. lz ille nō fit cōis. vt dic. Bar. in. l. cū pplatis. i fi. d re iudi. valeret tñ talis snia vñ op⁹ esset appellatiōe. ⁊ iudex appellatiōis poss3 seq aliam opi. ⁊ aliū itellectū ⁊ retractare vel confirmare sententiam vt no. Bar. in. l. iiij. §. hoc autem iudiciuz. in fi. ff. de dam. infe. De hac materia vide latius per Ange. hic.

a ¶ Item is habitabat. Hospes plane nō tenet: sed is qui hospitiū dederit. vt ff. de his qui deie. vel ef. l. j. §. pe. Accursius. ¶ Addi. Nota q̄ qñ qs debet citari ad domū solite habitationis: non suffic citari ad hospitiū iuxta. l. iiij. §. ptor. ⁊ ibi late Bar. ff. d dā. infe.

¶ Cui similis est. Cas⁹. ¶ Iaz vidistis duo exempla in quibus qs est obligatus ex q̃si maleficio: adhuc ponit aliud exemplum parum differēs a secūdo. Ecce si aliquis habebat aliquid positum vel suspensum super viam publicam quod nocere posset transeuntibus: qui ita patitur positum vel suspensum tenetur ex quasi dlictovel maleficio q̄q3 nemo lesus fuerit. duz tñ id qd positū est vel appēsuz ledere posset aliquez si ceciderit: ⁊ punitur ex secūdo edicto de eiectis ⁊ effusis in decez aureis: licet nihil nocuerit. Non eniz inspicitur hic euētus: sed quid euenire potest. In deiectis vero vel effu-

¶ Itē is. Casus. ¶ Iā vidistis vnū exēplū vbi obligat⁹ ē aliqs non ex cōtractu: neq3 ex q̃si cōtractu: neq3 ex maleficio. s3 ex quasi maleficio ē obligat⁹. Modo pōit hic aliō exēplū: vt ecce. Si d cenaculo alicuius fuerit aliquid eiectuz vel effusum ex quo aliquis leditur iste de cuius cenaculo illud eijcitur vel effunditur est obligat⁹: nō ex cōtractu. neq3 ex quasi contractu: neq3 ex maleficio: q2 ipse nō eiecit: sed ex quasi malefi

fis tūc deinde puniēdus est quis cū per eiectū vel effusum alicui nocitū fuerit. Sed dñe pro deo que est pena de eiectis vel effusis? Et respon. dñs iusti. q ex prio edicto de eiect. vl effusis pena est tripli dā ni dati. Si autē liber homo interfect⁹ fuerit p eiectū vel effusū: tūc cōstituta est pēa. l. aureorū. Si autē veniat liber hō: & p eiectū vel effusū ei nocitū sit: tūc punit inqz, tū iudici equū videbitur

b Si ceciderit. Nō enim spectatur: vt noceat.
c Pena. Prestanda.
d Decē aureorū. Uel solidor. v. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. pretor. & §. si. et tūc dicas actionē i factū fore annuā. vt ff. de po. ac. l. fina.
e Constituta ē actō Perpetua q̄ hrdi datur: sz in hrdē nō dat. vt. ff. d his qui deiec. vel effu. l. si vo. §. hec aūt actō.
f Quinquagita. Ideo certa pēa statuit: q̄ nō pt estiatio libi corpis fieri. vt. ff. ad. l. rho. d iac. l. ij. §. ij. (i) Et ɔpetit hec actō itra ānū: & nec heredi nec in heredē datur cū sit pena lis & popularis: que pri⁹ dat ei cuius magis interest. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. que autem.

Additio. (i) Nota illū tex. qn̄ fit ɔtributio ppter iactū nō fit ɔputatio liberi hois. facit. l. sed ades. §. si quis mulierem. ff. locati. Angelus.

Cui similis est is q̄ ea parte qua vulgo iter fieri solet id positū [a] aut suspēsū habz: qd pōt (si ceciderit [b]) alicui nocere quo casu pena [c] decē [d] aureorū cōstituta est. De eo vero qd deiectū effusumve est: dupli quāti dānū datū sit ɔstituta [e] est actio. Ob hominē vero liberū occisū quinquaginta [f] aureorū pena ɔstituit. Si vero viuat nocitūq ei esse dicit: quantum ob eam rem equū iudici videtur actio [g] dat. Iudex enī cōputare dbet mercedes medicis prestitas: ceteraq impēdia que in curatiōe facta sunt preterea operarū quibus caruit: aut cariturus est ob id q inutilis est factus [h].

Si ex cenaculo si

Debet enī iudex ɔputare impēdia in curatiōe facta: & operas eius quibus caruit forte si scriptor māu dextra mutilatus est vel alibi est vulneratus: ita q scribere nō pōt vel quibus caritur⁹ est: vtputa scriptor est et manus est ei abscisa qua scribere solebat: quod tamen difficillimū est enarrare di. gl. q nō referas ad impēdia: sed ad opas quib⁹ caruit &c. Licet enī ita esset q solebat quolibet anno decē libras scribēdo lucrari: non tñ ppter hoc sequit q in posterū faceret. Posset enī ɔtingere q nō inueniret qui operas suas cōduceret. & hoc vult dicere littera ista.
a Id positū. Lz ipe nō posuerit.

g Actio dat. Perpetua sibi. sed alii puta heredi pro eo si mortu⁹ est annalis dat. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero plures. §. hec autē actio. ibi: sed si libero &c.
h Est factus. Quia difficillimus

lij habitant seorsuz a pře aliqd fuerit piectū vel aliquid fuerit appēsuz vel fecerit litem suam pater nō tenetur.

¶ Si filiusfamilias seorsuz [a] a pře habitauerit: et qd ex cenaculo eius deiectū effusumve fuerit: siue qd positū suspensūve habuerit: cuius casus periculosus est: iuliano placuit in přez nullā eē [b] actionē: sed cū ipso filio agēdū esse. Quod et in filiofamilias iudice obseruanduz est q̄ litem suaz [c] fecerit

est estimare futuras operas. ¶ Si filiusfa. &c. Casus. ¶ Supra dictuz est q̄ si aliqd de hospitio patrisfa. eiectū vel effusuz sit qd alicui nocuerit vel si aliqd positum vel suspēsū fuerit supra viā publicā: cuius casus trāseuntibus sit periculosus: qualiter agat contra patrēfami. ex edicto de eiectis vel effusis Sed pōe q̄ ex domo alicuius filijfa. seorsum a patre habitantis fuerit aliqd eiectuz vel effusum: qd alicui transeūti nocuerit vel aliquid habuerit appēsuz &c. Quid iuris in isto casu dabit ne actio in patrē? Et rñ. iusti. q̄ non dabit in patrē aliq̄ actio: nec etiā actio ex peculio: sed cōtra filiūfa. est agēduz. Hoc etiaz idez obseruandū dicit in littera filiofa. iudice qui per imperitiaz suaz litez suaz fecit: et per imprudentiaz suaz. Hoc aūt exponūt qdā q̄ si filiusfa. p imperitiaz suaz litem suam fecerit: si seorsum a patre habitauerit: nō tenetur pater etiaz d peculio Si aūt cum patre habitauerit pater de peculio tenet. Sz dñs Guido p constanti ponit q̄ filiusfa. per imperitiaz litē suaz fecerit siue seorsuz habitauerit a patre siue cuz patre. hoc non refert. Sēper eni filius tenet in solidū: pater autem peculiotenus: et glosat scdm q̄ in glo. ordi. est. Idez est in filiofa. q̄ ad hoc. s. vt semper teneat filiusfa. in solidū siue simul cuz patre habitauerit siue seorsuz a patre: sed tñ quādo filius litem suā facit pater tenet de peculio: licz filius seorsū habitauerit. q̄. q̄ in casu qñ filiusfa. aliqd appensum habet qd nocere possit pater nō teneat.

a ¶ Si filiusfamilias. Seorsū. i. separatus a patre.

b ¶ Nullam esse. Etiaz de peculio. vt. ff. de his qui d iec. vel effu. l. prima. et. l. si filius.

c ¶ Litē suaz fecerit. Scz si sine patre habitauerit. als pater d peculio tenetur. vt. ff. de iudi. l. si filius scdm Joan. Uel dic idem. s. vt teneat ipse filius siue habitet cū patre vel non. sed scdm Azo. pater hic tenet de peculio. vt dictū est per. l. ff. de his qui eiec. vel effu. l. i. §. si filius. Filio vero cōdēnato. et ibi pater tenet de peculio cū videat quasi contrahi cū filio. (i) vt. ff. de noxa. actōi. l. et si cōdēnatus. et. ff. de pecu. l. iii. §. idez scribit. ¶ Additio. (i) Dic fm Ang. q̄ ista vltima videtur verior: qr ex contractu vel quasi pater tenetur de peculio non autez ex delicto vel quasi.

¶ Itē exercitor. Cas. ¶ Non solū in exēplis predictis tenet quis siue obligat ex quasi maleficio: sed silr pōt cōueniēter poni exēpluz de exercitore nauis aut caupone aut stabulario. Si ei aliqd furtū vel dānum fuerit factuz in naui vel caupōa vel stabulo per aliquē eorum: quorum ope

¶ Pro furto vel dolo pmisso i naui: vl'i stab'lo: vl'i caupona tenét dñi eorum ex quasi maleficio si dánu datu fuit p aliqué cuius opera vtant. Aretin⁹.

¶ Item[a] exercitor nauis: aut caupóe: aut stabuli: d dolo aut furto qd i naui: aut caupona: aut stabulo factu erit: quasi ex malefi-cio[b] teneri videt: si mó ipsi⁹ nullu é maleficiu: sz alicuius eorum quorum opa nauéa: aut cauponam: aut stabulum exercet. Cum ei neqz ex maleficio neqz ex pctu[c] sit aduers⁹ eu pstituta hec actio aliquaten⁹[d] culpe reus est: q opa malorum hoim vteretur: ideo quasi ex maleficio teneri videt.

¶ Ex quasi malefi-cio agit actióe i factu q nó trásit contra heredé. Areti.

¶ In his aut casibus[e] i factu actio cópetit que hrdi[f] qdé datur: aduersus[g] heredé auté non competit.

ra vtit magnus exercitator nauis: vel stabuli vel dñs caupone ex quo maleficio obligat: qa deliquisse videt qui opera malorum hoim vtit. In oibus autem quatuor exéplis siue casibus supra dicti pot aliqs per act. in factu q hrdi dat: sz non ptra hrdé pse qui illud i quo sibi obligant predicti. h.d.

a ¶ Item exercitor qs sit. dic vt. j. qd cum. eo. §. ij.

b ¶ Quasi ex maleficio. Id est actióe i factu in duplu. vt. ff. nau. cau. sta. l. fi. et ff. fur. aduer. nau. cau. sta. l. j. Ité est et alia in factum actio q é ex eo pctu d recepto vt. ff. nau. cau. sta. l. j. in principio.

¶ Additio. Et hic dicit Io. fa. q si dñs fuit pdénatus ex facto nautarum ab eis pot repetere arg. l. si colonus. ff. de aq plu. ar. l. si vero. §. cum autem. ff. de his qui deie. vel effu.

c ¶ Ex contractu. Uel quasi.

d ¶ Aliquaten⁹ culpe re⁹. Facit. ff. ad. l. aql. l. si seru⁹ seru. §. procls. et ff. fur. aduer. nau. cau. sta. l. j. §. pe.

e ¶ In his aut casib⁹. l. s. dicti oib⁹

f ¶ Heredi. Patiétis iniuriá. Sz in casu de suspenso non dat heredi. vt diximus. s. eo. §. ob hoiez. Et nota hic differétiá inter actióez ex maleficio et quasi maleficio. nam vbi ex maleficio si plures sut qlibz insolidu pouenit. sed secus in hac actione ex quasi maleficio. vt C. d pdi. furt. l. j. et ff. naute cau. sta. l. j. et l. fi. §. si plures. Item in actióe ex maleficio vn⁹ solué do non liberat aliu sed in hac sic. vt ff. naute cau. sta. l. l. §. possumus. et d. l. d códi. fur. Item iure non cedunt actiones ex maleficio. vt. ff. nau. cau. sta. sed et ipsi. sed in actione ex quasi maleficio cedunt vt. d. §. possumus. Datur etiá hec actio non cassa. vt. ff. de his q deie. vel effu. l. si vero plures. §. cu aut. Item he gnalius dant heredibus actorum: vt hic: qz ille q sunt ex maleficio. vt infra de perpe. et té. ac. §. sed heredibus.

g ¶ Aduersus heredem. Ut. ff. de iudi. l. iulianus auté. et ff. nau. cau. sta. l. finali. §. penultimo.

Actio ex maleficio et quasi ex maleficio differunt

¶ De actioib⁹. ¶ Rubrica ista cō tinuari pōt. vt dicit glo. in ti. de ob liga. quam sequit. Bald. hic. Unde nota diligenter glosam Accursij po sitaz sup rubrica que soluit aliquas notabiles qstiones dicēs sic.

Actio i singulari recte dif finit.

¶ De a ctionib⁹ ideo pōit in plurali: q2 plures actiones sunt vt. j. e. per totū. Sz cū sint plures q̄ re in singulari numero diffinitur. vt j. eo. §. j.? Respon. lz sit nūeri singula ris tn̄ ponit vt gen⁹ vt i alijs diffini tionib⁹ ꝯtingit ⁊ sub se ꝯtinet oēs actiones. Item quare non dicit de agendo? Respon. quia illud est facti hic iuris. Accur.

¶ Additio. Uult dicere glo. q gerū dia denotant actum ꝓut est in facto vt est in exercitio: q2 deriuant a vbo qd significat agere vel pati: sed hic non tractatur de actionibus prout sunt in actu sed prout sunt iuris ita dicunt docto. hic.

Diuisio.

Superest. ¶ Tot⁹ iste titu lus diuidit in tres partes principales. Primo ponit ꝯtinuatio isti⁹ ti. ad pcedē tes materias. Scdo diffinit actio. Tertio ponit diuisio oim actionu3 Scda ibi: ppe principiū. actio aūt nihil. Tertia ibi: oim aūt actionu3.

¶ Superest. Casus. ¶ Accessi ad iustinia. impe. ⁊ dixi sibi. Dn̄e iā sa tis dixistis ꝓ deo imponatis vr̄o fi nem voluminis? Respondet di. Sup est vt de actionibus loquamur. per hoc apte designans q prius ꝓmisit de his aliquid determinare qd ver est. vt. s. de iure na. gen. ⁊ ciui. §. fin. q. d. post multos ⁊ varios tract tus superest ⁊c. Sed dn̄e dixi ego circa actiones qd ꝓmittis tradere? Fra ter scire debes q in toto ti. isto itē dimus duo facere scilicet diffinire actionem ⁊ diuidere actiones: vnde primo diffinit actionem dicens: q actio nihil aliud est q̄z ius persequē di in iudicio qd sibi debetur. ⁊. h. d. in littera ista super est. ⁊c. Et hec est pͥma pars ⁊ durat vsq3 ad illum §. Omniu3 auctē. ⁊c.

¶ De actionib⁹ a ¶ Nō sūmat q2 imperator diffiniēdo pcedit nec possūt diffinitiōes breui⁹ summari. Aretin⁹.

Sed querit hic domin⁹ Justi. vnde sumit hec necessitas. dicit ipse frat dicaz tibi. Ista necessitas sumit ex hoc: quia totus liber iste immo qd plus est totum corpus iuris consi stit in tribus. Omne enim ius quo vtimur aut pertinet ad psonas aut ad res: aut ad actiones. vt. s. de iu re natu. gen. ⁊ ciuili. §. fi. In primo li. dictū est de personis: in secūdo ⁊ tertio d reb⁹ vsq3 ad locū istū. Mo do ergo supest vt de actionibus lo quamur. vel sic. Ista necessitas pōt sumi a natura successorij edicti vt p mo tractet d pximiori nisi i agnat. Olim enim i agnatis non habebat locum successio: vt satis apparere potest inspiciēti per illud quod no. super. l. j. ⁊. ij. de suc. edicto. Ordo tn̄ successorij edicti est post patrem d filio siue post matrem d filia tra ctare: vel latenter potest colligi ex quadam. l. ff. de actio. ⁊ obl. filiussa. Cū ergo tractactū sit d oblig. que ē mater act. restat de eius filia tracta re. Tertio sumit necessitas sic. Su pra vidimus d multis ⁊ varijs iuri bus modo videndum est de effecti bus iurium. ⁊ propter hoc dicit. Supest ⁊c. Parū enī3 esset iura eē i ciuitate nisi magistratus essent q iu ra reddere possent. Similiter parū esset obligationes esse natas nisi es sent actiones que obligationum si ue iurium sunt executiue.

a ¶ Superest. Sed quid superest? Rn̄. forma. vt. s. de iure na. §. fina. Uel dic q supra tractatū est de obliga. quarum filie sunt actiones. vt. ff. de pcur. l. l3. §. ea obligatio. & s. de verbo. obliga. in prin. ideo s filia p9 matrē ponit quasi ordine successorio.

Superest ut de actionibus loquamur.

b ¶ Actio autem. Nota q actio qn̄q3 p actu ponif vt in auct. de non alienandis. §. si minus. in fi. & C. de sacrosan. eccle. autem hoc ius porrectu3. & ff. de donatio. inter vi. & vxo. l. iij. §. sciendum. circa mediu3. Qn̄q3 pro accusatione criminali. vt C. quando ciuilis actio cri. pre. l. j. Qn̄q3 pro iure agēdi vel psequendi. vt hic. & ff. e. l. nihil ✠ Itē nota qd illud quod de actione hic dr̄ voluit. Pla. dicere de cā. s. q cā sit actio vt sicut apud dyalecticos dr̄ argumentum qd ex ppositione assumptione & conclusiōe cōsistit. nō tn̄ 9clusio sic apud legistas actio cā agendi dicat: vt si dicam 9uenj 9 te ad. x. qr vēdidi tibi equum pro. x. sit idem ac si dicere3 ago cōtra te actione ex vēdito. Sed Azo dicit (qd & verū ē) aliud esse cām. & aliud actionē. Na3 obligatio est cā & mater actionis. vt. ff. de procu. l. l3. §. ea obligatio. sicut ergo aliud est obligatio & aliud est actio: sic aliud est causa & aliud actio. Item quia vendidi est factum: sed actio est ius. vt. ff. de cur. fur. l. consilio. §. j. & fi. & hic. Item potest esse q vēdidi & nō 9petit mihi actō qr mihi solutū ē: vl' qr remisi. vn̄ h pba. qr vēdidi n̄ sūt actio. Itē noia certa actionū sūt a iure iducta. s. ex empto & similes: nec hoc inductum est: vt cā sit actio. Si qs ergo hoc velit dicere: non potest: cum lex nō dicat. vt. ff. de suppellec. le. l. labeo. in fi. Item si causa esset actio frustra diceret lex mutari actionis nomen cū agitur de dolo patroni vel parētis vel similiu3 personarum: de quoru3 dolo nō agif peractionē de dolo s3 p actionē i factū. na3 ad qd mutaref nomen cu3 tn̄ causa maneret eadē si esset ius i sola causa Concludo ergo & dico q aliud est causa: & aliud est actio. Itē l3 dixeri q noia sūt actionū ex empto & siles caue tibi quia nō sunt actiones: sed actionum noia. sicut hec dictio hō non est homo: sed significat hoiem.

¶ Actio autem [b] nihil aliud [c] est q̄ ius [d] persequen-

c ¶ Nihil aliud est. P3 ğ q olim aliud erat. erat em̄ 9ceptio vborum formata a magistratibus. vt. ff. d origine. iur. l. ij. §. deide ex his. & §. oi3 vnde formula vulgaris dicebatur. vt. ff. de fur. l. si seruus nauem. S3 hodie hec solennitas est sublata. vt C. de formu. & impe. l. j. & ij. & etiam circa interdicta est sublata hmōi solennitas. vt. j. de interdi. §. fi. Sed qua erat olim dr̄ia inter actionem & interdicta. nam & interdicta erant pborū conceptiones. vt. j. de interdic in prin? Rn̄. vt dicemus ibi. At hodie nulla est differentia inter interdicta & actiones. cum interdictū nihil aliud sit q̄ actio pretoria. vt. infra de interdictis. §. fina.

¶ Additio Idē tenuit glo. i rub. ff. de interdic. q̄ rephendif p Bar. & docto. ibi: qr est differentia inter actionem & interdictu3 sicut iter matrē & filiam cū interdicto oriatur actio in factum. vt in. §. fi. j. de iter.

d ¶ Quā ius. s. ciuile. vbi est actio ciuilis vel pretoriū vbi actio p̄toria est. na3 ciuiles actiones & p̄toriae dico hic diffiniri. Itē nota q actio est

Actio tripliciter sumif

✠ qr. to mō capit. p administratione vt i §. iusiurandū. in auc. vt iudi. sine q̄. suff.

Inter dicta & actōnes nō differt

Actō ē tā d iure ciui li q̄ p̄ torio.

di [a] in iudicio [b] qđ sibi debetur [c].

ius quo persequimur. sed obligatio est ius propter quod prosequimur. Et si queratur quid sit istud ius vel naturale vel ciuile: vel pretorium vel gentium? Respon. quia ciuile vel pretorium vt modo dixi m⁹. Nec facias magnam vim ibi: quia cum multas habeat significationes hec dictio ius vt. ff. de iusti. et iure. l. pe. et fin. hoc est etiam vnum de significatis eius vt dicatur ius agendi vel persequendi. Sed ad cuius differentiam ponitur in diffinitione ius: cum singula membra posita in diffinitione habeant suum ministerium? Rñ. secundum M. quod ad differentiam rerum corporalium hic ponitur vt detur intelligere quod actio sit res incorporalis quod verum est. vt. s. de rebus corporalibus et incorporalibus. §. i. Uel melius dicas ad differentiam officij iudicis quod non est actio vt. ff. de minori. quod si minor. §. si. licet. M. dicat quod officium iudicis est actio et est pro eo quod dicit lex in actione iniuriarum fieri estimationem iudicis officio. vt. s. de iniurijs. §. pena autem. et §. in summa. Sed certe actio iniuriarum est actio cui inheret officium iudicis non tamen illud officium est actio: sed in facto potius hoc consistit ius enim petendi per actionem mihi competit: quod per hoc officium iudicis mitigatur. ✠ Sed quid petam? Rñ. quod estimauero. nam debeo estimare licet iudex possit refrenare. est tamen quoddam aliud officium quod vicem sustinet et obtinet vim actionis. vt dicemus. j. eo. §. preterea in fi. §.

a ❡ Persequendi. hoc dicitur ad differentiam exceptionum que dantur eis per quos defenduntur. Sicut enim actiones sunt arma actorum. ita exceptiones sunt arma reorum. vt. ff. de excep. l. ij. in princ. et §. illud.

b ❡ In iudicio. hoc dicit ad differentiam eorum que fiunt licite etiam extra iudicium non tamen sunt actiones vt si nocturnum: vel diurnum furem vel militem deserentem militiam quis capiat. vt. ff. ad. l. aql. l. iiij. et C. quando licet vnicuique sine iu. se. vi. l. j. et ij. Item et propter debitorem fugitiuum quem capere possumus. vt. ff. de his que in frau. cre. l. ait pretor. §. si debitorem. licet quidam exponant. l. illam ibi quod captus fuit auctoritate iudicis. Accursius.

❡ Additio. Dic idem in omnibus personis que pertinent ad obedientiam perpetuam de quo non fit questio. vt in monacho fratre: vel vxore quia si aufugiant poterunt capi propria auctoritate. vt per Bald. in. l. j. C. vbi quis de curia. secus si esset questio.

c ❡ Quod sibi debetur. hoc duob⁹ modis exponitur. Uel ad differentiam realis actionis. secundum Azonem et ita stricte accipitur hic diffinitio pro personali actione tantum ✠ sicut accipitur. ff. eo. l. actio in personam Uel largius vt etiam realem contineat: non tamen officium iudicis. vt. ff. eo. l. actionum genera. quandoque largissime vt etiam iudicis officium contineat illud. scilicet quod est loco actionis vt per quod restitutio minorum petitur. vt. ff. eodem. l. actionis verbo. Uel ponuntur hec verba ad differentiam criminalium actionum per quas non prosequor mihi debitum: sed ad vindictam. et secundum hoc etiam realem actionem dicas diffiniri hic licet non sit obligatus qui realiter tenetur. vt. j. eodem. §. j. ibi aut cum eo qui nullo etc. verum est personaliter. grosse

Ius ad quod ponitur in diffinitione actionis.

✠ Et sic officium iudicis non est factum sed consistit in facto: puta in exercitio.

Debitorem fugitiuum propria auctoritate capere possumus.

✠ Quod notat pro statutis in quibus verba sunt stricte intelligenda. l. iii. § si verba. ff. de neg. ge. et l. quod. ff. de verbo. obliga.

tñ potest dici q sit realiter obligat⁹ Et facit pro hoc vt etiam realis hic diffiniatur qa vbum debere. ad actionē in rem ad actionē in persona refertur. vt.ff. de verb. sig. l. pecunie. §. fi: Itē facit qđ ē i diffinitione vbuz pre⁊quēdit: qđ est cōmune taz ad realemqȝ

¶ Prima diuisio actionum est: q̄ alique sunt reales aliq̄ personales. Personalis ē que presupponit debitorez obligatuz sȝ realis non: sȝ ideo cōtra eū competit q₂ possidet Areti.

Debetur in diffinitiōe actiōis capit large.

ad personalem actionem. vt. ff. eo. l. actio in personam. Item facit. infra. eo. §. j. in princ. vbi actio realis species est actionis: sicut personalis. ita large accipio hic verbum debetur sed in stricta significatione verbi huius debere tantum alienuȝ non meū mihi debetur. vnde personalis obligatio tantum diffiniri videt. vt. j. e. §. sic itaqȝ ⁊.ō. de leg. §. sed ⁊ si rē. sȝ certe q̄nqȝ ago ēt ad id quod mihi nō debet. vt. C. ō pac. l. si pacto quo penam. nam ibi non ago ad id quod est debitum: sed ad id qđ ex nudo pacto ɔuenit. Sȝ certe illud nāliter erat debitū qđ nudo pacto debebat. vt. ff. de fideius. l. fideiussor. §. fideiussor. Uel nō agitur ibi ad id qđ nudo pacto ōbet: sȝ ad id quod vere debetur. sed pretextu eius consequitur etiam quod nudo pacto debetur. vt. ff. de verbo signi. sicui. Item oppono de popularib⁹ actionibus. Nam in eis non dicitur debituz: ⁊ tñ petit. vt. ff. ō popu. ac. l. pe. Sȝ nō obstat: q₂ saltē post litē contestatam debetur. Uel dic: ⁊ sibi debitum prosequitur. nam cum toti populo sit debitū ergo ⁊ sibi. Itē op. de actione iniuriarū q₂ nō dicit esse in bonis. vt. ff. de iniu. l. iniuriarum. Item non ad debitum: sed ad vindictam competit: vt. ff. de colla.

Actio popularī cōtinet subdiffinitionem actiōis Iniuriaꝝ actio ñ esti bonis nostris ad vindictaȝ ɔpetit

bo. l. ij. §. emācipat⁹. ⁊ tñ est actio? Respon. non est in bonis vt trāseat ad heredes. vt. ff. ad. l. falci. l. pena⁊lis. Itez licet det advindictā tñ pōt ōberi mihi propter id qđ est in estimatione vindicte. vel ꝑpter id quod est in alterū vt vindicta. Itē oppono ō petitione hereditatis. Item de actione de peculio. Nam in his agitur etiam añqȝ sit penes possessorem. vel añqȝ sit in peculio. vt. ff. de pec. he. l. iiij. ⁊. l. si quo. ⁊. ff. de pecul. l. quesitum. in prin. ⁊. ff. de lib. le. l. si quis reum. §. idem. Sed dic esse subaudiendum hic: vel deberi speratur. ✠ Uel dic q qñ fuit actio proposita fuerit esti cax tantum ꝓ eo qđ tunc erat penes possessorem: vel in peculio: ⁊ postea cum augebatur eatenus ⁊ actiō ē efficacia crescebat: cuȝ vniuersalis vel in aliquo vniuerso fuit petitio. vt. ff. de iudi. l. solemus. Itē opponitur de actionibus quas intendunt aliqui ꝓ aliis: vt ꝓcurator: ⁊ tutor: ⁊ ꝓlatus: ⁊ similes: nā agūt ⁊ tñ non sibi debitū petunt. Sȝ dic q q̄si dñi sunt. vt. ff. pro empti. l. qui fundum §. si tutor. Uel dic sibi. i. ei cui actio ɔpetit que intēdit. Uel subaudi qđ sibi debet vel ei cui⁹ noie agit hui⁹ alternatiue scđa pars est vera.

✠ Sȝ hec re probatur: q₂ arguit iperatorē ō i sufficiētia.

¶ Omniuȝ aūt. ¶ Ista pars diuiditur in sex partes ꝓut in hoc titulo ponuntur sex diuisiones actionum quas enumerat per ordinem glosa magistralis in. §. sunt ꝑterea. j. eo. Et ibi glo. addit alias sex diuisiōes que ponuntur in aliis locis extra hunc titulum. Prima diuisio actionum est q̄ respicit causam materialem: q₂

Diuisio.

lem: qr quedã actiones sunt reales quedam personales: quedã causam mixtã habẽtes. Et ista pars durat vsqz ad.§.sed iste. Secũda diuisio ẽ que respicit causam efficientẽ: quia quedã ciuiles: quedã pretorie & durat vsqz ad.§. sequẽs. Tertia est respiciens causaz finalem: qr quedam sunt rei persecutorie quedam penales: quedam mixte rei & pene. Et durat vsqz ad.§. omnes. Quarta est respiciens causam formalem: qr quedam dantur ad simplum: quedam ad duplũ: quedam ad triplũ: quedaz ad quadruplum vsqz ad.§.actionũ. Quinta est respiciens causam substantialem: qr quedam sunt bonefidei. quedã stricti iuris. ibi vsqz ad.§. sunt p̃terea. Sexta est respiciens persecutionis effectum: qr quedam sunt persecutorie solidi: quedam non vsqz ad finẽ: vt sequitur Bald. hic. Item prima subdiuiditur in duas partes. Prio diuidit. Secundo membra declarat. Scd̃a ibi. nãqz nã tot⁹ iste titulus p̃cedit p diuisiones actionum.

¶ Inter aliquos. Cas⁹. ¶ Po.ca. Dñe ego satis bñ video qd ẽ actio pro deo dicatis mihi si placet aliquam cõpendiosam viã vel diuisionez actionis? Et ad hoc respõ. iusti. Amice libenter dico tibi: qr omniũ actionum quibus inter aliquos litigatores apud iudices ordinarios vel delegatos vel etiam apud arbitros cõmissarios de quacũqz re corporali: vel incorporali agit summa diuisio in duo genera deducit. Aut enĩ actiones sunt in rẽ aut in personaz: & q̃ ista diuisio sit bona liquet tali ratione. Nã quicũqz in iudicio experitur aut agit cũ eo qui obligatus est ex cõtractu vel quasi: aut ex maleficio vel quasi aut alijs quibusdaz. i. ex varijs causarũ figuris. & in hoc casu qñ agitur contra eũ qui aliquo predictorũ modorũ obligatus est: prodite sunt actiones in personaz p q̃s actor intẽdit aduersarium suum aliqd ei dare aut facere oportere aut agit cum eo qui nullo iure sibi est obligatus. mouet tñ ei cõtrouersiam de aliqua re. & in hoc ca. prodite sunt actiones in rem. Cum ergo quicunqz agit aut agit contra eum qui sibi obligatus est & tunc cõtra eum habet locum act. in personam: aut contra eum qui nullo iure est sibi obligatus. & tunc habet locum act. in rem. & pluribus modis agi non potest. Liquet igitur manifeste q̃ supradicta diuisio bona sit. Sed domine iam video qr diuisionem vestram satis probabili rõne confirmatis p deo si plz ponatis mihi familiare exemplũ qualr agit cũ eo qui nullo iure est obligat⁹? Ad hoc rñ. impera. Amice ponamus q̃ aliquis possideat aliquaz rem corporalem quam titius affirmat esse suam & ille qui possidet dicat rez illaz suã esse. Nam in casu isto si titius rem illam suam esse intendat. & a possessore iure dominij eam vendicet: tũc actio in rem locum habet.

¶ Omniuz autẽ actionũ q̃bus iter aliq̃s [a] apud iudices [b] arbitrosve [c].

a ¶ Inter aliquos. Uidetur innuere q̃ alie actiões sunt que corã alijs p̃ponunt ✠ sz nõ est verũ. Accur.

¶ Additio. Solutio dic q̃ hic relatiuum stat declaratiue: quia adijcit qualitatis conuenienti vnicuiqz cõtento sub genere.

b ¶ Judices ordiarios vl̃ d'legatos

c ¶ Arbitrosve. s. cõpromissarios. nã & apud eos actiones p̃ponende sunt. vt hic. & ff. de arbi. l. i. Est etiaz

✠ Qr relatiuũ q̃s vl̃ qd iũctũ alicui gñalitati sine copula illã r̃strĩgit. l. ea tũ.

adie- cto.ff. de te. iii.

libellus offerendus.vt.C. de arbi.l. cum autez.§.licet.circa fi. Sed contra fm Pla.C.de epi.& cle.aucten. generaliter. Ad quod rñ.qz ibi nõ de libelli oblatione loquitur:sed de remissione cautionis q cõsensu ptiũ fieri põt.vt.ff. de ferijs.l.i.respo. a ¶ De q cũqz re.generaliter accipe v'bũ rei. vt ff.si cer. pe.l.i.i fi. nã p corporalib' & incorporalibus competunt actiões vt.j.eo.§.proxi.& .§.ij.&.ff.si serui ven.l.j.&.ij.in principio.

b ¶ Sũma.i.prima. quo ad tractatum.scz ✠ vel summa.i.breuis:breuior eni eẽ nõ põt qz bimẽbris sicut ista est. Szopponit.j.e.§.qdã.Rñ. qz & ille sunt reales qñ ad res agit. Ité in personã qñ ad psonales ptiationes agit:immo etiaz si simul agatur nõ tñ egrediunt hãc diuisionem cũ sint in re & in psonã:nisi eni sic exponeret iã multe inuenirent breuiores.vt.j.e.§.alie.&.§.actionũ.&alie qdã diuisiões breuiores iuenirent. ¶ Additio. Dic melius facit tex. i l.quis ergo casus.ff.de pecuni. Sed extra gl.instat: qz actio in rem scripta rẽ cõcomitat:& tamẽ nõ est realis vt.j.eo.§.quedã sed solue vt ibi quia ius agendi ex reali oritur ex ipsa re: & ipsi rei competit: & contra ipsam rem.vt hic & in simili dicimus de seruitute debita fundo.ff. de nego.gestis.l.qui aliena.§.fina. & sic in actione personali in rem scri

pta.vt di.§.quendam.Angelus. c ¶ Aut eni in rẽ sũt. Ideo i rez dicuntur:quia rem concomitantur.ff. de publi.l.imperatores. & in personaz: quia non recedunt a psona obligati vel heredis eius: cui' e adez ẽ psõa. vt.ff. eodem.l. actionuz gña.§.i.& ii. & in aucté.d iure iur.amo. pre.in pri ci.coll.v. d ¶ Aut hoc respicit aliud qd est.j.e.aut cum eo &c.

De a quacũqz req̃ritur: summa b diuisio in duo genera deducitur. Aut enim in rez c sunt: aut in personam. ¶ Nãqz agit vnusquisqz aut d cuz eo qui ei obligatus est:vel ex contractu: vel ex maleficio: q̃ casu prodite actiones sunt in personã per quas e intendit f aduersarium ei dare g aut facere h oportere. & alijs quibusdam modis i. Aut cum eo agit qui nul-

e ¶ Per q̃s. Scz psonales actiões. f ¶ Intendit. i. vnusqsqz vel actor. g ¶ Dare. Cuz datio est in obligatione vt.ff.de verbo.oblig.l. vbi autem non appareat.§.fina.

h ¶ Facere. Cũ factuz sit i obligatione. vt si pmisisti scribere librum.qd petitur actione ex stipulatu.vt.s.de verbo.obliga.in prin.

i ¶ Et in alijs quibusdaz modis. i. ex quasi contractu: & ex quasi maleficio: nec enim de his supra dixerat quod reprobatur: qz ex quo dixit d his que sunt ex contractu vel ex delicto: per consequens de his que sunt ex quasi cõtractu & ex quasi delicto vt.s.de oblig.que ex quasi cõtractu in prin.&.s.ti.j.i pri. ✠ Vel dic oia ista supra esse comprehensa.sed sunt supradicta intelligenda vbi precise agebatur ad danduz vel ad faciendum:hic aũt qñ nõ precise: sed sub alternatione: vt hoc aut illud: sed & hoc reprobatur: qa.s.non dixit q precise quid fieret. Dic ergo hic de

✠ Et hoc iõ qz per eaz cognoscitur causa mediata & imediata actionũ Iason.

✠ hãc pmaz expositionez lz glo. reprobet tñ eam sequnt cõiter doct.

h. ⁊ in ducūt adhoc l. j. ff. e. vide h pdo. Jaso. q lōge tractat an ap pellatiōe ꝯ ct⁹ veniat q̄ h ꝯct⁹

condictione furtiua loqui: quia est personalis: non tñ ex ꝯctu: vel ex q̄si. vel ex maleficio: vel quasi sed ex varijs figuris causarum orit. vt. ff. de actio. ⁊ obliga. l. j. in prin. Jtē de interdictis oib⁹ potest dici q̄ oia sūt psonalia. vt. ff. d interdi. l. j. §. fi. non tñ iure ordinario ⁊ sed extraordinario sunt itroducta. vñ nō ꝯtinent sub hac diuisione ex ꝯctu vel q̄si ex maleficio vel quasi ex delicto tñ ꝑpter delictū q̄n q̄z dant. vt interdicto. vñ vi pótui dert: q̄nq̄z nō: vt i iterdicto q̄ vi aut clá: q̄nq̄z contra eū qui nō fecit op⁹ sed factū hz dat. vt. ff. qd vi aut clá. l. iij. §. ⁊ clá. ⁊ l. competit. §. fi. Et vt breuiter dicā ille terti⁹ articul⁹ qui di. ff. e. l. j. in prin. ex varijs figuris ⁊c. est quod hic dicitur: ⁊ alijs quibusdam ⁊c. Accursius.

gatione. l. qui concussionē. in fi. ff. d actio. emp. l. quintus. ff. de annu. le. nisi largo modo. ſm qd dicit Bar. in. l. fin. ff. de iniur. ⁊ vide gl. s. i pn. in verbo debet. Ange.

lo iure [a] ei obligatus est mouet tamen alicui de aliqua re controuersiam quo casu prodita actiones in rē sunt: veluti si rez [b] corporalem possideat quis: quā titius suaz esse affirmet: possessor aūt dñz ei⁹ se eē dicat [d] naz si titi⁹ suā eē i tēdat: i rē actio ē.

b ¶ Rez corporalē. Bene dicit corporalem: q̄a incorporalia non vēdicantur. vt. ff. de rei vendi ca. l. vēdi cario.

Rei vēdicatio ad hoc q̄ cōpetat q̄d regrit

✠ dic hoc ñ vñ bñ dictuz q̄ imo hz tm̄ nō publicis nā. vt j. e. §. ſiste. al's ñ hñtv tile dñi um vt dic gl. ꝑferet dño di recto. l. j. §. j ff. si ager vecti. vel ēphi. ⁊ tñ h ē falsum q̄ rgu lariter exclu dit a vo dño l. pe. ⁊ qd ibi not. ff. ō pub.

c ¶ Possideat. Nota in actione in rem ex parte actoris alterum duoꝝ debere interuenire. scilicet dñiuz. vt ff. de rei ven. l. in rem. ⁊ hic. vel quasi dñium. vel in emphiteota. superficiario. ⁊ in bonefidei ēptore. ⁊ similibus. ✠ j. eo. §. alie. ⁊ ff. si ager vec. vel emphite. l. j. §. fin. ⁊. l. ij. ⁊. l. iij. ⁊ ff. de superficiebus. l. j. in fin. j. rñ. §. quod ait itē ex pte rei similiter duorum alterum. scilicet possessio vel q̄si: vt quia dolo desierat possidere. vt hic ⁊. ff. de interdic. actio. qui seruū §. in iure. ⁊. l. si seruus. ⁊ de noxa. electio. §. j.

a ¶ Nullo iure. Nota hic q̄ ille q rē meaz tenet nō est mihi ideo obligatus: sed ratione possessionis eum possum conuenire. vt. C. de alie. iudi. mu. cá fac. l. j. Sed oppono teneris mihi ad rem restituendam. ergo es obligatus? Respond. non est verum: q̄z tenetur duobus modis accipitur. Naz si dicas teneris ideo q̄z ex natura actionis sis mihi obligatus falsum est. si vero dicas teneris q̄a per officium iudicis dz tibi necessitas imponi vt restituas. verum est. ff. de rei ven. q restituere: ⁊ si hoc modo accipiat teneris ergo es obligatus non sequitur.

¶ Additio. Et est ratio: quia officium iudicis nullaz presupponit obli

d ¶ Dicat. hoc non est necesse pbare vel dicere: sed ex voluntate dicitur hoc. vt. C. de eden. qui accusare ⁊ de rei vendica. l. fina. ⁊. j. de interdic. §. commodum.

¶ Eque si agat. Casus. ¶ Accessi ad iustinianum ⁊ ita quesiui ab eo ⁊ dixi. Domine iam video de actioni. in rem. ⁊ vnde actio in rem habet locum pro dominio rerum corporalium: sed nunquid sunt plures actiones in rem. Et rñ. iusti. q̄ sic. Sicut enī dixi tibi q̄ actio in rem locum sibi vēdicat q̄n aliqs rē corpalez aliquá iure dñij in iudicio itētat suā eē

Eodem mō dico tibi q̄ si aliqs ius vtendi fruendi sibi esse in fundo vel edibus vicini sui dicat ius sibi esse ducendi aquā in fundū suū per fū dum vicini sui. In omnibus his ca sib⁹ actio ꝯfessoria locū habe bit. ⁊ non solū in ser uitutibus rusti. pre dio. vēdi candis lo cū hab3 in rem cō fessoria. s3 ⁊ in serui. vrba. p̄dio. Eiusdē em̄ ge neris actio q̄ de iure vrba. p̄dio. cō petit. veluti si aliqs a gat se habere ius ne vicinus su⁹ altius edes suas tollat: vl' si aliqs dicat se habere ius ꝓspiciēdi in fundū vicini sui vel ꝓ iiciendi aliquid de fundo suo in fun dum vicini sui aut si agat ius sibi esse vtendi mittēdi tignū de edibus suis i edes vicini sui. ⁊ sic in his om nibus superiorib⁹ casibus actio cō fessoria locum h3 in rē. Et hoc in pri ma pte illius vltime ptis. Mō ō po. ca. i scda. Dn̄e iā satis mihi liquet de ꝯfessoria in rē que locū h3 i vēdi catione rerū incorporaliū. Sed nū qd dn̄e sunt plures actiones in rem q̄ locū habere possunt in reb⁹ incor poralib⁹? Ad hoc rn̄. dn̄s inst. q̄ sic. Nā sicut ego dixi q̄ in serui. rusti. vel vrba. predio. vendicandis locū h3 confessoria in rē. Eodē mō dico tibi i casu cōuerso q̄ si aliqs negat se habere serui. rusti. vel vrba. pre dio. competit ei actio in rem nega toria. Nam de vsufruct. ⁊ de seruitu te rusti. predio. Item de ser. vrbano prediorum prodite sunt in rem a ctiones negatorie veluti si qs agat ius vtendi fruendi in fundo suo: vl' in edibus suis aduersarium suum non habere: vel si aliquis agat ius non esse aduersario suo eundi vel a gendi per fundum ipsius aduersa rij: vel si quidam dicat aduersariū suū nō ha bere ius i edib⁹ ip sius acto ris: vt ipe actor non teneat al tius tolle re edes su as vl' siqs dicat ad uersariū suū nō habere ius ꝓspiciēdi p fū dū suū vel proijciendi aliqd i fundo suo: vel si aliqs agat ius nō eē aduer sario suo mittēdi tignū ex edib⁹ ad uersarij in edes suas. Nam in om nibus casibus his sicut in superio ribus habent locum actiones in rē sed tamen negatorie. Sed hoc gen⁹ negatorie. s. act. in rebus corporali bus locum non habēt. Na3 licet in his casibus supradictꝭ agat posses sor negatoria: ⁊ hoc in rebus incor poralibus in rebus tamen corpora libus ille agit qui non incumbit possessioni: qa non est aliqua actio corporalis a iure prodita beneficio cuius actionis possit negare illam rem corporalem actoris esse: sed li cet tibi dixerim regulariter q̄ pos sidenti ⁊ detinenti in rebus corpora libus non competat actio in vno tū casu ille qui possidet nihilominus actoris partem sustinet sicut in la tiorib⁹. ff. ꝯ. libꝛ apti⁹ apparebit.

❧ Pro seruitute constituenda vl' n̄ constitnēda ꝓdite sunt actiones in rē tā p seruitutibus rusticis: q̄ vrbanis realibus vel ꝑsona libus. Et in his eti am agit qui possi det. secus in re bus corporalibus regulariter hoc di cit. Angelus are tinus.

❧ Eque. ❧ Supra. §. pxi. ponit de actionib⁹ i rē p reb⁹ corpalib⁹: nūc p reb⁹ i corpalib⁹. Et sūt due actōes ꝯfessoria ⁊ negatoria. Et diui. iste. § in duas partes. Primo ponit de a ctione cōfessoria que intētatur pro

seruitute cõstituta conseruanda vel custodiẽda. Secũdo ponit de actione negatoria que competit dño negando aduersario suo ius esse seruitutis: ⁊ sic cõpetit pro libertate conseruãda. ponitur verbis affirmatiuis: ⁊ negatoria negatiuis: ⁊ ex h̃ cõprehẽditur mediũ cõcludẽdi in hmõi actionibus: de quo dic vt per Angelum. g ¶ Tollẽdi. Ut si eras i quasi possessiõe ser

Secũda ibi ⁊ contra q̃q;. Item tot iste. §. sex facit. Primo ponit exẽplũ d̃ cõfessoria q̃ dat̃ pro seruitute psonali. Secũdo dat duo exẽpla d̃ cõfessoria p seruitute reali rustica na. Tertiõ ponit q̃tuor

¶ Eque[a] si agat[b] q̃s ius sibi esse fundo forte: vt edibus vtẽdi[c] fruẽdi. Uel p fundũ vicini eundi agẽdi: vl' ex fundo vicini aquã ducẽdi i rẽ[d] actio est. Eiusdẽ generis[e] ẽ actio de iure p̃diorũ vrbanorũ: veluti si q̃s agat ius sibi esse[f] altius edes suas tollẽdi[g] prospiciẽdi: vel proijciendi aliquid: vel immittendi tignũ in vicini edes.

¶ Ecõtra[h] quoq; d̃ vsufructu ⁊ d̃ seruitutibus p̃diorũ rusticorũ: itẽ p̃diorũ vrbanorũ: inuicẽ quoq; pdite[i] sunt actiones: vt si quis intẽdat ius nõ esse aduersario vtẽdi: fruẽdi: eundi: agẽdi: aquãve ducendi. Itẽ altius[k] tol-

Seruituti do vitus mus mee altius ne mihi tollen liceret al di altius tolle alijs re me vo differt lẽte edifi cat: õb eo agere negatoria ⁊ ita hic interbit exẽplũ negatorie. vt ff. si seru. vẽdi. ⁊ si forte. §. i. In hac ei seruitute cõ negatoria verbis

exempla de cõfessoria pro seruitute reali vrbana. Quarto ponit ptã exẽpla de negatoria. Quito põit driaz inter actiões reales que cõpetũt p rebus corporalib⁹: ⁊ inter eas que cõpetũt p reb⁹ icorporalib⁹. Sexto ifert quãdã exceptionẽ. Scõa ibi. vel per fundũ. Tertia ibi. eiusdem. Quarta ibi. ⁊ cõtra quoq; Quinta ibi quod genus. Sexta ibi. sane.

a ¶ Eque. Scilicet dat̃ actio in rẽ.
b ¶ Agat. Sc; actiõe cõfessoria: q' sic vocet legit. ff. si ser. vẽd. l. ij. i p̃n.
c ¶ Utẽdi. Hec seruit⁹ est psõalis sed seqũtes reales. vt. ff. de ser. l. j.
d ¶ In rẽ actio est. Scil; cõfessoria.
e ¶ Eiusdem generis. Scilicet vt sit in rem.
f ¶ Ius sibi esse.
¶ Additio. Nota q' cõfessoria pro-

affirmatiuis: ⁊ cõfessoria negatiuis proponitur. vt. ff. si ser. vend. l. loci. Alia vero exempla que ponunt̃ bene ponuntur in cõfessoria vsq; illuc. ⁊ cõtra ⁊c. Uel pone hoc exẽpluz in cõfessoria: vt si talẽ mihi debeas seruitutem vt altius teneas edificatũ. vi. ff. de serui. vr. pre. si arborem. §. interdum. ⁊. l. eum debere.
h ¶ Et contra. Id est in cõtrarium. Naz supra de cõfessoria per quã seruitutes debẽtur: nunc de negatoria per quaz seruitutes denegantur: vt ff. si ser. ven. l. ij. in principio.
i ¶ Prodite sunt actiones. Scilicet negatorie.
k ¶ Altius tollẽdi. Exẽpluz cõfessorie. In his eniz exẽplis oĩbus repetitur rõ. Uel dic non repeti non ad hoc exemplum, sed ad alia sic. Sed

Negatoria ⁊ cõfessoria e re sic dñr.

querit hic quare noia talia dantur talib° actioib°? Respō. Pla. q2 negatoria negatis verbis proponitur confessoria vero affirmatiuis. Hec opinio reprobat in seruitute altius tollendi ibi eni cōfessoria negatiuis: negatoria affirmatiuis v̄bis ꝓpōitur. Dic ergo potius īspiciendā esse naturā: q2 verba vt ꝯfessoria ideo dicatur: q2 ad hoc vt cōfiteatur se ōbere datur. negatoria autem: q2 negatur. Item quare iste dicuntur in rem? Respon. q2 ad similitudinem rei vēdicatiōis danť. Sicut eni illa rōne dn̄ij vel quasi dať: sic ⁊ iste: vt ecce ratiōe dn̄ij dať confessoria. s. dn̄o fundi cui seruitus debetur. vt. ff. si ser. ven. l. ij. §. hoc autem. ⁊ ratiōe q̄si dn̄ij vt fructuario. creditori. ⁊ superficiario. Itē publiciana datur ei cui seruit° est ꝯstituta a nō dn̄o fundi. vt. ff. d̄ remis. l. j. §. idem iulianus. ⁊ de superfi. l. j. §. fi. ⁊ si vsufruct. pe. l. j. ⁊ de publi. l. si ego. ij. ⁊. iij. rn̄. Itez sicut ratiōe possessionis vel quasi datur reivendicatio: sic ⁊ hec cōfessoria ratione vere possessiōis aduersus eum qui possidet agruz qui seruitutē debet. vt. ff. si vsufruc. pe. l. vlti. §. vtrū. vel quasi possidet. vt. ff. si vsufruc. pe. l. fina. Hoc idē in negatoria: nā ipsa ratione dn̄ij dať dn̄o fundi qui negat seruitutē deberi. vtilis autē quasi dn̄o q2 ius hēt in fundo quem negat seruitutē debere. vt. ff. si serui. ven. l. ij. Et ecōtra ratiōe possessiōis intenditur ꝯtra euz qui possidet rez ratiōe vsusfruc. vt. ff. de acq. pos. naturalr vel quasi possidet: vt si re vtať propter aliā seruitutē quā sibi dicit debitā. in quibus nō est vera possessio etiaz naturalis. arg. de ser. vrb. pre. l. si edes. §. libertas. ⁊ §. sequē. ⁊ ratiōe bonū ⁊ similiū dn̄r in rē. Itez not. ꝙ dicit Pla. ꝙ negatoria ita demū dať si fuerit seruitus cōstituta ⁊ postea amissa: sȝ falsuz est. competit enim ⁊ si nulla fuit. vt. ff. si ser. vēd. loci. §. cōpetit. ⁊. l. fistulas.

lendi: ꝓspiciēdi vel prouciēdi: immittendi ve. Iste[a] quoqȝ actōes in rē sunt: sȝ negatiue. ¶ Quō gen° actionis[b] in controuersijs rerū corporalium ꝓditū nō est. Nō in his[c] is agit q̄ non possidet. Ei vero qui possidet[d] nō est actio prodita per quā neget[e]

a ¶ Iste quoqȝ actiōes. De quibus supra proxi. §. dixit. Naz ad proxima est facienda relatio. vt. ff. de le. j. l. si seruum plurium. §. fi. ⁊ de testa. heredes. §. sed si notā. nam alie non sunt negatiue: sed affirmatiue. sȝ in eo quod dicit in rem sunt: potest ad vtrumqȝ referri.

b ¶ Quod genus actiōis. Scilicet negatoriarū ⁊ affirmatiuarū. Et nota ꝙ nomen actiōis large hic poniť al's vero pro personalibus tantum. vt supra eodem. §. primo.

c ¶ In his. Scilicet in causa reruz corporalium.

d ¶ Possidet. Scilicȝ in solidū. Si eni duo asserāt se possidere: ⁊ vterqȝ vincit: poterit alter vēdicare. vt ff. vti possi. l. si duo. in fine. j. respon.

e ¶ Neget rez actoris esse. Hec verba restringunt ꝑcedentia. l. ei vero. ⁊c. Nam hoc perpetuo veruz est qd̄ al's non datur actio possidenti per quam neget rem actoris esse. Sed potest poni casus vt possessor habeat actionem per quaz dicat se dominum esse. vt. ff. de rei ven. l. officiuz. ⁊ ff. e. de vsufru. quēadmodum ca. si

Cōfessoria ⁊ negatoria q̄re dn̄r actiones in rem.

Relatio est facienda ad proxima.

Possessori an cōpetat actio.

vsufructus nomine. Cōstat enim cōmodatariū non possidere. ⁊ cōmodantem possidere. vt. ff. cōmo. l. rei. idē in cōductore ⁊ locatore. vt. ff. ð vsuca. l. nō soluz. §. j. Alij dicūt legē illā officium loqui qn̄ alius nō possidēs agit vt sic rōne detentatiōis talis agat. Sunt et alij vt Bul. et Jo. q dicūt ꝙ eo ipso ꝙ agit possessor rei vēdicatione renunciat cause possessionis: cū hoc sit ipossibile ⁊ possidere ⁊ vendicare posse. prima verior est.

rem actoris esse. ¶ Sane vno casu[a] q̄ possidet nihilominꝰ actoris partes obtinet: sicut i latioribus digestorum libris oportunius apparebit[b].

¶ Secunda diuisio actionū est ꝙ q̄dā sunt ciuiles de quibus iā dictum est: quedaz vero ꝑtorie: de quibꝰ hic duo exēpla ponuntur. Angelus aret.

a ¶ Uno casu. Ut in duplicibꝰ iudiciis. vt. ff. de indi. l. in tribꝰ. ⁊. j. eo. §. quedā. ⁊. ff. vti pos. si due. §. j. ⁊. j. de interdictis. §. tertia. et. ff. famil. her. l. j. ✠ Uel dic ꝙ dicit de qualibet exceptione proponēda: nec eniz hic dicit ꝙ sit actor. sed caute dicit ꝙ partes siue onera actoris sustiet scōm Joan. vt. ff. de excep. l. prima.

✠ hoc exemplū sequitur Hy. ꝭ Joan. et Pe. ꝙ q̄ ga exceptio dz esse ð regula. naz i rebꝰ incorporalibꝰ possidēti nō dat actio. nisi v‹...›

¶ Addicio. Hic nec etiā placet hoc Pe. ⁊ Hy. qꝛ scōm hoc esset plus ꝗ̄ mille casus. Unde Pe. pōit exēpluz qn̄ reus suscepit in se onus probandi. s. ꝙ res petita pertineat ad eū et nō ad actorē. vt. l. circa. ff. de prob. ⁊ hoc exēpluz placet hic Jo. fa. naz littera nō dicit actor: sed vicez actoris sustinet: ⁊ sic non est ꝓprie exceptio: sed quedam illatio. Angelus.

b ¶ Apparebit. Ut. ff. de iudic. l. in tribus. ꝭm ꝑmum. vel. ff. de except. l. j. secundum secundum.

¶ Sed iste. ¶ Diuidit̄ i duas partes. Pr̄io ponit ⁊ declarat actiones ꝑcedentium paragraphoꝝ fore ciuiles. Secūdo ponit ð actionibus ꝑ‹...›toriis ibi. alie autem. Item ista secūda subdiuiditur. Nam ꝑmo ponit de actionibus in rem ꝑtoriis. Secūdo ponit de personalibus. Secūda inferius: in. §. in personā. Itē ꝑma subdiuidit. Nam ꝑmo pōit qn̄ res petitur quasi vsucapta q̄ nō est. Secūdo quando vsucapta est: ⁊ petitur ac si vsucapta non esset. Secunda ibi: in. §. rursus. Itez ꝑma subdiuidit. Nā ꝑmo ponit de actionibus ꝑtoriis in rem. Secūdo de eis duo ponit exēpla. Scd̄a ibi. vt ecce plerūqꝫ. Primū exēplū ꝓsequitur ibi. nāqꝫ si ‹...› Scd̄z in. §. rursus. iā allegato. ‹...›re.

¶ Sed iste ⁊c. Casus. ¶ Ir‹...›a pone casum Domine vos dixis‹...›is mihi supra ꝙ ꝑtoriarum actio‹...›uz quedā sunt in rem: quedam in personam: ⁊ ꝑmisistis ꝙ easdem per exem‹...›la mihi ostenderetis ‹...› Ad hoc ‹...›respō. iusti. Amice liben‹...›er. Ecce plerūqꝫ ꝑtor permittit in rem agere. ita vt actor dicat se a‹...›liquaz rem quasi vsucepisse: quan‹...› in veritate non vsucepit. ⁊ tn̄ vtil‹...› in rem actione ꝑtoria ita vendic‹...›t suā esse quasi vsucepisset. Et no‹...›n solum in casu isto locum habet a‹...›ctio pretoria in rē: sed in casu con‹...›uerso. Qn̄qꝫ enim ita permittit ꝑ‹...›tor in rem agere: vt aliquis dica‹...› aduersariuz suuz rem quasi non ‹...›vsucepisse quā in veritate vsucepit: ⁊ ita eaz rem ab eo pretoris auxilio auocat q̄si eaz nūqꝫ vsucepisset. Sz bone dn̄e pro deo dicatis mihi exē‹...›

no casu: sed sic glo sāe cēnt plres ꝗ̄ mille. Preterea i ist' duplicibus iudiciis q agit nō negat rē actoꝛ cē nec agit rei vē. ꝓ‹...› lr̄a requirit Ange‹...›lus Are.

plum familiare in qua actor dicit se quasi vsucepisse rem quam in veritate nõ vsucepit. Ad hoc respõ. Amice dabo tibi bonũ exẽplũ. Nã põne q aliq res alicui ex causa iusta: puta petro a non domino tradita sit: vel ex causa emptionis vel donatiõis: aut ex causa dotis: aut ex causa legatorum: vel ex alia simili causa apta ad dñij translationẽ: nec dum Petrus bone fidei possessor illius dominium bñficio illius vsucapionis adeptus sit si possessionẽ illi⁹ rei aliqua casu amittat: nullam habet de iure ciuili directã actionẽ in rem ad illã rẽ prosequendã. Ita enim pdite sunt actiones in rem de iure ciuili: vt quis rationem dñij rem suã vẽdicaret. Cũ igitur de iuregẽ. puta per traditionem non sit illius rei dñs effectus: ne[...] de iure ciuili: puta p vsucapionem h[...]uet manifeste q omne beneficiũ iur[...]s ciuilis in hoc casu Petro sit preclu[...]uz: sed quia pretori qui naturali equi[...]ate mouetur: durũ videbat: et hoc ca[...]su petro possessori bo. [...] deficere pen[...]tus actionem quãdã de e[...]uitate intr[...]duxit beneficio cuius act[...]onis petru[...] qui possessionẽ amisit [...]icit se eam [...]em quasi vsucepisse: et ita pretoria in[...] rem vendicat suam esse sicut si in rei [...]eritate eam vsucepisset. et directa in r[...]e ciuili eã vendicaret: et illa actio de[...] equitate pretoris in hoc casu introdu[...]cta publiciana appellatur: que ideo [...]sic appellatur: qz primum a publicio [...] pretore in edicto proposita est.

a ❡ Sed iste. Latẽter accedit ad [...]e cundã diuisionẽ. s. alie sunt ciuiles: et alie pretorie. et d oibus exẽpla ponit. Sed queritur de duabus. s. de actiõe in rẽ que daẽ contra eũ q de

lo desijt possidere. Uidetur enim pretoria. vt. ff. de noxa. act. l. actio. §. i. Sed et ciuilis videt inspecta persona actoris que de iure ciuili admittitur ad agẽdum. vt. ff. de rei ven. in rem. Sed dic eam ciuilẽ inspecta poti⁹ persona actoris que dignior est. vt. ff. de excep. do. pur. §. ii. et hec consideratio semper habeẽ. nam hereditatis petitio dicitur pretoria: qñ bono. possessori datur: vel fideicommissario: licet contra possidentẽ pro herede vel pro possessore detur et econtra si detur heredi de iure ciuili dicatur ciuilis. vt. ff. d pet. here. l. i. Semper enim iudicamus an actio sit ciuilis vel pretoria inspecta psona actoris. Secundo queritur de actione commodati. Sed dic eam ciuilem. vt. ff. cõmo. l. in cõmodato. §. sicut. Et qd dicitur eod. titu. l. i. §. pretor ait et c. Uel approbãdo vel ꝯfirmãdo dicit nõ inueniẽdo: sic de petitõe hereditatis dicit. ff. si pars here. pet. l. i. in pric. Sed tñ ipsa ciuilis est cũ sit ex senatusconsulto: et centũuiralis dicatur. vt. ff. de peti. here. itẽ veniũt. §. cũ anteqz. et C. de here. peti. l. fin. in prin. Oñes eni actiões que oriunẽ ex his quinqz partibus iuris. s. legibus: senatuscõsultis: plebiscitis: pñcipum placitis: et responsis prudentum ciuiles sunt: que vero a magistratibus: vel pretoꝝ edicto descendunt pretorie sunt. vt. s. de iu. natu. §. cõstat. vsqz ad. §. ex nõ scripto. et ff. de iusti. et iur. l. ius aũt. et infra de perpe. et tem. ac. in princi. Alie autẽ pter duas supradictas incerte sunt vtrũ sint pretorie vel ciuiles. Acc.

b ❡ Quaꝝ mentionẽ. Scilicet expressam. vt de quibusdam dictum est. Et si que sunt siles. vt subijcit sym

❡ Sz iste[a] quidẽ actiões quaꝝ[b] mẽtionem habuim⁹: et si q̃ sunt similes ex

Actio cõmodati ẽ ciuilis

Actiones ciuiles et pretorie vñ oriuntur.

similes. vt que sunt ex cōtractu: vel quasi: vel ex delicto: vel quasi: vl' ex varijs figuris causaruz. vt supra eodem. §. primo & secundo.

a ¶ Ex legitimis. Id ē ex lege. xij. tabularū & proīdē ciuilib⁹. Uel dic ciuilibus .i. ex auctoritate iuris prudentiū et eorum responsis nā totum est ius ciuile. vt. ff. de iust. & iu. ius aūt ciuile. & de orig. iu. ij. §. nouissime.

b ¶ Alie aūt. Aduerte q̄b doctores ita distinguunt hūc. §. incipiendo ibi. sed iste quidem: tamē communiter allegatur in materia publiciane. §. alie. hic & non superius incipiendo.

legitimis[a] & ciuilibus causis descendūt. ¶ Alie[b] aūt sūt q̄s p̄tor ex sua iurisdictiōe cōparatas habet tā in rē[c] q̄ in psonā quas & ipsas[d] necessariū[e] est exēplis ośdere. ¶ Et ecce[f] plerū q̄[g] ita pmittit p̄tor ire agere: vt vl' actor diceret[h] q̄si se vsucepisse qd nō vsuceperat. Uel[i] ex diuerso possessor[k] diceret aduersariū suū nō vsucepisse qd vsuceperit.

¶ Actio publiciana dicit pretoria & datur ex equitate pretoris illi qui rē nactus est a nō domino ex aliq iusto titulo: q esset apt⁹ ad dñi translatiōnē: & dat quasi ipse rem vsuceperit. Angelus aretin⁹.

¶ Nāq̄ si cui ex iusta cā[l] res aliq

Actio p̄toria mixta nulla ē

c ¶ Tam in rez. Id est tā in rez tantum q̄ in personam tantum. Nec eniz aliqua pretoria inuenitur: que sit mixta. s. in rē & in personaz: licet ciuilis talis inueniatur. vt. j. eo. §. quedam. Et primo hic de realibus dicit vsq̄ ad. §. in personā: & postea de personalibus dicet. Accursius.

d ¶ Ipsas. Scilicet pretorias: quasi diceret non soluz ciuiles: quas exposuimus.

e ¶ Necessariū. Id est vtile. Quod enī medicamēta morbis. hoc exhibent iura negocijs. vt in auctē. hec constitutio. Inno. in prin. coll'. viij. Nec enī necessitas in principe poni potest. vt. ff. de le. & sena. con. principes. Itez q2 per exēpla apertius intelligetur, vt hic. & C. de trāsac. vt rūsaz. & ff. de coll. bo. l. pretor. §. iulian⁹.

f ¶ Et ecce. Hoc ē p̄mū exēplū quod exponitur statiz ibi. Nāq̄ &c.

g ¶ Plerūq̄. Nec hoc semper dicere nō poterit. s. cōtra dñm: nisi in casibus. vt statim dicemus.

h ¶ Diceret. Agendo publiciana.

i ¶ Uel ex diuerso. Hoc expōitur infra. §. rursus.

k ¶ Possessor. Id est dñs quondaz ad quē redijt nūc possessio. Uel dic possessor quondam: nunc petitor.

l ¶ Nāq̄. Ex iusta causa. i. ex aliq̄ contractu qui descendit ex iusta cā .i. ex affectiōe vtriusq̄ partis. vt. ff. eo. l. in oibus. quā affectionē iustuz est seruari. vt. s. de re. diui. §. p traditōez. & hoc dūmodo talis titulus fuerit aptus dñium transferre: licet nō trāsferat. quia traditio nō plus trāsfert q̄ sit apud eū q tradit. vt. ff de acq. re. do. l. traditio. & noiatur. hmōi ɔtract⁹. ff. de publi. l. j. in fi. & l. ij. iij. iiij. v. vj. & vij. si vero ɔtract⁹ non est abilis trāsferre dñium non

competit publi. vt. ff. de publi. quicunq. §. primo et finali.
a ¶ Tradita. A non domino.
b ¶ Dñs effect⁹. Per vsucapionez Nã p traditionē dñs fact⁹ nō fuit Si autez alteroisto rū modo rū factus dñs fuerit publiciana ei nō dat: sz directa rei vēdicatio vt ff. ō pub. l. j. i pric. et §. j.
c ¶ Cãu. Immo et si quocūq modo. Nã et si per furtū vel rapinaz: vel aliá vim amiserit: non tñ habet in rē actionē directaz sed hanc. licet habeat et alias actiones: vt furti vel vi bonoꝝ raptoruz. et si les. vt. ō. de oblig. que ex deli. §. sed et bone fidei. et ō. vi bo. rap. §. fi.
d ¶ Nullam. De aliis autem realibus constat: sed de hac rei vendicatione dubitatur.
e ¶ Directá. Sed nunqd publiciana ꝯpetit ratiōe vtilis dñii? Quidá dicūt q sic: dicētes vtile dñium habet cui publiciana cōpetit. et dicunt hāc esse causaz publicianę: sicut directū dñium est causa directe actionis in rē. vt. ff. de rei ven. in rē. Alii dicūt q nec vtile dñium habet cum ille qui vtile dñium habet etiá ꝯtra dñium agat. vt. ff. si ager ve. vel emphi. pe. l. i. ij. et iii. quod nō est in publiciana. vt. ff. de publi. l. pe. et fi.
f ¶ Uendicet. Hoc videtur falsuz. Nam aut habeo dñium: et tunc nō vendico qd habeo: si nō habeo: nec tūc vendico. vt. ff. de rei ven. l. in rez

Actio publiciana: vtrum cōpetat habenti vtile dñiuz.

tradita [a] fuerit: veluti ex cã emptionis: aut donatiōis: aut dotꝫ: aut legatoruz: nec eius rei dñs effectus [b] est: si ei⁹ rei casu [c] possessionez amiserit: nullam [d] habet in rem directá [e] actionem ad eam persequendam. Quippe ita prodite sūt iure ciuili actiōes vt quis dominium suum vendicet [f]. Sed quia sane durum erat eo casu [g] deficere actionē [h] inuēta est a pretore actio [i]: in qua dicit [k] is q possessio

i. rñ. Item dñiuz est ius et res incorporalis quō ergo vendicatur? Sed dic dñiuz .i. rem ratione dominii.
g ¶ Eo casu. Scilꝫ isto supradicto.
h ¶ Deficere actionez. Quod erat scdm ius ciuile.
i ¶ Actō. Scilꝫ publiciana. vt statim subiicit. als nisi p tor actionis nomē diceret i factū dari. sicut ex ciuili obligatō ne noua: datur conditio ex lege si non caueatur de noie actionis. vt. ff. nau. cau. sta. l. idē. §. j. ō ꝯdi. ex leg. l. prima.
¶ Addatio. Nota glo. fm By. quá tene mēti pro regula que actio ꝯpetat ex remedio ciuili vel pretorio. p quā facit tex. ff. de adul. l. siquid ex his. Sed contra hoc opponit de. l. sed et si possessori. in prin. de iureiu. cōiūcta glo. vbi actio in factū et publiciana videnť esse idē. Sed tu rñde vt ibi per glo. et docto. Angelus.
k ¶ Dicit. Et sic videť q pretor permittit mētiri qd Pla. ꝯcessit. et idez in sequētibus casib⁹ tribus. et facit. C. de bo. ma. l. i. vnde sic libelluz formabat. peto talē rem quá possides: et quá emi: vel alia simili iusta causa habui a non dño: q dico me vsucepisse. Nam licet hec verba: q dico me vsucepisse et c. directá rei vendicationē magis videanť inducere: tñ ex adiūctis publicianaz signant. Alii dixerūt ita esse formādum. peto rez talē quaz dico meá: sed q forte nō possez probare meaz propeno

Actio i factū ē ptoria cōditio ex. l. ciuili.

Libellus in publiciana.

publicianã. Alij dicũnt utranqz alternatiue proponi. s. rei vendi. et publi. hoc modo. peto talez rem iure dicti dñij vel quasi: et hanc approbat consuetudo. Sed certe due prime nõ placent: qr quomodo diceret rem suam se vsucepisse cum hoc nõ sit verum. sic eniz deieraret in sacramento calũnie. vt. C. de sacra. calũ. l. ij. Sed illi rñdẽt: qr hoc facit. l. permittente. vnde non perierat. ff. q sa tisda. cogũ. l. fi. Sed nec vltima placet: qr vnam debet eligere et nõ pluribus agere actionibus. vt. ff. de re gu. iur. l. nemo. §. quotiens. Dic ergo quarto esse formandum in hunc modum libellum. peto rem talẽ mihi restitui iure quasi dñij: perinde ac si vsucepisset. Uerbuz enim quasi positum. s. eo. §. alie. hic repete: et similitudinarie ponatur nõ affirmatiue. i. dicere sicut vendicarem quo ad effectũ re vere vsucapta ita nunc quasi vsucapta. et idẽ in sequentibus casibus. Ex predictis patet φ quinqz sũt necessaria: vt detur publiciana. s. traditio vel quasi quod dico pter res incorporales: que tradi nõ possunt. vt. ff. d acqui. re. do. l. seru9. §. incorporales. et ff. eod. l. j. et l. publiciana. §. i. Secundo φ ex titulo apto ad mutationez dominij: vt hic dicit: vt ex venditione vel similib9. Item φ a non domino accipit: naz al's dominium esset translatum. vt ff. eo. l. j. §. i. Item quarto φ bõa fide acceperit vnde crediderit se dominum factum esse tunc. Ut. ff. d acqui. re. domi. l. eum qui a furio so. §. pretor. Quinto φ credat se dominũ hodie nõ esse cũ proponit eã. al's esset sibi cõtrarius. Sed tantuz duo prima ex his quinqz sunt difficilia agenti. s. probatio traditiõis: et tituli. reliqua consistunt in intellectu agentis: cũ sint de sua conscientia que per testes probari nõ possũt

Sed quid si dubitat hodie vtrum auctor fuerit dñs vel non? Respon. Salua fide propõat qd sibi melius videtur vel rei vendica. vel publi. sed qñ penitus est in dubio pponat publicianam et in ea obtinebit: nisi aduersarius probet auctorẽ huius dominum fuisse: qd si probet dabit ei reivendi. qui egit enim actiõe publiciana et succubuit: non repellitur a rei vendicatione directa idez ecõtra vt. ff. de euic. minor. §. si seruus. licet quidaz dixerunt contra in vtroqz casu: qr ius suũ vndecũqz et quali tercũqz in primo iudicio deduxisse videtur. vt. ff. de exce. rei iudi. si mater. §. eandez. Sed expone vndecũqz et qualecũqz. i. siue de iure ciuili: siue de iure gentiũ dũmodo directã vt. ff. de rei vend. item. in princi. At illi dicebant siue directuz siue vtile: et ita patet φ cum sint contrarie rei vẽdicatio directa et publiciana vno libello proponi non possunt. vt. C. si ser. extero. l. prima. Sed ex cõsuetudine cõtrariũ seruatur. nam vtraqz simul proponit: licet super vna probationes tantum inducat ne sibi cõtrarius sit: qd certe est contra dictã l. C. et regulã illaz. ff. de re. iu. nemo. §. quotiens: et hoc ex parte actoris. Ex parte aũt rei spectam9 an possideat vel dolo desierit possidere. vt in rei vendicatione diximus. Nam contra oẽz possidentẽ dat preterqz cõtra dñm. vt. ff. de publ. l. pe. et l. fi. Sed etiam cõtra dñm dat in sex casibus. Primus est si a nõ dño emi: q postea vero dño succedit et ad euz possessio redierit: nã lz sit fact9 dñs tenet tñ publ. vt. ff. de rei vẽ. si titio. Scdˢ est si rẽ a nõ dño emi: et postea verus dñs voluerit a me vendicare: sz ego fui absolutus: et postea res ad illũ rediit agaz publicia. et si excipiat de dño ego replicabo: qa quandoqz eo agente fui absolutus.

dic φ istas duas libellandi formas glo. infra reprobat et bñ s'm doc. et maxie reprobat istã vltimã: qr hodie nõ est necesse φ exprimatur nomẽ actiõis ĩ libello. vt i ca. examinata. de iudiĩ. Ange.

dic φ hoc regrit ĩ zctu ẽptionis duob9 tpib9. sz tpe cõtra- ctus et etiam tẽpore traditiõis et pter frequẽtiã cõtract9. idest. In aliis aũt zctib9 ispicit tñmõ tẽpus traditionis l. iij. ff pro soluto. et l. ij. in pri. et ibi gl. ff. pro empt. coniũcta. l. sequit §. sz si possessionis ff. de vsuca. Ange.

Publiciana datur z dñs in sex casib9.

vt.ff.de exce.rei iu.si quis rem. Tertius est si ego noxaliter ɔtra bo.fid. poss.serui.⁊ ipse dedit mihi euȝ pro noxa.siue eni ɔtra me possidēte verus dñs agat:siue eo possidēte ego agam publiciana obtineo. vt. ff. de noxa. ⁊ gñaliter. ⁊.l. precedēti.i si. Quart⁹ est si ego fui miss⁹ in posses sionē vicine domus quam aliquis bona fide possidebat possessore nō cauente: ⁊ postea verus dñs inueniatur possidere:vi forte: ⁊ vnde vi interdictuȝ ⁊ publicianā habeo.vt.ff.de dā.in fe.dāni.§.nō solum. Quintus etiaȝ adiicitur:vt si rem possideo: ⁊ eam nō dolo sed culpa desij possidere: ⁊ sic litis estimationem tantum scdm ius vendicandi prestiti.vt.ff.de rei ven.qui restituer. Si postea res ad dñm redeat agam publiciana ɔtra eum.vt.ff.d rei ven.si culpa. Uel expone.l.illam: vt habeat vtilē actionem quam actor directaȝ habebat quasi nomen emisse videatur. Sextus adijcitur si me mandante rem meam vendidisti:sed me prohibente tradidisti.emptori:hac actiōe vel exceptiōe defenditur. preterea etiā contra me dñm hac actione agitur. vt.ff.d publicia. si quis prohibuit. als est.l.papinianus.

Additio. Nota hāc glosam que pōit casus in qbus datur publiciana ɔtra dñm. Idē notat glo.in.l.si. ff.eod. Et aduerte ꝙ licet Angelus in.d.l.si.addat casum.l.si qs prohibuerit.ff.eo.scdm lecturā dy. ibi ꝙ procurator vendidit rem dñi tñ nō est opus ꝙ addat. qꝛ habeo hic gl. ordinariā: duȝ dicit:sextus adijcit si me mādāte reȝ meā vendidisti pondera ibi meā ⁊ sic mandātis.Ange.

reȝ amisit eā rē se vsucepisse:quā vsu nō cepit:⁊ ita vendicat suā esse: que actio publiciana appellatur: quoniā primū a publicio [a] pretore ī edicto proposita est.

Presenti cōtra absentē.rei publice cā:vel ī potestate hostiū vsucapiētez reȝ p̄sentis succurrit: recissa vsucapiōe. Aretinus.

a Ca publicio. Sicut ab aquilio aq̄lia fuit inducta. vt s̄.eo.ad l.aql.§. ex hoc tñ capite.

Rurs⁹ ex diuerso. Cas⁹.

Duo sūt hic posita.s. [r]ursus que est dictio iteratiua. ⁊ ēt hec dictio ex diuerso que est dictio iteratiua. iō bis posuit:qꝛ sicut.s̄.tractauit d ꝑtoria in rem.sic ⁊ hic: licet aliqs posset dicere ꝙ hic tractetur de pretoria in personā:in plurib⁹ tñ dicit̄ recissoria ī rē:⁊ etiā fuit rō quā dñs Ioā.in arbore act.posuit inter act. reales:referēs se ad ea que frequentius accidūt ⁊ ɔtingūt.Et ita rñdebat dño Iac.d bal reprehēdēti dñȝ Io.eo ꝙ rescissoriā inter reales ordinauit ī arbore sua.Ex diuerso autē dixit:qꝛ hic tractauit de actiōe ꝑ quā actor negat aliuȝ vsucepisse qd vsuceperat in superiori.§.tractauit q̄liter actor affirmat se vsucepisse qd nō vsucepisset.q̄liter aūt absens rē p̄ntis pōt vsucapere habes in glosa.Itē scire debes ꝙ in isto.§.notatur secūda causa inuentiōis ti. d maioribus restituēdis. Prima eniȝ cā fuit ne absentes a p̄ntibus lederentur vel si lederent̄:vt restituerentur ⁊ d ista cā tractatū est.pxi.§. Scdā cā fuit ne lederēt p̄ntes ab abñtib⁹: ⁊ de ista scdā cā trac.§.iste.s.de restituen.p̄ntibus ɔ absentes: sed quid

si ambo essent absentes restitueret ne vnus ꝯ alium? Rñ. ꝙ sic. Nõ enim restituit priuilegiatus ꝯtra priuilegiatum: vt ecclesia contra ecclesiam ⁊ minor cõtra minorez. tria enim pn cipaliter debes sci re circa i stum. §. Primũ ē qñ ex quibus detur restitutio: ⁊ de hoc vsqꝫ huc dictum est. Secunduz est infra qđ tps detur restitutio de quo diuersimode dicunt: vt habes notatum super. l. quo tpe mil. ⁊. ff. ex qui. cau. ma. l. ab hostibus. §. sed quod simplr. Dñs autem Ja. dicebat ꝙ tps ipsius non mutat: sed est semper quadriennium continuum sed cuz aliquis tpe lesus sit: tps ẽad quod bene mutat. Tertium est de rescissoria. doctores autem dicunt ꝙ non est pprium nomẽ act. ⁊ dicebant ꝙ minores restituuntur iur. act. ⁊ maiores offic. iudi. Dñs Jac. dicit cõtrariũ. Dicit enim. l. ꝙ similimodo restituuntur maiores ⁊ minores. vñ dicebat ꝙ nihil aliud est rescissoria ꝗ̃ actio que primo añ vsuca. vel pscrip. fuit directa mõ ẽ vtilꝭ Item qđ est qđ dicit hunc librũ corrigit p. C. cuz liber iste postea fact⁹ sit ⁊ añ pandectã codex fact⁹ sit: vt s. in proe. §. ⁊ cum sacratissimas. Ad hoc rñdet ꝙ verũ est ꝙ iperator primo ad iperiales cõstõnes curam suam dixerit: ⁊ ex tribus codicib⁹ scꝫ hermoge. gre. ⁊ theodo. fecit fieri vnum. C. quem suo felici noie nuncupauit: deinde erexit curam suam ad imẽsa veteris prudentie volumina ⁊c. Et tertio librum istum mandauit cõponẽdũ vt. s. haber. §. in p em. in preallegato. §. sed postea. videns imperatorias ꝯstõnes vagari extra corpus iuris mãdauit postea dissolui codicez: ⁊ qđ insererent ille cõstitutiones. ⁊ sic factuz fuit. vnde constitutio illa que corrigit librum istum est vna de constitutionibus.

¶ Rursus. ¶. Iste. §. diuiditur i duas ptes. Primo ponit de restitutione danda presenti cõtra absentẽ. Secundo addit. ⁊ extendit ad alios multos casus. Secunda ibi. quod genus. Diuisio.

¶ Rursus [a] ex diuersosi qꝫ cũ reipublice [b] cã abesset [c] vel in hostiũ [d] prã

a ¶ Rursus ex diuerso. i. ecõtrario Nã supra affirmando ⁊ se vsucepisse dicit. hic negando: ⁊ aduersariuz non vsucepisse dicit.

b ¶ Reipublice. Scilꝫ ciuitatis romane vt. ff. de verbo. signi. euz qui. Idem tñ ex generali clausula posita. ff. ex qui. cau. ma. l. i. in fi. Idem in ceteris ciuitatibus dicendum ẽ. vt. ff. ex qui. cau. ma. l. sed ⁊ si per ptorem. §. pen. Idem etiam si causã municipii alicuius. (i) vt. ff. ex qui. cau. ma. i. legatis

¶ Additio. (i) Dic idem si esset absens pro facto vnius ville vel castri qꝛ largo modo dicit abesse causa rei pub. vt not. gl. in. l. legatis allegata j. Ange.

c ¶ Abesset. Alias absens esset. Iste qui abfuit reipublice causa rez presentis duobus modis potuit vsucapere scilꝫ per se ⁊ quia rem illam secum detulit siue domi dimisit ⁊ animo possedit. vt dicitur de eo qui ad nundinas profectus est. vt. ff. de acqui. pos. clam possidere. §. qui ad nũdinas. Item per alium: scilicet per filium vel seruum. vt statim in captiuo dicemus.

d ¶ Uel in hostium. Qui sunt hostes dicitur. ff. de capti. hostes. ⁊. ff. de verbo. signi. hostes. scilicet quibus populus romanus bellum indixit. vel qui populo romano bellũ indixerunt. Si ergo ab alio quis Hostes q dicũt.

capiat nunquid hoc locuz habebit qd hic dicitur? Credo q sic. sicut qn abest dca alicui civitatis vel municipii. vt. s. dictum est. In hoc aut differut: q, no fiunt servi talium hostiu vt. ff. d cap. hostes. et sic poterit facere testamentu qd als non posset cum esset servus immo et eius obses non posset. vt. ff. de testa. l. eius q. et l. obsides. Accursius.

¶ Additio. Ide si princeps vel papa sine eius legatus: de comissione papae alicui civitati subdite ecclie bellu indixerit: qr capti efficiuntur servi et eorum bona efficiunt capientiu. et sic in oibus his habebit locu fictio postliminii. quod notat perpetuo.

Ptas l qdruplr accipit. a ¶ Potestate. i. servitute. als accipitur p iurisdictione. vt cu dicimus potestas hz hoies de districtu in potestate. i. iurisdictione. Item ponitur pro obedientia in qua ptate est monachus sub abbate: et clerici p latis. Item ponitur pro dilectione sive pietate. et hec patria ptas dr. vt ff. de ver. signi. potestatis. Sed quo

Captus ab hostibus pt vsucapere. iste ab hostibus captus poterit vsucapere cum ipse ab alio possideat. vt. s. de iu. p. §. servi. ergo ipse possidere non potest. vt. ff. ad. l. iuliam de adulte. sic eueniet. et. ff. de acqui. re. do. homo liber. §. quidqd & nec vsucape. vt. ff. de vsuc. sine possessione? Rn. vsucapit per filiu vel p suu in re peculiari. vt. ff. ex qui. cau. ma. ita ait ptor. §. hec aut. et l. deniqz. et l. ait ptor. §. hi plane. et. ff. de vsuca. iusto. §. fina. Sed nec videt q p servum possit captiuus vsucape. vt. ff. de vsuca. neqz servus. Sz dic q illa loquit in ca no pecuniaria qd veruz est. Vel loquit ipsa veritate inspecta hic aut iure postli. inspecto: quod

preualet veritati. vt. s. quib. mo. sus pa. po. sol. §. si ab hostibus.

¶ Additio. Docto. coiter sequunt glo. et. d. Ja. reprobat hic Ang. que videas et dum tex. noster dicit q captus ab hostibus potest vsu capere. Ja. exemplificat d

tea cet: re eius qui civitate b cet: vsucepit: pmittit dno (si possessor rei publice ca abesse desierit) tuc itra annu c

actione personali in qua currit prescriptio non ex possessione prescribentis: sed ex solo cursu temporis negligentiaz non petentis. vide hic per eam.

b ¶ In civitate esset. q. d. qui non abest. Quid ergo si vterqz abest: et alter alterius rem vsucapit? Respon. et tunc habet locum hec restitutio. vt. ff. ex qui cau. ma. l. fina. videtur aut desinere abesse cum domum redijt vel redire potuit finito negocio pro quo erat absens. et tunc dicitur desinere abesse nisi iusta ca ipeditus fuerit in redeundo: statuuntur eniz ei. xx. miliaria diurna. vt. ff. ex qui. cau. ma. sicut. §. tandiu. Et sic patet q de necessaria absentia tunc intelligitur. als contra. vt. ff. eo. l. hi qui. et. l. se. sed verbu desieri hic positu strictius ponitur id est q possit conuenire. Item econtra si presens rez absentis vsucepit. vt. ff. ex quib. cau. ma. l. j. §. verba. et tunc siue completa est tota vsucapio in presentia. i. infra modicum tempus: siue in absentia: siue postea parum idem est: vt. ff. eod. ab hostibus. §. sed quod simpliciter.

Absens vu videt desinere abesse

c ¶ Annum. licet vtilem qui costat ex. ccclxv. diebus. vt. ff. de statu lit. cu heres. §. stichus. in quibus actor habuit facultate agendi: nec impediret per se: nec per reu nec iudice. Nam hec tria necessaria sunt vt vtilis dies aut annus currat. vt. ff. de

Annus costat ex. ccclxv. dieb. Code p sm aliqs corrigit r istonet

diuer. ꝛ temp. prescrip. l. j. hodie vero in omnibus restitutionibus quadriennium continuum computatur vt. C. de tempo. in integrum restitutione. l. fina. Et ita no. hic ꝙ hic liber corrigitur per C. in hoc anno vtili generaliter s; q̄s dā. Sed dico contra. q2 illa tm̄ in restitutionibus dicit vnde in alijs remanet vtilis annus.

rescissa [a] vsucapione eā petere idest ita petere vt dicat possessorē vsu [b] nō cepisse ꝛ ob id suā eē rē. Quod gen⁹ actiōis [c] qbusdā [d] ꝛ alijs simili equitate motus pretor accōmodat: sicut ex latiori digestoꝝ seu pandectarum volumine intelligere licet.

Restitutio q̄ rmedio datur maiorib⁹

a ℭ Rescissa. per in integruz restitutionem petitaz a iudice viuo: vt subducat ips vsucapionis quo fuit absens. vt. C. de restit. mi. l. j. sicut ꝛ minores petunt. vt. ff. de exceptio. l. exceptiōes q̄ psone. i sine. l. ꝛ hoc ipsum. s. ꝙ postulare possūt a mortuo ptore cocedit eis. vt. ff. eodem. l. j. p totum restituit ergo eos pretor viuus. (1) vt sic agant antiq̄ actiōe ac si res nō esset vsucapta: vl' actio prescripta ideo actio ad quā restituitur dr̄ rescissoria: nō ꝙ sit nomen ꝓpriū actionis. sed que erat primo realis siue psonalis directa: nunc dicitur vtilis. vt C. ex q cau. ma. l. fi. ꝛ ō ca. l. ab hostibus. Alii dicunt ꝙ statim eo reuerso h; rescissoriam. ꝛ dicunt esse proprium nomen actionis. ꝛ sic dicunt ꝙ maiores iure actionis: sed minores officio iudicis restituunt Dicunt tn̄ ꝙ hec rescissoria actio efficaciaz nō h; anteq̄ i sufflet i eam pretor spiritum vite dando restitutionem. quod satis recidit in pmaz opinionem. Nam semper verum est hoc ꝙ a pretoris mortui edicto hoc fit ꝛ auctoritate ptoris viui.

ℭ Additio. (1) Istō ergo. q̄ petitur restitutio est officium iudicis facit. l. ꝙ si minor. §. finali. ff. de mino. ꝛ est casus in terminis in. l. si quis stipulatus. ff. ex qui. cau. ma. ꝛ non comprobatur ratione: quia quotiēs verba legis referuntur ad iudicem tunc ex illo edicto oritur officium iudicis. vt nota. glo. in. l. si soror. C. de col. ꝛ habetur. in. l. iiij. ff. de ali. ꝛ cibа. lega. ꝛ nota plene Barto. in. l. j. ff. de condi. ex lege sed hoc edictum est huiusmodi. vt in. lj. in fi. ff. ex qui cau. ma. igitur. ꝛc. An.

b ℭ Usu non cepisse. Et sic videtur concedere mentiri qō P. ꝯsiteт. S; dic ꝑ nō mētir: s; dici tibi restiuendum ac si vsucaptū non esset. vt. s. p xi. §. diximus.

c Actionis. Scilicet. rescissorie supradictta.

d ℭ Quibusdā. vt si rē absentis vsucapiat pñs: Itē si abſēs fuit ꝓbabili cā vt studioꝝ. Itē i vīcul' posit⁹. vt ff. e. l. j. ꝛ. l. s; ꝛ si p ptorē i fi. ꝛ. l. se. ꝛ de illis legibus. j. facit mentionem cum dicit de volumine digestoꝛuz.

ℭ Item si quis in fraudem. Casus.

ℭ De rescissione alienationis scilicet qualiter ego possum petere per rescissoriam rem meam absente me vsucaptam vel prescriptam rescissa vsucapione per beneficium restitutionis satis est dictum supra in materia sua. Nunc autem videndum est de quadam alia reuocatione que fit alio casu: videlicet de reuocatione que fit a creditore quādo debitor in fraudez creditoꝝ ma-

la fide alienat. Et circa hanc materiam dicit legislator breuiter q si debitor mala fide in fraudē creditorū alienauerit pmittitur creditoribus bona fide reuocare ab ipso ea que sunt alienata p in de acti bona illa remāserint i bōis debitoris illius. Unde hic tractat de alia reuocatoria quam fecit in proximo. §. que vocat pauliana sed videt in prin. q ptor permittat mētiri hic sicut in duobus pximis. §. Et rñdetur q nec hic nec ibi permittit pretor mentiri. Ipsa enim vba hic posita sunt sicut in bonis debitoris māsissent. r verba posita superius ac si nō vsucepisset effectuz denotāt q. d. sicut in rescissoria permittitur ei qui fuit absens causa reipublice: vel alia iusta de causa dū res sua vsu capta fuit in effectu agere: ac si rem suam non vsucepisset aduersarius: eo q fingit lex rem non esse vsucaptam recissa vsucapione per beneficium restitutionis: r sicut pretor fingit hoc non esse vsucaptum quod in veritate est vsucaptum remouendo vsucapionem de medio: r sic fictio hec veritati preiudicat sicut r alibi in fictione. l. corne. que fingit captiuum mortuū pmortuū prima hora captiuitatis. r in fictione postliminij vbi fingitur captiuum similiter semper fuisse in ciuitate. vt. ff. de capti. r postli. re. l. postliminiū. l. r pr. §. si. r. l. q si filius. sic r in ista reuocatione pmittit creditoribus rē debitoris in eoꝝ fraudē alienatā. ac si nō esset alienata petere. Sz videtur q male ponit in lrã hec dictio iteratiua. ¶ Item cū in. §. pxi. tractatuz sit de reuocatoria ptoria i rē cuz pauliana sit in psonā. Cū igitur simus in tractatu ptoriarū realium sicut pz. §. r. §. r in illo. §. in psonam. vbi de psonalibꝰ aget. Male vi hic inserere actiones ptorias psonales Et male vr hic poni hec dictio itez iteratiua cū q̄si de alia materia h tractet. Ad hoc rñdetur non est dubium quin pauliana de qua principaliter in hoc. §. tractat. r alie due de qbus fit mentio s. pauliana fauiana r caluisiana. ff. de vsu. videamus. §. in fauia. inter personales tamen eas interpretorias interserit ppter similitudinem quam hz in reuocando. iō dicit. Itē sup isto. §. pōt reformari vnum quare tale reuocatur per paulianaz qō i fraudē creditorū a debitoribus est alienatum. Per caluisianam autē r fauianam q̄z super hoc fit dissentio reuocat illud quod in fraudē patroni est a liberto alienatum. Quare ergo cū necesse sit q pbetur fraus tam emptoris q̄z venditoris ad hoc q creditor possit reuocare illud qō in fraudem eius est alienatum. In reuocatione autē que fit a patrono rei alienate in eius fraudez liberto suo sufficit q pbet fraudez alienantis solum. Ad hoc dī q creditor quē agit pauliana reuocat alienata ab eius debitore non soluto pcio. r propter hoc grauat. qr taz emptoris q̄z vēditoris fraudē necesse hz pbare. Patronus aūt qui vult reuocare alienata in eius fraudē necesse hz soluere pciuz emptori. r iō i hoc reuelat qr nō hz necesse pbare nisi i fraudē alienātis. Sed dñe q̄ ē rō diuersitatis q plus debeat grauari prōnus q̄z creditor qui reuocat? Frater dicit iustinianū. Rō vna iā dicta ē. s. qr qui in vno grauat in alio dz releuari

¶ Alienatū i fraudē creditoꝝ pmittitur ipsis ex lnia p toris bōis debitorū possessis reuocare. Aretinus.

uari.per.l.ff.de iureiur.l. eum qui.
Alia rō est ista ⁊ magis spālis: q2 pa
tronus q reuocat certat de lucro ca
ptādo: creditor aūt de dāno vitādo
De actōe aūt pauliana fauiniana ⁊
clauisia,
na diuersi
mode sen
tiunt.
Quidam
eñ sicut bar. ⁊ omnes antiqui vsq3
ad beatum Joā. ⁊ Azo. dixerunt. q̄
caluisiana daẗ patrono ⁊ pauliana
creditori ⁊ fauiana vtriq3. ⁊ p se al
legabant.l.ff.de vsu.videam9.§. de
fauiana. Dixerūt eniz. q̄ in.l.illa di
cit lr̄a per quas. vñ isti fecerūt tales
versus. Cal.pa.sed pau.cre.fauiana
cauebit vtriq3. Jo. ⁊. b. ⁊ eorum se
quaces dixerunt q̄ fauiana patro
no pauliana creditori ⁊ clauisiana
datur vtriq3 p alios versus. Credi
tor a paulo fauioq3 patronus ame
tur. Istis calu.suis cōis amicus hr̄.
Dñs Gui. dicit q̄ pauliana daẗ soli
creditori s3 q̄ oēs alij dicūt: q2 cal.
⁊ fa. danẗ soli patrono ⁊ nūq̄3 credi
tori. nec meminit se vidisse.l. que di
cat fauianam vel cal. dari creditori
nisi in.l. videamus de vsu. ista litte
ra per quas qō non credit. cōis eniz
est lr̄a per quā ⁊ non per quas.
¶ Itē si qs. ¶ Diuidiẗ i duas par
tes. Primo poniẗ dictū ex quo taci
ta q̄stio. Secūdo determiatio q̄stio
nis. Secunda ibi. permittitur.
a ¶ Si qs. Scilicet debitor.
b ¶ In fraudē. No. q̄ vterq3 tā d
bitor q̄3 receptor oportet q̄ fraudez
participet qñ titul9 nō est lucratiu9
Si autem est lucratiuus: (puta do
nationis vt si dedit. ⁊ hoc intellige
ad hoc vt creditor possit reuocare
alienationem) tunc sufficit fraudez
debitoris tm̄ interuenire. vt. C. d re
uocā. his que in frau. cre.l. penult. ⁊
ff. que in frau. credi. que autem. §.

¶ Item si quis[a] in fraudem[b] creditorum[c] rem suam[d] alicui tradiderit:

hoc edictū. ⁊. § . simili modo. Et de
hac fraude nota bonā distinctionez
Quia aut adhibeẗ a debitore alie
nāte inter viuos: aut in vltima vo
lūtate: vel a liberto in fraudē patro
ni simili
ter inter
viuos: vl'
in vltima
volūtate:
si in vltima voluntate tunc aut per
legata: aut per libertates. ⁊ si p lib
tates aut directas: aut fideicommis
sarias. Si d̄bitor in fraudē alienet i
ter viuos vno casu presumiẗ fraus. s.
qñ oia alienauit. vt. ff. e. oēs. §. luci
us ✠ Si autem non oia non p̄sumi
tur. sepe eñ de facultatib9 suis am
plius q̄3 i his est sperāt hoies. vt. s.
qui ma. nō li. §. in fraudē. d3 ergo p
bare eā creditor. Et hec distinctio
p oia seruaẗ ēt in patrono. vt. ff. d p
ba. p̄ron9. ⁊. l. quotiens. §. qui dolo.
In vltima voluntate si legatū vel fi
deicōmissū i fraudē creditor̄ religt.
solu3 euētū ispicim9: l3 fraus nō int
uenerit: vt in donatione cā mortis
vt. C. de iu. delibe.l. ij. §. si p̄o credi
tores. cū legata non debeanẗ nisi de
ducto ere alieno. vt. ff. eod. q aūt. §.
penul. ⁊ ad trebel.l. j. §. is q q̄drigē
ta. Idē i p̄rono p oia si libt9 in frau
dē legauit vel fideicōmissu3 religt:
vel donauit cā mort̄ nā solū euētu3
inspicim9. vt. ff. si qd i frau. p̄roni.l.
j. i pri. ⁊. §. 1. In libertatibus aūt in
fraudē relict̄ distingue directas ⁊ fi
deicōmissarias i p2io casu cōsiliu3
⁊ euētū. i scdo euētū tm̄ ispicim9. vt
C. de his q ma. nō pñt.l. fi. ⁊. l. j.
c ¶ Creditorū. Large accipe p oi
eo cui aliqd debeẗ. vt. ff. de v̄b. sig.l.
creditorum. ⁊. creditores. ⁊. l. si cui.
⁊ in auct. d fideius. §. penul. colla. j.
d ¶ Rē suā. s. corpalē ex eo q̄ dicit
tradiderit idē tñ ē i icorporalib9: vt
patet p multa exēpla. ff. que in frau.

Frau[s]
vtr[a] p[re]
suma[t]
i alie[na]
tiōe fa
cta p
d̄bito
res.

✠ qui
tex. l3
loq̄t in
aliena
tiōe lu
crati
ua tñ
ēt h3lo
cū i ti.
onero
so vt ē
gl. i.l.
q testim̄
i p̄bo
modū
⁊ ibi.
Bar.
ff. d p
ba. ⁊ i
sta pce
dūt s3
Ja. qñ
vendi
tio oi3
bono
rū eēt
fctā p
valde
miori
p̄cioq̄3
vale
rēt idē
si non
oia bo
na sed

maio- credi.l.prima secunda.ꝛ.iii.vsqꝫ ad rē ptē l.qui autem.
aliena ℭ Additio. No. singu.illā.in prin uit. vt cipio ꝙ si debitor repudiat heredi ē glo. tatem vel legatū vel alio mō ꝛ titu no.i.l. lo poterat nomē. acquirere ẜ.filio ꝛ nō vult i ꝓbo immo re- oīa sua pudiat ēt ff. ō le i fraudē ꝛ ga.iii. despectuꝫ creditoꝝ:

bonis eius a creditoribus possessis[a] ex sententia presidis[b]. Permittitur[c] ipsius creditoribus (rescissa traditione) eam rem petere[d]: id est dicere

dꝛ que ad reuocāde corpalia ꝛ icorpalia ꝯpetit. Et daſ ꝯ accipiētem ꝛ hrdē eius inqꝫtū ad eos puenit: etiā nō restituto ei pcio.vt.ff.e.ait ptor ẜ.fi.ꝛ.l.se.ꝛ.l.si debitor.ꝛ.l.ex his

doc.i aliena tis in ter vi- uos:ꝫ i vltia volūta te daſ vl' obi ti vel hypo- theca- ria. vt l.fi. ẜ. fi ꝓ o credi- tores. C.ō iu re deli ban.

In eū aūt q in frau- dē aliena uit actio nō daſ cū nudus fit nisi ita fraudulē-

an habeat locum ista materia dꝛ ibi ꝙ non qꝛ dūmō nō diminuat ō suo patrimonio non habet locuꝫ dispositio huius.ẜ. quod not. bene. Angelus aretinus.

a ℭ Possessis.i.possideri iussis.nec em̄ re ipsa a creditoribꝰ fuerāt possessa bona debitoris: cum ipse alienauerit. Uel dic possessis que remāserant ꝛ non sufficiebant.vt.ff.eodē l.ait pretor.

b ℭ Presidis. Puta quia fuit condemnatus ꝛ non satisfecit condemnationi infra tempus vnde missus fuit actor in possessionem bonoruꝫ.

c ℭ Permittiſ. Scꝫ infra annū vtilē.vt.ff.ō his que i frau.cre.l.i.i.rñ. de eo tñ qō puenit ad eū vl' qō dolo fecit quominus peruenirer perpetuo datur.vt.ff.eo.ait ptor.ẜ.hec actio.

ℭ Additio. De ista materia excussionis vide hic late per docto. ꝛ refert hic Ja.casum singula.in auctē. contra rogatus.C.ad trebellia.vbi etiam in rei vendicatio. est necessaria excussio bonorum.

d ℭ Eam reꝫ petere. Sꝫ q̄ actionē? Rñ.pauliana: que daſ creditori ad reuocāda corpalia: sed in factū ad reuocanda iura.vt.ff.de vsur.l.videamus.ẜ.in fauiana.ꝛ.ff.e.l.hac in factū. Uel veriꝰ dic ꝙ nulla dꝛ pauliana nisi adiectiue: quia a paulo fuit inducta: sed in factum pauliana

ter dispsit vt res apparere non possit: quo casu ēt in carcerē detrudeſ. vt.ff.e.l.fi.ẜ.fi. Est ꝛ fauiana que datur soli prono ad reuocāda ea que libertꝰ i fraudē patroni alienauit inter viuos vel vltima volūtate: q̄ minus patronꝰ habeat tertiam.vt.ff.si qd i frau.patro.l.i.i pri.ꝛ.ẜ.i.ꝛ.ō.ō succes.liber.ẜ. sed nostra ꝯstitutio. Est ꝛ caluisiana: ipa tā prono qꝫ creditori ꝯpetit.vt.ff.q̄ in frau.pa.l.in fauiana. Quidam tñ dicunt ꝯ in eo quod de fauiana dictū est arg.ff.de vsur.l.videamus.ẜ.i fauiana Sed certe ita dicit ibi lra per quē: ꝛ sic refert ad ꝓximaꝫ tm̄: scꝫ paulianā. Et iste due imitanſ naturā supioris in factum pauliane. Sed quere sunt h̄ he posite iter reales ptorias: cū ipse personales sint qō ꝓbaſ ꝑ id qō dicit lra i fauiana qꝫ.vt.ff.ō vsur.l.videamus.ẜ.in fauiana. Nam ꝓxime dixerat de personalibus. vnde continuat eam cū ꝑsonalibꝰ: ꝛ ꝓbaſ.ff.si quid in frau.proni.l.i.ẜ. hec actio. Sed rñ. qꝛ silitudinem hꝫ cuꝫ superioribus duobꝰ casibus in eo ꝙ sicut ibi ꝑmittitur aliquid dicere qō non fit: vel esse facienda aliqua ac, si non ꝓcessissent que ꝓcesserunt sic ꝛ hic. Itē sicut ibi fit reuocatio: ita ꝛ hic ꝯ̄ hm h̄ ita dici debent he reales sicut superiores: qō quidā concesserunt. Sed rñ.hic non petiſ qō meū

Actio caluisiana cui cō petit.

✠hāc gl.liel ligant

✠

fuerit vt in superiori casu.nec quasi meum:vt in publiciana.vt.s.e.§.alie. Nec obstat.j.§.xxi.q2 hypothecaria est in rē: nec tñ meuz petit̄ vel quasi q2 ibi qd peto:peto quasi meū .i. possessionē p hypothecariā actionē vel seruianam. hic autez: neq3 possessio: neq3 dñiuz est meum nec fuit. imo in accipientem transiuit:l3 in fraudē sit alienatum.vt.ff.de contrahē.emp. si sciēs in fi.⁊ pdicte tres actiones reuocatorie dicuntur. ✠Sed vñ orit̄ hec actio? Rñ.ex qsi maleficio qñ dol9 fuit in vendente ⁊ emente:si autē in vendente tantum : tunc potest dici ex quasi contractu si agitur contra illum possidentem. Sed nunqd habet retentionem vt ab eo non reuocetur si vult soluere quod sibi creditori: reuocare volenti debetur? Quidam negant vt argu.ff.rerum amo.si cum dos.§.fi.⁊.l.se. Sed ego dico instar posterioris creditoris si vult soluere priori qd sibi debetur potest habere retentionem.vt.ff.de euict.l.euict9.qd dic vt.ff.d.his que in frau.cre.ait pretor.§.illud.

Actio hypothecaria.

✠ Et sic l3 glo.que hec fuo catorie sint mere p soales sedo. Jason in hoc reprobat gl. ⁊ l3 q sint in scripte vide h p enz.

eam rem traditaz non esse: ⁊ ob id in bonis debitoris mansisse a.

¶ Actio seruiana vel quasi pretoria: ⁊ cōpetit seruiana p rebus coloni: qsi seruiana p rebus aliorū debitorū obligatis. Angelus aretinus.

a ¶ Manifisse. Uidet̄ ergo q per mittat mentiri.qd non est verum:s3 ita petit ac si mansisset in bonis debitoris.vt supra eodem.§.alie.⁊.§. rursus.

¶ Jtez seruiana. Casus. ¶ Adhuc prosequitur iustinianus materiam suam dicens q non solum preceden tes sunt pretorie in rem: sed etiam seruiana ⁊ quasi seruiana que ⁊ hypothecaria vocatur ⁊ statim dicit effectum vtriusq3. Seruiana enim competit locatori siue domino domus pro rebus coloni qui pignorū iure p mercedibus fundi vel dom9 tacite obligantur quasi seruiana autem vocatur alia per quam creditores pignora hypothecasq3 psequuntur. Que autem sit dñia inter ista tria nomina seruiana ⁊ quasi seruiana: ⁊ saluianum interdictum que videntur nomina synonima satis potest patere ex notula.Et licet hypothecaria reuocet nudam possessionem ⁊ saluianum interdictum similiter tamen differunt quia qui intendit sal. interdictum non habet probare nisi vnum scilicet q ille qui conduxit domum tempore conductiōis possidit res illas. In seruiana vero d̄bet probare duo Dominus autem Jaco.hic agitabat vnum verbum de quo nunq̄3 fecerunt mentionem glosatores scil3 quare vna actio vocatur seruiana alia quasi seruiana. Et ad istam questionem ita respondebat, Actiones vocantur vere ⁊ directe in casu isto ⁊ in vno sunt extense. Seruiana autem sicut ex primitiua sui natura est inueniebatur contra colonum. Et certe postea extendebatur contra quemlibet alium debitorem.⁊ tunc per extensionem sortita est naturam quasi seruiane. Uel sic ⁊ melius. Seruiana dicitur illa actio que nobis seruit vere:sicut aliquis dicitur nobis vere seruire quando gratis seruit. Sic autem est de actione seruiana. Quando enim domum meam tibi loco non conuento tecum quod res illate mihi sint

obligate: ꝛ tñ sunt. ꝛ ita sine pacto interueniente res illate mihi obligate sunt. ꝛ pro eis competit mihi seruiana.

¶ Jtē seruiana. ¶ Diuidit̄ i tres ꝑtes. Prio ꝗ actio ſ uiana vel q̄si seruiana est pretoria. Secūdo q̄ sit differētia īter actionē seruianam vel q̄si. Tertio que sit dr̄ia inter pign⁹ ꝛ hypotecā. Scda ibi. seruiana auc. Tertia ibi. inter pignus.

d ¶ Pignoris. Scilicet taciti.

e ¶ Fundi vel dom⁹. vt. ſ. dictū ē.

f ¶ Quare h̄ dictio pōit ad differētiam superioris. vtraqꝫ tñ seruiana dicitur a seruando forte dicta: cum omne ius aut i acqrēdo: aut i seruādo aut i amittendo ꝯsistat. vt. ff. ō leg. ꝛ se. cō. l. ñ. ✠ Sed que est differētia inter seruianam actionem ꝛ saluianum interdictū: cuꝫ illud ad ideꝫ competere videat̄. vt. j. de interdic. ſ. interdictū: Respon. qꝛ i seruiana oportet ꝙ creditor probat debitorē fuisse dn̄m tempore obligatiōis. ff. de pig. ꝛ que nondum sunt. ſ. j. ſꝫ in sabiano sufficit ꝙ ꝓbet eum possedisse: vt colligitur. ff. de solui. interdic. l. j. in prin. ꝛ dixemus. infra ō interdic. ſ. interdictum.

¶ Jtem seruiana ᵃ ꝛ quasi ſuiana que etiaꝫ hypothecaria vocatur ex ipsius pretoris iurisdictiōe substantiā capiūt. ¶ Seruiana autē experitur quis ᵇ de rebus coloni ᶜ q̄ pignoris ᵈ iure pro mercedibus fundi ᵉ ei tenētur. Quasi ᶠ seruiana autē qua credi-

✠ hypotheca aūt dicit ab ỹ pol qd̄ ē sub ꝛ thesis positō q̄si positio vl̄ obligatioque idē sūt vt probat ꝑ rub. ō re. c. ñ alie vl̄ supp.

a ¶ Jtē seruiana. q. d. non solū publiciana ꝛ rescissoria reales sunt ꝛ pretorie de quibus dictum est: sed etiaꝫ due iste capiunt vim ex pretoris iurisdictione. id est pretorie sūt. vt hic. ꝛ. ff. de pac: si tibi. ſ. ō pignore. Ac.

b ¶ Quis scꝫ fundi dn̄s nuesit partiarius: siue nūmis colat. Jtē etiam pro deterioratione domus. vt. ff. qui. cau. pi. ta. contra. l. ij. ſꝫ ex locato sit act. vt. ff. loca. l. qui funduꝫ.

c ¶ Coloni. Subaudi vel inquilini. naꝫ ꝛ ei⁹ res sunt tacite obligate vt ff. qui. cau. pi. taci. con. l. ij. Et est colonus in villa: inquilinus in ciuitate vt. ff. ō acqui. pos. l. re pignoris. Differentia tamen est inter has duas tacitas obligationes: nam in rusticis ita demū si dn̄s sciat iducta ꝛ illata ī vrbano siue sciat siue non. ꝛ est ratio qꝛ sancta rusticitas oīa palam hꝫ. ſꝫ inquilinus multa etiā clam apportat que locator ignorat. vt. C. loca. certi iuris. Jta tñ in vtroqꝫ si eo animo sint iducta. vt ibi sint perpetuo non ad tempus. vt. ff. de pigno. ōbitor. ꝛ. ff. qui. cau. pig. ta, contra. in ꝑ di. p. ſ. h.

Colon⁹ ꝛ inquilinus differunt.

Rusticitas sancta oia palaꝫ hꝫ.

¶ Jnter pignus ꝛc. Casus. ¶ Uoluit scire a legislatore que sit differētia iter pign⁹ ꝛ hypothecā. Ad hoc qꝛ i ſ. ꝓxi. ſ. dixit ꝙ quasi seruiana est actio per quaꝫ creditores pignora hypothecas ve persequūt̄. Et ipse respōdet ꝙ nulla est differentia inter pignus ꝛ hypotecam quoad actionem hypothecariā. Nā quecūqꝫ res fuerit a dbitore creditori obligata siue fuerit creditori tradita siue nuda conuentione siue traditiōe sibi obligata semp potest creditor illam rem a quocunqꝫ possessore petere per hypothecariam actionem. Jn aliis tamen facimus differentiam inter hec verba dicimus etiam ꝙ pignus proprie dicitur res obligata ꝛ tradita creditori. Res dico mobilis quandoautem aliqua res

nuda conuētione sine traditiōe obligatur eā dicimus appellatiōe hypothece ɔtineri: hoc dicit. Sed videtur in prin. ꝙ littera dicat falsuꝫ cū dicat ꝙ inter pignus ⁊ hypothecaꝫ nulla ē differētia: quia actio hypothecaria vendicatur habenti possessionē ff. de pig. ⁊ que nō. duꝫ sunt §. i. sed q habet pignus hꝫ detentionē adminus: q̄re ergo non pōt habere actōēꝫ hypothecariā. Frater q hꝫ pign⁹ sine dubio quādiu hꝫ pignoris possessionē siue dtētionē nō habꝫ hypothecariā. sed si pignus traditū fuerit postea amissuꝫ: vel si pign⁹ alii p̄cario ɔcesserit: tūc ɔpetit creditori hypotheca ⁊ postea caute dicit i notula: vt hac actiōe peti possit a quolibet possessore: ⁊ hoc est qd dicit.

li: tradatur creditori vel nō corporalis vel incorpalis. ✠ excepta tñ vrbana seruitute queꝫ non pōt obligari ne ruinis ciuitas deformetur. vt. ff. de pigno. si is qui. §. fi. ⁊. l. se.

tores pignora hypothecasve persequūtur. ❡ Inter pignus autē ⁊ hypothecā quantuꝫ ad actionem hypothecariam attinet nihil [a] interest. Nā ꝺ qua re [b] inter creditorez ⁊ debitorē ɔuenerit vt sit p̄ debito obligata vtraꝙ hac appellatione [c] continet. Sed in aliis differentia est: nam pignoris appellatione eam proprie rem contineri dicimus que simul etiam traditur creditori: maxime [d] si mobilis sit: at eā q̄ sine traditione nuda conuentione tenetur: ꝓprie hypothece appellatione contineri dicimus.

❡ Addi. Dic ꝙ attēta ratō ne gl. si esset huiꝰ etiā vrbana q̄ non esset dformatio ciuitatꝭ posset obligari: vtpote obligo tibi seruitutē altius non tollēdi do nec pecunianō sol uat nā tūc valeret.

✠ Si q̄rat an iurisdictiōes p̄eminentie honores: ius p̄cipiendi pedagiū ius patronatus qd habet i ecclesiis vel hoibꝰ ⁊ similia possint pignori obligari distingue vt p. B. in. l. si is q. §. fi. ff. ꝺ pign.

a ❡ Nihil interest. Nisi in sono vocis. vt. ff. de pig. l. res hypothece. §. itē pignus imo ⁊ etiam quātum ad actionē videtur interesse. nā prescriptio habenti pignus nō currit cum possideat. secꝰ in hypothecaria: cui currit prescriptio interduꝫ. x. interdum. xx. interduꝫ. xxx. interduꝫ. xl. annorū. vt. C si aduer. cre. l. j. ⁊. ij. ⁊ C. de prescrip. xxx. vel. xl. annoꝝ. cū notissimi. ⁊ de an. excep. l. j. §. prio.

b ❡ De qua re. Mobili vel imobili: tradatur creditori vel nō corporalis

ita di. Bar. i. d. l. si is q. §. fi. Ange.

c ❡ Hac appellatione. Scilicet hypothecaria. vt hac actione peti possit a quolibet possessore.

d ❡ Maxime. Hoc abūdat. vt. C. de testa. ma. l. fi. §. ii. Duo eniꝫ oportet interuenire vt sit pignꝰ. ⁊ ꝙ tradatur creditori: vt hic. ⁊ ꝙ mobilis res sit. cū pignus a pugno dicatur. vt. ff. de verbo. significa. plebs. §. pignus. Si aūt mobilis est: ⁊ non traditur. Item si imobilis est tradatꝫ vel non hypotheca est. Patet ergo ꝙ quatuor sunt pretorie actiōes in rem: sciꝫ publiciana. ⁊ rescissoria. ⁊ seruiana: ⁊ q̄si seruiana. Iteꝫ alie due reales preiudiciales. vt. j. eo. §. preiudiciales. Est ⁊ alia que datur superficiario qñ quis ad nō modicuꝫ tēpus ɔduxit. vt. ff. de superfi. l. i. in fin. j. rñ. ⁊. §. qd ait. ⁊. l. fi. ⁊. ff. de rei

vendi.supficiario.&.l.pretorie. Est & octaua actio in rē: vt que daf metuz passo. nā illa pretoria est in rez. vt.ff.q me.cau.metum.§.volenti. Sunt & alie: scilz bonoz possessoria hereditatis petitio. Itez fideicommissaria hereditatis petitio. Pria daf ei q succedit p ptorez. Secūda ei cui per trebellianum hereditas restituta est. vt.ff. d bo.pos.here.petitio.l.j.&.ij.&.ff.d fideicō.hrdita.peti.l.j.ij.&.iij. & sic decem sunt pretorie in rem.

pluz de act. in factū que descēdit ex iureiur. Pretor eniz introduxit &c. Ex iuramento in quo solū queritur an actor iurauerit. & non soluz has act. personales. et act. pecu. introduxit pretor. sed et alias plures hic. & hoc dic. ¶ In psonaz &c. ¶ Iste.§ diuid. vsq; ad.fi. §. Penales. tractat d tribus actōnibus psonalibus & pretorijs. Et hoc principium vsq; ad.§. actiones autem. diuiditur: quia in principio premittit de actione: de constituta: & de peculio. Item de iuramento in genere: & secundo in specie: & de vna quaq; dicit. Secunda ibi: de cōstituta. Item prima subdiuiditur: qr prio ponit qualiter olim erat in actiōe d constituta & recepticia. Hodie vero sunt omnia redacta ad constitutaz. Secunda ibi. sed ex nostra.

¶ Actio d ɔstituta que habet ocz vi rez q̄z habebat olī: & et̄ illas q̄s habebat recepticia. Itē actio de peculio: & perquā queritur an actor iurauerit sunt psonales & pretorie. Aretinꝰ.

¶ In psonā[a] quoq; actiōes ex sua iurisdictiōe propositas habet ptor: veluti d pecūia[b] ɔstituta. Cui[c] similis videbaf recepticia. Sed ex nostra

¶ In psonaz q̄z actiōes &c. Casus. ¶ Nō solū pretor introduxit actionez in rem: sed etiā actionē in personaz: cū igitur supra dictū sit de realibus pretorijs restat de psonalibꝰ pretorijs tractare. Pretoriarum autem personalium actionū adminus due sunt actiōes. Pretor aūt quasdam introduxit act. in personā que sunt persecutorie & non penales: et quasdaz introduxit penales. In primo igitur nihil ponit exempla pretoriarum acti. in personaz que non sunt pretorie. Primum exemplū est in act. de cōsti.pe. & illa act. erat oli insimul act. que dicif receptitia sed si quid antea plenius habebant hodie est in acti. de constitu. est transmissum. & ea tanq̄ superuacua hodie constitutionibus personalibus iussa est recedere ab aula. Secūdū exemplū est in act. de peculio. Pretor eniz proposuit actionē de peculio seruorū vel filioz. Tertiuz exem

a ¶ In personam. q. d. dictuz est de realibus pretorijs. sequitur de personalibus ptorijs: licet & de quibusdam personalibus supra iterposuerit in.§.item si quis.

b ¶ De pecunia. Ut.ff. de constitu. pe.l.prima.in principio.

c ¶ Cui similis. Scilz quo ad quedaz: qr vtraq; dabaf vbi quis cōstituebat se soluturū pro se vel alio: sz & dissimilis videbaf: qr actio de cōstituta p his tm̄ rebꝰ in ɔstitutione deductis ɔpetebat: in qbus mutuū consistit. s. que pondere: nūero: & mēsura ɔtinētur. sed recepticis qn̄ alieno in ɔstōe deducebanf. sed hodie

pro oibus cōpetit actio ō ɔstituta, cuȝ oms res appellatōe pecunie cō tineant. vt. C. de ɔsti. pec. l. ij. §. pe.
a ℭ Constōne. Ut. C. ō ɔsti. pe. l. ij.
b ℭ Ea. Scilicȝ recepticia. Accur.
c ℭ Iteȝ ṗtor. hec capl'a exponunt. j. pxi. §. ⁊ ideo ħ nō dicas.
d ℭ Et alias de quib⁹ dicet infra. §. pēales
ℭ De pecunia.
Casus.
ℭ Sup pxi. §. posuit Justini. tria exēpla ṗtoriaruȝ act. personaliū penalium: quoꝝ primū fuit de act. de consti. pe. ſȝ dixi ei. Dñe pro deo dicatis mihi effectum act. de cōsti. pecu. ⁊ qñ agitur act. de consti. pecu. ſine cui competit act. hec? Frater dicit ipse. Ista actione agitur contra omnes illos quicunq; pro se vel pro alio se aliquid soluturos constituerunt: duȝ tamen non interponatur aliqua stipulatio. nam ſi stipulatio esset interposita tenerentur iure ciuili. ⁊ non act. pretoria. ⁊ hoc dicit. Nota ꝙ ad hoc ꝙ aliquid vẽiat in act. de cōsti. necesse est ꝙ sit debitū vel ciui. naturale. vel naturale tātū. Nota etiaȝ ꝙ ex illo. §. probatur ꝙ ex nudo pacto oritur actio. Iteȝ cū stipulatio a iu. genti. vel na. habeat illud qō maius est, ſ. cōsensus vide-

constitutione [a] cū et ſi qd plenius habebat: hoc in actionez pecunie ɔstitute trāſfuſuȝ est: et ea [b] quaſi superuacua iuſſa est cū sua auctoritate a nr̄is legib⁹ recedeṙ. Itē pretor [c] proposuit actiōeȝ de peculio seruoꝝ filioꝝ́q; familias. Et ex q̄ queritur: an actor iurauerit ⁊ alias [d] q̄ plures.

ℭ Actio ō ɔstituta pecunia daṫ in eū q̄ pro se vel alio se cōstituit soluturum ⁊ ex nudo pacto oriṫ. Et vbi habet locū remediuȝ ordinarium: ad extraordinariuȝ nō est recurrendum. Angelus aretin⁹.

ℭ De ɔstituta pecunia [e] cū oib⁹ [f] agitur q̄cunq; pro se vel pro alio soluturos se cōstituerit [g]

tur ꝙ magis dēberet denoīari a iure gen. vel natu. q̄ a iu. ci. Frater vnuȝ quodq; in sua singl'aritate noiatur ⁊ per illud cognoscit. vnde ſi dicaṫ Comes venit nescitur quis venit ſȝ ſi dicaṫ comes talis loci venit p̄ suaȝ singularitatem cognoscit ⁊ ab eadeȝ singularitate dnominat stipulatio: q͛ iu. gē. ⁊ na'. habet quoddam cōe ei ⁊ omni ɔtractui vt p͛pter illum. §. Adeo Singulaṙ autē habet a iure ci. ſ. ꝙ dbeat ṗcedere interrogatio. ⁊ seq respōſio. vñ q͛ sua singularitas iu. ci. fuit itroducta a sua singularitate dicit esse de iure ciuili.
e ℭ De constituta pecunia. Id est hac actione que ſic vocatur.
f ℭ Cuȝ omnibus. Scilicet. aptis. al's obligari pro se vbi pro se interuenit constitutio: vel pro alijs vbi pro alijs interuenit cōstitutio. ſic ergo furiosus cum nec pro se nec pro alijs obligetur: nec cōstituere se debere potest. Ideȝ in prodigo ⁊ ſimilibus. Item mulieres cum al's ṗ se tantum obligentur. ⁊ hē constituēt pro se tantum ⁊ non pro alijs. vt. ff. de consti. pe. l. j. §. j. ⁊ ij.
g ℭ Constituerint. Utputa per hec v̄ba ɔstituo me soluturū qō ego vel

nulla [a] scz stipulatione interposita: nā alioqn si stipulanti ꝓmiserint iure ciuili [b] tenentur.

Ex cōtractu filij vl' serui tenetur pater & dominus peculiotenus de iure pretorio. Angelus.

ille debet & similia.vt.ff.de constit. pe.qui autē.in fin.&.l.se. Et hoc ita si sit debitū quod precedat: siue ciuile & naturale simul: siue naturale tm̄: siue pretorium. secus si ciuile tm̄.vt.ff. ɔsti.pe. cu.l.pria. §.penul. & fin.&.l. in.§.i. a Mulia. Ergo ex nudo pacto oritur actio hic: quod est cōtra ius commune positū.ff.de pact. iurisgentium.§.sed cum nulla.&.§. quinimo.&.§.idem marcellus.&.§. idem responsum.&.C.de pac.l.legē. Et ē hoc ideo forte speciale: qz sicut vnum pro eo qui cōstituit inducit: sed vt non teneatur nisi elapsis decem diebus.vt.ff.de ɔsti.pe.promissor: cuz al's statim teneatur.vt.ff.de verbo.oblig.eum qui kalēdis.§.quotiēs.& de verbo.signifi.cedere diez. sic & aliud contra eū: vt ex nudo pacto teneatur.vt arg.ff.de iureiur.eū qui,in princ. Sunt & alij adhuc sex casus in quibus ex nudo pacto orit actio: vt ecce in donatione hodie: licet oliz fuerit necessaria stipulatio. vt.C.de dona.si quis argentum.§. sinautem. Item si mulier dotez sine stipulatione dare marito conuenit. vt.C.de do.pro.l.ad exactionem.& de rei vxo.actio.l.prima.§.primo. Item si quis ob honorē decretum: vel decernendum palam pollicitus fuerit: id est sine īterrogatiōe.vt.ff. de pol.l.prima.§.primo.&.l.pactū. Itē in nautico fenore.vt.ff.de nau. feno.l.periculi. in fine. Item in accessione frumēti.vel vini: vel olei vel ordei.vt.C.de vsur.l.frumenti. Item in vsuris ciuitati promissis. vt.ff.de vsuris.l.etiam. Al's autem propter sui frigiditatem nudū pactum actionem parere non potest. Additio Adde alios casus: vt puta in curia mercatorum.ar.gl. quintus mutius.ff.man.& ibi Bar. Itē si fieret i iudicio quia nūc fingitur stiplatō. Itē quādo p pactum nudum aliquid abest parti si nō seruentur promissa: quia contra non seruantez datur actio de dolo.vt est tex.nota.in l.eleganter.§.seruus.ff.de dolo. vt hic per docto.

b Iure ciuili. Vel actiōe ex stipulatu vbi incertū est in stipulatione: vel conditione certi qui ex stipulatione orit vbi est certuz.vt supra de verbo.obliga.in princi. que stipulatio est a iure ciuili inducta: vt hic. cuz de iuregētium ipsa nō fuerit.licet alij cōtractus fuerint de iuregētium.vt supra de iure natu. gentiū. & ciuili.§.ius autē. non autem dicitur ideo de iure ciuili qꝫ nō habeat in se vinculū naturale: immo habet quia sine consensu non valet.qui cōsensus est de iure naturali.vt.ff.de pac.l.prima.§.penulti.

Actiones aūt de peculio. Casus.

Dixi dn̄o Iustinia. Dn̄e iaz vidi effectū primi respō.pro deo dicatis mihi de secūdo exēpla quare inuenta fuit de pe.act.rn̄. Frater equum fuit qꝫ iste act.inuenirent per quas cōtra patrem vel dn̄m posset agi ex cōtractu filiorūfami. vel seruorum: quia licet actiōe de pecu.de iure ciuili: nō teneātur patres vel dominī equū tamen est qꝫ peculiotenus teneatur: eo qꝫ peculiū est quasi patrīmoniū filiorum vel seruorum.&.h.d.

Et iuxta hanc gl.ponit b Ba.v. nū notabile qꝫ si qs ɔstituat titia uxt de iusiur ɔ seva lebit tale cōstitutuz: secus si non ɔ se. sed ɔ alio vt hic ɔ eūz.

facit c.nauiganti extra ō vsu.

Stipulatio est de iu.ci.

Et ratō ppter hz periculū

¶ Actiones autē de peculio [a]: ideo aduersus patrē [b] dominumve [c] comparauit pretor: qr licet ex contractu filiorum seruorū ve ipso [d] iure non teneantur: equū tñ est peculio tenꝰ (quod veluti patrimonium est filiorū filiarūq: itē seruorū) ꝯdēnari eos.

a ¶ Actiones. De peculio. Volunt quidā dicere hec esse ꝓpria nomia actionū. scꝫ de peculio: ⁊ de in rem verso ⁊ quod iussu. Item exercitoria: ⁊ tributoria: ⁊ institoria ex eoq leges plerūqꝫ appellāt eas actiões: vt h. Sꝫ veriꝰ est q adiectiue ponātur sic em̄ dicit mandati actio de peculio. vt. ff. d pecu. l. iiij. §. cui congruit. Accursius.

b ¶ Patrem. scilicet respectu filij. Accursius florentinus.

c ¶ Dominumve. Scilicꝫ respectu serui: sunt enim correlatiua.

Seruus ꝓ nullo reputatur.

d ¶ Ipso iure. Scilicꝫ ciuili: quod nō vult vt alter ex alterius persona obligetur: ⁊ sic pater nō debet teneri pro filio ĩspecto iure ciuili. sic eo inspecto pro seruo non d̾bet teneri dñs quia seruus pro nullo est inspecto iure ciuili. vt. ff. de reg. iu. qd̾ attinet. Sed tñ pretor equitatē considerat: vt quia peculiuꝫ quasi patrimoniū est filij vel serui. vt subijcit: quia peculium est quod sibi qs parcimonia querit. vt. ff. de pecu. peculium. vere tamen non est patrimonium filij peculium. vt. C. de inoffi. testa. l. fina. in fine. Item nec serui. vt. ff. de verborum obliga. liber homo. Ideo tamē quia quasi patrimonium est patrem pro filio. dominuꝫ pro seruo teneri dicit. Diligēter tamen distingue vtrum contrahat filius: vel seruus: vel quasi cōtrahat. Item vtrum delinquat. vel quasi. Si contrahat quilibet illorum: dominus vel pater actione ex eo contractu tenetur in peculium. Incuiꝰ

Peculiuꝫ ē pecūia q̄ parsimonia q̄ritur.

Pr̃es ꝓ filijs et dñi ꝓ ſuis an teneant.

Actio de peculio.

condēnatione deducitur ex ipso peculio quicqd seruus naturaliter domino debuit. vt quia dñs seruo mutuauit: vel al's secū contraxit. Item deducitur qd̾ debetur his qui sunt in ptāte domini. vt tutela: vel cura: cuꝫ videatur dominus pueniisse vt ff. d pecu. sed si dānum. §. i. et. ij. obligatur enim seruus domino naturaliter. vt. s̃. de fideiuſ. §. i. ⁊ sunt hec cōmunia seruo et in filio excepta causa mutui: ex qua nec filius nec pater̃ tenetur. secus in seruo. vt. j. titu. j. §. illud. ⁊. C. ad macedo. l. pe. Item que dicta sunt qñ contrahit filius vel seruus eadē ⁊ quādo quasi contrahit: vt si alterius negocia gessit. vt. ff. de nego. gest. si filius. Preter hanc actionem de peculio adhuc pater vel dominꝰ quādoqꝫ tenetur de in rem verso quando scilicet filius in rem patris vel seruus in rem domini conuertit: et est insolidum vsqꝫ ad q̄ꝫtitatem versam. vt. j. titu. j. §. in rem. Azo. Sed d̾ peculio agitur quatenus peculiū durat. vt. j. eodem. §. sunt preterea. vt. j. titu. j. §. in rem autem. Iteꝫ est actio quod iussu que est insolidum quando filius vel seruus iubēte domino vel patre contraxit. videt̃ eniꝫ contrahi cum ipso patre vel domino. vt. ff. quod iussu. l. i. ⁊ fina. Iteꝫ sunt ⁊ alie tres scilicꝫ exercitoria que datur contra dominuꝫ nauis qui preposuit magistrum nauis seruū suuꝫ et eius rei gratia contractum fuit. Et ideo dicitur exercitoria: qa exercitor dicitur dominꝰ nauis. Iteꝫ in

Actio d̾ in rē verso.

Actio qd̾ iussu.

Actio exercitoria.

Actio institoria.

stitoria que hꝫ locuꝫ qñ aliquis ser- uuꝫ suũ taberne vl' stationi ꝓposuit ¶ Itē tributoria qua agitur ita ꝙ dñs vocat in tributũ.vt.j.tit.j.§.in troduxit.⁊.§.institoria,⁊.§.j.In de licet autē ⁊ quasi ð lictis idē olim ser- uabat i fi- lio ⁊ ser uo: vt ꝑ noxa da- ri possent.vt.j.de noxa.in fi.tit. Sꝫ hodie pro seruis tantum agit noxa liter vt ibi dicitur.⁊ pro delictis.vt j.de noxa.in prin.⁊.ff.de noxa.l.j. ⁊ in quasi delictis vt si seruus habi- tans cum domino habuit supensuꝫ vel appensum: vel effudit aliqd qð alicui nocuit.vt.ff.de his qui deie. vel effu.l.j.§.si seruus.⁊.l.si vero.§ pretor.nisi in duob⁹ casibus: vt.ff. de his qui deiece.vel effu.l.j.§.cuꝫ seruus.vbi non habitat cum dño. ⁊.ff.de mino.ꝙ si mior.§.si seruus. Porro licet in delictis ⁊ quasi agat noxaliter: tñ ⁊ de peculio agit si lo cupletatus est dñs inq̃ꝫ tũ id peculiũ locupletius est: vt.ff.ð iudi.tā ex cō- tractibus.⁊.ff.de pecu.l.iꝫ.§.ex cā. ¶ Itē si aliqs ⁊c. Casus. ¶ Dixi sti. Dñe iam vidi naturā duorū exēploꝝ nunc si placet dicatis mi hi naturā tertij exēpli.s.actionis in factũ que dat ex iuramento.s.qñ hꝫ locum hec act.⁊ ipse respon. Frater dicit ipse. Si aliquis petierit.x.ab aliquo dicens illa sibi ðberi.⁊ reus sacramentũ sibi deferat.⁊ actor de- lato sibi iuramento iurauerit illud esse sibi debitũ qð petit.⁊ post iura mentum noluerit soluere quod pe- titũ est. In isto casu accōmodat sibi pretor actionem per quaꝫ queritur an iurauerit vel non.⁊ an non debi tum.quia iuramētũ hic ꝑ. ṽitate est acceptum.⁊.h.d. Mo.ꝙ multiplici- ter accipitur iuramentum in corpo re iuris.vt satis habes notatum in glo.sed istud iuramentum vocat de re.i.veritate.sic ⁊ quidaꝫ subtiliter loqui vo- lentes di cunt i re. i. verita- te. Hic so lebat que rere dñs Jacob⁹.

Margin: ¶ In ista mate- ria vi- de ca- suꝫ sin gula- rē i.l. si.ff.de exerci toria.

¶ Si qs iurauerit aduersario ðferēte i iudicio: dat ei ex sacramēto actio. Angelus arc.

¶ Itē[a] si quis po stulāte[b] aduersa rio iurauerit[c] ðbe

vtrum actio in factum que descēdit ex iureiurā.esset ꝑtoria vel ciuilis: quod sit pretoria apparet apertissi me per litteram istam.ꝙ aũt sit ciui lis videtur ꝙ actio in factuꝫ que da tur ex snia est ciuilis ꝺm oēs. Actio autē in factum ex iureiuran. dat in similitudinem iudicati.vt.C.de re- bus cre.⁊ iure.l.actor.ad hoc rñde tur ꝙ similitudinem habet cum iu- dicijs: eo ꝙ ista actio procedit ex iu ramento quod iuramentuꝫ multas habet similitudines cuꝫ sententia ⁊ multas dissimilitudines. P. etiam dicit ꝙ ista act.in factuꝫ tunc demũ datur ex sentētia quando nō est sen tentia secuta. Secuta enim sentētia datur actio in factum ex sententia que est similis. Doctores autem di- cunt contrarium.vt apparet in glo.

a ¶ Item si quis. Scilicet actor.

b ¶ Postulante. id est petente reo vel deferente.si enim sine voluntate aduersarij iuraret nihil proficeret iuramentum.vt.ff. de iureiurādo. l.iij.in principio.

c ¶ Jurauerit. Uel ei remissuꝫ fue- rit.vt.ff. de iureiurando,non erit. §.finali.et lege sequenti.⁊.C.de re- cre.actori.

¶ Additio. Idem si post accepta- tum iuramentum etiam anteq̃ꝫ iu retur peniteat differentem: quia ha betur pro remisso.

ri[a] sibi pecuniam quã peteret; neq ei soluat iustissie[b] accomodat ei talẽ actionẽ[c]: ꝑ quam non illud qrit[d] an ei pecunia ꝺbeat: sed an iurauerit.

a ¶ Deberi. Sic simpliciter. s. non adiecta causa quare ꝺbeatur: quod informiter dicimus. Si autem cuz forma veluti qa vendidi: tunc agitur actione vtili ex eo contractu nata ex sacramẽto: cũ ꝑ veritate accipiatur: ⁊ aduersario similiter actionez tribuit: ac si vere cõtractus precessisset. Idem est in alijs contractibus: vt. ff. ꝺ iureiu. si duo. §. si quis iurauerit. ⁊. §. idẽ dicemꝰ. ⁊. §. marcellus. Item circa actionem realez: si rem suam esse iurauerit daẽ actio in rem vtilis. preterea in factum cõtra deferentem tantum vel heredez. vt. ff. de iureiu. l. nam postea. §. fi. ⁊. l. seq. Et ita actio interduz datur in factum interdum vtilis ex eo cõtractu: ⁊ vtilis in rem. Ex parte autez rei si iurat in actiõe personali: tunc exceptionem tantum parit. Si autem in actione reali tunc distinguitur an iurauerit rem petitoris non esse quo casu exceptio tantũ datur: an suã esse: quo casu etiã actio: si res ad actorẽ redeat: nõ contra aliuz: ⁊ hoc quod dixi in actore habet locũ si iuraẽ ex sacramenti delatione: sz si iuratur ex traditiõe facta occasione iureiurandi: tunc publiciana datur contra quẽlibet cũ sit iusta causa traditionis. vt. ff. de iureiu. nam postea. §. fi. ⁊. l. j. quia ⁊. l. se. ⁊ ꝺ publicia. l. j. ĩ fi. vsq ad legẽ eũ q. Nec obstat in eo. titu. l. eũ qui. §. si petẽti quia ibi verbũ dũtaxat dominũ tãtuz excludit contra quẽ publiciana nõ daẽ. vt. ff. de pub. l. penul. ⁊ fina.

¶ Additio. Hec glosa. in ista parte fi. communiter reprobaẽ. vide hic ad longum per dominum Jaso.

b ¶ Iustissime. Quia ꝓpter sacramentum datur.

c ¶ Actionem. in factum: vt. C. de rebus cre. actori.

d ¶ Non illud queritur. etiã si periuriũ velit probare qz sufficit diuina vltio. vt. ff. de dolo. q si deferente. ⁊. l. seq. ⁊. C. de re. cre. l. iij. nisi in casibus. vt. C. de re. cre. l. fi. ⁊. ff. ꝺ iureiu. admonendi. Et no. q sacramẽtuz qꝺ est de re. vt. ff. eo. quotiẽs. id est de veritate. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. §. q in ratiõibus: triplex inuenitur. Volũtariũ qꝺ ex volũtate daẽ: suscipitur ⁊ recusatur. ⁊ extra iudicium fit vt. ff. e. l. iussu. quod. Itẽ necessarium quod necessitate imposita a iudice defertur ⁊ suscipitur. vt ar. ff. de in litẽ iuran. l. fi. Nec enim potest hoc sacramentum referri: vel recusari: nisi pretendatur iusta causa recusatiõis. ✠ vt. C. ꝺ re. cre gña liter. §. si autẽ. Itez iudiciale qꝺ sic dicĩ a iudicio: quando. s. pars parti sacramentuz in iudicio defert qꝺ nõ est necesse subire. sed potest recusari ⁊ referri. vt. C. eo. delata. ⁊. l. generaliter. §. si autem: sed iure veteri non poterat recusari: vt. ff. eodez. manifeste. Sed ꝭm. P. ita demum actio in factum datur ex sacramento si sententia nõ subsequetur: alias quare oriretur actio in factuz cum ex sententia eadez nasceretur. vt. C. de rebus cre. actori. Sed nos contra. licet eniz due sint ⁊ ad idẽ: ⁊ eodem nomine: nõ nocet. vt. ff. ꝺ actione emptio. non est nouũ. ⁊. ff. ꝺ fideiusso. heres a debitore. semel tñ fiet exactio tantũ. vt. ff. ꝺ verbo. oblig. qui bis. ⁊ de regu. iur. bona fides.

Actio cõpetẽs actori q reo deferẽte iurauit q̃ talis ẽ.

Iuramẽtuz triplex est:

Iuramẽtuz rei qñ q exceptionẽ qñ q actõnẽ parit.

✠ Puta qa iã probauit vel se offert ꝓbaturũ ca. i. ex ꝺ ꝓbat. Itez si semel inocatuz velit ps iteruz ꝺferre vt. l. si qs iusiurandũ. C. de re. cre.

Qui edictū in albo p̄toris positū corruperit: vel q̄ vocat patrē vel patronū in ius sine venia: ⁊ eximēs dolo aliquē vocatū in ius vl' eximi faciēs: tenetur actione p̄toria. Aretinus.

Penales[a] q̄z actiões p̄tor pene[b] m̄ltas ex sua iurisdictiōe itroduxit. Veluti aduers[9] eū q̄ q̄d[c] ex albo[d]

Penales quoq̄z. Cas'. Multe diuisiões consueuerunt notari in hoc. §. Adhuc tñ nō habuimus pricipal' nisi duas. Quarū prima est: ꝙ omnis actio: aut est in rem: aut in personā. Secūda est ꝙ oēs actiões ⁊ aut sūt ciuiles: aut pretorie. Sub materia aūt p̄toriarū multe sūt diuisiões q̄r pretoriaꝝ alie sunt in rē: alie in personā. Item actionum pretoriaꝝ personalium alie sunt penales: alie nō penales. De pretorijs autē actionibus non penalibus personalibus dictū est. s. in proximo. §. De p̄torijs aūt personalibus videndum est in littera presenti. Non solum enim dicit Justi. introduxit pretor actōes personales: non penales: immo ⁊ multas pretorias personales penales. Et de hoc ponit tria exempla. Primum est: ꝙ pretor introduxit tria. primo actionem pretoriam personalem penalē in eū qui album ipsius corrupit. Secundū est ꝙ pretor introduxit actionē pretoriam personalē penalē in eū qui patronū parēte iubēte in ius vocauerit anteq̄z hoc a iudice ipetrasset. Tertium est ꝙ pretor introduxit actionē pretoriā personalem penalē in eū qui in ius vocatū vi exemit: vel aduersus eū q ex dolo fuerit exempt[9]. ⁊ hoc dicit. Que autē sunt differētie inter actiōes pretorias personales penales satis patet. Iste eni. §. longe melius est notus q̄z sequēs. §. scđ opinionē dñi Guillelmi. cur tñ hoc dixerit nescio: nisi q̄a deficiebat glosa signata super illo verbo fere. et ipse nihil aliō dixit q̄z dicit illa glosa sz quia glosam non habuit ita dixit.

a Penales quoq̄z. Dictum est. s. de pretorijs: rei p̄secutorijs: nunc de penalibus p̄torijs. Sed que ē differētia inter penales: ⁊ rei p̄secutorias? Respondet multe: quia penales pretorie sunt annales: excepta actiōe furti. vt. j. de perpe. ⁊ tempo. actionibus. in principio. sed rei persecutorie sunt perpetue. vt. ff. de actioni. ⁊ obligati. in honorarijs. Item penales odiose sunt rei persecutorie nō. vt. ff. de penis. l. interpretatiōe. Itē penales non transeunt contra heredes nisi aliquid ad eos peruenit vel lis sit ꝯtestata. vt. C. ex delicto đfuncto. l. j. sed persecutorie sic. vt. ff. de actioni. ⁊ obliga. ex contractibus. Item vbi plures tenentur rei persecutoria: vno soluēte ceteri liberantur: non ita in penali. vt. C. đ condictio. furt. l. prima. Et. ff. de libe. ca. l. vltima. ⁊. ff. ad legem aquil. itē me la. §. si plures.

b Pene. Id est fere. Vel melius dic ꝙ abūdat. nam vere multe sunt.

c Quid. Id est aliquid.

d Ex albo. Erat enim album de albatio quedam posita in loco eminenti. vt apparet in auctenti. de lit. §. omnem. ibi vocem enim preconū ⁊c. collatio. viij. i quo albo erat scriptum: vel de citando aliquo: vel de alio precepto generali vel speciali.

ei⁹ corrupisset [a]. Et in eū [b] q patronū [c] vel parentem [d] in ius [e] vocasset: cum

vt.ff.de albo scrip.l.prima.⁊.l.ij. ⁊ ff.de iurisdict.om.iudi.l.si quis id. Accursius.

a ¶ Corrupisset. Uel positū sustulisset q̄uis non corruperit. ⁊ siue p se siue per aliū ⁊ tūc ābo tenētur.nec vnus liberat alium. ⁊ est in quinquaginta aureos: vt in dicta. le. si quis id. ⁊.l. seq. tenetur etiam ille corruptor lege cornelia de falsis. vt.ff.ad.l. cor. de fal.l.pe. cuius pena est deportatio ⁊ oīu bonorū publicatō. in vuis ēt vltimuz suppliciuz. vt.ff.ad.l.cor. de fal.l.j.in fi.

b ¶ In eum. Scʒ filium vel libertū datur actio in factum que est similiter penalis vt superior. quīquagīta aureos que dat pro patrono vel pr̄i: ⁊ si libert⁹ nō possit soluere dictā pecūiā castigabit. ✠ Idē forte in filio: licʒ noxaliter non detur. vt.ff.eo.l.de in ius voc.l.pe.⁊.j.ō noxa.in fin. superior tn̄ punit soluʒ doluʒ h̄ solum factū ɔsiderat. vt.C.ō i ius vo. venia.

c ¶ Patronū. Subaudi vel patronā. Iteʒ filios ⁊ pr̄es eoruʒ. vt.ff.ō in ius vocan.l.iij.§.1. Et accipe hic patronū q manumisit: vel ꝑquo iudicatū ē i cā igenuitatꝭ ⁊ libertinitatis. Uꝭ si ex causa fideicōmissi mānumisit. Uel si emit eo pacto vt manumitteret ⁊ manumisit: vel nō manumisit: sed ex cōstitutione diui marci puenit ad libertatem. vt.ff.ō in ius vo. adoptiuum. §.j.⁊.l.is quoqʒ. ⁊ l. sed si hac lege.. Item liberos patroni accipe mares: ⁊ feminas: ⁊ parentes etiam adoptiuos. vt dicta.l. sed si hac lege. §. liberos quoqʒ. ⁊ §. parentes.

d ¶ Uel parentem. Et h̄ accipe marem ⁊ feminam. ⁊ vsqʒ in infinituʒ: vt etiam si adam viueret non possit vocari in ius sine venia. Item non refert si sunt legitimi parentes: vel naturales. vt.ff.de i ius vo.l.iiij.§.j.⁊.iij.⁊.l. parentes.⁊.l. patris. ⁊ l. adoptiuum. in prin.

e ¶ In ius vocasset. Id est iuris experiendi causa vocasset. vt.ff.de in ius vocā.l.j.⁊ hoc siue causa sit ciuilis: siue criminalis multo magis. nam ⁊ tūc scʒ qn̄ cā est criminalis etiam cū venia non pōt: q2 non cōceditur. vt.ff. de in ius vocan. sed etsi. §. pretor ait.⁊.ff.de accu. qui accusare. in fin. ⁊.l. hi tamen. §.ij. Sed quid si soluʒ libellum dedit? R̄n. non incidit in hoc edictum. vt.ff.ō in ius vo. libertus.ij. Item quid si veniat vocatus? Respon. semper incidit sed facilius remittitur hec pena quando vocat⁹ non venit. vt. ff. de in ius vocan. q̄uis. Sed quidam dicunt vocantē nullo modo cadere in edictū si vocatus non venit ex predicta.l. q̄uis ⁊ hoc ideo. quia v̄ba cuʒ effectu sunt accipienda. vt.ff. ne quis eum qui i ius vocatus est vi exi.l.pe.§. docere. sed prima sententia verior est: ✠ q2 in dicta.l. q̄uis. non dicit q̄ non incidat in edictū. sed q̄ non remittitur pena nisi causa cognita. Itē nū quid heres potest vocari in ius sine venia? ⁊ certe si extraneus est potest vt.ff. de obsequijs prestan. a liber. l. heres filius non potest vocare in ius sine venia. Sed quare secus in herede liberti ⁊ in herede patroni? Respon. in primo odiū versatur qō debet restringi. in secundo fauor q debet ꝓrogari. vt.ff. de liber. ⁊ post h.u.l. cū quidam. Item si alter agat tutorio nomine vel curatorio. arg. ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. fina. ⁊ quesitum. Ratio quia ne-

✠ Et sic hēs ex gl. q̄ qn̄ soluiti ere lu it icor p⁹. sed regula fallit qn̄ id qōerat soluendū n̄ ō bebat ex pēa delicti sʒ forte ex contracta. Itē fallit i nobilib⁹ v̄ falijs bone stis p sonis. Itē no tēte eo nec pe tēte cui

pēa cu ni ria e rata plica da I fallit pēa e ordi ria p ra mi cta. Itē f lit i m mis trans gress nib⁹ h̄ p d cto. dā si ucret nevē in iu voca nō p set. L bert pūit ēt si p tron ab ip sine nia ius v cat⁹ vēia ✠ C q̄ I Io.f tra se cō it doc. Ja. cit g mo pro-

pāt a- mini officium sunt debet esse dam- nolum. vt. ff. quemadmodum testa. men. aperian. sigs ex signatoribus. ¶ Cum id nou impetrasset. Id ē non petisset 7 nō accepisset. dz enim a pretore

ā opi ii. vt tūc nō a cōmit taf pe na que sic petere rōneci dn̄e pmit tatio- te mihi nis ve vt possim nit cō ꝯuēirepa mittē trem vel da. patronum meum vt colligitur. j. de pen. te. liti. §. fina. 7 .ff. de in ius vo. l. iij. 7. iiij. §. j. Illud etiam quero an hec postulatio venie debeat fieri in personis omnium qui in ius vocari non possunt: que enumerantur ff. de in ius vocan. l. ij. 7 si non fiat ꝙ cadat in penam. Quidaz dicunt ꝙ sic. Nos ꝙ non. qꝛ hec pena in eum tantuz statuit que incidit in edictū at ille persone in edicto non continentur: quod maxime probatur ex hoc. §. Aliter tamē puto eos puniendos: prout placuerit iudici ad similitudinem istorum. ✠ Sed nunqd hec petitio hodie est correcta: vt qꝛ habent hodie liberti ius natalium 7 regenerationis. vt in auc. vt liber dere. §. j. coll. vj. Respon. non quia ibi reseruantur iura patronis: maxima obsequialia que natura debētur. Superiora quantum ad libertum plana sunt. In filio distingue aut erat emancipatus: aut in potestate. si emancipatus erat: habent locum superiora si vero in potestate: tunc nec cum venia nec sine venia potest conuenire patrem. vt. C. de in ius vo. l. fin. 7. ff. de ac. 7 oblig. l. actiones. nisi pro castrensi vel quasi castrensi peculio. vt. ff. de iudic. l. lis nulla. 7 tunc cum venia. vt. ff. de in ius vo. l. adoptiuū. §. j. ✠ 7 hoc cuz agit contra patrē. Si aut ē ꝯtra extraneum. tunc ſm vetera iura tm̄. v.

idᵃ non īpetrasset. q̄ i ius vocaret: cu Itēᵇ aduersus eū iusve dolo aliꝫ ex q̄ vi exemerit cuz emerit: 7 alias inīu

actiones filiosfamilias competebāt vt. ff. de ac. 7 obli. l. filiusfamilias. 7 l. in factum actiones. Sz hodie oēs veniētes ex aduenticia causa. vt di. xi. s. per quas perso. no. ac. §. j. Itē quero qs iurabit d calūnia cū filiusfamilias in iudicio erit. Respō. si filius emancipatus petita venia patrē conueniat. iurabit filiᵘ si maior est alˢ curator ei dabitur ad litem vt in auct. vt li. ma. 7 auie. §. j. in fi. colla. viij. si autez sit in potestate patris 7 agat de castrensi vel quasi castrensi peculio tunc iurat filius cum paterfamilias habeat. vt. ff. ad mace. l. ij. si vero esset minor daretur curator liti: non persone: cum sit in potestate. vt. C. de cura. furi. l. fi. i prin. 7 de bo. que liberis. in. fi. §. si autez pro patre. Si aūt contra extraneuz agat filius si agat pr̄ eiᵘ noīe: pater iurat. vt. C. de iura. calum. l. ii. §. qd obseruari. Si filius forte patre absente. vel ſm veteres. ll. in. v. casibꝰ vel secundum nouas in omni aduēticia causa iurat filius: cum suo nomine agat 7 maior ē: si mō pr̄ in aduentitijs non hz vsumfructū. alˢ pr̄ ageret: 7 rn̄deret: 7 iuraret. vt. C. de bo. ma. l. j. in prin. vbi vero filius iurat: licet pater non habeat vsumfructum. dz pater consentire filio agenti 7 respondenti. vt. C. d bo. que libe. l. fina. in prin.

¶ Additio. De isto iuramento vltra hanc glo. vide late per glo. ij. §. qd obseruari. C. de iuramē. calum.

b ¶ Item aduersus eum scilicz datur actio in factum penalis. vt ecce cum vocarez titium in ius qui tenebatur mihi actione temporali: et dum esset in itinere detinuisti eū vi:

vbicū ꝙ filiᵘ i ptāte pt agere ꝯ prem. vt no. p gl. i dic. l. lis nulla.

✠ no. ꝙ i criminali bꝰ 7 penalibꝰ ꝓcedi tur de similibꝰ ad similia hz An. hic.

✠ idē dicas

Pōit casuz.

vel capiendo eū p personam vel fa-
ciendo dolo vt alius eum detineret
& tantum q dies actionis mee exi-
uit teneris eū mihi quanti iuraue-
ro in litem. & sic est actio penalis ex
pte mea.
qa vltra
rei verita
tem forte
iurabo. &
ex pte tua
qr dasmi
bi aliqd & tibi nihil adest vt. ff. ne qs
eum qui in ius voc. vi ex. l. pe. §. j.
Super hoc. §. primo quero cū duo
sint tituli. vt. ff. ne quis eum qui in
ius vocatur vi ex. & alius tit. de eo
per quem factum erit: vt de quo fit
mentio in hoc. §. Respondet de pri
mo quia inde oritur actio ex vtra-
q parte penalis. vt dictum est. sed
ex alio penalis ex pte rei tm̄: cū ad
interesse actoris detur. vt. ff. de eo
per quem factum erit. l. fina. j. re-
spon. ✠ Item primus de quo fit mē
tio hic consulit actori tantū vt ptz
in. l. j. & iij. §. eximere. At secundus
contulit vocato non solum vocanti.
vt. §. de eo per quem factum erit. l.
prima. §. si reus. in fin. & l. fin. pri-
mo. responso. Item primus habet
locum quando aliquis exemptus
est ante satisdationem et post in ius
vocationem sed secundus post sa-
tisdationem. scilicet factam iudi-
cio sisti: et alias que firmant iudi-
cium. vt. ff. de preto. stipula. leg.
prima. in princi. Et patet hec
differentia ex ordine illorum titu-
lorum. Item primus quando vi
exemptus sit quis. At secundus
etiam sine vi. vt patet in. l. prima. §.
si dolo. de eo per quem factum est.
& titulo. ne quis eum qui. l. prima &
secunda in fine. Uel satis dici po-
test q de vtroq hic loquitur. quia
licet duo sint illi tituli tamē de vno

merabiles[a].
¶ Actiones p̄iu-
diciales q hic enume-
rant sūt in re: q̄rū
aliq sūt ciuiles & ali
q̄ pretorie. Areti.

edicto sunt. Item & q dicatur pe-
nalis actio etiā illa que ex vna par
te tantum est penalis. Super hoc
§. secundo queritur. Nonne per cō-
uentionem sola etiam iure veteri
perpetua
bitur a-
ctio. vt di
gestis de
actioni-
bus & ob
ligationi
bus. l. constitutionibus. non solum
per noua iura. vt. C. de prescriptio-
nibus. xxx. anno. cū notissimi. & l.
sicut? Respond. hic nō per executo
rem: sed per suam denunciationem
eum conuenerat. ✠ Uel verbum
quasi positum in dicta. l. constitutio
nibus assertiue ponitur non simili-
tudinarie: & sm hoc hodie esset cor
rectum quod hic dicitur. Uel dic q
talis fuit conuentio in illa. l. consti-
tutionis que pro lite contestata ha-
bebatur: vt quia actio erat tempo-
ralis & libellus fuit principi datus.
vt. C. quando lib. princi. dat lit. cō.
fac. lege prima & secunda. Uel dic
secundum Joannem q leges vete-
res circa personales actiones loquū
tur: vbi non perpetuantur per exe-
cutorem: sed lex illa cum notissimi
& lex sicut in rem. loquuntur in rea
li. Unde adhuc etiam hodie non co
rrigitur quod hic dicit.
¶ Additio. Hanc etiam impugnāt
doctores qa dicta. l. sicut & dicta lex
cum notissimi loquuntur tam in
personalibus q̄ in realibus secun-
dum Jaco.
a ¶ Innumerabiles. Immo nume
rari possunt: sed dicuntur innume-
rabiles: quia de facili non possunt
numerari. Unde dicitur non pos-
se fieri quod cum difficultate fi-
eri potest vt. ff. de verborum signi-
ficatione nepos proculo. Enume-

✠ Et ī h q̄ a ctio in factū descen dēs ex edicto ō q̄ i i sto. §. fit me re pēa lis ex pte a ctori & rei lz doct. ātigte nuerit ? glo. tū Jo. sa. & a lii do. moder ni te- nēt cū gl. vt p Jaso. hic.

✠ ista glo. re proba tur, qr h ma teria loqtur qn qs iudici ali au ctorita te imo iussu maio ris iu dicsu it cita t. l. iij §. j. ff. ne qs eū q.

ra ergo aliqs: vt est actio i factu de calūniatorib⁹ de qua dicem⁹.j.§.q̄drupli. Itē actio q̄ met⁹ cā. Itē furti manifesti. Itē serui corrupti in duplū de qb⁹ dicem⁹.j.e.§.oēs aūt actiones.

Actiones penales ptorie sūt mlte.

Sūt ꝛ aūe lie i factū vt effusis et electis.ꝛ de appensis.vt.ff.d his qui deie.vel effu.l.si vero.§.pretor. Et alie multe sunt quas enumerare non expedit. Accur.

Preiudiciales[a] actiōes i rē cē

¶ Preiudiciales autem ꝛc. Casus

¶ Supra dictum est q̄ sub materia pretoriarum multe sunt diuisiones. Quedam ei sūt actiones pretorie in rē ꝛ quedā in personam. Pretorie aūt in rē subdiuidūtur: qꝛ quedā sunt penales: ꝛ quedam nō penales sicut iaz supra dictū est. Modo redeūdū est ad alterum mēbrum diuisionis prime ptoriarum.s. ad ptorias in rē ꝛ de illis scire debetis q̄ realiū actionum ptoriarū quedam sunt preiudiciales de quib⁹ hic tractat ꝛ quedā nō piudiciales de quibus dictuz est supra. Et ponit iusti. tria exēpla in isto.§. In honore sancte trinitatis. d actionibus ptorijs preiudicialibus. Primū exēpluz est de actione in rē p quā querit an aliqs sit liber vel seru⁹ simplr. Scdm exēplū eq̄ in actiōe pquā vēdico te i libertum meum. hec eñ actio ē ptoria ꝛ realis ꝛ piudicialis. Tertium exemplum est in actione qua tedico filiū meum esse ꝛ heredē vendico te in filium: tu aūt contra viriliter tedefendis. hec eñ actio similiter est realis ꝛ pretoria ꝛ piudicialis. Scire tamen debetis q̄ vna istarū triū actionū fere legitimaz hz causam.i. fere est ciuilis.illa scilz qua queritur an aliquis sit liber vel seruus. Cetere autē due bene sunt pretorie. hoc dicit. Et nota hic q̄ quatuor reperiunt actiōes principales quaꝝ due sūt ptorie mere. tertia ē mere ciuilis q̄rta est fere ciuilis. Prime due sūt actiones in rē qua vendico aliquē in filiuz meum. ꝛ actio qua vendico aliquez i libertum meum. Tertia autem preiudicialis que est mere ciuilis est petitio hereditatis. Quarta aūt que est fere ciuilis: est actio qua vendico aliquē in seruum meū. Sz dn̄e. pro deo que est ratio q̄ due prime sunt ptorie: tertia est mere ciuilis? Frater hec pprie actio in rē sm ius ciuile competit ei q est dn̄s rei petite. de iu.gen.vel ciui. Hoc autē non est reperire in duabus primis actionibus. Patronus enim non ē dn̄s liberti sed solum ius hz patronatus in eum. Similiter pater non est proprie dn̄s filij. sed magis habz ptātem q̄ dn̄ium in filio. Hereditas aūt est res que de iur.gen.vel ciuili potest dn̄o nostro subijci ꝛ propter hoc dr̄ q̄ tertia est ciuilis. Silr ꝛ seruus dn̄o nostro subijcitur. vñ quarta actio similiter dr̄ ciuilis nisi aliud constaret. Sed qd ē illud. Frater quia i ea non contingeret discernere inter rem petitam ꝛ personam a qua res petitur. ꝛ propterea dicitur fere ciuilis. Hec enim est vna de illis quatuor que in ciuilibus questionibus considerantur vt habes notatum super illo verbo fere que notula deficiebat domino Guido. Et propterea in his que hic recitantur fecit magnam solennitatem ꝛ mirabiliter reprehendebat notatorem.

a ¶ Preiudiciales. Pro constanti ponit q̄ he pretorie sunt cum in tractatu pretoriarum ponuntur ꝛ sunt in rem: quia res petitur ꝛ vendicatur. Unde queritur quare nō posuit

has supra

has supra iter reales p̃torias? R̃n. q: quedã de eis est ciuilis: vñ ei⁹ oc casione & de ceteris hic dicere reser uauit. & sunt tres. Pria est p quam queritur: an aliquis sit liber: subau di vel ser uus. Se cunda an aliqs sit li bert⁹: sub audi vel ingenu⁹. Tertia est de par tu agnoscendo: per quam queritur an quis sit filius: vel non. vt omnia consequatur que filius a patre con sequi debet. Al's autem agitur de partu agnoscendo propter alimẽta tm̃. & tunc filiationi non preiudicat̃ q: summatim queritur. vt. ff. de li. ag. l. i. §. iulianus. & l. si quis a libe ris. §. fi. vel parẽs. & ò bis qui sunt sui vel alie. iur. l. si iudex. licet videa tur contra. C. de or. cog. l. ij. §. si Sz dic vt ibi. Sed dicunt quidam & male ꝙ tm̃ due sunt: & de duabus p̃ mis faciunt vnam hoc modo: an ali quis sit liber. i. ingenu⁹ vel libert⁹ & hec vna. Aliam vero de partu a gnoscendo non mutant sed prima opinio verior est cum sit commodi⁹ singulas causas singulis appellatio nibus distingui. vt. s. qui. mo. testa. infir. §. alio autem modo. Item q: postea dicit cetere ꝓ &c. & ita loq̃ tur de pluribus excepta vna ✠ In prima ergo vbi queritur sit liber vl' seruus. Dico ꝙ siue seruus agat con tra dñm dicens se esse liberum: siue econtra dñs cõtra seruum: & seruus sit in possessione libertatis: ꝙ hec a ctio in rem que intenditur est preiu dicialis. vt. ff. de libe. causa. libe ris. §. finali. Idem dico siue patro nus vendicet libertum in libertini tatem: siue libertus se vendicet in ingenuitatem. vtraqz est preiudi cialis. vt. ff. si liber. ingenuus esse di. l. fina. in prin. & §. finali. Inten ditur etiam hoc casu officium iudi cis. vt. ff. de iureiu. si duo patroni. in princ. & ff. si liber. inge. esse di. l. i. & ij. & ff. de rei vẽ. l. i. §. i. Idẽ dicas in tertio: vt siue agat pater petẽdo filiũ in filia tionẽ: vl' filius di cat se non filiuz erit preiudicialis & directa hincinde. Sed quidam dixerunt ꝙ directa datur patrono: parenti: domino. sed illa que datur liberto filio: & ser uo est cõtraria: quod nulla lege cau tum inuenitur: licet alie quedam in ueniantur directe & contrarie: vt mandati depositi & sil'es. ✠ Sed q̃ liter formantur libelli in his? R̃n. sic. Peto ioannem in filium meum iudicari vt mihi patri debitam pre stet reuerentiam & alia que patrib⁹ a filijs debentur & idem in patro no. & extunc lata sententia alimen ta patri & patrono prestabuntur. vt ff. de li. agno. l. si quis a liberis. in prin. & §. solent. q: sententia pro ve ritate accipitur. vt. ff. de sta. homi num. l. ingenuũ. Et probatur hec li belli formatio. C. de fideicommiss. l. j. In seruo & domino sic Peto in seruum meum talem pronunciari. quia eum meum dico. Econtra ser uus vel libertus vel filius dicet. Pe to me non inquietari a titio qui me in seruum: vel libertum vel filium tenet: quia me in tali vinculo non subesse dico. vt. C. de ingenuis ma. l. diffamari. Uel sic. Peto vt inge nuus vel liber: vel non filius pro nunciet: contra titium: quia sic se rei veritas habet: & differt hec ab ea qua petit pater filium in potesta te ex iure romano: cum ibi tantum de potestate queratur hic autem de filiatione. vt. ff. de rei vendica tione. l. j. §. i. & hic dicitur. Item

videntur q̄les sunt p liber an libert⁹ sit: q̄s querit̃ an aliq̄s vl' de p̃tu ag̃scẽdo

Actiones p̃iudiciales sunt tres.

✠ hãc approbant oẽs q: plal' locutio ñ pt esse ɔtẽta mino ri nũe ro ꝙ duob⁹ l. vbi nũer⁹. ff. de te sti.

✠ hec gl. cõi ter ap probat lz postea sit sibi ɔria i bi. itẽ q̃ iure ascrip ticij. &c.

hec pretoria vt hic: illa ciuilis. Qui bus autem modis filius possit peti: diximus.s. de patria pote. §. ius autem potestatis. Item quare dicuntur preiudiciales? Respon. secundum quosdam: quia in modum exceptionis proponuntur ✠ et ita preiudicant: vt si agas contra me here ditatis petitione: et ego obijciam tibi quod seruus sis defuncti. Uel quia ipse defunctus seruus fuit, vt. ff. de pe. here. l. si quis libertatem: tunc non potest esse lis inter nos. vt. ff. de iudi. l. nulla. vt. s. de obligatio. que ex del. §. hi qui. et facit pro hac sententia. C. de or. co. l. j. et de hered. pe. l. liber. et. ff. si liber. ingenu. esse dica. l. fina. Alij dixerunt ideo dici preiudiciales: quia sententia lata super his fit preiudicium omnibus alijs questionibus. vt. ff. de sta. homi. ingenuum. et. ff. de libe. ag. l. j. §. fina. et. l. ij. sed certe secundum etiam hoc querela inofficiosi testamenti dicitur preiudicialis: quia preiudicat alijs questionibus. vt. ff. de inofficio. testam. l. papinianus. §. fina. Sed contra hanc sententiam est. ff. de libe. causa. si seruus. Sed ibi non fuit pronunciatus ingenuus. Uel collusio ibi fuit. Uel dic secundum Joannem quod preiudiciales ideo dicuntur: quia omnes alie questiones qui interim inter eas personas innouentur debent silere. vt. C. de ordi. cogni. l. j. et. iij. et. ff. de lib. cau. l. ordinata. et ad hoc facit optime. ff. de no xalibus. l. penultima primo responso. Nisi esset talis causa que ageretur etiam si constaret eum fore seruum: quod est quandoque. vt. ff. de iudi. vix. Sed secundum hoc cum queritur inter patronum et libertum de libertinitate: non est hec questio preiudicialis: cum alie questiones interim inter eos possunt exerceri: venia tamen petita. vt. s. eodem. §. et in eum. Sed dic quod ille questiones quiescunt que non competerent si constaret eum libertum. vt. ff. de in ius vocando. l. sed si hac vi. §. penultimo et finali. Item quid si nulla alia questio mouetur nonne tunc iste dicuntur preiudiciales cum non habeant cui preiudicent? Azo dicit quod non. Sed Jo. contra. Inspicitur enim aptitudo: quia habilis est esse preiudicialis sicut augustus dicitur: licet non semper augeat. vt. s. in rubrica proemij. Item nunquid sint plures preiudiciales nisi he tres? Respon. sic vt hereditatis petitionam et tunc cessant omnes alie questiones donec ista intenditur. vt. ff. de peti. heredi. l. si quis libertatem. et. l. diuus iul. licet hodie contrarium fit. vt. C. de he. peten. l. fina. §. primo et secundo. Item quo iure ascripticij: coloni censiti: et similes petuntur. Respond. vtili preiudiciali: non directa et ipsi coloni se petunt in libertatem contraria preiudiciali vtili: non directa. ideo vtili quia liberi sunt non serui: vt in autentica. de san. episco. §. ascripticios. et. §. si seruus. collatione nona. Item ideo preiudiciali: quia parum a seruis distant quo ad seruitia que facere debent. vt. C. de agri. et cen. l. ne diutius. libro. xj. Sed alij dicunt quod officio iudicis petuntur et petunt. vt. C. in qui. cau. cen. domi. accusa. pos. l. j. libro. xj. Sed certe officium iudicis non potest locum habere ad futuras prestationes. ✠ vt. ff. de vsur. l. j. Alij dixerunt habere locum negatoriam et confessoriam vtilem vt que datur directa seruitutibus alijs: hec vtilis hic datur quod nihil est. Item si aliquis ad aliqua annua seruitia teneatur: quo iure petitur vt condemnetur: vt prestet: in posterum: et ipse quo iure petit absolui? Respon. satis puto quod iudicis

✠ hec opi. fz Jas. non est vera quia quocunque modo proponatur semper sunt preiudiciales.

Petitio hereditatis est actio preiudicialis. Coloni ascripticii et siles quo iure petunt.

✠ Nisi ratione prestationis futuris et dum gl. dicit quod non competit off. iudi. in hoc re

proba tur q2 imo p iltis a scripti cijs & cesitis 9petit officiü iudici

officio hoc fiat: siue promissa fuerit hec seruitia: siue ex consuetudine debeantur hec seruitia: siue ipsa prestita longo tempore ex promissione petuntur. vt. ff. de vsur. l. cum de in rem ver. so. que p missio probabitur ex longo vsu: ibi.

Ex qb⁹ [a] fere [b] vna illarum legitimã [c] câm habet: p quã q̃rit an aliqs liber [d] sit: cetere vo ex ipsius p̃toris iurisdictione substantiã capiunt.

¶ Additio. Et nota q verba sententie condemno te ad soluendum par caponum tali domino omni anno secundum q tui antecessores fecere: nullam penitus conditionem faciunt sed condemnatus simpliciter tenetur vt per Bart. in. l. eum qui. §. iulianus. ij. ff. de consti. pe. & in extraua ad reprimendam. in ver. prout.

a ¶ Ex quibus. Scilicet tribus p̃iudicialibus questionibus.

b ¶ Fere. Ideo dicit fere. quia in ciuilibus questionibus quatuor cõsiderantur scilicet actor: reus: iudex & ipsa res. Hic autem est idem qui conuenit & conuenitur & res . Uel ideo quia pretor introduxit de partu agnoscendo & a senatusconsulto confirmatur.

c ¶ Legitimã. Scilz de iure ciuili.

d ¶ Liber sit. Subaudi vel seruus

¶ Sic ita discretis. Casus. ¶ Inter omnes principales diuisiones actionum hec principalior est . scilicet q ac. aut sunt in rem aut in personam. Hec enim diuisio locum habet in iure ciuili & in iure pretor. Cum igitur superius dictum sit q actiones quedam sunt in rem & quedam in personam & etiam que sunt reales & q̃ psonales & hoc siue sint ciuiles siue pretorie sit itaq3 discretis & diuisis actionibus scilicet q que dam sunt in rem & quedam in personam necessarium est naturaz vtriusq3 videre . Natura autẽ actionis realis est vt per eam petat aliquis rem suã sibi restitui. Ista autem natura realis non tãgitur hic nisi in fine. §. quasi inciden ter vbi dr̃ q̃uis sit aduersus eos h in rem actio p quam aliqs rẽ suam petat. Natura autez actionis personalis est vt per eaz petat quis rem alienam sibi dari. Certum est ergo aliquem non posse petere rem suam per actionez psonalẽ per quã personalem dicat aduersarium dare oportere: q2 quod meuz est. meuz amplius fieri non potest: sed dare ẽ accipientis facere: quare non potest aliquis agere ad rem suaz petendã actione personali. q2 intendit aduersarium suum dari oportere: hoc verum est cõiter loquendo. In qbusdam tñ casibus possum petere rem meã per actionẽ personalẽ. vt patet in conditione furtiua q̃q̃ eniz hoc regulariter sit verum & actione personali non possit quis rem suam petere in odium tñ furtum est statutũ cõtrarium in hoc casu. vt. s. 9 fures si actio fuerit ad petitionẽ dupli. si sit furtũ non manifestuz vel ad quadruplũ: si manifestum cõpetat dño ad rem suam recuperandam conditio furti. que ẽ personalis actio. Nõ obstante q dominus rei est & eã põt vendicare. hoc dicit. Sed videt in principio q dicat falsuz dicẽs q ab alio q̃ a fure non posset aliquis rez suã petere actiõe psonali. In actiõe em̃ 9modati depositi & similib⁹ bñ petit aliqs rẽ suã actiõe psõali. Frat i.

bis actionibus competit actio per sonalis ad hoc vt sibi tradatur ꝛ nó vt sibi detur vt patet in glo. videt etiam ꝙ non sit in odium furum ꝙꝫ nis pluribus actionibus teneantur scilicꝫ reali ꝛ psonali. Me ne enīꝫ vi deo ꝙ cō tra alios ꝙꝫ fures dantur plures actiones veluti realis ꝛ personalis vt contra commodatarium. Potest enim qui rem suam commodauit actione commodati rem suam petere que est personalis vl rei vendi. sic ēt video in pignoraticia actione ꝙ soluto precio possit dñs rem suam petere act. pigno. que est personalis vel rei vendicationis ꝙꝫ ꝙꝫ non sit ei sanum consilium illam rē vendicare dum alia sibi competit actio. eo ꝙ si alius ꝓbauerit se dñm rem suā amittet. dicunt tamen quidam ꝙ lꝫ ei a quo res petitur questionem dominij referre abſqꝫ iustitia. immo certe introductum est in odium furum ꝙ teneantur actione reali ꝛ personali que infamat. Sed domine nō ne dicit lex. ꝙ cessat infamia in conditionibus vt. ff. de actio. ꝛ obliga. cessat. Frater ignominia iur. cessat sed nō facti. De facto infamat conditio furtiua. ꝛ non de iure. vnde dicitur alibi ꝙ conditio furti nō competi liberto contra patrem. ꝛ hoc quia infamat de facto: ꝛ sic intelligo illam. l. ff. de obse. pa. prestandis. dominus Jaco. dixit ꝙ legum condi tores non fuerunt contenti ꝙ fures essent infames de iure tantuꝫ sed etiam voluerunt ꝙ essent infames de facto. ꝛ propterea inuente sunt contra eos due actiones. scilꝫ actio furti que infamat de iure. vt ff. de fur. l. sicut potest. ꝛ condi. fur. que infamat de facto. Adhuc contra solutionē. §. i prin. dictam sic oppono. Actio directa depositi isamat qꝛ cū illa actione agit quasi de pfidia ꝛ sic r penalis est in quatuor casib⁹ veluti qñ aliqs deponit cā icēdij ruine naufragij vel tumultus ꝛ similit actio mādati directa in famat. ꝛ iste dantur ei vt dictum est supra in prima oppositione cui datur rei vendi. ꝛ sic responsio nulla. Frater dicit dominus Jac. vt cessent omnes iste angustie dic ꝙ nunqꝫ comperies ꝙ reus qui non hꝫ cām ab actore teneatur actione personali ad reꝫ restituendā ꝓterqꝫ in fure. ꝛ sic cessant oppositiones de deposito ꝛ commodato. ꝛ in alijs ex ꝯtctu vbi inter reum ꝛ actorem nascit actori actio psonalis. In quantum tam vere dñs rei est datur sibi vendi.

¶ Dñs rei nō ꝑt a suaꝫ: nisi ꝯtra furē gere ad dādum rē odio furis. Areti.

¶ Appellamus autem ꝛc. Jam dicta est natura realiuꝫ actionum personalium qꝛ realis daꝫ ad reꝫ suā ꝓsequēdā: psonalis aūt ad debitum. Modo ō qꝛ de realib⁹ ꝛ psonalib⁹ dixerat actionib⁹ dñs Julli. Ad vberiorem eoꝝ doctrinaꝫ plus de illis i lrā psenti determinat ꝛ dicit ꝙ appellam⁹ actiōes i rē vendicatiōes. ꝛ iō vbi in. C. ꝛ. ff. tractaꝫ de realibus actionib⁹ ab illis q erāt legū ꝯposito res intitulantur ti. de rei vē. Actiones aūt i psonam qb⁹ dare vl facere oportere aliqd itēdim⁹ vocam⁹ cōditiōes ꝛ ita oēs actiōes psonales ꝺ mūdo ꝯditiōes pn̄t dici ꝛ hoc erat oli consonū effectui actiōis i psonā sꝫ hodie non est ita. In actionibus eni̅ psonalib⁹ oliꝫ fiebāt denūciationes q̄ fiebant ꝑ ꝟba solēnia i actiōe psonali tm̄. ꝛ qcunqꝫ cadebat a syllaba cadebat a causa. alijs modis exponitur ista denunciatio in notula

¶ Sic itaq; [a] discretis actionibus certũ est non posse actorem suã rem ita ab aliquo petere: si apparet eum dare oportere. ¶ Nec enim quod actoris est: ei dari oportet [b]: quia scilicet dari cuiq; id intelligitur: qd ita datur vt eius fiat: nec res que iã actoris est: magis [c] eius fieri potest. ¶ Plane [d] odio furũ: quo magis plu

sed hodie cessant iste denũciatiões. ⁊ propterea vocãtur abusiue actiones in personam.

Additio. ¶ Sic itaq. Aduerte diligenter q hic. §. difficilis sic clare põt sũmari. Actor pre sua nõ põtest intẽtare actionẽ psonalẽ ad dãdũ cõtra aliqs nisi cõtra fures: cõtra quos ois cõditio ogenerat. Sic declaro: q2 conditio nõ cõpetit nisi qñ dominium est translatum: sed in furem dñium rei subtracte nõ trãsfertur: ⁊ tñ conditiõe furtiua ipse tenetur: igitur cõditio degenerat. Ex hoc habes q nemo põt ꝯdicere rẽ suã preterq̃ a fure. Uel sic ⁊ clarissime summatur. Qui debet intentare actionem realẽ: non põt intentare personalẽ: cum sint distincte. h. d. Et diuiditur iste. §. pricipalr i tres partes. Prio ponit regulã generalem illatiuã ex precedẽtibus scdm glo. sed scdm docto. repilogatiuã. Secundo ponit vnam fallẽtiã: ibi plãe. Tertio naturã actionũ realiũ ⁊ personaliũ: ⁊ eaꝝ dñas ibi appellamus. Itẽ pria subdiuidit: q2 prio ponitur quedã illatio seu repilogatio ex supradictis. Secundo ponit rationes. Secunda ibi. nec enim.

Diuisio.

a ¶ Sic itaq. Formatur hoc itaq ex illa diuisiõe que fit. s. e. §. i. q. d. dictum est que sunt in rẽ actiões ⁊ que in personam. itaq sic eis discretis. i. separatis ⁊ diuisis: patet q hec regula est vera: q2 psonalis actio q̃ ꝯpetit ad dandũ non cõpetit pro re sua alicui: vt hic. ideo dixi ad dandum: q2 ad tradẽdũ bene põt dari actio personalis: vt ꝯmodati: depositi. ⁊ similes: ⁊ ita etiã vis iter dare ⁊ tradere. vt hic subiicit. ⁊. ff. de acti. empt. l. exẽpto. i pric. ⁊. ff. de vb. ob. vbi aũt. i fin. ⁊. l. si rẽ tradi. ⁊. l. nẽo. ⁊ qd subiicit si apparet. i. q2 apparet eũ dare oportere. ⁊ ita agit in psonã: vt aliqd det. Sed qdã dicũt. vt. P. q hec verba si apparet eũ dar oportere: sũt noĩa cuiusdã actionis. Accursius.

¶ Additio. Dic istud qd hic dicit glo. sm Pla. nihil est dicere: sz tex. vult dicere si apparet. i. si agat dare oportere: qa medium concludendi nõ debet esse istud: sed tradendum vel ꝯstituẽdum. vt dicit glo. Ange.

b ¶ Oportet. Id est oportet q nõ det: est eni impossibile q detur: vt subiicit: q2 dare est accipientis facere. vt subiicit: nec res que ⁊c.

Dare est accipiẽtis facere

c ¶ Magis. Sed opponitur pluries deberi potest. vt. ff. de exce. rei iudic. ⁊ an eadem. §. actiones. in fi. §. ergo pluries dominium põt fieri meum. Sed non sequitur. naz licet pluries debeatur: tamen semel facta sua non debet plus fieri sua. vt ibidem dicitur. ⁊. ff. de acqui. pos. l. iij. §. ex plurimis. ⁊. s. de leg. §. sed ⁊ si rem legatarij: nisi iterum desineret esse sua. vt. ff. de ver. obli. si rẽ meã.

Meũ ãplius meum fieri nõ põt.

d ¶ Plane odio. Sed in quo vertit istud odiũ? Respõ. q2 in ꝯditiõe furtiua qs de facto infamat apud bo

Cõditio furtiua qd operat

ribus actiõibus teneãtur effectũ est vt extra penaꝫ dupli aut q̃drupli rei recipiẽde noie fures etiã hac actione teneãtur: si apparet [a] eos dare oportere quãuis sit aduersus eos ẽt hec in rem [b] actio: per quam rẽ suam quis esse petit.

❡ Actiones reales cõpetũt ad vendicandũ: psonales vero ad dandũ vel faciẽdũ. Et dicuntur abusiue conditiões a cõdicendo: id est denũciãdo. hoc dicit Aretin⁹.

nos & graues vires. vt. ff. de obse. l. bonoꝝ. licet non infamia iuris. vt ff. de actio. & oblig. l. cessat. sed in rei vendicatiõe neq; de facto neq; de iure infamat. Item multa veniunt in cõditiõe furtiua: q̄ nõ veniũt in rei vendicatiõe vt quia interitu rei non liberatur. sed in rei vendicatiõe sic. vt ff. de condi. furt. l. in rẽ & ideo maluꝫ est furi q̄ ẽt hac ratione teneatur. Itez sicut prodest alicui plures habere reos debitores. vt. ff. de lib. leg. l. si quis decedens. §. fi. & habere plures actiões. vt. ff. de leg. ij. cum filius. §. varijs. ita econtra debet ei nocere si pluribus teneatur actionibus: licet etiã nulla alia sit vtilitas Itez nunquid vna tollitur per aliaꝫ? Dic q̄ sic. vt ff. de condi. fur. si pro fure. §. furti.

a ❡ Si apparet. Id est quis apparet eos &c. Id est dicere actione in personaꝫ. Sed videtur hoc stare nõ posse. nam certum est eum qui agit dominum fuisse erga & nunc est: qa sine facto suo dominiuꝫ ab eo discedere non potuit. vt. ff. de regu. iur. l. id quod nostrum. & C. de probat. l. sine possidetis. ergo non potest agere vt sibi detur quod est suuꝫ. & tamẽ hic dicit q̄ sic. Sꝫ dic relationẽ esse faciendam ad genus nõ ad speciem. q. d. ea actiõe per quaꝫ als agitur ad dandum. s. personali. sed hic non ad dandũ intenditur. Et ita est

mirabile q̄ rem meaꝫ personalẽm actioneꝫ peto restitui. als contra. vt ff. vsufruct. queadmo. ca. l. fi. & ff. de condi. inde. l. si vrbana. Sed est speciale. vt hic dicit. Uel dic agi etiam ad dãdũ l. possessioneꝫ dã dã quam amiseraꝫ p furtuꝫ. vt. ff. de acqui. possess. l. rẽ q̄ nobis. et ff. de ꝯdi. tritica. l. secũda.

b ❡ In rẽ actio. Id est rei vendicatio: que pro dominio de iure ciuili vel gentium quesito intenditur. vt ff. rei ven. l. in rem. Itez nota q̄ hic §. locũ habet in quolibet malefidei possessore aliene rei non solum in fure. vt. s. de re. diui. §. si tñ. ff. de condi. triti. l. i. in fi. & l. ij. in prin. ✝ Interdum etiam contra bonefidei possessorem datur conditio ratiõe possessionis. vt. ff. de cõdi. inde. l. indebiti. §. sed si nũmi. Sed nunqd etiã rẽ suaꝫ põt quis etiã a non fure per cõditiõeꝫ sine causa ꝯdicere. vt. ff. de condi. sine causa. per totũ? Respon. scõm quosdã ibi dicit cõditio actio psonalis: non tñ talis per quã intendatur vt aliqd detur. Alij dicũt q̄ si alicubi inueniat ꝯditio siue cã pro sua re ꝯpetere de vtili itelligẽdũ est.

❡ Additio Dic scõm Io. fa. q̄ pria est verior: nã per eaꝫ nõ agit dñs ad dãduꝫ nisi cõtra furẽ supple & male fidei possessorẽ. vt hic in glo. sed ad restituẽduꝫ: vel forte ad possessionẽ agi debet. scõm Angelum

Actiones actiue plres ꝓsunt: sꝫ possint ob sunt.

✝ dic scõm Ioan. fab. q̄ gl. procedit in malefidei possessore cõtractãte rem mobilẽ qui scienter ꝯtrectando cõmittit furtũ.

¶ Appellam⁹ autem in rem quidem actiones vendicationes[a]. In personam vero actiões quibus[b] dare aut facere oportere intenditur: conditiones[c]. Condicere enim est denunciare[d] prisca lingua. Nunc vero abusiue[e] dicimus conditionem actionẽ in personam esse: qua actor intẽdit dari sibi oportere: nulla enim hoc tẽpore eo nomiẽ denunciatio fit.

a ¶ Appellamus. Vendicationes. Siue rerum corporaliũ de qb⁹ est. C. de rei ven. per totũ. ⁊. ff. de rei ven. ꝑ totũ. siue rerum incorporaliũ. de quibus est. ff. si vsufruc. pe. per totuz. et ff. e. si ser-ui. ven. ꝑ totũ. siue sint dire-cte siue vti-les iste vẽ-dicatões vt. ff. de publi. ꝑ totum. ⁊ ff. si ager vect. per totum. b ¶ Quibus. Jõo dicit quibus: q̄ sunt ⁊ alie q̄bus nõ intendimus dare vel facere: sed restitui vt ꝯmodati actio: ⁊ depositi ⁊ siles. iste nõ appellãt ꝯditões in stricta significatiõe accepto vocabulo. vt hic dicit. ✠ Uel dic ꝙ etiã in actiõe ꝯmodati ⁊ depositi ⁊ sĩlibus intenditur dari vel fieri. s. ipsa ꝯtẽtio rei: quasi ipsuz factũ possit quis in stipulationez deducere. vt. ff. de verbo. obli. l. vbi aũt nõ apparet. §. qui id. q̃d nõ fieret nisi aliq̃d daretur: cuz sue rei nulla esset stipulatio: sed aliene tm̃. vt supra de inuti. stipula. §. primo. c ¶ Conditiões. Scz appellamus. d ¶ Denũciare. Dicũt quidaz ꝙ q̄ volebãt aliuz ꝯuenire: prio sibi denunciare debebãt. vt ar. ff. de serui. vrba. l. quidã. Sed hoc non placet. q̄ ex volũtate: aut bonitate: vel vrbanitate hoc fit: nõ necessitate. Sz dic ꝙ hec denũciatio fiebat per magistratus: cũ actiões ꝯstituebãt vel dabant. vt. ff. de orig. iu. l. ij. §. oĩz. quod est hodie sublatũ. vt in fi. huius. §. dicitur, ⁊. C. de formu. l. j. ⁊. ij.

e ¶ Abusiue. Uere abusiuẽ de cõdictio. i. actõe i personã: q̄ nõ bene cõsonat nomen rei quã signat: q̃d fieri debebat. vt supra de dona. §. est ⁊ aliud. ¶ Sequẽs illa diuisio. Cas. ¶ Dicit glosa dũtaxat ꝙ male ꝙ h̄ ponit q̄rta diuisio. Si eni loquamur de pncipalib⁹ diuisiõibus q̄ tradunt a p̄decessorib⁹ nostris non ẽ nisi tertia pricipalis. Pria ei fuit hec Actionũ quedã sũt in rẽ ⁊ quedã in ꝑsonã. Secũda fuit hec. Actionũ q̄dã sũt ciuiles ⁊ quedã p̄torie. Tertia aũt pricipalis est diuisio ista: cõnumerãdo aũt subdiuisiões prehabitas cũ pricipalibus diuisiõibus hec est quarta diuisio. Pria enĩ fuit hec ꝙ oĩs actio aut est in rẽ aut in ꝑsonã. Secunda hec est. Oĩs actio aut est ciuilis aut est pretoria. Tertia hec est. Pretoriarũ alia in rẽ alia in ꝑsonã. Quarta hec est. Oĩs actio personalis pretoria aut est penalis aut nõ penalis. Quinta hec est pretoria ĩ rẽ aut est preiudicialis aut nõ preiudicialis. Et hec de qua agim⁹ in p̄nti est sexta. Supponẽdo ergo ꝙ sit tertia diuisio principalis venio ad casuz in hũc modũ. Post duas diuisiões pn̄cipales d̄ q̄bus supra dictũ est põit hic in tertiã diuisiõez pri. ⁊ est talis diuisio. Inter oĩs actiões d̄ mũdo quedã sunt inuẽte cã rei ꝑsequende ⁊ q̄dã cã persequẽde pene: ⁊ quedã mixte tã grã rei ꝑsequẽde q̃m pene.

C. ꝙ cũ eo. l. si liber. et de furt. l. si alie-nũ: sed ego intelligo gñalit i omi malen deiposse ssore q rẽ aliquaz d̄tinet sciẽter ꝯ volũtatem dñi: q̄ ꝯ eum pt conuenire et agi ad dãdũ. d. l. si q̄s nec cãz. §. j. An. ✠ hãc approbãt do cto. q̄ h̄ semper loquitur solum de actiõibus q̄ cõpetũt ad dãdũ: s3 iste de quibus in glo. cõ

petũt ad red dẽduz seu re stituẽ duz. l. iij. §. si red dita. ⁊ l. si vt certo. §. rẽ ti bi ddĩ ff. com mo.

Rei persequende causa inuēte sunt oēs reales actiōes ⁊ fere oēs personales que ex ɔtractibus nascunt veluti cum aliqs pecuniā mutuam vel in stipulatū deductam petit. Et de hoc ēt potes hre exemplū i ɔmodato ⁊ mādato etiā ꝓ socio: ⁊ in actiōe exempto et vēdito ⁊ locato ⁊ conducto: psōales q̄ ex cōtractibus nascunt. idō dixi ad differētiā illaꝝ que ex delictis nascunt. Fere aūt ideo dixi ꝓpter quādā actionē psonalē que ex ɔtractu ꝓcedit: ⁊ tñ in quatuor casibus est persecutoria rei ⁊ pene. Hec aūt est actio dpositi. Si eni rē meā penes te deposuerim cā incēdij vel ruine vel tumultus vel naufragij: ⁊ postea nō vis mihi eā restituere vel dolū in ea feceris ɔueniri debes in dupluz. hoc dicit. Uidetur ꝙ ista diuisio sit eadē cuz diuisiōe superiꝰ habita q̄ est ꝙ actionū pretoriarū personaliū quedā est nō penalis ⁊ quedā penalis. Frater nō est eadez. hec eni diuisio est in ɔtractu ciuiliū. vnde hic dicit ꝙ ciuilium quedā sunt penales ⁊ quedā nō. Pretor autem fuit in ɔtractu pretoriarū. ⁊ sic non est vna eadē cum altera. Item scire debes ꝙ actiōes mixte dicunt duobus modis. vno modo dicit actio mixta que cōtinet rez ⁊ penā: ⁊ ō tali mixtiōe loquit hic. Alia entz mixtura est ꝙ quedā actiones dicuntur mixte: q2 sunt in rē ⁊ in personā. Et de illa mixtione hēs. §. e. §. quedā.

¶ Tertia diuisio actionū est ꝙ sunt vel rei ꝑsecutorie vel penales: vel mixte. Angelus areti.

¶ Sequens[a] illa diuisio est ꝙ quedam actiones rei persequende gratia cōparate[b] sūt: quedam pene persequende: quedaz mixte[c] sunt.

¶ Rei persecutorie sunt omnes in rē actiones: ⁊ etiaz in personam ex cōtractu descendentes excepta depositi actione que in quatuor casibus mixta est. Areti.

¶ Seques. ¶ Iste. §. vsqz ad. §. q̄daz. diuidit i duas partes. Primo ponit vnam summam principalem actionē. Scdō declarat eā ꝑ exēpla. Secūda ibi. rei ꝑsequēde. a ¶ Seqns. Hec est tertia diuisio actionū in hoc titl'o b ¶ Cōparate. i. adiuēte. c ¶ Mixte. Sed nonne quedaz sunt que nullum horum habent: vt si ago ne qd fiat in loco sacro vel sancto. vel si factum est tollatur: ⁊ alie similes que neqz ad rē neqz ad penā: neqz mixtim se habēt: sed vel ad rei reuerentiaz: vel ad publicā vtilitatē dant? Respon. latis ad rei psecutionē scilicet diuine rei vel publice pertinēt cuius noie agere videor. Uel etiam meo noie: cū cuiuslibet intersit deū venerari. vt. C. de here. l. iiii.

¶ Rei persequēde. ¶ Iste. §. diuidit in qnqz partes. Nā primo pōit de actionibꝰ rei psecutorijs. Scdō de actionibꝰ mixtis ex ɔtractu dscēdentibus. Tertio ponit vnā regulā vel summulā in actionibꝰ ex maleficio descendētibus. Quarto illud per exēpla dclarat. Primo ponēdo de actionibus penalibus. Secūdo de actionibꝰ mixtis. Secūda pricīpalis est in versiculo. plane. Tertia in. §. ex maleficijs. Quarta in. §. pena. Quita in versiculo. sed ⁊ legis. Diuisio.

Iura- mētū in litē pstat i actiōi b9 rea lib9.

a ¶ In rez actiones. Scilz que de cez sunt. vt diximus. s. eo. §. itē ser uiana. Sed certe videt q̄ sunt om nes penales: nā in eis iurat in litē. vt. ff. de rei ven. l. qui restituere. z. ff. de in litē iurā. l. in actiōib9. Sz dic q̄ illud. l. iu ramētū i litē nō fit iure actō nis: sz of ficio iudi cis. vt. j. eo. §. pre terea. i fi. §. vñ nō dicuntur

¶ Rei psequende causa comparate sūt omnes in rē actiones[a]. Earum vero actionuz que in personam sunt: he quidem que ex contractu nascuntur: fere[b] omnes rei psequende causa comparate videntur: veluti quibus mutuaz pecuniam vel in stipulatum deductam petit[c] actor. Itē cō modati: depositi: mādati: pro socio: exempto: vēdito: locato: cōducto[d].

penales. Alij tamē dicebāt q̄ ideo non dicebantur penales: q2 non ori ginaliter illud fit q̄ crescant per sa cramētum in litē. sed ex ɔtumacia. vt. ff. de in litē iuran. l. j. z ideo ma gis attendebant quod naturaliter erat q̄z quod incidenter. Sed certe actio depositi in quatuor casib9 ab initio est rei persecutoria: z tamen dicitur penalis ispecto q̄ crescit ex contumacia. vt. j. proximo. z. j. eo. §. quadrupli. als. §. at ille. vnde pri mam responsionem approbo.

¶ Additio. Scōm docto. hec glos. videtur aduersari gl. magne posite in. §. penales. in ver. itez aduersus. in princi. s. eo. que videt conclude re q̄ ibi illa actio dicatur penalis. q2 iurat in litez: z tñ scōm eos ɔstat q̄ illud iuramētum venit offi. iudi. sic in qualibet alia actione. z dicūt hanc glo. esse veriorem.

b Fere. Fere dicit propter actio nem ex stipulatu: per quaz penā pa titur: nec inspicitur q̄ intersit. vt. s. de inuti. sti. §. alteri. scōm quosdaz. quod est falsuz. imo pp̄ter actionez depositi in quatuor casibus. vt. j. subijcit. Itē pp̄ter actionē redhibi toriā que datur in duplū aduersus venditorez qui neq3 preciū: neq3 ac cessiones soluit. vt. ff. de edili. edi. l. redhibi toria.

Actio redhibi toria datur in duplū

c ¶ Petit actor. Ad vtrā q3 autez: scz ad mu tuā z ad eaz pecu niā que i stipulatū deducta ē certi cō ditio da tur. vt. ff. si cer. pe. l. si quis certuz. z. s. de ver bo. obli. in princi. Ita q̄ ad mutuū detur conditio specialis de mutuo. vt. s. qui. mo. re con. ob. in prin. Ad pecuniā deductā in stipulatione de tur conditio certi generalis: si cer tū sit. vt. s. de verbo. obliga. in prin.

d ¶ Conducto. Sed nōne oēs iste dant ad interesse: etiaz qd̄ est extra rez. vt. ff. de act. empt. l. j. in prin. er go peto aliqd quod tibi non adest: ergo sunt penales? Sed dic tribus modis dici actionē penalē. Prio il la que hincinde est penalis. vt furti et similes qñ peto qd̄ mihi abest: z quod tibi non adest. z hoc modo ac cepto dicūtur hic iste non penales. Secūdo quando est penalis ex par te vna: scilicet ex parte rei tm̄: quod est vbicūq3 actoris interesse excedit is quod reo adest. z in hac significa tione actiōes iste dicūtur penales. scilicet exēpto z similes: z etiaz rei vendicatio qñ in litez iurat. z q̄ in specta persona rei tm̄ penales dicū tur probat. ff. de eo p quē fact. est. l. i. §. si plres. z. l. fi. z. s. e. §. penales.

istã ✠ Tertio dicitur penalis inspecta gl.ipu psona actoris tm̃:vt si accepisti ab gnant aliquo aliquid vt me accusares per Jo.fa. calũniã.nam repeto licet nihil mi ꝛ Jas. hi absit a te.s.cui adest: vt probat h.Est ff. de ca. eniz ri lũ.l.gñali diculũ ter.§.il/ ꝓactõ lud erit nes h notãduz. enũe/ a ¶ In rate ꝛ duplam. cetere Scilicz si bõeti. reus inſi/ ꝓpter ciet.vt.j. ea ꝙ i eo.§.sed eis iu/ furti.Ac. ret in b ¶ Ip/ litem sius. Scz sint pe heredis. nales Ex dolo p ea q̃ eniz defũ habẽt cti in sim s.i. d. plũ tm̃ vt §.pẽa ff.deposi. les. in l.j.§.pri/ gl.ma mo.Et ẽ gna in ratio q̃re ver.itẽ i his qua aduer tuor casi/ sus.in bus dat princ.

secutorie tm̃. ꝛ quedã rei tm̃: ꝛ quedã mixte tã pene q̃z rei. ꝛ sic proseq tur partes illas prie diuisionis hic ponte in.§.sequens illa diuisio. Et primo tractat de actiõibus ex maleficijs pre cedẽtib⁹ penaz tm̃ ꝓsequẽti/ bus: ꝛ de hoc põit vnũ exẽ/ pluz.l.in actõe fur ti. Si eiz agat actõ ne furti manifesti ad q̃dru/ pluz: siue nõ maife sti ad du/ plũ totuz duplũ vel q̃druplũ est pena: q2 ꝓpter istã actio nẽ ꝯpetit dño reiuẽ dicatõ ad

¶ Plãc si dpositi agit eo noie ꝙ tu/ multus:icẽdij: rui ne:naufragij cã de positũ sit:i duplũ [a] actionẽ pretor red dit:si modo cũ ipo apud quez deposi tũ sit:aut cuz here de eius de dolo ip/ sius [b] agef:quo ca su mixta est actio.

¶ Actionũ descẽ dẽtiũ ex maleficijs q̃dã sunt ꝓsecuto/ rie pene tãtũ que/ dã mixte taz rei q̃z pene primũ ꝑ vnũ: vltimum per tria exẽpla declarat.

¶ Ex maleficijs do ꝓdite actiones sunt: alie tantũ pe ne ꝓsequende cau sa comparate sũt: alie taz pene q̃z rei ꝓsequende ꝛ ob id mixte sunt. Penã tãtũ persequitur q̃s actione furti: si ue ei mãifesti aga/ tur q̃drupli [c] :siue nõ manifesti dupli de sola pena agit: naz ipsam rem pro pria actione perse

in duplum: ꝛ alijs in simplũ: q thic ex necessitate deponitur:ne potuit preuidere apud quez deponeret.vt ff.depositi.l.prima.§.merito.

¶ Ex maleficijs. Casus. ¶ Jam vi distis vnam diuisionez in qua caue tur ꝙ actiones aut sunt introducte rei persequende causa:aut pene tan tum:aut sunt mixte: ꝛ de illis que sunt introducte tãtum rei persequẽ de causa:iam habuistis que sũt om nes reales actiones: ꝛ fere omnes personales que descendunt ex con/ tractibus. Modo vult tractare de actionibus ꝓcedẽtibus ex delictis. Quarum quedam sunt pene per/

rẽ suã vẽdicãdã siue ille fur rez suaz possideat siue aliqs ali⁹: ꝛ ꝓter hoc datur ꝯditio furtiua ꝯtra furẽ.h.d.

¶ Istud vero ꝛc. Cuz dicit.:Ex ma leficijs vero ꝛc. Est aduersatiuũ.q. d.nedum actionibus realibus: sed etiam personalibus descẽdentibus ex contractu:de quibus.s.dictũ est vero pro sed. ꝛ de actionibus descẽ dentibus ex maleficijs.

c ¶ Ex maleficijs. Quadrupli. Sz quare plus manifestũ furtum punit q̃z nõ manifestũ:cũ clã facta magis punienda sũt.vt.ff.de admini.tu.l. nõ existimatio.ꝛ.ff.d ritu nup.l.vl. Respõ.imo magis delingt qui palã

Cri/ mina fctã pa lã sunt occul/ tis gra uiora,

q qui claz amouet.vt.s.vi bo.rap. in prin:vnde magis punitur.vt ar. ff.de offic.presidis.diuus.

Additio. Sz p hãc soluti.nõ rñ/det ↄtrario in glo.alle.vnde dicas: scōz Dy. quē ceteri sequuntur: qiste tex.procedit i oīo illicitis: ↄtrariuz aūt i his que possunt esse licita r illicita scōm Ange.

tionis vel magni precij fuerat: tunc ↄdēnabit occisor quāti pluris fuit in anno retro ex primo capite.h.d.

Itē mixta ē actio rc. Uidistis supra de realibus actiōibus que sunt rei psecutorie tātū r etiaz de personalibus q descendunt ex contractu q sūt reales fere oēs. et de act.psonalibus q descēdūt ex delictis q sūt pene psecutorie tm: r et de actiōibus descendentibus ex delictis q sunt mixte: modo intēdo dicere de quadā actiōe personali que nō descēdit ex ↄtractu nec delicto. sed est psonalis mixta que descēdit ex quasi contractu r est mixta tam rei q̄ pene: r de hac venio ad tale exēplū. Quidā testator fecit testm: r ipse aliqd religt alicui ecclie. vel alicui venerabili loco: heres testatoris id distulit soluere legatū: donec in iudiciū vocaret: ille heres cōuentus actione ex testō que descēdit ex quasi ↄtractu condēnādus est in duplū.h.d. Frater actio ista ex testō de qua fit mētio in isto.§.descendit ex q̄si ↄtractu.vt.s.de obli.que ex q̄si ↄtractu nascunt. Alij voluerūt dicere q psequit hoc mō materiā suam inchoatā: r q hic tractat d delictis. r propter delictuz est hoc q ↄdēnatur ad duplum: vz q distulit soluere donec in iudicium vocaret. sed dico q ex pcrastinatione r pro mora sua condēnat in duplum. vñ dico q descendit actio ista ex quasi cōtractu.

quis qs: id est suaz rē petēs [a]: siue fur ipse eā rē possideat siue alius quilibz [b] eo amplius aduersus furē etiā cōdictio [c] est rei. Ui autem bonorum raptorū actio mixta est: qz i quadruplo [d] rei persecutio continetur pe/

a Petens. Scz rei vendicatiōe.

b Quilibet. Ut supra de obliga. que ex delicto nascun.§.finali.

Cōditio furtiua daī soli dño

c Conditio. Scilicet furtiua que soli dño datur r heredi eius aduersus furē r eius heredem.vt.ff.de cōdi.fur.l.j.r.l.vl.r supra de obliga. que ex delic.nascuntur.§.finali.

Ui bonoz rapt. Casus. In superioribus dictū est de actionibus descendentib ex delicto que prosequūtur penam tm̄modo: videndū est de illis actionibus que proficiscunt ex delictis. r sunt mixte tā rei q̄ pene. et de hoc ponit duo exēpla. Primum est in actione vi bo.rapt.que datur infra annum in quadruplū: r de illo quadruplo triplum est pena r simplum pro rei persecutione. et ita est mixta r continet rem r penam. Scōm exemplum est in actione.l.aquil.que qñ datur contra inficiantem in duplum. r vnum simplū est pena. Et aliud pro rei persecutione. r ita siłr est mixta: qz cōtinet rez r penam contra inficiātem. Et etiā pōt esse mixta actio.l.aql.veluti si aliqs seruū meū occiderit qui tēpore quo occidebat luscus fuit vel alr fuit ita dteriorātus: qa vilis precij erat. in anno tñ retro magne estima

d Quadruplo. Usqz.s.ad annuz. post annū in simplū.vt.s.vi bo.ra. in princ. nisi in casu: vt si iude ↄtra xpianū agat: tūc in duplū tm agit.

na aūt triplici est. Sed et legis aq̄lie actio de dāno iniuria dato mixta est: nō solum si aduersus inficiētē in duplū agatur: sed interdū: et si in simpluz [a] quisq; agat: veluti si quis hominē clauduz: aut luscuz occiderit: qui in eo āno integer et magni p̄cij fuerit: tāti enī dānatur quāti plurimi ⁊ magni precijs homo i eo anno fuerit scdm̄ iaz traditā [b] diuisionē. Item mixta est actio ꝯtra eos [c] q̄ relicta sacrosanctis ecclesijs vl' alijs venerabilib⁹ locis [d] legati vl' fidei cōmissi nomine dare distulerint [e] vsq; adeo vt etiaz in

vt. C. de paga. l. christianus. Sz nunquid etiaz raptor tenet actiōe furti manifesti? Dic ꝙ nō scdꝫ. P. q2 i duplum tm̄ tenet si furti ꝯueniatur. vt ff. vi bo. rapt. l. j. nisi in casu vbi nec in duplū tenet secūdū euz. vt. ff. de fur. l. si qs ex domo: sed certe ibi erat actū actione vi. bo. rapt. vnde sublata erat actio furti nō māifesti: nisi in id qd̄ excedit. vt ff. vi bon. rapto. l. prima. et ff. de act. ⁊ oblig. l. qui seruū. sed satis videt ꝙ etiā manifesti furti nomine cōueniatur: ⁊ in quadrupluz. vt arg. ff. de fur. l. si vēdidero. §. cū raptor. ⁊ l. si qs ex domo. licet Pla. contra dixerit: vt dictum est.

Raptor q̄ actiōe conuenitur.

a ℭ In simpluz. Ubi contra ꝯfitentem datur. naz tūc in simplū: ⁊ ꝯtra negātem in duplū. vt hic. ⁊. j. eo. §. at ille. ⁊. C. ad. l. aquil. l. contra negātem. ff. de iniur. l. eum qui.

b ℭ Iam traditam. Ut supra ad. l. aquil. in princi. Naz ibi diuidit primuz caput legis aq̄lie a tertio capiter ex quo tertio fit condēnatio quātum res retro valuit in. xxx. dies. vt supra eo. titu. §. ex hoc capite. Itez adiūge actionē quod metus causa nā ⁊ ipsa mixta est. vt. ff. ꝙ me. cau. l. si cum exceptione. §. primo.

c ℭ Contra eos. Scilicet heredes:

vel alios qui legatis vel fideicōmissis grauari possunt: quoniaz honorati sūt pecuniariter. vt supra d fin. re. per fideicōmiss. relict. in princi. ⁊ ff. de lega. j. plane. in fine.

d ℭ Venerabilibus loci. Que multa sunt et enūerant in auctē. d nō alie. §. nos igitur. collatio. ij.

e ℭ Distulerit. Scilicet fraudulēter. vl sine iusta causa: als nō puniunt. vt ff. si cert. pet. ꝙ te. ⁊. ff. de vsufruc. l. sciēduz. ⁊. ff. d pe. here. l. illud. Et nota quē puniri ex procrastinatione vel dilatione illicita. sic. ff. de eden. l. pretor. §. sed ⁊ si seruus. l. finali. Et est speciale in his legatis: in alijs legatis vel fideicommissis non prestatur dupluz: sed vsure currunt ex mora: vel saltem post contestationē litis: ⁊ fructus rerum restituuntur. vt. C. d vsu. ⁊ fruc. leg. seu fideicōmiss. l. j. Item hec legata habent in alio priuilegium: vt si indebitū soluatur non repetat. vt supra d obliga. que ex quasi ꝯtractu. in fine. Quid si prio negauit postea confiteat? Respon. potest penitere. cum exoneret actorē a probādo. vt ff. de iureiuran. euz qui. Argumen. cōtra. ff. de edil. edi. l. quis sit fugitiuus. in princi. Itē quid si ꝯfessus est ⁊ postea negat? Respon. punitur

Procrastinatio nocet.

Legata ecclesiarū sūt priuilegiata.

eum vltima mora noceat. vt. ff. de peri. et cōmo. rei ven. l. illud. (i) Itē qd si non inficiet: sz dicat non valere: vel aliam pponat rōnabilē cāz? Rñ. quidā qz punit ne inueniat via per quam negantes suaz exerceāt auariciam. vt s. vi bono. rapt. §. qa tñ.

iudiciuz [a] vocarentur: tūc ēm et ipsam rē vel pecuniam q relicta est dare cō pellunt: et aliud tātū p pena [b] et ideo in dupluuz eius fit condemnatio.

Alij cōtra qđ verum puto. vt. j. eo. §. at ille. Itē nunquid hoc in legato gñali et speciali locuz hz: Rñ. sic ƀm Jo. cum vtrumqz sit legatum. vt. s. de fideicom. here. §. fi. et C. de fideicom. l. fi. in prin. Item quid si dupluz nō potest soluere? Respon. Luit in corpore. vt. ff. de pe. l. j. §. generaliter. et C. de ser. fu. l. quicunqz. et ff. de i ius vo. l. pe. et fi.

Corpe punit vitio sus q caret ere.

Additio. (i) Hanc conclusionez et precedentem limita nisi interuenisset iustus error quia forte excusaretur vt per Jo. fa. dic.

a In iudiciū. Quid si i iudiciuz non vocantur: sed als sunt in mora? Rñ. qdā adhuc idem vt duplex: sed hec lex cōtradicit. Itē in dubijs pene sunt molliende. vt. ff. de penis. l. interptatione. Sz dicā currere vsuras et fructus deberi ex mora. et ipa re. l. sine interpellatione dicā morā cōmitti ad instar minorū quibus legata debent. vt. C. in qbus causis in inte. resti. nō est ne. l. in minorū. Itez qd si reipublice vel fisco relinquat Videt qz idē sit qđ hic dr cū ius diuinū et publicum simile sit. vt. C. de sacrosan. ec. l. fi. et in auc. de nō alie. §. si minus. col. ij. Sed dico contra qr pene sunt molliende vt diximus. vt. ff. de penis. l. penulti. Item quid in redemptione captiuorum? Videtur idem quasi sic rei venerabili sit relictū. Sed certe nō extendam scz idqđ dicit in hoc. §. ad hunc casum cū sit pena. Itē qd si deo: vel alicui scō: vel administratori que idez valent. vt in auctē. de ec. ti. §. si qs in noie. col. ix. et ff. ad. l. fal. l. j. §. si qs et §. ad municipium? Rñ. locū hz h §. qr venerabili loco est relictū. vt. ff. de an. le. l. annua. §. a titio.

Respublica et fiscꝰ n hñt priuilegium ec clie in legatis sibi factis.

Additio. Nota ex hac glo. qz in penalibus non fit extensio de similibus ad similia. qn pene imponuntur habito respectu ad priuilegium alicuius persone: etiam si ipsi casus essent a iure equiparati. vt pulchre p Jaso. hic qui allegat duas gl. iuris cano. contrarias. vide p eū.

b Pro pena. Si hec est ratio vt sit mixta patet qz conditio ex. l. illa si quis in tantam. sit mixta. vt. C. vnde vi si quis in tantam. Item et illa cōditio que datur ex. l. Cōstantini. vt. C. finiuū regun. l. si constiterit et omnes ille actiones vbi et res et aliquid pro pena petitur. quod verum est.

Cōditio ex lege ē sepe mixta

Quedam actiones. Casus. Dictuz est. s. de quibusdā act. que mixte sunt tam rei qz pene ponit modo de quibusdam mixtis que sunt tam in rem qz in personam. Et scitote qz posset dici qz hic adijcitur tertium membrum illius diuisionis quam habuistis. s. eo. in prin. vbi dicitur qz actionum quedam sunt in rem. et quedam in personam. Et ibi posset addi tertiuz mēbrū qđ hic ponit scz qz quedam sunt mixte. et ibi dictum est de actio. hac que est mixta in rem et in personam. Ponit hic do. Justi. mihi tria exempla. primū exemplum est in actiōe in factum

que competit cohe redibus de diuidenda hereditate. Scdm exemplum est in iudicio communi diuidundo quod redditur inter eos inter quos aliqd est commune sine societate vt diuidat.

Tertium exemplum est in acti. fi. regundo. que hz locum inter eos q confines agros habet. Et in his trib' iudicijs licebit iudici ex bono et equo vni re ad iudicare. et illum cui res est ad iudicata i certa summa pecunie alii condena re. hoc dicit.

Actio familie hercisciunde pro diuidenda hereditate: et actio comuni diuidundo pre pticulari: et actio finium regudo pro diuidendis fundis dicuntur actiões mixte s. reales et psoales vel ppri' mixta causaz habent in qbus iudici licitum e vni ptui adiudicare si e quum sibi videbit asf.

Quedam[a] actiones mixtaz causaz obtinere videt: ta in rem q in persona. Qualis est familie[b] herciscunde actio que compet coheredibus d diuidenda hereditate. Item comuni diuidundo[c] q inter eos reddit inter quos aliqd comune[d]

tis et vt ab eo quia portio mea erat sua: et quo ad hoc est psonalis. Uel ideo dicitur mixta: quia in ea petu tur dnia rerum corporalium no dari sed tradi vel assignari pro parte sua: et in hoc dicit realis. Ite petu tur fruct' si ali eos tantum p cepit: vel ipse solus impe sas fecit. et h petuntur dari idest vt fiat sui cui datur et propter hoc dicitur personalis. vt ff. famili. herc. l. ite

Diuisio.

certa summa pecunie alii condena re. hoc dicit.

Quedam actiones. Diuidit in tres partes. Primo ponit dictum generale. Scdo illud per exempla declarat. Tertio ponit que possunt ee partes iudiciales in istis actionib' Scda ibi. qualis est. Tertia ibi in quibus et c. Aretinus.

a Quedam actiones. Hic adijcit hz quosda tertiu mebru illi diuisioi qua habes. s. eo. §. j. vt ibi dixim'.

b Familie herciscude actio ista ideo sic dicitur: quia familia p hereditate ponitur. Et herciscunde id est diuidende. nam hercisco. cis. i. diuido diuidis. q. di. actio diuiden de hereditatis. Ite ideo di mixta: qr in qlibet re mihi adiudicata partem habeo iure meo. et quo ad hoc est in rem. Item partem vice cosor

Actio fa. her ciscun de qre est mixta.

labeo. §. familie. et s. de obligatio. ex quasi contractu. §. item si inter. et s. eodem. §. sic itaq. Sed quanto tempore durat? Rn. an. xxx. inspecto potius q sit personalis. vt. C. de an. exceptio. l. j. Item quero ex quo nascitur? Respon. scdm Mar. ex voluntate agentium. vt. ff. famili. herciscun. l. prima. Sed certe immo ex quasi contractu. vt. s. de obligatio. que ex quasi contractu. §. item si inter. in fine. Accursius.

Actio famil. hercis. durat ann. xx.

c Communi diuidundo. Que sunt hic loco personalium prestatio nu et q loco realiu: dic eode modo vt proxime diximus in actioe familie herciscunde. et ide in proximo casu et facit ad hunc. §. ff. communi diuidun. per hoc iudicium. §. sicut.

d Aliqd coe. Scz sine societate vel cum societate. vt. ff. pro socio. l. qui

bus.z.l.si actum.z.§.de obligationibus ex quasi contractu.§.item si inter.

p C Item finium regundorũ. Scilicet est mixta.vt hic.z.ff.fi.regun.l.sed z loci.§.iniudicio.

b C Cõfines. Quid si domos habent convicinas: Respon. non hab3 locũ si hic inde sint domus.vt.ff.finium regundorum.l.iiij.in fin. ✠ Si autem ex altera parte tantum sit domus: ex altera fundus.tunc locum habet vtile iudicium finium regundorum.vt.ff.finium regund.l.secunda.in principio. Et adiunge his tribus actióib⁹ mixtis quandam aliam scilicet hereditatis petitionem.vt.C.de pe.here.l.hereditatis.vt.ff.de pe.heredit.l.si bonefidei.§.ij. Item quid de omnibus noxalibus actionibus: videtur enim q sint in rem quia contra quemlibet possidentem seruum datur.vt infra de noxali actio.§.omnis autem. Item quid de actione de tigno iniuncto.nam z hec datur contra quemlibet possidentem.vt ff.de tig.iniunc.l.j.in fin. Ite3 quid de actione quod met.causa.nam z hec quemlibet possidentem perquirit.vt.ff.quod met.causa.l.si cum exceptione.§.pedius. Item quid d actione in factum que datur contra eum qui aliquid habet in loco publico positum vt.ff.ne quid in loco publico.l.secunda.§.antepenultimo. Item quid de actione in factu3 siue interdicto quod vi aut clam: nam z hec contra possidentem datur.vt.ff.quod vi aut clam.l.competit.in fin: Item quid de actione ad exhibendum.nam z illa possidentem persequitur sicut z cetere superiores.vnde videntur omnes in rem vt.ff de actio.z obligatiõi.l.obligationũ genera. Quidam dicunt eas anormalas.id est nec in rem nec in personam. Sed dic omnes esse personales.vt patet in actione ad exhibẽdum vt.ff.ad exhi.l.iij.§.est autem personalis hec actio.

✠ dic vt.l.ij.i pn.e.ti.z ẽ rõ: qa i agris facilit turbãtur cõfinia: ñ sic i vrbanis: iõ i rusticis in spẽ fuit puisum: Ange.

ẽ vt id diuidatur Item a finium regundorum actio qua inter eos agitur qui confines b agros habent. C In quibus tribus c iudicijs permittit d iudici rẽ alicui ex litigatoribus ex bono z eq̃ ad iudicare e: z si vnius pars pgrauari videbit eũ inuicem certa pecũia alteri condemnare.

C Additio. Dicunt docto. q omnes actiones de quibus in glo.sunt personales in rem scripte.vt in dicta.l.iij.§.est autem personalis vbi glo.j.que est magistralis.

c C Tribus.s.fa.her.cõi diui.finiũ regundorum.

d C Permittitur.a lege. Accursi⁹.

e C Adiudicare. Et qd adiudicatur stati fit eius cui adiudicatur.vt.j.d offi.iudi.§.fi.

C Omnes aute3 actiones. Casus.

C Post alias diuisiones superius positas ponit vnam aliam diuisionem dominus Iusti.que talis est quia omnes actiones siue sint in rem siue in personam sunt in simplum aut in duplum: aut in triplu3 aut in quadruplum.vltra autem quadruplum nulla actio penalis debet extendi. Et sciendem est q si diuisio posita supra in illo.§.sequens diuisio esset quarta secundum quod male inuenitur scriptum in om-

nibus libris communiter: tūc esset hec quinta diuisio prout fere in omnibus libris reperies: sed sicut. ṡ. dixi in illo. §. sequens. illa diuisio ponitur tertia diuisio ⁊ hec est quarta vt i ñ. gl.

quedam ad duplum: ⁊ triplum: et quadruplum. Et diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum generale. Secundo illud per multa exempla in quolibet membro declarat. Tertio ponit aliqs differentias inter ista exépla Secunda ibi. in simplum agitur. Tertia ibi. ſʒ furti. qui dem. Aretinus.

signate su pillo verbo actionis. Addere etiā potes qḡ dāʒ dicūt qḋ multū refert an aliquis stipulet penaʒ p verba respectiua significantia vl' ḋsignātia q̄litatem ⁊ huiusmodi verba sūt duplū vl' triplum vel p verba simplicia: puta promitti mihi. c. noie pene

¶ Quarta diuisio actionū nulla actio extēdit extra q̄druplū: ⁊ in simpluʒ agitur regulariter ex omni contractu. In dupluʒ vero ex furto non manifesto. ⁊ ex lege aquilia ⁊ ex seruo corrupto. ex deposito in quatuor casibus. ⁊ ex legato facto venerabili loco. In triplum vero quotiens agitur in plus debito vt aduersari⁹ maiorib⁹ sportulis ab executore ṗgraue tur. In q̄druplū vero furti māifesti ⁊ q̄ metus causa. hoc dicit.

¶ Oēs autem [a] actiones vel in simplum concepte sūt vel in duplum: vel in triplum vel in quadruplum. vlterius [b] autem nulla actio extendit. In simplum agit: veluti ex stipulatione ⁊ mutui datione ex empto: vēdito: locato: cōducto ⁊ mandato: ⁊ dēniq̄ ex aliis q̄ plurimis causis.

a ¶ Omnes auté. Hec ē q̄rta diuisio que fit in hoc titulo b. ¶ Vlterius: scilicet vltra q̄druplū. Sed contra in lege aquilia vbi occasione vilis serui i

vel ducenta vel mille. In primo enī casu non pōt esse etiā vltra quadruplū. In secūdo casu bene potest esse etiā vltra quadruplum. ¶ In simplum ⁊c. Dictum est. ṡ. q̄ omnes actiones aut sunt in simplum aut in duplum aut in triplum aut in quadruplum modo videamus que sunt actiones quibus agitur simplum tm̄. ⁊ enumerat eas i littera. ⁊. h. d.

Diuisio. ¶ Omnes aūt. ¶ Hic ponit quarta diuisio actionū vt dicitur in glo. Quia quedaʒ dantur ad simplum:

terfecti agit ad vnā hereditatē perditam que valet cētum marcas. vt. ṡ. ad. l. aq̄liā. §. illud. Item contra de eo q̄ vilē clauum de naue abstulit quare tota nauis perijt. nam ad totum damnum tenetur: quod etiā in quadruplū ⁊ vltra excedit. vt. ff. de i cen. rui. nau. l. iij. §. senatus. Item aliud contra. in actione ex empto vbi occasione pecoris morbosi totus me⁹ grex cōtaminatus est. Uel occasione tigni vitiosi tota domus corruit. vt. ff. de actio empt. l. iulianus in

nus in

nus in principio. Sed certe his tribus contrarius non agitur ad aliquid quod sit pena inspecta persona agentis sed totum est suuz interesse. nam hunc. §. intelligo quando penalis est actio ex vtraqz parte.

Quinqz actiones hic posite dant ad dupluz. Angelus aretinus.

Item contra in eo qui manumisit seruum alienum in presentia principis. nam duo mancipia domino et tria similia dat fisco: et ita in quintuplū damnatur. vt C. de his qui a non domino ma. l. fi. Ité contra in eo quod dicit lex si dedi tibi pecuniaz ne mihi calumniaz faceres et ab alio accepisti vt calumniam faceres mihi in octuplum mihi teneris. vt. ff. de calumniato. l. et generaliter. §. fi. Sed certe primo casu prestatur pena diuersis nō vni. nec est ibi aliqua prestatio vltra quadruplum. In secundo casu non vna actióe habeo octupluz sed duabus. Item cótra in eo qd̄ dicitur si dedisti pecuniam ne mihi fieret calumnia. naz tu repetis quod dedisti et ego in quadruplum prosequor. vt. ff. de calum. si quis ab alio in principio. Sed certe duob⁹ fit p̄statio. et neutri quadruplum. Item contra in eo qd̄ dicit lex seruum in seruitutem reuocari occasione leuis offense: et ita pena in immensum excedit. vt. C. de libe. et eorum li. si manumissus. Sed dic q̄ illa est accusatio non actio. Uel dic q̄ non prestatur pena habito respectu ad rem. Item contra in eo qui surripuit seruum fiscalem. nam damnatur. in xij. li. argenti: et seruo restituendo. C. de ser. fugi. l. si quis seruum. Sed ibi non fit relatio ad ipsam rem vel ad simplum. Est eñ h. §. intelligendus qñ actio est penalis: et in pena ad ipaz rē habet respect⁹. Ité ꝯ. d. de inuti. sti. §. alteri. Nā ibi nō inspicit quāta sit pena: sz tota exigit. sed ibi non habet respect⁹ ad ipsam rē. Uel dic aliud in pena conuentionali: vt ibi: q̄ꝫ i legali. vt h. Ité ꝯ in eo qd̄ dī eū q emit administrationem. Nā q acceptit pecuniaz ab electo quadruplū reddet: et sua bona confiscant: et cingulo priuatur. vt in auct. vt iudi. sine quoquo suf. §. sic igit. in fin. coll. ij. Sed illud fit p accusationē non p actionem. Et bene dicit gl. diuersis nam sec⁹ esset si vni. ff. de ac. et obli. cū ex vno. Possunt eñ plures actiones ex eodē crimine acqri diuersis. ff. d iniu. §. patitur. nec vna remissa altera tollitur. vt. ff. d iniur. l. ij. §. fi. facit pro predictis. ff de act. et obl. l. quotiens.

Liber tas tollit per leuē offensaz.

In duplum. Casus. Dictum est iam que sunt actiones que dant ad duplum. Et de hoc ponit Iusti. quinqz exempla. primū ē actio furti non manifesti. Scōm actio. l. aql. Tertium actio depositi ī q̄tuor casibus. s. incendio. ruina naufragio. et tumultu. Quartuz ē actio serui corrupti que competit ꝯ eū: cui⁹ hortatu seruus alienus quolibet mō deterior fact⁹ fit. Quintū est actio ex testamento que dat alicui venerabili loco p legato relicto: qd̄ qdez legatuz heres distulit soluere donec ī iudiciuz vocaret. et h. d. Et no. q̄ magna est dr̄ia iter ista qnqz exempla: q̄ꝫ hic cōiungūt tanq̄ essent actiones similes. Due eñ actiones furti non manifesti et serui corrupti a p̄ncipio sunt penales. Alie due. s. actio l. aql. et depositi in quatuor casibus non nisi per inficiationem. Tertiū autem habet singularem vultum: q2 penalis est per inficiationē: et per

nimiã procrastinationem. & ad istaz differentiam manifestandam, habetis. s. eo. Sed furti.

a ¶ Furti nec manifesti. vt. s. de oblig. que ex delicto nascũtur. §. pẽa.

b ¶ Ex lege aqlia. puta per inficiationẽ vt. j. e. §. at ille.

c ¶ Ex quibusdã causis. veluti q̃ ô tumultus: incendij: ruine naufragij cã depositũ ẽ vt. s. e. §. rei psequẽde.

d ¶ Deterior fact⁹ sit. s. in mẽte. nã si i corpe locum hz lex aqlia. vt. s. ad. l. aqui. in prin. & hoc siue fiat de bono malus: siue de malo deterior. vt. ff. de ser. cor. l. j. §. persuadere. vsqz in fi. & l. sequen.

¶ Additio. No. differẽtiã iter istaz actionẽ fui corrupti & actionẽ legis aqlie p seruo: qr hec cõpetit q̃tiens in moribus seru⁹ est deterioratus: sz lex aqlia: hz loco qñ mores non mutant. sed corp⁹ leditur. vt ibi. Ang.

e ¶ Estimatio deducit. vt oẽ cũ i pa re dãnũ (j) duplex: siue peruenerit res quã secum seru⁹ portauerat ad ipsum sollicitatorem: siue ad alium vt. ff. de seruo cor. l. in hoc iudicio. Sed nunqd iure actiõis fit hec estimatio: vel iudicis officio? Rñ. fit iudicis officio. hz Hir. ita fit in actione q metus causa. ff. q me. causa. l. si cum exceptione. §. j. & §. quadruplatur. Sed pro filio corrupto vel pro filia qualiter agit? Respon. habet vtilem hanc actionem. vt. ff. de ser. cor. l. in tantũ. §. j. vnde dicunt q veniet interesse patris consistens in operis filij: qr non vult operari. & cũ sit corruptus aliud q̃ opera non potest estimari: qr liberum corp⁹ nõ recipit estimationẽ. vt. ff. d his q de ie. vl effu. l. fi. hz em istã vtilez ac si esset i bõis: & erit in eaz scz sũmaz quã ipe estimauerit suo iu reiurando: vt de actione iniuriarum dicit. vt. s. de iniurijs. §. pena. & ff. de iniur. l. constitutionibus. Uel dic q primo estimat iudex summam ad quam competit. vt ar. ff. de cust. reorum. l. si quis reum.

¶ In duplũ agimus veluti furti nec[a] manifesti: dãni iniurie ex lege aqlia[b] depositi ex q̃busdã[c] causis. Itẽ fui corrupti: q̃ cõpetit i eũ cui⁹ hortatu ɔsilio ve seru⁹ alien⁹ fugerit aut ɔtumax aduersus dñm fact⁹ ẽ: aut luxuriose viuere cepit: aut deniqz q̃libet mõ deterior factus sit[d]. In q̃ actiõe ea₂ etiã rex q̃s fugiẽdo seruus abstulerit estimatio deducit[e]. Itez ex legato qd venerabilibus locis relictuz est secundũ ea q̃ supra diximus[f].

¶ Additio. (j) Scilicet tunc illatũ & estimatuz: sec⁹ i eo qd postea seqt: qd facit. vt ille q defloraũit virginẽ vt persuasit alicui vt semel vnũ malũ faceret vt non teneatur de fornicationibus cum alijs viris: vel ceteris malis postea commissis vt per Joan. fab. & Ange. hic.

f ¶ Diximus. s. eo. §. item mixta.

¶ Tripli vero. Casus. ¶ Dixi vobis exẽpla illarum actionum qb⁹ agit in simpluz: & illarum quib⁹ agitur in duplum. Modo ponam vobis exemplum de quadam actione que vocatur conditio ex. l. nona. & ista datur in triplum. Scire autem debetis q olim erat consuetudo q viatores & nuncij iudicum qui cita

tiones faciebant exigebant nomie sportularũ magis aut minus a reis in iudicium conueniendis: sm ꝙ maior vel minor quantitas erat petita. Quidam ergo adhuc vt me reuz grauaret in sportulis pstandis executori maiorẽ quātitatẽ in libello suo iseruit vt in. l. ꝙ qc qd dāni re9 pass9 ẽ per maliciaz actoris in isto casu triplũ ↄseqt ab actore. Sʒ ↄñe ꝗ actoẽ Frater: conditione ex quadaz. l. noua que in nr̃o. C. refulget. Et sciatis qr. l. illa noñ inueni hic: ꝛ forte fuit i. C. veteri quẽ nõ habem9: ꝛ constitutio ista siue. l. noua a. l. ↄdictitia. emanauit. Erat ei. l. ↄdictitia oli sub ꝗ erãt multe ↄstitutiones. Sportule aũt dicunt salaria que dant nuncijs iudicijs. ꝛ sic vocat illud qd datur pro eo in quo dat sporta. Sporta enim vel sporte vel sportula est qddam genus vasis. De istis sportulis habetis specialem rubricam in principio tertij. C. de sportulis.

Libellus ei cā faciēd9 ꝛ certuz ↄtiere debet.

a ¶ Tripli. Cũ quidam. s. actores.

c ¶ In libello. Hic no. duo. Primo ꝙ libell9 est faciẽdus in causa. quod est veruʒ iure nouo vt hic. ꝛ. C. de episc. ꝛ cle. auct. gñaliter. ꝛ. C. d lit. cõtest. auc. offerat. nisi i ꝗtuor casibus quos no. in auc. de manda. pnci. §. si tibi. colla. iij. Aliud est iure veteri nã tũc nõ fiebat nisi ex volũtate. vt ff. de edẽ. l. j. nisi i casu. vt. C. d dig. quotiens. Item secundo no. ꝙ quãtitas certa est in libello comprehendenda vel res: ꝛ ita etiã in personali actione dʒ actor certificare reũ: vt hic. ꝛ in auct. de litig. §. ad excludẽdas. colla. viij. ꝛ. ff. de rei vendi. si in reʒ. §. ꝛ si vestimenta. Tertiõ no. ꝙ sportule vel salaria q̃ dabãtur executorib9. nunc ijs ꝗ faciunt homines representa. vt: ꝛ alijs ꝗ faciũt huiusmodi

Sportule siue salaria q̃ dabãtur ꝛ a ꝗbus.

¶ Actor petẽs p dolũ in libello maiorẽ ꝗtitatẽ ꝗ debeat vt reũ maiori bus grauet expẽsis: tenet in triplo ei9 dãni qd reus pass9: est i quo triplo cõtinetur simplum p damno. Angelus aretinus.

¶ Tripli ꝟo agimus cũ qdem[a] maiorem vere estimationis ꝗtitatẽ in libello[c] conuentiõi inserunt: vt ex hac causa viatores .i. executores litium ampliorez summã: citationes pro suis officijs dabant sm quantitatem petitam vt hic dicit. Sed hodie magis sm ↄsuetudinẽ vel longitudinem itineris. vt. C. de epis. ꝛ cle. aucten. sed hodie. Uel dicas qd hic dicitur ex hac causa est se causatiue non consecutiue dictuʒ sed iste sportule que iudicibus dabantur certe sunt nec crescunt: licet quantitas petita sit magna nec decrescunt licet sit parua vt in auctentica. de iudi. §. ne autez. collatione sexta. Item nota ꝙ reus soluebat huiusmodi sportulas. vt hic ꝛ. C. de episcopis ꝛ clericis. auctentica generaliter. sed actor ei restituebat: nisi iusta causa eum vocasset. vt digestis d iudicijs. eum queʒ temere. Item nota adhuc ꝙ huiu9modi sportule quibusdaʒ prorsus remittuntur vt pauperibus. vt in auctentica de manda. principi. § oporter. collatione tertia a quibusdaʒ pauciores exigebãtur: vt clericis. vt. C. de episcopis ꝛ clericis cuʒ clericis. ꝛ aucte. ibi posita: sʒ hodie. Alijs aũtẽ p priuilegiũ

principis viuentis: remittuntur in totū vel p parte. vt. C. de fruc. & li. expen. l. ii. Sʒ quero si he psone q̄ hn̄t priuilegiū. l. sʒ de non soluendo sportulas: sportulas soluant an habeat actionem i triplū? Dicūt qdā q̄ sic: ne fauor noceat eis. vt C. de le. & cstit. q̄d fauore. Alii dicūt q̄ n̄ quasi suo iuri & priuilegio stulte renunciauerint cum volentes soluerunt quod possunt. vt. C. de pac. l. si quis in conscribendo. qd̄ verius est. Si aūt inuiti exacti sunt in quadruplum contra exactorem vel executorem agitur. vt. j. e. §. quadrupli. Sed cum hodie caueat de duplo restituendo. vt in auctem. de execu. §. j. col. vij. videt corrigi qd̄ hic dr̄. Vn̄ hodie nulla est actio in triplū qd̄ verū puto. Sʒ alii dicunt: si cautio est omissa: hʒ locū qd̄ hic dicit: alß hʒ locū auc. pdicta

Actio nulla hodie dat in triplū

¶ Additio. Hec cōiter reprehendit: q̄ ille. §. j. in auct. de executo. & auc. libellum. C. de plus peti. loquuntur in diuersis titu. a tex. nostro. vide h̄ per dominum Ja.

Sportula.

a ¶ Sportularum. Ideo sic dicunt quia in sportulis quibusdam oblationes huiusmodi ponebāt. Est aūt genus vasis sportula vel sporta.

b ¶ Reus. alie sportule que iudicibꝫ prestabant ab vtroq; prestabant vt in auct. vt iudi. sine quoquo suffra. §. volumus. col. ij. Itē iste sportule que dabantur executoribus dabantur ante litem contestatam. id ē porrecto libello. iste alie in contestatione cause dabantur iudicibus. vt in auct. de exhi. §. sancimꝰ. colla. v. & de iudi. §. ne autem labor col. vj.

c ¶ Consequet. Conditione ex hac lege greca: vt subijcit q̄ erat in alio codice: n̄ autē ē in eo quē l. habemꝰ. Et patitur actor hanc penā tripli siue sine dolo siue cū dolo iseruit & sic causatiue vel consecutiue dicitur. ✠ Sed nonne etiam causam amittit. vt. C. de plus peti. l. prima: Sed certe ibi plus deliquit: quia in certamine negocij cautionem depetitis exegit: vnde grauius punitur. vt arg. ff. de offi. presi. diuus:

✠ hec glosa dicit ꝙ riū eiꝰ q̄ d. ō. dixerat: & id reprobatur.

sportularū[a] nomine exigerent: tunc eis id qd̄ ppter eorū cām damnū passꝰ fuerit: reꝰ[b] in triplū ab actore cōsequet[c] vt in hoc triplo ēt simplū i quo dānū passus est cōnumeret. Qd̄ n̄ra constitutio introduxit que in n̄ro codice[d] fulget quā proculdubio certum est ex lege cōdicticia[e] emanere.

d ¶ Codice. quem non habemus.

e ¶ Ex lege condicticia. Lex quedā erat que condicticia vocabat: & subseqūdā cōtiones habebat. vt h. & j. e. §. itē ex lege cōdicticia. Accur.

¶ Quadrupli. Casus. ¶ Dixi vobis duo exempla illaꝝ actionum quibus agitur ad simplum & illarum qbus agitur ad duplū. & earum quibus agit ad triplū. Modo videdū ē de actionibꝰ q̄ dant ad q̄druplū & certe ad q̄druplū agit p actionem furti manifesti & per actionē qd̄ metus causa: & per actionē factū que descendit: ex edicto de calūniatoribus: que locum habet quando aliquid datur alicui. vt alium calumniose vexet: dat em̄ tunc actio in factum: que est in quadruplum ei ad cuius malum id datuꝫ fuerit. Quartū exemplū est in condicticia actio. ex lege. vnde dicit. Iustinianꝰ que

ex nostra ↄstitutiõe oritur que ipo nit penã quadrupli illis executoribus litiũ qui plus exigunt ꝙ fuerit statutũ ↄtra ↄstitutõis nr̃e normã.
¶ Sed furti quidem manifesti ꝛc.

Isti duo primi.§. sũt h posi ti ad vberiorẽ doctrinam quã supe rius i isto ti.i.§.in duplum. posuit qñ ꝙ actões isimul: et pro similibus cuʒ

¶ Iste.§.summatus est cum.§.omnes autem. Et tamen i specie: dicit hic. Quatuor actiones hic posite dãtur ad quadruplum. Angelus.

¶ Quadrupli autẽ agit: veluti furti[a] mãifesti. Itẽ ꝺ eo qꝺ metus[b] causa factuʒ sit. Deqꝫ ea[c] pecunia: que i hoc data sit vt is cui daᵗ calũnie cã negocium[d] alicui faceret vel non faceret. Item ex lege cõdicticia[e] que

¶ Item actio. Tu iã vidisti quali ter se purgauit a primo vitio. modo in isto.§. purgat se a secunda vitio ponens differentiam inter quatuor actiones in q̃druplũ: quas posuit quasi dissimiles supra eodeʒ.§. q̃drupli. d. ꝙ actõ qꝺ met' causa est in q̃druplũ verũ est non a pricipio: sed ita demũ: si iste fuerit cõ

tamẽ in multis sint dissimiles: ꝛ ꝓpterea ne propter hoc crederet ali' quis actiones illas similes esse omĩ modo: ad errorẽ illum remouenduꝫ põit hic istos duos.§. In primo ergo.§. dat differentiã inter illas qñ ꝙ actiones pro duplo quas ponit. s̃. eodẽm.§. in duplum: videlicet inter actionem furti non manifesti et actionem.l.aquil. ꝛ actionẽ depositi in quatuor casibus. ꝛ actionẽ serui corrupti ꝛ actionẽ ex testamento que daᵗ pro legato relicto alicui loco venerabili. Et dicit ꝙ istarũ qui ꝙ actionum due sunt que omnimodo sunt penales a pricipio. ſꝫ demũ inficiatione secuta: videlicet actio depositi in quatuor casibus. ꝛ act.l. aquil. Quinta autem actio singularem habet vultũ. Est enim penalis per inficiationem: ꝛ per nimiaꝫ procrastinationẽ. hoc dicit primus.§. Et qꝺ dicit in littera omĩmode sũt penales: nõ intelligas ꝙ per se sint in pena. ſꝫ similiter omnimodo: id est a principio ambe sũt penales: licet non secuta fuerit inficiatio.

tumax: ꝛ noluerit rẽ restituere obediẽdo prime sentẽtie: tunc enĩ debꝫ sequi sentẽtia secũda que est in quadruplum. Alie autem omnes ab initio sunt in quadruplũ. ꝛ hoc dicit'.

a ¶ Quadrupli furti. Facit supra de obliga. que ex delict. nascũ.§. pena. Accursius.

b ¶ Quod metus. Scilicet actio: q̃ ex ↄtumacia fit in quadruplũ. vt.j. eo.§. iteꝫ actio. ꝛ vsqꝫ ad annuꝫ tm̃: post annũ in simplũ. vt.ff. quod metus cau. si cum exceptione.§. prio.

c ¶ Deqꝫ ea pecunia. Scilicꝫ actio in factum de calũniatoribus: annalis in quadruplũ: ꝛ perpetua in simplũ. vt.ff. de calũ.l.i in princ. ꝛ.§.j. que locũ habet si do alicui aliq̃d: vt calũniose aliquẽ vexet. datur enim actio in fctũ ei ob cuius malũ data fuit: non autẽ danti. Iteꝫ danti quãdo dedit: vt sibi negocium per calũniam nõ fieret. vt hic ꝛ.ff. ꝺ calum. l. prima. ꝛ.l. ꝛ generaliter.§. finali. Actio i fctũ ꝺ calũniatoribus

d ¶ Negocium. Scilicet malum á

e ¶ Lege condicticia. De qua dicꝫ vt. s̃. eo.§. tripli. in finẽ.§. diximꝰ.

Differt a supiori. §. tripli. q2 illa i actorē: hec in executorē

a ¶ Cōstitutio. Quaz nō habemus. b ¶ In quadruplū. Cuius quadrupli iure nouo triplū fisco: simplum damnū passo datur. vt in auct. vt liti. iur. in exor. lit. §. hic quoq3. colla. ix. ꝯpetit p cōditione ex hac lege: quā nō habemus: cū nō sit cautū q̄ gñe actionis agamus. vt. ff. d cō di. ex leg. l. prima. c ¶ Constitutōis. Predicte: quaz nō hēmus. d ¶ Normam. Id ē formā. Certa ei erat forma in cōstitutione: quam nō habemus.

Ac etiam importat perpetuitatem actus vt nota. glo. j. ꝛ ibi. Pe. de anche. in cle. j. de vi. ꝛ ho. cle. Angelus. g ¶ Depositi. Alr̄ est in lra d dolo depositi: ꝛ tūc dic actionē dpositi ꝑpter dolū nā vtraq3 nō potest haber locū simul: scz de dolo actio ꝛ depositi. vt. ff. de dolo. l. j. §. j. als sī est de dolo: ꝛ tunc plana est littera. h ¶ Duplicant. Scilicz sī legitimis ꝓbatiōibus non iureiurādo ꝯuincāt. vt. C. ad. l. aql. l. 3. ꝛ. ff. d iureiu. l. eum qui.

nra cōstōne a orif i quadruplū b condenatione ipones his executoribus litiū qui contra nostre constitutiōis c normam d a reis e quicq3 exegerint.

¶ Differūt inter se actiōes que dātur ad duplū. An

¶ Sz furti quidē nec māifesti actio: ꝛ serui corrupti a ceteris: de quibus simul locuti sumus eo differūt q̄ he actiones oīmodo f dupli sūt. At ille: id ē dāni iniurie ex lege aquilia: ꝛ interdū depositi g in inficiatione duplicantur h: in confitentē autē in simplū dantur. Sz illa i que d his cōpetit que relicta venerabilib9 locis sunt nō soluz inficiatiōe k dupli catur: sed etiā si distulerit relicti solutiōez vsque iussu magistratuuz nrorū coueniatur. In ꝯfitentē vo anteq3 iussu magistratuū couenjatur soluē

e ¶ A reis. Id est conuentis. f ¶ Sz furti. Omnimodo. (j) De actōe furti ꝯstat q̄ semper est in duplū: vt hic. ꝛ. d. de oblig. que ex delicto nascun. §. pena autem. Itez de actiōe serui corrupti: nisi in casu: vt qñ marito vxor datur: ꝛ ecōtra: vt hic. ꝛ. ff. d ser. corru. l. doli verbū. §. hec act. ꝛ. l. fi. Uel dicoīmodo. i. siue neget siue nō. nō aūt in oi persona. ¶ Additio. (j) Quid iportet ista dictio oīmodo habetur in. l. si cū excepti. §. quatenus. ꝛ ibi Bar. ff. qd metus causa. ꝛ in. l. grece. §. illud.

¶ Additio. Et sic probatio p iuramentum nō censet legitima. Adde aliā glo. in. l. cū de indebito. in pri. in vbo. legitimis. ff. de pba. Iasō. i ¶ Sed illa. Scilicz actio ex testamento. Et cōstrue. sed illa actio. scilicet ex testamēto: que scilicet actio cōpetit de his que sunt relict. vene. lo. duplicatur: non solum ꝛc. k ¶ Inficiatiōe. Bene dicit inficiatione: quia si confitētur non tenētur vel si iusiurandum detulerit actori: quia exonerat euz a probatione. ff. de iureiuran. eum qui.

tez simpli reddit. ¶ Differũt inter se actiões que dãtur ad q̃druplum. Angelus aretin⁹. ¶ Item actio de eo quod met⁹ causa factum sit: a ceteris de quibus simul [a] locuti sum⁹ eo differt: q ei⁹ natura tacite cõtinetur: vt qui iudicis iussu ipsaz rẽ actori restituat [b] absoluatur [c] quod in ceteris [d] casibus nõ est ita: sz omnimodo quisq; in quadruplum condẽnatur quod est z in furti manifesti actione.

a ¶ Itez actio. Simul. Caute ponit illud simul. i. vna cuz eis de quibus al's dixit. vt. s. e. §. quadrupli.
b ¶ Restituat. Usq; ad diffinitiuã sentẽtiaz: qd itellige de secũda sentẽtia. Maz in actiõe qd met⁹ cã due ferunt sententie. Prima de restituẽda re. Alia d dãdo q̃druplo re cõputanda in eo. vt. ff. qd met⁹ cau. si cum exceptione §. hec aũt. Sed nunquid vtraq; est diffinitiua? Dic q sic: qz vtraq; diffinit cõtrouersiã. vt. ff. de re iu. l. j. Alij esse dicũt admonitionẽ quando dã primã sentẽtiaz. vt in auct: de here. z fal. §. si quis autez non. colla. j. z ex eo q per primam sententiã admonet: z tandiu expectatur q metũ intulit. z ideo dicitur hec actio arbitraria. vt infra eo. §. preterea.

Sẽtẽtia duplex fert in actiõe qd metus cã

✠ Sz Barto. quẽ cõmunit docto. sequũtur tenet: q nõ est necesse: q ferat nisi vna.

c ¶ Absoluatur. Scilicet a prestatione quadrupli.
d ¶ In ceteris casibus. Qui numerantur supra eo. §. quadrupli. Acc.
¶ Actionũ autez quedã sunt bo. fi. Calus. ¶ Multas diuisiões actionũ habuistis supra: z post illas de quibus dictuz est supra ponitur hic quedã alia diuisio. Et hoc est quod dicit dñs Jaco. diuisio ẽ hic p se nõ pendens ex precedẽtibus: z tractat iste. §. vt dicit Joan. de iustitia positiua: vbi non redditur alia ratio: nisi qz ita placuit iuris cõditoribus. Est quippe diuisio quã hic ponit talis. Actionũ quedaz sunt bone fidei quedã stricti iuris. z enumerat hic. xvij. actiones bone fidei. Prima est actio ex empto. Secũda ex vendito z sic de alijs. Est z hereditatis peti. de q̃ semper ante tpa. Justini. magna fuit dubitatõ vtrũ esset bõe fi. vl stricti iuris. Nã tñ cõstitutio dic quaz habes. C. d peti. her. l. vltia disposuit eã esse bone fidei de. xvij. actionibus tractat in sequẽ. §. Notare dbes in principio q duplex est bona fides. vna q̃ est cõtraria dolo z fraudi. hoc modo oẽs cõtract⁹ bone fidei sũt. in oĩbus eni debet abesse dol⁹ z fraus. Est z alia bona fides que anthonomatice vocat bõa fides ppter exuberãtẽ fidẽ que est in ea. Ab ista bona fide dñr cõtract⁹ in isto. §. enumerati bõe fidei. Sz dñe que ẽ exuberãtia fidei q̃ est in ista siue in istis actiõibus? Rñ. Frater ex hoc q in eis multa eueniũt ex bono z equo: de quibus nõ fuit actum inter partes. In cõtractib⁹ autẽ stricti iuris solum veniũt ea de quibus actuz est inter partes. vt venirent de act. de po. quoniã ipsa fit bo. fi. nemini venit in dubiũ quãtuz ad aliquid. De ipsa tamen dixerũt quidaz antiquĩ q simpliciter est bone fidei. In quatuor tamẽ casibus: puta tumultus incendij: ruine: naufragij. Dñs autez Ja. dicit q act. de posi. bo. fi. est.

Et indistincte circa.§.istū solebant querere antiq de illis actiõibus in isto.§.noiatis que sūt taz directe q̄ contrarie. Utrū ɔtrarie sint bo.fi.sicut ⁊ directe. Dicūt doctores q̄ sic. q: fauor est ápliá dus. do. Ja.soluit istá qstio nē. cōtra rie sīt bo.fi.sicut ⁊ directe.⁊ dicebat q̄ hic est casus.l.quā habes.ff.de vsur.l.in cōtraria. De act.fi.reg. querit vtrum sit bo.fi. Quidā dixerunt q̄ sic sicut act.fami.her.⁊ cōi diui.propter cōuenientiam quaz habent cū eis.ista enim tria iudicia sūt pariter dupli cia.ff.de iudici.l.in tribus.⁊ p obli gationem omisit iusti.hic eam noia re.vnde presumo q̄ hic dormitasset bonus Homerus.⁊ propterea non audeo dicere q̄ sit bo.fi.sed iudico eam stricti iuris.cum eaz non reperiam numeratam inter alias in isto §.⁊ in hoc resident doctores:⁊ reddunt rationem que potius nitit cōtra q̄ pro.Et est ratio:q: i act.fi.regun.adiudicatur vni quod erat ,prium alterius. Sed in alijs duob9 casibus adiudicat vni qd cōmune erat aliorum? Respondeatis ad rationem dñi Jacobi secunduz q̄ hic loquit de iustitia priuatiua. Et hec ratio diuersitatꝭ potuit mouere eos quare nō ponebant eas inter alias. Queritur postea de act. prescript. ver.vtrum sit bo.fi? Et respondet ⁊ dicit q̄ sic in duobus casibus positis in littera.s.illa que preponit de estimato.⁊ illaque ex permutatione ɔpetit:in alijs antē nō. Sed que est ratio quare magis dicit bon.fi. in illis duobus q̄ i alijs? Frater dicit dñs Jaco.q: maiorem habet cōuenientiam cū actiōe exempto ⁊ vē dito que sunt pñe inter actiões bo.fi. Non eni est ɔuenietia inter eas: q: olim dubitabat vtrū isti duo cōtractus essēt emptiōis ⁊ venditiōis vt supra de actioe que q̄ in factū q̄ritur vtrū sit bo.fi? Et respō. vt habes in glo.q̄ sunt tria gña actōnum in factum. de actione prescriptis verbꝭ que datur proprietario: similiter queritur vtruz sit bo.fi. Et videtur q̄ sic.per.l.ff.d precarijs.l.ij.§.hoc interdictum: dominus Jaco. fecit magnaz vim.in.l.ista. Quidam dixerunt q̄ olim erat bone fidei.sed hodie nō.⁊ ita.l.illa per litteram istam corrigitur. Sed tu dic q̄ nunq̄ fuit bona fidei nec obstat l.predicta. Dicit enim q̄ ex bone fi. est quod sic intelligo .i.ea equitate pretoria ⁊ q̄non sit bona fi. Ultimo quero quare magis olim dubitabatur de petitione hereditatis vtrum esset bone fi.q̄ de aliqua alia? Frater dicit dñs Jaco. Adhuc ego dubitarem q: inuenio eaz hic positā. ⁊ hoc est q: magis videt habere naturā actionis stricti iuris q̄ bon.fi. q: natura actionis bo.fi.est q̄ in ea veniunt fructus a tēpore more. In peti.autem heredi.non est ita.

¶ Quīta diuisio glo. nūerant sunt actionuz. Omnes stricti iuris. Areti. actiones exceptis his q̄ hic i textu et ¶ Actionū [a] autē q̄dā bone fidei sūt

¶ Actionū Diuidit in tres partes Nā primo ponit regulā generalē. Secūdo in specie pōit que sūt actiones bo.fi. Tertio q̄ licet olim esset dubitatio: tñ hodie clarū est q̄ petitio hr̄ditatis est bo.fi. Secunda ibi bone fidei. Tertia ibi. q̄uis. Arc. Diuisio.

a ¶ Actionuz. Hec est quinta diuisio actionum. Sed quare actionum dicit ⁊ non contractuū? Respon. q: generalius ⁊ plenius loquitur dicēdo actionum q̄ contractuum.

Actio nes bone fidei sūt xvii.

a ¶ Bone fidei sunt he. Scz xvii. actiões que numerátur in hoc. §. ⁊ seqn. bone fidei sunt: alie auté oīs sunt stricti iuris. Naz quācūq3 hic nō ineniā: stricti iuris eā indicabo: q2 posito vno ō cōtrarijs: ⁊ oīa alia itelligenda sūt. vt

quedā stricti iur'. Bone fidei ᵃ sunt he exempto: vendito: locato: pducto: negociorum gestoruz: mādati: depo-

supra de his qui su. vel alie. iur. sūt. §. videamus. Sed quare magis he dicuntur bo. fidei q̄ alie. nunquid ideo q2 possit eē mala fides in alijs? Respon. non: q2 in omni contractu debet bona fides interuenire. vt. C. de act. ⁊ obliga. l. bonam fidem. immo si interueniat dolus in cōtractu bone fidei q det causam contractui: non valet ipō iure. vt. ff. de do. ⁊ eleganter. in prin. Sed in cōtractu stricti iuris purgatur per actionem vel per exceptionem doli. vt. C. de inuti. stipu. dolo. Si vero incidit in cōtractuz bone fidei: purgatur p actionem ex eo contractu. vt. ff. de actio. empti. ⁊ vendi. l. iulianus. §. si venditor. Sz in stricti iuris ō dolo agitur vel excipitur: vt dictuz est. vt. ff. de dolo. eleganter. §. non soluz. ⁊. ff. de verbo. obliga. si quis cum aliter.

Contract⁹ dolo initus an teneat.

✠ Cuz ergo dolus vbiq3 puniatur vel mala fides ad qd bone fidei iste dicuntur? Respon. alie stricti iuris dicuntur: quia non venit in eis nisi quod stricte exigit natura actiōis. Unde non veniunt vsure ex mora in ꝯtractibus stricti iuris. vt. ff. de neg. gest. l. quia tantūdez. ⁊. C. ō vsu. l. iij. ⁊ de condi. inde. l. j. sed in contractibus bone fidei sic. vt. ff. ō act. empt. iulianus. §. ex vendito. ⁊. ff. ō vsur. mora. §. in bone fidei. Item in actiōibus stricti iuris fructus non veniūt ex mora si petā quod nō fuit meū: nisi a tēpore litis cōtestate tūc

✠ Sz si Act⁹ sit duplex: puta q2 i ꝯtractu bone fidei interces sit stipulatō: tūc do l⁹ dās causaz

enim incipiūt venire fructus ex mora. Sed si petā quod aliquādo fuit meū: veniūt fructus ex mora: secus in bone fidei indicijs. vt. ff. de vsur. videamus. §. si actiōez. J. em nō venit iteres se si rē da ri est i obligatiōe: sec⁹ si rez tradi: vel factum. vt. ff. de verbo. obli. vbi autem. §. fi. ⁊. l. si fundum. ⁊. ff. de re iudi. l. si quis ab alio. §. si que veniūt in bone fidei iudicijs. vt. ff. de act. empt. l. j. in princi. Ista ergo omnia que vicem obtinent accessionū non veniunt in contractibus stricti iur. nisi vt dictuz est. Nec ob. q veniūt ista in arbitrijs q̄ sunt stricti iuris: q2 iudicis officio veniunt: non iure actionis. vt. j. eo. §. preterea. ⁊. §. sz iste. in fi. Sz in bōe fidei: iure actionis ✠ veniunt preter vsuraz que venit ex mora officio iudicis. vt. C. de positi. l. iiij. ⁊. ff. de neg. gest. l. q2 tantūdem. Itē in bo. fi. veniūt ea ō quibus nec actū nec cogitatū est. vt rupta: cesa: ⁊ filia. vt. ff. de act. emp. fundi. §. si rupta. ⁊. C. de act. emp. ⁊ vēper to. Itē ex hoc. §. nota quandaz dñiam circa cōpēsationē quā dic vt j. eo. §. i bo. fi. Patet ergo q exuberātius ⁊ pingui⁹ iudex offm̄ suū ad ea que bone fidei sunt extēdit q̄ in contractibus stricti iuris: ⁊ facit supra de obliga. que ex consensu in fi. ⁊ ideo dicuntur bone fidei: ⁊ alie stricti iuris. Unde de talibus dantur tales versus. Empti: conducti: mādati: depositiq3. Pignora: circū de cōmuni: pro socioq3. Dotis: ⁊ heredis: tutela3: cōmoda: gestor. Prescriptis verbis si permaneat atq3 liceur Ista bone fidei sūt: stricti cetera iuris. Uide glo. fere simile in ca. cum venerabilis. extra de excep.

Actus annui latipo iur. vel p bal. i dicta l. dolo

Actionū arbitrariarū notitia.

✠ Et est effect⁹: q2 tunc si iudex omittati sētentia condēnar nihilomin⁹ posset petiia reactōnis: secus si vēiret officio iu. vt ē gl. i. l. nō solū in p bo cauere. ff de rei vēdi.

¶ Fuerat. Casus. ¶ Dñe intellexi q. xvij. sunt actiones bo. fi. que enu merātur in proxio superiori. §. ⁊ est xviij. que vocat̃ actio ex stipulatu: pro dote de qua in pñti tractare in tēdimus

c ¶ Trāstulimus. Ut. C. de rei vxo rie act. l. j. in pri. ⁊ cōpetit hec actio ex stipulatu: siue marito: vt ei dos data def: siue vxori vel patri eius vt resti tuat̃: ⁊ siue vtiliter fuerit iterposita

Actio ex sti pulatu pro dote cōpe tit ma rito: ⁊ vxori.

stipulatō siue non: (i) tamē semp cre dit taci te ⁊ vtili ter inter uenir. vt C. de rei vxo. act. §. i. naʒ ⁊ al's itelli git stipu latio taci ta: vbi nō est. vt. ff. de adop. bis ver bis. ⁊. ff. si cui pl' q̃ per le. fal. l. nisi. §. itē sciē dum.

p deo di cat mihi que ē ei' natura ? Frater di cit ipe sci re debes qꝺ oli erat quedam actio que erat bo. fi. q̃ voca batur rei vxorie a ctio q̃ cō petebat mlierib' ad dotes suas repe tendas: ⁊ oli nūera bāt. xvij. sed quic quid olim erat in actiōe illa hodie trāsfusum est in actionez ex stipula tu pro dote: ⁊ illa penitus est subla ta. duo autē bona erāt in illa actio ne: videlicet antiqua: qr erat bo. fi. ⁊ etiā tacitā habuit hypothecā. vn de dicimus q act. ex stipulatu qꝫ stricti iuris sit ex sui primitiua na tura: tñ qr in oibus supplet naturā rei vxorie actiōis: qñ datur pro do te dicimus q habet ista duo: scilicꝫ q est bonefidei: ⁊ etiaʒ q tacitā ha bet hypothecam. hoc dicit.

¶ Actio rei vxo rie q̃ oli pro dote cō petebat est hodie trāsfusa i actionez ex stipl'atu cū omi suo iure: q̃ actio ē priuilegiata: respe ctu hypothece et prioritatꝫ seu pla tiōis. h. d. Aretin'.

¶ Fuerat antea ⁊ rei vxorie [a] actio vna ex bōefidei iu dicijs. Sꝫ cū plenio rē eē ex stipulatu [b] actionē iueniētes omne ius: qꝺ res vxoria ante hēbat cū multis diuisiōi bus i actionē ex sti pulatu que d̃ doti bus exigēdis ppo nit: trāstulimus [c] merito rei vxorie actiōe sublata: ex stipl'atu: q̃ p ea in troducta ē naturā bōefidei iudicij tm̃ i ex actiōe dotꝫ me ruit [d]: vt bonefidei sit: sed et tacitam [e] ei [f] dedimus hypo

a ¶ Fuerat. Rei vxorie act. Nomē erat actiōis. Uel dic q factuz deno tat. i. rem ipsaʒ. vel quia pro re vxo ris cōpetebat soluto matrimonio.

b ¶ Ex stipl'atu. q̃ sil'r pro dote dat

¶ Additio. (i) No. q nō tm̃ vxori ad repetēdā dotē presumit stipula tio. vt hic sed etiaʒ ex parte viri ad ꝯsequendā dotē: ⁊ ex vtraqꝫ parte inest tacite hypotheca: vt est text. in l. j. §. j. C. de rei vxo. act. ibi stipula tionē: ⁊ hypothecam ⁊c. Angelus.

d ¶ Meruit. Sꝫ actio ex stipula tu vt hic. ⁊. C. de rei vxo. act. §. sꝫ et si nō ignoramus. al's eni stricti iurꝫ est cuꝫ nō inueniat̃ q sit bonefidei. vt supra eodem. §. actionum.

e ¶ Tacitā. s. actiōeꝫ hypothecariā

f ¶ Ei. Id est actioni ex stipulatu: vel mulieri.

¶ Addi. Qꝺ verū intellige quātuꝫ ad priuilegiuꝫ tacite hypothece. se cus q̃ ad priuilegiū prelatiōis qr cō

petit mulieri: et est effectus: quia tūc est personale: et non trāsit ad alium nisi ad filiū. vt hic in glo. fi. sec⁹ si in primo casu: vt hic per doctores.

a ℭ Hypothecā. i. ex vtraqz parte.

Siue ex pte mulieris ad repetē dā dotē siue ex parte viri ad petēdā eā Semper.

thecam[a] Proferri aūt alijs creditori b⁹[b] i hypothecǯ tūc cēsuim⁹: cum ipsa[c] mulier ō dote sua experiat: cuius so lius[d] prouidentia hec[e] induximus.

enī sunt ib[l] tacite hypothece. vt. C. de rei vxo. act. §. j.

Dotez petēs mulier an pre ferat oibus credi toribus

b ℭ Creditoribus. Sed nunquid omnibus indistincte? Rñ. fm. Mā. sic siue primi habeant pignus exps sum siue non. Sed hec opinio non valet. quia. l. distinguit. vt. C. de iur. do. l. vbi. Item fiscus et mulier pari passu ambulant. vt. C. de pri. fisc. l. ꝗuis. et fiscus non prefertur haben tibus expressam. vt. ff. qui po. i pig. ha. l. si pign⁹: ergo nec mulier. Scda est opi. vt distinguat inter pignus scilicet traditū et hypothecā. i. non traditam. vt primo casu non profe ratur mulier. scdo sic vt argu. ff. qui cau. ta. pig. cōtra. l. penul. Sz et hāc reprobo ꝑ idqꝺ est. s. e. §. iter pign⁹ Tertia est opi. sz. Mā. et Jo. et Azo. vt habētib⁹ tacitā hypothecā prefe rat: nō aūt habētibus expressaz: lex enim suū priuilegiū qꝺ dederat pri mis eis adimere presumit propter mulierē: nō aūt id priuilegiū quod qs sibi a dinuenisset: et hoc caute ꝓ batur per verba. l. C. qui po. in pig. ha. l. fi. ibi licz anterioris temporis priuilegio sint vallati &c.

Mlier et hērs i peti tione dotꝭ ñ potit pu[i]le.

c ℭ Cuz ipsa. vis facienda est in eo qꝺ dicit ipa. Nam alius non admit tit ad tale priuilegium agens ꝑ do te etiam heres mulieris. vt. C. de ꝑ uil. do. l. j. nisi sit de suis heredibus id est de filijs et alijs descendentib⁹

mulieris. vt. C. qui po. i pigno. ha. l. fi. in. fi. Sed nunqd ꝓcuratori mulie ris datur hoc priuilegium? Rñ. sic. vt. ff. solu. ma. alia. et. ff. de procu. l. si minor. §. quoniam. ✠ Item quod hic dicit ō dote sua ideo dicit qr aliud ē: in dōatio ne propt nuptias: nā in ea non habet hoc priuilegium. vt. C. q. po. in pig. ha. l. fi. in fi. Sed qn mu lier potest experiri de dote? Rñ. so luto matrimonio. non prius nisi ma ritus ad inopiam vergat. vt. C. ō iu. do. l. vbi. et. ff. so. ma. l. si constante. i principio. et hoc siue ipsa dederit do tem siue alius extraneus: qui tñ nō fuit pactus de ea sibi reddenda: ✠ quo casu sibi non mulieri daretur. vt. C. de rei vxo. act. §. accedit. Si aūt pater mulieris dederit dotem patri: actio et filie simul ōabitur. im mo aliquātulū hz plus pater qui a git: et filia semp credit cōsentire qui nisi habeat iustā causaz contradicē di: et cōtradicat. vt. ff. so. mat. l. ij. §. fi. et. l. nō soluz. et hāc dotē integram debet seruare pater ꝓ filia: nisi cla de. id est tēpestate vel vi suuz fuerit patrimonium diminutum. vt in au tē. de equali. do. §. qr ꝟo omnia. col la. vij. Sed nunquid patri hoc pri uilegium dabitur? Videt ꝙ non: qr sua actione agit. vt. ff. so. matri. l. ij. §. voluntate. Econtra ꝙ sic videtur quia per hoc filie prouidetur: cum pater hanc reseruare cogitur filie vt dictum est. et hoc verum puto vt hic dicitur cuius prouidentia &c.

d ℭ Solius. s. mulieris.

e ℭ Hec induximus. Scilicet vt a lijs preferatur.

ℭ In bone. ℭ Diuidit i tres par

✠ hoc e verū i ꝓcu ratore simpli citer: si vo sit ꝓcu rator i rē suā distin gue vt ꝑ Ja. hic.

✠ scz ꝓstatō nis hz tñ ꝓui legiuz tacite hypo thece vt per Jas. h i scdo no.

Diui sio.

iure: vnde non fit compensatio .vt C.de compen.l.si.§.penul.

¶ Additio. Nisi tale debitũ nõ cõfessatũ posset ꝺ ꝓxio liqdari.ꝺ.l.si. C.de compen. qñ aũt oppositio compẽsatiõis regrat altiorem indaginẽ: ⁊ quantum tps detur ad pbandũ. vid b p doc.

a ¶ Actiones. Accusatiui casus. Est enim sensus vt compensationes minuant actiones.

b ¶ Ipso iure. Adeo vt dixerunt qdam non est necesse voce hois opponi cõpensationem vt hic. Sed certe immo est necessariũ vt opponat. qd probo trib⁹ rationib⁹. Nã fide iussor conuent⁹ eligit: vt vel qd sibi vel qd reo debet compenset que electio sibi ñ daret ius ꝯpẽsaret.vt.ff. de cõpen.si quid.(i) Item ⁊ re⁹ cõuentus eligit in quam causam compensat si debeat ex p lib⁹ causis. vt ff.de compen.l.q labeo. Itẽ.lex dicit eũm male agere cui obijci potest compẽsatio.vt.ff. de cõpensa.l.ver. sed qui male agit hꝫ actionẽ:sed elidit̃ exceptione. vt.ff.quando di. vsufru.l.ce.l.j. in fin. Sed ꝭm hanc opi. qd adijcit in actione stricti iuris ad id qd erat olim? Respõ.quia doli mali tantum obijciebatur exceptio:p quaꝫ nõ extinguebant̃ actiones ipso iure: sed nunc etiam compensationis exceptio opponitur p quã ipso iure hincinde actio extiguitur.vt hic.⁊.j.e.§.pe.⁊ nihilomin⁹ doli cum generalis.fit.vt.ff.de exceptio.do.l.ij.§.generaliter.

¶ Additio.(i) No.illũ casum:⁊ gl. ibi not.adducit plures alios casus in quibus quis compensat: non tamen debitum sibi sed debitum alteri.dic vt ibi. Ange:

c ¶ Minuant.l.compensationes.

d ¶ Alias actiones: vt scꝫ mixtas que sunt iiij. vt.ĩ.e.§.qdaꝫ actiones. Itẽ psecutio fideicõmissoꝝ. Itẽ oĩm iudicis ⁊ similia.q̃ actiones sunt largissime accepto vocabulo.vt.ff.de actio.⁊ obligatio.l. actionis verbo. Unde ⁊ petitiones cautionum occasione damni infecti compensantur.vt.ff.ꝺ dam.infec.l. j.⁊.l.qui bona. §.si quis qr. Accur.

¶ Additio. Hoc verũ intellige de debito officio iudicis in quo nullꝰ obstaculũ est in medio.al's secus.vt per Bar.in.l.si.ff.de condi. idebi.

c ¶ Depositi. Qd tu intelligas qñ pecunia nõ signata est deposita:qa tũ etiã aliã similem reddere põt.vt ff.depositi.l.lucius.⁊.l.diẽ spõsaliorũ.§.j. Si aũt esset depositio facta in specie vel in pecunia vt in specie qd esse põt.vt.ff.de leg.j.plane.§.ſꝫ hoc ita.tũc etiã alia rõne non obijcietur cõpẽsatio:qꝛ in specie nõ fit compensatio. Iteꝫ qd hic dicit in actione depositi:idem dicunt qdã in actione commodati.vt. C. cõmo.l. sub ptextu. Sed certe immo est ibi rõ:quia in specie fieret. Nã sole species commodantur: non quantitates.nisi quantitas vt species cõmodetur.vt.ff.cõmo.l.iij.§.finali. Itẽ cessat alias compensatio vt qñ pvio lentiaꝫ mihi rem abstulisti.vt.C.de compensa.l.fina.in fine.(i) Item ⁊ fisco non opponitur in quibusdã casibus quos dic.vt.ff.de iure fisc. aufertur.

Cõpẽsatio ñ fit ipso iure sꝫ oꝫ opponi.

Cõpẽsatio i mltis casib⁹ cessat.

Spẽs sole cõmodãtur.

nes^a ipso iure^b minuant^c: siue in rem siue in personam: siue alias^d quascunq. ¶ Excepta sola depositi^e actione: cui aliquid compẽsationis nomine opponi satis impium esse credimus. ne sub pretextu cõpensationis

fertur. §. qui compensationem. & C. e. l. compensationes. & l. in ea. Item in curatore q fraudauit publicā annonam. vt. ff. de cōpē. ob negociuz. ¶ Additio. (1) Illud de violētia intelligas.

dic q̄ censentur stricti iuris cum inter eas que sunt bo. fi. non numerantur. Item videtur q̄ ista littera vel ex noxali causa seruum dedat non innuat q̄ dominus qui conuenitur noxaliter precise cō demnari debeat ad hoc q̄ seruū dedat p noxa. cum. l. dicat estimationem damni esse in obligatione noxe aut deditionem in liberatione. ff. de re iudicata. l. miles. §. aut noxe. Frater intellige q̄ facta fuit condemnatio in estimatione damni: sed poterat euitare illam damnationem dando seruum pro noxa vnde expone litteram debet condemnari. vel sic potes dicere q̄ omnia iudicia sunt absolutoria: adeo q̄ si aliquis alicui in veritate debet x. qui a creditore in iudicium vocetur. & in tali statu sit q̄ contra eum debeat ferri sentētia. si tamen ante sententiam soluerit illud iudicium quod debebat esse condemnatorium non erit absolutorium: & sic intelligo illud verbum iudicia sint absolutoria. Pone ergo q̄ seru⁹ ignorante domino damnum dederit in rem alicuius ille qui damnum passus est agit contra dominum petens q̄ damnum emendet. certe cōdemnabitur dominus ad estimationem nisi ante condemnationem dederit seruū pro noxa.

depositarum rerū quis ex actione defraudetur [a].

¶ Actiones arbitrarie ideo dicte sunt: quia mere in arbitrio iudicis sūt & sunt tam reales q̄ personales. Aretinus.

vt ibi no. gl. & doc. Ange. a ¶ Defraudet sz nōne hec ratio vbi q̄ potest hre locum: Rñ. non ita: q̄ si restitutio denegatur est dolus. vt. ff. man. si procuratorem. §. dolo. Item depositarius de dolo tantum al's tenetur. vñ si hic magis grauet nō ē mirū. vt ar. ff. de iureiur. eū q. in prin.

Depositari⁹ ō dolo tm̄ tenetur.

☞

¶ Preterea quasdā. Casus. ¶ Preter actiones de qb⁹ facta est mētio ē. adhuc scire debetis q̄ sunt quedā actiones arbitrarie. hoc est ex arbitrio iudicis dependentes. In quibusdam enim actionibus: nisi reus actori iudicis officio satisfaciat vel ut rez restituat cum rei vē. agitur vel rem exhibeat cū ad exhibendū agitur vel soluat cum aliquid certo loco est soluendum vel ex noxali cā seruum dedat cuz noxaliter agitur contra ipsuz ille qui sic condēnetur a iudice reus: scz si non vult satisfacere ad arbitrium iudicis potest condemnari vel ad interesse vel vt in litem contra eum iuretur. & h. d. littera ista. Preterea. quasi dicat. Iste actiones de quibus ad presens tractare ppono: nec sunt bo. fi. nec stricti iuris sicut ille de quibus proximo tractatū est. Sed habēt aliaz quandam naturam per se. & in hac opinione fuerunt quidam antiqui. Alij dicūt q̄ sunt bo. fi. & hoc quia i istis habet iudex largas habenas sicut in contractibus bo. fi. Sed tu

¶ Preterea. ¶ Diuiditur in tres partes. primo quare dicantur arbitrarie. Secundo que sint iste arbitriarie. Tertio quid iudex in his possit. Secunda ibi: sed iste. Tertia ibi: in his enim. Angelus aretinus.

Diuisio.

Preterea q̄sdam actiones[a] arbitrarias. i. arbitrio[b] iudicis pendentes appellam⁹ in quibus nisi arbitrio iudicis is cum quo agitur actori satisfaciat: veluti rem restituat[c] vel exhibeat[d]: vel soluat:[e] vel ex noxali[f] cā seruum dedat[g] ꝯdēnari[h] de

Actiones arbitrarie sūt stricti iuris.

a Actiones arbitrarias. Sz nūquid sunt bonefidei vel stricti iuris. Respon. quidam ꝙ bonefidei sunt qꝛ in iudicis arbitrio sunt. vt. j. pro xi. §. in fi. ꝛ. s. eo. §. in bonefidei iudicijs. Sz h non valet qꝛ officiū iudicis qđ i bōefidei iudicijs venit est iure actionis sz hoc quod est in arbitrio merum est ꝛ in iudice tantuz est. vt. ff. de eo quod certo lo. l. in bonefidei. Alij dicunt ꝙ nec sunt bonefidei nec stricti iuris. immo est tertia species ad illam diuisionem que est. s. eo. §. actionum. ꝛ facit pro eis ff. de in litē iurā. l. in actionibus. §. plane. ꝛ. ff. de vsur. l. in fideicōmissis. §. in his hanc etiam reprobat: qꝛ dicta diuisio est pfecta ꝛ immediata. Alij dicunt qđ verius est ꝙ sint stricti iuris. cum bonefidei non inueniantur. vt. s. eo. §. actionum.

Additio. Hec vltima vera est: ꝛ eam sequuntur communiter scribētes hic.

b Ex arbitrio. Bñ dicit ex arbitrio: nec enim obligatus est rem restituere: vel simile quid facere: qđ propte dices esse verum in actione in rē. In psonalib⁹ autem ꝛ arbitrarijs que hic enumerantur dices ꝙlz exhibitio vel restitutio sit in obligatione: pena tamē. i. interesse vel quāti in litem iuratum est: non nisi per officium iudicis prestatur: ꝛ ideo arbitrarie dicuntur.

c Rē restituat. vt in rei vēdicatione que ē arbitraria: cū primo rē restituendo liberet: al's iudicis arbitrio i litē iurat. vt. ff. ð in litē iuran. in actionibus. ꝛ. ff. de rei ven. l. qui restituere. (1) vel ypothecaria. vt. j. pxi. §. vbi hec omnia exempla diligentius dicuntur.

Additio. (1) aduertas ꝙ Bart. i l. i actiōibus. ff. de in li. iur. i vers. tertio habet locum ꝛc. dat vnam regulā ꝙ ois actio in q̄ res non restituitur ſm preceptum iudicis dicit arbitraria vt iudex habeat potestatem deferendi iuramentum in litez ꝛ secundum illud condēnandi siue sit actio bonefi. siue stricti iuris: personalis siue in rē siue quecūqz actio sit. ꝛ allegat. d. l. q restituere. qđ crede verum propter indētitatē rationis qꝛ in omnibus casibus contenditur maiestas pretoria. ſm Ange.

d Vl exhibeat. cū ad exhibēdū agr.

e Uel soluat. scz cū certo loco soluendum est. Accursius.

f Uel ex noxali. Cū noxalr agit.

g Dedat. Id est det. Accursius.

h Condemnari. Diuersis modis fiet cōdēnatio: sicut diuerse sunt iste arbitrarie: vt dicem⁹ j. pxi. §. in fi.

c Sed iste actiōes. Casus. Dixi vobis ꝙ actionum stricti iuris quedam sunt arbitrarie. Istarum enim quedam sunt in rem quedam in psonam: arbitrarie in rez sunt vt publiciana ꝛ seruiana. In personā sunt actiōes qđ met⁹ cā de dolo actio que ē arbitraria actio ꝛ actio per quam petitur pecu. certo loco pmissa ꝛ actio ad exhibendū. Et in oib⁹ istis casib⁹ ꝛ similibus pmittit iudici ex bono ꝛ e q̄ estiare sz rei naturā l quātū actori satisfieri oz ꝛ. h. d.

a Sed iste actiões.s. arbitrarie. b In rem Separatim intellige. Nam vna et eadem actio non potest in rem et in personam esse: nisi in quatuor casibus mixtis.vt.s.eo.§.quedam actiones.

c Publiciana. De q̄ habes.s.eo.§.alie.

d Seruiana.de his duabus habes s.eod.§.Seruiana.

e Metus cā. Licet sit i psona vt h: tñ ī rē ē scripta.vt.ff.quod me.

beat. Sz iste [a] actiones tam in rem [b] q̄ in personam inueniutur. In rem: veluti publiciana [c] seruiana [d] de testibus colonis: q̄si seruiana que etiā hypothecaria vocat. In psonā veluti q̄b[9] de eo agit qd vi aut metus [e] cā aut dolo [f] malo factū ē. Itē cū id qd certo loco promissum [h] est petitur. Ad exhibēdum qz actio ex arbitrio iudicis pēdet. In his enī actionib[9] [i] et ceteris similib[9] [k] permittit iudici ex bono et equo secūdū cuiusq̧ rei de qua actū est naturā [l]

h Similib[9].scilicet in rē. Et sunt decē de quibus dixerat.s̄. Uel dic q̄ et alie sunt arbitrarie que hic nō numerantur: vt ecce actio in factū que datur contra nautam: cauponē stabularium.vt.ff.nau.cau po.stabu.l.j.in pri. Sed qui dā dicūt eā n̄ eē arbitrariā. q2 ibi nō ferūt snie due. Itē ē actio in factū q̄ datur 9 publicanū.vt.ff.de pub.l.j.ī pri. Itē actio fi.regu.ff.fi.reg.l.ij.ī fi.et.l.iij. Itē actō redhibitoria vt.ff.d edil.edi.redhibitoria. Itē actio ex stipulatu q̄ p dote repetēda dat.vt.ff.so.matri.l.si filiusfamilias.§.maritū. Sed certe isto casu non ideo iuratur in litē qa arbitraria sit sed quia bonefidei est.vt.s̄.eo.§.fuerat. Item actio rerum amotarū est arbitraria.vt.ff.rerum amota.si cum dos.in fin. Acc. cursius florentinus.

Actiones arbitrarie multe sunt.

cau.l.metum.§.cū aūt.et de hac dic vt.s̄.eo.§.item actio.

g Dolo malo. Actio de dolo est arbitraria: vt hic qd est ideo qa liberatur dolosus: verum interesse p̄standa si restituere non possit. al's iudicis officio iuratur in litem.vt ff.de do.l.arbitrio in prin.

g Item cum id. Scz pecunia.

h Promissum est. Idē etiā si legatū sit relictū certo loco dādum: et idē si mutuum sit datū certo loco reddēdū. Nā i his trib[9] casib[9] locū hz certi 9ditio arbitraria. vl' ex testō arbitrar.s.in pmissione: et legato: et mutuo: al's nō.vt.ff.d eo qd cer.lo.l.ij.§.hic aūt.et.l.si heres.et.l.aut si. Et qd hic dicit petit.s.alibi q̄ vbi fuerat pmissū dari.et vēit i ea vtilitas tam agentis q̄ rei.vt.j.eo.§.loco.

i Actionibus. Scz personalibus et arbitrarijs.

l Naturā.i.bonitatē. vt dicunt quidam. Uel melius id est ƀm naturam actionis arbitrarie que intēdi pōt fieri. Nā triplex pōt modus cōdēnationis dephendi i arbitrarijs. Un[9] vt due sententie ferant. Prima de restituenda re et nisi restituatur fiat condēnatio in penam vel interesse per delationem iurisiurandi in litē vt patet in actione quod metus cā et i actiōe d dolo: et rei vēdicatōe.: et i

Cōdēnatio i arbitrarijs pōt fieri tripliciī.

actione ad exhibēdū: ꝛ similibus. Est ꝛ alius modus vt vna ferat sniā: ꝛ i ea statim interesse considerat: vt qñ certo loco aliqd danduꝫ est. ꝛ hoc est in ista sola. Tertiꝰ modꝰ est vt non i q̄ntitate ꝯdēnatio nis fiatar bitriū: sꝫ in qualita te vt actō ne noxali in qua ar bitrat iu dex an li beretur dando seruum pro noxa: quod est quando domino ignoran te vel prohibere non valente deli quit. alias insolidum tenetur vt. ff. de noxa. l. ij. in princ. ꝛ. l. in delictis in princi.

estimare quemad modum actori sa tisfieri[a] oporteat. ¶ Iudex dꝫ fer re sententiā certam ēt sup libello icer to si icertitudo ē i ptāte iudicꝫ. Arc. ¶ Curare aūt dꝫ iudex vt omnio q̄ tuꝫ possibile[b] ei sit certe pecunie[c] vl[d]

ex q̄daꝫ accidēti extrinseco: puta qꝛ non pstat res in q̄ fuit facta condēnatio: ꝛ sic iste actiōes sūt arbitrarie. ¶ Curare dꝫ ꝛc. Cas. ¶ Supradicte sūt multe diuisiones actionū ad huc pōet ples. sꝫ in psenti. §. dat quen dā effectū actiōis ꝛ dic q si q̄ daꝫ actio corā iudi ce ppōat curare dꝫ iudex: vt quātū possibile est ꝛ inquantum natura ac. hoc pa tiatur vt certam ferat sniam. h. di. ¶ Curare. ¶ Diuidit in tres par tes. Primo mādat iudici deferēdo certā sniam ibi: certe pecunie. scdo limitat mandatū si illud ē possibile ibi: quantū. Tertio remouet vnum obiectum. ibi: etiam si de incerta.

parti ri offi ciū sed ñ necessitatur ad ta le vel tale vt lꝫ per eum.

a ¶ Satisfieri. Sed nonne hoc idē in bone fidei iudicijs fit? Rñ. dic q triplex est officium. Primū qd obti net actionis vicem: p qd officiū pe tuntur salaria aduocatorum ꝛ resti tutiones maiorum ꝛ minoruꝫ. vt. ff. de minoribus. l. quod si minor. §. fi nali. Aliud est q bonefidei actioni bus inheret: qd iure actionis venit vt. ff. e. quod certo lo. l. i bonefidei. ꝛ vna cuꝫ actione perit. vt. C. depo. l. iiij. Tertium est qd inheret actio nibus stricti iuris quibusdam. s. ar bitrarijs. ꝛ hoc ex solo motu iudicis descendit: vt quasi liberuꝫ sit ei hoc facere. sed in actionibus bone fidei astringitur ad hoc ✠ Iteꝫ in actio nibus bone fidei vna fertur snia in his autem plerunqꝫ due vt modo deligenter notauimus.

✠ Jo. fa. rep hēdit hācgl. qꝛ i ar bitra rijs iu dex ne rū pq̄ statiꝫ cessit ita cwrim

¶ Additio. Tu dic sm Jaso. q in actione bone fidei officium iudicis in eis deseruiēs puenit ex natura ipsa rei q debitor ē i mora pt ita cōdemnari ad vsuras vel iteresse: sed in actione stricti iuris prouenit

b ¶ Possibile. Hoc ideo dicit: qꝛ i terdum nō pōt certam ferre sniam. Quid eñi si hō in genere promissus petit vel sub alternatione: puta sti chuꝫ aut pāphilū: aut dānū emēda ri vel seruū p noxa dari: certe iudi ci nō est possibile ferre certam sniaꝫ quia natura actionis non patitur. vt. infra de of. iudi. in princ. Idem dico in hereditatis petitione. Naꝫ sicut sufficit i libello proponere vni uersaliter: ita ꝛ in sententia: puta sic pronuncio te heredem extitisse ex asse vel ex semisse. ꝛ ideo tibi here ditatem restituendam.

Dini sio.

Snia ñ pt sē per cē certa.

Snia dꝫ feri iu xta for mā li belli.

c ¶ Pecunie. s. cum pecunia petit. vt. ff. de petitione heredītat. l. non possunt.

d ¶ Uel rei quando alia res peti tur que in quantitate consistat vel non: ꝛ hoc si certum est petitum. alias non tenet sententia: nisi ali qua parte actoruꝫ res certa scripta

inueniatur. vt C. de senten. que sine certa quam. l. hec sententia. ¶ autez est incertum aut certificari potest: vt si peto interesse quod debet corã iudice probari & deduci ad certitudinez. vt C. de senten. que pro eo qđ interest. l. vna. §. secundo. et tunc locũ habz hic. §. aut nõ potest deduci in certitudinez: vt in homine generaliter petito & similibus que modo diximus: & tunc nõ habet locũ iste. §. Accursius floren.

rei sentẽtiam [a] ferat: etiã si de incerta [b] quãtitate apđ eum actum est.

¶ Plus petens i iudicio: loco causa re: vel tempore oliz cadebat a causa: nisi restitueretur legitima subsistẽte causa: hodie vero plus petens tempore venit aliter puniendus: qz in eo inducie duplicantur: & actor ad omne damnuz litis teneť. Plus vero petens alijs modis in triplum sumptus quem sustinuit reus: litis noĩe punietur. Angelus aretinus.

Snia est in script⁊ ferenda.

a ¶ Sentẽtiaz ferat. Et in scriptis vt. C. de sentẽ. experi. reci. l. fin. nisi in quatuor casibus. vt in aucten. de man. princi. §. fit ibi. collati. iij. & in auc. vt iudi. sine quo. suf. §. necessitate. colla. ij. & in auct. õ cle. apud propri. epi. conueni. §. primo. coll. vj.

b ¶ De incerta. Ut de interesse.

☞ ¶. Si quis agens. Casus. ¶ In superioribus dictũ est de natura omniũ act. nunc autẽ nihil aliud itẽdit legislator oñdeť nisi qualiter abusores actionũ puniant. Dicit ergo ꝙ quotiẽscũqꝫ actor plus petit in intẽtione sua ꝗ̃ sibi debeať quocũqꝫ genere plus petẽdi cadit a causa. hoc est rem quam petit amittit: nec succurritur ei de facili a pretore per in integruz resti. nisi fuerit minor. Si enim minor. xxv. annis aliqua facilitate lapsus plus petierit: tũc causa cognita succurritur ei: sz in maioribus plus petẽtibus nullomodo succurrebatur quin a causa caderent: nisi haberent magnam & iustaz causam erroris: tunc enim parcendum erat eis. & de hoc ponit duo exẽpla. Primuz est quando aliqs maior petebat totum legatum puta petebat legatum relictum sibi ĩ testamẽto: et per errorem cum aliq̃ pars legati vel forte solida legata i codicillis essent adempta: quia tamen ignorauit succurrebatur ei. Secundum exemplum est in maiore: qui itegra legata petebat: & tamen tota erant alijs legata: ita ꝙ locus erat falcidie. hoc erat olim in quolibet genere petendi plus: scilicet ꝙ cadebat a causa: nisi iustam causam haberet. vt supra dictum est: sed hodie non est ita: vt habetis infra eodem. §. Sed hoc quidem antea.

¶ Si quis agens. ¶ Diuidiť prin cipaliter i duas partes. Primo ponit id quod erat de iure antiquo qñ plus petebatur. Secundo id quod est de iure nouo. Secũda ibi. sz hec quidẽ. Item prima subdiuiditur in tres. Nam primo ponit regulaz generalẽ iuris antiqui: qualiter puniatur plus petens. Scđo quot modis dicať plus petere. Tertio exẽpla vniuscuiusqꝫ. Scđa ibi: plus [illegible]. Tertia ibi. veluti. Angelus are[illegible] Diuisio.

a ¶ In intentione sua. Id est in li-bello vbi erat intentio sua.
b ¶ Plus etiaz tpore. Ut.ff. d lib. leg. nō soluz. §.j.ꝛ.§.fi.nā plus qua tuor modis dicit. vt.j.proxio.§.ꝛ i oib⁹ his locuz h3 §.iste.
c ¶ Amittebat Facit.j. d exce.§.tpales(i) ꝛ quod h dicit in priuato: idez erat in fisco. vt.C. de iure fisc. l. iustas. libro.x.
¶ Addi. (i) Aduertas ꝙ lfa ibi dicit ꝙ inducie duplicant ꝛ ꝙ postea nō cogit litem suscipere: nisi refectio sibi ex-pensis: ꝛ idem dicit tex.in.c.j.extra de plus peti. Angelus aretinus.
d ¶ Huic. Minori.xxv.annis.
e ¶ Causa cognita. Bene dicit cau-sa cognita. Nā oms in integruz re-stitutiōes causa cognita permittun-tur. vt.ff.de integ.restitu.omes.
f ¶ Iuuētute. Id est facilitate sua. idem multomagis si dolo aduersa-rij. vt.ff.de mi.l.prima.
g ¶ Constantissimus. Qr errauit in facto in quo prudētissimi fallun-tur. vt.ff.de iu.ꝛ fac.igno.l.ij.
h ¶ Quibus. Scilicet codicillis.
i ¶ Quibusdā alijs. Sez.legatarijs

¶ Si qs agens in intētōe[a] sua plus[b] cōplexus fuerit: ꝙ ad eū ptineat: a cā cadebat: id est rez amittebat[c] nec fa-cile in itegrū resti-tuebat a pretore: nisi mīor erat.xxv ānis huic[d] ei sicut in alijs causis: cā cognita[e] succurre-bat si lapsus iuuē-tute[f] fuerat: ita ei ꝛ in hac causa suc-curri solituz erat. Sane si tā magna cā iusti erroris in-terueniebat: vt ēt ꞅstātissimus[g] q̄lꝗ labi posset etiā ma-iori.xxv.annis suc-currebat: veluti si qs totū legatū pe-tierit post: deinde prolati fuerint co-dicilli: qbus[h]: aut pars legati adem-pta sit: aut quibus-dā[i] alijs legata da-ta sint: que efficie-bāt: vt pl⁹ petijsse videret petitor ꝙ dodrātē: atꝗ ideo lege falcidia lega-ta[k] minuebātur[l].

k ¶ Legata. Scilicet ea que sibi in testamento relicta sunt.
l ¶ Minuebant. Nam tot erāt le-gata: vt lex falcidia locum haberet .i. oportebat vt legata defalcarētur ad hoc vt hēret heres falcidiā: q2 dodrātē excedebāt. vnde heres ōbet dtrahere falcidiā. vt.ō. ad l.fal.§.i.
¶ Plus aūt quatuor modis. Cas. ¶ Domine supra dixistis ꝙ quicūꝗ qꝫ petebat pl⁹: quocūꝗ gener pe-tēdi pl⁹: cadebat a causa ꝛ rē amittebat: nisi iust⁹ er-ror eū excusasset. Sed dñe cū plus pluribus modis peti possit dicatis mihi quod modis plus petit? Ad hoc respon. dñs iusti.sic. Quatuor eni modis plus petit: re: tēpore: lo-co: ꝛ causa. Re vt si ille cui debētur decē petat viginti: vel triginta. vel si ille cuius fundus est pro parte to-tum petat petit plus re. Tēpore de hoc habuistis exēpluz de eo cui ali-quid debet in diez vel sub ꞅditione si añ dīē vel ꞅditiōez existētē petat. ¶ Loco plus petitur. Supra vidi-stis duo exēpla i quibus petit: scili-cet re ꝛ tēpore. Modo videatis exē

plum de eo qui plus petit loco .et est. exēplum in eo: qui qd̄ certo loco stipulatus est sibi dari petit in alio loco nulla facta cōmemoratiōe de loco in quo promisit promissor: vt puta si aliqs stipl'atus fuerit a titio aliqd dari ephesi et illud petat rome sibi dari. iste plus petit loco eo qꝫ aufert cōmoditatē: vl' vtilitatē pmissori quam habuit ratōne loci in quo promisit. Vn̄ in isto casu hēt locū actio arbitraria loci i. q̄ habebitur ratio vtilitatis q̄ cōpetitura eēt pmissori si soluissꝫ loco illo i q̄ pmisit se soluturū ⁊ ista vtilitas in mercibus: veluti in frumēto: oleo: vino ⁊ in aliis mercibus bene apparet. Merces eniꝫ in diuersis regiōib⁹ diuersa habēt precia. vnde si decē modia frumēti promisi tibi ephesi ⁊ tu petas ea rome: aufert mihi magnā vtilitatē. Modiū eni qd̄ nō valebat ephesi nisi decē valet forte rome. xv. vel. xx. ⁊ isti⁹ vtilitatis habebis ratio. Sꝫ dn̄e qd dicet vos d̄ pecunia? R̄n̄. idē dico tibi d̄ pecunia: qꝛ plus expedit pmissori pecuniaꝫ soluere i vno loco q̄ꝫ in alio eo qꝫ in vno loco pōt pecuniā sub leuiorib⁹ vsur' hr̄e: q̄ꝫ i alio. Sꝫ qd si is q alio loco certo sibi aliqd dari stipulat⁹ est eodē loco pecuniaꝫ petat q̄ sibi pmissa ē? R̄n̄. tūc recte agit: nec hꝫ locū arbitraria loci qꝛ loci cōmoditas est salua pmissori. ⁊ hoc dic.

Sūmat⁹ est iste §. supra tamē specialiter hoc habꝫ: Plus petitur quatuor modis: scilicꝫ re: tēpore: loco: et cā: ⁊ primo tres p̄mos modos exemplariter declarat. Hoc dicit. Angel⁹.

Plus aūt quatuor [a] modis petit̄ re: tpe: loco: ⁊ cā. Re: veluti si qs p decē aureis q ei debebātur viginti petierit: aut si is cui⁹ est parte res est: totā eā vel maiorē partē esse suā intenderit. Tēpore: veluti si qs ante diē vel ante conditionē petierit: qua eni rōne q̄ tardius soluit q̄ꝫ soluere deberet: minus soluere intelligitur: eadeꝫ ratione [b] q̄ premature petit plus petere [c] videtur. Loco plus petitur: veluti cum quis id quod certo loco sibi stipulatus est alio loco petit sine [d] cōmemoratiōe illius loci in q̄ sibi dari stipulatus est (verbi grā) si is q̄ ita stipl'at⁹ fuerit: ephesi dari spōdes: rōe pure itēdat dari sibi oporteꝛ.

a Plus. Plus autē. Ut petit oib⁹ his q̄tuor modis a mīis. cā videatur cadere iur̄ antiquo. vnde isti quatuor modi plus petendi patent in hoc versu. Plus petitur causa: vel tempore reqꝫ: locoqꝫ. Vers⁹.

b Ratione. Argu. a simili per contrariū.

c Petere. Ut hic ⁊ supra de fidei commis. §. non solum.

d Sine commemoratiōe. Id est sine vtilitate rei debite. vel interesse rei: nam est habenda ratio eius vtilitatis: si sua interfit in loco destinato potius conueniri. (1) Uel dic

ꝯmemoratiõe: scilicet mẽtiõe3 faciẽ te de ipso loco. nam ipsum locũ vbi erat facienda solutio in libello po nere ðbet. sic peto. x. vt mihi soluas hic vel vbi soluere promisisti. vt hic ⁊. ff. ð eo qð cert. lo. l. ij. §. si. pꝰ hec: nisi soluat potit eũ ꝯueire vbicũq3 voluerit: dũmõ cõ uẽtus habeat ibi forũ: non alˀs. vt. ff. de iudi. l. hẽs abñs in fi. S3 Pla. dic qꝛ: sc3 vbi cũq3 pote rat eũ cõ uenire pt ẽt ibi vbi non hẽat forũ. ⁊ est pro eo. ff. de iudi. l. eum qui. ⁊. ff. de constitu. si duo. §. sed ⁊ certo. S3 certe quod dictis legibus dicitur: vt quolibet loco possit ꝯuẽiri: verũ est i idoneo vbi conuẽtus habeat forũ. vt. ff. de mu. ⁊ ho. l. vt gradatim. §. primo.

Additio. (i) Querit Joan. fab. si est notoriũ qꝛ vtilius est debitori sol uere in loco vbi agitur q̃3 in loco cõ uẽto: nunqd tunc debeat actor men tionẽ facere de loco conuẽto? Et di cit qꝛ sic. qꝛ petitio semp debet nar rare formã obligatiõis. vt. j. proxi. §. in fine. ite3 qꝛ aliqñ expedit ⁊ fa cilius est debitori soluere quod dã nosius est sibi infra code3. §. preter ea. in fine. igitur. Angelus aretinꝰ.

a Adimit. Jd est adimere de fide rat: non tamen adimere potest.

b Arbitraria. Jd est vtilis certi ꝯditio ex stipſatu vbi stipſatio iter cessit: vt si fuit. vel vtilis cer ti ꝯditio: ex mutuo vbi mutuu3 erat datũ certo loco reddẽdũ. Uel vtilˀ actio ex testamen to. vbi le gatu3 est dandum] certo loco: nec ei est ꝓpriũ nomẽ actiõis. vt ff. ð eo qð cert. lo. l. ij. §. hec autem actio. ⁊. l. si heres. ⁊. l. aut si mutua. Accursiꝰ.

c Proponitur. Jd est tribuitur ⁊ vel datur. vt. ff. de eo quod certo loco. l. si ephesi.

d Promissori. Scilicet ⁊ actoris vtilitas attenditur. ⁊ vtriusq3 vtilitas simul attenditur. vt. ff. de eo qð cer. lo. da. opor. l. ij. j. respon.

Additio. (i) Dic qꝛ itéresse rei si cõueniat in alio loco semp estimat sed non actoris: nisi reus fuisset in mora vel culpa. vt notat glo. Bart. ⁊ docto. in dicta. l. ij. in prin. Angel.

e Pura. Jd est nõ habita mẽtiõe vel ratiõe loci vbi erat faciẽda solu tio. vt diximꝰ supra eo. §. Accursiꝰ.

Ideo aũt plus petere itelligit: qꝛ vtilitatẽ quã habe ret ꝓmissor: si ephe si solueret adimit[a] ei pura intẽtiõe ꝓ pter qua3 causam alio loco petẽti ar bitraria[b] actio ꝓ ponit[c]: in qua sc3 ratio habet vtilita tis que ꝓmissori[d] cõpetitura fuisset si illo loco solueret quo se soluturu3 spopõdit. Que vti litas plerũq3 i mer cibꝰ maxime inue nitur: veluti vino: oleo: frumẽto: q̃ p singulas regiones diuersa habẽt pre cia. S3 et pecunie numerate nõ in oĩ bus regiõibꝰ sub eisdẽ vsuris fenerã tur. Si qs tamen ephesi petat: id est eo loco petat quo vt sibi det stipula tus ẽ pura[e] actio ne agit recte. Jd qꝛ etiã pretor mõ strat: scil3 qꝛ vtili tas soluendi salua est promissori.

Huic autē qui plus loco Casus. Supradictū est q quocūq gñe petēdi olim plus petebat cadebat a causa: et rē amittebat plus petēs: q̄liter aūt plus petebat re vl' tēpore vl' loco dictū est. s. Modo dicit in §. isti. q̄liter plus petitur cā. et d hoc ponit duo exempla. vnū i isto §. et aliō i sequēti. Primuz exēplum ē tale. Si qs est stipulat' stichuz aut decē vl' vigiti aureos: et postea petit stichū pcise plus petere cā videt. Habuit eniz electionē pmissor soluendi decem vel stichum. vnde cum precise petat vnum adimere sibi videtur per electionē. et ita plus petere causa videt. et ita oliz cadebat a causa. Quid ergo debz facere stipulator. quid petet? Respō: scōm qualitatez cōtractus dbet facere libellū. et hoc est optimū verbū quotidianū. Hoc est eodē modo quo stipulat' est. vnde quia stipulatus est alternatiue. et alternatiue debet libellum suum conficere vel formare. hoc dicit.

Sūmat' ē iste §. supra tñ spāliter hic dclarat p exempla q̄liter plus petit cā: vñ nota q in alternatiuis ōtractibus in dubio est electio debitoris: concordat. l. plerū q. in fine. ff. de iur. do. Angelus are.

Huic ātq loco plus petere itelligit prim' est is q a cā plus petit: vt ecce si qs ita a te stipulet: hoiez stichū aut decem aureos dare spōdes: deinde alterū petat: veluti hoiez tm̄: aut decē aureos tātū. Ideo aūt amplius petere itelligit: q2 i eo gñe stipulationis promissoris est electio [b] vtrū pecuniā an hoiez soluere malit q igit pecuniam tantū: vel hoiem tm̄ sibi dari oportere intēdit: eripit [c] electionez aduersario: et eo modo suā quidem conditionē meliorē facit [d]: aduersariū vo sui dteriorē. Qua de causa talis in ea re pdita [e] est actio: vt qs itēdat hoiez stichum aut aureos decē sibi dari oportet: id

a Huic autem. Qui causa. Hanc causam electionem iam vocabit.

b Electio. Nisi cū iā vnū interijt tūc alterū qd superest prestabit. vt. ff. d eo qd certo lo. l. nō vtiq. et facit adhuc §. ff. d iur do. l. plerūq. i fi.

c Eripit Idest eripere vult.

d Fac. Id est facere vult.

e Prodita est. Id est data. et est actio ex stipulatu: hoc mō. s. alternatiue ppo nēda: vt dicit h.

Preterea si aliqs generaliter. Casus. Tu habes vnū exēplū d eo q plus petit cā. Hic pōit dñs iusti. aliud exēpluz de eod ē plus eni petit cā iste cui hō in genere pmissus est si hoiez certū petat. et silr est in vino et i purpura et in alijs. Generalr eni qñcūq aliqd debet i gñe si certū qd petat plus peti videt. Videtur eni promissori adimere electiōez. vel ad min' hoc facere intēdit. Diceret aliqs hoc veruz est qñ aliqd in gñe promissum est. s

est vt eodẽ mõ peteret quo stipulat⁹ est. Preterea [a] si q̃s gñaliter hoiem stipulat⁹ sit: & specialiter stichuz petat: aut gñaliter vinũ stipulatus sit: & specialiter cãpanũ petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit: deinde spãliter tyriam petat: plus petere intelligit: qz electionẽ aduersario tollit [b]: cui stipulationis iure liberũ fuit aliud soluere q̃z qd peteret: quinetiã licet vtilissimũ sit: qd quis petat: nihilomin⁹ plus petere intelligit: qz sepe accidit vt pmissori facilius sit illud soluere quod maioris [c] precij est.

Sũmatus est i §. Si qui agẽs: tamẽ specialiter hoc habz. Hodie cõtra plus petẽtẽ tempore duplicant indutie: & fit cõdẽnatio ad omne dãnum litis petẽs vero plus alijs modis in triplũ sumptus quez sustinuit reus: litẽ noie est condẽnandus. h. d. Angelus

Sz hec quidẽ [d] ãtea i vsu fuerãt:

Ille cui pmissũ est certũ petit. qz tũc si pciosissimũ petat plus petere cã videt. Sed qd diceretis vos dñe si aliqd in gñe esset pmissuz. & ipse pmisse petat illud qd vilissimũ est i illo genere videtur ne pl⁹ petet? Et rñ. q sic. qz adhuc electiões soluẽdi promissori adimet videt. Sepe eni accidit vt pmissori facilius sit soluere illud quod maioris p̃cij ẽ. Oibus istis modis dicit pl⁹ peti. ex q̃cũ qz istoruz modoruz plus petebat: cadebat plus petens a cã. Hodie non est sic. vt patet in proximo. §.

Sz hoc qdẽ ãtea &c. Ab illo. §. si qs agẽs. vsqz nũc solũ hũiistis q̃tuor sũt modi pl⁹ petẽdi: & qcũqz aliq̃ istorũ modorũ pl⁹ peteret: cadebat a cã sua: ppter qd dicit dñs iusti. q hoc videt iniquũ & correctione dignũ. Et dic hoc ãtea ĩ vsu fuerat. Sz postea lex zenoniana & nr̃a cõstõ hoc artauerũt. Et hodie obtinet q null⁹ a cã cadat: nisi qui plus petit tpe aut alio mõ. Sz si plus petat tpe: tũc in penã petẽtis plus tpe duplicabuntur inducie. ita q si illud qd post annũ debebat incõtinẽti petat. nõ poterit illud petere. nisi post bienniũ. & etiã necesse la. bebit adhuc soluere oẽs expẽsas q̃s in lite re⁹ fecerit. Si autẽ re vel loco: vel cã plus petat: Rñ. iperator q tũc omne dãnuz qd sustinebit re⁹ p pluris petitiõez resarciet sibi actor i triplum. a Preterea. Hoc. est aliud exẽpluz qualiter cau sa pl⁹ petatur.

b Tollit. Id est tollere vult.

c Maioris p̃cij est. Facit ad hoc ff. lo. itez q̃rit. §. i. & ff. & de cõdi. & d. qd traditum est. & l. seq̃n. & ff. de in diẽ adiec. l. si vẽditor. § sed si neuf. & ff. de vsu & habi. l. fina. & ff. de vsu fruc. hactenus. §. finali. & l. sequen.

d Sed hec qdẽ. Scilicet que diximus vt plus petẽdo cadat a tota causa, vt supra eo. §. si quis agens.

Additio Et cõsulit do. Jason, ad

euadendum istas penas quod in libello semper adiiciatur illa salutaris clausula: saluo iure superflui. &c.

a ¶ Lex zenoniana. Scilicet greca: quam non habemus.

b ¶ Et nostra. Scilicet greca quam non habemus.

c ¶ Constitutio. Scilicet greca: vt diximus: cuius sententia est: vt tempus debeat duplicari conuento: et omnes expense sibi restitui. vt j. de excep. §. hodie autem.

d ¶ Quantitate. Et sic re.

e ¶ Alio modo. Idem loco: vel causa. vt supra §. plus autem. Accursius.

postea Zenoniana[a] & nostra[b] rem coartauit. Et si quidem tempore plus fuerit petitum: quod statui oporteat: zenonis diue memorie loquitur constitutio[c]. Sin autem quantitate[d] vel alio modo[e] plus fuerit petitum: omne si quod forte damnum ex hac causa acciderit ei: contra quem plus petitum fuerit commissa tripli condemnatione (sic supra diximus[f]) puniatur[g].

f ¶ Diximus. Ut. s. e. §. tripli. & ibi huius nostre constitutionis grece sententia recitatur. Sed si non solum petiit: sed etiam cautionem exegit post litem contestatam amittit debitum etiam hodie. vt. C. de plus pe. l. j. que est huic contraria. Si ante litem contestatam peniteret non punitur: quia non petit: sed petere vult. vt. ff. rem ra. habe. l. amplius non peti. vt in d. l. C. de plus pe. l. j.

g ¶ Puniatur. Scilicet conditione ex lege illa greca cuius effectum habuimus. s. eo. §. tripli. & in hoc. §. plus autem.

¶ Si minus. Casus. ¶ Uidistis iam de eo qui plus petit: qualiter puniebatur olim. & qualiter hodie punitur. Dominus iusti. nihil volens dimittere indiscussum adhuc tractat de eo qui minus petit quam iuris sit. & dicit quod qui minus petit hoc potest facere sine periculo: & in eodem etiam iudicio plus petere potest: quia ex constitutione bone memorie zenonis fuit hoc introductum quod ille qui minus petere posset in eodem iudicio plus peteret. Et scire debetis quod hec materia illius. l. C. de eden. l. edita actio & ea que super repetitione illius. l. dominus: pone hic repeti. Quidam autem per §. istum voluerunt dicere quod emendatio libelli & mutatio possit fieri vsque ad sententiam diffinitiuam: quia vsque ad sententiam diffiniti. semper manet idem iudicium. Doctores tamen nostri in hoc resident omnes quod ante litis contesta. potest fieri emendatio & mutatio & litteram istam ita intelligunt in eodem iudicio. i. ante litem contestatam. vel sic in eodem iudicio. i. apud eundem iudicem. non in eadem instantia iudicii. Vocatur tamen iudicium idem propter identitatem iudicis & cause.

¶ **Petens minus quam ei debeatur potest coram eodem iudice residuum petere. Areti.**

¶ Si minus in intentione[h] sua complexus fuerit actor quam ad eum pertineat: veluti si cum ei decem aurei deberentur quinque sibi dari oportere intenderit aut si cum totus fundus eius esset partem dimidiam suam esse petierit: sine periculo agit. In reliquum vero nihilominus iudex

¶ Si minus. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo quando minus petiit. Secundo quando aliud pro alio per errorem petiit. Secunda ibi. si quis aliud. Are.

Diuisio.

h ¶ In intentione. Scilicet in libello intentionis: & hoc per errorem: si enim

Bona re ne-

no p. umif. scienter donare presumit scdm quosdaz. Sed contra puto q nunq donare presumitur: nisi tunc qn traditio fieret ab eo qui doare presumitur. vt.ff.de reglis iuris. l.cuius per errorez.hic aute non erat dato sz qda abstinentia. Uñ si de reliq sciat q agit siue non tempore cepti iudicii locum habet.§.iste.

Additio. Ista glos. in se & relata ad textu nostru est vera. & scdm Ja. vnica & singularis: no tame est simpliciter vera inquatum dicit nunq presumi donatione nisi interueniat traditio prosequere vt per eum.

a In eode iudicio. Id est qñcuq ante sententiam reliquu petierit sine noua contestatione scdm quosda vt hic dicitur: & hoc ppter duas rationes falsas. Una qr pot emedare libellum qñcunq ante sententia vt dicunt: & est pro eis.ff.de noxa.in d lictis.§.si detracta. & sic intelligut C.de eden.edita. Altera ratio est: qr secunduz eos etiam si non petat vel probet hoc actor: tame iudex si scit: debet scdm suam cosciantiaz condenare reum. & est pro eis ad hanc rationem.ff.fini.regu.l. si irruptione §.ad officiuz: & in hac sentetia fuit dns. M. Sed certe scdm Jo.positum est falsuz & due rationes male. Naz non pot quis imutare libellu nisi vsq ad lite contestata: nec etiaz hodie post datu libelluz: qr sic dicit auc.q no habet necesse in prio libello persistere.vt in auct.de liti.§.omnem.colla viii. Itez qr non videt in iudiciu venisse qd post litis cotestatioez cotingit.vt.ff.de iudi.l.no po

Libelluz datu mutare ñ licet.

test.&.ff.de except.rei iudi.cu queritur.&.l.egi. Nec obstat qd hic dicit & qd dicit eode iudicio. Naz dic.i. cora eodez iudice: & ab eode actore & reo. Nam & ppter hanc causaz.s. Judi ppter ide cu oftitatez p ide ppter p sonaruz: etiam vbi sonaz p prorsus a identi lind petitatez. tur tame dicit iudiciu ide vt.j.pxi.

aduersariu i eode iudicio^a ei odenat ex ostitutoe^b diue memorie zenois. Si qs per errorez aliud p alio petierit libellu mutare poterit. hoc dicit Angelus areti. Si qs aliud p alio intederit^c nihil ei piclitari pla

mo.§.Item non obstat.de noxa.in delictis.§.si detracta. qa ibi ex eade causa & eadem actione: & ad ide agebatur: licet esset variatio in quodam beneficio quod dominus habet per.l.vt possit p noxa. dare. vt j.d noxa.act.§.summa.&.ff.d re iudi.miles.§.i. Item alia ratio no est bona: quia non secundum conscientiam: sed secundum allegata debet iudex iudicar & pronunciare.vt.ff. d offi.presi.illicitas.§.veritas. nisi habeat conscietiam: vt iudex. vt in dicta.l.ff.fini.regun.si irruptioe.§. ad officiu. & hoc in singularibus iudicijs. Sed qd in vniuersalib? Respon.potest in eis adiici qñcuq ante setentiam. vt.ff.de peti.here.l. iiij.&.l.si quo tempore. & sic intelligitur.C.de appel.l.si.§.finali.

Judex ñ scdz cosciétiá sed sz allegata d bet iu dicar. Nota sm Ja. q iudex q e supra legez vt papa iperator: vl princeps cui? dictu habet p lege d bet sem per sz osciétiá suá

b Constitutione. Scilicet greca: quam non habemus.

Si quis aliud pro alio. Casus.

Supra vidistis quid iuris de eo qui plus petit. Sed quid si aliquis aliud pro alio petierit: vel si vnam actionem pro alia proposuerit? Respondet q non propter hoc periclitabitur ei aliquid: sed in eodez iudicio cognita causa errorem suu corrigere potest. Et hoc dicit.

c Intederit. Scilicet sibi oberi.

cet sed in eodez iudicio[a] cognita veritate errorez suũ corrigere[b] ei pmittit̃ veluti si is qui hoiez stichũ peteret̃ deberet herotẽ petierit: aut si qs ex testõ dari sibi oportere intenderit[c] quod ex stipulatu debetur.

iudicare q̃it cũq3 eã habeat siue exacti siue ñ ex alspec caret. Item not. q̃ executor tenet exequi sniam ẽt p̃ p̃ priacõ sciẽtiã nisi in cã criminali z corporali q2 tũc iudex nõ d3 exeq̃ suã cõsciẽtiã vt pulchre p eum.

a ℭ In eadem iudicio. i. apud eundem iudicem. z dicit̃ idẽ iudiciũ p pter idẽtitatẽ psonarũ z iudicis. tñ vere aliud est. Sed nunqd noue dilationes dabunt? Rñ. si potest esse instruct⁹ ex petitione prima etiam ad secundaz nõ dabũtur: cũ necessarie ñ nec voluntarie sũt dãde dilatiões vt. C. de dila. l. j. Nam si primo egit actione vi bonorum raptorum: z postea mutetur z agatur actiõe furti satis potest esse reus instructus. Si autem sunt diverse petitiones vt in hoc. §. dicit̃: noue dilatiões dãde sunt. vt. C. de dila. l. j. Itẽ nunqd iterũ de calũnia iurabit. Rñ. sic: q2 põt z in hac causa calũniari. vt. ff. de dã. infec. l. qui bona fide. §. ante penul. z penu.

b ℭ Corrigere. No. q̃ permittitur alicui errorẽ suuz corrigere. S3 nũquid in veteri hab3 necesse psistere? Rñ. non ẽm hanc. l. Sed hodie cõtra. vt in auct. de lit. §. omne. colũ. viij. z ita intentabit veterẽ z nouaz nisi reo absoluto in veteri obiiciat exceptio rei iudicate i noua: vt q2 sit eadẽ causa agẽdi z eedem psone z eadem res lic3 alia sit actio: vt. ff. de iureiurañ. l. duobus. §. exceptio. z ff. de exceptio. rei iudi. l. si mater. §. eandez. z. l. cũ querit̃. Vel nisi actio prima ita se habeat ad secundaz vt electione tollatur: qd in casib⁹ contingit. vt. C. de fur. l. j. z. C. si seruus exte. emi. se man. l. j. z. C. de codi. l. fina. z. C. de pac. interempt. z vendi. l. commissorie. z. ff. de tribu. l. quod in heredem. §. eligere. z. ff. õ le. ij. l. eum filius. §. variis.

c ℭ Intenderit. sc3 sibi deberi.

ℭ Sunt preterea actiones. Casus. ℭ Iam vidistis in titulo de actiõibus varias et diversas divisiones actionuz. Adhuc ẽt est alia divisio actõnum q3 innuit nobis Iustinianus z vsq3 in finez tituli prosequitur: z est divisio ista talis. Actionum quedam sunt quibus prosequimur solidum: quedam quibus non solidum: z quedam quibus minus. Et ponit exemplum dicens q̃ per actionem de peculio aliquãdo prosequimur solidum veluti si tẽpore litis contesta. tantum reperiatur in peculio deducto omni eo quod de iure deduci d3 quantũ de nobis d̃betur: z quẽadmodum peculium intelligi debeat suo loco proponemus. hoc dicit.

ℭ Sunt preterea. ℭ Divisio. Dividit in duas partes. In prima ponit vnum dictum generale. vc3 q̃ non ois actio est persecutoria solidi. Scdo illud p plura exempla probat. Scda ibi: vt ecce. Item secunda subdividitur. Nam primo ponit exemplu3 de peculio. Scdo de dote. Tertio quãdo agitur contra patrem z patronum: sociũ: vel donatariũ. Quarto quando agit̃ per cõpensationẽ. Quinto qñ agitur cõtra illuz qui bonis cessit. Secũda ibi. item si de dote. Tertia ibi: sed z si qs cũ parente. Quarta ibi: compensationis. Quinta ibi cũ eo quoq3. Legã tñ p particulas vt clarius vnaqueq3 materia comprehendatur. Aretinus.

a ¶ Sunt preterea quedam actiones. Innuit hic quandam diuisionem actionum.i.quod alie sunt persecutorie insolidum: alie non.et hanc prosequitur vsque in finem huius titu.et nõ est ista diuisio de xij. diuisionibus. Nã prima est quod alie sũt i rẽ. alie in personam.vt.s.e.§.diuisio. Secũda est quod alie sũt ciuiles: alie pretorie. vt.s.e.§.sed iste quidẽ actiões sunt. Tertia sumit.s.e.§.sequẽs.quarta.s.e.§.omnes autem actiones. Quinta.s.e.§. actionũ autem quedã sũt Sexta est quod alie sũt temporales: alie perpetue. Septima quod alie sũt trãsitorie ad heredes: alie nõ.vt.j.de perpe.et tẽp.acti.§.nõ oẽs. Octaua est quod alie sũt famose: alie nõ.vt.j.de pe.te.lit.§.pe.No. quod alie sũt directe: alie vtiles.vt.ff.si q. pau.fe.di.l.penul. Decima quod alie directe: alie contrarie.s.de obli.que ex quasi contractu.§.i.et.ij. Undecima quod alie singulares: alie vniuersales: alie generales. vt.ff.pro socio.l. pro socio. arbiter. Duodecima diuisio est quod alie sunt simplices: alie duplices. vt familie her.cõmuni di.fini. regũ.et quedam interdicta.vt.j.de interdic.§. tertia diuisio. Est autem et hec extra ea.de qua hic dicitur.

b ¶ Proponemus.vt.j.ti.j.§.cũ aũt.

Actionum diuisio.xij.

¶ Actiones oẽs aut sũt persecutorie solidi aut inquantum quis facere põt vel in quantũ habet vt probatur in exẽplis sequẽtibus. et primo in actione de peculio.

¶ Sunt preterea quedem actiones[a] quibus nõ solidũ quod debetur nobis persequimur.sed mõ solidũ persequimur.mõ minus ¶ Ut ecce si in peculiũ filij serui ve agamus nam si non minus in peculio sit quam persequimur: insolidum dñs: pater ve cõdemnatur. si vero minus inueniatur eatenus condemnat iudex quatenus in peculio sit. Quẽadmodũ aũt peculium intelligi debeat: suo ordine proponemus[b].

¶ In dotis restitutiõe condẽnatur maritus inquantũ facere potest. Aretinus.

¶ Itẽ si de dote in iudicio mulier agat placet eatenus maritũ condemnari debere quatenus facere possit: id est quatenus facultates eius patiuntur. Si aũt nõ habeat vnde solidũ facere possit: tũc debet cõdẽnari inquãtum facere põt.h.d.

¶ Item si de dote. Casus. ¶ Iã vidimus exemplũ de vna actione que quandoque persecutoria est solidi.quandoque nõ ¶ Mõ dabo vobis exẽplũ de alia actione que quandoque datur insolidũ. quandoque nõ.et est exemplum de actione de dote que est persecutoria solidi quando maritus solidum facere põt

c ¶ Item. Maritũ vel eius heredes. scilicet filios cões. secus in extraneis heredibus.vt.ff.so.ma.l. etiam filios mulieris.et.l.maritum et.l.sequẽti.

d ¶ Facultates.vt tñ ipse maritus nõ egeat. ✠ vt.ff.de re iudi.int eos. et.ff.de reg.iur.l. in condẽnatiõe personarũ.et hoc nisi dolo fecerit maritus: quominus possit cautione exposita ab eodem de solido soluendo si ad meliorem fortunam perue-

✠ Et hoc deducendo debitum attẽdi modus

circa duo. p̄mo circa q̄titatem rei cōn derat facultatib⁹ & cōdi tiōe p sōe: vt si pos sit ope rari & habe at offi ciū vel artiū cū sibi cōpare tur & si at cōdu ctio & statū pera nobil' vo pl⁹ expen dat q̄ rustic⁹ Scdo circa q̄tita tēpis puta ānorū ipsius mariti b3for ma .l. hrdi tatē .i pri. ff. ad le. fal. vt p Jo.

nerit. vt. C. de rei vxo. act. §. cū aūt. & ff. so. matri. l. etiam filios. §. lic3 & ff. pro socio. l. verum est. §. id qđ. ¶ Additio. Item nisi mulier ipsa esset pauper: ita vt ad ipsius victum tota dos esset necessaria. Ité si res dotalis vel alia acq̄sita ex re dotali extaret: q2 ñ haberet locū b̄n̄ cū istius textus vt per doct. hic. ¶ Propter retētionem.

non tantum: non desinit esse dotalis: s3 tandiu tot⁹ vel p pte retinet q̄diu ipēse restituāt. vt. ff. de ipen. in rebus do. fac. l. qđ dī. & ff. d iure do. l. qs. §. pe. & fina. & hoc in necessarijs im

tiūt. Itaq; si dotē q̄titati cōcurrant facultates ei⁹: in solidū dānat. si mi nus intātū q̄tum facere pōt. Propt retētionem quoq; dotis repetitio mi nuit nā ob impen sas[a] in res dotales factas marito qua si retētio cōcessa ē q2 ipso iure neces sarijs sumptibus dos[b] minuit: sicut ex latioribus dige stoꝝ libris[c] cogno scere l3.

¶ In his q̄tuor casib⁹ reus cōdēna tur in q̄tū facere pōt. Angelus.

¶ S3 & si[d] q̄s cū pa rēte suo: patrōo ve

fa b. & Ja. b. Jmpē, leuolū tarie pēsis. Si an pāt autē vti abra les sunt: di. tūc per a ctionē ne go. ges. vl mādati. si mandato mulirī fe cit: repetū tur. Volū tarie ñ re petunt ēe si manda to mulie ris facte sunt: sed

Casus. ¶ Jam vidistis vnū casū in quo nō consequit mulier solidū p actiōez de dote. Hic pōit dñs iust. aliū casū puta qñ marit⁹ vtit retē tiōe pp ipensas factas in dote. h. d. a ¶ Impēsas. Dic q ipense alie ne cessarie sūt, vt qb⁹ nō factis res erat peritura vl' deterior futura. Alie vti les & qb⁹ nō factis res nō erat pitu ra s3 eis res ē melior futura. Alie vo lūtarie q̄ tm̄ rem exornant. vt. ff. de verb. si. impēse. & ff. de ipen. in rebus do. fac. l. j. & l. qđ dī. §. vtiles. & l. vo luntarie. In primis impensis dic q minuāt dotem ipso iure si consistat in pecunia & specie vt si est fundus & pecunia in doté data q̄tū in fundū impendit: tm̄ in pecunia ipso iure debere desinit. Si vo solus fundus in dotem fit: tunc si tantū expendit simul vel ex diuersis vicibus q̄ti ē fundus: tunc ipso iure dsinit esse do talis: nisi mulier infra annum spon te marito ipensas obtulerit. Si vo

abroduntur sine lesione prioris sta tus. vt C. de rei vxo. actioni. §. sed nec ob impensas. & ff. de rei vendi catione. ✠ Et s̄m hanc distinctio nem hunc. §. intelligas: & quod di cit in littera quasi non denotat im proprietatem si est impēsa necessa ria vt dictum est. sed si vtilis vel vo luntaria nullo modo locū h3 hic. §. b ¶ Dos. In pecunia consistens. c ¶ Libris. vt. ff. d impen. in re. do. fa. per totum titu. ¶ Sed & si quis. Casus. ¶ Preter actiones iam dictas sunt & alie qui bus quandoq; prosequimur soli dum: quandoq; non. Eiusmodi sunt ille que dantur cōtra parentes & pa tronos & contra sociū. Idem dico in actionibus que competunt con tra eum qui conuenitur ex sua do natione. hoc dicit. d ¶ Sed & si quis. Sc3 filius vel li bertus qui agunt venia impetrata ver. al's puniunt. vt. s. eo. §. & in eum.

✠ Et h est spāle & vxore dū ab aliocu ius vo lūtate fcté su issent re su bñ re petūt. l. iij. al iiij. §. si mu tua. ff. de i rē

a ¶ Socio. Et se confitente socium aliis non datur ei hoc beneficium. vt ff. pro socio. si vnus. §. vlti.

¶ Additio. Qđ verū itelige si pseueret in negatione vsq; ad lit. contesta. ⁊ negauit in specie eē sociū: alš secꝰ: puta si in genere vt nego narrata p ut narrātur ⁊c. ƀʒ doct. hic.

b ¶ Pōt qđ semp accipe de tracto tāto ꝙ possit inde vivere cōuētus. vt. ff. đ reg. iu. l. i ɔdēnatione.

c ¶ Ex donatiōe. Jdest qñ

vt. š. eo. §. in bonefidei. ⁊. C. de compen. l. fina. Accursius.

f ¶ Ex eadē cā. hodie ex ꝗcunq; cā ⁊ in ꝗlibet ɔctu bonefidei vel stricti iuris. vt. š. eo. §. in bonefidei.

agat. itē si sociꝰ cū socio [a] iudicio societatꝫ agat si plꝰ a ctor ɔsequit̄ ꝙ aduersariꝰ eiꝰ facere pōt [b]. Idē est si qs ex donatione [c] sua conueniatur [d].

¶ Ratiōe ɔpēsatiōis sepe minuit̄ itētio actoris. An.

¶ Cōpēsationes ꝗꝫ opposite plerūq; [e] efficiunt vt minus ꝗsq; cōsequat̄ ꝙ ei debeatur. Nā ex bono ⁊ equo habita rōne eiꝰ qđ inuicē actorē ex [f] eadē causa ꝑstare oportet i reliquū eū cū ꝗ actū est eū cōdemnet sicut iam [g] dictum est.

¶ Impedit bonorū cessio ne fiat isolidū ɔdēnatio. An.

¶ Cū eo ꝗꝫ ꝗ creditoribus [h] suis bonis cessit si postea aliqd acqsierit qđ idoneuꝫ emolumētum habeat: ex integro [i] idest in id

g ¶ Iam dictū. e. š. e. §. in boneñ.

¶ Cū eo ꝗꝫ. Casꝰ.

¶ Adhuc pōt dñs Justi. nobis aliud exēplū ađ ctio in ꝗ exēplo ñ semp ɔsegmur solidū: sꝫ aliqñ minus solido. pone ꝙ habebā debitoreꝫ q cessit bonis. dein de tñ ad piguiorē

nō pōt soluere cum donare promisit.

d ¶ Cōueniat. s. ɔditiōe ex lege. vt C. de do. si qs argentū. §. finautē. Et no. ꝙ hic solꝰ ɔuenit i quātū facere pōt deducto ere. alieno. vt. ff. đ re iudi. l. iter eos. §. j. ⁊. ij. ⁊ meliꝰ. §. fin.

¶ Compensationes. Casus. ¶ Supra vidistis qualiter qñq; per actiones prosequimur solidum: ⁊ qñq; ñ ⁊ hoc per naturam actionis: vt i superioribus patet. Hic aūt dicit ꝙ similiter p actiones quādoq; non ɔsequimur soliduꝫ ꝑpter cōpensatiōe factā vel cōpositam ab hoie. ⁊. h. d.

e ¶ Copensationes. Plerūq;. Ɦ dicit ꝑpter actionem depositi: ⁊ alias quasdaꝫ in qbꝰ nō obijcit̄ cōpēsatio

fortunā ɔuenerit. itēto ɔ euꝫ actiōeꝫ vtilē ꝗ mihi ań bonoꝝ cessionē ɔpetebat directa: ɔdēnabit̄ ne in illa actiōe scđa isolidū? Rñ. qñ: sꝫ iquātū facer̄ pōt. Inhūanū eiꝫ eēt ꝙ đ post ea acqsitꝫ isolidū cōdemnaret̄. h. d.

h ¶ Cū eo. Creditoribꝰ. qđ fieri nō pt añq; debitū agnoscat vel in iure ɔfiteat̄. vt. ff. đ ces. bo. l. pe. Prodest aūt hec cessio vt nō reducat̄ đbitor in carcerem. vt. C. qui bo. ce. pos. l. j. Et ꝙ in acqsito postea conueniatur in quātum facere possit vt subijcit.

i ¶ Ex integro. Uidet̄ subiiꝑsi contraria littera ꝙ ex integro ⁊ inꝗꝫtū facere potest cōueniatur vt subiicit Sed sic intelligit̄ ꝙ insolidū cōueniat̄

Cessio bonoruꝫ in duobꝰ ꝑdest.

niatur q̃diu pōt soluere: hoc tamē est deducto semper ne egeat. vt. ff. d cessi. bo. qui bonis. ⁊. ff. de regu. iu. l. in condemnatione.

Cessio ne bo. nor fa cta nō semp ɔuēie tur q cessit: ēt si ad pigni ore for tunā p uenit.

℃ Additio. Uel dic ⁊ longe facili⁹ ex integro id ē dnuo siue iterū vt si vna dictio: ⁊ ita expo nunt do ctores pi ti. Et hoc scilicet q cessit bo nis potest iterū cō

quod facere pōt creditores experiuntur. inhumanum[a] enim erat expoliatum fortunis suis insolidum dānari.

℃ Quod cū eo q̃ in aliena ptāte est ne

uenire si perueniat ad pinguiorem fortunam: verum est: nisi pro eo iam sustinuisset penas corporales. vl' cessionem fecisset culo nudo super lapidem. de hoc glo. notat in. c. sicut dignum extra de homi. ⁊ in. c. peccatum. de regu. iur. in. vj.

a ℃ Inhumanum eniz. Bene dico q̄ inq̃tum facere pōt deducto ⁊c. ne conueniat: inhumanū enim ⁊c.

Conti nuatō ℃ Quod cum eo ⁊c. ℃ Qualiter cōueniamur ex contractibus vel furtis nobiscū habitis dictuz est: nunc qualiter conueniamur ex habitis cum his quos in potestate habem⁹. Accursias florentinus.

Diui sio.

Uia tamen. ℃ Totus iste tit. diuidit in sex partes. Primo ponit continuationez rubri. Scdo q̄ filius ⁊ seruus equiparent. ideo dictū i vno pōt itelligi dictū in alio. Tertio p̄sequit de ɔtractib⁹ seruorum qualiter ⁊ inq̃tum eorum dñs teneatur. Quarto illud extendit ad filios. Quinto ponit vnum in filio quod non hȝ locū i seruo. Sexto redit ad ɔctum serui. Scda ibi: ⁊ qz. Tertia bi: si igit. Quarta ibi: q dixim⁹ Quinta ibi. illud proprie. Sexta ibi: illum in summa.

℃ Quia tū. Casus ℃ Supra vidistis de natura oīm actionuz que nascunt ex contractib⁹ que fiūt cū eis q

gocium gestum esse dicitur.

℃ Cognito ɔctu seruoꝝ ad obligandū dñz: erit cognitū quid de contractu filij ad obligādum patrem.

sūt sui iuris. Mo do autem vult tractare de actionib⁹ que nascūtur ex cōtractibus eoꝝ qui sunt i potestate nostra. ⁊ idō subijcitur hec rubrica. Quod cum eo ⁊c. Et subaudi q̄ rubrica ista de negocio sic similiter. ff. subauditur Quia tū superi⁹. Supra ti. xxi. §. si qs cū parēte. tractatum est de actione de peculio que daē ɔtra parētē vl' dñm pro cōtractu facto cum filiosa. vel cum seruo: sed non plene. ⁊ propterea dicit in hoc loco q̄ de ea vberius tractare proponit: ⁊ act. inde sumpta tractat de omni negocio qd̄ gestum esse dicetur cum eis que in nr̃a ptāte sunt. dicit ergo siue cum filiosa. siue cū seruo negocium gestuz sit q̄ in oibus fere eadem natura seruatur. ⁊ sine dubio in quolibet articulo possemus tractare ⁊ exemplificare de ambobus: quia tamē i his duobus eadem fere natura intelligitur: ne verbosa fiat disputatio sermonem nostrum in personam serui ⁊ domini dirigamus. Et idem intelligamus in parentibus ⁊ liberis. ⁊ de hoc tractabimus. j. eodem. §. illud proprie. argumentum eius qd̄ dicitur opus est. vt de actione. Alias materia ⁊c. Uoluerunt quidā dicere quod hoc verum de peculio est proprium nomē actionis nos cōtra

sed sunt adiectiones.vt notatur in fine huius.§.
a ℂ Superi⁹.vt.s.tit.j.§.actiones autem.⁊.§.sunt preterea.
b ℂ Diligentius.q̃z.s.dictum sit. Ul' dic diligēti⁹.i. diligēter.
c ℂ Fere b dicit, p̃pter macedonianu qd hz locū in filijs nō in suis vt.j.e.§.q dixim⁹ ⁊ pp alios casus q̃s ibi dicemus.
d ℂ Disputatio.
ℂ Addi. No. ɔtra multos doc. q legēdo ⁊ cōsulēdo mlta: ⁊ mlta effūdūt cū pauci vti possūt: ɔ id qd dicitur q gaudet breuitate moderni. nā in multiloquio nō deest peccatum: facit.l.ampliorez.§.in refutatorijs cum ibi not.per glos. ⁊ docto.C.de appella. Angelus.

Similiuz eadez est disciplina.
e ℂ Idem intellecturi. Nam similium eadem est disciplina vt h.⁊.ff. d i rē ver.l.iij.§.pide.⁊.§.quotiēs.
f ℂ In his.scz parente ⁊ filio.
g ℂ Ostendem⁹.vt.j.e.§.q dixim⁹

ℂ Si igitur iussu domini. Casus.
ℂ Supra dictum est q tractandū erat de ac. siue adiectionibus actionum que competunt propter negocia gesta cum seruis ⁊ filijs fa. Uideamus igitur prio d illa ac. que cōpetit pp̃ter negociuz gestum cū seruo iussu dñi. Dic igit q si aliqs iussu dñi cuz seruo cōtrahat cū dño cōtraxisse videtur. Et iō contra dñz ɔpetit ei actō insolidūz hac adiectione q iussu ⁊ in solidū: fidē ei dñi sequi videtur q ei⁹ iussu cuz suo ɔxit. Similit possz pōi exēplū in filio cū quo iussu pris ɔctū est: sz ne ɔbosa sit ɔboꝝ disputatio: idē itelligas i filio ɔpre qd dicit i suo ⁊ dño.
b ℂ Dñi igit. Dñi.s.volētis cū suo ɔhi siue dirigat iussum ad seruum siue ad ɔhentez cum suo: siue subscripsit: siue q̃cūq mō ɔctū ratuz habuit.vt.ff.qd iussu.l.j.§.j.⁊.§.sed ⁊ si serui cirographo.⁊i.§.si ratum.

Etia tamē superius a mētionez habuimus de actione qua in peculiuz filiorūfamilias seruorumq agit op⁹ est vt de hac actiōe ⁊ de ceteris que eorundē noie in parētes dños ve dari solent diligēti⁹ b admoneamus. ℂ Et q̃z siue cū suis negocium gestū sit siue cum his q in ptāte parētū sunt his fere c eadē iura suant: ne ɔbosa fiat disputatio d: dirigam⁹ sermonē in persona sui domini: idē e itellecturi d liberis q̃z ⁊ parētib⁹ quoz i ptāte sunt. Nā si qd in f his pprie suet separatiz ostēdem⁹ g.

ℂ Dñs tenet ex ɔctu sui isolidū si ipz hi iusserit: vl' si ipz vel liberum hoiez naui vel alicui alij negociationi ppo suerit actionib⁹ cognomiatz. qd iussu ⁊ exercitoria ⁊ institoria. Aretin⁹.

ℂ Si igit iussu dñi b cū suo negocium gestū erit isolidū pro aduersus dñm actionē pollicet: scz q̃z is q ita ɔhit fidē domini se-

a ℭ Videtur. Ut etiã ab ipso dño d bitũ códici possit. vt. j. e. §. penulti.
ℭ Eadem rõne. Casus. ℭ Vidistis duas actionum adiectiones insoli dũ. adhuc preter illas duas adiectio nes ptor pponit a lias duas Quarum vna voca tur exer citoria & alia istito ria. Et p̃ mo ponit exemplũ de exerci torio di cẽs q̧ tũc ɔpetit ex ercitoria cũ dñs na uis siue nauta q exercere dicit ser uũ sub magisterio nauis ppoſuit & cũ seruo illo ɔtractũ fuerit. Dat eiz tũc ɔpetẽti ɔ dñm nauis. act. exerci toria isolidũ. & q̄q̄ lr̃a in seruo suo loq̄tur: idẽ tñ intelligas i seruo alie no vel in libero hoie magisterio na uis ppoſito si cũ eo ɔctũ fuerit eius rei grã ad quã ppositus fuerit. & sic trahit exercitoria nomẽ suũ ab ipso dño nauis q aliũ ppoſuit alicui ne gocio q exercitor dr̃: sz istitoria ecõ uerso trahit nomẽ ab eo q certo ne gocio ppõit q exercitor appellat. & h. d. ℭ Institoria &c. Supra vidi stis qñ locũ hz exercitoria adiectio. Modo videatis qñ hz locum insti toria. & certe hz locũ cum qs ppõit seruum taberne aut alicui negocia tioni: & cuz eo contractum fuerit eiꝰ rei gratia cui preponit. Tunc eniz dat actio contra eum ex eo contra ctu cum hac adiectione institoria. Qui autem a domino preponitur institor appellatur: h. d.

q̃ videt[a]. Eadẽ rõne[b] ptor duas ali as insolidũ actões pollicet: quaꝝ alte ra exercitoria[c]: al tera institoria ap pellatur. Exercito ria tunc hz: locũ cũ q̃s suũ suum magi strum naui propo suerit: & qd cuz eo eiꝰ[d] rei grã cui ppo sitꝰ erit ɔtractũ fu erit. Ideo aũt ex ercitoria vocat: q2 exercitoris appel lat: ad quez quoti dianꝰ nauis q̄stus[e] pertinet. Institoria tunc locum ha bet cum quis ta berne forte aut cuilibz negociatio ni seruum[f] suum pposuerit: & quid cuz eo eius rei cau sa cui propositus e rit cõtractũ fuerit

b ℭ Eadem ratione. Quia fidem domini sequi videtur. vt. s̃. proxi. §. in fine. Accursiꝰ.

c ℭ Exercitoria. Que perpetuo he redi & in heredem da tur. vt. ff. de exer. si tñ. §. fin. (i) Idẽ i istitoria. vt. ff. d in sti. l. nouissime. Idẽ etiam de in rez ver so. vt. ff. quando a ctio de pe cu. est an. l. quesitum. in fine.

ℭ Additio. (i) Dic hoc verum si prima actio dabatur heredi vel con tra heredem. quia iste non sunt pro prie actiones sed adiectiones. vt ha betur in dicta. l. si tamen. §. fina. sm Angelum.

d ℭ Eius rei gratia. quando dicit eius rei gratia. nam si ob aliam rez puta negocij sui: vt cum esset pre positus ad vehendum onus & ipse accepit mutuam pecuniam: non ad vtilitatem nauis: non tenetur dominus. vt. ff. de exercito. l. j. §. non autem.

e ℭ Questus. i. prouentus siue lu crum. Sed magister appellatur cui lucrũ totiꝰ nauis anchora. i. gubernatio commendatur. vt. ff. de exercito. l. j. §. magistrum autem nauis. Questus e

f ℭ Seruum. vel liberum. vt in

fine huius.§.

a ¶ Uocantur. Nota quod institoria a preposito: sed exercitoria a proponente vocatur: vt hic. et supra proximo.§.

pptered in hoc casu accomodauit ptor hanc actionē siue adiectionem creditori cōquerēti de mala distributione, h.d. Quidā tñ dicunt quod nō hz locū tributoria contra dñm nisi in eo casu qñ dñs tā male distribuit.

¶ Istas duas actiones, Casus. ¶ Supra diximus quod locum habet exercito. siue instito. cum seruū suū naui vel taberne vel alii rei: sicut certe negociationi dñs pposuerit. Istas duas actiones ptor reddit et donat si dñs seruū alienū vel liberū hominē alicui negociatiōi pposuerit: quia eadē rō eqtatis ieo casu iuenit.

Ideo autē istitoria appellat: quia q negociationibus ppōnūtur: istitores vocant[a]. Istas tñ duas[b] actiones ptor reddit et si liberū qs hoiē: aut alienū seruū naui aut taberne: aut cuilibet negociationi pposuerit: scz quia eadē eqtatis[c] rō ēt eo casu iteruenīebat.

¶ Si seru' sciēte dño i merce peculiari negociat et inde dñs aliqd recipe redz vocati tributū vnacū aliis creditoribus Aretinus.

¶ Introduxit et aliā actionē ptor q tributoria vocat. Nāqz si seru' i peculiari[d] merce sciēte dño negociet[e]: et qd cum eo ei' rei[f] cā ptractū erit: ita pretor ius dicit vt qcqd ibis mercib' erit quodqz inde receptum erit id inter dñm si qd ei debebit et ceteros creditores p rata

tu dic .3. b ¶ Duas p hoc quod dicit duas excludit primā quod iuss su. c ¶ Equitat. No. quod vbi eadez est eqtas idem iusstatuēdū est sic. ff.ad.l. a. qui.illō. et .s. quib. mo.ius pa.po.so. §. pari. ratione.

Ius idē statuatur vbi est eadem eqtas.

hoc dicit. Introduxit et c. Preter pdictas actiones quod iussu exercito. et instito. adinuenit adhuc ptor aliam adiectionem que vocat tributoria et hz locum hec adiectio qñ dño sciēte et iubente in mercib' peculiarib' negociat seruus. Tunc enim si aliqs in illis mercibus cū seruo cōtrahat statuit pretor: quod quicquid sic i illis mercib' cū seruo cōtractū est vel inde receptū quod totū inter dñm et creditores tributoria agētes distribuatur. et qz dño pmittit distribuere si ptingeret; qz male distribueret dñs

d ¶ Introduxit. In peculiari merce. Hoc caute dicit nō in dñica. vt ff. de insti. sed si pupillus. §. pe.

¶ Additio. Nota ex illo. §. pe. differētiā qz istitoria hz locū i merce dñica. tributoria i merce peculiari et si vnā elegi et succubui: qz male intētaui possum aliam intentare. de quo dic. vt ibi. per glo. Angelus.

e ¶ Negociet. Ad oēm quoqz porrigitur negociationem. vt. ff. de tribu. l. illud. et. l. j. §. licet.

f ¶ Eius rei causa. Nota quod ad hoc vt competat ista actio oportet quod sit contractum illarū merciū cā. alias nō competeret. vt per Angelum hic.

a ¶ Minus. Hãc actionẽ tributoriam dicũt quidã non dari nisi dñs prio distribuat: ⁊ dicũt q̃ cogit offició iudicis: ⁊ hoc colligit ex hoc. §. q̃a dicit minus. Sed dico q̃ ante ⁊ post cõpetit q̃a minus tribuit q nihil tribuit. vt. ff. de tribu. l. il lud. §. si cuius do lo. ⁊ ar. ff de verbo. sign. l. minus. ⁊. l. verbũ amplius. scdõ Jaso.

¶ Preterea itro ducta.

Casus.

¶ Jã vidistis naturã diuersaꝝ adiectionũ: videlꝫ adiectõis q̃ iussu exercitorie ⁊ institorie ⁊ tributorie. adhuc preter istas sũt inducte a p̃tore alie adiectiões: quaꝝ vna vocat de in rem verso: et alia de peculio: ⁊ sunt diuerse a predictis: q̃r supradicte adiectiões nũq̃ꝫ habẽt locuꝫ cõtra dñm: pro ꝯtractu facto cũ seruo: nisi hoc factũ fuerit dño volente: sed iste due actiões dãtur cõtra dñm pro ꝯtractibus factis cũ seruo dño ignorãte ⁊ nolẽte adeo q̃ si sine dñi volũtate negociũ gestũ sit: tñ si quid in eius negociuꝫ versuꝫ fuerit id totũ prestare tenet dñs: ⁊ ad hoc põt agi actiõe ex illo cõtractu cũ hac adiectiõe de in rem verso. si autẽ nõ sit aliqd versum in reꝫ eius: tũc põt dñs ꝯueniri quatenus est i peculio. Deinde docet qd videtur versuꝫ in rem dñi: dicẽs q̃ illud videt versuꝫ qd in reꝫ eius necessario impẽdit seru⁹: ⁊ de expẽsis necessarijs ponit multa exẽpla: sed pone q̃ seru⁹ alicui⁹ qui sciẽte dño

portiõe distribuatur: ⁊ ideo tributoria vocat: q̃a ipsi dño distributionẽ p̃tor p̃mittit: nã si q̃s ex creditorib⁹ queratur quasi minus[a] ei tributũ sit q̃ꝫ oportuerit: hãc ei actionẽ accommodat que tributoria appellatur.

¶ Ex ꝯtractu inito cũ seruo domio ignorãte tenet dominus de peculio vt in id qd in reꝫ suaꝫ versũ est. Et dicit versuꝫ in rẽ domini: si aliqd ĩ rẽ dñi impẽderit necessario: iudex tñ debet prius ĩspicere vtrũ in rem dñi sit versũ q̃ꝫ de peculio condẽnet. Aretinus.

¶ Preterea ĩtroducta ẽ actio d peculio de q̃ꝫ [b] eo qd ĩ rẽ dñi versuꝫ erit:

in negocijs peculiarib⁹ negociet a titio. x. aureos acceperit mutuo. ⁊ q̃nq̃ꝫ aureos creditorib⁹ suis soluerit: reliquos vo q̃nq̃ꝫ alio mõ cõsũpserit: p illis quinq̃ꝫ quos ĩ rẽ dñi cõuertit: debet domi nus insolidũ conueniri. Pro alijs vero quinq̃ꝫ peculiotenus dñs conuenitur. Si autem omnes decẽ aurei in rem dñi versi fuissent decem aureos consequetur per actionẽ de in rẽ verso. Licet enim vna sit actio siue adiectio: qua de peculio: ⁊ d eo quod in rem dñi versum sit agitur: tñ duas habet condẽnationes. Judex ergo coram quo de in rem verso agit debet inspicere an in reꝫ domini versuꝫ sit: an non. Non aliter debet venire ad estimationeꝫ peculij: nisi aut nihil in rem dñi versum sit: aut non totum. ⁊ hoc dicit. Caue tibi a glo. signata super illo verbo licet vna. q̃ eaꝫ bene intelligas.

b ¶ Preterea. Deq̃ꝫ eo. Caue tibi s q̃r de duab⁹ actionibus simul dicit: scilicet de peculio: ⁊ de in rẽ verso.

vt quãuis sine vo-
lũtate dñi negociũ
gestũ erit: tñ siue
q̃d in rẽ ei⁹ versũ
fuerit id totũ p̄sta-
re d̄beat: siue quid
nõ sit i rẽ ei⁹ versũ
id catenus p̄stare
debeat q̄tenus pe
culiũ patit[a]. In rẽ
aũt dñi versũ itel
ligit quicq̃d neces-
sario in rẽ eius im-
pẽderit seruus: ve
luti si mutuat⁹ pe
cuniã creditorib⁹
eius soluerit: aut
edificia ruẽtia ful-
cierit: aut familie
frumẽtũ emerit: vl'
ẽt fundũ: aut quã-
libz aliã rẽ necessa-
riã mercatus[b] erit

Itaqz si ex[c] d̄cẽ (vt
puta) aureis: q̄s
seru⁹ tu⁹ a titio mu
tuo accepit credi
tori tuo q̄nqz aure
os soluerit: reliq̄s
v̄o quicqz quolibet
mõ ɔsumpserit: p
quinqz q̄dez insoli
dũ dãnari debes[d]
p ceteris vero q̄n
qz catenus q̄tenus
in peculio sit: ex q̄
scz apparet vt si to
ti decẽ aurei in rez
tuã versi fuerit: to
tos decẽ aureos ti
tiũ cõsequi posse.
Licet[e] eni vna est
actio q̄ de peculio
deqz eo qd in rem
dñi versũ sit agit
tñ duas habet ɔdẽ

a Patitur. Facit. ff. de pecu. l. si quis seruum. §. etiam. & hic adiunge. §. ceterum. qui est infra.
b Mercatus erit. Facit. ff. de in rem verso. l. iii. §. proinde.
c Ex d̄cẽ. Quia quot sũt ɔsũpti in tot d̄z teneri. vt. s̄ proxi. §.
d Dãnari debes. Facit. ff. d̄ in rẽ ver. l. si p parte §. idem.
e Licz. Hoc punctũ qd est h̄ ita pra ue intelliguñt q̄daz q̄ qñqz agit d̄ peculio videt intẽtare illaz formulaz & ager. s. de in rez verso. vt h̄. & ff. de in rẽ ver. l. filiusfamilias. i fi. & ff. de pecu. l. j. §. ẽ autẽ. que opinio necessaria eẽ videt. Nã cũ d̄ peculio agit: debita peculiaria ɔputãtur: & ita q̄ seruus d̄bet dño: & dñs debet seruo naturalr: q2 qd seruus impẽdit in rem dñi venit i actiõe d̄ pecu. vt. ff. de pecu. l. quã tuberõis. §. sed & id q̃d. qd nihil aliud est q̄z d̄ in rem verso agi. ita qui agit de peculio & de in rem ver. agit. Sed Jo. dicit q̄ diuerse sunt actiões & actio nuz formule: nec qui formulã vnius ppõit: alterius formulã pponere videt. Nec obstat. d. l. de peculi. l. j. §. est aũt. q2 licz ibi videat sub actiõe et edicto d̄ peculio actionez de in rez verso proponer: tñ nõ demõstrat edictũ qd sit d̄ peculio tantuz: s3 gñale: qd dicit d̄ oĩ eo qd̄ fit cũ eo q i aliena est ptãte: vt in ea. l. §. v̄ba aũt. Item nõ obstat dicta. l. fili⁹ i fine: q2 quo ad effectũ proponit de in rez verso: qui p ponit de peculio: non quo ad formulam. Et eodez modo expono qd hic dicitur vna est actio de peculio & de in rem verso: id est ille qui proponit actionem de peculio consequitur effectũ actiõis de in rem verso. Et qd subijcit duas habet condẽnatiões: scilicet actio de peculio: vnaz scilicet p suo effectu: & aliã pro effectu: scilic

Actio de peculio & de i rez verso sũt diuerse.

Textũ exponit.

actionis de in rem verso condẽnari dbet sac.ff.de in rem verso si ꝑ parte.§.in rem Accursius.

¶ Additio Hec opi.glo.ꝙ sint diuerse actiones verior est, qꝛ habent diuersa nomia et diuersa media cõcludẽdi.

illis q in eius ptãte sũt:qñqꝫ tñ contingit ꝙ dñs nõ prio dducit qđ seruis suis debet:puta si habeã seruuꝫ ordiariũ:⁊ ipe habeat suũ vicariuꝫ ⁊ ordiariꝰ meꝰ dbeat mihi cẽtũ ⁊ vicario suo l.ego post ea cõuentus sũ act. d peculio pro ꝯtractu serui ordiarij pdeducã illa centũ que mihi debebat: potione deducere illa.l.que seruo:scilicet vicario debebat?⁊ dicit ꝙ nõ. Et ratio huius est hec: quia

a ¶ Actõne. Scilꝫ d pecl̃io. ¶ Cũ aũtẽ querit. Casus. ¶ In fi. proxi.§. habuisti ꝙ tũc deinde trãseundum est ad estimationẽ pecl̃ij qñ nihil est in rẽ dñi versũ vel non totuꝫ.

nationes. Itaqꝫ iudex apud quẽ d ea actione [a] agit̃ ante dispecere solet an in rem dñi versum sit nec aliter ad peculij extimatione trãsit:ꝙ aut nihil in rẽ domini versum intelligat̃ aut non totum.

¶ In peculio dicit̃ eẽ id qđ superest dducto eo qđ dbet̃ dño dũmodo nõ debeat̃ vicario serui. Aretinus.

¶ Cum aũt queritur quantum in peculio sit ante deducitur quidquid seruus dño [b] eive q̃ in potestate eiꝰ sit dbet:⁊ qđ superest id solum peculiũ intelligitur. Aliquando tamen id quod ei debet [c] seruus: qui in potestate domini sit nõ deducitur ex peculio: veluti si is [d]:

Sed domine pro deo dicatis mihi qualiter in isto casu debuit estimari peculum? Frater respon. cum queritur quantum peculium sit solum quod supererit dducto eo quod domino dbetur:⁊ etiaꝫ eo qđ illis debetur:qui in sua ptãte sũt vel tutela:aliđ quod superest dicitur esse in peculio.hoc dicit.

imponet verbis:⁊ non rebus. Si enim dominus deduceret debitum vicarij d peculio ordinarij: et illud poneretur in peculio vicarij:hoc nihil aliud esset: ꝙ vna manu auferre de peculio ordinarij:⁊ alia manu ponere idem in peculio ordinarij: cum peculium vicarij sit peculium ordinarij. Et hoc dicit.

b ¶ Cum autem. Dño. Scilicet debet. Cum enim inspecto in re naturali seruus liber sit: apparet ꝙ naturaliter potest obligari etiaꝫ domino suo.vt.ff.de condi.inde.si id qđ.⁊.ff.de pecu.nec seruus ⁊ supra d fideiusſ.§.primo.Accursius.

¶ Aliqñ tñ. Casꝰ. ¶ Iã intellexistis:ꝙ peculiũ intelligit̃ illud qđ remanet dducto eo qđ dño dbet̃,⁊ ẽt

c ¶ Debet. Quasi dicat:⁊ id dducitur quod debet dare seruus:his q sunt in potestate:vt conseruis suis: ⁊ filijs domini:⁊ pupillis domini. vt.ff.d pecul.ſꝫ ⁊ si dañ.§.peculiũ.

d ¶ Si is. Scilicet cui dbetur:puta habeo seruuꝫ castaldũ qui ordinarius dicitur:qui habet sub se aliuꝫ: qui vicarius dicitur: si ordinarius aliqđ debet vicario:⁊ conuenioꝛ de

Seruus ordiariꝰ Seruus vicariꝰ

peculio ordinarij nõ deducã qđ vica rio debet: ⁊ est ratio i prõptu: qꝛ si deduco pro vicario adhuc remanet peculium ordinarij: ⁊ ita frustra fieret deductio: cũ semper maneret ordinarij peculium.

a ℭ In ipsi⁹. Scilicet ordinarij.

b ℭ Qđ eo ptinet Id est qđ mõ sub nube dixi obtinet in h casu.

c ℭ Seruus Scꝫ ordinari⁹.

d ℭ Ei⁹. Scilꝫ ordinarij.

ℭ Ceterꝫ dubiũ nõ est. Cas⁹.

ℭ Dixi iusti. Domine supra fecistis mentionẽ de adiectionib⁹ ⁊ duas vltimo posui stis: scilicet de peculio ⁊ de in rẽ verso: sed dñe posuistis eas vltimo propterea: qꝛ nõ dant i casibus: in quibus alie quatuor dant? Frater nõ. dñs iusti. Non. imo nulli dubiũ est quin ille q iussu dñi ɔtraxit possit etiaꝫ de peculio vel in rẽ verso agere: sꝫ stultissim⁹ esset si omissa act. q iussu p quã facile solidũ conseq possit, trãseat ad difficultatẽ probãdi i rem dñi versum vel probãdi q tantuꝫ sit in peculio q solidũ per actiones illas consequatur, hoc dicit.

in ipsius [a] peculio: sit quod eo [b] pertinet vt si qd vicario suo seruus [c] dꝫbeat id ex peculio ei⁹ [d] non deducatur.

ℭ. Cui competit actio istitoria: vel exercitoria: vl' qđ iussu ɔpetit ẽt đ peculio. Et in actiõe đ peculio tori⁹ ei⁹ qđ est i peculio: ratio est habẽda: i tributoria solũ id circa qđ negociatur: quapropter qñqꝫ expedit agi vna qñqꝫ alia. Areti.

ℭ Ceterꝫ [e] dubiũ non ẽ quin is quoqꝫ qui iussu domini contraxerit: cui qꝫ institoria vel exercitoria actio cõpetit đ peculio: de qꝫ eo quod in rem dñi versum est agere possit. Sꝫ erit [f] stultissim⁹ si omissa actione qua facillime solidum: ex contractu conseqꝫ possit: se ad difficultatem perducat ꝓbandi in rẽ dñi versum esse: vel habere seruuꝫ peculiũ ⁊ tantuꝫ habere solidum [g] vt sibi solidũ.

ℭ Ceterꝫ. Diximᵒ supra i illo. §. pterea. q is agit de peculio: q ɔtrahit cũ seruo inuito vel ignorãte dño. vñ videt q q ɔtraxit eo volẽte: puta iussu suo nõ posset agere de peculio: sed tñ aliud ẽ: iõ dicit: ceterꝫ pro sed.

f ℭ Sed erit stultissim⁹. No. quẽ eẽ stultuꝫ si eligat malũ cuꝫ possit eligeꝛ bonũ vt i auct. qb. mod. na. ef. sui §. 1. coll. vi. Unde vl⁹. Qui videt vti li⁹: sumit đteriorã. Absit ei radius luminis absꝫ mora.

g ℭ Solidũ. ℭ Addit. No. q habẽs duas actiões vnã ex qua solidũ ɔseq possit: ⁊ aliã cuꝫ diminutiõe: debet itẽtare illã ex q solidũ ɔsequat. Ang.

ℭ Ille autẽ cui tributoria. Casus.

ℭ Scire đbetis q ille etiã cui ɔpetit tributoria põt agere đ peculio ⁊ de in reꝫ verso: ⁊ qñqꝫ expedit plus agere tributoria: qꝛ i tributoria nõ habet dñs priuilegiũ ɔductõis seu predeductiõis: sed cũ alijs creditoribus vocat in tributuꝫ: aliqñ dicit plus expetit agere de peculio: puta si nõ fuerit ɔtractũ in toto pe. sꝫ in

Electio đbet eẽ de melioꝛi.

ui possit. Is quoqȝ [a] cui tributoria actio cōpetit eq̄ de peculio ⁊ d i rē verso agere pōt. Sz sane huic modo [b] tributoria expedit agere: mō de peculio: ⁊ d in rē verso. Tributoria idō expedit agere: qr i ea dn̄i cōditio pcipua nō ē: id est qd dn̄o debet nō deducit: sz eiusdez iuris est dn̄s cuius ⁊ ceteri creditores. At in actiōe de peculio: ante deducit [c] qd dn̄o debet: ⁊ in id qd reliquū est: creditori dn̄s cōdēnatur. Rursus d peculio ideo expedit agere: q i hac actōne [d] totius peculij ratio habet. At in tributoria ei⁹ tm̄ qd negociat [e] ⁊ pōt quisqȝ tertia forte parte peculij: aut q̄rta: vel etiā minima negociari: maiorem aūt partē in pdijs vel mācipijs: aut fenebri pecūia hēre. Prout ergo expedit ita qsqȝ vł hāc actionē vel illaz eligere [f] debet. Certe qui potest probare in rez dn̄i versuz esse: de in rē verso agere debet.

quadā merce peculiari: q̄ est i tertia vel in quarta parte peculij. Maior aūt pars peculij nō est in merce: sed in predijs ⁊ peculijs ⁊ fenebri pecunia: tūc si agat tributoria hēbit nō solū eius merces i q̄ negociat: sed ei⁹ quod inde receptū ē. Si aūt de pecłio agat habebit rō peculij toti⁹. ⁊ ppterea debet qs caute prouidere et eligere illā actiōez q̄ magis sibi pficere possit: sz quicunqȝ pt pbare in rē domini versū ē in rē verso agere pōt vł debet. Et hoc dic̄.

a ¶ Is qȝ Facit. ff. de tribu. l. aliquando.

b ¶ Modo. Idest aliquando.

c ¶ Ante. deducitur.

¶ Additio. Nota q in actiōe d peculio dn̄s est priuilegiatus: qa primo sui debiti ratio habetur. de quo supra eodez. §. preterea. Angelus.

d ¶ In hac actiōe. Scz d peculio.

e ¶ Negociatur. Et quod inde receptuz est. vt. ff. de tribu. l. procuratoris. §. per hanc. ⁊ supra eodez. §. introduxit.

f ¶ Eligere. Et postqȝ elegerit non variabit vt. ff. de tribu. quo in heredem. §. eligere: nisi fuerit deceptus qn̄ pmuz elegit. vt ff. qd cuz eo qui in alie. pot: l. sed si ex parte. §. finali. Elector actionis nō pōt variare

¶ Que diximus omia illa ⁊c. Cas⁹. ¶ Que dixim⁹ d illo q cōtraxit cū seruo itelligatis in eo q cū filio vel filia nepte vel nepote contraxit. hoc dicit. In de pprie tuat ⁊c. Licz idē sit de seruo q̄ ad dn̄z: qd i filio quo ad patrē ⁊ ecōuerso: aliqd tn̄ speciale est in filio qd non habet locū in seruo. scz se. con. mace. qd phibet filiofamili. mutuari qd nō loquitur de seruis. Quare aūt se. con. mace. itroductū fuerit melius habetis in littera qȝ i aliqua parte iuris. hoc dicit. Habetis hic magnā glo. q̄ nihil aliud facit qȝ enumerare casus in quibus cessat mace. ⁊ sūt sex.

a ¶ Que dixim⁹. A pri. ti. vsq̧ huc.
b ¶ Eadem. Quātuz ad actiōes su pradictas: sed in quibusdā non cōueniūt: vt in mutua pecunia: qd dic vt. j. proxi. §. Itez filius pōt subire iudiciū ⁊ arbitriū ⁊ p̃rez obligat: q̄si ex ɔtractu d peculio: sed seru⁹ nō vt. ff. de pecul. l. iii. §. si seruus. ⁊ §. idē scribit. ⁊. C. d iud. l. seruus (i). Itē filius fide iubere pōt et p̃rez d peculio obligare. vt ff. d pecu. l. iij. §. si fili⁹. sꝫ seruus nō. ff. d fideius. l. seruus. ⁊ l. seqn. ⁊ ꝓpt̃ hoc dixit fere ẽ. eod. §.

Fili⁹: et seruus nō i oib⁹ conueniunt.

suz fuerit poterit agere cū patre vel dño ac si cū eo contraxisset: ⁊ ab eo contēdere directū adiectione: vt institu. vel qd iussu vel alia. Ipse enim qui potest agere exercito. vel instit. potest agere directa cōtra dñm vel patrē: qa iussu ipo rū cōtraxisse videtur. Sē per eiꝫ q instituit vel prepo nit quasi iubere et velle videtur ꝙ cuꝫ eo agere tur. ⁊ hoc dicit.
c ¶ Illos. Aduers⁹ patrem. Etiam d peculio nō tenet p̃re vt h dr. ⁊. C. ad mace. si filii⁹. ⁊ cau te colligitur. C. ne filius pro patre: vel pater ꝓ filio. l. j.

¶ Dicta de dominis ⁊ seruis intelligunt in parentib⁹ ⁊ liberis. Angel⁹.

¶ Que dixim⁹ a de suo ⁊ dño eadē b intelligim⁹ ⁊ d filio ⁊ filia: ⁊ nepote: ⁊ nepte: ⁊ patre: auo ve cuius i ptāte sunt.

¶ Ex contractu mutui fili⁹ nō pōt conueniri: nec eius pater: ēt actiōe de peculio propter senatusconsultū macedonianū. Aretin⁹.

¶ Illos ꝓprie seruatur in eorū ꝑsona qd senatusconsultū macedonianū ꝓhibuit mutuas pecunias dari eis q in ptāte parētū erūt: ⁊ ei q credi derit dnegatur actio: tā aduersus ipm filiū: filiāve: nepotē: neptēve (siue adhuc i potestate sint: siue morte parētis: vl' emancipatiōe sue ptātis esse ceperint) q̄ꝫ aduersus c p̃rez: auũve: siue eos habeat adhuc in ptāte siue emancipauerit. Que ideo senat⁹ d prospexit: q: sepe onerati ere alieno: creditaꝝ pecūiarū q̄s in luxuriā ɔsumebāt vite parent-

¶ Additio. (i) Qualiter autez fiat executio filio cōdemnato. habetur infra titu. j. §. finali. Angelus areti.

¶ Illud i summa. Casus. ¶ Dixi iustini. Dñe satis dixisti de natura istarum adiectionum. Frater dicit ipse veruz est. Adhuc in summa debes scire ꝙ si aliquis contraxit cū filio vel cuꝫ seruo iussu patris vel dñi vel in rem patris vel dñi aliqd ver-

d ¶ Senatus. Scilicet senatusconsultum macedonianuꝫ. vt. ff. ad mace. l. j. quod cessat in multis casib⁹: scilicet. xi. Primo si fuerit miles filiusfami. vt. C. ad mace. l. fina. Item si dixerit se paterfami. vt. C. ad mace. l. j. Item si publice paterfami. videbatur. vt. ff. ad macedo. si qs patrēfamilias. Itē si fuerit in scholis.

Macedonianū in. xi. casib⁹ cessat.

vt.ff.ad mace.sed iulianus.§.quod dicitur.ꝛ.C.eo.l.macedoniani. Itē si alij creditori soluit.vt.ff.eo.sed iulianus.§.pe. Itez si factus paterfa. debitum primo contractum quocū ꝗ modo agnouit. vt.C. eo. zenodorus. Itez si vertit i rez pris. vt.ff. eo. sed iulianus.§. pinde si acceperit. Item ꝛ si non accepit: vt verteret i rē pris post ea tamen vertit. vt ff.e.ſʒ iulianus.§ sed ꝛ si ab initio. Item cessat quando pater cōsensit.vel presens nō cōtradixit.vt.ff.eod.sed iulianus. §. ꝗꝗ.ꝛ.l.si tn̄ sciente.ꝛ.C.eo.si pmittente. Item si postea pater ratuz habeat.(i) vt.C.eo.l.fina.in prin. Itē si paterfamil.fact⁹ soluere cepit. vt ff.eo.l.sed iulianus.§.fin.ꝛ.l.sequē. Al's autem locum habet: vt non teneatur pater vel filius: siue pecunia fuerit mutuo data: siue aliud i fraudem senatuscōsul.vt.ff.eo.si filiusfamilias.§.is autez.ꝛ.l.sed iulianus. §.mutui dationem.

¶ Additio (i) Dic idez si tacite ratum habuisse dicatur. vt qr receperat litteras a filio continētes ꝙ pecunias mutuo acceptas solueret et nō est statiz protestatus de ꝯtraria sua volūtate: vt est tex.singula. in.l. si filiusfa.ff.ad macedōia. Angelus.

a ¶ Illud. Directo. Id est certi cōditiōe directa nō adhibita hac adiectione de peculio vel de in rez verso. Sʒ nunqd supradicta sex noīa. scilicet ꝙ iussu exercitoria: istitoria: tributoria: de peculio: ꝛ d̄ in rē verso. sūt nomia actōnū? Rn̄. quidaʒ ꝙ sic: ꝛ faciunt p eis infinite leges q̄ dicūt de acti. de pecu. ꝛ sic d̄ singulis. vt patet etiā in rubrica cū iuslibʒ titul. Sed Joan. cōtra. Dicit em̄ ꝙ sunt actionum adiectiones nō actiones: facit pro eo.ff.de nego.gest. l. mandasti. ꝛ de peculio.l.iij.§.cui congruit.

¶ Additio. Nota ꝙ iste actiōes sūt adiectiue nō aūt ppriū nomē actionis. Et ideʒ notat glo.in.l.si tamen plares.§.si.ff.de exercito.ꝛ in.l.iij. §.si filiusfami.ff.de procura. Ange.

b ¶ Cōdici. Scilicet.certi ꝯditiōe nō adhibita hac adiectione institoria. Item ꝛ de in rem verso.vt.ff.de in rem verso.l.prima.in princi.

c ¶ Intelligit. Facit.ff.de edē.l. pꝫtor.§.si hu⁹.ꝛ.ff.si cer.pet.l.istitorē.

tum insidiabantur.

¶ Actione quod iussu vel de in rem verso vel institoria: vel exercitoria potest agi directo cōtra patrē vel dn̄m ex cōtractu filij vel serui. Aretinus.

¶ Illud in sūma admonendi sum⁹: id quod iussu pris dominive contractū fuerit: quodqꝫ in rem eius versuz erit directo[a] quoqꝫ posse a patre dominove cōdici: tā ꝗꝫ si principaliter cum ipso negociuz gestū esset. Ei quoqꝫ qui exercitoria: vel istitoria actione tenetur directo posse condici[b] placet: quia huius quoqꝫ iussu cōtractuz intelligitur[c].

Quod iussu exercitoria ꝛc. nō sunt actiōes sed actionū adiectiōes.

¶ De noxalibus actioibus. ¶ Nō solū ex cōtractibus eorū qui in nr̄a ptāte sunt ꝯuenimur: sed etiā ex delictis: ꝛ qr pro eis noxalr agit: ideo de noxalibus ponit. Accursius. Ad istā ꝯtinuatiōeʒ facit.l.j.ff. eodeʒ.

Continuatō

Diuisio.

Ex maleficijs. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit principalr in duas partes. Prio pōit qualr deditio pro noxa habet locū in seruo delinquēte. Scdo an habeat locū in filiofamilias. Secūda ibi. sz veteres ¶ Ex maleficijs ꝛc. Cas⁹. ¶ Quesiui a legislatore in quib⁹ habet locuz noxa actio? Et ipe resp. dicēs: q introducte sūt ex maleficijs suorū. Et ponit exemplū in litera d diuersis maleficijs pro quibus dantur acti. noxales. In quibus noxa. acti. si cōdēnatus fuerit dñs noxaliter conuentus liberum est ei soluere estimationem damni vel dare seruum pro noxa. Sed dñe qd est noxa? Dicit ipe. Noxa est ipsuz corpus quod delinquit siue nocet. Noxia est ipsuz maleficiū proprie loquēdo promiscue: tamē vtimur his verbis: scilicet noxia ꝛ noxa. hoc dicit.

¶ De noxalibus actionibus.

¶ Ex delicto cōmisso p seruuz dño ignorante vel prohibere nō valente dñs tenetur noxaliter: quod eq̄tatis ratio introduxit: ne ex delicto rei pprie quis in plus grauetur q̄ sit valor dicte rei. Aret.

Ex maleficijs [a] seruorum: veluti si furtum fecerint [b]: aut bōa rapuerit: aut dānum dederint: aut iniuriam cōmiserit: noxales actiōes pdite sūt: quibus dño dānato [c] pmittit: aut litis estimationem [d] sufferre: aut hunc hoīem noxe dedere. Noxa autē est ipsū corpus quod nocuit. id est seru⁹. noxia [e] ipm maleficiū: veluti furtum dānū: rapina: iniuria. Sūma aūt ratiōe permissuz est noxe deditiōe fungi: namq; erat ini-

b ¶ Furtum fecerint. Supple extraneo. ꝛ idez in sequētibus articulis. Nam cū domio talia committēdo agi nō potest. vt supra de oblig. ex delicto. §. hi qui. ꝛ ff. de noxa. cū seruus.

c ¶ Domino dānato. Nescienti cū delinqueret seru⁹: vel scienti tamen prohibere nō potuit: alioquin insolidū tenetur. vt. ff. de noxa. l.ij. et. l. in dlict. ꝛ. C. eod. l.ij.

d ¶ Estimationē. Puta decē ad que semper ē obligatus sed liberatur dādo animal. scilz quousq; actione iudicati conueniatur. vt. ff. de re iudic. l. miles. §. decem. ꝛ. ff. d petitio. heredi. item veniunt. §. cuz prediximus.

a ¶ Ex maleficijs. Idem est ex quasi maleficiis. vt. ff. nau. cau. sta. l. fin. §. seruoruz. ꝛ de hoc plene diximus supra de act. §. actiones autē.

e ¶ Noxia. Unde versus. Noxia delictuz: delinquens noxa vocatur: sed quandoq; vno pro alio vtimur.

Noxia noxa: et differt

¶ Summa autez ratione. Casus.

¶ Quesiui a legislatore quare fuit ꝯstitutū q dñs q ꝯuenitur act. inoxali possit liberari dando seruū pro noxa? Frater dicit ipse hoc summa ratiōe fuit introductū. Iniquuz enī esset si seruus per nequitiā suaz suo

dño vltra estimationē corporis sui posset damnuȝ dare. ꝛ.h.d.

a ¶ Iniquum. Sed qñ𝑞ꝫ iniquius esse factum alienum alienis esse dā nosum ꝫm Io. vt. ff. de fur. si seruus commu-nis. §. qd vero.

vltra ipsius corpus extendi. (j) vt s. eo. §. summa.

¶ Addi. (j) Uel dic vt dic. Bar. in. d. l. miles. §. j. de re iudic. q: imo seruus erat in solutione: vñ ipm soluendo liberat. vt ar. l. si qs stipulat⁹ fuerit. ff. d sol. Ang.

¶ Dñs noxali. Casus. ¶ Qd iā dictū est d noxalib⁹ actiōib⁹ sufficeret p toto ti. In. §. tñ isto dī q si dñs cōueniat p maleficio serui dando seruuȝ liberatur ꝛ i isto casu

quū[a] nequitiā eorū vltra ipsorū corpora dominis dānosam esse.

¶ Pro dlicto serui dñs liberat dando seruum p noxa ꝛ in damnuȝ passo trāsfert dominiuȝ qd auocari pōt: si dñs emendet damnum ꝛ velit eum manumittere. Angelus aretinus.

¶ Dñs noxali iudicio 𝔟ui sui noie[b] cōuent⁹ seruum actori noxe dedēdo liberatur[c] nec minus[d] in ppetuuȝ ei⁹ serui dominium a dño trāsfertur. Si autē dānum ei cui dedit⁹ est seru⁹ resartierit q̄sita pecunia: auxilio[e] ptoris inuito dño manumittetur.

d ¶ Nec min⁹. q. d. lȝ det p alio. s. p delicto vel estimatiōe delicti: tñ dñiū trāsfertur.

e ¶ Auxilio. Sȝ nōne iniquū ē auferri qd perpetuo sibi q̄situ est

lȝ dñs p delicto serui ꝛ nō p facto suo seruū tradat ipsi actori tñ dñiuȝ trāsfert in ipsuȝ actorē: sicut trāsferret dñium serui in tradēdo seruū p proprio facto. puta si vendidisset eū Uerumtamen scire debetis q si seruus dat⁹ p noxa. quesita pecunia ab inimicis suis damnū velit resarcire auxilio pretoris manumittetur qd est mirabile: sed hoc est in fauorem libertatis. ꝛ.h.d.

b ¶ Dñs. serui sui noie.

¶ Additio. Nota q dñs tenet noie serui: ꝛ ita dȝ fūdari libell⁹ ꝫm An.

c ¶ Liberat. lȝ cū seruus non sit in obligatione: sed damni estimatio: vt. ff. d re iudica. miles. §. decē. quō dādo seruū liberat: cū aliud p alio inuito creditore solui non potest: vt ff. si cer. peta. l. ij. §. j. Respon. speciale est, quia iniquū est serui negtiam

vt mō dixerat: ꝛ pbat. ff. re. amo. l. nō em̄? Sȝ certe ē speciale fauore libertatis. sic ꝛ alias C. de patrib⁹ q fi. di. l. ij. ꝛ. ff. si ingenu⁹ esse di. l. ij. ꝛ sic. ff. de here. isti. l. pigri. Acc.

¶ Additio. Et dicit hic angelus q redimens aliquē ab hostib⁹ qui hodie intelligunt infideles: pōt eum retiere loco pignoris: vt seruiat sibi p quinquennium: nisi se redimeret. l. senat⁹. §. fi. ff. d le. j. ꝛ. l. j. C. d capiti.

¶ Sunt autem cōstitu. ꝛc. Casus.

¶ Ego dixi imperatori. Dñe vellē scire an actiones ille noxales procedant a iure ciuili an a pretorio: ꝛ dicit q ab vtroꝗ iure procedunt. Est enim vna ac. noxalis que procedit a l. xij. tabu. s. act. fur. non manifesti. Est ꝛ alia noxalis que descendit a l. aqui. s. damni iniurie. ꝛ alie sunt act. noxales que descendunt a iur.

re pretorio: veluti vi bo. rap. & in iu.
a ❡ Sūt aūt. Furti. s. non manifesti nam actio furti manifesti est pretoria vt. j. de pe. & te. ac. §. j.
b ❡ Dāni. Scilicet actio.
❡ Ois at. Lay?. ❡ Scire debetis ꝙ ois actio noxalis caput sequitur vñ si seruus tuus dānuȝ dederit & postea incipiat alius euȝ possidere agitur noxaliter cōtra nouuȝ dñm ipsuȝ seruuȝ possidentē: vel si manumissus fuerit tunc poterit directo cōueniri de delicto suo: & similiter cōtigit e conuerso plerūqꝫ ꝙ ille q tenebatur directo prio ex delicto suo postea incipiat teneri noxaliter. & de hoc exemplificat dominus Justinianus satis in littera. & hoc dicit.

Furti non manifesti actio est ciuil. Furti vero manifesti pretoria

deliquit: aut contraxit. Primo casu si in dominum non tenetur postea fact9 liber. vt. s. de ob. que ex deli. §. hi qui. & j. proxi. §. & ff. de fur. l. serui & filij. Si in extraneum tenetur directo vt h. Si autem contrahat & fuerit conuexa gestio illa quam gessit in seruitute cum ea quam i libertate fecit tenet: nō alias. vt de neg. gest. euȝ actuȝ. & C. an seruus ex suo facto. l. iij. i fi. nisi i casu. vt. C. de pe. he. l. fin. §. pe. in fin.
❡ Addi. Alios et casus habes notatos. in. l. eum actum. ff. de neg. gest.

manumiss9 an teneat de gest. in seruitute.

❡ Noxaliū actionū quedā sunt ciuiles & quedaȝ pretorie. Aretinus.

❡ Sūt aūt constitute noxales actiones: aut legib9 aut edicto ptoris legib9 veluti furti[a] ex lege. xij. tabularū dāni[b] iniurie ex lege Aquilia. Edicto ptoris veluti iniuriaȝ & vi bonoȝ raptorum.

❡ Ois ad quē s'uus d'liquēs trāsit noxaliter ꝯuenit. Et noxaliter etiaȝ qs punit p delicto liberi hoīs facti postea serui. Are.

❡ Ois aūt noxalis actio caput sequitur nā si hu9 tu9 noxā ꝯmiserit[c] q̄diu in tua ptāte[d] sit tecū ē actio: si aūt in alteri9 ptātē puenerit: cū illo icipit actio esse: at si manumissus fuerit directo[e] ipse tenet & extīguit noxe deditio. Et diuerso q̄ȝ directa actio noxalis eē incipit. naȝ si liber hō noxiā cōmiserit & is seruus tu9 eē ceperit (qđ quibusdā casib9 effici p̄rio libro[f] traditum) icipit tecū

c ❡ Ois aūt. Cōmiserit. s. ex re eo.
d ❡ In tua ptāte sit. vel dolo fecisti quominus sit. nam tunc vtilis noxalis locum habet. vt. ff. eo. si bo. fin. & l. electio. §. si is.
e ❡ Directo. hic distigue: aut seru9

Seruus

f ❡ Primo libro. vt. s. de iure perso. §. penultimo.
❡ Si seruus domio. Casus. ❡ Pone ꝙ seruus deliquerit contra dñm suum. certe de hoc nulla obligatio prodita est: ꝙ nulla est actio ciuilis inter dñm & seruum: & ab eo hoc verum est vt si contra nouum dominū inceperit seruus ille qui contra dñm deliquit obtinere: vel si liber factus

eē noxalis actio q̄ aū directa fuisset. ¶ Ex dlicto ſui ppriȷ̄ nulla ↄpetit dn̄o actio: ēt si post ea alienet̄ vel mānumittat̄. Idē in ſuo alieō q̄ efficit̄ ipsi⁹ dānū passi. Itez ex dlicto dn̄i nō dat̄ actio ſuo libero facto. Aretinus.

¶ Si ſu⁹ dn̄o noxiā ↄmiserit: actio nulla nascit̄ nāq̄ inter dn̄z & eū qui in ptāte ē ei⁹ nl'la obligatio[a] nasci pōt. Ideoq̄ & si i alienā ptātē seruus puenerit aut mānumissus fuerit: neq̄ cū ipō[b]: neq̄ cum eo cui⁹ nūc in ptāte[c] sit agi pōt. ¶ Unn̄ si alien⁹ ſu⁹ noxiā tibi cōmiserit. & is postea i ptāte tua eē ceperit[d] iterdicit̄[e] actio: q2 i eum casuz deducta sit i quo cōsistere non potuit[f]. Ideoq̄ lz exierit de tua ptā te agere non pōt[g] Quēadmodum si dn̄s i ſuū suū aliq̄d ↄmiserit nec si manumiss⁹: aut aliēatus fuerit seru⁹ vllam actionem contra dn̄z habere pōt.

fuerit non poterit quondam dominus cōtra eū agere nec nouū dn̄z noxaliter conuenire. Sed quid si seruus alienus aliquid deliquerit contra te. & postea factus fuerit seruus tuus poteris ne agere ↄ̄ dominum quōdā serui tui nūc ex illo delicto? Et respond. dn̄s Iusti. q̄ iā finita est illa actio q̄ primo cō petebat. Deducta est enī in euz casuz a quo nō poterat incipere. & q̄uis post ea illū seruū alienaueris adhuc nō poteris contra euz sicut nec poterit seruus alienatus vel manumissus in quem dominus suus deliquerat agere cō tra ipsum. & hoc dicit.

a ¶ Si seruus. Obligatio. Scilicz ciuilis: sed naturalis sic. vt. s. d̄ fide iussoribus. §. primo. Accursius florentinus.

b ¶ Cum ipso manumisso. vt hic. & C. eo. l. i. in fi.

c ¶ In potestate: Cum alienatus est & facit. ff. de pecul. l. ancillarum

§. sed si alieno.

d ¶ Esse ceperit. Ante litem contestatam. Nam post litem contestatam non interdicitur. vt. ff. eodem si alienus seruus. Et est ratio quia imputatur ei quare alienauerit. vt ff. eodem quemadmodum i principio

e ¶ Interdicitur. facit. ff. de minoribus. l. verum. in fine primo responso. & ff. de legatis primo. legatarius. in fine.

f ¶ Non potuit scilicet noxalis actio. & no. rem impediri si deducitur in casum a q̄ incipere nō potest. argumentum. s. de legatis. §. ex contrario.

g ¶ Non potest. argumentum di. gestis de captiuis & postimi. re. l. secūda. §. primo alias de ca. di. l. ij. §. ei qui.

¶ Sed & veteres. Casus. ¶ Dixi vobis qualiter dominus conuenitur actio. noxali & qualiter poterit se liberare dando seruum pro noxa. Hoc etiam habebat olim

locum in filijs vtriusq3 sexus. Noua autē constitutio recte respuendo hanc asperitatem existimat 7 statuit hoc solum in seruis habere locu3 7 maxime quia veteres legum auctores scripserunt filiosfa. p delicti eorū conueniri posse.

e ¶ In seruos, id est ꝓpter seruos.
f ¶ Filiosfamilias. Monet etiā partes vt si filiusfamilias iudex litem suā fecerit male iudicando. vt. ff. de iudi. si filiusfamilias. Uel si damnum alicui dederit proijciendo eo separati3 habitante a patre vt. vt. s. d ob. ex q̄si deli. §. si filiusfa. 7 ff. d his q deie. vl ef fu. l. j. §. si filiusfa. 7 d his legibus dicit hic: cum dicit antiquos cōmentatores.

¶ Olim p̄r ꝓ delicto filij siue filie noxaliter tenebatur sicut ꝓ suo: hodie vero nulla tenetur. Sed ipse filiusfamilias ex delicto suo vt quilibet ali⁹ poterit cōueniri. Aretinus.

¶ Sz 7 veteres quidē hoc in filijsfamilias masculis: 7 feminis admisere [a]. Noua aūt hoīs cōuersatio hmōi asperitatē recte respuendā esse existimauit [b]: 7 ab vsu communi hoc penitus recessit. Quis enim patiatur filiū suum 7 maxime filiā in noxam alij dari vt pene [c] p corpus pater magis quā filius periclitetur: cum in filiabus etiam pudicitie fauor [d] hoc bene excludit? Et ideo placuit in seruos [e] tantūmodo noxales actiones esse ꝓponēdas cū apud veteres legum commētatores inuenim⁹ sepi⁹ dictū ipos filiosfamilias [f] ꝓ suis delictis posse cōueniri [g].

Filius a olī3 p noxa dabat 7 a patre licite occidebat

a ¶ Sz 7 veteres. Admisere iure veteri dabatur fili⁹ p noxa vt seru⁹ vtb Itē occidebat licite a patre sicut su⁹ adnō sed hodie nō sic (j) vt. s. d his qui sunt sui vel alie. iur. §. ij. 7 ff. de iur. p. §. ilj. 7. ff. d libe. 7 posthu. l. in suis. in fi. 7 C. de pa. po. l. fina.

¶ Additio. (j) Et ideo q2 li n ō erat ēt d iure digestorū necessario seqr q iste tex. dz itelligi añ iura digestorū. An.

b ¶ Existimauit. vt hic. 7 C. de fur. 7 ser. cor. l. apud antiquos. in fine.

c ¶ Pene. i. fere. Uel pene noialiter sc3 p corp⁹ pene 7 tunc diphtongat q̄si dicat p corp⁹ filij patiētis penā.

d ¶ Pudicitie. fauor.

¶ Additio. Nota q pudicitia est multum fauorizanda. facit. l. nec ei §. pe. ff. de adop. Ang.

g ¶ Cōueniri. s. directo. 7 ff. e. noxa li. 7 l. seq. qb⁹ filijs cōdēnatis datur i patrē actio i factū de re iudicata i peculiū. vt. ff. e. l. si cōdēnat⁹. 7 ff. de pecul. l. iij. §. item scribit. Sed qd si iudiciu3 filius accipere noluit immo contumaciter non venit admitti actor debet i possessionē peculij ꝓfectitij? Uidetur q non: q2 ex delicto non debet conueniri pater. vt hic dicitur. Ecōtra videtur q sic: q2 al's dicit lex q potest cedere bonis in peculio tali. vt. C. qui bo. cedere poss. cum 7 filij. in eo q dicit vl a patre 7c. Sed huic verbo. respō. Aldricus q dicta lex. cum 7 filij. loquitur

Cōtumacia filij an faciat q actor mitti debeat i peculiū ꝓfectitiū.

quitur de castrensi vel de eo quod hz a patre sibi eunti in castra donatum. qḋ etiam castrēse dicitur. vt. C. fami. her. si filius.

Conti nuatō ℭ Si quadrupes. ℭ De maleficijs seruoꝝ dictum est: nūc ḋ maleficijs irratiōabilium animalium. Naz aut damnum dat homo liber: ⁊ tūc locuz hz. tit. ṡ. ad. l. aqli am. p totum: aut seruus ⁊ tūc locuz hz titu. j. per totuz. Aut aliud animal ⁊ tūc locuz hz hic titulus. Ac cursius florentinus.

animal irrationale potest dare damnum aut pauperiem facere? Et ipse respon. Frater si equus tuus calcitrosus calce pcusserit aut bos tuus solitus cornu percutere cornu percussit ⁊ dānuz dant aut pauperiē faciunt ⁊ pp hoc locuz hz hec ac. ſz ꝗ ḋ h̄ i pxio. ℱ. appebit.

ℭ Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

ℭ Pro dāno p q̄drupedē māsuetā dato actio noxalis directa contra dominū datur cū animal ꝯtra naturaz sui generis dānum dederit. Angelus aretinus.

Animalium[a] nomine q̄ rōne carent si q̄ lasciuia[b]: aut feruore[c]: aut feritate[d] pauperiē fecerint. noxalis actio[e] lege. xij. tabularum prodita[f] est. Que animalia si noxe dedantur, pficiunt reo ad liberationez: q2 ita lex xij. tabu. ꝯscripta est[g] vt puta si equ⁹ calcitrosus calce pcusserit: aut bos cornupetere solitus[b] cornu petierit. ℭ Hec autem actio in his que cō

a ℭ Animaliū. i. q̄drupedū. vt. ff. e. l. j. i pnc. sed noie dāni dati a bipede vtilē locum hz vt. ff. eod. l. pe.

b ℭ Lasciuia. i. luxuria. ✠ Vl' dic

✠ Et tūc dic aut p id ē vt ponat p eodem.

facilitate vt facit pupillus.

Diuisio.

Animaliū. ℭ Tot⁹ iste titulus diuidit i duas partes. Prio qn̄ actio ḋ pauperie locū hz vl' n̄. Scḋo logt̄ qn̄ hz locū actio ḋ edil. edi. vl' n̄. Scḋ a ibi. h aūt. vl' ibi. ceteꝝ. ℭ Animaliū noie ⁊c. Casus. ℭ Quesiui a legislatore q̄liter cōueniat̄ noie aialiū que ratione carēt si dānū ḋderint. Et respōdet si animal rōne carens lasciuia vel feritate dānum dederit vel pauperiem fecerit alicui poterit cōtra te agi act. noxali de pauperie. Que qdē actio descēdit a lege. xij. tab. poteris tn̄ liberari dando illud animal pro noxa, Sz dn̄e qualiter

c ℭ Feruore. i. amore: vt si equ⁹ tu⁹ vt equaz meam adiret ostium meuz fregerit. ⁊ dicitur feruore q2 calefacit amor vt in auctē. qb. mo. na. ef. le. ℱ. illud. coll'. vj.

d ℭ Feritate. i. crudelitate. scilz sua nō sui generis natura. vt. j. pxi. ℱ.

e ℭ Actio. que vocat̄ in factum vel simpliciter de pauperie.

f ℭ Prodita est. id est adinuenta.

e ℭ Scripta est vt. ṡ. ti. j. ℱ. sunt autem. ⁊. ff. eo. l. j. in prin.

g ℭ Solitus. subaudi in vtroq3 exēplo etiam. Nam idem est ⁊ si non sit solitus. vt in prin. huius. titu.

ℭ Additio. Hoc verum si fera nō

ccns non euasit que habebat cõsue- tudinem redeundi: alßs si euasit nec vtili nec directa tenet dño: etiam si postea redierit, ar. l. qui re. §. aream ff. de solu. Ange.

stijs. Accursius.
b ¶ Si genitalis. id est si a genere habeat ꝙ sit fera.
c ¶ Feritas. i. crudelitas.
d ¶ Actio. Scilicet. directa.

¶ Hec aũt actio Casus. ¶ Quesiuit a dño ius. Dñe ꝓ deo dicatis mihi vtrum hec actio locum habeat in oibus aialibus q̃ rõe carent?

tra[a] naturam mouentur locũ habet. ¶ Ceterum si genitalis[b] sit feritas[c] cessat actio[d] deniꝗ si vrs⁹ fugerit a domino: ⁊ sic nocuit: non potest quõdam dominus conueniri: quia desit dominus esse vbi[e] fera euasit[f]: Pauperies[g] aũt est danuz siue iniuria facientis datũ. Nec em̃ põt aial iniuriã fecisse dici quod sensu[h] caret. [i] hec sunt que ad noxalez pertinent actio

e ¶ Ubi i. postꝗ. f ¶ Euasit. vt. s. d. re. diuisi. §. fere. ¶ Pauperijs ⁊c. Casus. ¶ Dñe ꝓ deo exponatis ⁊ dicatis mihi quid ẽ paupies?

Et rñ. Frater hec ac. locũ habet in omnibus animalibus que carẽt ratione dummodo contra naturã sui generis ⁊ ꝯsuetudinẽ moueantur ⁊ alicui damnum dederint. ceterum si ex naturali feritate alicui damnum dederit cesset actio. vnde si vrsus a dño fugerit ⁊ alicui nocuerit vel pauperiez fecerit non põt dñs eius quondam ꝯueniri quia ex quo fera euasit desinit esse dominus.

a ¶ Contra naturã. i. cõsuetudinez generis illius aialis. lz sit consuetudo vt calcitret. vt. s. proxi. §. Nam maior pars equorum non pessundat: ⁊ maior pars boum non cornupetit: qr equi ⁊ boues dicuntur mansueti. Et mansueta dicunt̃ que gregatim pascuntur. vnde sm hoc canis nõ esti numero ferarũ nec mansuetorum. Nã maior ps canũ non mordet ⁊ maior pars nõ gregatiz pascũtur: sed videtur etiam ꝙ in his feris locum habeat hec actio. vt. j. eodem. §. finali: que est contra. Solu. vtilis vt ibi. locum habet directa non vt hic. ⁊. ff. eodem. l. j. §. in be-

Equi ⁊ boues sũt mãsueti. Cães alig ñ mordant.

Et rñ. Frater pauperies est damnuz sine iniuria. Animalia autem irrationabilia que ratione carent non possunt iniuriam facere. quia iniuria pertinet ad noxalem act.

g ¶ Pauperies. mirabilis est hec expositio ⁊ legalis: ideo si forte dicat quia pauperiem aliquam fecit sicut ⁊ damnum diminutio. vel adẽptio patrimonij dicitur. vt. ff. de dãno infecto. l. iii.

Dãnũ diminutio vl' adẽptio pⁱmonij dicitur.

h ¶ Sensu caret. quandoꝙ tñ res inanimata iniuriã facere dicit̃ improprie. vt. ff. commo. l. si vt certo. §. plane si commodaui.

i ¶ Hec. s. supradicta duo. ⁊ ꝙ noie fere bestie non agatur hac actione ⁊ qd noie mansuete noxaliter tantuz agatur. vt. s. pxi. §. ⁊ in prin. ti.

¶ Ceterum sciẽdũ est ⁊c. Casus. ¶ Iã dictum est. s. ꝙ non habet ac. noxalis de pauperie locũ nisi animal fuerit sine ratione ⁊ contra naturam sui generis nocuerit. ⁊ scire debetis ꝙ edilicio edicto prohibitum est ne quis habeat canẽ verrẽ vl' aprũ: vl alid animal qd transeũtibus no-

cere possit ea parte qua vulgo inter sit. ⁊ si habeat ⁊ illō animal libero homini nocuerit condemnabitur ille qui illud animal habuerit inquā tum iustum visum fuerit iudicanti non habendo deformitatē estimationē: quia deformitas hūani corporis estiari nō potest. Si autem in alijs reb⁹ ōderit dānū condēnabitur i duplum.

a ¶ Ceterum. Edicto. posito ff. d edil. edi. l. hi eē §. deide. ⁊ l. sequē.

b ¶ Leonem item lupū pātheram ⁊ gn̄aliter omne animal quod debeat nocere siue solutum siue ligatum: ita tamen q̄ damnum nihilominus facere possit. vt ff. d edil. edi. hi eē. ⁊ l. gn̄al'r. ⁊ l. se.

c ¶ Et nocitū. in corpore ita q̄ non sit mortu⁹ al's. cc. solidi debent. (1) vt. ff. de edil. edi. q̄ vulgo. ij. rn̄.

¶ Additio. (1) Ista pena s̄m gl. in l. qua vulgo. applicat p parte fisco ⁊ pro parte patri alle. ff. de his qui de ie. si vero. §. pe. s̄m Ange.

d ¶ Condēnet. Ratione difformitatis non habita sz ipensarum tan-

tum in curatione factarum ⁊ operarū amissar ⁊ amittēdarū. vt. ff. e. l. ex hac. Itē cōdēnat in duplum occasione damni dati in alijs rebus ex hoc edicto. vt hic. ⁊. ff. de edil. edi. q̄ vulgo ij. rn̄. i fi. ¶ Pret has autē.

nem.

¶ Si q̄drupes nō mā sueta iuxta naturā sui generis dānū dederit in liberū corp⁹ nō occidēdo: dn̄s ex edilicio edicto arbitrio iudicis ɔdēnat: in alijs reb⁹ in duplū vl' noxal' actio his duob⁹ casib⁹ ɔtra dn̄z dirigit: ⁊ penales actiōes p eodē facto concurrētes nō perimūt se concursu. Angel⁹ aretinus. hoc dicit.

¶ Ceterū sciēdū ē edilicio edicto [a] p hiberi nos canē: ꝟ rē v2sū ap2ū leonē [b] ibi habere q̄ vulgo iter sit: ⁊ si aduers⁹ ea factū erit: ⁊ nocitū [c] libero homini esse dicatur: qd̄ bonū ⁊ equū iudici videt. tāti dn̄s cōdēnet [d]. Ceterar vero rer q̄ti dānū datū sit dupli. Preter [e] has aūt edilicias actiones ⁊ de paupie locū habebit [f]. Nunq̄ eniz actiones p2esertim penales de eadē [g] re concurrentes alia aliā cōsumit [h].

Casus

¶ Scire dbet q̄ si aliquod animal nociturū cōtra naturā sui generis esti eo loco q̄ vulgo iter sit pter actio. in factum que dscēdit ex edilicio edicto similiter hz locum ɔtra eum act. noxalis d pauperie vtili. Sz domine si sic est ergo vos datis duas actio. pro eodem delicto. Frater verum est. Cuz enim plures sint actiones penales ex eodem delicto descendentes vna alteram concursu non tollit. ⁊ hoc dicit.

e ¶ Preter has. i. preter hos modos agendi edilicio edic.

f ¶ Habebit. s. vtilem. al's contra. vt. s̄. eo. §. hic autem.

g ¶ De eadem re. id est ex eodem facto ⁊ delicto.

h ¶ Consumit. Hoc est itelligendū

Actio ineo pl reo si curcō petant anvna itenta ta tol lantur alie.

cōcursu pceptione eīn vna aliaz cō sumit. Et ad euidentiaz istoꝝ dic ꝙ qñ cōpetūt ples actiōes eidē ⁊ ꝯ eū dē: aut oēs penales sunt aut oēs rei psecutorie: aut alie penales; alie rei persecutorie. Prio casu subdistingue aut oēs ex vno delicto: tunc vna tollit aliā pexceptionē: non in id qd excedit vt. ff. vi bo.ra. l.j.⁊.ff.de act.⁊ obli.qui seruuz.j.respon.⁊hoc cū ex vno delicto: non autē concursu: vt hic dicit. vbi autem ex diuersis factis: vna non tollit alterā etiam perceptione. vt. ff. de priua. dli. l. nūꝗ̄.in.princ. In scd̄o capite qñ oēs sunt rei psecutorie: dic ꝙ aut ꝯ eundē dant: ⁊ tūc tollunt adinuicē pceptione nō concursu. vt. ff. loca. si merces. §. culpe. aut ꝯ diuersos ⁊ tūc non tollūt etiā pceptione. vt. ff. d tab. ex hi. locū. §. condēnatio. In tertio casu. s. qñ alia est penalis ⁊ altera rei persecutoria. iterum subdistingue: qꝛ aut ē penalis originalit tunc neutra p alterā tollit. vt. ff. de fur. si pignore. §. cū furti. ⁊. ff. de cō di. fur. si p fure. §. furti hoc tñ fallit in casu. ff. nau. sta. l. idem. §. si. qꝛ ibi competebat altera de iure cōi altera de iure speciali; aut non est mere vel originaliter penalis: ⁊ tunc vna per alteram tollitur. vt. ff. quod metus causa. l. metum. §. licet.

Additio. Similē glo. habes. ff. nau. cau. sta. l. idem ait. §. fin. ⁊ in. l. nunꝗ̄ actiones. ff. de regu. iur. cuiꝰ regule tenor ponitur hic. in fine textus.

De his ⁊c. Quia de actionibus diximus videamus per quos exerceantur: ⁊ in hoc incipit. Nunc ⁊c.

De his p quos agere possumus.

Actiones intē tantur per nos ⁊ p procuratores nostros quoꝛuz vsus olim ꝓhibitꝰ erat nisi in certis casibꝰ sed nunc necessarius est qñ principalis agere vel defēdere impeditur. Angelus aretinus hoc dicit.

Nunc admonendi[a] sumꝰ agere[b] posse

Nunc Tot᷒ iste titulus diuiditur i tres ptes Prio ponit vnum dictū bimembre. Secūduz vnū membrū assumit ⁊ dclarat taz de iure átiꝗ ꝙ̄ hodierno. Tertio declarat qd est pcurator ⁊ tutor. Scd̄a ibi: alieno veluti. Tertia ibi: procurator. — Diuisio.

Nunc admonēdi. Casus. Dictuz est. s. de his qui pro seipsis. hic autem agit Iusti. de illis qui pro alijs iudicium suscipiunt vel agunt dicens Nunc admonendi ⁊c. Accessi ad dominum Iusti. ⁊ quesiui ab eo. Domine quis ē ille qui potest p alio agere? Frater dicit ipse scire debes ꝙ licitum est cuilibet nomine suo agere vel nomine alieno. Noīe suo sicut p facto suo. noīe alieno veluti noīe pcuratorio vel tutorio vel curatorio. ⁊ sic fuat hodie. Oliz aūt poterat quilibz agere noīe suo: sz nō noīe alieno. nisi i casibꝰ positis i lrā ⁊ qꝛ antiqtas ista modernis duravi debatur ⁊ magnam afferebat incōmoditatez qd alieno noīe agere nō licebat: eo ꝙ multis d causis ipediebant hoīes ꝗ̄minꝰ res suas exequi possent: ppterea ceperūt homines p procuratores litigare. ·h. d.

a Admonēdi sumꝰ. i. admonemꝰ

b Agere. Scilicet hodie.

a ¶ Quélibet: Scilicet idoneū pro pter seruum: qui nec suo: nec alieno noīe admittit. vt. C. de iudi. l. seru⁹. ✠ Itē ꝓpter pupillū. vt. C. qui leg. perso. sta. ha. per totū. Accursius. nō oportet esse: quibus procurator ꝯstituit. sed per quecūqꝫ verba ꝯstitui pt: dū tñ ad hoc apta cōstituit. ꝛ ꝓcurator absēte aduersario ꝛ etiam ignorāte eo q ꝓcurator ꝯstituit. Sꝫ

✠ dic ꝙ seruus ñ pt esse i iudicio nisi i certis casib⁹ de qb⁹ in .l. vix certis ff. ð iudi. Angel.

¶ Addi. Ex hac gl. not. ꝙ lex gñalr loquēs recipit re strictiōez ex habilitate: siue idoneitate: vt. l. vt gradati. §. ꝛ si. ff. de mune. ꝛ hono.

b ¶ Luz. .l. q̄uis.

c ¶ Eoꝝ nomine. Scilicet si quis faceret furtuz capti uis vł rei pu. causa absētib⁹.

¶ Addi. Dic ꝙ h ratio fuit impulsiua ƀm Angelum.

quélibꝫ[a] hoīeꝫ: aut suo noīe: aut aliēo ¶ Aliēo veluti ꝓ curatorio: tutorio curatorio: cū[b] olim i vsu fuisset alteri⁹ noīe ageř nō posse nisi ꝓ populo: ꝓ li bertate: ꝓ tutela. Preterea lege ho stilia pmissū ē furti agere eoꝝ[c] noīe q̄ apud hostes eēnt: aut reipublice cā abessēt: q̄ve i eorū cui⁹[d] tutela eēnt. Et q2 h nō minimā icōmoditatē hēbat ꝙ alieno noīe: neqꝫ ageř: neqꝫ excipe re actiōeꝫ licebat ceperūt hoīes ꝑ ꝓcu ratores litigare. Nā ꝛ morb⁹: ꝛ etas: ꝛ necessaria pegri natio: itēqꝫ alie mł te cāe sepe hoībus impedimēto[e] sunt quominus rē suaꝫ ipsi exeq̄ possint. ¶ Procurator cō stituiř ṽbis habili b⁹ iterpositꝫ ēt ad uersario absente ꝛ ignorāte. Aretin⁹. ¶ Procurator neqꝫ certꝫ ṽbꝫ[f] ne ꝙ p̄nte aduersario immo plerūqꝫ eo[g] ignorāte constitui

dñe: q̄li ter constituunt tutores ꝛ ꝓcuratores. ꝛ hoc in prio libro habuisti. b. dicit.

f ¶ Procurator. Neqꝫ certis ṽbis Immo q buslibet aptis tñ ad hoc siue generaliter siue spāliter. In casibus tñ spāle mādatū exigitur: vt i interdicto de libe. exhiben. vt. ff. de procurato. l. pōponi⁹. in prin. Idē si mādo alicui ꝙ inueniat maritu͡z filie mee. vt. ff. de ritu nupt. l. generali. in princi. Itē in cā suspecti tutoris. vt. ff. de procurato. non solum. §. fina. Itē quādo duos generaliter facio procuratores. naꝫ neuter ab altero exiget: nisi habeat speciale mandatum. vt. ff. de procurato. l. itaqꝫ. ꝛ. l. qui duos. Iteꝫ quādo in integrum restitu. est petenda. vt. ff. de mi. l. illud. §. si talis.

Mā datuꝫ spāle in multis casib⁹ exigit.

d ¶ Cui⁹. Id est alicuius: quasi dicat procurator potest agere nomie eorū qui sunt in tutela captiuorꝫ: ꝛ reipublice causa absentium.

e ¶ Impedimēto. Sed quid si nullum sit impedimētum? Respon. idē vt. ff. de procurato. l. j. §. vsus.

¶ Procurator ꝛc. Cal⁹. ¶ Accessi ad dñm iusti. ꝛ quesiui ab eo si procurator debeat institui certis verbis ꝛ p̄sente aduersario? Et respon. do. iusti, dicēs ꝙ certa ꝛ solēnia verba

g ¶ Eo. Scilicet aduersario.

Procuratorio officiū qbas dā est iterdi ctum.

a ¶ Cuicūq3. Scilicz habili: nō militi. vt. ff. de procura. l. filius. §. veterani. Itez nō femie. vt. ff. de procu. feminis. Itez nō habēti iminēs impedimētum: q2 nō posset cogi. vt. ff. ō procu. l. neq3 femia. Itē nō mīori xxv. an. vt. ff. ō p cu. mīor. Itē nō furioso: vel muto. vt ff. de procura. l. ii. §. furios⁹ 7. l. mut⁹. j. rñ. Itē ñ accusato de crimie capitali. vt. C ō procu. l. reum. ¶ Additio. Qui omnes p hibētur esse pcuratores nisi fuerit lis contestata. Et est ratio quia hec excep. dz oppōi ante lit. ɔtesta. al's habilitat persona procuratoris. vt hic per docto. 7 in. l. ita demum. et in. l. exigendum. C. de procurato.

b ¶ Rem tuā. Ergo 7 vna3 plures ergo nuncius est procurator quod verum est. vt. ff. de procura. l. j. §. j.

c ¶ Defendere. Scilicet mandato interueniēte. al's simpliciter positū hoc verbum defensor intelligitur si ne mādato: sed procurator cu3 mādato est. vt. ff. ō procura. si procurator. §. per ɔtrariū. 7 facit ad hūc. §. ff. fa. herci. l. plane in fine.

d ¶ Primo libro. Ut supra q ōa.

tur cuicūq3 [a] eni p miseris rem tuā [b] agere: aut ōfende re [c]: is tuus pcura tor intelligitur.

¶ De tutorib⁹ 7 curatorib⁹ remittit. Angelus areti.

¶ Tutores 7 curatores quēadmodū ɔstituunt: primo libro [d] expositū ē.

¶ De satisdationibus.

¶ Olim cōuētus actione reali satisdabat: siue suo: siue aliēo noie ɔueniebat: s3 agēs reali nullā satisdationez pstabat: si sue noie agebat: sec⁹ si pcuratorio nomie q2 satisdabat ratā rē dñm habiturū. Agens vero persoṅali ad ea cogebatur ad q̄ agēs reali cōuētus vero aliēno noie satisdationē pstabat iudicatū solui: si aliēo nomine faciebat. Si ō suo ad nullā satisdationē cogebatur. Angelus are.

Satisdationū modus: ali⁹ antiquitati placuit: alium nouitas per vsum amplexa est. Oliz enim si in rem age

tu. possūt p totū. et ō legi'. a gna. tu. p totu3. 7 p alios se quē. titu. vsq3 ad titu. de satisdati. tu. 7 cu. ¶ De satisdatiōib⁹. ¶ Facta mētione pcuratorū a q̄bus satisdatio exigit: cōpetēter ō satisdatione subiūgitur. Accursius.

Continuató

S Atisdató nū. ¶ Totus iste titul⁹ diuidit i tres partes.

Diuisio.

Primo ponit quid iuris erat olim circa satisdationem in iudicio: siue quis agebat noie suo: siue vt procurator. Secūdo quid iuris sit hodie. Tertio extendit hanc lege3 ad omnes prouincias. Secūda ibi. s3 hec hodie. Tertia ibi. quam formam.

¶ Satisdationu3. Casus. ¶ Modus satisdatiōis alius fuit olim alius est hodie. Apud antiq̄s ita erat

bat satisdare pos- sessor [a] cõpelleba- tur: vt si vict⁹ eẽt: nec rem ipã restitueret: nec ei⁹ litis estimatiõem potestas esset petitori: aut cũ eo [b] agẽdi: aut cũ fideiussori- bus [c] ei⁹: q̃ satisdatio appellat iudicatũ solui: qd autẽ sic appellet facile est itelligere [d]: nãq; stipulabat quis vt solueret sibi quod fuerit iudicatum. Multomagis is q̃ in rẽ actione cõueniebat satisdar cogebat si alieno nomine iudiciũ accipiebat. Ipse autẽ qui in rem agebat si suo nomine petebat satisdare non cogebat. Procurator vero si in rez agebat satisdar iubebat rem ratam dñm habiturũ: periculũ [e] eni erat ne iterũ domin⁹ de ea dẽ re experietur. ¶ Tutores võ ꝛ curatores eodem mõ: quo ꝛ procuratores satisdare debere verba edicti [f] faciebãt: sz aliquã do his [g] agẽtibus satisdatio remit-

olim: q̄ quicũq; cõueniebatur actione in rem ꝛ suo noĩe ipe debebat satisdare sub hac forma q̄ si vict⁹ esset rez restitueret vl litis estimatione ꝛ super hoc dabat bonũ fideiussorẽ. ꝛ licebat petitori agere cũ ipo reo vl cũ eius fideiussore. et ista satisdatio vocabat olĩ iudicatũ solui: q̃m ponebat ꝑ iudicato soluendo ꝛ multo fortius debebat ꝑstare istaz satisdatõnem qui conuenie batur in rẽ actiõe ꝛ nomie aliẽo. Sz qd erat õ eo oliz q agebat acti. in rẽ. Frater: aut agebat noĩe suo: ꝛ tunc nõ cogebat satisdare dñm suũ rem ratã habituꝝ. Periculũ eni als eẽt ipsi reo ne ipse dñs iterũ ageret pro eadẽ re. procuratores etiã ꝛ curatores qui agebãt actiõe in rez nomie pupillorũ vel adultorũ eandẽ satisdationez interponere solebãt. Sed quid erat olim in actione personali? Frater in persona actoris idem intellige quod in ꝑsona rei. In persona tamen est differẽtia: q2 in personali actiõe re⁹ si suo noĩe cõueniat nullã satisdationẽ ꝑstat de iudicato soluẽdo. Si aũt alieno nomine conueniat in actiõe ꝑsonali: tũc necesse habet satisdationẽ ꝑstare. de iudic. sol. q2 in aliena re nemo idoneus defensor sine satisdatione intelligit. hoc dicit: vsq; ad. §. illum.

a ¶ Possessor. Scz suo noĩe conuentus.

b ¶ Cuz eo. Scilz reo victo.

c ¶ Cũ fideiussoribus. Ex fideiusso.

d ¶ Facile est itelligere. cũ nomẽ fit cõsequẽs rei. vt supra de dõna. §. est ꝛ aliud.

e ¶ Periculum. Facit. ff. de procura. non solum. §. item ait. et de iureiurando. nam postea.

f ¶ Edicti. Scilicet pretoris. quod edictum non habemus.

g ¶ His. Scilicet tutorib⁹ ꝛ curatoribus. Sed quãdo hoc? Respon. forte tunc quãdo erant testamentarij: vel datiui: scilicet per inquisitionez. Nam tũc non cauebãt de rato vt supra de satisda. tu. in prin.

tebatur[a]: hec ita[b] erāt si i rē agebat. Si vero in psonaz ab actoris qdē parte eadē obtinebāt q̄ diximus in actiōe qua in rē agitur[c]. Ab eius vero parte cū quo agit: si q̄dez alieno noie aliquis interueniret omīmodo[d] satisdaret[e]: qr nemo[f] defensor in aliena re sine satisdatōe idoneus esse creditur. Qd si pprio nomine aliquis iudiciū accipiebat in personam iudicatum solui satisdare: nō cogebatur[g].

Hodie zuētus suo noie quacūqz actiōe nō satisdat iudicatū solui: sed d̄ iudicio sisti si nō possidet imobilia que aliqn̄ est cū fideiussore: aliquando non Aretinus.

Sz hodie[h] hec aliter obseruātur: siue eni quis in rē actione zuenitur: siue psōali suo noīe: nullā satisdatione pro litis exti

a Remittebatur. Scilz de facto.
b Hec ita erāt. Hic nō d̄bet esse §. scōm Joan. qa et quod sequitur est de antiquitate.
c Agitur. Ut suo noie agēs nō caueat: alś caueat rē ratā dn̄z habitur. vt. s. e. §. ipe autē. et §. procurator.
d Oi. mō. Scz siue cum mādato: siue sine mādato.
e Satisdaret Scilicet iudicatū solui.
f Qr nemo. Nota ātiquā regulaz: que etiaz hodie bona est. vt hic. et l. eod. §. si vero reus. et ff. de procu. l. non videtur. et l. inuitum. §. fin. et l. qui proprio. §. qui alium.
g Nō cogebat. In hoc solo casu differebat ab actiōe in rez. licet per multa verba hucusqz iter eas notauerit differentiam.

Additio. Dic scōm Joan. fab. q̄ hec glo. recte loquitur: que suppoīt q̄ olim conuentus actione personali non satisdabat: et idem dicit. ff. de mino. l. si procurator meus. Sed cōtrarium dicit in rubri. iudic. sol. p qua. ff. de soluti. l. cum quis. §. d̄ peculio. scōm Angelum.

Sed hodie et c. Cas. In superioribus dixi q̄ zuētus act. in personaz non tenebat iudi. sol. satisdare: sed zuētus in rez ac. suo noie satisda. tenebat iudi. sol. Sed hodie aliud est: siue eī hodie aliqs conueniebat in rē siue i personam et suo noie nō tenet satisdare de iudic. sol. sed tenet satisdat iudīcio sistiūs qz ad terminuz litis et i ista cautione qn̄qz stat sue pmissioni cuz iureiurādo. aliqn̄ sue nude pmissōi. aliqn̄ fit ista cautio per bonos fideiussores s̄m qualitatem persone si fuerit extraneus. Si enim fuerit patronus vel parens quilibet fideiussor p idoneo habetur. hoc dicit.

h Sz hodie. Nullā satisdatiōez .i. nullā pmissionē per fideiussores facere. Naz satisdatio per fideiussores fit. vt. ff. qui satisda. co. l. i. nam nec de defendēdo nec de dolo q̄ ab sit: nec iudicatū soluere promittit: que tria ztinētur sub clausula hac. s. iudicatū solui. vt. ff. iudi. solu. l. iu dicatū solui. nec vllā aliaz: nisi vnaz quā subijcit. Sed ecōtra nunquid exigit

Satisdare ē pmissionē p fideiussores facere
Satisdatio: duplex ab actore

matione[a] dare cō pellitur: sed ꝓ sua tātū ꝑsona ꝙ in iu. dicio ꝑmaneat[b] vsqꝫ ad[c] terminū litis: vel cōmittitur sue ꝑmissioni[d] cū iureiurando: quā iuratoriā cautionē[e] vocant: vel nudā promissionē[f]: vel satisdationē ꝑ

actor aliquā facit satisdationē? Dic ꝙ sic duas. Primā ꝙ litē ꝯtestabitur vsqꝫ ad duos menses ꝯnumerādos a die libelli porrecti. vt in auct. de execu. ⁊ his. §. j. col. vij. que ē auctē. C. de lit. cōtest. libellum. Aliam ꝙ persistet vsqꝫ ad finē ⁊ si cōuict⁹ fuerit iniuste se mouisse litē decimam partem litis nomine expensarum dabit reo. vt in auten. de liti. §. ad excludendas. col. viij. que est in. C. de episco. ⁊ cler. auten. generaliter quāqꝫ tamen he due ex consuetudine non seruātur: nec sunt in vsu. Accursius.

a ¶ Pro litis extimatione. Iudicatum solui. Accursius.

b ¶ In iudicio permaneat. Hec satisdatio appellatur iudicio sisti. vt hic patet. ⁊. ff. qui satisda. co. l. ij. §. pretor ait. in fi. Et caue tibi in notāda differentia horum capitulorū. Hic enim primo loquitur quā immobilia non possidet. vt hic. ⁊. ff. qui satisdare. co. l. sciendum est.

Fideiussor iudicio sisti quandiu tenet.

c ¶ Ad terminū. Hoc est tēpus diffinitōis sniē. Sed nunquid fideiussor tādiu tenet. s. quādiu durat lis? Distingue aut fideiussit in certum tempus tūc tandiu tenet ⁊ non vltra. vt C. de fideiusso. l. pe. Aut non: nec in causa publica. nec in scriptis. ⁊ tūc non tenet vltra duos mēses: vt dicitur dicto lib. C. de fideiusso. Et est ratio: quia actor videt sibi remittere cum promiserit litē se ꝯtestaturū vsqꝫ ad duos mēses. vt in auct. de execu. §. j. col. vij. Si autē in causa publica: vel in scriptis: tunc perpetuo: vel (quod est verius) vsqꝫ ad triennium tenet: cū tamē duret instātia cause. vt. C. de iudi. l. properandum. in princi. Sed nunquid sub pena fiat hec satisdatio? Respō. non: nisi ꝯueniat inter partes: sed interesse tātū venit. vt ff. q satisda. cog. l. ij. Sed si est ꝑmissa ⁊ est statutū tēps: infra quod teneat fideiussor: si quidem sex mensiū est: infra alios sex menses poterit fideiussor morā purgare: si maius non habet tamen nisi sex menses infra quos pōt mora pene purgari si exhibeatur reus: ⁊ primo exhibitus nō fuerit: que dic vt C. de fideius. l. antepe. (1) Sed quid si possidet immobilia tamen que valēt x. ⁊ conueniatur in. c. nunquid satisdabit? Rn. sic ad minus in eo quod excedit: quia quod iuris est in toto quo ad totū idē erit in parte quo ad partē. vt. ff. de acqui. here. l. si seruus eius. ⁊ dixi in. l. que de tota. ff. de rei. vē.

Satisdatio: iudicio sisti an possit sub pena fieri.

¶ Additio. (1) Intelligas dispositionē huius. l. ꝓcedere in casu suo videlicet in stipulatiōe pretoria ⁊ iudiciali: nō aūt in stipulatione ꝯuētōali. vt ibi not. Bal. Angel. ⁊ Saly. ⁊ not. Bar. in. l. quarta circa fin. ff. de cu. reo. quod not. scdm Angelum.

d ¶ Promissiōi. Scz vbi possidet immobilia. Itē ꝓpter priuilegiū. vt C. de pri. agē. in re. lib. xij. ⁊ de dig. l. quotiēs. eo. li. Item in casu quā nō possidet imobilia. vt. C. vt omes tā ci. ꝙcri. l. j. ibi. iuratorie tamen cautōi

e ¶ Iuratoriam cautionem. Scilicet iudicio sisti.

f ¶ Nudā promissionē. Repete dare ꝯpellit. vt econom⁹ ⁊ alii clerici. vt in auct. de sanct. episco. §. si quis

autez pro pecuniaria causa.col.ix.
a Pro qualitate. Ut si sit parens vel patronus rei vel actoris: vt qa vocet patronū vel parētez: tunc eni quilibet fideiussor pro idoneo accipitur. vt ff. d i ius vo. vt eāt l.j. .ij. z. iij. z. ff. q satisda co. l.ij. §. ij. z. §. qd ait ptor. Sz nūqd hodie indistincte satisdandū est. vt i auct. de exhi. z intro. re. §. suscepto q est i. C. d lit. pte. sta. auct. offerat z Rñ. illa scdz dist. huius. l. intelligit. Nā posteriores per priores intelligunt. vt. ff. de leg. z senatusconsul. l. se. z posteriores.
b Persone. Scilicet rei.
Sin autē procuratorē .zc Casus.
Supradictū est q si aliqs suo nomine coueniat q nunq satisdabit de iu. sol. sed solū prestabit cautionē vsq ad terminū litis. Sed quid si quis litiget per procuratorē? Frater: per procuratorē potest actor litigare vel reus. Et prio videamus de illis qui litigāt per procuratorez ex persona actoris. Tunc eni necesse est q caueat de rato si dubitet de mādato. Si eni constet de mādato tūc non tenet cauere de rato. Sed quali ter poterit constare de mādato procuratoris? Frater tibi dico d manda to procuratoris constabit si mandatum est act. insinuatuz: vel si dñs litis in iudicio est presens: z in iudicio procuratoris personam cōfirmauerit. Idez obseruādū est de tutore et curatore: volente agere per procuratorē. Circa. §. istū not. q. §. iste loquitur in persona actoris. §. aūt sequēs in psonā rei Itē nota q nunq reperio i l. q aliqs excuset a satisdatōne. de iudi. sol. per litteras quidam tamen hic allegabant. §. sequentez sed non intelligunt se bene: tamē reperio q aliquis excusetur per litteras a cautione d rato. ff. si quis cautio. l. si quis absentem. Sed cur hic tam varie? Frater respondeo: q2 littere non faciunt satisdationem: sed littere autentice faciunt constare de mandato z ideo per litteras releuatur quis a cautione de rato sed littere non faciunt cautionem: quia verbo. obliga. inter absentes concepta non valet: nec est pro eis. §. qui loqtur in persona rei: quare debent intelligere inter presentes: hoc est qñ ambo tā reus q actor erant presentes: z tūc cautionē exposuit reus: g

qualitate[a] psone[b] sue dare cōpellit.

Procurator dñi actoris: vel qsi satisdat de rato: si dubiū fuerit d mādato: pcurator rei etiaz si de mādato certū extiterit cauet iudicatū solui: cū oibus clausulis oportunis: p quo reus pōt existere fideiussor: que fideiussoria obligatio hypothecariaz habere dz annexam: q stipulatio iudicatū solui cōtra heredem fideiussoris porrigitur: tenet etiam idem procurator si reus fuerit litem contestatus cauere q tēpore serende sententie reus in iudicio paratus erit: alr fideiussor pro eo intercedens tenebitur p eo qd fuerit mādatum: nisi prouocatio intercedat. Angelus aretinus.

¶ Si autē per procuratorem lis vel infertur vel suscipitur in actoris quidem persona si non mandatum [a] actis insinuatū [b] est: vel presens dominus litis in iudicio pcuratoris sui personam confir- mauerit [c] ratā rez dominum habiturum [d] satisdationem pcurator dare cōpellitur. Eadem obseruando: et si tutor vel curator: vel alie tales p sone [e] que alienarū rerū gubernationē receperunt:

absens p pcuratorez agit. De hoc eni loquit. §.q incipit. Sciēdū vo. istā materiam habetis. C. de satis.
a ¶ Si naūt. Mādatū. ex ius fctīn
b ¶ Insinuatū. Coraz iudice dmō stratum.
c ¶ Confirmauerit. Repete nō naz ꝯfirmare pt: ꝛ tūc satisdare nō tenet. vt. j. proximo. §. al's est in lra. non.
¶ Addi. Nota ꝙ q̄ n procurator agit presente dn̄o ꝛ cōfirmāte. nō potest pcurator repelli defectu mādati: vl' vbi dn̄s mittat litteras aduersario vel iudici. vt. l. si qs procuratorē. ff. de procurato. Angelus aretinus.
d ¶ Habiturū. Jd est ꝙ dn̄s habebit ratum: que committitur quādo dn̄s scit ꝛ pōt habere ratum ꝛ non habet. vt. ff. rem ra. ha. quo eniz. §. j. ꝛ. ff. de solu. l. ratum. (i) vbi dicit. ratum autē habere dn̄s debet cum primū certior factus est. Hic tñ distingue. An sit certū habere mandatū: ꝛ tūc non cauet. vt hic. ꝛ. C. de satisda. l. j. Aut certū est ꝙ nō habet: ꝛ tūc etiam cū satisdatione non admittitur. vt. ff. de nego. gest. si pupilli. §. fina. Aut dubiū est ꝛ tunc scdm̄ P. est in electione rei vtrum exigat probationē mādati a procuratore: an satisdationem recipiat ꝛ est pro eo argumentum in auctentica de col. §. eos. in fine collatione. ix. Sz ibi nō loquit pcuratore: sed de exactore tributorū. Sed Joan. contra.

Dicit enim in electione pcuratoris esse quod duorum istoruz facere velit: qz quotiens ad duo qs alternatiue tenet: ei' ē electio. vt. s̄. de actio. §. huic. Bald. autem distinguebat vtrū diceret nō habere mandatuz: et tunc probet mandatuz. an dicat dubito ꝛ tūc satisdat. Sed Joan. opi. verior ē. Prestat etiā aliaz cautionē pcurator actoris. scz de defendēdo eū p quo agit. vt. ff. ō pcuratoribus seruū. §. finali. al's denegat ei actio. vt. ff. de procuratoribus. l. mutus. §. pena.
¶ Additio. (i) Dic ꝙ ista stipulatio rati committitur ad interesse. ꝛ sic ad totale vel particulare interesse prout ratum pro parte vel nullo modo habet. vt. l. si pcurator. ff. rē ra. ha. ꝛ not. glo. ꝛ Barto. in. l. iiij. §. cato. ff. de verboruz obligatione. Angelus aretinus.
e ¶ Persone. que sunt partes in bonis filiorum. vt. C. de bo. ma. l. ij. et de que libe. l. fi. §. vbi autez. Jtē orphanotrophi. ꝛ bephotrophi. vt. C. de episc. ꝛ cle. orphanotrophos. Jtem economi vel actores: vel sindici. vt digestis ꝙ cuiusqz vniuersi. nomi. l. prima. §. quibus. ꝛ. l. nulli. ꝛ. l. item. §. primo. ꝛ. C. de sacrosanctis ecclesijs. iubemus. circa principiū. ibi nulli economo. ꝛ. C. ō episc. ꝛ cle. oēs q vbiqz. §. hoc nihilomin'. Jtē apoccripharij. vt i aucē. quomodo

Persone alienarū rez gubernationez habentes.

opor.epi.§.et illud.colla.i. Item ma gistratus noie municipii. (i) vt.C. de iur.calu.l.ij.§.j.isti eni possũt in ferre per aliũ litem. vt hic subijcit.
¶ Additio. (i) Nota q̄ magistrat⁹ municipalis p̄ sua ciuitate vel municipio pōt agere vt ē text.i.l. iij.§.plane.ff. q̄d vi aut clā. cū ibi no. Ange.
a ¶ Per aliuz īferūt. Scz p̄ ꝓcuratorez: q̄d intelligendum si prius ipsi litē contestentur: et sic litiũ dñi efficiant. vt.C.d̄ procu. l.ne q̄z.als non: cũ nō dñi sed administratores sunt: et procurator a dño debet institui.vt.ff.de procur.l.j.in princi. Sed si ipse supradicte persone agunt.nunqd de rato cauēt: vel de iudicato soluendo si conueniunt? Respō.non.vt.C.de admi.tu.tutores debita.et.l.sancimus.§.d̄sensionem. Sed tñ in tutore videtur dicere lex contra si sit incertũ de officio suo.vt.ff.de admi.tu.l.vulgo. Sed certe ibi nō dicit q̄ debeat de rato cauere: sz q̄ reus dānũ non subibit ꝓpterea q̄ iste nō sit tutor. Sz que est ratio q̄ ꝓcuratores satisdāt: sed supradicte persone non? Respon. q2 predicte persone quasi dñi sunt. vt ff.pro empt.l.qui fundũ.§. si tutor. et.C.de episco.et cleri.l. orphanotrophos: sed in procuratoribus secus. quia nō sũt dñi vere: sed ficte.vt.ff. de procurato.l.prima.i principio.

Tutor an teneat cauere d̄ rato

Procuratores satisdāt nō autem p̄res orphanotrophi.et c.

litem quibusdaz p̄ aliũ [a] inferunt. Si vero aliquis conuenitur: si quidē presens [b] ꝓcuratorez dare parat⁹ est potest [c] vel ipse in iudiciũ venire: et sui procuratoris psonam per iudicatũ solui satisdationē: solēni stipulatiōe firmare: vel extra iudicium satisdationem exponere [d] per quam ipse sui procuratoris fideiussor [e] existat pro omnibus iudicatum solui satisdationis clausulis [f]: vbi et de hypotheca suarum rerum conuenire cōpelli

b ¶ Presens. Presentē accipe etiā si sit in hortis vel incōtinētibus edificijs.vt.ff.de procurato.l.presens. et.l.et qui in foro.et.l.et ideo.
c ¶ Potest. Id est de scōz quosdaz. Dicũt ei q̄ si dñs est p̄ns: ipse tātū d̄bet fide iubere p̄ procura. suo: si autē absens est: ꝓcur. pōt et debet fideiussores suos dar. et facit ꝓ eis.ff.iu. di.solui. si ad defēdendum.et.ff.de procura.l.que proprio.in prin. Uel dici potest q̄ etiā si dñs est presens tamen pōt procurator dare suos fideiussores.cũ etiaz sine mandato quilibet possit alium defendere.vt.C.de satisda.l.j.et.C.d̄ procura.l.exigendi.et etiam inuitũ. vt.ff.de solu.l.solutionem. et ita proprie accipitur hoc verbum potest.
d ¶ Exponere. Actori vel notario scribēti procurationē: ex cui⁹ stipulatiōe querit actori vtilis actio. vt ff.rem pu.saluam fore.l.nō quasi.
e ¶ Fideiussor existat.
¶ Additio. Nota q̄ dñs etiā extra iudiciuz pōt pro suo procuratore fideiubere et releuare euz ab oī onere satisdādi fideiubendo ꝓ eo notario qui de suo mādato est rogat⁹. vt.l.si defunctus.in prin.ff.d̄ procu. Ang.
f ¶ Clausulis. Que clausule tres sũt s. de defendēdo reo. et de dolo q̄d ab sit. et q̄d sonat ipsum verbũ.vt.ff.iudi.sol.l.iudicatũ solui. et h̄ dicitur. tres

Defendit q̄libet ēt sine mādato.

Iudicatum solui tres

a ¶ Cōpellit. Per iudicē3. Accur.
b ¶ Heredes eius. Nam h3 natu-
clausulas h3. rā hec stip. vt ad he. trāseat: sic illa
iu. sisti. vt. ff. si qs cau. l. si eū. §. q iiu.
c ¶ Ipsius. Sc3 rei. Accursius.
d ¶ Exponenda a procuratore.
e ¶ Ueniat. Scil3 re9 q litē3 pri9 cōtestat9 ē suo nomine.
f ¶ Fideiussor. Dat9 nūc a procuratore.
g ¶ Cōtinētur. Ergo d3 2denari pcurator presens.
¶ Si vero aliqs conueniatur. Cas9.

bet locum: nec etiam alie due in psona actoris. scilicet ꝙ caueat se cōtestaturum litem intra duos mēses ⁊ ꝙ idem soluet decimam partem litis si succūbat. vnde ꝙ satisdetur i l. cauetur sed in vsu n̄ habet.
¶ Si vo reus ⁊c. Intellexi . §. precedente3 in eo qui psens erat ⁊ constituit procuratorē ad se defendendum. Si autē3 re9 sit absens siue 2ueniat i rē siue in persona3 pcurator eius d3 satisdare iudi. sol. p litis estimatione: nec alio modo admittetur ꝗ̄tumcunq3 bone fame fuerit: quia nemo ⁊c.

tur[a] siue in iudicio promiserit siue extra iudiciū cauerit vt tā ipe q3 hr̄des[b] ei9 obligent. Alia i sup cautela vel satisdatiōe pp̄ter psonā ipsi9[c] exponēda ꝙ tpe sententie recitāde i iudiciū veniat[e] vel si nō venerit: oīa dabit fideiussor[f] q in cōdēnatiōe cōtinēt[g] nisi fuerit puocatū.

¶ Alienelit3 dfēsor nēo legitimus censet nisi satisdet siue habeat mādatū siue nō. Et pcurator iteruēiēs ēt post litē 2testata3 tenet satisdar. Angelus aretinus

¶ Si vo reus p̄sto[h] ex q̄cunq3 causa non fuerit: ⁊ alius velit defensionē eius subire (nulla differentia iter actiones in rem vl personales introducēda) pōt hoc facere: ita tū vt satisdatōem[i] iudicatū solui p lit3 ėst3 exti

¶ Iā3 habuistis qd iur: sit qn̄ lis īfert p pcuratorē actoris mō videamus qd iuris sit qn̄ lis suscipit p pcuratorem rei. Cū em pōt re9 presens esse fideiussor pcuratoris sui corā iudice. vl' ex iudiciū pōt esse fideiussor sui pcuratoris p omnib9 clausulis contētis sub illo verbo iud. sol, ita ꝙ teneat per illā satisdationē3 ⁊ etiam heres eius: d3 etiam cauere pcurator rei qr reus veniet ad iudicium tēpore sententie diffinitiue. vel si non venerit ꝙ soluet oīa que in diffinitiua sētentia fuerint nisi a diffinitiua ipsa fuerit appellatū. h. d. Hec tn̄ vltima cautio in personam rei hodie nō ha

h ¶ Si vero presto. Scilicet post litem contestatam contra reum.
i ¶ Satisdationē3. No. ꝙ siue interueniat procurator ante lit. contesta. vt. s. eodem. §. si vero deb3 satisdare: siue postea. vt hic ⁊. C. d 2sor. eius. li. l. ij. Nec obstat quod dicit ꝙ debet fieri aute litē cōtestatā. vt. ff. de procuratoribus. l. pomponi9. §. ratihabitionis. quia ibi interuenit procurator ante litem contestatam vbi autem postea interuenit: ⁊ postea satisdat vt dictum est.

Procurator rei siue iterueniat an̄ litē cōtesta. siue p9 tenet satisdare

a ℭ Nemo.s.procurator.vt.ff.de p cu.qui proprio. §.ij.
b ℭ Dictum est.s.§.ab eius.
ℭ Que omia apertiꝰ. Casꝰ. ℭ Dixi. Iusti. Dñe materia satisdationū quibusdā vr extranea p deo q̄re ñ tractat; s ea aptiꝰ si ? Rñ.iusti. Frater h oia tibi apparere aptiꝰ pñt i ipo iudiciop vsu q̄tidiano: 7 hec materia satisdationu; ñ solu; seruari dz i hac regia vrbe.s.romana.vel constantinopolitana: sed in omnibus prouincijs q̄ru; caput ipsa intelligitur.7.h.d.

mationem eõ[a] eũ ẽm veterē regulā (vt iā dictū[b] est) aliene rei sine satisdatiõe dẽfensor idoneus intelligitur.

ℭ Experiẽtia est rerũ magistra. Angelus aretinus.

ℭ Que oia apertius 7 pfectissime a quotidiano iudiciorum vsu in ipsis rerum documẽtis apparent.

ℭ Oẽs ciuitates obẽt seq̄ ɔsuetudinẽ ciuitat; romãe.

ℭ Quā formā[c] ñ solū i hac regia vrbe:s; ẽt i oibus nostris puincijs (7 si pp iperitiā forte aliter celebraf) obtinere censemus cum necesse oẽs puitias: caput[d] omniu; nostrarum ciuitatum.i.hanc regiam vrbem eius q; obseruantiam sequi[e].

c ℭ Quā formā. Regia vrbe.s.ɔstātinopolitana. Vl' s veteri roma.
d ℭ Caput.C.de vete.iur.enul.l.j. §.nulla.7.§.sed si que leges.
e ℭ Sequi. imo nõ vr inspiciendū quod ibi fiat: sed quod fieri debet. vt.ff.de offi.presidis.l.s; l; que ẽ cõtra. Sed hec est intelligenda q̄n ex certa scientia ẽ cõsuetudo vl' lex. nõ p errorem.vt ibi 7 facit ad hanc.ff. de le.7 senatuscõ.l.de quibus. Acc.
ℭ Addi. Hoc ve; q̄n lex tollit consuetudinẽ als vnaq̄q; ciuitas abundat i sensu suo: 7 sic obŝuare dz suā consuetudinẽ. Et ex gñali pncipio pmissu iducere põt pticulares ɔsuetudines etiam cõtra leges qbꝰ stari dz vt habetur i.§.ex nono scripto.s. de iu.na.gen.7 ciuili. Quero tamẽ an in fide iussorem de iudicato soluẽdo fiat executio sine nouo pcessu: 7 commuiter docto. dicũtq; sic i.l.ñ.C.d vsu.rei iudi.7 bar.i l.j.ff.iud.sol. p tex. d.l.ñ.vbi di: statim. q; dictio stati iportat summariā cognitionẽ sine ordie iudiciario. vt.l.momẽtanee. C.vñ vi. dic et in dict; iuribꝰ latiꝰ p doct. An.

ℭ De perpetuis. ℭ Quia de actionibus est dictu; 7 quedā sunt ppetue 7 q̄dā nõ: io de his põit.vt.j.e. in prin. Itẽ q; q̄dā trãsitorie sũt hẽdibꝰ 7 ɔ hẽdes: 7 s his põit.j.eo.§. non aũt. Accur. S; meliꝰ resideret ista rubrica immediate post.ti.de actio. q; cõtinuaf a remotis nimium cũ non sumus in principio libri. Continuatõ

Oc loco. ℭ Totꝰ iste titulus diuiditur in tres ptes Prio ponit regulā et exceptionẽ.s.q̄ actiões.sũt ppetue. Scdo ponit regulā 7 exceptiõe; s.que actiones sũt trãsitorie ad heredes. Tertio ponit nouum casum. Secunda ibi: non autem omnes. Tertia ibi: superest. Diuisio.

¶ Hoc loco. Casus. ¶ Scire debe
tis dixit Justi. φ quedá actióes erát
olim perpetue hoc est sine tpis pre-
finitione durabant: sed hodie que-
da3 sunt perpetue.i.duratiue vsq3
ad tépus
a sacris có
stitutioni
b⁹ ꝯstitu
tũ. h é vs-
q3 ad. xx
x. ános cu
iusmodi
sũt ille a-
ctiones q̃
descédũt
a legib⁹ &
a sacris
cóstitutio
nibus ipe
ratoru3 &
senatusc.
sed preto
rie regulariter loquédo & olim erát
& hodie sunt annales. quia pretoris
imperium & olim erat & etiam ho-
die est annale. &. h. dicit. Et caue ti-
bi: quia propter hoc φ dicit littera
donec sacre constitutiones ta3 in ré
q̃3 in psona3 &c. ét nó vult inuere φ
actiones i ré sole erant ppetue; s3 h
ió dicit; q2 tá realib⁹ q̃3 psonalib⁹ ó
derũt sacre constónes fines certos.

stitutis.vt.ff.de condi.ex le.l.vnica. ris de
&.ff.ad.l.iulia3 ó adult, quod autem scéden
ex his.&.C.de do.l. si quis argen- tes sũt
tum.§.fi.&.s.de ac.§.tripli. Vel ex ciuiles
quacunq3 alia parte iuris vt plebi & ppe-
scito.vtp3 tue.
i.l.agl.vt
§.ó le.ag.
§.ceteru3
&.ff.ad.l.
agl.l.j.ná
gnq3 sunt
ptes iuris
pter ptoriũ. vt.s.
ó iure na
tu.§.con
stat. & to-
tum é ius
ciuile. vt
ff. de iust.
& iure.l.
ius autez
ciuile. & actiones descendentes sunt
perpetue: vt hic dicit id est sine pre
finitione temporis ſm antiqua tem
pora: s3 sacre constónes in personali
bus metas imposuerunt. xxx. anno
rum. vt. C. de prescrip. xxx. vel. xl.
an. l. sicut. &. l. omnes. &. C. quibus
non obijcit lon. temp. prescrip. l. ne
q3. &. C. de anna. excep. l. j. & de ꝯsti
tu. pe. l. ij. In realib⁹ aũt iponit me
ta p cóstitutiones in reb⁹ mobilib⁹
trium annorum: & immobilibus x.
an. inter presentes. xx. inter absen-
tes. & hoc qñ titulũ habet possessor
als. xxx. anno. vt. C. de vsuca. trans-
for. l. j. &. s. ó vsuca. §. i. (i) In hypo
thecaria etiam que est in rem cer-
ta statuuntur tempora vel. x. vl. xx.
vel. xxx. vel. xl. annorum. vt. C. si ad-
uer. credi. l. diuturnum. &. C. de pre-
scrip. xxx. an. l. cũ notissimi. & ó ana
li exceptio. l. j. Sed quomodo erat
ppetua rei vendicatio ſm antiqua
tempora immo tépora lissima. vt. s.

Actiones psonales xxx. annis durát.

Actiones reales q̃3 to tpe durá

¶ De perpetuis & tpalibus actionibus. Et que ad heredes & in heredes transeunt.

¶ Actiones ciuiles tam reales q̃3 psonales sunt perpetue. pretorie vo penales regulariter durant anno quod falliti actione furti manifesti que ppetua é. S3 pretorie rei psecutorie ppetue sũt.

Hoc loco admonendi sum⁹ eas quidem actiones que ex lege[a] senatusve ꝯsulto[b] siue ex sacris ꝯstitutióib⁹[c]

a ¶ Ex lege. xij. tab. vt fami. her. vt ff. familie her. l. j. Item noxalis de pauperie. vt. s. si quadru. paupe. fe- cis. dicatur. in princ. &. ff. si qua. pau. fecis. di. l. j. in prin.

b ¶ Senatusve consulto. vt here- ditatis petitio. vt. ff. de petit. here. l. itẽ veniũt. §. pdie. &. C. de peti. here. l. fi. in pn. Itẽ si qs clauũ de naui ab stulerit cui⁹ cá tota nauis perijt. vt ff. de in cẽ. rui. nau. l. ij. §. senatus.

c ¶ Constitutionibus. vt conditio ex lege que datur ex constitutioni- bus qbuslibet post. l. xij. tabu. con-

Actiones ex gnq3 p lib⁹ iu

de vsuca. in prin. R. quod hic dicit q erant ppetue. scz personales: sed meta imponitur tā in realib⁹ q̄ȝ in personalibus. Item caue tibi quia due personales sunt ciuiles que durant p annum tantuȝ. Una iniuriarū que descēdit ex .l. cor. vt.C. de iniur. si non cōuicij. Alia q̄ datur ex.l.iuli.repetundaruȝ. vt.ff. ad.l.iul.repe.l.ij.

in.mu.l.post annum. Accursius.
¶ Additio. Sed fm Ange. illa est penalis ex vna pte tm̄. ⁊ iō nō videt bn̄ excipi. Sȝ Bart. i.l. in honorarijs.ff.de ac. ⁊ obliga. ꝯcludit q oēs rei psecutorie ex vtraqȝ pte sunt perpetue. Ex pte aūt actoris rei psecutorie ex parte rei penales finiuntur anno.

ꝑficiscunt ppetuo solet āntiqtus conpetet: donec sacre cōstitutiones tā in rē q̄ȝ i psonā actionib⁹ certos fines dederūt. Eas [a] vō q̄ ex ꝑpria ꝑtoris iurisdictione pēdēt: plerūqȝ [b] intra annum [c] viuere. nā ⁊ ipsius pretoris in

¶ Additio. (1) Et nota q vltra titulum requiritur etiam possessio. naȝ sine possessione non inchoatur vsucapio.l.sine possessione.ff.de vsuca. lȝ aliquando inchoata trahatur ad finem.vt.l.ceptam.ff.de vsuca.coniuncta.l.j.§. sceuola.ff. si quis test. libe.esse ius.fu. Ange.

a ¶ Eas. Scȝ penales: ⁊ tunc non est necesse plerūqȝ. vel si habes plerumqȝ expone vt.j. Accur.

Pretorie rei psecutorie sunt ppetue. Pretorie penales sūt annales.

b ¶ Plerumqȝ. hoc dicit ꝑpter pretorias rei persecutorias que perpetue sunt: nisi i rescissoria que annalis est q contra ius ciuile datur. vt ff.de ac.⁊ obliga.l. in hono. ⁊.s. de petue. ac.§.rursus.⁊.j.eo.§. Item nisi in redhibitorijs que dantur ad tps lȝ rei sint persecutorie. vt. ff. de edil. edic.sciendum.§.fi. q dantur ꝯtra id qd cōuenerūt contrahētes. Iteȝ fallit dicta regula.ff.qd cuȝ fal. tu.l. huius actionis.§.has actiones: ⁊ q̄ in frau.cre.l.ait pretor.annus.C.de dolo.l.fin.⁊.ff.de eo per quem factū est.l.j.§.pe. Si autem sunt penales pretorie locum hȝ qd hic di: vt sint annales siue sint penales ex vtraqȝ parte: siue ex altera tātuȝ.vt.ff.de calū.l.j.⁊ de in ius vo.l.pe.⁊.ff.de ali.

c ¶ Intra annū.s.vtileȝ. Nā de talibus annis ꝑtores loquebant vt pȝ ff.de vi ⁊ vi ar.l.j.§.an⁹.⁊.ff.de edi. edic.l.sciēdū.§.fi. Nisi in casu vbi ē vtilis ad sui principiū sed ꝯtinu⁹ ad sui ꝑcessum. vt.ff.de calū.annus.

¶ Aliquādo tm̄ in ppetuū. Casus.

¶ Supra pxi.§. dixit Iusti. q plerūqȝ sunt annales pretorie actiones Sed dn̄e q̄re dicitis vos plerumqȝ? Et rn̄. q ideo: q nō oēs ꝑtorie act. annales . sed aliqn̄ perpetue. hō est vsqȝ ad fineȝ a sacris cōstitutionibus ꝯstitutū duratiue vt patet in bono.poss.hereditatis petitiōe que datur succedenti de iure pretorio. Hec est eīn ꝑtoria ⁊ tm̄ ppetua. ⁊ idē i fideicōmissarijs. q bonoꝝ possessores sunt heredes de iure pretorio fideicōmissarij vō sunt vtiles loco heredū. vnde cōiunctos īmediate vnuȝ post aliū habetis istos.ti.in ff. veteri: similr i penalib⁹ ꝑtorijs que daȝ act. reperiunt ppetue act. furti manifesti que a ꝑtoria iurisdictiōe descendit. Absurdum enim videbatur actionem ita famosam anno finiri.h.d. In isto.§.pōt q̄ri qd est hoc q dicitur q actio iniu . descendit ex.l.corne.⁊ ita est ciuilis. ⁊ ꝑpterea ppetua esse deberet: ⁊ tamen dilapsus

tra annũ erat im-periũ. aliqñ[a] tñ ⁊ i ppetuũ extẽdunt i. vsq̃ ad finẽ ex cõ stitutionib⁹ [b] itro ductũ q̃les sunt he q̃s bonorũ possesso ri[c] ceterisq̃ q̃ here dis [d] loco sunt ac-commodat. Furti quoq̃ manifesti a ctio q̃uis ex ipsius ptoris iurisdictio-ne proficiscat[e]: tñ ppetuo dat absur dũ em̃ eẽ existima-uit [f] anno eam ter minari.

¶ Pẽales actio-nes ptorie vel ciui les cõtra heredes nõ dentur: nisi lis contra defunctos fuerit ↄtestata. he redi vero compe-tũt: excepta actio-ne iniuriaꝝ ⁊ simi bus. Ex contractu

tur hic q̃ ẽ annalis. Actio autez fur ti manifesti pretoria est. ⁊ ita debe-ret esse annalis. ⁊ tamen hic dicitur esse perpetua. ⁊ ita odia que essent restringenda hic ampliantur ⁊ fauo res restri gũtur qđ est cõtra. l. ff. de li. ⁊ posth. cũ qdaz. Sz rõnẽ sup h red dit dñs guil. talẽ. Fr dicit ipe qñ vo lum⁹ ana liq̃ actio sit fauora bilis vel odiosa: scire debe m⁹ habe re respe-ctũ ad p̃n cipium primitiuũ fontem illius ac. ⁊ videre vtrum principium illud sit odiosum. ⁊ tũc actio dz dici odiosa. Si aũt principiũ sit fauorabile: tũc actio fauorabilis dz dici. Actio aũt iniuriarum de suo primitiuo fonte odiosa est. Est em̃ de sui natura ten-dens ad vindictã. ⁊ ita vt odium re stringat dĩ annalis actio aũt furti manifesti non est odiosa sed datur ei cuius iterest ⁊ ita est fauorabilis.

a ¶ Aliqñ. Ecce q̃re dicit plerũq̃.

b ¶ Cõstitutionibus. De quibus dixit. s. eo. in princi.

c ¶ Bonoꝝ possessori. i. cuilibz pos sessori qui vult succedere de iure p̃-torio q habz hr̃ditatis petitionẽ bono rũ possessoria de q̃ habes. ff. de bo-noꝝ possessoria here. pet. per totũ. Accursius florentinus.

d ¶ Heredis loco sunt. vt qbus re-stituta est hereditas per fideicom-missum quibus dat hereditatis pe-titio fideicommissaria: de qua ha-bes. ff. de fideicõ. here. peti. p totũ. Et he due sunt rei persecutorie. Ac.

e ¶ Pro ficiscat. no. actio-nez furti manifesti esse preto riã sz non manifesti est ciuilis vt. s. ð no xali. §. sũt autẽ.

f ¶ Existi mauit. s. pretor: ⁊ idem in q̃ libz pena li i eo qđ peruenit ad delin-quentem. vt. ff. de vi ⁊ vi arma. l. j. in princi. ⁊ ff. de dolo. l. sabinus.

¶ Non aũt oẽs. Casus. ¶ Expedi uit iã dñs iusti. primã ptẽ rub. mõ incipit tractare de secunda pte di cens. Non aũt oẽs ⁊c. vnde quesiui vtrum oẽs actiones dantur heredi-bus ⁊ in heredes? ⁊ rñdit q̃ non. Certissima est enim regula iuris q̃ dicit ex maleficio actiones in here-des non cõpetere cuiusmodi sunt a ctio furti vi bono. rapt. iniuriaꝝ dã ni iniurie qđ intellige lit. nõ ↄtesta. contra defunctum etiam si ad here-des furtum peruenerit p maleficiũ ⁊ possem cũ isto. §. coniungere illũ §. Penales actiones ⁊c. dicendo q̃ penales ac. descendentes ex malefi-cio lit. contest. cuz defuncto cõpetũt vel dant heredibus eoꝝ qui male ficiũ passi sunt excepta actione iniu

Actio nis du plex di uisio.

riarū & si qua alia similis īueniatur

a ¶ Non aūt ꝯ ponit diuisionē. ꝙ a lij sunt transitorie alie nō. sed supe rior fuit ꝙ alie erant ꝑpetue alie nō vt. ś. eo. in prin.

b ¶ Ipso iure. Scȝ ciuili.

c ¶ Dari solēt. scilȝ iure ꝓprio.

d ¶ Ex maleficijs scȝ ꝑuatis: vt subijcit i exemplis & sub audi vł ꝗ si maleficijs. vt. ś. de oblig. ex quasi ꝺ lic. §. fin.

vero competūt cō tra hērdes preter a ctionē ꝺ dolo: nisi a liqd ad eos perue nerit. Angelus a retinus.

¶ Non aūt[a] oēs actiones que i aliquem aut ipso[b] iure ꝯpetūt aut a ꝑtore danī & in herede eq̄ cōpetunt aut dari[c] solēt. Est

tra. vt in actione vi bo. rap. que nō datur in heredem: licet ad heredem aliquid peruenerit: sed furtiua datur conditio. vt. ff. vi bo. rapt. l. ij. §. fina. Item in interdicto vnde vi. qꝺ nō daī in heredem, sed in factū actio vt. ff. ꝺ vi & vi ar. l. ij. §. fina.

f ¶ Dam ni iiurie. i. legis aglie actō

g ¶ Sed hērdibus. i. hērdib[9] eorū qui passi sunt hec maleficia.

h ¶ Iniuriarum actione.

eīm certissima iurȝ regula ex maleficijs[d] penales actiones in heredeȝ rei nō cōpetere[e]: velu ti furti: vi bonorū raptorū: iniuriarū: dāni iniurie[f]. Sed hērdib[9][g] huiusmodi actiones cōpetūt nec denegan̄ excepta iniuriarū actione[h] & si qua

(i) Quid in publicis de qb[9] tractatur. ī. de publi. iud. rñ. ideȝ & pl[9] ga ... ꝯtestata. nō transeunt contra heredes. vt. ff. de accu. l. ex iudicioꝝ nisi in quinqȝ casibus, primus est legis iul. maiesta. in duobus capitulis tantum eius legis. vt. ff. ad. l. iul. maiesta. l. fi. Scd̄s est crimen heresis. vt. C. de aposta. l. ij. & l. apostatarum. in fi. Tertius est crimen repetūdarū. Quart[9] de residuis. Quit[9] peculat[9] crimē. vt. ff. ad. l. iul. pec. l. fi.

¶ Additio. (i) Dic ꝙ est verum in quasi delicto omittendo cōmisso secus si comittēdo. vt. l. iiij. §. fi. ff. de dā. ifec. vel dic vt ibi ꝑ Bart. Ang.

Actiones ex malefi cio in duob[9] casib[9] transe unt in hērdes

e ¶ Nō cōpetere. Nisi lis fuerit cōtestata. vt. ī. eod. §. penales. & . ff. de accu. ex iudicioꝝ. in fi. Item nisi aliquid ad heredem peruenerit tūc enim tenetur. vt. ff. de calum. in heredem. & . ff. ꝙ me. cau. videamus In duobus tamen casibus est con-

iuriarum actione. Nam hec non datur heredi nisi lis contestetur hoc ideo quia non est in bonis nostris ante lit. contesta. vt. ff. de iniur. l. in iuriarum. §. iij. in princi. & . l. inter est. Et est alia ratio: quia nihil mihi de patrimonio abest. nec reo adest. vt. ff. de col. bono. cum emancipati. §. emancipatus. Sunt & alie similes ei: vt subijcit. in quibus nec actori aliquid de patrimonio abest: nec reo aliqd adest. vnde idem iuris est quod & in ista: vt est actio in factum que datur contra libertum vocantem patronum in ius sine venia in l. aureos: vel filium vocantem patrē vt. ī. de pena teme. liti. §. fina. & . ff. ꝺ in ius vocando. l. penul. Ideȝ in popularibus actionibus: vt si quis habeat positum vel suspensum. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. que autē. Quidam dicunt ꝙ idē de actione in factum de calumniatoꝝ

Iniuriaꝝ actio n̄ daī heredi nō du pli.

Iniuriaꝝ actō alīs ꝗs hȝ silescā ventēs.

bus.vt.ff.de calum.l.hec actio. Sz certe ibi alia est ratio: qa hz conditionem ob turpem causam vt ibi dicitur. Item quia abest ibi aliquid actori: et adest aliquid reo vnde nõ est similis supradictis.

actioni.et obli.l.ex contractib'. Uel pone casum q dolus fuit incidens vel superueniens et remanet contractus et non agitur contra heredem nisi peruenerit aliquid ad eum: vt in actione de possomes que datur in duplum contra eũ qui dolũ commisit in deposito causa tumultus

a ℭ Inueniat. Hic continuatur ille. §. qui est infra penales.

alia similis inuẽiatur [a]. Aliquando tamen etiam [b] ex contractu actio [c] contra heredez nõ competit: veluti cum testator dolo se [d] versatus sit: et ad heredem [e] eius nihil ex eo dolo peruenit. Penales autez actiones quas

ℭ Aliq tamen. Casus. ℭ Quia propter quandaz generalitatẽ quaz vidistis modo in.§.precedenti Uidistis enĩ q certissima iuris regula est que dicit ex maleficio penales actio. in heredem competere. et habetis regulam istam.ff.d prin.deli. videbatur a contrario sensu q oẽs act. que nõ sunt penales ex maleficio dent i heredes et sic q omnes actiones ex cõtractu puenientes dent' ꝯ heredes ideo cõtra generalitatem istaz sumptã a contrario sensu ex ista generali regula loquit' littera ista: et dicit. Aliqñ tamen actio ex ꝯctu non dat' contra heredẽ: veluti si dolose versatus fuerit testator in contractu et ex dolo testatoris ad heredẽ res peruenit.hoc dicit.

vel incendij: vel ruine: vel naufragij sed in heredem non datur in duplum ex dolo defuncti: licet in simplum detur.vt. ff. depositi. l.j. §.j. Item qualis est actio in factuz que datur contra agrimensorez. non aduersus heredem.vt.ff.si mensor fal.mo.di. l.iij.§.penultimo. Item alius est in stipulatione iudicio sisti in eo qui erat conuentus iniuriaruz vt.ff.si quis cau.si eum.§. qui iniuriarum. Idem est in actione tributoria.vt.ff.de tribu.l.illud.§.fina.et dpositi de his casibus loquitur hic.§.cum ti dicit ex contractu in heredem non in duplũ dari quandoq3 als autem ex contractu agitur contra heredem etiaz qñ de dolo defuncti regulariter.vt.ff.casib' de actionibus et obligationibus. l. nõ tñ ex contractib'.et.l. ex depositi.que i here sunt huic contrarie et hanc speciali dez. Si velis tenere primam opinionem denotat hec littera cum dicit.aliquando tamen etc.

Actio depositi quatuor casibus in duplum.

Dolus aliqñ dat cãz ꝯctui: aliqñ incidit i cõtractum.

b ℭ Etiam ex contractu.Non solũ ex delicto. Accursius.

c ℭ Actio. Scz ex dolo nata pter dolũ adhibituz in ꝯhendo. Nam si dedit dolus cãm ꝯctui non agitur actione ex eo cõtractu cuz nullus sit sed de dolo.vt hic.et.ff.de dolo.l.eleganter.in princ. Si enim esset incidens ageretur actione ex eo contractu vt purgaretur dolus. vt.ff.de actio.emptio.l.iulianus . § . si venditor.et daretur in heredes.vt.ff.de

d ℭ Dolose dolo dante causam contractui. Uel dic incidenti vel superuenienti vt in cdo diximus. Accursius florentinus.

Actiões ex cõtractu dscendẽtes quõ dant' i hr̃des

e ℭ Ad heredem. Sed si superuenisset actio in factum perpetuum contra heredem et contra defũctum

daretur. vt. ff. de dolo. l. itaq;. Sed de dolo olim infra annum vtilem: hodie infra biennium continuum datur. vt. C. de dolo. l. fina.

¶ Penales actiones. Cas⁹. ¶ Supra vidistis q; certissima ē iuris regula que dicit ex maleficio penales actiones de quib⁹ supra dixit, si ab illis principalib⁹ psonis in eis lis fuerit contest. heredib⁹ dant: et i heredes transeunt. et hoc dicit.

mio. facit. l. pōponi⁹ philadelphus fam. i. her. Ange.

d ¶ Trāseūt. Nisi in duob⁹ casibus Primus in actione de dolo. C. de dolo. l. fi. Secundus in retractione alicui⁹ i seruitutē vel libertinitatē q per collusionē pnūciat⁹ fuerat ingenu⁹. vt ff. ne de statu. dfū. l. i. §. interdum.

¶ Sup ē Casus.

supra diximus [a] si ab ipsis principalib⁹ psonis fuerint contestate [b]: et heredibus dantur [c] et contra heredes transeunt [d].

¶ Cōdēnādus dz absolui ab obseruatiōe iudicii si ante sniaz soluerit qd debet. Aretinus.

¶ Superest [e] vt admoneamus q si ante rē iudicatā is cū q actum est satisfaciat actori: officio iudicis cōuenit eū absoluere [f]: licet in ea causa fuisset iudicii accipiendi tēpore vt dānari de-

a ¶ Diximus. vt. s. eo. §. non autē omnes. Accursius.

b ¶ Cōtestate. Immo vt dent here di sola pparatio sufficit. vt. ff. de in offi. tes. posthum⁹. §. fi. Jo. Uel sine pparatione dat qrela hrdi hodie.

c ¶ Dant. Nisi in duob⁹ casibus. Prim⁹ cū agit ad opas ꝯ libertū et morit patronus extneo hrde relicto ad quē nō trāseunt ope ēt lite ꝯtest. vt. ff. de op. libertoꝝ. l. opaꝝ iudicio. Scōdo si pte repetēte dotē filie q avi ro diuerterat et decedat pře extneo hrde relicto: etiā lite ꝯtestata. vt. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. videamus.

Ope libto i posite transeunt ad hrdez extraneum.

¶ Additio. Nam eoipso q pater moritur vel aliter filia efficitur sui iuris: statim actio cōsolidat in filiaz vt. d. §. videamus. lz pater fuerit lit. contesta. et sic pp̄ter hoc nō facit trāsitū in suum heredem. et sic est spāle in dote q2 est proprium pr̄imonium filie. vt. l. iii. §. sed vtrum in fi. ff. de f

¶ Oia q iā dixi a princi. ti. vsq; nūc in duob⁹ ꝯsistunt. s. in vita et trāsitu actionū. Modo vult dicere de offō iudicis et parū defecit q nō posuit hūc totū ti. de offi. iudi. lz residuū seruat vsq; ad ti. spālē d off. iudi. Dicit ergo Justi. Uolo q vos sciatis q si ille q ꝯuenit añ ꝯdēnationē debeat satisfacere offici. iudi. ꝯuenit eū absoluere lz erat talis q d bebat ꝯdēnari. Et lz istō iudicium de sui natura debebat esse cōdēnatorium p solutionē tñ ante cōdēnationē factā fit absolutoriū. h ē q vulgo di. oia iudicia eē absolutoria.

Contīnuat dicta dicendis.

e ¶ Superest. Hec de vita et trāsitu actionū sz q i rubrica pmisit dicta sūt: nūc de iudicis offō dicit. q cū exponere debeat iā pauca vt modicum respiret delib erat. nā conceptum sermonem quis retinere pōt quia iam concepit in animo tractare de officio iudicis qūo poterit tacere quin dicat aliquid hic. Accursius florentinus.

f ¶ Absoluere. s. ab obseruatione

iudicii: nam pricipalis causa est sub lata solutione. vt supra quib. mod. tolli. ob. in princi. Accursius.

Conti nuató ℭ De exceptionibus. ℭ Quia exceptio tenet vicē actiōis. vt. ff. d exce. l. j. ideo post actōnes pōit de excep. Uel qa d armis actoꝝ vidimus: ꝛ d reorū armis vidēdū est. iō dicit vt sequit. Accursius.

ipē scire debes ꝙ inuēte sunt seu institute exceptōes ad defensiōes reorū. sunt eni arma reoꝝ. Frequenter eni ꝯtingit ꝙ actio ꝯpetēs actori pma facie iusta videt. Iniquū tamē

Diuisio. Sequitur vt. ℭ Totꝰ iste titulꝰ diuidit i qnqꝫ partes principales. Prio cōtinuat ad pcedētia rubricā.

beat: et hoc est qd vulgo antea dicebat omnia iudicia absolutoria esse.

ℭ De exceptōibꝰ

ℭ Exceptiōes sūt arma reoꝝ: ꝛ eqtate nitunt ad excludēdū actiōes: que cōpetūt actori ipo iure: qles sunt metus doli: ꝛ in factū exceptiones. Are.

Sequit: vt de exceptionibus dispiciamus. ℭ Cōparate[a] autē sunt exceptiones defendendorum eorū[b] gratia cuz quibus agitur. Sepe eniz accidit vt licet ipa persecutio: qua actor experitur iusta sit[c] tamen iniqua sit aduersus eū cū quo agitur. ℭ Uerbi grā: si metu coactꝰ: aut dolo iductꝰ[d]: aut errore lapsus stipulāti titio pmisisti[e] quod nō dbueras pmittere: pa-

esset reus ꝯdēnari: vtputa si metu coactus aliqd pmisit ꝛ ideo dat reo ꝯ actorē exceptio de dolo vel exceptio ꝙ metus cā. Oīs eni exceptōadiuēta fuit ad actionē īpugnandā. h. d. a ℭ Comparate. Al's iuēte b ℭ Eoꝝ. Id ē reoruz. Naz

Secūdo pōit cām quare fuerunt exceptiones inuente. Tertio id demōstrat per exēpla tā in actionibꝰ realibus ꝙ̄ personalibus. Quarto pōnit duplicem vel potius triplicē diuisionem exceptionum. Quinto id exemplificat. Secunda ibi. comparate sunt. Tertia ibi: verbi gratia. Quarta ibi in. §. appellātur: vel potius in. §. aliogn. ꝙ̄ ex multis. Quīta ibi perpetue ꝛ peremptorie.

ℭ Cōparate. Casꝰ ℭ Uiso de actionibus sequit dicit Iusti. vt de exceptiōibus videamꝰ. Et dñe iusti. pro deo instruatis nos cōpetēter in materia de exceptiōibus? Frater dicit

ipsi sunt cuz quibus agit r. vt. ff. de iureiuran. l. iij. in prin. ꝛ in. §. eum. c ℭ Iusta sit. Prima facie. d ℭ Dolo inductus. Hoc est in stricti iuris iudiciis. in bone fidei autē iudiciis ipso iure nō tenet ꝯtractꝰ ff. de dolo. ꝛ elegāter. in pri. Accur. Additio. Hoc verum in odium dolosi: sed in sui preiudicium tenet cōtractus: ꝛ ex eo potest cōueniri: nisi lex resistat actui: qr tunc ex neutra parte datur actio: vt est glosa in. l. a diuo pio. ff. de re iudi. ꝛ Baldus in l. j. C. plus vale. quod agi. e ℭ Promisisti. Credens te debere cuz nō deberes. vt hic. ꝛ. ff. de exce.

lam est iure ciuili te obligatum[a] eē: ⁊ actio qua intenditur dare te oportere efficax ē[b]: sed iniquum[a] est te cōdemnari. Ideoq3 daſ tibi exceptio q metus[d] causa: aut doli[e]: mali: aut in[f] factum composita ad impugnandum actionem.

Exceptio non numerate pecūie dbitori competit: qui confessus fuit se pecuniam recepisse quam non receperat: et ipsam p stipulationez reſtituere pmiserat ⁊ in equitate fundatur. Angel⁹ are.

Idem iuris est si quis quasi credēdi causa pecuniaz a te stipulatus fuerit: neq3 numerauerit: nam eam pecuniaz a te petere posse eum certum ē: dare eni te oportet: cum ex stipulatione tenearis. Sz quia iniquum est eo nomine te condēnari: placet exceptiōe pecūie nō nūerate te dfendi debere. Cui⁹ tēpora nos (scdm q iaz

✠ Sz Angel. ille text. si facit ad p'positū qr loquitur qn stipulatio sit sine cā. hic vo secus.

ptio doli. l. secunda. §. circa. ✠

a ℂ Obligatuz esse. Scilicet inspecto iuris rigore. sed de equitate obligatus nō es. vt. ff. de libe. causa. l. vel obligatus est. §. obligatuz. ⁊. ff. d verbo. significatōe. si creditor. q sūt ↄtra.

b ℂ Efficax ē. Scilicet in sui substātia. Naz ciuiliter ⁊ naturaliter ē obligatus ⁊ pure. sed nō ē efficax quantum ad opem exactionis. Uel dic efficax est inspecto genere. naz prima facit condēnādus videtur: sz inspecta qualitate q fit dolo facta: vel metu vel simili causa impediatur est inefficax: ⁊ ita expone in sequentibus casibus.

f ℂ In factū. Redde singulis singulis propositis causis: secundum glo an. sed nonne hoc tertio casu: scilicet quando per errorem promisi datur doli exceptio? Certe sic. vt. ff. d do. except. l. ij. §. circa quare dic q hec actio i factū est p ponenda in subsidiuz doli exceptionis: scilz cōtra patronuz et parentē: cōtra q̄s turpes exceptiōes non pponūtur. vt ff. d exceptio. doli apud celsuz. §. aduersus. et ita hic accipif. Accursi⁹ florētin⁹.

Excepṫōes turpes nō opponūtur in patronos et parentes.

ℂ Idē iuris est ⁊c.

Casus. ℂ Iam dixi vobis vnū exēplum: in quo videtur equum prima facie: vt actor debeat obtinere. Iniquum tamen inspecta persona rei: quia competenti exceptione potest dfendere. ⁊ de hoc codez recito vobis hoc aliud exempluz: scilz de eo q causa credēdi pecuniā: stipulatus est pecuniā sibi reddi: ⁊ postea pecuniam non numerauit. Unde si agat stipulator: cōpetit promissori exceptio non numerate pecunie. h. d.

c ℂ Iniquum.

ℂ Additio. Nota contra iniquitatem ⁊ sic econtra ex equitate datur reo exceptio. l. qui equitate. ff. d do. except. Angelus.

d ℂ Metus causa. Hoc quādo metu fuit compulsus.

e ℂ Doli. Hoc quando inductus fuit per dolum.

a ¶ Idem iuris. Scriptum est. Supra de litt. obliga. b ¶ Constitutione. Ut. C. de nõ numera. pecu. l. in contractibus. ¶ Preterea. Casus. Jam vidistis duo exẽpla in q̃bus prĩa facie equũ videt̃ q̃ actor d̃beat obtinere. Iniquum tñ videt̃ inspecta persona rei: q̃r cõpetẽti except. se d̃fendere pt. Modo ponit tertiũ exẽplũ: puta cũ credi tor fecerit debitori pactũ de petẽdo sicut patet ĩ littera. c ¶ Preterea. Peteret. Nota q̃ pactũ de nõ petendo tria operatur. Nam tollit naturalez ipso iure. vt. ff. de solu. stichum. §. naturalis. Itez elidit ciuilem: vt in hoc. §. Item obligat naturaliter paciscẽtem non petere. Nam et al's quis est obligatus naturaliter aliquid non facere: vt non facere furtum. vt supra d̃ obliga. q̃ ex delic. nasc. §. i. d ¶ Nõ omnino. Quia nõ ciuilis: sed naturalis tñ. vt. ff. de so. stichuz §. naturalis. In casib' tñ etiã ipso iure vtrũqz tollit pactũ: vt ĩ maleficijs factis si quis paciscat̃ ne agat. ✠ Itẽ in pignore remisso p̃ pactuz. vt ff. d̃ pact. l. si tibi. § quedam actiões. et §. d̃ pignore. e ¶ Si apparet. o ratio posita loco actionis: vt per scõm. D. Sed bm Jo. ctra. vt dixim' s. d̃ ac. §. sic itaqz. ¶ Eque si d̃bitor etc. Casus. ¶ Jã vidistis tria exẽpla: ĩ qb' prĩa facie videtur equũ q̃ actor d̃beat obtinere. Iniquum tñ videt̃ inspecta psona rei: quia cõpetẽti exceep. se d̃fendere pot. Hic ponit quartuz exemplũ de eodẽ puta in excep. iurisiurãdi: cuz iuramẽtũ delatum fuerit debitori a vero creditore. et ipse se nihil debere iurauerit si agat actor contra reũ qui iurauit: d̃fendere se potest reus per exceptionem. iurisiurandi. f ¶ Eque. Iniquũ ẽ. Hoc nota si...

✠ Nota in q̃ qui remittit actiones ex maleficio nõ videt̃ remittere dãnũ vel interesse: vt per Dyn. Bar. et Angel. in §. q̃dã in glo. al. vbi ẽt vide an per remissionẽ ĩ iuriarum factã ipso penitentiali tollantur iuriste actiones ex maleficijs.

superiorib' libris scriptum est[a]) constitutione[b] nostra coartauimus.

¶ Exceptõ pacti d̃ nõ petẽdo actionẽ nõ tollit: sed eã elidit: q̃ exceptio nitit̃ equitate. Angelus aretinus.

¶ Preterea d̃bitor si pact' fuerit cũ creditore ne a se pecunia peteret[c]: nihilomin' obligatus mãet: q̃r pacto cõuẽto obligatiões nõ oĩno[d] dissoluũtur: qua de cã efficax ẽ aduersus eũ actio: q̃ actor intẽdit si apparet[e] eũ dare oportere. Sz quia iniquum est contra pactionem eum condẽnari defendit̃ p̃ exceptionez pacti cõuenti.

¶ Exceptio iurisiurãdi actiõem nõ tollit: sz eã elidit q̃ etiã nitit̃ eq̃tate: et cõtra realez actionẽ exceptõ iurisiurãdi oppõi potest que repellit agẽtẽ in rem. Aretinus.

¶ Eque si d̃bitor creditore deferẽte iurauerit nihil se dare oportere: adhuc obligat' p̃manet: sz q̃r iniquũ ẽ[f] de piurio queri defendit̃ p̃ exceptionem iurisiurandi.

Iuramētum cōtra legem non est seruandum.

ff.de in li.iu.l.fin.&ff.de iureiu.naz postea.§.dato.&ff.d dolo.l.nā suffi cit.hoc tñ fallit quotiēs est cōtra le gem iuratū: q2 non seruat sacramē tū.vt in auct.sce.nō solū.§.j.coll.v. que est de nu.C.au. ctē.quod eis &.ff.d in.patr. l.adiger. &.C.de le ga.& con sti.nō du biū.in fi. Itē q̄n vi tas:als p testioniū pōt inueni ri.vt.C.d reb.cre.l. fi.Itē q̄n defert sa cramētū a iudice. vt.ff.d iu reiurā.l. admonē. di.als autē obtinet qd hic dicitur.

In his quoq3 actō nibus q̄b⁹ in rē agi tur eque necessa rie sūt exceptiōes veluti si petitore d ferēte possessor iu rauerit eā rez suaz esse[a]: & nihilomin⁹ petitor eandē rem vēdicet: licz eni ve rum sit quod intē dit: id est rem eius esse: iniquū tamen est possessorem cō demnari.

¶ Absolutaria la tai personali siue reali eandez actio nem non perimit: sed exceptionē rei iudicate parit con uento. Angelus aretinus.

¶ Item si in iudi cio tecuz actū fue rit:[b] siue in rē: siue in personaz: nihilo min⁹ obligatio du rat[c]: et ideo ipo iu re de eadez re post ea aduersus te agi potest: sed debes

¶ Item si. Casus. ¶ Adhuc preter exceptiōes de quibus supra est mē tio facta reperitur quedam alia ex ceptio per quā pōt reus se tueri: ve luti si verus debitor per sentētiā iu dicis fuerit absolutus sen tētialiter Licet eni per impe ritiaz ve rus debi tor absol uaf natu raliter: tñ manet de bitor: sed ꝯ credito rē agentē poterit se tueri ex cep.rei iu di.&.h.d. Sz qd est qd hic di cit q ex sola natu rali obligatione possit agi? Frater dicit Iaco.q ex sola naturali a pri. non agitur: sed q̄n naturalis & ciui lis fuerint ꝯiūcte a prin. sit tollit vna ipsarū ipso iure ex altera pōt agi: li cet agenti obstet exceptio.

¶ In his quoq3 actiōibus. Casus. ¶ In superioribus habuistis quali ter exceptōes opponunt ꝯtra actio nes personales. Modo intēdit tra ctare de exceptiōib⁹ que opponunt cōtra eos qui agūt actiōibus reali bus: vt si rem tanq̄ meā vendicē di cēs rem meā esse: & verū dico: q2 res mea est. Tamen iniquū esset q ipse reus qui iurauerit condēnetur con tra stilum sui iuramenti. hoc dicit.

Iuro rem meā esse: & iuro suā nō esse dif ferūt.

a ¶ Rem suaz esse. Distinguitur tñ vtrū iuret suā rez esse: vel petitoris non esse: quia si iuret suā esse datur sibi actio & exceptio: sz si iuret peti toris nō esse: nascitur sibi exceptio contra petitorez tm̄.vt.ff. d iureiu. sed & si possessori.l.j.&.ij.respon.

b ¶ Item Actū fuerit. Subaudi & fueris absolutus sicut hic innuit.

¶ Additio. Intelligas istū tex.cum ista glo.q reus fuit absolutus.vt in fra patet. Angelus.

Obligatio naturalis tollit per pactuz et iura.

c ¶ Obligatio durat. Scilicz si pri mo erat obligat⁹. vnde si soluat nō repetit cū debitū soluat.vt.ff.de cō di.inde.iulianus.&.l.iudex. Et caue tibi: q2 per iusiurādum & per pactū naturalis tollitur obligatio & rema net ciuilis.vt.ff.de iureiu.l.fi.i pri. &.ff.de sol.l.stichū aut pamphilū.§.

mētū: sȝ ciui lis: p sniaȝ. Snia ē ō iu re ciui li,

naturalis. Sed per sententiam tollit ciuilis ꝛ remanet naturalis. vt. ff. ō cōdi. inde. l. iulianus. Sed cū actio nem inducat res iudicata vbi nulla oino erat. vt. C. ō re. cre. l. actori. qre nō tollit: vbi est? Respondet res iu dicata ō iur ciuili est: ꝛ ideo tollit ꝛ inducit ea que sūt ō iure ciuili: ꝛ ita obligatōnē ciuileȝ tollit ꝛ actioneȝ q est ō iure ciuili idu cit. vt. ff. de origi. iur. l. ij. § ōinde ex his. Ea aūt q sūt iuris naturalis n tollit: vt obligationem naturalem. vt arg. ȝ. de le. ag. tu. §. fina. ✝ ℭ Hec exempli causa. Casus. ℭ In multis ꝛ varijs exemplis iam vidistis naturaȝ exceptionum: ꝛ hec exempli causa sufficiant: alioquin si plene velis videre naturam oim exceptionuȝ huius tit. poteris videre ex latiorib⁹ digestorum seu pādectarum libris. a ℭ Hec exēpli. Ex legibus. Ut ne quis conueniatur nisi coram suo iudice. vt. C. de excep. l. fina. b ℭ Legis viceȝ obtinent. Ut sena tuscōsultis. vt. ȝ. titu. j. in princi. sicut est exceptio macedoniani: ꝛ velleiani. vt. ff. ad macedōia. ꝛ velleia. per totum titulum. c ℭ Pretoris iurisdictione. Ut de dolo malo ꝛ met⁹ causa. vt. ff. de ex cep. do. per totū. Iteȝ pacti. vt. ff. de pac. iuris iud. vl gētiū. §. l. ij. ff. ptor ait. de in reiur.

✝ istā glo. intellige ō iura mēto volun tario: ꝛ sic ō lato a parte parti: nō au teȝ de neces-

per exceptionē rei iudicate adiuuari.

ℭ Exceptiões q ruȝ vsus est valde necessarius sūt duplices: qꝛ quedam sunt ciuiles: qdaȝ pretorie. Angel⁹.

ℭ Hec exēpli cā retulisse sufficiat.

ℭ Alioquin ꝗ ex multȝ varijsqꝫ causis exceptiões necessarie sint: ex latioribus digestoꝝ seu pandectarum libris intelligi potest. Quaruȝ quedam ex legibus [a]: vel ex his q legis vicem obtinent [b] vel ex ipsius pretoris [c] iurisdictione substantiam capiunt.

ℭ Quedaȝ exceptiões sūt ꝑpetue ꝛ qdā temporales. Itē quedam exceptiões sunt peremptorie: vt doli: metus: pacti: et similes: qdā dilatorie: ideo sic vocate: qa negociū differre di cunt: que oliȝ actorem temere litigāteȝ faciebāt cadere a causa. Areti.

ℭ Appellatur exceptiões. Casus. ℭ Sup. vidistis multa de exceptionib⁹. adhuc autē circa naturā exceptii. scire ōbet: qꝛ quedam exceptiones ōnr ꝑpetue et perēptorie: videlicet ille que semp agentib⁹ obstant. ꝛ semper rem perimunt de qua agitur: sicut est exemplum de excep. doli mali: ꝛ de except. pacti conuentī qn conuenit ne ois pecunia peteret. i. fine temporis prefinitiōe: ꝛ illud est quod semper dicūt canoniste ecclesiam debere semper restitui.

ℭ Appellatur. ℭ Diuidit pricipaliter in tres partes. Primo pōit dupliceȝ distinctionē exceptionuȝ: qa quedā sunt perpetue ꝛ quedaȝ tēporales. Item quedā sunt perēptorie: ꝛ quedā dilatorie. Secūdo pōit exēpla cuiuslibet. Tertio pōit quaȝ penam oliȝ patiebatur: ꝛ quā hodie pa

sario qꝛ illi hȝ ean devim sic res

titur qui pendēte dilatione legali: vel lata ab hoie ante dilationē finitam egerit. Scda ibi: ppetue τ perēptorie. Tertia ibi: aliogn. Areti.

a ¶ Sēper. Id est sine pfinitione tpis. vt ff. de do. exce. l. pure. §. fin. ita tñ si āte sententiā opponat. vt. C sententiaz rescin. nō pos. l. perēptorias. Nisi i septem casibus quibus etiā opponi possunt post sententiā: vt ratiōe etatis. vt. C. eo. l. peremptorias. τ. ff. de mi. l. minor. xxv. an. omissam. Item miles. vt. C. de iu. τ fac. igno. l. j. Itē in macedoniano τ velleiano. vt. ff. ad mace. l. tam τ si. Itē in donatore qui opponit vt conueniatur inquātum facere pōt etiaz post sententiā. vt. ff. de re iu. l. nēsennius. §. fin. Itē exceptio falsi procuratoris. vt. C. de procu. l. licet. Secus si ratione persone procuratoris opponatur exceptio. vt qr sit miles vl' mulier: quia talis exceptio est dilatoria. vt. j. eo. §. preterea. Item vbicunqz diceres nullum fuisse iudicium: vt qr sit venalis sn̄ia: vel falsis testibus vel instrumētis iudicata. vt. C. quādo nō est necesse pro. l. venales. vel cum iudex nō suus. vt. C. si a nō ɔpe. iudi. per totū. ✠ Itē si inique sub iudice ɔpulsus ē eo tēpore: quo cōpelli nō debuit. vt. ff. ō se. l. j. Sed dilatoria proponit ante litez ɔtestatā: sed pbatur postq̄ actor mōstrauerit qō

Exceptóes peremptorie in. vij. casib' post sētentiā oppōi possūt

✠ Hoc verū intellige quādo p' sētē

asseruerat. vt. C. de prob. l. exceptionem. τ. C. eo. l. si quidē. Secus in exceptiōe fori: qr ante litē contestataz opponi τ probari debet scdm quosdaz. vt. ff. eo. l. pe. Sed quid de exceptiōe nō nūerate pecūie nūqd est ppetua: vl' tpalis? Rñ. qdaz anormalam' eam eē. Nos diximus q est tpalis biēnij scilicz: vl' xxx. dieruz. vt. ō. de litterarū obli. §. fina. τ. C. de nō numera. pe. l. in contractibus. §. j. τ. §. super ceteris. Sed i hoc potest dici anormala: quia cū als probet q excipit: hoc tñ non probat. vt. C. de non nume. pe. l. si ex tua cautione. Idē quero in exceptione non numerate dotis: τ eodez modo solue. vt. C. ō do. cau. non nume. l. si. τ auctē. ibi posita. Item quid de ea que opponit. vt quis ɔueniat inquātuz facere pōt? Rñ. eam temporalē: qr presumo q aliq̄ acqret: τ sic postea poterit soluere. vt. C. arbi. tute. l. si defunctus. nam nō repetit quod soluit: licet facere nō possit cōmode. vt. ff. de ɔdi. inde. l. nā τ marit' qō fieret si esset perpetua cū sit fauorabilis. vt. ff. de condit. indebi. l. qui exceptionē. Et circa hoc vide quod notat in. l. prima. C. de iuris τ fac. ignoran.

tiā opponit tale ex- q̄ apparet dictū iudicē nō habuisse iurisdictionē talē i cā ō qua iudicauit nec fuit facta prorogatio tacite: vl' expresse: vt late p Ange.

¶ Appellant aūt exceptiōes: alie ppetue τ peremptorie: alie temporales τ dilatorie.

¶ Perpetue τ pemptorie sūt: que semper a agētibus obstant: τ semper rē de qua agit perimūt: qualis ē exceptio doli mali: et qō met' causa factū est: τ pacti conuenti cū ita conuenerit ne omnio pecunia peteret. Tēporales atq dilatorie sunt q ad tēpus nocent τ tēporis dilationem tribuūt: qualis ē pa-

¶ Tēporales atqz dilatorie. Cas'.

¶ Tu vidisti exēpluz de exceptiōibus perēptorijs: modo videm' exēpluz de tēporalibus dilatorijs que

ꝛ tẽpore nocent: vtputa si sit pactuꝫ factũ de non petendo vsqꝫ ad tẽpus petitiõis. Si eni aliqs creditor debitori suo fecerit pactũ de nõ petendo vsqꝫ ad tẽpus: ꝛ hic habes aliqd de materia post quinqueniuꝫ. ꝓpterea actõeꝫ suaꝫ nõ perdit: sed infra quinquenium olim suaꝫ cãm pdebat nec amplius agere poterat: sed non vult dñs iust. ꝙ hoc hodie ita stricte procedat: sed vult i cãu isto ꝙ locum hẽat constitutio zenoniana: de q̃ fctã est supra mẽtio ð act. §. sꝫ hoc quidẽ est scꝫ ꝙ debeat idu cie dupli cari ꝛ p' quiquenniũ dupli catuꝫ adhuc non audiatur: nisi omnes expẽsas quas reus in lite fecerit et primitiue euꝫ conuenerit reo solvat et hoc idem constitutum est: vt tali pena perterriti tempora litium doceã tur obseruare.

a ¶ Pacti cõuenti. Scilꝫ exceptio.

b ¶ Pacti cõuẽti. Scilicet vsqꝫ ad quinquennium.

cti cõuenti[a] cũ ita ꝯuenerit: ne infra certũ tẽpus ageretur: veluti itra qnquenniũ: nã finito eo tẽpore nõ impedit actor rẽ exeq. Ergo hi qb' intra certũ tẽpus agere volentibus obijcitur exceptio: aut pacti ꝯuenti[b] aut alia similis[c] differre dẽbent actionẽ: ꝛ post tempus agere. Ideo eni ꝛ dilatorie iste exceptiones appellantur. ¶ Alioqn si intra tẽpus egerit obiectaqꝫ sit exceptio: neqꝫ eo iudicio qc ꝙ ꝯsequebant ꝑpter exceptõeꝫ: neqꝫ post tẽpus olim ageꝛ poterãt: cũ temere rẽ in iudiciũ deducebãt: ꝛ cõsumebãt: qua ratiõe rẽ admittebant[d].

¶ Hodie si actor pl' petat tpe: siue pẽdente dilatione reo iducie duplicãtur: ꝛ eidem reo actor ł expẽsis factꝫ lĩcã dãnabit: ante quarũ refectioneꝫ super pricipali negocio audiẽtia denegabit. Aretin'.

¶ Hodie aũt non ita stricte hoc ꝓcedere volum': sꝫ eũ q ante tps pactionis vel obligatiõis litẽ inferre ausus est: zenoniane[e] cõstitutiõi subiacere cẽsemus: quam sacratissimus legislator de his q tpe pl' petierũt ꝓtulit: vt ꝛ iducias quas ipe actor sponte indulserit: vel quas na-

c ¶ Alia similis. Veluti si qs stipulet id qð in vtero ẽ: vel fruct' futuros: vel domũ certo loco edificari: vel cuꝫ rome eẽt ephesi dare stipulatus est vt ff. de verbo. obliga. l. iterdũ: scdm Azonem.

d ¶ Rẽ amittebat. Facit supra ð act. §. si qs agẽs. ꝛ ff. de libe. leg. l. nõ solũ. § fina. ꝛ C. de iure fisci. l. iustas libro decio. Accursi' florentin'.

e ¶ Hodie autẽ. Zenõiane constitutioni. Scilicet grece cuius meminit supra de act. §. sed hec quidem.

tura actiōis conti/net a: si cōtēpserit in duplū b habeāt hi q̄ talez iniuriā c passi sūt ꝛ post eas finitas nō aliter li/tem suscipiāt: nisi omnes expēsas li/tis antea acceperit vt actores tali pe/na perterriti d tē/poralitium doceā/tur obseruare.

ℂ Expositionuz tertiū gen⁹ est qꝛ quedā vocant̄ dila/toria iudicij perso/naz respiciēs: vt ex/ceptio incompetē/tis pcuratoris ꝛ si/milis. Angel⁹ arc.

ℂ Preterea ēt ex psona sunt dilato/rie exceptiōes qua/les sūt pcuratorie veluti si p militez: aut mulierē e age/re qs velit. Nā mi/litib⁹: nec p patre: vel matre f: vel vxo/re: nec ex sacro re/scripto procurato/rio nomine experi/ri conceditur suis vero negocijs sup/esse sine offensa g militaris discipli/ne possunt.

a ℂ Continet. Quod dic: vt modo dixi per.l.iterdū.ff. d verb. obliga. b ℂ In duplū. Sed videtur ꝙ nul/lam patiat̄ penā. vt.ff.de peti.here. ꝙ si in dic. in pri. que est huic ꝯtra. Sz dic il/lam cor/rigi. Uel meli⁹ spe/ciale est ibi: qꝛ ad hoc soluz agebat̄: vt eodez iur̄ penes agentem haberet̄ quo erat apud de/functum: vnde nō fuit plus petitum. c ℂ Iniu/riaz. Nō tn̄ talē p/pter quā ager̄ pos/sent. d ℂ Tali pena per territi. Facit. C. ad.l.iuliaz repe.l.j.ꝛ.ff.de penis. l. capitalium. §.penul.ꝛ.C. de inoffi. testamento. si quis in suo.

ℂ Preterea ex psona. Cas⁹. ℂ Sci/re debetis ꝙ quedā exceptiōes di/latorie sunt que qdez ex.l. vel ex na/tura rei dant̄. quedaz sunt dilatorie que ex persona dant̄. veluti si aliqs per mulierē agere velit. Mulier eī non pōt esse procurator nisi pro pa/tre: silr̄ miles non pōt esse procura/tor p̄ris vel matris vel alicui⁹ alte/rius: etiā si hoc per rescriptū impe/riale sibi fuerit indultū: quod intel/ligo nisi in rescripto inserat̄ clausu/la. Hoc nō obstāte ꝛc. Pro causa tn̄ sua vel iure suo sine offensa disciplie sue bene pōt esse procurator ꝛ ager̄ Et illud verbū ita intellexerūt qui/dā ꝙ mi/les suis ppassione gocijs in tereē pt: si p hoc n̄ ipediat̄ offin di/sciplie sue al'r nō de/b plene hēs i gl. e ℂ Pre/terea. Mulie/rē. Que p alio ager̄ nō pōt ni si p parē/tibus si morbus aut etas eos ipedi/at: nec sit qui eoruz noie agat vt.ff.d p/cu.l.femi/nis. Acc. ℂ Additio. ℂ Mater tn̄ nō admitteret̄ pro filio minore etiā ad defendendū: nisi in causa appel/latiōis. ꝛ est ratio qꝛ est maioris p̄/iudicij ꝙ̄ principalis. Angelus. f ℂ Nec p patre vel matre ꝛc. Ni/si pro eoꝝ libertate. vt.ff.de lib. ca. l.iij. que est cōtra: scdm Joan. ℂ Additio. Dic ꝙ isto casu dicit̄ de/fendere causaz propriā pro suo inter/esse. vt.l.j.ij.iij.ꝛ.iiij.ff.de libe.cau. facit.l non tantū.ff.de appel. Ang. g ℂ Sine offensa. Id est hoc fit sine offensa disciplie nō aūt sic itelligit̄

Mu/lier p paren/tibus agit.

vt ꝛ h nõ possit fieri si disciplina. l. exercitiũ militare ostẽdatur. ꝫ siue offensa datur siue non: presumitur nõ offẽdi: vt h.C.ð pc.l.q̃ stipẽdia.
℃ Eas vo exceptiones ꝛc.

de aduocato q emolumentũ tm̃ hꝫ: hic i pcuratore qui tm̃ habet onus. cura
℃ De replicationibus. ℃ Quia ex tor
ceptio per replicationem eliditur n⁹ h
ideo per consequens de replicatio. Con
ne dicit vt nua

℃ Iste. §. tota die i iudicium frequẽtat ad probã dum q in famis pt esse procu rator. q̃ uis ñ pos sit eẽ ad uocat⁹. ꝛ rationem diuersita tis red- dũt qdã: q̃ pcura tio ẽ tan tũ on⁹ ad uocatio autem est onus cuꝫ honore. His pre taxatis ve nio ad ca sum i hũc modum. Olim ita eras q fi tu erat procurator petri contra me te potui repellere propter ifamiam tuã: vel propter infamiam petri: sed hodie non vult Iustinianus q iste exceptiones infamie in iudiciis fre quententur: ne dum super eis alter catum fuerit ipsius principales ne gocij disceptatio proteletur.

℃ Infamis pt eẽ pcurator: ꝛ põt p curatorẽ cõstitue re. Aretinus.
℃ Eas^a ꝟo exce ptiões q̃ olim pcu ratorib⁹ ppter in famiaꝫ vel dantis vel ipsius procura toris opponebant (cũ in iudicijs fre quẽtari nl'lo mõ p spexim⁹) ꝯquiesce re sensim⁹: ne dũ ð his altercat ipsius negocij descepta tio proteletur.
℃ De replicatiõi bus.
℃ Replicatio ex ceptionẽ tollit q̃ad tollẽdã eã nititur equitate: q replica tio ad adiuuẽdum intẽtiõem actoris competit: ꝛ contra replicationẽ dupli catio est inducta ad summouendaꝫ eandẽ que prima facie equa videba tur: cõtra quã du plicationeꝫ actori dat triplicatõ. Ar.

Interduꝫ euenit vt exceptio que pri ma facie iusta vide tur tamẽ iniq no

I.e.i pn. ꝛ ff. ð exce. l.ij.§. re plicatio. Accur.
Iⁿ Alter Diui dum. sio.
℃ Tot⁹ iste ti. di uidit i du as ptes pricipali ter. Prio põitur de replicatõ ne q̃ pdest actori ꝛ q̃ ñ. Scðo que exce ptiões cõ petentes reo prici pali psũt fideiusso ri ꝛ que ñ prosunt. Scða ibi exceptio nes autẽ.

a ℃ Eas vero. Conquiescere. Sed contra. ff. de postu.l.j.§.scðo loco. ꝛ in.§.hoc edicto. So. ibi de maxia p infamia: hic de parua. Uel illud

Aduo cat⁹ lu crũ p

℃ Interdũ euenit. Cas⁹. ℃ Ca.po. sic. In supiorib⁹ dictũ ẽ q̃ illð q̃ vi detur iustum prima facie ex parte a ctoris videtur iniquum inspecta p sona rei petẽtis se defendere p exce ptionem legitimaꝫ ꝛ ad similitudi nem illius scire debes naturam re plicationis. Sepi⁹ eñ contingit q re⁹ pma facie habebat exceptionẽ. sed forsã actor hꝫ replicationẽ ꝯ suã exceptionẽ q̃ iniquum esset q sua exceptio posset nocere actori cuꝫ ex

ceant[a]. qd cū accidit alia allegatiōe opus est adiuuādi actoris grā q̄ replicatio vocat: q2 per eā replicat atq3 resoluitur ius exceptionis. Ueluti cū pact9 ē aliqs cū dbitore suo ne ab eo pecuniā petat deinde postea i cōtrariuz pacti sūt: id est vt creditori credet liceat si creditor agat ꝛ excipiat dbitor vt ita demū cōdēnet si nō ɔuenerit: ne ea pecuniā creditor petat: nocet ei exceptio ɔuenit[b] eñ ita. nāq3 nihilomin9 hoc verū māet: lz postea i ɔ̄riū pacti sūt: s3 q2 iniquuz ē creditorē excludi[c] replicatio ei dabit ex posteriore pacto ɔuēto. Rurs9 iterdū euenit vt replicatō q̄ pria facie iusta ē iniq̄ nocat[d] qd cū accidit allegatiōe op9 ē adiuuādi rei grā q̄ duplicatio vocat. Et si rursus ea[e] pria facie iusta videat: sed pp aliquā cāz actori iniq̄ noceat rursus alia allegatiōe op9 ē q̄ actor adiuuet: q̄ dr triplicatio. Quar oīuz exceptionum vsū iterdū vlteri9 ꝙ dicim9 varietas negocior itroduxit: q̄s oēs aperti9 ex digestoroz[f] latiore volumine facile ē cognoscere.

ceptionem rei per sui replicationez possit elidere ꝛ de hoc ponit hic exē pluz faciēdo mētionez eius qd dicit in.§.pactus ne peteret.

a ¶ Nocetat.l. non prosit. Uel dic proprie.s. actori. Accursius.

b ¶ Conuenit idē ita fuit cōuentū.

c ¶ Excl'di. Scilicet per exceptionē. Accursi9.

¶ Rurs9 interduz. Casus.

¶ Sup habuistis ꝙ replicatio dat ꝓprio actori contra exceptionem rei. Sed quādoq3 ɔtingit ꝙ replicatio actoris aliqñ pria facie videtur iusta. sed inspecta rei ꝓsona q le ꝑ duplicationem cōpetenter potest defendere videtur iniusta. Iniquum enim esset ꝙ actoris replicatio ei noceret: ꝛ propterea datur ipsi reo contra replicationem actoris duplicatio: ꝛ sic vlterius potest varietas negociorum ista nomina multiplicare. Contra duplicationem rei datur actori triplicatio: ꝛ contra triplicatio. actoris datur reo contra actorez q̄druplicatio. Tunc enim plenius iq3 infringit suū ꝓpositu3 ꝑcedens: ꝛ ſi naturā istar omniuz actō plene velis videre h ex latioribus digestorum voluminū b9 facere poteritis ff. d exceptionib9. l.ij.

d ¶ Nocеat. Id ē non ꝓsit. Accursi9.

e ¶ Ea.s. duplicatō Accursi9.

f ¶ Digestoruz. vt. ff. de excep.l.ij.

¶ Exceptiones. Casus.

¶ Iste.§. deberet poni in fine pcedentis tituli hic tamen satis conuenienter ponitur: quia omnes replicationes exceptiones dicunt. Dicit eniz Iusti. in isto.§. omnis exceptio q̄ cōpetit alicui reo debet cō

petere eius fideiussori. Parum eni vel nihil ipsi reo prodesset nisi suo fideiussori competeret qui recursuz haberet contra eum.

a ¶ Exceptiōes. hic. §. videt q̄ debe ret esse in fine superioris ti. Sz certe cum et replicatio sit exceptio bn̄ ponit hic generaliter: taz ad exceptiones q̄z ad replicationes pertinens. Accursius.

test. vt. s. de actio. § fins. et. j. eo. in fine Itez vbicunq3 quis inq̄ztum facere potest comdemnatur: nam fideiussori non datur exceptio. ✠ vt. ff. ✠ ... pro so. l. verum° §. j. ff. solu. ma. l. alius ff. ...

vbi autez iudi... exceptio... nes rei co... herent vt ... pacti conuēti: et rei iudicate si ... deiussori bus competūt vt hic etiā inuito reo. vt C. de exceptionib⁹ l. defensiones. et. ff. de exceptio. l. omnes.

l. fi... deiu... i pric... nisi ... deiu... vt d... sor c... uenis... tūc e... vt d... sori vt fid... iusso... datu...

¶ Exceptio reo cōpetēs si est in rez pderit ei⁹ fideiussori ppter actionē mādati qua reus sibi tenet. Exceptō vo psonalis: vt cessiones bonoꝝ vl' similes ad fideiussorem nullatenus se extendunt. Arc.

¶ Exceptiones[a] autem quibus debitor defenditur plerūq3 accōmodari solēt ēt fideiussoribus[b] eius et recte quia quod ab his[c] petit: id ab ipo debitore peti videt: q2 mādati iudicio redditur⁹ ē eis qd̄ hi pro eo soluerit Quad[d] rōne et si de non petenda pecunia pactus quis[e] cū reo fuerit placuit perinde succurrendū esse p exceptionē pacti cōuēti illis[f] q3 qui pro eo obligati sunt: ac si etiā cū ipsis pact⁹ esset ne ab eis ea pecūia peteret. Sāe q̄dā exceptiones nō solēt his accōmodari: ecce em̄ debitor si bonis suis cesserit: et cum eo creditor experiat dfendit p exceptō

Fideiussorē nomē gn̄ale et dicit a fide Exceptiōes reo cō petentes gr̄a psōe fi fideiussori n̄ competūt sed bene si rei coherēt.

b ¶ Fideiussorib⁹. Appellatione fideiussori oē accessoriū accipe: siue sit mādator. siue fideiussor siue alius ex eo dict⁹ fideiussor q p alio fidem suam astrinxerit. Et nota q dicit plerunq3: quia exceptio reo cōpetēs gratia sue persone vt q2 sit minor et fideiussori nō competit. vt. ff. de minoribus. l. in cause. in principio. et. ff. de exceptionibus. l exceptiones. in fi. l. Item si est damnatus in oibus bonis suis ratione sui delicti. vt. C. de fideiussoribus. l. j. vel si cessit bonis vnde personaliter ei subuenit ne in plus conueniatur q̄z inq̄ztum facere po-

c ¶ Ab his. s. fideiussorib⁹.

d ¶. Qua ratione. Exemplificat, Accur.

e ¶ Quis. Scz creditor. Accur.

f ¶ Illis q3. s. fideiussorib⁹ et filijb⁹.

¶ Addi. Hic vt in l. pe. et i. l. tam mandatori. C. de nō nu. pecu. An.

¶ Sane exceptiones etc. Casus.

¶ Dixi vobis supra q exceptio q̄ competit rei cōpetit et eius fideiussori. Hoc autem facit in vno casu scilicet quando debitor cesserit bonis. Hec em̄ exceptio fideiussoribus p deest. Illi em̄ qui alios pro reo obligant hoc maxime prospiciūt q si re⁹ principalis fuerit i facultatib⁹ suis

lapsus possint a fideiussoribus totũ suum debitũ consequi. h.d.

a ¶ Per exceptionẽ. Propter hũc casum dixit .s. plerũqz et propter alios vt diximus.

b ¶ Maxie. Facit .s. de fideiussor. in prin.

¶ De interdictis. ¶ Nã interdicta vicẽ sustinẽt seu obtinẽt actiõnum: iõ post actiões et d interdictis ponit. vt j.e. i pñ. Accursi⁹. Sed ista rubrica cõgruentius posita fuisset añ ti. de excep. vt fecit iuris. id igestis: q añ ti. d excep. posuit istũ titu. sed de hoc nõ ẽ vis.

si. h.d.

c ¶ Actionib⁹. s. i factũ. vt. j.e. §. si.

d ¶ Conceptiones verboꝝ. Id est dicere verba concepta et formata a pretore pponẽte interdicta. Sz fm hoc que erat differẽtia oli iter iterdicta et actiões cum et actio erat formula. vt. ff. d origi. iur. l. ij. §. deinde ex his rñ. qdam vt preceptor me⁹ Azo. q interdicta formabãtur in psona volẽtium ea i tentare tãtuz loquendo eis. Unde interdicta inter duos dicuntur reddi a pretore loquendo duobus. vt infra eo. §. exhibitoria. et hoc etiam colligitur ff. sub multis titulis in tractatu de interdictis sic eñ dicitur vñ vi illũ deiecisti &c. vt. ff. de vi et vi ar. l. j. in princi. Item vti edes de qbus &c. vt ff. vti pos. l. j. i prin. et sic de alijs. Sz actiones generaliter et in personam omnium formabantur vt quicunqz emerit exemplo agat: et sic de ceteris. quod colligitur. ff. de origi. iu. l. ij §. omnium. et §. de his. Uel dic breuiter differentiam talem fuisse: quia interdicta a pretoribus: sed actiones a ceteris magistratib⁹ formabantur: vt pz ex eo q omnia interdicta sunt pretoria. vt. ff. de interdic. per totum librum. Sed hodie nihil aliud

nẽ [a] si bõis cesserit: sz hec exceptio fideiussoribus non dat ideo scz q quis alios p debitore obligat: hic maxima [b] pspicit vt cũ facultatibus lapsus fuerit debitor possit ab his quos pro eo obligauit suum consequi.

¶ De interdictis

¶ Interdicta olim nil aliud erãt nisi certe ɔceptiões vboꝝ late a ptore iterdictũ iterponẽte cũ iter duos d possessione agebat. Aretinus.

Sequitur vt dispiciamus de interdictis seu actionibus [c] q pro his exercentur. Erant aũt interdicta forme atqz ɔceptiões vboꝝ [d] qb⁹

Interdicta et actionis olij differebant.

Diuisio.

Sequit. ¶ Tot⁹ iste tit. diuidit in quatuor partes. Prio põit qd olim erant iterdicta. Scdo põit vnã diuisionẽ iterdictoꝝ. Tertio põit aliã diuisionẽ. Quarto põit vnam aliã diuisionẽ iterdictorũ. Scda ibi: summa autem. Tertia ibi sequens. Quarta ibi: tertia diuisio.

¶ Sequit. Cas⁹. ¶ Dixi. Ju. Dñe q. sunt ergo interdicta? Frater dicit ipse olim interdicta erant quedam solemnis conceptio verborum per quaz volebat pretor aliquid fieri vl phibebat et maxime hoc faciebat qñ disceptabatur de possessiõe vel

nihil aliud est interdictum quam actio pretoria in factum vt infra eodem. §.finali.

¶ Additio. Dic secundum Jo.fab. Immo est aliud. et pot. agi vel interdicto vel actione in factum ad eiectionem actoris. vt ff.ne vis fiat ei. l. si quis missus §. cum pretor. ff. vti pos.l.j.§. restituende. et not. ff. de vi et vi arma. l.j.§. finali et glo. nota. idem quod hic in rubri. ff.eo.sed Bi. reprehendit glo. et hoc est verum. Angelus.

ne.§.ff.de rei vendica.l.fi.et C.loca. l.si quis. Accursius.

a ¶ De possessione. Siue retinenda siue recuperanda: siue adipiscenda vt.j.e.§.sequens diuisio.

pretor aut iubebat [a] aliquid fieri: aut fieri prohibebat [b]: quod tunc maxime [c] fiebat cum de possessione [d] aut quasi [e] possessione inter aliquos contendebatur.

¶ Interdictorum quedam sunt prohibitoria: vt interdictum ne vis fiat. item de mortuo inferendo quedam sunt restitutoria: vt interdictum quorum bonorum: quedam vero sunt exhibitoria: vt interdictum

e ¶ Quasi possessione. Uel cum contenditur de possessione rerum incorporalium vt vie et itineris: et actus et aquedductus vbi non est vera possessio sed quasi.vt.ff.de acqui.re.do.l. seruus.§.incorporales.sed tamen est ibi quedam quasi possessio. et de ea retinenda competunt interdicta de itinere: et actu: et via. et aqua quando contendo me esse in quasi possessione predictorum iurium.vt. ff.de itine.actuque priua.per totum.et ff. de aqua.quoti.et esti.per totum.et.ff. de serui.l.penul.et.ff.si serui.ven.l.si cuti.§.aristo.

Res incorporales quasi possident

a ¶ Jubebat. Quod est in interdictis restitutorijs et exhibitorijs. vt j.e.§ restitutoria.et.§.exhibitoria.

b ¶ Prohibebat. Quod facit in prohibitorijs interdictis.vt.j.e.§.prohibitoria

Interdictis quandoque litigatur super proprietate.

c ¶ Maxime. Hoc ideo dicit quia quandoque per interdicta non super possessione: sed super iure rei contenditur: vt patet in interdicto de mortuo inferendo. vbi licet inferre et sepulchro inedificando vbi licet inedificare. vt ff.de mor.infe.l.j.in princ.et.§.pretor ait. Item quandoque proprietatis et possessionis simul. vt.ff. de aqua quo.et esti.l.j.§.fina.et.ff.eod .l.interdictorum.§.quedam. Sed nunquid alio modo quam per interdicta.i.non iure ciuili agitur de possessione? Responsio. sic. vt per conditionem indebiti.vt. ff. de conditio.indebi. indebiti.§.sed et si nummi. Item per triticariam. vt.ff.de condi. triti .l.j.in fin.et.l.ij. Item per conditionem ex lege.vt.C.de acqui.poss.l. fina.in fi-

Possessio potest peti sine interdictis.

¶ Summa autem.etc. Casus. ¶ Dixi vobis quod olim erant interdicta quedam solennis conceptio verborum per quam etc. Modo volo quod sciatis primam diuisionem interdictorum et est trimembris. Interdicta enim aut sunt prohibitoria: aut restitutoria: aut exhibitoria. Interdicta prohibitoria appellantur ab effectu prohibitionis: vt puta cum aliquis sine vitio iussu iudicis vel aliquo alio legitimo modo possidet: prohibetur pretor ei vim fieri. Item prohibet edificari aliquid in loco publico: vel in itinere solito. Item prohibet aliquid poni in flumine publico ripa ve

eius quo peius per flumen navige-tur. hoc dicit.

a ¶ Summa. Id est prima non mi nima: quia et de duobus membris a liqua inuenitur. vt. j. eo. § tertia.

b ¶ Re-stitutoria quamquam tamen quedam inueniunt mixta tam prohibitoria quam exhibitoria vt. ff. e. l. j. § iterdictorum. et ff. de libe. ho. exhi. l. j. Nam petit exhiberi: et prohibet

De libero hoie exhibendo: et similia. Ar.

¶ Summa [a] autem diuisio interdictorum hec est: quod aut prohibitoria sunt: aut restitutoria [b] aut exhibitoria. ¶ Prohibitoria sunt quibus pretor vetat aliquid fieri: veluti vi sine vitio possidenti [c] vel mortuum inferenti quo ei ius erat inferendi [d] vel in sacro loco edificari [e]: vel in flumine [f] publico ripa ve eius aliquid fieri quo peius nauiget. ¶ Restitutoria sunt quibus restitui aliquid iubet veluti bonorum possessori s

inuitus retineri. vide glo. in. d. § i terdictorum que plenius loquit. An.

c ¶ Possidenti. vt si quis missus fuit in possessionem iussu pretoris. vt. ff. ne vis fi. ei qui in poss. mis. est. l. j. in prin. Nam iuste possidet et sine vitio qui auctore pretore possidet. vt. ff. de acqui. pos. l. iuste.

d ¶ Inferedi. Quod interdictum est. ff. de mortuo inferedo. l. j. in pri. et § hoc interdictum.

e ¶ Edificari. Quod interdictum habes. ff. ne quid in loco sacro. l. j. in princ. Accur.

f ¶ Uel in flumine. et hoc habes. ff. de flu. l. j. in prin. et ff. ne quid in fi lio pub. l. j. in fi.

☞ ¶ Restitutoria sunt etc. Casus.

¶ Item vidistis que sunt interdicta prohibitoria: modo videatis que sunt restitutoria et dicuntur restitutoria ab effectu restituendi: vez cum pretor iubet iter dicto alicui restitui. verbi gratia. Si ego sum bo. fi. possessor de iure pretorio pretor iubet mihi restitui quicquid aliquis de hereditate illa vel pro herede: vel pro possessore possidet: et aliquid competit mihi per interdictum: quorum bo. Et nota quod cum dicit quod interdictum quorum bon. est restitutorium sumit hoc verbum restituere impropie scilicet pro eo quod est per se dandi: sicut et verbum reddendi significationem per se reddendi habet. Uel potes dicere quod proprie dicitur hoc verbum restituere habito respectu ad personam defuncti qui res ipsas possedit: et heres censetur eadem persona cum persona defuncti. Sed diceret aliquis. Domine qualiter potest interdictum quorum bo. esse interdictum recuperande possessionis cum sit interdictum adipiscende. Frater verbum restituendi sumitur impropie vt iam dictum est.

g ¶ Bonorum possessori. Non rerum sed iuris. idem succedenti de iure pretorio tantum: vt filio emancipato vel cognato qui dicuntur bonorum possessores ex bonorum possessione edictali et decretali. nam statim habent hoc interdictum directum vt consequantur possessionem hereditatis quod appellatur quorum bo. vt. j. eodem. § adipiscende. Utile vero datur illi qui succedit de iure ciuili vel ex testamento: vel ab inte

Bonorum possessor quis dicit.

Interdictum quorum

possessionem eorum que quis pro herede aut pro possessore [a] possidet [b] ex ea hereditate: aut cum iubet ei qui vi de possessione fundi deiectus sit: restitui possessionem [c].

Duplex. directuz & vtile.

bono- stato. vt digestis quorum bonorum ruz est l. prima in principio. C. quorum bonorum. l. prima. Sed contra est in s. hereditatis petitione. Nam directa datur heredi de iure ciuili vtilis vero ei qui succedit de iure pretorio vt digestis de bonorum possessione heredita. pe. l. prima. Est & aliud nouum auxiliuz per nouam constitutionem inuentum per quod petitur possessio hereditatis si testamentum apparet non viciatum vel vituperatum in aliqua sui parte. vt. C. de edic. diui adriani tol. l. finali. Sed quare dicitur hoc restitutorium: cum nunquam hic bonorum possessor habuerit possessionem? Respon. improprie dicitur restituere pro dare. vt. ff. de verborum significatione. l. verbum reddendi. & ff. de legatis secundo. l. cum quidaz Vel dic quod inspecta persona defuncti dicitur restitutorium: sed natura sui di adipiscende possessionis. vt. ff. quorum bonorum. l. i. §. finali.

Hereditatis petitio est duplex.

Restituere quandoque sumitur pro dare

¶ Additio. Hec vltima verior quia licet vera possessio non transferatur ad heredem. vt. l. cum heredes. digestis de acquirenda possessione. in principio. fingitur tamen transferri presertim decreta. bonorum possessio & hoc respectu et hoc attento dicitur restitutorium. attenta tamen veritate adipiscende & saluatur iste textus vbi dicitur adipiscende. Angelus.

a ¶ Pro possessore. Due sunt vie succedende. scilicet iure ciuili & iure pretorio. Prima subdiuidit in possessoriuz per constitutionem diui adriani & petitorium: vt per petitionem hereditatis directam. Item secunda similiter subdiuiditur in possessorium: vt per interdictum quorum bonorum per quod petit successor de iure pretorio se mitti in possessionem bonorum que tenebat defunctus tempore mortis. vt hic. Item in petitorium fieri potest vt per petitionem hereditatis bonorum possessoriam habeat.

b ¶ Possidet. vel dolo fecit quo minus possideat. vt. ff. quorum bonorum. l. prima. in principio. & expone hec verba pro herede & possessore. vt. j. e. §. pro herede. & §. pro possessore. Accursius.

c ¶ Restitui possessionem. per interdictum vnde vi quod intra annum locum habet pro his que peruenerint ad violentum: pro aliis perpetuo. vt. ff. de vi & vi arma. l. prima. in princi. & hoc sibi ciuiliter & naturaliter possideat deiectus. Si autem naturaliter tantum vtile habet: vt fructuarius. vt. ff. de vi & vi armata l. tertia. §. vnde vi.

Violentiam passus quod remedium habet.

¶ Exhibitoria sunt per que iubet exhiberi. Casus. ¶ Iam vidistis que sunt interdicta prohibitoria & restitutoria modo videatis que sunt exhibitoria. & vocantur exhibitoria interdicta ab effectu exhibendi cum. scilicet pretor iubet aliquid exhiberi mihi. Et de hoc ponuntur tria exempla in littera que satis patent.

¶ Exhibitoria sũt per que iubet[a] exhiberi: veluti cuȝ de cuius libertate[b] agitur: aut libertum cui patronus operas indicere[c] velit aut cuȝ parẽti[d] liberos q̃ i potestate ei⁹ sunt. ¶ Sũt tamẽ qui putãt proprie iterdicta ea vocari q̃ prohibitoria sunt: quia interdicere est denunciare ꝛ ꝓhibere. Restitutoria aũt ꝛ exhibitoria proprie decreta vocari. Sed tamen obtinuit[e] omnia interdicta appellari: quia inter duos dicuntur[f].

a ¶ Iubet. Scilicet pretor.
b ¶ Libertate. Ut q2 liber homo d̃tinetur inuitus quod interdictum habes. ff. de li. ho. exhi. l. j.
c ¶ Indicere velit. Id est iniũctas opas dicere velit vel ꝯuentas iniungere: quo casu ageret de libero homine exhibendo. vt. ff. d li. be. ho. exhi. l. fina.
d ¶ Parẽti. In h casu duo sunt interdicta vnũ d liberis exhibendis. Alterum de liberis deducẽdis. vt. ff. de li. exhi. l. j. j. respõ. ꝛ l. iij. j. respon. in prin.
¶ Sunt tamẽ q putant ꝛc. Casus.
¶ Scire debetis q tam prohibitoria q̃ȝ restitutoria ꝛ etiã exhibitoria iterdicta vocant. sũt tñ q putãt q solummodo prohibitoria interdicta debeant dici. ꝛ q2 magis debeãt dici decreta q̃ȝ interdicta. Nos aũt dicit iusti. dicimus q omnia debẽt dici interdicta quasi inter duos dicta non habendo respectum ad hoc q interdictum resonat prohibitionem. hoc dicit.
e. ¶ Obtinuit. Inter sapientes.
f ¶ Inter duos dicuntur. i. a pretore formantur. vt notat. s.
¶ Seques diuisio. Casus. ¶ Supra vidistis vnã diuisionẽȝ interdictoꝝ hic sequitur alia. ꝛ est hec. s. q q̃dam sunt interdicta adipiscende possessionis tria prodita vel etiam inuenta: ꝛ quedam etiam retinende possessionis gratia ꝛ quedaȝ recuperande. Adipiscende possessionis gratia inuentum est interdictũ quorum bo. ꝛ quorũ legatoꝝ. q̃uis de eonõ fiat hic mẽtio ꝛ saluianuȝ iterdictũ Per interdictũ em̃ quorum bo. potest ille cui bo. no. poss. data ẽ petere poss. oium rerum hereditariarũ ab eo qui pro herede vel pro possessore possidet ꝛ h. di. Et notare debetis circa hunc. §. q successores de iure pretorio vocantur bo. pos. Successores autem de iure ciuili vocãtur heredes: ꝛ directe cõpetit ei hoc interdictum qui est heres de iure pretorio. Utilis autem datur heredi de iure ciuili econuerso autem est in petitione hereditatis. Scire etiam debetis q duo sunt necessaria ad hoc q mihi competat interdictum quorum bo. directum scilicet q ego succedam de iure pretorio: ꝛ q ille contra quem ago hoc iterdicto: possideat res aliquas hereditatis: vel totam hereditatem pro herede vel possessore. Et nota similiter q vbicunqȝ reperiet[ur] operis restituendi interdicto adipiscẽdo possessionis improprie ponit[ur] vel potes dicere q proprie ponitur habito respectu ad personam testatoris qui res illas possidet. heres tamen cum eo censetur eadem persona.

Interdictu quorum bonorum petitio hereditatis p vna sola re possunt competere. a ¶ Sequens. Quod ex his innuit hic q hoc iterdictu etia p vna re copetat. Sz ptra videt q sit vniuersale. vt.ff.quo.bo.l.j.§.fin. Sed certe nihilominus est vniuersale licet ad vna re detur: sic eni est in hereditatis petitioe.vt.ff de pet.here.l. regulariter. & l.licz,qua pstat vniuersalem ee.vt.ff.d rei ve.l.j.j.respon.

b ¶ Possessio. Scilz decretalis.

c ¶ Data e. Scilicet a voce pretoris viui: vel hodie cora quolibz iudice.vt.C. q admitti.ad bo. possessio. l.finali.

¶ Pro herde. Casus. ¶ Dixi q interdictu quor bono. appellat interdictu adipiscede possessionis. Sed dne Iusti.p deo dicatis mihi quare sic appellat? Frater dicit ipse tantu vult hoc dicere q nunc primum velit adipisci possessionez bono. quorum pos. nunq habuit. vnde si aliquis habuit pos. bo & post ea ea amiserit: non competit ei hoc interdictu. sz magis interdictum recuperande possessionis.

f ¶ Pro herede. (i) Hec oratio qn q accipitur pro vero titulo.vt.ff.p her.p to tum.quandoqz pro falso: vt qr credebat se heredem cum non sit: & ita hic accipitur. & quandocuqz agitur petitione hereditatis. vt.ff.de peti tio.heredi.l.pro here.

¶ Interdictorum quedam sunt: adipiscende possessionis: quedam retinende: quedam recuperande. Adipiscende dicitur interdictum quorum bonorum a quo competit heredi de iure pretorio in possidentem res hereditarias p herede vel possessore sic dicimus: quia anteqz adipiscatur possessionem competit. Item saluianum interdictum pro rebus i fundo illatis. Aretinus.

comparata sunt: quedam retinende: quedam recuperande. ¶ Adipiscende possessionis causa interdictuz accomodatur bonorum possessori: quod appellatur quorum bonorum eius, q vis et ptas hec e: vt quod ex his[a] bonis quisqz: quorum possessio[b] alicui data[c] est p herede[d]: aut p possessore possideat: id cui bonorum[e] possessio data est restituere debeat.

¶ Sequens diuisio interdictorum hec est: q quedaz adipiscende possessionis causa

¶ Pro herede[f] autem possidere videtur q putat se herede esse.

¶ Additio. Dic q no est necesse q iudex siue pretor siue alius iudex bonorum possessionem concedat secundum Angelum.

d ¶ Pro herede. Sed nunquid hi tituli sunt? Rn.non.vt. C.qui.cau. cess.lon.tepo.pre.l. hereditate. ergo vsucapio non potest procedere. Sz ptra.ff.quo.bono.l.prima.j.respo. Sed illud expone vt ibi.

e ¶ Bonorum possessio.s.decretalis.

¶ Additio. (i) Oportet tame q no sit pro quot:.s vel q licet sit heres: aliter q habeatur pro legatario. vt l.quotiens.C.de here.institu.cu ibi notat Angelus:

¶ Pro possessore is possidet q̄ nullo iure rē hereditariā vel etiā totā hereditatem sciēs[a] ad se nō pertinere possidet. Ideo aūt adipiscēde possessiōis vocat interdictū: q̄a ei tātū vtile est qui nunc primū conatur adipisci possessionē rei. Itaq̄ si quis adept⁹ possessionē[b] amiserit cā[c] hoc interdictū ei inutile[d] est.

¶ Interdictum quoq̄ qd̄ appellat saluianū adipiscēde possessiōis causa cōparatū[e] est: eo quoq̄ vtitur dominus fundi de rebus colōi: quas is pro mercedibus[f] fūdi pignori futuras pepigisset[g].

¶ Sciēs. Unde si queritur ab eo q̄ vare possideat dicit q̄a possideo. vel si dicat pro herede: tamē falsum scienter dicit. vt. ff. de peti. heredi. l. qui interrogatus.

b ¶ Possessionē. Que ē facti. Acc.

c ¶ Caz. Sez possessionez: q̄ ē facti.

d ¶ Inutile est. Sz aget amō rei vēdicatiōne cuz sit dn̄s. Acc.

¶ Interdictū quoq̄ ꝛc. Casus.

¶ Iā habuistis vnū exēplū de interdicto adipiscēde possessiōis. adhuc dicā vobis aliud exēpluz de eodē. Interdictū eni sal. locū habet ad adipiscēdam possessionē omniū rerū quas possedit colonus tēpore illo quo fundū meum cōduxit: que quidē res pro mercedibus fundi tacite erāt obligate: cōpetit mihi hoc interdictuz vtile cōtra quēlibet extraneuz possidētem res: quas colonus tēpore conductionis possedit. cōtra colonū autē possidētez res illas datur mihi istud interdictū directū. hoc dicit per vltimuz verbū istius. §. scilicet per illud verbū pepigisset videt infrigi sententia dn̄i Ja. quam recitaui supra ð acti. §. Item seruiana. vbi dixi vobis q̄ do. Ja. dicit sic. Seruiana actio ita vocatur: q2 vere seruit. Seruit eniz dn̄o fundi sine facto suo. Habet eni locū pro rebus tacite obligatis: sed hoc interdictū: scilicet saluianū videtur exigere factum dn̄i: cuz dicat litera. Pepigisset. sed glo. pepigisset. .i. obligat⁹ tacite intellexisset. ꝛ sic stabit sententia domini Ja.

e ¶ Cōparatū ē. Cōtra colonū directū. ꝯ extraneos vtile. vt. C. ð sal. interdict. l. j. ꝛ ff. de sal. iterd. l. j.

f ¶ Pro mercedibus. Itē ꝛ pro dāno si qd̄ contulit in eodem. vt. ff. de sal. interdic. l. j. ꝛ arg. ff. qui. cau. pig. ta. cō. l. nō solū. Acc.

g ¶ Pepigisset. Scilicet tacite. vt dicti C. locati. l. certi iuris. Sed quid differt inter hoc interdictū ꝛ seruianā actionē? Respon. in seruiana oportet locatorē probare colonum fuisse seruiā dn̄m tēpore obligatiōis. vt ff. ð pignō. l. j. §. cū prediuz. in fi. ꝛ. l. ꝛ que ferē nondū sunt. §. quod dicit. Sz in interdicto isto sufficit si probet ipsum possedisse. vt. ff. de sal. interdict. l. j.

Inter saluiani ꝛ actiōis ne differentia.

¶ Retinēde possessiōis ꝛc. Casus.

¶ Materia istius. §. est materia retinēde possessio. Ca. po. sic. Supra vidistis exēplum de interdicto adipiscende posses. modo videatis de modo interdicti retinēde possessio. Retinēde autē posses. causa adinuēta sunt duo interdicta: scilicet interdictū vti possi. ꝛ vtrobi. Sz domie

❡ Interdictū retinēde possessionis dicit vti possidetis: ⁊ vtrobi. Naȝ cum inter aliquos de ppietate q̄stio est mouēda: ⁊ vterqȝ se possessorē contēdit: ppter magnū possessionis cōmodū nō pōt aliter super petitorio disceptari nisi vnius sit petitor ali⁹ possessor: ad quod discernendum cōpetunt hec interdicta. Angelus aretinus.

❡ Retinēde possessiōis cā comparata sūt iterdicta vti[a] possidetis: et vtrobi: cū ab vtraqȝ parte de ppietate[b] alicuius rei ɔtrouersia sit: ⁊ añ querit vter ex litigatorib⁹ possidere ⁊ vter petere[c] debeat. Nāqȝ nisi ante exploratū fuerit: vtrius[d] eorū possessio sit: nō pt[e] petitoris actio istitui q̄a ⁊ ciuilis[f] ⁊ naturalis[g] rō facit vt ali⁹ possideat ⁊ ali⁹ a possidēte petat. Et quia longe cōmodius est possidere potius q̄ȝ petere: ideo plerūqȝ et fere semper ingēs[h] existit ɔtētio

pro deo quādo habent locū hec interdicta? Frater dicit dñs Iustini. quando ab vtraqȝ parte de proprietate alicui⁹ rei querit: ⁊ etiā quādo de possessiōe eiusdē rei est contētio: qr quilbet eoꝝ dicit se possidere: vt aduersariū ad onera pbatiōis cōpellat. Tunc eiꝫ dat hoc iterdictū ad hoc vt appareat quis eoꝝ possideat quia non pōt actoris petitio institui, anteq̄ȝ appareat quis rem possideat. Quādiu enim quis rem otinet eā petere nō potest: sꝫ quia longe cōmodius est rem possidere q̄ȝ petere: propterea super possessione frequēter magna contētio extitit. Sꝫ dñe pro deo dicatis mihi quod est illud cōmoduȝ possessionis? Frater dicit ipse magnuȝ q̄ȝ q̄ȝ ille q possidet non sit dñs rei: si tamen ille qui petit reȝ nō potest probare reȝ illam suā esse. remanebit res illas penes possidenteȝ. ⁊ etiā aliud qr in dubio si iura possessoris ⁊ petitoris sūt dubia pro possessore iudicari solet. hoc dicit.

a ❡ Retinēde. Uti possidetis. Qd̄ de rebus imobilibus dicit. sed vtrobi de mobilib⁹: infra eo. §. sed inter dicto.

Uti possidetis: ⁊ vtrobi differūt.

b ❡ Pro prietate. Ob hoc qdē ɔparatuȝ est: sed ⁊ fine hac ɔtrouersia ppietatis dabit: vt si de sola possessione contēdat. scdm Ioan.

c ❡ Uter petere debeat. Id ē quis sit actor: et qs reus.

d ❡ Utrius eoruȝ possessio sit. Id est quis possideat.

e ❡ Non pōt. Ut de iudi. l. inter litigantes. Accursius florentinus.

f ❡ Ciuilis. Ut quia parit actionē in rem aduersario. vt. C. de ali. mu. iu. cau. fa. l. prima.

g ❡ Naturalis. Ut quia nemo a se ipso posset petere scdm naturam. vt ff. de ar. l. pe. ⁊ facit ad hoc bene. vt vti pos. l. j. §. hoc interdictū. ⁊. ff. de acqui. posses. l. exitus.

h ❡ Ingēs. Id est magna. ⁊ hec eā Inter

dicta ... sunt ml' ... ipsi ... sia.

d i contētio ⁊ in aliis interdictis retinēde possessiōis est. vt in illo de superficiebus. vt. ff. de super. l. j. i. rñ. Item in illo de itinere actuqꝫ pri. ⁊ via priuata. vt. ff. ꝺ iti. actuqꝫ pri. l. j. j. respō. Item de aqua quotidiana ⁊ esti. Itez inter eos qui du cūt aquā per eudē riuū: qui corriuales dicuntur. Itez iter eos qui ex eodez castello. vt. ff. de aqua quoti. et esti. l. j. j. rñ. ⁊. §. si inter corriuales. ⁊. §. ait ptor qui ex castello. In his enim omnibus interdictis vbi ꝺ incorporalium quasi possessione agit est idem modus agendi qui in duobus istis. vnde in. ff. nouo continue post illum titu. vti possi. illi supradicti ponuntur per ordinem.

de ipsa possessiōe[a]. Commodum autē possidēdi in eo est: ꝙ etiaz si eius res nō sit ꝗ possidet si modo actor nō potuerit suā eē pbare: remanet[b] i suo loco possessio: propter quā cām cum obscura sūt vtriusꝙ iura ɔtra petitorez iudicari solet.

Uti possidetis p reb⁹ imobilib⁹ vtrobi vero pro rebus mobilibus cōpetit. Angelus.

Sz iterdicto[c] quidem vti possidetis de fundi vel edium possessione contēditur. Utrobi[d] vero iterdicto de rerum mobiliū possessione.

duo interdicta: quaꝝ vna adhuc remanet: ⁊ alia est sublata. oli autez et hodie est differentia ꝙ qñ de possessiōe imobiliū tractat inter duos. veluti de possess. fundi vel edium: tunc locuz habet interdictuz vti possidē. Pro possess. reruz mobiliuz datur interdictuz vtrobi. sz domine que olim fuit differētia que hodie nō est in vsu? Respon. differētia fuit ista. olim in interd. vti pos. vincebat ille qui tempore iudicij id est tempore litis contesta. comperiebatur possidere non vi non clam: non precario ab aduersario. Dicit autem Iusti. ꝙ ipse vult ꝙ hodie quantū ad pos. retinendam adequata sint iura: hodie igitur i vtroqꝫ modo obtinebit ille qui se probauerit possidere tempore litis contesta. non vi non claz. non precario ab aduer.

a Possessione.

Additio. Nota ꝙ maxime lites sunt in possessorio: quia vt sequitur in tex. est maximum commodū possidere. Angelus.

b Remanet. Facit. C. de edē. qui accusare in fi. ⁊. C. de rei ven. l. res. ⁊. ff. si vsufruc. pe. l. vtifrui.

Sed iterdicto ⁊c. Casus. Iā habuistis de interdicto vti possidetis ⁊ vtrobiqꝫ quādo locum habēt: sed dñe Iusti. que est differentia inter interdictū vti possidetis ⁊ vtrobi? Frater dicit ipse: scire debes: ꝙ olim erant due differentie inter ista

c Sed interdicto. Sed ediū. ff. vti possi. l. j. j. rñ. Accursius.

d Utrobi. Hoc dr̄ ab vtrū ⁊ vbi vt vtrū ponat pro ad vel apud vbi ponat pro quē quasi. d. apud quem est: apud eū sit. Non fit aūt mentio hic possessiōis: cuz mobilia proprie non possideantur: sed imobilia tm̄: cuz dicatur possessio quasi pedū positio. vt. ff. de acqui. posses. l. j. in prici. Abusiue tamen tā mobilia qꝫ immobilia dicūtur possideri. Accursi.

Utrobi vn̄ dicit Possessio nō est ppriede mobilib⁹ Pos-

a ¶ Quorum. Scz duorum interdictorum.
b ¶ Interdicti tempore. Id est tempore quo proponitur interdum.
c ¶ Aliu. Dummodo non aduersariu.
d ¶ Maiore. Scz quam aduersarius. vt. ff. de v. bo. signi. l. maiore parte.
e ¶ Possidebat et sic citius vincebat in vti possidetis quam in vtrobi. et erat forte ratio quia citius mobilia transferunt quam imobilia vt. ff. commo. l. j. et ff. de re iudica. a diuo pio. § j. et ff. de acq. poss. l. si rem.
f ¶ Quantum ad possessionem. Mo. quantum ad possessionem. nam quantum ad alia remansit differentia vt oli vt vti possidetis in rebus imobilibus et vtrobi imobilibus locum habeat. vt hic dicitur et supra. §. proximo.
g ¶ Nec clam. Cum multa sint genera violentiarum que ad presens omitto: de hac vi que ingetatiua dicitur que parit hoc interdictum: dic vt si me arare vel edificare vel aliquid in meo me facere prohibes contendens te possidere: habet locum hoc iterdictum. vt. ff. de vi et vi arma. l. vim facit. et ff. quod vi aut clam. l. j. §. quid sit vi. Quid si ille non contendat se possidere: sed solum iniuriatur mihi: Resp. adhuc locum habet hoc interdictum vt ff. vti pos. l. si duo. §. si vicinus Sed et actione iniuriarum mihi tenetur. vt. ff. de acti. emptioni. quia pendente. Quid si nec possessionis ratione nec iniurie: sed quia fruitu tem se habere contendit? Respondeo si possidet: intentabo negatoriam si ego possideo: intentabo hoc interdictum vt. ff. si ser. vend. l. ij. §. j. Clam autem possidet qui clanculo me absente sibi possidere volens ingreditur fundum meum quem ego possideo nec tamen suspicor me posse repelli: et ita me absente et inuito sepissime facit. vt. ff. quod vi aut clam. l. iii. §. fin. et de acq. pos. l. clam. Ille enim qui ingre

Cessio vna dicitur.

¶ Licet interdictum vti possidetis et vtrobi oli plurimum differret: tamen hodie ille obtinet in vtroque: qui tempore litis contestate non vi: non clam: nec precario ab aduersario possidet. Aretinus.

¶ Quorum[a] vis: acceptas plurimam inter se differentiam apud veteres habebant. Nam vti possidetis interdicto is vincebat qui interdicti[b] tempore possidebat si modo nec vi: nec clam: nec precario nactus fuerit ab aduersario possessionem: etiam si aliu[c] vi expulerat: aut clam arripuerat alienam possessionem: aut precario rogauerat aliquem vt sibi possidere liceret. Vtrobi vero interdicto is vincebat: qui maiore[d] parte eius anni: nec vi: nec clam: nec precario ab aduersario possidebat[e].

¶ Hodie tamen aliter obseruatur: nam vtriusque interdicti potestas quantum ad possessionem[f] pertinet exequata est: vt ille vincat et in re soli: et in re mobili qui possessionem nec vi: nec clam[g]: nec precario ab aduersario litis contestate tempore detinet.

Vis inquieta tiua que parit in

Clandestina possessio. Possessor clandestinus habet naturale

¶ Quis dicat⁊ possidet: etiā si p aliū possidet. Et posses sio solo animo reti netur: licȝ solo ani mo non acquirat⁊. Angelus aretin⁹.

¶ Possidet⁊ autē videt⁊ quisqȝ nō so lū si ipse possideat: sȝ si eius noīe aliqs in possessione[a] sit: licet is ei⁹ iuri sub iectus non sit: q̄lis est colonus[b] ⁊ inq lin⁹. Per eos quo

possessionē ⁊ subiect⁹ ciuilē.

ditur habet naturaleȝ per introituȝ suū: ⁊ ego ciuilē. Uel dic ꝙ ego reti neo naturalē ciuiliter ingrediēs na turalē naturaliter. Sed nonne eam naturalē perdit statim cū de fundo exit: ⁊ ad iudiciuȝ venit: vel etiaȝ alis iret? Respō. non imo anio retinet eā naturalē: vt facit fructua- rius q so lam natu ralē habet. Uel dic ꝙ si amittat eá: non tñ nocet q2 adhuc hoc interdi- cto tenetur: licȝ ego possideā tantū. vt diximus per.l.ff. vti possi. si duo §.si vicinus. Precario autem possi det aduersarius a me. vt si precib⁹ suis motus cōcessi sibi precario. vt ff.de preca.l.j.in princi.⁊. §.j. Et di stingue in precario: q2 aut agitur vt omnis possessio in accipienteȝ trás- feratur quod fieri potest. vt. ff.ḋ pre ca.in rebus.⁊.ff.de acqui.posses.pō ponius.§.si is qui. Aut vt nulla: et hoc valet.vt.ff.de preca.certe.§. is qui. Aut vt habeat naturalem tantū qui accipit: ⁊ hoc valet.vt.ff. de pre ca.l.⁊ habet.§.eum. ✠ Sed nunqd in omni precario vinco habenteȝ a me per hoc interdictum.s.vti possi- detis? Respon. non illum qui habet omnem possessionem: cuȝ hoc inter dictū possessorē tueat⁊. vt.ff. vti pos. l.j.§.i.⁊.§.ij. ergo vinco supradi- ctos etiā si ego habebā possessioneȝ ab alio vi vel clā vel p̄cario. vt hic. ⁊.ff.vti pos.l.j.§.fina.⁊.l.ij.

¶ Possidere aūt. Casus. ¶ Iaȝ ha buistis ꝙ tā in iterdictis vtrobi qȝ in interdicto vti possi. que sūt inter dicta retinēde posse. ille vincit qui in possessiōe inuenit⁊ tpe litis ɔtest. Sed dñe pro deo dicatis mihi qua liter aliqs dicat⁊ possidere? Et ipse respō. Frater dicit ipse nō soluȝ di- cit⁊ quis possidet⁊: si p se hoc est si cor- pore suo possideat sed etiā si corpore alterius possideat quam- uis ei⁹ iu ri non sit subiectus. dūtñ noīe suo possideat sicut per colonū ⁊ inquilinū ⁊ depo sitariū ⁊ cōmodatariū: hoc est ꝙ cō- muniter dicit⁊ aliquē retinere posse possessionem: per quēlibet qui eius noīe est in possessione. ⁊ nō solum p corpus suū ⁊ per corpus alterius: q eius nomīe possidet pōt aliqs possi dere: siue possessionem retinere: sed etiam solo animo pōt aliqs posside dere: seu possessionem retinere: licȝ ipse non sit in possessione. vel aliqs eius nomine: dum tñ animo deserē de possessionis eam non deserit: sed postea reuersus ad illam. ⁊ .h.d.

a ¶ Possidere. In possessione sit. Caute dicit. vt.ff.de acquir. posses- sio.si quis autē. nam non possident isti: nec ciuiliter: nec naturaliter, se- cunduȝ Ioan. scilicet colonus: ⁊ in quilinus ⁊ similes. vt hic. ⁊.ff.ḋ vsu cap.non solum.§.quod vulgo. Sȝ. M. dicit eos naturaliter possidet⁊. vt.ff.communi di.l.communi diui. §.neqȝ. Sed illud intellige colonuȝ possidere: scilicet alij.

b ¶ Colonus. Scilicet in villa. sed inquilinus in ciuitate. vt.ff. de acq. possessio,l.re pignoris.

⁊ An. i dctō §.euȝ.

✠ dic ⁊ i du bio p̄- sumit⁊: nata- lis tā- tūmo- do pos sessio trásla- ta. vt no.gl. Bar.

Colo- nus ⁊ inqui-

q3 apd quos deposuerit qs: aut quibus cōmodauerit ipse possidere [a] videt. Et hoc est qd dicit retinere [b] possessionem posse aliquez p quēlibet q eius nomine sit in possessiōe. Qui ēt solo animo quoq3 retinere possessionē plz: id est vt quāuis neq3 ipse sit in possessiōe: neq3 eiꝰ nomie alius tamē si non relinquēde possessiōis animo: sz postea reuersurus inde discesserit: retinere possessionez videt. Adipisci vero possessionem per quos aliquis potest: secundo libro exposuimus [c]. Nec vlla dubitatio est: qn aīo solo adipisci possessionem nemo potest.

¶ Recuperande possessiōis dicitur interdictum: vnde vi competens spoliato pro possessione: quaz etiam habet a spoliāte vi vl clam vel precario ex interuallo. Angelus aretinus.

linus nec ciuilit: nec naturaliter possidet. a ¶ Possidere videt. Si ergo per aliū possidet ergo nō possidet. vt. ff. de acqui. possessi. l. quod meo. licet quidā dixerint eos naturalr possidere. sicut r colonum: vt superiori casu diximus.

b ¶ Retinet. Lz animo retineatur: nō tñ animo queritur. vt. ff. de acqui. pos. l. quēadmodū r. C. d acqui. poss. l. licz. r. j. proxi.

c ¶ Expositumꝰ. Supra p quas personas nobis acqui. §. ex his.

¶ Recuperande possessionis. Laiꝰ

¶ Vidistis supra per exempla de interdicto adipiscēde possessionis: r etiā de iterdictis retinende possessio. modo videndū est de interdictis recuperāde posse. Recuperande autem possess. interdictum est: interdictum vnde vi. p qō cogitur deiiciēs vi deiectū restituere. s. in illā posses. a qua ipsum deiecit: licet deiectus a deiiciente vi vel clam vel pcario possederit: quod vi detur mixtum. in glo. tñ habes hoc expeditum vno verbo. s. illud verbū ex interuallo: r hec erat pena violēti scdm iura antiqua. sed alio modo punitur hodie violentus iste p nouas constitutiones per. l. si quis in tantam. C. vnde vi. cuius effectus talis est. Si quis rez mobilem: vel immobilem inuaserit violenter si dominꝰ erat illiꝰ rei quam iuasit violenter dominiū illius rei amittit: si autez nō erat illiꝰ dominꝰ rei cōpellitur restituet r soluere estimationez rei p violētiā possesse: et oēs pene iste imponunt: nō soluz per actionez ciuilez: sz etiaz per actionem criminalez. Potest enim qui aliumvi de possessiōe deiecit accusari. l. iulia de vi priuata si sine armis. Sz domine qd appellatis vos arma. Sunt enim quidam. qui solummodo credunt cum armis deiicere: qui loricatus: r cum gladio et scuto r lancea: r cōsimilibus armis aliquem deiecit. Frater non est ita. Armorum enim appellatione nō solum scuta: gladios: r etiaz cetera arma appellari voluimus: sed etiā fustes r lapides. E hoc dicit.

ãn vi a ¶ Recuperāde. Edium. Aliud in
ōcer rebus mobilibus. nā pro his cōpe-
i: res tit vi bonoꝝ raptorū actio. vt. ff. de
mobi vi ⁊ vi ar. l. j. §. hoc interdictū. ⁊. §.
es vi illud. ⁊. §. plane. Nisi mobilia cum
bono immobi-
uz ra libus pe-
ptorū tant: hoc
resmo iterdicto
biles. vt. ff. ð vi
Pōit ⁊ vi ar. l.
casuz. j. §. q au-
tem.

Quod incōtinēti accipe anteꝗ̄ ad
alios actus extraneos diuertat. vt
ff. de duobus reis stipu. duos reos.
¶ Additio (i) Nota istaz glo. cuz
ver. seque. ꝙ incontinēti dicitur ea
dē die vt
i hac glo
sa: ⁊ vide
text. in. l.
ↄtinuus.
in princ.
ff. de ver-
bo. obli.
Angel⁹.

¶ Recuperande possessiōis cā solet iterdici: si quis ex possessiōe fundi vl' ediū [a] vi deiectus fuerit: nā ei ꝓponitur [b] interdictuz: vnde vi [c] ꝑ quod is qui deiecit cogitur ei restituere possessionez: licet is [d] ab eo qui vi deiecit: vi vel clam: vel precario possideat.

¶ Hodie ꝑ vi spolians si dn̄s est a dominio rei cadat: als rē spoliataz: et ei⁹ estimationē restituit: ꝗ als lege iulia: ð vi publica: vel ꝑuata criminaliter punit. Et armorū appellatiōe lapides ⁊ fustes cōtinent. Aretinus.

¶ Sed ex ↄstitutionib⁹ [e] sacris (vt supra diximus [f]) si ꝗs rez per vim occupauerit: si ꝗdez in bōis ē: dominio eius priuat: si aliena post ei⁹ restitutionē et estimationez rei [g] dare vim passo compellitur. Qui aūt aliquē ð possessiōe per vim deiecerit: tenet lege iulia de vi [h] priuata: aut de vi publica: sz ð vi ꝑuata si sine armis vi fecerit: si n autē cū armis eū de possessione vi expulerit: de vi publica tenet.

b ¶ Proponitur. Id est datur.

c ¶ Unde vi. Sz ꝗre dicit vnde vi? Respon. qa talia erāt ꝟba pretoris. vnde ill vi deieci- sti ⁊c. ⁊ ita a prin- cipio verboꝝ ptoris sūpsit denomiā tionez: si- cut ⁊ alia vt quorū bonoꝝ: ⁊ similia. vt. ff. ð vi ⁊ vi ar. l. j. in princi:

d ¶ Is. Scilicet deiectus. vt qr hodie expoliauit te. Uel qr cepi possidere rē tuā clam vel vi. in sequētive ro die me expulisti. (i) naz teneris mihi hoc interdicto. Sec⁹ si incōtinēti me deijcis. vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. iij. §. cū igitur. ⁊. l. qui possessionē.

e ¶ Sed ex ↄstitutionibus. Ut. C. vnde vi. si qs in tantam.

f ¶ Supra diximus. Ut supra vi bon. rap. §. quia tamen.

g ¶ Rei. Sez proprietatis. sed inter dicto: vti possidetis possessio estimat. vt. ff. vti possi. l. penul. §. fi.

¶ Additio Dic scōm Joan. fab. ꝙ immo Dy. tenet ꝙ i hoc interdicto fiat estimatio possessiōis sicut in interdicto vti possi. sz ipse Joan. fabr. dicit ꝙ ad proprietatē: ⁊ ad possessionē potest fieri estimatio: secūduz ꝙ concluditur. Angelus aretinus.

h ¶ De vi priuata. Pena autez hu

lia d vi puata r d vi publi ca q̃lit punit.

iusmodi legis est tertie partis bonorum publicatio si sine armis. r relegatio si cum armis. vt. j. de publi. iudi. §. item lex iulia de vi pu. r. C. ad. l. iu. de vi pu. l. quoniam. r. l. ij. r ff. de ac. l. hos accusare. §. omnibus vnde versus. Uis puata reus depoit ab ordie rerũ. Sz deportatr si vis armata probatr. Uid c. ij. extra de ordine cognitio. in glo.

quando rebus. vt no. glo. fin. in. c. si gnificasti. ij. de homici. r ibi vide qualiter intelligitur illud commune dictum. Uim vi repellere licet cũ moderamine inculpate tutele.

Armorum autem appellatione nõ solũ scuta r gladios r galeas: sz r fustes r[a] lapides significare intelligimus.

¶ Interdictorũ tertia ẽ species qr quedam sunt simplicia in quibus actor r reus cognoscitur vt oĩa restitutoria r exhibitoria r quedaz prohibitoria vt ne quid in loco sacro r similia quedaz vero duplicia sic dicta: qr in his nõ põt discerni actor a reo. Et q̃daz prohibitoria: vt ẽ vti possidetis r vtrobi. h. dicit Angelus aretinus.

¶ Tertia diuisio iterdictorum hec est q aut simplicia sũt aut duplicia[b]. Simplicia sũt veluti in quib9 alter actor alter re9 est: q̃lia sũt omnia restitutoria aut exhibitoria: naz actor is est q desiderat aut exhiberi aut restitui reus autez is est a quo d'sideratur vt restituat aut exhibeat. Prohibitoriorum aũt iterdictorũ alia simplicia st alia duplicia. Simplicia sũt: veluti cũ

¶ Tertia diuisio. Casus. ¶ Positis duab9 diuisioni b9 iterdictorum q̃rũ vtraq3 est bimẽbris Hic põit do. Justi. tertiam r est talis interdictorum q̃dã sunt simplicia r q̃dã duplicia. Siplicia ãt sũt ista i qb9 non reperitr ni si reus: r vn9 actor cuiusmõi sunt oĩa restitutoria r exhibitoria. duplicia sũt illa in qb9 quilibz reperitur reus r actor. Sz iterdictorum q̃dã sunt prohibitoria r istorum q̃dã sũt siplicia: q̃dã duplicia. Siplicia sũt veluti cũ phibet ptor i loco sacro: vl' i flumie publico ripave ei9 aliqd fieri. Duplicia sive luti intdictũ vti possidetis r vtrobi r h iõ vocãt duplicia. qr i eis vnusq̃sq3 tã reiq3 actorl vicẽ sustinz. h. d. b ¶ Tertia diuisio. Duplicia. Si

a ¶ Cetla pides fa cit. l. d pu bli. iu di. §. itẽ lex. r. ff. d vi r vi ar. l. iij in prin. r ff. de ver. signi. l. armorum. Sz nungd oz aliqs expectare se primo percuti q̃ percutiat. Dicunt quidam q sic. vt argumen. C. vnde vi. l. j. r. ff. ad. l. aquil. si ex plagis. §. tabernarius. Nos contra sed sufficit iustus timor. vt. ff. ad. l. aquil. sed r si quẽcũq3. r. ff. ad. l. cor. de sic ca. l. is qui. r. ff. de vi r vi arma. l. iij. §. qui armati.

Jnuasor pri mo p cutiat Uiolẽ tia q̃n q3 pso nis q̃n q3 re b9 iser tur. A ctionũ q̃dã st simpli ces q̃ dã du plices

¶ Additio Aduerte tamen q aliquando vis infertur persone: aliquando

milis pôt fieri diuisio actionum ciuiliū. Nā quedā duplices sunt fini. ut fami. her. ħ. regū. ⁊ cōmuni diuidun. ut. ff. de iu. l. in tribus.
a ℭ In loco sacro. ut. ff. ne qd i loco sacro. l. i.

Similiter qñ dat tibi pretor hoc interdictum poteris hodie loco illius interdicti actionem in factum utilem proponere perinde ac si istam actionem utilem pretor tibi accommodasset.

b ℭ Publico. ut ff. ne quid i flu. pub. p totum.
c ℭ Utrobi. Item i terdictum de superficieb⁹. ut ff. de superfici. l. i. §. pponit ⁊ dic ut. s. eo. §. retinende.
ℭ De ordine veteri Rubrica.
ℭ Dixi Iusti Dñe quare nō recitatis vos totā naturā ⁊ solennitatē antiquorū iterdictorū. Frat dicit ipse. Supuacuum eēt hodie de ordine ⁊ solennitate antiq̄ interdictorum dicere. Naz quotiēscūq̄ extra ordinem. i. solennitatem antiquam ius dicitur; quod hodie in omnibus iudicijs non est necesse interponere interdictum. Domine bene dicitis. sed bene dimitterē solennitatem interdictorum nisi loco interdictorum essent mihi actiones prodite a pretore. Frater dicit iustinianus sic poteris illas hodie proponere sine aliqua solennitate; sicut posses si ea tibi dedisset pretor hodie.

pretor phibet i loco[a] sacro vel in flumine publico[b] ripa ve ei⁹ aliqd fieri. Nā actor ē qui desiderat ne qd fiat: reus est q̄ aliquid facere conat. Duplicia sunt: veluti uti possidetis interdictum et utrobi[c] Ideo autē duplicia vocant: qr par utriusq̄ litigatoris i his conditio ē nec q̄sq̄ pcipue reus vel actor intelligit. Sed unusq̄sq̄ tam rei q̄ actoris partem sustinet.

ℭ Interdicta hodie sine solēnitate pponunt ⁊ p his actio i factū sibi locum vendicat.

ℭ De ordine[d] ⁊ veteri exitu interdictorum[e] supuacuum est hodie dicere. Nā quotiens extraordinem[f] ius dicit (qualia sunt hodie oīa iudicia) nō est necesse reddi interdictū: s₃ pinde iudicat sine interdict₃[g] ac si utilis actio[h] ex causa

hoc dicit.
d ℭ De ordine. i. de antiq̄ solēnitate cū qua p ponebāt iterdicta sub certis formis. ut diximus. s. e. i pn.
e ℭ Exitu iterdictorū. i. cū antiq̄ solēnitate. fine ea tñ reddi pôt ⁊ pponi. ut. ff. de ope. no. l. pretor ait. §. nonnulli. Uel etiam in factum actio loco cuiuslibet interdicti. que utilis vocatur: ut subijcit.
f ℭ Extra ordinē. i. extra antiquam solennitatem qd semper fieri videtur. ut subijcit. ut. s. de succe. sub. in prin. ⁊ ff. de neg. gest. in act. ⁊. C. de for. ⁊ ipe. ac. subla. l. j. ⁊ ij.
g ℭ Sine interdictis. i. solēnibus
h ℭ Utilis actio. scilicet in factum que datur loco cuiuslibet interdicti. Et no. quatuor esse genera actionis in factum. Una est que ex omni edicto vel interdicto pretoris dat: ubi spālis actio nō datur. ut h Alia est legis aglie subsidiaria qñ

Actionis in factum q̄tuor sunt genera.

damnum datur de non corpore in non corpus.vt.s.ad.l.aq.§.fi.que ꝛ ipsa pretoria est.vt.ff.ð pre.ver.l.q actionũ.in fi. Tertiũ genus ẽ extra ordinarium:quod ex varijs figuris causaꝝ est itroductũ quotiẽs e quũ est a ctionẽ da ri.vt.C.ð sacrolan. ec.l.sanci mus. Quartuꝫ genus est qð eqpa rat actio ni prescri ptis vbis ꝗ actio p scrip.ver.vna cũ ista infactum ciui lis di.vt.ff.de prescrip.ver.l.j.in fi. Et hꝫ locũ i trib⁹ generibus nego ciorũ. Primo in cõtractibus inno minatis trib⁹.do.vt des:ꝛ do vt fa cias:ꝛ facio vt facias.vt.ff.de pre scrip.ver.l.naturalis.§.j.ꝛ.ij.ꝛ.iij. Sed in quarto innoiato ꝯctu scilꝫ facio vt des:habet locum actio de dolo.vt.ff.de prescrip.ver.l.natura lis.§.ꝗ si facio. Item in scðo gene re habet locum pscriptis verbis.ex omni pacto in cõtinenti añ vel post apposito iuxta aliqueꝫ contractum vt.C.de pac.inter emp,ꝛ ven. l.ij.ꝛ C.de pact.l.petẽs. Iteꝫ in tertio ge nere vbicunq dubitatur de noie cõ tract⁹.vt ptꝫ in exẽplis.vt.ff.de esti ma.ac.l.j.ꝛ.ff.de pscrip.ver.l.j.per totum.ꝛ.l.iij. Quid sit actio i factũ ꝛ ad quid competat text⁹ cum glo. est in.l.quotiẽs.ff.de pscrip. ver.ꝛ i l.in factum cum ibi notatis.ff.de a ctio.ꝛ obliga.

Actio pscri ptis vbis in trib⁹ gñib⁹ nego ciorũ hꝫ lo cum.

¶ Additio. Nota hanc gl.quot sũt actiones in factum.ꝛ ad quid vna queq cõpetat.ꝛ adde glo.in.l.quo tiens.ff.de prescrip. vb.ꝛ tex.in.l. i factũ.ꝛ ibi gl.ff.de act.ꝛ obli.An.

a ¶ Reddita.l.ab illo eodẽ ptore.

¶ De pena temere litigantium.

iterdicti reddita[a] fuisset.

¶ De pena teme re litigantium.

¶ Temere litigã tes triplici pena coartantur pecu niaria periurij: ꝛ infamie. Angelus aretinus.

Nunc ad monendi sumus magnam curam egisse eos ꝗ iura sustinebant[b] ne facile hoies ad litigandum pcede rent:quod ꝛ nobis studio est.

Continuatio.

¶ Usq nunc ð p positione actionuꝫ dictũ ẽ sꝫ q ꝯtigit eas iter dũ temerĩ ppõi nũc ð pena te mere pro ponentiũ dic. Acc.

Diuisio.

Nunc admonen di.¶ To tus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo continuat rubri cam ad precedentia. Secundo po nit tres penas que temere litigan tem coercent. Tertio dictas penas sigilatim per exempla declarat. Se cunda ibi.idq eo maxime. Tertia ibi ecce enim.

¶ Nũc admonendi. Casus. ¶ His pnotatis accedimus ad casus posi tionem.ꝛ po.ca.in hunc modũ. Di xi iusti. Dñe tot ꝛ tanta audiuim⁹ ꝙ tedio affecti sumus ꝛ vos estis nobis tediosus factus. Pro deo di catis nobis quid amplius vos in tenditis dicere? Frater dicit Iusti nianus Scire debes ꝙ multum stu duerunt magistratus antiq ꝙ non de facili litigarẽt calũniose:ꝛ nos si militer circa hoc studeamus: quia hoc maxime fieret.nisi temeritas li tigantium.tam actorũ ꝙꝫ reorũ ali quod de tribus modis.scꝫ vel pena pecuniaria.vel iureiurãdo. vel me tu infamie punirentur.h.d.

b ¶ Sustinebãt.scilicꝫ ꝛ magistra

tus. qui iura reddebát. vt. ff. de ori. iur. l. ii. §. post originem.

a ¶ Maxime. id est certe.

b ¶ Modo. id est aliquádo. Et ita cómuniter exponitur qñ bis autter repetitur vt. ö. qö cuz eo. §. ceterum. ver. sed sa ne.

c ¶ Pe cuniaria. pẽa. vt. j. e. §. fina.

d ¶ Iu risiuradi. i. calũnie. vt. j. pxi. § Sz qñ. Nñ. in fu turo secu lo licz nõ in isto. vt §. de iure iuran. l. ii.

Per iur⁹ in alio se culo pũief.

stantia venit ad agendum. vt. C. de nia p̃ iura. ca. l. ij. in prin. Item q̃ non da bit vel dedit aliquid iudici vt pfe' raf p sẽnia vt in auct. vt liti. iurẽt in exordio litis. Itẽ q̃ nullã exiget ab a⁹ ctore q̃z a vel faciet reo.

¶ Ideoq̧ eo maxi ma [a] fieri potest q̃ temeritas tam a gentium q̧ eorum tum quibus agit modo [b] pecũiaria [c] pena: modo iuris iurandi [d] religione mõ infamie [e] metu coercetur.

¶ Re⁹ de calum nia iurare dz: q̃ putat se vti bóa có tradictione. Ar.

¶ Ecce enim ius iurandum omnib⁹ qui cõueniuntur ex constitutione [f] nostra defertur: nam reus non ali ter suis allegatio nibus vtitur nisi [g] prius iurauerit q̃ putans se bona in stantia vti ad ptra dicendũ [h] puenit.

pbationẽ calũniosã vt in auc. ö bis q in gre. ad ap pellan. §. fi. col. v. E cõtra re⁹ iurat hec eadã. nisi q̃ primo capitulo iurat se vti bona contradi ctione.

Iura mentũ ö calũ nia cõ tiet qñ q̧ ca pitula

¶ Addi. Quid cõ tinere de beat iuramentum calumnie notat glo. in ca. j. extra de iura. ca. vñ ver sus. Illud iuref q̃ lis sibi iusta vide tur. vt si queretur verum nõ inficie tur. Nil pmittetur: vt falsa pbatio detur. Et lis tardef dilatio nulla pe tetur. Ro. glosam que ponit ea que debet iurare actor: ⁊ que debet iu rare reus. Angelus.

¶ Additio. (1) Dic vt habetur i. l. ij. ⁊ ibi Bart^a. ff. de cõ i. stel. ⁊ in. d. l. ij. C. de iureiur. Ange.

e ¶ Infamie. j. e. §. ex quibusdam.

¶ Ecce eñ. Casus. ij. Dñe vos iá dixistis q̃ temeritas litigantiũ mo dis pluribus coercetur. Pro deo di catis si vobis placet qualiter ðbeát primo coerceri. Frater dicit ipse pri mo debet p iuramentũ coerceri. q2 omnibus litigatoribus precipif q̃ iurent de calumnia. hoc dicit.

f ¶ Ecce. constitutione. C. de iure iur. propter calũ. l. ij. in prin.

g ¶ Nisi pri⁹. nõ dicit q̃ prius re⁹ q̃z actor iuret sed priusq̧ audiatur actor. aut priusq̧ re⁹ iuret. vt. C. de iura. ca. l. ij. in prin. que est contra.

h ¶ Ad contradicendum. Nota di ligenter capitula huius sacramen ti. Actior enim iurat q̃ bona in

Iura mentũ ö calũ

¶ At aduersus ⁊c. Casus. ¶ Dñe bene vidimus qualiter iuramenti religione litigatorum temeritas co ercetur. modo dicere debetis si vo bis placet qualiter pena pecunia ria compescatur. Certe dicit ipse. bene verum est q̃ pena pecuniaria litigatorum temeritas coercef. qa qñq̧ ac. que ex sui natura in simplũ competit propter inficiationem ip sius rei datur in dupluz. veluti fiõá ni iniurie ⁊ legatorũ locis venerabi libus relictoruz noie agif. ⁊ tamen bene sunt

bene sunt alique act. que sine aliqua inficiatiōe bn̄ dantur plus q̄ i sim plum. vt est act. furti manifesti que datur in quadruplum.

a ¶ At aduersus Tripli. vt. s. de a. ctioni. §. tripli. vbi qs p mēdaciū in dolū pl9 petens q̄ debeat in triplū cōdēnat. Alii depo. nunt ō libris suis illud vel tripli: eo q̄ subiecta exempla n̄ sūt huic p̄si. c'o apta.

b ¶ Agatur. Jtē a libi. vt. C. ō nō. nu. pe. aucte. ⁊ q. ppriā Jtē alibi vt. si cre. ditor negat sibi ō bitū solutū. Nā postea q̄ sit ōbitū probare cogitur. vt. ff. ō proba. l. cū de indebito. Jtez possessor negans se possidere si probat: pdit possessio nē. vt. ff ō rei ven. l. pe. ⁊ in auct. de trien. ⁊ se. §. ad hec coll. iij. Jtem a. lias vt. ff. ō iudi. l. eum.

Mēdaciū facq̄ puiri.

c ¶ Statim. Est actio etiā a principio non solum inficiatione vt h. ⁊. s. ō act. §. at ille.

d Jtē actoris. Cas9. ¶ Dixi iust. Dn̄e vidim9 supra q̄liter p iuramētū ⁊ penā pecūiariā rei temeritas coartat: sz ō autore gd dicetis: certe dic ipe nō solū reus sz q̄ superi9 diximus sz ⁊ actor cō pellit sub ire calumnie iuramētū: immo pl9 adhuc dico tibi q̄ nō solū re9 ⁊ actor iurat sicuti diximus sz ēt vtrius q̄ aduocati iusiurandū sb enut bm qō ē i alia n̄ra ⁊stōne puisū: ⁊ h oia itroducta sūt loco actōis veteris calūnie q̄ in dissuetudinē abijt: q̄ tenebatur actor qui temere litigabat in decima pte litis qō nūq̄ inuenit factū esse iudiciū vt hic dicit. Sz p ea introductum est iusiurandū: ⁊ vt in expensis ⁊ dānis litis puniatur improbus litigator. h. d.

¶ Negās id qō oz aliqn̄ iduplo punitur. Areti.

¶ At aduers9 ifi. ciātes ex q̄busdaz causis dupli vl' tripli[a] actio ⁊stituit veluti si dāni iniurie aut legatorū locis venerabilib9 ⁊licto⁊ noie agat[b] ## ¶ Reus i certis casib9: siue negetsiue fateat: vltra simplū ⁊dēnat. Are.

¶ Statiz aūt ab initio pl'ris q̄ simpli ē actio[c] veluti furti māifesti q̄druplinec māifesti dupli nā ex his ⁊ alijs q̄busdā causis siue q̄s negz siue fateat pl'ris q̄ simpli ē actō

¶ Actor de calūnia iurare tenet. Angel9 aretinus.

¶ Jtez actoris[d] q̄z calūnia coercet nā ēt actor p calūnia iurare cogit ex nostra ⁊stitutiōe.

¶ Aduocati actoris ⁊ rei de calūnia iurare debēt. Are

¶ Vtriusq̄ ēt ptis aduocati iusiurādū subeūt[e] qō alia n̄ra cōstitutiōe comprehēsum est.

¶ Additio. Non penas aliqs patitur calumniose negans. ⁊ maxime no. qn̄ aliquis possidet ⁊ negat interrogatus se possidere q̄ perdit possessionem si de mendacio conuincat vt. l. penul. ō rei ven. Ang.

d ¶ Jtē actoris. q. d. non solum re9 iurat de calū. vt. s. e. §. j. sed ēt actio i ⁊stōe n̄ra di. C. ō iu. ca. l. ii. i. pn.

e ¶ Vtriusq̄. Subeūt. s. q̄ iustum

...cati p[er] ꝛ fidele patrociniũ p̄stent vt in con/ ...tiũ an stitutione d[icitur]. Sed tñ in cõsuetudi/ ...obeat dine nõ habetur q[uod] iurent. [sed] lege ca ...iurat. ueatur. vt. C. de iudi. rem non no/ uã. §. patroni. ꝛ facit i auc. de test. §. n. col. vij.

¶ Additio. No. ex gl. q[uod] [licet] vna lex episco. generaliter loquatur tamen p aliaſ ꝛ cleri. leges patit limitationes ꝛ restricti[onem] [sed] vt di once. ꝛ sic lex patitur iterp̄tationẽ3 cit. õ. õ passiuam. vt. l. j. §. lex falcidia An. satisda ¶ Ex g[lossa] §. sed busdã iu hodie. dicis ꝛc. ꝛ bar. Lotus in di. ¶ Visoq̃ aucte. liter ꝛ iu. gñalr. re iu. ꝛpe hodie na pecu/ hmõi niaria li. satisda tigatorꝛ p datõõ teruitas lite p[er] cõpescat, sequen uidẽdũ ẽ da ꝛ õ q̃lit metu cima p ifamiere te litis frenef: ꝛ ꝛc. nõ certe q̃dã ẽi vsu sunt iudi Ange. cia siue act. in qui b[us] si quis fuerit dã natus in/ famis effi citur q̃s

a ¶ Hec autem. s. q õ sacra mento ca lũnie di/ cta sũt. õ. eo. §. 1. ꝛ õ. e. §. itẽ actoris. ꝛ §. proxi.

Olim actor calum niose ligãs in deci ma p[ar]te litis punie bat hodie vero pe na piurij ꝛ victori cõdẽnabit in expẽ sis. h. d. Aretinus.

¶ Hec aũt[a] oĩa pro veter[um] calũnie actione[b] introdu/ cta sunt q̃ in dissue tudinem abijt: q̃a in partẽ decimam lit[is] actoris multa bat: qd nusq̃ factũ esse inuenimus: [sed] pro his introdu/ ctum est ꝛ p̄fatũ iusiurandum: ꝛ vt improbus litiga/ tor etiã dãnu3 ꝛ impensas lit[is] infer re aduersario suo cogatur.

¶ Cõdẽnat[us] vel pact[us] ex criminib[us] q̃ hic numerant[ur] vl' cõdẽnatus actioni bus directis nõ cõ trarijs descẽdenti bus ex cõtractib[us] hic enũeratis erit infamis. Angelus aretinus.

b ¶ Actiõ ne. Actio em̃ q̃da3 erat q te/ nebat a/ ctor q p calũniã li tigabat i decimam partẽ lit[is] quod ho die corri/ git. S3 ꝛ hodie iure autẽticor[um] in ãtiquu3 re/ dit statũ. [sed] nõ iure illi[us] actionis [sed] p iudicis officiũ. vt in auct. de litig. §. ad excludẽdas col. viij. ✠ Et no. ex hoc. §. ꝛ ex dicta auct. de litig. ꝛ ex. l. ff. de reg. iur. l. q in ius. §. nẽo. ꝛ ex. l. ff. de peti. he. l. illõ q[uod] nisi ipro be ꝛcalũniose litigauerit: nõ debeat [con]dẽnari in expensis. vt. ff. de iudi. l. eum quẽ. ꝛ. C. de fru. ꝛ li. expen. l. nõ ignoret: [sed] in. C. de iu. l. [pro]peran/ dũ. § sin aũt indistincte dicat victu3 cõdẽnari victori in expensis. Sed est intelligendum cũ ia3 dicta deter minatione si calumniose agit: vt in auctẽtica de iudicijs. §. oportet col latione. vi.

✠ dic vt ibi p glos ꝛ An/ ge. ꝛ vi de te/ [x]tu3 ꝛ glo. barto. cy. bl'. ꝛ Sal. i auc. gñalr. C. de

act. lr̃a enumerat: ꝛ hoc intellige q̃n directe intẽtat: q[uia] tũc ꝛ nõ aliter dã natis in illis efficit ifamis. In actio ne aũt p socio q directa ẽ ab vtraq3 parte: hoc est tã a parte intentãtis q̃3 a parte ei[us] contra quẽ intentat. secus est. ꝛ iõ q̃cũq3 sociorum in ac. pro socio fuerit cõdẽnatus infamis efficitur. Sed tñ scire debes q[uod] dif/ ferentia est inter act. hic notatas d scendentes ex contractu vel quasiq[uia] non solum illi que dãnati sunt i act. descendẽtibus ex delicto hic notat[i] sunt infames: sed etiã illi qui i istis actionibus transigunt. q[uia] certum vi detur confiteri qui transigit. in actio nibus aũt hic nominatis descendẽ/

tibus ex contractu vel quasi solum damni sunt infames: non autez illi qui transigunt. h. d.

a ¶ Ex quibusdã. Dãnati. scz. suo nomine nisi ꝓuocauerint: nõ si pro curatorio vt. ff. de his q no. infa. l. furti. §. si qs ꝛ hoc si a iudice ordinario vl' de legato sint cõdẽnati sec⁹ si ab arbitro. vt. ff. de his q no. infa. l. q d ergo. §. ex cõpro misso.

b ¶ Directis. ꝛ ob id tutor cõuentus a pupillo ꝛ dãnat⁹ infamat. Idem in alijs directis secus

vtriqz.

e ¶ Sed ꝛ pacti. scilicet precio eris sine iussu ꝑtoris: vt. ff. de his q no. infa. l. in actionibus. ꝛ. l. furti. §. pactus. Accur.

¶ Ex q̃busdã iudicijs dãnati[a] ignominiosi fiũt veluti furti: vi bonoꝝ raptoruz: iniuriaruz ꝺ dolo. Itẽ tutele mandati depositi: directis [b] non contrarijs actionibus Itẽ ꝓsocio qui ab vtraqz parte directa est: ꝛ ob id qui libet ex socijs eo iudicio dãnat⁹ ignominia notatur. Sz furti q̃dem aut vi bonorum raptoꝝ: aut iniuriarũ: aut ꝺ dolo non solũ dãnati notant̃ ignominia: sz ꝛ pacti[c]: ꝛ recte: plurimum eñ interest vtruz ex delicto aliquis aut ex contractu debitor[d] sit.

¶ Ciratio prima p̃s iudicij dicit̃ cui⁹ respectu ẽt fit pũitio. Nã si fili⁹ vel libertus in ius vocauerint parẽtes vel ꝑronos sine venia pũiunt̃ in quiquaginta aureis. Are.

¶ Omniũ aũt actionũ instituẽdarũ principiũ ab ea parte edicti ꝑfici, scit̃: q꞉ pretor edi-

d ¶ Debitor sit. vt. ff. ꝺ infa. furti. § finali.

¶ Diuz autem actionum. Calus.

¶ §. iste qui a m̃is male continuatur. In pri. §. tractat. do. insti. qualit̃ puniatur temeritas litigantiũ metu ifamie. h̃tractat q̃lit̃ punitur temeritas litigantium metu pene pecuniarie. vl'

si econtra tutor pupillum faciat condemnari. vt hic. ꝛ. ff. de his qui notan. infa. l. prima. Et nota ꝙ in casu etiam contrario infamat. vt. ff. ꝺ his qui not. infa. fur. §. mandati. Item nota ꝙ quatuor hic ponuntur exẽpla ꝺ maleficijs ꝛ quatuor de cõtractibus vel quasi. Et ista continẽtur his versibus. Iudice damnatos infames. reddit vbiqz. Quod vi diripitur: iniuria. furta: doliqz. Actio mandati tutele depositiqz. Directo: si pro socio communis

Actiones o-

sic potest continuari. Temeritas quandoqz consistit in perseuerando improbe litigando: quandoqz autem ꝯsistit temeritas in ius vocãdo. Cum ergo supra dixerit do. Insti. qualiter punit̃ temeritas litigantiũ in preseuerãdo iprobe litigãdo: mõ dz q̃lit pũit̃ litigãtis temeritas que est i ius vocãdo. Dicit̃ g̊ ꝙ ꝑncipiũ instruendaꝝ actionum ab edicto de i ius vocando ꝑficiscit: ꝛ explanat seipsum in textu dicẽs ꝙ in primis dz aduersarius i ius vocari coraz iu

dice sed quo ad istam vocationem in ius satis abunde prospexit pretor parentibus et patronus. Statuit enim quod non liceret liberis et libertis parentes vel patronos in ius vocare antequam a pretore hoc postulassent et etiam impetrassent: et sic non sufficit postulare: sed necesse est quod obtineant antequam eos in ius vocent. Si quis autem eorum aliter eos in ius vocaret statuit in eum penam .xl. solidorum. h. d.

citatur in ius vocando. utique enim ipmis adversarius in ius vocandus est. i. ad eum vocandus quod ius dicitur ab sito quod pretor parentibus et patronis: item parentibus liberisque patronorum et patronarum hunc prestat honorem: ut non aliter liceat liberis libertisque eos in ius vocare: quam si sibi ab ipso pretore postulaverint et impetraverint. Et si quis aliter vocaverit: in eum penam solidorum quinquaginta constituit.

a ¶ Omnium. Edicit. i. edictum proponit de in ius vocando: vt. ff. de in ius. vo. l. iii. §. pretor. vt per totum titu.

Patribus et patronis est honor prestandus

b ¶ Dicitur sit. vt. ff. de in ius vo. l. i.

c ¶ Honorem.

¶ Additio. Nota quod patribus et patronis est honor prestandus et reverentia vt hic. et. l. honori. ff. de obse. liber. et habetur in. l. vt vim. ff. de iusticia et iure. Angelus.

d ¶ Solidorum quinquaginta. alias quasi inofficiosus castigatur si pre inopia penam soluere non possit vt ff. de in ius vocando. l. pe. et fi. Et intellige hoc in emancipatis filius alias non posset esse iudicium inter patrem et filium vt. C. de in ius voca. l. fi. et diximus. s. de actio. §. in eum quoque. al's est verisi. et in eum in. §. penales. Item nota hic quod aureus pro solido accipitur. vt. ff. de in ius vocan. l. si libertus. et. l. in eum dicat. l. aureorum et hic dicit solidorum. Item nota quod. lxxij. aurei faciunt libram auri. vt. C. de susc. et ar. l. quoties lib. x.

Aureus pro solido sumitur.

Libra auricon tinet. lxxij. aureos

¶ De officio iudicis. ¶ Ista rubrica continuatur secundum Joan. fab. vltimo (?) est. s. de actionibus verum quia officium iudicis loco actionis aliquando habetur. vt. l. actionis verbo. ff. de a... ce ... ideo post actiones ponit de officio iudicis. Vel potest continuari quia iudicium consistit ex tribus personis videlicet ex persona actoris rei et iudicis. vt. ca. forte. de verborum significatione sed. s. dictum est de actionibus: et sic de persona actoris. de exceptionibus et sic reo sequitur necessario videre tertio. et sic de iudice. et de eius officio. Et etiam infert glosa. hic in continuationem infert glosa. hic in nigro.

Continuato rubrice duplicit. actio. et obligatio.

Superest. ¶ Totus iste titulus dividitur in sex partes. Primo ponit generaliter quod spectat ad officium iudicis circa sententiam. Secundo quid ad ipsum pertinet circa condemnationem malorum servorum Tertio quid in actione in rem. Quarto quid in actionibus vniversalibus. Quinto quid in personalibus. Sexto quid in iudicijs divisorijs. Secunda ibi: ideo. Tertia ibi: et si in rem. Quarta ibi: et si hereditas. Quinta ibi: si ad exhibendum. Sexta. ibi: si familie herciscunde.

Divisio.

¶ Super etc. Calus. ¶ Viso de actionibus quomodo intentantur ab actoribus contra reos: superest vt de officio iudicis dispiciamus: et in

primis scire debes q iudex tenetur ad hoc vt ipse iudicet scdz leges: vl secundum cõstitutiões: vel scdz mores hoc est scdm ɔsuetudinẽ. hoc dicit. Et illud pro toto titulo aliquibus posset sufficere. Ideoq3 si noxali &c. dixi vobis.s. q iudex debet pronunciare scdz leges & ita ptz q dominũ ɔuẽtũ in act. noxali ɔdẽnare debeat p delicto sui & dz eũ ɔdẽnari i hũc modum. Lutiũ titiuz dnm talis sui publico menio in.x.sol. condẽno: aut noxaz dare pmitto: q2 leges volũt q dñs damnũ datũ a seruo debeat resarcire: vel q possit liberari si velit seruũ dare pro noxa. Sicut eni vult lex q dãni estimatio sit in ɔdẽnationẽ: licet noxe deditio sit in solutionem.

in scriptis et sedendo ferẽda &

¶ De offõ iudic3.

¶ Iudex debz iudicare secũduz ius scriptũ: vel cõsuetudinariũ & sentẽtiam suaz scdm naturã actionis proposite ferre: quod primo ostenditur noxali actiõe. Angelus aretinus.

Superest[a] vt d officio iudicis dispiciamus. Et quidem in primis[b] illud obseruare debet iudex ne aliter iudicet: q̃ qd legibus aut constitutionibus[c]: aut moribus[d] proditum est. ¶ Ideoq3 si noxali[e] iudicio aditus[f] est: obseruare debet: vt si condemnandus videtur dominus: ita debeat condẽnare publiũ meuium lucio titio in decẽ aureos condẽno: aut noxam[g] dedere.

a ¶ Supest. Sed vñ superest? R̃n. q2 de actoribus diximus: & d reis: sequit vt d iudice q sedet in medio dicamus: & ei9 offõ circa q̃ versat.

b ¶ In primis. Id est in principalibus vel iter pricipalia. Ñá primo libellus dandus est. vt C. d lit. contesta. auct. offerat. & cause examinatio precedere debet hãc obseruãtiá que circa sententiaz adhibet, vt, C, de indi. l. iudices. Uel dic in primis .s. obseruantiis .s. circa sententiá adhibendis. Nam & alia sunt obseruãda .s. q detur in scriptis. vt. C. d sen. ex per. reci. l. fi. & sedẽdo: vt in auct. vt ab illus. & qui super. §. sacimus collati. v. Sed hoc est principale q secundũ leges iudicet. vt hic dr. Acc.

Libellus in cá est dãd9. Snia

c ¶ Constitutiõibus Scz imperatorum.

d ¶ Moribus. Id est ɔsuetudine que pro lege seruat. vt s. de iure naturali §. ex non scripto. Sed quid si vnuz eorum alteri contradicit? R̃n. cõstitutio legis antique pIudicat. vt. ff. de leg. & senatusconsul. nõ est nouũ. & consuetudo preiudicat vtriq3 siue sit generalis. vt. ff. de leg. & senatusconsul. l. de quibus. in fine. siue sit specialis in illo loco. scilicet tantũ preiudicat vtriq3. vt. ff. communia predi. l. venditor. §. si constat.

Cõstitutio leges & vtrũq3 consuetudo vincit. Consuetudo est duplex.

e ¶ Noxali. Id est super. Accursi9.

f ¶ Aditus est. Scilicet iudex. Ac.

g ¶ Noxaz dedere. Scilicz permitto. Nam dãni estimatio tantũ est in condẽnatione. vt. ff. de re indi. l. miles. §. j. & ij. al's esset incerta sententia qd esse nõ debet, vt. s. de actiõi.

§.curare. Angelus aretinus.
¶ Additio De hoc an iudex debe‑at ferre sententiam certam: ⁊ an va‑leat sententia incerta dic vt per An‑gelum in dicto. §. curare.

nisi rem restituerit iurabitur cōtra eum in litem. si vero frustratorie nō petat tempus bene dabit ei iudex tēpus intra qd̄ restituat scd̄m quod sibi videbit: ita tn̄ ꝙ caueat per bonos fideiussores

¶ Et si in rē. Casus. ¶ In titulo isto nō possēt poni exēpla oīa que sunt necessaria in materia ista. Necesse ei esset: ꝙ hic ponerent exēpla oīm actionuz

¶ Iudex in actione reali reuz ad restitutionem rei cū fructibus condemnat. In quo statiz fiet executio: nisi reus nō habeat facultatē rei restituēde: nā tūc datis fideiussorib⁹ executio differtur. Are.

¶ Et si i rē actuz sit coram iudice: siue contra petitorem iudicauerit: absoluet debz possessorem: siue contra possessorem iubere eum[a] debet: vt rem ipsam[b] restituat cū fructib⁹[c]. Sed si neget in p̄‑

ꝙ infra tēpus: qd̄ sibi datuz est nō restituat: ꝙ estimatonē litis soluat. h. d.
a ¶ Et si in rem. Enz. Scilicet possessorem.
b ¶ Ut rez ipaz.

de mūdo: aliq̃ tamē hic ponunt exēpla forte illa de quibus dubitāt magis legislatores. Istis premissis venio ad casū sic. Vidistis qualr iudex debeat formare verba snie in act. noxa. Sed dn̄e p deo dicatis si placet quale debeat esse officiū iudicantis inter aliquos in act. reali? Frater dicit ipse libēter. Nā aut videt iudex ꝙ ferēda est sententia contra petitorē: ⁊ tunc nihil aliud incūbit ei nisi ꝙ absoluat possessorē: aut videt ꝙ ē ferēda sentētia contra possessorem: ⁊ tunc debet condēnare possessorez vt rem cū fructibus petitori ⁊ restituat: ⁊ tenet cōdēnat⁹ in ista actiōe reali incōtinēti rē cū fructib⁹ restituere: sed in actiōe personali non tenet incōtinēti rez restituere: sed habet inducias a. l. sed dn̄e: quid si dixerit possessor cōdēnatus ꝙ nō possit rem restituere incōtinēti ⁊ petit tēpus restituendi? Frater si videat iudex ꝙ calūniosus sit ⁊ tēpus petat frustratorie nō dabit ei tēpus ⁊

Idem ⁊ si in personam. ✠ Ut si res petatur vt possessa per actionem ꝙ me. causa vel ex stipulatu ad rez tradendam. Si autem quantitas: vel in genere aliquid petatur tunc a petitione actoris absoluitur vel condēnatur in re petita.

✠ scz agat: non solum si in rez.

c ¶ Cum fructibus. Sed de qbus fructibus loqtur hic. Nunqd de naturalibus vt de pomis: et cerasis: et similibus. (i) an vero de industrialibus? Respō. de naturalibus non. qa illi aut extāt: ⁊ tunc per rei vendicationem petuntur sicut res ipa: cū nullus etiam bonefidei possessor facit suos. vt. ff. de vsucap. l. fructus. Aut nō extant: ⁊ tūc non tenet: cuz nec habeat: nec dolo fecerit quominus haberet: sed conditiōe sine causa estimatio debetur. ff. si cert. peta. l. si me. ⁊ vtroqz casu cessat officium iudicis de quo hic agitur: cum iure actiōis petatur. Item de industrialibus non. si a bone fidei possessore percepti sunt: qz percipiendo eos ⁊

separando a solo suos facit: et lucra- tur. vt supra de re. di. §. si quis a nõ dño: siue habeat titulũ: siue non. vt ff. quib. mo. vsufru. amit. l. si vsufru ctuarius. et ff. fin. reg. l. iiij. §. post li tem. si au tem nõ se parauit adhuc ip sius fũdi sũt. vt. ff. de rei vẽ dic. l. fru- ctus. Sz dic de in dustrialibus hic loqui: qui sũt per- cepti: sed non ꝯsumpti a bone fidei possessore. nam cum sunt facti pos- sessoris non rei vendicatione: sed iu dicis officio petuntur. vt hic. et C. de rei vendicatione. l. certum. §. bo nefidei. Si autem malefidei sit: de consumptis tenebitur conditione si ne causa. de extantibus rei vendi- catione: non dico eadem rei vendi- catiõe: qua petitur res: sed alia om nino: licet in petitione hereditatis sit secus vt. C. de rei vendicatione. l. certum. i. responso. De percipiẽdis autem tenetur officio iudicis. vt in fra eodem. §. illorum. et ff. de rei vẽ dicatio. si nautis. §. finali. Si vero malefidei possessor titulũ habeat. de consumptis tenetur conditione sine causa: de extantibus rei vendi catione: a percipiendis propter ti- tulum excusatur. vt. C. de rei vendi- ca. si fundũ. nisi in quatuor casibus: vbi de pcipiẽdis tenetur: qui habꝫ titulũ quos dic vt supra diximus. d re. diui. §. si quis a non domino.

Possessor malefidei: q iure te netur fruct' r̃stitue re.

senti [a] se possessor restituere posse: et sine frustratiõe vi- debitur temp' re- stituendi causa pe tere: indulgendũ est ei: vt tamen de litis estimatiõe ca ueat cũ fideiusso- re si intra tempus quod ei datum est non restituisset.

¶ Additio. (i) Quid de oliua et sil ua an dicãtur fructus naturales vel industriales. dic q dicunt idustria- les sicut seges: vt est tex. i. l. si seruũ §. si olinam. ff. ad. l. aquil. et ibi do- cto. Angelus aretinus.

a ¶ In presenti. Nota in actiõe in rem incontinenti fieri executionem secus in personalib': quia quatuor mensium spatiũ datur. vt. C. d vsu. rei iudi. l. ij. iij. et fina.

¶ Additio. Et in crimina- li stati sẽ- tentia est executiõi mandan- da. C. de penis. l. cũ reis.

Snia in sta- tim sit execu- tioni mãdã da.

Nisi in casibus qui notantur. xi. q. iij. cum apud glo. in. c. querenti. ex tra de offi. delegati. Primus casus est quando quis est confessus de cri mine differtur executio: dõec appa reat an velit in confessione perseue rare. Secundus est cũ sententia la- ta est contra mulierem pregnantẽ: differtur executio vsqꝫ ad tempus partus. Tertius casus est: quando princeps ex iracundia tulit senten- tiam: tunc enim differtur executio vsqꝫ ad triginta dies ad videndum si princeps illã relaxabit. Quartus est quando insula est assignanda a principe: ad quam debeat malefa- ctor depositari. Quintus est si sentẽ tia est in seruum lata: differtur exe cutio: donec ratiocinia reddiderit domino. vnde versus. In personali post menses quatuor: in re. Proti- nus est omnis sententia preficiẽda. Sic in criminibus: sꝫ casus excipe quinqꝫ. Confessus: pregnans: irat': et insula seruus.

Vers'

¶ Et si hereditas. Casus. ¶ Iã di xi vobis quale sit offi. iudi. cũ addi tur iudex in act. in rẽ. modo videa- mus qd est offi. iudi. quando addit in acti. mixta tã in rẽ q in personã: vt in petitione hereditatis: et qd de bet iudex tũc facere. et dico q idẽ de

bet facere in peti.here. quod in rei ve. q datur p singularū rerum petitione ad differētiā peti. here. i qua multe res petunt. h.d. g qcqd dicat littera nō ē p oia idē, vt. j. videbit.

for non tenetur de consumptis: nec de percipiendis: nisi post litis contesta. sicut predo tenetur de fructibus culpa sua scilicet possessoris nō perceptis. vel perceptis et consumptis. hoc dicit.

In iudicio vniuersali ita fructus veniūt sicut in singulari: et in vtroq iudicio malefidei possessor de nō preceptis tenet: secus in bonefidei possessore nisi post litem contestatā. Angelus aretinus.

Et si hereditas[a] petita sit eadez circa fructus interueniūt que diximus interuenire de singularum rez petitione[b]. Illorū aūt fructuuz quos culpa sua possessor nō percepit[c] siue illoruz quos percepe rit in vtraq actione[d] eadē ratio pene[e] habet si predo fuerit. Si vō bone fidei possessor fuerit nō habetur[f] ratio cōsumptoz neq nō perceptorū. Post inchoatā autem petitionē etiam illorū fructuum ratio habet[g] qui culpa possessoris pcepti nō sunt vel percepti ɔsumpti sunt.

Petitio hereditatis est realis et psonalis.

a Et si hereditas petita sit .i. si hereditati petitionem actū sit: et condēnatō secuta. Nā et ipa est in rē et in psonā. vt. s. de actio. §. qdam.
b Petitiōe. vt restituantur fruct? cuz re. vt s. proximo. §.
Illoz autez fructuum. Casus.
Dixi Iusti. Iā bene vidi q tā in rei vēdica. q3 i peti.here. veniūt fructus pcepti iudi. offi. q2 dz iubere rē restitui cum fructibus: sed domine quid dicemus de fructibus percipiēdis in eo qui condēnatur peti.here. vel rei vendicatio. Frater dicit Iustinia. aut fuit bo.fi. possessor. aut malefi. si fuit malefidei possessor tunc fere idem est in rei vendi. et peti.here. vt eodem modo teneat malefidei possessor d fructibus quos per culpam suam non percepit in rei vendi. sicut in peti. here. si autem fuit bonefidei posses

c Non percepit. scz qui titulū non habebat alias ab istis petēdis excusat vt modo diximus.
d In vtraq actiōe. s. in rē et petitiōe hereditat.
e pene. pene dicit q2 i petitiōe hereditatis veniunt eadem actiōe qua res sed in rei vendicatione alia est pro re: alia pro fructibus.
f Non habet rō hoc est verū per rei vendicationem: vel per iudicis officium: sed per conditionē sine cā sic. cum bonū et equū sit. vt. ff. si cer. pe. l. si et me. ſm quosdam.
g Ratio habetur nisi infans vel pupillus fuerit possessor. vt. ff. d rei vendica. l. q infans. §. j.
Si ad exhibēdū. Casus. Domine pro deo dicatis si placet quale sit offi. iudi. in actio. ad exhibendum que personalis est, licet sit in

rem scripta? Frater dicit ipse in ac. ad exhibendu₃ debet iudex iubere q res exhibeatur: ₇ nō sufficit q exhibeatur: nisi in eadē causa exhibeatur: in qua causa esset si a principio fuisset exhibita. vñ si ille q iussus ē exhibere rem eā exhibere distulit: ₇ p ei⁹ morā fuerit res exhibēda: possessione vsucapta nihilominus cōdēnatur ille q iussus fuerit exhibere. Itē ratione fructuu₃ medij tpis: id est ei⁹ tēporis qđ interfuit post lite₃ contesta. ₇ rem iudicatā deb₃ habere iudex. Ite₃ incōtinēti debet exhibere ille qui rem exhibere iussus est: sicut in reali condemnatus debet rem restituere incontinēti: ₇ sic hec actio ad exhibēdum personalis est. vt. ff. ad exhi. l. ij. tamen dicit̃ scripta in re₃: q₂ in multis habet naturam realis actionis: sed dñe quid si condemnatus in act. ad exhiben. dicat q incōtinēti nō potest rem exhibere? Frater dicit ipse si videat iudex q sine frustratiōe petat tps infra qđ rē exhibeat debet ei dare tēpus. sic tñ vt ipse caueat per bonos fideius. se re₃ exhibituru₃. si aũt nec iussu iudicis re₃ exhibere velit nec cauere se post ea rem exhibiturũ: tunc debet condēnari actori quāti sua interest non exhibitā rem fuisse. hoc dicit super illo. §. proxi. quanti solet. super illo vbo: in vtraq₃ ac. eade₃ rō pene habet: q̃re dic pene ad h̃ potest dici scđ₃ quosda₃ sic q si male fidei possessor titulũ habet pter ti. excusatur i rei. vē. ₃ i peti. here. ñ excusat male fidei possessor a fructib⁹ percipiēdis propter tit. Si aũt nō h₃ titu. male fidei possessor in rei vē. tũc esset in vtraq₃ actio. eadem ratio sicut dicit hic: q₂ min⁹ debet agi cu₃ eo qui ꝯuenitur rei ven. eo q ipse nō est obligat⁹. vt s. de act. §. i. ₇ ideo per titu. excusat̃ de percipiēdis. sed ille q cōuenit pe ti. here. obligatus est: q₂ peti. here. mixta est tā in rem q̃₃ in persona₃ ₇ iō per tit. nō excusat̃. Dñs aũt Iac. ꝯ souās dicit̃ guarnerij antiq dixit q illud verbũ pene hic positũ nō est aduerbiũ: sed magis nomen: ₇ dicit q in vtroq₃ eadē rō pene. i. ad eādē penā tenet̃ vterq₃ ꝑpter malā fide₃ s. vt teneat̃ de fructibus ꝑcipiēdis. a ¶ Si ad exhibēdũ. Vsucapta sic

¶ Reus nō exhibēs rē que iudicio cepto existit vsucapta actori ꝑ eo q morā in exhibēdo commisit condēnabit̃: in quo veniũt fruct⁹ ꝑcepti post litem contestata₃. Et reo non habēte facultate₃ rei exhibende: tempus infra quod exhibeat statuitur: qui si cōtumax i exhibēdo fuerit: condēnabitur in quātũ actor in lite₃ iurauerit. Angelus aretin⁹.

¶ Si ad exhibendũ actũ fuerit: non sufficit si exhibeat rē i₃ cũ quo actũ ē: ₃ opus ē vt ēt rei cā₃ debeat exhibere: id est vt eā cām habeat actor qua₃ habiturus eēt si cũ primũ ad exhibendu₃ egisset: exhibita res fuisset. Ideo q si inter moras exhibendi vsucapta[a]: sit res a pos-

lsu,/
ipio
:rum
aobi,
ū nó
:errū
it p
it(có
elta ,,
ionē.

sessore: nihilomin⁹ cōdēnabitur. Preterea fructuū medij temporis: id est ei⁹ quod post acceptū ad exhibendū iudiciū ante rē iudicatā intercesserit: rationē debet habere iudex. Quod si neget reus cū q̄ ad exhibēdū actū[a] est in p̄senti se exhibere posse: τ tēpus exhibendi causa petat: idq̄ sine frustratiōe postulare videatur: dari ei debet: vt tñ[b] caueat se restituturū. Quod si neq̄ statim iussu iudicis rē exhibeat: neq̄ postea exhibiturū se caueat: cōdēnādus[c] sit in id quod actoris intererat si ab initio res exhibita esset.

¶ Iudex i actiōe familie herciscūde res singulas singularit' adiudicabit.

Sz quō potuit vsucapi: cū interruptiōe scā i actiōe ad exhibēdū videat scā ēt in rei vēdicatiōe: vt. C. ō anna. excep. l. si? Respō. secundū Io. l. illa itelligit in trib⁹ casib⁹ ibi in lr̄a positis non al's vt. ff. ad exhibendū. l. iulian⁹. i fine. Alij dicūt illā gn̄aliter itelligi p l. ff. de iudic. solemus Et qō h dicit circa res mobiles itellige i qbus nō iterrūpitur vsucapio per litis contestationez. vt. ff. ō reivendīca. l. si post. Prima sententia verior est.

a ¶ Actum est. Et obtentum.

b ¶ Ut tamen caueat. Ut supra eodem. §. sed si neget. τ. ff. ad exhibē. de eo. §. si iusta.

c ¶ Condemnandus. De lato iure iurando in litem. vt. ff. de in lit. iur. l. in actionibus.

¶ Si familie herciscunde. Casus.

¶ Uidimus iaz de offic. iudic. i ac. simplicib⁹. Modo videamus quale debet esse offi. iudi. in ac. duplicibus vtputa in iudicijs diuisorijs: τ dicit ꝙ si famil. herciscūde iudicio actū sit inter duos coheredes debet iudex si possit singl'as res singulis heredib⁹ adiudicare: id est prio vni vnaz: τ postea alteri alterā: τ si aliq̄ res preciosa: vel magni p̄cii vni fuerit adiudicata: τ ad hoc aliter fuerit p̄grauatus: tūc debet iudex illuz cui res preciosa adiudicata est alteri in certa summa pecunie condēnare: vel q ō sibi visuz fuerit facere Et si vn⁹ heres hereditariā comprehēdit vel solus fruct⁹ alicuius fūdi pcepit coheredi conomice tenetur: τ istō iudicium quodāmodo habet locuz inter tres coheredes. vl' quatuor pluresve sicut inter duos eadem inueniūt τc. Iam habuistis ō officio iudicis. in iudicio familie herciscūde. Sed domine pro deo dicatis qō est officiuz iudicis iudicio cōmuni diuidūdo? Frater dicit Iustinian⁹ eodē modo debet se habere in iudicio communi diuidūdo iudex sicut in iudicio familie herciscūde: quia si aliqui quibus plures res sunt cōmunes intēdant iudi. cōmuni diuidūdo inter se debet iudex si plures res sint cōmunes: vni vnā: alteri alteram adiudicare. Si autem de vna re negāt si commode diuidi possit: eam diuidere debet: τ vni vnā partez τ alteri alterā 'partē adiudicare. Et si pars vni assignata melior sit ꝙ altera que alteri assignatur: tunc

debet iudex eũ cui meliorẽ partem assignauit alteri in quadã summa pecunie scdm ꝙ sibi visum fuerit cõdẽnare. Si autem res commode diuidi non possit: tunc poterit iudex eã totam adiudicare vni: et eũ alteri i certa sũma pecunie cõdẽnar. h. d.

e ℭ Eadẽ interueniũt. Scilicet vt fiat adiudicatio reruz ⁊ pecunie. vt supra eo. §. si familie: aut circa dãna data i rebus. vt supra: § . proximo. ⁊. ff. communi. dicta. l. tertia.

a ℭ Si familie hercicũ. Debet. Scꝫ iudex.

b ℭ Dictũ ẽ. Supra de acti. §. quedaz actiones.

c ℭ Corruperit. ℭ Addi. No. ꝙ co hẽs q corrupit: deuastauit: vel maculauit vel cõsũpsit rez cõem tenet alteri cohe redi: isto iudicio. Angelus.

d ℭ Cõsũpserit. Ut hic ⁊ ff. fa. hercis. l. ⁊ pu o. §. sꝫ ⁊ si dolo.

Et si vna pl⁹ valeat ꝙ altera: i pecunia cõdẽnabit Et heres q̃ percepit fruct⁹: vł male versatus fuit in re cõmuni tenebit coheredibus. Areti.

ℭ Si familie hercisũde iudicio actũ sit singulas res singlis hr̃dib⁹ adiudicare dꝫ: et si in alteri⁹ psona ꝑgrauari videat adiudicatio: debꝫ [a] hũc inuicem coheredi certa pecũia (sicut iam dictũ est [b]) cõdẽnare. Eo quoqꝫ noie coheredi q̃sqꝫ suo condẽnandus est ꝙ solus fructus hr̃ditarij fundi perceperit: aut rez hereditariã corrupe rit [c]: aut consũpserit [d]. Que q̃dẽ similiter iter plures quoqꝫ ꝙ duos cohr̃des subsequũt.

ℭ In actõe cõi diuidũdo: si sint plures res cões singulas singulariter iudex adiudicabit: ⁊ si vna plus valeat ꝙ altera i pecunia ꝯdẽnabit. Si vero vna res sit q̃ diuisionẽ non recipiat adiudicabit vni in soliduz qui ꝯdẽnabitur ꝯsocio in pecunia. Aretinus.

ℭ Eadẽ [e] interueniũt ⁊ si cõmuni diuidũdo de plurib⁹ reb⁹ actũ sit. Qđ si đ vna re veluti de fundo: si q̃dem iste fundus cõmode regiõib⁹ diuisiõeꝫ recipiat: partes eius singulis adiudicare debet: ⁊ si vnius pars ꝑgrauare videbit: is inuicẽ certa pecũia alteri cõdemnandus est. Qđ si cõmode diuidi nõ possit [f] ve

f ℭ Nõ possit. Nota nõ posse fieri qđ sin cõmodita te fit. vt h ⁊. ff. đ vb. signi. l. ne pos pculo. Itẽ nota corp⁹ aliđ diuiduum: vt fũd⁹ q diuidit scdꝫ volũtatẽ ꝓfissa. vt ff. đ lega. l. ꝙ i rerũ natura §. ij. Aliđ indiuiduum vt hõ. vt hic. et ff. de vsucapio. l. rerũ mixtura.

ℭ Si fini uꝫ regundoruꝫ ⁊c. Casus.

ℭ Iaꝫ vidistis offic. iudi. circa iudiciũ familie hercis cunde. et commũi diuidun.

Modo videatis qualiter se debet habere iudex in iudicio finiū regū. scilicet corā quo est ꝯtrouersia. Et dicit Iustinia. ꝙ iudex in isto casu debꝫ inspicere: an necessaria sit adiudicatio: qd ꝯtigit in vno casu: videlꝫ quādo homines i tali loco erāt positi: ꝙ ꝓpter loci naturā sepi⁹ fit: ꝯtētio super terminis: veluti si locus fuerit humidus vel morosus Debet enī iudex tūc in alio loco firmo ⁊ solido ponere fines ita ꝙ amplius sup finib⁹ nō possit eē ꝯtētio: et ita ex agro alterius partē aliquā adiudicare alteri: ⁊ eū q ꝙ alterius agro partem adiudicauerit in certa summa pecunia condēnare. hoc dicit.

li finium regundorū: non directa. vt. ff. fini. regundo. l. ij. in princi. et l. sed ⁊ si. §. finali.

b ¶ Dispicere. Hoc scilicet qd sequitur: si euidentioribus.

luti si homo forte aut mul⁹ erit de q̄ actū sit: tunc totus vni adiudicādus ē ⁊ is inuicem alteri incerta pecunia cō dēnandus est.

¶ In iudicio finiū regūdoꝝ iudex ꝙ fundo vni⁹ alteri adiudicat si viderit expedire. Eūqꝫ cui ꝙ fundo alieno adiudicat: ꝯdēnat i pecūia: ⁊ si qd maliciose reperit circa ꝯfinia gestū esse eo noīe ꝯdēnat: et adiudicans rei dominiū in eū cui adiudicauit trāsfert. Angelus aretin⁹.

¶ Si finiū a regū doꝝ actum fuerit dispicere b debꝫ iudex an necessaria sit adiudicatio c q̄ sāe vno casu necessaria ē si euidētioribus finibus distingui agros cōmodius sit: ꝙ olim fuissent distincti. Nā tūc necesse est ex alterius agro partē aliquam alterius agri dn̄o adiudicari: quo casu conueniēs est vt is alteri certa pecūia debeat condēnari. Eo quoqꝫ noīe ꝯdēnādus ē qsqꝫ hoc iudicio ꝙ forte circa fines aliqd maliciose ꝯmisit (vbi gr̄a) qꝛ lapides finales furat⁹ d est: vel ar

c ¶ Adiudicatio. facit. ff. fini. reg. l. ij. §. finali. ⁊. l. iij. ⁊. iiij. in principio. ¶ Eo q̄ ꝗ noie. Casus. ¶ Scire debet ꝙ i iudicio finiū regundoꝝ. si circa fines aliqd malicio se fecerit criminaliter potest cōueniri. ⁊ hoc dicit. Cōtumacie q̄ noie ⁊c. Per contumaciā etiā obet quis i iudicio isto condēnari quātū visum fuerit iudicanti. veluti si iudex iussit agros mensurari vt fines ponātur: ⁊ aliquis agros metiri nō fuerit passus. hoc dicit.

a ¶ Si finiū regundoꝝ. Quo iudicio agit': vt agris cōfinib⁹ termini ponātur: sed pro domibus vicinis hoc iudicio nō agitur. Si autē sit domus in prediū rusticū agitur vti

d ¶ Furatus est. Ad quid dānabit? Respō. quāti in litē iurauerit actor. Pōt etiā criminal'r puniri in quinquaginta aureis ex. l. agra. pro qualibꝫ

Lapides finales surripiens

ad qd punit vice que applicat fisco. vt. ff. de ter. mo. l. agraria. Nec ciuilis tollitur per criminalem cū ad rei persecutionem altera detur vt. C. quando ciuilis actio preiudicet crimi. l. j. nisi interim do nec altera exercetur vt. ff. de publi. iudi. l. is qui.

sententia traditio me dn̄m facere vt. ff. de pub. l. quecunq;. Preterea lex videtur ex presse. vt. s. de proxu. l. non solum. alias pomponius. §. sed et is et. ff. de excepti. rei iudi. si inter in si. nec ob. q ibi fit error ex quo videatur dominium non transire qr hic error iam

bores finales excidit: contumacie quoq; noie quisq; eo iudicio cōdēnatur[a] veluti si qs iubente iudice metiri[b] agros pass' nō fuerit. Q̄d aūt istis iudicijs alicui adiudicatū sit: id statiz eius fit[c] cui adiudicatum est.

a ¶ Condēnat. scz ad iteresse delato iureiurando in litem ac.

b ¶ Metiri.

¶ Additio. Nota q ille qui non patitur metiri fundū suū ad mādatum iudicis vt contumax et inobediens potest puniri. Angelus.

¶ Quod aūt et c. Casus. ¶ Jā vidistis q in istis iudicijs duplicib' familie her. cōmuni diui. fi. reg. Sepe illud quod erat vni adiudicatur alteri et alter in quadā summa pecūie condēnatur: modo scire debetis q quicqd in iudicijs istis alicui adiudicatur incontinenti fit illius cui adiudicatur et. hoc dicit.

scōz decretuz transfert dominiū

c ¶ Eius fit. Nota ex sententia iudicis dominiū transferri. sic ē i missione que fit secūdo decreto. vt. ff. de acqui. pos. l. iij. §. fi. ff. si ex nox. cau. agatur. l. ij. i fin. et. ff. com. diui. l. sed et si res: que sic accipe si fuerit facta missio per ipsum pretorē. Naz sola sententia non facit dominum: sed traditio. vt. C. de pac. l. traditionibus. et. s. de re. diui. §. per traditionem. ff. de acqui. pos. l. iuste. Sed in rei vēdi. si res est aliēa et mea pronūcietur et ex ea causa mihi traditur? Res. idem cum eniz publiciana mihi detur quando a domino mihi adiudicatur: et tradit. vt. ff. de pu. l. iij in fi. ergo vbi dominus est: debet ex

reprobari non potest iudicis sententia purgatus a qua non fuit appellatum. Item nec obstat q sententia lata in actione personali rei absoluto q remanet debitor. vt. ff. de condi. inde. l. iulianus quia illud habet locum in obligatione que est res incorporalis: hic autem dicimus de dominio rei corporalis quod facile et prorsus potest separari ab vno et alijs dari: sed non sic in incorporali. vt. ff. pro so. l. ea. vero.

Dn̄ rei c pora facil pdit q̄ ic pora Cou nuat

¶ De publicis iudicijs. ¶ Qua ciuilia iudicia dicta sunt vsq; huc et etiam quedam criminalia: scilz circa priuata delicta. vt. s. in principio huius quarti libri. vsq; ad tit. de actionibus ideo nunc ponit de publicis accusationibus siue iudicijs.

Publica iudicia. ¶ Totus iste titulus diuidit in quatuor partes. Primo ponit q publica iudicia non habent conformitatem cum priuatis Secundo vnde dicta sunt publica iudici. Tertio ponit in genere que pena sit in puplicis iudicis. Quarto singilatim demonstrat publica iudicia et penas vniuscuiusq;. Secunda ibi. publica autem dicta. Tertia ibi publicorum iudiciorum. Quarta ibi. publica autem iudicia.

Diuisio.

Publica iudicia. Casus. Que sint a legislatore vtrum publica iudicia. i. publica crimina ordient et constituantur seu exerceantur per ciuiles actiones de quibus dictum est. Et ipse respon. et dicit. Charissime scire debitis quod alio modo instituuntur: et alio modo exercent publica iudicia quam actio: et di. aliqs domine quare dicunt publica iudicia? Frater dicit ipse propter hoc quia cuilibet de populo datur eorum executio: et hoc intelligendum est dum. tamen sit habilis ad accusandum hoc dicit.

probet actor tantum. vt. C. de eden. l. qui accusare: sed in criminalibus actor et reus quandoque. vt. C. de abol. l. fallaciter. vt. C. de fal. l. vbi. In alijs autem multa sunt similia: nam in vtrisque fit libellus. vt. C. de lit. contesta. auten. offeratur. et ff. de accu. l. libellorum. Item in vtrisque de calumnia iurat. vt. C. de iure iur. l. j. in pnc. et C. de fide instru. l. vl. licet quidam dixerunt contra. vt ar. ff. de bo. eorum. l. prima.

Publica et ciuilia in aliquibus conueniunt.

De publicis iudicijs.

Judicia ex edictis publicis descendentia in multis ab actionibus differunt. Et quia vnicuique permittitur accusatio ideo dicuntur publica quorum pena aliquando est corporalis: aliquando irrogat infamiam cum pecuniaria. Arctinus.

Publica iudicia neque per actiones[a] ordinantur nec omnino quicquam simile[b] habent cum ceteris iudicijs de quibus locuti sumus magnaque diuersitas eorum est in instituendis[c] et in exercendis

a Neque per actiones. immo per accusationes.

Additio Nota quod actio significat ad vtilitatem partis priuate et ciuiliter facit quod notat Bar. in. l. agraria. ff. de termi. mo. Ange.

Publica iudicia differunt a ciuilibus.

b Nec omnino quicquam simile. Hoc verbum nimis large positum sic intellige: quia in ciuilibus agitur vt aliquid detur actori: in istis autem non vt aliquid detur. sed vt puniatur accusatus: et ita considerata petitione conquerentis nihil habent simile inspecto fine. Nec in principio cum vnum per accusantem: alterum per accusationem: instituit. Nec in exercitio cum in ciuilibus

Iudicia pu

c Et in instituendis. Sed qualiter formatur libellus? Respon. sic vt contineat nomen accusantis et accusati et crimen: et mensem quo commissum fuit crimen: et locum vbi fuit commissum: et consules sub quibus est admissum. (j) Item dies dati libelli debet inseri: sed dies commissi criminis vel hora non est necesse. vt ff. de accusa. l. libellorum in princi. et in auctentica. de exhibendis re. §. suscepto. coll. v. et habet hoc locum in publico et in priuato crimine quando criminaliter agitur. vt. ff. de priua. deli. l. fin. Et ista possunt haberi his versibus. Consule. mense: die coram pretore professus. Te deferre reum crimen: loca: pone sodalem. Et licet hora dies: non tempus pretereat. c. tue extra de procura. Quandoque tamen

Libellus in criminalibus quid cotinere debet.

hec solennitas nõ est necessaria: vt. i leui crimine ⁊ notorio. vt. ff. de accusa. l. leuia. ⁊. C. de accusa. l. ea que. Et idem in casibus in quibus sine accusatore quis dãnari potest. g. s. casus his legib⁹ notantur. ff. ad. l. iuliã de adul. l. i. §. si publico. ⁊. C. de test. l. nullus ⁊ C. de pba. l. penult. ⁊. ff. de suspe. tu. l. tutor. §. preterea. ⁊. C. de calum. l. j. ⁊. ff. de bonis q̃. lib. l. q cum maior. §. si libert⁹ ⁊ idẽ in notorio crimine vt diximus p. l. C. de accusa. ea que. ⁊ idez in crimine falsi s3 B. vt. C. de falsis. l. vbi. Sed Jo. cõtra ⁊ dicit q ibi principaliter fuit accusatio falsi instituta.

Additio. (i) Dic ad min⁹ duos vt. l. forma. ff. de cẽsibus. ⁊. l. si qs in fundi vocabulo. ff. de legat. j. nisi lõcus esset insignis ⁊ notorius per se vt in palatio ptãtis. vt. l. j. in fi. ff. de do. prele. ⁊. l. demonstratio in princ. ff. de condi. ⁊ demonstratio. Ange.

adulterij que primo defertur ceteri b⁹ c personis. vt. C. ad. l. iul. de adulte. l. cedi q̃uis. Accursius.

Publicorum ⁊c. Casus. Scire debetis q publicorum iudicio℞ q̃dã sunt capitalia ⁊ q̃dã nõ capitalia capitalia dicũt illa p q̃ ifligitur mors vel exiliũ ppetuũ vl ignis vl'a q̃ interdictio vl in metallu3 dãnatio. Publica aũt ⁊ nõ capitalia sũt que gerunt infamiam cum damno pecuniario

Publica [a] aũt dicta sũt: q cuiuis ex pop'lo executio eo℞ plerũq3 [b] da℞. Publico℞ [c] iudiciorũ quedã capitalia sunt quedã non capitalia. Capitalia diximus q̃ vltimo supplicio [d] afficiunt homines veluti aque ⁊ ign3 interdictione [e] vel deportatione vel metallo [f]. Cetera si quam infamiã [g] irrogant cũ dãno pecuniario hec publica quidez sunt non tñ capitalia [h].

a Publica. Hec est ratio quare dicantur publica. scil3 quasi populica. sic. s. de suspe. tu. §. consequens Et intellige q̃ al's possit esse habilis ad accusandum non al's. vt. ff. de accusa. l. qui accusare.

b Plerũq3. Hoc ideo dicit quia q̃nq3 est publica accusatio et tamen non competit cuilibet ius accusandi. vt in crimine suppositi partus vbi accusant soli parẽtes. vt. ff. de fal. l. corne. §. j. Itez pp̃ter accusatiõe3

Part⁹ suppositi ⁊ adulterij accusatõ nõ oi

c Publiciorum. Facit. ff. eo. l. ij. Accursius.

d Ultimo supplicio. Quod interptamur mortẽ. vt. ff. de pe. l. vltimũ.

e Interdictione. Que est mors ciuilis. vt. ff. de ꝯtratabulas. l. j. i fi.

f Deportatiõe vel metallo. Has penas expone vt diximus. s. quib⁹ modis ius patrie potestatis soluit §. cum autem.

g Infamiã. vt. l. iulia de vi priuata. vt. j. e. §. itẽ. l. iulia de vi publica.

h Capitalia. Et ista appellãtur relegationes: vt. ff. eodem. l. secunda in. §. finali.

Publica aũt iudicia ⁊c. Casus. Domine p deo ponatis nobis exempla de publicis iudicijs ⁊ capitalibus. Frater dicit ipse libenter. vnde dicit ipse. Publicum iudicium ⁊ capitale est. l. iul. maie. per quam puniuntur illi qui contra imperatorem vel rempublicam aliquid moliti sunt. Per. l. em iul. maie. puniũ

tur tales vltimo supplico & etiam eorum memoria dānatur qui cōtra principem aliquid moliti sunt.
a ¶ Publica. Rem publicam.s. romanorum. Accursius.

b ¶ Moliti sūt.cū effectu:tamen sola voluntas sufficit.vt C.ad.l.iuliam maiesta.l.quisquis.

c ¶ Anime aniati corporis. Naz anima nō in hominis sed in potestate dei ꝯsistit.sic C.de sacrosan.eccle.l.sancimus in fine.

Alia ē in dei ptāte. Accursius quod ēt post mortē

d ¶ Sustiet.i.infert. Accursius.

b.l.iul. de adulterijs que punit temeratores nuptiarum vltimo supplicio: illi q cuz masculis rē nephandā cōmittunt: & nō solū puniūt illi q adulteriū cōmittūt.l.iul. de adulterijs.sed etiam q si ne vi virginē vel viduā honeste viuēte stuprauerit. Si ei honestus cū honesta mliere cōicat patient publicatiōnez dimidie ptis bonorū si aūt humil sit relegabitur.

f ¶ Item lex iulia. Scz iter publica iudicia numerat.

¶ Crimē lese maiestatis ē publicuz & in duobus casibus morte nō extiguit sed memoria defūcti damnatur.

¶ Publica [a] aūt iudicia hec sūt lex iulia maiestatis: q in eos q contra imperatorem vel rez publicam aliquid moliti [b] sunt suuz vigorē extēdit. Cuius pena anime [c] amissionē sustiet [d] & memoria [e] rei etiam post mortē dā natur.

¶ Ex lege iulia de adul. in oibus capitulis ē crimē publicū cuius pena aliter honestiores & aliter humiles puniunt. Aretinus.

¶ Item lex iulia [f] de adulterijs coercendis que [g] nō solum temeratores alienarū nuptiarū gladio punit [h] sed & eos qui cum masculis nephādam libidinem exercere audēt. Sz eadē

e ¶ Et mēoria.i.dicere ēt post mortē pōt accusari vt bona deferant in fiscū & auferant heredibus tanq̄ idignis.vt.C.ad.l.iul.maie.l.qsqs.&.l.sequen.& qd dixi post mortē accusari:intelligas in duobus capitulis illius legis.hoc est cum cōtra pricipē vel cōtra rēpublicā romanorum ē machinatus.i.nisus ad malum.als finitur morte vt cetera crimina. vt.ff.ad.l.iuli.maiest.l.fin.

¶ Item.l.iuliam. Casus. Uidistis iam vnum publicum iudicium Hic ponit dñs Justini. exemplum de quodam alio iudicio publico.s.

g ¶ Que scz lex iulia de adulterijs.
h ¶ Gladio punit. Sacrilegos eni nuptiarum gladio ferri oportet.vt C.de adulterijs.quis in fine.
¶ Additio. Dic q in adulterio pena mortis fuit hodie inuenta que non erat olim tempore digestorum vt notat glosa.in.l.qui cum vno.§.adulterio.ff.de re militari. & dicas q in talibus delictis etiam per viā inquisitionis potest procedi.vt.l.ij.§.si publico.ff.de adulterijs. Angelus aretinus.
i ¶ Cū masculis. nam in hoc casu armantur iura vt gladio feriantur. vt.C.ad.l.iul.de adul.l.cū vir nubit

¶ Lege iu.

a ¶ Lege iulia. Scz de adulterijs. Nam hz hec lex multa capitula. vt ff. de mino. l. auxilium. §. sed vt ad legis τ. ff. ad. l. iul. de adulte. l. capite quinto.

b ¶ Sine vi. qd si vi. habetur. j. eodē. §. fin. aūt pvim

c ¶ Uiduam. Adijcias vel puerū. τ dic de vidua τ de virgie nisi sint meretrices vel licite cōcubine vt h subijcit honeste τc. τ di gestis de adulterijs. l. stuprū. j. respō. τ. §. j.

lege iulia[a] etiā stupri flagitium punitur cū quis sine vi[b] vel virginē vel viduā [c]honeste viuētem stuprauerit. Penā autem eādē lex irrogat peccatoribus: si honesti sunt publicationē partis dimidie eorum bonorum: si humiles[d] corporis coertionem cū relegatione[e].

¶ Hoiez telo (id ē quocunq̄ qd manu emittit) occidens: vel cum telo causa occidēdi pseq̄ns lege corne. d sicca. punitur qua lege castigabitur venefic9: vel arte magica hoiez occidēs vel malo medicamento publice occidens. Areti.

¶ Itē lex cornelia[f] de siccarijs[g] q̄ homicidas vltore ferro psequit[h] vel eos qui homies occidēdi causa cū te

C. de mu. que ser. pro se iunx. l. j. Et nota penam stupri esse quinquennalem: nisi quando per vim committitur: tunc enim sine prefinitione temporis potest institui. vt. ff. ad. l. iuliā de adulterijs. l. mariti. §. qnquennium τ. §. fina.

¶ Itē. l. cor. Cas9. ¶ Supra vidistis duo exēpla publicarū act. adhuc dabo vobis vnū exemplū vz i. l. corne. de sicca. que homicidas punit τ etiā eos qui cū telo ambulāt hoies iterficien di causa. Sz q̄siui a dn̄o iusti. Bne qd ē telū? Frater dicit ipse stricte accipiēdo telū est qd ab arcu emittit: tn̄ large loquēdo di telū qcqd emittitur vel de manu vel de arcu dū tn̄ nocere possit: τ ponit in littera multa greca nomina.

Stupri pena est qnquēnalis.

¶ Addi. Dic q hoc procedit de iure ciuili: sed de iure canonico non est permissa. vt cle. ad nr̄m. de heredi. igitur τc. Ange.

d ¶ Humiles. Qui sunt humiles vel honesti. dic. vt. C. d. icest. nuptijs l. humilem.

e ¶ Cum relegatione. Hec distinctio pene fallit in tribus casibus in quibus committitur stuprum: τ tamen maior pena imponitur. Primus est si quis in puerum cōmittit: quia tunc gladio feritur. vt. s. eo. §. Item τ quando tutor stuprauerit eam cuius est tutor. vt. C. si tutor pupil. suam. l. j. Item si fuerit stuprata aliqua a suo proprio seruo. vt

Stuprū in trib9 casib9 grauiter punitur.

f ¶ Item lex cornelia. Scilz cōputatur inter publica iudicia.

g ¶ De siccariis. quare sic dicatur dic. vt. j. eo. §. siccarij.

h ¶ Persequitur. Id est persequit eos qui homicidium fecerunt cum ferro: nec enim per hanc legē occiditur occidens: sed deportatur. τ oīa bona sua publicant. vt. ff. ad. l. cor. de sic. l. eiusdem. §. legis. τ. l. penul.

Uel dic q persequitur homicidas ferro: quia eos hodie occidimus. vt d. l. eiusdem. §. fina.

¶ Addi. Dic q pena legis cornelie de siccarijs est mors. vt no. in. l. pma. &. l. is qui cuʒ telo diges. d siccariis Angelus aretinus.

biq3 scindens.

d ¶ A sicca. Unde videbatur q tātum qui cum sicca occiderent hac lege tenerentur. Sed tamen generalius hodie accipitur sicca & telum per interpretationem vt. s. pxi. §. est autem sicca (vt subijcit) cultell' vtrinq3 scidēs quē3 portāt peregrini qñq3 i baculo quodā ita q non apparet: vnde ps' Mucro latens sica. siccarius inde vocatur.

a ¶ Cuʒ telo ambulāt. Licet eos ñ occidant. vt. C. ad l. corne. d sicca. l. is q. Et nor. capitula ex quib' aliqs hac l. tenetur. vt. ff. ad. l. corne. de siccariis. l. prima.

b ¶ Lapis facit s. de interdic. §. qui autem.

c ¶ Greca. hoc totum quod sequitur omittas. Accursius.

lo ambulāt[a]. Telū autē (vt caius noster ex interpretatione leguʒ duodecim tabularum scriptū reliqt) vulgo quidē id appellat quod ab arcu mittit: sʒ & omne significatur quod manu cuiusdā mittit: sequitur ergo vt lignum & lapis[b] & ferrum hoc nomine ptineatur: dictūq3 ab eo qd i lōgiquū mittit a greca[c] voce figuratuʒ βελοσεστιν οπερατομακροθεν πεπωετει. & sic hanc significationē inuenire possumus & in greco nomine: naʒ quod nos telum appellamus illi greci. βελοσ appellant admonent nos epigrammata in zerophilio verbis cautissime scpta. Siccarij autem appellantur a sicca[d]: qd significat ferreum cultrum. Eadem lege[e] & venefici[f] capite damnant q artib' odiosis tā[g] venenis q3 susur-

Sica quid ē Uerl'

e ¶ Eadeʒ l. & venefici capite &c. Casus. ¶ Iā vidisti vnā l. corneli que tractauit de sicc. modo videam' aliaʒ que tractat de veneficio. &. l. ista tenentur omnes illi qui artibus odiosis vel venenis vel susurris homines occiderunt. & etiam qui mala publice medicamina vendiderunt. hoc dicit.

e ¶ Eadē. l. Que dr cornelia d sicc.

f ¶ Venefici. Nam plus est hominem veneno extinguere q3 gladio occidere. vt. C. de mathema. l. j.

g ¶ Artibus odiosis. id est artificijs odiosis. Nam ois ars bona est

Ars ois bona est.

¶ Addi. Immo labores vt intelligas. Est autem hoc grecum tale. Belos estin oper apomacrothen pempete quod sic exponitur. Belos id est telum estin est oper. quod apomacrothen in lonquinquū pempete mittitur. Sensus est telum est quod in longinquum mittitur.

¶ Siccarij &c. Casus. ¶ Dñe iust. vnde dicuntur siccarij. Frater a sicca quod est cultrum ferreum vtro-

a ¶ Susurris. Id est incantationibus. Nam hec scientia reprobanda est vt. C. de male. et mathema. l. eorum.
b ¶ Occiderint. Etiam sine dolo. vt ff. de pe. l. si quis aliquid. §. qui abortionis.

aliqua affinitate vel cognatione quam illa de qua dictum est supra. §. proxi. necauerit per. l. cor. de sicca. similiter punitur. Item. l. cor. etc. Iam vidistis multas actiones publicas. ad huc ponit vnam acti. publicam videlicet si quis falsum instrumentum vel testamentum scripserit vel signauerit: vel subiecerit l. corne. de falsis punitur: ita quod si seruus est vltimo supplicio affligetur si vero liber est deportari debet.

Dolus in lege cornelia est necessarius

Secus in cornelia: quia dolus est necessarius nec sufficit etiam lata culpa vt. ff. ad. l. cor. de sic. l. in lege.
¶ Alie deinde. Casus.

ris[a] magicis homines occiderit[b]: vel mala medicamenta publice vendiderit.

¶ **Lex pompeia de parricidijs: qua cauetur quod occidens parentes: vel alios de quibus hic singulari pena plectatur. est publici iudicij. Et committens delictum in se plus punitur quam committens in alio. Angelus aretinus.**

¶ Alia deinde lex asperrimum crimen noua pena persequitur que pompeia de parricidijs vocatur qua cauetur vt si quis parentis[c]: aut filij: aut omnino affinitatis[d] eius que nuncupatione parentum parricidij continetur[e] fata properauerit[f]: siue clam siue palam id ausus fuerit: nec non is cuius dolo ma

¶ Adhuc est quedam lex que asprimum crimen persequitur noua pena. quia si quis patrem vel matrem vel auum proauum: vel aliquem eorum de quibus fit mentio in littera occiderit debet cedi virgis sanguineis: et postmodum consui debet in quodam sacculo et cum ipso debet poni serpens viuus et canis et gallus gallinaceus et vipera et simia. et tunc cum illis animalibus brutis debet proijci in vicinum flumen vel in vicinum mare secundum quod regionis qualitas tulerit: vt sic inter ferales angustias deficiat: et omnium elementorum vsu viuus careat. vt ei celum superstiti et terra mortuo auferatur. h. d. ¶ Si quis autem. etc. Casus. ¶ Iam vidistis qualiter punitur ille qui aliquem de linea descendenti vel ascendenti interfecerit: sed certe si quis alias personas sibi coniunctas

c ¶ Alia. Parentis. Accipe parentes et filios vsque in infinitum. vt. ff. de in ius vocando. l. quoque. §. finali. et l. sed si hac. §. liberos.
d ¶ Affinitatis. Alias affinitatis: et alias affectionis.
e ¶ Continet. Sed qui sunt hi qui hac appellatione continentur? Responsio. superiores et inferiores: vt diximus. Item collaterales vt fratres consobrini. et patrueles et proximiores eis. Item affines quidem: vt vxor nurus: gener: vitricus: priuignus: socer: et etiam patronus. vt. ff. eo. l. i. et l. sed sciendum. et. l. cum pater.
f ¶ Preparauerit. Forte et si non occiderit secundum P. et facit pro eo. ff. eo. l. i. in fine. Vel dic illum specialem casum.

Parricidium quasi nascō cerin

¶ Additio. Dic primam opi. sequitur hic Joan. fabr. propter atrocitatem criminis fa. l. fina. C. de sicca. & hanc tenet glo. in. l. vnica. C. eod. Angelus. aretinus.

a ¶ Extraneus sit. Nota extraneũ plus puniri: q̃ si ipe occidisset. vt h. & ff. eo. l. vtrũ. & l. sciente.

b ¶ Uel in amnẽ. Id ẽ fluminẽ vl' si h vicina nõ sũt bestijs subijciat. vt. ff. eo. l. penul.

c ¶ Sustinebit. Sed non ne & q superiores personas occidit hac lege cornelia tenet? Uidetur q sic. vt. ff. e. l. j. Sed contra. C. eo. l. prima. Dic ergo q hac lege cornelia tenetur: sed nõ accusatur. Uel dic scd'z Joan. q tenetur eadem pena: scilicet capitali: sed maior hic imponitur.

¶ Item lex iulia &c. Casus. ¶ Iaz vidistis multas accusationes publicas. adhuc est quedam accusatio publica: per quam punitur violentia siue sit publica siue priuata: quia per legem iuliam de vi publica punitur quis de vi armata: quia deportatur. Per legem autem iuliam de vi priuata aliquis punitur: qui vi3 fecit sine armis q tertia. pars bonorũ suorũ publicatur.

lo id factũ ẽ: vel cõscius criminis extitit: licet extraneus sit [a] pena parricidij punietur. & neq3 gladio neq3 ignibus: neq3 vlli alij solẽni pene subijcietur: sed insutus culeo cũ cane & gallo gallinaceo & vipera: & simia & inter eas ferales angustias cõprehẽsus scdm q regiõis qualitas tulerit: vel in vicinũ mare vel in amnez [b] proijciatur: vt omniũ elemẽtorũ vsu viuus carere icipiat: & ei celũ superstiti & terra mortuo auferatur. Si qs aũt alias cognatiõe vl' affinitate psonas coniunctas necauerit penã legis cornelie d' siccarijs sustinebit [c]

¶ Publici iudicij crimẽ legis cornelie d' falsis cẽset: q̃ tenet quicunq3 aliquid de his que exprimunt in textu cõmiserit: & pena eius in seruo est vltimum suppliciũ in libero deportatio Angelus aretin⁹.

¶ Itẽ lex cornelia de falsis que etiam testamẽtaria [d] vocatur penã irrogat ei qui testamẽtũ vl' aliud istrumẽtũ [e] falsũ scripserit [f] signauerit: recitauerit [g]: subiecerit:

d ¶ Item lex. Testamẽtaria. Ideo sic dicta: q a de testamento falso ibi agitur.

e ¶ Instrumentum. Scilicet emptionale vel alicuius cõtractus.

f ¶ Falsum scripserit. Et ita veritatem mutauit. vt in aut. de fi. instrumentorum. §. primo. in prin. colla. vj.

g ¶ Recitauerit. ¶ Additio. Nota contra illos qui habẽt instrumẽta & scripturas alienas in custodia: & tñ alijs ostẽdunt & recitãt: & copiã faciũt: q̃ incidũt in falsuz. vt hic. & l. prima. §. is qui

ff. ad. l. cor. de fal. coniuncta. l. qui te stamentum. Ange. l. iuliam de vi. l. secunda. et facit supra de interdic. §. qui autem. Item

a ¶ Signum. id est sigillum quod in testamentis apponitur. vt. s. de testa. §. postea. Item signum quod chartis imponitur: vt quando quis facilius habet comparatio ex instrumentis. vt in auctenti. de fide instrumen. §. oportet autem. collatio. vi. Accursi. hic damnatus sit infamis. vt. ff. ad l. iuliam de vi pri. l. j. primo respon. Accursius.

Sigillum quod in testamentis quod chartis imponitur.

vel signum[a] adulterinum fecerit: sculpserit: expresserit: sciens dolo malo. Eiusque legis pena in servos ultimum[b] supplicium est quod etiam in lege de siccariis et veneficis servatur. In liberos vero deportatio[c].

¶ Cum committes cum armis aliter virginem rapiendo deportabitur: si sint armis tertie partis bonorum publicatione damnabitur. Sed per vim virginem vel monialem rapiens vel prestans opem capite punitur. Areti.

¶ Item lex iulia[d] de vi publica seu privata adversus eos exoritur qui vim vel armatam vel sine armis commiserint. Sed si quidem armata vis arguatur: deportatio ei ex lege iulia de vi publica irrogatur. Si vero sine armis in tertiam partem bonorum suorum publicatio imponitur. ¶ Si autem[e] per vim raptus virginis vel vidue: vel sancti monialis: vel alterius fuerit perpetratus: tunc et peccatores et hi qui opem huic flagitio dederunt capite puniuntur secundum nostre constitutionis[f]

¶ Sicut autem per vim raptus virginis. Lazarus.

¶ Supra vidistis de illo qui commisit stuprum cum vi vel quasi viduam vel virginem vel monialem rapuit. potes continuare sic. §. ad precedentem sic. In §. primo dicitur quod qualiter punitur ille qui per vim armatam vel sine armis aliquid alicui abstulerit: modo autem tractat qualiter punitur ille qui stuprum commisit per vim.

b ¶ Ultimum supplicium. quod interpretamur mortem. vt ff. de pe. l. ultimum. c ¶ Deportatio. et omnium bonorum publicatio. et sic nota quod ex eodem commisso plus puniuntur servi quam liberi vt hic. et ff. ad l. corneliam de fal. l. j. §. fi. et ff. si ex noxa. cau. aga. l. pe. et ff. de pe. l. in servo. immo et iter liberos magis puniuntur minores quam maiores. vt. ff. de ice. rui. nau. l. pedius.

Pene diversificantur ex persona rerum diversitate.

d ¶ Item lex. In tertiam partem. Nota ex maioritate delicti maiorem penam imponi. vt hic et C. ad

Pena maior maiori delicto debetur.

e ¶ Si autem. Dixi supra quando sine vi aliquis commiserit stuprum vt. s. eodem. §. sed eadem. nunc quando vi. Vel continua cum superiori proximo. §.

f ¶ Constitutionis. vt. C. de rapt.

virgi.l.prima.
¶ Itē lex. Casus. ¶ Non solum leges superiores dicuntur accusationes publice sed etiam accusatio .l. iu.peculatus dicitur accusatio publica ⁊ hac.l.pūitur ille q pecuniaȝ reipublice surripuit.⁊ si fuerit iudex vel magistratus q hoc fecerit pēa capitali puniet ⁊ omnes eiꝰ cōplices. Si autēȝ qs extraneus qui nō fuerit iudex vel magistratus pecuniā reipublice surripuerit ipse ⁊ eius cōplices deportari dūt.

scerint : ita ꝙ dānificauerint rem publicam.vt.ff.ad.l.iul.pecu.l.j.
e ¶ Ministerium.i.adiutorium.
f ¶ Susceperint.Scilicet ad custodiendum.

diffinitionē:ex qua hoc apertius possibile est scire.

¶ Publica sacrā vel religiosaȝ rem furto subtrahēs:⁊ talibꝰ opem pstās ex lege iulia peculatus que publica est capite punitur: aliter autem ex ea delictū committēs deportatur. Angelus aretinus.

¶ Itē lex[a] iulia peculatꝰ eos pūit q publicam pecuniam vel rē sacrā[b] vel religiosam[c] furati fuerint[d]. Sed si quidem ipsi iudices tēpore administratiōis publicas pecuniaȝ subtraxerint : capitali animaduersione puniuntur. Et non solum hi sed etiā qui ministeriuȝ[e] eis ad hoc adhibuerint vel qui subtractaȝ ab his scientes susceperint[f]. Alii vō qui in hanc legem inciderit: pene deportationis[g] subiigentur.

¶ Lex fauia de plagiarijs qūqȝ penaȝ capitis quādo ꝙ leuiorē irrogat sm Angelū areti.

g ¶ Deportationis deportant eniȝ. Et nota ꝙ quinquēnio durat hec actō vt.ff. ad.l.iuli. pe.l.peculatus.(1) Item est spāle i ea ꝙ ꝯtra heredes incho⁊.vt ff.ad.l. iu.pe.l.fi. Accur.
¶ Addi. (1) Dic idē i adulterio ⁊ sīu. vt no.gl. ī.eo.§.ij. regulari durat p. an.xx. vt l.q̄re. cuȝ ibi no.C.

Pecularis actio quinquennio durat.

a ¶ Itē lex.publicā.pecuniam.s.ciuitatis romane.non alterius.vt .ff. de fur.l.ob pecuniam.⁊.ff.ad.l.iul. pe.l.iiij.§.pe.
¶ Additio. Glo.debuit.allegare.§. fina. Joan.
b ¶ Rem sacram. Ut calices ⁊ thuribula.que sacra sunt.vt.ś. de re.di ui.§.nullius.
c ¶ Religiosam. Ut ornamenta sepulchrorum.
d ¶ Furati fuerit. Uel etiam immi

de fal.⁊c.Ange.
¶ Est ⁊ iter publi. Casus. ¶ Non solū ista sunt publica iudicia ꝗ vos vidistis sed ⁊.l.fauia. de plagiarijs que interdum penam capitis infligit ⁊ interdum minorem dicitur publicum iudicium.⁊ habet locum hec. l. si aliquis filium alterius surripuerit ⁊ eum vēdiderit talis eniȝ magnam plagaȝ parentibus infert. Idem si ⁊ seruum alienum surripuerit ⁊ distraxerit

¶ Est ꝛ inter publica iudicia lex fauia de plagiarijs[a] que interdu3 capitis penam[b] ex sacris constitutionibus irrogat interdum leuiorem.

¶ Lex iulia ð ambitu: repetundar de annona: ꝛ residuisque in diuersis capitulis loquuntur: diuersas penas (preter q mortis) inferunt.

¶ Sūt pterea publica iudicia lex iulia[c] de ambitu: lex

a ¶ Est ꝛ inter. De plagiarijs ideo sic dicta: q2 orbato patre filio: vel domino seruo: hec lex punit orbantem siue talem plagam inferentem: habet enim locum quando aliquis distrahit alienu3 seruum: vel filium ita q pater vel dñs nō potest rehabere vt.ff.ad.l.fa.de pls.l.j.ꝛ.l.lege.ꝛ.l.eu ꝛ.l.pe.§.fi. Item tenetur qui liberum hominem de loco in locum transportat.vt. C. ad.l.fa. de pla.l. quoniam.ꝛ hoc si dolo facit: non aliter.vt.ff.ad.l.fa.ð pla.l. legis fauie. Item hac lege tenetur si quis seruu3 in fuga constitutum vendat ita vt emptio statim teneat.vt.C. ad.l. faui.de pla.l.in fuga.

b ¶ Capitis penam. Scilicet maiorem: aliquando minorem capitalem: cum capitalis alias sit minor alias maior. Nam ingenuus: nobilis in metallum: ignobilis gladio feritur: seruus vel libertus bestijs subijcitur.vt.C.ad.l.faui. de pla.l.fina.ꝛ.ff.ad.l.fa.l.finali in fine. Itē quedam ciuilis pena olim imponebatur que cessat hodie.vt.ff.eodem l.finali.

¶ Sunt preterea publica iudicia lex iulia de ambitu. Casus. ¶ Scire debetis q omnia fere iudicia publica de quibus tractatum est a pricipio istius tituli vsq ad hūc sunt publica ꝛ capitalia. Modo autem tractaturus est iustinia. de quibusdam iudicijs que sunt publica sed capitalia ꝛ enumerat ea in lr̄a. nam Prima est.l.iu.ð ambi. Scd̄a est.l. iulia repetundarum. Tertia est.l.iulia.de annona. Quarta est.l.iuli.de residuis. Quando aūt et in qbus casibus locum habeant iste leges.plene habes notatum in glo.ordina. Iste autem leges minorem penā q capitalem inferunt eis qui precepta earum siue earum iudicia neglexerunt.

c ¶ Sunt preterea. Lex iulia ð'ambitu. que habet locum in quatuor casibus. Primo si quis dederit clā pecuniam vt aliquem sortiatur honorem non in ciuitate romana nam ibi cessat hec lex cum princeps ibi eligat.vt.ff.ad.l. iuli. de ambitu.l. j.in principio. Ideo dixi clam quia palam pōt (j) vt.ff.de pollici.l.prima.§. primo.ꝛ. ff. de offic. preto.l. barbarius. Secundo habet locum quando quis stat in magistratu vltra annum.vt.C.ad.l. iul. de ambitu.l.prima. Tertia si quis ingreditur domum iudicis cognoscentis de causa criminali.vt.ff.ad.l.iulia3 de ambitu lege prima. Item in quarto si quis iudex nouum vectigal instituerit: ꝛ est pena centum aureorum.vt.ff.ad.l. iulia.de ambitu.l.prima. Sed in casu deportatur: quando scilicet his idem officium continue est assecutus.vt.C. ad legam iuliam de ambitu.l. prima. Sz fallit in assessore.vt.C.de as

Lex iulia de ābitu ī q̄tuor casib9 hz locum.

iulia repetūdarum[a]: et lex iulia de ānona[b] et lex iulia de residuis[c] que de certis capitulis loquūtur. et anime quidē amissionē nō irrogāt: aliis aūt penis eos subijciūt[d] q̄ precepta earum neglexerit

ses.l liceat. Item in proconsule. vt ff. de offi. procon. l. antepe. Uel dic ibi sex fascibus. id sed sex mensibus q2 tm̄ durabat eius officium.

¶ Additio.(1) Dicit Jo. fab. q hoc non est verum. vt. l. in eos. ff. de tut. et i auc. vt iudi. sine q̄. suf. per totum. et ff. de mune. et ho. l. estimationem. tu autem dic pro honore sine administratione consequendo aut cū administratiōe sm̄ Bar. et Ange.

Lex iulia repetū darum.

a ¶ Lex iulia repetundarum. Que habet locum. quando iudex per pecuniam facit aliquid vel omittit. vt ff. ad. l. iuli. repe. et. l. i. iii. iiij. v. vj. et vij. Esculentum tamen potest accipere iure veteri: dummodo non nimis magnum. vt. ff. de offi. procon. solent. in fin. sed iure nouo non nisi quando deficeret salarium vt in autē. scriptum est exemplar et c. in medio prime col. Pena autem huius legis est ciuilis in quadruplum. vt. C. ad iuli. repe. l. j. Criminalis extra ordinem. vt. C. ad. l. iul. repetun. l. lex iulia. §. hodie.

Lex iulia d ānōa.

b ¶ Lex iulia de annona. Hec lex locum habet quotiens quis facit vt annona carior sit. Et est pena in eo statuta. xx. aureorum. vt. ff. ad. l. iul. de anno l. ij.

Lex iulia d residuis.

c ¶ Lex iulia de residuis. Et hec lex habet locum quando aliquid superfuit ex aliqua administratione publica: et ipse in vsum suum conuertit cui serat illi administratio commissa. vt. ff. ad. l. iuli. pe. l. ij. et iiij. §. lege. Pena autem huius legis est in tertia parte quam accepit amplius q̄ debite qd. P. sic dixit vt esset in quadruplum. Uel dic amplius tertia parte. quia punitur in simplum: et in tertia parte simpli. vt ff. ad. l. iuli. pecu. l. iiij. §. sed et qui pecuniam. i. si. maxime q2 pene restringēde sunt vt. ff. d pe sūt renis. l. iter pretatio. de. ne.

Pene restrigē de.

¶ Additio Nota q in istam legem incidunt officiales siue camerarii qui habēt ex administratione publicas pecunias et finito officio aliquid retinēt quia tenentur ista lege et pena supra dicta. Et etiam aduertas q ista pena ex lege tenentur officiales qui habent vnam collectam impositam in communi destinatam pro vsu et necessitate communis et ipsi conuertunt dictam pecuniam in alium vsū etiam si esset pro necessitate communis tamen incidunt in istam legem vt est casus i. l. ij. ff. ad. l. iu. l. pecu. sm Ange. are.

d ¶ Subijciunt. Scz leges predicte quatuor. Uel dic q loquitur indefinite. vt patet in inferioribus.

e ¶ Earum scilicet legum. Nam in cōtractibus et aliis q̄ debent de iure sortiri effectum et non sortiuntur in dicat lex non valere. vt. C. de leg. et con. l. non dubium. Item in criminalibus varie constituuntur pene quarum quedam sunt ordinarie: que scilicet habent certam penam aliqua lege inductam. vt patet per multas rubricas. ff. de publi. iudi. et in sequentibus. Alie sunt extraordinarie. vt. ff. ad tur. l. et in priuatis. et ff. de extraordina. crimi. l. j. et in sequentibus titu. vsq3 ad titu. de pu-

Pene criali sūt ordiarie et extra ordiarie.

publi.iudi.
¶ Sz de publicis iudicijs ec. Cas. ¶ Dixi Justi. Dn̄e quare tantū de publicis iudicijs tractastis: et tot exēpla de eis posuistis? Frater respon. dn̄s Just. hoc fecim⁹ ad vtilitatez vestrā: vt de eis aliquā noticiā generalē haberetis: sine cognitione. sz plena eorum cognitio siue scientia ex latioribus.ff. libris deo propicio adventura est. Modo autem sufficiat vobis hec summo digito: et quasi p indicem tetigisse. Et nota q per hec duo verba adventura et summo digito duo dat nobis intelligere: scilicet profunditatem: per hoc q dicit summo digito. et beatam spem per hoc quod dicit adventura.

¶ Justinianus finē facturus ampliorē publicorū iudiciorū determinationem: digesta continere dicit. Hoc dicit. Angel⁹ aretin⁹.

¶ Sz d publicis iudicijs hec exposuim⁹: vt vob; possibile sit sūmo [a] digito: et quasi per indicez [b] ea tetigisse. Alioquin diligētior eorū sciētia vobis ex latiorib⁹ digestorum: seu pandectarū libris deo propicio adventura [c] est.

a ¶ Sed de publicis. Summo digito. Id est longiori digito: cū quo quis tāgere potest altius q cū alijs qui dicitur medius. Accursius.
b ¶ Per indicem. Id est per alium digituz q dicitur index. Uel dic et melius q hec dicta sunt vt sint index: siue demonstratio aliorū dicēdorū sicut club gallinarū dimittit vt sit index ad h.
Additio. Oua q̄ re sub gallinis et columbis dimittūtur vt ibi alia faciat oua et idem in his qui aucupatur ad columbas.
c ¶ Adventura est. Ut.ff. de publi. iudi. per totuz librum vsq ad librū de appellationib⁹. qui sequtur. Acc. Uelit rex celestis nostra crimina omnia et priuata et publica tollere: ne nos ethereas adsedes impediant ascendere. Amen. ¶ Finis.

Deo gratias.

¶ Registrum huius operis.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.s.t.v.x.y.z.et.9.
AA.BB.CC.DD.a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.s.t.v.x.y.z.et.9.
A.B.C.D.E.F.G.H.J.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.aa.
bb.cc.dd.ee.ff.gg.hh.ij.kk. Omnes sunt q̄terni: preter. DD. q est q̄ternus. et. F.G.kk. qui sunt triterni.

¶ Institutiões Imperiales recognite: ac a mēdis q̄
plurimis de nouo terse: vna cū approbatiōib⁹ & reproba
tiōib⁹. Doctor limitatiōib⁹: q̄stionib⁹ taz p̄ncipalib⁹ q̄
accessorijs: Cōcordātijsq̄ iuris canōici de nouo additis
& in margine insertis: ac casibus longis in fine positis:
imo & tabula rectissimo alphabetico ordie requirē
da explanans. s. Rubricar: Paragraphorum:
Materiar ex glosis extractar: Glosar adie
ctar. ccxviij. Rubricar Institutionuz:
Jur Cesarei: Digesti veter Infor
tiati: Digesti noui: Et Codicis
put re ipa ptigere potuerūt
felicit̄ anectūt. Anno sa
lutifer natiuitat dñi
cc. M. cccccxix. In
alma vniuersitate.
Taurini Opera & expensis Antonij Ranoti ciuis tauri
nensis & Eustachij Heberti consocij sui idib⁹ septēbris.

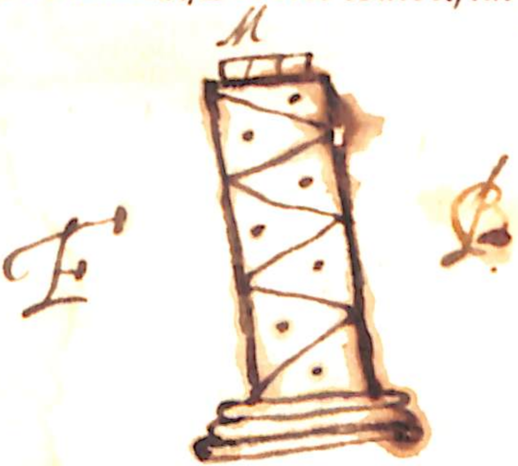

Torino 1519 [illegible]

AMMINISTRAZIONE DELLA PROVINCIA
DI TORINO
BIBLIOTECA

AMM. PROV. DI TORINO
№ 13035
BIBLIOTECA